Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
9 G
12

Fiera Opere [illegible]
1861 vol 1

Digitized by Google

14.9.G.12

NOBILISSIMO SI-mul ac Magnificentiſsimo in Chriſto Patri ac Domino Reuerendiſsimo, Domino Gulihelmo à Popet, Hæteriarcho & Abbati in Burgundia ſuperiori, Balmæ, Goylæ, & Balernæ Monaſteriorum, atq; aliorum locorum domino digniſsimo, doctiſsimoq; patrono ſuo inprimis colendo.

ADAMVS HENRICVS PETRI
S. P. D.

NATVRA ſic omnes homines comparati ſunt, ut memoriam ſui nunquam abolitam uelint: Hinc monarchæ, reges, & principes ſua pallatia & ædes ſumptuoſis, & prætioſiſsimis quibusq; rebus ornare, item templa & ſepulchra magnifica extruere cōſueuerunt: quale illud quoq; quod in HALICARNASSO oppido ARTEMISIA regina MAVSOLO marito ſuo adeò magnificè extruxiſſe fertur, ut è ſeptem mundi miraculis, ob ingentis operis admirationem, habitum ſit: quod ſanè nō ob aliud tentauit, quàm ut mariti ſui memoriam, quē incomparabili amore proſequebatur, conſeruaret. Idem feciſſe AEGYPTIOS quoq; reges legimus, qui ad ſui memoriam in perpetuum poſteris relinquendam, Pyramides, Labyrinthos & hortos pulcherrimos fabricauere, ac coluerūt: nec alia de cauſa ueteres illi templa ſua, urbes item & arces, theatra quoq; & amphytheatra ædificauêre, quàm ut ſempiternam ſibi memoriam apud poſteros compararent.

Horum tamen omnium conatus longè excedunt, Philoſophorum & eruditorum hominum monumenta, quibus non tantum ſibi nomen & famam, nunquam abolendam comparauêre, ſed ſimul etiam poſteritatem plurimùm adiuuerunt, quales apud ETHNICOS quoq; non pauci fuere, inter quos primas meritò tribuimus Principi illi Philoſophorum ARISTOTELI, qui præter alias eius nunquam ſatis laudandas lucubrationes, primus etiam AEGYPTI reges docuit libros in ordinē digerere, ALEXANDRINAEQVE Bibliothecæ author extitit, in qua aliquot millia librorum collecta fuerunt: qui ſanè tantus theſaurus regia opulentia digniſsimum monumentum fuit. Cui equidem rei maiorum noſtrorum quoq; æuo Principes præſertim Eccleſia-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſtici incubuêre, ac etiam nunc hodie multo maximè incumbunt, id quod in-ſtructiſsimæ quædam eorum Bibliothecæ teſtantur, inter quas, præſertim in Germania, certe non poſtremo loco numeranda FVLDENSIS illa Bibliotheca, qua uix ullam aliam uetuſtiorem & locupletiorem, maximè membraneis & manuſcriptis codicibus, inuenire poſsis: quos digeſtos fuiſſe audio in quadraginta & octo claſſes, quæ omnis generis authores continent, quibus conſcribendis & deſcribendis annos plus minus DCC inſumpſiſſe cœnobitas legimus. Non autem hæc tantum ſolertiſsimis quibuſuis typographis uariorum exemplarium copiam facit, ſed ITALICARVM etiam Bibliothecarum diuitiæ ſunt longè maximæ, id quod tot præclari authores noſtro tempore primum in lucem æditi, oſtendunt, quos ſola nobis ITALIA communicauit: inter quos hic quoque noſter MARSILIVS FICINVS, natione ITALVS, patria FLORENTINVS, FICINI clariſsimi Medici filius, Philoſophus Platonicus, Medicus, & Theologus, à tinnearum & blattarum uiſceribus uindicatus. Cuius lucubrationes uarias (quarum nunc quædam primùm in hominum conſpectum ueniunt) feliciſsimè in duos Tomos diſtinctas, ac parentis mei ſumptibus excuſas, tuæ nunc cum omni promptitudine, excellentiæ offero. PRIOR autem Tomus ea omnia continet, quæ uir ille non illuſtrando aliorũ ſcripta, ſed ſeorſim propria THALIA uarij argumenti opuſcula conſcripſit. Quæ quidẽ hoc ordine non ſine certo conſilio digeſsimus, ut uidelicet primum ſibi locum uendicaret inſigne illud uolumen DE CHRISTIANA RELIGIONE inſcriptum, quo certe uix aliud pulchrius & utilius, magisq́ homine Chriſtiano dignum reperiri poteſt. Secundo loco poſuimus Theologiam Platonicam DE IMMORTALITATE ANIMORVM in qua quicquid iam antea ab antiquis Philoſophis tractatum diſputatũq́ eſt, plenius cõplectitur, ueluti de eſſentia diuina, ideis, diuina prouidentia, anima mundi, intelligentijs, ſphæris cœleſtibus, paradyſo, quatuor elementis, purgatorio, limbo, inferno, materia, forma, generibus cauſarum, caſu & fortuna, fato, motu, infinito, loco, uacuo, tempore, mundi æternitate, anima intellectiua. animabus brutorum & uegetabilium, genijs, dæmonibus, reſurrectione, miraculis, in ſomnijs, prophetis, religione, & alijs huius generis rebus: quarum ſanè tractationem octodecim libris compendiaria & ſuccincta breuitate conclusit: ubi præter Platonica, maxima etiam myſteria, & quæque reconditiſsima explicantur, multa quoq́ arcana è ſacris literis, & Chriſtianorum tàm ueterum quàm recentiorum ſcriptis eruta elucidantur, eruditisq́ omnia familiaria redduntur. Tertium uerò locum emeruit commentarium illud IN EPISTOLAM D. PAVLI APOSTOLI AD ROMANOS nunquam hactenus uiſum, in quo præcipua Chriſtianæ totius religionis capita eruditiſsimè tractãtur, ueluti nominatim quidem de aſcenſu in tertiũ cœlum, de natiuitate CHRISTI æterna & temporali, rationibus Trinitatis, qualiter diuinum uerbum aſſumpſerit humanam naturam: præterea de mundo, de adoratione, cultu Dei ſpirituali, de uarijs ſacrificiorum ritibus, uirtute Euangelij, fide gemina, charitate, de differentia, opinionis, ſcientia & fide. Item de cultu

Gentilium,

Gentilium, lege Moſaica, Gentilium impietate, & quomodo Deum diuinitus edocti cognouerint, quomodo inuiſibilia Dei per uiſibilia cognoſcantur: Amplius de trina penes Deum cauſa, de triplici cognitione diuina quaſi cœlo trino, quomodo impij de culpa in pœnam, & ex pœna in culpam prolabantur, de infidelium pertinacia, de diuino iuditio, de retributione operum, de pœna æterna, de gradibus ad patrem, de ſuperba contentione contra Deũ, & uindicta diuina, ac innumeris alijs quæ in ſingulis capitibus prænotantur. Quarto ſequitur SERMONVM liber elegantiſsimus ſimul & chriſtianiſsimus, quibus præter pia dogmata, etiam uaria Euangeliſtarum loca explicantur: in ijs etiam nihil à ſe promulgatũ uult (quod & de omnibus alijs eius libris intelligendum) niſi quantum Chriſtiana religio, & Eccleſia catholica ferre poſsit & conſentiat. Quinto continentur in hoc primo Tomo, libri DE TRIPLICI VITA tres. Quorum primus de ſtudioſorũ ſanitate pertractat, ex quo cognoſcere eſt, quantum ſtudioſos literarum amauerit, & cõmoda eorum quæſiuerit, ob quod ſanè beneficiũ, meritò magnas gratias agere ei ſtudioſi ſimul iuuenes atq; ſenes omnes debent, hinc enim edocti euadunt, quomodo poſsint uitã in literis uerſantes rectè inſtituere. Secundus, de uita producenda, hoc eſt, quo remedio uitã extendere debeamus, ut longæua poſsimus frui proſpera ualetudine. Tertius, de uita cœlitus comparanda: & hic liber plane expetendus & legendus ab omnibus eſt, unde inſtructi uitam cœleſtẽ in patria ſuperna apud Sacroſanctã & indiuiduam trinitatẽ, PATREM, FILIVM, & SPIRITVM SANCTVM aliquãdo acquiramus & illic, hac mole corporis depoſita, uero gaudio fruamur. Hos ſexto loco excipit, APOLOGIA, in qua agitur de re medica, Aſtrologia, uita mundi, de magia, & Magis qui ſtatim CHRISTVM OPT. MAX. ſalutarunt: *in cuius fine etiã* EPISTOLA *pulcherrima* poſita eſt, quod neceſſaria ſit ad uitam, ſecuritas atque tranquillitas animi. Subijcitur deinde huic Antidotus Epidimiarum, quam grauiſsimus author ille, ſua uernacula lingua, hoc eſt Tuſcana, adductus præcibus & rogationibus amicorum quorundam conſcripſerat: tandem à HIERONYMO RICIO TICINENSI latinitate donata: quam ſi T. E. cum animus à maioribus negotijs quietus fuerit, legere dignetur, erit unà cum linguæ fœcunditate, elegantia, & ornatu adiuncta uoluptas, & commoditas quædam non uulgaris: Docet enim non ſolum mali ἐπιδημίας graſſantis, præſentisq; curationem, ſed etiam quibus medelis ſeu medicamentis hæc lues à corporibus arceri poſsit. In ſeptimum deinde locum reiecimus opus illud EPISTOLARVM duodecim libris diſtinctum, quibus & alij de uarijs rebus differentes libelli & dialogi (ut ſuo ſemper loco uidere eſt) inſeruntur. Octauum uerò occupant locum libri illi duo, prior DE SOLE, alter DE LVMINE. Et priore de SOLE quidem quam plurima ſcitu profectò digniſsima & iucunda oſtenduntur: Veluti, quæ eius natura, uis atque potentia, quomodo ſe ad alias omnes ſtellas & planetas habeat: quæ ei etiam cum DEO conditore omnium ſimilitudo, & alia huius generis plurima: de LVMINE uerò ferè non pauciora, quemadmodum in capitum ſingulorum inſcriptionibus legere licet.

 Poſtremò

Præfatio.

Poſtremò feliciſsimè clauditur prior ille Tomus libro de VOLVPTATE, quem tamen primum omnium (uti fama eſt) in iuuentute ſua, cum eſſet uiginti quatuor annorum conſcripſit: & hoc certe non uulgare ingenioſiſsimi doctiſsimiq́ adoleſcentis ſpecimen fuit, ex quo nobis planè intelligere eſt, cum iam multum in philoſophia uerſatum fuiſſe, plurimosq́ libros multorum Philoſophorum omnium ſectarum euoluiſſe & legiſſe: in eo enim PLATONICORVM, PYTHAGORICORVM, PERIPATETICORVM, STOICORVM, SCEPTICORVM, EPICVREORVM, & aliarum ferè omnium ſectarum ſententiæ & opiniones iam dudum ab iiſdem diſputatæ referuntur. Verum hoc noſtro ſæculo pauciſsimos qui ſe PLATONICAE philoſophiæ dedant, & animum ad eam adiiciant iuuenes, reperies, quod dolendum, cum nulla fermè ſit Philoſophia, quæ propius accedat ad diuinos Moſis libros, quàm hæc, quorũ nec ipſe PLATO ignarus fuit, quem in AEGYPTVM profectum ibidem eos euoluiſſe ferunt. NVMENIVS enim Pythagoricus, quem ORIGENES non ſolum Pythagoricis, uerum etiam penè omnibus anteponit Philoſophis, cum & Moſaicos & Platonicos legiſſet libros, aiebat ſe in PLATONE & MOSEN agnouiſſe, nihilq́ aliud eſſe PLATONEM quàm MOSEN Attica lingua loquentem. In eius enim libris propè eadem ac MOSIS materia, ueluti unum rerum omnium principium eſſe DEVM, mundum à DEO ſuæ bonitatis gratia procreatum: DEVMq́ in principio cœlum & terram, cum omni ornatu ſuo creauiſſe, & hæc omnia ad finem ſuæ uoluntatis permanſura. DEVM feciſſe hominem ſibi ſimilem, terrenorum dominum, ſui uerò cultorem. Ex terra homines eſſe creatos, atq́ ſub ſpirituum diuinorum cuſtodia poſitos, legem à ſolo DEI quodam nuncio accepiſſe, ac demum poſt mundi curſum (DEO iubente) reſurrecturos. In ſola DEI fruitione noſtram beatitudinem poſitam: Verbo DEI mundum eſſe diſpoſitum, DEVMq́ omnium rerum eſſe menſurã, deniq́ omnibus prædici, ſiue deſcenderint in infernum, ſiue aſcenderint in cœlum, diuinum iudicem ubique reperiri. DEVM rerum omnium ducem, cauſamq́, patrem & filium eſſe, atq́ in eius amore ſummum bonum conſtitui, ipſius gratia omnia, eumq́ cauſam eſſe bonorum omniũ, deinde beatos hoc ordine diſtingui ſpiritus, ut alii potentiam DEI, uelut efficientem cauſam, alii ſapientiam ceu exemplar, alii bonitatẽ tanquam finem omniũ, referant, & alia huius generis, quæ certe omnino cõſona ſunt Moſaicæ doctrinæ. Hæc ergo ſunt, REVERENDE PATER, prioris huius Tomi uolumina, in quibus profectò (quantum ſcire poſſum) nihil eſt penitus quod lectoribus diſplicere poſſit, omnia enim & cum ſacra ſcriptura conſentiunt, nec quicquam ab ea diſſoni habent. Hos autem tanti Philoſophi libros TVAE DIGNITATI cum ob multas & eximias illas tuas uirtutes REVERENDISSIME ANTISTES inſcribimus, tùm etiam propter eruditionem tuam excellentem, linguarum ſacrarumq́ ſcripturarum ſcientiam ſingularem, quæ ualde in te commendanda eſt, nec non ob ſummam illam tuam humanitatem, beneuolentiamq́ erga omnes, maximè autem eos qui eruditione, doctrina, morum probitate cæteris præſtant, quos ad te ultro inuitas, uenientes humaniter excipis,

Digitized by Google

excipis, liberaliter tractas, honorificè à te dimittis, ad te frequentius redire cupis, & ſi quos animaduertas ad uirtutem, & recta ſtudia currentes, ſemper in oculis habes, eorundemq́ ſtudia pro uirili foues, ornas, & tueris. Porro hoc deniq; maximum eſt quod me commouit, & ſummum in te eſſe cenſeo, quod recte iudicando perpendoq́ cognoueris, in quem maximè uſum Monaſteria, Collegia, ædificata, & inſtituta ſint, nimirum ut eſſent ſacrarum literarum diſciplinarumq́ & artium aliarum Eccleſiæ CHRISTI utilium ſcholæ, in quibus adoleſcentia, & iuuentus à cæteris curis & cogitationibus uacantes, optimis tàm moribus quàm diſciplinis inſtituantur. Hæc ego tàm laudabilia in te non ſolum ex relatione præceptoris cum mei, tum nepotum tuorum nobiliſsimorum PERANORVM, V. C. GILBERTI COGNATI NOZERENI, undequaque doctiſsimi & tui ſtudioſiſsimi percepi, ſed ipſe præſens BALMAE, SALINIS ET LONSALINIS in ædibus tuis diuerſis temporibus perſpexi & cognoui. At uerò ne longiore oratione aures obtundam tuas, reliquum eſt, ut obnixè à T. E. petam, ut benigne humaniterq́ hoc munus ſuſcipias, nec quod datur tanti æſtimas, quanti exhibentis animum, id quoq́ ipſum quæſo nunc, haud alio uultu ſuſcipere digneris, quàm quali amicum exciperes, hocq́ ſic fruaris, quo ſit tibi mens ſana, in corpore ſano: dignus enim es qui literatis quàm diutiſsimè uiuas. Vale Abbatum primarie. Baſileæ. Idibus Martij, Anno à partu Virginis M. D. LXI.

Digitized by Google

In Marſilii Ficini Florentini opera omnia, Index rerum ac uerborum inſigni-um copioſiſsimus.

ABraham ad inferos deſcendit 62
Abrahã Caldæos aſtrologiã docuit 29
Abrahæ promiſsio 466 patres idola coluerunt 62 ſemen geminum 466
Abrahamum ſtellarum notitia quo perduxerit 490
Abſtractum de Deo 1173
Abſtractorum opinio affirmãs 1173
Academiæ Platonicæ ab alijs diſcrepantes 393
accidens duplex 370
accidentiũ quõ ſint ideæ 1141
Achatis uirtus 124 lapidis conſecratio 547
Acherõ flumẽ ſub terra eſt 1394
actio temporalis motus nominatur 84 mentis finitur in actione 199 corporis in corpore finitur 199 omnis unde proueniat 1207 honeſta & neceſſaria 1535 qualis unicuique bonum, 1578 mobilis imperfectior q̃ ſtabilis 1674
actionis cuiuſq; naturalis perfectionis exigentia 80 perfectæ conditiones 80
actionum omnium finem eſſe 1207 finis eſt bonum 1209 in anima principia 1704
actiones humanæ 1513 duplices ſunt 1745
actiuam uitã miniſtrũ eſſe 1749
actus diuinus 96 natura terminum non includit 96 hominum præſtantiſsimi 324
animæ 150 in uidendo 267
Adam à Deo rebellauit 23
adæquationis cauſa 1221
aditus paradiſi 62
adoleſcentia minus cæteris ætatibus religioſa 3
adoleſcens 745
adoleſcẽtes ne temere de diuinis ſententiam ferant 3
adulatore nemo peſtilẽtior 659
adulatores non eſſe audiendos 647
adulatio 1964
adulationem fugiendam 742
Aegyptij & Arabes quantum ſtatuis tribuunt 561 damnantur quod dæmones adorauerint 571 ſuos libros Mercurio inſcribebant 1873
Aegyptiorum de felicitate & religione concluſio 1908 de Deo, atq; dijs opinio 1903
æquales æqualia faciunt 85
æqualia 1183 æquitas 1963
aer ad uitam electus 525
aeri peſtilentiali cedere miluos 577
aerem ſubtiliorem minus aptũ ad putrefactionem eſſe 577
aerea & ignea non uidemus 125
aerij dæmones 24
ætatem iuuenilem uitio ſenilẽ fieri 519
ætates duæ cæteris religioſiores 3 religioſæ 321
æternitas 1573 in mente diuina eſt 1722
æternitatis propria appellatio 1721 dominus, Deus primus eſt 1861
æternitatem cunctis commune donum eſſe 1720 Platonici ubi ponant 1720
æternum quatuor modis dici fol. 1117
æternam legem iudicare fas nõ eſt 277
æuuum 1117
affectus animorum ſupernorũ noſtris ſtabiliores 299
affinium officium 744
affirmatio de Deo 1017
affirmationes in ſuppoſitionibus quid ſignificent 1166
afflatus opiniones 1884
agentis primi naturæ 1675
agnum caſtũ poteſtate Saturni Venereum ſiſtere motũ 547
agricolæ officium 744
agris deterrima 515
Albumaſaris locus contra illos qui ſcientiam futurorum inutilem eſſe dicunt 1618
Alcibiades Platonis lib. quid docent 1133
Alcoranus quid ſit 17
Alexander rex draconem dormiens inſtituitur 29
Alexandri cupiditas 311 exclamatio 311
alienationis mẽtis ſpecies 1357
alimẽtum aridum liquefieri in ore oportere, 1819
Alphonſus Burgenſis fidem Chriſti ſuſcepit 39
amantium paſsiones 1326
amatoris cura ſecura 917
amatum debere amati ſui conſuetudinem fugere 1372
Ambroſia 409
amethyſti uirtus 230
amicitia uera inter religioſos quæ ſit 734 uera 778 & 911 perfecta uerbis literiſq; non indigere 792 inter pares & libera eſt 844 publica 1134 quid ſit 1272 & 1963
amicitiæ principium medium & finis 1272
amicum in amico eſſe 638
amici tres ſemp ſimul ſunt 914
amicorum deſiderium quantũ poſsit 639 omnia communia eſſe 649 officium 744
Ammonij Encomium 1545
amor ſine religione neque religio ſine amore laudatur 632 quos fallat & non fallat 640 perturbationum principiũ eſſe 913 in amante exſtaſsim facit 1068 diuinus omnium principium eſt 1068 ſimplex ac mutuus 1327 eſt author omnium atq; ſerua: 1329 quid efficiat 1346 quorſum tendat & quid conducat 1349 uulgaris q; noxius ſit 1367 diuinus quid ſit, quã utilis ſit, & quot ſint eius ſpecies 1361
amoris uim eſſe transferre 561 officium 620 legitimus terminus 631 definitio 631 nomen 1066 uirtus quæ ſit 1067 utilitas 1322 exempla 1323 pictura 1338 effectus 1339 ortus 1344 fons 1353 ſolutionem duplicẽ 1360 curatio 1360 diuini ſpecies 1363
amorem uinculum eſſe uniuerſi 1068 & cognitionem inter ſe differre 1068
animas in cœlum reducere 1333 beatiſsimum eſſe 1334 in pulchritudinem nixum eſſe 1239 cæteris dijs antiquiorem &

iuniorem eſſe 1340 eſſe ſanguinis permutationem 1359
amore diuino nihil firmius humano nihil infirmius 795. Deus omnia facit, adeſt omnibus ac prouidet. 1068 quomodo capiamur 1343 quam facile irretiamur 1358
amores quinque 1070 omnes referuntur ad duo, duo ad unum 1070 duo eſſe in omnibus animis, in noſtris uerò quinque 1345
amorum genera 1065
amplitudo immenſa in ſpiritu 158
Ananiæ ad Saulum uerba 483
Anaxarchi Abderitis mors 286
abſtinẽtia quã ſit ſalubris 1540
angelus eſt ſuper animam mobilem 87
animam antecedit 89 immobilis 115 non omnino ſimplex Deo inferior. 116 totus in Deum erigitur 119 duplex eſt circulus 133 quid 124 & 337 & anima perfectione potens 149 bonitatis imago 151
angeli mens ſtabilis 369 eſſentia 369 natura quæ poni debeant 118 & animæ motus triplex 1062
angelo anima inferior 116 multitudo aſsignatur 116
angelum prorſus immobilem eſſe 89 Deus & opus eius agit 101 mentem putamus 103 totum in æternitate eſſe 1552
angeli quales ſint 87 474 conuertuntur uel ad deum, uel ad ſe, uel ad inferiora 1080 boni 1672
angelorum nouem ordines 19 officium 19 ordines ſunt ab ipſo bono 1050 ordines 1096 caput 288 genera 485 motus ſempiternus 1100
angelos multos eſſe 88 quomodo ſinguli cuſtodes habent fol. 865 Deus per ſe ipſum format. 125 diuina uirtute ſimul omnia contueri fol. 1103
angelica uita rationali præſtantior 18 mens 124
Angelicæ uitæ à corporibus ſeparatæ 375
Anguſtia in corpore 158
animus ſui corporis dominus eſt 15 eſſe nõ poteſt niſi uiuat 152 nõ paſcitur alimentis 184 diuinus tribus gratijs munitus 443 hominis cœlò non ſubijcitur 209 cœlo diuinis propinquior 210 corpore ægrotante non fit iniquior 215 propria labe non perit 215 nõ terræ incola appellandus 226 humanus rem finitam transgreditur 237 religioſus & impius 325 humanus qualis 337 mœrens quo pacto componendus ſit 502 theologia expiatur 609 diuinus à qua re pendere debeat 661 diuinus 817 bonus & malus 835 pars hominis præſtãtiſsima 1004 quid optet à tenera ætate 1350 à proprio bono ut degeneret in cõtrarium 1586 à corporis ſordibus expurgatus, qualis 15577 quando agat & patiatur 1677 quando non tàm agere quàm pati cenſeatur 1677 impius quot malis prematur 1849
animi ad ſpiritum aſcenſus 181
appetentia 185
actiones cœlo non ſubijciũtur 210 intẽtio circa phãtaſiæ illuſiones occupata 216 operatio mobilis 237 motus imperium 285 uirtus 289 actiones ſi diuini cur afficiantur perturbationibus 380 uitia 391 duces 491 exercitatio aliquãdo nocet 513 cum diuini ſint, cur prophanæ uiuant 630 diuinitas & religio 660 morbos quis curare poſsit 672 poteſtates tres 995
affectiones trifariæ diuiduntur fol. 1373
amantis intentio ſemper in amati cogitatione eſſe 1346 uires diuiduntur 1403 mali initium per accidẽs 1586 quæ mala ſint uitato 1586 diuinitus afflati 1883
animum duabus alis conſtare fol. 1 in ſenectute diuina propius inſpicere 1397 diuinorum ſpeculum eſſe 1502 motum reſoluere in ſtatum & mobilia ſubijcere immobilibus 1731
animos montes non ſepararẽt montibus altiores 782
animorum deſcenſus 817 immortalitas 817 beatorum officium 1033
anima quid 20 rationalis duplex 20 non creſcit ſicut corpus 71 mobilis 89 corpore cur melior angelo inferior 116 inferior qualitas 116 quid præſtet corporibus 117 à diuinis deſcendit diuinaq; cupit 118 geometræ 123 mentis particeps 126 rationalium gradus 131 ſemper currit 132 triplex 133 rationalis immortalis 135 non diſsipatur 129 eſt indiuidua 139 mera forma 142 refertur ad Deũ 143 qualis forma ſit 143 deſtructa eſſentia remanet 145 rationalis uniuerſæ materię præſidet 138 diuiſibiles nõ ſuſcipit qualitates 139 quid 145 & 139 propria uita 147 & angelus perfectione pares 149 uita & eſſentia eſt 150 cur immortalis 150 irrationalis 151 & 152 quid 156 & 1549 & 1608 actione naturali utitur 157 nec corpus nec forma diuiſa in corpore 162 ultra naturã corporis requirenda 163 indiuiſibilis 164 corpore præſtantior 164 aut ripa aut fons uitæ 167 inſtar flatus 172 tota ſentit ubíque 176 per totum corpus porrecta 176 non læditur læſo corpore 177 ſparſæ per corpora forma non eſt 178 motui aſtricta 178 abeunte corpus labi 179 nõ eſt compoſitio 180 probi uiri [illegible] quam latronis 181 et corpus diſſonat 181 probi hominis concinit & in ſe reuoluitur 202 liberè operatur 206 nihil ſine auxilio corporis agit 211. hominis in contemplatione diuinis congruit humana et rationalis qualis 227 per inſtrumentum ſuum cibo digeſto triplicem tribuit formam 228. per linguam aerem frangit 234 qua uiuunt corpora potior 275 corporis domina 286 ſupra fatum eſt 289 beſtiarum 337. forma 342 creata momento 343 uerus corporis motor 351 rationalis prouidentiam diuinam quatuor modis imitatur 378.
anima nõ ſolum diuinis inhiat 381 ueriſsimũ mediũ 388 ſuperantia 388 hominis circa tria ſe habere uidetur 388 unde deſcẽdat in corpus 404 corpori quãdo infundatur 406 quo confugere ſoleat 407

corpo-

Index.

corporis ſeminarium 481 paſcendo quos imitari debeamus 620 moueatá ſe mota 1211 ad Deum quot uiis redeat 1332. cur rei compoſitæ comparetur. fol. 1451. prima & ſecunda 1549. rationalis conuertitur 1607. quo inſtinctu corpus ingrediatur 1631. noſtra ſoror animæ mundi 1673 quatenus fatum ſubeat. 1677 mundi duplex. 1714 non propriè ineſt, ſed adeſt corpori 1739 quomodo fit ſimilis ſentiendis. 1804 quare rei ſentiendæ ſpeciem poſsidere dicatur 1803 in ordine prouidentiæ & prior eſt & prius diſtincta corpore 1806 circa quæ agat. 1806. corpori infuſa à uoluptate & dolore deprauatur 1852 omnis humana immortalis 1858 eſt particeps intellectus 1875.

Animæ uita quæ ſit 23. caput mens. 86. opus eſt uitalem motum præbere. 90. compoſitio 116. motus eſt naturalis 117. mobili ſubijcitur cœlum 133. eſſe in eſſentiam non reſolui 145. eſſe quid 145. præſtantiores corporibus 145. creator quis 147 eſſentia eſt immobilis 147. eſſentia uita eſt 150. actus 150. officia 156. uis quid attingat 157. officium 163. pars infima 273 corpori copulatio. 177 curui quid attribuatur. 202. ſubſtantia libera à corpore 203. præſtantiſsimæ partes 203 res ſubijciuntur 208. currus ſpiritus 211 ad corpus conciliator eſt ſpiritus 217. mortales 219. noſtræ conatus 305. intellectualis uita 273. mundi caput idolum 289 rationalis gradus. 336. partes. 340. beatæ & miſeræ 372. in corpus deſcenſus ad ipſius animæ beatitudinem confert fol. 374. defunctorum memores beneficij. 276. ſtatus antequam ad corpus accedit 386. compoſitio 388. inferiora 388. diuinæ 390. prophanæ. 390. purgatæ apud Deum uiuent. 395. rationales qualis eſſe debeant. fol. 404. puræ ſtatus. 407. uoluntati diuinæ cedunt 407. felicitas duplex. 415 inclinatio 416. impuræ ſtatus 418 rationalis partes 476 & Dei dialogus 609. impedimenta in corpore 617 deſcriptio 658 bona 662 uires 786. per quas cœli plagas aſcendunt uel deſcendant 917. motus duplex. 1036. rationales à bonitate diuina ſex præcipuè dotes habent 1054 malum 1081. malum uitiumque non eſt ex corpore fol. 1083 humanæ conditio 1102. irrationales mutantur 1140 cohærentia. 1221. ſtatus 1312. compoſitio 1452. diuiſio 1462. figura 1467 animæ cōpoſitio 1467 impedimentum in corpore 1471 animæ definitio 1518 animæ triplices 1560 animæ intellectualis officium 1571 formoſitas eſt naturalis, deformoſitas aduentitia 1577 ad ſummum miſeræ, mori ne an uiuere malint 1580 unde 1615 duæ in nobis 1638 deſcēſus 1737 quandoq; extra corpus 1739

animam tribus uehiculis uti Platonici putant fol. 405. cum nominet quid intelligat 135. materiæ dominari 136. ſemper fore 401. omnibus ineſſe 473. ſubſtantiam eſſe 655 incorpoream eſſe 1667 geminum lumen habere 1332 unam totius mundi eſſe 1342 ex ſe moueri 1366 partim in æternitate partim in tempore eſſe 1352 immortalem eſſe 1366. corpore antiquiorem 1525. non eſſe commixtam corpori ratio duplex 1550 eſſe natura pulchram 1577. non eſſe mali principium 1585 corpus à ſe diſiungere non debere 1592 immutabilem 1597 noſtram quandoque deteriorem euadere. 1704 diuina in hoc mundo cognoſcere 1740 non tranſire in beſtiam 1710 dupliciter ſe habere ad corpus 1752

animarum genera 390 uiciſsitudines 390 quot ſint ordines 1364. proprietas. fol. 1875

animas occiſos interfectores hoſtiliter inſequi 376 quotidie creari 401 hominum corporibus quidem adeſſe, ſed non ineſſe 1548 noſtras ab animabus mundi differre fol. 1730

animal 164 fit ex intellectuali ſubſtantia 87. mortale & immortale 1376

animalia proprijs uiuentia animabus 125. ſiderea 128 antequam ueſcamur quomodo nutrienda 514. Iouialia 533. per cœlum ad medicinam inſtigantur 572 guſtum ſolum habentia 1243

animalium tres ſpecies 220 eſus à Porphyrio deteſtatur. fol. 513.

animantia putrefactione naſcentia 123

animantium ſoli colentes deū fol. 317

animoſitas 1964

annus mundanus 132 magnus 1431

annus magnus quando expleatur 1767

anni climacterici 528

annorum mundi ſupputatio 34

annos auſpicari à Ioue 538

antiquitas Iudæorum nō paruifacienda 20

antiquorum in Solem laudes 968

antiſtites gentilium religionis 439

anxij & anxia uita 786

apelles pictor 295

apocalypſis encomium 71

apollophanes fit Chriſtianus fol. 13

apollo uniuerſalis 126

apollinis filij 860 munus 972

apollineus dæmon 550

apologus de bonis atque malis 921

apoſtematis curandi rationes modi & conditiones 596 dolor quomodo mitigandus 599

patrem carnem incidēdi modus 599

apoſtema quid uocetur 596

apoſtoli palam non clam Chriſtum prædicabant 4 à poſſeſſione bonorum alieni 7 à Iudæis cæſi, exultantes incedebant 7 in quas præcipue miſſio 484

apoſtolorum erga Chriſtum amor 9 miſsio in longinquas terras 46 paſcę celebratio 44

laus 71 diſcipuli 72
Apoſtolos nihil ſeparare potuiſſe à Chriſti charitate 5
appellatio primi 1159
appetitus naturalis quid 1581
appetitio indiga dolor eſt 316 naturalis 1631
aqua in pupilla cur lotet 1818
aquila uiſu hominē ſuperat 225
aquilini lapidis uirtus 547
arabes et Aegyptij ſtatuis quātum tribuant 561
arbores ſexum habent 223
arbores phœbeæ 550
archimedes Syracuſanus 286
archimedis æneæ ſphæræ 128
areopagita Platon. culmē 960
argumentationum quatuor genera eſſe 1137
ariſtides & quadratus Seuero de Chriſtiana religiōe libros dedere 16
ariſtei Proconneſii anima 288
ariſtippus flagitioſus 323
ariſtippum Cirenaicum non philoſophum fuiſſe 794
arma dei timentes 17
aromatica qualitas qualis 525
aromatum natura 517
artemiſia, Mauſorum maritū, quo amore pſequuta ſit 1359
alteratio Iudæorū & gētil. 445
ars humana 723 imitatur naturam 136 opera ſua qua ordine faciat 136 inſeparabiliter animo ineſt 153
artis perfectio quot reqrat 1385
artem nos non poſſe niſi uita longa aſſequi 510
artes 255 uictui corporali noxiæ 297 ad præſentē uitā pertinēt 297 à dijs datas eſſe 1341
artium liberalium inuenta dijs attribuuntur 436 genera 256 diuiſiones 1285
artibus omnib. neceſſaria 1385
artificiorum nō ſunt ideæ 1141
aſcenſio domini 45
aſſertores fatui Chriſtianæ religionis non ſunt audiendi 12
aſtra 394
aſtrologus Chriſtianā religionem defuturā non audet pronuntiare 17
aſtrologorum regulas & admittere mutationem 1633 error in natura planetarum 1609 error de Saturno & Marte & Luna 1617 & 1616
aſtrologos abſolutam ſtellarū effectus conditionum iudicare non poſſe 1623
aſtutia 1963
Athanaſius linguæ grecæ doctiſsimus 170
athenagoras quis fuerit & quādo floruerit 1871
Athenæ duo 1466
Athlantem aſtronomiæ principem poetæ canunt 902
atra bilis melancholia dicitur 496
atrops 992 & 1435
attentio 1963
auari mutatio 1914
auaritiam cur affectamus 443
audacia 1963
audatiam turpem noxiam & imprudentem eſſe 1308
auditus obiectum 1818
auerrois quis fuerit 327
auerronis error 327 & 328
auerroem & Epicurum repræhendit 104
augmentum ab anima fit 179
auguſtus de Herode quid dixerit 852
auguſtum nitidis & claris oculis fuiſſe 1357
Aurelius Auguſtinus & Gregorius miracula uiderunt 15
Aurelij auguſtini encomiū 258
Aureliani imper. mors 16
auicenna Theologorum Arabum princeps 330
aures 994
aurum 517
aurum quomodo potabile ſit 518 auri origo 1475
auro omnia pulchra fieri 1270
Author librum cur ſuſpicatus ſit de Chriſtiana religione 2
auxilium à Deo 829

B

Babilionię regem inter boues tranſlatum fuiſſe 1711
balaam naſciturum Meſsiam predixit 489
ballaæ habitatio 489
baptiſsimus quid efficiat 64
Barnabas & Paulus ſpiritu S. miſsi 427
barbari omnes prēter grēci 432
barbaros quid in hæreſim traxerit 77
beatitudo 1215 & 1963 cui promittatur. 14
beatudinis gratia multi ſe libēter morti obtuliſſent 12
beatus quis ſit 1571
beatum eſſe qui ſola mente uiuat 1561
beati qui 608
beatorum ſtatus ſub lumine diuino 985 nouem gradus 410 cœtus 1540
beatos quos dicamus 1214
beta uita 1565
beate uiuere quid ſit 731
benefactorum oblectat memoria 317
bene uiuere q̄d ſit 644 & 1563
berith uocabuli interpræta tio fol. 67
bernhardi bembi Veneti iuris conſulti laus 801
beſtiæ Danielis 50 quartæ Danielis, explicatio 50 hominibus ſimiles in figuris 223 homines aſpectu necantes 300
beſtium facti non pœnitet 208
beſtias cœleſtia uenerari incredibile ſecundum Platonicos eſſe 2
bibendi edendiq; communis regula 513
bilis utra quo pacto ingenioſos efficiat 498 atra quam ſit res dira 499 atræ color 498 atræ malum quid augeat 508
bilem atrum augeat 501
bithynia terræmotu concuſsa 13 bonitas 437 & 1963 quantum mentem ſuperet 91 eſt rerum principium 92 omnibus munus ſuum impertit 92 principij rationalis amor eſt 96 Dei finis ultimus eſt 119 diuina eſt abſolutum diuinæ mentis obiectum 110 diuina non indiget creaturis diuina, unitas, trinitas, Ieſu appellationes, figuræque diuinæ 1021 quomodo ſit proprium nomen Dei 1037 & unitas eſt primum rerum principium 1164
bonitatis poteſtas 1794
bonitate nihil maius extat quod amari queat 93
bonū omnia appetūt, mentē uerò nō 91 omnia uolunt 114 quid ſit 785 quomodo eſt ſuſpereentiam 942 ipſum omnia ſuo lumine credit pulchra 1059 latius eſt q̄ intelligētia 1016 ſuperius eſſe ente 1016 ipſum ſuper eſſentiā eſſe 1075 ſtabile 1086 prouidet omnibus beneq; malis utitur 1088 ens, uita, ſapiētia, quid ſignificāt 1080 Deū cur nominemus 1160 ente ſuperius eſt 1163 & unū idē eſſe 1211 præ cæteri inter nouam diuina uenerandum 1127 ſupra mentem eſſe

tem eſſe 1238 eſſe omnium re-
rum principium 1239 ipſum
nec uoluptatem neque ſa-
pientiam eſſe 1242 naturali
inſtinctu appeti 1242 mente
ſuperius 1245 ſummum ho-
minis 1250 ſimplex felicita-
tem dici 1259 bono contra-
rium eſſe non poſſe 1261 qui
pulchrum qui appetāt 1574
ſummum aliquod omnium
quæ principium ac unicum
exiſtere, idque omniū eſſe fi-
nem 1579 quid 1581 non eti-
am in quo ſit qualiſcumque
defectus 185 ipſum intellectu
non poſſe tangi 1726 in nul-
lum niſi ſolo Deo ponitur
1844 duplex 1874
boni ſcientia 1215 imperium mi
rabile 1017 imago eſt lumen
1056 poteſtas 1075 contem-
platio 1159 conditiones tres
1261 cognitio ſi nobis deſit
nos nihil efficere 1207 natu-
ram qui auferant 1209 mu-
nera 1260 ipſius dona potiſ-
ſimum tria conſpici 1580
bona quæ dicantur 608 cor-
poris 662 fortunæ 662 ani-
mæ duplicia 662 tria præci-
puè ex Deo perfluere 1041
bono pertinentia 1061 ſemper
aliquid contrarium eſſe 1586
bonorum poſſeſsio ab Apo-
ſtolis aliena 7 humanorum ge-
nera 662 natura 989 gradus
1075 una eſt cauſa, malorum
multæ 1086 diſtinctio 1214
multi gradus 1269
bonis fauentem ſibijpſi fauere
ſol 669
bonus ſanguis 512
brachia aſuefacienda eſſe ut
ſinguli dexteri ſint 1405
brachmanni à iudæis deſcen-
derunt 30
breuitatis in ſcribendo laus 618
breuis quis diues euadat quid
agendum 738
brutæ exercent artes 255

C

Cæremoniæ ueteris teſtamen
ti adueniente nouo meritò
conſumptæ ſunt 67 exte-
riores 438
calamitas chriſtianorum unde
procedat 74
calamus indus Alexandri re-
gi mortū prænunciauit 203
caldæo ſolo Deum notum fu-
iſſe 29
caldæos abraham aſtrologiam
docuit 29
calefactio quibus indigēt 1751
Calor ſimplex igneus 84 uehi-
culum ſpiritus 217
caloris opus 778 pabulum hu-
mor 217 pabulum ſuperni of
ficium 1018 officium 1610
calumnia 1964
cantus quid poſſit 563
capilli 1479
capitis principatus & contem-
platio 1472 cutis 1479 com-
poſitio 1479
cardinalis quid ſit 796
carnealis an Lycurgilaus præ-
ſtantior ſit 631
carneale Græci mitabantur 631
caro 1478
carnē regenerandi modus 600
carnes putrefactionem citam
inferunt 513 quę non nocennt
ſol 514
caſtitatis ſpecies 484
cauenda quæ ſint 512
cauſa naturam propriam agit
84 quælibet ſuum in rerum
ordine producit effectum 95
omnis per aliquam formam
agit 105 quid ſit 1140
cauſæ corporales quæ inducūt,
lex diuina damnat atque ſu-
perat 12 propriæ dictæ 112
cauſam Deum uocamus 101
cauſarum ordinem ſecundum
effectum ordinē diſponimus
102 genera 1503 genera in fato
dico 1677 actio 1963
celebratio paſcæ 44
centrum mundi uerum Deus
eſt 403 circuli quid ſit 1324
cerebrum 358
certa ex certis ſeminibus naſcū
tur 123
chaos quid 1321
chariſsima quid 435
charitas 1963 quæ dicatur 470
maxima 799 potiusquam ſci
entia trāſfert in 863 diuina &
humana 881 omnis unà ſeipſo
incipiat 906
charitatis uis 7
chori deorum gemini 1888 ſum
mæ proprium 431 laus 869
charitatem ſuam Deus duobus
modis exagorat 471
cheliodonius lapis ex hirundi-
dine erutus ad quid proſit
ſol 551
cherubini quem referant 481
chriſtiana religio aboleri nō po
teſt 12 miracula nonnulli ad dæ
mon ū uim retulerunt 15 reli-
gio dæmones fugat 15 religio
à Platonicis impugnatur 16
lex omnium ſectarum præ-
ſtātiſsima 17 doctrina Moſai-
cam ſuperat 30 lex mahume-
tenſi præſtātior 51 lex quanto
ſit cæteris præſtantior 73 re-
religio à ſolo Deo pendet 852
chriſtianæ religionis doratio 12
religionis impij aſſertores nō
ſunt audiendi 12 religionis li-
bri ſeuero dati ſunt 16
chriſtianum religionem aſtro-
logus defecturam dicere non
audet 12 religionem non ſtel
lis fieri 850
chriſtianus primus ex imper.
Philippus. 16
chriſtiani mahumethenſes ui
dentur 17 milites à Deo im-
petrarūt 74 cur à Nerone af-
flicti fuerint 74 gregis quere
la 808
chriſtianorum prouerbium 16
perſecutores puninuntur 16
ſanctimonia à Iudeorum mē
datur 25 calamitas unde pro-
cedat 74 myſteria Mahumet
hes non intellexit 76
chriſtianos perſequi iniquā 16
prophetarum uaticinia non
finixiſſe 55 Mahumethes pro
bat 74
chriſtus quot Apoſtolis reli-
querit, & ipſi quot diſcipulos
regebant 4 quomodo locu-
tus ſit 9 & Apoſtoli qua con-
tione uſi ſint ad perſuadendū
9 quando paſſus 13 miracula
fecit 13 ſub quo anno natus 13
quando baptizatus 13 cū paſ
ſus eclypſis naturaliter non
facta 14 uerbum eſt 21 tamēq;
præceptor miſſus 23 quantū
operib. ſuis meruerit 24 quid
ſit 25 cæteris ueſtis excellen-
tior 40 cui regnum reliquerit
50 in ſcripturis quomodo ꝓ-
mittatur 50 naturas geminas
habet 428 uiuorum & mor-
tuorū iudex 451 electione paſ
ſus 487
chriſti diſcipulos rem difficili-
mam aggreſſos eſſe 4 diſcipu
los nullū figmentū introdu-
xiſſe 4 dicipulos maiora mi-
racula uidiſſe quam nos 7 de
multis uaticinium 9 aduentū
diuinitus prophetis notum
eſſe non ab aſtrologia 12 paſ-
ſionis dies 14 infirmorum cu

ratio 14 in cœlum aſcenſio 15 ſtatua adorabatur à Seuero 16 nomen contumelioſe com memorantes puniũtur 17 pa tientia 24 uirtutes 24 uitam pluresq; 14 ſcripſere 26 mira- cula 55 deſcriptio 56 paſsiõe originale peccatũ ablatũ 63 paſsio 487 regnum non eſſe in mũdo 858 diuinitas ſignis & teſtimonijs cõfirmatur 852 uitam totius eſſe diuitis ideã 1390 corporis cum uera ſimi- litudo 1030 conceptio, aſſum ptio, & prodigium 1043
Chriſto templa facta 16 templa Conſtantinus ædificat 16
Chriſtum Deũ cur miſerit 44 deus miracula demonſtra- uit 24 ex ſepulchro ſurreptũ Iudæi fingunt 57
Cibus quoties ſumendus 502
cibo ſumpto qd conueniat 503
cibum ingenio nocere 499
circuli ſcientia in quo conſiſtat 266 nomen mutabile eſt 266 nouem ſub empyreo 410
circuitus qualis ſit 121
circumciſio puerorum 70
ciuis officium 643 & 744
ciues oportere non ſibi ſed ciui tati uiuere 1593
ciuilis homo 1964
ciuitas qualis eſſe debeat 1496
ciuitatis Dei portæ 1603 uirtus 1964
ciuitatem non homines ſed ho mines facere 1362
ciuilitatis figuræ 1494
Clotho 392 & 1435
cœlum octauum duos motus habet 19 quanto minus craſ- ſum tanto ad mirabilius 80 ab intelligentia moueri 729 fatum mouet 131 animæ mo- bili ſubijcitur 133 quale 227 ge- neum 295 primum 485 quo- modo compoſitũ ſit 564 eſt corporeum omnium princi- pium atq; finis 1054 immuta biliter moueri 1596 nunq̃ à ſeipſo ſeiungi 1599 ſempiter nam eſſe 1598 ſolum eſſe ignẽ 1599 quomodo uiuat 1606 quid ſit 1611 calere ac calefacere, non tamen urere 1671 cœ- li nouem 19 quot apud uete- res 125 motio 127 natura cor- porea 130 ſtare nequit 134 anima mouendo non fatiga- tur 133 luminiſq; natura 979 definitio 1595 motio 1604 cõ- poſitio 1603
cœlorum motus 19
cœlos & elementa uiuere 128
cœleſte corpus q̃ formam ha- beat 209
cœleſtem influxũ circa nos ex natura locorum uariari 1675
cæleſtia ſtabiliter moueri 686 animalia incorporea 1878 quomodo ſignificent etiam- que non faciunt 1610
cæleſtes omnes boni 1878
Coetanei qui ſint 1184
cogniti in nobis quid ſit 121 de diuinitate animæ ante om- nia neceſſaria 885
cognitionis ſpecies 1014 actũ ab animæ forma edi 1803
cognitionem & amorem inter ſe differre 1068 diuinã res cre atas, ideaſq; antecedere 1194
cognomenta Dei in ſeptem capita colligi poſſunt 1046
coitus planetarum 1615
color quid ſit 1477
color extremitas diaphani in corpore terminato quomo- do dicatur 1807
columba lignea uolabat 295
cometæ quid ſignificent 489
cõmendatio ſtyli 899 artificio- ſa docti uiri 901
commenſurales 1181
complexio 179 ſana & natura- lis 925
complexiones ſua exquirũt 255
cõpoſitiones in naturis plane- tarum 1619
communicationis modi 21
concilium ſeptuaginta pruden tum 1270 prudentũ ablatũ 32
cõcordia 1963 Platonis & Moy ſis 1449
concupiſcendi uis iecori addita 477
conditor legũ temporaliũ 177
conditiones corporis 144
conducibile aliud eſt quã pul- chrum 1271
conferens 1964
confidentia & ignorantia 1266
confutatio communis opinio- nis de corporũ pulchritudi- ne 1575
coniectura 1964
cõqueſtio ad Troianũ Chriſtia norum perſecutorẽ Plinij 74
conſanguineorum officiũ 744
conſenſio 1963
conſideratio penes ideam 1145
conſideranda in Deo 1067 in ſo le 1067
cõſolatio in alicuius obitu 617 & 619
conſolatio in obitu amici 653
conſonantes 1136
conſonãtiarum propoſitiones ex quibus oriantur 1456
conſtantinus Chriſto templa ædificat 16
conſolatio 1963
contemplationis genera 662 gradus 1377 Platonici gra- gradus 737
contemplationem diuinã mo- ralem uirtutem excedere 1313
contemplatiuam uitam liberã eſſe 1749
contemptus 797
continens 1964
contradictionis conditio quæ ſit 785
contra iudiciũ aſtrologicũ 1614
cõuenietia in artib. placeat 176
conuiuium legitimum 739
conuiuij forma, & finis 739
cõuiuijs qui delectabãtur 740
coralli uirtus 124
cor uenarũ principiũ eſſe 1477
cordis & iecoris calor, frigus ce rebri ſuperat 546
cornelius Tacitus reprahendi tur 73
cornelius ſacerdos 288
cornelius Petrum adorare uo- luit 476
corpus materia et quãtitate cõ- ſtat 79 quid ſit ſecundum Pi- thagoricos 80 quo maius, tã- to ad motum tardius 80 infe- rius qualitate 117 nihil agere per naturam 127 per animã ſubſiſtit 155 agit p ſenſum ex- teriorem 157 nullum infinitũ 161 animatum ab anima 163 natura ſua diſperſum 165 a- ctu uiuens ſit 163 per ſe non mouetur 168 & anima diſſo- nant 181 non capit imagines aptas ad ſenſum 173 formam nouam per motũ accipit 197 quando patiatur 186 duplex 370 humanũ noſtrum terre- norũ omniũ temperatiſsimũ 380 uirtutũ & uitiorũ cũ ani ma particeps 417 mundanũ ubiq; uiuũ 514 fouere poterĩ mus ſi planetas obſeruaueri- mus 540 medicina curat 609 tempori ſubijci 1352 humanũ cur forma ſua .i. anima nõ in diſſolutum ſeruet 1587 ab a- nima dependere 1467 cœ- leſte in nobis 1607 quid 1661 quomodo compoſitum 1662 turpe animi incompo- ſiti ſignum 1673

corporis

corporis ex potentia conſtitu- tum nunquã diſſoluitur 1856
corporis uita quæ ſit 23 extẽſio 81 ꝓpriũ 116 conditiriones 144
compoſitio 164 operatio ad ra tionalẽ cõpoſitum rẽdit 198
mẽs perpetua hoſpes 224 de- fatigatio non bona 501 bona 672 uiuẽtis præparatio quot modis conſtet 1337 libidinib. inſanis ſeruire tyrannis 1397
alterationes quatuor 1659
corpori duo inſunt 785 ſeruiẽs non eſt ſapiens 786 pulchro cõ uenientia 1338
corpore anima præſtãtior 164
corpora media inepta 83 præ- ſtãtiſsima 87 ſui motus igna ra ſunt 112 mixta 128 per um- bras non diſcernũtur 133 duo uno in loco nõ poſſe eſſe 166 accipiendo aliorum corporũ formas ſuas amittere 194 à corruptione ſemota 219 corrup tioni obnoxia 219 media 219 pura 223 idonea mẽtis hoſpi- tia 225 multa pulchra 247 diſ- ſimilia 276 cur mollia 285
corpora cur reſurgant 417 & quæ corporibus coniuncta ſunt pati 1280
corpora animarum atque men tium ſunt umbræ 1324
corpora mundi cuncta ad unũ corpus reducuntur 1441
corporum genera tria, ordo in- tellectuum ordinem ſequi- tur 221 mundi migratio 100 primam materiam Deus ſo- lus procreat 106
corporum materia incorrup- tibilis 145 naturalium ordo quomodo inſtitutus 226
corporibus mundi quis præſit 100 anima quid præſtet 17
corporale 84
corporalis uita 273
corporales cauſæ quæ indu- cunt, lex diuina damnat atq; ſuperat 12
corporeã natura cœli 130
corporietas quid ſit 1228
corrcolæ uirtus 124
corruptio uia eſt ad nõ eſſe 140 quomodo fiat 144
corruptionis prouentus 195
coſmus Marſilium inuitat 608 quando deceſſerit 649
coſmi Medici laus 607
coſmi magni laus 648 [illegible] quadruplicem eſſe 1860
creatio dei prima 377 rerũ 492
creationis terminus 402 exigẽ tia 149 res õnis ꝓpter deũ 148
creatura nulla poteſt ſummum opus eſſe 20
creaturæ quid 22
credendi qui ſint 4
crimen per pœnitentiam expi ari 1373
crinitæ eſſentia. 140
critonis dialogi diſpoſitio 1390
crœſi filius mutus momẽto lo- quitur 185
crucis excellentia apud Aegy- ptios 556
culpa cur diſperſi Iudæi 54 Iudæi grauiorq; Gentilis 448
culparum enarratio 448
cultus ſpecies quot 432
cultũ materialẽ ſequentes 433
cupiditas expletur, eo habito, quod uolebat 1336
cupidines quid ſint 1326
curas nullus penitus extirpare poteſt 295
curtius Ruffus 295
cuſtos qualis eſſe debeat 1406
cyreniaci à Ariſtippo Socratis fluxerunt 1004

D

Dæmon an fuerit naturaliter malus nec ne 1080 animã ad iudicium quomodo ducat 1713 aqueus, homini cogna- natus 1243 ſaturnius 1469
dæmonem malum 1072
dæmones 876 aẽrij 24 cruce ſig natos non tangunt 21 aquei 125 hominibus coniunctæ 223 cur noſtro ſeculo miracula nõ efficiant 1388 infimi mali nun cupãtur 1503 medios inter ho mines et ſtellas eſſe 1715 nobis preſtãtiores 1876 & heroes im paſsibiles & ſempiterni ſunt 1876 generationis fautores 382 boni & mali 418 irrationa les eſſe 421 mediam plagã in ter cœlũ & terrã habitẽt 1342 principes aëris 1614 familia- res 4904
dæmonũ eiulatus 24 heroũq; numerus 406 ipſa eſſentia nõ eſt dicendũ mala 1079 gra dus 1080 uenereorum ordo 343 in ordines diſtributio 187 genera quot 1437 genea- logia 1469 natura 1517 expul ſio è laribus 1470 ordines 1601 præcipuè munus 1676 genera 1708 & 1901 origo 1716 ad heroes differentia 1875 heroum atque animarũ 1879 officiũ latius quã heroũ 1879 tractatus duplex 1905
Dæmonas ubi arabes habita- re dicunt 569
daniel erroris accuſatur 34
danielis beſtiæ quartæ, expli- catio 50
dauid ſaulem ab inſania liberã bat 502
dauidis germen ſuſcitatur 38
Deo antiquiſsima 377
deceptio grauiſsima 1614
defenſio Platonis Marſilio mit titur 616
definitio & diffinitio 1152
degeneratio rerum 1639
deliberare de quib. ſoleamus 898
delectatio humana multiã finis 277
delectationis definitio 1003
democritus 286
democrito expiraturo quid re- tinuerit ſpiritum 516
deſignata in cœlo non ſemper euenire 167
Deus quid ſit 4. 20. 93. 98. 100. 109. 616. 876. 887 & 1030 non poteſt prolẽ ſuam humanũ genus decipere 2 incontinen tes tanquã pater corrigit, im pios uerò tamquã hoſtis ex- terminat 4 homo factus 20 hominem reddit diuinum 22 natura humãæ unitate uni- atur oportet 31 propriæ na- turalis hominis forma nõ ſit 21 pater hominum & curator 22 Chriſtum cur miſerit 44 ſe culũ tribus nominibus crea- uit 57 in creando Adam iuſti tia uſus 59 in Chriſto poſuit omniũ noſtrũ peccatũ 62 cur fidẽ Chriſtianã impugnare permiſerit 73 ꝑ uirtutẽ in in- finitum permanet 97 uniuer ſalis cauſa 97 cur in omnibus 98 eſt unitas ſimplicisſima 100 agit & ſeruat omnia 101 angelũ & opus eius agit 101 ſolus primã materiam corpo rũ procreat 106 per nudã na- turã operari non eſt dicẽdus 106 uniformis 106 non moue tur ab aliquo 108 alieno non ſeruit bono 108 omnia exce- dit 110 ſi ſeipſum amat & ima gines ſuas amat õnia quæ in fra ſe ſunt mouent 112 guber- nare & cuſtodire uult ſua 112 quid faciat 114 per ſe indiſſo- lubilis 114 non tam ſciendo quàm uolẽdo facit 114 immo bilis 115 unitas 115 angelos ꝑ ſeipſam format 125 cœlum mouet tanquam finis 127 ho-

homines adquid creauerit
783 quos reprobet 786 quod
charitas ſit 881 charitas eſt 881
eos amat qui cum pie colunt
934 mente monſtrante quid
ſit 977 & generalem uitam, &
omnes uitæ ſpecies modosq;
procreat 1100 nō ſolū omnia
in omnibus agit 1035 angelis
animisq; diuinā imparti pro
prietatē 1047 ipſa ſimplici-
tas eſt 1025 cur non moueatur
1062 amore omnia facit, adeſt
ōmnib. ac prouidet 1068 per
bona cognoſcit mala 1085 ens
dicitur 1092 rex ſeculorū ap-
pellatur 1093 per quæ omnia
efficiat 1097 p ſimplicißimā
uirtutem omnia perficit 1098
per cauſam uita dicitur 1101
ex omnii uita laudatur 1101 ſpe
cies omnes uiuentiū generat
diſtinguit & mouet 1101 poſt
hāc uitam quid nobis tribue
re polliceatur 1101 quare rati
o minetur 1106 quomo-
do potentia uel uirtus cog
nominatur 1107 que ratione
dicatur magnus 1111 quomo-
do alterū dicatur 1113 quomo
modo dicatur idē 1113 ſimile q̃
modo dicatur 1114 omnipo-
tēs cur dicatur 1116 antiquus
dierū itē ſenex & iuuenis qua
ratione dicatur 1116 pfectus
q̃m odo dicitur 1124 ſanctus
cur ſit 1125 quomodo mentes
illuminet 1231 quid contineat
1239 quomodo appellatur,
menſura, moderās, oportunū
1294 quomodo amādus 1355
quomodo infinitus ſit 1643
quomodo adorādus 1671 hu-
manū cur fecerit ſpeciē 1704
homini quæ tribuerit 1872
ei anima timētes 17 proles in
tellectuales 18 natura non pa-
titur nō circū ſe loci terminū
97 opere connexio partiū po
nēda eſt 119 proprium 130 of-
ficium 148 operatio 218 par-
ticeps ſunt rationales ſubſtā-
tiæ 219 mēs 267 filij 302 dotes
305 fortitudo æterni templū
317 prima creati 0377 cultus
uetus 438 de ſeipſo ſermo 610
& animæ dialogus 610 pro-
prietates 937 ſtatua latet in ho
mine 1025 filijs credendū eſſe
1025 definitio 1026 nomina
cur inuenta 1029 actio prima
in quibus uerſetur 1063 filius
1038 unius participatione, quo
modo dij multij dicātur 1047
nomen præcipuū 1048
Deo nihil magis diſplicere quā
contemni, adorari uero place
re 4 nomina uēerāda eſſe 1310
primi uirtus immenſa 1782
Deitas 1124 magis curæ eſſe re-
ueraq; geſtibus honorari 4 &
ex angelo unam perſonam ſi
eri non eſt neceſſarium 21 tres
proprietates ſunt 57 inferior
angelus 116 diſcente omnia
diſcuntur 267 tria tribuūtur
954 ac lumine nihil clarius ni
hilq; obſcurius 977 pertinet
ſingulis ,puideat 1047 in mo
bili innitur qui adorat 1049 la
titudo longitudo & profun-
ditas attribuitur 1114 ſapien-
tior nemo exiſtit 1545
Deum ſine deo non cognoſci
3 crudelem eſſe non poſſe 3
rebellantes ab imperio fulmi
nare 4 legum transgreſſores
leuius punire 4 recte colen-
tes 4 ſinguli alia atque alia ra
tione intueantur 19 amandū
eſſe 22 ſolo Caldæo notum
fuiſſe 29 non pluribus ex par
tibus collectum 89 unū eſſe
triplici ratione 93 unum &
ſimplicem eſſe 93 ſuper ange-
lum eſſe 94 ſemper eſſe 97 u-
bique eſſe 97 omnia agere &
ſeruare 100 cauſam uocamus
101 conſilio non indigere 102
infinita cognoſcere 104 non
operari per externos affectus
diſputatur 107 uoluntatis im
perio ſingula procreare 108
per ideas opificem 149 opere
ſuo delectari 251 agitat mens
317 cur colamus 319 animas
hominum alias alijs ſtellis du
cibus accommodaſſe 354 ter
impios deſtituere 442 recte
qui quærant 618 nihil latere
659 omina uidere & curare
665 nihil inultum relinquere
742 nullius indigum 887 ſan
ctarum animarum orationes
exaudire 916 nihil materiæ
habentē ſola mente, reliquos
uero ſacrificijs colendos eſſe
1010 omnium rerum cauſam
eſſe 1022 percipere non poſſu
mus 1032 amplecti complecti
anticipare omnia 1032 eſſe
1105 omnium potentem eſſe
1109 æqualitatem dici 1116
quomodo percipere queam 9
1102 per appetitū omnia con-
citare 1209 omnes quatuor li
teris uocare 1318 undiq; qua-
tuor literis inuocari uoluiſſe
1310 bonitatem pulchritudi-
nem, iuſtitiam, principium,
medium finem eſſe 1323 cen-
trū eſſe quatuor circulorum
1324 ſuper æternitatem eſſe
1352 nos dęmonibus quaſi pu
rioribus commendaſſe 1388
propter ſe adorandum 1509
minima non negligere 1519
unum ubique eſſe totum
1782 uniuerſi temperare har-
moniam 1703 hominem pro-
pter ſeipſum feciſſe 1877 &
patrem & bonum natura &
actu idem eſſe. 1867
Deorum nomina maſculina &
fœminina quid ſignificent
1312 genealogia 1469 atq; dæ-
monum & cœleſtium diffe-
rentia 1877 diſtributio 1486
apud antiquos diſtinctio 1387
Deos gentilium Chriſtus extin
ctus 24 ira 1877 duos eſſe
aſſeuerantibus nō eſt aſſentiē
dum 94 cur plures Plato no-
minet 1310 omnia poſſe, face-
re & compræhendi non poſ-
ſe 1875
depoſitum 1964
diabolus eiectus foras per chri-
ſtum 64
diæta, uictus & medicina ſo-
num 516
dialectica exercitatio per for-
mas intellectuales, ad ſpecies
intelligibiles 1152 quid ſit 1229
tanquam regina cæteris ante
ponitur facultatibus 1526
dialecticam nō eſſe tradendam
iuuenibus 1412 ueritatis exa-
men eſſe 1228 in uniendo & di
dendo uerſari 1229
dialecticæ regulæ ſupponentes
eſſe, uel non eſſe, & quot mo-
dis dicitur non ens 1158
dialecticus quæ agat 1229 qua-
lis eſſe debeat 1318
dialogi Lyſidis tractatio 1273
diaphanum quid 1808 quando
perficiatur 1813 ad uidendum
quid confert 1814
diaphani natura 1809
dictio 1964
dies in noctem uerſus 18
differentia in nos et beſtias quo
ad artes attinet 258 & 470
differentia inter Deorum dæ
monumq; formas 1578

dij gen

dij gentilium mali 24 gemini ſi eſſent, nulla eſſet concordia in mundi machina 93 gemini eſſe poſſunt 93 innumerabiles ſi ſint, erunt & rerum cauſæ infinitæ 95 plures non ſunt 93 quomodo duplicentur 1371 locales 1384
diligentia circa matrimonium fol. 832
dilectio recta multiplex 631
dimenſio in corporibus quid eſt, in rebus incorporeis eſt numerus 88
dimenſiones quid ſint 84
δύναμις Græca uox interpretatur 1107
Diocletiani interitus 16
Diogenes Cynicus 286
Dion Syracuſanus 1530
Dionis Hiſtoria 1534
Dionyſij Areopagitę 13
Dionyſij Areopagitæ laus 1013
Dionyſij Siciliæ tyranni mors fol. 284
Dionyſij ad trinitatem oratio fol. 1014
diotima mulier fatidica peſtem prædixit Athenienſibus 962
diſcente Deo omnia diſcuntur fol. 267
diſcendum eſſe uſq; ad mortem 1301
diſcendi loquendiq; ratio 742
diſcipuli Chriſti quo animo laborarint 5 Chriſti quo animo laborarint 5 Chriſti rem difficillimam aggreſsi 474 Chriſti non ſimulatores fuiſſe 474 euntes in Emaus 482 officium 744
diſcipulos Chriſti rem difficillimam aggreſſos 4 Chriſti nullum figmentum introduxiſſe 4 Chriſti maiora miracula uidiſſe quam nos 7
diſciplina duplex 1286
diſcretio diuinarum perſonarũ duplex 1041 circa deum 1041
diſcretionẽ quid dicamus 1039
diſſerendi genera tria 986
diſſolutione omnia interire 1212
diſtinctio literarum 1236
diſtantia inter eſſe & nihil 148 inter Saturũ & Iouem 1602
ditiſsimi inopes ad Deum 641
diuina ueritas omnium rerum initium antecedit 97 mortalibus hærere 222 uita 251 colere Deo acceptum 434 oratione petenda 609 reuera 628 myſteria inter epulas non tractanda eſſe 640 inter prophanos diuulganda non eſſe 1015 ſimplicitas compoſitionibus dominatur 1020 nomina quid ſignificant 1030 per ſigna ritè doceri 1030 nomina quot modis fingantur 1036 quot modis cognoſci poſsint 1045 cogitatio & dominatio 1150
diuinæ cogitationis atque prouidentiæ modus 1148
diuinarum rerũ rationes quæ ſint 15
diuinus furor quid ſit 613
diuini furoris ſpecies 615
diuinum furorem quatuor in ſe continere ſpecies 927
diuinorum diuerſa genera inter ſe differre 1834
diuinitas 1234 animi ab intentione 649
diuinitatis mirabilem poteſtatem nobis quid oſtẽdat 1669
duo ſunt apud nos argumenta fol. 1753
diuinitati quæ cõmunia, quæ propria ſint 1039
diuinitatem inueſtigabilem 1027 diuinitatem ſtoici priuauerunt à Deo intelligentium 1147 diuinitatem ab homine prouenire 1846
diurni lunæ curſus diſtributio fol. 537
diuiſio primi libri Plotini 1548
diuiſionem cuiuſq; à corpore fieri 1223
diuites iniuſti 642
diuus Chriſtophorus cœli fabrum humeris ſuſtulit 621
docendi ratio 658
docilitas 1963
doctrina perfecta quæ ſit 23
doctrinæ ad prophanos translatio 1
doctrinam Chriſti non reijciendam eſſe 124
Hæbreorum confirmantes 29 Chriſti confirmantia 71
doctos alęre bonum eſſe 618
dolor Apoſtemaris quomodo mitigandus 599 quomodo miſceatur cum uoluptate fol. 1265
dominatio 1124 præſtantiſsima fol. 777
dominicus dies ſub ſabbato figurabatur 71
domini reſurrectio 45 aſcenſio 45 officium 744
dominum ſpiritum eſſe 10
donum 1963
dona quæ homini per medios ſpiritus à Deo tribuuntur fol. 1343
dotes in artibus emicantia 297
dei ad uirtutes pertinentes 314
draconites lapis 550
drucidum galliæ gubernatio 1
dubium, opinio, fides, ſcientia inter ſe differunt 434
dubia mortalium circa mentem 626
duces duos in nobis eſſe, itemque duos dæmones 1363
duitas quid ſit 1417
duo in uoluntate conſiderare poſſe 881
dulce 372
dulcedo 372
dulcedinem fieri ex calidi & humidi mixtione 1357
durum tactui reſiſtere 1476

E.

Ebrietas duplex 1399
Echinus piſcidus 553
Echo quomodo fiat 564
eclypſis ſolis patiente Chriſto fol. 44
eclypſim in paſsione Chriſti nõ naturaliter potuiſſe fieri 14
edendi bibendique communis regula 512
educatio Platonis pſtricta breuiter 169 uita Auicennæ 159
educationem luxurioſam ingenium deprauare 1534
effectui innata conditio 83
effectum omnium primum eſt eſſe 102
effectricis genera 1292
eleæmoſinæ laus 641
electio 1963 opus animi eſt 102
electione in humanis uirtutibus nihil præſtantius 657
Electuaria & confecta 507
elementum 1964
elementa ex fluitante materia cõſtant 87 & cælos uiuere 128 mobiliter moueri 686 quatuor 1448 ſub luna eſſe 1449 quid referant 1450 in ſeipſis pura eſſe 1599
elementorum naturalis motus 129 numerus quaternarius 1447 cõciliatio 1466 mutua actio 1475
empireum cui accommodetur 19 diſtributio 1594
Emplaſtra comparata pro peſte 598
emptionibus & uenditionibus quid obſeruandum ſit 1521

Index.

Enarchus mortuus in ſeipſum reductus 194
enigma magorum 86
ens quomodo non dicatur de malo ſed bono 1072 omne unum eſſe 1138 uniuerſum & proprietas eius 1169 quomodo in ſeipſo & alio ſit 1193 quomodo ſtet atque moueatur 1193 unum ſibimet & cæteris idem 1194 primum immobile cõſiſtit 117 quid 1654 cur aliquid dicatur 1654
entis potentia continetur, quicquid rationi entis non aduerſatur 110 atque boni differens ratio 1161 genera 1368 & 1720 & 1179 1285 uera ratio in æterno eſt 1288 motus atque ſtatus 1289 origo 1657 proprietates 1762
entia quæ appellamus 1016 uera incorporea eſſe 1289 uera fol. 1562
entium mutua cõparatio 1291 numerum in mundo in corporeo definitum eſſe 1784
epicureus ignauiſſimus 322
epicurum & Auerroem reprehendit 104
epidemia ubi graſſetur potiſsimum 577
epidemiæ ortus cauſæ 577 curatio præſeruatrix 582
epigramma aureum Mineruæ templis inſcriptum 9143
epheſum ciuitas peſte contaminatur 568
epheſij uictoria contra Magneſios annunciatur 203
epimenides Cretenſis 286
epimenidis Cretenſis uaticinium 962
epiſcopi inſtituti 669
epiſtolæ ad Romanos ſũma 427
epularum qualitas 513
equitis officium 774
Erithrea Sibylla 28
eſſentialitatis quid ſit 1025
eſſentia qualitatũ quæ eſt cauſa, prorſus immobilis eſſet 82 tertia quid ſit 121 trinita 140 immortalis dicitur 140 locũ materiæ et potẽtiæ tenet 144 materiæ ſtabilior 145 à uirtute differt 149 angeli 369 quot gradibus ſub bono rebus participetur 1096 fixa quod 1637 perfecta qua 1657 in rebus propriè quid 1658 uera 1785 quid 1874 & 1046
eſſentiæ naturam non omnino immobilem 84 tertiæ natura 120 tertiæ proprietas 135 & eſſe differentia 140 tertiæ dotes 152 actus 1211 compoſitio 1259 uitam, intellectum inter ſe differre 1016
Eſſentialem numerum in anima quoq; eſſe 1787
Eſſendi fons forma 142
eſſæorum laus 30
eſſe in rebus compoſitis toti tribuitur 141
eſſe animæ quid 145
eſſe animæ in eſſentiam non reſoluitur 245
eſſe abſolutum 147
eſſe cuius effectus ſit 102
eſſe & eſſentiæ actus 148
eſſe nullum cuius non eſſentia eſt 1094
Eſculus Aſtrologus 14
euangelium Dei uirtus 434
euangelij prædicationem impedientia 433
Euangeliſtæ tres græce ſcripſerunt 26
Euchima quid ſit 517
Eudemi Cyprij ſomnium 203
Euſebius quando floruerit 16
Euthyphronis librum in confutatione uerſari 1136
exemplar quid ſit 1140
exercitatio animi aliquãdo nocet 513
exhortatio ad ſcientiam 617
experientiam ſæpè fallere 1623 fol. 1479 & 1480
exordium à Deo ſummendum eſſe 268
expoſitio uerborum Iudæis uerum Chriſtũ negantibus 46
Elyſiorum finis. 19

F.

Fabricatio uniuerſæ figuræ 559
facultas præſaga quid requirat fol. 293
facundia 1963
fæminas uiros facillime capere fol. 1359
falſum quid dicatur 82
faſcinatio duplex 1358
fatum 288 & 16 36 & 1705 cœlũ mouet 131 & arbitrium 818 ſecundum Aſtrologos quid 1675 ut philoſophi definiant fol. 1674 1677 à prouidentia pendere 1706 deſcribitur 1870
fati ſeries in partu quando explicetur 1625
fatuos aſſertores Chriſtianæ religionis nõ eſſe audiendos 12
febrium ſpecies 1482
felix quis ſit 780 & 99
felicẽ unitum bonũ uelle 1567
felicitas quid ſit 880 & 1907 & 1215 in quo conſiſtat 608 utrum augeatur quæſtio 1572
felicitatis definitio 1214 & 1562 uia 1907
felicitatẽ dici ſimplex bonũ 1259
felis in oculo uis 241
fibræ 1481
fides 1963 unde exorta 23 ſcientia, dubium, opinio inter ſe differunt 434 amorem fouet 636 duorum eſt 636 diuina ſola firma 1106
fidei firmæ neceſſaria 1525
fidelium cõgregatio unum corpus 480
filius quid ſit 12
filij genitorum mores imbibũt 235 dei 302
filiorum officium 744
finis quid 1209 actionis diuinæ nullus eſt extra deum 108 noctes 307 humanus ubi conſiſtat 307 humanæ mentis 430
flos mentis 304
florentia unde dicta ſit 961
fætum quid impediat 1636
fons unitatis multitudinis motionis quis ſit 117 motionis fol. 137
fontes nõ riuulos ſectando 655
forma phyſicis aliquãdo actus 81 quid 83 & 1046 ſubſtantialis in quo iaceat 84 nulla amplior quam in mente 103 materiæ impreſſa non eſt 142
fons eſſendi 142 uiuifica 163 ſubſtantialis 165 operandi principium 196 corporeus nullam uim infinitum habere poteſt 200 carnis propinquior eſt animæ quam oſsium 229 perfectior imperfectiores intra ſe continet 336 cur Terminus & mẽſura nominetur 1585
formæ natura 81 corporales quid inuicem habeant 84 in Deo diſtinctæ 105 & 106 efficatiores 230 in corporib. 330 in materia ideæ ſunt 438 à materia ſeparatæ 1550 munus eſſe eſt 1718
formarum uirtus 84
formarum uniuerſalium naturalis uarietas 1226
formationis terminus 402
formales gradus 1182
formoſitas & deformitas quid fol. 1575

formo-

formoſitatem immaterialis in natura naturali mirabilior fol. 1768
fornicatio 443
fortitudo 187 dei 314
fortitudinis definitio 1301 1308
fortis quis 1308
fortuna uirtuti aduerſatur 882
quid 1730 quæ fiant 1682
fortunæ bona 662
fortunam ſpernendam 748 nõ in principijs ſed neceſsitatem ponendam eſſe 1674
fortunatus 745
fotini error 428
fratris officium 744
Franciſcus Caſtilinẽſis theo. circa Dauidis myſteria explicationes compoſuit 616
Franciſci Puccij orationes 898
fraxini uirtus 550
frigus ingenio nocere ſol & ſiccũ in cælo temerè finxi 1617
frugalitas 1963
fructuum deſcriptio quibus tẽpore peſtis utendum ſit 580
fulgorem & calorẽ differre 980
furoris definitio 615
diſtinctio 1364
furorem diuinum quatuor in ſe continere ſpecies 927
futurorum ſigna in præſentib. eſſe 1706

G.

Galeni ſomnium 292
Gallum *leo cur timeat* 550
gaudium 1963
genetalia membra 1484
generoſitas 1963
geniorum uarietas uarietatem ingeniorum adducit 216
genitum corruptioni obnoxium 343
Gens Hebræa 30
gentium iniquiſsimæ leges 25
genus humanum à Deo defecit 20 humanum ob inquietudinem animi uitam duram agit 79 humanum 394
genera dæmonum quot 1437
generatio 122 uia eſt ad eſſe 144 quomodo fiat 144 fit uirtute boni 1074
gentilem pariter ac Iudæũ per Chriſtianam fidem ſaluum effici 458
gentiles quid à uera religione deorſerit 77
gentilium de Chriſto ſententia 15 doctrina ab Moſe incremẽtum habuit 20 & Iudæorum alteratio 445 religionis antiſtites 439
generationis & corruptionis oppoſitio 140
geometriæ anima 123
germanæ uires 246
globo terreno una anima ſufficit 125
gnoſticorum errores, quodque non minus Chriſtianis quam Platonicis aduerſentur 1670
gradus quibus in cœlum aſcendit 410
Græci atq; Romani impietate corrupti 25 ad uitam producendum quid mandant 512
græcorum dicentium mũdi authorem inueſtigandum error reprehenditur 1509
græcarum legum optimi conditores 1488
Gregorius Aurelius & Auguſtinus miracula uiderunt 15
grammatici dupliciter tractant uocabulum ſempiternum 68
gratia 1963
gratiæ tres & genius 846 & 536
gratiam uirtute plurimum debere 828
gratiarum actiones quib. non conueniant 621
gubernatio optima 1536
gubernatoribus licere mendacio uti ſalutis publicæ gratia fol. 1700
guſtus 225 & tactus inſtrumentum 1819 guſtu & tactu nullũ *hominem animal ſuperat* 225
Gymnoſophiſtæ philoſophiæ ſimul & magiſtri religionis apud Aethiopes erant 2
gymnoſophiſtæ puerperia deflant 839

H.

Habitatio ubi eligenda ſit 515
hæreticorum de cauſa conſtructi mundi reſponſio 1669
hæreticorum de Deo ſententia fol. 1668
harmonia eſt in corpore compoſito 180 uera nihil admittit diſſonum 181
harmonica animæ compoſitio fol. 1458
hebetatio nobis unde 215
hebræa gens 30
hebræi quando graui calamitate oppreſsi 51
hebræorum doctrinam confirmantes 29
heliotropia nominantur 532
helleborus in Anticyra impune ſummitur 515
Heluel & Heloym quid ſit 58
heraclytus 286
hermotini Clazomenij anima uagabatur 288
herodes infantes cur occiderit 13 filium occidi iubet 13 cui ſucceſſerit 32
herodis interitus 16
heroes maiores hominib. 1874 unde nati 624
heroum dæmonumq; numerus 406 proprium 1879
heſiodi uituperatio 515
hiacynthi uirtus 547
hierarchiæ cui tradantur 19
hyerarchiam quartam quid efficiat 19
hieremiæ de noui teſtamenti aduentu uaticinium 67
hieronimus Roſsius epiſtolæ ut imprimerẽtur author 607
Hieruſalem ſolium domini 48
hieroſolymę nominis mutatio 35 obſidionem oraculũ præceſsit 35
hieroſolymis magna cædes 52
hierothæi de diuinitate Chriſti expoſitio 1045
hippocratis ſomnium 293
homerus cur oculis priuatus fol. 625
homicidam cenſendum eſſe eũ qui hominem præcipiat naſciturum 1352
homiliæ partes 473 animal perfectiſsimum qua re ab inferioribus polleat 2 momento humanam naturam per uerbum aſſumpſit 20 infeliciſsimus eſſe nequit 79 ad cõtemplandum natus 225 ſapientiſsimus animantiũ natus 244 poſt mortẽ corporis beatus ſolum effici 79 diuinæ naturæ opera imitatur 296 quid 340 & 1133 & 745 & 1548 magnum miraculum 310 brutis præſtantior 319 ſeipſum libere mouet 343 ſuarum operationum dominus 343 terræ dominus 378 cur omniũ animalium perfectiſsimus 474 quiſque ad quid natus 566 ſine religione beſtijs infelicior 647 faſtidioſus qualis ſit 742
hominem lupus eſt 741 malus et bonus cui ſimiles ſint 1743
hominis lapſus 22 propria 209 mens 298 anima incorporea 341 uirtus 1133 officium 1134 antiqua figura 1331 res à Deo

deuoto

non negliguntur 1389
homini deo deuoto omnia quę contingunt bona ſunt 1846
hominem nunquam dormientem Ariſtoteles uidit 377 amans non eſt homo 631 ex corpore animaq; cōſtitui 739 duabus rebus egere 994 perditum etiamſi belle loquatur non eſſe audiendum 1308 totum mundum eſſe 1472 utrū atq; hoc ipſum quod homo propriè eſt, non eſſe corpus 1548 quoq; bonum appellandum non eſſe 1845
hōine nihil precioſius eſſe 728
homines per dei uerbum formati 20 ad immortalē uitam reſurgent 50 cum angelis & deo conueniunt 258 artiū inuentores 295 religione nihil diuinius habent 325 deus plures eſſe cur uelit 354 odore nutriuntur 377 ſolares 550 intuitu necantes 553 omnes bene uiuere uelle 608 ſe rationales cur glorientur 637 ad uoluptatem corporis cur ſint procliues 1008 uirtute præditos quaſi diuinos habendos eſſe 1301 tria habere 1344 deprauatæ naturæ nō ſui dominos eſſe 1511
hominū corpora quot, tot animæ uitales 351 actus præſtantiſsimi 324 infortunatorū genera 566 quis lucretur 619 dubia circa mentē 626 ſtultitia & miſeria 637 principio tria genera fuere 1330 ingenia diuerſa eſſe 1349 in beſtias trāſmigratio 1514 genera 1710
hominib. cultus diuinus ita fer me naturalis eſt ut æquis hinnitus canib. latratus 2 plantis ueſci licebat ſolummodo 70 malum ignorare deum 1845
hoſtes ſtudioſorum 499
humanitas 183 797 & 805 635
humanū genus à deo defecit 20 ingenium ſumma rerū licentia ſuperbum euadere 1499
humana ars 123 delectatio multis finis 277
humanæ uitæ finis 1011
humanarum omniū diſtinctio 1317 omniū gubernatio 1496
humanis quæ curanda ſint 939
humilitas 1963
humiditas aquæ & aëri cōmunis 137
humida ſugenda eſſe 513
humor caloris pabulum 217 quid perficiat 1619
Humores omnino corporales 181 mali quomodo generentur 1481
humorū malorū generatio 1481
humoribus aduerſarium 209
hyacinthus animum exhilararūt 502
hyacinthum ob Iouialem temperiem comprobari 521
hyle quid 1862
hymnus pulcherimus 1856

L

Iacobus duodecim tribubus diſperſis loquitur 10 Petri fiducia 10
iacobi ſanctimonia & mors 52
iaſpidis uirtus 230
iaſpidē ſanguinem ſiſtere 547
idea diuina eſſentia nō dicitur 107 boni 1156
ideæ 1644 rerū magis in angelo quam Deo differētes ſunt 1098 intelligētius antecedūt 1145 q̄t ſint 1140 uirtutē nulla capit rerum noſtrarū 1141 non tām intelligentiæ quàm intelligibilia ſunt 1145 quomodo à nobis cognoſci poſſint 1147 & formæ ueræ & non ueræ 1223 ſe habeant ad Deum atque ſuperiora 1257 non de ſe inuicem predicantur 1720
ideam ſpeciē eſſe 1140 duas proprietates habere 1147
idearum confirmatio 249 per ſigna confirmatio 254 confirmatio 1223 uel formarū ordines ſex 1150
ideas non conuenire cum materialibus neq; natura neq; conditione 1143
idolum animæ mūdi caput 289
idola ſuperiora pulſant inferiora 291
idolorum cultus authores 434
ieroſolimæ excellentia 30
Ieſus clam à quibuſdam ueneratur 34 futura Hiereſol. predixit 53 Dei nuntius 36 ſub quo natus 39 cæcū illuminauit 457
Ieſu regnum quale fuerit 50
Ieſum magiam didiciſſe iudæi aſſerunt 55 uerā humanæ uitæ ſubſtantiā poſsidere 1021
ignatius beſtijs deuorādus ducitur 71
ignis oſtentatio 80 & aër quantum ualeat propter amplitudinem non urit 81 finis 99 ex frigidorū corporum colliſsione fit 123 cœlum imitatur 222 principium 208 aſcenſus certū finem habet 231 ſubſtantię tres uires ſunt 1366 ad quid conducat 1595 cæleſtis perpetuo orbe rotat 1606 cæleſtis ad hunc noſtrū ignem collatio 1632
ignorantia & confidentia 1266
ignorantia duplex 1286
ignorantiæ peſtis quod efficiat fol. 1845
ignorantum & ignauorū iners cura quomodo appellanda ſit 1
Ioannes apoſtolus ſe participē paſsionum Chriſti reddit 7
Ioannes baptiſta quid aſſeruerit 56
Ioannis filij Ananiæ præſagium 52
Ioannis Pici Mirand. genealogia 1537
Ioannem Euangeliſtam piſcatorem appellat 9
Ioſephus uernaculus Iudeorū ſcriptor 13
iouis laus 615 officium 1619
iouē græci uitam appellāt 527
imaginatio 1549 duplex in nobis 1718
imago uini alit ſitim 749
imagines quibus cæli figuræ imprimebantur 556
imaginum uſus 556
imaginabilia 1803
imaginariam artem duplicem 614 utilior quam lectio 609 potior quam lectio 648
imitationis ſpecies 1286
immobilis deus 115
immobilitas in Deo 1118
immortalitas 1964 animæ 1956
immutabilitas quid ſit 917
impietas à corruptione cōplexionis naſcitur 323
impietatis ſpecies 438
impij philoſophi 321
inæqualia 1183
inæqualitas proportionis triplex 1454
incolæ & peregrini officiū 745
incontinens nullus poteſt eſſe ſapiens 786
incorporeum quid 84
incorpoream ſpeciē ſuper corpora exiſtere 1224
incorporalia 182
incredulitas unde proueniat fol. 484

indē

indi Brachmanas de rerum natura, & animorum expiationibus conſuluere 1
indiæ regiones Saturno ſubiectæ 55
indigenæ officium 745
indigentia quid ſit 988
indiuiduum quid 83 & 260 in corpore 169
indolentia 1963
induſtria 1963
infans uitam à mœrore inchoat 1966
inferiora corpora per ſuperiora mouentur 93
infernorum locorũ deſcriptio 1394
infinitas quid 1099 purus Deus eſt 98 rerũ quid requirat 387
infinitum duplex 1255 Chaos uocatur 1255
infinitudinem nõ accidere materiæ 1652
influxus proprius eſt ab Ioue homini 538
informe ut cognoſcatur 1588
infortunatus 745
ingenij laus 880 ingenio præſtantes 297
ingenia tria concurrentia 1561
ingenioſos furioſos eſſe ſolere fol 497
Ingratis etiã largiendũ eſſe 883
iniquitas Iudæorum 42
iniuriã inferre turpius eſſe quã pati 1318
iniuſtos non eſſe potentes 1317
iniquum chriſtianos perſequi fol 16
inſaniã fieri à dæmonibus 1678
inſipientes qui 1276
inſpiratio diuinaq; fit in uigilia 1883
inſpiratorum diuinitus uariæ ſpecies 1884
inſtructio quomodo Deus precipi poſsit 1843
integrior uita quæ 85
intellectio 1963
intellectionis perfectio 196
intellectus 188 præſtantior ſenſu 82 & intelligentiæ nomina cum deo tribuimus, quomodo accipienda ſint 103 quãdo fiat rei intelligendę capax 103 partes 194 cœlo non ſubijcitur 209 legitimus 237 uterq; uirtus in anima eſt 348 humanus diuini luminis plenitudinem nunquam comprehendit 408 non unicus 628 moralis 557 quid 1046 & 1450 primus per animam eſt Deus 1668 primus quid 1725 & 1668 diuinus ad ideas quomodo ſe habeat 1773 omnis intelligibilis 1765 à bono generatur 1769 noſter aliquid animæ proprium 1826 duplex in anima 1827 ab intelligentia differt 1846
intellectum multa incorporalia excogitare 617 eſſentiam uitam inter ſe differre 1016 ipſum ſummum eſſe uitæ 1565 formis eius uenire 1530 noſtrum ſemper in actu eſt 1728 primum animã eſſe 1725
intelligentia 1215 Dei propria 103 ſi in nobis efficax in angelis efficacior 106 cõmunis ſufficit ad multa intelligenda 1145 multiformis 1189 qua ratione ſuperet uoluptatem fol 1247
intellectualis Dei proles 18 animæ uita 273 noſtræ finis 1725
intelligibile intellectum reſpicit 348 duplex 1763
intelligere quodammodo tangere eſſe 1721
intentio ſuppoſitionis primæ fol 1167
interpretatio ſomnij 293
interuallum inter animũ & primum principium infinitum eſſe 87
intrepiditas 1963
inuidia 797
Inuiſibiles Natura qui ſunt ut uideant 1577
Inuitatio ad ſcribendum 620
ira deorum 1877
irrationalis anima 151 uita 403
Iudæus apud deum ſe excuſare non poteſt 449
Iudæi primi perſecutores puniuntur 12 duplicem uolumen ſacrarum literarum habẽt 30 fruſtra exſpectant Meſsiam 54 Chriſtum non agnoſcunt 38 cur miſere uiuant 42 à cyro in patriam remittuntur 47 Chriſtum ex ſepulchro ſurreptum 57 cur in perfidia detineãtur 77 à iuda patriarcha nominantur 452 Gentiles cæcos putarũt fol 452
Iudæorum ad Paulum reſponſio 12 laudes ad Aegyptios trãſiere 29 antiquitus nõ paruifacienda 30 rebellio 34 iniquitas 42 urbis euerſi cur facta 51 diſperſionis culpa 54 in ueteris teſtamenti ceremonijs pertinacia 64 iactatio 426 & gentilium altercatio fol 445
iudæ mors ob Chriſtum proditum 6
iudæ ſceptrum quando ablatum 32
iudicium corporis naturam nõ ſequitur 286 Dei nominẽ effugere poſſe 446 diuinũ duplex 447 in uniuerſo eſſe fol 1738
iudicij dies trinus 451
iudiciorum aſtrologicorum fallaciam quid augeat 1620
iudicia aſtrologica inter contingentia 5 neceſſaria media 162
iudicantes rectiſsimè 831
iudicamus iudæus Hiſpaniæ epiſcopatum rex 38
iulianus Medicem primum epiſtolarum librum cur dedicet 607
iuliani necis deſcriptio 16
iupiter ad quid conferat 517 cõtribulis pariter & hoſpitis curator 1518
iuris conſulti bonitas & dignitas 642 partes 654 officium fol 744
ius 1964
iuſtitia 612 & 1215 originalis 64 legalis 434 deiquæ ſit 458 unde procedat 968 diuina quid tribuat cuiq; 1101 diuina quomodo ſit ſalus omnium 1110 quid exigere ſoleat 1111 publica 1134 & iniuſtitia 1426
iuſtitiæ comprehenſio 443
iuſtitiæ comites duæ 1111
iuſtitiæ definitio 1301 & 1397
iuſtitiam diuinam mens ueneratur 314
iuſtitiam diuinam ſpectantia fol 1109
iuſtitiam diuinam non cõmutare rerũ naturas, ſed ſua cuique cuſtodit & tribuit 1110
iuſtitiam in uniuerſo eſſe 1738
iuſtinus Platonicus 72
iuſtus ſolus iuſtitiam amat 887
iuſtis officium 652
iuſtum Deo ſimilem effici 1431
iuuentutem moderatam facilẽ efficere ſenectutem & è contra 1397
iuuenes doctrinam ſeniorum exquirere debere 1247
iuuenibus nihil periculoſius quam audacem ignorantiã

esse 3 iuuenilem ætatem uitio
senilem fieri 519

L.

Laborem improbum omnia
uincere 890
labores animi grauiores esse quàm
corporis 1412
lacheſis 392 & 1435
lætitia quid ſit 1002
lapis ex capite draconis erutus
florentiã aduectus eſt 551 ex uẽ
triculo galli tractus quid profit
fol. 552
lapides & metalla cur non ge-
nerent 535
lapidum generatio 1476
latitudo in Deo 1114
laudatio perfecta 1321
laus uerisſima eſt quæ laude di
gna 651
laudandi ratio 658
laurentius Piſanus in Cantica
canticorum Salomonis 18 li.
ſcripſit 615
laurẽtij medic. laudes miræ 622
laurus & palma quàm uirtutem ha
beat 550
lex 196 & 612 Chriſtiana quan-
to ſit cæteris præſtantior 73
moſi quomodo data ſit 68 no-
ua omnes aſtringit 69 in ſacri
legos 325 moſaica 434 mora-
lis diuinitas nobis impreſſa
451 una in omni ciuitate 611
naturæ 738 diuina unde pen
deat 858 quid ſit, & eius ſpe-
cies 1135 cõmentum & ordinẽ
omnibus neceſſarium 12
legis cõmodum & ordinẽ om-
nib. neceſſarium eſſe 12
legem meſſiæ excellentem fore
moſaica 65 æternã iudicare fas
nõ eſſe 277 in uniuerſo eſſe 1738
leges iniquiſſimæ gentium 25
unde proficiſcantur 611 quo-
modo cõfirmentur 783 & do
ctrinæ quo contendant 1312
hominib. adeo inſpirari 1489
tria nomina retuliſſe 1489 ad
res ſpectantes 1520 diuinitus
cui datæ ſint 1873
legum temporalium conditor
276 communis conditor 611
conditorum figmenta 611 cõ
ditor Sophiſta præſtantior
631 facultas quibus attribua
tur 653 auctorem ſanitatem
animi ſpectare 1493 finis 1527
legiſlator 1964 qualis eſſe de-
beat 1499
legifero quid agendum ſit in in
ſtituenda ciuitate 1502
legitimus intellectus 237
legitimi muſarũ ſacerdotes 323
legitima ciuilitas 1963
leo gallum cur timeat 550
leuxis pictor 295
liberalitas 1963
liberalitatis laus 641
libertas 1963 appetibilis tanquam
bonũ eſt 109 neceſſitati con-
ſentit 109 in quib. non ſit ab-
ſoluta 109 noſtri arbitrij per
diuinã prouidentiam ſerua-
tor 114 & ſors 819 nimia 1496
liberum 1964
liber quis ſit 109
libri ſceleſtorũ apud græcos é
medio tollebantur 1312 quos
Plotinus ſcripſit 1539
libros chriſtianæ religionis à
chriſtianis nõ eſſe mutatos 75
liuonienſes apoſtolis immola-
re uolebant 476
lienis officium 1478
lignea corpora 163
literatos pituitæ & atræ bili ob
noxios eſſe 496
literarum diſtinctio 1136 uſum
ſempiternũ fuiſſe 1136 uſum
memoriæ obeſſe 1136
literas quid impediat 892
localis motus 99
locus unus duobus corporib.
non ſufficit 80
logica circa quid uerſetur 1562
longini teſtimonia de præſtan-
tia librorum Plotini 1544
longitudo in deo 1114
lucianus chriſtianũ deridet 73
& 868 luciferi facinus 438
luciliũ Phœbo diſcedente ma-
lũ haberi 848
lucretius epicureus reprehen-
ditur 12 lucretius inſanus 323
lumẽ trinũ animis infundi 442
ſolis ipſo bono ſimile eſt 667
incorporeũ eſt 979 calorẽ an
tecedere 980 in angelo, ratio-
ne, ſpiritu & corpore 984
quid ſit 984 eſt imago boni
1056 in ãgelo quid ſit 1410 cu
ius ſit actus 1810
luminis qualitates 338 uiſibilis
deſcriptio 976 cœliq; natura
979 atq; ſolis ſimilitudo ad
deum 1057 in aere natura 1656
reuerberatio 1816 natura ex-
cellentior eſt natura ſoni 1819
lumini nihil op9 uiſu 90 corpo
reas paſſiones tribui non de-
bent 979
lumine nihil admirabilius 954
lumina luminib. nõ confundi
980 luminum gradus 972
luna elementis proxima 1468
ſol minor 1468 eſt humida 1618
lunæ incidentia 13 diurni cur-
ſus diſtributio 537
lunares homines 564 ſors 1599
lux uera 277 in deo, angelis, cæ
leſtibus, igne quid ſit 978
quid ſit 1354
lucis actus 161
luxũ uentris fugiendũ eſſe 1848
lycurgi an Carneadis laus præ-
ſtantior ſit 631

M.

Magiſtratus legibus anteponi
tur 1307 magiſtri officiũ 744
magnanimitas 1963
magnificentia 1963
magnitudo penes deum quid
ſignificet 1112
magnos magna decere 832
magiæ naturalis ſpecies 573
genera 572
magiam naturalem conceden-
dam 573
magus quid ſignificet 573
magi ad euocandũ ab Heccate
ſpiritum aurea pila utebãtur
548 chriſtum cur adorauerint
852 cuius gratia multa excogi
tauerint 1748
magorũ de malis unde deſcen-
dat ænigma 87 Chriſti ob-
latio 490 aſtutia 534 Chriſti
oblationes quid ſibi uelint
pro ſenib. medicina 527
mathumethes 14 chriſtianos
probat 74 chriſtianorum nõ
intellexit 76 non rerum ſed
tyrannus 67
mathumethis ſepulchri uiſio 17
duo errores præcipui 17
mahumethenſes chriſtiani ui-
dentur 17
mahumethenſium fides 76
malum quid ſit & unde 1072
bono repugnare 1072 nihil
generare 1074 quomodo per
defectum boni cõtingat 1075
nullum ex deo 1078 non eſſe
in angelo 1078 in dæmonib.
quid 1080 in anima 1081 in a-
nimabus non eſt aliquid his
naturale 1082 aliquid non eſt
in natura 1082 in animalibus
quando non ſit 1082 corpo-
ris quid 1083 non eſt princi-
pium 1085 inſtabile 1086 nec
principium nec finem habet
proprium, ſed utrique ex
bono reſultat 1087

in ani-

in anima, in dæmone, in corpore quid 1088 nũ eſſe in eo quod entia ſupereminet 1583 quomodo fiat in anima 1591 cæleſtibus nõ imputandum fol. 1633
Malũ nullum poſt mortẽ 1966
mala penitus extirpare impoſſibile 633 nullus penitus extirpare poteſt 946 deus per bona cognoſcit 1085 ũde 1641
malorum cauſæ multę 1086 nõ ſunt ideæ 1141 tres grad9 1584
malos mala iuſtè accipere 754 ad remp. nec inuitandos, nec admittendos eſſe 1389
manichæi duo principia ponunt 1022
mane ſurgere prodeſſe 500 cũ ſurgimns quid faciendũ 501
manſuetudo 1963
mariæ cõmendantes ſanãtur 35
mariti officium 744
marſilius ſacerdos 572 à Coſmo inuitatur 608 quales epiſtolas ſcripſerit dæmonſtrat 618 quæ è græco in latinam ſermonem uerterit 899 Platonem è Græca lingua in latinã uertit 1129 quo tẽpore Mercurium ter maximũ & Platonẽ interprætari inceperit 1537
Marſilij Ficini pater inſignis medicus 512 matris ſomnia miranda 616 opera 619 theologica opuſcula 733 natalis 901 in explicando Dionyſio ſcopus 1024 familiarium atq; auditorum catalogus 936
materia dimenſionib. obnoxia 83 non facit opus ſed forma 140 corporum incorruptibilis 145 nullam propriam uirtutem habet 234 quid 1083 1585 1654 & 1655 duplex 1655 quomodo fit cauſa mali 1587 infinita quæ dicatur 1643 nõ eſt aliquid actu 1657 in mũdo incorporeo 1656 ſuapte natura formarum eſt expers 1719
materiæ communitas duplex conuenit 245 falſæ opiniones confutantur 1646 infinitudinem non accidere 1652 nomina 1654
materiam primam corporum, deus ſolus procreat 106 unã omnes uiciſsim formæ induunt 137 nõ eſſe malam ex qua pateat 1084 idea carere 140 in corporibus eſſe probatur 1646 non habere propriam quantitatem 1647 non eſſe quantitatem 1647 nec eſſe qualitatem, nec habere propriam qualitatem 1651 cultũ ſequentes 433
Mathæus hebraice ſcripſit 26
mathematicæ uſus in artibus uarius 1167
mathematici & metaphiſici ſacerdotio apud Aegyptios & regno fungebantur 1
Matthias Pannoniæ rex ad bellum contra Turcas ſuſcipiendum hortatur 721
matrimonij laus 780
matris erga filium amor 206
maximiani mors 16
media corpora inepta 83
medium neceſſarium ad uidendum quod 1817
medicina corpus curat 609 unde 650
medicinæ purgatoriæ quando accipiendæ 543 inuentores deos gentiles eſſe uolunt 645 nobilitas utilitas & uſus 645 origo 759
medicinã qui exercuerint 645
medici officium 744 & 962
medicorum præſtantium nomina 759
medicos ſapientes duplici uti purgatione 1391
medendi ars donum à deo 645
meditatis 1350
medullæ compoſitio 1478
melãcolia atra bilis dicitur 496 quæ noceat 497 duplex 497
melãcholici uiri excellẽtes 287
melchiſedech quis fuerit 50
melodiam non eſſe ſuauẽ abſque amico ſuauiſsimo 725
mel quid ſit 372 ſenibus cibus amicus eſt 519
membrum nullũ mundi, aliud membrum odit 1330
membra omnia uno neruo mouentur 112 mundi cõtraria in unum cõſpirant 129 præcipua & uires ſpiritus quæ foueant 503 genitalia 1484
meminiſſe quid ſit 12 14
membrorum motus unde 207
memoria 1965
mẽdax qui nominãdus ſit 1412
mendacium ciuitatis calamitatem eſſe 1400 dijs inuocatis non eſſe dicendum 1521
medium quid ſit 119
mens humana cum diuinam attigit neceſſe eſt diuinam humanam cõprehendere 3 ſion cæteros ſuperat 47 humana quo ſe conſerat 83 animæ caput 86 non neceſſario depẽdet à corpore 87 et ueritas nõ idem 90 Dei effectus eſt 96 non debet ultra boni præſentiam, progredi 97 prodit ex deo tanquam uerbum 99 æterna eſt 99 cogitatione & affectu immenſa eſt 99 potius uolendo quam uidendo facit opera 108 angelica 124 uita eſt 170 duo in ſe habet 193 ſimplex 194 accipiendo alias formas ſuam nõ admittit 194 una alteram conſiderat 195 formarum ſubſtantias penetrat 195 non mixta 196 noſtra cõtrariorum elementorum formas habet 198 accipiẽdo formas non mutatur 194 repugnat corpori 204 corporali inſtrumento uti nõ poteſt 214 inferioribus non indiget 216 corporalibus præeſt non ſub eſt 222 perpetua hoſpes corporis 124 congregat elementa in unum 230 ſecundũ modũ ſuæ ſubſtantiæ operatur 232 noſtra 241 aurum ignitũ 269 quæ ſupra nos 273 à mente effluit 273 noſtra diuinæ mentis ideis formatur 274 animæ caput 290 hominis 297 iuſtitiam diuinam ueneratur 314 caret materia 351 ueritatis locus 355 ueras rationes poſsidet 357 quo pacto deo coniungatur 411 uerisſima 683 ueritatis capax 824 ſola inter omnes animæ uires regnat 954 circa deum tres agit gradus 1018 ad maxima & minima æque ſe habet 1221 quid ſit 1221 prima 1227 diuina 1581 & 1644 diuina unum omnia 1762
mentis opus 90 eſſentia ad deũ penetrat 99 finis 99 clara opaci corporis copulatio 124 anima particeps 126 de anima reſpõſio 158 partes 193 adæquatio 194 operatio ſublimior q̃ ſubſtantia 196 operatio ad ſimplicia tendit 198 actio in actione finitur 199 infinita uirtus eſt 201 officia 204 forma 209 ſubſtantia ex materiæ latebris non æditur 239 uires 240 flos 304 pulchræ pictura 807 propriũ 1008 actio 1211 indumentum animã eſſe 1849 ad Mercurium ſermo 1850
mentem angelicam ſuper animam

 mam

mam rationalē extare 70 angelū putamus 103 abſq; corpore operari 232 ad ſummum nō ſurgere 281 ſempiternam eſſe 683 à corpore liberā eſſe 6208 fatum quandoq; ſuperare 1525
mente cōmune quoddā habemus 208 diuina uti poſſu. 353
mentes dei ſunt inſtrumenta 103 ſe inuicem cōplectentur, corpora nam 195 duæ 1221
mentium principium deus 211 genus ſublimius quam cælū 128 ſeparatarum exceſſus 1013
mētha & ſaluia quid poſsit 547
menſura ad æquatio eſt 352
menſura 1964 & 1249
mercurius Triſmegiſtus duabus rationibus uoluptatem extirpare conatur 991
mercurius triſmegiſtus ubi floruerit 1236
mercurij munus 1619
mercuriū ſapiētiæ præeſſe 1873
mercatoris officium 744
meſsias falſus cum ſectatorib. Iudæis interfectus eſt 34
meſsias ante obſidionem hieroſolymæ natus 36
meſſias oſtēditur homo deus 40
meſſiæ lex excellentior moſaica 67
meſſiā iudæi fruſtra expectāt 36
meſsiam ob culpā originalem paſſum 59 metalla 1475 & lapides cur nō generent 535 planetis diſtribuuntur 1486 omnia per ignem liquefieri 1601
methaphyſica ſubiectum 1562
methaphyſicum authorem eſſe omnium facultatum 1562
methaphyſici officium 1562
metus 1964 mileſij apollinis de Chriſto commendatio 15
militaris uirtus 1964 milites chriſtiani à Deo impetrarunt imbrem 74 miluos aēri cedere peſtilentiali 577
minerua iouis capite nata 511
miniſter potius quam magiſter eſt qui docet 256
mirabilia inter homines per animas hominum fiunt 24 quotidie fieri 1501
miracula chriſti in monte facta 47 Chriſti 55
Miſer quis 13 18 miſerū qui ex futuris externiſq; pēdeat 734
miſsio apoſtolorum in longiquas terras 46
mobile quod eſt, non eſt rerum principium 86
modeſtia 1963 Titi 52
modus abſq; adulatione laudis 616 in uoluptatibus 1011
moderatum 1964 moles corporis quib. impedimēto ſit 80
molle tactui non reſiſtere 1476
momentum 1573
moralis admonitio 819 uirtutis uerſatio in quo uerſetur 1391
morbus animi in quib. cōſiſtat 1296 animi qualis ſit 1513
morbi ex impedimēto ſpiritus contingentes 1482 & colores ꝓpter pituitā 1482 animi 1483
mores eſſe uias uel ad ſuperos uel ad inferos 419
morum genera 419
mors unde cōtingat 84 terribilis nō eſt philoſophis 383 chriſti prædeſtinatū ſacrificium cēſetur eſſe 470 quatenus bonū, & quatenus malum 1581
morſus canis canini ſanguine curatur 518
mortalia uſu comparanda 609
mortuum dicitur, quod uita deſerit 153
moſaica lex 434 lege meſsiæ præſtat 67 præcepta quomodo diſtinguatur 806
moſaicam doctrinā chriſtiana ſuperat 30
moſes quando fuerit 29 gentiliore doctrinæ incrementum dedit 29 quæ præmia promittat legē ſuam ſeruantibus 67
moſis minutiora præcepta 69 præcepta præcipua 69 & Platonis concordia 866
moſi lex quomodo data ſit 68
motio uitalis animæ quid 1605
motiònis principium 326
motionum genera in ſpecies diſtinctio 1517
motus animæ quid ſit 61 localis 99 cœli à uiolētia alienior 127 elementorū naturalis 129 perennis cogit naturā mutari 155 in anima 19 membrorū ūde 207 cuiuſq; rei naturalis 222 naturalis ad finē aliquem directus 305 termini 675 obliquus 1036 in deo triplex 115 duo 1276 in cælo ſeptē 1468 circularis cæli quid 1605 animæ quid 1605
motum ſtatui opponi 1710
maledicos contemnendos 725
mulier 744
multitudo angelo aſsignatur 11 mundanus annus 132
mundanum ordinem non eſſe diuerſitate principiorū 1685 ordinem non ex materia peruenire 1685
mundana compoſitio indiſſolubilis 1467
mūdus æternus 20 magis eget deo quam corpus anima per deū extenditur 98 omniformis 252 unde depēdat 397 cuius gratia cōſtitutus ſit 650 intelligibilis 1190 & 1856 quot dotibus ornatus ſit 1129 quid 1321 intelligibilis & corporeus 1372 cur unus ſit & nō plures 1444 cur factus ſit 1444 à peripateticis occupatus in duas diſsipatur ſectas 1537 uitę quid ſignificet 1781 cur ſempiternus ſit 1593 diuinā mentem non ſolū ſimiliter, ſed & diſſimiliter imitatur 1669 cur factus 1667 unde dependeat 1670 ſphæra eſt 1888 partes diuerſa ordine cōciliantur mutuo 94 membra ad unū referātur 94 ad deum cōparatio 101 corporū migratio 100 corporū migratio 106 partes & corpuſcula tàm mirabili ratione progrediuntur ut humanā artem reſpuerēt 112 totius ordinē eſſe in deo 112 partes admirationē faciunt 113 partes ad unū concurrunt decorem 133 membra contraria in unū conſpirant 129 opus deo ſimilimum 376 tres præcipui gradus 1670 quatuor 1372 originis duplex opinio 1443 ſpiritui quatuor ꝑtinere 1450 origo 1466 figura cur ſit circularis 1467 duo 1560 naſcituri prima potētia quidnam fuerit 1586 fundamentū 1593 ſempiternitatis cauſa 1594 principia tria 1628 artifices tres 1641 quatuor 1641 perfectio in quo potiſsimū conſtet 1675 machinæ cū natura congruentia 1701 machinam plures habere animas 1731 nulla pars interire poteſt 1850 quinq; 1760 rotunditas cauſa 1863 mūdo nihil moritur 619
mundū à deo genitum 619 immundū falſum & fallacē eſſe 836 deus ſtatuam ſuā fabricatus eſt 1020 ſeipſum nō mouere 1224 eſſe animal intellectuale 1262 infinitum eſſe 1597
munera cælitus attributa quinque de cauſis degenerare 1638
muſculi diuerſi 1479 muſica ūde procedat 663 et 650 ſpiritū curat 609 quid

quid efficiat 651 diuina 658
deum delectari 1861
muſicæ melodiæ genera 1329
muſicam noſſe quid ſit 1826
muſici officium 744
muſicorum in uocibus cōtemperantia 1455
muſæ quid afferant 893 & earum nomina quid ſignificēt fol. 1283
muſarū legitimi ſacerdotes diſtributio 614
muſas Muſicæ duces 651
muſis abutentes quid reportare ſoleant 790
mutatio nominis Ieroſolymæ fol. 35 ab anima deſcēdit in corpus 152
myrobalanis uarias ineſſe uirtutes 517

N

Natura intellectualis corporali eſt ſuperior 87 quātum ad deū ſeſe habeat 101 quid 106 123 288 1082 & 1209 ex diuerſis materijs diuerſa agere poteſt 106 uitalis ſubſtantialis quid agat 123 intellectiua duplex 226 terminata interminatū gignere non poteſt 248 ratio cauſaq; rerum eſſe non poteſt 280 corporibus craſſioribus quid dederit 308 unde dependeat 1095 in nobis qualis ſit 1429 diuinitatis inſtrumentis eſſe 1438 ſeminalis 1724 impedimenta diligentia repulentes 209
natura opera diuina perficimus intelligentia 228 dotes 762 uitiū quid dicatur 1082 malum 1082 gradus 1438 intellectualis gradus 1567 item imagines ibidem. intellectualis finis 1725
naturam ars imitatur 136 prouidentiæ inſtrumentum eſſe fol. 1705
naturalis uirtus manet 85
naturale quid ſit 1046
naturalia certi finis gratia inſtituta 318 deſideria in multis expleri oportet 306 ratione quærenda 609 in Timæo tractantur 1438 unde naſcatur opinio 1723
naturalium rerum propriæ rationes 15
naufragium 376
neceſsitas quid 1434
neceſſitatis filiæ 1434
neceſſitatē paruis concludi terminis 738
neceſſitatē paruis concludi terminis 738
nectar 409
negationes in ſuppoſitionib. quid ſignificent, 1166 tutiores eſſe circa Deum 1179
negationum epilogus 1160 gradus 1179
neronem nō fuiſſe hominē 635
nerui ad quid facti ſint 1478
niceæ ædes corruerunt 15
nitrum ubi & quomodo naſcatur 1476
nicolaus Lyrenſis contra Iudæos diſputauit 39
nobilitatem uerā in uirtutē ponendam eſſe 1304
noēma unde dicatur 1144
noēmata nobis naturaliter infuſa ſunt 1144
nomen 1964 proprium Dei unitas eſt 1165
nomina Dei cur inuenta 1029 diuina quid ſignificant 1030 diuina quot modis fingūtur fol. 1036 quatuor in Deo geminantia 1125. diuina 1901
non ens quod appellatur trib. accipitur modis 1585
notiones in animo ſunt 244
omnium ubi conſiſtāt 1227
notitiam Dei qui habeant 442
noua plaga cœli 1612
nouem muſæ circa ſolem 973
numerus deficiens 1416
perfectus 1416
numeri creſcentes & decreſcentes 1416 plani ſolidi æquilateri, pares impares 1417 laterales atq; diametrales 1417
numerum denarium uniuerſum eſſe 1431 quinariū compoſitioni partitioniq; cōuenire 1451
numerus ſponſalis 1416
numerus impares pares cōprehendere 1419
numina uolentia nobis adſunt fol. 1888
nutrimentum ſenibus aptiſſimum 516

O

Oblectamenta noua quærentes 315 animum titillant 316
obliuio 1350 ipſa improbitas eſt 1849
obiectum tale eſt qualis potentia 232
occaſio 1963
oculi 994 corporis duces ſunt fol. 954
oculis geminum lumē ingenitum 438
odium 797
odorē ex duobus cōflari 1477
odores an proſint 502
officium quid 744 præſtantiſſimum deſcribitur 573
officia 744
olfactus unde proueniat 1477
omnis uita prolem ſuam apud ſe prius generat. 18
omnia unde 1641
operatio quo pertineat 80 ſtabilis perfectior eſt 85 mutatur 85 duplex 148 ab obiecto ſpeciem trahit 149 differt ab uirtute 149 talis quale opus 195 mentis ſublimior quam ſubſtantia 196 corporis ad rē compoſita tendit 198 Dei 218
opinio 1963
opinio, Dubium, fides ſciētia inter ſe differunt 434
opifex non à uerbis ſed ab opere honorem 618
opifices hominis 1915
oportunitas 1966
optimum uiuendi genus 843
opulentius 1964
opus perfectum eſt quod ex pluribus ſit 119 nouum nimium placet opificium 650
opera plus quam uerba mouent 13 & 658 terræ pulchriora ſunt hominum 125 tria operumque rationes 1085
oracula extincta 24
oratio 1964 theologica ad Deum 665 chriſtiani gregis ad ſiſtum paſtorem 808 uera & falſa 1292
orationis in tres ſpecies diſtinctio efficaciæ tria neceſſaria fol 1048
oratione ſolutā poëticis metris exornandam eſſe 723
oratione diuina petenda 609
orator uerus qui ſit 1364
oratoris officium 744 & 1384
oratori neceſſaria 1385 & 1364
orbis unitas 1603
ordo 1963 ad animā pertinētes 288 ſuppoſitionis primæ 1167 uniuerſi 1531
origenes uir doctus 72
origenis uerba de Chriſtianis fol 8
orpheus in Thraciæ deſertis operatus 195 per octo numina iurabat cum iuſtitia obteſtari uolebat 1403
orphei carmina de Deo 934

oſiris fratrē ė medio tollit 1684
oſſium compoſitio 1478
ouis lupum impellente natura fugit 107

P

Præcepta uotis & præcibus electiſsima 1439
prædicationis gratia cur multi delicias reliquerint 72
prædicationes quot modis fiant 439
palma 1964 & laurus quam uirtutem habeat 550
pallas à quo nata 18
palladis laus 1531
paleæ quem polum ſequantur 1615
pœnarum deſcriptio 448
pana magnus dæmon 224
panis quantus eſſe debeat 514
pantheus ſtoicus martyr 26
paradiſus cœleſtis 818
ſuper cœleſtis 818
paradiſi aditus 62
parcæ 592
parcarum ſignificati 1636
parcas ad harmonicos motus Sirenum canere 1434
parmenides integram idearum rationem explicat 1137
parmenidis dialogus diuinus à ueteribus iudicatus eſt fol. 1165 dialogi diſpoſitio & tractatio 1293 dialogi diſpoſitio 1138 propoſitionū diſpoſitio 1166
partes cœli 1613
partium in terra & aqua diſtinctio 125 non ſunt ideæ 1148
paruitas in diuiuis quid ſignificet 1112
paſcatis celebratio 14 & 44
paſsio creſcit & actio decreſcit fol. 375
paſſio Chriſti 487
pater filius & S. ſpiritus quid ſint 18 & differunt relatione incogitabili ibidem
à filio quo differat 430
patris familias officium 477
patres Abrahæ idola coluerūt fol. 62
patientiam tria præcipere 802
patriam mirabile gaudiū continere 820
patriarchæ ante aduentū Meſſiæ in Paradiſum non intrāt fol. 63
paulus cathena cinctus Chriſtum prædicabat 4
diſcipulos profunde intelligentiæ incumbere iubet 5
petrus & Iohannes Euangeliſta quamdiu pro Chriſti gloria laborarint 5
Corinthos laudat ſuſtinent ab nomen Chriſti 7 ſolis miraculis ad Chriſti fidē adduci potuit 8 propter ſpem Iſraël circundatus 12 ſigna fecit 14 ſeruus cur dicatur fol. 427 ad fidem quando uocatus 427 & Barnabas à ſpiritu ſancto miſſi 427 cur ſegregatus dicatur 427
Græcorū nomine quid complexus ſit 434 Apoſtolus Gentiles cur uituperet 440 tres Theologias tangit 441 cathenas uinctus prædicauit 474 quam diu prædicauerit 463 quando raptus fol 484 cuius uirtute raptus 485 quibus eloquutus ſit quæ uiderit 486 Tarſenſis captus fuit lumine 756
pauli in Chriſto fiducia 5
in Chriſto exultatio 5 & 6
laborum enarratio 7 cum Feſto coram Agrippæ rege diſputat 8 ad Timotheum admonitio 11 in cœlos abſtractio. Apoſt. in tertium cœlum raptus 425 integra deſcriptio 426 nomē 427 paſſiones labores 483
paulum nō ſolis Romanis ſcribere 429
pauor 1964
pax 1963 quam grata ſuperis fol. 817 diuina 1118 diuina tripliciter omnia unire dicitur 1120
pacis diuinæ officium 1118
diuinam omnia ſine confuſione cōiungere 1119 omnia optare 1121 uerum Chriſtū attuliſſe 1122
peccator grauis quis ſit 441
peccatum per uoluptatem cōmiſſum 23 originale poſsione Chriſti ablatum 63
pecuniæ quo referēdæ ſint 1397
penia & Porus quid 1344
pentaphyllonis puritas & uirtus 547
perceptiones in animo duas eſſe 996
perrgrinus quis fuerit 73 alīj laus 613
perfectio 1646 duplex 1334
perfecta imperfectis anteponenda 85
perfecta ſubſtantia 1667
perfectæ actionis conditiones fol. 10
perfecti qui ſint 17
periculoſiſſimum in principe fol. 797
peripatetici non metuendi 267
peripateticorum de mente cōtrouerſia 330
peripateticorum de uoluptate opiniones 996
perpetuitas 1721
perſonæ tres in eadē natura 21
tres in ſimplici & infinita natura Dei 429
perſeuerantia 650 672 & 1963
perturbationis definitio 1003
peſtis deſcriptio 576 Florentiæ quot necauerit 578 quos potiſſimum inuadat 578 ſigna & indicia 579 per ſanguinis emiſſionē curatio 587 cura per artē chirurgiæ 595 & 596 curandi modus 586 & 587
peſtē quomodo fugiendā 577
peſte ægrotans qua cibatione & regimine uti debeat 592 & fol. 593
peſtifero tempore à quib abſtinendum ſit 579 580 581
peſtilentiā à hominibus ad porcos ſæpe tranſire 579
petentes de Chriſti fide miracula arguendi ſunt 13
petrus adorari noluit 476
petri Apoſt. reliquiæ repertæ fol. 410
phæbeæ arbores 550
phædonis dialogi diſpoſitio fol. 1390
phænices quarū rerum inuentores 29
phaetontē terram exuſſiſſe 1430
phantaſia 177 & 1824 quid nobis offerat 204 ſenſus exteriores ſequitur 204 intelligentiam comitatur 352 profligurata quid 1558 circa quæ uerſetur 1843
phantaſiæ ſequentia 284
phantaſiā à mētæ formari 359
pietas 1963 & 1136
philippus ex imper. primus Chriſtianus 16
philippi Macedonū regis proſperitas 723
philoſophus 744 intellectu maxime nitatur 1. nec loquax nec mutus eſſe debet 613 qualis eſſe debeat 761
philoſophi q ſacris prȩerāt magi, hoc eſt ſacerdotes, ſunt appellati à Perſis 1 et ſacerdotes

curapud omnes gentes exiſtant fol. 1 & ſacerdotes quid facere debeãt 1 officium 15 et 1131 impij 321 ſomniant 628 officio quę contineantur 1131 propriũ 1406 legitimi quid agunt 1380
philoſophum mentis alas recuperare 613 deuitare tria debere 847 uerum Dei imitatorẽ eſſe 1284 à natura à corpore ſolutum eſſe 1561
philoſophorum ſub principibus ſors 794 legitimorum ſolum animas in cœlo contemplari 1380 opiniones de materia uariæ 1641
philoſophia 1963 non docet immo uetat cũ principibus uiuere 794
philoſophiæ ſtudium quid 383 oratoriæ laus 668 laus moralis 668 dialectica & Theologis laus 669 laus 757 ſpecies 758 definitio 761 & 763 & 833 ſumma quo referatur 1207
philoſophiam habentes, ſapientiam habere putant 91 naturalem circa entem uerſari 1032 moralem uiro Remp. gubernaturo neceſſariam eſſe 1395
philoſophia principis inſtitutio 830
philoſophantis officium 853
philoſophantes aut legitimos aut ſpurios eſſe 574
philebi dialogi introductio 1260
phlegma græcis pituita 496
phœbi filij 1296
phthongus quid ſit 1453
piſces uitandi tempore peſtis 580
pituita græcis phlegma 496 ne augeatur quid agendum 501
pius dominabitur aſtris 831
pij terrenis cur expolientur atque conterantur 1110
plagæ mundi quatuor computantur, & totidem elementa 1448
planetæ 1574 eloquentiæ & contemplationi fauẽtes 499 concordes cũ Sole & Luna ſunt felices, diſcordes contra 970 quando noxi & quando non 1620
planetarum conſonantia 936 altiſsimus quis 565 conditiones ad ſolem 967 & ſignorũ circa ſolem atque diſpoſitiones 968 motus 1467 diſpoſitio 1468 uires & actiones 1619 effectus notatus pro diuerſitate hominum atque regionum longi differentes eſſe 1683
planetas non imitare naturam loco 1611
planetis quomodo ſubijcimur 534 quomodo uti debeamus in medicinis 542
plantæ uirẽtes corpora ſunt 163
plato nihil aliud q̃ Moſes 29 quid ſua opinione non recens fuerit 275 pithagoricam elegit ſapientiam 394 Moſes attice loquens eſt 394 Chriſtianorũ more ſempiternum bonum malumq; ſignificauit 395 aliis theologis fidem adhibere non prohibet 397 unde nuncupatus ſit 764 quibus leges dederit 765 quæ confirmauerit 769 quantum diuina dilexerit 769 pœnitentia ductus quod matrimonium neglexerit 779 alter Moſes 855 per duas uias ad ſummum aſcẽdit 1156 ſcientiam in quot partes diſtinxerit 1294 & Pythagoras ubi philoſophiam didicerit 1874
Platonis educatio breuiter perſtricta 160 diſcipuli ſibi uirilia excuſſerunt 205 ſenectus 394 defenſio Marſilio mittitur 616 ad Dionyſium regem uaticinium 617 præcipuum ſtudium 629 natalitia quotannis celebrantur 657 diſcipuli exhortantur 721 genealogia & geneſis 763 præceptores 764 educatio, indoles, eruditio & ſobrietas 764 continentia, grauitas comitas fol. 765 eloquentia ſapientia authoritas 766 diſcipuli præcipui 766 ſanctimonia charitas & magnanimitas 767 ſententiæ & prouerbia 768 obitus 770 ſtudium ſecuturus quid colere debeat 629 militia & nauigationes 764 libri 766 pietas & gratitudo 769 & Moſis concordia 866 ſententia de amicis & inimicis Dei 964 in dialogum de philoſophia ſumma. 1131 in Hipparcho propoſitum 1131 laus 1129 fratres 1203 natalicia quotannis inſtaurabantur 1320 theſaurum in epinomide lateri 1326 de diuinitate Plotini teſtimonium 1545
Platoni ara ab Ariſtotele dicatur 770
Platonem decorum perſonarum ubique ſeruare 1153 in cõuiuio expiraſſe 1320
Platonicum ſtylum tribus præcipue abuudare 1129 ſtylum tàm poeticum quàm philoſophicum eſſe 1129
platonici Chriſtianam religionem impugnantes 16 cuius myſteria ſibi uſurpauerit. 25 ludi, multo grauiores ſunt quam Stoicorum ſeria 1129
Platonicorũ à mentis obiectis argumẽtatio 248 interpretũ turba 385 interpretũ laus 617 ſummus quis 911
platonopolim plotinus ædificare atque inſtaurare uoluit 1542 & quid huic conatui obſtitit ibidem
Pleumon animal 1243
Plinij conquæſtio ad Troianũ Chriſtianorum perſecutorẽ conquæſtio 74
Plotinus nolẽs depingitur 1538 colico laborat morbo 1538 cũ exercitu Gordiani in Perſidẽ proficiſcitur 1539 contra hæreticos librum ſcripſit 1543 à ſophiſticis alienus 1543 intellectus à ſui ſeculi philoſophis appellatus 1548 miracula 286 libri 871 educatio & diſciplina 1538 mors 1538 ætas 1538 libri deprauati 1544 in mathematicis eruditio 1542 1543 auditores 1540 librorum ordo & diſpoſitio 1546 & 1539 uita 1546 ſententia de natura planetarum 1609
Poetis unde proficiſcatur 614 & 934
poeſim à Muſis eſſe 1282 poete inſani 287 diuino furore correpti 287 officiũ 744
poetas tribus circa Deum peccaſſe 1516
polenus Arademicus 286
Polycarpus Chriſtũ neget hortatur 71
pomum Perſicum 514
Pontius Pilatus Iudeæ procurator ſit 34
Pontij pilati mors 16
populi odore uiuentes 544

Lunares 364
porphyrij de Chriſto opinio 15
de dijs extinctis quærela 24
porus & Penia quid 1344
poſſeſſio bonorum ab Apoſtolis aliena 7
patientia optimum in malis remedium 788
potentia 350 & 437 infinita in Deo 96 dei per ſingula dilatatur 103 ab anima abeſt 146 & actus differentia 1655 ſenſitiua quid 1739
potentiæ noſtræ ſummæ 307 diuinæ pertinentia 1109 conuentia 1530
potentiam ſine ſapientia non regnare 848 illam cognoſcere alium facere 1210 abſque ſapientia nihil eſſe referri ad actum 1656
prædicamenta negata 1179
prædicamēta quatuor ſub uno genere non eſſe ponenda 1773
prædicatio qua populi cōuertebantur 14
prædicandi modi quinq; 1026
præcepta Moſis præcipua 69 Moſis minutiora 69 ad memoriam 656
præceptorum Moſis diſtinctio 69
præſaga facultas quid requirat 293
præſagia 1890
princeps qualis uenerandus ſit 721 officium 744
philoſophiæ inſtitutio 830 legitimi laudes 932
principes ad perſecutionē unde adducti 16 Chriſtianorū perſecutores pœnas dederūt 16 ſuper mundum 130 ad ſuam utilitatem leges ferre fol. 1397
principium unitas eſt 96 uniuerſum eſſe 1015 uniuerſi ipſum eſſe ſimpliciter unum 1163
principiorum infinitum 1367 rerum naturalium 1637
principij rationalis amor eſt bonitas 96 ratio ueritas eſt 96
principia tria Platonici ponūt 105 & 1668 duo non eſſe 1210
priuatio quomodo dicatur 1654
priuati officium 744
proceſſum 1658
proemium in Platonis inſtitutiones 929 in Theophraſtū de anima 896 in Iamblichū 897
in Proculum & Porphyrium 898
profunditas in Deo 1114
prolem bonam naſci è duobus bonis & econtra 1411
promiſsio de Chriſto diuinitus facta 456 Abrahæ 466
promiſſa ſeruare iuſtum eſſe 652
prophani qui ſint 1016
prophanis ſapientia non conceditur 787
prophetæ Hæbreorum atque Eſſei ſapientiæ ſimul, & ſacerdotio incumbebant 71 & interpretum prophetarum 873
prophetarum teſtimonia de Chriſto 30 uſque ad 35
propinquius 1963
proprium Dei uirtus eſt 1165
proprietates Deo tres ſunt 57
proſperitas cur uolatilis ſit 723 humana 722
proſperis peruerſius utimur q̄ aduerſis 800
protheus pro eſſentia accipitur 244
prouerbium Chriſtianorum 16 Rodij ortum 1228
prouerbia 1228
prouidentia 288 & 1963 humani generis tutrix 114 Dei 817 cur admittat aduerſa 961 quadam omnia regi 1621 ſingula pro modo cuiuſq; regit 1088 triplex 1387 deorum atque dæmonum 878
prouidentiæ diuinæ tria officia 1088 ad tria potiſsimum ſtellas ſeruire 1628
prouidentiæ diuerſi modi 1666
prouidentia in rebus neceſſariis ſua non deſerere 1636
prouocatio ad ſcribendum 625
prudentia 1215 & 1301
prudentem neminem tanq; inutilem ſpernere 729
Ptolomæus Iudæos in Aegypto ſeruientes redemit 55
Ptolomæus uulneratus ſanatur 293
publicarum recta gubernatio 827
pudor 1963 ingenitus temperantiæ fundamentum 1299
pulchritudo quid ſit 1312 triplex 1322 quatenus uoluptatem 1574 formalis quando oriatur 1574 in corporibus quid ipſa ſit 1575 corporis ex forma compoſiti in quam cōſiſtat 1576
pulchritudinis formæ impreſſio 1270 fons 1393 ratio qualis ſit 1382 proprium 1574 uera forma 1574 diuiſiones & ſubdiuiſiones 1576
pulchritudinem radium eſſe per omnia penetrantem 1326 aliqua incorporeum eſſe 1334. ſplendorem eſſe diuini uultus 1336 magis ad uiſum pertinet quam auditum 1574
pulchritudine ſolum oculum frui 1328
pulchritudinum Dei, angeli, animæ, ac corporis comparatio 1353
pulchrum 1964
pulchri ſunt quorū animi pulchri 1272
pulchro pertinentia 1061
pulchra extrinſecus intus naturaliter bona 1672
pulcherrimum quid præcaris approbemus 1576
pulmonis officium 1479
pulmonem tum humorem ſugere tum aerem haurire ad refrigerandum cor 1477
pulſatio corporis animam non latet 211
purgatio 1904
purgationis finis 1557
purgatorium animarum 1968
Pythagoras patre Iudæo natus 30
pythagoras & Plato philoſophiam ubi didicerint 1874
pythagoras decem latuit annis 286
pythagorę ſymbola 1979 uerba aurea 1979
pythagoricam ſectam Plato elegit 364
pythiæ uerſus in laudē Lycurgi 631
phyſicorum quorundam ſententia damnatur 101
phyſionomum non uno credere debere 1623
Quadratus & Ariſtides Seuero de Chriſtiana religione libros dedere 16
quæſtiones de anima 326 de mente 675
qualitas quid 81 corpus cur nō ſit 81 materialis euadit 82 nō eſt abſq; fomento materiæ 82
quantati proxima 84
quantitate efficacior eſt 99 relictis incorporeis fit corporalis

talis 119 formam non habet 138 inferiora anima 116 abſq;
qualitatib. generare poteſt 1723
qualitati tria inſunt 84
qualitate inferius corpus 117
qualitates tres ſimul reperiuntur 81 mobilis animæ antecedunt 88
qualitatũ cõtrarietas ad quid corpus impellat 165
Quantitas quid 79
quantitatis extenſionem ubiq; reperiri 120
quãtitati qualitas proxima 84
quinarium perfectũ denarij medium eſſe 1451

R

Ratio in uita conſiſtit 84 corpori dominatur 187 illa quæ ordinat ordinat omnia ſeipſum non ignorat 250 inter animam & mentem 269 triplex 435 & ueneratio 1042 mobilis 1189
rationis nomine tria ſignificari poſſunt 1280
rationi tria pertinet 1653
ratione naturalia quærẽda 609 utens quid ſit 1373
rationes quinque 511 eſſe quatuor aduerſus dolorem 1429
rationes ad dignitatem impetrandi conducentes 1495
rationalium animarum gradus 131
ratiocinatio notionum progreſsio eſt 245 noſtra mobilis fol 245
rationalis uita ſenſitiua excellẽtior 18 anima duplex 20 anima quid 152
rationalem animam à Deo eſſe fol 403
rationales ſubſtantiæ Dei participes ſunt 219
rebellio peccatum 23 Deo derogauit 12 Iudæorum 34
rebellionis uitium à quo habeamus 23
regnum 1124
Chriſtus cui reliquerit 50
Ieſu quale fuerit 50
regna quatuor mundi præcipua 38
regium efficium 1296
regionem nullam in mundi diuinitatis expertem relinqui 4
regiones aliæ alijs per exerendo ingenio aptiores 297
regulæ à Iamblicho traditæ in omni ſenſu firmiter tenendæ fol 1808
relationes communis deſcriptio eſt mutua duorum habitudo 1771
religio ſi inanis eſſe homo omnium imperfectiſsimus eſſe fol 2
Chriſtiana ſola in Dei uirtute fundata eſt 8 pura quæ præmia promittat 11 chriſtiana quam diu durauerit 12 chriſtiana aboleri non poteſt 12
chriſtiana à Platonicis impugnatur 16 unde proueniat 321
nuſquam intermiſſa 324 inimica corporibus 324 chriſtiana à ſolo Deo pendet 852 ſe à mortalibus ſoluit 822 uera 1907
religionis conſuetudo à quibus in Græcia Chriſtianæ impij non ſunt audiendi 12 chriſtianæ libri ſeuero dati 16 Genilius antiſtitas 439
religionem puram nihil ineptiarum admittere 11 communem à ſolo Deo peti 11 chriſtianam aſtrologus futuram eſſe non audet affirmare 11 forte à cœlo ſignificari 151 ſpectanda 1136 homini firmiſsimum immortalitatis fundamentum eſſe 1754
religione nihil antiquius 324
religionum duo principia 853
religioſorum hominum duo genera 293
reliquiæ petri Apoſt. repertæ fol 416
Petri miracula oſtenderunt fol 813
remedia aduerſus petulantiæ & laſciuiæ morbum 1511
reminiſcentia 1391
reprobi in quid incidunt 443
repugnantiam in mundo eſſe fol 1445
reſpub 1963
reſpub. conſtituta quatuor cognoſcit uirtutes 1403
reipub. formæ 1413
reſpiratio 1478
res quælibet ſunt bonæ, propter ſimplicem unitatem 92
aliæ dijs pfectiores ſunt 95 uariæ in natura fiunt 104 quando ſibi diſplaceat 109 aliqua quando Deo appropinquat tanto ſui iuris magis euadunt 109
Deo inferiores ex materia & forma compoſita reſoluitur in materiam 144 nobilis nobilem materiam habet 144
quando non corrũpatur 145
omni preter Deum creatura 148 diuiſibiles in ſeipſas non reflectuntur 201 certæ certis ſeminibus egent 243 quælibet principium & finem habet 245 nulla ſupra ſe attollitur 267 nulla ſponte ſuæ origini põteſt repugnare 475
rei cuiusque cognitio appetibilis eſt 104 cuiuſlibet ſcientiæ concurrentia 165 militaris peritia 1968
rem infinitam ab alio comprændi abſurdum 105
rerum diuinorum propriæ rationes 14 naturalium probationes 15 omnium quinque gradus 79 naturalium cauſas aliqui quo referant 107 euentus futuri in præſcientia Dei ſcripti ſunt 114 corporalium nullum ſpatium infinitum 134 naturalium cauſas deus à ſe excludit 138 naturalium cauſæ 138 peraclus in natura exiſtentes 333 gradus quatuor 1048 exemplaria penes Dens 1098 ordo ſub diuina iuſtitia quid poſtulet 1110 noſtrarum nulla capit ideæ uirtutem 1143 genera 1281 gradus quatuor in natura 1351
gradus tres conſiderantur 1328 affluentiam ingenio obeſſe 1402 communionem apud quoſdam fuiſſe 1404
durationes quomodo ſint uariæ 1415 genera 1452 naturalium principium 1617 principia tria eſſe 1794
reſurrectio domini 45
reuolutio 200
rex 1964
quomodo nominandus ſit fol 1295
rhapſodus quid 1283
rhodij cuiuſdam uaticinium fol 263
romani qui & ſapientiæ ſimul & ſacris operam dederunt fol 1
atque Græci impietate corrupti 25
rotunditas natura circulo ineſt fol 142
ruta quid poſsit 547

ſacerdos

S
ſacerdos uolunrate nítatur 7 le
gitimus quis ſit 643
ſacerdotis officium 744
ſacerdotes & philoſophi cur a-
pud omnes gentes exiſtant
fol 1
ſibyllæ & Pythiæ 295 antiquiſ-
ſimos fuiſſe medicos & aſtro
nomos 572
antiqui cur pateram ter liba
rint 269
uiolentis contra ſuperos mi-
nis utebantur 1900
ſacerdotum ſucceſsio 34
ſacra diſtinguuntur 1510
ſacramentorum uirtus 1882
ſacri ordines quibus dandi ſint
fol 643
ſacrificium 1964
ſacrificia animalia alliciunt
fol 878
unde uim habeant, & quid
conferant 1894
animalium 1900
ſacrificiorum ratio & utilitas
fol 1895
genera 1897
ſocrates fugit hoſtium impe-
tum 204
ſocratem quis didicerit 257
ſagacitas 1962
ſaluia & menthis quid poſsit
fol 547
ſaluiæ uirtus 524
ſal ubi & quomodo naſcatur
fol 1476
ſalus 1964
ſana & naturalis complexio
fol 323
ſanctitas 1124 & 1136
ſanctum 1964
ſanctimonia 1963
ſanguis bonus 512 polaris 550
in adoleſcente qualis ſit 1337
ſanguinis eſus quando utilis
fol 14
ſanguinem infantium ſugen-
tes 518
ſanitas 1963
ſapientia 437 934 1215 1236 1963
pollentes & incorporali ſan-
ctitate 321
quid nobis præſtare ſoleat
fol 680
quid efficiat 608 unde nata
675 prophanis non concedi-
tur 787 de Deo negatur atq;
affirmatur 1103 ſpectantia
1109 duplex 1132 uoluptate
melior 1269 corporea eſſe ne-
quit 1289 intellectualis qualem
habeat cauſam 1678 unde im-
pediatur ibidem Dei quid ſit
fol 1850
ſapientiæ definitio 1301 diuinæ
munus quo uſque procedat
fol 1103
ſapientiam aſtris fauere uel re-
pugnare poſſe 210 per paucis
hominibus adeſſe 613 à ſolo
Deo eſſe 841
ſapientes qui 450
ſaræ fides 467
ſaturni uis 1619
Martisque natura 819
ſaturno primus conceptionis
menſis attribuitur 1618 cur
tribuatur menſis 1618
ſaturnum cauendum eſſe 522
ſaulus tharſenſis 482
ſaxa corpora 163 cur non per ig
ignem liquefiant 1601
ſceptrum ludæ quando abla-
tum 32
ſcientia quid ſit 1274 & 1963 &
1133 & 1281 fides, dubium opi
nio inter ſe differunt 434 de
quibus agat 982
ſcientiæ quæ competant 1214
ſcientiarum ſolum ſpeculatiua
rum ſunt ideæ 1141
ſcripta multa cur non credun-
tur 15
ſcriptores puros aliquid cõmu
ne actoris habere 9
ſacros certitudine loqui 9
ſcribendi uſus 1386
ſcribere turpe nõ eſſe, ſed male
ſcribere 1387
ſeculum deus tribus nominib.
creauit 56
ſeculi ſeculorum expletio 1639
ſeculorum comparatio 1
ſeditiones ex copia potius quã
inopia oriri 1402
ſeminarium uniuerſum quo
pacto omnia pullulat quæ-
ſtionas 1638
ſeminaria uis 167
ſeminalis natura 1724
ſempiternitas 97 & 1721
ſempiternũ dupliciter à gram-
maticis tractatur 68
ſemiuocales 1236
ſenex 744
ſenex duplici uruntur pœna
qui in iuuenturæ laſciui uixe
runt 42 auxilio deſtituti ſang
uinem humanum ſugere de-
bent 518
ſenum habitatio & conſuetudo
qualis eſſe debeat 579 diæta
uictus & medicina 516
ſenibus nutrimentum aptiſsi-
mum 516 unica 519 mel cibus a-
micus eſt 519
ſenſus 1548 1821 1963 ad unum
centrum cõduci 174 ubi uer-
ſetur 183 acutiſsimi 225 quo
anguſtior eo perſpicatior 174
& phantaſia uires animæ ſunt
177 circa corpora 182 quinq;
ſeipſos ignorant 212 diuturno
opere fatigantur mens uero nõ
271 quinq; 521 cum ſenſibilib.
ſuperflui ſunt 1066
ſenſum ſcientiam eſſe 1274
ſenſuum genere 995 diſtributio
1477 munerus & qualitas
1820 inſtrumenta qualia ſint
fol 1822
ſenſibus ſeruiens quid ſit 1373
ſenſibile ad ſenſum magis per-
uenire cauſæ quatuor 1816
ſenſibili & ſenſu opus eſſe 1808
ſententiæ quatuor de Fato
fol 1674
ſenſitiua uita uegetiua præſtan
tior 18
ſentiendi uires fallaces 158 actus
fol 1803
ſentire propriè quid 1803
ſeparata quomodo ex ſe ipſis
exiſtere dicantur id 1176
ſeraphini quem referant 482
ſermo 1556
ſermo cur nobis tributus ſit
fol 296
ſerui officium 744
ſeruitus libera 776
ſeruitus dulciſsima 792
ſeruitus nimia 1496
ſeruitus moderata & immode
rata 1535
ſerpentes homines intuitu
necantes 553
ſeuerus ſtatuam Chriſti adora-
bat 19
ſibylla Erithrea 18
ſibylæ & Pythię ſacerdotes 295
ſibyllarum libros tarquinio re-
ſtituros 26
ſibyllarum deſcriptio 26 carmi
mina legere quibus permiſ-
ſum ſit 27
de chriſto opiniones 28 lib
ros qui habebant 28
ſiccitas quid efficiat 16 17
ſiciſsima moderatæ accipienda
fol 513
ſidus aſcendens ab Oriente cur
nam principium uitæ ſignifi
cet 1613
ſiderea animalia 126
ſigna & indicia peſtis 579
quondam

quondam ſignis reſpondiſ-
ſe 1639
ſilentium in Deo 1118
ſimplicitas diuina compoſitio
nibus dominatur 1039 primi
& ultimi 1157
ſimplex calor igneus 84
ſimulachrum 363
ſingularium ideæ 1140
ſion mons cæteros ſuperat
fol. 47
ſiren quid ſit 614
ſmaragdi utilitas 250
ſocrates 256 falſe occupatur
fol. ſibi diem mortis aſſigna-
uit 203 melancholicus
iudicatur 294 ab Apolli
ne ſapientis. quando appel-
latus fuerit 620 à familia
ri dæmone cur correptus
fol. 625 diabolum famili
arem habuit 294 Chri-
ſtum uitæ authorem adum-
bratione præſignauit 686
orientem ſolem ſalutabat
fol. 946 animalem artem
à quibus didicerit 1341
ſocratis conſuetudo 256
laus 868 de dæmone tria
conſideranda eſſe 1914
ſocratem fuiſſe uerum amato-
rem 1357
ſocietas 1965
ſol primo creatus, & in medio
cœlo 97 ignis formator
extit 141 fons luminis 141
ſolus ſuperat Iouem 959
cœleſtium illuminator atq;
moderator eſt 966 ſtatu
Dei 979 quid ſit 1163
triplex 1113
ſolis defectio 13 lumen Deus
eſt 205 unitas 538 inuo-
catio 757 laudes 968
effectus 968 ad Deum
comparatio 970 lumi-
na duo 972 ſimilitudo ad
deum 1057 ad Deum cō-
paratio 1097 laus 1845
ſolem non eſſe adorandum 973
diuinum in animis fulgere
fol. 1019 oculos gene
rare & uim eis uidendi præ-
ſtare 1351
ſoles tres 1050
ſolon moriēs diſcere cupiebat
fol. 626
ſolos homines diuinæ ſortis
participes eſſe atque ob co-
gnationem quandam agno
ſcere Deum 2
ſolus qui nunquam fallatur
fol. 794
ſolutiones dubitationum cir-
ca prophetas 46
ſomnus diurnus non bonus
ſomnium Danielis de Meſſia
futuro 36 Hippocratis
fol. 293
ſomnij interpretatio 293
ſomnia 1883 diuina, & huma-
na 1888
ſomniorū interpres qualis eſſe
debeat 293
ſomniantes philoſophantur
nonunilli 292
ſonus audibilis 1818
ſophiſta quid ſignificet 1284
ſophiſtæ deſcriptio 1285 &
fol. 1286 profeſſio 1286 de
finitiones 1286
ſophoclis mors 284
ſordium non ſunt ideæ 1141
ſors & libertas 819
ſortis effectus 748
ſortem fatalem cœlitus immi-
nentem frangi poſſe 1629
alicuius nati perpendi non
poſſe 1626
ſorte ſua contentum felicem
fol. 726
ſpecies infinitæ 1133
ſpeculi deſcriptio 555
ſpeculationes humanæ 1536
ſphæra quo mobilior eo & am
plior 88
ſphæræ in ſeipſis non quie-
ſcunt 112 mundanæ uita
fol. 124 cœleſtes animis ra
tionalibus animatæ 339 mi-
nores maiores emittuntur
fol. 376
ſphæras elementoram uiuere
fol. 139 ſolum circuitum ha
bere 1468
ſphærarum anima rationales
fol. 129
ſpiritus ſancti dona qui acce-
perint 46 rationales nul-
lo pacto pullulant ex mate-
ria 99 animæ currus 211
uehiculum calor 217 eſt ani
mæ ad corpus conciliator
fol. 217 penitus immorta-
les 219 duplex 370 ſupre-
mus 400 infimi 400 me-
dij 400 quare nutriatur 525
principalibus membris inſi
dere 1478 quid 1821 cun-
cta uiuificat 1860
ſpiritui naturaliter inimica
fol. 545
ſpiritum quæ alant 568 muſi-
ca curat 609
ſpirituum diſtinctio 545
ſpiritalis ſuſceptio corpora nō
corrumpit. 141
ſpiritalem cultum ſequentes
fol. 433
ſpiritale aliquid in natura
fol. 161
ſplendor diuini cultus quid ſit
fol. 1336
ſtatuæ Aegyptiorum loquę-
bantur & ibant 295 arte ma
gica fabricatæ 400 Theolo
giæ 400
ſtatuarum motus 111
ſtatutis dæmones includi 1309
ſtatuæ in deo 1115
ſtare quid ſit 117
ſtellæ quid ſint 1468 quomo
do calefaciāt 1611 quomo
do ſegregatæ 1611
ſtellarum fixarum uirtus & u-
ſus 540 multitudo iuxta
Aſtrologos 1623 quotidia-
nus motus, quid, quidq; nō
efficiat 1635
ſtellas ſeminari 405 non om-
nia facere 1620 nō facere ſed
ſignificare 1619
ſteptici non audiendi 263
ſtimulus diſcēdi & reminiſcen
di in quo conſiſtat 1266
ſtomachi quomodo habenda
ſit cura 502 & pituitæ quo-
modo ratio habenda ſit
fol. 502
ſtomacho amicißima 502
conuenientia 514
ſtultitia ridicula & miſeria fle-
bilis uidetur 630
ſtultitiæ fructus eſt miſeria
fol. 636
ſtudio euadentes continentes
fol. 209
ſtudijs à cœna non incumben
dum 500
ſtudioſi cuius rei curam habe-
re debeamus 495
ſtudioſorum duces 495 ho
ſtes 499
ſubſtantia prior eſt quantita-
te tria in ſe habet 85 non
dependet ab accidente 106
proprium non habet 190
ſupremum genus in homi-
ne 190 duplex 370
ſubſtan-

ſubſtantiæ rationales Dei participes ſunt 219
ſubſtantiarum æternarum nulla aduentitia forma 163
ſubſtantialis forma in quo iaceat 84
ſucceſsio ſacerdotum 34
ſufficientia 1963
ſummus opifex ſummū opus debet efficere 20
ſumma eorum quæ Plotinus, de bono maloq; eorum gradibus affert 1588
ſyllaba 1964
ſymbulorum ægyptiæ theologiæ expoſitio 1901

T.

Tactus 225 circa quæ uerſetur 225
tactus & guſtus inſtrumentum 1819
tamultici qui 34
tangendi cupidinem non eſſe partem amoris 1238
temperantia 187 & 1301 conſumata anima corpus temperatum immortale efficit 449
temperantiam eſſe optimam omnibus in rebus 1319
temperans 1964
temperatus uir 1337
temperatum 1964
templi primi deſtructio 33 ſpoliatores 325
templa Chriſto à Conſtantino ædificantur 16
tempus quid ſit 575 & 1721 & 1117 parce expendendū 646 æquum & ſomno & uigiliæ dari 1275 ubi ponatur 1720 non eſſe motum 1722 aliquid ad motum pertinens eſt 1722
temporis iactura nulla grauior fol. 625
tempore peſtifero à quibus abſtinendum ſit 579
tempora circa obſeruationem legis 450 quinque in iudicandis hominum effectibus obſeruanda 1266
temporum diſtinctio 1467
temporalia temporaliter æterna cupere 1878
temporales pœnas in inferno eſſe 1432
terra uiuentium 74 cur rotunda 107 non mouetur 129 tribus corporibus inuoluitur fol. 377
terræ habitatio non ſpernenda 377 dominus bono 378
terram quomodo exponere poſsimus 1377 quaſi totum mundum eſſe 1468 animam habere 1744
terrarum orbem in ſeptem climata partiri uanum 1683
terræmotus 33
tempore Tyberij 13
terreno globo una anima ſufficit 125
terminus quid 1099 creationis 402 formationis 402 ſupremus 217
termino ſubijci paſsio eſt, quæ actui eſt oppoſita 96
terminum actus nō patitur 96 actus natura nō includit 96
tertuliani ad iudices Romanos uerba 8 exclamatio 12 cōtra Iudæos exclamatio 72
teſtamentū uetus per Iudæos tranſlatum 55 nouum 75
teſtamenti ueteris atque noui uoluminibus nihil aliud niſi conſonum reperitur 9
teſtimonium tres dant in cœlo 9 & tres in terra ibidem trum maius 9
teſtimonia de Chriſto 30 uſq; 45
theologia gentilium ubi continetur 25 animus expiatur fol. 609
theologiæ Aegyptiæ ſymbolorum expoſitio 1901
theologi olim ſummi 386 uigilat 628
theologorum antiquorū gentium tres fuiſſe ſectas 1386
theologos Chriſtianos in diuinis eloquijs quatuor ſenſus obſeruare 1370
theophraſtus temporis iacturā ad lachrymas deducebat fol. 646
theramentis prænuntiatio de aduerſarijs 203
theriaca quomodo contra uenenum opitulatur 547
bona quomodo cognoſcenda ſit 582
theriacæ uirtus triplex 547
throni quam referant 482
thuris uirtus 547
tiberium prægrādibus oculis fuiſſe 1357
timiditas 1964
timore quid eueniat 285
titi modeſtia 52
tolerantia 1963
torpedinis marinis uis 553
totum & totalitas 1045
tribulatio patiētiam operatur fol. 469
trinitas diuina quid ſit 1013 & imago trinitatis 1021 diuina 1127 idem quod unitas fol. 1766
trinitatis dona 1043
tuber 1243
tyberij de Chriſtianorum dogmate decretum 15
tyrannus 1964
tyrannum primum naſci antequā tyrannide potiatur 748

V

Vacatio à temperata complexione 294 quæ fit per ſyncopem 294 quæ fit ex melancholi humoris tractione 294 à ſolitudine 295 ab admiratione 295 omnium præſtantiſſima 295
uacationis genera 292
uarietas figurarum unde 618
uaticinium 1963 Hieremiæ de noui Teſtamenti aduentu 67 quadruplex 1392 unde & quid 1783
uaticinij author 1477
uaticinia 1890 ab animalib. fiunt 2 & 1900 per animalia fol. 1900
uechius mōs Ficinus à Coſmo donatus 616
uēditionibus & emptionibus quid obſeruandum ſit 1521
ueneratio & ratio 1042
uenus qualis ſit 521 & Saturnus inuicem inimici 522
duplex 1326
ueneris ſtatua 295 uirtus quibus attrahatur 533 miniſterium 1619
uenere nihil ingenio aduerſius 469 capti neſciunt quid patiantur 1769
uenerem eneruantes 475
ueneres duæ 1714
ueſpaſianus miracula fecit 52
ueſta deà uitaq; terræ putatur fol. 558
ueſtæ templa 558
ueſtalis ignis 558
uerbena quid præſtet 547
uerbum ſemper penes Deum eſt 20 noſtrum inſenſibile fol. 21 homini uniri ſufficit 21 Chriſtus eſt 18
uerbi effectus 22
uerbis nos uti propter ſenſum fol. 1066

uergilij

uergilij uerba de Chriſto futu-
ro 27 prudentia 28
ueritas 816 & 977 & 1354 eſt ua
lidior quam falſum 82 men-
te ſuperius 90 & mentis non
idem 90 principij ratio eſt 96
diuina omnium rerum initi
um antecedit 97 nõ eſt cor-
porea 185 mentis eſca 185 ubi
conſiſtat 186 immortalis 186
ubi ſit 218 ſupra mentem no
ſtram 276 mentis cibus 355
ſua potius potentia quam a-
liena defenditur 726 inſtitu
tione principis 795 unde elu
ceat 1133 ſuppoſitionis pri-
mæ 1167
ueritatis imperium latius ſe fũ
dit ꝙ mẽtis 90 acqrẽdæ gratia
quid omittamus 183 rei cer-
tæ uerſatio 266
ueritati nihil deeſt 96
ueritatem immobilem eſſe 823
ueracitas 1963
ueteris teſtamenti merito adue
niente nouo ceremoniæ con
ſumptæ ſunt 64
uia duplex ad ueritatem 855
uiæ duæ bonum 1048
uiciſſitudo inter mentẽ & phã
taſiam 343
uictoria 1963
uillæ ſalubris deſcriptio 893
uinum caput peſſimis humori
bus & fumis implet 499 a-
quoſum quod ſit 515 uino-
ſum quod ſit 515 cautione bi
bendum eſſe 1494 a iuueni-
bus ante decimum octauum
annum ignorari debet 1493
ſenibus liberius bibere per-
mittitur 1493
uir 744 ſapiens & fœlix quis
ſit 619 grauis quando inter-
pellandus ſit 859 uerus quis
ſit appellamus 935 bonus
qualis ſit 1264 puerũ attroci
tate uultus facile terrere po-
teſt 1755
uirũ bonum ſolum Deum fæli
citer præcari 1440 ingenio-
ſiores 285 excellentes melan
cholici 222 quales ad magi-
ſtratũ admittendi ſint 1400
uirorum philoſophãtium ami
citia 907 heroicorum uita
glorioſa eſt 920
uirilia ſibi excurentes 475
uirtus aquiſita mutatur 85 na
turalis manet 85 certũ gradu
um numerũ non includit 96
diuina quid 96 Dei ad innu
merabilia ſe extendit 104 ab
operatione differt 149 differt
ab eſsẽtia 149 quid 185 & 657
moralis 187 ſpeculatiua 197
infinita minuitur 400 ab ho
mine appellata q̃ ſit 635 nul-
la benignitate amabilior 641
qua Deũ imitamur 641 ſpecu
latiua 657 hominis 1133
uirtutis auctio & minutio 80
humanæ principium & finis
829 diuinæ efficaciã in qbus
appareat finita 1107 gratia
nos omnia perpeti debere
fol. 1307
uirtuti infinitæ nihil reſiſtit 97
deoq; ſoli ſeruiendum 669
uirtutem inuidiã concitare 623
eſſe uiuam diuinis in nomi-
nibus 1218
uirtutes cuius gratia exercean-
tur 11 morales in uirtute cõſi-
ſtunt 340 quæ circa affectus
uerſantur 1109
uirtutum genera 187 657 & 1354
moralium gradus 484 ſpeci
es 1133 exemplarium genera
fol. 1557
uis grauitatis quid efficiat 80 le
uitatis quid agat 80 anima
quid attingat 157 ſeminaria
fol. 167
uires ſentiẽdi fallaces 158 corpo
ris tẽpore comparantur tres
inferiores 382 æquales in na-
tura Solis 430 ſunt in anima
mundi 1608 animæ principa
les 1956
uiſibile quid nã dici poſſit 1815
uiſio quomodo fiat 1770
uiſus ad quid inſtitutus 90 ma-
teria iuncta nõ uidet 122 quid
ſit 977 extra prodire uidetur
1808 ſenſuum præſtantiſſimus
1811 lumen deſiderans 1812
uiſum quid oblectet 520
uita diuina 18 & 258 corporis
quæ ſit 23 animæ quæ ſit 23 in
uirtute indiuiſibibili cõſiſtit
48 integrior q̃ 85 corporibus
per naturam proxima eſt 121
mũdanæ ſphæræ 124 rationis
fundamantum 153 quod dele
rit, mortuum dicitur 153 mo-
tus eſt 170 corporalis 273 &
1605 rationalis ſenſuali præſtat
275 ueritatis ſtudio feliciſſima
uiuit 824 quid 1211 1634 & 1821
beata 1565 & 1573 Duplex in
hominibus 1591 ſumma 1564
ſenſualis unde cõflata ſit 1739
ſtudia quo dirigamus 209 uo
luptuoſæ contemptores 291
ſolitariæ utilitas 616 hu-
manæ duces 658 ocioſæ
utilitas 971 tres 919 qua-
tuor 1450 gradus 1725
ſors formaq; uiuidi unde ex
ordiatur 1636 cauſa 1851 pri
uatio corruptio eſt 1853 in-
timus eſt intellectus 1657 hu
manæ, quã ſit laborioſa de-
ſcriptio per pulchra 1966
uitam in naturali colore conſi
ſtere 510 eſſentiamq; intelle-
ctum inter ſe differre 1016
omnem uoluptatem perfu-
ſam 1242 uoluptuoſam ſer
uilem 1263 ipſam non per
ſe & ſimpliciter bonum eſſe
1580 ex prouidentia proflue
re 1702 actiuam miniſtram
eſſe 1749 contẽplatiuam
liberam eſſe 1749
uitulus marinus 550
uituperandi ratio 638
uiuificare cuius proprium 150
uiuens omne per mentem im-
mortale permanet 1854
uiuentia omnia uoluptatẽ ex-
petere 1004 omnia eſſe 1851
uiuentium terra 47
ultra, certũ tempus ſignificat
fol. 47
unio & diſcretio luminum at-
que diuinorum 1040
unionis prouentus 274
unionem in entibus eſſe 1203
unitas in qua conſiſtat 89
principium eſt 96 ſecun-
dum potentiã numerus om
nis eſt 105 Deus eſt 115 ſubſtã
tialis profectiſsima 161 So-
lis 538 & diſcretio diuina
1039 mentis caput 1046 diui
na 1127 ente ſuperius 1762
unitatem ipſam & ipſam mul
titudinem non cõfundi 1203
unitate nihil ſuperius 92 niſi
contineremus nihil eſſemus
fol. 277
unitates ex q̃ appellẽtur 1227
uniuerſus orbis Chriſtũ colit
exceptis paucis locis 15
uniuerſi ordines 1531
uniuerſum ſub diuine mentis
imperio comprehendi 1702
eſſe omnium principium
fol. 1157 ſi non habet partes
conſequẽter, nec habet prin
cipium uel finem aut medi-
um 1173 quomodo infini-
tum omniumq; finis dicatur
1174 ipſum nuſq; eſſe 1176
indiuiduum

indiuiduum eſſe 1178 ab omnibus conditionibus eſt abſolutum 1180 nō eſſe ſibi ipſi idem 1181 non eſſe ab alijs alterū 1181 nec eſt ſimile, neq; diſſimile, uel ſibi, uel cuiquā fol. 1182 in tempore eſſe dici non poteſt 1184 cōſequenter tempus temporisq; conditiones excedit 1185 eſſentia ſuperius 1186 ente ſuperius 1188. ens quomodo ſit æquale uel inæquale ſibi uel alijs fol 1196 tribus modis accipi fol. 1718
uni ſanè unitatis eſt ipſius & bonitatis officium 1078
uocabula quædā Philoſophis condonanda eſſe 1030
uocales 1236
uoluntariū quid 1794 & 1964
uoluntas 816 & 1963 ubi non eſt ibi nec mentis uoluptas 108 ueritatis auida 824 in deo quid ſit 881
uoluntatis impletio 236 adhæſio eſt uoluptas 1248
uoluntatem intellectum accēdere & illuminare 2
uolūtate animus à ueritate nō ſeparatur 283 duo conſideranda ſunt 881
uoluptas 738 & 987 generationem comitatur 251 ſpirituū eſca eſt 523 quæ uicit ambitioſos, uicta eſt à Pallade 922 quando aſcēderit in cœlum 923 apud Ariſtotelem quid ſit 996 honeſta 997 quomodo ſe habet ad bonum 1261 quomodo cū dolore miſceatur 1263
uoluptatis cauſæ ac principia duo ſunt 1004 nomen quid ſignificet 1214 effectus 1217 diuiſio 1244
uoluptatē corporis quam diu percipiamus 316 quod nullum habeat ſtabilitatem nō poſſe eſſe bonam 988 omnia uiuentia expetere 1004 cur cōcupiſcamus 1006 non eſſe finem 1259 non eſſe in deo 1533 corporis falſam 1263 corporis impuram eſſe 1263
uoluptate præſtantiora 1213
uoluptates inter ſe diſsimiles eſſe 1220 diſciplinarum puræ 1266 puriores 1266
uoluptatum ſpecies 1010 diuiſio 1218
uoluptatibus corporis quemuis uti poſſe 1007
uoluptuoſæ uitæ cōtemptores 292
uomitus quomodo prouocandus 587
uoti definitio 1134
uotum 1134. & 1964
uox quid ſit 1477 & 1963
in templo audita 13
uocis genera 1400
urbem in duodecim partes diuidendum eſſe 1502
uſus literarum ſempiternus fuit 1236
uſus rectus artis diuidendi & uniendi 1234
uſu mortalia comparanda 609
utile quid ſit 1270
uulgus nugis paſcitur 733
uultus palleſcit metuente animo 286
uxoris officium 744

X

Xenocrates uir ſanctus Platonis diſcipulus 1965

Z

Zacharias propter diffidentiā uiſu orbatur 467
ſaphiri uirtus 230
zeduariæ uirtus 547
zinziber quam uirtutem habeat 547
zodiaci ſignis numina præeſſe fol. 1342
zoroaſter uiginti latuit annis 286 magorum princeps 295 duo rerum principia induxit fol. 1355
zyſidis dialogi tractatio 1278

FINIS.

ERRATA QVAE INTER
imprimendum omiſſa ſunt.

PAgina.11.reperies uerit pro fuerit,pag.10.parabalis proparabolis.pag.15.uodis pro uobis.pag.69.tuquam pro tanquã.pag.90.informi pro informis.pag.95. authur pro author. pag.125. iaquæ pro aquę.pag. 153.nunquam pro nunquam.pag.241.fotras pro foras pag.295.adeè pro adeo.pag.297.pręſentam pro pręſentem.pag.380. uehemente pro uehementer.pag.388.uiriſſimum pro ueriſſimum.pag.393.ſecundoum pro ſecundum. pag.440. nominibus pro numinibus.pag.444.caritas pro charitas.pag.450.figuratus pro fugituras.pag.533. uerſantor pro uerſantur.pag.565.uidentes pro uiuẽtes,pag.574.modicus pro mordicus.pag.698.clum pro cœlum.pag.858. per cubiebat pro percupiebat.pag.837.ſignificat pro ſignificas,pag.925.noſtrorum pro noſtrarum,pag.957.ſeipſe pro ſeipſo.pag.945. compertum pro compertum.pag.1010.ſumſit pro ſumpſit.pag.1112.panatrationi pro penetrationi.pag.1114. Laritudinem pro latitudinẽ. pag. 1122.icraſcendi,pro iraſcendi,pag.1129 tuo pro tuo.pag.1138.ſmul pro ſimul,eadem eas pro eus.pag.1141. Phoebo pro phoeloo. pag. 1147.ueò pro uerò,codẽ uirtutr pro uirtute.pag.1171.ſignificaii pro ſignificari.pag.1198.cunclutio pro concluſio.pag.1297. cius pro eius.pag.1222.cica pro circa pag.1257 Nundus pro mundus.pag.1261.ſi pro ſe pag.1363.quande pro quando. pag.1266. pepinde pro proinde.pag.1275.uidere pro uidere pag.1290.cunis pro entis pag.1301.nebuloum pro nebulonum.pag.1302.rete rorqueri pro retorqueri, eodem frugum pro fugam.pag.1357. uit pro fuit, eodem moduum pro modũ.pag.1308. concrodia pro concordia,eodẽ ueperitiæ pro pueritiæ pag.1310. principia pro principio. pag.1317. uniuarſalis pro uniuerſalis.pag.1396. parriæ pro patriæ. pag.1401.cationis pro rationis.eodem ſomo pro ſono.pag.1428.uittute pro uirtute pag.1429.temppre pro tempore pa.1419.diſpuationi pro diſputationi.pag.1447.qutuor pro quatuor. pag.147..celo pro cœlo pag.1485.Solo pro Solõ pag.1591 phthagorica pro pythagorica.pag.1707.domonſtrare pro demonſtrare.pag..1718.protiè pro propriè eodem æquitatum pro æquitatem.pag.1769.Actui pro actiui.pag.1845. ebij pro ebrij.

MARSILII FICINI Florentini libri de Chriſtiana religione, ad Laurentium Medicem patriæ ſeruatorem, Procemium.

Quod inter ſapientiam religionemq; maxima cognatio eſt.

AEterna Dei ſapientia ſtatuit diuina myſteria, ſaltē in ipſis religionis exordiis, ab illis duntaxat tractari: qui ueri eſſent uerę ſapiētię amatores. Quo factū eſt, ut iidem apud priſcos rerum cauſas indagarēt, & ſacrificia ſummæ ipſius rerū cauſæ diligenter adminiſtrarent, atq; iidem apud omnes gentes philoſophi, & ſacerdotes exiſterent. Neq; id quidē iniuria. Nam cum animus (ut Platoni noſtro placet) duabus tantū alis, id eſt intellectu, & uoluntate poſſit ad cœleſtem patrem, & patriam reuolare, ac philoſophus intellectu maximè, ſacerdos uolūtate nitatur, & intellectus uoluntatem illuminet, uoluntas intellectum accendat, conſentaneum eſt qui primi diuina per intelligentiam uel ex ſe inuenerunt, uel diuinitus attigerunt, primos diuina per uoluntatem rectiſſimè coluiſſe, rectumq; eorum cultum rationemq; colendi ad cęteros propagaſſe. Prophetæ igitur Hebræorum atque Eſſęi ſapientię ſimul, & ſacerdotio incumbebant. Philoſophi à Perſis, quia ſacris præerant, magi, hoc eſt, ſacerdotes, ſunt appellati. Indi Brachmanas de rerum natura ſimul, atque animorum expiationibus conſulebant. Apud Aegyptios mathematici & metaphyſici ſacerdotio fungebantur, & regno. Apud Aethiopas gymnoſophiſtę philoſophię ſimul magiſtri erant ac religionis antiſtites. Eadem in Gręcia conſuetudo fuit ſub Lino, Orpheo, Muſęo, Eumolpo, Melāpo, Trophimo, Aglaophemo, atq; Pythagora. Eadem in Gallia ſub Druidū gubernaculis. Quantū apud Romanos Numę Pōpilio, Valerio Sorano, Marco Varroni multisq; aliis ſapiētię ſimul, ſacrorūq; ſtudiū fuerit, quis ignoret? Quanta deniq; & quā uera doctrina in priſcis Chriſtianorū epiſcopis, presbyterisq; quis neſciat? O felicia ſecula, quę diuinā hanc ſapientię, religionisq; copulā, pręſertim apud Hebręos, Chriſtianosq; integrā ſeruauiſtis. O ſecula tādem nimiū infelicia, quādo Palladis, Themidisq; (id eſt, ſapientię & honeſtatis) & ſeparatio diuortiū miſerabile cōtigit. Proh nephas, ſic datū eſt ſanctū canib. lacerādum. Doctrina enim magna ex parte ad prophanos trāslata eſt, unde ut plurimū iniquitatis euaſit & laſciuię inſtrumentū, ac malitia dicenda eſt potius quā ſcientia. Margaritę autem religionis precioſiſſimæ ſæpe tractantur ab ignorantibus, atq; ab his tanquam ſuibus conculcantur. Sæpe enim iners ignorantum ignauorumq; cura ſuperſtitio potius quam religio appellanda uidetur. Ita neq; illi ſincerè ueritatē intelligunt, quę tanquam diuina ſolis piorum oculis illuceſcit, neq; iſti, quantū in eis eſt, rectè uel Deū colunt, ut ſacra gubernant, diuinarum humanarúmque rerum prorſus ignari. Quandiu duram & miſerabilem hāc ferrei ſeculi ſortem ſuſtinebimus? O uiri cœleſtis patriæ ciues, incolęq; terrę, liberemus obſecro quandoq; philoſophiam, ſacrum Dei munus, ab impietate, ſi poſſumus, poſſumus autem, ſi uolumus, religionem ſanctā pro uiribus ab execrabili inſcitia redimamus. Hortor igitur omnes, atq; precor, philoſophos quidem, ut religionem uel capeſſant penitus, uel attingant: ſacerdotes autem, ut legitimę ſapientiæ ſtudiis diligenter incumbant. Ego quantum hac in re uel profecerim, uel profecturus ſim, neſcio, tentaui tamen, & tentare non deſinam, non meo quidem ingeniolo, ſed Dei clemētiæ uiribusq; cōfiſus. Auus tuus, magnanime Laurenti, magnus Coſmus, Petrus deinde pius genitor, me à teneris annis, quo philoſophari poſſem, ſuis opibus aluerunt. Tu nuper uolens philoſophādi ſtudium in me, quoad poſſes, ſicut in aliis nonnullis cōſueuiſti, cum pietatis officio copulare. Marſilium Ficinum tuum ſacerdotio, & quidem honorificè, decoraſti. Vtinam nunquam mihi ipſe defuerim aut deſim,

quandoquidem Dei ipſius, Medicũq; fauor, & auxilium nũquam defuit. Vt autẽ diuinam mihi gratiam magis conciliarem, tibiq; gratificarer, & mihi ipſe non deeſſem, cũ primum ſacerdotii ſacris initiatus ſum, opus de Christiana religione compoſui, quod quidem tibi huius meæ profeſſionis authori, præcipuoqúe tum ſapientiæ alumno, tum pietatis cultori cenſui dedicandum.

Religio maximè homini propria eſt & ueridica. Caput I.

SIngulas generis humani dotes uidemus in beſtiis quibuſdam ſaltem ſecundum quandam ſimilitudinem excepta religione, aliquando apparere. Nullum bruta præ ſe ferunt religionis indicium, ut propria nobis ſit mentis in deum cœli regẽ erectio, ſicut corporis in cœlum erectio propria, cultuſq; diuinus, ita fermè hominibus naturalis, quemadmodũ equis hinnitus, canibusúe latratus. At ſiquis curioſius affirmet, beſtias inſuper nõnullas interdum cœleſtia uenerari, quod ego minime credo, reſpõdebunt Platonici: huiuſmodi beſtias, uel aliud quoduis tunc facere, cum cœleſtia honorare uidentur, uel ſi forte honorant, tamẽ neſcire quid agant, uel ſi ſciunt, illas quoq; intelligentiæ, immortalitatiſq; participes eſſe. Sed re uera, ut ad propoſitũ reuertamur, homo perfectiſſimum animal, ea proprietate maximè tum perfectione pollet, tũ ab inferioribus diſcrepat, qua perfectiſſimus, ideſt, diuinis coniũgitur. Rurſus, ſi homo animalium mortalium perfectiſſimus eſt, in quantum homo, ob eam præcipue dotẽ eſt omnium perfectiſſimus, quam inter hæc habet ipſe propriam, cæteris animalibus non communem, ea religio eſt, per religionẽ igitur eſt perfectiſſimus. Si religio eſſet inanis, per eam rurſus homo omnium eſſet imperfectiſſimus, quoniam per eam demẽtiſſimus eſſet, atq; miſerrimus. Siquidem homines multi omnia, omnes certe multa uitę commoda temporalis abiiciunt, & incommoda ſubeunt, Dei uel amore, uel metu. Nullũ uero animalium reliquorum præſentibus abſtinet bonis, propter Dei cultũ, expectationẽq; futuri. Adde quod ſcientiè ſtimulus nos ſolos pũgit aſſidue, diuinę uindictæ, inferorũq; timor acerrimè uexat. Si ergo religio, (ut diximus) uana eſt, nullũ eſt animal dementius & infelicius homine, eſſet igitur ob religionem homo imperfectiſſimus omniũ, per eã tamen pauloante omnibus perfectior apparebat. Non poteſt autem per eandem ſui partem ita contraria pati, ut ſecũdum eam tũ ſummè perfectus ſit, tum ſummoperę imperfectus. Eſt igitur religio uera, pręſertim quia ſicut non poteſt quicquã ignis propinquatione fieri frigidiſſimum, ita non poteſt homo, quia ſolus hæret Deo ſapientiſſimo beatiſſimoq;, ſtultiſſimus ex hoc, miſerrimuſq; euadere. Neq; etiã poteſt Deus, qui ſumma ueritas & bonitas eſt, humanum genus prolem ſuam decipere. Naturalis autem communiſq; opinio de Deo inſerta nobis eſt à Deo cõmuni origine, ac principe naturarum. Præterea meminiſſe debemus uaticinium illud, quod à tota aliqua animaliũ ſpecie fit, quia uniuerſalis, particularisq; naturæ fit inſtinctu, uerum exiſtere. Reptilia multa, oriente ſole, è terræ ſinu ſurrepũt, aëris caligo portenditur, cornicũ plurima turba ueſpere à certa aëris plaga peruolat, uenti prænunciantur, & alia eiuſdem generis innumerabilia. Communi quoque hominum uaticinio religio uera eſt, omnes namq; ſemper ubiq; colunt Deum, uitæ futuræ gratia. Verum eſt igitur prouidere nobis Deum, et uitã aliã fore, ſi modo perfectiſſima ſpecies animalium ueriſſimum habet iudicium illud, quod ſibi eſt maximè omnium naturale. Talem autem eſſe religionis aſſertionem apparet, nõ ſolum ex eo quod ſolius omniſqúe hominis eſt, uerum etiam ex eo quod omnes hominum opiniones, affectus, mores, leges, excepta communi quadam religione, mutantur. Siquis ergo reperiatur omnis religionis penitus expers, quia præter humanæ ſpeciei naturam eſt, uel monſtrũ quoddã eſt ab initio, uel cõtagione monſtri alterius inquinatus.

De diuinitate animi à religione, Cap. II.

PLato noſter in Protagora, maximum eſſe uult noſtrę diuinitatis indicium, quod ſoli nos in terris tanquam ſortis diuinæ participes ob cognationem quandã Deum recognoſcimus, & cupimus, tãquam authorem inuocamus, et amamus ut patrem, ut regem ueneramur, timemus ut Dominum. Sicut enim Sol ſine Sole non cernitur, & ſicut aër ſine aëre non auditur, ac plenus lumine oculus uidet

lumen

lumen, plena aëre auris audit aërem reſonātem, ita neque Deus ſine Deo cognoſcitur. Sed animus Deo plenus, tantum in Deū erigitur, quantū & diuino lumine illuſtratus agnoſcit Deum, & diuino calore accenſus ſitit eundem. Non enim ad id quod ſupra eſt & infinitū, niſi uirtute ſuperioris, infinitiq; attollitur, hinc animus Dei templū efficitur, ut Xiſtus Pythagoricus arbitratur, Dei uero æterni templum nunquā exiſtimat ruiturum. Deum agitat mens humana quotidie, Deo ardet cor, Deum ſuſpirat pectus, eundem cantat lingua, eundem caput, manuſq; adorant, & genua, eundem referunt hominum artificia. Si non audit hæc Deus, eſt ignorans, ſi non exaudit, ingratus, crudelis omnino, ſi uociferari nos compellit quotidie, quos non exaudit. Deus autem, qui infinita ſapientia, bonitas, claritas eſt, ignorans, uel ingratus, uel crudelis eſſe non poteſt. Omnino autem cum ſuperior mens comprehendat inferiorem potius quàm ecōuerſo, ſi mēs humana mentem diuinam attingit, neceſſarium eſt à diuina mente humanam comprehendi & gubernari.

Caueant adoleſcentes, ne facile de religione ſententiam ferant. *Cap. III.*

ET ſi homo natura in qualibet ętate, exceptis pauciſſimis, & illis quidem deprauatis, religioſus eſt, duæ tamen ætates, ut Plato ſcribit, religioſiores ſunt, pueritia uidelicet, & ſenectus. Nam pueri religioſi naſcuntur, atq; educantur, & in religione firmiſſimi permanent, quouſq; in adoleſcentia ratio excitetur, quę ſua natura ſingularum rerum cauſas rationeſq; requirit, ſi in hac ętate, aut ea ſtudia capeſſant, aut in eos ſermones incidant, quibus diligenter rerum cauſæ perquirantur, incipiunt quaſi nihil uelle aſſeuerare, niſi cuius ipſi rationem perſpexerint. Tūc primum religionem magna ex parte poſt tergum abijciunt, niſi forte legibus, ſeniorumq; conſilio ſe committant. Quia diuinorum occultiſſimæ rationes longo uix tandē tempore exquiſitiſſima diligentia purgata mente perſpiciuntur. Adoleſcētes illi rationes huiuſmodi nōdum attingunt, & quia nihil fermè aſſerunt, cuius non uideant rationem, ſi proprio confidant iudicio, religionem quodammodo negligunt. Nonnulli in hac opinione conſtituti propter ſuperbiam incontinentiamq;, Ariſtippicis uoluptatibus ſeſe dedūt, tandem nihil amplius de religione, niſi tanquam de anilibus fabulis cogitantes. Alij uero propter manſuetudinē & modeſtiam, Pythagoreo ritu mentem purgāt à ſenſibus, per morales, phyſicas, mathematicas, methaphyſicas diſciplinas, ne tanquam ſuperiores illi, lippos adhuc oculos in diuinum Solem ſubito dirigentes, caligari cogantur, ſed gradatim progredientes. Primo lumen diuinum in moralibus tanquam ſolis lumen in terra proſpiciant. Secundo in phyſicis tāquam in aqua. Tertio in mathematicis tāquam in Luna. Quarto in methaphyſicis tāquam in ipſo Sole tam ſupercœleſti quā cœleſti perſpicue ſalubriterq; perſpiciant. Hos appellat Orpheus muſarum legitimos ſacerdotes, qui tandem in ætate maturiore de religione ſentiunt multo melius, quemadmodum legimus apud Platonē in Epiſtola ad regem Dionyſium in Phædro, In primo de republica In decimo legum. Monet autem iuuenes diuinus Plato, ne temerè de diuinis ſententiam ferant, ſed credant legibus, donec ętas ipſa doceat, uel per eos diſciplinarum gradus, quos narrauimus, uel per experientiam, uel per quādam animi à corpore ſeparationem, quā moderata ſenectus adducit, ut anima in ea ætate res à corporibus ſeparatas, quaſi è proximo uidens clarius diſcernat quàm conſueuerit. Meminiſſe uerò ſemper oportet, neq; poſſe in iuuenibus ſecundum naturam ſapientiam eſſe, neq; quicquam uel in iudicando, uel in agendo periculoſius eſſe, quam audacem ignorantiam, & audaciam ignorantem. Sapientia ſine audacia prodeſt quidem, quamuis nō ſatis magnificè, ſed obeſt nunquam: audacia uero ſine ſapiētia eſt fera quædam indomita, ac penitus effrenata. Quoniam uero de communi religionis ueritate, prouidentia Dei, animorum diuinitate, in theologia noſtra latiſſimè diſputauimus, hæc de his ad præſens breuiter dicta ſufficiant, nam ad Chriſtianæ religionis myſterium properamus.

Omnis religio boni habet nonnihil, modo ad Deum ipſum creatorem tantum dirigatur, Chriſtiana ſyncera eſt. Cap. IIII.

NIhil Deo magis diſplicet quam contemni, nihil placet magis quam adorari, homines diuinarū legum aliqua ex parte tranſgreſſores leuius punit, Rebellantes autem per ingratitudinem, malignitatemq́ & ſuperbiam, ab eius imperio fulminat. Idcirco diuina prouidētia non permittit eſſe aliquo in tempore, ullam mūdi regionem omnis prorſus religionis expertem, quamuis permittat uariis locis atque temporibus, ritus adorationis uarios obſeruari. Forſitan uero uarietas huiuſmodi, ordināte Deo, decorem quēdam parit in uniuerſo mirabilem. Regi maximo magis curæ eſt re uera honorari, quā aut his aut illis geſtibus honorari. Rex Alexāder quot Gentibus imperabat, tot modis, cum uel ipſe ad eas proficiſceretur, uel legatos mitteret, honorabatur. Totumq́ id quod in eius agebatur gloriam, quodammodo commendabat, aliud tamen alio habebat acceptius. Idem quaſi de mūdi Rege eſt arbitrandum. Coli mauult quoquo modo, uel inepte, modo humane, quā per ſuperbiā nullo modo coli. Incontinentes quidem homines, ſed quodāmodo ſubditos, uel corrigit tanquam pater, uel ſaltem minus affligit. impios autem, ingratoſq́ omnino, & ſponte rebelles, tanquam hoſtis exterminat atque excruciat. Cum uero nullum humanum cultum, eius gratia ſuſceptum Deus ſicut uoluntariam impietatem penitus reprobet, quem tamen maximè omnium, imò ſolum approbat. Deus in ſe ipſo ſummum eſt bonum, ueritas rerum, lumen fauorq́ mentium. Illi igitur Deum præ cæteris, imò ſoli ſyncere colunt, qui eū actione, bonitate, ueritate linguę, mētis claritate, qua poſſunt, & charitate qua debēt, ſedulo uenerant. Tales uero ſunt, ut oſtēdemus, quicunq́ ita Deū adorant, quemadmodum Chriſtus uitæ magiſter, eiuſq́ diſcipuli præceperunt.

Diſcipuli Chriſti neminem deceperunt. Cap. V.

SI diſcipuli Chriſti decipiendi humani generis gratia, figmentum introducere cogitauiſſent rationem certe facilioris perſuaſionis aliquam habuiſſent. Contra uerò fecerunt, aggreſſi enim ſunt rem tum ad credendum, tum ad obſeruandum omnium rerum difficillimam. Adde quot modis etiam difficillimis, ſi tempora, loca, perſonaſq́ conſideres, in temporibus ſcilicet eruditis, in urbibus ampliſſimis, pleniſque omnium doctrinarum, aduerſum potentes, principeſq́ue, & doctos & multos, cum ipſi debiliſſimi eſſent, omnium rerū egeni, rudes ab initio, & pauciſſimi. Vndecim enim Chriſtus reliquit Apoſtolos duo uero illi & ſeptuaginta Chriſti diſcipuli ab Apoſtolis regebantur. Audire licet Paulum Corinthijs ita dicentem: Videte uocationē ueſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quę ſunt, deſtrueret. Non igitur finxiſſe credendi ſunt, præſertim quia ſumma inter ſe bonorum morum, opinionumque concordia, fortiter uſque ad finem in re maximè omnium ardua perſeuerauerunt, alioquin nihil obtinuiſſent, neque præmium tanti laboris ullum in hac uita, uel ipſi pręcipiebant, expectabantúe, uel populis pollicebantur. Atque hoc eſt, quod inquit Paulus. Si in hac uita tantum ſperamus in Chriſto, miſerabiliores ſumus cunctis hominibus. Sæpe prædicebant ſe morituros pro fide, & poſtea uniuerſos, qui eorum diſciplinam ſecuti eſſent, acerba, & nefanda paſſuros. Vt obmittam, quod abiiciebant quęcunq́ habētur à mortalibus bona, abiiciq́ iubebant, neq́ in angulis ſuſurrabant, ſed palam uulgo ſuam doctrinam audacter diſſeminabant. Siquidem Paulus etiam cathena collum uinctus publice prædicabat, ut deſcribit ad Philippēſ. Quæ circa me ſunt, magis ad profectū uenerūt Euangelii, ut uincula mea manifeſta fierēt in Chriſto Ieſu, in omni prætorio, & in cæteris omnib. & alibi ait: Euangeliū iam pędicatū fuiſſe omni creaturę, q̄ ſub cœlo eſt. Rurſus, in Act. Apoſt. Nihil horū in angulis geſtū eſt. Sic eīn Chriſtus p̄cepit diſcipulis ſuis in Euang. Matth. & Lucæ. Qđ dico uobis in tenebris &c. Credebant igiť illi, ſe uera hominib. prædicare, imò certè qd pędicabāt, intelligebāt. Hinc illud Petri, Parati ſemp̄ eſtote ad ſatiſfactionē omni poſcēti à uobis rationē, de ea, quę in uobis eſt, ſpe & fide. Hic illud Pauli ad Corinthios. Ego ſic curro nō quaſi in incertū, ſic pugno nō quaſi aërē uerberās, ſed caſtigo

corpus

corpus meum,& in ſeruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Hinc Paulus & Apollo ubique cum doctis de Chriſti myſterijs diſſerentes, Prophetarum uolumina in medium adducebant. Iubet ſæpe Paulus diſcipulos ſuos, præcipuè ſacerdotes, profundæ prophetarum intelligentiæ diligenter incumbere. Credebant igitur, intelligebantq́ue, ut dixi, quod prædicabant. Alioquin pro diſciplinæ illius aſſertione nequaquã tam intrepidè, tam libenter ſe continuis laboribus, periculis, uerberibus, & certæ morti ſuppoſuiſſent. Paulus pro Chriſti gloria annos ſeptem atq; triginta, ſupra quàm credi poſſit, uſque ad extremum ſpiritum omni afflictionum genere cõtinuò laborauit. Laborauit tempus idem & Petrus, laborauit Ioannes Euãgeliſta annos octo & ſexaginta, cæteriq; per omnem uitam ſimiliter.

Quo animo Chriſti diſcipuli laborabant. Cap. VI.

QVo autem animo Chriſti diſcipuli laborarint, declarat Paulus in epiſtola ad Romanos. Quis, inquit, nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? ſicut ſcriptũ eſt: Quia propter te mortificamur tota die, extimati ſumus ſicut oues occiſionis. Certus ſum enim quòd neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque poteſtates, neque uirtutes, neq; inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundũ, neque alia creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Idem poſtquam Corinthijs enumerauit multa laborum, tormentorumq; genera, quæ & tulerat, & ferebat, ſubiũxit, in his ſe lætari, gloriari, corroborari. Idem ſcribit dum Romæ uinctus eſſet ad Philippenſes: In nullo confundar, ſed cum omni fiducia, ſicut ſemper, & nunc exaltabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per uitam ſiue per mortem, mihi enim uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Quòd ſi uiuere in carne hic mihi fructus operis eſt, quid eligam ignoro, coarctor autem è duobus. Deſidero enim diſſolui, & eſſe cum Chriſto, atque hoc quidem mihi multo melius, permanere autem in carne propter uos, neceſſarium eſt. Subiungit diuinans in hunc modum. Et hoc confidens ſcio, quia manebo, & permanebo omnibus uobis ad profectum ueſtrum, & gaudium fidei, ut gratulatio ueſtra abundet in Chriſto Ieſu in me, per meum aduentum iterum ad uos. Et paulo poſt: Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed ut etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale & uidiſtis in me, & nunc audiſtis de me. Liberatus autem eſt, ut prædixit à uinculis, redijtq; ad illos. Idem ad Coloſſenſes. Permanete in fide fundati, & ſtabiles, & immobiles à ſpe Euangelij, quod audiſtis, quod prædicatum eſt in uniuerſa creatura, quæ ſub cœlo eſt, cuius factus ſum ego Paulus miniſter, qui nunc gaudeo in paſsionibus pro uobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſsionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Idem ad Theſſalonicenſes: Nemo moueatur in tribulationibus iſtis, ipſi ſcitis, quòd in hoc poſiti ſumus. Nam cum eſſemus apud uos, prædicebamus uobis paſſuros nos tribulationes, ſicut & factum eſt, & ſcitis. Idem ad Timotheum: Non dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed uirtutis, & dilectionis, & ſobrietatis. Noli itaque erubeſcere teſtimonium domini noſtri, neque me uinctũ eius, ſed collabora in Euangelio ſecundũ uirtutem Dei. Et paulo poſt: Ob Euangeliũ hæc patior, ſed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus ſum, quia potẽs eſt depoſitum meũ ſeruare in illum diem. Item poſt pauca: In Euãgelij prædicatione laboro uſq; ad uincula, quaſi male operans, ſed uerbum Dei non eſt alligatum, ideo omnia ſuſtineo propter electos, ut ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Ieſu, cum cœleſti gloria. Fidelis ſermo. Nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus, ſi ſuſtinebimus, & corregnabimus, ſi negauerimus, & ille negabit nos. Si uero nõ credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Itẽ, Scis quales perſecutiones & paſſiones ſuſtinui Antiochiæ, Iconiæ, Lyſtris, & ex omnibus eripuit me Dominus. Et omnes q pie uolũt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionẽ patiuntur. Similiter Corinthijs: Semper mortificationem Ieſu in corpore noſtro circũferimus, ut & uita Ieſu in corporibus noſtris manifeſtetur. Semper enim nos qui uiuimus, in mortem tradimur propter Ieſum, ut & uita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. Vnde Galathis: Ego ſtygmata domini Ieſu in

corpore meo porto. Rurſus Corinthijs: Puto nos Apoſtolos nouiſſimos Deus oſtendit tanquam morti deſtinatos, quia ſpectaculum facti ſumus huic mundo, & angelis, & hominibus. Et poſt pauca. Vſque in hanc horam eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operantes manibus noſtris, ſcilicet comparandi uictus gratia, nunquam enim uoluit aliẹno labore uiuere. Et ſequitur. Maledicimur, & benedicimus, perſecutionem patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omniū peripſima, id eſt, rudera, atq; ſordes. Idem Romanis: Gloriamur in tribulationibus, ſcientes quòd tribulatio patientiam gignit, patientia probationem, probatio uero ſpem, ſpes autem non confunditur, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Similiter Galatis. Abſit ut glorier in alio, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Item, Cum Chriſto affixus ſum cruci, uiuo autem iam non ego, uiuit uero in mẹ Chriſtus. Sed audi rurſus quid Romanis dicat. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorū, in quo clamamus abba pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei. Si autem filij, & hẹredes quidem Dei, cohæredes autē Chriſti, ſi tamen cōpatimur, ut & cōglorificemur. Exiſtimo enim quod non ſunt condignę paſſiones huius temporis ad futurā gloriā, quæ in nobis reuelabitur. Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorū Dei expectat. Idem Corinthijs. Si mortui non reſurgunt, cur nos periclitamur omni hora? Quotidie morior, propter ueſtram gloriam, fratres, quā habeo in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Quòd ſecūdum hominem ad beſtias pugnaui Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Rurſus: Tribulamur fratres pro ueſtra exhortatione, & ſalute, quæ operatur in nobis tollerantiam earundem paſſionum, quas & nos patimur, ut ſpes noſtra firma ſit pro uobis, ſciētes quòd ſicut ſocij paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis. Non enim uolumus ignorare uos fratres de tribulatione noſtra, quæ facta eſt nobis in Aſia, quoniam ſupra modum grauati ſumus. Item: ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Nam & cum ueniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra, ſed omnem tribulationem paſſi ſumus. Vnde Epheſiis ait: Ego Paulus uinctus Chriſti Ieſu pro uobis Gētibus, obſecro ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis quæ eſt gloria ueſtra, denique ait ſe pro Chriſto legatione fungi cathena. Philippenſibus ait, ſe omnia, quamuis maxima, nihili pendere, & ut ſtercora exiſtimare, ut Chriſtum lucretur, ſociuſq; ſit paſſionis eius, configuratus morti eius, ad eius reſurrectionem promerendam. Item, conuerſatio noſtra in cœlis eſt. Vnde etiam ſaluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtū, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, cōfiguratum corpori claritatis ſuę, ſecundum operationem ſuam, qua poſſit etiam ſubijcere ſibi omnia. Itaque fratres mei chariſſimi, & deſideratiſſimi, gaudium meum & corona mea, ſic ſtate in domino chariſſimi. Theſſalonicenſibus autem: Vos quoq; imitatores noſtri facti eſtis & domini, excipientes uerbum in tribulatione multa cum gaudio ſpiritus ſancti. Scitis fratres introitum noſtrum ad uos inanem non fuiſſe, ſed ante paſſos, contumelijſq; affectos, ſicut noſtis in Philippis, magna cum fiducia & ſolicitudine in domino uobis Euangelium prædicaſſe. Facti eſtis imitatores Eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto Ieſu, eadem enim paſſi eſtis & uos à contribulibus ueſtris, quę & ipſi à Iudæis, Conſolati ſumus in uobis fratres in omni tribulatione, & neceſsitate noſtra, per ueſtram fidem, quoniam nunc uiuimus, ſi uos ſtatis in Domino. Hebræos præterea ita cohortatur. Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum, & in altero quidem opprobrijs, & tribulationibus ſpectaculum facti, in altero autem ſocij taliter conuerſantium effecti. Nam & uincti compaſſi eſtis, & rapinam bonorum ueſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes uos meliorem habere, & manentem ſubſtantiam in cœlis. Nolite itaque amittere fiduciam ueſtram, quæ magnam habet remunerationem. Item, habentes igitur Pontificem magnum qui penetrauit cœlos, Ieſum filiū Dei, teneamus, ſpei noſtrę confeſſionē. Itē, & nos tantā habentes impoſitā nubem teſtium, deponentes omne pondus & circundans nos peccatum, per patiētiam curramus propoſitum nobis certamen, aſpicientes in authorem fidei, & conſummatorē Ieſum,

Ieſum,qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem,confuſione cõtempta,atq; in dextra ſedis Dei ſedet.Sed neſcio quo ſpiritu ad illa quæ ad Corinthios ſcribit redire compellor.Ego in laboribus plurimis,in carceribus abundantius,in plagis ſupra modũ, in mortibus frequenter, à Iudæis quinquies quadragenas una minus accepi, ter uirgis cæſus ſum,ſemel lapidatus ſum,ter naufragium feci,nocte & die in profundo maris fui,in itineribus ſæpe periculis fluminum,periculis latronum, periculis ex genere, periculis in ciuitate,periculis in ſolitudine,periculis in mari,periculis in falſis fratribus,in labore & in ærumna,in uigilijs multis,in fame & ſiti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate, præter illa quæ extrinſecus ſunt,inſtantia mea quotidiana,ſolicitudo omnium Eccleſiarum.Quis infirmatur & ego non infirmor? quis ſcandalizatur & ego non uror? Si gloriari oportet,quę infirmitatis meæ ſunt,gloriabor,Deus & pater Domini noſtri ſcit,qui eſt benedictus in ſecula,quòd non mentior,Damaſci Præpoſitus Gentis Arethæ regis cuſtodiebat ciuitatem Damaſcenorum,ut me comprehenderet,& per feneſtrã in ſporta demiſſus ſum per murũ,& ſic effugi manus eius. Laudat quin etiã Corinthios quòd ſuſtineant,ſiquis in ſeruitutem redigit,ſiquis deuorat,ſiquis extollitur,ſiquis in faciem cędit.Quod autem ipſe non pro ſua,ſed pro ſola Chriſti gloria contenderet,ſic aperit.Inter uos alius dicit,ego quidem ſum Pauli,alius ego ipſius Apollo,nónne homines eſtis quid enim eſt Apollo? quid uero Paulus? miniſtri eius,cui credidiſtis,& unicuiq; ſicut Dominus dedit.Ego plantaui,Apollo rigauit,ſed Deus incrementum dedit, itaq; neq; qui plantat eſt aliquid,neq; qui rigat,ſed qui incrementum dat Deus.Qui autem plantat & qui rigat unum ſunt. Nemo igitur in hominibus glorietur. Omnia enim ueſtra ſunt,ſiue Paulus,ſiue Apollo,ſiue Cephas,ſiue mũdus,ſiue uita,ſiue mors, ſiue præſentia,ſiue futura,omnia ueſtra ſunt,uos autem Chriſti,Chriſtus autem Dei.Sed audi & illud·Charitas non quærit quæ ſua ſunt, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet,charitas nunquã excidit.Huic ſimile illud Canonicę Ioãnis: Timor nõ eſt in charitate,ſed perfecta charitas foràs timorē mittit.Cõcludamus iã uerba Pauli cũ Epiſtola ad Timotheum.In hoc laboramus & maledicimur,quia ſperamus in Deum uiuũ. Fidelis ſermo,& omni acceptione dignus,quia Chriſtus Ieſus uenit in hunc mundum, ut peccatores ſaluos faceret,quorum primus ego ſum.Sed ideo miſericordiam cõſecutus ſum,ut in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam ad inſtructionē eorum qui crediturí ſunt illi in uitam ęternam.Regi ſeculorum,immortali,inuiſibili, ſoli Deo,honor & gloria in ſecula ſeculorum.Hæc Paulus Apoſtolus.Ioannes quoq; Apoſtolus in Apocalypſi ſe teſtem & participem paſſionum Chriſti appellat,& quoſdam populos ad patientiam cohortatur. Multos de patientia ualde commendat in Epiſtolis ſimiliter & alij Apoſtoli atque Euangeliſtæ. Scribit denique Lucas Euangeliſta, quod Apoſtoli à Iudæis cæſi,exultantes incedebant, quia digni habiti eſſent, qui pro Chriſti nomine iniurias paterentur.Inſuper quòd conſtituerunt nihil inter ſe ſuoſq; proprium poſſideri, & adminiſtrationem bonorum ab Apoſtolis alienam eſſe uoluerunt. Addit,cum Cornelius quidam adorare Petrum uoluiſſet,à Petro increpitum, prohibitumq; fuiſſe. Præterea cum Lycaonienſes propter miracula Paulo & Barnabæ tanquàm dijs immolare uellent,ab ipſis non fuiſſe permiſſos. Ioannes quoq; in Apocalypſi ſe adorari prohibuit.Ex quo patet Apoſtolos non ſuum commodum,uel honorem,ſed ſolam Chriſti gloriam quæſiuiſſe. Siquis igitur finxiſſe Apoſtolos ſuſpicatur,is aut hęc, & ſimilia nunquam legit, aut delirat.

Diſcipuli Chriſti à nemine fuerunt decepti. *Cap.* VII.

DIſcipuli Chriſti,eorumq; ſectatores longè manifeſtiora maioraq; miracula uiderunt quàm nos,qui quamuis in hac religione nati, educatiq; ſimus,tamen non tantum pro re nobis conſueta laboraremus, quãtum illi pro noua, & quaſi,ut ita loquar,monſtruoſa laborauerunt,quæ quanto monſtruoſior apparet, tanto clarioribus ſignis,portẽtiſq; ab initio,ut crederetur,indiguit.Nã quis facile credat,adoleſcentē quendam illiteratũ,fabri,(ut putabatur),filiũ,mendicũ, infami ſupplicio publicè interemptum, eſſe diuinam ipſam mẽtem,quæ ſemper in Deo eſt,per quam cuncta fiunt ſemper atq; regũtur. quod de nullo unquàm alio creditum eſt, un

de ut Lucas Euãgeliſta ſcribit,cũ Paulus Apoſtolus hac de re coram Agrippa rege,ac Portio Feſto Iudææ præſide diſputaret,Feſtum exclamaſſe,inſanis ô Paule,multę literæ te inſanire compellunt. Huc tẽdit etiam illud Tertulliani ad Romanos iudices,Hæc & nos riſimus aliquando,de ueſtris ſumus,fiunt,non naſcuntur Chriſtiani. Putandum eſt igitur illos qui hæc aſſerebant,& qui fidem aſſeuerantibus adhibebant,miracula palam Deo digna uidiſſe. Hinc Paulus ad Corinthios: Iudæi ſigna petunt, Græci ſapientiam quærunt, nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gẽtibus autem ſtultitiam, ipſis autem conuerſis Iudæis atq; Græcis Chriſtum,Dei uirtutem,& Dei ſapiẽtiam. Quia quod ſtultum eſt Dei,ſapientius eſt hominibus,& quod infirmũ eſt Dei,fortius eſt hominibus. Solis miraculis,& illis quidem manifeſtiſsimis adduci potuit Paulus,uir nobilis,potens,ſapientiſsimus, atq; fortiſsimus, ut ex acerrimo Chriſtianorum hoſte,repente acerrimus defenſor euaderet,totq; incommodis ſe ſpõte ſubijceret ob ſolum Chriſti amorem,quot nemo queat enumerare. Verè enim apud Lucam Deus prædixit,Vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomẽ meum coram Gentibus,& regibus,& filijs Iſraël. Ego enim oſtendam illi quãta oporteat pati pro nomine meo. Nullo igitur pacto credendum eſt,Chriſti præcones alicuius pręſtigijs fuiſſe deceptos. Scripta enim & geſta tam diſcipulorum Chriſti,quàm eorum qui eo tempore ſubito,& maximo cum periculo,diſciplinam huiuſmodi receperũt,teſtãtur apud uiros ſanctæ mentis,primitias Chriſtianorum fuiſſe tales, ut neq; uoluerint decipere, neq; decipi ullo modo potuerint. Quid cauſæ fuit,ut multi tàm Iudæi quàm Gẽtiles,in quamlibet diſciplinã eruditiſsimi,multiq; diuites,dimiſſis rebus oblectamentiſq; ſuis mallent cũ ruſticis illis mendiciſq; Chriſti diſcipulis crudeliter mori,quã cũ mũdi delitijs uiuere? Audiamus diuinũ illũ uirũ Tertullianum Carthaginenſem in Apologia ad Roman. iudices ita clamãtẽ: Sed hoc agite boni præſides,cruciate,torquete,dãnate, atterite nos,probatio eſt enim innocẽtiæ noſtrę iniquitas ueſtra. Ideo nos hęc pati Deus patitur. Nam & proximè ad lenonẽ dãnando Chriſtianã, potius quã ad leonẽ, cõfeſſi eſtis,labẽ pudicitiæ apud nos atrociorẽ omni pœna,& omni morte reputari. Nec quicquam tamen proficit exquiſita crudelitas ueſtra,illecebra eſt magis ſectæ,plures efficimur quotiens metimur à uobis; ſemen eſt ſanguis Chriſtianorum,omnia impleuimus. Ac ſi nõ apud iſtam diſciplinam magis occidi liceret,quã occidere,potuimus inermes, nec rebelles,ſed tantũmodo diſcordes,ſolius diuortij inuidia aduerſus uos dimicaſſe. Si enim tãta uis hominum in aliquem orbis remotiſſimũ locũ abrupiſſet à uobis, ſuffudiſſet utiq; dominationẽ ueſtram tot amiſſio ciuium,imò etiam & ipſa deſtitutione puniſſet,proculdubio expauiſſetis ad ſolitudinem ueſtram, ad ſilentiũ rerũ,& ob ſtuporem quendam quaſi mortuæ urbis quæſiſſetis, quibus imperaretis, nam penè omnes ciues Chriſtianos habetis. Origines quoq; in quarto Periarchõ libro inquit, Innumerabiles in ſingulis mundi regionibus homines relictis patrijs legibus,Chriſtianam legem ſubito ſuſcepiſſe,omniaq; tormentorũ genera,& mortem in eius gloriã libẽtiſſime & quotidie ferre. Iam uerò ſi numerare uellem millia uirorum in qualibet doctrina, Philoſophia præſertim excellentium,qui Chriſti diſcipulorum diſcipuli,ſucceſſoreſq; fuerũt, & lõgo ordine uſq; ad Iuliani Imperatoris tempora,inter gladios ignemq; Chriſtũ,ſanctimonia,uoce,literis,diuturno labore,periculo,morte defẽderũt. Opus cogerer haud breue cõponere,ut de mille millib. Oratorũ Philoſophorũq; taceã,q apud Gręcos,Barbaros,& Latinos poſt Iulianũ totã uitã ſanctiſſimè in Chriſtiano opere cõſumpſerunt.

Chriſtiana religio in ſola Dei uirtute fundata eſt. Cap. VIII.

SI Chriſtiana religio haudquaquam fundata fuit in potẽtia,uel ſapientia humana, uel uoluptate,imò uero inuitis & cõtra nitentibus paſsim multis potentibus,doctiſq; uiris,et humanis oblectamentis,tam ſubito exorta eſt,tam repente per uniuerſum orbem propagata. Vnde ad Romanos ſcribit Paulus:fidem eorũ in uniuerſo mundo annunciari,& ad Coloſſ. Euangelium in uniuerſo mũdo eſſe. Ioannes quoq;: Quod natum eſt ex Deo uincit mundũ,hæc eſt uictoria,quæ uincit mundũ, fides noſtra. Neceſſarium eſt hanc ipſam religionem in poteſtate, ſapiẽtia, ſpeq; diuina fuiſſe fundatam. Quid quòd multis ante ſeculis lõgo ordine à plurimis Prophetis atq; Sibyllis,

Sibyllis,ſingula hæc prædicta fuerunt: quòd in ſequentibus oſtendemus. Quid quòd
Chriſtus uitæ magiſter,mortem ſuam,perſecutionem aduerſum diſcipulos ſuos ubiq;
futuram,propagationem,immutabilitatemq; religionis ſuæ,miſerabilem Iudæorū rui-
nam breui uenturam,Gentilium conuerſionem, Iudæorum quorundam pertinaciam,
uſq; ad mundi finem duraturam,tū ipſe prędixit,tum diſcipulos ſuos inſpirauit ut dice
rent: Atq; id,quod mirabile eſt,Chriſtus obſidionem in Sabbato futuram,& exitium fa
me,ferroq; à Gentilibus inferendū,atq; ſtragem inauditam,captiuitatē præterea Iudæo
rum in omnes Gentes,nō aliter ante pręſcripſit,quàm Ioſephus ſcripſerit poſt ruinā.Prę
terea operæ precium eſt audire,qua cōcione uſus eſt & Ieſus,& quiſq; diſcipulorum
ſuorum ad auditores perſuadēdos.Date ueſtra omnia pauperibus,chariſſimos ueſtros
reſpuite,porrigite genas percutienti,benefacite inimicis,uitam hanc omniaq; eius oble
ctamenta pro nihilo habetote,abnegate uoſmet ipſos,crucem hanc noſtram,crucē ter-
ribilem ſuſtinete,ſequamini nos quā primū precamur.Si enim nos ſequemini, procul-
dubio quæcunq; à mortalibus mala exiſtimantur,per omnem uitam ſubibitis.Hæc illi.
O ſuaſionem diſſuaſionis omnis undiq; plenam.An putamus Demoſthenem, Cicero
nemq; hac ratione quicquam perſuadere cuiquam potuiſſe: Perſuaſit tamen cōcio illa,
imo cōcionator ſubito multis,magniſq; uiris.At unde: A Deo factū eſt illud omni mira
culo mirabilius,ſiquidē,ut teſtantur qui audierunt,loquebatur Ieſus nō ſicut Scribæ &
Phariſæi,ſed tanquam poteſtatem habens. Perſuaſum autem illis uſq; adeò fuit,ut Chri
ſti ſectatores,ipſum pluſquam humanę naturę ſecundum ſe poſſibile eſt,ſemper amaue
rint,quòd quidem nullo modo negabit,qui uacua mente illorum opera,& ſcripta con-
ſiderauit,totū uero illud eſt diuinum.Si quis eſt qui dubitat,legat,& relegat diligenter
Prophetarum,Euāgeliſtarum,Apoſtolorūq; libros,legat & eorū, qui illos eo tempore
ſecuti ſunt,cōmētaria.Veritas huius rei protinus elucebit,in illis enim noua uis eſt,ſin-
gularis quoq; ſimplicitas,ſobrietaſq; & ardor,grauitas,profunditas,& maieſtas.Quod
quidē indicat neq; diuinā ab illis uim,flamāq; abeſſe,neq; ueritatē ipſam uerborū fuco,
neque uim diuinā humanis machinis indigere.Adde,quòd in tot ueteris, nouiq; teſta-
menti uoluminibus,nihil uſq; niſi conſonū reperitur,quòd cæteris nō eſt cōceſſum, ma
ximumq; eſt diuinæ ueritatis indiciū.Habet ſcriptores illi neſcio quid piū & auguſtū,
atq; id,quod mirabile eſt,inter ſe quidē cōmune,à cæteris omnib.penitus alienū, quod
ſignificat omnibus illis Deum præ cæteris aſpiraſſe.Quid dicemus ad hoc: quod cū cæ-
teri omnes ſcriptores ambigant,& uacillent,illi tamen nihil uſq; dubitāt,ſed tāta, proh
Deus omnipotens,certitudine loquūtur,quāta fortitudine duriſſima quęq; peregerūt.
Audi piſcatorem illū Ioannē Euāgeliſtā.Quod fuit ab initio, quod audiuimus,quod ui
dimus oculis noſtris,quod inſpeximus,& manus noſtræ cōtrectauerunt de uerbo uitę,
& uita ipſa innotuit,& uidimus,& teſtamur,& annunciamus uobis uitam æternā, quæ
erat apud patrem,& apparuit nobis.Quod uidimus, & audiuimus, annunciamus uo-
bis,ut & uos ſocietatem habeatis nobiſcum,& ſocietas noſtra ſit cū patre & filio eius Ie
ſu Chriſto.Et hæc ſcribimus uobis,ut gaudeatis,& gaudiū ueſtrum ſit plenum,& hæc
eſt annunciatio quam audiuimus ab eo,& annunciamus uobis,quòd Deus lux eſt, &
tenebræ in eo non ſunt ullæ.Rurſus in ijs conſidera,quanta affirmatione loquatur: De-
us teſtificatus eſt de filio ſuo,& hoc eſt teſtimoniū,quòd uitā æternā dedit nobis Deus,
& hæc uita in filio eius eſt,qui habet filium,habet uitam,qui nō habet filiū Dei, non ha-
bet uitam.Hæc ſcribo uobis,ut ſciatis quòd uitam habetis æternam,qui creditis in nomi
ne filij Dei,& hæc eſt fiducia quā habemus ad Deū,quoniam quodcunq; petierimus ſe
cundum uoluntatem eius,audit nos,& ſcimus quòd audit nos, quicquid petierimus,
ſcimus quòd habemus petitiones quas poſtulamus ab eo,ſcimus quòd qui natus eſt ex
Deo,non peccat,ſed generatio Dei conſeruat eum,& malignus non tangit eū. Scimus
quod ex Deo ſumus,& mūdus totus in maligno poſitus eſt,& ſcimus quòd filius Dei
uenit,& dedit nobis ſenſum ut cognoſcamus uerū Deū,& ſimus in uero filio eius. Hic
eſt uerus Deus & uita æterna.Item,tres ſunt qui teſtimoniū dant in cœlo,pater,uerbum
& ſpiritus,& ij tres unū ſunt,& tres ſunt qui teſtimonium dant in terra,ſpiritus,aqua,&
ſanguis.Si teſtimoniū hominū accipimus,teſtimoniū Dei maius eſt. Nolite mirari fra-

tres, ſi odit uos mundus, nos ſcimus quòd tranſlati ſumus de morte ad uitam. Rurſus, in hoc cognoſcimus, quod in Deo manemus, & ipſe in nobis, quoniã de ſpiritu ſuo dedit nobis, & nos uidemus & teſtificamur, ꝙ pater miſit filium ſuum, ſaluatorẽ mundi, & nos cognouimus, & credidimus ueritati, quã habet Deus in nobis. Item alibi, qui uidit, teſtimoniũ perhibuit, & uerũ eſt teſtimoniũ eius, & ille ſcit, quia uera dicit. Itẽ, Hic eſt diſcipulus qui teſtimoniũ perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus teſtimoniũ eius uerum eſſe. Sed uide inſuper quanta aſſeueratione proclamet: In principio erat uerbũ, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, ꝙ factum eſt, in ipſo uita erat, & uita erat lux hominum, lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Rurſus alibi: Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo, ſi Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eum in ſemetipſo, & cõtinuo clarificabit eum. Neſcio quis poſſit ſimplicius quicquã pronuntiare ſimul & efficatius affirmare. Concludemus uerba Ioãnis cum hac eius indubitata ſententia: Ego uos in ueritate diligo, & non ego ſolus, ſed omnes qui cognouerunt ueritatem propter ueritatẽ, quæ permanet in nobis, & nobiſcum erit in æternũ. Iacobus duodecim tribubus diſperſis ita loquitur: Omne gaudiũ exiſtimate fratres mei, cum in tentationes uarias incideritis, ſciẽtes ꝙ probatio fidei ueſtræ patientiam gignit, patientia autem opus perfectum habet, ut ſitis perfecti & integri in nullo deficientes. Si quis aũt ueſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei, poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Et paulò poſt. Omne datũ optimũ, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec uiciſsitudinis obumbratio. Voluntariè enim genuit nos uerbo ueritatis, ut ſimus initium aliquod creaturæ eius. Audiamus & Petri fiduciam: Vos genus electum, regale ſacerdotium, gẽs ſancta, populus acquiſitionis, ut uirtutes annũcietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen ſuũ. Nolite trepidare, ſed cõmunicantes Chriſti paſſionibus gaudete, ut in reuelatione eius glorię gaudeatis exultãtes. Si exprobramini in nomine Ieſu Chriſti, beati eſtis, quoniam quod eſt honoris, gloriæ, & uirtutis Dei, & qui eſt eius ſpiritus ſuper nos requieſcit. Seniores ergo qui in uobis ſunt, obſecro conſenior, & teſtis Chriſti paſſionum, qui & eius quæ eſt in futuro reuelãda, gloriæ cõmunicator, paſcite qui in uobis eſt gregem Dei, prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè, ſecundum Deum. Deus aũt omnis gratię, qui uocauit nos in æternam ſuam gloriã, in Chriſto Ieſu, modicum paſſos, ipſe perficiet, cõfirmabit, conſolidabitq;, ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum amen. Idem alibi: Non enim indoctas fabulas ſecuti, notam facimus uobis Dei noſtri Ieſu Chriſti uirtutẽ, & præſcientiam, ſed magnitudinis illius ſpeculatores effecti. Conſiderari præterea decet ſpem, charitatẽ, firmitatemq; Pauli, habentes talem ſpẽ multa fiducia utimur. Dominus quidẽ ſpiritus eſt, ubi aũt ſpiritus Domini, ibi libertas. Nos uerè omnes reuelata facie gloriã Domini ſpeculantes, in eandẽ imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanq; à Domini ſpiritu. Ideoq; habentes hanc adminiſtrationem, iuxta ꝙ miſericordiam conſecuti ſumus, non deficimus, ſed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in aſtutia, neq; adulterantes uerbum Dei, ſed in manifeſtatione ueritatis cõmendantes noſmetipſos ad omnem conſcientiam hominum coram Deo. Quod ſi etiam opertum eſt Euangelium noſtrum, in ijs qui pereunt eſt opertum, in quibus Deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium, ut nõ fulgeat eis illuminatio Euãgelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. Non enim noſmetipſos prædicauimus, ſed Ieſum Chriſtum Dominũ noſtrum, nos aũt ſeruos per Ieſum. Quoniam Deus, qui dixit de tenebris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris, ad illuminatiouem ſcientiæ claritatis Dei, in faciem Chriſti Ieſu. Habemus autem theſaurum iſtum in uaſis fictilibus ut ſublimitas ſit uirtutis Dei, & non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur, attenuamur, ſed non deſtituimur, perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur, deijcimur, ſed nõ perimus. Et paulo poſt. Scimus enim, ꝙ qui ſuſcitauit Ieſum, & nos ſuſcitabit cũ Ieſu, propter quod non deficimus Sed licet is qui foris eſt, noſter homo corrumpatur, tamen is qui intus eſt, renouatur de die

in diem

in diem. Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Non contemplantibus nobis quæ uidentur, ſed quæ non uidentur, quæ enim uidentur, temporalia ſunt, quæ autem non uidētur, æterna ſunt. Scimus enim quòd ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum nō manufactam, ſed æternam in cœlis. Hæc ad Corinthios. Timotheum uerò ſic admonuit: Vigila in omnibus, & labora, opus fac Euāgeliſtæ, miniſteriū tuum imple, ſobrius eſto, ego enim iam immolor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Bonum certamen certaui, curſum cōſummaui, fidē ſeruaui, in poſterum repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex, non ſolum autem mihi, ſed omnibus qui diligūt eius aduentum. In his uerbis uaticinatus eſt præſens ſibi imminere martyriū, quod breui ſecutum eſt. Non poſſum me continere quin his adijciā, quam certa aſſeueratione, quantaq; maieſtate in epiſtola ad Hebræos æternam filij Dei generationem, uimq; cecinerit. Multifariam multiſq; modis olim Deus loquēs patribus in Prophetis, nouiſsimè diebus iſtis loquutus eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem uniuerſorum, per quem fecit & ſecula. Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſq; omnia uerbo uirtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, & quæ ſequuntur. De eodem filio Dei in ſequentibus dicit: Viuum eſt enim uerbū Dei, & efficax, & penetrabilius omni gladio ancipiti, pertingens uſq; ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoq;, & medullarum, diſcretor cogitationum, & intentionum cordis. Non eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu eius, omnia nuda & aperta ſunt oculis eius, ad quod uobis eſt ſermo. Ad Coloſſenſes: Filius eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo cōdita ſunt uniuerſa in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant, & ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, ut ſit in omnibus ipſe primatum tenens, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare, & per eum reconciliari omnia per ipſum pacificans, per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt. Sed ne cogar longius progredi per ea quæ de filio Dei mirāda in Epiſtola ad Epheſios, ad Coloſſenſes, ad Philippenſes, ac de ſpiritu ſancto ad Corinthios, deq; cæteris Theologiæ myſterijs alibi tanquam oracula firmiſſima fundit, uno uerbo comprehendam. Siquis diligēter ſacras literas legerit, Chriſtianam legem diuina uirtute conſtare fateri cogetur. Siquidem noſtri heroes ſtabiles hærent immobili fundamento, clari mente, uoluntate feruentes, uerbis ſimplices, atq; certi, actione indefeſsi, inuicti propoſito. Cæteri anxie nimium ratiunculas per ambages aucupantur, atque, (ut inquit Dauid,) tanquā impij, cu cuitu quodam oberrant, neq; ſui, neque aliorum duces ſufficientes. Deniq; ſi religionis maximè propria eſt puritas, hæc certe diuiniſsima eſt, quæ neque uiles poſteriorum Iudæorum ſuperſtitiones, & ſpurciſsima Talmut deliramenta, neq; obſcœnas, & iniquas Gētilium fabulas, neque abominabilem Mahumethenſiū licentiam, & Alcorani ineptias admittit, quæ neque terrena præmia, ut leges aliæ, ſed cœleſtia pollicetur, neq; aduerſarios fidei legiſq; ſuæ interfici iubet, quemadmodum iuſſit Talmut, & Alcoranum, ſed uel ratione doceri, uel oratione conuerti, uel patientia tolerari. Quæ ut in primitijs Chriſtianorum re ipſa manifeſtiſsimè apparuit, non modo amputat uitia, ſed extirpat, uirtuteſq; perſuadet operando priuſquam ſuadendo. Talis enim illorum conditio ſorſq; fuit, ut non aliter perſuadere potuerint, quàm & uirtutes & miracula exercēdo. Virtutes præterea non ambitionis aut uoluptatis, aut tranquillitatis humanæ, ſed Dei ſolius gratia [illegible] ardenter exercet, totumq; hunc mundum peſſundat, & pro nihilo habet, ut mundum alterum conſequatur.

Authoritas Chriſti non ab aſtris, ſed à Deo eſt. Cap. IX.

COmmunem religionem neque à ſtellis, neque ab hominibus quibuſdam, neq; à morbo eſſe, ſed à Deo, atq; humana ſpeciei cōmuni natura, in Theologia noſtra probauimus. In præſentia uerò Chriſtianam legem non eſſe, ſeruariq; à fato quodam ſyderum, breuiter ſic oſtendimus. Aduētus Chriſti tanq; diuinus ab initio mūdi prædictus à Prophetis, Sybilliſq; fuit, nō in Aſtrologia peritis, ſed diuinitus inſpiratis. Adde quòd ſolent ſphæræ cœleſtes, tāquam cauſæ uniuerſales atq; remotę, particulares in terris effectus, non abſq; cōmodis quibuſdam medijs ad finem perducere. Humana uerò omnia, nō modo non ſubminiſtrarūt commodè Chriſtianis, ſed annos trecentos prorſus aduerſata fuiſſe traduntur. Vnde cum Paulus apud Lucā Romæ diſputans cum Iudæis dixiſſet, propter ſpem Iſraël cathena hac circūdatus ſum, ſubiunxerunt Iudæi, compertum habemus huic ſectæ ubique cōtradici. Ob hoc ipſum ſic exclamauit Tertullianus. Cum odio ſui cœpit ueritas, ſimul ut apparuit inimica eſt, tot hoſtes eius, quot extranei, & quidem propriè ex æmulatione Iudæi, ex concuſsione milites, ex natura ipſi etiam domeſtici noſtri, quotidie obſidemur, quotidie prodimur, in ipſis plurimū cœtibus & congregationibus noſtris deprimimur. Item, Veritas nihil de ſua cauſa deprecatur, quia nec de conditione miratur, ſcit ſe peregrinam in terris agere, ita inter extraneos facilè inimicos inuenire. Cęterū, genus ſedē, ſpem, gratiā, dignitatē in cœlis habere, unum geſtit interdū, ne ignorata dānetur. Quid enim iniquius, quàm ut oderint homines quod ignorant, etiā ſi res meretur odiū? Item utrunq; ex alterutro redarguimus, & ignorare illos dum oderunt, & iniuſte odiſſe, dum ignorant. Hæc ille. Præterea corporales cauſæ, leges uel uoluptuoſas, uel ambitioſas, uel certè nō pluſquam ciuiles inducunt, Chriſtiana lex omnia hæc damnat, uel ſuperat. Item ſphæræ cœleſtes non altius infundere deſyderium poſſunt, quam cœlorum Chriſtiana pietas cœleſtes ſpernit ſphæras, atq; tranſcēdit, Deumq; adorat ſolum ſuper cœlum, utpote quæ non naſcatur à cœlo, cœleſtibusúe ſpiritibus, ſed à ſolo ſupercœleſti Deo. Innumerabiles homines apud omnes Gentes pro Chriſti nomine libenter ſe uulneribus, certæq; morti ſolius diuinę beatitudinis gratia obtulerunt. Quando aliâs talia cœleſtis motus effecit certamina? Quis ſapiens unquam potuit doctrinam ſuam ſola pietate ad uniuerſum orbē ſpargere? Ac Deus ob ſolā uirtutē, uel aduerſante priſca conſuetudine, atq; potentia, ubiq; credi. Si hæc à ſyderib. proficiſcerentur, profectò alius quoq; eandem aut ſimilē ſtellarū neceſſitatē naſcens habuiſſet. Quod nam fatū uniuerſi creatorē ipſum eſſe cōfirmauit, q̃ nullā eſſe fatorū uim docuit, atq; docet. Quomodo igit̃ ipſum fatum ſibimet repugnat, & non eſſe ſeipſum prædicat? Hæc ita Euſebius confirmauit, qui prædicationis Euangelicę gratia uel certarunt iam multis annis, uel etiā nūc certāt, q̃modo ad unā uoluntatē, & fidē, & eandem uirtutē animi, uiuendiq; rationem diuerſis tēporibus, & tam multi noſtra memoria cōpulſi ſunt. Quis mentis cōpos credere unq; poterit, iuuenes ſimul ac ſenes, uiros & fœminas, ſeruos & liberos, doctos atque indoctos, nō in uno climate orbis, neq; in eadem hora natos, ſed ubiq; terrarū, & diuerſis tēporibus ſyderibus coactos, unā & eandem, nouam atq; inauditam doctrinā, & quidem cum periculo mortis, patrijs ritibus antepoſuiſſe, & ueræ philoſophiæ dogmata, duritiemq; uiuendi, quàm delitias maluiſſe. Hæc Euſebius. Non igitur audiendi ſunt impij quidā, & fati fatui aſſertatores, qui in ipſo Chriſtianæ religiōnis initio pronunciauerūt, ipſam cum primū annos trecentos ſexaginta quinq; impleuiſſet ruiturā, idq; etiā quodam oraculo firmauerunt. Neq; audeat Aſtrologus aliquis aliquādo eam defecturam pronunciare, quæ non à temporali cœlorum motu, ſed ab æterna Dei ſtabilitate dependet, quæ ab initio mundi uſq; ad Octauiani Imperatoris tempora in Prophetarum præconijs populorumq; expectatione, rerum ſimilitudine cōſtitit. Deinde uſq; ad nos annos iam mille & quadringentos ſeptuagintaq; & quatuor, inuitis cœlis, terriſq; perdurat. Cuius perſecutores primos ſcilicet Iudæos, Deus ob hoc ipſum, ut aliâs oſtendemus, exterminauit, quam à diuturna, immaniq; Gentiliū, hæreticorumq; perſecutione defendit. Nunquā igitur poterit religio hæc aboleri, quæ Deū uindicem habet, atq; cuſtodem, etiā ſi male adminiſtretur à ſuis, & crudeliter impugnet̃ ab hoſtibus, ſtat em̃ regente Deo, q̃ nō minus à ſuis male tractatur quā alienis. Deniq; ſi proſperè Chriſtianis

res huma-

res humanæ ſuccedent, ceremoniæ nõ ceſſabũt, ſi aduerſa multa contingent, creſcet tandem hæc religio, atq; perficietur. Nam cum extrema quadam, & diuturna aduerſitate quondam orta, adultaq; fuerit, eadem neceſſario nutrietur, ac prorſus implebitur.

Chriſti authoritas abſq; miraculis minimè fuit. Cap. X.

SEd arguendi acriter illi mihi uidentur, magnanime Laurenti, qui quotidie tã pertinaciter quam imprudenter noua ad fidẽ Chriſti confirmandã miracula exigũt. Si enim rara ſunt, prodigia ſunt, ſi frequentiſsimè fierent, uel artificioſa, uel naturalia uidentur. Sufficiat nobis ſcire, mundum olim non abſq; manifeſtis miraculis tam miraculoſè, tam miraculoſa inſtituta, & opera cœpiſſe, & pertuliſſe. Quid quod Chriſtum feciſſe miracula, Gentiles, Iudęi, Mahumethenſes nobis cõceſſerũt. Miracula de ſtella ab Oriente, eclypſi Solis, ac terræ motu, templiq; ſciſsione, & alia multa, multis hominum milib. manifeſta diſcipuli Chriſti tam in Iudęa q̃ alibi palã quotidie pręadicabãt, atq; ſcribebãt. Atq; eo quidẽ tẽpore, quo innumerabiles adhuc ſupererãt eorum, qui cum moriente Chriſto uiui, & iã adulti fuiſſent, redarguere diſcipulos illos omniũ rerum egenos, niſi uera dixiſſent, facilimè poterãt. Quonã pacto Herodes facinus tam abominabile, & periculoſiſſimũ perpetraſſet, quãdo uidelicet tot infantes, filiumq; ſuum interemit, niſi nouo quodã, & ſtupẽdo prodigio fuiſſet perterritus. Quod quidẽ cum primum perpetrauit, ad Octauianũ ſcriptum fuit. Audi Macrobiũ. Quum audiſſet Auguſtus inter pueros quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatum iuſsit interfici, filiũ quoq; eius occiſum, ait, pręſtat Herodis porcũ eſſe quàm filiũ. Operę precium eſt audire primũ de terręmotu, inquit enim. Maximus terrę memoria mortalium extitit motus Tyberij Cęſaris principatu, duodecim urbib. Aſiæ proſtratis. Forſitan ille terręmotus fuit, qui in Ieſu Chriſti cõtigit paſsione, tum quia dicit eum fuiſſe talem, ut nũquam ſimilis fuerit. Tum uerò quia in Aſia, & Tyberio imperante, ubi ſcilicet, & quando paſſus eſt Chriſtus, ſcribit Euſebius, ſe legiſſe in cõmentarijs Ethnicorũ, quod anno Tyberij decimo octauo, Solis facta eſt defectio, Bithynia terręmotu cõcuſſa, & in urbe Nicea ædes plurimæ corruerunt, quæ omnia congruunt, quæ in paſsione ſaluatoris acciderunt. Scribit uerò ſuper his & Phlegrõ, qui Olimpiadum egregius ſupputator eſt, in decimotertio libro, ita dicens: Quarto autem anno ducenteſimæ ſecundę Olimpiadis, magna excellẽs inter omnes, quæ ante eam acciderunt, defectio Solis facta, dies hora ſexta ita in tenebroſam noctem uerſus, ut ſtellę in cœlo uiſæ ſint, terræq; motus in Bithynia, Nicenæ urbis multas ædes ſubuertit, hæc Phlegro. Argumentum huius rei, quòd Saluator hoc anno paſſus ſit, Euangelium præbet Ioannis in quo ſcribitur: poſt quintum decimum annum Tyberij Cæſaris tribus annis dominum prędicaſſe. Ioſephus etiam uernaculus Iudęorum ſcriptor, circa hęc tempora, die Pentecoſtes, ſacerdotes primùm, locorũ quoſdam ſonitus ſenſiſſe teſtatur, deinde ex adito templi, repentinam ſubito erupiſſe uocem dicentium: Tranſmigremus ex his ſedibus, huc uſque Euſebius. Quod autem Chriſtus paſſus ſit anno Tyberij decimo octauo, declarat etiam Lucas Euangeliſta, qui anno Tyberij quintodecimo Chriſtum baptizatum dicit, anno trigeſimo iam propinquantem. Computat aũt Euſebius, Chriſtum anno quadrageſimo ſecundo Imperij Auguſti natum fuiſſe, cœpiſſe uerò Euangeliũ prædicare anno Tyberij quintodecimo. Dionyſius Areopagita philoſophorum Athenienſium præſtãtiſsimus, & Apollophanes inſignis ſophiſta naturaliumq; rerum ſciẽtia pollens, eo die quo Ieſus occidebat, unà apud Heliopolim erant. Hi tũc uiderũt Lunæ globum extra coniunctionis tempus ab Oriente Soli mirabiliter incidẽtem, atq; ipſum ab hora nona uſq; ad ueſperam ſupra Solis diametrũ mirabiliter obſiſtẽtem, incidẽtiamq; eiuſmodi uſq; ad ſolaris corporis finẽ perueniſſe, ac tum demum ex aduerſo diametri reſiliſſe, conſiderauerunt. Cum uerò hæc præter omnem naturæ ordinem contigiſſe manifeſtè cognoſcerent, Dionyſius prorſus obſtupuit, & Apollophanes cõuerſus ad Dionyſium exclamauit, præclare Dionyſi, hę quidẽ ſunt rerum uiciſſitudines diuinarum. Hæc Dionyſius Areopagita ſcribit ad ſapientem Polycarpum, rogatq; eum, ut Apollophanem ipſum ad huc uiuentẽ, & nondũ Chriſtianũ cõueniat, qui neque ſit negaturus, illa præter naturæ ordinẽ eueniſſe, neq; Chriſtianam ueritatem aſpernaturus ulterius, ſed

menta. Immergite igitur uos in corporis lutum animę miſerę, ſic cœleſtia cernetis miracula? O quam ſtulte optatis, inclinato in terram capite uidere ſublimia, rapi portentis in altum uultis, nō uirtutū gradibus ſcandere. Quid miraculoſius, quid diuinius in terris, quam animus omnino ſui corporis dominus? Imperium hoc experiamur, ſi poſſumus, poſſumus aūt, ſi uolumus, tūc nō modo cernemus miracula, ſed ipſi perficiemus. Ego certe arbitror, nobis etiam nō merentibus, ſæpe uariis in locis mirabilia quædam ſigna diuinitus fieri, ſed non patent omnibus omnia. Multa etiam non ſcribuntur, uel ſcripta quidem non creduntur, cuius quidem ambiguitatis occaſionem dare uidentur nōnulli homines admodum deteſtabiles, qui imitatione uerorum, falſa prodigia introducunt. Imitatio & ueriſimilitudo neceſſariò rem ueram ſequuntur, quam quis imitetur, & repræſentet, non eſſet introductus nummus adulterinus, niſi quandoq; legitimus fuiſſet nummus, non eſſent falſa conficta miracula, niſi ex ueris miraculis homines ad ipſorum imitationem fidemúe inuitati fuiſſent. Miracula, quæ Aurelius Auguſtinus ſe uidiſſe, & Gregorius narrat, talia ſunt, ut fide carere nō debeant. Audiui equidē nōnulla noſtris ſeculis, atq; etiam in urbe noſtra Florentina, mirabilia ſimul & credibilia cōtigiſſe, ſed quædam occultiora. Illud certè multis hominum millibus, qui & uiderunt, & adhuc uiuunt manifeſtiſſimùm, quod Anconæ anno Domini. M.CCCC.LXX. factū à multis fide dignis accepimus. Puella quædam propter peſſimam quandam neruorum contractionem à primis incunabulis gradiēdo natib. pro cruribus utebatur. Præterea Bindellus, Florentinus propter faucium pectoriſq; contuſionem, multos annos loqui nihil potuit, ambo cum diuæ Mariæ eodem in loco ſe ſuppliciter cōmendaſſent, ſani protinus euaſerunt, omni populo multis annis noti fuerant infirmi, & poſtea iam quatuor annos cōtinue omni populo ſani. Noli Laurēti mirari, quod Marſilius Ficinus philoſophię ſtudioſus miracula introducat, uera. n. ſunt quę ſcribimus, ac Philoſophi officium eſt rationibus proprijs ſingula confirmare. Sunt autem propriæ rerum naturalium rationes, quæ ſecundum naturam ſunt, diuinarū uero quæ ſuper naturā huiuſmodi ſunt, tum metaphyſicæ probationes, tū uel maximè miracula, Deus enim non tantū uerbis, quantum miraculoſis operibus myſteria ſita probat, & præcepta confirmat. unde illud: Si uerbis non uultis credere, operibus credite.

Authoritas apud Gentiles. Cap. XI.

CHriſtiana miracula nemo negauit unquam, licet illa nōnulli ad dæmonū uim retulerint, neſcientes dæmones uel ſui cultum, uel uitia tandem peſtiferaſque diſſenſiones perfundere ſolere, hæc autem à Chriſtianis illis heroibus alieniſſima. Atqui quonam pacto poteſt ea religio ortum à dæmonibus habuiſſe, quæ dæmonum cultum damnauit, euertitq;, ipſoſq; dęmones & fugauit, & fugat? Vniuerſus penè orbis Chriſtum ſubito coluit, atq; colit, exceptis paucis circumuagis fœneratoribus, qui auaritiæ penitus mācipati, de diuinis rectè ſentire non poſſunt. Profecto Gentiles omnes conſenſerunt, Ieſum aut Deum ipſum fuiſſe, aut certè diuinum. Mileſius Apollo cōſultus, ita commendauit Chriſtum. Mortalis erat corpore, ſapiens prodigiorum effector, ſed ſub ducibus Chaldæis, armis comprehenſus, clauis, fuſtibuſque amaram mortem paſſus eſt. Porphyrius in libro de reſponſis inquit, Chriſtū dij maximè pium pronunciauerunt, immortalemq; euaſiſſe aſſeruerunt, benignum admodū de illo teſtificantes. Adiungit Hecatem deam interrogantibus de Chriſti anima reſpondiſſe: Viri pietate pręſtantiſſimi eſt illa anima, hanc colunt à rigiditate alienam, & poſt multa ſubiunxit Hecate: Chriſtus ipſe pius in cœlum ſicut pij cōſcendit. Huic ergo ne derogatteris, cōcedit ipſe Porphyrius, Chriſtum & ſapientem & pium fuiſſe, quamuis Chriſtianos partim indoctos, partim magos nominet, tum ueritati, tum ſibi ipſi manifeſtè repugnans. Tertullianus in Apologetico ſcribit, quod cum Pilatus ad Tyberium imperatorem de Chriſtianorum dogmate referret, Tyberius retulit ad ſenatū ut Chriſtianorum ſacra inter cætera ſacra reciperentur. Verum cum ex conſulto patrum, Chriſtianos eliminari urbe placuiſſet, ex eo quod non ſenatui, prius huius rei iudicium delatum fuiſſet. Vetus. n. erat decretum, ne quis Deus abſque ſenatus authoritate conſecraretur. Tyberius p edictū accuſatoribus Chriſtianorū minatus eſt mortē, multi ſenatorū, & equitū Romanorū interfecti. Cōfirmat eadē Euſeb. Veſpaſian9, ac Titus, auditis Chriſti

operibus

operibus eius potentiam timuerunt. Adrianus, ſicut Iulius Capitolinus narrat, ſtatuit Chriſto tẽpla facere, eumq́ꝫ inter deos recipere, ideoq́ꝫ tẽpla abſq́ꝫ ſimulachris in omnibus ciuitatibus fieri iuſſit, quę hodie idcirco, quia non habẽt numina, dicũtur Adriani, quæ ille ad hoc paraſſe dicebatur, ſed prohibitus eſt ab ijs, qui cõſulentes ſacra, repererant, omnes Chriſtianos futuros, ſi id optatè eueniſſet, & tẽpla reliqua deſerenda. Alexãder Seuerus tẽpla fieri Chriſto ſtatuit, ſed nõ ſucceſſit, orabat in matutinis in ſacrario ſuo corã ſtatua Chriſti. Hęc Capitolinus. Sed audi qd de Adriano referat Euſeb. Quadratus diſcipulus Apoſtolorũ, & Ariſtides Athenięſis philoſophi libros pro Chriſtiana religione Adriano dedere cõpoſitos. Et Serenus Granius legatus, uir apprimè nobilis, literas ad imperatorem miſit, iniquũ eſſe dicens, clamorib. uulgi innocentiũ hominum ſanguinem cõdemnari, & ſine ullo crimine, nominis tantum & ſectę reos fieri. Quibus cõmotus Adrianus Minutio Fundano procõſuli ſcribit, ſine obiectu criminis Chriſtianos non condemnandos, cuius epiſtolę uſq́ꝫ ad noſtram ętatem durat exemplum. Hęc Euſebius. Antoninus Pius cũ audiſſet Chriſtianos hoc frequẽter uti prouerbio: Quod tibi fieri non uis, alteri ne feceris, perſcrutatus eſt Chriſti uitam, eiq́ꝫ ſtatuam tanq́ꝫ Deo ſacrauit. Reor equidem ad hoc maximè inductum fuiſſe à Iuſtino Philoſopho, qui ei librum pro noſtra religione conſcriptum dicauit. Philippus ex imperatoribus primus Chriſtianus fuiſſe ab Euſeb. traditur, ſuperiores enim Ieſum non ſolum, ſed cum cęteris dijs colebant, ſed ſi omnes populum ſuum magis quàm deum ueriti fuiſſe uidẽtur. Conſtãtinus deniq́ꝫ cũ Chriſti miracula in rebus ſuis manifeſtius fuiſſet expertus, Deum magis quam populũ timuit, ſolumq́ꝫ Chriſtum & palam adorauit, idolorum templa ſubuertit, Chriſto templa paſſim precioſa ædificauit. Hæc de illo ſcribit Euſebius qui illius tempore floruit. Principes autem illos, qui atrocius in Chriſtianos ſęuiebant, crudeli quadam natura, & temeraria perturbatione potius quàm ratione iuſtitię inductos fuiſſe conſtat, ſiquis inſanos illos Nerones, Domitianosq́ꝫ, quibus illis temporibus abundauit Roma, conſideret. Quibus damnatoribus Tertullianus inquit, ſectam noſtram gloriari debere, quia nonniſi grande aliquod bonum ab illis damnari potuerit. Tales uerò ſemper inſecutores noſtros fuiſſe iniuſtos, impios, turpes, ab omni populo damnatos. Modeſtiores uerò principes erga Chriſtianos honeſtius ſe geſsiſſe. Sed quicunque principes præ cęteris immaniſſimè ſęuierunt, ut Nero Domitianusq́ꝫ, miſerabiles pœnas dederunt. Vt obmittam, quod Chriſti proditor Iudas repente laqueo ſe ſuſpendit, quod illis temporibus Chriſti diſcipuli publicè dixerunt atque ſcripſerunt. Præterea quod Pontius Pilatus Chriſti condemnator, tandem in multas incidens calamitates ſe manu propria interfecit, quod apud Græcorum Romanorumquę hiſtoricos legiſſe Euſebius aſſerit. Similis Herodis primi exitus fuit, qui ſe ipſe peremit, ſimilis & ſecundi, qui ſtatim poſt Iacobi necem, carceremq́ꝫ Petri, percuſſus ab angelo, ut Lucas teſtatur, perijt. atque ut Ioſephus inquit: uidit angelum ſuo capiti inſiſtentem, exitijq́ue ſui miniſtrum, deinde grauiter cruciatus uitam uiolenter abrupit. Adde quòd Aurelianus Imperator cum primum aduerſum Chriſtianos perſecutionem mouiſſet, fulmine primo territus eſt, mox occiſus. Iulianus quoque apoſtata in Perſas proficiſcens, Chriſtianum poſt uictoriam dijs ſanguinem uouerat, ſed in ipſo itinere fame, ſitiq́ꝫ exercitum perdidit, ipſe etiam ignominioſè eſt interfectus. Diocletianus ſeipſum peremit. Maximianus turpiter eſt occiſus. Neque ſilentio prætereundum arbitror, quòd Celſus Epicureus, Porphyrius quoque & Iulianus Proculusq́ꝫ platonici, & nonnulli alij doctrina inſignes, qui partim inſana quadam arrogantia, partim ut ſuis populis, ac potentibus obſequerentur, contra Chriſtianam pietatem, linguam ſuam, calamumq́ꝫ impiè armauerunt, dum contra illam potentium, mundique arma ſęuirent, proculdubio reipſa declarauerunt, neque illos religionis noſtrę patres ullo pacto contemnendos fuiſſe. Quibus cum certamine congredi illuſtres philoſophi dignabantur, & à quibus conuicti ſunt, neque religionem ipſam ui humana fuiſſe exortam, quę tam mirabiliter humanam ſapientiã & potentiam ſuperauit. Quod apud Eſaiam Deus prædixit: Perdã ſapiẽtiam ſapientum, & prudentum prudentiam reprobabo. Et Paulus Apoſtolus cõfirmauit dicẽs: Sapiẽtia huius mundi, ſtultitia eſt apud Deum. Quod ſtultũ eſt Dei, ſapientius eſt hominibus,

& quod

& quod infirmum eſt Dei,fortius eſt hominibus. Atq; alibi ſtrenuus hic Chriſti miles
in hunc modum clamat: Arma militiæ noſtrę nō carnalia ſunt, ſed potentia Deo,ad de-
ſtruendum munitiones & conſilia, & omnem altitudinem extollētem ſe aduerſus Dei
ſcientiā,inſuper ad redigendum in captiuitatem quemlibet intellectum in obſequium
Chriſti,atq; ad omnem inobedientiā promptius ulciſcendam. Merito igitur hæc arma
timuit Gamaliel magnus Hebræorum doctor,quando conſuluit, ne Ieſu diſciplinam
perſequerentur. Si enim ex Deo eſſet,impediri non poſſe,ſi non eſſet ex Deo,ſicut cæte
ra figmenta,quæ illis temporibus cōtigerant,breui tempore duraturam. Timuit quoq;
illa diuinus ille Plotinus platonicorū princeps interpretum, Numenius, Iamblicus &
Amelius,qui Chriſtianam theologiam non reprobare,ſed æmulari potius ſtuduerunt.
Timuit iiſdem fermè temporibus, & multo magis illa Arnobius Aphricanus rhetor
clariſsimus,qui cum adhuc idolatra ad credulitatem Chriſtianam ſomnijs compellere-
tur,neq; ab epiſcopo fidem impetraret, quam ſemper impugnauerat,elucubrauit ad-
uerſus priſtinam religionem,ut Hieronymus ait,luculentiſsimos libros,ac tandem ue-
luti quibuſdam pietatis obſidibus impetrauit.

Chriſti authoritas apud Mahumethenſes. *Cap. XII.*

MAhumethenſes Chriſtiani quodāmodo eſſe uidentur,quamuis hæretici,Ar
rianorum,Manichęorumq; ſectatores,confitetur certe rex eorum Mahume
thes,Ieſum Chriſtum Dei uirtutem,ſapientiam,animam,flatum,ſpiritū,uer-
bumq; afflatu quodam diuino ex Maria uirgine perpetua natum, ſuſcitaſſe
mortuos,aliaq; miracula plurima præ cæteris diuinitus effeciſſe,fuiſſe cunctis Hebræo-
rum prophetis ſubilmiorem,nullumq; Hebræos poſt Ieſum habituros prophetam,cun
ctis quidem uiris eum anteponit,Mariam omnibus mulieribus. Addit corpus Ieſu in-
corruptum in cœlum aſcendiſſe,Chriſtianos longo interuallo Iudæis anteponit, Iudæ-
os admodum deteſtatur. Hæc in libro eius Alcorano omnia. Vnde ſectatores illius Iu-
dæos ſuis ſacris nō prius initiant quàm ſacramenta Chriſtianorum antiqua,uera,& bo
na eſſe cōfiteantur. Et qui Mahumethis ſepulchrum uiſunt,niſi etiam Chriſti ſepulchrū
uiſerint, nondum ſatis purificati exiſtimantur. Qui Chriſti uel Mariæ nomen contume
lioſe commemorat,ab eis ſeuere punitur. Religioſorū genus habent aliud Heliæ, aliud
Ioanni Baptiſtæ,aliud & id quidem præcipuum Ieſu Chriſto dicatum. Celebrant Pro-
phetas,& Euangelia,didicerunt enim à Mahumethe in Alcorano, Alcoranum eſſe He
braicorum Prophetarum,Euangelijq; affirmationem atq; declarationem. Legitur ibi-
dem,neminem fore perfectū,niſi teſtamento ueteri,nouoq; paruerit,& Alcorano inſu
per,quòd ſit congregatio & declaratio utriuſq;. Quotiens Euangelium nominat,quod
facit ſæpe,totiens proprio cognomento librum appellat lucidum,aliquando etiā Euan-
gelium addit eſſe lumen teſtamenti,caſtigationem rectamq; uiam timentibus Deum.
Inducit pręterea in Alcorano Deum ita loquentem: Cum Prophetas alios alijs præfece
rimus,eosq; allocuti fuerimus,Chriſto Marię filio animam noſtram propriè conferen-
tes,uim atq; uirtutem præ cæteris præbuimus. Duo autem præcipui Mahumethis erro
res eſſe uidentur: Alter quòd quamuis in Chriſto diuinitatem quandā ponat,longè ma
iorem quàm in cunctis hominibus,uel præſentibus,uel præteritis,uel futuris, uidetur
tamen alicubi uelle diuinitatem illam eſſe à Dei ſummi ſubſtantia diſtinctam atq; mino
rem,quod quidē ab Arrianis accepit, ſed in hoc ſecum ipſe pugnat,epitheta enim,quæ
Chriſto attribuit,diuinitatem eius eandem eſſe,atq; ſummi Dei ſignificāt. Alter Mahu
methis error,& quidem manifeſtior eſt, quòd quando ſatellites illi ſacerdotum, qui
conijcere manus in Ieſum conabantur,ceciderunt,Deus,ut Mahumethes putat,repen
te,& clam Ieſum in cœlum rapuit. Illi cum ſurrexiſſent,alium quendam Ieſu ſimilem
comprehendentes uerberauerunt,& cruci affixerunt,hoc à Manicheis accepiſſe uide-
tur. Nihil opus eſt,ut errores huiuſmodi confutem,quicunq; enim Arrianam,& Mani
chęam hæreſim cōfutauerunt,Mahumethem quoq; confutaſſe uidentur. Concludere
poſſumus,Chriſtianam legem apud omnes ſectas Gentiliū, Iudæorum,Mahumethen-
ſium,re uera omnium excellentiſsimam eſſe concedi. Quiſq; enim iſtorū,quamuis affe
ctione quadam naturæ,conſuetudiniſq;,uel fictionis propriam hæreſim cæteris præfe-

rat, Chriſtianam tamen, excepta ſua, reliquis anteponit. Itaq; cum ſincerè iudicaretur, cunctis abſq; controuerſia præferretur.

De generatione filij Dei in æternitate. Cap. XIII.

OMnis uita prolem ſuam penes ſe ipſa prius generat quàm ſeorſum, & quo pręſtantior uita eſt, eo interiorem ſibimet generat prolem. Sic uita uegetatiua tam in arboribus quàm in animalibus ſemen quaſi arborem, & quaſi animal in corpore proprio prius generat, quàm aut iaciat extra, aut arborem inde, animalue externum producat. Sic ſenſitiua uita, quæ eſt uegetatiua præſtantior, per phantaſiam in ſe ſimulachrum, intentionemq; rerum parit priuſquam membra moueat, et in externa materia fabricet. Sed fœtus ille phãtaſiæ primus, quia in ipſamet anima eſt, ideo propinquior eſt animæ quàm fœtus uegetatiuæ uitæ, qui non fit in anima, ſed in corpore. Sic uita rationalis, quæ eſt excellentior quàm ſenſitiua, parturit in ſe ipſa rationem tum rerum, tum ſui ipſius, quaſi fœtum, priuſquam uel loquendo, uel agendo promat in lucem. Primus ille rationis fœtus propinquior eſt animæ quàm phantaſiæ fœtus. Vis enim rationalis in fœtum ſuum, perq; illum in ſe ipſam reflectitur, actum ſuum ſeq; ipſam quærendo, cognoſcendo, amando, quod nõ efficit phantaſia. Sic angelica uita excellentior quàm rationalis, notiones ſui ipſius, & rerum, diuino quodam inſtinctu promit in ſe, antequam depromat in mundi materiam, proles hæc interior eſt angelo quàm rationi ſua, quia neq; ab externis obiectis ſigillatim incitata eſt, neq; mutatur. Quamobrem diuina uita, quia eminẽtiſsima eſt, & fœcundiſsima omnium, multo magis prolem ſui ſimillimam quàm reliqua generat, ac eam in ſe generat, priuſquam pariat, extra generat, inquam, intelligendo, prout perfectè Deus intelligendo ſeipſum & in ſeipſo omnia, perfectam totius ſui, & omnium notionem concipit in ſe ipſe, quæ quidẽ æqualis, plenaq; Dei imago eſt, & exemplar mundi ſuperplenum. Hanc Palladem appellauit Orpheus, ſolo Iouis capite natam, hunc Dei patris filium Plato in epiſtola ad Hermiam nominauit, in epinomide nuncupauit logon, id eſt rationem ac uerbum dicens: Logos omnium diuiniſsimus mundum hunc uiſibilem exornauit. Mercurius Triſmegiſtus de uerbo, & filio Dei, ac etiam de ſpiritu ſæpe mentionem facit. Zoroaſter quoq; intellectualem Deo prolem attribuit. Dixerunt iſti quidem, quod potuerũt, & id quidem adiuuante Deo, Deus autem hoc ſolus intelligit, & cui Deus uoluerit reuelare. Dei fœcunditas, quod eſt bonum actu infinitum per immenſi boni æterniq; naturam ab æuo ſe actu propagat infinitè, quicquid autem eſt extra Deum, finitum eſt, ſe igitur Deus propagat in ſe ipſo: ubi certè infiniti patris infinitus eſt filius. Oportet autem huiuſmodi prolem multo magis intimam, ut ita dixerim, eſſe Deo, quàm angeli notionem illam angelicæ mentis In angelo quippe cum ſit eſſe aliud quam intelligere, notio, quæ generatur intelligendo, aliud eſt quàm angeli ipſius eſſentia. In Deo autem, quia eſſe & intelligere idẽ ſunt, notio, quam Deus ſemper intelligendo ſeipſum gignit, ſemper tanquam exactiſsimam ſui ipſius imaginem, idem eſſentia eſt, atq; ipſe qui generat, quamuis mira quadam relatione tanquam genita diſtinguatur à generante. Deus deniq; per ęternam huiuſmodi notionem cognoſcens ab æuo ſeipſum infinitum bonum, per eandem ab æuo infinitum in ſe ad ſeipſum ſpirat amorẽ. Pater ergo & filius & ſpiritus amatorius, tres à theologis perſonæ uocantur: natura quidem diuina inter ſe conuenientes omnino, ita ut unicus, & ſimplex Deus ſit, ſed relatione quadam incogitabili differentes. Sic in ordine rerum duo habemus extrema, & media duo, in angelo quidem quolibet una, ut quidam uolunt, perſona angelica eſt in una ſpecie ſuæ naturę. Atq; econuerſo: In fœmina uero pręgnante plures perſonæ in naturis pluribus, atq; contra, in quolibet animali naturæ in una perſona ſunt plures, in Deo autem plures in una natura perſonæ. Sed de his ſatis ad præſens, imò uero nunquam ſatis, contemplationis autem huius ſufficientia non à philoſophis, ſed ab heroicis illis Chriſtianorum ducibus, & à Deo petenda. Recte enim Eſaias ait: Quod oculus non uidit, quod auris non audiuit, quod in cor hominis non aſcendit, Deus ijs qui eum diligunt reuelauit.

Ordo

Ordo cœlorum, angelorum, animarum, circa trinitatem quaſi ſphærarum circa centrum. Cap. XIIII.

SVper quatuor elementa, quæ ſecundum ſubſtantiam & qualitatem mutabilia ſunt, cœli ſeptem ſunt Planetarum, qui non ſubſtantia, ſed quodammodo qualitate quadam uel diſpoſitione quaſi mutantur. Quoniam uero horum motus quaſi erraticus eſt, cœlum illis octauum ſuperponitur, cuius magis ordinatus eſt motus, ſed cœlum illud duos habet motus, ab Oriente ſcilicet ad Occidentem, atque econuerſo. Duas quoq; ſaltem qualitates, candorem ſcilicet & ſplendorem, idcirco ab illo ad cryſtallinum aſcenditur, cuius motus eſt ſimplex ab Oriente, qualitas quoq; ſimplex, id eſt candor, ſed quoniam motu ſuperior ſtatus eſt, & candore ſuperius lumen, ideo ab hoc aſcenditur ad empireum omnino ſtabile, totumq; lucens. Empireum ſtabilitati luciq; trinitatis recte accommodatur, nouem reliqui, nouem ordinibus angelorum. Sunt enim quemadmodum Dionyſio Areopagitæ placet, hierarchiæ tres ſpirituũ diuinorum, quarum quælibet tres continet ordines. Quilibet ordo, ut theologi quidam computant, multas continet legiones: legionem ex ſex millibus ſexcentis ſexaginta ſex unitatibus conſtare putant, totq; legiones in ſingulis ordinibus eſſe, quot unitates legio ipſa complectitur. At ego Dyoniſio magis aſſentior dicenti: tantam eſſe illorum ſpirituum multitudinem, ut facultatem humanæ computationis excedat. Vna Dei eſſentia in ternarium deducitur numerum perſonarum, ternarium hunc numerum ternarius hierarchiarum, & nonarius angelicorum ordinum, quaſi ſpiritalium ſphærarum, numerus circuit. Prima hierarchia patri, ſecunda filio, tertia ſpiritui attribuitur, in prima Seraphini patrem in ſeipſo conſiderant. Cherubini patrẽ pro ut filium generat, Throni patrem cum filio ſpiritum producentem. In ſecunda, dominationes filium in ſeipſo, uirtutes filium à patre manantem, poteſtates filium cum patre ſpiritum producentem. In tertia principatus ſpiritum in ſe ipſo, archangeli ſpiritum uenientem à patre atq; filio, angeli ſpiritum à filio patreq; procedentem. Quamuis autem ſinguli (ſicut diximus) alia & alia ratione præcipue Deum intueantur, ſinguli tamen trinitatem totam, & in ea omnia uident. Habent (ut uult Dionyſius) aliam inſuper differentiam, quòd prima hierarchia liquorem ſuum à ſola haurit trinitate, ſecunda per primam, tertia per ſecundam atq; primam. Item Seraphini diuinæ prouidentiæ ordinem in Dei bonitate ſpeculantur tanquam fine. Cherubini in Dei eſſentia tanquam forma. Throni deniq; in ſe ipſo, reliqui ad opera iam deſcendunt. Sed dominationes uelut architecti præcipiunt, quod reliqui exequantur. Virtutes iam exequuntur, mouentque cœlos, & tanquàm inſtrumenta Dei ad miracula facienda concurrunt. Poteſtates arcent ea quæ ordinem diuinæ gubernationis perturbare poſſe uidentur, cæteri iam magis ad humana deſcendũt. Principatus publica curant, Gentes, Principes, Magiſtratus. Archangeli circa ſingulos diuinum dirigunt cultum, ſacriſq; interſunt. Angeli minora diſponunt, ſinguli ſingulis cuſtodes adſiſtunt. Quemadmodum uero nouem ſunt angelorum ordines, ſic in nouem ordines diſtribuuntur animæ beatorum, quælibet enim ad eum ordinem, eumq; ſpiritum tanquam ſuũ (ut Plato inquit in Timæo) ſydus aſcendit, cui ſe in uita ſimilem reddidit. Quamuis enim animæ noſtræ dum ſunt in corpore quartam ſub Luna hierarchiam efficiant, poſſint tamen propter liberum rationalis naturæ motum per omnes ſpiritus benignos aſcendere, & deſcendere per malignos, præſertim cum medium rerum omnium teneant, ideoq; omnium in ſe quaſdam contineant qualitates, quo fit ut latiſsima ſit progreſsio animarum. Elyſiorum finis eſt Luna, uitę, mortiſq; (ut Pythagorici uolunt) confinium, ſub ea quicquid eſt morti & inferis deputatur, ubi quaſi tot gradus pœnarum ſunt ſecundum malignorum ſpirituum turbas, quot præmiorum ſunt in cœlis ſecundum ordines benignorum.

Nouies enim miſeros ſtyx interfuſa coërcet, ſicut beatos campi elyſei nouies amplectuntur.

Generatio filij in æternitate, & declaratio in tempore. Cap. XV.

ANte mundi temporalis initium eſt mundus æternus, mundi quidem huius exemplar. Mundani uero architecti ratio & intelligibile uerbum, gloriæ quoque ipſius ſplendor, & figura ſubſtantię. Verbum huiuſmodi ſemper penes Deum eſt, atq; eſt ipſe Deus, per hoc diuina poteſtas ab æterno dicebat ipſa ſecum, tum ſeipſam, tum reliqua cuncta, ac dicendo imprimebat intrinſecus. Per hoc aliquãdo expreſſa ſunt extrinſecus tam ſecula quàm quæ in ſeculis omnia. Diuina hæc oracula poſt myſteria Prophetarum cœleſtes illi ſpiritus, Ioannes Euãgeliſta, & Paulus Apoſtolus, hominibus fudere de cœlo. Defecit autem à Deo quandoq; genus humanum, neque ſine Deo poterat unquam in Deum reſurgere, quod ad ima ceciderat. Reſurgere autẽ quandoq; mentes humanæ debebant, ne fruſtra à Deo creatæ fuiſſent, quæ ab eo creatæ conſequendi ipſius gratia fuerant. Per Dei uerbum formati quondã homines fuerant, per uerbum idem reformari debebant, & merito, per intellectualis enim uerbi lucem depellenda erat caligo intellectus humani, per rationẽ Dei rationale animal emendandum. Ergo ſtatutis à diuina uoluntate temporibus, creauit Deus per uerbum rationalem quandam hominis animam, quam eodem momento tenero fœtui uirginalis uteri per diuinum ſpiritum concipientis coniunxit. Momento quoq; eodem uerbum ipſum naturam aſſumpſit humanam, atq; fermè ſicut ex anima immortali & mortali corpore homo factus eſt unus, ita ex homine illo ac Dei uerbo factus eſt Chriſtus Deus & homo. Sic infinita bonitas, quæ ſe cõmunicare uult omnibus, tunc modo quodã aptiſsimo ſe ipſam cunctis communicauit, quando ſibi coniunxit hominẽ, in quo tanquam in media rerum ſpecie cuncta comprehenduntur, neq; mutauit tunc ſedem ſuam diuina maieſtas, cum ſit ſemper ubiq;, neq; ſe ad humanã quaſi per defectum deiecit diuina ſublimitas, ſed humana ad ſe potius eleuauit. Neq; infinita diuini Solis lux, ex adiunctione hominis ullo modo infici unquam potuit, ſed homo inde ſuper illuſtrari, ac perfici, atq; ut in homine augeri & minui, ſic ad corpus pertinent, ut in animã nunquam penetrent. Ita in Chriſto humana pati propriè ad hominem pertinebat, in diuinitatem non penetrabat. Chriſtus igitur ut homo patiebatur humana, ut Deus diuina operabatur.

Conueniens fuit Deum ſe homini iungere. Cap. XVI.

CVr olim Deus homo factus eſt, ut homo quandoq; quodammodo Deus efficeretur. Deus enim quodammodo fieri poteſt, qui naturali inſtinctu cupit, ſtudetq; eſſe diuinus. Non poteſt autem in Deum ſurgere, niſi Deus aliquando ita trahat, ut ſurgat, quemadmodum ante traxerat, ut appeteret. Sed rem hanc ab alio principio repetamus. Summus opifex ſummum manifeſtumq; debet opus efficere, tale uero illud eſt, quo maius effici nequit. Tale igitur manifeſte Deus ſummus facere debet opus hoc, uel increatum ſolummodo eſt, uel creatum, uel ex utriſq; compoſitum. Primum quidem illud non manifeſtũ opus eſt, ſed opifex ipſe, ſolus enim Deus eſt qui ab alio non dependet. Secundum uero cum omnino finitum ſit, ab infinito Deo, ſpatio diſtat immenſo & infinito. In hoc certè ſpatio, tam ratione interualli ipſius, quàm etiã ratione infiniti Dei, opus adhuc aliud, rurſusq; aliud præſtantius ſemper effici poteſt. Nulla igitur creatura ſimplex poteſt opus illud ſummum eſſe, quod nos quærimus, ſed ita demum opus huiuſmodi ſummopere reperire confidimus, ſi quid unum reperiatur ex ſummo creatore ſimul & creatura compoſitum. Ratione quidem creaturæ illud dicitur eſſe opus, ratione autem creatoris immenſum opus huiuſmodi Deus facere poteſt, & ſcit, & uult, eſt enim Deus potentia, ſapientia, bonitasq; immenſa, coniungi igitur quãdoq; creatori debuit creatura. Quæ ſuper rationalem animam ſunt, ſolum æterna ſunt, quæ infrà illam, temporalia ſolum, ipſa uerò partim quidem æterna, partim etiam temporalia. Deum imitatur unitate, angelos intellectu, ſpeciem propriam ratione, bruta ſenſu, nutritione plantas, eſſentia carentia, uita. Eſt igitur anima hominis quodammodo omnia, quod in Theologia noſtra latius diſputauimus, præſertim cum ſit in corpore ex omnium uiribus compoſito, cœliq; inſtar temperatiſsimo. Decet autẽ Deo communi omnium duci uniuerſam creaturam quodammodo iungi, non quidem ſparſim, quia

ſim,quia Deus ſumma unitas eſt,imò uero ſummatim, naturæ igitur humanæ Deus uniatur oportet,in qua ſunt omnia. Si enim illis quæ ſupra eam ſunt,tãquam creatarum rerum extremis iungeretur,neq; ad media rerum,neq; ad alia extrema cõiunctio eiuſmodi pertineret. Similiter ſi illis quæ infra nos ſunt iungeret ſemetipſum, profecto infinita unitas opera ſua uniuit ſummopere,& inuicem & ad ipſam,cũ ab initio in homine cuncta concluſerit,deinde ſibi deuinxerit hominẽ. Forte ob ea quæ ſupra diximus,Propheta Abacuc inquit:Opus tuum Domine in medio annorum uiuifica illud, in medio annorum notum facies,cum iratus fueris,miſericordiæ recordaberis. Quia uidelicet in media rerum ſpecie, quæ ex utriſq; ſeculis,æuo ſcilicet,temporeq; componitur,opus illud impletur. Addunt aliqui,in medio quoq; mundi curſu,uolunt enim decem annorũ millibus non mundum,ſed mundi curſum prorſus expleri,ſiquidem motus quietis gratia ſit inſtitutus,atq; in medio hoc mundi curſu,Deum ſe hominibus oſtendiſſe, ut aduentus eius æquè ab utriſq; ſeculorũ diſtaret extremis,ne uel expectatio futuri aduentus, nimium protraheretur,uel præteriti memoria prorſus aboleretur. Sed tempora Deus uiderit,temporum temperator. Si bonitatis proprium eſt diffundere,& cõmunicare ſeipſam,Deus cum ſit infinitum bonum,omnes debet cõmunicationis modos implere,ij uerò quatuor eſſe uidentur. Secundum præſentiam,uirtutẽ,unitatem eſſentiæ, unitatem perſonæ. Primus impletur in omnibus,ubiq; enim Deus adeſt. Secundus per omnes formas etiam minimas propagatur,nam omnis forma efficacem à Deo aliquam habet uirtutem,materia uero ipſa non habet. Tertius intra Deum fit ſolum,non poteſt enim eſſentia Dei,eſſentia alterius fieri,alioquin uel quod infinitum eſt,finitũ fieret,uel quod eſt finitum,fieret infinitum. Quartus communicationis modus fieri nequit in rebus ratione carentibus,quibus enim natura deeſt omnino,cognitio, amorq; Dei, unio diuina,ſecundum perſonam non conuenit. Ex angelo quoq; ac Deo unam fieri perſonam non eſt neceſſarium,angelis quippe miſeris nullum ſupereſt remediũ,cum pœnitentia deſit,cæteris angelis ſatis eſt ad beatitudinẽ ſuam antiqua illa luminis diuini poſſeſſio. Quod quidẽ lumen in Seraphinis,Seraphinũ quodãmodo fit,in Cherubinis,etiã Cherubinũ,ſimiliterq; in alijs,perinde atq; Solis lumẽ,dum per uitra diuerſorũ colorũ tranſit,in colores uarios ſe transformat. Deus autem in homine,hominem reddit diuinum merito. Sicut enim in rebus naturalibus ex materia ultima formaq; ſuprema fit compoſitum naturalium præſtantiſsimum,ut animal rationale, ſic ferme in rebus diuinis,ex ſupremo ſpiritu,atq; ultimo ſcilicet Deo & hominis animo,efficitur diuinum aſſumptum omnium præſtantiſſimum. Non ſatis erat homini ad hoc ut ſuſcitaretur radius mẽti eius diuinitus infuſus,nam propter ſenſus à mente digreditur. Oportuit igitur in homine quodam,ſcilicet Ieſu,ita diuino ipſi ſoli animum iungi,ut in corpus ipſius,& ad ſenſus hominum,copia radiorum exuberaret.

Qualis coniunctio ſit Dei & hominis. Cap. XVII

QVoniam unio Dei ad hominem ſecundum perſonã diuinam potius quàm ſecundum diuinam naturã facta eſt,ideo cum unitur homini uerbum,non oportet patrem ſimiliter,ſpiritumq; uniri,qui licet natura conueniant,differunt tamen inter ſe proprietate perſonæ. Sicut ergo in trinitate tres perſonæ in eadem natura exiſtunt,ſic in Chriſto perſona una in tribus exiſtit naturis,Deo, animoq;,& corpore,atq; ibi homo comparatur ad Deum,quemadmodũ manus ad animam,imò lingua ad intellectum. Non enim fit Deus propriè naturalis hominis forma, ſed homo fit proprium,coniunctumq; inſtrumentum Dei,ad opera Dei propria excellentiſſimè peragenda. Non ſunt autem duæ in Chriſto perſonæ,ſed una,ſcilicet perſona uerbi coniuncta,non perſonæ hominis,ſed naturæ. Sicut enim rationalis anima in ſuo eſſe exiſtit,per quæ eius eſſe exiſtit & corpus,ita Dei filius,& multo magis in eſſe perſonæ ſuæ exiſtit,atq; ad illud naturam extollit humanam. Proinde quemadmodum uerbum noſtrum mente conceptum inſenſibile eſt,extra uero uoce prolatũ fit ſenſibile, ita mentis diuinæ uerbum ab æuo in Deo inuiſibile permanet,ſed per aſſumptionẽ hominis factũ eſt uiſibile: Eſt igitur Chriſtus uerbum,quòd ab æuo diuina mens,ſe omniaq; ſecum intelligendo intra ſe loquitur,iam ſpiritu diuino prolatum,& corpus humanum

quaſi uocem aſſumens,diuinamq́; audientibus ſignificans uoluntatem. Tantũ uerò diuinam cuiq́; uoluntatem ſignificauit,quantum quiſq́; capere poterat. Cunctis autem quantum ſi in breui hac uita exerceatur,beatitudinem largitur æternam. Multa quidẽ præcepta & præclariſsima tradidit,ſed paucis omnia comprehendit, quando iuſsit. Te toto Deum ama,homines ama ſicut teipſum,quod tibi fieri non uis,alijs facere noli.

Quam decens Dei hominisq́; coniunctio. *Cap.* XVIII.

NOn minus ferm'e eſt deformia reformare,quam formare ſimpliciter ab initio, ſiquidem non minus eſt bene eſſe quàm ſimpliciter eſſe. Decuit igitur Deum omnium effectorem perficere quæ defecerant,& quemadmodum per inſenſibile uerbum cuncta creauerat.Quid enim aliud creaturæ ſunt, quam cogitationum Dei quaſi quædam uoces extra prolatæ;Ita per uerbum quodammodo iam ſenſibile factum ſenſibilia reformare.Quoniam uero Deus cuncta facit potenter,ſapienter,beneuolè,decuit ita reſtituere illa,ut potentiam,ſapientiam, beneuolentiamq́; oſtenderet.Quid potentius,quàm extrema in unam perſonam,& infinita ad ſumma redigere? Quid ſapientius,quam uniuerſi decorem miram primæ & ultimæ rationis copulam fieri? Quid beneuolentius,quàm Deum uniuerſi dominum ob ſerui delinquentis ſalutem,ſerui formam aſſumere? Sic ergo & declarauit & fecit ut nihil eſſet in mundo deforme,nihil penitus contemnendum cum regi cœlorum terrena coniunxit,atque ea quodammodo cœleſtibus adæquauit.Præterea quoniã à Deo ceciderat potentiſsimo, ſapientiſsimo,benignißimo,idcirco in imbecillitatem,ignorantiã,malignitatemq́; corruerat,proptereaq́; ex pio profanus euadens,ineptus iam penitus erat ad diuinã uirtutem imitandam,ad lucem cognoſcendam,ad bonitatem deniq́; diligendam. Vt ergo homo ex hac ruina rurſus aſcenderet ad ſublimia,congruentiſsimum fuit,ſublimem Deũ ex alto huic manum porrigere,hac uidelicet ratione,ut ſeipſum huic uiſibilem,amabilẽ,imitabilemq́; efficeret.Nullus ad hoc aptior modus,quàm quòd Deus fieret homo, ut homo,qui corporalis iam factus,corporalibus inhiabat, Deum iam quodammodo & corporalem,& humanum clarius cognoſceret,& amaret ardentius,facilius quoque & diligentius imitaretur,fieretq́; beatus. Poſtremo homo curari perfectè non poterat, niſi recuperaret mentis innocentiam,Dei amicitiam,ſuam excellentiam,quæ ſoli ſubiecta Deo fuerat ab initio ſecundum naturam. Neq́; excellentiam adipiſci poterat,niſi curator eſſet Deus,cui ſoli homo ſecundum naturam ſubeſt,neq́; Dei amicitiam,niſi per congruum quendam conciliatorem, qui manũ ad utrunq́; poſſet extendere,& utriſq́; extremis eſſet cognatus quodammodo & amicus;nullus eſt talis omnino,niſi ſit Deus ſimul & homo,neq́; innocentiam,niſi culpa dimiſſa,quàm dimitti ſine ſatisfactione iuſtitia non permittit.Satisfacere pro uniuerſo hominum genere ſolus poterat Deus,pati tamen neq́; decebat,niſi hominem,qui peccauerat,neq́; Deus ipſe poterat. Conſentaneum itaq́; fuit humanum genus per Deum factum iam hominem emendari, proinde neq́; excellentia comparari poterat,niſi per curatorem excellentiſsimum,neq́; amicitia reconciliari,niſi per amiciſsimum conciliatorem,neq́; recuperari innocentia,niſi per ſatisfactorem ſufficientiſsimum.Excellentiſsimus autem curator ſolus Deus eſt, amiciſsimus cõciliator eſt homo,ſufficientiſsimus ſatisfactor ille propriè uidetur eſſe, quia pariter eſt Deus & homo. Valde igitur humanæ curationi congruum fuit,quod Ioannes ait:diuinum uerbum humanam induère carnẽ,ut genus humanum quemadmodũ per æternum uerbum creatum fuerat,deſerendo autem inſpiratum uerbum,in culpam ceciderat,ſic per uiſibile uerbum à culpa redimeretur.

Aduentus Chriſti dat beatitudinem,fide,ſpe,charitate. *Cap.* XIX.

NEmo beatitudinem,quæ in diuina conſiſtit contemplatione,conſequi poteſt, niſi Deum ardenter amet,ardenter amare Deum nequimus,niſi ſperemus eum quandoq́; aſſequi poſſe,ſperare non ualemus , niſi prius credamus tum Deum eſſe,tum nos Deo poſſe quandoq́; frui. Deus igitur pater hominũ & curator,aliquando miris modis indutus humanitatẽ,ſe noſtris ſenſibus obtulit,ut per ipſos ſenſibus,q̃bus plurimũ utimur & cõfidimus,corpus eius miraculaq́; cernẽtes eſſe

Deum

Deum certiores eſſemus. Hinc fides exorta eſt ſcientiæ fundamentum. Qui uerò crediderit, eum curandi humani generis gratia in molē corporis deſcendiſſe, omnia iã uel maxima ſe à Deo ſperabit impetraturũ. Quiſquis tanta beneficia partim uidet, partim ſperat, niſi penitus uecors, ingratusq́ ſit, non amare non poteſt. Rurſus cùm Deum intelligas animo coniunctum fuiſſe quadam unionè perſonæ, ſperare debes animũ poſſe aliquando Deo coniungi, quadam operationis unione, in qua ſumma beatitudo conſiſtit. Deſiderare quoq; debes Deo præ cæteris inhęrere, qui ſoli hominis animo, corporiq́ ſe prorſus infudit. Proinde quia Deus homini abſq; medio ſe coniunxit, meminiſſe oportet, noſtram felicitatem in eo uerſari, ut Deo abſq; medio hæreamus, & quia inter æquales amicitia eſt, dum conſideras Deum quodammodo ſe homini adæquaſſe, neq; amicitiam Dei erga te negare, neq; tuam erga Deũ deſerere debes. Deſinant igitur, iam deſinant homines ſuæ diuinitati diffidere, ob quam diffidentiam mortalibus ſeipſos immergunt. Reuereantur ſeipſos tanquam diuinos, ſperentq́ ſe poſſe ad Deum aſcendere, quandoquidem ad eos dignata eſt quodammodo maieſtas diuina deſcendere. Ament toto pectore Deum, in quem transformentur, qui ob ingentem amorem ſe mirabiliter in hominem transformauit.

Aduentus Chriſti ad peccati grauitatem leuandam utilis fuit. Cap. XX.

Vita corporis anima eſt, animæ uita Deus. Naturæ ordo exigit, ut corpus animæ, anima Deo pareat, iuſtitiæ ordo requirit, ut ſi à Deo diſſentit animus, talionis pœna diſſentiat corpus ab anima, atque ſenſus à ratione. Rebellauit à Deo primi parentis animus, rebellauit corpus ac ſenſus ab eo, rebellio prima peccatum fuit, ſecunda, pœna quædam peccati fuit, atq; peccatum, quoniam rationi derogauit & Deo. Complexio affectioq́ rebellis à primo quaſi ſapor quidam profluxit in omnes, qui inde quaſi riuuli à fonte manarunt. Hoc igitur originale uitium eſt cæterorum malorum animæ corporiſq́ origo, hoc uolumina illa Hebræorum teſtificantur, quorũ diuinitatem teſtificatur ſumma illorum præ cæteris antiquitas, conſenſio penè omniũ, propagatio per uniuerſum, duratio indefeſſa, concordia, maieſtas, ſobrietas, & miracula. Hinc illa Magorum à Zoroaſtre deſcendentium opinio, omnia ſcilicet corporis mala, à malis animæ proficiſci, animaq́ curata cætera mala uitari, hoc Plato in Timęo quidē innuit, in Carmenide uerò declarat. Verum, ut ad propoſitum reuertamur, rebellio eiuſmodi, quoniam infiniti Dei derogauit maieſtati, mortales ad infinitam beatitudinē ineptiſſimos reddidit, neq; dirigi, niſi per infinitũ Deum poterant. Dirigendi tamen aliquando erant, ne fruſtra à Deo fuiſſent ab initio ad beatitudinem ordinati. Per uoluptatem commiſſum eſt peccatum, per contrarium uoluptatis dolorem purgandum. Peccauit ſemel omnis quodammodo humana natura in homine illo, qui uicē gerebat omnium, pati ſimiliter ſemel quodammodo debet omnis in aliquo, qui uicem quoq; omnium gerat, qui longe magis cum Deo conſentiat quàm ille diſſenſerit. Omnium uerò uicem poſt Adam ſolus ille gerere potuit, qui Deo penitus iunctus eſſet omnium conditori. Fuit igitur Deus ſimul & homo, Deus, ut omnes cõplecteretur, infinitamq́ culpam poſſet diluere, homo, ut pati pro culpà poſſet, atq; ut pateretur homo, quemadmodum peccauerat homo. Sic & illius hominis pœna meritumq́ uim aliquam habuit infinitam, in quantum re uera Deo iunctus fuerat infinito. Infinito autem quodammodo ſupplicio meritoq́ opus fuerat, ad infinitam culpam penitus diluendam.

Chriſtus perfectum inſtructionis genus impleuit. Cap. XXI.

Diuina prouidentia nullũ erga filios ſuos inſtitutionis genus prætermittere uoluit. Eſt autem inſtitutio duplex, per doctrinam uidelicet, & exemplum. Doctrina perfecta eſt, de qua iure dubitari non debet, qualis in ſolo Deo eſſe conceditur. Miſit igitur pater Deus ad homines præceptorem aliquem, qui Deus eſſet, ne de doctrina eius dubitare deceret, adde & qui eſſet homo, ut ipſe omnia humana officia uere exequi poſſet, omneſq; pro honeſto Deoq́ perferre labores, quo exemplo homines perfectè inſtrueret ad uirtutem. Opera enim multo magis quàm uerba mouent, in diſciplina præſertim morali, cuius finis proprius uerſatur in actione. Eſſe

illum Deum declarauerunt miracula, ut fidem apud dociles doctrina eius haberet, eſſe uerò hominē paſsiones humanæ declarauerunt. Nullus igitur nobis, niſi pertinaces nimium eſſe uelimus, excuſationi locus uidetur eſſe relictus, ſi doctrinā eius quaſi minus ueram inſolenter reſpuere nitimur, diuinitas miraculaq́ reclamant, ſi tanquam nobis ſupra modum durā, humanitas, laboresq́ magiſtri, & ducis illius oſtendunt hominibus poſsibilia eſſe quæ pertulit homo. Deniq́ quia delictorum ſumma in eo conſiſtit, quòd corporalibus nimiū inhæremus, à ſpiritalibusúe diſcedimus, Chriſtus uitæ magiſter per doctrinam uitamq́ ſuam quaſi gladium & ignem immiſit in mundum, hoc eſt uirtutē purgatoriam, animiq́ purgati, ut omnes corporalium uitiorum fomites reſecaret ad uiuum, atq́ conſumeret. Ipſe quoq́ ſingula ultro libenterq́ tulit, quæ cæteri fugiunt tanquam mala, peregrinationem, inediam, ſitim, nuditatem, infamiam, contumelias, uerbera, breuitatem uitæ, ignominioſam mortem & acerrimam. Fugit autē ſingula quæ tanquam bona cæteri proſequuntur, ut hac ratione nobis oſtenderet, neq́ mala uera eſſe, quæ mala uocamus, neq́ bona, quæ uocamus bona, nihilq́ in rebus corporalibus eſſe, quod ullius precij cenſendum ſit, ſed quicquid præter Deum eſt, tenuis umbræ ſomnium extimandum. Cum autem omnibus, quæ à mortalibus optantur, tanquam bona careret, ſolis certè miraculis, ſolus ipſe in orbe terrarū in hanc uſq́ diem meruit, & meruit ſubito, ut Deus ſummus exiſtimaretur. Prophetas Hebręi ſanctos homines uocāt, Gentiles uiros excellētes, cum deos nominant, diuinos iam factos & Dei miniſtros intelligunt. Mahumethēſes regem ſuum Mahumethē filiū Abdale, filij Abdal mutalibis Arabiæ regis, purum quidem hominem, ſed Dei nuncium eſſe credunt, talē quoq́ ipſe ſe uocat in Alcorano. Addit ſe in ui armorum, Chriſtum in uirtute miraculorū miſſum à Deo fuiſſe, Deumq́ hominibus Ieſum, & Mariam miraculum effeciſſe. Merito ſolus Chriſtus ſtupendis operibus meruit, quod neq́ multi Principes hoc tum minis, tum beneficijs contendentes. Neque Zoroaſter, Pythagoras, Empedocles, Apollonius Theaneus, alijq́ multi Philoſophi, ſapientia mirabili, & longa uita cōſequi potuerūt. Quamuis Pythagorā, Iamblicus Chalcideus lōga diſputatione, Apolloniū uero Philoſtratus eloquentia, Porphyrius argutijs, multi Principes fauore pro uiribus celebrauerint.

Chriſtus errores expulit, ueritatem aperuit. Cap. XXII.

ANte Chriſti aduentum per uniuerſum penè orbem plures colebantur dij, imò dæmones, ſacerdotesq́ & illi quidem mali, quòd Enomaus Philoſophus confitetur. Quis non uideat illos fuiſſe malos, qui nihil de animorum purgatione curabant, de terrenis conſulebant ſolū, ac terrena ſemper à cultoribus exigebant? Sacrificia iubebant obſcœniſsima, et crudeliſsima fieri, reſponſisq́ ſuis diſcordias quam plurimas ſeminabant. Colebantur paſsim deorum, id eſt, beatorum loco, tyranni uiuentes, colebantur animæ partim incontinentium, partim hominum iniquorum, his immaniſsimis monſtris olim genus hominū premebatur. Non Hercules armatus ea, ſed Chriſtus inermis tunc extinxit, cum malignorum dæmonum uim retudit. Scribit Plutarchus, Barbarorum opinionē eſſe, aëreos dæmones, perturbationes, mortēq́ pati poſſe. Teſtimonia quoq́ multorum adducit, quod certis ſignis compertum fuerit, Tyberio imperante, Pana magnum dæmonem, multosq́ alios dæmones manifeſtè eiulaſſe, deinde etiam obijſſe. Proculus etiam Platonicus eſſe id poſſe probat. Nos autē ſcimus Chriſtum eo ipſo in tempore adijſſe limbum, atq́ reſurrexiſſe. Plutarchus præterea ſcribit, oracula temporibus ſuis uno uel duobus exceptis, toto iam orbe extincta. Audi qua uoce de hoc Porphyrius conqueratur. Poſtea, inquit, quàm Ieſus colitur, nihil utilitatis à dijs conſequi poſſumus. Si dij ſunt, ô Porphyri, quare uiribus ſuis Ieſu uirtutem non deprimunt? Sed audiamus magnum illum Tertullianum apud Romanos iudices ſic orantem: Agatur huc iudices aliquis ſub tribunalibus ueſtris, quem dæmone agi conſtet. Iuſſus à quolibet Chriſtiano loqui ſpiritus ille, tam ſe dæmonem confitebitur de uero, quàm alibi Deum de falſo. Aequè producatur aliquis ex ijs, qui de Deo pati exiſtimantur, niſi omnes eiuſmodi ſpiritus ſe dæmones confeſsi fuerint, Chriſtiano mentiri non audentes, ibidem illius Chriſtiani procaciſsimi ſanguinem fundite. Quid iſto opere manifeſtius? quid hac probatione fidelius? ſimplicitas ueritatis in medio eſt,

dio eſt, uirtus illi ſua adſiſtit, nihil ſuſpicari licebit, magia, aut aliqua eiuſmodi fallacia fieri. Atqui ut omnis hæc noſtra in illo dominatio & poteſtas denominatiõe Chriſti ua let, ita & de contactu, deq́ue afflatu noſtro, etiam de corporib. noſtro imperio excedunt inuiti, & dolentes, & nobis præſentibus erubeſcentes, credite illis cum uerum de ſe loquuntur, qui mentientibus creditis. Nemo ad ſuum dedecus mentitur, quin potius ad honorem Chriſtianis ad probandam ueritatem cogentibus, ſe Deos palam eſſe negant, neq; alium Deum reſpondent præter unum, cui nos mancipamur. huc uſq; Tertullianus. Lactantius ſcribit ſuis temporibus hoc publicè quotidie compertum fuiſſe, cum Gentiles ſuis dæmonibus immolarent, ſi aſsiſtebat aliquis cruce ſignatam frõtem gerens, neq; reſponſa poterat conſultus reddere uates, neque poterant dæmones in uiſceribus beſtiarum futura depingere, atq; hanc fuiſſe cauſam, inquit, præcipuam, malis regibus Chriſtianos perſequendi. Non enim animaduertebant ſigno crucis tanquam potentiore, dæmones tanquam debiliores inde fugari. Meritò Socrates, Plato, & Varro, quamuis latenter propter turbam, ſuperſtitiones Gentilium deriſerunt. Ieſus deniq; illas perdidit, ne homines perderentur. Græci atq; Romani paulò ante Chriſti lumen cœperant Ariſtippi, Epicuriq; contagioſa impietate magis indies magiſq; corrũpi. Innumerabiles Chriſti exemplo Martyres ubiq; Gentium, partim illiterati, partim literatiſsimi, cum præſentem uitam Dei unius, futuræq; uitæ gratia, prorſus contemnerent, contra Ariſtippicum Epicureumq; uenenum medicinam hominibus ſaluberrimam porrexerunt. Præterea iniquiſsimæ apud multas gentes leges extabant. Perſæ matres ſuas nephandis nuptijs cognoſcebant. Humanis Scythæ dæmonibus ſacrificabant. Maſſagetæ ac Derbices propinquos & affines ſuos cum conſenuiſſent immolabant, carneſq; eorum epulabantur. Bactri canibus ad hoc ipſum nutritis ſenes obijciebant. Scythæ eos qui a defunctis amati fuerant, uiuos infodiebant. Tybareni uiuos ſeniores ſuos præcipitare. Hircani Caſpijq; rapaci auium generi, canibuſq; proijcere ſoliti, illi uiuos, iſti mortuos. Hæc & multa generis eiuſdem prius religioſiſsimè faciebant. Sola deinde Chriſti diſcipulorumq; illius prædicatione, undique truculentiſsima hæc peſtis expulſa, factum eſt etiam, ut pauciores, uel corripiantur à dæmonibus, uel à ſe ipſis interimantur. Iudæi ante Chriſti aduentum (ut plurimùm) legis Moſaicę, Prophetarumq; ſuorum ſuperficiem attingebant, Chriſtus autem eiuſq; diſcipuli, perfectiſsimè docuerunt profundos diuinæ mentis ſenſus linceis, imò diuinis oculis penetrare, quòd etiam Iudæus Philo teſtatur, ubi de contemplatione diſputans commendat acumen, & ſanctimoniam Chriſtianorum. Priſca Gentilium Theologia, in qua Zoroaſter, Mercurius, Orpheus, Aglaophemus, Pythagoras conſenſerunt, tota in Platonis noſtri uoluminibus continetur. Myſteria huiuſmodi Plato in Epiſtolis uaticinatur, tandem pòſt multa ſecula hominibus manifeſta fieri poſſe. Quod quidem ita contigit, nam Philonis, Numenijq́ue temporibus primùm cœpit mens priſcorum Theologorum in Platonicis chartis intelligi, uidelicet ſtatim pòſt Apoſtolorum, Apoſtolicorumq́ue diſcipulorum conciones & ſcripta, Diuino enim Chriſtianorum lumine uſi ſunt Platonici ad diuinum Platonem interpretandum. Hinc eſt quòd magnus Baſilius, & Auguſtinus probant, Platonicos Ioannis Euangeliſtæ myſteria ſibi uſurpaiſſe. Ego certè reperi præcipua Numenij, Philonis, Plotini, Iamblici, Proculi myſteria, ab Ioanne, Paulo, Yerotheo, Dionyſio, Areopagita accepta fuiſſe. Quicquid enim de mente diuina angeliſq́ue, & cæteris ad Theologiam ſpectantibus magnificum dixere, manifeſtè ab illis uſurpauerunt.

Chriſtus eſt idea, & exemplar uirtutum. *Cap. XXIII.*

QVid aliud Chriſtus fuit, niſi liber quidã moralis, imò diuinę Philoſophię uiuẽs de cœlo miſſus, & diuina ipſa idea uirtutũ humanis oculis manifeſta? Huc igitur omnes, huc inquã flectamus oculos, atq; mentẽ, hic ueram ſapientiam nos docebit, qui rudes olim homunculos ſubitò reddidit ſapientes. Hic rectam iuſtitiam, qui nihil poſſedit proprium, atq; quòd ſuum eſt, Deo & hominib.

per orbem legatis diligentiſsime collegerunt. Tres igitur libri apud eos erant Cumeæ, reliqui aliarum, Hi uero libri nullo titulo, ſeu nomine, cuius harum eſſent, diſcernebantur, præterquam Erethreę, quæ carmini nomen ſuum inſeruit. Carmina hęc Romani de rebus maximis conſulebant, neq; cuilibet licebat aſpicere. Maroni tamen Auguſti, Lactantio Conſtantini familiaritate legere permiſſũ exiſtimo, alijſq; nonnullis magnis, doctiſq; uiris, imperatore interdum, & cuſtodibus concedentibus. Lactantius ergo Conſtantini familiaris, teſtimonia Sibyllarum quæ de Chriſto adducit, ex earum libris, qui tunc extabant. Roma nondum à quoquam expoliata, accipere potuit. Scripſit autem illa ad Conſtantinũ, non igitur illi mentiri licebat, uel docto imperatori, uel cæteris eruditis, quibus tunc tam Italia quàm Græcia abundabat, ac nõnulli adhuc Chriſtianos ſcriptores, uel in minimis grauiter calumniabantur. Nonne Vergilius in eiſdem Sibyllarum libris legit, quæ Prophetæ & Euangeliſtæ de Chriſto loquuntur, & quod maximũ eſt, cognouit Cumeæ Sibyllæ promiſſa ex textu, ut opinor, Sibyllæ ipſius illis conuenire temporibus, in quibus natus eſt Ieſus, quamuis ille, ut Pollioni adularetur, ad eius filium nuper natum nomine Saloninum, oracula Sibyllæ torqueret, quorum nihil Salonino, qui puer obijt, neq; egit quicquam, congruere potuit, congruit autem quicquid ibi legit Ieſu, qui temporibus illis eſt ortus. Sed quid illic Vergilius reperit (tali uidelicet quodã tempore) quale illud fuit, fore, ut in ipſa ultima expectationis ætate magnus quidã ordo naſceretur ab integro ſeculorum æuo dependẽs, id eſt, æternus filius ab æterno patre dependens, aliquando etiam naſceretur in tempore. Quando ſcilicet Virgo fo reret, aurea rediret ætas, id eſt, ex uirgine filius pullularet, & ætas ueræ beatæq; doctrinę uigeret, ac noua progenies cœlo dimitteretur ab alto. Hæc uerba exponunt antecedentia, cognoſcimus enim Sibyllam ex Virgine puerum illum naſciturũ prænunciaſſe, quoniam adiunxit, eam eſſe progeniem nouam, id eſt, nouo modo naſcentem, neq; ex terra ſed ex cœlo, id eſt, Deo, in quo erat ab æuo proficiſcentem. Carmina ipſa Vergilij huiuſmodi ſunt: Vltima Cumæi uenit iam carminis ætas. Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo. Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna. Iam noua progenies cœlo demittitur alto. Arbitror equidem Vergilium huiuſmodi carmina ex talibus Sibyllæ uerbis, qualia paulo ante narraui, contexuiſſe. Subiungit Verg. quæ apud Sibyllam legiſſe opinor, ſcilicet eo naſcẽte, ferream ætatem in auream redituram, atq; eo tempore decus ęui futurũ. Totum hoc ad purgationẽ animorũ, doctrinamq; Chriſti pertinere uidet, et ueſtigia priſcæ fraudis irrita fore, legerat puto apud Sibyllam, tunc originalem culpam quam ab initio diabolica fraude concepimus, deleri debere, ipſe tamẽ cum myſteria huiuſmodi nequaquam intelligeret, uerba Sibyllæ ita carmine componebat, ut alium quẽdam ſenſum præferre uideretur. Subiungit Maro: Quod huiuſmodi progenies Deum uitam accipiet, diuiſq; uidebit permixtos heroas, & ipſe uidebitur illis, Pacatumq; reget patrijs uirtutibus orbem. Videtur ibi legiſſe, prolem illam fore Deum Deo natum, Dei patris uirtute uniuerſum mundum gubernaturum, & iudicaturum, nihilq; diuinorum ſibi fore ſecretum, ipſumq; angelos omnes miniſtros habiturum. Addit poëta, eodem tempore caſurum ſerpẽtem, & fallacem ueneni herbam, & poſt multa adijcit. Pauca tamen ſuberunt priſcę ueſtigia fraudis. Quo ſenſu hęc Virg. ſcripſerit, neſcio, ſatis eſt nobis, quòd habuit à Sibylla, quam nequaquam intelligebat, opera prolis illius. Serpentem, id eſt, malum dæmonem ruiturum, domandamq; fore herbam uenenoſam, atq; fallacem, id eſt, dæmonum uim, quæ ante Chriſtum homines falſa religione, quaſi uera fallebat, & ab initio illos ſerpentis habitu, & plantæ cuiuſdam occaſione deceperat. Tentat dæmon adhuc animas poſt Chriſtum, licet non ita conſequatur ut ante, & ob hoc dictum fuit. Super fore pauca fraudis ueſtigia. Porphyrius etiam cõfitetur mortales à malignis dæmonib. in ſcelera, falſasq; religiones induci conſueuiſſe, idq; diligenter in libro de abſtinentia diſputat. Præterea progeniem illam Virgil. ſic alloquitur. Aggredere ô magnos, aderit iam tempus, honores. Chara Deum Soboles, magnum Iouis incrementum. Credo Poëtam habuiſſe à Cumęa hominem illum expectatiſsimum, ſobolem Dei fore, non uiri, & id quo nihil maius exprimi poteſt, Magnum Dei incrementum fore, id eſt, propaginem Dei æternã, propagationemq; ipſius uſq; ad tẽporalia, atq; ſenſum, per quam Dei regnũ, id eſt, beatorũ numerus creſceret. Tantã fuiſſe ſcio in Marone pruden tiam,

tiam,& modeſtiam,ut exiſtimare nequeam,eum tam uaſta hyperbole erga infantem fi lium priuati ciuis Pollionis uſurum fuiſſe,niſi talia quædam ſupra modum ingentiſſima,ex Sibyllinis carminibus hauſiſſet. Sibylla etiam de ſimplici homine, qui non eſſet Deus,tam miranda nequaquam pronunciaſſet.Sed audi quàm ſuperbam Virg.adiungat hyperbolem. Aſpice conuexo nutantem pondere mundum. Terraſq; tractuſq; maris,cœlumq; profundum. Aſpice uenturo lętentur ut omnia ſeclo.Forte Sibylla ſcripſerat Sobolem illā Dei ab elementis,cœliſq; honorandā.Honorauit autem Ieſum,cœlū eclypſi,aër igniſq; crinito fulgore,aqua cū dictis eius paruit,pedeſq; ſuſtinuit,terra motu,cum Tyberio imperāte cruci affixus fuit.Poſtremò exclamat Poëta.quamuis quid petat ignoret.O mihi tam longè maneat pars ultima uitæ.Forte Sibylla, quod & Prophetæ optauerunt,diem Chriſti uidere optabat,ac tum primū uita decedere,quòd cum Symeon optaſſet diu,fuiſſetq; in ſenio conſecutus,exclamauit. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine,ſecundum uerbum tuū in pace.Quia uiderūt oculi mei ſalutare tuum & quæ ſequuntur.

Teſtimonia Sibyllarum de Chriſto. *Cap.* *XXV.*

Libros Sibyllinos,ſicut in ſuperioribus diximus,ſenatus Romanus habebat.In illis Lactantius Imperatoris Conſtantini familiaris,quędā legit manifeſtè ad Chriſtum Dei filium pertinentia.Primùm quidem illud Erithreæ, ubi Deum prædicat nutritorem omnium,creatoremq;,qui dulcem ſpiritum omnibus tribuit, ac principem omnium Deorum fecit.Rurſusq; ait: Ipſum dedit Deus fidelibus hominibus honorandum. Et alia Sibylla præcepit,hunc oportere cognoſci,dicens.Ipſum tuum cognoſce Deum,qui Dei filius eſt,Hoc eſt quod legitur apud Dauidem:Dixit Dominus Domino meo,ſede à dextris meis.Item, Ex utero ante luciferum genui te.Item: Dixit Dominus ad me,filius meus es tu,ego hodie genui te.Et apud Salomonē. Deus condidit me in uiarum ſuarum initio,in opera ſua ante ſecula, fundauit me in principio antequam terram faceret.Et paulopoſt:Cum pararet cœlos aderam illi,& reliqua. Collegit præterea Lactantius de Chriſti operibus & morte, ex Sibyllinis libris talia : Mortuorum reſurrectio erit,claudorum curſus uelox, ſurdus audiet, cæci uidebunt, loquentur non loquentes. Quod etiam ita cecinit Eſaias:Confortamini manus reſolutę, genua debilia conſolamini,qui eſtis puſilli animi,nolite timere,nolite metuere,Dominus noſter iudicium retribuet,ipſe ueniet,& ſaluos faciet nos,tunc aperientur oculi cęcorum, & aures ſurdorum audient, tunc ſaliet claudus ſicut ceruus,& plana erit lingua mutorum, quia rupta eſt in deſerto aqua, & riuus in terra ſitienti,quod Baptiſmi tempus ſignificat. Verùm ſequamur, quòd collegit Lactantius ex Sibyllis. Panibus ſimul quinq;,& piſcibus duobus hominum quinq; millia heremo ſatiabit, & reliquias tollens,duodecim cophinos implebit in ſpem multorum,uentos compeſcet uerbo, ſternet inſanum mare pedibus pacis,fideqúe calcans fluctus perambulabit,morbos hominum reſoluet,uiuificabit mortuos,arcebit dolores à multis,omnia uerbo agēs,omnem infirmitatem curans,miſerabilis,ignominioſus,informis, ut ſpem miſerabilib. prębeat, in manus infidelium iniquas ueniet,& dabunt Deo alapas manibus inceſtis, & in puro ore expuent uenenata ſputa. Dabit uerò ad uerbera ſimpliciter ſanctum dorſum, & colaphos accipiens tacebit,ne quis agnoſcat, quòd uerbum uel unde uenit ut mortuis loquatur,& corona ſpinea coronabitur, Ad cibum autē fel, & ad ſitim acetū dederūt, in hoſpitalitatis hanc monſtrabunt menſam.Ipſa enim inſipiens Gens,tuum Deum non intellexiſti,ludentem mortalium mentibus,ſed ſpinis coronaſti,& horridum fel miſcuiſti. Templi uero uelum ſcindetur, & medio die nox tenebroſa nimis tribus horis,& mortis fatum finiet. Tribus diebus ſomno ſuſcepto,& tunc è mortuis egreſſus, ad lucem ueniet,primus reſurrectionis principio uocatis oſtenſo. Quando hæc perfecta erunt,quæ dixi, in ipſum omnis lex ſoluetur.Item alibi dicit a Sibylla,Iudæorū beatū futurum genus cœleſtium,uidelicet propter excellentiam Chriſti,cuius gratia multi Iudæi ipſi adhærentes,diuini ante alios euaſerunt. Adiunxit Erithrea:Dicent Sibyllam inſanam,& mēdacem, cum autem facta fuerint uniuerſa,tū mei meminerint,neq; me iam quiſq; mēdacē dicet,ſed Dei magni Prophetā. Adducit Aurelius Aug.multa Erithreę

Sibyllæ

Sibyllæ carmina, in Latinam linguam tranſlata, quæ uidit Græca apud Flaccianum pro conſulem uirum doctrina clariſsimum, in quorum capitibus talis erat ordo literarum, ut hæc in illis uerba legerentur: Ieſus Chriſtus Dei filius ſaluator. In illis carminibus reſurrectio corporum deſcribitur, mutatio ſeculorum, Dei aduentus ad iudicãdum, præmia, & ſupplicia hominum ſempiterna. Talia quædam legunt etiam apud Mercurium Triſmegiſtum. Plato quoq; interrogatus quatenus in preceptis eius quieſcẽdum eſſet, Traditur reſpondiſſe, quatenus in terris appareat ſacratior aliquis, qui fontem omnib. ueritatis aperiat, quem deniq; ſequantur omnes.

De Authoritate Prophetarum, nobilitate ueteris teſtamenti, excellentia noui. Cap. XXVI.

Dionyſius Areopagita ad ſapiẽtem Polycarpum ſcribit, Perſas, Babylonios, Aegyptios in Annalibus ſuis adnotauiſſe tanquam miracula, & quaſi diuina in ſacris ſuis coluiſſe, ac colere prodigia illa, quæ Hebræi de ſtatu regreſsioneq́ue cœleſtium à Deo facta per ſuos narrarunt. Plato Solis retrogreſſionem & illuuionem aquæ igniſue uaſtationem non tacuit. Ab Ioſepho, Ariſtobolo, Tertulliano, Euſebio teſtes ad hæc Gentilium multi citantur. Beroſus ſcilicet Chaldæus, Manetus Aegyptius, Hieronymus Phœnicis Tyrij rex, Mendeſius, Ptolemæus, Menander, Epheſius, Demetrius Phalerius, Rex Iuba, Thallus Appion, Nicolaus Molus, Damaſcenus, Heſiodus, Ecateus, Elanicus, Acuſilaus, Ephorus, Theophilus, Manaſſes, Ariſtophanes, Hermogenes, Euemerus, Comon, Zophyrus, Abidenus, Eſtieus, Sibylla, Eupolemon, Alexander, Artapanus Melon, Theodorus, Philon Gentilis Ariſtæus, Ezechielus, Timochares, Polyhiſtor, Numenius, Chorilus, Sachoniato Africanus, Alpheus, Megaſtenes. Hi ſinguli ferme ſingula, cuncti certè cuncta, quæ pertinent ad antiquitatem cæteris priorem, mirabilia geſta, doctrinam ſummam Hebræorum, & miracula Bibliorũ confirmarũt. Ex quibus apparet, quod Clemẽs Alexandrinus & Atticus Platonicus, & Euſebius, & Ariſtobolus probant. Gentiles uidelicet, ſiqua habuerunt egregia dogmata & myſteria, à Iudæis uſurpauiſſe. Sed quæ apud illos hiſtoria ſimplici continentur, ab iis in Poëticas fabulas fuiſſe tranſlata, quod Phaetontis ruina, Deucaliõq; declarat, cęteraq; q̃ plurima. Plato uſq; adeo Iudęos imitatus eſt, ut Numenius Pythagoricus dixerit, Platonẽ nihil aliud fuiſſe q̃ Moſen Attica lingua loquentẽ. Addit in libro de bono, Pythagorã quoq; Iudaica dogmata ſectatũ fuiſſe. Plato in Epinomide, ſcientiarũ cauſam inquit fuiſſe barbarum quẽdam qui primus hęc inuenit, poſt addit, ab Aegyptijs, Syrijſq́ue cuncta manaſſe. Iudæa uerè ex quadam ſui parte, quam Galilęam. Plinius uocat, ſemper in Syria à ſcriptorib. habita eſt, & ex parte quadã Phœnicia etiam apud priſcos appellatur, ut Euſebius probat. Proculus quoq; Platonicus, Theologiam Syrianam Phœniciamq; ante alias ueneratur. Plinius ait, Phœnices literarum, & Aſtrologiæ inuentores fuiſſe, qui etiam Chaldæos laudant, Iudæos, qui & Chaldæi nominati ſunt (ut probat Lactantius) uidentur extollere. Ob hanc, ut arbitror rationem Orpheus inquit. Deum ſoli Chaldæo cuidã notum fuiſſe, Enoch uel Abrahã, uel Moſen ſignificans. Volũt Platonici, Zoroaſtrem ab Orpheo ſignificari, hic autẽ, ut uult Dydimus in Geneſis commẽtarijs, filius fuit Cham Noe filij, & ab Hebręis appellatus Chanaan, qui, ut Euſebius probat, tẽpore Abrahę adhuc uiuebat. Meminiſſe debemus Iudęorũ dotes laudeſq; tranſire ad Aegyptios facile potuiſſe, uicini em̃ ſemperq; permixti erant. Alex. Eupolemonq; ſcribunt: Abrahã ſanctitate ſapientiaq; fuiſſe omniũ pręſtãtiſsimũ, hũc docuiſſe Aſtrologiam, Chaldæos primum, deinde Phœnices, demum Aegyptios ſacerdotes, ſolitumq; dicere, eã ſe habuiſſe à ſucceſſorib. Enoh, qui eius inuẽtor extiterit, & Atlas fuerit nominatus. Iulius Firmicus Aſtronomicus Abrahã ob mirabilẽ ſapientiã diuinũ appellat. Artabanus quæcunq; de Mercurio Triſmegiſto dicuntur, oſtẽdit fuiſſe in Moſe, & à Moſe geſta, eumq; Mercuriũ ipſum fuiſſe appellatũ, inſuper eſſe Muſeũ. Quod aũt à Moſe Gentiliũ doctrina habuerit incrementũ, nõ diffidet, qui Porphyriũ audiet dicentem: Moſen antiqui Saconiatonis teſtimonio, ante primos Græcorũ philoſophos annis mille quingẽtisq; fuiſſe. Porphiriuſq; idẽ in lib. de Reſponſis, adducit Apollinis oraculum,

Hebreorũ Laudes:

ēulum, in quo continetur quod inclyta ualdeꝗ ſancta gens Hebræa prę cęteris nouit,
recepit, & tradidit ueram ſapientiam, optimum Dei cultum, uitamꝗ beatam. Prętereà
in libro de abſtinentia religioſos quoſdam, Philoſophosꝗ Iudęorũ, quos Eſſęos uocāt,
tātis proſequitur laudib. ut eos ante alios omnes & Prophetas, & ſanctos, & diuinos o-
ſtendat. Ad idē utitur ēt teſtimonio Theophraſti Peripathetici dicētis: Eos ieiunio, ora
tioniꝗ aſsiduè operam dare, antiquosꝗ Iudæos natura Philoſophos eſſe. Nec imme-
rito. Libri enim Sibyllini Iudæorũ genus cęleſte beatũꝗ appellauerunt. Clearchus Peri
patheticus ſcribit Ariſtotel. fuiſſe Iudæũ. Calanos quoꝗ Philoſophos apđ Indos Iudęos
fuiſſe. Megaſtenes inſuper Brachmanas Indiæ Philoſophos à Iudęis aſſerit deſcendiſſe.
Ambroſius, ſi rectè memini, Pythagoram pàtre Iudęo natum oſtendit. Mitto ꝙ Iudęo-
rum antiquitatē, ſapientiamꝗ Strabo, Iuſtinus, Plin. Cornelius Tacitus tacere non po-
tuerunt. Non igitur paruifacienda eſt antiquitas Iudæorum, quorum ſcripta non eſſe
à Gentilibus contempta, imò uſurpata fuiſſe ex eo cōijcimus, quod Ariſtobolus pro-
bat uolumina Moſis ante Alexandrum & ante Perſarum imperium in Græcam lin-
guā fuiſſe traducta, tota uerò Biblia, Ptolemæo Philadelpho regnante. Ad quam qui-
dem traductionem (ut teſtatur Ariſtęus, qui interfuit) Regem induxit Demetrius Pha
lereus Peripatheticus, qui in Epiſtola ad Regem ipſum inquit, ſe legiſſe quædā Iudæo
rum uolumina iam diu traducta tantæ certè admirationis, ut integra, & diuina ſola le-
gum ſanctio Iudaica uideatur. Idem de ea lege Ecateus Abderita confirmat. Cur innu-
merabilibus penè muneribus eam traductionem Ptolemæus emit? cur tanto honore
translatores, & Pontificem, poſtquam traduxerunt, affecit? qui hoc ambigit, Ariſtęum
legat & Ioſephum. Nihil ſupra. Dic amabo, qualem putas fuiſſe Ieroſolymam, in qua
duos & ſeptuaginta uiros ex aliorum numero elegit Pontifex præſtantiſsimos, Hæbrai
cæ, Græcæꝗ linguæ apprimè peritos. Meritò Plin. Ieroſolymam urbem præclariſsimam
Vrbium omnium Orientis appellat, ampliſſimam quoꝗ, munitiſſimamꝗ fuiſſe Ariſtæ
us, Ecateus Philoſophus copioſiſſimè narrauerunt. Adeò uerò capacem fuiſſe mon-
ſtrat Ioſephus atꝗ Euſeb. ut in obſidione a Romanis facta, ſuprà undecies cētena millia
Iudæorum in ea urbe perierint: præterea ultra nonaginta millia uenundata fuerint. Ve
rùm non erat propoſitum noſtrum de terrenis urbis illius, ſed de cœleſtibus dotibus di-
ſputare. Quod quidem ſiquis cognoſcere uult, non modo quæ ſuprà narrauimus, cogi
tet, uerum etiam & multo magis eorum ſcripta legat, atꝗ relegat. Reperiet tandem
quam grauis ſit authoritas Prophetarum, quorum legibus, oraculisꝗ tot ſeculis cre-
dunt, & parent Iudæi, Chriſtiani, Mahumethenſes, & ut ſummatim dicam, omnes quas
terra ſubſtinet, nationes. Tantum uerò ſuperat Chriſtiana doctrina Moſaicam, quan-
tum ciuilem uirtutem ſuperat purgatoria. Diſcurrit in Euangelijs Chriſtus per omnes
uitiorum ſpinas, & quas in ætate illa magis inculta Moſes amputauerat (talem enim
ſeruare ordinem docuit) eas ipſe prorſus extirpat. Vbi enim qui adulterium, homicidi-
umꝗ cogitat, adulterum iam homicidamꝗ denũciat, neꝗ dentem unum pro uno den
te extrahi gratia uindictæ permittit ulterius, ſed percutienti genam alteram manſuetè
iubet efferri, bonaꝗ pro malis retribui. Si te turbat, inquit, oculus tuus, aut dextera, e-
rue, atꝗ abſcinde, id eſt, primum ipſum ad laſciuiam uel uindictam, incitamentum pror
ſus extingue. Sunt & alia multa generis eiuſdem, ex quibus apparet teſtamentum no-
uum eſſe abſolutum finem ueteris teſtamenti, tantoꝗ præſtantius illo, quantum ea, quę
ſunt ad finem, finis excedit.

Teſtimonia Prophetarum de Chriſto. *Cap. XXVII.*

SCrutamini ſcripturas in quibus uitam æternam putatis habere, illæ ſunt quæ te-
ſtimonium perhibent de me. Hac uoce apud Ioannem aduerſum Iudæos maxi-
ma fiducia Ieſus noſter exclamat, utpote qui ſciat teſtimonia diuinitatis ſuæ quā
plurima quærentibus non defutura. Sed admonet, ut non tam cortices diuino-
rum oraculorum attingant, quam medullas perſcrutari conentur. Nam apud Prophe-
tam Deus prædixerat. Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitu
tione mundi. Iudæi duplex habēt ab antiquis ſacrarum literarum uolumē: alterũ quidē
Hebraicis

Hebraicis literis, & oratione Hebraica, alterum Chaldęa oratione, ſed Hebraicis literis ſcriptum, & ut teſtatur Rabi Salomō, & Rabi Moſes Aegyptius, Chaldęo textui nullus unquam auſus eſt contradicere, utriuſq; igitur apud illos par auctoritas, ſententia quoq; eadem: ſed quod in altero breuius, uel obſcurius eſt, in altero ſæpe latius, atq; clarius. Eadem ratio eſt ſacrarum literarum apud nos, quas à ſeptuaginta duobus Iudæis in Græcam linguam, & ab Hieronymo rurſus ex Hebræa & Græca in Latinam translatas habemus. Sed audiamus iam teſtimonia Prophetarum.

Ieremias. Ecce dies ueniunt dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra, & pauloplus. Et hoc eſt nomen, quod uocabunt eum Dominus iuſtus noſter, ubi Hebraice dicitur (Dauid) Chaldaice habetur (Meſsiam) cum dicit ecce dies ueniunt, oſtendit abſq; diuturna mora, poſt Ieremiā, uenturū fore Meſsiā, q quidē fallū eſſet, ſi adhuc uēturus eſſet. Aperit p̄terea Meſsiā fore Deū, nā ubi trāslatio dicit Dominus, Hebræi habent nomē illud tetragrāmatō, id eſt, quatuor literarū, q præ cęteris diuinis nominib. adeò apud Deos eſt uenerandū, ut nulli creaturæ cōueniat, de quo latè diſputat Moſes Aegyptius in lib. de directione. Vnde Abba Iudæus libr. tren. ubi quæritur, quod ſit Meſsię nomē, reſpondet, Adonay eſt nomen eius, ponens ibi nomen illud mirabile tetragrāmaton, & adducens illud Ieremiæ, hoc eſt nomē, quo uocabunt eū Dominus iuſtus noſter, Non autē dicendū uocabit: ſed uocabūt, ſic enim Chaldęa trāslatio, & ſeptuaginta interpretes docuerūt.

Eſaias. Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus eius ſuper humerum eius, & uocabitur nomen eius admirabilis conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Hæc Hebraice Chaldæus. Illorum textus habet: Infans datus eſt nobis: & recipiet ſuper ſe legem ad ſcrutandum eam, & uocabitur nomē eius de ante, admirabilis conſiliarius, Deus fortis, permanens in ſecula ſeculorum Meſsias, in cuius diebus pax multiplicabitur. Oſtendit Meſsiam Deum fore, regnum eius ſpiritale, mundiq; alterius. Venturum illum Octauiano imperante, ſub quo uniuerſalis, & diuturna pax fuit. Monarchia mundi latiſsima, feliciſsimaq; te, & orbis uniuerſi deſcriptio. Quod autēm hæc regi Ezechiæ accommodari non poſſunt, patet, quia ſubdit: multiplicabitur eius imperium & pacis eius non erit finis. Item, ſuper ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, ut confirmet illud, & corroboret uſque in ſeculum. Hæc ſolum ad diuinam animarum pacem & imperium ſpiritale pertinere poſſunt. Vnde Moſes Aegyptius in Epiſtola ad Affricanos exponit de Meſsia puero nato ſex illa nomina, ſcilicet admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Sed cur tranſlatio ſeptuaginta loco ſex uerborum ponit ſolum, magni conſilii angelus? Quia cum diuina eloquia Ptolemęo Gentili interpretarentur, ſæpe quæ ad Chriſti diuinitatem pertinent, uel prætermiſerunt, uel mutauerunt, ne forte ille putaret Iudęos exiſtimare Meſsiam eſſe Deum in quantū homo, & Deum à ſummo Deo diuerſum, duosq; Deos eſſe. Sed Chriſti diuinitatem Hebraicus textus, Chaldęusq; & tranſlatio ex Hebræo declarant. Deridendi uero ſunt Iudæi quidam, qui in ſuperioribus Eſaię uerbis dici uolunt uocabitq; potius quam uocabitur. Nam interpretes. lxx. uocabitur tranſtulerunt, & Chaldęa tranſlatio monſtrat, uocabitur eſſe dicendum.

Micheas. Et tu Bethleem Eufrata nequaquam minima es in millibus Iuda, ex te enim egredietur, qui ſit dominator Iſrael, & egreſſus eius ſicut ab initio ex diebus ęternitatis. Chaldęus textus poſt egredietur adiungit, Meſsias, oſtendit Meſsiam tāquam Deum ab eterno fuiſſe, & tanquam hominem ex Bethleem egreſſurum. Quiſquis ergo de rege Ezechia puro homine & temporali hoc exponit, manifeſtè delirat. Rabi autem Salomon Meſſię regi accommodat.

Zachar. Exulta ſatis filia Syon, iubila filia Ieruſalem, ecce rex tuus uenit tibi ſanctus. (Aliter, Iuſtus) & ſaluator, ipſe pauper aſcendens ſuper aſinam & pullum eius, et diſpergam quadrigam, et Effrain, et equum de Ieruſalem diſsipabitur arcus belli, et loquetur pacem Gentibus, et poteſtas eius à mari uſq; ad mare, et à fluminibus uſq; ad fines terræ. Rabi Salomon Iudæus hunc locum exponens dicit, uerba hęc non poſſe niſi de Meſſia rege intelligi, cui cæteri Iudæi conſentiūt. Ex quo patet Meſsiā uenturū fuiſſe Ieruſalē, tanq; inopē, et ſuper aſinā, regnūq; eius nō fore terrenū, et ſalutē ab eo animarū potius quam cor-

quã corporum:& per ſolam ſanctitatem, imo & mortem: Adiungit enim Zacharias: Tu autem in ſanguine teſtamenti tui miſiſti uinctos tuos de lacu, id eſt, antiquos ex limbo. Talia uerò de ſolo Ieſu legũtur, quem quidem hominem fore ac Deum Zacharias innuit quando dixit, eum pauperem ſuper aſinam imbellemq́ fore, nullis armis ſed ſola pacis doctrina uſurum, & tamen ſaluatorem regemq́ appellat, ubiq́ regnantem. Dei autem hoc officium eſt.

Iacob in Geneſi: Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec ueniat qui mittẽdus eſt, & ipſe erit expectatio Gentiũ. Vbi Hebraicus textus habet (dux) Chaldæus habet (ſcriba) de filiis filiorũ eius. Vbi Hebraice dicitur, qui, Chaldaice habetur Meſsias. Vbi dicitur, & ipſe erit, & cætera, Hebraica ueritas habet. Ei gentes aggregabuntur. Conſtat autem Iacob de Meſsię aduentu loqui, ſic enim Chaldæum declarat uolumen, quod ſequentes Moſes Gerundenſis & Chalchadias & Chanihis Iudæi de Meſſia illic uerba fieri confitentur. Ieſum uerò fuiſſe Meſſiam conſtat, quia Gentiles uocauit, ſaluauitq́ ſicut Iudęos, & ab illis magis eſt cultus, ac etiam quia circa illius tempora Iudęorum ſceptrum eſt ablatum. Cumq́ anni iam illinc uſq́ ad nos mille quadringenti ſeptuaginta quatuor præterierint, nondum poteſtas Iudaica reſtituitur. Neq́ fingere licet aniculis Iudęorum in Babylonia, uel ultra montes Caſpios adhuc eis ſupereſſe regnum. Nam contra omnis reclamat hiſtoria, quin etiam Moſes Aegyptius, cæteriq́ue doctores Hebræorum affirmant, nunquam licuiſſe uel licere poſſe cuiquam Iudęo extra promiſſionis terram, quicquam in cauſis criminalibus iudicare, qui ergo Iudæis extra Iudęam exulantibus regnum tribuit, manifeſtè delirat. Audiamus.

Oſee uaticinium. Dies multos ſedebunt filij Iſraël ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari. Talem eſſe præſentem Iudæorum conditionem uidemus, deq́ ijs temporib. Prophetã fuiſſe locutum interpretes Prophetarum omnes tam Iudęi quam Chriſtiani confirmant. Carere Iudæos hodie legitimo ſacrificio, patet, quia lex eorum ſola illa Iudęorum ſacrificia probat quę in regione promiſſionis efficiãtur. Obijciunt Iudęi nonnulli ſceptrum de Iuda centum annis ante Ieſum fuiſſe ablatum, quando ſcilicet in Machabęos ſacerdotes poteſtas rerum translata eſt, qui non ex tribu Iudę, ſed Leui erant, quod & Ioſephus narrat: Ieſus autem natus eſt Herodis tempore, qui Machabęis dicitur ſucceſsiſſe. Ad hoc eſt reſponſio triplex. Prima quidẽ, quod cum Machabæi ex tribu Iudę ſaltem ſecundum maternam lineam fuerint, regnantibus illis, non fuit omnino ſublata Iudæ poteſtas. Secunda, quod Propheta Iacob nõ de tribu hac, uel illa, ſed de uniuerſo populo Iudaico intellexit. Tertia, quod quemadmodum omnes Iudæorum doctores conſentiunt, ſemper fuit apud illos concilium quoddam ſeptuaginta prudentum, ad quorum iudicium rerum grauiorum ſententiæ pertinebant. Concilium hoc camedrim appellabant, eratq́ tanquam ſenatus, & adhærens uiuenti principi, & defuncto principe, principis uicem gerens quod quidem ab ipſo Moſe fuerat conſtitutum, & in Babylonica captiuitate aſſidebat Iudæis ducibus Iudæorum in Babylonia, & poſt reditum aſſidebat ducibus illis in patria. Durauit autem cõcilij huius authoritas uſq́ ad Regem Herodem, qui ex patre Idumęo & matre Arabe, ut inquit Ioſephus, natus erat, & regnum Iudæorum à Romanis accepit, ſub quo natus eſt Ieſus. Herodes enim omnes illius collegij uiros interfecit, illudq́ concilium ſubſtulit, quod & Iudæi confirmant in libro Camedrim Ieroſolimitano, & in libro Abodazara. Tunc igitur ablatum fuit non ſolum ſceptrum de Iuda, ſed etiã ſcriba de filijs eius, quod Chaldęus prædixerat textus. Quamobrem quando Herodes, qui alienigena erat, regnum aſſumpſit, & omnes inſuper quotcunq́ reperire potuit ex regia Dauidis ſtirpe peremit, tunc propriè Iudęorum Regnum funditus eſt ſublatum, denique quando concilium diſperdidit, tunc ſcriba de filijs Iudę ſublatus exiſtimatur. Scribit Euſebius, Veſpaſianum, Domitianumq́ Imperatores iuſsiſſe omnes qui ex genere Dauidis eſſent interfici, ut nullus Iudæorum regni reliquus foret. Nam & ipſi de aduentu Chriſti formidabãt, ſicut ab initio Herodes. Hęc Euſebius accepit ab Egeſippo.

Aggeus. Hęc dicit Dominus exercituum, ad huc modicũ unum, & ego mouebo cœlum, & terram, mare, & aridam, & ueniet deſideratus cunctis gentibus. Magna erit gloria domus iſtius nouiſsimæ magis quam primę. Modicum unum, ſignificat nobis hodie

iam pri-

iam pridem ueniſſe Meſsiam, mouebo cœlum, ſcilicet per eclypſim paſsionis, ac etiam per ſtellam illam à Magis uiſam, terram ſcilicet per terręmotum in paſsione. Et ante per terręmotum illum quem Ioſephus ſcribit regnante Herode in Iudæa, tam terribilẽ contigiſſe, ut finitimę Gentes corruiſſe omnia Iudææ oppida exiſtimauerint. Nónne tunc ubiq; terrarũ motus facti ſunt, quando Ieſu naſcente, uniuerſus orbis deſcriptus eſt, edicto Cæſaris Auguſti, cogebantur enim omnes undiq; in patriã redire, ut ſinguli rite deſcriberētur. Tunc enim ob factionem Iudæ Galilæi cõtra Romanos, multis cędibus turbatã Iudæam Ioſephus aſſerit. Mare, ſcilicet, quando Chriſtus mari imperauit & uentis, quando ſubiungit, templũ ſecũdum primo felicius fore, intelligit, quia Meſſiã accipiet, nam in cæteris omnibus uilius miſerabiliusq; fuit, ſingula hæc ſoli Ieſu Nazareno conueniunt, præſertim quia uenit Gentilibus deſideratus, ſeruauit enim Gentiles magis, quàm Iudæos, quoniam ab illis magis eſt honoratus. Non expectent Iudæi tertij templi ſub nouo Meſsia conſtructionem. Nam Aggeus templum ſecundum nouiſſimum appellauit.

Malachias: Ecce mitto angelum meum, qui præparabit uiam ante faciem meam, & ſtatim ueniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem uos quæritis, & angelus teſtamenti, quem uos uultis, ecce uenit, dicit Dominus exercituũ, & quis ſuſtinebit diẽ introitus eius. Ecce mitto, & rurſus. Ecce uenit. Declarat non tantam, quantã Iudæi opinantur dilationem, ſed citum Meſſiæ aduentum, non igitur adhuc eſt uenturus. Angelum qui præparauit uiam, Ioannem Baptiſtam pręconem Chriſti ſignificat. Ante faciẽ meam. Oſtendit Ioannem Baptiſtam ante Chriſtum prædicaturum, & Chriſtum ipſum eſſe Deum, Deus enim ipſe qui loquitur, faciem Chriſti faciem ſuam appellat (Angelus teſtamenti) nuncium noui teſtamenti, Meſſiam demonſtrat, Et quis ſuſtinebit. Ambiguitatem deſignat in cognitione Meſſiæ multorumq; pertinaciam. Adde Iudæorum ruinam, idolatriæ caſum.

Eſaias: Vox clamantis in deſerto, parate uiam Domini, rectas facite ſemitas eius. Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aſpera in uias planas, & uidebit omnis caro ſalutare Dei noſtri, Hęc fermè ſuperioribus ſimilia ſunt & manifeſta.

Daniel: Septuaginta hebdomadæ abbreuiatę (aliter deciſę) ſunt ſuper populum tuum, & ſuper urbem tuam ſanctam, ut conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur uiſio & prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorum, Moſes Tyronenſis, & Hyoces, & Dauid, Chalchadiasq;, & Abraham Iudæi, ſic Danielem expoſuerunt, ut anni quadringenti ac nonaginta fluerent à deſtructione primi templi, ad templi ſecundi deſtructionem, & circa huius temporis finem Meſſias naſceretur. Nicolaus quoque Lyrenſis hebdomadas ita computat, ut in illis paſſus fuerit Chriſtus. Talem quoque probat fuiſſe Danielis intentionem. Barachias Iudæus in libro de ordine mundi exponit illud Eſaiæ: Proxima eſt ſalus mea ad ueniendum, & iuſtitia mea ad reuelandum. Vbi particulam illam, iuſtitia mea, dicit ſignificare Meſsiam illũ, de quo Daniel dixit, ut adducatur iuſtitia ſempiterna. Similiter Moſes Gerundenſis uerba ſuperiora Danieli ab angelo dicta exponens, ita dicit: Iuſtitia ſempiterna, & ſanctuarium ſanctuariorum, uel ſanctus ſanctorum, non niſi ipſe Meſsias eſt ſanctificatus ex filijs Dauid, hæc ille, & merito. Cecinit enim Dauid: Orietur in diebus eius iuſtitia. Et Hieremias: Hoc eſt nomen quod uocabunt eũ Dominus iuſtus noſter. Nempe deleuit Ieſus originalis pręuaricationis perniciem, et gratiam, iuſtitiamq; tribuit Euangelicã. Sed ne liceat cuiquam fingere, Danielis hebdomadas, uel menſium, uel centenariorum, millenariorum uel ſeculorũ, ſeptenarios numeros eſſe, meminiſſe oportet in libro quodam Iudæorum de ordine mundi apertè omnes eorum ſcriptores in hoc conuenire, ut illæ annorum ſolum hebdomadę ſint. Idem teſtatur Salomon, & Moſes Gerundenſis in cõmentarijs Danielis, confitentes ſacrificium Iudaicum in ultima illarum hebdomadarum, in excidio Ieruſalem à Romanis fuiſſe ſublatum, atque ipſe Salomon hebdomadas Danielis finiri aſſerit in templi ſecundi deſtructione. Prædicitur certè à Daniele uel in fine hebdomadarũ illarum, uel ſaltẽ poſt ſexaginta duas hebdomadas illud fore. Sic enim à Daniele prædicitur, & poſt

hebdomadas ſeptē, & ſexaginta duas interibit Chriſtus (aliter chriſma id eſt unctio ſacerdotum) & iudicium nō erit in eo, templum, & ſanctuarium corrumpet populus duce ueniente, & finis huius uaſtitas. Certè ut teſtatur Ioſephus, poſt Herodē ſacerdotes nequaquam ex ſucceſsione ſacerdotalis generis uel perpetuitate uitæ ſecundū legem Moſis conſtituebantur. Sed quilibet etiā ignobiliſsimi ſingulis annis ſacerdotiū à principe, uel Romanis emebant. Quidā cum ueras Chriſtianorū rationes hoc in loco aliter deuitare non poſsint, Danielē hic erraſſe aiunt, cætera ubiq; benè dixiſſe. Sed huiuſmodi homunculi relinquendi ſunt, tanquam qui ſibi ipſi repugnēt, atq; hìc & alibi ſemper errent. Sunt enim inter illos, qui Ieſu tempora cunctis notiſsima audeant permutare, quos arguit Ioſephus, ubi de Ieſu temporibus ſcribit, & ubi inquit: Duodecimo Tyberij Cæſaris anno, Pontium Pilatum Iudææ procurationem ſuſcepiſſe, ibiq; decem annos continuos permanſiſſe. Cornelius uero Tacitus Gentilis, ait Chriſtū occiſum fuiſſe per Pontium Pilatum procuratorem Iudææ, imperante Tyberio. Cęterum ut rem omnem in ordinem redigamus, multæ fuerunt inter Talmuticos, id eſt, canonicos Iudæorū interpretes de aduētu Meſsiæ opiniones. Prima Hyocis, qui in libro Cederlophan, id eſt, de ordine mundi, terminum lxx. hebdomadarum expoſuit, quemadmodum ſupra diximus. Secunda Habaquibe, qui Danielis ſecutus computationem in deſtructione templi ſecundi uenturum Meſsiam exiſtimabat, ideoq; ſectatus eſt fatuum quendā, & bellicoſum hominem nomine Ventozaram, tunc dicentem, ſe eſſe Meſsiam, quē maxima Iudæorum turba poſt annos ab excidio Ieruſalem, ut ipſi aiunt, octo & quadraginta, ſecuta eſt. Igitur penè omnes congregati in oppido Bitera, Romanis rebellauerunt, utpote qui ducis illius fortunæ, armiſq; plurimum confidebant. Sed Adrianus Imperator urbe obſeſſa, Ventozaram unà cū omnibus ſectatoribus interfecit. Hæc omnia Iudęi in libro Demay habent. Tertiam Iudæi opinionem accipiunt à libro Iudicum ordinariorū, qui non paruæ apud illos authoritatis eſt, ibi tractatur ſex annorū millia eſſe mundi ætatem, duo quidem millia uanitati uel uacuo, tantundē legi, tantundem Meſsiæ attribui. Aiunt autem hæc dicta fuiſſe à diſcipulo quodam Heliæ filio Sareptæ, quem Helias ſuſcitauerat. At uerò ſecundum Hebraicam computationem ab Adam ad Abrahā duo millia annorum fluxerunt, qui anni uanitatis fuerunt. Ab hoc ad Ieſum Nazarenū millia quoq; duo, qui fuerūt legis anni. Anni igitur qui Ieſum ſequūtur, à Meſsia incepiſſe Iudaica computatione uidentur, præſertim quia in eo libro aſſeritur ab initio mundi ad Meſſiam quatuor annorum millia intercedere. Secundum uero Hebræorum omnium computationem hodie mundus agit annorum quinque millia & ducentos inſuper atq; triginta quatuor, iam diu igitur Meſſias uenit. Quarta opinio fuit magni cuiuſdā uiri, quem Rabi nominauerunt, qui in libro Camedrim ait: Omnes terminos de aduentu Meſſiæ aſſignatos iam periſſe, redemptionemq; in pœnitentia ſola cōſiſtere. Hic quamuis fortaſſe de Chriſtiana pœnitentia non loqueretur, ueritatem tamen quodammodo reticere non potuit. Eodē tempore quidam huius authoritate fretus, quia terminos omnes præterijſſe crederet, exclamauit: Væ animabus Meſſiæ terminos computantium. Quinta fuit Chahadie, qui in libro de credendis, diligenti dinumeratione concluſit quendam Meſſiæ terminum, qui ſupra trecentos quadraginta annos iam perijt. Sexta Moſis Aegyptij, ſummæ apud Iudęos authoritatis uiri, qui quamuis in Deuteronomio Meſſiæ tempora inquiri prohibeat, tamen in quadam ad Africanos, Iudæos Epiſtola ſcribit, ſe ex certiſſima antiquorum traditione habere, Meſſiam naſciturum eſſe anno à mundi exordio quater milleſimo & inſuper quater centeſimo ſeptuageſimo quarto. Hoc autem tempus ex eorum computatione ſeptingentis ſexaginta annis nos anteceſſit. Septima Moſis Gerundenſis, qui in commentarijs Pentatheuci, Meſſiam oriturū affirmat, anno à mundi creatione quinquies milleſimo centeſimoque & decimo octauo, cui conſenſit Leui Benguerſon in commentarijs Danielis, ſed hic terminus pluribus quàm centum annis nos præceſſit. Fruſtra igitur expectant ulterius Iudæi Meſſiam, imò & quicunque poſt Ieſum expectauerunt decepti ſunt. Non enim conſiderauerunt quod alibi dixit Daniel: In diebus regum iſtorum ſuſcitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non corrumpetur, cœleſte ſcilicet Chriſti regnum. Dicite quæſo Iudæi, cur Magi illi diuini Meſſiam uiſuri, ſtatim nato Ieſu Ieroſolimam profecti ſunt,

cti ſunt,& Herodes ſciſcitatus à legis peritis Meſsiæ tempus,& patriam,infantes illos filiumq́ ſuum occidit,quòd teſtatur Macrobius & Philoſophus & Gentilis,niſi quia ſapientibus ad Meſsiam pertinere loca illa,& tempora uidebantur. Vnde multi periti Ieſum uiuentem tanquam numen uenerati ſunt.Nathanaël & Nicodemus,alijq́ quos Ioannes Euangeliſta principes nominat,qui propter Iudæorum metum clam illum uenerabantur.Cur multi circa Ieſu tempora Meſsiam ſe eſſe iactabant,licet,ut inquit Gamaliel,tãquam falſi,ſubito euanuerint. Ioſephus narrat ſub Felice procuratore Iudææ multos extitiſſe,qui populum ſua perſuaſione deciperent, inter alios Aegyptium quendã Pſeudoprophetam,qui plurimis ſibi adiunctis in ipſo magnarum rerũ cõnatu per exercitum Felicis oppreſſus fuerit.Hæc actibus Apoſtolorum conſentanea ſunt,in quibus Paulo dicitur à Tribuno.Nõnne tu es Aegyptius,qui per hos dies excitaſti, & eduxiſti in deſertum quatuor millia uirorum? Tribunus cum non cognoſceret Paulũ,ſuſpicabatur,ne forte eſſet Aegyptius ille.Surrexit etiam,ut Lucas Euangeliſta inquit, Ioſephusq́ confirmat,ſub Cyrino Syriæ præſide,Iudas quidam Galilæus,tempore conſcriptionis cenſus,populumq́ decepit,ſed ipſe paulopòſt,& omnes qui ſequebãtur eum diſperſi ſunt.Talis etiam Theodas fuit quidam,de quo ſimilia omnino ſcribunt Lucas & Ioſephus,talis Simon magus, præterea Barchoſibas,de quo Moſes Aegyptius Iudæorum doctiſſimus in libro Iudicum inquit: Achilayl præcæteris Iudæis ſapiens,omnesq́ eius temporibus legiſperiti,aſſerebant,Barchoſibam ducem bellicoſiſſimum,eſſe Meſſiam,quouſq́ ob eius ſcelera ab Adriano eſt interfectus.Hæc Moſes. De hoc etiam Euſebius mentionem facit Ariſcopellei ſequens hiſtoriam dicentis:quod ex illo tempore omnis Iudaica natio Adriani decretis etiam ab aſpectu Iudææ penitus arcebatur, quod ùe Ieroſolymorũ regio,mutato nomine,Aelia,ab Aelio Adriano,cognominata eſt. Legitur autem in Talmut,id eſt,peculiari Iudæorũ doctrina, libro Camedrin,ipſum Barchoſibam annos triginta & dimidium regnauiſſe,ſolitumq́ dicere,ſe eſſe Meſſiam, atq́ ſapientem Achylailem Barchoſibe cõſenſiſſe. Hæc ibi.Neceſſe eſt autem Barchoſibam Ieſu temporibus quàm proximũ extitiſſe.Quid igitur ulterius expectatis homines pertinaciſſimi,cum olim omnes ueſtri generis ſapientes Ieſu ſeculum, ad Chriſtũ ſpectare cenſuerint? Cur paulò poſt Ieſum à Romanis totiens miſeri rebellaſtis,niſi quia tunc finem Prophetarũ promiſſa iam habitura uobis omnibus uidebantur? Teſtatur hoc Suetonius Gentilis.Percrebruerat,inquit,Oriẽte toto uetus & cõſtans opinio,eſſe in fatis, ut eo tempore Iudæa profecti,rerũ ſumma potirentur,atq́ ob hoc Iudæos rebellaſſe,& perijſſe,ait:Nempe tunc expectabatis repentè Chriſtum quendam armatum, perpetuã mundi Monarchiã in Iudæa ſtabiliturũ.Quãto ſapientior uobis Virgilius,qui uaticinia Sibyllæ de mundi rege tẽporibus Ieſu congruere poſſe,& conſummari exiſtimauit,ſed de hoc alias diſputauimus.Scribit Ioſephus ante obſidionẽ Ieruſalem,oraculũ quoddã in ſacris literis repertũ,quòd per idẽ tempus uirũ deſignaret ex eorũ regione proceſſurum,qui totius orbis potiretur imperio.Cuius oraculi præſagium quidam Veſpaſianũ declarare ſuſpicatur.Sed Veſpaſianus nõ alijs q̃ illis ſolis Gentibus,quę Romano imperio uidebãtur ſubditæ,dominatus eſt,unde ad Chriſtum hæc oracula referantur,ad quẽ dixerat Pater:Pete à me,& dabo tibi Gentes hęreditatem tuam,& poſſeſſionem tuã terminos terræ.Et cuius per idẽ tempus per Apoſtolos ſuos in omnẽ terrã ſonus exiuerat.

Eſaias:Dominus exercituum eſt,ipſum ſanctificate,ipſe eſt pauor ueſter,ipſe eſt terror ueſter,& ipſe erit uobis in ſanctificationem,& in lapidem offenſionis,& petrã ſcandali duabus domibus Iſraël,& in laqueum & ruinam habitantibus Ieruſalem, & offendentur ex eis plurimi.Idem: Ponam in Syon lapidẽ offenſionis,& petrã ſcandali,& omnis qui crediderit in eum,non confundetur.Ex his patet,quòd Chriſtus expectatus eſt Deus,atq́ idem ſanctas effecit credentium animas,& illius cauſa duæ domus Iſraël caſuræ erant,ſcilicet domus regia,& domus ſacerdotalis,& quod non omnes,ſed plurimi pertinaces erant futuri,& qui credituri erant,confundi non poterant. Neq́ licet exponere,ut quidam peruertunt,duas domus,id eſt,duos reges.Conſuetudo enim Hebraicorum ſcriptorum eſt,totam ſeriem ſacerdotum domum unam ſacerdotalem cognominare,totam quoq́ ſeriem regum,domum unam regiam,id eſt,Dauidis domum.

Ieremias: Cumq́ multiplicati fuerint,& creuerint in terra,in diebus illis ait Dominus,non

nus: Non dicent ultra Arca teſtamenti Domini, neq; aſcendet ſuper cor, neq; illius recordabuntur, nec uiſitabitur, neq; fiet ultra, ſcilicet quia poſt Meſſiam (quod & Mahumethes æquum putat) tam dignitates quàm cerimoniæ teſtamenti ueteris ceſſauerunt, neq; id quidem iniuria. Imagines enim erant illæ futurorum ſacramentorum, præſente uero ſubſtantia, quid eſt opus imagine?

Eſaias: Antequam parturiret, peperit, antequam ueniret partus eius, peperit maſculum. Commentaria Hebræorum antiquiſsima exponunt, id eſt, antequam natus fuiſſet ille, qui Iudæos in ſeruitutem ultimam redegit, id eſt, Titus, iam natus redemptor eorũ fuerat. Vnde Chaldæus textus habet: Adhuc non erit ei ueniens anguſtia, & adhuc nõ ueniet ei tremor cum doloribus propter partum, reuelabitur Meſſias. In hoc ipſo Chaldæo textu Hebræus Ionathas inquit: Antequam ueniret ei anguſtia, ſalua facta eſt, & antequam uenirent ei dolores partus, Meſſias reuelatus eſt. Similiter affirmat ibidem ſapiens Samuel. Ex ijs omnibus apparet Meſſiam ante deſtructionem Ieruſalem ortum fuiſſe. Concedunt autem plurimi Hebræorum illum eo die natum, quo ciuitas diruebatur. Deinde ad ineptias ſuo more refugiunt, dicentes illum latere quouſq; Deus præcipiat, ut ſe palam cunctis oſtendat. Alij in monte Synai cum angelis eum collocant, alij ultra Caſpios montes ſegregant, alij mendicantem paſſim, & circumuagum agunt, ſua inſania & diſcordia ſe inuicem confundentes.

Eſaias: Dabit uobis Deus ipſe ſignum. Ecce Virgo cõcipiet in utero, & pariet filiũ, & uocabitur nomen eius Emanuel. In Hebræo eſt Hahalma, quod puellam abſconditã, conſeruatamq; ſignificat. Emanuel uero ſignificat nobiſcum Deus, ſcilicet quia ille qui naſciturus erat ex illa puella, futurus erat non homo tantũ, ſed etiam Deus. Ex puella inquam ſemper Virgine, promittitur enim partus huiuſmodi tãquam ſignum quoddã prodigioſum, de quo Dauid: Veritas de terra orta eſt. Et Eſaias alibi ait: Exultent cœli deſuper, & nubes induãt iuſtitiam, aperiatur terra, et pullulet ſaluator, Ego enim Dominus Deus creaui eum. Videmus in humana ſpecie duo extrema, ac media duo, quiſq; noſtrũ ex uiro & muliere naſcitur, Adam ex neutro, Eua ex ſolo uiro diuina uirtute, Ieſus ex muliere ſola diuino ſpiritu. Myſterium hoc etiã rex Arabũ Mahumethes in Dialogo ſuo admiratur multũ, & ueneratur, in Alcorano quoq; ueritate coactus ait: Ieſus Mariæ filius, Deiq; nũtius, ſuusq; ſpiritus, ac uerbũ Mariæ Virgini cœlitus miſſum fuit.

Daniel: Videbam in uiſu noctis, & ecce in nubibus cœli, ut filius hominis ueniens, & uſq; ad uetuſtum dierum peruenit, & qui aſſiſtebant obtulerunt eum, & datũ eſt ei regnum, & honor, & imperiũ, & omnis populus, tribus, & linguæ ſeruient ei, & poteſtas eius æterna, quæ nunquã tranſibit, & regnũ eius quod non cõrrũpetur. Omnes enim Iudæi interpretes hanc parabolam de rege Meſſia exponũt, quamuis hic de ultimo Chriſti aduentu tractetur. Et ijs uerbis ſignificat Daniel, Deum uenturum ſub hominis habitu, Chriſtiq; regnum non temporale, ſed æternũ, & ſpirituale futurum. In quo & Eſaias uenit, apud quẽ Chriſto ita Deus loquit: Dabo tibi theſauros abſcõditos, & inuiſibiles.

Oſee: Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam meam, dilectam meam, & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam cõſecutam, & erit in loco ubi dictum eſt, non plebs mea uos, ibi uocabuntur filij Dei uiui. In eis prædicitur conuerſio Gentilium, ac pertinacia Iudæorum, qualis fuit circa Ieſum.

Eſaias: Inuentus ſum à non quærentibus me, palàm apparui ijs, qui me nõ interrogabant. Tota autem die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi. In ijs idem, quòd & paulo ſuperius eſt uaticinium.

Dauid: Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, à Domino factum eſt iſtud, id eſt mirabile in oculis noſtris, hæc eſt dies quã fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea. O Domine ſaluum me fac, ô Domine bene proſperare, benedictus qui uenturus eſt in nomine Domini. Ieſus tanquam inutilis reprobatus à prauis, factus eſt diuina uirtute in caput auguli, cui duo annectuntur parietes, id eſt Gentiles, & qui ex Iudæis ſunt conuerſi.

Malachias: Non eſt mihi uoluntas circa uos, dicit Dominus, & ſacrificium acceptum non habeo ex manibus ueſtris, quoniam à Solis ortu uſq; ad occaſum clarificabitur nomen meum apud Gentes. Ex ijs oſtenditur reprobatio infidelium Iudæorum, Iudaicarumq;

rumq́ ceremoniarum,& approbatio fidelium Gentilium adueniente Chriſto.

Eſaias. Poſui te in lucem Gentibus, ut ſis in ſalutem uſq; ad extremum terræ.

Eſaias. Venio colligere omnes Gentes & linguas, et uenient,& uidebunt claritatem meam,& dimittam ſuper eos ſignum,& mittam ex ijs conſeruatos in Gentes, quæ longè ſunt, quę non audierunt gloriam meam,& nunciabunt claritatem meam in Gentes, & aſſumam ex eis Sacerdotes & Leuitas, dicit Dominus. Et alibi apud eundem Deus Meſſiam ſic alloquitur: Parum eſt, ut ſis mihi ſeruus ad ſuſtinendas tribus Iacob,& feces Iſraël conuertendas, dedi te in lucē Gentium. Item, Primus ad Syon dicet: Ecce adſum,& Ieruſalem Euangeliſtam dabo, uidi & non erat uir, nec ex iſtis quiſquam, ut iniret conſilium,& interrogās uideret uerbum, ecce omnes iniuſti,& uana opera eorum. Et in ſequenti capitulo ſubdit: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum, electus meus, cōplacuit mihi in illo anima mea, dedi ſpiritum meum ſuper eum,& iudicium Gentibus proferet, non clamabit, nec accipiet perſonam, calamum quaſſatum non conteret, donec ponat in terra iudicium,& legem eius Inſulæ ſpectabunt. Rurſus alibi: Educam de Iacob ſemen & de Iuda poſſidentē montes meos,& hæreditabunt eam electi mei,& ſerui mei habitabunt ibi. Ecce ſerui mei comedent,& uos eſurietis, ſerui mei lætabuntur, & uos erubeſcetis,& dimittetis nomen ueſtrum in iuramentū electis meis,& interficiet te Dominus,& ſeruos ſuos uocabit nomine alio. Idem alibi Deum ſic loquentem facit: Iſraël me non cognouit,& populus meus me non intellexit. Rurſus, Auditu audietis,& non intelligetis,& uidentes uidebitis,& non uidebitis. Incraſſatū eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt,& oculos ſuos clauſerunt, ne quando oculis uideant, & auribus audiant,& corde intelligant,& conuertantur & ſanem eos. Mittam ex ijs conſeruatos in Gentes, id eſt, diſcipulos Meſſiæ, qui manus Iudęorum euaſerint, ad Gentes conuertendas, mittam & aſſumam, id eſt, ex numero Gentilium, qui conuertentur, conſtituam legitimos Sacerdotes. Ex quo patet, quòd etiam Gentiles ad dignitatē Iſraëliticam aſſumi poterant. Vnde Rauanais Iudæus in cōmentarijs Exodi ait: Tempore Meſſiæ Gentiles conuerſi ſacerdotes erunt, Domino miniſtrantes. Parum eſt ut ſis. Per hæc patet, quòd Meſſias ad ſalutem non Hebræorum ſolum, ſed etiam Gentiliū mittendus erat, ſicut Ieſus primus ad Syon dicet. Salomon Iudæus interpres hunc locū exponens, omnia hæc ait de rege Meſſia, atq; ultima redemptione eſſe intelligenda. Idē aperit Chaldæa translatio Ionathæ. In ijs autem Eſaiæ uerbis apparet, quòd Chriſtus primo,& propriè apud Iudæos prædicaturus erat,& ibi Euangelia, & Euangeliſtas fundaturus, ſed quia praui,& pertinaces futuri erant, adiungit, Non erat uir, atq; ideo iudicium Gentibus proferet, ſcilicet apud Gentiles per diſcipulos ſuos, doctrinam Euangelicam diuulgabit. Atq; ut oſtenderet, quòd iudicia Euangelica in humilitate ſumma, non magnificentia, in tumultu, ſonituq́ tubarum, ſicuti lex Moſi, promulganda erant, adiunxit, non clamabit. In reliquis uerbis aperit Eſaias, Meſſiam ex Iacob deſcenſurum, ſectatoresq́ ſuos, ut plurimum alienigenas fore, qui electi apud Deum futuri erant, nec Iſraëlitici iſti quidem amplius, ſed alio nomine, ſcilicet Chriſtiani nominandi. Aperit etiam Iudæos Meſſiæ aduerſaturos, pœnasq́ daturos, ſicut olim Ieſu temporibus contigit, pertinaciam etiam Iudæorum ſempiternam, qualem hodie experimur.

Ieremias. Cognouit tempus ſuum turtur & hirundo,& paſſeres cuſtodierunt tempora introitus ſui, populus autem meus non cognouit iudiciū Domini. Quomodo dicitis ſapientes ſumus,& lex Domini nobiſcum eſt incaſſum, facta eſt metatura falſa? Scribę confuſi ſunt, ſapientes trepidauerunt,& capti ſunt, quoniam uerbum Domini reprobauerunt. Cur Prophetæ quæ futura ſunt, ſæpe tanquā pręterita narrant? quia in diuina mente, cui ſunt præſentia omnia illa, tanquam præſentia uident,& poſtquam uiderunt tanquam præterita, id eſt, manifeſta,& iam conſummata loquūtur. Sed redeamus ad Ieremiā. Hic in uerbis ſuperioribus declarat, Scribas nō perfectè cognituros tempus aduentus Chriſti, tempusq́ metendi, neq; id quidem mirū, difficillima enim eſt iniuſtis diuini ſenſus interpretatio. Huic congruit illud quod in Deuteronomio legitur. Percutiat te Dominus amentia,& cęcitate, ac ſtupore mentis, et palpes in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus. Meridies, eſt lux operum Chriſti, in qua Iudęi plurimi caligati ſunt. Idē Ieremias alibi: Domine Deus meus ad te Gentes uenient ab extremis terræ, ac dicent, q́ fal

 ſa noſtri

ſa noſtri parentes idola poſſederint,& non erat in ipſis utilitas,ſi faciet homo ſibi ipſi deos,non erunt iſti dij. In his prædicitur caſura idola per Meſſiam, quod factum eſt per Ieſum. Cui quadrat illud Eſaiæ,ubi loquens de Chriſto inquit: Docebit uos uias ſuas, & poſt multa: In die illa proijciet homo idola argenti ſui,& ſimulachra auri ſui,quæ fecerat ſibi,ne ea adoret. Idem ſignificat Daniel quando loquens de Chriſto inquit,quod lapis abſciſſus ſine manibus conteret ſtatuā ex ferro textam, auro argentoq; compoſitā. Lapis abſciſſus eſt Ieſus,ui Sacerdotū afflictus,hic ſine manibus,id eſt,ſine humana uiolentia contriuit ſtatuam,id eſt,idolatriam,quæ ſtatuas colebat,ſtatuam,inquam, quadripartitam,nam in quatuor præcipua mundi regna ſparſa erat,ſcilicet Chaldæorū,Medorum,Græcorū & Romanorum. Idem Ieremias alibi: Horribilis Dominus ſuper eos,& exterminabit omnes deos terræ,& adorabit eum uir de loco ſuo,omnes inſulæ Gentiū.

Eſaias. Quoniam miſcuit uobis Dominus ſpiritū ſoporis,& claudet oculos ueſtros, & principes ueſtros,qui uident uiſiones operiet,& erit uobis uiſio omnium ſicuti uerba libri ſignati,quem cum dederint ſcienti literas dicent,lege iſtum,& reſpondebit,non poſſum,ſignatus eſt enim,& dabitur liber neſcienti literas,diceturq; ei lege, & reſpōdebit,neſcio literas. Et dixit Dominus: Pro eo quòd appropinquat populus iſte ore ſuo,et me glorificat labijs ſuis,cor autem eius longe eſt à me,& timuerunt me mandato hominum,& doctrinis,ideo ecce addam,ut admirationem faciā populo huic miraculo grandi & ſtupendo,peribit enim ſapientia à ſapientibus,& intellectus prudentium eius abſcondetur. Rurſus alibi,Dedit eis Deus ſpiritum compunctionis,oculos ut non uideant,& aures ut non audiant uſq; in hodiernum diem. Hæc omnia prædicunt,Iudæos quàm plurimos,tam doctos quàm indoctos,propter eorū ſcelera et impietatem,Chriſti expectati uaticinia,Chriſtumúe præſentē non cognituros,cuius erroris cauſa in miſeria ſunt hodie uſq; ad ſeculi finem,quod,ut diximus,aliâs cecinit Oſee: Dies multos ſedebunt filij Iſraël ſine rege,& ſine principe, & ſine ſacrificio,& ſine altari,& ſine Ephod,& ſine Theraphim. Quoniam uero circa ſeculi finē credituri ſunt Chriſto noſtro,ſubiungit: Et poſt hæc reuertentur filij Iſraël,& quærēt Dominum Deum ſuum,& Dauidem regem ſuum. Tranſlatio Chaldæa continet: Et obedient Meſſiæ filio Dauidis regi ſuo,& pauebunt ad Dominum. In Hebræo habetur: Et fluent ad Dominum,& ad bonū eius in nouiſſimis diebus. Nemo intelligat hæc de Babylonica captiuitate,in qua reges,ducesq; pro tempore honoratos habuerunt,quòd quidem quartus Regum liber nos docet,ubi traditur,à rege Babyloniæ regem Iudæ Ioachim in ſede regia unà cum alijs regibus collocatum fuiſſe, cæterosq; generis eius ſimiliter honoratos,quibus honoribus hodie priuati ſunt. Carent etiā ſacrificio,& altari,cum careant templo Moſaica lege diſpoſito. Carent Ephod,id eſt Sacerdotia ueſte,& Theraphim,quod eſt inſtrumentum quoddā idolatriæ ritu ad futura præſagienda conſtructum. Quibus uerbis ſignificatur Iudęos,neq; Deum uerum legitimè,neq; idola hodie colere,in cæteris uerò temporibus,uel Deum rite coluere,uel idola. Poſt multos autem dies,& in nouiſſimis diebus,id eſt,poſt multa ſecula,qualia hæc ſunt poſt Ieſum,& circa mundi finem,reuertentur,et quęrent Deum ſuum,ſcilicet patrum ſuorum,& Dauidem regem ſuum,id eſt,Meſſiam Dauidis ſtirpe natum,quòd Chaldæa tranſlatio docet. Liberatio uerò ex Babylone,nō fuit poſt multa ſecula,& in nouiſſimis temporibus,nemo intelligat quòd tunc primū uenturus ſit Meſſias,ad hunc enim errorē auferendū,Propheta non dixit: Veniet rex eorū,ſed reuertentur,& quærent illum,quaſi iam pridē uenerit,ſed illi diſceſſerint,& neglexerint, & tandem quæſituri ſint illum. Quod Chaldæa uerba declarant,cum dicunt: Obedient Meſſiæ,utpote qui antea fuerant pertinaces. De ijs Eſaias ait: Hæc dicit Dominus ad domū Iacob,nō modo confundetur Iacob,nec modo uultus eius erubeſcet,quia cum uiderit filios ſuos ſanctificantes nomen meum,& ſanctificabūt ſanctum Iacob,& Deum Iſraël prædicabunt,& ſitient errantes ſpiritu intellectū,& muſitatores diſcent legē. In his tollitur confuſio Iacob,quia ex eius ſtirpe,& quaſi filij fuerūt Apoſtoli,qui Ieſum exaltauerūt, quorū doctrina tandē Iudæi omnes credituri ſunt Chriſto. Quòd Paulus in Epiſtola ad Romanos acutiſſimè probat. Quamobrem loquens Eſaias de primo Chriſti aduētu ait: In die illa erit germen Dñi in magnificentia,& erit omnis qui relictus fuerit in Syon,& reſiduus in Hieruſalē,ſanctus uocabitur in die,id eſt,in lucis tēpore,germē Dñi,id eſt,

Chriſtus Dei filius, in magnificentia ſcilicet operum ac prodigiorum. (Omnis qui relictus) ſignificat Chriſti diſcipulos paucos penè ab omnibus deſtitutos, ſanctas Chriſti reliquias. Iſtę reliquiæ in ſecundo Chriſti aduentu cum Chriſto exaltabuntur. De Iudæis autem interim quid eſt dicendum, raro & pauci electi erunt, de his enim illud Eſaiæ intelligitur. Et relinquetur in eo ſicut racemus, & ſicut excuſſio oliuæ duarum aut trium oliuarum in ſummitate rami. Poſtquam enim propter illorum perfidiam à naturali arbore, ut Paulus Apoſtolus inquit, excuſsi ſunt, & ab oliuæ radice ſeparati, adhuc nonnulli uel ibi relicti, uel potius interdum denuo uidentur inſiti, qualis fuit Euariſcus Hebræus uir illuſtris, qui ſeptimus à beato Petro Pontifex Chriſtianorum fuit, annos plures quàm decem in ea dignitate digniſſimè uixit, martyrq; obijt. Præterea Gothorũ tempore Iulianus Iudæus primum Hiſpaniæ ſanctiſſimè rexit Epiſcopatum. Petrus quoq; Alfonſus eiuſdem generis Dialogum conſcripſit contra perfidiam Iudæorum. Alfonſus Burgenſis ſummus metaphyſicus in ſexageſimo ætatis ſuæ anno fidẽ Chriſti ſuſcepit, pluraq; aduerſus Iudæos egregia ſcripſit. Quid dicam de Nicolao Lyrenſi uiro doctrinæ magnę, uiroq; ſanctiſſimo. Quid de Hieronymo Phyſico, qui tempore Pontificis Benedicti contra Iudæos ſubtiliter diſputauit. Fuerunt & alij numero quidem multi, quamuis egregij tam longo ſeculo pauci, de quibus illud Ieremiæ dictum cenſeo. Aſſumam uos, unum de ciuitate, & duos de cognatione (aliter, congregatione) & adducam uos in Syon, ſcilicet cœleſtem. De his diligenter Paulus Burgenſis Epiſcopus Theologus inſignis tractauit.

Dauid. Deſcẽdet ſicut pluuia in uellus, id eſt, multis ignotus, & addit. orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis.

Eſaias. Orietur in diebus eius iuſtitia, & multitudo pacis. Ieſus Octauiano imperante natus eſt, & aduerſus originalem iuſtitiam Adæ radice contractam, Euangelicã gratiam, & iuſtitiam introduxit. Octauiani quoq; imperium iuſtiſſimum fuit. Tanta etiam pax eo tempore per uniuerſum orbem, ut nunquam uel amplior, uel diuturnior. Hinc Vergil. Claudentur belli portæ &c. Perſeuerauit ea pax pòſt Ieſum, annos ſeptem atq; triginta.

Eſaias. Fatigata eſt Aegyptus, & negotiatio Aethiopum & Saba, uiri alti ad te tranſgredient, & tui erunt ſerui, & pòſt te ambulabunt uincti compedibus, & adorabunt, & te precabuntur, quoniam in te Deus eſt, & non eſt alius Deus præter te. Tu enim Deus es, & neſciebamus, Deus Iſraël Saluator, confundentur & reuerebũtur omnes, qui aduerſantur tibi, & cadent in confuſionem. Hæc monſtrant quemadmodum Gentilium Imperia, quandoq; futura erant Chriſto ſubiecta. Item Chriſtum eſſe Deum ſaluatorem aliquod tempus incognitum, adoratum poſtea, atq; eius aduerſarios, id eſt Hieruſalem pertinacem, & idolatram, æquè cadere oportere, ſicuti contigit. Quod etiam Chriſtus futurus ſit homo, ſic aperit Eſaias: Mittet eis Deus hominem, & ſaluabit eos, iudicans ſanabit eos. Merito Meſſiam ſaluatorem nominat, & ſaluaturum, Ieſus enim appellatus eſt, id eſt Saluator, oſtendit autem, quòd non uiolentia, & armis corpora, ſed iudicio animos ſanabit. Quod rurſus Chriſtus ſit Deus, Dauid de Deo loquens ſic aperit: Miſit uerbum ſuum, & ſanabit eos de corruptis, propterea Abraham Deum ſub forma hominis agnouit, & ut regem omnium adorauit. Similiter Ieſu ſucceſſori Moſi Deus apparuit, Iacob quoq; ſimiliter.

Ieremias. Hic Deus noſter, & non reputabitur alius abſq; illo, qui inuenit omnem uiam prudentiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſibi, poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus uerſatus eſt. Per hæc Meſſias Deus & homo mõſtratur. Idem alibi: Et homo eſt, & quis cognouit eum, quaſi dicat, propter eius humilitatem, hominumq; ſuperbiam, multi eum ignorauerunt. Nihil mirum eſt, Iudæos multos parũ pios profundum Meſſię myſterium, & Ieſu diuinitatem non cognouiſſe. Multi tamen Iudęi partim pij, partim etiam docti ab initio cognouerunt, multa enim Iudæorum millia ad legem ſuam Chriſtus conuertit, multo plura diſcipuli. Eos autem Iudæos, qui Ieſu crediderunt, etiam Mahumethes affirmat in Alcorano, à Deo cæteris Iudæis longè prælatos fuiſſe. Hi ſimul cum Gentibus Meſſiam (quod alibi Ieremias uaticinatus eſt) uocauerũt Dominus iuſtus noſter, & uerè uocauerunt, non enim permiſiſſet ſe falſo Deũ uocari.

Moſes. In numeris orietur ſtella ex Iacob,& exurget homo ex Iſraël. Per hæc & ſuperiora Meſſias oſtenditur Deus & homo, propterea Ezechiel Deum depingens, collocat eum in hominis habitu ſuper Zaphireum thronum, quia ſcilicet Deus futurus erat homo. Vnde Rabi Ioanna in commentarijs Pſalterij dicit, quòd cum Iudęi alias ab alijs ducibus ex captiuitate fuerint liberati, redemptio ultima à Deo ſub propria perſona eſt explenda, per hoc Meſſiam Deum eſſe concedit, ac de ipſo exponit illud, Benedictus qui uenit in nomine Domini, Deus Dominus & illuxit nobis.

Dauid. Loquens de Chriſto, qui inter cæteros unctos à Deo (qui ob ipſam unctionē Chriſti uocari poſſunt) excellentior eſt, dicit: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lętitię prę conſortibus tuis. Vbi declarat eum hominem, & paulò ante monſtrauerat Deum, dicens: Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis, uirga regni tui. Quod autem de Meſſia loquatur, declaratur ex eo, quòd ubi Hebraicè dicitur, ſpecioſus forma præ filijs hominum. Chaldæa translatio Ionathæ, quæ apud Iudæos Hebraico textui eſt authoritate æqualis, habet: Pulchritudo tua rex Meſſia maior, quàm filiorum hominis. Merito translationis huius authoritati omnes cedunt, ordinata enim fuit ab Ionatha uiro magno, ex conſenſu & ore Heliazar & Ioſue, uirorum excellentiſſimorum, longo tempore ante templi deſtructionem. Et antiqui omnes Talmutici Hebræi affirmant illam ab Aggeo, Zacharia, Malachia Prophetis deſcēdiſſe. Ex ſuperioribus Dauidis uerbis, atq; ſimilibus Rabi Abba commotus in commentarijs Geneſis interrogat, quid ſibi uelit Daniel, quando de Deo dicit: Ipſe reuelat profunda & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta, & lux cum eo eſt, ac reſpondet: Hæc certe lux, eſt lux regis Meſſiæ, de quo in Pſalmo, In lumine tuo uidebimus lumen. Hæc ille. Hic fatetur diuinum illud lumen quod ſemper cum Deo eſt, & ipſe Deus eſt, lucem eſſe Meſſiæ, ipſumque Meſſiam. Antiquus etiam ille, & illuſtris Theologus Rabi Neuma in libro, qui Lucidus inſcribitur, dictum illud Salomonis exponens in Prouerbijs, Iuſtus eſt fundamentum ſempiternum, interrogat, quid hoc ſibi uelit, & reſpondet de Meſſia in hunc modum. Quem niſi iuſtū habet, ſeu habebit Deus in ſeculo ſuo, qui eſt ſibi dilectus, quia ſuſtinet mundum uniuerſum, atq; illius eſt fundamentum, gubernat mundum, atq; ut gubernetur ipſe efficit, ipſe eſt animarum omnium fundamentum, atque hoc eſt, quod dicitur, iuſtus eſt fundamentum ſempiternum. Hæc ille. Ex quibus aperit Meſſiam non ſolum hominem eſſe, ſed etiam Deum. Ipſe quoq; Dauid alibi idem aperit: Mater Syon dicet homo, & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus, id eſt Deus, qui fundauit Syon ibidem tanquam homo natus eſt, & Syon appellat matrem.

Eſaias Erit in die illa radix Ieſſe, & qui exurget principari in Gentes, in eum Gentes ſperabunt, & erit requies eorum in honore. Et alibi. Exibit Virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilij, & fortitudinis, ſpiritus pietatis, & implebit illum ſpiritus timoris Dei. Ieſſe pater fuit Dauidis. Per hæc ergo prædixit Propheta Meſſiam ex Dauidis ſtirpe pullulaturum, Gentilibus magis quàm Iudæis profuturum, ſpiritalibus potius quàm corporalibus armis dominaturum, qualis Ieſus fuit. Idem Eſaias alibi ex perſona Chriſti ſic inquit: Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis uiſum. Hic declaratur Meſſiam ex ſancto Spiritu naſciturum, Chriſtum ex diuina ſolum unctione nominandum. Item pauperibus Euangelium prædicaturum, remiſſurum peccata, ignorantiam expulſurum.

Dauid. Reges Tharſis, & Inſulæ munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent.

Eſaias. Omnes de Saba uenient, aurum, thus deferentes, & laudem Domino annunciantes. Hæc partim Ieſu ſtatim nato facto fuerunt, partim poſt eius aſcenſionem, pręſertim imperante Conſtantino ad hæc uſq; tempora. Et alibi: Ex Aegypto uocaui filium meum. Rurſus alibi: Nazarenus uocabitur. Ieſus autem noſter ex Aegypto reuerſurus, Nazareth habitauit, ac Nazarenus fuit cognominatus.

Zacharias. Oſtendit mihi Dominus Deus Ieſum ſacerdotem magnum, ſtantem antè faciem angeli Domini, & diabolus ſtabat ad dexteram ipſius, ut aduerſaretur ei. Et dixit Dominus ad diabolum, imperet Dominus in te, qui elegit Hieruſalē, & ecce titio eiectus ab igne, & Ieſus erat indutus ueſtimentis ſordidis, & ſtabat ante faciem angeli, & reſpondit & dixit ad circunſtantes ante faciem eius: Ferte ueſtimenta ſordida ab eo, & induite eum tunica thalari, & imponite cidarim mūdam ſuper caput ipſius, & cooperuerunt ueſtimento, impoſuerunt cidarim mundam ſuper caput ipſius. Angelus Domini ſtabat, & teſtificabatur ad eum dicens: Hæc dicit Dominus Omnipotens. Si in uijs meis ambulaueris, & pręcepta mea ſeruaueris, tu iudicabis domum meam, & dabo tibi, qui conuertentur in medio horum circunſtantium. Audi itaque Ieſu ſacerdos magne. Prophetæ uerba, quia futurum portendunt, & hominem deſignant titionis extincti inſtar, contemptum primo, ac ſordidum, deinde ornatum à Deo, diuineque domus Iudicem. Deo Ieſu Nazareno cōgruunt, non Ieſu Naue, uel Ieſu Ioſedech, qui & ante Zachariā fuerunt, & talia neq; paſſi ſunt, neq; fecerunt.

Salomon in libro Sapientię. Circumueniamus iuſtum, quoniam inſuauis eſt nobis, & exprobrat nobis peccata legis, promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat, factus eſt nobis in traditionem cogitationum noſtrarum, grauis eſt nobis etiā ad uidendū, quoniā diſſimilis eſt alijs uita illius, & immutatæ ſunt uiæ illius, tāquam nugaces exiſtimati ſumus ab eo, & continet ſe à uijs noſtris, & ab immunditijs, & præfert nouiſſima iuſtorum, & gloriatur ſe habere patrem Deum. Videamus ergo ſi ſermones illius ueri ſunt, & tentemus quæ uentura ſunt illi, contumelijs & tormentis interrogemus eū, ut ſciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam illius, morte turpiſsima condemnemus eum. Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos ſtultitia ipſorum, & neſcierunt ſacramenta Dei. Hæc Salomon, quibus nihil clarius. Merito permiſit Deus illos qui aduerſus Prophetas Meſſiæ præcones cæci, crudelesq; fuerant, tales quoq; aduerſus Meſſiam fore.

Eſaias. Ecce intelliget puer meus, exaltabitur & glorificabitur, & ſublimis erit ualde, quemadmodum ſuper te ſtupeſcent multi, ita gloria priuabitur ab hominibus, ſpecies tua, & gloria tua ab hominibus, ita mirabuntur Gentes multæ ſuper eum, & continebunt reges os ſuum, quoniam quibus non eſt annunciatum de illo, uidebunt, & qui nō audierunt, intelligent. *Domine quis credidit auditui noſtro*, & brachium Domini cui reuelatum eſt? annunciauimus coram illo, ut infirmus, ut radix in terra ſitienti. Non eſt ſpecies illi, neq; gloria, & uidimus eum, & non habebat ſpeciem, neq; decorem, ſed ſpecies eius ſine honore, deficiens præ omnibus hominibus, homo in plaga poſitus, & ſciēs ferre infirmitatem. Quoniam auerſa eſt facies eius, inhonoratus eſt, neq; magni æſtimatus eſt. Hic peccata noſtra portat, & pro nobis dolet, & nos exiſtimauimus illum eſſe quaſi leproſum, percuſſum à Deo, & humiliatum (aliter in dolore, in plaga, & in afflictione) ipſe autē uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & infirmatus eſt propter peccata noſtra. Eruditio pacis noſtræ, in eo liuore eius ſanati ſumus, omnes ut oues errauimus, homo à uia ſua errauit, & Dominus tradidit illum pro peccatis noſtris, & ipſe propter quod afflictus eſt, non aperuit os, ut ouis ad immolandum ductus eſt, & ut agnus antè eum, qui ſe tonderet ſine uoce, ſic non aperuit os ſuum. In humilitate iudicium eius ſublatum eſt, generationem eius quis enarrabit? quoniam tolletur de terra uita eius. Ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem, & dabo malignos pro ſepultura eius, & diuites pro morte eius, quoniam iniquitatem nō fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, & Dominus uult purgare eum de plaga. Si dederitis pro peccato animam ueſtram, uidebitis ſemen longæuum, & Dominus uult auferre à dolore animam eius, oſtendere illi lucem, & formare intellectum, iuſtificare iuſtum, bene pluribus ſeruientem, & eorum peccata ipſe portauit, propterea ipſe hæreditabit plures, & fortium diuidet ſpolia. Propter quòd tradita eſt ad mortem anima eius, & inter iniquos exiſtimatus eſt, & ipſe multorum peccata portauit, & propter peccata eorum traditus eſt.

Quod autem Eſaias in uerbis ſuperioribus de redemptione ultima, quę per Meſſiam accipienda erat, locutus ſit, patet per prooemium quoddam ab eo ijs uerbis ita propoſitum. Quam pulchri ſuper montes pedes annunciantis, & prædicantis pacem, annunciantis

ciantis bonum, prædicantis ſalutem dicentis: Syon regnabit Deus tuus. Et infra: Parauit Dominus brachium ſanctum ſuum in oculis omnium Gentium, & uidebunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Et infra: Præcedet enim uos Dominus, congregabit uos Deus Iſrael. Hæc & alia multa illic ſimilia ad Meſſiam pertinere omnes tam Iudæi quàm Chriſtiani conſentiunt. Deinde ſubdit, Ecce intelliget puer (aliter ſeruus meus) quod iſte ſeruus ſit Meſſias. Declarat etiam Chaldęa translatio hunc in modum. Ecce intelliget ſeruus meus Meſſias. Rurſus qd' Meſſias iſte ſit Deus, Iudęi interpretes Talmutici Eſaiam hic exponentes ſic oſtendunt. Exaltabitur pluſquam Abraham, eleuabitur pluſquam Moſes, ſublimis erit ualde pluſquam angeli. Quam uerò pretioſa ſit redemptio huiuſmodi per Meſſiam, patet per illud Eſaiæ: Iſrael ſaluatus eſt in Domino ſalute æterna, non confundemini, & non erubeſcetis uſq; in ſeculum ſeculi. Non igitur corporalis, uel temporalis futura erat per Meſſiam ſalus, qualis Aegyptiaca, & Babylonica, & ſimiles, ſed ſpiritalis, & ſempiterna. Quamuis autem prophetia illa Eſaiæ. Ecce intelliget, ad Ieſum noſtrum manifeſtè pertineat, tamen Rabi Salomon peruerſæ uoluntatis homo, auſus eſt uerba illa peruertere, extorquens ea ad Iudaicum populum in hodierna miſeria uiuentem. Cui quidem contradicit translatio Chaldęa, ſicut diximus. Cōtradicunt etiam omnes antiqui Iudæi interpretes Prophetarum, qui ſeruum illum eſſe Meſſiam uolunt, angelis ualde ſublimiorem, quæ excellentia plebeculæ huic Iudaicæ uili, & uitioſæ conuenire non poteſt. Vnde Rabi Moſes Gerundenſis, hoc Salomone contempto, ſecutus eſt priſcos. Itaq; in Geneſis commētarijs dicit, regem Meſſiam cor ſuum traditurum ad ſupplicandum pro Iſrael, ieiunia etiam pro illis, & humilima quęque paſſurum, adducens illud Eſaię. Ipſe autem uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Hæc ille. Et quamuis Iudaica fex hodie multū afflicta ſit, & quaſi uulnerata & attrita eodem penè modo, quo Eſaias Dei ſeruum depingit afflictum, nullo tamen modo Eſaiæ uerba huic plebi congruere poſſunt, quòd quidem ſex potiſſimum ſigna nobis oſtendunt. Primum, & ſi populus hic grauiter oppreſſus, nō tamen hoc propter Gentiū iniquitates, & ſcelera patitur, ita ut propter Iudæorum paſſiones & merita, Gentes quæ illos affligunt, à Deo ueniam, & ſalutem conſequantur, imò Iudæi omnes uindictā à Deo aduerſus Gentes expectant. Cum ergo Eſaias de ſeruo Dei aſſerit, quod liuore eius alij ſunt ſanati, & quod Deus in eo iniquitatem cæterorum omnium poſuit, certè non loquitur de populo Iudæorū, ob cuius pœnas alij non ſeruantur, ſed ut ipſi aſſerunt, puniuntur. Secundum ſignū, Eſaias ait, quòd ſeruus ille Dei iniquitatem non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Iudæi autem auaritiæ, & fœnori, mendacio, ſceleribusq; mancipati ſunt. Ac etiam ipſimet concedūt, propter ſcelera ſua in hac miſeria uiuere, & authoritate Deuteronomij, cōpulſi fatētur, quòd ſi depoſita prauitate conuerterentur ad Deum, ſtatim liberarentur. Vnde doctores eorum confitentes, ex peccatis ſuis hanc miſeriam prouenire, inquirunt, quæ nā ſint illa peccata. Rabi Salomon cultum uituli in deſerto fabricati criminatur, quod crimē iā diu Deus puniuerat, & ignouerat ante Ieſum. Alij uaria ſingulorū delicta, alij occultū uolunt eſſe peccatū, cuius culpa ſupplicia pendūt. Tertium ſignū. Eſaias in fine capituli dicit, quòd ſeruus ille Dei pro tranſgreſſoribus exorauit. Iudęi cōtra ter ſaltem quolibet die in execrabilib. ſacris ſuis, Romano Imperio, Eccleſię Chriſti, cunctis Gentibus, præterquam Iudæis, terribiliſſima imprecantur, atq; in Talmuticis conſtitutionibus ſuis iubentur, Chriſtianos utcunq; poſſint, uel ui, uel fraude, doloue lædere. Quartum, quonā pacto eruditio, & diſciplina pacis, quam in ſeruo Dei eſſe Eſaias ait, in hac indocta, & peruerſa Iudęorum plebecula ponēda eſt. Quintum, quonam pacto ſublimior eſt populus iſte q̄ angeli Dei, qualem eſſe illum ſeruum Dei omnes antiqui Iudæi proculdubio conſenſerunt. Sextum, cū dicat Eſaias: Iniquitatibus populi mei ductus ad mortē, quis non uideat aliū eſſe ſeruū Dei illū, qui ad mortē ducitur, aliū Dei populum, ob cuius iniquitates occiditur, niſi forte quis uelit Eſaiam ſcriptorē omniū elegantiſsimū, ſic abſurde locutū fuiſſe, ut intelligi uoluerit, ab iniquitatib. populi mei ductus eſt populus meus ad mortem. Proinde ſi populus Iudaicus peccatum non habet, falsò hic de populo Iudaico loquitur Eſaias, ſi habent, falſo loquitur ſtatim, quando ſubdit, iniquitatē non fecit, ſi modo tunc de populo loquitur, ſeruus igitur ille Dei nullo modò populus eſſe poteſt. Sed

operæpre-

operæpretium eſt uerba ipſa Eſaiæ in duodecim Concluſiones redigere, quemadmodũ Paulus Burgenſis Epiſcopus, Theologus inſignis redegit. Prima, Seruus Dei apud Eſaiam deſcriptus cunctis creaturis eſt excellentior, dicit enim, exaltabitur, & eleuabitur. &c. Secunda, Ipſe ab initio fuit paruulus, humilemq́ue habuit ortum, dicit enim, aſcendit ſicut uirgultum, & ſicut radix è terra ſitienti. Tertia, In ſuo progreſſu cõtemptus eſt, & pro nihilo habitus, ait enim deſpectum, & nouiſſimum uirorum uidimus, nec reputauimus eum. Quarta, Vulneratus fuit propter iniquitates noſtras ſcilicet purgandas. Vnde illud: & liuore eius ſanati ſumus: Et infra, Iuſtificabit ipſe iuſtos ſeruos meos multos, & iniquitates eorum ipſe portabit. Quinta, Omnes iuſti præter ipſum ex communi lege à uia ſalutis aberrauerunt, ipſe autem omnium portauit iniquitatem, id eſt, pro omnib. pœnas dedit. Hinc illud: Omnes nos quaſi oues errauimus, & Deus poſuit in eum iniquitatem omnium noſtrum. Sexta, Hęc ſupplicia, & poſt illa etiam mortem libenter ſuſtinuit, de quo dicitur, oblatus eſt, quia ipſe uoluit, & ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente. Iudæi autem non libenti, ſed inuito, & ægro animo paſſiones ferunt. Septima, Id contigit propter ſcelus, & iniquitates populi, erat autem ille innocens. De hoc ait: propter ſcelus populi percuſsi eum, & de eodem legitur infra, qui peccatum non fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius. Octaua, Quia ſeruus ille Dei, parta uictoria, fortium ſpolia diuiſurus erat, eo quòd uitam ſuam morti tradidiſſet. Huc illud tēdit: Ideo diſponam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia, quia morti tradidit animam ſuam. Nona, Exiſtimãdus erat iniquus, ob hoc ait: Et cum ſceleratis reputatus eſt. Decima, Seruus huiuſmodi licet per illa, quę tolerauit ſufficienter peccata omnium ſuſtinere, ac delere potuerit, non tamen effectu omnium mala diluit, ſed multorum, quapropter adiunxit, & ipſe peccata multorum tulit. Vndecima, Tanta in eo fuit charitas, ut etiam pro hoſtibus, homicidiſq; ſuis Deum orauerit, ad hoc ſubdit, pro trãſgreſſoribus orauit. Duodecima, Quę in hac prophetia traduntur, naturalis ingenij uires excedunt, quo circa exclamauit: quis credidit auditui noſtro? hæc omnia ſoli Ieſu Nazareno conueniunt.

Hieremias. Spiritus oris noſtri Dominus Chriſtus captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus, in umbra eius uiuemus in Gentibus. Item, In illo die non confunderis ex omnibus adinuentionibus tuis, quas ipſe egiſti in me, quia tunc auferam abs te prauitates iniuriæ tuæ, & iam non adijcies ut magnificeris ſuper montem ſanctum meum, & ſubrelinquam in te populum manſuetum & humilem, & uerebũtur in nomine Domini, qui reliqui fuerint Iſrael. Item, Domine ſignifica mihi ut cognoſcam, tunc uidi meditationes eorum, ego ſicut agnus ſine macula perductus ſum ad uictimã, in me cogitauerunt cogitationes dicentes: Venite mittamus lignum in panem eius, & eradamus è terra uitã eius, & non erit memoria eius amplius. Item, exterrita eſt quæ parit, & tęduit animam, & ſubiuit Sol ei, cum adhuc medius dies eſſet, confuſa eſt & maledicta, reliquos eorum in gladium dabo in conſpectu inimicorum eorum. Item, Dereliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam in manu inimicorum eius, facta eſt mihi hęreditas mea, ſicut leo in ſylua, dedit ſuper me uocem ſuã, ideo odio habui eam. In ijs docet Hieremias, quòd Meſsias capiendus ob purganda noſtra delicta erat, & affligẽdus, quodq; uel relicturus erat populum illum Chriſtianorum primũ humilem, perſecutionibuſq; ſubiectum. Reliquias enim Iſrael Apoſtolos, Martyreſq; eſſe uult. Poſt hæc etiam ligni crucis mentionem facit, & eclypſis in meridie, patiente Chriſto. Martyria etiam Chriſtianorum ſubiungit, uindictamq; aduerſus pertinacem populũ Iudæorũ, deniq; addit, quòd populus Dei tanq̃ leo ſurrexit in Chriſtum tanq̃ agnũ, atq; ideo Deus populũ illũ exterminabit.

Salomon. Si auertimini à me dicit Dominus, & nõ cuſtodieritis ueritatem meam, reijciam Iſrael à terra, quam dedi illis, & domus hæc erit deſerta, & omnis qui tranſibit per illam, admirabitur, & dicet, propter quam rem fecit Dominus terræ huic, & domui huic hæc mala? & dicet, quia reliquerunt Dominum Deum ſuum, & perſecuti ſunt regem ſuum dilectiſsimum Deum, & cruciauerunt illum in humilitate magna, propter hoc importauit illis Deus hæc mala. Hęc ille. Quis ergo negabit Ieſum Nazarenum fuiſſe Meſsiam, hominemq; fuiſſe pariter atq; Deum?

Eſdras. Hoc Paſcha ſaluator noſter eſt, & refugium noſtrum, cogitate quoniam habẽmus humiliare eum in ligno, & pòſt hæc ſperabimus in eum, ne deſeratur hic locus in

æternum tempus, dicit Dominus Deus uirtutum. Si non credideritis in eum, neque audieritis annunciationem eius, eritis deriſio in Gentibus. Hæc ille, Quibus nihil eſt clarius. Non minus autē eius illud Moſi congruit. Ego ſum Deus, ad æmulationē uos adducam, mihi non Gentem in Gentem, inſipientem in iram uos mittam. Præ cæteris uerbis Eſdræ, maximè illa conſideranda ſunt, quòd Saluatorem, id eſt, Ieſum, qui Saluatorē ſignificat in ligno in Paſchę tempore, Iudęi humiliaturi erāt. Meminiſſe rurſus oportet, quòd quartadecima Luna, lex Iudęis celebrare paſcha, & agnum præcipit immolare. Vnde Anatolius Philoſophus Alexandrinus, ſubtiliter probat, primò quidem rationibus, deinde lege, ac etiam authoritate Philonis, Ioſephi, Agatobuli, Ariſtobuli, Iudæorum ritum celebrandę Paſchę Moſaicum, rectum, & conſuetum eſſe menſe Martio, poſtquā & Sol & Luna æquinoctium uernale tranſierit, ac Luna Soli oppoſita ſit. Hinc Policrates Apoſtolicorum diſcipulorum diſcipulus aſſerit, Apoſtolos etiam, eorumque ſucceſſores ſolitos celebrare Paſcha iuxta Iudæorū cōſuetudinē quartadecima Luna, quādo populus Iudęorum Azyma faciebat. Quorſum hęc? ut confirmemus quòd aliàs diximus, ſcilicet eclypſim Solis, quæ Chriſto patiente contigit, naturalem non fuiſſe. Quod autem contigerit, Lucianus Antiochenus ante tribunal iudicis ſui ſic teſtatus eſt. Requirite in Annalibus ueſtris, inuenietis temporibus Pilati, Chriſto patiente, fugato Sole, interruptum tenebris diem. Tertullianus quoque clamauit ad Iudices: Hunc mundi caſum in Annalibus ueſtris relatum habetis.

Eſaias. Ego Dominus Deus uocaui te ad iuſtitiam, & tenebo manum tuam, & confirmabo te, & dedi te in Teſtamentum generis mei in lucem Gentium, aperire oculos cæcorum, producere ex uinculis alligatos, & de domo carceris ſedentes in tenebris. Hęc ille, in quibus Deus Chriſtum alloquitur. Mittit eum ad Teſtamentum nouum introducendum, Gentiles conuertendos, non minus quàm Iudæos, ad eos qui in limbo alligati ſunt, ſoluendos, & purganda peccata. Alibi apud Eſaiam Chriſtus ita loquitur. Nō ſum contumax, neque contradico, dorſum meum poſui ad flagella, & maxillas meas ad palmas, faciem autem meam non auerti à fœditate ſputorum. Item, in die illa erit radix Ieſſe quæ erit in ſignum populorum, ipſum Gentes deprecabuntur & erit ſepulchrum eius glorioſum, hæc omnia Ieſu Nazareno contigerunt.

Amos. Et erit in die illo dicit Dominus, occidet Sol meridie, & tenebrabitur dies lucis, & conuertam dies feſtos ueſtros in luctum, & cantica ueſtra in lamentationem. In die ſcilicet, quo patietur Meſsias, occidet Sol, eclypſim Soli in meridie, patiente Ieſu, ſignificat, dies lucis, id eſt, Chriſtus, qui lux lucis eſt. Pòſt hæc in perpetuam uindictam ſtatuit Deus, ut Iudæi quotidie uexentur, lamentationesque Hieremiæ, & ſimiles quærimonias repetant.

Ezechiel. Exaltaui lignum humile.

Iob. Quis det nobis de carnibus eius, ut ſaturemur?

Zacharias. His plagatus ſum. Item alibi de Deo ſaluante Ieruſalem ſic ait: Effundam ſuper domum Dauidis & ſuper habitatores Ieruſalem ſpiritū gratiæ, & poteſtatis, & aſpicient in me, quem confixerunt, & plangent ſuper eum quaſi planctum unigeniti. Hęc ille. Ipſe qui tanquam Deus ſpiritum gratiæ, & poteſtatis infundit, tanquā homo configitur, atque idcirco, ut intelligeremus, Chriſtum ex diuerſis naturis conſtitutum, alia ratione mirabilia operari, & ratione alia terribilia pati. Zacharias in prima perſona dixit, ſcilicet effūdam, in ſecūda, ſuper eū effundā, ſcilicet ego tanq̄ Deus, aſpicient in me quē cōfixerunt, ſcilicet tanquam hominem, & plangent ſuper eum, ſcilicet hominem à me Deo aſſumptū. Nemini autem licet fingere textum, qui dicat, aſpicient in eū, omnis enim Biblia tam Hebraica quam Chaldæa dicit, aſpicient in me, plangent, id eſt, pœnas dabūt in hoc ſeculo, & futuro. At quo pacto ſpiritū gratię infundit, ſi plangent ſuper eum? certè Spiritus ſancti gratiā, & priſcorum peccatorum, liberauit enim uolentes ab inferis, infudit etiam ſpiritum poteſtatis ad incredulos puniendos, hi enim ſunt qui plangunt.

Abacuc. In medio duorum animalium cognoſceris, exiſti in ſalutem populi tui, ut ſaluos faceres Chriſtos tuos, miſiſti in capita inimicorum mortem, duorū animalium, id eſt, duorum Teſtamentorum, rurſus duorum Prophetarū in monte Thabor, Moſi & Heliæ. Iterum duorum latronum in cruce. Fortè etiam duorum brutorum, quando

natus eſt in ſtabulis in ſalutem populi tui, ut ſaluas ab inferis faceres credentium animas. Inimicos uocat pertinaces Hebræos.

Dauid loquitur ſæpe ſub nomine ſuo de Meſsia, quem ſciebat è ſua ſtirpe pullulaturum, ſic autem inquit: Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui, diſſoluti ſunt, neque compuncti ſunt, tentauerunt me, deriſerunt me deriſu, & ſtriduerũt dentibus ſuis ſuper me. Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto, circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me. Effoderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi autem contemplati ſunt, & uiderunt me, diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meam miſerunt ſortem. Captabunt animam iuſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt, & factus eſt mihi Dominus in refugium. Erues me de contradictionibus populi, conſtitues me in caput Gentium, populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit Dominum. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, ante conſpectum Gentium reuelauit iuſtitiam ſuam. Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, aſtiterunt reges terræ, & principes cõuenerunt in unum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueũ, & in retributionem, & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne uideant, & dorſum eorum ſemper incurua. Effunde ſuper eos iram tuam, furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in habitaculis eorum non ſit qui habitet. Quoniã quem tu miſiſti perſecuti ſunt, & ſuper dolorem uulnerũ meorum addiderũt. Appone iniquitatem eorum, & non intrent in iuſtitiam tuam. Deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis nõ ſcribantur. Ego ſum pauper, & dolens, ſalus tua Deus ſuſcepit me. Non erat pauper Dauid rex, ſed Meſsias ex eo pauper naſciturus. De Iuda proditore ſic prædixit Dauid. Qui manducat mecum panem, leuabit contra me calcaneum ſuum. De Iudæis iterum: Sic odio habuerunt me gratis, de quibus Apoſtolus ſic uaticinatus eſt. Implebunt peccata ſua ſemper, peruenit enim ira Dei ſuper illos uſque in finem. Sic ergo prędixit ſempiternam Iudæorum, & pertinaciam, & miſeriam. At cur prętermiſſurus, quòd Hieremias de Chriſti uenditione à Iuda facta, & pretio, & agri emptione, quemadmodum in Euangelio traditur, apertè prædixit? Inquit enim: Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiati, quòd appretiauerunt à filijs Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut cõſtituit mihi Dominus. Adiungit Matthęus agrum illum Chriſti pretio emptum etiam temporibus ſuis, ſanguinis agrum cognominari. De reſurrectione Chriſti Dauid ſic inquit: Caro mea requieſcet in ſpe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem, quia ſcilicet Chriſtus nõ putruit. Rurſus: Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ego dormiui, & ſoporatus ſum, & reſurrexi, quia Dominus ſuſcepit me. Reſurrexi & adhuc tecum ſum. Dauidi conſentit.

Oſee: Sanabit nos pòſt biduum, die tertia reſurgemus, uel ſic: Venite reuertamur ad Deum, quia ipſe cepit, & ſaluabit nos, percutiet & curabit nos, uiſitabit nos poſt duos dies. Die tertia ſuſcitabit nos, & ueniemus in conſpectum eius. Rurſus, Abſorpta eſt mors in uictoriam, ubi eſt mors uictoria tua? ubi eſt mors ſtimulus tuus? ſcilicet qua per reſurrectionem Chriſti deſignatur etiã noſtri corporis reſurrectio. Sicut enim in uno Adã omnes deliquimus, & mortui ſumus, ſic in uno Chriſto omnes purgamur, atq; reſurgimus, ſed de hoc Paulus Apoſtolus ſubtiliter atq; diuinè.

Ionas autem Propheta cur exceptus eſt uaſti piſcis uentre, & die tertio redditus luci uiuens, niſi ut reſurrectionem Chriſti ſignificaret? Geſta ſiquidem ueteris teſtamenti, non minus quàm uerba figuræ ſunt noui. Nouum quippe non aliter ueteris finis eſt quàm adumbrationis cuiuſdam coloratio abſoluta, & perfecta pictura, ideoq; nouum teſtamentum multò præſtantius eſt quàm uetus.

Dauid aſcenſionem Domini ita cecinit: Aſcendet Deus in iubilatione, & Dominus in uoce tubę. Pſallite Domino, qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad Orientem. Aſcendiſti in altum, captiuam duxiſti captiuitatem, dediſti dona hominibus. Sancti quoque ſpiritus miſsionem ita canit. Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.

Ioël: Et erit poſt hæc, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabũt filij ueſtri, & filiæ ueſtræ. Seniores ueſtri ſomniabunt ſomnia, iuuenes ueſtri uiſa uidebunt, & quidẽ in ſeruos meos, & ancillas meas, in diebus illis effundam de ſpiritu meo. Poſt acceſsionem Chriſti, nõ ſolùm Apoſtoli, ſed & alij quàm plurimi, tam fœminę, quã mares, tam Gentiles, quàm Iudæi, docti, indocti, ſenes, iuuenes, Spiritus Sancti dona gratiamq́ue mirabilem acceperunt.

Eſaias: In alijs linguis, & in alijs labijs loquar populo huic, ſed neq́ue ſic exaudiet me dicit Dominus. Atque ita quamuis Apoſtoli ante rudes, accepto ſpiritus ſancti munere, diuina myſteria ſubitò uarijs linguis effunderent, non tamen Iudæi omnes crediderunt.

Ezechiel: Spiritum meum dabo in uiſceribus ueſtris. Et alibi de Baptiſmo ſic, Effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris, & ab uniuerſis idolis ueſtris mundabo uos. Iudæorum Doctores ubi librum eorum de Iona interpretãtur, & ubi exponunt Talmut, nouas ſcilicet eorum conſtitutiones poſt Ieſum factas, adducunt prophetiam huiuſmodi, ut probent quòd tempore Meſsię, non modò Iudæi, ſed etiam Gentes quælibet aſpiratione quadam aquæ ſordes diluent peccatorum.

Eſaias in cantico ſic: Haurietis aquam in gaudio de fontibus ſaluatoris, & dicetis in illa die: Confitemini Domino, & inuocate nomẽ eius (Saluatoris) id eſt, Ieſu Meſsiæ, Ieſus enim ſignificat ſaluatorem. Confitemini Domino, quia ſcilicet unius Dei cultus adducitur per Chriſtum, ceſſantibus idolis. Subiungit paulo poſt Apoſtolorum prædicationem apud Gentes hoc pacto: Cantate Domino, quoniam magnificè fecit, annunciate hoc in uniuerſa terra. Quoniam uerò Chriſtus naſcitur in Iudæa, ſubiũxit, exulta, & lauda habitatio Syon, quia magnus in medio tui ſanctus Iſrael.

Dauid Propheta multa & manifeſta de Chriſto tractat in Pſalmo ſecundo, tertio, decimoquinto, uigeſimo primo, multiſq́ue alijs. Sed miſsio Apoſtolorum in longinquas nationes per illud oſtenditur, in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum.

Eſaias de Meſsia, ac de miſsione Apoſtolorum ſic: Quam ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona. Afflictiones quoque Apoſtolorum ita præſenſit, & prægustauit. Propter te mortificamur tota die, exiſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Origenes in tertio commentariorum Geneſis ſic inquit: Thomas ſicut nobis traditum eſt, ſortitus eſt Parthos, Matthæus Aethiopiam, Bartholomæus Indiam citeriorem, Andreas Scythiam, Ioannes Aſiam, Petrus Põtum, Galatiam, Bithiniam, Cappadociam, cæteraſq́ue confines prouincias, Iudæis duntaxat prædicans, circuiſſe deprenditur, & ad ultimum Romæ commoratus eſt, ubi & crucifixus eſt deorſum capite demerſo, quòd ipſe ita fieri precatus eſt, ne exæquari Domino uideretur. De Paulo autem quid dicam, qui ab Ieruſalem uſque ad Illyricum repleuit Euangelio Chriſti, & ad ultimum ſub Nerone martyrium duxit. Hæc Origenes. Thaddeus quoque unus ex ſeptuageſimis Chriſti diſcipulis, ultra Euphratem profectus, & in Ediſſena urbe prædicans Euangelium, totum regnum regis Abagari conuertit ad Chriſtum, ipſumq́ue Abagarum à morbo quodam incurabili mirabiliter liberauit. Sic enim fore Chriſtus per Epiſtolam Abagaro ante promiſerat, cum ab ipſo per Epiſtolam rogatus fuiſſet, ut ad eum curandum proficiſceretur. Euſebius hæc in publicis hiſtorijs Ediſſenæ ciuitatis, in qua regnauerat Abagarus, Syrorum lingua ſcripta legit, in Græcamq́ue traduxit.

Solutiones dubitationum circa Prophetas. *Cap.* *XXVIII*

EXponenda ſunt ad præſens quædam Prophetarum uerba, quæ non ſatis intellecta occaſionem pertinacibus, hebetibusq́ue Iudæis præbent, ut Ieſum fuiſſe Meſſiam, id eſt, Chriſtum uerum, nequaquam confiteantur.

Eſaias: Erit in nouiſsimis diebus, id eſt, ultimis Prophetarum temporibus, & in fine regni, ſacerdotijq́ue Iudaici. Non enim in nouiſsimis diebus mũdi, ut quidã ſomniãt, Chriſtum primo uult eſſe uenturum, alioquin fermè inutilis, uel ſaltem ad breue utilis

foret

foret eius inſtructio, ſed in nouiſsimis diebus Prophetarum, ſacerdotij, regniq́ue Iudaici. Tria hæc ſub Ieſu Nazareno ceſſauerunt, & ſequitur: Mons domus Domini in uertice montium. Ob hoc quidam Iudæi delirant, dicentes quòd in aduentu Meſsię, Deus trãsferet montem Thabor, montẽ Synai, montem Carmeli uſque Ieruſalem. Ac ſuper horum uerticem montem Syon imponet. Hebetes homunculi incorpòralis Dei incorporalia opera ſemper ad corpora trahunt. At uerò multo rectius Eſaiam hic exponit Rabi Salomon Iudæus dicens, montem Syon non altitudine loci, ſed miraculorum magnitudine cæteros montes ſuperaturum. Ieſus autem noſter in eo monte illuminauit cæcum natum, curauit paralyticum, multaq́ alia illic miracula fecit, denique ibi ſpiritum ſanctum è cœlo diſcipulis ſuis infudit. Poſt hæc ſequuntur: & fluent ad eum omnes Gentes, id eſt, ex omnibus Gentibus multi. Dicũt ſimiliter, omne animal in Noë arca fuiſſe, id eſt, ex omni animalium genere aliqua. Non leuabit Gens cõtra Gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium. Dictio hæc (Vltra) ſignificat nõ ſempiternam mũdi pacem, ſed uniuerſalem, & diuturnam. Fuit autem tanta Ieſu tempore pax, quemadmodum aliàs diximus, ut Maro tunc clauſas eſſe portas belli cecinerit. Habent Hebręi in quarto regum libro. Non uenerunt ultra latrones Syriæ in terram Iſrael. Verum tamen poſt illud tempus, traditur Syrios frequenter terram Iſrael inuaſiſſe. Vltra ergo ſignificat uſque ad certum tempus. Euſebius autem tradit poſt Ieſum uſque ad ſua, id eſt, Conſtantini tempora, non contigiſſe tot regnorum euerſiones, cladesq́ue populorum, quod ante contigerant. Item Eſaias idem alibi de tempore Meſsię ait: Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Quamuis Eleazarus Pontifex Ariſtobolusq́ue ante Chriſtum, ac Philo pòſt Chriſtum Iudæorum interpretum ſapientiſsimi ſacras literas propter myſticum ſenſum per allegoriam exponẽdas eſſe cenſuerint, idq́ etiam ipſi tentauerint, tamen puerilia multorum Iudæorum ingenia, talem omnino, regnante Meſsia, auream ætatem expectant, qualem Poëtarum uerba coloresq́ue depingunt. Satis autem uiuente Ieſu fulſit in animis hominum non pertinacium, aurea ueritas, tranquillitas mentis, & fructus æternus, atq́ pòſt illum ob eius opera, & doctrinam, quicunque uult aurea ætate potitur, æterna pax hominibus cum Deo per Ieſum conciliata eſt. Quanquam etiam multos annos, lupus, id eſt, potentior princeps, uel populus, agnum, id eſt, debiliorem principem, aut populum nõ deuorauit. Erant ante Ieſum Gentiles, & Iudæi, in omnibus omnino inter ſe diſcordes, pòſt illum multi ex Iudęis, plurimi ex Gentilibus, ſub illius doctrina concordes moribus opinionibusq́ uiuebant, atq́ uiuunt. Quotidie multis in locis animalium uenenoſorum morſus, Apoſtolorum miraculis innoxij reddebantur, ſingula hæc ad ſeculum aureum pertinere uidentur. Omnino autem aureum ſeculum in animi potius quàm in corporis fructibus eſt ponendum. Nugæ uerò Poëtarum pueris relinquendæ, quod & Rabi Moſes iudicauit, hic enim in libro de iudicibus ait: Caue ne putes Meſsiæ tempore mundi ordinem naturaliumq́ue rerum progreſsionem aliter quàm ſoleat ſe habere. Quod autem Eſaias inquit, Habitabit lupus cum agno, & cætera, ænigmaticum eſt, ſignificat enim Iſrael cum impijs ſeculi huius hominibus, qui figurantur lupi atque pardi ſecurum conuerſaturum. Hæc ille.

Moſes in Deuteronomio: Si ad cardines cœli fueris diſsipatus, inde retrahet te Dominus Deus tuus, & aſſumet, atque introducet te in terram, quam poſſederunt patres tui. Iudæi ob hoc expectantes Chriſti auxilio congregari, cum propter Ieſum diſperſi fuerint, fuiſſe eum uerum Chriſtum non confitentur. Quibus reſpondendum eſt: Oraculum hoc tunc impletum fuiſſe, quando ex Babylonica ſeruitute liberati fuerunt. Tunc enim, ut teſtatur Eſdras, Cyrus rex non ſolum permiſit Iudæos omnes in patriam reuerti, uerum etiam munera propoſuit reuertentibus. Quod ſiquis ad Meſsiam huiuſmodi congregationem pertinere conuicerit, dicam ſatis per Ieſum diſsipatas propter peccatum animas, quæcunq́ uoluerit in cœleſtem patriam congregari, uocatur enim illa à Dauide terra uiuentium. Credo, inquit, uidere poma Domini in terra uiuẽtium. Vnde Rabi Moſes Aegyptius in Deuteronomio, diuinum ipſum bonum, quòd intelligibile eſt, multis dicit nominibus in ſacris literis nuncupari, dicitur enim mons

Dei

Dei,& locus ſanctus eius,locus ſanctuarij,uia ſancta,atria Domini ,templum Domini, domus Domini,porta Domini.Hęc ille.Rabi quoq; Salomō,&Rabi Abba ędificationē templi ab Ezechiele deſcriptam ad cœleſtem pertinere Hieruſalem arbitrantur. Vani ſunt igitur qui uiſibile templum à Meſsia conſtrui ſperant, uani rurſus qui populum Iſrael ſecundum locum ab eo congregatum iri expectant, uani tertio, qui Iudæos omnes tempore Meſsiæ ſaluos fieri arbitrantur. Audiamus Hieremiam ita dicentem: Conuertimini filij reuertentes,ait Dominus,quia ego Vir ueſter, & aſſumam uos unum de ciuitate,& duos de congregatione,& introducam uos in Syon, & dabo uobis paſtores iuxta cor meum,& paſcent uos ſcientia,& doctrina,hæc ille. Quæ quidem uerba de ultima redemptione,quæ per Meſſiam erat explenda,intelligenda ſunt,non autem de redēptione à Babylonica ſeruitute,ſicut aliqui opinantur. Nam in eodem contextu legitur.In illo tempore uocabunt Hieruſalem ſolium Domini ,& congregabuntur ad eam omnes Gentes in nomine Domini. Quocirca Rabi Salomon in libro Camedrin ſuperiora Hieremiæ uerba, ſcilicet aſſumam uos unum de ciuitate, & duos de congregatione,exponit de ultima illa,quę ab eis expectatur redemptione,ſic enim ibi ait:Eligam iuſtos,& introducam eos in Syon.Ex quo patet in ultima per Meſsiam redemptione nō omnes Iſraeliticos ſaluari, ſed iuſtos.Hi autem pauciores admodum ſunt iniuſtis, qui non ſaluantur, ideo dixit Propheta:unum de ciuitate, & duos de cognatione (aliter congregatione)quaſi dicat, ualde pauci eligentur ex multis.Hæc ille. Rurſus ibidem aliquis ex antiquis Talmuticis inquit.Sicut ex ſexcentis millibus hominum, qui Aegypto egreſsi ſunt,ſoli duo ſcilicet Caleph & Ioſue terram promiſsionis intraſſe traduntur,ita in Meſsię tempore fore.Sic enim apud Oſeā ſcriptum eſſe,& canet ibi iuxta dies iuuentutis ſuæ,& iuxta dies aſcenſionis eius ex terra Aegypti.Hæc ille.

Zacharias loquens de Chriſto inquit:Aedificauit templum domino.Expectant Iudęi Chriſtum uaſtiſsimam in terris ex lapidibus mortuis machinam conſtructurum. Ieſus autem ſublime, & cœleſte ex uiuentibus animorum lapidibus templum diuina nimium arte conſtruxit.Sed iſti per ſuperiora etiam confutantur.

Hieremias:In diebus eius ſcilicet Meſsiæ,ſaluabitur Iuda,& Iſrael habitabit cōfidēter, dies illos quos nominat,ad Chriſtū pertinere uolunt,cuius manibus in priſcū illud,terrenumq; regnum reduci ſperāt,terreniſq; opibus ad uotū ditari. Nos aūt dicimus,per Chriſti gratiam & doctrinā,animas uolentium tam reliquorum quàm Iudæorum à priſtina illa culpa mundari,per quam mundationem habitare corpus cū hac fiducia poſſet ut poſt corporis ſolutionem ad cœleſtia reuolēt.Iuda,id eſt,Genus humanum,q; à Iuda id eſt,ab Iudæa totam originem habet,ſaluabitur,ſcilicet ſi uolet, ſed ex quo nam ſaluabitur? ſcilicet ex culpa per Adam concepta, & habitabit cœlum. Meminiſſe debemus Iſrael in ſacris literis interdum ſignificare homines cuiuſcūq; generis, modò uerum cultum Dei Iſrael ſequantur,etiam ſi ab Iſrael, ſeu Iacob ſecundum ſanguinem non deſcenderint.Quapropter Eſaias,ubi agit de propagatione populi Iſrael, per uocationē Gentium,ſub doctrina Meſſię inquit, Effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & cætera,& germinabunt inter herbas quaſi ſalices iuxta fluentes aquas.Et in eodem contextu declarat hanc propagationē ſeminis Iſrael,ſeu Iacob non eſſe ſolum ſecundum progeniem corporalem intelligendam.Idcirco ſubdit:Iſte dicit,Domini ego ſum,& ille uocabitur in nomine Iacob,& hic ſcribet in manu ſua Domino,& in nomine Iſrael aſſimilabitur,hæc ille.Qui dicit,Domini ego ſum Iſrael,ita eſt ſecūdum carnem,de quo etiam illud additur,& ille uocabitur in nomine Iacob. Quod præter hæc in textu ſequitur,ad eos pertinet,qui opinione,moribuſq; ſunt ſimiles Iſraël,unde Rabi Salomon ubi interpretatur uerba huiuſmodi,& in nomine Iſrael aſſimilabitur,ſic dicit:Iſti ſunt,qui ex cultu Gentilium ad uerum Dei cultum conuertuntur,digni enim ſunt, qui Iſraelis nomine nuncupentur,hæc Salomon. Quando igitur Prophetæ aiunt,Iſrael ſub Meſſia ſaluū fore,non genus hominum hoc,aut intelligunt,ſed omnes qui cultu, & uita Iſrael & Iacob ſe ſimiles reddunt,quod ſi uelis hoc nomine Iuda,& Iſrael,in textu illo Ieremiæ peculiarem duntaxat Dei populum ſignificari,eſto.At illi qui Dei filium negauerunt,degenerati ſunt,& à Romanis puniti ſunt,qui uerò illum ex Iudęis ſectati fuerunt,& multi quidem & magni uiri,uere erant Iſraelis nomine nuncupandi, atq; præcipui inter illos,ſigno

los,ſigno quodã à Deo dato,ante Hieroſolymæ urbis obſidionem in regnum Agrippę regis,qui Romanis amicus erat,aufugerunt ſeruatiq; ſunt. Vnde Dauid: Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugiant à facie arcus. Conſideratione dignum eſt illud non parua,quod uerè Paulus Apoſtolus uaticinatus eſt:Iudæos uidelicet aliquos pertinaces fore,donec Gentiles omnes omnino undiq; conuertantur ad Chriſtum,poſtremò etiam illos in ſeculorum fine penitus conuertendos. Adduxit quoq; Propheticum illud:Veniet ex Syon,qui eripiat,& auertat captiuitatem ab Iacob,&hoc illis à me Teſtamentũ,cum peccata eorum abſtulero.Sic demum ſtatutis temporibus Iuda ſaluabitur,eritq; tunc,quod diuinitus prædictum fuit,paſtor unus,& unum ouile, tunc implebitur illud Zacharię:In die illa erit Dominus unus,&nomen eius unum.Illud quoque Sophonię:Tunc reddam populis labium electum,ut uocent omnes in nomine Domini & ſeruiant humero uno. Adde rurſus illud Ezechielis: Tunc conuertam captiuitatem Iacob,& miſerebor domui Iſrael.Cui illud eſt ſimile:Reducam captiuitatem ueſtram de cunctis locis.Sed quando hæc erunt? quotidie ex captiuitate tũ peccati,tum hominũ liberãtur per Meſſiam Iudęi,quicunq; uolunt.Apparebit autem hoc præcipuè quando maximè uolent,hoc eſt, in ſecundo Chriſti aduentu,propè mundani curſus finem.Tunc Meſſias armis quibuſdam aduerſus impios prælia illa mouebit, quæ Zacharias in bello Hieroſolymitano futuro prædicit,& poſt ſubiũgit:In die illa erit Dominus unus,tunc Meſſias potenter effundet iram ſuper Gentes,& regna,quemadmodum Sophonias Propheta minatur,in quibus ſubiungit illud:Tunc reddam populis, tunc prælium illud Gog & Magog implebitur ab Ezechiele deſcriptum,quo finito,redemptionem Iſrael fore,prædicit Ezechiel,tunc conuertam captiuitatem. Chriſtus ergo in primo aduentu doctrina,exemplo,& opere,ſuauiter uolentium peccata remiſit,In ſecundo rem fortius aggredietur,purgabit acrius,& pertinaces cũ duce eorum Antichriſto uiolentia expurgabit,ſic enim Dei naturam diſciplinæ ordo requirit.

Daniel.Aſpiciebam in uiſu noctis, & ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis ueniebat.Propter hæc,& ſimilia expectant Iudæi Chriſtum non humilem habitu,& fortuna ſicuti Ieſum accepimus,ſed magnificum,& potentem,neſcientes duplicem eius aduentum eſſe. Venit humilis olim iudicandus, ueniet poſtremò magnificus iudicaturus. Quòd autem de ultimo mundi iudicio ibi loquatur Daniel, apparet,cum ſubiungit. Throni poſiti ſunt, & libri aperti ſunt. Aduentum uerò primum eſſe humilem multis Prophetarum oraculis,in ſuperioribus demonſtrauimus, de quo illud Dauidis. Ego autem ſum uermis,& non homo, opprobrium hominum,& abiectio plebis,omnes uidentes me deriſerunt me,locuti ſunt labijs,& mouerunt caput.Sperauit in Domino eripiat eum,ſaluum faciat eum,quoniam uult eum,quoniam tu es qui extraxiſti me de uentre.Spes mea ab uberibus matris meæ,in te proiectus ſum ex utero, de uentre matris meę,Deus meus es tu,ne diſceſſeris à me.Subdit multa ibidem ad idem manifeſtiſſimè pertinentia. Nonnulli Iudæorum cum diuerſa de diuerſo aduentu oracula legerent,duos Meſſias introduxerunt,alterum filium Ioſeph, id eſt,ex Ioſeph patre Effraim longo ordine deſcendentem, Paſſioni cædiquè ſubiectum. Alterum deſcendentem ex Dauide,quem Dauidis filium appellare conſueuerunt, qui Meſſiam alterum occiſum ſuſcitet,regnumquè Iſrael potenter inſtauret.Sed hi manifeſtè delirant.Sacræ enim literæ ab uno,& per unum,& ad unum pendere uolunt generis humani ſalutem, & quando de Meſſia loquũtur,ferè ſemper Dauidis,uel inde prolẽ uocãt,Ioſeph uerò patris Effraim nunq;.Hinc Rabi Moſes libro Iudicum adducens præcipuas omnes de Meſſia ſententias,concludit Meſſiã ex Dauidis genere fore,nullamq; alterius Meſſię mentionem facit.Inſaniunt igitur,qui fruſtra geminos inducũt,cum ſufficiat unus. Quãto rectius nos per unũ Ieſum ſufficientes implemus uaticinia omnia,quamuis diuerſa,& ſufficienter implemus.Ille ſiquidem Ioſeph cuiuſdam quaſi adoptione,ſiue fama, & cuſtodia filius,filius quoq; Dauidis regis ex matre,quæ deſcendit ex Dauide,iudicatus eſt à mundanis ſemel humilis,ſemel quoq; mundum potentiſsimè iudicabit.

Eſaias.Erit lux Lunę ſicuti lux Solis.Nõ de tẽpore primi aduẽtus hic loquitur,in quo nõ erat cõſuetus ordo mũdi mutãdus,ut aliàs diximus, ſed de ſeculo pòſt aduentũ Chriſti ſecundũ.Non enim ceſſabunt pòſt ultimũ Iudicium cœleſtia corpora, uel elementa, ſed motus,qui genera quietis eſt inſtitutus,atq; erit:deinde exuberãte lumine pulchri-

us uniuerſum, Adiũgit: Tunc ſanabitur uulnus populi & pſſura plagæ eius, q̃a deſtruet mortalitas ꝓpter peccatũ primorũ parẽtũ nobis inducta. Omnes em̃ hoĩs ad immortalẽ uitã reſurgẽt, q̃ Prophetę plures apertè p̄nunciãt. Rationes aũt reſurrectiõis in Theologia illa noſtra, q̃ in agro Regniano apud Achatẽ noſtrũ Ioãnẽ Chaualcãtẽ cõpoſuimus adduximus, ubi etiã adiunximus Zoroaſtrẽ, & Mercuriũ, & Platonẽ, reſurrectionẽ corporũ prædixiſſe, Hebræorũ uerò Prophetas plures hanc prænũciaſſe nemini dubiũ eſt.

Eſaias. Videbit ſemen longæuum.

Dauid. Ponam in ſeculũ ſeculi ſemen eius. In duob. his uaticinijs Chriſtus promittit ſpiritale ſemen, non corporale, ſimiliter ſacerdotiũ, & regnum ſpiritale, quãdo dicitur apud Dauidẽ. Tu es ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech, & ponã thronum eius ſicut dies cœli. Rurſus, ſedes tua Deus in ſeculũ ſeculi, uirga directionis, uirga regni tui. Et paulò pòſt ſubiungit etiã quod pertinet ad Meſſię nomen dicens: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitię præ conſortib. tuis. Ipſe enim excellẽtius omnib. regib. unctus, ſacratuſq́ eſt, ſcilicet quia à Deo, & in æternum. Merito aũt ſuprà dixerat, eum eſſe ſacerdotẽ ſecũdũ ordinẽ Melchiſedech. Hic em̃ Melchiſedech in ſacris uoluminib. ſacerdos fuiſſe Dei ſũmi refert, ſed qui nõ oleo cõmuni perũctus ſit, neq; qui ex ſucceſſione generis ſuſceperit ſacerdotiũ, ſicuti apd' Hebręos fieri mos erat. Ideo ſecũdũ ordinẽ illius Chriſti ſacerdos futurus p̄dicit̃, q nõ olei liq̃re, ſed uirtute cœleſtis ſpiritus cõſecret̃.

Nathã quoq; iuſſus eſt à Deo p̄dicere Dauidi regi de ipſo Meſſia ex eius ſtirpe naſcituro, talia quidẽ uerba cum impleti fuerint dies tui, dormies cũ Patrib. tuis, & ſuſcitabo ſemẽ tuũ pòſt te, qđ erit de uẽtre tuo. Hic ergo, qui pòſt Dauidis mortẽ naſcitur, Salomõ eſſe non poteſt, imò eſt Meſſias rex ęternus, non tẽporalis ut Salomon, & qui nõ tẽporale Salomon, ſed ęternũ Deo templũ ædificat. Loquitur em̃ ſic Deus ad Nathan: Et reparab o regnũ eius, hic ædificabit mihi domũ nomini meo, & dirigã thronũ eius uſq; in æternum, ego ero illi in patrẽ, & ipſe erit mihi in filiũ, ſcilicet quia Meſſias Dei filius magis eſt q̃ Dauidis, & paulò pòſt addit: Et regnũ eius erit uſq; in æternũ coram me, ſcilicet quia in ſpiritalib. bonis non corporalib. Ideo ſubiũgit. Et thronus eius erit erectus uſq; in æternum. Hoc regnũ Mahumethes intelligẽs melius, q̃ pertinaces Iudæi, inquit in Alcorano: Verbum Dei Ieſus Chriſtus Marię filius a creatore mundi miſſus eſt, ut eſſet Gentiũ omniũ facies in hoc ſeculo, atq; futuro. Tale fuit Ieſu Nazareni regnũ, q̃le à Prophetis Chriſto promittitur, ideo ipſe ait: regnũ meũ nõ eſt huius mũdi. Pontificibuſq́ eius ſucceſſoribus in ſpiritalib. rebus propriè reliquit imperiũ, nec uſq; ad mundi finẽ ſubſtantialis, & præcipua Pontificũ in quantũ Pontifices ſunt, & Chriſti uicarij, iuriſdictio ulterius ſe extendit. Rerũ uerò terrenarũ dominatio & adminiſtratio pontificib. acceſſoria eſt, tanquã accidens, nõ in quantũ uicarij Dei, ſed in quantũ Conſtantini Cæſaris ſunt Hęredes. Hęc aũt dicta ſunt, non ut authoritatẽ rerum temporaliũ Pontifici adimamus, habet enim re uera, quamuis tanq̃ accidens quoddã, ſine quo trecentos annos olim Põtifex uerus fuit, atq; eſſe poteſt, ſed ut tela Iudæorũ hac ueritate facilius deuitemus. Nã ubi Daniel ſub quatuor beſtiarũ figuris, quatuor regna ſignificat, per quartã beſtiã Iudæi omnes imperium Romanum intelligi uolunt. Quoniam uerò Daniel ait quartam beſtiam deſtruendã fore per regnũ à Deo cœli ſuſcitandũ, exponunt Iudæi Romanũ Imperium in aduẽtu Meſſiæ deſtrui debere. Addunt regnũ Eccleſiæ idẽ omnino eſſe, atq; Romanũ illud antiquũ, licet anguſtius. Vnde concludũt, Imperiũ regnũ eſſe, poſtq̃ per Meſſiã ab eis expectatũ eſt diſſoluẽdum. Quod quidẽ inde confirmãt, quia Daniel ait. Ex quarta beſtia cornu paruulũ pullulare, quod ſermones cõtra excelſum loquat̃, qualẽ uolũt fuiſſe Ieſum eiuſq; uicariũ. Huiuſmodi uerò machinatio falſa eſt, tũ quia regni Romani ratio in reb. corporalib. conſiſtit. Chriſtiani regni ratio in reb. omnino incorporalib. Diuerſa igit̃ regna ſunt. Vnde ẽt hodie Imperatorẽ noſtrũ à Põtifice diuerſum eſſe uidem9, tũ quia Daniel dicit, ꝙ illud cornu faciebat bellũ cõtra Sãctos, & p̄ualebat eis. Qđ de Ieſu, eiuſq; uicario ei ſimili, dici nullo modo poteſt. Adde ꝙ ibidẽ Daniel prædicit, quartã beſtiã periturã, quãdo ueniet ille quaſi filius hominis in nubib. cœli. Totũ hoc in ſecũdo Chriſti aduẽtu eſt implẽdũ, quãdo cũ maieſtate, & potẽtia ſumma accedet ad iudicãdũ. Nullo aũt modo in aduẽtu primo, in quo nõ potens, magnificuſq́, ſed tanq̃ lapis abſciſſus & abiectus uẽturus à Daniele prænũciat̃. Cornu uero illud Antichriſtus erit, paruũ ſcilicet, q̃a ex uiliori Iudæorũ fece Antichriſtus trahit originẽ. Annectit̃ quartæ beſtiæ. i. Tyrãnicæ

poteſtati. Beſtia enim hęc tyrannidē uniuerſam mundi ſignificat, ab initio Romæ uſq; ad mundi finē, quæ caſura eſt una cū ſummo tyranno Antichriſto in ſecundo Chriſti aduētu ad iudiciū, circa finē mundi. Dicit enim Daniel: Iudiciū ſedit, dicit rurſus, ſtatim finis. Sunt qui uelint cornu illo non modo Antichriſtū, uerum etiam tyrannicam hæreſim, hæreticamq; tyrannidem Mahumethis regis Arabum ſignificari, eſſe enim imaginem Antichriſti, quemadmodū Ioannes Baptiſta fuit imago Chriſti. Quod aūt quarta beſtia tyrannide uniuerſam in qualibet mundi parte à Romanis primis exortam uſq; ad Antichriſtum, & mundi finem ſignificet, ex eo patet, quod omnes etiā Iudæi conſentiunt per beſtiam primam ſignificari uniuerſam mundi tyrannidem ab initio mundi uſq; ad Nabuchodonoſarem. Exitus enim rerum exordijs proportione quadam congruere debent.

Contra Iudæos quod miſeri ſunt in Chriſti uindictam. Cap. XXIX.

SI quis Hebręorum hiſtorias conſideret, reperiet eos nunquā graui calamitate oppreſſos fuiſſe, niſi quotiens ſcelus aliquod turpiſſimū patrauerunt. Antè Babylonicam ſeruitutē in idolatriā inciderunt, uiasq; Hieroſolymæ urbis Prophetarum ſanguine repleuere (quemadmodū in Regum libro legitur) cæteraq; ſimilia facinora commiſerunt, propterea paſſi fuerunt ſeruitutē annorū ſeptuaginta in Babylonica regione. Deinde uſq; ad tēpora Ieſu Chriſti noſtri ſatis iuſtè uixere, quē nō aliter tractauerunt q̃ Prophetas antè illū eius gratia miſſos. Cum uerò poſtquā Ieſum interfecerūt, diutius acerbiusq; quā unquam antea puniantur, neceſſariū eſt tunc illos ſcelus idolatria, & Prophetarū cęde immanius patrauiſſe. Vnde Hieremias: Nō audierunt me, nec inclinauerunt aurē ſuā, ſed indurauerunt ceruicem, ac peius egerunt quam patres eorū. Quod quidem oſtendit Ieſum uerum Meſſiam, & pluſquam Prophetam, & pluſquam diuinum hominē, imò Deum re uera fuiſſe. Dicite quęſo Iudęi, cur in ueſtro illo legum nouarum uolumine Talmut, quòd ferè quadringentis pòſt Ieſum annis cōpoſuiſtis crudeliores aduerſum Chriſtianos leges, q̃ Nero & Domitianus excogitare potuerūt, ſtatuiſtis. Cum tamen non à Chriſtianis, ſed à Romanis idolatris diſperſi fueritis. Cur tā uenenoſis execrationib. nobis præcipuè ter ſaltē quolibet die in ſacris ueſtris mala grauiſſima imprecamini, cum nos pro uobis oremus Deum, & mitiores etiā q̃ Mahumethēſes erga uos ſimus. Nū putatis Chriſtianā legem Mahumethenſi ignobiliorē eſſe, imò præſtantiorē. Verum inſtigat animos ueſtros clā, ut arbitror, ipſa natura ad odiū Chriſtianorū, quia uidelicet propter Ieſum Chriſtū diuina uos iuſtitia diſſipauit. Videre licet quo pacto Chriſtianę uindictæ quāuis inſcij aditū patefeciſtis. Profectò, quia inter uos multi propter impiā negligentiā, & ignorantiam ſcripturarū inermen Ieſum fuiſſe uerū Meſſiam nō crediderunt. Idcirco mox uel expectātes, ut Suetonius inquit, uel iā (ut multi inter uos opinabātur) habentes aliū, qui armis potens eſſet à Romanis audacter rebellauiſtis, ob q̃ rebellionē funditus euerſa urbs, homines occiſi, diſperſiq; ſunt. Hæc habemus à Suetonio. Perditi ergo eſtis, quia Ieſu Chriſto nō crediſtis, quod quidē Ioſephi ueſtri uerbis poſſumus cōfirmare, qui multa Diuinæ in Iudæos indignationis adducit ſigna, & miracula euidentiſſima, & horrēda, atq; affirmat in ſumma celebritate ueſtrā urbem Hieroſolymā, in quam tūc azymorū gratia tota fermè Iudęa cōfluxerat, obſeſſam à Romanis fuiſſe. Certū eſt aūt ijſdem diebus uos Ieſum ſuperiorib. annis interfeciſſe. Addit Titum, qui obſederat urbē, ſolitū dicere, propter multa portenta Deū ita eſſe Iudæis iratum, ut timeret, ne ei quoq; iraſcerēt, ſi Iudæis ignoſceret. Itaq; licet Titus nō eſſet, ſimiliterq; Veſpaſianus, tñ impellēte Deo, crudelius, imò iuſtius actū eſt, quā Romani unq̃ aliàs cōſueuerint. Siquidē in ea urbe perierunt fame, ferroq; ſupra undecies centena Iudęorū milia, uenūdata uerò ſunt plura q̃ nonaginta milia captiuorū. Hęc Ioſephus, qui & interfuit. Atq; repetit Euſeb. Addit Ioſephus hęc: cū Titus circūiens peruidiſſet repletos mortuorum cadaueribus uallos, & humani corporis tabo patriā terrā rigari, cū ingenti gemitu eleuatus ad cœlū manibus, Deum inuocat teſtē, hoc ſuū opus non eſſe. Deinde ita ſubiūgit: Arbitror equidē, quod etiā ſi aduerſum impios Romanorū pauliſper arma ceſſarent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuijs, aut Sodomitanis ignib. & fulminib. cœlitus miſſis, mortis ſuppliciū ciuitas pependiſſet, quæ multo infauſtiorē illis, qui talia perpeſſi fuerant, & nequiorē uirorum præſentem hanc protuliſſet Deitatem, pro quibus & om

nis gẽs pariter mereretur extingui. Idem confirmat Philoſtratus in uita Apollonij Theanei his uerbis: Titus captis Hieroſolymis omnia circũ loca cadaueribus compleuerat. Finitimæ autem Gentes ob uictoriam coronare eum uoluerant, ille uerò tali honore indignum ſe eſſe reſpondit. Non enim ſe fuiſſe talium operum authorem, ſed Deo iracundiam contra Iudæos demonſtranti, ſuas manus præbuiſſe. Hęc Philoſtratus. Adſuit ea in obſidione Veſpaſianus, qui cum urbe deleta, de Iudæis triumphaſſet, quemadmodum Suetonius narrat, ſtatim coram populo duo fecit miracula. Nam cæcũ & claudũ tactu ſolo curauit. Is tamẽ neq; antea unquã, neq; poſtea tale aliquid feciſſe narratur, quaſi diuino auxilio miracula illa fecerit, ſtatim cum diuino impulſu Chriſtianum ſanguinem uindicaſſet. Quamuis enim ſatis iuſtus eſſet, non tamen ea uel ſanctimonia, uel doctrina, & arte, ut miracula poſſe facere uideretur. Clemens & Egeſippus Apoſtolorum diſcipuli ſcribunt: Iacobum fratrem Domini uſq; adeò iuſtitia præſtantem opinione omnium extitiſſe, ut & Iudæorũ prudentiſsimi quiq; crederẽt, hanc cauſam fuiſſe oppugnationis Hieroſolymorum, ſub Veſpaſiano ſtatim pòſt necem Iacobi conſecutę, quòd in illum ſceleratas manus inieciſſent, & Ioſephus ita ſibi uideri per hæc euidenter indicat. Quę omnia, inquit, acciderunt Iudęis pro uindicta Iacobi iuſti, qui erat frater Ieſu, qui dicitur Chriſtus. Quem iuſtiſsimum, & pijſsimum omnium confeſsione uirum Iudæi interfecerunt, hæc ille. Quod autẽ Chriſtiani ſanguinis uindicãdi cauſa, Deus eos perdiderit, ex eo patet, quòd nullum aliud illis temporibus facinus patrauerunt, cuius cãuſa Deus illis uideretur tam acriter indignari debere, indignatus tamen erat omnino, quod Ioſephus ipſe, qui aderat, in ſeptimo belli Iudaici libro ſic aperit. Infelici, inquit, plebi deterrimi quidam homines, & deceptores falſa uaticinantes ſuadebãt, ut euidentibus ſignis, & indicijs iracundiæ, & indignationis diuinæ non crederẽt, quibus apertè futurum & urbis, & Gentis portendebatur excidium, ſed uelut amentes, qui neq; oculos, neq; animam haberent, ſpernebant omnia, quę cœlitùs nunciabantur. Etenim ſtella præfulgens gladio per omnia ſimilis imminere deſuper ciuitati, & cometes præterea exitialibus flãmis ardere per totum uiſus eſt annum. Sed & ante excidij tempus, ac belli, cum populi ad diem feſtum Azymorum conuenirent, octaua die menſis Xandicis, qui eſt Aprilis, noctis tempore, hora nona, tantus luminis fulgor aram templumq; circundedit, ut putarent omnes diem clariſsimum factum, & permanſit ſpatio horæ dimidię, quod imperitis quidem, & ignaris proſperum uidebatur. Sed legiſperitos, & doctos, & probos quoſq; doctores non latuit exitiale portentum. In eadem quoq; feſtiuitate uitula ſacrificijs admota, & aris àſſiſtens inter ipſas miniſtrorum manus enixa, eſt agnam. Sed & ianua interioris ædis, quæ reſpiciebat ad Orientem, cum eſſet ęre ſolido induta, ac perinde immenſi ponderis, quæ uiginti uiris ſummo conatu impellentibus clauderetur, ferreis quoq; uectibus, & ſeris munita, ac peſſulis in altum demiſsis teneretur obſtricta, repente hora noctis ſexta apparuit ſponte patefacta. Sed & tranſacto die feſto, poſt aliquot dies, prima & uigeſima die menſis Artemeſi, id eſt, Maij, prodigioſus apparuit uiſus, & fidem penè excedens, quòd certè falſum putaretur, niſi oculorum fidem confirmaſſet malorum cõſecuta pernicies, & enim propè Solis occaſum uiſi ſunt currus, & quadrigæ in omnem regionem per area ferri, & armatorum cohortes miſceri nubibus, & urbes circũdare agminibus improuiſis. In alio autem die feſto, qui pentecoſtẽ appellatur, noctu Sacerdotes ingreſſi templũ ad myſteria ex more cõplenda. Primo quidem motus quoſdam, ſtrepituſq; ſenſerunt, tum deinde uoces ſubitas audiunt, dicẽtes. Migremus hinc. Additur ijs aliud terribilius, etenim quidam Ananiæ filius Ioannes nomine, uir plebeius, & ruſticus, antè quartum belli annum, cum ciuitas in pace, & abundantia perduraret, in die feſto tabernaculorum repentè clamare cepit: Væ ab Oriente, uæ ab Occidente, uæ à quatuor uentis, uæ ſuper Hieroſolymam, & ſuper templum, uæ ſuper ſponſos, & ſponſas, uæ ſuper populum, & indeſinenter die noctuque per omnes plateas circumiens hoc clamabat, uſque quo quidam primores ex populo uiri, uelut infauſti præſagij indignatione commoti, correptum hominem uerberibus multis afficiunt. At ille nequaquam pro ſe aliquid loquens, ſed ne eos quidem, qui circunſteterant, deprecans, eaſdem uoces pari obſtinatione & clamore repetebat. Tum principes intelligentes, (ut res erat) numinis eſſe motus in uiro, perducunt eum ad Iudicem Rom. apud quem

flagris

flagris ad oſſa uſq; laniatus, neque preces neq; lachrymas fudit, ſed eãdẽ uocẽ miſerabiliter, & cum quodam ululatu emittẽs per ſingula pene uerbera proferebat. Addens etiã hoc, uæ uæ Hieroſolymis, hucuſq; Ioſephus. Sed antè illum Ieſus mala hæc ita prædixerat. Væ prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Orate autem, ut non fiat fuga ueſtra hyeme, neq; Sabbato. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis neq; fuit ab initio ſeculi hucuſq;, neq; erit. Videns igitur Ieſus ciuitatem fleuit ſuper eam dicens: Si agnouiſſes & tu in hac die, quæ ad pacem tibi ſunt, nunc autem abſconditum eſt ab oculis tuis, quia uenient dies ſuper te, & circundabunt te inimici tui uallo, & circuibunt te & perurgebunt te undique, & ad ſolium deducent te & filios tuos, & neceſſitas magna ſuper terram erit populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes Gentes. Et Hieruſalem erit conculcata à Gentibus quouſque compleantur tempora Gentium. Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquabitur deſolatio eius. Prædixit & his alia ſimilia, quæſi quis cum Ioſephi hiſtoria conferat de Chriſti diuinitate dubitare non poterit. Quid præterea dicetis ad hæc ô miſeri, quod non ſemel tãtum afflicti eſtis, aut breue tempus, quem admodum ſolent, qui pro delictis humanis pœnas dant, ſed tanquam ſempiterno Deo pœnas pro læſæ maieſtatis crimine dantes, & ubiq;, & ſemper miſerabiles oberratis, neque id quidem iniuria. Semper enim peccatis, tũ quia pertinaces eſtis, tum quia myſterio Chriſti detrahitis. Quamuis aũt multæ nationes Chriſtianis obſtiterint, rigidius tamen uos quã alij iure puniti eſtis, & puniemini, quia olim ſuper cæteros honorati à Deo nimium ingrati fuiſtis, Prophetas occidiſtis, & Chriſtum. Primi omniũ Chriſtianis, tum in Iudæa rapinis & nece, tum ubiq; Gentium inſidijs aduerſati eſtis. Excitabatis ubiq; contra eos Gentium uires, unde & exemplo, & inſtigatione multorum Iudæorum Chriſtiani paſsim lacerabantur. Verum cœleſtis dux exercitum ſuum undique obtruncatũ miris modis inſtaurabat, & mirificè augebat. Fuiſſe autẽ uos in Chriſti uindictam diſsipatos, Mahumethes etiam cõfitetur, qui ait in Alcorano: Deum eripuiſſe Ieſu animam ex manibus Iudæorum, reduxiſſe ad ſe atq; exaltauiſſe, ſectatoreſq; Chriſti perſecutoribus præpoſuiſſe etiam uſq; ad mundi iudicium atq; finem. Decreuiſſe inſuper, incredulos Iudæos omni uindice tutoreq; priuatos in hac uita, & altera cruciatibus ſummis affligere. Sed audite Moſen ueſtrum Aegyptium in libro Iudicum ordinariorum ita dicentem: Ieſus Nazarenus uiſus eſt eſſe Meſsias, ac ſentẽtia Iudicum interfectus, cauſa fuit, ut deſtrueretur Iſrael gladio, hæc ille. Verum diuina iuſtitia quamuis ſtatim pòſt Ieſum fermè ſingulis annis uſq; ad Titum diuerſis, & grauibus calamitatibus, cædibuſq; uos oppreſſerit, quòd Florus, Ioſephus, Philo, Euſebius, oſtendunt, tamẽ ſummum illud ueſtræ urbis excidium anno pòſt Ieſum quadrageſimo ideo diſtulit, ut & uos pœnitentię tempus haberetis, & Chriſtianæ legis exordium ex tanta urbe ueſtra, & ſemota rerum temporumq; confuſione, cunctis ſeculis clarius innoteſceret. Factum eſt etiam ut ſtante urbe uiolentius à uobis torqueri Chriſtiani potuerint, exactiuſq; probari. Puniuit autem uos Chriſtus idolatrarum manibus, non Chriſtianorum, ut oſtenderet Chriſtianos ſuos abſq; ulla uiolẽtia, & uiuere debere, & poſſe regnare. Atq; tam miraculoſe puniuit ut nihil miſerabilius uel unquam fuiſſe, uel fore tam Chriſtus prædixerit, quam Ioſephus confirmauerit. Legite quintum de his rebus Ioſephi librum, uidebitis etiam matres fame filios deuoraſſe. Sed ut breuibus omnia comprehendam, nulla excogitari poteſt tragœdia luctuoſior, atq; hanc quidem miſeram in Chriſti uindictam fore plebs olim ueſtra prædixit. Nam cum Pilatus ait, innocens ego ſum ſanguine iuſti huius, uos uideritis, illi reſponderunt: ſanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.

Reſumptio probationis de Chriſtiana uindicta in tria capita.

QVoniam uerò uarias quotidie huius ueſtræ calamitatis cauſas diligenter excogitatis, quo cędis Chriſtianæ culpam ſubterfugiatis, rem omnem ab initio repetentes in tria capita colligamus. Tria potiſsimum in eo ſcelere, cuius culpa diſperſi eſtis, concurrere oportere neceſſarium arbitramur. Primum quidem illud, quod ab initio tetigimus, quòd uidelicet multo grauius ſit, quã ea culpa, ob quam olim in Babyloniam diſperſi fuiſtis, & tanto ſaltem grauius quanto conditio ueſtra pòſt Ieſum deterior eſt quam in ea diſperſione. Calamitas hæc à cęde ueſtrorum inenarrabili, & uiliſsima uenditione traditur incepiſſe, ſępe quidem alias, & grauiter ante Titũ, & pòſt Ieſum, maximè uerò Hieruſalẽ ſub Tito, & in Meſopotamia ſub Traiano, & Biter, ſub Adriano, paſsimq́ ſub Gallo, quod quidẽ in ea, quæ ante Chriſtũ fuit non contigit. Addite quòd Claudio ultra cæteras calamitates etiam fame extrema, ut inquit Lucas, uos Deus oppreſsit, quam quidem Claudij tempore magnam fuiſſe in Iudæa etiã Ioſephus aſſerit. Rurſus in alijs diſperſionibus duces ueſtri generis honoratos paſsim habebatis, legitimumq́ſacrorum ueſtrorum cultum integrum ſeruabatis, in hac uerò nequaquam. Præterea uos Deus tunc Prophetarum miſsione conſolabatur, qui uel citam liberationem pollicebantur, qualis Hieremias, atq́ Ezechiel, uel iam inſtantem monſtrabant, qualis Daniel, Eſdras, Aggeus, & Zacharias. Ex quo apparet, Deum uos tunc tanquam filios habuiſſe, non ut hodie tanquam hoſtes. Nullum enim pòſt Ieſum Prophetam habetis, quòd uobis minatus eſt Pſalmus: Iam non eſt Propheta, & uos non cognoſcet amplius. Cur Deus uos uita, maxima ex parte, atque Sacerdotio, regno, Prophetis iamdiu omnino priuauit? Vt oſtenderet uos omnis diuinæ ſpei, hæreditatisq́ expertes, tanquam rebelles iam pridem reprobauiſſe. Quomodo ergo Meſſiam ab eo expectare poteſtis? à quo Meſsię præcones, & ſimilitudines minime impetratis. Poſtremo aliàs ad breue quoddam tempus, & ad regiones quaſdam, pòſt Ieſum ad longiſsimum, imò ad uniuerſum, perq́ue omnem orbem eſtis exterminati, utpote qui in Deum ipſum, qui ſemper & ubique eſt, cum peremiſtis Ieſum, propriè deliquiſtis, cum occidiſtis Prophetas, in Dei nuncios peccauiſtis, cum coluiſtis idola, regnum Deo quantum in uobis fuit, abſtuliſtis, quid reliqui uobis ſupererat, niſi ut in perſonam Dei propriam ſæuiretis? Si igitur occidentes Ieſum ſcelus commiſiſtis, Prophetarum cæde, & idolatria maius, tunc certè ſæuiſtis in Deum, atque econuerſo, ſi quando manus in Deum impias inieciſtis, tunc ſolum id geri potuit, cum inieciſtis in Ieſum, qui ſolus in orbe terrarum ſolis uirtutibus, prodigijſq́ue eſſe ſe uerum ſummi Dei filium, Deumq́ue monſtrauit. De primo hactenus dictum ſit. Secundo uerò loco ad culpam hanc ueſtram, ob quam miſeri exulatis pertinet, ut uobis omnibus, ubique, & ſemper communis ſit, ſinguli enim continuè ubiq́ Gentium miſeram uitam ducitis. Nullum aliud uerò ſcelus excogitari poteſt, quo ſinguli, aſsiduèq́ infecti ſitis, niſi quòd uitam Ieſu ſuorumq́ diſcipulorum improbatis, cædem uerò probatis, quàm ob cauſam Chriſtianæ cædis participes eſtis, quod quidem ita tetigit Hieremias: Quid uultis mecum iudicio cõtendere? omnes enim uos deliquiſtis in me. Cum uerò uitulum in orbe fabricatum, uel Prophetarum cædes, uel alia quęuis maiorum ueſtrorum immania ſcelera uituperetis? carcatisq́ omni inclinatione, ſeu ad Prophetas occidendos, ſeu ad idola fabricanda, ſequitur ut nullo modo ſcelerum illorum propriè participes ſitis. Delirant igitur qui uos propter idola culta, uel Prophetas occiſos hac calamitate preſſos exiſtimant. Tertium uerò, quod ad culpam tantæ miſeriæ cauſam attinet, eſſe uidetur, ut occulta ſit, uobisq́ ignota, ſiquidem in libro illo Talmutico, qui inſcribitur Magnila, quęritur cur in Babylonia peregrinantibus, afflictionis terminus prædictus fuit, quod ita Hieremias teſtificatur. Poſtquam completi fuerint in Babylone ſeptuaginta anni, uiſitabo uos. Peregrinantibus autem pòſt Titum, nullus unquam miſeriarum prædictus eſt finis. Ad hoc ibi ſic breuiter reſpondetur. Tũc illis finis malorum oſtenſus eſt, quemadmodum & culpa, ob quam mala patiebantur aperta, his autem quibus ignota culpa eſt, ignotus & finis, hæc ibi. Nullum uerò aliud commune ſcelus ueſtrum omnino eſt omnibus uobis ignotum, præter id, quòd in Ieſum ueſtri commiſerunt, ac uos approbatis.

Non

Non ſolum enim malum, id eſſe neſcitis, ſed cum peſsimum ſit, optimum eſſe putatis.

Confirmatio rerum noſtrarum ex Iudaicis contra Iudaeos de ſacris libris. Cap. XXX.

CIrcunfertis Iudaei paſsim, ac ſemper (Deo uolēte) Hebraicos Prophetarum libros, ex quibus intelligere licet cuiq;, Chriſtianos Prophetarum uaticinia non finxiſſe, quod tetigit Dauid: Deus meus demonſtrauit mihi de inimicis meis, ne occideris eos, ne quando obliuiſcantur legem tuam, diſperge eos in uirtute tua. Sic igitur inuiti teſtes eſtis noſtrae ueritatis ubiq;. Habemus & nos ſacras Prophetarum literas à pluribus poſt Chriſtum translatas in Graecum eloquium, & Latinum. Habemus inſuper translationem illam apud Ptolemaeum regem factam, annis pluribus quàm trecentis ante Chriſtum, à duobus ſeptuaginta Iudaeis, ex omni populo ab Eleazaro Pontifice electis, tanquam omnium praeſtantiſsimis. Quod Graecus Ariſtaeus, regis illius familiaris, qui & interfuit, ac Ioſephus ſcribit. Addunt regem translationis huius gratia, centum millia Iudęorum, qui in Aegypto ſeruiebant, à ſeruitute ſuis pecunijs redemiſſe, munera incredibilia templo, Pontificiq; donaſſe, tradu-ctores mirum in modum honorauiſſe. Qua ego translatione libentius utor, ut perfidam hanc plebeculam Iudaicam cum egregijs illuſtrium Iudęorum illorum armis cōuincam. Neque putandum eſt uolumina illa à Chriſtianis, quae iam pridem per orbem ſparſa erant, uitiata fuiſſe, à primis praeſertim, qui ea tanquā rem coelitus miſſam uenerantes, eorum myſteria ſanguine defendebant.

De miraculis.

VEnio ad miracula, quae non negatis quidem, imò in pluribus hiſtorijs ueſtris tam Apoſtolos quam Ieſum feciſſe miracula confirmatis. Sed quidam inter uos aiunt, Ieſum mendicum apud Aegyptios in pueritia paucis annis ad ſummum magiam didiciſſe, rem ſupra modum arduam, quam tot, tantiq; Philoſophi illuc undiq; confluentes, ut in aetate etiam perfecta, multis annis, uel minima ex parte diſcere nō potuerunt. Quis nam magus aliquis, cū publicè ſumma cum ignominia comprehenſus, occiſusq; fuerit, aſſequi ſtatim potuit, ut ſummus Deus paſſim haberetː Qua nā magia uſi ſunt, rudes piſcatores illi, Ieſu mortuo, quos miracula feciſſe neceſſarium eſt, alioquin Ieſus interemptus authoritatem breui omnem penitus amiſiſſet. Si magi erant, cur non ut ſolent ambitioſi homines, ſeipſos potius quàm Ieſum praedicabant mendicum, publice infami morte peremptum. Qua uerò arte, aut ruſtici piſcatores illi, Paulum & Apollo Iudaeos, hominū omnium doctiſsimos, multosq; alios ualde eruditos, & claros ad ſuſtinendam mortem irretiuerūtː aut Paulus Hierotheum, & Dionyſium Areopagitam Philoſophos Platonicorū omnium excellentiſsimos, caeterosq; ſimiles, ſimiliter illaqueauitː quae iucunditas, quę utilitas illis magię propoſita erat, quotidie non ſui, ſed Chriſti amore periclitantibusː Unde Iuſtinus Philoſophus excellens in libro, quem ad Antonium Imperatorē pro noſtra religione ſcripſit, inquit: Ego ipſe ſectis Platonicis inſtitutus, audiens uituperari Chriſtianos, ac uidens eos impauidos ad ſuſcipiendam mortem, atq; omne ſupplicium tolerandum, conſidęrabā quòd impoſsibile eſſet eos in malitia, & in libidine cōuerſari, Haec ille. Sed audire libet Tertullianum temporibus Iuſtini propinquum ad Romanos iudices ita clamantem: Omne malum, aut timore aut pudore natura perfuderit, denique malefici geſtiunt latere, deuitant apparêre, trepidant deprehenſi, negant accuſati, nec torti quidem facile, aut ſemper confitentur, certè damnati moerent, dementant in ſemetipſos, mentis malae impetus, uel fato, uel aſtris imputant. Nolunt enim ſuum eſſe, quia malum agnoſcunt, Chriſtianis uerò quid ſimile, neminem pudet, neminem poenitet, niſi planè retro non fuiſſe. Si denotatur, gloriatur, ſi accuſatur, nō defendit, interrogatus, uel ultro confitetur, damnatus gratias agit. Quid hoc mali eſt, quod martyrialis mali non habet timorem, pudorem, tergiuerſationem, poenitentiam, deplorationem. Quod hoc malum

 eſt, cuius

De reſurrectione Chriſti.

CAetera quidem miracula Ieſu, quia ſæpe, & multa, & corã populo facta ſunt, & decantantur à multis, negare nõ audetis. Reſurrectionem autem, quãuis multi de illa ſcripſerint, tamen quia non omnibus nota fuit, omnino negatis. Hanc tamen à Ioſepho cõfirmatam uidetis. An neſcitis corpus illud Ieſu, quod pòſt reſurrectionem immortale diuinumq́; omnino fuerat effectum, non decuiſſe quorumlibet mortalium oculis, ſed ab illis duntaxat uideri, qui ſtatuti teſtes alijs à Deo fuiſſent. Viderunt autem Ieſum ex mortuis ſuſcitatum. XL. diebus ſæpe & pluries, neque ſolum Apoſtoli, uel diſcipuli, uerum etiam plures quam quingenti fratres ſimul congregati, quod teſtatur Paulus Apoſtolus dicens: multos illorum adhuc, cum illa ſcriberet, uiuere. Reſurrexiſſe uerè Ieſum non illi ſolum teſtantur, Verum etiam mille hominum milia tàm Iudæorum quàm Gentilium, qui ſicuti & illi pro ſola Ieſu publice, ignominioſeq́ue interfecti gloria, certam acerbiſſimamq́; mortem libentiſſimè ſubierunt. Deridenda eſt igitur ficta illa à uobis Hiſtoria, diſcipulos corpus eius, ſepulchro ſurreptum in hortis inter herbas occultauiſſe, ſed paulò pòſt ab exploratoribus ad hoc ipſum à Pontifice miſſis, fuiſſe repertum. O imprudentes nimium, & inepti, cur cadauer illud in foro non ſuſpendiſtis? ſi delere Ieſu gloriam penitus ſtudebatis, ſic enim omnes ſubito Nazarenã ſectam deſeruiſſent.

Confirmatio trinitatis Dei & diuinitatis Chriſti ex Iudaicis. *Cap. XXXI*

QVid diuinam trinitatem uituperatis, ueſtrorum myſteriorum prorſus ignari? Legite ueſtrorum interpretum commentaria ſuper Pſalmum, Deus Deus Dominus locutus eſt, & uocauit terram. In illis enim quæritur, quam ob cauſam Pſalmus ter uocat Deum, atque reſpondetur, ut uidelicet oſtenderet, Deum tribus his nominibus ſeculum creauiſſe, ſecundum tres proprietates, quibus creatus eſt mundus. Hæ uerò ſunt, ſapientia, ſcientia, & prudentia, ſicut legitur in Prouerbijs Salomonis: Dominus in ſapiẽtia fundauit terram, ordinauit cœlos in prudentia, & in ſcientia ſua abyſſi erumpunt. Ter quoq́; nominatur Deus in Exodo. Ego ſũ Dominus Deus tuus, Deus Zelator. Ecce tria diuina nomina ſecundum tres Dei proprietates, quibus conſtituta ſunt omnia. Legitur ſimiliter in libro Ioſuę: Deus Deus Dominus ipſe ſcit, hæc ibi. Similem expoſitionem in commẽtarijs ueſtris in Geneſim rapietis, in ea parte præcipue. In principio creauit Deus cœlum & terram, ubi Rabi Eliazar inquit. Nõ eſt creatus mũdus, niſi per uerbũ, uel cũ uerbo Dei, ſicut habetur in Pſalmo, Verbo Domini cœli firmati ſunt. Et ſequitur ibidẽ, Rabi Simeon inquit, Inſpirauit, uel inſufflauit Deus ſpũmum ſanctum, & creatus eſt mundus, ſicut in Pſalmo legitur: Spiritu oris eius omnis uirtus (aliter exercitus) eorum, hæc ibi. Negatis Deũ filiũ naturalẽ, id eſt, eiuſdem naturæ, habere, Deus tamen in Pſalmis ait: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Neq́; hoc de angelis, animiſq́; dici poteſt, qui nõ geniti, ſed creati ſũt. Nõ enim de ſubſtantia Dei, ſed de nihilo proceſſerunt, ideo & ſi quãdoq́; dicunt in ſacris literis filij Dei, nunquam tamen à Deo dicũtur geniti. Dixit autem hodie, id eſt in æterno, hodie ſcilicet in præſenti illo æternitatis ſtatu, qui neq́; principiũ habet, neq́; finẽ. Quicquid enim ex ſubſtãtia Dei eſt, & intra Deũ, æternum eſt. Ideo in Pſalmo, Deus iudiciũ tuũ regi da. Vbi manifeſtè de filio Dei tractatur, de ipſo filio dicitur: Erit nomẽ eius in ſecula, & ante ſolem permanet nomen eius. Quod autẽ de filio Dei æterno ſit ſermo, illud declarat, quod ubi trãslatio noſtra dicit, permanet. Hebraicus textus habet ynnõ, quę quidẽ dictio à nyn deriuatur, nyn filius eſt. ynnon ergo quid aliud ſignificat quam filium, progenitum, natum, atq́; abſolutum. Quod Deus filium habeat, Salomon in Prouerbiis teſtimonio eſt. Quis aſcendit in cœlũ, atq́; deſcendit? quis continuit ſpiritum in manibus ſuis? quis colligauit aquas quaſi in ueſtimento? quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? quod nomen eſt eius? & nomen filij eius? ſi noſti. Audite inſuper Eſaiam ad Deum ita clamantem: Sanctus. Sanctus, Sanctus Dominus Deus ſabaoth. Ter Sanctus trinitatem diuinarum ſignificat perſonarum, Dominus, in ſingulari unicam Dei ſubſtantiam. Plena eſt omnis terra gloria eius, hoc aſſumptionem hominis è uerbo Dei factam ſignificat, nam ibidem Eſaias Deum in throno ſub figura hominis collocabat.

exercituum Dei noſtri, Hebraica ueritas habet, Heloym haym, id eſt, Deorum uiuentium. Quod autem ſequitur, habet ſingulare, ſicut nos habemus, iungitur nomen Dei plurale uerbo plurali in Regum libro ſecundo. Quæ eſt Gens ut populus Iſraël? propter quam iuit Deus, ut redimeret ſibi in populum. Veritas Hebraica dicit, iuerunt Heloym, id eſt Dij. Item in Eccleſiaſte legitur: Quis eſt homo, ut poſsit ſequi regem factorem ſuum. Hebraicus textus dicit: Quis eſt homo, ut intret poſt regē, qui iam fecerunt eum. Dauid cū Deo ipſi dicit: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, nonne differentiam quandam ponit in Deo inter eum qui ungitur, & eum qui ungit, imo eos qui ungunt. Tetigit enim filium, qui ungitur, & patrem ac ſpiritum, quando de ungentibus dixit: Deus Deus. Quod autem Deo ipſi loquatur, patet ex præcedentibus, prædixit enim: ſedes tua Deus. Sed & quando dicit de Domino Deo ſuo. Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis, nonne inter eum qui ſedet ad dexteram, & eum prope quē ſedet differentiam ſignificat perſonalem. Quod autem duo iſti in natura conueniant, translatio Chaldæa demonſtrat, dicit enim: Dixit Dominus uerbo ſuo. Apparet etiam per illa, quæ in eodem Pſalmo ſequuntur: Ex utero ante luciferum genui te, id eſt, ante creaturas, ex intima mea ſubſtantia, & intrinſecus, quod ſoli Deo Dei filio cōuenit, duæ tamen perſonę monſtrantur etiam, cum dicitur, genui te, genitor namq, et genitus perſona differunt. Quid ultra uagamur? Moſes rem ipſam declarat, inquit enim: Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & ſubdit, fecit Deus hominem. In hac oratione bis Deo ſingularem proprietatem attribuit, bis quoq pluralem, ut efficatius declaret in unitate eſſentiæ eſſe numerum perſonarum. Hinc Deus loquēs ad Moſem ait: Ego ſum Deus Patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Primo unam Dei ſubſtantiam eſſe deſignat, deinde trina repetitione ternarum perſonarum numerum manifeſtat. Meminiſſe uerò oportet, quòd quamuis in humano artifice potentia, ſapientia, uoluntas, ſiue bonitas quodammodo differant, nemo tamen ob huiuſmodi differentiam dicit, artifex ille fecerunt, uel artifices illi fecit, quia tria illa perſonas non conſtituunt differentes. In ſolo autem Deo, & quaſi ſemper ſacræ literæ cū ſingulari plurale coniungunt, quia uidelicet in illo ſolo unica natura eſt, ac tres perſonæ, atq in eo non modo ſunt tres uires, quemadmodum in artifice, ſed tres etiam perſonæ mirabili quodam pacto diſtinctæ inuicem & unitæ.

Confirmatio paſsionis Meſsiæ contra Iudæos, ex Iudaicis. Cap. XXXII.

Deridetis nos ridiculi, quòd Meſsiam ob originalem culpam fuiſſe paſſurū exiſtimemus, quòd autem paſſurus fuerit multa & grauia, primo quidem rationibus, deinde ex mente tam Prophetarum quam interpretum ueſtrorum in ſuperioribus ſæpe mōſtrauimus. Sed ſcio quid uolebatis, Deum uidelicet ſua quadam liberalitate, uel clementia abſq paſsione Meſsiæ delicta hominibus condonare. An obliti eſtis antiquæ illius ſententiæ, quæ apud doctores ueſtros ſemper quamplurimum ualuit, quod omnia Deus, præcipuè humana, duplici menſura gubernat, miſericordia ſcilicet & iuſtitia. Vniuerſæ uię Domini, inquit Dauid, miſericordia, & ueritas, id eſt iuſtitia. Rurſum: Sanctum, & terribile nomen eius. Menſuram quidem miſericordiæ in ſacris literis ſignificari ueſtri interpretes uolunt, ubi dicitur: Adonai Dominus, menſuram uerò iuſtitiæ, ubi Eloyn, id eſt, Deus. Rabi ergo Ioſuæ conſiderans nominis utriuſq ſimul iuncti uirtutem apud Moſem dicentem: Emiſit Adam Dominus Deus de horto uoluptatis ad excolendam terram, inquit, Cum menſura quadam iuſtitiæ atq miſericordiæ creauit Deus Adam, cum eadem dedit ei præceptum, cum eadem eiecit eum, hæc Ioſue. Quia uidelicet non in expulſione ſolum, uerum etiam in creatione, & præcepto Moſis ſimiliter germinat Dominus Deus. Vſus eſt autem Deus in creando Adam iuſtitia, quia non aliter formauit eū, quam ut congrueret tam eius Ideę, quæ ſemper in Deo eſt, per quam format, quā diuinæ bonitati, cuius gratia format. Vſus eſt rurſus miſericordia, quia nullis Adę meritis pręcedentibus ei largitus eſt uitam, & reliqua bona. Miſericors in pręcipiendo fuit, qui fructuum penè innumerabiliū uſum abunde conceſsit. Iuſtus inſuper, qui minis quibuſdā eſum ligni ſcientię boni maliq prohibuit.

Par enim

Par enim erat ut homo lege aliqua, eſſe ſe Deo ſubiectum agnoſceret, atque declararet. Denique iuſtus fuit, quando poſt præuaricationem expulſione puniuit, ſed etiam ualde miſericors, quandoquidem finita quadam pœna eum affecit, qui delinquens in Deum infinitum, quodammodo infinite peccauerat. Nũquid ergo ſub Meſsia Adam, genusq́; humanum eius prole, creatori Deo, abſque illo miſericordiæ iuſtitiæq́; uinculo, ſola uidelicet miſericordia uultis conciliari? abſit. Mementote eius, quod in Deuteronomio quotidie replicatis: Dei perfecta ſunt opera, & omnes uiæ eius iudicia. Deus fidelis abſque ulla iniquitate, rectus & iuſtus eſt. Congruum igitur Dei miſericordiæ fuit, ut quandoque ſibi genus humanum conciliaret, congruum eius iuſtitiæ, ut ſatisfactio aliqua intercederet, ac ſaltem Meſsias pro cæteris ſatisfaceret, de quo Eſaias: Omnes nos ſicut oues errauimus, & homo à uia ſua errauit, id eſt, omnes homines errauerunt, quia pater omnium Adam à uia ſua errauit. Subiungit de Meſsia, & Deus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Scio autem uos obijcere hic ita ſolere. Abſurdum eſt ſcelere ſummo (quòd in occidendo Meſsia à multis committitur) dilui ſcelera hominum arbitrari, neque unius paſsio peccatis omnium ſatisfacit, neque iuſtum eſt Meſsiam innocentem pro alijs nocentibus ſatisfacere. Nos uero in hũc modum breuiter reſpondemus: Non homicidarum ſcelere, ſed Meſsiæ uirtute in malis perferendis deleta ſunt mala, proinde in Chriſto patiente maior charitas, uirtusq́; fuit, quàm odium uitiumq́; in omnibus delinquentibus, digniorq́; Chriſti unius uita, quàm uita cunctorum. Quando ergo uitam ſuam pro omnibus tradidit, longè plus quàm ſatis fuerat ſatisfecit. Satisfacere autem alter pro altero poteſt, quod fieri quotidie in rebus ciuilibus cernimus, in actibus enim exterioribus ſatisfactio conſiſtit, ad hos autem & inſtrumenta & amici accipi poſſunt. Quoniam uero pœnitentia in actu mentis uoluntatisq́; interiore uerſatur, ad ipſum met pœnitentia pertinet qui peccauit, pœnitentia ergo delictorum afficiantur oportet quilibet peccatores. Ita Deum Meſsiam pro quolibet ſatisfeciſſe uidetur. Tunc Eſaiæ illud impletur. Verè lãguores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit, attritus eſt propter ſcelera noſtra, liuore eius ſanati ſumus. Neque tamen impunes hinc abimus, qui ab initio mundi ad finem ob peccatum illud originale, incommoda multa ſubimus. In Chriſto autem breuis paſsio fuit, uirtus & perfectio mira, felicitas ſempiterna. Statuerat Deus ab æterno Meſsiam fore humani generis redemptorem, redemptorem dico, qui à mortiferæ culpæ ſeruitute redimeret. de quo Eſaias: Veniet de Syon redemptor. Atq́; hæc in Meſsia excellens dignitas eſt, qua quidem caruiſſet, niſi propriæ carnis ſacrificio maculas populi deleuiſſet. Compertum habemus in ſacris hiſtorijs ſanctos uiros ſemper oblatione ſacrificiorum, præſertim ſanguinis aſperſione Deum placare, impetrare ab eo dona, ab imminentibus periculis populum liberare, leges diuinas ſancire, ſemel quotannis peccata populi purgare conſueuiſſe, quod quamuis non legitimè, tamen Gentiles etiam ſunt imitati. Sed ad Hebræos in præſentia ueniamus. Primum illud in Geneſi legimus, ubi Noë poſt illud commune diluuium, ædificauit altare Domino, in quo holocauſta obtulit, quam ob cauſam placatus Deus ſtatuit, ne ulterius diluuium huiuſmodi mundo contingeret. Sequitur enim ibidem, odoratus eſt Dominus odorem ſuauitatis, & ait Dominus ad eum: nequaquam ultra maledicam terræ propter hominem. Secundum etiam in Geneſi, ubi Abraham primum præcepto Dei ad ſacrificandum filium ſuum promptus, deinde à Deo per Angelum prohibitus, arietem denique obtulit, Deoq́ue mactauit. Cuius uoluntatis, & uictimæ cauſa, iureiurando interpoſito, promiſit Abrahæ Deus ſingulare donum, id eſt, omnes Gentes in ſuo ſemine (quæcunque uoluerint) ſaluas fore. Tertium in Exodo reperitur, ibi enim aſperſione ſanguinis Paſchalis agni per poſtes, liminaq́ue domorum Dei, populus à calamitate Aegyptia liberatur. Videbo, inquit, ſanguinem & tranſibo, nec erit in uobis plaga diſperdens. Quartum quoque in Exodo, illic Moſes acceptam à Deo legem ſancire uolens, ſuper populum ſpargit ſanguinem uictimarum, ut fœdus hac ratione inter Deum & homines confirmetur. Sic enim ibi legitur. Moſes ſumptum ſanguinem reſperſit in populum, atque ait: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit Dominus uobiſcum ſuper omnibus his ſermonibus. Quintum in Leuitico expiationis die tractatur, de quo ibi ſic legitur: In hac

die expiatio erit, atque mundatio ab omnibus peccatis ueſtris, coram Domino mundabimini. Summus quippe Sacerdos intrans ſancta ſanctorum ſemel quotannis, coram Propitiatorio, & ſuper Propitiatorium ſacrificiorum ſanguinem diffundebat. Atque hoc ſanguine ex inſtitutione diuina populi ſordes abſtergebantur. Ratio conſtitutionis huius illic huiuſmodi aſsignatur, quia anima carnis in ſanguine eſt, & ego ſanguinem illum dedi uobis, ut ſuper altari meo expietis pro animabus ueſtris, quia ſanguis pro animæ piaculo ſit. Quinque hæc à nobis narrata, ac etiam ijs maiora, complecti debuit purgatio liberatioq́ populi ſub Meſsia. Meritò igitur obtulit ſe pro omnibus Deo, proprij ſanguinis ſacrificium, cuius quidem ſanguinis aſperſio, tanquam perfectiſsimum ſacrificium in omnibus ſuperioribus ſacrificijs, quaſi ſignis portendebatur. Præſertim in oblatione Iſaac à patre facta, & in Paſcha. Adde, & in puerorum omnium circunciſione. Noluit autem diuina miſericordia, ut omnes homines pro peccatis ſuis uitam cum ſanguine funderent, ſed ut pro cunctis unus ſanguinem ſpargeret, quem ob hoc præ cæteris exaltauit, quæ quidem aſperſio, quamuis ratione homicidarum impia cædes fuerit, ratione tamen promptæ uoluntatis Chriſti ſe ipſum libentiſsime offerentis, diuinum ſacrificium fuiſſe cenſetur. Quod quidem quotannis immolatione Paſchalis agni in ſignum ueſtræ expiationis, ſalutisq́ ſignificabatis, ac denique in Paſchalis agni immolatione, ſcilicet manſueti Ieſu Saluatoris noſtri, eſt impletum, quod etiam quotidie in Euchariſtia quodãmodo repetitur. Sic ergo Chriſtus Ieſus eſt Sacerdos in æternum, ſemel ſeipſum Deo Patri ſacrificans, qui ſolus mundare alios perfectè potuit, quum neque immundus fuerit, neque ſui ipſius mundandi gratia holocauſtis indigueꝛit, quemadmodum cæteri ante illum Sacerdotes, qui non beſtiarum ſanguine, non impuro, non alieno, ſed humano, puro, proprio humanas ſordes, familiamque ſuam perfectè purgauit. De ijs diuinè Paulus Apoſtolus in Epiſtola ad Hebræos. Quamobrem ſolutio peccatorum decentior fuit paſsione Chriſti, quàm ſi Deus abſoluta potentia ignouiſſet, præter enim id, quod ita fieri ad Dei iuſtitiam & miſericordiam, rurſus ad oſtendendam excellentiſsimam Chriſti uirtutem, pertinebat, ad humanam quoque doctrinam myſterium huiuſmodi præ cæteris ſummopere contulit, exemplo uidelicet obedientiæ, manſuetudinis, charitatis, magnanimitatis, fortitudinis, mortalium contemptus, deſiderij æternorum. Sic Eſaiæ illud impletur, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, ille ſiquidem fecit, ut pacem cum Deo, atq́ docuit, ut inuicem haberemus. Liuore eius ſanati ſumus, non ſolum uidelicet quia pro nobis ſatisfecit, ſed etiam quia doctrina nos, & exemplis inſtruxit.

Confirmatio peccati originalis, & ob hoc paſsionis Meſsiæ, ex Iudaicis contra Iudaeos. Cap. XXXIII.

CVlpatis ſæpe noſtram illam originalem culpam, utpote qui Prophetas ueſtros interpretari neſcitis, ab illis enim nos hæc didicimus. Eſaias ad populum ita clamat: Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui præuaricati ſunt in me, & contaminaui (aliter prophanaui) Principes ſanctos, & dedi ad interitum Iacob, & Iſraël in blaſphemiam. Pater primus ſcilicet Adam peccauit, quando præceptum diuinum neglexit. Quapropter Principes ſancti, id eſt, Patriarchæ, cæteriq́ue iuſti ab eo deſcendentes, contaminati, id eſt, tanquam prophani à diuina uiſione ſeparati ſunt, quemadmodum contaminati à templo ſeparabantur. Tranſiuit autem primi illius peccati pœna in omnes deſcendentes ab Adam, ſiquidem poſt delictũ ſic Adæ comminatus eſt Deus: Maledicta terra in opere tuo, in labore comedes &c. Ita etiam mulieri: In dolore paries filios &c. Cum igitur in omnes pœna illa trãſierit, in omnes quoq́ culpa tranſiuit. Non enim ueriſimile eſt, in cunctis hominibus tam diuturnam pœnam eſſe procul à culpa. Audite rurſus quid apud Eſaiã populo Deus dicat. Seruire me feciſti in peccatis tuis, quia Dñs Deus pro ſceleribus ſerui populi expiandis, ſerui formã accepit, nõ poterat ſeruire Deus in quantũ Deus, ſeruiuit igĩ in quantũ homo. Fuit ergo Meſsias Deus & homo, quod patet etiã per ſequentia: Præbuiſti mihi laborẽ in iniquitatibus tuis, id eſt, pœnas ꝓpter iniquitatẽ tuã. Noli timere ſerue mi Iacob, ego ſum, q̃ delebo peccata

bo peccata tua, id eſt, quamuis delictum tuum uſque adeò graue ſit, ut ab humana ſpecie ſola expiari nequeat, ego tamẽ Deus & homo penitus expiabo. De Baptiſmo quoque & Spiritu ſancto ita ſubdit: Effundam aquam ſuper ſitientem: effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper ſtirpem tuam. Forte etiam in ijs ſignificatur aqua, quam percuſſum Chriſti latus effudit, & uitæ ſpiritus, quem in cruce pro nobis emiſit. Legite Antiquorum ueſtrorum in Geneſi commentaria in ea parte præſertim, ubi dicit Moſes: Hæ ſunt generationes cœli & terræ, cum crearentur, repetietis ibi res omnes ab initio perfectas omnino à Deo creatas fuiſſe, ſed poſt parentis primi peccatum ſtatim omnes, humanas præſertim, à ſua perfectione degeneraſſe, neque prius ad ſtatum priſtinum reuerſuras, quàm filius Phares uenerit, id eſt Meſſias, qui à Phares deſcendit. Ex quibus conijcere poteſtis uitia primorum in poſteros fuiſſe tranſlata, ac per Meſſiam curanda. Sed aliter in primo aduentu curauit, curabit aliter in ſecundo. Multi quoque ex doctoribus ueſtris, Prophetas, ſanctoſquè ueteris teſtamenti Patres, ante Meſſiæ aduentum ad inferos deſcendere arbitrantur, quod quidem ex hoc probant, quòd Abrahæ à Deo in Geneſi dicitur: Tu ibis ad Patres tuos, ex quo Rabi Rhahamon argumentatur, quia patres Abrahæ idola coluerunt, ut apud Ioſuã legitur. Abraham quando iuit ad illos, ad inferos deſcendiſſe. Idem de Iſaac in Geneſi traditur: Defunctus eſt Iſaac, & mortuus, & additus eſt ad populos ſuos. Idem ibidem de Iacob, idem de Dauide in libro Regum tertio: Dormiuit Dauid cum Patribus ſuis, De his omnibus Rabi Rhahamon ſimiliter argumẽtatur, cũ ad eorum loca mittantur, qui fuerunt iniuſti, & idola coluerunt, ſed Chriſtus morte ſua ſanctos Patres liberauit à morte, ſcilicet à tenebris animorum. Quod ita tetigit Zacharias: Tu autem in ſanguine Teſtamẽti tui emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua, id eſt, ſanctos ex limbo loco arido, ſcilicet luminis & gaudij uacuo. Non igitur Chriſtianorum inuentum hoc eſt, quòd magnus Meſſias laboribus ſuis, paſſionibuſquè animas Patrum, & ſuccedentium ab inferis fuerit redempturus. Sed multi quoque ex antiquis Iudæis id cenſuerunt, præcipuè Rhahamon, quẽ dixi, ac præterea Oſuas Hanna, Habba Iuda, qui in Talmuticis diſputationibus pòſt multa ad id pertinentia etiam ad hoc propoſitum Oſee illud adducunt. De manu mortis liberabo eos, de morte reducam eos. Item illud Eſaiæ: Redempti à Domino conuertentur, ac uenient in Syon cum laude, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorum. Syon exponunt patriam cœleſtem, & merito, non eſt enim in terris laus, & lætitia ſempiterna. Cum his conuenit Rabi Moſes Gerundenſis, imò uero omnes Iudæi confitentur, quòd Patriarchæ, & Sancti ante Meſſiæ aduentum in Paradiſum non intrant, ſed in eius ſuburbijs manent, donec ueniat filius Phares, id eſt, Chriſtus Dauidis filius, & hoc quidem propter peccatum Adæ. Et cum hæc ita ſint, nonnulli tamen inter uos, non ſatis docti, originalem culpam negant in ſuccedentes fuiſſe translatam, atque expiandam fuiſſe per Chriſtum, quaſi non eſſe deceat tam diuturnam pœnam in omnibus ſine culpa. Proinde cur Moſes in Geneſi ſcribit poſt tranſgreſſionem Adæ, Deum collocaſſe Cherubin atque gladium flammeũ, & uerſatilem, ad uiam ligni uitæ intercludendam, niſi ut ſignificet, propter ſimilitudinem quandam, & culpam à parentibus primis contractam, cunctis Paradiſi aditum intercludi. Meminiſſe debemus ingreſſum cœleſtis regni tam arduum eſſe, tam precioſum, ut non ſolum proprijs, quotidianiſq; ſingulorum peccatis, ſed etiam communi totius naturæ humanæ uitio ab origine primorum naſcendo contracto poſſit, ac debeat impediri. Et quamuis Sancti ante Chriſtum uirtutis humanæ uiribus ſeipſos à proprijs peccatis liberarent, atque mundarent, unde cruciari apud inferos non debebant, nullius tamen uirtus uſque adeo ſufficiens erat ut obſtaculum illud, quod in communi culpa totius humanæ naturæ conſiſtebat, auferre ualeret, ac Paradiſi aditum patefacere, ſed culpa obligatioq; huiuſmodi paſsione Chriſti communiter diſſoluta eſt. Deus enim, ut Eſaias inquit, in eo poſuit peccatum omnium noſtrum, per illum igitur cœleſtis patriæ portas aperuit. Hoc myſterium Ieremias ita ſignificauit: Tibi peccauimus, expectatio Iſraël, Saluator in tempore tribulationis. Quare futurus es ſicut colonus in terra, & quaſi uiator declinans ad manendum, Quare futurus es quaſi uir uagus, & quaſi qui non poſsit ſaluare, Tu autem in nobis es Domine, & nomen ſanctum tuum

inuocatum

inuocatum eſt ſuper nos, ne derelinquas nos Domine Deus noſter. Nonnulli inter uos interrogant, cur Chriſtus delendo culpam, non deleuit pœnam illam: In ſudore uultus tui &c. & in dolore paries filios, & ſimilia. Vt uidelicet his ſtimulis quotidie agnoſcamus quam peſsimum fuit, atque eſt, Dei mandata contemnere, atque exercitatione moralium uirtutum ad beatitudinem conſequendam magis proficiamus. Accedit quod redemptio, uictoria, libertas, affluentia, pax, quæ promiſſa fuerunt nobis Meſsiæ tempore, forte ad ſpiritalia pertinebant, quæ ad beatitudinem conferunt, non ad corporalia, quæ uel non conferunt, uel impediunt. Sic paſsione ueraqúe Chriſti fide originale illud peccatum ablatum fuit, quantum uidelicet ad culpam ſpectat, quæ beatitudinem ultimam impedit, laborioſa uerò illa relicta ſunt, quæ non modo non impediunt, ſed conducunt. Sed obijcitis Ezechielis illud: Filius non portabit patris iniquitatem, Nos autem ſic exponimus, filium uidelicet propter peccatum patris non puniri, ſi penitus culpæ expers fuerit, omnes autem primæ illius culpæ participes naſcebantur. Sicut enim quotidiana uitia à patre in filium imitatione, ſic primum tranſit origine. Neque mirandum eſt, quòd primi parentis uitium in poſteros tranſiuerit, quotidie namque in pueris tam auorum quàm genitorum geſtus, affectus, mores agnoſcimus. Sic natura comparatum eſt, ut corpus & anima proportione quadam harmonica congruant, atque in uno eſſe conueniant, motuſqúe corporis in animam quodammodo, animę in corpus, facilè & uehementiſsimè penetrent. Non educitur anima filij uel à corpore patris, uel anima, ſed corpus tale, & cum tali quadam procliuitate, à tali quodam corpore genitoris. Sic uuas acerbas comederunt patres, ac dentes filiorum obſtupuerunt, procliuitatis illius anima ob cognationem quandam affectumque erga corpus proprium particeps quodammodo redditur, præſertim ſecundum uim eius inferiorem, quæ corpori propinquat, multumque conſentit. Deinde uis ſuperior animæ naturali quodam amore inferiori ſæpe obſequitur, fermè ſicut illa corpori, obſequitur, inquam, quaſi ſimiliter, ſed non æquè. Motus autem qui in anima actio eſt, fit in corpore paſsio, qui in corpore paſsio, fit in animo ſenſus, atque compaſsio, affectio quę in corpore pœna culpæ eſt, in anima culpa. Obijcitis prǽterea hũc in modum. Peccatũ adeò eſt uoluntariũ, quòd ſi non eſſet uoluntariũ, nõ eſſet peccatũ. Sed peccatũ originale, dicitur macula per originẽ à genitore contracta. Cum autẽ in prole non ſit uoluntaria, non eſt peccatũ. Imo peccatũ eſt, quũ ſit obliquitas quædam à recto declinans, & ad finem conſequendum inepta, quemadmodum defectus in claudo. Peccatum eſt, inquam, non tam propriæ naturæ, quàm communis. Voluntarium autem quodammodo fit in prole, in quãtum libenter procliuitatem huiuſmodi ſequitur, uoluntarium eſt inſuper non tam uoluntate prolis propria, quàm uoluntate ipſius Adæ, qui generationis motione omnes, qui ex eius ſtirpe pullulant, quodammodo mouet, non aliter quàm animæ unius uoluntas membra corporis ad actum plurima mouet. Idcirco quemadmodum pedis motus non uoluntate pedis propria, ſed communi animæ uoluntate, quæ primo membra mouet, dicitur uoluntarius ſimiliterque capitis, manuſqúe motus: & reliquorum, ſic obliquitas illa homini naturalis, propter uoluntatem Adæ quodammodo omnes mouentis potius, quàm propter propriam uoluntaria iudicatur. Sunt inter uos, qui contra nos hac ratione argumententur. Si peccatum à primis parentibus ideo in nos transfuſum eſt, quoniam in eis fuimus, ab eiſque naturam humanam accepimus, eodem pacto ſingula peccata ſingulorum progenitorum ab initio mundi uſque ad nos neceſſariò naſcentibus nobis inſererentur. Reſpondent ad hæc noſtri Theologi, nullum uitium uel parentis primi, uel cæterorum in naſcentes neceſſariò traduci, præter primum. Homo namque idem ſecum non numero indiuiduoqúe, ſed ſpecie generat. Atque idcirco quæ ad propriam cuiuſque perſonam propriè pertinent, filijs ab origine non traduntur, ſed quæ ad ſpeciem attinent. Non enim Muſicus, Philoſophuſqúe muſicum generat, uel Philoſophum. Homo tamen uidens, audiens, bipes, niſi quid impediuerit, hominem bipedem generat, uidendi, audiendiqúe compotem. Vitium uero primum ſpeciei humanæ naturalis captus euaſit, cætera aduentitia ſunt, fiuntqúe propria ſingulorum. Scio uos hic obijcere ſolere, Adæ peccatum, quia ex actu proprio liberi arbitrij proceſſerit, ad perſonam propriam potius quam ad ſpeciem pertinuiſſe. Ad hoc etiam ex Theologorum noſtrorum mente ita reſpondeo: Ad perſonam cuiuſque duo

bus modis

detis uos,neq; auferetis. Abſtulit igit̃ ſubiecto gregi mutādi poteſtatē. Deo uerò qui ſupra Moſem eſt,uel egregio nuncio,qui à Deo mutādi habuerit poteſtatē,nō abſtulit. Hieremias ita reclamat:Ecce dies ueniũt dicit dominus, & feriã(aliter cōſummabo)do mui Iſraël & domui Iuda fœdus (aliter Teſtamentũ)nouũ, nō ſecũdũ Teſtamētũ (aliter pactum)quod diſpoſui (aliter pepigi) patribus eorũ in die,quia apprehendi manũ eorum,ut educerem eos de terra Aegypti,pactũ quod irritũ fecerũt (aliter,quoniam ipſi non permanſerunt in Teſtamento meo) & ego neglexi eos (aliter,abominatus ſum)dicit Dominus.Sed hoc erit Teſtamentũ(aliter,pactum)quod cōſtituã cum domo Iſraël. Poſt dies illos dicit Dominus,dabo legem meam in mentem (aliter in uiſceribus eorũ) & in corde eorũ ſcribã eam,& uidebo eos,& ero eis in Deum,& ipſi erunt mihi in plebem. Et docebit unuſquiſque proximum ſuum, & unuſquiſque fratrem ſuum dicens:cognoſce Dominum,quoniam omnes ſcient,me ſcilicet unicum eſſe Deum,et ſequitur, à maiore uſq; ad minorem,quia propitius ero iniquitatibus eorum,& peccatorum illorum iam non recordabor.In ijs promittit Deus aliquando, ſe nouũ pactum Teſtamentumq; diſpoſiturũ, nouam traditurũ legem differentē ab illa, quã dederat Moſi, poſt quã Iudæos ab Aegyptijs liberauerat, inſcripturũ eam nō tabulis lapideis & chartis amplius,ſed mentibus hominũ,quaſi prima illa deleri potuerit,non ſecũda. Ac ceremoniæ ueteres,nouo teſtamento introducto,ſecundum ſpiritalem intelligentiam ſeruari debuerint.Certe ut Paulus Apoſtolus ait,quando Propheta dicit: pactum Teſtamentumq; nouum,ſignificat alterum conſeneſcere,atq; deficere poſſe.Sed quando hæc fuerunt? quando impletum eſt illud,uidebo eos,& ero illis in Deum. Videt ſemper Deus homines intellectu, ſed oculis inſuper uidit, cum aſſumpſit hominem, hominem inquam,qui hominibus re uera Deus habitus eſt. De quo Dauid, uidebitur Deus deorum in Syon, & Zacharias,tu es Deus,& in te eſt Deus,nec eſt abſq; te Deus. Ex quibus oſtenditur Meſſiæ noui Teſtamenti, pactiq; conditoris diuinitas,ſignificatur etiam diuinarum diſtinctio perſonarum. Sed ne quis turbetur, quod in uarijs translationibus uaria uocabula ſint,alibi pactum,alibi Teſtamentum. Sciendum eſt uocabulum hoc ab Hieremia introduci,ſcilicet berith,quod legem,pactum,fœdus, Teſtamētumq; ſignificat. Nouam legem Meſſiæ legem intelligi ueſtri interpretes cōfitentur, unde doctores Talmutici legem Meſſiæ aiũt excellentiorem fore Moſaica. Legite horum commentariola in Salomonis Eccleſiaſtem.Hæc ibi reperietis,omnis lex præſentis ſeculi uanitas quædã eſt ad futuri ſeculi legē,id eſt,ad legē Meſſiæ, nam in ſequentibus ſic res declaratur. Omnis lex,quam quis in hoc ſeculo diſcit,uanum quiddã eſt,ſi ad Meſſiæ legē conferatur. Hæc ibi. Videtis ergo legem Meſſiæ eſſe à lege Moſi differentem, ceremoniaſq; Moſaicas in Meſſiæ conſpectu penitus euaneſcere. Vana uerò Moſis lex appellatur,non abſolute ſed ad Chriſti legem,cæteris enim præſtantior eſt.Sed cur uana? quia per ciuiles uirtutes tantum humanum genus, non ad cœleſtis beatitudinis finem, ſed uiam duntaxat dirigere poteſt. Chriſtiana per purgatorias purgatiq; animi uirtutes ad exemplares uirtutes, cœleſtemq; felicitatem perfectè perducit.Non enim datur perfecta felicitas,niſi animis perfectè purgatis,hoc nō Moſaica,ſed Chriſtiana lex efficit.Præparatio igitur quędam eſt Moſaica lex ad Chriſti legem, quaſi formã habitumq; perfectum,cũ uerò quis poſſidet habitum,præparatione non indiget.Quod autem ſub Moſi lege Sancti Paradiſum non ingrediantur, ſed Meſſiæ legem, gratiamque expectent, uos,ut in ſuperioribus diximus, confitemini.Ob hoc,ut arbitror, Moſes legem ſuam ſeruãtibus præmia ſolum temporalia pollicetur, non enim poteſt ea doctrina ad maius aliquid aſpirare.Moſes in Deuteronomio rem omnem ſic aperit:Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui,& ponam uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia, quæ præcepero illi.Siquis autem uerba eius, quæ loquetur in nomine meo audire noluerit,Ego ultor exiſtam. Nonne uidetis Deum Prophetam quendam præter Moſem in populo ueſtro creaturum fuiſſe? daturum ei condendarum ab initio legum authoritatem. Huc mutare omnia pro arbitrio licet,mutare,inquam,imaginem in ſubſtantiam,ut imperfecta perficiat. Vos ei credere omnia non minus quam Moſi diuino iuſſu debetis,& quia neque omnes,neque omnia crediſtis,ut minatus eſt Deus,

exterminati eſtis. Non fingant Arabes Mahumethem regem, imò tyrãnum fuiſſe talem, cuius lex non coartauit Moſaicam ex ſe ualde liberam, ſed nimium relaxauit, cui neque tempus, neque locus, neque ulla Prophetarum dicta conueniunt. Sed quonam pacto potuit Mahumethes eſſe Propheta ille ſupremus ex Iudæorum populo ſuſcitãdus, cum ipſe in Alcorano confiteatur Ieſum Nazarenum ultimum Hebræorum, ſummumque fuiſſe Prophetam. Iudæi quondam præſertim Africani his Moſi uerbis admoniti, Meſſiam expectabant nouarum legem conditorem. Sed Rabi Moſes ſcripſit ad illos, non promitti à Deo Prophetam legum conditorem, ſed ſolum, præſagum futurorum. Volebat, inquit, Deus à Iudæis auguria, quibus utebantur Cananæi, fugare, hinc eis dicebat: Gentes iſtæ, quarum poſsidebis terram, Augures & Diuinos audiunt, tu autem à Domino Deo tuo aliter inſtitutus es, ſcilicet, ut non per auguria, ſed per Prophetas à Deo miſſos futura prænoſcas, ideò ſubdit: Prophetam de Gente tua, & fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies. Hinc Rabi Moſes ad Africanos. Nos etiam affirmamus hęc Moſi uerba non aliter exponenda eſſe, quàm Africanus Rabi Moſes expoſuerit. Sed conſideremus magnum Moſem in eodem Deuteronomij capitulo in ſequentibus ita loquentem: Vt petiſti à Domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata eſt, atque dixiſti: ultra non audiam uocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non uidebo, ne moriar. Et ait Dominus: Mihi bene omnia ſunt locuti, Prophetam ſuſcitabo eis, de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam uerba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi. Si quis autem uerba quæ loquetur audire noluerit, ego ultor exiſtam. Videtis ne populum, quando in monte Oreb tradita lex fuit, igni, cæteriſquè horribilibus ſignis fuiſſe perterritum, rogatum deinde Deum, ne ulterius eo pacto ad populum loqueretur. Vnde promiſit Deus aliâs ſe abſque ullo terrore per Prophetam quendam, qui uerus homo foret, qualis Moſes, legem populo traditurum. In ſuperioribus ergo capituli uerbis, Moſes de Propheta futurorum præcone, quales multi fuerunt. In ſequentibus autem de Propheta legum conditorem, (qualem Ieſum Nazarenũ fuiſſe uolumus) loquitur. Sed turbat uos nimium ſcio, quòd iuſsit Moſes ſemper eius mandata ſeruari. Mementote à Grammaticis ueſtris tractari, dictiones ad ſempiternum pertinentes duplices eſſe: aliâs ad ſempiternum abſolutè, aliâs ad ſempiternum cum quadam conditione referri. In primo genere eſt Cela, & ubi apud nos Pſalmus dicit, in ſecula ſeculorum laudabunt te, apud Hebręos eſt Cela. Eſt etiam in eo genere Necali, atque ubi Pſalmus Gręcè & Latinè dicit: Viuet in æternum, Hebraicè ſonat, Necali. In ſecundo genere Hebraicè eſt holam, Latinè ſeculum. Hoc pacto in Deuteronomio de ſeruo emptitio dicit: Erit tibi ſeruus holam, id eſt in ſeculum, in ſeculum inquam uitę tuæ, uel ſerui non ultra, unde ſeculum ibi nõ totam rerum, ſed huius, uel illius hominis durationem ſignificat. Moſes autem ubi ceremonias ſeruari iubet circa Sabbatum, Paſcha, Pentecoſten, feſtumq; Tabernaculorum, expiationis diem, atque ſimilia, nunquam illis dictionibus, quæ abſolutam æternitatem ſignificant, utitur, ſed holam duntaxat, quod certum ſignificat ſeculum, id eſt, totum ſeculum ueteris teſtamenti, donec Teſtamẽtum nouum per Meſsiam conſtituatur, & ceremoniæ ueteres dum uidebuntur areſcere, reuireſcant, & in nouis conſumentur potius quàm conſumantur. Sic Ieſus noſter impleuit legem, quando quæ fuerant imperfecta perfecit. Atque hęc ipſa legis Chriſtianæ perfectio declarat ipſam Moſaicarum conſtitutionum finem terminumque durationis extremum exiſtere, quod per Hieremiam prędixerat, ut diximus, Deus legem nouam promittens à Moſaica differentem. Si quis autem qua in re perfectior noua ſit quàm uetus, inquirat, conſideret quinque præcipuas, quantum ad propoſitum ſpectat, nouę, id eſt, Chriſtianę legis excellentias eſſe. Prima eſt, Lex Moſaica in tabulis lapideis corruptibilibuſque tradita fuit, Lex noua erat, ut Hieremias ait, cordibus, & mentibus inurenda. Quod quidem ſignificat, nouam hanc diſciplinam magis ſpiritalem eſſe, adde & æternam, quoniam naturalis legis inſtar æternis mentibus imprimitur in æternum. Vetus autem temporali ſubiecta data fuit ad tempus. Secunda, Vetus illa conſtitutio præter

illa, quæ

illa, quæ ad legem pertinent naturalem, ſolum Gentem Iſraeliticam, (cui data eſt) obligauit. Hinc Pſalmiſta de Deo dicit: Annuncians uerbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſraël, non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Lex autem noua non aliter quam naturalis omnes aſtringit. Quapropter Eſaias de Meſſia, eiuſq; doctrina ſic inquit: Donec ponat in terra iudicium, & legē eius inſulæ exſpectabunt. Tertia, Priſca decreta, (his exceptis, quæ ad naturale ius pertinēt) etiā ſubiectum populum, non ubiq;, ſed in ſola promiſsionis regione alligaſſe dicuntur. Quod ita Deuteronomij uerba declarant: Scitis, quod docuerim uos pręcepta, atq; iuſtitias, ſicut mādauit mihi Dominus Deus meus, ut faciatis ea in terra, quam poſſeſſuri eſtis. Ruſus, mihiq; mandauit eodem tempore, ut docerem uos ceremonias, & iudicia, quæ facere deberetis in terra, quam poſſeſſuri eſtis. Iterum Tu uero hic ſta mecum, & loquar tibi omnia mandata, & ceremonias, atque iudicia, quæ docebis eos, ut faciant ea in terra, quam dabo eis in poſſeſſionem. Meſſiæ autem iura non minus quàm naturalia ubique ſunt obſeruanda, igitur apud Malachiam, Deus quandoq; uetera reprobat ſacrificia: Non eſt mihi uoluntas in uobis, dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu ueſtra. Deinde ſubdit: Ab ortu enim Solis uſq; ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Sacra igitur, quæ in ueteri lege in ſolis terræ promiſsionis templis, & tabernaculis celebrari licebat, quandoq; ſcilicet ſub Meſsia, ubiq; Deo grata futura erāt. Quarta, Lex uetus ſola corporalia, tēporaliaq; bona pollicetur, & mala minatur, ut in Leuitico, & alibi ſepe patet. Noua, ſpiritalia & æterna. Quinta, Vetus, ciuiles uirtutes cōmunesq; dūtaxat inducit, quibus perturbationes amputat. Noua, purgatorias animiq; purgati, quibus affectus extirpat, & obliuioni tanquam igni tradit fomites uitiorum. Sed cur iſtud? quia Deus rudem adhuc populum, ſicuti par erat, leuioribus diſciplinis erudiret, manifeſtioribusq; tàm bonis quàm malis mouere ſtatuerat, quod etiam Rabi Moſes Aegyptius in commentarijs libri camedrim confitetur. At uerò tempore Chriſti, populi iam eruditiores euaſerunt. Tunc, (ut Eſaias inquit) repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aqua maris cooperientis. Tunc igitur Deus uerioribus pręmijs exactoribusq; inſtitutis genus humanum prouocauit, atque formauit. Merito igitur, accedente lege noua tanquam forma, uetus ueluti præparatio uel abit, uel tranſit in nouam, impleturque in noua. Quod quidem omnino tacere non potuit Rabi Moſes in Deuteronomio, Vbi mundi ætatem in ſecula duo diſtribuit, ſeculum uidelicet præſens, ſeculum ire Meſſiæ. Ac Talmutici interpretes, ſicut aliâs diximus, ſeculum præſens, & futurum legis, & Meſſiæ ſecula eſſe uolunt, uanamq; ſeculi huius legem, ad Meſſiæ legem eſſe fatentur, quaſi in ſeculo legem Chriſti, ſeculum lexq; uetus finiatur, atque expleatur.

Diſtinctio præceptorum Moſi.

MOſis præcepta præcipua illa ſunt, quæ in Decalogo cōtinentur, data enim à Deo ſunt abſq; medio in tabulis lapideis populo uniuerſo, deinde tanquam perpetua in arca Teſtamēti in ſancto ſanctorum incluſa. Cætera uerò minutiora ſunt, ac data per Moſem, & ab eo chartis inſcripta, atque extra ſanctorum ſancta poſita. Inter hęc autem alia ſimpliciter moralia ſunt, & quia naturæ legem imitantur, ſempiterna ſunt fermè, ſicut præcipua. Alia ad iudicia pertinent, quæ neq; in æquitatis arbitrio poſita, prout rerum uſus exigit, uariantur. Alia rurſus ad ceremonias, quę quidem parui momenti ſunt, nam taquam figuræ quædam Pythagoricorum ſimbulorum inſtar, ad aliud portendendum, ſignificandumq; referuntur. Qui enim à porco abſtinere iubetur, porci uitam uitare iubet, & qui ſiſtere corpus in Sabbato, ſiſtere mentem in contemplando. Hæc & ſimilia ad ſignificatum, effectūq; ſuum per Chriſtum redacta fuerunt. Sacrificare igitur Deo, & quòd fur ablatum reſtituat, & ſimilia ad ius naturale pertinent, atq; morale ideò ſemper ſeruanda mandantur. Sacrificare

autem hoc pacto,& die hoc aut illo,talia ſiue talia, rurſus reſtituere quadruplum, aut duplum,& ſimilia uel ceremonialia uel iudicialia ſunt,mutariq́ potuerunt ac debuerunt,prout locis,temporibus,perſoniſq́ congruit. In rebus huiuſmodi non ſolum ſub Chriſto mutatio contigit,& iure contigit,uerum etiam apud priſcos. In prima enim ętate ex inſtitutione diuina,non licuit hominibus ueſci,niſi plãtis,ſicuti nos Geneſis docet. In ſecunda tamen ætate poſt illam mundi illuuionem, concedente Deo, ueſci animalibus licuit, quod etiã in Geneſi declaratur,unde apud uos in libro Bereſith Rabba,uidelicet in commentarijs in Geneſim,dum exponitur illud Pſalmi: Dominus ſoluit compeditos,ita dicitur: Omnis beſtia,quæ in hoc ſeculo,uidelicet ſeculo legis, habetur immunda,à Deo in futuro ſeculo, ſcilicet Meſsiæ fiet munda,quemadmodũ mũdæ fuerunt filijs Noë beſtiæ,quæ prioribus mundæ non fuerant. Et ſicut Deus conceſſit antiquioribus ſolummodo plantas,tanquam mundas,& filijs Noë,deinde omne animal tanquam mundum. Sic in ſeculo futuro Deus concedet quicquid ante prohibuit, hæc ibi. Ex ijs patet in Meſsiæ ſeculo minutiora illa ſeculi ueteris inſtituta tanquam inania iam & ſuperuacua ſoluenda fuiſſe. Nunquid ad hoc, ô Iudæi, plures adhuc teſtes exigitis? quamuis non neceſſarij ſint,quoſdam tamen multis,qui ſuperſunt adducam.

Malachias. Teſtamẽtum meum erit cum eo uitæ & pacis, & dedi ei ut timore me timeret,& à facie nominis mei reuereretur, Lex ueritatis erit in ore eius,in pace diriges, ambulabit mecum,& multos ab iniquitate conuertet, quoniam labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam,& legem inquirent de ore eius, quoniã angelus Domini omnipotentis eſt. In ijs Deus Meſsiæ promittit denuo Teſtamentum ſuum, Teſtamentum inquã pacis inter Deum hominesq́ conciliandæ, ex quo uita hominum prouenit. Vitam rurſus illi promittit mitem,& quaſi timidam. Sacerdotium quoque,& quòd non ui & armis,ſed pace,& ſcientia conuertet homines, non omnes,ſed multos. Iterum,quod legem ab eo homines nouam accipient. Cui autem hæc omnia, niſi Ieſu Nazareno conueniunt?

Naum. Exterminabo ſculptilia & conflatilia,ponam ſepulturam tuam, quia ecce ueloces ſuper montes pedes Euangelizantis & annunciantis pacem. Celebra Iuda dies tuos feſtos,redde uota tua,quia iam non adijcient ultra,ut tranſeant in uetuſtatem,conſummatum eſt,conſumptũ eſt,ablatum eſt. Aſcendit qui inſuflat in faciem tuam, eripiens te ex tribulatione. Hic apertè in aduentu Meſsiæ protendit idolorũ caſum, conſummationem prophetiarum,ac ueteris Teſtamenti,cõſumptionem priſcarum ceremoniarum,ablationem regni Iudaici, prædicationem Euangelicæ pacis,aſcenſionem Chriſti, ſpiritus ſancti afflationem,liberationem denique à tribulatione, ſcilicet inferorum.

Micheas. Exibit lex de Syon,& ſermo Domini de Hieruſalem,& iudicabit inter populos plurimos,& reuincet,& diriget ualidas nationes uſq́ in lõginquam, Per hæc ſignificatum fuit Meſſiam nouam doctrinam,legemq́ ultra Moſaicã adducturum, quæ non ex Synai,ut illa uetus,ſed ex Syon procederet,neq́ ſolos Iudæos inſtitueret, ſicut illa, uerum ſermone prædicantium Apoſtolorum paſsim propagaretur, ac ualidarum nationum inſtituta deleret.

Eſaias. Hæc dicit Dominus uiris Iuda qui habitant in Hieruſalem. Reuocate inter uos nouitatem, & ne ſeminaueritis in ſpinis. Circuncidite uos Domino Deo ueſtro,& circuncidite præputium cordis ueſtri,ne exeat ira mea,ſicut ignis,& non ſit qui extinguat.

Moſes. In nouiſsimis diebus circuncidet Dominus cor ueſtrum ad Dominum Deum tuum amandum.

Ieſus Naue qui Ieſu Chriſti figuram præferebat, ait: Dixit Dominus ad Ieſum, fac tibi cultellos petrinos nimis acutos,& ſede,& circuncide ſecundo filios Iſraël, ſcilicet cordis circũciſione. His tribus oraculis oſtenſum fuit corporalem circunciſionẽ in ſpiritalem ſub Chriſto fore mutandã, illi extremam pelliculam attingebãt, hic uniuerſum purgat,& lauat. Ergo quid oportet pueros poſt Ieſum octaua die ſanguinem fundere? parcite filiolis ueſtris Iudæi tã crudeles,quàm ſuperſtitioſi, parcite filiolis ſtatim natis.

Ieſus olim circunciſus totus, pro omnibus ſanguinem ſemel fudit. Quod ſi circūciſio ceremoniarum prima ſtabulis futura non erat, non enim ab initio, ſed ſub Abraham eſt inſtituta, & ſine illa quandoq; iuſtus eſſe quilibet potuit, multo minus reliqua. Ergo quid ſabbata obſeruatis ulterius? Dies profectò uobis dominicus ſub ſubbato quondam figurabatur. Quid uictimas adhuc temporales ſacrificatis? Illę omnes in æterna uictima Ieſu finem habuiſſe uidentur. Quid ſacerdotes priſtinos fruſtra quotidie reſtituitis? qui tanquā minimi Ieſum ſacerdotem præferebant ęternū, ille ille eſt ſacerdos in ęternū uerus ſecundum ordinem Melchiſedech. Quid deniq; regem ulterius expectatis, regnū illud ueſtrum olim temporale in æternum regem Chriſtum eſt tranſlatum. Et cum dixiſtis, uel legiſtis O miſeri, Ieſus Nazarenus rex Iudęorum, tunc morientem hominem, uiuentem Deum, regem unicum, ultimum, perpetuum accepiſtis, quod quidem Moſes ueſter nobis ſignificauerat, quandò ritum conſtituēdi Pontificis tradens, per unguēti cuiuſdam myſtici ſacramentum, eum Chriſtum nominauit. Rurſum quando regem ſibi ſucceſſorem cōſtituens, Ieſum cognominauit eum, qui prius Auſes fuerat nominatus. Ita igitur per gemina hæc appellationis indicia, in altero Pōtificij, in altero regni exprimuntur inſignia, & Ieſus Chriſtus tanquam qui rex & Pontifex eſſet, pariter nominatus.

De authoritate doctrinæ Chriſtianæ. *Cap. XXXV.*

DOctrinam Chriſti multa confirmant. Primum quidem Sibyllarum, Prophetarumq; prędictiones. Deinde ſanctitas, & miracula Chriſti, & Chriſtianorum. Accedit illa ſupra modum mira profunditas, & maieſtas, quę in ſobrio eorum ſtylo perſpicitur, quia antea rudes piſcatoreſq; fuerunt, Petri præſertim, Iacobi, & Ioannis, atq; ut de Paulo taceā, qui & ſi ante cōuerſionem homo doctiſſimus erat, ſurgit tamen pòſt in ſuis Epiſtolis admodum ſuper hominem. Quid Petri epiſtolis auguſtius, quid uenerabilius Epiſtola Iacobi? atq; Iudę? quid de Ioannis Apocalypſi dicemus? qui liber cœleſtem præfert faciem, totq; habet ſacramenta, quot uerba. Quid de huius Epiſtolis? quibus ineſt abſq; uerborum fuco nectarea dulcedo, ſenſuſq́ue diuinus. Euangelium eius uidetur Dei manibus ſcriptum eſſe, non hominis, quod cum legeret Amelius Platonicus, per Iouem iurauit, uirum illum Barbarum, id eſt Iudęum, breuiter comprehendiſſe, quę de ratione diuina, principio, diſpoſitioneq; rerum Plato & Heraclius diſputauerunt. Simplicianus ait, Platonicum quendam audiſſe dicentem. Euangelij huius prooemium ubique in templorum apicibus literis aureis ſcribendum eſſe, denique omnes tales oratione, quales uita fuerunt. Sicut enim in conuerſatione fuerunt mitiſſimi, in periculis autem & laboribus fortiſſimi, & conſtantiſſimi, ita in loquendo humilimi pariter & excelſi. Coniunctiones huiuſmodi Philoſophi ſupra naturam eſſe cenſent. Sic ergo ruſticos illos, & piſcatores Magiſter eorum Chriſtus, quod promiſerat, piſcatores hominū reddidit. Quod ùe mirabile eſt, eos poſt aſcenſionem ſuam in cœlum adhuc rudes è cœlo ſubito quodam afflatu mirificè docuit, uſque adeo, ut ſtatim coram omni populo, omnibus linguis, doctriniſq́ue pollerent. Cuius rei ſignum eſt, quod ipſi doctos plurimos docuerunt, multiq́ue ſapientia excellentes, colla ſua eorum iugo libentiſſimè ſubiecerunt. Hierotheus & Dionyſius Areopagita, & Iuſtinus Platonici, quorū ſcripta omni ſapientia plena ſunt, crucē Chriſti unà cū Apoſt. ſubiere. Pātenus pręterea Stoicus, Quadratus, Agrippa, Ariſtides, Lucas, Marcuſq; Philoſoph. Tenas, et Apollo legis Iudaicę peritiſſimi. Quid de ſapiēte Ignatio Chriſti diſcipulo Anthiochię Epiſcopo dicā, qui dum Romā uinctus deuorandus beſtijs duceretur, in ipſo itinere de martyrio, doctrinaq; Chriſtiana multas ſcripſit Epiſto. ad Epheſios, ad Magneſios, ad Thraces, Smirneos, Philadelph. ad Policarpum, atque Romanos. Et in Epiſtola ad Romanos inquit. Ex Syria Romam uſq́ue pugno beſtijs deuorandus, interea nocte dieq; ligatus pugno cum decem leopardis, id eſt militibus, qui me cuſtodiunt, quibus & cum bene fecerim, peiores fiunt. Iniquitas autem eorum, mea doctrina, ſed non idcirco iuſtificatus ſum. Vtinam fruar beſtijs, quæ mihi ſunt præparatę, quas & oro, promptas mihi eſſe ad interitum, & al-

lici ad comedendum, ne ſicut aliorum martyrum, non audeant corpus attingere. Quod ſi uenire noluerint, ego uim faciam, ut deuorer. Ignoſcite mihi filioli, quid mihi proſit ego ſcio. Nūc incipio eſſe diſcipulus, nonne ijs quæ uidentur deficiam, ut Ieſum Chriſtum inueniam, ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diuiſio, totius corporis cōtritio, omnia tormenta, diaboli arte quæſita, in me ueniāt, modo Ieſu Chriſto fruar, hæc ille. Cumq́ue iam damnatus eſſet ad beſtias, rugienteſq; audiret leones, ardore patiendi ait, dentibus leonum molar, ut panis mūdus euadam. Polycarpus etiā Smyrneorum Epiſcopus, Ioannis Euangeliſtæ comes, magnus Aſię doctor, ſæpe rogatus à Iudice, ut Ieſum negaret, reſpondit, non poſſe negare illum, cui octuaginta iam & ſex annos feliciter ſeruierit. Itaq; cum Chriſti amore totus arderet, ignis flammas, mortēq́ue facillime pertulit. Hęc de illo Smyrnei ad Ponti Eccleſias ſcripſerunt. Iuſtinus autē ille Platonicus, audito Apoſtolorum libro, quem pro religionis noſtræ defenſione iudicibus obtulit, cum multos præclaros martyres numeraſſet, ſe quoque martyrio conſumptū iri inſidijs cuiuſdā Creſcētis Cynici (imò graſſātis) uaticinatus eſt, dicēs: Et ego quidē ſpero me ab aliquo horū, qbus pro ueritate obſiſto, inſidias eſſe paſſurū, ſpero baculo, aut claua feriendum, Certe uel à Creſcēte hoc, nō Philoſopho, ſed Philopompo. Quòd & ita factum eſt, & Iuſtinus tam fortiter tulit quam manifeſte præuiderat. Prędiderat autem Ioannes Euangeliſta, & in fine Euangelij ſui prædixerat, ſe quamuis extrema pateretur, enecari non poſſe prædixerat. Et in Apocalypſi, inter alias Chriſtianorum calamitates, manifeſtiſſimè illam, quæ ſub Valerio principe contigit. De qua Dionyſius Alexandriæ Epiſcopus temporis illius Martyr inquit: Ioanni reuelatum eſt, ut diceret, & datū eſt ei os loquens magna, & blaſphemias, & data eſt ei poteſtas per mēſes quadraginta, et duos. Vtraq; autem complentur in Valeriano, hæc Dionyſius. At decebat ante martyres alios conſobrinum illum Chriſti Simeonem, qui poſt diuturna tormenta etiam crucem ſuſtinuit libens, cum annos ageret centum uiginti. Sed ecce ſe mihi iam offert uirorum in quæuis doctrina excellentium turba quam plurima, Thimoteus, Titus, Clemens Roman. Barnabas, Ioannes ſenior, Ariſtion, Sophiſtenes, Siluanus, Soſipater, Demophilus, Dorotheus, Philemon, Andronicus, Vrbanus, Lucius, Iaſon, Tertius, Creſcens, Linus, Cletus, Paulus, Sergius proconſul Cypri, Syllas, Egeſippus Iudæus, Criſpus, Epaphras, Demas, Marcus, Ariſtarchus, Epaphroditus, Tichicus, Oneſimus, Euodius, Papias, Hermas, Iuſtus, Gaius, atq; Mellitus Philoſophus Aſianus, qui librū pro Chriſto M. Antonino Vero cōpoſuit, alijq́; permulti uiri admodū ſapiētes, Apoſtolorū diſcipuli, quorum alter alterius crucem aſpiciebat intrepidus, ſuam mox expectabat indomitus, & ferebat inuictus. Imitati ſunt iſtos & ſapiētes alij, Theophilus, Dioniſius, Penitus Cretēſis, Tacianus, Philippus, Muſianus, Modeſtus Philoſophus, Gardaſenes, Syrus, Dialecticus & Mathematicus, Apollinaris Philoſophus. Hi duo, M. Antonino Vero, libros pro noſtra religione dederūt, Victor, Hireneus, Rhodō, Clemēs Alexādrinus, Milciades eruditiſſimus, qui, M. Antonino quoq; librū pro religione tradidit Chriſtianorum. Apollonius Philoſophus Romanæ urbis ſenator, & Chriſti Martyr, qui Cōmodo Seuero, ut rationē ſuæ fidei redderet, inſigne uolumen cōpoſuit, Apollonius, Abel, Serapion, Bachilus, Policrates, Heraclitus, Maximus, Candidus, Appion, Sextus, Arauianus, Narciſſus, Iudas, Tertullianus doctrinę fons, qui ſub Seuero Imperatore floruit, atq; ita contra Iudices exclamauit: Dicimus, & palam dicimus, & uobis torquētibus lacerati, & cruēti uociferamur, Deum colimus per Chriſtum, illū hominem putate per eū, & in eo ſe cognoſci, & coli uult Deus, ſentētijs ueſtris gratias agimus, cum damnamur à uobis, à Deo abſoluimur. Ammonius Alexādrinus Platonicus nobilis, Leonides ſapiens Origenis pater, Origenes uir doctrina, uitaq; apprime mirabilis, quem Porphyrius doctrina omnibus ſui ſeculi anteponit, qui diſputationes Celſi Epicurei cōtra Chriſtianos octo uoluminibus cōfutauit, totq; de doctrina Chriſtiana conſcripſit, quot uix ætate longiſſima quis legere ualeat. Hic ut Euſebius inquit, frequentia tormenta, & ſeculis omnib. inaudita pro Chriſti gloria pertulit. Huius illuſtres diſcipuli, Plutarchus, Heraclides, Hero, Sereni duo pro Chriſto martyrio ſunt coronati. Sequitur Triphon

Sequiť Triphō & Ambroſius, Origenis diſcipuli, Minutius, Gaius, Berillus, Hippolitꝰ,
Alexāder, Iulius Affricanus, Geminus, Theodorus, Cornelius, Cyprianus, Afer, mar-
tyr, ſapientia, & eloquentia præſtantiſsimus, Pontius, Cypriani diſcipulus, Dionyſius,
Nouatianus, Marhiō, Archelaus, Anatolius, Alexādrinus Philoſophus clarus, Victori
nus, Pāphilus martyr locupletiſſimus, eiuſq; diſcipulus, Euſebius Cæſariēſis magiſtro
ſimilis, Phierius, Lucianus, Phileas, Annobius, Lactantius, Rethnicus, Metodius Phi-
loſophus inſignis, qui diſputationes Porphyrij contra nos egregio uolumine cōfutauit.
Iuuēcus, Euſtathius, Marcellus, Athanaſius magnus, Antonius, Baſilius, Theodorus
Euſebius, Emiſenus, Triphylus, Lucifer, Euſebius Sardus, Acatius, Serapion, Hylarius
magnus, Victorinus, Titus, Damaſus, Apollinaris, Gregorius Bedicus, Pacianus, Phe
badius, Dydimus Alexādrinus uir diuinus, & Ambroſius Alexādrinus eius auditor, op
tatus Afer, Achilius, Cirillus, Cuzōis, Epiphanius, Effrē, Syrus, magnus Baſilius, Grego
riusq; eius frater, Gregorius Nazāzenus cognomine Theologus, Hic inuectiuis Iuliani
Imperatoris in Chriſtianos ſubtiliter, copioſeq; reſpōdit. Diodorus, Ambroſius, Euacri
us, maximus Philoſophus, Ioānes Chryſoſtomus, Gelaſius, Theothinus dexter, Amphi
lochius, Sophronius, et alij penè innumerabiles uiri doctrina prę̄ſtantes, qui partim ante
Iulianum Imperatorem, partim eo regnante inter gladios, igneq;, calamo, lingua, uita,
morte, Chriſti gloria defēderūt, unde martyres quaſi teſtes Chriſtianę glorię ſūt appel-
lati. Adnumerat Hieronymus inter primos illos Chriſtianos, Ioſephū, & Senecā & Phi-
lonem, duę quoque & ſeptuaginta acutorum uirorum hęreſes, ſtatim pòſt religionis
huius exordium, partim ſuperbia hominū, partim aſtutia dæmonū ſcaturiētes, Chriſtū
ipſum, quamuis nō rectè, ut alij honorauerunt. Iam uerò, ſi uellē Hieronymos, Ambro-
ſios, Auguſtinos, Gregorios, alioſq; innumerabiles numerare uiros, ſcientia præſtātiſsi
mos, Gręcos, Barbaros, & Latinos, qui poſt Iulianum apoſtatā, acutè, ornateq; ſcriben
do, & ſanctè agendo, diutiſſimè pro Chriſti gloria laborauerūt, arithmetica me com-
putatio fruſtraretur. Tanto ſaltem Chriſtiana lex cęteris excellentior eſt, quanto &
plures docti, & doctis alijs ſemper doctiores, eloquentioreſq;, & ſanctiores fuerunt,
qui hanc ſecuti ſunt, quam qui alias ſuſceperunt. Si primùm religionis huius funda-
mentum Dialectici, uel Oratores, uel Poëtę feciſſēt, ſuſpicaremur plebem aſtutia homi
num fuiſſe deceptā, ſi docti omnes ſemper reſpuiſſent, iudicaremus eam forſitan contē-
nendā. Si principes, uel ab initio, uel paulò pòſt huic legi omnino fauiſsēt, opinaremur,
q̄d de quibuſdā religionibus arbitramur, debiliores à potētiorib. fuiſſe coactos, ſucceſſo
res deinde, ut fit, legem illā cū lacte ſuxiſſe. Diuina igitur prouidētia uoluit ſimplicem
religionis ſuę ueritatem ab hominibus primo rudibus, & ſimplicibus primam origi-
nem ducere, atq; à ſimplicibus, & rudibus aſtutos, ac doctos feliciter irretiri. Permi-
ſit inſuper religionem ſuam, annos plures quam trecentos à potentibus ubiq; Gentiū
crudeliter impugnari, quo maior eſset doctorum teſtium, & fidelium numerus, reiq;
ipſius uerior, certior, firmior authoritas, nam in proſperitate fidem præſtare facile eſt,
in aduerſitate difficile. Exquiſitiſſimis tormentis cruciatos fuiſſe Chriſtianos, ut noſtras
hiſtorias prętermittā, teſtatur Cornelius Tacitus, uituperauit autē Chriſtianos, credo
ut ſeculis ſuis adularetur, quem etiam in hiſtoria mentitum fuiſſe Tertullianus oſtendit
quia dixerit, Iudęos caput aſini colere. Atque in eadem hiſtoria ſcripſerit, Pom-
peium arcana Iudęorum ſpeculatum, nullum in eis ſimulachrum reperiſse. Igitur
ab hoc uno mendacio diſce reliqua. Accedit quod Hiereneus teſtatur, nō ob aliud tunc
de noſtris ſuſpitio exorta eſt, tanquam impijs & impuris, quā ob Hęreticorū quorūdam
gnoſticorum, præſertim uitam inceſtam prorſus, & execrabilem, ſed non in longum
durauit infamia, ubi ſe ipſa cœpit ueritas aperire. Lucianus Gentilis, Peregrinum quen
dam ſophiſtam, atq; ut ipſe deſcribit, & Chriſtianum non legitimum, tanquam oſten-
tatorem iactatoremq; deridens, inquit: Hic pręterea mirabilem Chriſtianorum ſapi-
entiam didicit à ſacerdotibus eorum, atq; doctoribus, qui magnū illum uirum in Pa-
leſtina crucifixum adorantes, cæteras religiones ſpernunt. Ex magiſtri autem ſui
lege ſibi inuicem fraterna charitate deuinciuntur, ſperant ſe æternos fore, qua ſpe ducti
miſelli uitam hanc, eiuſq; bona contemnunt, & quotidie cædibus ſe ſponte ſubijciunt.
Hęc Lucianus. Quem de Peregrino odij cauſa mentitum eſſe, teſtis eſt Aulus Gellius

potius, quàm Pilati, uel Iudę, uel Antichriſti uel etiã Diaboli Euãgelio ſubtrahere debuiſſent. Poſt autẽ Mahumethis aduentũ, ipſe Mahumethes potius cultus fuiſſet ab ijs qui Euangelium colebant, quàm nomen eius ablatum. Sed ipſe falsò nomen ſuum ſubiungi uoluit, ubi apud Ioannem Chriſtus Spiritum ſanctum promittit, cuius infuſio Apoſtolis ipſius non multo pòſt Ieſum ad reſurrectionem promittebatur, non pòſt autem annos ſexcentos Arabibus. Promiſſus eſt autem nõ homo, ſed incorporalis ſpiritus atque ueritas. Et cunctis Chriſtianorum ducibus conſentientibus, præſertim illis qui de promiſsione uerbis literiſq́ue teſtes erant, quinquageſimo poſt reſurrectionem die aſpirauit feliciter, & illuxit. Deindè quoꝗ pacto uerisimile eſt Chriſtianos omnes uolumina illa, quæ tanquam cœlitus data ſummopere eo tempore uenerabantur, auſos fuiſſe mutare. Si qui autem impij auſi ſunt, tanquam pauci imprudenteſꝙ, à pluribus prudentibus conuicti ſtatim ſunt, neque obtinuerunt. Rurſus ſi ſacra uolumina paſsim apud omnes Gentes deprauata fuerũt, multi ſubito animaduerterunt, ſi alicubi ſolum cętera exemplaria reclamauerunt. Sed omnino impoſſibile eſt libros diuerſis linguis, locis temporibus, editos, tam latè ſubito ſparſos, tam frequentatos, prorſus adulterare. Cur Hæreticorum ſectæ diuerſæ diuerſas expoſitiones potius quàm textus uarios adducebant. Audiuimus à pluribus Aethiopibus, & illis quidem literatis, ſimilia omnino apud illos ſacra uolumina noſtra in Barbaris literis, atque apud Græcos, Latinoſꝙ exiſtere. Scribit Richoldus Ebron Theologus, ſe in Aſia omnino eoſdem textus apud Iacobianos, Neſtorianoſꝙ Chriſtianos hæreticos, atque apud nos legiſſe. Proinde ipſum teſtamentum uetus rectum à Chriſtianis ſeruari patet. Quia cum translationes multas habeamus & antè Chriſtum, & pòſt Chriſtum editas, partim liberiores, utputa quæ à Iudæis ipſis factæ fuerint, partim ad uerbum obſeruatas, maximè à Hieronymo, ubiꝙ tamen præcipua, imò omnia Ieſu Chriſti myſteria fermè ſimiliter reperiuntur. Et translatio Hieronymi ad uerbum facta ab omnibus Iudæis tanquam uera admiſſa eſt, & ipſa quidem ad Ieſum confirmãdum ſufficientiſſima. Veriſſima etiam illa, quæ à duobus & ſeptuaginta Iudæis antè Chriſtum edita eſt, & apud Græcos, Latinoſq́ue, & Barbaros Chriſtianos ſimilis extat, cuius prima illa exemplaria, & Hebraica & Græca Tertullianus etiã temporibus ſuis apud Serapium in Ptolemęi bibliothecis aſſerit extitiſſe. Neꝙ ab Apoſtolis eorumꝙ ſucceſſoribus translatio huiuſmodi olim uitiata fuit, tum quia difficile erat longè diuulgatos, & ita ſeruatos codices uitiare, tum quia omnino ſtultum eſt credere, tot tantoſq́ue uiros teſtimonia Iudæorum adulteraſſe ad Ieſum occiſum uiuificandum, ſeipſos uerò perdendos. Denique frequentes obiectiones & calumniæ, inſidiæꝙ undique Chriſtianis illatæ, altercationeſq́ue ſępius repetitę admonuerunt Chriſtianos, rectum ſcripturarum ſeruare tenorẽ. Quod ſi quis unquam à Mahumethẽſibus audiuerit aliquid, ad Mahumethem pertinens teſtamẽto ueteri fuiſſe ſubtractum, reſpõdeat nullo unquam pacto Iudæos cum Chriſtianis ad hoc agendum conuenire potuiſſe. Teſtamentum autem uetus neꝙ apud Iudæos, neꝙ apud Chriſtianos Mahumethẽſibus quicquam fauet. Sed ut ad nouum redeam Teſtamentum, hoc ipſum eſſe ſyncerum, conſtat ex Apoſtolorum diſcipulis, diſcipulorumꝙ ſucceſſoribus, qui & operibus, & ſcriptis de textus ſynceritate teſtimonia perhibent. Conſtat etiam ex antiquiſsimis concilijs ſæpe cõſtitutis, ubi ad decẽ doctiſſimorũ uirorũ millibus, qui circũferebantur codices ex amuſſim examinabant, unde nihil unꝙ admiſſum eſt ab Eccleſia abſꝙ examine ſęueriſſimo. Garrit præterea Mahumethes ſucceſſores Apoſtolorum partem illam Euãgelijs addidiſſe, puta, quod homo ille Ieſus ſummus eſſet Deus, & uerè mortuus. Primo quidem hoc in ſcriptis Apoſtolorum, Euangeliſtarumꝙ tam ſæpe, & eo ordine, eaꝙ ſimilitudine connexum eſt, ut nullo modo eſſe queat adiunctum. Deinde nihil aut difficilius perſuadetur, quàm quod homo ſit ſummus Deus, aut diſſonantius proferri uidetur, quàm quod uerus Deus ſit, & uerè mortuus. Nunquid igitur hoc adiunxerunt, ut facilius quod prædicabatur, perſuaderent? nihil fermè, hoc ſcilicet excepto, ab his diceba tur, quod aut perfidos Iudęos turbaret, qui Dei, hominiſꝙ coniunctionẽ illam non ca-

 piebant,

picbant, aut Romanos offenderet rerum dominos, qui prohibuerant quenquam abſq; ſenatus authoritate Deum cognominari, multosq; uolebant Deos, neque illos quidem ſummos, Ieſum uerò & ſummum & ſolum, Chriſtiani abſq; ſenatus approbatione uocabant, atque ſciebant ob hoc duntaxat ſe arduam omnino prouinciã ingreſſos, apud Iudæos Gẽtilesq; ualde periclitari. Quamobrem quod additum Mahumethes inquit, Minimè omnium uidetur adiunctum, ſed uirtute nimium ſimpliciterq; ab initio poſitũ. At ipſe uidetur omnino profunda Chriſtianorum myſteria, quamuis ea legerit, nequaquam intellexiſſe. Vbi enim Ieſum legit eſſe Dei filium atq; Deum, putat Chriſtianos, Deos illic duos inducere, patrem uidelicet atq; filium. Atque hunc in Alcorano binarium deorum numerum deteſtatur, quod etiam à Chriſtianis eſt alienum, Deum unum patrem, Filium, Spiritumq; putantibus. Ipſe autem licet neſciat quo modo, tamen miraculis Chriſti cõmotus, ipſum Dei filium Deumq; fatetur, ubi eũ nominat Dei flatum, ſpiritumq;, propriam Dei animam, uirtutem Dei, uerbum Dei, afflãte Deo, ex Virgine perpetua natum. Præterea, quotiens incidit in Trinitatis nomẽ, homo tantæ rei prorſus ignarus, Chriſtianos falsò nimium, & ineptè calumniatur, quod tres Deos adorent, neſciens proprietates diuinarum diſtinguere perſonarũ, ac ſimul ſeruare diuinæ ſubſtantiæ unitatem, ipſe tamen ueritate coactus, Deum ubique in plurali numero de ſe loquentem inducit, quod & Moſes obſeruauerat, qui in Geneſi Deo, modo ſingulare nomen uerbumq;, modo plurale attribuit, certè unitatem ſubſtantiæ in Deo ſeruans ſimul ac numerum perſonarum. Dixit Deus: faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, atque alia multa etiam clariora. Sed audi quomodo loquentem Mahumethes Deum faciat Mariȩ omniũ mulierũ optimȩ, & à nullo unquã tactȩ noſtrã animã inſufflauimus, & illã, filiũq; ſuũ manifeſtum miraculum poſuimus. Itẽ cũ multos nuntios miſerimus, miſimus tãdem Chriſtũ Mariæ filiũ, cuius ſectatores fideles manſueto, & conſtanti corde fuerunt. Ei nos Euangeliũ dedimus, ut per ipſum homines Dei amorẽ gratiãq; aſſequerent. Rurſus, Chriſto multã cõtulimus bonitatem, eũq; doctorem filijs Iſrael præpoſuimus. Item, Chriſtũ ad diuinæ legis cõplementũ miſimus, Chriſtũ Mariãq; miraculũ fecimus, optimũq; ijs in paradyſo locũ dedimus habitandũ, ac ſæpe ſimiliter. Quamobrẽ & ſi arrogãs fuiſſe negari nõ poteſt, nõ minus ignorãtiæ ꝙ arrogãtiæ uidet eſſe culpãdus. Multũ enim ſuã arrogantiã tẽperauit, cũ dixit in Alcorano, ſe miracula neq; feciſſe, neq; facturũ, plurima ignorare, eſſe purũ hominẽ, quãuis nuncium à Deo inſpiratũ, neq; ſe dare poſſe ueniã peccatorũ. Vetuit ſe inuocari, & adorari, cõfeſſus eſt inſuper, eſſe in libris ſuis nõnulla, de quorũ ueritate dubitari poſſit. Ex quo apparet ipſum ueritatis ſpiritũ nõ fuiſſe, multũ quoq; Alcorani authoritati detraxit, cũ inquit: Quicũq; Deũ unũ adorans honeſtè uixerit, ſiue Iudæus ſiue Chriſtianus, ſiue Saracenus ſit, miſericordiam, ſalutẽq; à Deo cõſecuturũ. Authoritatem uerò Euãgelij manifeſtiſſimè cõfitetur, cũ lumẽ, directionem, perfectionemq; cognominat. Vnde & Mahumethis ſectatores, eo concedente, fatentur nouo teſtamento accedente, ueteris teſtamenti ritus magna ex parte merito ceſſauiſſe. Teſtamentum uetus nouumq; eo pacto intelligũt, ꝙ expoſuit, mãdauitq; Mahumethes, q ſe utriuſque ueriſſimum interpretem eſſe aſſeuerauit, creationem mundi, Adæ progeniem, hiſtoriam omnem hebraicam probant, & Chriſti doctrinam. Expectant Antichriſtum fore peſſimum hominem, quem à Chriſto occiſum iri putãt. Item corporũ reſurrectionem, ultimum iudicium, ſupplicia & prȩmia ſempiterna, Chriſtũ proximũ Deo ſedentẽ collocant. Mahumethẽſes Chriſti oratione, qua & nos, quotidiana utuntur ad Deum. Pater noſter, et reliqua. Sed ubi nos dicimus, & ne nos inducas, ipſi dicunt, Deus fuit & Deus erit, Mahumethes miſſus à Deo.

Cauſa erroris Iudæorum, Mahumethenſium, Gentilium. Cap. XXXVII.

QVęritur igiť, quę nã cauſa ſit, quę Iudęos adhuc multos in pfidia detinet? Propheticorũ, Chriſtianorũq; myſteriorũ diuina profunditas. & quia diuina, ideo humana intelligentia nõ penetrabilis, atq; è conuerſo. Rurſus ingeniũ mercenariorũ, miſerabiliũq; Iudæorum incultum prorſus, & pertinax. Auaritia tũ eius quod ſuum eſt ſeruandi, tum faciendi fœnoris inexplebilis, naturalis ſuorum amor, innatũ odiũ Chriſtianorum. Quid autem poſt beatum Gregorium Barbaros plurimos traxit in hęreſim? Difficillima diuinarũ literarum interpretatio, Barbarorum Genus nimium imperitum, uiolenta Mahumethis regis Arabũ manus, ſeptemq; regũ ipſi ex eius familia per ordinem ſuccedentiũ leges. Acceſſit & licentia largior. Verũ quid Gẽtiles olim à uera Hebręorũ religione detorſit? Mandata ambitioſorũ principum, ętas parũ erudita, profuſa licentia, fallacia dęmonũ malignorũ. Auxerunt errorem deinde blãdimẽta, adulationesq; Poëtarũ. Detinet autem omnes facile, in quouis errore mos patrius, & diuturna conſuetudo. Non poteſt cõſuetudo in errore Chriſtianos legitimos detinere, qui à principio religionem ſuſceperunt ab errore ſemotam.

Nihil autem opus eſt, ut lõga diſputatione cõfirmẽ, quæ Chriſtus, eiuſq; diſcipuli credenda, ſperanda, agenda propoſuerũt. Satis enim ueritatis, authoritatisq; habent, cum à diuina ueritate procedere iam probauerimus. Maximam igitur Chriſtianorũ inſtitutionum promiſſionumq; rationem aſſignauerimus, cum Pythagoricorum ritu dixerimus, ille dixit. Meminerimus autem turbari nõ oportere, ſi horum minus capaces poſſimus eſſe, maximum enim diuinitatis eorum ſignũ hoc eſſe cenſeo. Nempe ſi ea mens noſtra penitus comprehendit, minora ſunt mente, ſi talia ſunt, diuina eſſe non poſſunt, ſi enim diuina ſunt, capacitatem omnem humanæ mentis excedunt. Fides, ut uult Ariſtoteles, eſt ſcientiæ fundamentum, fide ſola, ut Platonici probant, ad Deum accedimus. Credidi inquit Dauid, et propterea ſum locutus Credentes igitur, propinquantesq; ueritatis, bonitatiſq; fonti, ſapientem beatamque uitam hauriemus.

FINIS.

MARSILII

MARSILII FICINI Florẽtini procemium in Platonicam Theologiam de animorum immortalitate, ad Laurentium Medicem.

PLato Philoſophorum pater, magnanime Laurenti, cum intelligeret quemadmodum ſe habet uiſus ad Solis lumen, ita ſe habere mentes omnes ad Deum, ideoq; eas nihil unquam ſine Dei lumine poſſe cognoſcere: meritò iuſtum piumq; cenſuit, ut mens humana ſicut à Deo habet omnia, ſic ad Deum omnia referat. Igitur ſiue circa mores philoſophemur, animum eſſe purgandum, ut tandem factus ſerenior, diuinum percipiat lumen, Deumq; colat. Siue rerum cauſas perſcrutemur, cauſas eſſe quærendas, ut ipſam denique cauſarum cauſam inueniamus, inuentamq; ueneremur. Neq; ſolùm ad id pietatis officium Plato noſter cæteros adhortatur, uerùm etiã ipſe maximè præſtat. Quo factum eſt, ut & ipſe ſine controuerſia diuinus: & doctrina eius apud omnes Gentes Theologia nuncuparetur, cum nihil uſquam ſiue morale, ſiue dialecticum, aut Mathematicum, aut Phyſicum tractet, quin mox ad contemplationem cultumq; Dei ſumma cum pietate reducat. Quoniam uerò animum eſſe tanquam ſpeculum arbitratur, in quo facilè diuini uultus imago reluceat: idcirco dum per ueſtigia ſingula Deum ipſum diligenter indagat, in animi ſpeciem ubiq; diuertit, intelligens oraculum illud (noſce te ipſum) id potiſsimum admonere, ut quicunque Deum optat agnoſcere, ſeipſum antè cognoſcat. Quamobrem quiſquis Platonica (quæ iamdiu omnia Latina feci) diligentiſsime legerit, conſequetur quidem cuncta, ſed duo hæc ex omnibus potiſsima, & pium cogniti Dei cultum, & animorum diuinitatem, in quibus uniuerſa conſiſtit rerum perceptio, & omnis inſtitutio uitæ, totaq; felicitas, præſertim cum Plato de his ita ſentiat, ut Aurelius Auguſtinus eum tanquam Chriſtianæ ueritati omnium proximum, ex omni Philoſophorum numero elegerit imitandum, aſſeritq; Platonicos mutatis paucis Chriſtianos fore. Ego uerò cum iampridem Aureliana authoritate fretus, ſummaq; in genus humanum charitate adductus, Platonis ipſius ſimulachrum quoddam Chriſtianæ ueritati ſimillimum exprimere ſtatuiſſem, ad illa quæ dixi, duo præ cæteris diligenter incubui, ideoq; uniuerſum opus Platonicam Theologiã de immortalitate animorum inſcribendum eſſe cenſui. In quo quidem componendo id præcipuè conſilium fuit, ut in ipſa creatæ mentis diuinitate, ceu ſpeculo rerum omnium medio, creatoris ipſius tum opera ſpeculemur, tum mentem contemplemur atque colamus. Reor autem (nec uana fides) hoc prouidentia diuina decretum, ut & peruerſa multorũ ingenia, quæ ſoli diuinæ legis authoritati haud facilè cedunt, Platonicis ſaltem rationibus religioni admodum ſuffragantibus acquieſcant: & quicunq; Philoſophiæ ſtudium impiè nimium à ſancta religione ſeiungunt, agnoſcant aliquando ſe non aliter aberrare, quàm ſi quis uel amore ſapientiæ à ſapientiæ ipſius honore, uel in intelligentiam ueram à recta uoluntate diſiunxerit. Deniq; ut qui ea ſolum cogitant, quæ circa corpora ſentiuntur, rerumq; ipſarum umbras rebus ueris infeliciter præferunt, Platonica tandem ratione commoniti, & præter ſenſum ſublimia contemplentur, & res ipſas umbris feliciter anteponant. Hoc in primis omnipotens Deus iubet. Hoc omnino humana res poſtulat. Hoc cœleſtis Plato quondam ſuis facilè, Deo aſpirante, peregit. Hoc tandem & ipſi noſtris Platonem quidem imitati, ſed diuina duntaxat ope confiſi, operoſo hoc opere moliti ſumus. Sed utinam tanta ueritate id perfecerimus, quãta ueritatis diuinæ ueneratione tractauimus, adeò ut non aliter quoduis apud nos probatum eſſe uelimus, quam diuina lex comprobet. Opus autem ipſum tibi Magnanime Laurenti indicaui præ cæteris dedicandum, non ut Philoſophica tibi aperiam, de quibus iamdiu ita diſputas, ut nõ tam tibi, qui hæc iam uideris miro quodam ingenio conſequutus, quàm cæteris priſcorum arcana uidear editurus, ſed quod nos beneficio tuo id otium quo facilius philoſophari poſſemus, conſecuti ſimus, & Plato noſter hæc noſtro erga te officio gratulaturus admodum uideatur, quoniam quod ille in magnis quondam uiris potiſsimum exoptat, ipſe Philoſophiam unà cum ſumma in rebus publicis authoritate coniunxeris.

THEOLO-

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de immortalitate animorum,

Marſilio Ficino Florentino authore,

LIBER PRIMVS.

Si animus non eſſet immortalis, nullum animal eſſet infelicius homine. Cap. I.

CVm genus humanum propter inquietudinem animi, imbecillitatemq; corporis, & rerum omnium indigentiam, duriorem quàm beſtiæ uitam agat in terris, ſi terminū uiuendi natura illi eundem penitus atque cæteris animantibus tribuiſſet, nullum animal eſſet infelicius homine. Quoniam uerò fieri nequit, ut homo, qui Dei cultu propius cunctis mortalibus accedit ad Deum beatitudinis authorem, omnino ſit omnium infeliciſſimus. Solum autem pòſt mortem corporis beatior effici poteſt, neceſſarium eſſe uidetur, animis noſtris ab hoc carcere diſcedentibus lucem aliquam ſupereſſe. At ſi lucem ſuam humanæ mentes nequaquam reſpiciunt, clauſæ tenebris & carcere cæco, unde ſæpenumero cogimur propriæ diuinitati diffidere. Soluamus obſecro cœleſtes animi cœleſtis patriæ cupidi, ſoluamus quamprimum uincula compedum terrenarum, ut alis ſublati Platonicis, ac Deo duce, in ſedem ætheream liberius peruolemus, ubi ſtatim noſtri generis excellentiam feliciter contemplabimur.

Cæterum ut euidenter appareat qua ratione potiſſimum mentes hominum mortalia clauſtra reſoluere, immortalitatem ſuam cernere, beatitudinem attingere ualeant, conabimur ſequenti diſputatione pro uiribus demonſtrare, præter pigram hanc molem corporum, qua Democritiorum, Cyrenaicorum, Epicureorum conſideratio finiebatur, eſſe efficacem qualitatem aliquam atque uirtutem, ad quam Stoicorum Cynicorumque inueſtigatio ſeſe contulit.

Supra qualitatem uerò quæ cum materię dimenſione diuiditur & mutatur omnino, formam quandam præſtantiorem exiſtere, quæ licet mutetur quodammodo, diuiſionē tamen in corpore non admittit. In ea forma rationalis animę ſedem ueteres Theologi poſuere Hucuſque Heraclitus, Marcus Varro, Marcusq; Manilius aſcenderunt.

Super animam rationalem extare mentem angelicam, non indiuiduam modo, ſed etiam immutabilem, in qua uidentur Anaxagoras & Hermotimus quieuiſſe. Huius denique mentis oculo, qui cupit ueritatis lumen, & capit, Solem ipſum præeſſe diuinum, in quem Plato noſter purgatam mentis aciem dirigere iuſſit, docuit, & contendit. Proinde cum huc aſcenderimus, hos quinque rerum omnium gradus, corporis uidelicet molem, qualitatem, animam, angelum, Deum, inuicem comparabimus. Quoniam autem ipſum rationalis animæ genus inter gradus huiuſmodi medium obtinēs, uinculum naturæ totius apparet, regit qualitates & corpora, angelo ſe iungit & Deo, oſtendemus id eſſe prorſus indiſſolubile, dum gradus naturæ connectit, præſtantiſſimum, dum mundi machinæ præſidet, beatiſſimum, dum ſe diuinis inſinuat. Ita uerò noſtrum animū ſe habere, atq; eſſe talem, rationibus primò communibus, ſecundò argumentationibus proprijs, tertiò ſignis, quarto ſolutionibus quæſtionum aſſeuerabimus.

Corpus natura ſua nihil agit. Cap. II.

QVoniam corpus apud Platonem ex materia quadam conſtat & quantitate, atq; ad materiam extendi & affici pertinet ſolum, & ipſa extenſio affectioque paſſiones quædam ſint. Quantitas autem aut nihil eſt aliud quàm extenſio ipſa materiæ, aut ſi quid aliud eſt, eſt tamen res quædam talis, ut & diuiſioni ſubiecta ſit ſemper, & ma-

ratione ſunt,eadem agunt.Sunt autem non per molem in ſpecie hac aut illa,ſed per hāc formam aut illam,per formam igitur operantur.Præſertim cum agens patienti propinquet per formæ qualitates prius quàm per terminos quantitatis. Ac per formæ uim trāſeat in materiam alienam, potius quam per quantitatis dimenſionem, & ſingula materiæ puncta non dimenſione attingat,ſed qualitate. Sic per frigiditatem aqua frigefacit. Ignis per caliditatem calefacit potius quàm per molem. Ignis enim non quia ampliſſimus,ſed quia feruentiſſimus urit. Ac ſi totius eius calor quaſi ad punctum ſui redigatur,propter maximam unionem potentiſſimus erit ad comburendum. Sic beneficio qualitatis,præſertim in anguſtum coactè prouenit actio. Hinc fit ut cauſę naturales effectus producant ſuos qualitate ſimiles cauſarum potius,quàm ęquales quantitate. Ac ſi contingat interdum æquales prouenire, neceſſe eſt prius apparuiſſe per ſimiles, quaſi per qualitates actio peragatur,poſtquam neceſſariò in eis atque per eas effectus cauſas referunt. Ideo filij ſtatim nati penè omnes complexione & figura parentū ſimiles ſunt, æquales autem magnitudine rarius,& poſterius. Sed quis hæc non uiderit? Neque enim ſi corpori magno propinquas,magnus efficeris,at ſi calido,certè caleſcis,neque ullo ſenſu percipis quantitatem,niſi prius ſenſum qualitas mouerit. Quis enim quàm magnus ſit paries iudicabit,niſi hanc ipſam magnitudinem color lumenq́ ad oculum uſq́ perduxerit? Ac iudicium quantitatis magis priuſq́ue propter diſtantiam perditur, quā luminis & coloris,quaſi ſit efficacia motionis in qualitate. Quod hinc perſpicuè confirmatur,quod res quælibet appetitum ratione boni(quæ qualitas eſt)ſemper mouet,non ratione magni aut multi. Alioquin ſemper quæ maiora pluráue ſunt eligeremus. Nunc uero in ijs quæ mala putamus,minora paucioráue eligimus. Qualitas autem ideo corpus eſſe non poteſt,quia duo corpora eodem in loco ſine mutua offenſione omnino cōſtare non poſſunt,qualitates uerò plures in eodem pariter confunduntur. Siquidē in mellis materia color flauus,dulcedo,& odor,tres qualitates ubiq́ ſimul reperiuntur. Quęque enim guttula mellis,flaua,dulcis,naribuſq́ ſuauis eſt. Accedit ad hæc,quod omne corpus natura ſua in lōgum,latū,& profundum extenditur. Qualitas autem non ſua natura uidetur extendi. Nulla enim eſſet qualitas alicubi nō extenſa. Inſunt tamen pūcto, unitati,numero,harmoniæ,uirtutibus,qualitates aliquæ nō extenſæ. Qualitas igitur nō eſt corpus,præſertim quia ſi naturalis ipſi eſſet extenſio,quanto latior fieret,tanto fieret & robuſtior. Fit autem diſperſione debilior. Igitur qualitas per ſe quodammodo indiuidua,in corporis dimenſione diuiditur. Siquidem de ratione quantitatis ſolum fit diuiſio,cū diuiſio ex uno ſemper deducatur in plura. Seruat tamen qualitas etiam in corpore quandā indiuiſibilis naturę proprietatē. Nā ut Platonici arbitrantur,albedo quę eſt in parte quauis corporis albi,non propriè dicenda eſt pars albedinis illius quæ eſt in corpore toto,imò partis albedo dici debet potius quàm pars albedinis. Nempe ſi album corpus plures in partes diuiſeris,in ſingulis partibus eadē reſtabit albedinis ratio. Vis quoq́ & actio ſimilis,non tamen amplitudo eadem uel æqualis. Ideo non ad qualitatem propriè,ſed ad corpus ratione quantitatis diuiſio pertinet. Ad qualitatem præcipuè in exiguum redactam pertinet actio. Hæc utique corpus non eſt,ac maximè cùm ad punctū colligitur,fit incorporea. Quo fit,ut incorporalis naturæ uirtute,non ex materia corporum proueniat operatio.

Supra formam diuiſam in corpore extat forma indiuidua,id eſt anima. Cap. III.

IAm igitur à corpore ad qualitatem aſcendimus. Qualitatem uerò more Platonico omnem formam diuiſam in corpore appellamus. Sed nunquid in ea Stoicorum Cynicorumq́ more ſiſtendus eſt gradus? Minime. Qualitas forma quædā eſt. Formæ natura ſimplex,efficax,agilis ad agēdū. Vnde forma à Phyſicis actus ſæpe uocatur. Natura huiuſmodi in materiæ inficitur gremio,ex ſimplici diuiſibilis impuraq́;,ex actiua paſſioni obnoxia,ex agili fit inepta. Ideo neq́ mera forma hæc eſt,neq́ uera,neq́ perfecta. Non poteſt hæc prima forma eſſe,ſi mera non eſt. Vnumquodque enim prius ſit ſaltem ſecundum genus oportet quam inquinetur. Item non poteſt eſſe forma prima, ſi non eſt uera. Vnde enim mens hanc formam arguit non omnino ueram eſſe? niſi inde

ubi ipſa

vbi ipſa cernit aliquam veriorem, ad quam comparata hæc deficit, & falſa quodam modo eſſe conuincitur. Vbinã mens veram ipſam videt formam? profectò aut extra ſe aut intus eam conſpicit. Si extra ſe proſpicit: certè alicubi in natura eſt forma quędã vera, ſuperior qualitate. Si in ſeipſa mens intuetur eam, nõ deeſt menti vera forma: non ergo deeſt mundo. Præterea validior quidem veritas eſt quàm falſum, cum veritas eſſe ſine falſo poſſit, falſũ abſque veritate conſiſtere nequeat. Non enim falſum quicquam dicitur, niſi ſaltem verum ſit illud eſſe falſum. Neque valet quicquam, niſi verũ ſit ipſũ valere, neque verè intelligit eſſe falſum, niſi per veritatem. Neque falſum dicitur, niſi quod fallit, neque fallit niſi per imaginem veritatis. Si igitur veritas eſt falſo validior & forma minus, vera videlicet qualitas, in ordine rerum eſt aliquid, multo magis vera forma in rerũ ordine reperitur. Præſertim cũ quanto intellectus præſtãtior veriorq́ eſt quàm ſenſus, tanto intelligibilis forma præſtantior veriorq́ quàm forma ſenſibilis eſſe debeat. Per hæc patuit qualitatẽ nõ poſſe eſſe primam formã, tum quia mera nõ eſt, tum quia nõ uera. Conſtat idẽ quoq; quoniã non perfecta. Primũ enim in quolibet genere, totius generis eſt principiũ. Quod eſt aliorum principiũ, ſequentia cõtinet. Nihil igitur ſui generis deeſt illi quod eſt in ſuo genere primum. Quemadmodũ Sol ſi inter lucida primum eſt, nullo caret luminis gradu. Cętera ſub eo lucida, vt ſydera atque elementa, non totam capiunt luminis plenitudinem. Quoniã igitur prima forma omnes formarũ perfectiones complectitur, atque idcirco imperfecta eſſe nequit, recte concluditur, formam illam quæ dicitur imperfecta, primam eſſe non poſſe. Adde, quod qualitas quia ita inhæret materiæ, vt cum ea dilatetur & diuidatur, materialis (vt ita dixerim) prorſus euadit, Ac ſi à materia ſeparetur, corrumpitur. Quocirca ſeipſam non ſuſtinet, ſed à materia tanquam ſubiecto ſuſtinetur. Quod verò ſeipſum ſuſtinere non poteſt, multo minus ex ſeipſo ſubſiſtere. Itaque cum in alio iaceat, ab alio certè dependet. Oritur enim qualitas aliquando, cum mutetur & pereat. Nihil autem aliquando oritur à ſeipſo. Quod enim genito præſtat initium, generatũ præcedat oportet. Nihil autem ſeipſum pręcedit. Qualitas igitur cum ab alio oriatur, & nihil oriri niſi à ſuperiori aliquo valeat, non poteſt eſſe naturæ principium. Verum vnde trahit originem? Nunquid à materia? Nequaquam: Quoniam cum materia commune & informe ſubiectũ ſit, atque idcirco (quantum in ſe eſt) ſemper & vbiq; ad omnes formas æquè ſe habeat Vndenam id prouenit, vt aliàs & alibi alijs formis ornetur, niſi ab aliquo ſuperiore, quod eam & alibi & aliàs aliter afficit? Præterea ſi materia ſibijpſi datura ſit formam, quærimus vtrum ipſa virtute ſua prius habeat eam formam, quàm ſibi ſit præbitura, aut non habeat? Si non habet, neque concipere quidem poteſt, ſin habet, non eſt vtique materia prima, ſed aliquid ex materia & formæ virtute cõpoſitũ. Atq; de hac ipſa uirtute ſimiliter inquiremus, nunquid eam habeat à ſeipſa, an ab alio? Quòd ſi habet ab alio, ab alio quoq; habet formam. Sin à ſe, nunquid hanc ſimiliter habet per aliã uirtutem ſibi itidem propriam (atque ita in infinitum progrediemur) an potius uirtutem, illam non per aliam poſſidet virtutẽ, ſed per eſſentiã? Si ita eſt, eſſentia materiæ idem erit ac virtus ſiue ſubſtantia effectiua formarum, & fons erit formarum potius quàm ſubiectum, imò erit forma potius quàm materia, & forma omnium pręſtantiſsima, forma omnis diuiſionis impatiens, neq; fluctuabit (vt nunc) labẽtium varietate formarum, ſed per eſſentiam ſempiternã formis erit prædita ſempiternis. Ex his colligitur materiã non habere ſuapte natura vim vllam formarũ procreatricem, quia formare ſeipſum non poteſt informe ſubiectum, cum nihil omnino agere queat, ſiquidem actio à forma prouenit, à qua prouenit eſſe. Ac ſi materia quę ſubeſt arti, quamuis forma non careat, non tamẽ à ſe ipſa, ſed ab artis forma ad formam ducitur artificij, certè materia quæ naturæ ſubijcitur, cum ſit informis, non à ſeipſa, ſed à natura formæ ad formam ducitur naturalem.

Vnde igitur erit qualitas? forſitã ab alia qualitate, puta quod ignis alius alium generet? Neq; id quidem. Nam qualitas quia eſſe nequit abſq; fomento materiæ, ideo materiæ ſuæ nõ dominatur, multo minus dominabitur alienę. Non igitur poteſt corporis alicuius qualitas corpus aliud ſola ſua poteſtate formare. Corpus quidem naturale, per ipſam molẽ, quę ſoli paſſioni ſubijcitur, agit nihil, per qualitatẽ uerò nõ agit ſufficiẽter. Hæc enim quandoquidem non habet ſufficientiam exiſtendi, non præſtat corpori ſufficientiam

ſufficientiam exiſtendi,non præſtat corpori ſufficientiam operandi. Profectò quia ignis prius genitus fuit ab aliquo,quàm ipſe aliud generaret,prius ſibi cõuenit vt ſit effectus quàm ut efficiens. Effectui conditio hæc innata eſt,vt pendeat aliunde. Quapropter quoties ignis aliquid operatur,agit tanquam ſuperioris cauſę inſtrumentum. Si enim ignis hic aut ille eſſet cauſa generandi,ignis prima id eſt ſumma,cum à cauſa alicuius generis prima,genus profluat vniuerſum ,totum vbique ac ſemper ignem efficeret. Itaque faceret cum ſe ipſum,tum ignem quemlibet qui ante ipſum fuit,& qui pòſt erit. Cum igitur ignis hic aut ille non ſit prima generationis huiuſmodi cauſa,quærimus cuius ſit cauſæ inſtrumentum. Nunquid ignis alterius? Nequaquam. Primo,quia æqua eſt *illa* cauſa,non ſuperior. Deinde, quia vel extinctus eſt iam ignis ille vnde hic ante manauerat,vel remotiſſimus. An forte inſtrumentũ eſt aliorum elementorum? Neque id quidẽ. Non eſt enim in diſsimilibus & contrarijs elementis vlla ignis generandi ratio cui ignis hic alium generaturus tanquam inſtrumentum ſubijciatur. Num igitur inſtrumentum ſit cœli? Minime. Non enim ignis hic remotiſsimi illius corporis, inſtrumentum fieri poteſt aliter quàm per medium. Media verò hæc corpora ſunt inepta. Ac potius inter cœlũ,ſiue ignis ſphæram,atque diſsimilia elementa ,ad ignem hunc in terra gignendum, interponendus eſt ignis aliquis hunc ignem generaturus,quam conuerſo. Similiter in ſingulis rerum naturalium ſpeciebus argumentabimur. Quamobrem præter omnes huiuſmodi formas ineſſe oportet omnibus & præeſſe ſubſtantiam quandam incorporalem per corpora penetrantem, cuius inſtrumenta ſint corporeæ qualitates. Quo enim pacto qualitates ſingulę ,quę ſuapte natura inſtabiles inordinatęq; ſunt,aut ſtabilem ordinem in generationis ſucceſsione ſeruarent, niſi per ordinẽ altioris cauſæ ſtabilẽ regerentur,aut ad eoſdẽ effectus ſtatutis temporũ curriculis ſemper reuerterent, niſi una eademq; cauſa eſſet quæ illas quouis tempore ducens,ſtatutis temporibus ſimiliter duceret. Mens humana quotidie à particularibus formis ad uniuerſales abſolutasq; ſe confert. Item ſupernaturales formas certis adſtrictas materijs per mathematicas (quibus in certa materia ſufficit) ad metaphyſicas (quæ neque certa neque incerta materia indigent)aſcendere ſolet. Pręterea à dimenſionibus,quæ tam ſitu quàm partibus egent,ad pũctum ſine partibus,ſed quodammodo circa ſitum: rurſus à punctis ad numeros,qui partibus quidẽ indigent,ſitu uerò nequaquã,demum à numeris ad unitatem ,cui neque ſitu neque partibus ullis opus eſt, ſeſe attollit. Atque ultra unitatem indiuiduam , ſed accidentalem ,ad ſubſtantialem ſe unitatem id eſt formam transfert,indiuiduamq; eſſentiam, accidentium fundamentum ſimul atq; originem,tanquam ad fixũ quendam & in ſe ipſo manentem accidentium per ſe mutabilium,alteriq; ſemper hęrentium, cardinem. Si tantam ad aſcenſum rationalem mens humana potentiam habet, quæ & pars quædam eſt uniuerſi, & corporeis ,uinculis impedita, multo certè maiorem ad idem in ſeipſo poſsidet uniuerſum,præſertim cum infimæ mentis ordo uniuerſi ordine trahat originem. Vbi uero ad agendum potentia maior uiget,ibidem naturaliter & magis & citius proditur in actum. Accedit ad hæc,quod ſi quęlibet rerũ genera ad unum quiddam in ſuo genere quodammodo indiuiſibile reducuntur ,cuius ſimplicitate conſiſtunt ut puta motus tempusq; ad momentum ,forma naturalis ad gradum minimum naturalem Geometricę dimenſiones ad ſignum,numeri ad unitatẽ, cur non etiam ſubſtantiæ genus ,ad indiuiſibilẽ ſubſtantiã redigatur? Vt quemadmodũ figuræ omnes quæ inæqualitatis participes ſunt,ad circularem omniũ æqualiſsimã referuntur,circularis ad indiuiſibile ,centrum totius æqualitatis initium,ita formæ accidentales diuiſibileſq; ,ad ſubſtantialem diuiſibilemq; formam,forma huiuſmodi ad ſubſtantialem & indiuiſibilẽ reducatur. Atque ut ultra qualitatem, quæ nõ decremento ſolũ, ſed etiam remiſsioni ſubiecta eſt ,ſubſtãtialis corporaliſq; forma eſt,quę à remiſsione eſt libera,quamuis decreſcat,ita ſuper hanc eſſe debet ſubſtantialis forma,quæ neque remittatur ,neque decreſcat ,ut aſcenſus qui in melius proficit ,p̄ficiatur in optimo. Talis erit ſubſtantia incorporea, quæ in primis hoc habet,ut natura ſua minui nequeat, quam oportet alicubi ſecundum propriam formam in natura ſubſiſtere. Indiuidua ſiquidem & ſimplicia diuiduis neceſſario priora ſunt atque compoſitis. Vnumquodque enim antè ſit oportet,quam protendatur & tumeat. Indigent quoque hæc illis,non conuerſo.

uitæ poſtulat, continuè transfert? Quod pugnantia inter ſe conciliat, uincitq́ in unum? Certe nō ſimplex calor igneus, non alia qualitas ulla pugnantium, non natura diuidua, non nuda naturæ proprietas, imò uerò ſuperior quædam & indiuidua & uiuifica uirtus. Sicut autem in nobis, ita & in uniuerſo conſidera. Atque ex his collige, formas corporales non habere ex ſe inuicem generationem ſufficientem, ſed cauſam poſtulare inſuper aliquam altiorem. Quæ quidem ſuperior cauſa ſi rurſus forma eſſet ſimiliter iuncta materiæ, ab alia iterum ſubſtantia ſuperiore deſcenderet. Tandem ne fiat in infinitū progreſſio, ad formam aliquam perueniendum eſt, quæ nullis ſit mixta corporibus. Tāta uerò eſt in genere formarum uirtus ad id, ut à materia ſeparatæ eſſe poſſint, ut etiam ſi quis illas eſſe quidē coniunctas ex ſe dixerit, verùm ex ipſa mentium contemplatione ſeiungi, hinc ſaltem fateri cogatur, mentes ipſas eſſe ſeiunctas, quandoquidem ipſę alia ſeparant. Quod hinc rurſus apparet, quia ſubſtātia per naturam & dignitatem prior eſt quantitate, ac reliquis accidentibus. Et quia quod prius eſt, poteſt eſſe à poſteriore ſeorſum, poteſt eſſe ſubſtantia quædam ſine quantitatis diuiſione, & ſi poteſt, utique eſt aliquando, ne deſit naturæ iſta perfectio, ne fruſtra ſit iſta potentia. Nam in his quæ ad præcipuum uniuerſi ordinem pertinent, ita ſe res habet, ut quicquid poteſt eſſe, aut iam ſit, ut Phyſici opinantur, ne cōtingat in æternis mutatio, aut ſaltem futurum ſit aliquando, ne aliquid ſit ſemper inane. Ac ſi uita, quæ ſola origine naturali antecedit ſenſum, iam nunc per ſe exiſtit alicubi ſine ſenſu, multo magis ſubſtantia, quę quantitati tam dignitate quam origine præſtat, conſiſtit nunc in rerum ordine ſeorſum à quātitate, præſertim cum perfectius ſit uniuerſum, ſi ſubſtantiæ quædam ſint ſolutæ à uinculis quantitatis, quàm quod ſint uitæ quædam ſenſus expertes. Auerrois ex Ariſtotelis ſententia probat corpoream ſubſtantialemq́ue cœli formam carere materia, quia uidelicet ibi nulla ſit ad diuerſas formas potentia, quæ propria eſt natura materiæ. Ibi tamen dimenſio eſt, & eiuſmodi formam inter naturales formas atq; diuinas eſſe mediam arbitratur, quia naturales formæ cum materia ſimul quantitatéque ſint, diuinæ ab utriuſque penitus abſolutę, cœli uerò forma utrarumq; media ſit, ne ab extremo ad extremū ſine medio trāſeatur. Quapropter eam cum quantitate quidem eſſe, ſed ſine materia, conſentaneū eſſe cēſet. Hinc nos hunc in modum argumentamur. Cum ſubſtantialis forma ſoleat in materia potius quam in quantitate iacere, atq; habeat ſecundum generis naturæq́ue ordinē, maiorem cum materia quàm cum quantitate proportionem, ſi alicubi abſque materia poteſt eſſe, multò magis alicubi ſeorſum à quantitate conſiſtere poteſt. Præterea, ut Proculo placet, tria ſunt genera corporum. Sunt enim quædam (ut eius uerbis utar) materialia ſimul atq; compoſita, qualia ſunt quæ ex elementis quatuor componuntur. Sunt ulterius elementorum ſphæræ, materiales quidem, ſed quodammodo ſimplices. Sūt deniquecœleſtia corpora, & ſimplicia & immaterialia ſimul. Tria quoque formarum genera ponit, haud aliter quàm Auerrois. Vult enim generalem formarum definitionem eiuſmodi eſſe. Forma eſt id quo aliquid diſtinctè & actu eſt & agit. In hac autem definitione dimenſiones omnino nullas includi, ſubiectum tamen quodammodo fortè ſignificari, dum uidelicet dicitur, quo aliquid, & cætera quæ ſequūtur. Vnde concludit, ſi quę formæ ſine ſubiecta materia ſint, ſicut cœleſtes, multo magis & multo plures abſque dimenſione eſſe poſſe ſimul atque debere. Item ſic Proculus & Sirianus ad idem argumentantur. Quod ab alio ſemper extenditur, neceſſariò dimenſionibus eſt aſtrictum: Quod uero extendit, minime. Materia igitur cum ſemper ab alio extendatur, neceſſariò dimenſionibus obnoxia eſt. Quia tamen unumquodq́ue prius in ſe eſt quodammodo quam extendatur, materia poteſt indiuidua cogitari. Quapropter principium illud à quo extenditur, multo magis poteſt ſine dimenſionibus non modo cogitari, ſed etiam eſſe. Præterea omne diuiduum eſt quiddam totum unum ex pluribus partibus conſtitutum, quæ partes niſi haberent in ſe unum aliquid atque idem cunctis commune, nunquàm totum illud conficerent. Non enim fit unū niſi ab uno. Rurſus, niſi eſſent participes unitatis, nulla partium eſſet unum, ſed plura in infinitum, & quælibet pars innumerè infinita. Vnum autem in illud partibus inſitum, non eſt diuiſum ſingulatim in ſingulis, egeret enim ipſum quoque alio copulante. Ergo eſt idem totumq́ue in ſingulis. Tale quiddam incorporale eſſe neceſſe eſt. Item cum omne corporale ſit unum

quiddam totum ex partibus, quidnam illius unionis cauſa eſt? An totum ipſum unit
partes, uel partes totum uniunt? Vel ſuperius aliquid, quod neque pars ſit ullius,
neque totum ex partibus partes unit inuicem, & ad totum? Totum partes ſequitur
potius, quàm uniat. Ac ſi admittatur quod unit partes, incorporeum erit? Si enim ſit i-
pſum quoque diuiduum, eget alio ſimiliter uniente. Si partes uniunt totum, abſurdum
id quidem, quòd à multitudine unitati oppoſita fiat unio, quæ fieri debet ab unitate. Re
liquum eſt, ut præter partes ſingulas atque totum adſit aliquid unum conſpirationis il-
lius cauſa, quod quidem ſit incorporeum, ne cogatur ipſum quoque copula indigere,
atque ita abeamus in infinitum. Quapropter non eſt putandũ formam aliquam diuiſam
in corpore, apicem eſſe naturæ, rerumq́ principium, præſertim cum oporteat principiũ
rerum ui ſua ſempiternum fuiſſe, & fore. Fuiſſe quidem ſemper, nam neque potuit ex
ſe aliquando prodiſſe (fuiſſet enim ipſum ante ſeipſum) neque ex alio, nihil enim ante
primum. Reliqua uerò non eſſent unquam, niſi prius fuiſſet primũ. Fore quoque ſem-
per, quoniam extincto principio, corruunt uniuerſa, neque ipſum amplius, neque aliud
quicquam renaſci poteſt. Habeat ergo neceſſe eſt uim infinitam, per quam ex ſe infinitè
uiuat, hanc non habebit, ſi fuerit corporale. Nam ſi dimenſiones habuerit infinitas, nihil
erit in rebus aliud præter ipſum. Si finitas, uim quoque finitam habebit. Mitto (quod ali
âs oſtendemus) neque corpus, neque corpoream formam, & indigam & mutabilem,
ſufficiens motionis principium eſſe poſſe, ſed omne corporeum ab alio agitari, atque o-
pificem, qui opificio miſcetur inficiturq́, non poſſe operi dominari, opificemq́ eſſe per-
fectũ, primúmue mundani operis architectum. Ergo formam corporeã trãſcendamus,
& conſideremus nunc primã quæ deinceps occurrit, ut ſicut à corpore tanquã infimo,
aſcendimus ad formã corporeã quaſi mediã, quia habet corporis aliquid, dum dilatatur
in corpore. Aliquid uerò non habet, ſiquidẽ ipſa non eſt aliquid ex materia & forma cõ
poſitum. Ita nunc ab hoc medio ad formam ſublimiorem incorpoream ſcilicet, proueha
mur, quæ nihil habeat corporis, ſed corporibus diſtribuat qualitates. Quæ quoniã per
ſe ſubſiſtit, uera forma & eſſentia nominatur, tertia inquã eſſentia, quam etiam ſuo loco
rationalem animam appellabimus. Quã ita irrationalis anima comitatur, ut corpus um
bra. Eſſentia illa, & uera & immortalis à Platonicis ideo iudicatur, quia neq́ partibus in-
diget, in quas aliquando diſſolui poſſit, & per quas diſperſa uirtus debilitetur, neq́ ſub-
iecto adſtringitur, à quo deſerta aliquando euaneſcat, neque contrariæ formæ miſce-
tur, qua infici poſſit, neque uel loco clauditur, uel tempori uel motui ob indiuiduã & in
ſe manentem ſimplicitatem ſubſtantiæ ſubeſt.

*Anima rationalis per ſubſtantiam immobilit eſt, per operationem eſt mobilis, per uirtutem
partim immobilis, partim mobilis. Cap. IIII.*

TErtiæ huius eſſentiæ naturam qualem eſſe dicemus? Immobilem ne prorſus,
an potius mobilem? Certe non omnino immobilẽ, quia ipſa fons eſt qualitatũ
fluentium in materiã, quæ omni quiete carent. Omnis aũt cauſa ſecundũ na-
turã propriam agit, ideóque oportet in opere uim aliquam & imaginẽ cauſæ
reſeruari. Si eſſentia illa quæ eſt cauſa qualitatum, eſſet prorſus immobilis, quia per na-
turam ſuam immobilem ageret, qualitas inde deſcendens immobilem in ſe naturam ali
quam retineret. Contrà uerò contingit. Nam tria in qualitate ſunt, eſſentia, uirtus, &
actio, hæc omnia uerſantur in motu. Eſſentia eius generatur atque corrumpitur, gene-
ratio & corruptio per motum efficiuntur. Virtus quoque naturæ ſuæ intenditur atque
remittitur, puta calor magis minuſue feruet. Quod autem magis minuſue diuerſis tẽ
poribus calet, proculdubio permutatur. Actio quoque idem patitur. Ignis ſiquidem a-
ctio, calefactio eſt. Aquam nõ momento calefacit, ſed tempore. Actio tẽporalis motus
ab omnibus nominatur, ideo qualitas omni ex parte ſubijcitur motui. Quod hinc rur-
ſus apparet perſpicuè, quòd affectio corporis quæ per qualitates efficitur, nõ poteſt per
aliquam temporis moram eadem penitus & ſimilis permanere, ac ſemper tum in aliam
atque aliam graduum proportionem, tum in melius uel deterius permutatur. Nempe
ſiquis

ſiquis dixerit corporis affectionem permanſiſſe per horam, Platonici ita interrogabunt illum, hora finita, nunquid par ſit tunc in illa affectione uirtus, ac in horæ principio? Si non ſit par uirtus, certè non ſtetit horam, cum in ea hora ſit ſecundum potentiam permutata. Si par uirtus dicatur ineſſe, affectio illa horam rurſus aliam perdurabit. Aequales enim uires æqualia faciunt. Igitur ſi per tantam uim permanſit horam, per æqualem rurſus aliam permanebit. Hora ſecunda expleta, ſimiliter de uirtute illa interrogabunt, par ne ſit, an impar. Si impar, non ſtetit. Sin par, ſtabit quoque tantundem. Deinceps in infinitum ſimiliter procedent, monſtrabuntq́ naturam illam corporis, ſi modo horam, in horæ dimidiũ ſteterit, perpetuò permanſuram. Perpetuò uerò non uiget corporis ſecundum ſe ullius complexio, cum breui omnes extinguantur & pereant, itaq; uix momentum temporis eædem perſeuerant. Et quia in eodem momento incipiunt atque deſinunt, in incipiendo autem & deſinendo integerrimus exiſtendi habitus minime poſſidetur, integro uerò exiſtendi actu opus eſt ad agendum, ideo confirmari uidetur quod in ſuperiori diſputatione probauimus, non eſſe in qualitatibus ſufficiens agendi principium. Sed ut ad quæſtionem hic propoſitam reuertamur, ſi eſt in qualitatibus, quantum ad eas attinet, motio ſtatus omnis quodammodo expers, quonampacto ab ea cauſa gigni proximè poſſunt, quæ tanto ab ipſis interuallo diſtet, ut ſtatũ habeat omnis motionis expertem? Si ab extremo ad extremum omnia per media tranſeunt, ut ab hyeme per uer in æſtatem, ab æſtate in hyemem per autumnũ, certè inter qualitatẽ penitus mobilem, atque eſſentiam prorſus immobilẽ, neceſſariò ponendũ eſt aliquid quod partim immobile ſit, partim etiã mobile. Itaque ſubſtantia illa qualitatũ proximè genitrix, omnino immobilis eſſe nõ poteſt. Quid ergo dicemus? An iſtam quoq; ſubſtãtiam omnino mobilem aſſeremus? Minime. Nam uel eſſet in genere corporalium qualitatũ, in quo tamen genere ſiſtere gradum non poſſumus. Vel cauſa quæ in genere ſuperiore locatur, effectum ſuum ſufficienti perfectione non excederet, ſi ſubſtantia quæ qualitatis eſt cauſa non minus quam qualitas uacillaret. Quocirca ſubſtantia illa partim ſtat, partim uerò mouetur. Tria quidem in ſe habet & ipſa, eſſentiam, uirtutem, operationẽ. Quid horum ſtabit? quid mouebitur? operatio quidem ſtare non poteſt, ſi duo præcedẽtia permutentur. Neque moueri eſſentia, quin ſequentia moueantur. Stabit ergo primum, ſcilicet ipſa eſſentia, mutabitur ultimum, uidelicet operatio. Sed mediũ utrorunque uirtus quid? Stabit & ipſa partim, partim quoq; mutabitur.

Super animam mobilem eſt immobilis angelus. Cap. V

HActenus formam quandam ſupra corporis cõplexionem inuenimus, quam rationalem animam appellabimus, cuius eſſentia ſemper eadem permanet, quod ſignificat ſtabilitas uoluntatis atq; memoriæ. Operatio autem ex eo mutatur, quòd non ſimul cogitat omnia, ſed gradatim, neque momento alit, auget, & generat corpus, ſed tempore. Naturalis uirtus manet, quia naturalis eius uigor uiget perennis, neque remittitur. Virtus acquiſita mutatur, quia ex potentia in actum, ex actu tranſit in habitum, atque conuerſo. Hucuſque aſcendit Heraclitus, Varro atque Manilius, Cęterum altius aſcendendum, ſiquidem forma hæc non poteſt eſſe totius naturæ principium. Perfectior enim eſt operatio ſtabilis, quæ uno momento perfectiſſimè ſuũ opus abſoluit, quam quæ indiget tempore. Integrior eſt uita, quæ tota ſimul eſt unita ſecum, à ſeipſa non diſtans, quam quæ per diuerſa temporum momenta porrecta, ſecundum actus affectusq; intrinſecos quodammodo à ſemetipſa diſtrahitur. Igitur ſuper hanc formam, cuius operatio extrinſeca uagatur per tempora, cuius uita, id eſt intrinſeca operatio quaſi quodam fluxu diſpergitur, ponenda eſt alia quædam forma ſublimior, cuius operatio ſtabilis ſit, cuius uita tota ſimul unita. Siquidem perfecta ſemper ſunt imperfectis anteponenda, propterea quod ſicut perfecta in aliquo genere ſunt illa quæ per ſuam naturam ſunt talia, ſic imperfecta ſunt, quæ per ſe talia non ſunt, alioquin eſſent integerrimè talia. Si itaque imperfecta non ſunt per ſeipſa, per ſuperiora coguntur eſſe. Item quod mouetur, ex potentia & ocio prorumpit in actum, & terminũ aliquem ſui motus ac finem expetit, quaſi ſibi ipſi minus ſufficiet, ſed illo egeat ad quod

motione ſua ſe confert. At uerò ſuper id quod ex ocio migrat in actum, exiſtit aliquid
ſemper quod actus plenus eſt atque perennis. Super id quod propter indigentiam trāſ
mutatur, exiſtit aliquid neceſſariò, quod quia uel nullius unquam indigum eſt, uel iam
pleniſſimum, non mouetur, præſertim cum id quod mouetur, per appetitum proficien
di mutetur, neque poſſit aliter quàm melioris præſtantiorisq́ naturæ adeptione profice
re, neque habeat rem illam quam quærit, per motionem, ſed poſt motum adipiſcatur,
non quidē à ſeipſo (quid enim mutari oportuiſſet?) ſed ab alio quodam uberiore. Quod
enim ſui natura caret termino, ab alio perfectiore terminandum eſt, res mobilis ex ſe
caret termino, quia non quieſcit in ſemetipſa. Ac ſi res quædam talis ſit rerum principi-
um, quia per operationem ſuam mutabilem efficiet omnia, nullus erit ſtatus in rebus.
Nunc uerò uſqueadeò neceſſarius eſt aliquis in rebus ſtatus, ut etiam motus ipſe ſtatu
non careat. Niſi enim res quæ per motum aliter atque aliter affici dicitur, maneat in ſub
ſtantia per aliquod tempus, eadem nec mutabit affectiones, nec uariabitur paulatim,
ſed momento tota ceſſabit. Et ipſa ordinatiſſima cœlorum circa idem centrum eoſdem-
q́ue polos reuolutio. Motionum æqualitas, ſyderum reſtitutio, alicuius ſtatus eſt parti-
ceps. Atqui quemadmodum quod ſtat, ſtat propter unitatē, & unitur in ſtatu (quod ali
às declarabimus) ita quod mouet̄, mouet̄ propter ſtatū, & ſtat in motu. Mouetur inquā
propter ſtatum, id eſt, propter quandam motricis uirtutis ſtabilitatem, quæ niſi in ſuo ui
gore maneret, non ſeruaretur ordo ullus in motu, imò neq́ motus uel parumper con-
tinuaretur. Rurſus ſtat in motu, id eſt perſeuerat in norma eadem uel æquali uel ſimili
motionis. Multa etiam ſunt quæ & ſi ſecundum aliquam ſpeciem motus mouentur, ta-
men ſecundum ſpecies alias non mouentur, partim ergo mouentur, partim uerò quieſ
cunt. Adde quod cum prima rerum materia ſit ſempiterna, quod per ſubſtantialem mu
tatur formam, interea tamen permanere cogitur per materiam. Itaq́ multo magis quod
ſecundum quantitatem, qualitatem, locum mutatur, manere poteſt, imò & debet in-
terim per ſubſtantiam. Quid plura? quod nullo pacto manet dum admittit ſtatum, totū
ſimul & motum amittere cogitur. Si itaque eſt aliqua in rebus ſtabilitas, non poteſt re-
rum principium mobile eſſe. Quare quod mobile eſt, non eſt naturæ principium. Igitur
eſt aliquid ſuper animam, ut anima quæ natura ſua ad intelligendum & non intelligen
dum eſt indifferens, cum uiciſſim ab altero permutetur in alterum, per eius influxū ad
intelligendum determinetur, quod in tali genere ſemper eſt actum. Tale eſt, quod eſt
ſemper intelligens, ſiue ſemper intelligibile actu quod eſt idem. Præterea quicquid ſe-
cundum partem tale eſt, per illud duntaxat tale eſt, quod tale ſecundum ſe totum exi-
ſtit, ſicut lignum ex parte calidum, per ignem caleſcit, qui ex toto calet, quia quod tale
eſt per naturam ſuam, quia calidum, ſicut totum à natura propria cōprehenditur, ita to
tum ab huiuſmodi qualitate. Atque contra, quod per partem eſt tale, non eſt tale per ſe
metipſum. Tertia uero eſſentia illa, ſcilicet anima, non eſt ſecundum ſe totam intelligen
tia. Habet enim alias quaſdam naturas præter intelligentiam, expertes intelligentiæ. Er-
go mēs in anima, pars quidem eſt animæ. Pars quoque eſt mentis quodammodo, men-
tis inquam altioris, quæ tota ſolaq́ mens eſt. Quippe ſi anima mētem haberet à ſemetip-
ſa, in animæ ſubſtantia ratio propagandæ mentis ineſſet, unde & tota anima eſſet mens,
& mens quidem tota atque perfecta, & omnis anima mentem haberet, quia in qualibet
anima ratio animæ reperitur. Et ſicut mouere corpus, quia per naturam ſuam animæ cō
uenit, animabus ſingulis ineſt, ita intelligendi facultas animabus ineſſet omnibus, e-
tiam beſtiarum, ſi per naturam ſuam competeret animæ. Ac ſi ſuper naturam minimè
efficacem, eſſe efficaciorem aliquam neceſſe eſt, & mens quæ eſt in anima, neq́ ſolo ſui
actu ullum extra ſe opus efficit, neque efficaci ſuæ animæ potentiæ imperat, oportet ſu-
per eam eſſe mētem ſuo actu alicuius operis effectricem, & efficacis potentiæ dominā.
Merito ergo ſicut animæ caput eſt mens hæc, pars eius excellentiſſima, ſic mentis hu-
ius, quæ non ſui ipſius eſt ſed animæ, non abſoluta, ſed ad animæ huius tracta capacita-
tem, non clara, ſed obſcura, & quodammodo dubia, huius inquam mentis caput eſt
mens quædam, quæ in ſeipſa eſt, liberaq́ue & lucida. In quo ſanè illud Magorum e-
nodatur ænigma, Eſt res undique lucida, eſt res undique obſcura, eſt media, lucida par
tim, partimque obſcura. In ordine corporum res undique lucida eſt ſtella quælibet
ſuper

ſuper lunam,obſcurus undiquè eſt aër,media Luna. In ordine uerò ſpirituum mens eſt lumine plena,anima irrationalis uacua,rationalis tenet medium, partem habet intellectualis luminis,parte caret. Ac partem quam habet à Deo, ceu Luna à Sole, aliàs aliter accipit,mutatq́ue figuram. Ideo merito ſuper eam eſt angelus,qui tanquam ſtella quælibet ſuper lunam,& totus ſemper & eodem pacto ſui Solis luce refulget. Profectò ubi natura ſuperior tangit inferiorem,ibi ex infimo ſui gradu ſupremum inferioris attingit. Puta infimum ignis aëris attingit ſupremum. Natura uerò intellectualis corporali eſt natura ſuperior,tangitq́ illam adeò, ut quod inter corpora præſtantiſſimum eſt, intellectualis ſit animæ particeps,inferiora uerò quæ plurima ſunt,nequaquam. Præſtantiſſima uerò corpora ſunt apud Platonicos cœlicolarum,dæmonumq́,& hominũ. Sed nunquid mentes quæ corporibus huiuſmodi tributæ ſunt,mentium altiſſimæ ſunt? Nequaquam,alioquin natura inferior,ſuperioris abſque medio ſummum conſequeretur. Ergo quemadmodum ſub corporibus mente præditis quàm plurima corpora ſunt expertia mentis,ita ſuper mentes corporibus inſitas quàm plurimæ mentes ſunt nullis attributæ corporibus,atque etiam multo plures ſunt quam corporum ſpecies,quoniam(ut aliàs oſtendemus)rationales animæ inter æternitatem tempuſq́ue ſunt cõſtitutę. Aeternitatis uerò excellentia uidetur exigere, ut plures in ea quodammodo ſpecies perfectioneſq́ue quàm in tempore ſint. Mitto (quod aliàs demonſtrabimus) interuallum inter animas primumq́ue principium,infinitum eſſe, ſed ſpatium inter ipſas atque materiam,eſſe finitum,ut nemini mirum uideri debeat,ſuper animas plures admodum angelorum gradus,quàm gradus formarum infra animas eſſe poſſe. Præterea quando ex duobus fit unum, & alterum illorum quod minus perfectum eſt, reperitur alicubi per ſe manere ſeorſum ab altero,multo magis alterum illud perfectius,& minus egenũ, eſſe alicubi ſine altero poterit. Fit autem animal unum ex intellectuali ſubſtantia, id eſt animą rationali,& corpore. Corpora multa uidemus ſine huiuſmodi intellectu eſſe ac uiuere. Quid igitur prohibet eſſe mentes plurimas corporibus non unitas? Tales quidem erunt ſuper animas quæ ſunt unitæ corporibus. Proinde mentes coniunctę corporibus,quatenus tales ſunt, ſpeciem animalis ſolæ non complent, ſed compoſitæ ſpeciei ſunt partes,atque(ut plurimum)ut intelligant,in ea quę ſenſibilia ſunt,aſpiciunt,quare & imperfectæ quodammodo ſunt, & imperfectè agunt. Si igitur ab imperfectis in quolibet genere,ad perfecta quæ priora natura ſunt,eſt aſcendendum,conſequens eſt ut ſuper coniunctas mentes ad ſeparatas ratio nos perducat,quæ & ſpecies ipſæ ſufficienter ſuas compleant,& intelligendo ad illa quæ per ſe intelligibilia ſunt, aſpiciant. Mens ipſa,quia per intelligentiam & uoluntatem,nõ neceſſariò dependet à corpore,& naturaliter formas ſeparat,atque circa ſeparatas uerſatur,& quiete potius quàm motu proficit,per naturam eſt à corpore motuq́ libera. Idcirco magis naturæ ſuæ conuenit ut uiuat ſeorſum à corpore motuq́ue,quàm ut uiuat in corpore atque motu. Multæ tamen mentes in corporibus mobilem uitam ducunt,quare multò magis,& multò plures immobilem uitam agunt abſque corporibus. Quis neget incorporeæ ſubſtantiæ ſecundũ generis ſui naturam conuenire magis ut extra corpus ſit, quàm ut in corpore, ideoq́ue plures illius ſpecies à corpore ſeiunctas quàm coniunctas eſſe debere? Quod enim generi cuilibet naturalius eſt,id in eo exiſtit ut plurimum. Tales quidem ſunt angeli, qui ſi corpora mundi mouent,ipſi,motis corporibus nullo modo mouentur. Animæ tamẽ dum corpora transferunt,ipſę quoque ferũtur. Motor qui una cum moto corpore peruagatur,perpetuum ſtabilemq́ tenorem & ordinem mouendi non ſeruat,niſi præſit illi motor immobilis. Ideo mundanæ reuolutionis perpetuus ordo teſtatur eſſe aliquos ſuper animas motores immobiles. Elementa quoniam ex fluitante materia conſtant,ſeq́ue mutuò ſemper inficiunt,nullum ex ſe ordinem obſeruarent,niſi à lege cœleſtis motus ordinatiſſima regerentur. Cum uerò & cœlum per ſe ſit perpetuò immobile, ideoq́ indigum, ordo in ſuo motu ſtabilis non ex ipſo prouenit,ſed à ſuperno motore prorſus immobili,atque indiuiduo. Non enim in rebus tam diuerſis mobilibúſque ſtabilis unio perſeuerat niſi à ſtabiliſſimo & unitiſſimo cardine,qui tandem ad unitatem ipſam ſtatúmque refertur. Sanè ſicut mobile ſe habet ad mobile,ita motor etiam ad motorem. Ergo ſicut elementum quod mouetur mobiliter, ad cœlum quod mouetur ſtabiliter,

ſic motor cœli mobilis uariusqúe ad motorem ſtabilem unitumqúe , ſtabiledenique & unitum ad ſtatum ipſum unitatemque reducitur. Profecto motorem ſequitur actio illa quæ mouere dicitur, actionem hanc ſequitur illa paſſio quæ moueri, neque fit contra. Non enim priora à poſterioribus ducuntur, ſed conuerſo. Poteſt igitur multo magis eſſe alicubi actio illa quæ dicitur mouere, ſine paſſione illa quæ eſt moueri, quàm paſſio huiuſmodi ſeorſum ab actione. Tamen paſſio talis in corporibus eſt ſeorſum ab actione. Igitur alicubi erit actio procul à paſſione, ut ſicut corpora mouentur quidem, non mouent, ſic angeli moueant, nõ moueantur, de quibus inquit Zoroaſter.

ὣ πᾶς κόσμος ἔχει νοερὰς ἀνοχῆας ἀκαμπεῖς,

id eſt, Mundus habet intellectuales rectores immobiles. Igitur ſicut qualitates omnino mobiles antecedunt animæ, partim mobiles, partim immobiles, ſic animas antecedunt omnino immobiles angeli. Angelos eſſe, atque eſſe multos Ariſtoteles in libro 11. Diuinorum ita probat. Motum cœli continuum, ordinatum, & quantum in ſe eſt, indeficientẽ oportet à motore fieri, qui neque in ſe neq; per accidens moueatur. Cũ uerò motus huiuſmodi in cœlo ſint multi, inter ſe diſcreti, ſpecieqúe & uirtute diuerſi, oportet eos à pluribus eiuſmodi motoribus fieri, qui uidelicet neque corpora ſint, ne cogãtur dum mouentur, ab alio interim ipſi moueri, atque ita in infinitum neceſſariò procedatur. Neque rurſus formæ in corpore, ne eas unà cum moto corpore moueri cõtingat. Oportet enim ad motorem perfectiſſimum id eſt immobilem peruenire, ne in motibus ulla unquam tranſgreſſio fiat. Motores eiuſmodi, mentes ſunt, ſiquidẽ in formis à materia omnino ſolutis intelligibile atque intellectus eſt idem. Hæc Ariſtoteles. Hebręi, poſterioréſq; Philoſophi mentes illas angelos, nuntioſqúe nominant, quorum præcipuos nõ eſſe pauciores quam decem, alicubi diſputat Auicenna, alibi uerò multo plures ſignificare uidetur. Ariſtoteles autem haudquaquam pauciores eſſe quam cœleſtes motus, eũq; numerum probabili ſe ratione computauiſſe fatetur, quòd autẽ neceſſarium ſit ſapientioribus ſe dimittere. Quaſi qui ſuſpicabatur, ne forte mentes illæ ſecundum actionem ſuã propriã præcipuamq; id eſt intelligentiam, potius quàm ſecundum actionem communem atque poſteriorem, id eſt motũ eſſent dinumerandæ. Præterea cum illæ ſint motionum fines, forte uaticinabatur non eſſe ad motionum numerum numerãdas. Atque poſſe mentes eſſe quamplurimas, quæ non ſint mouendis corporibus diſtributę. Quamobrem non iniuria angelos eſſe penè innumeros & ſuprà ſignificauimus, & in præſentia ſic oſtendimus. Si ſpecies rerum naturalium in materia, quamuis in ſubiecto, anguſtæq; ſint, tamen inter ſe non per ſubiectum, ſed per ſe diſtinguuntur, atque in numerum quamplurimum dilatantur, multo magis ſubſtantiæ ipſæ quæ ſuper materiam in ſeipſis uiuunt, per ſeipſas diſtinctæ ſunt, atque mira quadam abſoluti generis ſui fœcunditate in ſpecies quaſi innumeras prorſus amplificatę. Præterea intelligibile genus ſuapte natura magis multiplicabile quam corporeum eſſe uidetur. Siquidem numeri, dimenſiones, figuræ, proportiones, raritas corporum, uelocitas motionum, in ipſis corporibus ſemper terminata ſunt, in mente autem abſque termino pro arbitrio protenduntur. Rurſus quæ in materia particularia ſunt, in mente uniuerſalia fiunt. Denique intellectus ultra corpora cũcta, alia pro arbitrio innumera tã incorporea quã corporea cogitat. Cũ ergo intelligibile genus magis admodũ quàm ſenſibile amplificari poſſit, potẽtiaqúe tam bona in uniuerſo ſemper inanis eſſe non debeat, proculdubio iam actu ſunt ſubſtantiarũ ſpecies ſeparatarum, multo plures, quàm ſpecies corporalium, præſertim cum potentia prę ſtantior, et magis et prius in uniuerſo actum ſibi ſuum adſciſcat, quàm debilior. Denique uniuerſi ordo cum ſub infinito bono quàm optime diſpoſitus ſit, exigere omnino uidetur, ut quæ in ipſo ſunt meliora, quatenus fieri poteſt, ſuper deteriorum quantitatem multiplicentur, præcipuè cùm inferiora ſuperiorum gratia ſint conſtituta. Quod quidem in ipſis mundi ſphæris manifeſte uidemus. Quo enim mobilior ſphæra eſt, eo & amplior, adeo ut terra & aqua ſi ad ſuperiora conferantur, quaſi punctum ad circunferentiam ſeſe habere putentur. Quod autem in corporibus eſt dimenſio, id in rebus incorporeis numerus eſſe uidetur. Quapropter conſentaneũ eſt, ut intellectuales ſubſtantiæ, utpote quæ optimæ ſunt, ac per ſe

exiſtunt

exiſtunt,finesꝗ ſunt corporaliũ omnium quæ illarũ gratia ſunt procreata,longè plures numero ſint,quàm & ſphærarũ motus,& corpora omnia,quod Dionyſius Areopagita teſtatur,dicens plura eſſe intellectualiũ ſpecies ſeparatas,quàm corporaliũ.Meritò potentiſsimus uniuerſi creator opus ſibi ſuũ quã ſimillimũ reddere & potuit & ſciuit,& uoluit. Simillimum uerò in huius imperio potiſsimũ procreauit,quod abſolutas mentes (quæ ipſi omniũ ſimillimæ ſunt) ultra coniunctas materiæ formas, immenſo (ut ita dixerim) ſpatio dilatauit. Hinc illud Danielis Prophetæ: Millia milliũ miniſtrabant ei, & decies centena millia aſsiſtebant ei.In diſtinguendis autem ordinibus angelorũ Dionyſius ternario nouenarioq́ue numero in primis, necnon interdum ſeptenario utitur. Quinetiam duodenarium in Chriſtianorum myſterijs reperimus. Idem & Iamblichus Proculusꝗ Platonici poſt Dionyſium obſeruarunt.Supremos enim & medios angelos,ternario,& nouenaria diuidunt,ſequentes autẽ ſeptenario,poſtremos undiꝗ duodenario ordinum numero partiuntur. Quoniam uero apud Platonicos gradus corporum ſunt rationalium animarum umbræ, animarum uerò gradus ſunt imagines angelorum,idcirco nonnulli angelorum ordines ſecundũ ordines corporum ſimul animarumꝗ diſtinguunt.Sed de his aliàs.

Super angelum eſt Deus, quoniam anima eſt mobilis multiudo, angelus mulitudo immobilis, Deus immobilis unitas. *Cap.* VI.

ANgelum prorſus immobilem eſſe Platonici arbitrantur eſſentia,uirtute,actione,quoniam ſemper ſit idem,æquè poſsit,intelligat ſemper,omnia ſimul,& uelit eadem,& quantũ in ſe eſt,agat ſubitò quicquid agit.Hæc Platonici. Quid uerò dicant alij,aliàs dicam.Nondũ tum quieſcere hic cum Anaxagora & Hermotimo ratio nos permittit,ſed altius iubet aſcendere. Porrò anima,quia mobilis eſt, ab alio pertrãſit in aliud.Igitur aliud in ſe habet,& aliud.Quod hæc habet,habet & multitudinem.Quapropter anima in ſeipſa multitudo quædam eſt,multitudo inquam mobilis. Angelus qui proximè hanc antecedit, eſſe nequit immobilis unitas,quia duæ quædã huiuſmodi res,quarũ una ſit mobilis multitudo,& altera immobilis unitas,longiſsimè inter ſe diſtare uidentur. Vnitas ſiquidem multitudini opponit̃, immobile mobili.Quoniam ergo res illę ab omni parte inuicem opponuntur,proximè ſibi non ſuccedunt,ſed medio quodam indiget copulante.Animam uerò ipſam,quæ eſt mobilis multitudo,angelus abſꝗ medio antecedit. Ideo non poteſt angelus eſſe immobilis unitas, ne duo extrema ſine medio coniungantur. Immobilis certè eſt,ut ſupra probauimus, ergo non unitas. Reſtat ut ſit angelus immobilis multitudo,ubi cum anima cõuenit in eo,quòd ipſe multitudo eſt,ſicut & illa.Diſcrepat autem,quia illa eſt mobilis,hic immobilis.Multitudinem certò aliquam ponere in angelo cogimur.At qualem?Qualis conuenit intellectui, hoc eſt,ut eſſentiam habeant,atꝗ eſſe,uim intelligendi, intellectionis actum, rerumꝗ intellectarum ſpecies plurimas. Cum uerò angelus non ſit ſimplex omnino,ſed habeat numerum,ſuper numerum autem unitas eſſe debeat, quia unitas eſt numeri totius origo,& unione non indiget,multitudo autem natura ſua indiget unione,neceſſarium eſt ſuper angelum eſſe aliud quiddam, quod non modò immobile ſit,ſed unum penitus atque ſimplex.Ille quidem eſt Deus, tanto rerum potentiſsimus omnium,quanto eſt omnium ſimpliciſsimus.Siquidem in ſimplicitate conſiſtit unio, in unitate poteſtas.Deum nemo dicere audeat ex pluribus eſſe compoſitũ, quia ſi modo rectè compoſitus fuerit,ex aliquo conſtabit quod erit tãquam ſubiectum,& aliquo quod erit tanquam forma. Itaꝗ non erit Deus undique perfectiſsimus, cum in eo ſit pars altera imperfectior ipſo toto.Non erit agens ſummum, quia non per ſe totum aget quicquid aget,ſed per partem alteram,id eſt, formam. Non erit beatiſsimus,quia non fruetur ubiꝗ ſeipſo. Non enim ſe totum in membro quodlibet complectetur. Videbit autem in ſe aliquid aliud præter Deum,quoniam nõ idem pars eſt,& totum.Beatior certè futurus eſt,ſi quicquid ipſe uidebit in ſe, ſit ipſe,nuſquam ſibi deſit, ſed ſibimet totus occurrat ubique. Deniꝗ pars illa quæ ponebatur in Deo quaſi ſubiectum, quia ſecundum ſe cogitatur in formis,ſeipſam formare non poteſt. Pars inſuper altera

quæ uicem formæ gerebat, quia non cōſiſtit in ſe, multo minus ex ſe poteſt exiſtere, for mabitur ergo Deus iſte compoſitus à forma quadam ſuperiore, atq; illa potius erit Deus. Hæc autem eſt prima diſcurſio per quam probamus ſuper angelū eſſe Deum. Præterea quemadmodum ſe habet tuus oculus ad corpus tuum, ſic tua mens ad animam tuam. Eſt enim mens tua animæ tuæ oculus. Rurſus, quemadmodum ſe habet lumen Solis ad oculum corporis, ſic ueritatis lumen ad animæ oculum. Itaq; ſicut oculus corporis non eſt lumen, ſed uirtus luminis capax, ita mens quæ eſt oculus animæ, nō eſt ueritas, licet capiat ueritatem. Mens enim tua ueritatem quærit. Non tamē quærit ſeipſam ueritas, neq; admittit ueritas falſum, per quod ſæpe tuus animus fallitur. Finge animo, oculum tuum uſq; adeò excreſcere, ut totum occupet tuum corpus, & ſublata uaria membrorum ſpecie, uniuerſum corpus unus ſit oculus. Si amplius hic oculus uidebit quicquam, non aliud certè uidebit, quàm lumen idem Solis, quod anguſtus dum erat, proſpiciebat. Verum accipiet lumen idem uberius, & colores corporum in ipſo lumine conſpiciet undiq;, uno proſpectu ſimul omnes, neq; uertetur huc aut illuc ut uideat, ſed quieſcendo omnes pariter contuebitur.

Aliud tamen adhuc lumen erit, aliud oculus. Si enim uiſus ad lumen comprehendendum eſt inſtitutus, aliud uiſus eſt, aliud lumē. Et lumini nihil eſt opus uiſu, cum ipſi lumini nihil ſit luminis capiendū. Finge iterum mentem tuam uſq; adeò ſuper animam inualeſcere, ut deletis reliquis animæ partibus ad phantaſiam, ſenſum, generationemq; pertinentibus, tota anima mens una ſit atq; ſola, hæc mens ſola puraq; relicta, angelus erit. Hæc inquam mens ampla eandem ueritatem intuebitur, quam anguſta mens uiderat, ſed accipiat illā uberius, atq; in ea res omnes ueras unico intuitu conſpiciet, ut Platonicè loquar, neq; modò unam aucupabitur, modò aliam. Aliud tamen adhuc mens erit, aliud ueritas. Quod ſic aperit Zoroaſter.

Μάνθανε τὸ νοητόν, ἐπεὶ νόου ἔξω ὑπάρχει,

id eſt, Scito intelligibile ipſum eſſe extra mentem. Quippe ſi ad ueritatem percipiēdam inſtituta mens eſt, aliud eſt mēs indiga ueritatis, aliud ueritas. Neq; ipſi ueritati opus eſt mente, per quam capiat ueritatem. Atqui ſi ipſa mens idem eſſet atq; ipſa ueritas, mens quælibet ueridica eſſet, & omne uerum particeps foret mentis. Nunc autem & mentes humanæ falluntur, & multæ res ueræ ſunt quodammodo, quæ mente carent. Veritas non modo aliud eſt quàm mens, ſed & ſuperius aliquid. Eget quippe mens ueritate, ueritas mente non indiget. Ac latius ſe fundit ueritatis quàm mētis imperium. Ars enim intellectualis in formis ſingulis inuenitur, in materia uerò informi nequaquam. Verè tamen materia dicitur, & omnium naturalium reuera ſubiectum. At uerò ſi ueritas eſt ſupra mentem, & quod ſuperius eſt, non caret bonis inferioribus, non deeſt mentis perſpicatia ueritati. Neq; tamen duo quædam ſunt in ipſa, perſpicacia uidelicet, atq; ueritas, ſed ſimpliciſsima ueritas ſeipſam minime latens, perinde ac ſi lumē quāuis non habeat oculum à ſe diſtinctum, tamen non lateat ſemetipſum. Eſt enim Deus perſpicaciſsima ueritas, & ueriſsima perſpicacia ſiue perſpectio, lux ſeipſa uidēs, uiſus ſeipſo lucens, intellectualis perſpicaciæ luminisq; fons, cuius lumine, & cuius lumen duntaxat mentis perſpicacia perſpicit. Et ſicut lignum per participationem quandam calidum dicitur, ignis uerò ſecundum formam calens, Sol deniq; excellentiori modo ſecundum eminentem uirtutem, cauſamq; caloris, ſic anima mentis partem, angelus mentis formā habet. Deus eſt efficaciſsima mentis origo, atq;, ut more Plotini loquar, Deus ipſa intellectio eſt, non in aliquo intellectu tanquam potentia, nō ueritatis uelut obiecti, ſed in ſeipſa, ſuiq; ipſius exiſtens, quemadmodū ſi uiſio neq; eſſet in uiſu aliquo, neq; luminis alieni uiſio eſſet, ſed in ſeipſa maneret, ſuiq; ipſius uiſio foret. Vbicunque enim intellectus, quaſi intelligendi potentia ponitur, etiam ſi intelligat ſemetipſum, tamen qua ratione intelligibilis eſt, prior quodammodo ſeipſo dicitur, qua ratione intellectualis conſideratur. Intelligibile enim tāquam prius atq; præſtantius, intellectualem uirtutem quaſi poſteriorem inferioremq; mouet, & format & perficit. Idcirco quidam Deum potius ſiue intelligibilis, ſiue intellectionis quam intellectus nomine nuncupant, quanquā hæc etiam nomina Deo haud propria omnino ratione conueniunt. Sed de his aliàs. Accedit ad hęc, quod animę opus eſt uitalem motum præbere (ſiquidem

ipſa, uita

ipſa uita quædam eſt) mentis autem opus ordinare per formas. Ipſa enim ſpecies quædam eſt, & ſecundum ſpecies operatur, quod in noſtra mente conſpicimus. Vitalis ille motus per omnia uiuentia funditur, rebus carentibus uita nõ competit. Ordinatio uerò per formas, conuenit rebus etiam non uiuentibus. Hæ ſiquidem ordine ſpecieq́ nõ carent. Tanto autem interuallo mens animam ſuperat, quanto latius funditur formarũ ordo quàm uita. Quoniam uerò ultra formarum ordinem eſt prima illa in formis rerum materia, in qua latent quædam (ut ita loquar) formarum pullulantium ſemina, mentis munus quod terminatur formis, hæc informia non complectitur. Ipſa tamẽ materia bona eſt quodammodo, quia boni id eſt formæ appetens, quia ad bonum ſuſcipiendum expoſita, quia bono neceſſaria mundo. Semina quoq; ſunt bona, quia ſunt formarum bonarum inchoationes. Tanto ſaltem interuallo bonitas mentẽ ſuperat, quantò longius boni quàm ſpeciei tẽdit largitio. Quo enim res quæq; potentior eſt, eo longius operatur. Accedunt ad hæc huiuſmodi rationes. Omnia bonum appetunt, mentem uerò nõ omnia, non enim aſſequi mentem & ſapientiã omnia poſſunt, ideoq; multa ſunt quæ eam, non appetunt, ne fruſtrà appetant. Si omnia appetenda conuertuntur ad bonum non ad mentem omnia, & quò conuerſio rerum eſt, illinc eſt & profectio, omnia à bono procedũt, non à mente, quare bonum potius quàm mens eſt cauſa prima rerum. Rurſus, quæ mentem habent, nondum tamen ceſſant, ſed adhuc bonum quærunt. Mentis enim proprium eſt nixus quidam ad intelligendum. Aut poſt hunc nixum deterius ſe mẽs habet, aut melius, aut ęquè. Nõ deterius, quia operatio ipſa perfectio quædam eſt, & ad deterius nihil niſi aut ui, aut inſcitia labitur, quorum neutrum in ipſam cadit mentem puram & liberam. Non æquè, fruſtra enim nititur, quod nihil proficit, & nihil ad id quod habet, adnititur. Ergo ut melius ſe habeat, conatur, non igitur ipſum bonũ eſt, nihil enim bono melius. Sic mens intelligendo haurit bonitatem, aliunde autem haurit. Si enim in ſe haberet, non eſſet nixu opus, ut operando proficeret. Illud unde haurit bonitatem, ipſum bonum eſt, quod & ſuper eam extat, cum in eam perfectionis ſuæ liquorem infundat. Quinetiam ſapientiam mentemq́ ſolo petimus rationis impulſu, bonum uerò etiam ante omne rationis incitamentum, omniſq; noſter appetitus ſemper eſt ad bonum, non omnes ſemper ad mentem, & intelligentiam ratione boni appetimus, non conuerſo. Pluris ergo natura facit bonum, quàm mentem, cum & prius & ſæpius & potius trahat ad bonum. Vnde nonnulli ſatis in Philoſophia habere ſe putant, ſi ſapientiam uideantur habere, etiam ſi non habeant, non tamen ſatis in uita, niſi re uera id poſſideant quod ſibi præcipuè iudicant eſſe bonum.

Si bonum naturali inſtinctu precioſius mente cenſetur, cenſetur & eminentius. Hinc fit, ut id quod intelligere eſt, non ſufficiat nobis, niſi & bene & bonum intelligamus. Sæpe enim ad tempus cognitionẽ reſpuimus, ſi eam ſuſpicamur nobis malam fore atq; moleſtam. Bonum uerò ipſum reſpuere nunquam poſſumus. Sæpe etiam rerum ſpeculationi anteponimus uoluptatem, ipſi autem bono, qua ratione bonum eſt, nihil unquam poſſumus anteponere. Nihil magis neceſſarium eſt, quàm incitamentum boni, cum bonum ipſum nullus poſſit nolle. Nihil magis uoluntarium eſt, quàm boni incitamentum. Nam propter bonum omnia, imò bonum in omnibus ubiq; uolumus, tam libenter, tamq; iucundè, ut uelimus inſuper non poſſe nolle. Cum ergo in bono ſumma neceſsitas cum ſumma libertate concurrat, boniq; imperium ſummopere neceſſarium ſit ſubiectis, & ſummopere uoluntarium, conſtat hinc omnia tanquam à patre originem ducere, atq; huc omnia tanquam ad patriam adſpirare.

THEOLO-

THEOLOGIAE PLA: tonicæ, de immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER II.

Vnitas, ueritas, bonitas idem ſunt, & ſuper ea nihil eſt. Cap. I.

TRibus iam argumentis oſtendimus eſſe aliquid ſuper angelum. Primò quidem eſſe mõſtrauimus ſuper ipſum, ſimpliciſsimam unitatem, ſecundò ueritatem, tertiò bonitatem. Tria hæc unum ſunt. Nihil enim aliud eſt ſumma unitas quàm ſumma ſimplicitas. Propter hanc unitatis ſimplicitatem, res quælibet pura ueraq́ eſt. Verum quippe uinum eſt, quod purum eſt uinum. Sic ueritas rerum in ſimplici illa unitate conſiſtit. Atque propter eandem ſimplicem puramq́ unitatem res quælibet ſunt bonæ. Quodlibet enim tunc ſe habet bene, quando ſibi ipſi atque principio ſuo unitum eſt, purumq́ manet, neque rebus deterioribus commiſcetur. Ac ſi in rebus circa idem conſiſtit unitas rerum, ueritasq́, & bonitas, meritò ſuper ipſas idem eſt primum ipſum unum, uerumq́ & bonum. Quòd in ijs ſit rerum principium, illud argumento eſt, quod horum ueſtigia in cunctis reperiuntur, quaſi ab his cuncta manauerint, & omnia hæc cupiunt, utpote quæ ſuum principium repetunt. Singula enim unitatis, ueritatis, bonitatis, & participia ſunt, & auida. Super unitatem nihil eſt aliud, quia nihil eſt unitate potentius, quandoquidem unio perfectionem cunctis præſtat, atque potentiam. Verum ſuper eam ſi uis ut ſit aliquid, duo ſtatim ſequentur abſurda. Si enim unitas ſub aliquo eſt ſuperiore principio, certè ſuperioris illius particeps. Inferiora enim à ſuperioribus cauſis ſemper aliquid capiunt. Sic non erit hęc unitas ipſa, ſed aliquid ex unitate quadam & ui ſupernè accepta compoſitum, eritq́ multitudo quædã, non unitas. Ac etiam quod unitati præponitur, nullius erit particeps unitatis. Nam ſuperius principium ab inferiori quo ad naturam ſuam ſuſcipit nihil. Igitur erit aut nihil, aut multitudo omnium penitus unione priuata, cuius nulla pars unum aliquid erit. Neque tota multitudo erit una, neque ulla inerit communio partibus uel ad ſe inuicem, uel ad totum. Rurſus ſuper ueritatem eſt nihil. Nam ſimili ratione hæc non eſſet ueritas ipſa, ſed uerum aliquid ex ueritate quadam & ſuperioris illius portione compoſitum. Et illud quod ſuper eam locatur, cum neque ſit ueritas, nec particeps ueritatis, falſum eſt penitus, atque nihil. Neque eſſe poteſt ueritate præſtantius, niſi per ueritatis uim uerum proculdubio ſit, illud eſſe præſtantius. Similiter ſuper bonitatem non eſt aliquid. Nam & hæc non pura eſſet bonitas, ſed bonum aliquid, ac bonitas quædam cõmixtione alterius, inquinata Et illud quod bonitati præponitur, penitus erit malum. Non enim bonum erit, cum ſit ultra terminos bonitatis. Neque melius bonitate, cum nihil niſi per maiorem bonitatis portionem ſit melius. Quomodo autem malum excedat bonitatem, nõ uideo, cum exceſſus atq́ imperium ad bonitatem pertineant, ſunt enim appetibilia tanquam bona. Ergo malum per naturam bonitatis ſuperabit bonitatem, & bonitas malo uim præſtabit imperij. Præterea ſi eſt aliud rerum principium ſuper ipſam bonitatem, ipſum certè aliquod ex ſe munus rebus impertiet, ſicut omnis cauſa ſuperior ſolet. Porrò bonitas ipſa munus ſuum impertit omnibus, id eſt, unicuique aliquam bonitatem. Quærimus autẽ de illo munere quod à ſuperiore deſcendit principio, utrum ſit bonitate donata melius, nec ne. Melius quidem eſſe nequit. Quicquid enim melius dicitur, maiori bonitatis portione melius appellatur. Tamen abſurdum eſt, ſuperioris principij munus non eſſe melius inferioris cauſę munere. Accedit quod cum omnia bonum appetant, ſi ſit aliud principium ſuper ipſum bonũ, interrogamus utrũ ipſum appetant, an non. Si appetere dicantur, ſequit̃ quod aliquid expetunt ultra &

ultra & pluſquam bonum. Si negentur illud expetere, ſtultum id quidem dictũ, quod effectus cauſam primam, qua ſeruantur, non appetant. Quinetiam ipſa bonitas ſuperius principium cupere compelletur, quod abſurdũ eſt. Nam omnis ratio appetendi ipſa clauditur bonitate. Nihil igitur ſuper bonitatem extat, quod amari queat. Nullum ergo eſt principium ſuper ipſam. Quamobrem ipſa unitas, ueritas, bonitas, quam inuenimus ſuper angelum, ex mente Platonis, omnium eſt principium, Deus unus, uerusq́, & bonus.

Non ſicut dij plures inter ſe æquales. Cap. II.

PRofectò dij plures non ſunt, quia nequeunt plura eſſe principia. Verùm ſint (ſi placet) dij gemini, duo ſcilicet totius mundi principia, hoc & illud. Quærimus nunquid hoc ſub illo ſit, an ſub hoc illud, an ęqualia utraq;? Si alterutrũ ſub altero ſit, quod præerit, planè erit principium, alterũ minime. Si æqualia ſunt, interrogamus, utrum omnino inter ſe differant, an omnino conueniant, an partim differant, partim uerò conueniant. Primũ non concedetur. Nam ſaltem in eo conueniunt, quod utraq; ſunt, agũtq́; & rerũ principia ęquè dicũtur. Ac ſi nullo pacto congruerẽt, nulla eſſet in machina mũdi concordia. Si ſecundum illud admittimus, quod omnino conueniant, non duo ſunt iam, ſed (ut cupimus) unũ. Sin detur tertium, quòd partim congruant in natura, partim diſcrepent, tunc ſanè quia nequeunt per idem cõſentire & diſſentire, una quædam ineſt natura communis utriſq;, per quam conueniunt, duę præterea in duobus illis naturę proprię ultra cõmunem naturam, per quas diſcrepant. Ergo neutrum illorum erit ſimplex, ſed utrunq; ex communi natura & proprietate compoſitum. Neutrum erit primum, quia pendet ex illo qui partes inter ſe diuerſas conciliauit in unum. Neutrum per ſe ſufficiens, cum & totum egeat partibus, & alia pars egeat alia. Neutrum potentiſsimum, cum non ſit prorſus unitum. Atqui illa natura communis per quam utriuſq; æqualem utraq; habent hoc, ut ſint æque principia, principium erit potius quàm illa duo. Imò illud erit principium, quod illis inter ſe diuerſis naturam dedit communem. Nam una hæc natura quæ in alijs iacet, & aliorum anguſtijs circumſcribitur, ab ipſa profluit unitate, quæ in ſeipſa conſiſtens nullo limite coarctatur. Sic ergo natura illa communis & una utriſq; prouenit aliunde, & ab altiori principio. Quin etiam naturæ illæ duæ propriæ per quas differũt, extrinſecus illis aduenĩũt. Nam præter illas nihil reliquum eſt in utriſq;, niſi natura communis & una, à qua ſi abſolutè naſcuntur naturæ illæ propriæ quæ duæ adijciuntur, non amplius erunt diuerſæ, ut Metaphyſici arbitrantur, ſed una eademq́; erit utriuſq; proprietas, eadem uena ſcaturiẽs. ſcaturiet enim per abſolutum meræ naturæ modum, & refluet intro. Si itaq; duæ illis inſunt abſolutę proprietates, neceſſariò accedunt extrinſecus. Quapropter utrunque eſſentiæ ſuæ proprietatem accipit aliunde. Et quia propriam ſui naturam aliunde ſortitur utrunq;, neutrum per ſe exiſtit, ſed fit à principio altiore. In quolibet rerum genere autem illud quod eſt generis illius ſummum, unum eſt dũtaxat. Si enim ſunt duę ſummæ luces, utraq; in eo quod ſumma lux eſt, conuenit, atque eſt unum. Quòd ſi etiam duo quædam ſunt, per aliam naturam potius quàm per lucem differunt. Ergo alia inſuper adeſt natura à luce diuerſa, cuius contagione lux fiat opaca, neq; ſit ſumma. Sic & ſummus calor eſt, qui frigori aut alijs non miſcetur, quia ſi miſcetur, utiq; impeditur, & uehementior fieri poteſt, ſi modo purgetur. Itaque ſummum in quouis genere, & unum eſt ſolummodo, & unius dũtaxat illius naturæ. Puta ſumma lux, & una eſt, non duæ luces, & ſola lux eſt, non lux ſimul & aliud quiddam. Deus ſummum eſt rerum omnium. Vnus ergo eſt Deus, & ſimplex, nempe una ſumma unitas, una ſumma ueritas, atq; bonitas, Deus unus. Vnus inquã apud Platonicos triplici ratione. Primò, quia ſumma eſt unitas. Nam quodlibet ſummum eſt unicum, quid magis unicum eſt quàm ſumma unitas? propria quælibet rerum innumerabiliũ multitudo ad propriam redigitur unitatem, multitudo innumerabilium hominum ad unam humanam ſpeciẽ, Equorum ad unam equinam, ſimiliter aliorum. Accipe deinde omnes proprias unitates, quæ certo ſunt numero terminatæ, id eſt, rerum ſpecies, eaſq; ad unam communem collige unitatem, ſcilicet Deũ principem ſpecierum, ut ſicut multitudines ſingularium infinitæ

uerò malorum. Nam ſicut Deus qui bonorũ eſt authur, ſuum bonum eſt, mali totius expers, ita contrarius, ſummum malum, omni boni priuatum. Hic igitur neque aget quicquam neque cognoſcet, neque uiuet, neque erit omnino. Siquidem eſſe, uiuere, cognoſcere, bona expetendaq; ſunt.

Non ſunt dij plures, alius ſuper alium ſine fine. Cap. III.

CAeterum concedet forſitan nobis aliquis eſſe quidem Deum ſuper angelũ, & unum eſſe Deum, ita ut non ſint dij plures æquales inuicem, eſſe tamen Deum alium ſuper alium ſine fine. Hoc licet arbitremur ex ſuperioribus confutatũ, alijs tamen rationibus clarius refellemus. Si dij ſic innumerabiles ſint, erunt rerum cauſæ infinitæ, ſed gradatim innumerè ſuperātes, ſiquidem ipſi dij rerum cauſæ ſunt, & innumerè alij alijs præponuntur. Si ita, erunt quoque effectus in mundo innumerabiles. Quælibet enim cauſa ſuum aliquem in rerum ordine producit effectũ, atq; ſicut cauſæ ſe inter ſe ſuperant, ita ſe ſuperant & effectus. Igitur infiniti erunt effectus in deſcendendo, & innumerè deficient ſub ſe deinceps, ſi cauſę ſint infinitę innumerè ſe ſuperantes. Et cum ſuperior cauſa ſemper longius uirtutem ſuam in producendis effectibus iaciat quàm inferior, in infinitum erit iactus effectuum, ſi cauſarũ fuerit infinitus aſcenſus. Hoc quàm abſurdum ſit, quis non uiderit? Primò quidem, ſi non ſit in rebus primum aliquid, non erunt ſequentia ulla. Cuncta enim trahuntur à primo, quod quidem ſi nuſquam extet, non erit unde effluxus rerum aliunde fluentium unquam exordiatur. Deinde uidemus in rebus alias eſſe alijs perfectiores, perfectioniſque uirtutem aſcendendo creſcere, decreſcere deſcendendo, quo fit, ut uis naturalis rerum deſcendendo ſenſim debilitetur. Vnde cogitur alicubi omnino deficere, poſtquam minuitur paulatim. Ideòque non poteſt res alia eſſe ſine fine ſub alia. Itaque non erunt effectus innumeri. Non erunt igitur innumeræ cauſæ. Siquidem eo ipſo quòd aſcendendo creſcit perfectio, perſpicuè conſtat, illam quandoque ad ſummum uenturam fore. Cur iudicamus animam corpore meliorem, niſi quia ſit ſummæ bonitati propinquior? Si nuſquam eſſet bonitas ſumma, ſed in infinitum de bono aſcenderetur in bonum, per infinitum interuallum omnino diſtaret à ſumma bonitate corpus, per infinitum ſimiliter anima. Infinitum alterum non eſt aut amplius aut anguſtius altero infinito. Neq; erit uſq; ratio menſuraq; idealis, per quã alia alijs præferātur. Quare nihilo uel propinquior uel cõuenientior eſſet anima ipſi bonitati quàm corpus, igitur neque melior, neq; angelus melior anima. Proinde quicquid fluit ab alio, natura ſua fluitat, quoniam & ſecundum ſe nihil eſt, & per fluxum quẽdam prodit in eſſe. Si non ſit in rebus primum aliquid, res quælibet emanabit ab alia, omnes igitur fluitabunt, quapropter nuſquam erit unitas, æqualitas, ſimilitudo, ſtatus, ordo, & reſtitutio. Nunc uerò quia hæc rebus inſunt, oportet rerum ab alio manantium fluxum duci & cohiberi ſtatu cardinis alicuius ab alio non manantis, perinde ut interminatum fluxum corporum liquidorum terminari, neceſſe eſt, nõ alio corpore liquido ſimiliter diffluente, ſed corpore ſolido. Denique ſuperior quilibet gradus in inferiorem aliquid operatur, & à ſuperiore accipit aliquid. Si nullus ſit gradus in rebus primus, nulluſq; ſit ultimus, quilibet gradus medius à gradibus infinitis ſuperioribus dependebit, ac rurſus gradus infinitos producet inferiores. Quapropter accipiet à ſuperioribus perfectiones innumeras, cum accipiat à qualibet ſui cauſa boni nõnnihil. Et infinita munera inferioribus exhibebit, cuique enim aliquid largietur, quapropter erit immenſæ uirtutis, & perfectionum plenus infinitarũ. Sic res omnes æquè erunt infinitæ, non erit res alia præſtātior alia, non erit cauſa ſuo opere melior. Vel fortè res quælibet innumerè finita erit, quia innumerè ab antecedētibus excedet̃. Rurſus erit quęlibet infinita, quia ſequētia innumerabilia ſuperabit. Nec erit uſq; ulla uera ſcientia, cũ nequeāt infinitæ rerũ cauſę cõprehendi. Neq; erit uniuerſo quod appetitum eum moueat, aut ſiſtat, ſi nõ ſit principiũ primũ, ultimuſq; finis. Huius enim uirtute mouetur appetitus omnis, atq; firmatur. Vnũ igitur omnino ſit rerũ principiũ, uocetur Vnitas, quia per excellentiſſimã ſimplicitatẽ ſupereminet omnia. Veritas, quia producendo eſſe dat omnib. Bonitas, quia ꝑducta ad ſe reuocādo præſtat & bene eſſe. Atq; ut tradit

Ioannis

Deus eſt ſemper. Cap. V.

SI res quælibet tanto eſt diuturnior, quanto uirtus, per quã permanet ſeruaturq́, potentior eſt, Deus per infinitam uirtutem ſuam in infinitũ & ipſe permanet, & cætera ſeruat. Item diuina ueritas omne rerum antecedit initium, omnium rerũ fini ſuccedit, nam & ante cuiuſq initium, uerum erat initium illud fore, & poſt omnem cuiuſq finem, uerum erit finem illum fuiſſe, quicquid autem aliquãdo uerum eſt, ueritate uerum eſt. Si autẽ ueritas ipſa incepiſſe dicatur aliquando, longe antea per eandem ueritatem uerũ fuerat, ueritatem illam aliquãdo incepturam. Ac ſi deſinere fingatur, adhuc poſtea per eandem ueritatem uerum erit, ueritatem illam deſiuiſſe. Veritas igitur neq incipere unquam, neq deſinere cogitari poteſt. Rurſum, ſi Deus ſuper motum tempusq́ exiſtit omnino, temporalem mutationem à priore in poſterius ſecundum eſſe, atq non eſſe, nõ ſuſcipit. Accedit, quod ſi Deus eſt ſumma eſſendi neceſsitas, quod in ſequentibus oſtendemus, nunquam potuit poteritúe non eſſe. Deniq ſi quicquid aliquando naſcitur, ab aliquo fit priore, & quicquid reſoluitur, in aliquid quod antiquius eſt reſoluitur, non poteſt incepiſſe aut deſinere, quod eſt primum. Cogitamus ſæpenumero mente durationem quandam ſimplicem abſq principio atq fine, appellamusq́ eam (ut ita loquar) ſempiternitatem, quæ quidem ipſe Deus eſt, etiam ſi minimè diſcernamus. Omnis enim ſimplex infinitas Deus ipſe eſt. Diſcernere autem tunc prohibet phantaſia, quæ mox ſempiternitatem ipſam ſimplicem atq conſiſtentẽ fluxu quodam multiplici induit & confundit, itaq fallit nos, nimirum dum ad accidentalem temporis fluxum trahit, quod eſt ſubſtantialis ſtatus æternitatis. Atq ita impellit, ut quod Deus eſt, tempus eſſe putemus. Deus ergo æternus tunc ſe nobis offert, ſed tẽpore inuolutus. Nemo uerò dubitare debet Deum ſemper eſſe, quando Deus eſt ipſum ſemper, imò ſempiternitas ipſa, eſt ipſe Deus. Et quæ ſempiterna dicuntur, illa ſunt propriè quæ Deus propagat per ſeipſum, & in ſeipſum.

Deus eſt ubiq́. Cap. VI.

EX ſuperioribus probare poſſumus ubiq eſſe Deum. Quemadmodum corpus tangit illud in quo eſt, per quantitatis dimenſiones ita incorporea ſubſtantia per uirtutem. Quamobrem ſicut ſi eſſet in natura dimenſio corporis infinita, eſſet ubiq, ita poſtquam eſt aliqua immenſa incorporalis ſubſtantiæ uirtus, neceſſariò hæc eſt ubiq. Et quemadmodum particularis cauſa particulari effectui adeſt, ceu ignis ignito ligno, ita uniuerſalis uniuerſali. Vbicunq igitur reperitur uel cogitatẽ eſſe, quod eſt uniuerſalis effectus, ibidem eſt & Deus, qui uniuerſalis eſt cauſa. Vbicunq eſt opus aliquod, quod per certam cauſam ſolam, & ſine medio fieri neceſſarium eſt, ibidem eius cauſa debet eſſe, eſt autem ubiq aliquid, quod per ſolum Deum modo quodam creationis poteſt ſubſiſtere. Id uerò eſt materia prima in corporibus, eſſentia in ſpiritibus. Appetibile eſt tanquam bonum ubiq ſimul adeſſe, ferme non minus, quàm ſemper eſſe, primo autem bono nihil deeſt boni. Non prohibetur Deus ab aliquo penetrare per omnia, infinitæ enim puritati uirtutiq́ reſiſtit nihil. Non patitur natura Dei circa ſe loci terminum, ſicut non patitur in ſe terminum dignitatis, quia ſi ſumma ipſa infinitas nihil finiti patitur, fit ut Deus ita non habeat finitam præſentiam ſpatij, ſicuti non habet uim, actionem, durationemq́ finitam. Nec putandum eſt ipſum bonum, minus toti adeſſe mundo, quàm toti corpori animam. Minus enim eſt mundus ad Deũ, quàm corpus ad animam, magisq́ eget Deo mundus, quàm corpus anima. Bonũ latius eſt quàm uita, quia pluribus conuenit, magis quoq neceſſarium eſt mũdo quàm uita. Vita enim ſublata, ceſſaret quidem mundus moueri, ſublato bono, eſſe deſineret. Si ergo in uno mundi corpore uiuente, una quædam uita ubiq eſt, quod aliàs oſtendemus, multo magis unum ipſum bonum eſt ubiq, etiam extra mundum. Si primũ patiens, quod eſt materia, & eſſentia, per omnia propagatur, multò amplius per omnia, & ultra omnia ſeſe propagat primum agens, quod eſt Deus. Non decet mentis machinationem ulterius q̃ boni præſentiã progredi, Illa uerò progreditur per immenſum. Ac decere Platonici putant, infi-

tant, infinitum bonum per immenſum exuberãdo ita ſeſe integrum fundere, ut nullam uel imaginariam immenſi particulam, ſiue in mundo ſit, ſiue cogitetur extra mundum, relinquat ſua præſentia deſtitutam. Quippe ſi natura boni eſt ſeipſum amplificare, infinitum bonum amplificat infinitè ſeipſum. Difficile reperitur ubi ſit Deus, quia nuſquam eſt, quod nullius, uel ſubiecti, uel loci limite cohibetur. Difficilius reperitur ubi non ſit, quia in omnibus eſt illud in quo ſunt, per quod fiunt, per quod ſeruantur quælibet ubique. Deus ideo eſt in omnibus, quia omnia in eo ſunt, quæ niſi eſſent in eo, eſſent nuſquam, & omnino non eſſent. Per Deum hoc ipſum ubi eſt, diciturq; ubiq;. Per Deum tanquam ducem, & tanquam lucem agit & quærit quodcunq; agit quiſq;, & quærit alicubi. Non deſideratur uſquam niſi bonum, non reperitur uſquam niſi uerum. Deus eſt omne bonum, Deus eſt omne uerum. Adde quod Deus amplitudo & plenitudo ipſa eſt. Non uideo igitur cur non amplificet per cuncta ſeipſum, & ſingula impleat. Si uiſibile lumen, quod alicuius eſt, & in aliquo, atq; finitum, per totum dilatare ſe mundum poteſt, certè lumen inuiſibile, quod ſuipſius eſt, & in ſeipſo infinitum, per mundum ſe amplificat, & extra mundum. Lux enim finita ſicut ab infinita nanciſcitur, ut luceat, & ut plurimum luceat, ita etiam ut latiſsimè luceat. Si ergo abſente ad breuiſsimum tempus, ſiue per eclypſin, ſiue per noctem Solis lumine, tam malè ſe res habent, quàm peſsimè ſe res, ſi Deus ab eis ſemper abſit, habituras eſſe putamus. Cur nõ potius ſi abſit per momentum, id quod ipſum eſſe eſt, repentè in nihilum ruituras? Sapienter Orpheus in Saturni hymno inquit:

ὃς ναίεις κατὰ πάντα μέρη κόσμοιο γενάρχα,

id eſt, Qui omnes mundi partes habitas generationis princeps. Cogitamus ſæpe puriſsimam quandam capacitatem, quam nulli uſquam limites capiant, quæ capiat quæcunq; poſſunt eſſe uel fingi. Quoniam uerò pura ipſa infinitas nihil aliud eſt quàm Deus, quando illam cogitamus capacitatem, tunc Deum ipſum excogitamus, & ſi minus animaduertimus.

Fallit enim mox ſuis nos præſtigijs phantaſia, ſubitò pro diuinis radijs adducens tractum aliquem linearum in longum, latum, atq; profundum, atq; ita compellens dimenſionem nobis aliquam uel inane uideri, quod diuinum eſt lumen. Fallit nos iterũ quando conſideramus Deum omnia prorſus implere, tunc enim illa perſuadet eum in rebus quodammodo collocari.

Sed reuera ille ſic ubique eſt, ut in eo ſit illud quod ubiq; appellatur, imo ut ipſe ſit ipſum ubique, quod capit ſeipſum, & reliqua, & quæ præter illud dicuntur ubiq; eſſe, ea ſunt propriè quæ illud per ſeipſum amplificat in ſeipſo. Ratio dictat id quod ubiq; nominatur, nihil eſſe aliud quàm uniuerſam naturam rerũ, eamq; eſſe Deum, ideoq; quando dicimus Deum ubiq; eſſe, intelligi debere eum in ſeipſo eſſe, atq; econuerſo. Nuſquam præterea abeſſe Deum, ſi nuſquam abeſt ipſum quod ubiq; uocatur. Phantaſia uerò cũ putat naturam rerum eſſe ſolum hanc machinam corporalẽ, clamat id quod nominatur ubiq;, nihil aliud eſſe quàm totam corporalium rerum extenſionem, quam cum opinetur eſſe ampliſsimam, diffidit Deum hanc omnem poſſe replere. Ratio contra reclamat, corporalem machinam umbram quandam exilem & exiguam eſſe, quæ innumerabiliter in paruas partes, partiumq; particulas diuidatur, habeatq; paruitatem interminabilem, magnitudinem terminatam. Magnum autem reuera aſſerit eſſe illud, in quo nihil eſt paruũ, in quo quicquid eſt, totũ eſt, magnumq; æquè. Et ſicut totum replicatur per omne quod eſt intus, ſic explicatur totum per omne quod extra. Conſiſtens itaq; Deus in ſe, exiſtit ubiq;. Nec per mundum Deus, ſed mũdus per Deum, quatenus poteſt, extenditur. Et ſicut uim diuinam quæ infinita eſt, mundus aſſequitur modo finito, ita præſentiam eius quę per immenſum undiq; fulget, finito quodã ſitu conſequitur. Non progreditur per rectam lineam mundus ut attingat Deum, qui nuſquam abeſt, ſed contorquetur pro uiribus circa illum, imo reuoluitur in illo ibi duntaxat, ubi diuinã lege ſitus ei motusq; præſcribitur. Anebon & Abamon Aegyptij ſacerdotes, Plotinus quoq; Amblicusq; & Iulianus Platonici, non Deum tantum, ſed omnem quoq; mentem, ſiue angelicam, ſiue animalem, per immenſum ſe integram fundere uoluerunt, ita ut huiuſmodi ſpiritus abſq; mutua confuſione ſibiinuicem inſint ubiq;, quemadmodum diuerſi habitus

bitus

bitus uirtutum in anima, & diuerſa ſimulachra colorum in aëre, quorum ſententia his fundamentis innititur. Formæ ſpiritu rationali inferiores, quia ex certis terminatiſq; materijs oriuntur, iiſdem neceſſariò cohibentur. Spiritus autem rationales quoniã nullo pacto pullulant ex materia, ideo neq; in ſe certam habent dimenſionem, neq; dimenſioni alicui alligantur. Quapropter cum æquè quamlibet ſpatij cuiuslibet partem reſpiciãt, aut nuſquam ſunt, aut ſunt in uniuerſo, non eſt dicendũ omnino nuſquam adeſſe, quæ reuera exiſtunt, nuſquã igitur abſunt. Mens omnis aliquo modo æterna eſt. Quod æternum eſt, quamuis indiuiſibile ſit, ſecundũ tempus, tamen per omnem curſum temporis ſeipſum porrigit. Sic rurſus, quamuis indiuiſibile ſit ſecundum ſpatiũ, tamen per omne ſpatium dilatatur. Et ſicut ſe habet tempus ad æternitatem, ita temporale ad æternũ. At momenta temporis momentũ æternitatis reperiunt ſemper, puncta igitur corporis, temporalis punctum ubiq; ſpiritus æterni reperiunt. Aeterna res quemadmodum extra tempus eſt ſemper, ita extra locum eſſe uidetur ubiq;. Quocunq; momenta temporis fluunt, in punctum æternitatis incurrunt. Quacunque trahitur linea, punctum attingit. Quacunq; tenditur ſpatium, reperit rem æternam. Quid eſt potiſsimum quod poteſt ubiq; eſſe? Id certè cui non repugnat quantitatis dimenſio. Quid rurſus quod poteſt eſſe ſemper? Id maximè quòd qualitatis actio non expugnat. Quoniam uerò qualitas quantitate admodum efficacior eſt, quicquid non prohibente qualitate ſemper eſſe poteſt, multo magis poteſt non prohibente dimenſione ubiq; eſſe. Localis motus, qui extrinſecus motus eſt, tanto in re qualibet perfectior apparet, quanto intrinſeca rei natura eſt efficacior. Ideo propagare ſe per omnia quod motum localem imitatur, exigit, ut in re ipſa prius ſit uirtus ipſius perpetua conſeruatrix, quæ quidem intrinſeca perfectio dicitur, & cui hæc intrinſeca perfectio competit, conſequenter conuenit extrinſeca per uniuerſale ſpatiũ dilatatio. Præſtantius autem eſt ſemper eſſe, quod eſt tanquam intrinſecũ, ꝙ ubiq; eſſe, quod tanquã extrinſecum eſt. Idcirco quod poteſt eſſe ſemper, multo magis ubiq; eſſe poteſt. Facilius eſt enĩ pigras dimenſiones excedere, ꝙ motionẽ qualitatis & temporis efficacẽ. Mens tam ſibi ꝙ alijs præ cæteris ſignificat naturã, conſilium, affectũ Dei, prodit ergo ex Deo tanquam uerbum, imo tanquam uerbi ſignificatio à loquente Deo. Quoniam uerò ubicunq; eſt qui loquitur, illic et uerbũ, ſequitur ut ubiq; ſit mens, ſicut ubiq; eſt Deus. Mens cogitatione affectuq; immenſa eſt, prout immenſa machinatur & uult, perq; immenſum ſua operatione diſcurrit. Non poteſt autẽ ibi lucere operariq; ubi nõ eſt, neq; poteſt operatio talis latior eſſe ꝙ eſſentia. Eſt igitur in immenſo. Finis ignis eſt ultimi cœli concauũ. Ideo flãmula quælibet, ſi nihil prohiberet, illuc uſq; euolaret, & quando concauum illud attingeret, ſi dimenſionem haberet ſufficientem, ſe per totum illud amplificaret, ut toto eo quod ſibi naturale eſt, frueretur. Quòd ſi eſſet indiuiſibilis, conaretur eſſe in quolibet illius puncto tota, ut tota frueretur ubiq;. Scopus finiſq; mentis eſt ipſum uerum bonumq;, id eſt Deus. Huc eſſentiali quodã inſtinctu ignis inſtar currit prius quàm uitali, & uitali prius quàm intellectuali. Nihil eſt autem quod obſiſtat quin eſſentia mentis uſq; ad Deũ penetret, corpus enim ſpiritui non reſiſtit, multoq; minus ſpiritus. Ac Deus omnia penetrat. Attingit ergo mens per inſtinctum eſſentialem ſemper Deum, adde & ubiq;, nam & ad hoc ipſum nititur, & non habet uel aſsignatam dimenſionem, uel ſitus alicuius indigentiam naturalem, per quas ubiq; eſſe prohibeatur. Et quia ubicũq; eſt, aliquid agit, ſequitur ut uiuat intelligatq; ubiq; ſemper in Deo. Quamuis autem ſint mentes quælibet per immenſum, uidentur tamen aliæ ad aliam immenſi regionem manifeſtius actiones quaſdam dirigere, mentes quidem angelicæ gubernando, animales uiuificando, perinde ac ſi multæ candelæ in eãdem aula accendantur, quarũ ſingula lumina totam impleant aulam, iuncta quidem inuicem, ſed non permixta, poteſt enim lumen à lumine ſeparari. Lumina hæc & ſi per totam aulam diffunduntur, ſingula tamen ad candelas ſingulas diriguntur. Fieri uerò poteſt, ut mens aliqua putet in eo ſe tantum corpore eſſe quod regit, licet ſit ultra corpus ubiq;, ſicut mens noſtra quamuis in toto hoc corpore ſit, tamen apud multos Philoſophos in corde tantum eſſe ſe putat. Hæc illi de mente. Nos autem reuertamur ad Deum.

Deus omnia agit & ſeruat, & in omnibus omnia operatur.
Cap. VII.

ESſe Deum,& eſſe unum, primumq́;,& infinitum uirtute, duratione, ſpatio, per ſuperiora monſtrauimus, ex quibus confirmatum eſt illud, quod in libro de ueritate & opinione dixit de Deo Parmenides Pythagoreus, ὂν ἓν ἀκίνητον ἄπειρον, id eſt ens unum immobile infinitum. Hunc uerò Deum agere omnia & ſeruare,& in omnibus omnia operari, deinceps ita probabimus. Si Deus eſt unitas ſimpliciſsima, atq; hæc una ſola in natura eſt, quia eſt ſumma, quicquid eſt præter Deum, multiplex eſt & compoſitum. Multitudo autem omnis ab unitate,& omnis compoſitio à ſimpliciũ puritate deſcendit. Si Deus eſt ſumma ueritas,& ſine ueritate eſſe poteſt nihil, quomodo enim erit quicquam, niſi & reuera ſit id quod eſſe dicitur,& uerũ ſit ipſum eſſe, à Deo cuncta proficiſcuntur. Si Deus eſt ſumma bonitas, atq; hæc per ſui naturam ſummopere ſeſe communicat, cunctis ſeſe Deus impartit. Ideoq; bonum appetunt omnia, quoniam cum à bono ſint nata, ſuam originem repetunt, ut unde effecta ſunt, inde perficiantur. Res quælibet ſemper aliquid agunt, atq; eo tempore magis, quo meliores in ſua ſpecie ſunt,& illæ maximè, quæ in meliori ſunt ſpecie,& quælibet pro uiribus ſibi ſimilia operantur, ſimilia etiam, ſi poſſunt in ſpecie. Et boni gratia operantur. Quapropter à bono per bonum ad bonũ fit omnis in rebus quibuslibet actio. Igitur ſumma bonitas, quia bonitas eſt, agit, quia ſumma, agit ſemper, quia non eſt in ſpecie aliqua terminata, ſed æquè communis eſt omnibus ſpeciebus, agit in omnes. Præterea quoniam Deus non miſcetur alicui, nullius proprius dux, ſed communis exiſtit. Si eſt communis, commune ſibi competit munus. Eſſe ipſum rebus omnibus eſt commune. Eſſe igitur ubicunque ſit, pendet ex Deo. Quod myſticè tetigit Zoroaſter.

εἰσὶ πάντα πυρὸς ἑνὸς ἐκγεγαῶτα,

id eſt, omnia ſunt ex uno igne genita. Inſuper inferiora mundi corpora de non eſſe migrant in eſſe, et de eſſe tranſeunt in non eſſe. Superiora de alio eſſe mutantur in aliud, ſeu de alio eſſendi modo mutantur in aliũ. Propterea hæc omnia æquè ſe habent per naturã ſuã ad eſſe atq; nõ eſſe. Si nihil aliud ſit ſuper huiuſmodi corpora, uel nõ accepiſſent eſſe unquã, uel ſi quando accepiſſent, iamdudũ eſſe omnia deſiuiſſent. Non accepiſſent, quoniã ſi æquè ſe habent per naturã ſuã ad eſſe, atq; non eſſe, ſeipſa ad eſſe, nequaquam determinant. Iam pridem deſiuiſſent, quia cum fluant natura ſua, ſi non ab alio ſtabiliore detinerentur, iam dudum in nihilum defluxiſſent. Præeſt ergo mobilibus mundi corporibus ſubſtantia incorporalis & ſtabilis. Hæc ſi æquè ſe habet ad eſſe atq; non eſſe, ut corpora, rurſus indiget alio terminante. Tandem ergo unã quædam ſubſtantia ſit oportet, quæ ſit neceſſariò per ſeipſam,& hæc ſimplex erit omnino. Quippe ſi componerentur ex partibus, non per ſe eſſet quidem, ſed per partium cõſpirationem atq; per illum qui diuerſas inter ſe partes conciliauiſſet. Imo æquè diſſolutioni partium ſubiecta foret, ac fuit ſubiecta connexioni, ideoq; non eſſet ex neceſsitate, cum per diſſolutionem poſſet etiam quandoq; non eſſe. Talis eſt utiq; Deus, ſubſtantia ſimplex, neceſſariò per ſe ſubſiſtens. Quam ob cauſam Orpheus Deum appellauit neceſsitatem.

δεινὴ γὰρ ἀνάγκη πάντα κρατεῖ,

id eſt, Fortis neceſsitas omnibus dominatur. Si ſumma eſſendi neceſsitas Deus eſt,& quod ſummum eſt in quolibet genere, unum eſt duntaxat, nulla res præter Deum erit talis eſſendi neceſsitas. Nempe ſi talem quoque eſſe uis angelũ, ita ut duæ ſint ſummæ neceſsitates, Deus,& angelus, declarare cogeris quã in re angelus differt à Deo. Non enim in ipſa eſſendi neceſsitate, nam in hac unum abs te ponuntur eſſe. Igitur erit aliquid aliud præter ipſam neceſsitatem in angelo, per quod à Deo differre queat. Quapropter non erit angelus ſumma neceſsitas, quando eſt non neceſsitas pura & ſola, ſed mixta. Quicquid autem eſt in aliquo genere ſummum, puram debet habere generis illius naturam, rebus alijs non immixtam, ne minuatur permixtionem. Cogeris etiam reſpondere, unde habeat angelus illam neceſsitati additam proprietatem, utrùm à ſui ipſius neceſsitate, an aliunde? Si primum detur, eandem proprietatem habebit Deus à ſimili ſui ipſius neceſsitate prouenientem. Ergo per illã à

Deo angelus non diſtinguitur, Si concedatur alterũ, ſequitur ut aliunde propria angeli ipſius natura naſcatur, quàm ab angelo, quia proprietatẽ per quam diſtinguitur, extrinſecus adipiſcitur. Quod autem aliunde pendet, non eſt neceſſariò per ſeipſum. Non eſt igitur angelus, aut aliud quoduis eſſendi neceſsitas, ſed ſolus Deus. Si nihil aliud præter Deum exiſtit neceſſariò per ſeipſum, à Deo cuncta accipiũt eſſe. Hinc Phyſicorum quorundam prophana ſententia condemnatur, qui materiam, mundũ, mentem, non ſolum ſemper fuiſſe opinantur, uerùm etiam nullo modo ex Deo ſecũdum eſſentiam dependere, quamuis ſecundum actum inde pendeant, moueri enim operariq́ ad bonum omnia fatentur tanquam ad finem. Conſiderare debent, quicquid ſibi in operando non poteſt ſufficere, ſed ab extrinſeco fine ſufficientiam exigit, multò minus in eſſentia ſibi poſſe ſufficere, utpote quod ab extrinſeco principio habet eſſentiã. Quippe ſi eiuſdẽ eſt perficere cuius efficere, atq; conuerſo, ſicut omnia bono perficiuntur tanquã fine, ſic ab eodem tanquam principio efficiuntur. Et cum eſſentia in fonte ſuo perfectiſsima ſit, ſi quodlibet illorum trium eſſentiæ ſuæ fons eſſet, cuiuslibet illorũ ſubſtantia æque perfecta eſſet tum ad ſe inuicem, tum ad Deum, neq; ad Deum, ſed ad ſeipſa tanquam ad finẽ perfectionemq́ ſuã conuerterentur. Sicuti ſe habet ars ad naturã, ſic & natura ad Deũ. Artium opera eatenus permanent incorrupta, quatenus ui naturę ſeruantur. Vt ſtatua conſtat diu per naturalẽ lapidis aut æris ſoliditatẽ, ſimiliter naturalia quæq; eatenus manent, quatenus Dei ſeruantur influxu. Et ſicut natura operibus ſuis infert motum, ſic Deus naturæ præſtat eſſe. Tam diu opera naturæ mouentur, quamdiu natura mouet. Tamdiu igitur exiſtit natura, quamdiu Deus ſeruat eam in exiſtẽdo. Pręterea uniuerſum hoc opus Dei, uel fuit ſemper, uel aliquando incepit eſſe. Si fuit ſemper, primũ momentum aſsignari non poteſt in quo præ cæteris eſſe à Deo acceperit. Ergo aut in nullo accepit, quod eſt falſum, aut quolibet momento accipit inde, hoc autem nihil aliud eſt, quàm ab eo continuè conſeruari. Si uerò eſſe incepit aliquãdo, multò magis Deo eget tanquam conſeruatore, quo quidem egeret etiam ſi poneretur æternum. Omnino autẽ quod alicui ſecundũ naturam ſuã conuenit, prius conuenit, quàm quod aduenit aliunde. Sed operi ſecundum ſe quidem conuenit non eſſe, poſtquam nõ accedente cauſa nõ fuiſſet, per cauſam uerò conuenit eſſe, prius igitur illi ut non ſit conuenit, q̃ ut ſit. Quapropter prius illi competit ut à cauſa ſeruetur, quàm ut à ſeipſo. Et quia quod naturale eſt, nunquam amittitur, ſemper tale eſt, ut ſubmota cauſę uirtute non perſeueret in eſſe, poſtquam tale fuit ab initio naturaliter, ut non prodiret in eſſe ſeorſum à cauſæ actione. Cauſam uerò propriè Deum uocamus, qui ſolus rem quamlibet efficit totam, neq; cogitur aut alterius auxilio indigere, aut aliunde materiam mutuari, ſed cogitur res quęlibet inde tota pendere ſemper, ut à corpore umbra. Quippe quando cauſa effectum efficit ipſa totum, atq; effectus ſi ad ſubſtantiam cauſæ comparetur, imaginarium quiddam eſt & uanum potius quàm ſubſtantiale, tunc ſanè effectus tanquam per ſe uanus continuo cauſæ ſubſidio indiget, & cauſa quæ fecit totum, conſeruat totum. Mundus autẽ ſi comparetur ad Deum, finitus uidelicet ad infinitum, uanior eſt magiſq; umbratilis, q̃ ſi finiti corporis umbra finita comparetur ad corpus. Deniq; ſumma cauſa rerum ſic rebus penitus dominatur, ſi res nõ ſemel modo ab illa manauerint, ſed & aſsiduè pendeãt, ſicut imagines à corporibus fiunt, ac ſeruantur in ſpeculo. Quoniam ergo Deus agit ſeruatq; omnia, ideo in omnibus operatur, id eſt, cauſæ rerum ſequentes Deũ nihil agunt, abſq; uirtute actioneq; diuina. Si Deus angelo eſſe actumq; largitur, & ſeruat, largitur etiam agendi uirtutem, largitur & actionem, atq; conſeruat. Ita quicquid angelus naturaliter operatur, Dei operatur uirtute, ſicut inſtrumentũ uirtute agit opificis. Ergo Deus agit non angelum ſolum, uerũ etiam ipſum angeli opus, & multo magis quam angelus opus efficit angeli, cũ ipſe ſit prima actionis origo. Si opus hoc quod eſt factũ ab angelo, agit et ipſum aliquid, per eandem agit Dei uirtutem, per quam & ipſum factũ fuit ab angelo. Quamobrẽ Dei uirtute fit, quicquid ubiq; fit, à quocunq; fiat, pręſertim cùm omnia quæ aliquid agunt, eſſe quodammodo ſuo operi præbeant. Eſſe inquam hoc, aut illud, tale, uel tale. Ita cuncta quæ ſub Deo ſunt agentia, ad unum communem ſcilicet eſſendi concurrunt effectum. Agentia uerò plurima & diuerſa, in unum opus quod eſt eſſe, non conſpirant, niſi quia ipſa ſunt unũ, neq; unũ ſunt niſi quia ſub uno ſunt, atq; ad

unum. Vnius itaq; Dei agentis primi uirtute agentia reliqua operantur. Nonne ſecundum ordinem effectuum, ordinem cauſarum diſponimus? Primum omnium effectum eſt eſſe, reliqui ſiquidem effectus nihil aliud ſunt, quàm quædam ipſius eſſe determinationes et proprietates. Prius enim eſt unumquodq; ſecundum naturam, deinde eſt hoc, aut illud, tale, uel tale. Adde quòd & ultimum quod amittitur, eſt eſſe, prius enim amittitur eſſe tale, quàm ſimpliciter eſſe. Quare eſſe ipſum proprius eſt illius agẽtis effectus, quod eſt principium finisq; omnium. Atq; ad id cætera agentia ſiquid conducũt, primi agentis uirtute conducunt. Et ipſa tanquam inferiora anguſtiorisq; imperij, nihil agũt aliud, niſi quod uniuerſalem illam Dei uim actionemq; ubiq; ad eſſe uniuerſale tendentem, diſtinguunt paſsim adiuuante Deo, & affectiones quaſdam eſſe ipſius inducũt potius quàm eſſendi naturam. Imo diuina uirtus per uaria media ſeipſam ad uarios diſtinguit effectus, ſicuti Solis lumẽ, quod per ſe ad quemlibet colorem æquè ſe habet, ſi per duas feneſtras uitreas penetrauerit, quarum altera rubra ſit, altera uiridis, duos in pauimento ſplendores efficiet, rubrum ſcilicet atq; uiridem. Quod quidem uterq; ſit ſplendor, ſimpliciter habebit a lumine. Quòd uerò alter rubeus ſit, uiridis alter, à lumine rurſus habebit, ſed quantum per tale uitrũ penetrans aut tale, aliter aliterq; ſe format. Concludamus primò, quòd cauſa prima uehementius agit in quouis effectu quàm reliquæ cauſæ, quia ueſtigium quod ab ea imprimitur, ſcilicet eſſe, & prius imprimitur, & poſterius deletur, quàm reliquarum ueſtigia cauſarum, quaſi fortius imprimatur. Deinde quòd cæteræ cauſæ ſuper ueſtigium primæ cauſæ ſua firmant ueſtigia, quæ ſicut omnia ſua opera neceſſariò in opere cauſæ primæ fundant, ſic uirtutes actionesq; ſuas in illius uirtute actioneq; ſtabiliunt.

Deus agit per ſuum eſſe quicquid agit. Cap. VIII.

Sed ne quis Epicureus Deũ dicat, ſi multa egerit, ſolicitari cõſilio, & opere onerari, meminiſſe oportet, Deum quia per ſuum eſſe ſolum opus ſuum poteſt efficere, conſilio & electione non indigere. Nam ſi ipſum eſſe diuinum non tanti eſſet, ut ualeret per ſe operari, ſed conſilio quodam quod ab ipſo eſſe ſit differẽs indigeret, nullius certe rei eſſe per ſe quicquam operaretur. Nunc autem corporũ qualitates agunt in ſe inuicem abſq; conſilio. Nunquid Sol illuminat mundũ, & ignis calefacit, & anima alit corpus per electionem potius quàm per eſſe? Proinde illa etiã, quæ per electionem agunt, aliquid etiam per eſſe ſuum faciunt naturale, id eſt, per uirtutem ipſi eſſe inſitam naturaliter. Quippe hominis anima licet multa per electionem agat, corpori tamẽ ſine electione ipſo eſſe dat uitam. Nonne etiam electio ipſa quodammodo opus eſt animi? Atq; huiuſmodi opus ab ipſo eſſe animæ eſt abſq; præcedente electione, ne ſimiliter illa præcedens electio, electione alia indigeat præcedente, & alia rurſus alia. Sic opus quodlibet animę requireret ante ſe electiones innumeras priuſquàm inciperet fieri, neq; inciperet unquam fieri, quoniã infinita tranſire non licet. Colligamus ita: Si actio quæ per eſſe ipſum naturale peragitur, ineſt omnibus, non autẽ actio illa quæ fit eligendo, quia corpora nihil eligunt, atq; etiam actionem ipſam electionis conſilijq; antecedit ſemper actio, quæ fit per eſſe ipſum atq; naturam, conſtat planè actionem hanc quæ ipſo eſſe fit, cauſæ uniuerſali & primæ, qui Deus eſt, conuenire, ut prima communisq; actio primi ſit, et cõmunis agentis. Actio quæ fit per eſſe, fit abſq; cura atq; labore. Sic Sol uno actu facillimè illuminat quodammodo infinita, & gignit illuminando. Ignis plurima facillimè calefacit, anima nutrit corpus, digeritq; in ipſo multa ſimul abſque ſolicitudine atq; labore. Sic Deus per eſſe ſuum, quod eſt ſimplicisſimum quoddam rerum centrũ, à quo reliqua tanquam lineæ deducuntur, facilimo nutu uibrat quicquid inde dependet. Hoc autem inter eſt inter agens primum, & agentia reliqua, quòd primum agẽs ita per eſſe dicitur operari, ut per eſſe purũ agat, reliqua uerò per eſſe, id eſt, per uirtutem aliquam naturalem, ſiue ut ita loquar, eſſentialem. Itaq; operationem quæ à cõſilio proficiſcitur, antecedit operatio quæ à uirtute eſſentiali peragitur, hanc rurſus illa quæ à puro fit eſſe. Et quanto quæ uirtute fit, facilior eſt quàm quæ fit conſilio, tanto quæ puro eſſe expletur, facilior eſt quàm quæ uirtute.

Deus

Deus intelligit ſeipſum primò, ac etiam ſingula. Cap. IX.

INtellectus nunquam fieret rei intelligēdæ capax, niſi eſſet aliqua ſibi cum re ipſa cògnatio. Quapropter cum ſit inter intellectum & rem intelligendā cognatio, qua uia aliqd proficit ad hoc ut intelligibile fiat, eadē proficit ut ſit intellectus. Sed diſceſſus à materia unica uia eſt, per quam res quæq; eum adipiſcitur terminū, ut intelligenda intelligibiliſq; ſit, id eſt talis, ut propriè poſsit intelligi, quia tunc propriè res intelliguntur, quando ſeorſum à materia ac materiæ conditionibus cogitantur. Itaq; per eundē diſceſſum ad id peruenire quis poteſt, ut ſit intellectus. Sanè ſi ſeparari à materia, cauſa eſt ut forma quælibet unum quiddam fiat cum intellectu, multo prius magiſq; ſemotum eſſe à materia, cauſa eſt ut res aliqua intellectus ſit & intelligens. Quia uero nullus à materia remotior eſt quàm Deus, exactius nullus intelligit. Rurſus intelligētia appetibilis eſt tanquam bonū, per eam enim res quæq; ſeipſa frui poteſt, ac cæteris omnibus, primo autem bono, id eſt, Deo nihil deeſt boni. Adde quòd cauſa omnis per formam agit, & quanto amplior cauſa eſt, tanto per ampliorem agit formam Ampliſsima cauſa Deus eſt, ampliſsima igitur forma eſt in Deo. Nuſquam uerò eſt forma amplior quàm in mente. Deus igitur habet mentem. Quod inde etiam probatur, quia non decet mentes inſtrumenta eſſe eius motoris qui mente careat. Omnes autem mentes, Dei ſunt inſtrumenta. Ad idem illud quoq; confert, quod cum in Deo idem ſit eſſentia & operatio, conſequens eſt ut eius operatio ex earum genere ſit, quę in externā materiam non tranſeunt, ſed in agente manent tanquam ipſius perfectiones potius ꝙ materiæ. Talis eſt cògnitio & appetitio. In Deo igitur ſaltē cognitio eſt, intelligentia ſcilicet, uel eminentior quàm ipſa intelligentia. Et quoniā intelligentia Dei, prima intelligentia eſt, & quicquid eſt in aliquo genere primum, purum eſt & ſolum & in ſeipſo, ideo idem eſt ibi penitus eſſe, & intelligere, ne ſi aliud eſſe ſit, aliud intelligere, cogamur intelligentiam illam in alio, id eſt, in eſſentia collocare. Item ſi prima ibi intelligentia eſt, eſt utiq; perfectiſsima. Talis eſt planè, quæ illi obiecto quod eſt per ipſam comprehendendum, quàm proxima eſt. Sic enim certa eſt prorſus, nullius indiga, atque pleniſsima. Illa uero intelligentia rei cognoſcendæ eſt proxima, per quam res intelligēs intelligit ſemetipſam. Propria igitur intelligentia Dei eſt, ut ſeipſum intelligat, præſertim quia ſi ab externo quodā obiecto intelligētia Dei perficeretur, ab eodem perficeretur eſſentia Dei, quæ eadem eſt cū illa; fieretq; Deus ab alio. Quis dixerit diuinam mentem externa ſequi ut intelligat, cū externa diuinam mentem ſequi cogantur ut ſint? Quis proprium diuinæ mentis obiectū poſuerit extra Deum, cum nulla uirtus obiectum ſuum excedere ualeat, Deus autem excedat omnia in immenſum? Cum Deo intellectus & intelligentiæ nomē tribuimus, ſic accipiendum eſt, ut huiuſmodi appellationes ſecundū cauſam potius, quam per formam intelligantur. Propriè namq; angelum mentem eſſe putamus, Deum uerò ſupra mentium genus, ita ut mens ſit mentium, lumenq; luminum. Intelligit uerò Deus quicquid intelligit modo quodam ſuper intelligentiam, atq;, ut ad rem noſtrā ueniamus, intelligit ſingula. Nam quicquid intellectus agit, ſua agit natura, atq; ita agit intelligendo. Ergo quæcunq; facit, intelligit, quod patet in artibus & conſilijs. Cum ergo Deus per eſſe ſuum agat, idq; eſſe non careat intellectu, imo uerò eſſe & intelligere propter ſummam Dei ſimplicitatem idem ſit, oportet ut operetur intelligendo. Eatenus uerò cognitio eius extenditur, quatenus operatio, cum in Deo ſimpliciſsimo ſit uoluntaria cognitio & operatio idē. Operatio per omnia uſq; ad res extenditur minimas. Ergo minimas res omnes Deus intelligit, eò maximè, quòd quiſquis rerum minimarum cauſas omnes cognoſcit, res intelligit minimas, Deus autē nullas ignorat, cognoſcit quippe ſeipſum. Ipſe eſt omnium cauſa, ergò primam & ſummam cauſarum, & rerum omnium cauſam noſcens, noſcit omnes. Noſcit inquam diſtinctè atq; clariſsimè. Nam dū ſe uidet, qui angeli cauſa eſt, uidet clariſsimè angelum. Dum angelum intuetur, per eum, ſi opus ſit, illius operaut per cauſam propriam intuetur, per illa rurſus opera illorum planiſsimè. Ita rerum infimarum cauſam ſummā, cauſas medias, atq; proximas, ideoq; illas clarè dinoſcit. Quanquam non opus eſt ut extrà ſe Deus in cauſis ſequentibus ultimos intueatur effectus, cum ipſe ſit prima ipſius eſſe origo, & cauſa eſſendi ſequentibus omnibus. Id-

circo dum ſe inſpicit, totum eſſe rerum quarumlibet inſpicit. Totum inquam eſſe, planè atque diſtinctè. Nam ſi ſeipſum perfectè cognoſcit, totam ſuã potentiam comprehendit. Potentia autẽ ſua per ſingula dilatatur. Cognoſcit itaque ſingula. Item dum uidet eſſentiam ſuam, & bonitatem rebus communicandam, uidet quot modis ſua illa bonitas poſsit rebus communicari. Res autem tam uariæ in natura fiunt, quam uarijs modis diuina eſſentia bonitasque communicatur. Igitur per diſtinctam bonitatis ſuę cognitionem diſtinctas rerum ſingularum uidet proprietates. Nullum enim deeſſe debet ſummæ intelligentiæ genus intelligendi. Quapropter non ſolum intelligentiam Deus habet generum ſpecierumque, ut aliqui uoluerunt, ſed rerum etiam ſingularum. Cuiuſque enim rei cognitio appetibilis eſt tanquam bonum aliquod, bonum uerò nullum deeſt Deo. Adde quod uirtus ſuperior debet noſſe quicquid inferior nouit, & aliquid ultra quod in animis noſtris apparet. Quæ enim ſinguli quinque ſenſus accipiunt ſingulatim, phantaſia ſummatim diſcernit, & aliquid excellentius quod phantaſia uidet in pluribus imaginibus, intellectus in una uidet, & clarius uidet ſingula quàm phantaſia, uidet inſuper rerum rationes uniuerſales, quas illa neſcit. Ita Deus unica uirtute cognoſcit, quicquid nos tribus uirtutibus, id eſt ſenſibus, phantaſia, & intellectu cognoſcimus. Ergo & uniuerſalia intuetur, & ſingula. Intuetur inquam omnes eſſendi modos, qui originem uidet eſſendi, & totam comprehendit ipſius eſſe naturam. Quod ſi ita eſt, inſpicit utique ſingula, quæ per uarios eſſendi modos inuicem diſtinguuntur. Hinc Orpheus.

καὶ διὸς ὄμμα τέλειον, ἐπεί γ' ὅσα γίγνεται ἡμῖν
μοῖρά τε, καὶ δ' ιὸς οἶδε νόος διαπαντὸς ἅπαντα,

id eſt, Iouis perfectus oculus, quoniam quæcunque apud nos fiunt, fatum Iouisque mens per uniuerſum inſpicit omnia. Nemo igitur Epicuro & Auerroi fidem adhibeat dicentibus rerum uiliſsimarum notitiam maieſtate diuina indignam eſſe. Deus enim res non in ſeipſis, ſed in ſeipſo, non per earum imagines, ſed per ſuam eſſentiam intuetur. Non diſtrahitur circa plurima, ſed cuncta conſpicit tanquam unum. Non laborat unquam quia non quærit, ſed poſsidet. Non diuertitur à grauioribus, ut conſideret leuiora, quoniam eodem intuitu hæc uidet & illa, inſtar oculi, qui uno intuitu ſtellas in cœlo plurimas contuetur. An ignoras Auerrois impie, bonum ipſum ordinis uniuerſi eſſe cuiuſlibet partis qualitate præſtantius? Quippe cum & Ariſtoteles tuus in libro diuinorum 11. affirmet partes ſingulas referri ad bonum ordinis qui in toto eſt, tanquam ad finem. Si igitur Deus aliam ullam cognoſcit rem mobilem, quod tu non negas, maximè ordinem uniuerſi cognoſcet. Ordo huiuſmodi non aliter intelligi poteſt, quàm ſi pretioſiora quælibet & uiliora inter ſe diſcernantur, in quorum interuallis proportionibusque totus ordo conſiſtit. Memento autem hæc ipſa quæ uulgò uiliſsima nuncupantur, ſingula exactiſsima quadam arte conſtructa fuiſſe, quemadmodum & illa quæ habentur pretioſiſsima, rurſus quæ dum ſola conſiderantur, minus formoſa uideri ſolent, in ordine tamen hoc toto, & in ipſo totius ordinatore, tam ſibi quàm cæteris aptiſsimè conſonare. Totum hoc ita in Apollinis hymno cecinit Orpheus.

ἔχεις δὲ τε πείρατα κόσμου
παντός, σοὶ δ' ἀρχή τε, τελευτή τ' ἐστὶ μέλουσα,
παντοθαλὴς, σὺ δὲ πάντα πόλον κιθάρῃ πολυκρέκθῳ ἁρμόζεις.

id eſt, Tu habes mundi terminos uniuerſi. Tibi curæ eſt principium, atque finis, per te uireſcunt omnia. Tu ſphæram totam cithara reſonante contemperas.

Deus intelligit infinita. Cap. X.

VEra nos ratio docet, Deum non ſolum ſingula & infima quæque, uerum etiam infinita cognoſcere. Si Deus potentiã ſuam perfectè cognoſcit, nouit diſtinctè omnia ad quæ potentiã habet. Nam potentiæ quantitas ſecundũ eorũ quæ poteſt quantitatẽ cõſideratur. Virtus aũt Dei cum ſit infinita, ad innumerabilia ſe extendit. Innumerabilia igiť Deus cognoſcit. Dei cognitio per omnia illa ſe penitus porrigit, quæ eſſe dicũtur, quomodocunque ſint aut eſſe dicantur. Itaque oportet ut planè intelligat non modo illa quę actu exiſtunt, uerùm etiam quęcunque potentia eſſe dicuntur. In

rebus

rebus autem naturalibus ſunt nonnulla,& ſi non actu,ſaltem potẽtia infinita. Capacitas uidelicet materię.progreſsio motus ac temporis,generationis ſucceſsio,diuiſio cõtinui multiplicatio numeri. Deus igitur plane intelligit infinita, quemadmodum unitas quę eſt principium numerorum,infinitos uideret numeros actu,ſi eos numeros qui in ea ſecundum potentiam ſunt,uideret. Eſt enim unitas ſecundum potentiã numeru somnis. Deus per eſſentiam ſuam quaſi quoddã exẽplar,omnia cõſpicit. Cum uerò in hac eſſentia ſit perfectio infinita ,innumerabiles ad eius ſimilitudinem res exprimi poſſunt,ita ut per innumerabiles perfectionis gradus in melius paulatim progrediantur, quia neque una res quædam inde formata, neque quantalibet finita rerum huiuſmodi multitudo, infiniti exemplaris integram uſurpare poteſt perfectionẽ. Atq; ita ſemper abſq; fine ullo nouus ſupereſt modus quo aliquid aliud ultra exemplar ipſum ualeat imitari Deus igitur per innũerabiles infiniti exemplaris gradus,innumerabiles intuetur imagines. Eſſe;in Deo atq; intelligere idẽ eſt omnino,ideoq; ſicut eſſe eius infinitũ eſt,ita intelligere infinitũ. Cũ intellectus humanus uim habeat ad ea cognoſcẽda quę ſunt potẽtia infinita, poteſt in infinitũ ſpecies numerorũ multiplicare, & in alijs multis abſq; fine pro arbitrio progredi. Quòd ſi intellectus diuinus res actu infinitas nõ intelligit, ſed certũ dũtaxat numerũ intuetur, quæro nunquid ulterius intelligere queat,an nequeat? Si poteſt,Deus non intelligit illa actu omnia ad quæ intelligenda uim poſsidet. Si non poteſt,intellectus humanus plura cognoſcere ualet quàm diuinus. Vtrunq; abſurdũ eſt. Res igitur actu infinitas intelligit. Quapropter diuina mens cum ſit infinita, meritò nominatur ab Orphicis ἄπειρον ὄμμα,id eſt, oculus infinitus. Ex his eorum Philoſophorũ impius error arguitur,qui finita duntaxat uidere Deum exiſtimarunt,quia quæcunq; uidẽtur ab eo comprehendantur,& quæ comprehenduntur,neceſſariò finiantur. His in præſentia reſpondemus,idem eſſe Deum,& quæ in ipſo Deo uidentur ab ipſo. Quiſquis ergo dicit hæc à Deo comprehendi,nihil aliud quam hæc comprehendi à ſemetipſis. Abſurdum quidem eſſet rem infinitam ab alio comprehendi. Comprehendi autem à ſeipſa non eſt abſurdum. Hoc uero nihil eſt aliud,quàm ipſa per ſe porrigi,& ſibimet penitus adæquari. Non ergo finit ſe infinitus Deus,cum ſe modo infinito inſpicit infinitum,imò ſuam cõfirmat infinitatem. Neq; abſurdum eſt Deum innumerabilia cernere. Non enim cernit ea gradatim enumerando,ſed intuendo ſummatim. Et ſicut plura uidet tanquã unũ, dũ illa per unam ſpeciem actu unico ſpeculatur, ſic infinitam multitudinem uidet tanquã finitam,id eſt,tanquam rem quandam eſſentia omnino ſimplicem, ſed quodammodo ratione multiplicem,quia formam ſuam re uera unam, uigore & reſpectu quodam conſiderat omniformem,perinde ac ſi Solis lux,colorum fons omnium,quę(ut ita loquar)unicolor eſt,ſe tanquam omnicolorem percipiat.

Deus uoluntatem habet,perq; illam extra ſe efficit omnia. Cap. XI.

Omnis cauſa per aliquam agit formam, & agit effectum ſuum in forma quodãmodo ſimilem,ideoq; oportet effectus formam a cauſa comprehẽdi. Cum uerò Deus ſit omnium cauſa,neceſſarium eſt in eo omnium formas eſſe. Eſt ergo Deus eſſentia omniformis. Vnde Orphicum illud ζὺς ἰδέος πάντων,id eſt,Iupiter ſpecies omnium. Quemadmodum uerò in potentia pura,id eſt,materia,ſunt omnes naturales formæ ſecundum confuſam quandam potentiam, ſic oportet in actu puro,id eſt,Deo,omnes ſecundum actũ diſtinctum formas eſſe. Sed nunquid hæ formæ in Deo diſtinctæ ſunt ſecundum quendam naturæ modum,quemadmodum in igne lux, calor, ſiccitas,leuitas,perq; eas agit ductus quadam naturæ ſuæ neceſsitate? nequaquam.

Prima ratio, Deus cum omnia faciat,ſi per formas huiuſmodi operatur, multo magis multiplex compoſitusq; erit, quàm quæuis alia cauſa, ſiue illæ formæ in eo eſſentiales ſint,ſiue accidentales,oportet autem illum eſſe omnium ſimpliciſsimum,proinde neq; eſſentiales eſſe poſſunt. Nulla enim eſſentia uſq; minus una in ſe eſſet,quã diuina,neque rurſum accidentales. Nã quo pacto poteſt Deus capere qualitates? Non aliunde,cũ pati aliquid ab aliquo nequeat. Non à ſeipſo,quippe ſi à ſe illas accipit,quantum eas dat,ui-

cem gerit efficientis, quantum capit, gerit ſubiecti uicē. Conditionem uerò ſubiecti ſubire non pôteſt agens primū purusq; actus, cui ſubiecta ſunt omnia. Item ſubſtantia nō dependet ab accidente, quanuis accidens dependeat à ſubſtantia. Quod non pendet ex alio, ſeorſum ab alio quandoq; exiſtere ualet. Igitur poteſt ſubſtantia quædam ſeorſum ab accidentium conditionibus limitibusq; exiſtere. Quicquid libertatis boniq; eſſe poteſt uſquam, id totum per ſummi principis boniq; potentiam eſſe poteſt. Quamobrem Deus iam actu illa ipſa ſubſtantia eſt, quæ poteſt eſſe, imò quæ eſt ab accidentibus libera. Conducit ad idem quod effectus modo quodam præſtantiore in ſuperioribus cauſis quàm in ſeipſis eſſe reperiuntur, atq; idcirco in cauſa ſumma modo aliquo præſtantiſſimo. Cum uerò effectus Dei in ſeipſis ſubſtantiæ ſint, nullo modo in Deo tanquā accidētia eſſe debent. Non tamen illic multæ ſubſtantiæ ſunt, itaq; ſunt illic una quædā, id eſt, ipſamet Dei ſubſtantia, quādoquidem oportet in Deo cuncta modo quā perfectiſsimo inueniri, atq; uniri illi, ſibiq; inuicem perfectiſsime. Nequeunt aūt modo ſublimiore in Deo eſſe, atq; ſublimius uniri tum Deo tum ſibi ipſis, quàm ſi in Deo ſint ipſe Deus. Nō ſunt igitur in Deo rerum formæ ſecundum modum naturæ diſtinctæ, per quas naturali quadam neceſsitate non aliter ducatur ad operandum quàm ignis ad comburendum.

Secunda ratio. Natura cuiuſq; eſt una quædam forma, uirtusq; ad unum quoddam opus certo modo determinata, toto ſuo impetu faciens quicquid facit, & faciens neceſſario. Natura ſiquidem ignis calida unum quoddam, caloris uidelicet, opus facit præcipuè, atq; eodem ſemper calefacit tenore, & quātum in ſe eſt, omnes caloris gradus exercet ubiq;. Igitur quod uno gradu ab ea calefiat materia hæc, & duobus gradibus illa, nō ex agētis ordinatione procedit ſed ex ordine graduum qui in præparationibus materiarum reperiuntur. Itaq; ignis toti operi non dominatur. Non enim author eſt ordinis graduum qui ſunt in opere. Ac ſi calores duos generaret extra ſubiecta, quia ſe toto ageret utroſq;, eſſent æquales utriq;, imò & nunc in ſubiectis omnino ſimilibus ſimiles omnino æqualeſq; generat. Poteſt utiq; natura uel per diuerſa media uel ex diuerſis materijs diuerſa facere, ſublata uerò mediorum materiarūq; diuerſitate, uel unicum uel ſimillimū operatur, neq; poteſt quando adeſt materia, non operari. Deus aūt ſolus materiā primā corporum, & eſſentias mentiū animorūq; quam plurimas abſq; medio ſubiectoq; procreat, quæ quidē inter ſe longè diuerſæ ſunt, multiſq; perfectionis gradib. inter ſe diſcretæ. Merito Deus autem quia primū agēs eſt, uſq; adeo uniuerſo ipſius operi dominatur, ut ipſemet & formas, & formarum ordinem, graduumq; diſtinctionem efficere ualeat. Nullum uerò agens effectus & pauciores & minus uarios faceret quàm Deus, imò unitum prorſus ageret Deus, ſi per ſolum meræ naturæ modum operaretur, cum diuina natura ſit omnium ſimpliciſsima. Non ergo naturali inſtinctu impellitur ad agendum.

Tertia ratio. Si intelligentia in nobis eſt efficax, & in angelis efficacior, oportet intelligentiam in Deo efficaciſsimā eſſe. Idem in Deo eſt natura eius atq; intelligentia. Idem quoq; operationis naturalis modus atq; operationis intellectualis ubiq; eſſe ſolet. Siquidem tam natura quàm intelligentia per formam agit, & ſimile aliquid operatur in forma. Non ergo dicendus eſt Deus aut per nudā naturā, aut per aduentitiam intelligentiā operari, imò per naturam intellectualem, & intelligentiam naturalem. Deo, quia cauſa prima communiſq; & feliciſsima eſt, operatio conuenit naturalis, quæ cæteris prior eſt, communior, & facilior. Rurſus, quia cauſa precioſiſsima eſt, conuenit operatio intellectualis, quæ prior eſt dignitate in nobis, quanuis non tempore, ideoq; eſt in rerum ordine prima, & tanquam precioſa præſtantioribus duntaxat congruit ſpeciebus. Propria igitur operatio Dei, eſt operatio utraq;. Eſt autem apud Platonicos unica diuinę eſſentia prout Deus eſt, proprietas. Eſt igitur utraq; in Deo eadem operatio.

Quarta ratio. Natura nuda bonū hoc reſpicit aut illud, natura intellectualis uniuerſale bonum. Cauſa igitur quæ per nudam agit naturam, ita cōparatur ad cauſam quæ per naturam agit intellectualem, ſicut particularis cauſa ad uniuerſalem, & miniſter ad architectū. Mundi itaq; architectus per naturā intellectualē, quantū intellectualis eſt, operatur.

Quinta ratio. Illa præ cæteris operatio Deo cōgruit, per quā Deus neq; ex ſuo ſtatu neq; ex ſua ſimplicitate labatur. Talis in primis eſt operatio mentis. Operatio enim naturalis ab agente quidē incipit, ſed deſinit in id quod patitur, ſicut calefactiò ab igne in lignū. Intel

lectualis

lectualis autem utrunq́ terminum retinet in agente. Per hanc enim Deus dum ſe ſpeculando uerſatur ſecum, undiq́ uerſat externa, atq́ ut Parmenides Pythagoreus inquit, rerum orbem mobilem rotat dum ſe ſeruat immobilem. Oportet præterea Deũ eſſe penitus uniformem, quia ſuper omnium formas exiſtit. Imò & omniformem, quia formator eſt omnium. Quòd uniformis ſimul & omniformis eſſe queat, ſola intellectualis natura facit, per hanc enim formam Dei ſeipſam intuendo, ſe concipit tanquam propriam formarum omnium rationem. Videt enim in ſe quicquid eſt cuiq́ proprium, dum cernit quo gradu diuinam formam quodlibet imitari queat, quoúe deficere, ut ecce dum intelligit formam ſuam per modum uitæ, non autem cognitionis, ut ita loquar, imitabilem concipit formam ideamq́ plantarum. Dum uero imitabilem per modum cognitionis quidem, ſed non intelligentiæ propriam animalis ideam, atq́ cæteras eodem pacto. Et profectò in omnibus quæ non caſu, ſed uel natura uel propoſito fiunt, neceſſe eſt effectionis finem eſſe effecti operis formam. Cauſa uerò agens actionem ad formam nõ per aliud quicquam dirigit, quam per formam in ipſa manentem. Neq́ ad certas dirigit formas aliter, quàm uel per certas formas, uel per certas formarum rationes in ſeipſa conceptas. Cum igitur mirabilis ordo mundi caſu ordinis expertè conſtare non poſsit, neceſſe eſt in opificis ipſius intelligentia formam eſſe, ad cuius ſimilitudinem ſit effectus. Et quoniam Dei propoſito uniuerſi ordo potiſsimus eſt, principalis penes illum idea, eſt idea ordinis uniuerſi. Ratio uerò ordinis atq́ totius haberi non poteſt, niſi rationes propriæ partium omnium ex quibus totum conſtruitur, habeantur. Quemadmodum architectus ædificij ſpeciem non poteſt concipere, niſi proprias partiũ eius conceperit rationes. Propriè igitur in Deo ſunt omnium rationes, neq́ aliunde rerum ſpecies habent ut diſtinctæ ſint, quã unde habent ut ſint. Neq́ diuina ſimplicitas ob idearum multitudinem minus eſt ſimplex, cũ per formam unam unoq́ intuitu omnes cõtueatur. Neq́ dicitur idea diuina eſſentia, prout ſimpliciter eſt eſſentia, ſed quantum huius ſpeciei uel illius eſt exemplar. Quocirca quatenus rationes ex una eſſentia plures intelliguntur, eatenus plures dicuntur ideæ. Reſpectusq́ huiuſmodi quibus multiplicantur ideæ, non à rebus ipſis efficiuntur, imò ab intellectu diuino ſuã ad res eſſentiam cõparante, neq́ ſunt (ut ita dicam) reales reſpectus huiuſmodi, quales illi quibus perſonæ diſtingui dicũtur, ſed potius intellecti. Sub una aũt idea multa & cognoſcuntur, & fiunt. Nonnulla etiam per ideam aliorum perſpiciuntur, utpote per idem boni atq́ habitus, malum atq́ priuatio, et ut quidam putant, per ideam formæ materia. Proprietates quoq́ ſubſtantiæ per ideam ſubſtantiæ cognoſcũtur, qualitates uerò communes proprijs deſignantur ideis, quemadmodum Architectus per domus ipſius formã omnia efficit accidentia quæ domum à principio comitantur, ſed quæ domui iã factæ contingunt, puta picturæ atq́ ſimilia, per alias diſponuntur ideas. Sed iã diffuſius quàm propoſuimus, de ideis hic quaſi caſu quodam occaſionẽ nacti tractauimus. Hæc aũt eſt, & ſi canes quidam aliter latrãt, certiſsima Platonis noſtri, Platonicorũq́ ſentẽtia. Q̃ & ſupra tetigimus, & alias latiꝰ declarabimꝰ.

PRobauimus hactenus primam cauſam uarios effectus ſuos per multiplicem ſapientiæ ordinem operari, potiuſquam per nudæ ſimplicisq́ naturæ neceſsitatem. Probabimus deinceps, uolente Deo, non operari eum externos effectus per meram intelligentiam, niſi accedat uoluntatis aſſenſus, quod quidem diſputationis huius erat propoſitũ.

Prima ratio. Cauſa prima omnia per ſe (ut in ſequentib. oſtendemus) ad finem optimũ per uias rectiſsimas modo cõgruentiſsimo dirigit. Hoc facere nequit, niſi per intellectũ anticipet finem, diſcernat uias, metiatur proportionẽ, quæ inter uias eſt, ac finem, per uoluntatem rurſus finem approbet, ac uiam talem pręcæteris eligat. Hinc Plato in Timeo, Phædone, Philebo, Politico, illos Philoſophos deteſtatur, qui naturalium rerum cauſas uel ad fortunã, uel ad ipſam ſiue materiæ ſiue naturæ neceſsitatem referunt. Ipſe uerò naturalia quidem exiſtimat inſtrumenta quædam intelligentiæ potius, quã agentia. ſingulosq́ effectus præcipuè ad finalem, efficientem, formalem cauſam ubiq́ reducit. Quãobrem ſi quis quærat quam ob cauſam terra ſit rotunda, reſpondet, quia uidelicet rotunditatis idea participat, ad cuius ſimilitudinem ſapientia mundi artifex idcirco terram diſponit, quoniam iudicauit uoluitq́ boni ipſius gratia fore melius ita ſeſe habere.

Secunda ratio. Quod comitatur quicquid eſt, id enti, quantũ ens eſt, conuenit. Quod

tale eſt, in eo quod primum ens eſt, reperiatur oportet. At quicquid eſt, hoc habet, ut & abſens bonum appetat, & in præſenti bono libẽtiſsimè conquieſcat. Profectò natura ſen ſus expers per inclinationẽ quandã facit, ſenſus per appetitũ, intellectus per uoluntatẽ. Ergo cum Deus ſit (ut Peripatetico more loquar) ens primum, quis diuinum intellectũ negabit præſens bonum ſuum, quod eſt omne bonum, per uoluntatem libenter amplecti? Sicut enim in ſua ueritate uidet omnia uera, quæ ipſa illuminante fiunt uera, ita in ſua bonitate uult bona omnia, quæ & ipſius propagatione naſcuntur, & ipſa perficiente fiunt bona. Mens autem quælibet uolendo facit opera potius quam uidendo. Videndo enim replicat formas intus, uolendo eas explicat extra, uidendo reſpicit uerum, cui propria puritas eſt, uolendo attingit bonum cui propria eſt diffuſio.

Tertia ratio. Senſus, intellectusq́ ipſius cognitio, quia tanquam imaginarium quiddam in creaturis eſt, nullum ſubſtantialem effectum efficit, niſi per affectum, quod eſſentiale quiddam eſſe uidetur, unde quanto eſſe uehemẽtius afficitur, tanto potentius operatur. Quod quidem indicat quodammodo Struthij oculus auidiſsimè intentus in ouũ. Si intelligentia Dei in creando efficacior eſt quàm Struthij intuitus in fouendo, imò ſi immenſæ eſt efficaciæ (quod patet ex eo, quòd neq; ſubiecto neq; inſtrumento, neq; tẽpore indiget in creando) coniectari poſſumus, uoluntatis affectum eſſe in diuina intelligentia potentiſsimum. Adde & iucundiſsimum, ſi modò intelligentia quæ perfectiſsima eſt, quæq́ue integerrimo & perfectiſsimo obiecto ſemper & undique, ſuauiſsima eſſe debet.

Quarta ratio. Vbi non eſt uoluntas, quæ eſt inclinatio mẽtis ad bonum, ibi nõ eſt mentis uoluptas, quæ eſt dilatatio uoluntatis in bonum, & quies uoluntatis in bono. Si non eſt ibi uoluptas ubi eſt ipſum bonum, nuſquam uoluptas erit, quæ ubicunq; eſt, fit ratione boni. In ipſo igitur bono uoluptas eſt, & uoluntas. Affectus huiuſmodi ſi in creaturis eſt generationis initium, certè in creatore ipſo eſt creationis origo.

Quinta ratio. Si agẽtia omnia tam ſecundum naturam quàm ſecundum artem, opera ſua ſemper ad finem, id eſt, ad bonum ordinant, & bonitate ſua id faciunt, accipiunt autẽ operandi ordinem ab agente primo, atq; illud eſt ipſum bonum, conſtat ipſum opera ſua ad finem optimũ ordinare. Si enim bona particularia quia bona ſunt, & quia ordinãtur à ſummo bono, ad bonum aliquod ordinant ſingula, quanto magis uniuerſale bonum ordinabit ad bonum cuncta, uidelicet ad uniuerſale bonum? Deus igitur ad ſeipſum tanquam finem ducit omnia. Nullus enim actionis diuinæ finis eſt extra Deum, quoniã finis in eodem ordine locatur unà cũ eo quod agit ad finẽ, eſtq; bonum quiddã, & cauſam mouet agẽtem. Nihil autem in eodem ordine cum Deo locatur, niſi ipſe Deus. Deus alieno non ſeruit bono. Nunquam enim particulari bono ſeruit omne bonum, Deus inſuper nõ mouetur ab aliquo. Si Dei finis eſt ipſa ſua bonitas, Deus ſuo modo ſuam appetit & diligit bonitatem. Cùm uerò & Deus ſit intellectualis & bonitas eius intelligibilis, intellectuali dilectione diligit eam. Dilectio huiuſmodi in uoluntate uerſatur. Deus igitur uult ſeipſum. Vult inquam ſe tanquam finem ſui ipſius, & omnium. Ex uoluntate autem finis prouenit operatio circa illa quæ diriguntur ad finem. Quapropter diuina uoluntas (ut Plato in Timęo inquit) creaturarũ omnium, eſt initium. Idem apud Mercurium Triſmegiſtum ſæpiſsimè legitur. Putant enim principium uniuerſi perfectiſsimũ actionis modum habere debere, id eſt, ut uolũtate ſua omnino ſit effectionis Dominus, qui omnino eſt Dominus effectorum, Dominus inquã libera uoluntate diſponẽs. Nam ſi neceſsitate uel naturæ uel intelligentiæ ageret, ageret ſimul omnia atq; infinita ſimul, ſingula quoq; cogeret, & momento raptaret.

Voluntas Dei neceſſaria ſimul & libera eſt, & agit liberè.
Cap. XII.

SAtis probatum arbitror, Deum non neceſsitate naturæ aut intelligentiæ ſed uolũtatis imperio ſingula procreare. Quemadmodum uerò uoluntas eius neceſſaria ſimul & libera ſit, in præſentia demonſtrandum eſſe cenſeo.

Ratio prima. Caueat quiſq; diligentiſsime, ne in tã temerariam impietatem for

tuito

tuitò incidat, ut aliquando ſuſpicetur Deum ita eſſe operariꝗ, ut fortè contigerit. Si nulli unquam rei forte cõtingit eſſe operariꝗ id quod naturaliter eſt operaturꝗ, puta igni non contingit fortè, ſed oportet quod calidus ſit, & calefaciat, ſummo autem enti naturale eſt ut ſit, & ſummo actui naturale eſt ut agat, ſequitur, Deum qui ſummum ens, & plus quàm ens, & ſummus actus exiſtit, nullo modo ſecundum contingentiam eſſe uel agere. Si ubi plus eſt rationis, ibi ſortis eſt minus, in Deo, qui ſumma ratio eſt, uel fons rationis, nihil poteſt cogitari fortuitum. Si fortuna non efficit rationem, cũ ei contraria ſit, imò ſit priuatio rationis ſiue defectus, quo nã pacto producit aut Deum, aut diuinam aliquam actionem qualibet ratione ſuperiorem? Si Deus eſt illa ipſa regula, ita rerum omnium ordinatrix, ut ab eis quæ proximè ſequuntur, eã omnem contingentiam auferat, quomodo eum ſorte quadã contigit ſic eſſe uel operari? Quamobrẽ Deus non ut contingit ita exiſtit & agit, alioquin nullus uſquã ordo reperiretur unquam, ſed ut decuit, imò ut decet. Decet autem, quia decorum. Ipſe uerò decor eſt ipſe Deus, à quo & per quem omnia decẽtia fiunt. Imò uerò eſt agitꝗ ut neceſſe eſt. Neceſſe inquam per ipſam neceſsitatem. Neceſsitas autem ipſe eſt Deus, per quem & cætera neceſſaria ſunt quæcunꝗ ſunt neceſſaria. Igitur ita eſt Deus, ut eſt. Ita agit, ut agit. Et quoniã neceſsitati nulla preeſt neceſsitas, ideo ibi eſt ſumma libertas. Libertas eſt appetibilis tanquam bonũ. In ſumma uerò bonitate eſt quicquid uſquam deſiderari poteſt tanquã bonum. Liber eſt quicunqe uiuit ut uult. Viuit ut uult præ cæteris ipſa bonitas, cuius uitam uult uoluntas omnis, præter quã nihil aliqua uult uoluntas. Eſt Deus id quod eſt, ita ut aliud nõ potuerit eſſe, (quia eſt ut ita dicam omne ens, omniſꝗ poteſtas) imò neꝗ uoluerit, quia eſt omne bonum. Poſſe autem aut uelle aliter ſe habere, imbecillitas eſſet inſipientiaꝗ, in deterius imò in nihilum ruitura.

Ratio ſecunda. Si incitamentum boni in ſingulis maximè omnium neceſſarium eſt, & maximè omnium uoluntarium ſpontaneumꝗ, certe in ipſo bono ſumma naturæ neceſſitas una cum ſumma uoluntatis libertate concurrit, ut aliâs probauimus. Atꝗ ibi naturæ neceſsitas uoluntatis confirmat libertatem, & libertas neceſsitati conſentit, uſqueadeo ut neceſſariò liber uoluntariusꝗ Deus ſit, & uoluntariè neceſſarius.

Ratio tertia. Quandiu res aliqua boni ipſius quaſi eſt expers, tamdiu ſibi diſplicet, & aliud quiddam præter ſe expetit. Quãdo uerò fit boni particeps, iam ſibi ipſi placet, ſeꝗ uult, & talis eſt iam, qualis uult eſſe, & quo magis hoc aſſequitur, eo magis ſibi placet, magiſꝗ talis eſt, qualem ſe eſſe uult ipſa. Quapropter ipſum bonum in primis hoc habet, ut ſe uelit ſummopere, ſibiꝗ placeat, & tale ſit omnino, quale uult ipſum.

Ratio quarta. Si quanto magis aliqua Deo propinquãt, tanto minus ſeruilia ſunt, magiſꝗ ſui iuris euadunt, Deus ſui iuris eſt maximè, ut non modo qualis ipſe ſuapte natura eſt, talia uelit, uerùm etiã qualiter uult, talis ſit omnino, rurſus qualia uult, talia quoꝗ faciat, & cuius uult gratia, nullumꝗ agens uſquam uel ſuæ actionis liberum principiũ erit, uel finem ſuæ actioni præſcribet, niſi principium finiſꝗ uniuerſi, & ſuæ actionis ſit Dominus, & finem ſuæ ſtatuerit actioni. Sed ad propoſitum redeamus.

Ratio quinta. In quibus tria hæc, ſcilicet eſſe, intelligere, uelle, reipſa inter ſe diſcrepãt, in ijs non eſt abſoluta libertas, quoniam in rebus huiuſmodi modus uolendi ſequitur intelligendi normam, hæc eſſendi conditionem, eſſe deniꝗ ſequitur eũ qui dedit eſſe. At in Deo idẽ eſt reipſã, eſſe, intelligere, uelle. Quamobrẽ ita eſt per uoluntatẽ ſuam intelligẽtiæ eſſentiæꝗ ſuæ cõpos, ut non modo ſicut eſt, & ſicut intelligi ſuapte natura, ita quoꝗ uelit, uerũ etiam ſicuti uult, ita intelligat, atꝗ exiſtat. Ob hanc forſitan rationem Zoroaſtris ſectatores tradũt Deum quodãmodo agere ſemetipſum. Quod in hunc fermè modum quem dicã, Plotinus expoſuit. Deus eſt actus, non alterius, non circa alterum, ſed ſuimet, & circa ſeipſum. Eſt enim actus intra ſe manens. Quoniã uerò actus eſt propter naturam infiniti boni infinitè fœcundus, ideo non caret acto, id eſt, genito, acto ſcilicet infinito. At quoniam & per actum intimum, & ſolus Deus eſt infinitus, quod inde actum, id eſt, genitum eſt intra Deum, eſt ipſemet Deus. Deus eſt actus peruigil, atque perpetuus, ex ſe, in ſe, circa ſe penitus. Ergo ut agit & uigilat, ita prorſus exiſtit. Totus nixus diuini actus circa ſe uertitur. At dum ſibi innititur, quodammodo ſeipſum agit, id eſt, gignit, quia ſi reſpexerit alio, ſe perdet. Quapropter eſſe

diuinum,

diuinum, actus eſt ad ſeipſum, quando non eſſe diuinũ, foret actus ad aliud. Deus uult ſeipſum. Velle autem & agere, imò etiã eſſe, idem eſt omnino. Igitur ſe uolendo, ſe agit, id eſt, producit, imò ſe iam ponit uel ſignat in eſſe. Ex his confici uult Plotinus, Deum non ita eſſe ut ſorte contigit, uel ut coëgit neceſsitas, ſed ut uigilat, agit atque uult ipſe. Sed hęc Deus ipſe uiderit. A nobis uerò id tantum ubiq; affirmari optamus, quod Deo ſit dignum, quale eſt quod antè propoſuimus, in Deo uidelicet cum ſumma neceſsitate ſummam congredi libertatem.

Ratio ſexta. Sola diuina bonitas eſt abſolutũ diuinæ mentis obiectum. Nam quælibet uis æquari obiecto poteſt, excedere minimè. Nihil autem extra Deum eſt, quod Deus excedere nequeat. Vult autem ſeipſum Deus abſoluta quadam uoluntatis neceſsitate. Vltimum nanq; finem ſuum neceſſariò uolunt omnia. Diuina bonitas Dei finis eſt ultimus, cuius gratia uult quicquid uult. Aut ergo fatendum eſt Deum nihil uelle, atque eſſe guſtus omnis expertem, quod eſt abſurdum, aut affirmandum, ſiquid uult, neceſſariò uelle ſeipſum, præſertim cum in Deo eſſe ac uelle ſit idem. Volendo ſe, uult reliqua omnia, quæ prout in Deo ſunt, ſunt ipſe Deus, prout ex Deo manant, ſunt diuini uultus imagines, atque ad diuinam bonitatem referendam comprobandamq; tanquã ad finem præcipuum ordinantur. At uerò ille diuinæ uoluntatis actus, qui prout diuinam reſpicit bonitatẽ, abſolutè neceſſarius eſt, ille inquam prout reſpicit creaturas, à quibuſdam nõ abſolutè neceſſarius appellatur. Nam quamuis uoluntas finem ipſum neceſſariò uelit omnino, ea tamen quæ diriguntur ad finem, conditionali quadam neceſsitate uult, imò etiam nonnunquam nulla neceſsitate uult, ſiquid ex illis eſt, ſine quo finis poſsideri queat. Diuina autem bonitas non indiget creaturis.

Ratio ſeptima. Conducit ad hæc, quod Deus uolendo propriam bonitatem, non ob aliud uult alia bona, niſi tanquam ipſius imagines. Cum autem diuina bonitas immenſa ſit, innumerabiles ad eius exemplar effingi imagines poſſunt, innumerabiles inquã, præter eas inſuper quæ in his ſeculis effinguntur. Itaq; ſi ex eo quod propriam uult bonitatem, neceſſariò eſſe uellet ſingula quæ imitari eam poſſunt, certe uellet infinitas creaturas exiſtere, infinitis modis diuinam bonitatem repræſentantes. Si autem uellet, utiq; eſſent. Sed in hac re meminiſſe oportet, ut placet diuo Thomæ Aquinati noſtro, ſplendori Theologiæ. Quanquam diuinę uolũtatis actus ſecundum cõditionem poſitionémue quando dici poteſt rem hanc aut illam neceſſariò uelle, uidelicet poſtquam ſemel eam uoluit, cũ ſit diuina uoluntas nõ aliter immutabilis quã eſſentia, ipſum tamen ſuapte natura nõ habere eũ neceſsitatis abſolute reſpectũ ad effectus ſuos, quẽ ad ſeipſum habet.

Ratio octaua, Si Deus eſt perfecta entis cauſa, atq; ens proprius eſt effectus Dei, eouſq; ſaltem Dei actus amplificare ſe poteſt, quouſq; entis potẽtia poteſt amplificari, præſertim cum paſsiuam potentiam ab actu ſuperiore duci oporteat. At in huiuſmodi potentia entis continetur quicquid rationi entis non aduerſatur, quemadmodum in potentia corporalis naturæ ſunt quęcunq; naturam non auferunt corporalem. Nihil enim effingi poteſt quod entis rationi repugnet, niſi eius oppoſitum, hoc eſt, quod dicitur non ens. Contradictio ſola rationem non entis includit. Quæcunq; igitur contradictionem nullam includunt, ut Peripatetici putant, in entis potentia includuntur, atque ea omnia poteſt Deus efficere. Quod inde confirmatur, quòd mens excluſa contradictione poteſt per omnem imò per immenſam entis latitudinem ſe porrigere. Non debet autem effectrix Dei poteſtas minus ampla eſſe, quàm mentis potentia machinatrix. Adde quod ſi diuinus intellectus bona innumerabilia intuetur, uoluntas autem eius ad omnia illa ſe poteſt conuertere quæ intellectus offert tanquã bona, conſequens eſt ut uoluntas Dei finitis obiectis non adſtringatur, igitur & poteſtas eius ad infinita ſe porrigit. Quorſum hæc? Vt intelligas, quicquid contradictionẽ non includit, diuinæ potentiæ ſubijci, atq; cum multa non ſint in natura rerũ, quę tamen ſi eſſent, contradictionẽ nullam inferrent, (quod patet præcipuè circa numerum, magnitudinem, interuallaq; ſtellarum) ſcias plurima ſub diuina potentia contineri, quæ tamen in rerum ordine nunquam reperiuntur, & cum Deus eorum quæ poteſt quædã faciat, quædam non faciat, eum nulla uel naturæ uel intelligentiæ uel uolũtatis neceſsitate, ſed libera uolũtatis electione talia operari.

Ratio nona. Non iniuria Deus electione (ut ita dixerim) quadã operari dicendus eſt.

Siquidem

Siquidem agentia omnia quæcunq; per aliud agunt, ducunturq; ad operandum, reducenda ſunt ad agens primũ, quod ita per ſe agat, ut ſeipſum ad agendum ducat, ergo ut in actionem ſuam penitus ſe conuertat, ergo ut intelligat, uelitq; operari aut nõ operari, rurſusq; ita uel aliter operari. Quæ autẽ hoc modo proficiſcuntur à Deo, nullus ignorat electione libera proficiſci. Nullus tamen ſapiens ineſcit electionẽ in Deo ab eſſentia non differre. Verùm ne putet forte aliquis diuinam uoluntatem ſi ad creata reſpexerit, ſingulis uim inferre, meminiſſe oportet uoluntatẽ Dei male uniuerſi bonũ quàm apparens alicuius particulæ commodũ. Nam in illo bono expreſsior fulget diuinæ bonitatis imago, bonumq; illud in ordine quodã uidetur conſiſtere. Exactus autem ordo requirit ut omnes rerum gradus in uniuerſo cõtineantur, ita ut quędã ſint cauſæ ſtabiles, quædam mobiles, & illę quæ mobiles ſunt, effectus producant inſuper magis uagos, & quodam uariabili modo. Nam effectus proximarum cauſarum modũ potius quàm remotarum imitari uidetur. Deus autẽ non modò res ipſas uult eſſe, uerùm etiam eſſendi modos qui ad eas per conſequentiã requiruntur. Cum uerò rebus quibuſdã ſecundum naturæ ſuę modum cõueniat ut ſint quodammodo contingẽtes, Deus eligit aliquid (ut Theologi quidam inquiunt) quodammodo ſecundũ contingẽtiam euenire. Nihil tamẽ ita præuaricatur, uel ordinem uniuerſi perturbet, uel ordinatoris effugiat pręuidẽtiam.

Deus amat, & prouidet. Cap. XIII.

SI Deus ſibi ipſe placet, ſi amat ſeipſum, profecto imagines ſuas & ſua diligit opera. Diligit faber opera ſua, quæ ex materia fecit externa. Amat multo magis filiũ genitor, quem ex materia intrinſeca generauit, quamuis eã prius acceperit (dum comederet) aliũde. Amat Deus ardentius ſua quælibet opera, cũ non acceperit aliunde materiã, ſed ipſe idem materiam creauerit, qui & formauit, quo fit ut & ſolus, & totius operis cauſa fuerit. Si Deus uſq; adeo amat opera ſua, bona illis uult, qđ uerò uult conſequitur. Igitur bene illa diſponit, & ſumma ſua bonitate diſponit quã optime. Sicut enim fœcunditas procliuitasq; ad agendũ agentibus omnib. ab agentis primi fœcunditate ingenita eſt, ſic diligẽtia in cuſtodiendis operibus inſerta eſt ſingulis à diligentia prima agentis primi, omnium tanquam filiorum procuratoris. In quo quãto maior fœcũditas eſt quàm in cæteris, tanto & diligentior prouidẽtia. Rurſus Deus ſui gratia facit cũcta, quia ſi ad alium finem præter ſeipſum ageret, ab illo fine penderet actio Dei, ergo & ab eodem agendi uoluntas, ab eodẽ quoq; Deus, cum idem ſit Deus, Deiq; uolũtas. Si ad ſui finem facit omnia, atq; ipſe ſummum eſt bonum, ad bonum (ut Plato uult in Timæo) cuncta diſponit, ita ut ſingula pro natura ſua diuinam capiãt bonitatem. Præterea cum omnia bonum appetant, boniq; appetitio bona ſit, & ideo ab ipſo ſit primo bono, unde ſunt bona omnia, ſequitur ut à diuina bonitate illecta, diuinam appetant bonitatẽ. Quis igitur negauerit Deum res gubernare, cum eas ad bonum dirigãt finem? Elemẽta membraq; mundi, contraria ſua inter ſe natura formæ uirtutisue pugnantia, quo pacto coirent in unum, ac manerent tamdiu inuicem copulata, mutuarentq; ſibi uiciſsim naturas motusq;, & mutuarentur, niſi ab aliqua excellentiori uirtute connecterentur? Porrò ſi mundi gubernatio his mẽbris eius inter ſe cõtrarijs relinquatur, hæc ponderib. librata ſuis locisq; diſiuncta, inuicem non miſcebuntur. Ac ſi miſceantur, nihil aliud agent quàm calida, frigida, ſiccã, humida, arida uel denſa, & reliqua generis eiuſdẽ. Ordinem uerò formarum, figurarum, reuolutionum nullũ conſtituent. Siquidem & in artibus huiuſmodi ordinem non materia facit, non inſtrumenta, ſed ſola artificis cogitatio. Et ſi cœlum quodãmodo elementa regit, non tamẽ ita regit quin ipſum aliũde regatur. Tanta enim in ipſo diuerſitas formarũ, uirtutum, motionum, non ab ipſis cœli corporibus ſuapte natura diuerſis mobilibusq;, ſed à uirtute quadam ſuperiore per ſe una prorſus & ſtabili, in ordinem unum ſtabilemq; dirigitur. Deniq; naturale agens, ſiue elemẽtale, ſiue cœleſte, tum quia mobile eſt, ideoq; egenum imperfectumq;, ſemper aliunde dependet, tum qui neceſsitate naturæ ſeq; toto agit quicquid agit, ideo menſuram modumque agendi per certos gradus certo fini conuenientem à rectore quodam ſuperno ſortitur. Calidum enim ſiue ſecundum formam ſiue ſecundum uirtutem, ſimpliciter

ubique

habitum ex inſtabili deformiq́; priuatione ordinis proficiſci exiſtimat, perinde ac ſiquis ex inſipientia ſapientiã, & ex tenebris naſci lucem arbitraretur. An tu Lucreti quoties caſu abſque conſilio & propoſito fine moueris, toties uno quodam recto tramite ad certum eundemq́; terminum proficiſceris? nequaquam, ſed hac & illac oberras. An quando abſque arte & preſcripto fine tractas lapides, tunc ordinatiſſimis & contextis inuicem parietibus ædificiũ conſtruis & aſpectu pulcherrimũ, & uſui commodiſsimũ? nequaquam, ſed deformem inutilemq́; congeriem. Conſidera plantas & animalia, quorum ſingula membra ita diſpoſita ſunt, ut alterum alterius gratia ſit locatum, alterum ſeruiat alteri. Certè uno ſublato, tota fermè compago diſſoluitur. Cuncta denique membra, totius compoſiti gratia ſunt digeſta, & compoſitum ipſum, ſcilicet, planta & animal, conuenientibus inſtrumentis inſtructum ad opera naturæ propriȩ neceſſaria omnibus alimenta, loca, temporaq́; prouiſa, terra & aqua his elementa parant, cœlum temperat aquam ac terram. Tandem partes mundi cunctæ ad unum quendam totius mundi decorem ita concurrunt, ut nihil ſubtrahi poſsit, nihil addi. An ſi tu omni conſilio fuiſſes arboribus & animalibus prouiſurus, aliter prouidiſſes? Non aliter, ſed neque tam bene. Conſiliũ igitur conſilio tuo melius hæc diſponit. Alioquin uideres quotidie quam plurimis tam membra quædam ſua, quàm inſtrumenta ubique deeſſe, itẽ ex equi ſemine naſci canes, ficus ex malis, & membra hominis annexa leonibus, hominibus aſinorum, cadere ſtellas, aſcendere lapides. Nunc uerò quia ſingulæ mundi partes certis ſeminibus ortȩ, diſtinctis figuris prȩditæ, recta uia, cõgruis temporibus & ordinibus pulcherrimè & commodiſsimè certos petunt terminos atque repetunt, conſequẽs eſt ut eodem modo moueantur, quo & illa quæ arte & conſilio mouentur humano. Si modo eodem, ergo eadem penè arte, eodemq́; conſilio, & tanto præſtantiore, quanto pulchrius & ſtabilius ordinantur. Conſilio inquam non ambiguo & mobili, ſed certo penitus atque ſubito, & intuitu potius quàm diſcurſu. Si enim in opere non eſt mora, uel tranſgreſsio uſquam, uel retractatio, non eſt ambiguitas in opifice. Intuitum huiuſmodi tranſlationem quandam conſilium appellamus, non quod ibi alia inuestigentur ex alijs, ſed quòd alia aliorum gratia fiant. Solent inertes homines de artificijs conſultare. At uerò qui artem perfectè callet, nihil conſultat amplius, ſed ita habitu facit, ſicut natura formis. Quod ſi eſt ars alicubi perfectiſsima, ibi certè eſt, unde mirabile hoc opus mundi diſponitur. Artem huiuſmodi in natura fortaſſe locabis ſenſus omnis experte. Ego uerò ſenſu carere te dicam, ſi tam fueris alienus à ſenſu, ut non ſentias, ſi beſtiolæ quæque terrenæ ſentiunt, oportere multo magis totum mundum & artificem omniũ naturã ſenſum habere, ſenſũ inquã rationalẽ, ſi rationabilius ſua opera ordinat, quã hominis ratio. Admirationẽ autem minuit diuturna conſuetudo. At ſi parentes tui te clauſa undiq́; domo ſic ab infantia educauiſſent, ut mirabile hunc mundi decorem ante annũ ætatis trigeſimum non uidiſſes, & tunc repentè tibi aperta domo monſtratus fuiſſet, proculdubio nouum harum rerum ſpectaculum eſſes uſque adeò admiratus, ut quanuis antè ambiguus, poſtea tamen nunquam ambigere potuiſſes, quin cuncta unius ſapientiſsimi artificis prouidentia fiant atque regantur. Fateamur igitur neceſſarium eſt, Lucreti, quod cum partes effectuſq́; mundi conſtanti ordine procedant, nõ poteſt totus ipſe mundus præter conſtantiam ordinemq́; uel nunc procedere, uel ab initio prodijſſe. Fateamur denique, quod neque ſua ſponte mouetur mundus ſine uita, neque tam diu tam æqualiter uoluitur ſine potentiſsima uita, neque tanto ordine ſine ſapientiſsima mente, neque tã optime & commodiſsimè abſque ſummo bono, ſed uita quædam una, regina unius mundani corporis, potentia, ſapientia, bonitate præcellens, mundum prouidentiſsimè & ab initio & continuè perducit ad optimum. Hæc uel ſummus eſt Deus, uel Dei ſummi pediſequa. Si ſummus eſt Deus, Deus prouidet certè. Si Dei pediſequa, Deus etiam prouidet, quoniam primum principiũ ſui ipſius gratia agit mouetq́; cuncta. Diuinè de Ioue dixit Orpheus.

παντογενέθλ' ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτὴ

id eſt, omniũ genitor principiumq́; & finis. Ideo ſi uita mundi prouidet, profectò ducta à Deo, ad Dei prouidet finẽ, igitur ad Dei bonitatem omnia deniq́; diriguntur. Atqui hæc bonitas cum totius operis ſui habeat curam, certè partes negligit nullas. Ex ſin

H gulis enim

gulis enim conſtat optimus totius compoſiti ſtatus & habitus. Totum hoc Orpheus ſic expreſſit,

πάντ' ἐσορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις, πάντα βραβεύεις,

id eſt, omnia intus inſpicis, omnia intus audis, omniaq; diſtribuis. Quoniam uerò tota mundi compago gratia diuinæ bonitatis referendæ inſtituta eſt, & partes mundi gratia ipſius compagis appoſitæ ſunt, nõ eſt in toto hoc opere ſumma prorſus perfectior equirenda, ſed quanta ſufficit ad ſublimiorem authoris perfectionem pro uiribus indicandã. Neque exigenda eſt in quauis mundi parte quælibet partis illius perfectio, ſed quæ cæteris partibus concinat, totiq; conducat. Sic licet nonnunquam aliqua particulæ alicuius mundanæ conditio uideatur per ſe eſſe culpanda, ſi tamen ad totius ſtatum comparetur, inueniemus non aliter mundum poſſe bene diſponi, quam ita. Sane uniuerſi conditor non totum ipſum ad partes ullas, ſed partes potius ad totum refert. Merito igitur quæ alicubi circa partes uel mala uidentur uel deformia, deniq; in totius ornamentũ bonumq; euadunt. Quapropter apud Orpheum Deus uocatur.

ἀΐδιος ζωὴ, καὶ ἀθανάτη τε πρόνοια,

id eſt, ſempiterna uita, immortaliſq; prouidentia. Hanc prouidentiã Mercurius eſſe dicit generis humani nutricẽ, & Plato in quarto legum libro inquit Deũ continere principia, media, fineſq; omnium, ambire cuncta, ac rectè diſponere ſingula. Mitibus religioſiſq; uiris eſſe propitium, ſuperbos impioſq; punire. Neque tolli putat per diuinam prouidentiam noſtri arbitrij libertatem, imò ſeruari, quod aperit in decimo libro de Rep. in libro etiam de regno, & in Critia, quia Deus non tam ſciendo facit quàm uolendo. Alioqui ſimul cuncta feciſſet & faceret, faceret quoque mala. Itẽ ſicut in præſcientia Dei, futuri ſcripti ſunt rerum euentus, ita & euentuũ cauſæ, modiq; agendi. Et ſicut opera noſtra nota ſunt Deo, ita & noſtra uoluntas, quę noſtrorũ eſt operum cauſa & modus liber agendi. Sicut enim præuidet te id facturum, ita preuidet te ita, id eſt, uolũtariè libereq; facturũ. Quare diuina præuiſio ſi cõditionis alicuius poſitione, reddit neceſſaria noſtra opera, reddit neceſſarium, id eſt, confirmat ſimiliter agendi modum, hoc eſt noſtri iudicij libertatẽ, quoniam Deus naturarum omnium temperator cuique rei conſeruat non ſubtrahit naturam quam dederat. Sic dum regit cuncta, ſingula pro ſingulorum regit natura, aſcendentibus elementis ad aſcenſum conducit, deſcendẽtibus ad deſcenſũ. Si regit animalium motum, quia ille natura ſua progreſſurus eſt, confert ad gradiendũ. Si cœlos ducit, quia ob rotunditatem natura uolubiles ſunt, confert ad circuitus ambitum. Si animos pulſat, quia illi ſurſum deorſumq; liberè uolubiles ſunt, pulſat, & liberè, ita ut alliciat, non trahat, non cogat, ſed perſuadeat. Quod Zoroaſter ita teſtatur,

πατὴρ οὐ φόβον ἐνθρώσκει, πειθὼ δ' ἐπιχεύει,

id eſt, Pater non incurrit metum, ſed perſuaſionem inducit. Quoniam uerò motor primus præualere debet & dominari, ideo ſic animos (ut Plato uult) quaſi cogit ad bonũ, ut bonum ipſum nolle nõ poſsint. Bonum enim neceſſariò uolunt omnia, cuius ratione uolunt quicquid uolunt, ſicut neceſſariò malum ipſum nolunt, cuius ratione nolunt quicquid nolunt. Nam ſi adæquatum appetitus obiectum eſt ipſum bonum, certè bonitas eſt ratio ipſa appetitui appetendi quicquid appetat, ita ut in omni re quam appetit non aliter bonũ appetat, quàm uiſus in omni colore uidet lumen. Ac ſi appetat ulterius nihil appetere, hanc quoque appetendi uacationem eligit tanquam bonam. Animus igitur neceſſariò fertur ad bonum. At quia Deus debet naturam animo propriam reſeruare, ideo iudicium ipſi relinquit liberum per quod de agendis ſuo more conſultet, atque è multis ſibi propoſitis aliud alio melius iudicet, & quod aptius ad bonum conſequendum cenſuerit, eligat.

THEO-

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER III.

Deſcenſus per quinque gradus fit, per quos eſt factus aſcenſus, qui gradus inuicem congruè comparantur. Cap. I.

ASCendimus hactenus à corpore in qualitatē, ab hac in animam, ab animā in angelum, ab eo in Deum, unum, uerum & bonum, authorem omniū atq; rectorem. Corpus appellant Pythagorici multa, qualitatem multa & unum. Animā unum & multa. Angelum unum multa. Deum denique unum, quia corpus ad quamlibet ſpeciem indeterminatum eſt, & ſuapte natura ſine fine diuiduum, cuius materiam in infinitum fluxurā inquiunt, niſi eam forma ſiſtat & uniat. Qualitas ad materiam ſpecie terminandam confert, & eſt per ſe quodammodo indiuidua, ſed per admixtionem corporis fit diuiſibilis. Anima materiam ſpecie terminat, neque per ſe, neque per inquinationem corporis eſt diuiſibilis, ſed mobilis multitudo. Angelus receptaculum ſpecierum eſt, & multitudo immobilis. Deus ſuper ſpecies immobilis unitas. Deum aiunt per ſe omnino indiſſolubilem eſſe, quia ipſa unitas ſtatuſq; ſit, corpora uerò ex elementis compoſita, prorſus diſſolubilia, quoniam in eis & multitudo unitatem, & motus ſuperat ſtatum. Sed angelos, animas, ſphæras, & ſtellas, diſſolubiles quidem uideri quodammodo, quatenus partes habent, eſſe tamen indiſſolubiles, propterea quod in ipſis unitas ſtatuſq; multitudinē motumq; exuperant. Hic autem eſt nodus ille diuinus, quo Deus (ut Timæus putat) hæc per ſe ſolubilia, ſemper indiſſoluta conſeruat.

Tam potens eſt unitatis ipſius ſtatúſque munus, ut in infimo ſolum uniuerſi gradu excedi ab oppoſitis uideatur. Sed tamen interim ibi quoque quodammodo uincat, ſiquidem materiam ipſam infinitæ multitudini mutationiq; ſubiectam, ſemper cuſtodit in unitate ſubſtantiæ, atque ordinis permanentem. Eſt utique Deus unitas, ut probauimus. Eſt & immobilis, quia neque ab alio mouetur, cum nihil ſit illo ualidius, neque à ſeipſo, quia ad melius ſe transferre nequit, cum ſit ipſū bonum. Ad deterius autem nihil ſua ſponte ſe mouet. Ac ſi Deus fluere de alio dicatur in aliud, quæremus nunquid nouum aliquid aſſequatur, an nihil. Si nihil aſſequitur nouum, neque mutatus eſt quidem. Si noui aliquid, antè non omnia poſſidebat. Quod non poſſidet omnia, non eſt Deus ex eo quòd eſt ubique, non mutat locum, ex eo quod eſt omnium finis, circa aliud non mouetur, ex eo quod eſt ſimpliciſsimus, etiam in ſe eſt immobilis. Nam ſi moueatur in ſe, aut partem ipſius alteram ad alteram admouebit, aut ſaltem noua quædam in ſeipſo cum ueteribus congregabit. Erit enim per ſubſtantiam, quod erat antè, ac nouā inſuper induet formam, neq; eſſe poterit ſimpliciſsimus. Denique Deus ipſa unitas eſt. Vnitas autē ſtatus ipſius eſt fundamentum, quia ſicut in multitudinem motus progreditur, ſic unitati ſtatus innititur. Illud enim in quauis natura ſtare dicitur, quod unū in ea continuè habitum ita poſsidetur, ut ab eius naturæ unitate non diſcedat. Fundamentum uerò ſtatus omnis quis dixerit eſſe mutabile. Poſſumus autem rationes huiuſmodi per argumentationem illam numeri Pythagorici confirmare. Quicquid, inquit, ſecundum præteritum futurumq; mutatur, priuationem quandam habet admixtam, futurum enim nondum eſt, prēteritum non amplius eſt. In Deo autem, cum ipſe ſit primum ens, actúſque ſummus, nulla eſt priuatio, eſt igitur immutabilis. Angelus quoq; immobilis eſt, quoniam a Deo totius bonitas fonte bonum per ſeipſum haurit abſque medio, & uno æternitatis puncto impletur inde, ac permanet ſemper bonitate pleniſsimus. Quoniam uerò omnis effectus extra cauſam ſuam productus, aliquid cauſæ ſeruat & inferior etiam euadit quàm cauſa, ideo angelus proximè Deo creatus, aliquid Dei ſeruat, amittit & aliquid. Deus quidem unitatem habet & ſtatum, retinere

utrunq; nõ poteſt angelus. Eſſet enim Deus ipſe, nõ angelus. Neq; etiã amittit utrunq;, ne proximum ac primum Dei opus euadat opifici diſsimillimum. Quid ergo? unitatẽne ſolam retinebit? an ſtatum? Solam unitatẽ nequit ſine ſtatu. Vnitas enim ipſa eſt prorſus immobilis. Itaq; retinebit ſtatum, ſed à ſimplici decidet unitate, ut angelus ſit immobilis multitudo. Neque iniuria multitudinem angelo aſsignamus, quia ſi ſit perfecta & abſolutiſsima unitas, erit ſumma & interminata poteſtas. Siquidem uirtus in unitate cõſiſtit. Interminata poteſtas unus ipſe eſt Deus. Porrò ſi corporis propriũ eſt ſuſcipere atq; pati, naturæ autem incorporalis proprium dare & agere, in natura corporali dicitur eſſe potentia, potẽtia ſcilicet (ut aiunt Theologi) ſuſceptiua atq; paſsiua, in natura incorporali actus, id eſt, efficacia ad agendum. Ideo qualitas quia per ſe quodammodo incorporalis eſt, aliquam agendi uim habet, unde & actus cognominatur. Quia uerò in materia ſuſcipitur & diuiditur, fitq; inde quodammodo corporalis, hinc non merus eſt actus, ſed paſsione corporis inquinatus. Conſtat igitur qualitas ex actu atq; potentia. Anima autem licet ſit à materia ſeparabilis, atq; ob id actus dicatur, & à paſsione corporis aliena, tamen nondum merus eſt actus, eſt enim mobilis. Si mouetur aliquid, per motum nanciſcitur quo antè caruerat, ut carebat, potentiam illam habet, quam ſuſceptiuã & quodammodo paſsiuã potentiã nuncupamus. Vt agit mouendo nonnihil, eſt actus, & dum acquirit aliquid, etiam actus efficitur.

Eſt ergo anima ex potentia & actu compoſita. Sed nunquid angelus actus eſt merus? Minime. Deus planè, quia diſtat penitus à materia, in qua paſsiua potentia eſt ſine ulla agendi uirtute, ideo merus eſſe intelligitur uigor agẽdi ſeorſum à ſuſcipiendi patiẽdiq; natura. Si Deus eſt purus actus, nequit angelus eſſe talis, quia quod unum in ſe eſt, nunquam fit plura, niſi per alienæ naturæ additamentum. Vnica eſt ipſius puri actus natura & definitio, quæ in Deo quidem eſt, ut patet. Quod ſi etiam in angelo dicatur eſſe, interrogabimus, nunquid in angelo ſit aliquid aliud præter actum, necne. Si nihil, unus ſolũmodo reſtat actus purus. Siquidem nihil deffert actus qui tribuitur angelo, ab actu Dei, cum nihil inſit utriſq; præter actum, & actus ipſe ſua ratione ſit unus. Sin additum eſt aliquid angelo præter actum, non amplius eſt angelus purus actus, ſed infectus permixtione, & actus non abſolutus, ſed talis potius, aut talis. Sicut non eſt pura lux quæ uiridis eſt, uel rubens, ſed eſt & lux ſimul & qualitas elementorũ aliqua, per quam rubens fit uel uiridis. Quapropter angelus quoque ex actu componitur & potentia. Atq; hoc eſt quod in Philebo uult Plato, ubi ait Deum eſſe rerum omnium terminum infiniti expertem, res autem alias præter ipſum omnes ex termino & infinito componi. Terminum uocat actum, infinitum uerò potentiam quæ ſecundum ſe indeterminata terminatur & formatur ab actu. Sed ut ad rem ueniamus, potentia quidem angeli in eſſentia ſua eſt, quæ prius quodammodo fit à Deo quam ab ipſo formetur. In primo nanq; creationis ſuæ momento angelus eſt ſolummodo, in alio ab authore illuſtratur ut ſit intelligens atq; formatur. Idcirco eſſentia illa principio informis eſt quodammodo, & tanquam paſsiuum ſubiectum quoddã exponitur ad actum intelligendi, & formarum idearumq; ornatum ſuſcipiendum, de quo Zoroaſter ait,

πάντα γὰρ ἐξετέλεσε πατὴρ, καὶ νῷ παρέδωκε δευτέρῳ,

id eſt, omnia perfecit pater, & menti præbuit ſecundæ. Eſt igitur angelus multitudo cũ conſtet ex pluribus. Multitudo inquam immobilis. In illo certe Deo inferior eſt, quod non eſt uera unitas, ſicut Deus. In hoc propinquat quod eſt fermè (ut ita loquar) ſicut Deus immobilis. Rectè poſt Deum immobilem unitatẽ, ponitur angelus immobilis multitudo. Poſt angelum anima, q̃ longius etiam diſtat à Deo, quia eſt mobilis multitudo. Multitudo quidem eſt, cum nihil poſt Deum eſſe queat unitas ſimpliciſsima. Eſt quodãmodo mobilis, quia longius recedens à Deo propinqua fit corporũ qualitatibus quę penitus agitantur. Si omnino immobilis eſſet vtiq; angelus, ſi omnino mobilis eſſet qualitas. Medium tamen aliquod inter angelũ eſſe oportet & corporum qualitates, ne omnino immobilis angelus omnino mobili qualitati ſit proximus, ſit itaq; partim etiã mobilis. Stabit eius ſubſtantia, neq; in maius minùſue, aut hoc aut illud mutabitur. Fluet autem operatio, & modo hæc, modo illa, atq; aliter & aliter operabitur. Qualitas autẽ anima inferior eſt, quandoquidẽ per eſſentiã operationẽq; mutatur. Qualitate inferius

corpus.

nemqúe mutatur. Qualitate inferius corpus. Qualitas enim mouetur & mouet, mouet enim corpora. Corpus mouetur quidem, mouet nihil. Angelus quidem quòd ſit unum quiddam, & quòd ſit actus, nō à ſeipſo habet, ſed à Deo uere uno, actuq; puriſſimo. Sed quòd ſit multiplex per potentiam ſuſcipiendi & patiendi, habet ex ſeipſo, quantū extra Deum productus, à productoris perfectione degenerat. Multitudo igitur naturalis eſt angelo. Anima quoq; quòd una quædā ſubſtātia ſit, & quod ſit actus ſtabilis per eſſentiam, non à ſeipſa, ſed à Deo ſortitur actu uno & ſtabiliſſimo. Quòd uerò multiplex ſit & paſſiua, ex ſeipſa poſſidet, qa ſub Deo locat. Quod deniq; mobilis, ex ſeipſa rurſus qa ſub angelo. Sicut igit unitas naturalis eſt Deo, & angelo multitudo, ita motus naturalis eſt animę. Lux Dei ꝑducit angelū, ſub Dei ſcilicet umbra, lux Dei animā ſub umbra ꝑducit angeli. Angelus à Dei uno actu unitatē ſtabilē adipiſcit, ſub Dei umbra cadit in multitudinē, anima Dei luce ſtatū nanciſcitur, ſub umbra Dei multitudinē, ſub angeli umbra mutationem. Fons unitatis Deus, fons multitudinis angelus, fons motionis eſt anima. Deus per ſeipſum unitas, angelus per Deū eſt unus, per ſe multiplex. Anima per Deū una, per Dei umbrā, id eſt quia ſub Deo eſt ſimul cum angelo, multiplex per ſeipſam mobilis. Qualitas per ſuperiora habet ut moueat aliquid, per ſe habet ut materiæ miſceatur. Corpus per qualitatem habet ut agat, per ſe ſolum ut patiatur. Qualitas uno gradu excedit corpus, quod mouet ipſum, uno ſaltem cedit animæ, quod mouetur ab illa. Anima ſaltē uno excedit qualitatē, quod ex ſeipſa mouetur, uno cedit angelo, quòd mutatur, Angelus animā uno quod manet, Deo cedit uno, qđ multiplex eſt. Deus tamen per hoc unum abit ſuper omnia in infinitum. Quod ita cecinit Zoroaſter,

ἑαυτὸν ὁ πατὴρ ἥρπασεν

οὐδ' ἐν δυνάμει μὲν νοερᾷ, κλείσας ἴδιον πῦρ,

id eſt, Pater per ſeipſum rapuit, neque in mente quidem quæ illum ſequitur, proprium incluſit ignem. Quaſi dicat, nullam habet cum cæteris comparationem. Corpus ab alio mouetur ſolum, nihil enim natura ſua facit. Qualitas mouet aliud, & mouetur ab alio. Anima mouet quidem aliud, ſed à ſeipſa mouetur. Angelus mouet alia, id eſt, agit in alia, ipſe quidem ſtabilis, ſed non ſtabilis per ſeipſum Nam per diuinam ſtat unitatē. Quid enim aliud ſtare eſt (ut diximus) quam in naturæ ſuæ unitate perſeuerare? Mouet quoque per Deum. Virtute enim primi actus agunt agentia omnia quicquid agunt, Deus per ſe mouet agitq; omnia, ipſe quidem ſtabilis per ſeipſum. Sane quia omnia quæ per aliud talia ſunt, reducuntur ad primum aliquid quod eſt tale per ſemetipſum, idcirco quæcunque ſtabilia ſunt, & mouentia per aliud, retulimus ad Deum per ſe ſtabilem, & per ſe mouentem. Et quæcunque mobilia ſunt ab alio, puta corpora & qualitates, retulimus ad animam mobilem per ſeipſam, per ſe inquam mobilem, quia ſi à Deo deſcendas per angelum, tam Deus quam angelus ſtare tibi uidebitur, & primum quod mobile tibi occurret, eſt anima. Quicquid autem primò tale eſt in aliquo genere, per ſe eſt tale, puta quod primò eſt lucidum aut calidum, per ſe lucet & calet. Sic anima quoniam eſt primum mobile inter omnia quæ ſunt mobilia, eſt utiq; per ſe mobilis. Cuius rei ſignū eſt, quia corpora quæ carent anima, impulſu ſolū agitātur externo, quæ animā habent, ſua ſponte mouentur, & in quamlibet loci partē. Et quoniam anima id præſtat corporibus, ut per ſe quodammodo in partem quamlibet moueātur, ſequitur ut ipſa ſit uerè & primo mobilis per ſeipſam, primumqúe mobile, poſtquam per eius præſentiam apparet in corpore, imago aliqua per ſe mobilis facultatis, ſitqúe ibi motus in omnem partem, quod ſignificat animam eſſe fontem motus, unde libera & uniuerſalis effluit agitatio. Per hæc ſolutum arbitror Pythagoricum illud ænigma à Xenocrate uſurpatum, ſcilicet animam eſſe numerum ſe mouentem, numerum, id eſt, naturam multiplicem, ſe mouentem, id eſt ſua proprietate mutabilem. Talem uero naturam eſſe alicubi oportere, multa nobis (ut ſignificauimus iam) declarant. Primum, quòd omne quod per aliud tale eſt, reducitur ad aliquid quod per ſe ſit tale. Secundum, quia cum ſint multa quæ mouentur ab alio, ſi omnia talia ſunt, uel in infinitum uagabimur, uel circulo reuoluemur eodem, ut idem ſit primus motor & ultimus, cauſa idem atque effectus, neque in rebus ordo ſit ullus. Quocirca ad motorem aliquem peruenire compellimur, qui iam non moueatur ab alio. Sed motor ille qui proximè præcedit corpora quæ mouentur ab

 alio,

alio, non eſt prorſus immobilis, lõgius enim diſtant duo hęc, quod ab alio mobile, quod omnino eſt ſtabile, medium eorum eſt, quod ex ſeipſo eſt mutabile. Tertium, quia ſi tãto melius res quælibet mouetur, quanto eſt motori propinquior, & ad optimum mo. perueniendum eſt, oportet alicubi eſſe aliquid in quo eadẽ ſit mobilis & motoris eſſentia. Quartum, quia ſi mouendum eſt aliquid, oportet uel motorem ad mobile ipſum cõuerti, uel contra, uel utrunq; uiciſſim. Ponantur igitur in natura angeli Deusq; ſolum et corpora. Illi ad hæc non accedent, quia ſunt immutabiles, neq; hæc ad illos, quia ſuapte natura torpent. Ergo nec ullus erit motus in rebus. Sit ergo neceſſe eſt natura quædam ſua ſponte mutabilis, quæ per ſe accedens ad corpora, torpentia ea ſuſcitet, & ipſa perui gil uires ſuas in ſe ipſa prius experiatur, quàm edat in corpore, ut ſicut à ſpiritali ſubſtantia, fit ſubſtantia corporalis, ſic à ſpiritali motu corporalis motus efficiatur. Quod quidem intellexiſſe Platonem in Legibus arbitror, ubi inquit: Si nunc ſtent omnia, & paulò pòſt moueri aliquid debeat, quid primò mouebitur? Ipſum uidelicet quod per ſeipſum agile eſt ad motum, tanquam mouendi uirtuti propinquius, cuius motum cætera quoque motui ſubiecta ſequentur. Id uocat in Phædro fontem & principium motionis. Fontem, quia ex ſe eam habet, principium, quia effundit in alia. Sed hic oritur du bitatio. Si Deus & angelus mouent aliquid, atque anima illis ſubijcitur, ab illis utiq; agi tatur, quomodo igitur à ſe mouetur? Reſpondeamus in hunc modum. Cum inſpiceret pratum Apelles, conatus eſt ipſum coloribus in tabula pingere. Pratum quidem totum ſubitò ſe monſtrauit, & ſubitò appetitum Apellis accendit. Demonſtratio huiuſmodi & accenſio, actus quidem dici poteſt, quoniam agit aliquid, motus uerò nequaquam, quia non peragitur paulatim. Motus enim eſt actus per temporis momenta diſcurrens. Actus uero conſiderandi atque pingendi qui in Apelle fit, motus ideo dicitur, quoniã tranſigitur paulatim, modo enim aliũ florẽ inſpicit, modo aliũ, pingitq; ſimiliter. Pratum profectò facit ut anima Apellis uideat ipſum, & appetat pingere, ſed ut ſubitò. Quod autem per diuerſa temporis momenta nunc herba una, nunc alia uideatur, & ſimiliter exprimatur, non ipſum efficit pratum, ſed Apellis anima, cuius ea natura eſt, ut non ſimul inſpiciat uaria, referatq;, ſed paulatim. Ergo motionis huius quæ in uidendo eſt atque pingendo, initium & finis eſt pratum. Inde enim pictoris cœpit conſideratio, eodem tendit & appetitio. Sed fons per quem talis actus paulatim fit & tempore, motuſque dicitur, eſt pictoris ipſius anima. Similiter apud Platonicos anima rationalis perpetuo quodam lumine Deum quodammodo & angelum cogitat ſiue auguratur, ſeq; ipſam appetit ad eorum ſimilitudinem pingere, tum ſpeculationem, tum moribus atq; actione, ſeſe paulatim formãdo, ſe mouet. Motio hæc ex animæ ipſius natura effluit propriè, tãquam fonte proprio motionis, id eſt operationis, ſcilicet tẽporalis, incitatur autẽ à ſupernis tanquam ab extrinſeco initio atq; fine. Infuſio quæ à ſupernis manat in animã, una ſtabilis ſubita fit & æterna, & quantum in ſe eſt, ſimilia quoq; in anima operatur, id eſt, ſubita, & ſtabilia, & æterna. Quod autem operationes animæ & opera paulatim tempore fiant atq; mutentur, ex propria animæ natura ſupernis imbecilliore procedit. Sed rem totam hoc accipe exemplo. Sol ex ſeipſo lumen habet, infundit ipſum momento in Mercuriũ, Mercurius quoq; momento totum ſuum accipit lumen, manetq; ſemper deinde pleniſſimus. Sol idem lumen momento infundit in Lunam, Luna non ſuſcipit ipſum momento, ſed tempore. Nam prout aliàs aliter in Solem uertitur, ita aliàs aliter accipit lumen, & per naturam ſuam uiciſſitudine luminis uariatur. Sol Deũ, Mercurius angelum, Luna ſignificat animam. Quod autem de Mercurio dico, de omnibus ſimiliter ſuper Lunam ſtellis dictum intellige. Sicut enim illæ ad Solem, ſic ad Deum angeli referuntur. Anima uerò ſola ſicut Luna ad Solẽ, ita ſe habet ad Deũ. Quapropter nihil obſtat quin anima à diuinis deſcendat, capiatq; diuina, & tamen per naturam propriã moueatur, ſemperque moueri poſſit & uiuere.

Anima eſt medius rerum gradus, atque omnes gradus tam ſuperiores quàm inferiores connectit in unum, dum ipſa & ad ſuperos aſcendit, & deſcendit ad inferos. Cap. II.

CAeterum ut ad id quandoque ueniamus, quod cupimus, in quinque gradus iterum omnia colligamus. Deū ſcil. & angelum in arce naturę ponentes, corpus & qualitatem in infimo, animam uerò inter illa ſumma & hęc infima mediam, quam meritò eſſentiam tertiam ac mediam more Platonico nominamus, quoniam & ad omnia media eſt, & undiq; tertia. Si à Deo deſcenderis, tertio deſcenſus gradu hanc reperis. Tertio quoque aſcenſus gradu, ſi ſupra corpus aſcenderis, huiuſmodi eſſentiam in natura ſummopere neceſſariam arbitramur. Quoniam angelus quidem, ut Platonici dicunt, uerè eſt, id eſt ſtat ſemper, qualitas fit, id eſt mouetur aliquando, ideo qualitas omnino differt ab angelo, tum quia hæc mouetur, ille manet, tum quia hæc fit aliquando, ille eſt ſemper, ergo opus eſt medio, quod partim cum angelo, partim cū qualitate conueniat. Quid illud? nunquid quod eſt, id eſt, intrinſecus manet aliquādo? Nō. Tale enim aliquid non reperitur, nam quod per tempus aliquod intrinſecus, id eſt, uel ex ſe uel ex ſtatu proximè manet, manet & ſemper. Itaque medium erit illud quod ſemper fit, id eſt mouetur. Quod quia ſemper eſt, cum angelo congruit, quia mouetur, cū qualitate. Vnde ſequitur eſſe oportere eſſentiam tertiam horum mediam, quæ ſemper moueatur & uiuat, ſuoq; motu uitam diffundat in corpora. Rectè dicitur à Platonicis, ſuper id quod eſt in parte temporis, eſſe quod eſt per omne tempus, ſuper illud rurſus eſſe quod eſt per æuum, denique ſuper illud æuum exiſtere. Sed inter illa quæ ſunt æterna ſolum, atque illa quæ ſolum ſunt temporalia, eſſe animam quaſi quoddā uinculū utrorunque. Cui quidem hac in re ſimiles quodammodò ſunt partes corporis mundani præcipuæ. Sunt & qui cœlum Empyreum tanquam prorſus immobile in ęternitate ponant, cæteras uerò ſphæras in æternitate ſimul & tempore, compoſita denique in tempore tantum. Similiter quoque puros intellectus in gradu primo, ſed intellectus animales in ſecundo, tandem animas corporales in tertio. Verùm ut ad propoſitum reuertamur, omne opus quod conſtat ex pluribus, tūc eſt perfectiſſimū, quando ita ex ſuis mēbris conglutinatur, ut unū fiat undique, ſibi conſtet & conſonet, neq; facilè diſſipetur. Quod liquido in quatuor elementorum temperamento corporalis natura demonſtrat, ubi terra & ignis longè diſtantes, per aërem copulantur & aquam. Multo magis in uniuerſo Dei opere connexio partium eſt ponenda, ut unius Dei unum quoque ſit opus. Deus & corpus extrema ſunt in natura, & inuicem diuerſiſſima. Angelus hæc non ligat. Nempe in Deū totus erigitur, corpora negligit. Iure perfectiſſima & proxima creatura Dei, fit tota diuina, trāſitq; in Deū. Qualitas etiā non cōnectit extrema, nā declinat ad corpus, ſuperiora relinquit, relictis incorporeis, fit corporalis. Hucuſq; extrema ſunt omnia, ſeq; inuicem ſuperna & inferna fugiunt, cōpetentia carentia uinculo. Verùm eſſentiali illa tertia interiecta, talis exiſtit, ut ſuperiora teneat, inferiora non deſerat, atq; ita in ea ſupera cum inferis colligantur. Eſt enim immobilis, eſt & mobilis. Illinc cum ſuperioribus, hinc cum inferioribus cōuenit. Si cum utriſque cōuenit, appetit utraque. Quapropter naturali quodā inſtinctu aſcendit ad ſupera, deſcendit ad infera. Et dū aſcendit, inferiora nō deſerit, & dum deſcendit, ſublimia nō relinquit. Nam ſi alterutrum deſerat, ad extremum alterum declinabit, neque uera erit ulterius mundi copula. Profectò idē facit, quod aër inter ignem & aquam medius, qui cum igne in calore, cum aqua conuenit in humore. Illic cum igne calet ſemper, hic cum aqua humet. Illic tenuatur, & clareſcit ut ignis, hic uiciſſim hebeſcit ut aqua. Imò uero idem facit quod Solis lumē. Id enim à Sole deſcendit in ignem, & ignem implet, neque deſerit Solem. Semper Soli hæret, ſemper implet & ignem. Perficit quidem aërem, & infecto aëre non inficitur. Similiter oportet eſſentiam tertiam & diuinis ſimul hærere, & implere mortalia. Dum diuinis hæret, quia ſpiritaliter illis unitur, & ſpiritalis unio gignit cognitionem, illa cognoſcit. Dum implet corpora, intrinſecus illa mouens, illa uiuificat, eſt igitur diuinorum ſpeculum, uita mortalium, utrorumque connexio. Sed quomodo corporibus iungitur? Num forte cum corpus aliquod ingreditur, unum quoddam illius corporis tangit punctum, atque ita dicitur unita corporibus? nequaquam. Vniretur enim puncto, non corpori neque totum corpus illud uiuificaret, ſed punctum uiueret unū, toto

corpore uita carente. Imò uerò ſi in unum ſemper collecta punctum, ita ſibijpſi unita perſeueraret, idem eſſet quod angelus, qui longè diſtat à corpore. Vel ſaltem diuinis eo modo hæreret quidē, corpora uero relinqueret. Igitur non uni duntaxat corporis puncto coniungitur, ſed pluribus, atq; ita partes corporis implet. Sed nunquid ita implet, ut albas carnes albedo? & omnino quæuis qualitas materiam propriā? Minime. Sic em̄ eſſet idem quod qualitas, atq; relictis diuinis ad corpus penitus declinaret. Albedo ita in tota eſt carne, ut cū ea æqualiter in partes plurimas extendatur & diuidatur, & pars albedinis ſecundū Phyſicos in parte ſit carnis, & in maiori carnis parte, pars maior albedinis, in minore ſit minor. Sic albedo facta eſt corporalis. Idē pateretur eſſentia illa quā tertiam eſſe putamus, ſi non aliter quàm qualitas iſta funderetur in corpus, atque ita ad alterum naturæ extremum tracta eſſe deſineret copula mundi. Quamobrem cum corpus ingreditur, ſingulis corporis particulis tota fit præſens, neque diuiditur diſtrahiturue in partes ullas ad hoc ut partibus corporis à ſe inuicem diſtantibus adſtet. Nam per uim indiuiduam tangit corpus, non per latitudinem quantitatis. Igitur integra remanens atque ſimplex, ſingulis partibus tota & indiuiſa fit præſens. Quemadmodum tota uox ſignificatioq; quodammodo ſimul in ſingulis domus eſt partibus, cū tota penè ſimul audiatur & intelligatur in ſingulis. Neq; impoſſibile eſt hanc eſſentiam, cū ſit indiuiduum quiddam in ſeipſo exiſtens, amplæ corporis moli ſic totam eſſe præſentē, imò uerò ex eo quod & indiuidua eſt, & non clauditur loco, poteſt tota totū quicquid in loco eſt penetrare & comprehendere. Extenſio enim quantitatis ubicunque reperitur, talem uim & præſentiam prohibet, ita ut res extenſa per quantitatem, nequeat tota eſſe ſimul in pluribus. Quinetiam res illa quæ licet indiuidua ſit, eſt tamen alicubi affixa corporis quantitati (ſicut punctum quod tanquam lineę terminus ſignatur in linea) nequit tota eſſe ſimul per partes quaslibet corporis. Sic punctum quod eſt alicubi in linea aliqua circuli deſignatum, neque in omnibus lineis alijs ineſt, neque per totam diffunditur lineam aut circulum. Punctum uero quod circuli centrum eſt, nullius lineæ proprium, in omnibus quodammodo lineis reperitu, quæ inde ad circunferentiam deducuntur. Et cum nullum punctum quod in circunferentia deſignatur, totum circulū æquè reſpiciat, centrum tamen quod in nulla circunferētia propriè figitur, uniuerſum circulum æquè circunſpicit. Nō poteſt igitur eſſe tota ſimul in pluribus res illa quæ diuidua eſt, neque etiam res illa quæ licet ſit indiuidua, certū tamen in re alia diuidua habet ſitum. Tertia uerò illa eſſentia neq; extenſa eſt, quia eſſet qualitas, neq; in extenſione ſita alicubi, quia non per ſe ac liberè moueretur, ſi non ſubſiſteret per ſeipſam. Quapropter eſt inſtar puncti alicuius in ſe ipſo uiuentis, & ab omni quantitate & ſitu penitus abſoluti. Ideo ambit æquò omnem corporis ſitū, & quādo corpus ingreditur, quia ipſa non eſt proprium quantitatis alicuius punctum, non adſtringitur ad punctum aliquod corporeæ quantitatis. Quippe cum ſit extra quantitatis genus, non determinatur ad tangendum punctum aliquod quantitatis, ſed eſt ut centrum in lineis omnibus, & circulo toto. Hinc etiam illud ſequitur, ut hæc eſſentia et diuidua ſit ſimul, & indiuidua. Diuidua, quia per diuiſionem corporis uitalem ſui umbram diffundit, dum diuerſis partibus corporis ſe cōmunicat. Indiuidua, quia integra ſimul adſtat & ſimplex. Diuidua inquam quia umbra eius in toto corpore eſt diuidua. Indiuidua, quia ipſa per modū indiuiduū eſt in qualibet corporis parte tota. Indiuidua rurſus, quoniā ſtabilē habet unitamq; ſubſtātiā. Diuidua, quoniā per operationē in plura diuiditur, dū per motū operat̄ & tēpus. Indiuidua tertiò, quia ſuſpicit ſuperiora, quæ admodū ſunt unita. Diuidua, quia ad inferiora declinat, quæ plurimū diuiduntur. Talis quædā natura in ordine mundi uidetur ſummopere neceſſaria, ut poſt Deū angelúmq;, qui neq; ſecundū tempus neq; ſecundum dimenſionem diuidui ſunt, ac ſupra corpus & qualitates quæ tempore dimenſioneq; diſſipantur, ſit medium competens, quod temporali quidem diſcurſione quodammodo diuidatur, nō tamen ſit dimenſione diuiſum. Neque rurſus in ſua quidā natura collectum maneat ſemper ut illi, neque in partes diſcerpatur ut iſta, ſed indiuiduum ſit pariter & diuiduum. Hæc illa ipſa eſſentia eſt quā Timæus, Locrus & Plato in lib. de mundo conſtare dixerunt ex indiuidua diuiduaque natura. Hæc illa eſt quæ ſeipſam inſerit mortalibus, neque ſit ipſa mortalis. Sicut enim

ſeipſam

ſeipſam inſerit integram,non diſcerptã,ita & integram retrahit,non diſperſam.Et quia dum corpora regit,hæret quoq; diuinis,corporum domina eſt,non comes. Hoc maximum eſt in natura miraculorum.Reliqua enim ſub Deo unum quiddam in ſe ſingula ſunt,hæc omnia ſimul.Imagines in ſe poſsidet diuinorum, à quibus ipſa dependet. Inferiorum rationes & exemplaria,quæ quodammodo & ipſa producit. Et cum media omnium ſit,uires poſsidet omnium. Quod ſi ita eſt,tranſit in omnia. Et quia ipſa uera eſt uniuerſorum connexio,dum in alia migrat,non deſerit alia, ſed migrat in ſingula,ac ſemper cuncta conuerſat,ut meritò dici poſsit centrum naturæ, uniuerſorum medium,mundi ſeries,uultus omnium,nodusq; & copula mundi.

Qualis ſit tertiæ huius eſſentiæ natura,ſatis (ut arbitror) diximus.Quod aũt hęc ipſa ſit propria rationalis animæ ſedes,facilime inde conſpicitur,quod huiuſmodi eſt rationalis animæ definitio, Vita & intelligens diſcurrendo,& corpus uiuificans tempore. Hæc eadem eſt eſſentiæ illius conditio. Nam uiuit,intelligit, corpori præſtat uitam. Quòd uiuat,apparet,quoniam ea in terris uiuere dicimus,quæ ſua quadam interiori uirtute per omnem partem mouentur,ſurſum,deorſum,antè,retrò,ad dextram & ſiniſtram.Ita plantæ mouẽtur & animalia. Vbi igitur eſt motus intimus & communis, ibi uita. Vita, inquam, ibi eſt uis ipſa interna mouẽdi. Vis huiuſmodi ibi eſt præcipuè,ubi totius agitationis fons eſt & origo primusq; motus. Maximè enim eſt motus intimus atque communis,ubi eſt primus.Primus autem motus in tertia illa eſſentia ponitur. Ibi igitur uita eſt, uita inquam talis ut eius participatione corpora uiuant & moueantur.Nam eſt uita corporibus per naturam quàm proxima.Illa igitur eſſentia tertia eſt uita uiuificans corpora.Eſt etiã intelligẽs.Quippe ſi motus alicubi perfectus eſt,perfectiſsimus certè eſt,ubi primus. Nulla enim perfectio in poſteriores motus niſi à primo deſcẽdit.Igitur motus eſt in tertia eſſentia motionũ omnium perfectiſsimus. Is eſt autem qui à fonte ſuo diſcedit quàm minimum,qui ſuo fundamento maximè iungitur,qui unus & æqualis eſt ſummopere,qui ſeipſo ſufficiens eſt,qui figurã perfectiſsimam imitatur. Talis autem eſt circuitus,ut cuiq; conſtat,qui etiam ſolus omniũ motionum eſt ſempiternus. Alij quippe motus aliquem attingunt terminum,ultra quem non liceat progredi,cum nullum ſit uſquam ſpatium infinitum. Circuitus autem ut ſemel eadem repetit,ita bis ac ter & quater,ſimili petit ratione,idemq; in eo finis eſt atque principium,ideo cum finiri uidetur,tũc incipit. Circuitus igitur ſempiternus eſt eſſentiæ tertiæ proprius, ita ut per motum in ſeipſam circulo reflectatur. Meritò autẽ ſi mouetur ex ſe,mouetur & in ſeipſam, ut finis aliquis motionis fiat, ubi aliquod eſt principium. Siquidem ipſa motionis cauſa quodammodo ſui ipſius gratia edit motũ. Igitur eſſentia illa à ſeipſa incipiẽs,perpetuò in ſeipſam reuoluitur,uires ſuas à ſummis per medias ad infimas explicãdo,ac rurſus infimas per medias ad ſummas ſimiliter rereplicando.Si ita eſt,ſeipſam,& quæ poſsidet intus, animaduertit.Si animaduerterit, certè cognoſcit.Cognoſcit autem intelligendo,dum eſſentiam ſuam ſpiritalẽ & à materiæ limitibus abſoluta agnoſcit.Talium nanq; cognitio dicitur intellectio. In nobis profectò uidemus cognitionem nihil eſſe aliud quàm ſpiritalem unionem ad formam aliquam ſpiritalem. Viſus per ſuum ſpiritum ſpiritali colorum imagini iunctus uidet. Iunctus uerò materiæ,nihil cernit, quod patet,ſi quis ſuper aciem oculorum ſolidum aliquod corpus poſuerit.Mens quoq; noſtra ſpiritali uirtute in corporalibus rerũ ſpeciebus rationibusq; unita res ipſas intelligit.Similiter cum eſſentia tertia (quę quidẽ ſpiritalis eſt) ſibiipſi cõiungitur,ſpiritali modo ſeipſam animaduertendo cognoſcit atque intelligit.Intelligit etiam diuina,quibus ſpiritali modo hæret quàm proximè. Intelligit & corporalia,ad quæ declinat etiam per naturam.Cognoſcit inquam temporàliter diſcurrendo,cum per operationẽ ſit mobilis. Ex omnibus his colligitur talis quędam eſſentiæ tertiæ definitio, ſcilicet uita quę corpora per naturam uiuificat. Cognoſcit quoque ſeipſam & diuina & naturalia per diſcurſum. Quicunq; uerò non uiderit eãdem eſſe animæ quoq; rationalis diffinitionem,is anima caret rationali. Quapropter anima rationalis in eſſentia tertia habet ſedem, obtinet naturæ mediam regionem, & omnia connectit in unum.

THEOLOGIAE PLA-tonicæ, de immortalitate animorum

eodem Ficino authore,

LIBER IIII.

Tres ſunt animarum rationalium gradus, in primo eſt anima mundi, in ſecundo animæ ſphærarum, in tertio animæ animalium quæ in ſphæris ſingulis continentur. Cap. I.

PRincipio quinq; gradus accepimus aſcendendo, deinde eos deſcendo inuicem comparauimus, tertiò in eorũ medio rationalem animam collocauimus. Deinceps animæ huius gradus ſicuti ſolent Mercuriales Theologi perſcrutabimur. Generatio, principium eſt nutritionis & augmenti. Nuſquam enim aut nutrit aut augeri abſq; partiũ quarundam generatione quicquam poteſt. Exploratum autem habemus, ubi generationem nutritio & augmentum ſequitur, ibi uitam animamq; ineſſe. Terram uerò uidemus ſeminibus proprijs generare innumerabiles arbores animantesq; & nutricem augere. Augere etiam lapides, quaſi dentes ſuos, & herbas quaſi pilos, quandiu radicibus hærent, quæ ſi euellantur & extirpentur è terra, non creſcunt. Quis fœminæ huius uentrem uita carcere dixerit, qui tam multos ſponte ſua parit fœtus & alit? qui ſuſtinet ſeipſum? cuius dorſum, dentes promit & pilos? Eadem eſt de aquæ corpore ratio. Habent igitur animam aqua & terra. Niſi forte quis dixerit, uiuentia illa, quæ nos cum ſeminibus proprijs carere uideãtur, ab anima terrę fieri dicimus aut aquæ, non ex tali anima naſci, ſed ex influxibus cœleſtium animorum.

At uerò Platonici negabunt influxus illos, cum ſit accidentia quędã à ſuis uitalibus ſubſtantijs longè ſeiuncta, poſſe uitalem hic ſubſtantia generare, quia nequeat accidẽs generare ſubſtantiam, niſi tanquam inſtrumentum ſubſtantiæ ſubijciatur, ſubſtãtiæ inquam proximę. Nam inſtrumentum ſeorſum ab artifice non mouetur ad artis formam, Sic influxus ille uitę cœleſtis ab ipſa uita remotus, uitalem formam nõ generabit. Meritò cœleſtis inſtinctus, quia communis eſt cuilibet elemento, in quolibet determinatur ad uitam aliquam in ipſo elemento gignãdam à communi totius elementi uita, eiq; ſubditur ut inſtrumentum. Sed neque etiam ullo pacto generabit ipſe. Cum enim nihil ultra proprium agat gradum, nullo modo poteſt accidens generare ſubſtantiam, ſed materiam duntaxat accidentali quadam præparatione diſponere. Oportet autem elementis hanc uitam ineſſe, intus fabricatricẽ, ea ratio perſuadet, quòd & ad ſubſtantiam generandam ſubſtantia eſt opus agente, & ad perfectam actionem opus eſt perfecta agentis ipſius præſentia. Quando uerò ſubſtantia corporalis corporali ſubſtantiæ admouetur ad aliquam actionem, quod in agente ipſo ſubſtantiale eſt, remanet extra, quod penetrat intrò, eſt prorſus accidentale. Opus eſt autem ſubſtantia penetrante, ut ſubſtantia fiat inde, fiatq; perfectè. Subſtantia talis incorporea eſt, & uiuẽs. Præterea cauſæ naturales, quia per naturam ſuam agunt, ideo ad certum effectum non aliter quàm certa naturæ ſuæ ratione feruntur. Alioquin nõ magis ad hunc effectum uergerent, quàm ad illum. Quo fit, ut quatenus operi faciundo quadrant, eatenus operentur, atq; contra. Quapropter herbæ animantesq; quæ ſola putrefactione naſci uidentur in terra, non minus à proprijs cauſis oriri debent, quàm quæ propagatione naſcuntur. Sed ubinã ſunt hę proprię cauſæ? Proculdubio in terrena uita ſunt terrenarum uitarum cauſæ proprię. Nam & ſi eas cœleſtibus animis attribueris, oportebit tamen cœleſtes cõmunesq; inſtinctus ad terrenas particularesq; animas per uniuerſalẽ terrę animã contrahi, ut à cœleſti cõmuniq; ad oppoſitum, id eſt, terrenũ particulareq;, per medium competens, id eſt, terrenum cõmuneq; progrediaris. Rurſus ſi cauſas illas quæ propriæ dictæ ſunt, in multorum agentium concurſu poſueris, cogeris deniq; unam quandam proprij ordinis determinatam cauſam aſsignare, quæ cauſas uarias,

& hinc

& hinc atq; illinc confluentes, ad effectum proprium ordinet atque determinet. Erunt igitur illæ cauſæ in anima terræ, quæ per naturalem ideam rationemq́ue uitis, uitæ per muſcarum rationem, muſcas efficiet. Faciet inquam talia in materia, ſic prius aut ſic ab anima ipſa diſpoſita, dum ad eam diſponendam ſic aut ſic contrahit mundanos inſtinctus. Proinde ſi ars humana nihil eſt aliud quàm naturę imitatio quædam, atque hęc ars per certas operum rationes fabricat opera, ſimiliter efficit ipſa natura, & tanto uiuacio re ſapientioreq; arte, quanto efficit efficacius & efficit pulchriora. Ac ſi ars uiuas rationes habet, quæ opera facit non uiuētia, neque principales formas inducit, neq; integras, quanto magis putandum eſt uiuas naturæ rationes ineſſe, quæ uiuentia generat, formasq; principales producit & integras. Quid eſt ars humana? Natura quædam materiam tractans extrinſecus. Quid natura? Ars intrinſecus materiam temperans, ac ſi faber lignarius eſſet in ligno. Quòd ſi ars humana quam uis ſit extra materiam, tamen uſque adeò cōgruit & propinquat operi faciundo, ut certa opera certis conſummet ideis, quanto magis ars id naturalis implebit, quæ non ita materiæ ſuperficiem per manus aliaſue inſtrumenta exteriora tangit, ut Geometræ anima puluerem quando figuras deſcribit in terra, ſed perinde ut Geometrica mens materiam intrinſecus phantaſticam fabricat. Sicut enim Geometræ mens dum figurarum rationes ſecum ipſa uolutat, format imaginibus figurarum intrinſecus phantaſiam, perq; hanc ſpiritum quoq; phantaſticum abſq; labore aliquo uel conſilio, ita in naturali arte diuina quædam ſapientia per rationes intellectuales uim ipſam uiuificam & motricem ipſi coniunctam, naturalibus ſeminibus imbuit, perq́ue hanc materiam quoque facilimè format intrinſecus. Quid artificium? mens artificis in materia ſeparata. Quid naturæ opus? naturę mens in coniuncta materia. Tanto igitur huius operis ordo ſimilior eſt ordini qui in arte eſt naturali, quàm ordo artificij, hominis arti, quanto & materia propinquior eſt naturæ quàm homini, & natura magis quàm homo materiæ dominatur. Ergo dubitabis certorum operum certas in natura ponere rationes? Imò uerò ſicut ars humana quia ſuperficiem tangit materiæ, & per contingentes fabricat rationes, formas ſimiliter ſolum efficit contingentes, ſic naturalem artem, quia formas gignit ſiue eruit ſubſtantialis ex materiæ fundo, conſtat funditus operari per rationes eſſentiales atque perpetuas. Plurimæ animantes tum in terra, tum in aqua ſola putrefactione naſcuntur abſq; ullo ſemine corporali. Quamplurimæ ex ſeminibus procul iactis ab animali, diu poſtea, partim fomento quodam extraneo accedente, partim ſine manifeſto fomento pullulant. Herbæ omnes arboresq;, quanquam uel ſerendo uel plantando plerunq; propagantur, tamen quotidie multis in locis abſque ſemine uel germine corporali ſponte naſcuntur, ut omittam quod multi Philoſophi poſt aquarum miranda diluuia etiam animalia perfectiora ex terra exiſtimant procreari. Oportet tamen certa quædam ex certis quibuſdam ſeminibus exoriri, & quæ ex potentia in actum tranſeunt, per cauſam quandam in actum perduci talem, quæ ipſa iam in ſe talem uel æqualem, uel præſtātiorem habet actum. Neq; ſufficere putandum eſt ſi uniuerſalis remotaq; cauſa tantum ſit præſtantior, alioquin imperfectiſsimæ quæq; apud nos cauſæ poſſent in uirtute cœleſtium perfectiſsima quæq; producere. Hęc omnia ſignificāt adeſſe ubiq; per terram & aquam in natura quadam artificioſa uitaliq; ſpiritalia & uiuifica ſemina omnium quæ ipſa per ſe gignant ubicūq; ſemina corporalia deſunt, ſemina rurſus derelicta ab animalib. foueant, atque ex putrido acinaceo ſemine (cuius & una & uilis natura eſt) uariam, ordinatam, precioſamq; generent uitem, uiribus uidelicet ſuis uarijs rationibus precioſis. Eadem natura uitalis ſubſtantialis elementorū formas è fundo materię ipſius educit, quò non penetrant ſubſtantiæ corporales. Elementales inſuper qualitates, quæ per ſe urerent ſolum, frigefacerentq́ue, & ſimilia, ad colorum figurarumq́ue ſpecioſiſsimam ducit uarietatem, uitæq́ue uigorem. Præterea quando ex frigidorum corporum colliſione fit ignis, ubi non præerat ignis niſi potentia quadā, & illa quidem remota ab actu, ipſa per rationem ignis efficaciſsimam generat ignem. Et ubicunque ſolæ apparent qualitates accidentales ad generationem conferre nonnihil, quæ tamen per ſe abſq; ſubſtantia quadam effectui cōgrua nequaquam ſufficiunt, ipſa uicem genitricis ſubſtantię gerit. Quinetiā corpora mixta, quæ propter terrenā uel aquaticā craſsitudinē ſecundū

ſe pigra

ſe pigra ſunt & uilia, admirabiles aliquas actiones extollit, imò etiam ad animos hominum & faſcinandos & roborandos, quod abſq; uirtute animi, & quidem potẽtioris, effici nequit. Virtute enim naturæ uiuacis, & ſapiẽtis, quæ his ipſis eſt infuſa corporibus, herba hierobotanon, ut magi inquiunt, confert diuinationibus Medicorum. Achates fouet uiſum, obtundit uenenum, præſtat uires atq; facundiã, præſens Adamas Magneti quod rapit, aufert. Corneola ſanguinis ſiſtit fluxũ, & mitigat iras. Onyx accendit iras, terret in ſomnijs. Corallus deniq; (ut teſtantur Metrodorus & Zoroaſter) inſanos terrores amouet, fulgura repellit & grandinem. Animis certè noſtris tempeſtatibusq; natura illa præſtat, cuius uirtute talia fiunt, quam eſſe oportet infuſam corpuſculis infimis, ut infima ſecum præter ipſorum naturas ad ſupernorũ eleuet actiones. Eſſe uitam huiuſmodi mũdo infuſam, Strato & Chryſippus cõfitebuntur, ſed ipſam eſſe ſummum Deum aſſeuerabunt. Platonici id negabunt, quia ſuper eam uitam quæ alicuius eſt, & in aliquo, eſſe decet eam uitam, quæ ſuijpſius eſt & in ſeipſa conſiſtit. Vita uerò mundanæ alicuius ſphæræ non minus familiaris eſt ſphæræ ſuæ quàm humano corpori animus ſit humanus. Quapropter uita ſphęrę, ſiue alicuius, ſiue totius, neq; prima eſt uita, neq; Deus. Deus enim ſummus ſumma eſt unitas. A ſumma unitate ſecũdum Platonicos multitudo forſitan aliqua ſtatim proficiſci poteſt, non tamẽ tanta diuerſitas diſcordiaq; ſeſe inuicem corrumpentium qualitatum. Rurſus ſummę bonitati pulchritudiniq; nihil mali & deformis eſt proximum, mala uerò multa deformiaq; contingunt circa materiam. Præterea ſi Deus eſt ipſum eſſe, non poteſt eſſe forma materiæ, talis enim forma non eſſe ipſum, ſed eſſendi principium. Et quia Deus eſt eſſe, ut ita dixerim, adeò abſolutum, ut non ſit in eſſentia aliqua, multo minus eſt in materia. Item cum Deus ſit prima efficiens cauſa, agit ſua omnia primò, forma uerò materiæ non agit primo omnia. Compoſitum enim primò agit potius quàm pars cõpoſiti. Rurſus compoſiti partes in potentia quadam ſunt ad ipſum totius actum. In Deo autem nulla eſt ad ulteriorem actum potentia. Non ergo ex ipſo & materia fit animal unum, ut ſtultè putant Almariani. Animal quippe rationale ex ſeipſo mouetur, unde moueri poteſt & non moueri, atque tum uelocius moueri, tum tardius. Quod autem tale eſt, non perſeuerat in motione perpetua & æquali, niſi lege alicuius ſuperioris, quod nullo modo mutetur. Deus igitur non eſt globi alicuius anima, ne ex ipſo & globo animal unum conficiatur, cogaturq; habere ſupra ſe ducem. Sed nunquid ſphæræ uitam eſſe angelum concedemus, naturalesq; formas ab ideis mentis angelicæ proficiſci? nequaquam. Corpus enim ſicut per talem aut talem eſſentiam ad uitam talem aut talem, ita per talem uitam ad mẽtem talem neceſſariò præparatur. Ideo Plato in Timæo Deum inquit mentẽ animæ, animam corpori coniunxiſſe. Quaſi non poſsit clara mens opaco corpori aliter quàm per animã perſpicuam copulari, ſicut & lucidum corpus denſo per diaphanũ, id eſt, perſpicuum iungitur, ut quod & lucem per ſe habet, & alijs exhibet, ei quod luce caret, & impedit lucem, per naturam mediam coniungatur, quæ licet per ſe careat luce, non tamen impediat lucis ingreſſum. Ac ſi mentis noſtræ operatio per quandam à materia ſeparationem perficitur, operatio mentis angelicæ, quæ in genere intellectuali perfecta eſt, longè ſemota eſt à materia. Cum uerò angelus ipſe nihil aliud ſit quàm mens, & qua ratione mens eſt operando, materiã fugiat, quo nam pacto angeli ſubſtantia materiæ proximè inhærebit? Decet, ut quemadmodum particulares hominum mentes particularia ipſarum corpora per animas proprias, id eſt, per animales uires attingunt & mouẽt, ita cõmunes ſphærarum mentes communia corpora per animas complectãtur & ducant. Sic enim & Sphæræ illæ uitam inſitam poſsidebunt, & mentes diuinæ è ſublimi ſtatu nequaquam deijcientur, & ſuper uitas ſphærarum, quę intellectuales ſunt ſimul & animales, erunt angelicæ uitæ, quæ ſolum intellectuales exiſtunt. Super has autem erit Deus uita uitarum. Adde, quod ſi mens angelica indiuiſibilis immutabilisq; eſt, & ſuper locum tempusq; omnino, nulla ratione quadrabit corpori diuiſibili, mutabili, loco tẽporiq; ſubiecto, aut formas in eo tales efficiet, niſi anima interceſſerit, quæ quia indiuiſibilis eſt, ſuperq; locum, formatur ab angelo ſiue ducitur, quia uerò mutabilis eſt, & aliquid habet temporis, congruit cum materia, & formas acceptas deſuper deducit in ſeipſa ad mutabilem temporalemquè naturam, per quam facilimè tranſeunt in corpus quoq;

quoque mutabile, atq; in ipſo diuiſibiles iam euadunt. Placet ergo Platonicis, Deum per ſeipſum formare angelos, per angelos animas, per has poſtremò materiam, formaſq; à ſumma uita & actu gradatim degenerare uſq; adeò, ut in materia iam neq; reuera uiuæ, neq; efficaces appareant. Nempe à Deo in angelum, ex una eſſentia tranſeunt in multiplices qualitates, ab hoc in animam, ex ſtatu in motum aliquem efficacem. Ab hac in corpus ex uitali actiuoq; motu in mutationem mortalis naturæ paſsiuam. Quãobrem ſi aquę terræq; uita inſita eſt, neque tamen, hæc eſt Deus, ne immenſus actus uiliſsime potẽtiæ ſit addictus, neque angelus, ne clariſsima mens obſcuriſsimæ naturæ ſit proxima. Conſequens eſt ergo ut aqua & terra animas habeant, quarũ artificio hæ ſphæræ rebus precioſiſsimis exornentur, quemadmodum & animulæ quæque animalium aquaticorum & terrenorum, uidelicet duce ſphæræ ſuæ anima, corpuſcula ſua per inſita ſemina gratiſsimè pingunt atque figurant. Globo terreno una anima ſufficit, quoniam ipſe unus eſt omnino, partibus in molem unam continuatis. Vna quoque anima orbi ſufficit aquæ. Neceſſe eſt tamen geminas eſſe horum duorum animas, ſpecie inuicem differentes, quod oſtendunt ipſorũ corporum naturæ diuerſæ ſpecie, qualitatibus & effectibus. Si globi tales propter craſsitudinẽ à ſpiritus puritate remoti, atq; anguſti, proprijs animabus uiuũt, uiuunt & multo magis globi omnes ſuperiores, qui & puriores ſunt, & ampliores admodum, quorum fomento terra & aqua parturiunt. Animam ſuam habeat aër, ſuam ignis, eadem ratione qua terra ſuam, & aqua. Similiter octo cœlorum globi animas octo, tot enim apud ueteres erant cœli. In terra multa ſunt animalia quæ propriam habent animam à communi anima terræ diſtinctã, quia mouentur loco, quod terra non facit, quia ſeparata cum ſint à terra, uiuunt, quod lapides & plantæ non faciunt, quæ per animam uiuunt terræ, non ſuam, quia ſe à terra uel uolatu uel ædificijs & machinis tollunt in altũ. In aqua rurſus plurima ſũt animalia uiuentia proprijs animabus. Si ergo à Deo fœcunda & ornata facta eſt aqua & terra, cur non aër & ignis præter communes animas, ſuas etiam animas multas contineant, & animalia propria? Idem de cœlorũ ſphæris argumentare, ubi ſtellæ cũ ſint inter ſe quantitate, luce, uirtute, motuq; diuerſæ, & ſingulæ proprios circuitus peragant, ſpecie quoq; diuerſas animas habent. Quę quidem ſtellæ ita cœlos ornant, ut aquã aquatica, & terrena animalia terram Animalia illa cœleſtia ob maximam lucis copiam clarè perſpicimus, terrena quoque & aquatica, quia & propinqua ſunt nobis, & ſua craſsitudine oculis ſeſe monſtrant. Aërea uerò & ignea non uidemus, quia neque etiam ignis & aëris cernimus elementa, cum neque lucis ingentiſsimę beneficio, neque molis craſsitudine appareant oculis terrenorum. Animam ipſam terræ rationalem eſſe, neceſſariũ eſt, quandoquidẽ animalia quędã terrę ratione non carent, præſertim cum opera terræ pulchriora ſint quàm hominum opera. Si anima huius infimi globi ratione capta non eſt, neque etiam ſuperior globorũ animę ſunt rationis expertes. In terra & aqua talis eſt diſtinctio partiũ, quòd terrenorũ corporum quędam ſunt minus pura, quædam puriſsima. Illa animas irrationales habẽt, iſta rationales. Idem in aqua, ubi ſunt piſces irrationales in luteis partibus aquæ. Sunt etiam dæmones aquei quos Nereides uocat Orpheus, in quibuſdam ſublimioribus exhalationibus aquæ, quales ſunt in hoc aëre nubiloſo, quorum corpora uidentur quandoque acutioribus oculis, præſertim in Perſide & Affrica, ut exiſtimat Zoroaſter. Adiungit Porphirius illos dæmones uideri ſolum, in quorum corporibus præter aquæ exhalationem ignis abundat, idq; in oriente contingere, atq; meridie. Illos inſuper tangi, in quibus præterea multum eſt terræ quales fuiſſe temporibus ſuis apud Tuſcos inquit. Sed in globis omnibus ſuper aquam non ſunt animantes niſi compotes rationis, quoniã non diuiduntur globi illi in partes craſſas & tenues, & quicquid ibi eſt, aqueis exhalationibus longe eſt purius. Sed liceat hic una cum Pythagoricis parumper confabulari. Quoniam uerò omnis multitudo maxime ad paucum eſt numerum colligenda, paucus numerus ad paucas unitates, unitates paucæ ad unitatẽ unã, ideo innumerabilis animarũ turba in qualibet ſphæra mundi uiuentium, ad paucas animas in ea ipſa ſphæra præſtantiores, puta principes duodecim eſt reducenda. Sed cur ad duodecim principes maximè, quia ſicut unum mundi corpus duodecim apud priſcos continet artus, hi uerò articulos plurimos, ſic una mundi anima, animas duodecim, hæ plurimas, ſed hæ ita

continent

continent plurimas, ut duodecim primò contineant principales: Cur? Quia cum anima cuiuſq; ſphæræ ex primo duodenario animarũ numero ſelecta ſit, & accomodata ſphæræ, merito recurrit rurſus in duodenarium, cuius numeri ſignum in ſphæra prima habemus & ultima. In prima quidẽ per Zodiacum cernimus animalia ſiderea duodecim. In quolibet autem illorum ſtella quædam eſt principalis tanquam cor animalis illius in cœlo picti. In quo quidem corde uitam agit anima totius ſideris principalis. Illic igitur animæ diuinæ, duodecim à Pythagoricis collocantur. In Arietis corde Pallas. In corde Tauri Venus. Geminorũ Phœbus particularis Cancri Mercurius. Leõis Iupiter particularis. Virginis Ceres. Libræ Vulcanus. Scorpionis Mars. Diana ſagittarij. Capricorni Veſta. Aquarij Iuno. Piſcium uerò Neptunus. In ultima quoque ſphæra ſcilicet terra duodecim uitæ ſunt hominum. Quippe uitam agunt homines per rationem cerebro aſsignatam, per iram cordi, per concupiſcentiam iecori attributam. Si quis nulla harum uirium uti dicatur, ne ſpirabit quidem. Si quis ratione ſola, non amplius erit homo, imò impoſsibile eſt animam corpori coniunctam ſola incedere ratione. Sola quoq; iraſcendi ui uti nequit, quia hæc ſemper uel rationi ſeruit, uel cupiditati. Sola etiam cupiditate non poteſt, hæc enim roboratur ſemper uel à ratione deprauata, uel ab iracũdia. Ergo neceſſariũ eſt aut per omnes illas uires incedere, aut per duas. Prima igitur humana uita erit, quæ ratione utitur magis, ira minus, concupiſcentia minimè. Secũda, qua ratione magis, minus concupiſcentia, ira quam minimùm. Tertia, quæ magis ira, ratione minus, libidine minimũ. Quarta, quæ ira magis, cupiditate minus, ratione minimè. Quinta, quæ libidine multum, ratione parum, ira paululum. Sexta, quæ multum libidine, ira parum, paulum ratione. Ita ex communi trium uirium uſu ſex uitæ conficiuntur. Naſcuntur ſex aliæ ex uſu duarum. In prima ratio ſuperat irã, in ſecunda ecõuerſo, in tertia ratio ſuperat concupiſcentiam, in quarta contra, in quinta ira dominatur concupiſcentiæ, in ſexta econuerſo. Si in ſphæris mundi duabus extremis duodenarius numerus obſeruatur, obſeruatur in medijs. Quamobrẽ ſicut incepimus paulo antè, plurimas animas in qualibet ſphæra uiuẽtes, ad duodecim principales in eadẽ uiuentes ſphæra per ordinem reducamus. Accipiamus iterum duodecim principes in una quauis ſphærarũ duodecim. Tot enim apud priſcos ſunt ſphæræ mundi, referamus illas ad duodecim animas illarum ſphærarum communes. Duodecim rurſus ſphærarum animas ad unam ipſius unius materiæ animam. Quoniã uero anima eſt mentis particeps & ſuper naturam participem oportet eſſe naturam per ſe plenã, ideo animarum genus ad mẽtes extollitur liberas, menteſq; tandem ad unam mentem. Et una mens, quia & mens eſt & unum, ad unum ſimpliciter eſt erigenda, quod non ſit unũ hoc, unum illud, ceu uel una mens, uel una anima, ſed unum ipſum, quod uocat Pythagoras uniuerſalẽ Apollinem. uult enim ἀπολλῶνα dici, quaſi ἄπλον, quod ſignificat ſimplicẽ, & quaſi ἀπὸ πολλῶν quod ſignificat ſemotum à multitudine, Idem uocat τ'ἀγαθόν, id eſt ipſum bonum, quoniam bonitas & perfectio cuiuſq; in eius unitate conſiſtit, ut ſi in rebus idẽ eſt bonitas atque unio, ſupra res quoque idem ſit ipſum primum unum, primumq; bonum. Quapropter primũ unum bonumq;, proximè uni præeſt menti, una mens multis mentibus primũ, forte duodecim ducibus mentibus, duodecimq; ſub illis duodenarijs, plurimiſq; deinceps præeſt, deniq; & animæ mũdi uni. Vna anima mũdi duodecim animabus ſphærarũ duodecim. Animæ duodecim præſunt duodecim duodenarijs animarũ. Cuiuſq; ſcilicet ſphæræ anima præeſt animabus duodecim in ſphæra ſua præſtãtioribus. Duodecim deniq; Duodẽarij præſũt innumerabilibus animabus. Nã in qualibet ſphæra duodecim illæ principes animæ, alias illius ſphæræ ducunt animas. Hæc autẽ Muſarũ chorea cantat ſaltatq; perpetuo, ut ait Orpheus, muſicis modulis ad Apollinis ipſius imperium,

σὺ δὲ πάντα πόλον κιθάρῃ πολυκρέκτο ἁρμόζεις,

id eſt. Tu totum cœlũ canora cithara temperas. Sed ſatis hactenus cum Pythagoricis cõfabulati ſumus. Ad inſtitutum iam Platonicum ordinem redeamus. Sphæras mundi uiuere, una ratione probauimus, pergamus ad aliam. Cum uideamus ſphæras mundi moueri, & motores aliquos illarum excogitemus, ſciamus præterea eſſe non poſſe ſphæram aliam ſuper aliam aut motores alios ſuper alios abſque fine, fateri cogimur

aliquā ſphæram quæ moueatur primo. Si primo mouetur, principio certè mouetur intrinſeco. Nempe (ut ſupra tetigimus) quod primo calet, & friget, calore & frigore intrinſeco calet & friget. Semper enim quod per aliud eſt tale, ad aliquid diximus reducendum quod ſit tale per ſemetipſū. Ac ſi minima quæque corpuſcula mundi habent quodammodo in ſeipſis ſuorum motuum operumq́ uirtutes, quod in partibus elemētorum & herbis apparet, atque animantibus, quanto magis ſphæræ mundi ampliſſimæ in ſeipſis poſſident conuerſionum ſuarum principia, principia inquam familiariſſima, quibus ſphæræ coniunctiores ſint, quā noſtris animabus corpora noſtra. Siquidem motus tanto naturalior efficaciorq́ eſt, quanto mobile eſt motori coniunctius. Motus autē cœli cæteris à uiolentia alienior eſt, naturalior, efficatior. Sed quæ nam illa principia ſunt? num qualitates aliquæ? puta ſicut grauitate & leuitate partes elementorum moueri uidentur, atque calore operari & frigore, ita mundi ſphæræ per qualitates huiuſmodi reuoluuntur? nequaquam. Qualitas enim quia ſitu & partibus terminata eſt atque uni cuidam eſt addicta materiæ, agit etiam terminatè, fatigaturq́ ut nequeat aut ſemper aut eodem modo mouere, & quælibet qualitas unicum opus agit, & ad unicum mouetur terminum. Quid calor agit niſi calorem, frigus frigiditatem? Leuitas ſurſum trahit ſolum, grauis uerò deorſum. Nunquam igitur qualitas contrarium aliquem effectū principalis ſui operis faciet natura ſua, nunquam ad locū unde diſceſsit, ſponte redibit, nunquam inde diſcedet ſponte, quò ſe naturaliter contulit. Cœlū autem mouetur ſemper æqualiter, uarioſq́ & inter ſe contrarios producit effectus, atque ad hanc diuerſitatem contrarijs modis materiam diſponit inferiorem. Figurationes uarias inducit, nec ullum habet certum in ſuo circuitu terminum, ſed quodcunq́ ſignaueris punctum ſuper cœli dorſū, ad illud innumerè quælibet cœli pars accedet, rurſusq́ recedet facilimè, non per aliquam uiolentiam. Quod enim eſt uiolentum, neque diuturnum eſt, neque ſuper idem & ordinatum. Adde quod cum cœlū contrarijs ſimul motibus reuoluatur, ſi qualitate duceretur, certè contrarijs qualitatibus moueretur. Non tamen illic eſſe poſſunt contrariæ qualitates atq́ naturæ, ubi nulla eſt pugna, nullus interitus. Item cum natura determinata ſit, ideoq́ non queat indeterminatum diuerſumq́ finem (qualis eſt motus) appetere, quietis gratia tantum mouet, motus autem circularis ſecundum ſe nō dirigitur ad quietem, ergò neque à natura agitur, neque ſi quando quieſcat, ſiſtitur à natura. Præterea qualitas extenſa in corpore, in ſeipſam reflecti non ualet cum ſit corpori alligata. Quonam igitur pacto dabit qualitas cœlo reuolutionem in ſemetipſum, quæ in ſe non habet ſui ipſius reflectendæ uirtutem? Item cum corpus nihil per naturam agat ſuam, ſed per qualitatem, & qualitas non ſuo ductu uim præſtet corpori, ſed quatenus ipſa aliunde mouetur, ſi qualitas aliqua mouet cœlum, ipſa interim aliunde mouetur. Quid illud eſt quod ipſam mouet? Deus ne? Minime, natura prima cauſa cū infinitè excedat omnia, nulli corpori familiaris eſt, ſed æquè omnibus eſt communis, & ab omnibus abſoluta. Si enim Deus eſſet proprius alicuius corporis agitator, non eſſet amplius omnium. Ideo ut ſit omnium, non eſt rector proprius alicuius. Sphæræ tamen familiariſsimos (ut diximus) motores requirunt. Ac etiam quia diſcretæ ſunt inuicem, & diuerſis motibus agitantur, alios atque alios motores proprios exigunt, quandoquidem eſſe debet inter motorem motumq́ proportio. Neque probanda eſt eorum ſententia, qui motores ſphæris ita diſtribuunt, ut Deus primæ accommodet, reliquis reliqui intellectus. Nam cum ſecundum proportionem diſtributio fiat, ſicut ſphæræ in natura ordineque conueniunt inuicē, ita inuicem congruent Deus & intellectus, nec ſuperabit Deus reliquos intellectus, niſi quantum prima ſphæra ſuperat reliquas, nec erit immēſus. Erit quoque compoſitus ex natura communi, qua cum alijs congruet, atque ex propria, per quam, diſtinguetur. Præterea ſi Deus ipſa bonitas eſt, hæc autem rem quamlibet mouet tanquam appetibile appetitum, Deus cœlum mouet tanquam finis. Corpus autem ad finem extrinſecum non mouetur, niſi per interiorem aliquam formam, finis quidem ipſius cupidā, effectricemq́ motionis. Ergo ineſt cœlo forma bonitatis primæ cupida, effectrixq́ motus. Quæ quidē auiditas neque cæca eſt, ut lapidū, neq́ irrationalis, ut beſtiarū. Quomodo enim auiditas primæ ueritati ſapientiæq́ propinqua, cæca irrationaliſq́ erit? Præſertim cū maiori ordine moueat ſuū corpus quā noſtra ratio noſtrū.

Non

Non igitur Deus mouet cœlum proximè, ſed forma quædam cœli propria, uitæ rationiſꝗ compos, & diuinæ cupida bonitatis. Ac ſiquis dixerit temperatione quadam moueri cœlos, ſicut æneæ quondam Archimedis uoluebantur ſphæræ, compelletur eam ipſam temperationem non minus ſubſtantialem, uitalem, rationalem eſſe fateri, quàm ſit temperatio qua terrenorum animalium membra mouentur, poſtquam illa primæ ſubſtantiæ, uitæ, rationi propinquior eſt, & apparet tũ natura ſua tũ motibus ęquabilior. ſed nunquid illa eſt angelus? nequaquam, uita enim ipſa cœleſtis familiariſsima eſt cœlo, & unà cum ſuo corpore quodammodo circumcurrit. Angelus neque familiaris motor eſt, neque mouetur. Nempe ſuper motorem mobilem eſſe decet motorem aliũ qui ſit immobilis. Rurſus angelus eſt penitus ſtabilis. Ab eo uerò quod ſtabile eſt omnino, tam repentinus tanquam uarius motus non prouenit. Si ergo angelus ſtabilis eſt omnino, cœlũ uerò ab alio mobile, aliquo certe medio indigent quod ſit mobile per ſeipſum. Nam rei omnino ſtabili ſuccedit proximè res per ſeipſam mobilis, & huic ſuccedit res per aliud mobilis. Siquidem res mobilis per ſeipſam ex eo quod mutatur, conuenit cum re illa quæ permutatur ab alio. Ex eo autem quod ſeipſam regit, quia ſic in ſua natura ſe ſiſtit, neꝗ è ſua ſede delabitur, conuenit cum re illa quę penitus permanet. Quid tandem eſt iſtud per ſe mobile, quod proximè cœlum uoluit? Nihil eſt aliud pręter animam. Hæc enim eſt quæ & per ſeipſam eſt mobilis, & talis motionis ueſtigium præſtat corporibus. Nam & ſi dicatur ſemotus motor aliquis mouere cœlũ, non prius tamen cœlo dabit motionis actum, quàm uim motricem cœlo coniunctam infuderit. Vis autem huiuſmodi unà cum cœlo extenſa eſſe nõ debet, alioquin à ſeipſa diſcederet, ideoꝗ cœlo facultatem ad ſeipſum redeundi perpetuo præſtare non poſſet. Igitur erit indiuiſibilis, non tamen adſtricta dimenſionibus, ſicut punctum, quia non poſſet ſeipſã & dimenſiones ab eodem in idem liberè uoluere. Eſt autem in toto cœlo ubiꝗ tota, ut moueat efficaciſsimè totũ. Eſt itaꝗ uis illa coniuncta indiuiſibilis, libera ubiꝗ, ęqualis eſt rationalis anima. Illius præſentia uiuit cœlum, cuius motus uiuificus eſt, cum uiuificet omnia. Deniꝗ cum in animalibus inſtrumenta illa uiuant, per quæ animę uiuentia generant, quis dubitabit uiuere cœlum? Siquidem uitæ alicuius inſtrumentum eſt ad uiuentia generanda. Nónne motus (ut ita loquar) ſpontaneus, ubicunꝗ eſt, uitæ interioris eſt ſignum? Talis autem maximè eſt, ubi naturalis eſt circuitus. Quid enim magis ſponte mouetur, quàm quod in ſeipſum naturaliter recurrit, & circa naturalem centrum, atꝗ intra naturalem ſuperficiem ſe uolutat? Nulli ergo corpori uita magis intrinſeca eſt, quã mundi ſphæris. Neque diffidendum eſt animal unũ fieri ex ſphęris animiſꝗ diuinis, quia cum proprium ſit materiæ quidem adſciſcere formam, formę uerò complecti materiam, atꝗ ducere, idꝗ totum ibi fiat magis, ubi tam materia quàm forma pręſtantior eſt, quis neget ex animis illis qui noſtris præſtantiores ſunt, atquæ ex ſphæris, quæ noſtris corporibus ſimpliciores diuturnioreſꝗ ſunt, continent quoque noſtra trahuntꝗ & generant, animal unum & indiſſolubile conficit? Nónne corpora illa propter mirabilem ſimplicitatem tenuitatemꝗ quaſi ſpiritalia ſunt? Ergo præſentibus ſpiritibus facilius animantur, quã præſente igne ſulphur accenditur. Sic enim excellentiſsimè, id eſt, intellectuali, coniungitur uſꝗ adeo, ut nunquam diſſoluantur. Si ergo corpora mixta, quanto magis diſcedunt ab intemperantia elementalium qualitatum, acceduntꝗ ad cœleſtium corporum temperantiam, tanto magis uitę cognitioniſque capacia fiunt, proculdubio cœleſtia corpora uitæ cognitioniſque capaciſsima ſunt. Genus autem mentium ſublimius eſt quàm cœlum, & cœlo cognatius eſt quàm terrę. Ergo cum multæ ſint mentes terrenis coniunctæ corporibus tanquam formæ, neceſſarium eſt mentes & plures & prius & magis cœleſtibus corporibus quam terrenis tanquam formas eſſe coniunctas.

Non ſolum autem cœlos, uerum etiam elementa uiuere Platonici arbitrantur, ut diximus. Nam cũ uideant omnes ſphæras mundi, & multa inſuper quæ his annectuntur compoſita, motu intrinſeco moueri abſque extrinſeco impellente, animas iudicãt illis ineſſe. Ac ſiquis quęrat de aſcenſu & deſcenſu elementorum atque compoſitorũ, reſpondebunt Platonici, illum quoque, per animam inquam ſphæræ ſuæ, quæ ſicut magnes ferrum, ita particulas ſphæræ ſuæ reuocat ad ſeipſam. Vnde fit etiam ut motus

lapidis

lapidis deſcendentis ab alto, quò magis terræ propinquat, eò fiat uelocior, & flammæ motus ſimiliter aſcendentis, quo fit cœlo propinquior, eò euadit rapidior. Quippe cum anima ſphæræ è propinquo rapiat uehementius, trahit quoque ad idem anima mundi. Et quemadmodum ſi homines ferri quidem ipſius motum uidentes, magnetem non uiderent, ferrum ex ſeipſo moueri putarent dum trahitur à magnete, ita nunc qui ſphærarum animas non intelligunt, corpuſcula quælibet credunt ex ſe moueri. At enim cum nulla mens artificis tam rectè aut membra ſua aut inſtrumenta moueat, quàm corpuſcula illa mouentur in mundo, neceſſarium eſt illa corpuſcula non ab inerti qualitate ſolummodo, uerum etiam ab artificioſa natura moueri & duci. Porro naturalis motus elementorum eſt, qui cancellos naturæ naturaliſque loci non tranſgreditur, id eſt, perpetuus circuitus in ſuo loco atque ſphæra naturali, figuræ ſuæ perſimilis. Circuit ignis & aër, ut Luna, quod crinitarum indicat reuolutio. Circuit aqua iugiter refluendo. Terra ſi (ut uoluit Aegeſias) moueretur, in circulum moueretur, quę ut uolunt plurimi manet per ſuperficiem. Circuunt partes eius mundi centrum quodammodo, prout ſe inuicem circa ipſum undique ſempiterno coartant annixu. Aſcenſus autem aut deſcenſus non propriè naturalis eſt motus, ſed ad locum motumque naturalem ſubita per rectam lineam reſtitutio, quæ quoniam ab alio terminatur, perque unicum ſemper dirigitur tramitem, liquidò nobis oſtendit elementorum partes ex ſeipſis minimè agitari. Nam alioqui & ſponte quieſcerent, neque agerent uiam ſemper eandem, & aqua poſſet interdum aërem proximum non frigefacere, aut in præcipitium non defluere. Nam & ſi animæ ſphærarum eundem ſemper tenorem ſeruant, non tamen putandum eſt animulas, id eſt, uires proprias elementalium partium, ſi tanquam motrices illis inſint, talem ordinem ſeruaturas, quandoquidem animæ noſtræ non ſeruant. Augmentum uero plantarum atque ſaxorum eſt ab anima terræ, ideo ſolum quamdiu hærent terræ, creſcunt. Corpora brutorum & hominum ſeiunctè à ſphæris uiuunt, quia proprias habent animas, quod indicat illorum figura uarijs inſtrumentis munita, figuræ ſphærarum penitus diſsimilibus, indicat & complexio à ſphærarum complexione alieniſsima. Sicut ſe habet mobile ad mobile, ita motor ad motorem. Ergo ut corpus ad corpus, ſic anima ſe habet ad animam. Itaque corpora ſeiuncta inter ſe per ſitum, naturam, figuram, quantitatem, motumque & ſpeciem ſeiunctam habent & animam, coniuncta uerò, coniunctam. Vna tamen eſt ſuper ſingulas mundi anima. Vnius enim uiuentis opificis unum debet eſſe opus uiuens. Non eſt unum uiuens, niſi per uitam unam. Non habet unam uitam, niſi unam habeat animam. Merito cum lateat (ut plerique diſputant) in omnibus ſphæris una prima & informis per ſe materia, una illius eſt anima. Quidnam in cauſa eſt quod licet contraria inter ſe ſint mundi membra, in unum tamen conſpirant, & alias alijs uires ſuas communicant, niſi quia una anima huius ingentis animalis humores quamuis diuerſos contemperat, ac membra per ſitum ſeiuncta & qualitatem, uitæ & motus conſpiratione continuat? Vndenam fit ut inferiora nutus ſequantur ſuperiorum, & omnia mundi membra (ut ita loquar) compatiantur inuicem, niſi ab una communi natura, una uerò natura ab una fit anima? Neque minus unitum eſſe oportet diuinum hoc animal, quàm ſit quoduis aliud animal, ſiquidem eſt omnium potentiſsimum. Ergo ſi inter cætera animalia quodlibet corpus per unam quandam ſuam animam gubernatur, multo magis mundani huius animalis membra per unam animam uinciuntur. Quæ ſi ita ſe habet ad corpus ſuum, ſicuti noſtra ad noſtrum, non aliter ipſa in qualibet mũdi parte eſt tota, quàm anima noſtra tota in qualibet noſtri corporis parte, alioqui non poſſet uniuerſum perfectè connectere, uiuificare, mouere. Sicuti ſe habet natura ad corpus, ſic anima ad naturam. Ergo quemadmodum in uniuerſo corpore natura uniuerſalis eſt ubique, ita in uniuerſa natura ubique uniuerſalis eſt anima. Quod autem ſphærarum animæ ſint rationales, oſtendit diſpoſitio motuum mundanorum, ſemper ad id quod eſt melius & pulchrius proficiſcens. Sicut enim motus tam uelox, liber, & diuturnus, ab intima uita fit, ſic tam mirabilis ordo mouendi, tamque artificioſa progreſsio, à ſapientiſsima quadam arte ipſius uitæ procedit. Nam quod ſphæras ad idem ſemper per eadem dirigit, non neceſsitas quædam eſt uita carens, ut uulgo uidetur, ſed ars integra, & ſapientia felix, quæ quoniã non errat in conſultando, quemadmodum mortales ſolent, motu & opere non uagatur.

Denique cœlum ab intelligentia quadam moueri, id quoque nobis argumento eſt, quod cœli corpus motibus ſuis ita ordinat elementa, diſponitque compoſita, ut animæ intellectuales compoſitis corporibus infundantur, hæ uerò corpore cœleſtibus ualde præſtantiores ſunt. Corporea igitur natura cœli cum per ſe ſupra ſpeciem ſuam neque agat quicquam, neque diſponat, certè in hac ipſa actione diſpoſitioneque ubi ad ſpeciem mentis perfectæ conducit à mente diuina tanquam inſtrumentum ab artifice ducitur, quæ quidem mens animæ ſuæ ineſt, quandoquidem præſtantiſsimi corporis anima, præſtantiſsima eſt animarum.

Tres ſunt præcipui (ut Magi putant) principes ſuper mundum, Oromaſis, Mitris, Arimanis, id eſt, Deus, Mens, Anima. Dei proprium eſt unitas, mentis ordo, animæ motus. A Deo ſolo prima ipſa fit in mundo unitas partium & totius. A mente uirtute Dei fit ordo partium unitarum. Ab anima ſuperiorũ uirtute fit motus operis ordinati. Mouet anima mundum mutabiliter per ſeipſam, mouet ordinatè per mentem, perſeuerat ſemper in uno hoc officio per unitatem Dei ipſius æternam. Sic illorum trium principium tria hæc (ut dixi) in mũdo uidentur ueſtigia, quod Plato uidetur in Epiſtola ad regem Dionyſium tetigiſſe, quem locum in libro de amore latius declarauimus. Mitto quod quælibet ſpecies naturalis à Deo habet ut ſit, unaque ſit, à Deo per mentem ordinem, ab utroque perpetuitatem, ſed ab anima cœloque habet, ut multiplex per ſingula ſit, atque mutabilis. Mens enim & anima quoniam à cauſa omnino immobili per ipſius ſubſtantiam proximè procreantur, ſubſtantia immutabiles prorſus euadunt. Naturales autem ſpecies quoniam à ſtabilibus cauſis, id eſt, Deo & mente per cauſas actione mobiles, id eſt, animas cœloſque manent, etiam ſubſtantia quodãmodo ſunt mutabiles, quamuis cauſarum ſtabilium munere per continuam ſingulorum ſucceſsionem perpetuæ uideantur. Vnde enim mobiles cauſæ motionis perpetuitatem habent, inde & harum effectus continuam generationis ſucceſsionem. Cœleſtes ſphæras habere animas, non modò Platonici, ſed omnes etiam Peripatetici cõfitentur, quod Ariſtoteles docet libro de cœlo ſecundo, rurſus 7. & 8. naturalium. 2. de anima. 11. diuinorum. Theophraſtus etiam diſcipulus Ariſtotelis libro de cœlo. Quod Auicenna & Algazales ſummopere cõfirmarũt. Auguſtinus Aurelius in Enchiridio, & Thomas Aquinas in libro cõtra Gentiles ſecundo, tradunt, nihil quantum ad Chriſtianam doctrinam ſpectat, intereſſe cœleſtia corpora animas habere, uel non habere. Sphæras autem elementorum uiuere, & ſi planè conſtat apud Platonicos, de his tamen Peripatetici ueteres nihil diſſeruerunt, recentiores autem nonnulli ambigunt, quia elementa uideantur compoſitorum gratia inſtituta fuiſſe, atque eſſe tanto compoſitis uiliora, quãtò ſunt propinquiora materiæ. Sed ad hæc Platonici reſpondebunt, integras quidem elementorum ſphæras totius mundi gratia inſtitutas fuiſſe, non gratia huius compoſiti, uel illius, particulas autem elementorum, quæ & ſegregantur ab elementi totius integritate, & miſcentur in hoc aut illo compoſito corpore, corpuſculi talis cauſa commiſceri. Et quamuis harum particularum qualitates ſint primæ materiæ proximæ, integra tamen elemẽta quia in ordine principalium mundi membrorum connumerantur, ualde propinqua ſunt tum mundi totius formæ, tum ſummi opificis exemplari uniuerſo atque propoſito, tum diuinis cœleſtiũ mentium ſphærarumque influxibus, qui in particulas & corpuſcula mixta non aliter quàm per integra defluunt elementa. Atque hoc pacto elementorum globi digna receptacula fiunt rationalium animarum. Sunt præterea in igne & aëre, propter ſitum perſpicuitatemque ipſorum cœlis conuenientem, partes aliquæ quaſi è regione ſyderibus reſpondentes, quæ directis quibuſdam nobilitate influxibus, ſufficienter præparantur ad mentes ſuſcipiendas. Partes autem ſiue aquæ terræque craſsiores, ſiue ignis aëriſque in terris diffuſi, à globis proprijs ſegregare animos non merentur, quia & globorum amittũt dignitatem, & propter impetum corporum externorum ſimplicitatem ſuam puritatemque non ſeruant. Quòd ſi diligentiùs miſcentur inuicem, quouſque diuturna qualitatum temperatione æqualitatem quandam recuperent ſimilem ſphærarum æqualitati, primum quidem mirabiles operationes quaſdam conſequuntur in mixtis, deinde uitam in plantis, tum ſenſum, denique rationem. Si quis autem diuinorum animorum nomina noſſe deſideret, ſciat Orphei Theologiam ſphærarum animas ita partiri, ut quælibet uim

bet uim geminam habeat, unam in cognoſcendo poſitam, alteram in ſphæræ corpore ui uificando atq; regendo. Ergo in elemento terræ illam uim Plutonem Orpheus nominat, hanc Proſerpinam. In aqua Oceanum illam, hanc Thetin. In aëre fulminatorem Iouem, atq; Iunonem. In igne Phanetam & Auroram. In anima ſphæræ lunaris illam Bacchum Licnitum, hanc aliam muſam. In anima rurſus Mercurij ſphæræ illam uim Bacchum Silenum, hanc Euterpen. Veneris Lyſium & Erato. Solis Triertericum, & Melpomenen. Martis Baſſareum, atq; Clio. Iouis Sabaſium, & Terpſichoren. Saturni Amphietũ, Polyhymniamq;. Octauæ ſphæræ Pericionium, & Vraniam. In anima uerò mundi uim primam uocat Bacchum Eribromum. Secundam muſam Calliopen. Quapropter apud Orpheum ſingulis Muſis præeſt Bacchus aliquis, quo uires illarum diuinæ cognitionis nectare ebriæ deſignantur. Ideo Muſæ nouem cum Bacchis nouem circa unum Apollinem, id eſt circa ſplendorem Solis inuiſibilis debacchantur. Sed hęc de nominibus diuinorum animorum dicta ſufficiant. Verùm hanc omnem diſputationem hac ratione breuiter concludamus, ut antiquorum more dicamus eos eſſe penitus deridendos, qui partes elementorum impuras, ex quibus animalia conſtant, uitam & rationem habere fatentur, tota uero puraq; elementa negant, quaſi pars toto ſit melior, & mundum uita carere uolunt & ſenſu, qui tamen uitam dat plantis, quæ non fiunt ex ſemine, ſenſum dat animalibus quæ per coitum non gignuntur. Quamobrem tres rationalium animarum gradus colligimus. In primo ſit anima mundi una. In ſecundo duodecim ſphærarum animæ duodecim. In tertio animæ multæ, quæ in ſphæris ſingulis continentur. Hæc omnia quæ ad ſphærarum animas pertinent, ex Platonicorum opinione narrata, tunc demum affirmentur, cum Chriſtianorum Theologorum concilio diligenter examinata placuerint. Nam & Plato in Epinomide, ubi ſub propria perſona ipſe loquitur, de his ſub diuiſione ſic inquit. Impoſsibile eſt, terram, cœlum, ſtellasq; omnes, & quæ ex his conſtant moles, niſi anima ſingulis aut inſit, tam exquiſita ratione annis, menſibus, diebusq; circumuolui, nobisq; omnibus bona omnia facere.

Animæ ſphærarum mouent ſphæras per legem fatalem, & mouent in circulum, quia ipſæ ſunt circuli.
Cap. II.

QVonam pacto cœleſtes animæ ſphæras ſuas mouent? Profectò (quemadmodum placet Platonicis) ſicut corpus tuum anima tua per appetitum, qui appetitus illic quoq; à cogitatione excitatur, cogitatio ibidē à fatali illius animæ lege, Ideo Plato in libro de regno inquit: Cœlum mouet fatum, & innata cupiditate. Quod accepiſſe uidetur à Zoroaſte, à quo omnis manauit Theologorum ueterum ſapientia. Ille enim ubi de cœlo loquitur, inquit:

ἀιδίῳ βουλῇ φέρεται, ἀεὶ τρέχει ἔργῳ ἀνάγκης,

id eſt, ſempiterna uoluntate fertur, ſemper neceſsitatis opera currit. Quod perſpicuè intelligemus, ſi ita rerum ordinem conſiderabimus. Eſt aliquid quod dicitur ſuper omne, eſt aliquid quod ſub omni. Quod dicitur ſuper omne, Deus eſt, qui non poteſt eſſe propriè omne, quoniam eſt ſimplicisſima unitas ſuper numerum. Sub omni hæc corpora ſingula. Oportet igitur inter id quod eſt ſuper omne, & id quod ſub omni, eſſe aliquid medium. Id autem eſt omne ipſum totumq;, & rerum omnium cumulus. Erit autem triplex omne, ſiue totum triplex. Primum quidem omne proximè ab ipſa Dei unitate dependet. Idcirco eatenus unitum eſſe neceſſarium eſt, quatenus fieri poteſt, cũ fiat ipſi unitati ſimillimum. Eſſe uerò poteſt aliquid tribus modis unitum, eſſentia, puncto, atq; momento. Eſſentia ſcilicet, ut una ſubſtantia ſit, nō ex ſubſtantijs pluribus compoſita. Puncto, ut non diſpergatur in partes plures, per quas cogatur in plurima diſtrahi puncta locorum. Momento, ut quicquid habere poteſt unquam, nutu oculi nanciſcatur, neq; per uaria temporum momenta ſit uarium. Ergo illud omne quod ſtatim ex Deo eſt, ipſi ſimilius omnibus his modis eſt unitum. Is eſt angelus, qui quamuis prout pendet ex alio, mutabilis quodammodo dici poſsit, tamen quia infinito Dei ſtatui præcipuè proximus procreatur, in ipſumq; conuertitur ſine medio, ſtabilis prorſus euadit.

Sequitur ſecundum omne, quod quia ſecunda quandam intentione pendet ab uno, unum iam modum unitatis amittit, retinet duos, unum quidem reſtat eſſentia atq; puncto, ſed momentis fit uarium. Talis eſt anima. Tertium omne eſt materia mundi, quæ una ſubſtantia eſt, ſed nō ſolum momentis uariatur, ut anima, ſed etiam diffunditur per puncta locorum. Sed cur in hoc deſcenſu tempus reperitur priuſquam locus? Tum quia tempus ſpiritalis actionis alicuius comes eſt, locus comes eſt corporis, ideoq; tempus ad ſpiritum efficaciamq; propius quàm locus accedit. Tum quia ab unitate in multitudinem gradatim eſt deſcendendum. Quotiens uerò rei eſſentia localem multitudinem ſubit, totiens & operatio eius temporalem patitur numerum, non econuerſo. Eſſentia enim operationem unione & perfectione ſuperare poteſt, contra nequaquam. Membra deniq; mundi quælibet non omne, ſed ſub omni dicuntur eſſe. Quapropter angelus continet in ſe omnes rerum omnium rationes, omnes inquam habitu ſimul & actu. Anima rurſus omnes, ſed habitu quidem non actu. Materia omnes quidem potentia, non tamen habitu, neq; actu, ſed per ſucceſsionem ſuſcipit omnes. Oportet profectò animam ipſam eſſe quodammodo omnia, de qua Zoroaſter ait:

καὶ ἴσχει κόσμου πολλὰ πληρώματα κόλπων,

id eſt, mundanorum ſinuum multas plenitudines comprehendit. Nam ſi inter ſublimia & infima eſt media, neceſſariò in ſe continet ſublimium illorum munera & imagines, infimorum autem uires & exemplaria. Sed ea parte qua cum angelica mente communicat, euadit angelo ſimilis, alia parte diſsimilis. Igitur ſphærarum animæ in mentibus ſuis ideas cunctas ſimul habent habitu atque actu. In ſuis potentijs infimis motricibus corporū, cuncta iterum habent generandorum ſemina, poſſeſsione et habitu ſimul, non actu. Media pars illarum, ſcilicet ratio, ſequitur mentem, quia corpora illarum perfectiſsima, ac fermè nullius egena, ſola animæ infima parte reguntur ſatis. Ideo media pars cœleſtium animarum, quæ ſua natura mobilis eſt, quia ocium agit ab opere corporali, abſorpta à mente fit ſtabilis.

In nobis uerò, propter noſtri corporis indigentiam, media quoq; pars mouetur ut infima, difficili & operoſa nimium adminiſtratione corporis ita cogente. Apparet etiam quodammodo motus (ut uult Plotinus) aliquis in ipſa rationali cœleſtium animarum parte. Cum enim à Deo omnium unitate, tùm per unitatem ſuam (quæ ſuæ mentis eſt caput) tum per mentem ſuam (quæ caput rationis eſt) effluat, refluitq; quoq; per mentem unitatemq; ſuam in Deum omnium unitatem. Siquidem hæc Deum ipſum primò naturaliter appetit, ſecundò intelligit, tertiò intellectualiter amat, quartò amatoria quadam unione conſequitur. Actionem uerò quæ ad terminum quendam per media tranſit, motum Platonici nominant ac ſi tempore tranſit, temporalem motum, ſin uerò momento, motum appellant æternum, qualis eſt in animarum cœleſtium ratione. Licet autem media hæc pars illarum in mentem conuerſa, omnes ſimul uideat rationes, tamen pars illarum infima, utpote mutabilibus corporibus cognatiſsima, non tantæ uirtutis eſt, ut ualeat uno actu ferri in ſemina uniuerſa, cupit tamen ferri actu in omnia, ne fruſtra ſint in eius potentia omnia. Fertur ergo in illa nixu multiplici, & modo hæc actu conſequitur, modo illa, ſed priora amittit actu, cum incurrit in alia. Non ergo complectitur ſimul cuncta, ſemper autem ad omnia nititur. Currit itaque ſemper, & huiuſmodi curſus eſt motus primus. Huius autem curſus interuallum tempus primum eſt. Ad curſum illum currit mundus. Ad tempus illud fluunt tempora mundi. Hunc ego eſſe arbitror ipſum (ut eſt apud Orpheum) mutantem Prothea formas. Cum uerò ſemina illa certo ſint numero terminata, & anima currat ſemper, certo temporis ſpatio tranſit omnia, quibus peractis, uel quieſcere cogitur, ut nobis uidetur, uel recurrere paulatim per omnia denuo, atq; eandem in mundo telam generationis retexere, ut placuit Zoroaſtri, qui iiſdem aliquando cauſis omnino redeuntibus, eoſdem ſimiliter effectus reuerti putat. Qua quidem ratione tam ipſe quàm alij multi ſucceſſores eius humanorum corporum reſurrectionem confirmauerunt. Circuitus autem uniuerſi interuallum annis ſolaribus ſex & triginta millibus expleri uoluere Platonici, quem magnum ac mundanum appellant annum. Huius finem Mercurius mundi ſenium uocat, Plato in libro de regno mundi, reſtitutionem. Sed ut mouendi cœli planius modum

dum intelligas, exemplum accipe. Cogitat Euclides nocte Megaris abire Athenas, Socratem auditurus, accipitq; laternam. Totum illud iter in primis communi cogitatione præſcribit. Ex hoc uniuerſali propoſito non fit proprius paſſus aliquis, niſi particularis cogitatio intercedat primum paſſum deſignans. Ergo laterna primum oſtendit paſſum, hunc ipſum ſtatim cogitat imaginatio, hunc eligit appetitus, hunc peragunt pedes. Quo peracto laterna paſſum ſecundum monſtrat, mox illum cogitat Euclides, appetit, peragit. Similiter tertium atq; alios. Eadem ratione in anima ſphæræ fieri arbitrantur, ubi mens ratioq́ue ipſius communiter ſtatuit totidem in cœlo figuras, & in materia formas per cœli motum effingere, quod uidet ideas & conceptus in angelo per Dei ipſius effingi uirtutem, ut tale ipſa pro uiribus mundanum opus efficiat, quale Deus facit angelicum, atque ita primum imitetur artificem, non tamen incipit mouere cœlum, aut aliquid operari, niſi motrix potentia (quæ eſt eius infima pars) quaſi laterna unum aliquid ſuorum ſeminum genus promat præ alijs, & quaſi oculis offerat. Cum primum uis generis alicuius ſeminum cæteris ſeminibus præualet, imaginatio ipſa, quæ infimæ huic potentiæ annexa eſt, illud cogitat, idem & appetit, idem explicat in cœlo, format in elementis, ſerit in cœlo, parit in elementis. Eodem modo fit per ſeriem ſucceſsionis in ſeminibus alijs. In hac ſerie ſucceſsionis fatalis conſiſtit lex, in illa cogitatione cupiditas. Sic cœlum mouetur à fato & innata cupiditate, eodem quaſi modo quo in nobis ſpiritus & humores à uehementi cogitatione affectuq; uibrantur atq; formantur. Neq; putes tam nouos in mundo effectus, tam uarias in cœlo figuras mouentis ſingulis explicari niſi per nouas uariasq; animarum illarum affectiones. A cauſa enim quæ ſtabilis eſt omnino, ſtabile fit & opus. Neq; arbitrandum eſt cœli animam fatigari mouendo, ſi noſtra non fatigatur. Motores enim qui cum mobili extenſi non ſunt, fatigari non ſolent, uidelicet ſi infinito ſtatui motionum omnium fini ſint proximi. Præterea quàm ineptũ eſt infimum terrenumq; corpus ad motum, tàm eſt agile ſublime corpus. Quòd ſi & leuis aura puluerem agitat, & uentus incluſus terræ uiſceribus quaſſat montes, miraberis ſublimes animas tenuiſsima corpora nutu leuiſsimo uoluere? Præſertim cum ea circa naturalem cardinem & in ambitu proprio moueant, atq; ipſa ad motum huiuſmodi naturali inſtinctu magis conducant, quàm terrenum corpus ad deſcenſum, quando anima noſtra corpus ſuum per decliuia ducit. Profecto cœli corpus ita æquè ſe habet, & facilè ad quemlibet ſitum circa centrum, ſicut elementalis materia ad quamlibet formam, imo uero multò magis. Proinde ſicut animę conuenit efficacia ad mouere, ita corpori procliuitas ad moueri. Corpus enim quoniam ab actu fit, in actu eſt, ad actum dirigitur, idcirco naturam habet, ut per formas ſuas ſemper exerceatur. Quoniam uerò & ſubſtantiam & qualitatem diuiſibilem habet, cogitur quicquid aut agit aut patitur, ſecundum modum diuiſibilem, id eſt, ſecundum motum agere atque pati. Confert autem cœleſtium motus eiusq; uarietas ad generationem, generandarumq; rerum diuerſitatem. Varijs enim figuris cœlum exornat, cœleſtesq; uires uehementius in elementa tranſmittit. Mouet elementa, cogitq; ut multis inuicem modis commiſceantur, eorumq; globum undiq; uiciſsitudine quadam æquè illuſtrat & fouet. Pręterea ipſa mundi materia, neq; omnes ſimul in cœlo figuras, neque formas ſub cœlo omnes ſimul poteſt habere (ſiquidem inter ſe multæ contrariæ ſunt) ubique tamen appetit omnes, tanquam naturæ ſuæ perfectiones. Hinc ad ſempiternum motum procliuis efficitur, ut quod non poteſt ſtatu conſequi, ſucceſsione ſaltem quodammodo conſequatur. Verùm cur in circulum maximè ſphæræ rotantur? Quamuis id modò ſignificauerim, altius tamen exordiamur. Deus circulus unus eſt, quoniam à ſe eſt, circuli inſtar, & in ſeipſum, prout non habet extra ſe principium ſui uel finem, ſed in ſe incipiens, deſinit in ſeipſum. Angelus duplex eſt circulus, tum quia illuc redit unde manauit, dum ſuum intelligit & diligit authorem, tum quia conſiderat ſemetipſum. Anima eſt triplex circuitus, quia reſpicit Deum, quia ſeipſam conſiderat, quia à cauſis rerum ad effectus deſcendit, rurſusq; ab effectibus aſcendit ad cauſas. Si circuunt tres hi cœli motores, quid obſtat quo minus cœlum quoq; in circuitum rapiatur? Et poſtquam cœlum imitatur cauſas ſupernas in figura & ſubſtantia ſua, cur non etiam in motu operationeq; imitetur? Mobili animæ ſubijcitur cœlum, inde ipſum moueri incipit. Vt ſemel cœpit moue-

 ri cœli

ri cœli pars una, propter continuationem trahit aliam ſecum, pellitq; aliam, ſeq; inuicem neceſſariò reflectunt in gyrum. Stare nequit cœlum, quandoquidem eius anima neſcit quieſcere, neq; tamen locum ſui naturalem relinquere uult. Ita fit ut circa idem reuoluatur, & in eodem cœlum ſemper mobile eſt, ſiquidem terra (quæ maximè ab eo diſtat) eſt ſemper immobilis. Quod mouetur ſemper, neceſſariò ad idē reuertitur. Nullum enim rerum corporalium ſpatium infinitum eſt. Præterea Plato in libro de regno inquit: Solis rebus omnium diuiniſsimis conuenit ſtatus omnino mutationis expers. Mundus autem quia corpus eſt, jamq; à diuinorum dignitate degenerat, ideo immutabilis prorſus eſſe non poteſt. Quoniam uerò diuinis proximum eſt, conſentaneum fuit circulari ipſum motione moueri, quæ cum in eodem, circa idem, ſecundum eadem, ſimili iugiq; continuatione uoluatur, quam minimè fieri poteſt à locali ſtabilitate diſcedit. Hæc ille. Adde quod ſicut inter omnes ſpecies motionum ſolus localis motus, quia quaſi extrinſecus eſt, ſubiecti ſui ſubſtantiam qualitatemq; naturalem mutare non cogitur, ſic circuitus inter locales motus, quia ſolus non mutat locum, dici poſſe uidetur quaſi non motus. Si ſtare quis cœlum uelit, figat ipſum Saturni cœlum in cardine quan docunq; lubet. Tunc ſemicirculus ipſius ſphæræ alter ſuper caput Antipodum. Cum uerò partes omnes huius ſphæræ ſine ulla naturæ diſcrepantia inter ſe ſimillimę ſint, nulla eſt ratio per quam alia pars hic ſit magis, illic alia. Ergo inferior ſemicirculus, quia cum loco noſtro æquè conuenit, ac cum regione Antipodum, ita nitetur hic eſſe, ſicut ibi, & ſuperior ſemicirculus propter eandem conuenientiam ad locum illum contendet eſſe illic, ſicut & hic erat. Ex hoc nixu pars altera pellet alteram, dum quælibet pars propter æqualem conuenientiam uolet ubiq; pariter eſſe. Eſt utiq; octauæ ſphæræ concaua ſuperficies, locus naturalis ſphæræ Saturni. Ibi deuexum Saturni ſphæræ concauum tangit octauæ. Quælibet particula huius ſphæræ quia æquè conuenit cum qualibet octauæ particula, omnes affectat particulas illius attingere. Si quieſcat, ſingulæ tangent ſingulas, non quælibet cunctas. Currendo autem fermè aſſequitur, quod aſſequi quieſcendo non poterat, tanta eſt huius ſphæræ ad illam auiditas. Præterea ſphæræ Saturni anima tota ſimul eſt in quibuslibet ſphæræ punctis. Sphæra hæc animæ fruendæ cupida, ideo currit, ut per omnes ſui partes ubiq; tota anima perfruatur. Aduolat rapidiſsimè, ut quod fieri poteſt, ubiq; ſit tota ſimul, ubicunq; tota ſimul eſt anima. Et quia nuſquam reperit ſtantem animam, quieſcit & ipſa nuſquam. Et ſicut anima aſsiduè circa Deum quaſi centrum conuoluitur, ita corpus tractum ab illa ſemper circum animā reuoluitur quaſi centrum. Stat autem in eodem cardine cœlum, quia & anima propter mentis participationem quietis alicuius eſt particeps. Id agunt omnes rationales animæ in corporibus ſuis. Id omnia corpora agunt ad animas, ſiue de ſphærarum ac ſyderum animis loquamur, ſeu dæmonum atq; hominum. Quod ſi minus in noſtro hoc craſſo corpore apparet, fit tamen in æthereo animæ indumento, (de quo diſputabimus aliàs) quod uoluit Zoroaſter in nobis aſsiduè uolui. Denique hanc de motu cœli diſputationem hac ſententia concludamus. Neq; corpus cœli mobile, neq; motorem, qui ad motum cœli mouetur, eſſe præcipuum motionis huius principem atq; finem, ne in huiuſmodi motu labor tranſgreſsioq; contingat. Motus enim ad ſtabile & circa ſtabile efficitur ſemper & regitur.

THEOLOGIAE

THEOLOGIAE PLA-tonicæ, de immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER V.

Omnis rationalis anima eſt immortalis. Prima ratio, quia per ſe mouetur, & in circulum.
Cap. I.

HAs omnes animas in ordine eſſentiæ tertiæ collocamus, atq; hac ratione communi eſſe uolumus immortales, quod primò mouentur, & quia mouentur primo, mouentur in circulum. Quia igitur primò mouentur, mouentur & ſemper. Ibi enim perpetuus motus eſt, ubi primus. Nam ſi fons motus aruerit, nihil ultrà mouebitur in natura. Item quod primò mouetur, ſibi ipſi præbet motum internum atq; externum. Internus motus uita eſt, itaq; ſibimet uitam ſuppeditat. Et quia nũquam deſerit ſeipſum, cum in qualibet natura inſit amor ſui ipſius perpetuus, nunquam deſinit uiuere. Si enim quod mouetur ab alio, quamdiu adhæret motori, tamdiu mouetur, multo magis quod à ſeipſo mouetur, quia idem eſt atq; motor, nunquam à motore deſertum, moueri deſinit nunquam. Præterea ſi fingatur interire quandoq;, aut prius eſſe deſinet quàm moueri, aut contrà, aut ſimul. Non datur primum, quia motus non poteſt ſeorſum ab eſſentia remanere non ſecundum, quia ſpontaneus motus. Non aſsiduus comes eſt eius quod motum ſibimet exorditur. Nòn tertium, quoniam pernicioſa mutatio non poteſt ipſi ab intrinſeco unquam erumpere, ex quo motus uitalis uiuificuſq́ue exoritur. Sed neq; continget extrinſecus. Non enim fons motionis aliunde mouetur. Hæc eſt utiq; eſſentiæ tertiæ proprietas, in qua cum ſint animæ omnes rationales ex cõmuni quadam definitione, illis quoq; omnibus eadem conuenit proprietas. Sunt etiam ex eo immortales, quia per naturam eſſentiæ tertiæ primiq; motus circulo agitantur. Nam ſi mouentur in circulum, nunquã deſinunt. Circuitus enim non effundit uires, ſed ſua queq; recolligit in ſeipſum, & cum deficere putatur, ſe renouat, ut rationem illam Pythagoræ ad præſens prætercam, quæ oſtendit nullum eſſe in ſphæra principium aut finem. Ideoq; illum qui mouetur in ſphæram, neq; cœpiſſe moueri unquam, neque deſinere. Eſſe autem rationales animas ſphæras quaſdam ſpiritales, & circuitum in ſeipſis facere ſpiritalem, poſtquam corpora ipſa quæ illarum umbræ ſũt, figuram talem habẽt & motum. Ita ut ſphæræ circuituſq; uiſibiles ſphærarum & circuituum inuiſibilium umbræ ſint, ac ſi umbræ ſint perpetuæ, multo magis ſubſtantias illas fore perpetuas, quæ per uirtutem termino carentem motionis actum peragunt ſine termino. Nec eſt illis cõtrarium aliquid, à quo perimantur, ſicut & motui illarum qui circuitus eſt, nullus eſt motus contrarius.

Secunda ratio, quia ſtat per ſubſtantiam.
Cap. II.

ATque ita immortalem eſſe animam, per motum eius ratio ſuperior demonſtrauit. Idem quoque per ſtatum animæ demonſtratur. Quando animam nominamus, rationalium animarum genus intelligi uolumus. Nam irrationales uitas non animas propriè appellamus, ſed idola & ſimulachra animarum. Si eſſentia illa tertia (de qua tam multa diximus) licet per operationem moueatur, manet nihilominus per ſubſtantiam, ſequitur ut anima quæ eadem eſt quod eſſentia illa, per ſubſtantiam non mutetur. Quod autem tale eſt, eſſe deſinit nunquam.

Tertia ratio, quia hæret diuinis. Cap. III.

AC ſi duo quædam in infimo naturæ gradu locata, materia, ſcilicet, & quantitas, ſunt paſsiua, & duo alia in ſupremo ſunt actiua, Deus & angelus, anima & qualitas, quæ mediam inter paſsiua & actiua obtinent regionem, quomodo ſe habebunt? Sic profecto utraq; particeps paſsionis euadit. Sed qualitas quia patientibus inhęret, omnino per operationē & eſſentiam ſuſcipit paſsionem. Anima uerò, quę diſtat longius, & ſi in operandi facultate corporalem aliquam percipit paſsionem, in eſſentia tamen paſsionis eſt expers. Et ſicut corpus ex materia & quantitate paſsiuum inhærentem ſibi qualitatem reddit ſubiectam corruptioni, ita Deus & angelus actiui, animam ſibi proximam & à corpore ſegregatam, diuinitate ſua efficiunt immortalem.

Quarta ratio, quia materiæ dominatur. Cap. IIII.

SEd & in hoc maximè immortalitas eius apparet, quod oportet primam ipſam rerum materiam quæ mouetur & formatur ab anima, perpetuam eſſe. Naturā ars imitatur. Ars opera ſua hoc facit ordine, uidelicet in ſubiecta quadā materia, formas alias & alias imprimit, quarum nullam ſibi propriam habet materia. Nullam enim propriam uaſis alicuius formam habet lutum, ſed uarias uiciſsim capit à figulo, & fractis uaſis ſupereſt lutum, ex quo alia reparentur. Ergo & ipſa natura rerum artifex ſubiectam quandam ſibi materiā habet omnium expertem formarum, ad omnes ſuſcipiendas pariter præparatam, quia ſicut in gradu rerū ſummo eſt actus purus, nullius indigus, formarū omnium effector, ita in infimo eſſe aliquid debet, quod ſit pura potentia, omnium egena, & ipſa per ſe informis ſit formarum omnium ſuſceptiua. Sic uniuerſali artifici atq; naturæ ſubeſt uniuerſalis materia formarum quarumlibet indifferens ſuſceptaculum. Hæc prima uocatur materia, quæ elementorum aliorumq; corporum formis æquè ſubijcitur. Et modo hanc à ui naturali accipit, modo illam, neq; ullā natura ſua habet propriam. Non enim eſſent infima, ſi quam haberet perfectionem, & agendi facultatem ſibi ex forma propria naturalem, nec eſſet ad aliam formā formæ ſuæ repugnantē idonea. Nam ſi frigiditas materię propria naturalisq; ſit, quonā pacto calorem ſuſcipiet? & ſi humiditas, quomodo ſiccitatem? Animaduerte mutuam elementorum commutationem, ſi cupis latentem hanc materiam inuenire. Nam quando cernimus ubi prius terræ ſpecies fuit, ibi aquę poſtea ſpeciem apparere, dicere non poſſumus aquæ formā quę nuper aduenit, in terræ forma recipi, hæ namq; oppoſitæ quodammodo ſibi inuicē ſunt, quippe cum terra ſiccitatem, humiditatem aqua contineat. Non igitur forma terræ formā ſuſcipit aquæ, ſed accedente aquea ſpecie, abit in cahos. Forma autem aquę ſine ſubiecto eſſe nō poteſt, neq; nouum ſubiectum in aquæ generatione acceſsit. Eadem ergo materia quæ terrenæ formæ ſubiecta fuerat, aquæ iam ſubit formam. Atq; hæc eſt argumentatio qua Timæus Pythagoricus utitur. Item quādo Sol radijs ſuis mare percutiendo, aquam in fumos extenuat, & ex aqua generat aërem, aliquam certe aquei corporis portiunculam ex aquæ elemento detraxit. Quærimus ergo utrum portiunculā iſtam aquæ in nihilum primo redegerit, poſtea genuerit aërem, an ſeruauerit aquæ nonnihil? Si aquā in nihil omnino deduceret, ad malum eſſet naturæ intentio (quæ tamen eſt ſemper ad bonū, cum à ſumma Dei bonitate regatur) Atq; eſſe ipſum, quod ęterni Dei peculiare donum eſt, quandoq; ex rebus à ſequentibus poſt Deum cauſis ſubtraheretur, quod fieri non poteſt, cum Deus ſemper, quod ſemel dedit, ſuo conſeruet influxu, cui nullius agentis opponitur uiolentia. Nā res Deo inferiores quia non habent eſſe abſolutum omnino, ſed eſſe aliquod, & tale eſſe uel tale, ideo non habēt uim ad eſſe omnino auferendum, ſed eſſe hoc modo potius aut illo. Sequeretur etiā ut Sol nouum illū aërem generaret ex nihilo, ſi totam aquæ prioris portionem in nihilū conſumpſiſſet. Ex nihilo aūt aliquid facere agentia naturalia nequeūt. Facilius enim eſt ex qualibet re exiſtente aliquid facere, q̄ ex nihilo. Non poſſunt aūt ex quolibet ſemine rē quālibet generare, nunquā ex tritico pyra, ex milio ficus, ex hominis ſemine aquilā. Multo minus poterūt ex nihilo aliquid generare. Hac ratione monſtratur Solem non potuiſſe portionem illā

aquæ

aquæ marí detractam in nihilum uertere. Ergo in ea naturæ prioris aliquid reſtat. Quid illud? Aqua certè illa frigida erat & humida. Abſceſsit frigiditas, humiditas reſtat, ut placet Platonicis, quæ aëri & aquæ eſt communis. Si reſtat humiditas, reſtat & materia aliqua humiditati ſubiecta. Humiditas enim non eſt forma à corporibus ſeparata. Itaq; materia quæ prius ſub aquę frigore latuerat, iam ſub aëris calore eadem deliteſcit. Cum uerò ex aëre fit ignis, humiditatem quoq; amittit, & accipit ſiccitatem. Materia huiuſmodi quæ tantum extenuata rarefactione in formam ignis aſcendit, uicißim denſitate deſcendit, turgeſcit in aërem, poſtea denſatur in aquam, deniq; graueſcit in terram. Vides materiam unam omnes uicißim indui formas, dum & aſcendit rarefactione, & denſitate deſcendit. Quæ ideo una eſt, tum quia una uni ſufficit mundo, tum quia cum ſit informis, non habet quicquam per quod in ſe diſcerni poſsit in plura. Quod ſi uniuerſum in unũ formabile deſinit, conſentaneum eſt ab uno quoq; incipere formatore, totumq; illi ſubeſſe. Sed de hoc aliâs & diximus, & dicemus. Materia uerò hæc ideo nunquam corrumpitur, quia totius naturæ corporalis eſt fundamentum, quo diruto omnis mundi machina corruet. Neq; in partes diſſoluitur unquam quia non eſt per naturam ſuam ex partibus conſtituta. Partes enim per quantitatem fiunt, materia uerò quantitatem præcedit. Eſt enim quantitatis qualitatisq; ſubiectum: Subiectum uerò ſemper rem illam quæ in ipſo iacet, antecedat oportet. Neq; per acceſſum alicuius contrariæ qualitatis interimetur. Nulla quippe ipſi eſt contraria qualitas, quia æquè omnes ſuſcipit per naturam, atque nulla forma quæ indiget materiæ ſuſtentaculo ipſi repugnat. Sibi nanque met repugnaret, ſi ſuum deſtrueret fundamentum. Neque indiget materia alia quadam ſede, qua forte ſubtracta decidat in profundum. Ipſa enim eſt primum omnium ſuſtentaculum, ac ſiqua uiolentia illam deſtruat, aut eam deducet in nihilum, aut in aliquid aliud trãſmutabit. Primum fieri nequit. Nam quicquid agit aliquid, ex naturali appetitu perfectionis propriæ propagandæ inducitur ad agendum, ut aliud quiddam ſibi pro uiribus ſimile generet, quod in elementis, plantis, animalibus eſt perſpicuum, ubi apparet appetitum naturalem ad bonum, uidelicet ad uitam, ad eſſe, atq; ſimilia, non ad contraria dirigi, quia à ſummo bono (ut diximus) omnibus ſequentibus eſt inſertus. Vnde enim ſunt, inde mouentur, & illuc feruntur omnia. Igitur omnis omnium appetitio operatiò que à bono exoriens, tendit reflectiturq́ue in bonum. Quinetiam qui materiam funditus tolli è medio, nequit nouum opus ſuum alicubi ſtabilire, ceſſante formarum omnium generabilium fundamento. Ita & perderetur illa, & noui nihil generaretur, id enim quod denuo faciendum eſt, ſi eget materia, iam fieri non poterit, illa ſublata, ſi non eget materia, ab ea liberum eſt, quod eſt à materia liberũ, eamq; ſupereminet ab authore ſuo ſeorſum à materia procreatur. Itaque ipſius author dum ipſum agit, quoniam fabricat ipſum ab illa longè ſemotum nullam ex hoc illi uiolentiam infert, neque in ipſius generatione illam ullo modo mouet, qua non indiget opus conficiendum. Igitur quod nouam rem gignit, qualiſcunque ea ſit, ſiue materiæ indiga, ſiue aliena ab illa, materiam non perducit in nihilum. An forte in aliquid aliud commutabit, ita ut pars una ſuperſit materiæ, pars uerò perierit? Minime. Simplex enim illa eſt, quia neq; ex materia & forma componitur, cum ſit prima informiſq́ue potentia, neque certam quandam partium congeriem ad ſuam exiſtentiam exigit, cum naturali origine præcedat quantitatis dimẽſiones. Preterea ſi illa ita mutetur, ut expleta mutatione ſuperſit aliquid, quid iſtud erit? Materia ne? Si materia, nondum in aliud permutata uidetur, cum ſuperſit. Si quantitas, aut qualitas, abſurdum id quidem, quia non poſſunt hæc abſque illa manere. Si forma quædam ſuperſit materiam ſupereminens, quid opus erat materiam perdere ut forma hæc alieniſsima fieret, quæ nullo modo ex ea fit, & longè procul ab illa producitur? Imò uerò quia omnino aliud eſt materia, aliud forma ab ea ſemota, nihil per hoc materiæ reliquum eſt quod illa commutata forma ſemota reſtat. Sic igitur colligamus. Materia nequit ex eo quod eſt, aliter permutari, quam ſi uertatur in nihilum. In nihilum uerti aliquid natura non patitur. Materia ergo non interit. Multo minus interibit uis ipſa naturalis, quæ eſt materiæ domina. Domina illius eſt uis ea efficiens, quæ format ipſam. Hanc format uis ea quæ primum mouet. Fons motionis eſt anima rationalis, cui qualitates ad mouendam materiam ſeruiunt ut inſtrumenta. Atque omnis ani-

ma rationalis per naturam eſſentiæ tertiæ uniuerſæ materiæ præſidet. Sed de hoc alias. Materiam quidem producit unitq; Deus, firmat (ut Platonicis placet) & ordinat angelus, mouet formatq; anima immortalis. Vnitas Deus eſt, qui immortali materiæ dat unitates. Immortalis ordo eſt angelus qui immortali materiæ ordinem exhibet. Immortalis uita eſt anima, quæ mouendo immortali materiæ præbet uitam.

Quinta ratio, quia eſt à materia libera. *Cap. V.*

QVatuor naturalium rerum cauſæ à Phyſicis numerantur, efficiens, finis, materia, forma. Efficiẽs hominis cauſa eſt natura uniuerſalis & homo: Finis humana felicitas: Materia, corpus: Forma eſt anima. Quotiẽs aliquid per ſe eſſe dicitur, eſſe intelligitur ſine cauſa. Quotiens eſſe per aliud, eſſe per cauſam. Solus Deus ita per ſe exiſtit, ut per nullã ſit cauſam, quocirca omnino per ſe eſt, quia quatuor excludit à ſe genera cauſarũ. Corpus naturale omnino per aliud eſt, quia quatuor ſimul includit. Infra Deum nihil eſſe poteſt quod efficiẽte careat atq; fine. Quippe Deus unus effector eſt omnium, atq; finis, quare nihil præter Deum inuenietur, quod ita per ſe eſſe ſit dicendum ut efficientem cauſam finemq; non habeat. Non tamen omnia ſub Deo ita eſſe decet per aliud, ut ſint omnino per aliud. Nempe duo hæc, omnino per ſe, & omnino per aliud, interuallo à ſe inuicem diſtant longiſsimo, quare inter hæc aliquo utriſq; ſimiliore opus eſt medio. Cum enim omne agens ex ſua agat natura, neceſſe eſt opus proxime ab ipſo factum, quia ſtatim ex agentis natura depromitur, illi quam ſimillimum apparere. Ergo quod proximè, & principali (ut ita loquar) propoſito fit a Deo, Deo diſsimillimum non debet euadere. Sunt ergo inter Deum & corpus aliqua, quæ non omnino per aliud eſſe dicãtur. Talis apparet qualitas, quæ non per quatuor, ut corpus, cauſas ſit, ſed ex tribus ſolummodo pendet cauſis. Corpus materiã habet & formam, ut ſui cauſas, efficientem etiã atq; finem, qualitas formam non habet, ut formalem cauſam. Ipſa enim forma quædam eſt. Forma uerò nulla, quantũ eſt forma, formatur, efficitur tamen ab aliquo qualitas, & ad finem quendam ab agente dirigitur, atq; etiam à materia pendet. Vt cauſa ſiquidem ex prægnante materię aluo talis fœtus in lucem educitur, & cum ipſa extenditur atq; diuiditur, quapropter qualitas gradu uno ſuperat corpus, quod aliquo modo per ſe dicitur, cum non formetur ab alio. At cur non etiam eſſentia tertia, quæ qualitate ſublimior eſt uno ſaltem gradu ſuperet qualitatem, ſicut qualitas uno ſuperat certè. Sed quomodo? Non eo quod eſſentia efficiente careat aut fine, cum hoc Deo ſoli cõueniat. Non hoc etiam, quod eſſentia hæc formam ſui cauſam nõ habet, idem nanq; poſſidet qualitas. Solum ex eo reſtat ut ſuperet, quòd à materia non dependet, quod minime cõuenit qualitati. Ita oportet à quatuor oppoſitis in quatuor oppoſita per tria & duo gradatim procedere, ut ſicut ſuper quatuor corporis cauſas in tres cauſas qualitatis aſcendimus, ita ſuper tres cauſas qualitatis in duas eſſentię tertiæ cauſas aſcẽdamus. Quapropter eſſentia hæc ſolum efficientem & finalem habebit cauſam, formam uerò & materiam non habebit. Deniq; angelus uno hanc eſſentiam ſuperat, quoniam angelus neque à materia depẽdet, neque ad materiam inclinatur, cum à Deo proximè occupetur. Eſſentia tertia licet à materia non dependet, tamen à Deo facta longinquior, & propinqua materiæ, ad eam quodammodo inclinatur, ob quam inclinationem anima nuncupatur. Et licet inclinetur, non tamen ab ipſa dependet, quod multis rationibus demonſtrauimus. Prima eſt, quam aſsignauimus. Secunda eſt, quia ſi hæc eſſentia eſſet immerſa materiæ, nunquam emergeret in diuina, quæ ſunt à materia remotiſsima, atque ita non eſſet competens mundi nodus, quia non connecteret infima cum ſupremis. Tertia eſt, quia cum moueatur primò, neceſſario mouetur per ſe liberè in circuitum. Si per ſe mouetur, per ſe utique operatur. Si hoc eſt, etiam per ſeipſam, nullis addicta corporibus. Si mouetur liberè, non eſt alligata materiæ. Si uoluitur in circuitum, in ſeipſam ſe recipit, relicta materia. Quarta eſt, quia ſi materiæ dominatur mouendo illam primùm, atque formando materiæ non miſcetur. Per hæc apparet eſſentiam illam, quæ eſt animæ ſedes, quam etiam animarum pateram Plato nominat in Timæo, nullam habere originem à corporibus, atque etiam neque ex partibus quantitatis conſtitui Par-

tui partes ſiquidem huiuſmodi ſolis corporibus & qualitatibus inſunt, non autem formis a corpore ſeparatis. Nō igitur ob id anima diſsipabitur, quòd in partes aliquas diſſoluatur. Sanè nullam habet diſtātiam partium, quoniam in corpore non diuiditur, neq́ ex eo deficiet unquam, quod à ſuo aliquo ſuſtentaculo deſeratur, nullo quippe eget corporis fundamento eſſentia illa quæ per naturam ſuam eſt domina corporum, neque etiam per hoc interibit, quod contrariæ atq́ inter ſe pugnantes elementorum uires aliquādo eam turbent, hæ ſiquidem in materia pugnant. Anima uerò eſt à Deo ſuper materiā, ut eam non attingat elementorum procella, & iniquitas certantium qualitatum. Nunquam rurſus ex eo inquinabitur, quod alienam aliquam & naturæ ſuæ aduerſam quandoq́ ſuſcipiat qualitatem, quę noxiam ipſi inferat paſsionem. Primum nanq́ ſubiectum paſsioni expoſitum, materia eſt, per quam & quantitas ipſi immerſa, & qualitas quantitati cohærēs, exponitur paſsioni. Quocirca eſſentia illa quæ eſt à materia ſeparata, id eſt, potentia ſeparabilis nullam habet in ſeipſa potentiam, per quam alienum quicquam & hoſtile ſuſcipiat, unde paſsioni ſubijciatur.

Sexta ratio, quia eſt indiuidua.
Cap. VI.

PRæterea cū indiuiſibilis ſit, diuiſibiles & corporeas non ſuſcipit qualitates. Non enim quod diuiſibile eſt, tangit indiuiſibile. Nam ſi indiuiſibile tangi ab eo quòd diuiſibile eſt, dicatur, quæremus utrum res hæc diuiſibilis puncto quodam ſui ipſius tangat rem illam indiuiſibilem, an parte quadam ſui diuidua. Si primū admiſeris, tunc punctum eſt duntaxat quod rem illam tangit, atq́ ita non res hæc diuidua, ſed indiuiduum aliquid tangit rem illam indiuiſibilem. Sin autem dixeris quod parte quadam ſui diuidua tangit, tunc ita ratiocinamur. Si res hæc diuidua tangit illam quam tu indiuiduam uocas, per partem ſui aliquam diuiſibilem, neceſſe eſt & illam per partem ſui ſimiliter diuiſibilem tangi. Quomodo enim hæc illam tangit, niſi & illa tangatur? & quomodo per plures ſui partes tangit hæc illam, niſi illa quoque per partes ſui ipſius tāgatur? Siquidem quatenus hæc tangit, eatenus illa tangitur. Quapropter res illa quam tu indiuiſibilem āffirmabas, tunc primum eſſe cogitur diuiſibilis, quando à re aliqua diuiſibili tangi conceditur. Itaque eſſentia illa animæ indiuidua nunquam tangitur ab aliqua diuidua qualitate. Non tangitur inquam per rectam lineam, neque etiam per reflexam. Non per rectam, quia ipſa anima qualitatem ex aduerſo occurrentem non excipit. Non per reflexam, quia cum à corpore ſit exempta, feruentibus in corpore qualitatib. illarum impetu & furore non rapitur, ideoq́ à nulla corrumpitur. An forte ab aliqua indiuiſibili, quam facile ſuſceperit, corrumpetur? Minime. Suſceptio nanque indiuiſibilium qualitatum perficit illud quod ſuſcipit, non corrumpit. Quod patet per eas indiuiſibiles rerum imagines, quæ ab aqua, ſpeculis, anima, tum per ſenſum, tum per rationem ſuſcipiuntur. Propriè uerò non alia ratione hæc res agit in illam, niſi ut hæc illi ſuam formam exhibeat. Siquidem omnia propter ſuæ naturæ propagationem ducuntur ad operādum. Nulla uerò res corporea poteſt aut nititur formam ſui corporalem in animę eſſentia generare, quæ ita eſt à materia ſegregata, ut in ea nullum habeant formæ corporales ingreſſum. Sed nunquid Deus uel Angelus formam nouam inducunt in animam, per quam anima perturbetur? Nequaquam, quia ſi illi aliquam formam creant per ſe ſubſiſtentem, illam ſeorſum creant ab anima, non ergo per illius creationem anima perturbatur. Sin autem uim aliquam infundunt in animam, uis huiuſmodi benefica eſt, cum ab optimis cauſis uenerit animæ ipſius conſeruatricibus, ergo per ipſam non interit anima, ſed ſeruatur.

Septima ratio, quia eſſe ſuum habet in ſua eſſentia. Cap. VII.

ALiud eſſentiam uocamus, aliud eſſe. Eſſentiam quidem dicimus rationem rei, quæ definitione comprehenditur. Eſſe uerò actum ipſius eſſentiæ, & quandam eius in rerũ natura præſentiam. Exemplum accipe de Crinita, eſſentia Crinitę eſt ratio hęc ipſius & definitio, utputa uapor ſiccus in aëre ſummo accenſus ab igni perq; aërem ordine circuiens. Quæ quidem definitio hodie uera eſt, etiam ſi nuſquam hodie Crinita effulgeat. Eſſe uerò crinitæ huiuſmodi quiddam dicitur ut uidelicet talis illa natura crinitæ, quæ per definitionem quotidie deſignatur, iam nunc alicubi luceat. Eſſe hoc abſq; certo loco & tempore non fit. Non aliter enim fit illa eſſentia præſens, quã hîc uel ibi, hac hora uel illa. Igitur eſſe naturalium rerum certo loco eget & tempore, eſſentia ijs non indiget. Vera enim eſt crinitæ ratio illa, etiam ſi ad præſens crinita nuſquã caleat. Imò ſi definitio illa certum includeret tempus & locum, puta hodie hîc, aut cras ibi, in eadem utiq; hora, eademq; aëris plaga, in qua una crinita exiſtit, cunctæ ſimul eſſent crinitæ. In ſingulis enim crinitis ineſt cõmunis crinitæ eſſentia & ratio eadem. Quòd ſi ratio hæc certo ſit loco, temporiq́ue adſtricta, ad eoſdem terminos loci & temporis crinitæ omnes adſtringerentur, quemadmodum rationalis potentia cum in definitione hominis includatur, ſingulis hominibus conuenit. Eſſentia itaq; & eſſe naturalium rerum hoc inter ſe differunt, quod eſſe certo loco temporiq́ue adſtringitur, eſſentia uerò quãtum in ſe eſt, ad omne tempus fermè, omnemq́ue locum æquè ſe habet. Siquidem humanitas ipſa non minus ſeculis alijs quàm noſtris, aut in Oriente minus quàm Occidente poteſt conſiſtere. Plato uerò & Socrates hoc aut illo, ut ſint & uiuant, loco egent & tempore. In ipſa humanitate eſſentia deſignatur, in ſingulis iſtis hominibus eſſe cõſpicitur. Igitur eſſentia à ſingulis temporis & loci limitibus eſt excluſa. Quapropter ad ſui conſeruationem per ſui naturam, nullo indiget loco, neq; terminos habet temporis, quibus aliquando excedatur, quandoquidem ab huiuſmodi terminis eſt exempta. Vbique ergo uiget, & ſemper. Eſſentia igitur omnis ſecundum ſeipſam dicitur immortalis. Talis autem eſt per naturam ſuam formæ cuiuſq; eſſentia. Verum cum omniũ author formarum gignit eſſentias, atq; illas in eſſe producit, alias ad tale eſſe determinat ut exiſtant in corpore, unde eſſe talis eſſentiæ ſiue formæ talis, ad corporales conditiones ab agente contrahitur. Quandò eſſe ad corpus contrahitur, ijſdem quoque eſſentia limitibus coarctatur. Conditiones naturalium corporum ſunt, ut locum impleant, & tempore mouẽtur. Idcirco forma illa quæ per ſe ſuper certum tempus locumq; fuiſſet, tempus iam proprium ſubit & locũ. Quia tempus ſubit, ideo incipit paulatim, mutatur, & deſinit. Quia locum, ideo dum corpus ipſum in quo illa iacet, contrarias quotidie ſuſcipit qualitates, illa quoque qualitatum huiuſmodi tempeſtate turbatur, fitq́ue mortalis. Tales ſunt formæ qualitateſq́ue corporum. Alias autem formarum eſſentias author ille ita in eſſe producit, ut ipſum ſuum eſſe non in alia quadam re aut materia ſortiantur, ſed in ſeipſis contineant. Tales ſunt formæ omnes à materiæ commercio alienæ. Eſſe nãque ſuum in ſeipſis habent, non in materia. Quicquid autem ab aliquo capitur, pro captu eius quod capit, accipi ſolet, atque ad eius trahi proprietatem. Eſſentia uerò quælibet per ſe immortalis eſt. Ergo eſſe quòd ab ipſa eſſentia capitur, quoniam à re immortali per modum capitur immortalem, efficitur immortale. Quapropter forma quæ eſt à materiæ ſocietate ſeiuncta, undique, id eſt, tam ſecundum eſſe ſuum quàm ſecundum ſuam eſſentiam eſt immortalis. Talis eſt eſſentia tertia rationalium fons animarum.

Octaua ratio, quia eſſe proprium habet, & nunquam à ſua forma diſcedit. Cap. VIII.

GEneratio & corruptio ita ſibi inuicem opponuntur, ut ad cõtradictoria tendãt, & generatio uia quædam ſit ad eſſe, corruptio uia ſit ad non eſſe. Vnumquodq; aũt ex eo tendit ad eſſe, quod certam quãdam accipit formã. Ad nõ eſſe uerò ex eo, quod formã ſuã amittere cogitur. In artibus nullũ opus tale eſt propter materiam, ſed propter formam. Aeneus equus aut homo non propter æris materiam talis dicitur

dicitur, quippe cũ æs ad omnium animaliũ figuras ſuſcipiendas æquè ſit præparatũ, ſed propter equi aut hominis formã quandã ſimilitudinemq; ab artifice profectã. Hæc pars æris æquus dicitur, illa homo. In natura ſimiliter materia quidẽ nõ illud eſt per quod Plato eſt homo, aut ficus eſt arbor. Eadem quippe mundi prima materia hominibus, brutis, arboribus eſt cõmunis, ac multa ante Platonẽm ſecula, multa etiã poſt Platonẽ, materia illa eadem extat, Plato uerò nequaquam. Igitur non propter materiã Plato humanã habet ſpeciẽ, ſed propter complexionẽ corporis talem, atq; animã, quę formæ dicuntur. Similiter de alijs iudicandũ, ac ſummatim cõcludendũ, quodlibet à forma habere propriũ ſuum eſſe, naturam, & ſpeciem ab alijs differentem. Quapropter quicquid eſſe deſinit, ipſum eſſe ſuum amittit, ex eo quòd à forma propria ſeparatur, ſicut eſſe antea cœperat quando formam propriam fuerat conſecutum. Ideo res ex materia formaq; compoſita, puta ignis ex mole ſua & naturali caliditate compoſitus, interit quãdo a ſua forma ſeiungitur. Poteſt autem frigus aquæ uel terræ ſe materiæ ignis inſinuare, atq; inde naturalẽ caliditatem ignis formã expellere, qua expulſa, deſinit eſſe ignis. Sic ignis ille ex materia & tali quadam caliditate compoſitus, eſſe amittit, quando ſuam amittit caliditatẽ, ſuam inquam ſubſtantialem formam cum eius proprietatibus, quam nunc (quoniam manifeſtum nomen habet) caliditatem diſputandi cauſa nominamus, caliditas aũt ipſa quando eſſe ſuũ amittit cum ſit forma, & à forma ſit eſſe. Quando uidelicet ex materia illa depellitur. In rebus enim compoſitis naturaliter eſſe tribuitur toti, non partibus. Nempe eſſe ignis ipſius, cõpoſiti eſt proprie, non materię ſolius, neq; caloris. Nam cum calor in ignis generatione ab agente naturali ex materiæ ſemine eductus fuit, ea conditione fuit per omnem materiã ignis extenſus, ut inde omnino penderet, neq; eſſe propriũ ſibi calor haberet, ſed per ipſum commune eſſe totius ignis, calor quoq; eſſe diceretur. Eſſe autem illud commune tunc ceſſat, quando duæ illæ partes à ſe inuicem diſiunguntur. Quando eſſe commune ceſſat, perit & forma quæ per eſſe commune uigebat. Materia uerò non perit, quoniam ſubito aliam ſuſcipit formam, per quam exiſtat, ita ut dum certum amittit calorem, eſſe igneum amittat. Dum certam quandam frigiditatem accipit, uel humiditatem, eſſe capiat terreum aut aqueum. Conclude, rem compoſitam, ut ignẽ & aquã, tunc interire, quando a ſua forma ſeiungitur, formam uerò illã perdi quãdo à formantis lege diſcedit. Sol qui genuit ignem, ignis formator extitit. Is ea lege calorem ex fomite materiæ illius eduxit, ut in ea materia iacens ſub eſſe compoſiti totius contineretur. Hanc legem tranſgreditur, quando ex illa abit materia. Abit, quando fugatur à frigore. Quod ergo neq; à ſua forma neq; à formantis lege diſcedit, quonam pacto interit, cum eſſe cuiuſque à forma procedat, & formantis lege ſeruetur? Anima uerò propter tertiæ illius eſſentiæ proprietatem mera quædam forma eſt, non compoſita ex materia & forma, neq; recubans in materia. Ideo in ſeipſa permanens, quicquid in ſe eſt, nihil eſt aliud præter formam. Ipſa igitur ſua eſſentia non formatur per aliud quicquam, ſed ſuijpſius eſt forma, id eſt, ipſamet forma eſt. Nihil eſt autem quod per ſe à ſua eſſentia ſeparetur, quia nihil à ſeipſo diſcedit. Omnia ſiquidem naturali inſtinctu nixuq́ue perpetuo ſeipſa ſeruant pro uiribus, ſibiq́ue inhærẽt. Igitur anima ſi nunquam à ſe diſiungitur & ipſa ſui forma eſt, nunquam à ſua forma diſiungitur. Itaque nunquam deſinit eſſe, cum eſſe à forma ſemper hauriatur. Sua quidem ſponte à ſe non ſeparatur, ut diximus. Sed neque etiam ab extrinſeca uiolentia cogitur, ut à ſeipſa ſecedat, quoniam quicquid extrinſecus accipit, ſuo quodam accipit modo. Ipſa planè ſpiritalis eſt, atque à loco & tempore abſoluta, ergo ſpiritali modo & abſolutè accipit omnia. Spiritalia uerò & abſoluta quando ab aliquo capiuntur, nequaquam interimunt. Spiritalis namq; ſuſceptio cum fit in corporibus, corpora ipſa licet ſibi diſsimilia non corrumpit, ut ſimulachrorum ſuſceptio in aqua & ſpeculo. Multo ergo minus corrumpet rem ſpiritalem ſibi perſimilem. Præterea cum abſolutum illud quod ab animæ eſſentia ſuſcipi fingebatur, æternum ſit, cur ſuſceptaculum ſuum interimat? An ut ex illius materia ſeipſum alat? Non, cùm alimento non egeat illud quod eſt æternum. An ut ſeipſum propaget, generetq; ex illius materia ſibi ſimile aliquid? nequaquam. Non enim eget propagatione, quod ſemper idem manet, neque etiam poteſt ex re corruptibili perpetuam generare. Non ergo corrumpit quicquam, ut perpetuum aliquid ſibi ſimile generet. Nullo itaque modo poteſt quicquam

quicquam animæ eſſentia capere à quo perdatur. Meritò non poteſt capere omnino noxium quicquam, cum materia careat, quæ primum & proprium paſſionū talium dicitur receptaculum. Imò uerò ſi iſta eſſentia ſui ipſius eſt forma, inter eam & formam ſuam nihil unquam intercidet. Nam ſi quid medium aliquando inter ipſam & formam ſuā caderet, fieret profectò illud ipſius formæ propinquius, quàm ipſa eius eſſentia. Eſſentia uerò ipſa eſt ipſamet eius forma. Ita fieret ipſi aliquid propinquius, quam ipſa ſibi, quod eſt omnium abſurdiſsimum. Quapropter nihil ſe inter eam eiuſue formam inſerit medium. Si ita eſt, illa à ſui forma nullo interueniente diſiungitur. Sed neq; etiam ſponte ſeiūgitur ſua, quare nullo modo à ſeipſa ſuiq; forma diſcedit. Neque etiam à formantis diſcedit lege. Ea ſiquidem lege creata eſt, ut in ſeipſa conſiſteret. Semper autem ita permanet. Ex eo enim ſtatu à nullo deijcitur. Non à ſeipſa, nam res quæque ſpeciem & dignitatem ſuam pro uiribus ſibi conſeruat. Non à ſuperioribus cauſis, quia illę qua lege eam produxerunt, in eadem & continent. Non ab inferioribus. Superius enim ab inferiori non uincitur. Quamobrem anima, quia mera forma eſt, ideoq; neq; à ſui forma, neq; à formantis lege diſcedit, permanet proculdubio immortalis.

Nona ratio, quia ſibi per ſe conuenit eſſe. Cap. IX.

QVod alicui per ſe conuenit, nūquam ſeparatur ab ipſo. Rotunditas ſuapte natura circulo ineſt, atque ideo nullus unquam ſine rotunditate eſt circulus. Ligno autem quandoq; rotunditas ineſt, non quia lignum eſt (omne enim lignū alioqui rotundum eſſet) ſed quia ab artifice figuram accipit circularem, quam rotunditas comitatur, ideo tunc rotunditatem capere cogitur. Deſinit aliquando lignum eſſe rotundum, cum primum eſſe deſinit circulare, deinde reſtat lignum, ſed nō rotundum. Figura uerò circularis ita neceſſario rotunda eſt, ut ſi deſierit eſſe rotunda, eſſe etiam deſinat circularis. Similiter calor igni per ſe conuenit, humor aquę, Soli lumē. Non aliter & formæ eſſe per ſe conuenit. Nam quicquid aliquid eſt in aliqua ſpecie, id certe quod eſt à propria quadam forma ſortitur ad talem ſpeciem conducente. Quoniā igitur eſſe proprium cuiq; per formam propriam competit, ſequitur ut eſſe cōmuniter & ſimpliciter per genus ipſum formæ conueniat. Vnde oportet ipſam formam fontem dici eſſendi, & per ſe eſſe. Quod ſi per aliud eſſe dicatur ab aliquo, interrogabimus utrū illud per quod forma dicitur eſſe, naturam formæ habeat, an materiæ non materiæ, quia uidemus in compoſitis ſingulis eſſe cuiuſq; proprium, non ſequi materiam. Ergo neq; in hac ipſa forma per quam res compoſitæ ſunt, illud per quod ipſa eſt, uim habet materiæ, ergo formæ. Ita quæſtio redit in idem. Vtrum forma illa alia per quam forma eſt, per ſeipſam ſit, an per aliud quippiam? Si per ſe, tunc conſtat formam fontem eſſendi dici debere. Sin per aliud, tunc quæremus ut antè, atque in infinitum erit progreſsio. Quapropter formæ per ſe conuenit eſſe. At enim formarum conditor ad certum operis mundani finem integritatemq́ue, formas ea diſtinctione producit in eſſe, ut ſingulas naturaliter ad certum eſſe determinet, & alias quidem ad eſſe in corpore, alias ad eſſe in ſeipſis abſque materia. Forma impreſſa materiæ, non propriè eſt, neque proprium habet eſſe, ſed dicitur id, quo compoſitum ipſum eſt, & ipſa per commune eſſe totius exiſtit. Si eſſe formæ per ſe congruit, hæc certe forma quæ eſt in corpore, quia & ipſa forma eſt, id habet, ut & ipſi eſſe per ſe conueniat. At quomodò, cum à materia pendeat, & ſub eſſe totius compoſiti contineatur? Attende, eſſe per ſe conuenit illi, id eſt, per ſe ſequitur illā ſequitur inquam per ſe, id eſt, ſecundum naturam ſuam. Quid enim aliud per ſe ſignificat quàm per ſui naturam? Natura ſua talis eſt, qualē ſibi ſuus opifex aſsignauit. Opifex autem ſtatuit ut materiæ inhæreret. Hæc itaque natura, ſuæ eſt inhærere materiæ. Per hanc naturam eſſe eam ſequitur. Ergo eſſe eam ſequitur per ſe eam inquam, materiæ inhærentem, ita prius quodammodo illi competit materiæ infigi quàm exiſtere. Quare tamdiu exiſtit, quandiu hæret materiæ. Non hæret autem ſemper, quia materia omnibus parata formis, locum ſæpe dat formis contrarijs priores formas inde pellentibus. Non ergo exiſtit ſemper. Forma uerò illa quæ ita à conditore eſt ad eſſe determinata, ut in ſeipſa conſiſtat ſeorſum à corpore, etiam quia forma eſt, habet illud, ut eſſe ſibi per

ſibi per ſe conueniat, per ſe, inquam per naturā ſuam. Natura ipſi aſsignata eſt ſibi met ipſi hęrere. Igitur eſſe ſuum eam ſequitur quantum ſibi hæret, id eſt, exiſtere ſuum eam ſequitur ex ſubiecto minime pullulantem. Et quotiens dicis eſſe per ſe ſequitur eam, to t.ens dicis, eſſe eam ſequitur ſibiipſi hęrentem. Nihil autem à ſeipſo diſcedit. Quid enim intercidit inter ſe & ipſum met, quod ſeparet ipſum à ſemetipſo? Si quatenus hæret ſibi, catenus eſt, quia hæret ſemper, eſt & ſemper. Talis quidem forma eſt anima. Eſt igitur immortalis. Sed poteſt aliquis huic rationi ſic obijcere, quòd quemadmodum ignis per ſe calet, calet ſemper dum eſt, non tamen eſt ſemper ex quo etiam non calet abſolutè ſemper, ita etiam animæ eſſentia quia propriè & uerè forma eſt in ſeipſa ſubſiſtens, ideo per ſe eſt, & quia per ſe eſt, ideo eſt & ſemper, ſcilicet dum eſt. Non tamen ſemper eſt. Ergo non eſt ſemper. Hæc obiectio duabus de cauſis ridicula iudicatur. Primò ſibimetipſi repugnat, quando ita contexitur. Forma illa per ſe eſt, ergo ſemper eſt, dum ſcilicet eſt, nō autem eſt ſemper. Quatuor enim hic orationes ſunt, quarum ſecunda illa quę dicit. Ergo ſemper eſt, poſteriori huic contradicit quæ infert. Non autem eſt ſemper. Deinde obiectio huiuſmodi abundat ſuperfluis, quando addit: dum ſcilicet eſt. Iſtud ſiquidem, dum eſt, non poteſt dici aliud eſt quàm primum illud ubi dicitur, ſemper eſt. Sic enim eſſet eadem in re geminum eſt, & geminum eſſe, neque exiſteret res una quædam, ſed duæ. Hinc ſequitur ut illud eſt quod ponitur quando additur, Dum ſcilicet eſt, ſit illud idem quod iam erat poſitum quando prius dicebatur. Eſt ſemper. Quæ ſunt eadem, eadem ſunt ratione tractanda. Idcirco ſi primum eſt, abſolutè profertur, ita ſecundum eſt, abſolutè proferri debet abſq; illa dictione, Dum ſcilicet eſt. Ergo dici oportet. Eſt, ſemper eſt, eſt non autem addendum, dum ſcilicet eſt. Vel ſi addis illi primo eſt, illud poſtea, Dum ſcilicet eſt, adde & huic ſecundo eſt, quod ſequitur poſt, dum ſcilicet eſt. Rurſus illud dum ſcilicet eſt, & huic tertio eſt, rurſus, dum ſcilicet eſt, atq; ita in infinitum, neq; uſquam reperies primam eſſendi radicem, per quā competat illi rei quod ſit, ſitq; ſemper. Quod autem radicem eſſendi non habet, nihil eſt omnino. Age iam ſiſte pedē. Forma illa ſeparata, qualis eſt anima, per ſe eſt, ergo eſt ſemper. Quin etiam ſi idem prorſus exiſteret eſſe atq; calere, quando ita cōponis, Ignis quia per ſe calet, calet ſemper, adderes protinus: Calere & eſſe idem eſt, ergo eſt, & ſemper. Nunc autem non potes eo modo concludere, quia non idem eſt eſſe, atq; calere, alioqui quodcūq; ſunt, calerent, & quicquid calere deſinit, deſineret eſſe quod nō accidit. Itaq; ignis ſemper dum eſt, calet, quia prius quodammodo eſt, & poſtea calet. Et quia eſſe eſt ante calere, & aliud quàm calere, ideo per aliquod medium uidetur calor eſſentiæ ignis ineſſe, ita ut primò ponatur ignis eſſentia, ſecundò eius eſſe, tertio loco calere. Imò uerò eſſentia ignis ſortitur eſſe per id quòd hæret materiæ. Prius enim quodammodo latet in materiæ ſinu, quàm edatur in lucem. Et ſicut latuit antequam exiſteret, ſic etiam hæret poſtea, ut non ceſſet exiſtere. Sortitur quoq; calere per id quod poſsidet eſſe. Quapropter calere deſinit, quando deſinit eſſe, deſinit eſſe, quando deſinit inhærere. Sed animæ eſſentia quoniā eſt forma ſoluta, eſſe ſortitur per ſemetipſam, & in ea ipſum eſſe eſt primus & proprius actus eſſentiæ, nec ullum uinculum eſt per quod eſſe cum eſſentia connectatur, quo ſoluto accidat diſſolutio. Ac licet tam calere quam eſſe per aliquam conditionem conueniat ignis eſſentiæ, animæ tamen eſſentiæ non conuenit eſſe per conditionem ullam, ſed abſolute. Idcirco licet ignis cum certa quadam conditione ſit & caleat ſemper, anima tamen ſemper eſt abſolute.

Decima ratio, quia per ſe, refertur ad Deum. *Cap.* X.

SI igitur tamen uideatur eſſe conditio cuius uirtute anima ſit ſemper, ea non eſt per reſpectū aliquem ad corpora quorū adiumēto nō eget, ſed reſpectum ad cauſam primam, unde deſcendit. Sed & reſpectus huiuſmodi quoniā per ipſam met animæ naturam cōpletur, nihil prohibet quin anima per ſe & abſolute & abſq; conditione ſemper. Quod quidē hac ratione inueſtigabimus, quoniā à prima rerū cauſa cūcta dependent, eatenus ſingula in ſuo eſſe permanent, quatenus ad primam cauſam referuntur. Reſpiciunt autem illam ut aliquam ipſius ſimilitudinem gerunt. Cauſa illa

actus puriſsimus eſt, ab omni materię proprietate alieniſsimus. Huic actui res inferiores non ex ſua materia, ſed ex forma potius (quæ actus quidam exiſtit) ſimiles iudicantur. Quo fit, ut per formam ſuam omnia primam reſpiciant cauſam. Quare quęcunque ex materia & forma compoſita ſunt, ut elementa, & mixta, non per ſe, neque per totam ſui naturam, ſed per partem illam ſui duntaxat quæ forma dicitur, cauſam primam reſpiciunt. Argumentare hunc in modum. Vt ad primum principium referuntur, ita ſunt, referuntur autem per aliud, ergo per aliud ſunt. Quæ ſunt per aliud, ſtabilia non ſunt, in ſeipſis enim relicta, in nihilum euaneſcunt. In ſe ergo ſunt nihil, quæ ſunt per aliud quicquid exiſtunt. Talia profectò ſunt naturalia corpora. Corporales uerò formæ quales? Certè ſimiles. Forma enim corporibus inſita, excellentiam quidē amiſit ſuam, & corporalis prorſus euaſit, ſiquidem omnes cōditiones corporis iam ſubiuit. Conditiones corporis duæ ſunt, ſecundum locum extenſio, & ſecundū tempus mutatio. Forma uerò immerſa corporibus, cum latitudine corporis dilatatur, & mutatur corpore permutato. Quoniam igitur facta eſt penitus corporalis priſtina excellentia deſtituta, per ſe quidem minimè eſt, ut diximus aliâs & eſſe nullum habet proprium, ſed ita cum materia copulatur, ut unum ſit eſſe totius. Si ergo per ſe non eſt. per ſe certè non agit. Ideo ſi referatur ad primam cauſam, per aliud aliquid referetur, per illud uidelicet, per quod eſt. Eſt autem per formam aliam ſublimiorem, à materia liberam, à qua etiam pendet in materiam continue, quemadmodum à uultu hominis imago in ſpeculum, per quam ad primā cauſam aſsiduè quoque refertur. Si ergo omnino per aliud eſt forma corporea, cum etiam ad primum principium per aliud referatur, quidnam eſt illud per quod tam corpus naturale quàm eius forma refertur ad primum? Sane eſt eſſentia illa tertia, quàm ſupra corporū qualitates iam pridem locauimus. Eſſentia uerò huiuſmodi eodem modo ad Deum refert corporum qualitates, quo eas efficit in materia. Efficit autem operatione ſua, operatio ſua eſt mobilis. Per agitationem igitur generat, per agitationem & refert. Itaque refert mirabiliter. Hinc ſequitur, ut naturalia corpora, eorumque formæ, quia per aliud perque motum referuntur in Deum, neque per ſe ſint, neque ſtabilia ſed uacillent prorſus, & pereant. Eſſentia uerò tertia quia ſuperſius eſt forma, imò ipſamet forma eſt, & forma à materia libera, idcirco per ſe refertur in Deum. Vt refertur, ita eſt. Ergo eſt etiam per ſeipſam. Refertur autem per eſſentiam ſuam, illa ſtabilis eſt. Quapropter ad ſtabilem Deum, per ſtabilem ſui ipſius eſſentiam relata, ſtabilis permanet. Nempe eſſentia hæc relationis ſuæ cauſa eſt, ratio perfectionis. Seipſam uerò nunquam deſerit, nunquam ergo deſinit ſeipſam referre, nunquam ſeipſam perficere referendo. Deus quidem ſemper exuberat, illa ſemper haurit. Igitur tum ex parte hauſti, tum haurientis, ſemper quidem eſſe ipſum bibit, ac permanet immortalis.

Vndecima ratio, quia non componitur ex aliqua potentia in quam poſsit reſolui. Cap. 11.

Sicut generatio fit per coniunctionem formæ cum materia, ita per ſeparationem formæ à materia fit corruptio. Vbi non eſt harū rerum coniunctio, non accidit ſeparatio. Talis autem compoſitio non eſt in anima. Sed rationē hanc latius proſequamur. In corruptione cuiuſque rei perditur ipſe rei actus, ſed poſt illū ſupereſt aliquid quod ſuberat illi actui, ueluti potentia aliqua ſuſceptiua, ne fiat corruptio in nihilum, ſicut non fit ex nihilo generatio. Res quidem ex forma materiaque compoſita, reſoluitur in materiam. Forma quoque illa quæ ex materiæ fomite educta fuerat, reducitur in materiæ fomitem. In anima uerò actus ipſius eſt ipſum ſuum eſſe. Eſſentia uerò & ſubſtantia eius eſt illa ipſa potentia quæ eſſendi actui ſubeſt. Non enim eſt in formis abſolutis fermè alia compoſitio, quàm ex eſſentia atque eſſe, aut ſimilis. Eſſentia locum materiæ & potentiæ tenet, eſſe uerò locum formæ & actus. Si corrumpitur anima, perditur eius eſſe omnino. Sed nunquid etiam eſſentia? nequaquam. Nulla enim res in nihil reſoluitur, quia res quæ uſque adeo eſt ſimplex, ut non aliter reſolui poſsit, quàm in nihilum, etiā talis eſt, ut ſit à Deo facta per creationem ex nihilo. Quæ autem talis eſt, ſoli authori ſuo ſubeſt Deo. Dei uerò influxus uitalis atque beneficus nihil interimit. Itaque ſi anima deſtruitur,

ſtruitur, licet amittat eſſe eius, tamen eſſentia remanet. Quod etiam inde conſtat, quòd quanto nobilior res eſt, tanto nobiliorem habet materiam, nobiliorem & formam. Animæ ſunt admodum præſtantiores corporibus. Igitur ſub illarum eſſe tanquam ſub forma & actu latet materia quædam & potentia, ſi qua latet, præſtantior quàm ſub forma, & ſub eſſe corporis cuiuſcunq;. Quod autem tenet in animabus primæ materiæ potentiæq; locum, ipſa earum eſſentia eſt. Itaq; eſſentia illarum eminentior eſt, quàm materia corporum. Materia corporum incorruptibilis eſt, ergo quid mirum ſi eſſe poteſt incorruptibilis illa? Quo fit ut ſi quando anima eſſe ſuum fingatur amittere, ſuperſit neceſſariò adhuc eſſentia atq; ſubſtantia. Hæc ſi ſupereſt, eſt certe. Si eſt adhuc, eſſe nondum eſt amiſſum. Ita anima ſi corrumpi dicatur, etiam poſt corruptionem neceſſariò ſupereſt. Imò etiam uiuit. Eſſe namq; animæ nihil aliud eſt quàm uiuere. Sed ne quis dicat ipſum animæ eſſe reſolui in eſſentiam, atq; eſſentiã ulterius non exiſtere, quia ſit abſque actu, quamuis potentia forte ſuperſit alicubi, meminiſſe oportet eſſentiam illam non poſſe in materiam potentiamúe materiæ redigi, quia neq; ex materia conſtat tanquam parte ſui, neq; ex materiæ potentia pullulat. Rurſus non poſſe reſolui in potẽtiam cauſæ alicuius agentis, niſi forte in Dei uirtutem, qui ſolus animam procreauit. Non autem ob id moritur animus, quod in primam uitam reſoluitur. Moreretur autem, ſi reductus in Deũ deſineret eſſe animus. Atqui ſicut figura ceræ à ſigillo impreſſa, quando ſigillo penitus adæquatur, non deſtruitur, ſed in ſpeciem ſuam redintegratur, ſic eſſentia animi ſi quando ideæ per quam Deus eam in certa eſſendi ſpecie diſpoſuerat, admouetur, in eſſe priſtino confirmatur. Maximè enim ſequẽs actus roboratur à primo. Nam quomodo Deus eſſe poteſt terminus in quem corruptio tendat, cum ſit efficiens terminus, unde & à quo omnis creatio generatioq; deducitur? aut quo pacto Deus qui actus eſt purus, naſcente anima ad animæ ipſius compoſitionem concurrit? Ita, ut quemadmodum ex materiæ potentia & actu potentiæ addito, forma fit corporalis, & in eam potentiam deniq; actus formæ reſoluitur, ſic ex Dei potentia quadam & adiecto quodã actu, fiat animus, qui tandem in Dei potentiam quaſi materiam reſoluatur. Non enim gerit unquam materiæ uicem, qui primus eſt actus. Aſſeret aliquis eſſentiam animæ, neq; in materiã, neq; in Deum reſolui, ſed ipſam ſe ſtatim in ſe recipere, eſſe priore ſublato. Verum ſicut materia corporalis abſque actu corporali eſſe nequit, ita neque ſpiritalis ſeorſum à ſpiritali. Quapropter eſſentia quæ eſt materia ſpiritalium, & ad eſſe ſpiritale quaſi actũ aliquem comparatur, nunquam ſegregatur ab eſſe, ab eſſe inquam ſpiritali. Niſi forte quis dicat eſſentiam animæ, dum eſſe aliud exuit, aliud indui, ac tales in eſſe ſpiritali uices hanc eſſentiam uariare, quales in formis ſuis materia uariat. Abſurdum id quidem dictu, tum quia eſſentia ſpiritalium ſtabilior eſt quàm materia corporaliũ, tum quia eſſentia animæ cum propria ipſius animæ ratio ſit, nõ eſſe aliud omnino & aliud reſpicit pariter, ſed eſſe ſolummodo animale, ſecundum certam uidelicet animæ ſpeciem. Materia quidem cõmunis abſq; hoc actu uel illo eſſe poteſt, materia uerò propria abſq; proprio actu nequaquam. Quapropter eſſentia animæ quæ in tali ſpecie animarum eſt, nunquam actum ſpeciei alterius animarum ſuſcipiet, neque migrabit rurſus eſſentia in eadem ſpecie de animo hoc in illum, ne mobilis æquè ſit ac materia corporalium. Imo ſi materia cœli eadem forma contenta eſt ſemper, ut placet quamplurimis, quid mirum materiam animi ſpiritalem eodem eſſendi actũ ſemper eſſe contentam? Ea eſſentia uita eſt, hoc eſſe uiuere. Semper itaq; uiuit.

Duodecima ratio, quia non habet in ſe potentiam ad non eſſe. Cap. XII.

NVlla res corrumpitur unquam niſi habeat in ſe potentiam ad non eſſe. Si enim nequiret non eſſe, nunquam eſſe deſineret. Anima nullam habet talem potentiam, quoniam anima nihil aliud eſt apud Platonicos, niſi forma ſimplex per ſe ſubſiſtens, in eſſentia quidem ſua perfecta & integra, ad ſpeciẽ quoq; animalis efficiendam conducens. Actus quidem exiſtendi ibi eſt, in ipſa ſcilicet forma integra & perfecta. Siquidem per formæ integritatem eſt unumquodq;. Igitur proprium ſubiectũ ipſius eſſe ibi, eſt ſua forma atq; eſſentia. Vbi aũt erit potentia ad nõ eſſe? quod eſt ipſius

eſſe oppoſitum? Nunquid in ipſo eſſe? At quomodo unum repugnans uim habet ad repugnans alterũ capiendum? An in ipſa eſſentia? Neq; hic quidem. Nam ſi eſſentia ex eo quod ſimplex & integra forma eſt propriũ eſt ipſius eſſe ſubiectũ, quomodo habet potentiã ad non eſſe, quod dicitur eſſe ipſius oppoſitũ? Quo enim pacto propria ſubſtantia ignis, quæ proprium caloris talis ſubiectum eſt, habet ad frigus ſuſcipiendum potentiam aliquam? per quam & frigus accipiat & maneat ignis? Atqui in ijs ipſis ſubſtantijs corporalibus mortalibusq; non eſt potentia ad non eſſe, quantũ ſunt in ſpecie ſua completæ ſubſtantiæ, formaq; præditæ (ſecundum hoc enim exiſtunt) Sed quantũ illis ſubeſt materia prima, quæ nunquã ſub tali aliqua forma quieſcit. Hæc uerò abeſt ab anima. Nuſquam igitur potentia ad non eſſe in anima reperitur. Eſt igitur immortalis. Sed hãc rationem planius exponamus. In rebus ijs quæ ex forma & materia componuntur, id accidit, ut materia opus ipſum quodammodo antecedat. Quis enim dubitet quin materia prius quodammodo ſit quam formetur? Accipio materiam hanc operi faciundo quodammodo præcedentem, atq; interrogo, utrũ opus illud ex natura huius materiæ fore neceſſariũ ſit? an impoſsibile? an forte poſsibile? Non neceſſarium, quia ſic materiæ uis ſtatim per ſeipſam operi neceſsitatem daret, neq; præſtantiore aliquo egeret formante, nunc uerò indiget, quia quod eſt informe, formare ſe nequit. Igitur quantũ ad materiã attinet, futurum opus non eſt neceſſarium. Nunquid impoſsibile? Neq; hoc quidẽ. Sic enim eſſet materia adeò ad opus illud inepta, ut nunquam ad illius formam atq; effectũ perduceretur. Si quantum ad materiam ſpectat, opus agendum neq; neceſſariũ eſt, neque etiam impoſsibile, reſtat ut ſit poſsibile. Hoc enim inter duo iſta eſt medium, poſsibile, inquam, eſſe, atq; non eſſe. Nam ſi ex natura materiæ foret poſsibile eſſe ſolum, foret abſq; dubio neceſſariũ. Sin ex natura eiuſdem foret ſolum poſsibile non eſſe, foret et impoſsibile. Quapropter cum ex natura materiæ opus ipſum poſsibile ſit eſſe pariter & non eſſe, conſtat quod in ipſa materia quantum ad faciendũ opus eſt potentia ad eſſe pariter atq; non eſſe. Cũ uerò ſimplex materia ſit, ex naturis pluribus non compoſita, eadẽ natura materiæ eſt potentia ad eſſe atq; non eſſe, quoniam eſt indifferens ad utrũq;, neq; ex ſe ad alterutrum terminatur. Superiori ergo agente indiget, quod eam formando ad eſſe determinet. Accipit ab illo formã leonis, unde fit leo, & materia iſta leonis, quæ antè habebat in ſe potentiam ad eſſe leonem, atq; non eſſe, tam nunc ad eſſe leonem determinatur. Sed nunquid adhuc reſtat in materia prima eadem illa indifferens ad utrunq; potentia? Si non reſtaret, ceſſaret protinus natura materiæ, neq; quicquã ex materia fieret & conſtaret, ſi ſtatim cum fit aliquid, materia prima natura priuatur ſua peritq;. Ergo cum reſtet leone iam genito, potentia eadem illa ſecundum ſpeciem in materia non propinqua leoni, ſecundaq;, ſed prima potentia, inquam, ad eſſe pariter, atq; non eſſe. Id accidit, ut quemadmodum per illam potentiam eſſe leo quandoq; cœpit, cum prius nõ fuiſſet, ita per eandem eſſe quandoq; deſinat, poſtquã fuit. Quoniam potentia ad extremum utrunq; indifferens, uel ad neutrum uertitur, uel æquè atq; uiciſsim uertitur ad utrunq;, & ſicut ad eſſe ex non eſſe conuerſa eſt, ita uiciſsim ab eſſe uertitur in non eſſe. Atq; hinc ſequitur rerum corruptio corporalium. Verum rationalis anima cum ſit forma ſimplex, unde motus exoritur in compoſitis, nõ poteſt ex aliqua materia præcedente & ſubſequente forma facta fuiſſe, & cum ſit forma in ſe ſubſiſtens, non innixa materiæ, quia & ſupra & infra materiam progreditur iudicando, nõ eſt compoſita ex aliqua potentia materiæ, uelut animæ inchoatione, & actu potentiæ addito, uelut ipſius animæ perfectione? Neq; igitur ex materia conſtat, neq; extat. Si talis eſt, ex nihilo proceſsit in lucem. Eius ergo ſolus Deus eſt author, ut aliâs oſtendemus. Atqui hæc niſi potuiſſet fieri, nunquam profectò facta fuiſſet. Quapropter præceſsit animam noſtram naſcendi potentia. Vbi nam erat illa potentia? Non in anima, quæ nondum erat. Non in parte animæ, quæ eſt ſimplex, & tota ſimul efficitur, non per partes. Non in materia aliqua, quoniam anima à materia non dependet. Non in nihilo, non enim potentia ipſa eſſendi fundatur in nihilo. Nam quo pacto alterum oppoſitum ſit oppoſiti & cõtradictorij alterius fundamentum? Eſſe uero & non eſſe contradictoria ſunt. Reſtat ut illa potentia in ſolo animæ authore fundetur Deo. Igitur potentia eſſendi per quam anima ad eſſe producitur, ipſe ſolus immortalis ſtabiliſq; eſt Deus. Potentiæ uerò ſecundum congruentiam

reſpondet actus. Actus ergo illi potentiæ diuinæ reſpondens eſt ſtabilis per eſſentiam. Talis actus eſt anima. Et quemadmodum in Deo eadem potentia eſt, per quam & Deus poteſt facere animã, & anima fieri, ſic in anima idem actus eſt, id eſt, nixus idem, per quem & anima ſubſiſtit in natura ſua, & Deus eam ſiſtit in ipſa. Quo fit, ut non minori deſiderio Deus animam in natura animæ ſiſtat, quàm ſubſtat anima in eadem. Quę cum ſoli ſubijciatur Deo, ſi perimenda eſt ab aliquo, ab illo eſt perimenda. Ab illo uerò non poteſt. Quomodo enim cauſa alicuius effectrix & conſeruatrix, erit quoq; corruptrix eiuſdem? Aut quo pacto ipſum bonum cuiquam pernicioſum eſt? Aut prima uita & infinita uita eſt alicui mortis origo? Dicet aliquis: Non perimit Deus animam, uim nouam aliquam inferendo, ſed uim antè illi tributam auferendo, id eſt, ſubtrahendo influxum ſuum, per quem anima uixerat, ſicut qui intuitu imaginem ſuam creat in ſpeculo, ſubtrahendo uultum deſinit imaginem procreare. Sed contingere hoc ibi non poteſt, ut paulo antè oſtendimus. Rurſus, ſi Deus nunc infundit animæ uitã, poſtea non infundit, mutatio ibi prouenit ab infundendo in non infundendum. Quæro, utrũ anima deſinat haurire uitam, an Deus infundere? Non deſinit anima haurire, quippe infuſio uitæ in eſſentiam animæ fit, quoniam uita eſt primus actus eſſentiæ, cum primum acceperit eſſe. Animæ eſſentia eſt immobilis, quoniam à ſtabili Deo ſine medio pendet, quia ſtando & quieſcendo perficitur: turbatur motu, attingit ſtabilia, regit caduca, ſiſtit mobilia, colligit diſsipata, conciliat repugnantia. Nec eſt in ea potentia illa ad eſſe pariter atque non eſſe, qualis eſt in corporibus, quæ eſt totius mutationis initiũ. Non igitur ceſſat animæ eſſentia unquam uitæ actum accipere, non ceſſat Deus eundem infundere. Solis namq; illis ſignificauit Deus ſe uim ſuam aliquando infundere ceſſaturum, quibus ab origine inſeruit procliuitatem illam ad non eſſendum. Pręterea Deus naturę inſtitutor, nunquam rei quicquam ſubtrahit, quod rei illius eſt proprium. Propria animæ uita eſt, uita inquam perpetua, quia quantum rationalis eſt, etiam abſq; diſciplina & uſu per ſolam eius naturæ uirtutem quotidiè in ſe parit ſpecies abſolutas, per quas proximè ad ęternas itur ideas. Si naturale eſt animo rationali aſcendere ad ideas, naturale eſt ipſi quieſcere in ideis, ut ſicut naturaliter illis uixit, ita naturaliter uiuat in illis, et qui operabatur ſecundum naturam aſsiduè ad perpetua, operetur quandoq; ſecundum naturam perpetuo in perpetuis. Et quia idea quæq; æterna uita eſt, qui ſecundum naturam ſuam ideam per ideæ modum poteſt conſequi, poteſt etiam per modum æternum uitam conſequi ſempiternam.

Decimatertia ratio. Quia eſſe à Deo accipit ſine medio. *Cap. XIII.*

QVanquam Plotinus & Proculus alijq; nonnulli Platonicorum animã fieri arbitrantur ab angelo, tamen Dionyſium Areopagitam, Origenem & Aureliũ Auguſtinum Platonicos excellentiſsimos ſequor libentius, qui animam putant à Deo unico procreari. Quod equidẽ hac ratione demonſtrari poſſe confido. Anima eſt forma ita ſimplex, atq; ita libera, ut neq; ex pluribus partibus cõponatur, neq; materiæ uiſceribus eruatur. Quando igitur fit, non poteſt ex rebus ullis prius exiſtentibus generari. Non enim ex rebus diuerſis procul antè poſitis, deinde coactis in unum conficitur, cum careat partibus. Neq; ex materiæ fomite prius informi, deinde formato, cum ſit ſupra materiam. Igitur fit ex nihilo. Ex nihilo autem aliquid facere, Dei ſolius eſt proprium. Nam ex ordine operum ordo cauſarum inueſtigatur, cauſis enim effectus accommodatur. Quare oportet effectus proprios in proprias cauſas reducamus, atq; id quod commune in omnibus effectibus proprijs reperitur, in cõmune omnium cauſam referamus. Ita cum omnibus in rebus præter proprias ſingularũ conditiones ipſum eſſe commune cunctis inueniatur, ſingularum conditionũ & qualitatum cauſas ſingulas afferre debemus, ipſius autem eſſe quod unum omnibus eſt commune, unam cauſam, omnibusq; communem. Omnibus communis cauſa unus ipſe eſt Deus. Igitur eſſendi re uera Deus eſt cauſa, eſſendi uerò hoc aut illud, hoc modo uel illo, aliæ quædam præter Deum ſunt cauſæ. Ita, ut ſis à Deo ſolo habes, ut ſis homo, etiã ab homine, ut calidus ſis, ab igne. Deus operibus eſſe dabit, aliæ cauſæ inter ſe diuerſæ, di-

uerſos eſſendi modos, & eos quidem uirtute Dei. Eſſe quidem illud quod poſt nihilũ ſequitur, eſſe dicitur abſolutum, ſtatim enim poſt nihil ſequitur eſſe ſimpliciter. Poſt eſſe ſimpliciter, ſequitur eſſe hoc aut illud, aut tale eſſe uel tale, puta hominem eſſe uel equum, album eſſe uel nigrum: nõ enim poteſt quicquã fieri hoc & illud & tale, niſi ſit prius quod hoc & illud & tale fiat. Quapropter eſſe tale & hoc & illud, haud e ueſtigio poſt nihilum ſequitur, ſed poſt eſſe ipſum ſimplex & abſolutũ. Cum igitur Dei propriũ ſit, eſſe ipſum commune & abſolutum cunctis tribuere, id uerò eſſe ante omnes eſſendi modos ſequatur poſt nihilum, ſolius Dei officium erit aliquid ex nihilo in eſſe producere. Vt primum quod datur omnibus, ipſum ſcilicet eſſe, à prima ſit cauſa, à ſequentibus cauſis munera ſecunda uel tertia. Profectò quod naturæ alicuius eſt particeps, non poteſt eam naturam producere abſolutam, quia cum id quod eſt tale aliquid ſecundũ participationem, neceſſariò ſequatur id quod eſt abſolutè tale, imo etiam ſit per illud, quicquid ipſum eſt, ſi hoc illud gigneret, certe quod eſt poſterius, rem ſeipſo priorem, atque etiam ſui ipſius cauſam gigneret, ubi gigneret & ſeipſum. Igitur Ariſton, quia non abſolutus homo fuit, ſed hic homo in tali materia conſtitutus, humanitatẽ ipſam non genuit abſolutam, ſed hominem hunc, Platonem ſcilicet, & in materia tali. Quoniã uerò quantum pertinet ad eſſendi naturã, quicquid ſub Deo eſt, eſſe ipſius eſt particeps, & eſſe nõ habet ſimpliciter, ſed tale eſſe uel tale; in quadam eſſentia ſpecieq; determinatum, ſequitur ut res nulla ſubiecta Deo, ipſum eſſe producat, ſed talem quendam eſſendi modum tali cuidam materiæ tribuat. Quo fit, ut ad opus ſuum priori ſemper egeat fundamẽto. Præterea tàm ars quàm natura quicquid agit, ex potentia quadam producit in actum. Sculptor ex lapide ita præparato ad ſtatuam, ut quodammodo habeat ſtatuam in potentia, ſtatuam actu fabricat, homo ex ſemine in cuius uirtute homo eſt, generat hominẽ. Materia illa ex qua ars & natura aliquid faciunt, interdum obediens multum & apta ad opus exiſtit, interdum ineptior, ita ut materiæ potentia aliâs minus, aliâs magis diſtet ab actu operis fabricandi. Parum diſtat aëris potentia ab ignis effectu, longè uerò ab hoc aquæ potentia. Facile itaq; eſt ex aëre, difficile ex aqua ignem accendere. Vnde apparet tanto potentiorem eſſe oportere eum qui agit, quanto longius interuallum eſt inter potentiam illam & actum à qua in quem opus ſuum eſt deducturus. Diſtantia uerò inter nihil & eſſe eſt infinita, tum quia in nihilo nulla eſt proportio ad eſſe, tum quia nulla diſtantia maior hac eſſe aut excogitari poteſt.

Diſtantiam uerò proportione & fine carentem ſola illa uis poteſt tranſcẽdere, quæ nullam habet ad alias uires proportionem, nec habet finem. Virtus huiuſmodi ſolus eſt Deus: omnia enim alia à Dei potentia exceduntur. Solus itaq; Deus aliquid ex nihilo in eſſe producit. Præterea res omnis præter ipſum Deum creatura dicitur à Theologis, & ex quatuor quibuſdam componitur neceſſariò.

Ideo Pythagorici non ſolum in corporibus, uerumetiam in ſpiritibus quodammodo ponunt quatuor elementa, quia utraq; conſtant ex eſſentia, eſſe, uirtute, & actione. Nempe aliud in eis eſſentia eſt, aliud eſſe. Eſt enim eſſe, actus eſſentiæ. Quòd ſi præter hunc actum non eſſet illic eſſentia cui talis actus hæreret, eſſet actus purus & infinitus, quia non circumſcriptus ab ullo. Hic autem ſolus eſt Deus. Rurſus eſſe ipſum ab omni eſſet participatione alterius abſolutum.

Omne uero tale unicum eſt in natura. Soli igitur Deo conuenit. Merito autem creatura non eſt ipſum eſſe ſuum, quia ipſe ſuus actus eſſe nequit, cum habeat in ſe potentiæ paſsiuæ nonnihil immixtum, quia ſubeſt Deo, potentia uerò opponitur actui. Quoniam uerò operatio differt ab eſſentia magis quam eſſe ipſum, prius enim eſt eſſentia quàm operetur, ideo ubi eſt eſſentiæ & ipſius eſſe diſtinctio, multo magis eſt diſtincta operatio ab eſſentia. Operatio quidem ita eſt uirtutis eſſentialis actus, ſicut eſſe eſt actus eſſentiæ. Quia uerò creata eſſentia nõ eſt ſuus actus, ideo nec eſt operatio ſua, alioquin operatio talis eſſet per ſe ſubſiſtens ab omni participãtis limite penitus abſoluta. Quod tale eſt, unicum diximus, & infinitum exiſtere. Sed nũquid operatio differt ab eſſe, ſicut ab eſſentia differre monſtratur? Proculdubio. Duplex enim eſt operatio, una fluit extra operantẽ, ut calefactio, altera manet intus, ut cognitio & uolũtas. Quę effluit ſine cõtrouerſia diſtat ab eſſe, quod à re ipſa non effluit, quæ manet, ob id etiã diſcrepat, quia

quia eſſe creaturæ certa quadam rerum ſpecie clauditur. Operatio talis per genera multa uagatur. Imo uerò intelligentia ipſa atq; uoluntas per infinita. Illius enim obiectum eſt ipſum uerum, huius ipſum bonum. Verum autem & bonum ſaltem tàm late patent, quàm ipſum quod ens uocatur. Operatio uerò ab obiecto trahit ſpeciem, ergo operatio talis omnibus rerum omnium ſpeciebus induitur. Sed num differt operatio à uirtute & uirtus ab eſſentia atq; eſſe? Certè. Primò enim, quia actus potentiæ ſemper opponitur, operatio quæ eſt actus, à uirtute diſcrepat & eſſentia, quæ potentiæ quędam ſunt, & uirtus ab eſſe, quod eſt actus, & ab eſſentia, quia potentiæ per ſuos actus diſtinguuntur, cum propria potentia proprium reſpiciat actũ. Eſſentiæ actus eſt eſſe, uirtutis actus eſt operatio. Igitur tanto inter ſe diſtant eſſentia atq; uirtus, quanto eſſe diſtat & operatio. Quorſum hæc tam multa? ut intelligas operationem cuiuslibet creaturæ uirtuti hærere, uirtutem & eſſe eſſentiæ, ac nullam creaturam per ſubſtantiam proximè operari, ſed per uirtutem operatricem, quæ eſt qualitas ſiue accidens, cum à ſubſtantia undique diſtinguatur. Quotiens ergo aliquid operatur, qualitates quaſdam proxime generat, & eſſe dat quale habet ipſa, id eſt, inhærens alteri ſemper. Talia uerò præcedente indigent fundamento. Quæ fundamento indigent, ex nihilo non creantur. Ergo nulla creatura creat aliquid, nec iniuria. Operatio eñ eius & uirtus quia hærent alteri, & quicquid hæret, nõ reſtat liberum atq; integrum, ſed pro facultate ſuſcipientis accipitur, ſubiecti ſui limitibus finiuntur. Creatio uerò operatricem uirtutem exigit infinitam. Itaq; anima à ſolo creatur Deo. Sed forſitan putabit quiſpiam animam ita à Deo fieri, ut per angelum tanquam medium efficiatur, atq; Deus in ea creatione ſit opifex, angelus inſtrumentũ. Quæ quidem opinio ideo uidetur abſurda, quoniam inſtrumentum hanc habet naturam, ut ipſum ab alio motum moueat aliud, afficiat ſubiectum aliquod, formamq; principalis agentis traducat in ſubiectum per temporis interuallum. Creatio autem neque ſubiectum exigit, neq; fit motu uel tempore. Rurſus, ſi creationis opus uirtutem requirit immenſam, quid abſurdius, quàm ad id exequendum, uirtutem ipſam quæ in Deo immenſa eſt, prius in angelo, cuius natura terminata eſt, terminari, deinde opus illud quod ad immenſam uirtutem ſpectat, peragere? Ex ſuprà dictis concluditur, animam à Deo ſummo ſine medio procreari.

Cur non perfectione pares inter ſe ſunt angelus atq; anima, cum utraq; à Deo abſq; medio pendeat? Quia ſub alia idea et ratione Deus angelum producit, ſub alia animam. Illum ſub altiori idea, iſtam ſub inferiori, quemadmodum ab eodem pictore homo & equus picti non æquè ſunt pulchri. Pulchrior enim hominis figura, quam equi, quia pictor ad pulchrius ſuæ mentis exemplar, hominis picturam expreſsit, quàm equi. Sed finem iam ſic rationi huic imponamus. Si animæ eſſentia proximè à Deo fit, nihil inter eã & Deum ipſius conſeruatorem intercidit medium, quod ipſam à conſeruante diſiungat. Ac ſi ſolo Deo eget ut fiat, ſolo etiam eget ut maneat. Et quia Deus per eandẽ uim ſeruat creata, per quã creauit, ideo ſicut ex infinita Dei bonitate anima ex nihilo ad eſſe proceſsit, ita per eandem in eſſe permanet procul à nihilo, ut uita Deo proxima, diuinæ uitæ ſimillima ſit. Quod ita demum erit, ſi anima aut principio & fine caruerit, ſicut Deus, aut ſi habuerit principium, finem ſaltem nullum ſit habitura. Timæi Platoniſq; ſententia eſt, Deum mundi opificem per ideas, id eſt, exemplares abſolutasq; rationes ſua opera procreare, proinde quicquid per talem, aut talẽ proximè creatur ideam, ſemper tale perſeuerare, quod uerò deinceps, non neceſſariò ſemper, ſed aliquando tale. Oportere enim effectum proximum cauſę prodire ſimillimum, remotiorem uerò minus ſimilem, atq; deinceps diſsimiliorẽ ſemper euadere, adeò ut idea ſit uirtus & in ſeipſa ſimul, & ſempiterna, uirtus uerò quæ inde fit proximè, non in ſe, imo in aliquo ſit, ſed ſemper. Quæ autem ſit deinceps, neq; in ſe, neq; ſemper per naturam ſuam, uel eadem uel ſimilis perſeueret. Cum igitur rationalis quidem anima per ideam uitæ abſq; medio fiat, tali quadam proximæ originis poteſtate forma eſt ſemper uiuens. Irrationalis autem cum inde per rationalem proficiſcatur, ſecundum ſe aliquando uiuens. Quod enim ab idea ſola creatur actione, actione fit penitus ſtabili, ſtabilemq; inde habet eſſentiã. Quod autem ab idea per animã quaſi mediam naſcitur, quoniam actione mutabili gignitur, mobilem ſecundum ſe inde naturam ducere cogitur. Secundum ſe inquam, quia uitam ab

anima æthereo impreſſam uehiculo tanquam ſpeculo ſempiterno, exiſtimãt ſemper im primentem animam comitari. Impreſſam uerò uitam compoſito corpori & caduco, nõ ſemper. Nempe arbitrantur ab animæ ſubſtantia ſemper uiuente æthereum corpus ſibi proximum perpetuo animari, elementale uerò corpus ab ea per illud aliquando uitam accipere. Sed de his aliâs.

Decimaquarta ratio. Quia eſt per ſe uita. Cap. XIIII.

ANima eſt eſſentia, eſt & uita. Superioribus rationibus oſtendimus eam eſſe immortalem, quia ſit eſſentia per ſe exiſtens, in præſentia uerò eiuſdem immortalitatem oſtendimus, quia ſit uita per ſe uiuens. Porrò anima ex ipſa ſui eſſentia uita eſt, quia totum quod eſt in ea, eſt uita. Siquid enim eſſet in ea quod uita nõ eſſet, illud quidem non pars eſſet animæ, & totum ipſum animatũ quiddam potius quàm anima diceretur. Fateamur igitur totam animæ eſſentiam eſſe uitam. Si tota eſt uita, per ſe certè ſecundum formam uita dicenda eſt. Nam quod per aliud uiuit, ipſum per ſe nõ uiuens, ex duabus componitur partibus, ex natura, inquam, ſui propria ſecundũ ſe non uita, atq; ex uita illa aliunde accepta. Ita conclude. Si res illa quæ per aliud uiuit, non tota uita eſt, ſequitur ut res quæ tota eſt uita, per ſe uiuat. Ergo anima quæ tota eſt uita, per ſe uiuit, præſertim cum per ſe moueatur. Si ita eſt, per ſe eſt uita. Eſt igitur animæ eſſentia uita. Cuius rei ſignum eſt, quod cuicunq; aduenit, ei præſtat uitã, quaſi per ſe ſit hoc ipſum quod tribuit alteri. Vnde abeunte illa definit corpus uiuere, ac dũ adeſt corpori, nullum momentum ceſſat uitæ opera exercere, corpus uiuificando. Quare perennis animæ actus, uiuificatio eſt. Perennis actio, propria eſt rei actio. Propria igitur eſt animæ actio uiuificare. Viuificare autem, uitæ ipſius eſt proprium, ſicut caloris eſt calefacere. Igitur eſſentia animæ uita eſt. Accipe rurſus aliam coniecturam, quod parato corpore, anima ſtatim illud uiuificat. Aut ergo ſuo eſſe dat uitã, aut appetitu, aut cognitione ſiue conſilio. Si anima cognitione & conſilio corpus uiuificaret, ſcirent omnes quid quolibet momento gignat & alat in uiſceribus anima, qualiſq; ſit interni operis diſpoſitio, & niſi cognoſcerent, iſta non fierent. Sed nunquid appetitu? Neq; hoc quidem, alioqui quandiu uellet animus eſſe in corpore, tamdiu eſſet, & qui odit corporis conſuetudinem, à corpore cõfeſtim diſcederet. Reſtat ut ipſo eſſe, id eſt naturali uirtute uiuificet corpus. Si ipſo eſſe uiuificat, per ſuam eſſentiam eſt uita, aut uiuens, ſicut quod ipſo eſſe calefacit, per eſſentiam ſuam uirtutemúe eſt calor aut calens. Conclude animæ eſſentiã eſſe quandam uitam. Quòd ſi non libeat eam uocare uitam per ſe uiuẽtem, quemadmodum ſoles dicere calorem per ſe calentem, ſaltem per ſuperiora cogeris confiteri animã eſſe ſubſtantiam propria uita uitalem, quemadmodum dicis ignem ſubſtãtiam proprio calore calentem. Vtrum horũ acceperis, minime curo. Vtrinq; enim ſequitur id quod quærimus. Sed ego ſuperioribus rationibus adducor ut animam per ſe uitam appellẽ, uitam, inquam, naturalem, formamq; uitalem. Vitæ autem formęq; uitali cõtraria mors quodãmodo dicitur, ſeu aliqua mortifera qualitas formæ, ſicuti caliditati frigiditas, humiditati contraria eſt ſiccitas. Ea uerò eſt contrariarum natura formarũ, ut neq; aliqua earum aliam capiat, ut calor non ſuſcipit frigus, neq; ſubſtantia cui una illarum formarum eſt propria, etiam ſuſcipiat aliam formam ſuæ formæ contrariam: ut ignis cui calor eſt proprius, frigus non accipit, ut ſimul ſit & ignis & frigidus, ſed abit potius aut perditur tam calor quàm ignis frigore ueniente, quàm aut calor aut ignis fiat frigidus. Eſt ergo uterq; (ut ita loquar) infrigeſcibilis, cum frigoris particeps euadere nequeat. Similiter anima quoniam aut uita ipſa naturalis eſt, aut uitam habet tanquam naturalẽ ſui pediſequam, mortem (ut dixi) ipſius contrariam non admittit. Si non admittit mortem, ita fermè immortalis eſt, ſicut ignis quia nõ ſuſcipit frigus, infrigeſcibilis. Si idem foret infrigeſcibile, quod imperdibile, ignis ſicut non frigeſcit, ita neq; etiam perderetur. Nunc autem perditur potius quàm frigeſcat. Verum cum idem ſit immortale, quod imperdibile, anima quæ nõ admittendo mortem dicitur immortalis, eſt etiam imperdibilis. Ideo abit ueniente morte, non perditur. Tota ſuperior diſputatio his uerbis Zoroaſtris comprehenditur.

ἀθανατος

ἀθανατός τε μένει, καὶ ζωῆς δεσποτίς ἐστι,
id eſt, immortalis manet, ac uitæ domina eſt. Quaſi dicat, ideo immortalis manet, quia ui-
tam habet pediſequam, ſicuti Sol lucem, Crinita comam. Hic pugnabit ſic Strato, uel
Epicureus aliquis. Sanè mortem non ſuſcipit anima, quia ueniente mortifera qualitate
abit anima, & deſinit eſſe. Si eſſe deſinit, ſuſcipit certe nihil. At nos, ô Epicure non ita de-
ſipimus, ut ignoremus non poſſe mortem ab aliquo ſuſcipi, tum quia nihil eſt (quod ue-
rò non eſt, non capitur) tum quia neq́ uiuentes eam capiũt, neq́ defuncti. Illi, quia dum
uiuunt, à morte abſunt, iſti, quia ſi non ſunt, ut ipſe putas, nihil ſuſcipiunt, et ſi ſuperſunt
(ut noſtri uolunt) etiam abſunt à morte. Deſiſtamus ludere uerbis, audi quid uelimus
quando dicimus animam non ſuſcipere mortem, intelligimus eam non admittere in ſe-
ipſa ullam mortiferam qualitatem, per quam deſinat uiuere. Profectò contrariæ quali-
tates ſe inuicem non ſuſcipiunt, nam ſe uiciſsim & fugant & fugiunt. Ideo calor natura
ſua non modò non ſuſcipit frigus, ſed neq́ loco etiam illi propinquat. Longiſsimè nam-
que ſeſe fugant & fugiunt, quæ per naturam longiſsimo diſcrepant interuallo. Poſt-
quam natura ſua hæ formæ tales ſunt, ſi in mera ſui & ſola natura conſiſterent, eſſentq́
ita ut modo ſunt contrariæ inuicem, nunquam ſibi inuicem propinquarent. Natura e-
nim illas diſſociaret, neq́ adeſſet medius aliquis illarum conciliator. Tales profectò fo-
rent, ſi calor ita in ſeipſo ſubſiſteret à materia ſeparatus, ut nihil præter calorem haberet
admixtum. Atq́ frigus ſimiliter. Nunc iacet calor in materia, quæ ſuapte natura non mi-
nus ad frigus parata quàm ad calorem, aduenienti frigori ſinum pandit ſuum, quem in-
greſſa frigiditas calorẽ inde detrudit, qui inde depulſus extinguitur, cũ ab authore ſuo
ea lege fuerit ad eſſe productus, ut tamdiu maneret, quamdiu à tali ſinu materiæ foue-
retur. Quapropter formæ quæ à materia ſuſtinentur, licet formas ſibi contrarias non ſu-
ſcipiant, illarum tamen impetu & propinquatione perduntur. Quæ uerò in ſeipſis per-
manent, & ſi quando materiæ hærere uidentur, illam ſuſtinent potius quam ab illa ſuſti-
neantur, contrariam ſibi uim non poſſunt admittere, uerùm ſi qua uis aduenit materiæ
gremio, qualitates & formas inquinat aſtrictas materiæ, formam uerò illam quæ mate-
riam ſupereminet, non attingit. Talis eſt anima, anima, inquam, rationalis, quę cum fons
motionis ſit, corporũq́ motrix, non poteſt à corporibus è ſuo ſtatu mutari. Cumq́ ſpe-
ciei ſuæ ingenitam habeat uitam, utpote propriam, uiuit ſemper abſq́ labore uiuendi,
præcipuè quamdiu ſecum ipſa uiuit. Propinquans uerò corpori, irrationalem (ut Plato-
nicè loquar) ex ſe fundit uitam, uelut umbram. Ipſa quidem uera eſt anima, animaliſq́
uitæ fons, talemq́ uitam non modò ad tempus ſuppeditat corpori, ſed multo magis ſi-
biipſi ſemper, cum nunquam deſerat ſemetipſam, neq́ ad ſe deſerendam compellatur à
corpore, cuius qualitas in formam non tranſit incorporalem. Rurſus neq́ ad idem co-
gatur ab animabus, quarum officium eſt uiuificare, non perdere. Talis proculdubio ra-
tionalis anima iudicatur. Irrationalis autem non uera eſt anima, quia neq́ eſſentia uera
eſt, neq́ uera uita. Non uera eſſentia eſt, quia non exiſtit per ſemetipſam, ſiquidem per
ſe non operatur, quandoquidem nihil agit abſq́ corporis inſtrumentis. Non uera uita
eſt, quoniam motionis libertate priuatur. Non enim ducitur à ſeipſa, ſed ui trahitur ab
iis rebus quæ ſenſibus offeruntur. Ideo Platonici multi aiunt animam rationalem eſſe
& animam & uitam ſubſiſtentem, atq́ ex ſe corpus uiuificantem. Sed irrationalem for-
mam potius animationem uiuificationemq́ corporis eſſe putant, quàm etiam eſſe im-
mortalem Xenocrates, Speuſippus, Numenius, Plotinus exiſtimant, Porphyrius autẽ
& Proculus & alii quamplurimi negant. Neq́ mirari debemus ſi animas alias ueras, a-
lias falſas eſſe multi Platonici arbitrantur. Rerum ſiquidem uarietas decentibus necti-
tur interuallis. Deus uerum bonum eſt, angelus imago quidem eſt bonitatis, ſed intelle-
ctus eſt uerus. Rationalis anima, imago intellectus, anima uera. Irrationalis anima, ima-
go animæ, natura uera. Qualitas quæ diuiditur in materia naturæ imago eſt, uerum na-
turalium agentium inſtrumentum. Sed meminiſſe oportet, eos qui animas noſtras infe-
riores, eſſe ſempiternas exiſtimant, etiam plantarum animas, ſecutos eſſe Aegyptios Py-
thagoreosq́, exiſtimantes animas humanas eſſe mentes delapſas in rationem atque ſen-
ſum, animas uerò brutorum eſſe noſtras in ſenſum generationemq́ omnino prolapſas,
plantarum deniq́ animas eſſe eaſdem lapſas omnino in generandi potentiam, poſſeque

omnes iterum ad ſuperiora conuerti. Quod quidem Empedocles, Timæus Locrus, Origenes, Plotinus ſignificaſſe uidentur. Sed hæc ipſi uiderint, nos autem propoſitum proſequamur.

Decimaquinta ratio. Quia uita eſt præſtantior corpore.
Cap. XV.

RAtionalis anima uera naturalis uita eſt. Vera uita per ſe corporis eſt formatrix & rectrix, ideoq; corpore eſt longè præſtantior. Corpus quãuis in uarias uertatur qualitates, aut etiam millies diuidatur in partes, nunquam tamen deſinit eſſe corpus, ſemper enim reſtat natura corporis diuiſibilis cum diuidantur partes in particulas ſine fine. Ergo multo magis anima rationalis (quæ uera eſt corporis uita) quantumcunq; mutetur, nunquam deſinit eſſe uita. Huius argumentationis uim in eo potiſsimum conſiſtere arbitramur, quod tertia eſſentia, quæ eſt ſedes rationalium animarum, tres habet dotes, ex eo quod omnium medium obtinet. Primam, quod in ea refulgent ueræ imagines diuinorum. Secundam, quod ipſa format continetq; totam machinam corporalem. Tertiã, quod diuina & corporalia conciliat inuicem. Omnes hę dotes eſſe oſtendunt animam ſempiternam. Prima, quia ſi in genere corporum aliqua ſempiterna ſunt, in quibus umbræ ſunt diuinorum, multo magis animæ rationales animarũ omnium præſtantiſsimæ ſunt, in quibus ſunt diuinorum imagines ſempiternæ. Prior enim in diuinis uita eſt quam ſplendor, quoniam ſplendor eorum eſt tum reflexio, tum effuſio uitæ. Quapropter inde prius manat in animam uitę immortalis ubertas, quam diuinarum ſplendor imaginum. Secunda, quia ſi rationalis anima principium eſt formandi & continendi, neq; formam ſuam neq; cõſtantiam naturalem poteſt amittere. Nempe cum totum animale genus ſit toto genere corporali præſtantius, & in omnibus mundi membris ſint aliqua corporalia ſempiterna, probabile eſt ut in omnibus his ſint animæ ſempiternæ. Quis enim negauerit animarum genus caput habere perpetuũ, in quo rationales animæ ſunt, poſtquam corporalis mundus membra quædã habet ubiq; perpetua? Tertia, quia ſi anima conciliationis uniuerſalis & uinculi fons eſt, diſtrahi & diſſolui non poteſt. Si enim uniuerſorum uinculum reſoluatur, quid ulterius uincietur? Platonica hæc myſteria ita deinceps Aurelij Auguſtini ſententia confirmabimus. Si anima rationalis interiret corpore pereunte, neceſſario mutaretur corpore permutato. Non mutatur autem à corpore. Ipſa enim motionis principiũ eſt. Ideo cum à corpore mutari uidetur, tunc ipſa & corpus mutat, & ſeipſam ducit ut iubet. Si anima mouet ſæpiſsimè corpus, immobilis perſeuerans, lõge magis ex eo quòd ſiſtit continetq; corpus, ſeipſam ſiſtit et continet. Quod enim ſtat plurimum in mouẽdo alio, ſtare poteſt ſemper in ſiſtendo ſe & continendo. Quis autem neſciat quando corpus uel proprium uel alienum mouetur ab animo, tàm motionem ipſam q̃ rem motã non habere ſua omnia ſimul, ſed labi prorſus à futuro in præſens atq; præteritum, in animo autem tũc eſſe ſimul propoſitum operis totius immobile, intentionem pręſentis operis, memoriam præteriti, expectationemq; futuri? Illic intentio animi circa ea quæ non ſunt, eſt ipſa, dum tàm ea quæ nondũ ſunt, q̃ ea quæ non ſunt amplius, ipſa connectit in unũ. Circa temporalia eſt ſupra tempus, circa mobilia eſt immobilis. Cur ergo ſubſtantia eius circa mortalia non ſit immortalis? Imò cur in perpetuis attingendis non fiat ipſa perpetua, quandoquidem in tractandis mobilibus manet immobilis? Præterea ſi non tàm id quod in mole eſt corporis, q̃ id quod eſt in ſpecie, facit eſſe corpus (corpus enim tanto magis eſt, quanto ſpecioſius eſt atq; pulchrius, tantoq; minus eſt, quanto fœdius atq; deformius, quæ defectio non præciſione molis, ſed ſpeciei priuatione contingit) putandum eſt animum illum, à quo tanquam principio datur corpori forma, per quam eſt corpus, & cõnexio partium per quã conſiſtit, nunquam uel forma propria uel unione priuari per quam eſt & permanet animus, quandoquidem corpus nunquam omni forma, & unione per quã eſt permanetq; corpus, orbatur, neq; tamẽ tranſire de ſpecie in ſpeciem animam ſicut corpus. Mutatio enim ab anima deſcendit in corpus, & ſtabilior eſt illa quàm iſtud. Ergo ſi hoc ſemper in genere corporali permanet, illa permanet ſemper in ſpecie animali, neque in ipſa ſpecie animali de alia in aliam animam commutabitur, non enim ſubeſt materia per quam fiat huiuſmodi commutatio. Si non accidit mutatio talis, neque animus eſſe niſi uiuat, poteſt, nun

teſt, nunquam profectò animus moritur. Quòd ſi quiſquam non eum interitum dicat formidãdum animo, quo efficitur ut nihil ſit, quod aliquid eſt, ſed eum quo dicimus ea mortua, quæ uita carent, attẽdat quòd nulla res ſeipſa caret. Eſt autem animus uita quædam. Vnde quod animatũ eſt, uiuere, omne autem inanime, quod animari poteſt, mortuum, id eſt, uita priuatum intelligitur. Non ergo poteſt animus mori. Nam ſi carere poterit uita, nõ animus uerus, ſed animatum, aut aliquod animi ſimulachrũ eſt. Quod ſi abſurdum eſt, multo minus hoc genus interitus timendum eſt animo, quod uitę certè non eſt timendum. Nam prorſus ſi tunc moritur animus, cum eum deſerit uita, illa ipſa uita quæ hunc deſerit, multo melius uerus intelligitur animus, ut iam non ſit animus quicquid à uita deſeritur, ſed ea ipſa uita quæ deſerit. Quicquid enim à uita deſertum, mortuum dicitur, id ab anima deſertum intelligitur. Hæc autem uita quæ deſerit ea quæ moriuntur, quia ipſe eſt animus, & ſeipſam non deſerit, non moritur animus, niſi forte ueram uitam, temperationem aliquam corporis, aut aliquid eam ſequens, ut Ariſtoxenus & Dicæarchus opinabantur, debemus credere. Quibus profectò nunquam hoc uiſum eſſet, ſi ea quæ uerè ſunt, & incommutabilia permanẽt, eodem animo à corporum conſuetudine alienato atq; purgato uidere ualuiſſent. Quis enim bene ſe inſpiciens, non expertus eſt tanto ſe aliquid intellexiſſe ſincerius, quanto longius remouere atque ſubducere intentionem mentis à corporis ſenſibus potuit? Quod ſi ad temperationem corporis animus pertineret, non utique id poſſet accidere. Non enim ea res quæ naturam propriam non haberet, neq; per ſe ſubſiſteret, ſed in ſubiecto corpore tanquam corporalis forma inſeparabiliter eſſet, ullo modo ſe ab eodem corpore ad intelligibilia percipienda conaretur auertere, & quantum id poſſet, tantum illa poſſet intueri, eaq; uiſione melior & præſtantior fieri. Nullo quippe modo forma talis, uel ipſa etiam corporis temperatio, quæ certa commixtione efficitur earum quatuor naturarum quibus idem corpus conſiſtit, auertere ſe ab eo poteſt, in quo ſubiecto eſt inſeparabiliter. Quin etiam cum humorum conſonantia accidens quoddam compoſitum ſit, ſi anima uel conſonantia eſſet, uel ab ipſa dependẽs, nullo modo ſubſtantiarum rerumq; ſimplicium rationes cognoſceret, affectaret, & caperet. Ad hæc, ea quæ intelligit animus, cum ſe auerterit à corpore, non ſunt profectò corporea, & tamẽ ſunt maximè quę ſunt. Nam eodem modo ſeſe ſemper habent, nihilq; abſurdius dici poteſt, quàm ea eſſe quæ oculis uidemus, ea non eſſe, quæ intelligentia cernimus, cum dubitare dementis ſit, intelligentiam incomparabiliter oculis anteferri. Hæc autem quæ intelliguntur, eodem modo ſeſe habentia, cum ea intuetur animus abſque aliquo inſtrumento, ſatis oſtendit ſe illis eſſe coniunctum miro quodam eoque incomparabili modo, ſcilicet non ſecundum locum. Nam aut in illo ſunt, aut ipſe in illis aut utrunq; per ſe ſubſiſtit. Si primum illud eſt, non eſt harmonia corporis animus, aut harmoniæ mancipatus. Quicquid enim tale eſt, à corpore tanquam ſubiecto ſeparari non poteſt, propterea quę quicquid in illo eſt, corpori æquè atq; illud aſtringitur. Mutabile autem eſt corpus humanum, mutabiles igitur erunt rationes illæ rerum quæ ſunt in animo contemplante, ſi animus mutabili corpori alligatur. Mutabiles autẽ eſſe rationes illæ non poſſunt. Semper enim eodem modo uerum eſt, quòd duo & quatuor ſex conficiunt, quodq; quæ comparatio eſt duorum ad quatuor, eadem quatuor eſt ad octo, cæteraq; generis huius quamplurima. Rationes huiuſmodi inſeparabiliter inſunt animo, qui ſemper & ſubito his utitur pro arbitrio. In quibus ars conſiſtit ratiocinandi, quæ ab animo rationali minimè ſeparatur. Nam ſi ab eo ratio illa artificioſa, uel ars rationalis, quę rationum cœtus eſt, ſeparabitur, aut nuſquã erit, aut in re aliqua non uiuente, aut in re uiuente. Nuſquam eſſe non eſt dicendum perpetuas & immutabiles rationes. Eſſe quoque in re non uiuente rationes ueras impoſsibile eſt, ſiquidem uita rationis eſt fundamentum. Si autem artificioſa ratio de uita tranſit in uitam, nunquam id facit commodius, quàm cum docet quis alios. Cum uerò id non contingat (nemo enim docendo alios obliuiſcitur) non fit tranſitus. Ars igitur inſeparabiliter ineſt animo. Ineſſet quoque corpori, ſi animus eſſet corporis harmonia, quapropter mutabilis eſſet, ſicut corpus, tàm ratio ipſa quàm animus. Cum uerò ratio talis ſit immutabilis, ideoque & animi eſſentia immutabilis, cui illa tanquam ſubiecto ineſt, non eſt animus corporis temperatio. Atque

ita diſputaſſe ſufficiat ex primo illo diuiſionis ſuperioris membro, quo conceſſum ſit animo rationes ineſſe. Præterea ſiquis ſecundum illud membrum admiſerit, ſcilicet illis ineſſe animum, ſequitur idem. Quo enim pacto animus eſt corporis temperatio, ſi in ratione rerum à corpore ſeparata eſt tanquam ſubiecto? cum non poſsit eſſe alibi quàm in corpore corporis temperatio? Si tertium diuiſionis illius membrum conceſſeris, ſcilicet utrunque ſubſtantiam per ſe ſubſiſtentem eſſe, tam animum, quàm ipſam rationem rerum, per ſe ſubſiſtet animus, neque temperationi corporis adſtringetur. Denique quodcunque membrum diuiſionis acceperis, una hæc ſummopere ratio perſuadet animum in complexione corporis tanquam origine non iacere, quia nõ tam auidè, tam facilè, tam aſsiduè, dum philoſophamur mutabili poſthabito corpore, immutabilibus rationibus ſeſe miſceret, neque melius eſſet cum eſt in illis, quam cum eſt in corpore. Eſt autem in illis tanto melius quàm in corpore, quanto præſtantius uiuit in illis, quàm in ſeipſo. Tanto autem uiuit præſtantius, quanto perfectius operatur. Operatur uerò in illis perfectius, quia intelligit uerius, deſiderat pacatius, fruitur dulcius, plenius, atque ſecurius. Et cum ſæpe conſonante ſecum corpore, animus ipſe diſſonet ſecum tum ſpeculatione, tum moribus, atque contra conſonet diſſonante, qui non uiderit animum non conſiſtere in corporis conſonantia, is diſſonat ueritati. Sed ut reuertamur ad Aurelium, hic forte oboritur nonnulla quæſtio. Vtrum ſicut non interit animus, ita nec in deteriorem commutetur eſſentiam. Videri enim cuipiam poteſt, neque iniuria, id effectum eſſe ratione hac, ut animus ad nihilum peruenire non poſsit, conuerti autem in corpus forſitan poſsit. Si enim quod erat antè animus, corpus fuerit effectũ, non utique omnino non erit. Sed hoc fieri non poteſt, niſi aut ipſe id uelit, aut ab alio cogatur. Neque continuò tamen animus, ſiue ipſe id appetierit, ſiue coactus fuerit, poterit corpus eſſe. Illud enim ſequitur, ut, ſi ſit neceſſariò uelit, aut cogatur. At illud nõ ſequitur, ut ſi uelit aut cogatur ſit. Nunquam autem uolet. Nam omnis eius appetitus ad corpus aut ut id poſsideat eſt, aut ut uiuificet, aut ut quodammodo fabricet, aut quolibet pacto ei conſulat. Nihil autem horum fieri poteſt, ſi non ſit corpore ipſe melior. At ſi erit corpus, melior corpore profectò non erit. Non igitur eſſe corpus uolet, neque ullum huius rei certius argumentum eſt quàm cum ſeipſum hoc interrogat animus. Ita enim facilè comperit appetitum ſe non habere niſi agendi aliquid, aut ſciendi, aut ſentiẽdi, aut uel tantummodo uiuendi, quãtum ſua illi poteſtas eſt. Si autem cogitur corpus eſſe, à quo tandem cogitur? Num à quolibet? certe à potentiore. Non igitur à corpore poteſt. Nullo enim modo ullo animo ullũ potentius corpus. Potentior aũt animus non cogit in aliquid niſi quod ſuæ poteſtati ſubditum eſt. Nec ullo modo animus poteſtati alterius animi, niſi ſuis cupiditatibus ſubditur. Cogit ergo ille animus non magis quã quantum eius cupiditates ſinunt, quem cogit. Dictum aũt cupiditatem non poſſe animum habere ut corpus ſit. Illud etiã manifeſtum eſt, ad nullam ſuæ cupiditatis expletionem peruenire, dũ amittit omnẽ cupiditatem & amittit, dũ corpus ſit. Non ergo poteſt ab eo cogi ut fiat, qui poteſtatẽ cogendi niſi per ſubditas cupiditates nõ habet. Deinde quiſquis animus alterũ animũ habet in poteſtate, magis eũ neceſſe eſt uelit in poteſtate habere quã corpus, & ei uel bonitate cõſulere, uel malitia imperare. Nõ ergo uolet ut corpus ſit. Poſtremò iſte animus cogẽs, aut animal eſt aut caret corpore. Sed ſi caret corpore, in hoc mũdo nõ eſt, ſed ſi ita eſt, ſummè bonus eſt, nec poteſt uelle alteri tã turpem commutationem. Si autẽ animal eſt, aut animal etiam eſt ille quẽ cogit, aut non eſt: ſed ſi nõ eſt nihil cogi ab alio poteſt. Non enim habet potentiorẽ qui in ſummo eſt, id eſt, nõ cogitur qui eſt ſolutus. Si aũt in corpore eſt, ab eo rurſus qui in corpore eſt, per corpus cogitur, ad quodcunque cogitur. Quis aũt dubitet nullo modo per corpus fieri tantã cõmutationem animo? Fieret enim ſi eſſet illo corpus potẽtius. Quamuis quicquid illud eſt ad quod per corpus cogitur, prorſus nõ per corpus, ſed per cupiditates ſuas cogitur de quibus ſatis eſt dictũ. Quod aũt rationali anima melius eſt, omnibus, cõſentientibus diuinum eſt, quod profectò conſulit animæ, & ideo non ab eo cogi anima poteſt, ut cõuertatur in corpus. Si igitur nec propria uoluntate, nec alio cogẽte id anima patitur, unde id pati poteſt? An quia inuitos nos plerunque opprimit ſomnus, metuendũ eſt ne quo tali defectu animus conuertatur in corpus? Quaſi uerò quoniã ſomno membra noſtra

marceſcunt,

marceſcunt, idcirco animus fiat ex parte ulla debilior. Senſibilia tamen non ſentit, quia quicquid illud eſt quod ſomnum facit, è corpore eſt, atq; in corpore operatur. Corporeos enim ſenſus ſopit & claudit quodammodo, ita tamen, ut tali commutationi corporis cedat anima cum uoluntate, quia ſecundum naturam eſt talis commutatio, quæ reficit corpus à laboribus, non tamen hæc adimit animo uel ſentiendi uim, uel intelligendi. Nam & imagines ſenſibilium præſto habet tanta expreſsione ſimilitudinis, ut eo ipſo tēpore diſcerni nequeat ab ijs rebus quarum imagines ſunt. Et ſiquid intelligit, æquè dormienti ac uigilanti uerum eſt. Nam uerbi gratia ſi per ſomnum diſputare ſibi uiſus fuerit, uerasq; rationes ſecutus in diſputando didicerit aliquid, etiam expergefacto eadem incommutabilia manent, quamuis falſa reperiantur cætera, ueluti locus ubi diſputatio, & perſona cum qua diſputatio fuiſſe uiſa erat, & uerba ipſa quæ ad ſomnum attinēt quibus diſputari uidebatur, & alia huiuſcemodi quæ ipſis ſenſibus ſentiuntur aguntur q; à uigilantibus, prætereunt tamen, nec ulla ex parte ſempiternam præſentiam uerarum rationum aſſequuntur. Ex quo colligitur, tali commutatione corporis, quæ ſomnus eſt, non uim ipſius animæ, ſed uitam corporis poſſe minui. Poſtremò ſi quamuis locum occupanti corpori, anima tamen non localiter iungitur ſummis illis æternisq; rationibus quæ incommutabiliter manent, nec utiq; continentur loco, prior afficitur anima quàm corpus, nec prior tantum, ſed etiam magis. Tanto enim prior, quanto propinquior, & eadem cauſa tanto etiam magis, quanto corpore eſt melior, nec iſta propinquitas loco, ſed naturæ ordine dicta ſit. Hoc autem ordine intelligitur à ſummo eſſentia ſpeciem corpori per animam tribui, qua eſt quantumcunq; eſt. Per animam ergo corpus ſubſiſtit, & eo ipſo eſt, quo animatur, ſiue uniuerſaliter ut mūdus, ſiue particulariter ut unumquodque animal intra mundum. Quapropter conſequens erat ut anima per animam corpus fieret, nec omnino aliter poſſet. Quod quia non ſit (manente quippe anima in eo quod anima eſt, corpus per illam ſubſiſtit, dantem ſpeciem, non adimētem) commutari in corpus anima non poteſt. Si enim non tradit ſpeciem quam ſumit à ſummo bono, non per illam fit corpus, & ſi non per illam fit, aut non fit omnino, aut tàm propinquè ſpeciem ſumit, quam anima. Nec etiam fit corpus, quia ſi tam propinquè ſumeret ſpeciem idem eſſet quod anima. Nónne eo ipſo eſt anima melior, quo ſumit propinquius? Tam propinquè autem corpus ſumeret, ſi non per animam ſumeret, etenim nullo interpoſito tam propinquè utiq; ſumeret. Nec inuenitur aliquid congruens medium inter ſummam uitam, quæ ſapientia & ueritas eſt incommutabilis, & id quod ultimum uiuificatur, id eſt, corpus, niſi uiuificans anima. Quòd ſi tradit ſpeciem anima corpori, ut ſit corpus quantum eſt, non utiq; ſpeciem tradendo, adimit autem ſpeciem in corpus animam tranſmutando, non igitur anima ſiue per ſeipſam corpus fit, quod per eam fit (quia non niſi manente anima corpus per eam fit) ſiue per alia, quia non niſi traditione ſpeciei fit corpus per animam & ademptione ſpeciei anima in corpus conuerteretur, ſi cōuerteretur. Hoc & de irrationali anima uel uita, quòd nec in eam rationalis anima cōuertitur, dici poteſt. Et ipſa enim niſi inferiori ordine rationali ſubijceretur, æquè ſpeciem ſumeret, & talia eſſet. Tradunt ergo ſpeciem à ſumma pulchritudine acceptam potentiora infirmioribus naturali ordine. Et utiq; cum tradunt, non adimunt, eoq; ſunt quæ infirmiora ſunt, quantum ſunt, quod ſpecies qua ſunt, eis à potentioribus traditur, quæ quidem potentiora etiam meliora ſunt. Quod his naturis datum eſt, quæ non mole maiore plus poſſunt minoribus molibus, ſed ſine tumore ullo localis magnitudinis eadem ſpecie potentiora ſunt, qua meliora, in quo genere eſt anima corpore melior & potentior. Quapropter cum per illam, ut dictum eſt, corpus ſubſiſtat, ipſa in corpus conuerti nullo modo poteſt. Corpus enim nullum fit niſi accipiendo per animam ſpeciem. At anima ut corpus fieret, non accipiendo ſpeciem ſed amittendo fieri poſſet. Et ideo fieri nullo modo poteſt.

THEOLOGIAE PLA-tonicæ, de immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER VI.

Reductio opinionum de anima in quinque capita.
Cap. I.

HAec olim in agro Regnano apud Ioannem Caualcantem unicum amicum noſtrum Calendis Martijs ſub Lauro diſputauerā. Quibus differēdis interfuerunt præcipui familiares noſtri tres. Chriſtophorus Landinus, Bernardus Nuthius, Georgius Antonius Veſpuccius, uiri probitate & doctrina clariſsimi. His autem Ioannes ſumma cum attētione auditis, Marſilij Ficini, inquit, dici non poſſet quantum ſuperiori diſputatione fuerim delectatus. Sed hoc inſuper cupio, ut poſtquam de communi animarum rationalium immortalitate diſſeruiſti, deinceps, ſi placet, diligentius de animę noſtræ immortalitate proprijs rationibus diſſeras. Aſſentior equidem quinq; eſſe rerum gradus, quemadmodum ſuperiori diſputatione diſpoſuiſti, atq; horum medium obtinere tertiā illam eſſentiam, quæ è materia ſoluta ſit, ac perpetua. Præterea cœleſtes animas in illius eſſentiæ gradu collocari non dubito. Opinor etiam probabile eſſe, ut ibidem noſter animus collocetur. Arbitror tamen non prius id poſſe penitus affirmari, quàm omnes opiniones Philoſophorum de hominis anima ad quinq; capita reducantur, & quatuor cōfutatis, ultima teneatur. Aut enim anima corpuſculum aliquod eſt tenuiſsimum corpori huic craſsiori ſuffuſum, ſiue igneum id ſit, ut Democritus, Leucippus, & Hipparchus, exiſtimāt, ſiue aëreum, ut Anaximenes, Diogenes Apolloniates, & Critias, ſiue aqueū ut Hippias, ſiue terreum, ut Heſiodus & Pronopides, ſiue ex igne cōſtet & aëre, ut Boethus & Epicurus, ſiue ex aqua & terra, ut Xenophantes. Aut melius aliquid eſt anima, id eſt, non moles ipſa corpuſculi propriè, ſed qualitas illius aliqua per partes corpuſculi ſparſa, puta calor, uel complexio calida, quod uoluiſſe uidentur Zeno Cittieus, Cleantes, Antipater, Poſsidonius. Aut purius aliquid, ueluti punctum aliquod lucidum qualitatis illius in quadam ipſius qualitatis & corpuſculi parte potiori, puta corde uel cerebro, aſsignatum, ibi reſidens, inde reliqua membra gubernās, ut eſt apud Chryſippum, Archelaum, & Heraclidem Ponticum. Aut liberius adhuc quiddam, ceu punctum aliquod nulli parti affixum, ſed ab omni determinato ſitu ſecluſum, ac totum parti corporis cuique præſens, ſed tale, ut ſit ab ipſa corporis natura dependens. Dependens inquā, duobus modis ſcilicet, uel quia corporis complexio ipſum genuerit, uel quia licet complexio ipſum non genuerit, tamen genitor ſuus, quicunq; ſit ille, ipſum ex materiæ potentia eiuſq; uiſceribus eduxerit, id eſt, ex aliquo ſemine ſiue inchoatione ſeu proportione materiæ ipſius in lucem eruerit, atq; ipſi materiæ tanquam naturali gremio prorſus addixerit.

Quam ſententiam Xenophanes Colophonius, Aſclepiades, Ariſtoxenus, Critolaúſque ſequuntur, apud quos anima eſt uel uis quædam corporis agilis ad mouēdum, uel partium corporalium harmonia.

Aut poſtremò diuinum quiddam eſt hominis anima, id eſt, aliquid indiuiduum, totū cuiq; parti corporis adſtans, & ab incorporeo authore ita productum, ut ex agentis uirtute ſolummodo, non ex materiæ inchoatione aut capacitate aut fomento dependeat, ſicut nos docent priſci Theologi, Zoroaſter, Mercurius, Orpheus, Aglaophemus, Pythagoras, Plato, quorum ueſtigia ſequitur plurimùm phyſicus Ariſtoteles. Præter has quinque opiniones aliæ nullæ inueniuntur. Tu uerò tunc demum immortalitatem ad nos pertinere monſtraueris, quando, reprobatis quatuor ſuperioribus opinionibus, ap-

probaueris

probaueris ultimam. Sic enim cõſtabit animam in tertiæ eſſentię ordine collocari. Id uerò non mihi ſolum uidetur, ſed etiam cum ſuperioribus diebus apud Bernardum Bembum tuum, clariſsimum equitem, atque hoc tempore Veneti ſenatus oratorem, conuiuio diſcumberemus, meminiſti (ut arbitror) idem Antonio Chronico Veneto, ac Demetrio Attico diſputatoribus argutiſsimis uiſum fuiſſe, mox etiam à Richardo Angellerio Anglarienſi, & ab Oliuerio Arduino Florentino inſignibus Peripateticis ſimiliter eſſe concluſum, ubi affuerunt tres amici, Naldus Naldius, Bartholomæus Fontius, Ioãnes Baptiſta Boninſegnius, uiri doctiſsimi. Eandem eſſe ſententiam noſti Petri Leonis Spoletini, qui Platonica Peripateticis præclariſsimè iunxit. Hæc ille. His ego ita reſpondi.

Plebei Philoſophi non ratione aliqua perſuaſi, ſed praua decepti conſuetudine corporalem animam poſuerunt.
Cap. II.

PRincipio plebeos Philoſophos qui corporalem eſſe animam arbitrantes opinionem ex illis quatuor aliquam ſecuti ſunt, non ratione aliqua perſuaſos, ſed longa quadam & infeliciſsima conſuetudine in hanc ſententiam compulſos, exiſtimo. Tria potiſsimum animæ noſtræ officia eſſe uidentur: Siquidem agit in corpore, agit per corpus, operatur etiam per ſeipſam. In corpore agit per eam potentiã, quã uegetatricem uocant Peripatetici, Platonici uero noſtri naturam, quando generat corpus, nutritq; & auget. Per corpus agit ſecundum ſenſum tum exteriorem, quando uidet, audit, olfacit, guſtat, & tangit, tum interiorem, quando eorum corporum quæ ſenſit extrinſecus, imagines quaſi reliquias ſenſuum ſecum ipſa reuoluit. Per ſeipſam agit, quando neq; corpora per ſenſus exteriores attingit, neque imagines corporum per interiorem ſenſum recolligit, ſed ipſa mera uis animæ incorporea quæ incorporeum aliquid inueſtigat & inuenit, quod neque corpus ſit, neq; corporis alicuius imago, quamquidem actionem, intelligentiam nominamus. Habes igitur actionem naturalem, ſenſum, intelligentiam. Actione naturali utitur anima in ipſo fœtu ſtatim corpus ingreſſa, ſenſu paulo pòſt, homine uidelicet ſtatim nato, intelligentia pura uix tandem adulto iam corpore. Magna uerò pars hominum ferè nunquam, illi præſertim qui etiam trigeſimo ætatis anno ſunt pueri. Si potentiã illam naturalem, quid anima ſit interroges, corpus eſſe proculdubio reſpondebit. Ea ſiquidem uis nihil attingit aliud niſi corpus. Si ſenſum exteriorem rogaueris, corpus ſimiliter reſpondebit. Oculi figuram quandam & colorẽ animæ aſcribent, Aures uocem, Olfactus odorem, Saporem guſtus, Pondus ſoliditatemque & calorem & ſimilia tactus. Quòd ſi ſenſum interiorem, qui reliquijs exteriorum ſenſuum paſcitur, de anima fueris percontatus, ipſe quoque animam corporum pinget ſimulachris, nihil enim habet aliud quod adhibeat. Infelix adoleſcentia noſtra ſub indoctis præceptoribus his nutrita, cogit nos per omnem ætatem ſtultè ſentire de anima, dum eam opinamur eſſe corpoream, ab his doctis magiſtris qui ſola ſentiũt corporalia. Maximè uerò hic error inde uidetur exortus, imò uerò potius confirmatus, quod ſi quando tribus his præceptoribus tanquam Sophiſtis omnino dimiſsis ad mentẽ illam ſapientiæ magiſtram cõfugimus, & ab ea quid ſit anima, ſciſcitamur, illa talem eſſe reſpondet, qualem & ipſa uidet. Illa uerò heu qualem uidet, quàm fœdam? quàm miſerabilem? Profectò non talem qualis olim cœlo deſcenderat. Sed potentiam illam animæ naturalem corporis, fabricatricem cernit quatuor humorum (in quibus ipſa mergitur) tabe pollutam, & membrorum pinguedine ſuffocatam. Senſus quoq; externos inſpicit undiq; declinantes ad corpora, agentes per corpus, à corporibus quodammodo patientes. Senſum etiam interiorem, quem nominãt phantaſiam, uarijs diuerſorum corporũ figuris & qualitatibus quaſi per ſenſus hauſtis cernit opertum. Dum igitur animam corporali ueſte aſpicit inuolutam, & appetitum procliuẽ eſſe ad corpora animaduertit, certè reſpondet eam eſſe corpoream, non aliter ac ſi puer aliquis ſtatim natus luto oblitus ita fuiſſet, ut undique per omnem pueritiam lutea teſta eſſet obductus, ac poſtea rogaretur, quale tuum eſt ò puer corpuſculum? nónne eſſe luteum reſponderet? Ablue puer corpus, abſterge carnes à glebis, carneum te uidebis, nõ luteum. Dimittite ſenſus,

ò miſeri

ô miſeri, impios nimium pręceptores. Piam duntaxat mentem interrogate, eo tamen pacto, ut animam illi puram, qualem accepiſtis, non corpori mancipatam, non uitiorum maculis ſordidam oſtendatis. Mens protinus reſpondebit, non incorporalem eſſe animam ſolummodo, ſed diuinam. Magnum quiddam es, ô anima, ſi te parua non implent. Optimum quoque, ſi diſplicent tibi mala. Pulcherrimum, ſi horres turpia. Sempiternũ, ſi temporalia paruipendis. Poſtquam talis es, ſi inuenire te cupis, quære obſecro ibi teipſam, ubi ſunt talia. Magna uerò ibi ſunt ſolum, ubi nullũ locus imponit limite finem. Optima, ubi nihil contingit aduerſi. Pulcherrima, ubi nihil eſt diſſonum. Sempiterna, ubi defectus eſt nullus. Quære te igitur extra mundum. Verum ut quæras te, & inuenias, extra uola, imò extra reſpice. Es enim extra, dum mundum ipſa complecteris. Sed eſſe te putas in infimo loco mundi, quia teipſam quidem non cernis ſuper æthera peruolantem, ſed umbram tuam corpus uides in infimo, perinde ac ſi puer aliquis ſuper puteum conſtitutus, eſſe ſe in fundo putei arbitretur, dum in ſeipſum aciem non conuertit, ſed ſuam in fundo proſpicit umbram. Aut ſi auis in aëre uolans credat ſe in terra uolare, dum umbram ſuam uidet in terra. Ergo relictis umbræ huius anguſtijs, reuertere in teipſam. Sic enim reuerteris in amplum. Immenſam eſſe ſcito in ſpiritu amplitudinem, in corpore uero infinitam (ut ita loquar) anguſtiam. Quod ex hoc licet perſpicere, quod numeri (qui ſpiritali naturæ propinquant) cum & ſitu careant, & metiantur numerentque ſecundum formam tam incorporea quàm corporea, nihil aliud ſint, quàm quædam unitatis ipſius replicationes, unitas autem ſit incorporea, quia omne corporale ſit multiplex. Numeri inquam, qui ſpiritales ſunt, ſine fine creſcunt, non tamen ſine fine decreſcunt, magnitudo contrà terminum quidem habet augmenti, quamuis non habeat terminum decrementi. Cur tanti facitis ſenſuum iudicium, infelices, qui falſis imaginibus ita decipiuntur, ut uiſus Solem, qui terra longe eſt amplior, uix bicubitum iudicet, cœlum quod rapidiſsime currit, quieſcere, rectum in aqua remum fractum uideat & obliquum, currere littus, dum nauis ipſa mouetur. Auditus uocem aliunde quam mittatur, ſæpe uenire ſignificet, guſtus ſæpenumero quæ dulcia ſunt, amara & infinita generis eiuſdem? Senſuum errata quis corrigit? Ratio. Nobilius autem eſt quod emendat, & perficit, quam quod perficitur. Idcirco diligentior & ueracior ratio eſt quàm ſenſus. Ratio iudicat inueniri poſſe aliquid incorporeum, ſemperque circa huiuſmodi quiddam ipſa uerſatur. Eſt ergo uerum per iudicium rationis, eſſe alicubi aliquid incorporeũ, ſicut uerum eſt per iudicium ſenſuum, eſſe multa in mundo corporea, horum tamen iudicium in eo fallitur, quòd nihil affirmat aliud niſi corpus. Sic etiam falleretur iudicium rationis, ſi forte aſſeueraret non eſſe in rebus aliquid corporale. Nunc uerò tantum abeſt à falſo, ut etiam fallaciam ſenſus emendet. Sentiendi autem uires uſqueadeò fallaces ſunt, ut non modò emendentur à ratione, uerùm etiam à ſe inuicem ipſæ damnentur. Si uiſui te ſoli committas, nihil in mundo eſſe aliud dices, quàm quæ uidentur in lumine: uoces autem, & odores, & reliqua quæ non uidentur, omnino non eſſe. Si auribus ſolis confidas, colores eſſe negabis. Si olfactui, ſolos eſſe in mundo putabis odores. Atque ita de alijs putandum. Sicut autem quiſque ſenſum negat eſſe alicubi aliud quicquam præter id quod eſt ſuum, & tamen per alium ſenſum damnamus alium, & eſſe aliquid aliud inuenimus præter id quod unius ſenſus eſt proprium, & rectè inuenimus, ita cuncti ſenſus unà conſpirantes negant eſſe poſſe aliquid in natura, quod non ſit corpus. Nihilominus ratio cunctos redarguens, eſſe etiam aliquid incorporale uaticinatur, & uerè uaticinatur, & multo uerius quàm ſenſus, qui & à ſe inuicem damnantur, & redarguuntur ab illa. Quid enim ſtultius eſt, quam concedere nos beſtijs ratione præſtare, atque ea quæ ſenſu percipimus, exiſtere aliquid confiteri, quæ etiam nonnullæ beſtiæ acutius ſentiunt, id autem quod rationis oculo intuemur, nihil eſſe contendere? Nullum enim animal eſſet inſipientius homine, ſi ea uis animi quæ hominis propria eſt magis quàm ſenſus, qui communis eſt beſtijs, falleretur. Nefas eſt autem, animalium regem dicere omnium dementiſsimum. Dementiſsimus autem is erit ſolus, qui non fatebitur tanto præſtantius eſſe mentis obiectum ſenſus obiecto, quanto mens eſt ſenſu præſtantior, ac propterea incorporeas naturas in excellentiore ſubſtantiæ genere re uera inueniri, quàm corporea, præſertim quia ſi ob-

le*ta mentis eam mouent, ſicut obiecta ſenſus mouent ſenſum, oportet ea ipſa mentis obiecta aliquam per ſe habere ſubſtantiam, ut mentem mouere queant. Sin autem dicatur intellectum à ſuis obiectis minime agitari, iam ſatis probatum erit, ſaltem intellectũ ipſum eſſe naturam incorporalem, poſtquam dum fabricat ſua, non mouetur ab alio, & ædificia fabricat incorporea. Meminiſſe uerò oportet, quemadmodũ puer qui natus eſt cæcus, difficilè credit colorum uarietatem, lucemꝗ eſſe, cum tamen cæteris hominibus nihil ſit luce clarius, ſic animum nuper tenebris corporis circunfuſum, uix adduci ut exiſtimet lucem aliquam incorporalem exiſtere, cum tamen nihil ſit illa in rerum ordine angelis manifeſtius. Hoc Plato in ſeptimo de republica longè conqueritur, hoc Ariſtoteles in ſecundo diuinorum confirmat, dicens humanum intellectum ad ea quæ ſunt per ſe in ordine rerum manifeſtiſsima, non aliter ſe habere quàm ad Solis lucem noctuę oculum. Reſipiſcant igitur quandoꝗ minuti Philoſophi, qui ſenſuum iudicio freti, incorporalem diuinamꝗ eſſe animam cogitare non poſſunt. Animaduertant aliquãdo ex diuturna cum corpore conſuetudine, ſe factos eſſe uſꝗ adeò corporales, ut merito nihil nouerint niſi corpus, aut rem corpore natam. Puri fiant, & pura percipient. Experiantur aliquando in ſeipſis, poſſunt enim, modò uelint, quod iã diu in uniuerſo deſiderant, percipiunt certè compoſita, percipiunt & formas plurimas in cõpoſitis. Formas inſuper deſiderant aliquas extra compoſita ſegregatas, ipſi ex anima & corpore cõpoſiti ſunt. Habent uitam ab anima corpori traditam, habent & uitam animæ ipſius in ſeipſa uigentẽ. Illam ergo deſpiciant, hanc aſpiciant. Vitam intellectualem agat à corpore ſeparatã, ſeparari ſtatim ſeparatas formas attingent, Socraticamꝗ mox ſententiam re ipſa probabunt ſuper formas quæ in ſubiectis formatis iacent, quoniam imperfectæ ſunt, eſſe formas in ſeipſis, atque perfectas, unde informia ſubiecta formentur, atque unicam ad incorporea non attingenda ſolum, ſed etiam poſsidenda, uiam eſſe, ſeipſum uidelicet incorporeum reddere, hoc eſt, mentem à motu, ſenſu, affectu, imaginatione corporali pro uiribus ſeuocare. Sic enim experientia ipſa conſtabit, primò quidem qualis ſit purus animus, id eſt, ratio ſecum ipſa uiuens, ſeq́ue circa ipſum ueritatis lumen auidè uerſans. Secundò, qualis angelus, id eſt, intellectus purus, infuſo iam ueritatis lumine gaudens. Tertiò, quando animus ipſe tanquam angelus pleno ueritatis gaudebit lumine, Deum eſſe perſentiet tum ueritatem ipſam ſeipſa lucentem, atque gaudentem, tum ipſam lucem ueritate gaudentem propria, tum ipſum gaudium ueritate propria lucens. Eſſe uerò plebeiorum errorem à corporea conſuetudine natum, noſſe incipiemus aliquantum, ſi ſaltem cõtrariam illius educationem aliquam cogitemus, qualem in ſexto naturaliũ excogitat Auicenna. Greetur a Deo homo aliquis ſubitò (inquit Auicenna) in ætate perfecta conſtitutus, ſed ita diſpoſitus, ut nihil per aliquem quinꝗ ſenſuum apprehendat. Sic affecti hominis mens aliquid cogitabit, cum ſit in ætate adulta, in qua corporis fabrica intelligentiam non perturbat, neꝗ ſit ad opera ſenſuum occupatus, quę mentis operationem impediunt. Ac etiam adſit aliquid quod poſsit intelligi: Adeſt enim ipſa animæ ſubſtantia menti. Mens igitur a nullo turbata præſentem ſibi animæ ſubſtãtiam cogitabit. At qualem cogitabit? Num coloratam, longam, aut amplam? Minime; cæcus enim ſimilia non apprehendit. Num ſonantem, uel bene olentem, atꝗ ſimilia? Neꝗ iſta quidem. Nondum enim talia quædam per ſenſus accepit, ut poſsit talem naturã animæ aſsignare. Igitur nihil poterit corporale anima illa ſibi tribuere. Quid tandem de ſeipſa aſſeruabit? Profectò id ſaltem, quod ſibi primo offeretur intuitu. Eſt autem hoc ipſius eſſentia, quapropter affirmabit eſſe ſeipſam, neꝗ tamẽ corporale quicquam in ſeipſa perſpiciet. Itaꝗ affirmabit eſſe ſe prorſus incorporalem. Neꝗ fingere quidem poterit eſſe ſe corpus, ſicut plebis animæ nunc aliter creatæ atꝗ educatæ nequeũt ſeipſas incorporales conſiderare. Quod ſi quis dixerit animam illam nihil de ſeipſa affirmare horum corporum quæ per quinꝗ ſenſus accipimus, ſed aliud quoddam corpus diuerſæ naturę, uanum hoc nimium. Nam ſi ne nunc quidem, cum tot uaria corpora perceperimus, poſſumus noui aliquid machinari, quod nõ uel in his inſit, uel ex his ſaltem aut componatur aut eliciatur, quomodo in eo ſtatu horum corporum ignarus poſſet animus noui corporis naturã effingere? Ac etiam ſi poſsibile eſſet eam aliquod ſui corporis membrum excogitare, illud nullo modo putaret ad propriam ſubſtantiam pertinere,

tinere. Affirmabit igitur animus ille de ſeipſo eſſe, tamen corporeum aliquid non affirmabit. Diuerſa uerò inter ſe ſunt duo hæc, id quod affirmatur, & id quod minimè affirmatur. Igitur eſſentia animi in ea conſideratione erit aliquid præter corpus. Iudiciū uerò conſiderationis illius ideo uerum fore putamus, quia meram prorſus naturam animæ ſequeretur, non imagines acceptas extrinſecus. Eſſet ergo iudicium naturale admodum, ideoꝗ ueriſsimum. Itaꝗ ſi deinde expergiſcatur, ut nos nunc, & ſentiat, non erit (ut nos ad inquiſitionem ſpiritalium ineptiſsimus, ſed uiam aliquam habebit commodiorem, per quam ita quandoꝗ ad ſui ipſius conſiderationem ſe comparet, ut pronunciet ſe eſſe aliquid præter corpus. Qua quidem uia carent nunc animæ miſeræ, quæ per naturam & ſenſus corpora tum propria tum aliena prius attigerunt, quàm ſeipſas attigerunt, quàm ſeipſas conſiderarēt. Vnde miſerabilis ille profectus eſt error, ut nequeat ſeipſas ſeorſum à labe corporis peruidere.

Hactenus educationem fictam ab Auicenna narrauiſſe ſufficiat. Deinceps qualem Plato noſter educationem in ſeptimo de republica libro deſcribit, breuiter perſtringamus.

Finge, inquit, quandam ſub terra ſpeluncam, in ea homines nutritos à pueritia, ita ceruicem & manus à tergo, pedesꝗ columnis quibuſdam alligatos, ut neꝗ moueri uſquā, neꝗ alia niſi quæ è conſpectu impoſita ſpeluncæ parte apparent aſpicere poſſint. Poſt tergum uerò ſupernè lampas accenſa ſit, atque inter lampadem & illos qui ligati ſunt alij multi deambulent, loquanturꝗ inuicem, ferentes manibus uaria arborum animaliumꝗ ſimulachra. Qui igitur ita uincti ſunt, nunquam reuera uel ſeipſos, uel alia eorum quæ narrauimus, ulla uidebunt, ſed ſolas uel ſui umbras, uel aliorum quæ propter ignem à tergo accenſum tantum ante ſuos oculos in aduerſam partem ſpeluncæ reſultant. Quamobrem nihil aliud aut ſe eſſe quàm ſui umbras, aut alia aliud eſſe quąm umbras illorum exiſtimabunt, aut lumen ipſum eſſe aliud quàm exiguum illud quod ibi reflexum apparet, opinabuntur. Siquis autem horum qui uincti ſunt, forte ſoluatur, ſubitoꝗ lampadem & alia ſub illa quæ ſequuntur à tergo, retro uerſus intueri cogatur, caligabit protinus, & dolebit, ac propter ſplendorem intueri non poterit illa quorum umbras paulò antè cernebat. Multoꝗ magis id illi malum continget, ſi à ſpelunca ſurſum ad cœleſte diurnumꝗ lumen repentè trahatur. Quare non ſubito, ſed paulatim conuenientibus gradibus ab umbris rerum ad res ipſas, item à luminis imagine ad lumen ipſum eſt perducendus, ita ut quæ in ſpelunca ſunt apud illos, prius illic in aqua uideat, quàm ibidem in ſeipſis inſpiciat. Rurſus quæ extra ſpeluncam apud nos ſunt, primò nocte hic ad Lunam in qua ſimiliter, deinde in ſeipſis terrena hæc, ſimiliterꝗ in cœlo cœleſtia nocte itidem ſolum intueatur. Poſtea uerò die tam Solem ipſum, quàm quę ſub Sole uidentur, prius in aqua, poſt in ſeipſis illa, demum Solem in cœlo ſuſpiciat. Hac potiſsimum ratione ſingula ſincerè facileꝗ diſcernet, atque exiſtimabit ſe cæcum deceptum miſerumqúe fuiſſe, quando ſub ſpecu uinctus exiguis rerum umbris fuerat occupatus. Proinde quæ comparatio eſt ſpeluncæ illius ad hunc modum, quem uiſibilem nominamus, eadem fermè mūdi huius ad illum quem inuiſibilem diuinumqúę uocamus. Siquidem hic animæ miſeræ moribundi corporis clauſæ tenebris, & carcere cæco, neque ſeipſas unquam, neque alia ulla reuera, neque uerum Solem, imò ſui aliorumqúe umbras, & exilem quandam ueri Solis imaginem intuentur. Veræ enim mentes, ueræ res quæque, uerus Sol in mundo ſolum ſunt inuiſibili, quæ ſi abſque congruis educationis diſciplinarumqúe gradibus repentè intueri conemur, caligamus protinus, & dolemus. Conuenientibus uerò tum morum tum doctrinarum tū temporis perducti gradibus, ſincerè diſcernimus iudicamusque cæcos illos & miſeros, qui falſis mundi huius umbris imaginibusꝗ falluntur, occupantur, atque premuntur. Veruntamen quando animus ab immenſo inuiſibilis mundi lumine in corpus obſcurum regendum mouendumqúe deſcendit, nouis, ſuæqúe naturæ contrarijs obrutus tenebris, cæcutire diu & titubare compellitur. Adde & propter repentinam maximamqúe in deterius mutationem, diu cogitur ægrotare, atque ferme ſic affici, ut ij qui propter phreneſim uel ſomnum uel ebrietatem falſis imaginibus illuduntur atque uexantur. Aut certè non aliter ſe habere, quam ſiquis à Solis lumine in cauernam illam quam deſcripſimus, repentè præcipitetur.

præcipitetur. Adeo enim nouis tenebris offundetur, ut aut nullo modo, aut uix tandem ſub exiguo illo cauernę lumine umbras illas tantum quas narrauimus, diſcernere poſſit. Præterea ob ſubitam illam & in peius mutationem, in morbos tam ſenſus quam corporis uarios incidet.

Hæc à Platone in libro de repub. ſeptimo.

Sed redeamus tandem ad ea quæ ab initio ſtatueramus. Emergite obſecro mortalium animæ nunc immerſæ corporibus, naturã ueſtram ſupra corporis fines ſtatim reperietis. Corpus ſiquidem longum eſt, latum, atq; profundum. Quoniam uerò nullum corpus eſt infinitum, ideoq; finẽ habet profunditatis, finitur in ſuperficiem non profundã. Habetis iam ſuperficiem longam quidem & latã, ſicut corpus, ſed profunditate carentem, atq; ex una hac parte ſurgentem ad incorporea. Superficiei quoq; latitudo finita, ad lõgam lineam terminatur, neq; profundam, neq; latam. Habetis lineam duabus partibus ad ſpiritum accedentem. Sed hæc ipſa lineæ longitudo quia finita eſt, ad punctum ducitur, non profunditate ſolùm & latitudine priuatum, ſed etiam longitudine. Habetis pũctum tribus partibus ad naturam uergens incorporalem. Sed hoc quoniam lineæ terminus eſt, ideo certum habet ſitum in corpore, neque implet totum, neque uiuificat Separate, ſi placet ipſum à linea. Poteſt autẽ cogitatione ſaltem à linea ſeparari, quod eſt lineę terminus, & prius in ſeipſo eſt quodam modo, quàm terminet lineam. Quod autem prius eſt, licet ab eo quod eſt poſterius ſeparare. Habetis punctum quodammodo, id eſt, cogitatione ſolutum à linea, quarto iam gradu diſcedens à corpore. In hac ipſa ſolutione aſſequitur, ut omnes partes corporis æquè reſpiciat. Fundatur per omnes, & mouet, hic irrationalis anima ſedem habet. Et quoniam rationalis cogitatio non fallitur aſcẽdendo, ideo ſicut inuenit punctum à corpore cogitatione liberum, ſic reuera inueniet punctum, id eſt indiuiduum aliquid re ipſa ſolutum à corpore, quod non modò impleat corpus & moueat, ſed ipſum liberè moueatur, & tollatur ad ſupera, quod iam unitatis nomine appellatur: hic anima uiget rationalis quinto gradu à mole corporis aliena. Si tanto quid impurius eſt, quanto eget, patiturq; magis, corpus impurius eſt quàm ſuperficies. Pluribus enim ad hoc ut ſit, dimenſionibus eget, atque ex partibus diuiditur pluribus. Superficies ſimili ratione cedit lineæ, linea puncto, punctum denique unitati, quæ neque dimenſionibus indiget, neque ſitu. Si horum perfectiſſima ſubſtantialis unitas eſt, & quia perfectiſſima, ideo potentiſſima, & ueriſſima, atque hæc ſunt aliquid exiſtuntque, quis negauerit uerè exiſtere unitatem? Ergo quid prohibet animam eſſe aliquid, & id quidem uirtute magnum, licet non ſit magnum aliquid quantitate? Agite, igneam formam quæ in corpore ueſtro tricubito tricubita eſt, colligite totam in cordis cẽtrum. Hinc tantum uirtute creſcat, quantum creuerit unione, non aliter ac Solis radij in concaui æneiq; ſpeculi collecti centro, qui uſque adeò roborantur, ut inde reſilientes duriſſima quæque accedant ſubitò atque conſumant, Subtrahite portiunculam illam cordis, qua forma ignis illa deprimitur, reſtet forma indiuidua, agilis, calens, lucens & aliter quam prius, & mirabilius. Quiá indiuidua agiliſq; eſt ſecundum ſe totam, corpus totum æque colluſtret. Quia feruet incredibiliter, uitalis ſit atque uiuifica. Quia mirificè fulget, ſentiat. Intelligat inſuper, ſi reflectitur in ſeipſam, ſurſumque attollitur. Hactenus per ea quæ tanguntur, pedetentim progredientes inueniſtis animam, quando à ſolido corpore ad quiddam quaſi punctum omnino liberum proceſſiſtis. Rurſus per ea quæ cernuntur oculis, animam perſcrutemini. Cur (quæſo) diffiditis eſſe ſpiritale aliquid in natura, cum ipſis etiam oculis ſpiritum quodammodo uideatis? Scitis lumen id Solis oculo manifeſtum, ideo corpus non eſſe, quia momento ſe fundit in omnia, infuſum non frangit corpora, nec inficitur. Ecce uidetis ſpiritum. Quid negatis? An forſitan illum negabitis eſſe quem non cernitis? Si ita eſt, ſphæras aëris igniſque & cœli, aqua & terra præſtantiores, quia non uideantur, nihil eſſe dicetis. Itaque pars maxima & præſtantiſſima mundi, quia non ſit uiſibilis, nihil erit. Sed redeamus ad lumen. Ita lumen eſſe negabitis in ſphæra ignis, quoniam oculis non perſpicitur, Sed & ipſe Solis fulgor etiam ſi non uideretur, exiſteret, quandoquidem exiſtit nunc, & non uidetur à noctuis, atque ipſius ſplendor aliquis mixtus uaporibus potius quàm ipſe uidetur à nobis, ſed ipſum eſſe alicubi ex hoc eius ſplendore conijcimus. Sic etiam ineſſe lumen cœ-

leſtibus animis ſpiritale, ex ipſo ſyderũ lumine, quod illius imago eſt, coniectamur. An neſcitis lucis actum nihil eſſe aliud quàm lucere, ac tanto clarius rutilare, quanto longius à craſſis corporibus ſeparatur? Secernite ipſam ab omni materia, mirabilius rutilabit, & uiuet quidem tunc maximè, ſi quando uictura ſit. Vbi enim creſcit actus, augetur & uita, præſertim cum per eius calorem hæc omnia uiuant. Sentiet quoque, ut ita dixerim, quando per eius radios hęc omnia ſentiunt, ipſa tamen minime ſentietur, nam & tenuitate ſubterfugiet aciem oculorum, & ubertate fulgoris intelligibilis ſuperabit terreni uiſus capacitatem. Scitis in ſphæris elementorum ignem infimum uſque adeò ad naturam ſupremi aëris declinare, aërem uerò contrà ſupremum ita ad ignem illum attolli, ut & ignis ille ferme aliud uideatur eſſe quam tenuis aër, & aër ille craſſior ignis, adeò ut quicunque aërem illum cernit, uidiſſe ſe ignem poſſit abſque mendacio affirmare. Eadem cõparatio eſt mentis infimę, qualis eſt anima rationalis, ad ſublime corpus, quod eſt cœlum. Ergo & anima quodammodo eſt tenue cœlum, & cœlum eſt craſſior anima. Et qui cœlum ſuſpicit, proſpicit animam. Cogitate punctum aliquod geometricum, quod quia æquè reſpicit quamlibet loci partem circundantis ipſum, ſiquando mouetur, per quamlibet mouetur in orbem, unde quod erat punctum, circũferentia uidetur euadere, ubi ſane circunferentia eſt punctum circuncurrens, euolutumq́ foras. Punctum uerò eſt circunferentia ſtabili quodam cardine cõuoluta. Cogitate rurſus ſcintillam quandam luminis inuiſibilis, quæ quoniam ſuper omnem exiſtit locũ, æquè in partem loci quamlibet ſeſe fundat, ac dum mouetur in gyrum, flammeus orbis efficiatur. Orbis inquam oculis manifeſtus, ubi ſcintilla eſt flamma compreſſa, flamma eſt ſcintilla profuſa. Scintilla huiuſmodi anima eſt, flamma corpus æthereum. Et quanta eſt in animabus rationalibus uarietas luminis ſpiritalis, tanta eſt in proprijs earum cœleſtibusq́ corporibus uiſibilis luminis uarietas. Atque id lumen ita lucem ſequitur ſpiritalem, ut Lunæ lucem pallidus orbis in nubibus. Ea uerò eſt inter rationales animas differentia, quòd animæ fixarum ſtellarum planetarumq́ ſolum lucido corpore circundantur, cæteræ corporibus geminis, lucido & opaco, aut certè altero luciđiſſimo, altero minus lucido. Eadẽ quaſi lux eſſe uidetur, quæ dum ſcintilla manet, ſentit quidem, ſed non ſentitur, cum uerò explicatur in flammam, ſentitur quidem iam, ſed ipſa nil ſentit amplius, et ſicut ſenſu careret quicunque flammam uidens, ſcintillam ſe uidere negaret, ita carebit anima, qui dum globos æthereos ſuſpicit quaſi quoſdam circuitus animarũ, animas inde ſe illis quaſi centra nõ ſenſerit, neque conceſſerit animas eſſe globos luminum implicatos, globos autem eſſe animas explicatas. Quod ita ſignificauit Heraclitus.

αὐγὴ ξηρὴ, ψυχὴ σοφωτάτη,

id eſt, lux ſicca, anima ſapientiſſima. Hinc efficitur ut nihil animo aut gratius aut mirabilius ſit quam lumen, neque poſſit alibi quàm in lumine ſpirituum habitare, dum colit terras. Iam igitur & hic inueniſtis animam eſſe tanquam lucem inuiſibilem, uiuificã, ſentientem, intelligibilem, intelligentem. Et paulò antè, tanquam punctum à corpore liberum, agile per ſeipſum, calens, uiuificum, ſentiens, capax ſuperiorum, quod ſubſtantialis quædam unitas appellatur. Atque hæc prima quædam excurſio ſit, & quaſi præludium, quo infelix diffidentia illa tollatur, quæ longiſſimè à ſpiritalium confeſſione abducit animos plebeiorum.

Anima non eſt corpus, aut forma diuiſa in corpore, ut oſtenditur per uirtutem animæ naturalem. Cap. III.

PRopoſitæ quæſtionis ordo requirit, ut in prima ſequentis diſputationis parte oſtendamus, per uirtutem animę naturalem, hominis quidem animam potiſſimũ quidem non eſſe corpus, partim etiã non eſſe formam diuiſam in corpore. In ſecunda parte per uirtutem ſentiendi monſtremus idem, ſcilicet, animã eſſe formã indiuiſibilem, ac inſuper illud adijciamus, eã uidelicet nõ alicui corporis membro affigi, ſed totam per ſingula fundi. In tertia uerò parte, per uirtutẽ intelligendi eadẽ cõfirmemus, ſcilicet eam eſſe formã impartibilẽ ubiq́ totam, & illud adijciamus, quod nullam trahat originẽ à materia. Sic eñ anima hominis ad tertiam illam eſſentiã, quæ eſt perpetua

perpetua pertinebit, & immortalis meritò iudicabitur. Iam uerò primam diſputationis partem diuino numine inuocato in hunc modum aggrediamur.

Prima ratio. quia anima eſt principium nutriendi, & quomodocunque aliter operandi. Cap. IIII.

ANimantes & plantæ uirentes corpora ſunt, corpora etiam ſunt ligna, & ſaxa ex terra conuulſa: Corpora illa coaleſcunt, hęc uerò nequaquam. Quid autem eſt in illis principium alimenti? Non materia corporalis, quoniam alia etiam corpora nutrirentur, quibus talis materia eſt communis. Cum ergo uis illa per quam adoleſcunt, aliud quiddam ſit præter materiam corporalem, & illa non ſit aliud quàm anima nutritiua, ſequitur ut talis anima nõ ſit corpus. Siquis autem obiecerit ita: Imò uerò eſt corpus, non corpus quodlibet, ſed tale quiddam, & ſic affectum, qualis natura plantis & animantis propria ſit: Saxis uerò & lignis aridis non communis, quæremus ab illo de huiuſmodi tali certoq; corpore quod uocat animam, utrum duo quædã in ſe cõtineat, corporalem ſcilicet molem, atque inſuper certam quandam affectionem, per quã tale uocatur, & certum fit propriumque corpus, an nihil habeat ultra materiam corporibus omnibus ubique cõmunem. Si nihil reſpondeatur habere præter communem hãc molẽ, uana fuerat nimium obiectio illa, per quam dicebatur, nõ quodlibet corpus eſſe animam, ſed corpus tale, & certo modo diſpoſitum. Non enim fit corpus tale et certo modo diſpoſitum, niſi per qualitatem ipſam, & propriã quandam affectionem ipſi corpori ſuperadditam, per quam non modo ſit corpus, ſed & tale, per quã etiam à quolibet alio differat corpore. Itaque ſi nihil aliud eſt ibi præter molem ſolam communémq; corporis, cum illa etiam aridis lignis inſit & ſaxis, hæc quoque habebunt animam per quam alentur. Quod quia falſum eſſe cõſtat, neceſſarium eſt corpus illud tale quod aduerſarius animam appellabat, non materiam corporis ſolam, ſed qualitatem etiam ſiue formam aliquam cõtinere. Atque illud non propter materiã ipſam corporis, anima nominatur, quia materia omnibus etiam uita carentibus corporibus competit. Reſtat ut propter formam, formam inquam uiuificam. Id enim eſt animæ proprium. Formam itaque ipſam uiuificam uocabimus animam, materiam uerò illam cui adiuncta eſt, quia inde uitæ fit particeps, neque animã, neq; animæ partem, ſed animarum quiddam eſſe dicemus. Præſens autem ratio maximè per eam ſententiam confirmatur, quã induximus à principio quando diſſerebamus corpus ex ſe agere nihil poſſe, quippe cum uideamus anima corporibus accedente multas inde operationes proficiſci quæ & ante animę acceſſum & poſt eius diſceſſum minime fiunt. Quapropter animam quæ huiuſmodi operationum principium eſt, corpus non eſſe concludimus.

Secunda ratio. Neque corpus animatum eſt anima, neque inanimatum. Cap. V.

QVale corpus eſſe uis animam? animatum ne? an inanime? Inanime non dices, quod alteri uit ãtribuit animalẽ, quomodo enim ſi anima inanime corpus ſit, uiuificat corpora? Neque animatũ corpus eam potes dicere, quia ſi anima animatum corpus dicatur, certè illud corpus poſtquam animatum dicitur, per aliquam animam dicitur animatum. De illa anima rurſus interrogo, corpus ne ſit, an non? Si corpus, utrum animatum, uel inanime? Si inanime reſpondetur, abſurdum quidem. Si animatum, iterum de anima illa quæram per quã dicitur animatũ. Atq; procedere cogeris in infinitũ quandiu corpus eſſe animã aſſeres, ac ſemper reſpondere cõpelleris abſurdè. Vtraq; enim reſponſio delira uidetur, tum animã eſſe animatã, tum inanimem, quemadmodũ de ſapientia, tum eſſe illã ſapientem, tũ etiam inſipientẽ. Aut de lumine, tũ eſſe illud illuminatũ, tum obſcurum. Sicut enim neq; obſcurũ eſt lumen, quod alia illuſtrat, neque ab alio illuminatum, quod ipſum eſt primum lumẽ, ſic anima neque eſt inanimis, quia dat uitam, neque etiam per aliud animata, cum ipſa illud propriè ſit per quod reuera quodlibet animatur. Ac ſi ad aliud illam retuleris per quod animet, ego ſimiliter illud aliud rurſus ad aliud referã, aliudq; rurſus ad aliud, neq; ceſſabo unquam,

bo unquam, aut ſi ceſſabo, in eo ipſo certe quieſcam, ut dicam aut illud ipſum quod primo ponebatur, aut aliquid ſequens, neque animatum neq; uiuificatum eſſe ab aliquo, ſed ipſum propriè per ſe eſſe, quod animat aliud atque uiuificat. Tale quiddam animam & uitam propriè, non quoduis aliud appellabo. Tu forſitan ut infinitum illũ progreſſum & reſponſiones deliras iam deuites, & tamen animam corpus eſſe aſſeras, inferes, eam eſſe corpus non quidẽ animatum, ſed corpus animale, non uiuificatum, ſed uiuens. Si ita eſt, reuolueris eodem. Equidem percõtabor, utrum illud ea ratione qua corpus eſt, anima ſit, an alia quadam ratione, nempe nouę alicuius additionis per quam animale dicatur & uiuens? Certè nõ ea ratione qua corpus. Omnia ſiquidẽ corpora eſſent animæ, ac operationes prę ſe ferrent. Sequitur ut alia quædã illic inſit natura præter corporis rationem, per quam animale corpus illud uiuensq; dicatur, Illam ego uitam propriè & animam nuncupabo.

Tertia ratio. Neque craſſum corpus eſt, neque ſubtile. *Cap. VI.*

NVnquid craſſum corpus eſt anima, puta uel aqua, uel terra, atque ſimilia? An potius ſubtile, rarũmque, ut ignis & aër? Primum dici non poteſt, quoniã animę officium eſt, penetrare facilimè corpora, implere, mouere. Huic autem operationi craſſa corpora ſunt ineptiſsima. Secundum uerò illud eſſe fortaſſe uidebitur probabilius, ut rarum ſit corpus anima, ut ignis, ut aer. Verum ſi ignis dicatur eſſe, utrum ignis ille qua ratione ignis, anima eſt, an quadam alia ratione? Si qua ratione ignis eſt, eſſe dicatur anima profectò quilibet ignis anima erit, & omnia ignita uiuentia. Igitur alia ratione. Ita de aëre percontandum, cõcludendumq;, animam ſemper eſſe ultra naturam corporis requirendam. Neq; adducat quiſquam quintũ aliquod tenuiſsimum corpuſculum præter quatuor elementa, quod craſsioribus infuſum corporibus illorum ſit anima. Eadem nanque redibit quæſtio, utrum corpuſculum illud per materiam ſuam ſit anima, an per uiam aliquam materiæ ſuperadditam. Si primum dicitur, omnia corpora erunt animæ, quia omnibus ſubeſt materia. Si ſecũdum, aſſecuti erimus iam quod cupimus, ut anima ſit ad aliquam uim quodammodo incorpoream referenda. Afferuntur hic à nonnullis breues quædam perſuaſiones huiuſmodi: Si anima dicatur eſſe diuiſibilis, quæritur nunquid partes eius uiuant ut totũ, nécne? Si uiuunt, tota anima in ſingulis eſt ſuis particulis, quo fit ut non egeat quantitate, quandoquidem per diuiſionem non diminuitur. Si non uiuunt, ex nõ uiuentibus uita cõſiſtet, quod eſt impoſſibile. Rurſus omne corpus alicui quinque ſenſuũ innoteſcere poteſt, anima nulli. Omne corpus figura aliqua uel termino circunſcribitur, anima minime. Omne corpus operationem ſuã neceſſariò peragit temporis interuallo (cum enim diuiſibile ſit in eſſentia, multò magis in actione) anima ſæpe momento temporis operatur. Corpus per quantitatem potius quam per eſſentiam eſt in loco, quia propter quantitatem implet locum, anima per eſſentiam adeſt corpori, ut enim adeſt illi, dat illi eſſe. Eſſe per eſſentiam datur, ſicut per ſapientiam ſapere, adeſt igitur per eſſentiam. Corpus ita in alio eſt, ut cõtineatur ab eo in quo ponitur, atque excedatur, anima in corpore non eſt cõprehenſa, ſed comprehendens. Ipſa enim corpus perficit, continet, atque ducit. Anima denique quolibet corpore & toto corpore pręſtantior eſt, quare lineis punctiſq; quę in corporibus ſunt ut in ſubiecto, eſt præſtantior. Indiuiſibile diuiſibili excellentius eſt. Animus igitur magis indiuiſibilis eſt quàm aut linea aut punctum.

Quarta ratio. Corpus ex materia & forma componitur. *Cap. VII.*

COrpus naturale ex materia & forma componitur. Animal eſt naturale corpus. Materia itaque in eo eſt, & forma. Conſtat autem ex anima atque corpore. Corpus quidem non eſt forma naturalis, quia forma naturalis alicuius eſt forma, & in aliquo eſt tanquam ſubiecto quodam atq; formato, Corpus autem nullius forma eſt, neque in aliquo eſt ſubiecto, ſed loco. Reſtat ut anima forma ſit, ob hoc potiſſimum, quòd eſt proprium internumq; operationum motionumq; principium, imò etiam eſſendi principium eſt animali. Totum hoc ad formam ſpectat. Eſt

igitur

igitur anima forma. Quòd ſi ipſa quoque eſſet corpus, opus eſſet adhuc alia quadam forma tàm animæ quàm corpori, per quam ambo ſimul unum animal uocarentur, quam quidem formam aliam proprius animã uocaremus. Nã per animam quaſi per formam corpus quod antè potentia quadam eſt uiuens, actu fit uiuens, & animal actu. Anima igitur ſolũ eſt forma, præſertim quia ſi duas haberet partes, materiam ſcilicet atque formam, tria ſequerentur abſurda. Primũ, quod nõ ſecundũ ſe totam formaret corpus, quia non formaret ipſum per partem eius quæ eſt materia, oportet autem propriam formam ſecũdum totam ſui eſſentiam, totam perficere materiam propriam. Secundũ, quòd pars illa animæ quæ forma dicitur, duarũ materiarũ rationis eiuſdem perfectio foret, quod natura non patitur, ſicut neq; patitur formas duas rationis eiuſdem eandem informare materiam. Tertium, quoniam anima in corpora hæc inferiora commutaretur, atq; uiciſſim, ſi communem cum his materiam poſſideret. Quod ideo nefas eſt, quia ſi fiat corporum animarumq; mutua cõmutatio, multo magis fiet quarumlibet animarum in quaſlibet animas trãſmutatio, rurſusq; quorumlibet corporũ in corpora quælibet. Sit igitur anima ſolum forma. Forma, inquam, non accidentalis, ſed ſubſtãtialis. Nam cum anima ipſa ſit rectrix motrixq; corporis, ita ut non contineat ipſum, ſiſtat, & torqueat, corpore præſtantior eſt. Corpus ſubſtantia eſt. Nullum uerò accidẽs nobilius eſt ſubſtãtia. Rurſus motor, quantum eſt principium motionis, non pendet ſecundum eſſe ſuum ex eo quod mouetur. Igitur anima ipſa quę reuera eſt motrix corporis, à corpore non dependet quaſi pediſequa corporis, ita non eſt corporis accidens. Præterea quicquid uiciſſim oppoſita ſuſcipit, atque ipſum interim permanet idem, ſubſtantia eſt, anima eadẽ permanens recipit tũ opinionem hãc, tum illam, inter ſe cõtrarias, tũ ſcientiam, tum ignorantiam, & repugnantes affectus, anima igitur eſt ſubſtantia. Subſtantia inquã, ut forma quędam ſubſtãtialis. Forma autẽ nõ eſt corpus, quia omne corpus forma aliqua deſignatur. Forma uerò qua ratione forma eſt, formari non poteſt. Hinc fit ut anima nõ ſit corpus. Miſſas facio in præſentia rationes quibus oſtenditur animam noſtram accidens eſſe non poſſe, quia ſi neceſſitate quadam hæreret ſubiecto, non poſſet illi repugnare, neque in ſe unquam reflecteretur, neque ſuper accidentium genus ad ſubſtantiæ genus aſcenderet, ipſumue propriè definiret, uel diſcernere poſſet ab accidentibus, uel quãto interuallo accidentia ſuperat, rite metiri.

Quinta ratio. Corpus natura ſua diſperſum eſt. *Cap.* VIII.

CORpus natura ſua diſperſum eſt penitus. Primo, quia diſtantiam partiũ patitur, ita ut ſemper in alio loco ſit alia. Secundo, quia continue tranſmutatur. Nam ſi ſubijcitur tempori, ſicut uaria momenta ſuccedunt in tempore, ſic affectiones momentis ſingulis uariantur in corpore. Quæ quidem uarietas cum fiat in cœlis, multo magis fit raptu cœlorum in elementis. Tertio, quia contrarijs ſubijcitur qualitatibus, calori & frigori, & ſimilibus. Vnde fit ut contra naturã corporis ſit coire in unum, manere ſimile, & ſibijpſi conſtare. Extenſio nanque ipſa quantitatis partes corporis diſiunctas manere compellit. Motus perennis cogit mutari naturam, neq; ſua ſimul habere, ſed aliud amittere, quærere aliud. Qualitatum contrarietas impellit ut altera fugiat, alteram per quam fugam corpus ipſum cõpoſitũ diſſipatur. Quamuis autẽ per hæc appareat corpus natura ſua nullo modo poſſe firmiter in unitate conſiſtere, tamen corpus quodlibet aliquo modo in ſuis partibus nectitur, cunctis in unã totius corporis copulã conſpirantibus. Eſt igitur in corpore aliquid ultra corporis naturam, quod ipſum unit, ſiſtit, & continet. Vnit inquam diſtantiam partium, ſiſtit fluxum perennem, continet inuicem per ſuam ſimplicem cõſonantiam diſſonas corporis qualitates. Quid hoc eſt? corpúſne? Si corpus eſt, eget ſimiliter alio connectente. Quid aliud illud? Num corpus? Si corpus, eget & alio. Quocirca fatendũ eſt nullã eſſe poſſe in corporibus unitatẽ, nullam conſtantiam, nullámue concordiã, niſi illis inſit uis aliqua incorporea. Ergo ſi & anima corpus dicatur eſſe, eget ipſa etiam aliqua copula. Vim autem huiuſmodi copulantem nos animam, uel uirtutem animæ potius quàm illud copulatum aſſeuerabimus, cum uideamus eſſe animæ proprium, humores contrarios membraque diuerſa

in unam animalis compagem deuincere, qua abeunte diffluunt omnia. Igitur anima neque eſt corpus, ſed copula corporis intima, uel ſubſtantia copulatrix. Neque forma diuiſa per corpus. Talis enim forma (ut Platonici putant) ſimplicitatis & cõſtantię naturã amittit in corpore, unde ipſa æquè ut corpus eget alio continente, quod unum in ſeipſo cõſiſtat, ad diuiſionem corporis minimè diſſipatum. Si quis autem quærat unde ſaxa & ligna ſortiuntur ſuarũ partium unionem, reſpondebunt Platonici, illa quamdiu affiguntur terræ, ab anima terræ ſortiri & unionem & augmẽtum, poſtquam uerò auulſa ſunt, non augmentum amplius, ſed unionem.

Sexta ratio. Duo corpora non ſunt in eodem loco. Cap. VI.

DVo corpora in eodem loco penitus inuicem æquari non poſſunt. Nam ſi eodẽ in loco penitus eſſe debeant, oportet illa primùm in partes diuidi, deinde partes illas inuicem iungi. Quæ quidem partes ſi indiuiſibiles ſunt, iam corpora illa in indiuidua reſoluta ſunt. Et quoniam ex ijſdem compoſita fuerant, neq; diſſoluuntur, ſequitur ut ex indiuiduis quibuſdam corporis magnitudo concreuerit. Quod ideo fieri non potuit, quia indiuidua congregata ſimul nunquam conficiunt magnitudinem. Sin autem partes illæ diuiſibiles fuerint, quælibet per ſe erit corpus, ac ſitum proprium ſeorſum habebit ab alia, itaque non erunt corpora duo in loco uno, imò in multis loculis multa corpuſcula. Si ergo corpora duo eodẽ in loco æquari inuicem nequeunt, anima quæ corpori uiuo ſeſe ubique infundit, & per omnia ſe porrigit corporis puncta, nõ eſt corpus. Quòd autem ubiq; in corpore ſit, ex eo in præſentia patet, quòd nihil magis intrinſecum eſſentia eſt quàm eſſe. Ideoq; forma per quam eſſe ſubſtantiale tribuitur tum corpori toti, tũ partibus, toti partibusq; eſt intima. Et quia ſicut res ſe habet ad eſſe, ſic & ad unum, anima quæ per ſe dat eſſe, per ſe quoque abſque medio unitur corpori uniuerſo. Quòd autẽ eſſe ſubſtantiale tribuat, inde patet, quòd ea ſublata omnia membra mutant ſpeciem. Quoniam uerò ab eſſentia fluit eſſe, à uirtute operatio, anima quæ ſingulis membris eſſe operationémque largitur, ſingulis quoque eſſentiã ſuam uirtutẽq; communicat. Ita enim eſſe operationemq; præſtat, ſicut unitur. Quare ſi illa præſtat ſingulis, unitur & ſingulis. Nónne ſi corpus quodlibet naturale carens anima, unum quiddam eſt per formam unam in toto & partibus exiſtentem, multo magis animatum corpus unum erit per animam toti partibusq; pręſentem? Quòd ſi anima in uno ſolum membro ſit, illius ſolius erit forma, reliquorum aliæ erunt formæ, unde non conficietur ex membris omnibus naturale corpus reuera unũ, ſed cõgregatum quiddam, tanquam domus ex parietibus. Neq; erit in qualibet animalis parte conſenſio & cõcórdia ad quamlibet, qualis modo eſt, niſi per unam animam uaria membra conglutinentur, ſicut neque ad tractum nerui omnes articuli cõtrahuntur, niſi idem ſit neruus in omnibus. Adde quod in quauis quantumcúnque minima corporis portiuncula ineſt uita, & in plurimis motus & ſenſus. Hæ animæ uires operationéſque intimæ ſunt. Vis actioq; agenti alicui intima, ſine agentis ſubſtantia nõ exiſtit. In illis ergo eſt anima, ſi in illis uiget & agit: quæ quando ſuo modo mouetur, corpus non diſſipat, quia nõ fit dolor aliquis ex animæ motu per corpus. Fieret autem perpetuus in corpore dolor, ſi ad motũ animæ partes eius diſſiparentur & turbarentur. Diſſiparentur autẽ procul dubio, ſi anima eſſet corpus, cum ipſa per corpus ſuo quodã motu perpetuò moueat. Quonam pacto anima corpus erit, quæ eſt ubique per corpus, & ſine ulla corporis offenſione totum undique implet & penetrat? Porro ſi ſolidum corpus eſſet, uel totum corpus nõ impleret, neq; uiueret inde totum, uel ſi impleret, penetrãdo frãgeret, frãgereturq; & dolor in nobis perpetuus pueniret. Sin autem corpus eſſet fluxũ & labile, anima corpus animantis neq; deuinciret, neq; firmiter ſolidaret, ſed & ipſa alio quodã uinculo (ut ſupra diximus) indigeret, cuius ſtabilitate firmaretur regereturq; & moueretur. Illud uerò uinculum libentius animam, imò uirtutem animæ appellabimus. Siquidem animæ uirtus in corpore idem ferme eſt quod uel coaguli uirtus in lacte quod inde coagulatur, uel uis Magnetis in ferro, quod inde trahitur & ſuſpenditur, uel tẽperatio artis in horologio, quod inde ordine mirabili regitur, mouet, & ſonat. Ipſa uerò anima non eſt

uirtus

uirtus temperatióue humorum, ſed forma quædam ſubſtantialis, ſimplex, indiuiſibilis, quę uirtute & arte naturali ſpiritus, humores, membraq́ꝫ temperat.

Septima ratio. Corpus non eſt ſimul totum in pluribus. *Cap.* X.

NEque corpora, neque formæ diuiſæ per corpora poſſunt omnino eſſe ſimul in pluribus partibus aut locis. Vis ſeminaria tota eſt in qualibet particula ſeminis. In quot enim particulas ſemen diuiditur, totidem animalia oriũtur, quod maxime in piſciũ ouis apparet. Si ex quacunq́ꝫ guttula ſeminis totum pullulat animal, tota illic deliteſcit ſeminaria uirtus. Hæc uerò eſt animæ inſtrumentum generationi ſubſeruiens. Quapropter multò magis tota anima eſt in qualibet ſeminis corporisq́ꝫ particula. Poſtquam ergo tota eſt in ſingulis animæ uirtus, nónne uirtus uegetatrix tota eſt in quolibet plantæ ſemine, cum plantam integram producat ex quolibet? certè. Vegetatiua quoque anima exigua primum radice uel germine capitur, deinde creſcẽte arbore per omnes ſe fundit ramos. Siccatis deniq́ꝫ ramis uel amputatis rurſus ſeſe contrahit in radicem. Hanc animam quantitate carere Plotinus, Porphyriúſque exiſtimant, quæ æquè clauditur minimis, implet ampliſſima.

Octaua ratio. Anima eſt uita, aut fons uitæ. *Cap.* X I.

ANimam eſſe putamus naturam quandam quæ aut uita quædam ſit, aut uitam ceu comitem habeat & pediſequam, poſtquam corpora uitam per animam ſortiuntur. Corpus neceſſariò in plures partes diuiditur. Nam corpus aliud eſt ex pluribus elementis compoſitum, aliud elementum, ex elementis alijs minime congregatum, ſed ex forma & materia conſtitutum. Si animam dixeris eſſe corpus conſtructũ ex pluribus elementis, ſciſcitabimur nunquid illa elemẽta quælibet per ſe ſeorſum ab alijs uitam habeant, aut nulla, ſed cõgregata ſimul uitam pariant, aut unũ quiddam illorũ poſſideat uitam. Si quodlibet illorum per ſe habet uitam, tot ibi ſunt animæ, quot elementa. Neq́ꝫ ibi eſt anima una ex multis conflata partibus, ſed animæ multæ ſedem eandem colentes. Si nullum illorum habet uitam, nunquam concurſu mutuo uitam creabunt. Ac ſi in eorum concurſu uita naſcatur, nõ quidem ipſorum ui, cum ipſa uita careant, ſed ui potius alicuius concurſum illum ordinantis uita illa naſcetur, pręſertim cum ſit fatendum, etiam ſi cõcurſione multorum uita confletur, non tamẽ quomodocunque cõcurrant, uerùm ſi certa ratione uiaq́ꝫ cõcurrant, uitam in illis gigni. Ita illius certæ concurſionis intimus ordinator, anima ipſa erit, uitam ſuo modo confluentibus exhibens. Sin dixeris unum aliquod è multis elementis habere uitam, illud ſolummodo anima ipſa erit, neq́ꝫ opus erit præter iſtud alijs elemẽtis ut anima generet. Quãobrem anima nullo modo putanda eſt eſſe corpus ex elementis pluribus conſtitutum. Sed neque elementum unum, quia elementũ quodlibet ex materia & forma componitur. Si iſtud uiueret, non per materiam uiueret, cum informis materia nequeat uitam aut alicui aut ſibi ipſi præbere. Igitur tale uiueret per formam. Forma igitur eſſet anima. Quinetiam ſi anima eſt corpus, ſiue elementum ſit, ſiue ſimile quiddam & ſeu ſimplex, ſeu compoſitum, certè ita ut dicam, uel ſimiliter erit affectum, ſcilicet calidum uel frigidum, ſiccum uel humidum, leue uel graue, rarum uel denſum, fluxum, ſolidum, album, nigrum, atque ſimilia. Si calidum, calefaciet ſolum. Si leue, alta petet, & omnino qualecunque corpus ſit, ſecundum naturam propriam operabitur, & affectum naturæ ſuæ oppoſitum nunquam aget. Non enim frigidum calefacit. Eſt autem cuiuslibet corporis certa & determinata natura ac forma, ſicut locus terminatus eſt, & certum tempus, & finita potentia. Igitur cuiuſque corporis determinata operatio eſt, & ad effectus contrarios non extenditur. Anima uerò ad contraria quælibet uim habere uidetur. Nã & in diuerſis corporibus animaliũ & in eodẽ multa inter ſe efficit repugnantia. Siſtit, mouet, contrahit, extendit rarefacit, condenſat, acuit, obtundit, aperit, claudit, fundit, & ſolidat. Cõtrarios odores, ſapores, atq́ꝫ colores, oppoſitas uires & figuras humoribus mẽbriſq́ꝫ tradit, leues ſpiritus deorſum mouet ad pedes, graues humores ſu[illegible] ducit ad ca-

 [illegible]ut, quod

put, quod ſit contra corporum naturam. Agitat corpus in omnem partem ſurſum contra grauium elementorum pondera, deorſum contra leuium ſublimitatem, in latus & in circuitum contra omnem corporis facultatem. Cum ergo omnes fermè effectus inter ſe contrarios faciat, & ad repugnantes motus ita ſit compos, ut præter corporum ordinem moueat, quis adeo demens erit, ut aut corpus, aut eius qualitatē, ſiue qualitatis aliquid eſſe animam fateatur?

Nona ratio. Corpus ſeipſum non mouet. Cap. XII.

QVod uerè & primò eſt per ſeipſum mobile, ita ut ipſum omnino idē ſit & fons & receptaculum motionis, ſecundum ſe totum per ſe mobile debet eſſe, ſicut in cæteris omnibus apparet, quæcūque per ſe, & primò ſic talia quædam dicūtur eſſe uel talia, ſicut quod ita eſt clarum, ſecundum ſe totum eſt clarū. Quod ita bonum, totum bonum eſt. Quod ita intellectum, intellectuale eſt totū. Nam eſſentia quæ primò effundit qualitatem aliquam, & amplectitur ſuſcipitq; primo, quia perfectè agit utrunq;, efficit utrunq; per totum. Oportet aūt in natura alicubi reperiri eſſentiam illo modo per ſe ſiue ex ſe mobilem atque animam eſſe talem, ut libris ſuperioribus demonſtrauimus. Corpus autem etiam ſi fingatur per ſe primoq; eſſe mobile, nondum tamen ſecundum ſe totum poterit eſſe tale, quoniam oporteret quamlibet eius partem à ſeipſa moueri, & partium partes atque particulas. Nam ſi una particula ſit in corpore quæ ſe non moueat, non erit corpus illud ſecundum ſe totum ex ſe mobile, atque ita non uerè & primò erit tale, ſed alterius cuiuſdam primo talis participatione atque præſentia. Quare ad hoc ut perfectè per ſe mobile ſit, concedendum eſſet quaslibet eius particulas à ſe ipſis moueri. Illæ diuiduntur in infinitum, unde innumerabiles erunt illæ particulæ quæ ſe mouebunt. Quod mouet, agit, quod agit, exiſtit actu. Erunt igitur infinitæ partes in actu ſeſe agitātes, & infiniti in quouis corpore mundi motores. Imò uerò non erunt partes illę alterius corporis ex eo ipſo quod actu erunt ſuo, ſed quęlibet per ſe tota conſiſtet, atque erit infinita quædam multitudo corpuſculorum exiſtēs actu. Impoſſibile autem eſt talem eſſe multitudinem in natura. Quoniam igitur nequeunt eſſe corporis partes actu infinitę, imò uerò neque actu quidem reuera eſſe omnino, quando nullum habent eſſe proprium, ſed ſub ipſo eſſe totius compoſiti continentur, ſequitur ut partes corporis ſeſe non moueant, ne propter hoc actu cogantur eſſe, & actu penitus infinitæ. Concludamus igitur corpus non poſſe uerè primoq; per ſe mobile eſſe, cum ipſi ſecundum ſe totum id competere nequeat, quando partes eius aſſequi id nō ualent, ut ſe moueant. Ad idem rurſus alia uia progrediamur. Quando aliquis corpus aſſerit mouere ſeipſum, ex ijs quatuor unum aliquid potiſſimùm compellitur confiteri, aut partem corporis alteram moueri ab altera, aut totum à parte, aut à toto partem, aut totū à toto, id eſt, omnibus partibus partes omnes. Si primū affirmetur, cū aliud quiddā ſit pars altera, aliud altera, non idem mouebit ſeipſum, ſed aliud potius aliud. Neque ex hoc corpus illud compoſitum uerè mouebit ſeipſum, cum ſit ex aliquibus partibus cōſtitutum quæ ſe non mouent, ſed duo quædam habebit in ſe diſtincta inuicem, quorum alterum moueat alterum. Si ſecundum illud diuiſionis membrum acceperis, ſcilicet quod pars mouet totum, uel tertium ſcilicet quod totum mouet partem, nondum uerè compoſitum illud ſeſe agitat. Aliud nanque partem, aliud totum eſſe uolumus. Atq; illa pars quæ mouet totum, mouet utique omnes partes, ideòque in numero aliarum partium etiam ſeipſam mutat. Similiter ſi totum mouere partem dicatur, per omnes partes unam commouet partem, ergo unam quandam ſolummodo agitat quodammodo per ſeipſam. Vides in his duobus diuiſionis illius membris non poſſe aliter dici totum illud mouere ſeipſum, niſi per partem illam ſui quæ ſeſe agitat, per alias minimè. Atque ita non totum illud reuera erit per ſe mobile, ſed pars forſan illa totius, quæ etiam pars eius non erit, cum per ſe aliquid operetur. Quòd ſi quartum conceſſeris ſcilicet totum à toto moueri, cum totum fortaſſe non ſit aliud quàm cunctæ ſimul partes, fateberis partes omnes ab omnibus permutari, ubi compoſitum illud non aliam ob cauſam affirmari debet mouere ſeipſum, niſi quia pars quælibet eius agitat ſemetipſam.

Quapropter

Quapropter ad partem ſemper confugere cogeris per ſe mobile corpus affirmaturus. Quod in primis idcirco damnamus, quia corpus illud compoſitum nõ erit propriè per ſe mobile, poſtquam id ab alio, id eſt, à partibus mutuatur. Nam ratione partium dicitur per ſe mobile. Licet enim corpus illud quodammodo cunctas ſimul partes eſſe cõſtet, tamen motum huiuſmodi mutari uidetur à ſingulis, ſicut & ſubſtantiam ſuam à ſingulis accipit. Reſponde quæſo de illa parte uel partibus illis quarum ratione totum aſſeritur ſeſe mouere ex eo quòd illæ ſe mouent, ſunt'ne indiuiduæ? Si ſunt, profectò quod ſeſe mouet, non corpus eſt, ſed indiuiduum quiddam in corpore, cuius impulſu etiam corpus ſponte ſua ferri uidetur. Sin diuiduæ, illam ſimiliter partiemur, ut & totum iam ſecuimus, atque eadem ratione comperiemus, nullo modo affirmari poſſe de illis partibus quòd per ſe moueantur, niſi ratione particularum quæ ſe moueant. De particulis ſimiliter perſcrutabimur, quæ quoniam in infinitum diſtribuuntur, nouos ſemper & plurimos motores inueniemus, neque unquam perueniemus ad unum, cum diuidendo ſemper plurimos habeamus. Neque unquam ad primos aut primum, cum diuidamus ſimiliter infinitè. Nuſquam igitur eſt in ſubſtãtia corporis unus ac primus ipſius motor, quamobrem nullam in ſe habet ſui motus originem, per quã reuera aſſeri ualeat ex ſeipſo moueri, ſed ad impartibile aliquid compellimur deuenire, unde naſcatur omnis corporalis agitationis origo. Internus autẽ corporis agitator eſt anima, quá præſente, corpora ſua ſponte quodammodo & in omnem partem feruntur, abſente uerò anima, externo indigent commouente. Si iſta quoque ſit corpus, eget ipſa quoque mouente, mouente, inquam, extrinſeco, ſiquidem abſque impulſu externo uiuentia quæque mouentur. Ille quidem motor intimus anima ipſa erit, quam per ſe oportet moueri, quandoquidem corpora per animam uim ſeſe mouendi habere uidentur.

Omne autem tale ad naturam aliquam uerè ſuimet agitatricem eſt reducendum. Ita anima propriè per ſe mouetur, ſi eius participatione facultatem cętera nanciſcũtur, ut per ſe quodãmodo moueantur. Hæc igitur non eſt corpus, ſed neque etiam forma in corpore diſſipata. Nam hæc etiam per rationes ſuperiores ſe mouere non ualet, iiſdem ſubiecta, quibus & corpus conditionibus, ut apparuit. Vbi cauillatio illa excluditur, qua nonnulli contendunt oſtendere corpus aliquod per ſe moueri, dicentes, ipſum ex materia & forma uel ex quatuor elementis ita componi, ut alia quædam natura præter materiam & formam & quatuor elementa proueniat, quæ ſit totius integritas, quæ ſeipſam moueat, quia per formam habet hoc ut moueat, per materiam ut moueatur. Talis obiectio aduerſus Platonicos nihil ualet, tum quia in alia eſſentia erit radix per quã moueri, in alia per quam moueri uidebitur. Oportet tamen ad aliquã eſſentiam peruenire quæ ſit & fons & receptaculum motionis & uitæ, quemadmodum ad aliquam peruenitur quæ lucis, & ad aliquã quę caloris radix eſt ſimul & fundamentũ. Tum quia natura illa quæ eſt totius integritas, ſi quantitate protenditur, nõ magis poterit ex ſeipſa moueri, quam moles ipſa corporea, ut ſuprà monſtrauimus. Sin autem indiuiſibilis eſt, iam (ut cupiebamus) ad naturam peruenimus incorpoream, in qua ſit ſui ipſius agitandi poteſtas. Non quod in ſeipſam agat, & patiaẽ. Motio enim in ea non tranſitũ ſignificat ab agente in patiẽs, ſed naturalẽ eſſentiæ illius uiciſsitudinẽ, qua ſuarũ affectionũ uariat uices, atque ita per ſe diſcurrit, non agitante alio, ut per ſe calet ignis, neque alio calefaciente, neque parte ſui alia in aliam fundẽte calorem. Motus igitur animalis cum non ſit a corpore, quod eſt ſua natura pigrũ, neque ſit à ſolo compoſito, in quo nõ erit uis ulla mouendi, ſi ex partibus talibus ſit conflatũ, in quibus nulla uis ſit ad motũ, neceſſariò eſt ab anima, quæ ſi uim migrandi ex ocio in actum tribuit animali, multo magis priusque tribuit ipſa ſibi. Quicquid enim boni actusque uitalis à cauſa traducitur in effectum, prius explicatur in cauſa. Sic enim calor calet feruetque ſecum ipſe prius, quàm materiam aliam calefaciat, & animata corpora turgent ſeminibus, fœtusque concipiunt in ſeipſas prius, quàm partus edant. Dum igitur anima uitalem à potentia in actum progreſsionem explicat in ſeipſa, dicitur à ſeipſa moueri. Motum quidem in anima, propriè actionẽ Platonici nominant, quoniam in fonte ſuo ſit, formetque corpus & agitet. In corpore uerò motum nominãt paſsionem. Cumque molem corpoream etiã uniuerſi oporteat moueri ab alio, concludunt uniuerſi corporis motum paſsionem eſſe à motu animæ uniuerſalis;

L 5 tanquam

tanquam ab actione quadam illarum. Et quemadmodum in quolibet genere imperfe-
cta ſemper ad perfecta reducunt, ita motum corporis imperfectum ad animæ motum
tanquam perfectum in ipſo motionis genere referũt. Proinde cum quæritur quonam
motu præcipuè anima moueatur, reſpondent, non corporali, eſt enim incorporea, non
imaginabili, caret enim figura non cognitiua, ignorat enim ſeipſam ſed motu ſecundũ
eſſentiam uitalem. Sicut enim eſſentiæ actus eſt eſſe, atq; intellectus ipſius actus eſt in-
telligere, ſic uitæ actus eſt uiuere. Non enim aduentitiam, ſed ex ſeipſa poſsidet uitam,
atq; ut illorum uerbis utar, anima eſt uita ſe generans & producens. Vita uerò omnis
eſt motus. Quare ſi omne uiuens mouetur, etiam quod per ſe uiuit, per ſe quoq; moue
tur, atque quod uiuit ſemper, mouetur & ſemper, nõ intellectuali uidelicet motu, ſed
uitali. Quapropter ſemper mouetur, & non ſemper. Nam mens quidem ſecundum po
tentiam eſt, uita uerò ſecundum actum. Deniq; eſſentia ſemper uiuit, perpetuumq; in-
trinſecus exercet motum, quoniam eſſentialis uita ſemper eſt mobilis, uires autem &
actus quæ tam circa uitam quàm circa intellectum contingunt, uel intermitti, uel aber
rare quandoque poſſunt. Sed regrediamur iam unde digreſsi ſumus. Idem nobis tertia
hæc ſequens ratio perſuadet. Motus omnes hi ſunt, alteratio, generatio, corruptio, aug-
mentum, decrementum, condenſatio, rarefactio, progreſsio. Nunquid ſecundum alte
rationem ſeipſum mouet corpus? nequaquam. Si enim ſe debent calefacere, calorem
habeat oportet quam ſibimet tribuat. Oportet etiam ut non habeat, ſi modò ſit acceptu
rum. Non enim accipit quiſquam quod poſsidet. Ergo ut calefacit, calidum iam eſt, ut
calefit nondum eſt calidum. Dictu quidem ridiculũ, iſtud habere aliquid ſimul & non
habere, niſi fortè quis aquam dicat frigiditatem quandam ſecundum uirtutem habere,
quam retineat etiam poſtquam igne fuerit calefacta, per quam remota ab igne ad frigi
ditatem ſecundum actum iterum reuertatur. Huic Platonici reſpondebũt, uel aquam
illam ab elementis extrinſecus frigefieri, uel ſi qualitas eius ſecundum actum (quæ aliquantum ad naturam uergit incorporalem) pullulat ex intrinſeca illa uirtute qualita-
tis productiuę (quæ quidẽ uirtus etiam multo magis naturæ incorporali propinquat)
ſequi ut uirtus huiuſmodi rurſus à ſubſtantia quadam ſcaturiat, quæ penitus incorpo-
ralis exiſtat. Subſtantia uerò huiuſmodi erit principium motus in corpore.

Nullum igitur corpus alteratione ſeipſum mouet. Sed neq; etiam ſeipſum generat,
quia quod generat aliud, generato dat eſſe. Habet igitur genitor eſſe, quod tribuit ge-
nito. Quod generatur, aliunde accipit eſſe, quod ipſum non poſsidet. Nihil igitur ſibi
poteſt eſſe tribuere. Haberet enim ipſum ſimul & non haberet. Et cum genitor geni-
tum antecedat, qui ſui ipſius ſecundum finitam naturam genitor eſt, & genitus, ſeipſo
ſimul prior eſt atque poſterior, quod in natura finita nemo utique finxerit. Atqui neq;
corrumpit etiam ſeipſum corpus. Quippe cum res quæque prolem ſuam ex natura
propria generet, atque ideò ſibi conuenientem proferat non contrariam, ſequitur ut na
turalis rei cuiuſque inſtinctus, qui proles quædam eſt eſſentiæ atque ipſius eſſe, contra
eſſentiam & eſſe non ſurgat.

Nulla ergo res inſtinctu ſuo ducitur ad non eſſe, nedum ſui, ſed neq; alterius cuiuſq;.
Imò cum rei cuiuſq; nixus ad ſeipſam ſeruandam proficiſcatur, in contrarium non fle-
ctetur. Sed neq; auget ſeipſum corpus aut minuit. Non enim fieri id ſine alteratione
cõtingit, ac etiam generatione quadam & corruptione. Nam per qualitatum alteratio-
nem creſcimus & decreſcimus. Et dum creſcimus, nouæ in nobis partes corporis gene
rantur, dum decreſcimus, ueteres corrũpuntur. Si ergo incrementum & decremẽtum
alteratione generationeq; & corruptione indigent, corpus quod per alterationẽ gene-
rationem, corruptionem ſe non mouet, neq; augendo quidem mouet ſeipſum uel mi-
nuendo, neq; etiã condenſat ſeipſum uel rarefacit, quoniã ſine alteratione iſta quoq; nõ
fiunt. Dixerit fortè quiſpiam, corpus ſaltem per ſe loco mutatur per tranſitũ uel circui-
tũ. Hoc quoq; impoſsibile eſt dictu. Si enim ad ſuperiores illos motus qui intenti ſunt,
eſt impotens, multo magis erit impotens ad externos. Motus quidem externos uoco
circuitum atq; tranſitum, qui ad terminos remotiores tendunt quã motus interni. Itaq;
ſi corpus non ualet per ſe moueri ad terminos proprios, quonam pacto poterit ad termi
nos alienos? Quamobrẽ ſic iam concludamus. Nulli apparent in corporibus alij motus
præter

præter illos octo iam numeratos. Per nullum illorum ex ſeipſis agitur. Ergo nullo modo ex ſe corpora agitantur. Mouentur tamen (ut cuiq; conſtat) à natura quadam intrinſecus agitante, etiam ſine externis impulſibus. Hanc animam eſſe Platonicus nemo negauerit, quàm moueri per ſe poſsibile eſt, quia in ea alij quidā præter octo illos alterius naturæ motus reperiuntur. Quantum ad partem ſpectat qua regitur corpus, reperitur in anima temporalis uiciſsitudo ſeminum aliâs aliter in ea emergentium ad corporalia generanda. Quātum uerò ad partem animæ pertinet quę in cognitione uerſatur, ineſt in ipſa de cognitione affectioneq; alia in aliā diſcurſio temporalis, ab effectibus naturæ ultimis in ſuperna principia per cauſas medias temporalis aſcenſio, ac uiciſsim à ſupernis principijs per medias cauſas ad ultimos effectus deſcenſio. Hæ diſcurſiones, motiones quædam ſunt, & naturæ animi propriæ, ut aliâs declarauimus. Non enim Deo uel angelis congruunt, qui ſimul omnia poſsident atq; uident. Non corporibus competunt, quæ per ſe nihil agunt. Non formis corporeis, quæ ad incorporalia non mouētur. Huiuſmodi uero diſcurſiones ad diuina nos ducentes, ſupra naturam corporis eleuāt. Efferri uerò ſupra naturam ſuam neque corpus, neque aliud quicquā per ſeipſum ualet. Igitur reuolutiones tales quæ ſunt à corporibus alienæ, animo tamen inſunt, teſtantur animam uel corpus uel formam diuiſam in corpore eſſe non poſſe, præſertim cum anima ſecundum illas per ſe, id eſt, per naturam ac uim propriam agitetur, ideoq; per ſe moueatur, quod nequit corpus. Præterea apparent in anima motionum corporalium exemplaria, generationis, quando diuinis hæret, corruptionis, quādo mortalibus, augmenti, quando reminiſcitur, decrementi, quando obliuiſcitur, alterationis, quando uariat uices affectionum, condenſationis, prout ſubito aliquid intuetur, uel ſeſe colligit, rarefactionis, prout diſcurrit, uel circa multa diſtrahitur, progreſsionis in rectū, cum primum attingit externa. Circuitus autem, cum uel in rebus ipſis effectum reſoluit in cauſam, & à cauſa deducit effectum, uel in ſeipſam conſiderandam reflectitur. Moueri rurſus uidetur in rectum, quando ad corpus ſenſumq; declinat. In obliquum, quando in ſe angelum'ue reflectitur. In circulum, quando in Deum principium finemq; ſitum. ſurſum ad uniuerſalia, deorſum ad particularia, ad dexteram quoq; atq; ſiniſtram, in oppoſitas uidelicet generis differentias. Denique ante & retro, quando ad cauſas naturales effectus'ue ſe uertit. Quis itaq; neget animam motionum fontē eſſe, cum in ea proprij motus ſint, & motionum corporalium exemplaria, in quibus contra corporis naturam ipſa ſeſe generat quodammodo, uel (ut ita dixerim) quaſi corrumpit, auget, minuitq;, & transfert, & reliqua? Meritò igitur per eius præſentiam corpora uiuentia facultatem hanc adipiſcuntur, ut ſeſe alterent, nutriant, augeant, dum ex ſe aliquid generant in ſeipſis. Ac rurſus ut ex ſe gradiantur, quocunq; iudicauerint gradiēdum. Quorum nihil efficiunt quæ non uiuunt, quaſi ſpontaneus motus uitæ ſit proprius.

Decima ratio. Anima non creſcit ad corporis huius augmentum. Cap. XIII.

SI anima corpus eſt, implet certè corpus iſtud quod uides ſolidum, ut uiuat totū, & ipſa tenue atq; agile corpus eſt, quod animi celeritas indicat. Quare ſi corpus animalis partiaris in membra, ſicut fruſta omnia corporis corpora ſunt, ita corpuſcula illa quæ in membris ſectis ſuperſunt, ſunt animæ, præſertim cum anima unius ſit totà naturæ, ut diuerſa coniungat. Viuent igitur, mouebūtur & ſentient ad tempus brachia & crura à corpore ſeparata, & anima quę in reliquo reſtat corpore, quę ſępe brachijs & cruribus amputatis uiuit decennium, multò erit minor quam antea, ideò puſillanimis erit, hebes, obliuioſa. Imò etiam ſic argumētemur. Si anima corpus eſt, manifeſti huius corporis magnitudinē quantitatē penitus æquans, creſcente ipſo creſcet, decreſcente decreſcet. In uaſto corpore magnificentior erit & diuinior animus. Atq; in eodem homine quando adoleſcēte corpore adoleſcet & anima, oportebit ut per adiunctionē corporis ſibi ſimilis adoleſcat. Alimentū huiuſmodi uiuit ne in ſe antequā ab anima capiatur, an non? Si non uiuit, quonam pacto uitam animæ præſtat, & auget, quod & uita caret, & antequā uitam animę mutuet, oportet ipſum uitam ab anima mutuari? Si uiuit, iam habet animam. Nouæ igitur quotidie animæ à nobis hauriuntur ad noſtræ

huius

huius animę nutrimentum. Tranſit autem ſemper alimonia in eius naturã quod alitur. Itaq; multæ quotidiæ animæ à natura perdẽtur, ut una ſeruetur anima, quod bonitas naturæ non patitur. Imò uerò neque prior anima noſtra ſeruabitur, ſi ſubſtantia ſua aſſiduè ſubterfugiat, unde nouas animas cogatur ſibi ſemper adſciſcere, per quas anima iugiter innouetur. Verùm quonam pacto recens anima cum priore conſentit? Quomodo ſi continuè effluit aliquid ab anima noſtra, & influit in animam alimentum, ſicut fieri in carne uidemus, manet uoluntas eadem in pleriſque ſemper, Idem mos, opinio eadem & ſcientia, perpetuaq; eiuſdem rei memoria? Quomodo poſt decennium agnoſcimus illa ſtatim uiſa quæ ante decennium uideramus, niſi earùndem rerum nobis ac ceptæ quondam incolumes adhuc ſeruentur imagines? Quis eas ſeruat niſi idem qui acceperat & iudicauerat animus? Quo pacto ſeruat, ſi non ſeruatur? Qua ratione non ſtante animo ſtabunt imagines & ſciẽtiæ? Neq; dicat quiſquam ſtare diu animum, ſi corpus fuerit. Quod enim corpus ſub cœlo manere in eodẽ ſtatu poteſt diu, cœlo ipſo tam celeriter percurrente? Proinde ſi corpus aliquod tale ſit, ut maneat aliquantùm, corpora tamen ſubtilia & agilia minimè omnium permanebunt. Anima uerò ſi corpus ſit, tenuiſsimũ ſit oportet, ut uiſceribus ſuffuſa facilimè cuncta uiuificet. Ideo & oſſa & nerui diutius conſiſtent quàm anima, imò etiam carò, quæ tamen breui tempore làbitur, & renouatur indies. Erit autem anima flatus alicuius inſtar, inſtabilis prorſus, & momentis ſingulis euaneſcens, quapropter neque diem quidem unùm ſcientias rerũ imaginesq; ſeruabit. Idem quoq; patietur ſi anima qualitas ſit & complexio aliqua humorum atq; membrorum. Pariter enim qualitas fluit & humor, atq; in ipſa nutritione anima effluet refluetqúe ſicut corpus, neque conſtabit animal ſecundùm formam magis quàm ſecundum materiam propriam. Neq; ſeruabitur innumerabilis unitas animalis, neq; continuatio motionis nutrimenti aut augmenti. Neq; erit in animali uis aliqua horum motuum ordinatrix, quæ ita ſibi ipſa conſtet, ut & ordinem ipſis progrediendi, & terminum imponat progreſsioni quouſq; nutriri oporteat uel augeri. Neceſſe eſt enim rectorem illum in ſe conſiſtere, qui ordinat ſiſtitq; mobilia. Obijciet fortè aliquis ita: Videmus in corpore noſtro figuram eandem diutiſsime permanere, licet caro labatur & refluat. Similiter ergo quid prohibet in anima eaſdem rerum cognitarum imagines permanere, licet animæ ſubſtantia ex uetere mutetũ in nouam? Reſpondemus, neq; eandem prorſus manere figuram, neq; penitus ſimilem, ſed priorem frequenter abeunte carne abire, & in carne recente nouam priori quodammodo ſimilem reficit, idq; fieri à quodam artifice ſtabiliſsimo interitus fabricante, qui cum maneat ſemper idem, habeatq; in ſe membrorum familiaris corporis diſponendorũ rationes & ſemina, poteſt nouis humoribus quotidie influentibus complexionem ſimilem ac prioribus tradere, & recenti carni ſimilem ac ueteri præbere figuram non aliter quàm uultus qui flumen ſuperne deſpiciens, fluentes undas nouaſq; quolibet momento nouis imaginibus ſui depingit, ita ut idem in uarijs undis uultus perſiſtere uideatur. Intimus autẽ ille faber corporis atq; ſtabilis, anima eſt, quæ ſi & ipſa fluat, certè neque ſimiles corpus præ ſe diu feret effigies & figuras, neq; anima ſcientias ſimiles retinebit, quia tunc neq; ipſa uiſa eas tenebit, neq; aderit illi aliquis qui aut ſtabiliat illas in animo, aut ſimiles prioribus alias generet. Non enim dicendum eſt, quando anima imaginem rei poſsidens, effluit, eandem influenti animæ imaginem ſeipſam inſinuare, quia nequit qualitas ulla in ſubiectũ nouum de uetere ſubiecto tranſire, neq; etiam euaneſcens illa prior anima imaginem aliam ſiue ſimilem in anima ueniente figurat. Figurare enim cum ſit actio, perfectũ requirit agentem. Illa uerò anima dum interit, deficit quidem ipſa, neq; poteſt tunc animã nouam perficere. Formare uerò ſeipſam anima noua nequit, eo præſertim ipſo momento quo naſcitur, quia ipſa etiam tunc eſt imperfecta. Quocirca ullo modo poteſt animarum earum quas olim nouit imagines ſcientiaſq; tenere memoriter, ſi corporis & qualitatis inſtar effluat paulatim, & influat.

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER VII.

Anima non eſt corpus aut forma diuiſa in corpore, aut talis formæ punctum aliquod, ſed eſt forma in qualibet parte corporis tota, ut oſtenditur per potentiam ſentiendi. Prima ratio. Corpus non capit imagines aptas ad ſenſum. Cap. I.

NEſcio quo pacto in ſuperiori argumentatione incidimus in ſecundam diſputationis huius partem, in qua probaturi ſumus propoſitũ noſtrũ per potentiam ſentiẽdi. Sic igitur hanc partem ulterius proſequamur. Corpus ſi quando ſuſcipit quicquam, modo ſuſcipit corporali, partes uidelicet rei in ſuis partibus, neq; poteſt rem maiorem quàm ſit ipſum capere, quemadmodũ cera à ſigillo figurã ſuſcipiens, nunquã ampliorem figuram quàm ipſa ſit accipit. Quòd ſi haberet cera ſenſum, quo figuræ magnitudinem iudicaret, tantã planè iudicaret, quantam haberet. Neq; poteſt aliam rurſus figuram accipere niſi uel amittat priorẽ, uel utraſq; ita in ſe cõfundat, ut uix inuicem diſcernãtur. Sic anima ſi corpus ſit, per oculũ corporũ imagines modo ſuſcipiet corporali, ita ut imago Platonis in oculo Socratis non maior ſit quàm Socratis oculus. Ita Socratis anima non maiorem putabit eſſe Platonem, quam ſuus ſit oculus, uel certè non maiorem quàm ſit cerebrum in quod ab oculo transferetur imago. Tandem non maiorem quàm ſit Socratici corporis magnitudo. Anima eñ Socratis ſi magna eſt, nõ eſt ſuo corpore maior. Ideo ſi in ſe tota Platonis imaginem ſuſcipit, non maiorem ſuſcipit, quam ſit ipſa, quapropter nihil unquã maius exiſtimabit eſſe Socratico corpore. Quin etiã quãdo Xenophontis & Alcibiadis & Phædri imagines accipit, tũc uel amittit Platonis imaginem, uel ita habet cunctas deinde confuſas, ut alium illorũ ab alio non diſcernat. ConcludE etiam ita: Anima uel ſolidum corpus eſt, uel fluxum, Si ſolidum, uix à corporibus figuratur, peritq; docilitas & acumen, atq; una unius rei accepta figura, uel alias non capit, uel ſi alias poſt alias ceperit, cunctę inuicem obfuſcãtur. Si labile corpus eſt, nullas tenet figuras, nullamq; prorſus habet memoriam. Præterea nónne conſtat rem eandem in ſpecillo paruulo paruã uideri, in maiori maiorem? ceu ſi uultũ tuum in mea pupilla proſpexeris, deinde in ſpeculo, hic exiguum, illic ingentem pronũciabis. Nam pro ſpeculorum ipſorũ magnitudine & paruitate, maiora uel minora corpora iudicantur. In anima autem hominis corporũ penè omnium lucent imagines, per quas anima corpora quanta ſunt iudicat, nullumq; eſt tam ingens, tã immenſum corpus, quod ipſa uel intueri, uel excogitare non poſsit, ſemperq; aliud corpus ultra excogitato corpore maius. Ex quo apparet nullum eſſe animę pręſcriptũ magnitudinis terminũ, tum quod ad illa quæ comprehenſura eſt, tum quod ad propriam ſpectat animæ ipſius ſubſtantiã. Si quam enim haberet in ſe propriam magnitudinẽ, tanta eſſet præcipuè, quanta eſt proprij corporis magnitudo. Vnde in tam puſillo animali ſpeculo non poſſent res tam uarię, tam perſpicuæ, tam immenſæ lucere, cum pro diuerſa ſpeculorũ quantitate maiores minoresue ſoleant apparere. Non tamẽ putare debemus ſpiritales colorũ imagines uel à corporibus fieri, uel ſuſcipi in ſpeculis atq; cerebro. Ipſe enim nihil aliud ſunt quàm ſplendores luminis corpora uerberantis. Id autem uiſibile lumen licet emicet in corporibus, fit tamen atq; ſeruatur ab inuiſibili lumine cœleſtium animorũ, quod ex ingenti copia exuberat foras, euaditq; perſpicuũ. Corporibus quidem nullis affigitur, poteſt tamen luci noſtri ſpiritus, quæ a noſtra anima pendet, cõiungi, eiq; ſuos ſplẽdores offerre. Significationes præterea uocum ad auditum perueniętes, quæ ipſæ quoq; ſpiritales ſunt, neque à corpore fiunt, neque figuntur in corpore, ſed ab anima tranſmittuntur in

animam,

animam, atque animarum uirtute fiunt & conſeruantur. Verum ſuperiorem diſputationem hac diuiſione breuiter concludamus. Si anima ſit aliquid corporale, uel ſimulachra corporum eius faciem attingent, ſicut ſpeculum, uel eorum qualitates in profundam animę ſubſtantiam penetrabunt, ſicut in aquam ſapores atque odores. Si primum contingat, corpora forſitan præſentia ſentiemus, ſed non poterimus abſentia cogitare, nam ſimulachra non ſeruabimus. Sin alterum fiet, ſenſus gradatim ſemper & cum corporis paſsione, ſimiliterq; memoria, & qualitates ſine diſcretionis iudicio inuicem confundentur.

Secunda ratio. Oportet quinque ſenſus ad unum centrum conduci. Cap. II.

VIſus colores attingit non uoces, auditus uoces duntaxat, olfactus odores. Animus colorem, uocem, odorem, ita inuicem cõparat, aut aliud colorem eſſe quàm uocem, & alia ſimiliter iudicet. Illa uis per quam ita iudicat animus, cognoſcit tum colores, tum uoces, & alia quæ inuicem comparat. Quomodo enim diceret colorem aliud eſſe quàm uocẽ, niſi ſimul utrunq; cognoſceret? Quænam iſta uis eſt? Viſusne? Minime. Non enim uoces agnoſcit. Ita neq; auditus, qui colorum ignarus eſt, neq; unus aliquis omnino quinq; ſenſuum. Quiſq; enim illorũ unum quiddam nunciat ſolum, neque potis eſt plura inuicem comparare. Vis una certè illa eſt interior animæ, ad quam uelut centrum, à quinq; ſenſuum inſtrumentis circũpoſitis undiq; uaria nunciantur, illa uerò una omnia illorum quinque ſenſuum obiecta & operationes diiudicat. Neq; dicas duas aut plures eſſe animæ uires internas, per quas anima illa cõparet. Sint enim ſi uis, geminæ uires. Reſponde igitur, quotiens anima colorẽ ad uocem comparatura eſt, utrum per utrãq; uim apprehendat utrumq;, colorem ſcilicet atq; uocem, an per alteram alterum? Si utraq; uis apprehendit utrunq;, quid opus eſt uiribus geminis? cum una ſufficiat ad cõparationis opus, & tantũdem faciat una, quantum ambæ. In neceſſ: ijs rebus natura non deficit, ſuperuacuis non abundat. Sin per alteram uim alterum tantum noſcit, per neutram inuicem comparabit utrunq;. Tamen per uim aliquam comparat. Eſt igitur alia quædam uis præter geminas illas antè confictas, per quam anima plura illa comparat inuicem. Vtrum uis illa una indiuiſibilis ſit, an corporis inſtar in plures partes diuiſa, puta utrum ſit uis illa tanquam punctum aliquod indiuiduum quod a uocetur, an linea quædam ab a in b protracta? Si dixeris eam eſſe lineam ab a in b, talem a b, quæram abs te hunc in modum. Quotiens anima colorem ad uocem per huiuſmodi lineam comparatura eſt, certum eſt quod utrunq; iſtorũ eam tangit lineam. Vtrum igitur color ſolum caput lineæ quod eſt a, attingit, ad b, non peruenit? Et uox ſolum b, lineæ finem tangit, ad a, non tranſit? An potius ambo tam color quàm uox ad ambo ſimul, tam ſcilicet ad a quàm ad b ueniunt? Si primum conceſſeris, ſcilicet, quod alterum tantum uenit ad terminum lineę alterum, profecto duo illi termini, duæ à ſe inuicem erunt diſtinctæ uires, quarum utraq; quod ſuũ eſt agnoſcet, alterum ignorabit, ideo per neutram uim illa animus comparabit. Sin conceſſeris ambo illa ad terminos ambos concurrere, ita ut uis utriuſq; termini ambo perſentiat, una illarum ſufficit, uacat altera, quandoquidem nihil plus uires ambæ quàm alterutra faciunt, imò uerò duæ uires erunt indiuiſibiles ambæ. Ita cogimur confiteri uim illam animæ unam per quam plura diiudicat, non eſſe partibilem. Igitur uis illa magiſtra ſenſuũ, neque corpus eſt, neque qualitas diffuſa per corpus. Si talis eſt animæ uis, quid prohibet animam eſſe talem? Niſi fortè putes ſubſtantiæ alicuius uim ſubſtantia ſua eſſe nobiliorem.

Tertia ratio. Quo anguſtior ſenſus eſt, eo eſt perſpicacior. Cap. III.

PRofectò oportet imaginem uiſibilis corporis ad aliquid impartibile colligi: quod & in ipſis fit pupillis. Alioquin ingentia corpora, atq; cœlum ipſum per tam minimã pupillam non cerneremus. Quòd ſi quantum ad oculum ſpectat, ut cernat acutius, ampliore quãntitate opus nõn eſt, imò paruiſsimi oculi acrius inſpiciunt quam ampliſsimi, ut oculi aquilæ quam bouis, quaſi uiſum non modò non iu-

non iuuet, ſed impediat magnitudo, ſi, inquam, exterior acies magnitudine ad percipiendum minimè indiget, quid de illo interiori uiſu & cõmuni ſenſu dicimus? Qui quanto ſingulis ſenſibus eſt præſtantior & acutior, tanto etiam debet ſufficientior eſſe, erit autem ſufficientior, ſi nulla indigeat corporis quantitate. Deniq; & ipſa animę ſubſtantia ſenſuum fundamentum, erit omni ſenſu ſufficientior, ſi quantitate non egeat. Quis eam dixerit quantitatis dimenſionibus indigere, cum neque conducat ad animi dotes corporis magnitudo, neque noceat? Si conduceret neceſſariò, non eſſet apis oue ſolertior, uulpes aſtutior ſue, ſimia ingenioſior aſino, leo boue audentior. Sin neceſſariò noceret, non eſſet elephas prudentior equo, canis agno ſagacior. Quod ſi ad has animæ uires quæ uerſantur circa corporum quantitatẽ, nihil ualet corporis quantitas, multò minus eam ualere putandum eſt ad eam uim animi quæ tranſcendit corporum quantitatem, ad rationem ſcilicet, quam ſuo loco tractabimus.

Quarta ratio, Si ſenſus diuiduus ſit, in eo imago ſenſibilis diuidetur. *Cap. IIII.*

ESto, ſi uis, intimus ille uiſus corporea mole diſtentus, quid inde ſequatur, attende. Cum coloris externi capit concipitúe imaginem, ſuo modo accipit, atq; corporeo: Imago huiuſmodi per partes huius uiſus diuiditur, & alia pars uiſus aliam coloris aſpicit partem, nec erit in nobis aliquid quod totum colorem uiſibilem comprehendat. Oportet tamen unam rei unius comprehenſionem ab uno fieri comprehendente. Ac ſi dixeris unum ipſum comprehendens eſſe formam quandam totius compoſiti, cunctis communem partibus, quæremus nunquid diuidua ſit? unde quæſtio redibit eadem, an indiuidua, unde comprehenſionem in ui indiuidua collocabimus? Oportet igitur ſenſum eſſe magnitudinis corporalis expertem, præſertim quia ſi magnus ſit, paruis non congruet, neque ſentiet illa totus, ſed pars eius ipſa quæ paruis æquatur. Si paruus, magna non capiet ſi medius, non quadrabit extremis. At tu ſi uis ſenſibilem colorem, unà cum ſenſu partiri, quonam pacto diſtribues? An æqualem æquali aptabis? Sed non potes. Non enim æqualis eſt ſenſus rei cuilibet ſentiendæ. In quot autem partes utrunque diſtribues? Num in quaſdam partes numero quidem terminatas, & naturali ordine minimas? Quod ſi feceris, non inuenies unam rei unius comprehenſionem. Sed more Mathematicorum in omnes quas habent, puto te partiturum. In particulas igitur infinitas tam uiſum quàm colorem ſecabis, & uiſus partes ſingulæ ſingulas coloris ſentient portiones. Itaque innumerabiles ibi erunt uiſus, innumerabiles uiſi colores, innumerabiles uiſiones. Atque ita nunquam poterit color unus uiſum incurrere, quin eodem illo momento infiniti uiſus infinitos colores uideãt infinitè. Quod ne fingi quidem poteſt. Forſan, ut hæc monſtra uitemus, ſubijciemus totum illum uiſum ſentire? partes eius nequaquam. Sed hoc etiam temerarium. Quo enim modo quę ſenſu carent, ſentientem ſubſtantiã generabunt? nullo. Igitur neq; partes illæ ſentiendi expertes ſenſum ipſum conſtituent. An dicemus ſingulas partes uiſus ſentire, ſed per eandẽ totius uiſus & integram uiſionem, ac ſentire ſpeciem totam, parteſq; cum tota? Non. Primò, quia ſpecies non uidetur, ſed color ipſe per ſpeciem. Deinde quia operatio quæ fit ex congregatione partium diſtinctarum, fit quoque per congregationem momentorum, ac tranſigitur paulatim, ſenſus autem fit ſubito, quod ſignificat ſentiendi uim eſſe indiuiſibilem. Denique ſi pars quæque uiſus per ſe ſufficit ad uidendum, quid opus eſt pluribus? Si non ſufficit, ex non ſentiente fit ſentiens. Niſi forte partes illæ congregentur in unum à ſuperiore aliquo ſentiente. At illud erit anima potius atque ſenſus. Quapropter nunquam deliras reſpõſiones effugiemus, quandiu ſenſum eſſe partibilem affirmabimus. Sit ergo impartibilis ſenſus, ſit & anima talis, quæ fons eſt indiuiſibilis uirtutis atq; ſubiectum.

Quinta ratio. Anima ſentit ubiq; tota. *Cap. V.*

AN ignoras partem corporis alicuius ipſi toti æqualem eſſe non poſſe, atq; ideo formam, quæ talis eſt, ut per diuerſas partes corporis protendatur, in qualibet corporis parte totam exiſtere non ualere? alioquin toti pars foret æqualis. Admitto iſta. Quid tum? Nempe anima cuilibet parti corporis adeſt tota, quia tota ſentit cuiuslibet corporalis particulæ paſsionem. Nam ſi aliquo offenſus caſu pes doleat, ſtatim illuc aduertitur oculus, admouetur è ueſtigio manus, os clamat, & reliqua membra fermè ſimiliter. Quod certè nunquã fieret, niſi id quod ipſius animæ ineſt partibus corporis omnibus, etiam in pede ſentiret. Atqui ſentire quod ibi factũ eſt, abſens non poſſet. Neq; enim nuncio aliquo credendum eſt id fieri non ſentire quod nunciat, quia quod non ſentit, non nunciat. Neq; paſsio quæ fit per continuationem molis, ſemper poteſt occurrere, ut cęteris animæ partes quæ alibi ſunt, latere non ſinat, quia non ſemper fit dolor ubiq;. Sed illud tota ſentit anima, quod fit in pedis particula, & ibi tantum ſentit, ubi fit. Tota igitur ſingulis partibus ſimul adeſt, quæ tota ſimul ſentit in ſingulis. Formę autem ſparſæ per corpus, puta albedini, idem in hoc accidit quod & corpori, ut uidelicet paſsio unius partis non neceſſariò reliquas partes omnes cõmutet. Quid enim prohibet unam corporis albedinisq; partem infici & fœdari reliquis nõ pollutis? Cæterum nihil in una quauis particula animalis accidit, quin id ad totam mox pertineat animam. Myſterium hoc Platonicum Auguſtinus noſter ita confirmat. Anima per totum corpus quod animat, non locali diffuſione, ſed quadam uitali intenſione porrigitur. Nam per omnes particulas tota ſimul adeſt, nec minor in minoribus, nec in maioribus maior, ſed alicubi intenſius, remiſsius, & in omnibus tota, & in ſingulis tota eſt. Neque enim aliter quicquid in corpore etiam non in toto ſentit, tamẽ tota ſentit. Nã cum exiguo puncto in carne unum aliquid tangitur, quãuis locus ille non ſolum totius corporis non ſit, ſed uix in corpore uideatur, animã tamen totam non latet. Neq; id quod ſentitur, per corporis cuncta diſcurrit, ſed ibi tantũ ſentitur ubi fit. Vnde ergo ad totam mox peruenit, quod non in toto fit? Nec ut tota ibi ſit, cętera deſerit. Viuunt & enim illa ea pręſente ubi nihil tale factum eſt. Quod ſi fieret utrunq; ſimul, utrunq; totam pariter nõ lateret. Hæc Aurelius. Verùm dices fortaſſe animam quidem ita per uniuerſum corpus porrectã, ut pars eius in pede ſit, pars in crure, alia in femore, pectore, collo, ſumma in cerebro, ubi ſiat iudicium principale, ac dolore pedis non ideo iudicari à ui animę quæ ſedet in cerebro, quia illa uis adſit & pedi, ſed quoniam ſucceſsione quadam altera pars animæ alteri ad cerebrum uſq; paſsionem pedis enunciat. Profectò nõ negabis partes iſtas animæ inferiores ſentire, cum euidenter appareat in membris illis percipi paſsionem. Si enim pedis paſsio fit cerebro nunciandà, uel ex eo nunciatur, quod gradatim membra intermedia patiuntur, uel ex eo, quòd licet non patiantur, ſentiunt tamen dolorem pedis, eumq; cerebro referunt. Certè non ſemper totum patitur æquè, nec eſt idem in medijs membris, qui in pede eſt cruciatus, ſed moleſta quædam cruciatus illius perſenſio. In omnibus igitur moleſtia quædã ineſt & ſenſus. Quid hinc ſequatur, aduerte, pars animæ quæ in pede eſt, cruciatum ſentiet pedis, pars quæ in cruce, nõ pedis, ſed cruris moleſtiam ſentiet (ibi enim ſentit ſolum ubi eſt, & paſsionem ſentit ſolummodo quę in eam incurrit) Pars quæ in genu, præſentem ſimiliter tantum percipiet paſsionẽ, cæteræq; ſimiliter. Poſt omnes uis illa iudiciara cerebri præſentem ſibi ſolum moleſtiam animaduertet. Partes animæ à pede ad cerebrum, ſicut & corporis, fermè innumerabiles ſunt, ſi & ipſa ſit corporalis. Ergo ſemel offenſo ad lapillum pede, nõ fiet unus ſentiendi actus & ſubitus, ſed multi gradatim & innumerabiles penè contingent dolores, ſicut præceptiones innumerabiles, poſt omnes autem animæ partes (quod nephas eſt) ſentiet illa in qua principalis eſt ſenſus. Sentiet autem non pedis paſsionem, ſed ſuam ſolummodo, neque iudicabit unquam ubi ſit lęſio, ubi ſit ſuccurrẽdum, neq; per eius imperium membra corporis conuertentur ad pedem. Vt hæc abſurda uitentur, fatendum eſt totam uim illã iudiciariam animæ unà cum tota animæ ipſius ſubſtãtia ſingulis membris eſſe præſentem, ut quicquid ubiq; fit, ſtatim ſine internuncio tota præſentiat, tota ſibimet compatiatur & conſonet, cunctas animæ uires, cunctas etiam partes corporis imperio ſubito ad medelam læſæ partis adhibeat. Atquì e ita quicquid & quãtumcunq;

animæ eſt

animæ eſt in membris ullis, ab alio quouis membro non abeſt, quia in quouis ad quodlibet admouet quælibet. Corpus & forma per ipſum fuſa, eiuſue punctū talia nō ſunt, ut in multis ſint tota ſimul, & ſecum ipſis in ſuis partibus abſque mora prorſus compatiantur, atque concurrant. Eſt igitur anima ab ijs longè diuerſa. Neque nos turbent animalia multa, quorum corpora cum ſecantur, utraq; fruſta mouentur & ſentiunt, quaſi anima ita longa fuerit ſicut corpus, poſtquam dum corpus ſecatur in corpora, anima quoque ſecari uidetur in animas. Non enim diuiditur anima primo, ſed interit, cum primùm illa ipſa corporis compago reſoluitur, cui fuerat attributa. Fiunt autem ſubitò nouæ animæ à uita mundi in fruſtis illis ad animam ſuſcipiendam idoneis. Talis enim illorum natura eſt, qualis fuerat & totius. Et quia animæ tales ita uiles ſunt, ut paucíſsimas uires operationeſq; habeant, ideoq; paucíſsimis egeant inſtrumentis, factum eſt, ut corpus illis ſufficiat, etiam ſi non ſit uarijs inſtrumentis inſtructum, quod non ſufficit perfectioribus animabus, quæ ob hoc in ſingulis membris uiuunt. Si lignum aliquod ſecetur in puncto, punctum hoc licet indiuiſibile ſit, perit tamen, ac in duobus fruſtis duo extrema uidentur puncta renaſci. Si ſpeculum fregeris, in quo tui uultus apparebat imago, non conciditur imago primò, ſed abit, ac duæ à te pro una imagines in duobus ſpeculis recreantur. Si nomen hoc Lucifer, in quo uox locum tenet corporis ſignificatio animæ, in duo membra diuiſeris quaſi animal luci, & fer, ceſsat primò illa ſignificatio per quam Venus deſignabatur, non tamen diuiditur (eſt enim indiuiſibilis ſignificatio nominis, ut aliâs oſtendemus) Adhuc tamen duæ quædam ſunt in duabus partibus ſignificationes, per quas tanquā animas dictiones huiuſmodi ſuperuiuunt, luci, per lucis ſignificationem, fer, per ſignificationē aliquam lationis. Quid igitur prohibet quo minus reptilia animam habeant ſecundū Platonicos indiuiduā, quamuis mēbra diuiſa uiuāt?

Sexta ratio. Anima non neceſſariò patitur ſentiendo.
Cap. VI.

ANima ipſa (ut uera philoſophia docet) cum ſit puriſsima, craſſo huic & terreno corpori ab ea longè diſtanti non aliter quàm per tenuiſsimum quoddam lucidiſsimumq; corpuſculum copulatur, quem ſpiritum appellamus, à cordis calore genitū ex parte ſanguinis tenuiſsima, diffuſum inde per uniuerſum corpus. Huic anima ſibi cognatiſsimo facilè ſe inſinuans, primò quidem per hunc totū ſe fundit ſpiritum, deinde hoc medio per corpus penitus uniuerſum, uitam primū huic præſtat & motum, facitq; uitalem, perq; hunc regit mouetque corpus, & quicquid à corpore in hunc ſpiritum permanat, anima ipſi præſens continuò percipit, quam perceptionem ſenſum cognominamus. Deinde hanc perceptionem animaduertit & iudicat, quā animaduerſionē phantaſiā eſſe uolumus. Quorſum hęc? Quando ſecat medicus cutē corporis extimā, frangitur caro, diſſoluitur & contrahitur ſpiritus, ſentit hęc omnia tactus qui p omnia membra uniuerſalis eſt animæ ſenſus, iudicat hæc, & condolet phātaſia. Quomodo poteſt diſcindi caro, quin ſpiritus illi ſuffuſus, partim cū ſoluta carne ſoluatur, partim etiam in ſeipſum fugiens contrahatur? Quo etiā pacto ſolutio & contractio ſpiritus latere ſuam animam poterit? Ac ſi non latet, cur non moleſtè ferat anima operis ſui perniciem? Spiritus quidem & corpus, opus eſt animæ, opus uerò proprium omnia diligunt. In carne quidem eſt paſsio, cruciatus in ſpiritu, ſenſus in tactu, cōpaſsio & condolentia (ut ita loquar) in phantaſia. Complectere paucis: tam in carne quàm in ſpiritu, pernicioſa quædam fit ſubſtantiæq; corruptrix ſolutio uel contractio, hanc uocemus noxiam læſionem. Nunquid etiam in animam læſio tranſit huiuſmodi? Minime. Hæc enim ſubſtantiam perdit, perdit igitur ſubſtantiæ ipſius uirtutem, perdit deinceps uirtutis operationem. In qualibet igitur carnis & ſpiritus uel leuiſſima lęſione, animę ſubſtantia illis pręſens ſimiliter lęderetur, læderetur & uirtus multo magis, læderetur & operatio. Senſus & phantaſia, uires animæ ſunt, ſentire & iudicare per ſenſum, harum uirium actiones. Ergo ſi diſciſio illa in animæ ſubſtantiam pertranſiret, neque ſentiremus eam, neque qualis ſit & unde, & quomodo ſuccurrendū iudicaremus, ſed uel lateret animam penitus, uel minimū quid perciperetur, & falſo iudicaretur, ab anima. Et cum anima ſit ubiq; tota, ſi ipſa in parte corporis ſecta patitur, tota patitur.

Eadem uerò tota anima quę ibi eſt,eſt & per totum corpus,per totum igitur corpus patitur. Si ubique patitur,non poteſt percipere & nunciare paſsionem illam in parte una animalis magis quàm in alia eſſe.Quinetiam cum aliud ſit paſsio,aliud iudicium paſsionis, & paſsio ſemper iudicetur ab alio, ſi in ipſo iudicio inſit paſsio,opus eſt ulterius alio quodam iudicio,quo paſsiuum iudicium iudicetur.Si illud quoque ſit paſsiuum, rurſus opus eſt alio.Quapropter ueniendum denique eſt ad iudicem quendam liberū paſsione.Hic dum iudicat corporis paſsiones,ſi accipit inde qualitatem aliquam corporalem,proculdubio patitur.Si non accipit,non formatur à corpore.Sit ergo oportet talis iudex,ut neque paſsiones accipiat à corporibus, neque formas. Non poſſet autem anima talis eſſe,ſi ipſa uel corpus eſſet tenuiſsimum in hoc corpore merſum, uel aliqua corporis huius affectio,ſiue punctum quoddam affectionis.Platonica hæc ita Auguſtinus Plotinusq; comprobant.Videtur mihi anima cum ſentit in corpore,non ab illo aliquid pati,ſed in eius paſsionibus attentius agere. Et has actiones, ſiue faciles propter conuenientiam,ſiue difficiles propter inconuenientiam,non eam latere. Et hoc totum eſt quod ſentire dicitur.Sed iſte ſenſus,qui etiam dum nihil ſentitur, ineſt tamen, quaſi per inſtrumentū eſt corporale,quod ea tēperatione agitur ab anima,ut in eo ſit ad paſsiones corporis cū attentione agendas paratior, ſimilia ſimilibus ut adiungat, repellatq; quod noxium eſt. Agit porrò (ut opinor) luminoſum aliquid in oculis, aëreum ſereniſsimū & mobiliſsimum in auribus,caliginoſum in naribus,in ore humidum,in tactu terreum & quaſi lutulentum.Agit autem hæc omnia cum quiete,ſi illa quę ſunt in animali,in unitate ualitudinis familiari quadam conſenſione cohæſerint. Cum autem adhibentur ea quæ nonnulla (ut ita dicā) alteritate corpus afficiunt, agit attentiores actiones ſuis quibuſdā locis aut inſtrumentis accommodatas, & tunc ſentire dicitur.Quibus actionibus congrua libenter aſſociat, & moleſtè obſiſtit incongruis. Has operationes paſsionibus corporis puto animā exhibere cū ſentit,non eaſdem paſsiones recipere Cum aëreus auris ſpiritus uerberatur ſono, anima quę ante percuſsionem huiuſmodi in ſilentio corpus aurium uegetabat,uegetat tunc attentius,idq; facere eſt non pati Attentior operatio non latet animam operantē. Non latere,ſentire eſt. Summatim,ſenſus eſt aut animaduerſio operationis illius attentioris, aut iudicium corporeæ paſsionis & qualitatis,excitatum ab attentiore illa animæ actiōne.

Septima ratio.Rationes propriæ per naturalem & ſenſitiuam animæ,quod anima non ſit forma diuidua,quia qualitatis opus unum eſt.Cap. VII.

Etſi ſuperioribus rationibus non modo animam corpus non eſſe probauimus, uerùm etiam neque ſparſam per corpora formam, tamen proprijs argumentationibus ſecundam hanc partem oſtendendam fore putamus. Atque ut commodius hac de re loquamur, formam talem (ut diximus aliàs) tum qualitatem, tum affectionem corporis, Platonicorum more uocabimus .Si anima eſſet qualitas corporalis,uel eſſet ſimplex qualitas,uel cōplexio,uel forma iſtis aſtricta.Simplex eſſe non poteſt. Quælibet enim ſimplex qualitas, aut forma illam ſequens, (ut aliàs declarauimus) unum quiddā facit duntaxat,ad oppoſita non extenditur, anima plurima, & contraria.Neque etiam erit complexio,aut forma ſequens complexionem,quoniam in hac ſemper una quædam præ cæteris qualitas dominatur, cuius operatio ante alias uiget in corpore.Anima nulli qualitati,nulli proprio motui eſt aſtricta.

Octaua ratio.Complexio agit per uim qualitatum. Cap VIII.

Actio complexionis eiuſque formæ, ſemper per qualitates ex quibus ipſa eſt cōflata,peragitur, ideoque nunquam aliquid tam ſublime complexio operatur, quin ad illud qualitatum ſe uires extendant. Caloris opus eſt penetrare atque diſſoluere,animæ autem nutritiua potentia per calorem tanquam inſtrumentū non diſſoluit tantùm cibos, (quod ipſius caloris eſt proprium) ſed etiam concoquit digeritq;, & ad formam uiuæ carnis & figuram humanam perducit, quæ quidem

actio caloris excedit potentiam. Augmentum quoque animalis à colore prouenire non poteſt tanquam cauſa principali, non enim fit niſi per nutrimētum, & cum ad certum terminum magnitudinis perducatur, certamq́ figuram, calor autem ſi detur materia, ſine certo termino uel figura ſe fundat, cúmue oporteat terminum figurãq́ operi à principali agente præſcribi, conſtat principalem augmenti fabrum calorem eſſe non poſſe, imò neq; aliam ullam accidentalem formam id poſſe facere, ſi nō poteſt calor, qui eſt omnium præſtantiſſimus. Fit tamen augmentum ab anima. Ex quo concluditur animā nō eſſe formam accidentalem, quod ſæpiſſime nobis eſt probandum. Concluditur etiam nō eſſe eam ex formis accidentalibus conſtitutam, quia non poſſet qualitates quæ abſque certo termino, gradu, proportione, figura uagãtur, ad hæc ipſa rationaliter ordinare. Cōcluditur poſtremò, animam non eſſe ſubſtantialem aliquam formā elementi uel mixti. Talis enim formæ motus ad unicum dirigitur terminum, ſicut diximus, augmentū uerò in quamlibet partem ęquè porrigitur.

Nona ratio. Complexio eſt accidentalis forma. Cap. IX.

COmplexio, natura quædam eſt ex contrarijs quodammodo qualitatibus conſtituta, quæ inter eas quaſi medium obtinet. Ex quo fit, ut forma ſubſtantialis eſſe non poſſit, quia non in ſe ſubſiſtit, ſed in eo corpore quod eſt contrariarum illarum qualitatum ſubiectum, quæ quia inuicem pugnant, ſeſe inuicem non ſuſcipiunt, uerùm ſuſceptæ, à materia, & inuicem mixtæ, complexionem generant. Hæc igitur complexio tū ex eo quod dixi, ſubſtantia non eſt, tum eo quòd aliquid ſibi habet contrarium, puta exceſſum alicuius extraneæ qualitatis, conflationem ſuam diſſociantis. Præterea ſuſcipit magis ac minus. Intenditur enim ac remittitur natura, uis operatioq́ complexionis. Subſtantia uerò neq; habet proprium ſibi contrarium, cū conſiſtat in alio genere, quàm ſubſtantiæ ipſa rerum cōtrarietas, hoc eſt in genere qualitatis, neq; in natura ſua aut in magis intenditur, aut in minus remittitur, ut nunc magis nunc minus hæc aut illa ſubſtantia ſit quod eſt ſemel ſubſtantia, hoc eſt magis minúſue lapis iſte quàm ille. Cum igitur cōplexio non ſit ſubſtantia, anima ſi ſubſtantia ſit, non eſt cōplexio. Quòd autem anima ſit ſubſtantia, hinc etiam patet, quia per eam animal certam aliquam & ſubſtantialem ſortitur ſpeciei generiſq́ naturam atq; cognomen. Per hanc animam hoc quidem canis eſt, per illam illud equus, per aliam illud homo. Illa quidem qualitas quæ accidens eſt, ſubiecto ſuo aduenit poſtquam illud in ſpecie ſua iam eſt perfectum. Anima uerè ſuum ipſa ſibi fabricat corpus, factum ſeruat, & dum deficit, reficit, pugnantia elementa connectit in unum. Anima abeunte labitur corpus, neque prior complexio aut ſpecies retinetur. Talis quidem neceſſariò eſt anima nutritiua. Neq; dicendum eſt animam illam quæ ſolum nutritiua eſt, corpus ita conſtruere, cui poſtea iam perfecto anima ſenſitiua tanquam accidens quoddam adueniat. Nam corpus animæ ſenſitiuæ congruum, inſtrumenta ſentiendi & progrediendi oportet habere. Anima quidem nutritiua quantum talis eſt, ſola inſtrumenta faciet nutriendi, alia uerò inſtrumenta faciet anima, alia propter eas uires quarum uſui inſtrumenta ſunt ſeruitura. Neque ſunt in eodem corpore duæ quædam animæ quarum una inſtrumenta fabricet alteri. Siquidem quæ nutrit, eſt eadem & quæ ſentit. Quippe ſenſum perturbationes opus impediunt nutriendi uel augent. Triſtitia enim phantaſiæ illud debilitat, lętitia roborat, quaſi una ſit anima in homine, cuius utraque ſint officia. Quæ ideo ſubſtantia eſt, quia eſt artifex corporis, non pediſequa. Igitur non eſt complexio.

Decima ratio. Harmonia complexionis nihil agit in corpus. Cap. X.

NEque liceat Ariſtoxeno aut muſicis alijs ſomniare animam eſſe harmoniam quandam, ex ipſa complexione progenitam. Sic enim anima ſimiliter eſſet nō ſubſtantia quædam, ſed accidens. Nonne harmonia totam uim ſuam trahit à fidibus? Neque quicquam ipſa per ſe exiſtit, neq; quicquam ualet omnino in chordis efficere. Quippe non mouet ipſa chordas, ſed ijs aliūde motis naſcitur

harmonia. Anima ergo ſi ſit harmonia humorũ certo modo compoſitorum, tota pendebit ex illis, neque ipſa illos mouebit, ſed illis ab alio agitatis anima orietur, neque illos reget, ſed ipſam illi regent & ſuſtinebunt. Non erunt igitur motus in corpore aliqui prę ter humorum conditionem, non opera ulla ſuper illorum imperiũ, ſicuti modo ſunt, ut in ſuperioribus enarrauimus. Non figura artificioſa, non diſpoſitio. Non repugnabit ur quã animus affectibus corporalibus, neque ſe uel in ſe reflectet, uel diſiunctum à corporeis incorporeis copulabit, neq; per ſe aliquid operabitur, ſi nullo modo extiterint per ſeipſum. Sed de hoc aliàs diximus & dicemus.

Vndecima ratio. In omni corpore compoſito eſt harmonia. Cap. II.

IN omni corpore ex multis compoſito eſt aliqua ſuarum partium harmonia, per quã conſpiratione mutua concinunt. Itaque ſi harmonia ipſa ſit anima, corpora quęlibet compoſita ea uiuent & coaleſcent. Dices forſitan animam eſſe quidem harmoniam id eſt concinnitatem & conſonantiam, ſed non quamlibet harmoniam, uerũ aliquã certo & proprio modo contemperatam, uides non eandem eſſe rationem animæ atque conſonantiæ, poſtquam non ex eo duntaxat quòd res aliqua conſonantia eſt, eſt etiam anima, ſed ex eo quod certo modo diſpoſita. Certum huiuſmodi diſpoſitionis modum concinnitas ipſa nõ ex ſui natura haurit, quia eſſet in qualibet concinnitate. Igitur aliunde ab extrinſeco ne principio? Imò uerò. Cæterum extrinſecum iſtud non ſufficit. Non enim mouet & temperat aſſidue & naturaliter harmoniam, quod extra ipſam eſt. Latet igitur in humorum conſonantia uis quædam præſtantior corporalis conſonantiæ temperatrix, quæ in uiuentium corporibus ſuo modo humores contemperans, ipſorũ concinnitatem reddit certam, & ab alijs corporibus differentem, quæ propria conſonantia uitalis harmonia eſt, à uiuifico ſpiritu interius latente progenita.

Duodecima ratio. Harmonia intelligitur aut compoſitio ipſa membrorum, aut aliqua compoſitionis ratio. Cap. XII.

QVando animam eſſe conſonantiam aſſerit aliquis, duo quædam poſſe illum arbitror intelligere, aut compoſitionem ipſam humorum membrorúmque, aut compoſitionis ipſius aliquam rationem. Anima profectò nõ eſt cõpoſitio, quia oporteret quãlibet animæ partem eſſe partiũ aliquarum corporis compoſitionem. Quod planè quomodo fiat, aſſignare nõ poſſumus. Compoſitio quidẽ corporis phyſicis manifeſta eſt, anima uerò ignota. Et quomodo ex ſuis uiribus ſcilicet intellectu, ſenſu, appetitu, & reliquis cõponatur, difficile eſt cognitu. Difficillimum rurſus, quomodo uires ſingulæ componantur. Præterea cõpoſitio nihil eſt aliud quã unio pluriũ, plura uerò non uniuntur niſi ab uno. Ab uno, inquam, quod inſit pluribus, ut ab intimo coagulo cõglutinentur. Illa igitur una uis inſita membris, à qua unio mẽbrorũ, anima ipſa eſt potius quã unio inde profecta. Neque etiam cõpoſitionis ipſius eſt ratio. Cũ enim diuerſis corporis mẽbris diuerſæ inſint cõpoſitionis rationes atq; proportiones, ſingula mẽbra ſingulas animas poſſiderent, aliã quippe animam os, aliam neruus, caro aliam, ſimiliterq; de cæteris, ſiquidem membra iſta ſunt diuerſa inter ſe proportione compoſita. Vnius uerò animantis uitam unam aſſignare nequaquam poterimus, niſi unicam illi formam, motorem unum atque rectorem, id eſt unam animam tribuerimus. Cernimus etiam conſonantiæ rationem qualitatibus corporis magis quàm animæ conuenire. Sanitas, humorum eſt conſonantia, robur, conſonantia oſſium atque neruorũ. Pulchritudo, quodammodo membrorum, atque colorum. Sẽſus autem & intellectus, qui actus ſimplicis ſunt, neſcio quales, & cuius ſint harmoniæ. Quando ſubſtantiam rei cognoſcimus, facilè inde poſſumus de accidentibus iudicare. Igitur quia cognita humorum mẽbrorúmue proportione, facilè de his iudicamus quæ ad ſanitatem, robur, & pulchritudinem attinent, patet tria hæc in illorum proportione conſiſtere. At uerò quia tali quadam proportione inuenta, nondum tamen uires, affectus, actus, habitus animæ clarè diſcernimus, conſtat ſubſtantiam animæ in ea proportione nequaquam conſiſtere.

Quis

Quis enim illa reperta ſtatim ſentiendi & intelligendi naturam reperiſſe inde ſe iactet? Cognoſcit horum naturam Ariſtoteles melius quàm Hippocrates, illorum uerò proportionem diligentius Hippocrates conſiderat.

Decimatertia ratio. Harmonia humorum nihil capit abſque materia. Cap. XIII.

QVicquid aliquid efficit, eo quod ad ipſo fit, eſſe debet præſtantius. Quo quid à materia liberius eſt, eo eſt & ſublimius. Quare ſemper debet cauſa eſſe à materia liberior quàm effectus. Nullus itaq; effectus poteſt eſſe à materia quàm cauſa ſua liberior. Vis nutriendi à materia admodum libera eſt, quę plurima et ſuper & præter ordinem elementorũ operari demonſtrata eſt alias. Vis ſentiendi etiam magis eſt à materia libera, quia in ipſo ſuo ſentiendi actu formas rerum accipit abſque rerũ ipſarũ materia. Non enim uiſus colorem parietis cũ pariete ſimul accipit, ſed coloris attigit imaginem ſpiritalem. Multo magis intelligentia idem facit, ut in ſequentibus apparebit. Quoniam igitur hæ uires animi multum ſunt à materia liberæ, nequeunt ab ea cauſa proficiſci, quæ ſit materia uel im̃enſa materię. Humores omnino corporales ſunt, quamobrem nullo modo humores poſſunt ſua quadam mixtione uel conſonantia uires huiuſmodi procreare, multo minus animã ipſam uiriũ huiuſmodi fontẽ. Quippe ſi anima in humorum qualitatibus ſubſtantiã habeat, quicquid capiet, per humorum affectiones ſuſcipiet. Per eas uerò formæ ſolum corporales ſuſcipiuntur. Siquidem per caliditatem ſiccitatemq; non ignis imaginẽ ſpiritalem accipiet, ſed ignis ſubſtãtiam corporalem. Rurſus per frigus ſiccumq; ipſam accipiet terram. Ipſa quoque terra, quoniam ſimiliter accipiet atque anima, ſimiliter ſentiet. Idem faciet lapis, & reliqua.

Decimaquarta ratio. Quæ magis concinit, magis eſt harmonia. Cap. XIIII.

HArmonia ita in pluriũ concentu conſiſtit, ut magis concinentibus fidibus magis ſit harmonia, minus concinentibus uerò minus. Anima nequiſſimi hominis minimè concinit ſecũ ipſa, diſſentit enim à ratione ſenſus, pugnant quoq; inuicem appetitus. Anima probi hominis concinit undiq;. Si anima ſit harmonia, anima probi uiri quæ concinit magis, magis eſt harmonia, igitur & anima magis. Anima uita quædam eſt, ergo & magis uita. Viuacior itaq;, audentior & robuſtior erit probi uiri anima quàm latronis. Neq; concoquet cibũ latronis anima perinde ut iuſti uiri, neque generabit prolẽ, neq; corporis membra ſuſtinebit uibrabitq;, neq; acute inueniet, firmiter reminiſcetur, loquetur elegãter, aggredietur audacter, neq; diu ſpirabit, & reliqua.

Decimaquinta ratio. Harmonia nihil admittit diſſonum. Cap. XV.

HArmonia uera, ut rectius procedamus, nihil admittit diſſonũ, dum permanet harmonia. Si harmonia eſt, conſonat, ſin diſſonat, nõ eſt harmonia. Animam uero noſtram nónne uidemus aſſiduè diſſonantibus opinionibus & affectibus diſtrahi, & nihilominus ueram animã permanere, atq; æquè uitalem? Neq; obijcias quod affectuum diſcordia licet non perimat animam, diſcordia tamen elementorum humorumq; perimit. Porrò ſi non poteſt animus propria intimaq; diſſonantia perire, alia nulla poteſt. Propria animi humani & intima diſſonantia illa eſt, quæ ſoli & omni animo conuenit, id eſt opinionum affectuumq; diſſenſio, quæ corpora uita carentia non attingit, & omnes mortaliũ pulſat animos. Diſſenſio talis eos uitæ ſenſuſque ſtatu non deijcit, multo igitur minus humorum diſcordia, quæ ab animo alienior eſt, animi ipſius naturalem habitum diſſipabit, qui certè humoribus uel paulum diſſonantibus diſſiparetur, ſi in eorum concentu conſiſteret. Quamobrem nihil obſtat quin partes animi corporiſq; longe diſſonent, & anima nihilominus uera uitaliſq; anima perſeueret, id harmonia non patitur. Igitur errabit qui dixerit animam harmoniam.

THEOLOGIAE PLA-tonicæ, de immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER VIII.

Anima eſt forma indiuidua ubique tota, & nullam trahit originem à materia, ideóq; immortalis eſt, ut oſtenditur per intelligendi uirtutem. Animus per quatuor gradus aſcendit ad ſpiritum. Prima ratio.

Cap. I.

TErtiam nunc diſputationis partem aggrediemur, quæ propoſitum noſtrum oſtendit per intelligēdi uirtutem, ſi prius expoſuerimus quo pacto animus noſter ſecundum Platonicorum ſententiā per quatuor gradus cognoſcendo, à corpore aſcendit ad ſpiritum, quorū eſt poſtremus intelligentia. Aſcendit enim per ſenſum, imaginationem, phantaſiā, & intelligentiam. Per ſenſum quidem uidet Socrates Platonem, ubi incorporale Platonis ſimulachrum abſque Platonis materia attingit per oculos, eá tamen conditione, ut oculus Platonem non uideat aliter, quàm corpore ipſo Platonis præſente. Deinde etiam abſente Platone, per internam imaginationem Platonis cogitat colorē figuramq; quam uiderat, item Platonis ſuauem illam quam audiuerat uocem, & reliqua quæ per quinque ſenſus acceperat. Surgitq; huiuſmodi imaginatio ſupra materiam magis quàm ſenſus, tum quia ut cogitet corpora, præſentia illorum non indiget, tū quia ipſa una facit quicquid quinque ſenſus omnes efficiunt. At enim non omnino pura eſt, quia nihil aliud ſapit quàm quod ſenſus accepit ſiue concepit. Senſus quidem circa corpora, imaginatio circa imagines corporum per ſenſus acceptas ſiue cōceptas ſeſe uolutat, paulò pòſt Socrates per phantaſiā de hoc uniuerſo Platonis ſimulachro, quod per quinque ſenſus imaginatio ipſa collegerat, ſic incipit iudicare. Quis hic tam procero corpore, ampla fronte, latis humeris, colore candido, glaucis oculis, elato ſupercilio, naſo aquilino, ore paruo, uoce ſuaui? Plato hic eſt, homo pulcher, bonus, diſcipulus dilectiſſimus. Cernis quantum excellat imaginationem Socratis phantaſia. Imaginatio ipſa talem quidem collegit Platonis effigiem, ſed quem deſignaret & qualem effigies illa, non nouit, phantaſia iam diſcernit eam eſſe effigiem hominis huius qui Plato uocatur, effigiem pulchram uiri boni atque amici. Ergo in his ſenſum aliquem habet iam ſubſtātiæ, ut quidam putant & pulchritudinis, bonitatiſq; & amicitiæ. Platonici tamen ſubſtātiam à phantaſia cognoſci reuera negant, quoniam rationem ſubſtantiæ non agnoſcāt. Imaginatio neque ſubſtantiam rei ſuſpicatur quidem, ſed rei ſuperficiem, exterioremq; picturam. Phantaſia ſubſtantiam ſaltem auguratur, dum pronunciat, obuius ille homo aliquis eſt, & Plato.

Atque etiam res incorporales quodammodo ſomniare uidetur, dum Platonem iudicat pulchrum, bonum, amicum, diſcipulum. Pulchritudo enim, bonitas, amicitia, diſciplina, incorporalia ſunt, neq; ſenſibus neq; imaginationi patentia. Huiuſmodi quidam conceptus phantaſiæ, incorporales quodammodo corporum intentiones uocantur.

Verum nondum ſuper materiam prorſus animus euolat, tum quia phantaſia intentiones huiuſmodi eſſe incorporeas non agnoſcit, tum quia huiuſmodi Socratis phantaſia inſpicit propriè hominem hunc, Platonem ſcilicet, hoc in loco & ſitu, in hoc tēpore & hora diei, hāc pulchritudinem, hanc bonitatem, & reliqua eodem pacto. Vbi Platonem ſub eiſdem conditionibus in ſeipſa depingit, quibus extat & in materia. At enim dum phantaſia circa ſingulares hominis huius conditiones uagatur, intellectus communes concipit rationes, & uterque ſimul ſuum opus exequitur. Sic enim intelligentia ratiocinatur. Qualis homo eſt Plato, talis ferme Antiſthenes, talis eſt, & Xenophon, effigie ſimiles, pulchri que & boni, amici, diſcipuli, eodem modo. Ergo in his tribus una eſt

communis humanitas, per quam æquè ſunt homines, una pulchritudinis natura, una etiam bonitatis, per quas æquè pulchri ſunt, & æquè boni. Humanitas ipſa quæ his communis eſt, innumerabilibus quoque alijs qui ſunt, fuerunt, erúntue, quocunque in tẽpore & quocunque in loco naſcantur, cõmunis exiſtit, ſimiliter pulchritudo, & reliqua. Sed quod loquor de humanitate, de reliquis etiam dictum puta. Si ergo humanitas ſingulis perſonis, locis, temporibus ſe æquè cõmunicat, nulli eſt aſtricta perſonæ, nulli loco, nulli etiam tempori. Natura huiuſmodi ſingulas cõditiones corporum uidetur tranſcendere. Eſt ergo ſecundum ſeipſam quodãmodo incorporea, & quia corporibus ſingulis ſe infundit, ex quo & in alio eſt, & in multis, & ſuper id quod in alio eſt, eſſe oportet id quod in ſeipſo manet, & ſuper illud unum quod eſt in multis, eſſe oportet unum ipſum quod in ſeipſo conſiſtat, idcirco ſuper corpora omnia extat ratio quædam ideáque humanitatis ipſius, cuius participatione quadam uel ſimilitudine homines fiunt quicunque ſunt homines ſiquidem natura illa quæ perſonis ſingulis eſt communis, neque contingit caſu, quia ſemper ſimiliter ordinatur, neque per ſe ſubſiſtit, cum nequeat in ſe ſubſiſtere, eget enim materię fundamento. Fit ergo à cauſa quadam, non tamen fit à materia, quæ ſeipſam non format, non à perſona una, quę non poteſt operari in omnes, quæque quicquid agit, proprium agit, reliquis non commune. Non ab omnibus perſonis, quæ quatenus inter ſe differunt, non commune aliquid faciunt, ſed diuerſa, quatenus cõueniunt, per hanc ipſam naturam conueniunt, imò per eam conſiſtunt, tanto illis priorem, quanto eſt ipſa ſimplicior. Quippe ipſi tanquam priori proprietates uariæ ſuperueniunt ad perſonas cõſtituendas. Fit tamen ipſa ab una quadam forma, poſtquam una eſt, quę forma ſit ſuper multitudinem perſonarum, ne illa quoque fiat ab alia, atque illa rurſus ab alia ſine fine. Sic ad diuinam ideã aſcendimus, quę neceſſariò eſt ſuper omnes, ut æquè agat in omnes, & communi natura conciliet. Si à parte quæ ſub toto eſt ad totum, ab hoc ad id quod ſuper totum ſurgendum eſt, meritò à ſingulis perſonis quæ in partibus loci temporiſque ſunt, ad naturam illis ſecundum ſe communem ſurgimus, quæ quaſi per omnem locum ſit totumque tempus, ab hac ad rationem, quæ ſuper locum totum tempúſque exiſtat, quam Plato uocat ideam. Ipſam deinceps diuinam ideam ſuſcipit intellectus, ſiue apud ſeipſum, ſiue in diuino lumine exiſtentem. Ratio enim dictat ſpecies naturales, quia ſempiternæ ſunt, à cauſa mobili eſſe non poſſe, alioqui per motionem factæ quandoque deficerent. Factæ tamẽ ſunt, quia partes ſunt uniuerſi quod eſt aliunde compoſitum, & à cauſa una omnes ſunt. Siquidem ita ordinatæ ſunt inuicem, ut in una natura, in unum opus finémque conducant. Hinc intellectus humanus concludit ſuper mundum mobilem in mente immobili motrice mundi eſſe ſpecies ſpecierum naturalium exemplaria, non in natura corporea uel animali (mobiles enim forent) ſed intellectuali, imò intelligibili, intelligibilia enim in ſummo intelligibili ſunt collocanda. Non tamen talis argumentatio neceſſaria eſt, ut intellectus rationes rerum communes attingat, imò ſicut phantaſia ſuapte natura de rebus iudicat ſingulatim, ita intellectus ui naturali ſtatim abſque ulla diſcurſione ſimul ac depicta eſt ſingularis imago illa Platonis in phantaſia, ſubitò, inquam, dimiſſo certo hoc homine, humanam illam communem omnibus tum naturam tum ideam excogitat. Picta illa pulchritudine & bonitate, ilico uniuerſalem pulchritudinis & bonitatis cogitat naturam, rationemque in nulla certa materia, nullo proprio ſitu uel tempore poſitam, ſed uel in omni materia, uel abſolutam à materia in ſeipſa ſimpliciter ſubſiſtentem. Quapropter ſenſus circa corpora uerſatur, imaginatio circa ſimulachra corporum, phantaſia circa ſingulas ſimulachrorũ intentiones, intellectus circa ſingularum intentionum naturas communes, ac rationes penitus incorporeas. Meminiſſe uerò oportet, intellectum non uniuerſalem modò naturam, ſed particularem quoque cognoſcere, alioqui non poſſet utranque inuicem comparare, cognoſcere inſuper uires infra ſe omnes, actúſque ipſarũ, quando omnes comparat ad ſeipſum. Prius tamen uniuerſalem quàm particularem naturam ab ipſo cognoſci penè omnes conſentiunt. Siquidem pro natura formæ intelligibilis in primis agit. Ea uero cum abſtractione quadam concipiatur, abſoluta eſt, unde naturam in primis refert uniuerſalem. Quam quidem uim à uirtute intellectus in quo & à quo eſt, adipiſcitur, quaſi intellectus ipſe ſit abſolutus. A ſimulachro uerò quod in phantaſia eſt, particulare ſo-

lũ repræſentatur, quod quidẽ particulare ab intellectu ſolum, ſecundo quodã actu atq; reflexo proſpici, tum Platonici tum Peripatetici plurimum arbitrantur, quatenus intellectus poſtquam ſubitò rectaq; uia per ſpeciem uniuerſale intuitus eſt, inde diſcurſu quodam per actum ſpeciemq; in ſimulachrum, quo incitante ſpecies cõcepta fuerat, ſe ſe reflectens, particulare iam proſpicit. Ideo motus ad incorporea abſolutaq;, maximè naturalis eſt menti, quandoquidem primo ſubito, rectè ad ipſa ſe confert, ubi apparet intelligendi uirtutem eſſe prorſus incorporalem. Si ergo per opera nutriendi, atq; idem per opera ſentiendi, quorum prima in corpore fiunt, ſecunda per corpus, & circa corpora, oſtendimus animam nõ eſſe diuiſam in corpore, quanto magis putandum eſt, idem quoque per opera intelligendi patere? Atque illud inſuper animã, ſcilicet neq; ducere originem à materia, neque eſſe mortalem. Siquidem ipſa per ſe intelligendi opus exequitur, in quo materiam relinquit omnino, atque ad incorporales aſcendit & perpetuas rationes. Age itaque uideamus qua uia poſſimus quod quærimus, per opera & effectus intelligentiæ inuenire.

Secunda ratio. Anima alitur ueritate. Cap. II.

ALimentum ea ratione aſſumitur, ut in ſubſtantiam eius quod alendum eſt tranſeat, ſicut comeditur panis, ut caro efficiatur. Ideo cibus cognatus admodum eſſe debet illi, quod eſt alendum, ut poſſit in eius naturã facilè pertranſire. Ita aquatica aqueis alimentis, terreſtria terrenis, aërea paſcuntur aëreis. Similiter corpora corporalibus, incorporea incorporeis nutriuntur. Non enim corpus trãſit in ſpiritum, neque ſpiritus migrat in corpus, quia non ſubeſt illis communis materia per quam & in qua inuicem ſe commutent. Cõſtat animam corporibus nõ nutriri, conſtat incorporeis ali, conſtat igitur eam eſſe incorporalem. Si aliquibus anima ueſceretur corporibus, illis maximè ueſceretur quibus & corpus ſuum. Nam cum iſtud maximè animæ congruat, alimenta etiam ſua inter omnia corporalia cõgruent maximè, dummodo alimẽta illa adeò tenuentur atq; purgentur, ut corpuſculo illi ſubtili quod uulgo anima eſſe putatur, conueniant. Erit igitur in corpore pingui, ualidior anima, quam in tenui, acutior ad inueniendum, ad reminiſcendum firmior, promptior ad agendum, ad peruincendas turpes corporis illecebras continentior. Magnanimitas in grandi corpore, in paruo puſillanimitas. Creſcente corpore adoleſcet animus, etiam ſi nihil diſcat, ſi nullo ſtudio rerum exerceatur. Decreſcente per ætatem corpore, & uiribus eius debilitatis ſapientia, iudicium, cõſtantiaq; perdentur. Poſt epulas & uina acutius erit ingenium & ſublimius. Omnia hæc acciderent ſi animus cibis corporalibus coaleſceret. Horum uerò nunc contraria fiunt. Animus igitur corporalibus non paſcitur alimentis. Quid ergo? nullis. Ita erit æternus, ſi nulla alimonia indigebit, quod nos maximè cupimus. An forte ſpiritalibus ueſcitur epulis? Imò uerò alijs nullis omnino, quod ſapienti uiro non eſt dubium, qui talibus alitur ſæpenumero. Neq; aſſentiendum eſt Epicureis opinantibus animam cum corpore coaleſcere, quia maiores uires ſint in pueris grandiuſculis quàm infantibus, atque inde adoleſcentes in dies uiribus præſtent, uirique ſimiliter, donec rurſus ſeneſcente corpore minuantur. Siquidem ea eſt animæ ad membra comparatio, quę artis ad inſtrumenta. Ars autem ſæpe eadem permanens atque ſimilis, modò facilius inſtrumẽta mouet, modò difficilius, quoniam hęc aliàs ad motum ineptiora. Sic quamuis eadem ſemper uis ſit in anima, membra tamen propter nimiam aut mollitiem aut ariditatem neque conſtant æquè, neque flectuntur. Atque ipſa uis quæ uidetur in corpore eſſe, non tam carnis ſequitur pondus, quàm proportionem membrorum naturalem, conformationemq; artificioſam, quæ duo ad ſpiritum potius pertinent quàm ad molem. Vis etiam quæ ineſt animæ, non corporis acquiretur incremento, (quod patet in ijs qui torpent ignauia, in quibus creſcente corpore nihil proficit animus) ſed ex ipſa animi induſtria comparatur ingenio, uſu, affectu. Quis neget tempore uires corporis comparari? Animo autem ſæpe momento fortitudo præſtatur, quando uel ratio aliquid monſtrat imperátque magnificum, uel furor arma miniſtrat, & ſæpe puſillus homo ſuperat grandiorem, & qui non creſcit corpore, creſcit

tamen

tamen ſæpe uirtute animi. Imò dum decreſcimus corpore, ſæpe animo creſcimus. Scientiam magnanimitatemq́ ſæpiſsimè acquirit ſubitò animus, corpus autẽ neq; dare quicquã poteſt neq; accipere, niſi tempore. Deniq; uirtus animi eſt æqualitas quædã, ut Magi tradunt, per quam animus & ſibimet & ipſi uero bonoq; cõſonat. Si quo pacto quadrangularis quędã linea circularis efficiatur, perfectior euadet, nõ tamen quod longior fiat, ſed quod æqualior. Rurſus ſi temperetur lyra, perfectior erit, non quod grandior fiat, ſed conſonantior. Ita cum adoleſcens aliquis uirtute adoleſcit, tunc anima non quantitate creſcit, ſed ſpiritali quadam ęqualitate & conſonantia proficit. Neq; obĳciat quiſquam ita, quòd quando corpus neq; grauatur epularũ nimio põdere, neq; fame lãgueſcit, ſed mediocriter alitur, tunc animus ſimiliter enutritur, fitq; in eo ſtatu ualidior, aliter autem cõtra. Nam id quidem uerum eſt, animum in eo hominis ſtatu ualere quam plurimum, non tamen hoc inde prouenit, quòd ſimiliter alatur ut corpus, ſed quia animus natura regit corpus. Et quando ipſum ægrotat grauaturq́, animus adeò in eo curando atq; regendo occupatur, ut ad inquirendam ueritatem non ſit intentus. Quieto aũt corpore, expeditè mens ſpeculatur, & tunc maximè proprĳs ueſcitur alimentis. Eſcam uerò animi q̃tã eſſe dicemus aliam, præter illam quã eſurit ſemper & ſitit, qua parte gaudet ſummopere, qua ſumpta creſcit & impletur? Omnis animus tum in omni ętate, tum continuè ueritatẽ præ cæteris appetit, quam in omni arte quærunt artifices, & in qualibet re, quid dere ipſa ſit, uerum etiam infantes interrogant curioſè, neque ſemel aut bis aut ter ſingulis diebus, ut corporis eſcam, ſed momentis ſingulis uerũ in omnibus negocĳs inueſtigant. Proinde ueritatis acquirendæ ſtudio alimoniã corporis prætermittimus ſæpenumero, neq; tẽpori neq; pecuniæ parcimus, neq; laboribus eneruamus corpus, quo eneruato animus ſit neruoſior. Hanc ueritatem animus ipſe cupit, non corpus. Hæc enim corpus non auget, ſed obeſt plerunque illius ſtudium corpori. Quinetiam propter ſeipſum expetit illam animus, non propter corpus. Quid enim corpori conferat? Quòd ſi quandò uideatur ueritas conducere corpori, nõ propter ipſam ueritatem id euenit, ſed propter aliquod commodum corporale quod cognita ueritate cõtingit. Imò uerò animus, etiã ſi nihil inde ſequatur utilitatis, ueritatem ſtudioſè perquirit, & pleno cibis ſuis corpore, eſurit ſititq́ue adhuc animus ueritatem, qua inuenta exultat, non ad tempus, ſicuti propter corporis uſus, ſed perpetuò gaudet, illuminatur, adoleſcit, euadit magnificus, adeo ut illi præ magnitudine ſua, minima uideãtur illa quæ ſolent eſurienti animulæ uideri quàm maxima. Hac etiam alimonia fit inuictus, temperans, iuſtus, hominum gubernator & dominus, excelſior cœlo, par angelis, Deo ſimilis. Quis igit' ambigat ulterius quin ueritas humanę mentis naturalis ſit eſca? Eandẽ eſcam omnes appetunt mentes, eandem quæq; mens ſemper. Quæ quidem conſenſio ſtabilis appetendi ſignificat mentes inter ſe mirificè conuenire, & quamlibet mentem in natura ſua ſtabilẽ permanere, quandoquidẽ appetitus earum non ita uariatur mutatur'ue ut appetitio ſenſuũ, quæ pro diuerſitate corporum diuerſa eſt, & ad mutationem corporis permutatur, quaſi ſenſus corporum mutationem ſequantur, mens diuinorũ ſtabilitatem. Odit nanq; corporis alimenta, atq; eodẽ cibo ueſcitur quo cœleſtes & ſempiternæ mentes. Hic cibus eſt ueritas. Veritas autem non eſt corporea, alioqui rebus incorporeis non ineſſet. Nunc autem ineſt Deo, angelisq́, & numeris, quæ & incorporalia ſunt, & uera. Et quoniam incorporalia tanto ueriora ſunt corporibus, quanto puriora firmioraq; ſunt, fit ut ueritas in illis ſit potius quã corporibus. Atqui (quod maius eſt) non eſt propriè ueritas in corporibus. In his enim duo ſunt, materia & forma, non eſt ueritas in materia. Nam per eam nihil uerè in ſpecie aliqua rerum eſt, non homo re uera per eam aliquid eſt, non equus, & reliqua. Neq; tamẽ in forma corporis iacet ueritas, cum uera forma non ſit, cuius uirtus inficitur in materia. Teſtantur hoc & Mathematici, qui ueras figuràs in corporibus non reperiunt. Verus quippe circulus locatus in uero plano, aſsiduè uoluitur, hoc fieri ratio cogit, cum circulus ille planum tangat in puncto, in puncto autem corpus quieſcere nequeat. Nemo hæc in corporibus uidit unquam. Non inſunt igitur ueræ figuræ corporibus, quia forte neque uera principia figurarum; ſaltem quantum ſpectat ad ſenſum, qualia ſunt puncta, lineæ, ſuperficies. Ratio quidem oſtendit uerũ punctũ longitudine carere debere, uerã lineam latitudine, ſuper

ficiem ueram profunditate. Talia uerò in materia nuſquam ſenſu reperiuntur. Cum ergo alicubi ſit ueritas, & à corporibus ſenſuq; abſit, eſt proculdubio in ſpiritibus, eſt igitur incorporea. Idē ex eo patet, quia ibi maximè conſiſtit ueritas, ubi ſcientia. Hæc uerò in rationibus rerū uniuerſalibus reuera uerſatur, ceu cum quis cognoſcit quid bonitas ipſa ſit, quid iuſtitia, ſingulis bonis & iuſtis actionibus officijsq; communis, atq; ſimilia. Rationes uerò huiuſmodi incorporales ſunt, quoniam in nullo particulari corpore cōcludūtur, ſed ſunt ad multa cōmunes. Ratio corporis uel circuli tota in minimo corpore uel circulo ſicut in maximo reperitur, ratio longitudinis uel latitudinis, uel profunditatis tota in minima linea, ſuperficie, altitudine, ſicut in maxima. Deniq; ratio quantitatis ipſius tota adæquatur toti rei cuiuslibet quantitati. Quapropter rationes corporis, figuræ, dimenſionis, atq; ipſius etiam quantitatis, corporales & extenſæ non ſunt, multo minus rationes aliæ corporales & extenſæ eſſe poſſunt. Præterea rationes rerum immutabiles ſunt, nam aliter ſe habere nō poſſunt, omnia uerò corporalia mutabilia ſunt. Quapropter ſciētia cum in his uerſet̃, eſt incorporea, igitur & ueritas incorporea. Quo fit ut de ipſa ueritate rerū quid ſit, qua ratione cōſtet inueniaturq;, quid ipſi ſit propinquius, quid'ue remotius, non ſenſus ullus, imò ſola ratio iudicet, & tunc potiſsimum quādo ſeſe à ſenſuum corporumq; fallacia ſe uocat. Eſt ergo ueritas incorporea. Talis eſt autem maximè ueritas & ſcientia diuinorū, qua præcipuè animus oblectatur & alitur. Quo igitur modo animus poteſt corporalis eſſe, qui corporalibus cibis offenditur, ſpiritalibus alitur? Quandoquidem ueritate omni, præſertim diuinarum rerum ueritate delectatur, alitur, augetur. Aut quo pacto mortalis erit, ſi ueritate paſcitur immortali, cum neq; corruptibilis uenter cibum incorruptibilem cupiat aut capiat, neq; cibus incorruptibilis in corpus tranſeat corruptibile? Sanè immortalis eſt ueritas, atq; eſt continuus animi cibus, ut certè eſt, ſiue ipſe conuertatur in animū, ſiue animum in ſeipſam conuertat, eum efficit immortalem. Quoniam uerò dum familiari hoc ueſcitur cibo, ea uoluptate perfunditur, quę neq; moleſtiam habet admixtam, neq; in faſtidium uertitur uel dolorem, conſtat mentem neque fatigari unquam, neque turbari cōtrarij alicuius occurſu, neque in contrarium poſſe aliquid corrumpi. Rurſus quia menti nihil natura optabilius eſt quàm ueritas, ueritas autem per ſeparationem quandam à rebus mortalibus comparatur, nihil menti qua ratione mēs eſt, magis eſt naturale familiareq;, quàm à mortalibus ſegregari. Ex eo uerò quod maximè naturale eſt, non remiſsio uitæ ſequitur, ſed intenſio. Quapropter tunc uiuet mens præcipuè, cum hinc abierit.

Hanc uerò argumentationem noſtram argumentatione quadam Olympiodori Platonici confirmare poſſumus, quam partim Pythagoricis, partim Platonicis myſterijs à Phedone Gorgiaq; acceptis, ſic ille contexuit. Mens naturali ueritatis auiditate continuè tum ſe à corpore, tum formas à materia ſeparat, cupitq; ita atq; conatur ſeparata uiuere, quāuis quotidie in cōtrarium corpus ſenſusq; detorqueat. Separatam uerò illam à caduco corpore uitam naturaliter appetit, tanquam naturaliter, id eſt, reuera bonam, præſertim cum uita ſit omnino dedita ueritati atq; bonitati. Vita eiuſmodi ſi bona eſt, ergo & poſsibilis eſt. Quod enim impoſsibile eſt, idem quoq; inutile. Bonum uerò inutile non eſt dicendum. Item ſi impotentia ad malum pertinet, ad bonum potentia pertinet. Ergo bonum omne natura ſua poſsibile eſt. Hinc efficitur ut naturalis appetitio boni ſit poſſeſsionis poſsibilis appetitio. Ac ſi etiam quod apparet bonum, eſt poſsibile, certè & ipſum reuera bonum potentiſsimum eſt, & uera bona uerè beneq; quærentibus poſsibilia ſunt.

Tertia ratio. Virtus animæ quia indiuiſibilis eſt, corporis qualitas eſſe nequit. Cap. III.

Quod indiuiſibile eſt, corporis qualitas eſſe nequit. Nam ſi qualitas eius eſſe ponatur, ita interrogabimus, nūquid tangat partem aliquā diuiſibilem corporis, an punctū aliquod corporis indiuiſibile? Si conceditur primū, profectò qualitas huiuſmodi diuiſibilis erit, cum modo diuiſibili tangat. Atq; ita non indiuiſibile diuiſibilis ipſius erit qualitas, ſed alicuius diuiſibilis diuiſibile. Si ſecundum cōceditur, certè illa qualitas, puncti illius quod attingit ſolum, qualitas eſt, nō corporis. Quamobrem quod indiuiduum eſt, corporis qualitas nunquam erit. Indiuidua

Indiuidua uerò uirtus animæ humanæ eſt qualitas. Igitur anima nõ eſt corpus. Sufficiẽs quidẽ putabitur, huiuſmodi demõſtratio, ſi duo illa planius oſtenderimus, uidelicet & uirtutem eſſe animæ qualitatẽ, & hanc ipſam uirtutem indiuiduam eſſe. Primum cuiq; euidentiſsimum, quandoquidem per uirtutis præſentiã talis ac talis anima fit, & dicitur ſapiens, prudens, iuſta, fortis, & temperans. Atq; abeſſe uirtus ab anima poteſt anima remanente. Huiuſmodi uerò eſt conditio qualitatũ. Secundum præterea illud, uidelicet uirtutem eſſe indiuiſibilẽ, ſic oſtendimus: Virtutũ duo ſunt genera, aliæ intellectu, in appetitu uerò ſiue rationali ſiue irrationali aliæ. Illę ſpeculatiuæ uocantur, iſtæ morales. Illæ ſpeculatiuæ, quia ſpeculando cõparantur, & cõparatæ uerſantur in ſpeculando. Iſtæ morales, quia more & cõſuetudine acquirũtur, atq; acquiſitæ in moribus & operũ uſu conſiſtunt. In eo genere ſunt diuinorũ ſapientia, ſcientia naturalium, ciuilium prudentia, ars operum humanorum. In hoc ſunt iuſtitia, quæ ſuum cuiq; tribuit. Fortitudo, quę ad opera honeſta promptior abijcit à nobis timoris impedimentũ. Temperãtia, quę libidinis mollitiem (quod alterũ honeſtorum impedimentũ eſt) repellit. Hæ quidẽ ſunt apud Platonẽ uirtutũ deſcriptiones. Si qua eſſet in ijs uirtutibus corporea magnitudo, quo quiſq; grandior eſt, eo ſapientior iuſtiorq; fieri poſſet, neq; poſſent exigui homines grandes uirtutibus ſuperare aut æquare. Rurſus ſcientia quæ maximorum corporum notitia eſt, amplior & clarior eſſet, quã ſcientia quæ minorũ. Cognoſcimus autem multa quorum nõ ualemus magnitudinẽ adæquare, totuſq; animus & æquè & ita rem magnam percipit ſicut paruã. Sũmatim uerò quid aliud ſpeculatiua uirtus eſt, niſi claritas intellectus? Quid aliud moralis, niſi feruor ſtabilis appetitus ab intellectus claritate ſuccenſus? Claritas illa non paulatim fit, licet ad eam pedetentim perueniamus. Sicut poſt longam per ueſtigia multa inueſtigationẽ ſubitò lepus aſpicitur, ita quiſq; in ſeipſo animaduertit poſt diuturnã indaginẽ ſe momento quid uerũ ſit ea de re quam quæſiuerit, intueri. Subitò ueritatis lumen (ut Plato inquit) effulget in animo, non ſubitò excuſſum à rebus, ſed lõga quadã diſcuſsione, ut ex lapide ſæpius colliſo ſcintilla. Similiter diuturna cõſuetudine iuuẽtus ad mores diſponitur, donec paululum quid ad accẽdendum ſtabilem illum rationalemq; appetitus ardorem deficit, nondum ſufficienter accenditur, nondum uirtus moralis habetur, ſæpius inſpirando, ſubito tandẽ flagrat ęſtus appetitus ſufficiẽs ad uirtutem. Quid plura? Verſo ad Solem ſpeculo, in ſpeculo lumen momẽto refulget, ſuppoſita illi ſpeculo lana, ſtatim ut parata eſt, in ipſa ignis accenditur. Quare & repentinus ſplendor in ſpeculo fit, & repentinus ignis in lana. Non aliter ſubita in intellectu claritas ueritatis, ſubita inde in appetitu flagrantia. Reſume iterum hoc pacto: Virtus ſpeculatiua eſt quædã cognitio ueritatis. Si gradatim conflatur, pars nunc quidẽ habebitur, pars deficiet, & quæretur. Quatenus pars ueritatis habebitur, ſciemus quidem. Quatenus pars deerit, etiam neſciemus. Ita eandẽ rem & ſciemus ſimul, & neſciemus. Quod ne ebrius quidem aliquis ſomniaret. Quapropter ſpeculatiua uirtus nõ gradatim à parte ſui in aliã ſui partẽ progreditur, ſed tota ſimul è ueſtigio lucet. Virtus quoq; moralis eſt uolũtas quædã cõſtans quodcunq; ratio dictauerit eligẽti. Si partes habeat multas, fiatq; ſenſim, pars huius uoluntatis inerit, pars adhuc aberit. Quantũ pars ineſt, uolumus. Quantũ pars abeſt, etiam nolumus. Sic eandem rem ſimul per eandem uim animæ uolemus pariter, atq; nolemus. Quod eſt monſtro perſimile. Quoniam igitur uirtus fit momento indiuiſibili, eſt ipſa quoq; indiuiſibilis, ſi modò natura cuiuſq; propriam originem ſequitur, præſertim cum finem habeat indiuiſibilẽ. Cuius autem ortus & finis indiuiduus eſt, cur non ſit ipſum etiam indiuiduum? Quis uirtutis finis? Moralis quidem finis, animam à corpore diuiſibili purgare atque ſeiungere, ſpeculatiuę autem incorporeas uniuerſaleſq; rerum rationes à diuiduis corporibus procul poſitas comprehendere. Cernis finem utriuſq; uirtutis, ſicut & ortum, eſſe indiuiduũ aliquid, ideoq; uirtutes ipſas oportere indiuiduas iudicari oſtendunt utræq; uirtutes huiuſmodi quandam ſui naturam, in eo quam maxime, quòd multæ ſcientiæ ſimul in intellectu ſunt, multæ uirtutes morales ſimul in appetitu, neque ſeſe ſua numeroſitate confundũt, ſed augent potius & lucidant. Atq; unius ſcientiæ conceptionẽ in nobis ſeorſum ab alia peruidemus, ita ut ſine conſideratione alterius poſsimus alterã cogitare. Proinde tales habemus artificiorum ideas in mente, unitas inquam pariter

& diſtin-

& diſtinctas uſqueadeò, ut poſsimus ad unius ideæ exemplar loqui, & fabricare aliquid ipſi proprium, etiam ſi nihil ad ulterius conceptionis exemplar agamus. Corpora eſſe nequeunt tales intelligentiæ, quæ ita in eodem manent animæ gremio, ut neque ſeſe detrudant pellantq́, neq; ſe mutua mixtione confundant. Eadem eſt de moralibus uirtutibus ratio. Quinetiam cum multæ ſint in anima ſapientis intelligentiæ, unaquæq; illarum tota in ſingulis inuenitur. Profectò qui in Geometria ſiue Theologia peritus eſt, propoſitionem aliquã habet facultatis illius primam, habet ſecundam, tertiamq́, & reliquas, atq; ex cognitione unius in alterius cognitionem progreditur. Si prima docet ſecundam, ſecũda tertiam, & quiſquis docet aliquid, poſsidet in ſeipſo quod docetur, ſequitur ut in qualibet præcedente propoſitione ſequentes omnes contineantur. Quinimo & in qualibet ſequente inſunt ſimiliter præcedentes. Quippe ſolemus ſequentium indicijs præcedentia ſæpe rimari. Neque id iniuria. Siquidem in effectibus lucent imagines cauſarum. Hac rerum ſerie fit, ut ſapiens una quauis propoſitione excogitata, ue locisſimè percurrat in multas, atque ita multas, imò omnes in una conſpiciat. Eſt ergo quælibet intelligentia in qualibet, & unaquęque tota tota continetur in ſingulis. Idem in uirtutibus moralibus accidit, nam acquiſita illarum una, ſtatim omnes habentur. Quis enim iuſtè diſtribuet, ſi aut timeat minas, aut libidini ſeruiat? Quiſnam metus fortiter ſuperabit, ſi emolliatur libidine? Quis domabit cupiditates, ſi formidini ſuccubuerit? Denique quis honeſtè uitam aget, niſi per prudentiam optimum uitæ finem ſtatuerit, & uias ad finem elegerit rectiores? Aut quis prudenter inſpiciet, ſi mentis acies caligine uirorum obnubiletur? Sunt ergo uirtutes iſtæ ita connexę inuicem, ut in una ſint omnes, & quælibet uirtus tota comprehendatur in ſingulis, ſicut & tota Geometriæ facultas in præcipua eius propoſitione, imò in qualibet deliteſcit, cum per ſolertis ingenij ſagacitatem ex qualibet propoſitione omnes eliciantur. Non poteſt autem diuiſibilis qualitas tota ſimul rebus multis ineſſe. Profectò in una ſola eſt, id eſt, corpore uno, & alias ſui partes per alias corporis partes extendit, neq; tota eius quantitas ſingulis corporis partibus ineſt, ideo intelligentiæ illæ moresq; omnino indiuiſibiles ſunt. Quamobrem anima neque corpus, neque forma diuiſa per corpus eſſe poteſt, ſiquidem ipſa eſt ſubiectum indiuiſibilium qualitatum. Ergo ſicut delirat qui aut quærit quanta ſit ſcientia uel iuſtitia, aut putat Geometriam corpore geometrę eſſe minorem, ita deſpicit qui aut interrogat quanta ſit anima, aut eam opinatur corpore minorẽ eſſe, quandoquidem nullo modo corporalis eſt. Non ſolum enim incorporalia ſuſcipit, uerum etiam multa in ſeipſa facit incorporalia, dum ſpecies rerum rationesq; & habitus concipit, prǽſertim cum definitiones incorporalium fabricat. Quis autem eam quæ incorporalium cauſa eſt, eſſe dixerit corporalem, aut eam mortalem quæ ſubiectum eſt uirtutum? cum uirtutum officium ſit repugnare mortalibus, ſiquidem ſpeculatiua uirtus illa fugit, moralis fugat. Non poteſt autẽ qualitas ſubiecto proprio repugnare, imò immortale eſt illud neceſſariò, quod naturale receptaculũ eſt qualitatum earum quarum proprium eſt aduerſari & imperare mortalibus. Vis autem rationis huius in eo cõſiſtit maximè, quod anima non modò ſubiectum eſt talium qualitatum, ſed & principium, ideoq; naturam illam mortalibus repugnantem ſortiuntur ab anima.

Quarta ratio. Species conceptioq; intelligibilis ſuſcipi non poteſt à corpore. Cap. IIII

ID ſentiunt Gręci omnes Platonici. Idem poſſumus ita Platonicorum Arabum ſententia confirmare. Intellectus rem aliquam, puta hominem, non intelligit, niſi formam quandam uniuerſalem hominum ſignificatricem adipiſcatur, quam intelligibilem formam & ſpeciem nominant. Hanc adeptus, quid ſit hominis natura ita iudicat, homo eſt animal rationale. Iudicium hoc, tum conceptus & conceptio mentis uocatur, tum rei cognoſcendę ratio & definitio, quam etiam ſolemus ſcientiam appellare. Si intellectus à corporis latitudine protendatur, tam forma intelligibilis quàm cõceptio latitudini corporis adhærebit. In hac ipſa latitudine duo conſiderantur, pũctum ſcilicet, & extenſio latitudinis. Igitur formæ illius conceptionisq; ſedes erit, uel ſolum

punctum aliquod corporis,uel extenſio. At uerò ſi neutrum cōcedi debet,ut demonſtrabimus,ſequitur ut intellectus in corpore minimè protendatur. Oſtendamus prius punctum ſedem talē eſſe non poſſe. Primū quidem animaduertendū eſt, punctum non exiſtere per ſeipſum,ſed eſſe menſuræ corporis ſic affixum,ut ſemper eius ſit terminus. Si pro natura ſua rem capit,certè nunquam accipit niſi terminum aliquem magnitudinis alicuius,quæ in illa corporis menſura ſuſcipiatur, cuius terminus eſt punctū, ita ut ſicut corporalis menſura ſuſcipit rei aduenientis magnitudinem, ſic talis menſuræ terminus terminum ſuſcipiat magnitudinis. Quare quicquid puncto corporis ſuſcipi dicitur,nō eſt à magnitudine liberū,ideo ſi formæ intelligibilis receptaculū ſit punctū, fieri non poterit quin ea ſpecies diuiſibilis ſit,& terminum ſuum in puncto corporis habeat, reliquas uerò partes in corporis latitudine. Eam tamen indiuiſibilem eſſe probabimus in ſequentibus. Præterea ſi dicatur punctum ita formā illam capere,ut ſolum ipſum ſit eius ſedes & fundamentum,atque illa per hoc maneat à corporis latitudine ſegregata, oportet punctum quoque eſſe diſiunctum à latitudine,præſertim cum nihil ſit proprium accidentis alicuius ſubiectum,niſi quod propriè exiſtit actu. Punctum huiuſmodi erit à linea ſeparatum,neque erit lineæ aliquid,neque terminus latitudinis, & linea per aliud quoddam punctū huic proximū terminabitur. Rurſus aliud illud punctū ſimiliter proprio exiſtet actu,quo poſſit & ipſum accidētis formę ſedes fieri,eritque ipſum quoque ſeiunctum à linea,præcipuè cum ſit eadem punctorum omnium ratio. Quo efficitur ut aut nullum ſit punctum in linea, quo nihil eſt dictu ſtultius (terminis nanque careret) aut lineæ longitudo conficiatur ex punctis,quod etiam dictu ridiculum, quia punctū puncto additum non auget longitudinē. Quod ea ratione conſpicitur,quoniam ſi tria puncta cogitentur ſibi inuicem ſuccedentia,interrogabimus nunquid punctum illorū medium cogat duo extrema puncta inter ſe ita diſtare,ut ſe inuicem non contingant, aut non impediat extremorū concurſionem. Si diſtare cogat,certè non eadem ſui parte tangit eorum unū,qua tangit alterū,alioqui non diſiungeret inuicem. Quòd ſi altera parte ſui unum extremorū reſpicit,altera alterū ipſum duabus partibus conſtituitur, nec eſt punctū,ſiquidem eſt diuiſibile. Quare cogimur confiteri punctum mediū non impedire aliorum concurſionem. Itaque erunt in omnibus omnia,neque ullam ſuo concurſu efficient longitudinem,quando per punctum medium nullum inter alia puncta naſcitur interuallum. Si non conſtat ex punctis aliqua corporis longitudo, nullum reperitur in ea punctum quod per ſe quandoque ita poſſit actu fieri,ut fiat intelligibilis formæ ſubiectum. Dixerit fortè quiſpiā punctū non actu ſed,potētia eſſe in corpore,& per eā ipſam potentiam fieri intelligibilis forma ſubiectū. Quamuis id iam fuerit confutatū,ſic tamen iterū confutat. Puncta huiuſmodi tum quia potentia ſunt,non actu, tum quia ſunt infinita,nulla ratione ita inuicē diſtinguūtur, ut aliud illorum potius quàm aliud formam illam capiat. Omnia itaque illam capiūt. Quocirca intellectus aut infinitas ſimul rei cuiuſque intelligendę formas accipiet actu, aut infinitè ſimul per infinita puncta rem eandem intelliget. Vtrunque impoſſibile eſt,tum eſſe formas infinitas actu,tum eſſe ſimul intelligētias infinitas. Per hæc manifeſtum eſt,punctū corporis intelligibilis ſpeciei ſedem eſſe non poſſe. Sed nunquid ipſa punctorum continuatio corporis'ue extenſio ſedes erit? Nequaquam. Omnis enim forma quę diuiſibili ſubiecto recipitur,fit diuidua, quemadmodū niuis albedo niuis diuiſione diuiditur. Itaque ſi à corporis latitudine ſpecies illa ſuſcipitur,lata fit & diuidua. Talē uerò illam fieri impoſſibile eſt, quod ſic oſtendam. Si ſpecies ſecatur in partes,aut partes illæ dicūtur omnino ſimiles eſſe,aut diſſimiles. Sed horum neutrū eſt admittendū. Non eſt admittēdum quod ſimiles ſint omnino, quia ſi ita ſimiles ſunt,ut in quauis parte ratio integra ſit ſpeciei totius,ſicut in ſingulis aquæ guttis integra ratio totius aquę ſeruatur,certè intellectus in qualibet parte inſpiciet totum, atque una ſpeciei pars ad totius rei intelligentiam ſatisfaciet,ſuperfluæ erunt cæteræ. Præterea per talem ſpeciem quæ undique ſibiipſi perſimilis eſt,& tali ſimilitudine decipit intellectum inde ductum ad cognoſcendum,confundetur prorſus iudiciū intellectus in partibus diſcernendis à toto,tum in qualibet re ex partibus cōſtituta, tum uel maximè in re illa quæ ex naturis uarijs eſt compoſita,neque poterit partes uel à partibus uel à toto diſcernere. Alia tamen reuera ratio partis eſt ut pars eſt,totius alia ut eſt

totum

totum,& hoc ſemper per mentis iudicium affirmatur,cum neq; ipſum totum pars eſ-ſe ualeat, neque pars totum. Negandum igitur arbitramur ſpeciei partes omnino ſimiles eſſe ,ob eam maximè rationem,quia cum mẽs rei partes intelligat,ut partes ſunt, & intelligat totum ut eſt totum,& totum uerè diſtinguat à partibus, neq; poſsit uerè diſtinguere,niſi aliqua ſit in ipſis diſtinctio naturalis,ſequitur ut partes intelligibilis ſpeciei,ſi modò partes habet,tàm uicem quàm à toto naturali aliqua diſcerpent uarietate. Accedit & alia ratio. Nempe partes quæ inter ſe & ad totum ſimiles ſunt omnino,quando totum aliquod mutuo congreſſu conficiunt,non aliter perficiunt totum,quàm per numeri uel magnitudinis augmentum,quod in tritici granis,& aquæ guttis aſpicimus. Vbi enim forma non uariatur,& tamen aliqua intrinſecus fit mutatio, incrementum ibi quodammodo fit uel decrementum. Itaq; illa mentis ſpecies ſi talibus concreſcit partibus,numerus aliquis erit,uel aliquid numeroſum, aut cumulus,uel continuum aliquid. Ergo per illam numeros ſolum & numeroſa aut magnitudines quaſdam intelligemus,ſiue figuras,eritq; ſpecies ad imaginationem & phantaſiã pertinẽs potius quàm ad mentem. Ex his concluditur,formam intelligibilem in partes inter ſe ſimiles minimè diuidi. Nũ fortè ſecatur in partes diſsimiles,ſicut animalis corpus in oſſa,carnes & neruos? Nullo modo. Nam per hanc formam,mens quid rei ſubſtantia ſit cognoſcit,ut diximus. Subſtantia rei definitione maximè comprehenditur. Definitio genere cõſtat & differentia,ut hominis definitio animali cõſtat & rationali. Animal genus eſt, per quod homo cum cæteris animalibus communiter conuenit. Rationale differentia,per quam differt ab animalibus carentibus ratione. Quare ſiqua ſit in ea forma diuerſitas partiũ, hæc erit potiſsimum per genus & differentiam. Sint hæ duæ,ſi uis, intelligibilis formæ partes, ſint extenſę per latitudinem corporalem.

Quid hinc ſequatur, audi. Quia partes corporis diuidi poſſunt in infinitum,idcirco unà cum illis tam genus quàm differentia abſq; fine ſecabitur, erũtq; in definitione una innumerabilia genera,& innumerabiles differentiæ,nec erit reuera definitio, quia non comprehendetur ab intellectu ſi infinita fuerit,neq; ſuis finibus terminabitur,& (quod abſurdius eſt) uel infinitè eadem genera eaſdemq; differentias replicabimus,uel à genere reſoluendo aſcendemus in genus in infinitum,à differentia ſimiliter diuidẽdo deſcendemus in differentiam. Aſcenſus talis atq; deſcenſus impoſsibilis eſt,quia ratio uera tandem ad prima rerum genera & ultimas differentias peruenit,ultra quæ non liceat progredi. Siquidem ſubſtantia ſupremum genus eſt in homine,quod in genus aliud non reſoluitur. Certa uerò diſcurrendi potentia eſt ultima differẽtia, quam non licet in aliam differentiam coarctare. Auget errorẽ illum hoc præ cæteris,quod ſi genus & differentia in re aliqua ſunt,infinita talia erunt effectu. Quæ enim ad rei eſſentiã concedũt, & ad ordinem pertinent naturalem,effectu ac reuera exiſtunt in natura,non cogitatione finguntur humana. Eſſe autem multitudinẽ aliquam talem reipſa ſiue effectu innumerabilem,natura non patitur,præſertim in corpore,in quo tamen eſſet innumerabilis multitudo,ſi genera innumerabilia & innumerabiles differentiæ per partes corporis pariter ſecarentur,totidemq; nanq; eſſent etiã ipſius corporis portiones. Rurſus percontamur Epicureos,qui ſpeciem diuidunt in intellectu uelut formã in corpore, & partem eius unam in una mentis parte locant,uerbi cauſa: Genus in parte dextera mentis,differentiam uerò in ſiniſtra,cur dextra pars potius cõgruat generi,differẽtiæ uerò ſiniſtra? Nonne quęlibet pars mẽtis ęque mẽs eſt? Ne ex partib. amentibus fiat mens. Quęlibet igitur particula mentis æquè utrunq; tam genus quã differentiã reſpicit,ideò quælibet capit utrunq;. Quod ſi quælibet ambo ſuſcipit,& in utraq; ſunt ambo,fit ut illa non ſint inuicẽ ſeparata. Verũ,ut Epicurei uolunt,caſus efficit ut duorũ illorum alterũ in dexteram cadat,alterũ in ſiniſtram. Sed reſpondeant nobis illi,utrũ ſic deinde diſtincta permaneant,an inuicẽ miſceantur? Si dent primũ,ſequitur ut inde ſcientia nõ naſcatur. Nulla enim fit definitio ex genere & differentia inuicẽ ſeparatis. In neutro illorũ ſeorſum poſito perfecta habetur de re ipſa ſcientia. Miſceantur oportet in unum,ut una ſcientia de re una ab una mente per definitionẽ unam in uno tẽpore poſsit haberi. Oportet profectò utrunq; in tota mente eſſe,ut uerò intelligatur. Nam quod in parte mẽtis eſt,nondũ integrè intelligiĩ. Actio enim rei totius eſt,nõ partis. Fateãtur ergo oportet illa miſceri.

Sed unde

Sed unde miſcentur? nũquid caſu uel mente? Caſu inquiunt. Nimium hoc dictu nefas. Nam rariſsima fieret mixtio talis, & quando fieret, tunc demũ concederent illa ſic unita incorporalia eſſe, quod ipſi uolumus. Concedent denique illa à mente miſceri. Ex hac conceſsione duo ſtatim nos inferemus. Primum, mentem eſſe incorporalem, ſi acceptas formas ducit ad habitum incorporeum, quæ ſententia Epicureis aduerſatur. Secundum, mixtionem illam à mente factam non aliter fore ueram, niſi in rebus ipſis talis quędam ſit unio. Quod enim à mente præter naturam rerum fabricatur, figmentum eſt potius quàm ſcientia. Omnino autẽ oportet genera & differentias natura coniungi inuicem uel diſiungi, non mentis figmento, uel ſitu. Si enim figmento mentis id fiat, erramus, non diſcimus. Si autem ſitu, ita ut genus in parte mentis dextra ſit, differentia in ſiniſtra, ſanè quia licet menti communia hęc reſoluere, illa mens diuidet. Per hanc ipſã diuiſionem modo corporeo ſecabuntur, & dimidium generis unum in parte dimidia dextræ partis relinquetur, dimidium alterum relinquetur in altera. Idem accidet differentiæ. Licebit partiri iterum. Hinc dilaniatio ſequetur, non reſolutio, & dum communia diſcerpemus, ſcientiam diſperdemus. Quòd ſi per diuiſionem non lacerentur cõmunia illa, ſed genus in quauis ſui parte ſuperſit integrũ, & ſimiliter differentia, iam non erunt amplius corporalia, quia certa quantitate non indigent, ac etiam innumerabilia genera totidẽq; differentias, qui ita ſecabit, inueniet. Atque horum multitudo nõ natura conſtabit, ſed mentis machinatione naſcetur. Forſitan Epicurei ut has obiectiones deuitent, non dabunt amplius ſpeciem illam intelligibilem ex genere differentiaq; componi, ſed partibus alijs. Nos autem quæremus, nunquid ſpeciei pars, qualiſcunque illa ſit, à tota ſpecie differat, nec ne. Si non differat, ſane neq; pars erit illa quæ à toto nõ differt, ſed erit totum, neque ſpecies illa erit compoſita, ſi nihilo differt à partibus, quia ſic partium caret diuerſitate. Ergo differre ſpeciei partem à ſpecie fatebuntur. Nos autẽ ab illis, quomodo differat, ſciſcitabimur, ſi non tanquam genus differentiáue à ſpecie ut oſtendimus, num ſaltem tanquam à ſpecie ſpecies, ceu à colore figura? Sed hoc admitti non poteſt. Non eſt enim ſpecies talis intra ſpeciem. Non continetur ſub colore figura. Pars tamẽ intra totũ eſt, & continetur ab illo. Forſitan ut ſpeciẽ illã conceptionẽq; mentis habere partes conuincant, quæ ſub illa contineantur, ad numeros confugient, atque inferent ſpeciem à ſuis partibus diſcrepare, ſicut quatuor à duobus, ab uno duo, nos autem licet id ſuprà confutauerimus, rurſus tamen ita refellimus. An uolunt partes illas ſpeciei conceptioniſq;, quam ſcientiam uocant, eſſe ſcientias? Si nolunt, creabunt ſcientiam ex inſcitijs, ac ſi albedinem conſtituerent ex figuris. Si uolunt, ſic eos arguimus: Conſtat apud Philoſophos, quamlibet ſcientiam habere obiectum ſuum in quo uerſatur, quod ſcitum uocant. Declarent nobis iſti, ſiquidem ſcientiæ illæ quæ ſunt unius ſcientiæ partes, obiecto carere non debent, nunquid idem ſit ſcitum proprium cuiuſq; illarum atque totius, an aliud? Si idem eſſe reſpondeant, tunc nulla illarum pars erit, ſed unaquæq; totum, poſtquam æquatur toti. Vbi enim æquantur obiecta, ſcientię quoq; æquantur. Sin aliud fateantur, rurſus id ſequetur abſurdum, quod ſcientia ipſa totius ſciti præter partium ſcientiam erit, neq; ex partium cognitione cognoſcetur totũ, ubi non concurrunt ſcientiæ ſingulæ in ſcientiã uniuerſam. Verum ſic iterũ procedamus. Mens ut plurimùm intelligit rationem ipſam rerum & unam, & uniuerſalem, ut puta bonitatẽ ipſam, multis bonis æquè communẽ. Ratio huiuſmodi quantũ una & uniuerſalis eſt, eſt & ſimplex. Ratio quoque Dei ſiue angeli quotiens uerè cognoſcit, tanquã indiuiſibilis iudicatur. Hæ rationes eſſentiæ intelligibiles appellãtur, eas noſtra mens nunquã cognoſceret, niſi formas earũ haberet in ſe uelut imagines. Nã ſi cognoſcendo agit aliquid, nec agit niſi ſit, actu, nec agit aliter quàm actu ſit, actu uerò fit per formã, nunquã eſſentias contemplatur, niſi earundẽ formis ornetur. Formæ tales licet quandoque intelligibiles appellẽtur, proprius tamẽ intellectuales dici debent, eſſentiæ uerò intelligibiles. Hæc enim eſt ueterũ Platonicorũ cõſuetudo. Si forma quędã talis, eſſentię talis, imago in noſtra mẽte ſpargatˀ in partes, tũc partes illæ aut ita ſe habẽt ut nulla illarũ eſſentiã ipſã reſpiciat, aut alia reſpiciat quidẽ, ſed nõ alia, aut omnes. Si primũ detˀ, tũc forma illa tota eſſẽtiã nullo modo reſpiciet, cũ nullus ſit reſpectus in partibus. Sicut enim tota forma cõſtat ex partibus, ſi totius reſpectus ex partiũ reſpectibus cõgregatur.

Quòd

Quod ſi nullo pacto eſſentiam aſpicit, non erit eius imago, neque ad eius intelligentiam conferet. Si detur ſecundum, pars quæ non reſpicit eſſentiam, nihil attinet ad intellectualē formā, poſtquam ad eſſentiam non ſpectat intelligibilem. Si autem tertium cōcedatur, ſtatim interrogabimus, utrum quæquæ pars eundem habeat aſpectum, an aliæ potius alium? Si eundem habere reſpondeatur, & habere eundem non poſſunt aliter quàm ſi quęquæ referat eſſentiam totam, profectò nulla earum pars formæ intellectualis erit, ſed quælibet erit tota, una ad cognoſcendum ſufficiet, ſupererunt aliæ, quæ etiā innumerabiles erunt actu, ſi corporis diuiſione ſecantur, & conducunt ad actionem. Si autem aſpectum habeant alium atque alium, nec aliter hoc fieri poteſt quàm ſi partes ſingulæ formæ totidem aſpiciant, eſſentiæ partes, quandoquidem intellectuale intelligibili oportet æquari. Sequitur ut eſſentia illa ſit diuiſibilis, quam tamen ratio uera eſſe ſimplicem concludebat. Neque poſſet ſimplicem iudicare, niſi aſpectu ſimplici eam intueretur. Multiplici autem aſpectu partium diuerſarum, multiplicem iudicaret. Opinamur autem eos in hunc errorem propterea incidiſſe, quod ſcientias nonnullas in rebus compoſitis uerſari conſiderabant. Qualis eſt ſcientia de homine, qui ex animali rationaliq; componitur, tanquam genere ſuo & differentia. Qualis eſt ſcientia de ſeptenario & denario, numeriſq; alijs qui ex numeris uel unitatibus congregantur. Nos autem putamus hominem, quatenus homo eſt, unum quid eſſe & ſimplex, quia una eius eſt forma. Huius ſignum eſt, quod in plures homines non diuiditur. Siue enim ſecundum ſpeciem diuidas ipſum in genus & differentiam, neutrum illorum homo eſt. Siue ſecundum ſingula in caput, pectus & femur, illorum nihil eſt homo. Corpus quidem ſecas quia diſcerpis in membra, quæ corpora ſunt, non ſecas hominem, quia non ſecas in homines. Quod autē tale quiddam eſt in ſeipſo, & in plura talia non diuiditur, illud certè quantum eſt tale, indiuiduum eſt & ſimplex.

Denarius quoque, quantum denarius, non diuiditur, nam una ſpecies eſt duntaxat, & una forma, quam in plures denarios partiri non poſſumus. Quod ſi partiamur, numerum quidem partimur, quia partimur in numeros, denariū non partimur, quia non diſtribuimus in denarios. Neque obſtat quod in ſpecie genus & differentia uideatur includi, non enim in ea ſunt duæ formæ, ſed una. Nam licet aliud ſit in rerum ordine animal eſſe, aliud eſſe rationale, in homine tamen eſt idem, & (ut Platonicè loquar) ipſa hominis natura rationalitas quædam eſt. Rationalitas autem nihil eſt in homine aliud, quàm animalitas ipſa in actum rationis educta. Talis autem forma ſimplex eſſe ſimplicis fundamentum ſpecies eſt, quæ non diſpertit ſeipſam in ſingulos homines, ſed totam ſingulis ſe communicat, & per hanc ſinguli unum ſunt.

Differunt autem per alia quæ extrinſecus adiacent, ad ſpeciem minime pertinentia. Quod quidem ſpeciei ſimplicitatem ſignificat, quæ ex eo quoque non parum ſignificatur, quod ſpecies magis minuſue non ſuſcipit, & in quodam certo conſiſtit gradu naturæ, cui nihil addi poteſt, nihil demi, quin ſpecies ipſa mutetur. Teſtantur hoc ſpecies numerorum, ſeptenarius ſpecies quædam eſt numeri, adiunge huic unum, nouam creabis ſpeciem, ſcilicet octonarium. Subtrahe unum, ſenarium habes, nouā rurſus numeri ſpeciem. Quoniam uerò ſcientia non de ſingulis uel generibus propriè, ſed de ſpeciebus habetur. Singula enim quia innumerabilia ſunt, mutanturq;, neque comprehenduntur, neque firma tenentur, genera uerò propter confuſionem in ſe perfectè non diſcernuntur, quoniam, inquam, de ſpeciebus ſcientia eſt, ſpecies uerò ſunt ſimplices, ſcientia quoque illarum eſt ſimplex, ſi modò ſcientia ueritatis adeptio eſt. Veritas autem eſt rerum cum mentibus adæquatio. Neque nos turbet aut multitudo uocabulorum, aut cogitationum multiplicium uarietas, ex quibus conflari ſcientia forte uidetur. Præparationes quidem hæ ſunt ad ſcientiam ſiue pediſequæ. Scientia actus eſt unicus, ſiue habitus, tactus, inquam, ſimplex ſimplicis formæ, indiuiduus indiuiduæ ueritatis intuitus. Subitū intelligentiæ lumen. Sed ex hoc eorū error euidentius redarguitur, quod multæ ſunt ſcientiæ de rebus ꝓculdubio indiuiduis. Quis enim diuidat unitatē? Quis itē ſimplicitatē & puritatē? Quis diuidat eſſe ipſū ſimpliciter? Porro quicquid diuidimus, in partes diuidimus toto priores. Hæc uerò ex nullis partibus præcedētibus cōponunt. Hominē quippe in animal & rationale reſoluimus, animal in corpus & ſentiēdi naturā, corpus in

ſubſtantiam & quantitatem,ſubſtantiam in eſſe & ſufficientiam ſubſiſtendi. Eſſe uerò ipſum in quas partes reſoluamus,ignoro,niſi forte in unitatem & multitudinem Plotinus Proculusq; reſoluant:at uerò unitatem ipſam ulterius non reſoluent. Nemo unitatem reſoluet in numeros,nemo punctum in magnitudines,nemo formam rei ultimã in aliam formam,aut primam materiam in materiam,nullus deniq; ſimplices illos mentis noſtræ conceptus,qui de ſcientiarum principijs ſemper intra nos lucent,in cõceptus aut notiores referet aut priores. Vbi reſolutio ceſſat,ceſſat diuiſio, ubi diuiſio deſinit, perfecta ſimplicitas poſsidetur.Quamobrem concludendũ eſt,primos conceptus mentis ſimplices eſſe,& illa quæ inde noſcuntur,partim talia eſſe,ut quamuis diuidi uideantur,ea tamen ratione noſcantur,qua minimè diuiduntur, ideoq; notionem eorum eſſe indiuiſibilem. Partim eſſe talia,ut penitus ſimplicia ſint,& propterea ſimplicem eſſe eorum perceptionem,ſi modò intelligentia rebus intellectis æquatur.Si cõceptus, notio, perceptio,ſimplices ſunt,formæ quoq; intelligibiles unde naſcuntur iſta,ſunt ſimplices. Si ita eſt,męns quoq; eſt ſimplex,quæ ſimplicium eſt ſubiectum.Et quoniam quo quid ſimplicius eſt,eo eſt magis indiſſolubile,mensq; ſummum ſimplicitatis attingit gradũ, ut diximus,in cognoſcendo ſummum quoq; gradum naturæ indiſſolubilis aſſequitur in uiuendo.Intelligentia enim eſt uitæ reflexio in ſeipſam.Ideo ſi per intelligẽtiam quæ uitam ſequitur,ſimplicitatem ſummam attingit, quæ naturam antecedit indiſſolubilem, multo magis per uitam intelligentia priorem aſſequitur indiſſolubilem gradum ſimplicitate ipſa poſteriorem.

Quinta ratio. Si mens eſt corpus,tangendo intelligit & currendo. Cap. V.

SI mens eſt corpus, aut forma diffuſa per corporis magnitudinem,duo quædam in ſe habet,ut aliâs indicauimus,punctum uidelicet, & latitudinem. Atq; eiſdem conditionibus mancipatur,quibus & corpus.Ideo non aliter res intelligendas cõprehendet,q̃ tangendo illas,ſeq; per illas amplificando,& inſtar corporis tranſcurrendo. Aut igitur tangere dicetur,puncto ſolum ut intelligat,aut ſola latitudine,aut utriſq;.Si ſolo utitur puncto,& ad cognoſcendum indiget tactu,rerũ magnitudines non cognoſcet,quippe per punctũ puncta attingit, non magnitudines: atqui etiam ſi attingeret,nunquam tamen totum aut totas eas agnoſceret.Nam puncta in eo ſunt infinita. Infinita quoq; in magnitudine.Illorum omnium cumulus eſt intellectus, horum quodammodo cumulus eſt magnitudo.Infinita pertranſire non licet. Ergo neq; mens ipſa tota intelliget unquam,neq; totam intelliget magnitudinem.Igitur nõ ſolo utitur puncto.Num ſola utitur latitudine ad tangendum? nequaquam.Sola namq; illa cognoſceret,quæ latitudine ipſa tanguntur.Hæc uerò ea ſunt tantũ,quæ & ipſa latitudine diſtenduntur.Nunc autem præter hęc alia multa cognoſcimus.Confugient ad hoc nonnulli, ut mentem confiteantur ambobus uti ad cognoſcendum,puncto quidem ad ſimplicia, ad alia latitudine.Veriſimile iſtud apparet,non tamen eſt uerum.Primò quidẽ per punctum ſimplicia illa attinget ſolum quæ corpori applicantur ut punctum,formas uerò ſolutas aut numeros non attinget.Deinde per latitudinem ſuam percurret totam cognoſcendi corporis magnitudinem,ut intelligat totum. Non poteſt autem latitudo aliqua totum aliquod tranſcurrere ſpacium magnitudinis, niſi qualibet ſui parte in longum quamlibet ſpatij illius percurrat partẽ.Ergo mens ſingulas ipſius partes cuiq; parti corporis cognoſcendi diſcurrendo per ordinem admouebit,admouendo cognoſcet. Admouebit autem partes quodammodo infinitas.Tot enim partes mens habebit,ſi latitudo corporalis extiterit.Itaq; breui tempore quaſi innumerabiliter quamlibet illius corporis portionem intelliget,& ipſum corpus ſecundum particulas penè infinitas innumerabiliter cognitas,infinitis(ut ita loquar)uicibus innumerè apprehendet. Sed hanc argumentationem nobili quadam Plotini noſtri ſententia breuiter concludamus Quęcunq; intelliguntur,aut ſua natura ſimplicia ſunt,aut ſaltem dum per reſolutionem ſimplicia fiunt,intelliguntur.Quia uerò indiuidua ſolis indiuiduis capiuntur, uis illa in nobis quæ capit talia,eſt indiuidua.Si ergo mens eſſe dicitur corporalis,non tamen latitu-

dine ſua capiet illa, ſed aliquo potius impartibili. Si ſolo hoc capit, ſolo intelligit. Solum igitur hoc eius impartibile re uera mēs erit. Quid reliquis opus eſt partibus, ut ſit intellectus? quando non opus eſt alijs ad intelligendum, poſtquam unum illud impartibile ſufficit. Vnum igitur hoc mens eſt, hoc retine, ſegrega cætera, mentem ſimplicem es adeptus. Cuius ſimplicitas etiam hinc apparet, quod accipit ſine longitudine punctum, ſine latitudine lineam, ſuperficiem ſine profunditate, numeros abſq; ſitu, pulchritudinē ſine turpitudinis mixtione. Sic enim ſeorſum iſta diſcernit conſiderando, neq; conſiderat aliter quàm accipiat. Forma uerò corporalis non omnino ſic accipit iſta ſeorſum. Si animum eſſe ſimplicem indiuiduumq; illud liquidò oſtendit, quod ſimplicia & indiuidua comprehendit, multo liquidius hoc declarat, quòd quæcunq; ſecundum ſe ſimplicia uel indiuidua forent, & tamen quia cum alijs iunguntur, compoſita diuiduaq; euadunt, animus ſegregat ab oppoſitis, redditq; ſimplicia prorſus & indiuidua. Non poſſet autem illis reſtituere ſimplicem indiuiduamq; naturam, niſi ipſe eſſet ſimplex & indiuiduus. Deniq; ſi infectis reſtituit puritatem, ipſe eſt extra & ſuper infectionem.

Sexta ratio. Intellectus accipit ſecundum ſe totum quicquid capit, quod non faciet, ſi fuerit corporalis. Cap. VI.

NVllum corpus aliquid in ſe continet, niſi per eam quantitatis adæquationem per quam ſe toto totam rem comprehendat, partem uerò parte, atque maiore ſui parte, maiorem rei contentæ partem, minore minorem. Intellectus non hoc pacto res ipſas capit, nam ſe toto capit quicquid accipit. Eodem quippe modo capit, quo intelligit, intelligit autem ſe toto quicquid intelligit. Nempe ſi quis dixerit intellectum duas partes corporales habere, quarū una quidem capiat rem & intelligat, alia minime, redarguemus eum, aſſeuerantes intellectum re uera eſſe partem illā quę rem capit atq; intelligit, ſiquidem ab intelligendo dicitur intellectus, illā uerò quæ non intelligit, intellectum non eſſe. Quapropter natura illa quæ re uera intellectus eſt ſe tota rem quamlibet intelligendam capit atq; cognoſcit. Quando ergo intelligit hominis corpus, intelligit & corporis illius membra, ſe toto cognoſcit totum corpus humanum, ſe toto cognoſcit quodlibet eius membrum. Nam qui membrum quodlibet ad quodlibet comparat, & membra quælibet ad totum refert, neceſſe eſt ut idem tam ſingula membra cognoſcat, quàm corpus totum. Neq; duas ponere debes partes in intellectu, quarum una unum cognoſcat membrum, altera alterum. Per neutram enim illarum poſſet illa comparatio fieri. Si ut cognoſcit, ita & capit, ſe certe toto capit tam totū corpus, quàm membra corporis ſingula. Nullum uerò corpus, nullaq; forma corporea hoc pacto poteſt aliquid capere, neq; poteſt corpus unum omnibus pariter æquari corporibus. Quomodo enim corpus canis corpori formicæ, equi, elephantis, ſolis æquabitur? Mens autē corporibus omnibus tam maximis quàm minimis pariter adæquatur, cum omnia intelligendo ſimiliter comprehendat. Neq; ijs ſolum, uerum etiam quodam modo ſummæ ſe æquant æqualitati, dum res omnes minus magisúe æquales per acceſſum ad æqualitatem ſummam rectè metitur. Vbi mens inter res quaslibet æqualitās ipſius participes & ipſam æqualitatē ſe inſerit mediam. Quòd ſi ſummæ æqualitati proximè adæquatur, nulla inæqualium qualitatum iniquitate pulſatur.

Septima ratio. Intellectus accipiendo rerum formas, non amittit ſuam, corpora contra. Cap. VII.

SOlent corpora quando corporum aliorum formas accipiunt, ſuas amittere. Quo modo enim aqua igneam caliditatem induet, niſi frigiditatem ſuā exuerit? Quod ſi quando aliena accepta, remanet etiam propria, fit imperfectior, ut quādo remanet dulcedo in uino, etiam aqua illi infuſa fit dulcis, ſapor inde debilior. Mens aūt rerum omnium accipit formas, dum omnes agnoſcit, & cognitas in ſeipſa uolutat, neq; illas accipiendo, formam propriam amittit aut debilitat, quippe cum ex operatione ſemper cuiuſq; formæ habitus deſignetur, atq; operatio intellectus intelligentia ſit, ſequitur ut

tur ut forma intellectus ſit ipſa (ut ita dixerim) intellectualitas naturalis, quę tunc perfecta maxime iudicatur, quando operatio eius intelligentia perfectiſsima eſt. Hæc autem tanto eſt perfectior, quanto plures rerũ formas attingit. Sublimior enim fit, uelocior & lucidior. Quamobrem intellectus corporum omnium formas accipiendo, non modo non amittit aut non remittit ſuam, ſed (quod eſt contra naturam corporis) ſummopere perficit. Penetrat eorum ſubſtantias, & cuncta in ſingulis conſpicit, dum in ſimplicibus per compoſitionem uidet mixta, in mixtis per reſolutionem ſimplicia intuetur. Ergo mens ita eſſe uidetur in omnibus, ut in ſingulis ipſa ſit cuncta. Rurſus eſt extra & ſupra omnia corporalia. Alioqui non poſſet hæc ab incorporeis ſecernere, & illa ab iјs diſcernere. Si eſt in omnibus corporalibus, omnia, atq; etiã extra omnia, omnibus imperat per naturam. Quapropter nullius corporis uiolentia è ſuo ſtatu deijcitur.

Octaua ratio. Forma eſt in mente uniuerſalis: Talis in corpore eſſe non poteſt.
Cap. VIII.

CORpus & forma per corpus extenſa, adeò (ut ita loquar) materialia ſunt, ac particulari ſitui temporiq; aſtricta, ut uniuerſalẽ uim nullam habeant. Quo enim quid corporali materiæ propinquat magis, eo anguſtius eſt, quo diſcedit longius, eo fit amplius. Quamobrẽ intellectus eſſet corpus, uel forma diffuſa per ipſum, formę omnes ab eo ſuſceptæ, etiam ſi in ſeipſis eſſent uniuerſales, in eo ſaltem particulares omnino materialesq; euaderent. Nam formę in ſubiecto quod eſt aſtrictũ materiæ paſsionibus, nullam uim retinent ad uniuerſale quicquam repręſentandũ. Ita intellectus quicquid cogitaret, per formam materialem, ſingularibusq; conditionibus aſtrictam excogitaret. Cum uera operatio rei cuiuſq; formam rei operantis ſequatur, intellectus per talem formam operans, id eſt excogitans, ſingulariter ſolum operaretur. Qualis autẽ operatio eſt, tale ſemper eſt opus. Ideo intellectus ſingulariter cogitans, ſola ſingularia cogitaret, neq; commune quicquam et uniuerſale cognoſceret. Vnum quidem hominem, puta Socratem uel Platonem in ſe reuolueret, humanam uerò naturam illis æquè communem minimè. Neq; regulam in moribus et artibus ad plura uniuerſalẽ ſtatueret, neq; legem conderet unquam multos hominum actus reſpicientem. Si mens etiam ſine electione & uſu quotidie in ſeipſa formas parit uniuerſales, fit ut ipſa fons earum naturalis ſit, & receptaculum naturale. Formæ huiuſmodi propriæ alicui materiæ minime aſtringuntur, neq; mens igitur materiæ alligatur, neq; corrumpetur unquam. Corruptio enim ex materiæ inſidijs prouenit.

Nona ratio. Mentes ſe inuicem complectuntur, corpora nequaquam.
Cap. IX.

DVo corporea ſe inuicem mutuis amplexibus continere non poſſunt. Quod enim per quantitatem aliud continet, maius eſt illo quod continetur. Non poteſt autem unum corpus alio quodam uno corpore amplius eſſe ſimul atq; anguſtius. Sic Saturni ſphæra Iouis ſphæram ambit & continet, non econuerſo. Alia uerò mens aliam continet, & ab eadem pariter cõtinetur. Mens quidem mea tuam conſiderat, tua meam. Itaq; noſtræ mentes ſe inuicem conſiderando, uiciſsim ſe capiũt, capiendo intelligunt, complectũtur intelligendo. Et (quod maius eſt) una mens amplectitur omnes, quando mentium omnium naturam conſiderat. Quare ſi quæque mens mentem quamlibet intuetur, quod poteſt quidem, ſi animaduertat, quauis mẽte mens quælibet clauditur. Non poteſt aũt quodlibet corpus quolibet corpore claudi. Si quælibet rerum ſpecies eſt immortalis, conſequens eſt ut ſingularis ſubſtantia, quæ ſpeciei ſuæ ſeipſam æquat, ſit immortalis. Mens autem quælibet quaslibet (ſi cõtingat) introſpicit, & in ſingulis cunctarum conſpicit ſpeciem, ubi ſuæ ſpeciei per actum reflexum, qui cognitio eſt, ſe æquat. Ergo & per actum rectum, qui eſt uita, prius ſe ęquauit eidem. Si ita eſt, ſequitur ut uel quælibet mens ſemper fuerit, futuraúe ſit, ſicut ipſa mentium ſpecies, uel ſaltem futura ſit ſemper ut illa.

Decima ratio. Mens per omnia corpora operatur, & ſupra corpora.
Cap. X.

QVoniam forma operandi principium eſt, res quæq; ſecundum genus agit quo omnia prolem ſibi ſimilem, modo poſsint, in ſpecie generant, ultra uero genus ſuum nihil agit. Sed neq; etiam hæc inferiora ultra ſpeciem operantur, (nunquam enim canis generat ouem) & multo minus aliquid ſupra ſuam ſpeciem operantur. Nam quo pacto canis hominem procreabit? Quo fit, ut corpus agendi uim ſuam nec ultra proprium genus, & multominus ſupra naturã ſuam poſsit extendere. Nunquam igitur attinget, aſſequetur, producet, aut quodlibet corpus aut incorporalia. Intellectus ſi corpus eſſet, certum quoddam corpus eſſet in ſpecie aliqua corporum. Ex hoc duo ſequerentur abſurda. Primum, quod multorum corporum formas neq; ſuſciperet, neq; conciperet. Corporum quidem ipſius ſimiliũ formas non caperet, quoniam iam haberet. Quomodo em̄ ignis formam alterius ignis accipiat? Diſsimilium uerò corporum formas nequaquam conciperet aut pareret, quælibet em̄ natura ſibi ſimile parit. Ad hoc autem quod intelligat, oportet ut rei intelligendæ formam accipiat primum, deinde ex illa definitionem rei rationemúe concipiat, tunc demum perficitur intellectio. Perpauca igitur corpora intellectus cognoſcet, ſi corpus fuerit, cum nullius corporis ſimilis accipiat formam, nullius diſsimilis corporis formã concipiat, & intelligere nequeat, niſi & accipiat pariter & concipiat. Quod ſi quo modo geri poſsit, ut corporalem aliquam formam accipiat uel concipiat, profectò non aliter q̃ ſecundum naturam propriam hoc efficiet. Si accipiet aliunde formam, in naturam trahet ſuam. Si concipiet ex ſeipſo, ſecundum naturam ſuam parturiet. Ergo per formam quamlibet ab ipſo ſuſceptam uel etiam conceptam, ſemper certam quandam ſpeciẽ corporis ſibi conuenientem & congruam apprehendet, neq; corporalium generum diuerſitatem conſiderabit. Nunc autem uidemus mentem non modò quæcũq; corpora ſunt animaduertere, ſed alia infinitè plura & uaria prout libet effingere.

Secundum uerò ſequeretur abſurdum, ſi intellectus eſſet corpus, quod uidelicet ordinem corporum non tranſcenderet, cum corpora fermè nũquam ultra ſuam ſpeciem, certe nunquam ſupra ſuum genus aliquid operentur. Mens igitur nũquam cognoſcet incorporalia. Vtrum horum præſtantius arbitraris? Subſtantiam ne? an actionem? Subſtantiam certè, quæ ipſius actionis eſt cauſa. Cauendum itaq; ne operationem aliquãdo ſubſtantia ſublimiorem confiteamur. Eſſet autem mentis operatio ſublimior quàm ſubſtantia, ſi ſubſtantia quidem eius certum corpus eſſet ſolummodo, intelligentia uerò eius & corpora quæque & incorporea comprehenderet. Quapropter non eſt corpus, quandoquidem ultra corpora quælibet apprehendit etiam incorporea. Atqui neq; etiã eſt forma aliqua mixta corpori, nam forma mixta ſicut per corporis diuiſionem fit diuidua, ſic fit, qualis per corporis qualitatem. Ideoq; certam quandam mens ſibi cõtraheret qualitatem à corpore, per quam ipſa ad certam ſpeciem corporalium rerũ determinata, certam ſpeciem corporalium cognoſceret ſolum, ſicut uiſus per oculum ad colores cõtrahitur. Et formas ſimillimas non caperet, ut diximus, neq; etiam diſsimillimas. Atque hæc Ariſtotelis ſententia eſt Platonicis comprobata. Sed addunt Platonici, quod mens ſi mixta eſſet, neq; caperet incorporea, quia quod mixtum eſt, ſincera non comprehendit, neq; affectaret attingere aliquid à corpore ſeparatum, alioquin affectaret à corpore ſeparari atq; diſſolui. Neq; aliter cognoſceret quàm moueatur, ſicut materialis potentia ſolet. Nunc autem non ut mouetur, ſed ut ipſa ſibimet efficit ſpecies, ſic abſtrahit, diſcurrit, ſeq; in ſe quaſi abſq; fine reflectit. Neq; obſtrepat hic noſtris auribus Epicureus aliquis, negans intellectũ incorporalia capere. Sanè & cupit illa ſemper, & capit ſola ſumma cum uoluptate tãquam ipſi ſimillima. Neq; ſolum illa cupit & capit, ſed etiam procreat. Quid enim nos aliud modò in his diſputationibus nitimur, niſi rem aliquam mentis noſtræ (ut ita loquar) manibus fingere à corpore alieniſsimam? Quam finximus iam & fingimus, atq; ijs ipſis mentis manibus attrectamus, & antequam effingeremus, proſpeximus effingendam. Nempe cum primùm ſtatuimus animã monſtrare incorporalẽ eſſe, uidebamus iam aliquem alicubi incorporalis naturæ gradum, ad quem perduceret

animam

animam uolebamus. Quid quotidie facimus diſputando? quotiens eſſe rem aliquam aſſeueramus, quæ exiſtat quidem, nullam uerò habeat longitudinem, latitudinem, profunditatem, uel qualitatem aliquam, uel figuram, tunc certè ſpiritum quendam mente creamus ſupra corpus, & corporis paſsiones. Ibi profectò noſtra mens eſt, ubi parit, parit inquam prolem ſibi perſimilem, nullo modo ſubſtantia ſua ſublimiorem. Igitur mēs noſtra corpora & conditiones corporum ſupereminet. Quamobrem neq; loco clauditur, neq; temporum limitibus circumſcribitur. Vbiq; igitur eſſe poteſt, & ſemper. Idcirco nihil prohibet illam fore perpetuam.

Vndecima ratio. Mens ſtatu proficit, corpus motu. Cap. X.

NVnquam corpus formam nouam accipit, niſi per motum. Nam per alterationem (ut aiunt Phyſici) forma inducitur in materiam. Mens autem neque per motum accipit formas, neque accipiendo mouetur. Quę quanto magis ab omni perturbationum & negotiorum motu quietem agit, tanto magis proficit ſpeculando. Vbi etiam apparet eius æternitas, quia ſuapte natura ſolam ſpeculationem ueritatis affectat, atq; ideo ſtatum, ſine quo non perficitur ſpeculatio. Proficit autem corpus motu, quod per motum natum eſt. Quod ergo ſtando proficit, ex ſtatu dependet, ideoq; ſtabilem habet ſubſtantiam, atq; perpetuam.

Duodecima ratio. Quæ in materia ſunt contraria, non ſunt in mente contraria. Cap. XII.

FOrmæ contrariorum elementorum dum ſunt in materia, contrariæ inter ſe ſunt, quia pellunt ſe inuicem, & interimunt. In mente non ſunt contrariæ, quia ibi non modò non pellunt ſe inuicem, ſed & iuuant. Simul quidem noſtra mens habet contrariorum elementorum formas, quando ſimul elementa conſiderat. Simul quoq; comprehendit bona & mala, utilia & inutilia, pulchra atq; deformia, lucem & tenebras, uocem atq; ſilentium, dulce & amarum, & reliqua, atq; ex cognitione alterius contrarij ſincerius iudicat alterum. Non igitur eſt corporea, neq; etiam propriè corruptibilis. Quippe quod corrumpitur, ut plurimùm corrumpitur à cōtrario. Quid autem eſſe poteſt menti contrarium, quæ tantam habet ſuper contraria poteſtatem, ut ab ipſis auferat cōtrarietatem, & ſua pace conciliet inimica? Neq; rurſus corruptibilis eſt, quod à ſuis conſeruatoribus diſiungatur. Nam ſi aliena & contraria alienis contrarijsq; conciliat, multo magis ſe ſuis tum cauſis tum ſeruatoribus admouet.

Decimatertia ratio. Mens accipiendo formas non mutatur. Cap. XIII.

COrporis cuiuſq; forma quando uerè ab alio corpore capitur, tale reddit omnino illud quod ſuſcipit ipſam, quale eſt corpus illud a quo forma tribuitur, uelu ti quando flamma ignis à ligno ſuſcipitur, lignum facit calidum atq; igneum. Flamma uerò illa in ſpeculo longè diſtante reſplendens, ſpeculum non reddit calidum aut igneum, quia non uerè ab illo ſuſcipitur, cum propter diſtantiam ad ueram ignis flammam non ſit paratū. Imò uerò nullo modo flammula illa, id eſt imago illa flammæ, cum ſpiritalis ſit, in ſpeculi corpore figitur, ſed in ſpiritali Solis lumine, quod ambit ſpeculi ſuperficiem. Fiunt autem huiuſmodi rerū imagines non à corporibus his, quorum imagines ſunt (corpus enim non procreat aliquid incorporeum) ſed à lumine ſpiritali corporibus circumfuſo. Lumen quoq; ipſum à Solis globo non naſcitur, ſed à Solis anima, cuius lux cum intra ſe ſit inuiſibilis, effuſa longius fit inuiſibilis, in qua ipſa quoque anima fit conſpicua. Nam ut placet Orphicis, & Heraclito, lumen nihil aliud eſt niſi uiſibilis anima, unde per hoc omnia reuiuiſcūt, anima uerò lux inuiſibilis. Sed ne longius digrediamur, formæ uel imagines corporum nō ſunt in ſpeculis. Mens autem corporum accipit omnium formas, quando de corporibus iudicat. Num accipit uere? Verè profectò. Nempe ut accipit, ita iudicat, uere iudicat, uere igitur accipit, accipit à

ſeipſa

ſeipſa(ut Platonici opinantur)quando corporum ſimulachris excitata, formas quæ in mētis abditis latent,promit in lucem. Accedit,quod ubi perfectior forma eſt, ibi eſt & uerior, quanto uerò perfectior ſit forma corporum in mēte quàm in ipſis corporibus, & aliàs declarauimus,declarabimusq́. Et hinc patet quod humana natura in Platone uel Socrate ſolius Platonis eſt,& ſolius Socratis propria. Humana autem natura illa, quæ mente concipitur,quando ſub una hominis definitione hominum conditiones cōſiderat,ad ſingulos homines habet uim,ſiquidem omnes complectitur. Præterea ſi ueritas rei cuiuſq; in pura integritate cōſiſtit,uel integra puritate,atq; forma in materia uim ſuam integram non retinet propter paſsionis admixtionem, & extraneis accidentibus circumfunditur,uerior res quæq; inuenitur in mente,ubi rei ipſius idea naturaliter inſita notionem rei parit,neceſſaria quidem includentem omnia, ſuperuacua uerò penitùs excludentem. Mens igitur uſq; adeò uerè corporum capit formas,ut uerius etiam eas habeat quàm materia corporum. Igitur ſi ipſa ſit aliquid corporale,talis reddetur omnino,qualia corpora. Fiet ergo aqua cum aquam intelliget,cum ignē intelliget,ignis. Et quia ſimul intelligit calorem atq; frigus,fiet contraria ſimul. Nunc autem formas accipit omnium,neq; e ſuo ſtatu deijcitur,imò perficitur capiendo. Hinc apparet intellectum non eſſe corporeum. Apparet etiam non eſſe mortalem. Ille ſiquidē eo modo quo eſt,accipit quicquid accipit. Eſſe ſuum intellectuale eſt duntaxat. Nō ergo accipit quicquam aliter quam intelligendo. Per huiuſmodi ſuſceptionem nō modo non deficit,ſed & proficit. Nihil ergo ſuſcipit aliunde,quod ipſum mutet & perdat,& quod maius eſt, tantum in omnibus formis ſuſcipiendis lucratur,ut lucrari etiam uideatur in malis. Si tanto perfectior euadit, quanto cognoſcit plura,certè perfectior eſt ſi rerum priuationes,defectus & mala diſcernit,quàm ſi ignoret. Quæ ergo in ſeipſis mala ſunt & noxia, in mente fiunt bona atq; ſalubria. Multum abeſt ut ea natura à malis noxijsq; rebus interimatur,quæ ita mala conuertit in bona,ut ipſi bona ſint omnia.

Decimaquarta ratio. Operatio corporis tendit ad rem compoſitam, mentis ad ſimplicia. Cap. XIIII.

OPeratio cuiuſq; rei eſſe ipſum rei ſemper ſequitur,ita ut illius ſit operatio, cuius & eſſe,& modus operandi idem ſit,qui & eſſendi,& opus ad quod terminatur operatio,ſit ſimile operanti. In rebus ex materia & forma corporali compoſitis,eſſe nō eſt materiæ proprium aut formæ,ſed totius compoſiti ex utrorumq; coniunctione confecti. Igitur & compoſiti ipſius propriè operatio eſt, quare & modo compoſito operatur,& opus producit compoſitū,hoc in elementis,plantis, animalibus intuemur,quæ quidem opera compoſita ſicut ipſa ſunt,generat. Si intellectus corpus aliquod eſſet ex materia & forma compoſitum,cum eius operatio intelligentia ſit,hæc ipſa intelligentia ſemper ad aliquid compoſitum terminaretur,unde nunquam aliud præter res compoſitas intelligeret. Nunc uerò noſtra mens uſq; adeo naturalē excellit compoſitionem,ut corpora compoſita in materiam reſoluat & formam,& cogitet utrunq; ſeorſum. Vtrunq; uerò per ſe eſt ſimplex. Atq; in hoc maximè excellentia eius aſpicitur,quod illa quæ in materia quodammodo falſa ſunt,tanquam uera comprehendit,ſicut figuras,& principia figurarum. Quæ in materia ſunt impura,diſcernit ut pura. Qualitates em̄ quę ſunt in materia mixtæ inuicem,& infectæ contrarijs,ipſa ſecundum proprias dijudicat rationes. Quæ in ſe multa ſunt,conſpicit tāquam unum,ceu ſub una ſpecie homines infinitos. Quę in ſe mobilia ſunt,tanquam ſtabilia ſpeculatur,quando temporis partes quæ in ſe ipſis fluunt,ſimul colligit,& præſenti annectit præteritum & futurum. Quæ in ſe diſtantia ſunt,tanquam unita ſæpiſsimè contuetur,quando totū orbem uidet in puncto. Neq; temporum interualla,neq; locorum ſpacia mentis intuitū cohibent. Quæ(ut ita loquar)mortua tanquam uiuentia. Siquidem lapides qui uita carent,mens uiuos intra ſe poſsidet,quando ad primam à qua facti ſunt, comparat uitam. Quæ corruptibilia tanquā perpetua,quando ſingula corpora quæ loco ſubijciuntur & tempori,mens intuitu ſuo à locis et temporibus eximit. Ex omnibus his colligitur,intellectum neq; eſſe corporeum aliquid,cum longè aliter quàm corpora operetur, neque eſſe

eſſe impurum,infectum,diſperſum,mutabilem,corruptibilem, quippe cum illa etiam quæ talia ſunt,ſua quadam ui ab huiuſmodi liberet paſsionibus.

Decimaquinta ratio. Actio mentis finitur in actione,actio corporis in corpore. Cap. XV.

NVllius corporis actio in ipſam actionem propriè deſinit,ſed in exteriorē tranſit materiam. Nam ſi in actionem deſineret,actio illa in operante reſtaret, ubi in ſeipſum operaretur,puta ignis ſeipſum calefaceret. Quod non poteſt à corpore fieri,quia ſi corpus non agit ex ſe,etiam non agit in ſe. Rurſus ſi quicquid corpus agit,mouendo agit,certè cum mouere ſe nequeant,in ſeipſum agere nequit. Videmus autem mentis operationem,ipſam ſcilicet intelligentiam,in ſeipſam deſinere,neq; quicquam per ſe extrinſecus facere,niſi forte quandoq; moueat uolūtatem, quæ motis brachijs opus aliquod extra producat,quale fuerat cogitatum. Senſum aūt dicimus quodammodo extra ſe fluere. Quia aliunde mouetur,proſpicit aliena, externi finis gratia operatur,neq; ſui ipſius eſt conſcius. Mens contra, mouetur liberè,ſe ſuaq; inſpicit,ſui gratia operatur. Ideo eſſentia apud Platonem ſtatus dicitur, quia ſi ſine uita ſit,torpet. Vita motus,quia iam exit in actum. Mens reflexio,quia ſine hac uita in externum opus efflueret. Sed mens ſiſtit uitalem eſſentiæ motū in ſemetipſo, reflectit ipſum in eſſentiam quadam ſui ipſius animaduerſione. Trahit quoq; cætera omnia ad ſeipſam, prout res potius ut ipſa mens eſt,quam ut res extra exiſtunt,cōſiderat. Vocatur etiam reflexio infinita,quia in operationem ſuam non modo ſemel mens hominis terminatur, uerū etiam innumerabiliter,cum ſe aliquid intelligere animaduertit, & quod animaduertat agnoſcit,& cum aliquid uelle ſe uult,& uult quod uelit ſe uelle, atq; eadem ratione deinceps,ubi uel operatio alia in infinitum terminatur ad aliam,uel eadem in ſe replicatur innumerè. Hinc patet intellectum non ſolum eſſe incorporeum,ſed etiam immortalem. Siquidē per ſeipſum operatione ſua ſe format ſemper & perficit,ſemper intelligēdo atq; uolendo. Hoc autem nihil eſt aliud quàm ſeipſum uel facere,uel ſeruare, uel renouare continuè,quod quidem quotidianæ renouationis nomine Paulus Apoſtolus appellauit. Quo fit ut nunquam à ſuo perfectore uel ſeruatore deſciſcat & abſit, cum nequeat abeſſe unquam à ſemetipſo,atq; ideo formetur ſemper atque perficiatur. Quinetiam ſi naturalis generationis finis immortalitas quædam eſt,multo magis intellectualis generationis finis eſt immortalitas. Sed quia natura prolem extra ſe gignit,immortalitas eius expletur in ſucceſsione naſcentium. Quia uerò mens generat in ſe ipſa tum ſe,tum alia,quantum & ſui & aliorū omnium concipit rationes,quando aut ſe intelligit,aut alia,ſequitur ut immortalitatis huius uirtus in mente ipſa genitricem ſeruetur. Hic etiam latet argumentatio quædam huiuſmodi. Præſtantius eſt bene eſſe,quam ſimpliciter eſſe. Quiſquis igitur bene eſſe ſibi præbet,multo magis poteſt ſibi eſſe ſe præbere. Intellectus ſibi dare bene uidetur,quando format perficitq; ſeipſum tum ſpeculatione,tum moribus. Quapropter eſſe quoq; ſibi poteſt ſecundum formam ita præſtare, ut nunquam deſinat eſſe. Mitto quod Proculus ait,animam,cum ſit generationis principium,ita ſeipſam gignere atq; uiuificare,ut eſſentiam habeat à ſeipſa. Atq; ſummatim de omni indiuiſibili ſubſtantia in ſua eſſentia exiſtente,affirmat tum producere tum cōtinere ſeipſam. De omni autem ſubſtantia diuiſibili,etiam de ipſo cœlo, dicit neceſſariò aliunde produci atq; contineri. Sed hoc ipſe uiderit. Latet præterea alia quędā talis argumentatio. Quando intellectus operationem ſuam primò,atq; inde uim ſuam & ſubſtantiam comprehendit & amat,tunc proculdubio in ſeipſum agit. Igitur & per ſeipſum. Nihil enim inter intellectum,atq; ipſummet medium interponitur. Adde quod quemadmodum corpus quia ex ſe non agit,ideo non operatur in ſe, ſic intellectus quia in ſe operatur,idcirco ex ſe operari cenſetur. Si ex ſe in ſe agit,igitur & per ſeipſum. Si enim utriq; in eo actionis termini ſunt,igitur & mediū. Quid ergo prohibet intellectū à corpore ſeparatum operari & uiuere? præſertim cum operatio ipſius quæ ex ſe in ſeipſum per ſe expletur,neceſſariò fiat, & reſideat in ſeipſo? Sed hoc ita planius explicabitur: Si mentis operatio propriè in ipſam mentem finitur, mens ipſa quodāmodo ſuæ operatio-

nis eſt

nis eſt finis. Idem uerò eſt rei cuiuſq; finis, ac principium, cum omnia originem ſuam appetant, & tanquam ſui motus finem ſibi illã proponant. Igitur ſubſtantia mentis eſt operationis ſuæ principium, per ſe igitur operatur, quod Plato noſter appellat per ſe moueri. Vt operatur, ita uiuit, uita enim eſt interior operatio, uiuit itaq; per ſeipſam, ut uiuit, ita etiam eſt, nam uita eſt primus exiſtentiæ actus. Eſt ergo ſimiliter per ſeipſam. Quid impedit eam eſſe ſemper, quandoquidem ſui ipſius eſt cauſa? Cauſa inquam non efficiens, ſed formalis, cuius uirtute eſſe tribuitur & ſeruatur. Qualitas & uita, cuius operatio omnis in alia effluit, neceſſariò ſecundum naturã ſuam quatuor ex partibus deficit. Primò, quia effluendo uacillat, alieno indiget ſuſtentaculo. Secundo, diffluendo debilitatur. Tertio, dum influit alijs, ab extraneis inquinatur. Quarto, propter indigentiam, debilitatem, inquinationemq; à natura ſua quandoq; defluere cogitur. Si ita eſt, ſequitur ut rationalis uita quæ relabitur in ſeipſam, ſeipſam ſuſtineat, non debilitetur, nõ inquinetur, non defluat. Meritò ſicut uita quæ omnino profluere cogitur extrà ſeipſam, dum diſcedit à uita, tendit conſumiturq; in mortem, ſic uita quæ redundat in ſemetipſam, adoleſcit & conſummatur in uitam. Deniq; ſi uberior motus, uitæ uberioris indiciũ eſt, uita rationalis quę uniuerſum motionũ genus exercet, implet & terminat, uniuerſum quoque genus implet uiuendi, ideoq; ipſi neq; priuatio uitæ miſcetur, neq; cõditio ulla obnoxia morti. Exercere autem ipſam omnes ſpecies motionum in corpore, implere motionum omnium exemplaria in ſeipſa, terminare motum omnẽ in ſeipſam, ſuumq; principium per mentis ipſius reflexiones, aliàs declarauimus.

Decima ſexta ratio, Forma corporalis non habet uim infinitam, Mens habet. Cap. XVI.

CONſtat apud Phyſicos, formam corporalem, præſertim elementalem, eſſe uſque adeò terminatam, ut nullo modo uim aliquam infinitã indefeſſamq; poſsit habere, mens autem abſq; termino peruagatur, neq; fatigatur unquam. Principio in ſeipſa quaſi eſt ſine termino, intelligit eñ ſeipſam. Ideo intellectio eius profecta ab ipſa mentis ſubſtantia, in eandem reuoluitur. Reuolutio infinitus eſt motus. Ad nullum enim terminum proficiſcitur extrinſecus acquirẽdum, quo parto quieſcat, ſed propriam ambit ſubſtantiam, ſui ipſius auida. Sui uerò ipſius auiditas nunquã extinguitur. Subſtantia igitur quæ ſuimet cupiditate cepit ſemel ſibi undique fieri obuia, & circumeundo ſeipſam undiq; cõtueri, eadem cupiditate perpetuo inſtigante, ſemetipſam perpetuò ſimiliter pro arbitrio amplectetur. Motus igitur intellectus, quoniã orbicularis eſt, in ſeipſum circumuolutus, quatenus intellectualis eſt, eſt utiq; ſempiternus. Caret etiam fine, ut diximus, ob eam cauſam, quòd infinitè intelligentia replicatur. Poteſt enim qui aut ſe aut aliud quoduis intelligit, ſicut rem ipſam intelligit, ſic ſuã intelligentiam intelligere, itemq; aliam & aliam ſine fine, dũ & rem cognoſcit, & quod cognoſcat illam, animaduertit. Rurſus, quod ſic animaduertat, ipſum nõ latet, & ſimiliter abſq; termino. Talem intelligentiæ curſum comitatur rationalis appetitio illa quam nuncupant uoluntatem. Hæc ſanè ſeipſam uult, aut quoduis aliud, & uult ſe uelle, & rurſus uult quod uelit, ſimiliterq; deinceps. Quinetiam corpora diuidit in partes plurimas, partiũq; particulas, numeros auget ſupra numeros abſq; fine. Figurarũ modos, mutuaſq; illarũ proportiones, atq; etiam numerorũ comparationes innumerabiles inuenit, lineã ſupra cœlum ultra terminum undiq; protendit. Tempus in præteritũ abſq; principio, in futurum abſq; fine producit. Neq; ſolum ultra omne tẽpus aliud antiquius cogitat & prolixius, uerũm etiã ultra omnem locũ alium ſemper cogitat ampliorẽ. Innumeros quoq; effingit gradus in ſingulis qualitatibus. Accedit, quod non uno quodam rerum genere mens, ſicuti ſenſus, contenta eſt. Non ſolis coloribus, ut uiſus, non ſolis uocibus, ut auditus, ſed currit per omnia, per omnia inquã, nõ modò quæ ſunt, ſed quæ fuerũt, eruntúe. Neq; id ſolũ, ſed per illa etiã quę neq; ſunt, neq; fuerunt unquã aut erũt. Multa eñ excogitat quę forte eſſe poſſent, non tamẽ fient unquã, & multa quæ eſſe forſitan nunquam poſſunt, ipſa fingit. Quanquã non minus in rerũ natura eſſe uidenẽ, quæ mens per ſe pingit in ſeipſa, q̃ per linguã in aére, uel ꝑ manũ pingit in pariete. Nouas quoq; ſemper rerũ facies

facies ui propria & quodam ordine fabricat,& rurſus innouat alias. Nonne etiam poſtquam gradatim per mundi ſphæras aſcendit, gradatim quoque angelos ita conſiderat, ut alium uideat ſemper alio altiorem, neque tam ſublimem reperit unquam, quin poſſit alium uno ſaltem gradu, & alium rurſus alio gradu inuenire maiorem? atque id tam diu facit, quandiu facit, quandiu finitum eſſe angelum quemque pronunciat, ex quo quolibet finito ſpiritu, inuenit alium altiorem. Atque ita ſine termino progrederetur, niſi ipſamet ſibi modum imponeret, concluderetque eſſe ſpiritum aliquem infinitum, qui omnem angelum, & qui eſſe, & qui cogitari poteſt, innumeris gradibus ſuperet. Quis infinite progreditur? Quis infinitum progreſſum quodammodo terminat? Quis terminum illum progrediendi infinitum aſſequitur? Mens certè hæc facit. Mentis igitur quodammodo infinita uirtus eſt, quæ in eo quoque apparet, quod non modo reperit infinitum actum, qui Deus eſt, uerùm etiam potentiam infinitã, quæ eſt materia ſubdita Deo, atque ad innumerabiles formas inde capiendas idonea. Hinc etiam infinitam inuenimus generationis uicisſitudinem, quæ poteſt per infinitum tempus ab actu infinito fundi in potentiam infinitam. Apparet rurſus ex eo, quod uniuerſales rerum rationes capit. Sub quolibet autem uniuerſali ſeu ſpecie ſiue genere innumerabilia continetur. Innumerabiles ſub humana ſpecie homines ſucceſsione perpetua, itemque ſub aliÿs infinita indiuidua colligit in unam ſpeciem, ſpecies multas in genus unum, multa genera in unam eſſentiam, eſſentiam unam in diuinam unitatem, ueritatem, & bonitatem. Vicisſim ab hac una gradatim deſcendit in multitudinem infinitam. Mira profectò uirtus, quæ infinita reddit unum, unum reddit infinita. Huic fermè non proprius in natura gradus eſt ullus, quatenus ſurſum deorſumúe penetrat omnes. Non ſitus eſt proprius, quatenus nuſquam ſiſtitur. Non certa (ut ita dicã) & terminata poteſtas, quatenus ad omnia æqualiter operatur. Illud quoque mihi uidetur uim mentis (ut ita loquar) interminatam præ cæteris demõſtrare, quod ipſam infinitatem eſſe inuenit, quidue ſit & qualis, definit. Cum uerò cognitio per quandam mentis cum rebus æquationem perficiatur, mens cognitæ infinitati, æquatur quodammodo. Infinitum uerò oportet eſſe, quod æquatur infinitati. Ac ſi tempus quod ſucceſsione quadam metitur motum, infinitum eſſe oportet, ſi modo motus fuerit infinitus, quanto magis infinitam eſſe oportet mentem, quæ non modo motum tempuſque ſtabili notione, ſed infinitatem ipſam quoque metitur? Cum neceſſe ſit menſuram ad id quod ipſa metitur, habere proportionem, finito uerò ad infinitum ſit nulla proportio. Idem quoque euidenter ex eo monſtratur, quòd à non eſſe conſiderando tranſit in eſſe, atque econuerſo. Eſſe autem & non eſſe, immenſo inter ſe diſcrepant interuallo. Immenſam uerò oportet eſſe uirtutem, quæ ſpacium percurrit immenſum. Currere autem illud quis negat? quando creationem quæ ex non eſſe fit ad eſſe, & interitum qui fit contrà, certisſimis rationibus comprehendimus, atque utriuſque extremi naturam deſcribimus, & ipſius eſſe communis uim intellectu conſequimur, quæ rebus eius progreſsione naſcentibus per innumerabiles eſſendi modos communicat. Denique ut ſummatim dicam, infinitam quodammodo eſſe in mente uirtutem illud nobis teſtimonio eſſe poterit, quòd fames corporis, ſitiſque, & ſomnus, citò & re paucula ſatiantur, mentis ardor nunquam extinguitur, ſiue humana reſpiciat, ſiue diuina. Si auet humana, quis diuitiarum cumulus, quæ imperij amplitudo hunc terminat? Si diuina, nulla rerum creatarum finitarumque ſcientia impletur. Meritò quieſcit nunquam, niſi infinitum Deum capiat, qui capacitatem eius ab ipſo manantem impleat infinitam. Quæ ſi finita eſſet, aliqua re finita uel impleretur, uel ſaltem ſitis eius utrunque leuaretur. Nunc uerò per quorumlibet finitorum adeptionem non modò non extinguitur, ſed flagrat ardentius, quoniam quo magis plura capiendo, Deo infinito quadam præparatione propinquat, eo ardet magis igni ſuo facta propinquior, atque eo currit rapacius infinito ſui motus fini iam proxima. Quod & ignis elementum facit, quando in propriam ſphæram ſe recipit.

Facit idem lapis etiam manifeſtius, quando deſcendit ab alto, qui quo terræ ſit propinquior, eo uehementius defertur in terram. Quis dixerit mentem elementale corpus eſſe, uel corporale quicquam, ſi uim posſidet infinitam? Vim, inquam, tum perſeuerandi & capiendi, tum ambiendi, percurrendique, ſiue ſeipſa hanc habeat, ſiue (ut uerius

loquar)

loquar) quadam amplificatione diuina. Quatenus uidelicet abſoluta infinitas Dei mentibus animabusq; proximè ab ipſa pendentibus, intellectualem uitalemq; infinitatem inſerit, ſeruatq; continuè, atq; in infinito principio ad finem reuocat infinitum. Si enim ſolet ubiq; ab abſoluta qualitate manare ſimilis aliqua communicata qualitas, quid mirum ab abſoluta infinitate talem quandam alicubi aut talem infinitatem effluere? Imprimis autē in mentes & animas, per quas Platonici putant in mūdo quoq; temporis generationisq; ſucceſsionem procedere infinitam. Quis igitur adeò demens erit, ut uelit mentem habituram eſſe aliquem in perduratione ſua terminum, cum in uirtute ſaltem adeò amplificata & operatione non habeat? quaſi poſsit habere extra ſe terminum, quem in ſeipſa non habet. Si uita origine antecedit intelligentiā, & intelligētia precio uitam excedit, atq; humanus animus tanta eſt dignitate donatus, ut conceſſa ſibi fuerit infinita quodammodo uirtus intelligendi ac uolendi, multo prius magisqúe conceſſa eidem fuiſſe debet uirtus infinita uiuendi.

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum

eodem Ficino authore,

LIBER IX.

Probatur per rationalem uirtutem, animam non modo eſſe formam indiuiduam, uerùm etiam à corpore non pendere, ut euidentius immortalitas demonſtretur. Prima ratio, quia mens reflectitur in ſeipſam.

Cap. I.

HActenus probauimus per uirtutem rationalem animam eſſe formam indiuiduam, immortalemq;. Deinceps probandum eſt eam à corpore non pendere, unde propriè concluditur immortalitas. Res diuiſibiles in ſeipſas minimè reflectuntur. At ſi quis dixerit rem aliquam diuiſibilem in ſe reuolui, ſic ſtatim interrogabimus. Vtrum pars huius rei alia uertatur in aliam, an pars in totam, an tota in partem, an tota potius in ipſam totam? Si datur primum, non aliquid idem uertitur in ſeipſum, cum inter ſe diuerſæ ſint partes. Si ſecundum conceditur, aut tertium, ſequitur idem. Aliud enim pars eſt, aliud totum. Solus reſtare uidetur modus quartus, quod totum uertatur in totum. Hoc non aliter fit quàm ſi omnes partes uertantur in omnes. Eſto. Tandem nos cōuerſione huiuſmodi facta quæremus, utrum pars aliqua in re remaneat extra aliam, uel ab alia diſcrepans, an nulla. Si remaneat, alia pars in hoc erit ſitu uel modo, in illo alia, atque ita in ſe inuicem conuerſæ nondum erunt. Sin nulla, certè nulla in ea re pars diſtabit diſcrepabitúe apertè. Quod tale eſt, indiuiduum eſt omnino, ita ut neque ex partibus quantitatis, neque ex materia & forma conſtituatur. Itaque aut non reflectitur res aliqua in ſeipſam, aut ſi reflectitur, eſt indiuidua. Animam in ſe reuolui modis quatuor aliàs diximus ſcilicet per intellectum in naturam ſuam, quando quærit, inuenit, conſiderátque ſeipſam. Per uoluntatem in naturam eandem, quando ſe affectat & amat. Per intellectum in actum ipſum intelligendi, quando & rem intelligit, & ſe intelligit intelligere. Per uoluntatem in uoluntatis actum, quando & uult aliquid, & uult ſe uelle. Atque has rotas quatuor Plato animæ currui tribuit, & hunc eſſe fontem illum quadruplicem arbitror naturæ perpetuæ, quem Pythagoras inquit animæ hominum ab Ioue tributū. Si nulla res diuidua remeat in ſeipſam, profectò noſtra hæc quadriga rationalis quę per rotas quatuor in ſe recurrit, atq; ipſe fōs intimus qui per quatuor gurgites refluit in ſe ſeipſum, ſimplex eſt, & prorſus indiuiſibilis. Huiuſmodi uerò cōuerſio non eſt à corpore ad corpus, ſed ab anima ad animā, quæ ex multis alijs ſuprà, & hic ex eo pro-

eo probata eſt indiuiſibilis eſſe, quod in ſe redeat. Quapropter conuerſio talis à corpore libera eſt, cum neque exordiatur ab ipſo, neque in ipſum regrediatur. Multo magis animæ ſubſtantia libera eſt à corpore, ſi conuerſio quæ eius eſt motus, eſt à corpore libera. Itaque rationalis anima nullo modo pendet ex corpore in eſſendo, ſicut neq; in mouendo & operando. Item ſi per operationem in ſe reflectitur, reflectitur etiam per eſſentiam. Ita eſſentia animæ in ſe conuertitur. Quò autem cuiuſque rei conuerſio fit, illinc eſt & profectio, atque contra. Igitur ex ſe anima, quæ in ſe uertitur. Ex ſe inquam, tribus præcipuè modis. Primo ſecundum formam, quia per formam aliam non formatur, alioquin non ad ſe, ſed ad illam recurreret. Deinde ſecundum fundamentum, quia non ſuſtinetur ab alio. Non enim innititur alteri forma hæc, quæ ſibi met innititur, quando adnititur ad ſeipſam. Tertio ſecundum ſimplicitatem, quia non conſtat ex partibus. Nam quo pacto explicatur ea forma per partium ſuperficiem, quę in ſuum centrum penitus replicatur? Quod ita eſt ex ſe, eſt ſemper quoniam quod deſinit eſſe, id aut quia à cauſa formatrice derelinquitur, aut quia à fundamento deſeritur, aut quia diſſoluitur in partes, eſſe deſinit. Quod uerò ad ſeipſum conuertitur, quia indiuiduum eſt, non diſſoluitur, quia ſuijpſius eſt forma, à formatrice cauſa non relinquitur, quia in ſeipſo manet, nunquam à fundamento deſeritur.

Secunda ratio. Mens quo magis ſeparatur à corpore, eo melius ſe habet. Cap. II.

SI anima originem ullam à corpore traheret, quanto coniunctiius hæreret corpori, tanto melius ſe haberet. Quælibet enim res ab origine ſua ſeruatur atque perficitur. Nunc uerò contrà contingit. Præſtantiſsimæ animæ partes ſunt intellectus atque uoluntas, quando circa corporalia occupamur, intellectus aut nihil cernit omnino, aut non ſincere diſcernit, ſenſibus & phantaſia deceptus, uoluntas affligitur, dum multis inde uexatur curis. Contrà, quando corporalia deſpicit, & ſopitis ſenſibus expulſiſque phantaſmatum nubibus animus per ſe aliquid ſpeculatur, tunc intellectus ſincere diſcernit, claretq; maximè, quod etiam in his apparet, qui per ſomni quietem aut aliam quamuis alienationem à corpore, uaticinantur. Ideo nonnulli (ut in Critone & Apologia inquit Plato) prope mortem cum ſunt, futura prædicunt, quaſi tunc illa uideant in ſupernis numinibus præſcripta, quibus ſuapte natura iungitur animus, modo non impediatur à corpore. Vnde Socrates tractus à falſis accuſatoribus in iudicium, primò prædixit iudicibus futuram pœnitentiam, accuſatoribus ruinam, ciuitati ſeditionem, deinde in carcere mortis ſuæ diem præſignauit, monſtratum ſibi à numine per quietem. Item Theramenes cum eſſet coniectus in carcerem, biberetq; uenenum, Critiæ aduerſario ſuo proximam mortem eſt auguratus, quæ breui conſecuta eſt. Rhodius quidam moriens (ut ſcribit Poſsidonius Stoicus) ſex æquales nominauit, dixitque qui primus eorum, qui ſecundus, qui deinceps moriturus eſſet. Scribit & Ariſtoteles, Eudemum Cyprium familiarem ſuum cum ueniſſet Phæras Theſſaliæ oppidum, grauiter ægrotaſſe, eique uiſum in quiete egregia facie iuuenem, qui diceret fore ut breui cōualeſceret, paucisque diebus Alexander oppidi illius tyrannus interiret, ipſeque Eudemus quinquennio pòſt domum rediret, paulò pòſt conualuiſſe illum, tyrannum fuiſſe interemptum, Eudemum peracto quinquennio obijſſe, atque ita eius animam in patriam remeaſſe. Nonne Calanus Indus iam moriturus etiam Alexandro regi mortem prænunciauit? Et Pherecides Syrus moriens Epheſijs uictoriam cōtra Magneſios uaticinatus eſt. Leguntur alia multa generis eiuſdem.

Non ſolum uerò intellectus, dum ſeorſum à corporis cōtagione uiuimus, cernit multa perſpicuè, ſed & uoluntas impletur, neq; perturbationibus ullis affligitur, ſed diuinis gaudet ſummopere tanquam ſibi ſimillimis. Hinc ſequitur nō eſſe corpus originem animi, ſi quo longius animus diſcedit ab illo, eo ſe perfectius habet. Sequitur & hoc, ſi quāto magis mens in hoc corpus immergitur, tanto deficit magis, & quo diſcedit lōgius eo magis & proficit, tunc fore perfectiſsimā mentē, quando penitus ab hoc corpore euolauerit.

uerit. Non eſt autem inde interitus, unde ſumma perfectio, ſed integra uita, uſq; adeò ut ſit perpetua. Qua enim mutatione animus unquam deficiet, quando non perit exeundo è corpore, qua nulla ipſi maior poteſt eſſe mutatio?

Tertia ratio. Mens repugnat corpori. Cap. III.

NVlla res ſponte ſua poteſt ſuæ origini repugnare, alioqui ſponte ad ſui ipſius ferretur interitum, qui neceſſariò ſequitur origine perdita. Quinetiam quicquid effectus aliquis operatur, ſuæ originis ui & auxilio facit. Si ergo aduerſus cauſam pugnaret, in ea colluctatione cauſa illa ſibijpſi aduerſaretur. Anima repugnat aduerſaturq; corpori noſtro, imò corporibus omnibus. Igitur à nullo corpore ducit originem. Duo præcipua ſunt illius officia, ſpeculari, & conſultare. In utroq; repugnat corporibus. Primùm uideamus quomodo repugnat in ſpeculando. Multis quotidie modis externa corpora uariè diſpoſita, noſtri corporis inſtrumenta ſenſibus aſsignata ita mouent, ut ad tempus fallant, quam fallaciam emendat & corrigit ratio, ut aliàs diffuſius enarrauimus, ubi ratio aliter iudicat quàm aut externum corpus annuat, aut corpus proprium nunciet, ac ſæpe iudicat modo contrario, qua in re tam ſui corporis quam aliorum damnat affectionem. Mittamus in præſentia cæterarum rerum ſpeculationes, accipiamus ſummā ſummi contemplationem, ut cognoſcamus quantum in ea mens naturam redarguat corporalem. Phantaſia ſenſus externos ſequitur, ſenſus, corporis ſui aliorumq; corporum diſpoſitionem. Quapropter ſenſuum & phantaſiæ iudicium, corporum diſpoſitioni tribuimus, dicimusq; ipſum ſecundum affectionem fieri corporalem. Quando animus noſter, quid Deus ſit, cupiens inuenire, à magiſtris huiuſmodi ſciſcitatur, phantaſia præceptor & faber nimium temerarius ſtatuam aliquam machinatur ex quinq; materijs quas aliarum omnium pulcherrimas externi ſenſus ipſi obtulerint, acceptas à mundo, eo tamen pacto, ut materias illas excellentiores reddat quodammodo, quàm à mundo per ſenſus acceperit. Offert igitur phantaſia nobis lumen adeò clarum, ut nullum aliud uideri poſsit fulgentius. Adeo ingens, ut nullum amplius, ac ferme per immenſum inane diffuſum, quod innumerabilibus ſit coloribus exornatum, & in circulum reuoluatur, ob quam reuolutionem dulciſsimis reſonet modulis tam implentibus quàm demulcentibus aures. Iucundiſsimis redoleat odoribus. Saporibus quoq; omnibus abundet, qui poſsint effingi omnium ſuauiſsimi. Tactu molle mirum in modum, delicatum, lene, & temperatum. Hunc eſſe Deum prædicat phantaſia. Nihil dat nobis pulchrius mūdi corpus. Nihil corporeus ſenſus aut attingit melius, aut nunciat excellentius. Nihil amica ſenſuum phantaſia effingit ſublimius. Sed ratio interim è ſumma mentis ſpecula deſpiciens phantaſiæ ludos, ita proclamat. Caue animula, caue inanis iſtius ſophiſtæ præſtigias. Deum quæris? Accipe lumen tanto clarius lumine Solis, quanto lumen Solis eſt lucidius tenebris, ad quod ſi Solis lumen comparetur, etiam ſi millies millieſq; clarius ſit, eſſe uideatur umbra.

Atq; etiam tanto ſubtilius accipe, ut aciem uiſus effugiat. Neq; ipſum per inane diffundas, ne partibus conſtet, atque ita ſuſtentatione indigeat partium, ac loco. Collige totum (ſi potes) in punctum, ut ex hac infinita unione infinitè ſit potens. Sit deinde (ſi lubet) ubiq; præſens, non ſparſum loco, ſed integrum loco, cuilibet adſtans, neq; colorum multiplici uarietate inficiatur. Splendidius enim eſt lumen purum, quàm coloratum lumen, neque uoluatur aut ſonet, nolo enim moueri illud uel collidi uel frangi. Et ſtatum eſſe arbitror motu perfectiorem. Auferas quoq; odores, ſapores, mollitiemq; tractabilem, ne craſsiori ſit natura compoſitum. Hic fulget quod non capit locus. Hic ſonat quod non rapit tempus. Hic olet quod non ſpargit flatus. Hic ſapit quod non minuit edacitas. Hic hæret quod ſacietas non diuellit. Dei faciem rurſum intueri deſideras? Mundum conſpice uniuerſum Solis lumine plenum. Lumen conſpice in materia mundi plenum omnibus rerum omnium formis, atque uolubile. Subtrahe quæſo materiam lumini, relinque cætera, ſubito habes animam, incorporeum uidelicet lumen, omniforme, mutabile. De me rurſus lumini huic animali mutationem, es iam intellectum angelicum conſecuta, incorporeum ſcilicet lumen, omniforme, inuariabile.

Detrahe

Detrahe huic eam diuerſitatem per quam forma quælibet diuerſa eſt à lumine,& aliũde infuſa eſt lumini,ita ut eadem luminis & formæ cuiuslibet eſſentia ſit,atque ipſum lumen ſeſe formet,perq́ formas ſuas formet omnia. Lumen hoc infinite lucet,quia natura lucet ſua,neq́ alterius mixtione inficitur uel contrahitur,per omnia eſt, quia in nullo,in nullo eſt,ut abunde per omnia fulgeat,uiuit ex ſe, & uitam præſtat cunctis,quandoquidem umbra eius,qualis eſt lux iſta Solis , ſola in corporibus eſt uiuifica, ſentit quælibet,ſenſumq́ largitur,ſi umbra eius ſenſus omnes omnibus excitat. Amat deniq́ ſingula,ſi maxime ſua ſunt ſingula. Ergo quid Solis eſt lumen? umbra Dei? Ergo quid Deus eſt? Sol Solis eſt Deus. Solis lumen eſt Deus in corpore mundi. Deus eſt Sol ſuper angelicos intellectus. Hic tuus eſt,ô anima,hic tuus eſt Deus. Huius umbram tibi oſtenderat phantaſia,talis umbra Dei eſt , ut ſenſibilium pulcherrima ſit. Qualē eſſe Dei lucem exiſtimas? Si tantum Dei lucet umbra,quantum lux Dei fulget? Amas lucem Solis ubiq́ præ cæteris, imò ſolam. Ama Deum ſolum,ſolam ô anima lucem. Infinitam benefici Dei lucem infinitè ama. Fulgebis iam,& oblectaberis infinitè. Quære igitur obſecro faciem eius,& gaudebis in æuum. Sed ne mouearis precor ut eam tãgas, quia ſtabilitas ipſa eſt , ne diſtraharis per uaria ut apprehendas,quia unitas ipſa eſt. Siſte motum,collige multitudinem,Deum protinus aſſequeris , iam diu te penitus aſſecutum. In hac indagatione, proh Deus immortalis, quantum repugnat mens cunctis corporibus,quantum diſperdit eorum imagines & fallacias? quantum damnat phantaſiam,ſenſusq́ comites corporum? Profecto ipſa ſicut per ſe eſt ſubſtantia,nullam à corpore ullo ducens originem,ita per ſe agit quandoq́ proprium opus,abſq́ ullo corporũ adminiculo,imò uerò (quod eſt mirabilius) contra quælibet corporum machinamenta. Hæc certè nunquam operãdo ſe ab omni ſecerneret labe corporea,niſi multo magis in eſſentia ab omni corporea ſtirpe eſſet alieniſsima. Et quia non poteſt per uim aliquam corporis uniuerſæ naturæ corporum repugnare (non enim ſurgit particula ſupra totũ) ſequitur ut per uim propriam in præſenti agat abſque ſubſidio corporalium , ideoque multo magis in poſterum id poſsit efficere. Quomodo repugnat mens corpori ſpeculando,ſatis iam diximus. Dicamus deinceps quantum in conſultando. Sæpe eſuriente ſtomacho,uel ſitiente pulmone,ſiue per ſomnum cerebro graueſcente, ſiue genitalib. membris ſemine tumeſcentibus,ſenſus corporis comes, ad cibum,potum,ſomnum inuitat,& coitum. Incitat,inquam,uel potius corporis incitamenta nunciat animo. Ratio uerò contemplationis honeſtatisúe gratia ab ijs iudicat abſtinendum,& ut iubet , ſæpenumero abſtinemus. Quando infertur contumelia uel iniuria,circa præcordia ſanguis ad uindictam accenditur. Tunc uis animæ motrix, comes,hoſpesq́ corporis, pedes & manus mouet ad ulciſcendum,ratio nonnunquam pacis & ocij cauſa ſiſtere iubet & cohibet. Obiectis ſæpe periculis cor trepidat, ſed occurrere prælio ratio præcipit tutandæ patriæ cauſa, unde inuito etiam corde itur in hoſtes. Fines autem ad quos ratio ita deliberat,incorporei ſunt,ueritas ſcilicet & honeſtas. Cum Plato noſter uir cœleſtis domandi corporis gratia academiam inſalubrem Atticæ locum habitandam elegit, nónne animus eius corporis naturæ aduerſabatur? Cum Xenocrates dilectus Platonis diſcipulus,& Origenes eorum ſectator,exuſſerunt ſibi uirilia,quò libidinis incẽdia prorſus extinguerent,nónne inuictus animus bellum membris corporis indicebat? Ante hos magi Perſarum , Aegyptij ſacerdotes, Pythagorici Philoſophi,ut Venerem eneruarent, mero & carnibus abſtinebant. Mitto Priſcos illos ſacerdotes magnæ Matri conſecratos aut Saturno. Illi caſtrabãt ſe,iſti ſe excarnificabant. Mitto primitias Chriſtianorum,quibus nihil fortius,nihil mirabilius unquam uidit mundus. Quapropter nemo nobis obijciat uel paucos olim fuiſſe,uel eſſe hodie pauciſsimos,qui corporis reſiſtant affectibus, imò uerò reſiſtimus omnes quotidie,alij ſanitatis,alij honoris,alij pacis,alij iuſtitiæ, contemplationis Dei,beatitudinis gratia. Ac etiam ſi nunquam corporis impetus frangeremus , ſatis tamen eſſet pugna ipſa quæ eſt in nobis continua,ad oſtendendum animam corpori repugnare. Si nulla in nobis alia eſſet natura quàm corporea, ſtatim cum corporis affectio ad aliquid traheret , prorueremus ut bruta, neque penſi quicquam haberemus,conſultaremusúe, nunquid eſſet illud ad quod allicit corpus efficiendum. Nihil enim ſecum pugnat. Semper tamen ferme in nobis [illegible] a illata nobis à corpo-

à copore toto. Eſt igitur in nobis aliquid præter ipſum, ab eius ſtirpe ſemotum. Semotum, inquam, tum ab omni humorum elementorumque natura, quo cunctis horum inclinationibus poſsit obſiſtere, easque cogitatione & affectu tranſcendere, tum etiam ab omni natura cœleſti ab ipſo cœlo humoribus his infuſa, ad eorumq; perducta proprietatem. Quo etiam cœleſtibus inclinationibus quandoq; ualeat aduerſari, quod Aſtrologi nobis ipſi concedunt, atque ſubſtantiã quãdam cœlo longè præſtantiorem ex cogitare ſemper & colere. Mitto quod quicquid per corpoream mobilemq; cœli uirtutem efficitur, & corporeum eſt, & penitus mobile, neq; poteſt corpoream mobilemq; naturam exuperare. Quapropter animus tum ab elementali tum à cœleſti natura elementis infuſa ſeorſum uiuere poteſt. Quòd ſi quis Platonicorum dicat eum in cœleſti uehiculo ſemper eſſe, reſpondebimus, non animum à uehiculo, ſed uehiculum ab animo dependere, ſempiternumq; animum apud Platonicos ſempiternum uehiculũ ſemper uiuificare. Sed ad inſtitutum ordinem redeamus. Neque nos turbet quod anima ſæpe obſequitur corpori, quia non ui obſequitur, ſed amore quo corpori per ipſam uiuẽti tanquam filio & ſuo operi afficitur. Mater filium tanquam ſuum opus amat, filius paruulus cibum præter modum cupit, abſtinere iubet mater, tacet inde quieſcitque puer, ſi bene fuerit educatus, ſin male, clamat, domumq; perturbat, miſeretur plangentis filij mater, quem amat nimium, nondum tamẽ ut cibum capiat aſſentitur, niſi ſecum ipſa prius conſultando iudicet, poſſe illum guſtare aliquid abſque corporis detrimento, aut ſi quid damni illatum fuerit, per medicinam facile poſſe ſuccurri. Tunc demum cibum accipit natus. Non cogitur mater à filio paruulo, ſed operis ſui dilectio matrem allicit ut filio obſequatur. Obtemperat tandem prout cenſet obtemperandum. Iudicat autem ſæpe uerè, quandoque fallitur, quia obtemperandi nimium cupida non ſatis diligenter euentus examinat. Eadem eſt animæ ad corpus ſimilitudo. Proinde ſi naturale eſſet animã ſuccumbere corpori, omnis anima ac ſemper ſenſibus cederet. Quoniam uerò reſiſtit ſæpenumero conſultando, ſi quando conſentit, non natura uel uiolentia obſequitur, ſed amore, quo ſumma uis animæ afficitur mediæ, media infimæ, infima uitali complexioni, uitalis complexio corpori. Siquidem Platonici putant ab animæ rationalis ſubſtantia tanquam à Sole effundi uitam corporis irrationalem tanquam lumen illamq; erga hanc affici quaſi erga prolem. Ad quam prolem ſuſcipiendam corpus (ut Timæus docet) per cœleſtes animas diſponatur. Quid uero dicemus ad illud, quando animus aliquis ſuum corpus interimit, ſiue conſilio, ſiue indignatione, ſeu metu id faciat, uel dolore? Quomodo id unquam aggredetur, ſi corpus animi eſſet origo, cum non poſsit appetitus aliquis in natura contra ipſammet inſurgere? Nullum brutum ſponte ſeipſum interimit, quia non poteſt in eorum animam à corpore pullulantem ſtimulus aliquis contra corpus oriri. Homo autem licet ſit prudentius animal, tamẽ id ſæpe facit, uaticinans (ut arbitror) ſe ſuper fore pòſt corpus, ac ſe potius corporis ſarcina exonerare, quàm perdere.

Quarta ratio. Anima liberè operatur. Cap. IIII.

MAximè uerò nõ oriri ullo modo ex corpore hominis animam cognoſcemus, ſi quàm liberum ſit in ea arbitriũ, ratione propria comprehenderimus. Nam quod corpori cuius natura determinata eſt, alligatur, operationẽ habere non poteſt liberam & ſolutam. Profectò à communi aliqua conſideratione nulla prouenit actiò, niſi intercedat aliqua particularis exiſtimatio, quia motus actioneſque circa particularia fiunt, ceu cum quis communiter conſiderat exercitationem corporis utilem eſſe, licet ita conſideret, nondum tamen exercetur, niſi conſultet prius quot ſint exercitationis modi, & qui magis conducant. At quando unam quandam particularem exercitationem præ multis elegerit, tunc opus aggreditur.

Si deambulationem, deambulat, ſi equitationem, equitat. Intellectus natura ſua in uniuerſalium rationum conceptione uerſatur. Quapropter ut ex eius apprehenſione aliqua proueniat actio, oportet uniuerſalem eius conceptionem ad particularia quædam deduci. Vniuerſalis autem notio ui ſua multa, imò infinita ſingularia con-

ria continet, ut exercendi commune genus modos exercitationis innumerabiles. Igitur poteſt uniuerſalis illa notio ad diuerſa pariter ſingularia deriuari. Deriuationem huiuſmodi ſequitur iudicium de agendis. Diuerſum igitur ſequi poteſt iudicium. Itaque iudicium intellectus de rebus agendis non eſt natura ſua ad aliquid unum determinatum. Eſt igitur liberum. Iudicij ſiquidem libertate ideo carent aliqua, quia nullum habent iudicium, ut plantæ. Aliqua quia licet habeant, habent tamen à natura ad unum aliquid determinatum, ut bruta. Naturali enim exiſtimatione iudicat ouis lupum ſibi pernicioſum, ac fugit, neque poteſt non fugere, impellente natura. Naturali inſtinctu feruntur hirundines ad nidum conficiendum, apes ad aluearia, ad telas araneæ. Ideo omnes eiuſdem ſpeciei animantes, eodem modo ſua fabricant ſemper, neque diſcunt aliquando, neque uariant unquam, quia ſpecies naturalis qua ducuntur, ab initio ineſt, atque eadem permanet. Homines autem & diſcunt, & opera ſua uariant ſemper, unam tamen ab initio naturam habent. Non igitur natura trahuntur ad agendum, ſed ipſi ſuo conſilio aliàs aliter ſeipſos agunt. Vnde enim contingere id putamus, quod arbores beſtiæque in ſuis quibuſdam motibus, artibus, electionibusque nunquam aberrant, homo uerò ſæpiſsime? Non quidem ex eo quod intellectus inſit illis perfectior, quibus nec intellectus quidem ineſt ullus, ſed quia ab intellectu diuino nunquam errante trahuntur, homo uerò à ſuo, qui errare poteſt, ducitur. Qui etiam ſiquando ab actionibus proprijs ocium agit ad tempus, tunc ipſe quoque à Deo ducitur, neque errat, quod ex uaticinijs & miraculis declaratur. Ac ſi ſemper duceretur, ſicut alia, tanto minus erraret quàm illa, quanto perfectius eſt inſtrumentum. Rurſus ſi alia ſe ipſa ducerent ſicut homo, tanto magis errarent quanto minus perfectam ſortita ſunt ſpeciem. Cum igitur homo iudicium de rebus agendis non habeat, à natura ad unum determinatum, eſt neceſſariò liber. Quòd autem iudicet liberè ex eo conijcimus, quod ſeipſum ducit ad iudicandum. Quòd ſeipſum ducat, ex eo quod in iudicium ſuum ſe reflectit. Quòd ſe reflectat, ex eo quòd ſe iudicare cognoſcit, iudiciumque definit. Quam quidem libertatem intellectus ipſius uirtute ſortitur. Intellectus enim non modò hoc aut illud apprehendit bonum, ſed ipſum commune bonum. Quoniam uerò intellectus per apprehenſam à ſe formam mouet uoluntatem, atque in omnibus motor & mobile proportione inuicem congruunt, uoluntas rationalis non eſt à natura determinata niſi ad ipſum commune bonum. Sub ipſo autem communi bono bona ſingula continentur. Quicquid igitur uoluntati offertur ut bonum, poteſt in illud inclinari uoluntas, nulla inclinatione naturali in contrarium prohibente. Quod quidem ſignificatur per ea quæ ſuprà diximus, quod multa eligit contra naturę corporalis uſum & uoluptatem. Præſcribit ſibi uitæ ordinem ſæpiſsimè corpori noxium, odit corpus, extenuat, enecat, quod nunquam beſtiæ faciunt, quarum omnis impetus actioque ſeruit corporis uſui. Operæprecium eſt conſiderare, quædam à Philoſophis neceſſaria, quædam impoſsibilia, quædam media ſcilicet poſsibilia nuncupari. Et poſsibilia quædam ut plurimum euenire, quædam rarius, quædam uerò æqualiter fermè cõtingere. Hunc ordinem uniuerſo congruere potiſsimum arbitrantur. Affirmant rurſus alia quidem naturalia, alia uerè uoluntaria eſſe. Addunt inſuper, nuſquam fore potentiam ullã ad utrunque contingentium ęqualiter ſe habẽtem, niſi uoluntarijs agentibus inſit. Naturalia enim agentia potius eſſe determinata quàm uoluntaria. Denique naturalia ſpeciei cuiuſcunque officia probant uana eſſe non poſſe, officium autem hominis eſſe conſilium. Fruſtra tamẽ illic ad oppoſita conſultari, ubi nequeat alterutrum prout coniectura deſignat, eligi atque tractari.

Præcipuè uerò ex hoc inuenietur animi noſtri libertas, ſi planius quomodo moueantur beſtiarum animæ, uideamus. Quando animal brutum eſurit, ſi cibus ſuus oculis eius offertur, eius anima iudicat pabulum tale ſibi fore conueniens, appetitus cupit, mouetque ad ipſum membra. Quærimus unde ſit motus ille membrorum. Proculdubio eſt ab appetitu. Appetitionis motus unde? A iudicio. Ex eo enim quòd cibum conuenire ſibi iudicauit, illico concupiuit. Vnde iudicium? A forma tali uel tali cibi ipſius oculis apparente, & ab interna talis corporis egeſtate. Quotiens enim tale corpus eſurit, & pomum tale monſtratur aſpectui, totiens anima illa conuenire ſibi illud iudicat, atque appetit.. Cernis motus illius principium non eſſe in anima: ſed in corpore.

In cor-

In corpore, inquam, pabuli ſic diſpoſiti, & corpore bruti ſic affecto. Itaq; non propriè anima illa ducit corpus, neq; propriè ex ſeipſa mouetur, ſed tam cibi quàm ſui corporis natura trahit illam, ad cuius tractum membra etiam rapiuntur. Cuius rei ſigna quatuor afferemus. Primum, quòd tali quodam cibo mõſtrato, & ſic affecto corpore, ſtatim ita iudicat & appetit anima, neq; poſtquam pabuli figuram aſpexit, tempus aliquod uel breuiſsimum differt iudicium & cupidinẽ, quaſi anima illa penè nihil ex ſua uirtute in medium afferat, ſed poſita illa iudicij cauſa, ſtatim iudicãdi ſequatur effectus. Nec iniuria. Forma enim agendi principium eſt, ut ignis calor calefaciendi principium. Formarum uerò aliqua eſt à natura impreſſa, ut igni calor & leuitas, aliqua eſt apprehenſa, ut ſpecies cibi per uiſum. Appetitio ignis ac motus formam impreſſam ſequitur. Iudicium & appetitio beſtiæ ſic affectę formam illam cibi ſequitur apprehenſam. Huius ergo motus principium eſt cibus, eiuſq́ue forma. Et ſicut ignis non per ſe mouetur, quia non poteſt non aſcendere cum nihil obſtat, non poteſt non uerè cum aliquid adeſt urendum, ſic beſtia non per ſe mouetur, quia non poteſt non ferri in ea quæ ſic aut ſic offeruntur.

Secundum ſignum eſt, quòd irrationalis anima nunquam aliter iudicat, cupit, proſequitur, quàm ad corporis pertineat uſum. In omni enim eius actione finis eſt corporis commodum. Finis autem in rebus ultimus idem eſt ferme quod & principium. Principium ignis eſt Lunæ cõcauũm, concauum Lunę ignei motus eſt finis, quia cauſa quæq; ad ſui finem agit & mouet. Ergo in bruto principium actionum eſt corporis natura ſiue anima. Non anima mera, ſed corporalis, & ut ſeruit toti naturæ uitæq́ue artifici naturalium, poſtquam in natura uitaq́ue corporea conſeruanda eſt finis agendi.

Tertium, quòd beſtiam nunquam pœnitet ſic aut ſic egiſſe, neq; retractat quicquam neq; emẽdat, quod ſignificat unicum ibi eſſe agendi principium, poſtquam nulla eſt repugnantia. Corporea certè uita mouet tanquam finis proprius. Ergo nihil aliud proprium ineſt ibi præter corpoream uitam quod moueat.

Quartum, quòd (ut ſuprà diximus) in operibus brutorum eiuſdem ſpeciei non eſt diuerſitas. Non aliter aranea alia telam texit quàm alia. Omnes quoq; hirundines nidum ſimiliter faciunt, & ſingulę ſingulis annis eodem pacto, quemadmodum omnis ignis ſimiliter calefacit, omnis lapis deſcendit ſimiliter, omnis plãta pro ſua ſpecie ſimiliter pullulat. Natura ſiquidem rei cuiuſq; una quædã eſt affixa ſibi forma, & certa uis ab initio inſita, per quam unam ſimilemq; ſemper, unum opus fit ſemper & ſimile. Idcirco beſtiarum anima inſtinctum ſecuta naturæ, tenorem ſeruat ſpeciei ſuæ familiarem. Idem & nobis accidit quotiens torpet ratio, & ad nutum ſenſuum phantaſięq; uiuimus. Verùm expergefacta & intenta ratione, conſultamus in rebus agendis diu, & nutum phantaſiæ damnamus, & aliter facimus quàm uel externorum corporũ uel membrorum noſtrorum poſcat natura. Ac ſi quando ijs indulgemus, pœnitet nos, atq; emendare conamur, domamusq; ſæpe naturam corporis, & ſubijcimus. Agimus enim non modo per imagines illas obiectu corporum acceptas ſiue conceptas, ſed etiã per uniuerſales rerum ſpecies & rationes, quæ partim inſunt animo, partim eius peculiari ui pariuntur, ubi agendi principium noſtra forma eſt non corporis, à nobis parta non accepta à corpore, ad animi modum potius quàm ad modum corporum procreata, communis ad infinitos agendi modos. Ideo non uni agendi modo adſtringimur, ſed per omnes liberè peruagamur. Habemus enim in mente commune quoddam bonorum exemplar, ad quod ſingula comparantes, ſiue reijcimus, ſiue magis minusúe probamus, non ipſi quidem tracti à rebus ipſis uel corpore, ſed trahentes res ipſas potius ad exemplar, & corpus ad mẽtem. Ideo etiam dum ſimilis permanet rerum corporisq; affectio, ſæpe eligimus diſsimiliter, alias ſcilicet aliter. Et dum fit diſsimilis, eligimus ſæpe ſimiliter, imò in eodem penè momento propter uarias coniecturas à ratione propoſitas, etiam dum corporalia manent ſimilia, uariæ contrariæq; quodammodo ſunt electiones. Conſultatione nanq; fit, ut non animam rebus, ſed res animæ noſtræ ſubijciamus: profectò ut ſæpe Plotinus ait, Proculusq; confirmat, huius iudicium habemus in ſcientijs & moribus. In ſcientijs hoc pacto. Quando ſola ueritatis ſpeculatione contenti ſumus, nihil prorſum communicantes cum corpore, neq; agere aliquid, extra nos affectantes, quis non uideat, contemplationem illam noſtram eſſe penitus nullo modo à corpore dependentem? In moribus iterum

rum hoc modo: Cum omnia uitæ ſtudia ad animum noſtrum dirigimus moribus exornandum, quis non intelligat, tunc officiorum noſtrorum finem eſſe animã, atq; ideo eorundem animam eſſe principium? Harum actionum non humores principia ſunt, quoniam humores non inuitant ad aliquid contra corpus eorum, & ſupra corpora, non cœlum, quod per humores mouet, corpus quippe cœli longè remotum, neq; prius mouet quatuor humores noſtros quàm moueat quatuor elemẽta, neq; mouebit animam niſi humoribus agitatis. Humorum uerò agitationi animus aduerſatur, dum illorũ impetus ſpeculationis intentione contemnit, morum ſtudio cohibet, artiũ induſtria frangit. Nemo aut Socrate ad amorem, aut Alciphone Megarico ad libidinẽ ebrietatemq; natura procliuior fuit, nemo iis euaſit ſtudio cõtinentior. Nónne Xenocrates, Demoſthenes, & Cleanthes naturæ impedimenta diligentia repulerunt? Si humoribus reſiſtimus, obſiſtimus & elemẽtis, & cœlo, imò etiam ſi non ſubijcimur cœlo, multo minus cæteris corporibus ſubdimur. Cœlo uerò nõ ſubijci hominis animum, hinc apparet, quòd futuros caſus primò ſcientia præuidet, deinde aut prudentia uitat, aut magnanimitate nihilipendit, quaſi non ad ipſum hominem, qui ipſe eſt animus, pertineant quicquã, ſed ad animi carcerem. Accedit, quòd proſpera fortuna propter temperantiam feliciter utitur, aduerſa propter tolerantiam optime, ita ut utraq; ſibi æquè ad uirtutem proficiat & ſalutem. Quo autem pacto aut ſequitur caſus, qui præcedit, aut ſuſcipit neceſſariò, qui diligentia uitat? Aut horret natura, qui ſæpe deſpicit? Aut bonis uincitur, qui ad felicitatem propriam illa dirigit? Aut ſuperaretur malis, qui mala conuertit in bona? Aut neceſsitate aliqua cogitur, qui dum propter pietatẽ libenter cum diuina uoluntate cõſentit, illa etiam quæ neceſſaria ſunt, terribiliaq; uidentur, uoluntaria efficit atq; leuia? Idem rurſus ita per intellectum monſtramus & uoluntatem. Primò ſic per intellectum: Cœleſte corpus formam habet corporalem, ſingularem, localem, & temporalem. Forma per quam mens omnis intelligit, eſt incorporalis, uniuerſalis, & abſoluta. Hæc ergo à cœlo non naſcitur. Forma enim quæ alicubi clauditur, formam nõ generat abſolutam. Ideoq; cœlum formam aliquam in intellectu non generat. Num forte in eo gignit intelligentiam? Nequaquam. Hæc enim formam ſequitur intellectus. Quod ergo dare formam nequit, nõ dabit intelligentiã. Omnino uerò nullum corpus per ſuam formã quicquã intelligit. Talis eñ forma ſingularis eſt omnino. Multo minus in alio intelligẽtiam generabit. Quoniã igitur intellectus neq; actionẽ propriam, neq; actionis principiũ habet à cœlo, corpori cœleſti nõ ſubditur, præſertim quia noſter animus ſecundũ eam uim qua iungitur his quæ ſupra cœlum eſſe dicuntur, non modò non ſubeſt cœlo, ſed etiam præeſt. Hic autem quatenus intelligit ueritatem, angelis qui præſunt cœlo, cõiungitur. Eatenus eñ intelligit, quatenus intellectuale lumẽ inde ſortitur. Sic ergo conſtat intellectum cœlo non ſubijci. Sic rurſus conſtabit non ſubijci uoluntatem. Ea profectò quæ natura fiunt, determinatis medijs perducuntur ad finem, unde ſemper eodem penè modo proueniũt. Natura enim ad aliquid unum determinatur, electiones autem hominis diuerſis uijs tendunt ad finem tam in moribus quàm in artificijs. Præterea quæ in eadem ſpecie ſunt in naturalibus actionibus, quæ ſequuntur ſpeciem ipſam, inter ſe minimè diſcrepant. Sicut enim omnis hirundo (ut diximus) ſimiliter conſtruit nidum, ſic omnis intellectus ſimiliter intelligit prima illa artium morumq; principia, quæ nota ſunt cuiq; per naturam. Et omnis uoluntas ſimiliter appetit ipſum bonum, quia bonum ſecũdum naturam uoluntas deſiderat. Ea ſiquidem hominis natura eſt, ut ſicut ſe intellectus habet ad ſpeculandi principium, quale eſt id quod ubiq; eſt manifeſtè uerum, ita uolũtas ad agendi principium, quale eſt ipſum bonum, ac neceſſariò utriſq; omnes aſſentiamur. Electio uerò eſt actio quædam ſequens humanam ſpeciem, ſicut diſcurſio rationis. Hec enim duo ſunt hominis propria. Sic ergo ſi homines naturæ inſtinctu ratiocinarentur, eadem omnium hominum in ſingulis rebus eſſet opinio, ita ſi ducente natura eligerẽt, una omnium eſſet electio. Nunc autem alij modis alijs eligunt alia, ſicut & ratiocinando iudicant uariè. Quamobrem cœli uoluntatem noſtram inſtinctu naturæ non mouent, mouent tamen corpus. Corporis motũ ſequitur ſiue nunciat ſenſus. Hinc ſæpe uoluntas allicitur. Non eſt autem incitamentum hoc electionis cauſa neceſſaria, quia illi aliàs aſſentitur, aliàs minimè. Neq; tamen à cœleſtibus duntaxat corporibus humanum corpus ſen-

pus ſenſu ſiue mouetur. Nam & Ptolomæus ipſe cōcedit particulares effectus circa materiam, haudquaquam abſolutè ſequi cœleſtia, quæ uniuerſales remotæq́; cauſæ ſunt, ſed quatenus cauſæ mediæ tribuunt, & mobilis diſpoſitio materiæ cōtrarijs ſubditæ cauſis aliàs & alibi aliter accipit. Quod quidem quotidie experientia ipſa probamus, in his præſertim, quæ cum ſimul naſcantur, naturam potius ſpeciei & indiuidui, loci quoque & nutrimenti, conſuetudinisq́; ſequuntur, ut diuerſo modo ſe habeant, quàm idem naſcendi momentum, ut ſe omnino ſimiliter habeant. Merito igitur præcipit Ptolomæus Aſtrologis, ut communem potius atq; poſsibilem, quàm diſtinctam neceſſariamq́; ſententiam ferant. Addit ſapiēntiam aſtris uel minantibus repugnare, uel pollicētibus poſſe fauere. Non igitur credendum eſt aſſertoribus fati, dicentibus ſingula à determinatis cauſis proficiſci, cauſaq́; poſita effectum neceſſariò ſequi. Primùm quidem à cauſa remota, quamuis neceſſaria, effectus non neceſſariò prouenit, niſi cauſa inſuper media ſit neceſſaria. Quemadmodū in argumētationibus ex maiori propoſitione neceſſaria, atq; minori contingenti, neceſſaria concluſio ſequi non ſolet. Sed inter cœleſtes cauſas atq; terrenos effectus mediç cauſç ſunt uirtutes elementales, ſiue ſimplices, ſiue mixtæ, ſiue actiuæ, ſiue paſsiuæ, quæ quidem contingentes mutabilesq́; ſunt, & impediri inuicem ſæpiſsimè poſſunt. Deinde non eſt neceſſarium, poſita hac uel illa effectus cauſa determinata atq; etiam ſufficienti, ſtatim effectum ſequi, cum poſsit ex concurſu cauſæ alterius impediri. Sæpe enim ſufficiens hinc cauſa eſt ad bilem, ſed inde cauſa quædam ſufficiens ad pituitam, atq; inuicem impedire ſe poſſunt.

Poſtremò non omnium determinatas cauſas poſſumus deſignare. Quod enim ſis albus, cauſam habes propriam, item propriam alteram quòd ſis grammaticus. Quòd autem albedo grammaticaq́; concurrant, propriam non habes cauſam. Si enim duorum quæ dixi concurſus, ex communi quadam determinataq́; cauſa prouenirent, aliquem certè ordinem inter ſe haberent. De quolibet ergo effectu dicemus non neceſſariò apud nos ex ſua cauſa proficiſci, quoniam impediri poterat ex alia quadam cauſa per accidens concurrente.

Et quamuis cauſam concurrentem aliquis in cauſam reduxerit altiorem, ipſum tamen concurſum qui impedit, in cauſam quandam reducere nemo poteſt, ut inde conuincat impedimentum huiuſmodi ex aliquo cœleſti principio proficiſci. Quapropter ſi quæ ad corpus pertinent, non neceſſariò ſequuntur aſtra, multo minus animi eorumq́; actiones ſtellis ſubijciuntur. Neq; audeat quiſquam dicere, mentes hominum à ſupernis mentibus moueri per cœlum tanquam per inſtrumentum aliquod, atque medium. Magis enim conueniunt mentes cum mentibus quàm cum corporibus, ideo inter illas mentes ac noſtras cœlum non interponitur, ſed potius inter mentes illas, ac cœlum noſtræ mentes medium obtinent. Proptereaq́; cœli à numinibus per mentes hominū mouendi eſſent potius, quàm noſtræ inde per cœlos. Dixerit forte quiſpiam, mentes noſtras à mentibus illis abſq; medio agitari. Agitent ergo, ſi placet nos, imò ducant. Sic enim diuinæ erunt hominum mentes, ſi mouentur proximè à diuinis. Erunt namq; illis proximæ per naturam. Alioqui per naturam aliam illis propinquiorem quaſi per medium mouerentur. Erunt certè illis propinquiores quàm cœli globus, poſtquam inde mouentur ſine cœlo. Quod ſi cœlum putant fore perpetuum, cur non etiam hominis animum ſempiternum eſſe, cum ſit diuinis propinquior? Proinde infuſio quæ in mentes inferiores à ſuperioribus angelicisq́; tranſit, illuminatio potius eſt dicēda quam motus. Illç ſiquidem ſuo modo tradunt, hæ quoq; ſuſcipiūt ſuo modo, utriq; uero ſunt intellectus. Ergo intellectuale lumen eſt, et quod datur, & quod accipitur. Munus huiuſmodi non prohibet animum noſtrum ad lumē illud ſuo modo conuerti, pro natura ſua uti, ac per illud liberè ratiocinari atq; eligere, præſertim quia noſter animus interdum ad deteriorem partem in conſilijs ſeſe confert, inſtinctus autem mentium diuinarum traheret ſemper ad optimum. Quapropter humanus animus inſpirationem numinum in naturam ſuam trahit. Illic quippe deſcendit ſtabilis. Ipſe mobilem reddit, cum ipſe ſit mobilis, ac deinde mobiliter agit. Itaq; nihil obſtat quo minus libera ſit animi actio, cum nulli proprio mouenti ſubijciatur. Plotinus, Proculusq́;, & Auicenna diſputant, cœleſtes motus non eſſe inferiorum cauſas, ſed inſtrumenta potius diuinis motoribus uelut

artificibus

artificibus obſequentia, quorum uarias cogitationes cœleſtibus corporibus figuriſq; & motibus tanquam oculis nutibuſq; ſuis indicari nobis, & futura portendere. Addūt diuinorum notiones cœleſtibus diſpoſitionibus quaſi literis explicari, & ſicut aues uolatu atq; garritu auſpicibus auguribuſq;, non quæ agant ipſæ, ſed quæ ſignificēt, creduntur oſtendere, ita cœlos figuris & motibus, quæ aliunde fiant, quotidie nobis ſignificare. Quod quidem oſtendunt Aſtrologi, quando in alicuius geneſi iudicanda plurima proferunt quæ ad patres auoſq; & fratres, uxores, amicos, inimicoſq; pertinent, quorum fortuna ab alterius geneſi non dependet, ſed tantū ſignificatur. Si ergo corporea (quod etiam ſuprà probauimus) neq; propriè, neq; omnino cœleſtibus ſuperiorum motorum inſtrumentis ſubijciuntur, multo minus mens ipſa ſubijcitur, cuius mores & artes ſi quando ab Aſtrologis prædicuntur, tanquam per ſigna potius quàm per cauſas proferuntur. Siquidem ſuperni motores non ſolum illa quorum ipſi ſunt cauſæ, ſed etiā quorum mentes noſtræ futuræ cauſæ ſunt, & excogitant ipſi ſecum, & cœleſtibus nutibus ſæpe demonſtrant. Non ſubijci autem tunc declarat maximè mens noſtra uoluntaſq;, quando uſq; adeò effertur, ut penè ſe uelit ſolam. Tunc enim ſe quodammodo à cæteris liberat creaturis, ſeq; ipſa fermè contenta eſt. Rurſus quando in ſuum actum circulo ſe reflectit. Circuitus enim ſpiritalis termino non ſeruit extraneo. Præterea quando non modò propter aliam coniecturam uult, propter aliam nō uult, ſed etiam uult quod poſsit uelle pariter atq; nolle. Qua in re uidetur indifferens ad uolendum pariter & nolendum, ac nulli prorſus aſtricta. Item quando eligit ſummam deſiderij cuiuſq; uacationem. Nam tunc tractum proprij obiecti cuiuſq; diſſoluit. Potentia hæc quæ actum omnem interimit, proprio nulli ſeruit obiecto. Sed totum hoc ita planius explicemus. Quotiens aliquod nobis bonum proponitur, totiēs poteſt animus ita ratiocinari. Quia maximum bonum eſt libertas, uolo eam in me experiri quandoq;. Itaq; malo nunc eligendi actum retinendo mei iuris eſſe, quàm huic uel illi ſeruire uolendo. Eligit tamen libertatem tanquam bonam, quam ſæpe alias propter alia bona poſtponit. Nullum igitur bonorum eligimus neceſſario, quamuis neceſſariò uelimus ipſum bonum. Deniq; aut nuſquam motus eſt liber, aut liber eſt ubi primus. Primus in anima. Oportet autem primum eſſe liberum, ſi modò quicquid primò tale eſt, per ſe eſt tale. Quis enim dubitet actionis motum inde incipere deſcendendò, quo quæſtionis motus deſinit aſcendendo? Deſinit uerò in animi ipſius imperiū, ceu cum dico me agere hoc propter iſtud, iſtud propter illud, illud quia uolo, uelle, quia placet. Placere autem mihi, & inſuper uelle, quod placeat. Addo quinetiam quòd ſi forte nollem, nolle uellem. Id ſæpe appellat Plato per ſe moueri, id eſt per ſe ac liberè agere. Hinc effici uult ut liber uiuat qui agit & libere, ut nullius particularis ſiue boni ſiue mali ſubijciatur impulſui, qui uiuit liber, ut non perdatur unquam, qui uiolentia non pulſatur.

Quinta ratio. Mens abſq; corpore operatur. Cap. V.

OPerandi modus modum ſequitur exiſtendi. Quare ſi anima modo aliquo per corpus exiſtit, nihil ſine corpore unquam uel auxilio corporis agit. Nunc autem contrà contingit, non igitur eſt per corpus. Audiamus primùm Platonis mentem de modo cognoſcendo quo hominis anima operatur. Quoniam anima multo eſt præſtantior corpore, & quod aſsiduè format aliquid, eſt formato præſtantius, ideò nulla corpora, ſiue extra nos ſint, ſiue intra, formas uel imagines ſuas pingunt in anima, ſed ſuis quibuſdam qualitatibus ſiue uiribus ſiue imaginibus uaporem illum pulſant calentem atq; uitalē, qui quodammodo corporis eſt nodus & animæ, & ſpiritus à Phyſicis appellatur. Si enim corpora illa cum ſpiritu hoc conueniunt in materia, cum anima uerò non conueniunt, rationabilius eſt ſpiritum ab illis formari quàm animam, quæ tantum abeſt ut formetur à corpore, ut ipſa pòtius rè uera ſit & forma corporis, & formatrix. Formatrix quidem ſui corporis per naturam, aliorum uerò partem. Anima igitur rationalis, quæ fons eſt corporalium motionum, mouet quidem ipſa corpora, à corporibus uerò non mouetur. Moueretur autem ab illis, ſi formaretur inde. Sed ſpiritus qui eſt animæ currus, à corporibus quibuſq; pulſatur. Pulſatio huiuſmodi non latet

animam. Vt talis quędam paſsio ſiue agitatio ſpiritus animam non latet, ſentire dicimur. Statim uerò ex hoc ſubito ſentiendi actu uis interior animi ad opus aliud huic perſimile excitatur. Nam ubi per oculi ſpiritum colores, per aurium ſpiritus ſonos, perq; alios alia attigit, ipſa ſua quadam ui, per quam præeſt corporibus, eorumq; ſemina poſsidet, non minus in cognoſcendi quàm in alendi uirtute, mox colorũ ſonorumq; & reliquorum ſimulachra penitus ſpiritalia uel denuo concipit in ſeipſa, uel olim concepta parturit, colligitq; in unum. Hanc imaginationem in ſuperioribus nũcupauimus. Poſuimus poſtea phantaſiam paulo hac ſuperiorem, per corporum imagines fermè ſimiliter peruagantem. Intellectum deniq; longo interuallo eminentiorem, quemadmodum declarauimus. Quando anima ſentit quippiam, apud Platonicos dicitur operari per corpus, nõ quia ipſa ſimul & corpus ſentiat. Sicut enim anima fons eſt uiuendi (ut Plato ait) ita & ſentiendi. Præterea oculis auribusue ſæpe obiecta ſua pręſentia ſunt, ſi tamen animus attentius quicquam intra ſe ſecum agitat, non prius ſentiuntur, quàm animus ad talia reuertatur, quaſi non membra hæc, ſed interior ipſa animi noſtri natura uim habeat ſentiendi. Quæ tamen uis ſentiendi non ſentit niſi dũ corporalis ſpiritus à corporibus agitatur. Quando ergo per imaginationem uel phantaſiam agi dicitur per corporis auxiliũ operari, quia reuoluitur per imagines ſingulas, quæ ſingula referunt corpora, & per impulſum corporalis ſpiritus à corporibus factum conceptæ fuerunt. Ac etiam quia tanta eſt inter has internas imagines ſpiritumq; cognatio, ut reuolutionem imaginum factã intrinſecus ſequatur ſemper ſpiritus ipſius uibratio, atq; uiciſsim ſpiritus huius uibrationem comitetur ut plurimum imaginum reuolutio. Quando per intelligentiam aliquid ſpeculatur & eligit, dicitur & ſine corpore & ſine auxilio corporis operari. Quoniam etiam abſq; impulſu illo ſpiritus, & abſq; imaginibus inde collectis aliquid uidet eligitq; ab illis prorſus alieniſsimum. Mitto in præſentia quòd Peripatetici uires ſentiendi omnes in anima quidem ſecundum originem, in compoſito uero ſecundum formam ponunt, intelligendi autem in ſola anima collocãt, atq; hoc pacto illas per corpus agere, hanc uerò etiam ſine corpore arbitrantur. Veruntamen naturaliter ſe ad imagines corporalis ſenſus tamdiu conuertere, quamdiu animus corpus naturaliter habitat. Quòd autem poſtrema hæc operatio quandoq; ſine corporali ſubſidio fiat, & priores illæ ſemper per corporis auxiliũ, hæc quæ ſubijciam ſigna nobis oſtendent. Primum uis ipſa animæ quæ corpore utitur, quæcunq; illa ſit, inſtrumentum ſuum nõ percipit. Quis enim guſtu linguam ſuam guſtat? Quis per imaginationem uel phantaſiam cognouit ſpirituum imaginumq; naturam, quæ uix poſt diuturnas mentis diſcuſsiones agnoſcitur? Pateret autem cuiq;, & facillimè, ſi per imaginationem & phantaſiã cognoſceretur. Secundum ſignum. Vis talis quam uti diximus corpore, neq; ſeipſam noſcit, neq; propriã actionem. Si uiſus propriè ex eo quod uidet, perciperet ſe uidere, ſemper dũ uidemus aliquid, uidere aduerteremus, quod minime fit. Sæpe namq; præſentem hominem patentibus oculis uidemus, quoniam uerò tunc uis interior animæ ad aliud intenta eſt, uidere nos nequaquam animaduertimus, quaſi actus huiuſmodi non à uiſu, ſed à ui quadam interiori quando expedita eſt, percipiatur. Præterea actus uidendi ac ſimiles quodammodo incorporales ſunt, ſenſus autem illi ſola corporalia noſcunt. Si actiones ſuas hæ uires ignorant, ignorant quoq; ſeipſas. Quid enim aliud, certa quædam uis eſt, niſi principium certo modo quodam & proprio operandi? Ergo qui operationẽ neſcit, neſcit & operandi modum, neſcit quoq; proprium ſic operandi principium. Itaque ſenſus quinq; ſeipſos ignorant. Sed neq; etiam imaginatio & phantaſia ſe noſcunt. Nam cum omnes duabus his animæ uiribus ſemper utantur, omnes facillimè quam naturam hæ uires habent cognoſcerent. Nunc uerò uix illi iſta nouerunt, qui diuturno mentis examine quæſiuere.

Tertium ſignum, quando uehemens aliquid uiribus ijs obijcitur, quod nos uiolentius agitet, ita eas occupat, ut res debiliores non bene percipiantur, neq; ipſo eodẽ tempore, neq; poſtea ad tempus. Oculus noſter aduerſis quandoq; Solis radijs obrutus, colores alios neque tunc neque poſtea per aliquod temporis ſpacium diſpicit. Idem accidit auribus ex ſtrepitu & tonitru uehementi. Idem quoq; ſenſibus cæteris. Idem imaginationi & phantaſiæ, quotiens horrendis quibuſdam imaginibus occupantur.

Quod

Quod oſtendit huiuſmodi uirium actū, cum ſpiritus uibratione concurrere, atq; econuerſo. Quemadmodum ſenſus motusq; araneæ, in media tela manentis, tenſis undiq; filis, & aduolantibus muſcis, tremorem telæ undiq; ſequitur, atq; contrà telæ tremor araneæ motum. Profectò hoc monſtrat eas uires materiæ eſſe propinquas, cum ſępe ab obiecto quaſi uincantur, & corporalium paſsionum reliquię in ſpiritu remanentes ad tempus eas confundant.

Quartum ſignum ab obiecto potentiori non modò actus diſcernendi confunditur, ſed læſio fit in nobis atq; moleſtia, quaſi læſo ſpiritu corporali, his quoq; à uiribus ex mutuo quodam uſu nonnulla contingat offenſio.

Quintum, qualitatem ſenſus imaginemq; ſibi familiarem non apprehendunt. Candorem ſuum uel imaginem per quam intuetur, non uidet oculus. Calorem ſuum tactus non iudicat. Ac etiam ſi calor aliquis alienus euadat ipſi familiaris, nō ſentit, quod fieri ſolet in ijs qui hectica febre laborāt, quorum tactus nequaquam perſentit febrem. Vim ſuam & habitum & conceptas imagines imaginatio quoque & phantaſia prorſus ignorant. Vix enim ratio talia reperit.

Sextum, poſt ætatis ſeptimum uel octauum ſeptenarium, quando complexio corporis ad terreſtrem qualitatem paulatim incipit declinare, reſolutis aut nimiū denſatis tepefactisq; ſpiritibus, hebeſcit uiſus, auditus obtunditur, olfactus obſtruitur, riget guſtus, tactus areſcit, imaginationis phantaſiæq; ſolita uelocitas retardatur.

Septimum, quanto diutius laborant ſenſus, tanto magis debilitati ſentiunt peius atque confuſius. Si enim per horam aliquid fixus inſpexeris, caligabis, quia reſolutis ſpiritibus uel obſcuratis, non clarent in eis rerum ſenſibilium qualitates imaginesq; quas ſentias.

Octauum, Certum quoddam rerum genus attingunt, non omnia genera, quinq; ſenſus ſua quiſq; (ut patet) genera qualitatum, imaginatio phantaſiaq; proprias harū qualitatum conditiones. Hæc & huiuſmodi alia uiribus animæ utentibus corpore ſolent accidere, contraria uerò accidunt intellectui. Ergo intellectus non utitur corpore. Quod autem contraria menti contingant, animaduerte. Vires illæ ſeipſas ignorant, mens autē ſe nouit. Inuenit enim ſe eſſe, & in qua rerum ſpecie ſit, & quam uim habeat. Vires illæ inſtrumenta quædam habent, atq; illa ignorant. Intellectus inſtrumentum habet nullū, & ſi quod haberet, cognoſceret, poſtquā & ſeipſum cognoſcit, & alia. Ac inter ſe & alia inſtrumentum illud collocaretur. Quòd ſi quis mentem habere dixerit inſtrumentum, percontabimur nunquid illud corporale ſit, an ſe aliter habeat. Si corporale reſponderit, ita per argumentationem Peripateticam refelletur. Omne inſtrumentum corporale in aliqua ſpecie corporum continetur per formam aliquam ſibi propriam. Si tali quodam inſtrumento intellectus utatur, non ſincerè de rebus corporalibus feret ſententiā. Nam quicquid per talē inſtrumentum percipietur, qualitate illius infectum, nō tale penitus apparebit quale re uera ipſum fuerit, ſed quale fuerit inſtrumentum, ut per rubentes oculos apparet aër rubens, per croceos uerò croceus. Quo factū eſt, ut pupilla omni careat colore, quo poſsit omnes colores purè ſuſcipere. Sic omni corporea qualitate carere oporteret mentis inſtrumentum, ut ſincere per ipſum diſcerneret omnes. Non tamen careret omni, ſi corpus eſſet, haberet igitur aliquam. Quam uerò haberet, non acciperet. Itaq; illius ſimiles qualitates per illud mens non cognoſceret, quemadmodum tactus, cuius inſtrumentum certam habet caliditatem, ſimilem omnino caliditatem nō ſentit. Sed neq; etiam qualitates illius diſsimiles purè diſcerneret, quia illæ per illius qualitatem prius inficerentur, quàm mens aduerteret. Deniq; per inſtrumentum quod eſſet corpus, quod eſſet in certo aliquo genere corporū, quod eſſet aliquid ſingulare loco ac tempore circumſcriptū, non cognoſceret mens præſtantius aliquid quàm corpora, neq; illa quidem omnia, ſed certum quoddam genus rerum corporearum, quemadmodum ſinguli quinq; ſenſus per ſingula inſtrumenta ſentiunt genera corporalium. Poſtremò uniuerſale aliquid per ſingulare inſtrumentum non comprehenderet. Experimur tamē nos per mentē uniuerſalia noſſe, quando quę diuerſa uidentur, conuenire ſimul in natura aliqua reperimus, quando ſingula quæq; in unam reducimus ſpeciem, quando rē ſingularem ac propriam cum cōmuni comparantes, diff[illegible] particulari cenſemus.

mus. Comparare autem inuicem duo hæc non poſſumus aliter quàm per uirtutem tertiam quæ utraqꝫ comprehendat. Quotiens recta ratione genus quoddam rerum uerisſimarum ab omni corporum genere ita ſecernimus, ut in illo nihil corporale cernamus, totiens quicquid dici poteſt corporale, reijcimus. Non tamen poſſumus per corporeũ inſtrumentum cuncta reijcere corporalia, quia ipſum ſaltem inſtrumentum per ipſummet inſtrumentum repelli non poteſt. Et quando abſtractam conſpicimus ſpeciẽ, perqꝫ illam unimus tum nos formis rationibusqꝫ abſtractis, tum nobis eaſdem, tunc corporeũ inſtrumentum ijs interpoſitum impedimento eſſet potius quàm adiumento. Nam & diuerſisſimum eſt ab illis, & inferius admodum, & diſtantiam affert multo magis quam unionem. Cum hæc ita ſe habeant, mens uti non poteſt inſtrumento aliquo corporali. Sed nunquid alio? Prorſus nullo. Nam ſi quis illi aliud quoduis inſtrumẽtum adiunxerit, ſciſcitabimur utrũ poſsit abſqꝫ ipſo intelligere aliquid, an nihil? Si poteſt, inſtrumento non eget. Sed dicet aliquis nõ poſſe. Nos contra poſſe aſſeuerabimus. Iam eñ quiſqꝫ fatebitur intellectum noſſe ſeipſum, in qua cognitione nullo utitur inſtrumento. Nam ſi aliquo uteretur ad ſe capiendum, illud certè caderet medium inter mentem & mentis ipſius eſſentiam, quæ ab ipſa per illud comprehenderetur, ubi extraneum aliquid eſſet menti propinquius quàm mentis eſſentia. Et quando potentia mentis reflectitur in potentiam, ſiue actus in actum, nullum ibi interponitur inſtrumentum. Medium enim aſſumi ſolet propter conuenientiam cum extremis. Nullum uerò inſtrumentum cũ potentia & actu magis quam potentia actusqꝫ conuenit. Quiſqꝫ etiam confitebitur intellectum ſi habeat inſtrumentum, ipſum non ignorare. Nam ob id in primis uidemur ipſum non ignorare, quòd eſſe ipſum aſſeueramus, & tale eſſe audimus, ut intellectui ſeruiat. Quinetiam ſi intellectus noſcit ſeipſum, ac etiam externa obiecta, neceſſe eſt ut inſtrumentum quoqꝫ nonnunquam nouerit per quod à ſe tranſit in obiecta intelligendo. Prętetea quando per obiecta iam nota in actum ſuum ſe uertit, perqꝫ actum in uirtutẽ atqꝫ ſubſtantiam, nonne cogitur in hac ipſa regreſsione etiam in inſtrumẽtum ſuum ſi quod habet incurrere, cum illud inter actum mentis & uirtutem ſit medium? Vbi inſtrumentum ſuum agnoſcere cogitur. Sed utrum mens agnoſcit inſtrumentum ſuũ per inſtrumentum aliquod, necne? Si per aliquod, quæro de alio atqꝫ alio rurſus in infinitum. Si per nullum, ergo nõ eget inſtrumento ad cognoſcendum, poſtquam ipſum ſine inſtrumento cognoſcit. Ibi ſanè quod inſtrumentum dicitur, obiectum quiddam potius eſt quàm medium. Ac ſi ab hoc in aliud tranſeat cognoſcendo, non de medio in obiectum, ſed de obiecto priori in poſterius currit obiectũ. Sed dixerit forte quiſpiam, inſtrumentum à mente, cognoſci non per inſtrumentum aliquod, ſed per ipſummet inſtrumentũ. Ego aũt quæram, utrum per ipſam eſſentiam inſtrumenti, an per ipſius imaginem? Non primum, quia mens ſemper illud cognoſceret, cum ſemper ad illud ſimiliter comparetur. Quod ſi per imaginem fiat, iam illud quod inſtrumentum appellabatur, obiectũ eſt potius, quod cognoſcitur, quàm inſtrumentũ, per quod aliquid cognoſcatur. Atqꝫ imago ipſa cognoſci poteſt nullo inſtrumento intercedente, cum ipſum neceſſario antecedat, prout inter ipſum animamqꝫ eſt media. Iam igitur intellectus tàm ſeipſum ꝙ quod extra ipſum eſt, abſqꝫ aliquo inſtrumento cognoſcit. Proinde eo ipſo quòd uerè ſimplicia ueràqꝫ ſimplicitatem excogitamus, concludunt Platonici, id quod ita in nobis excogitat, neqꝫ ex intellectu et inſtrumento conſtitui, neqꝫ ex anima corporeqꝫ componi, ſed mentem ſimplicem ſolamqꝫ exiſtere. Per ſe igitur mens operatur, & hoc etiã pacto nuncupat Plato per ſe moueri. Ergo per ſe uiuit, uiuitqꝫ ſemper.

Pergamus ad ſignum tertium. Vires illæ à uehementi obiecto confunduntur, ut nõ diſcernant debiliora. Mens contrà quando magnifica & ardua uidet, tum in illis, tũ poſt illa clarius & facilius minora & leuiora diſcernit, utpote quæ magna ſit, magniſqꝫ paſcatur & creſcat. Pergamus ad quartum, & reliqua. Vires aliæ potenti offenduntur obiecto, mens nullius rei uel immenſæ conſideratione offenditur, quaſi certæ cuidam humorum commenſurationi non ſit obnoxia. Tardius quidem maxima reperit, quoniã alienis explicata non indagat. Expedita inuenit ocyus, & inuentis tum clareſcit mirificè tanquam parata prorſus ad illa, tum incomparabili uoluptate completur, tanquam illis quàm proxima. Quis hic non uideat infinitam quodammodo eſſe uim mentis, quæ nullo

nullo finito ſuperetur obiecto? Aliæ præterea uires, qualitates imaginesq́ ſibi familiares ignorant, mens autem quidnam familiarium neſciat? Quæ & familiaritatem ipſam definit, & ſemetipſam uidet, actum ſuum intelligendo, ac ſpeciem per quam intelligit, et habitum & uirtutem. Secum igitur habitat mens, ſui ergo ipſius eſt domicilium. Res quælibet loco naturali ſeruatur, ideo ſeruatur à ſeipſa mens manetq́ inde ſemper incolumis. Accedit, quod robuſtiores, quantũ ſpectat ad operationes naturales, ſemper ſenſualesq́ ſæpe alijs ſe melius habent, quantum uerò ad intelligentiam neq́ ſemper, neq́ ſæpe, quaſi intelligentia corporis non ſit comes. Adde quod ſenſuum naturæ per ſenectutem in operatione deficiunt, mentis uerò oculus tunc cernit clarius, fugatis nebulis iuuenilium uitiorum. Diuinè enim Plato, non floreſcit, inquit, uirtus animi, niſi uirtus corporis defloreſcat. Non acuitur mentis acies, niſi corporis acies hebetetur. Tunc diuinarum rerum ſapientia uiget, humanarum prudentia conſumitur, æquitas pollet atque conſtantia. Et quod maius eſt, neque uis etiam ipſa propriè ſentiendi quę eſt in anima, ſenio uel morbo deperditur, quamuis oculo læſo actus eius intermittatur, ex eo quod non ſatis ſincerè repræſentãtur obiecta. Nam & calamo fracto ceſſat actus ſcribendi, ars uerò ſcribendi in animo remanet integra. Quod ars detrimentum inde nullum ſuſceperit, hinc patet, quod interim in ſeipſo ſcribit, & calamo reſtituto arbitratu ſcribit ſuo. Idem fieret ſi elingui curaretur lingua, & ſi pes claudo. Idem ſi cæco uel lippo oculus curaretur, quaſi in corpore damnum fuerit, non in anima. Sæpe enim purgato oculo mox uidemus. Quod aut non fieret, aut iam etiam ſanato corpore fieret ſerò, ſi ipſa uidendi uis defeciſſet, quæ certum reſtitutionis ſuæ tempus exigeret, poſtquam corpus exegit ſuæ. Scitè Ariſtoteles, ſi præſtes, inquit, ſeni iuuenis oculum, uidebit penitus ſicut iuuenis. Si ſenſus qui certis partibus corporis adſcribũtur, neq́ læſis partibus ipſis, neq́ ſenio uim amittunt, mens quæ adſcribitur nullis, neq́ læſo toto corpore, neque unquam deficiet. Hic ſuccurrit uobis ratio illa quam affert in decimo de republica Socrates apud Platonem, quòd per nullum corporis morbũ rationalis animus moritur. Quo enim pacto, inquit, corporis morbo peribit, qui proprio morbo non deficit? Corpus ſiquidem noſtrum non alieno perit morbo, ſed ſuo. Quòd ſi cibi uitio & aëris putredine interit, non prius per hoc perit, quàm ex hoc in proprium incidat morbum, quo propriè morbo diſſoluitur. Ac ſi morbo proprio non periret, nunquam etiam alieno. Nam ſi non lædatur febre, inſalubri cibo uel aëre non lædetur. Animus autem propria labe, id eſt iniquitate non perit. Iniquus enim animus non minus eſt animus & uitalis, quàm ſit æquus. Ergo non perit corporis morbo. Accedit, quod corporis morbus animo non infert uitium ipſius animi proprium, quoniam animus corpore ægrotante non fit iniquior, ſed emendatur ſæpe, & morum ſtudio proficit. Quapropter morbus corporis nõ modo non perdit, ſed neq́ uitiat animum. Ac ſi quandoq́ ægrotante corpore lędi mens uideatur, non tamen eſt ita. Ociatur mens ibi forte etiam, uel in ſeipſa agit, uel circa humana negociatur, non læditur. Socrates quando uel ludebat cum liberis, uel eos curabat languentes, Philoſophiæ ſublimioris habitum quidem non amittebat, licet uel non philoſopharetur tunc ullo modo, uel nõ philoſopharetur egregiè, dum ſcientiæ actum ad uiliora cõſideranda diſtraheret. Animus noſter in corporis oblectamentis ludit cum ipſo ſępe. In eius languoribus regit & curat. In utroq́ ſtatu intermittitur uel remittitur ſublimis illa rationis conſideratio, quia uel ociatur ad tempus, uel anxiè nimium circa uiliora negociatur, re pacata uero reſurgit. Ita natura comparatum eſt, ut ad diuerſa ſimul opera quantum ad humanas uires attinet, non ſatis ſufficiamus. Conuiuæ epulis intenti non bene lyræ modulos audiunt. Dum anima multum concoquit cibum in ſtomacho, humanæ contemplationis munus remittit, ideo tunc hebetari uidemur. Dum attentius ſpeculatur, ægrè cibus concoquitur. Hinc ſæpe corpore languẽt philoſophantes, non languent animo, ſed intelligentia tantum excellunt, quantum deficiunt corpore. Ergo quid mirum ſi corpore febricitante, anima ſuſtinendo curandoq́ ægroto intentiſsima ceſſat à contemplando, & in pueri corpore fabricando, in decrepiti quoq́ corpore ſuſtinendo occupatiſsima minus utitur intellectu? Et cum uapores atri cerebri ſpiritum occupauerint, atq́ eò uibrato mouerint horribiles in phanta[illegible] ſpecies, unde tetri ſpectaculi nouitate, tota ferè uis animæ phantaſiam intend[illegible] ere ſi interim opus

intermiſerit

intermiſerit contemplandi, quod tandem uaporibus reſolutis inſtaurat. Sæpe etiam uaporibus ferueſcentibus ratio ipſa peruigil imaginum illuſiones redarguit, quod in his accidit qui cerebri uertiginem patiuntur, quorũ ratio negat cœlum aut terram ruere, licet ſenſus id aſſerat. Rurſus qui propter morſum canis cõcitantur rabie, aut furore dæmonis inſtigantur, nonnunquam etiam in ipſa furoris incurſione imminentem inſaniam animaduertunt. Et qui inſomnijs terrentur horrendis, reclamãt aduerſus phantaſiã, ſæpe ſe ſomniare dicentes. Ergo mens non ſemper indiget inferioribus uiribus, quæ ſæpe illis uigentibus ociatur, ociantibus autem uiget, garritum earum damnat, iubetque ſilere. Si quis autem dixerit mentem illis egere ut excitetur, ideoq; ſine ipſis nihil penitus operari, ita reſpondeo, quoniam anima dum corpus habitat, eius ſuſtentationi ſemper eſt occupata, atq; circa plurima à diuinis remota diſtrahitur, ideo ad diuinorum intuitum non conuertitur, niſi quantum expreſsiores aliquas eorum ſimilitudines per uires eius pediſequas, quibus plurimum utitur comprehendens, excitatur ad ipſa. Poſtquam uerò ſatis conuerſa eſt, et per crebram conuerſionem apte parata diuinorum infuſioni, non amplius ad eam cõtemplationem illarum obſequio indiget, imò eas ſopit pro uiribus, ne ab ipſis impediatur. Ac ſemper libens in eo ſtatu perſeueraret, niſi curandi corporis urgeret neceſsitas. Quod ſignificat mentem poſſe per ſe ſpeculationem continuare, & quando ab hac non amplius propter curam corporis retrahetur, libere ſpeculaturam per ſe ſine aliarum uirium miniſterio, cui ſatis fuerit antè ab illis minime impediri. Sed quamdiu corpore clauditur, propter illud ſenſuum miniſterium quo paratur conuerſioni, accidit ut læſo corpore, ſpirituq; obnubilato, quia neq; perſpicuè obiecta repræſentantur, neq; fit clara in ſenſibus & phantaſia perceptio, mens inde ad ueram ſpeculationem non facilè excitetur. Fit etiam ut alij alijs ingenioſiores appareant propter ſpirituum diuerſitatem. Quanquam differentiam hominum in artibus addiſcendis non tam ingenij quam uoluntatis diuerſitati cenſeo tribuendam. Quilibet enim maxima quæq;, ſi ſtudioſe cõtendit, aſſequitur. Fit inſuper, ut quidam dicãtur amentes, quia uel non utantur mente, uel abutantur. Quippe cum omnis intentio animi in his ſit circa uehementiores phantaſiæ illuſiones nimium occupata. Sed uacuata bile uel atra uel crocea, quæ cauſam præbet illuſionis reſipiſcunt ſubitò, utpote qui mentẽ non amiſerunt. Mitto quòd Origenes Plotinusq; diſputant, animas humanas eſſe quodammodo mentes ex ſua puritate delapſas, quando uidelicet ab intentione mentis circa ideas ad intentionem potentiæ uiuificæ corporum prolapſæ in corpora deciderũt. Et quanto aliæ magis alijs intentius profundiusq; ad materiam conuerſæ ſunt, tanto minus (ut aiunt) intellectualis retinent luminis. Vnde magna in ingenijs moribusq; inter animas diuerſitas prouenit. Ad quam etiam conducunt ætherea corpora animarum diuerſis cœli figuris ſyderibusq; accommodata. Deniq; uarietas geniorum uarietatem adducit ingeniorũ. Si quis autem animas extitiſſe per tempus ante corpora non conceſſerit, uoluerit tamen ex parte quadã Platonicos imitari, poterit forſitan dicere animas ſaltem eo ipſo momento quo creantur, corporiq; iunguntur, ita ut Origenes Plotinusq; diſputant, fermè affici atq; diſponi. Profectò mẽtes angelicas, alias ad inferiora prolapſas, alias minime, et earum quæ ceciderunt, alias quidem magis, alias uerò minus. Sed mentes hominum tanquam infimas omnes naturali inſtinctu cum primum creantur, ad naturalem partem & corpora uergere, aliasq; alijs profundius ſeſe in Lethæum flumẽ, id eſt materiam mergere. Atq; hoc quidem pacto Pamphilus Origenem, quoad potuit, emendauiſſe uidetur. Sed de his alias. Iam igitur ad propoſitum reuertamur. Si quis parte capitis quadam læſa memoriam uideatur amittere, reſpondebunt Peripatetici, confundi rerum imagines quæ in cerebri ſpiritu retinentur, ſed ſpecies quæ in mente ſunt, non lædi propriè, imò (ut ita dixerim) ociari. Oportere enim mẽtem quamdiu corpus habitat, in corporalium ſpecies non ſine corporalium imaginibus contueri. Addent Platonici quatenus animæ intentio circa læſi curationem membri uehementius occupatur, eatenus cognitionem memoriamúe remitti atq; intermitti. Auicenna & Alganteles dicent mentem ad inferiora conuerſam, à diuina quadam mente diuerti, unde omnem intelligentiæ actum putant continuè dependere. Quoniam uerò Lucretius immortalitati ob eam cauſam diffidit maximè, quòd imminente morte uires animi deficere uideantur, animaduertendum

dum eſt, uitam corporis in humoris & caloris temperatione conſiſtere, ideoque mori corpus quando uel calor reſoluit humorem, uel calorem humor extinguit. Quoniam autem humor caloris pabulum eſt, calor uehiculum ſpiritus, ſpiritus eſt animæ ad corpus conciliator, fit ut quando reſoluitur humor in membris corporis paulatim, anima quoque membra deſerat paulatim. Et quia tunc regendo corpore minus quam ſoleat occupatur, in mentem ſuam ſe colligit, cernit arcana, præſagitque futura. Abſit à nobis Lucretiana ſuſpicio, animam ſcilicet cum corpore morituram, quæ debilitato corpore roboratur. Et cum unio diſſolutioni oppoſita ſit, longiſsimè tunc abeſſe à diſſolutione putandus eſt animus, quando ſe maximè colligit in ſeipſum, ac depoſita animali natura ſurgit in mentem. Atque id in morte, quæ propter reſolutionem fit, manifeſtè contingit. In morte uerò quæ fit propter extinctionem uitalis animæ, uis humoribus tumoribusque curandis intenta eſt, ſenſus doloribus iudicandis, phantaſia ſpectãdis ſimulachris quæ ab humorum uaporibus concitantur. Quapropter ratio ad tempus remittit officium, ſicut ſolet in ſomno nonnunquam, quod reſumat pòſt mortis ſtrepitum, ſicuti conſueuit pòſt inſomnia uigilare. Quod autem in eo ipſo tempore uires dotesque ſuas nequaquam amittat, illud nobis argumento eſt, quòd multi qui diligentia medicorum ab imminente morte reuocantur ad uitam, corporis quidem uires uel nunquam uel ſerò recipiunt, animi uerò mox humore purgato, quaſi corporis uires extinctæ fuerint, animi autem lumen latuerit potius tanquam ſub cineribus ignis, quàm euanuerit. Quis dixerit eundem forè à uita exitum corporis atque animæ, cum non ſit idem reditus? Redit enim corpus uix ſeroque, redit animus facilè atque ſubito. Neque quicquam eo tempore amiſit ſui, cum & naturales & acquiſitas dotes ſubitò rurſus edat in lucem, non minus quàm antea conſueuerit, utpote qui ſua tunc collegerat ſupellectilia, non diſperſerat, paratusque fuerat tanquam ſerpens ad exuuias exuendas, non aliter ijs clauſtris egreſſurus in lucem uiuens & integer, quàm olim materno utero cum eſt emiſſus in lucẽ. Putat autem ſapiens quando relinquit corpus, ſe non parte priuari ſua, ſed moleſtiſsimo onere liberari. Ac de ſexto ſigno iam ſatis. Accipe ſeptimum illud ſignum. Senſus diuturno opere fatigantur, mens uerò nunquam. Quanto diutius inſpexeris, eo cernes obtuſius. Quanto diutius indagaueris intellectu, eo intelliges clarius, omne corporis ſenſusque opus uſu defatigatur, mentis uerò corroboratur. Solet tamen diuturna cogitatione grauari caput, & oculus caligare, quia mentis exercitium omitantur ſæpenumero phantaſiæ motus, hos autem uibratio ſpiritus, hanc læſio cerebri aut oculi. Ipſa uerò mentis acies fit leuior & acutior. Quæ certè ſine intermiſsione ulla ſurſum directa maneret, niſi miſerata corpus hoc ipſi commendatum, eius recreandi gratia opus proprium intermitteret. Quod in ijs planè conſpicitur, qui dum ſpeculantur attentius aliquid, fatigati corpus ægrè ferunt, in quibus mens inuita quodammodo ceſſat ab opere, corpus autem ſenſusque ceſſant quamlibentiſsimè, quaſi non mens fatigetur operando, ſed illa. Quod uerò indefeſſum eſt etiam immortale.

Octauum ſignum eſt, quòd uires aliæ alicui rerum generi ſunt adſcriptæ, mens nulli. Quid eſt enim in eorũ numero quæ eſſe dicuntur, ad quod mẽtis acies dirigi nequeat? Quæ ipſius quod dicitur ens, eſſentia, eſſe naturam & uim deſcriptione comprehendit, ſub ijs uerò ea quæ ſunt omnia continentur. Reperit quoque differentiam inter eſſe atque non eſſe, itaque nouit utrunque, & eſſe diuidit quodammodo in partes ſuas atque particulas, dum quælibet rerum genera ſpeciesque ſub eſſe diſponit. Et, quod maius eſt, ſuper eſſe ipſum aſcendit, & ſub eſſe deſcendit, quando ipſum unum, ipſum quoque bonum ſtatuit ſuper eſſe, & materiam ſiue priuationes rerum ſub eſſe locat. Nulli rerum generi mens aſtringitur, ſi ambit omnia. Nihil extra ſe habet, à quo perimatur, quod intra ſe quodãmodo claudit omnia. Concludamus diſputationem hoc pacto. Animus hominis ſi per corpus eſſet aliquo modo, nihil ageret unquam ſine corporis inſtrumento uel auxilio. Agit autem ſine corporis uſu intelligendo atque uolendo, ut per octo ſigna expoſuimus. Non igitur eſt per corpus. Ergo eſt aut per ſe, aut per diuina. Si per ſe, nunquam ſe deſerit, ſi per diuina, ergo per æternas cauſas eſt æternus.

Sexta

Sexta ratio. Anima conuenit partim cum diuinis, partim uerò cum brutis. Cap. VI.

SI anima hominis ex materia (quam fluuiũ uocant Lethęum) ſcaturiret, nũquam cum diuinis, quæ ex eo fluuio non ſcaturiunt, in operatione cõiungeretur. Congruere uerò cum illis in operatione, imò etiam in eſſentia & uita, ſic oſtendemus. Quoniam uidemus omnia tunc maximè aliquid operari, quando in ſua ſpecie adulta ſunt atque perfecta, cogimur aſſerere Deum, quia eſt omnium perfectiſsimus, non ocioſum eſſe, ſed aliquid agere, poſtquam operatio perfectionis eſt ſignum. Imò uerò neque nos aliquid ageremus, niſi ageret ille, quo mouente, mouemur, ſicut quo faciente, ſumus, & quo afflante uiuimus & ſpiramus. Sed quænam eſt operatio Dei? nõ quæ aliunde incipiat, aut aliò quopiam tendat, ne cogatur Deus aliunde pendere. Eſt igitur operatio Dei perpetua quædam in ſeipſum conuerſio, per quam ſeipſo fruatur & gaudeat. Itaque contemplatur ſeipſum, ſe contemplando, ſuam uidet potentiam, hanc intuens, quæcunque poteſt diſcernit. Ergò & ſeipſum ſimul & uniuerſum opus ſuum actu unico ſpeculatur, ſpeculando in ſe concipit cuncta, concipiendó extra ſe quęcunque uult, parit. Similis ferme eſt in ſanctis miniſtris eius cœleſtibusq́; ſpiritibus operatio, ſe nanque ipſos illi quoque & ſua opera ſpeculantur, ſpeculantur & Deum, operaq́; diuina. Speculatio certè illis ſola conueniens eſt, quia operationum omnium perfectiſsima. Quod etiam in nobis apparet. Hæc non externa eget materia, ut fabricatio, neq; corporalibus inſtrumentis, ut ſenſus, neq; aliunde mouetur, aut aliò tendit, ut operationes aliæ, neque figurat materiam alienam, ſed colit ornatq́; mentem, quando nõ alio terminatur, ſed deſinit in ſeipſam, neque fatigatur citò, ut aliæ, ſed permanet indefeſſa, neq; moleſta eſt uel indiga, ut ſunt illæ, ſed facilis, plenaq́;, & gaudio perfuſa incomparabili. Si qua igitur ex ijs operationibus quæ nobis inſunt, ſupernis eſt numinib. tribuenda, contemplatio certè tribuenda eſt, operationum omnium feliciſsima. Ex ijs patet hominis animam in contemplatione cum diuinis congruere. Congruere quoq; cum beſtijs in nutritione, ſenſuq́;, & corporis affectu, non dubitamus. Certę autem operationes ad conuenientia ſibi directè obiecta, certas conuenientesq́; requirunt uirtutes atq; ſubſtantias, & quæ proportio eſt obiecti unius ad alterum; eadem operationis unius ad alteram. Eadem quoq; uirtutis eſt & eſſentiæ ad uirtutem & eſſentiam comparatio. Itaq; ſicut in nobis quod ad corporis uſum pertinet, eſt operatio cum brutis cõmunis ad commune cum illis obiectum, ita natura cum illis communis apparet. Hæc eſt nutriendi ſentiendiq́; operatio, & potentia atq; complexio corporis, quę in nobis ferme ſicut in beſtijs ſunt caduca. Oportet quinetiam reperiri in nobis potentiã & ſubſtãtiam cum cœleſtibus illis communem, ex qua naſcatur operatio illa quam habemus cum illis communem ad commune nobis illisq́; obiectum. Quamobrem ſicut in nobis quodammodo caducæ ſunt nutriendi, ſentiendiq́ue natura & complexio corporalis, quæ circa caduca uerſantur, & cum caducis animalibus ſunt communes, ita immortalis erit contemplandi poteſtas quæ circa immortalia uerſatur, & cum immortalibus eſt communis, quia non poteſt operatio eadem niſi ab eadem natura & potentia proficiſci.

Quis autem dubitet contemplationem noſtram ſupernis eſſe perſimilem? cum per eam animus, ut cœleſtes illi, ſeipſum & opera ſua conſideret, inueſtiget quoque ſupernas cauſas, earumq́ue effectus, item ab effectibus inferioribus per medias cauſas uſque ad cauſam ſupremam aſcendat, atque uiciſsim à ſuprema cauſa uſque ad infimos euentus circulo remeet. Vbi uidetur uniuerſam diuini operis ſeriem non alia uirtute quam diuina complecti, & tanquam Deus aliquis circunluſtrare. Non ſolum uerò intelligentiam cum numinibus communem habet, ſed etiam uoluntatem, cum illorum affectet beatitudinem. Habet præterea ſimilem actionem, quatenus agit liberè, & ſuo imperat corpori fermè ſicut illa. Ex omnibus ijs colligitur animum noſtrum cum cœleſtibus eſſentia conuenire. Si eſſentiam habet cum illis communem & proximam & illa nullam habent originem è materiã, ſequitur ut nullã quoq; animus noſter talem originem habeat. Præterea ſi numina illa ſempiterna ſunt, quia mũdi ſphæras eodem ſe[illegible]r mouent ordine, neq; fatigantur unquam, ſequitur ut ſit mẽtis eſſen-

tis eſſentia ſempiterna, quoniam terminata mobiliſq; uita nullo modo interminatæ immobiliſq; uitæ res proxima. Tanto autem magis conuenit cum illis immortalitate uitæ, quàm intelligentia ueritatis & beatitudinis deſiderio, quanto uita ipſa prior eſt quàm intelligentia uel uoluntas. Ac ſi uoluntas eſt nixus intelligentiæ, intelligentia uerò ſummum adoleſcentis uitæ faſtigium, animus non aliter dirigitur ad uoluntatem rectam, quàm per ueram intelligentiam, ad hanc quoq; non aliter quàm per ueram adultamq; uitam. Voluntatem habet rectam, quia ad primum totumq; bonum ſeſe confert. Intelligentiam ueram, tum quia quatenus intelligentia eſt, non fallitur, tum quia ueras omnium intus poſsidet rationes, quod aliàs oſtendemus. Habeat ergo neceſſe eſt ueram adultamq; uitam. Talis eſt quæ non eſt obnoxia morti. Huic noſtræ argumentationi illa Origenis fauet ſummopere, ubi inquit: Omnes naturæ quæ eiuſdem principij participes ſunt, inter ſe ſunt ſimiles, ceu oculi, quia omnes lucis participes ſunt, cum ad lucem natura ſua ſimiliter conuertantur, omnes ſunt ſimiles, ſed tamen pro diuerſa lucis participatione alius alio eſt acutior. Omnes rationales ſubſtantiæ Dei participes ſunt, cũ omnes conuertantur ad Deum, ergo ſimiles ſunt tum inter ſe, tum illi. Itaq; ſicut ſupremæ ſunt immortales, ut angeli, ſic & inferiores, ut animę. Immortales uerò ſunt omnes, quia Deo perſimiles immortali. Quam ſimilitudinem oſtendit illa ipſa in Deum conuerſio, in quem quidem uelut in Solem, tanquam ſtellæ, ſuperiores conuertuntur angeli, anima uerò in eundem, ceu Luna, quæ quamuis uiciſsitudine quadam diuini luminis permutetur, ideóque modo quodam mutabili capiat, inextinguibili tamen percipit ratione. Siquidem & inextinguibile ipſum eſſe, & qua ratione ſit inextinguibile, certis rationibus comprehendit.

Obiectio Epicureorum & reſponſio de rerum temperatione.
Cap. VII.

Reluctabitur ijs Dicæarchus, aut Epicureus aliquis, quaſi monſtro id ſimile ſit, rem ſcilicet aliquam partim incorruptibilem eſſe, partim corruptioni obnoxiam. At nos affirmabimus naturæ ordinem ſine hoc ſeruari non poſſe. Sunt aliqua corpora ab omni penitus corruptione ſemota, ut cœli, quorum neq; ſphæra ipſa, neq; particula ulla corrumpitur. Sunt & corpora ijs prorſus oppoſita, ſcilicet omnino caduca, puta ligna, lapides, metalla, cæteraq; ex quatuor elementis cõpoſita. Ligni ſiquidẽ particulæ nonnullæ quandoq; putreſcunt, deinde etiã totum lignum ipſum deſinit eſſe lignum, quamuis quicquid ita compoſitũ eſt, ob id ſaltem ex incorruptibili cõſtet & corruptibili, quod primam in ſe materiam habet perpetuam, formam uerò mortalem. Quapropter coniunctio mortalium cum immortalibus neq; impoſsibilis eſt, neque rara. Sed redeamus ad ordinem inſtitutum. Sunt etiam corpora media, elementorum uidelicet quatuor ſphærę, partim incorruptibilia, partim corruptibilia. Ipſa quidẽ tota elementi ſphæra ſuam ſpeciem, ſuum ſitum, ſuum ſeruat tenorem, particulæ uerò eius nonnullæ quandoq; hinc perduntur, inde inſtaurantur. Cum uerò corpora uel à ſpiritibus uel ſpirituum gratia fuerint conſtituta, ordinem corporum oportet ab ordine ſpirituũ proficiſci, aut ſaltem ſpirituum ordinẽ imitari. Sunt ergo ſpiritus aliqui penitus immortales, ut angeli, quorum neq; tota ipſa ſubſtantia commutatur, neque ulla uis, neque etiam operatio. Sunt alij mortales omnino, ut communis fert opinio, brutorum ſcilicet animæ, quarum permutatur uis operatioq;, permutatur & tota ſubſtantia. Sint inſuper oportet ſpiritus utrorúmque medij, ut unus ſit abſque intermiſsione totius naturæ cõtextus. Hi per totam ſubſtantiam permanebunt, per particulas aliquas mutabuntur. Tales erunt animæ noſtræ præcipuè, quarum ſubſtãtias cogit eſſe perpetuas communis illa cum cœleſtibus contemplatio uoluntáſque & actio. Potentias uerò aliquas ſiue operationes quandoque ceſſaturas indicat nobis illa communis cum brutis mortalibus operatio, cultui mortalis corporis penitus mancipata, quippe cum naturales affectus in naturis proprijs fundentur, diuerſiq; affectus in diuerſis naturis, uideamus autem noſtras animas affectum ad æterna habere affectũ quoque ad temporalia, meritò dicimus eas ex naturis duabus æterna uidelicet, & temporali compoſitas eſſe, quemadmo-

quemadmodum ſi uideremus corpus aliquod natura ſua quaſi æqualiter ſurſum deorſumúe moueri, diceremus ipſum fermè æqualiter ex grauitate & leuitate componi. Tria uidimus corpora, tres quoque ſpiritus, tres nũc accipiamus ſpecies animalium. Animalia utrinque tam ex anima quam ex corpore ſempiterna, ceu mundi ſphæras, ſtellasque (ita ut Plato exiſtimat) animatas, ut tã corpus earum, quàm anima ſit procul à morte. Item animalia utrinque mortalia, ceu bruta. Interponamus homines ex anima immortales, mortales ex corpore. Multi uerò etiam multos dæmones heroesque ſimiles interponunt, neque ſeruari aliter ordo naturæ poteſt, niſi cœleſti animæ ferme penitus immutabili, corpus omnino incorruptibile tribuatur, atque bruti animæ penitus corruptibili, corpus omnino mortale, animæ autem hominis, & immortali ſimul, & quadã ex parte mutabili, corpus detur utrunque, æthereum unum ſecundum Platonem, elementale alterum, ut hominis anima æthereo immortaliqúe corpore, qua parte immortalis eſt, cœlitus induta deſcendat. In terris uerò, qua parte mutabilis eſt mutabili elementorum corpore ueſtiatur. Ac meritò hominis animæ, licet immortali, corpus corruptibile congruit, propter eam ſui partem, qua eſſe mutabilis demõſtratur. Nihil igitur obſtat quin poſſit animal unum in naturæ ordine reperiri ex anima immortale, ex corpore corruptibile. Idque manifeſtius homo ſit, ut & ſuperior ratio demonſtrauit, & Anaxagoræ ſententia comprobat, quatuor rerum gradus inducens, immortalem æternitatem, immortale tempus, mortalem æternitatem, mortale tempus. Primum eſſe arbitror mentem, ſecundum cœlum, tertium rationalem animam, quartum irrationalem. Ideo de homine dixit diuinum illud,

θνητὸς αἰὼν μέρος ἔχει θεοῦ τινὸς,

id eſt, mortalis æternitas, Dei partem habet, hominem æternitatem quidem uocat, tum propter animæ ſubſtantiam, tum propter intelligentiam. Mortalem uerò tum propter mutabilem animæ partem uel actionem, tum propter corpus ex elementis compoſitũ. Neque abſurdum eſſe Platonici putant, ut in anima actionis motio unà cum ſubſtantiæ immutabilitate concurrat, quandoquidẽ & in cœlo (quod animæ fert imaginẽ) hæc duo manifeſte concurrunt, nihil enim inter corporea cœlo mutabilius, nihil contrà ſtabilius inuenitur. Talem quoque putant eſſe primam mundi materiam, quæ ſic naturalibus ſubeſt formis, quemadmodum mens noſtra diuinis. Putant autem mutationem rebus ex ipſarum multiplicitate contingere, ita ut quę eſſentiam habent multiplicem, motionem in eſſentia ſortiantur, quæ uerò uirtutem actionemque ſolam, in ijs duntaxat mutationem aliquam ſuſtinere. Sed ut capitulum concludamus, nihil prohibet quo minus animę quamuis indiſſolubili corpus diſſolubile cõgruat, pręſertim cum etiam cœli corpus ex eo diſſolubile nominent, quod partibus conſtet extenſis, proptereáque ſeipſum continere non poſsit, ſed uirtute animæ connectatur. Idem contigiſſet & nobis, ſi animæ noſtræ ſimiliter atque cœleſtes à diuina unitate non receſsiſſent.

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER X.

Prima ratio. Sicut ultimum in ordine corporum eſt incorruptibile, ſic & ultimum in ordine mentium. Cap. I.

QVoniam ordo corporum ſub ordine intellectuum collocatur, pēdetq; inde, ideo corporum ordo non aliter ordinem ſequitur intellectuū, quā pedis ueſtigium ipſum pedem, & umbra corpus. Itaq; qualē uidemus ordinem in corporibus, talem penè debemus in mentibus cōiectari. Videmus in corporum ordine ſublime corpus, uidelicet ſupremum cœlū in natura ſua cunctas uires formarum omnium efficiendarum continere, per quas utiq; uires tanquam actiuas & efficaces inferiora corpora ad uarias formas ſuſcipiendas diſponit. Quapropter uarijs naturæ ſuæ uiribus, & uarijs motionis ſuę configurationibus corpora inferiora uariè mouet & format, ut meritò dici poſsit, ſublime cœlum formas corporum reliquorum uel actu uel actiua uirtute complecti. Corpora uerò ſequentia affirmare poſſumus illi adeò ſubijci, ut ipſa quidem in potentia quadam ſuſceptiua (ut dicitur) & paſsiua eaſdem habeant formas, atq; actu ab illo ſuſcipiāt. Verùm talis ordo ſeruatur, ut quo ſublimius ſub illo corpus eſt, eo magis actiuā potentiā habeat, minusq; paſsiuam. Quod enim primo eſt proximum, ab unico primo ſuſcipit, atque patitur, agit in multa. Quod ſequenti ponitur gradu, patitur etiam magis, agit minus, quoniam à duobus iam, primo uidelicet & ſecundo, patitur, in ſequentia quæ accepit effundit, quouſque ad infimam quandam materiam ueniatur, quæ cum à ſuperioribus omnibus capiat, ipſa tribuit nulli. Itaque in potentia paſsiua habet quidem formas omnes, quas per ſucceſsionem à ſuperioribus ſuſcipit patiendo. In uirtute autem effectiua habet nullam. Idem in mentibus cogita, quarum principium Deus, omnes intelligibiles ſpecies uno & proprio habet actu, diſtribuit omnibus, capit à nullo. Sequentes illum mentes inde omnes accipiunt, & inuicē ita ſe habent, ut ſuperior inferiori ideas illas lumenq; quaſi diſtribuat. Ergo quo altior mens eſt, eo paucioribus ſubiecta, pluribus præſidet. A paucioribus igitur patitur capiendo, agit in plures diſtribuendo. Infima deniq; mens talis debet eſſe, ut primo illarū principio ſit oppoſita, capiat ab omnibus, tribuat nulli. Secundum naturam ſuam ideas illas in potentia quidem habeat paſsiua, nullas actiua, poſtquam ideas non transfundit in aliquem ipſi ſubditum intellectū. Quippe in primo potentia ſola actiua eſt idearum, in ſequentibus actiua per ordinem & paſsiua, in infima mente paſsiua. Ordinem igitur primi cœli obtinet Deus, uicem ſequentium corporum mediæ tenent mentes, locum materiæ infimæ infimus intellectus, qui per naturam ſuam ſucceſsione quadam omnes intelligibiles rationes accipiat actu, ſiue uideat, neq; omnes actu ſimul intueatur, quemadmodum corporum formas materia ſuſcipit ab alia in aliam ſuccedendo. Materia hæc quia ex nulla antecedente materia fit, unde creatore indiget infinito, idcirco à ſolo creatur ſiue manat Deo. Par eſt enim ut potētia ſimplex à ſimplici fiat actu, qui quoniam actionem ſuam ultra agentium reliquorum actiones protendit, ſolus facit materiam, quę gradum tenet ultimum in natura. Si ſolus Deus creat materiā quæ eſt infimū corporalium, ſolus creat eam mentē quæ eſt infimū intellectuū. Si materia opus eſt omnium diuinorum operū à Deo remotiſsimum, intellectuale uerò genus eſt proximum, & illa fit ſeorſum à mente, multo magis poteſt mēs ſeorſum fieri à materia. Si talem ordinem habet intellectus ultimus in rerū intellectualium genere, qualē materia in genere naturaliū, & materia à nulla re naturali poteſt fieri, ſequitur ut poſtremus intellectus à nulla ſpecie intellectus, quæ in eo ſit genere, poſſit fieri. Quòd ſi intellectus huiuſmodi à nullo generis eiuſdē intellectu uel multo præſtātiore depēdet, multo min9 putādus eſt à genere naturaliū, multo inſuper minus à materia

teria

pinquiora ſunt plantis, quoniam horum nitor & ſplendor flores referunt candidos & purpureos. In plantis tuber excedit metalla, quia manifeſtius nutritur & augetur, paulum tamen, quia non habet uarium partium ordinem. Nobiliſsimæ arbores propinquæ ſunt brutis, radices oris loco habent, ramos ut crura, brachia, & ſimilia. Sexum habent utrunque nonnullæ arbores, maſculinum & fœmininum, unde prope ſitæ uberius pullulant. In brutis oſtrea uno tãtum ſuperant plantas, quod ſenſum habent tactus, ſed fixa terræ penè nutriuntur ut arbores. Multæ quoque beſtiolæ ſine coitu ſponte naſcũtur, ut herbæ. Sunt & ſimiæ, canes, equi, & elephantes, & aliæ beſtiæ hominibus in quibuſdam figuris, geſtibus, artificijſque perſimiles. Sunt ſtolidi homines & ignaui (ut apparet) his quoque quàm proximi, ſunt heroici homines aliorum duces, ſupernis numinibus cognatiſsimi. Eſſe rurſus oportet ſpiritus hominib. familiaritate coniunctos, quorum inſtructione magicæ artis, Plato uult reperta fuiſſe miracula, quemadmodum & inſtructione hominum beſtię nonnullæ nobis propinquiores, mira ſæpe ſupra ſuam ſpeciem operantur. Atque hos dæmones heroésue ita eſſe nobis affectu proximos, ſicut natura atque ſitu, adeò ut quibuſdam perturbationibus afficiantur humanis, atque alij alijs faueant perſonis & locis, alij inſuper alijs aduerſentur. Siquidem Aegyptij, quos ſequuntur Origines & Numenius & Porphyrius, multos autem eſſe dęmones qui ad ſuperiora animos erigunt, multos etiam qui ad inferiora detorquent, peſsimos autem in occidente dæmones eſſe, in ſeptentrionali etiam plaga malos, bonos in meridionali, optimos orientalem colere regionem. Dæmonibus autem apud illos inferioribus ſuperiores præſunt, his quoque alij, quos angelos nominant. Item angelis archangelos, archangelis principatus Platonici præferunt, principatibus autem intellectus quoſdam qui dij iam participatione quadam denominentur, ſummo ſemper Deo pleni, diuinoque nectare ebrij. Si in omnibus rerum generibus confitemur infima quæque antecedentis ordinis cum ſupremis ordinis ſuccedentis eſſe coniuncta, & inuicem quoquo modo confundi, cur non fateamur infimum intellectum cum ſuprema animarum ſenſitiuarum ita eſſe coniunctum, ut cum hęc, quamuis mortalis, imaginem aliquã habeat intellectus, quod eſt in beſtijs ſagaciſsimis manifeſtum, intellectus quoque poſtremus licet diuinus ſit, ſenſitiuam tamen quandam habeat brutamque naturam, per quam cõuenienter ad corpora terrena declinet. Præſertim cum deceat nõ humanam modo mentem, ſed alias quoque omnes quæcunque impure quodammodo ſunt, cum purioribus corporibus conſpirare. Impuræ uerò mentes animæ omnes rationales ſunt, quæ licet puræ animæ ſint, ideò tamen ſunt mentes impuræ, quia mentes ſunt animales. Mentes inquã ita mouendis corporibus deditæ, ut ueſtigia ſua uitalia animaliaque corporibus imprimãt. Puræ uerò mentes ſunt quę mẽtes ſunt ſolũ, neque animalia ex ſe fundunt ſimulachra regendis immerſa corporib. Pura uerò corpora ſunt apud Platonem duodecim ipſę mundi ſphærę, cœli octo & elemẽta ſub cœlo quatuor. Quinetiã partes quædã in ijs ſphæris ſingulis precioſiſsimæ. Animæ itaque rationales ſphæris omnibus inſunt, gradatim pro ſua dignitate diſpoſitæ. Sed ipſam unam unius machinæ animam Iouem nuncupat Plato, animas autem duodecim ſphærarum duodecim uocat deos Iouis pediſequos. Sphærarũ partibus purioribus ſimiliter attribuit animas mentis participes, ſtellis ſcilicet & planetis, quos etiã uocat deos. Ignis partibus dæmones, heroeſque igneos. Aëris clari aëreos. Aëris caliginoſi aquaticos dæmones, atque heroes. Purioribus poſtremò terræ partibus mentes copulat, quæ humi habitantes homines appellantur. Interdum etiam dæmones heroeſque in terra ponuntur. Neque ſub luna tantum, ſed etiam in cœlis ultra ſtellas dęmonum heroumque turbas quamplurimas collocat. Sed in omnibus ſphęris ultra dæmones heroeſque principes animas ponit particulares, ſiue dæmonicas heroicaſque, ſiue humanas, quæ non ſemper æterna ſequantur, ut principes illi, ſed æterna temporaliaque uiciſsim, & corpora uitamque mutent, tum aſcendendo in melius, tum in deterius deſcendendo. Proinde quot ſtellę ſunt, totidem ſubeſſe dęmonum heroum animarúmque turbas. Sub Saturno Saturnias, ſub Ioue Iouias, Martias uerò ſub Marte, ſimiliterque deinceps. Mitto quod omnia putat in omnibus eſſe, ſed in terra modo terreno, in aqua aquatico, ſimiliterque in aëre atque igne. In cœlo quoque pro cœleſti natura. Omnia in Luna pro natura lunari, in ſphæriſque alijs eodem pacto, adeò ut ſphæra quælibet ſuo

modo

modo & propria qualitate totus ſit mundus. Sed ut iam propoſitum concludamus. Sic erunt aliqui ſpiritus extra corpus atq; perpetui, item aliqui ijs oppoſiti in corpore, atq; mortales. Sint ergo oportet medij, qui uel extra corpus ſint, & mortales, quod fieri nequit, uel in corpore quidem, ſed immortales. Primi illi ſunt ſupernæ mentes, quos uocant puriſsimos angelos, qui & gradibus inter ſe quamplurimis diſtinguuntur. Illis oppoſitæ ſunt animæ beſtiarum. Medium obtinebunt rationales animæ, quæ ſunt quaſi angeli quidam inferiores. Neque abſurdum eſt eſſe ſpiritum in corpore aliquo immortalem, cum etiam reperiatur corpus aliquod immortale, quod eſt cœlum, & tota ipſa quælibet uniuerſi ſphæra. Imò decet omnibus præcipuis mūdi corporibus ſpiritus adeſſe perpetuos, quaſi formas. Siquidem omnibus (ut plerieq; putant) perpetua ineſt materia. Oportet autem à formis quibuſdam ubiq; materiam ſuperari. Conducit ad idem Aegyptiorum opinio illa à Platonicis quidem omnibus, præſertim à Proculo confirmata, uidelicet ad conſonantiam mundi perfectam eſſe oportere, non ſolum animalia quędam rationalia, immortaliaq́;, atq; contrà animalia irrationalia & mortalia ſimul, uerum etiam multa inter hæc media rationalia quidem, ſed mortalia, non in terra ſolum, ſed etiam in cæteris elemētis. Non tantum igitur homines in corpore mortali habere animos ſempiternos, uerùm etiam multos dæmones partim propinquos nobis, partim lōgè ſublimiores, quorum corpora gignantur atq; intereant, quamuis diutius quam noſtra gradatim diutiusq; uiuant. Non enim decere putant, ut à cœleſtibus animalibus, rationalibus, ſempiternis, feliciſsimis, ad animalia terrena rationalia quidem, ſed infeliciſsima, uitaq; breuiſsima, ſubitò deſcendatur, imò per gradus quoſdam animalium rationalium quæ feliciora quidem ſint, & diuturniora quàm homines, non tamen ſempiterna, corpore uel animo beatiſsima. Idem quoque Plutarchus, & familiares eius Demetrius Philoſophus, Aemilianúſque rhetor affirmāt. Teſtantur enim ex multis prodigijs quæ ſuis temporibus contigerunt, Pana magnum dæmonem, alióſque multos dæmones eiulaſſe primum, deinde etiam obijſſe. Itaque ſempiternæ mentis cum corpore humano quamuis caduco conſortium haud ita abſurdum eſt, ut Epicurus Lucretiúſque exiſtimant, præſertim cum noſtra mens ita ſit ultima mentium, ſicut ſtellarum eſt ultima Luna, atque ut Luna ad Solem, ſic noſtra mens referatur ad Deum. Luna circa Solem ita reuoluitur, ut aliàs luceat, aliter & uarie figuretur, nunquam tota luminis recipiendi facultate priuetur. Habet inſuper nitidum in ſe quiddam, habet & fuſcum. Habet denique opacum quiddam, quod impedit ne tota refulgeat. Mens humana ſimiliter diuini Solis radio fulget quidem ſemper, ſed aliàs aliter, mutatq; figuram, nunquā tota reſplendet. Neque quod in ea ſplendet, ſplendet æqualiter. Preter diuinam eius rationalemq; uirtutem ſubeſt pars quædam opaca, & uacua ratione, quæ tanquam lunaris illa opacitas ad elementa, ſic ipſa ad materiam corpusq; declinans, relinquitur luminis expers.

Ergo naturali rerum ordini conſentaneum eſſe uidetur, mentem ultimam, quamuis ſempiterna ſit, cum corpore quodam licet caduco poſſe coniungi. Mitto quòd Xenocrates & Speuſippus, Iamblicus & Plutarchus putant ab ipſa ſempiternitate uim procedere ſempiternā, non ſolū uſq; ad mentes ultimas quę reflectuntur in ipſam, ſed etiam uſque ad animas beſtiarum. Numenius inſuper ad plantas uſque producit. Plotinus denique etiam ad naturam. Nos autem Porphyrium Proculumque ſequamur, eatenus putantes uitam cognitionemq; procedere ſempiternam, quatenus propria in eandem conuerſio reperitur. Illa enim quandam in ſe æternitatis retinent rationem, quæ in ipſam ipſius tum ratione tum gratia, nec ſolū motu alieno atque communi, ſed etiā ſuo & proprio reflectuntur. Sed nunquid humanum corpus ea eſt dignitate donatum, ut mentem perpetuam excipere hoſpitem mereatur? Proculdubio, neque turbari ex hoc debemus quod natura uarijs propugnaculis inſtruxit corpora beſtiarum, & adiumenta ſuppeditauit ad uictum, nobis nihil tribuit tale. Non enim uoluit delicatam æqualitatem noſtri corporis deformare, neque potuit infinitis actionibus hominis, quæ infinitam ſequuntur cogitationem, innumerabilia uel propugnacula uel inſtrumenta ſuppeditare, ſed, ut inquit Ariſtoteles, dum mentem manumque dedit, artes omnes atque omnia inſtrumenta conceſsit. Beſtias autem facilè finitis munimentis inſtruxit, qui-

inſtruxit,quibus determinatas actiones phātaſiæ ad certum quiddā natura directæ exe querētur. Arbitramur uerò corpora noſtra eſſe idonea mentis hoſpitia,tum propter figuram erectam,non humi ſed supernè ſpectantem, & cœlum quaſi patriam ſuam proprius agnoſcentem,tum propter membrorum uariorum decorem omnino mirabilem. tum quia ignis & aër elementa puriſsima in nobis ualent quàm plurimum, quod etiā indicat agilitas corporis,procerus habitus, & erectus aſpectus. Maximè uerò propter complexionem temperatiſsimam,quæ ſignificatur ex delicata, leni,firma & nitida carnis mollitie,quę non fit niſi exactiſsima elementorum temperatione. Aquila uiſu hominem ſuperat,multæ aues auditu,canis olfactu,nullum uerò animalium guſtu uel tactu. Quod planè perſpicitur ex eo,quod homines in epulis,poculis & uenereis immoderatius profunduntur quàm bruta ,licet ratione nonnunquam cohibeantur. Par eſt enim ut auidius quam beſtiæ eas uoluptates adſciſcant,quas ſentiunt & acutius. Tres illi ſenſus ſuperiores tunc expeditiſsimi ſunt,quando ſiccum eſt cerebrum. Quam ſiccitatem non tradidit Deus homini,cuius cerebrum quieſcit nunquam, ne fortè ſi eſſet natura ſiccum,etiam continua agitatione areſcēs,citius quàm decet exſiccaretur. Guſtus nihil aliud eſt quam tactus aliquis linguæ. Tactus cum uniuerſalis ſit ſenſus, tum omnis animalis,tum corporis uniuerſi,ubi acutiſsimus eſt,declarat optimam ineſſe corporis complexionem, ob id potiſsimum, quod cum fiat in neruis,qui quando aridiores ſunt,ſentiunt malè,ubi acutus eſt tactus,ſignificatur ineſſe mollitiem,quæ temperet neruorum ariditatem. Præterea ſenſuum inſtrumenta nunquam actu eas qualitates habere debent,quas ſenſus eſt percepturus. Pupilla enim coloribus, auditus ſonis, olfactus odoribus,caret lingua ſaporibus. Cum uerò tactus uerſetur circa quatuor qualitates, & elementorum,oportet ut uel careat illis omnino, quod fieri nequit in compoſito corpore,uel ab earum exceſſu procul abſit, ita ut in eius inſtrumento nulla uideatur qualitas dominari,ſed quaſi quædā expulſis qualitatibus harmonia . Opus fuit tamen multum terræ & aquæ ſecundum molem nobis ineſſe,ut uim ignis aërisq́; longe uehementiorem aqua & terra molis abundantia temperaret. Datum quoq; nobis eſt maius cerebrum,& cor calidius quàm cæteris animantibus. Illud quidem,ut per uaria inſtrumenta ſpeculationi ſuppeditet,hoc autem ut & multi & clari ſpiritus adſit cerebro. Suſpēſum etiam caput eſt, ne grauium humorum ſordes deſcendant ad cerebrum, & inquinent ſpirituū puritatem. Vehemens quoque tum cerebri frigiditas humiditasq́;, tum cordis caliditas atque ſiccitas, tàm ſe inuicem quàm membra omnia temperant. Ideo in homine uidetur eſſe complexio omnium temperatiſsima. Quæ ſi terrea eſſet,ut beſtiarum ferè omnium,cornibus,dentibus,unguibus,roſtriſq́; durioribus,aſpera & hirſuta pelle, ſquamis eſſemus obducti. Nunc uerò contra, ita affectum eſt corpus humanum,ut neque caloris & ſiccitatis exceſſu ſit aſperum,neque frigore nimio rigidum aut pigrum, neque humore ſuperfluo fluxum & lubricum,ſed delicatum pariter atq; ſolidum. Quod etiam intelligitur ex alimentis quibus aſsidue ueſcimur,aëreis,dulcibus,attritis,tenuatis, liquefactis,concoctis,temperatiſsimis: Beſtiæ uerò contrarijs. Qualis autem complexio eſt,talia alimenta cupit, & qualibus utitur alimentis, talis euadit. Concludamus igitur hominem ad contemplandum eſſe natum,ut Anaxagoras inquit, poſtquā ita in eo tam cerebrum quàm reliquum corpus conſtitutum eſt,ut continuo contemplationis officio ſeruiat,quod & cerebri requirit mollitiē,& complexionē corporis temperatā,illam ne ſpeculando nimiū exſiccetur,hanc ne humorū tumultu à cōtemplando detorqueatur. Cū uerò tanta ſit & tā ſublimis noſtri corporis moderatio,ut cœli temperantiā imitetur, nihil mirū eſt ſi cœleſtis animus hanc ad tēpus ædē habitat cœlo ſimillimā. Neque tamē carni infunditur primū,ſed medijs ducitur cōpetentibus, ut Magi Perſarum docent. Primo quidē in ipſo deſcenſu cœleſti aëreóque inuoluitur corpore,deinde ſpiritu ex corde genito,qui in nobis cœli inſtar temperatiſsimus eſt,& lucidiſsimus. His medijs corpore clauditur craſsiore. Atque ijs omnibus æquè ſit proximus,licet per aliud in aliud ſe trāſfuderit,ſicut calor ignis aëri & aquæ hæret proximè quamuis per aërē trahatur ad aquam. Ac meritò immortalis anima per immortale corpus illud æthereū mortalibus corporibus iungitur. Perpetuū quidē illud colit ſemper,

P hæc

Hæc ad breue tempus mortalia; ut merito appellari animus debeat Deus quidam, ſiue ſtella circunfuſa nube, ſiue dæmon, non incola terræ, ſed hoſpes. Hoſpes noſce teipſum, ſcito te eſſe cœleſtis patriæ ciuem, ciuem natū ad cœleſtia contemplanda. Memento ſi finis tuus eſt contemplatio, uitam tuam augeri ac perfici contemplando. Cum uerò ex hoc ipſo uita corporis quodammodo remittatur, ſequi ut in ipſo uitæ corporeæ detrimento atque interitu, non decreſcat tua uita, ſed creſcat.

Secunda ratio. Sicut in rebus naturalibus fit reſolutio ad primam materiam immortalem, ſic ad formam ultimam immortalem.
Cap. III.

ORdo naturalium corporum ita eſt inſtitutus, ut in primam deſcendat materiam & in ultimam aſcendat formam. Et quo magis materia quæuis ad materiā primā accedit, eo potior materia ſit, id eſt uerior puriorq́ materia. Quo magis aliqua forma ad ultimam formā, eo fit forma perfectior. Materia enim prima materiarum materia eſt. Forma ultima eſt forma formarū. Accipe hoc exemplo quod uolumus: Corpus animalis in membra quaſi materiā ſuam diuidimus, membrū quodlibet in humores quatuor, qui ſunt quædam membri materia. Similiter humorem quēlibet in quatuor elementa. Elementum uerò in materiam ſimplicē, ad quam deuenire tandē oportet, ne deſcendamus in infinitum, ne ue compellamur e conuerſo aſcendere ſine fine. Nuſquam enim erit actus mixtus, ſi nuſquam mixta potentia fuerit, nuſquam rurſus actus purus inuenietur, ſi nuſquam potentia pura ualeat reperiri. Et cum actio ab actu puro exordium habeat, paſsio à pura potentia, actiones paſsionesq́ nuſquam erunt. Sit ergo oportet materia ſimplex. Hæc utique materia ſimplex quæ ſubiecta eſt elementi formæ, prima materia nominatur. Quoniam ipſæ naturæ artifex in corporibus fabricandis principio hanc materiam accipit nudam, mox elementorum ueſtit qualitatibus atque formis, tum elementa in ſpeciem producit humorum, deinde humores in formas membrorum digerit, membris addit ſpeciem nutriendi, huic ſentiendi formam, huic tandem intelligendi. Intellectiua uerò natura eſt duplex. Vna quæ adeò eſt à corporibus aliena, ut nullam illis uitam præſtet, hæc ideo materiæ uel corporis forma non dicitur, & ordo ille corporum in hanc mentis naturam ceu propriam formam non deſinit. Hunc gradum apud Platonem ſublimes obtinent angeli. Sed eſt altera natura mentis, quæ corpori iuncta, quodam quaſi fœdere cum ipſo conſpirat, in quam uelut ultimam materiæ formam aſcēdit progreſsio corporum. Progreſsionis huius duo ſunt termini, materia infimus, mens iſta ſupremus. Si longiſsimè inter ſe diſtant, conditiones inter ſe oppoſitas habent. Ergo ſicut materia prima, mera materia eſt, natura ſua expers omnino formæ, omnibus ſubiecta formis atque materijs, ita ultima illa forma, ſcilicet mens, mera forma eſt, ſcilicet expers omnino materiæ, formis omnibus earūq́ materijs pręſidens. Item ſicut materia prima à primo eſſe diſtat longiſsimè, atq; eſt proxima nihilo, unde inter eſſe & nihil ponitur à Platone, ita ultima forma longiſsime diſtat à nihilo, atq; eſt primo eſſe quàm proxima. Hinc tria ſequuntur. Primum, quod ultima forma nulla ex parte pullulat à materia, ſecundum, quod à ſolo fit Deo, tertium, quod permanere poterit immortalis. Primum horum concluditur ex prima comparatione quā induximus, ſecundum ex ſecunda, tertium ex prima ſequitur & ſecunda. Ex prima ſic: Si eſt expers omnino materię corporalis, quæ pernicioſę mutationis initium eſt, procul eſt à pernicie. Ac ſi mirabilem rerum caput eſt, neque mirabilibus rebus ſuccumbit, neq; mutationem ſuſcipit aliquam niſi uitalem. Ex ſecunda uero ſic: Si terminus nihilo proximus non tendit in nihilum, quid mirum terminum à nihilo remotiſsimum, & primo eſſe proximum, neque ab eſſe extrudi unquam, neque trudi in nihilum? Rurſus perfectior eſt formæ quam materiæ natura, cum materia à forma perficiatur atque ornetur. Ergo quemadmodū de materia in materiā deſcendentes gradatim, ad materiam primam corporū deuenimus ſempiternā, ita etiam de forma aſcendentes in formam, paulatim in ultimam corporū formam ſempiternam prouehimur, ne aſcenſus ſit imperfectior quàm deſcenſus, ac ſupremus terminus imperfectior ſit quā infimus. Decet eam

intellectualem formam ad quam tãquam finem totus uniuerſæ naturæ tendit conatus, uſque adeò abſolutam conſummatamq́ eſſe, ut ſit procul à morte. Medias uerò formas immortales eſſe non eſt neceſſarium, eas enim paruifacere natura uidetur, cum illas nõ tam propter ipſas quàm propter ultimã eligat. In quo ſanè uidentur præparationes quædam materiæ ad formam ultimam capiendam potius quàm formę principales exiſtere. Per illas quaſi uias tranſit ipſe motus impetuſq́ naturæ, in illa ſiſtit natura motũ. Merito igitur illæ ab eſſe in non eſſe tranſibunt, illa quieſcet in eſſe, ut naturæ finis maneat ſine fine. Dicimus autem totum uniuerſæ naturę conatum ad id potiſſimum dirigi, ut animal intellectuale ſit ex eo quòd intellectus adſit corpori, ut autem intellectus ipſe in ſe ſit, actionem duntaxat diuinam poſſe conferre. Et cum ab ipſa duntaxat æternitate dependeat, æternum fore. De intellectuali autem animali quidnam dicemus? Magi non dubitant id quoque in ſua temperantia permanſurum fuiſſe, ut Plato in Charmide ſcribit, ſi modo animus in ſua id eſt diuina temperantia permanſiſſet. Ab ipſo enim omnem tum conſonantiam, tum diſſonantiã corporis proficiſci. Idem prorſus lex Moſaica Chriſtianaq́ docet. Verùm quòd uniuerſus ordo ob inordinatũ animi motum olim amiſit, ipſo tandem ordine præualente rurſus in ordinem eſſe redigendum, non Moſes ſolum, ſed Zoroaſter, Mercurius, Plato conſentiunt. Sed de his alias. Nunc iam quod erat propoſitum concludamus. Sint igitur termini corporalis ordinis utrique perpetui, & infimus, & ſupremus. Supremum uerò terminum, ultimamq́ formam eſſe rationalem animam priſci Theologi putauerunt, quibus cum Ariſtoteles conſentit in libro de diuinis duodecimo, ubi de cauſis efficientibus & formalibus diſputans inquit: cauſas quidem mouentes materiam præcedere, formas minime. Si aũt poſt materiam forma aliqua maneat, eſſe perſcrutandum. Nam in quibuſdam nihil prohibere, ut ſi eſt anima tale, nõ omnis, ſed intellectus. Idem in libro de Naturalibus ſecũdo inquit: Philoſophi naturalis inueſtigationem uſque ad illam formam protendi, quæ ſeparata quidem ſit ſimul & in materia, quam eſſe hominis animam ipſe tibi ſignificat, & ita Peripatetici omnes exponũt. Nos autem putamus tum priſcos Theologos, tum Ariſtotelem tali quadam ratione in hãc ſententiam concurriſſe. Quòd ſicut complexio temperata eſt finis ad quem dirigũtur omnes motiones complexioneſq́ naturales, ita rationalis anima, cui ſubeſt temperata complexio, finis eſt formarum omnium naturalium. Rurſus illa eſt ultimæ formę cõditio, ut neq́ omnino ſit abſoluta, neq́ omnino immerſa corporibus. Si omnino eſſet libera, neque quicquam per corpus operaretur, corporis forma non eſſet. Si obrueretur omnino, neque ageret aliquid abſque corpore, non eſſet ultima forma. Eſſet enim hac ulterior illa quæcunque talis eſſe reperiretur, ut partim quidẽ iungeretur corpori, partim non iungeretur. Qualem profectò eſſe aliquam oportet, ut inter ſubſtantiam illam angelicam à corpore omnino ſeiunctam, perq́ illud nihil agentem, atque formam aliam omnino coniunctam corpori, perq́ corpus agẽtem omnia, qualis eſt anima beſtiarum, forma quædam ſit media, partim iũcta corpori, partim etiam ſeparata, ut aliquid per corpus efficiat, aliquid per ſeipſam. Talis eſt autẽ rationalis anima omnis, quia & regit corpus, & ſpeculatur. Humana quoque talis eſt proculdubio, quæ nutriendi & ſentiendi opera per corporis exequitur inſtrumenta, intelligendi autem & eligendi actum perficit per ſeipſam. Sic angelus tam per ſubſtantiam quàm per operationem eſt à materia ſeparatus, & in æternitate totus quia totus in ſtatu. Brutorum animæ per utrunque coniunctæ, & totæ in tempore, quia per utrunque mutantur. Rationales animæ quia partim coniunctæ eſſe debent, partim etiam ſeparatæ, neque eſſe poſſent per aliquid ſeparatæ, ſi coniunctæ per ſubſtantiam eſſent, neceſſariò ſunt per ſubſtantiam ſeparatæ, ſiue ſeparabiles, quia ſcilicet nullã habent originem à materia uel ab agentibus inſtrumentiſq́ corporeis. Sunt autem coniunctę per operationes, non quidem per omnes operationes, ſed infimas, & id quidem non uiolentia, ſed amore. Vnde ſecundũ Chaldæos in confinio ſunt æternitatis & temporis. Per ſubſtantiam quidem in æternitate ſunt, per operationes in tempore. Siquidem illa manet, iſtæ mutantur. Decet enim inter quod omnino eſt æternum, atque id quod penitus temporale, eſſe aliquid partim æternũ, partim etiam temporale. Et inter id quod ſemper eſt, atque id quod fit aliquando, eſſe aliquid quod fiat ſemper. Tale quidem eſt cœlum, & permanens ſubſtantia ſemper, &

P 2 mobile.

mobile. Rurſus talis ipſa mundi materia, atque ipſa etiam (ut ita dixerim) corporeitas. Præterea fermè talis eſt anima, quæ fluit ſemper effectu & actu, quamuis ſubſtantia maneat. Vnde declinat ad corpora quæ fluũt inſuper per ſubſtātiam. Talis profectò anima ideò forma eſt corporis ultima, quia format quidem regitq; corpus. Verùm ita penè excedit naturā corporis, ut in ipſo ſit limine, ac paulũ quid prætergreſſa, limites corporis ſit penitus relictura. Nēpe multo magis ſeparata eſt, quàm coniuncta. Communicat nanque illi partem ſui, ſiue potentiam inferiorem quam habet cum brutis plantiſu'e communem. Partem uerò præcipuam, diuinis perſimilem, in qua tota conſiſtit rationalis animæ ratio, ſemotam habet à corpore in eſſentia, qui etiam in actione. Et quotiēs operatur per intellectum, primo naturaliq́ue inſtinctu ad ſeparatas rationes ſeſe cōfert, quod quidem omnes Peripatetici confitentur. Ad ſingulas uerò coniunctasq; formas non primo aut recto, ſed ſecundo & obliquo quodam actu ſe torquet, quatenus ad ſimulachra unde ſpecies intelligibiles procreauit, ſe reflectit. Quis ergo nō uiderit uim rationalem magis ſeparatam eſſe quàm coniunctam? Siquidem ad ſeparata rectè & primò, ad coniũcta obliquè actu ſequenti ſe uertit. Quæ tunc maximè quod uult aſſequitur, quando longiſſimè diſcedit à corpore. Contrà, quando per ſenſus deſcendit ad corpora, tunc fallitur, & innumeris paſſionibus perturbatur. Non poteſt autem rerum mortalium eſſe ſimilis, ſi illarum præſentia fallitur & turbatur. Imò uerò ſimilis eſt diuinarum ut in Phædone docet Plato, quia quo illis hæret propinquius, eo clareſcit magis, gaudet. Quieſcit autem in loco ſibi naturali res quælibet, angitur in alieno. Vnde apud Platonicos apparet non eſſe in corporibus mortalibus, quatenus mortalia ſunt, naturale intelligentiæ ſedem. Ergo paululum quid abeſt ut rationalis anima ſit prorſus à corpore ſeparata. Eſt igitur forma ultima, cum ſuper eam non ſit forma alia corporis, infra uerò ſint multæ ita diſpoſitæ, ut gradatim huic animæ propinquantes quaſi ſuper materiam eleuentur.

Obiectio Epicuri & reſponſio, de formis Deo ſimillimis. Cap. IIII.

Somniare nos Epicurus inquit quādo formas excedere ullo modò materiam qua ſuſtinentur, aſſerimus. Abſorberi eas uſq; adeò à materia putat, ut impoſſibile ſit aliquam licet excellentiſſimam formam aliquid ultra materiam operari. Nos autem omnia naturæ opera (ſicut Plato in Philebo ſcribit, Ariſtotelesq; confirmat) à diuina quadam perfici arbitramur intelligentia, quæ quidem cœlos uelut inſtrumenta ſua reuoluens, & citans, ut Plato inquit, cœleſtem currum, inde inferiorem hanc elementorum format materiam. Atque ut in arte operis forma triplicem habet gradũ. Eſt enim primum in artificis animo, ſecundo in inſtrumentis ab eo agitatis, tertio in materia inde formata, ita formæ rerum quas Deus per cœli motus uel traducentes uel præparantes hic generat aut creat, primum in ipſo ſunt Deo, deinde in cœlis tanquam riuulis aut ſedibus, poſtremo in hac inferiori materia. Oportet autem materiā hanc, quandoquidem à diuina intelligentia ſic agitatur, ſuſcipere ac præ ſe ferre exactiſſimam aliquam diuinæ intelligentiæ formam. Quod etiam in natura & artibus fieri cernimus. Vt talis ſiquidem natura animæ per calorem naturalem tanquam aliquod inſtrumentum materiam agitat alimenti à nobis ſumpti, redditq; uitalem. Vita hæc alimento tributa, non caloris illius imitatur formam, ſed animæ. Calor enim ex ſe uitam non generat. Pictor etiam per inſtrumentum ſuum penicillum formam aliquam ſignat in pariete, non penicilli ſimilem, ſed animi ſui potius, qui eam in ſe prius conceperat, & poſtea parit. Igitur tam ſecundum naturam quàm ſecundum artem operis forma formam refert agentis. At enim in hoc gradum triplicem reperimus. Aliam formam uidemus propinquiorem materiæ quàm agenti, aliam agenti propinquiorem quàm materię, mediam uerò nonnullā. Accipe primum exemplum aliquod in natura. Anima quippe per inſtrumentum illud ſuum calorem ſcilicet naturalem, cibo digeſto triplicem tribuit formam. Nã craſſioribus cibi partibus formam tribuit oſſium, oſſa nanque ex illis generat atque nutrit. Tenuiſſimis uerò partibus ut plurimum ſpiritus ipſius adhibet formam, quia ex illis ſpiritum creat. Medijs denique formam præſtat carnis atque neruorum.

Hæc

Hęc omnia exequitur naturalis ille calor,nõ ſua uirtute,ſed animę.Ipſe enim urit tantũ
natura ſua,atque diſſoluit,ſed ad huiuſmodi opera per uirtutẽ animæ tẽperatur.Forma
oſſiũ remotiſſima eſt ab anima,& materiæ proxima.Nullus enim fit ſenſus in oſſib. For-
ma carnis atq; neruorũ propinquior eſt animæ quã oſſiũ.Senſus enim per hæc fiũt. Sen
ſus,inquã,hi quinq;,qui nondũ tamen longiſſime diſcedunt à corpore, cũ nihil unq; niſi
pręſentibus externis corporibus agant.Forma denique ſpirituum eſt animæ proxima,
quippe cum hi imaginationi & phantaſiæ excellentioribus animæ uiribus modo quo-
dam ſubſeruiant.Exemplum habes in natura.Accipe inſuper exemplum in artibus.In-
ſtrumenta profectò quibus utuntur artifices,ſuam quandam dũtaxat habent naturam
atque figuram,non tamen habent ipſam artificis intelligentiæ pulchritudinem. Verùm
per hæc artificis animus tria quædam exequitur,nonnulla ſibi quàm proxima,remotiſſi
ma alia media.Omnia ſanè artificis opera quæ ad aſpectum pertinent, aut auditum, to-
tum penè artificis declarant ingenium.Quæ ad ſenſus tres reliquos,minimè.Nam in o-
doribus ſaporibusq; conficiendis, aut ſtratis lauacriſque temperandis,paulum aut uix
artificis apparet intentio.In picturis autem ædificijsq; conſilium & prudentia fulget ar-
tificis. Diſpoſitio præterea & quaſi figura quædam animi ipſius inſpicitur. Ita enim
ſeipſum animus in operibus iſtis exprimit & figurat,ut uultus hominis intuentis in ſpe
culum,ſeipſum figurat in ſpeculo.Maximè uerò in ſermonibus,cantibus,atque ſonis ar
tificioſus animus ſe depromit in lucem. In his enim tota mentis diſpoſitio & uoluntas
planiſſimè deſignatur,& qualis eſt affectus artificis,talem nobis affectum opera eius ſo-
lent excitare,flebilis uox flere,furioſa furere,laſciua laſciuire ſæpe compellit. Hæc igi
tur opera cum ad uiſum tum ad auditum ſpectantia,artificis menti ſunt proxima,illa uè
rò quæ ad tres reliquos pertinent ſenſus,ut diximus,remotiſſima. Mediæ autem illæ o-
perationes ſunt,quæ ad corporis exercitationes, ludicras aut bellicas pertinent. Vndè-
nam ars & natura ita ad diſpoſitionem ſuorum operum temperantur,niſi à Deo naturæ
artiumque inſtitutore? Deus itaq; opera ſua in corporibus ſimiliter temperat,ita ut e-
tiam ipſe in materia ſibi ſubiecta triplicem formarum generet gradum, uidelicet ſibi
proximas formas,remotiſſimas,atque medias.Et quoniam quicquid mouet materiam,
non alia ratione mouet,quàm ut eam extollat ad ſui uultus imaginem,nec falli Dei ſen
tentia poteſt,neceſſe eſt alicubi in materia diutius agitata faciem artificis Dei expreſſius
relucere,ac ferme tanto expreſſius quàm in alijs materijs, aliorum mouentium facies,
quanto in mouendo atque trahẽdo Deus eſt potentior alijs.Ideo Dei uultum tam ſimi-
lem denique in materia effulgere oportet,ut nequeat ſimilior emicare.Quamdiu reſul
tat mortalis,conſummatam non implet imaginem.Sane ſimilior foret,ſi ſemper eſſet ſi-
milis,id eſt ſi ſurgeret immortalis.Fit ergo aliqua forma in materia immortalis.Siqua ta
lis erit,illa erit quæ eſt ultima,quæ ſicut remotiſſima eſt à materia ex eo quòd ultima eſt,
ita eſt proxima Deo,ideoq; ſimillima.Talem eſſe rationalem animam non eſt dubium.
Sed planius rem ipſam aperiamus.

Reſponſio planior de formarum gradibus. *Cap. V.*

PRincipio Deus materiã primam certo modo ad rerum naturalium ſpecies pro-
ducendas afficit per qualitates primas, atque diſponit, per raritatem, denſitatẽ,
leuitatem,grauitatem,caliditatem,frigiditatem,humiditatem,ſiccitatem. Quæ
quidem uocantur qualitates præparationesq; materię potius quàm formę prin
cipales & ſpecies,propterea quod harum quælibet pluribus cõpetit ſpeciebus,
& ſæpe intenduntur & remittuntur.Rerũ tamẽ ſpecies(ut placet Phyſicis)nõ ita mutã
tur.Sępe accedũt atq; recedunt,dũ ſpecies permanẽt.Quis neget multis arborum & a-
nimalium ſpeciebus communem eſſe caliditatem & frigiditatem,atq; has qualitates in
animantibus ſecundum magis minuſue uariari,dum eadem permanet ſpecies animan-
tis? Sunt igitur materię quàm ſimillimę,cum inſtar materię pluribus ſpeciebus ſubijciã
tur,neque ipſę ſua duntaxat pręſentia ſpecies rerum inter ſe diſtinguant.Affectiones i-
gitur pręparationesq; materiæ ad ſuſcipiendas ſpecies nuncupentur. Ergo materia per
extenſionem quãtitatis ſibi familiarem,& ad mul[illegible]cõmunẽ,qualitatibus huiuſmodi

pandit ſinum. Per has uerò ad ſuſcipiendas ſpecies præparata, ſtatim à mente diuina mũdi totius opifice formas ſpeciesq́; accipit elementorum. Speciem ignis, quando parata fuerit per caliditatem, ſiccitatem, raritatem, & leuitatem. Speciem terræ, quando per frigiditatem, ſiccitatem, ſpiſſitudinem, grauitatem & reliquas ſua ſingulas ratione. Hæ formæ elementorum eo ſuas illas præparationes ſuperant, quòd illarum ſunt fines, quòdue proprias diſtinguunt ſpecies, & permanent quodammodo firmiores. Citius enim aquæ frigiditas permutari uidetur, quàm ſpecies aquę, ſimiliterq́; in alijs. Sunt tamen materię prorſus immerſæ, quia non reſoluuntur in ſpecies alias formáſue principales, ſed mox per qualitates affecta materia inducuntur deformi materiæ gremio proximæ. Vnde propter naturam paſſiuam materiæ uix unius ſunt participes actionis. Quid agit aliud ignis niſi quod urit? Neque aliquid operãtur, niſi quatenus præparationes illæ materiæ adiuuant, quia nihil agunt ultra quàm poſſit calor, frigus, ſiccum, & reliqua. Vnicum præterea motum habent, & unum ſitum. Eſt tamen ordo aliquis inter formas elementorum. Nam forma ignis quia à materia liberior eſt quàm alię propter mirabilem raritatem, efficacior eſt in agendo, & à paſſionis infectione remotior. Congregat deinde mens quatuor elementa hæc in unum, eorumq́; temperationibus uarijs uarias conficit lapidũ ſpecies & metallorum, atq; ſimilium quæ mixta dicuntur. Quorum formæ in hoc excellunt formas elementorum, quòd in formas alias quodammodo præcipuas reſoluuntur, neque in materia niſi diligẽtius elaborata fiunt, & aliquid operãtur, ad quod elementorum formæ & diſpoſitiones illæ materię non ſufficiunt. Non enim per elementorum qualitates laſpis prouocat partum, phantaſmata noxia pellit Zaphirus, cohibet ſudorem, confert ad gratiam, Smaragdus extinguit libidinem, Amethyſtus ſedat ebrietatem. Nam & alia multa quæ ſimiles habent qualitates, idem efficerent. Faciunt autem hęc ex quadam uirtute ſpeciebus talibus ab animis ſphærarum tributa. Sed à materia non longè abſunt, quoniam uirtus huiuſmodi corporalis eſt, atque per corpora ſphęrarum traducitur. Ac licet operationem aliquam qualem diximus, agant, nullum tamen opus ab illis tali uirtute perfectum reſtat. Atque unum hęc motum habent, locumq́; unum, quantum elementum hoc aut illud in eorum pręualet mixtione. Omnino autem inter has formas illæ efficaciores ſunt, in quarum mixtione elementa puriora craſſioribus dominantur. Sequuntur formæ plantarum, his idcirco præſtantiores, quia per elementorum qualitates ut inſtrumenta opus uiuum efficiunt quod illę non poſſunt. Propagant ſimiles ſibi plantas in ſpecie, quod mixtorum illorum formis non datur. Nutriẽdo motus peragunt in omnes locorum partes contra naturam grauium elementorum, quę in earum mixtione excellunt, corpus nactæ ſunt ſecundum membra inter ſe diuerſa diſtinctũ, ramos, ſurculos, ſtipitem, & radices, quaſi ſint multæ in his formis uirtutes, ad quarum officia explẽda multis & uarijs opus ſit inſtrumentis. Similitudinẽ quoque pręſe ferunt aliquarum tum uirtutum cœleſtiũ, tũ motionum. Virtutum, quatenus aliqua operantur ad quę elementorum non ſufficiunt qualitates. Motionum, quia motus edunt undique quaſi in circulum, atque ab intrinſeco principio cœlorum inſtar ſua mouent corpora, ordinant pręterea membra ſua omnia ad principale aliquid ſui, ſicut mundi agitator ſphęras omnes in unum. Verum nimis adhuc uergunt in elementorum materiam, quia opus nullum peragunt niſi elementorum formis utantur calefaciendo, frigefaciendo, & in reliquis eodem pacto. Accedunt brutorum animę, plantarum animabus præſtantiores, quoniam ſimiles ſunt cœleſti naturę non in mouendo ſolum, ſed quodammodo etiam in cognoſcendo. Cognoſcunt omnia cœleſtes illæ uirtutes, cognoſcũt aliquid & animæ beſtiarum, operationem habent ſpiritalem. Senſus enim imaginationiſq́; actus ſpiritalis eſt per ipſas obiectorum imagines ſpiritales. Neque peragunt ſentiendi actum per aliquam qualitatem elementorum, quia cum ſentiunt aliquid, neque frigefaciendo ſentiunt. Verſantur autem & iſtę formę adhuc circa materiam, quia per corporalia inſtrumenta ſenſuum actus exercent, neq; quicquam niſi corporale & particulare percipiunt, ſemperque obtemperant corporis uſui. Has omnes denique ſupereminet hominis anima, quæ non in cognitione duntaxat, ſed in genere etiam cognitionis cœleſtibus fit mentibus ſimilis. Intelligit namque hæc, ſicut & illæ. Ad quam operationem neque elementorum qualitates, neque inſtrumentum ali-

aliquod corporale ex illis compoſitum cõcurrit. Quod quidem ſignificat præ cæteris mentis huius naturam à materiæ uinculis excluſam eſſe, cum operationem ſortita ſit à materiæ commercio liberam. Materia ſiquidẽ uim impedit cognoſcendi, quod ex hoc apparet, quia formæ elementorum, mixtorum, plantarum quæ materiæ uicinæ ſunt nihil noſcunt. Et in animalibus illæ partes ſenſibus pluribus ſeruiunt, ad quas materia craſſior minus aſcendit, quale eſt caput, & ibi fit ſenſus acutior, ubi purius inſtrumentũ eſt, & ſpiritus plurimus. Vnde uiſus quia eſt purior reliquis, ſentit celerius & acutius, altiuſq; nobis infigit rerum notas. Ideoq; per ea quæ ad uiſum ſpectant, clarius poſt longũ tempus agnoſcimus quælibet, quam per ſenſuum aliorum indicia. Atqui & in ſomnis ſæpius nobis uiſa ſeſe offerunt quàm audita. Neq; ſolum cognoſcendi uim materia impedit, ſed rem etiã cognoſcendam. Idcirco quando moles ipſa rerũ premit ſenſum, aut nullo modo aut ęgrè ſentimus. Formæ quoq; rerũ in primis ſeſe nobis offerunt, perq; illas materiam quaſi ſubintelligimus. Priuationes præterea per habitus, materiamq; per relationem quandam ad formam neceſſariò coniectamur. Non omnes tamen formas per relationem ad materiam cogitamus, quod ſignificat materiam à formarum genere dependere, atque eſſe formas aliquas à materia liberas. Rurſus tunc res clariſſimè firmiſſimeq; cognoſcimus, quando rationes ipſas rerum abſque materiæ cõditionibus cogitamus. Si materia tam uirtuti quàm obiecto cognitionis impedimento eſt, ſequitur animam quæ ſentit quippiam imaginaturq;, non eſſe compoſitam ex materia, imò neque eſſe formam quantitate diuiſam, ſi modo in ipſa cognitione mutua mirabiliſq; unio, & penetratio fit inter formam apprehenſam, & potentiam apprehendentem. Id uerò totum quantitatis dimenſio prohiberet. Ac ſi per cognitiones inferiores concludimus animã ex materia non eſſe, per cognitionem ſupremam, ſcilicet per intelligentiam, animam nõ eſſe à materia concludere poſſumus Vt quemadmodum quod ſine materia noſcit, eſt ſine ipſa, ita quod abſque materiæ conditionibus comprehendit, ab ipſius paſſionibus procul exiſtat. Nam ſi anima hominis talis forma eſſet, ut ad materiam quaſi ſuamriginẽ referreretur, nõ cognoſceret formas ullas, niſi per relationem aliquam ad materiam. Nunc autem tanquam materiæ domina eam ſubijcit formis, dum ipſam refert ad formas, ac tãquam Deo ſimilis, formas ſequentes ad primam refert formam, ipſumq; Deũ. Atqui in hoc ipſo ſurgit ſupra materiam maximè, quòd eam tollit ſupra ſeipſam, Deo quoque fit proxima, quòd formas omnes reducit in Deum. Ex quibus liquido conſtat quod iamdudum quærimus, rationalem ſcilicet animam ex omnibus formis corporis Deo ſimillimam euadere, uſque adeo ut nequeat alia ſimilior fieri, poſtquam non poteſt fieri ulterius alia in materia, cum hæc in ipſo extremo emineat corporis limine. Exprimi uerò oportuit aliquam in natura formam Deo ſimillimam, ſi modo diuinus artifex materiam ſit ſuperaturus ut Plato tradidit in Timæo. Talem uerò eſſe uult mentem quæ eſt in corpore, à mente quæ eſt extra corpora, delibatam, quaſi quendam mentis illius uultum in ſublimioris materiæ ſpeculo relucentem. Conſidera ad quantam ſui ſimilitudinem ignis materiam extollat, & quibus gradibus. Sphæra ignis qualitatem triplicem poſſidet, calorem, lumen, & leuitatem ad ſuperiora uergentem. Mouet ſphæra illa corpora infima, & craſſiſſimis ineptiſſimiſq; corporibus calorẽ infundit ſolũ, ut plerunque fit in lapidibus. Purioribus calorem atque lumẽ, quod facile facit in lignis. Tenuiſſimis deniq; ultra calorem ac lumen etiam leuitatem illam ad ſuperna trahentem. Quod efficit in chartis & lino, ita ut ſtatim in ſe horum aſſumat ſubſtantiam quaſi ſibi ſimillimam. Ideo forma ignis in lapide fuſca fit & inepta quidem, ſed clara, in lino clara ſimul & agilis. Eodem quaſi modo diuina mens corporibus inferioribus uitam præbet ſolam tanquam calorem, præſtantioribus etiam ſenſum tanquam lumen, præſtantiſſimis inſuper intellectum tanquam leuitatem per quam anima ſurgit in Deum. Ita diuinus ille radius omnia penetrans in lapidibus eſt quidem, ſed non uiuit in plantis, uiuit quidem, ſed non fulget, in brutis fulget, ſed non replicatur in ſeipſum, neque redit in fontẽ. In hominibus eſt, uiuit, fulget, replicatur in ſeipſum. Primò per quandam ſui ipſius animaduerſionem, deinde in Deũ fontem ſuum reflectitur, originem ſuam feliciter cognoſcendo. Vt autem aſcenſus ignis certum aliquem habet finem, quem conſequi poſſit, atque hic eſt in ſphæra ſua quies, ita noſtræ mentis aſcenſus perpetuo directus in De-

um ſtatutum finem habet, cuius quandoque fiat compos, neque aliud quicquam is finis erit, niſi quies in Deo, quam non prius animus aſſequetur, quàm hinc abierit.

Obiectio Lucretij & reſponſio, quòd mens poteſt abſque corpore operari. Cap. VI.

INterturbabunt diſputationem noſtram impij duo, Lucretius & Epicurus, ut ſolent non ratione aliqua, ſed clamore. Nos quidem duo potiſſimum hic aſſerimus, quòd Deus creat animam ſibi ſimilem, quòd in materia. Contra primũ Lucretius obijciet: Si tam diuinus eſt animus, primum contra naturam eius eſt coniungi cum corpore ad conficiendam ſpeciem animalis, deinde & ſi iungitur, cur nunquam mens aliquid ſpeculatur, phantaſia non cogitante? Contra ſecundum ſic obijciet Epicurus: Si Deus creat animã in materia, ergo etiã ex materia ideoq́ mortalẽ. Nos ad primã obiectionẽ reſpõdemus, & reſpõdebimus diffuſius aliâs, nũc breuiter hũc in modũ. Quoniã ultima in uniuerſo uirtus intelligendi per operationes ſenſuũ & phantaſię ad ſpeculationẽ propriam expergiſcitur, ſenſus uerò & phantaſia per ſpiritus agunt corporeos, ſequitur nõ eſſe contra mentis naturam, ut corpori huic uniatur ad humanum ſpeciem in terra complendam, præſertim cum mens noſtra non ſimplex ſed animalis mens eſſe dicatur, ultimam entium corporumq́ uiuifica, & ſi in generica ratione mentis non ſit ulla ad corpora inclinatio, tamen in ſpecifica mentis ultimæ ratione inclinatio eiuſmodi quodammodo tanquam ipſi naturalis includitur, quatenus uidelicet in confinio mentium animarumq́ creata mens animalis euaſit, atque inde ad proxima corpora uiuificanda procliuis. Et quia res quæque ſecundum modum ſuæ ſubſtantiæ operatur, ſubſtãtia uerò mẽtis humanæ incorporalis quidem eſt omnino, ſed unita materiæ, hinc fit ut incorporalia intelligat quidem, ſed ea dum corpus habitat, ſæpe unà cum aliquo quodammodo corporali conſpiciat, hoc eſt ſimulachro phantaſiæ, Ideo huiuſmodi plerunque eget ſimulachris. Verùm quãdo hoc depoſito corpore redacta fuerit in ſeipſam, intelliget in ſeipſa. Sed nunc alio modo ſe habet mens hæc ad phantaſiæ ſimulachra, antequam ipſa in ſe uniuerſalem concipiat ſpeciem, alio modo poſteaquam concepit, antè eget illis, ut eorum inſtigatione excitetur ad uniuerſalem ſpeciem pariendam. Poſtea uerò ſi illis eget, eget quidem (ut arbitrantur Peripatetici) tanquam fundamento, uel comite aliquo ſpeciei. Atque etiam ſecundum intellectus imperium formatur ſæpe nouum in phantaſia ſimulachrum uniuerſali illi ſpeciei cõueniens, in quo reſplendet ſpecies illa mentis uniuerſalis, ſicut in imagine ſplendet exemplar. Quanquam non eget forte mens phantaſię ſimulachro, ut Platonici opinantur, poſtquam ſemel inuitãte illo ſpeciem peperit, & retinet propriam. Sed ea eſt oculorum geminorum natura in eadem radice fixorum, ſiue à cardine uno pendentium, ut aperiantur ſimul, atque claudantur, eodemq́ue inſpiciant. Ita mens & phantaſia, qui gemini oculi ſunt eiuſdem animæ, atque admodum proximi, ſimul aperiuntur, atque eodem pro modo ſuo conſpiciunt. Et dum phantaſia hunc cogitat hominem, mens uniuerſalem hominem cogitat, & conuerſo. Atque hæc eſt cõcurſio naturalis. Poteſt tamen adhibita manus opera oculus alter abſque altero intueri, ſic & ſtudio quodam ardentiore non minus mens ad uniuerſales ſpecies flecti ceſſante phantaſia, quum ſæpe per aliquam turbationem accidat phantaſiam intentius per corporalia peruagari mente ceſſante. Poteſt inſuper anima, quando ſeipſam conſiderat, tunc actum ſuum uimq́ & eſſentiam ſine phantaſiæ ſimulachro intueri. Maximè uerò quãdo & animaduertit ſe intelligere, & rurſus quòd animaduertat intelligit, replicaturq́ ſimiliter abſque fine, præſertim ſi, ut quidam putant, ſpeciem ſuam intelligibilem, ſuumq́ actum per ipſammet ſpeciem, ipſumúe actum animaduertat, ubi certe neq́ ſimulachro neque inſtrumento egeret. Poteſt etiam ſimulachri ipſius naturam ſine alio ſimulachro iudicare. Quod ſi quis conuicerit, intelligentiam dum rerum naturalium rationes conſiderat, earundem ſimulachris indigere, hoc forſitan diſputationis gratia concedemus, propterea quòd ſicut humanitatem ipſam communio ad ſingulos homines comitatur, ſic humanitatis intelligentiam huius uel illius hominis cogitatio.
Non tamen in rebus diuinis id facilè concedemus, ut quotiens angelicas eſſentias

tias ſpeculamur, totiens cogamur corporalia ſimulachra intueri. Quia ſicut eſſentiæ tales ad materiam hanc aut illam non declinant, ita ſpeculationes noſtræ quibus illis æquamur quodammodo cognoſcendo, nõ neceſſario corporalibus imaginibus aſtringuntur. Earum enim cognitionem non à corporibus propriè animus mutuatur, ſed ab ideis uel ingenitis, quando reuertitur in ſeipſum, uel infuſis, quãdo ſupra ſe ſurgit. Sed quiſnam dixerit mentẽ in ipſa diuinorum exacta contemplatione, ſimulachrorũ adminiculo indigere? cum illorũ ſiue occurſu ſiue interuentu ab eiuſmodi ſpeculatione uehementer impediatur, ſæpeq́ fallatur, ac ſi falli non uult, illa tanquã nubes diſcutere cõpellatur. Fortè uerò quando per ſenſus animus à ſe digreditur, attingit ſolum ſenſibiles qualitates. Quando per phantaſiam ad ſe regreditur, inſenſibiles intẽtiones imaginum ſenſibilium. Quãdo per rationem in ſe reuertit̃, inſenſibiles rationes ad intentiones inſenſibiles declinantes. Quando per mentem ſupra ſe ſurgit, inſtar angeli inſenſibiles rationes iam ab imaginarijs intentionibus ſegregatas. Quid? quòd philoſophica mẽs intuetur in uniuerſo & in ſeipſa cognitionem quãdam angelicam & diuinã à ſimulachris liberam? Primo quidẽ probat eiuſmodi cognitionem eſſe debere, & cuius ſit, & qualis, & quare, & quomodo fiat, in ſeipſa deſcribit. Ac etiam aſſequitur tam ſecũdum formã, experiturq́ deſcribendò. Profectò deſcriptio eiuſmodi conceptio quædã animæ eſt ab omni ſimulachro libera. Nequit enim per ſimulachrum cognitionem à ſimulachro liberam intueri atque definire. Deinde in conceptionem eiuſmodi ſe conuertit, dum ſe agnoſcit ita iam concepiſſe. Quæ quidem conuerſio multo magis eſt à ſimulachris abſoluta. Denique in conuerſionem hanc iterum atque iterum ſe conuertit, ſemperq́ longius gradatim à ſimulachris peruolat. Mitto notiora illa, uidelicet quando mens dimiſſis indiuiduis nõ modo ſpecialiſsimas ſpecies, ſed ſub alternas. & genera ſubalterna generaliſsimaq́, ac deniq́ tranſcendentia perſpicit, diuidit, componit, definit, argumentatur. In ijs certè ſimulachra prætermittere nõ ſolũ nititur, ſed compellitur. Operæpreciũ eſt hoc inſuper animaduertere, infimam animæ uim magis corpori quàm mediam, mediam quàm ſupremam coniungi. Quando ſuprema ratiocinandi uis per humanæ intelligentiæ uoluntatisq́ actũ obnixè ſe colligit in ſeipſam, tũc infima uis magna ex parte ſeiungitur ab opere corporali, quia tunc officium regendi, mouendi, concoquendi, digerendi, expurgandi, dimidiam ſui partem, imò etiam maiorem ſolet amittere. Si ita fit, neceſſe eſt potẽtiam mediam ex parte multo maiori tunc à materia ſemoueri, quod patet in abſtractis inter contemplandum hominibus nihil penitus ſentientibus. Ex hoc ſequitur, ut ſuprema potentia quandoq́ue in hoc ipſo actu corporalia relinquit omnino, cuius uirtute reliquæ uires magis magiſq́ relinquunt. Quippe quod adoleſcit, poteſt aliquãdo penitus cõſummari, eo uidelicet cõſummato quo ipſum creſcente creſcebat. Ipſa igitur animi à corpore abſtractio, quæ inualeſcẽte ſpeculationis intentione uehementius inualeſcit, illa quoq́ intentione impleta prorſus implet̃. Impletur illa, quando cęteris omnino poſthabitis, ſolum primum uerum bonumq́ ſumma mentis flagrantia amatur & cogitatur. Tunc ergo conſummatur abſtractio, finiſq́ abſtractionis huius quæ nos ſegregat à mortalibus, tandẽ non ſeparatio erit à uita, ſed primæ conſequutio uitę. Quæ enim ſe uiciſſim comitantur, itinere comitantur & termino. Quapropter idem portus animã à corpore fugiẽtem excipit, qui accipit ſpeculantem, hic portus eſt ipſa ueritas. Veritas æterna eſt, imò eſt æternitas ipſa. Hæc ad Lucretiũ dicta ſint, pergamus ad Epicurum.

Obiectio Epicuri & reſponſio, quòd Deus non facit mentem niſi ex ſeipſo, & per ſeipſum. Cap. VII.

QVonam pacto, inquit Epicurus, producit Deus hanc animam in materia, niſi etiam ex materia. Nos autem interrogamus eum, quonã pacto producit Sol lumen in aëre, non tamen ex aëre. Vultus in ſpeculo imaginem, non ex ſpeculo. Mens loquẽtis ſignificationem uocis in aëre, non tamen ex aëre. Proinde ſicut Sol calorem quidem in aëre gignit ex aëre, lumen tamen non ex ipſo aëre, licet in ipſo, & mens loquentis ex aëre gignit ſonum, ſignificationem uerò ſoni non ex ipſo aëre, ſed in ipſo, ita Deus alias formas ex materiæ uiſceribus eruit, intellectum uerò,

qui forma ultima eſt, ſuper materiæ faciem pandit, non trahit è ſinu. Cōſiderare debuit Epicurus, materiam ipſam nullam habere uirtutem propriam formatricem ſui (nihil enim informe ſe format) habere tamen uirtutem præparationemq́; formabilem, quā formarum uocamus inchoationem, & priſci Theologi chaos antiquū. Cui Deus, ut Timæus docet, formatricem uirtutem applicat, non tanquam materiæ propriam, ſed tanquam Dei ipſius inſtrumentum aliquod ad formandum huic uirtuti influxum cœleſtem elementalemq́; accommodat. Fortè uerò diuinus influxus ex Deo manans, per cœlos penetrans, deſcendens per elementa, in inferiorem materiā deſinens, illa ipſa eſt formatrix uirtus, quam Plato uocat diuinæ intelligentiæ rationem, per cuius infuſionem machina mundi ex neceſſitate conſtat, & mente id eſt materia corporibus neceſſaria, & ex formis pulcherrimo quodam ordine diuinam mentem bonitatemq́; referentibus. Hanc uirtutem Peripatetici tum inſtrumentum Dei uocant, tum naturam, tum potentiam ſeminariā. Huic formatrici uirtuti ſubeſt formabilis illa natura materiæ. Deus igitur per uim huiuſmodi formatricem, per machinam mundi diffuſam formabili ipſius materiæ uirtuti formas illas accommodat, quas materiæ proximas, & quas medias collocauimus. Hic autem Platonicus quiſque ordinem quandam in quatuor tam formarum quàm ſubiecti gradibus obſeruabit. Animæ rationales per ſolum purumq́; Dei radium ſuper puram indiuiſibilis materiæ faciem accenduntur. Animæ irrationales per cœleſtem quoque animalemq́; influxum radio illi diuino adhibitum è ſinu materiæ nondum extenſo exprimuntur in lucem. Formæ elementorū mixtorumq́; familiares, per familiares etiam elementorum qualitates educuntur ex materiæ gremio iam extenſo, extenſo, inquam, per dimenſiones non terminatas. Formæ eorundem peregrinæ, per qualitates inſuper peregrinas elementorum eruuntur ex aluo materiæ extēſo iam per terminatas quaſdam dimenſiones. Has autem formas præter rationales animas eſſe materię aſtrictas ideò arbitramur, quia nullam prorſus operationem habent ad quam non aliquo modo concurrat corporis uel natura uel inſtrumentū, & finem ſemper ſibi proponunt corporis uſum, utpote quæ ex corpore pendeant, dum per inſtrumentum cœleſte ſiue elementale formatiuum formabili uirtuti materiæ accommodantur. Cuius rei ſignum eſt, quia nulla illarum in Deum conuertitur, quaſi Deus non ſit illarum proxima cauſa, ſed potius aliena. Animam uerò rationalem fieri à Deo ſine inſtrumentis ullis ex eo potiſsimum coniectamur, quòd in Deum proximè uertitur, quod in ſequētibus declarabimus. Concurrunt igitur inſtrumenta non ad animæ humanæ productionem, ſed ad materiam præparandam, quam ſit anima hominis habitatura. Deus uerò per ſe illam materia præparata producit. Quod Plato in libro de natura docet, ubi uult animā rationalem à ſolo mūdi opifice tribui, irrationales uerò etiam à miniſtris eius operi huic fauentibus. Ariſtoteles quoq́; in hoc ſecutus magiſtrum in libro de animalibus ſecūdo inquit: Quando generatur homo, intellectum infundi forinſecus, ac ſolum eſſe diuinū, cuius operatio non expleatur per aliquid corporale. Quaſi non expromatur ex intimo materię gremio, ſicut alias formas putat expromi. Ergo hanc ſine inſtrumēto ipſe Deus infundit. Exemplum habes in Solis lumine, & in anima. Lumen Solis per calorem tanquam mediū diſsipatis nubibus ſerenat aërem, ſerenū aërem illuminat per ſeipſum. Anima per calorem naturalem coquendo cibum præparat ipſum ad uitæ formam. Cocto & præparato cibo non per calorem, ſed ipſa per ſe uitæ tribuit formam. Anima rurſus per linguam tanquā inſtrumentum frangit aërem, fractus aër ſonat, ſonando ſignificat. Sonus ille eſt quaſi quoddam animal conſtitutum ex aëre fracto tanquam corpore, atque ex ipſa ſignificatione tanquam anima, quæ quidem ſignificatio inſtar animę latet in uocibus, & quaſi uita quædam eſt non audita uocis auditæ. Vndénam datur ſono talis ſignificatio? Ab ipſa loquentis hominis anima. Sed nunquid anima ſignificationē dat uoci per linguam? Minime. Lingua enim corpus eſt, & corporale dat munus ſolū atque ſenſibile, neque ſignificationem dat per ſe ullam, quotiens animo ad rem non attendente caſu quis loquitur. Significatio uerò res eſt incorporalis & inſenſibilis. Alioquin quicunque uocem audiret, ſtatim quid ſignificatur uoce, cognoſceret. Quapropter ſignificatio quæ inſenſibile quiddam eſt, fit tāquam anima quædam in uoce, id eſt, aëre fracto ceu corpore. Fit inquam ab animæ ipſius cogitatione ſola, non per linguæ obſequium.

obſequium. Atque ideò dum Platonem pronuncias, aër ille fractus plures in partes diuiditur. Pla, to, nem, Quæ per tria tēporis momenta percurrunt. Significatio uerò non per partes diuiditur, quia in loquentis mente indiuiſibili, antequam pronuncietur, momento concipitur, & ſignificat ſæpe res ingentiſsimas, quarum molem non poteſt ipſa per magnitudinem adæquare. Significat etiam motū tempusq́ ſæpe ſine motu uel tempore. Et quando pronuntiatur ſono, ſoni ipſius parte pronunciata, plurimum nondum ab audiente comprehenditur, neq́ percipitur paulatim, ſed omnibus ſyllabis pronunciatis, quid ex illis cunctis ſignificatur, e ueſtigio intelligitur. Quæ quidem ſignificatio in audientis intellectu perpetua ſæpe remanet ſyllabis pereuntibus, ſicut in loquentis mente fuerat antequam loqueretur. Significatio igitur ab anima loquente ſine medio producta incorporalis eſt. Eſt & uocis anima ſimplex, & quodammodo immortalis, ſonus autem per linguam mediam fabricatus in partes diſsipatur, & interit. Si Sol & anima ſine inſtrumentis aliquid efficiunt in materia, multo magis Deus poterit formam aliquam nullo intercedente inſtrumento materię tradere. Atq́ ea maximè erit rationalis anima, quæ nonnihil ſine inſtrumento cogitat atq́ eligit. Quod nūquam ualeret ſi eſſet per inſtrumenti operam fabricata. Si per nullum mediū à Deo fit, non fit ab eo niſi per Deum. Deus ipſa æternitas eſt. Fit ergo per ſeipſam æternitatem. Quod per æternitatē fit, eſt ęternum. Et quod ſummo ſtatui proximum eſt, ita eſt ſtabile, ut à mutatione mortali ſit remotiſsimum. Hæc enim eſt ſumma mutatio. Meritò ſicut in cæteris rerum generibus præter id quod per ſe tale eſt, ſunt & alia quæ per aliud talia ſunt, ita in æternitatis ordine ultra Deum, qui per ſe eſt æternus, multa ſunt quæ per illū æterna fiunt. Talia uerò eſſe ille Timæus docet, quæ à Deo abſq́ medio procreantur. Erit igitur hominis anima & immortalis, & huic corpori tanquam ſignificatio aëri à loquente Deo inſerta. Quam ſignificationem ſi quis animaduerterit, Dei loquentis intelligit mentem.

Obiectio Panætij & reſponſio, quod anima ſine medio eſt ex Deo. *Cap. VIII.*

DAbit forſitā Panætius nobis, poſſe aliquid à Deo in materia ſine materia & inſtrumento creari, ſed animam noſtrā ita fieri non cōcedet, niſi manifeſtiori aliquo ſigno hoc iterū oſtēdamus. Arbitratur enim tam animā naſcentis ab anima parentū, quàm corpus à corpore generari, quia & corpore & ingenio ſimiles genitoribus filij ſæpe naſcantur. Sed coniecturā Panætij parum momenti habere uidetur, quia ſæpe diſsimiles corpore naſcuntur, ſæpiſsime animo. Et qui mores ſequuntur paternos, conſuetudine eos imbibunt potius quàm genitura. Et ſi qui eos uſu non acquirunt, imitantur tamen, non ideò imitantur, quia animus naſcatur ab animo, ſed quia animus à tenera ætate blanditur proprio corpori, in quo propter genitorum complexionem ſimilia quædam fiunt incitamenta, ſed procedente ætate arbitratu ſuo & in peius & in melius mutant mores. Itaq́ abijcienda eſt coniectura Panętij. Quoniam uerò ſignum à nobis expoſceret, per quod anima à Deo uenire clarius oſtendatur, ſignū nobis erit huiuſmodi. Anima rationalis quotiens aliqua ſibi res occurrit, perſcrutatur non modo quid res illa ſit, & qualis, ſed etiam quæ ſit eius origo. Neque ceſſat unquā niſi cauſam eius inuenerit. Neq́ tamen in quauis cauſa ſiſtit gradū, ſed indagat ſemper cauſæ cauſam, ita ut nō prius quieſcat quàm ſupremā cauſam fuerit cōſecuta. Vnaquęque res in proprio ſui fine quieſcit. Proprius finis rei eſt eius cauſa propria. Ibi enim perficitur, perfectionem uerò naturalem appetunt omnia tanquam finem. Quod ſi cōmunem finem expetere uideantur, non tamen ipſum adſciſcunt niſi quantum ipſis cōgruit & accommodatur, propriusq́ euadit, talis euadit, quando ſuſcipitur in cauſa proxima ſufficiente ſuperius ordinata. Non petit aër Venerem aut Iouem, licet etiam inde ducat originem, ſed appetit ignis concauum, ubi principium eius propriū eſt, locusq́ domeſticus. Cætera quoque ſimiliter non quamlibet ſui cauſam expetunt. Nullę enim res prius ceſſarent quàm in Deum transformentur, qui primū omnium eſt principium. Aut ſi nunquam transformarentur in Deum, fruſtra & temere mouerentur. Non igitur quælibet quęrūt cauſam, ſed propinquam. Sufficit enim cuiq́ ſpeciē ſuam

incorruptam

incorruptam integramq; ſeruare. Hæc autem ſeruatur à cauſa propria, quæ ſufficiēs ſit & ſuperius ordinata. Cauſa uerò altiſsima ſpeciem rei à ſe remotioris mutaret in naturā ſublimiorem, ubi ceſſaret res illa eſſe quod erat, atq; periret, non autem res id appetunt, ſed incolumes in ſuo ſtatu manere. In quo quatenus permanent, eatenus primæ quoq; cauſæ ſimilitudinem aſſequuntur. Quorſum hęc? ut intelligas rem quamlibet ſolū cùm proximam attigerit cauſam, quieſcere protinus, neque ultra perquirere. Atque ideò mentem quæ in re nulla quieſcit, niſi in prima, nullam habere propriam cauſam niſi primam. Cuius rei ſignum eſt, quod hominis mens in Deum conuertitur ſine medio. Si enim res conuertuntur in cauſam, ut procedunt, Quæ per medium proceſſere, per medium conuertuntur. Quæ ſine medio proceſſerunt, conuertuntur etiā ſine medio. Anima ſine medio in Deum reflectitur, quando Deum neq; in aliqua creatura, neque imagine ſenſus & phantaſiæ, ſed ſuper omnia creata abſolutum nudumq; ſuſpicit. Suſpicit uerò talem, quando argumentatur Deum eſſe adeò infinitum, ut omnia quæ cadere in cogitationem poſſunt, infinito ſuperemineat interuallo, ubi nihil creatum inter Deum & animam interponitur. Quo autem modo intuitus animę in Deum abſq; medio figeretur, niſi etiam intuēdi uirtus ab illo abſq; medio proceſsiſſet? Quòd ſi uidetur anima quibuſdam ad id medijs indigere, ex eo quod per mundi diſpoſitionem & ordines angelorum aſcendit ad Deum, ſcito non uti his medijs animā ut Deum in his aut per hæc quaſi Solem in aqua aut per uitrum intueatur, ſed quaſi quibuſdam gradibus, ut ipſa quæ infra ſe olim delapſa eſt, per hos gradus in arcem ſuam redeat, quò regreſſa, Deum abſq; medio uidet. Porrò per mundi diſpoſitionem inuitatur, ut dimiſſo corporis cultu, in ſuam redeat rationē, per angelorū indagationē ſiue inſpirationē admonet, ut dimiſſo conſueto rationis diſcurſu, ad lumen ſibi quondam diuinitus infuſum ſeſe recipiat, quò reflexa, per ipſum iam Dei lumen ſuſpicit Deum, ut ille qui per Solis radium non colores amplius corporum, ſed ipſum ſuſpicit Solem, de quo inquit Zoroaſter,

χρή σε σπεύδειν πρὸς τὸ φάος καὶ πρὸς πατρὸς αὐγὰς
ἔνθεν ἐπέμφθη σοι ψυχὴ πολλὺν ἑσσαμένη νοῦν,

id eſt, Aſcendēdum tibi eſt ad lumen ipſum & patris radios. Vnde infuſa eſt tibi anima multo mentis lumine circunfuſa. Quod autem animus ad hunc quandoq; ſtatū perueniat, inde conijcimus, quod uſq; adeò ſe ab omni rei creatæ cognitione ſecernit, ut ſuper omnem rei cuiuſq; creandæ conceptum quantumcunq; ſublimem extare diuinū uerticem per infinitū aſſerat ſpatiū. Dum uerò Deum ita deſcribit, pro uiribus capit Deū. Habet ergo uim aliquam abſq; medio Dei capacem. Hæc autem à ſolo tributa eſt Deo. Qui enim format ſolus, ipſe ſolus diſponit. Qui implet, ipſe amplificat, ſicut & uiſus radium illum intimum & inſitum ab origine, quo Solis lumē proximè uidet, quotidie ab ipſo eodem lumine Solis accipit. Atq; ita uis illa Dei capax medio indiget nullo ultra Deum ad Deum ſuſcipiēdum, ſicut neq; uiſiuus radius ad radium ſolarem accipiendū ullo indiget medio, quia & radius à radio, & uis Dei capax à Deo nullo medio interpoſito. Probauimus hactenus propoſitū noſtrū præcipuè per intellectū. Rurſus ita probamus idem præcipuè per uoluntatem. Omnis appetitus cauſæ ſuæ impletur poſſeſsione. Sitim enim appetitionis extinguit perficiendo res eadē quæ accendit efficiendo. Voluntas, ſolius infiniti boni poſſeſsione poteſt impleri. Eouſq; enim affectat bonū, quouſq; ipſi bonū porrigit intellectus. Intellectus cōmunem boni ipſius rationē inuenit ab omnibus rei participantis anguſtijs ſegregatā, quæ propter hoc ipſum infinita permanet in ſeipſa. Diffunditur quoq; in infinitū, cū poſsit bonitas rebus innumerabilibus per infinitos modos cōmunicari. Si uoluntas eouſq; affectat bonum, quouſq; intellectus offert, hic autem offert infinitum bonum, & infinita bona, ſequitur ut totidē uoluntas affectet. Ergo ſolius infiniti boni impletur poſſeſsione. Ad hæc, ſicut obiectū intellectus eſt ens ipſum ſub ratione ueri, ita uolūtatis obiectū ens ipſum ſub ratione boni. Quia uerò uis quæque eo ſolo contenta eſſe poteſt, in quo integra obiecti ſui ratio reperitur, ſequitur ut intellectus & uoluntas ſolo Deo ſatiari poſsint, in quo ſolo eſt integra ueritatis bonitatiſq; ratio. Et quia ille ab alijs ueris ſemper diſcurrit ad alia, hæc ab alijs bonis fertur in alia, ſatis conſtat quietem his ex eo ſolo obtingere poſſe, quod talia cuncta cōplectitur. Habitus enim ſiſtit motum, & motum quodammodo interminatum habitus infinitus.

Poſtremò

Poſtremò legitimus intellectus eſt ille, qui res intelligit ſicuti ſunt, legitima uoluntas illa, quæ res appetit ſicuti ſunt appetibiles. Sunt autem res, ut ordinãtur à Deo: Appetibiles uerò ſunt, ut ordinantur ad Deum. Ergo neq; intellectus neq; uoluntas in rebus ipſis quieſcere poteſt. Sed ille reſoluit in Deũ, hæc refert ad Deum. Illi ſolus Deus cõſpiciendus naturali inſtinctu proponitur, huic ſolus Deus amandus. Si ſola infinita bonitas implere uoluntatis capacitatem ualet, nimirum ſola infinita bonitas naturam procreat uoluntatis, præſertim cum ipſa quoq; uoluntas in bonitatem infinitam quandoq; ſe conferat ſine medio. Quod tũc facit euidẽtiſsimè, quando intellectus uoluntati non amplius bonũ hoc proponit, aut illud, ſed aut cunctorum ſimul bonorum oſtendit cumulum, aut bonitatis ipſius fomitem, unde talis cumuli ſegetes pullularunt. Denique nullus effectus ultra ſuam cauſam ſe extendit. Humanus animus rem quamlibet finitam tranſgreditur, quia quodcunq; finitũ uerum bonumúe obtuleris, intellectus magis intelligere poteſt, uoluntas ulterius affectare. Nulla ergo finita res eſt animi cauſa. Quod hinc potiſsimum confirmari uidetur, quia cauſa motorq; particularis uirtutem inclinationemq; ad uniuerſale tendentem non poteſt efficere. Et quia in intellectu uirtus eſt ad uniuerſale uerum, in uoluntate inclinatio ad uniuerſale bonum, cõſtat planè intellectum & uoluntatem à nulla re creata fieri uel moueri. Quicquid enim creatum eſt, uerum bonumq; eſt dũtaxat particulare. Nónne animus quodlibet particulare bonum reſpuere poteſt, licet bonum uniuerſale non poſsit? Quidnam hoc ſignificat, niſi ipſum ſolius uniuerſali boni actioni & imperio ſubijci? Concludamus igitur per intellectus & uoluntatis actus cõuerſionesq;, hominis animam à Deo nullo medio interiecto in lucem ex nihilo prodiiſſe, atq; eam Dei uim infinitam, quę ita producta eſt ipſi animæ ita quodammodo inſeri, ut ipſi quaſi propria & naturalis euadat, per quã ipſa, quotiens uult, in Deũ ſe uertit. Non minus fermè infinita uirtute opus eſſe putant Platonici ut quis ad Deum ſe conferat infinitũ, atq; infinitum eſſe ſub certa ratione infinitatis agnoſcat, & amet, quàm ad hoc ut aliquid fiat ex nihilo. Infinita uirtute ſua Deus animã creauit ex nihilo, infinita Dei uirtute anima Dei uirtutẽ eandem infinitam attingit, quę ipſam ex nihilo procreauit. Quæ quidẽ infinita uirtus, ſiue ſemel animæ ſit infuſa, ſiue potius iugiter infundatur, ſeruetur q; à Deo, demõſtrat eam uirtutis infinitæ participẽ, & (ut ita loquar) capacem ita eſſe, ut per hanc ipſam Dei attingat infinitatem. Infinitatẽ Dei eſſe ſcimus totam ſimul & integram, infinitatem temporis, qua euaneſcit cõtinuè, continuè quoq; inſtaurari, fluxiſſe partim, partim quoq; fluxurã, neque habere unquã in præſentia niſi momentum. Momentũ ab integra infinitate innumerè ſuperatur. Quo fit ut infinitas Dei infinitatem temporis innumerabiliter per diſtantiam ſuperet infinitam. Anima illam attingit. Hanc ergo longiſsimè ſupereminet. Quamobrẽ omnes excedit terminos temporis, uiuitq; perpetua. Quod hinc maximè confirmatur, quòd ſi Deus eam nõ facit per angelicas cœleſtesq; uirtutes, multo minus per materialia ſemina. Ideoq; peſtiferam non ſubit mutationem. Si ergo tuum colere parentem deſideras, ipſum ſolummodo cole bonum. Parentem quæris? Non corporis natura parẽs eſt tibi, ô anima. Tanto enim melior es, quanto parenti magis obtemperas. Es autem tanto præſtantior, quanto magis corpori aduerſaris. Bonum tibi omnino eſt eſſe cum patre, malũ tibi quodammodo eſt eſſe cum corpore. Non animus aliquis te genuit anima. Animi operatio mobilis eſt. Si ergo per eam facta fuiſſes, ſubſtantiam omnino haberes mutabilem, ideoq; in ipſa animi mutabilitate ſiſteres gradum, neq; ſtabilẽ prorſus naturam exigeres, neque quicquam ſuper animum cogitares. Non intellectus aliquis multiplex te creauit, non enim ſimplicitatem ſummam attingeres, atq; intellectus ipſius tibi ſufficeret conſecutio. Nunc autem ac ipſam uitam, ad ipſam eſſentiam, ad ipſum eſſe abſolutum, intelligendo amãdoq; aſcendis ſuper quemlibet intellectum, neq; ſatis tibi intelligentia eſt, niſi & bene & bonum intelligas. Bonũ uerò ipſum tibi ſatis eſt abſq; dubio; non enim alia ratione requiris quodlibet, niſi qua bonum. Bonũ igitur ipſum procreator tuus eſt, anima, non bonum corpus, non bonus animus, nõ bonus intellectus, ſed bonum, ipſum bonum inquam, quod in ſeipſo conſiſtit, extra ſubiecti cuiuſq; limites infinitum, infinitamq; tibi tribuit uitam, uel ab æuo in æuum, uel ſaltem ab initio quodam in ſempiternum.

Tertia ratio. Quale eſt obiectum, talis eſt potentia. *Cap. IX.*

QVatuor hæc, eſſentia, uirtus, operatio, obiectum, hūc habēt ordinē, ut ab eſſentia profluat uirtus, ab hac operatio, operatio obiectū petat, & talis quædā eſſentia per talem quādam uirtutem, id eſt, uirtutem propriā certo modo circa obiectum ſibi conueniens operetur. Non eſt putandum ab eſſentia aliam uirtutem fluere, quàm ſibi familiarem, neq; à uirtute aliam edi operationem, quàm naturalem, neq; operationem uerſari circa obiectum aliquod niſi ſimile, commodum, & conueniens. Nam cur naturalis illa eſſentiæ uirtus operādo appetit obiectum aliquod tale potius quàm tale, niſi quia tale aliquid ipſi familiarius eſt, aptius & cōmodius? Niſi enim conueniret magis cum tali quodam quàm cum alijs, uel appeteret nullum, uel ęquè omnia peteret. Sic intimus uirtutis uiſiuæ radius per radium Solis coloratos radios aſpicit. Intimus auriū aër per externū aërem, aërem haurit fractū, id eſt, ſonos. Olfactus in uapore aëris caliginoſo genitus, per uaporem talem in aëre craſſo à pomo diffuſum uaporem in pomo odoriferum percipit. Guſtus in ſaliuæ humore ſubmerſus per liquefactionem cibi in ore ſapores uel natura liquidos, uel ibi iam liquefactos attingit. Tactus terrenis neruis accommodatus terrena & ſolida ſentit facilè, & corporales admodum qualitates. Vides obiecta ſemper cum operationibus & uirtutibus naturalibus conuenire. Idem in mente cogeris confiteri, ut mens libera ſit à materia, cuius obiectum eſt à materia liberum. Talis eſt autem rei cuiuſq; uniuerſalis ratio & idea. Obiectum eiuſmodi primum Platonici uocant, atque Peripatetici, quia primo rectoq; aſpectu ſe obijcit. Obiectum uerò adæquatum eſſe totam entis ipſius latitudinem arbitrantur, quia per uniuerſum ens intellectus abſtrahendo, diuidendo, componendo, definiendo percurrit. Ens autem tam incorporeis omnibus quàm corporeis eſt commune, atque infinitum. Ac ne quis ita fallatur, ut dicat intellectum forte in alia quadā re cum uniuerſali ratione potius quàm in ipſa ſeparatione congruere, conſiderare debemus in eo congruere maximè, quod neceſſariò ipſe facit ad hoc ut intelligat. Quid autem facit potiſsimum? Certè & ſeipſum, & ipſam à materiæ paſsionibus ſegregat. Neq; quicquā magis impedit uel hunc intelligere, uel hanc intelligi, quàm materiæ paſsiuę cōiūctio. Proinde ſi non modò talis potentia tale petit obiectum, ſed etiam obiectum tale potentiam ſuo acceſſu multo magis efficit talem, quemadmodum uiſus natura lucidus & lucem petit, & accedente luce fit lucidior. Sequitur ut mens non ſolum ex eo remota ſit à materia, atq; ampla, quia naturaliter aſsiduæq; ad remota & ampla ſe confert, uerùm etiam ut multò etiam inde fiat remotior, ampliorq;, quòd quæ remota amplaq; ſunt, illam pulſant, rapiunt, occupant. Sed quantum poteſt à materia ſegregari? tantum uidelicet, ut effugiat materiæ paſsiōnes. Rationem namq; ideamq; tum rei cuiuſq; tum entis ab his abſolutam naturaliter auet. Poteſt autem per eandem naturam ipſam conſequi, per quam mouetur ad ipſam. Et ipſa deniq; idealis ratio quæ in æternitate eſt omnino, cum ſit in Deo, mentem ſeſe ad eam pro uiribus eleuantem poteſt omnino ſupra limites loci temporiſq; extollere.

THEOLO-

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER XI.

Prima ratio. Mens unitur obiecto perpetuo, & ſpecies ſuſcipit abſolutas, rationesq́ ſempiternas. Cap. I.

RAtio ipſa rei penitus abſoluta illud ipſum eſt, quod actu à nobis primò rectoq́ & propriè intelligitur. Quod intelligitur actu, magis fit unum per intellectualem ſpeciẽ cum intellectu, quàm quod uidetur actu per uiſibilem ſpeciem cum uiſu, & tanto magis, quanto ex purioribus arctior prouenit copula. Copula hæc augetur rurſus ex eo quod uiſibile quidem eſt extra uiſum, ratio uerò ipſa intelligibilis quæ adeſt & omni mundi materiæ ab ipſa formabili, & omni loco, cum ſitum propriũ non reſpiciat, procul dubio ineſt mentium penetralibus ipſi per naturã quamproximis, unde & ab illa & ad illam ſemper afficiuntur. Si ex intellectu intelligente, & ſpecie illa intellectuali ſiue ratione per ſpeciem ſignificata fit unum, ac ſpecies illa & ratio ut talis eſt, eſt à loco & tempore & cæteris materiæ paſsionibus ſeparata, intellectus in hoc ipſo actu ab iiſdẽ ſemotus erit. Actus huiuſmodi intellectus ipſius eſt proprius. Proprius actus eſſentiã propriam comitatur, atq́ e conuerſo. Itaq́ intellectus nõ per actum modo propriũ, uerùm etiam per eſſentiam propriam erit ab omni materiæ contagione ſeiunctus. Et ſicut ratio illa cõmunis, quantum in ſe eſt, uniuerſum locum tempusq́ ambit, quamuis ut materiam reſpicit, ad locum tempusq́ declinet, ita mens illi per naturam accõmodata, quanquam ut reſpicit corpus, ſeſe ad partes loci ac temporis cohibet, tamen quantũ in ſe eſt, quodammodo totum ambit utrunq́, præſertim quia non poteſt ſpecies ſecundũ ſignificandi uirtutem eſſe abſoluta, ſi mens quæ eius tum ſubiectũ tum fons eſt, abſoluta non ſit, cum omne ſubiectum pro natura ſua ſuſcipiat qualitatẽs, & fons ſaporem ſuum infundat, riuulis inde manantibus. Hinc duo ſequuntur. Vnum, quod ſubſtantia mentis non éditur ex materiæ latebris. Alterum, quod eſt immortalis ex eo quòd ſit unũ cum ſpecie illa rationeq́ uniuerſali, quæ prout uniuerſalis eſt, locũ fugit & tẽpus. Ad idem uerò ſic rurſus argumentemur. Ipſum intelligibile propria eſt intellectus perfectio, unde intellectus in actu & intelligibile in actu ſunt unum. Intellectus ſiquidem quandiu potentia eſt intellecturus, nondum cum re potentia intelligenda coniungitur, ſed quando actu intelligens eſt cum re actu iam intellecta. Coniungitur autem cum ea (ut uolunt Peripatetici) quoniam rei illius forma inhęret menti. Quorum uerò una forma eſt, ipſa ſunt unum. Vnum ergo fit ex mente intelligente, ac re intellecta, quandoquidem rei huius forma, ut talis eſt, format mentẽ. Quod ergo cõuenit intelligibili, quantũ intelligibile eſt, cõuenit intellectui quantũ intellectus, quia perfectio, & quod perficitur, unius ſunt generis, & ſemper inuicem proportione mutua uinciuntur. Intelligibile uerò quantum tale eſt neceſſarium & perpetuũ. Quippe in ſpeculãdo nullius exiſtimamus corruptibilia, quia nos ſcire non arbitramur quicquã, niſi certam rei rationem & neceſſariam teneamus, & quæ neceſſaria ſunt, ea perfecte intellectu cõprehenduntur, cõtingentia uerò, quantum huiuſmodi, imperfectè. Quando enim contingentia intellectus affirmat, ſæpe fallitur. Si falli non uult, ambigit, uterq́ actus imperfectus eſt, & falli, & ambigere. Meritò ergo quando contingentia cogitat, dubitare ſolet, ne interim permutentur, & aliter de illis atq́ aliter momentis aliis ſit iudicandum. Momentis nanq́ ſingulis permutantur. Puta dum dicimus Platonem ſedere, poteſt enim interim ſurrexiſſe. Definitiones autem rerũ uniuerſales perpetuę ſunt, ut homo eſt animal rationale. Proprietates quoq́ ſpecierum quæ propriè definiuntur, ſunt ſempiternæ, ut omne rationale poteſt ratiocinari. Semper enim definitiones proprietatesq́ tales æquè ſunt ueræ

etiam

etiam ſi nullus in terris homo ſpiret. Has intellectus perſpicuè cernit, tenetq; firmiter, & aſſerit ſine errore uel dubio. Et ſi qua contingētia intelligit, maximè ſub his rationibus uniuerſalibus comprehendit, ubi corruptibilia cogitat, non ut talia, ſed ut æterna. Intellectus ergo perpetuus eſt, qui rationibus ſempiternis unitur, ſolisq; perficitur. Si intellectus eas capit, & quod capit, proportionem aliquam habet cum eo quod capitur, congruentiam certè cum his rationibus intellectus habebit, hæ neque principium habent, neque finem. At ſi mens habet utrunque, nullam cum his habebit proportionem, quoniam ab eis omnino per conditiones oppoſitas diſtinguetur. Quapropter mens aut fuit ſemper & erit ut ipſæ, aut ſi eſſe cępit quandoq; , non tamen deſinet unquam.

Obiectio Epicureorum & reſponſio de unione mentis cum ſpeciebus abſolutis è rationibus ſempiternis. Cap. II.

NEque nos hic obtundat Epicureus aliquis, obijciens, lumen quidē Solis ab oculo ſuſcipi, oculum interire, lumen uerò Solis incolume ſupereſſe. Similiter ſpeciem illam uniuerſalem, id eſt, uniuerſaliter ſignificantem, rationemq; ſempiternam capi ab intellectu, intellectum perire quandoq;, ſpeciem uel rationē remanere. Reſpondemus, Solis lumen ab oculo minime ſuſcipi, quoniam ab eo ne momentum quidem tenetur, & occidente Sole uiſus momēto lumen amittit. Qui ſi quid luminis ſuſcepiſſet, retineret utique illius aliquid uel parumper, ſicut aqua calorē retinet aliquātiſper igne ſubtracto. Itaque adeſſe oculis lumē poſſumus affirmare, ineſſe uerò & ſuſcipi minimè. Mens uerò ſpeciem illam rationemq; uniuerſalem hominis & aliorum ideo ſuſcipere dicitur, quoniam abſente etiam homine memoriter retinet. Adde quod lumē hoc ipſum quod lumē eſt, & quòd uiſibile, ab oculis nō ſortitur. Eſt enim ſuapte natura tale, & oculi inde ut clareſcant & uideant aſſequuntur. Species autē illa hominis uniuerſalis, hoc ipſum quòd uniuerſalis eſt, non ab ipſis ſingulis hominum habet perſonis, in quibus quicquid eſt, particulare eſt. In mente tamen eſt illa uniuerſalis. Igitur ut uniuerſalis ſit, habet à mēte. Sed quonā pacto hoc maximè, ut Ariſtoteli placet, duas noſtra mens habet uires, agentē unam, alterā uerò capacem. Agens eſt, quæ ſpecies agit uniuerſales, capax, quæ eas capit ab agente conceptas. Quando igitur phantaſia in ſe hominis huius, ut Socratis, hoc tale ſimulachrū contuetur, mox lumen uirtutis illius agentis ſimulachrū iſtud pulſat, nō aliter quàm Solis radius aquā. Atq; ut radius hic Solis ab aqua repercuſsus in oppoſitū parietē, ibi circulum procreat ſplendidum, atq; tremulum. Ita lumen ipſum uirtutis agentis pulſans particulare ſimulachrum hominis phantaſia conceptum, atque ex eo ſimulachro in uim intellectus capacem reflexum, in hac ipſa inde ſpeciem quandā parit, quæ non amplius Socratem hunc in hoc loco & tempore poſitum refert, ſed hominis naturā ſingulis perſonis æquè cōmunem, à certis loci & temporis limitibus abſolutam, ubi & ſpecies ipſa uniuerſalis eſt, & natura quæ per eam refertur uniuerſalis. In hoc mirabilis uis intellectus apparet.

Nempe qui ſpeciem creat à materia, loco & tempore abſolutam, atque ideo quodammodo ſempiternam & creatam recipit in ſeipſo, per quam etiam naturam ſimilem apprehendit, cur non & ipſe ab iiſdem abſolutus ſit, atque perpetuus. Denique ea quæ intellectus attingit ita ſeparata, ſi natura ſua ſunt talia, talis quoque eſt intellectus, nā cum attingit ſeparata, ibi tunc eſt ubi ſunt ipſa, igitur & ipſe eſt ſeparatus. Sin autem natura illis paſſionibus mancipata ſunt, ſed intellectus ſua ui illa liberat, multo prius ac magis eſt liber, ut cætera liberet. Dic age, cur forma rei cuiuſq; non poteſt unum quiddam fieri cum intellectu, antequam omnino materia ſeparetur, niſi quia intellectus ipſe multo prius magisq; eſt à materia ſeparatus? Quo autem modo fiat unum ex illa ſpecie & intellectu, docet comparatio illa quam de radio induximus atq; aqua. Quippe circulus ille inde natus ſplendidus ac tremulus parieti non ſatis unitur, quia ſplendoris illius & parietis eſt nimiū diuerſa natura. At ſi in ſpeculū inciderit, arctius unietur. Tandem ſi in lumen Solis idem redierit, unde radius ille demiſſus fuerat, qui ſplendidum circulum procreauerat, coibit prorſus in unum. Quid autem illa ſpecies eſt apud Peripateticos, quam peperit intellectus, niſi ſcintilla quædam tum ſimulachri illius quod à rebus collegerat

collegerat phantaſia, tum uirtutis illius agentis per quam mens illam peperit? Quid autem noſtra mens eſt, niſi ſcintilla quædam mentis ſuperioris? Ergo ſpecies illa ita noſtræ menti infunditur, ut ſcintilla rerum ſcintillæ mentis ſuperioris, & ut circulus ille ſplendidus Solis lumini cuius radio fuerat procreatus. Quapropter ex mente atq; ſpecie ita fit unum, ut ex duabus ſcintillis unà coniunctis flamma una, ſiue duarum candelarum radijs unum lumen, ſiue ex circulo illo ſplendido & lumine Solis, fulgor unus. Quod autem per ſpeciem ita ſempiternis unitur, fit ſine controuerſia ſempiternum, ea præſertim ratione, quod intellectus forſitan intelligendo non modo cum re æterna intellecta coniungitur, ſed ille quoq; res ipſa eſt æterna quæ intelligitur. Idē enim radius eſt quodammodo qui ab alto uerberat aquam, qui fulget in aqua, qui in aërem repercutitur, ubi in ſeipſum refuſus, ſi uidendi uim nanciſcatur, uidebit ſtatim fulgorem illum ſuum qui redundauit ab aqua. Idem faciet ſi ab auro reſultauerit uel argento. Semper enim fulgorem ſuum uidebit, licet uarijs modis affectum, pro obiectorum uarietate à quibus fuerit repercuſſus. Si exemplum conuenientius de duabus illis uiribus intellectus & hac unione deſideramus, conſideremus muſcipulæ (felem intelligit, quem uulgus catum uocat) oculum, in quo penè ſicut in mente noſtra duæ ſunt uires, eſt in eo uitrea perſpicuitas, eſt & ſcintilla. Illa uis capax, hæc agens. Scintilla nocte emicat foras, trahit coloris huius aut illius imaginem à corporibus ipſi oppoſitis, imprimit eam uirtuti perſpicuæ, quę per eam corpus obiectum perſpicit. Imo fortaſſe non tam corpus oppoſitum perſpicit, quàm ſui ipſius radium qui explicatus fuit & replicatus, & quando replicabatur, reſiliuit in oculum iam pictus imagine corporis. Ideo licet cernere uideatur modo hunc colorem, modo illum ſemper tamen ſeipſum cernit quodammodo, ſed uario modo à uarijs coloribus refulgentem. Quid prohibet uirtutem illam agentē, quæ noſtræ mentis eſt radius, in alijs & alijs phantaſiæ ſimulachris aliter & aliter emicantem, inde reflecti in ſemetipſam, ſeq; uidere diuerſo modo affectā pro diuerſitate ſimulachrorum? Vbi ſpecies illa ſiue ratio quam intelligimus abſolutam atq; perpetuam, nihil eſt forte aliud quàm radius intellectus reflexus in ſemetipſum, qui tunc facile ſeipſum animaduertit, quando in ſimulachra ſeſe dirigit, ſicut uultus ſe non uidet, niſi intueatur in ſpeculum, unde etiam uarius repercutitur pro ſpeculorum ipſorum uarietate, quemadmodum & mentis radius à ſimulachris pro diuerſitate ſimulachrorū diuerſus reuerberatur in mentem. Sed de his abſolutius in ſequentibus.

Obiectio Epicuri & reſponſio, quod ſpecies innatæ ſunt menti.
Cap. III.

NEgabit forſitan Epicurus ſpecies illas quas quotidie concipit intellectus, eſſe perpetuas, quia & eſſe incipiant quando patiuntur, & deſinant quando mandantur obliuioni. Nos autem ex Platonis noſtri ſententia ſatis in hoc habere putamus, quòd ſpecies illæ ſi naſcuntur, à rationibus animi perpetuis patiuntur, & ideas ſuper animum referunt ſempiternas. Ratio prima. Profecto ſentire & intelligere quia uitales operationes ſunt, à principio uitali intrinſecoq; proficiſcuntur, principio inquam actiuo. Sunt enim operationes quædam uiuentibus & carentibus uita cōmunes, ut generatio, alteratio, mutatio loci. Ea quæ uita carent, operationes huiuſmodi patiuntur potius quam agant. Non enim ſe ullo modo generant, aut alterant, aut mutant loco. Viuentia uerò eas in ſeipſis agunt, quia ſeſe nutriendo augendoq; alterant & generant aliquid in ſeipſis, & iudicando appetendoq; locum mutāt. Si natura uiuentia ad proprias actiones melius inſtruere debet, quàm ad communes, melius autem inſtructum eſt quod eſt agens, quàm quòd patiens, atq; ad communes operationes eis actiuū principium tradidit, multo magis ad proprias actiones, ſenſum uidelicet intelligentiāq;, ſic illa diſpoſuit, ut agerent per eas magis quàm paterentur. Quapropter neque mens, neq; etiam ſenſus (ut pluribus placet Platonicorū) ut percipiat quicquam, ab extrinſecis formatur corporibus. Sed quemadmodum pars uiuifica per inſita ſemina alterat, generat, nutrit & auget, ita interior ſenſus & mens per formulas innatas quidem, & ab extrinſecis excitatas omnia iudicant. Neq; aliud quicquam eſt hoc iudicium quàm tran-

ſitus formulæ à potentia quadam in actum. Non enim debet operatio ulla agentis tranſcendere limites. Vitalis igitur & intus permanens operatio non eſt ab extrinſeco principio uita carente, ſed ab intrinſeco & uitali. Signũ uero quòd ſenſus interior eſt admodum efficax, inde capitur, quòd componit, diuidit, diſcurrit, ſuoq; affectu uertit corpus in contrarias qualitates. Signum quòd mens ſit maximè efficax, à Boetio cõtra Stoicos hinc accipitur, quòd ultra illa quæ facit ſenſus, ipſa pręter obiectorum naturam uniuerſales excogitat regulas, deſcendit componendo, aſcendit & reſoluendo, ac ſeſe referens ſibi, ueris falſa redarguit. Deniq; cum rem eandem aliæ uires animæ aliter iudicent (aliter enim imaginatio ſiue phantaſia, aliter ratio iudicat) conſentaneum eſt ut iudicium ipſum iudicantis formam naturamq; ſequatur, non iudicati. Et quia iudicium iudicantis actus exiſtit, probabile eſt ut quiſq; iudex operam ſuam non ex aliena, ſed ex propria poteſtate perficiat.

Ratio ſecunda. Sed reuertamur ad mentem. Sicut ſimulachra ſingularium à corporibus phantaſiæ non inuruntur, ut etiam probauimus aliàs, ita uniuerſalium ſpecies à ſimulachris non ſignantur in mente, ſed ita mens illas per uim ſuam efficit, ſicut phantaſia fingit ſimulachra per ſeipſam. Quo enim pacto ſimulachrum (quod etiã phantaſma uocatur) rem aliquam procreabit ſeipſo liberiorem & ampliorem? Ipſum quidẽ ſingulare eſt, & materiæ conditionibus adſtrictum, ſpecies uerò quia uniuerſalis eſt, ideo liberior eſt & amplior. Si non fit ſpecies hæc quę etiã uniuerſale nuncupatur, à ſimulachris, multo minus fit à rebus externis, quę non poſſunt per aliud medium formare mentẽ, quàm per ſimulachra. Rurſus unius ſpiritaliſq; ſpeciei unam eſſe oportet cauſam ſpiritalẽ, uel ſaltem unitam, & ſpiritali modo ordinatam. Singula uero quę extrinſecus ſunt, plurima ſunt & corporea. Atqui nullum illorum per ſe acceptum, cum propriè ſolum, corporaliſq; naturæ ſit, ſpeciem procreabit incorpoream, & naturæ communis ſignificatricem. Sed neq; etiam omnia ſingularia ſimul iuncta iſtud efficient. Sparſa enim ſunt, neq; ordinem aliquem talem habent, ut talia ſubnexa alijs, unam ſeriem digerant cauſarum. Idcirco ſicut lapidum coniunctione unum quiddam ſimplex non fit, ſed cumulus, ita per ſingularium turbam fiet forte quædam ſimulachrorum confuſio potius, quàm una ſpecies atq; ſimplex. Præterea in quolibet ſingulari tria reperiũtur, natura ſpeciei, accidentia quæ non ſunt neceſſaria ſpeciei, & ipſum ex utriſq; compoſitum, ut in Socrate eſt humanitas, quæ natura ſpeciei uocatur, eſt albedo, talis taliſq; figura, quæ forte accidunt ſpeciei, & aduentitia nominantur. Ex utriſq; Socratis perſona componitur. Nũquid ab his perſonis imprimitur in mente ſpecies illa communis, quæ eſt omnium hominum æqualis ſimilitudo? Certe ex accidentibus perſonarum non imprimetur (referret enim hominis accidentia, non ſubſtantiam) neq; etiam ex ipſa natura quæ ſubijcitur accidentibus. Illa enim nõ tota perſona alicuius eſt hominis, ſed pars eius. Ideo natura talis de nullo homine enunciatur. Quis dixerit, Socrates eſt humanitas? Dicimus autem Socratẽ eſſe hominem. Homo igitur enunciatur de Socrate, de Socrate inquam toto, non de humanitate ſolum, uel accidentibus. De Platone toto ſimiliter, atq; alijs omnibus, ubi apparet hominem ipſum quem mens noſtra cõmuniter enunciat, de integris quibuſq; perſonis in ſeipſa conceptum, multo ampliorem eſſe hac uel illa perſonæ cuiuſque natura. Quod uero comprehendit, aliud & amplius eſt, non fit ab eo quod & comprehenditur, & eſt anguſtius, præſertim cũ natura illa fiat in ſingulis hominibus ſingularis. Quod autem ſingulare factum eſt, non creat uniuerſale. Sed nunquid ab integris cunctiſq; perſonis ſpecies illa nobis infertur? Nequaquam. Quippe innumerabiles perſonas æquè illa ſpecies reſpicit. Innumerabiles uerò nuſquam inſpeximus, neq; ex quibuſdam perſonis accepimus eam quæ infinitas inſuper alias comprehendit. Neq; poteſt ullus ſatis tuto à quibuſdam ſingularibus regulam communem perſcribere, falleretur enim quiſquis id tentaret, perinde ac ſi quis cum ſola terræ animalia conſideraret, atq; illa uideret ſpirare, animal omne ſpirare concluderet. Cum igitur ſpecies neq; à ſingularibus perſonis, neq; ab earum ſimulachris generetur, reliquum eſt ut fiat ab intellectu. Intellectus eam non generat ex phantaſmate, uel in phantaſmate. Phantaſma enim quia & in eſſendo & in ſignificando ſingulare eſt, ſi fieret materia, locuſue ſpeciei, eam redderet ſimiliter ſingularem. Cæterum dubium eſt, num ipſam generet per phantaſma tanquam per cauſam

mediam

mediam inter intellectum & ſpeciem generandam. Quod quidem fieri nõ poſſe ex hoc opinamur, quòd cauſa media & effectui proxima, cũ effectu magis quam remotior cauſa conuenit, ut in hominis generatione, quia Sol per hominem medium generat hominem, magis homo generans cum homine genito quàm ipſe Sol congruit. Si igitur phantaſma eſſet proxima cauſa ſpeciei, ſpecies phantaſmati ſimilior quàm intellectui naſceretur, hinc duo ſequerentur abſurda. Vnum, quòd ſpecies huiuſmodi ſtatim nata, phantaſma ipſum & phantaſiam, utpote ſibi propinquiora, adſciſceret tanquam naturalem ſedem potius quàm intellectum. Alterum, quòd & ſi eam intellectus acciperet per talẽ ſpeciem, intelligeret ſingulare aliquid, & magis & prius quàm uniuerſale. Illa ſiquidem ſingulare nunciaret in primis, quia eſſet phantaſmati ſingulari cognatior. Neq; audiendi ſunt illi qui phantaſma inter intellectum & ſpeciem quaſi inſtrumentum aliquod interponunt. Nonne uirtus mentis agens cum capace magis congruit quàm phantaſma? Quo igitur pacto agens capacem per extraneũ phantaſma formabit, cum oporteat inſtrumentum formationis inter formatorem atq; formabile interponi, phantaſma uerò extraneum inter duas illas uires inuicem germanas nequeat interponi? Quamobrem intellectus quando formã illam creat, neq; ex ſimulachro, neq; in ſimulachro, neq; per ſimulachrum procreat. Forte uerò radium aliquem, ſeu uim inſerit ſimulachro phantaſiæ, per quam ipſum ſimulachrum tanquam formator mentis formam huiuſmodi generat, quam ſpeciẽ uocamus intelligibilem. Sed neq; hoc fieri poſſe putamus. Nempe uis illa ſuſcepta ſimulachro iiſdem materiæ cõditionibus adſtringetur quibus ſimulachrũ. Itaq; formam intelligibilem quæ ab illis conditionibus eſt abſoluta non generabit. Ac ſi quis dixerit formam illam modo abſoluto capi ab intellectu, quamuis phantaſma ipſam non creauerit abſolutam, ex eo ipſo nos concludemus (quod exoptamus in primis) intellectum non ſubiici phantaſiæ tanquam formabile formatori, poſtquam præſtantiore modo formas habet quàm ipſa tribuere ualeat. Quo fit, ut forma intellectualis ſi naſcitur, à ſolo intellectu naſcatur, & ſine medio. Si enim mens formam illam generat, & generando eam in ſe abſq; medio ſuſcipit, certe per ſe gignit illam, & gignit alio nullo intercedente. Ex omnibus his concluditur, intellectum formare ſeipſum. Et quoniam ſi eſſet prorſus informis, ſeipſum formare nõ poſſet, neceſſe eſt ante eas formas uel notiones, quas per omnem ætatem penè momentis ſingulis in ſe parit, latere in animi penetralibus formas alias animo naturales, totidem numero, quot ſunt in mũdo rerum ſpecies creatarum, quibus poſsit formas illarum ſpecierum intelligibiles parere.

Ratio tertia. Certę namq; res certis egent ſeminibus. Non facit natura ex quolibet quælibet, non facit ex nihilo aliquid. Idcirco non poteſt eſſentia animæ, quæ & una eſt, ac fermè omnia reſpicit æquè, multas & uarias ſpecie formas producere, & alias aliis temporibus, niſi per plures formulas inſitas ſpecie differentes, quibus aliis temporibus alias potius quàm alias procreet aut promat.

Ratio quarta. Has enim ſæpenumero etiam nulla conſultatione uel uoluntate antecedente, ſolo quodam naturali inſtinctu repente promit in lucem. Effectus uerò qui naturali fiunt ordine, formam præferunt talem, qualem cauſę poſsident. Calida ẽm ab igne fiunt calente, quia cauſa quæ ex ſuo eſſe aliquid efficit naturaliter, talẽ licet inferiori modo effectum facit, qualis eſt ipſa. Mens igitur quæ per ſuum eſſe naturaliter generat uniuerſales rerum omnium ſpecies, in ipſa quoq; ſua eſſentia ab origine nacta uidetur uniuerſales ſpecies omnium, ut ſimilia ſimilibus generẽtur. Nam ſi illarum ſpecierum una eſt efficiens cauſa ſcilicet intellectus & ſubiectum unum, intellectus ſcilicet idem, nulla ratio aſsignari poteſt cur multæ & differentes fiant ſecundum ſpeciem, niſi quia intellectus per diuerſas rationes ſibi naturales eas promit diuerſas. Non enim ſufficit ad hãc uarietatem efficiendam, ſimulachrorum diuerſitas, quæ nihil ad hanc fabricam aliud afferunt, quàm occaſionem aliquam operandi, dum per illorum præſentiam mens ad promendas ſpecies excitatur. Hoc autem nihil aliud eſt quàm rationes illas ocioſas reddere promptiores.

Ratio quinta. Proinde ſi diuina mens idearum omnium plena per eſſentiam ſuam adeò plenam abſq; medio animam procreat, oportet animam inde idearum plenam effluere. Nempe Deus cum in efficienda anima à nullo prorſus impediatur, tam perfectã

 efficit,

efficit, quàm perfecta in tali genere illa effici poteſt. Perfectior certè prodit, ſi in prouinciam tam difficilem notionum plena deſcendat, quàm ſi uacua. Eſt autem notionum capax ab initio ex ea parte qua cum angelis conuenit. Sicut enim ex parte ſua temporali habet ut continuè quærendo diſcurrat, ſic ex æterna ut poſſederit ab initio, præſertim cum ipſa propinquior Deo ſit quàm prima materia. Ideoq; ſi materia omnes inde ſpecies accipit, & cum primum parata eſt capit, neceſſe eſt animam quoq; omnes ſuſcipere. Parata uerò eſt anima ad omnes ſuſcipiendas cum primum à Deo accipit eſſe. Siquidem eius eſſentia ſimplex eſt, ſtabilis ſupra tempus, ideoq; nō poteſt augeri, aut per tempora paratior fieri. Quod ita cecinit Zoroaſter:

σύμβολα πατρικὸς νόος ἐνέσπειρεν ταῖς ψυχαῖς

id eſt, paterna mens inſeruit animabus coniecturalia ſigna. Et Orpheus ita:

πάντα γὰρ πρωτεῖ πρώτη φύσις ἐγκατέθηκεν,

id eſt, omnia enim Protheo prima natura indidit. Theologia Orphica Protheū appellat eſſentiam tertiam animarum rationalium ſedem. Architas quoque Tarentinus in libro de ſapientia, hominem, inquit, ſapientiſsimum cunctorum animantium eſſe natū, quippe cui Deus rerum omnium ideas infuderit, per quas mente ualeat notiones rerum nō aliter procreare, quàm ore per linguam rerum nomina fingere. Hæc ille.

Ratio ſexta. Profectò (ut Platonicè loquar) in materia formarum omnium ſuſcipiendarum latent inchoationes. In natura quoq; per quam ad formas mouetur materia, formarum ſemina deliteſcunt. Vnde in complexione arboris naturali clauditur ſemen ad arborem ſimilem propagandam. In ſemine arbor generanda tota concluditur. Idem accidit in complexione naturali, & ſemine animalis. Igitur in ea parte animæ quæ alit corpus, & natura utitur uelut inſtrumento ad mouendam formandamq; materiam, inſunt, & multo quidem præſtantius, formarum omnium rationes, ut ex ratione capitis quę in anima eſt, exoriatur ſemen illud capitis quod eſt in natura, ex hoc autem ſemine pullulet forma hæc capitis quæ cōſpicitur in materia. Atq; idem fiat in pectore, brachijs, membriſq; cæteris. Si pars hæc infima animę fœcunda eſt, formatq; ipſa corpora, & à corporibus non formatur, & formarum generandarum continet rationes, nunquid mens quæ pars eſt animæ ſumma, ſterilis erit? Aut ſolum formabitur à corporibus? Aut carebit rationibus ad ſpecies producendas? Nullo pacto. Imò uerò ſicut pars infima quæ ſingulis corporibus proxima eſt, per inſitas ſibi ab origine rationes ſingula gignit & corporalia, ita mens quæ in corporalibus ac penitus abſolutis mentibus proxima eſt, rationes inde inſertas habet, per quas producat ſpecies illas à corporum paſsionibus abſolutas.

Septima ratio. Sic enim anima inter diuina & corporalia medium obtinebit, ſi utrorumq; particeps apparebit, habebitq; intus utrarumq; formarum & intelligibilium & ſenſibilium rationes.

Octaua ratio. Neq; decet eam corporibus eſſe deteriorē. Ergo ſi corpora ante aduentitias qualitates, qualitates poſsident naturales, multo magis animus formulas habet in mente proprias antequam excipiat peregrinas. Duplex materiæ communitas cōuenit, naturalis, & aduentitia. Naturalis eſt natura illa in qua ſingula ſub eadem ſpecie inuicē congruunt, ſicut humanitas in qua ſinguli congruunt homines, quæ communitas (ut pleriq; putant) perpetua eſt, & ſingulis quibuſq; præſtantior. Aduentitia eſt notio illa uniuerſalis, quam de naturali cōmunitate mens cogitat, ſingulis quibuſcunq; ſecluſis. Quæ non modo, quod ad materiam ſpectat, aduentitia eſt, ſed quòd ad mentem. Si ante hanc aduentitiam communitatem materia poſsidet alteram naturalem, mens quoq; materia melior ante hanc alteram ſimiliter poſsidet. Oportet enim communem formam in mente aliquam præſtantiorem eſſe quàm in materia. Eſt autem naturalis perfectior quàm contingens. Igitur oportet ineſſe menti communes formas ante illas quas corporalium rerum fingit occurſu. Sæpe uerò dum ingenitas formas inſpicimus, putamus propter inſcitiam nos aduentitias uel externas proſpicere, nō aliter atq; illi qui uel ſomno uel morbo quodam cerebri oculorumúe affecti, arbitrantur ſe uidere quędam extra ſuos oculos huc & illuc ſæpe uolantia, quæ tamen & uerſantur & uidentur intrinſecus.

Nona ratio. Cur bruta rebus ſingulis inſpectis communem non excogitant notionē, homo autem ex natura ſua rationali, qua differt à brutis, id agit? Niſi quia ipſa ſua natura

tura

tura ſigillum poſsidet talium figurarum? Si enim formas procreat per naturam ſpeciemq; propriam, eas profecto per naturam procreat formatricem. Naturam uerò talem carere quis dixerit characteribus?

Decima ratio. Præterea quando in ſcientijs perfectas demonſtrationes contexímus, ex principijs quibuſdam præſtantioribus & latioribus ſolemus de ſpeciebus proprietates aliquas demonſtrare. In illis autem notionibus quæ denuo finguntur ab animo, quæ latior eſt, ea eſt remotior à ſubſtantia, proptereaq; ſpeciei notio ad ſubſtantiam accedit propinquius quam notio generis. Quo fit, ut quæ in illis minus communis eſt, ea præſtãtior iudicetur. Aliæ igitur notiones ſunt in animo præter iſtas, quę latiores ſunt ſimul atq; præſtantiores, ex quibus demonſtratio uera conficitur. Quoniam uerò demonſtratio non ab uniuerſalibus tantum, ſed ab uniuerſalibus cauſis proficiſcitur, notiones autem quæ menti innatæ ſunt, non ſunt demonſtrati effectus cauſæ, rurſusq; formæ in corporibus uniuerſales eſſe non poſſunt, ſequitur ut ſuper formas & quæ in corporibus, & quæ in noſtris mentibus ſunt, quærendæ ſint formę aliæ in mente diuina omnium conditrice, quæ uniuerſales omniũ cauſæ ſint, quarum formulas humana mens habet, ut per has tanquam cauſarum ſimilitudines ad illas tanquam effectuum cauſas concluſiones referat demonſtrando. Sed aliàs de ideis.

Vndecima ratio. Atq; hæc ipſa demonſtratio ſemper aliqua nobis ignotiora ex propoſitionibus notioribus infert, illas rurſus ex alijs, quouſq; ad principia quædam menti per ſe nota perueniat, ne aut irritus fiat in infinitum progreſſus, aut ab eiſdem ad eadem retexatur circulus temerarius. Quę uerò per ſe nota ſunt menti, per naturam mentis effulgent mentis aſpectui. De ſingulis autem ſpeciebus rerum ex proprijs earum principijs propriæ ſunt demonſtrationes, & in uarijs facultatibus uariæ. Igitur ſecundum uarias ſpecies et uarias facultates adſunt menti diuerſa doctrinę principia ex naturali mentis lumine cognita. In ipſis uerò principijs cuncta ſequentia continentur. Hinc efficitur, ut animus per naturam omnibus doctrinis abundet.

Duodecima ratio. Vt quemadmodum & arbores, & animãtes, earumq; membra ex proprijs ſeminibus pullulant, ita ſcientiæ ex intimis initijs oriantur, ne mens ſit ſterilior quàm natura quæ ex ſeminibus inſitis ſuos fœtus educit, nõ caſus effundit impulſibus.

Decimatertia ratio. Quando inter nos uerum quęrimus interrogando & reſpondendo, quomodo poſſet ad ſummã peruenire quæ concluditur ratio? niſi aliquid prius concederetur? Concedi autem rectè quid poſſet, quod neſciretur? Ita iſta ratio (ut Auguſtinus Aurelius inquit) niſi inueniret in nobis aliquid cognitum, quo innitens, ad incognitum duceret, nihil omnino per illam diſcerneremus. Ineſt ergo nobis ante ratiocinationem intelligentia quædam, unde ratiocinatio ſumat exordium.

Decimaquarta ratio. Nõnne ratiocinatio noſtra mobilis eſt, & dum uarietatem inquirit, ab alio deſcendit in aliud, & quando aliquid inuẽtum examinat, in aliud aſcendit ab alio? Motus uerò omnis à quiete, ſiue ſtabili aliquo exorditur, ac tendit ad ſtabile. Motus autem huiuſmodi notionum complexio eſt. Res uerò quælibet principium habet proprium, ſuumq; finem. Quapropter ratiocinatio quia notionum progreſsio eſt, in notiones reducitur, quia mobilis in aliquas ſtabiles notiones, quam impulſu quærat quod cupit, indicijs inueniat quod quæſiuit, luce examinet quod inuenit, firmitate quieſcat fluentis. Inde ergo cępit quærendo, in idem redit examinando. Sunt ergo in mente ſtabiles quædam & perpetuæ notiones, quæ & principia ſunt & fines ratiocinandi.

Decimaquinta ratio. Neq; ratiocinandi ſolum, uerumetiam quomodocunq; intelligendi. Nam ſicut ſenſus qui per aduentitias formas, quæ dicuntur accidentales, cognoſcit ſemper, accidentia quoq; ſemper attingit, ut Platonici putant, ita cõuerſo mens quę eſſentias rerum definit, per eſſentiales formas intelligit. Et quia ſenſus qui fallacibus cõfidit rerum imaginibus, & ſubito euaneſcentibus, ſæpe fallitur, neq; imaginem à re uera diſcernit, ſed opus eſt ad hoc iudicio rationis, idcirco mentem oportet eſſentialibus (ut ita dixerim) rationibus inniti, ne ipſa quoq; fallatur, & iudicio uirtutis alicuius ſuperioris indigeat.

Decimaſexta ratio. Præterea ſi cognoſcimus angelos, neq; eos noſſe ualemus per ſpecies à ſenſibus hauſtas, quę cum pendeant à corporibus, non referunt angelicas formas,

quæ ad corpora non declinant, ſequitur ut eos per inſitas ſpecies cognoſcamus. Quo enim pacto iudicamus angelos eſſe naturas non uergentes ad corpora, niſi per ſpecies à corporibus minimè dependentes?

Decimaſeptima ratio. Deniq; inter cognitionem diuinam & ſenſitiuam cognitio intellectualis eſt media, ergo & medias habet conditiones. Deus cognoſcit per eſſentiam ſuam immobilem, ſenſus per mobiles qualitates, id eſt, ſpecies peregrinas. Quapropter mens cognoſcet per qualitates immobiles, quæ ſpecies innatæ uocantur. Ordo deniq; uniuerſi requirit, ut quemadmodum puræ mentes in ſe reſpiciunt, ſenſus autem in alia ſolum, ſic anima mentis ſenſusq; particeps, non modo extra ſe formas, ſed in ſe quoque reſpiciat. Vbi autem Ariſtotelis more mentem dicere ſolemus nouas ſpecies procreare, poſſumus etiam proprius more Platonico dicere, innatas ſpecies ex mentis penetralibus erui. Germanarum uirium ea eſt natura, ut ſe mutuò comitentur in operãdo, ſicut in exiſtendo, & ſe uiciſsim ſuſcitent ad agendum. Germanæ uires ſunt olfactus & guſtus, unde ſæpe animus per odoratũ inuitatur ad guſtum. Germanæ, cõcupiſcendi uirtus & iraſcendi natura. Facilè igitur ex libidine irritamur ad iram. Germanitas etiã oculorum facit ut ambo ſimul uertantur ad idem. Germanitas ſenſus & phantaſiæ efficit, ut operante ſenſu ad aliquid, ad idem operetur & phãtaſia. Propter ſimilem Germanitatẽ, quando phantaſia ſpecies ſuas profert in actum, mens quoq; ſuas educit in lucem. Non generantur propriè tunc mentis ſpecies, ſed quæ anguſtius coarctabantur, patẽt latius, & floreſcunt, quæ tepebant, feruent, quæ in ſolo mentis uertice per ſe lucebant, rutilant eminus, & in ratione quæ mentem ſequitur, iam facta ſereniore refulgent. Itaq; quã Ariſtoteles creationem uocaret in ſpeciebus, Plato coruſcationẽ cognominabit, per quã expergefactus oculus rationis, ſpeciebus mentis irradiatur. Prima illa in mente coruſcatio, intelligentia ipſa eſt, ſequens irradiatio eſt ipſa rationis diſcurſio. Per intelligentiam eſſentiæ rerum definiuntur. Per rationem componuntur eſſentiæ definitæ, & argumentationes cõficiuntur. Veras aũt definitiones eſſentiarũ non poteſt mens per accidentalia rerũ ſimulachra fabricare, ſed eas cõſtruit per infuſas ab origine rerũ omnium rationes.

Decimaoctaua ratio. Infuſas, inquam, à rationibus rerũ quas habet Deus. Quę quidẽ in Deo ſunt ipſa Dei eſſentia, ab ipſo Deo ſub uarijs rationibus intellecta. Formæ igitur omnium in Deo ſunt, ibiq; nihil aliud ſunt, quàm eſſentia ipſa Dei, atq; omnes habitu ſimul & actu. Omnes quoq; formæ ſunt in angelo. Non quidem eſſentia ipſa ſunt angeli, ſed rationes quædam eſſentiales, id eſt, quæ ſemper eſſentiã comitantur. Vbi uigent habitu ſimul omnes & actu, quia ſecundum omnes actu omnia ſimul intelligit. Præterea ſunt omnes in hominis intellectu. In quo etiam eſſentiales rationes cognominantur, habitu cunctæ ſimul, ſicut in angelo, nõ ſimul actu, quia non ſimul utitur uniuerſis. Propterea intellectus infimus appellatur, & materiæ quodammodo ſimilis, quia tamen eſt præſtantior quàm materia, ideo effectiuo habitu formas habet, quod materiæ non conceditur, qui habitus appellatur uis mentis agens, quia ſeſe confert ad actum. Vis quoq; capax, quia ſuſcipit actus perfectionem. Poſtremò omnes formæ ſunt in materia. Vbi etiam rationales eſſentiales ideo nominantur, quia ſunt fomites ſiue habitudines quædam, ſiue reſpectus ad formas eſſentiam materiæ perpetuò comitantes. Quæ quidẽ formarum potentię ſunt, potentię, inquam, capaces formarum, nõ efficaces, & formæ quodammodo ipſæ, ſed imperfectæ. Vnde omnes quoq; ſunt in materia modo perpetuo, ſecundum quidem potentiam, non tamen ſecundum efficacem habitum aut actum.

Decimanona ratio. Quis neget animum ſtatim à tenera ætate uera, bona, honeſta, utilia exoptare? Optat autem intellectus nullus incognita. Ergo inſunt iſtorum aliquæ etiam antequam appetat in animo notiones, per quas ceu formas rationesq; ipſorum ea iudicat appetenda. Idem ab inquiſitione & inuentione probatur. Si in turba hominum quærat Socrates Alcibiadem, ſitq; illũ aliquando inuenturus, neceſſe eſt Socratis menti aliquam Alcibiadis figuram ineſſe, ut ſciat quem hominum quærat præ cæteris, atq; inuentum in cœtu multorum Alcibiadem ab alijs diſcernere ualeat. Ita neq; indagaret ea quatuor animus, neque aliquando inueniret, niſi haberet illorum, id eſt ueritatis, bonitatis, honeſtatis, utilitatis aliquam notionem, per quam illa quæreret inuenturus, ut quoties inuenit quæ inueſtigauerat, agnoſcat, atque ab eorum diſcernat contrarijs.

Neq;

Neq; ſolum ab appetitu, indagatione, inuẽtione, ſed etiam à iudicio id probamus. Quicunq; enim aliquem ſibi amicum iudicat uel inimicum, quid amicitia quidúe maliuolentia ſit, non ignorat. Quonam igitur pacto multa uera uel falſa, bona uel mala, ut ſolemus, quotidiè iudicaremus, & rectè iudicaremus niſi eſſet nobis ueritas quodammodo bonitasq; ab initio cognita? Quomodo rurſus ſtructuræ, muſicæ, picturæ, & artium cæterarum opera, necnon inuenta Philoſophorum, multi etiam in ijs artibus non uerſati probarent ſæpenumero recte, & reprobarent, niſi illarum rerum forma quędam eſſet & ratio illis à natura tributa? Comparatio quoq; idem nobis oſtendit. Quicunq; enim mel uino comparans, alterum altero pronũciat dulcius, quis dulcis ſit ſapor agnoſcit, & qui Speuſippum & Zenocratem conferens ad Platonem, Zenocratem cenſet Platoni ſimiliorem qu'am Speuſippum, Platonis figuram proculdubio nouit. Eodem modo cũ è multis bonis aliud alio melius rectè exiſtimemus, & maiori minoriúe bonitatis ipſius participatione aliud alio melius deteriusúe appareat, neceſſe eſt bonitatem non ignorare. Præterea cum è multis & diuerſis Philoſophorum aut etiam aliorum opinionibus, quæ ueri ſit ſimilior & probabilior, ſæpe optimè iudicemus, oportet non deeſſe nobis aliquem ueritatis intuitum, ut quæ ſint illius ſimiliora, non neſciamus. Quapropter nonnulli in adoleſcentia, aliqui etiam ſine præceptore, pleriq; ex paucíſsimis doctrinæ rudimentis à præceptoribus demonſtratis doctiſsimi euaſiſſe traduntur. Quod nunquam niſi multum, ut diximus, iuuante natura fieri potuiſſet. Hoc abundè Socrates Phędoni, Menoni, Theæteto adoleſcentibus demonſtrauit, docuitq; poſſe pueros rectè in ſingulis artibus reſpondere, ſi quis prudenter eos interroget, cum à natura ſint artium diſciplinarumq; omnium rationibus præditi.

Confirmatio ſuperiorum, atq; inſuper de ideis. Cap. IIII.

POſſumus autẽ ex tribus illis Platonis libris, Phædone, Menone, Theæteto, atq; inſuper ex Parmenide, Timæo, & conuiuio ſic rurſus argumentari. Si capite propriè atq; præcipuè alter quidẽ maior, alter uerò minor denominetur, abſurdum id quidem. Primo, quoniam per idem & maior erit & minor. Deinde per aliam ſpeciem in alia ſpecie aliquid collocabitur, puta per capitis ſpeciem in maioris minoriſúe ſpecie. Præſtat autem capite capitatũ qu'àm maius, aut minus denominare. Deniq; abſurdum eſt, per aliquid paruum maius aliquid dicere. Igitur ſi formalis afferenda cauſa eſt, maioritate minus cognominabitur. Similiter denarium numerum nouenario plurem, non unitate propriè appellabimus, ſiquidem ab unione propriè unum denominamus, imo pluralitate plurem, & alium paucitate pauciorem eſſe dicemus. Item dualem numerum fieri aſſeremus non diuiſione unius in duo, quia etiam coniunctione interdum huius rei atque illius fieri contendetur. Et omnino idem propriè oppoſitis effici cauſis non eſt dicendum. Ergo dualem numerum dualitatis ipſius participatione fieri ſecundum formam potius aſſeremus. Sed hæc tanquam leuiora mittamus, pergamus ad grauiora. Si color uel figura eſt ipſum pulchrum, quonam pacto erit color aliquis uel figura deformis? Item quanam ratione multa ſubiecta pulchritudinis unius tanquam communis participarent, niſi una quædam pulchritudinis natura cõmunis & ineſſet ſingulis, & præeſſet, ut ab ea quæ præeſt, dependeat & quæ ineſt? Proinde aliud eſt ipſa bonitas quã res quæ bonitatis participatione fiunt bonæ. Aliud pulchritudo quã res pulchræ, ſimiliterq; de cæteris ſpeciebus, quas Plato uocat ideas. Corpora enim pulchra multa ſunt, ipſa uerò pulchritudo una eſt. Nam omne primum ſummũq; in aliquo rerum genere, unum eſt ſolummodo. Rurſus hæc pulchra duas habent naturas, tum materiam corporalẽ, quę fit participes pulchritudinis, tum pulchritudinis qualitatem, ipſa uerò pulchritudo nihil eſt aliud qu'àm pulchritudo, quoniam quicquid eſt in genere aliquo primum tale, nihil aliud eſt quã tale. Item corpora hæc partim pulchra ſunt, partim etiam turpia. Nam ex ipſa ſua materia, quæ aliud aliquid eſt quàm pulchritudo, deformia iudicantur, ipſa uerò pulchritudo turpitudinẽ non admittit. Si modò oppoſita uiciſsim ſe fugiunt, corpora quoq; pulchra, mutant, & modo pulchra ſunt, modo

contra. Pulchritudo uerò ideo immutabilis eſt, quia & nihil eſt aliud quàm pulchritudo, & quantũ pulchritudo eſt, non mutatur, quia ſic neq; uertitur in contrariũ, neq; priuatur quandoq; fundamento & ſuſtentaculo, cum ſeipſa ſuſtineat. Adde quòd corporalia quæq; aliꝭs pulchra uideri poſſunt, aliꝭs uerò non pulchra, ipſa uero pulchritudo carere pulchritudine cogitari non poteſt. Prꝫterea corpora formoſa diuiſibilia ſunt, pulchritudo autem indiuiſibilis. Non parua eſt, quia magna corpora nõ formaret, non magna, quia paruis corporibus non congrueret. Deniq; non eſt corporea, quoniam rebus ſpiritalibus non competeret. Non eſt etiam temporalis, quia rebus non ineſſet æternis. Ineſt autem multo magis animabus & mentibus quàm corporibus. Sed neq; in illis eſt prima, tum quia illæ ſecundum ſe deformes ſunt niſi formentur à bono, cuius ſplendor eſt pulchritudo, tum quia illæ ueritatem appetunt tanquam pulchram. Pulchritudo uerò non expetit ſemetipſam. Tunc deniq; quia ſimpliciter & cõmuniter amabile eſt non eſſe quidem animale uel intellectuale, ſed bene bonumq; eſſe. Cum uerò bonum ſummè alliciat, ſumma eſt pulchritudo. Itaq; idea ipſa pulchrorũ eſt ſuper corpora, animas, mentes. Eſt una, ſimplex, pura, immutabilis, indiuiſibilis, incorporea, et æterna, atq; eadẽ idearum omnium eſt natura, quod hinc quoque alio exemplo probamus. Hinc homo quando illum generat hominem, non propriè ſpecificam humanitatem ipſam, quæ communiter in utroq; cõſideratur, gignit. Gigneret enim & ſeipſum, qui per humanitatem extat. Præterea terminata natura naturam interminatam generare non poteſt. Non ergo cauſa eſt hic homo ut ſimpliciter humanitas ſit, ſed ut in illa materia propagetur. Oportet autem naturæ humanæ communis eſſe communem cauſam, atq; etiã per ſe agentem, quod oſtendit ordinatiſsima eius & ſtabilis compoſitio. Quamobrem ſuper agentia in ſpeciebus particularia extare oportet uniuerſale agens, ſpeciem reſpiciens atq; dirigens. Quod etiam apparet in ꝭs quæ abſque manifeſtis ſeminibus generantur, ut alias demonſtrauimus.

Argumentantur rurſus multi Platonicorum à mentis obiectis hũc in modum. Cum intellectus noſter naturaliter formas capiat, rationesq; intelligat uel ſeparatas, uel ſeparando, ſequitur ut communes ipſæ rerum ſeparatæq; à materia, rationes, naturalia ſint eius obiecta. Quoniam uerò obiecta eiuſmodi mouent, formant, perficiunt intellectũ, ideo in præſtantiori urioriq; uniuerſi gradu ſunt conſtitutæ, longiſsimeq; à figmentis abſunt, ne mens et ueritatis iudex, & ſenſuum emendatrix, à ueritate remotior ſit quàm ſenſus. Quamobrem rationes illæ merito ſublimiores, ueriores, efficaciores naturæ exiſtimantur, quàm intellectus qui inde formantur. Sed nunquid illæ rurſus intellectuales ſunt appellandæ? Non quidem proprie. Siquidem rationales animæ ſecundum participationem intellectuales ſunt, angeli uerò intellectuales ſecundum formam. Rationes deniq; illæ atq; ideæ intellectuales quidem ſecundum cauſam, intelligibiles uerò ſecundum formam. Intellectuale enim ad intelligibile ita ferme ſe habet, ut appetens & mobile atq; formabile ad appetibilem motorem atque formatorem. Sed ubinam ſunt? Sanè ideas minus communes in ideis communioribus generatim Platonici collocant. Ac demum omnia idearum genera in ipſo ente primo communiſsimo entium atq; perfectiſſimo, quod ſummum intelligibile uocant, intelligibile quidem ſecundum formã, intellectuale uerò ſecundum cauſam, cui proximè ſubdunt mentes quàm plurimas intellectuales ſecundum formam, intelligibiles uerò ſecundum participationem. His aũt rationales ſubꝭciũt animas, intellectuales tam participatione quadam, intelligibiles uerò nequaquam. Proinde cenſent ens ipſum, ipſumq; intelligibile, idem eſſe, quoniã ens ſit naturale & adæquatum intellectus ipſius qua ratione eſt intellectus obiectũ. Præterea intelligibile ipſum ſub primo rerum principio collocant. Illud enim tale eſt, ut comprehendi quodammodo poſsit, hoc uerò nequaquam. Principium primum appellant propriè unitatem ipſam atq; bonitatem. Et quia unitas eminentiã lucemq; procul ab omnibus ſegregatam refert, intelligibile uerò refert lumen quoddam iam intellectibus proportione quadam accommodatum, ideo unitatem & aliud & ſuperius quàm intelligibile eſſe putant. Rurſus quia mentes tàm intelligere quàm intelligibile appetunt, non ſimpliciter, ſed & bene & bonum, bonum uerò ſimpliciter appetunt, idcirco hac etiam ratione, id eſt Deum ſummum, ipſi enti, quod & intelligibile eſt, præponunt.

Mitto quòd intelligibile reſpicit intellectum,bonum uerò reſpicit uoluntatem. Itaque non ſolum hoc ab illo eſt differens,ſed & præſtantius,quippe cum præſtantius ſit quod uoluntatem rapit,quàm quod ab intellectu comprehenditur. Quapropter ens ipſum ab intellectu pro uiribus percipi opinantur,bonum uerò per uoluntatem potius ad ſeipſum animam trahere,atq; tractam in ſe quoque transfundere,& ſi quo pacto ab anima iam occupata ſuo modo tangitur, tangi propriè per unitatem mentis caput, quam ab initio nobis Deus,qui eſt unitas uniuerſi princeps,inſeruit. Ceterum ut ad propoſitum reuertamur,in ipſo quidem bono ideas per cauſæ modum eſſe ſolum relatiuis quibuſdam rationibus tantum inter ſe diſtinctas, in ipſo uerò intelligibili per formam propriè atque abſolutis inſuper formis inuicem differentes,in ſequentibus mentibus ſiue à corpore ſeparatis ſiue coniunctis participatione iam quadam & gradatim magis magiſq; diſtinctas,in natura uerò ſemina quædam infima formarum ab ideis infuſa, in materia denique umbras. Ipſum quidem bonum Plato in Epiſtolis Deum patrem nominat,ipſum uerò intelligibile Deum filium. Plotinus quoque & Deum de Deo, & de luce lumen,& rationem, uerbumq; Dei. Rurſus Plato in Epinomide per rationem huiuſmodi diuinam,ſiue uerbum (quem mundum uocat intelligibilem) affirmat mundum fuiſſe ſenſibilem exornatum. Quoniam uerò ideæ in primo quidem una forma ſunt, in ſecundo uerò multæ formæ formę (non enim putant in prima forma abſolutam diuerſitatem eſſe formarum) ideo Plato contemplatus & colores in lumine circa lucem, & lineas in circulo circa centrum, inquit in Epiſtolis,multiformes ideas abſolutè diſtinctas circa primum rerum principium eſſe potius quam in primo. Similiter in libro de republica ſeptimo, ideam inquit boni,id eſt, ipſum bonum, in cuius forma omnes ideæ una forma ſunt, pulchrarum eſſe cauſam idearum, uidelicet illarum quæ in ſequentibus multæ formæ ſunt abſolutæ inuicem differentes.

Superioribus rationibus Plotinus & Proculus ideas confirmant, & aliter in Deo (ut aiunt) primo ponunt,aliter in ſecundo. Alij uerò nonnulli ad idem ita procedũt. In materia quidem poſtrema idearum umbra reſultat, ſuper materiam uerò idearum omniũ lucet facies,quarum fons eſt Deus rerum auctor, ut Platonis Timæus planiſsimè docet, ac liber de republica decimus,& Parmenides. Si enim mens & natura plenæ formarum ſunt,perq; illas agunt quod in naturalibus artificijſq; apparet,merito & Deus, qui naturæ mentiſq; formator eſt,informis eſſe non debet. Per formas igitur agit, quas appellamus ideas. Has Plotinus & Proculus non ſolum exemplares,ſed etiam eſſentiales formas appellant. Putant enim opificẽ mundi nulla in fabricando mundo conſultatione uti. Talem enim imperfectam operationẽ eſſe,atq; eum qui de opere perficiendo conſultat,prius in ſe imperfectum opus quodammodo concepiſſe, deinde de illius abſolutione perquirere. Quod à mente perfecta eſt alienum. Item ſi uniuerſum mutabili ſolũ prouidentię diſcurſu diſponeretur,nõ eſſet unquã ſtabile quicquã, neq; perpetuus eſſet mundi motus & ſtabilis. Igitur Deus uniuerſum per eſſe ſuum facit atq; diſponit, præſertim cum eiuſmodi actio & prima & communiſſima & facillima ſit omnium actionum,ideoq; à cauſa quadam prima communiſsima, feliciſsima ſit ubicunq; ſit, eiq; in primis conueniat. Omnis autem cauſa quæ ipſo eſſe facit,talem ſequenti gradu facit effectum,qualis eſt ipſa primo. Cum igitur mundus ſit cunctarum complexio ſpecierũ, ſequitur ut mundi opifex modo quodam ſuprà quàm cogitari poſsit præſtantiore ſpecierum omniũ complexio ſit,& omnium formas habeat exemplares,ſibiq; met, ut illorum more loquar,eſſentiales. Quod iterum ita confirmant. Si ars naturã imitatur,perq; operum rationes efficit opera,ergo & natura ſuorum operum poſsidet rationes. Rurſus natura cum ex ſeipſa careat ratione,& moueatur perficiaturq; à Deo,rationes accipit ab ipſis diuinæ mentis ideis. Et quanto naturæ rationes interiores ipſi naturæ ſunt, quam rationes artis arti, tanto ſaltem rationes diuinas interiores oportet eſſe Deo, quã naturæ rationes ipſi naturæ.

Addunt,quòd formæ ſenſibiles haud omnino ueræq; ſunt tales quales cognominantur. Sanè æqualitas & ſimilitudo paſsim inæqualitatis diſsimilitudiniſq; fit particeps. Formoſitas autẽ uera in ſubiecto per ſe deformi informiq; eſſe non poteſt. Bonũ quoq; uerum,ubi defectus & procliuitas eſt ad malum eſſe nequit. Quinetiam in cœleſtibus

nolunt eſſe ueram lineam,ſuperficiemq́;,uerum centri polorumq́; punctum. Siquidē quorum ratio eſt impartibilis,ipſa in re partibili eſſe non poſsint.Sed animus noſter ueras habet gignitq́; formas,per quas alias falſi redarguit quantum à ueris diſtent,animaduertens.Quamobrem multo magis anima uniuerſi ueras formarum poſsidet rationes & gignit.Vbi enim uirtus intelligentiaq́; præſtantior,ibi expreſsiorum formarum conceptio atq; partus.Denique mundi opifex certiores etiam perfectioresq́; formas in ſeipſo gignit,atq; (ut Proculi uerbis utar) dum ſe animaduertendo ſeipſum gignit, in ſe ſimul generat omnia.Accedit ad hæc, quòd cum uniuerſi membra perpetuo quodam ordine inter ſe conſpirent,non caſu, ſed ratione conciliantur atq; reguntur. Ratio illa quæ ordinat omnia,ſeipſam ignorare non poteſt.Alioquin ratio ſumma foret irrationalis,ſi nullam rationem ſui ipſius haberet.Rationalior enim ratio eſt quæ ſeipſam cognoſcendo complectitur,quam quæ ignorādo ſe deſerit.Illa igitur ſe tanquam ratione omnium ordinatricem intelligit,quo efficitur ut quibus rationibus modisq́; ſingula diſponantur,ſemper intelligat.Quamobrem in ſumma omnium ratione ſunt omnium rationes.Vtrum igitur quia Deus facturus erat omnia,cuncta cognouit? Non certè.Alioquin eſſentialem operationem, ipſamq́; ad ſeipſum conuerſionem,ad externa referret, atq; aliunde penderet.Igitur quemadmodū Sol in ſe lucendo illuminat omnia, ſic Deus intelligendo atq; uolendo ſeipſum,& ſcit & efficit omnia.Quis non uiderit,ſi uidendo ſe,uidet facitq́; cuncta,ſequi ut in ſubſtantia ſua ſubſtantiales formæ ſint, quæ exemplaria cauſæq́; ſint omnium? Semper enim in ipſo naturæ ordine ita ſe res habet,ut ab interiori actione procedat exterior,atq; idem opus actioni perſimile, quemadmodum à lucere illuminare,ab illuminatione illuminatum,illuminationi luciq́; ſimile. Proinde plantæ & animalia ex ſeminibus generantur. Oportet autē in ſemine rationes eſſe quodammodo animantis inde rationaliter procreati. Non tamen ſunt in ſemine corporeo niſi potentia. Vniforme enim ſemen eſt, ac penè informe, quod autem inde gignitur, multiforme atq; formoſum.Item ſi ſemen diuidatur,plura inde tota quæ naſcūtur, quaſi in partibus tota lateant quæ gignūtur. Hinc patet uim ſeminariam in ſemine ipſo latētem,eſſe quodammodo incorpoream,in qua ſit huius motus generationisq́; principiū. Oportet autem multiplicis animantis rationes multiplices ſeminariæ ineſſe uirtuti,quā uocamus naturam.Idem enim prout idem eſt,diuerſitatem tantā proximè generare nō poſſet.Inſuper ineſſe actu neceſſarium eſt.Quod enim eſt potentia tale,tanquā imperfectum,in aliquid actu tale,non aliter quam per aliquid quod actu tale ſit, perfectiusq́; produci poteſt.Inſunt ergo ſingularū animātis partium ſpecie differentiū ſingulæ rationes,quibus ſuo ſingula tempore locoq́; & ordine procreentur,atq; exciſa,ſi fieri poteſt ſæpiſsime recreentur. Sed nunquid ſeminariæ uires in ſeminibus animantium ſummæ cauſæ ſunt? Nequaquam.Non enim ab ulla illarum fit ſpecies ipſa,ſed quiddam potius particulare ſub ſpecie, & quælibet illarum ab alio ſub eadem ſpecie ducit originem.Ideo ad uniuerſalem naturam confugiendum eſt,in qua uniuerſales ſint ſuarum ſpecierum omnium rationes.Ad naturam,inquam,terræ terrenorum procreatricem,præſertim cum ſæpe plantis & animalibus paſsim ſpōte naſcentibus ſemina corporalia deſint, quo fit ut ad eorum productionem ſeminibus incorporeis opus ſit. Atque ut conuenienti ordine procedamus,ſingulas terrenorum ſpecies ad uniuerſalem referamus terræ naturam, ſimiliterquè in cæteris elementis, deinde quatuor elementorum naturas proximè ad Lunæ naturam,in qua ſint elementalium omnium rationes, naturam uerò Lunę,ad naturam ſphæræ ſuperioris,ſimiliterq́; deinceps. Cunctas denique naturas ad ipſam uniuerſi naturam,in qua neceſſariò ſint tàm naturalium quàm naturarum omnium rationes,rationes,inquam,& exemplares,& effectrices,ut naturas omnes certis regulis ad certa dirigat & perducat.Non poteſt autem natura eſſe ratio cauſaquè rerum ſumma,tum quia per ſe irrationalis eſt (quod in noſtra natura patet) nam neque alia nouit,tum quia eſt cauſa effectui mixta,perinde ac ſi faber lignis infuſus tractet ligna. Tali enim cauſa opus erat,ut quæ ab alio extrinſecoq́; & communi mouentur,familiarem quandam intrinſecamq́; uirtutem à ſeparata cauſa poſsiderent,quippe cum & hæc non aliter propriè,diſtinctè,accommodatè ducantur,quam per uirtutem ipſis propriam,diſtinctam,accommodatam,& cauſa tandem excellentiſsima, quę purè & abſolutè operi domi-

ri dominatura eſt,ab ipſo opere per eſſentiam & eſſe & uirtutē oporteat eſſe ſecretam, ſicut in aëre uidemus calorem quidem à Sole ſuperno miſceri,lumen uerò nequaquã. Oportet autem naturam etſi per ſe irrationalis eſt,tamen corporalium rationes habere, quibus poſsit intrinſecus ſingula congruis modis ad finem conuenientem rationaliter ordinare,mouere,formare,cumq́ per ſe irrationalis ſit, ab eo quod per ſe rationale eſt, duci debet,rationibusq́ formari. Nempe irrationale eſt, naturæ per ſe irrationali ordinem uniuerſi committere. Igitur in cauſa ſuperiore neceſſe eſt rationes rerum adeo rationaliter eſſe,ut cauſa ipſa ſe ſuaq́ animaduertens, & ſui & rationum ſuarum certam habeat rationem. Abſurdum certè foret,cum nos,tum noſtri,tum noſtrorum operum, tum uniuerſi rationes habeamus,cauſam uniuerſi, neque ſui neque ſuorum rationes habere. Quamobrem ſi mundi conditor omnia nouit, certe non reſpexit in alia ut illa perciperet,ſiquidem cognitio eius, alia ipſamet cognitione producta proculdubio antecedit.

Quis enim ignoret externum opus ſequi intrinſecam actionem? Itaque Deus in ſeipſum reſpiciens nouit omnia. Quo fit ut in ipſo ſint omnium ſpecies, per quas cuncta cognoſcat & faciat. Atque (ut ſummatim dicam) quemadmodum in hoc materiali mundo materiæ omnes in unam tandem intimámque materiam, ſic & multo magis in mundo formali formæ omnes in unam intimámque formam neceſſariò reducuntur. Quod hinc rurſus argumentari licet.Quòd omnis uita prolem ſuam penes ſeipſam prius generat quàm ſeorſum, & quo præſtantior uita eſt, eo interiorem ſibimet generat prolem. Sic uita uegetatiua tam in arboribus quàm in animalibus ſemen quaſi arborem & quaſi animal in corpore proprio prius generat,quàm aut iaciat extra, aut arborem inde animálue externum producat.Sic ſenſitiua uita,quæ eſt uegetatiua præſtantior, per phantaſiam in ſe ſimulachrum intentionemq́ue rerum parit prius quam in externa materia fabricet. Sed fœtus ille phantaſiæ primus quia in ipſamet anima eſt, ideo propinquior eſt animæ quàm fœtus uegetatiuæ uitæ, qui non fit in anima,ſed in corpore. Sic uita rationalis,quæ eſt excellentior ſenſitiua,parit in ſeipſa rationem tum rerum, tum ſui ipſius quaſi fœtum prius quàm uel loquendo uel agendo promat in lucem.

Primus ille fœtus propinquior eſt animę quã phantaſiæ fœtus. Vis enim rationalis in fœtũ ſuũ, perq́ illum in ſeipſam reflectitur,quod efficit phantaſia.Sic angelica uita notiones ſui ipſius & rerum promit in ſe antequam depromat in mundi materiam.Proles hæc interior eſt angelo quam rationi ſua,quia neque ab externis incitata eſt, neq́ mutatur. Quamobrem diuina uita eminentiſsima & fœcundiſsima omnium, uniuerſam hanc mundi Machinam tanquam prolem ſuam in ſe generat prius quàm pariat extra. Oportet autem huiuſmodi prolem, quam Orpheus Palladem uocat, Iouis capite natam,magis intimam (ut ita dixerim) eſſe Deo, quàm angeli notionem angelicæ menti. In angelo quippe cum ſit eſſe aliud quàm intelligere, notio quæ generatur intelligendo, aliud eſt quam angeli ipſius eſſentia. In Deo autem quia eſſe & intelligere idem ſunt, notio quam Deus intelligendo ſeipſum gignit tanquam exactiſsimam ſui ipſius imaginem, idem eſt atque ipſe Deus. Quoniam uerò generationem uoluptas comitatur. Timæus Platonis inquit, Deum opere ſuo mirifice delectari. In prole autem illa Dei intima, quæ uniuerſale ſemen eſt mundi, inſunt propria ſemina membrorum omnium quæ in mundo hoc prole eius externa gignuntur. Semina illa eſſentia inter ſe conueniunt, ne Deus ſit ſubſtantia multiplex. Differunt ratione, ne quicquid in mundo fit, ſine ulla uarietate ſit unicum. Age ſic ultra procede. Cum Deus uim habeat infinitam, & res quæ ſequuntur eum cunctæ finitam, ideoq́ue diuina uirtus non ſit determinata ad ea ſolum agenda quibus finitæ res poſſunt ſubminiſtrare,ſed queat abſque illis inſuper innumerabilia opera etiam incorporalia facere, an non neceſſarium tibi uidetur in Deo horum operum formas, quæ abſque inſtrumentis certiſq́ue ſubiectis facere poteſt, ita relatione ſaltem diſtinctas eſſe, ut propriam illic habeant rationem? Nam cum ab uno, quantum unum omnino eſt,abſque medio ſubiectóue certo nõ fiant multa,nulla eſt ratio ob quã formæ tales poſsint ex Deo multiplices

plices emanare, niſi multiplex (ut ita dicam) & quodammodo multiformis ſapientia Dei. Quinetiam quicquid reliquæ cauſæ agunt, id omne operantur tanquam primæ cauſæ inſtrumenta, atque ita agunt, ut temperantur ab illa. Temperantur autem ducunturque à Deo certis modis ad certas formas in materia generandas, non per aliud quàm per certas formarum rationes quæ ſunt in Deo, quemadmodum inſtrumenta artis atque naturæ per formas agentis diriguntur ad formas. Atque ut formæ tum artificioſæ, tum naturales perſpicuæ magis ſunt in agente, quàm in opere uel inſtrumentis, ita mundi totius formæ expreſsiores modo ſuo in Deo ſunt, quàm in ſequentibus cauſis & materia. Quamobrem Mercurius putat, mundum eſſe omniformis Dei imaginem omniformem. Et Plato in Timęo inquit, diuinam uirtutem cum bonitatis ſuę gratia, uellet mundum quàm pulcherrimum facere, decreuiſſe eum ad exemplar illud quod eſt omnium excellentiſsimum, figurare. Ideóque mundum ita ad ſui ſimilitudinem effeciſſe, ut mundi partes ad ſui ipſius formarit ideas. Ex ijs quorundam canum rabies condemnatur latrantium Platonem ideas extra diuinam intelligentiam poſuiſſe.

Cœlum unum ſyderum plenum torrentem noctu figurat ſuorum ſyderum imaginibus, quæ quidem imagines neque ſunt ſydera, licet eſſe infantibus uideantur, neque manent, ſed iugiter innouantur aqua fluente, quamuis manere uulgo putentur. Similiter Deus unus idearum, quæ ſanè ſimulachra neque ueræ ſpecies ſunt apud Platonicos, quã quam ueras eſſe quidam Phyſici arbitrantur, neque quieſcunt unquam, ut Heraclitus ait, labente materia, etſi quieſcere eas ignorantes exiſtimant. Atque hic eſt modus per quem res temporales, ut uult Parmenides Pythagoreus, æternarum fiunt participes idearum. Profectò ſicut æternitas (quæ unum duntaxat momentum eſt manens idẽ ſemper & eodem modo) tempus omne quod per innumerabilia diffluit momenta, quieſcẽdo metitur, & ſicut centrum ſtabile puncta ſuperficiei circuncurrentis, ita idea quælibet in æternum una eademque conſiſtens, res eas temporales metitur omnes, quæ in eadem inter ſe ſpecie ſunt ideæ unius eiuſdemque participes. Quod de una dicam, de omnibus eſt ideis intelligendum. Pulchritudo ipſa pulchrorum omnium eſt menſura, quia per acceſſum ad pulchritudinem primam, & receſſum ab ipſa, res ſequentes magis minúſue pulchræ exiſtimantur, & quod cadit ab omni pulchritudine, ab omni cadit eſſentia, & quod totam poſsidet pulchritudinem, totam habet eſſentiam, quia prima eſſentia & prima pulchritudo ſunt idem. Quæcunque homo in ſpecie aliqua iudicat, iudicat ad ſpeciem referendo, puta quando iudicat Solem aut ignem eſſe pulchrum, tunc duo pulchra refert ad unam pulchritudinis ſpeciem abſolutè. Et quãdo Solem eſſe ignẽ pulchriorem pronunciat, ad eandem refert ideam, non abſolutè, ſed comparando. In utraque relatione pulchrum Solem & ignem pulchrum per eandem metitur ideam, ſed in prima utrunque per totam ideam menſurat, in ſecunda per alterum ideæ gradum illorum metitur alterum. Neque audiendi ſunt Barbari quidam, qui res pulchras menſurari non poſſe putant per acceſſum ad purum pulchritudinis actum, quia ille ſit infinitus, ideóque non poſsint res aliæ alijs propius ad ipſum accedere. Volunt autem per receſſum à pura pulchritudinis priuatione menſuram talem excogitari.

Hi enim ob id errare uidentur, quòd ſi purus actus eſt infinitus affirmatione, ſimiliter pura priuatio eſt infinita negatione. Neque fit pulchrorum comparatio ad diuinam eſſentiam penitus infinitam, ſed ad pulchritudinis ipſius ideam, quæ quodammodo finita eſt quantũ reſpicit creaturam, quia eſt determinatio quædã diuinæ perfectionis, facta quidẽ à mente diuina, confirmata uerò à uoluntate. Accedunt autem ad eam propius, quæ ſimilitudinem eius ſuſcipiunt purius. Recedunt uerò, quæ contrà. Meritò autẽ inde menſura accipitur pulchritudinis in rebus pulchris, unde ipſa ſuſcipitur pulchritudo. Hęc autem ab idea capitur, non à pura pulchritudinis priuatione. Denique quid ſtultius, quàm pulchritudinis habitum per priuationem uelle diſcernere, cum fieri econuerſo tam natura quàm ratio cogat? Quapropter abſque dubio fateamur humanam mentem pulchra referre ad ipſam pulchritudinis rationem.

Quoniam uerò quod menſurat, præſtãtius eſt quam quod menſuratur, mẽs humana quantũ per relationes ad ideas res omnes temporales metitur, quæ ſub ipſis cõtinentur ideis

ideis,rebus illis eſt excellentior. Atq; ideo ideis eſt proxima, quia metitur quæcunque illas ſequuntur,utpote quæ cadit media inter idearum fontem,& riuulos inde manantes. Verũ licet menſuret ad ideas, non tamen per ideas ipſas menſurat tanquam per propria quædam & proxima media. Non enim ſunt uniuerſales ideæ proprium inſtrumentum huius aut illius mentis humanæ,neq; inter mentem ſingularem & res alias ſingulares ullo modo uniuerſales ideæ cadunt mediæ. Quia uerò non poteſt animus ſingularia uniuerſalium idearum ſimulachra aliter metiri,quàm per formulas idearum animo proprias,& quaſi declinantes ad ſingularia,neceſſe menti idearum formulas inhærere, per quas ideis ſimulachra conferat,& quæ congruunt formulis probet, reprobet quæ non congruunt. Sed unde adueniunt hæ formulæ menti? nunquid à ſimulachris? an ab animi fictione? an forſitan ab ideis? Non à ſimulachris, nam per eas formulas animus menſurat ſimulachra, unde formulę ſimulachra antecedunt,& tanto præſtantiores ſunt quanto ideis propinquiores. Ac ſi fierent à ſimulachris,non uerè mẽſurarent illa,ſed ab eis potius menſurarentur. Menſura enim adæquatio eſt. Cauſa adæquat effectum,effectus cauſam nõ adæquat. Nuſquam in corporibus perfectas unitatis, bonitatis, pulchritudinis rationes inuenimus. Oportet enim eas ſuis contrarijs non eſſe permixtas. In corporibus autem unitas miſcetur partium multitudini,bonitas uitio,pulchritudo deformitati. Nuſquam rectas figurarum rationes inſpeximus in materia corporum,eas tamẽ ipſi tenemus. Alioquin neq; de ipſis loqui poſſemus,neq; per ipſas quaſi examen defectum formarum corporalium redarguere. Non igitur eas à corporibus accepiſſe uidemur,eſſent enim illis deteriores. Neq; dicendum eſt eas eſſe nuſquam,quia nequit mẽs intelligere per ſeipſum quod nihil eſt omnino. Nam & priuationes per habitus cogitat, & falſæ opiniones non ex eo fiunt in nobis,quod ipſum quod omnino nihil eſt cogitemus,ſed quòd uel coniungamus res inuicem uel diſiungamus præter ordinem naturalem. Imò uerò ſi exiſtunt alicubi obiecta ſenſuum,ſunt & rationes obiecta mentis,ſi modò & mẽs ſenſibus eſt nobilior,& quod omnino nihil eſt,neq; mouet animi aciem,neq; contrahit,neq; terminat. Non igitur finguntur ab animo. Sanè figmẽta metiuntur, res ueras non metiuntur. Figmenta animi res ipſas ſequuntur confuſius etiam quàm umbræ corpora. Corpora per umbras non diſcernuntur. Quis ergo per fictitium extraneumq; ſimulachrum pulchritudinis,odoris,ſaporis, caloris, horũ ipſorum eſſentiales definitiones proprietatesq; latentes inſpiciet? Præterea figmentum animi eſt animo ipſo deterius. Formulæ uerò illæ ideo præſtantiores ſunt animo, quia per ipſas animus etiam iudicat corrigitque ſeipſum. Nempe per rationes unitatis, bonitatis, & pulchritudinis,animus de ſeipſo iudicat ſæpe quàm ſit ipſe aut partibus multiplex, aut affectibus diſſidens. Item quantum uel natura deficiat,uel uitio deprauetur. Rurſus quantum uel natus ſit deformis,uel turpis euaſerit. Nonne per pulchritudinis ſigillum pronunciat eſſe ſe corporibus pulchriorem & hanc partem ſui illa,& hũc habitum illo pulchriorem eſſe? Imò uerò & angelis ſublimiores eſſe uidentur,quia per ſigillum idem angelum mens noſtra deſignat, quando angelũ animo pulchriorem eſſe affirmat, & alio angelo alium,angelisq; Deum. Non tamen metitur Deum,ſed ipſum tanquam menſuram relinquit immenſurabilem. Sicut enim ſapientia non fit ſapiẽs,& motus non mouetur,ita prima menſura non menſuratur. In eo igitur quòd illæ formulę angelos metiuntur tanquã regulæ expreſſæ ab ideis ſuper angelos exiſtentib. certè ſublimiores ſunt angelis. Et animus in hoc ipſo actu quo metitur angelos,excellentior eſt quã ea ipſa natura angeli quã apud ſeipſum metiẽdo deſignat. Quamuis & angelus animã metiatur per regulas quodammodo rectiores,& eo ipſo actu magis excedit animũ,quàm per actum animi excedatur ab animo. Quo autẽ pacto ſigilla huiuſmodi, quas & formulas appellamus,ſi ſunt animo & angelis altiora,finguntur ab animo? Quinimo ſunt in animo ante omne commentum animi. Animus enim ſua inuenta omnia ad ſigilla talia confert. Siquidem ueritatis ſigillo diſcernit quæ uera inuenta ſint, quæ ueriora,quæ falſa. Item quod per nouos temporalesq; actus animi fabricatur,mobile eſt omnino. Quod enim motu fit,nimirum fit & mobile. Sigilla uerò talia ſunt immobilia. Hærent enim animo immobiliter,quoniam quicquid ſingulis momentis occurrit animo,uel fit ab animo arbitratu noſtro,ad illa referimus tanquam firmiter inhærentia. Porro ſi illa quoque nutarent,

tarent, eſſent ad alia referenda, & alia rurſus ad alia, neq; eſſet in nobis principium aliquod iudicandi. Sigillum per quod de ſtatu huius rei, aut ſtatu illius, aut etiam de æternitate ſententiam ferimus, mobile eſſe nequit. Siquidem in ſigillo ratio illius exprimitur, quod eo ſignificatur. Ratio uerò ſtatus ipſius æternitatisq; eſt à ratione motus alieniſsima. Quinetiam ſtabile & æternum non aliter quàm ſub rationibus ſtatus æternitatisq; definimus. Ratiões huiuſmodi omnis ſunt mutationis expertes, Siquidē ſtatus antecedit motum. Quod uerò in natura prius eſt, eſt à poſteriore ſolutum. Atqui has rationes per quas talia definimus, intus habemus. Non enim per aliena mens loquitur. Ac ſi extra nos eſſent, egeremus adhuc alijs rationibus rationum, quibus quaſi medijs rationes illas hauriremus per quas eſſemus de ſtatu æternitateq; locuturi. Aliæ illæ rationes ideo immobiles eſſent, quia eſſent rationes immobilium rationum. Itaq; quacunq; gradiamur, ad immobiles rationes nobis innatas perueniemus. Scite Plotinus quando de æuo diſputat, inquit, Hæc ne de æternitate loquimur quaſi de extraneis rebus teſtificantes, ac de alienis agentes? Nequaquam. Non enim intelligimus, niſi tangamus neq; extranea tangimus. Itaque oportet nos æternitatis eſſe participes, hæc ille. Talia ergo ſigilla ſunt immobilia. Imò etiam ſigillum motionum eſt immobile. Quando enim de rerū motibus iudicamus, illos ad æternam motus ideam per motionum ſigillum nobis inſitum comparamus. Si hoc quoq; foret motus aut mobile, eſſet per ſigillum aliud comparandum. Non enim motus ad æternitatem niſi per medium competens religatur, quod neq; motus ſit, neq; mobile. Item ſi foret mobile, non rectè per illud motiones iudicaremus. Motio nanque tunc iudicatur rectè, quando refertur ad terminos & ſpatia quæ permanſerint. Nam ijs non manentibus neq; fit motus, neq; motus progreſsio cernitur. Ipſum quoque tempus, quod eſt proprietas quædam & perduratio motionis, non aliter menſuratur quàm ſi per ſtabilem ſeruetur memoriam, & ſtabili æternitatis momento circunſcribatur. Si motionis ſigillum ſtabile eſt, multo magis ſtabilia ſunt ſigilla omnia reliquorum. Ex ijs omnibus duo pariter concluduntur, quòd ſcilicet ſigilla talia & ab ideis animo inſerantur, & ipſi hæreant immobiliter.

Confirmatio ſuperiorum per ſigna. Cap. V.

HVius autem rei ſigna multa comperimus. Primum, quòd ruſtici homines, qui nunquam de ideis aliquid cogitauerunt, & adoleſcentuli qui nihil de ijs audiuerunt, cum primum eorum ſenſibus occurrunt corpora pulchra, modo ratione utantur, ea referunt ad ideas, duobus (ut diximus) modis. Vno, quando affirmant hoc eſſe pulchrum, quod non faciunt niſi ex eo quòd talis corporis figura quadrat ſigillo pulchritudinis intus ingenito. Altero, quando affirmāt hoc iſto, & iſtud illo eſſe pulchrius, quantum aliud alio accedit propius ad ſigillum. Tale ſigillum neq; per doctrinam neq; per inuentionem prius acquiſiuere, qua neq; cogitauerunt de illo quicquam, neque audiuerunt, neq; etiam tunc ex ſingulis pulchris corporibus ipſum colligunt. Siquidem per ipſum minime fallax, ſingulorum fallaciā defectumq; redarguūt. Neque ex natura quadam communi quæ eſt in ſingulis. Nam quod in rebus iacet fallacibus, ipſum quoque fallax euadit, fallacemq; ex ſe procreat notionem. Præterea quando de illo diligentius cogitant, inueniūt ipſum uel eſſe referre aliquid unum ſupra multa in ſeipſo conſiſtens. Nam ſuper naturam illam quæ una quodammodo eſt in multis, oportet eſſe naturam talem quæ una ſit ante multa, ut communis ſit æquè multorum. Tale ſigillum quia nullo modo clauditur rerum ſingularium multitudine, ab ea multitudine nullo modo colligitur, neque etiam cogitationis machinatione concipitur. Nam per ipſum inuenimus ſuper mobilem multiplicemq; cuiuſque animi pulchritudinem, unam eſſe pulchritudinem in ſeipſa manentem. Ergo ſigillum uim ſuam tollit altius ſuper animos, machinamenta uerò animi nihil animis eminentius fabricant. Si ergo cum primum utimur ratione, res plurimas ad huiuſmodi ſigilla referimus quæ neque didicimus ante, neq; tunc colligimus aut fingimus, præſertim cum comparationis ſignum præcedere ſemper res illas oporteat quæ comparantur, ſequitur ut ante omnem rationis uſum ea poſsideamus.

Secundum

Secundum ſignum eſt, quod ſubito fiunt relationes utræque, ſæpe etiam nulla præcedente aut intentione uoluntatis, aut rationis diſcurſione. Quod ſignificat non eſſe animo regulam relationum huiuſmodi nuper aut extrinſecus acquirendam, ſed iam diu intrinſecus poſsideri, qua totiens uti pro arbitrio poteſt, quotiens ſe ad eam intenderit.

Tertium ſignum eſt, quod omnes in ſeipſis experiuntur, quotiens uolunt alicuius rei definitionem & cauſam inuenire, nihil aliud conantur, quàm ut omnibus ſenſus & phantaſiæ ſubmotis obſtaculis, profundæ mentis intima penetrent, quibus tunc primum clariſsimè fulget quod uenantur, cum primum in arcanæ mentis adyta penetrauerint, quaſi intus ſcientiarum Theſauri deliteſcant. Quod ita Pythagoras cecinit.

ἀλλὰ σὺ θάρσει ἐπεὶ θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσιν
οἷς ἱερὰ προφέρουσα φύσις δείκνυσιν ἕκαστα,

id eſt, tu autem confide, quoniam diuinum genus eſt hominibus, quibus ſacra natura proferendo in lucem omnia monſtrat. Ergo mirabimur Homerum & Didymum aliosq́ permultos, uel natura uel ab infantia cæcos ita ſcripſiſſe, ut perſpicue uidiſſe omnia uideantur? Mirabimur Zoroaſtrem, alioſque ſapientiæ inuentores, diuturna duntaxat ſolitudine, ſoláque animi totius in mentem ſolam conuerſione, rerum omnium ſcientiam peperiſſe?

Quartum ſignum ab approbatione ſumitur. Complexio corporis quæ abundat ſanguine, ſuos quoſdam poſtulat tum ſapores, tum cæteros rerum uſus, quæ bili alios, alios quæ pituita. Quando cuiq; complexioni quod ſuum eſt offertur, non aliter oblatã rem natura talis adſciſcit, quàm ipſe ignis eſcam ſulphuream. Hinc ſanguineus cõmẽdat dulcia, acuta acriáue cholericus, acida melancholicus, mollia phlegmaticus & inſipida. Quod de ſanguineo dicemus, ſimiliter eſt ad alios transferendum. Neſcit ſanguineus quam ob cauſam dulcia probet, quia non commendat conſilio, ſed naturali complexionis inſtinctu. Sanè per naturalem inſtinctum quoq; appetit genera qualitatum, rubra, & uirida uiſu, auditu læta, dulcia guſtu, temperata tactu atq; olfactu. Si has quinque qualitates per complexionem affectat & probat, neceſſe eſt in ipſa complexionis conflatione quinq; ineſſe fomites harum quinq; probationum. Sicut enim illarum quinq; qualitatum alia inter ſe eſt & alia ratio, ita à tali complexione ſub alia & alia ratione probantur. Igitur in unoquoq; homine quinque ſunt fomites naturales ad quinque qualitates congruas quinque ſenſibus comprobandas. Et quia in alijs hominibus aliæ ſunt complèxiones humorum, ideo rerum concupiſcentiæ corporalium inter homines ſunt diuerſæ. Quoniam uerò una humana ſpecies eſt in omnibus, cum ſit mentis ſpecies una, idcirco communis eſt eorum quæ ad mentem pertinent approbatio. Omnis mens figuram laudat rotundam in rebus ſtatim cõſideratam, & cur laudet, ignorat. In ædificijs quoq; ſimiliter talem, uel quadraturam ædium, uel parietum æqualitatem, lapidumue diſpoſitionem, angulorum oppoſitionem, feneſtrarum figuram atque occurſum. Laudat inſuper eodem pacto certam quãdam ſiue membrorum humanorum proportionem, ſiue numerorum uocumq; concordiam. Commendat mortales geſtus, & habitus tanquam decoros. Commendat ſapientiæ lucem, & ueritatis intuitum. Si quælibet mens hæc omnia ſemper & ubiq; adſciſcit illico, & quam ob cauſam adſciſcat ignorat, neq; poteſt non adſciſcere, inſtinctu adſciſcit neceſſario prorſus & naturali. At quia eorum quæ hic affectantur, diuerſa inter ſe ratio eſt, oportet ut à mente ex diuerſis naturæ ſuæ rationibus tùm quaſi fomitibus appetantur, tùm quaſi formulis & regulis approbentur, ita ut ex eiſdem regulis illorum contraria reprobentur. Siquidem contraria illorum cum primum nobis obijciuntur, offendunt natura ſua, etiam ſi cauſam neſciamus. Sunt ergo rationes illorum ſimiliumq; ingenitæ menti.

Quintum ſignũ à definitione artis accipitur. Omnis ars quia certa ratione ad certum finem ordinat opus, rationalis facultas eſt. Facultas rationalis ſi omni naturæ irrationali eſt ingenita, multo magis ingenita eſt omni rationali. Elementa quàm artificioſè ſitum repetunt ſuum? Quanta geometriç arte rectam lineam in aſcenſu ſeruant atque deſcenſu? Quanta architecturæ induſtria pluuia ſe in orbiculares guttulas cohibet? Quanta

aër

aër ſagacitate rerum naturæ ſuccurrit, ne quid in ea uacuum relinquatur? Complexio quoque plantarum & animalium quàm mirabili medicinæ artis ſolertia utitur in cõſeruando habitu naturali aut recuperando? Ipſæ quoque brutorum animæ ſingulis in ſpeciebus ſingulas artes exercent. Laneam telam infecta ſericia, lineam araneæ, hirundines figulinam, muſicam olores, apes architecturam, ciuilem ciconiæ, bellicam uerò leones, uulpes denique uenatoriam. Quis autem dixerit (modò iſta conſideret) ſolam naturam rationalem inertem fuiſſe, atque ex inertia irrationalem ab initio conſtitutam? Imò uero ſi debet rationalis ſedes multo prius & magis artem capere rationalem, quam ſedes irrationalis, oportet omnes rationali hominum ſpeciei artes innaſci, poſtquam ſingulæ innatæ ſunt ſingulis irrationalium ſpeciebus. Omnes enim fermè in genere brutorum uniuerſo congregantur, ſed aliæ ſpecies artium per alias animalium ſpecies diſperguntur. Omnes ergo in unica rationali hominum ſpecie colliguntur, licet per ſingulos diuidantur. Omnes iterum uno ſpeciei angelicæ ſingulari, in quo tamen diuiduntur ſecundum formas, quoniam multiformis eſt angelus. Cunctæ denique in uno ſingulari Deo, atque una duntaxat Dei forma. Quapropter artes diuiduntur inuicem in brutorum genere ſecundum habitum atque actum, quoniam nulla mutorum ſpecies aut artes omnes exercet actu, aut omnes infuſas habet, ſed quælibet eorum ſpecies unica utitur arte, & poſſidet unicam. Artes igitur diuidantur oportet in hominum ſpecie ſecundum actum, quia alij alias meditentur, non tamen ſecundum habitum, quia ſinguli cũctas poſſideant. Siquidem in angelo quolibet uniuntur cunctæ habitu atque actu. Quilibet enim illorum quaslibet meditatur, ſed diuiduntur executione, quoniam alij aliter gubernant mundum. Cunctæ in Deo modis omnibus uniuntur, quia & habet & uidet & exequitur uniuerſas. Nam in omnibus operantibus, ut inquit Theologus Paulus, omnia operatur.

Sextum ſignum ab aſſecutione artium ducitur, quas non illi ſolum qui præceptore carent, per ſe aſſequuntur, ſed illi etiam qui magiſtros uel libros uel homines habuiſſe traduntur. Nam & qui eligendo diſcunt, non à literis corporalibus uitaq; carentibus ſpiritalem uiuamque ſcientiam hauriunt, ſed ipſi per literas prouocati, pariunt in ſeipſis, & qui diſcunt audiendo, non prius diſcunt, quam ipſi, audita apud ſe recolãt, examinent, approbent. Non fit autem examinatio approbatioq; uerorum, niſi intus præfulſerit regula ueritatis, & qui docere dicuntur, neque ſcientiam eandem quam ipſi habent, omnino transfundunt in alium. Nam docendo alios, ipſi euaderent ignorantes, & ſcientiæ qualitas de alia mente in aliam quaſi de ſubiecto in ſubiectum tranſiret, quod non conuenit qualitatibus. Neq; aliam quandam ſpecie ſimilem ſcientiam in diſcipulo ipſi per propriam generant. Talis enim generatio ad qualitates pertinet corporales, non ad humanam ſcientiam, cuius actio clauditur intus, & operantem perficit potius quàm externa. Cæterum quonam pacto magiſter diſcipulum edocet? Duo ſunt artium genera. Aliæ ſunt quarum materia circa quam uerſantur, nullum habet in ſe principium operis effectiuum, ſicut lutum aut ſaxum, ita ſubeſſe uidentur figulo & ſculptori, ut manũ duntaxat expectent artificis, ipſa uerò ſuapte natura nihil momenti habeant ad opus efficiendum. Aliæ uerò artes ſunt quarum materia per formam quandam motum agit ad opus, quod quidem naturale eſt potius quam artificiale dicendum. Sic terra ſubeſt agricolæ, ſic medico corpus humanum. Quippe fœcunditas ſoli ad ſegetes producendas agricolæ, & corporis humani complexio ad ſanitatem recuperandam medico confert quamplurimum, uſq; adeo ut ſæpe ager abſq; cultura producat ſegetes, & complexio corporis noſtri ſine medentis opera pellat morbos. Quod ſignificat & agro ineſſe ſemina ſegetum per naturam, & complexioni ſemina ſanitatis. Ergo in primo artium genere artifex ille Dominus materiæ uocatur atque magiſter, in ſecundo uerò excitator naturæ atque miniſter. Artem docendi ad ſecundum id genus ſpectare, hoc nobis teſtimonio eſſe poteſt, quòd animus qui tanquam materia uidetur ſubeſſe docenti, nonnunquam antequam audiat, præſagit audienda, & poſtquam audiuit, audita reddit uberiora & meliora, & ſæpe licet non audiat, ex ſe parit, quippe qui ſemina ſcientiarum non minus quàm ager ſegetum poſſidet.

Vnde qui docet, miniſter eſt potius quam magiſter. Quapropter Socrates apud Platonem

Platonem in libro de ſcientia Thæetheto,inquit,ſe filiũ obſtetricis eſſe,& obſtetrici perſimilem, utpote qui in erudiendis hominibus non inducat ſcientiam, ſed educat, ſicut obſtetrices conceptos iam fœtus educunt. Ideo quando doctor aliquis cõtendit ex pluribus argumentis audienti aliquid demonſtrare,qui audit, non paulatim formatur, ut lutum à figulo, aut ſaxum aliquod à ſculptore, ſed poſt multa indicia,ueritatem ſubito intuetur,etiam abſente magiſtro,quando ſufficienter fuerit prouocatus,ſicut ager cultus à ruſtico,poſt diuturnos illius labores ſuo ipſe tempore edit fœtus agricola nihil agente. Quis oculos uidere docuit? Aures quis audire? Oculis non præſtat uiſum Medicus, ſed uel ſuper infuſas caligines diſcutit,uel dirigit in obiectũ,ita menti præceptor ſcientiam non infundit, ſed purgat aciem aut dirigit. Nemo canibus ſagacitatem præſtat uenatoriam, nemo equis currendi uirtutem, nemo robur bellicum elephantibus, ſæpe tamẽ homines eas ipſas uirtutes latentes & dormitantes in mẽbris uſu expergiſci compellunt. Idem facit in mente præceptor,ut Plato in ſeptimo libro de repub. docet. Mens enim uirtutem ſuam (quæ eſt ueritatis intuitus) non minus habet firmam & naturalẽ,quàm ſenſus & animalia ſuã. Eã ſciſcitando prouocat Socrates docendi dux,ipſa rectè interrogata, uera reſpondet ,reſpondere non poteſt uera, niſi cognouerit. Quoniã uerò res ipſæ inuicem connexæ ſunt, ſimiliterq; rationes rerum coniunctæ ſunt inuicem,unde facilè de una tranſitur in multas,ſæpe fit ut ex uno quodam ueſtigio à præceptore monſtrato,ſagax diſcipuli animus proprijs naribus uenetur longo ordine plurima. Adde quòd non imbecilliorẽ habet mens uidendæ ueritatis aſpectũ, quàm pedes progrediendi potentiam. Socrates infantem porrecta ducit manu quo gradiatur,adoleſcentẽ quo diſcat interrogat. Infanti non præſtat eundi uirtutem, ſed & prouocat, & tutius perducit ad terminum. Adoleſcenti non largitur intelligentiam, ſed efficit ad effectũ ſui operis promptiorẽ. Ipſe autem Socrates ſcientiam ſuam ſi quando adeptus dicitur tanquam nouã,aut per inuentionem aut per diſciplinam eſt adeptus. Si ipſe per ſe res inuenit,nunquam rebus inuentis fuiſſet uſus,niſi utendi modũ antea cognouiſſet, utendi modum non tenet,qui rei ipſius nõ tenet naturã. Sin ab alio audiuit,nõ prius ex auditu concepit ſcientiã, quàm ſciret nunquid docentis rationes ueritati congruerent. Non intelligit hoc,niſi qui ipſam inſpicit ueritatem. Igitur antequam inueniat quicquã aut audiat,ueritatis eſt compos. Et qui docuit Socratem Archelaus,uel per ſe inuenit, uel accepit ab Anaxagora. Quicquid fuerit,ſciuit & ante. Atque licet & Anaxagoras ab Anaximene,& ille ab Anaximãdro,& Anaximander acceperit à Thalete. Thales deniq; uel alius quiuis ſacerdos Aegyptius,aut ſaltẽ Perſicus magus caruit præceptore. Qui hominis caret doctrina, diſcit docẽte natura, imò uerò ſcit,iam diu docente Deo. Quapropter Socrates apud Platonẽ in libro de ſapientia,inquit. Theagi,nemo unquã didicit à me quicquã, quamuis mea conſuetudine multi euaſerint doctiores,& me exhortante,& bono dæmone inſpirante. Tu quoque breui multũ proficies,ſi Deus fauerit. Præterea narrat Socrates ibidẽ,quemadmodũ nonnulli dum eius conſuetudine uterentur,illiq; propinquarent,ipſo etiã tacente acutiores euaderent, recedentes uerò hebetiores ſubito redderentur,quaſi ad diuinum quendam influxum à Deo per genium mentemq; Socratis in familiariũ animos penetrantẽ,uis illa ingenij pertineret. Et Orpheus Muſas eſſe dicit Iouis & Memoriæ filias,quia uidelicet ſcientiæ in profunda memoria lateant,nobis olim à Deo tributæ. Quin etiam hæc de memoria tradidit.

πάντα νόον συνέχουσα βροτῶν ψυχαῖσι σύνοικον.

ὑπομνήσκουσα δὲ πάντα ὧν ἂν ἕκαστος ἀεὶ στερνοῖο γνώμην κάτθηται, ἐπεγείρουσα φρένα πᾶσιν.

id eſt, Totam mentem contines humanorũ animorũ familiaris. Commemoras omnia quorum notionem quiſque ſemper animi ſinibus occulit,mentem ſuſcitas omnibus. Concludemus iam præſentẽ diſputationẽ,ſi prius nos ipſos admonuerimus,ut quando audimus artes nobis ineſſe natura, non intelligamus uel à natura cœleſti corporaliq; impreſſas,uel à mera animæ eſſentia fluere (ſiquidem à tali natura impreſſas habent beſtiæ,ab eſſentia autẽ mera manantes ſolus poſſidet Deus) ſed intelligamus noſtris mẽtibus ſtatim ex Deo natis infuſas fuiſſe ſpecies rerũ,& regulas artiũ, ut in Timæo tradit Plato,non aliter quàm angelicis mentibus infundantur. Eſt autem differentia triplex

R inter

inter nos & beſtias, quo ad artes pertinet. Prima, quòd à Deo ſine medio nos eas accepimus. Illę, natura cœleſti intercedente. Secunda, quòd quiſque noſtrûm accipit cũctas beſtiarum ſpecies, ſingulæ ſingulas. Tertia, quòd beſtiæ neceſſario quodam impulſu naturę ad ſuæ artis uſum certo tempore compelluntur, nos autem libero rationis iudicio tum artis unius, tum plurimarum uſum eligimus. Conuenimus autẽ quantum ad ſpecies rerum & regulas artiũ attinet cũ angelis atque Deo, cum in alijs nonnullis, tum in hoc uel maxime, quod nobis inſunt per abſolutum perſpicuũq; modum ferme ſicut & illis. Itaque diuinę ideę abſolutas atque diſtinctas ipſarũ imagines nobis tanquã ſpeculis impreſſere, naturę autem corporali umbras quaſdam confuſiores, quemadmodum nos ad lumen imaginem quidem noſtri corporis clarã in ſpeculo pingimus, umbram uerò reddimus parieti. Vbi autem idea per modum lucet abſolutum perſpicuumq́;, non modò lucet clara, ſed ferè tota. Omnes enim ideę proprietates, quas in diſputationis huius principio ex Platonis mente narrauimus, in eo conſiſtunt potiſsimũ, quòd uniuerſalis ſit atque ſoluta. Quòd autem non umbræ idearum, ſed imagines perſpicuæ nobis inſint, ex eo patet potiſsimum, quòd umbras illarum ab imaginibus earundẽ recta ratione diſtinguimus, quòdue formulæ illarũ nobis inſitæ ipſas nobis perſpicuæ repræſentant, nosq́; ad eas conuertũt, & umbræ idearum in corporibus haud prius eas nobis referunt, quam per noſtræ mentis formulas purgentur atque reformentur. Denique ſi per diſtinctas imagines, atque per modũ integrũ ſplendent in noſtris mentibus, atque ſolutũ, per modum quoque fulgent penitus immortalẽ. Quod ſi immortalis rei naturale ſubiectũ eſt immortale (ſubiecto namque ſoluto, quicquid ſubiecto hærebat diſperditur) proculdubio mens hominis eſt immortalis, quæ naturaliter firmiterq́; immortalium idearum ſpecies per modum ſuſcipit immortalem.

Ratio ſecunda. Mens eſt ſubiectum ueritatis æternæ. Cap. VI.

Aurelius Auguſtinus, diuino uir ingenio, (quo Latinorum nullus Platonicam maieſtatem tũ ſapientia tũ eloquentia expreſsit exactius) iactis à Platone ſuperioribus fundamentis, argumentationes huiuſmodi conſtruit. Aliud eſt uerũ, aliud ueritas, quemadmodum aliud caſtus aliud caſtitas, præſtantiorq́; eſt uerò ueritas, ſiquidem omne uerum ueritate eſt uerum. Cum uerò aliquid quod uerum dicitur, interit, non tamen interit ueritas. Sicut ſiquis caſtus intereat, caſtitas tamen non interit, ſi manebit ſemper hic mundus, uerum eſt ſemper eſſe manſurum, quod ſi non manebit, uerum eſt non ſemper eſſe manſurum. Quid cum interierit ſi interiturus eſt, nonne tunc id uerum erit mũdum interijſſe? Nam quandiu uerum non eſt occidiſſe mundum, non occidit. Repugnat igitur ut mundus occiderit, & uerum non ſit mundũ occidiſſe. Non poteſt autẽ aliquid eſſe uerũ ubi ueritas non ſit. Erit igitur ueritas, etiã ſi mundus intereat. Quid ſi ipſa ueritas occidat? nonne uerum erit ueritatem occidiſſe? Verum autem non puto eſſe, ſi ueritas nõ ſit, nullo modo igitur occidet ueritas. Hæc Auguſtinus. Sed ubi nam eſt ueritas? non in corporibus, mutaretur enim corporibus permutatis, cum tamen æterna ſit ueritas. Hinc ſequitur parodoxon illud Platonicum, corpora non uerè eſſe, quia ſcilicet in illis non maneat ueritas. Ergo quod aurum dicimus, ſi non uerè eſt aurum, falſum aurum eſt. Si hoc, neque aurum quidem eſt. Atque ita de cæteris rerum corporaliũ ſpeciebus. Præterea affectio corporis per duo temporis puncta non permanet penitus eadem, ut oſtendimus aliàs & in præſentia in hunc modum oſtendimus. Sicut ſtabilis & ſimplex æternitas, rerum ſtabilium ſimpliciumq́; menſura eſt, ita fluens & uarium tempus, mobilium & multipliciumeſt menſura.

Temporis puncta nunquam permanent eadem, ſed ſibi inuicem ſurrepunt ſemper alijs alia ſuccedentia. Corpus mundi mobile tanquam menſuram ſibi propriam tempus habet. Si ita eſt, quadrat utique cœli diſpoſitio & mutatio temporis fluxui. Itaque non poteſt in duobus tẽporis momẽtis eſſe cœli diſpoſitio penitus eadẽ. Nã ſi eadẽ per duo momenta maneret, in ea ipſa morula tempus quidẽ de alio momento fluxiſſet in aliud, cœlũ uerò quieuiſſet in uno. Fluxus uerò quieti minime congruit. Quod non congruit non metitur. Quomodo enim motus menſurat quietẽ, aut res fluens per duo rẽ ſtantẽ in uno?

in uno? Quapropter in ea morula tempus cœlum non menſuraſſet. Metitur autē reuera tempus ſemper cœlum, nō aliter quàm æternitas ea quæ ſunt ſupra cœlum. Ergo ſicut illa in æternitate continue ſine ulla mutatione manent, ita cœlū ſub tempore continuè abſq; ulla quiete tranſcurrit. Si cœlorū configuratio nullo modo permanet, multo minus corpuſcula quæ ſub cœlo ſunt, & cœli rapacitate raptantur. Neceſſe eſt enim hęc per influxum & effluxum, condenſationem rarefactionemq;, intenſionē, remiſſionemue qualitatū, conſonantiam & diſſonantiam complexionis, cæteroſq; motus cōtinue uariari. Quod quidem abunde Plutarchus & Proculus demōſtrauerunt, & ante illos Heraclitus inquit. Quemadmodum non poſſumus eandem torrentis aquam bis intrare, aut eandem rotæ currentis particulam bis ſimiliter tangere, ita ſimilem omnino diſpoſitionem complexionemq; corporis per duo puncta perſeuerantem aſſequi nō ualemus. Si nullius corporis affectio per duo momenta prorſus eadē & ſimilis perſeuerat, in eodē momento incipit qualitas talis, & deſinit. Quod in natura incipit, nōdum abſolutum exiſtendi uel operandi actū poſſidet, quod deſinit, talem iam actum nō retinet. Igitur in eo puncto in quo eſſe qualitas illa dicitur, dici etiam poteſt non eſſe, cum nondum à non eſſe omnino diſceſſerit, & iam in non eſſe labatur. Et quia celeritas temporis linguæ celeritatem ſuperat, dum eſſe illam pronuncias, te pronunciante, ſubterfugit prius quàm hoc ipſum uerbum eſt, ore protuleris. Et ut Timæus inquit, fallit pronunciantem, nec unquam uerè quicquam de hac pronunciatur aut percipitur. Nec eſſe magis quàm nō eſſe dici poteſt, cum & ſit & non ſit pariter, dum profertur. Quoniam uerò quæ cōtinuè permutantur, quatenus mutantur, eatenus fiunt, quæ uerò fiunt, dum fiunt, reuera non ſunt, ideo quæcunque ita mutantur & fiunt, non tam dicuntur eſſe, quàm eſſe uideri. Quid uerò dicemus de tempore? quod ſemper falſò dicitur eſſe, cū eius (ut ita loquar) ſit non eſſe. Sane de quolibet præſenti momento uerè dicitur, hoc non eſt tempus, ſed tēporis terminus. De præterito autem aut futuro duntaxat affirmantur eſſe tempus. Siquidem continuam ſucceſſionem quandā tempore ſignificari putamus. Præteritū uerò futurumq; non eſt. Igitur eſſe temporis quodāmodo in nō eſſe locamus. Momentū uerò, quod eſt terminus tēporis, dum eſſe pronunciamus, uertitur in non eſſe, atq; pronūciantes mentiri compellit. Quod autem de tempore demōſtramus, de tēporalibus quoque eſt iudicandum, eſſe ſcilicet in non eſſe (ut ita loquar) habere. His conſonat Pythagoricum illud. Qui homo dicitur, magis non homo eſt quàm homo, quia ſi innumerabiles eius partes conſideraueris, innumerè poteris iudicare, hæc pars non eſt homo, & illa ſimiliter. Semel duntaxat de toto dices, hoc eſt homo. Vnde & de elementis Timæus diſſerens, duas eſſe elementi partes exiſtimat, materiam atquę formam, propter materiā non dici ignem aut aquam, ſed propter formam, ergo ſecundum partem. Hoc igitur ſolum ſecundum partem ignis dicitur, & illud aqua. Ac reuera non ignis hoc eſt, ſed igneum. Illud non aqua, ſed aqueum. Adde quòd illud eſt uerum tale, quod merum tale eſt, puta merum uinum, quod merum eſt uinum. Natura uerò cuiuſque ſpeciei quando in materia eſt, primo quidem admixtam habet potentiam ad nō eſſe, ut in libro quinto probauimus. Deinde multa patitur additamenta, ac ſæpe contraria. Siquidem in aëre ſæpe aliquid igneum eſt, ſemper ſitus aliquis præter aëris rationem. In homine hoc uel illo ſæpe complexio aliqua contra naturam eius, ſemper habitus aliquis, uel affectus, figura uel ſitus ultra humanæ ſpeciei neceſſitatem. Similiter ſe habent & reliquæ rerum naturalium ſpecies. Quoniam uerò ſuper omnia quæ per partem & impurè talia ſunt, eſſe oportet ea quę ſecundum ſe tota & purè ſunt talia, putat Timæus ſuper inquinatas & mancas materię formas eſſe alias meras, integras, ſeparatas. Atque eius rationis uiribus confidit maxime, quę ſic argumentatur. Formæ quæ ſunt in alio, ſcilicet in materia, ſunt & ab alio, non tamen ab informi natura materiæ, & formam eſſe oportet à forma, & à forma tandem per ſe ſubſiſtente, atque una formabilis materia ad unum tandem reducitur formatorem. Nam & ſiquis multos induxerit formatores, nunquam multi, quatenus diuerſi ſunt, mutuum inter ſe habebunt ordinem, atque ad unum opus finemq; conducent, ſed quatenus ab uno omnium formatore ducuntur. Igitur neceſſe eſt formas dari materię à mente quadam plena formarum, ubi formę ſint ipſa mentis eſſentia, atque ideo uerę ſint ſpecies. At quia mens illa eſt eſſe primum, materia uerò eſt

proxima nihilo, & illa purus actus, hæc pura potentia, ſequitur ut materia innumerabiliter penè ſit mente deterior. Quicquid autem ab aliquo capitur, in ſuſcipientis tranſit naturam. Quare formę immerſę materiæ uſque adeò ſunt ſpeciebus mentis deteriores, ut umbræ quędam ſint illarum potius quàm imagines, & illarum denominationem & hanc quidem falſam retineant potius quam naturam. Sicut artificia ſunt ſimulachra naturalium, ita naturalia ſunt ſimulachra diuinorum. Propius autem accedunt artificia ad naturalium ueritatem, quia cum illis conueniunt in materia, quàm naturalia ad ueritatem diuinorum. Si ergo pictus equus uſque adeò à naturali equo deficit, ut non ſit uerus equus, multo magis naturalis equus adeò à diuino equo, id eſt ab idea, ueraq; equi ratione deficit, ut dici debeat umbram equi ipſius potius quàm formam repræſentare. Ac ſi uera hominis & equi ratio, naturaq;, idea ipſa eſt hominis aut equi, & hanc non ſeruat materia longiſſimè inde diſtans, concluditur illud Socratis in Phedone, & in Republica, uidelicet ueros homines ueroſq; equos in materia non reperiri, quæ idearum umbris ita ignorantium fallit animulas, ut ſomniantium inſtar, dum rerum uerarum ſimulachra uident, putent ſe res ipſas inſpicere. His conſonat illud Proculi noſtri paradoxon. Compoſita ex elementis, neque ſempiternitatem habent, neque ſtatum. Puræ mentes utrunque poſſident, ſuaq; ſimul omnia comprehendunt, horum media ſunt, quæ ſuam in motu quodam ſempiternitatem habent. Animæ quidem mentibus proximæ motum in operatione duntaxat admittunt, animæ uerò ſequentes quodammodo inſuper in uirtute. Vniuerſa denique corporei mundi machina, tanquam per eſſentiam operatione uirtuteque animarum inferior, eſſentiam quoque ita mutabilem nacta eſt, ut tota undique ſit temporalis. Atque ſicut res omnino æterna in uno ſemper tota manet, ita mundi huius machina penitus temporalis, in quolibet temporis infiniti momento tota à mundo diuino efflat ſemper, ſtatimq; diffluat ſimul & refluat, non aliter quàm quidā putant à Sole lumen per momenta ſemper effundi ſimul totum ac diffundi, repēte euaneſcere atque refundi. Profectò quod indiuidua æternitas ipſa metitur, indiuiduum eſſe neceſſe eſt. Quod ergo diuiſibilem habet eſſentiam tum ex partibus, tum ex naturis pluribus conſtitutam, qualis eſt mundi machina, cum indiuidua æternitate non congruit, ſed cum tempore potius diuiſibili, quo menſuratur, quo cum perpetuo labitur. Præterea diuiſibilem motu uirtutem actionemquè ſortitur, quapropter mundi moles momentis ſingulis tota ſimul ex non eſſe incipit eſſe, atque deſinit, iterumquè renaſcitur, quemadmodum in motu & tempore (quibus omnino ſubiecta eſt) momenta profluunt tota ſingulatim ſimul & refluunt. Quod quidem ita inſuper confirmatur, quòd perpetuo cœleſtium motui uirtute opus eſt infinita. Quam cum terminatum mūdi corpus neque ex ſe habere, neque totam ſimul ab alio poſſit accipere, oportet ab opifice ſuo atque motore paulatim mōmentis ſingulis haurire. Haurire inquam momentaneum. & ſubitò euaneſcentem.

Siquidem & temporalis eſſentia omnino tēporaliter accipit, & terminata natura capax æternitatis, cuius infinite totaq; ſimul potentia eſt, eſſe non poteſt. Sanè & natura mundi infinitatem ſimul non poteſt accipere. Et æternalis infinitas cum indiuidua totaq; ſimul conſtet, à nullo poteſt accipi paulatim.

Hic Proculus iſta diſtinguit: Eſſentias immobiles eſſe quidem à Deo quodammodo ſemel, ſed à ſeipſis ſuamet uirtute ſeruari. Nam cum ſine motu totæ ſimul inde ſint, ideo ſtabiles per ſe deinde perſeuerare poſſe quodammodo, ſuaq; uirtute iam à quibuſdam potentijs ſuis in ſuos actus poſſe procedere. Quamobrem tales eſſentias per ſe ſubſiſtentes nominat, ſeq; quodammodo producentes affirmat, machinam uerò corpoream, & poſt animæ motum, tempuſq;, & una cum motu, temporeq; corporeo profluentem, nihil habere ſtabile, nullamq; habere uirtutem ſuimet ſeruatricem. Itaque non ſubſtantialem aut ueram, ſed umbratilem omnino falſamquè, qua Manichæorum more cognominat, perpetuò dilabentem, perpetuoque influxum deſuper inſtaurante prorſus egētem, quaſi corporis umbras in aqua uelociſſime perfluente. Hinc illud Timæi: Mundum intelligibilem ſemper quidem eſſe, nunquam uerò fieri dicimus, ſenſibilem uerò fieri certè ſemper, eſſe nunquam. Hic Proculus addit mundum illum numero eundem ſemper exiſtere, hunc uerò non propriè unum eandemq; numero eſſe unquam,

ſed

ſed potius unum, eundemq; numero continuè recreari. Et quātum corpus eſt, fieri ſemper, atque incipere, quātum uerò à mente diuina dependet, factum eſſe ſemper, finemq; ſubitò conſequi. Sed huius paradoxon finem iam habeat. Quoniam igitur tota ſenſibilis machina uanitas quędam eſt, uanitatisq; quotidiè ſenſibus cauſa, ideo exclamauit Salomon. Vanitas uanitatum, & omnia uanitas. Non eſt igitur in rebus ſenſibilibus ueritas. Sed nunquid in anima? Forſitan eſt in anima, non tamen (ut opinatus eſt Protagoras atque Epicurus) in ea parte animæ quæ ſenſus eſt, quia extra ſe reſpicit, & cum paſſione quadam ſentire compellitur, frequētibusq; nugis deluditur ſenſibilium. Propterea Xenophanes, Parmenides, Zeno Meliſſus, Stilpho, dixerunt nihil ueri ſenſibus cōprehendi. Idem ferme Anaxagoræ Empedocliq; placuit & Platoni. Nam etiam ſi quis dixerit eſſe aliqua ſenſibilia eodem modo ſemper manentia, & quæſtionē nobis de Sole atq; ſtellis afferat, in quibus facilè conuinci non poſſit, quòd cita mutabilitate nos fallant, illud certe nemo eſt qui non cogatur fateri, nihil eſſe ſenſibile quod non habeat ſimile falſum, ita ut internoſci nō poſſit. Nam ut alia prætermittam, ut Auguſtinus inquit, omnia quæ per corpus ſentimus, etiā cum ea non adſunt ſenſibus, imagines tamen eorū patimur tanquā prorſus adſint, uel in ſomno, uel in furore. Quod cum patimur omnino, utrum ea ipſis ſenſibus ſentiamus, an imagines ſenſibilium ſint, diſcernere nō ualemus. Si igitur ſunt imagines ſenſibilium falſæ, quæ diſcerni ipſis ſenſibus nequeunt, & nihil percipi poteſt niſi qđ à falſo diſcernitur, nō eſt conſtitutum iudicium ueritatis in ſenſibus. Atque fieri forte poteſt ut ſenſus aliqua uerè percipiat, ut Ariſtoteli placuit, nunquam tamen diſcernit uerè ne an contrà percipiat, & cum ueritas rerum naturalium in eo conſiſtat, ut diuinæ mentis congruant rationibus, quemadmodum ueritas artificiorum, ut congruant artificioſæ mentis ideis, ſenſus congruitatem eiuſmodi non agnoſcit, ideoq; non habet ueritatis examen. Rurſus cum cognoſcentis potentiæ ueritas nunc oriatur, quando potentia rebus congruit cognoſcendis, perficiatur autem, quando rerum adæquatur ideis ſenſus, qui neque illam congruentiam, neque adæquationem animaduertit, caret iudicio ueritatis. Adde quòd ſenſus non comprehendit intimam meramq; rei ſubſtantiam, aut quo ordine in natura res quęlibet diſponatur, quod totum ad rei ipſius pertinet ueritatem, ſed ſubito impulſu allicitur qualitatum ad proſequendum uel fugiendum, in quo corporis ſui commoditati indulget potius quàm ueritati rerum comprehendēdæ. Ergo non eſt in ſenſu ueritatis iudicium cōſtitutum. Conſtitutum eſt autem in ratione. Nam priuationes rerum per habitus cognoſcuntur, per lumen tenebræ, per uoces uerò ſilentium. Priuatio ueritatis eſt falſum. Ratio noſtra ſenſibilia & ſenſus redarguit falſi, quod facere non poteſt niſi præſentis ueritatis examine. Rurſus ratio ueritatem ipſam ita deſcribit: Veritas eſt naturæ cuiuſque pura integritas, & integra puritas Non definitur autem ueritas niſi ſub naturali ueritatis & propria ratione. In ipſa ratione ueritatis eſt ueritas. Eſt igitur ueritas in animo ueritatem definiente, ſicut in animo falſum redarguente. Quinetiam eſt in animo rem quamlibet deſcribente. Speciei ſiquidē definitio ipſam rei eſſentiam complectitur tū integrā, tum ab extraneis contingentibus ſegregatam. Si ergo in ipſis ſpeciebus eſt ueritas rerum, ſpecies autem definitione comprehenditur, & definitio mente, quis non uideat eſſe in mēte hominis ueritatem? Quæ ſi eſt immortalis, ſatis declarat mentem cui inhæret inſeparabiliter, incorruptibilem eſſe. Nam qualitas quæ alicui ſubiecto inhæret inſeparabilis, ſubiecto ſublato diſperditur. Inhæret autem ueritatem nobis inſeparabiliter, illud teſtimonio eſſe poteſt, quòd uel aſſiduè, uel ſaltem arbitratu noſtro, ſubitò & ſola mentis in ſeipſam collectione tum falſa multa damnamus, tum communes naturas aliquas definimus ſiue naturalium rerum, ſiue moralium, ſiue artificiorum. Quinetiam ex eo idem concluditur quod in ſuperioribus oſtendimus, idearum perſpicuas rationes menti ſtabiles inhærere. In ipſis uerò rerum omnium ueritates comprehenduntur. Præcæteris autem declarat hoc ſummopere uis ipſa rationalis, quæ nō minus homini naturalis eſt, quàm auibus ſit uolatus, canibúſue latratus. Per hāc Socrates homo eſt, per hāc homo ab alijs animaliū diſtinguitur ſpeciebus. Rationalem uim uocamus in præſentia ipſam ratiocinandi uirtutem, quę cōſequentia cernit, id eſt, quid ex quoque ſequatur animaduertit gradatim, & à præcedentibus ordine percurrit ad cōſequentia. Hæc eſt naturalis quædā dialectica id eſt ars

differendi, ab origine hominibus inſita. Per hanc pueri & imperitiſſimi quiq; partes ſuas quibuſcunque poſſunt coniecturis aſſertionibuſq; tutantur. Atque omnis hominis ſermo, totaq; uitæ actio & conſultatio nihil eſt aliud quàm argumentatio quædam. Ac nemo eſt tam inſanus, quin ex alijs alia inferat argumentando, & ita ferme ab imaginibus ad imagines argumentetur, ſicut ſana mẽs ad res ipſas percurrit ex rebus. Vis ergo rationalis nũquam ab homine ſeparatur. Quod ſi ab hac nõ ſeparetur ueritas, ab anima nunquam ueritas ſeparabitur. In hac differendi uirtute duæ inſunt neceſſitates, altera ſecũdum ſubiectum eius, altera ſecundum eius uſum. Prima quidem neceſſitas eſt, quia ipſa differendi facultas toti hominum ſpeciei ſic inſita eſt, ut nequeat ſeparari. Secunda uerò neceſſitas, quę in eius uſu cõſpicitur, duplex eſt, abſoluta, & relatiua. Abſoluta quidem neceſſitas in tribus apparet, ſcilicet in diſciplinæ principijs, definitionibus, proprietatibus. Principia ſunt huiuſmodi. Quicquid eſt, aut per ſe eſt, aut per aliud. Contraria ſua ſe natura repellunt. Omne totum eſt maius ſua parte. Suum cuique tribuendum eſt. Hæc & talia plurima neceſſariò ita ſe habent, ut neceſſario cognoſcantur, quia neque poſſunt unquam aliter ſe habere, neq; ab aliquo quanuis imperitiſſimo ignorari. Eſt quoque neceſſitas in definitionibus, ut quando ſic circulus definitur. Circulus eſt figura à cuius centro ad circũferentiam omnes lineæ in rectum ductę ſunt æquales. Quanuis enim uel talis uerborum coniunctio in ore, uel figuratio talis in puluere ſit contingens, ueritas tamen illa eſt neceſſaria & ſempiterna, quòd illa ipſa circuli eſt natura. Similis in proprietatibus neceſſitas eſt, id eſt, quòd circulus eſt capaciſſimus omnium figurarum. Atque ut cætera omittam, nónne in numeris à neceſſaria ueritate in neceſſariam ueritatem abſque fine tranſcurrimus? Bis duo quatuor. Ter tria nouem. Bis quatuor octo, & quę ſequuntur. Idem facimus in compoſitionibus comparationibuſq; figurarum. Quòd ſi definitiones proprietateſq; in principijs cõfluunt quia effluunt ex principijs, principia uerò neceſſariò inſunt ſemper uirtuti rationali, unde aſſiduè aliqua de re ratiocinetur, fit ut hæ tres neceſſariæ ueritates, quæ omnes abſolutæ uocantur, in naturali hominum dialectica comprehendantur.

Reſtat neceſſitas relatiua, quæ etiam tres habet partes. Alia quidem eſt in poſitione, in conditione alia, alia in demonſtratione. Prima eſt talis. Res nulla poteſt nõ eſſe dum eſt, Animal dum uiuit, neceſſariò uiuit, & ſimilia quæ de præſenti tempore affirmãtur. Ex quibus neceſſitas habetur præteriti atque futuri. Quod factum eſt, infectum eſſe nõ poteſt. Quod futurum eſt, non poteſt non fore. Secunda talis eſt. Si corpus uiuit, eſt neceſſariò. Si animal currit, mouetur. Tertia eſt huiuſmodi. Omnis pars minor eſt quàm totũ. Caput humani corporis pars eſt. Ergo caput illud eſt humano corpore minus. Hæc cõcluſio ideo omnino neceſſaria eſt, quia duæ præcedẽtes propoſitiones neceſſarię ſunt ſimul iunctæ. Neceſſe eſt enim caput eſſe minus corpore, tum quia pars eſt minor toto, tum quia ipſum eſt pars corporis. Quapropter in his quoq; tribus, poſitione, cõditione, demonſtratione, tres ſunt neceſſariæ ueritates. Ac ſi tria ipſa in humana ratione ſunt cũ diſputat, tres quoque hæ ueritates neceſſariæ ſunt in ipſa. Et quia diſputat ſemper, etiã dum tacemus, & dum dormimus (tota enim hominis uita perpetua quædam ratiocinatio eſt) idcirco ſemper ſunt illæ ueritates in ratione. Quę ſemper (ut ita loquar) & ueridica eſt, & uerifica. Veridica in primis tribus ueritatibus, quæ neceſſariæ per ſe ſunt, etiam ſi ratio nihil egerit. Verifica in tribus alijs, quia ratio neceſſitatem quandam illis imponit per poſitiones, conditiones, demonſtrationes, ſiue per quoslibet alios argumentãdi modos. Cõtingit enim hoc animal uiuere, non tamen dum uiuit, cõtingit uiuere, ſed eſt neceſſariũ. Contingit hunc hominem moueri, nõ tamen ſi currat, imò ſequitur neceſſariò. Cõtingit hoc caput eſſe hoc corpore minus, ſed poſitis ab animo prioribus illis duabus propoſitionibus, eſt neceſſe, quanuis in ipſa ſpecie capitis & ſpecie corporis nunquam id ſit contingens. Si ratio in alijs neceſſariam ueritatem capit, in alijs ipſa facit, & capit ſemper & facit, quis negabit in ea eſſe perpetuam ueritatem? Imò quis negabit eam eſſe neceſſariam, poſtquam quæ per ſe neceſſaria ſunt, ita ut ſunt accipit, neq; mutat, quę uerò non ſunt per ſe talia, ipſa uirtute ſua efficit neceſſaria? Et multo magis neceſſaria eſt quàm omnia quę poſitionibus, conditionibus, argumentationibus neceſſaria efficiuntur ab ipſa. Ipſa igitur abſolutè eſt neceſſaria fermè ut principia illa diſciplinarum, definitio-

definitiones proprietatesq; perpetuæ. Quapropter humana ratio uel neceſſario fuit ſemper & erit ut illa, uel ſaltem neceſſario ſemper erit. Nam quid prohibet fore perpetuam rationẽ? cuius perennis actio nihil eſt aliud quam ex abſoluta æternitate firmiter intra manente, relatiuam æternitatem temporalibus quibuslibet contingentibusq; præſtare, atque ex neceſſarijs & contingentibus ſeriem unam digerere neceſſariam & perpetuam? Si erit ſemper, uiuet & ſemper. Non enim eſt ratio niſi uiuens, & in uiuente.

Obiectio Scepticorum & reſponſio, quòd aliquid certum ſciatur. Cap. VII.

NEque audiendi ſunt Sceptici, ſi negauerint in animis noſtris eſſe ueritatem, quia uideantur de ſingulis dubitare. Non enim de omnibus dubitat animus, ut apparuit in omnibus neceſſarijs ueritatibus quas narrauimus, & ſimilibus. Hoc mihi candidum uideri ſcio. Hoc mihi iucundè olere ſcio. Hoc dulciter guſtum attingere ſcio. Quis neſciat ſummũ bonum eſſe, quo nihil præſtantius? Et eſſe uel in homine, uel extra hominem, & ſi in homine, uel in animo, uel in corpore, uel in utroque. Quis non certò ſciat Deum eſſe, uel non eſſe? & ſi ſit, oportere unũ eſſe, uel plures, & ſi plures, aut finitos numero, aut infinitos? Oportere Deum eſſe corporeum, uel incorporeum. Ac ſi non ſit corporeus, eſſe neceſſario incorporeum. Itẽ regulas multas aſtrologiæ & medicinæ certas eſſe declarat effectus, ut arithmeticas & geometricas prætermittã, quibus nihil eſt certius. Et quod maius eſt, ſi quando animus de re aliqua dubitat, tunc etiam de multis eſt certus. Nã ſe tunc dubitare non dubitat. Ac ſi certũ habet ſe eſſe dubitantẽ, à ueritate certa id habet certũ. Quippe qui ſe dubitantem intelligit, uerum intelligit, & de hac re quã intelligit, certus eſt, de uero igitur eſt certus. Atque omnis qui utrum ſit ueritas dubitat, in ſeipſo habet uerum, unde non dubitet. Nec ullum uerum niſi ueritate uerum eſt. Nõ igitur oportet eum de ueritate dubitare, qui potuit undecunq; dubitare, ut Auguſtinus inquit, præſertim cũ non modo ſe dubitare intelligat, ſed quòd hoc intelligit animaduertat, & quòd animaduertit agnoſcat, ac deinceps in infinitum. Diſcernit præterea dubium animũ ab indubio. Nec eum latet quando ſatius foret non dubitare, & quàm ardenter cupiat ueritatem. Certitudinem cum dubio comparat, quo fit ut de utriſq; ſit certus. Eſt inſuper certus ſe inueſtigare, ſentire, uiuere, eſſe. Siquidẽ nihil dubitat qui non eſt, uiuit, ſentit, & inueſtigat. Certus quoq; eſt ſe non eſſe primã ueritatẽ, quippe cum ipſa per ſe nõ dubitet. Scit eam dubitatione & errore non implicare. Scit oportere ſe in iudicãdo falli aut nõ falli. Scit ſiue fallat, ſiue nõ fallat, dũ iudicat, ſe proculdubio uiuere. Poſtremò nõ ignorat eſſe extra animũ ſuũ aliquid aliud in natura quod ipſi inferat dubium. Tales quædã certæ ueritates in ipſa etiam dubitatione perſpiciuntur. Quo admonemur ut Ariſtonem, Pyrrhonem atque Herillum non metuamus, qui dum opinantur nihil à nobis uerũ ſciri, ipſi proculdubio ſciunt opinionẽ hanc ſuam oportere aut ueram eſſe, aut falſam. Sciunt ſi uera eſt, nonnihil ab homine uerum intelligi. Sciunt ſi falſa eſt, opinionem eis oppoſitam eſſe ueram ſcilicet aliquid ab homine uerum ſciri.

Obiectio Peripateticorum & reſponſio, quod ueritas animum familiariter habitat. Cap. VIII.

SEd nunquid metuendi Peripatetici ſunt, qui negant familiariter habitare in animo ueritatẽ, ex eo quòd tã pauci eius periti eſſe uideantur, & quiſquis eã nouerit, tanto ab infantia tempore fuerit indoctus? Certe non eſſe timendos, Auguſtinus ubi mentem Platonis exponit, ita teſtatur. Aut eſt aliquid in animo quod in præſenti cogitatione nõ eſt, aut nõ eſt in Muſico ars muſica, cum de ſola geometria cogitat. Hoc autem falſum eſt, illud igitur uerum. Non, autem quicquam ſe habere animus ſentit, niſi quod in cogitationẽ uenerit. Poteſt igitur aliquid eſſe in animo, quod eſſe in ſe animus ipſe non ſentiat. Id autẽ quandiu ſit, nihil intereſt. Nam ſi diutius fuerit in alijs animus occupatus, quanuis intentionẽ ſuã in ante cogitata facile poſſit reflectere, obliuio uel imperitia nominatur. Sed cũ uel nos ipſi nobiſcũ ratiocinantes, uel ab alio bene

interrogati, de quibuſdam liberalibus artibus uera percipimus, ea quæ inuenimus, non alibi quàm in animo noſtro, inuenimus. Nã ob idipſum oportet animũ ad hæc inuenienda relictis externis ſecedere in ſeipſum: Neque idem eſt inuenire, quod facere aut gignere. Alioquin æterna gigneret animus inuentione temporali, nam æterna ſæpe inuenit. Quid enim tam æternum, quam circuli ratio, uel ſi quid aliud in huiuſmodi artibus neque non fuiſſe aliquando, neque nõ fore comprehenditur? Hinc manifeſtũ eſt immortalem eſſe animum humanum, & omnes ueras rationes in ſecretis eius eſſe, quamuis eas ſiue ignorantia ſiue obliuione aut non habere aut amiſiſſe uideatur. Fac te aliquid eſſe oblitum, alioſq; te uelle quaſi in memoriam reuocare. Dicunt ergo illi, nunquid nã hoc eſt, aut illud? diuerſa uelut ſimilia proferentes. Tu uerò nec illud uides quod recordari cupis, & tamen uides non hoc eſſe quod dicitur. Nũquid nã tibi cũ hoc euenit, integra uidetur obliuio? Nequaquã. Nam ipſa diſcretio qua non admittitur quod falsò amoueris, pars quædam recordationis eſt. Tales ergo nondum uerũ uident, falli tamẽ decipiq; non poſſunt, & quid quærunt, ſatis norunt. At ſi tibi quiſpiam dicat te poſt paucos dies riſiſſe quã natus es, nõ audes dicere falſum eſſe, & ſi auctor ſit cui fides habenda eſt, non recordaturus, ſed crediturus es. Totum enim tempus illud ualidiſsima tibi obliuione occultum eſt. Hæc igitur ab illa obliuione plurimum differt, ſed illa media eſt. Nam eſt alia recordationi reuiſendæ quę ueritati proprior atque uicinior. Cui ſimile eſt quando uidemus aliquid, certoq; agnoſcimus nos id uidiſſe aliquãdo, atque noſſe affirmamus ſed ubi, aut quando, aut quomodo aut apud quem nobis in notitiam uenerit, ſatagimus repetere atque recolere. Vt ſi de homine nobis contigerit, etiam quæramus ubi eum nouerimus. Quod cum ille commemorauerit, repente tota res memoriæ quaſi lumen infunditur, nihilq; amplius ut reminiſcamur laboramus. Tales ſunt qui bene diſciplinis liberalibus eruditi ſunt. Siquidem illas ſine dubio in ſe obliuione obrutas eruũt dicẽdo, & quodammodo effodiunt, non tamen contenti ſunt, neque ſe continent, donec totam faciem ueritatis cuius quidã in illis artibus iam ſplendor ſubrutilat, latiſsimè, atque planiſsimè intueantur. Sed in ijs quidam falſi colores atque formæ uelut in ſpeculum cogitationes effundunt, falluntq; inquirentes ſæpe ac decipiunt, putantes illud totum eſſe quod norunt, uel quod inquirunt, ipſæ ſunt illæ imagines magna cautione uitandæq; deprehenduntur fallaces, cũ cogitationis uariato quaſi ſpeculo uariantur, cum illa facies ueritatis una & immutabilis maneat. Quamuis enim alterius atque alterius magnitudinis quadratum ſibi cogitatio depingat & quaſi ante oculos proferat, tamen mens interior quæ uult uerum uidere, ad illud ſe potius conuertit ſecundum quod iudicat omnia illa eſſe quadrata. Quid ſi quiſpiam nobis dicat ſecundum idem iudicare, quo uidere oculis ſolet? Quare ergo dicit, ſi tamen uerè erudita eſt, pilã ueram uera planitie puncto tangi? Quid tale unquam oculis uidit, aut uidere poteſt? cum ipſa imaginatione cogitationis fingi quicquam huiuſmodi non poſsit? An non hoc probamus, cum etiam minimum circulum imaginando animo deſcribimus, & ab eo lineas ad centrum ducimus? Nam cum duas duxerimus, inter quas quaſi acu uix pungi poſsit, alias iam in medio non poſſumus ipſa cogitatione imaginaria ducere, ut ad centrum ſine ulla commixtione perueniant, cum clamet ratio innumerabiles poſſe duci, ita ut in omni earum interuallo ſcribi etiam circulus poſsit. Hoc cum illa phantaſia implere non poſsit, magiſq; ipſi occuli deficiant, ſiquidem per ipſos eſt animo infuſa, manifeſtum eſt, & multum eam differre à ueritate, & illam, dum hoc uidetur, non uideri. Idẽ contingit quando ratio lineam diuidit in infinitum, quod neque cernit ſęnſus, neque aſſequitur phantaſia. Ex omnibus his Auguſtinus confici arbitratur, quod & Plato in epiſtola ad Syracuſanos docet, ut ueritates ipſæ rerum mentem noſtram familiariter habitent, oſtendantq; ſua illam familiaritate perpetuam.

THEOLO.

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER XII.

Rationes multæ & ſigna, quòd mens humana intelligendo mente diuina formatur. Cap. I.

PLato Philoſophorũ pater in epiſtola ad Syracuſanos de cõparanda ſapientia diſputans, quinque, inquit, potiſſimũ ad rei cuiuſq; ſcientiã concurrere oportere, nomẽ, deſcriptionẽ, idolũ, formulã, & ideã. Exemplũ de circulo, ſicut ipſe, ponamus, ut idem de cęteris omnibus arbitremur. Animus noſter ad ſcientiam circuli commonetur ſæpenumero per auditũ, quãdo audit tum nomẽ hoc circulus, tũ circuli deſcriptionẽ huiuſmodi: Circulus eſt figura reflexa, quæ æquis interuallis undiq; diſtat à medio. Admonetur quoque per uiſum, quãdo circulum uel torno factũ ex ligno uidet, uel in pariete ſignatũ, qui nõ uerus eſt circulus, quoniã non perfectus, ſed ueri idolum & ſimulachrũ. Per hæc tria cõmonitus animus auidus ueritatis, eruit in actũ ingenitam ſibi circuli formulam, per quam uelut characterem ad ipſam circuli ideam in mente diuina uigentem aciem dirigit, quæ quidem directio eſt ſcientia circuli. Oſtendit autem in ea epiſtola Plato, animum corpore clauſum non poſſe ad ideam abſq; quatuor illis gradibus ſurgere, quia oportet illum iam diu infra ſe lapſum, primum per illa tria in ſe reuerti, deinde per formulam quam in ſe habet, ſupra ſeipſum aſcendere ad ideam. Sicut enim formæ rerũ à mente diuina in materiam per infimam animæ uirtutem trajciuntur, id eſt per ſemina formarum uirtuti huic infuſa, ita è formarum corporalium perceptione non fit tranſitus in diuinæ mentis ideas, niſi per ſummam animæ partem id eſt per innatas formulas idearum, ut à formis corporis, quæ omnino temporales ſunt, quia tam eſſentia quàm affectione mutantur, tranſcendatur in formas diuinæ mentis æternas omnino, quia nulla ex parte mutantur, per mentis humanæ formas partim æternas, partim etiam temporales, quia per eſſentiam manent, per affectionẽ uerò ex habitu uertũtur in actum, atq; cõtrà. Merito eñ faber qui materiã formaturus eſt, ipſe diſponit. Idcirco mẽs illa ſublimis mẽtem noſtram per ideas quotidie formatura, ad hãc formationem olim diſpoſuit eam per characteres idearum, ſignauitq;, quemadmodum Propheta canit: Super nos uultus ſui lumen, ut lumen in ſuo lumine uideremus. Videlicet ut per formulam opportune excitatã, idea non aliter accenderetur in mente, quàm aut ignis per ſulphur in ligno, aut per naturam perſpicuam ſerenamq; in aëre lumen. Et quia ſicut natura ad ſuam ſe habet materiam, ita penè Deus ad ſuam, natura uerò cœleſtem (ut quidam putant) materiam ſemel cunctis formis ornauit, elementalem ſingulis momentis exornat, ideo probabile eſt Deum quoq; materiam (ut ita loquar) angelicam ſemel ideis omnibus impleuiſſe, animalem implere quotidie. Huic autem Platonicorum myſterio ſimilis ex quadam parte uidetur eſſe Auicennę Algantelisq; opinio. Opinantur enim materiam tum elementalem tum intellectualem ſub Luna diuinæ cuidam menti tanquam formatrici ſubeſſe, cuius inſtrumenta ſint ad elementalem materiam diſponendam formæ corporeæ, ſed ipſa tandem præparatæ materiæ ſubſtantiales imprimat formas. Similiter humanam mentem per imagines còrporum, per ſenſus phantaſiamq; acceptas ita ſæpe diſponi, ut in diuinam illam intelligentiam ſe conuertat, atque ab illa quatenus cõuertitur, eatenus formari quotidie. Neque aliud quicquam eſſe quod intelligere dicimus, quã ab intelligentia diuina formari. Quod autem dicimus meminiſſe, id eſſe uidelicet, habitũ iam contraxiſſe quo facilè ad diuinam mentem pro arbitrio conuertamur. Sed mittamus Arabes in præſentia, quamuis Platoni ſatis amicos. Ad Platonica redeamus.

Quod autem res uerè cognoſcere nequeamus, niſi formemur ideis, his rationibus

Plato ſibi perſuaſiſſe uidetur. Prima. Nomē circuli mutabile eſt. Poteſt enim uſu linguę uariatio aliter appellari. Si eſt ita, deſcriptio quoque mutabilis eſt, quæ cōponitur ex nominibus. Idolum quoque mutabile eſt. Poteſt enim ligneus circulus deſtrui, & qui pictus eſt, aboleri. Formula quoque ex eo mutabilis eſt, quòd ex potentia ſiue habitu migrat in actum, deq; actu rurſus in habitum. Illud autem quod per ſcientiam circuli comprehenditur, eſt penitus immutabile, quoniam & uniuerſale eſt, & non poteſt aliter ſe habere. Quapropter idea immutabili opus eſt ad rationem circuli immutabilem comprehendendam.

Secunda, Circulus qui uel torno fit, uel pingitur, non eſt purus, quia nonnihil rectæ figuræ habet admixtum. Similiter phantaſia quæ ſequitur illius aſpectum, puram rationem circuli non aſſequitur, quæ eſt à figura eius oppoſita penitus ſegregata. Ratio quoque ſi phantaſiæ auſcultauerit, fallitur, oportet ergo ut ad puram ideam recurrat, qua cernat purum.

Tertia. Scientia uera circuli in eo conſiſtit, ut quid ſit circulus, cognoſcatur. Quatuor uerò illa qualitatem potius ſignificant quàm ſubſtantiam, quia & ipſa ſunt qualitates.

Quarta. Verus perfectusq; cognoſcendi modus, modum ſequitur eſſendi. Itaque ſicut tàm circulus quàm reliquæ rerum ſpecies à mente diuina per idearum ideas concipiuntur & pariuntur, ſic à ſequentibus mentibus per eaſdem cognoſcendæ uidentur, ut omnes ſcientiæ primam pro uiribus ſcientiam imitentur. Veritas rei creatæ in hoc uerſatur, ut ideæ ſuæ reſpondeat undique. Scientia uerò in hoc præcipuè ut mens congruat ueritati. Non poteſt autem rei ipſius ueritati quadrare, niſi ideæ quoque quadret, in cuius congruitate ſita eſt ueritas, ut ita per ideam, quæ rei cauſa eſt, rem cognoſcat, ſiquidem uera ſcientia eſt per cauſam. Ideo Ioannis Euangeliſtæ theologia, quæ ideam appellat rationem diuinam, eam ipſam rationem uocat ueritatem, quia per eam res & uerè ſubſiſtant, & cognoſcantur uerè.

Quinta Intellectus quælibet creata in ipſorum rationibus abſolutis intelligit & dijudicat. Et ſicut plerunq; eadem ſenſibilia natura ſua omnibus ſentientibus præſto adſunt, neque mutatis iſtis illa inde mutantur, ita eædem intelligibiles rationes ubiq; & ſemper cunctis rationantibus ſeſe monſtrant, manentq; ſtabiles in ſeipſis, dum ratiocinantium animi magis minúſue ad illas accedunt. Rationes huiuſmodi creatis omnibus præſtantiores ſunt, non ob id ſolū quòd per ipſas tanquam regulas creata quæque probātur, reprobanturue, ſed ob hoc inſuper, quod tum propter amplitudinem tum propter ſimplicitatē ſunt priores. Quapropter in ipſo ſunt Deo, p quas ipſe & diſcernit ſingula & diſponit. Quādo igitur intellectus apprehendit rationes huiuſmodi, tūc apprehendit quodammodo tam Deū in quo ſunt, quàm res quarum illæ ſunt exemplaria, prius tamen ſecundum naturalē originem quandā quodāmodo apprehendit Deū quo illę ſunt, quàm res quibus nō inſunt, quamuis adſint. Neq; incredibile uideri cuiquam debet per incorporalia exemplaria corporalia quælibet cognoſci, potius quàm ecōuerſo. Nā per imagines ſenſibiliū ſpiritales, ſiue in ſenſibus ſiue in ſpeculis illę ſint, ſenſibilia corpora, non contrà ſentimus. Quod autem ita hac in re decipiamur, ut dum ſpiritalia rerum exēplaria intuemur, ſæpe intueri ſolū naturas rerum corporeas arbitremur, quid mirum, cū & infantes quādo in ſpeculis uident ſimulachra corporum incorporea, & ſomniantes quādo cogitant imagines ſpiritales, corpora uidere ſe credant? Sed de hoc planius in ſequentibus. Adde his rationibus ſigna duo, alterum per intellectum, alterum per uoluntatē. Per intellectum hoc pacto. In ſpeciei naturalis ceu pulchritudinis cognitione, primò quidem deſcriptionem pulchritudinis aliquam ſingulis rebus pulchris communem excogitamus. Addimus ſtatim proprietates aliquas pulchritudinis à deſcriptione deductas. Has notiones forſitan concedemus, poſſe per formulam pulchritudinis menti innatam excogitari. Sed quādo in hac ipſa cōſideratione diutius immoramur, inuenimus eā naturam pulchritudinis quam definimus, quia mera ſit, eſſe infinitā, & quia infinita ſit, eſſe Deum. Nullus autem ſanæ mentis concesserit per formulam ter terminatam, & infra Deum interuallo longiſſimo imò incomparabili exiſtentem, apprehendi naturam infinitam, ipſumq; Deum. Igitur mens per formulam ſuam ex habitu eductam in actum

ideæ

ideæ diuinæ quadã præparatione ſubnectitur,cui ſubnexa,ſupra ſe ſurgit. Nulla enim res ſupra ſe unquam attollitur,niſi à ſuperiore trahatur.Quo enim pacto aqua uolat in aërem,niſi calore aëris eleuetur? Facile autem & naturali quodam inſtinctu ipſa formula,cum ſit ideæ radius,reſilit in ideam,ſecumq́ attollit mentẽ cui eſt infuſus hic radius; qui cum reducitur in ideam,refluit in eam ſicut fontem,ceu radius repercuſſus in Solẽ; perq́ nondum huiuſmodi unum aliquid ex mente & Deo conficitur. Hinc Paulus diuinus Theologus inquit:Qui adhæret Deo,unus fit ſpiritus.

Signum per uoluntatem,hoc eſt.Mens in clara ueritatis cognitione tam mirabili uoluptate perfunditur,ut omnem humanæ uoluptatis excedat modum.Talem quoq́ uitæ ſtatum uoluntas propter ſeipſum appetit ſolum,alia propter illum,quaſi ſtatus eiuſmodi in ſumma ſit arce naturæ,ultra quem nihil ſuperſit optandum.

His rationibus & alijs pene ſimilibus Plato ſibi perſuaſiſſe uidetur nihil reuera diſci poſſe,niſi docente Deo.Ideo in eadẽ epiſtola inquit:Diuina myſteria uerbis doceri non poſſunt.At ſi quis diutiſsimè cum diuinis uerſetur,ſimilemq́ illis agat uitã,ſubito tandem tanquam ab igne ſcintillante lumẽ ueritatis effulget in animo,ſeq́ ipſum iam alit. Quod ſibi ſcribit accidiſſe Merito,quia etiam in epiſtola ad Dionyſium regem ſcripſerat,omnem ſuæ mentis curam in diuinorũ inueſtigatione uerſari.Quam quidem inueſtigationem Socrates tandem purgatione mentis aſſecuturã quicquid cupit exiſtimat. Ideo prætermiſſa quandoq́ ſolita inquiſitionis ſolicitudine,ad mortalẽ confugit philoſophiam,ut mens eius beneficio corporeis diſcuſsis nubibus facta ſerenior,diuini Solis lumen ſemper & ubiq́ luces ſubito caperet.Quod quidem & Socrates ipſe prius, deinde Plato imitatione Socratis aſſecutus fuiſſe uidetur.Sed ad inſtitutum ordinẽ redeamus.Plato in ſeptimo libro de rep.Cum Deũ bonitatem ipſam appellauiſſet, adiunxit, uix quidem eam percipi poſſe, ſed hac ignorata nihil aut uerè cognoſci,aut rectè agi uel publicè uel priuatim.Quod quidem ab Indis Philoſophis Socratem & Platonẽ didiciſſe Ariſtoxenus affirmat.Idq́ Socrates Theagi apertiſsimè declarauit, uidelicet à ſolo Deo tam hæc quàm alia diſci,quemadmodũ in libro ſuperiore narrauimus.In ſexto autem de repub. Plato Deum comparat Soli,ut in libro de amore expoſuimus,ut quemadmodum ſummum in genere ſenſibiliũ ſe habet ad ſenſus & ſenſibilia,ita ſummum in genere intelligibilium ſe ad intellectus & intelligibilia habeat.Sol oculos uiſuros,& colores uiſibiles procreat.Tribuit oculis generationem,uim uidendi,& uidendi actum,quia ſine lumine nihil actu uidemus.Dat rurſus coloribus generationẽ, ac uim qua oculos poſsint mouere, & actum per quem moueant. Sic Deus(ut ſcribit Plato) mẽtibus eſſentiã tribuit,deinde intelligendi uirtutẽ,poſtremò ipſam infundit intelligentiam.Rebus quoq́ intelligibilibus præſtat eſſentiam,uim qua mentem mouere queãt, & actum per quem moueant.Itaque mentis actum Deus cũm intelligibilium actu cõiungit,ſicut Solis lumen oculi actum cum actu colorũ.Et ſicut in uidendo triplex eſt actus,motus ſcilicet coloris,aſpectus oculi,fulgor lumini cõnectens actus reliquos inuicem,ſic in intelligendo,ubi actus intelligibiliũ ueritas à Platone uocatur, actus mentis ſcientia.Actus utrorumq́ nodus apud Platonem eſt Deus,quin efficit ut & mẽs ſcienter intelligat,& res uerè intelligantur,imò facit ut ipſe intelligatur. Idcirco Ioannes Euangeliſta inquit,Dei mentem eſſe uiam,ueritatemq́,& uitam,ac neminem ad Deũ proficiſci,niſi per ipſam.Eſt enim ueritas rerum intelligendarum,uita mẽtis intelligentis,uia per quam res ipſæ menti influunt,& in qua mens rebus fit obuia. Quare & alibi dixit,eos ſolos ueritatis ſpiritum uidere poſſe,apud quos & in quibus eſt Deus.Nam ſi res bonæ ſub bonitatis ratione uoluntatem mouent,atq́ ideò bonitas ipſa uoluntatem mouet per bonitatem ad bonitatem,neq́ aliud quicquam niſi bonitatem ipſam in ſingulis exoptamus,ſequitur ut quia res ueræ ſub ratione ueritatis intellectum mouent, idcirco ueritas ipſa per ueritatẽ ad ipſam ueritatem moueat intellectũ,neq́ aliud quicquam quàm ueritatem ipſam intellectus intelligat Ipſam uerò bonitatem & ueritatem eſſe Deum ambigit nemo.Lucentes oculi luce communi lucentia uident, aures aëreæ communi aëre aërea audiunt. Veridicæ mentes ueritate cõmuni uera intelligũt & pronuntiant.Voluntates quoq́ bonæ ipſa bonitate cõmuni afficiuntur ad bona.Et ſicut oculus Solis lumine illuſtratus in eo corporum colores intuetur atq́ figuras,neq́ aliud

quicquam

quicquam re uera niſi lumē ipſum uidet, licet uideatur uaria intueri, quia lumen ipſi infuſum uarijs fulget ſplendoribus, prout à uarijs corporibus in uiſum reflectitur, atque hoc quidem lumen in corporibus reflexum oculus percipit, ipſam uerò in fonte ſuo lucem minime ſuſtinet, ita mens noſtra Dei radio illuſtrata, in eo ipſo intelligit rerum omnium rationes, quarum fons eſt Deus, & quæ Deus ipſę ſunt, ideo & per Dei lumen intelligit, & ipſum diuinum duntaxat lumen cognoſcit. Diuerſa tamen uidetur cognoſcere, quia ſub diuerſis rerū inde manantiū ideis & rationibus ſeipſum intelligit. Quanuis autem per Dei lumen quotidie omnia cognoſcamus, & ipſum quoque lumen ſub tali aut tali rerum figura refulgens gradatim percipiamus, puram tamen Dei lucem ab ideis omnibus abſolutam, & in ſuo fonte penitus infinitam, nō prius uidebimus, quàm eum mentis puriſsimæ ſtatum adipiſcamur, in quo lumen ipſum unico intuitu cunctarum ſimul idearum ſplendore refulgens contueamur. Tunc (ut inquit præco ille ueritatis inſignis Ioannes Euangeliſta) uidebimus Deum ſicuti eſt, quia Deū cognoſcemus ut Deum. Nunc enim formati hac idea uel illa, uidemus eum ut ſpeciem hanc rerum aut illā. Quāuis & in hac uita ſecundū Ioannē Theologi filij Dei ſint, quia per diuinas ideas quotidie reformanť, quarum idearū ſeries ab eo uocatur ratio Dei, uita rerum omnium lumen mentiū, non angelicarum modo, ſed etiam humanarum. Humanarum inquam, omnium, quia ita illuminat omnē hominem uenientē in hunc mundū, ut quicquid intelligit quiſque, in ipſo intelligat, & per ipſum, licet tenebroſæ mentes ipſum non comprehendant, quia non agnoſcūt ſe omnia uidere per ipſum. Iſtę quidem uocem diuini ſpiritus ubicunque uult ſpirātes audiunt, neſciunt autē unde uox illa ueniat, quóue tendat. Cum hęc Theologi priſci cognoſcerent, philoſophiæ ſtudium ſemper cum religioſa pietate iunxerunt. Principio Zoroaſtris philoſophia (ut teſtatur Plato) nihil erit aliud quam ſapiens pietas cultusque diuinus. Mercurij quoque Triſmegiſti diſputationes omnes à uotis incipiunt, & in ſacrificia deſinūt. Orphei etiam Aglaophemique Philoſophia in diuinis laudibus tota uerſatur. Pythagoras à matutino hymnorum ſacrorū cantu philoſophiæ ſtudia inchoabat. Plato non in dicendo ſolum, ſed etiam in cogitando exordiri à Deo pręcipiebat in ſingulis, atque ipſe ſemper exordiebatur à Deo. Sed redeo parumper ad Pythagoram. Hic cum inueniſſet latus longius trianguli illius quem rectangulum nominat, tantum poſſe quantū duo reliqua ſimul iuncta, hecatomben Deo ſimpliciter immolauit, utpote qui intelligebat nihil uſquam ueri ſine ſummæ ueritatis lumine poſſe uideri. Hinc denique fingitur Minerua ſapientiæ dea ſolo Iouis capite nata. Hinc & illud: Ab Ioue principium Muſæ, Iouis omnia plena.

Quæſtio prima de aſcenſu ad Deum, quomodo mens in diuinam eleuatur ideam. Cap. II.

TRes hic quæſtiones ſuboriuntur. Prima, quo pacto mens in diuinam eleuetur ideam. Secunda, quam ob cauſam in eo ſtatu Deum nos uidere nequaquam animaduertamus.

Tertia, quo pacto hanc ipſam intelligentiam Deus nobis infundat aſsidue, quod Plato in ſuperioribus affirmauit. Ad primā ita in præſentia reſpondemus. Quando phantaſia excitata per hominis alicuius figuram uiſu hauſtam, ſimulachro formatur humano, tunc humanæ ſpeciei formula quæ latebat in mentis arcanis, inſtigata coruſcat, & mentis ſiue rationis aciem actu format, quam formauerat habitu, formatio talis, uel intelligētia quędam ambigua eſt, uel ortus intelligentiæ. Poſtquā, ita ſatis formata eſt, hominis idea formaŕ, id eſt, ratio illa per quā Deus hominem generat. Ita uerò mens per formulā hominis ideę quadrat humanæ, ſicut cera quæ ab annulo figurata eſt, quando diligenter annulo admouetur, ſuo congruit exemplari. Illa ipſa quadratio, uera & diſtincta hominis intelligentia eſt. Ideo Plato in cōuiuio inquit animū diuinæ pulchritudinis amatorem, quando diuinas rationes attingit, tunc non amplius ſimulachra rerū, ſed res ueras parere in ſeipſo, partasque nutrire, familiarē Deo fieri, ac præ cæteris immortalē. Sed nullus hoc arcanū lucidius quàm Ioānes Euangeliſta reuelaſſe uidetur, qui mentē hominis, quando uerum aliquid attingit, non dicit (ut ſolent alij) uidere rem aliquam

ueram,

ueram,ſed facere ueritatem,quia ſcilicet re ipſa aſſequitur,ut Deus qui ipſa ueritas eſt, quaſi forma eius efficiatur. Tunc enim mens ideam induta fit ipſa ueritas rei illius quæ per talem eſt ideam creata. Quod omnes faciunt contemplantes,quos, inquit Ioannes, de plenitudine diuinæ rationis accipere,quia ſcilicet quiſquis uere contemplatur ſpeciem aliquam rerum,accepit iam in ſe aliquam ex numero idearum, quarum plenitudo eſt ipſa diuina ratio.Conſummati uerò Theologi mentem aurum appellat ignitum, quia ſicut aurum formam induitur ignis per quam caleſit,rareſcit & fulget,ſic illa mēs induta diuinæ mentis ideas,per illas tum ueritatis lumine claret, tum bonitatis fomite flagrat. Paulus quoq; Apoſtolus mentem diuinorum contemplatricem affirmat tùm quotidie renouari,tùm in eandem cum Deo imaginem transformari, tùm unum cum ipſo ſpiritum fieri. Triſmegiſtus ſimiliter ait ex mēte pura & diuinitate quodammodo unum ſpiritum coaleſcere. Et Platonici omnes probant in rationibus contēplandis diuinam rationem tactu quodam mentis ſubſtantiali potius quàm imaginato tangi,unitatemq; mentis propriam,Deo rerum omnium unitati modo quodam inextimabili copulari.Quod Plato in Phædro & in Epinomide & alibi ſæpe confirmat,præſertim quando in Phædro diuinorum ait contemplatorem a reliquis ſegregari, purgari prorſus, hærere Deo,impleri Deo & in Epinomide,animum contemplatione perfectum penes diuinam unitatem unum prorſus euadere.Idem in libris de Repub.cenſet.

Quæſtio ſecunda. Quam ob cauſam in eo ſtatu Deum nos uidere nequaquam animaduertimus? Cap. III.

AD quæſtionem ſecundam ita poſſumus reſpondere. Sicut oculus per ſpeciē coloris formatus uidet colorem,ſpeciem uerò per quam uidet,non cernit, ſic forſitan intellectus quodammodo formatus idea,per hanc ſtatim ſpeciē ipſam naturalem intelligit,quæ per talem facta fuit ideam, ideam tamen ipſam nondum perſpicuè intuetur,imò non agnoſcit,licet intueatur.Fortè uerò ſic accidit in contemplationis quadrationiſq; initio,ſed quando pergit in contemplando,congruitq; magis, ipſam quoq; ideam ſuſpicit clarius,agnoſcitq;,ſed ubi eam ſuſpiciat,nondum diſcernit. Sicut enim pueri dum figuras ſuas in eo Solis fulgore qui ambit ſuperficiem aquę, proſpiciunt, eas non in extrinſeco lumine,ſed in aquæ fundo ſe putant uidere,ita mens adhuc rudis,dum rationes rerū in ſublimi uidet Deo,in ſe aut in rebus alijs uidere ſe putat,præſertim cum ratio rei naturalis in Deo,uerbi cauſa ratio aëris, non Deum referat prorſus ut Deum,& ut principium uniuerſi ſolutū ac liberum, ſed ut exemplar aëris, quo fit ut mens quando ratione ipſa diuini aëris circūfunditur,Deū intelligat non tanquam Deum,ſed tanquam aërem,Deum nanq; uidet aëreum,id eſt, ad naturam aëris circunſcriptum. Angeli uerò qui cunctis ſimul formantur ideis,per ipſam idearū omnium congregationem fontem uniuerſę naturæ conſpiciunt. Sic enim diuinæ ſubſtantiæ non ex quadam ipſius parte,ut nos,ſed toti fermè ſeipſos inſinuant. Idcirco ubi illas uideant,animaduertunt. Idem continget & nobis quando in Deum penitus reformabitur. Nunc uerò non aliter in hac penè omnes decipimur,quàm plebeij qui cum multa nocte ad Lunā uideant,aiunt ſe in lumine Lunę uidere,cum tamen illud ſit Solis lumē, quo etiā nocte uident. Sic ingrati homines lumine proprio & naturali uera ſe affirmant inſpicere,quæ in lumine communi diuinoq; inſpiciunt. Quòd ſi globus ipſe Solis aut non exoriretur atq; occideret,aut à nobis in ſua illa figura nequaquā ſuſpiceretur, ita nemo ſciret unde lumen hoc mittatur in aërem quo cuncta uidemus, ſicut modo ſcit nemo unde lux demittatur in mentem qua cuncta diſcernimus, quia occultus eſt Deus,unde illa deſcendit. Deſcendit autem ita, ut ſit intelligentiæ noſtræ principium, medium,atque finis. Principium,quia ſicut ipſius oculi uiſio à lumine externo fit tāquam uniuerſali cauſa,ac etiam a ſcintilla quadam interiore inde accenſa tanquam cauſa particulari,ita in nobis actus intelligendi ab ampla Dei mente pendet, & noſtra. Medium uerò, quia in ipſa æternas diſcernimus rationes quæ in æternitate ſunt ſolum. Finis denique, quia ipſum duntaxat cognoſcimus. Nam æterna cuiuſq; rei ratio,in ipſa æternitate nihil eſt aliud ſecundum eſſentiam quàm æternitas. Hic reuelatur diuinū illud Platonis

tonis noſtri myſterium, quod in ſeptimo de repub. legitur. Inquit enim Theologū idoneis demonſtrationis fundamentis & gradibus aſcendere uſq; ad principium uniuerſi, tangere ipſum atq; tenere adhęrentem ſemper his quæ adhærent principio, quippe qui nullis ſenſibilium rerum corporeis gradibus ad id contendat, ſed ipſis ſpeciebus per ipſas ad ipſas potius innitatur, quouſq; ad ſpeciem finē uniuerſi perueniat. Breuis hōrum uerborum explanatio erit huiuſmodi. Theologus tum agendo tum diſputando purgat à corporeis affectibus animam, ſegregat rationem à fallacibus rerum ſenſibilium coniecturis, inuitat mentem ut ad ueritatem huiuſmodi ſe gradibus conferat, ſpeciebus, id eſt, inſitis ab origine formulis, per ſpecies, id eſt, per formationem, quæ nobis prouenit ab ideis. Ad ſpecies, id eſt ad ipſas ideas & rerum naturalium ſpecies conſiderandas. Quas ſpecies adhærere, inquit, Deo uniuerſi principio, ipſe enim fons eſt idearum, Theologi uerò mentem illis adhærere, id eſt, illis ſe formandam inſinuare, per quā inſinuationem, inquit, Deum tangere, id eſt, diuina mente formari. Adiunxit & tenere Deum, duabus (ut puto) de cauſis. Tum quia mens ubi ſemel ita cœpit, fortè nunquā talis uitæ ſtatum penitus intermittit, tum quia poſtquam mente diuina multis ex partibus iam mens noſtra formata eſt diutius contemplando, incipit uſque adeò ſupra hominem ſapere, ut ſe & per Deum, & Deum, & in Deo contemplari non neſciat. Vocat autem hic Deum nominibus pluribus, principium, finem, ſpeciem. Principium, quia ab ipſo omnia, & quia ab ipſo exordium ſumit intelligentia. Finem, quia ad ipſum & intelligentia, & omnia terminantur, Speciem, tum quia ipſe eſt actus qui res omnes dum ab ipſo tanquam principio procedunt, format & facit, atque eaſdem dum ad eundem tanquam finem, conuertuntur, reformat & perficit. Tum quia ipſo mens quæq; formatur dum intelligit ueritatem. Addidit Deo nomen quartum ſcilicet ipſum bonum, uel bonitatem ipſam. Propriū boni eſt, quòd ſe diffundat, quòd res alliciat, quòd perficiat. Deus ſe diffundit res producendo, allicit conuertendo, perficit formando procedentia, reformando conuerſa. Ponit autem ipſum bonum ſupra mentem, & ſuper eſſentiam. Super mentē ſcilicet eam quæ eſt inuiſibilis oculus ueritatis capax, auidus bonitatis. Nam Deus non capax ueritatis dicitur, non cupidus bonitatis, ſed eſt ipſa ueritas atq; bonitas. Poteſt autem ſecundum excellentiorem ſenſum uocari mens, tum quia diuina ueritas ſui ipſius non eſt ignara, tum quia exuberantia quædam diuinæ bonitatis mentes inde effluunt plurimæ. Super eſſentiam quoque eam locatur Deus, quæ eſt ipſius eſſe ſubiectum. Quinetiā locatur ſuper eſſe illud quod eſt actus eſſentiæ. Talis enim actus quia potentię paſſiuæ miſcetur, impurus eſt, & infinitus. Vocatur tamen à Peripateticis eſſe quantum ipſe eſt purus & abſolutus actus, per quem omnes eſſentiæ actum eſſendi ſuſcipiunt. Plotinus autem & Proclus ipſum unum bonumq; ſuper ens his rationibus collocāt. Vnius boniq; ipſius influxus latius ſeſe propagat quàm entis influxus. Materia ſiquidem informisq; potentia magis unius boniq; particeps eſt dicēda, quàm entis. Siquidem eſſe fit per formam, materia uerò eſt informis, una tamen materia dicitur, & auida boni. Atq; hanc argumentationē à Dionyſio Areopagita accepiſſe uidentur. Præterea quemadmodum non idem eſt multitudo atq; nihilum, ita non eſt idē ens ipſum atq; unum. Neque tamen pariter diſpoſita ſunt ens quidem hinc, & inde unum, ne duo rerum principia ſtultè ponantur. Neque rurſus ens ſuper unū, ſiquidem unum particeps fieret entis, neq; re amplius unum, ſed duo, id eſt unum ſimul ensq; foret. Sequitur igitur, ut ſuper ens ſit unum. Deniq; quanto ſimplicius quiddam ſignificat unitas quam ens, in quo eſſentia & eſſe clauduntur, tanto magis primo rerum principio congruit. Neque ſegregari permittunt eſſe alicubi ab eſſentia, ne proprius actus uſq; à propria potentia ſegregetur. Neque mirum cuiquam uideri uolunt quòd principium rerum nominent unitatem. Sic enim diſtinguunt. Aut nominādum eſt unitas, aut multitudo, aut ex utriſq; compoſitum. Sed non compoſitum, ne ab illo depēdere cogatur, qui diuerſa in unum conciliauit. Non multitudo unitatis expers, quia & ipſum omni uirtute, & uniuerſum omni unione carere. Rurſus in principio omnium omnis eſſe debet potentia. Ergo ſi ipſum multitudo ipſa ſit, quatenus in multitudinem quælibet laberentur, eatenus potentiora euaderent. Quoniam uerò quatenus ad unitatem accedunt, eatenus ualētiora ſunt, atq; contrà, ſequitur ut principiū rerum propriè ſit unitas appellan-

appellandum. Deniq; cum unione quadam propriè ſingula fiant ſeruenturq;, quis non uiderit, unitatem ipſam eſſe cauſam, omnia facientem atq; ſeruantem? Item bonum omnia ſimpliciter appetunt, eſſe uerò non ſimpliciter, ſed bene eſſe duntaxat. Fortè etiam ſi bene eſſe omnino nequeant, eſſe non appetent, ut probat Olympiodorus, utpote quæ eſſe appetãt gratia boni. Bonũ igitur cum finis ſit ultimus, nimirum primum omnium eſt principium. Si ſuper ens exiſtit, multo magis ſuper uitam atque mentem. Quando uerò unum bonumq; dicunt, idem ſemper intelligunt. Sicut enim in ordine rerum bene eſſe in unione conſiſtit, quoniam malum diſſenſione & diuiſione contingit, ſic & ſuper ordinem uniuerſi idem eſt unum ipſum atq; bonum, cuius ſplendor eſt pulchritudo, quæ nihil eſt aliud quàm multarum rationalis ordo formarum in mente, anima, natura, materia, inde refulgens, ſupra quam pulchritudinem eſſe unum probant, quia illa compoſita ſit. Rurſus ſuper eam eſſe bonum, quia omnia, & ſemper bonum appetunt, pulchritudinem uerò ſola quæ cognoſcunt eam, & poſtquam eam nouerint. Item pulchritudinem gratia boni deſideramus, ſperantes uidelicet profuturam. Poſtremò bonum reuera habere uolumus, ſæpe tamẽ nobis eſt factum, ſi palam pulchritudinem uideamur habere. Beati nimium, quos uniuerſi pulchritudo boni ipſius ſplendor, in ipſum bonum amore transformat, præſertim quia dum transformat in bonum, pariter reformat in unum, ideoq; ipſi bono coniungit in unum. Siquidem ipſum unum bonumq;, tanquam idem, & per omnia, & ſuper & iſta pariter dilatantur, pariterq; ab omnibus etiam ſine cognitione naturali deſiderio appetuntur. Neque differre inter ſe tanquam duo quædam æqualiter diſpoſita poſſunt, ne duo rerum principia ſint. Neque unum ſuper bonum eſſe poteſt, ne quid melius optabiliusq; bono eſſe dicatur. Neque rurſus bonum ſuper unum, ne quod bonum dicitur, deſinat eſſe bonum. Vnum ergo bonumq; ſunt penitus idem, quando æqualiter appetuntur, quemadmodum diuiſio atq; malum tanquam idem æqualiter fugiuntur. Beatus qui bono prorſus unitur. Vnitur autem non intellectuali uirtute propriè. Hæc enim cum ſit multiplex, atq; infra intelligibile collocetur, neque congruit unitati, neq; quod intelligibile, id eſt, ens uniuerſum ſupereminet, attingere poteſt. Adde quod cum unũ bonumq; inſtinctu quodam antecedente intelligentiam appetatur, conſequens eſt ut tactu quodam ſuper intelligentiam attingatur, tactu (ut ita loquar) unifico, per unitatem uidelicet noſtrã, quę intelligentiam ſuperat, animamq; ipſam ipſi rerum omnium unitati bonitatiq; non imaginaria intelligentiæ copula, ſed uera ſubſtantiæ ipſius unione coniungit, unde non leuis quædam & extrinſeca particularisq; lætitia ſequitur quaſi uidentis bonum uel audientis, ſed uehemens intrinſeca uniuerſalis uoluptas efficitur, quaſi guſtus tactusq; intellectu ſuperioris ſuauitatem ipſam intelligibili ſuperiorem guſtantis iam penitus atque tangentis. Profectò naturalis ſitis liquorẽ appetit prius quàm ſenſu ſitire nos agnoſcamus, ac poſtquam agnouimus, rurſus appetimus. Appetitus qui ſenſum ſequitur, imaginarius eſt, & a ſubſtantia noſtra remotior, antecedens uerò, ſubſtantiæ intimus. Quamobrem cum liquorem guſtu conſequimur, non ſequẽtis propriè, ſed antecedentis appetitus uirtute complectimur, & in ſubſtantiam noſtram perfectè transferimus. Similiter non tam appetitio quæ mẽtis actionem ſequitur, quàm quæ præcedit tanquã principium motus, motionis fine perfruitur, dum ſubſtantialẽ conficit copulam, ideoq; totum ſola penitus implet.

Quæſtio tertia. Quo pacto Deus nobis intelligentiam infundit aſsiduè. Cap. IIII.

SEd hinc iam ad quæſtionem tertiã deſcendamus. Hunc eſſe Platonis noſtri ſenſum arbitror, quando ſcribit & intellectui ſcientiam, & intelligibilibus ueritatẽ ab ipſo bono infundi, quòd uidelicet beneficus ille, & uiuificus actus omnium, qui Deus eſt, ambit opera ſua ſemper, ac ſe inſerit uniuerſis. Potiſsimum uerò lucens in mentis arcanis, tum eius aciẽ purgat, acuit, illuſtrat, accendit aſsiduè, tum formulas inſitas menti uiuificat, ita ut quotiens curis uacui animum ad ueritatis indaginem applicamus, formulæ illæ Deo uiuificãte uiuaciores effectæ, promptius palã erumpant,

pant, ac mentis acies Deo irradiante ſuccenſa, lucidius ardentiusq́ inſpiciat. Vbi ad ipſum intelligendi actum Deus ſe habet tanquam agens primum atque commune, formula tanquam agens proprium atq́ ſecundum, ſimulachrum tanquam incitamentum, mens tenet materiæ locum. Sed hanc rem exemplo cõſideremus, ut planius uideamus, qua ratione actus intelligendi in nos deſcendit ex Deo. Si Deus ad creandã mentis ideam in ſe uigentem, mentem noſtram temperat procreando, & ſecum maximè configurat, atque ex lyra in lyram ſimiliter temperatam motus ſonusq́ tranſit, quid mirum eſt ſonante diuina mente intelligẽdo mentem hominis conſonare? Efficit faber aliquis ſpecula mille his factis diſpoſitisq́ in ordinem ſeſe obijcit. In mille ſpeculis mille fabri reſultant imagines. Mouet quandoque faber ſeipſum hunc in modum, ut oculum ſuum ad reliqua membra ſua circunſpicienda conuertat, & membra pro uiribus conuertat ad oculum. Hos motus imagines in ſpeculis imitantur. Ad motum uiuentis oculi imaginarij cuncti mouentur, ad motum membrorum uiuentium, imaginaria membra. Similiter Deus animas procreat, deinde his ſeſe obijcit tanquam ſpeculis, per quam obiectionem in ſingulis imagines fiunt Dei. Quæ quidem imagines mentes ipſæ ſunt animarũ, ita ut mentes tum multæ ſint, quia multæ ſunt animæ in quibus ſunt, tum una cunctæ, quia unus eſt Deus quem referunt. Mens autem quæq́ per uim intelligendi uim Dei refert ideas concipientem, per formulas autem refert ideas. Hinc etiam propheticum illud quod ſuprà tetigimus, aperitur. Signatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine, & in lumine tuo uidebimus lumen. Nempe Deus per uim ſuam fœcundam qua ideas concipit diſcernendo, uim præſtat ſeruatq́ menti per quam ideas attingat intelligendo. Iterum Deus per ideas ipſas iam conceptas, & ratione diſcretas, imprimit & ſeruat menti formulas idearum. Ad Dei motum id eſt ad actum Dei, continuus fit motus in mentibus. Quonam pacto? Vis quæ in Deo eſt, ideas concipiens, ad ipſas quodammodo ſe flectit ideas, ideæ ad eam uim mutuò ſe reflectunt. Interea concordi quadam temperatione contingit, ut uis intelligendi in hominis mente, ſi expedita ſit, in Deumq́ue erecta, ſe uertat ad formulas, & formulæ ad uim conuertantur intelligendi. Atque ita mentis actus mirabili conſonantia Dei actus perpetuò imitantur. Quoniam uerò uultus in ſpeculo quando uidetur aſpicere uultum unde manat, reuera potius aſpicitur quàm aſpiciat. Ideo Paulus Apoſtolus ait: Cum Deũ cognoueritis, imò cogniti ſitis à Deo. Sic igitur ſuperior animæ noſtrę uultus, diuini uultus imitatio à Platonicis nominatur, uſque adeò ut Plotinus Theodorusq́ Aſinius & Iamblichus cenſuerint illam hominis mentẽ quæ non humana eſt ſed diuina, in mundo intelligibili uiuere & operari continue per continuum intuitum idearum. Mouerunt autem Plotinum Theodorumq́ & Iamblichum ad hoc duæ potiſſimum rationes. Prima, Animæ ſuprema mens quia ſecundum ſe intellectualis eſſentia eſt, ideo intelligit per eſſentiam, ſicut per eſſentiam ignis calet, & aqua friget, licet potentia animæ mente inferior per eſſentiam non intelligat. Itaq́ ſicut ignis ſemper calet, ita mens ſemper intelligit. Obiecta uerò intelligentiæ ſunt ſpecies ipſæ rerum æternę. At intellectus intelligendo non obiectorum ſimulachris fallacibus hæret, ſed ut uerè intelligat, ipſis unitur obiectis. Ergo mens ſemper eſt æternis ſpeciebus unita, quo fit ut ſedulo ædem colat æternitatis. Huc illud Iamblichi tendit. Intellectus noſtri eſſe non eſt aliud quàm intelligere numina. Putat enim ſicut idem actus eſt quo & Sol Lunam illuminat, & Luna inde illuminatur, reſpicitq́ luminis ſimilitudine Solem, ita eundem eſſe actum quo & diuina mens creat illuminatq́ mentem noſtram, & noſtra creatur illuminaturq́ inde, & intuitu illuc quodam naturali cõuertitur. Similiter imago in ſpeculo eodem actu uultum reſpicit, quo à uultu aſpicitur. Et ſicut aſpiciendo fit, ita reſpiciendo ſeruatur. Eadem eſt animæ ad Deum ſimilitudo.

Secunda ratio talis. Rationalis anima à mente diuina fit, & iungitur corpori, atque inter mentem & corpus obtinet medium. Si ſolum hæreret menti, uitam corpori non tribueret. Si ſolum hæreret corpori, intelligeret utiq́ nihil. Ergo hæret menti ſimul & corpori, ſicut linea quæ centrum tangit ſimul atq́ circunferentiam, ſicut Solis lumen Soli coniunctum eſt ſimul, diffuſumq́ per aërem. Atqui ut anima rationalis ſe habet ad corpus, ſic mens ad animã ſe habet rationalem. Sed uita ipſa corporalis nihil aliud eſt quàm actus cõtinuus animę transfuſus in corporis huius complexionẽ, ab anima nõ recedẽs.

Igitur intellectualis animę uita nihil eſt aliud quàm intellectus diuini perennis actus, annexus animæ, non ſolutus à Deo. Et ſicut anima uitæ corporali ſemina inſerit rerum generandarum, ita Deus animæ cognoſcendarum accendit igniculos. Vita corporalis eſt animæ rationalis ſimulachrum. Intellectualis animę uita ſimulachrum eſt uitę mentisq; diuinæ. Corporali uitæ præſidet infima pars animæ, quæ eſt potẽtia nutriendi. Si hæc infima pars quæ corpori iungitur, agit ſemper, & ipſo ſuo eſſe quodãmodo operatur, multo magis ſuprema potẽtia, quæ ualidior eſt, quia ſuo fonti hæret propinquior, operatur ſemper, & per eſſe ſuum quodammodo operatur. Agit autem circa mentem, unde effluit proximè. A mente enim ſolum mens effluit. Mens autem quæ ſupra nos eſt, quia purus intellectus eſt, puro intelligibili paſcitur, id eſt pura fruitur ueritate. Eadẽ noſtra mens aſsiduè ueſcitur, ſi epulis ſuperioris mentis accumbit. Nec iniuria intelligentiam in anima eſſentialem perpetuamq; locamus, quia ex eo eſt in anima, quod cõuenit cum perpetuis eius eſſentiæ cauſis. Et ſicut animę ingenitus eſt appetitus boni perpetuus atque eſſentialis, ita & ipſius ueri naturalis eſſentialisq; intuitus, ſiue tactus aliquis potius, ut Iamblici uerbis utar. Tactus, inquam, omni cognitione diſcurſuq; prior atq; præſtantior. Eiuſmodi ſententiam hac inſuper ratione diuinus Iamblicus cõfirmauit, quod quemadmodum temporalia contingentiaq; per temporalem cõtingentemq; cognitionem attingimus, ita oportet neceſſaria & æterna per eſſentialem & perpetuam attingere notionem, quæ non aliter inquiſitionem noſtram antecedit, quàm ſtatus motũ. Temporalis uerò cognitio ita inquiſitionem ſequitur, ut contingens effectus motũ ſequitur ac tempus. Putant autem diuinum ipſum mentis actum, qui quodam intuitu & quaſi tactu diuinorum fit, propter actiones inferiores non intermitti quidem in ſeipſo, quamuis quod ad animaduerſionẽ pertinet, in uiribus inferioribus intermittatur, atq; actus intellectus rationalis, uel rationis intellectualis, qui diſcurſione fiunt, propter operationes inferiores ſoleant intermitti, atq; econuerſo. Verum cur non animaduertimus tàm mirabile noſtræ illius diuinæ mentis ſpectaculum? Forſitan quia propter continuã ſpectandi conſuetudinem admirari & animaduertere deſueuimus. Aut quia mediæ uires animæ, ratio uidelicet & phantaſia, cum ſint ut plurimum ad negotia uitæ procliuiores, mentis illius opera non clarè perſentiunt, ſicut quando oculus præſens aliquid aſpicit, phantaſia tamen in alijs occupata, quod oculus uideat non agnoſcit. Sed quando medię uires agunt ocium, defluit in eas intellectualis ſpeculationis illius ſcintillæ uelut in ſpeculum. Vnde & uera ratiocinatio naſcitur ex intelligentia uera, & humana intelligentia ex diuina. Neq; mirũ eſt aliquid in mente illa fieri quod nequaquam perſentiamus. Nihil enim animaduertimus niſi quod in medias tranſit uires. Ideo licet ſępe uis concupiſcendi eſuriat atq; ſitiat, non prius tamen hoc animaduertimus quàm in phantaſiã tranſeat talis paſsionis intentio. Nónne nutriendi uirtus aſsiduè agit? Aſsiduam tamẽ actionem eius haudquaquam perpendimus, itaq; neq; perpetuam mentis intelligentiam. Neque ex hoc eſt intelligentia illa debilior, quod intelligere nequaquam nos agnoſcamus, imò eſt potius uehementior. Sæpe enim dum canimus aut currimus, canere nos aut currere nequaquam excogitamus, atq; ex hoc attentius operamur. Animaduerſio eñ actionis intentionem diſtrahit animæ, ac minuit actionem. Tyrones in qualibet arte opera eius artis ſine attentione non agunt, ueterani autem etiam ſi non attendant, habitu quodã & quaſi natura operantur. Quid prohibet talem eſſe continuam mentis intelligentiam? Quoniam uerò lumen lumini iunctum, ſine confuſione conſpirat in unũ (nam & ubiq; ſunt ambo, & alterum ſecerni poteſt ab altero) efficitur ut mentes hominum menti diuinæ coniunctæ, unum quodammodo fiant cum mente diuina, & unum inuicem, neq; tamen inter ſe confundantur, non aliter ac multæ lineę à circumferentia in centrum reflexæ, per puncta ſua medium circuli tangunt punctum, ibiq; unũ quodammodo fit lineæ cuiuſq; punctum cum puncto circuli medio. Vnum quoq; quodammodo fiũt puncta inuicem ſingula, & quæ non diſcernit ſitus aut tempus, ratio tamen ipſa diſcernit, quemadmodum plurimæ notiones in mente tum inuicem, tum menti abſq; ulla confuſione coniunctæ. Profectò ſicut ſphæræ minores intra maiorem ſphæram, centri ſui centrum maioris attingunt, ita mentes quaſi minores intelligibilis mundi ſphærę ſub bonitate diuina comprehenſæ tanquam ſphæra maiori, ſub ipſaq; reuolutæ propriè per centra ſua,

id eſt, per unitates ſuas intellectibus ſuis præſtantiores, unitati diuinę tanquam uniuerſi centro ſe copulant. Ac ſi forte disiunguntur circuli, disiunguntur & centra, utpote quę unita fuerant potius quam confuſa. Disiungi uerò nunquam uult Plotinus, ne æternæ mentium ſphæræ minus unitæ permaneant cum ſphæra ipſarum ſumma, quàm temporales uiſibilis mundi ſphæræ cum ſphæra maiori. Sed hoc ipſe uiderit. Nos autem ad inſtitutum ordinem reuertamur. Ex ijs omnibus quæ ex Platonis & Plotini fontibus hauſimus, concluditur, hominis mentem ad mentem diuinam in ipſa ſua intelligentia fermè comparari, quemadmodum materia comparatur ad formam. Sanè ſi mens noſtra quotidiè formatur diuinæ mentis ideis, perq; illas opus proprium agit, quis non uideat mentem noſtram ſubire diuinam, ceu materia ſubit formam, nec aliter ſe habere ad diuinas formas, quàm materiam primam ad naturales? Vnde non minus immortalis debeat eſſe quàm illa, præſertim quia quanto mens purior eſt & ſimplicior corporibus atq; animis, & ob hoc magis eſt una, tantò ex duabus illis mentibus unà congredientibus arctior prouenit copula quàm prouenire ſoleat, aut ex quibuslibet rebus corporalibus una mixtis, aut ex animis inuicem cõcurrentibus, aut ex anima cum corpore coëunte. Auget huius copulæ nodum, quòd Deus ipſa unitas eſt, & ipſa bonitas. Et cũ per unitatis uim, rerum omnium copula uniatur, per uim quoq; bonitatis ubique attractio fiat & propinquatio, nuſquam unio uerior prouenit, quam ubi mens cum diuinitate cõſpirat. Item ſi Deus menti ab ipſo proximæ, perpetuoq; emananti, infinita tum puritatis tenuitate intus illabitur, tùm uirtutis amplitudine eam penitus implet, parteſq; mentis quaſi iuncturas, ipſe tanquam neruus connectit intrinſecus inuicẽ, et ad totam, totamq; eſſentiam ipſe uelut nodus intimus cũ eſſe deuincit, ideoq; interior menti eſt quàm ipſa ſibi, quid mirum eſt Deum ipſi in ipſius intelligentia uniri tãquam formam? poſtquam in eſſentia & uita iam unitus eſt pluſquam forma? Signum illius unionis hoc eſt præcipuum, quòd per ueram intelligentiam intima ſubſtantia rei ſemper inſpicitur, utpote quæ in rei ideam profundiùs penetrauerit, quàm aut uiſus in coloris ſpeciem, aut in coloris ſimulachrum phantaſia, cum ſenſus & phantaſia rerum ſuperficies duntaxat attingant. Ideo Mercurius inquit ex diuinitatis & mentis conſpiratione unum ſpiritum coaleſcere. Et Ioannis Theologia docet contemplatores diuinæ rationis in unum cum ipſa ita conſummari, ſicut ipſa unita eſt Deo. Nempe ſi in genere corporalium tãta eſt unio, ut materia (quæ ultimus eorum eſt terminus) unum quiddam efficiatur non ſolum cũ medijs omnibus, uerùm etiam cum ſupremo generis corporalis, quis negabit ęqualem ſaltem eſſe in genere intellectualium unionem, ut mens humana, quamuis ultimus illorum terminus ſit, cum omnibus tamen intellectualibus formis, ac etiam cum ſuprema unum aliquid fiat? Non fit autem ex animo ac Deo tertia quædam natura à tertio aliquo componente utrunq; inuicem, & ad tertium actum dirigente utrunq;, ſicuti fit in naturalium rerum compoſitione, ſed quia in animo contemplante Deus & primus motor eſt, & formator ultimus, ideo totus actus eſt Deus, quo quidem actu & ipſe ſemper eſt Deus, & animus fit ſaltem quandoque diuinus. Et ſicut natura per naturalem motum tradit materiæ formarum ordinem, ſic Deus per diuinam mortalemq; uitam tradit menti perſpicuam formarum poſſeſsionem, ut eidem diuina immortaliſq; competat uita, cui diuina immortaliumq; intelligentia conuenit. Atque ut materia, licet ſub inferioribus fluat formis, tamen ſublimibus (ut quidam putant) quieſcit ſemper, ita mens hominis, quamuis per ſenſibiles imaginariaſque perfluat formas, poteſt tamen ſub diuinis quandoque in æternum quieſcere, quod etiam modo facit, ut uult Plotinus, & Iamblichus, & Theodorus, ut quemadmodum materiam perficit ſemper quantitatis interminata dimenſio, ſic mentem diuinæ amplitudinis uirtus immenſa per huius uim in huius luce, ad huius finem mens continuè æternis formatur ideis. Et quia per congruentiam formatio omnis efficitur, non poteſt ſubiectum hoc eſſe mortale, quod formis continuè formatur æternis. Si incorruptibilis eſt materia prima, in quam formæ quædam penetrant ſempiternæ, quamuis ipſa non penetret in illas, nónne immortalis quoque mens erit, quæ non modo penetratur ab illis, ſed & penetrat cognoſcendo, & reflectitur in eas agnoſcendo? Præterea ubi prima mens eſt, ibi uita prima, quoniam mens eſt reflexio uitæ in eſſe ſuum.

Vbi

Vbi uita prima, ibi & eſſe primũ, quoniam uita eſt primus & intimus ipſius eſſe motus. Profecto Deus prout per ſe exiſtit, & uere id quod exiſtit perpetuò permanet, primũ apud multos eſſe uocatur. Prout non torpet ocio, ſed operatur aſsiduè ſecum, uita dicitur. Prout actus eſt talis, qui nõ effluit extra, ſed refluit in ſeipſum, mens appellatur. Nã ea reflexione ſeipſum animaduertit. Quoniam uerò quod eſt in genere aliquo ſummũ, nihil contrarij generis aut immixtum habet, aut proximum, fit ut neq; prima mens uel in ſe uel iuxta ſeipſam demẽs aliquid patiatur, neq; prima uita mortale quicquam, neq; primum eſſe aliquid in nihilum ruiturum, neq; prima unitas aliquid diſſolubile, neque prima bonitas aliquid morbo ſubiectum. Quare mens quæ menti iungitur primę, ſicut in ea coniunctione nihil reſeruat dementiæ, ſic mortale nihil admittit aut perdibile, aut diſſolubile, morbo'ue ſubiectum, quia per mentem primã primæ quoq; uitæ copulatur, & eſſe primo, ſimiliq; unitati & bonitati. Quid mirum ſi intellectualis uita propter congreſſum cum prima uita, immortalis permaneat, cum cœleſtia corpora (ut uolunt Platonici) per ſe quidem diſſolubilia ſint, quia & mobilia & compoſita ſiue ex naturis pluribus ſiue partibus, ex eo tamen indiſſoluta perdurent, quòd nullo alio corpore interiecto immortali animæ copulantur, quæ uerò per aliud medium diſſoluũtur, qualia ſunt corpora ex pluribus elementis compoſita, quę immortalem animam (ut Magi tradunt) per corpus cœleſte ſuſcipiunt.

Confirmatio ſuperioris rationis prima per uiſum.
Cap. V.

ANimas hominũ de corporibus in corpora transmigrare, & præcedentis uitæ artes in ſequentibus recordari, Plato non ſuo ſenſu tractauit, ſed ex quorundam Aegyptiorum opinione recenſuit, quorum opinionem Auguſtinus Aurelius reprobauit. Quod autem anima hominis ab ipſo ſuo formatore formis rerũ inſignita deſcendat, atq; his formis non ſufficienter rerũ ſubſtantias comprehendat, ſed per eas tanquam præparationes ideis reformata comprehendere ualeat, hoc inquam, et Plato ex mente propria ſæpe affirmaſſe uidetur, & Auguſtinus ſummopere comprobaſſe. Ergo per Auguſtini ueſtigia gradientes, ad ſuperioris ſententiæ confirmationem iterũ contendamus. Procedamus aũt triplici calle, uiſu, auditu, & ratione. Viſu primo, hunc in modum. Anima qua uiuunt corpora, omnibus corporibus potior eſt, quia uitam dat corporibus. Hac profecto, quæ ſenſum habet, excellentior eſt. At uerò in animo humano quiddã præſtantius eſt, non dico quo ſentit ſenſibilia, ſed quo de ſenſibilibus iudicat. Iam uerò illud uidere facile eſt, præſtantiorem eſſe rem iudicãtem illa de qua iudicatur neq; iudicat. Non ſolũ autẽ rationalis uita de ſenſibilibus, ſed de ipſis quoq; ſenſibus iudicat, ut cur in aqua remum fractum oporteat apparere, cũ rectus ſit, & cur ita per oculos ſentiri neceſſe ſit. Nam ipſe aſpectus oculorum renunciare id poteſt, iudicare autem nullo modo. Igitur rationalis uita ſenſuali præſtat. Itaq; ſi ratio ſecundũ ſeipſam iudicat, iam nulla eſt natura præſtantior. Sed quia clarum eſt eam eſſe mutabilem, quando nũc imperita, nunc perita inuenitur, tanto autem melius iudicat, quanto eſt peritior, & tanto peritior, quanto alicuius artis, uel diſciplinæ, uel ſapientiæ eſt particeps, ipſius artis natura quærenda eſt. Neq; nunc artem intelligi uolo, quæ notatur experiendo, ſed quæ ratiocinando indagatur. Sed certè quærendum eſt, cur nos offendat ſi duabus feneſtris nõ ſupra inuicem, ſed iuxta inuicẽ locatis, una earum maior, altera minor ſit, cum æquales eſſe potuerint, ſi uerò ſuper inuicem fuerint, ambæq; dimidio quamuis impares, non ita offendat illa inæqualitas, & cur non multum curemus quanto ſit una earum aut maior aut minor, quia duæ ſunt, in tribus aũt ſenſus ipſe uidetur expetere ut impares non ſint; aut inter maximam & minimam ita ſit media, ut tanto præcedat minorẽ, quanto à maiore præceditur. Ita em̃ primò quaſi natura ipſa conſulitur quid probet. Vbi potiſsimũ notandum eſt, quemadmodũ quod ſolum inſpectum minus diſplicuit, in melioris cõparatione reſpuatur. Ita reperitur nihil eſſe aliud artem uulgarem, niſi rerum expertarũ placitarumq; memoriam, uſu quodam corporis atq; operationis adiuncto, quo ſi careas, iudicare quidem de operibus poſsis, quod multo eſt excellentius, quamuis operari artifi-

cioſa non poſsis. Sed cum in omnibus artibus cõuenientia placeat, qua una ſeruata pulchra ſunt omnia, ipſa uerò conuenientia ęqualitatem unitatemq́; appetat, uel ſimilitudine parium partium, uel gradatione diſparium, quis eſt qui ſummam ęqualitatẽ uel ſimilitudinem in corporibus inueniat, audeatq́; dicere, cũ diligenter conſiderauerit, quodlibet corpus uerè ac ſimpliciter unum eſſe, cum omnia uel de ſpecie in ſpeciem, uel de loco in locum tranſeundo mutentur, & partibus conſtent ſua loca obtinentibus, per quæ in ſpatia diuerſa diuidũtur. Porrò ipſa uera æqualitas ac ſimilitudo, atq; ipſa uera & prima unitas, nullo ſenſu ſed mente intellecta conſpicitur. Vnde enim qualiſcunq; appeteretur in corporibus ęqualitas, aut unde conuinceretur longè plurimum differre à perfecta, niſi ea quæ perfecta eſt mente uideretur? Et cũ omnia quę ſenſibiliter pulchra ſunt, ſiue natura edita, ſiue artibus elaborata, locis & tẽporibus pulchra ſint, ut corpus, & corporis motus, illa æqualitas & unitas menti tantummodo cognita, ſecundum quam de corporea pulchritudine ſenſu internuncio iudicatur, nec loco tumida eſt, nec inſtabilis tempore. Non enim rectè dici poteſt ſecundum eam iudicari rotundũ templum, & nõ ſecundum eã rotundum uaſculum, aut rotundum denarium. Similiter in temporibus atq; in motibus corporum ridiculè dicitur ſecundũ eam iudicari æquales annos, & non ſecundum eam æquales menſes. Sed ſiue per hæc ſpatia, ſiue per horas, ſiue per breuiora momenta conuenienter moueatur aliquid, eadem una & incommutabili æqualitate iudicatur. Quòd ſi minora & maiora ſpatia figurarum atq; motionum per eandem legẽ parilitatis uel ſimilitudinis uel congruentiæ iudicantur, ipſa lex maior eſt ijs omnibus, ſed potentia, cæterum ſpatio aut loci aut temporis, nec maior, nec minor. Quòd ſi maior eſſet, non ſecundum totam iudicaremus minora, ſi autem minor eſſet, nõ ſecundũ eam iudicaremus maiora. Nũc uerò cum per totam quadraturæ legem iudicetur & forum quadratum, & lapis quadratus, rurſus ſi per totam æqualitatis legem iudicentur cõuenire ſibi motus pedũ currentis formicæ, & per eam gradientis elephantis, quis eam dubitet locorum interuallis ac temporum nec maiorem eſſe nec minorẽ? cum potentia ſuperet omnia. Hæc autem lex omnium artium cum ſit omnino incõmutabilis, mens uerò humana cui talem legem uidere cõceſſum eſt, mutabilitatem pati poſsit erroris, ſatis apparet ſupra mentem noſtram eſſe legem, quæ ueritas dicitur. Nec iam illud ambigendum eſt, incommutabilem naturam quæ ſupra rationalem animam ſit, Deum eſſe, & ibi eſſe primam uitam & primam eſſentiam, ubi eſt prima ſapientia. Nam hæc eſt illa incommutabilis ueritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Itaq; cum ſe anima ſentiat nec corporum ſpeciem motumq́; iudicare ſecundũ ſeipſam, ſimul oportet agnoſcat præſtare ſuam naturam ei naturæ de qua iudicat, præſtare autẽ ſibi eam naturam ſecundum quam iudicat, & de qua iudicare nullo modo poteſt. Poſſum enim dicere quare ſimilia ſibi ex utraq; parte reſpondere membra cuiuſq; corporis debeant, quia ſumma æqualitate delector, quã non oculis ſed mente contueor. Quapropter tanto meliora eſſe iudico quæ oculis cerno, quanto pro ſua natura uiciniora ſunt ijs quæ animo intelligo. Quare autem illa ita ſint, nullus poteſt dicere, nec ita eſſe debere quiſquam ſobriè dixerit, quaſi poſsint eſſe non ita. Quare autẽ nobis placeant, & cur ea quando melius ſapimus, uehementiſsimè diligamus, nec id quiſquam quidem, ſi ea rite intelligit, dicere audebit. Vt enim nos & omnes animæ rationales ſecundum ueritatem de inferioribus rectè iudicamus, ſic de nobis quando eidem cohæremus, ſola ipſa ueritas iudicat, de ipſa uerò nec iudicat pater. Nec enim minus eſt quàm ipſe. Et ideo quæ pater iudicat, per ipſam iudicat. Omnia enim quæ appetunt unitatem, hanc habent regulam, uel formam, uel exemplum, quoniam eius ſimilitudinem ſola, à quo eſſe accepit, impleuit. Mens omnia iudicat, quia ſuper omnia eſt, quando cum Deo eſt. Cum illo eſt autem, quando puriſsimè intelligit, & tota charitate quod intelligit, diligit. Ita etiam quantum poteſt lex ipſa, & ipſa fit per quã iudicat omnia, & de qua iudicare nullus poteſt. Sicut in iſtis temporalibus legibus, quanquam de his homines iudicant quando eas inſtituunt, tamen cum fuerint inſtitutæ atq; firmatæ, non licebit iudici de ipſis iudicare, ſed per ipſas. Conditor autem legum temporalium, ſi uir bonus eſt, & ſapiens, illã ipſam conſulit æternam, de qua nulli animę iudicare datum eſt, ut per eius incommutabiles regulas, quid ſit pro tempore iubendum uetandumq́;, diſcernat. Aeternam igitur legem

mundis

mundis animis fas eſt agnoſcere, iudicare fas non eſt. Sanè ſecũdum ipſam de animo & corpore iudicare poſſumus, hic minus actus, aut minus uehemẽs eſt quàm debuit, hoc minus candidum eſt quàm debuit. De ipſa uerò lege nullo modo quis iudicat. Cum enim quis dixerit æterna temporalibus eſſe potiora, aut ſeptem & tria eſſe decem, nemo dicit ita eſſe debuiſſe, ſed tantum ita eſt, agnoſcens, non ut examinator corrigit, ſed tanquam inueniens delectatur. Sed multis finis eſt humana delectatio, nec uolunt tendere ad ſuperiora, ut iudicent cur iſta ſenſibilia placeant. Itaq; ſi quæram ab artifice, uno arcu conſtructo, cur alterum parem contra in alteram partem moliatur? reſpondebit, credo. Vt paria paribus ædificij membra reſpondeant. Porro ſi pergam quærere, idipſum cur eligat, dicet hoc decere, hoc eſſe pulchrum, hoc delectare cernẽtes, nihil audebit amplius. Inclinatus enim recumbit oculis, & unde pendeat, non intelligit. At ego uirũ intrinſecus oculatum, & indiuiſibiliter uidentem non deſinam commonere cur iſta placeant, ut iudex eſſe audeat ipſius delectationis humanæ. Ita enim ſuperfertur illi, nec ab ea tenetur, dum non ſecundum ipſam, ſed ipſam iudicat. Et prius quæram, utrum ideo pulchra ſint, quia delectant, an ideo delectant, quia pulchra ſint. Hic mihi ſine dubitatione reſpondebitur, ideo delectare, quia pulchra ſint. Quæram ergo deinceps, quare ſint pulchra, & ſi titubabit, ſubijciam. Vtrum ideo, quia ſimiles ſibi partes ſunt, & aliqua copulatione ad unam cõuenientiam rediguntur? Quod cum ita eſſe compererit, interrogabo, utrum hanc ipſam unitatem quam conuincuntur appetere, ſummè impleant, aut longè infrà iaceant, et eam quodammodo mentiantur. Quod ſi ita eſt, nam quis nõ admonitus uideat, neq; ullam ſpeciem, neq; ullum omnino eſſe corpus, quod non habeat unitatis qualecunq; ueſtigium? Neq; quantumuis pulcherrimũ corpus, cum interuallis locorum neceſſariò aliud alibi habeat, poſſe aſſequi eam quam ſequitur unitatem, flagitabo ut reſpondeat ipſe ubi uideat unitatẽ hanc, aut unde uideat. Quam ſi non uideret, unde cognoſceret, & quid imitaretur corporum ſpecies? & quid implere non poſſet? Nunc uerò cum dicitur corporibus, uos quidem niſi aliqua unitas cõtineret, nihil eſſetis. Sed rurſus ſi uos eſſetis ipſa unitas, corpora non eſſetis, rectè dicitur. Vnde igitur noſti iſtam unitatem, ſecundũ quam iudicas corpora? Quam niſi uideres, iudicare nõ poſſes quòd eam non impleant. Si autem ijs corporeis oculis eam uideres, nõ uerè diceres, quanquã eius ueſtigio teneantur, longè tamen ab ea diſtare. Nam ijs oculis non niſi corporalia uides, mente igitur uidemus eam. Sed ubi uidemus? Si hoc loco eſſet ubi corpus noſtrũ eſt, non eam uideret qui hoc modo in Oriente de corporibus iudicat. Non ergo iſto cõtinetur loco. Et cum adeſt ubiq;, iudicanti nuſquam eſt per ſpatia locorũ, & per potentiam nuſquam nõ eſt. Cum anima multis illuſionibus phantaſmatum hinc inde perturbantium concitatur, & tamen falſa hæc eſſe agnoſcit, ubi eſt uerum quod mente conſpicitur? Illa lux uera eſt, qua hæc omnia non eſſe uera cognoſcis, per hanc illud unum uides, quo iudicas unũ eſſe quicquid aliud uides, nec tamen hoc eſſe quod illud eſt quicquid uides mutabile. Præterea quære in corporis uoluptate quid te delectat, nihil aliud inuenies quàm conuenientiam. Nam ſi reſiſtentia uel diſcrepantia pariunt dolorem, cõuenientia pariunt uoluptatem. Agnoſce igitur quę ſit ſumma conuenientia. Noli foras ire. In teipſum redi. In interiore homine habitat ueritas. Et ſi tuam naturam mutabilem inueneris, tranſcende teipſum. Sed memento cum te tranſcenderis, ratiocinantẽ animã te tranſcendere. Illuc ergo tende, unde ipſum lumen rationis accenditur. Quò eñ peruenit omnis bonus ratiocinator, niſi ad ueritatẽ, cum ad ſeipſa ueritas non utiq; ratiocinando perueniat, ſed quod ratiocinantes appetunt, ipſa ſit? Et cum diſputando ambo uidemus uerũ eſſe quod dicis, & ambo uidemus uerum eſſe quod dico, ubi quæſo hoc uidemus? Hoc utiq; nec ego in te, nec tu in me, ſed ambo in ipſa quæ ſuper mẽtes noſtras eſt incommutabili ueritate uidemus. Ibi ſanè formam ipſam ſecundum quam hæc temporalia facta ſunt, uiſu mentis aſpicimus, atq; inde conceptam rerum ueritatem & notitiam tanquam uerbum apud nos habemus. Vide ibi conuenientiã qua ſuperior eſſe nõ poſſit, & ipſe conueni cum ea. Confitere te non eſſe quod ipſa eſt. Siquidem ſeipſa non quærit. Tu autem quærendo ad eam ueniſti, non locorum ſpatio, ſed mentis affectu, ut interior homo cũ ſuo inhabitatore ſpiritali uoluptate conueniat. Aut ſi non cernis quæ dico, & an uera ſint dubitas, cerne ſaltem utrum de ijs te dubitare non dubites. Et ſi certum eſt

 tum eſt

tum eſt,te eſſe dubitantem;quære unde ſit certum. A lumine, quod illuminat omnē hominem uenientem in hunc mundum,quod ijs oculis uideri non poteſt,nec illis quibus phantaſmata cogitantur,ſed illis quibus ipſis phantaſmatibus dicitur,nō eſtis uos quod ego quæro,neq; illud eſtis,unde ego uos ordino. Et quod mihi inter uos fœdum occurrerit improbo;quod pulchrum,approbo,cum pulchrius ſit illud unde improbo & approbo,quare hoc ipſum magis approbo,& non ſolum uobis,ſed illis omnibus corporibus unde uos hauſi,antepono. Vbi uidentur hęc,ibi eſt lumen ſine ſpatio locorū & temporum,& ſine ullo ſpatiorū talium phantaſmate. Nunquid iſta ex aliqua parte corrumpi poſſunt,etiam ſi omnis ratiocinator intereat? Non enim ratiocinatio talia facit,ſed inuenit,ergo antequam inueniantur,in ſe manent,& cum inueniuntur,nos innouant. Ita renaſcitur interior homo,& exterior corrumpitur de die in diem. Inter mentem noſtrā, qua illum intelligimus patrem & ueritatem,id eſt,lucem interiorem per quam illū intelligimus,nulla interpoſita creatura eſt. Quare ipſam quoq; ueritatem nulla ex parte diſsimilem in ipſo & cum ipſo ueneremur, quæ forma eſt omnium quæ ab uno facta ſunt,& ad unum nituntur. Vnde apparet per hāc formam facta eſſe omnia, quæ ſola implet quod appetunt omnia.

Secunda confirmatio per auditum ſecundum Auguſtinum. Cap. VI.

HActenus per ea quæ aſpectu percipiūtur,duce Auguſtino eò peruenimus,ut inueniremus mentem noſtram diuina mente formari. Deinceps duce eodem, per ea quæ audiuntur,ad idem proficiſcamur. In ſonis concinnis eſt aliquis numerus,hinc & in actu ſentiendi certus fit numerus, quia numeroſus ſonus numeroſe ſentitur. Eſt & numerus aliquis in ipſa ſenſus natura. Non enim aliter aut mulceretur ſonorū concinnitate,aut abſurditate offenderetur. Idipſum ergo quicquid eſt, quo aut annuimus,aut abhorremus,non ratione ſed natura,cū aliquid ſonet,ipſius ſenſus numerum uoco. Non enim tunc fit in auribus meis cum ſonū audio,hæc uis approbandi & improbandi. Aures quippe non aliter bonis ſonis quàm malis patent. Vide potius ne iſta duo ſint minime confundenda. Nam ſi uerſus quilibet modo correptius, modo productius pronuncietur,ſpatium temporis non idem teneat neceſſe eſt, quamuis eadem pedum ratione ſeruata. Vt ergo ipſo ſuo genere aures mulceat, illa uis facit qua concinna adſciſcimus,& abſurda reſpuimus. Vt autem breuiore tempore ſentiatur, cū celerius quàm cum tardius promitur,nō intereſt aliquid niſi quandiu aures tangantur ſono. Affectio ergo hæc aurium,cum tanguntur ſono,nullo modo talis eſt ac ſi non tangantur. Vt autem differt audire ab eo quod eſt non audire,ita differt hanc uocem audire,ab eo quod eſt alteram audire. Hæc igitur affectio nec ultra porrigitur,nec infrà cohibetur,quā eſt menſura eius ſoni qui eam facit. Altera eſt ergo in Iambo,altera in Tribracho,productior in productiore Iambo, correptior in correptiore, nulla in ſilentio. Quod ſi in numeroſa uoce fit,etiam ipſa numeroſa ſit neceſſe eſt,neq; eſſe poſsit cū abeſt effector eius ſonus. Similis eſt enim ueſtigio in aqua impreſſo,quod neque antè formatur quàm corpus impreſſeris,neq; remanet cum detraxeris. Naturalis autem illa uis & iudiciaria quæ auribus adeſt,non deſinit eſſe in ſilentio; nec nobis eam ſonus inſerit, ſed ab ea potius ſonus probandus ſiue improbādus excipitur. Quis negauerit in anima eſſe uim numerorum,cum anima hos numeros agat quos in uenarū pulſu inuenimus & reciproco ſpiritu? Cum aliquando correptius ſiue productius,dum ſeruiam temporum legi,qua ſimplo ad duplum pedes conueniunt,uerſum pronuncio,nulla fraude iudiciū tui ſenſus offendo. Atqui ſonus ille qui correptioribus,& quaſi fugacioribus ſyllabis ędītur,non poteſt plus temporis occupare quàm ſonat. Iudiciales autem illi numeri ſi uinculo tēporis in tanto ſpatio tenerentur,quanto iſti ſonantes digeſti ſunt,non poſſent ad eorum ſonantium,qui paulo productius eadem iambica lege funduntur, aſpirare iudicium. Hos igitur mora temporum qui iudicando præſident,illa non tenet. Sed ſi nulla tenerentur,quantolibet productius cōpetentibus interuallis,et inuicem reſpondentibus iambicos proferrē ſonos,nihilominus ad iudicandū adhiberentur. Nunc uero

ſi ędere m

ſi ędere m unam ſyllabam quanta mora peraguntur (ne multum dicam) tres paſſus incedentis, & aliam duplo, atq; ita deinceps tam longos iambos ordinare ſimpli & dupli, lex illa nihilominus ſeruaretur, nec tamen naturale illud iudicium ijs dimenſionibus approbandis adhibere poſſemus. Tenentur ergo & ij iudiciales nonnullis finibus temporaliū ſpatiorum, quos iudicando excedere nequeunt, & quicquid excedit hæc ſpatia, non aſſequuntur ut iudicent. Temperant tamen iſti ſingulas actiones. Quod eñ nos uel ambulantes ab imparibus paſsibus, uel percutientes ab imparibus interuallis plagarū, uel edentes ab imparibus molarum motibus, ſcalpentes deniq; ab imparibus unguium ductibus, & quod nos in qualibet attentione agendi aliquid per corporis mēbra ab imparibus motibus refręnat & cohibet, & quandam parilitatem tacitè imperat, idipſum eſt iudiciale neſcio quid, quod facit ut homines ſenſum ac delectum habeant pulchritudinis & decoris magis q̃ beſtiæ quæ ad quælibet ſua incitamenta ſedandæ paſsionis corporalis cauſa præcipitantur, non pulchritudinis gratia auiditateq; alliciuntur. Vnde equi nō formoſiorem deligunt equam quam ament, ſed ad quamlibet æquali furore trahuntur. Iudiciale aūt illud conditorem animalis inſinuat Deū, quem certè decet credere authorē omnis conuenientiæ atq; concordiæ. Præterea numeri & qui in ſono ſunt, & qui fiūt in ſentiendo, in quantum eorum interualla poteſt memoria cuſtodire, in tantum ijs iudicialibus iudicandi offeruntur atq; iudicātur. Numerus namq; iſte qui interuallis temporum conſtat, niſi adiuuemur, in eo memoria iudicari à nobis nullo modo poteſt. Cuiuslibet enim breuis ſyllabæ, cum & incipiat & deſinat, alio tempore initium eſt, & alio finis ſonat. In audienda itaq; uel breuiſsima ſyllaba niſi memoria nos adiuuet, ut eo momento quo iam non initiū ſed finis ſyllabæ ſonat, maneat ille motus in animo qui factus eſt cum initiū ipſum ſonuit, nihil nos audiſſe poſſumus dicere. Hinc eſt illud, quòd plerunq; alia cogitatione occupati loquentes nihil nobis uidemur audiſſe. Quapropter iudiciales illi numeri, qui numeros interuallis temporum ſitos iudicare non poſſunt, niſi quos eis tanquam miniſtra memoria obtulerit, nónne ipſi exiſtimādi ſunt per certū ſpatium temporis tendi? Licet eñ in ijs ſpatia temporum minime uideamus, non tamē adhibentur niſi ad ea iudicanda, quę in ſpatijs temporum fiunt, nec ipſa quidem omnia, ſed quæ poſſunt articulari memoriter. Cum uerſus ille canitur: Deus creator omnium, numeros ipſius uerſus per numeros ſentiēdi audimus, & per iudiciales numeros delectamur, & neſcio quibus alijs exiſtimamus de iſta delectatione, quæ quaſi ſentētia eſt iudicialium iſtorum, cum per alios ſuper his latentiorem, ſed certe ueriorem ferre poſsimus ſententiam. Aliud eſt eñ delectari ſenſu, aliud exiſtimare ratione. Aliud quippe eſt annuere uel renuere motibus numeroſis, quod fit in delectatione conuenientiæ, & offenſione abſurditatis taliū motionū, & aliud eſt exiſtimare utrū rectè an ſecus iſta delectēt, quod fit ratiocinando. Ac ſi rectè nobis uiſum eſt, niſi quibuſdā numeris eſſet ipſe delectationis ſenſus imbutus, nullo modo eū potuiſſe annuere paribus interuallis, & perturbata reſpuere rectè etiam uideri poteſt ratio quę huic delectationi ſuperimponitur, nullo modo ſine quibuſdam numeris uiuacioribus de numeris quos infra ſe habet, poſſe iudicare. Iam nunc, ſi placet, illi qui nobis ſurrexerant ad principatum obtinendū, ſenſuales nominentur, & iudicialium nomen, quoniā eſt honoratius, ij accipiant, qui excellentiores comperti ſunt. Age nunc accipe uim potentiamq; rationis quātum ex operibus eius aſpicere poſſumus. Ipſa enim (ut id potiſsimum dicam, quod ad huius operis ſuſceptionem attinet) primò quid ſit ipſa bona modulatio cōſiderauit, & eam in quodā motu libero, & ad ſuæ pulchritudinis finem conuerſo eſſe perſpexit. Deinde uidit in motibus corporum aliud eſſe quod breuitate et productione temporis uariaretur, in quantū magis eſſet minus ue diuturnum, aliud localium ſpatiorum percuſsione in quibuſdam gradibus celeritatis & tarditatis. Qua diuiſione facta, id quod in tēporis mora eſſet, modeſto interuallo, & humano ſenſui accommodato articulatum, uarios efficere numeros, eorumq; genera & ordinē uſq; ad modulos uerſuum perſecuta eſt. Poſtremò attendit quid in his moderandis, operandis, ſentiendis, retinendis ageret anima, cuius caput ipſa eſſet, hosq; omnes animales numeros à corporalibus ſeparauit, ſeq; ipſam hæc omnia, neq; animaduertere, neq; diſtinguere neq; certe numerare ſine quibuſdā ſuis numeris potuiſſe cognouit, eosq; cæteris inferioris ordinis iudiciaria quadā æſtimatione præpoſuit;

fuit,& nunc cum ipſa ſua delectatione qua temporũ momenta perpendit,& talibus nu meris modificandis nutus ſuos exhibet,ſic agit. Quid eſt quod in ſenſibili numeroſitate diligimus? Num aliquid præter parilitatem quandam,& æqualiter dimenſa interualla? An ille pyrrichius pes,ſiue ſpondeus,ſiue anapęſtus,ſiue dactylus,ſiue proceleuſma ticus,ſiue diſpõdeus nos aliter delectaret,niſi partem ſuam parti alteri æquali diuiſione cõferret? Quid uerò iambus,tribrachus,trochæus,pulchritudinis habent,niſi quòd minore ſua parte maiorem ſuam in tantas duas ęqualiter diuidant? Iam porro ſex temporũ pedes,num aliunde blandius ſonant atq; feſtiuius? niſi quòd utraq; lege partiuntur, ſcilicet aut in duas æquales partes terna tempora poſsidentes,aut in unam ſimplã ex qualibet parte,& alteram duplam,id eſt,ut maior habeat bis minorem,& eo modo ab illa diuidatur æqualiter duobus temporibus quatuor tempora in bina dimetiente atq; ſecante? Et in reliquis omnibus ſimili ratione. Atq; uſq; adeo delectamur æqualitate,ut eam non modò in uocum interuallis,ſed etiam in ſilentiorum ſpatijs exigamus. Quærit ergo ratio & carnalem animæ delectationẽ quæ iudiciales partes ſibi uendicabat, interrogat, cum eam in ſpatiorum temporalium numerus æqualitas mulceat, utrum duæ ſyllabæ breues quaſcunq; audierit,uerè ſint æquales,an fieri poſsit,ut una earum ędatur productius,non uſq; ad longæ ſyllabæ modum,ſed infra quantumlibet,quo tamen excedat ſociam ſuã. Num negari poteſt fieri poſſe ut hæc delectatio iſta non ſentiat,& inęqualibus uelut æqualibus gaudeat? Quo errore & inæqualitate quid turpius? Ex quo admonemur ab his auertere gaudium quæ imitantur æqualitatem,& utrum impleant,comprehendere non poſſumus,imò quod non impleant,fortaſſe comprehendimus, & tamẽ in quantum imitantur,pulchra eſſe in ſuo genere & ordine ſuo,negare nõ poſſumus. Aequalitatem illam quam in ſenſibilibus numeris non reperiebamus certam & manentẽ, ſed tamen adumbratam & prætereuntem agnoſcebamus,nuſquam profecto appeteret animus,niſi alicubi nota eſſet. Hæc autem alicubi,non in ſpatijs locorum & temporum, nam illa tument,& illa prætereunt,non in corporis formis,quas æquales nunquam dicere poſſumus,aut in temporũ interuallis,in quibus ſimiliter utrum aliquid aliquanto quàm oporteat productius uel correptius tranſeat,quod ſenſum fugiat,ignoramus. Illam quippe æqualitatem quæro ubi eſſe arbitreris,quã intuentes,cupimus æqualia eſſe quædam corpora,uel corporum motus,& diligentius conſiderantes,eis fidere non audemus? Ibi puto,ubi regnat quod eſt corporibus excellẽtius. Sed utrum in ipſa anima, an etiam ſupra animam,quęramus. Artem iſtam rythmam uel metricam qua utuntur qui uerſus faciunt,putamus habere aliquos numeros,ſecundum quos fabricãt uerſus. Quicunq; iſti ſunt numeri,non prætereunt cum uerſibus,ſed manent. Conſentiendum eſt ergo ab aliquibus manentibus numeris prætereuntes aliquos fabricari,& hãc artem non aliud putamus quàm affectionem quandã animi artificis. Quid ſi omnia quæ ad numeros pertinent,ille interrogetur qui nunquam didicit,nónne cenſes hanc artem poſſe cognoſcere? Non tranſibunt ij numeri ab eo qui docebit,in eum qui diſcet, ſed diſcens intrinſecus apud mentem ſuam mouebit ſe ad aliquid unde menti eius imprimantur hi numeri,& illam faciant affectionem,quæ ars dicitur,& ea quæ interrogabitur,uera eſſe intelliget atq; reſpondebit. Quoniam uerò hi numeri de quibus ita quæritur, incommutabiles ſunt,ideo ſunt æterni,neq; ulla in eis eſt inęqualitas. Vnde uerò credendũ eſt animæ tribui quod æternũ eſt & incõmutabile,niſi ab uno æterno & incõmutabili Deo. Ergo qui dicit alio interrogãte,ſeſe intus ad Deũ mouet,ut incõmutabile uerũ intelligat.

Tertia confirmatio per mentem ſecundum Auguſtinum.
Cap. VII.

SAtis per uiſus indicia primum,deinde per auditus admonitiones,propoſitũ noſtrum inueſtigauimus. Nunc indagemus per indicia rationis. Aliter unuſquiſq; homo loquẽdo enunciat mentẽ ſuam,quid in ſeipſo agatur attendens. Aliter aũt humanã mentẽ ſpeciali aut generali cognitione definit. Itaq; cũ,mihi de ſua propria loquiẽ,an intelligat hoc aut illud,an nõ intelligat,& utrũ uelit an nolit hoc aut illud, credo. Cum uerò de humana ſpecialiter aut generaliter uerũ dicit,agnoſco & approbo.

Vnde

Vnde manifeſtum eſt aliud unumquemque uidere in ſe, quod ſibi alius dicenti credit, non tamen uidet, aliud autem in ipſa ueritate, quod alius quoque poſsit intueri, quorum alterum mutatur per tempora, alterum incommutabili ſubſiſtit æternitate. Neq; enim oculis corporeis multas mentes uidendo per ſimilitudinem colligimus generalem uel ſpecialem mentis humanæ notitiam, ſed intuemur inuiolabilem ueritatem, ex qua perfectè (quantum poſſumus) definiamus non qualis ſit uniuſcuiuſque hominis mens, ſed qualis eſſe ſempiternis rationibus debeat. Præterea cum impij cogitant æternitatem, & multa rectè reprehendunt recteq; laudant in hominum moribus, quibus ea tandem regulis iudicant, niſi in quibus uident, quemadmodum quiſque uiuere debeat etiam ſi nec ipſi eodem modo uiuant. Vbi eas uident? Neque enim in ſua natura, cum proculdubio mente iſta uideantur, eorumq; mentes conſtet eſſe mutabiles, has uerò regulas immutabiles uideat quiſquis in eis, & hoc uidere potuerit, neq; in habitu ſuę mẽtis, cum illæ regulæ ſint iuſtitiæ, mentes uerò eorum eſſe conſtet iniuſtas. Vbi nam ſunt iſtæ regulæ ſcriptæ? Vbi quid ſit iuſtum, etiam iniuſtus agnoſcit, ubi cernit habendum eſſe quod ipſe non habet. Vbi ergo ſcriptæ ſunt niſi in libro lucis illius quæ ueritas dicitur, unde omnis lux iuſta deſcribitur, & in cor hominis qui operatur iuſtitiam, non migrando, ſed tanquam imprimendo transfertur, ſicut imago ex anulò & in ceram tranſit, & anulum non relinquit. Qui uerò non operatur, & tamen uidet quid operandum ſit, ipſe eſt qui ab illa luce auertitur, à qua tamen tangitur. Qui autem nec uidet quemadmodum ſit uiuẽdum, excuſabilius quidam peccat, quia non eſt tranſgreſſor legis incognitæ. Sed etiam ipſe ſplendore aliquotiens ubique præſentis ueritatis attingitur, quando admonitus confitetur. Denique ſuperior hæc Aureliana diſcurſio quatuor finibus terminatur, quòd uidelicet mens ad ſumma non ſurgit, niſi eius quod eſt ſummum trahatur inſtinctu, quod æternis rationibus non uteretur pro arbitrio iudicando, niſi æternitati ſe poſſet æquare, quòd immutabilia ratione immutabili non apprehenderet, niſi regulam ipſam immutabilitatis attingeret, quòd animi multi eandem non caperent ueritatem, niſi aut unus eſſet in multis intellectus humanus, quod fieri nequit, aut ſaltem multi intellectus humani in eundem ſe fontem ueritatis immergerent, quaſi tunc optime aliqui ordinem artificij ſint cognituri, quando rationem ipſam unam per quam artifex opus conſtruxerat, penetrauerint. Hæc autem Auguſtini ſententia duobus modis potiſsimùm confirmatur, primò per communem uirtutem argumentandi, deinde per communes notiones ueritatis, bonitatis, & eſſe. Omnis intellectus apprehendit neceſſariam conſequentiam in rebus & contingentibus & non exiſtentibus. Hæc enim conſequentia eſt neceſſaria: ſi Plato currit, Plato mouetur, licet Plato, & curſus, & motus eius, contingentia ſint. Quinetiam hæc eſt neceſſaria. Plato olim dum diſſerebat, loquebatur, licet neq; Plato, neq; diſputatio ſua, neq; ſermo ſint in præſentia. Talium itaq; conſequẽtiarum neceſsitas immutabilis in rebus illis temporalibus non fundatur, quæ uel non ſunt ullo modo, uel ſunt contingentes, neq; in ſolis cogitationibus animæ, alioqui non eſſet uera neceſsitas, ſed figmentum, imò neq; immutabilis eſſet, cum cogitatio noſtra ſit mobilis. Fundatur igitur in æterna & neceſſaria rerum ſerie, quam diuina mens omnium ordinatrix intra ſe continet, ubi mutuam rebus habitudinem tribuit. Quapropter omne ueræ ratiocinationis lumen à prima ueritate accenditur, & in eandem reflectitur, poſtquam omnis conſequẽtiæ neceſsitas in ſumma totius naturæ neceſsitate fundatur. Docent hoc communes quoq; ueritatis bonitatisq; ipſius intelligẽtiæ, quas in ſuperioribus probauimus ineſſe mentibus omniũ, ex eo uerò quod uera & bona aſsiduè cõparant. Quod ſi ueritas ipſa & bonitas Deus eſt, ſequitur ut Deus totiens mentib. hominũ illuceſcat, quotiens per Deum tanquã normam uera & bona dijudicamus. Docet idem etiã ipſius notio omnib. inſita. Nã omnes homines iudicant illud quidẽ nullo modo eſſe, iſtud uerò eſſe, ſed imperfecto modo, hoc eſſe modo perfectiori. talis aũt in eſsẽdo gradatio, neq; fit, neq; cognoſcitur, niſi per acceſsũ ad eſſe ſummũ (qui Deus eſt) atq; inde receſſum. Acceſſum uerò ad ipſum, & receſſum ab ipſo, uidere non poteſt niſi qui ipſum uidet. Vident autem ipſum uiri peritiores alio inſuper pacto, quãdo uidelicet omnia rerũ genera ſubalterna ad generaliſsima & illa uſq; ad ipſum quod dicitur ens ſimplex abſolutumq;, reſoluunt. Tale ens aut figmentũ falſum eſt, aut eſt Deus. Nõ poteſt

autem ens ipſum falſo eſſe, ſi modo aliquid in rebus eſt uerè. Si comparatio illa de rerū gradibus, atq; hæc reſolutio non fit niſi per ipſam ſummi & abſoluti eſſe uirtutem, utiq; fit per Deum, quo formatus intellectus & comparat & reſoluit. Accedit ad hæc, quòd ipſum eſſe uſq; adeò perſpicuè fulget, ut nequeat cogitari non eſſe. Sicut enim ipſum quod dicitur nihil, occurrit nobis ut expers omnino eſſendi, ita eſſe occurrit ut expers penitus non eſſendi. Itaq; in eſſe neq; potentia ulla prorſus apparet ad non eſſendum, neque aliquis defectus eſſendi.

Ex prima parte æternum eſt, ex ſecunda eſt tota eſſendi perfectione pleniſsimum, id eſt Deus. Hac ratione eſſe occurrit nobis euidentiſsimè, & rectè animaduertentibus occurrit ut Deus. Quod duabus præterea rationibus confirmatur. Prima, quia eſſe uſque adeò manifeſtum eſt, ut ſingulis quæ cognoſcũtur, ſemper cognoſcatur & ipſum. Qui cum uocat hominem aut album, eſſe in hominis ſpecie ait, & albi. Denique in ſingulis eſſendi modis per quos res conſtant ſingulæ, ita eſſe ipſum ſubintelligitur, quemadmodum in omnibus animalium ſpeciebus ſubintelligitur animal. Secunda ratio, quia per ipſum eſſe cætera cognoſcuntur, ipſum uerò per ſemetipſum. Siquidem in cognitione quæ fit per intuitum illud quod dicitur non ens, per ens cognoſcitur. Ens in potentia, per ens actu. Ens actu, per actum cognoſcitur exiſtendi. Talis actus, eſſe ipſum exiſtit. Si per eſſe quod cuiuslibet entis actus eſt, quodlibet ens agnoſcitur, ſequitur ut per eſſe quod cunctorum exiſtentium actus origoq; eſt, exiſtentia cuncta noſcãtur. Ac ſi ponatur ſuper eſſe in potentia, & eſſe in actu, ens ipſum ſimpliciter, quod neq; ſit potẽtia, neque actu, ens ipſum aut figmentũ erit, aut erit Deus, aut quædam ſignificatio Dei ut placet Platonicis. Deus autem actus eſt omnium author exiſtentium, perq; actionis exceſſum prius, uehementius, diutius mouet mouentem, quam reliqua quæ offerũtur, imò eius uirtute reliqua mentem mouent. Ipſum ergo eſſe abſolutum, ipſe ſcilicet purus actus effector omnium exiſtentium, qui Deus eſt, primum eſt quod mentibus miro quodã pacto ſeſe offert, quod illabitur, quòd effulget, quod cętera omnia pateſacit. Cuius formam & notionem quamuis perpetuã quodammodo in nobis poſsideamus, perq; illam & in illa reliqua cognoſcamus, non tamen iſtud animaduertimus, ſicut neq; oculus conſiderat ſe uidere Solis lumen continuè, cæteraq; per ipſum, atq; in ipſo, neq; ratio animaduertit ſe continuè ratiocinari, cũ ſemper ferme ratiocinetur. Nam diutius conſueta animaduertere non ſolemus. Quis enim ſe ſpirare conſiderat? Vbi Platonici Deum ſummum uocant ipſum eſſe, intelligi uolunt non eſſe quod eſſentia eſt, ſed huius eſſe principium, eſſe uidelicet ſuper eſſe, quodcunq; propria quadam eſſendi ratione concipitur, & aliqua notione comprehenditur. Summum enim Deum propriè unitatis bonitatiſq;, ſequentem uerò Deum de Deo, lumenq; de luce, entis nomine nuncupãt, à prima unitate in tria deductum, ſcilicet in eſſentiam, uitamq; & mẽtem. Et quia in quolibet trium modo ſuo ſunt, & reliqua tria in nouem uſq; producunt, unde fiat, ut in angelis nouenarius ſit numerus obſeruandus, ſimiliſq; in animabus felicibus gradus. Mentem uerò contemplantem formari quidem Deo à ſummo per unitatem mentis caput, à Deo uerò ſequẽte per intellectum. Sed hæc ipſi uiderint, nobis autem ſufficit animam diuinitate formari. Ex omnibus ſuperioribus concluditur, rationem humanam in ordine rerum conſiderando uerſari ſemper circa rationẽ diuinã rerum omniũ ordinatricem, non minus quàm mundi ſphæræ circa medium mundi punctum. Quòd ſi reuolutio quę naturaliter & aſsiduè ex ſeipſa perpetuum ambit centrum, perpetua eſt, oportet rationem noſtram fore perpetuam. Quæ quoniam intelligendo per Deum atque in Deo ſine medio in Deum reflectitur, planè teſtatur ſe à Deo ſine medio proceſsiſſe. Quis autem neget, quod proximè ab æternitate fit, æternum fore? Atque etiam uidet in Deo ſpeciem ſempiternam prout ſempiterna eſt, dum certa illam ratione ſempiternam eſſe concludit. Ita uerò uidet, ut ſuſcipit inde, ſequitur igitur ut per modũ ſuſcipiat ſempiternum. Et quia ſuſcipit ut eſt ipſa, ſiquidem pro natura capit ſua, fit ut ipſa perpetua ſit, poſtquã modo perpetuo ſuſcipit. Ratio autẽ hæc noſtra nihil eſt aliud quã uita intellectualis. Semper ergo uiuet, imò & intelliget ſemper, ſi ſemper erit. Sed iuuat hic cum Auguſtino, ut ſæpe ſolemus, paulo latius peruagari. Quando ratiocinamur, animus id agit. Non enim id agit, niſi qui intelligit. Nec corpus intelligit, nec animus au

xiliante

xſliante corpore, quia cum intelligere uult, à corpore auertitur. Quod enim intelligitur, eiuſdem modi eſt ſemper, nihilq; corporis eiuſdem modi eſt ſemper. Non igitur poteſt adiuuare animum ad intellectum nitentē, cui non impedire ſatis eſt. Si per ſe ratiocinatur animus, ac ratiocinando ueritatem attingit, attingit utique per ſe ueritatem, quapropter ipſi ueritati per quam uera ſunt quæcunq; intelligendo attingūtur, propius hæret quàm aut rebus ſenſibilibus, aut earum imaginibus, quas non per ſe attingit, ſed per inſtrumenta & reliqua media. Non enim eam poſſet contemplari animus per ſeipſum ſine maxima coniunctione cum ipſa. Ea quæ ſenſu capiuntur, extra etiam nos eſſe ſentiuntur, & locis continentur, unde nec percipi quidem poſſe affirmantur. Ea uerò quæ intelliguntur, non quaſi alibi poſita intelliguntur, quàm ipſe qui intelligit animus. Simul enim etiam intelliguntur non contineri loco. Quare ita coniunctio intuentis animi, & eius ueri quod intuetur, aut ita eſt, ut ſubiectū ſit animus, uerum autem illud in ſubiecto, aut contrà ſubiectum uerū, & in ſubiecto animus, aut eſt utrunq; ſubſtantia. Horum autē trium ſi primum eſt, tam eſt immortalis animus, quā ueritas illa, & ſumma ratio rerum, quæ inſeparabiliter inhæret animo, & ineſſe niſi uiuo non poteſt. Eadem neceſsitas eſt in ſecundo. Nam ſi uerū illud quod ratio dicitur, nihil habet commutabile, ſicut apparet, nihil commutari poteſt, quod in eo tanquam in ſubiecto eſt: Remanet igitur omnis pugna de tertio. Nam ſi animus ſubſtantia eſt, & ſubſtantia ratio cui coniungitur, non abſurde quis putauerit fieri poſſe, ut manente illa hic eſſe deſinat. Sed manifeſtum eſt, quòd quandiu animus à ratione non ſeparatur, ſed ei cohæret, neceſſarium eſt eum manere atq; uiuere. Separari autem qua tandem ui poteſt? Num corporea, cuius & potentia infirmior, & origo inferior, & ordo ſeparatior? Nullo modo. Animali ergo? Sed etiam id quomodo eſt? An alter potentior animus quiſquis eſt, contemplari rationem non poteſt, niſi alterum inde ſeparauerit? At neq; ratio cuiquam contemplanti deerit, ſi omnes contemplentur. Et cum nihil ſit ipſa ratione potentius, quia nihil eſt incommutabilius, nullo pacto erit animus qui nondū eſt rationi coniunctus, eo qui eſt cōiunctus, potentior. Reſtat ut aut ipſa ratio à ſe ipſum ſeparet, aut ipſe animus ab ea uoluntate ſeparetur. Sed nihil eſt in illa natura inuidentiæ quo minus fruendam ſe animis præbeat. Deinde quo magis eſt eo quicquid ſibi coniungitur, magis facit ut ſit, cui rei contrarius eſt interitus. Voluntate autem animū ſeparari à ueritate quis dixerit, qui nihil unquam auidius ſtudet quam ueritati coniungi? Quid ergo? Iamne concludendū eſt animum eſſe immortalem? An ne etiam ſi ſeparari non poteſt, extingui poteſt? At uerò ſi illa uis ueritatis ipſa ſua coniunctione afficit animum (neq; enim non afficere poteſt) ita profecto afficit, ut ei eſſe tribuat. Eſt enim maximè ipſa ueritas ubi ſumma etiā incommutabilitas intelligitur. Itaq; quemcunq; ex ſe afficit, cogit eſſe quodammodo. Non ergo extingui animus poteſt niſi à ratione ſeparatus, ſeparari uerò non poteſt, non poteſt igitur interire. Quod uerò infert dubitationem, illud eſt, quòd animus ſtultus ſeparari ab ipſa ratione uidetur, & in quodam defectu eſſe & in eſſentia certiore atq; pleniore ſapiens. Sed ſi (quod nemini eſt dubium) tunc eſt animus ſapientiſsimus, cū ueritatem quæ ſemper eodem modo eſt, intuetur, eiq; immobilis inhæret diuino amore coniunctus, & ex illa eſſentia omnia ſunt, quæ quoquo modo ſunt, quæ ſummè maximeq; eſt, aut ab illa eſt animus in quantum eſt, aut per ſeipſum eſt. Sed ſi per ſeipſum eſt, quoniam ipſe ſibi cauſa exiſtendi eſt, & nunquam ſe deſerit, nunquam interit. Si uerò ex illa, diligenter opus eſt quærere quæ res ei poſsit eſſe cōtraria, quę animo auferat animum, eſſe quod illa præbet. Quid eſt igitur? An fortè falſitas, quia illa ueritas? Sed manifeſtum eſt, atque in promptu ſitum, quantum nocere animo falſitas poſsit. Non enim amplius poteſt quàm fallere. At niſi qui uiuit, fallitur nemo. Non igitur falſitas interimere animum poteſt. Quod ſi hæc non poteſt, quæ contraria ueritati eſt, auferre animo animum eſſe, quod ei ueritas dedit (ita enim eſt inuictiſsima ueritas) quid aliud inuenietur quod auferat animo id quod eſt animus? Nihil profecto. Nam nihil eſt contrario ualentius ad id auferendum, quod fit ab eius contrario. At ſi ueritati contrarium ita quæramus, non in quantum ueritas eſt, ſed in quantum ſummè maximeque eſt, quanquam in tantum eſt idipſum, in quantum eſt ueritas, (ſiquidem ueritatem eam dicimus, qua uera ſunt omnia, quantumcunque ſunt, in tantum autem ſunt, in quantum

uera ſunt, tamen nullo modo id defugerim,quod mihi euidentius ſuffragatur. Nam ſi nulla eſſentia in quantum eſſentia eſt, habet contrarium aliquid, multo minus habet contrarium prima illa eſſentia quæ dicitur ueritas, in quantum eſſentia. Primum autem uerum eſt. Omnis enim eſſentia non ob aliud eſſentia eſt, niſi quia eſt. Eſſe autem non habet contrarium,niſi non eſſe. Vnde nihil eſſentiæ eſt contrarium. Nullo igitur modo res ulla eſſe poteſt contraria illi ſubſtantiæ quæ maximè ac primitus eſt, ex qua ſi habet animus idipſum quod eſt,non enim aliunde hoc habere poteſt qui ex ſe non habet,niſi ab ea re quæ illo ipſo eſt animo præſtantior, nec habet eſſe animus ab alio quàm à ueritate. Siquidem ab ea ſola ſortitur & bene eſſe, ſequitur ut nulla res ſit qua id amittat, quia nulla res ei contraria eſt qua id habet,& propterea eſſe non deſinit. Sapientiam uerò quia per conuerſionem habet ad id ex quo eſt,auerſione poteſt amittere. Conuerſioni nanq; auerſio contraria eſt.Illud uerò quod ex eo habet,cui nulla res eſt contraria, non eſt unde poſsit amittere.Non poteſt igitur interire.

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER XIII.

Quantum anima corpori dominetur, à multis oſtenditur ſignis, ac primum ab affectibus phantaſiæ.

Cap. I.

HActenus diuinitatem animæ rationibus demonſtrauimus,deinceps uerò ſignis idem penè ſimiliter confirmabimus. Phantaſiam quatuor ſequuntur affectus,appetitus,uoluptas,metus ac dolor.Hi omnes quando uehemẽtiſsimi ſunt,ſubito corpus proprium omnino, nonnunquã etiam alienum afficiunt. Quantos ardores uel cupiditas uindictæ ciet in corde,uel libido uoluptatis in iecore,imò & in pulſu? Ex cuius mutatione cognouit medicus Eraſiſtratus, Antiochum eſſe amore Stratonicę captum. Rurſus cupido nocendi frequenti intuitu quàm pernicioſè pueros alioſq; quoslibet molliores faſcinat? Quàm manifeſtè prægnãtis mulieris auiditas tenerum fœtum inficit rei cogitatæ nota? Quæ uarios filijs ſuis geſtus figuraſq; parentes,& quantum ſibi diſsimiles imprimunt propter uehementem rerum diuerſarum imaginationem qua dum coëunt caſu aliquo afficiuntur? Quo fit ut diſsimiliores ſint admodum inter ſe homines figura geſtibuſq; & moribus,quam quæuis inter ſe in quauis ſpecie bruta. Quàm ſæpe malefica uoluntas execrationibus ſuis & ueneficijs uulgò fertur nocuiſſe hominibus, & brutis,& plantis? Adde quòd glutones nonnulli epulas quaſdam auidius cogitantes, ſaliuam ſuam ſimili quodam ſapore inficiunt. Pueri quoque & grauidæ mulieres propter nimiam uetiti cibi uel potus auiditatem liqueſcunt,diffluũt,dilabuntur. Hæc & ſimilia per multa efficit appetitus. Lætitia quoq; uehemẽs non minora. Hæc perimere ſubitò poteſt corpus,& ſæpe morbo leuare.

Nonne Sophocles & Dionyſius Siciliæ Tyrannus obière repente uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuncio? Mater uiſo filio è Cannenſi pugna redeunte,ſubito expirauit. Quid contrà dolor poſsit,nullus ignorat. Moleſtia quinetiam tetri cuiuſdam ſpectaculi,guſtum inficit,& prouocat nauſeam ſolo aſpectu. Pueri nonnunquam & grandiores cum amaram potionem offerri uidẽt alicui,ſtatim ſentiunt amaram in ore ſaliuam,quã uehemens mouet imaginatio. His nonnunquam tali quadam cogitatione aluus quoq; laxatur. Et quod mirabile eſt,nonnullis ſtupefiunt dentes & aſpectu aliquo, & auditu. Quid? miſericordia quæ dolor quidam eſt, nónne miſerantis corpus ita nonnunquam afficit

afficit male, ut corpus alterius uidet affectum? Quod declarant ij qui ſanguinis humani aſpectu ſtatim ſpiritu deficiente labuntur, & ij quibus dolet cubitus dum uident aut audiunt alterius cubitum uulneratum. Quid metus? an non ſæpe altis è feneſtris in terram deſpicientes præ formidine caligamus, & contremiſcimus? quandoque etiam ruimus? Pallent repente timentes, ſicut & uerecundi rubent. Timore ſubito trepidat cor arrectæ ſtant comæ, uox faucibus hæret, deficit quoque uita, uel morbi diuturni ſequuntur. Nonnunquam uerò morbos quoſdam curat metus, ut ſingultum & quartanam febrim. Quando autem metus uehementiſsimus cum uehementiſsima auiditate concurrit, nonnunquam effectus mirabilis prouenit. Hinc (ut eſt apud Herodotum) cum Cræſum regem quidam ex Cræſis interficere uellet, filius Cræſi antea mutus, propter ingentem tum mortis paternæ timorem, tum clamandi cupiditatem, ſubito ſoluit linguam, ac magna uoce clamauit. O uir, ne interficias Cræſum. Inde uocalis eſt factus. Quamobrem affectus illi quatuor corpori penitus dominantur, cum illud undique mutent. Sunt autem hi motus ipſius animi. Nam quantum animus bonum quippiam iudicat, aut malum tantum cupit, gaudet, timet, & dolet. Vnde ſequitur naturam corporis animæ motibus penitus ſubijci. Hinc fit ut uultus humanus tum inclinationum animi perſpicua ſigna, tum affectuum ſingulorum indicia certiſsima præ ſe ferat. Illa quidem ſoli Phyſiognomi, hæc etiam uulgares intelligunt. Quis non facile agnoſcat cupientem, timentem, iratum, gaudentem animum, & mœrentem? Hinc accidit rurſus, ut ſolus homo rideat, ſolus & lachrimetur, ex eo quòd animi motus plurimum in corpus habent imperium. Ex hoc autem quòd rationalis animæ motibus omnino corpus ſubijcitur, duo quædam conijcimus. Vnum, quòd anima hæc forma excellentiſsima eſt, ac per ſe ſubſiſtens, quia non dominatur corpori forma illa quæ per corpus exiſtit. Alterum, quòd corpus humanum animæ ſuæ ſuccedit facillimè. Non cedit facile, quod propter abundantiam terræ ſolidum eſt & durum. Ideo corpus noſtrum ſi ad cætera animalia comparetur, quàm minimum terræ, & illud quidem ſubtile poſsidet, ſublimiorum elementorum quamplurimum, quocirca cœleſtis eſt animæ receptaculum. Cui quidem rei documēto eſſe poteſt, quòd uiri ingenioſiores ſæpenumero molles carne ſunt, graciles, ualetudinarij, corpuſque illorum quàm minimis ipſorum motibus plurimum uariatur, quod de Ariſtotele, de Pyrrhone, Speuſippo, Carneade, Chryſippo, Plotino legimus. Quod in Timæo ſenſit Plato cum diceret Deum potuiſſe tam ſolidum hominis corpus facere, ut ab externis minimè læderetur, ſed uoluiſſe mollius facere, quo eſſet ſpeculationi paratius, quaſi non ad hanc habitationem, ſed ad cœleſtem ſpeculationem ſimus progeniti. Addit etiam, animi potentiſsimi motiones proprium corpus & reſoluere & diſſoluere. Quod non in affectu ſolum, uerùm etiam in ſpeculationis intentione cōtingat. Scribit & in Charmide, Magos illos animæ corporiſque Medicos, Zamolxidis Zoroaſtriſque ſectatores, arbitrati omnia corporis tū bona tum mala ab anima fluere in ipſum corpus, quemadmodum oculorum qualitas fluit à cerebro, cerebri qualitas à toto corpore. Atque ut impoſsibile eſt oculos curari niſi curetur cerebrum, & cerebrum curari niſi corpus totum, ita corpus totum, niſi anima bene ualeat, non poſſe bene ualere. Valetudinem uerò animæ curari Apollineis incantationib. quibuſdam, id eſt, philoſophicis rationibus. Socrates præterea narrauit, uulgatum eſſe apud Thraces eos Medicos tali quadam curatione nonnullos homines ſeruare immortales conſueuiſſe. Tantum eſt animæ in corpus imperium, tanta poteſtas. Magica hæc opinio uidetur cum illa Hebræorum Chriſtianorūque ſententia conſentire. Adæ primi parētis animo prius quidē ſano, ſana fuiſſe omnia. Deinde uerò infirmo, infirma omnia euaſiſſe. Cęterū de noſtris motibus, hoc eſt diligenter animaduertēdum, quòd aliqui incipientes à corpore, nō penetrant ad animā, alij penetrant, aliqui incipientes ab anima, non redundant in corpus, alij uero redundāt. Primi huiuſmodi ſunt, quando tēperatiſsimus aër corpori circūfuſus licet aliquo modo corpus moueat, & tamen neque caloris præbet nobis ſenſum, neque frigoris. Secundi ſunt, quando ita mouet, ut aliquid ſentiamus. Tertij ſunt, quando mens tranquillè aliquid ſpeculatur, aut phantaſia leue aliquid modicè intuetur, ex ijs namque cogitationibus corpus non agitatur.

Quarti denique, quotiens ſeu mens ſiue phantaſia uehementius ſeſe confert ad aliquid aut no-

aut noxium ualde,aut utile multum iucũdumq; exiſtimat. Tunc enim corpus aliquid patitur. Profectò quando per animi affectum motus aliqui in corpus redundant,non per uim corporis,ſed per animi imperium in corpus uidentur deſcẽdere. Corpus enim uim non habet agendi,atque accipit ſubitò motus illatos ab animo, nulla intercedente mora. Nam ſubitò palleſcit uultus animo metuente, & per animi agitationem duntaxat expallet.Quan do uerò calefacto nimium corpore, anima id ægre fert,perturbatio huiuſmodi non prius accidit animo,quàm & paſsionem corporis ſenſerit,& noxiam iudicauerit.Sentire & iudicare,actus eſt animi.Itaq; per ſuum actum proprie, nõ per corporis uiolentiam animus perturbatur,ideoq; ſeipſum mouet,non mouetur à corpore. Quod ex hoc plane conſpicitur,quia ex uehemẽtiore cogitatione animi & affectu ſemper agitatur & corpus,neque poteſt illi corpus obſiſtere, ex paſsione uerò & cruciatu corporis,non neceſſariò animus de ſuo ſtatu deijcitur.Diogenes Cynicus nudus glaciem niuemq; hyeme,æſtate ardentes calcabat arenas, atque interim ridebat & iocabatur,Polemon Academicus rabidiſsimos canum morſus dum ſentiret, ne expalluit quidem. Anaxarchus Abderites Philoſophus à Nicocreante Cypri tyranno iuſſus eſt in ſaxum concauum conijci,ferreiſq; malleis cędi. At Philoſophus pœnam corporis negligens inquit,tunde,tunde,Anaxarchi uaſculum,Anaxarchum ipſum nihil terres.Iuſsit tyrannus illi præcidi linguam. Tunc ille precisam mordicus in tyranni faciem conſpuit. Alijq; innumeri,maximè omnium Chriſti martyres,talia feciſſe commemorantur. Ex quibus apparet,non per corporalem naturam, ſemper animæ ipſius iudicium, paſsiones corporis poſſe in animam penetrare. Iudicium uerò non ſemper naturam ſequitur corporis. Variatur quippe iudicium ad coniecturarum uarietatem, etiam ſimili corporis complexione manente,ſæpe etiam manet idem complexione mutata. Conſtat igitur animum corpori per ſe obeſſe,ipſum uerò niſi à ſeipſo lædi non poſſe. Læſio uerò quæ à ſeipſo infertur,cõtrouerſia quædam eſt potius quàm pernicies. Nihil enim à ſeipſo perimitur.

Signum ſecundum ab affectibus rationis. Cap. II.

De Philoſophis.

ANimam noſtram corporis eſſe dominam, ab affectibus phantaſiæ ſatis narrauimus,cœpimus quoque idem partim à rationis affectibus indicare. Hanc ergo partem diffuſius proſequamur.In hac parte ponimus Philoſophantes, Poëtas, Sacerdotes,Præſagos,& Prophetas.Epimenidem Cretenſem annos quinquaginta dormiſſe aiunt,id eſt,(ut opinor) à ſenſibus uixiſſe ſemotum, ſimiliter decem latuiſſe Pythagoram,Zoroaſtrem uerò uiginti.Socrates(ut Plato)a Solis ortu uſq; ad Solem alterum orientem inconniuens,immobilis,iiſdem ueſtigijs,& ore atq; oculis in eundem locum directis,cogitabundus,& abſtractus à corpore ſtabat. Plato cum frequenter contemplationis intentione longè ſeceſsiſſet à corpore,tandem in ea ipſa abſtractione à corporis uinclis deceſsit omnino.Eius diſcipulus Xenocrates ſingulis diebus integram horam abſtrahebatur à corpore. Archimedes Syracuſanus Geometricis figuris intentus,tumultuoſum excidium pereuntis patriæ, & imminentem ſuprà caput hoſtẽ non ſentiebat.Porphyrius Plotini diſcipulus ſcribit,Plotinum ſæpe ſolitum ſolui à corpore,mutare uultus,tunc mira quædam inuenire,quæ poſtea ſcriberet. Quater autem affuiſſe ſe aſſerit ijs Plotini miraculis. Seipſum uero cum ageret octauum & ſexageſimum ætatis annum,à numine correptum ſemel inter contemplandum affirmat. Multis annis ante iſtos idem feciſſe Heraclitum & Democritum legimus. Vtrique in ſolitudinem ſeceſſerunt.Alter intentione ſtudij ſubtriſtis uidebatur aſpectu,alter cum mẽtem à ſenſibus auocare cœpiſſet,& impediretur ab oculis,ſeſe excæcauit.Quid multa? Quicunq; magnum aliquid in quauis arte nobiliori adinuenerunt, id fecere præcipuè quando digreſsi a corpore in arcem animi confugerunt. Hinc Plato ſcribit in Phedro, Philoſophorum mentes præcipuè alas quibus ad diuina uolatur, recuperare,quia uidelicet ſemper diuinis incumbant. Et alibi quidem diuinos, alibi uerò Dei filios nominat,

minat, quia quodãmodo renaſcantur ex Deo. Ob id ſcribit Ariſtoteles, omnes in quali bet arte uiros excellẽtes, melancholicos extitiſſe, ſiue tales nati fuerint, ſiue aſsidua meditatione tales euaſerint. Quod ego ob eam cauſam arbitror euenire, quoniam humoris melancholici natura terræ ſequitur qualitatem, quæ nunquam late ſicut cætera elementa diffunditur, ſed arctius contrahitur in ſeipſam. Ita melancholicus humor animam & inuitat & iuuat, ut in ſeipſam ſe colligat. Rurſus anima ſi frequenter ita ipſos in ſe ſpiritus colligit, propter continuam agitationem partibus humorum ſubtilibus reſolutis, complexionem corporis multo magis terream efficit quam acceperit, præſertim cum habitudinem corporis ſe colligendo reddat compreſsiõnem. Talis autem eſt terræ natura. Mitto quod talis quoque eſt natura Mercurij atq; Saturni, per quam dum ſpiritus in centrum colligunt, animi aciem quodammodo ab alienis ad propria reuocant, ſiſtuntq; in contemplando, & ad centra rerum conferunt penetranda. Neq; tamen planetæ uel humores eiuſmodi tanquam efficientes cauſæ id operãtur, ſed uel præbent occaſionem, uel impedimenta repellunt, animus autem ipſe & inuitatus & expeditus talia perficit. Magnum certè eſt mentis imperium, quæ uirtute ſua à compedibus corporis ſoluitur. Ingens opulentia mentis, quæ quotiens precioſos Dei & naturæ cupit theſauros, non ex terræ uiſceribus, ſed ex proprio eruit ſinu. Maximè uerò in illis apparet quantum corpori ratio dominatur, qui cum flagitioſam adoleſcentiam egerint, ante ipſam ſenectutem ſubitò uel inſpirante Deo, uel homine exhortante ita mores mutant ut ex intemperatis temperati uel continentes euadant. Quod ſtatim feciſſe Polemon traditur eodem die quo audiuit Xenocratem de pudicitia diſputantem. Idem Diogenes cum audiret Antiſthenem diſſerentem de libertate. Solet natura quicquid longo tempore inoleuit, non aliter quàm longo tempore abolere. Habitum igitur diuturna conſuetudine roboratum momento labefactare, non naturæ corporalis eſt, ſed excelſioris atque diuinæ.

De Poetis.

PRæterea Poëtas conſidera, quos Democritus & Plato diuino quodam furore correptos affirmant, hoc oſtendunt præ cæteris duo Platonis dialogi, Phedrus, & Ion. Cuius quidem rei tria affert ſigna. Primum, quòd artes ſingulas ſinguli homines ſine Deo longo uix tempore aſſequuntur, legitimi uerò poëtæ, quales fuiſſe uult Orpheum, Homerum, Heſiodum, Pindarum, omniũ artium ſuis operibus certa quædam indicia & argumenta inſeruerunt. Secundum, quòd multa furentes canunt, & illa quidem mirabilia, quæ pauló poſt deferueſcente furore ipſimet non ſatis intelligunt, quaſi non ipſi pronunciauerint, ſed Deus per eos ceu tubas clamauerit. Tertium, quòd non prudentiſsimi quiq;, & ab ineunte ætate eruditiſsimi, optimi euaſere Poëtæ, uerùm inſani potius aliqui, qualem fuiſſe conſtat Homerum, atque Lucretium, aut rudiores, qualem ſe fuiſſe teſtatur Heſiodus & quales extitiſſe Ionem & Tynnicũ Chalcidæum ſcribit Plato, qui præter artem ſubitò in rebus Poëticis mirãdi prodierint. Addit ineptiſsimos quoſdam homines à Muſis ideo corripi, qui diuina prouidentia declarare uult hominum generi, non hominum inuenta eſſe præclara poëmata, ſed cœleſtia munera. Cuius illud affert ſignum in Phædro, quòd nullus unquam licet diligentiſsimus, & omnibus artibus eruditus, excelluit in poëſi, niſi ad hæc acceſſerit feruẽtior illa animi concitatio, quam ſentimus quando eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo. Impetus ille ſacræ ſemina mentis habet. Veniamus ad ſacerdotes.

De Sacerdotibus.

DIuum Paulum Theologum tres cœleſtium Hierarchiarum cœlos in diuina abſtractione animi conſcendiſſe ſcripta eius, geſta diſcipuli monſtrant. Galilæi quoq; nõnulli olim ſubito inſpirãte Deo ex piſcatorib. ſummi euaſere Thelogi. ſacerdotes multos ante horũ tẽpora inſtinctu dæmonũ ſolitos debacchari mirabilia

mirabilia quædam effari omnis teſtatur antiquitas. Cornelium ſacerdotem caſtiſſimũ ſcribit Aulus Gellius Pataui mente motum fuiſſe, eo tempore quo Cæſar & Pompeius in Theſſalia confligebant, adeò ut tempus & ordinem & exitum pugnæ uideret. Plinius quoq; tradit Hermotimi Clazomenij animam relicto corpore uagari ſolitam, & multa ac uera è longinquo nunciare, donec cremato eo inimici eius, qui Cantaridæ uocabantur, remeanti animæ uelut uaginam ademerunt. Idem facere conſueuiſſe ſcribit Maximus Pyrius Platonicus & Herodotus animam Ariſtei Proconneſii. Aurelius Auguſtinus refert ſacerdotem quem Calamenſem ſolitum ſe ſuo arbitratu à corpore auocare, præſertim cum querula harmonia demulceretur. Iacebat, inquit, ſimillimus mortuo, ſine anhelitu, & cum ureretur & ſecaretur, non ſentiebat. Experrectus autem dicebat ſe nihil præter ipſam melodiam & uoces loquentiũ in ipſa abſtractione ſenſiſſe. Quod ſignificat animam illam nihil tunc operari ſolitam in corpore, cum nullus eſſet motus aut ſenſus tangendi, aut anhelitus, aliquid tamen in ſeipſa agere cum harmoniam ante auditam excogitaret, uocesq; perciperet. Atque & Cornelius ille, & Hermotanus & Ariſteus, quos ſuprà narraui, cum ſe à corpore abſtuliſſent, nihil uidiſſent remotius quàm antea, niſi anima cum à corpuſculo iſto eximitur, uiueret liberior, & latius uagaretur, nec Calamenſis anima ſe ſua ſponte abſtuliſſet à corpore, & ſemota egiſſet aliquid, ſi corporis ſui pediſſequa fuiſſet omnino. Hæc his Platonis uerbis in Phædro confirmari uidentur. Diuinis, inquit, meditationibus qui rectè utitur, perfectisq; myſterijs ſemper imbuitur, perfectus re uera ſolus euadit. Ab humanis autem ſtudijs ſegregatus, diuinoq; numini ſemper inhærẽs, uulgo capitur quaſi extra ſe poſitus, ſed ipſe Deo plenus uulgus latet.

De Fatidicis, & Prophetis.

Diximus de Philoſophis, Poëtis, Sacerdotibus, iam de Fatidicis Prophetisq; loquamur. Longior eſſe cogar, ſi Augures, Aruſpices, Auſpices, Mathematicos, Magos commemorauero. Horum quidẽ opera peritiſſimas indicãt mentes. Mentes uerò diuinas illa præ cæteris præſagia indicant, ut in Phædro uult Plato, quæ ſine arte & conſilio fiunt, qualia ſunt quæ de Diotima uate & Socrate & Epimenide Plato refert, quæ de Sibyllis Varro unà cum Platone, quæ de Pythijs oraculis hiſtorici narrant, & Philoſophi penè omnes confirmant, præſertim Platonici, quæ de ſomnijs experiuntur omnes, quæ de diuinis Prophetis tradunt Hebræi. Horum omniũ mentes tunc maximè loca plurima circunluſtrabant, & tria in unum tempora complectebantur, quando ſe à corpore ſecernebant.

Ergo quãdo animus hominis omnino erit ſeiunctus à corpore, omnẽ (ut eſt apud Aegyptios) comprehendet locum, & omne tẽpus. Imò uerò iam penè eſt talis animus ſuapte natura ubiq; & ſemper, qui ut multa loca & remotiſſima circunſpiciat, atque ut totum recolat præteritum tempus, & futurum anticipet, non cogitur extra ſe progredi, ſed relicto corpore in ſe reuerſus, id prorſus aſſequitur, aut quia natura ſua ubiq; eſt & ſemper, ut arbitrantur Aegyptij, aut quia cum in naturam ſuam ſe recipit, ſtatim numini coniungitur omnes & locorum & temporum terminos comprehendenti. Cæterum qua uia præſagium cadat in animum, ſi placet, altius repetam. Tres rerum ordines ad humanam animam pertinere uidentur, prouidentia, fatum, natura. Prouidẽtia eſt ſeries mentium, fatum ſeries animarum, natura ſeries corporum. Principio ſub Deo mentes illas omnino ſolutas à corpore ponimus ſecundum Platonem, quos uocat Dionyſius angelos, puriſſimos ſcilicet intellectus. Addimus inferiorem mentium gradum, earum ſcilicet quæ iam corporibus uniuntur, & quaſi quidam angeli uidentur eſſe, obtinentes quodammodo gradum infimum angelorum, quorum in numero ſunt animæ omnes rationales, ſiue mundi, ſeu mundanarum ſphærarum, ſyderũ, dæmonum, atq; hominũ. Tertio loco ſunt globi cœlorum, elemẽtorum, humorum. Proinde angelorũ caput Deus eſt, quia radium ſuum rerũ omnium creandarum rationibus præditum, per angelos omnes demittens, gradatim format omnes, ita ut in ſingulis uniuerſalem deſcribat mũdi figuram. Neq; ſolum ſublimes illos intellectus, angelóſque puriſſimos ſic exornat, uerùm

uerùm etiam per illos tanquam medios in mentes quoque rationalium animarum quaſi quoſdam infimos angelos radium eundem traducit, ijſdem præditum rationibus, huiuſmodi rerum diſpoſitio, lexq́ diuina inſcripta mentibus, prouidentia nuncupatur. Sequitur fatum. Animæ quippe rationales non modo uim illam habent intelligendi, per quam angelicæ ſunt, & in ordine prouidentiæ numerantur, uerùm etiam uim illam uiuificam, rectricemq́ corporis, quæ alit corpus in corpore, ſentit corporalia per corpus, mouet corpus per locum, regitq́ in loco, quā uim idolum, id eſt ſimulachrū rationalis animæ Platonici nuncupant. In hoc idolo inſunt ſemina motionum & qualitatum omnium quæ in corpore explicantur ab anima. Omnes animæ rationales tū noſtræ, tùm quæ ſupra nos ſunt uires illas habent intelligendi. Habent & has uiuificas rectricesq́ corporum facultates. Sequitur natura. Nā in quolibet corpore animato eſt certa quædā eius affectio ſiue complexio efficax atq́ uitalis, quam uirtus animæ ſuæ uiuifica corpore tribuit. Hanc uolunt eſſe Platonici naturam corporum, quaſi quoddam ueſtigium animę in corpore, ſiue umbram, quā Proculus eſſe uult unà cum diuiſione corporis diuiſibilē ſeminibusq́ plenam, uitamq́ corporis ab animæ uita manantem. Reſumamus in hunc modum. Omnes mentes, ſiue ſublimes & ſuper animas ſint, ſiue inferiores & inditæ animabus, ita inuicem connexæ ſunt, ut ab earum capite Deo incipientes, longa & continua ſerie procedant, ac ſuperiores quælibet inferioribus radios ſuos diſpertiant. Videamus quid hinc oriatur. Quando quis caput ſummū recti ligni humi iacentis digito pulſat ad alterum ligni extremum pulſatio uel leuiſſima reſonat. Idem in chorda fit tenſa, cuius ſi apex tangatur, tota tremit & ſonat. Si tendas æquo interuallo duas in lyra fides, altera pulſata, tremit & altera. Si duas lyras ad eandem intentionem fidium temperes, ſonante altera, altera reboat. Quorſum hæc? ut intelligamus hinc, ex omnium mentium mutua & inuicem temperata connexione idem fieri, ut ſcintillæ primarum in medias, mediarum in infimas uſque refulgeant, & à poſtremis per medias in ſublimes iterū reflectantur. Harum connexionem hanc mutuam, ſcintillarumq́ infuſionem à ſuperioribus ad inferiores continuè demanantem, prouidentiam appellamus. Mittamus mentes in præſentia, accipiamus idola, id eſt ſimulachra animarum. Caput omnium ſit idolū animæ mundi, huic connectantur idola duodecim, animarum duodecim, ſphæras duodecim agitantium. Quoniam uerò in qualibet ſphęra plures ſunt animæ, harum idola ad unum idolum unius communiſq́ animæ, quæ totam illam regit ſphæram, religentur.

Atque ita omnia animarum rationalium idola mutua quodam conſpiratione ex unò pendent idolo ſummo, ita ut nutus quilibet idoli primi in media, & mediorum in infima tranſeant, & ſemina rerum omnium corporalium à primis idolis, idolis ſequentibus inſerantur. Conſpirationem huiuſmodi, ſeminumq́ traductionem, fatum eſſe arbitrabamur. Eadem ratione per corpora procedamus. Complexiones ſiue affectiones ſiue naturæ duodecim, ſphærarum duodecim, uni & ſummæ naturæ ipſius mundanæ materiæ copulentur. Singulæ uerò naturæ ſingulorum corpuſculorum ſphæræ cuilibet adhærentium, ad naturam ſphæræ ſuæ uniuerſalem ſimiliter referantur. Atque hæc dependentia, ſeries naturalis cognominatur, in qua naturarum ſuperiorum inſtinctus in naturas inferiores transfunditur. Ita omnes mentes tanquam lumina ad unam mentem tanquam lumen, omnia animarum idola & ſimulachra ad unum uniuerſalis animæ idolū, omnes naturæ corporum, quaſi animarum umbrę, propriè ad communem naturam unius corporis quaſi umbram unius animę reducantur. Anima noſtra per caput ſuum id eſt mentem, ſuperioribus mentibus nectitur, per uim infimam id eſt idolum quo regitur corpus, cum idolis animarum ſuperiorum conſpirat, per naturam corporis ſui, cui idolum ſe inſinuat, conciliatur naturis corporum mundanorum, quas natura huius corporis ſequitur. Ergo ijs quaſi tribus rudentibus toti machinæ colligamur, mente mentibus, idolo idolis, natura naturis, non aliter ac fœtus in aluo toti corpori materno per continuata ligamenta connectitur, unde & animæ maternæ, & corporis & ſpiritus materni ipſe quoque per animam ſuam corpus & ſpiritum percipit paſſiones. Anima igitur per mentem eſt ſupra fatum, in ſolo prouidentiæ ordine tanquam ſuperna imitans, & inferiora unà cum illis gubernans. Ipſa enim tanquam prouidentiæ particeps, ad diuinæ gubernationis exemplar regit ſe, domum, ciuitatem, artes, & animalia. Per idolū

T eſt in

eſt in ordine fati ſimiliter, non ſub fato. Siquidem animæ noſtrę idolum, natura ſua cum ſupernis idolis concurrit ad formandum corpus atque mouendum. Per naturam quidē corpus eſt ſub fato, anima in fato naturam mouet. Itaque mens ſuper fatum in prouidētia eſt, idolum in fato ſuper naturam, natura ſub fato, ſupra corpus. Sic anima in prouidētiæ fati, naturę, legibus, non ut patiens modo ponitur, ſed & ut agens. Ideo Plato in libro de repub. decimo, uirtutem animi, inquit, non eſſe ſeruilem dæmonem uitæ ducem, ac rurſus uitę fortunam eligit à nobis, non nos à dæmone uel fortuna. Culpam eligentis eſſe, non Dei, Zoroaſter quoq; ita præcipit:

μὴ σὺ γ' αὔξειν τὴν εἱμαρμένην.

id eſt, Ne tu augeas fatum. Quaſi in tuo arbitrio ſit cedere fato, atque non cedere. Cum uerò ex tribus illis partibus adſtringamur partim rerum ordini, partim non adſtringamur, ex quarta præcipue ſoluimur, noſtriq́ue ſumus omnino. Hæc ratio eſt, quam inter mentem animę caput, & idolum animę pedem, mediam collocamus. Mens enim animæ ineſt non quantum anima propriè eſt, ſed quantum angelica, & à ſupernis mentibus occupata. Idolum quoque illud animæ, id eſt rectrix potentia corporis, nō eſt animæ puræ officium, ſed animæ iam uergentis ad corpus. Verū ratio interponitur, uis quædā uerarū propria animarū, per quā in uniuerſali cōceptu à principijs rerū ad cōcluſiones tēporali ſucceſſione diſcurrunt, effectus reſoluūt in cauſas, cauſas iterū in effectus deducunt, diſcurrunt etiā conceptu particulari ad diſcurſionis uniuerſalis exemplar. Sed in prima ipſa & uniuerſali diſcurſione, ratio intellectualis uocanda eſt, in diſcurſione particulari, ratio cogitatrix & opinatrix. Mens autem illa quæ eſt animæ caput, & auriga, ſuapte natura angelos imitata, nō ſucceſſione, ſed momento quod cupit aſſequitur, imo habitu quodam, & (ut uult Plotinus) actu ſimul continet omnia. Ac merito poſt mentem hanc animæ ſtabilem angelos imitantem, ſequitur ratio mobilis animę propria. Huius pediſſequæ ſunt uires illę ſentiendi brutę, quę ſunt in idolo phantaſia ſcilicet confuſa, quæ inſtinctum ſequitur naturalem, imaginatioq; quinque ſenſuum congregatrix. Idoli pediſſequa eſt natura. Mentem noſtram ſoli cuidam noſtro, rationē Solis huius lumini, idolum luminis huius radio, naturam radij reflexioni, id eſt ſplendori, & ut rectius loquar, umbrę, Platonici comparant, atque ut ad uim reuertar rationalem, ſæpe eam aiunt ita ſe ad mentem habere, ut ſermonem ad animam ſe habere uidemus, & in motu perpetuo liberoq; uerſari. Denique facultas illa rationalis quæ propriè eſt animæ ueræ natura, non eſt ad aliquid unum determinata. Nam libero motu ſurſum deorſumq; uagatur. Primus enim motus eſt qui in propria animæ natura locatur, cum ipſa ſit eſſentia tertia, cuius uirtus eſt per ſe mobilis. Primus autem motus, non hic motus eſt aut ille, non huc ſolum fertur aut illuc, ſed communis motus eſt, & tanquam fons motionis perfluit liber, partibusq; in omnem partem momentis prolabitur. Quamobrem licet per mentem, idolum, naturam, quodammodo communi rerum ordini ſubnectamur, per mentem prouidentiæ, per idolum fato, per naturam ſingularem uniuerſæ naturæ, tamen per rationem noſtri iuris ſumus omnino, & tanquam ſoluti, modo has partes modo illas ſectamur. Quandoque ratio menti cohæret, ubi ſurgit in prouidentiam. Quandoque idolo obſequitur, & naturæ, ubi fatum ſuo quadam ſubit amore, dū ſenſibus confiſa, huc & illuc rerum ſenſibiliū occurſu diſtrahitur. Quādoq; omiſſis alijs in ſeipſam ſe recipit, ubi aut res alias perquirit argumentādo, aut indagat ſemetipſam. Vſqueadeò uis hæc media propriaq; animæ, & libera eſt, & inquieta. Et quādo aliquid in noſtra incurrit extrema, puta in mētem, idolum, uel naturam, fieri quidem poteſt ut anima ſtatim illud quoquo modo percipiat, non tamen prius animaduertit ſe illud percipere, quàm in potentiam tranſeat mediam.

Cū enim potentia media ſit, per quam nos homines ſumus, imò & quod ipſi ſumus, quod pertinet ad eam, euidentiſſimè ad homines pertinet. Mouent ſæpe colores aut uoces oculos ſiue aures, confeſtim uiſus & auditus ſuum explent officium, hic uidet, ille audit, nondum tamen animus & uidere ſe & audire animaduertit, niſi media noſtri potentia ſeſe ad hæc intendat. Quod patet in his qui obuios ſibi non comprehendūt, dum aliud quippiam attentius cogitant. Sic mentes ſuperiores mouēt ſemper noſtram mentē illis annexam, impulſum tamen huiuſmodi ideo non aduertimus, quoniam uis media

per

per inferiora circunuaga à ſuperioribus ſe diuertit. Eadem ratione idola animarum ſuperiorum pulſant ſemper idolum noſtrum, hunc tamen nos influxũ haud agnoſcimus, quando pars illa media aliud quicquam firmius ſpeculatur. Similiter corporũ ampliorum naturæ continuè laceſſunt corporis noſtri naturam, & hunc inſtinctum ſæpiſsime ratione eadem nequaquam aduertimus. Huius rei exemplum habemus in corpore. Sępe enim nulla re laceſsiti, nobiſcum ſubiraſcimur, nullis malis turbati, nuncijs aut portentis territi torpeſcimus, mœremus, & trepidamus, nullis bonis permulcti geſtimus ipſi nobiſcum & canimus. Hæc unde? Cauſam certe nouam habent tam noui effectus. Hæc utiq; eſt, uaria pro uariis temporibus affectio corporis, ſiue in felle uel iecore crocea bilis exeſtuet, ſeu bilis ferueat atra in ſplene, ſeu claro ſanguine cor abundet. Huiuſmodi corporis affectiones atque naturæ quia proximæ ſunt uiuificæ potentiæ quæ idolo continetur, & continet ipſas, eam uarijs incitant pulſibus, dum occaſionem præbent ut illa & aliter & obnoxius operetur in complexione corporis uiuificanda, quàm ſoleat. Huiuſmodi operatio reddita concitatior, uim ſentiendi quæ eodem idolo continetur, tactum pręſertim titillat ſenſim, pungit'ue latenter eiuſdem idoli phantaſiam, ceu per naturæ indigentiam pungitur ſtomachus. Punctio illa & titillatio latens, ad mediam animæ partem non tranſit quando illa in aliud inhiat, tranſit autem quando uacat. Tunc per rationem cogitatricem repente ſubiraſcimur quodammodo, uel mœremus, uel gaudemus. Ratio intellectualis hæc aduertit, unde aſſentitur quandoque, quandoque etiam conſilijs & remedijs hæc fugit & fugat. Summatim his ſæpe pulſamur affectibus longo ordine à naturis uniuerſalibus per propriam in nos deſcendentibus, & unde nobis ingerantur, penitus ignoramus. Si ita eſt, cur non etiam mentes ſuperiores menti noſtræ coniunctæ ſemper eam pulſent? Quem impulſum nos minime aduertimus quando pars media noſtri ita eſt ſuis actibus occupata, ut uſque ad eã non tranſeat mentis influxus. Ea uerò uacante, quid prohibet angelicam aliquã rationalibus uiribus cogitationem irrepere, licet unde ſurrepat, non uideamus? Quod indicant illi, qui abſq; præceptore ex ſola uacuæ rationis intentione, aut etiã tranquillitate, ſæpe multa & præclariſsima etiam dum non inquirerent, pepererunt, quaſi ſua ſponte Solis lumen in ſerenum aërem ſubito ſe transfundat. Ac licet diſpoſitio mundi, quæ tota ſimul eſt in mentibus rationibusq; ſupernarum animarum inſcripta, perenni quadam continuatione tota ſimul noſtrę menti ſe offerat, temporalis tamen mundanorum ſeminum uiciſsitudo ſicut paulatim in idolis naturisq; illarum animarum ſibi ipſi ſuccedit, ita ſimili quadam ſucceſsionis continuatione per omnium animarum idola omniumq; corporum naturas deſcendit uſque ad idolum animæ noſtræ, & corporis noſtri naturam. Vt ecce ratio pluuiæ cras futuræ hodie regnat in animarum cœleſtium idolis, cœlorumq; naturis. Eadem per elementalium animarum idola, elementorumq; naturas demanat, quouſq; idolum animæ noſtræ, ſimulq; naturam pulſet humorum. Pulſatio idoli noſtri fit ab idolis, naturæ noſtræ pulſatio ab illis naturis & idolo noſtro. Quando mentium ille influxus rationem noſtram ſortitur ocioſam, ſiue menti uacantem, ipſi aliquid oſtendit eorum, quæ ad uniuerſalem æternarum rerum cognitionem ſeu mundi gubernationem pertinent, ut uel Dei legem, & ordines angelorum, uel ſeculorum reſtitutiones, & regnorum mutationes præuideat. Quando idolorum naturarumq; inſtinctus rationem omnino & phantaſiam offendit uacuam, aliquid ſibi portendit eorum quę ad temporum uiciſsitudines, elementorumq; perturbationes attinent, ut futurã præuideat pluuiam, terræmotus, atq; ſimilia. Qua uia Iſtud? Vis illa ſupernorum idolorum pluuias inductura, ad pluuias præfigurat cœlorum rotas, hæ aërem humefaciũt, aër udus pituitam mouet noſtram, humorem ſcilicet aqueum, pituita ſpiritum, ex ea præſertim parte qua & ipſe eſt aqueus. Siquidem ſpiritus cum ſit uapor ſanguinis, & in ſanguine quatuor inſint humores, in ſpiritu ſunt quatuor humorum elementorumq; uirtutes. Igitur uirtus illa ſpiritus aquea à pituita irritata, uiuificam animæ noſtræ inſtigat potentiam ex ea parte qua aquaticorũ ſemina uis uiuifica poſsidet. Vis hæc ſuſcitat eas imagines quæ in uacante phantaſia rationesq; ſunt ad pituitam pertinentes, ut ſubito cogitemus flumina, imbres, angues, anguillas, piſces, atq; ſimilia. Eodem pacto uis ſupernorum calores & æſtus procreatura, congruis medijs choleram, id eſt, bilem in nobis &

cholericum ſpiritum mouet, hic uirtutem uiuificam, hæc igneas imagines in phantaſia rationeq; latentes, ut incendia imaginemur, rubeosq; colores, & flauos.

Septem uacationis genera.

VErùm quando ita uacamus, ut huiuſmodi aduertamus influxus, ſeptem ſunt uacandi genera. Somno, ſyncope, humore melancholico, temperata cõplexione, ſolitudine, admiratione, caſtitate, uacamus. Quoniam anima operationes ſuas mouendi & ſentiendi in hoc corpore craſſiore per ſpiritum ſibi proximũ explet, ideo quando uel propter defatigationem ſpiritus in mentibus exterioribus reſoluuntur, uel propter uapores humoresq; meatus illi cerebri opplentur, per quos huiuſmodi ſpiritus ad ſenſum motũq; idonei ſolẽt ad membra tranſmitti, tunc animus ſeſe quodãmodo colligit, neque in ſentiendis corporalibus qualitatibus, neque in regendis mouendisq; membris ſui corporis, neq; in tractãdis externis negocijs occupatur, quod facilè fit in ſomno. Quanto autẽ magis exterior actus remittitur, tãto intenditur magis interior. Interiores actus ſunt phantaſiæ uiſa, rationisq; diſcurſiones. Sed plurimũ ita intenditur phantaſia (cuius nutu plurimum agimus uitam) ut imagines ſuas acerrimo intuitu in ſeipſa uolutet. Reuolutæ acrius imagines illæ uſque ad cõmunem illũ ſenſum, quẽ more Platonico uocamus imaginationẽ, relucent, inde in ſenſus inferiores, & ſpiritum. Imago uerò in ſenſibus ijs ſpirituq; lucens, ſolet pro reuera aſſeuerari. Nam uigilantes hominem ſe uidere aiunt, quando ad hominis imaginem in ijs micantẽ ſeſe uertunt. Similiter dormientes affirmant hominem ſe uidere, quando eius imago à phantaſia ipſius conſeruatrice per imaginationem in ſenſum reſplendet & ſpiritum. Reſplendent autem imagines illæ præ cæteris, ad quas phantaſia magis afficitur, ſiue cogitatio ſiue perturbatio præterita, ſiue tumultus præſens dominantium humorum id faciat. Atque hæc inſomnia uana ſunt, & nihil præferũt uaticinij, nã aut ex uigiliarũ reliquiis, aut ex corporis turbatione naſcuntur. Talibus inſomnijs homines illi ſolent illudi, qui uoluptuoſæ uitæ dediti, ad ea quæ mouent ſenſus, uehementer afficiunt, & phantaſiam ad hæc uel tanquam bona adſciſcenda, uel tanquam mala reijcienda affigunt acerrimè, quo fit ut eorũ reliquiæ phantaſiam turbent in ſomnis. Accedit, quòd nimio grauati cibo uel potu, phantaſiã in ſomno expeditam habent nunquam. Nam propter immoderatam humorum uaporumq; redundantiam, imagines illæ in phantaſia ſæpe mouentur, quæ terræ ſpectacula præferant. In ijs quoque propter uini calorem incitata uirtute genitalis ſeminis expultrice, mouentur imagines amatæ perſonæ quas ſeruat phantaſia, unde cogitatur amplexus. Ex ijs rationibus Plato in nono libro de republi. concludit rationem ſæpe in ſomno uſque adeò occupari, ut non liberè influxus ſuperiores perſentiat. Percepturam autem ueritatem inquit, quotiens non turbabitur. Sunt & multi uoluptuoſæ uitæ contemptores, rerum tamen ciuiliũ ſtudioſi uel imperij & gloriæ cupidi. In his dormientibus conſopitur interdum etiam phantaſia, at ratio tunc priuata & publica tractat negotia, & ijs plurimũ occupatur. Sunt nonnulli tam uoluptatum quàm humanę gloriæ contemptores, ſed indagationi rerum diuinarum & naturaliũ dediti. Horũ in ſomno ceſſat aliquando non phantaſia ſolũ, ſed rationis etiam actiuæ anxia cõſultatio. Reſurgit autem conſueta illa rationis ſpeculatricis inueſtigatio, ut uel metiri cœlum uideamur, uel elementa partiri, uel animalium ſpecies numerare. Nullis eorũ quos numerauimus, communiter conuenit uaticinium, licet poſtremi ij philoſophantes uerè ratiocinentur etiam dormientes, imò & inueniant quandoque quæ diu quæſita non inuenerant uigilantes, quia ratio eſt tranquillior. Tale quiddam cõtigit Galeno, qui ſcribit cũ circa diaphragma ægrotaret ſe ſomniauiſſe liberatum iri, ſi ſanguinem mitteret ex uena quæ eſt inter pollicem & indicem, minuiſſe ſanguinem, conualuiſſe. Neque ſunt aliqui, licet perpauci tales reperiantur, qui domitis uoluptatibus, ciuilibusq; rebus neglectis, ita ſuam uitam inſtituant, ut ueritatis quidem aſſequendæ flagrent cupiditate, eam tamen humanis ueſtigijs, quibus ambigua mens naturalium Philoſophorum plerũq; ſolet cõfidere, inueſtigari poſſe diffidãt, itaq; Deo ſe dedunt, ipſi moliũtur nihil. Apertis & purgatis oculis quid maximè diuinitus oſtendatur, expectãt, qđ & præcepiſſe

dicitur Socrates,& feciſſe. Hi pij homines & religioſi uocantur,horum animus in uigilia uacat præ cæteris,uacat in ſomnis omnino,quapropter ſupernus impulſus ab eo facilè animaduertitur. Sed horum hominũ duo ſunt genera. Alij templum hoc Dei,mundi ſcilicet machinam admirantur frequentius,alij templi huius numẽ impenſius uenerantur. Illorum animo per ſomnum quieto paſsiones mundi monſtrantur,& illæ præ cæteris ad quas magis afficitur,ut pluuiam uideat futuram,bellum,peſtem,atque ſimilia. Demõſtrationis modum & ordinẽ ſupra diximus. Cæterũ ſæpe difficilis ſomnij interpretatio eſt,ſæpe etiam facilis. Difficilis,quando poſtquam pluuia futura expreſſa eſt in phantaſia,uis phantaſiæ imaginem pluuiæ non ſatis attentè cõmendat memoriæ,ſed tanquam uelox nimium & uerſatilis,ut ſemel impulſa eſt, currit lubrica per ſimiles & conſequentes imagines,ut ex pluuia excitetur ad uentos cogitandos, ex uentis ad altiſsimos mõtes,ex montibus ad niues,ita prętergreſſa expergiſcitur, atque experrecta niuis poſtremò uiſæ magis memor eſt quàm pluuiæ,unde futuram prædicit niuem,nõ pluuiam. Quapropter oportet interpretem ſomniorum eſſe ſagaciſsimum uenatorem, ut ſciat ex proximo ueſtigio recurrere ad remotum,ab illo rurſus ad remotius aliud,ac uideat quid apprimè ex quoq; ſequatur,quouſque ad primum perueniat. Quod ſolemus in quotidianis ſermonibus obſeruare,quando ex uno ſermone in alium, rurſusq; in alium transgreſsi, tandem ſermonem primo propoſitum in promptu non ſatis habemus. Tunc nouiſsima uerba conſideramus, è quibus potiſsimum uerbis ſequi potuerint,& iterum ex quibus illa,donec prima planiſsimè recolamus. Solertia uenatoria,uelox & uerſatile requirit ingenium,præſaga facultas,ſi modò perſpicuè debeat præuidere,pacatum atq; quietum. Hæc tanquam repugnantia in eodem non facilè concurrũt. Ideo plurimum non ijdem præſagi ſunt perſpicui,& interpretes,& ſæpe qui præſagiũt, neſciunt quid præſagiant maximè,& qui interpretantur,ueIociter errant magis in prę-uidendo. Quod in Timæo ſignificat Plato,cum dixit alios eſſe uates, alios uatum interpretes. Sed ut ad rem redeamus,eorũ ſomnia interprete indigent,qui propter cholericos & igneos ſpiritus curriculo phantaſiæ currunt uelocius. In quibus uerò propter complexionem ſpirituum temperatam uel melancholicam phantaſia incedit maturius, præuiſę res firmiter inhærent memoriæ,neq; nouis & uarijs imaginibus confundũtur, propterea horum præſagia interpretatione non indigent. Atq; hæc ſunt præſagia ſomniorum quæ religioſis illis conueniunt,qui diuinã hanc ædem admirantur & ſtupent, qualia ſibi obtigiſſe tradit Hippocrates,qui cum Democritum,qui inſanire uulgò ferebatur,curaturus adiret,per quietẽ accepit à Deo,non Democritũ inſanire,ſed uulgus. Eadẽ ratione Socrates futurã Platonis excellentiã prædixit ex ſomnio. De his ſatis. Illis uerò religioſis,qui tẽpli huius potius numẽ adorãt,cum per ſomnũ quieſcũt,id accidit, ut mens eorum diuinæ cupida maieſtatis pulſetur numine uehementer, & talis quædã menti illorum ſuccurrat de Deo cogitatio,qualem maximè ſolet uigilans affectare, puta ſedem operationemq; Dei noſſe deſiderabat. Quieſcenti rationi lux infinita inuiſibiliſq; occurrit,quæ ubiq; tota & in ſeipſa ſit, ſeq; ipſam, per ſe ſine oculo uideat. Hic ſi phantaſia ad motũ ſit tardior,plana manet & perſpicua notio, quã experrectus animus immaculatam, ut acceperat, hominibus aperit. Sin uelocior ſit,ſtatim ipſa poſt rationem,ut ſolet,ſuum opus aggreditur. Volutat conſuetas imagines,atq; imitata pro uiribus rationem,lucem fingit Solis immenſam,totam oculis omnium ubiq; micantem, et in ſeipſo perpetuo ſe circuitu reuoluentẽ. Hic ergo eſt opus interprete,qualis Ioſeph fuit,& Daniel,qui regia ſomnia interpretabantur. Hac diuinatione polluit Mercurius Triſmegiſtus,quod eius liber de Dei potentia & ſapiẽtia,è Gręca lingua in Latinã à nobis translatus oſtendit. Hæc uaticinij ſpecies religioſis quidẽ (ut diximus) maximè conuenit. Alijs quoq; nonnunquam,ſi quando uel prouidentia aliqua, uel caſus proſperitate iaceant ſobrij,curiſq; uacui. Vnde Alexandro regi dormienti draco herbam monſtrauit,qua Ptolemæum curaret grauiter uulneratum. Pręcipuè uerò prope ortum Solis ſedata paulum uaporum externarumq; curarum turba,id accidit. Quãquam,quod uulgò effertur,matutina ſomnia eſſe ueriora,nõ ob id ſolum prouenit, quòd magis ſobrij ſumus (ſæpe enim ſobrij dormitum accedimus,neque tamen tunc fiunt perſpicuæ uiſiones) uerùm etiam ex eo,quod & Solis Phœbiq; uatis acceſſu uaticiniũ roboratur,

T 3 & ſangui-

& ſanguinei igneiq́ ſpiritus ea hora dominantes, claritate ſua ad claram conferunt uiſionẽ, & (quod uidemus) quia ſtatim expergiſcimur, turbam imaginum conſequentium non confundimus. Quæ de ſomno dicta ſunt, his Orphei uerſibus confirmantur.

ἄγγελε μελλόντων, θνητοῖς χρησμῶδε μέγιστε
ἡσυχίᾳ γὰρ ὕπνυ γλυκερῦσι γίλλος ἐπελθων
προσφωνῶν ψυχαῖς θνητῶν, νόον αὐτὸς ἐγείρεις.
καὶ γνώμας μακάρων αὐτὸς καθ' ὕπνυς ὑποπέμπεις,
σιγῶν σιγώσαις ψυχαῖς, μέλλοντα πρόφαινων
οἷσιν ἐπ' εὐσεβίῃσι θεῶν νόος ἐσθλὸς ὁδεύει.

id eſt, Nuntie futurorũ mortalibus uaticinator maxime, Accedis ad animas ſomni quiete demulctas, easq́ compellans ſuſcitas mentem. Sentẽtias numinum beatorum eis per ſomnum ſubinſeris. Silens ſilentibus animis uentura prænuncias, his, inquã, animis, quorum mens diuino cultu rectiſſimè utitur.

Satis de ea uacatione animi quæ per ſomnũ fit, diximus. Sequitur uacatio quæ fit per ſyncopam, id eſt, per caſum corporis ſemiuiui, quando cordis defectu ſpiritus ad membra non mittuntur, & qui in membris ſunt, retrahuntur ad cordis debilitati præſidium, quo in ſtatu perinde ut in ſomno prouenit uaticinium.

Quo excelluiſſe Hercules dicitur, Arabesq́ permulti, qui comitiali morbo corripiebãtur. Hinc Plutarchus in libro primo de anima, Enarchus, inquit, nuper ægrotãs, tanquã iam mortuus à medicis fuit relictus, & breui tempore in ſeipſum poſtea reductus, dicebat ſe mortuum fuiſſe, & in corpus iterum reſtitutum, nec eo morbo moriturũ, reprehẽſosq́ aiebat uehementer à domino ſuo eos ſpiritus, qui animam eius duxerunt. Ad Nichandam enim miſſos, non ad ipſum fuiſſe. Nichandas autẽ coriarius erat, & in palęſtris non ignobilis, qui eo tempore quo Enarchus reuixit, in maximas incidit febres, ac repente mortuus eſt. Hic autem uiuit, ſuperſtesq́ eſt, feliciſſimè nobiſcum manens.

Tertius uacationis modus fit ex melancholici humoris contractione, animam ab externis negotijs ſeuocantis, ut anima tam uacet homine uigilante, quàm ſolet dormiente quandoque uacare. Certè quemadmodum commodiſſimum inſtrumentum carere oportet motu proprio, ne forte quando faber mouere ipſum ad dextram ſtatuit fabricando, ipſum interim feratur motu proprio ad ſiniſtram, ſic animum illum quo diuina prouidentia uti ad uaticinium ſtatuit quaſi aliquo inſtrumento, quietum eſſe neceſſarium eſt quales ſunt melancholici ſæpe.

Sed & hi quando numine rapiuntur, tanto cęteris concitatiores fiunt, quanto corpora denſa ſi accendantur, feruentius urunt, quàm corpora rara. Hac ratione Socrates, quem Ariſtoteles melancholicum iudicauit, dæmonis familiaris inſpiratione multa præſentiebat, cuius rei teſtes ſunt Plato, Xenophon, Antipater maximus, Apuleius.

Siquidem Timarchus cum ab eo cõuiuio diſceſſiſſet ubi Socrates diſcumbebat, Socratis dæmone prohibente, inde ea perpetrauit, quorum cauſa eſt occiſus. Charmides in Nemea certauit uetante Socrate, ac certaſſe pœnituit.

Critoni contra Socraticum conſilium ruſticanti ramulus aliquis percuſſit oculum. Idem etiam Socrates dum fugeret unà cum alijs nonnullis impetum hoſtium, ut uentũ eſt in triuium, eadem qua cæteri fugere noluit, quia deterrebatur à dæmone. Tum quidem ij qui alia uia fugerant, in equitatum hoſtium inciderunt. Ariſtides & Thucydides alijq́ permulti quandiu Socrati propinquabant, etiam Socrate ipſo tacente in philoſophiæ ſtudijs proficiebant quamplurimum dæmonis illius inſtinctu, & quanto longius recedebant à Socrate, tanto reddebantur ad philoſophiam ineptiores. Idem cum morti propinquaret, ut ſcribit Xenophon, prædixit Anyto filium eius, qui tunc modeſtus uidebatur, fore flagitioſiſſimum, atque ita euenit.

Eſt & quartus à temperata complexione uacandi modus, ſiquidem talis cõplexio nullum infert tumultum alicuius ſuperantis humoris, qui ad ullam imaginem commoueat phantaſiam. Sũt enim huiuſmodi uiri in affectibus ſuis & actibus moderati, ideo animo adeò tranquillo uiuunt, ut etiam uigilantes ſupernis ſubijciantur influxibus, quod Pherecydi, Syro, Pythagoræ, Plotino dicit cõtigiſſe. Plotinũ præ cęteris admiror qui (ut narrat diſcipulus eius Porphyrius) mores hominũ, errata, euẽtus prẽſentiebat, et cũ ipſe Porphyrius ſeipſũ interficere cogitaret, id ille perſpexit diuinitus, atq́ ꝓhibuit.

Ob hanc rationem, ut ſcribit iunior Plinius, Curtio Ruffo dum Affricam obtineret & inclinato die ſpatiaretur in porticu, oblata eſt mulieris figura humana grandior, pulchriorq́. Hæc prædixit eum uenturum Romam, honoresq́ geſturum, atque etiam cum ſummo imperio in eandē prouinciam reuerſurum, ibiq́ moriturum. Factaq́ ſunt omnia.

Quinta uacatio fieri uidetur à ſolitudine, ubi animus nullis humanorum negotiorū curis diſtractus, paulo uel numinum uel cœlorum momento eadem quotidie cogitat, quæ cœleſtia numina cogitant facere, quod quidem Zoroaſter Magorum princeps ſolitudine uiginti annorū dicitur aſſecutus, ubi de omni diuinandi arte multa conſcripſit & fecit. Similia operatū fuiſſe Orpheū in Thracię deſertis, eius ſcripta Muſęo declarant.

Sexta fit ab admiratione uacatio, Sibyllæ & Pythiæ ſacerdotes cum ſecederent in Iouis aut Apollinis antrum, ubi numen ipſum adeſſe credebant, tanto admirationis uenerationisq́ ſtupore de maieſtate numinis cogitabant, ut ſenſus, phantaſia, ratioq́ actus ſuos illico prętermitterent. Tunc mens ſoli expoſita numini, ſiue Deus ille fuerit, ſiue dæmon, ſupernos perſentiebat nutus, eos præſertim qui ad ea negotia pertinebant, de quibus nuper deliberauerant. Similiter affectum fuiſſe Cornelium ſacerdotem Patauiȷ̇ tradit Aulus Gellius. Et tales quoſdā inducit Orpheus Corybantes. Hac uaticiniȷ̇ ſpecie præcellebat Albigerius Carthaginenſis. Hic penè quicquid egiſſet quiſq́ aut cogitauiſſet, afflatu dęmonum reſpondebat. Huius diuinationibus ſæpe ſe affuiſſe Aurelius Auguſtinus affirmat.

Septima & omnium pręſtantiſsima ea animi alienatio eſt, quę fit caſtitate mentis Deo deuotæ, quemadmodum Orpheus in hymno Deorum omnium Muſæum docet. Talis quippe mens non ad tempus, ut aliæ, ſed fermè ſemper pacatum eſt Dei templum, cuius oſtium (ut Ioannes inquit Theologus) Deus pulſat primum, quod ſtatim apertum ingreditur, quod inhabitat ſedulo, in quo hominem paſcit ambroſia. Per hanc (ut refert Aurelius Auguſtinus) ruſticus quidā ſuis temporibus ſecedebat à corpore, & uigilare ſe ſciebat, dum tamen uideret mira quædā oculis nō corporeis. Per hanc Ioannes Theologus omnium diuiniſsimus in Pathmo uniuerſum uidit ordinem ſeculorum. Per hanc Ezechiel campum oſsibus mortuorum inſpexit refertū, & oſſa poſtmodū reſurgentia. Per hanc Eſaias Deum ſedentem à Seraphim circundatū. Sed iȷ̇ omnes, quemadmodum & ſomniantes, quicquid mente cernebant, phantaſiæ uelaminibus ſtatim operiebant, ita ut uiſa mentis, phantaſiæ umbraculis obſcurata, interprete indigerent. Concludamus iam per ſeptem uaticiniȷ̇ ſpecies, tantam eſſe humanæ animæ aduerſus materiam excellentiam, ut & domito & ſopito & ſemiuiuo corpore, multo clarius uideat, multóque præſtantius operetur, quàm corpore operante, quaſi ad magnifica quæuis efficienda ſubſidio corporis non indigeat. Vbi apparet quanta ſit animę cū cœleſtibus concordia, quanta cū Deo cognatio, quæ quotiens in ſe redit, cœleſtium arcanorum & diuinæ fit prouidentiæ particeps.

Tertium ſignum, ab artium & gubernationis induſtria. Cap. III.

CAEtera animalia uel abſque arte uiuunt, uel ſingula una quadam arte, ad cuius uſum non ipſa ſe conferunt, ſed fatali lege trahuntur. Cuius ſignum eſt, quòd ad operis fabricandi induſtriam nihil proficiunt tempore. Contra homines artium innumerabilium inuentores ſunt, quas ſuo exequuntur arbitrio. Quod ſignificatur ex eo, quod ſinguli multas exercēt artes, mutant, & diuturno uſu fiunt ſolertiores. Et quod mirabile eſt, humanæ artes fabricant per ſeipſas quæcunque fabricat ipſa natura, quaſi non ſerui ſimus naturæ, ſed æmuli. Vuas ita pinxit Zeuxis, ut aues ad eas aduolarent. Apelles equam ita pinxit & canem, ut prætereuntes equi hinnirent, latrarent canes. Praxiteles in quodā Indorum templo Venerem marmore adeò uenuſtā expreſsit, ut uix à libidinoſis tranſeuntium conſpectibus tuta & pudica ſeruaretur. Archyta Tarentinus columbam è ligno mathematica diſciplina fecit, librauit, inflauit ſpiritu adeò ut uolaret. AEgyptiȷ̇, ut tradit Mercurius, Deorum ſtatuas conſtruebant tales, ut loquerentur & irent. Archimedes Syracuſanus æneū cœlū fecit, in quo omnes

Artis mirabi

ſeptē planetarū motus ueriſſimè conficiebâtur ut in cœlo, & ipſum uoluebatur ut cœlum. Mitto Aegyptiorum pyramides, Romanorum Græcorumq; ædificia, metallorum officinas & uitri. Denique homo omnia diuinæ naturę opera imitatur, & naturę inferioris opera perficit, corrigit & emendat. Similis ergo fermè uis hominis eſt naturæ diuinæ, quandoquidem homo per ſeipſum, id eſt, per ſuum conſilium atq; artem regit ſeipſum à corporalis naturæ limitibus minimè circunſcriptum, & ſingula naturæ altioris opera æmulatur. Et tanto minus quàm bruta naturæ inferioris eget ſubſidio, quanto pauciora corporis munimenta ſortitus eſt à natura quàm bruta, ſed ipſemet illa ſua copia conſtruit alimenta, ueſtes, ſtramenta, habitacula, ſupellectilia, arma. Ideo cum ipſe ſua facultate ſe fulciat, fulcit uberius quam beſtias ipſa natura. Hinc proficiſcitur inenarrabilis uarietas uoluptatum, hos quinque ſenſus corporis oblectantium, quas ipſimet nobis proprio ingenio machinamur. Bruta breuiſſimis naturæ clauſtris concluduntur. Nō ſolum ad corporis neceſſitatem noſter animus reſpicit, ſicut beſtiæ naturæ imperio mācipatæ, ſed ad oblectamenta ſenſuum uaria, quaſi quædam pabula phantaſiæ. Neque ſolum per uaria blandimenta ipſi phantaſiæ animus adulatur, dum quaſi per iocum diuerſis ludis delenit quotidiè phātaſiam, uerùm etiam agit interdum cogitatrix ratio ſerius, & ſuæ prolis propagandæ cupida emicat foras, & quanto polleat ingenio, euidenter oſtentat per uariam lanificiorum ſericiq; texturam, picturas, ſculpturas, & ædificia. In quibus componendis ſæpe nullum corporis reſpicit commodum, nullum ſenſuum blandimentum, cum aliquando ſponte ex ijs incommodum & moleſtiam patiatur, ſed facundiæ ſuæ amplificationem, approbationemq; uirtutis. In ijs artificijs animaduertere licet, quemadmodum homo & omnes & undique tractat mundi materias, quaſi homini omnes ſubijciantur. Tractat, inquam, elementa, lapides, metalla, & plantas, & animalia, & in multas traducit formas atque figuras, quod nunquam beſtiæ faciunt. Neque uno eſt elemento contentus, aut quibuſdam, ut bruta, ſed utitur omnibus, quaſi ſit omnium Dominus. Terram calcat, ſulcat aquam, altiſſimis turribus conſcendit in aërem, ut pennas Dædali uel Icari prætermittam. Accendit ignem, & foco familiariter utitur & delectatur præcipue ipſe ſolus. Merito cœleſti elemento ſolum cœleſte animal delectatur. Cœleſti uirtute aſcendit cœlum, atque metitur. Supercœleſti mente trāſcendit cœlum. Nec utitur tantum elementis homo, ſed ornat, quod nullum facit brutorum. Quàm mirabilis per omnem orbem terræ cultura? Quàm ſtupenda ædificiorum ſtructura & urbium? Irrigatio aquarum quam artificioſa? Vicem gerit Dei, qui omnia elementa habitat, colitq; omnia, & terræ pręſens, non abeſt ab æthere. Atqui non modo elementis, uerum etiam elementorum animalibus utitur omnibus, terrenis, aquatilibus, uolatilibus, ad eſcam, commoditatem, & uoluptatem. Supernis cœleſtibusq; ad doctrinam, magicęque miracula. Nec utitur brutis ſolum, ſed & imperat. Fieri quidem poteſt, ut armis quibuſdam à natura acceptis bruta nonnulla quandoque uel impetum in hominem faciāt, uel hominis effugiant impetum, homo autem acceptis à ſeipſo armis, & uitat ferarum impetus, & fugat & domat. Quis uidit unquam homines ullos ſub beſtiarum imperio detineri, quemadmodum ubique uidemus tam immaniſſimarum ferarum quàm mitiū armenta per omnem uitam parere hominibus? Non imperat beſtijs homo crudeliter iſtum, ſed gubernat etiam illas, fouet & docet. Vniuerſalis prouidentia Dei, qui eſt uniuerſalis cauſa, propria eſt. Homo igitur qui uniuerſaliter cunctis & uiuentibus & non uiuentibus prouidet, eſt quidam Deus. Deus eſt proculdubio animalium, qui utitur omnibus, imperat cunctis, inſtruit plurima. Deum quoque eſſe conſtitit elementorum, qui habitat colitque omnia. Deum denique omnium materiarum, qui tractat omnes, uertit, & format. Qui tot tantiſque in rebus corpori dominatur, & immortalis Dei gerit uicem, eſt proculdubio immortalis. Sed artes huiuſmodi licet materiam mundi figurent, & animalibus imperent, atque ita Deum naturæ artificem imitentur, ſunt tamen artibus illis inferiores, quæ regnum imitatæ diuinum, humanæ gubernationis ſuſcipiunt curam. Singula bruta uix ad ſui ipſius uel breuem natorum curā ſufficiunt, homo autem unus tanta abundat perfectione, ut ſibijpſi imperet primū, quod beſtiæ nullæ faciunt, gubernet deinde familiam, adminiſtret rempub. regat Gētes, & toti imperat orbi. Et quaſi qui ad regnandum ſit natus, eſt omnino ſeruitutis impatiēs. Adde quod boni

publici

publici gratia ſubit mortem, quod bruta non agunt, utpote qui ſingula hæc mortalia deſpicit bona, communis æterniq́ boni firmitati confiſus. Cæterum ad præſentem uitã artes huiuſmodi pertinere alicui forſitan uidebuntur, quanuis non ſit tanta cura ob uitam præſentã neceſſaria, ſed ſpectet potius ad diuinitatis prouidentiã imitandam. Conſideremus igitur artes illas quæ non modo corporali uictui neceſſariæ non ſunt, ſed plurimũ noxiæ, quales ſunt omnes ſcientiæ liberales, quarũ ſtudia corpus eneruant, & uitæ impediunt commoda. Subtilis computatio numerorũ, figurarum curioſa deſcriptio, linearum obſcuriſsimi motus, ſuperſtitioſa muſicæ conſonantia, aſtrorũ obſeruatio diuturna, naturalium inquiſitio cauſarum, diuturnorũ inueſtigatio, Oratorum facundia, Poetarumq́ furores. In ijs omnibus animus hominis corporis deſpicit miniſteriũ, utpote qui quandoq́ poſsit, & iam nunc incipiat ſine corporis auxilio uiuere. Vnũ illud eſt in primis animaduertendum, quòd artificis ſolertis opus artificioſè conſtructum, nõ poteſt quilibet, qua ratione quóue modo ſit conſtructum diſcernere, ſed ſolum qui eodẽ pollet artis ingenio. Nemo enim diſcerneret qua uia Archimedes ſphæras conſtituit æneas, eiſq́ motus motibus cœleſtibus ſimiles tradidit, niſi ſimili eſſet ingenio præditus. Et qui propter ingenij ſimilitudinẽ diſcernit, is certe poſſet eaſdem conſtituere, poſtquã agnouit, modo non deeſſet materia. Cum igitur homo cœlorũ ordinẽ unde moueantur, quò progrediantur, & quibus menſuris, quid ue pariant, uiderit, quis neget eum eſſe ingenio (ut ita loquar) penè eodem quo & author ille cœlorum? ac poſſe quodammodo cœlos facere, ſi inſtrumenta nactus fuerit, materiamq́ cœleſtem? poſtquam facit eos nunc, licet ex alia materia, tamen perſimiles ordine.

Quatuor hominis dotes in artibus.

IN humanis artibus quatuor animi noſtri emicant dotes excellentiſsimæ, facilitas ad percipiendum uelociſsima, memoria ampliſsima ac penitus indelebilis, ſagaciſsima prædictio futurorum, uerborũ uſus innumerabilium. Quam diuinum putas in Homero uiguiſſe acumẽ, qui & cæcus & inops tot & tanta percepit, tã egregiè cecinit, ut cunctas in eũ humanas, tũ diuinas artes Plato aſſerat concurriſſe. Quam diuinũ in Didymo Alexandrino, quem ſcribit Hieronymus à pueritia excæcatum, poſtea tamen dialecticen, phiſicen, theologiam præ cæteris ebibiſſe, & quod mirum eſt, geometrã euaſiſſe mirabilem, & geometricas figuras deſcribere ſolitum & docere, egregia quoque Theologiæ opera condidiſſe. Diuinum certè ijs lumen ea naſcentibus infudit, & quærentibus reuelauit, quæ impoſsibile fuiſſet humanis ſtudijs inuenire. Et ſi Plato Ariſtotelesq́ in libris ciuilium inſtitutionum ſcribunt, regiones alias alijs eſſe exercendo ingenio aptiores, compertũ tamen habemus non in oriente ſolum atq́ meridie, ſed etiam in occidente ſeptentrioneq́ & complurimos homines, & frequenter in qualibet arte mirificè claruiſſe. Si regionum ſeculorumq́ diuerſitas, diuerſitatem maximam neceſſariò efficit in corporum habitu, in ingenijs uerò minimam, & hanc ipſam conſilio ſtudioq́ corrigimus. Quis non uideat ingenium hominis natura ſuis locis & temporibus non eſſe ſubiectum? Sequitur indelebilis illa memoria, qua excelluerunt quamplurimi, Mithrydates duarum ac uiginti Gentium rex, ſingulis absque interprete ius dicebat. Cyrus & Lucius Scipio omnium ſuorũ ciuium ſciebant nomina. Fabius Maximus & Lucullus, omnes omnium Gentium hiſtorias memoria tenebant. Seneca inquit, ſe duo millia omnium recitata eodem ordine reddidiſſe, ducentos quoque uerſus à diſcipulis pronunciatos ſe ordine retrogrado recitaſſe. Scribit Auguſtinus fuiſſe quendam ſuis temporibus qui multa legerat, neque aliquid unquam eorum quæ legerat, oblitus fuerat. Fuiſſe Romę alium qui comœdiam totam, dum recitaretur, mandauit memoriæ, tot tantarumq́ rerum capacitas, tanta in ijs quæ ſunt accepta, ſtabilitas, anguſto cerebri angulo comprehendi, & fluxa eius labiliq́ materia ſeruari non poteſt, ſed ampliſsimo eget ſtabiliſsimoq́ diuini animi receptaculo.

Eſt & futurorum prædictio illa, qua pollebant Chaldæi & Aegyptij mathematici. Certè illa ſubſtantia in futuro non efficit, cuius præſaga uirtus ita totũ futurũ anticipat, ſicut memor potentia totum præteritũm recolit. Eſt autẽ ſubſtantia hæc æterna quæ in

æternum monumentum colligit labilia temporum interualla. Poſtremò loquēdi uſus atq; ſcribendi homini proprius, diuinam quandam indicat nobis ineſſe mentē, qua carent beſtiæ. Abſque ſermone ita nos poſſemus uiuere, ſicut & beſtiæ & homines muti. Ideo ad excellētius aliquod opus eſt nobis ſermo tributus, uidelicet tanquā mentis interpres, infinitorum inuentorum præco, & nuncius infinitus. Neq; ſomniet Epicurus, beſtias ſicut & nos ratione pollere, uerùm deeſſe illis ſermonis & manuū uſum, per quē intus latentē extra ſignificent rationē, quoniam natura in rebus neceſſarijs non deficit, ſuperfluis non abundat. Arboribus non dedit pedes, non brachia. Terrenum enim illarum corpus ſolo fixum, ubiq; terrea alitur alimonia. Brutorū corporibus tanquam minus terrenis, non omnis terreus cibus eſt ubiq; ſufficiens, ideo ad quærendum commodius alimentum pedibus ſunt inſtructa. Phantaſia illorum paucos aliquos & confuſos conceptus habet, & ad uſum duntaxat corporis neceſſarios, qui mugitu, latratu, hinnitu, garritu, gannitu, fremitu, ſeu nutibus ſufficienter exprimi poſſunt. Verùm mens hominis infinitarum diſtinctarumq; inuentrix rerum, uſu ſermonis innumerabilis ſuffulta eſt, quaſi quodam digno eius interprete, manibus quoq; munita tanquam aptiſsimis inſtrumentis ad inuenta mentis innumerabilia fabricanda, quæ quidem inſtrumēta natura eadem dediſſet & beſtijs, ſi illis ineſſet artifex idem interior, talibus inſtrumētis uſurus. Ergo tot concipit mens in ſeipſa intelligendo, quot Deus intelligendo facit in mundo. Totidem loquēdo exprimit & in aëre. Totidem calamo ſcribit in chartis. Totidem fabricando in materia mundi figurat. Quapropter dementem eſſe illum conſtat, qui negauerit animam quæ in artibus & gubernationibus eſt æmulà Dei, eſſe diuinam.

Quartum ſignum ab effectu miraculorum. *Cap. IIII.*

NOn ſolum uerò in formanda & figuranda per rationem artis materia, ſicut diximus, mens humana ius ſibi diuinum uendicat, uerùm etiam in ſpeciebus rerum per imperium tranſmutandis, quod quidem opus miraculum appellatur, non quia prętер naturam ſit noſtræ animæ, quando Dei fit inſtrumētum, ſed quia cum magnum quiddam ſit, & fiat raro, parit admirationem. Hinc admiramur, quod animæ hominum Deo deditæ imperent elementis, citent uentos, nubes cogant in pluuias, nebulas pellant, humanorum corporum curent morbos, & reliqua quæ palàm facta fuiſſe quibuſdam ſeculis apud uarias nationes Poëtæ canunt, narrant Hiſtorici, non negant excellentiſsimi quique Philoſophi noſtri, præſertim Platonici, teſtantur Theologi ueteres, Mercurius in primis & Orpheus, poſteriores quoque Theologi uerbo & opere comprobarunt. Miraberis forſitan ſi miraculorum rationes exquiram. Sed audi. In primo libro diſputatum eſt, eſſentiam tertiam eſſe ſub angelo, & ſuper totam mundi materiam, à numine formari, formare materiam, accipere quidem formas ſpiritales à numine, dare uerò materiæ corporales. In tertio quoque libro conſtitit eſſentiam tertiam nihil eſſe aliud quàm rationales animas tam noſtras quàm noſtris ſuperiores. Hinc efficitur apud Platonicos ſectator'eſque Auicennæ, ut omnis rationalis anima per eſſentiam ſuam atque potentiam ſuper totam ſit mundi materiam, totam mouere poſsit atque formare, uidelicet quando ad hæc Dei fit inſtrumentum. Veruntamen talis eſt ordo rerum: Habent omnes animæ rationales (ut diximus) intellectuale caput rationale medium, infimum uerò uiuificum. Media hæc uis eſt animæ proprietas. Vis autem intellectualis eſt radius quidam ſuperioris intellectus demiſſus in animam, & in ſuperiorem intellectum iterū ſe reflectens. Vis quoq; uiuifica actus eſt animæ redundans in corpus, & inde reſultans in animā, ſicut lumen Solis in nube ſecūdum proprietatem ſuam ſplendor eſt, ut Solem reſpicit radius, ut nubem implet eſt pallor. Intellectus intelligibile ſuſpicit, & circa ipſum intelligibile permanet in ſeipſo. Ratio currit, ſed in ſeipſam. Viuifica uis infra ſe currit uſq; ad aliud, dum implet, corpus. Quoniam uerò per hanc infimam ſui partem ſiue umbram, animæ longiſsimè à ſua dignitate diſcedunt, corporibus propinquantes, factum eſt ut uires huiuſmodi rectrices corporum remiſſa quodammodo uel intermiſſa amplitudine illa dominationis, quam anima ſuper uniuerſitatē corporum poſsidet, ſingulæ ſunt ſingulis diſtributæ corporibus,

quibus

quibus aſtrictæ dum ſunt, propriam ſuorum corporum agunt curam, ac fermè negligunt aliena. Quid eas corporibus alligat? Vt Plato uult, amor, id eſt, uitæ exuberantis affectus ad proxima ſibi uiuificāda procliuior. Diuerſis autem animarum rationalium ſpeciebus proximæ ſunt diuerſæ corporum ſpecies. Hinc fieri uult, ut aliæ rationales animæ cum alijs corporibus conſpirauerint, aliæ cum ſphæris, aliæ cum ſyderibus, cum alijs aliæ. Denicꝫ aliæ cum corporibus hominum. Atcꝫ ex certis quibuſdam ſeminū intimorum diſpoſitionibus à prouidentia cōſtitutis, aliæ humanæ animę alijs humanis corporibus regendis magis conueniunt. Et, ut ſummatim dicam, cuiuſcꝫ animæ rationalis uis illa uiuifica, quoniā ad tertiam eſſentiam pertinet, æquā uim habet ad corpora quælibet, ſed per amatorium quendam inſtinctum corporibus alijs alię ſeſe mouēdis accommodant, conferente ad hoc uidelicet tēperatione diuina, & uno quodam inſtinctu ceſſante, uis illa uiuifica euadit libera, ut nouo affecta inſtinctu, corpus aliud quodāmodo regat & moueat. Si pars hæc infima naturas omnes corporū ſuperat, multo magis media atcꝫ ſumma. Suprema, id eſt mens, uſcꝫ adeò ſupereminet, ut nihil unquā ſapiat corporale, diuinorum duntaxat auida, ſtabilis à natura, intelligentia ſubita. Media, id eſt, ratiocinandi facultas, eminet quidem & ipſa magis quàm infima, & nunc quidem (ut diximus aliàs) aſcendit in mentem, quando ſuſceptis à mente principijs demonſtrandi, uniuerſales rerum naturalium rationes inquirit argumentando. Nunc autem ad uiuificam declinat potentiam, quando credit phantaſiæ, auſcultat ſenſibus, blanditur & corpori. Aſcendit autem in mentem ſupernorum capiendorū amore, deſcendit in potentiam infimam amore inferiorum gubernandorū. Merito cum ſit utrorumcꝫ media, diligit utraque, & tanquam eminentior quam infima, dum infima corpus unum regit ſolum, ipſa plura mouet atque gubernat. Nam dum rectrix facultas corporis tuum ſolum alit corpus, percꝫ ſenſum & cōcupiſcentiam ſeruit tui corporis alimoniæ, ratio tua & tui corporis agit curam, & aliorum, atcꝫ in externa materia fabricat artificia. Hæc quocꝫ cum æque ualeat quaslibet tractare materias, alijs tamen tēporibus alias, quocunque rapit amor, tractandas aggreditur. Ceſſante amore per quem ſculpit lapidem, ſtatuam dimittit ſubito. Trahente amore ad uaſa fictilia, aggreditur figulinam. Quando de tractandis corporibus loquimur, mentem illam corporum penitus contemptricem parumper intermittimus, de ratione magis & rectrice potentia loquimur. Hę utique ambę, licet ad quælibet mundi corpora, propter cōmunem naturam eſſentiæ tertiæ parem uim habeant, in illud tamen agunt potiſſimum, in quod magis afficiuntur, diuina illa ſeminum temperatione non prohibente. Affectus animorum illarum qui ſupra nos ſunt, ſtabiliores ſunt noſtris, atque eundem ſemper retexunt ordinem, conſueto ſemper tenore progredientes, quoniam in illis tam ſuprema uis quàm media ſurſum uergit, contemplationi incumbens æternæ. Sola uis infima opera uariat, ſed uiciſſitudines agit, & illas quidem ordinatiſſimas, ita ut in ipſa etiam mutatione uideatur eſſe ſtabilitas, dum idem obſeruatur tenor, eademque ſimiliter retexuntur. Sed utcunque ſit, formæ rerum tribus animorū illorum uiribus inſitæ cauſæ ſunt formarum, quę in mundanis corporibus exprimuntur. Atque ut ita dicam, fatales imaginationes quæ gradatim idolis animorum illorum ſuboriuntur, quaſi prægnantium mulierum affectus uehementiſſimi, quicquid ſibi fingunt in ſphęris ſuis ſequentibuſcꝫ tanquam fœtibus exprimunt. Noſtra quoque anima erga corpus hoc affecta, ſecūdum ſuorum ſeminum ordinem, corpus hoc ex ipſa ui corporis rectrice figurat. Quid huic corpori præſtat certam quatuor humorum complexionem, quid faciei colores & lineamenta, niſi anima? Anima quocꝫ contra naturā corporis ponderoſi ipſum agit ſurſum, & quatuor inuicem uincit contraria, neque miraculum hoc miratur quiſquam. Quantū uerò uis eadem per phantaſiam ualeat in formando uehementioribus affectibus corpore, in ſuperioribus diximus. Siquidem pro affectuū diuerſitate diuerſas qualitates producit in membris. Ira, calorē, rubedinem, amarumcꝫ ſaporem, & alui fluxū. Timore frigus atcꝫ pallorem. Mœrore, ſudoris humorem, albedinemcꝫ ceruleam. Anxietate, ſiccitatem atque nigredinem. Harum profecto qualitatum ipſi animi affectus authores ſunt, quia ſępè ad tales aliquas qualitates mouent priori noſtrę complexioni cōtrarias. Qualitates corpo[illegible] ex affectu anim[illegible]

Atcꝫ, ut

Atque, ut Hippocrates docet & Galenus, inueteratus affectus priorem mutat corporis complexionem, & in ſuam trahit naturam. Hoc agit phantaſia. Quid autem ratio in artibus & gubernationibus operetur, alias declarauimus. Proinde quid à rectrice corporis potētia in proprio corpore fiat per uirtutem uiuificā, & affectus illi ſeruientes, hic explanauimus. Fit inſuper ab ea nonnihil in corporibus alienis quæ ſibi propinquāt, quādoq; per naturalem calorem concoquit cibos, calefacitq; tangentes. Anima quoq; materna in corpus alienum agit, quando nutrit fœtus in aluo, quod quidem explet ex continuatis uinculis quibus fœtus materno corpori alligatur. Neque propinquum duntaxat corpus format, ſed quandoque & remotum. Iacto ſiquidem à uiro ſemine in matricem, & diu poſtea uiro abſente, uirtus formatrix relicta in ſemine uiget ibi, & uicem paternę animæ gerit in ſemine, corpusq; effingit humanum, ceu cum quis lapidem iacit procul, uirtus ęxpultrix lapidi immiſſa à iacente, quandiu regnat in lapidem, tam diu lapidē pellit, ea ſcilicet aëris plaga, & ad illud ſignum, qua & ad quod iactor ille direxerat. Si pars animæ regendo corpori accommodata, per uiuificam uim aliquid operatur in corpus alienum atque remotum, cur non etiam per uim ſenſitiuam hac eminentiorem, per affectus ſcilicet phantaſiæ? Ergo phantaſia inſtar uirtutis uiuificæ format & ipſa proprium corpus, ut diximus, quotiens actioribus affectibus agitatur. Format etiam faſcinationibus & maleficijs alienum. Neque mirum eſt animam facere talia affectibus ſuis, ſi herbæ quædam faciunt aut lapides ſuis uaporibus, cœleſtibus tamen animis aſpirantibus. Neque deeſt animæ continuatio mediorum, per quæ in alienum corpus tranſigat actionem. Quippe uenefici hominis phantaſia infenſa infantis teneriori corpuſculo, febrem affectat puero. Imaginatio febris ſpiritus febriles uibrat, id eſt, cholericos, ſicut imaginatio coitus ſeminales ſpiritus ad genitalia membra. Cholericus & febrifer ſpiritus ille perculſus, uapores fœtidos atq; febriferos, ſiqui in uenefici hominis corpore ſunt, exſuſcitat. Hi cum primum incitati ſunt, una cum ſpiritu proruunt illuc tanquam ſagittæ, quò malefica phantaſia quaſi ad ſignum intenderat. Maximè uerò ex oculis emicant ſenioris, perq; oculos pueri tranſeunt tanquam ex uitreis materijs, perq; materias uitreas radij, ſpiritusq; inficiunt pueri & humores. Ad hæc autem maleficia illi ſunt omnium potentiſſimi, quibus naſcentibus Saturni malignus aſpectus, ſemenq; parentum terreſtre, ac uictus perſimilis complexionem conflarunt fœtidis uaporibus abundantem, & melancholicam. Pręterea ſæua Martis potentia bilis igniculos ſubdit. Hi quando in ſenio ſunt, ætate terreſtri & melancholica, moroſi ſunt ualde, & cuicunque contigerit, acerrimè iraſcuntur, animoq; infenſiſſimo execrantur. Phantaſiam certè propter humorem terreum ſtabilius efficaciusq; ſuis uotis affigunt. Hic humor accenſus & urit uehementiſſimè, & extinguitur ſero, tanquam ignis in craſſioribus lignis & duriori materia. Vapores quoque non deſunt maligni, per quos quaſi ſagittas uenenum in aduerſarium iaculentur. Miraris corpus unius ab animo alterius inquinari? At non miraris animum lædi ab animo, dum per conſuetudinem uitia aliena combibimus. Nō miraris corpus tuū à uapore alterius corporis morbo facilè infici, quod phthiſis, epidimia, lepra, pruritus, dyſenteria, pleureſis, oculorumq; rubor indicant. Apud Heſperios Aethiopas fuiſſe traditur beſtias, nomine Catophlepas, quæ ſolo aſpectu homines interimerent, quod & apud Cyrenem faciunt Baſiliſci. Tanta eſt uis in uaporibus oculorum. Cur minus ſubijciatur corpus tuum alterius animo, quàm alterius corpori? Cur non magis potius, cum ſit potentior animus, neque deſint media per quæ agat? Quod facere conſueuiſſe homines quoſdam in Illyrijs & Triballis legimus, qui cum eſſent irati, ſi diutius attentiusq; intuebantur hominem, perimebant, qui & geminas habebant pupillas in oculis. Idem quoque feciſſe fœminas nonnullas in Scythia. Tanta eſt imaginationis potentia, præſertim quando affectibus animi uapores oculorum ſubſeruiunt. Auget enim uim attentio illa mirabilis phantaſiæ non minus quàm Struthij oculus defixus ad ouum. Vno ſiquidem affectu ferueſcente tepeſcit alter. Ideo in maleficæ phantaſię intentione remittitur pauliſper affectus animæ naturalis, per quem ſuo corpori deuincitur, unde à ſuo corpore facta liberior, materiam nouam in quam nuper afficitur, quaſi recens aliquod ſuum corpus incipit tranſmutare. Si tantam habet uim malefica phantaſia, quantam putas habituram beneficam rationem? ſaltem duplò maiorem.

Et quia

Et quia ratio ſuperat phantaſiam,& bonitas malum,igitur ratio quando ad beneficium aliquod tota animi erga Deum intentione defigitur, nonnunquam corpus illud erga quod eſt affecta,afficit beneficio tam proprium quam alienum.Hoc munere excellunt illi (ut eſt apud Platonicos) qui diuino quodam beneficio præ cæteris cōplexione temperata cœleſtiq́ſunt præditi,necnō puris & modicis nutriti cibis,honeſtis præterea diuinisq́ moribus educati. Hi medici ſæpe ſunt generis humani, & corpori cui cupiunt bona,ſi directi prorſus in Deum pijs uotis ardenter exoptant,illico præſtant, præſertim ſi hominis beneficium accepturi animus ſit paratus.Hinc Zoroaſter inquit:

ἐκτείνας πυρινὸν νοῦν ἔργον,
ἐπ' εὐσεβίης,ῥευστὸν καὶ σῶμα σαώσεις.

id eſt,Si mentem ardentē ad opus pietatis intenderis,labile corpus ſeruabis. Talia quędam miracula facta ab Apollonio Tyaneo Philoſopho narrat Philoſtratus. Rurſus a Pythagora,Empedocle & Philolao ſimilia quædā geſta Pythagorei multi affirmant. Scribit inſuper Iamblichus,Pythagoricos, quotiens narrarentur miracula,facile ſolitos credere illa à Deo per diuinas animas fieri. Atque in rebus huiuſmodi hæc Lini carmina ſemper habuiſſe in ore.

ἐλπέσθαι χρὴ πάντ' ἐπεὶ οὐκ ἔστι,οὐδὲν ἄελπτον.
ῥᾴδια πάντα θεῷ τελέσαι,καὶ ἀδύνατον οὐδέν.

id eſt,Credenda ſunt omnia,nihil enim eſt incredibile. Facilia Deo omnia ſunt, nihil eſt impoſsibile. Sed redeamus ad illos iam animos,per quos Deus quaſi per inſtrumenta miracula perficit. Quid confert illis ad hanc excellentiam habitudo corporis temprata? ut ratio illorum ſit expeditior,nullo excedentium humorum turbata tumultu. Quid modicus purusq́ uictus? ut non ſit anima corporis ſui ſarcina prægrauata. Quid educatio illa honeſta atq́ pia? Vt & optet hominibus bona,& tanquam Deo quodammodo ſimilis adiuuetur à Deo,imò tanquam inſtrumentum à Deo ducatur. Deniq́ cum ratio ſit eminentior phantaſia,quando ipſa dedita Deo tota ad unum hoc opus beneficij conferendi dirigatur,remittitur admodū naturalis ille prior affectus animi quo proprio corpori copulatur,& ab eo ſoluta agit in alienum. Poteſt enim facile ad hæc tanq́ inſtrumentum à Deo duci,cum natura ſit ſuper corpora omnia, quāuis affectus olim aliquis ad unius gubernationem rapuerit,non aliter ac ſi ſapientiſsimus rex potentiſsimusq́ cuius prouidentiæ & ditioni ſubſint omnes pariter ampliſsimi regni partes, reliquas negligat ad tempus,partes alicuius amœnitate pellectus,ſed amore aliquādo par tis illius deferueſcente,ſe ad alias conferat gubernandas. Myſteria hęc Plato noſter omnia tetigiſſe uidetur,tyrannidem quidē illam phantaſiæ,& hoc rurſum piæ rationis imperium in Timæo,ubi de ui animę in corpus diſſeruit,in Phædro autē mirabilius quiddam innuit,cum inquit,omnem animam uniuerſi corporis curam habere,atq́ animam noſtram quando libera eſt,totum pererrare cœlum,mundumq́ una cum cœleſtibus animis gubernare,alias in alijs figuris circumeuntem. Quādo uerò ſit talis, aperuit in Epinomide,ubi affirmauit neceſsitatem mentis atq́ animæ menti coniunctæ neceſsitatem omnem exuberare,ac tali omne decretum eſſe fatale. Quinetiam in decimo de iuſto, intellectualem animam appellauit neceſsitatem,inter cuius genua ſit fuſus aliquis circa quem ſphæræ mundi uoluantur. Quorſum hęc? Vt intelligamus fieri poſſe quandoq́,ut hominis anima,tota rationis intentione in mentē caputq́ ſuum uertatur, ſicut quandoq́ uertitur in phantaſiam,ut diximus iam,& rationem. Quis nam animus hæc agit? Qui phantaſiam iubet ſilere,ac etiam ſuperni numinis deſiderio flagrans,conſuetis rationis naturalis diſcurſibus non confidit,ſola uiuit mente,euadit angelus, & toto capit pectore Deum. Hæc ſignificat Zoroaſter,ubi ſic inquit:

ψυχὴ ἡ μερόπων,θεὸν ἄγξει πως ἐς ἑαυτὴν
οὐδὲν θνητὸν ἔχουσα,ὅλη θεόθεν μεμέθυσται
ἁρμονίᾳ αὐχεῖ γάρ,ὑφ' ἧ πέλε σῶμα βρότειον.

id eſt,Anima hominum Deum quodammodo contrahit in ſeipſam, quando nihil retinens mortale,tota diuinis hauſtibus ebriatur. Tunc quoq́ exultat in corporis harmoniam. Huiuſmodi animum diui Ioannis Theologia naſci iterū dicit ex Deo. Siquidem Dei ſummi influxus per mentes angelicas uſq́ ad animam hominis defluens; inſtigat

quoudie

quotidie animã corpori immerſam, ut exuta carneã teſtam, ponat potentias operationesq; animales, & pro anima fiat angelus, quemadmodũ radius Solis uapores tenuat, trahitq; ſurſum, & in igneam conuertit naturam. Qui huic inſpirationi totũ ſe committit, ceſſat eſſe anima, fitq; Deo regenerante Dei filius, angelus. Idcirco Plato Theologos appellauit Dei filios in Timæo. Si anima natura ſua excedit mundi machinã, perq; uires inferiores mira operatur in corporibus etiã alienis, quid illam putamus acturã, quando in caput ſurrexerit ſuũ, euaſeritq; angelica? Quod oportet fieri poſſe quandoq;, poſtquã blandimentis ſenſuũ fit ſæpe brutalis, & inſpiratio Dei eſſe non debet uanior, quã ſenſuũ blandimenta. Tunc igitur non unum quendam amplius aut tenerũ faſcinabit, aut ſanabit hominẽ ægrotantem, ſed ſphæris imperabit elementorũ. Quandiu corpori huic addicta eſt, parui huius mundi elementa, id eſt, humores quatuor agitat, eisq; calorem, frigus, humorem, ſiccitatem, colores omnes ſaporesq; inducit, ut ſupra patuit tum in actu uitali, tum in affectibus phantaſiæ. Ideo quando ſoluta ab hoc emergit in amplum, Deo iã plena animalis huius grandioris humores, id eſt, quatuor elementa maioris mũdi mouet ut ſua. Siquidem iam quaſi euaſit anima mundi, eius uidelicet mundi partis, erga quam afficitur maxime. Ac ſicut eadẽ hominis anima quæ cubitale infantis corpuſculũ rexerat, regit bicubitum ęquè & tricubitũ, ac deinde quatuor cubitorũ, & decẽ rurſus, ut dicitur de gigantibus, ita ſi uſq; ad centum creuerit & ducentos, ęquè reget. Quod enim naturæ ordine & dignitate omnẽ molẽ corporis antecedit, non minus totã ipſam molẽ quã molis partẽ implere poteſt, atq; mouere. Si uim ac ipſo Deo uidelicet habet uiuificã uis rationalis animæ in mundi ſphæras, uim quoq; habet in eas rationis ac mentis affectus. Solo igitur affectu citabit uentos Deo duce, ac cœlo nubes inducet ſereno, eaſq; coget in pluuias. Rurſus ſedabit uentos, & aërẽ ſerenabit. Quod quidẽ poſſe fieri factum ue fuiſſe, Hippocrates Cous, Theologi Mauri & Arabes confitenẽ, Maurorum princeps Auicebron, Arabum Auicenna. Mitto quot elementorũ turbationes procellaſq; tum ex dæmonum conflictationibus, tum ex caſibus animarum in corpora ſæpe contingere Aegyptij Platoniciq; arbitrentur, qua quidẽ de re Plutarchus & Porphyrius & Proculus diligentiſsime diſputant. Platonis certè, Platonicorumq; ſententia eſt, à cœlo ad terrã uſque in ſphæris omnibus alias plagas numinibus alijs ab initio diſtributas ita fuiſſe, ut quando in regione terrę certis dicata numinibus, diſpoſitio ad ipſa numina uel per ſupernos influxus, uel per animorum affectiones præcipuè augetur, miracula ſæpe talibus numinibus congrua, uel per ſe, uel per animas ibidem ab eiſdem numinibus occupatas efficiantur, Sed de ijs aliâs, Magicam quandam in pręſentia ſententiam referamus. Putant Chaldæi poſſe inſuper aliud quiddam ab anima mirabile fieri, ut ſcilicet radijs effuſis in corpus ſuum, ipſum lumine circundat, & radiorum leuitate tollat in altum.

Quod in ſeipſo feciſſe patrem eorum Zoroaſtrem nonnulli referunt. Ego uerò, ſi qua huius miraculi ratio aſſignari poteſt, talem forſitã eſſe opinor. Prima lux in Deo eſt, atq; ibi eſt talis, ut ſuperemineat intellectũ, ideoq; non poteſt lux intelligibilis appellari. Sed lux illa Dei cum infunditur angelo, fit e ueſtigio lux intellectualis, atq; intelligi poteſt. Quando infunditur animæ, fit rationalis, ac poteſt non intelligi ſolum, ſed etiam cogitari. Inde migrat in animæ idolum, ubi fit ſenſitiua, nondum tamen corporea. Inde æthereum uehiculum idoli, ubi fit corporalis, nondum tamen manifeſtè inſenſibilis. Deniq; in corpus elementale, ſiue ſimplex aëreumq;, ſiue compoſitum, quod eſt ætherei uaſculum, in quo euadit manifeſtè uiſibilis. Atque ego hanc eſſe puto catenam illam auream quam uidit Homerus à cœlo pendentem, & in terras uſq; demiſſam, qua apprehenſa homines ſeſe poſsint in cœlos attollere. Profectò tanta luce diuinitus abundant cœleſtes animæ, ut ingens inde in corpus earum redundet copia luminis, quo uidemus in ſtellis, ſi quando anima hominis ita figat aciem ſuã in Deũ, diuinoq; lumine impleatur, rapiaturq;, ut ille tunc æquè coruſcat, & in uehiculũ ſuũ radios effundit uberrimos, perq; uehiculũ & corpus aëreũ, in corpus hoc oculis manifeſtũ. Quod tunc pleniſsima illa copia radiorum effulget, rareſcit, attollitur, æthereo ad hoc conferente uehiculo, corporeq; aëreo, quaſi ſtuppa eleuata per flammam. Tali quodam igneo curru Magi atque Platonici, Heliam Paulumq; raptos in cœlum fuiſſe dicerent, ac demum

poſt mun-

poſt mundi iudicium corpus, quod noſtri glorificatum nominant, ſimiliter raptum iri. Ideo ſic præcipit Zoroaſter.

ὅτι ψυχὴ πῦρ δυνάμει πατρὸς ὄντα φαεινὸν
ἀγείσθω ψυχῆς βάθος ἄμβροτον, ὄμματα δ' ἄρδην
πάντ' ἐκπέτασον ἄνω
μὴ δὲ τὸ τῆς ὕλης σκύβαλον κρημνῷ καταλείψεις.

id eſt. Quoniã anima per potentiã patris fit ignis ſplendidus, dominetur in te immortalis profunditas animæ, & oculos omnes unà tolle in altum. Tunc neque etiam materiale ipſum corpus præcipitio derelinquens. Ignem appellat lucem ipſam qua & exuberat Deus per ſe, & anima per uim patris conuerſa in patrem abundat. Et quia Deus eſt ipſa unitas ſuper mentem, & centrum eſſentiarum ſuper eſſentiã, ideoq; non unitur illi per mentem proprie, ſed per unitatem animæ, quæ eſt mentis caput, centrumq; totius animæ, idcirco dicit Zoraſter: Ducat te animæ profunditas immortalis, id eſt, unitas ipſa, quã impreſsit quondã Deus animæ tanquam unitatis diuinæ characterem, à qua & ad quam omnes aliæ uires animæ, quaſi à centro & ad centrũ omnes circuli lineæ pendent. Sequantur oculi tui omnes, id eſt, omnes uires animæ quæ in cognoſcendo uerſantur. Huc tendit illud. Attollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, &c. Vnà, id eſt, in unã collectæ mentem, ſiue in unitatẽ mentis caput. Tunc eas ſequetur corpus tũ cœleſte, tùm terrenũ. Propterea dixit corpus materiale, id eſt terrenum, tunc nõ derelinqui præcipitio, quia tunc ipſum quoque tolletur in altum, neque relinquetur in infimo loco mundi, quem locum Magi ſæpe nominant præcipitium. Miraculi huius uim effectumq; deſcribit etiam Mercurius Triſmegiſtus, ubi de regeneratione cum filio ſuo Tatio diſputat. De hoc quidem miraculo quod in proprio corpore mens oſtendit, ex Platonicorum opinione, ſatis ſit dictũ. De illis uero quæ in ſphæris mundi demonſtrat, tales quædam apud Platonicos mouentur quæſtiones, quales dicam, & ſoluuntur ut dicam.

Quæſtiones ſex, & ſolutiones de miraculis. Cap. V.

MEns hominis quando corporeas exuit curas, cur paſsiones elementorum affectat? Quia publicum bonum non deſpicit diuinus animus ſummi communisq; boni filius, ergo tanquam Deus aliquis ad animaliũ hominumq; commoditatem prouidenter elementa mouebit. An poteſt adeò ſupra ſuum corpus attolli, ut mundi ſphæras attingat? Poteſt utique, ſi ubique eſt, ut quidã putant. Sed nónne etiam lumen craſſa laterna incluſum paulo momento laterna recluſa emicat eminus, & remotiſsima quæque illuminat, neque tamen à laterna diſcedit, clauſa iterum laterna, in angulum abſque ſui offenſione colligitur, quod dum locum prius impleret ampliſsimũ, abſque ſui diſsipatione profundebatur. Mira luminis uirtus. In anguſtiſsimo quieſcit loco, implet ampliſsimũ. Id quippe facit, quoniã lumen quodammodo eſt incorporeum. Idem facit animus, quia diuinum eſt lumen. Nunquid diuinus hic animus in ĳs conficiendis miraculis per omnes ſui partes ſecedit à corpore? Nihil opus eſt ut officiũ omnino dimittat contrariorum conciliandorum. Anima utique in corpore per idolum ſuum quaſi crinitæ comam in uapore, primùm contraria in unum elementa conciliat, deinde ſi diſſoluitur quicquam, inſtaurat nutriendo, auget etiam, regit corpus transfert, et reliqua. Videmus apertiſsimè opus transferendi regendiq; corporis remitti & intermitti quandoque. Cum anima uehementiori corripitur phantaſia, officium augendi nutriendiq; minuitur propter intentiſsimam rationis indaginem. Ideo non concoquunt cibos philoſophantes, & anima adulto corpore acutius ſpeculatur quàm adoleſcente, minus in augendo corpora occupata, & ſobriũ corpus ſpeculationẽ impedit minus, dum anima ad ſpeculandum eſt duntaxat intenta. Quamobrem cũ per mentẽ tanta animi contingit abſtractio, ut & phantaſia & ratio naturalis intermittantur, quæ ſolent ipſæ nutritionem regimenq; membrorum debilitare, quid obſtat quo minus cadat corpus, & nutriatur in ſ corpore nihil? Reſtabit forſitan ſolum conciliationis officium, quo anima nondum ſinat diſſolui humores atque diffugere. Sed non fiet tunc

talis

talis conciliatio,ut fieri ſolet per idolum,quod omnino deſtituit terrenũ corpus,quando anima nihil ſapit terrenum. Tunc enim idolum ita relinquit terræ naturam, ſicut ratio terrenorum corporum relinquit imagines. Opinor igitur uiri omnino abſtracti corpus eo ipſo in tempore breuiſsimo quo eſt angelicus animus, per uirtutẽ idoli antea conſuetam neq; moueri,neq; ſuſtineri,neq; etiam contineri. Quòd ſi moueatur, uel ſuſtineatur,uel contineatur,id fieri arbitror per illud animæ centrũ quam paulò antè unitatem uocauimus animæ à Deo tributam,per quam Deo omnium centro & puræ unitati concilietur,per quam non modo elementa corporis huius, ſed etiam mundi conciliet,per quam ſolam poſſe Deum attingi ſic aperuit Zoroaſter.

ἐςι δὲ τι νόητον,ὃ χρὴ σε νοεῖν νόου ἄνθει.

id eſt,Eſt intelligibile aliquid,quod intelligere te oportet mentis flore. Florem mentis appellat Zoroaſter ipſum animæ centrum,quod Plato nominat mentis caput.Sententiam hanc noſtram illud Pauli diuini Theologi confirmare uidetur, quod inquit, animum Deo raptum nec eſſe euidenter in corpore,nec extra corpus,uidelicet quia non inſit corpori per idolum,ſed adſit per centrum.

Quandiu mirabilia hęc animus operatur? Quandiu ita manet abſtractus? Manet uerò parumper,naturali quodam potentię inferioris affectu ad curam corporis retrahente,ſicut & pauliſper manere in aëre lapis dicitur ſurſum iactus,inter aſcenſum atq; deſcenſum.Sed nunquid ordinem mundi animus confundit humanus miracula operando? Nequaquam.Nam ut Platonicè loquar,in uniuerſali rerum lege & perpetua quadam ſerie cauſarum ad idem conferentiũ ſunt huiuſmodi præſcripta miracula. Ad hoc ipſum conducit prouidentia mentium ſub Deo uſque ad mentem noſtram continuè conſpirantium. Ad idem diuinum fatum animalium idolorum à prima anima ad noſtrę animæ idolum confluentium. Ad idem diuina quædam naturarum omnium diſpoſitio à primæ naturæ affectione concurrentium uſq; ad naturæ noſtræ complexionem. Idem ſæpe nobis cœleſtia ſigna prænuntiant,per quæ quaſi per oculos nutusq; numinum cogitationes ſignificantur. Cœli enarrant gloriam Dei,& opera manuum eius annunciat firmamentum.Non igitur quando animus ille angelicus optat mirabile aliquod opus conficere,puta citare uentos, ſtatim ſuperiores cauſæ huic fauent uoto, & noua cupiunt,quoniam noua animus affectauit,ſed contrà quoniam cœleſtes id ipſum decreuerunt,iſte cupit.Quonam pacto? Futurorum uentorũ ſtat in ſupernis numinibus pręuidentia. Diſpoſitio huiuſmodi (ut aliàs diximus) per tres illas ſeries ſtatim ad animas noſtras uſque decurrit, præcipuè per prouidentiam in mentem,quodammodo etiam per fatum in idolum,per naturam quoq; in corporis noſtri complexionem.Sed perturbati hominum animi hos impulſus non capiunt,pacatus autem animus undiq; ſupernos capit impulſus,unde latenter incipit cogitare eadem quæ cogitant ſuperi,eademq; uelle ac nolle,cum naturali,id eſt,diuino & intimo inclinetur inſtinctu.Huic cogitationes omnes affectusq; ſuccedunt ad uotum,& quicquid à ſuperis poſtulat,accipit.Nempe quæ illi iam daturi fuerant,poſtulat,& quia daturi erant,ad poſtulandum prouocauerunt,ſicut mater quæ pomũ manu præfert oculis filij,ut hinc inuitatus filius petat pomum.Filius uidet,petit,accipit,accipit,inquam, non ſolum quia petit,ſed petit etiam, quia ſit accepturus. Neque uult dare mater poſtquam filius uelit accipere, ſed econuerſo.Nos quidem plurimùm non naturalibus diuiniſúe incedimus deſiderijs, ſed illis quæ accendit quotidie caſus.Prout enim alia atq; alia ſenſibus noſtris occurrunt, aliter aliterúe afficimur. Atque ita rebus cõtingentibus occupati,raro ut cupimus,aſſequimur,quia raro & fortè quadam cum ſupernorum uoluntate concurrimus.Angelicus autem animus & conſentit cum illis,quia tranquillus uiuit,& imperat mũdo, quia ſua ſponte ab hoc corpuſculo quod eſt mundi particula,ſoluitur,in ſui naturam regreſſus ampliſsimam.Talem uerò formæ animum præuidit Deus,talem,inquam, non ſuperno auxilio tantum, ſed etiam propria uoluntate,quæ quidem tunc præcipuè agit libere, quando dimiſsis actionibus,in ſeipſam,originemq; ſuam contemplandam amandamq; ſe flectit. Talem quoq; elegit,Deus ad mirabilia perpetranda.Cuius orationes etiã circa publicas mundi mutationes non eſſe uanas. Auicenna in Metaphyſicis,& Proculus Iamblichusq; diſputãt in Timæo.Probant enim uota uiri ſanctiſsimi,præſertim ſi cum illo

illo populi quoq; uota concurrant, animos mirabiliter ita coniungere Deo, ut una quodammodo Dei animiq; operatio fiat, ſed Dei quidem uelut artificis, animi autem tanquam inſtrumenti diuini. De illis uerò miraculis quę Deus per ſe abſque inſtrumento facit, quæ longè maiora ſunt, in præſentia non tractamus. Miracula huiuſmodi nunquid naturalia ſunt animoꝝ? Sunt naturalia quodammodo, ut opinantur Platonici, atq; iterum non naturalia. Naturalia quidẽ quantum recurrit in mentem, fitq; ſummi Dei pediſſequus atque inſtrumentũ. Non naturalia, quantũ unius tantum ſeruit corporis uſui, cuius amore captus ad tempus, neque uirtutis ſuæ explicat amplitudinem, neque diuinæ fit particeps. Qui quotiens & explicat, & fit particeps, oſtendit ſe nullo ictu corporum diſſolutum iri, quandoquidem quodammodo præſtat omnibus, & torquet omnia pro arbitrio. Singula uerò quæ de miraculis ex Platonicorũ mente diſſeruimus, ita à nobis affirmata ſint, ut à Chriſtianis Theologis approbantur.

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER XIIII.

Quòd animus nititur Deus fieri, oſtendimus ſignis duodecim ſecundum duodecim Dei dotes. Cap. I.

IN principio diſputationis duo iecimus fundamenta ſignorũ ad immortalitatem animæ pertinentium. In uno tractatur quantum anima corporibus dominatur, quod per quatuor ſigna tranſegimus. In altero agitur, quod anima Deus fieri nititur. De quo per duodecim ſigna tractabimus ſecundum duodecim Dei dotes. In quo apparebit mira animi magnitudo, cui non ſatis fuerit æmulari Deum ijs miris quos diximus modis, niſi etiam fiat Deus. Hinc ita exclamauit Zoroaſter:

ὦ τολμηροτάτης φύσεως ἄνθρωπε τέχνασμα.

id eſt, O homo naturæ audentiſsimæ artificium. Conſtat apud omnes Theologos, Deũ eſſe primum ipſum uerum ac bonum. Eſſe authorem uniuerſorum. Super omnia. In omnibus. Semper. Prouidere cunctis. Iuſte adminiſtrare. Fortiter, dũ adminiſtrat, in habitu ſuo perſeuerare. Temperatè ſuauiterq; tractare. Opulentiſsime uiuere, atque iucundiſsime. Seipſum adeò beatum intueri, mirari, & colere.

Has duodecim Dei dotes, omnis apud omnes Gẽtes tribuit Theologia. Quicquid ubique homines agunt, ad harũ poſſeſsionẽ referunt, neque aliud quicquam expetunt & conanẽ, quàm dotes huiuſmodi ſibi pleniſsimè comparare. Pleniſsimus harum poſſeſſor ſolus eſt Deus. Totus igitur animæ noſtræ conatus eſt, ut Deus efficiatur. Conatus talis naturalis eſt hominibus nõ minus quàm conatus auibus ad uolandum. Ineſt enim hominibus omnibus ſemper ubique, ideo nõ contingentem alicuius hominis qualitatẽ, ſed naturã ipſam ſequitur ſpeciei. Naturalis autem motus ad finem aliquem directus, non aliam ob cauſam ad hunc finem potius quàm ad alium determinatur, niſi propter quandam naturæ ſuæ affectionem, per quam cum tali fine congruit potius quàm cum tali, & propter congruitatem amat, ac propter eandem aſſequi poteſt quod amat, quemadmodum aër qui leuitate cum ignis concauo congruit, per eandem annititur moueturq; ad illud. Per eandem rurſus attingere poteſt ipſum, & in eo, poſtquam attigerit conquieſcere. Poteſt igitur quandoque nixus humanus in Deum intentus expleri. Nã quis hunc inſeruit animis noſtris, niſi idem ipſe Deus, quem petimus? Qui cum ſolus ſit author ſpecierum, proprium ſpeciebus inſerit appetitum. A primo nanque rerum principio, tanquam à primo bono appetibiliq;, omnis naturalis ducitur appetitus. Idem

primus eſt motor. Idem & finis eſt ultimus. Siquidem ad agentiũ ordinem ordo ſequi‐tur & in finibus, quia ſicut ſupremum agens ſequentia mouet agentia, ita ad finem ſu‐premi agentis referri oportet fines agentium reliquorũ. Quicquid enim agit primũ ip‐ſum agens, propter finem ſuum agit. Ducit autem agitq́ꝫ primum omnes omnium cau‐ſarum ſequentium actiones, mouendo ad ſuam actionem omnes, ideoq́ꝫ ad ſuos fines. Vnde ſequitur agentiũ omniũ inferiorum fines ab ipſo primo ad finem proprium ordi‐nari. Primum agens Deus eſt. Diuinæ uoluntatis finis eſt ſua bonitas. Quapropter ſe‐quentia omnia in Deũ tanquã finẽ neceſſariò ordinantur, præſertim quia nihil tendit in aliquid tanquam finem, niſi quatenus ipſum eſt bonum. Quo fit ut bonum ſit finis, qua ratione bonũ. Quod ergo ſummũ eſt bonũ, eſt maximè omnium finis. Adde quòd pri‐mum bonum eſt cauſa omnibus ut ſint bona, ergo eſt cauſa ut appetantur. Si autem i‐pſum eſt propter quod omnia ſunt appetẽda, ſequitur ut ipſum ſit & maximè omnium & ab omnibus appetendum. Eſt igitur finis omnium, eo tamen pacto, ut mentium fi‐nis ſit ſecundum formam, reliquorum uerò ſecundum umbram. Ergo & hominum ſe‐cundũ formã finis exiſtit, quãdo nihil aliud ſatis ipſis facit. Ita igitur homines Dei formã appetunt, ut à Deo tributus ſit huiuſmodi appetitus. Neque minus à Deo accenditur appetitus quo Deum deſideramus, quam à re quauis obiecta ſenſibus appetitio cor‐poralis allicitur. Imò & tanto magis, quanto bonum ſummũ potentius ad trahendum eſt quã minima bona. Profectò quemadmodũ in libro de Amore diſſerui, ipſius ſummi boni ſplendor fulget in ſingulis, & ubi fulget accommodatius, ibi præcipuè allicit intu‐entẽ, concitat conſiderantẽ, rapit & occupat propinquantẽ, cogitq́ꝫ eũ uenerari ſplendo‐rẽ huiuſmodi præ cæteris tanquã numen, nihilq́ꝫ aliud anniti quam ut depoſita priore na‐tura, ipſe ſplẽdor efficiatur. Quod hinc patet, quoniã aſpectu tactúue amati hominis nõ eſt cõtentus, & clamat ſæpe: Homo hic neſcio quid habet quod me urit, atq́ꝫ ego quid cupiam, non intelligo. Vbi conſtat animũ diuino uti fulgore, qui in formoſo homine mi‐cat quaſi ſpeculo, atq́ꝫ ab eo clam raptũ quaſi hamo trahi ſurſum ut Deus euadat. Eſſet autẽ Deus (ut ita loquar) tyrannus iniquus, ſi ea nobis mandaret aggrediẽda, quæ nun‐quã poſſemus implere. Mandat autem ut ſe quæramus, dum ſuis igniculis deſiderium in ſe inflãmat humanum. Eſſet quoq́ꝫ ſagittarius imperitus, ac nimiũ temerarius, ſi deſi‐deria noſtra uelut ſagittas ad ſe ceu lignum dirigeret, neq́ꝫ addidiſſet ſpiculis pennulas, quibus quandoq́ꝫ ſignũ attingerent. Eſſet deniq́ꝫ infortunatus, ſi conatus ſuus quo nos ad ſe rapit, nunquã finem ſuũ conſequeretur. Quam ob rem poteſt animus noſter ali‐quando fieri Deus, poſtquam ad id naturaliter contendit ſolicitante Deo. Non fit autẽ Deus, niſi quod Dei induitur formam, ſicut neq́ꝫ fit ignis quicquam, niſi formam ignis accipiat. Ergo ſicut materia aëris quæ prius erat ſub aëris humiditate atq́ꝫ calore, per ig‐nis uim humorẽ exuit, ſeruat calorem, & accepta ſiccitate forma ignis induitur, ſic ani‐mi humani eſſentia, quæ nunc mentem habet, uireſq́ꝫ inferiores, Deo expoliante infe‐riores quodammodo exuit uires, ac mente, imò uerò capite mentis unitate ſeruata, ſub‐ſtantiam diuinam induitur, quaſi recẽtem formã, per quã penè fit Deus, per quã omnes deinde operationes agit ut Deus aliquis potius, quã ut anima. Hoc impleri poſſe quan‐doq́ꝫ neceſſarium eſt, ne fruſtra ab humana ſpecie quærente, imò ne temerè à Deo tra‐hente tentetur. Anima tenebroſo huius corporis habitaculo circunſepta, uires omnes inferiores aut nunquam aut uix & momento remittit. Quocirca mirabile opus illud in hoc corpore non impletur, & uix unquam guſtatur ab uno. Naturalia uerò deſide‐ria & in multis oportet expleri, & non per momentaneam qualitatem, ſed per habitum ſtabilem qualem appetunt. Quod ſi mens quanto altius ad contemplanda ſpiritalia ele‐uatur, tanto longius diſcedit à corporalibus, ſupremus autem terminus, quem attinge‐re poteſt intelligentia, eſt ipſa Dei ſubſtantia, ſequitur ut tunc demum mens diuinam ſubire ſubſtantiam ualeat, quando fuerit à mortalibus ſenſibus penitus aliena. Igitur a‐nima ab huius corporis uinclis exempta puraq́ꝫ decedens, certa quadã ratione fit De‐us. Deus autem ac Dei æternitas, idem. Igitur ratione ſimili fit æternitas, multoq́ꝫ magis fit æterna. Quem quidem ſtatum Ioannes Theologus appellat Deo ſimilem fieri. Paulus autem, in Dei imaginem transformari.

Quintum

Quintum immortalitatis ſignum ab eo quod anima petit primum uerum, & primum bonum. Cap. II.

ITa demum ratio ſuperior nos de immortalitate certiores efficiet, ſi duodecim illas Dei dotes ſigillatim percurrentes oſtenderimus, animam in his quærendis naturaliter Deo ſe quodammodo æquare conari.

Animus itaque noſter communem ueritatis bonitatiſq; concipit ratione͂, per quã cõmune uerum quærit, & commune appetit bonum. In cõmuni ueritate omnia uera, in communi bono bona omnia continentur. Hinc fit ut cuncta uera naturaliter quærat, cuncta naturaliter appetat bona. Quod ex eo patet, quod cognita una quadã alicuius rei ueritate, nõ quieſcimus, ſed aliam inquirimus, rurſusq; aliã, quãdiu putamus ueritatem aliquam ſupereſſe noſcendam. Idem in bonis comparandis inſpicitur. Omne autem uerum, & omne bonum, Deus ipſe eſt, qui primum uerum eſt, primumq; bonum. Ergo Deum ipſum appetimus. Sed quid in eo potiſſimum affectamus? Illi ſimiles fieri. Omnia enim pro capacitate naturæ in ipſum tendunt tanquam finem, & ipſi ſuo modo cupiunt ſimilia fieri, corpora uita carentia, ſecundum eſſe tantum, uiuentia ſecundum uitam, ſenſitiua, ſecundum ſenſum, ſecundum intellectum rationalia. Nõ poſſumus autem Deo per intellectum ſimiles effici, niſi Deũ intelligendo, quippe cum quibuslibet alijs rebus intellectus tunc fiat ſimilis, quando eas intelligẽdo ſe in earum imagines trãſfigurat. Finis ergo noſter eſt, per intellectum Deum uidere, per uoluntatem uiſo Deo frui, quia ſummum bonum noſtrum eſt, ſummæ potentiæ noſtræ obiectum ſummum, ſiue actus perfectiſſimus circa ipſum. Summæ autem potentiæ noſtræ ſunt mens, mentiſq; caput, atque uoluntas. Summum harum obiectum eſt commune uerum, bonũq; commune & integrum, id eſt autem Deus. Neque obijciat nobis Arabum aliquis ſufficere nobis angelo aliquo frui. Naturale quippe deſiderium nobis ineſt ad cauſam ſemper cuiuſque effectus inueniendam, neque ceſſat inquiſitio quouſque ad cauſam primam perueniatur. Quoniam igitur cuiuſque effectus cogniti, optamus cauſam uidere, intellectuſq; noſter eſſe ipſum uniuerſale cognoſcit, efficitur ut naturaliter affectemus eſſe ipſius cauſam noſcere, quæ quidem ipſe eſt Deus, neque dicimur finem ultimum aſſecuti, niſi quieſcat totum deſiderium naturale. Quare in ſola Dei ſiue cognitione ſiue poſſeſſione ultimus finis conſiſtit humanus, quę naturalem ſola terminat appetitum. Quod liquidò hinc apparet, quia proprij finis adeptio delectat quemque ſummopere. Animus autem rei nullius poſſeſſione tàm uehementer, tàm pure, tam firmiter gaudet, quantum uel exigua qualibet ſpeculationis diuinæ guſtatione, pro qua, ſiquando uerè perſentiatur, & poſſeſſio omnis & mundus totus & uita contemnitur. Quiſquis enim piè nonnunquam cum Deo uiuit, is clamat ſe tunc ſolum in uita & à malis uixiſſe ſemotum, & boni aliquid guſtauiſſe, quaſi duntaxat in ſuum ſe portum receperit. Huc tendit illud Platonis in libro de ſcientia: Mala omnino deuitari non poſſunt. Neceſſe eſt enim ſemper aliquid bonò contrarium eſſe. Apud ſuperos autem mala eſſe impoſſibile eſt, ſed circa mortalem naturam locumq; inferiorem neceſſariò reuoluuntur, quamobrem hinc illuc quamprimum eſt fugiendum. Fugere uerò hinc illuc, nihil eſt aliud quã Deo, quatenus fieri poteſt, ſe ſimilem reddere. Similem uerò faciunt iuſtitia & ſanctitas cum prudentia. Hæc ille. Merito ita præcipit. Vbi enim bonorum omnium uiget bonũ, ibi ſolum inuenitur omnium medicina malorum. Neque credendum eſt Panætio dicenti, optare quidem nos diuina, ſed nunquam ad ſummum conſecuturos, quia plena diuinorum poſſeſſio & uita quieta non ad animos hominum pertineat, ſed ad angelos. Natura ipſa rerum contrà nos docet. Nempe elementa quæ naturali cupiditate ſua petunt loca, tanto feruntur rapacius, quanto magis locis ſuis finibuſq; propinquant. Ideo Ariſtoteles in libro de cœlo oſtendit motum naturalem rectum non poſſe ad infinitum uagari, alioquin in ſuo progreſſu non eſſet modo tardior, modo uerò uelocior. Quapropter quod tale eſt, ut uehementius poſtea quàm prius tendat in aliquid, non oberrat in infinitum, ſed ad certum aliquid ſeſe confert. Hoc autem in ipſo ſciendi deſiderio experimur. Quo enim quis magis intelligit, eo ardentius flagrat ad reliquum. Igitur naturale deſiderium cognoſcendi, ad finem aliquem determinatum dirigitur. Quis hic finis? Cauſa cauſarum omnium, quæ comperta naturalem omnem inquiſitionem terminat

cauſarum. Dedit natura corporibus craſſis appetitionem inclinationemq́; qua loca cuperent inferiora, adhibuit illis præterea grauitatem, frigusq́;, quaſi medium per quod ad locum optatum deſcenderent. Dedit ſubtilioribus appetitum altioris loci, adiunxit & leuitatem, caliditatemq́;, perq́; media optatum finem conſequerentur. Dedit brutis cibi & coitus appetitum, addidit membra ad eſum & coitum præparata. Dedit naturæ dux animo uniuerſalis & totius ueri boniq́; uotum, quod quidẽ eo naturalius eſt quàm cibi & coitus appetitus, quo illud eſt magis continuum. Comedere quidem raro corpus exigit, rarius uerò coire. Verum autem bonũq́; ſingulis optamus momentis. Sẽper enim nouarum rerũ imaginationumq́; & rationum cupidi ſumus, Semper oculos patefacimus ad quælibet occurrentia, & longiſſimo ampliſſimoq́; proſpectu nimiũ delectamur, imò ſolo contenti ſumus immenſo. Semper arrigimus aures ad quælibet audienda, quod infantes faciunt & adulti, gnari pariter & ignari, atque omnes in arte qualibet artifices, duce natura. Adde quòd domari poteſt coitus libido, edendi uoracitas minui, ueri autem bonique cupiditas minimè, imò uerò decreſcũt illa ætate, hæc augetur. Adde inſuper, quòd illa corporalia propter aliud appetuntur, hæc autem gratia ſui. Quanto igitur naturalior eſt ueri boniq́; quàm cibi coitusq́; cupiditas, tanto magis à naturæ duce prouiſum eſt ut finem ſuum prorſus adipiſcatur. Imò uerò ob eam maximè cauſam naturalior eſt, quia ad finem acquirendum paratior. Profectò ſi ſpeciei cuiusq́; proprietas neceſſaria eſt, prudenterq́; ab authore diſpoſita, ſequitur ut rationalis ſpeciei conatus qui ad totius boni poſſeſſionem dirigitur, quaſi finem, aſſequi ualeat quod contendit. Nempe ſi impoſſibilis ſit finis ultimi conſecutio, uniuerſa tum ſpecies tum actio ſpeciei contingens eſt, fortuita, & inanis. Quieſcit quandoq́; oculus ſpeciei gratioſæ conſpectu, quieſcit auris melodia, & quiſque ſenſus quandoque ſuis ſatiatur & impletur obiectis. Tanta felicitate ſenſus natura donauit. Ratio uerò iſtorum regina, quæ licet angelis inferior ſit, brutis tamen eſt ſuperior, tam infelix erit, tam ab artifice naturæ neglecta, ut oberret ſemper, quieſcat nunquam. Certè in hac uita nunquam. Neque audiendus hic eſt Arabum aliquis, fingens intellectum humanum, quod hac in uita nequit in ſingulis, ſaltem in cunctis hominibus aſſequi. Primò quidem non eſt intellectus unus in omnibus inter ſe penitus repugnantibus (quod aliàs oſtendemus) deinde neque in cunctis quidem ſimul hominibus unquam animus habitum exoptatum conſequitur. Ac dum in ſingulis hominibus ad diuina cæcus eſt, ad eadem fermè ſimiliter in cunctis eſt cæcus. Denique non licet fingere nos ipſas diuinarum formarum ſubſtantias ex ſubſtantijs naturalibus ad uotum comprehendere poſſe. Hæ nanque ſubſtãtiæ ad materiam declinant, illæ uerò nequaquam. Intellectus autem humanus quatenus hoc habitat corpus, eatenus cognoſcendo quodammodo ad corporalia uergit. Præterea naturales effectus, diuinarum cauſarum uires ſubſtantiasq́; æquare & demonſtrare nõ poſſunt. Adde, quòd diuinæ formæ à naturalibus multo magis diſtant, quàm à naturalibus naturales. Ergo ſi per uoces non cognoſcuntur colores, quod apparet in cæcis, multo minus per naturalia unquam diuina comprehenduntur, ut Plato ad Dionyſium ſcribit Syracuſanum. Mitto quòd ſubſtantia uirtusq́; diuina tanquam infinita non poteſt à nobis prius ad uotum percipi, quàm per ipſammet abſolutè formemur. Quod quidem in anima huic coniuncta corpori ſic affecto perfici nequit. Verùm ut ad propoſitam huius argumentationem regrediamur, rationis capacitas appetitioq́ue, non quædam uera, aut bona quædam, ſed omnia integraq́ue requirit. Quæ hic ideo nunquam aſſequi uidetur, ut Plato inquit in Epinomide, quia ſemper eſt ambiguus intellectus, ſemper uoluntas eſt anxia. Hęc igitur animus exutus corpore conſequetur. Si bonum uniuerſum adipiſcetur, immortalitate nullo modo carebit, quæ tantum bonum eſt, quãtum mors eſt malum, quæ cunctis priuat bonis. At mens quæ uera uidebit omnia, nullis gaudebit bonis ſi ſe ſuſpicabatur morituram. Vt ergo ſecura ſit finis adeptio & tranquilla, neceſſe eſt mentem de æterna finis poſſeſſione certam eſſe. Quòd quidem ita confirmat Aurelius Auguſtinus in libro de trinitate tertiodecimo. Omnes beati eſſe uolunt, atque ideo nolunt perire & conſumi, quod beati ſunt. Nec niſi uiuentes beati eſſe poſſunt. Nolunt igitur perire quòd uiuunt. Immortales itaque eſſe uolunt, quicunque uerè beati uel ſunt, uel eſſe cupiunt. Nõ autẽ uiuit beatè, cui nõ adeſt quod

uult.

uult. Nullo modo igitur eſſe poterit uita uerè beata, niſi fuerit ſempiterna. Hęc ille. Sed ne Panætiani diffidant ulterius uitam uerè beatam homini cõuenire, ita concludemus. Cum naturæ intellectualis proprium ſit, cognitione guſtare omne bonum, certe eiuſdẽ proprium eſt, affectu etiamueſci omni bono, id eſt, integro. Beatitudo igitur naturę intellectualis eſt propria. Qualem uerò quiſque intellectum habet, talem poteſt beatitudinem conſequi. Si uerum formalemq́ intellectum, ueram quoque formalemq́ felicitatem. Sin umbratilem intellectum, umbratilem quoque felicitatem. Hominis anima licet imago quædam ſit intellectus diuinioris, ueram tamen in ſe mentis formam habet, quod tribus probatur ſignis. Primum eſt, quòd multa uera ſecundum ueram eorum rationem intelligit. Secundum, quòd ueram ueritatis ipſius intelligit rationem. Tertium, quòd ſi anima noſtra, ſolam intellectus umbram haberet, non intelligeret definiretue unquam formam & ſubſtantiam intellectus, ſed accidentia tantum confuſè proſpiceret. Quoniam igitur anima uim intelligendi poſſidet non umbratilem tantum, ſicut beſtiæ quædam ſagaciores, ſed uerè etiam expreſſam atque formalem, idcirco poteſt quãdoque uitam conſequi uerè beatam. Neque mirum alicui uideri debet, me intellectum alium umbratilem, alium formalem ponere. Siquidem Platonici, ut Proculus diſputat, omnia rerum genera ita diſtinguunt, atque in primis unitatem & mentem, animam & naturam. Sed miſſa hæc in præſentia faciamus, uideamusq́ qua ratione Origenes in libris de principijs ſuperiora confirmat. Cum conſideraret Origenes Deum rerum artificem in ſingulis non neceſſitati ſolum utilitatiq́ tùm propriæ, tùm communi conſulere, ſed etiam (neque id quidem minus) pulchritudini rerum, admirationiq́ ſpectantium ubique ſtudere, concluſit. Quemadmodum humanus artifex artificia conſtruit quàm pulcherrima, ut intuentes alliciantur ad ingenium quo ille conſtruxit, conſiderandum atque admirandum, ita Deum artificioſiſſimum mundi opificium conſtruxiſſe. Vnde effici uult, ut rationum quibus omnia conſtant, inquiſitio, ab ipſa met ratione Dei artificis omnium mentibus ſit inſerta, & inde quotidie moueatur, ita ut non minus eas noſtra mens deſideret per naturam, quàm oculus colores, & guſtus eſcas. Addit ea nos conditione à Deo eiuſmodi deſiderium accepiſſe, qua aliquando poſſet expleri, ne fruſtra à Deo ſit inſitum. Præterea quiſquis amori huic ſtudio uoluntatis indulſerit, etiam ſi parum ueritatis cõſequatur in uita, tamẽ ex hoc affectu præparari ad ueritatis plenitudinẽ in futuro comprehendendã, Et quoniã præparatio talis fit per Deum, per Deũ fore quãdoque formationem. Siquidem agentes cauſæ non ob aliam rationem diſponunt materiam, niſi ut eam forment quandoque diſpoſitam. Hanc Origenis ſententiam ita breuiter confirmamus. Quòd uidelicet quatenus conſideramus quales effectu uniuerſi formæ ſint, atque utrum proſint nobis aut obſint, eatenus à natura creata duci uidemur, & uitæ corporis obſequi, ac uelle formas externas in formã noſtram, prout uſus poſtulat, transformare. At quãdo perſcrutamur quibus rationibus ſingula ita creata ordinataq́ ſint, quod ſanè inquirimus naturaliter, tunc ab ipſa rerũ artifice ratione ad ipſam met allicimur, uitæq́ ſtudemus æternæ, & in formam artificis omniformem, animum reformare conamur. Hinc Paulus Apoſtolus inquit, interiorem hominẽ quotidie renouari, inuiſibilia nobis æternaq́ contemplantibus. Item: Nos autem, inquit, reuelata facie gloriã Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini ſpiritu.

Sextum ſignum, quia animus conatur omnia fieri. Cap. III.

OStenſum eſt animum noſtrum in omnibus ſuis actibus primam illam Dei dotem pro uiribus comparare, id eſt, totius ueri totiusq́ boni poſſeſſionem. Secundam uerò illam quærit ne? An conatur omnia fieri, ſicut Deus eſt omnia? Conatur mirum in modum. Vitam ſiquidem agit plantę, quatenus ſagiãndo indulget corpori. Vitam bruti, quatenus ſenſibus adulatur. Vitã hominis, prout de humanis negotijs ratione conſultat. Vitã heroum, quantum naturalia inueſtigat. Vitam dæmonum, prout mathematica ſpeculatur. Vitam angelorũ, prout diuina inquirit myſteria. Vitam Dei, quantũ Dei gratia omnia operatur. Omnis hominis anima hæc

in ſe cuncta quodammodo experitur, licet aliter aliæ. Atq; ita genus humanum contẽdit omnia fieri, cum omnium agat uitas. Quod admiratus Mercurius Triſmegiſtus inquit: Magnum miraculum eſſe hominem, animal uenerandum & adorandum, qui genus dæmonum nouerit, quaſi natura cognatum, quiue in Deum tranſeat, quaſi ipſe ſit Deus. Præterea quæcunque ſunt, quantum ſunt, ſunt uera. Quantum uerò uim aliquã ordinemq; & uſum ſortita ſunt, ſunt & bona. Animum ſuprà monſtrauimus omnia uera & bona omnia quærere. Res igitur omnes quærit. Quid autem quærit aliud, niſi ut per intellectum ſciat omnes, per uolũtatem omnibus perfruatur? Vtroq; autẽ modo fieri cuncta conatur. Sicut ſenſus, puta uiſus, colores non cernit, niſi colorum induat formas, fiatq; unum ex uidendi potentia & formæ uiſibilis actu, ceù ex aëre lumineq; fit unum. Ita neque intellectus res ipſas cognoſcit, niſi ueſtiatur formis rerum cognoſcendarum, fiatq; ex intelligendi potentia & formæ intelligibilis actu unum, quorum unionem una actio comitatur. Vna enim intelligendi operatio eſt utriuſque. Quis item neget ex materia corporali & forma illi tributa rem unam fieri, cum ex illo cõpoſito unus proueniat actus, unuſq; motus? Multo autem magis (ut placet Platonicis & Auerroi) unum quiddam fieri oportet ex potentia, formaq; rei intelligendæ, tum quia ſæpe ſtabilior ex iis prouenit compoſitio (ſæpe enim diutius manent una quàm materia corporalis, eiuſq; forma) tùm etiam quia intellectus ipſe forma quædam eſt, forma, inquam, inhians materiæ inſtar ad formam ulteriorem. Ideo magis conuenit cum forma ſuſcipienda, quàm conueniat cum forma propria materia corporalis. Omnes enim formæ in mũdi materias à ſuperna mente deſcendunt, quocirca cum mente noſtra multo magis conueniunt, quàm cum materia. Denique mens quanto eſt præſtantior quam materia, tanto efficacius formam quam exoptat ſibi adſciſcit & unit. Neque credendum eſt animũ ſibi minus unire quæ capit, quàm corpus. Corpus enim cibos uel diuerſiſſimos in ſuam uertit ſubſtantiam, anima concoquente. Ita & animus quæ accipit, imò cõcipit, in ſe uertit, & multo magis. Siquidem dimenſiones corporum mutuam in corporibus impediunt unionem, ſpiritalia uerò ſunt unioni admodum aptiora. Itaque rationes rerum intellectarum magis in ſubſtantiam tranſeunt intellectus, ut uult Plotinus, quàm in ſubſtantiam corporis alimenta. Per hæc patet, ex mente noſtra & forma rei intelligendæ unum aliquid fieri. Quod autem ita ſubit alicuius formam, ut ex ea ſeipſo reddatur unum, illud ipſum fermè euadit, cuius ſubiuit formam. Quis neſciat materiam aëris quando ignis formam ſuſcipit, effici ignem, aut igneam? Ideo intellectus penè res illa fit, quam intelligit. Fit, inquam, actu res illa. Nam & potentia & quodammodo habitu res eadem erat etiam priuſquam intelligeret, ut Plotinus exiſtimat. Tũc ſanè intellectus intelligit circulum, quando ipſe actu quaſi fit ratio circuli. Imò hoc ipſum actu fieri, ipſum intelligere eſt. Erat autem intellectus eadem ipſa circuli ratio etiam prius, tùm ſecundum potentiam, quo ad ſubſtantialem pertinet circuli ipſius ideam, tum ſecundum habitum, quo ad ideę formulam nobis familiarem. Veritas autem ſingularum rerum in ipſa firma illarũ ratione conſiſtit. Atque ita mens res quælibet uera fit, quãdo res ipſas intelligit, ſe in earum rationes perpetuas conuertendo. Sed de hoc aliàs. Sufficit autem nobis in præſentia, quòd cum intellectus quærat res omnes intelligere, & intelligẽdo formis earũ penitus ueſtiatur, cõſequens eſt, ut quęrat res omnes effici, unde nititur Deus fieri, in quo ſunt omnia, dum nititur omnia fieri. De intellectu ſatis. Cupit idem & noſtra uoluntas, quia ſemper affectat bonis omnibus perfrui. Fruendo autem rebus, ſeipſam rebus quibus fruitur unit. Sed intereſt inter intellectum & uoluntatem. Vtraq; enim fiunt quidẽ omnia, intellectus omnia uera, uolũtas omnia bona, ſed intellectus res in ſeipſum trãſferendo illis unitur, uoluntas contrà in res transferẽdo ſeipſam. Quonã pacto? Sanè noſter intellectus modo ſuo potius res intelligit, quàm pro natura rerũ. Formas utiq; corporũ, quæ ſunt particulares, materiæ immerſæ, diuiſæ, cõfuſæ, infectæ, ac mobiles, intelligit modo quodã uniuerſali abſoluto, ſimplici, diſtincto, puro, & ſtabili. Deũ uerò & angelos, qui ſtabiles ſunt & ſimplices, mobili ut plurimum & multiplici comprehendit diſcurſione. Ita intellectus noſter tàm illa quæ infra ſe, quàm quæ ſupra exiſtunt, modo quodam percipit ſuo. Quam ob cauſam dicitur omnia in ſuam transferre naturam. Ex quo etiam Platonis illud confirmari uidetur, quòd mens per innatas formas intelligat,

poſtquam

poſtquàm per naturæ ſuæ modum intelligit. Voluntas autem primò quidem non ſicut intellectus in ſe permanet, ſed animam & corpus mouet ad operandum, ut ad res deſideratas accedant, deinde non eo proprio modo quo res in anima inſunt affectat, ſed quo potius in ſeipſis. Intellectui aurum cognituro, ſpecies auri illa uniuerſalis & incorporea ſufficit, uoluntati uerò non ſufficit. Nam quantum ad humanam uitam ſpectat, aurum uult particulare iſtud & corporale, quale eſt in ſeipſo. Cõcludamus, animã noſtram per intellectũ & uoluntatem tanquã geminas illas Platonicas alas idcirco uolare ad Deum, quoniam per eas uolat ad omnia. Per primam omnia ſibi applicat, per ſecundam ſe applicat omnibus. Itaque anima cupit, conatur, incipit Deus fieri, proficitq; quotidie. Motus autem omnis qui ad terminum aliquem directus, incipit quidem primo, pergit deinde, intenditur paulatim & proficit, profectò quandoque perficitur. Eadem nanque facultate intenditur, qua cœpit. Eadem poſtea proficit, qua & intendebatur. Eadem tãdem perficitur, qua proficit. Quamobrem animus noſter quandoque fieri poterit quodammodo omnia, ac Deus quidam euadere.

Septimum ſignum & octauum, quoniam animus conatur facere omnia, atque item omnia ſuperare. Cap. IIII.

SEquuntur aliæ Dei dotes, tertia, quòd author uniuerſorum eſt, quarta, quòd ſuper omnia. Has quoque animus noſter aucupatur. Diximus aliâs quemadmodum per uarias artes omnia Dei opera æmulatur, atque ita inſtar Dei efficit omnia. Diximus etiam hominem ſemper contendere ut & ſibijpſi & cæteris cunctis tùm hominibus tũ beſtijs dominetur. Eſſe ſeruitutis omnis impatientem. Qui etiam ſi ſeruire cogatur, odit Dominum, utpote qui ſeruiat contra naturam. Superare autem obnixè qualibet in re contendit, pudetq; uel in rebus minimis ludisq; leuiſſimis ſuperari tanquam id ſit contra naturalem hominis dignitatem, & omnino pudoris uerecundiæq; affectus humano generi proprius, neſciò quid auguſtũ latere in nobis ſignificat, quod nefas ſit temerari, quodúe ſit ueneratione digniſſimum. De hoc alibi. Sed quantum pertinet ad uictoriæ cupiditatem, immenſam animi noſtri magnificentiam ex hoc manifeſtè licet perſpicere, quod nõ ſatis illi futurum ſit mundi huius imperium, ſi hoc ſubacto, alium reſciuerit ſupereſſe mundum, quem nondum ſubegerit. Hinc Alexander cum audiret Anaxarchũ Democritium mundos eſſe innumerabiles diſputantem, heu me miſerum, exclamauit, qui ne uno quidem adhuc potitus ſum. Ita nec ſuperiorem uult homo, neque parem, neque patitur ſupereſſe aliquid ab imperio eius excluſum. Solius Dei quod mul-hic ſtatus eſt. Statum igitur quærit diuinum. Quod inde plane poſſumus coniectari, ti tum Philoſophi tum principes diuinos ſibi quęſiuerunt honores. Neque ſatis illis fuit quòd boni homines haberentur, niſi haberentur etiam diuini. Imò tanquam dij uoluerunt coli, quod cum innumerabiles uiri tentauerunt, tum inter Philoſophos Empedocles præcipue, inter principes Alexander Macedo dicitur concupiſſe. Deniq; omnes idem affectant, & ſi ſucceſſurum ſperarent, aggrederentur, quaſi iure ſuo uendicent ſibi diuinitatem.

Nonum ſignum & decimum, quod homo affectat ubique eſſe, atque item eſſe ſemper. Cap. V

DEus præterea ubiq; eſt, & ſemper. Cupit autem homo ubique eſſe. Quatuor enim elemẽtis utitur, ſicut diximus. Terram metitur & cœlum, ac profundas Tartari latebras perſcrutatur. Non illi cœlum uidetur altiſſimum, ut Mercurij uerbis utar, non centrũ terræ profundum. Nõ temporum locorúmue interualla impediunt quin per omnia percurrat quæcunque ſunt in quibuſcunq; tẽporibus aut locis. Nullus paries eius aut obtudit aut retũdit intuitum. Nulli fines ſibi ſunt ſatis. Vbiq; ſtudet imperare, ubiq; laudari. Atq; ita conatur eſſe, ut Deus ubique. Conatur quoq; eſſe & ſemper, ut Deus. Duobus autẽ id quærit modis. Primo quòd per omne futurum tẽpus in ore hominũ reſtare contendit, doletq; neque potuiſſe etiam in

omnibus pręteritis ſeculis celebrari, neq; poſſe in futuris ab omnib. tū hominū nationibus tùm brutorū generibus honorari. Id omnes tā adoleſcentes quàm adulti, tam rudes quàm eruditi, omni ope ſtudioq; nituntur, & tanto affectant ardentius, quanto magis excellunt ingenio. Quod autem omnes appetunt homines, maximè uerò præſtātiores, hoc ab illis naturali lege tanquam bonum deſideratur. Non igitur fruſtra quæritur, ſiquidem in lege naturæ non eſt temeritas. Temere autem quæreretur & fruſtra tanquā bonum, ſi nihil eſſet quærentibus profuturum. Non prodeſt laus quæ non ſentitur. Quapropter ſpecies humana uaticinatur ſe in ſeculis futuris ſenſu non carituram, cum ſæpe etiam præſentem contemnat uitam ut à poſteris celebretur. Poſterorum quoque ſuorum cū in omni uita, tum in uitæ calce ſummam habet curam, exiſtimans ad ſe futura ſecula pertinere. Hæc fieri à beſtijs non uidemus quaſi earum natura uaticinetur nihil in ſe eſſe quod aut ueneratione ſit dignum, aut ſenſu præditum ſempiterno. Vaticiniū uero naturale excellentiſſimorum præſertim ingeniorum, aberrare nō poteſt, quemadmodum Plato in epiſtola ſcribit ad Dionyſium. Ex quo effici uult, ut animis hominū ſenſus humanarum rerum ſuperſit, quod etiam in legibus ex ordine diuinæ prouidentiæ confirmauit.

Alter modus quo noſter animus optat eſſe ſemper, imò & uiuere, (ſiquidem animæ idem eſt eſſe quod uiuere) talis apparet. Humanus animus, & is quidē omnis, uitam aliquā cogitat ſempiternā, quā ſtatim cogitatā affectat, ſemperq; cupit eſſe. Omnino appetitus eſſendi, naturalis eſt, quoniā rebus ſtatim natis ineſt cunctis, atq; continuus. Neq; cōſilio aduenit, quia ineſt eueſtigio natis. Neq; caſu cōtingit, quia cunctis, & quia continuus. Profectò elementa per uirtutē naturalium qualitatū reſiſtunt rebus corruptionē tentantibus, ne eſſe illis auferatur. Rurſus loca ſibi conuenientia petunt auidiſſimè, repelluntq; obſtātia motui, ut eſſe cōſeruent. Hic appetitus eſſendi ideo dicitur naturalis, quia naturales rerū ſequitur qualitates. Plantæ quoq; uitalis complexionis inſtinctu humorē ſugunt ſalubriorē, radices ad hūc lōgiſſimè dilatātes, quo eſſe cōſeruent. Item umbras retractis declinant ramuſculis, atq; uiminibus quibuſdam aduncis implicant ſuſtētacula, ne eſſe amittant. Quem appetitum dicimus naturalem, quia naturalem ſequitur uitæ complexionem. Bruta per concupiſcentiam naturalem ea adſciſcunt, quæ eſſe cōſeruant, repellunt per naturalem iracundiam interimenta.

Itaq; in ijs ſimiliter eſſendi appetitus eſt naturalis, quia non conſilium aut caſum, ſed uires ſequitur naturalēs & inſitas. Quoniam uerò horum naturæ uim non habent ullam per quam eſſe ſempiternum ſubiecto ſuo propriè corporiq; exhibeant, ideo horum nulla ſemper eſſe in ſua propriè ſubſtantia cupiunt, fruſtra nanque contenderent, cupiunt tamen ſecundum naturam eſſe ſempiternum in ſua ſpecie, ad quod ſufficienter naturales eorum uires ſubſeruiunt. Hinc ſimilia ſibi in ſpecie generant, per quam propagationem ſpecies talis rerum perpetua manet in mundo. Quæ quidem appetitio non ſolū in elementis & plantis, ſed brutis etiam, caret cognitione. Nempe uis generandi quæ ad id ſeruit, nullam prorſus habet cognitionē. Siqua uerò ſunt corpora quorū principia ſufficiant ad eſſe in propria ſubſtātia, ſempiternū illa ſecundū naturā eſſe appetunt, ſempiternū nō in ſpecie ſolū, uerū etiam in ſubſtantia propria, qualia forte ſunt ſyderū corpora. Redeamus ad noſtra. Appetit noſter animus eſſe. Sed nunquid naturalis eſt huiuſmodi appetitus? Eſt abſque dubio nō minus naturalis animo noſtro, quā cæteris rebus appetitus eſſendi. At enim appetit eſſe ſemper. Num hæc ſemper eſſendi cupiditas ita naturalis eſt, ſicut eſſendi? Eſt planè. Neq; nobis Epicureus quiſquam obijciat, quòd licet animus eſſe quidem ipſum appetat naturaliter, quia etiam ſi non noſſet, appeteret, tamen eſſe ſempiternum præter naturam exoptat, ob id fortaſſe, quòd æternitatem illam cognouit quidem prius, poſtea uerò concupiuit. Non enim obſtat cognitio illa quo minus æternitatis auiditas ſit naturalis. Nam & noſtri ſenſus cibos cognoſcunt, quos tamē ſecundum naturā appetunt. Lupus agnū, canis leporem poſtquā uiderunt, cupiunt, tamē cupiunt naturaliter, quoniam ex naturali complexione ſtatim ita compellūtur ad appetendum, ut non cupere nequeāt. Atq; ut oculis naturale eſt talia ſibi obiecta perſpicere, ita naturale eſt cōcupiſcendi potentiæ talia inſpecta protinus affectare. Eadem ratione intellectui naturale eſt ꝑſpicua obiecta cognoſcere, uolūtati quę bona iudicata ſunt uelle.

Quicquid

Quicquid perſpicuè offertur, naturaliter intellectus agnoſcit. Quicquid ſub boni ratione offertur, uoluntas appetit naturaliter. Quare naturale eſt intellectui eſſe ſempiternum cognoſcere, cognitum uerò tanquam bonum uoluntati naturalem expetere. Et ſicut appetitus irrationalis ſequitur ſenſum, ſic uoluntas quæ eſt rationalis auiditas, ſequitur intellectum. Ergo ſi appetitio cibi eſt naturalis, quia ſubita eſt, non nata conſilio, ſic uoluntas immortalitatis eſt naturalis, quia eſt actus ſubitus ſequens meram intellectus uoluntatiſq; naturam. Nam cum primum menti eſſe ſempiternum offertur, iudicatur appetendum abſque diſcurſione, & appetitur nullo conſilio præcedente. Quòd ſi uel caſu uel conſilio affectaretur, neque omnes, neque ſemper iidem, neque æque ſemper expeterent, ſed uariatur iſtud ſecundum caſuum conſultantiumq; uarietatẽ. Nunc autem omnes & neceſſariò & ſubitò id ſibi adſciſcunt impellente natura, quemadmodum & bonum ipſum neceſſario uolumus, hoc autem illud non neceſſariò, neq; natura. Ita eſſe tale aut tale, hic uel ibi, non naturaliter affectamus, eſſe autem ipſum abſolutum, cui nulla priuatio miſcetur eſſendi, trahente natura deſideramus. Atque ſicut ſempiternam uitæ priuationẽ impellente natura ſemper horremus, ita ſempiternam uitam natura trahente diligimus. Temperauit autem naturæ artifex cum eſſentia cognitionẽ, cum cognitione appetitum, cum appetitu finis adeptionem. Ergo ſicut brutũ eſſe tantum temporale cognoſcit pro naturæ ſuæ capacitate, ac ſecundum naturam eſſe appetit temporale, ita noſter animus naturæ ſuæ magnificentia ſempiternum eſſe cognoſcit, & naturaliter appetit. Nam & eſſe ipſum eſt ſecundum naturam appetibile, & eo quidem modo ſecundum naturam appetibile, quo et cognoſcibile naturaliter. Itaque ſicut à natura bruti eſſe cognoſcitur tantum ut temporale ac præſens, ita ab illa deſideratur ſimiliter ſecundum naturam. Ab humana uerò natura ſicut cognoſcitur eſſe ipſum tanquam perpetuum, ita tanquam perpetuum ab ea naturaliter affectatur, ut quod ſecundum propriã intellectualem naturã duntaxat notum eſt, ſecundũ eandẽ naturaliter appetatur. Quinimo ſecundum eandem quod cupimus conſequemur. Rationabile enim eſt, ut per eandem facultatem attingamus in conſequendo, per quam in cognoſcendo attingimus & uolendo, ut eidem naturalis ſit terminus motionis, cui naturalis eſt motio. Ergo qui per cognitionem & uoluntatem ſempiternam uitam attingit, non uideo cur per uitam non attingat, cuius quidem uitæ uirtute temporalia ſuperante, tàm intelligentia quàm uoluntas quæ inde dependent, ultra temporanea ſeſe conferũt ad æterna. Præterea cum non ſit fruſtrà deſiderium naturale, conſequens eſt ut hominis animus eſſe perpetuum cõſequatur naturaliter exoptatum. Eſſe, inquam, perpetuum non in ſpecie tantũ, ſed in ſubſtantia propria, id enim cupit. Merito corporalia quia propagatione naſcunt, eſſe perpetuũ ſecundum propagationem affectant, mens autem eſſe perpetuũ ſubſtantiæ propriæ, quia mens quoq; in ſeipſa ſubſiſtit, fitq; à Deo, non iacet in aliquo generationis ſubiecto, neq; ſucceſsione producitur. Quis aũt ſecundũ naturam cupit impoſsibilia? Nam quis aut uolare, aut ſiccis pedibus flumina pertranſire? Poteſt quidẽ quandoq; puer aliquis uanus, caſu quodã per ſenſum cõmotus, talium ſibi miraculorum optare facultatem, ſed neq; pueri ipſi ſæpe talia, neq; uiri unquam cogitant aut cupiunt. Vitam uerò ſempiternam omnes cupimus, atq; ſemper, etiam dũ non aduertimus cupere. Itaq; non eſt huius aſſecutio impoſsibilis. Hoc autem arbitror ſummoperè aduertendum, quod uita eſt naturalior quàm ſcientia, quoniam uita eſt prior interiorq;, & magis continua ſubſtantialiſq;, quàm ſcientia. Veræ igitur uitæ appetitus magis naturalis eſt quàm ſciẽtiæ ueræ. Vera ſciẽtia eſt, quæ eſt oppoſiti ſui, id eſt, ignorantiæ, uſq; adeò expers, ut neq; iam habeat illam actu admixtam per fallaciam, neq; in illam per obliuionem unquam cadere poſsit. Vera quoq; uita eſt, quæ neq; ſecundum actum mixta eſt mortiferæ qualitati, neque ſecundum ullum procliuitatem obnoxia morti. Cũ igitur ueræ, id eſt, ſempiternæ uitæ cupiditas multo naturalior ſit quàm ſcientiæ ueræ, ſequitur ut longè magis naturalis poſsibiliſq; ſit ſempiternæ uitæ quàm ueræ ſcientiæ conſecutio. Imò uerò cum uita multo magis quam intelligentia & uoluntas cum ſempiterna uita conueniat, ſi intelligendo atq; uolendo, certè longè magis uiuendo uitam conſequimur ſempiternam. Quæ quidem ſi poſterioribus actibus animæ, intelligentiæ ſcilicet uoluntatiq; ſe communicat, nimirũ uitæ iam ipſi, quæ prior actus eſt,

 ſeipſam

ſeipſam prius communicauit. Alioquin naturæ author non tam uehementer nos ad huius rei auiditatē quotidie raperet, ſicut neque ad alia quæuis rapit impoſsibilia. Diuinè enim Zoroaſter:

οὐ γὰρ ἀπὸ πατρικῆς ἀρχῆς ἀτελές τι τροχάζει,

id eſt, Nihil à paterno principio progreditur aut uoluitur imperfectum.

Signum xi. xij. xiij. xiiij. quòd cupimus quatuor Dei uirtutes aſſequi. Cap. VI.

SVnt quatuor quædam aliæ Dei dotes ad uirtutes quatuor pertinentes. Vocauimus nanque illum prouidum, iuſtum, fortem, & temperatum. Quis negauerit Deum ſingula circūſpicere? Debitis naturalibusq; ordinibus gubernare. In ſuo ſtatu permanere immobilem, dum hæc agit, neq; defatigari? Tranquillum eſſe, ſuauiterq; ſingula & moderatè tractare? Hominis animam inſpice diuinæ prudentiæ æmulam. Quàm curioſe recolit præterita, non priuata ſolum uel ſua, ſed publica omnia & mundana? Quàm impensè præſentia ſciſcitatur, aliena etiam & externa? Quàm anxiè futuris inhiat? Quàm diligenter futura anticipat ſecula? Quod grauius audire poteſt homo conuitium, quàm ſi inſcius & improuidus appelletur? Vnde fit, ut nemo uelit ultro rei aut artis ullius ignorantiam confiteri, utpote qui mōſtrante natura iudicet nullius rei ignorantiam ad hominem pertinere, ſed eſſe illi rerum omnium fermè perinde ac Deo peritiam.

Iuſtitiam quoq; diuinam mens noſtra uenatur. Quot legibus ſuum ſubijcit corpus? Familiā gubernat? Temperat ciuitatē? Moderatur & regna? Quot pœnis ſæuit in peccatores? Quot bonos afficit præmijs. Quàm grauiter ſceleſtiſsimis indignatur? Quam ardenter uel à malis uiri probatiſsimi diliguntur? Quanto denique ordine ac penè cœleſti ſocietas humana diſponitur, & in omni gubernatione ad unum ſeniorem prudentioremq; tanquam totus mundus ad Deum unum dirigitur? Quin etiam latrones iuſtè inter ſe prædam diſpertiunt. Et iniqui homines ſi quam inferunt iniuriam, iuſte illam inferre putant, uel acceptas iniurias uindicantes, uel tollentes è medio homines nocituros, uel furantes ea quibus indigent ipſi, abūdant alij, ac uideri uolunt iuſtiſsimè ſingula perpetrare. In quibus omnibus apparet humanum genus non minorem ſibi uelle iuſtitiam uendicare, quàm Deus ipſe poſsideat.

Damus quoq; operam ut Dei fortitudinem adipiſcamur. Dei profectò fortitudo eſt ſtatus immobilis. Prudentiſsimi uiri hunc ſibi ſtatum ex eo pro uiribus comparant, quòd ſtatuunt animi bonis contenti uiuere, neq; ullius facere corporis & fortunæ cōmoda uel incommoda, quaſi ad ſe, qui animi ipſi ſunt, nihil pertineant. Qui hæc mobilia negligunt immobiles animo perſeuerant. Imprudentiores autem eundem optant uitæ ſtatum, ſed alia aggrediūtur uia, putantes ea ſibi rem facilius ſucceſſuram. Quid ergo? Expugnant & ſubigant pro uiribus omnes qui eos poſſe quādoq; ex ſua ſede & dignitate depellere uideantur.

Diuinam præterea temperantiam quis non cupiat? Prudentes ita moderari motus animi ſtudent, ut nulla ex parte diſsideant, imprudentes & corpus & res ſuas ita componere, ut animum non perturbent. Vtriq; integram expetunt animi ſui concordiam, & prudenti quidem res ſuccedit quandoque, imprudenti nequaquā. Deniq; ſicut cæterarum rerum omnium, ita quatuor harum uirtutum ſummæ in Deo ſunt rationes, adeò ut ſumma prudentia Deus ſit, ſumma iuſtitia, & reliqua ſumma. Viri autem harū uirtutum ſtudioſi ſummam earum expetunt rationē, dum nihil quod ad ipſarum conſummationem pertineat, ſibi uolunt deeſſe. Id omnes optant homines, licet alij alia proficiſcantur uia. Omnes igitur Deum quærunt. Quærunt autem illi Deum rectiſsimo calle, qui primo per ciuiles uirtutes affectus animi ſecundos amputant, deinde per uirtutes purgatorias eos extirpant, tertio loco per uirtutes animi iam purgati affectus primos inſuper moderātur, quibus temperatis, deniq; uirtutibus exemplaribus quæ ſunt in Deo formētur. Formari uerò quandoq; uirtutibus exemplaribus proculdubio poſſumus. Nam præparatio ſiue affectio formam habitumq; reſpicit, atque certa quædam affectio certum habitum. Quapropter cauſa quæ ſubiectum aliquod gradatim magis

magisq;

magiſq; præparat, ob id præparat, ut formam inducat ſubſtantialem atq; præcipuam, & ſubiectum illud ſecũdum cõmunem naturæ ordinem, quemadmodum præparationis illius fit particeps, ita & principalis formę capax effici poteſt. Deus qui uirtus ipſa exemplaris eſt, animæ humanæ ſpeciem afficit ab initio ſeminibus quibuſdam incitamentis uirtutum, per quæ humanis uirtutibus, id eſt, ciuilibus purgatorijs, purgati animi ad exemplares diuinasq; uirtutes cõmodè præparantur. Quod tres eiuſmodi uirtutes humanæ præparationes ſint ad diuinas, ex eo conijcimus, quòd ex diuinis inſerũtur nobis & excitantur, quòd illarum imagines ſunt ita perſpicuæ, ut per ipſas agnoſcantur illæ, quòd ad illas gradatim magis magiſq; accedunt, quòd ita nos afficiunt, ut in his non quieſcamus, ſed afficiamur ad illas. Ergo & Deus immortali diuinę uirtutis habitu animæ ſpeciem formare quandoq; debet, & animę ſpecies formari poteſt.

Decimumquintum, ſignum quòd animus ſummam expetit opulentiam & uoluptatem. Cap. VII.

ACcedit quod uitam Dei opulentiſsimam & iucũdiſsimam poſuimus. Nam ſolus ille ſumma eſt opulentia ſummaq; uoluptas, qui fons eſt bonorũ omnium, nullius egenus. Si ergo ſummam opulentiam & uoluptatem ſummam omnes expetunt homines, dij expetunt fieri. Non certa quædam rerum aliquarũ poſſeſsio, aut ſpecies aliqua uoluptatis ſufficit homini, quemadmodum cęteris animantibus, ſed paulum quid in ijs adeptum ſe putat, donec reſtat aliquid uel minimum acquirendum. Quamobrem prudentes uiri exiſtimantes opulentiam Dei gaudiumq; in ſolis intelligentię honeſtatiſq; theſauris reuera cõſiſtere, ſola hæc cupiunt, ſed ad ſummũ. Imprudentes aũt homines opinantes maieſtatem diuinam bonis inſuper corporalibus perflui, appetunt inſuper corporalia, & ad ſummũ. Conſtat autem eos neq; neceſsitatis neq; cõmoditatis corporalis gratia duntaxat talia quærere. Nempe etiam ſi arbitrentur habere ſe quantum ſufficiat ad uiuendum, & quantum ad uiuendũ iucundè & copioſè, nondũ tamen ceſſant accumulare theſauros, & oblectamenta exquiſitiſsima dilig̃ẽter inquirere, quod Midas, Sardanapalus, & Xerxes demõſtrauerunt. Ille theſauros in immenſum accumulabat, hi ſumma premia proponebant illis qui noua quotidie inuenirent oblectamenta. Non corpori ſeruiunt iſti, ſed obſunt, neq; dãni corporalis ignari. Non corpori obſequuntur, ſed diuinæ felicitatis inuidi, immenſam ſibi illius copiam tàm rerum quàm uoluptatum uſurpare contendunt, atq; ut hanc aſſequantur, corpus ſuum perdunt, affligant animum, uitamq; perturbãt. Tandẽ neq; prudentes, licet accedant propius, neq; imprudentes hac in uita, ingentes illos quos cupiũt theſauros conſequuntur, ideo hic quieſcunt nunquam. Res aũt quælibet in loco ſuo ac naturali habitu conquieſcit. Quam obnixè loca ſua repetunt elementa? Quam firmiter illis inhęrent. Plantæ cõueniens ſibi ſolũ ſitumq; congruũ quàm auidè adſciſcunt? Quam ſtabiliter in eo pro uiribus permanent bruta ſimiliter. Talpæ enim ſinus terrę, armẽta gregeſq; terræ faciem, piſces aquam, & auidiſsime petunt, & in his locis trahunt moras quam libentiſsimè. Tandem hæc omnia (ut breui cõplectar) quando locum habitumq; naturalem nacta ſunt, quieſcunt. Quod indicat & corpus noſtrum quãdo bene ualet, paſtum eſt belle, molliterq; recumbit ad uotũ, tunc neq; complexio eius, neq; ſenſus eius comes, qui in nobis ipſa eſt beſtia, poſcit aliquid ultra. At interim uel ratio intellectualis rerum inquirit cauſas ſtudioſè, & anxiè de rebus cõſultat agendis, uel ratio cogitatrix nouas fingit & poſtulat uoluptates. Stimulatur pœnitẽtia, ſuſpicione ſolicitatur. Anxietas huiuſmodi hominis ipſius eſt propria. Siquidem à uiribus animi homini proprijs oritur, non elementorũ corporalium, non beſtiæ uiribus, quę in nobis ſat habent, ut diximus. Quamobrem homo ſolus in pręſenti hoc uiuendi habitu quieſcit nunquã, ſolus hoc loco nõ eſt cõtentus. Solus igitur homo in regionibus his peregrinatur, & in ipſo itinerè non poteſt quieſcere, dum ad patriam aſpirat cœleſtẽ, quam petimus omnes, quamuis propter uarietatẽ opinionis atq; conſilij diuerſo calle proficiſcamur. Si ergo quæ nobis inferiora ſunt, quandoque naturalem habitum patriamq; ſedem adepta quieſcunt, nos quoq; neceſſe eſt (ut diximus aliàs) hęc aſſequi poſſe quandoq; atq; quieſcere. In uita

præſenti non datur? Meritò appetimus enim tanquam naturalem habitum, finemq; noſtrum, bonum illud quod tres præcipuè conditiones habeat, uidelicet purum ſit, integrum, ſtabile. In hac autem uita boni poſſeſsio neq; pura eſt, quoniã naturalis quidam affectus animæ erga corpus, primiq; ipſi ſenſuum motus, mētes uirorum uel excellentiſsimorum diſtrahunt & perturbant. Neq; integra, oportet ſiquidē omne illud cui naturaliter ineſt ad actus aliquos potentia nixusq;, ad eos ipſos peruenire omnino, ſiquando ſit quieturum. Cum ergo inſit intellectui humano capacitas naturalis atq; conatus ad formas rerum omnium percipiendas & poſsidendas, tunc demum finem ſuum naturalem conſecutus erit, cum adeptus fuerit omnes. At quia in hac uita talem nunquã habitum adipiſcitur, bonum hic integrum nunquam poſsidet, neque ſtabilis. Quippe bonum noſtrum in actione quadam conſiſtit expedita, ſecura, continua.

Omnis autem hominum in terra uiuentium actio, impedimentum aliquod & periculum interpellationemq; patitur. Quid, quod quæcunque longiore ad incremētum indigent tempore, ſolent diutius cum ſunt adulta perſeuerare? Homo uerò uſq; ad extremam ſenectutem contendit obnixè ad felicitatis habitum acquirendum, quem tandem ex parte quadam percipit, eumq; in hac uita ad tempus quã breuiſsimū poſsidet.

Quapropter ut habitus qui ex parte eſt acquiſitus, impleatur quandoq;, & qui diutiſsimè creuit, permaneat diutiſsimè, neceſſe eſt animam corpori ſupereſſe. Quæ quoniam hic Italiam ſequitur fugientem, neq; patrium portum attingit, ſolicitatur mœretq; aſsiduè. Porrò, quod mirabile eſt, quotiens otioſi ſumus, totiens tanquam exules incidimus in mœrorem, quamuis mœroris noſtri cauſam aut neſciamus, aut certè non cogitemus. Ex quo factum eſt, ut homo nequeat ſolus uiuere. Nam cæterorum hominum ſocietate, ac inſuper multiplici oblectamentorum uarietate, latentem perpetuamq; mœſtitiam expellere poſſe putamus. Sed fallimur heu nimium.

Sanè in medijs uoluptatum ludis ſuſpiramus nonnunquam, ac ludis peractis diſcedimus triſtiores. Idē accidit nobis quod illis, qui eſuriente ſtomacho dormiētes inſomnia comedunt, nec implentur, quia non imaginē cibi, ſed ipſum cibū ſtomachus appetebat.

Nos quoq; menti nectar, id eſt, uiſionis paternæ gaudium ſitienti, offerimus lethales Lethæi fluminis aquas, dum umbratiles adhibemus ludos corporaliū uoluptatū, quæ falſæ uoluptates ſunt, nō ſolum quia breuiſsimæ, ac plenæ ſolicitudinis, ſed quia mixtæ dolori. Siquidem appetitio indiga, dolor quidam eſt. Voluptates autem corporis tamdiu percipiuntur, quamdiu egeſtas & appetitio permanet. Meritò igitur oblectamenta terrena non implent animum, ſed titillant. Ille ſiquidem res ueras affectat, & gaudia uera, res autem corporales umbræ ſunt rerum, earumquè illecebræ, umbræ ſunt gaudij. Quamobrem ſi neque alicuius rei temporalis, neque cunctarum temporalium rerum potus ſitim mentis extinguit, non temporalem ſitit liquorē, ſed æternum. Ac ſi ſitim ſuperno Sole accenſam, impleri oportet quandoque, atque nunquam Lethęo flumine ſatiatur, aliquando æterno nectaris hauſtu ſatiabitur.

Sed iuuat rurſus, quæ dicta ſunt, his quæ referam priſcorum Theologorum myſterijs confirmare. Affirmant enim animas in corporibus dormitare, & quæcūq; hic agere patiſue uidemur, nihil aliud eſſe quàm ſomnia, cogitationesq; animarum ſeparatarum à cogitationibus cōiunctarū multo magis differre, quã uigilantium ab inſomnijs dormientium, ſimiliterq; à uoluptatibus uoluptates. Quod quidem ita probatur. Experimur in nobis non ſolum quotidie, uerum etiam fermè qualibet hora, quotiens pauculus quidã uapor aliquanto craſsior & humidior ab inferioribus corporis partibus exhalans, caput ipſum petit, cerebriſq; meatus opplet, ſtatim nos ſomno grauari, mox etiã in ſomnijs imaginibusq; deludi. Experimur quoq; nonnunquã ſi uapor aliquis bilis atrę, quã melancholiã Græci uocāt, arcē corporis obſederit expugnaueritq;, ſtatim reginam inde noſtrã, ipſam uidelicet rationē, ut ita dicam, præcipitari, ac manifeſta homines inſania corripi. Si fumus quidam exiguus tantã in nobis uim habet, ſi tam leuis motus nos tantum mutat, quanto magis cenſendū eſt cœleſtē immortalemq; animum, quando ab ea puritate qua ab initio creatur, delabitur, id eſt, quando obſcuro terreni, moribūdiq; corporis carcere clauditur, tunc (ut eſt apud Platonicos) è ſuo illo ſtatu mutari? quippe qui tunc non uno & conſueto tantùm humoris alicuius fumo, ſed omnibus pariter

nouiſq;

nouiſq; humorum omnium uaporibus, atq; ipſa inſuper humorũ membrorumq; inſueta mole grauatur, præterea informi illa materia, quæ à formoſiſsima mentis forma diuerſiſsima eſt, tanquam flumine Lethæo ſubmergitur. Quamobrem toto illo tempore quo ſublimis animus in infimo agit corpore, mentem noſtram uelut ægram perpetua quadã inquietudine hac & illac, ſurſum deorſumuè iactari, necnon dormitare ſemper & delirare Pythagorici & Platonici arbitrantur, ſingulaſq; mortalium motiones, actiones, paſsiones nihil eſſe aliud quàm uertigines ægrotantium, dormientium ſomnia, inſanorum deliramenta, ut non iniuria Euripides hanc uitam umbræ ſomniũ appellauerit. Proinde cum fallantur omnes, ij tamen minus falli ſolent, qui interea quandoq; ita ut interdum fit in ſomno, ſuſpicantur, ſecumq; ipſi dicunt. Forſitan non ſunt uera quæ nunc nobis apparent, forſitan in pręſentia ſomniamus. Quicunq; inter ſomniãtes ſic eſt affectus, talis certè eſt ad alios qualis apud inferos ab Homero dicitur eſſe Tireſias. Solus, inquit, iſte ſapit, cęteri uero omnes uelut umbræ uolitant, imò umbræ uolitant.

Decimumſextum ſignum, quòd colimus nos ipſos ac Deum. Cap. VIII.

SVpereſt ut de duodecima illa Dei dote loquamur, per quam ſeipſum amat & colit, quam homines duobus ſibi modis uendicant. Primo, quòd omnes non modo ut cętera faciunt cuncta, ſe diligunt & tuentur, uerumetiã colunt ſeipſos magnopere, & quaſi quędam numina uenerantur. Id agunt prudentes quatenus externa & corporalia animo tanquam principi ſubigunt. Toti ex mente pendent tanquam ex Deo. Auguſtam quoque ſuę mentis maieſtatem uelut diuinã ſtatuam uilibus cogitationibus terreniſq; ſordibus temerare nefas exiſtimant. Quę quidem notio naturalis humano generi pudorem uerecundiamq; ingenuit, ut non modò aliorum hominum conſpectum quaſi diuinorum, uerumetiam proprię mentis conſcientiam (quod pręcepit Pythagoras) tanquam Dei faciem uereamur, quæ nos aſsiduè malefactorum pœnitentia ſtimulat, etiam ſi pœnam non metuamus. Bene autem factorum oblectat memoria. Quaſi cœleſtis animus à terrenis uitiorum maculis ſemper abhorreat. Idem imprudẽtes quodãmodo faciunt, ſed à prudẽtioribus in cõſummando hoc opere ſuperantur. Idẽ rurſus, ſed aliter agũt homines demẽtiſsimi, prout nimiũ placent ipſi ſibi, pertinaciſsimè in ſua perſiſtunt opinione, ſententiã ſuam tanquam diuinũ decretum mordicus tenent. Cuncti deniq; homines, excellentiſsimos animos, atque optime de humano genere meritos in hac uita, ut diuinos honorãt, ſolutos à corporibus adorant, ut Deos quoſdam Deo ſummo chariſsimos, quos priſci Heroas nominauerunt. Tãta uerò ad ſe & ad ſuos reuerentia non apparet in beſtijs, nedum uilioribus, ſed neq; etiam in maioribus. Atq; hic primus eſt modus quo homines diuinum imitantur cultum, uidelicet quia ſeipſos ut Deos colunt. Eſt & alter quia ſcilicet ſoli nos animantium omnium colimus Deum, ſoli nos Deum affectu, geſtibus, uerbis, delubris, ſacrificijs honoramus. Quod Plato in Protagora maximum eſſe uult noſtræ diuinitatis iudicium, quòd ſoli nos tanquam ſortis diuinæ participes, ob cognationem quandam Deum agnoſcimus & cupimus tanquam authorem, inuocamus & amamus ut patrem, ut regem ueneramur, timemus ut Dominum. Sicut enim Sol ſine Sole non cernitur, ſicut aër ſine aëre non auditur, ac plenus lumine oculus uidet lumen, plena aëre auris audit aërem reſonantẽ, ita neq; Deus ſine Deo cognoſcitur. Sed animus Deo plenus tantũ in Deũ dirigit, quantũ & diuino lumine illuſtratus agnoſcit Deũ, & diuino calore acceſus ſitit eundem. Hinc animus Dei templũ efficitur, ut Xyſtus Pythagoricus arbitratur. Dei uerò æterni templum nunquam exiſtimat ruiturũ. Deum agitat mens humana quotidie. Deo ardet cor. Deum ſuſpirat pectus. Eundem cantat lingua. Eundem caput manuſq; adorant & genua. Eundem referunt hominũ artificia. Si non audit hæc Deus, forte uidetur ignorãs. Si non exaudit, forſitan apparebit ingratus. Crudelis quodãmodo, ſi uociferari nos cogit quotidie, quos non exaudiat. Neq; audeat quiſquam dicere Deum humana deſpicere tanquam minima. Sanè cõmoda habitatio tanquam finis fabrum mouet quaſi agentẽ cauſam, ut certam quandã domus formam cogitet, ob quam formam rurſus certam quærat materiã. Vbi finis mouet agentem, agens formã, forma materiã.

Idem

Idem accidit in ciuilibus bellicisq; conſilijs. Quo fit, ut finis ſit cauſa cauſarum, ideoq; omnes cauſas antecedat. Sunt autem naturalia quæquę certi alicuius finis gratia inſtituta, cum ſingula ad ſingulos potiſsimum uſus conducere uideantur. Puta uimen palmitis (quem capreolum uocant) ad hoc natum eſt, ut uitem proximæ arbuſculæ uinciat. Hic uinciendi actus, cauſa eſt ut ortũ ſit uimen. Quia uerò quod nullo modo eſt, id neq; eſſe poteſt eſſendi cauſa effectui cuiquam, neq; cauſas omnes mouere, neceſſariũ eſt actum huiuſmodi & ante uimen, & ante reliquas omnes uitis cauſas extitiſſe. Non autem extitit in corporibus, niſi nouiſsimè. Ergo in natura quadam incorporea rectrice corporum extitit longè prius quàm in palmite. Quæ quidẽ natura uitis artifex gratia talis actus per formam ſuam, uiminis formam in tali quadam materia figurauit. Sed utrum actus huiuſmodi in natura illa præfuit ſecundũ naturę modum, an ſecundũ propoſitum uoluntatis? Certè ſecundũ utrunq;. At ex illo idem erat quod agentis forma quædã, & affectus ipſius exemplar. Ex hoc erat finis. Vbi aũt artificioſæ uoluntatis propoſitum eſt, ibi mens. Quapropter præeſt omnibus corporibus diuina mẽs, quæ corporalium omniũ formas intellectuali modo cõplectitur, & tanq; ſagittarius ſingula ad ſuos dirigit fines, ad unũ deniq; cuncta. Diuinus hic agricola colit pampinos, capreolos, & radices. Vnde enim aut pampini uertũtur ad Solem umbra uitata? Aut capreoli tanquam manus ad eam partem præcipuè protenduntur, ubi eſt propinquius ſuſtentaculum? Aut radices fugientes ariditatem, ad humorẽ maximè propagantur? Electio quæ non erat, artificioſi conſilij, imò ueriſsimi intellectus eſt opus. Non tamẽ ineſt uera mẽs uitibus. Ergo adeſt. Adeſt inſuper abiectiſsimis quibusq; beſtiolis, quæ in ſuis artificijs ſemper eligunt potiora. Colit Deus arbores, ducitq; & paſcit beluas, quod & priſci Theologi uoluerunt. Nunquid ſolos deſpicit homines? qui ſoli in terris diuinam non deſpicit maieſtatem? Abſit, imò uerò ſi Deus nullas omnino uel minimas mũdi negligit partes, profectò non deſpicit genus humanum, quod eſt mundi pars adeò pretioſa, ut media ſit temporalium rerum & æternarum, quantum æterna capit, ordinat temporalia. Adeò Deo proxima, ut ſeſe diuinæ mentis arcanis inſinuans, opus hoc Dei, ordinem ſcilicet mundi cognoſcat. Mundani ordinis intelligentia eo ipſo ordine eſt excellentior. Siquidem ordo huiuſmodi per intelligentiã eſt factus, & regitur. Si per cognitionem animus noſter eſt mundo pręſtantior, per uitam quoq; præſtantior erit. Cuius uirtute à corpore ſeparabili idipſum habet, ut per operationem poſsit à corpore ſeparari, ipſumq; mundum uitæ (ut ita dixerim) ſupermundanæ uirtute tranſcendere. Quantum uerò mundi ordinem intelligentia ſuperet, hinc apparet, quòd ordo talis diſpergitur tempore, intelligentia totum ſimul ac ſtabilem poſsidet. Ordo rurſus cauſam ſuam ſequitur, non aſſequitur, intelligentia cauſam aſſequitur ordinis, quando Deũ eius artificẽ inuenit, ubi tam ampla capit de Deo, ut mundũ deinde uelut umbrã poſthabeat. Rem uerò tantam non ſpernit, niſi qui cõcipit ampliora. Si tam amplus eſt animus hominis, cur negligatur à Deo rerũ uel minimarũ procuratore? Si Deum ſentit animus, cur & Deus ſentiat animũ, præſertim cum Deus hanc ipſam uim actionemq; ſentiendi animo dederit, & ſeruet, & ducat? Hinc Dauid interrogat: An qui plantauit aurem, non audit? Et qui finxit oculos, non conſiderat? Præterea ſi animus ad Deum aſcendit, cur non deſcendat quodammodo Deus ad animum? Si quæ iuſta ſunt, à Deo mens poſtulat, dum paternam poſcit hæreditatem, cur non exaudiat Deus? Quid poſtulat à parente indulgentiſsimo hic natus officioſiſsimus? Aeternitatem. Impetrabit certè. Poteſt enim Deus æternus eam tribuere, poteſt capere uita mentis æternitatem, quam capit eius cognitio & uoluntas. Non enim uult niſi cognoſcat, neq; cognoſcit etiam, niſi uiuat Quinetiam dari debet æternitas menti, quæ & tranſcendit tempus, ac pro Deo æterno deſpicit temporalia. Quod non modo religioſiores, uerùm etiam impij quodam modo faciunt. Nam quos non allicit amor Dei, ſaltem terret timor. Quos nõ terret metus, ſuſpicio ſaltem ſollicitat. Itaq; homines multi omnia omnes certè quã plurima uitę commoda temporalis abijciunt Dei amore, uel ſuſpicione uel metu. Deus igitur debet pro temporalibus æterna tribuere. Nullum uerò animalium reliquorum præſentibus abſtinet bonis propter futurorũ deſideriũ. Quo fit ut homo ſtultiſsimus ſit animalium omnis, atq; miſerrimus, ſi neque præſenti fruitur uita, neque futura. Atque hæc eius ſtul-

eius ſtultitia miſera, ac ſtulta miſeria ex eo proueniet, quia ſe Deo ſapientiſſimo feliciſſimoq́ crediderit. At enim ſicut non poteſt quicquam ignis propinquatione fieri frigidiſſimum, ita non poteſt homo, quia ſolus hæret Deo ſapientiſſimo beatiſſimoq́, ſtultiſſimus ex hoc miſerrimusq́ euadere, imò uerò ob hoc ipſum fit beatiſſimus, quod beatiſſimo ſe coniungit. Iungit ſe illi, temporalia contemnendo, æterna deſiderando. Si contemnendis temporalibus fit beatus, nõ aliter talis efficitur, niſi ęternarum rerum adeptione. Præterea ſi Deus prima & ſumma eſt uita, animal quod ipſi proprius hæret, uiuit diutius. Non autem uiuimus diutius corpore. Si Deus ſumma ſapientia eſt, homo tanto eſt ſapientior cæteris animalibus, quanto Deo hæret propinquius. In hac autem appropinquatione ſe iudicat immortalem. Quia uerò iudicium huiuſmodi uerum eſt, quod fit ab animo, tunc quando eſt alijs animalibus & hominibus ſapientior, uerum eſt eſſe animum ſempiternum. Si prima ueritas non poteſt fallere, non falletur ſpes immortalitatis à prima immortalitate uſque adeò nobis inſerta, ut inuitis reclamantibusq́ omnibus inter quę uerſamur, ſpem eiuſmodi ſemper retineamus. Si prima bonitas nõ eſt malefica, auiditas primi boni nobis ab illa infuſa non priuat nos temporalibus bonis niſi ut tribuat ſempiterna. Si opinio quæque eo uerior eſt, quò melior, atque eo melior, quo meliores efficit opinantes, opinio immortalitatis omnium ueriſſima eſt, quia præ cæteris optimos excellentiſſimos homines, ideoq́ feliciſſimos efficit. Quis ignorat id in natura hominis uerißimum eſſe, quod maximè ad perfectionem conducit humanam? Si intellectus natura amat Deum tanquam ipſum uerum bonumq́, ac Deus & amat intellectũ, præſertim pium, tanquam ipſi cognatiſſimum, & redamat tanquam amantem, fit ut naturalis quædam inter eos ſit amicitia. Amicitiæ finis eſt uitæ communio. Poteſt ergo Dei uita intellectui communicari, ea uidelicet ratione qua amatur ab illo. Siquidem talis eſt amicitiæ finis, qualis eſt amicitia, atque contra. Amatur uerò deſideraturq́ perpetua. Quod inde confirmari uidetur, quia cum boni proprium ſit allicere ad ſe cuncta, ſeq́ cunctis communicare, neceſſe eſt infinitum bonum, qui Deus eſt, trahere communicareq́ infinitè. Ideo communicat cuiq́ ſe ad uotum, quia idem ipſe Deus communicat, qui & traxit. Intellectus autem non minus ſecundum naturam exoptat perpetuam Dei uitam, quàm certam illius intelligentiàm. Denique ſi Deus beneficus, imò ipſa beneficentia eſt, officio gratitudinis carere non poteſt. Non poteſt autem gratus eſſe erga eum qui diuini cultus amore uitam amittit præſentem, niſi poſt hanc uitam.

Religionem eſſe humano generi maximè omnium propriam & ueridicam. Cap. IX.

Hominem eſſe brutis præſtantiorem, opera eius euidentiſſimo teſtimonio ſunt, quod oſtendit. xij. libro animalium Ariſtoteles. Quæramus igitur qua præcipuè dote ſit præſtantiſſimus. Videtur ſane præſtare artium & gubernationis ingenio, præſertim quia (ut aliàs declarauimus) homines uariant artificia, utpote qui ipſi artifices ſint, non alterius artificis inſtrumenta. Beſtiæ uerò non uariãt, quia artificioſæ naturæ inſtrumenta ſint potius quàm artem ipſæ poſſideant. Verũ licet artis & gubernationis ingenio cæteris animalibus præcellamus, communis tamen hæc nobis eſt cum brutis induſtria. Oportet autem humanam ſpeciem, poſtquam à brutis diſtincta eſt, diſtinctam aliquam propriamq́ habere perfectionem, cuius non ſint beſtiæ ullæ ullo modo participes. Num ſermo hic erit? At nutu, clamore & cantu ſermonem beſtiæ imitantur. Num ratio? Ratio certè, non omnis tamen operatio rationis. Nam ratio quidem actiua habet & in beſtijs ueſtigia quędam, per artium & gubernationis indicia. Ratio quoq́ rerum naturalium ſpeculatrix habere uidetur nonnihil in beſtijs imaginariũ. Nam & ipſæ morbis ſuis ciborũ remediorumq́ quorundam electione medentur; & quaſi futurarum tempeſtatum prouidæ, argumenta præferunt futurorum, mutantq́ loca; ut uentura temporum uitent diſcrimina, quamuis ad hoc ducantur potius natura quàm ducant. Quid ergo reliquũ eſt, quod omnino ſolius ſit hominis? Contemplatio diuinorum. Nullũ enim bruta præ ſe ferunt religionis indiciũ, ut propria nobis ſit mentis in Deum cœli regem erectio, ſicut corporis cœlum erectio propria. Cultusq́ue diuinus

diuinus ita fermè hominibus eſt naturalis, ſicut equis hinnitus, canibusúe latratus. At ſi quis curioſus affirmet beſtias inſuper nõnullas cœleſtia uenerari, (quod ego minimè credo) reſpondebunt Platonici, huiuſmodi beſtias uel aliud quoduis tunc facere, cum cœleſtia honorare uidentur. Vel ſi fortè honorant, tamen neſcire quid agant. Vel ſi ſciunt, eas quoq; intelligentię immortalitatiſq; participes eſſe. Sed reuera, ut ad propoſitũ reuertamur, perfectiſsimũ animal ea proprietate maximè tum perfectione pollet, tum ab inferioribus diſcrepat, qua perfectiſsimis, id eſt diuinis cõiungitur. Rurſus ſi homo animalium mortalium perfectiſsimus eſt, qua ratione eſt homo, ex ea pręcipuè dote eſt omnium perfectiſsimus, quam inter hæc habet ipſe propriam, animalibus non communem. Ea religio eſt. Per religionem igitur eſt perfectiſsimus. Si religio eſſet inanis, per eam rurſus omnium foret imperfectiſsimus, quoniam per eam, ut paulò antè exponebamus, dementiſsimus foret atq; miſerrimus. Non poteſt autem per eandem ſui partẽ ita cõtraria perpeti, ut per eam tùm ſummè perfectus ſit, tùm ſummopere imperfectus. Eſt igitur religio uera. An ignoramus uaticinium illud quod à tota aliqua animalium ſpecie fit, uerum eſſe? Reptilia multa oriente Sole è terræ ſinu erepunt, aëris caligo protenditur. Cornicum plurima turba ueſperè à certa aëris plaga peruolat, uenti prænunciantur. Communi quoque hominum uaticinio religio uera eſt.

Omnes nanque ſemper ubiq; colunt Deum uitæ futuræ gratia. Verum eſt igitur ul tam aliam fore, ſi modo perfectiſsima ſpecies animalium ueriſsimum habet iudicium illud, quod ſibi eſt maximè omnium naturale. Talem autem eſſe religionis aſſertionem apparet non ſolum ex eo quòd ſolius hominis eſt, uerùm etiam ex eo quod omnes hominum opiniones, affectus, mores, excepta religione, mutantur. Cum religionem dico, inſtinctum ipſum omnibus Gentibus cõmunem naturalemq; intelligo, quo ubique & ſemper prouidentia quædam regina mundi cogitatur & colitur. Ad quam certe pietatem cauſis præcipuè tribus inducimur. Primò quidem naturali quadam (ut ita loquar) ſagacitate, ab ipſa met prouidentia nobis infuſa, deinde philoſophicis rationibus ex ipſo ædificij ordine architecti prouidentiam comprobantibus, poſtremò propheticis uerbis, atque miraculis. Quod uerò modo de Propheta dixi, operępretium eſt deinceps argumentis quæ & Plato in Protagora & Auicẽna adducit in Metaphyſicis, confirmare. Homo (ut aiunt) eſt animal naturaliter ſociabile, eget enim neceſſariò multis, quæ ſinguli comparare non poſſunt, cuncti uerò in unum congregati, mutuas ſibi uiciſsim operas ſubminiſtrant. Præterea quòd ſociabile ſit, indicat ſermo quaſi quidã alterius ad alterum humanæ mentis interpres, quem natura homini non dediſſet, niſi fuiſſet in cœtu uicturus. Quamobrem naturalis eſt homini congregatio. Verùm ſi abſque lege concurrãt, paulò pòſt mutuis diſgregabuntur iniuriis, diſgregati uerò, tùm multorum defectu peribunt, tùm uelut inermes laniabuntur à feris. Vt ergo uiuant, & bene uiuant, congregari eos neceſſe eſt. Sed rurſus ut in cœtu permaneant, omnino opus eſt lege. Ea inquam lege, cuius tanta ſit authoritas, ut nemo uel uiolentia uel dolo præuaricari ſe poſſe aut debere confidat. Talis autem eſſe nõ poteſt, niſi legiſlator ſit, exiſtimeturq; diuinus. Deniq; ut talis ſit habeaturq;, oportet eum manifeſtis quibuſdam miraculis ad homines diuina prouidentia mitti. Quem ſanè Prophetam, humani generis diuinum ducem Plato & Auicenna cognominant. Huc tendit Platonicum illud in libro de regno. Quemadmodum beſtię nequeunt à beſtia feliciter ſine homine duci, ita neq; homines ab homine ſine Deo. Rurſus in Protagora inquit, nõ potuiſſe homines ſimul uiuere abſq; lege, neq; legem ad hoc ſufficientem accipere à Prometheo, id eſt, creata quadam prouidẽtia potuiſſe, ſed Iouem ipſum omnium creatorẽ ad homines unà cum lege miſiſſe Mercurium, id eſt, Prophetam aliquem, & diuinę uoluntatis interpretem. & legis tam diuinæ quam humanę latorẽ. Quod autẽ Deus Prophetas certis ſeculis ad officium eiuſmodi mittat, ſic unà cum Auicenna oſtẽdere poſſumus. Si Deus humano corpori non ſolum in rebus omnino neceſſarijs, ſed etiam cõmodis, accuratiſsime prouidet, uelut in ſupercilijs palpebriſq;, & plantarum cõcauitate, multo magis animo, totiq; hominum generi in rebus præcipuis, maximeq; ad bonum noſtrum neceſſarijs prouidet, pręſertim cum bona minora maiorũ gratia ſint. Ideoq; ſi minora bona ab initio ſtatim nobis adſunt, abſq; dubio adſunt etiam maiora, quæ adeſſe poſſunt, & cauſę ſunt ut

minora

minora non deſint. Quamobrem Deus circa legem diuinam, Prophetamq́ cõditorem eius, ita proſpicit, ut de cuius bonitate ſingula membra corporis iure conqueri nequeunt, multo minus animus ipſe horum Dominus, uniuerſumúe genus humanũ ulla unquam ratione conqueri poſsit. Probat inſuper Auicenna animam quidem Prophetica lege uirtuteq́ imbutã, à diuina ſolum prouidentia mitti. Corpus autem ad animã Prophetæ ſuſcipiendam idoneum diſponi à Deo non tamen proximè, ſed per animas cœlorum motrices, tanquam per miniſtros, ac etiam per cœlos ipſos quaſi per inſtrumenta Dei, ita ut diuina lex, utpote incorporea, quamuis per cœleſtia corpora effici nequeãt, quodammodo poſsit indicijs quibuſdam à cœlo acceptis ſignificari, quod etiam ex multis Plotini diſputationibus comprobatur, in quibus ille demonſtrat, quę ad mentem noſtram pertinent, à cœli corpore fieri nunquam poſſe, ſed tamen ſignificari. Siquidẽ mentes cœlorum motrices noſtra hæc præuident, cogitationesq́ ſuas ſæpe cœleſtibus quaſi oculis nutibusq́ ſuis indicare uidentur.

Tres obiectiones Lucretianorum, & ſolutiões. Prima. Cap. X.

NOn eſt credendum Lucretianis dicentibus, religionem non à iudicio naturali, ſed à cõplexionis corruptione, conſilij legibus, cœli impetu prouenire. Profecto à cõplexionis corruptione idcirco eam proficiſci non arbitror, quia nõ eſt in hominibus complexio deterior quam in beſtijs, præſertim ad ueritatis iudicium, boniq́ delectum. Homines autẽ ſoli ac ſedulò religionibus occupantur. Sed neq́ etiam inter homines qui deprauatam habent complexionem, hi ſunt propriè qui colant Deum. Omnes enim corruptam non habent. Omnes tamen quodammodo Deũ colunt, et coluere ſemper, neq́ tamen ſemper fuit hominum deprauata natura, neq́ rudes tantum homines adorant, ſed etiam ingenioſi & ſapientes, quod oſtenderunt Perſarũ Magi, Aegyptij Sacerdotes, Prophetæ Hebræi, Orphici, Pytagorici, Platoniciq́ Philoſophi, ac priſci Theologi Chriſtianorum. Hi omnes ſine controuerſia mirabili ſapientia pollebant, & incorporabili ſanctitate. Porphyrius de uoto diſputãs, inquit, pręſtantiſſimos quoſq́ apud omnes Gentes ſapientiæ ſtudio uotis incubuiſſe, quales apud Indos Brachmanæ, apud Perſas Magi, ſimilesq́ apud Græcos Chaldæosq́ fuerint. Hæc ille. Neq́ eos ſimulaſſe putandum, qui tum perpetuis operibus, tum uitæ periculo linguæ ſanctimonia confirmarunt. Fuerunt & alij complurimi doctiſsimi Philoſophi, Barbari, Græci atq́ Latini, qui & ſi non tanta excellerent caſtimonia uitæ, quanta illi quos antè commemoraui, honeſtis tamen moribus duxerunt uitam, religionibusq́ fauere nõ dubitauerunt. Fieri quidem poteſt, ut aliqua ex parte horũ aliqui ſimulauerint, non tamẽ omnes credo ſimulauiſſe, neq́ eos qui ſimulauerunt, omnis fuiſſe religionis expertes. Difficile enim eſt naturam prorſus exuere. Impios quidem præ cæteris fuiſſe tradit Diagoram, Dicęarchum, Epicurum, Lucretium, qui etiã natura cogebãtur interdũ nonnihil religionibus aſſentiri, quod eorum libri teſtantur. At ſicut iſti nonnulla impunè contra religiones in medium protulerũt, ita & alij multi Philoſophi palàm impietatis uirus euomuiſſent, ſi plurimi fuiſſent impij. Aliud autem eſt hũc aut illum religionis cultum non admittere, quod faciũt multi, aliud omnem religionem funditus tollere, quod tentauerunt quàm paucißimi, & illi quidem ſuſpicantes potius quàm prorſus aſſeuerãtes. Porro ſi qui ingenioſi uiri ac docti in religione reperiantur ambigui, nõ eſt mirandum. Duas eñ ætates Plato ſcribit eſſe ualde religioſas, pueritiam, & ſenectutem. Nam pueri cum lacte religionem ſugunt, & in ijs permanent quæ imbiberũt quouſq́ in adoleſcentia ratio excitetur, quæ ſua natura ſingularum rerũ cauſas rationesq́ requirit. Si in hac ætate aut ea ſtudia capeſſant, aut in eos ſermones incidant, quibus diligenter rerũ cauſæ perquirantur, incipiunt quaſi nihil uelle aſſeuerare, niſi cuius ipſi rationẽ perſpexerint. Tunc primum religionẽ magna ex parte poſt tergum abijciũt, niſi forte legibus, ſeniorumq́ conſilio ſe committant, quia diuinorum occultiſsimæ rationes longo uix tãdem tempore, exquiſitiſsima diligentia, purgata mente perſpiciũtur. Adoleſcentes illi rationes huiuſmodi nondũ attingunt, & quia nihil fermè aſſerunt cuius non uideant rationẽ,

ſi proprio confidant iudicio, religionem quodammodo negligunt. Nonnulli in hac opinione conſtituti, Ariſtippicis uoluptatibus ſeſe dedunt, tandē nihil amplius de religione niſi tanquam de anilibus fabulis cogitantes. Alij uerò Pythagoreo ritu purgāt mentem à ſenſibus per morales, Phyſicas, Mathematicas, Metaphyſicas diſciplinas, ne tanquam ſuperiores illi lippos adhuc oculos in diuinum Solem ſubitò dirigentes, caligare cogantur, ſed gradatim progredientes, lumen diuinum in moralibus primò tanquam in terra, ſecundo in Phyſicis, tanquam aqua, tertiò in Mathematicis, tanquam in Luna, quarto Metaphyſicis, tanquam in Sole perſpicuè ſalubriterq́; perſpiciant. Hos appellat Orpheus Muſarum legitimos Sacerdotes, qui tandem in ætate maturiori de religione ſentiunt multò melius, quemadmodum legimus apud Platonem in Epiſtola ad regem Dionyſium, in Phædro in primo de repub. in decimo legum. Monet autem iuuenes Plato ne temerè de diuinis ſententiā ferant, ſed credant legibus, donec ætas ipſa doceat, uel per eos diſciplinarum gradus quos narrauimus, uel per experientiam, uel per quādam animæ a corpore ſeparationem, quam moderata ſenectus adducit, ut anima in ea ętate res à corporibus ſeparatas, quaſi è proximo uidens clarius diſcernat quàm conſueuerit. Quapropter cum Plato Dionyſio adhuc iuueni diuina quædam myſteria ſub quodam uelamine tradidiſſet, adiunxit primum, ut ea diligenter examinaret, nullum enim hoc ſtudium beatius eſſe poſſe. Deinde caueret ne in hominum imperitorum aures hæc exciderent, quia nulla ſint apud uulgus quidem magis ridicula, apud uiros autem bono ingenio præditos magis mirabilia & diuina. Addit inſuper, diuina myſteria, poſtquam frequentius, imò ſemper examinata ſunt, uix tandem multo labore tāquam aurum purgari atq; lucere, ut etiam multi, & illi quidem acutiſsimi eruditiſsimiq́;, cum talia in iuuentute atq; etiam in trigeſimo ætatis anno audientes tanquam incredibilia reprobauerint, poſtea tamen ſiue maturioris ætatis ſiue diligentioris examinis beneficio, ſiue potius diuina (ut alibi dicit) reuelatione, talis tanquam omnium probabiliſsima maniſeſtiſsimaq́; conceſſerint, contraria uerò tanquam falſa damnauerint. Hæc Plato. Accedit ad hæc, quòd multi in quauis arte excellentes uiri, uel Melancholici ſunt, quales Heraclitus, Ariſtoteles, Chryſippus fuerunt, uel fiunt, quales Democritus, Zeno Citticus, Auempaces Arabs, Auerrois euaſerunt. Hic humor frigidus eſt, ſiccus & ater, quæ quidem tres qualitates tribus illis contrariæ ſunt in quibus uitæ conſiſtit uigor, calori uidelicet, & humori, ſpirituiq́; perlucido. Talis itaq; humor, tanquam uitæ contrarius aufert ſpem uitalem, & animo ſuſpicionem inijcit cōtra uitam, quo fit ut de immortalitate animi nonnunquam ambigant & diffidant. Quod ſibi cōtigiſſe ſcribit Auempaces. Non ideo diffidunt, quia ſunt excellentes ingenio uel doctrina, ſed quia ob humorem terreum ſuſpicioſi & timidi. Nam rudes hebeteſq́; homunculi nonnunquam ipſi quoq; diffidunt, ſi eodem illo prēmantur humore. Et uiri egregij ſæpenumero ſperant quàm optimè, ſi humore eiuſmodi non uexentur, quanquam qui uexantur ab ineunte ætate, ſi tamen non peruerſe omnino fuerint educati, inanes ſuſpiciones abijciunt facilè, & naturalem ſequuntur religionis inſtinctum. Tanta eſt ipſius naturæ uis, tanta ſtabilitas. Quod Pythagoras, Socrates, Plato & Varro, Apolloniusq́; Tyaneus ſunt præ cæteris aſſecuti. Quapropter ſuſpiciones illæ nihil habent momēti ad animorum mortem ſignificandam, cum neq; ab ingenio, neq; à ſapientia, ſed à morbo proficiſcantur. Quin etiam illi ſæpe ſunt acutiores, in quorū ortu Saturnus & Mercurius poſſunt quàm plurimùm. Nam hæ ſtellæ inuitant ad contemplandum, quoniam ad interiora ſpiritus contrahunt. Hi Planetæ ſi directi ſunt, optimeq́; diſpoſiti, ingenium augent, religionem nō minuunt. Sin retrogradi, neq; optimè diſpoſiti, undique hominem reddunt formidoloſum admodum atq; ſuſpicioſum ob terream ipſorum qualitatem non ſufficienter aſpectu aliorum ſyderum temperatam. Quo fit ut non in religione ſolum, ſed in rebus etiam alijs ambigat & diffidat. Cæterum meminiſſe oportet, eam opinionem ſiue affectionem non ſatis habere fidei, quæ ſequitur aut ingenium Melancholicum, ægrum, & quodammodo uitæ contrarium, aut indecentem & noxiam poſitionem ſyderum, quæ etiam complexionem peruertit humanam, ac defectum affert ſecum non modo quantum ſpectat ad uitæ fiduciam, ſed etiam quantum ad humanarum rerum gubernationem. Vnde impij homines plurimum uel ignauiſsimi ſunt, qualis fuiſſe dicitur

Epicurus, uel flagitioſi, qualis Ariſtippus, uel inſani, qualis ſectator eorum Lucretius, qui dum inſania propter atram bilem concitaretur, animam ſuã primò conatus eſt uerbis perdere in libro de natura rerum tertio, deinde corpus ſuũ gladio perdidit. Ergo ſicut de uini ſapore non eſt ægrotanti credendũ, ſed bene ualenti, ita de fine humanæ uitę credendum eſt humano ſanoq; ingenio potius quàm inſano. Sanam uerò & naturalem hominis complexionem appello ſanguineam, ac maximè temperatã. Sanguinea aërea eſt, in calore & humore uitali conſiſtens. Temperata cœlo eſt ſimilis, neq; ueritatis iudicium interturbat. Tales ſunt plurimùm humanæ complexiones ad ſanum ingeniũ prudentiamq; accommodatæ, quæ religionem nobis non afferunt quidem (eſt enim hæc menti infuſa diuinitus, cum diuinorum gratia negligi cætera iubeat) ſed eam nequaquã impediunt, neq; uanas animo ſuſpiciones inijciunt. Quod autem in pluribus perfectioribusq; eſt, naturale cenſetur. Quod in paucißimis & ægrotantibus, monſtroſum. At uerò naturale quidem ueridicum, monſtroſum uerò fallax eſſe ſolet. Iudicium autem religioni fauens reperitur in pluribus grauioribusq; hominibus, in paucißimis uerò leuißimisq; contrarium, quorum exemplo alij quoq; nonnunquam inficiuntur. Atq; in illis paucißimis non eſt hoc iudiciũ rationis, ſed morbus animi, formidoloſaq; ſuſpicio à deprauata complexione corporis proficiſcens. Quod ex eo patet, quòd ſæpe homines huiuſmodi rationes quidem habent animi æternitati fauentes, ſuſpicantur tamen tãquam ij, quorum ratio aut iudicat uinum non eſſe bibendum, pulmones nihilominus ſitiunt, aut iudicat nihil eſſe in uia quod noceat, horret tamen ſenſus in tenebris. Neq; ſolũ contractu uel à parẽtibus uel à ſyderibus iniqua complexio, ſed uſu inducta qualitas, ut ſignificauimus ab initio, à religione humanum genus abducit. Solent enim homines in quauis diſciplina nimium curioſi, propter nimiam cerebri agitationem ſiccato cerebro quodãmodo inſanire, quod in Theæteto ſcribit Plato contra illos qui nihil in rebus ſtare unquam dicebant, quos, inquit, uertigine affectos ob frequentem reuolutionem, putaſſe omnia uerti, cum uerterentur ipſi. Itaq; non mirum eſt, ſi curioſi artiũ uiri nonnunquam & in religione & in rebus alijs manifeſtè delirant, quorum inſaniam declarãt tùm mores leuißimi, tùm ridiculæ nimium in rebus multis opiniones, opinionumq; ipſarũ contrarietates. Non igitur à corruptione complexionis religio, ſed impietas naſcitur. Neq; ſolum à deprauata complexione, ſed & à deprauatis moribus impietatẽ naſci Plato in Epiſtolis ad Syracuſanos aſſerit dicens, credendum ſemper eſſe priſcis ſacriſq; oraculis aſſerentibus animã hominis eſſe immortalem, iudiceſq; habere, ac pœnas pati maximas cum à corpore fuerit ſeparata. Quapropter minus malum exiſtimandũ eſſe, perpeti grauißimas iniurias, quàm inferre. Quę quidem auarus homo mentiſq; inops, aut non audiat, aut deridere ſoleat, uoluptatibuſq; deditus, quaſi cæcus nõ cernat quàm maximum ſemper malum uiuentem ſe impiè neceſſariò ſequatur, & poſt mortẽ quàm miſera demigratio ipſum maneat. Hæc ibi omnia. Similia quoq; in Gorgia, & in decimo de repub. & in legibus, ubi addit hãc de anima ſententiam neceſſarijs adamantiniſq; rationibus eſſe probatã. Quod uſq; adeò Cleombroto perſuaſum fuit, ut ſe hac uita alterius amore priuauerit. Demoſthenes quoq; ait, malle honeſtè mori, quam turpiter uiuere, poſtquàm Platonem Zenocratemq; de animorum immortalitate differentes audiſſet. Neq; ſilentio prætereundum puto maximam impietatis cauſam à Platonicis in genus infimorum dæmonum referri ſolere, qui tacita quadam perſuaſione, uel propter ambitionem in falſam, uel propter inuidiam in nullam religionem pro uiribus nos impellũt.

Secunda obiectio & ſolutio.

Confutauimus obiectionem primam Lucretianorũ, qua dicebatur Dei cultum humanæ naturæ deprauatione contingere. Vbi apparuit Lucretianos eſſe potius deprauatos, qui naturam hominum ex eo peßimam iudicant, quod Deo optimo iungitur. Sed nunquid quod ſecundo afferunt loco, diuinorum ueneratio à conſilijs hominum naſcitur, & ciuilibus inſtitutis? Nequaquam. Dici enim non poteſt quam citò hominum inuenta mutentur, etiam uera, ne dum falſa & ſimulata. Omnia hominũ inſtituta breui tempore in contraria inſtituta mutantur. Contrarię quoq;

 eodem

eodem in tempore leges diuerſis ſunt Gentibus,& quæ aliјs turpia, aliјs honeſta cenſentur. Quid autẽ religione antiquius? Quid'ue amplius? Neq; hanc inuenerunt conditores legũ ad populos coërcendos. Nam ante ciuitates & domos uiguit in orbe religio, & homines ſparſi atq; ſilueſtres Deum coluerunt,& iјdem ipſi latores legũ numina timuerunt. Quod quidem in Protagora Plato confirmat dicens: homines etiam antequam cõgregarentur, uel loquerentur, uel artes aliquas exercerẽt, ſtatim ab initio ob naturalem cognationem Deum adorauiſſe, araſq; & ſacra feciſſe. Proinde tam durum religionis iugum, tot bonis uitæ contrarium, quandoque homines alicubi reieciſſent, ſi ficta eſſet, neq; ueritatis ſtabilitate conſtaret. At inquiet forte Protagoras non eſſe naturalem religionem, ſed uideri, quoniam à teneris unguiculis eam combibimus. Nos ita Protagoræ reſpondebimus, eum ab infantia loqui & bibere didiciſſe, nihilominus tamẽ naturalem eſſe ſermonem atq; potum. Vbiq; & ſemper loquuntur homines, atq; bibunt, quoniam eſt naturale. Sed aliјs temporibus atq; locis alio ordine loquuntur & bibunt, quoniam operationis ordo opinione conſtat potius quàm natura. Similiter apud omnes Gentes omnibus ſeculis adoratur Deus, quia naturale eſt, quamuis non iјſdem ſacris ac modis. Sermo quia naturalis eſt, ſuum attingit finem, id eſt uoluntatem alterius alteri declarare. Potus quoq; ſuum, id eſt corporis humorem inſtaurare. Religio cur ſuum non nanciſcatur, non uideo. Suus finis eſt frui Deo, ſuum uotum, perpetuò frui.

Tertia obiectio & ſolutio.

AN feruntur homines ad religionem ſyderibus, quod tertio obiјciunt impiј. Minimè. Nempe humoribus corporũ ſydera ſuffragantur. Religio eſt inimica corporibus. Neq; altius deſiderium infundere cœlum poteſt, quàm ſphærarum cœleſtium, quas etiam ſpernit homo religioſus. Adde quòd religio fatum damnat, & aſſerit libertatem. Quonam igitur pacto idipſum ut fato repugnet, habebit à fatis? Præterea coniunctio quædam Planetarum fertilitatem præſtat, oppoſita uerò penuriã. Hæc peſtem, illa ſalubritatem, bellum ſimiliter, atq; pacem. Videmus dona cœlorum q̃ cito in contraria permutentur. Itaq; ſi Deum colere cogit certa quædam poſitio ſyderũ, breui poſitio contraria è memoria hominum diuinos delebit honores. Nuſquam tamẽ & nunquam religionis facta eſt intermiſsio, licet aliâs, & alibi aliter Deus ſit honoratus. Quæ etiam uarietas humanarum mentium eſt ſecuta conſilia, quæ aſtris nequaquam ſubiјciuntur. Humana quippe mens natura ſua tanquam diuina ad Deum ſentiendum colendumq; ducitur & timendum, ſicut natura ſua ad amandum bonum, malumq; uitandum. Veruntamen per liberam ſuæ conſultationis electionem, Dei colendi uariat ritus, ſicut etiam ad bonũ uariјs graditur callibus pro arbitrio. Superiori diſputatione colligitur, communem ipſam omnium Gentium ad Deum unum religionem, eſſe humanæ ſpeciei admodum naturalem, uirtutemq; hominis propriam, ideoq; excellentiſsimã. Duo quidem excellentiſsimi ſunt actus hominũ, illi ſcilicet qui in excellentiſsima parte animæ ſunt, & circa obiectum uerſantur excellentiſsimum. Tales ſunt in mente noſtra Dei cognitio, atque amor. In hac uita humanus amor in Deum humanæ præſtat cognitioni, quia Deum nemo uerè cognoſcit. Verè autem amant illi Deum quoquo modo cognitum, qui ſpernũt omnia propter ipſum. Rurſus ſicut deterius eſt odiſſe Deum quàm ignorare, ſic melius amare quàm noſſe. Adde quòd perſcrutando Deum, longiſſimo tempore minimum quid proficimus, amando breuiſsimo plurimùm. Ob id eñ citius propinquiuſq; & firmius amor q̃ cognitio mentem cum diuinitate coniungit, quia uis cognitionis in diſcretione conſiſtit magis, amoris autem magis in unione. Quinetiã gratius ipſi Deo eſt amari quàm proſpici. Nihil eñ Deo tribuimus intuendo, amando uerò tribuimus quicquid & ſumus & poſsidemus. Amantibus ergo Deus ſeipſum retribuit potius q̃ ſcrutantibus. Deinde cognitione Dei malè poſſumus uti, ſcilicet ad ſuperbiam, amore Dei malè uti nõ poſſumus. Et amando Deũ longe maiorem q̃ perſcrutando percipimus uoluptatẽ, & meliores amando efficimur quàm inquirendo. Imò ſicut non qui uidet bonum, ſed qui uult, fit bonus, ita animus non ex eo quòd Deũ conſiderat, ſed ex eo quòd amat, fit diuinus, quemadmodum materia, nõ quia lucem ab igne

capiat,

capiat, ſed quia calorem, ignis euadit. Hinc illud Porphyrij, animus Deum inquirendo purus efficitur, Deum imitando fit Deus. Quod quidem ab ipſo Platone acceptum eſt, dicente: diuinū lumen non inquiſitione paulatim à nobis acquiri, ſed perfecta uitæ coniunctione ſubito tandem diuinitus in nobis accendi. Præterea cognoſcēdo Deum, eius amplitudinem contrahimus ad mentis noſtræ conceptum, amando uerò mentē amplificamus ad latitudinem diuinæ bonitatis immenſam. Illic nos in Deum deijcimus, hic attollimus nos in Deum. Noſcimus enim quātum ipſi capimus, amamus autem & quantum intuemur, & quantum ultra noſtrum intuitum uaticinamur bonitatis diuinæ reliquum ſupereſſe. Neq; eſt amor humana cognitione contentus. Ea ſiquidem creata eſt, atq; finita. Voluntas in ſolo primo et immenſo quieſcit bono. Quoniam uerò in hoc ipſo amore tota conſiſtit religio, nihil habent homines (ut Plato in Epinomide teſtatur) religione diuinius. Quæ tanto eſt à falſo alienior quàm cætera hominum ſtudia, quāto propinquius Deo ſummæ ueritati nos copulat. Quare præſagium eius uerius eſt quàm facultatum aliarum ſententiæ. Eius uerò præſagium bonis digna præmia pollicetur, malis minatur ſupplicia. Hominis ſanctiſsimi probitati præmium dignum debetur. Probitas per ſummum habitum confirmata, indelebile bonum eſt, ac ſi mille annorum millia uixerit, ſemper ſimiliter aget. Præmium igitur ea dignum nullum eſt niſi indelebile & æternum, præſertim cum illud ſit conuenientiſsimum præmium ſanctitatis, cuius gratia ſanctitas agit ſingula, quodúe eius appetitū poteſt implere. Tale eſt illud in quo eſt tota ratio boni. Eſt igitur eius præmium, immenſi boni ſempiterna poſſeſsio. Viuet igitur ſemper religioſus animus, ut dignum ſuſcipiat præmium. Viuet ſemper & impius, ut luat ſupplicia impietatis, qui infinitè peccat, quotiens pro finitis commodis Dei obliuiſcitur infiniti, et malignum habitum contrahit indelebilem, per quem mille annorum millia ſit peccaturus ſi uixerit, poſtquam ſtatuit ſemel tamdiu peccare, quamdiu uiuet. Qui tamdiu iam deliquit diuinæ iuſtitiæ, cui futura ſecula præſentia ſunt, quamdiu eſt, ſi uixerit, peccaturus, infinitum huic debetur ſupplicium iam infinitè peccanti. Adde quòd ſi ueræ uirtutis præmium eſt æternum (Deum enim à quo tanquā principio pendet, reſpicit tāquam finem) ſequitur ut uitij quod deficit ab æterno tam uirtutis pręmio quàm uitæ principio, ſupplicium ſit ſempiternum. Nullum tale eſt in hoc tempore uitę breuiſsimo, erit igitur in futuro. Hoc pacto aduerſa quæ in hac uita bonis, & proſpera quæ malis contingunt, compenſanda uidētur, ne & pietas bonis damno ſit, & ut in Phedone legitur, impietas malis ſit lucro. Bonum quidem prodeſſe oportet, obeſſe malum. Obeſt in hac uita pietas, quę non ſolum pręſentia bona contemnere, uerùm etiam Dei honeſtiq; gratia labores & mortē ſubire compellit. Contrà prodeſt impietas quamplurimùm. Igitur ne deſit iuſtitiæ locus, alibi eſt ferenda ſententia. Neq; putandum eſt hanc iuſtitiæ partem quæ humana reſpicit, ad Deum non pertinere, ad quem pertinet mundi totius adminiſtratio, in quo ſi ſingula intelligendo amandoq; facit, ut Plato uult, ſequitur ut faciendo intelligat ametq; ſingulas, atq; in toto curando, parteſ (quibus non curatis, non curatur totum) non negligat. Hæc in legibus Plato. Mundi uerò pars non mediocris eſt hominū ſpecies, adminiſtratrix & ipſa iuſtitiæ. Si ergo diuina iuſtitia, ut Orphici canunt hymni, elemēta ſuis quæque diſtribuit locis, ſi rebus quibuſq; uel minimis pro ſua cuiuſq; natura diſpertit munuſcula, cur non hominibus etiam pro meritis loca, præmia, ſuppliciaq; diſpertiat? Deus frequenter uel bonos immunes, uel malos relinquit impunes, ut his indicijs nobis oſtendat uitam alteram ſupereſſe, in qua iuſtitia quæ falli non poteſt, pro meritis impleatur. Nonnunquam uerò ſcelera, præcipuè grauiſsima, in hac etiam uita punit, ut ob hoc eius prouidentiam cognoſcamus. Mitto in pręſentia multa prouidentię diuinæ exempla. Philon Iudęus Platonicus, in libro de Prouidentia ſcribit, legem apud ueteres extitiſſe, ſacrilegos uel cremari, uel pręcipitari, uel ſuffocari. Cumq; Philomelus & Onomarchus & Phaylus templū ſpoliauiſſent, paucis poſt diebus abſq; iudicum opera diuina quadam ſorte eos in tria hæc ſupplicia incidiſſe. Præcipit autem in legibus Plato, ne ob id unquam de diuina prouidentia dubitemus, quòd iniuſti ſæpe homines hinc impunes uideantur abire, quippe cū neſciamus qua ratione, & ubi, prout ordini uniuerſi conducit, ſingula ſingulis rependantur. Rurſus in ultimo de repub. probat animum per uirtutem Deo ſimilem, ideoq; amicum euadere, atq; idcirco

circo ita à Deo curari, ut quæcunque contingunt, in bonum denique perducantur, & ſiue in paupertate, ſiue in morbis, ſiue in alia quadam calamitate ſit conſtitutus, ſingula uel in hac uita uel in futura aliquando conducant ad bonum. Neque ob hoc dicenda eſt bonitas diuina malefica, quòd committi peccata permittit, punitque commiſſa. Profectò in regno Dei gradum ſuum obtinet natura rationalis. Huic motus conuenit liber. Motui tali datum eſt ut progredi poſsit in melius, & naturæ bono, bonum inſuper uoluntatis actionis adeptionisque adiungere, ita ut natura huiuſmodi non modò ab alio facta ſit bona tanquam patiens, uerùm etiam ſeipſam efficiat bonam tanquam agens. Datum inſuper eſt tali motui, ut poſsit tranſgredi in deterius, non quòd naturam propriam exuat, ſed quòd induat alienam, & illam quidem inferiorẽ, hanc infectionem ſupplicium ſequitur uel noxium, uel purgatorium. Sequitur, inquam, neceſſaria quadam diuinaque lege, peccantem intrinſecus ad ſimilia perducente. Et ut in decimo legum inquit Plato, motionis principium in anima eſt, quo ſe pro arbitrio talem efficit aut talem. Poſtquam uerò talis euaſerit, mox non tam arbitrio quàm fatali quadam Dei lege in talem conditionem locumque transfertur. Addit quaſi diuino Dauidis ore, ſiue ad mundi centrum penetraueris, ſiue ad ſuperficiem peruolaueris, diuinam legem euitare non poteris. Huc illud in decimo de republica tendit, cum neque latere neque effugere diuinos oculos manusque poſsis, caue omnino ne pecces, id eſt, ne Deo diſsimilior unquam euadas. Odit enim animas ab ipſius ſimilitudine longè degenerantes. Quinimo ſi & Gygis anulum, & galeam nactus fueris infernalem, iniuſtitiam procul effugito. Sed redeamus ad leges. Inquit ibidem, mundum partim bonorum, partim malorum eſſe plenum, Deumque nobis Deos dæmonesque quoſdam quaſi paſtores cuſtodiendis ouibus præfeciſſe, quorum prouidentia & deuitemus mala, conſequamur & bona. Addit, eos qui cum multa iniuſtè rapuerint, muneribus ſe Deos placare confidunt, perinde errare, ac ſi qui dilaniantes oues, putent ſe membris quibuſdam ouis paſtori redditis, paſtorem ſibi conciliare. Tandem ubique Plato reperit, & arbitrio nos peccare, & poſt peccatum neceſſariò pati. Sed iam ad inſtitutum ordinem redeamus. Quid ergo? Si Deus & permittit & punit, in permittendo mirabilis humani generis excellentia lucet, in puniendo Dei poteſtas, bonitasque immenſa. Si peccare permittitur animus, quis non uideat hominem ſui iuris eſſe, ac Dominũ, ſuoque arbitrio alias aliter agere? Si delicta punit Deus, in ipſo delictorum malo iuſtitiæ peragit bonum, quæ hunc non haberet locum, niſi delinqueretur, ac deeſſe uideretur quodammodo pars aliqua uirtutis, ut ita dixerim, & iuſtitiæ, & regno Dei, cuius hic perfulget poteſtas & bonitas infinita, dum contra mali naturam facit ex malis bona, ut tota natura ſit mirabiliter ordinata, in qua tanta eſt amplitudo boni, ut in bonis ſplendeat atque malis, et quãtum ualeat, in ambobus experiatur. Tanta quoque ordinis obſeruantia, ut animus qui peccando digredi uidetur ab ordine, & in ipſo liberi motus ordine gradiatur, etiam dum digreditur, & in ipſum iuſtitiæ ordinem ſtatim patiendo regrediatur, dum propter delinquendi habitum talia patitur qualia habitui congruunt. Hæc habui quæ de immortalitate quantum ad ſignorum teſtimonia pertinet dicerem, oportet autem dubitationes deinceps quæ cogunt immortalitati diffidere, diligentiſsimè ſoluere.

THEOLO-

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER XV.

Sequuntur quæſtiones quinque de anima. Prima, utrum ſit unus cunctorum hominum intellectus. Quod non.
Cap. I.

MVLTA iam quæ afferri ſolent aduerſus animam, ſuperioribus diſputationibus confutauimus. Quinque reſtant (ut arbitror) dubia declaranda. Primum eſt, de quo Peripateticus Auerrois dubitauit, ne forte una ſit mens hominum omnium & æterna. Multæ autem animæ atq; mortales, ita ut nihil proſit mentis ipſius æternitas humanis animis perituris. Secundum, de quo dubitant nonnulli, cur animi, ſi diuini ſunt, terrenis corporibus tam infimis ſint coniuncti. Tertium, quam ob cauſam in his adeò perturbentur. Quartum, cur inuiti diſcedant. Quintum, qualis animæ ſtatus ſit antequam ad corpus accedat, qualis etiam poſt diſceſſum. Auerrois Hiſpanus patria, lingua Arabs, Ariſtotelis doctrinæ deditus, Græcæ linguæ ignarus, Ariſtotelicos libros in linguam barbaram è Græca peruerſos potius quàm conuerſos legiſſe traditur, ut non mirum ſit ſi in quibuſdam rebus reconditis, breuiſsimi ſcriptoris mens eum latuerit, quod illi contigiſſe Platonicus Plæthon teſtatur, & peritiſsimi quiq; Græcorū. Et quod maximum eſt, aduerſus Auerroem Grȩca Ariſtotelis uerba reclamāt. Ait ipſe Plethon Ariſtotelem ſine controuerſia cenſuiſſe hominum animos eſſe multos, & ſempiternos. Subiungit, nolle ſe Ariſtotelis uerba peruertere, & ſi Ariſtoteles Platonis cæterorūq; Philoſophorum uerba peruertit. Hæc ille. Videtur tamen Alexander Aphrodiſeus Ariſtotelis ſenſum de anima peruertiſſe, ubi ait Ariſtotelem mortalem animum cenſuiſſe. Themiſtius æquius Ariſtotelem declarauit, dicens ab eo mentem quidem agentem unicam, capacem uerò multiplicem exiſtimari, & utranque perpetuam. Quid uerò ipſe ſentiat Alexander, in quæſtionibus naturalibus declarat, ubi inquit, Medicina etſi ſcientia eſt, tamen in opere ſuo ars apparet, quemadmodum anima etſi eſt immortalis, tamē in corpus mortale demerſa uidetur eſſe mortalis. Atq; iterum ait: Noluiſſe mundi opificem diuinos cœleſtesq; hominum animos corporibus terrenis abſq; congruo quodam medio colligare. Medium uerò eiuſmodi, ſpiritum uehiculumq; Platonicorum more cognominat. Proculus uerò non modo Platonicos, ſed etiam Ariſtotelem affirmat immortalem animam poſuiſſe. Et eadem ratione poſuiſſe Themiſtius aſſerit, qua & Plato poſuerat. Atq; poſtquā in libro de anima .iij. probauit utrunq; intellectum, ſcilicet agentem atq; capacem, eſſe perpetuum, addidiſſe ſolum hunc, ſcilicet ex utroq; mixtum, eſſe talem, paſsiuam uerò rationem, id eſt phantaſiam, minimè. Quam ob cauſam cōcluſiſſe, nos poſt obitum humanarum rerum non reminiſci, quoniam harum recordatio per cōuerſionem ad phantaſmata, ac propter affectum ad corporea fieri ſolet. Quòd ergo, inquit, non reminiſcimur, ideo Themiſtius uult eſſe additum, ut indicaret animos poſt obitum uiuere, pluresq; animos, ſed nihil eſſe mirum ſi corporalium non reminiſcantur quòd ſi perire animos putauiſſet, nulla fuiſſet ratio aſsignanda ob quam minimè recordentur. Sed ad Auerroem redeamus.

Narratio opinionis Auerrois.

AVerrois cum apud Ariſtotelem ſæpe legeret intellectum proculdubio nihil habere naturæ corporalis mortaliſq; admixtum, ſic accepit, ut inde tria concluderet. Primum, intellectum non eſſe corpus, id eſt, non componi ex materia atq; forma. Secundum, non eſſe qualitatem aliquam cum corpore diuiſibilem, aut

ullo modo à corpore dependentem. Tertium, non eſſe formam talem, ut queat corpus perficere, uiuificare, & regere, atque ita hærere corpori, ut ex materia & intellectus ſubſtantia unum fiat compoſitum, cuius eſſe ſit unum. Primum & ſecundũ damus Auerroi, tertium, ſi Peripateticos ueteres ſequimur, nullo modo concedimus. Negat ſubſtantiam intellectus eſſe poſſe formam perfectricem corporis, actumque uiuificum. Prima illius argumentatio huiuſmodi eſt. Si intellectus eſſet talis corporis actus, ex eo & corpore unum naſceretur compoſitum, & unum eſſe compoſiti. Non poteſt autem ex eius congreſſu cum corpore unum fieri quin ipſe euadat corporis particeps. Hanc participationem non admittit mens, quam eſſe oſtendit ratio à corporibus abſolutã. Secunda ratio. Si mens forma corporis eſſet, eodem pacto quæque ſuſciperet, quo et materia ſuſcipit corporalis. Quod enim eſt corporis forma, nihil abſque ſua materia ſuſcipit. Materia uerò quicquid ſuſcipit, diuiduo ſuſcipit modo, unde formæ rerum in ea diuiſæ temporales, particulares euadunt. Tales quoque caperet intellectus, nũquam igitur per ſuas formas uniuerſalem naturam aliquam comprehenderet. Tertia ratio. Materia formas quas poſsidet, non agnoſcit. Ita mens ſi iuncta materiæ per eius conſortium eodem pacto caperet quo materia, nihil prorſus agnoſceret. Quarta ratio. Impoſsibile eſt in corpore infinitam ulla ratione eſſe uirtutem. Mentis autem uirtus eſt quodammodo infinita. Hinc effici uult, ut mens nullum habeat commercium cum materia. Cum uerò multæ ſint in natura ſpecies mentis, unam quandam eius ſpeciem uult eſſe humanam mentem, illam ſcilicet quæ rerum ordinem ſpeculatur in nobis, quandoquidẽ in cunctis hominibus idem eſt ſecundũ ſpeciem modus intelligendi, eademque anima ſpecie, per quã una ſecundum ſpeciem eſt in cunctis hominibus uita, eademque figura. Quoniam uerò una eſt humana mens ſpecie, una quoque ſit numero oportet, id eſt unica & ſingularis, non diuiſa per ſingulos. Nam forma quæ in ſe una eſt ſpecie, non ſecatur in multas niſi adiectione materiæ. At quomodo mens humana una in ſe exiſtens diuidetur in plures, cũ nullius ſit materiæ particeps. Præterea ſi alius eſſet in me intellectus, in te alius, oporteret ſpeciem illam quæ eſt intelligendæ rei ſimilitudo, aliam ſecundum numerũ in me eſſe, in te aliam, ſecundum ſpeciem uerò eandem. Cum enim rerum intelligendarũ ſpecies in mente ſint quaſi ſubiecto, oportet in alijs mentibus alias eſſe ſpecies & diſtinctas. Diſtinctas, inquam, numero, ſicut mentes diſtinctę ſunt numero. Species autem aut formæ quæ multæ ſunt numero, unũ ſpecie, formæ ſunt particulares, quæ ad intelligentiã conferre non poſſunt, quoniam uniuerſale oportet eſſe quod ſit uere intelligendũ. Accedit, quòd quando alius docet alium, pręceptor ſcientiam ſuam in diſcipulum uidetur trãsfundere. Aut igitur eandem omnino quam habebat ipſe, tradit diſcipulo, aut aliam numero, ſpecie uerò eandem. Si eandem ſpecie tradit, ſed numero aliam, eodem pacto ſcientiam generabit quo ſuum opus generare natura ſolet. Nempe quod per naturam agit, formam ſuam gignit in alio conuenientem plurimùm ſpecie, numero differentem. Hoc autẽ pertinet ad ea quæ congruunt inuicem in materia. Mens uerò tùm docentis, tùm diſcentis eſt ſupra materiam, atque ipſa ſcientia nõ eſt qualitas efficax ſicut calor atque ſimilia. Reſtat itaque ut eandem prorſus ſcientiam numero quam poſsidet ipſe docendo communicet & diſcipulo, quod fieri nequit unquã, niſi ſit in utriſque unicus intellectus, ne eadẽ ſcientię qualitas de ſubiecto alio in aliud tranſeat, neue magiſter docendo, ſcientiã cogatur amittere. Adde, quòd in noſtris mentibus, ſi diuerſæ numero, & conuenientes ſpecie fuerint, notiones cognitarum rerũ ſpecie cõuenirent, differrẽt numero. Quæ uerò præter diuerſitatem ſuam in ſpecie aliqua congruunt, profecto in communi quadam congruunt notione. Cõmunem huiuſmodi notionem tàm meus intellectus quàm tuus uidebit, ad quã diuerſas illas colliget notiones. Sic utrique huiuſmodi notionem cõcipiemus, ego unam, tu alteram, numero quoque differentes, ſpecie cõgruas. Ideo rurſus ad cõmunem aliã ſimiliter redigemus. Atque ita in infinitũ. Eſt aũt abſurdum in rebus ordinatis infinitum progreſſum inducere. In ſpeciebus uerò rerum ordinem eſſe neceſſarium eſt. His rationibus concludit Auerrois, humanam mentem, quia ſine materia eſt, unicam eſſe ac fuiſſe ſemper, & fore, eſſe uerò hanc omniũ mentium infimã. Et ſicut ſuperioribus orbibus ſingulis ſingulas mentes attribuit, ita orbi huic inferiori mentẽ unã, quę non huius hominis proprie, uel illius, uel humanę ſpeciei mens appellet, ut ſpeciei unicæ ſit

unicæ ſit unicus intellectus, in hoc orbe inferiori (ut nonnulli ipſum interpretantur) totus ubiq;. Conſtare quippe hunc hominem quem uidemus, exiſtimat ex corpore hoc, & anima ſenſitiua, ut nominat ipſe, intellectiua uerò nequaquam. Sed hanc animam ſenſitiuam eſſe omnium taliũ animarum perfectiſsimã, à brutis ſpecie differẽtem. Tot eſſe animas, quot hominum corpora oriri & occidere cum corporibus. Supremam huius animæ uim appellat uirtutem cogitatricem, quam Græci nominant phantaſiam. Addit animas beſtiarum habere æſtimatricem uim aliquam, per quam naturali inſtinctu, quod bonum ſibi uel malum ſit, iudicent ſubito, ac proſequantur aut fugiant. Noſtram uerò animam habere uim illam cogitatricem, quæ non naturæ ductu feratur, ſed ratione perquirat, conſilio quodam deliberet, eligat, ut cõſuluit, nihil tamen ſentiat uniuerſale, ſed diſcurrat ſolum per ſingula. Hanc ideo uocat rationem particularem, intellectum uerò rationem uniuerſalem, rationem hanc particularem locat in media cerebri particula inter imaginationem atq; memoriam. Opinatur enim in prima particula ſenſum eſſe cõmunem, qui operationes quinque ſenſuum in ſe colligat. In ſecunda imaginationem earum imaginum conſeruatricem, quas communis ſenſus collegerat. In tertia cogitatricem uirtutem iudicem eorum quæ ſeruauit imaginatio. In quarta memoriam, cuſtodem iudiciorum quæ cogitatrix potentia protulit. Igitur cogitatrix uirtus mediæ partis regina quæ cæteris rebus inferioribus eſt proxima menti, adeò ut mens illi adſit ubique, & intelligentiam ſuam per eius expleat adminiculum, dum ſimulachra rerum in cogitatrice uirtute lucentia, mentem ad intelligendum mouent. Atque hæc ſola eſt hominis cum mente communio, non quia intellectus ſit pars aut forma uiuifica hominis huius qui ex corpore & anima cogitatrice componitur. Separatur enim intellectus ab homine & in eſſentia, & in eſſendo. Sed quia præſens eſt ubique intellectus hominis huius cogitationi, atq; ex hac particulari cogitatione ille uniuerſalem haurit ſpeciem, occaſionem præbet homo intellectui ad ſpeculandum, quemadmodum coloratum lumen oculo ad uidendum. Neque ex homine hoc & mente conficitur unum eſſe, ſed operatio una contingit, una ſcilicet intellectio, quæ tamen non in homine eſt ullo modo, ſed in mente ſola, in mente, inquam, ab hominis cogitatione pulſata. Neque quicquam ex illa tranſit in hominem, ſed tota completur in mente. Non intelligit homo per mentem aliquid, ſed in homine mens intelligit. Atque in ipſa mente artium ſcientiarumq́ue ſunt habitus. Cogitatrix anima unitur puero à prima eius origine, mens uerò diu poſteà, cum ſimulachra in cogitatione ſunt adeò pura, ut moueant intellectum. Affirmant Auerroici duas eſſe non uires ſolummodo, ſed ſubſtantias ex quibus componitur intellectus. Sanè uim agentem eſſe ſubſtantiam unam, capacem, uim ſubſtantiam alteram. Et illa natura ſua lucidam formatricemq́ue eſſe. Hanc obſcuram penitus atque formabilem, harum æterna copula unam conſtare animam ſecũdum eſſe, quemadmodum ex materia & forma unum ſecundum eſſe fit in natura compoſitum. Illam intellectum uocant agentem, hanc intellectum formabilem & capacem. Cenſent intellectum agentem, quia ſit actus per ſe exiſtens, per ſe intelligere ſeipſum ſemper, ita ut reſpiciens eſſentiam ſuam ſe uideat, ac per ſe mentes quoque ſupernas. Intellectionem huiuſmodi eſſe ipſam eius eſſentiam. Quoniam uerò eſſentia eius ſemper eſt intellectui capaci coniuncta, ſequi putant ut per hanc eandem intellectualem eſſentia intellectus capax intelligat ſemper agentem intellectum, cuius illamet tàm intellectio eſt, quàm eſſentia. Intelligat quin etiam mentes ſuperiores. Hanc intellectionem eſſe in intellectu uniuerſo ſiue anima actum unum ſtabilem & æternum. Eſſe quoque in ipſa parte eius formabili intelligentiam alteram, ſempiternam quidem ſed uariam, temporalem atque multiplicem, quam mutuatur à nobis. Et quia hæret propius agenti intellectui quàm phantaſiæ, ac propter coniunctionem cum temporali phantaſia temporalem ſortitur cognitionem, patere putant id quod diximus paulo ante, ut ſcilicet propter coniunctionem cum æterno illo intellectu, æternam intelligentiam habeat, tanto altera clariorem, quanto intellectui agenti familior eſt quàm phantaſiæ. In nobis uerò dubiam mutabilemq́ue ſcientiam ſingulatim aucupari exiſtimant, ita ut uiuente Pythagora per ſimulachra rerum in Pythagoræ cogitatione lucentia, ſcientiam illam collegerit Pythagoricam, decedente uerò Pythagora, & ceſſantibus illis ſimulachris, in

intellectus ſpecies inde acceptas ſcientiamq́ amiſerit. Nã ſpecies illas à ſimulachris fieri atq́ ſeruari. Quin etiam uiuente Pythagora totiens actum ſuum prætermiſerit intellectus apud Pythagoram, quotiens ſuum Pythagoræ cogitatio. Vnà acceperit, unà oblitus fuerit, inceperit unà. Feciſſe ſimiliter in Platone, & in ſingulis quotidie eodem pacto. Imbui ubiq́ ac ſemper uarijs modis per uarias hominum animas, & quodammodo paſci, tot accipere ſpecies, quot in nobis ſimulachra fuerint, tanquam ſpeculum imagines à corporibus, totidem actus ędere intelligendi, habitus quoq́ diuerſos diſciplinarũ pro humanorum ſtudiorum diuerſitate. Et quia quotidie innumerabilis hominũ multitudo cognitioni omnium ſtudet, quotidie hinc illũ omnia diſcere. Atq́ per ipſas ſpecies hauſtas à ſimulachris noſtris intellectũ capacem non modo inferiora, ſed deniq́ tùm in cũctis hominibus, tũ in hominib. ſapientiſsimis ſeipſum cognoſcere. Hinc agentẽ intellectũ, inde & mẽtes ſuperiores, opinantur in hoc mirabilẽ rerum connexionẽ conſiſtere. Eſſe nanque formas à materia penitus abſolutas, ipſos ſcilicet angelos, inter quos nõ ſint plures in una angelica ſpecie angeli, ſed quot ſunt angeli, totidem ſint ſpecies angelorum. Eſſe inſuper formas penitus corporales in eadem ſpecie plurimas, puta animaliũ animas, & formas illis inferiores. Interponi compoſitum hoc ex homine atque ex mente, ex hominum animabus multis, mente una, quaſi monſtrum quoddam ingens multis cruribus & capite uno compoſitũ, ubi & abſoluta forma cum corporeis coit, & corporea cum ipſa uicisſim. Atque ut par eſt, quod eſt abſolutum, unicum permanet in ſeipſo. Quod eſt corporale, fit multiplex, dum una mens innumerabilius ſufficit animabus. Et illud quidem compoſitum ex mente & uno quoque noſtrum, hominem intellectualem appellant, ſed unum quemq́ noſtrum ſeorſum à mente, hominem cogitatiuũ. Et primùm quidem hominem affirmant aliquid intelligere, quià pars eius, id eſt, mens intelligit, ſicut hominem ſolemus ſimum appellare, quia naſus eſt ſimus, alterum uerò hominem nihil penitus intelligere.

Confutatio Auerrois. Quod mens ſit forma corporis, patet primum ex ordine naturæ. Cap. II.

MAgna fuit olim inter Peripateticos de mente hominis controuerſia, atq́ adhuc ſub iudice lis eſt. Dicæarchus eam eſſe formam aiebat tùm corporis, tùm corporalem. Corporis, quia corpus humanum uiuificat. Corporalem, quia è corporis ſinu depromitur. Auerrois contrà neque formam corpoream eſſe neque etiam corporis. Auicenna Theologorum Arabum princeps, & Algânteles mediam uiam ſecuti, mentem aſſeruerũt formam quidem corporis eſſe, non corporalem, ut inter formas quæ corporis corporalesq́ ſunt, atq́ formas quæ neq́ corporales ſunt neq́ corporis, tanquam maximè differentes, mediæ quædam formæ ſint partim cum illis, partim cum his quodammodo congruentes. Merito inter formas omnino diuinas, quæ ita ſeparatæ à materia ſunt, ut coniungi non poſsint, atque naturales omnino, quæ ita coniunctæ ſunt, ut nequeant ſeparari, formæ interponuntur medię, partim quidẽ naturales, partim quoq́ diuinæ, ita ſeparatæ ſunt, ut cõiungi poſsint, ita coniunctæ, ut ualeant ſeparari. Quod quidem earũ uiribus actionibusq́ oſtenditur, quæ tali quadã tùm coniunctionis tũ ſeparationis inter ſe differentia diſtinguuntur. Deniq́ non abs re inter ſenſum qui & in forma corporis eſt, & indiget inſtrumẽto, atq́ intellectũ angelicũ, qui eſt utrinq́ liber, intellect⁹ eſt humanus, qui forma quidẽ corporis eſt, ſed nullo indiget corporis inſtrumento. Quæ quidẽ ſententia & cõmuni hominũ iudicio probabilior eſt, & libris Platonis, Ariſtotelis, Theophraſti atq́ Themiſtij maximè conſona. Dicæarchũ unà cum Epicureis ſatis iam libris ſuperioribus confutauimus, Auerroem deinceps pro uiribus reprobantes, Auicennæ & Algantelis interpretationem, imò Platonis Ariſtotelisq́ ſententiam comprobauimus. Siquidem ex fundamentis quæ aliàs iecimus, oſtendemus probabile eſſe, ut inter formas quæ ſolum uiuificando corpori adſtringuntur, ſit forma media, quæ & corpus uiuificet, & intelligat, ut diuini uultus imago nõ ſuccumbat ubiq́ materiæ, ſed uincat alicubi. Sunt aũt formæ in corporib. nihil aliud quàm

idearum imagines diuinarum, ſicut figuræ quæ imprimuntur in cera, ſigilli aurei ſunt imagines. Si in omnibus ceris confuſa fiat impreſsio, inertem dices illum qui impreſſerit tàm ineptè. Ita mens diuina quæ in mouēda materia eſt ſuæ ſimilitudinis auida, iners fortè uidebitur ſi nunquam ſui uoti compos efficiatur. Fiet autem nunquam, niſi formæ huiuſmodi appareant in corporibus, quæ ita fermè corporibus imperent ſuis, ſicut mundo Deus, atq; ita in ſe ac Deum per intelligentiam reflectantur, perinde ut Deus ſe uertit in Deum. Quippe diuina mens per cœlorum motum agitando materiam dicitur aliquid, imò omnia generare ſiue producere, quamuis non quamlibet formam uel per mutationem producat, uel ex materia ipſa educat. Quoniam uerò primus ipſe terminus, unde generatio hæc uel productio uniuerſalis ſumit exordium, diuina ipſa mens eſt, ultimus quoq; terminus quo talis generatio clauditur, mens quædam debet eſſe diuina. Terminus uero generationis ultimus in eo eſt quod gignitur, eiuſq́ue eſt forma. Quocirca aliquam eſſe oportet diuinam mentem, quæ ſit materiæ forma. Nam ſi generatio ab igne facta finitur in ignis formam, facta ab homine in hominis figuram, cur nō generatio uel productio quæ à diuina mente diſponitur, finiatur in mentem? Non finitur generatio niſi in formam, quæ eſt propria & intima generati perfectio. Si ars per inſtrumenta tribuit tandem materiæ formam, formæ illi ſimillimam, quam mens artificis continet. Si corporis humani natura in generatione ſemen mouet, primò ad formam lactis, deinde ſanguinis, tertio carnis, deniq; hominis. Si ignis lignum primo ad tepidum mouet, ad calidum deinde, tertio ad ignitum, quid obſtat quo minus diuina mens moueat mundi materiam ad formas elementorum primum, mixtorum ſecundò, plantarū tertio, quartò brutorum, quintò ad formam ſui, id eſt, mētem, quæ ſit corporis geniti forma, ut in nobiliſsimis natis parentis uultus eluceat. Mouet autem materiam ad inferiores formas per mutationem ex ipſa materia educendas, ad mentem uerò per diuinum actum potius inducendam. Si enim educeretur, mens eſſe non poſſet. Hoc autem ad diuinum ordinem pertinet, ut poſtquam formæ ſuperiores animo rationali neq; educuntur, neq; inducuntur, formæ uerò inferiores & inducuntur & educuntur, ipſe animus inducatur, non educatur. Ac ſi tanti pretij eſt forma miſti, ut uim actionemq; habeat elementorum, forma rurſus plantarum tàm ualida, ut agat quicquid agunt inferiores, itemq; forma brutorum, quis neget mentem habere uim actumq; formarum inferiorum, ita ut ipſamet eius eſſentia dum intelligit, ſentiatur quoq; per corpus, & alat corpus? Profectò cum natura ſuperior totam uim naturæ inferioris & includat & ſuperet, idemq; opus effectura ſit quod fit ab inferiori, dummodo inſtrumenta eadem ipſi ſuppeditentur, neceſſe eſt mentem illam quæ intra nos uidet, opus alendi & ſentiendi poſſe peragere non minus quàm animam cogitatricem. Quippe ſi complexionis noſtrę ſpiritus ſufficiens inſtrumentum menti eſt ad intelligentiæ miniſterium, quod ſentiunt Auerroici, multo magis miniſtrabit ſubſtantiæ mentis ad ſenſum & alimoniam. Et quia natura ſuperfluis non abundat, non ineſt nobis niſi in anima formaq; una præcipua, ſicuti nec corporibus alijs, cum ſuperiores formæ inferiores contineant. Mentem humanam eſſe mentium omnium infimam, tum ex eo conijcimus, quod ex otio mitigat in actum atque econuerſo, tum ex eo quod intelligendi occaſionem accipit à corporibus. Sic enim corporibus proxima eſt, quæ ex potentia educuntur in actum propter materiam, atq; mouentur extrinſecus, & occaſionem ſumunt extrinſecus operandi. Si mentiū ultima eſt, ideoq; ſupremo coniungitur corpori, atq; ob hanc uicinitàtem ipſa à corporibus haurit ocium, motumq; externum, neceſſe eſt corpus humanum compoſitorū corporum nobiliſsimum, menti cōiunctū, duo rurſus à mente ſuſcipere, actum ſcilicet motumq; interiorem. Actus à forma ſuſcipitur, ab anima motus interior. Ergo mēs infima corporis ſupremi forma efficitur atq; anima. Quippe ſicut materia quæ ultimus terminus eſt corporalium, non eſt corpus aliquod, ita mens humana quæ mentium ultimus terminus eſt, non eſt mens aliqua ſeparata, ſed per naturā coniungitur corpori. Et quia ſenſib. eget ad intellectionis exordiū, ut per ſenſus percipiat corpora, eorūq; quaſi hauriat formas, ideo natura inſtituit ut tāta eſſet inter ſenſum intellectumq; cognatio, quāta eſſe poteſt, quò huiuſmodi hauſtꝰ facillimè & exquiſitiſsimè fieret. Nō poteſt aūt aut maior eſſe cognatio, aut facilius exquiſitiusq; ea fieri, q̄ ſi in eadē ſubſtātia animę tā mēs

quam ſenſus. Et ſicut oſtrea, quæ omnium ſenſualium ultima ſunt, ita propinquant arboribus, quæ omnium ſenſu carentium ſunt ſuprema, ut partim terræ affigantur, ut arbores, partim ſenſu tactus utantur, ut ſenſualia, ſic intellectus humanus infimus inter alios ita coniungitur naturæ, earum formarum quæ inter corporeas ſupremæ ſunt, ut partim formet corpus ut illæ, partim intelligat ut mentes ſuperiores. Merito, ſicut inter ignem & aquam maximè inter ſe diſtantes, eſt aër, inde calens ut ignis, inde humens ut aqua, ſic inter angelos animasq; brutas longiſsimè differentes rationalis anima interponitur, quæ & intelligat ut illi, & corpus formet ut illæ. Ac ſi forma quæ materiæ propinquior eſt, umbra eius eſt quæ à materia eſt remotior, ut uegetatiua ſenſitiuę, hęc autem intellectiuæ, ſequitur intellectiuam animam per umbram ſuam, ideoq; per ſuum actũ uiuificum, materię iungi. Principale agens ſequentia mouet agentia. Principalis finis reliquos cogit fines. Materia principalis cęteras materias ſuſtinet. Principalis itaq; forma, reliquas, quoad fieri poteſt, formas format. Cum igitur in rebus naturalibus mens forma ſit principalis, oportet ut ipſa formet quodammodo cæteras formas, omniumq; gerat uicem. Quod nunquam efficiet, niſi formet materiã antea per formas inferiores congruè præparatam, atq; illis quaſi ceſſantibus, illa in ſeipſa uires ſequentium formarum experiatur. Quinetiam ſi ea naturalis motus finem ſuum aſſequitur, atq; talis eſt in formarum genere aſcenſus, ut gradatim magis magisq; materiam nitantur tranſcendere, neq; tranſcendant aliæ, neceſſe eſt ſaltem formam naturalium ultimam id aſſequi, ac nõ modo formare materiam, ſed etiam per aliquid ſui materiã prorſus excedere. Qua parte excedit corpus ac tempus, ſpiritibus & æternitati intelligendo coniungitur. Talẽ formam Platonici tùm naturalem, tùm diuinam appellant, quia eſt naturalium formarum diuinarumq; confinium. Mentes cœleſtium corporum gubernatrices ita ſunt diſtributę, ut unaquęq; unum primò moueat corpus, & illud quidem intrinſecus, & ſine medio. Multo magis mens humana unicum in primis corpus mouere debet, & intrinſecus ſine medio agitare, cum ſit uicinior corpori. Vnde uidetur cõtra naturę ordinem eſſe, ut mens illa ſublimis corpori ſine medio coniungatur, infima uerò per animã cogitatricẽ. Requirit inſuper ordo naturę, ut ſit bonum, purum, & bonum intellectuale. Intellectus purus, & intellectus animalis, anima pura, & anima corporalis. Primum Deus eſt, ſecũdum angelus, tertium anima rationalis. Anima uerò irrationalis eſt quartum. Igitur niſi alicubi ſit forma partim intellectualis, partim uiuifica, ordo naturæ confunditur, qui in eo conſiſtit, ut Deus purum bonum ſit, angelus bonum quidem intellectuale ſit, ſed intellectus purus, anima rationalis ſit intellectus quidem animalis, ſed anima pura, quia ipſa ſe ſuſtinet. Anima irrationalis ſit anima ideo impura, quia eget corporis ſuſtentaculo. Sic ergo quia eſſe in ſe, antecedit eſſe in alio, & quod in ſe eſt, perfectione ſua exuberat quoq; in aliud, factum eſt ut ſit bonum in ſe, bonum in mente, mens in ſe, mens in anima, anima in ſe, anima in corpore, ſicut corpus ſummi cœli in ſe, reliqua uerò in ipſo. Quod ſi totum animæ genus toto genere corporeo præſtantius eſt, debet amplius eſſe animę genus quàm corporis. Itaq; infimum animalis generis ſummum generis corporalis exuperat, proptereaq; mirum in modum ſummum generis animalis ſummum excedit generis corporalis. Quo fit, ut rationalis anima non modo corporis profunda ingrediatur alendo, ſed etiam ſublimia corporis ſupergrediatur intelligendo. Merito, quia quod excellentius eſt, minus oportet ab eo quod deterius eſt pendere, quàm econuerſo. Sicut ergo animæ infimæ quaſi continentur à corporibus, & mediæ quodammodo continentur & continent; ita ſublimes omnino corpora continent. Non continent corpus omnino, niſi & intrinſecus penetrent, & extrinſecus ambiant. Et ſicut ambiendo corporis ſuperficiem anima uitam intellectualem ſumit ab alto, ſic intima corporis penetrando, animalem uitam tribuit infimo. Dum ambit prout à Deo eſt, intellectum ſortitur agentem, prout reſidet in ſeipſa, capacem poſsidet intellectum. Dum penetrat, prout ſpiritibus ſeſe inſinuat, ſentit & mouet, prout ſe immergit humoribus alit & ſuſtinet.

Sed ad uniuerſalem rerum ordinem reuertamur. Deum dicere poſſumus eſſe formam, quæ neque hæret, neque format, neque formatur, animam uerò irrationalem contrà formari, formare, hærere. Sed angelum formari quidem à Deo neque tamen hærere materiæ

materiæ,neq; formare materiam. Merito ergo inter angelum animamq; irrationalem, animam ponemus rationalem,tali quadam natura prædıtam, ut materiæ non inhæreat, formetur tamen,& formet.Præterea multum probanda uidetur diſtinctio illa Platonica in metaphyſicis Auicennæ,uidelicet in mundo intelligibili procedendum eſſe ab intelligibili ſummo ad intellectus multos,tanquam à formatore ad uires inde formabiles ac primum ab abſoluto illo ad abſolutos,qui nullo modo inde declinēt,deinde ad intellectus qui paulum quid ad ſenſibilia uergant,id eſt,ſolum extrinſecus gubernanda, ita ut illis quoq;,quaſi extrinſecus accidere eiuſmodi uideatur officium. Tertio ad intellectus,qui quantum in natura intellectuali fieri poteſt,naturaliter ad ſenſibilia iam declinent,id eſt,intrinſecus per uitam motumq; regenda.Non enim aliter & ſenſibilis mundus cum intelligibili perfectè connectitur,& inferiora ad ſuperiorū exemplar pulcherrimè atq; optimè diſponuntur.Hinc autem quartus quidam, licet umbratilis, ſequitur gradus,ut quidam putant, quaſi nodus mentium cum corporibus, uitarum uidelicet irrationalium ſpecies,quæ,ut putant Platonici,tanquam umbræ quædam mētes ſequūtur per corpora procedentes.

Sed ad diuina iterum reuertamur. Deum quidem eſſe negat nemo, eſſe uerò ipſum Dei,non certa quadam ſpecie determinatur eſſendi, per quam fiat eſſe tale uel tale,ne compoſitus ſit Deus ex communi natura eſſendi,& ex aliqua addita differētia,id eſt,eſſendi proprietate.Igitur eſſe ipſum abſolutum eſt,nullis limitibus circunſcriptum,quod exiſtit penitus infinitum,radix immenſa omnium eorum cōtentrix & procreatrix,quę tale habent,eſſe uel tale. A ſimplici enim fonte omnis compoſitio manat.Igitur angeli eſſe habent ſed quiſq; illorum tale eſſe uel tale,id eſt, cum hac aut illa proprietate in alia atq; alia ſpecie angelorum.Quapropter eſſe angeli non eſt infinitum,ſicut eſſe diuinum.Non enim continet amplius totius eſſendi integram plenitudinem,neq; omne eſſe exiſtit,ſed una quadam rerum ſpecie clauditur,per quam ad unicum eſſendi modum determinatur.

Par enim eſt,ut eſſe diuinum quod ideas,id eſt,ſpecies antecedit,perq; ſpecies rebus ab ipſo manantibus eſſe diſpertit,hoc ipſum eſſe tradat in ſpeciebus,ideoq; diuerſis ſpeciebus modos eſſendi diuerſos.Itaq; eſſe angelicum in angelica ſpecie terminatur.Species autem angelica, quam eandem uocamus eſſentiam, quæ eſſe talis eſt fundamentum,quodammodo eſt infinita,non quidem ut Deus,ſed quia ſecum ipſa permanet, totamq; ſuæ ſpeciei ſeruat integritatem,neq; quicquam in ſe accipit ultra ſpeciem & ſpeciei proprietates cum nulli inferiori naturæ propinquet cuius contagione inficiatur. At ſi eſſentia hæc angelica non differret ab eius eſſe, infinitum quoq; diceretur & eſſe, quandoquidem in ſeipſo & per ſeipſum ſubſiſteret,eſſe uerò utrinque infinitum,ac per ſe exiſtere,Dei ſolius eſt proprium.Item ſi eſſe eius ab eſſentia non differret,cum eſſe ſit actus,certè angelus ſolus eſſet actus. Cum uerò per potentiam ſolam participatio fiat, nullius alterius participaret angelus,eſſetq; undiq; ſimpliciſsimus, quod ſoli Deo congruere poteſt.Sic Deus infinitus eſt omnino,quia ſolum eſſe exiſtit, atque eſſe totum, & omne.

Angelus finitus eſt ſecundum eſſe, ſecundum eſſentiam infinitus, adde & ſecundum uirtutem quodammodo, operationemqúe. Nullius enim deterioris obſtaculo citra ſollicitudine impeditur,quo minus totam ſemper ſuam uirtutem quantacunq; illa ſit.exerceat operando.Forma corporis,qualis eſt anima rationalis, quia incerta quadam exiſtit ſpecie,ſicut angelus, eſſe habet ipſa quoque finitum, eſſentiam autem partim infinitam,partim uerò finitam. Infinitam quidem,quoniam nihil unquam amittit quod ad ſpeciem ſuam pertineat.Eius ſiquidem natura eſt actus uitalis, rationaliſqúe, quem actum nec dimittit unquam,nec intermittit. Finitam uerò,quoniam admittit aliquid ultra ſpeciem, ſiue principia ſpeciei, id eſt, affectionem hanc aut illam ad talem uel talem humani corporis habitudinem, per quam fit forma uiuifica corporis, & ad numerum corporum numeratur.Eſſentia huius animæ quantum infinita eſt, corporis capacitatem exuperat, uitamqúe agit intellectualem. Quantum uerò finita eſt,proportionem habet cum corpore,cumqúe ipſo corpóream agit uitam. Ibi uis operatioqúe infinita uiget,hic contrà finita. Forma deniq; corporea undiq; eſt finita ſecundum

eſſe,

eſſe, eſſentiam, uirtutem, & actionem. Secundum eſſe, quia eſſe eius certæ ſpeciei limitibus circunſcribitur. Secundum eſſentiam, tùm quia in ſe accipit accidētia plurima præter ſpeciem, tùm quia proprium uigorem omnino non ſeruat. Nempe eius natura eſt actus efficax uel uitalis, ſubit autem in corpore paſsiones atq; interitum. Secūdum uirtutem, & actionem, quoniam uirtus eius augetur atq; minuitur, & operatio quælibet eouſq; ſe extendit, quouſq; inſtrumentorum ſubiectorumq; conducunt affectiones. Tales ſunt omnes formæ anima rationali inferiores. Oportet hos quatuor rerum gradus in natura exiſtere, ut paulatim ab eo quod omnino infinitum eſt, per media mixta ad ea quæ omnino finita ſunt, deſcendamus. Quæ quidem gradatio continuari non poterit, niſi quemadmodum in mundo intelligibili infinitum eſt ac finitum, ut Deus & angelus, ita in mundo ſenſibili duæ ſint illorum imagines, aliquid ſcilicet quodammodo infinitum, & aliquid omnino finitum, ut rationalis anima, & forma quæuis inferior. Illa quidem forma corporis eſt, non corporea, hęc & corporis, & corporea. Rurſus ijs gradibus deſcendamus. Deus eſſe poſsidet à ſe, in ſe, atq; pro ſe. Angelus non à ſe, quoniam à Deo, ſed in ſe, atq; pro ſe. Forma corporis, qualis rationalis eſt anima, neq; à ſe habet eſſe, quoniam fit ab alio, neq; pro ſeipſa tantum eſſe ſuum ſeruat, quia ipſum communicat corpori, eſſe tamē habet in ſe, quia ſuum eſſe in eiuſdem fundatur eſſentia, ſuæq; eſſentiæ actus eſt proprius, ſicuti Solis anima ſecundū Platonicos in ſe lucet, & illuminat Solem, ita tamen, ut lumen proprium non amittat. Forma uero corporalis eſſe neq; à ſe, neq; pro ſe habet, ut etiam anima. Neq; rurſus in ſemetipſa. Ita enim eſt materiæ dedicata, ut ex ea & materia tale fiat compoſitum, in quo propriè eſſe ipſum fundetur, & cuius eſſe ſit actus, forma autem eius non ſit ipſius eſſe proprium fundamentum. Hoc ordine carere natura non debet. Careret autem, niſi eſſet forma quædam corporis, non corporea. Huic ſimilis uidetur eſſe illa Proculi noſtri diſtinctio. Diuinum, inquit, intelligibile ipſummet eſt appellandum, intellectus autem purus ſuijpſius, atq; in ſeipſo. Intellectus deinde animalis tum ſuijpſius, quia eſſe ſuum in ſua eſſentia poſsidet, tum alterius, quoniam ex ipſa ſua rationali uita, uitam aliam ratione carentem quaſi imaginem diffundit in corpus. Natura poſt hæc, id eſt, uitalis complexio, quaſi umbra propter uitam ab anima infuſam in corpore iam ipſo reſultans, duntaxat alterius eſt iudicanda, id eſt, corporis, cum quo extēnditur atq; diuiditur. Corpus denique ob conditionem eius ex ſe diuerſam ac penitus diſsipabilem propriè alterum appellatur. Vbi apparet in ipſo rerum ordine intellectum animalem ſiue animam intellectualem medium obtinere. Similem quodammodo ordinem Porphyrius ex mente Platonis in commentarijs in Timæum afferre uidetur, in ſex uniuerſum gradus ita diſtinguens, aliqua ſolum eſſe, aliqua ſolum fieri, alia eſſe ſimul & fieri, alia fieri ſimul & eſſe probat. Præter ea præponit omnibus aliquid ſuper eſſe, & fieri, ſupponit quoque omnibus aliquid ſub eſſe atque fieri collocatum.

Eſſe quidem dicit omnem mentium latitudinem, ſiue mentes in ſeipſis ſint, ſiue mentes in animabus. Contrà uerò fieri uult latitudinem ſenſibilium, ſiue elemētalia, ſiue cœleſtia ſint. Eſſe autem ſimul & fieri animarum genus. Ac uiciſsim fieri atq; eſſe ipſam uniuerſi naturam uniuerſum uiuificantem, quæ quidem eorum quæ fiunt, ſummitas eſt. Atque quatenus per corpora diſtribuitur, fieri dicitur. Quatenus uerò per ſe minimè corporea eſt, dicitur eſſe. Deniq; omnibus præponit quidem bonum, ſubijcit uerò materiam. Quorſum hæc? ut intelligamus non poſſe ordinem uniuerſi continuari niſi ſint formę intellectuales ſimul, corporumq; uiuificæ, ſolis enim his conuenire id poteſt ut ſemper eſſe ſimul fieriq; dicantur. Eſſe quidem per ſubſtantiam prorſus indiuiſibilem, ſubitumquè intelligentiæ ipſius intuitum, fieri uero per temporalem reliquarum actionum diſcurſionem. Talem quandam formam eſſe oportere ratio hæc Pythagorica perſuadet. Incubat, ut Timæo Locrenſi placet, Deus pater materiæ matri formas tanquam proles generaturus. Eſt in patre fœcunditas efficax formarum omnium, eſt in matre fœcunditas capax formarum, præcipuè corporalium. Eſt in patre actus formarum efficax, eſt in matre potentia formarum capax. Naſcūntur proles matri ſimiles, multæ formæ uidelicet, quæ ex materiæ fundo emergunt, & in idem denique immerguntur, ſicut uaſis aurei figura ex auro, atque in aurum. Naſcantur rurſus oportet proles non-

nullæ

nullæ patri perſimiles,ſi modò plus aliquid pater quã mater in hoc ualet congreſſu. Huiuſmodi erunt formæ ex patris actu exilientes in materiæ faciem, & inde in patris actũ reſilientes,quemadmodum ſplendor à Sole in aurum & in Solem. Illæ quidem formæ matri ſimiliores prius in materiæ uiſceribus latent quodammodo, ſicut figura uaſis in auro. Latent & in animorum corporumq́ mundanorum uirtutibus,quæ ſunt diuini artificis inſtrumenta.Deus eas per mundi motus ex materiæ eruit gremio,& pro capacitate materię producit in eſſe.Huiuſmodi autem eſſe cuius eſt propriè? Compoſiti illius corporis quod ex hac generatione conficitur.Quare? Quia inſtrumentum per quod generantur à Deo,compoſitum eſt.Si ergo proxima cauſa eſt compoſita,& effectus ſolet proximę cauſę ſimillimus prouenire,ſequitur,ut quod propriè gignitur,ſit id quod eſt compoſitum.Ei uerò quod gignitur,propriè conuenit eſſe. Proprium eſt igitur illud eſſe compoſiti.Non enim fit à forma uel materia,ſed compoſito. Accedit,quòd tales formæ materiæ ſecundum potentiam quodammodo prius hærent,quam aſſequantur eſſe. Atq; in materiæ gremio producuntur in eſſe,eo ipſo momento quo completur eſſe compoſiti. Quoniam uerò inhærendo ſecundum uirtutem ipſi materiæ fiunt,accipiuntq; eſſe,ideo adhærendo ſecundum actum,eidem materiæ retinent eſſe,ac tamdiu ſunt,quandiu hærent. Non ergo per ſuum eſſe ſunt, poſtquam & fiunt & ſunt,& permanent inhærendo,ſed per eſſe illius compoſiti cuius ipſæ partes ſunt, quod hic generationis eſt terminus.Ac merito cum eſſe non habeant proprium, neq; uim quidem ullam aut operationem propriam poſsident.Tales ſunt formæ, quæ matri ſimiliores uidẽtur eſſe quàm patri.Quæ uerò ſunt patri ſimiliores, quales ſunt rationales animæ,ex actu mero promuntur Dei,ideo ſubito ad actum perducuntur eſſendi.Quaproprer eſſe quaſi in ſe habent prius,poſtea iunguntur materiæ.Eſſe habent antequam hæreant corpori,& ante corpus ordine ipſo naturæ eſſe retinent,& poſt corpus eſſe habent propriũ in ſeipſis.Optionem aliquam habent propriam in ſe ipſis,corpori non communem. Eſſe ſuum quadam ex parte impertiunt corpori,operationes aliquas in corpore edunt, atque per corpus.

Quomodo mens propinquat corpori. *Cap. III.*

SEd quonam modo eſſe ſuum impertiũt corpori? Miſcent ne ipſum? Minimè. Perit enim & cõfunditur quod miſcetur. An tangunt corpus? Nequaquã. Tactus enim duorũ eſt corporum proprius. Nunquid claudũtur in eo? Neq; iſtud. Non enim loco clauditur niſi corpus. Quid igitur agunt hę formæ in corpus quando ipſi ſuũ eſſe cõmunicant? Penetrant ipſum undiq; eſſentia ſua,uirtutem eſſentiæ ſuæ dedicant illi. Cum uerò ab eſſentia ducatur eſſe,& à uirtute profluat operatio,coniungendo eſſentiã impertiũt eſſe,dedicando uirtutem,operationes cõmunicant, ut ex animæ corporisq; congreſſu unũ euadat animalis eſſe,operatio una. Eſſe quidem hoc animæ ipſius eſt per eſſentiam,per participationem fit corporis. Non immergit anima eſſe proprium corpori,ſed corpus extollit ad ipſum. Neq; capit corpus totam illius eſſentię amplitudinem,ſed attingit aliquid pro natura ſua,neq; ſuſtinet eam, ſed ſuſtinetur. Quo autem pacto forma non extenſa molem corporis impleat,planè intelliget quiſquis conſiderabit etiam extenſam formam plurimum ita ſe ad corpus habere, ut quælibet eius pars æquè ſe ad quamlibet partem materiæ habeat,atque uiciſsim. Itaque cogitare poſſumus quamlibet huius formæ partem in ſingulis materiæ portionibus eſſe,eaſq; ita formare,ut tota puncto cuilibet adſit. Verùm huic formæ auferamus extenſionem, atque interim formandi corporis officium relinquamus. Poſſumus enim. Nam formare, & aliud & præſtantius eſt quàm extendi. Itaque ſi materia extenditur quidem,ſed non format,poteſt aliqua materiæ forma formare,ac non extendi. Sic uidebimus indiuiduam formam totamque ſimul formare ſimul materiam totam, & quamlibet pariter eius partem. Ac ſi uerum ſit Pythagoricum illud, uidelicet punctum motu ſuo lineam facere; lineam uerò ſuperficiem, ſuperficiem denique ſimili motu profundum, facilè cogitare poterimus punctum idem motu ſuo ſeipſum totum indiuiduumque per longitudinem

gitudinem & latitudinem, profunditatemq́ꝫ diffundere. Hinc fit ut ubicunqꝫ diuidas, tangáſue, reperias punctum. Quod quidem ſi ſit accidens, à mole neceſſario ſuſtinebitur. At ſi ſubſtantia fuerit, ſicut anima in ſe ſubſiſtens, moli quidem aderit, atqꝫ à mole ſeiunctum in ſe perpetuo permanebit.

Quomodo adſit mens corpori. Cap. IIII.

ANima hæc tam excellens nunquid materiæ informi ſine medio iungitur? Semper forma perfectior imperfectiores formas intra ſe continet, quemadmodum quadrangulus triangulum comprehēdit. Rationalis anima ſi intelligendi uim habet omnium præſtantiſsimam, habet etiam ſentiendi, alendi, atqꝫ regēdi. Ideo in animæ rationalis uirtute clauditur anima ſenſitiua & nutritiua, forma quoque mixtorum uita carentium. Accedit materiæ rationalis anima ijs omnibus prædita formis, perqꝫ formam ſuam ſeu uirtutem quæ mixtorum corporum uita carentium gerit uicem, hęret materię informi quàm proximè, atqꝫ in ea quatuor elementorum conſtat cōplexionem, dum partes materiæ deuincit in unum, ac temperat elementa. Per formam ſuam quæ plantarum habet uim, hæret corpori ex materia & complexione compoſito, illiq́ꝫ elementorum complexioni tribuit motum in quamlibet loci partem, qui uita uocatur. Per formam animalium propriam, ijs ſe accommodat, ſpiritumq́ꝫ procreat ſenſuum inſtrumentum. Per formam rationalem, reliquis imperat. Itaqꝫ per infimam uim ſuam eſt forma materiæ, per ſecūdam forma eſt corporis mixti, per tertiā plantæ, per quartam forma eſt animalis, imò forma formarum. Ex quo fit ut rationalis anima & corpora formet magis quàm reliquæ formæ, quia per plures uirtutes format & formet purius, quia informem materiam per pedem ſuum tangit comminus, per caput autem eminus proſpicit.

Quemadmodum ignis ex quatuor caloris proprij gradibus, primum gelido ligno infundit, ſecundum ligno iam tepido, tertium ligno per duos iam calido, quartum tribus illis gradibus inſuper addit, per quem fulget ſupernè. Sic animæ rationalis eſſentia quatuor quibuſdam referta gradibus, mixto, uitali, ſenſuali, intellectiuo. Primum materiæ applicat, ſecundum adhibet primo, ſecundo tertium adijcit, tertio addit quartum, ubi tā ſecundum totam eſſentiam quàm ſecūdum gradus omnes materiam formare uidetur, licet ſecundum eſſentiam quidem totam formet eodem modo, ſecundum uerò omnes gradus alio atqꝫ alio. Primus ſiquidem forma eſt materię, ſecundus eſt forma mixti corporis, tertius forma eſt formę uitalis, quartus eſt corporalium omnium forma formarū, per tres gradus anima particularis euadit, per quartum remanet abſoluta, formarumq́ꝫ capax abſolutarum. Quid mirum ſi in hoc eius excellētiſsimo gradu aliqua apparet uis operatioq́ꝫ diuinis perſimilis, quibus ex eo hic gradus ſit proximus, quòd ſit à materia remotiſsimus, cum in nonnullis mixtorum corporum formis propter temperationem aliquam cœleſtibus corporibus congruam, uis aliqua actioq́ꝫ reſultet aliena quidem ab elementis, ex quibus illius formæ ſubiectum componitur, conſentanea uerò cœleſtib. quibus temperatione ſit ſimilis? Neqꝫ mirum uideri debet, animam, licet ſit forma corporis, habere tamen uirtutem aliquam corpori non communem, quoniam angeli neqꝫ ſecundum eſſentiam, neqꝫ ſecundum præparationem ad eſſentiam, ex materia eruuntur, animæ uerò irrationales per utrūqꝫ. Animarum ergo rationalium, quia mediæ ſunt, media debet eſſe conditio. Nequeunt autem ex materia per eſſentiam pullulare, quin ſecundum præparationem ex materia pullulent. Quocirca ſecundum præparationem ſcaturient quidem, ſecundum uerò eſſentiam minimè. Quod ſi uirtus eſſentiam ſequitur, nulla uirtus eſſentiam ſequitur, nulla uirtus angeli corpori eſt communis. Omnis autem beſtiarum uirtus eſt animæ ſimul & corporis, quia ſimul cum eſſentia trahitur ex materia, uirtus autem animæ rationalis in ſola eius eſſentia eſt, cum ea deſcendens ex alto. Et quoniam huiuſmodi anima proportionem corporis ſuperat, neqꝫ eſt in corpore, ſed corpus in ipſa, corpus omnem ipſius uirtutem non comprehendit, attingit autem uirtutis alicuius nonnihil, propterea quòd anima quæ ſecundum præparationem pendet quodammodo ex materia, uſqꝫ adeò afficitur corpori, ut interiores uires ſuas illi accommodet

commodet proportione quadam,perq; illud libenter operetur,atq; in illo. Neq; abſurdum putari debet rationalem ſubſtantiam coniungi materiæ,quia non poteſt aliter ordo naturæ ſeruari.Eſt enim ſpiritus aliquis à materia ſeparatus,rationalis, incorruptibilis,qualis eſt angelus.Eſt et ſpiritus coniunctus,irrationalis,corruptibilis,qualis eſt anima beſtiarum. Diſtant duo hæc nimium. Nempe in genere ipſius ſpiritus ſunt,atq; inter ſe per tres differentias differunt.Quid ergo inter hæc medium eſt? Non ſpiritus aliquis qui ſolum ſit ſeparatus, talis enim eſſe nequit,quia oportet ſi ſeparatus eſt,rationalem quoq; immortalemq; eſſe,non ſpiritus aliquis qui rationalis ſit tantum, oportet enim ſpiritum talem coniunctum inſuper eſſe,uel ſeparatum.Non ſpiritus ſolum incorruptibilis,quoniam neceſſe eſt ipſum rationalem præterea eſſe. Non ſpiritus ſeparatus rationaliſq; tantum,nempe oportet ipſum etiam incorruptibilem ponere. Non ſpiritus ſeparatus & incorruptibilis ſolum,nam ſi duo hæc habet,habet & rationem, quia cum neq; ſenſum exerceat,neq; alimentum,fruſtra erit,niſi operationẽ habeat rationis. Non ſpiritus coniunctus,irrationaliſq; ſolum,talis namq; etiam eſt mortalis.Non ſpiritus cõiunctus,immortaliſq; duntaxat,qui enim cum angelis communem habet immortalem uitam,communem habet intelligentiam.Non ſpiritus coniunctus rationalis,atq; caducus,quia ſi communem habet cum angelis intelligentiam, quæ uitæ ipſius in ſeipſam reflexio quædam eſt,communem habet & uitam. Sit ergo oportet in corpore ſpiritus aliquis medius extremorum,qui & rationalis & incorruptibilis ſit. Conueniat cum utriſq;,quia ſpiritus eſt.Differt ab angelo,quia eſt coniunctus.Differt à beſtia,quia rationalis.Conueniat cum angelo propriè,quia immortalis.Conueniat propriè cum beſtia, quia coniunctus.Imo cum oporteat inter illa extrema eſſe medium ab utriſq; quodammodo æquè diſtans,& æquè particeps utrorumq;,neceſſe eſt eſſe ſpiritum aliquem qui partim ſeparatus,rationalis,ſempiternus ſit,partim coniunctus, irrationalis, atq; caducus. Talis maximè humanus eſt animus,in cuius ſummo tres primæ illæ conditiones ſunt,in infimo tres ſequentes,in medio ſex omnes mixtæ inuicem,& muſicis,(ut Plato inquit) modulis temperatæ.

Quomodo mens inſit corpori. Cap. V.

AT quónam pacto rationalis anima cõiungitur corpori? Non ut ſolidum corpus ſolido.Nam corpora hæc ſolida quæ ſolo tactu iunguntur,neq; ſimul ſunt omnino,neq; ſimul agunt,ut anima atque corpus ſimul omnino ſunt,ſimul & operantur.Proinde omnium abſurdiſsimum eſſe uidetur, animam efficaciſsimam uitalis motionis originem,denſis craſsiſq; corporibus comparare,quæ quãto magis corporeæ proprietatis dicuntur habere, tanto minus naturalis actionis uitaliſq; motionis poſsidere uidentur.Nempe ſi diuidantur,remanent diſsipata,neq;,ſicuti puriora ſolent, mox in ſuam redeunt unionem.Contrà uerò,quæ quàm minimum corporeæ craſsitudinis habent,dum uidentur à ſolidioribus percuti,ictum facillimè uitant,dum penetrari, efficaciſsimè penetrant,dum diuidi,adeò in unitatem ſuam uelociter reuertũtur, ut diſceſsiſſe ab ea minime uideantur.Igitur,ut dicebamus,anima non ut ſolidum corpus ſolido iungitur.Rurſus nõ ut aqua uino.Corpora enim hæc mollia mutua mixtione uim priorem amittunt,ac deſinunt eſſe quod erant.Anima cum ſit incorporea,neq; materiã cum hoc corpore communem habeat,non poteſt cum corporis huius qualitate miſceri atq; confundi.An forte ſicut calor ignis aquæ? Hoc potius modo. Calor ſiquidem non eſt corpus,ideo eſt ſimilior animæ.Sed neq; id ſatisfacit nobis.Nam pars caloris in aque parte eſt,nõ totus in tota.Forſitan ut uox aëri. Vox enim forſitan una eademq; tota eſt in qualibet aulæ parte,cum tota audiatur in qualibet.Mouet aures, nunciat aliquid intellectui.Quemadmodũ anima tota eſt in qualibet particula corporis. Corpus regit ſimul atq; intelligit.Sed neſcio quid fragile uox habet, & paſsioni ſubiectum.In fractione aëris naſcitur, leuiq; retruditur aura. Sed habeo interim ſimilius aliquid,uidelicet imaginem coloris in aëre ad oculos uenientem. Spiritalis hæc eſt,currit momento,attingit procul, tota occurrit ubique, uenti non patitur impetum,pingit aërem,format uiſum.Simile admodum eſt id quidem,ſed hoc differt, quòd aërem non regit neq; gu-

bernat, ſicut anima corpus. Sed ecce gubernat nauem aliquam gubernator, & eſt in naui. Num ita & anima ſe habet ad corpus? Non, quia gubernator nauem non implet, nõ adeſt toti, non per ſe mouet ſolum, ſed per gubernaculum. At nunc in gubernaculo hoc inueni animam, quoniam cum per ipſum nauta regat nauem, ars gubernatoria non modo in nauta eſt, ſed & tranſit in gubernaculum. Tota in eo fit toto, regitq; ipſum, hæc ipſa eſt anima gubernaculi. Sed hæc nihil naturæ ſuæ tribuit ſubſtantiæ gubernaculi, ſed agitat ſolum ipſa quidẽ extrinſecus agitata, anima uerò aliquid tribuit corpori, & ſuapte natura mouet. Tolle quæſo oculos in cœlum Philoſophe, Cœleſtem quæris animã in terra uel mari. Suſpice Solis lumen. Vnum hoc & indiuiduum eſt, ut ita dixerim, in qualibet aëris parte totum. Aërem illuminat, calefacitq;, ipſum uerò nihil ſumit ab aëre, neq; uim alicubi patitur, neq; ullis ſordibus maculatur. Fluitat aër uentis, manet lumen, ut uult Plotinus. A Sole eſt, momento tranſit in aërem. A Sole iterum non ſeparatur, reflectitur & in Solem. Sine ipſo aër mortuus eſt, cum ſit frigidus & obſcurus, forma qualibet deſtitutus. Duas habet lumen qualitates, fulgorem atque calorem. Fulgorem quidem exercet in aëre, non tamen tribuit aëri, calorem tribuit. Vnde occidente Sole non extinguitur, ut Plotinus putat, ſed unà cum Sole ſubitò totum recedit lumen, caloris ad multam noctem reliquæ relinquuntur, quaſi aër factus fuerit caloris particeps, non fulgoris. Sed præſtet, ſi placet, fulgorem nõ largiatur. Eſſe quidem lucis illius quid eſt aliud quàm lucere? Sine illa non lucet aër, ſine aere illa lucet. Siquidem uera eſt Plotini ſententia, lumen non à perſpicuo ullo pacto, ſed à ſolo Sole continuè dependere, ipſumq; ſemper, utpote quod ſit actus quidã ipſius perpetuus, comitari. Sed pergamus ad reliqua. Accedit lux aëri, lucet ibi lux, ſicut et ante in ſeipſa, lucet aër, qui nõ ante, per ſe lux illa lucet, per lucẽ aër. Nunquid aliud eſt lucere lucis & lucere aëris? Nequaquã, alioquin remaneret fulgidus aër abeunte luce. Vnum igitur eſt lucere, quo lucet utrunq;, ſed luci per eſſentiam conuenit, per participationem conuenit aëri. Vnum igitur eſſe quodammodo utriſq; competit, nec eſt lumen in aëre, quamuis ita uulgo dicatur, ſed eſt aër in lumine, ſi modò quod anguſtius eſt, paſsioniq; obnoxium, ampliori & impatibili continetur. Similiter hominis anima à Deo dimittitur in materiam, tranſit in eam ſubitò, neq; diſcedit à Deo, ſed utrunq; ſimul agit, regit corpus, atq; etiam ueritatem ipſam rerum omnium (quæ eſt ipſe Deus) miro quodam (ut diſputat Plotinus) modo attingit per intellectum. Rurſus ſicut lumen in Solem reflectitur, ſic ipſa in Deum per uoluntatem, prout ſemper bonitatem rerum omnium appetit, quæ ipſe eſt Deus. Implet corpus ſine offenſione, ut aërem lumen, totaq; ſimiliter toti adeſt, patiente corpore non patitur, ſed ſentit & iudicat paſsiones. Non fluit corpore labente, ſed conſtat. Duas habet uires præcipuas, iudiciariam, & uitalem. Iudicium non tradit corpori, ſed ipſa peragit. Vitam corpori mutuat uel largitur, quatenus uim quandam ſuæ uitæ imaginariam ipſi communicat. Vnde iudicat anima ſola, non corpus. Viuit autem corpus & anima. Quapropter anima decedente ſenſus abit protinus, ueſtigia uerò uitæ manere uidentur ad tempus, calor ſcilicet atq; motus. Animæ eſſe, uiuere eſt, quandoquidem animæ eſſentia eſt uita, per quam formaliter uiuit corpus. Eſſe quoque animantis nihil aliud eſt quàm uiuere. Non tamen aliud eſt uiuere ipſum animæ corpori copulatæ, aliud ipſius compoſiti uiuere, imò ſicut per unam eandemq; uitam, id eſt, animæ eſſentiam uiuit utrunque, ſed anima per ſuam, corpus per alienam, ita ut plerique iudicant per unum duntaxat uiuere, utraq; ſunt dicunturq; uiuentia, per ſuum anima, corpus per alienum. Atq; ut ſupra tetigimus, anima non eſt in corpore, quamuis ita appareat illis qui corpus uidentes quidem, animam uerò non uidentes, latere animam in corpore tanquam uaſculo arbitrantur. Qui uerò inſpiciunt animam ingredientem corpus intrinſecus, extrinſecus ſupergredientem, complectentemq; & ſuſtinentẽ, atq; mouentem puluerem hunc exiguũ, undiq; proculdubio corpus eſſe in anima confitentur. Quis dubitet eam eſſe corpore ampliorem, cum parte ſui æquetur illi quodãmodo, ſcilicet uitali potentia, parte excedat, ſcilicet iudiciaria facultate? Itaq; corpus tanquã anguſtius atq; labile in anima eſt ampliori prorſus & ſtabili, perinde ut id quod continetur in continente. Quãuis ergo tota anima adſit corpori, nõ tamen corpus toti adeſt animę, ſed parti infimę ſolũ, id eſt uitali. Quod hinc confirmari uideť, quia cũ anima ſit uirtute lõge

maior

maior corpore, & à uirtute motus amplificatioq́ proueniat, oportet animam non modo toti adeſſe corpori, uerùm etiam ſecũdum præſentiam (ut placet Iamblicho) corpus excedere. Et quia eſt indiuiſibilis, ubicunq́ eſt, illic eſt tota. Corpus autem ſicut non toti æquatur uirtuti animæ, ſic non æquatur toti eius præſentiæ. Id ſenſit Plato in Timæo, quando dixit, mundi opificem corpus in anima ſtatuiſſe. Iterum in libro decimo de rep. ubi inquit, mundi corpus inter neceſsitatis genua uolui, id eſt, infima cœleſtis animæ parte regi atq́ moueri. In Phædro etiam animas affirmauit ſupra cœlum caput extollere. Verùm quamuis anima ita corpus excedat, non tamen impoſsibile cuiquam uideri debet eam uſq́ adeò ad ſe materiam trahere, ut unum reddat compoſitum. Cum enim proprium ſit formarũ perficere, & ſibi deuincire materiam, & materiæ partes inuicem copulare, quo pręſtantior forma eſt, & quo magis materiæ dominatur, eo perfectius hoc efficere poteſt. Faciunt autem id formæ quælibet infimę, quid obſtat quo minus faciant & ſublimes, modò id naturaliter cupiant? Quod ſi angelicæ minime faciunt, id ex eo prouenit, quod nullam prorſus inclinationem habent ad ſpeciem aliquam animalis ſua cõiunctione complendam. Fieri uerò hoc à mentibus Platonici omnes & Peripatetici ueteres uoluerunt. Nullus enim illorum repertus eſt qui non aſſirmauerit ſphæras cœleſtes eſſe animis rationalibus animatas. Teſtantur id inter Platonicos præ cæteris Plotinus, Porphyrius, Iamblichus, Proculus, inter Peripateticos autem Theophraſtus, Auicenna, & Alganteles. Qua in re Ptolemæus quoque & Albumaſar, & Zaeles, & Manilius cæteriq́ præcipui authores Aſtronomiæ nobiſcum ſentire uidentur, quando uidelicet affirmant cœleſtia corpora eſſe diuinis animabus mentibusq́ prædita, ac tanquam animalis quædam diuina ipſi Deo omnium rectori parere. Neque id quidem iniuria. Nempe cum uiderent nonnulla quæ ad animos pertinent, ex ſtellis prænunciari, non aliter id fieri poſſe putabant, quàm qui ſtellæ animatæ ſint, uidentq́ futuras hominum actiones, ſuisq́ quodammodo nutibus indicẽt, præterea ſicut corporum illarum radij in corpora noſtra, ſic animorum earundem radij in noſtros animos influãt. Omnia uerò à cauſis illis ordinatiſsimis ordinata bonaq́ue mitti, poſſe tamen ex diuerſa multarum circa nos cauſarum commixtione, materiæq́ defectu peruerti adeò ut Mercurialis prudentia in malitiam, Martia magnanimitas in ferocitatem, Venerea charitas in libidinem conuertatur, ſimiliterq́ de cæteris, quemadmodum & radij Solis inde quidem blandi mittuntur, ſed hic ſæpe recipiuntur edaces. Verùm hæc iam tanquam in pręſentia ſuperuacua dimittamus.

Quod mens ſit forma corporis, patet ex opinionibus actionibusq́ humanis. Ratio prima, quia homo eſt animal rationale.
Cap. VI.

NOn ſolum uerò rerum naturalium ordo demonſtrat eandem eſſe animã quæ in homine ſpeculatur & ſentit, ut in ſuperioribus declarauimus, uerùm etiam ſapientum ſententiæ, atq́ operationes humanæ. Omnes philoſophantes in hac ſententia conſenſerunt, hominem eſſe ſpeciem quandam rerum, cuius differentia propria, per quam à brutis differat, ſit ipſum rationale. Oportet autem differentiam propriam ab intrinſeca rei forma ſemper accipere. Nihil enim ab alio differt ſecundum ſpeciem, niſi per naturam interiorem. Non ſumitur autem rationale ab anima ſolum cogitatrice, quia in ea eſt ratio duntaxat particularis, homo autem ad commune bonum decusq́ dictis factisq́ rationaliter operatur. Eius igitur differentia ab uniuerſali ſumitur ratione, hæc autem in mente eſt. Mens igitur forma illa eſt per quam quiſq́ noſtrum in humana ſpecie collocatur. Si autem fuerit ſecundum eſſe ab homine ſeparata, ex ipſa & homine hoc ſpecies una non fieret, atque homo propter interiorem carnem carneus proprius diceretur, quàm propter rationem exteriorem rationalis. Neq́ dicat Auerrois hominem eſſe aliquid congregatum ex animali cogitatiuo ac mente, totumq́ ipſum propter alteram eius partem rationale cognominari, ſicut corpus ſimum quia ſimus eſt naſus. Primo enim naſus corpori continuus eſt, mens autem cogitationi nequaquam. Deinde mens huiuſmodi ſpecies quædam eſt ſeorſum ab animali cogita-

tiuo,& hoc animal eſt ſpecies per ſe à mente ſeorſum. Non tranſit autẽ de ſpecie in ſpeciem ſeparatam differentiæ cognomentum. Et ſicut non dicitur apud Auerroem mens cogitatiua & ſenſualis propter cogitatricem animam cui propinquat, ſic neque cogitatrix anima dicetur rationalis ſiue intellectualis propter mentem. Neq; rurſus tranſibit cognomentum differentiæ in tertium aliquod quod ex illis efficiatur. Vna enim differentia unam quandam exigit ſpeciem, atq; contra. Illa uerò unam ſpeciem non conficiunt, quia neq; in unam eſſentiam neq; in unum eſſe congrediuntur. Omnino autem ridiculum eſt, hominem accipere differentiam per quam eſt homo, à mente unica & ſeparata. Sic enim ſingulæ perſonæ unus homo erunt, animalia multa, & natura ſpeciei remanebit uniuerſalis, natura generis iam facta particulari. Neq; minus ridiculum eſt humanam ſpeciem in eo cumulo collocare, quia ſicut non erit ſimpliciter unum, ſic non erit (ut ita loquar) ens ſimpliciter, neq; ſubſtantialis aliqua rerum ſpecies, ſed contingens aceruus, eo maximè, quia ex duabus rebus quæ per ſe ſecundum perfectam ſpeciem actu exiſtunt, non fit unum per ſe uerum, ſed falſum unum, & id quidem alio uinciente. Non enim in alterius ſe gremium iacit quod per ſe omnino exiſtere poteſt, neq; admittit naturaliter intra ſe alterum, quod ſibi ipſum ſufficit. Imò uerò cum res quæq; per actus ſuos inuicem diſtinguantur, ideoq; actus ſit ſeparationis principium, quæ actu exiſtunt, aduerſantur coniunctioni. Mens uerò & animal actu ſubſiſtunt utraque, neq; poſſunt ab alio copulari, ut in ſequentibus oſtendemus. Eſſe autem rationem uniuerſalem in anima, qua ſentimus & uiuimus, propterq; illam nos rationales cognominari, docet in libro de moribus Ariſtoteles. In primo libro inquit, mentem eſſe in anima ſicut eſt in oculo uiſus. Partes item animæ duas eſſe, ratione carentem, & rationalem. Primam diſtinguit in duas, in nutritiuam partem, quæ nunquam obtemperat rationi, & ſenſitiuam, quæ quandoq; obtemperat. Alteram pariter diuidit in actiuam rationem, & ſpeculatricem. Virtutes morales ponit in uoluntate, & appetitu rationi obediente, principia uirtutum moralium in actiua ratione, uirtutes ſpeculatiuas in ratione ſpeculatrice. Idem facit in ſexto, ubi etiam aſſerit rationalem uim eſſe humanæ animę partem, atq; hanc duo agere, ſcilicet cognoſcere & gubernare humana per prudentiam atq; artem, & naturalia diuinaq; per ſapientiam contemplari, quæ intelligentia & ſcientia continetur. In Problematum libro inquit: Natura parens & author omnium, inſtrumenta nobis duo inſeruit, quorum opera pro inſtrumentis extraneis uti ualemus. Manum inquam corpori dedit, animo mentem. Eſt enim mens quoq; rebus à natura nobis impertitis annumeranda, uicem ſanè gerens inſtrumenti. Hæc ibi.

Ratio ſecunda, quia homo intelligit. *Cap. VII.*

ARiſtoteles hominem eſſe uult animal ex corpore ac mente compoſitum. Siquidem in libro primo de moribus, ſtatuit de felicitate hominis propria diſputare, quæ in propria hominis operatione conſiſtat. In decimo operationem hominis propriam eſſe inquit, intelligentiam, quia ſit ſecundum mẽtem, quæ magis propria nobis eſt quàm ſenſus, quæ ſuprema pars animæ ſit. Addit nos uel mentem eſſe, uel maximè mentem, cum tamen uelit nos eſſe compoſitos. Quaſi mens ſit forma hominis maximè naturalis. In primo libro de anima inquit, potius dicendum eſſe hominem per intellectualem animam intelligere, quàm ipſam animam intelligere. Vbi fatetur Auerrois intelligentiam propriè ſicut & ſenſum eſſe totius compoſiti. Vnuſquiſq; etiam experitur in ſeipſo ſe aliquid intelligere, neq; id facit niſi per intellectum. Nos quoque in præſentia quonam pacto intellectus naturam inueſtigaremus, niſi ipſi nos intelligeremus? Et quoniam intellectu magis pro arbitrio noſtro utimur quàm phantaſia, quæ ſæpe cogitur aliunde, familiarior naturaliorq; nobis intellectus eſt quam phantaſia. Si Auerroici interrogentur quidnam illud ſit quod intelligit propriè, cum dicit Ariſtoteles & Auerrois, hominem propriè intelligere, reſpondebunt neq; mentem eſſe iſtud, non enim apud eos mens eſt homo, neq; animal cogitatiuum, quia non habet intelligendi uirtutem, ſed aceruum quendam ex mente & huiuſmodi animali, & actionem mentis,

quæ

quæ intelligentia eſt, ipſi toti ideo attribui, quia ſoleat actio partis ſæpe aſcribi toti. Stultum id quidem. Primo, quia aceruus talis non eſt in aliqua una ſpecie, aut genere uno, neq; eam habet unionem, per quam in una operatione, qualis intelligentia eſt conueniat. Deinde, quia partis actio tunc toti aſcribitur, quando pars illa uel continuatur cum altera in unam eſſentiam, ſicut hominem uidere dicimus, quia uideat oculus. Vel ineſſe unum, ceu cum dicimus ignem calefacere per calefactionem quæ prouenit à calore & forma, quæ talis pars ignis eſt, ut materiam alteram ignis partem formando ad unum eſſe perducat. Vel in unum agitationis effectum, ueluti cum dicimus animam unà cum brachio enſem uibrare, quia motio talis ab anima in enſem per brachium tranſeat. Mens autem apud illos neq; continuatur cum animali in eſſentiam unam, neq; in unum eſſe, ut conſtat, neq; etiam in unum agitationis effectum, quia intelligentia nunquam mente egreditur quò poſsit alteri præter mentem communicari, neq; expletur per aliquod inſtrumentum. Ex quo fateri coguntur contra ducem eorum Ariſtotelem propriè dici mentem intelligere, hominem uerò intelligere dici non poſſe, niſi impropriè admodū & abſurdè. Neq; adducant conſuetum illud exemplum de cœlo, quòd cœlum nonnunquam dicatur mouere ſeipſum, quia pars eius altera moueat alteram, atq; ita homo intelligere, quia pars eius intelligat. Exemplum non conſonat. Nam motus à mente cœli tranſit in cœlum, intelligentia uerò neq; ab humana mente tranſit in animal, neq; econuerſo, ſed afferent rurſus aliud æquè ridiculum, quòd cœlum à nonnullis intelligere affirmetur, cum tamen pars eius intelligat ſola. Quamuis rarò id audiatur de cœlo, quod intelligat, de homine uerò ſemper, tamen quicunque illud dixerit, falſò ac ſtultè loquetur, niſi forſitan exiſtimet mentem illam cum cœlo in unam ſpeciem conuenire. Proinde quicunq; aiunt omnes homines per unam mentem, & illam quidem ab hominibus ſeparatam, intelligere, non minus delirant, quàm qui dixerint omnes per eundem oculum ab omnibus ſemotum ſingula cernere. Deniq; quando interrogantur quare nos operari dicimur ex eo quod ſeparata mens operatur, reſpondent, quia licet illa nō ſit forma à qua habeamus ut ſimus, ab ea tamen habemus ut operemur. Quæ quidem reſponſio ideo ridicula eſt, quia idem probat per idem. Afferunt Auerroici arctiorem quandam (ut putant) copulam inter mentem & animalis huius phantaſiam, per quam fiat homo unus, atq; intelligens, quia ſcilicet mens ſpeciem per quam intelligit, haurit à ſimulachro quod ſibi per ſenſus formauerit phantaſia. Si enim ſpecies ſit forma mentis, ſimulachrum uerò forma ſit phantaſiæ, ſequi opinantur ut quotiens ſpecies cum ſimulachrò copulatur, totiens & mens conſpiret cum phantaſia. Copulari uerò totiens, quotiens dependet ſpecies à ſimulachro. Id uerò fieri quotiens homo aliquid ſpeculatur. Nos huiuſmodi copulam ſufficere non putamus. Quo enim pacto poteſt ſpecies intelligibilis eſſe nodus quo phantaſia menti deuinciatur, quæ talis eſt, ut quamdiu inhæret ſimulachris phantaſiæ tanquā in particularibus fundamentis, particularis ſit, & à mente ſeiuncta permaneat, & cum primum in mente ſit facta uniuerſalis, iam procul abſit à phantaſiæ ſimulachris. Nunquam ergo phantaſiam noſtram menti ſpecies alligabit, quæ non poteſt in ambobus ſimul exiſtere. Actus quidem intelligendi in ſola mente eſt, quod nemo negat, mens autem id intelligere ſolet, cuius habet ſpeciem & ſimilitudinem in ſeipſa. Quare ex hoc ipſo quòd mens ſpeciem per quam intellectura eſt aliquid, à phantaſiæ ſimulachris accipit, nullo modo id ſequitur ut phantaſia intelligat quicquam, ſed potius ut ipſa aut eius ſimulachra aut obiecta intelligantur. Quiſquis igitur mentem cum phantaſia coniungens profitetur ſe ex ijs duobus unum aliquid intelligens conſtituere, nihil plus agit quàm ut ex intelligente ac re extra mentem intellecta intelligens unum conficiat, perinde ac ſi ex uiſu & re uiſa unum quiddam efficiat uidens. Niſi forte quis uelit ſicut ex igne calefaciente & aëre inde calefacto, unum quiddam fit calefaciens, quādo ignitus aër calefacit manum, ita ex mente intelligente ac phantaſia uel intellecta, uel quomodocunq; per intelligentiam agitata, unum ædi rurſus actum intelligendi, quo ambo rem extra phantaſiam poſitam intelligant. Quod ſi contingeret, iam mens illa ſublimis, & ſeparata uim intellectualem phantaſiæ communicauiſſet, quemadmodum ignis aëri calorem prius quàm actum extrinſecus calefaciendi cōmunicat. Imò etiam magis, quoniam actus intelligendi ſemper clauditur intellectu, neque tranſ-

migrat foras, quo fit ut nequeat tradi cuiquam intelligentia ſine mente. Atq; ita mens humano corpori ineſſet tanquam forma, quod in præſentia quærimus. Quanquam con iunctio illa fieri nequit, quoniam intelligentia non expletur per inſtrumentum. Deniq; ut conuincant intelligentiam uniuerſo illi aceruo eſſe communem, cõnexionem talem in medium rurſus adducent, ut quando phantaſia imaginem rerum aliquam concipit, eadem ſtatim ſuſcipiatur in mente, atq; in phantaſia phantaſma uocetur, & particularis appareat atq; multiplex, in mente uerò uocetur intelligibilis ſpecies, & abſoluta penitus uideatur & una, cum tamen una eademq́ue forma ſit, quæ quoniam mentem ſimul format & phantaſiam, unum conflat ex utriſque compoſitum, quod appellatur homo. Quoniam uerò intelligentia ſpeciem intelligibilem ſequitur, ſpecies autem eſt forma compoſiti, intelligentia proprie compoſito aſsignatur. Cuius quidem connexionis exemplum oſtendent in oculo, in quo ſpiritus eſt uiſiuus, lumen autem per coloris imaginem coloratum uiſiuo ſpiritui ſe inſinuat, ac ſpiritus uiciſsim penetrat lumen, ubi coloris imago quæ in lumine eſt, eadem penitus fulget in ſpiritu, ideoq; ex lumine & ſpiritu facit unum. Nos autem negabimus fieri poſſe ut eadem omnino forma in ſubiecto æterno proximoq; ſuſcipiatur ſimul & corruptibili. Tàm enim diuerſos habent modos eſſendi formæ omnes, quàm diuerſa ſubiecta ſunt à quibus ſuſcipiuntur. Forma igitur eſſe longè diuerſum habebit in mente & phantaſia. Vbi autem eſſe duo ſunt, multumq; diuerſa, duæ quoq; & diuerſæ admodum formæ ſunt, quæ ſunt eſſendi principia. Quin etiam ſi conceſſerimus eandem in ambobus eſſe formam, neq; ſic quidem intelligentia communis erit. Siquidem ibi ſolum intelligentia eſt, ubi propria & intrinſeca intelligendi principia ſunt. Hæc uerò ſunt duo, uirtus intellectiua, & intelligibilis ſpecies per modum penitus abſolutum. In phantaſia uerò neq; uis intellectiua eſt, neq; modus ſpeciei intelligibilis abſolutus. Nihil igitur nodus ille conducet ad hoc ut homo intelligat, ſicut neq; imago coloris, licet eadẽ ſit in lumine atq; in ſpiritu, efficiet, aut lumen aut con gregatum ex lumine ac ſpiritu uideat. Solus enim uidet ſpiritus ille uiſiuus, in quo ſolo eſt & uidendi uirtus, & imago coloris ſecundum uiſiuum modum. Neque ulterius nobis obijciant congregatum illud ideo intelligere, quia phantaſia offerat intellectui quæcunq; ſit intellecturus. Sic enim animal quoddam ſimiliter conſtituetur ex lumine atq; ſpiritu, quod uocabitur uiſiuum animal, totumq; uidere affirmabitur, quia lumen ſpiritui offert quod uideat. Reſipiſcant igitur quandoque Auerroici, et cum Ariſtotele ſuo conſentiant, illud quo quid actionem propriam exercet, formam eſſe eius propriam, ſpecieiq; effectricem, propriam uerò hominis actionem eſſe intelligentiam, per quam ſpecie differat operando à brutorum actionibus, ideoq; per intellectum tanquam intimam formam ſpecie differre in eſſendo ab irrationalium animabus. Nònne ex hoc Ariſtoteles oſtendit animam eſſe formam, quòd per eam animal uiuit & ſentit, homo autem intelligit, ac duntaxat per intellectum, itaq; in ea quæſtione qua principium quo intelligimus indagabat, naturam mentis deniq; tradidit, dicens intellectiuam animæ partem eſſe illam qua intelligimus. Quod autem plurali utitur numero, oſtendit nõ ſeparatum quiddam, ſed nos propriè intelligere. Atq; in ipſa hominis anima intellectum tùm agentem collocat, tùm capacem. In ſecundo libro de anima definitionem omni animæ communem eſſe hanc inquit: Anima eſt actus corporis Phyſici organici potentia uitam habentis. Siue, anima eſt principium uiuendi, ſentiendi, ſecundum locum mouendi, intelligendi. Rurſus. Anima eſt id quo uiuimus, & quo ſentimus, ac intelligimus primo. Ex his autem duabus deſcriptionibus concludit primam quaſi per ſyllogiſmum. Cùm uerò non debeat ſyllogiſmus ex terminis æquiuocis fieri, conſequens eſt ut illa dictio actus, idem ubique ſignificet, id eſt, actum corporis naturalem, quod ipſe ſtatim aperit, quando ſubdit diuiſionem ſubſtantiæ in materiam, eiuſq; formam, & quod ex alijs com ponitur. Dicitq; animam omnem eſſe eam formam quæ pars altera ſit compoſiti. Iterum, ubi eſt intelligendi potentia, ſunt etiam ſentiendi & nutriendi potentiæ. Ac ſicut triangulus eſt in quadrangulo, ſic anima uegetatiua in ſenſitiua. Atq; hæc in anima intellectiua. Et quamuis intelligendi uim dicat ſeparari, id eſt, diſtingui, & ſeparabilem eſſe ab alijs tanquam perpetuum à caduco, tamen dicit inſuper intellectum diſtingui ab alijs, uel ſubiecto, ut priſci putabant, qui rationem capiti, iracundiam pectori, libidinem

dinem iecori tribuere uidebantur, uel diſtingui potius ratione quadam, ſicut in eadẽ ſuperficie concauum à conuexo. Præterea laudat eos præ cæteris, qui hominis animam eſſe quidem incorpoream, ſed tamẽ corporis aliquid, id eſt, actum talem in tali quodam ſubiecto, arbitrarentur. Hinc in tertio libro de anima dicit: Cum intellectus non ſit à corpore ſeparatus, perſcrutandum erit aliâs, utrum formas à corpore ſeparatas intelligere poſsit. Euidentiſsimè autem in libro naturalium ſecundo id aperit, ubi uult animam hominis eſſe formam naturalem, & ſeparatam à materia, atq; coniuncta. Coniunctam quidem eſſe dicit, quia terminus ſit generationis humanæ, ſeparatam uerò eam arbitror dicere propter intelligentiam. Hæc uerò neq; de anima cogitatiua, neq; de unica mente rectè intelligi poſſunt. In libro etiam duodecimo de diuinis, ubi negat formas materias ſuas præcedere, ſequi uerò poſt materiam, eam duntaxat formam concedit, quæ ſit anima intellectiua, manifeſtè declarans animam noſtram eſſe formam corporis, incipere cũ corpore, neq; tamẽ deſinere. Neq; intelligi uerba illa poſſunt de Auerroica mente, quę inter mouentes cauſas numerabitur potius quàm formales, & corpus antecedit humanum, neq; corpori noſtro ab ipſa genitura coniungitur, quod eſt contra ordinem illum quo Ariſtoteles in ſecũdo libro animalium utitur, ubi ab ipſa origine nobis adhibet intellectum, licet extrinſecus deſcendentem. Theophraſtus quoq; & Themiſtius intellectum ab initio coniungi nobis, atque eſſe animæ noſtræ inſitum confitentur. Quod ſi legitur apud Ariſtotelem, quod genitum eſt, fore corruptioni obnoxium, nihil ad animam, quæ non per motum genita eſt, ſed creata momento. Verum ſit omne quod cœpit, apud Ariſtotelem corruptibile, dummodo natura ſua ſit tale, ſeruetur tamen ſemper Dei uirtute, quod à Deo proceſſerit ſine medio, quod totum à Pythagora inuentum eſt, à Platone probatum. Si fuit ſemper hominum generatio, extet nunc multitudo animarum innumerabilis, dummodo in eadem ſpecie ſint. Species uero infinitæ eſſe non poſſunt. Res autem eas quæ & ſpiritales ſunt, & eiuſdem ſpeciei, eſſe poſſe innumerabiles ex eo indicant quidam Peripatetici, quòd à colore & lumine innumerabiles imagines in aëre procreantur. Sunt tamen Philoſophi nonnulli, qui non ſemper fuiſſe generationem hominum arbitrentur. Mitto nunc Pythagoricum illud, generationem ſcilicet ſempiternam, ſempiternum quoque certumq; numerum animarum corpora commutantium.

Ratio tertia, quia homo liberè ſeipſum mouet. *Cap. VIII.*

PLatonici & Peripatetici omnes conſentiunt hominem mouere ſeipſum, actiõneſq; humanas ita diſponi, ut homo ipſe qui operatur, ſuarum operationum ſit Dominus. Agere autem rationaliter certo modo ratiocinando antequam exequatur. Accipere primùm uniuerſalem regulam, deinde ſubiungere opinionẽ particularem, tertio inferre concluſionem, hoc pacto: Omne bonum eligendum, cibus ille bonus eſt, igitur ille cibus eſt eligendus. Prima argumentationis huiuſmodi pars ſolius eſt mentis, ſecunda poteſt eſſe etiam phantaſiæ, tertiaq; ſimiliter. Et ſicut in ſola mente eſt uniuerſalis regula iudicandi boni, ita in ea ſola uniuerſalis appetendi boni uoluntas, in phantaſia non poteſt eſſe niſi particularis opinio, appetitioq; particularis. Quando affirmant hominem liberè mouere ſeipſum, non ſolam mentem accipiunt in qua mouere eſt ad opera potius quàm moueri, non ſolum animal, in quo moueri eſt & cogi ad opus potius quàm libere ducere, ſed ambo ſimul accipiunt. Quòd ſi ambo ſimul ſpeciem quandam & perſonam unam humanam efficiunt, mens erit forma uiuifica corporis. Sin minus, nuſquam reperietur aliquid quod liberè moueat ſemetipſum, ſed mens quædam animali propinqua animal coget ad motum, ſicut uiolentia lapidi immiſſa à iaciente lapidem pellit in altum. Atq; ita confictum erit libertatis nomen, ſicut perſona hominis eſt conficta. Omnino autem poſita una (ut uult Auerrois) mente, quicquid ad quæſita reſponderis, aut abſurdum erit, aut nobis quidem conueniens, Auerroi autem minimè. Siue enim mens illa mouet nos natura, certè continuè ſimiliterq; mouebit, ſicut intelligentia cœlum, nam ſic illam nobis ſicut cœlo intelligentiam adhibent. Siue

 uoluntate,

uoluntate, aut per illam coget nos, atque ita liberi nunquam erimus, nihilque erit in ordine rerum quod liberè moueatur aut perſuadebit, quo admiſſo, quæram quonã pacto ego ſcilicet animal cogitatiuum, perſuaſionem illam percipio, ad quam non aliter poſſum quàm per intelligentiam peruenire. Atque ſic apparebit intelligentiam mihi propriam eſſe, præſertim cum oporteat, ſi liberè moueor, eandem ſubſtantiam eſſe quæ perſuadeat moueatque, & quæ perſuadeatur atque moueatur, alioquin libertatis nomen erit inane. Sed rurſus ad idem diuerſo quodam tramite procedamus. Cum compertum habeamus uiuum hoc corpus à mente moueri ſæpiſsimè in illis præſertim operationibus, quæ præcedente conſilio ordinatiſsimis modis ad finem rationalem conducũt potius quàm corporeum, quærimus utrum mens per naturalem coniunctionem ſubſtantiæ ſuæ ad ſubſtantiam corporis ipſum moueat, an ſolummodo per imperium? Non uidetur per imperium ſolum id facere, quia non aliter hoc faciet quàm perſuadendo aut præcipiendo phantaſiæ ut ipſa membra corporis moueat. Atque ipſa mouebit, ſi modo conſenſerit. Nunc autem ſæpenumero intellectus agitat corpus contra phantaſiæ ſenſusque affectũ, appetitu ſenſuum reluctante. Mouet itaque membra per naturalem quandam ſubſtantiæ ſuæ coniunctionem, ac per eſſe potius quàm per imperium. Proinde ſi plerúnque contra phantaſiæ inclinationem, ipſa phantaſia minimè perſuaſa, mens tùm ſiſtit membra, tùm mouet, idque facit intrinſecus, & eodem ordine quo ſolet phantaſia mouere, quis non uideat tunc quaſi ceſſare ab opere animam illam cogitatiuam, atque eſſe ſuperfluam, cum mens opera illius uſurpet. Mentem uerò per modum naturalis formæ mouere. Siquidem natura eſt intrinſecum motus ſtatusque principium. Et cum pariat motum in membris externum, multò magis parere poterit motum intrinſecum in humoribus, qui facilius agitantur. Humores autem agitando qualitates eorum ad nutritionis opera temperabit. Rurſus quanto magis uibrare poterit ſpiritus qui aura uel leuiſsima commouentur. Dum intrinſecus ſpiritum temperabit, ſenſum exercebit in ſpiritu. Quid igitur opus eſt nobis geminis animabus, intellectuali, & cogitatrice, cum una ſufficiat, nec minus poſsit mens & intelligere & ſentire, quam cogitatiua ſentire & alere? Imò & alere poteſt mens, poſtquam uegetatrix nõ alere ſolum poteſt, ſed elementorum quoque motus actionesque peragere. Eſt profectò in nobis uis aliqua quæ eſſe ipſum ſiue ens & rationem ipſam conſiderat communiori quodam conceptu quàm ſit ſenſibile uel inſenſibile, ac poteſt pro arbitrio aliquod intelligibile ad ſenſibile aliquod, imò ſingula & cuncta intelligibilia, ad ſingula & cuncta ſenſibilia comparare, quo fit ut eadem uis hæc omnia noſcat. Cum uerò ſenſus inſenſibilia non attingat, neque percipiat quicquam communius uniuerſo ſenſibilium genere, & phantaſia ignoret uniuerſalia, uis illa ſola mens erit. Igitur in ſubſtantia mentis, uis erit omnium ſenſibilium diſcretiua ſicut in phantaſia, quæ certe poterit phantaſia quædam excellens, ſenſusque intellectualis cognominari. Vbi ſentiendi uis eſt, fit & ſentiendi actus, modo non deſit ſpiritus, in quo ſiue paſsiones corporis exprimantur, ſiue imagines qualitatum effulgeant. Spiritus autem lucidus ſubeſt menti efficiens ad officiũ ſentiendi, ideoque excellens illa phantaſia quæ in mentis ſubſtantia eſt, infuſa ſpiritui cerebri cogitat, infuſa oculorum ſpiritui, uidet, dum ex uno fonte multas effundit uires. Nempe ſi apud Auerroem phantaſia corporea ſubſtantiæ intellectuali miniſterium præbet ad actum intelligendi, cur non etiam apud nos ſpiritus qui phantaſiam corpoream comitatur eidem mentis ſubſtantiæ ſeruiat ad exequendum phantaſiæ illius actum quæ comitatur intelligentiam? Ac ſi membra terreſtria corporis motum à mente ſuſcipiunt, atque ad exteriora tranſmittũt, quid obſtat quo minus ignei ſpiritus per mentis præſentiam illuſtrati, imagines corporum occurrentes mentis offerant phantaſiæ? Quamobrem in eadem mentis ſubſtantia uis intelligendi, ſentiendi, nutriendique locatur, in qua etiam tota uis conſiſtit liberè operandi atque mouendi. Quando enim aliquid per rationem acturi ſumus, neceſſariò antecedit in nobis ratiocinatio illa quam ſuprà deſcripſimus. Quæ ſi ſparſa per multas ſubſtantias quaſi perſonas fuerit, non exibit in actum. Oportet enim omnem effectum ad unam cauſam principalem reducere, in qua tota agendi facultas & ratio colligatur. Actionis autem humanæ ratio in illa ratiocinatione conſiſtit. Tota ergo in mentis natura concluditur, quæ quidem natura ſufficiens erit humanæ actionis principium, tùm quia

quia in ea tota ratiocinatio eſt, tùm quia illi etiam ſoli corporis obediunt membra, oculus, lingua, manus, pedes, tam facilè, tam cito, tam aſsiduè ſingulos penè mentis nutus percipiunt & ſequuntur, ut incredibile ſit, mentem non eſſe propriam horum formam, familiaremq́; rectricem.

Ratio quarta, quia uires animæ ſe uiciſsim tum impediunt, tum mouent.
Cap. IX.

QVotiēs natura una duas habēs diſsimiles uires agendi, in actū unius nimis intēditur, ab alterius actu fermè deſiſtit. Ideo conuiuæ acutè audire lyram ſimul & epulas guſtare uix poſſunt. Quod ſi intentiſsima deguſtatio non impediret auditum, has uires duas non unius ſubſtantiæ, ſed duarum eſſe affirmaremus ſubſtantiarum. Actus autem alendi & ſentiendi intentiſsimi humanam intelligentiam impediūt, atq; hæc illos. Quod ſignificat intellectum eſſe ipſius eiuſdem noſtræ animæ uim, cuius eſt nutriendi uirtus & ſentiendi. Reſpondebunt ad hæc Auerrois ſectatores, ſenſum & phantaſiam duas eſſe animæ noſtræ uires, atq; ideo ſe inuicem impedire. Actu uerò phantaſię propter nimiam ſenſuū intētionem remiſſo, debilitari inſuper mentis actum, non quia mens in eadem ſit anima qua phantaſia uel ſenſus, ſed quia ad creandas & uidendas ſpecies mens phantaſiæ indiget miniſterio. Quanquam non pertinet ad Auerroicos dicere phantaſiam propter intentionem ſenſuum remitti, qui putāt phantaſiam eſſe motum factum à ſenſibus. Neq; etiam ueriſimile eſt phantaſiam ſtudio nutriendi multum debilitari, tamen dimittamus nunc alimoniam atq; ſenſum, phantaſiam uerò accipiamus & mentem. Ego certè hoc experior in me ipſo, intenta nimium phantaſia remitti humanam intelligentiam uel rationem, atq; contrà, adeò ut uacet mēs ſiue ratio plurimū, quando nimis imperat phantaſia, etiam ſi ſana & ſobria phantaſia ſit, atq; econuerſo. Quemadmodum & ſenſus etiam ſi ſanus fuerit, quando attentius circa externa uerſatur, diſtrahit phantaſiam, atq; contra. Rurſus quando in ſomniantibus, ebrijs, iratis, amantibus, amentibus, & phreneticis phantaſia tota animi attentione ſuas in ſe uolutat imagines, nónne omne mentis humanæ uel rationis iudicium conſopitur? Quando autem in contemplantibus ratio diuinis conſiderandis ardentem figit intuitū, an non ſilet maximè phantaſia, & ſi quid interpellat, tacere ſtatim à ratione iubetur, neq; permittitur aut affectibus efferri nimium, aut per conſuetas ambages latius euagari? Quis ergo negabit mentem & phantaſiam eiuſdem animæ uires eſſe, cum ſua ſe uiciſsim intentione debilitent? Cæterum concedamus Auerroicis tantam eſſe motionis uiciſsitudinem inter mentem & phantaſiam, quanta eſt inter communem ſenſum atq; particularem, & ſicut imago rei in oculo lucens, inde in ſenſum relucet communem, ſimiliterq; & actus uidendi ab oculo in communem redundat ſenſum, ita a phantaſia tùm ſimulachra tùm actus in mentem continuò refulgere. Quanquam mihi uidetur etiam maior eſſe uiciſsitudo inter mentem & phantaſiam, quàm inter interiorem ſenſum atq; exteriorem, quia à mente in Phantaſiam tàm ſimulachra quàm actus reuerberantur, ab interiore autem communiq; ſenſu in oculum, quomodo id fiat, non planè uideo, neque ipſi declarant. Quòd ſi & hoc quandoque fieri in ſomniantibus aſſerant, eſto. Inueniam rurſus aliud in quo illarum uiciſsitudo horum uiciſsitudinem ſuperet. Quippe inter mentem & phantaſiam non ſpeciei actusq; tantum, uerùm etiam affectus habitusque mutua fit commutatio, quæ inter hunc & illum fit nunquam. Cum igitur menti ad phātaſiam multo maior cognatio ſit copulaq; inſolubilior quam ſenſui cōmuni ad aliū, & tamen ſenſus hic & ille in eadē anima ſint, cur non mens quoq; & phantaſia in anima ſint eadē? Cur mens ęterna uſq; adeò erga temporalē phantaſiā fermè ſemper afficitur ut obſequatur ipſi & blandiatur, ac dolente illa ſiue gaudēte condoleat (ut ita dixerim) & congaudeat, niſi eiuſdē naturæ & ſubſtantiæ fundamentum utriſq; ſubijciatur. Quonam pacto uis phantaſiæ finita uim mentis quodammodo infinitam ſæpe comitatur agēdo, ut quouſq; illa ſpeculatur, coúſq; hæc illa cogitet, niſi ſubſtātia eadem æquet utraſque? Nunquam fit inter aliqua duo ſubita, facilis, integra commutatio qualitatum, niſi

communis illis materia ſubſit. Quapropter neque intellectus tam facilè fieret unquam phantaſticus, aut phantaſia intellectualis euaderet, neque ille irrationalis efficeretur ali quando, aut illa rationalis, niſi commune ſubeſſet utriſq; ſubiectum. Sicut enim rota altera mouet alteram, quia eidem machinæ innituntur, ſic duo illi appetitus, rationalis ſcilicet & irrationalis, ſeſe mouent uiciſsim facillimè tam impetu quàm iudicio, quia in eadem animæ ſubſtantia ſunt. Hinc Ariſtotelicum illud in libro de anima tertio. Quemadmodum ſphæra mouet ſphæram, ſic concupiſcentia uoluntatem non autem concupiſcentia mouere, niſi ſit aut quaſi ſphæra ſuperior trahens inferiorem, quod nemo unquã dixerit, aut ſphæra eidem artificio cui & mens connexa.

Quinta ratio, quia ſeparata mens non indiget phantaſia. *Cap.* *X.*

MEntis natura apud Auerroem non habet eſſe commune cum corpore, non eſſe proprium illi communicat. Non habet inde originem neq; ſecundum eſſentiam, neq; ſecundum præparationem ad exiſtendum. Non conficit cum ipſo ſpeciem aliquam, neq; ſecundum numerum corporum numeratur. Itaq; ſicut habet eſſendi modum ab hoc animali penitus ſeparatum, ſic cognitionis modũ habebit prorſus à corpore ſegregatum. Quapropter nulla ratio eſt quæ eam cogat ſpecies à phantaſiæ ſimulachris haurire, atq; temporali mobiliq; diſcurſu ad ipſam rerum præſertim æternarum ſcientiam indigere. Profecto erit ſupernis mentibus quam ſimillima, & in illis multo propinquior, quàm corporum qualitatibus. Igitur illas, earumq; more intelliget magis quam iſtas. Quod eſt contra ducẽ Auerrois Ariſtotelem, qui hanc mẽtem ſcribit, nihil abſq; ſimulachris intelligere. Simulachra uerò corporum ſunt, nõ mentium. Omnino aũt cum prima familiariaq; humani intellectus obiecta ſint communes ipſæ naturalium naturæ rationesq; coniunctæ quidem corporibus ſed à corporibus ſeparabiles, licet nobis ex proportione quadam potentiæ ad obiectum, argumentari talẽ eſſe hominis intellectum, ut & coniunctus ſit, & poſsit à corpore ſeparari, & quia cõiunctus eſt, idcirco pene ſemper ad ſimulachra ſe conuertat. Profecto quia coniunctus eſt, ideo ſe ad coniuncta conuertit. Et quia modo ſeparabili eſt coniunctus, ideo modo ſeparabili ſe cõuertit, id eſt, abſtrahẽdo, atq; ſeparando. Mentes uerò quæ non ſolum ſeparabiles, uerùm etiam ſeparatæ ſunt, & ſeparabili modo & ſeparata pariter intuẽtur. Proinde; ut ſummatim dicam, nihil mihi magis uidetur humanæ mentis naturam eſſe mediam demonſtrare, quàm naturalis eius inclinatio ad utrunq;. Siue enim per intellectũ uel incipiat à corporibus, mox inde ſe ad incorporea transfert, uel ſi ab incorporeis interdum exordiatur, uiciſsim ad corporum ſimulachra labitur. Siue per uoluntatem uel optet æterna, interim inde temporalium affectu deflectitur, uel contrà cupiat temporalia, uiciſsim inde ſæpe ęternorum reuerentia cohibetur. Sed ad quæſtionem iã Auerroicam reuertamur. Reſpondebunt Auerroici, hunc intellectum mentes quidẽ ſupernas intelligere abſq; ſimulachris phantaſiæ, naturas corporum minimè. Nos ad hæc inferemus. In mentibus illis eſſe ſpecies corporum incorporeas, per quas de corporib. iudicant. Propterea ſi intellectus hic eas intelligit, ab eis accipit corporum cognitionẽ. Nihil ergo opus eſt ut à corporibus eam accipiat. Tum illi intellectum hunc aſſerent infimum eſſe, in ſeipſo ſubſiſtere, ac nobis hærere. Quantum in ſe ſubſiſtit comparari ad mentes ſuperiores ut perſpicuum uitreumq; corpus ad lucem, eaſq; perſpicere. Quantum nobis adhæret, haurire ſpecies à ſimulachris, & corporalia intelligere. Nos ad hæc primum quidem dicemus ſuperuacuum id eſſe ut intellectus qui ſemper inſpicit corpora in corporum cauſis, eadem quoque ſemper uideat in ſimulachris, & qui habet in æternitate, quotidie mutuetur à tempore. Deinde non quia nobis adhæret, à ſimulachris accipit ſpecies, ſed quia illas hinc capit, adhæret. Vt enim arbitratur Auerrois, ex eo ſolum coniungitur intellectus, quòd ſpeciebus formatur à nobis acceptis. Ergo conſiderandus eſt intellectus prius quaſi præparatus per quandam potentiam ad huiuſmodi ſpecies capiendas, quàm nobis adhæreat. Non igitur per hoc quòd hæret nobis, eſt ad huiuſmodi ſpecies præparatus, niſi forſitan opinetur ipſum hærere nobis quantum ad

naturæ

naturæ ſpectat propinquitatem, id eſt, intellectus illius naturam eſſe gradu quodam noſtræ animæ proximam. Si ita ſit, nihil amplius conſequetur, quàm ut mens huiuſmodi noſtram animam moueat atque formet. Dignior enim gradus quando propinquat inferiori, nō accipit ab eo, ſed tribuit. Sphæra lunæ ſphærā mouet ignis, non mouetur ab illa.

Cur ergo mens hæc ſcientiam mutuatur ab anima potius quàm mutuet? Nempe ſi ſuperior eſt, & tanto præſtantior quanto arbitratur Auerrois, debet ipſa quidem per ſe ſapere ſolum, anima uerò per ipſam, præſertim cum eodem modo mens hæc coniuncta ſit corpori, quo & mens cœleſtis eſt cœlo, ut uult Auerrois. Quapropter ſicut illa nihil capit à cœlo, ita hæc nihil à corpore. Neq; nobis obijciant Auerroici, ſicut cœleſte corpus ſuis formis plenum eſt, ſic eius mentem ſuis eſſe plenam, noſtram uerò nouas ſemper formas accipere, ſicut corpus noſtrum formas ſuas continuè uariat. Obiectio hæc nihil efficit. Ea ſiquidem artificis actio modum ſumit ab inſtrumentis, quæ per inſtrumenta tranſigitur, ſicut ſectio, & ſimilia. Ea uerò quæ in ſola mente artificis permanet, ut diſponendi operis conſultatio modum ab inſtrumentis non accipit. Quare non decet dare modum intelligentiæ ex ipſo corpore, per quod intelligentia non expletur. Interrogabimus deinceps Auerroem, nunquid mens dum in nobis intelligit, perfectior fiat, an imperfectior, an neutrum. Si neutrum, inanis erit perpetua hæc agitatio, nihil operando proficiens. Imò nec operabitur quidem nam ad indifferentem terminum non fit motus. Si perfectior, æternę mentis perfectio ſemper à ſimulachris temporalibus dependebit. Semper id quod eſt imperfectum, id quod perfectius eſt perficiet, præſertim cum non aliter uelint moueri ac formari eam à phantaſia noſtra, quàm à corpore ſpeculum. Sin imperfectior, quomodo ſemper mouetur ad imperfectum? Quo appetitu aſsiduè nititur an defectum? Et quod imbecillius eſt, qua ui ſemper inficit quod eſt præſtantius? Nonne Auerrois ipſe, ubi de mentibus diſputat ſeparatis, inquit eas cum per ſuam eſſentiam æterna cognoſcant, temporalia nulla cognoſcere, alioquin, ut inquit ipſe, & ut ſuo utar uerbo, uileſcerent. Si ita eſt, ſequitur ut ex Auerrois ſententia temporalis cognitio ibi defectum afferat, ubi cognitio eſt æterna. Cum igitur intellectus humanus (quod ipſe aſſerit) ſemper æterna cognoſcat, non modo fruſtra dicitur intelligere temporalia, quoniam hinc perfectior non euadat, ſed etiam quia fiat hinc imperfectior. Ego certè imperfectiorem fore mentem illam æternorum ſpeculatricem in nobis ob eam cauſam arbitror, quòd ſemper hic falſis illuditur imaginibus, curisq́ue turbatur. Atque hanc eius intelligentiam in rerum natura ſuperuacuam eſſe, quia conferat nihil, nec ullius finis gratia ſit inſtituta. Animis quidem noſtris quid tribuit ſui? Nonne particularem ratiocinationem humanus animus natura habet ſua, perq́ue illam, ut putat Auerrois, inſtruit mentem, imò ſæpe illudit & turbat? Vniuerſalem uerò diſcurſum neque ex ſe habet, neque capit a mente. Non enim eſt capax uniuerſalium æternarumq́ue rationum particularis animus & mortalis. Si enim eas caperet, intelligeret ſane, atque intellectus eſſet, & ſempiternus. Nihil igitur confert noſtris animis huiuſmodi copula, niſi fortè conducere putas nobis ex eo mentis præſentiam, quòd nos contrà naturam noſtram trahit inuitos, & falſis implicat fabulis, dum fallaci ſpe diuinorum, priuat nos præſentium bonorum iucunditate. Sed neque menti prodeſt, ut diximus quæ cum diuina ſit, non eſt ad hunc hominem tanquam ad finem referenda, hominem, inquam, ab illius eſſe ſeiunctum.

Rurſus cum per ſuam eſſentiam ſupernas rerum uideat cauſas, in quibus cauſæ omnes mediæ & effectus quilibet continentur, ideoq́ue in illis perq́ue illas perſpiciat corporalia omnia, nihil noſtris eget phantaſijs & ſenſibus ad corporalia diſcernenda, præſertim quia ineſt illi ſecundum Auerroem agens ille intellectus, qui cum in æterno ſit actu, per quem naturam intelligibilem ſingulis poteſt ſenſibilibus commodare, poteſt & magis & prius capacem intellectum eodem intellectuali ſplendore replere, atque in eo tùm ſpecies ſupernarum rerum ſibi ingenitas capaci offerre, tùm per efficaciſsimam uirtutem ſui uniuerſales ſpecies illas in conceptus particulares deducere. Nam ſi poteſt ex particularibus contingentibus uniuerſalia fingere, poteſt etiam ex uniuerſalibus uel innatis uel inſpectis diuinitus particularia quæque concipere, pręſertim cū eſſentia ſit capace ſuperior, atq; munus hoc iam ab ęuo ſemper expleuerit. Neq;

rurſus dicendum eſt tùm mentem tùm animal propter compoſitum ex utriſq; coniun gi. Non enim ita iunguntur ut uere unum ex utriſq; conficiatur. Neq; decet partes ue ras ad falſum totum referre quaſi finem. Fortaſſe dicent conferre copulam illam ad mũ di decus & ornamentum. Ego uerò non puto mundum ſuperfluo hoc ornari figmento, imò portento, quod unicum habet caput, & illud quidem, licet diuinum ſit, tamen cha mæleontis inſtar colores uariat pro obiectorum uarietate. Crura inſuper habet innu merabilia, caput manet, crura ſemper amputantur, rurſusq; repullulant. Neque tole rabimus eos, ſi dixerint monſtrum hoc ad rerum tùm ſuperiorum tùm inferiorum con nexionem conducere. Quo enim pacto connectet cætera, quod ipſum in ſe non modò non eſt unum quiddam, ſed neque connexionem ſuſcipit aliquam aliunde? Vnam quã dam formam eſſe oportet in mundo, quæ ſuperiores formas nectat inferioribus. Nam formæ unitatiſq; officium eſt connectere. Atq; in ea congredi oportet formarum om nium proprietates, ita ut formæ ſuperiores remittãtur quodammodo, atq; ad inferiores deijciantur, inferiores autem intendantur, extollanturq; ad ſuperas. In illo autem Auer roico monſtro nec forma inuenitur una communis, nec extrema inuicem in ſe commi grant, ſed dum ſingula quod ſuum eſt ſeruant, remanent diſsipata. Denique ſi intelle ctum eſſe dicant ubiq; ſub Luna, fruſtra ibi ponent ubi nulli unquam ſunt homines, ut puta in ſummo aëre, innauigabili æquore, terraq; inhabitabili. Ibi enim nihil intellectus unquam proficit, neque mouet quicquam. Peripatetici uerò diuinas mẽtes nuſquam deſignant, niſi ubi accommodatè regunt aliquid atque mouent. Quod ſi dixerint illic il lum eſſe duntaxat ubi ſunt homines, duo ſtatim ſequentur abſurda. Primum quod to tus erit in duobus hominibus longiſsimo inter ſe interuallo diſtantibus, neque tamen erit in medio, quod natura nõ patitur. Alterũ, quod motis hominibus, ipſe quoq; moue bitur. Moueri tamen uel per ſe, uel per accidens ſubſtantiam illam quæ neque corpus ſit, neque forma propria corporis. Peripatetica ſecta non ſolet admittere. Proinde qua ratione tàm diuina mens homunculum oberrantem, rariſsimeq; mente utentem, quaſi pediſſequa paſsim comitetur, quis explicabit? Nunquid naturali neceſsitate? At uerò ſuperior eſt, & hoc neque ad eſſe neque ad bene eſſe ſuum indigere uidetur. Sed neque uiolentia neque conſilio licet fingere. Neque licet afferre quòd ideo mouetur moto homine, quia naturaliter humanæ ſpeciei accommodatur. Non enim aliter illum huic accommodant, quàm cœlo mentem, quam tamen unà cum cœlo moueri non putant.

Poſtremò, ſi dixerint mentem moto homine non moueri, fateri compellitur tum men tem quandoque procul ab homine, tum hominem procul à mentis præſentia uiuere.

Ratio ſexta, quia intellectus uterq; eſt uirtus in anima. *Cap. XI.*

QVod autem intellectum agentem, atque capacem, duas eſſe affirmant eſſẽtias ex quibus unum eſſe intellectualis animæ conſtituitur, id quidem ſuperflu um & abſurdum. Superfluum, quia una eſſentia ſufficit uiribus duabus in ſtructa, ita ut per unam efficiat ſpecies, per alteram capiat, ſicut & Phantaſia in tentiones quaſdã ex imaginibus haurit, & hauſtas ipſa met recipit. Et oculi animalium quæ nocte uident, in eadem eſſentia uires geminas poſsident, per unam ima gines colorum eliciunt, Per alteram capiunt. Ipſum quoque lumen colores quoſdam in nubibus aut aqua & facit, & ſuſcipit. Quo autem pacto in eadẽ eſſentia duplex fun datur potentia, effectrix & ſuſceptiua? Ex diuerſis uidelicet principijs ſiue relationibus. Sane lumẽ prout à Sole eſt, colores facit, prout quaſi in ſeipſo eſt extra Solem, ſuſcipit. Ita & anima quantum ex Deo eſt actu puriſsimo, uim ſortitur ad ſpecies fabricandas. Quantum uerò in ſeipſa eſt infrà Deum, euadit quaſi paſsiua, ac ſpecies ſuſcipiẽdo for matur. Quo fit ut figmentũ illud Auerroicũ ſit ſuperfluũ. Eſt & abſurdum, quoniam ex duabus eſſentijs quæ actu uterq; exiſtunt, eſſe unum ſubſtantiale nõ conſtituitur. Duo nanq; exiſtendi actus, duo ſunt eſſe, non unũ. Intellectum agentem apud illos eſſe actu ſubſtantiam quandam poſtquam agit aliquid, non eſt dubium, neq; nos contrà pugna mus. Quod autem adiungunt capacem quoque intellectum eſſe ſubſtantiam alteram

ac talem, ut mera potentia ſit, non aliter quàm materia prima, non probauimus. Nam ſi mens capax pura potentia ſit, à materia prima non diſtinguetur. Et ubicunque materia erit, erit intelligentia, ita ut & lapides ipſi intelligant. Certum quidem eſt materiam primam eſſe meram potentiam. Non poteſt autem mera potentia in natura eſſe niſi una, ſicut neque merus actus niſi unus, atque econuerſo. Si enim quæcunque in potentia eſſe dicuntur, per unam rationem communem talia ſunt, & quæcunque actu ſimiliter neceſſarium eſt ad unicum potentiarum fontem & unicum actuum peruenire. Iterum ſi prima & communis in rebus diſtinctio compoſitioue illa eſt, quæ per potentiam fit & actum, atque ex uno non fiunt multa niſi per ordinem quendam aliorum ad alia, & ex multis ſimiliter non fit unum niſi per huiuſmodi ordinem, in quo aliud ad aliud tanquam potentia refertur ad actum, ſequitur ut multitudo in rebus ab ipſa potentiæ actusque commixtione ſumat exordium. Quo fit ut neque merus actus neque mera potentia multiplex eſſe ualeat, poſtquam neque potentia niſi per actus mixtionem, neque actus niſi per mixtionem potentiæ ſubit numerum. Ex quibus conficitur ut mens pura potentia eſſe non poſsit. Ac ſi dicatur mentem quoque ſimplicem potentiam eſſe non minus quàm materia ſit, & ab ea nihilominus diſcrepare, ſciſcitabimur qua ratione à materia differat. Planè non quantum potentia eſt, tùm quia in hoc ipſo conueniunt, tùm quia per potentiam confuſio regnat & chaos, diſtinctio fit per actum. Adijcietur igitur menti aliquid ultra potentiam, per quod differat à potentia materiæ, & id quidem aliquis actus erit. Atque hic actus ſi mentis gremio ſit infuſus, efficiet ut mens non ſit mera potentia, poſtquam actum habet admixtum. Sin incumbat extrinſecus, non prius efficiet ut mens à potentia materię differat quantum illa potentia eſt, quàm per actum proprium agendo in mentem, actum aliquem menti intimum tribuat, per quem à potentia pura in quantum potentia diſcrepet. Talis enim diſcrepantia non fit niſi per actum aliquem, in quantum eſt actus, atque ita rurſus mens non erit potentia pura. Fingent Auerroici mentem ideo differre à materia, quoniam mens alium actum reſpicit ſcilicet abſolutum & uniuerſalem, alium uerò materia ſcilicet concretum atque particularem. Quaſi uerò ipſi reſpectus non actus aliqui ſint. Nempe ſi reſpectus mentis non ſit aliud quàm ipſa mentis potentia, differentiam non adhibebit. Sin aliud fuerit, erit actus. Præterea ſi mens ac materia prius ſunt quàm reſpiciant formas ſuſcipiendas, & ut ſunt in ſeipſis, ita reſpiciunt, certè ex eo quòd diuerſæ inter ſe ſunt, diuerſos actus reſpiciunt, non econuerſo. Neque putandum eſt mentem reſpicere actum perfectiorem quàm materia illa reſpiciat, niſi ex eo quòd mens eſt illa perfectior. Si ita eſt, longius diſcedit à nihilo, & propinquius ad actum accedit ſummum, unde eſt omnis perfectio, non igitur ſola potentia eſt. Proinde ſi materia inter actum atque nihilum tenet medium, & quod infrà eam conſideratur, non eſt uſquam quod ſuper eam actus exiſtit, aut actu, quærimus ubi locemus mentis eſſentiam. Profectò ſi ipſa eſt aliquid, infra materiam non locabitur. An fortè in eodem perfectionis gradu quo & materia conſtituetur? Nequaquam. Nihil enim præſtantius ſuſciperet quàm materia. Accedit, quòd ſicut ea quæ per quantitatem ſunt æqualia, per eam ſunt & unum, ita quæ inter ſe ſecundum perfectionem æqualia ſunt, perfectione ſunt unum. Perfectio in forma eſt, per formam ſpecies. Quæ ergo perfectione unum ſunt, ſunt unum forma, & unum ſpecie. Hinc accidit ut duæ quædam rerum ſpecies æquè perfectæ inter ſe eſſe non poſsint. Quare mens eſt quæ eſt alia ſpecies quàm materia, in eodem perfectionis gradu dum materia non locabitur, ergo in gradu præſtantiore. Si ſuper materiam ponitur, erit actus, aut ſaltem actu. Et tanto magis actu quàm formæ reliquæ naturales, quanto longius quàm omnes multis gradibus remota eſt à materia, & actui diuino propinquior. Si actu eſt, neque in genere ſenſibilium collocatur, certè ſuper rerum ſenſibilium actum in genere & in ſpecie intelligibilium intellectualem ſecundum certam ſpeciem habebit actum, ſiue intelligibilem. Quinetiam in genere rerum actum habebit uitalem, quo uiuificet ſenſibilia. Quod ſi dicatur ſic ſe habere ad formas intelligibiles, ſicut materia ſe ad ſenſibiles habet, exemplum quidem hoc erit utcunque poterit uerum, non tamen coget mētis eſſentiā eſſe totius actus expertē. Opinabitur forſan Auerroicus aliquis rationes ſuperiores ita demum ſe ſubterfugere, ſi conceſſerit ipſam

potentiæ

potentiæ meræ naturam non eſſe ad extremum punctum coarctatam, ſed habere in ſe aliquam latitudinem qua intendatur & remittatur, ita ut eius perfectio naturalis in mẽte ſit intenſior, in materia uerò remiſsior. Sed neq; ſic quidẽ ſubterfugere poterit. Sicut enim merus actus eſt actus ſummus, ſic potentia mera ſumma potentia. Quod uerò in aliquo genere tenet ſummum, id certum (ut ita dixerim) habet limitem, ultra quem genus non porrigitur, citra quem quod eſt, nondum eſt ſummum, neq; etiam merum. Quippe qualitas non aliter cadit à ſui generis ſummitate, quàm per quandam oppoſiti generis mixtionem. Præterea ſi natura potentiæ in mente eſt perfectior quàm in materia, per aliquam ſuperadditam ſibi perfectionem mens non eſt potẽtia pura, quòd ſi per ſeipſam, tunc potentia ipſa intenſior eſt in mente, remiſsior in materia. Aut ergo ſecundum magis, aut ſecundum melius eſt intenſior. Si detur primum, materia non amplius erit extrema potentia, cum ſit alia quæ magis potẽtia eſt, ſi ſecundum, mens non erit potentia mera, quia quod eſt melius, ſummæ bonitatis magis eſt particeps. Ea uerò ſummus eſt actus. Cum igitur mens non ſit potentia mera, non eſt in ea ſubſtantialis ſed accidentalis potentia, & quia potentia actusq; congruere debent, accidentali quidem actui ſubiecta erit, ſubſtantiali nequaquam. Quapropter ex ipſa & ſubſtãtiali actu intellectus agentis non poteſt tertia quędam ſubſtantia fieri. Potentia enim ſecundum quid ut inquiunt Metaphyſici, aliquem ſimpliciter actum non ſuſcipit. Putant Ariſtotelici intellectum capacem uniuerſales rationes rerum naturalium tunc intelligere, quando earum formas abſolutas intelligibileſq; acceperit. Quoniam uerò in ſeipſis tales non ſunt & fieri actu intelligibiles nõ aliter poſſunt quàm per naturam intellectualem atq; agentem, intellectum aliquem efficacem introduxerunt abſolutarum formarum procreatorem. Si natura hæc intellectus agentis ſit uirtus quædam eidem eſſentiæ inſita, cui & capax uirtus innata eſt, quid opus eſt Auerroica illa geminarum ſubſtãtiarum cõgeries? Sin autem alia quædam ſubſtantia ſit hac excellentior, quæ uim intellectualem trãsfundat per ſubſtantiam mẽtis capacis uſq; ad ſimulachra phantaſiæ, atq; ijs ſimulachris præſtet uim formarum intelligibilium efficacem, quod Auerroici arbitrantur, multo & prius & magis uim eandem ipſi mentis capacis ſubſtantiæ largietur. Illa ſubſtãntia modo largietur ſtabili, hæc ſubſtantia modo ſtabili capiet, cum utraq; ſit ęterna. Ipſa igitur ſubſtantia eadem quæ capacem uim habet, habebit & efficacem, neq; opus erit ad duo illa mentis officia ſubſtantiarum coitu geminarum. Hinc etiam error Alexandri conuincitur, qui ut ex uiolenta Ariſtotelis expoſitione omnem diuinitatem humano generi auferret, mentes quidem capaces eſſe in nobis, numeroq; diſtinctas aſſeruit, agentem uerò mentem extra homines, atq; unicam, in qua ſola ſit tota mentis diuinitas, quæ ſit uniuerſalis cauſa intelligibilium ſpecierum. Verùm cum in omnib. rebus naturalibus ſint uirtutes quædam ſuorum motuum effectrices, nefas eſt ſubſtantiam mentis humanæ naturalium omnium præſtantiſsimam efficace uirtute priuari. Et quia à uirtute operatio proficiſcitur, mens uniuerſalis mẽti noſtræ non prius tribuit actum intelligendi, quã uirtutem intelligentiæ effectricem. Quin etiam ſi cauſa uniuerſalis particulari effectui prorſus opponitur, uidelicet tùm ut cauſa effectui, tùm ut uniuerſalis particulari, neceſſe eſt inter duo hæc particularem cauſam tanquam mediam interponere. Virtus quidẽ Solis uniuerſalis hunc hominem, qui eſt particularis effectus, non produci niſi per hominem alium tanquam particularem cauſam atq; propriam. Eadem ratione mens illa agens uniuerſalis non producat effectum hunc, aut illum ſpeciei intelligentiæq; in mente capace ſine mente quadam agente particulari quæ intra nos habitet. Sicut enim pro arbitrio noſtro utimur ad intelligendum mente capace quaſi forma quadam familiari, ita prout lubet per efficacem mentem ſpecies fabricamus quaſi per artem propriam nobis & inſitam. Scite Ariſtoteles mentem agentem atq; capacem nunquam duas eſſentias appellauit, neq; poſuit ſuper animam, ſed uocauit animæ partes, dixitq́ue eas duas eſſe differentes uires in anima. Si quis autem Auerroicam mentem appellauerit animam, is animæ uocabulo abutetur.

Solutio

Solutio rationum Auerroicarum de mente ſeparata. *Cap.* *XII.*

EX omnibus quæ contra Auerroem adducta ſunt, duo concludimus. Vnum eam dem eſſe in homine animam, quæ corporalia format, & formatur ab incorporeis. Hoc enim medio ſolum diuinorum radij uſque ad infima tranſmittuntur, ſi idē quod ab illis illuſtratur, hæc illuſtrat. Imò & hoc medio infima ad ſublimia reflectuntur, ſi idem regit infima, regitur à ſupremis. Concludimus & alterum, quòd humanę mentes ad numerum hominum numerantur, ita ut uel ſpecie inuicem diſtinguātur, ut opinantur Magi, aut certè numero, ut poſteriores Theologi aſſeuerant. Quot enim corpora hominum ſunt, totidem & uitales complexiones, totidem uiuificæ animę, totidem animarum mentes. Fermè enim ſicut ad corporum diſtributionem diſtribuūtur complexiones, atq; ad has uitæ, ſic ad uiuificarum animarum numerum mentes diſtribuuntur, quæ uires ſunt animarum. Non tamen ex diſtinctione corporis tanquā ex cauſa ſubſtātię uirtutisq; incorporeę diſtinctio, ſed ab ipſo formatore incorporeo prouenit. Rationes uerò illæ Auerrois quibus ab initio quæſtionis negabat intellectum eſſe corporis formam, nihil contrà nos ualent. Id enim efficiunt, ut non ſit forma corporalis eſſe proprio carens, ac dependens à corpore per eſſentiam. Nos autem eum eſſe uolumus non talem formam, ſed in eſſe proprio ſubſiſtentem, & materiæ dominam. Cæterū ut refellantur nonnullæ inſuper captiunculæ quibus Auerroici Platonicos captare obnixè ſtudent, meminiſſe oportet non eſſe præter naturam animæ humanæ ut corpori cōiungatur, ſed animæ huic ſempiternæ, naturale eſſe ut ſemper cum ſempiterno ſit corpore atq; cœleſti, & cum temporali corpore atq; terreno ſit ad tempus, ſicut & planetæ cuiq; naturale eſt ut ſemper in ſphęra ſua ſit, ad tempus autem ſub tali ſigno uel tali. Poſtquam uerò diſceſſerit à corpore, naturale eſt rurſus conciliari, ità ut ſeorſum à corpore maneat cum affectione quadam ad idem corpus iterum reuertendi, ſicut & lapis etiam ſurſum poſitus manet integer, ſed interim pro uiribus ad inferiora declinat. Et planeta diſcedens à ſigno, naturali ordine ad idem quandoque reuertitur. Redituram uerò quādoque animam in eiuſdem corporis habitaculum, ne in ſempiternum fruſtra ſit ille naturalis affectus, Magi & Aegyptij cum Platonicis conſenſerunt. Alioqui uiolentum àliquid eſſet æternum. Quoniam uerò per actum Dei anima in ſe eſt, per qualitates uerò complexionis eſt in corpore, & actus Dei permanet ſempiternus, complexio ſoluitur, deſinit eſſe quandoque in corpore, non tamen eſſe deſinit in ſeipſa. Subſiſtit in ſuo eſſe, poſtquam ſeiuncta eſt à corpore. Subſiſtebat ſimiliter dum aderat corpori, ſed non cōmunicat eſſe, ſicut communicabat. Neque mirabile uideri debet, animam quæ ad tempus habitat corpus, poſſe manere ſeorſum à corpore incorruptam, ſi modo magis dependet mobile à motore quàm econuerſo. Animus autem uerus motor eſt corporis. Ergo ſi corpora quædam ſeparata ab anima manent quodammodo incorrupta, ut oſſa, ungues, nerui, capilli, quæ uidentur tempus longiſsimum perdurare, idemq́ue faciunt ligna, ſaxaq́ue, maximè uerò balſamum, mel & oleum, quæ nunquam penè putreſcunt, nónne animus rector corporis naturali ordine poterit manere ſemper abſque corruptibili corpore incorruptus? Qui planè oſtendit ſe in huius uitæ progreſsione propter corruptionem talis aut talis corporis non corrumpi, cum ipſe per omnem ætatem permaneat idem, exuatq́ue materiam ueterem, induat nouam, dum corpus propter effluxum reflexumq́ue materiæ continuè innouatur. Sed pergamus ad reliqua. Quando anima accedit ad corpus, gignitur animal per generationem corporeæ complexionis, ſpiritusq́ue uitalis. Quando diſcedit, ſoluta complexione ac ſpiritu reſoluto diſſoluitur animal. Neque ex aliquo contingenti hoc animal gignitur, ſed ex ordinato concurſu omnium naturalium cauſarum, ſimiliterq́ue diſſoluitur. Hoc tamen diſſolutionis malum Plotinus probat ad animam idcirco non pertinere, quia ipſa ſe corpori non miſcuerit, ſed permanens in ſeipſa, non ex ſe & corpore ſed ex corpore & ſuo quodam uitali ſimulachro unum ſub ſe irrationale animal compoſuerit. Sed hoc ipſe uiderit. Siue propinquat anima materiæ quantitate intercedente, non neceſſariò extenditur, ſicut neque ſuperficies in corpore profundo fit profunda, neque linea in latitudine lata, neque punctum in longitudine longū, neque ſignificatio uocis

colorisq;

coloriſq; imago in amplo aëre fiunt amplæ. Materia enim ipſa potius quàm anima indiget quantitate. Siue antecedit quantitatem, aduenienti quantitati nequaquam ſubijcitur. Quippe cum per potentiam fiat ſuſceptio, non per actum, in materia ſuſcipitur quãtitas, non in anima. Quantitas, inquam, indeterminata primùm propter materiæ ipſius infinitatem, deinde ad certam figuram determinata propter præſentiam animæ, quæ certè ſpeciei tradit initia. Nemo dubitat materiam naturali quodam ordine antecedere q; antitatem. Cauſæ quidem naturales quia loco temporiq́ue ſubiectæ ſunt, ideo localiter & temporaliter agunt, unde & paulatim opus tranſigunt, partemq́ue tùm tempore cum loco poſt partem. Quapropter opus eiuſmodi non poſſunt alibi quàm in materia iam extenſa perficere. Deus autem quia omnem tùm localem tùm temporalem diuiſionem exuperat, modo agit prorſus indiuiſibili, indiuiduamq́ue poteſt formam ipſi materiæ in eo ipſo gradu quo ipſa antecedit quantitatem, tribuere, quam ſicut & cæteras formas determinata quantitas comitetur, non in anima ſed in materia iacens.

Sit unica in homine communis forma totius, atque præcipua, id eſt, rationalis anima. Sint quoq;, ut placet multis, multæ partium ſpecie diſtinctarum formæ particulares obedientes animæ, formæ carnis & oſsis, & nerui, & reliquorum, ex quibus compoſitum quoddam fiat, quod figuræ corporeæ, diuiſioniſq; & paſsionis ſit ſubiectum. Adſit anima corpori figurato, non figuretur. Animam uerò ipſam non eſſe talis figuræ ſubiectum inde patet, quòd talis figura corporis & antecedit animam, & ſuccedit. Cum interrogatur de ipſo totius eſſe, nonnulli reſpondent per ipſum ſubſtantiale animæ ipſius eſſe, fieri eſſe ſubſtantiale totius, quod partium coniunctione reſultat. Eſſe enim animæ dicunt, quo eſſe totius exiſtit, quo & ipſa exiſtit in ſemetipſa. Atque hæc anima in pede quieſcente non ſiſtitur, ſed ſiſtit in manu mota, mouet, & forſitan non mouetur. Sicut enim in corpore locali non ſubit locum, ſed ſuper locum adeſt, & ineſt loco, ita in moto corpore alienum non ſubit motum, ſed quodammodo immobiliter eſt in motu. Ac ſi currit, cum mentibus currentibus currit transferens, non translata. Ergo quãdo eodem tempore mouetur manus, pes quieſcit, non cogitur anima quæ tota eſt in utriſque, tota moueri ſimul atq; quieſcere. Sed moueatur, ſi placet, anima in manu, reſpondet Scotus, quid cogit eam interim in pede quieſcere? Nonne poteſt in pede immoto mente ipſa moueri? Quanquam ſicut non eſt impoſsibile eundem hominem ſimul totum motibus moueri contrarijs, dum naui defertur uerſus orientẽ Solem, at interim uerſus occidentem uel pellitur ab alio, uel ipſe currit in naui, ita non eſſet abſurdum apud Aquinatem Thomam, animam ad ſtatum motumq; alterius in diuerſis quieſcere ſimul atq; moueri. Tota anima eſt in brachio, tota eſt in manu. Amputata manu, anima non truncatur, neque reſtat in aëre, neque ſe condenſat in brachium, neq; refugit tempore, (omnes enim hæ paſsiones ſunt corporum) ſed tota uiuificat brachium ſolum, quæ ante illud & manum uiuificabat. Deſinit autem eſſe ubi erat, non per motum, ſed momento operari deſinit ubi operabatur, quemadmodum ſi frangatur portio aëris exigua in Occidente, & euaneſcat lumen quod totum eſt in Oriente, ut uult Plotinus, totumq́ue in Occidente, cum ea portione in qua etiam erat totum, non frangitur, ſed illuminare deſinit portionem quam prius illuminabat, neq; temporali fluxu in ſeipſum ſe condenſat, ſicut neque ab Oriente in Occidentem temporali fluxu ſeſe rarefaciendo protenderat. momento enim ſe fecerat præſens, momento ſe facit & abſens. Si anima ubique tota eſt per corpus, atque ipſa intelligit ſola, intelligit & ubique. In nullo tamen membro intelligit, quia ipſa non eſt in membris, ſed membra potius ſunt in anima. Videtur tamen uulgo apud cerebrum intelligere, quoniam intelligentiam phantaſia plurimùm comitatur, hanc uerò agitatio eorum ſpirituum qui ſunt in cerebro, ſicut affectus phantaſiæ comitatur agitatio ſpirituum eorum qui ſunt in corde uel iecore, affectum quidem iracundiæ ſpiritus ſequuntur cordis, affectum libidinis iecoris ſpiritus. Si quis interroget quidnam ſentit quidúe intelligit Homo? Peripatetici reſpondebunt, ſed aliter atq; aliter. Sentire enim compoſiti actum eſſe dicent, primo quia uis ſentiendi in ipſo compoſito eſt ex materia formaq; mixti, & anima, deinde & actũ animæ, quoniam ipſius uirtute fit ſenſus. Intelligentiam quoque eſſe totius compoſiti actionem. Quanuis enim in anima ſola

ma ſola intelligentia ſit,ideoq́ poſſit in ſeparata anima remanere, tamen dum anima eſt ita forma compoſiti,ut in unum eſſe commune concurrat,id totum cuius eſt id eſſe, ita per formam operari dicitur ſicut & eſſe.Huc illud Ariſtotelicum tēdit.Intellectus nullius actus eſt organi.Et merito.Non enim in corpore eſt ſicut ſenſus,ſed in ani[illegible] Neq; ſicut putauit Auerrois,exiſtimandus eſt eſſe ab homine,ſed ab organo ſeparatu .N rurſus Alexandri more ſic eſt exponendum,ut ſenſus quidē ſinguli ſingula ſortiti ſint inſtrumenta,intellectus autem ipſius corpus totum ſit inſtrumentum. Videmus enim nobiliſſimas uires non quouis ſed nobiliſſimo ſolum inſtrumento uti,unde tactus quaſi quolibet,phantaſia unico atque diſtincto utitur.Non ergo uniuerſum corpus ſatisfaciet menti.Neque dicendum eſt ex omnium inſtrumentorum conſpiratione unam con ſonantiam confici,qua uelut inſtrumento intellectus utatur.Nam ſi ita ſe res habeat, in tellectus inſtrumentis omnibus indigebit,eritq́ maxime uirium omnium organicus atque mixtus,neque Ariſtotelicum illud ſtabit ulterius.Senſus quidem non eſt abſque corpore,intellectus autem eſt ſeparatus atque immixtus,nullo prorſus organo utens. Si enim organis uteretur,talis aut talis euaderet,neque omnia ulterius cognoſcere poſſet.Non tamen ita ſeparatus eſt,quin animæ ſubſtantia in qua eſt corpus uiuificet. Alioquin non dicerent hominem intelligere. Separatus eſt enim quia non eſt in compoſito ſicut ſenſus, ſed in ipſa animæ ſubſtantia, quæ eſt à compoſito ſeparabilis. Neque intelligendo utitur inſtrumento.Quod quidem in libro de animalium & ſomno & uigilia animalium cōfirmauit dicens,quorum ſunt actiones,eorūdem eſſe agendi uirtutes Quoniā uerò ſentire quidem per inſtrumentum contingit, intelligere autem minime, idcirco ſentiendi uim eſſe compoſiti,intelligendi animæ propriam eſſe poſſe.

Solutio rationum Auerroicarum de mente unica. Cap. XIII.

SOluimus iam Auerrois Auerroicorumq́ rationes,quibus demonſtrari putabāt mentis ſubſtantiam formam corporis uitalem eſſe non poſſe.Soluamus eas deinceps,quibus unicam eſſe mentem,Auerrois conatur oſtendere. Ex materia inquit,prouenit formarum ſub eadē ſpecie numerus.At mens caret materia.Quanquam hæc quorundam Peripateticorum ſententia eſt,Pythagoreorū tamen Platonicorumq́ plurimi ſpeciei naturam unam in plura iudiuidua fundi nō propter externam materiam arbitrantur,ſed propter inſitos quoſdam ipſi formæ modos,in quos actu perducta forma,indiuiduum hoc aut illud euadet.Eſſe enim in quolibet angelo angelicam ſpeciem ad angelicum indiuiduum abſque materiæ mixtione deductam. Verùm ut ſequamur in præſentia partim Peripateticos, partim nonnullos Platonicorum, forte concedemus uel ex materia,uel propter materiam,imò propter compoſitum ex materia & forma,formarum numerum prouenire.Formæ ſiquidem corporales ſicut ex materia quodammodo trahunt eſſentiam,ſic & numerum ſub eadem ſpecie poſitum.Formæ autem non corporales quidem,ſed corporis,quales ſunt animæ rationales, quia nō habent originem à materia,neque ab ea numerum habent.Quia uerò non modo ad diuinitatis intuitum,uerùm etiam ad gubernacula corporum diuina prouidentia illas inſtituit,ſicut uoluit certum eſſe uariorum corporum,id eſt hominum compoſitorū numerum ad ſui operis ornamentum,ita certum ordinat numerum animarum. Sed ut cū Plotino loquamur,quidnam Platonis animam diſtinguit à Socratis anima? Diuinus ille conceptus,qui uiuificam animæ Platonicæ uim primò ad talis cuiuſdam temperauit cœleſtis corporis indumentum,perq́ hoc ad talem quandam præcipuè elementis corporis complexione gignendam regendamq́ accommodauit.Ita & ad ſua quædam Socratis animam. Sic ergo uiuificas animarum uires diſcreuit propter materiam,imò propter compoſitum ex materia, mundani ornamenti gratia, uires autem animarum earundem intellectuales diſcreuit ad animarum diſtinctionem.Sed quam ob cauſam? Propter alium atque alium diuinatis intuitum. Sub uarijs ideis frui poſſumus mente diuina, per uaria ueſtigia illam inueſtigare, uarijs ad hunc finem callibus proficiſci. Voluit ſanè infinita bonitas non ſolum corporeis,ſed etiam ſpiritalibus oculis ſeipſam infinitis(ut ita loquar) modis communicare,atque innumerabilibus penè oculis innu-

merabiles ſui ipſius uultus oſtendere. Itaque uariorum animorum intellectuales oculos & affectus diuerſis temperauit modis, ut diuerſo tramite ad diuerſas multiplicium diuinorum bonorum poſſeſſiones proficiſcamur. Proculus ex mēte Platonis in Timæo dicentis Deum animas hominum alias alijs ducibus ſtellisq; accommodaſſe, probat differentias animarum nō ex corporibus uel inclinationibus ad corpora prouenire, ſed ex ... eſſentiali accommodatione à Deo facta ad differentes duces atque ſtellas, unde & differentia inclinationum actionumq; proueniat tùm ad ęterna uidenda, tùm ad temporalia gubernanda. Proinde quemadmodum Scotus eiusq; ſectatores diſputant, omnis natura præter primam, quæ ſola purus eſt actus, potentiam quandam quodammodo ex ſe informem & aliunde formabilem habet admixtam, quæ non aliter ad plures ſingulareſq; exiſtendi modos, quàm materia ad plures formas æquè ſe habet, ideoq; ſicut humana ſpecies & equina ſic & intellectualis ſpecies quælibet tàm angelorum quàm animarum in plura poteſt indiuidua deriuari. Confert autem mentium in eadem ſpecie numerus ad uniuerſi ordinem omnino complēdum. Siquidem ordo plenus ille eſt, in quo tùm ſuperiora ad inferiora, tùm hæc ad illa uiciſſim, tū æqualia inter ſe pariter ordinantur. Ordinem uero eiuſmodi in rebus corporeis planè perſpicimus. At ſi incorporea pleniorem habent ordinem, in ipſis quoq; ſimilem ordinem, id eſt triplicem cogitare compellimur. Non autem poteſt eſſe ullus inter æqualia ordo, niſi plura ſub eadem ſpecie comprehendantur. Conducit rurſum numerus plurimarum in eadem ſpecie mentium ad perfectiorem ipſarum felicitatem. Nam illæ ſeipſas quodammodo in ſe inuicem contuentes, æquali mutuaq; (ut naturaliter fieri ſolet tùm agnitione tùm familiaritate congratulantur. Denique longè pulchrius eſt uniuerſum, ſi ubique infra ſpecies quemadmodum ſupra ſpecies ſit multitudo. Supra quidem, generali ſpecialiq;, infra uerò numeroſa quadam uariete decora. Neque putant ſingulorum numerum ad id duntaxat conducere, ut ſpecies ipſa ſeruetur, quia etiam in corporibus longè plura indiuidua ubiq; ſunt quàm opus ſit ad ſpeciem conſeruandam. Præterea uidemus naturam in ſingulis ſpeciebus multa non ſalutis omnino, ſed etiam ornamenti gratia facere, quod in coloribus & figuris liniamentiſq; & diſpoſitione quadam ordinatiſſima manifeſtè uidemus. Deniq; finis præcipuus cuius gratia Deus omnia eſſe uult, haud propriè eſt ut ſint, imò potius ut bene ſint, ac bene ſe habeant. Ac ſi huius gratia ſunt pręcipue, qualiacunque ſunt, certe eiuſdem gratia ſunt, quotcunque ſunt. Quapropter Deus plures in eadem ſpecie mentes non ideo eſſe uoluit, ut ſpecies ipſa ſit, ſolumq; ſeruetur, imò ut bene ſit, optimeq; ſe habeat. Eiuſmodi uerò habitus in ornatu quodam undique uario, & actione uarijs ubique modis beata conſiſtit. Siquis autem humanarum multitudinē animarum ad ſpeciei ſalutem conferre conuicerit, id nos ita concedemus, uidelicet non ad ipſius animæ ſpeciem proprie, ſed ad hominis compoſiti ſpeciem ſeruandā talem numerum neceſſarium eſſe. Vult enim Deus plures homines eſſe ob id forſitan, quia humana ſpecies non ſeruatur in uno. Nequeunt autē plures homines fieri, niſi plures quoque animæ ſint. Neque tam corporū quàm compoſitorum numero, ſpecieiq; toti, imò uniuerſi ordini, numerus animarum ſeruire uidetur. Neque putet quiſpiam animas inter ſe idcirco differre, quia differentia reſpiciunt corpora. Prius enim in ſeipſis differentes ſunt, quàm differenti ratione reſpiciant. Hæc illi.

Nos iam ad propoſitum redeamus. Quod autem ſubiungit Auerrois, ſi meus intellectus ac tuus differunt numero, ſpecies rerum cognoſcendarū ſimiliter different, eruntq; particulares, oportet tamen quæ intelligēda ſunt, uniuerſalia eſſe, ita ſoluitur. Nō tā ſingularitas eſt quæ aduerſatur intelligentiæ, quàm corporaliū accidentiū congregatio. Si quidem ſinguli intellectus & ſingulæ illorū cōceptiones cōmodiſſimè intelligi poſſunt. Adde quòd ſicut imago coloris in oculo, non eſt id quod uidetur propriè, ſed per quod color ipſe uidetur, ita ſpecies & ſimilitudo rerum in mente, non eſt id quod propriè intelligitur, ſed per quod intelliguntur rationes rerum uniuerſales. Neque eſt illa ſpecies in mente ita ſingularis, ut impediat uniuerſalium rationum intelligentiam. Nam ſi ſtatua quidem quæ ſingularis eſt & corporea, communem quodammodo figuram hominum nobis refert, quanto magis ſpecies illa naturam communem, cum ſi in mente, quæ eſt ab omnibus corporū paſſionibus abſoluta, ideoq; ipſa ab ijs libera ſit, unde & refert nobis

nobis rem neque certo loco clauſam neque tempore. Meminiſſe uerò oportet hunc in ſpeciebus ordinem à pleriſq; poni, ut in angelis uniuerſales ſint, tùm quo ad referendũ, tum quodammodo quoad eſſendum ſpectat, in brutis utroque modo particulares. In animis hominum ſingulares quidem ſint in eſſendo, quia ſunt in eſſentijs penitus ſingularibus, uniuerſales autem in referendo, quia ſunt in eſſentijs à materiæ limite. Sed hæc ipſi uiderint. Afferebat præterea neſcio quid de ſcientia quam tradit discipulo, quod ex his quæ alias tractauimus de ſpeciebus ingenitis, facilè ſolui enim illa Auerrois argumentatio in ipſum facilè retorquetur. Quippe ſi docentis ſcientia non tranſit in diſcentem, necq; in eo ſcientiam aliam generat, è duobus alterum ſequitur, uidelicet quòd ipſe idem intellectus qui eſt in utroque, uel eundem in utroque poſſideat habitum, uel ex habitu quem apud unum poſſidet, alterum habitum generet apud alterum in ſeipſo. Neutrum fieri poteſt apud Auerroem. Non primum, quia cum ſua illa mens quotidie in cunctis hominibus cunctas calleat artes, eaſq; omnes alij alios doceant, perpetua quadam ſucceſſione docentium & diſcentium, ſequitur ut habitus omnium ſcientiarum ijdem omnino ſint ſemper in mente, quod apertè Auerrois reſpuit. Non ſecundum, quia ſcientia erit qualitas efficax, quod ille negat, atque innumerabiles qualitates ſpeciei inter ſe ſimiles in ſubiecto eodem ſimul erunt, quod etiam ille nequaquam admitteret. Quantum enim præter naturæ propoſitum ſit fortuita illa ſuperfluarum qualitatum congeries, in ſubſtantia præſertim æterna atque diuina, quiſquis non uiderit, is erit præter naturæ propoſitum. Poſtremò ratiocinabatur Auerrois. Si in duabus mentibus ſingularibus duæ ſint ſpecies ſingulares, licebit eas ad uniuerſalem reducere, & utraq; mens ad ſuã quandã reducet, & in utraq; rurſus mente, utraq; ſpecies euadet particularis. Quapropter licebit iterũ ad aliã abſq; fine utraſq; colligere. Vanũ id quidem. Primo, quia mentis aſpectus excitatur plane à ſpecie, non tamen terminatur in ſpeciem, ut illam neceſſariò tanquã obiectum inſpiciat, ſed per eam inſpicit rationem rei uniuerſalem, quam profectò unam atque eandem, & tanquam unam, duæ mẽtes per duas ſpecies intuentur, quemadmodum duorum hominum oculi rem eandem uident per duas illius imagines. Nõ ergo ad hoc intendunt mentes, ut ſpecies ſuas ad alias reducant ſpecies, ſed ut per eas rerũ uideant rationes. Quòd ſi quandõ ad hoc intendat, non tamen in infinitũ progredientur, quoniã uim ſignificationemq; hæ ſpecies habent. Itaque non licet eas ſemper tanquam ſingulares in alias reipſa communiores reſoluere, ſed progrediantur abſque fine, ſi placet. Quid enim prohibet mentem, quæ infinitam quodammodo habet uirtutem, ſine fine uagari, dummodo infinitum hunc actu curſum peragat nunquam. Similis argumentatio fieri poteſt de notionibus & conceptibus, reſponſio quoque perſimilis.

Signa quòd non ſit mens una tantum. Cap. XIIII.

POſtquam reſpondimus Auerrois rationibus, reliquum eſt ut afferamus in medium quæ ſint ea ſigna potiſſimum uel argumẽta, quæ diſſuadeant unum eſſe in cunctis hominibus intellectũ. Signũ primum. Si mens adeò diuina eſt, ut nullũ habeat cõmertium cum materia, una ſit initio carẽs & fine tota ubiq; ſub Luna, nõ eſt uerisimile eam ita eſſe ſuiipſius ignaram, ut in omnibus penè hominibus, præterquàm uno Auerroe ſe numero multiplicem eſſe putauerit ſemper & putet. Ego certè non ſolum intelligo, ſed etiã intelligo me intelligere, atque ſimiliter me ſentire. Vnus ergo idemq; ſum qui intelligo, & qui ſentio. Vnus, inquã, per eſſe unum. Alioquin non tã diu & à me & ab omnibus affirmaretur eundem eſſe prorſus intelligẽtem atque ſentientem, ſed manifeſtè diſcerneretur intelligens à ſentiente. Quo enim pacto uerisimile eſt ſeparatam, æternam, diuinam mentem, in æternitate omnia cognoſcentem, adeò ignorare ſeipſam, ut ſemper & ubiq; putet ſe non intelligere ſolum, ſed etiam ſentire & mouere atque nutrire, cum talia, ſicut opinatur Auerrois, non efficiat.

Signum ſecundum. Mens, ueritatis locus eſt. Veritas, mentis eſt cibus, quo fit ut ſe uiciſſim libenter adſciſcant. Cum uerò aut nunquã aut uix humana mens Auerroicæ opinionis capax efficiatur, conijcere poſſumus eam opinionem nõ eſſe uerã. Quinetiã ipſe

Auerrois nõ libero ſuæ mentis iudicio in opinionem huiuſmodi incidit,ſed quia neſcie bat aliter Ariſtotelis libros in Arabicam linguam,peruerſos interpretari. Neq; ſententiã profert,ſed uires tentat ingenij. Solum hoc affirmat,immortalem eſſe mentem. Eſſe uerò unam non affirmat,ſed opinatur & dubitat. Inquit autem ſe conari & fingere, ac poſteris occaſionem diſputandi relinquere. Et ſi qui eius dubitationi aſtipulantur, non tã ex animi ſententia hoc agunt,quàm quodam ambitionis ſtudio,ut uideantur paradoxa poſſe defendere. Merito Scotus inquit,hoc paradoxon tantum abeſſe ut cuiquam probabile fieri unquam poſſit,ut neque etiam Auerrois ipſe ſibimet perſuadere potuerit. Multo uerò probabilius,imò uerius dixiſſet Auerrois,ſi uel cum Themiſtio unicum intellectum introduxiſſet illuminantem,multos uerò partim illuminatos, partim illuminantes,uel cum Plotino Deum poſuiſſet tanquam Solem,huic ſubdidiſſet intellectum unicum ubiq; totum,quaſi Soli lumen,huic inſuper intellectus quamplurimos,quaſi lumini radios,his deniq; animas quoq; quamplurimas,quaſi radijs oculos. Aut ſaltem ſi cum Auicenna multas mentes uni menti quaſi formabiles formatori. Hæc enim facilè quiuis capere poteſt, & exemplo mox aliquo confirmare. Inuentum uerò Auerrois cum ab omni mentis capacitate eſt penitus alienum. Quòd autem mentes humanæ inuentum aliquod capere nequeant,uel inde prouenit,quòd ſuper eas illud eſt, atq; diuinum,uel inde,quòd contra eas & falſum. Inuentum Auerroicum quia de mente eſt, non ſuper mentem,eſt ergo falſum.

Signum tertium. Quotiens unitatem mentis excogitamus,totiens eã odiſſe ſolemus, ac mentis numerum cupere,ſi modò cupimus ſuperuiuere. Neq; arbitrandum eſt nos per phantaſiam numerũ mẽtis odiſſe. Nam ſiquid eſt in nobis odij aduerſus mentẽ,eadẽ mens unitatem ſuam odiſſe poteſt,quæ & noſſe. Nõ eſt autẽ uerisimile,rem diuinam & beatiſſimam ſemper ſui ipſius naturam aſpernari,reſpuere,& odiſſe.

Rationes quòd non ſit mens una. Prima,quia ſeptem inde contingunt ſuperflua. *Cap. XV.*

Argumentationes autem erunt huiuſmodi. Si intellectus agẽs perfectè ſeipſum intelligit,quod Auerroici confitentur,uim ſuam & operationem naturalem cõtinuamq; non neſcit. Idcirco animaduertit ſe ceu lucem formare continuè intellectus capacis perſpicuitatem. Nã ſi capax aduertit ſæpe ſe illuminari,cur agens non aduertat illuminare,non uideo,ubi quomodo intellectus capax moueatur à ſimulachris,non ignorat. Inde & homines ſingulos ſe regere,illuminare inſuper ſimulachra hominum. Hinc & ſimulachra,& quicquid per illa ſignificatur,intelligit,præſertim quia dum deſcendit ad ſenſibilia per uim intellectualem, tranſit quoque in illa per uim ipſam intellectiuam. Itaque intelligit illa, non quia formetur ab ipſis, ſed quia ipſa ſe format in ipſa,dum formam ſuam naturalem,ſeu formas innatas,per lumen ſuum diſcretiuum diſcernit in ſingula. Si capax modo quodam reflexo per ſpeciem accipit & attingit ſimulachra unde quaſi accepit, cur nõ agens qui ſpeciem facit, attingat ſimulachra unde facit? Attingant autem oportet utrique intellectuali modo,ſiquidem natura ſua nihil ſunt aliud quam intellectus. Qui uerò ſic attingit,ſimulachra ſenſibilia proſpicit. Cum igitur ſubſtantia mentis in parte hac agente uim habeat ad æterna & temporalia cognoſcenda,quid opus eſt partem illam capacem illi ſubiungere? An uidelicet ad præparandum & exequendum operis huius effectum? Minime. Agens enim præparat capacem ac phantaſiæ ſimulachra,non econuerſo. Neque externa eget materia ad agendum,cum & interius & ab interioribus ualeat operari. Poſtquam ergo in agẽte eſt uirtus efficax & præparatrix ad intelligendum ſufficienter,ſuperflua eſt uirtutis capacis adiunctio ad mentẽ unam ex ſubſtantijs duabus conficiendam. Sed eſto,iũgatur uis capax agẽti,hæc rurſus agẽti ſubnexa in ea,tam æterna cognoſcet,quam tẽporalia. Hæc quoq; cognitio in uniuerſa mente ex hac parte capace ſuperuacua eſt,quãdoquidẽ deeſt ex altera. Iterũ,uis iſta capax ab humanis formata ſimulachris,in nobis tẽporalia noſcit,quæ iam nouerat in agente. Quo fit ut tertia hæc cognitio ſimiliter ſit ſuperflua.

Si potentia uidendi per ſenſum quendã agentẽ ſibi coniunctum ſingula ſemper uideret,fruſtra diceretur oculũ indigere potentia,per quam ab exterioribus moueatur atq; formetur.

formetur. Sicut ex uerbis Auerrois in his tribus cognitionibus ſuperfluitas naſcitur, ſic & in tribus formationibus oritur. Si formatus eſt intellectus capax agente ſemel per eſſentiam, ut ipſe putat, ſuperfluum eſt iterum formari ſemper eodem per hominum cunctorum ſimulachra, ſuperfluum quoque eodem formari quotidie per ſimulachr[illegible]rum ſapientum atque felicium. Hæc omnia ſuperflua ſequũtur ex dictis A[illegible] nos ab initio recenſuimus. Quod liquidò nobis oſtendit opinionem eius ta[illegible] peruacuam eſſe reijciendam. Iactet ergo ſe diuinam mentem adinueniſſe, q[illegible] [illegible] ſeipſa ſit ſapiens, ſemper delirat in nobis. Et quoniam quotidie innumerabile[illegible] homines rem eandem conſiderant, ac ſæpe falluntur, mens illa ſingulis momentis eàndem rem ſimul millies millieſq; conſiderat, & ſæpe decipitur. Si ſuperfluitatem hanc fallaciamq; ſibi à phãtaſijs iniectam mens ipſa ſecum animaduertit nunquam, ſemper ſuijpſius eſt inſcia. Cuius contrarium experimur in nobis, quando fallacias proprias redarguimus. Si animaduertit quidem, non tamen intentionem ſuam ab ijs ambagibus in ſe diuertit, cũ poſſit, ſemper eſt mollis, ſemper incontinens. Poteſt autem æterna mens in æternum aciem ſuam à temporalium phantaſiarum nugis auertere. Siquidem temporalis anima ſæpe ad tempus à ſenſuum nugis ſeuocat ſemetipſam, neq; poteſt affectus ad ſingula quæ ſunt infra hòmines, mentem illam in ijs erroribus & turbinibus remorari, quæ neque erga humanam quidem naturam ſic afficitur, ut cum ipſa conſpiret ad ſpeciem fabricandam. Quo igitur pacto cũ hoc animali ad intimas operationes concurret, niſi prius ad eſſe congrediatur? Nam & forma ignis externæ materiæ calefactionem quidem ipſam, quæ externa operatiò eſt, communicat, etiam ſi eſſe ſuum nequaquam communicauerit, calere autem per ſe, quæ eſt intima operatio, ſolum poſt eſſe communicat.

Secunda. Quia mens ſpecies ſeruat, ac iamdiu plena omnium debet eſſe. Cap. XVI.

QVanquam in libro ſuperiore ex Platonis ſententia, nouas menti formas non aduenire probauimus, declinemus tamen ad Peripateticos in præſentia, ac nouas fieri formas in mente capace per uim mentis agentis præſentibus ſimulachris, concedamus, eo uidelicet pacto, ut ſimulachrum efficacem uim ad ſpeciem creandam non adhibeat, ſed occaſionis impulſum, quod aliàs declarauimus. Si tota uis ſpeciei uniuerſalis efficiendæ in agente eſt, ac tota uis ſuſtinendæ eiuſdem eſt in capace uirtute, profectò ab ijs duobus abſque ſimulachrorum præſentia ſpecies conſeruabitur. Verùm habeat, ſi uidetur, ſimulachrum efficacem uim ad ſpeciem procreandam, dummodo ipſum inſtrumenti gerat uicem, agens uerò intellectus, artificis. Propterea intellectus agens tanquam cauſa principalis, in qua tota uis ſequentium cauſarum concluditur, poſtquam ſemel ſpeciem impreſſit menti capaci, ſolus ipſe conſeruat. Siquidem ſpecies in mente uigent etiam dum in ocio torpent ſimulachra, quę cũ apud Auerroem tanquam mouentia extrinſeca ſe ad ſpeciem habeant, nequeunt aliter illam ſeruare quàm agendo in ipſam, atque mouendo. Mouent autem ſolum ut actu ſunt, non habitu. Quod ſi ſpecies in ſenſu interiore manent diu, prodeuntq; in actum, etiam ſi non ſeruentur, excitenturq; ab exterioribus ſenſibus, quanto magis ſpecies in mente abſq; ſimulachris? Neq; comparanda mens eſt exterioribus ſenſibus, qui formas abſentibus obiectis amittunt. Non enim formas ueras, ſed imagines habent, neque ipſi ui ſua conducunt ad imagines fabricandas. Mens autẽ ueras poſſidet rationes, per quas ueras rerum ſubſtantias comprehendit, atque ipſamet ſibi eas effingit. Ideoq; poteſt eadem uirtute ſeruare qua finxit. Atqui ſi ſpecies mentis non aliter à ſimulachris, quàm umbræ à corporibus dependerent, nihil haberent in ſe præſtantius quàm ſimulachra. Ac ſi quid haberent ſublimius, id eſſet munus uirtutis agentis, quo etiam ſemotis ſimulachris ſeruabuntur. Quòd autem non ſicut umbræ pendeant à ſimulachris, documẽto nobis eſſe poteſt quòd uſque adeò radicitus infiguntur, ut imprimant habitum penitus indelebilem. Neque dicendum eſt ſpecies ideo exiguam eſſentiam habere, quia uniuerſalia referant, proptereaq; egere ſemper ſimulachrorum fundamento, tanquam conſeruatore. Primum quidem, quia & plura & meliora & magis ad eſſentiam rerum pertinentia continent referuntq;, quàm ſimulachra, ideoq; nobiliorem ampliòremq; eſſentiã

 poſſident.

poſſident. Quod ſiquis conceptus generis propter confuſionem diſperſionemque, & conceptus ſingularium propter umbratilem illorum naturam paruifaciat, facile concedemus. Species autem honorari iubet Plato. In ijs enim conſiſtit mundi perfectio, & ſcientiæ ueritas. Ad has ita ſingula referũtur, ut partes ad totum, atque etiam ut ad finem. Vnde etiam ſi propter uniuerſalem conditionem indigent conſeruante, ſeruabit eas potiſſimum intellectus agens, à quo naturam huiuſmodi nanſciſcuntur. Neque etiam ob hoc egere ſimulachris hanc ſpeciem, arbitramur, quia naturam ſignificet in ſingulis exiſtentem, quoniam ſi naturam tanquam abſolutam ſignificat, rem potius reſpicit ſeorſum à ſingulis quàm in ſingulis, rationem ſcilicet æternam rerum quæ ſecundum eſſentiam in mente diuina eſt, ſecundum uerò principationes medias in ſequentibus Deum mentibus, ſecundum poſtremam quandam ſimilitudinem in corporibus, quorum imaginibus cõmonitus intellectus diuinitatis abſolutè particeps, ſtatim aut concipit ſpeciem, aut in ſe & ſupra agnoſcit ideam. Sic per ipſam ſpeciei conditionem conſtat non eſſe eam quaſi umbram ſimulachri prorſus inſtabilem, ſed excellentem quandam ſtabilemque naturam. Idem quoque ex natura mentis poſſumus coniectari. Profecto cera & puluis ſeruat ad tempus rerum figuras, rebus ipſis etiam abeuntibus. Cerebrum quoque, ut opinatur Auerrois, cuſtodit abſentibus corporibus ſimulachra corporum. Mens autem ipſa, quæ propter æternitatem ſtabilis eſt, & ſuper motũ, non ſuſcipiet pro natura ſua ſpecies ſtabiliter, & ſuper motum. Nõ ſeruabit æternè, quæ gremio ſuſcepit æterno? Nonne intellectus eſt uirtus ſenſu ſuperior, atque ideo magis unita? Ac propterea ſolus ipſe facere poteſt omnia, quæ plures ſenſuum uires efficiunt. Quocirca ſicut phantaſia ſola cognoſcit quæcunque ſenſus quinque percipiunt, quia ipſa eſt illis ſuperior, ſic intellectus ſolus & iudicabit ſpecies, & ſeruabit. Licet forte iudicare ſimulachra & ſeruare, non ſit ſolius phantaſiæ officium, ut putat Auerrois, ſed iudicare phantaſiæ, ſeruare memoriæ. Diſtinguuntur duo hæc officia in ijs inferioribus uiribus, coniungantur oportet in mente, quanquam apud Platonicos phãtaſia quoque memoriam propriam poſſidet, quod teſtatur & habitus cõfirmatio, & libera diſcurſio ab imaginibus in imagines, quæ ſæpe fit reminiſcentiæ ſtudio. Mẽtem uerò eſſe memorem, illud ſignificat, quod cum primum aliqua diſcimus, difficillimè nos & uix ad illa conferimus, poſt uerò diuturnum cogitationis uſum promptiſſimè pro arbitrio noſtro quæ olim accepimus meditamur, quaſi noſtra iam facta fuerint, atque alta mẽte repoſta. Poſtquam ſemel in ſeipſa mens noſtra formauit diffinitiones quaſdam figurarum, ſeu numerorum, ſeu uirtutum ſiue angelorum ſibi inuicem ordine ſuccedentes, uix primam recolere poteſt quin ſecundam reſumat & tertiam, & ſicut à principio cum eas inueniret, uix eas contexuit, ita quando rurſus incidit in inuentas, uix diſſoluit quæ antea contexuerat, ac multo facilius citiusque ab alijs ſpeciebus recurrit in alias, quàm ſoleat ſenſus interior, quando & ipſe ad priora ſimulachra gradatim reminiſcendo reuertitur. Quod apertè declarat ineſſe menti memoriam multo magis quàm ſenſui. Quod ſiquis dixerit mentem nõ tàm formatas ſpecies definitionesque ſeruaſſe, quàm habitũ reformandi, reſpondebimus, uim mentis eandem quæ & cõtrahit & ſeruat habitũ, in eius naturam iam penè cõuerſum cõtrahere in intima ſua ſpeciẽ, atque ſeruare. Siquidem habitus fundatur in ſpeciebus, ſpecies in habitu concluduntur. Proinde ſi habitus ſit à mente, ſpecie atque actu, ab aliquo iſtorum ſtabilitatem ſuã nanſciſcitur. Nõ à mẽte ſolũ, alioqui mẽs poſſet actui quoque ſtabilitatẽ tribuere. Nõ ab actu, quia nullã habet ſtabilitatẽ. A ſpecie igitur? Ergo ſpecies ſtabilis permanet. Neque opus eſt, quotiens eandẽ rẽ ſpeculamur, totiens nouas ab agente formas recipere, prioribus ſubito uaneſcentibus. Si modò tam agens uirtus illa pro natura ſua tradidit formas, quam uirtus capax pro natura ſua ſuſcepit eaſdem, atque utriuſque natura mobilitatem corporum antecedit, meritò imagines nouæ ſemper recreantur in uiſu, quæ à lumine creantur externo. In mente autẽ ſpecies permanẽt, eodem ipſo interno lumine unde primo effluxerãt, firmiter illuſtrante, præſertim quia ſi ex eo creatæ ſunt, quòd rei cognoſcendæ natura ſecreta eſt à mutabilis materiæ paſſionibus, iure permanent ĩmobiliter, ut à ſubſtantia mentis omnino ſtabili fiat tranſitus in accidens prorſus inſtabile, in ipſam ſcilicet intelligentiam per accidens aliquod ſtabile ſcilicet ſpeciem. Vbi ſubſtantia ſemper eſt actu, ſpecies ex actu migrat in habitum, atque

contra,

atque contra, intelligentia ab eſſe in non eſſe, atque econuerſo. Neque ſimulachris indigent ſpecies ut ſeruentur, quippe cum ipſi etiam phantaſmatum aſſertores cõfiteantur, quanuis ad intelligendas communes corporum naturas ſimulachris proprijs egeamus, tamen ad formarum intuitum diuinarum, non ſimulachris unquam proprijs nos ... lere, ſed naturis potius ipſis, quas ſimulachra comitantur. Hinc apparet ipſas diui notiones in mente non à ſimulachris, quæ per accidens confluunt, ſed ab ipſa men. antecedentem ſpeculationem iam præparata ſeruari. Præterea quando Platonicam ſeriem connectimus idearum, in qua ſpeciebus ultimis medias quaſdam ſpecies antepo nimus, atque illis iterum genera ſubalterna, donec multis gradibus ad latiſſima genera cõſcendamus, trãſcendamus quoq; genera, ad eã naturã peruenientes quę cũcta genera extrinſecus ambit, tũc ſanè ſimulachra dimittere cogimur citra ſpecies ultimas p uagãtia, quę aſcẽſum illũ nequeũt comitari, niſi forſitan uniuerſalẽ ordinẽ in ſingulis quoque ſimulachris diſponamus. Quod quidẽ fieri reuera nequit, ac ſi fingatur, nõ à phantaſia fingitur, ſed à mente, quæ interdum notiones innouat ultra notiones, etiam ſi libuerit in immenſum, ſimulachra uerò non innouat. Neque prohibet quicquam, quod ad mentis naturam pertinent, in æuum ita nudam ſimulachris peruolare. Interdum uerò quouſque anguſtiora quæque reſoluit in ampliora, eoúſquę ſimulachra pingit in phantaſia ſpeciebus quodammodo reſpondentia, ubi ſpecies ipſæ quia præcedunt, faciunt & conſeruant ſimulachra, non econuerſo. Phantaſiam uerò formari à mente, ex eo perſpicimus, quòd ſubitò in ipſa lucent quamplurima, qualia nunquam aut acceperat à ſenſibus, aut excogitauerat. Diuidit quoque imagines & componit non ſine aliqua ratione, & in infinitum fingendo progreditur. Imò à mente fingitur abſque fine. Habitus quoque ac mores accipit rationales. Ac multo magis ipſa formatur à mente quam formet, quoniam ſi ipſa mentem format quandoque, id non aliter efficit, quàm à ſenſibus & à mentis uirtute pulſata. Neque poteſt formas innumerabiles tradere. Mens autem ex ſe phantaſiam format, & abſque fine. Et poteſt nonnunquam ſiue affectu ſuo ſiue diuino quodam afflatu ad intelligendum abſque ſimulachris prouocari. Quod ſignificat (quod ſæpe iam quæſiuimus) mentem etiam dum adeſt corpori, ſine corporis auxilio operari nonnunquam, ideoq; cum ab eo diſceſſerit, per ſeipſam multo magis operaturam. Si adduxerint hic Auerroici, eos ſolere magis intelligentia memoriaq; ualere, qui corpoream complexionem talem habeant aut talem, propterea quòd notiones intellectuales à ſenſibus continuè pendeant. Peripateticè reſpondere poterimus, certam corporis affectionem ſenſui per ſe ſeruire, menti uerò per accidens, quia mens dum coniuncta eſt corpori, per imagines ſenſuum quodammodo ſpecies fabricat ſuas, & quotiens in ſuas ſpecies quas fecit ſeruauitq;, ipſa ſe uoluit, totiens penè in imagines ſe reuoluit. Reuoluit, inquam, tùm ob quandam inter illas germanitatem, tum ob conſuetudinem ex conditione animæ corpori copulatæ conceptam. Et quanuis in qualibet cõplexione quotidie acumen & memoriam uideamus, unde fateri cogimur hæc ab altiori principio proficiſci, ſit tamẽ (ſi placet) ſicca natura magis memor, dummodo ſiccitas cauſa per ſe memoriæ ſit in ſenſu, in mente uerò per accidens, non ſum quia ſenſus ipſius memoria menti quodammodo ſeruit, ut diximus, ſed etiam quia ſpirituum ſiccitas ad intima ſe contrahendo non impedit animam quin ſe colligat, quo fit ut propter uehementem aſſiduamqúe cogitationem & acuatur intellectus, & memoria confirmetur. Humiditas uerò contra. Ad hæc autem Platonici dicerent, quod ſtellæ ſunt, totidem eſſe exercitus animarum, talemqúe naturam inde denominationemqúe habere. Hinc ergo dici Saturnias animas, Iouiaſqúe, & Martias, & Solares, aliaſqúe ſimiliter, uariaſqúe dotes circa acumen, memoriam, uoluntatem, mores, artes, fortunas, ab illis habere, omnes tamen prout inde ſunt, bonas, quanuis hic ex multiplici cauſarum concurſu ſæpe degenerent. Præterea à ſuorum ſiderum animabus numinibuſqúe eas tàm ducentibus quàm ſequentibus ſpiritales dotes accipere, à ſtellarum uerò corporibus corporeas atque ſenſuales. Quamobrem ſi Saturniæ Mercurialéſue hominum animæ inde ad acumen atque memoriam adminicula nanciſcuntur, ſimul etiam ab earundem ſtellarũ corporibus certam ſortiuntur affectionem in corpore, quæ intellectualis muneris non cauſa ſit, ſed omnes. Denique ex uoluntatis uehementia attentioneq; aſſidua magnam

acuminis memoriæq́ꝫ excellentiam plurimùm prouenire. Sed non licet hic ulterius digredi. Quorſum hæc? Vt Auerroicam illam opinionem reijciamus, quæ abſolutas diuinæ mentis ſpecies à corporeis temporalis phantaſiæ ſimulachris tanquam à corporibus umbras aſſerit depēdere. Platoni uerò fidem adhibeamus dicēti, quòd ſemel reuera fuerit intellectum, obliuioni omnino mandari nunquam poſſe, ſed rei comprehenſæ ſpeciē in æterna mente uerti in habitum ſempiternum. Neque enim contrarium quicquam habet, cuius acceſſu interimatur, neque unquam à ſubiecto deſeritur. Quamobrē ſi mens Auerroica ſingulis momentis per cunctorum hominum phantaſias haurire omnium ſpecies affirmetur, unde res omnes intelligat, atque ſi hæc mens initio caret, ſemper quoque fuit hominum generatio, certè ante nos mille annorum millibus ſpecies omnes habituſq́ꝫ non ſemel ſed innumerabiliter habuit, imò nunquam primas ſpecies accepit ab aliquo, ſi nunquam fuit homo primus intelligens. Vnde per nullius ſimulachra ſpecies finxit, ſed ſpecies eius ſunt ipſamet, uel ex ipſa eius eſſentia. Quod Ariſtoteles non conceſſerit, ſed acceperit ſpecies, ac iamdiu omnes. Seruat autem quæcunq́ꝫ accipit immobiliter, ſi modò intellectualiter accipit id ſecundum rationem intellectualem. Si olim adepta eſt ſingula infinitè, plenaq́ꝫ eſt omnium & exuberat, quid quærit ultra? Quid ſibi uult ſuperflua hæc formarum acceptio ſine fine? Quapropter nihil mens nunc in nobis intelligit, cum nihil à nobis accipiat. Forſitan reſpondebit Auerrois, mentem ſi rei alicuius olim, puta auri, ſpeciem poſſidet, non aliam rurſus auri ſpeciē nuper à phantaſia mea de auro cogitante recipere, ſed ipſam auri ſpeciem, quæ quantum ad me attinet, quodammodo dormiebat in mente, propter auri ſimulachrum expergiſci, atque ita mētem nuper phantaſiam meam reſpicere, & in me intelligere aurum, ſicut ante intelligebat in alio. Si ita ſit, nullas amplius ſpecies agēs intellectus procreat, nullas excipit capax, quādoquidem iamdiu omnes ſpecies poſſidentur. Quod quidem repugnat Auerroi atque ſuis uolentibus nouas quotidie ſpecies procreari & ſuſcipi. Repugnat Peripateticæ ſectæ aſſeueranti intellectum eſſe uelut tabellam cui nihil ſit inſcriptū, quod quidē Auerrois, dum opinionem ſuam tuebitur, non poterit unquam niſi inepte ridiculeq́ꝫ exponere. Nobis autem non diſſonat, qui duce Platone exiſtimamus intellectum non cogi totiens nouam hominis ſpeciem generare, quotiens uaria uariorum hominum ſimulachra nobis obijcit phantaſia, ſed conceptam antea ſpeciem potius expergiſci. Quemadmodū neque Socratis phantaſia totiens nouum Alcibiadis ſimulachrum in ſe fingit, quotiens eodem die obuium proſpicit Alcibiadem, ſed latens intrinſecus producit in actum. Atque idem oculi facerent, ſi imagines cuſtodirent.

Tertia, quia quotiens duo rem eandem intelligunt, totiens omnino ſequuntur abſurda. Cap. XVII.

PHantaſia mea nunc aurum cogitat, tua quoque aurum, mens Auerroica noſtris ſimulachris excitata parturit in ſe auri ſpeciem, & intelligit aurum, percunctamur, utrum nunc in utriuſque noſtrum unam capiat ſpeciem, unamq́ꝫ intelligētiam auri, an ſpecies geminas, geminaſq́ꝫ intelligentias, an potius ſpeciem unam intelligentiaſq́ꝫ geminas, uel econuerſo. Nonnulli Auerrois ſectatores primam diuiſionis huius partem ſequuntur, qui ratione huiuſmodi confutantur, quia ſi noſtrorum ſimulachrorum diuerſitas nullam facit in mente diuerſitatem, temere nimium garriunt quotiens aſſeuerant mentem illam in me & in te, imò me & te aurum intelligere. Sola enim mens ipſa intelliget, & in ſeipſa, cogitantibus nobis, quemadmodum & ipſe Xenocrates in ſeipſo communem unam & utriſque conſonam inſpicit ueritatem, dum Speuſippum audit & Polemonem in diſputando per inſcitiam uerbis diſſentientes. Præterea ſi mens eodem actu intelligendi apud me nunc & apud te intelligit aurum, cum primum apud te deſinit ipſum conſiderare, apud me conſiderare pariter deſinit, cuius contrarium experimur. Negabunt autem id ſequi, & ſicut apud nos eadem anima brachium manumque uiuificat, atque amputata manu deſinit hanc uiuificare, non illud, ita inquient mentem ceſſantem in tuo ſimulachro, in meo ſolum conſiderare quæ ante & in tuo ſimul conſiderabat. Exemplum non conuenit, quoniam actus uiuificandi tranſit in corpus, actus intelligendi in ſimulachra non deſcendit. Ideoq́ꝫ in duobus

membris diuerſi recipiuntur actus uiuificandi, actus intelligendi in mente una permanet unus. Sed exemplum hoc conuenit potius, ut ſicut anima per unam uitam in membris uiuebat ambobus, poſtea per eandem uiuit in uno, ita mens per eandem intelligentiam apud utrunq; conſiderabat, per quam poſtea ſolum in altero ſpeculatur. Se exemplum hoc ſatis congruit, quoniam hic & illic uiuere rectè poſſumus dicere ligere autem hic aut illic minimè. Siquidem per ſegregationem loci intelligentia ſummatur. Verùm nũquid ſi oculus eodem aſpectu partem exiguæ ſuperficiei dextrã ſimul uidet atq; ſiniſtram, ac interim ſubtracta ſiniſtra idem ipſe aſpectus omnino qui perſpiciebat utranq;, remanet integer, ſed ſolũ terminatur in alterã, qui prius in utrãq; terminabatur, ita idem actus intelligendi reſpicit ſimulachrum unum, qui duo reſpexerat? Hoc quoque diſſonat. Primum, quia non propriè oculus uidere deſinit dum uiſio manet integra, ſed uidere deſinit potius pars illa ſuperficiei quæ frangitur. Sed deſinat uidere, quid tum? Nónne aſpectus ad locales partes ſuperficiei dirigitur? Vt nõ abre dici poſsit tam hic uidere quàm ibi, ideoq; fortè hic deſinit quandoq; uidere, non ibi. Intelligentia uerò non ad localia ſimulachra ſe protendit, ſed ad rationẽ locis excluſam. Quocirca non rectè dicitur, hic perire, non ibi, ſed aut nuſquam, aut tota ubiq; deſinere. Quid ergo ſibi uult temeraria illa reſponſio, intelligentia modo duo ſimulachra reſpicit, modo unum? Non quod ſimulachra ipſa contueatur, altius enim ſuſpicit. Non quòd ipſa moueat, quia non ex hoc propriè mens intelligit, ſed afficit ita ſimulachra, ut ipſa uel intelligant, uel ad intelligendum aliud moueant. An fortè quòd mens à ſimulachris moueatur? Si ita eſt, cur non dicebant mentem à ſimulachris reſpici potius quàm reſpicere? Sed dixerint: Quid ſignificat ab ijs illam reſpici? Num mentis ſpecies à ſimulachris uelut umbras à corporibus dependere? Sanè hoc ipſum eſt magnificum Auerrois ipſius inuentum. Neque magis ex hoc ſequitur mentem in ſimulachris intelligere, quàm aut auditũ in uoce audire, aut olfactum olfacere in odore. Imò quia dimiſsis ſimulachris auri, ipſa per ſe in abſoluta atque una auri ſpecie uni & abſolutæ ſe inſinuat auri rationi, fit ut ſeorſum à nobis in ipſa idea per actum unicũ intelligat, ac ſiquãdo deſinit intelligere, ſemel ibi tota ſimul deſinat & momento. Qui autem ſpecies eſſe ſimulachrorum umbras affirmant, atque deinde ſpeciem unam à duobus ſimulachris emanare, ac rurſus ſpeciem eandem quæ à tuo ſimulachro prius ſolo manabat, poſtea etiam à meo tàm tecum quàm te deſinente manare, ſimiliter delirant atq; illi qui affirmarint, aut unam à duobus corporibus umbram effluere, aut unius corporis umbram eo ſublato ab altero corpore conſeruari. Accedit ad hęc, quòd in eodẽ momento una illa mẽs per unam ſpeciem unamq; intelligentiam de uno auro ita ſecum ipſa diſſentit, quòd in me iudicat aurum ſpernendum eſſe, aſpernaturq;, in te uero precioſum iudicat, & affectat. Tanta iudicijs & affectibus repugnantia nequit ab uno principio, quatenus unum eſt, prouehire. In intelligentia ſpecieq; nulla eſſe diuerſitas dicitur, nunquid ergo à ſimulachrorum diuerſitate? Minime. Nempe ſimulachrorum diuerſitas prius in ſpeciebus intelligentijsq;, quàm in iudicijs & affectibus differentiam pareret. Quis ergo conſenſerit actum unum intelligendi ad contraria iudicia terminari, & repugnantes affectus quaſi idem motus poſsit ad contrarios terminos proficiſci. Confugiunt ad hoc eorum nonnulli, ut duo illa ſimulachra unam quidem in mente ſpeciem faciant. Quę ſpecies prout à duobus ſimulachris proficiſcitur, duas parit intelligẽtias, quæ ad diſcrepantes terminos diriguntur. Sed quis dixerit ſimulachrorum ueritatẽ, quæ ſpeciebus propinquior eſt quàm intelligentijs, ſpecies quidem differentes non facere, intelligẽtias uerò diuerſitas? Præterea ſi ſpecies illa datur menti cum diuerſis reſpectibus ad diuerſa, non datur penitus abſoluta, neque ſufficiens eſt intelligendi principium. Sin non datur ut differens, differentiam intelligentijs non parturiet. Adde quòd nullus ſanæ mentis unquam conceſſerit, unam agendi ſiue cognoſcendi uirtutem, per unam formam in tempore uno circa obiectum idem operationes plures ædere numero differentes, ſicut oculus unus circa rem eandem per unicam imaginem non ędit duas eodem in tempore uiſiones, una enim ſufficit, & differentes eſſe nequeunt, niſi à principijs differẽtibus. Vnde ſi omnes homines eodẽ ad uiuendũ oculo uterentur per unam Solis imaginem, eodem tempore unã tantũ uiſionem Solis haberẽt. Similiter intellectus unus per unam

auri ſpeciem momento uno unam auri habet intelligentiam. Neq; differentiã huc afferunt duo illa ſimulachra, quæ tanquam præparationes quædam, imò incitamenta ad actum præcurrunt intelligendi, non incurrunt unquam, neque concurrunt etiã neceſſario. Similis quoq; ſenſuum actibus ad phantaſiam eſt comparatio. Neque defuturos arbitror inter illos, qui aſſerere audeant à geminis ſimulachris auri geminas menti tribui ſpecies, unum tamen inde intelligendi actum circa ipſum aurũ prouenire. Quod ideo reprobabimus, quia ſi ſimulachrorum diuerſitas uim tantam habet, ut in ſpeciebus diuerſitatem pariat, cum tamen ſimulachrum atq; ſpecies diuerſis ſubſtantijs inſint, quanto magis differentia ſpecierum differentiam intelligentiarum pariet, præſertim cum in eadem ſint mentis eſſentia? Nonne etiam apud iſtos motus unus ad cõtrarios terminos agit, quando per unam intelligentiam contraria iudicia fiunt, affectusq; cõtrarij? Quid etiam reſponſuri ſunt nobis interrogantibus, nunquid alterutra ſpecies ſeorſum ab altera ſumpta poſsit intelligentiam procreare, necne? Si nequit, non poterit mens rem aliquam cernere niſi eius rei in mente imagines geminentur, quarum ſemper una ſuperflua erit. Si autem poteſt, utraque ſuum actum exequitur, fiuntq; gemini à geminis ſpeciebus actus intelligendi. Recentiores autẽ Auerroici confitentur à duobus ſimulachris auri duas in mente eadem formas ſimul intelligibiles fieri, quas duæ ſequantur intelligentię. Principiò liceret in eos cauillari eadem illa ratione qua in nos cauillabatur Auerrois, ut aliàs declarauimus. Certum eſt eas formas inter ſe ſecũdum ſpeciem non differre, quandoquidem conducunt ad unam auri ſpeciem cognoſcendam, funtq; ambæ intellectuales auri ſimilitudines. Quod ſi in ſpecie eadem ſolo differunt numero, in formam aliam communiorem reſolui poſſunt, imò & debent, ſi modò per eas intelligẽtia ſit implenda. Reſoluantur ergo. Quęrimus utrum cõmunior illa forma una ſit omnino in mente apud me & apud te, an differens. Si eadem, per hanc ipſam ſolam explebitur intellectio, poteramusq; ab initio unam ponere. Sin differens, ſimiliter reſoluemus. Et quia infinitum digrederemur, præſtat unam in principio ponere. Sed cauillationes huiuſmodi dimittamus. Si formæ intelligibiles uſque adeò ſequantur ſimulachra, ut fiant ſeruenturq; ab eis, ac per eadem numerentur, fieri non poteſt quin eodem modo ſingulares ſint ad ſimulachrorum ſingularitatem, quo & colorum imagines ad ſingularitatem colorum ſingulares exiſtunt. Quod enim ſic adſtringitur, ſingularibus neceſſariò conditionibus eorum ſubijcitur. Neque conferet illis mens, ut abſolutæ fiant. Sicut enim non ſufficienter illis pręſtat initium temporale, ac perſeuerantiam temporalem, ita non ſufficienter præſtabit illis abſolutam æternæ naturę communitatem. Et cum communitas abſolutioq; in unitate conſiſtat, mens quæ unitatem formis largiri non poteſt, cum ipſa ſit una, ſed in hoc uincitur à ſimulachris, communitatem quoque non largietur, ſed à ſimulachris ſingularitatem pręſtantibus ſuperabitur. Proinde ab Auerrois ſectatoribus ſuſcitabimur de duabus hiſce formis intelligibilibus auri, nunquid per ſeipſas differãt, an per ſubiectum in quo ſunt, an per aliquod aduentitium. Non per ſeipſas, alioquin ſecundum eorum doctrinam ſpecie diſcreparent. Non per ſubiectum, quod unicum eſſe dicunt. Non per aliquem peregrinum.

Nihil enim aliud hoc eſſe poſſet quàm reſpectus aliquis uel ad auri ſimulachra, uel ad ipſam auri rationem. Profectò per aſpectum pertinentem ad auri rationem non diſcrepabunt, cum ipſa ſit una. Sed neq; etiam per aſpectum ad auri ipſius ſimulachra.

Eatenus enim forma intelligentiæ confert, quatenus ab aſpectu ſimulachrorũ abſoluitur, reſpicitq; naturam oppoſitam omnino ſimulachris, à loco uidelicet ac tempore liberam. Ergo cum primum forma intellectualis affecta eſt, ſimulachra reſpicere deſinit. Sed eſto, reſpiciant formæ illę ſimulachra, ac differant per aſpectum, certè non per aſpectum ſimplicem diſcrepant, ſed per duplicem. Duo igitur erunt in formis duabus aſpectus, non quidem ſpeciei differentes, quandoquidem ad unam ſpecie naturam auri referuntur. Differentes itaque numero. Cæterum per quid differunt? nõ per ſeipſos, alioqui ſpecie diſcrepabunt. Non per ſubiectum, in una enim mente locantur. Neq; dici debent ideo geminari, quia in formis geminis collocentur. Nam conceſſum eſt ipſas formas per aſpectus potius geminari, non per aduentitium aliquid, quoniam rurſus aſpectibus aſpectus adiungeremus, ac de poſterioribus ſicut de prioribus ligaremus.

Iterum percontamur, utrum reſpectus illi in formis fundentur, an in ſimulachris. Si in ſimulachris, formæ à ſimulachris reſpicientur potius quàm reſpiciant. Si in formis, neque ad formarum ipſarum eſſentiam pertinent, quia differentiam formis ſecũdum ſpeciem adhiberent, eſſentijs formarum adijciuntur extrinſecus à ſimulachris formarum rum fabricatoribus. Vnde ſequitur formas huiuſmodi eſſe particulares p corporalium ſingularitatem ſimulachrorum. Quod quantum intelligenti impediat, nemo ſanæ mentis ignorat. Profecto cum ſimulachra ad formas t. tia extrinſeca comparentur, nunquam efficient ut forma altera diſtinguatu altera, niſi ſingula ſimulachra formis ſingulis inde manantibus certas quaſdam cõditiones adhibeant, quibus formæ inter ſe non aliter diſcrepabũt quàm ſimulachra inuicem. Itaque abſolutæ formæ non erunt dum ad ſimulachrorũ anguſtias contrahentur. Omnino autem incredibile eſt duas abſolutas formas in eodem ſubiecto reperiri ſolo numero differentes. Eo enim ipſo quòd neque ratione eſſentiaque different, neque ſubiecto, cogẽtur per qualitates peregrinas inuicem diſcrepare, unde abſolutæ non erunt. In duobus autem ſubiectis eſſe illas non eſt impoſsibile. Simul enim inuicem diſtinguentur, quia diſtincta ſubiecta formabunt, & abſolutæ manebunt, quoniam à ſubiectis non formabuntur, quando ſubiecta ſimplicia fuerint, & ab infectionibus aliena.

Quarta. quia uel eadem eſſet multorum hominum ſcientia, uel ſuperfluæ qualitates in eodem. Cap. XVIII.

QValitates omnes tam à termino quàm à conſeruante externo abſolutæ, quæ ſunt unum ſpecie, ſi in idem concurrãt ſubiectum, fiunt etiã numero unum. Nam quę ſpecie conueniunt, conueniunt & forma. Quòd ſi materia inſuper conueniant propter ſubiectum, omnino ſunt unum. Quapropter in una uini gutta dulcedo eſt ſimul atque rubedo, quæ duæ qualitates diuerſæ ſunt ſpecie, non tamen duæ dulcedines ibidem ſunt, duæue rubedines. Etſi imagines ſplẽdoresque qualitatum poſſunt in eodem eſſe ſecundum numerum ſolummodo differentes, ceu duorũ ouorum imagines in oculo & phantaſia, ac etiam duarum candelarũ lumina duo in eodem aëre, quoniam ab externis dependent aſsiduę, & idcirco ſequuntur eorum numerum quorum uel imagines ſunt uel lumina, potius quam ſubiecti, illæ tamen qualitates quæ & ueræ ſunt, & ſequuntur ſubacti naturam potius quam obiecti, unũ fiunt numero per ſubiectum, ſi unum ſpecie fuerint. Abſoluta autem mentis forma ideo uera ſtabiliſque eius qualitas eſt, quia non eſt peregrinorũ accidentium imago uel umbra uel ſplendor, ſed intellectualis ſubſtantię partus ſubſtantiarum exemplar, regula ueritatis ab intellectu dependens, non ab externis. Quapropter non ſunt in mente formæ quædam abſolutę ſolo inter ſe numero differentes. Vbi cõtemnere licet Auerroicam illam obiectionem. Simulachrum, inquiunt, formæ intelligibilis principium eſt, quot igitur occurrunt ſimulachra ſimul, totidem formę fiunt, quia ſimulachrorum quodlibet ſeorſum ab alio formam poteſt ſufficienter efficere. Nos autem dicimus ſimulachrum neque eſſe formæ principium, ſi modo forma uniuerſalis ſit, neque mentis capacis pręparationem ad formã ſuſcipiendam, ne prius ſit in mente quàm forma, aut certè mente ſimilius, ſed eſſe occaſionem quandam ad uirtutis agentis incitamentum. Quod etiam efficiet nunquam, ſi in alia ſubſtantia ipſum ſit in alia forma. Si uerò in eadem ſint anima, ut certè ſunt, quodammodo occaſionem prębeat, aliàs declarauimus. Quãdo igitur ſimulachrum auri ſeſe offert, ſi mens formam auri antea nunquam acceperat, ipſa producit, nacta occaſionem ad producendum. Si autem produxerit aliàs, eamque poſsidet, nõ producit aliam, ſed quã poſsidet, educit in actum. Vnam uerò duntaxat producit atque educit, etiam ſi mille ſimulachra ſpeciei eiuſdẽ occurrerint. An non animaduertis quando mille homines oculis conſpicis in theatro, & horũ mille poſtea mille ſimulachra recolis ſimul in phãtaſia, interim mentẽ ita cõſiderare. Pulchrũ animal homo eſt, ſocietate gaudens, ſolers, religioſum? Hic mens de nullo illorum mille ita pronũciat, ſed de una cunctorum communi natura, de communi animalis rationalis ſubſtãtia, de cõmuni definitione ſocietatis ipſius ſolertiæ atque religionis. Vnum hoc iudicium de una cũctorum hominum

hominum ſeu uirtutum natura non poteſt mens cõmodius quàm per unam ſpeciem & ſimilitudinem facere. Vbi apparet eam à mille hominum ſimulachris unã duntaxat hominis ſpeciẽ hauſiſſe, idemq; facere ſemper in omnibus ſpeciei eiuſdem ſimulachris quantumcunq; diuerſis, ab omnibus equorum ſimulachris unà collectis equinam ſpeciem unam, non autem à ſimulachris equi & hominis ſpeciem unam, ſed duas. Hoc in ſeipſo quiſquis unquam aliquid intelligit, experitur. Quapropter quando centum homines equum uident, centum colligunt in phantaſijs equi ſimulachra. Mens uerò ſi eſt una cunctorum, à centum ſimulachris prouocata, unam equi concipit ſpeciem, quam una ſequitur intellectio. Vnus igitur erit apud centũ homines actus intelligendi. Quonam igitur pacto ceſſant una intelligere, alius quoq; non ceſſat? Poſſunt certè innumerabiles homines ſibi deinceps ſuccedentes per ipſam eandem intellectionem in ſe manentem intelligere. Hinc ſequetur, ut ipſa temporaliũ ſpeculatio ſit æterna. Quod Auerrois non concedet. Non cõſiderat mens equum prout hic equus eſt, ſed ſimpliciter ſecundum ſpeciei equinæ rationem uniuerſalem. Huiuſmodi ratio una eſt, etiã ſi mille ſint equorũ mille ſimulachra in anima hominis una uel pluribus. Vna igitur erit equi conſideratio in multis hominibus. Ex tali conſideratione ſcientiæ habitus in mente contrahitur. In mente, inquam, non in phantaſià, ſi modo actus intelligendi diſpoſitio eſt ad habitum, & ubi fit diſpoſitio, ibi fit forma, id eſt, habitus, habitus uniuerſalis ex uniuerſalibus actibus atq; formis. In phantaſia uerò, cum ſecundũ Auerroem ſit alligata materiæ, neque actus neq; habitus ſecundum modum uniuerſalem eſſe poteſt. Vnus ergo erit & idem ſcientiæ habitus, quantum ad ſpeciei equinæ ſpectat conſiderationem, in centum hominibus. Imò uerò cum intellectus ſpecies habituſq; conſeruet, quilibet noſtrûm qui per hunc intellectum intelligit, & cuius intelligentia eſt ea ipſa mentis intelligentia, iam nunc intelligit omnia quæcunq; præſentes homines & præteriti cognouerunt. Reſpondebit Auerrois, nos eatenus per intellectum intelligere, quatenus per ſimulachra noſtra nobis coniungitur. Et quoniam non ſunt eadem apud omnes ſimulachra, neq; affecta ſimiliter, ideo non quicquid unus cognoſcit, agnoſcit & alius. Reſponſio talis non ſatisfacit. Quãdo enim mens iam actu ſpeciebus eſt prædita, poteſt per ſeipſam meditari, quod Ariſtoteles cõfitetur. Vnde uidemus nos illud cuius iam ſcientiã accepimus, poſſe quotiens uolumus meditari, neque ſimulachrorum abſentia impediri. Si enim ſimulachra uiæ ſunt ad ſpecies, quid opus eſt uia poſtquam ad terminũ peruenerimus? Quid præparatione, poſtquam ſumus habitum conſecuti? Qui tantũ abeſt ut ſimulachris tanquam cõſeruatoribus egeat, ut neq; etiam proprijs actibus, à quibus proximè proprieq; creatus eſt, indigere ulterius quãdo confirmatus iam eſt, uideatur.

Profecto quando iam adultus eſt, tanquam natura ſeipſo uiget in intellectu, neq; dependet ulterius à ſimulachris, neque ipſa reſpicit. Si ita eſt, habitus qui in Auerroico ſunt intellectu, iam conſummati æquè ſunt omnium, quandoquidem iam abſoluti ſunt, neque huc magis quam illuc extra proſpiciunt. Igitur æquè doctus erat & æquè bonus Ariſtippus & Socrates. Et quando diſcit grammaticam Plato, ſimul & Xenophon, habitum grammaticæ ſimillimum ſibi comparant ambo.

Grammaticæ ſimillimæ una eſt ratio, itaque habitus eius ubicunque ſint, eiuſdẽ ſunt ſpeciei. Habitus talis in Platone, atque habitus ſimilis in Xenophonte, ſpecie unum ſunt. Quod ſi intellectus in quo uelut ſubiecto ſunt, eſt unus, unũ quoq; ſunt numero. Nam ſi qua formarum ex unitate ſubiecti fit una, maximè talis eſt habitus, qui tranſit in ſubiecti naturam, imò ſubiecti naturam uſurpat ipſe ſibi, certam præſtat procliuitatem, & ſubiectum mouet immobilis. Si ergo mens una ſit, aut eadem omnino erit duorũ ſcientia, duo cogitabunt unà, unà deſinent cogitare, aut qualitates innumerabiles ſpeciei eiuſdem in ſubiecto eodem erunt, & quotidie intellectus qualitates accipiet plurimas ſpecie eaſdem cum ijs quas habet, ac ſi mel ſingulis momentis aliam atque aliam dulcedinem acciperet ſuæ ſimillimam. Atque in hoc Auerrois opinio ſibi plurimum aduerſabitur, qui in libris de anima ter replicauit (iuxta ſententiam Ariſtotelis) omne ſubiectum nudum eſſe oportere ſpecie qualitatis illius quam ſit ſuſcepturum. Proinde cum in nobis experiamur mentem non ſolum intelligere, ſed etiam quòd intelligat animaduertere, atq; ex alia intelligentia in aliam ſæpe ſimilem, ſæpe etiã oppoſitam

facillimè

facillimè ſe momento transferre, plurimaq; in unum cõnectere. Quinetiam multas eius qui cum diſputat notiones per unius expreſsionem aucupari, & quod maius eſt, ſæpe quod alius habet in phantaſia, quæ remotior eſt à mẽte percipere, proculdubio mirum eſt Auerroicam mentem unicam, æternam, indiuiſibilẽ, uniformem, cunctis æqu... ſentem, quod apud te intelligit, nunquam apud me quod in te intelligat, illud uertere, nunquã quod in alio intuetur, cum his quę contuetur in alio copular... quod apud alium cogitat, apud alium per ſeipſam augurari. Neque ad ſimulacl... diuerſitatem licet confugere, quæ & extra & infra mentem ſunt, ac multa certo intelliguntur tempore ſimulachro tunc neq; intercedente, neq; per ſe & propriè comitante.

Quinta, quia contradictoria in eodem eſſent. Cap. XIX.

Contradictoria tanto magis ſibi inuicem aduerſantur quàm contraria, quanto maior repugnãtia eſt inter eſſe atq; non eſſe, quàm inter eſſe tale atq; tale. Quapropter ſi contraria in ijdem ſubiectum congredi nequeũt, multo minus poſſunt contradictoria. Quo fit ut quiſq; noſtrum in ſeipſo experiatur mẽtem ſuam nunquam rem aliquam affirmare omnino ſimul atq; negare, uelle prorſus ac nolle, etiam ſi plura rei ipſius ſimulachra in eius ſint phantaſia. Neque nunc afferant in medium Auerroici, quod imago albedinis ſimul atque nigredinis in oculo ſunt & phantaſia, ac rurſus earum ſpecies ſimul in mente, in qua etiam ſint cognitiones ſimul contrariorum, quoniam huiuſmodi formæ quæ extra animam contrariæ ſunt, ideo in anima non ſunt contrariæ, quia naturam ſuam amittunt. In qualitatem enim quandam animę transferuntur, & illam quidem quodammodo imaginariam. Sed aſſentiri & non aſſentiri, uelle ac nolle, uim contradictoriam retinent, quia & eſſentialia potius quàm imaginaria ſunt, & circa eundem animæ actum ſiue affectum eſſe ſignificant, atque nõ eſſe. Igitur quamuis albedinis nigrediniſq; ſpecies in uiſu non ſint contrariæ, tamen uiſio alicuius obiecti tanquam albi, ac uiſio ſimul eiuſdem tanquam nigri, ſic aduerſantur inuicem, ut concurrere nequeant, quamuis uiſiones ipſę à diuerſis ſpeciebus obiectiſq; continuè pendeant, ſic in mente affirmatio diuinę trinitatis ſimul atque negatio conuenire non poſſunt, etiam ſi à diuerſis ſimulachris ſpeciebuſq; pendere dicantur. Sanè agentium diuerſitas nihil prohibet quo minus affectus contrarij inter ſe ſibi inuicem aduerſentur, ſeq́ue expellant. Quid ergo facit ut Auerroicus intellectus in Platone aſſerat unum ipſum eſſe ſuper eſſentiam, & ipſum bonum ſuper mentem, in Ariſtotele reprobet? Certè non efficit iſtud uarietas ulla ſimulachrorum. Talis enim contemplatio non aliter quam poſthabitis ſimulachris rectè peragitur. Aut quid efficit ut intellectus ille apud Platonem affirmet cœlum eſſe ignem, apud Ariſtotelem ſimul neget? An duorum ſimulachrorum diuerſitas faceret quidem fortaſſe iſtud, ſi mens in ſimulachris aut per ſimulachra, aut de ſimulachris iudicaret, nunc uerò occaſione ab illis accepta, ſtatim ſe in ſe recipit, ac per cõmunem ſpeciẽ iudicat in ſeipſa de natura communi cœli atq; ignis, ipſi uero phantaſiæ relinquit ſimulachrorum intuitum, atq; etiam per exiguum, qui tanto magis debilitatur, quanto magis mentis ſpeculatio roboratur, atq; contrà. Quod euidentiſsimum argumentum eſt ad id quod in ſuperioribus tractabamus, ſpeciem uidelicet neque fieri à ſimulachro, neque ſeruari. Nunquid diuerſæ ſpecies per occaſionem diuerſorum ſimulachrorum in mente conceptæ diuerſas illas ſententias pariũt? Nequaquam. Vnam enim mens accipit ſpeciem à duobus eiuſdem cœli ſimulachris. Sed gratia diſputationis accipiat duas. Licet iſtę duę ſint uię per quas ſententię repugnantes in mentem proficiſci poſſe uidentur, non tamen duę quędã ſunt in mente partes aut uires, aut propriæ formę, in quibus poſſunt diſcordes ſententię ſuſcipi, ſed ad unum & indiuiduum centrum intelligentiæ colliguntur. Vnicus ibi & ſimpliciſsimus iudex profert ſententiam. Vnus autem ſibimet non poteſt adeò manifeſtè in eodem tempore contradicere. Specierum duplicitas nihil ulterius poteſt quàm uariè animum inſtigare, ſi modò ipſę ſint uarię. Sententiam uerò fert intellectus debiliori ſpecie neglecta per aliam, perq; ſpeciei unius præualentis imperium unam duntaxat ſententiã profert, ſicut & phantaſia, quãuis per uarios ſenſus cõięcturis uarijs agitetur, unum

unum tamen iudicium parit atq; affectum. Mentem uerò idem facere in uarijs cõiecturis apud ſeipſum quilibet experitur. Quod ſi una illa mens per duas ſpecies in duobus hominibus ambigat, atque huc feratur & illuc, quia tamen ſui ipſius cõſcia eſt in ſeipſa, quid illic ambigat non ignorat, coniecturisq; libratis, ad partem alteram paulo momento declinat. Ac ſi abſurdum eſt dicere, in eodem ſubiecto calorem ſimul frigusq; ſubi, etiam ſi à diuerſis cauſis duo hæc inferantur, igne uidelicet atque aqua, nonne etiam ridiculum erit contrarias in mentem opiniones incidere, quanuis à diuerſis cauſis immittantur? Quod enim ſuſcipitur, pro diſpoſitione ſubiecti ſuſcipitur. Nequit autem ſubiectum idem modis ſimul contrarijs eſſe diſpoſitum ad contrarias ſimpliciter formas accipiendas. Fortior inſuper erit argumentatio, ſi de contrarijs habitibus argumentemur. Cum enim habitus confirmati à ſimulachris ulterius non dependeant, iamq; abſoluti ſint etiam (quod maius eſt) à proprijs actionibus, non poſſunt Auerroici dicere contrarios habitus propter contraria quædam agentia, id eſt, ſimulachra poſſe concurrere. Quod autem dicunt mentem duabus ſpeciebus indutam, uicem duorum gerere ſubiectorum, quibus repugnantia capiãtur, ideo non admittimus, quia nõ pertinet ad eos tantum ſpeciebus confidere, qui eas uelut umbras putant ſuperficiem mentis ambire. Deinde quia ſpecies apud illos peregrini & cõtingentis actus obtinent locum, mens uero ſubſtantiæ atque ſubiecti. Non fiunt autem propter duas aduentitias formas ſubiecta duo, neque ſuſcipitur aliquid formarum ratione, ſed ratione ſubiecti. Vna igitur mens unum eſt ſubiectum, licet duas excipiat ſpecies, atque ratione ipſius (non ſpecierum) ſuſcipitur quicquid aduenit. Quomodo igitur contradictorijs pateat aditus, ne fingi quidem poteſt, niſi forte addiderint ita ſe mentem habere ad ſpeciem, ſicut materiam ipſam ad quantitatem. Igitur ſicut materia per quantitatem extenſa contrarias ſuſcipit qualitates, ita mens ueſtita ſpeciebus ſententias repugnantes. Exemplum minime conuenit, quia quantitatem eſſe à materia inſeparabilem arbitrantur, ſpeciem uerò menti penitus peregrinam. Præterea materia non prius per quantitatem formas contrarias excipit, quàm in diuerſas partes extenſione ſecetur. Quod ſi Auerrois mentem per ipſas ſpecies in alias atque alias mentes ſecari conceſſerit forſitan admittemus. Ergo ſi materiam licet per quantitatem præparata ſit, non tamen in eodem ſuijpſius puncto qualitates contrarias accipit, ita mens non admittit contradictoria, etiam ſi uarijs affecta fuerit ſpeciebus. Natura quippe contradictorium eſt, ut ſimul habitare non poſſint. Nequeunt autem eſſe ſimul, etiam ſi per medium aliquod quis illa conciliare tentauerit. Adde quòd repugnantia ſi præparationibus quibuſdam ſuſcipienda ſunt, præparationes exigunt repugnantes. Si modo præparationes quantũ ad certos habitus conferunt, atq; cum illis proportione aliqua congruunt, tantum habitus diuerſos impediunt, & ab eorum pręparationibus diſſonãt. Ac ſi præparationes ad repugnantia per alias iterum diſcordes affectiones ab eodem ſubiecto ſuſcipiuntur, in infinitum errabimus. Sin autem affectione nulla intercedente, abſurdum id quidẽ eſt, & poterant habitus repugnantes æquè ſicut affectiones ſine medio ſuſcipi. Quamobrem ſi mens noſtra ſit ad repugnantes contradictoriorum actus & habitus diſponenda, opus erit prius aduerſantibus inuicem ſpeciebus, atque etiam diſcurſionibus diſſonis, quæ à ſpeciebus diſcordibus excitatę, principia ratiocinandi pugnantia ſumant, perq; diſſona media ad concluſiones perueniant contradictorias. Vniuerſa hæc repugnantia quæ ad contradictoria diſtrahit, ita nequit à mente ſuſcipi ſine medio, ſicut contradictoria nequeunt. Si quæratur medium, abſque fine quæretur. Quemadmodum de contradictorijs aſſenſionibus diſputauimus, ita de contradictorijs affectibus licet diſſerere, ut ecce quando mẽs illa apud Platonem obiectum aliquod uniuerſale uult quidem, atque eodem tempore apud Ariſtotelem non uult, qualis affectus ad phantaſias non pertinet, quæ non magis attingunt uniuerſale aliquid appetendo quàm cogitando. Contrarios quoque in mente uidemus affectus, quando homines duo obiecta duo uniuerſalia ſimul nolunt, inuicem diſſidentia, & quando in rebus incorporeis alij gaudent, alij ſimul dolent. Denique eadem mens proba erit & improba ſimul, ſapiens & ignorans, certa & ambigua, felix & miſera. Quid dicent ad hoc? Quod ex repugnantibus actibus affectibusq; repugnantes, habitus in eadem mente coaleſcent, uidelicet & contrarij. Hoc

autem

autem ideo eſt omnium abſurdiſsimum, quoniam habitus non imaginarium quiddam eſt, ſed naturalis formæ gerit uicem, naturalis autē forma procliuitasq́; per aduentum oppoſitæ formæ procliuitatisq́; diſperditur. Diutius fortaſſe quàm decuit, de mente cum his diſputauimus qui mente ſe priuant, quando eam ab humana ſpecie ſegregant, quæ uſque adeò ſpeciei humanæ familiaris eſt, ut neq; nos mentem adſciſ. mente poſsimus, neque illi mentem reſpuere ſine mente. Arbitramur autem n. perioribus non Auerroem ſolum confutauiſſe, uerùm etiam Mauros illos qu. eſſe omnium animam opinantur. Si enim in mentibus diſtinctio eſt, multo maior ... in animalibus diuerſitas, tùm quia mentes humanæ magis unitæ ſunt inuicē, eò quòd præſtantiores ſunt quàm animæ inuicem, tùm quia ſi ſufficeret anima una noſtris corporibus gubernandis, multo magis mens una ſufficeret ueritati comprehendendæ. Vnde neque credendum eſt nonnullis adulterinis Platonicis aſſerentibus uiuētia omnia per unam mundi animam uiuere, quia non duceremur motu libero, & uarietate cōſilij, ſed impetu ſubito uelut ſagittę ferremur. Et ſi una quadā mundi anima ſpiraremus omnes, etiam una quadam ſuper mundum mente ſolum ſpecularemur. Satis autem diuerſitas ipſa & diſtinctio corporum mundanorum, diſtinctionem ſignificat naturarum, naturarum diſtinctio, diſtinctionem ſequitur animarum, animarum diſtinctio, diſtinctionem mentium comitatur, & mentes inſitæ animabus, animarum retinent numerum. Ridere quoque licet barbarum quendam Dinantem & Manichæos, qui Dei portiones quaſdā eſſe noſtras animas uoluerunt, ſiue Deum. Nam hoc eſſe non poſſe ſatis ex quinq; illis rerum gradibus in primo libro diſpoſitis declaratur. Neq; poteſt Deus aut in animas multas diſcerpi, cum ſumma unitas diuidi nequeat, aut materia fieri plurium animarū, ne ſit uilior animabus, neúe ſummus actus gerat ſubiecti uicem. Aut ipſe in ſua forma conſiſtens, mutari tam frequenter in nobis, cum ſit ſtabile mobilium centrum à uero in falſum, bono in malum, gaudio in dolorem, atque contra. Denique ſi Deus cunctorum eſſet anima, ut mens eſſet in cunctis, quod eſt in ſuperioribus confutatum. Quoniam uerò Themiſtius aſſerit unam fuiſſe Platonis, Ariſtotelis, Theophraſti de mēte ſententiam, ſi cupimus Peripateticam hanc diſputationē felici fine concludere, ueritatem ipſam Platonicam Peripateticamq́; per plures diſperſam interpretes, ita colligamus in unum. Accipiamus ab Auerroe capacem intellectum eſſe immortalem. Accipiamus ab Alexandro capaces intellectus eſſe uires quaſdam animabus noſtris naturaliter inſitas, totidem numero quot ſunt animæ. Concludamus hominum animas immortales eſſe. Atque hæc eſt concluſio Platonicorum Chriſtianorumq́; & Arabum Theologorum priſci Peripateticis maximè conſona.

THEOLO.

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER XVI.

Sequitur ſecunda quæſtio, cur animi terrenis corporibus ſint incluſi. *Cap. I.*

POſtquam primæ quæſtioni reſpondimus, oſtẽdimusq́ꝫ mentis diuinitatem noſtris animis conuenire. Secundæ reſpondeamus, oſtendamusq́ꝫ cur animi ſi diuini ſunt, terrenis corporibus tam infimis ſint incluſi.

Ratio prima. Vt cognoſcant ſingula.

ESſentia Dei, ſi modo eſſentia nominanda eſt, nõ unum quoddam rerum genus eſt, alioqui res tantum ſui generis ageret, ſicut aqua, ea quę humida ſunt, nõ ſicca facit, ignis contra ſicca non humida generat. Cum uerò cuncta rerum genera per ſuam eſſentiam Deus efficiat, & quod efficit, ſuper omnia quę fiũt maneat, in nullo rerum genere Deus eſt, ſed ſuper omnia genera. Igitur quando ſuam intuetur eſſentiam, cunctorum originem & exemplar, cũcta rerum genera contuetur, cunctas quoq́ꝫ ſpecies, atq́ꝫ ſingula. Nam eſſentia Dei, principiũ mediumq́ꝫ & finis eſt non ſpecialium tantum principiorũ, ſed etiam ſingularium ſub qualibet ſpecie peruagantium. Profectò diuina eſſentia cum nihil in ſe habeat materię ſimile, quæ obumbrare ſolet cognitionem, lux eſt perſpicacia ſumma. Idcirco Deus per ſuam eſſentiam propriè tanq́ꝫ per lucem efficacem diſcretricemq́ꝫ ſingulorũ ſingula perſpicit, atq́ꝫ cum eſſentia Dei penitus abſoluta ſit, non tantum ab omni materia, materięq́ꝫ proprietate, ſed etiam ab omni certa cõditione, reſpectuq́ꝫ ad hanc rem creatam aut illam, atq́ꝫ ſit infinita, idcirco indifferenter (ut ita dixerim) ſe habet ad omnia. Igitur aut nihil præter ſe cognoſcit, aut omnia. Nihil aũt cognoſcere dictu nefas eſt, cum & cognoſcẽtium & cognitorum & cognitionis ſit ratio ſumma. Neq́ꝫ obijciat nobis Auerrois, uileſcere Deum ſi inferiora conſideret. Sane quia cognoſcit ſe eſſe omnia quæ infra ſe ſunt, principium ideo nouit quid ſit inferius eſſe, igitur qua ratione deficiant, comprehendit. At uerò dum rationem ipſam defectus ipſius agnoſcit, defectũ ipſe non patitur. Quòd ſi Deus in ipſo imperfectionis fundamento conſiderando quod ab ipſo alieniſſimũ eſt, ipſe non fit imperfectior, certè multo minus quàm in alijs uel imperfectiſſimis cogitandis imperfectus euadet. Quid plura? cognitio ſui aliorumq́ꝫ, tanquam bona optabilis eſt, eſt enim quædam ſui ipſius animorumq́ꝫ poſſeſſio. Poteſt autem aliquis cognoſcendi modus minus quàm alius optabilis eſſe. Siquidem modus quo ſenſus cognoſcit externus, eſt imperfectus. Minus autem imperfectus ille, quo ſenſus internus, minus quoq́ꝫ quo ratio, minimè tãdem quo mens angelica. Itaque cognitionis ille modus quo Deus diſcernit ſingula, cum ſit gradibus infinitis angelico modo perfectior, imperfectionem certè nullam, imò perfectionem omnem penitus comprehendit. Talis certè eſt cognitionis diuinæ modus, qui per ipſam perfectionem fit infinitam. Deniq́ꝫ ſicut nobis finitis præſtat finita quædam ſcire quàm ignorare, ſic infinito Deo conuenit potius infinita, quàm uel nulla uel finita uidere. Cognoſcit uerò diſtinctè ubiq́ꝫ ſingula, ſi modò qui cauſam cauſarum perfectè tenet, & cũctas & ſingulas cauſas perfectiſſimè poſſidet. Atque diſtincta perſpectio tanquam perfectior admodum, quàm confuſa magis admodum eſt exoptanda. Sed ne longius digrediamur, pergamus ad reliqua. Angelus quoque cuncta Dei & opera & ſingula conſpicit. Nempe ſi noſtræ mentis obiectum eſt eſſe ipſum uerumq́ꝫ commune, atq́ꝫ ideò ad exiſtentia omnia ueraq́ꝫ mens humana (licet paulatim) ſe dirigit, par eſt ut mens angeli quæ noſtrę præſtantior eſt, omnia capiat, & ut uolunt

Platonici

Platonici, ſimul omnia. Sed quonam reſpicit angelus ut omnia uideat? Nunquid in corpora aciem dirigit? Nequaquam. Quia ſtabilis eſt angeli mens, cernitque cuncta ſimul, propterea non poteſt ea diſcere à corporibus, quæ curſu ſuo ſæpius permutata aliâs aliter & alia monſtrant. Ac ſi modus agendi ſequitur eſſendi modum, angelus qui in eſſendo omnino eſt à corpore liber, erit quoque liber intelligendo. Neque formabitur à corporibus, qui corporibus eſt excellentior, & cum ipſis commercium habet nullum. An ſe in angelicam eſſentiam flectet intuitum? Flectet quidem, ſed in angelo ſolum perſpiciet angelum. Nam tantum in angelica natura uidebit, quantum ipſa ſe porri[illegible]t. Ipſa in genere ſolum eſt angelico. Angelum igitur uidebit in ipſa, reliqua rerum genera haud clarè diſcernet. Nempe ſi materia cognitionem impedit, eſſentia uerò creata nonnihil habet materiæ ſimile informeque & fuſcum, ſequitur ut nulla creata mens quatenus in nudam quaſi caliginem aſpicit, uiſionis claritatem adipiſcatur, perinde ac ſi Luna in ſe reſpiceret nondum lumine Solis illuſtris. Ergo ſicut oculus colores non cernit, niſi per formas ipſas colorum, ita neque mens perſpicuè rerum uidet genera, niſi per ipſorum formas, ſiquidem forma eſt agendi principium. Eſſentia angeli ſolius eſt angeli forma, atque illa quidem quodammodo fuſca. Dei uerò eſſentia, imò ueritas bonitasque, omnium eſt forma, luxque puriſsima, radix, ratio & exemplar. Per hanc itaque ſolam tanquam per Solem conſpici omnia poſſunt. Nunquid ergo per ipſam Dei eſſentiam angelus cuncta diſcernet? Non quidem per abſolutam Dei eſſentiam abſque medio. Quo enim pacto eſſentia infinita poteſt tanquam forma finitæ menti nulla præparatione intercedente cõgruere? oportet tamen mentem ipſam aliquam in ſe formam habere, per quam agat intelligendo. Quapropter angelus formas & exemplaria rerum Dei eſſentia ſuſcipit, atque ut oculus per Solis lumen colorum omnium effectiuum, colorum eorundem ſuſcipit formas, uidetque colores, ita mens angeli per Dei lumen rerum omnium effectiuum, earundem rerum accipit ſpecies & intelligit. Merito Deus prius pleniusque format ſpiritalem materiam ipſi proximam, id eſt, mentes angelicas, quàm remotiſsimam ab eo mundi materiam. Sed multi ſunt gradus mentium, & multo plures quam corporum, ut Dionyſius tradit Areopagita. Voluit enim optimus artifex plures in præſtantibus operibus ſuis gradus ſtatuere, quàm in operibus uilioribus. Sic Dei ciuitas erit præclarior, ſi plures ſint in ea nobilium & liberorum gradus, quam mercenariorum atque ſeruorum. Talis eſt utique mentium ad corpora comparatio. Quot autem præcipui ſint in angelicis gradibus ordines, ſatis ex Dionyſij mente tùm in libro de religione, tùm in Pauli raptu diſſeruimus. Quo etiam pacto Platonici in nouem ordines diuidant, ſignificauimus alias, quoniam uidelicet angeli intellectus quidam ſunt ſummum ipſum intelligibile contuentes, in quo eſſentiam, uitam, intelligentiam contuentur. Sed illic in eſſentia tùm uita tùm intelligentia eſt per eſſentiæ modum. Rurſus in uita ſunt reliqua duo ſimiliter per modum uitæ. Item in intelligentia duo ſimiliter reliqua, id eſt uita & eſſentia per quendam intelligentiæ modum. Illic igitur ſummum unumque intelligibile in tria diuiditur, perque tria deinde multiplicatur in nouem. Eodem quoque ordine intellectus ipſum conſiderantes in ordines nouem diſtribuuntur. Atque hoc pacto angelos ſoli deditos cõtemplationi Platonici diuidunt. Eos autem qui mundum quoque gubernant, quidam duodenario ſeptenarioque partiuntur in primis ſecundum duodecim Zodiaci ſigna, ſeptemque Planetas. Deinde his alios quoſdam angelorum exercitus addũt, pro ſtellarum numero in quauis ſphæra mundi certis officijs incumbentes, totidem quoque dæmonum heroumque turbas angelis obſequentes, ac denique totidem particularium ordines animarum ſeſe numinibus ſupernis accommodantes. Sed mittamus nunc dæmonicos heroicosque exercitus, ſatis eſt intellexiſſe Platonicos mentes ſupra nos innumeras poſuiſſe, in quibus nominandis non ſolum angelorum, ſed etiam archangelorum & principatuum nomina à noſtris Iamblichus accipit, lumenque diuinum per omnes quaſi per uitra putat ad nos uſque deſcendere. Quamobrem per innumerabiles penè ſpirituum mediorum gradus radius ille diuinus formator mentium ad infimas uſque deuenit mentes, quales ſunt hominum animæ. Quatuor uerò hic conſideranda uidentur. Primò quidem radius ille diuinus, deinde ſpecies rerum in ipſo, quas & rationes creandarum rerum, ideaſque uocamus, tertiò mentes, quartò mentium uires. Radius prout in ſimpliciſ-

ſima Dei unitate conſiſtit, unus eſt prorſus & ſimplicisſimus, atq; unicam ideam diui-no offert oculo, unam ſcilicet Dei eſſentiam, ſed illam quidem per multos eſſendi mo-dos creandis rebus communicabilem. Qui modi apud Platonem illæ ipſæ ideæ ſunt re-rum quæ per tales modos ſunt producendæ. Vna igitur eſſentia Dei, una eſt idea, idea-rum omnium uicem gerens, perq; hanc unicam Deus cuncta circumſpicit. Radius ille o[illegible] ex Deo: quo longius à diuina unitate procedit, eo magis fit multiplex, & qui unicam Dei oculo ideam in primis obtulerat, multas iam ac plures deinceps, & pluri-mas oculis offert angelicis: quemadmodum linea à centro producta, quæ in eo indiui-dua erat, quo diſcedit longius, eo in plures partes extenditur. Imò quemadmodum So-lis radius in Sole ipſo unicam præfert lucis formam, multas in igne, plures in aëre atque aqua, in terra quàmplurimas, ſicut ſe habet radius ille diuinus, ita & mentes in quas in-funditur. Quo enim propinquior mens eſt unitati diuinę, eo eſt unita magis & ſimplex. Quo remotior, contrà. Capit autem quæque mens pro natura ſua radium uenientem, quapropter ſimplicius ſupremæ mentes illum capiunt, reliquæ multiplicius. Vnde pau-cæ ideæ à radio in ſublimi mente pinguntur, in ſequente plures, plurimæq; deinceps. Quoniam uerò quo quid ſimplicius magisq; unitum eſt, eo eſt & potentius, ideo in al-tioribus mentibus uis intelligendi perſpicacior uiget, hebetior in ſequentibus. Quo fit ut per illas ipſas pauciores ideas nō pauciora uideant mentes ſuperiores, quàm per plu-res ideas reliquæ: ſicut medicus peritisſimus futuros in ægrotante caſus unico præui-det ſigno, pluribus ſignis eget ad iudicandum imperitus, plurimis quoque imperitisſi-mus. Et unico nutu intelligit ſagax miniſter quid iubeat Dominus, tardiores multis in-digent uerbis. Ergo tùm propter recentis radij ſimplicitatem, tùm propter ſublimium mentium unitatem, earumq; ipſarum mirabilem perſpicaciam, paucisſimæ communiſ-ſimæq; in arce angelica ſunt ideæ, plures magisq; ſpeciales per ordinem in ſequentibus. Exemplum accipe ueritati (ut arbitror) ſimile. Communisſimum omnium Peripate-ticis eſſe ipſum uidetur. Hoc in duo diuiditur. Alterum eſt per ſe: alterum hæret alteri. Subſtantia illud eſt, hoc accidens. Subſtantia rurſus altera corporalis, incorporalis eſt altera. Similiter accidens unum eſt qualitas: alterum quantitas. Corpus item duplex: animatum, inanimatum. Spiritus quoque alij à corporibus ſeparati, alij uerò coniuncti. Diuiditur deinceps unumquodque horum generum uſque ad ſpecies ultimas: deni-que ſpecies quælibet in ſingula infinita. Deus per unam ipſius eſſe uel boni ideam, quæ ipſa Dei natura eſt, intelligit omnia. Primus angelus exempli cauſa duas forte habeat i-deas, alteram ſubſtantiæ, alteram accidentis per quas omnia ſubſtantiarum & acciden-tium intelligat genera, prout radius ille diuinus qui in Deo per unam ipſius eſſe uel bo-ni ideam formatus erat, iam in primo angelo in geminas ſeſe diuidit formulas, dū diſce-dit ab uno, atq; ideis ſubſtantiæ accidentisq; ueſtitur. Secundus angelus duplicata rur-ſus radij uarietate quatuor inde ideas accipiat: duas ad genus ſubſtantiæ pertinentes, du-as ad accidentis genus, unam ſcilicet ideam ſubſtantiæ corporalis, incorporalis ſubſtan-tiæ alteram. Rurſus unam accidentis eius quod eſt qualitas, alterā accidentis eius quod eſt quantitas. Per has quatuor ideas, omnia rerum genera quæ ſub communi ſubſtantia & accidente communi comprehenduntur, intelligat. Tertius angelus per duplicatum rurſus radium multipliciterq; diuiſum octo ideas ſuſcipiat, per quas totidem intelligat, quot primus atq; ſecundus. Vbi apparet ſublimioribus mentibus uniuerſaliores ideas ineſſe, ſequentibus paulatim minus uniuerſales. Siquidem una idea in illis tantum ſub ſe continet, tantumq; ſignificat, quantum duæ in his ideæ. Semper enim deſcendendo una geminatur in duas. Atq; ita geminatur gradatim, quouſq; ordo mentium infimus qualis eſt anima rationalis, tam multiplicem radium diuinum accipiat, quantùm ille in ſpiritibus poteſt fieri multiplex. Poteſt autem in illis uſq; ad ideas rerum ultimas diuidi, ita ut totidem præ ſe ferat formulas, quot rerum à Deo creatarum ſunt ſpecies, ut ſpe-ciei humanæ ideam habeat unam, unam æquinæ, ſimiliterq; de alijs. Singulorum uerò hominum & equorum figuras ſingulas radius ille non facilè aut cuilibet oſtendit ex-preſſas. Nam cùm ſit penitus abſolutus, formulas præ ſe fert modo præcipuè abſoluto. Sanè Platonici mentes ſupernas exiſtimant, ſicut ideas rerum materialium in materia-les, generabilium ꝗ ingenerabiliter continent, ita & particularium rerum ideas dunta-

xat uniuer-

xat uniuerſales habere. Cogitemus hominis animam nũc primùm ex Deo manantem, neque dum corpus indutam, ut ab occupatione corporis libera intentionem prorſus omnem in mentẽ propriam dirigat, ubi pro natura ſua duntaxat accipiat radij illius perpetuo ſibi adſtantis & inſpirantis influxum. Quid per huiuſmodi raditum naturaliter capiet anima? Tot ideas quot ſunt rerum ſpecies creatarum, unam ſpeciei cuiuſq; ideam. Per ideam hominis quid intelliget? Naturam tantum cunctis communem h[illegible] ſingulos ſub ea homines non uidebit. Idem per ideam equi faciet, & reliquorum [illegible] confuſa relinquetur animæ huius cognitio, cùm ipſam lateat diſtincta progr[illegible] pecierum in ſingula, eritq́ue naturalis appetitus eius inanis, & inquietus ſemper affectus, qui nullo uult uerò, nullo bono carere. Verùm cur nequit hominis anima in ultimis ideis ſicut ſpecies, ita ſingula ſpeciebus ſubiecta plane conſpicere, quemadmodum angeli in ſuis ideis genera uident, ſpeciesq;, & ſingula? Quia, ut aliàs diſſeruimus, in quolibet rerum ordine ita natura comparatum eſt, ut actio in ſummo illius ordinis ſit paſsionis expers, paſsio in infimo actione priuata, in medijs cõpoſitio media. Animas quoq; noſtras eſſe mentes infimas conſtitit. Quapropter quantum ad intelligentiam ſpectat, Deus aget ſolum: angelus aget & capiet: anima capiet per naturam ſuæ mentis ſolum, non aget. Deus ſiquidem ideas effundit aliò, non haurit aliunde. Primus angelus duas (ut ita dixerim) capit ideas, id eſt, duo illa rerum latiſsima genera, quibus ſuſcipiendis quodammodo patitur. His ſuſceptis ob efficaciam propriam illorum generum uiſcera penetrat, ſpeciesq; omnes ſequentes in eis perſpicuè inſpicit, fabricatq; ſibijpſi conceptus proprios quarumlibet ſpecierum, quos etiam deriuat in ſingula. Atq; hæc nõ paſſio iam, ſed actio. Idem angelus ſecundus agit, & alij, ac ſemper poſterior angelus plures ideas ſuperne accipit patiendo, paucioresq; conceptus ſpecierum ſibi eſt fabricaturus agendo. Propterea creſcit paſsio ſenſim, actio uerò decreſcit, quouſq; ad mentẽ infimam ueniatur, quæ nihil agat, ſed acceptis ideis alatur, nihil moliatur noui. Cuius intelligentia nihil eſt aliud, quàm ſuſceptio idearum ſeipſam minime latẽs. Et quoniam ideæ uniuerſales ſunt natura, non poteſt mens aliqua illas abſq; propria actione ad diſtinctos ſingularum rerum cõceptus deducere. Ideo hominis anima quæ ex ea parte qua mens eſt, inter mentes eſt ultima, intelligitq; ſolummodo patiendo, uniuerſalia in ſingula non diſtribuit. Veruntamen qua parte eſt diuina, per centrum ſuum, quaſi Dei characterẽ, habet aliquam actionem qua producit ſpecies uel educit, diuidit uerò nequaquam. Quinetiam qua parte eſt anima, quia non eſt ultima animarum, animalis corporeæq; operationis eſt compos. Cęterum per diuinam prouidentiam in eo gradu locata eſt hominis anima, ut ſicut ſuccedit proximè mentibus, ita proximè terrena præcedat corpora, qua cognatione erga inferiora hæc afficitur, eiuſq; amatorio quodam affectu ſe inſerit. Vnde corporibus copulata terrenis, terrenorum omnium præſtatiſsimis, regit quidem illa, perq; uirtutem uitalem uitales illis affert paſsiones intrinſecus, per ſenſum autem iudicat alienas paſsiones illatas illis extrinſecus. Corpus humanum quoniam conſtat quatuor elementis, & in medio mundi locatur, omnium elementorum omniumq; rerũ circunfluentium impulſus per quinq; inſtrumenta ſenſuum patitur. Impulſus huiuſmodi undiq; à ſingulis rebus illatos ſigillatim anima diſcernit per ſenſus, eorumq; imagines ipſa animali uirtute in ſeipſa fingit per phantaſiam, ſeruatq; memoriter. Quo fit, ut breui tempore phantaſia ſingularum fermè rerum ſingulis plena ſit formis. Hinc ratio prouocata, primò quidem ſpecies uniuerſales parit, perq; illas intuitu ſimplici communes concipit notiones. Mox uerò ex hoc intuitu rectà iam ab actu intelligendi in ſpeciem intelligibilem, perq; hanc in ſimulachrum ſe reflectit, & per ſimulachrum proſpicit indiuiduum, prius quidem uagum indeterminatumq;, puta aliquod mel: deinde determinatum, ſcilicet mel hoc aut illud. Sed poſt huiuſmodi breuiores actus latius in hũc modum percurrere conſueuit, quodnam eſt corpus hoc dulce & flauum, quod offert nunc phantaſia mihi? Cur dulce? Dulcius ne hoc, an uinum. Tria hic ratio quærit, quæ ut Platonicis uidetur, phantaſiam latuerant. Primum, rei illius ſubſtantiam, quãdo quid hoc eſt interrogat. Secundum, qualitatis illius cauſam, quando cur dulce ſit perquirit. Tertium, ordinem eius ad alia, quando ſciſcitatur num uino ſit dulcius. Poſt hęc reſpondet ſibi ipſi tria. Primum, mel hoc eſt. Secundum hoc ideo dulce, quoniam humor eius

pinguis eſt,& moderate coctus. Tertium,dulcius uino eſt,quia dulcedo eius linguam magis diutiusq́ delinit. Hæ rationis humanæ diſcurſiones quoniam phantaſiç ſequuntur impulſum,particulares ſunt,& per ſingula peruagantur. Quinetiam aggreditur alias quæſtiones. Quid mel? Quid dulcedo? Nunc nō magis de melle hoc quàm de quolibet alio rogat,ſimiliter de dulcedine qualibet. Ac neglecto proprio illo mellis ſimulachro quod attulit phantaſia,de communi perſcrutatur uniuerſi mellis & dulcedinis ratione. Vniuerſalis hæc quæſtio eſt. Vniuerſalis fit & reſponſio, ita Mel eſt apum ſuccus, gradu ſecundo calidus,uirtute abſtergens,ſapore dulciſsimus,tactu pinguis. Rurſus dulcedo eſt ſapor ex moderata humoris aërei concoctione proueniens. Has communes definitiones mellis atq́ dulcedinis quæſiuit ratio diu,& inuenit tandem. Si quæſiuit diu,non habebat ipſa. Accepit enim aliunde illud ad quod diſcurrendo peruenit. Vnde ergo accepit? Non à phantaſia. Ea enim ſi illas habuiſſet,obtuliſſet plane ſtatim,ut ſimulachra obtulit,præſertim cum lux illa communis definitionis quanto eſt illuſtrior diuiniorq́ ſimulachris, tanto clarius oculis rationis ad ipſam accommodatis refulgere debuerit. Quapropter à mente ratio illas accipit,quæ quoniam menti quàm proxima eſt, eam ipſam uim adipiſcitur,per quam neglectis quandoque ſingularibus quæſtionibus ad uniuerſales ſe conferat quæſtiones. Et quia quærit communiter definitiones, reportat à mente communes. Quærebatur quid lucri à corpore proueniret. Plurimum procul dubio. Nempe ſi remanet extra corpus anima cum primum nata eſt,uniuerſalia cognoſcet quidem,ſingula uel uirtute propria uel radio diuino per ipſam comprehenſo non cernet,quia mens eius ultra ideas ultimas non deſcendet,ratio uerò in mentis quieſcet intuitu. In hoc autem corpore propter ſenſus ratio conſueſcit per ſingula currere, ſingula applicare communibus,communia in ſingula deriuare. Per ſingula currit hunc in modum. Hoc eſt dulce,& flauum,ergo eſt mel. Singula communibus applicat ita, hoc eſt dulce. Omne dulce eſt humidum moderate coctum. Ergo hoc eſt humidum ita coctum. Communia uerò ſic adhibet ſingulis. Omne dulce & flauum eſt mel. Hoc igitur quia tale eſt,eſt mel. Sic aſſuefacta ratio, quando animus fuerit ſeparatus,communes mentis ideas facilè in ſingulas diſtribuet notiones, quia ratio ſicut hic ſua quadam temporali diſcurſione diuinum illud & efficax animæ centrum caputq́ mentis prouocat,ut formulas in mente latentes paulatim educat in lucem,& in rationem uſq́ traducat,ita illic ſubito continuoq́ affectu per diuturnam conſuetudinem generato formulas inflammabit,ut per quaſdam rerum ſingularum ſcintillas excuſſç,quandoq́ ex mente coruſcent in rationem. Quapropter Plato in Epiſtolis atq́ legibus, Plotinus quoque in libro de animorum Immortalitate concedunt, animis ſeparatis ineſſe noſtrarum rerum ſenſum aliquem atq́ curam. Quod quidem Plotinus ſic accipi uult,ut eatenus animaduertant humana, quatenus ſupereſt ipſis habitus aliquis uel affectus ad corporea uergens,quo tandem ſublato,tanta attentione diuinis incumbant,ut ſingula quæ inter nos contingunt,aut non uideant,aut (ſicuti ſolent qui aliquid intentiſsimè cogitant) ſe uidere talia non aduertant. Eadem ferme de rerum humanarum reminiſcentia ratio eſt. Nam Plato alibi recordari concedit,alibi lethæum inquit, obliuionis flumen inter uitæ huius atque alterius fluere regionem. Recordari enim quandiu erga illa quæ hic ſenſerant,afficiuntur,deinde minime. Animas uerò quæ labuntur in corpus,eatenus diuinorum obliuiſci,quatenus ſeſe in corpus immergunt. Cum primum emergunt & quantum emergunt,tunc primum atq́ tantum reminiſci. Sunt autem animæ multæ,(ut & priſcis & noſtris placet Theologis) quæ hæc aut illa,hic aut ibi,non affectu ſed prouidentia quadam à Deo diſtributa gubernant. Adde quòd in repub. ſcribit Plato,animas quæ hic aliquo affectu ſe nouerant,ſeſe illic agnoſcere,atq́ fermè ad ſe inuicem ſimiliter affici. Auicenna quoque in Metaphyſicis ait,animas tùm beatas tùm miſeras in altera uita perſeuerante ad tempus habitu quodam à ſenſibilibus contracto,poſſe imaginari,quæ hic prius uehementiore affectu imaginabantur. Sed hæc nunc tanquam minus neceſſaria dimittamus.

Ratio ſecunda, ut formæ ſingulares cum uniuerſalibus formis concilientur. Cap. II.

MIrabilis profectò uirtus eſt hæc humana ratio, animæ ratio[illegible] quam ſumus homines. Accipit à phantaſia ſingula, à mente com[illegible] unum cõgregat utraq;, & ſicut in homine mortalia cum im[illegible] copulantur, ſic in huiuſmodi ratione temporalia ſimulachra ſpe[illegible]iunguntur æternis. Quod niſi in mundo efficeretur alicubi, reſtaret formarũ ſeries interrupta. Fieri autem nequit, niſi rationalis animus terreno corpori coniungatur.

Ratio tertia, ut tàm radius diuinus, quàm eius formula reflectantur in Deum. Cap. III.

FAcit in hoc iterum aliud mirabilius, quoniam diuinus ille radius idearũ pleniſſimus, poſtquam ad animam uſq; deſcendit, tranſit per uitalem animæ uim, perq; naturam in mundi materiam, in qua fingit extremas quaſdam atq; umbratiles ſimilitudines idearum, quemadmodum lumen fingit imagines colorum in ſpeculo, imò quemadmodum per lumẽ umbræ corporum deſignantur in terra. Tales autem ſimilitudines ſiue umbræ diſcedunt ab ipſa diuinitate quamplurimum. Nam ex puris impuræ fiunt, dum à contrarijs inquinantur, ex unitis diſſipatæ, ex communibus ſingulæ, ex ſtabilibus prorſus inſtabiles. Si res quæque ſuam originem repetunt, unde percutiens terram Solis radius, in Solem inde reflectitur, quid mirum has quoq; umbratiles ſimilitudines idearum occulto quodam inſtinctu priſtinam puritatem requirere, atq; radium ipſum earum fictorem poſtquam deſcendit, uiciſſim ad aſcendendum ardenter anniti? Fruſtràne tantus conatus erit? Minime. Quis ſuccurret? Non animæ beſtiarũ, quæ ſolis ſingularibus ſimulachris inhiant. Non mentes illæ noſtris præſtantiores, quæ cum non habeant corpora omnibus omnium corporum ſubiecta procellis, particulares quaslibet paſſiones formaſq; quorumlibet corporum non ſuſcipiunt. Sola reſtat hominis anima, quæ propter terrenum corpus ſingulorum corporum ſingulis quodammodo pulſata tumultibus, aſſumit quidem ipſa per ſenſum has à mundi materia infectas ſimilitudines idearum, colligit autem eas per phantaſiam, purgat excolitq; per rationem, ligat deinde cum uniuerſalibus mentis ideis. Ita radius ille cœleſtis qui ad ima defluxerat, refluit ad ſublimia, dum ſimilitudines idearum quæ fuerant in materia diſſipatæ, colliguntur in phantaſia, & impuræ purgantur in ratione, & ſingulares tandem in mente euadunt uniuerſales. Sic hominis anima iam labefactatum reſtituit mundum, quoniam eius munere ſpiritalis olim mundus, qui iam corporalis eſt factus, purgatur aſſiduè, atq; euadit quotidie ſpiritalis. Radij ab amplo Solis orbe demiſſi in anguſtum foramen altiſſimi parietis, conum faciunt per pyramidem, & in ipſo foramine obliquantur uſq; adeò, ut tranſuerſi traducantur ab ipſo, & in ſuppoſitum pauimentum cum decidunt, orbem fulgidum configurent, tanto ampliorẽ, quanto remotius à foramine fuerit pauimentum, ubi Solaris globi latitudinẽ adæquaturi uidentur, ſi æquali ſpatio deciderint à foramine, atque à Sole defluxerant. Hoc autem in noſtris oculis aſſequuntur. Nam qui in pupilla coacti ſunt in anguſtum, & ab ipſa traducti in animum, in ipſo animo Solis magnitudinem implent, ubi uerè de Solis magnitudine iudicatur. Ex quo apparet tanto animum diſtare ab oculis, quanto ſolaris orbis ſupereminet oculos. Idcirco & in cœlo ſecundum Aegyptios & cœleſtis animus, qui terrenos oculos æquè ſupereminet, atq; cœlum. Influxus quoq; idearum à ſupernis mentibus demiſſi in corpora, ex ampliſſimis anguſtiſſimi fiunt, & dum ex uniuerſalibus omnino particulares euadunt, à corporibus tandem reflexi in hominis animum priſtinam recipiunt amplitudinem. Vnde euidenter oſtendunt, humanam mentem ita fermè à corporibus eſſe remotam, ſicut & mentes ſuperiores. Ideoq; cum æquè à mortalibus ſeiuncta ſit, ac diuinæ mentes, æquè immortalem exiſtere, præſertim cum formas ab æternitate ad tempus parteſq; temporis uſq; prolapſas æternitati reſtituat.

Quarta ratio, ut anima fiat beatior. Cap. IIII.

CONfert præterea deſcenſus animæ in corpus ad animæ ipſius beatitudinem. Si quis enim hebetior ingenio ſit, ac ſemper corpore ualidus, quanti facienda ſit bona ualetudo corporis, ignorabit. Aegrotet oportet quandoq; ut ea comparatione ſaltem precium ſanitatis agnoſcat, & recuperata iterum ſanitate ſuauius perfruatur. Anima hominis mentibus omnibus obtuſior comparatione indiget ad pleniſsimum rerum maximarũ iudicium. Ergo mundanis agitata procellis, quàm quietus dulcisq; ſit in Deo portus, & hic rectius uaticinabitur, & illic diſcernet acutius, intentius adhærebit, fruetur & dulcius. Quam quidem rationem Plotinus non mediocriter probare uidetur, maximè uerò Porphyrius, qui animam inquit ſæpius mala hæc expertam, tandem omnino hærere parenti, nunquam ad hæc ulterius redituram. Forſitan & ipſe Deus inſtituit diuina gaudia ſuperioribus quidem mentium gradibus natura obtingere, ordini uerò inferiori laboribus comparari, ut eſſent & qui naſcendo beati fierent, & qui ſe uiuendo beatos efficerent, ne aut ſublimes ſpiritus pluris quàm ſint æſtimentur, cum aliunde beatitudinem nanciſcantur, aut inferiores ſpiritus cõtemnantur, cum ipſimet ſibi ſint beatitudinis authores. Quid ſi angeli, utpote qui ſunt remotiores à tempore, ſtatim ut orti ſunt, per ſubitam quandam in Deum conuerſionem, momento beatitudinem promerentur, nos autem longiori circuitu felicitatem ſimilem adipiſcimur? Et quod naturæ deeſt, induſtriæ noſtræ rependitur. Ac dum honeſti pijq; laboris tollerantia cum imbecillitate noſtræ originis cõpenſatur, quodammodo excellentiam æquantes angelicam, æquamus & præmia. Ita quatuor in bono gradus reperiuntur. Deus à ſe tantum bonum habet ſuum, corporea ab alio tantum, angelus & animus non modo ab alio, quia à Deo, uerum etiam à ſe, quia ſibimet bonum præſtant, ſed angelus actu æterno, animus temporali. Neq; mirari debemus animum poſſe non modo ad extremum digredi malum, ſicut miſeri, ſed etiam ad ſummum progredi bonum, ſicut angeli. Primus enim liberq; motus nuſquam niſi in infinito habet terminum.

Quinta ratio, ut uires animæ inferiores ad effectum progrediantur. Cap. V.

COnducit inſuper hæc habitatio non ad rationem mentemq; ſolum, ſicut expoſuimus, uerùm etiam ad tres illas inferiores, animæ uires, phantaſiam, ſenſum, & nutriendi uirtutem, quas animæ ineſſe oportet non minus quam mentem & rationem ſi modò inter angelos ac beſtias obtinet medium. Inanis quidem & inquieta eſt uis illa quæ nunquam prodit in actum. Harum trium uirium abſq; corpore non eſt actus, aut certe non incipit ſine corpore, ſine corpore inquam terreno, operationes ſuas tùm ſingulas tùm integras non exequuntur. Adde quòd Plotinus ait animã per actiones perſpicuè uires ſuas naturamq; perſpicere, ac niſi omnes ędantur, ſe ſuaq; perfectè non cognituram. Quoniam uerò omnino mobiles temporalesq; ſunt earum actus atq; effectus, par eſt ut ad aliquod tempus agant, ut ad tempus operetur, quod agit temporaliter, temporalia, idcirco datur eiuſmodi corpus ad tempus. Sed quoniam operatio mentis atq; eius pediſſequæ rationis continua eſſe poteſt ad obiecta perpetua, merito in perpetuum operantur tribus alijs uiribus quandoq; uacantibus. At quam ob cauſam adeò breuis hic eſt animæ habitatio? Reſpondet Plotinus, ut citius depoſita ſarcina proficiſcatur ad meliora. Breuis ętas ſufficit ad munera hęc explenda, quorum huc gratia uenit. Quo autem modo conueniens eſt animo ſempiterno, ut modo deſcẽdat in terras, modo aſcendat, & quaſi ludens modo in corpore ſit, modo ſit extra corpus? Forſitan, ut Plotinus exiſtimat, nõ opus eſt ut ad hæc officia moueatur loco ac tempore animus per deſcenſum atq; aſcenſum. Vt enim ſuper locum tempusq; (quæ ſunt corporis paſsiones) natus ex Deo eſt, ita extra loci temporisq; limites permanet, nõ aliter ex Deo pendens, quàm ex Sole lumen totum ubiq; per aërem. Hoc Plotinũ arbitror ab Aegyptijs didiciſſe, qui animam opinantur immenſæ præſentiæ Dei ſecũdum eſſentiam ſuam

participem eſſe, quandoquidem ſecundum uirtutem operationemq́ fit particeps immenſæ intelligentię uoluntatisq́ diuinę per interminabilem interminabilis ueritatis intuitum, & bonitatis affectum. Quare ſecundum eos non eſſet dicendum ut modo [illegible] ſedeat, modo tranſeat illuc, ſed potius ut nunc det uitam terræ, poſtea non det [illegible] men non mutatum loco nunc oculum apertum illuminat, pòſt clauſum min[illegible] hoc ipſi uiderint. Quorſum hic ludus in tribuenda corpori uita & auferend[illegible] ut arbitror, diximus. Dat enim uitam, ut illa expleat munera quæ narrauimus. Aufert, ne diutius à melioribus uacet muneribus propter uiliorum operum miniſteria. Atque ut ſtellæ ad explendum officium ſibi à Deo iniunctum oriuntur oculis noſtris & occidũt, ſpiritus quoq; permulti fabricatis ſæpe nouis corporibus, modo oculis ſe noſtris obijciunt, modo ſubtrahunt, ſic hominum animæ aliàs in corporibus apparent, aliàs deliteſcunt. Hic triplex oſtenſionis apparet gradus. Animæ ſtellarum oculis hominum ſeſe monſtrant ſemper atq; continuè, licet aliàs alijs. Animæ ſequentium ſpirituum ſemper, non tamen continuè. Semper, quoniam omnibus ſeculis id agunt. Non continuè, quoniam intermittunt. Animæ noſtræ neq; ſemper, neq; continuè. Quòd ſi nõ eſt contra naturam, ut à ſublimibus corporibus aliquid deſcendat momentis ſingulis ad inferiora, rurſusq́ aſcendat, ut radij ſyderum, atq; flammæ, non eſt etiam contra naturam aliquod è ſublimibus ſpiritibus huc quaſi deſcendere quotidie atq; aſcendere. Item conſentaneum uidetur Platonicis, ut quemadmodum angelicæ uitæ ſemper à corporibus ſeparatæ ſunt, brutæ uerò nunquam ſeparatæ, ſic mediæ duæ ſint, tùm animæ feliciores, quæ ſemper partim ſeparatæ, partim coniunctæ ſint abſq; actionis ullius impedimento, tùm etiam minus felices, quæ aliquando ſegregatæ ſint, aliquando uerò coniunctæ, coniunctæ inquam elemẽtali corpori, quod intellectualem quodammodo impedit actionem. Nam æthereum corpus apud Platonicos ſemper habent, apud Chriſtianos autem tale quoddam corpus tandem ſemper habebunt. Mitto quòd Platonici non noſtras ſolum, ſed multorum quoq; dæmonum animas propria quãdoq; mutare corpora putant. Profectò diuinam bonitatem tùm effundere ſe in alia, tùm alia ad ſe conuertere arbitrantur. Inde animas habere ut corpora regant, inde ut ſe ad incorporea conferant, & quæ perfectè utrunq; ſimul facere poſſunt, corpora non mutare, quæ uerò aliter ſeſe habent, merito permutare. Oritur hinc illa uulgarium diffidentia. Quid hoc? Defuncti non redeunt, non uidentur, non agunt quicquam, redire quidem ſub alijs figuris Platonici putãt. Sed reuera quid opus eſt ut redeat ad pugnã ueteranus & emeritus miles? Si ſecundum naturam eſſet reditus ad pugnam, redirent utiq; omnes. Si eſt contra naturam, noli alicuius reditũ quærere. Contra naturam certe eſt reditus ſuperuacuus, ſi fuit ſecundum prouidentiæ leges abire hinc illos qui munus ſuum impleuerant. Accendit ſphæra ignis ſæpe flammã in aëre, flamma paulo pòſt redit in ſphæram. Noli quærere crebriorem illius flammæ deſcenſum. Naturalis ſibi eſt perpetuus ille cũ ſphæra circuitus, contra naturam eſt deſcendere rurſus. Ac licet animus per naturam eſſentiæ tertiæ Iani bifrontis inſtar utrunq; reſpiciat, corporeum ſcilicet & incorporeum, tamen quia ſublimioribus mentibus amplior prouidentia, inferioribus anguſtior cõuenit, & animus noſter illarum omnium infimus eſt, anguſtiſsima ſibi conuenit prouidentia, unde et ad breue tempus regit cœleſte corpus, & ad breue tempus terrenum. Et quando corporeum ſimul incorporeũq; mediocriter reſpicit, æquè exercet utrunq; eſſentiæ tertiæ munus. Quod in hac uita contingit. Quando uerò poſt hanc uitam uel propter puritatẽ incorporeis incumbit attentior, tunc proſpicit corporea negligentius, uel propter impuritatem corporibus mergitur infimis, tunc humanæ gubernationis authoritate priuatur. Quippe cum humana uita inter diuinam ferinamq; ſit media, animus dum agit mediã, extremam quoq; attingit utranq;. Dum declinat ad alteram extremarum, (quod quidem & nunc incipit facere, & explet poſtea cum deceſſerit) mediam attingit paulum, extremarum alteram minimè. At cur non uidentur animæ defunctorum? Deum, angelos, aërem non uides, ob hoc tamen eſſe non negas. Cur non agunt quicquam? Agit omnia Deus, agunt angeli, actiones illorum ita non animaduertis, ſicut non uides illos. Quid prohibet animas à terrenorum corporum uinculis iam ſolutas mouere corpus æthereum, uel aëreum noſtris oculis inuiſibile? Quid prohibet eas rationẽ phantaſiamq;

noſtram cogitationibus, uiſionibus, ſignis, quotidie commonere? Nos autem hæc non-nunquam unde ueniant ignorare? Sæpe enim inuiſibilium motiones inuiſibiles ſunt. Auenzoar Albumaron medicus Arabs ſcribit, ſe à medico nuper defuncto per ſomnū accepiſſe optimum oculo ſuo ægrotanti remedium. Multa generis eiuſdē quotidie nobis eueniunt. Plato in libro Legum nono tradit, eorum qui occiſi ſunt animas ſæpe interfectores hoſtiliter inſequi. Vnde fortè contingit, ut occiſi hominis uulnus, etiam iacente cadauere, in eum qui uulnerauerat, ſi modo ille communius inſtet, uulnus ipſum inſpiciens, ſanguinem rurſus eijciat, quod quidem euenire nonnunquam Lucretius affirmauit, & iudices obſeruarunt. Confirmat Platonis ſententiam Poſsidonius Stoicus ex eo quòd duo quidam Arcades familiares cum Megaram ueniſſent, alter ad Cauponē diuertit, alter ad hoſpitem. Qui ut cœnati quieuerāt, nocte uiſus eſt in ſomnis ei qui erat in hoſpitio, ille alter orare ut ſubueniret, quòd ſibi à Caupone interitus pararetur. Hic primò perterritus ſomno ſurrexit, deinde cum ſe collegiſſet, idq; uiſum pro nihilo habendum eſſe duxiſſet, recubuit. Tum ei dormienti ille idem uiſus eſt rogare, ut quoniam ſibi uiuo non ſubueniſſet, mortem ſuam ſaltem ne inultam eſſe pateretur, ſe interfectum à Caupone, in plauſtrum eſſe coniectum, & ſupra ſtercus iniectū, petere ut mane ad portam adeſſet prius quàm plauſtrum ex oppido exiret. Hoc ergo inſomnio is commotus, mane bubulco præſto ad portam affuit. Quæſiuit ex eo quid eſſet in plauſtro. Ille perterritus fugit, mortuus erutus eſt. Caupo re patefacta pœnas dedit. Beneficij quoq; memores eſſe animas defunctorum, ex hoc conijciunt Stoicorum nonnulli, quod Simonides cum ignotum quendam proiectum mortuum uidiſſet, eumq; humaniſſet, haberetq; in animo nauem cōſcendere, moneri uiſus eſt ne id faceret, ab eo quem ſepultura affecerat. Si nauigaſſet, eum naufragio periturum. Rediјt Simonides, cæteri naufragium fecerunt. Hæc omnia docent aliquid in nos agere animas defunctorum.

Ratio ſexta, ut mundus ornetur, colatur Deus. Cap. VI.

SEd ut diſputationem ſuperiorem fine congruo concludamus, uoluit diuinus artifex mundi opus ſibi quàm ſimillimum facere. Tale eſt autem, ſi ubiq; ſit ratione pleniſsimum. Profectò ut in ipſo ratio eſt & uniformis ſimul & omniformis, ſic in opificio ſuo animam unam rationalem eſſe uoluit, atq; multas, unius ſcilicet ſphæræ unam, multasq; multarum. Et quia ſphæra quælibet ſitum imitatur totum, ideo multas etiam in ſphæra qualibet collocauit, ita ut ſicut ſphæra ſphærā, ſic anima animas contineret. Tot uerò ſaltem eſſe animas ſtatuit in ſupremo, quot ſunt ſtellæ, quæ cum ſphæram imitentur ſuam, ſingulæ quoque circa centrum proprium reuoluuntur, propriorumq; motuum proprios ſunt ſortitæ motores. Probabile enim eſt illas ultra ſphæræ uitam proprias quoq; uitas habere, ſi modo præſtantiora corpora ſunt quàm animalium terrenorum, quæ proprias nacta ſunt uitas. Mitto quòd ſingulæ cœleſtium animę & proprium circa intelligibilia intellectualem habent motum, & communē circa corporea animalem una cum uniuerſali ſphæræ anima, geminosq; hos animarū motus ſequuntur gemini motus in ſtellis, proprius ſimul, atq; communis. Sic uerò ſphæræ minores perfectè imitantur maiores, quòd rationales ſimiliter multas continent animas, quæ & communem in fato, & propriam in ſeipſis habent conditionem. In omni igitur mundi ſphæra ultra communem ſphæræ cuiuſq; animam uiuentia multa inſtituit rationalia, ut aliàs diſputauimus. Quare oportuit in media quoq; mundi ſede talia quædam eſſe, ut eſſet in membris omnibus rationalium turba quàm plurima, quæ hoc ornet colatq; Dei templum, atq; Deum artificem canat & laudet. Id agunt in altioribus ſphæris mentes aliæ, id agunt humanæ mentes in terra. Neq; pectus hoc mortale futurum eſt, quod aſsiduè æternum Dei reſonat nomen. Nemo uerò ob hoc diffidat eſſe multos in planetarum ſphæris habitatores, quòd unicus in qualibet earū planeta ſuſpiciatur. Imo uerò quia deſcendendo à ſummo ſemper, ut Platonici putant, numeralis habitantium creſcit turba, ideo in ſummo cœlo ipſi ſtellarum numero dux unus, id eſt, ipſa ſphæræ anima ſufficit. Sed quoniam in ſingulis Planetarum circulis habitant plures quàm in ſummo, atq; inferiores, idcirco pluribus opus eſt ducibus. Quocirca duos in ſingulis duces, id

eſt animam ſphæræ & planetæ animam illic Deus inſtituit. Habitatores autem eiuſmodi animalia uocāt angelica, dæmonica, heroica deinceps atq; humana ex anima rationali & corpore ſphæræ ſuæ congruè cōſtituta, quæ tamen nō uideātur, quia uel minus lucis uel minus ſolidi habent quam ſtellæ atque planetæ. Neq; id quidem mirum, cū nec ſphæræ etiam in quibus ſunt, uideantur. Sequi uerò eos & natura & motu & denominatione planetam ſuum, ſicut planeta ſphæræ animam, & ſicut ſphæra animam uniuerſi. Denique concludunt, ſi in extremis utrinque mundi ſphæris rationales ſunt multi, meritò & in medijs eſſe multos. Nos autem quaſi uiciſsim concludimus, ſi Deus diuinis mentibus circunfuſas ornauit ſphæras, iure & mediam diuinis mentibus exornauit. Neque ſpernenda eſt habitatio terræ, quæ medius chorus eſt templi diuini, & tantarum ſphærarum ſtabile fundamentum. Neq; paruifaciēdum eſt, quòd circa eam cæteræ uoluuntur ſphæræ tanquam cardinem. Quid? quòd cœleſtium omnium radij in eam confluentes miſcentur hic, uirtutemquе mira unione mirabilem conſequuntur. Quid? quòd facies terræ uiridis, inſtar cœli uaria, perſpicuis corporibus tribus inuoluitur, aqua, aëreque & igne, ac repercuſſa ſyderum radijs eos congregat in ſplendorem. Ideo ſi in Luna conſtitutus, globum hunc inde proſpiceres, talis tibi forſitan uideretur, qualis tibi nunc à terra Luna uidetur, putaréſque eos qui hic habitant eſſe cœleſtes ſtellamquе aliquam habitare. Idcirco Pythagorici terræ globum aqua & aëre ſuoq; igni quaſi uelaminibus ſuis circunuolutum, ſphæram mundi unam ac ſtellam quandam nominauerunt. Et Plato terram uocat Deam antiquiſsimam Deorum omnium qui ſint intra cœlum. Addit ingentes terræ regiones habitari noſtris admodum altiores, ubi lapides, metalla, plantę, animalia ſint noſtris mirum immodum præſtantiora atque pulchriora, ubi homines diutiſsimè uiuant, modiciſque alimentis, cum precioſiſsima ſint, odoribúſque feliciter nutriantur. Mitto quòd Diodorus Pliniusq; narrant alicubi homines ſolo etiam odore nutriri. Illud certe mirabile, quod Olympiodorus Platonicus ſcribit, Ariſtotelem uidiſſe hominem qui dormiret nunquam, Solóque aëre radijs Solis expoſito uiueret. Hæc illis fermè ſimilia, quòd in diuinis hortis quaſi campis Elyſijs homines ſola arboris uitæ guſtatione immortales uiuere potuiſſent. Sed ut ad inſtitutum ordinem reuertamur, Timæus Moſen imitans inquit, Deum in principio igneum cœlum terramquе creaſſe quaſi præcipua mundi membra; atque ut hæc duo hæc aptius inter ſe uinciret, aërem mox aquamquе interieciſſe, quaſi non ſui, ſed illorum gratia ſint inuenta. Quod ſi liceret paulo latius (ut ſæpe ſolemus) cum antiquis noſtris confabulari, referrem equidem præcipuam propriamquе naturam ignis lucem eſſe potius quàm calorem, Primò, quia illa diuinior eſt. Secundò, quia illa citius agit. Tertiò, latius ſe diffundit. Quartò, non ſicut calor abeunte igne, quaſi cæteris quoque communis, quodammodo in calefacto relinquitur, ſed tanquam igni maximè propria, nulliquе permixta, ſuum ubique ſequitur ignem. Quintò, quia ignis quo magis alienæ ſoliditati miſcetur, eo feruet magis luceтúe minus. Contrà uerò quatenus in puritatem propriam reſtituitur, eatenus urit minus, luceтúe magis. Quorſum hæc? ut intelligamus cœlum eſſe ignem, cuius proprium ſit actu quidem lucere, uirtute uerò calere, ut non immeritò dici poſsit cœleſtem ignem eſſe lumen cuius calefactoria uirtus nulli per ſe noxia ſit, ſed blanda omnibus atque ſalutaris. Vnde & æthereus ſub Luna ignis quodammodo cœleſtem ſecutus, aërem proximum non conſumit. Quod autem uirtus quæ in ſupremo igni tantum ſalutaris eſt & blanda, penes ignem inferiorem à ſuperiori ſpecie differentem mordax (ut ita loquar) euadat, hinc efficitur, uel quod aſperitati terrenæ miſcetur, (unde in ſolidiori ſicciorique materia uehementius urit) uel quòd reflexione quadam cogitur, & quaſi uim patiens, uim etiam infert. Ideo in liberiori aëre tangenti ubique blanditur, ſed inter concaua percuſſa percutit, atque ſpeculo concauo uiolentius repercuſſa, uiolentius & ipſa repercutit.

Quanuis autem totum cœlum per ignem potiſsimum deſcribatur, tamen cætera quoque elementa, ſed modo cœleſti ſubiungunt. Igitur in cœlo ubiq; præualet ignis, ſed alibi unà cum quadam cœleſtis terræ ſoliditate, quod patet in manifeſtioribus ſtellis, quæ quoniam ſoliditate quadam obſiſtunt radijs oculorum, ideo licet remotiſsimæ ſint, tamen perſpicuè diſcernuntur. Alibi uerò ignis ſubiuncta quadam cœleſtis aquę proprie

tate uiget in orbe præcipuè lacteo, ideoq; ibi ſtellæ, quantum fert aquæ natura, uidētur. Deniq; paſsim ignis addita aërea quadam perſpicuitate regnat. Quo efficitur, ut in ſphęris plurimùm, dum pro ſui aëriſq; natura nō obſiſtit oculis, non uideatur. Quòd autem quædam elementorum naturæ in cœlo ſint, omnes Aſtrologi confitentur. Hinc campi apud poëtas Elyſij. Hinc & illud, Beati mites, quia ipſi poſsidebunt terram. Hinc & Dauid & Moſes aquas per cœleſtia fundunt. Iterum quorſum hæc? Vt concludamus, ſi elementa quodam cœleſti modo in cœlo reperiuntur, poſſe uiciſsim in elementis quoque elementali quadam conditione cœleſtia ſimiliter reperiri. Maximè in terræ globo, quod alterum præter cœlum mundi eſt fundamentum, in quo licet terra præualeat, ſicut in cœlo ignis, tamen perinde atq; in cœlo aër igniſq; adiūgitur. Deniq; ſuper Lunā ignis, infra uerò terra ubiq; regnat. Atq; etiam propè ipſum mundi centrum per terrenos hiatus flumina, ignis & aëris & aquæ undiq; fluunt. Quamobrem nemini mirum uideri debet & cœleſtes animas ad terrena demitti, & uiciſsim peregrinos habitatores terræ ad cœleſtia quandoq; remitti. Deniq; qualiſcūq; terra ſit, huius homo eſt Dominus. Eſt utiq; Deus in terris. Neq; eo minus diuinus putandus eſt hominis animus, quia corpore fragili circundetur, ſed ideo diuiniſsimus, quoniam etiam in fece terrena, ſi modò terra ſit uilis, cōtra tùm loci naturam, tùm corporis ſarcinam, tam diuina opera peragit, ut dum inferiora gubernat, à ſuperioribus non diſcedat. Platonici omnes, quibus conſentit Dionyſius Areopagita, naturale diuinarum mentium officium eſſe cēſent, ut maneant in natura ſua, ut prouidendo agendoq; procedant, ut ſe ſuamq; originem agnoſcendo conuertantur ipſæ, ſequentiaq; conuertant. Igitur anima tāquam diuina tria hęc pro uiribus explet, atq; ad hanc inferiorum gubernationem non tam amatorio affectu allicitur propter affinitatem, quàm ingenito quodam prouidentiæ ſtudio propter naturæ præſtantiam. Nam præſtantiſsima quæq; intimæ perfectionis exuberantia *ſeſe latiſsimè* propagant. Atque ut Plotinus ait, ipſum bonum effuſo ſplendore procreat intellectum. Intellectus quoq; dum explicatur, animam exprimit rationalem. Anima ipſa ſe propagans, uitam efficit formamq; corpoream. Hinc Dionyſius Areopagita. Certè diuina unitas cunctis unita, inuicem unit cuncta, dū ea quæ inter ſe ſunt æqualia, propter qualitatis ſimilitudinem in unum congregat mutua quadam conſenſione, inferiora uerò propter indigentiam ad ſuperiora conuertit fruendi cupiditate, ſuperiora propter abundantiam ad inferiora deflectit ſtudio prouidendi, quò diuinam prouidentiam imitentur. Animas autem rationales diuinam prouidentiam modis quatuor imitari Platonici diſputant. In primo quidem gradu animam mundi collocant, in qua uniuerſalis circa mundum ſub Deo ſit prouidentia, per quam omnibus omnia largiatur. In ſecūdo uerò duodecim ſphærarum animas, in quibus uniuerſalis particularis prouidentia ſit, per quam uidelicet mundanis omnibus nonnulla diſtribuant. In tertio animas tùm ſtellarum tùm numinum quorumlibet in quauis ſphæra mundi regnantium. Apud quos eſſe cenſent prouidentiam particularem uniuerſalem, qua ſcilicet nonnullis mundi membris, quæ ipſis congruunt ſingula tribuant. In quarto denique particulares animas, illas uidelicet quæ ab intelligibili ad ſenſibile, uiciſsimq; recurrunt. Quarum eſſe prouidentiam particularem adeò putant, ut aliqua iam tantū aliquibus impartiant, præterea multis uitarum curſibus impleant, quæ & ſuperiores paucioribus periodis agunt, & prima unico circuitu complent. Sane Plotinus Proculuſq; diſputant, quemadmodum unus mundi circuitus multos complectitur, Saturnios, Iouios, Martios, Solares, alioſq; deinceps, ſic unum animæ mundanę per ſpecies ſuas circuitum intimum, multos animarū particularium continere, quippe cum ſublimior anima longiorem circa intelligibilia orbem peragat, inferior breuiorem. In his equidem recitandis prolixior eſſe uolui, quoniā Platonici per hæc potiſsimum tàm ea quæ in hoc capitulo ſunt, quam quæ in capitulo præcedente tanguntur, explanari confirmariq; exiſtimant. Sed talia quædam ipſi uiderint. Mihi uerò narrauiſſe ſufficiat.

Tertia

Tertia quæſtio, quam ob cauſam animi ſi diuini ſunt, perturbationibus afficiuntur. Cap. VII.

QVærebatur tertio, quam ob cauſam animi ſi diuini ſunt, perturbationib. ſunt ſubiecti. Sed nemo id unquam admiraretur, ſi quandoque conſideraret, nulli menti corpus fuiſſe tributum oneroſius quàm humanæ. Profectò mentes ſphærarum, ſyderum, atque dæmonum ſublimiorum, ſimplicibus præſunt corporibus, quæ ſua quadam ſimilium partium unitate uſque adeò conſtant, ut nõ effluat ſui quicquam, ideoque nec influat noui quicquam oportet. Naturali rurſus agilitate ita uergunt ad motum, ut leuiſsimo illarum mentium nutu uiuant & moueantur. Contrà corpus humanum ex elemẽtis quatuor pugnantibus eſt compoſitum, & aquæ terræque pondere retardatur. Quapropter partium ſuarum tùm diſſenſione penè quolibet momento diſſoluitur, tùm pondere decidit, fitq́ue ad uitam ineptius, pigriusque ad motum. Propter ipſam quoque interiorem diſſenſionem in qua humores inuicem ſe expellunt, effluit aliquid ſemper è corpore, ac rurſus oportet ut influat.

Quare ad corpus huiuſmodi conciliandum, mouendum, inſtaurandum, impenſiſsima opus eſt animæ noſtræ attentione. Huc tendit Platonicum illud. Sublimia corpora ad ſublimes accedunt animas, inferiores animæ accedunt ad corpora, quia uidelicet illa illis facillimè cedunt, hæ uerò his difficillimè. Quod ſi ſublimiorum illarum mentium aliqua corporis noſtri clauſtris ad decennium clauderetur, forſitan non multo minus quàm noſter animus fatigaretur onere, & cura ſolicitaretur, ac illius diuinitati diffideremus, ut modo noſtræ diffidimus. At dicet aliquis mundi animam corpus habere ex quatuor compoſitum elementis aduerſantibus inuicem, neque tamen ea cura fatigari, ut noſtro corpore noſtram. Sic eſt planè, ſed ipſa elementa quæ corporis mundani ſunt membra, non elementorum aliorum partes ſunt, ſed tota integra elementa non ſunt extra loca naturalia, ſed in ſuis quæque diſpoſita regionibus. Non ſunt confuſa inuicem undique, ſed proprijs ſedibus ſunt diſcreta. Non ſunt externis ſubiecta corporibus. Nullum enim corpus extra mundum eſt. Contrà uerò corporis noſtri ignis non totus eſt ignis, ſed pars aliqua amplioris. Sic reliqua tria, Idcirco imperfecta ſunt huius corporis elementa. Sunt etiam extra loca ipſorum propria, propterea ignis & aer qui ſunt in nobis, ſemper hinc fugiunt ad ſublimia, aqua terráque ad infima decidunt. Difficillimum uerò eſt imperfecta perficere, conciliare pugnantia, extra locum naturalem corpora detinere. Sunt etiam in nobis quatuor illa permixta in qualibet particula corporis, quo fit ut pugna paſsim ferueat uehementior, in mundo autem alicubi diſcernuntur quodammodo, pacatiuſq́ue quieſcunt. Multa quoque & ingentia extra nos ſunt quæ nobis undique imminentia corpus affligunt, quibus oneribus & laboribus neque anima mundi premitur, neque etiam elementorum animæ, quarum corporibus quicquid accedit aut decedit, uix atomi unius momentum habet. Temperata quoque eſt undique reſtitutio, neque uſquam naturalis diſſonat harmonia, harmonia, inquam, ſphærarum ſaluti conducens. Sed neque illæ, quamuis diuiniſsimæ poſſunt uſque adeò ſphærarum impetum cohibere, quin & elementorum partes & compoſita corpora ſe inuicem deuorent atque perdant, & illuuiones ignis & aquæ mundum ſæpe perturbent. Atqui qualitates eiuſmodi repugnantes, non poſſent à cœlo aliquo pacto produci atque duci, niſi in eo earum uirtutes eſſent, neque in cœlo eſſent, niſi in motoribus conditorèque cœlorum. Sed in Deo una forma ſunt, ratione duntaxat diſtinctæ, in angelis uerò formis inſuper diſtinguuntur, in animabus motu inſuper ac tempore, in cœlo etiam loco ſimulq́ue uirtute, ſub cœlo denique effectu atque repugnantia. Quorſum hæc? ut intelligamus ſphærarum elementalium animas haud tantam habere potentiam, ut qualitates quæ in cœlo inter ſe non pugnant, ita moderentur atque concilient, ut ſub cœlo non pugnent inuicem, & ſe interimant. Sunt qui dicant cœleſtem ſubſtantiam præſtantia ſua illas conciliare, materiam uerò quæ ſub elementis eſt, deformis, inſtabilis, inefficax, neque illas ſimul capere poſſe, neque conciliare. Vtcunque ſit, apparet elementorum animas, ſi animas habent, illas omnino ſimul pacare non poſſe, quod neque etiam mundi anima poteſt, ut non mirum ſit animas no-

ſtras in contemperandis humoribus adeò laborare, & in regione diſſonantiæ diſſonare. Omnino autem aſsignata ſuperioribus animabus eſt tàm facilior quam felicior gubernatio. Quod ſi noſter animus mundani corporis gubernaculis præeſſet ut illæ, eadem fortaſſe qua illæ felicitate diſponeret. Sed erant etiam in particulas terræ mentes aliquæ mittendæ diuinæ, ne mundi rex minus in terræ partibus quàm in cœlis elementisq; totis celebraretur, hoc noſtris obtigit animis. Scribit Hippocrates, mutationes quæ & repentinæ ſunt, & maximè ad oppoſitum, maximos diuturnosq; morbos inferre. Plato uerò in libro de republic. ſeptimo, animam in corpus labentem repentè à ſumma luce in extremas tenebras ruere arbitratur, ut non mirum ſit eam diutiſsimè cæcutire atque turbari. Auget turbationem eius (ut diſputat Proculus in Timæo) quòd ab unitate in multitudinem diſſonantem, à ſtatu mutationem omnis ferme quietis expertem delabitur, unde diſtrahitur ſemper, & quaſi affecta uertigine titubat & uacillat. Neque eam permittit facilè à tot fluctibus tantisque procellis emergere, ſua illa uitalis umbra naturaliter corpori tradita, erga quam ceu prolem amore uehemente afficitur, atque illa quotidie patiente, ipſa quoq; ſuo modo compatitur. Fortè uerò quamdiu anima ſeipſam nequaquã animaduertit, nihil aliud ſe putat eſſe quàm umbram, palam in flumine corporis apparentem, quemadmodum Plato in ſeptimo de republica docet. Neque aliter turbata hac umbra, ipſa quoque ſe turbat, quàm ſi pueri rudes, cum uideant umbras ſuas in aqua confundi, grauiter lamententur. Talem uerò in animabus ordinem Platonici ponunt, alias uidelicet in generationem, id eſt, generabile corpus nunquam deſcendere, quales ſint animæ uel diuinæ, uel proximæ, alias deſcendere quidem in generationem, & à meliori uita in minus bonam, ita tamen, ut inde nequaquam inficiantur, malum ue aliquod ſubeant, quales inter dæmones heroesq; connumerẽt, alias deſcendere tam ſimul, atque quodammodo uitiari, ſed purgari poſſe iterum, ſeq; rurſus ad meliora transferre. Addunt in ſummis animabus neque ſecundum eſſentiam, neque ſecundum actionem uitium reperiri, ſed in infimis animarum umbris ſecundum utrunque. In noſtris autem uitiari quidem actionem poſſe, eſſentiam uerò nequaquam. Plerique putant humanæ uitæ difficultatem hinc inſuper augeri, quòd motus & habitus animæ quatenus intellectualis rationalisq; eſt, circuitus eſſe debeat. Similis quoq; æthe rei uehiculi motus atque figura. In corpore uerò compoſito anima uegetando, ſentiendo, progrediendo, rectum quodammodo ſubit motum, dimiſſo circuitu. Vehiculum quoque motum figuramq; ſuam mutare compellitur. Quòd etſi ſecundum ſubſtantiam non deſtruitur, quia ut quidam putant, materia caret, tamen ſecundum figuram motumq; turbatur. Quę tunc demum recipiet, cum primum animus in caput ſuum, id eſt, mentem erectus in habitum ſuum prorſus reſtituetur. Quem tam diu amiſiſſe uidetur omnino, quandiu per intemperantiam caput, id eſt, mentem figit humi, pedes autem, id eſt, inferiores animæ uires extollit in altum, quo quidem habitu nihil aut deformius aut laborioſius poteſt excogitari. Sed cur non eſt datum nobis aëreum corpus aliquod in quo terram coleremus, & liberius ſpecularemur cœleſtia? Quoniam aëri ſui adſunt ſpiritus, defuiſſent hoc modo terræ. Ac ſi corpora ſimplicia ratione non carent, debent aliqua rurſus compoſita terrenaq; corpora ratione pollere, ut mundus hic corporeus ita totus ſit rationalis, ſicut ſpiritalis ille mundus, ad cuius exemplar hic eſt factus, totus eſt ratio. Voluit autem pater ille optimus ſacerdotes ſuos qui in ſphæris ſuperioribus eum cantant, manere ibi ſemper eoſdem, quoniam propter loci felicitatem ſine labore illic agunt uitam. In terris uerò ſacerdotes ſuos diuturnas moras trahere noluit, quoniam non debetur labor perpetuus aut longius ijs qui ſedulo Deum laudant. Ideo demittit huc eos quotidie, atq; reuocat, ut per ſucceſsionem in terris fiat ſemper, quod fit per eandem uitam ſemper in cœlis. Mitto quòd multi etiam in aëre animas dæmonũ heroumque putant corpora quanuis tardius, tamen aliquando in melius permutare. Verum habeat, dicet quiſpiam, noſter animus corpus oneroſius quàm mentes aliæ, atque ideò ſolicitetur quandoque, & magis quàm aliæ à ſpeculando prohibeatur, cur autem fragilius corpus habet quàm beſtiæ? Non quia fragilius habet corpus, ideò putandus eſt minus eſſe diuinus, imò quia eſt diuinior, corpus habere fragilius. Diſputauimus aliàs, corpus noſtrum eſſe terrenorũ omnium temperatiſsimũ, cœloq; ſimillimum

ut cœ-

ut cœleſtis animi muneribus pacatius miniſterium præbeat. Hanc uerò temperantiam neceſſario ſequitur imbecillitas. Complexio in qua nimis excedit calor, uix à calore & frigore lęditur. Nam calor ingens remiſsiores calores exuperat, ut eius comparatione uix appareant, & frigoris impetum frangit. Ac ſi in aliqua complexione frigus excellat non quælibet frigiditas extrinſecus iniecta percipitur, & æſtus facilè toleratur. Similiter ubi humiditas aut ſiccitas pręualet. Vbi uerò hę quatuor qualitates mediocres ſunt & conſona tēperatione miſcentur, quæcunq; noua qualitas aduenit, excedere cogit aliquā ipſarū quatuor qualitatū, qua excedente, prioris complexionis conſonantia perit, & naturalis habitus diſsipatur. Ergo quia neceſſaria fuit homini complexio terrenorū omnium temperatiſsiſsima, hæc uerò quibuslibet offenſiunculis læditur, conſequens fuit ut imbecilla eſſet corporis humani natura. Huic tamen imbecillitati ſubuenit diligens artium noſtrarum induſtria, qua fit ut temperantia noſtra contrà mundi procellas diutius perſeueret. Sic enim adæquauit omnia diuinus artifex, ut in beſtijs cum imbecillitate animę uires dotéſue corporis in nobis autem cum corporis imbecillitate uires animi compenſaret, atque ita ſignificaret beſtiarum animas morti corporis deputatas eſſe, noſtras autem uitæ mentis perpetuæ dedicatas, quas tamen oporteat ſemper extra patriam laborare. Nam temperata complexio quæ ſpeciei humanæ maximè naturalis eſt, ut diximus, ob innumerabiles cauſas tum ab initio in multis, tùm quotidie in ſingulis undiq; diſſonare compellitur. Ideoq; continuat & impenſiſsima attētione animæ opus eſt, etiam ſi minime aduertamus, ad temperationem ipſam naturæ reſtituendam. Duriſsimus hic perpetuusq; uegetatricis potentiæ labor, non ſolum & remittit admodum & intermittit mentis intentionem, unde quaſi mente non utimur, ſed etiam multis nos clam perturbationibus afficit, & quaſi ſomniantes exagitat. Nempe dum in qualitatibus his aut illis contemperandis obnixius operatur, ipſa interim ad hæc congruis ſuis ſeminalibus rationibus utens, ſuſcitat ſenſim in ſuperiore ſenſu imagines affectusq; ad qualitates illas maximè pertinentes. Igitur in tractanda bile latenter inſurgit ita, uel ad iraſcendum procliuitas. In agitando ſanguine, lætitia uana. In pituita tædium & pigritia. In atra bile timor & mœror. Sæpe uerò adeò imagines affectusq; huiuſmodi inualeſcunt, ut uacante omnino circa talia ratione ſequatur inſania. Præterea in multis dum craſsiores ſpiritus tenuare molitur, hebetiſsimos arguit. Dum in alijs laxiores ſpiritus congregare ſtudet, contemplationis aſsiduitati memoriæq; ineptos oſtendit. Quod ſi quandò ſpirituum ſiccitatem colligere animum dicimus, ſic accipi uolumus, nō ut agat in animum, ſed ut animus in congregandis ſpiritibus non laboret, unde cogatur à contemplatione diuerti. Deniq; ſicut ſenſus exterior dum circa moleſta uerſatur offenditur, ſic & interior plurimum intrinſecas ſpirituum offenſiones percipiens à uarijs illatas humoribus atq; cauſis, moleſtas imagines affectionesq; ſuſcitat.

De cauſis onerosæ gubernationis iam ſatis. De uitijs autem animi etſi nonnihil diximus, aliquid inſuper eſt dicendum. Anima quoniam in medio mentium corporumque confinio creata eſt, non ſolum diuinis inhiat, uerùm etiam naturali prouidentia & amore materiæ iungitur, atque in ea per umbratilem quandam uitæ ſuæ communionem animatum corpus diſponit, deinde ipſum tanquam opus ſuum & prolem propriam diligit. Amor animam naturalis corpori iunxit, amor eam naturalis in corpore detinet. Amor idem quotidie ipſam ad cultum corporis prouocat. Mitto quod Plato in legibus probat, Plotinusque comprobat, animā cum antecedat corpus, eiq; dominetur, non tàm à corpore corporeum affectum habere, quàm per affectum eiuſmodi ſuum ſeſe in corpus immergere. Quæ quidem ſententia Zoroaſtri & quodam modo Moſi conuenit, dicentibus, mala corporis à culpis animę proficiſci. Sed utcunq; ſit, anima quidem corpus amat, oneroſi autem & fragilis natura corporis poſtulat ut uitalis animæ uirtus ſummo nixu ſuſtentet ipſum & moueat, atque ut ſenſus & phantaſia, quæ prodeſſe corpori poſſunt, quæue obeſſe, aſsiduè circunſpiciant, ac pro corpore quaſi animæ filio cupiant, timeant, lætentur, & doleāt. A prima origine tres eiuſmodi uires huiuſmodi opus aggrediuntur, tanta quidem intentione, propter recentis corporis fabricā, ut nulla penè ſit animæ attentio ad rationem, priuſquā adulto corpore & purgatis ſenſi-

tis ſenſibus remittat operis huius in tentio. Verùm cùm primum ratio expergiſcitur, ſumma cùm difficultate imperium phantaſiæ diuturno uſu in anima confirmatum debilitat, quippe cùm arduum ſit uel naturæ uel habitui repugnare. Hic autem tam contra confirmatum ultra naturam habitum, quàm contra naturalem affectum eſt pugnandum. Id tamen diligentiori diſciplina tandē aſſequitur. Sed interim ipſa etiam ratio propter naturalem cognitionem prouidentiamq́ tres illas inferiores diligit uires quaſi germanas aut filias. Ideo ſæpe illis obſequitur. Illæ corporis naturaliter agunt curam. Igitur & ratio per illas amore declinat ad corpus. Ex diuturna declinatione habitum ſibiipſi contrahit procliuius inclinandi. Habitum huiuſmodi, uitium, imò etiam quendam (ut ita dixerim) interitum appellamus, quoniam ſicut in multis fieri ſolet animalium ſpeciebus, poſtquam uis inferior in corpore fabricādo naturalibus ſe circum filis inuoluerit, ſæpe uis ſuperior cœptum opus ſolidiori paulatim contexit tela, atque ſub duriſsima tandem textura ſe clàm includens, ipſa ſe perdit, non prius in lucem reſurrectura, quàm textura concreta frangatur. Quamobrem non uitiatur animus diuinus à corpore, neq́ cogitur, ſed ipſe amore animati corporis (quod & opus ſuum, & inſtrumentum eſt) ad ipſum è ſuo ſtatu ſponte ſe deijcit, ut ad ſe illud extollat. Neque deſunt inter Platonicos qui dicant, præſertim Hermias, quoſdam eſſe dæmones generationis fautores, qui inclinationem animæ ad corpus naturaliter augeant. Certè Plato in libro de pulchro, quaſi ſicut Moſes, inquit dæmonem quendam ab initio uoluptatem plurimis malis immiſcuiſſe. Mitto quòd in Epiſtolis ait dæmonem bona publica turbauiſſe. Sed de his in ſequentibus. Redeamus interim ad animæ prouidentiam. Cùm omnium diuinarum mentium proprium ſit quòd ſuperiora intueantur, quodq́ue inferioribus prouideant, idem quoque animæ noſtræ eſt proprium, quæ non modo corpus ſuum, ſed etiam terrenorum omnium, & ipſius terræ corpus curat & colit. Sed hæc prouidentia quanto grauior eſt, quia res curat fragiliores, ineptioresq́ ad ordinem obſeruandum, tanto magis diſtrahit à ſuperioribus ſpeculandis, neque tamen omnino. In omni enim ætate per intellectum omne uerum inquirimus, per uoluntatem omne bonum amamus, per operationes Deum qui omne reuera bonum eſt, colimus. Tria hæc honeſtatis officia ſignificant, animam etiam in tanta maris huius tempeſtate cœleſtia ſemper ſuſcipere, quibus ſuſcipiendis uehementiore illorum amore quotidie capitur. Amore huiuſmodi ferueſcent, deferuet paulatim corporis amor per quem uitiatus fuerat animus, & uitij maculæ abolentur. Quapropter animus nunquam cogitur aliunde, ſed amore ſe mergit in corpus, amore emergit è corpore. Huc tendit diuinum illud, qui amat animam ſuam in hoc mundo, perdit eam. Qui hic odit, in uita æterna recipit eam. Qualis autem in hoc pelago fiat uideaturq́ue, ſic in decimo de repub. Socrates exprimit. Quemadmodum ſiquis marinum Glaucum longo iam tempore undis attritum atque diſtortum, præterea petris, alga, oſtreis obſitum uiderit, non marinum, ſed ſilueſtre potius animal opinabitur, ſic nos num animam terrenis affectibus & habitibus diſtractam circunfuſamq́ue uidemus, terrenum quiddam potius quàm cœleſte nos uidere putamus. Verùm ſi nudauerimus eam, conſiderauerimuſque puram, atque diuinorum amore iam ex hoc pelago emergentem, proculdubio cognoſcemus animam propterea quod diuinis externisq́ cognata ſit, talia quædam appetere, & cum primum pura euaſerit, tangere, cumq́ ijs in ſerena luce uerſari, eaq́ conſuetudine diuinam prorſus euadere. Hactenus Socrates. Quando igitur uiciari animam dicimus, non tam amittere ſua quā aliena id eſt, inferiora in ſe admittere intelligi uolumus. Huiuſmodi autem uitiū naturam nō perdit, ſed occupat. Sed ne quis noſtrū animum ob id eſſe corporeum opinetur, quòd corporeis quotidie cauſis infici uideatur, operæprecium eſt audire diuinū Paulū Apoſtolū clamantē, nō eſſe nobis colluctationē aduerſus carnē & ſanguinē, ſed aduerſus multas dæmonū turbas, quæ in hoc caliginoſo aëre inter nos uerſantur. Hos aūt priſci Theologi, quod Origenes Auguſtinusq́ confirmāt, aëreo corpore indutos, motu agiles, perſpicaces ſenſu, mirabili rerū ſcientia præditos arbitrātur, aëreisq́ corporib. ſuis, aëreo ſpiritui noſtro penitus illabi, atq́ ſicut quilibet homines per indicia externa quodammodo ac peritiſsimi quiq́ præcipuè intrinſecos augurātur affectus, ita ſagaciſsimos dæmones non per externa ſolum indicia, ſed etiam per ipſos noſtrorū ſpirituū motus, qui a phantaſia

taſia ſæpius incitantur, attentiores quotidie uotiones acrioresq́ affectus, unde propriè ſpiritus ipſi mouētur, aucupari. Hinc ergo fieri, ut qua uia quemq́ perturbare facilius ualeant, rectiſsimè calleant, atq́ ipſi perturbatione quadam affecti nos quotidie turbent. Perturbationis huius motum ita potiſsimum fieri arbitramur. Mouens ſane aëreum in nobis ſpiritum aërei dæmones, quo quidem quaſi uibrato & humores mouētur in corpore, & in phantaſia imagines excitantur. Sed quonam pacto? Nempe in ſanguineo corpore ſanguinem, imaginesq́ quodammodo ſimiles ſæpius commouentes, ad inanes animum uoluptates alliciunt. In cholerico uerò bile conuenientibusq́ bili imaginibus irritatis, iras & prælia ſuſcitant. Sed in phlegmatico dum pituitam augent, congruaq́ ſimulachra ignauia & torpore nos occupant. Deniq́ cum in melancholicis atrā incitant bilem, timorem mœroremq́ incutiunt, phantaſiam falſis territant umbris, animum opinionibus ſæpe falſis illudunt. Id totum poſſe à dęmonibus fieri, præſertim atrę bilis incitamento, Serapion & Auicenna ex antiquorum Philoſophorum ſententia narrant, atq́ ipſi non negant. Non enim conſentaneum eſt, diuinam mentem à ſenſibus aliter quàm ad idem dæmonibus contendentibus, adeò falli atq́ impugnari. Sed eiuſmodi inuidorū ambitioſorumq́ dæmonū uiolentiam expurgari Platonici per Philoſophiam & ſacrificia poſſe putant, quod Orphici nobis hymni demonſtrant. Chriſtus autem uerus medicus animorum ieiunio atque oratione hoc fieri præcipit. Si Dei ipſius oraculum Philoſophice liceret exponere, ieiunium interpretare abſtinentiam ab his rebus quæ talem aut talem uel augent humorem, uel imaginem affectumq́ue mouent. Orationem uerò exponerem tàm uehementem in Deum conuerſionem, ut & animus ſtimulos dæmonum non aduertat, & dæmones expugnare mentem deo deditam ſe poſſe diffidant. Sed diſputationem iam concludamus. Nemo igitur dicat animam hominis ob hoc minus eſſe diuinam, quòd in curando corpore ſolicitetur, quod uitietur. Multo enim durior menti noſtræ prouincia quàm reliquis mentibus aſsignatur. Neque uitiatur à corpore anima, ſed ipſa nimium corpus amando ſe uitiat, ipſa ſe purgat. Neque putandum eſt ex eo deeſſe nobis diuinitatem, quòd anxij multo magis quàm beſtiæ uiuimus. Imò ex hoc maximè diuini ſumus, quòd priuati ad tempus habitatione patria que cœleſti, ſcilicet quandiu Dei uicarij ſumus in terra, ſolicitamur continuè, etiam ſi hoc minime aduertamus, cœleſtis patriæ deſiderio, neq́ ulla terrena oblectamenta conſolari in hoc exilio mentem humanam poſſunt rerum cupidam melio rum.

Quarta quæſtio, quare animi à corporibus inuiti diſcedunt. *Cap. VIII.*

PRopoſita nobis fuit quarta quæſtio, quare ſi cœleſtes animi ſunt, à terris tam inuiti diſcedunt? Primum quidem non omnes inuiti diſcedunt. Nam Theramenes, Theodorus Cyrenæus, Cleombrorus, & omnino omnes Hegeſiæ Cyrenaici auditores ſponte ac libentiſsimè decedebant. Gymnoſophyſtæ quoque Indorum Philoſophi, & Gethæ Thraciæ populi, apud quos legebantur puerperia, natiq́ deflebantur, funera autem feſta erant & ueluti ſacra luſu cantúque celebrabantur. Mitto innumerabiles alios milites, ciues, Philoſophos, Religioſos: mitto primitias Chriſtianorum. Mitto quòd non omnes morientes lugent, lugent aūt naſcentes omnes, & quaſi inuiti à lachrymis terrenum hoc iter auſpicantur tanquam exilium. Deinde in his etiam qui mortem horrent, non tota (ut ita loquar) anima expaueſcit. Siquidem ea pars noſtri quæ diſcedendo pergit in melius, non modo ſemel non decedit inuita, ſed etiam quotidie ſponte diſcedit. Quid per Philoſophiam moralem aliud agimus, quàm ut animam ab affectu corporis ſeiungamus? Quid per Philoſophiam ſpeculatricem aliud, quàm ut rationem à ſenſibus ſeuocemus? Totum hoc Philoſophiæ ſtudium, ut inquit Plato eſt meditatio mortis. Siquidem mors eſt animæ à corpore liberatio. Nec terribilis mors eſt Philoſophis, atque ſimilibus, quoniam familiaris illis & domeſtica eſt, nec latet eos qualis futurus ſit poſt obitum puri animi habitus. Talis enim erit, qualem ferme experiuntur quotidie in ſummo contemplationis faſtigio. Tranquillus uide licet atq́ ſerenus, & idearum formulis quaſi ſtellarum radijs circunfuſus, & diuini ſolis ſplendore coruſcans.

coruſcans. Hinc Propheta Daniel, fulgebunt docti tanquam ſplendor firmamenti, & qui multos ad iuſtitiam erudierint, tanquam ſtellæ in perpetuas æternitates. At ea pars animæ abit inuita, quæ corpori duntaxat alendo atq; tuendo tributa eſt, quoniam abeundo naturali quodam officio uacat, & amicum deſerit ſuum. Quinetiam ratio in pleriſque amat nimium inferiorem hanc animę partem, quo fit ut quodammodo eius doleat detrimento. Plotinus autem non partem animæ uocat propriè, ſed ſimulachrum quoddam animæ ſubſtantialis umbratile. Probat enim hominem eſſe ipſam rationalem animam, quæ quidem permanens in ſeipſa, ſub ſe generat animal, neq; ex ſe & corpore propriè animal componit unum, ſed potius ex corpore tali, atq; uitali quodam ſui ſimulachro membris infuſo. In quo quidem animali ſenſus illi ſint qui externa corpora cum quadam paſsione percipiunt, phantaſia quoque & confuſa prorſus & perturbata. In ipſa uerò animæ rationalis ſubſtantia ſit impatibilis uniuerſaliſq; ſenſus, non ad ſenſibilia ſed ad imagines paſsioneſq;, quæ in ſenſibus animalis illius ſunt, aſpiciens. Sit & ratio quæ ſuſcipit mentem. Et quatenus ipſa tùm in ſe regitur, tùm in mentem erigitur, ſepe ratione proficere atque gaudere. Quatenus autem quodam prouidentiæ munere & format animal, & reſpicit iam formatum, commercio quodam cum corpore delectari. Sed pergamus ad reliqua. Nonnulli etiam cruciatum qui in diſceſſu ſentitur, magis metuunt quàm diſceſſum, quem uel ſuauem forè quaſi ſoporis oppreſsionem Timęus docet, ſi reſolutione quadam fiat propter naturæ maturitatem, non autem ſuffocatione propter incontinentiam. Plurimi autem hoc diſceſſu, quoniam non putant ſe ſuis operibus uiſionem meruiſſe diuinam, unde efficitur ut diuturnas aut perpetuas mentis tenebras expaueſcant. Adde quod plurimi uitæ huius blandimenta quibus ab initio irretiuntur, ægrè relinquunt. Sunt & qui propriæ diuinitati diffidant, quia diuinum puræ mentis ſplendorem inſpexere nunquam, ſed mortalem corporalium ſimulachrorum caliginem animæ per ſenſus infuſam. Et qui ſplendorem mentis rationis oculis nondum Philoſophia purgatis acriter intuentur, radijs eius reuerberantur, hebeſcuntq;, & ambigunt. Nam cum nihil ſit oculis rationis magis præſens quàm ipſa mentis ſubſtantia, non eſt ueriſimile eam propter minimam ſui lucem eſſe nobis ignotam, ſed propter maximam. Qui ergo & puram mentem & purgatis oculis rationis inſpiciet, is non modo non diffidet, ſed ipſam reuerebitur tãquam numen. Sed licet diffidant nonnulli, plurimi tamen confidunt. Et illi ipſi qui uidentur diffidere, ſperant ſimul ſe forè perpetuos. Neque poteſt unquam ſpes huiuſmodi ex animo noſtro penitus extirpari, utpote quæ ſit nobis naturaliter inſita. Solent illæ ſpecies eſſe fallaces, quæ aut caſu quodam aut uſu à ſenſibus habent originem, qualem profectò non habet æternitatis opinio, cum ſenſus nihil percipiat niſi caducum, & cogat nos ſuſpicari quandoque, ne forte qui deceſſerunt è uita, nihil ſint amplius poſtquam uidentur nuſquam. Itaque immortalitatis ſpes naturalem ſequitur rationis inſtinctum, cum eam ſperet animus non modo non conferentibus ſenſibus, ſed inuitis. Ergo certè nihil magis ſoleo admirari quàm quòd noſtrum id quiſque ſperet, quandoquidem ſemper inter caduca uerſamur, neque tamen ſperare deſinimus. Quod quidem ſignificat hanc ſpem naturæ firmitate conſtare. Illud quoque conſiderandum arbitror, quòd uidelicet non eſſet mirum, homines etiam ſi euidentiores de immortalitate rationes haberent, quàm de reliquis omnibus, adhuc tamen magis hac in re rationibus ipſis diffidere quàm in cęteris. Quod enim amamus multum, ei multum metuimus. Nihil autem magis quàm uitam diligimus ſempiternam, ob eam maximè rationem, quia maximè naturalis eſt nobis. Omnino autem ipſo mortis metu coniectari poſſumus aliquem nobis ſenſum ſuperfore poſt mortem. Nam ſi animus ideo timet mortem, quia perpetuas odit tenebras, atque à diuerſitate naturæ odium proficiſcitur, perpetua lux eſt animus. Aut ſaltem tenebras ſempiternas non aliter diſcernit quam per lucem aliquam ſempiternam, hanc abſque immenſa luce contueri non ualet. Si lux animæ quæ mens eius eſt, ita ſe habet ad ipſam lucem, ſicut animæ uita ad ipſam uitam, & lux animæ ſuper immenſam lucem reflectitur, neceſſario animæ uita uitam complectitur infinitam.

Quinetiam qui uita magis cum uita congruit, quàm lux cum uita, ſi lux animæ ſuo modo, id eſt, intelligendo uitam attingit immenſam, multo magis animæ uita modo ſuo,

id eſt,

id eſt uiuendo uitam aſſequitur infinitam. Porrò qui tenebras horret, ſecum ipſe conſultat, nunquid ſemper uicturus ſit abſq; corpore, an defuturus. Quæ quidem conſultatio ſignificat animum relicto corpore iam tunc ſeſe recipere in ſeipſum. Non enim reflectitur in ſeipſum corpus, neque eleuatur in uitam à corpore ſeparatam. In ea ipſa conſultatione dijudicat quanto præſtantior ſit uita ſempiterna à mortali corpore libera, quàm aut uita præſens, aut uitæ priuatio, exoptatq; liberam & æternam. Iudicare au[illegible] & exoptare non poſſet, niſi talem uitam in ſeipſo prius experiretur. Si uita libera longe diuerſa eſt à ſeruili, & tamen animus corpore clauſus experitur ipſam, exercetq;, quanto magis ſolutus à corpore eam poteſt implere. Præterea in eadem deliberatione diſceptat mens, num queat aliquid per ſe depoſito corpore agere, nec ne. Ac ſi queat, non diffidit ſeorſum à corpore ſe uicturam. Vbi iam nunc quanuis cum corpore ducat uitam, agit tamen ſine ipſo nonnihil, quando iudicat quid ſit & quale id ipſum quod dicitur ſine corpore operari. Quis enim per corpus aliquod omne corpus abijciat? Quis cum corpore hoc ſecernat corpora omnia? Quis operando cum corpore agat operationem illam quæ fit ſine corpore? Agit autem quodammodo operationem aliquam quæ eſt ſine corpore, qui eam ipſam excogitat & effingit. Excogitatio enim actus eſt animæ. Quòd ſi dum eſt in corpore, agit aliquid ſine corpore, longè magis poterit ſine ipſo agere extra ipſum. Atqui quod mirum eſt, uſque adeò inuictus eſt animus, ut quicunq; eius æternitati bellum indicunt, ſuperentur ab ipſo. Nam ſiue Lucretiani ignauè certent, non expugnatur, ſiue alij ſtrenuè pugnent, quia eiuſdem animi armis aculeiſq; pugnant fortiter, imò animus ipſe pugnat. Ideo animus ipſe quando uidetur ſuccumbere, tunc maximè ſuperat. Excellit enim quam maximè. Ac ſi ſe perimere uideatur, uidet deniq; ſe peremptum. Qui uidet quicquam adhuc ſpirat. Ex ijs patet qua ratione ſi mortis metus à tenebrarum horrore proficiſcatur, in eo ipſo oſtendatur immortalitas. Forſitan qui formidat mortem, non tam horret tenebras quàm uel pœnam uel mœſtitiam uaticinatur & timet. Quod equidem potius arbitror. Ex quo etiam immortalitas declaratur. Sicut enim nemo cupit illa quæ profutura non ſperat, neque prodeſſe putat niſi percipiantur, ita nemoq; metuit, quæ nocitura non iudicat, neq; arbitratur obeſſe niſi percipi poſsint. Cupido enim uoluptatem in boni adeptione reſpicit, aut uitatione mali, metus dolorem in mali præſentia, aut abſentia boni. Voluptas autem & dolor abſq; cognitione non fiunt. Ergo qui uitæ ſtatum cupit propter uoluptatem qua in tempore uitæ perfunditur, idem quoque ſtatum poſt mortem metuit propter dolorem quem ſit in eo tempore percepturus.

THEOLOGIAE PLAtonicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore,

LIBER XVII.

Quinta quæſtio, qualis ſit animæ ſtatus antequam ad corpus accedat, qualis etiam poſt diſceſſum. Cap. I.

SED iam diſputationem quintam aggrediamur, per quam quæſtio illa ſoluatur, quæ interrogabat, qualis ſit animæ ſtatus priuſquã accedat ad corpus, qualis etiam cum diſceſſerit. In rebus his quæ ad Theologiam pertinent, ſex olim ſummi Theologi cõſenſerunt, quorum primus fuiſſe traditur Zoroaſter Magorũ caput, ſecundus Mercurius Triſmegiſtus, princeps ſacerdotũ Aegyptiorum. Mercurio ſucceſsit Orpheus. Orphei ſacris initiatus fuit Aglaophemus. Aglaophemo ſucceſsit in Theologia Pythagoras, Pythagoræ Plato, qui uniuerſam eorum ſapientiam ſuis literis comprehendit, auxit, illuſtrauit. Quoniam uero ꝙ omnes ſacra diuinorum myſteria, ne prophanis communia fierent, Poëticis umbraculis obtegebant, factum eſt ut ſucceſſores eorum alij aliter Theologiam interpretarentur. Hinc turba Platonicorum interpretum in ſex Academias ſe diuiſit, quarum tres Atticæ fuerunt, reliquæ peregrinæ. Atticarum uetus ſub Xenocrate floruit, media ſub Archeſila, ſub Carneade noua, peregrinarum Aegyptia ſub Ammonio, Romana ſub Plotino, ſub Proculo Lycia. Verùm cum ſex fuerint ſcholæ Platonicorum, tres illæ Atticæ ſimul atq; Aegyptia, quęcunq; de animarum circuitu ſcripta ſunt à Platone, aliter quàm uerba ſonarent accipiebãt, duæ uero ſequentes ipſam uerborum faciem curioſius obſeruarunt. Quo autem modo hæ duæ Platonica exponant myſteria, diligenter recenſeamus.

Expoſitio Platonis de anima ſecundum duas Academias ultimas. De compoſitione animæ. Cap. II.

PLato in Parmenide quidem Deum uocat infinitum, in Philebo uerò nominat terminum. Infinitum ſcilicet, quia nullum aliunde accipit terminũ. Terminum autem quia formis quaſi menſuris paſsim diſtributis omnia terminat. Hinc Platonici diſputant, quatenus Deus tanquam infinitus omnem à ſe excludit terminum, eatenus fermè ex eo quaſi umbram pendere potentiam quandam quaſi materialem, termini cuiuslibet indigam, informemq; natura ſua, & ut ita loquar, indefinitam. At uerò quatenus Deus tanquam terminus umbram ſuam reſpicit tanquam ſpeculũ, eatenus in umbra iam uelut imaginem reſultare, infinitatemq; ipſam, id eſt, materiam communiſsimam formis ordinatiſsimè terminari. Idem rurſus ita confirmant. Si in Deo ſemper eſt uniuerſi faciendi poteſtas, merito ſemper extra Deum uniuerſi (ut ita loquar) fiendi eſt potentia. Non enim facere ille ſemper omnia poſſet, ut opinantur, niſi ſemper fieri omnia poſſent. Potentia eiuſmodi, materiam communiſsimam, id eſt, uim formarũ omnium æqualiter receptricẽ nominant, quæ natura ſua neq; ad ipſum eſſe uergat, alioqui ſuperno formatore non indigeret, neq; ad non eſſe, alioquin formatori nõ obediret, ſed ad eſſe pariter atq; non eſſe, item ad formas tales aut tales quaſi medium quoddã æquè ſe habeat, atq; à formatore determinetur. Sit quoq; in omnibus una nõ numero, nõ ſpecie, nõ genere, ſed analogia & proportione quadam potius, ſcilicet quoniam ab uno dependet, atq; unius Dei infinitatem utcunq; poteſt modo quodam umbratili repręſentat, quemadmodum & actus quodammodo unus in omnibus nominatur, quoniam ab uno terminatore, & unius terminationẽ imaginariè refert. Atq; actus huiuſmodi potentiã ſuperat, propterea ꝙ à Deo manat non fugiente ulterius, ſed iã reſpiciente materiam.

Huiuſmodi

Huiuſmodi potentia in ſpiritibus nonnihil corporis habere uidetur, ſiquidem in mentibus habet corporũ rationes, in animabus inſuper motiones, in utriſq; formabilem facultatem. Rurſus in corporibus corporei nonnihil uidetur habere, quia & dum antecedit quantitatem, indiuiſibilis apparet, & ſemper uires quaſdam quodammodo incorporeas ſuſtinet. Ex hac infinitate, ex hoc termino, id eſt, potentia receptrice formabiliq;, atque actu formali, conſtare ſub Deo omnia putant. Quod Maurus Auicebron in libro fontis uitæ fortè ſignificat, atq; Theologi noſtri breuiter ita confirmant. ſi creatura & quælibet & uniuerſa eſſe ſortitur à Deo, certè ex ſe nõ eſt, atque ab illo deſtituta iam ultrà non eſſet. Quapropter eſſe poteſt atque non eſſe. Igitur non eſt ipſum eſſe ſuum, imò ad ipſum potentia eſt. Nihil uerò ad ſeipſum eſt potẽtia, uel ſuſcipit ſemetipſum. Semper enim agens dum agit, quod potentia tale eſt, efficit actu tale. Quamobrẽ creatura producitur non ex eo quod potentiæ potentia imprimatur, alioqui nondum quicquam ederetur in actum. Neque ex eo quòd actus actui infundatur, uel idem ſibijpſi concilietur, alioqui quod producitur, eſſet antequam eſſet. Sed in ipſa productione propriè actus potentiæ adhibetur. Atque hæc ipſa duo in creatura neceſſariò diſtinguuntur. Alioquin eſſe ipſum creaturæ quia in ſeipſo ſubſiſteret, eſſet penitus infinitum. Cum igitur eſſe ab eſſentia differat, nunquid fit ab eſſentia? Minime. Nihil enim tanquam efficiens poteſt ſibimet eſſe tribuere, itaque aliunde accipit eſſe. Hinc ergo prout capit, potentia eſt, quod uerò capitur, actus cognominatur. Quare quicquid producitur, ex potentia & actu, id eſt, eſſentia & eſſe componitur. Eſſentiam quidem potentiamq; ad infinitatem, eſſe uerò & actum ad terminum Platonici referunt. Proinde in Sophiſta & Parmenide & Timæo quinq; rerum numerãtur genera, ex quibus prẽter primum omnia cõponunt ſcilicet eſſentia, idem, alterũ, et ſtatus, & motus. Eſſentia quidem manifeſtè ſignificat rationẽ rei cuiuſq; formalẽ, innuit quoq; eſſe tanq; actũ eſſentię proprium. Idem uerò dicitur, quoniã quodlibet & ſecũ in primis, & cum alijs cõgruit. Rurſus additur alterũ, quia quandã tùm intra ſe, tùm ad alia differentiã habet. Præterea ſtatus, quippe cũ aliquandiu ſuã retineat unitatẽ. Deniq; motus hoc in loco exitũ quendã ex potentia in actũ ſiue eſſendo ſiue quomodolibet intrinſecus extrinſecuſue agendo ſignificat. Quamobrẽ diuinæ infinitati ac diuino termino hinc rerũ infinitas, inde rerum terminus ſubditur. Deinde ad rerũ infinitatẽ tria potiſsimũ ſcilicet eſſentiã, & alterum, motumq; referimus. Ad ipſum uerò rerũ terminum tria ſimiliter ſcilicet eſſe, idem ac ſtatũ pariter diſtribuẽdo reducimus. Quod aũt in Parmenide quidẽ unum & multa, in Timæo uerò impartibile & partibile dicitur, ſic accipiendũ eſt, ut unum & impartibile ſecundũ terminũ, rurſus multitudo & partibile ſecundũ infinitatẽ per ſua paſſim genera propagentur. Quãuis aũt ſingula præter primũ ex ijs quaſi ſeminibus elementiſq; cõponantur, incorporea tamen cõſonantiori ſeminũ mixtione quàm corpora cõflari dicuntur. Quã ob cauſam illa magis indiſſoluta permanere putant. Miſſam in præſentia faciam cæterarũ rerum cõmixtionem, & qua ratione his generibus animã Pythagorici & Platonici miſceant, mox exponã, ſi prius admonuero, ne fortè putemus & ſi animã ſemper fuiſſe horum pleriq; dicunt, eam tamen illos omnino ex ſe eſſe putare. Cum enim non totam operationem ſuam anima, per quã ſemper operatur, ſimul explicet, ſed paulatim, conſtat eam hanc infinitam ſemper operandi uirtutem haud totam ſimul habere. Si enim totam ſimul haberet, ederet quoque totam ſimul & unicam. Omnis enim (ut aiunt) potentiæ operatio, una unius eſt. Igitur ſemper accipit uirtutem ſemper agendi. Propterea non ſimiliter, ſed aliàs aliter agit, ut ſummatim dici poſsit, quicquid temporaliter agit, ſiue corpus ſiue anima, accipere quidem continuè paulatim operãdi uirtutem, nunquam uerò ſimul totam penitus poſsidere. Quãobrem anima nõ ſolũ ſemper eſſe, ſed etiã gigni ſemper à Platonicis iudicatur, ſcilicet quatenus uim ſuã haurit paulatim, & formas intrinſecus alias aliter explicat, atq; affectus actioneſq; continuè uariat. Igitur quatenus uitalis ipſa ſui motus cauſa eſt, quodãmodo ſibimet eſſentialem interminatamq; ſuppeditat uitam, atq; ita eſſe cenſetur, quatenus uerò infinito id explicat tempore, uimq; eiuſmodi paulatim à ſuperioribus accipit, nimirum gigni perpetuo ab alio iudicatur. Accedit ad hæc, quòd principium rerum ſummũ rerum omnibus adeſt, adeo ut ſingula principij pro natura ſua ubiq; participent, alioqui ſubito euaneſcerent.

Anima uerò non adeſt omnibus,non enim omnia uiuunt. Item primum omnino ipſum
unum eſſe oportet,nã ſi multitudo quædã eſſet,procul dubio ſuper ſe cauſam ſuæ unio-
nis haberet,quippe cum unire non multitudinis ſit,imò unitatis officium,eſſe uerò pri-
mũ multitudinem ſparſam,dictu nefas. Anima tamen omnis eſt multitudo. Rurſus pri-
mum ſuper omnem eſſentiam cogitatur,cum omnis eſſentia in ſe multitudinẽ patiatur,
ſaltem quã ẽ in ſuperioribus numerauimus. Anima uerò eſſentia quædam eſt,uitalis ſci
licet atque uiuifica. Denique primum neque uſquam,neque unquam,neque ullo pa-
cto contaminari poteſt,animę tamen permultę quandoque,& alicubi,& certo quodam
modo inficiũtur. Quamobrem anima neceſſariò à ſuperiore principio ſuo quodam pa-
cto compoſita habet eſſentiã. Cæterũ in rebus ſuper animam à Deo cõpoſitis, munera
quæ ad terminum ſpectant,longiſſimo interuallo oppoſita genera ſuperant,in rebus ue
rò ſequentibus animam contrà contingit. At uerò in anima componenda genera gene-
ribus æqualius concinũt. Cum enim anima uiriſſimũ omnium quæ à Deo cõponuntur
medium ſit,cõſentaneum eſt eam media quadã æqualiſſimaq;(quoad fieri poteſt)ratio
ne eſſe compoſitam. Igitur in ea,ut cætera prætermittam,partibile impartibili,alterũ eo-
dem motus ſtatu quaſi acutum graui harmonicè temperatur. Profectò in his quæ ſu-
per animam ſunt,tria potiſſimum cogitantur,eſſentia,uita,intelligentiã. In his quoque
quæ ſunt infra animã,tria uiciſſim,qualitas,natura,ſẽſus,ut ſenſus intelligẽtiæ,natura ui
tæ ſimilitudo ſit,qualitas deniq; eſſentiæ ultima ſit imago. In ſuperioribus quidẽ ſecũdũ
eſſentiam & uitam & intelligentiam impartibile partibile ſuperat, idem quoque exce-
dit alterum,ſtatusq; motum,in inferioribus autem omnino contrà contigit. In anima ue
rò,utpote omnium media,modus per omnia quaſi medius obſeruatur. Proinde ſiue eã
ad extrema mundi conferas,inter mentes tanquam admodum impartibiles, & qualita-
tes tanquam omnino,id eſt tempore locoq; partibiles,media iudicatur. Siue ad ſui ipſi-
us extrema ſcilicet ad mentem hinc ſuam,atque inde ad uitam corpori immerſam,ſimi-
liter inter indiuiduum & diuiduum media pariter eſſe cenſetur. Siue ad ipſum ſui ipſi-
us medium ſcilicet rationem denique conferas,etiam hæc ipſa ratio quando ad intelle-
ctum & uniuerſalia ſurgit,dicitur impartibilis,quando uerò ad ſenſus ſingulaq; decli-
nat,partibilis nuncupatur, atque illic identitatem (ut ita loquar) ſtatumq; conſequi-
tur,hic uero uiciſſim alteritatem ſubit & motum. Ac dum in æternis conſiderandis quo
dammodo ipſa diſcurrit,in diuiduo ſtatu diuiſibilem permiſcet motum. Contrà uero
dum in temporalibus attingendis quodammodo in ſeipſa conſiſtit, motũ uiciſſim diui-
ſibilem in diuiduo quodam ſtatui contemperat. Præterea ſicut anima mundi in mouen
do quidem cœlo quod ἀπλανής,id eſt,inerraticum dicitur,in eodem oſtendit alterum, in
planetis uerò,quodammodo erraticis moderandis,per ipſum motionis ordinem in alte-
ro uiciſſim idem ſeruare uidetur. Sed hactenus idem ſuperat alterũ. Deniq; in inferiori-
bus gubernãdis idẽ iam ab altero ſuperari permittit. Similiter hominis anima circa tria
quaſi uehicula,ſcilicet ęthereũ,aëreũ,compoſitum corpus ſe habere uidetur. Iam igitur
quid ſibi Timæus uelit ubi in anima componenda muſicis proportionibus utitur, ſatis
intelligi poteſt. Nihil enim aliud ſibi uult,quàm animam tùm ex ipſis rerum generibus
tùm ex uiribus ſuis ita cõponi,ut ideæ ſuæ in primis,deinde ſibi ipſi,tertio rebus alijs ap-
tiſſime cõgruat. Solẽt Pythagorici in anima figurãda Mathematicis tã figuris quàm nu-
meris uti,quoniã ſicut Mathematica,ſic & animæ inter naturales diuinasq; formas me-
dium obtinent. Conſtituunt ergo triangulum,in cuius apice locata ſit unitas,à qua ter-
ni utrinque numeri profluãt,hinc pares,inde ſimiliter impares,hac uidelicet ratione, ut
à parte altera primum duo, deinde quatuor, demum octo, altera ex parte primùm tria,
deinde nouẽ,poſtremò ſeptem atq; uiginti. His uerò cẽſent omnes animæ partes,uires,
officia deſignari. Quæ enim ſuper animam ſunt,unita potius quàm numeroſa putãtur.
Quæ uerò ſub anima,numeroſa quidem,ſed per ſe maxime diſſona. Verùm anima pri-
mum numeroſa ideo dicitur,quoniam cum proxima ſit multiplicitati corporeæ, iam in
telligitur tàm motionibus quàm uiribus multiplex eſſe. Deinde uerò cum ordinatę mo
tionis generationiſq; proximum ſit principium, probabili ratione concluditur,nu-
meroſitatem eius eſſe maximè conſonantem, à cuius conſonantia, corporis continuè
tùm cœleſtis tũ elementalis conſonantia nõ aliter pendeat,quàm ab ipſa quæ in muſici

mente

mente harmonia eſt, illa deinceps quæ in uocibus & quæ in ſonis harmonia ſentitur, & fluere ſolet. Proinde Philolaus cum Deum unitatem more Pythagorico nominaſſet, mox extenſam materiam dualitatem cognominauit, propterea quod quemadmodum dualitas ipſa prima inter numeros diuiſio eſt, ſic materiæ dimenſio cauſa eſt in primis ut formæ diſtractæ inter ſe repugnantesq; euadant. Itaque animam ab unitate diuina pendentem ſeſe in materiam quaſi in dualitatem infundere putant, nō aliter quàm triangulus ab angulo ſummo in duos ſimiliter deſinat angulos. Itaq; in corpore compoſito diſtrahi ſemper & perturbari. Meritò igitur anima triangulo figuratur. Septem uerò deinde huic triangulo numerorum terminos adhibent. Nempe cum uideamus rerum generationem ſeptenario Planetarum numero gubernari, ſummumq; Planetarum Saturnum ſeptimo quolibet anno mutationes in uita hominum facere. Lunam quoq; Planetarum infimam ſeptimo quouis die, tùm in ſeipſa, tùm in humoribus mutationem inducere, merito animam motionis generationisq; originem ſeptenario numero deſcribere iudicantur. Sunt etiam qui fœtum in aluo perfici ſeptenarijs, et natum extra aluum per ætates duci ſimiliter arbitrētur. Afferunt inſuper utrinq; numeros & pares & impares, ut per pares animam ex natura diuidua, per impares ex indiuidua commixtam eſſe declarent. Rurſus numeros lineares ſuperficialesq; & ſolidos addunt, ut appareat animam per longitudinem, latitudinem, profunditatem corporis ſeſe facillimè fundere. Eligunt autem illos duntaxat numeros, quorum proportionibus mutuis muſica conſonantia conſtat, ut oſtendant animam concinne cōpoſitam, concinne cuncta diſponere atq; mouere. Sanè inter quatuor ac tria ſeſquitertia proportio eſt, ex qua naſcitur harmonia quam Græci nominant diateſſaron. Sed inter tria & duo eſt proportio ſeſquialtera. Hæc procreat harmoniam quam nuncupant diapente. Præterea inter quatuor atq; duo, ſiue quatuor & octo, proportio dupla, quæ diapaſon conficit conſonantiam. Inter unum uerò & tria ſiue tria inter et nouem, ſiue inter nouem atq; uigintiſeptem, proportio tripla, à qua melodia diapaſon diapente cōponitur. Proinde inter quatuor & unum, ſiue duo inter & octo, quadrupla proportio naſcitur, quæ diſdiapaſon generat harmoniam. Deniq; inter octo ac nouem fit epogdous, quo conſtat tonus. Sonum uerò tono remiſsiorem hemitonum nominant. Quam ob rem omnes quas narrauimus proportiones, arti muſicæ potiſsimum neceſſariæ, ab illis fiunt numeris, qui in figura animæ deſcribuntur, per quos animæ tùm naturalis compoſitio tum motio actioq; naturalis maximè omnium eſſe tàm cōſonans quàm numeroſa ſignificetur. Neq; deſunt qui ſphærarum quoq; cœleſtium magnitudines inter ſe, interuallaq; & motus, Planetarumq; habitus & aſpectus proportionibus penè ſimilibus metiantur, ſpiritum quoq; uitalem ſimili qualitatum ſuarum temperatione diſponāt. Miſſa non abſq; ratione facio multa, quæ multi hac in parte de fictis numerorum figurarumq; uirtutibus tàm leuiter quàm curioſè pertractant. Hæc eſt myſterij Pythagorei & Platonici ſumma. Mitto, quòd ſolent intelligentiam, quoniam per ſimplicem fit intuitum ſæpe unitatem cognominare, ſcientiam uerò dualitatem, quoniam ex principio probat concluſionem, ſed opinionem trinitatē, quia inſuper cōcluſionis oppoſitum ambiguitate quadam affert in medium. Senſum poſtremo quaternitatem, propterea quòd circa compoſita ex quatuor elementis plurimùm uerſari uidetur. Mitto rurſus quòd animam ideo currum uocant, quia motus efficit circulares. Quodúe in ea lineam ponunt quodammodo rectam, quantum corpora mouet & reſpicit. Deinde circulum quendam inferiorem, quaſi Planetarum orbē, quando redit in ſemetipſam. Circulum quoq; ſuperiorem quaſi ſtellarum orbem fixarum, quatenus ad ſuperiora cōuertitur, alas duas, ſcilicet inſtinctum intellectus ad ipſum uerum, atq; uoluntatis ad ipſum bonum, aurigam mentem, caput aurigæ, diuinam unitatem mente ſuperiorem, equos ſuperiores ſcilicet idem, & ſtatum, equos inferiores, ſcilicet alterum atq; motum. Item æquum, bonum, atq; malum ſcilicet iraſcendi & cōcupiſcendi naturam. Ita enim propinquior rationi quàm libido eſſe uidetur. Deniq; (ut ſummatim dicam) hac ratione Pythagorici & Platonici omnes, rationales animas tùm noſtras, tùm noſtra ſuperiores, penè ſimiliter eſſe cōpoſitas arbitrantur. Vnde ſequi exiſtimant, ut & cœleſtes animæ in uoluendis ſphæris inæſtimabilē pariant melodiam, & noſtræ huiuſmodi cōcentibus mirificè delectētur. Verùm inter cœleſtes atq; noſtras quaſi longè

diſtantes tres gradus medios interponunt medio modo compoſitos, qui noſtras cum diuinis quodammodo uinciant, atque hos gradus ſecundū eſſentiæ, uitæ, intelligentiæ proportionem procedere opinantur. Angelicas enim animas ab intelligibili mundo proximè emicantes, intelligibile lumen ſequentibus infundere per modum eſſentiæ permanentes. Deinde dæmonicas animas per modum interminabilis uitæ atque proceſſus. Poſtremo heroicas ſecundum mentis conuerſionisque modum. Mitto quòd angelicas ſecundum intellectualem uirtutem à Deo procedere arbitrantur, dæmonicas ſecundum opificiam atque prouidentem, ideoque fabricare mundana. Heroicas ſecundum conuerſiuam præcipuè facultatem, idcirco purgandarum animarum officio fungi. Has omnes harmonicè temperatas & harmonica facere, & harmonicis mirabiliter oblectari. Sed de his animarum generibus conuenientius in ſequentibus pertractabimus.

Species & circuitus animarum ſecundum duas ſimiliter academias ultimas. Cap. III.

QVatuor ſunt animarum genera, ſunt animæ diuinæ, id eſt, animæ ſphærarum mundi atque ſyderum, quæ ideo diuinæ dicuntur, quoniam & Deo proximæ ſunt, & cōmunem mundi prouidentiam agunt in regione perpetua. Sunt animæ profanæ, id eſt, animæ beſtiarum propriæ, omnis diuinitatis expertes. Sed has in pręſentia dimittamus. Sunt inter hęc extrema media duo, animę ſcilicet ſemper Deum ſequentes, quales ſunt animæ dæmonū, heroumque ſublimium, quæ licet propriè diuinæ non appellentur, nunquam tamen à Deo diſcedūt. In primo & hoc animarum genere ſic principia diſpoſita ſunt, ut illic quidem eſſentia, hic uerò (ut ita loquar) identitas cætera principia quodammodo ſuperet, ſub ijs ſunt animę quæ quādoque ſequuntur Deum, quandoque relinquunt. In his principium, quod ipſum alterum appellatur, alia quodammodo ſuperare uidetur. Tales ſunt inferiorum dæmonum heroumque animæ, ſed manifeſtius hominum animæ, quæ cum ſint mentium omnium infimæ, non eam uim habent, per quam poſsint duo admodū diuerſa perfectè ſimul implere, id eſt, per humanam rationem intueri diuina, ac terrena corpora gubernare. Vtrunque tamen agere eas oportet, poſtquam natæ ſunt utrūque. Quare uiciſsim faciunt, quod eodē tempore nequeunt. Vtuntur autem uiciſsitudinem tribus pręcipuè modis. Primò quidem ab intelligibili mundo ad ſenſibilem, atque econuerſo ſe transferunt. Præterea in ipſo intelligibili uarias uiciſsim contemplationis ſpecies peragunt. Rurſus in ſenſibili regione diuerſas uiuendi ſpecies mutant. Quas quidem uiciſsitudines Plato tùm ſæpe alibi, tùm in Phædro pręcipuè deſcribit, atque ibi manifeſtius, ubi animas, inquit, alias aliorū Deorum in cœlo comites eſſe, atque in cōtemplandis ideis ſimilem pro uiribus cum Deo ſuo diſcurſionem mente peragere, tamen ſuper cœlum circa diuina, tùm in cœlo circa cœleſtia, tùm ſub cœlo circa naturalia gradatim cōſideranda. Et quatenus Deos imitari poſſunt, eatenus apud ſuperos permanere. Item cum multiplices à cauſis ad effectus, atque uiciſsim circuitus repetant, ait animū qui intuitus eſt ideam quæ caput circuitus eſt, in circuitu illo qui per ipſam propriè ideam continuatur, non cadere, ſed tūc labi cum malus equus, id eſt, concupiſcendi uis incitata per uim generandi, iam ſuo quodam tempore inualeſcentem, à cōtemplando diuertit ad generandum. Deinde uitas dinumerat nouem, non quòd tot ſolum ſint, ſed quia per ſeptem Planetas ignemque & aërem delabuntur, demū transmigrationes multas per inferiora, reditumque ad ſuperiora deſcribit, ubi multa proculdubio Poëtica ſunt potius quàm Philoſophica. Igitur iam ad ordinem magis Philoſophicum nos conferamus. Profectò Platonici multi putant aliquid eſſe quod infinitam ex ſe uitam habet, aliquid quod ex alio, aliquid quod ex neutro. Rurſus quod habet ex alio, aut ad ſummum, aut ad imum potius declinare, aut omnino mediū poſsidere. Nempe Deum infinitatem uitæ manentem ex ſeipſo penitus poſsidere, angelum quoque manentem, ſed ex Deo ſuſceptam, animas deinde diuinas noſtris ſuperiores infinitam quidem aliunde habere uitam, ſed currentem, currentem tamen certo quodam ordine à ſpeciebus in ſpecies diſcurrendo, defectus omnis & obliuionis expertem. Animas denique noſtras uitam habere ſimiliter infinitam, ſed non modo currentem,

uerùm etiam inordinatè,atq; à meliori habitu in peiorem,uiciſsimq; tùm reminiſcẽdo tùm obliuiſcendo mutabilem. Animas uerò infra noſtras nullo modo eſſe uitæ infinitæ participes. Vbi ſectatores Proculi ſuum illud confirmant,ſcilicet cœleſtes animas etiã intelligẽdo diſcurrere,quia inter Deos qui intelligibilia & ſemper & manendo ſuſcipiunt,atq; particulares animas,quæ illa & aliquando ſuſcipiũt,& currendo,congruè medium obtineant cœleſtes ſublimesq; animæ,quæ ſemper intuentur quidem, ſed de ſpeciebus in ſpecies tranſeundo. Nos autem alibi ſententiam hac in re Plotini narrauimus. Proinde ſic eſſe uolunt infinitum unum tàm uirtute quàm perſeuerantia, deinde infinita multa perſeuerantia,potius quã uirtute (perſeuerantia,inquã,uel ſua omnia ſimul poſsidente,uel de alijs ad alia ſuccedente,ſiue id maiori ſiue minori ordine fiat) deniq; multa quę nec; uirtute ſua nec; perſeuerantia aliunde accepta ſint infinita. Talẽ in ſpiritibus ponunt ordinem. In mundo uerò ſenſibili polus utcunq; poteſt,primum ordinis illius gradum refert,axis uerò ſecundũ,ſphæra cœleſtis tertiũ, elementalis ſphæra quartum,quintũ deniq;,quę ex elemẽtis quatuor cõponuntur. Sed digreſsione hac omiſſa,ad noſtras animas redeamus. Semper quidem erit hominis anima,quoniã inhiat ſempiternis. Semper & fuit,ut aiunt,quoniã haberet quandoq; finem,niſi initio careat. Pythagorę anima ante ortum Pythagorę fuit quandoq; à terreno corpore libera, pòſt incluſa eſt naſcente Pythagora. Duæ hic uitæ ſunt,una libera,altera corporalis. Vita illa quæ fuit libera,finem accepit in uitæ corporalis initio, ergo & initium aliquando prius habuerat. Quod enim ceſſat,incepit,itaq; non fuit ante Pythagoram ſemper extra corpus,licet quandoq;. Et poſtquã cœpit eſſe in corpore,non erit in ijs corporibus ſemper, quia quod incipit,deſinit. Vnde ſequit͂ ut innumerabiliter ante Pythagorã anima eius in corpore terreno fuerit,atq; extra,rurſusq; poſt Pythagorã extra corpus futura ſit uiciſsim, atq; in corpore. Et ſicut omnes mũdi ſphæræ per animas ſuas uariant formas, ac tandem recurſus proprios repetũt (quod in quatuor anni tẽporibus,& quatuor Lunę alternis uicibus intuemur) ſic animę noſtræ animorũ cœleſtiũ ſimiles uarias formas corporum induuntur,certiſq; curriculis temporũ,ijſdem quibus antea corporibus inuoluuntur. Quas παλιγγενεσίαν,id eſt,regenerationem Zoroaſter appellat, de qua multa Mercurius cum filio ſuo Tatio diſputat. Et Plato in libro de regno, reſurrectionẽ hanc deſcribit futuram in fine mundanæ reuolutionis iubente Deo, ac dæmonibus miniſtrantibus. Quod aũt per uitam unã explet mundus,anima noſtra per multas exequitur. Timæus enim Platonis tradit,Deum mundi opificem ieciſſe in paterã quãdam cũcta ſemina rerũ,eaq; inuicem muſicis (ut ſupra diximus) modulis temperauiſſe, ex qua temperatione rationales animas tribus creauerit gradibus diſtributas,ita ut in qualibet anima cuncta inſerta ſint ſemina,ut cum ſit ex ipſis omniũ mixta generibus,omnia per cognationem quandã facilè poſſet agnoſcere,mouere omnia atq; uiuificare, omniformemq; uitam facilius experiri. Quid aliud Dei pateram, quàm eſſentiam tertiam intelligimus inter diuina & corporalia mediam,ſcintillis diuinorũ micãtem,corporalium ſeminibus grauidam? Ex hoc fonte tres præcipuę animarũ ſpecies manauerunt: Diuinę,Deum ſequentes ſemper,aliquando ſequentes Deum. Primis aſsignant Pythagorei ſapientiam, ſecundis opinionem rectam,tertijs opinionem ancipitem. Vnde colligitur quod ſæpe iam diximus,animam noſtram eſſe quodammodo omnia,ideoq; omnium uiuentium progreſſus in ſuis uiſceribus continere. Non tamen omnes explicat ſigillatim. Plura enim operantur animæ primę quàm ſecũdæ,hę quoq; plura quàm tertię. Quamobrem licet ad omnes,ad multos tamen uitarum progreſſus anima hominis inſtituta uidetur. Nec; uiolentia quadam illata extrinſecus,nec; diſcurſu conſilij de uita transfertur in uitam, ſed tali quodam naturali inſtinctu,quali in hac uita ſuo quæque tempore prodeunt,dentes,pili,ſemen,& reliqua. Sicut enim in ipſi uniuerſi natura,ſic in particulariũ animatum naturis ęterna quadam lege ordinata ſunt ſingula,prodeuntq; ita in actum, ut & ſibi & uniuerſę naturæ eſt conſentaneum. Certè una quædam ex cunctis mundani animalis membris ſit harmonia, per quam ſingula ſingulis & uniuerſo undiq; conſonant. Ergo ſicut ipſa mundi anima certis temporibus certa producit, ſic & particulares animę ſeminibus inſitis tempore certo ad certas uiuendi ſpecies naturaliter inclinantur, atque diſponuntur. Ac dum paulatim præteritæ uitæ affectus actúſque

mittitur, uiciſſim uitæ ſequentis intenditur, conferente ſingulis paſſim uniuerſi natura. Meminiſſe uerò oportet, quòd quemadmodum docet liber de repub. decimus, animæ fato deſcendunt, id eſt, quòd generationem appetãt, & tali quodam appetant tempore, ex naturali inſtinctu prouenit ordini uniuerſi coniuncto, ſed arbitrio talem uitam eligũt aut talem. Quamuis enim uitam corpoream prius naturaliter concupiuerint quàm cogita[illegible]amen talem aut talem uitę ſpeciem prius cogitant quàm adciſcant. Plurimũ uerò inquit eligere, ſecundum prioris uitæ conſuetudinem & affectus qui, habitus affectusq; ex liberis quondam actibus fuerint procreati. Ideo, inquit, culpa eligentis eſt, nõ Dei. Non uos dæmon ſortitur, ſed uos dæmonem. Virtus enim libera eſt. Poſtquam uerò quis uitam dæmonemq; elegerit, uirtus electam uitam diſponere & componere poteſt potius quàm deponere. Oportet enim curricula certa ſortis impleri. Quod enim ibidem ſcribitur, mundum inter neceſſitatis deæ genua uolui, aliàs expoſuimus. Neceſſitas enim anima mundi ideo dicitur, quoniam fatali eius uirtute ducitur uniuerſum. Inter genua inquam, id eſt, per uirtutem eius inferiorem uoluendis ſphæris accommodatam. Siquidem mẽte rationeq; diuinis incumbit, & ſi inferior uirtus uniuerſalis eſt una, tamen quaſi triplex cognominatur. Lacheſis id eſt ſortitia, quia ſortes ſingulas inſerit. Clotho, id eſt reuolutrix, quia inuolutas à principio ſortes unicuique ſuas certis ordinibus temporibusq; euoluit. Atropos, id eſt inconuertibilis, quia in ſortibus euoluendis immutabili ratione procedit. Ad has omnes deas Plato aſſerit ire animam ad inferiora uergẽtem, eo uidelicet ordine, ut poſtquam & ſortibus in eam Lacheſis incidẽtibus naturaliter elementalem concupiuerit uitam, & propoſitis multiplicibus uitarum exemplis, pro arbitrio certam uitam eiusq; ducem elegerit dæmonem, tũc Lacheſis electionẽ cõfirmet. Inde ab eodem dæmone ad Clotho & Atropõ Neceſſitatemq; ducatur. Quis hic non uiderit, animam ob ſolam corporis huius affectionem in omnem mox fatorum incidere poteſtatem, poſtremò ad Lethęum obliuionis flumen, in hoc uidelicet corpus, unde diuinorum ſtatim obliuiſcatur? Proinde ſignificat animam quæ prius ex eo flumine biberit, id eſt, quæ affectu uehementiore ſibi corpus adſciuerit, obliuiſci magis ſuperiorum, atque tardius reminiſci, contrà ueroq; contrà. Sed ad diuerſas iam uiuendi ſpecies ueniamus. Agit quandoque angelicam uitam in æthere apud eam ſtellam cui eſt uel natura uel uſu facta propinquior, cumq; illa ſimul incerta uniuerſi gubernatione cõſentit atque concurrit. At poteſt per omnes ſphæras gradatim ſurſum deorſumúe diſcurrens tempus in qualibet uitam, gubernationem, contemplationemq; agere illi ſphæræ ſtellæq; cõgruam. Agit quandoque dæmonicam uitam in igne ſimiliter, tùm heroicam in aëre, humanam in terra, atque ferinam. Ac ſępe dum hominis uitam ducit, ſenſim ex eius ſeminibus in naturalem inſtinctũ & phantaſiã uita ſcaturit equina, uel leonina, uel ſimiles. Quod ſignificat affectus & mores qui talium beſtiarũ proprij, nobis ſuboriũtur. Depoſita denique figura hominis, eius beſtiæ ſubit corpus, cuius ſe moribus ſimillimã præſtitit, ſeu inſerat ſe ferino fœtui, fiatq; propria ferini corporis anima, ut Plotinus, Numenius, Harpocratius Boetus exiſtimant, ſeu animæ ferinæ ſeipſam iungat, atque feræ ſit comes, ut placuit Hermię, Syrianoq; & Proculo. Ac poſtquam de alia beſtia migrauit in aliam, explicuitq; omnes progreſſus illos uitæ ferinæ, quibus explicandis pronior fuerat, promit iterum progreſſus humanos, pòſt heroicos, deinde dæmonicos, poſtremo diuinos. Aliæ uerò alibi plus minùsue uiuunt, quatenus fato uel fortuna uel electione habituq; uariè diſponuntur. Has tranſmigrationes reſtitutionesq; Plato annis mille, tribus millibus, decẽ millibus deſignauit, diſputationis exemplíq; gratia potius, ut inquit Hermias, quam quod certe dinumerari poſſe putaret. Horũ enim numerorum quilibet non modo plurimus eſt, ſed etiam certa quadã ratione perfectus, ut oſtendatur animas ad perfectam purgationem longo quodam ſed certo tempore indigere, & quæ uel leuius peccauerunt, uel potius philoſophatę ſunt, eas citius in patriã redituras. Neque tamẽ intelligendum eſt animam communiter in eundem omnino hominem numero redituram, niſi fuerit tãdem totus mundi curſus impletus, ut ſcribitur in libro de regno, quem curſum (ut diximus aliàs) trigintaſex annorũ millibus impleri aſtronomi computant. Interea tamen ſæpe in idem reuerti anima dicitur, in eandem ſcilicet uitæ ſpeciem, ſimilemq; uiuendi modum, à diuino uidelicet ad diuinum, ab humano ad humanum, à

bruto

bruto ſimiliter ab brutalem, quemadmodum & ipſe mundi circuitus ſępe interim ſimilia redit, donec ad eadem prorſus denique reuertatur. Ne quis autē abſurdum ret eſſe animam in tam diuerſas ſpecies ſe transferre, conſiderare iubent, quàm diuerſo affectus & habitus in hoc etiā corpore ſæpe animus induat non in alijs ſolum, ſed in eodem etiam homine, plantę uidelicet & bruti, hominiſúe & angeli. Rurſus ne quis miretur, nos eorum quæ in ſuperiori geſsimus uita, in hac minime recordari, animaduertere iubent non ſolum quàm multum in ſenectute infantiæ, ſed etiam quàm facile hodie heſternarum rerum obliuiſcamur. Hæc illi quibus propheticum illud obijcitur: In circuitu impij ambulant. Quaſi dicat illos eſſe impios iudicandos, qui eiuſmodi animarum circuitus introducunt.

Quòd Plato rectius exponatur more academiarum quatuor præcedentium, præſertim primæ & quartæ. Cap. IIII.

Academię uerò quatuor ijs antiquiores in hoc ab ijs diſcrepabant, inter ſe congruentes, quòd ſcripta Platonis omnino poetica eſſe arbitrabanť. Sed inter ſe differebant quòd Carneades Platonem & putauiſſe & tractauiſſe omnia opinabatur Scepticorum more uelut ambigua, neque ullū in rebus ullis habuiſſe delectū. Archeſilas autem certum quidem nihil habuiſſe Platonem, ueriſimile tamen aliquid & probabile. Xenocrates ſimul atque Ammonius illum aliqua non modo tanquā ueriſimilia tenuiſſe & probabilia, uerùm etiam tanquam uera certaꝗ affirmauiſſe, ea que eſſe paucula quædā de prouidentia Dei animorumꝗ immortalitate. Nos ergo Xenocratis & Ammonij ueſtigia ſequentes, Platonem affirmauiſſe quędam de anima non negamus, ſed multa quæ de circuitu eius ab ipſo tractantur, tanquam poetica aliter intelligimus quàm uerba uideantur ſignificare, præſertim cū circuitus huiuſmodi haud ipſe inuenerit, ſed narrauerit alienos. Primum quidem ab Aegyptijs ſacerdotibus ſub purgandarum animarum figura confictos, deinde ab Orpheo, Empedocle, Heraclito poeticis duntaxat carminibus decantatos. Mitto quod Pythagoras animarū tranſmigrationes conſuetis illis ſemper confabulationibus ſuis ſymboliſꝗ inſeruit. Quamobrem ita ad academias ultimas reſpondebimus. Nituntur autē duobus præcipue fundamētis ratione propria, & authoritate Platonica. Quæ de rerū generibus, muſicaꝗ animæ compoſitione exponunt, ac rurſum quod in argumentatione aſſumunt, quatuor eſſe ſpecies animarum, admittimus. Rurſus, quod anima noſtra uix efficere queat utrunque ſimul, diuina ſcilicet uidere, & corpora regere, pręſertim ineptiora. Id quoque damus, ſed nō putamus ob hoc neceſſarium eſſe, eam ſurſum atque deorſum uices innumerabiles agere, cum ſatis utrunque officium peragat, ſi dum uiuit in terris, modò corporalia curet, modo ſeipſam Deumꝗ colat, & cum hinc abierit, facilius uehiculum ſuum regat, intentiuſꝗ diuinis incumbat. Concedimus inſuper animam eſſe uitarum omnium ſeminibus grauidam, ideꝗ poſſe earum omnium progreſsiones peragere, eo tamen pacto, ut ea ſemina ſecundū humanę animę ſpecieiꝗ modū in hac ipſa ſint anima, pullulentꝗ ex illis affectus habituſꝗ cæteris ſpeciebus congrui, nunquam tamen fiat uera de ſpecie in ſpeciē tranſmigratio. Siue enim anima ita comparetur ad corpus, ſicut forma propria ad propriam materiam comparatur, ſiue ut ars propria ad proprium inſtrumentū, non poterit anima quælibet corpus quodlibet ingredi. Nā quis audeat dicere Lunæ formam lapidis formare materiā, aut muſicam artem figuli inſtrumenta ſubire? Merito diuinus Iamblichus tranſmigrationē animæ ab homine in beſtias reprobauit. Reprobauit Porphyrius etiam circuitum infinitum, atque in ſpecie humana ſolum certis ſeculis pererrare conceſsit, ac tandem purgatam hominis animam patri ſemper hærere cœleſti aſſeuerauit, nunquam ad huius uitæ miſeriam redituram, quoniam non poſſet unquam eſſe beata, ſi aut ignoraret ſe huc redituram eſſe, cū eſſet huc aliquando reuerſura, aut futura mala præuideret atque metueret. Quod quidem inde confirmatur, quia inſtabile bonū appetitū implere naturalē nequit, qui æternū infinitumꝗ propriè & agnoſcit & appetit. Rurſus animā infinita potentia ueritate fruentē, neꝗ uiolētia inde diuellit neꝗ

 fallacia

fallacia dimouet, neque uoluntas ulla diuertit. Non uoluntas Dei, cuius proprium eſt conuertere. Non animæ, quæ cum nihil eligat unquam niſi ratione boni, non habet quod extra ipſum eligat, in quo totam boni rationem prorſus agnoſcit. Neque mutatio ulla uitæ cadit in animam ſuper tempus in æternitate uiuentem. Denique dicere animam fine fruentem, inde quandoque ſeiungi, perinde ſe habet ac ſiquis dixerit uel terram ipſo centro, uel ignem ipſa Luna proximè perfruentem, uel ferrum immenſæ Magnetis moli hærentem inde diuerti. His atque ſimilibus (ut arbitror) rationibus commotus Porphyrius erubuit animam centro ſuo ſemel infixam temerè inde diuellere. Proculum quoque Syrianúmque & Hermiam puduit cœleſtem animam in corpora beſtiarũ præcipitare. Atq; ut debita ſupplicia immanibus rependerent uitijs, obſeruari putarunt ſacrilegas animas inter animas beſtiarum, nõ tamen brutorũ corpora regere, quoniã ſi bruta euaſerit anima, nõ purgabitur inde, ſed prorſus inficietur. Nõ enim purgatio fit, niſi ubi regnat quædam conſcientiæ reclamatio. Quod præterea negant animã niſi fuerit ſemper, non ſemper eſſe futuram, quo pacto damnetur, aliàs diximus, & dicemus. Quocirca rationes eorum nobis nõ perſuadent ut infinitis animarum erroribus ambagibusq́;, & abſurdis ſpecierum confuſionibus fidem adhibeamus. Sed ne poſitionẽ ſuam authoritate Platonica tueantur, meminiſſe debemus, Platonẽ Pythagoricã ſapientiam, quę à Zoroaſtre manauerat, ab Archyta, Euryto, Philolalo didiciſſe, & cum peragraſſet orbem, aliáſq; omnes Philoſophorũ opiniones examinauiſſet, Pythagoricã denique ſectam tanquam ueriſimiliorem præ cæteris elegiſſe, quam ſuis literis illuſtraret. Propterea Pythagoricos inducit in dialogis ſuis pręcipuis diſputantes. Timęũ Locrum, Parmenidẽ Eleatem, atque Zenonem, à quibus Socrates apud Platonem didiſcit quę in cæteris Platonis dialogis ipſe alijs referat. Tria uerò præ cæteris ſigna uidẽtur euidentiſsima, quibus iudicare poſsimus eum Pythagorica illa nequaquam affirmauiſſe. Primum, quòd eoſdem diſputantes inducit, qui quondam talia dixerant. Secundum, quod fingit Socratem ambiguum quæ audiuerat referentem, qui nihil aliud ſcire ſe prędicabat, quam hoc ipſum, quòd nihil ſciret. Tertiũ, quòd quæ de rebus huiuſmodi ſcripſerat, non confirmauit in ſenectute. Siquidem in libris de legibus, quos ſcripſit in ſenio in quibus ſolis ipſa Platonis perſona loquitur, nihil aſſeruit tale. Et in epiſtola ad regem Dionyſium, cum eſſet admodum ſenex, inquit, nihil ſe de rebus diuinis unquã cõpoſuiſſe neque eſſe Platonis opus de ijs ullum, neque unquam fore, quaſi non ſuã mentem aperuerit, ſed narrauerit alienã. In epiſtola quoque ad Syracuſanos, quã poſtea ſcripſit ſenior, eadem repetiuit, ubi adiunxit neminẽ extare tunc aut fore in poſterum, qui mentẽ Platonis de huiuſmodi rebus intelligat. Merito, quia nõ ſcripſit. Num ergo nihil de diuinis affirmat Plato? Quędam proculdubio: Deum ſcilicet humana curare, atque animę immortali operum præmia reddere uel ſupplicia. Aliud uerò affirmat nihil. Paucula enim hæc nõ in alijs modo dialogis aſſerit, in quibus alię perſonæ loquunt̃, uerùm etiã in legibus & epiſtolis, ubi loquitur ipſe. Mundum ſemper fuiſſe non aſſerit, ſed ipſũ generat in Timęo, generat, inquam, ab initio temporis ordinati, eadẽ ferme ratione qua primum Moſes, deinde Mercurius, ut expoſuerunt Seuerus, Atticus, Plutarchus & alij multi Platonicorũ. Hinc Numenius Pythagoricus excláauit, nihil aliud eſſe Platonẽ quàm Moſen Attica uoce loquentẽ, quanuis Plotinus, Porphyrius, Iamblichus, Proculus, perpetuã mundi generationẽ ibi à Platone accipi uelint. Quod ſi forte illud ita exponendum eſt, Timæi Pythagorici ſententia erit potius quàm Platonis. Siquidẽ Plato ipſe in Epinomide inquit, aſtra aut immortalia fore, aut adeò longęua, ut uita ſua illis ſufficiat, atque longiore nõ egeant. Id illi cõſonat in Timęo, uidelicet aſtra per ſe diſſolubilia fore, quia uidelicet ab initio compoſita ſunt, niſi componentis uoluntate ſeruentur. Rurſus in libro Legum ſexto, inquit humanum genus aut fuiſſe ſemper, aut multis ante ſeculis ortum. Vbi uidetur initium quàm æternitatem eligere maluiſſe. Ariſtoteles quoque ubi de quæſtionum natura diſputat, inquit quæſtionem de æternitate mundi eſſe neutram, quaſi dicat non tàm ſententiam demonſtrabilem, quàm opinionem quodammodo ad utrunque probabilem. Animas autem Plato in legibus eſſe ante corpora ita fortaſſe uult, ut naturæ dignitati id potius quam tempori tribuatur.

buatur. Quanquam per aliquam temporis morulam animas antecedere corpora etiam Chriſtianorum aliqui opinantur. Animas hominum tranſire in beſtias in legibus non confirmat. In nono autem libro inquit, ſecundum fabulas ſacerdotum ire eas in alios homines. Et in ſeptimo declarat, quomodo exponendum ſit, ſi quando dicantur corporibus alijs ſe inſerere. Vbi tradit eum qui neceſſarias doctrinas ignoret, nunquam fore inter alios homines Deum, aut dæmonem, aut heroem. Quaſi per comparationem ad alios homines & hæc dicantur & illa quæ nonnunquam de ferinis corporibus fabulatur, quanquam in Phædro non dicit animam hominis in beſtiæ corpus tranſire, ſed in ferinam uitam, & in Timæo in naturam ferinam, non in corpus feræ. In ultimo de republ. Therſitæ animam non in ſimiæ corpus, ſed in ſimiam. In quibus intelligitur habitus uitæque potius quam ſpeciei uel corporis permutatio. Præterea in Phædone poſtquam narrauit poëtarum more trãſitum animarum in beluas propter ſupplicia peccatorum, ſubiunxit non eſſe prudentis uiri talia confirmare, ſed id ſolum aſſeuerari poſſe prudenter, quod pœnas aliquas pendunt flagitiorum. Addit purgatas per legitimam Philoſophiam animas apud Deum in æternum ſine corporibus eſſe uicturas, quod quidem in Epinomide confirmat, dicens pium animum à corpore ſeparatum reliquum tempus in rerum omnium pulcherrimarum contemplatione uerſari. In Gorgia quoque & Theęteto, & decimo libro de iuſto perpetua deſcribit ſupplicia impiorum ob multa peccata quæ expiari non poſsint, taliáque ſupplicia iuſtitię exemplique potius quam curationis gratia fuiſſe aſſerit inſtituta, ubi reprobat errores illos inexplicabiles animarum. Per hęc patet Platonem Chriſtianorum more ſempiternum bonum malumúe ſignificauiſſe. Quod uerò purgatorium appellant Chriſtiani, ibi Platonem intellexiſſe, ubi purgaturus animam ſæpius per inferiora reuoluit, uidelicet non tam per corpora, quàm per uitas & commercia beſtiarum. Deniq; purgatam cœlo reſtituit. In libro nono de iuſto figurat hominis animam hunc in modum. Eſt aliqua congeries capitum plurium beluarum quaſi in globum coacta ferinum, ex hac multiplici capitum ferinorum congerie pullulat quaſi ſtipes aliquis ex radicibus, qui ſtipes hinc leo eſt, inde draco. Huic ſtipiti homo aliquis ſuperponitur clauam manu tenens, qua beſtias uerberat ſæuientes. Demum corporis humani pellis omnia illa circũdat, per quam animal unum uideatur eſſe quod eſt ſimplex animal. Congeriem plurium beſtiarum eſſe uult inſatiabilem concupiſcentiæ partem. Stipitem leone & dracone compoſitum, iracundiæ uim. Quę leo dicitur, cum ſuffragatur rationi, draco cum refragatur. Homo eſt ratio. Poſt hæc iubet Plato ut interiorem illum hominem nutriamus potius quàm beſtias illas, ne propter famẽ deficiente homine, ſolæ in nobis ſuperſint beſtiæ. Per hæc admonemur ut ad tranſitum animarum accipiamus non in uarias ſpecies, ſed in habitus. Erit itaq; arbor apud Platonem, qui nutritioni deditus, die noctéq; torpebit. Miluus, qui raptu uiuet per concupiſcentiam. Leo, qui egregie militabit. Draco, qui crudeliter in genus hominũ ſæuiet. Homo, qui ratione ciuili uiuet. Heros, qui naturalia perſcrutabitur. Dęmon, qui mathematica. Angelus, qui diuina. Talis enim fit animus, qualem induitur habitum, talis inquam in corpore, talis & extra corpus. Eadem in Phædro Socrates comprobat, dicens. Ego itaq; conſidero utrum ipſe ſim Typhone multiplicior, ſiue diuinius animal. Et poſtea in libro eodem, in anima aurigam ponit, & geminos equos, bonum, atque malum, rationem ſcilicet iraſcendiq; & concupiſcendi potentiam. Vbi apparet in ipſis animæ uiribus & hominem & beluas eſſe. Eodem modo Parmenides Pythagoræus in libro de natura animam figurauerat. Timæus quoq; Pythagoræus nobiliſsimus migrationem in beſtias inquit, induci falſò ad terrorem hominum impiorum. Sed rem omnem ita Pythagoras ipſe ſignificauit.

ἢν δ' ἀπολείψας σῶμα, ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃς.
ἔσσεαι ἀθάνατος, θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητός.

Id eſt, ſi depoſito corpore liberum aſcenderis ætherem, eris immortalis Deus. Immortalis, non ultrà mortalis. Quaſi dicat, ita Deus immortalis efficieris, ut omnino futurus ſis procul à morte, nunquam amplius ad mortalia reuerſurus. Orpheus quoq; in ipſo Mercurij terreſtris hymno de Mercurio inquit:

κωκυτοῦ ναίων ἀνυποστρόφον οἶκον ἀνάγκης.

id eſt,

id eſt, Cocyti habitans irremeabilem uiam neceſsitatis. In ijs uerbis pœnas apud inferos ponit æternas, regreſſumq; illum multiplicem à uita in uitam penitus aufert. Sed neq; etiam omnes Aegyptij ſacerdotes tranſitus animarum de ſpecie in ſpeciem fieri reuera exiſtimant, imò uerò de ferino uel heroico animæ habitu intelligi uolunt, quando hominem fieri beſtiam aut heroem aſſerunt, quoniam apud eos homo ſolus eſt animus. Quod aperuit Mercurius Aegyptiorum Pontifex maximus, qui cum talem quandam migrationem ritu poëtico deſcripſiſſet, adiunxit legem diuinam non permittere migrationem animorum noſtrorum in corpora beluarum. Pœnas quoq; ſempiternas tribuit impijs animis in mundi huius infimis elementis, atq; manifeſtè aſſerit impiorum animas æterno ſupplicio per immortalem ſententiam ſubiugari. Agit quoq; Deo gratias, quòd bonos uiros æternitati conſecrauerit. Item dicit mentem uſque adeo coniungi Deo, ut nunquam ulterius implicetur erroribus. Deniq; Zoroaſter priſcæ illius inuentor Theologiæ, ſic inquit:

σὸν γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσιν.

id eſt, tuum uas beſtiæ terræ habitant. Quòd ſi intra nos beſtiæ ſunt, intra quoq;, non extra de homine in beſtiam, ac de beſtia tranſimus in beſtiam. Neq; deſunt qui tranſmigrationem in beſtias ſic exponant, ut animarum quæ brutis ſimilem duxerunt uitam, aliæ inter alias beſtiarum turbas uerſentur. Quod quidem Platoni admodum conſentaneum Olympiodorus iudicat, propterea quòd Plato animas purgatiſsimas inter Deos uerſari cenſuerit, impuras autem ſæpe inter ſepulchra reuolui, quarum umbris perterreri aliquando ſoleamus, quippe cum corporei nonnihil circa ſe ſicut & in ſe traxerint. Quo fieri Plato uult, ut uideri quandoq; poſsint. Simile huic eſt quod ſcribit iunior Plinius infamem Athenis fuiſſe domum, in qua & ſtrepitus audiebatur, & ſimulachrum horridi ſenis aſpiciebatur. Atq; Athenodorum Tarſenſem Philoſophum conducta domo uidiſſe ſimulachrum illud, eoq; duce comperiſſe in area domus ſub terra oſſa inſerta catenis. Ea ſicut mos erat ſepeliſſe. Domum deinde illam eo ſtrepitu liberatam. Subdit ſe pluribus hæc affirmantibus credere. Nihil igitur mirum eſt, impuras animas ſi inter hęc, ſimiliter quoq; inter bruta uerſari. Ex omnibus ijs cõcludimus, Platonem ea ſolum de rebus diuinis affirmauiſſe, quę in Epiſtolis ac legibus comprobauit (in ijs autem circuitus animarum infiniti non approbantur) atq; ea quæ ſolum in cæteris tanquã priſcorum inuenta recenſuit, probabilia potius habuiſſe quam certa. Ac ſiquis ea etiam Platonem affirmauiſſe contenderit, nos quoque affirmare forſitan diſputationis gratia concedemus, uerum longè aliter quàm uerba deſignent, exponenda eſſe cenſebimus, quemadmodum declaratum eſt paulò ante tùm Platonis uerbis, tùm Theologorum ueterum teſtimonijs.

THEOLO-

THEOLOGIAE PLATOnicæ, de Immortalitate animorum eodem Ficino authore, Lib. XVIII.

Quòd Plato non prohibet fidem adhibere Theologiæ Hebræorum, Chriſtianorum, Arabumq́ communi ſcilicet mundum fuiſſe creatum. Cap. I.

PLato igitur nihil prohibere uidet̃ fidẽ adhibere Theologię Hebręorũ,
Chriſtianorũ, Arabũq; cõmuni, cœpiſſe mundũ quandoq;, angelos ab
initio creatos, animos hominũ immortales creari quotidie. Ad hęc co-
gimur authoritate diuina, ad hęc rationibus huiuſmodi ducimur. Mũ
di moles per ſe eſſe nõ poteſt, ita ut nõ pẽdeat aliunde, ſed in eſſe ſuo ſta
biliat, alioquin ſeipſam quodãmodo faceret. Facere aũt aliquid, nõ ad
corpus pertinet, quod quicqd agere uidet̃, ꝑ uirtutẽ quandã exequit̃ incorporeã in ſub
iecto iacentẽ, imò ad eſſentiã ipſam ſpectat penitus incorporeã in ſeipſa manentẽ, uirtu
tiſq; illius originẽ. Pręterea corporea moles ſeipſam cõtinere nõ poteſt. Siquidẽ cõtine
re, niſi aliquid agẽdo nequit, pręſertim cũ cõtinere ſine unione nõ ualeat. Vnire aũt nõ
ad naturã diuiſibilẽ, quę & ipſa indiget unione, ſed ad uim tandẽ penitus indiuiduã ſpe
ctare uidet̃. Rurſus moles eadẽ per ſe operari moueriq; nõ poteſt, quia ſi nequit ſibi eſſe
dare, multò minus pręſtare poterit actionem. Ac uiciſſim ſi poſſet ſeipſam agere, poſſet
etiã agere ꝑ ſeipſam. Quod aũt ꝑ ſe operari nõ ualeat, hinc etiã patet, ꝙ ſe mouere nõ po
teſt, ut in libro ſexto probauimus. Oſtendimus inſuper alibi, perpetuo ordinatiſſimoq;
mũdi motui uirtute infinita opus eſſe, quã finita determinataq; natura corporis ex ſe ha
bere nõ poteſt. Ideoq; mũdus tanq; ex ſe erraticus diſſolubiliſq;, aliũde indiſſolubilẽ or-
dinẽ mutuat̃. Sed undenã mutuat̃? Profectò ſi mũdus neq; ꝑ ſe ſubſiſtere, neq; ſe contine
re, neq; ꝑ ſe agere moueriue poteſt, neceſſario à cauſa per ſe exiſtẽte ſeq; cõtinẽte depen
det, cauſa, inquã, prorſus indiuiſibili, ne illa ſimiliter uel ſit ꝑ aliud ſcilicet per partes, par-
tiumue cõgregatorẽ, uel contineat̃ ab alio, ſcilicet ab unitate partes inuicẽ cõnectente,
uel ſit inſufficiẽs, cũ partib. egeat, uel admixtũ habeat nõ eſſe, cũ compoſitũ ex partibus
nulla ſit partiũ. Proinde cũ mundus ex diſsimilib. ſit cõpoſitus, oportet cõpoſitionis hu
iuſmodi cauſam perſcrutari. Nõ eñ ſeipſam cõponit corpus, ꝗd neq; actionis neq; unio
nis principiũ eſt. Neq; dicendũ eſt partes mũdi ſuo ꝗdam motu in cõpoſitionẽ huiuſmo
di cõfluxiſſe, non eñ corpora per ſe mouent̃. Neq; tanq; ad id & aliũde cõpulſas, & inui
cẽ cõpellẽtes. Quid eñ eſt ꝗd impellit? & quid impellit primo? Rurſus nefas eſt impul
ſionib. carẽtibus ordine, ordinẽ cõmittere tã mirandũ. Quonã pacto ex ordinatis inordi
natiſq; ordo tantus & ornatus efficit̃, quippe cũ ſoleat ſemper agẽs cauſam effectu eſſe
pſtãtior? Prӕterea ſi mũdi partes eſſe cõpoſitionis huiꝰ materiales dixeris cauſas, de cau
ſa efficiẽte quęremus. Sin aũt efficiẽtes, iterũ perquiremus, quonã pacto ex reb. ratione
carẽtibus rationale opus efficiat̃. Quapropter ſi mundus neq; ex ſe neq; caſu cõpoſitus
eſt, certe cõpoſitionis cauſam habet certã. Neq; afferat quiſpiã ſolã habere finalẽ cau-
ſam. Habet eñ eã, cũ ad bonũ tanq; ad finẽ rectè ferat̃. Cũ uerò ad id fruſtra nõ moueat̃,
aliquid certè boni ab illo cõſequitur. Accipit aũt ſecundũ eſſentiã, quandoquidẽ ſecun
dum eſſentiã appetit atq; mouet̃. Igitur ab eodẽ accipit eſſe, à quo eſſentialẽ accipit bo-
nitatẽ. Itaq; cauſa illa tã efficiẽs eſt, ꝗ finis. Eſt & exemplar, ſi eñ mũdus certa ratione
fertur ad bonũ, certe Deus illũ certa ratione tanq; exẽplari ad bonũ illud cõtinuè diri-
git. At uerò cum ad finẽ ducere, bonumq; petere, ſit uoluntatis officiũ, nimirũ Deus uo
lũtate mouet mũdũ, quẽ ſimiliter & uolũtate cõpoſuit. Idẽ ita inſuper confirmat̃. Quod
fortuitũ & cõtingẽs dicit̃, ſolet eo ꝗd ordinatũ eſt, determinatiſue cõſtat cauſis, poſteri-
us eſſe. Igit̃ nõ poteſt ordo mũdi priore caſu aliquo cõtigiſſe. Ac ſi multas mũdanorũ ef-
fectuũ cauſas aliquis afferat, niſi omnes ſub una cõciliet, nõ poterit, quã ob cauſam mũ
dus licet ex diuerſis cõſtet, ſit & unus & unitus, afferre. Et qua ratione unũ totũ ſit meli
us partib. multis, niſi unã inueniet cauſã & cõmunẽ, & pręſtãtiorẽ cauſis multis, cuius
uirtute oẽs in unũ cõgrediant̃. Quãobrẽ una eſt uniuerſi unioniſq; ipſius cauſa, ad ꝗ co
ordinata ſunt omnia. Si hęc eſſet ratõis expers, homiẽs q ratiõe utunt̃, ſeq; ipſos cognò
ſcũt, prima cauſa pręſtãtiores eſſent, atq; opus humanũ opere diuino ꝑfectius redderet̃.

Igitur

Igitur Deus infinitam bonitatem ſuam rationaliter nouit per omnia propagabilem, unde placuit ſua ſibi bonitas per ſingula propaganda, quippe cum boni propriũ ſit ut placeat, ac ſummi boni, ut ſummopere placeat. Quo quidem rationalis uoluntatis affectu rationaliter atq; optimè omnia tũ procreata ſunt, tùm cõtinuè diſponuntur. Ratione uoluntateq; diuina diſponi mundum, in oraculis Chaldæorũ quæ recitat Proculus, ijs uerbis ſignificatur. Intellectus patris emanans perfecto cõſilio, ideas omniformes intelligit, quæ quidẽ ab uno fonte omnes prodierunt. A patre enim erat uoluntasq; finisq;. Diſtributæ uero ſunt intellectuali quodam igne, atque in alias quaſdam intellectuales deinde diuiſæ. Rex enim multiformi mundo intellectualem figuram indeficientem præpoſuit, cuius ſecundus mundus eſt ueſtigium, properans unà cum forma, & mundus apparens omniformibus dotatus ideis. Fons unus, ex quo erumpunt diuiſæ aliæ innumerabiles circa mundi corpora producentes. Quæ circuitu quodam ritè aſſimilatæ ferantur undique conuerſæ, ſed alibi aliæ intelligentiæ à fonte paterno tanquam ab igne ſcintillæ peruigili circa primordiales ideas. Prima enim à patre idea effluxit, atque fons uolũtarius. Hactenus oraculum, in quo de patre, filio, ſpiritu, ideis, angelis, diſpoſitione uoluntaria mundi mentio fit. Sed nos iam ad inſtitutum ordinem reuertamur. Elemẽta & plantæ quicquid agunt, neceſſaria quadam naturæ ſuæ operantur affectione. Ea una eſt duntaxat. Vnum igitur quiddam quælibet operantur. Bruta præterea operantur per appetitum, qui prout modis per ſenſum uarijs laceſſitur, aggreditur uaria. Et ſicut elementa & plantæ innata neceſſitate agunt, ita bruta neceſſitate operantur illata. Rationalis anima per uoluntatem agit, quæ quidem ad opus mouetur, non à rerum formis ut appetitus, ſed à notionibus & conſilijs intellectus. Hæc libera operatio eſt merito perfectiori conueniens animali. Talis quædã præ cæteris eſſe debet operatio Dei. Quapropter Plato in Timæo uoluntatem Dei beneficam, originem rerum certiſſimam extitiſſe. Mercurius quoque mundum diuina uoluntate conſtare, quã cuncti comitentur effectus. Orpheus ubi de ſummo Ioue loquitur, ſic inquit:

πάντα γὰρ κρύψας, αὖθις φάος ἐς πολυγηθὲς
ἐξ ἱερῆς κραδίης ἀνενέγκατο μέρμερα ῥέζων.

id eſt, Cum abſcondiſſet omnia deinceps in lumen gratum, emiſit ex ſacro corde operans cogitata, & mirabilia. In ijs uerbis Orpheus apertè declarat mundum à uoluntate diuina initium temporis habuiſſe.

Natura & appetitio nunquam opus aliquod nouum aggrediuntur, niſi quando natura uariè afficitur, & appetitio uariè laceſſitur, intellectus autem atque uoluntas etiam in homine nouum opus inchoãt ſæpe abſque proprijs nouitate. Mane ſtatuit Plato ueſpere accerſire Xenocratem. Stat futuræ uocationis firma ſententia, donec ea hora Xenocratem uocet. Mutatio quidem fit non in mente & uoluntate, ſed ore Platonis membriſq; Xenocratis. Erat ſemper in mundi architecto machina mũdana præſcripta, ac momentum inchoationis eius in architecti uoluntate ſignatum. Eo ipſo momento quod præſignauerat, inchoata eſt machina, nulla intercedente Dei mutatione. Complexerat ab æuo Deus ſubſtantialem mundum intra ſe totum. Permiſit umbratilem mundum inde tunc emanare, quando fuit melius. Melius fuit, quando ſtatuit bonitatis diuinæ uolũtas, per quã bona ſunt omnia. Nos ſiquidẽ res quia bonæ ſunt uolumus. Hę uerò ideo bonæ ſunt, quia uult eas Deus. Et quo pacto eſſe, & quando uult fieri, eo ſolũ pacto & momẽto ſunt bonæ. Similiter ideo res intelligimus uerè, quoniã ita ut reuera ſunt intelligimus. Contrà uerò ita reuera ſunt ideo, quoniã eas ita Deus intelligit. Sic ergo à diuina intelligentia rerũ ueritas, à diuina uoluntate rerũ bonitas proficiſcitur. Vbi cauſa prima rerum, ibi ratio rerũ ſumma. Quapropter ita rationaliter debebant fieri, ut intelligebat Deus, atq; uidebat. Temporaliter, id eſt, ab initio temporis emanare ab ipſo debere Deus intelligebat atque dolebat hanc umbram, cuius natura in motu temporeq; uerſatur. Et umbræ mundanæ motus ab initio temporali ad finem produci debebat & debet, cuius tempus momentis ſingulis in principio ſimul eſt atque fine. Neque perquirendum eſt cur illo momento potius quàm priori inceperit inde hic mundus effluere. Nam ſi mille annis ante incepiſſet, etiam quæremus cur non prius. Initium tamen aliquando

quando habere debebat. Adde, quòd phantaſiæ eſt iſta fallacia. Non ſunt ante primum mundi momentum ulla temporis momenta quibus antè creari debuerit. Quicquid cogitatur ante mundum, unicum & ſtabile eſt æternitatis punctum. Omnis momentorum temporalium diſcurſio cũ mundo cœpit, mundo currente. Similiter neque inueſtigandum eſt, quamobrem hic potius quam illic ſitus ſit mundus. Phantaſiæ eſt iſta fallacia. Non eſt corporalis locus extra mundum. Tempus totum curſum, totum mundi metitur. Totus corporalis locus, mundi amplitudine prorſus impletur. Atque ut Timæus Platonis oſtendit, par tempus eſt curſui, locus æqualis eſt amplitudini. Fallitur qui còrporeum locum cogitat extra mundum. Fallitur qui ante mundum tempora fingit. Falletur & qui crediderit diuinæ perfectioni accedere aliquid uel decere, manante illinc mundo uel non manante, qui multo minus ad Deum, quàm ad corpus ſit corporis umbra. Corpori autem ex umbra neque accedit aliquid unquam, neque decedit.

Profectò ſpiritalis ille mundus, mundi huius exemplar, primumq́ Dei opus, uita æqualis eſt architecto. Fuit ſemper cum illo, eritque ſemper. Mundus autem corporalis, quod ſecundum eſt opus Dei, diſcedit iam ab opifice ex parte una, quia non fuit ſemper. Retinet alteram, quia ſit ſemper futurus. Compoſita uerò corpora, quæ tertia Dei opera ſunt, omnem partem æternitatis amittunt. Rationabile eſt mundum Deo non æquari ſecundum uitam, poſtquam ſecundum ſubſtantiam non ęquatur. Neque eſſe undique infinitum, ut diuinæ cedat infinitati. Decet etiam ſicut res omnes duos habent actus, internum ſcilicet atque externũ, & ille eſt uita æqualis agenti, hic uero poſterior, ita ipſum quoque rerum opificem fœtum uita æqualem intra ſe continere, partum uerò extra ſe poſteriorem producere, ut non minus æternitas quàm perfectiones aliæ deficiat in effectu. Atque hic mundus ſicut à Deo infinito finitus uirtute magnitudine que producitur, ſic ueriſimile uidetur ut ab æterno Deo fiat nouus, & initio circunſcriptus. Et ſicut mundo aſsignatur certus ſitus, quia ita hic eſt, ut non per immenſum ſit ſpacium, ita illi quaſi certum aſsignetur tempus, quia ita in hoc eſt tempore, ut non antè fuerit per immenſum, ac ſi Deus uniuerſi ſubſtantiam infinitis perfectionis excedit gradibus, multo magis uniuerſi durationem infinitis gradibus durationis excedat.

Præſtantior enim in re qualibet eſt ſubſtantia quàm duratio. Quiſquis autem conſiderat partes mundi quæ ſunt infra Lunam, de hoc eſſe in illud mutari, atque econuerſo, ac partes eiuſdem quę ſupra Lunam ſunt, de eſſe tali in eſſe tale trãſire uiciſsim, & quia mutatur ubique, ideo indigas imperfectasq́ eſſe, rurſusq́ uniuerſum ipſum ex ſubiecto aliquo formaq́ conſtare, & ſubiectum qui naturaliter antecedit formam, poſſe & ſubire formam talem & non ſubire, item conſtare mundum non modo ex partibus quantitatis, ſed ex partibus etiam inter ſe pugnantibus, denique uniuerſum corpus nullo modo per ſe eſſe, ſed omnino per aliud, quia per omnem cauſam, ſcilicet efficientem, finem formam, materiam, ideoq́ ſecundum ſe penitus uacillare, quiſquis, inquam, quatuor hæc conſiderat, is planè conijcere poteſt uniuerſam mundi molem natura ſua fore de eſſe in non eſſe mutabilem. Talis non foret, niſi de non eſſe quandoq́ tranſiſſet in eſſe Hinc ferme Democritij, Cyrenaici, Stoici, Cynici fateri coacti ſunt mundum initium tẽporis habuiſſe. Aegyptij primum mundi diem ita illuxiſſe aiunt, ut Aries in medio eſſet cœlo, Cãcer exoriretur, Luna in Cãcro, Sol in Leone, Mercurius in Virgine, Venus in Libra, in Scorpio Mars, Iupiter in Sagittario, Saturnus in Capricorno, ſingulosq́ planetas eorũ ſignorũ dominos eſſe aiũt, in quibus dum naſceretur mundus, fuiſſe credũtur. Chaldæi naſcente mundo Solem in Ariete fuiſſe putant. Vtriq́ mundum natum exiſtimant fuiſſe aliquando, & Arietem, ſiue quod in eo Sol eſſet, ſiue quòd ipſe mediũ percurrere cœlum, ſignorum caput appellant Ideo ab ingreſſu Solis in Arietem præcipuè totius anni fortunã Aſtronomi iudicant, quaſi inde penè omnia pendeant. Mitto quòd Aegyptij ſolum Leonem Soli, ſolum Lunæ Cancrũ aſsignauerunt, reliquis uerò Planetis præter illa ſigna quibus tunc inhærebant, reliqua quinq́ ſic adiunxerũt, ut à fine prioris ordinis ordo ſecũdus inciperet. Sic enim Aquarius q̃ Capricorno ſuccedit, Saturno qui ultimus fuerat, tradit, Piſces deinde Ioui, q̃ Saturno proximus fuerat, Marti Aries

Veneri

Veneri taurus, gemini uerò Mercurio. Sed his omiſsis ad propoſitum reuertamur. Proculus demonſtrat mundum quoniam extenſam & compoſitam habet eſſentiam, ideoq; ex ſe diſtractam atq; diſsipabilem, idcirco ſolum per indiuiduam quandam uirtutem à diuina unitate infuſam cōnecti. Rurſus quia naturali appetitu ſemper ad bonum ordinate mouetur, ideo naturam talis appetitus motusq;, originem à diuina mente bonitateq; accepiſſe. Hanc uerò uirtutem per quam connectitur atq; mouetur, oportere infinitam eſſe, per quam abſq; fine connecti moueriq; poſsit, quam ex ſe, cum ſit finitus, habere non ualeat, ſed ab infinitate diuina ſemper accipiat, haud ſimul totam, (non enim capit) ſed pro ſua potius temporali natura, ſcilicet quaſi guttatim momentis ſingulis hauriat. Hanc oſtendit non aliter quàm momenta defluere ſubitò, rurſusq; cum momentis momentaneam ſimiliter hauriri, ſemperque hoc pacto, ut narrauimus aliàs, mundum corporalem fluere fieriq;, ſed eſſe re uera nunquam, quaſi umbram eminentis arboris in torrente, quæ & cum uideatur arbor, non eſt arbor, & cum diu eadem appareat permanere, tamen continuè renouatis undis continuè renouatur. Cur nam igitur mirum uideri debeat, mundum ab initio ex non eſſe proceſsiſſe ſemel in eſſe? cum apud quoſdam adeò umbratilis inſtabilisq; ſit, ut momentis ſingulis ab eſſe in non eſſe uiciſsimq; pertranſeat? Sed hęc Proculus ipſe uiderit. Plato in libro de mundi generatione oſtendit mundum diuinæ bonitatis gratia fuiſſe creatum. Non autem ad hoc eſt opus huiuſmodi conſtitutum, ut Deum qui ipſa bonitas eſt, faciat meliorem, ſed ut diuinam referat bonitatem. Sicut neq; parentes ob aliam cauſam filios generant, quàm ut eorum imago uideatur in filijs. Præcipuè uerò mundus refert Dei opificis bonitatem, ſi non modo quàm munifica ſit, ſed etiam quam excellens, oſtendat. Quam munifica ſit, oſtendit prout ſemper a Deo ſeruatur incolumis, qui ſibi ipſi relictus diſſolueretur, ut in Timęo inquit Plato. Quam excellens, teſtatur prout eſſe cœpit aliquando, per quam inchoationem clare perſpicitur quòd mundus non a ſeipſo ſed à Deo eſt. Quod infinito interuallo Deus excedit mundum, qui in infinitum erat (ut ita dixerim) ante mundum, quòd infinita uirtute mundum produxit ex nihilo, quòd libertate uoluntatis agit, non neceſsitate naturæ. Talem mundanæ generationis originem planius Triſmegiſtus Mercurius docuit. Neque mirum uideri debet hunc talia cognouiſſe, ſi homo idem Mercurius fuit atque Moſes, quod Artapanus hiſtoricus coniecturis multis oſtendit.

Angelos & animos non ſemper fuiſſe. Cap. II.

ORdinem in corporibus poſuimus, ponamus ordinem in ſpiritibus. Eſt ſpiritus ille ſupremus, qui fuit ſemper & erit, Is eſt Deus. Sunt & ſpiritus infimi beſtiarum, qui nec ſemper fuere, nec erunt. Medij ſint oportet duo quidam ſpiritus inter extrema adeò diſcrepantia, qui partē primi illius ſpiritus habeāt, & partem ſpirituū infimorum. Quo igitur pacto hos medios componemus? Nunquid dicemus eos fuiſſe ſemper, ſed quandoque deſinere? Minime. Quod enim fuit ſemper, id per infinitam uirtutem uixit in infinitum. Infinita uirtus nunquam minuitur. Quare ſi fuerunt ſemper, ſemper & erunt, atq; pares in duratione ſunt Deo, nō medij ſpiritus. Ergo ut in perſeuerantia medij ſint, oportet eos cœpiſſe quandoq;, deſinere nunquam, Qui & ſi ex nihilo facti ſunt, nōn tamen uertētur in nihilum. Ipſum enim quod dicimus nihilum, in eorum creatione neq; materia neq; effector ipſorum eſt ex quibus fiant, ſed terminus forſitan unde fiant, neque etiam terminus eſt reuera, ſed dicitur. Non ergo coguntur ipſius nihili ſequi naturam, per quam in nihilum reuertantur, quam quidem naturam ante reiecerant cum primum in eſſe prodirent. Imò naturam illam ſuæ cauſæ ſeruant, unde eſſentiam acceperunt, ut per eandem infinitam uirtutem in ipſo eſſe ſeruentur procul à nihilo, per quam ex nihilo emerſerunt in eſſe, poſthabito nihilo. Haud abſurdum eſt, quod ab infinito principio atque infinito fine, id eſt, Deo proximè procreatur, cogitare finem non habiturum, cum multa etiam quæ ab initio ac termino quodam finito procedunt, ritè conſiderentur abſque fine procedere. Sic enim ab unitate numerus, ſic à puncto mathematica linea, ſic à præſenti momento futurum tempus abſque

tempus abſque fine,nihilo prohibente progredi cogitatur. Aliquid uerò creatum fore ſemper, præſertim animam,non religio ſolum,ſed etiam Auicenna & Alganteles tanquam Philoſophi probant.Itaque angeli unum quidem medium obtinent inter Deum & beluas, alterum medium ſtatim poſt angelos ſortitæ ſunt hominum animæ, quæ cũ angelo conueniunt, quòd ſemper erunt,differunt,quòd non fuerunt ſaltem per omne tempus ut angeli,qui ab initio rerum orti naturali ordine ante cœli curſum, cuius comes eſt tempus,licet non fuerint per omnem æternitatẽ,tamen per omne fuere tempus. Animæ noſtræ poſt temporis ortũ natæ cedunt angelis, neque tamen ſunt temporales. Nam Deus per id ipſum æternitatis ſuæ punctum,quod ſemper eſt idem,& uniuerſum ſupereminet,complectiturq; temporis ambitum,quo angelos procreauit,animas quoque hominũ precreat. Igitur ſupra temporis paſsiones fiunt hominum animæ,quanuis fiant poſt temporis ortum. Animæ uerò brutorum & poſt ortum temporis,& ſub temporis paſsionibus generantur, quia non fiunt à Deo per æternitatem Dei proximè,ſed per cœlorum conuerſiones, animarumq; uirtutes, quo fit ut non uiuant ſemper. Nam & mutationi temporis ſunt obnoxiæ,quæ per cœli motum ſunt factæ ſub tempore. Et ſiquid habent præclari,id totum defluit ſugiter ab ipſo tertiæ eſſentiæ fonte, cuius ipſæ non riuuli ſunt ,ſed umbrę.Idcirco Platonici eas eſſe putant idola quædam animæ mundi,uel animæ ſphæræ illius quam habitant, mediasq; inter eſſentiã tertiam diſponunt & corporũ qualitates, ad hanc tamen eſſentiã reducunt eas ut umbras. Hinc Plotinus inquit,quemadmodũ ab uno uultu multæ per ſpecula multa diffiduntur imagines,ſic ab anima ſphęrę in corpora brutorũ multa animæ unius ſimulachra multa, corpora inquã brutorum,quibus humanæ nõ inſunt animæ. Vbi enim hę ſunt,ibi potentia irrationalis, rationalem animæ noſtrę ſubſtantiam ſequitur uelut umbra.

Animæ creantur quotidie. Cap. III.

VErùm cur nouę quotidie animę creantur à Deo? An nõ poterat Deus mundo conſtructo creare ſimul animas cunctas,quemadmodũ cunctos in mundi exordio angelos procreauit? Non decuit. Nam ſi diu à uinculis corporũ ſolutæ uixiſſent, ſincerè iudicauiſſent quanto precioſior ſit uita ſoluta quàm alia, nec ingredi unquã corpora uoluiſſent, uidelicet quatenus intellectuales ſunt. Neq; Deus uel angelus uolunt liberã uoluntatẽ animæ cogere. Non enim aliter mens quã perſuaſione mouetur. Imò neq; etiam ſingula quæque corpora anima cognouiſſet quæ poſſet eligere,cũ deſit illi ante ſenſus cognitio ſingulorũ. Itaq; careret diuinis ſacerdotibus ſacriſq; hymnis pars hæc media templi diuini. Oportet tamẽ in ſingulis huius templi circulis proprios duci choros ſacerdotum Deo canentium. Conſonat præterea rationi,ut ſicut ſphærarum animi ſiue angeli non fuerant per moras aliquas temporum ante ſphęras proprias procreati,ſic neq; animæ noſtrę ante corpora propria. Item anima eſt forma actusq; corporis. Actus autem quamuis in uniuerſo ſecundum naturæ ordinem prior quam potentia ſit, in eodem tamen ſubiecto ſecundum tempus eſt poſterior, quoniam à potentia in actum motus efficitur. Quapropter prius fuit ſemen quod eſt potentia uiuum, quã anima quæ uitalis eſt actus. Ad hæc cuiq; formæ naturale hoc eſt, ut materię propriæ uniatur. Alioquin quod ex materia formaq; componitur, eſſet congeries aliqua pręter naturam. Prius autem rei cuiq; tribuitur quod ipſi conuenit ſecundum naturam, quam quod præter naturam. Quod enim ſecundum naturam conuenit, per ſe ineſt cuique, quod præter naturã aduenit, ex aliquo contingente. Animæ igitur qua ratione anima eſt, prius conuenit ut coniuncta corpori ſit, quam ſeparata. Quomodo igitur uixit ante corpus? Adde quòd ſi ſuperior mens quælibet (ut quidam putant) & una eſt in ſpecie una , & immortalis, forma uerò quælibet corporalis & multiplex fit in eadem ſpecie, & mortalis hominis anima quæ illis mentibus ſuccedit, præcedit has formas, ſic utrarunque particeps erit, ut ſit uel unica anima in una hominũ ſpecie, atque mortalis uel immortalis & multiplex. Primum fieri nequit. Si enim anima unica totius ſpeciei animarũ gerat uicem, innumerabiles animas quæ fieri ſub illa ſpecie poſſunt, ſuis uirtutibus complectetur. Sic immenſæ quodammodo uirtutis erit, & immortalis, præſertim

quia rerum ſpecies ſempiternę ſunt, & quod totam capit ſpeciem, eſt ſempiternũ. Rurſus, quia nullam haberet cum his corporeis rebus communionẽ, eſſet procul admodũ ab interitu. Imò ſi talis eſſet, meram ſpeciei ſuæ ſeruaret ſimplicitatem. Ea ſpecies eſt à caduco corpore ſegregata. Igitur in puritate propria remaneret à corporibus mortalibus aliena, neque præſtaret his uitam. Ex ijs conſtat hominis animam non poſſe eſſe unicam in cunctis hominibus, rurſus non poſſe eſſe unicam ſimul atque mortalem. Itaque erit immortalis & multiplex. Immortalitate imitabitur mentes, multitudine formas penitus corporales.

Erit forte id rerum ordini conſentaneum, ut primum gradum teneant ideales ipſæ rerum ſpecies, ſecundum uerò quæ ſpecies capiunt. Atquæ ex ijs quę capiunt, primũ quę totàm pro facultate creaturæ ſuã capiunt ſpeciem atque ſemper. Secundũ uerò, quę nõ totam, ſed tamen ſemper. Tertium, quæ neque totam, neq; ſemper, quemadmodum in ſummo ponimus exemplar luminum id eſt Solem, in ſecundo ſtellas, quarum quælibet totum inde ſuum ſemperq; accipit lumen, in tertio Lunã, quæ ſemper quidem accipit ſed non totum, & ſi pati uidetur eclipſim, tamen ſubitò recipit, ſimiliter aërẽ & aquam. In quarto illa ex elementis compoſita quæ perſpicua quodammodo & nitida ſunt, talia cupiunt quidẽ, ſed neque ſemper, neque totum, ut oppoſita prætermittam, quæ nullo modo in ſe lumen admittunt. At una hæc animæ ſpecies unde multiplicem accipit numerum? Forte non ex eo quòd imitatur mentes. Ex eo igitur quòd formas imitatur corporeas. Quales hæ ſunt? Incipiunt cum corpore, & cum corpore deſinunt. Anima noſtra ſi talis ſit omnino, ut incipiat ſimul & deſinat, nõ imitatur eas, ſed generis eſt eiuſdem. Atque illa ſi neutrum horum habet, non imitatur, non congruit, non hęret illis, nõ uiuificat. Ergo habebit alterutrum, uel incipiet cum corpore tantum, uel tantum cum corpore deſinet. Deſinere non poteſt cum corpore mens, quæ ad immortalem ueritatẽ bonitatémque dirigitur tanquam finem. Agit enim omnia huius gratia. Sicut autẽ de rerum initio habemus ab efficiente cauſa coniecturam, ſic de rerum perſeuerantia coniecturam ſumere ſolemus à fine. Si igitur mens ad ſempiternum finem propriè naturali quadam cognatione dirigitur, ſempiternæ perſeuerantiæ eſt capax. Proprius enim finis proprio reſpondet agenti, perſeuerantia rei ad finem directæ inter utrunque tenet medium. Mens igitur cum proprium finem habeat ſempiternum, habet quoque agens proprium ſempiternum, atque idcirco utrinque uitam perſeuerantiámque perpetuam. Si non deſinit cum corpore, incipit ſaltem cum corpore, multiplex profectò fit anima hominis in multis corporibus. Quod quidem ſignificatur ex opinionibus hominum, affectibusq̀ue contrarijs. Talis uerò non fit ex ſpecie ſua per quam eſt una, ſed (ut quidam putant) quodammodo ex corporibus, imò ex Deo animarum corporúmque conciliatore. Non quia in corpore ſit diuiſa. Non quia ex materia ſit ut corpus. Non quia naſcatur ex corpore. Vnde igitur, niſi quia diuina uoluntate comes fit corporis? Quando Deus ſimul initium præbet utriſq̀ue, non tamen præbet principium idẽ. Igitur neque naturam eandem, neque exitum ſimilem, ſed initium, ut diximus, idem. Vnde & numerum tradit eundem. Hinc affectus animæ ad naturam corporis augetur, quia corporis initium comitatur. Atque in huius creatione mutatio quæ una uidetur, eſt triplex. Mutatio quidem animæ ex nihilo ad eſſe per Deum ſolum facta, creatio eſt, mutatio uerò corporis non uiuentis ad uitam ipſam ab anima capienda, formatio quidẽ corporis, animalis autem generatio nuncupatur. Creationis terminus ad quem dirigitur anima in ſeipſa eſt, diuinæ ſolum æternitati reſpondens, quæ terminus eſt à quo creatio prouenit. Formationis autem terminus ad quem fit, eſt anima non tàm in ſeipſa permanens, quàm in corpore. Terminus uerò à quo fit, uidetur eſſe natura. Denique generationis terminus ad quem eſt animal ex anima corporeq̀ue compoſitum. Terminus autem à quo, ferme ſimiliter eſt natura. Natura, inquam, non particularis tantum, ſed etiam uniuerſalis, in cuius uirtute particularis corpus ad animam præparat. Vniuerſalis uerò natura, uirtus quædam dicitur ſiue inſtrumentum animæ mundi. Ideo Plato in Philebo dixit. Si mundus anima careret, undénam nos haberemus? Non quia ab anima mundi ſit anima in ſeipſa, ſed quia per eius operam ſit in corpore. Animas enim noſtras ab eodem Deo & ex eodem fonte quo & ſuperiores omnes fieri Timęus oſtendit

oſtendit. Hinc illud quoque oſtenditur quod Timæus inquit, rationalem uidelicet animã a ſolo Deo eſſe: irrationalẽ uero uitam ſub ea corpori mancipatam à dijs cœleſtibus Deo iubente pendere, quia ſcilicet & corpus ad ipſam præparant, & animã noſtrã ad eã corpori infundendam corroborant. Sed hæc tanquam hic ſupuacua dimittamus. Sint igitur, dicet aliquis, animæ multæ, incipiant etiam cum corporibus, hoc aures non offendit, hic tamen unus reſtat ſcrupulus, quonam pacto conueniat Deo ſingulis momentis ad libidinem concumbentium animas ſingulas procreare. Non malum eſt concubitus, quoniam ad bonum eſt naturaliter in ſtitutus, ſed defectus moderationis in animis concumbentium. Non fit ex priuatione moderationis, ſed ex concubitu corporis generatio. Huic generationi Deus diſtribuit animas non ad libidinem coẽuntium, ſed ad pręſcriptam prouidentiæ legem, quæ & numerum & tempora concumbentium ab initio rerum uidet in æuo. In æuo iamdudum concipit animas. Cur ergo Deus animas parit quotidie? Quia non ſimul, ſed per ſucceſsionem erant corpora generanda. Adde quòd continuè illuminat angelos, & ſicut nunquã diſiſtit mentes ſuperiores formare, ita nunquam ceſſat mentes infimas procreare. Perpetua illic formatio fit, hic perpetua procreatio. Procreatio inquam tandiu aſſidua, quandiu ſol Dei uicarius continuè ſuperiora illuminat corpora: & continuè generat infima. Decet immenſam Dei potentiã, ita ſemper ſeſe potentem oſtendere mentium oculis, ut uideant Deum in infimo gradu mentium propter ultimum mundi locum continuè aliquid ex nihilo procreantem, ut hoc effectu continuo infinitam omnino Dei potentiam clarius agnoſcant in infinitum creationis actum infinitè ſi placuerit peragentem. Venerentur eam illuminantem in cęlis. Admirentur (ut ita loquar) in terra creantem. Excellentior ſanè operatio eſt creatio quam illuſtratio. Illa igitur magis quàm hæc conuenit Deo: hæc continua fit à Deo. Illa igitur pro Dei arbitrio fit continua. Cœlos mouent miniſtri Dei. Hoc motu ſequentia generantur, dũ ſpecies quælibet rerũ in terris aliquid agit, & in agendo miniſtra fit cœli. An Deus ipſe ſolus agit nihil quandiu cętera omnia aliquid operantũ? Abſit ut primus actus agat nihil, agentibus alijs. At inquies eũ agere ſatis, dũ agentia nõ deſerit reliqua, ſed uim illis operandi ſuppeditat. Non ſatis eſt iſtud. Nempe hinc propria cauſarũ aliarũ ſequuntur opera, atque imagines illarũ fiunt in mundo, non Dei: cur nolit & Deus aſſiduè opera propria, propriasq; imagines facere, plurima ſemper ſine medio procreãdo? Igitur cũ creatio, propria Dei operatio ſit: generatio autẽ externa, operatio propria aliorum, non ceſſabit Deus creare aliquid quãdiu alia non ceſſabunt aliquid generare. Cẽtrũ mundi uerũ Deus eſt, ut in libro de amore diſſeruimus: quia unus, ſimplex, ſtabilis eſt, & in omnibus, atque alia quælibet omnino plura, compoſita, mobilia, circa ipſum per naturalem ipſius appetitũ perpetuò reuoluuntur. Ita centrum Deus eſt omnium, quia ſic eſt in omnibus, ut cuique rei interior ſit quã ipſamet ſibi. Eſt etiã circunferẽtia mundi, quia extra cuncta exiſtens ita ſupereminet uniuerſa, ut cuiuſque rei ſummum apicem dignitate excellat immenſa. Item quanto eſt omnium (ſi dictu fas eſt) minimus quantitate, tanto uirtute eſt maximus omnium. Vt eſt centrum quidẽ, eſt in omnibus, ut circunferentia uero, eſt extra omnia. In omnibus inquam non incluſus quia eſt & circumferentia. Extra omnia quoque non excluſus, qa eſt & centrum. Quid ergo Deus eſt? Vt ita dixerim, circulus ſpiritalis, cuius centrum eſt ubiq;, circumferentia nuſquã. At enim ſi centrum id diuinũ in aliqua mundi parte imaginariam aliquã aut perſpicuã operationis ſedem habeat, potiſsimũ in rerum medio dominatur, tanquã rex in medio ciuitatis, cor ferme in medio corporis, ſol in medio planetarum. In ſole igitur, id eſt in tertia mediaq; rerum eſſentia Deus poſuit tabernaculũ ſuum. Tabernaculum inquam uirtutis ſuæ frequentius demonſtrandæ. Quæ ſedes familiaris eſt Deo, non tam quòd ſpecies animæ eſt, quàm quòd diuinæ ciuitatis eſt medium, ærarium publicum, & conſona urbanarum partium moderatio. Animam hominis eſſe rerum medium ſæpe iam declarauimus. In hac igitur regiõe præcipua Dei operatio frequentius præualebit. Talis creatio eſt. Creat igitur aſsidue animas hominum. Profecto quia ſtabile centrum eſt, creat continue. Quia circunferentia eſt, quæ mundi ambit circunferentiam, creat eas (ut Platonici dicerent) quodammodo in circunferentia mundi. Rurſus quia centrum, ideo eſt ſumma rerum. Quia ſumma, ideo ſingula fundit, tum ſigillatim ſingula ſemel ab initio

rerum, tum cuncta ſummatim quotidie, prout creando animam, quæ rerum mediũ eſt, effundit è ſinu proprio uniuerſa, quæ ſummatim confunduntur in medio.

Vnde anima deſcendit in corpus. Cap. IIII.

VNdénam deſcendit in corpus anima? Reuera cum Deus extra locum adſit omni loco, & anima non claudatur loco, momentoq́ꝫ & creetur & adſit, neque dicendum propriè eſt eam deſcendere, neque unde deſcendat eſt quærendũ. Sic enim ab ipſo Deo manans adeſt corpori (ut ita dixerim) ſicut à Solis lumine radius oculo. Sed delectat interdum unà cũ priſcis confabulari. Igitur ſi Zoroaſtri & Mercurio credimus, ex amplo demittitur ambitu mundi. Atque ut illorum ſententiam ordine inferam, infima mens ſupremo corpori primum adhæret, neque hæret ſolũmodo, ſed infunditur, quo tanquam medio craſsioribus corporibus copulatur. Spiritus ſimplex immortaliſq́ꝫ nõ aliter compoſito mortaliq́ꝫ corpori, quàm per corpus ſimplex & immortale coniungitur. Neque id quidem iniuria, quoniam anima per ſuã eſſentiam corpori pręſtat uitam. Eſſentia eius uita eſt ſempiterna. Sempiterna uita cui primũ hæret, hęret in ſempiternum, pręſertim quoniam eſſentia animæ immutabilis eſt, quo fit ut immutabiliter proximum ſibi corpus uiuificet. Siquidẽ perpetuæ uitæ proprius actus eſt uiuificatio ſempiterna. Tale quiddã opinari poterit aliquis Ariſtotelẽ cogitauiſſe in ſecundo de generatione animalium libro, ubi cum probauiſſet intellectualem animam eſſe à corpore ſeparabilem, propterea quòd cum operatione ſua non communicat operatio corporalis, paulo poſt ſubdidit, huic animæ conuenire corpus aliquod quod ſit à genituræ corpore ſeparabile. Ex quo etiam apparet quod contra Aurreoem *in ſuperioribus* quærebamus, ſcilicet intellectualem animam eſſe formam corpus uiuificantem, præſertim quia cum Ariſtoteles ibidem probauiſſet ex tribus animabus, ſcilicet uegetali, ſẽſuali, intellectuali, hanc ſolam eſſe, & ab extrinſeco & à corpore ſeparabilem, quia huius tantũ operatio per ſe abſq́ꝫ inſtrumẽto poſsit expleri, ſubiunxit has omnes ſcilicet tres animas pariter eſſe in ſemine ſecundum potentiam. At uerò ſiquis hæc conſideret diligenter, inueniet non poſſe potentiam ullam his eſſe communem, per quam corpus pari ad tres animas modo in potentia ſit, niſi facultatem quandam qua ab intellectuali anima ſimiliter atque ab alijs uitam motumq́ue accipiat. Sed iam ad corpus animæ proximum redeamus. Hoc uocant Magi uehiculum animæ, æthereum ſcilicet corpuſculũ acceptum ab æthere, immortale animæ indumentum, naturali quidem figura rotundum propter ætheris regionem, ſed in humanam effigiem ſeſe transferens, quando corpus humanum ingreditur, atque in priorem ſe reſtituens cum egreditur. Quod ob eam cauſam Magi neceſſarium arbitrantur, quoniam angeli tales ſunt, & uirtute ſeparabiles, & actu ſeparati ſint à corporibus, irrationales animæ, neque uirtute ſeparabiles, neque actu. Ex quo ſequitur, rationales animas tanquam medias tales eſſe debere, ut uirtute quidem ſemper ſeparabiles ſint, quia illis ſubtrahantur corpora, non peribunt, actu autem ſint ſemper coniunctæ, qui familiare corpus nanciſcuntur ex æthere, quod ſeruant per immortalitatem propriam immortale, quod Plato currum tùm Deorum tùm animarum uocat in Phædro, uehiculum in Timęo, quo utantur animę ſphærarum cœleſtéſque puriſſimo, dæmonum animæ minus puro, noſtræ quoque minus propter terreni corporis mixtionem. Quam ob cauſam ita pręcipit Zoroaſter.

μὴ πνεῦμα μολύνης, μὴδὲ βαθύνης τὸ ἐπίπεδον.

Id eſt, ne fœdes ſpiritum, neque in profundum exaugeas quod eſt planum. Spiritũ planũq́ꝫ appellat ipſum uehiculũ, nõ quia corpus nõ ſit, atque profundũ, ſed quia propter tenuiſsimam & ſplendidã puritatem ſit quaſi non corpus. Præcipit ergo ne propter nimium corporis elementalis affectum, cogas ipſum etiam poſt hanc uitam ſordidum atque graue ſuperfore caliginis elementalis adiunctione, quam animæ umbram priſci Theologi nuncuparunt. Neque tamen uolunt rationalem animæ partem proximo hærere uehiculo, ſed rationalem ipſam animam quantum & rationalis eſt, & comes cœleſtium animarum, ædere actum uiuificum in uehiculum, quod animę idolum ſępe iam appellauimus, quam ſpeciem animæ mortalem in libro de mundi generatione Plato

nuncupat

non quia moriatur aliquando, ſed quia ſubtracto uehiculo rueret, ut quidam putant. Sicut enim Lunę ſplendor in nube promit ex ſeipſo pallorem, ſic anima in corpore cœleſti emittit idolum, quaſi ſtella crinita comã. Quod euaneſceret, ſi euaneſceret corpus illud, ſicut pallor extinguitur nubibus diſſipatis. Quia tamen nũquam uehiculum ſubtrahetur Zoroaſter inquit.

ἐϛὶ καὶ εἰδώλῳ μερὶς ἐς τόπον ἀμφιφάοντα,

id eſt. Eſt idolo quoq; locus in regione perſpicua. Quia ſcilicet cum uehiculo ſimul & anima rationali recurret in cœlum. Plotinus autem ipſum eſſe putat ſimpliciter mortalem, etiam ſi ipſi uehiculum ſubtrahatur. Similiterq; ait Solis lumẽ in aëre, imò præſens aëri, haud extinctum iri, etiam ſi aër tollatur è medio. Ex ſolo enim Sole pendere tanquam perennem ipſius actum, neque eſſe paſſionem aëris, qualitatemq; aëri propriam. Siquidem momento adeſt atque abeſt, neque ipſius quicquam ſublato Sole in aere. Neque ſolum adeſt aëri, ſed ſimiliter omni perſpicuo, etiam ſi contrariæ inter ſe naturæ perſpicua ſint, quaſi non à certa natura ſubiecti dependeat. Neque aliquo modo à perſpicuo, qua ratione perſpicuum eſt, dependet, ſed tantum illi adeſt, quia non impeditur illi adeſſe, ſicut adeſſe opaco impediri uidetur. Sol enim hunc actum emittit ſemper, non dimittit, non immittit. Sorte uerò contingit ſubeſſe quod capiat, imò quod capere uideatur. Actus hic Solẽ uiciſſim perpetuò comitatur. Similiter ſe habet & uultus ad ſpeculum, & ad corpus anima. Hæc Plotinus. In eſſe autem idolo huic opinantur phantaſiam quandam irrationalem atque confuſam, ſenſus præterea tales, ut per totum uehiculum uideatur pariter atque audiatur, quibus ſenſibus propriè homines quàm pauciſſimi utantur & raro. Sentiri uerò per illos ſæpe concentus cœlorum mirabiles, uocesq; & corpora dęmonum, quotiens aliquis ad tempus terreno corpore derelicto ſeſe in corpus ſuum cœleſte receperit. Ideo Tatius Mercurij filius cum eſſet paternis ſacris expiationibusq; purgatus, illico exclamauit eſſe ſe tunc in corpus immortale translatum, ac intueri mirabilia, & audire. Quod & ipſę Mercurius narrat, ſibi quoque paulo ante in abſtractione animi contigiſſe. Olympiodorus quoq; Platonicus tradit Apollonium Tyaneum hac ratione ſolitum ex urbe Roma, quę fiebant in Aegypto, proſpicere. Mitto quòd Platonici multi putant animam tribus uti uehiculis, primo quidem immateriali & ſimplici, id eſt, cœleſti, ſecundo materiali & ſimplici, id eſt, aëreo, tertio materiali atque compoſito, id eſt, elementis quatuor conſtituto. Et primo quidem dare uitam irrationalem, ſed immortalem, ſecundo uerò uitam irrationalem, ſed longæuam, quæ uidelicet compoſito corpore aliquando diſſoluto ad certum tempus ſuperſit in ſimplici corpore, tertio, denique uitam & irrationalem, & unà cum diſſoluto corpore diſſoluendam. Præterea in prima uita communicata uehiculo ſenſum eſſe communem atque impatibilem, in ſecũda patibilem & communem, id eſt, per uehiculum, uniuerſum ſenſum pariter uniuerſum, denique in tertia ſenſum diuiſum pariter atque patibilem.

Qua parte cœli animæ creantur, quà' ue deſcendunt. Cap. V.

Qva parte cœli animæ procreantur, quãquam ſtultum eſt quærere ſitum in his quæ ſitu aliquo non clauduntur, & ſicut ubicunq; Sol fulget, ibi mittitur radius, ſic ubicunq; Deus adeſt, mittitur animus, delectat tamẽ cum antiquis interdum poëticè ludere. Igitur alias, inquit Timæus, apud alias ſtellas à mundi opifice ſeminari, quarum fiant in uita comites animæ. Quod ita Platonici intelligi uolunt, ut non ſingulæ animæ, ſed animarum legiones ſingulis ſtellis ac fatales edocommodentur. Addit Deũ animas ſuis impoſuiſſe uehiculis, ac uniuerſi naturã legesq; docuiſſe. Qua parte cœli deſcendunt? Cancro præcipue, ut aiunt Platonici, uiciſſimq; per Capricornum Cancro oppoſitum aſcendere putant. Atque hinc illam hominum, hanc Deorũ portã appellant. Nemo uerò adeò falli debet, ut deſcenſum aſcenſumúe hic accipiat ſecundũ ſitũ, ſed quia Luna Cãcri Domina, generationi proxima eſt. Saturnus uerò Dominus Capricorni remotiſſimus, ideo per Cancrũ, id eſt, lunarẽ uegetalemq́ue inſtinctum deſcẽdere animas dicunt, per Capricornum uerò, id eſt, per Saturniũ intellectualemq; inſtinctum aſcendere. Saturnũ enim priſci mentẽ uocãt, qua Sola ſuperiora

petũtur. Accedit ad hæc, quò Capricorni Saturniq; ſicca uirtus dum ſpiritus ad intima contrahit atque colligit, ad contemplandum aſſiduè prouocat, lunaris autem humor ſpargit atque dilatat, & animum circa ſenſibilia diſtrahit. In ipſo autem deſcenſu animus accipit & a Saturni numine per ſe, & à Saturni lumine per corpus æthereum atque idolum, adminicula quædam ſiue incitamenta ad contemplationem aptius exequendam: ab Iouis numine atque lumine ſimiliter ad uitæ ciuilis gubernationem: à Marte ſimiliter ad magnanimitatem propter iniurias propulſandas: à Sole ad phantaſiæ & ſenſuum claritatem: à Venere ad charitatem: à Mercurio ad interpretationem atque eloquentiam: à Luna ad generandũ. Et quanuis inde ſingula dentur bona, poſſunt tamen in mixtione terrena ad malum degenerare. Deſcenſus huiuſmodi ita fermè ſubito poteſt fieri, ut radij deſcenſus à Sole, qui quanuis ſubito demittatur in terram, uarijs tamen in ipſo caſu nubium ueſtitur coloribus. Nonnulli uerò putant animas in qualibet ſphæra ad certum tempus uitam agere ſphæræ illi conuenientem. Sortiri enim à ſphæris ſingulis uehicula propria, ac tandem poſt multa ſecula ad elementa deſcendere, atque in igni & aëre dæmonicam, in terra humanam brutalemue uitam agere. Item ſimilibus gradibus tandem ad ſuperna redire. Hæc illi. Nos autem in omnibus quæ ſcribimus, eatenus affirmari à nobis alijsque uolumus, quatenus Chriſtianorum Theologorum concilio uideatur.

Quando infunditur anima corpori, & quò dum in corpore uiuit, ducitur. Cap. VI.

QVãdo infunditur anima corpori? Poſtquã in aluo mulieris ipſum ſemẽ quod à toto uiri corpore antè defluxerat, traxeratq; ſecum formatricem uim ab anima uiri, per hanc ipſam uim diebus circiter quinque & quadraginta ſic eſſe affectum, ut ſex primis diebus lac euaſerit, nouem ſequentibus languis, duodecim alijs caro, decem & octo reliquis fuerit figuratũ, tunc anima creatur atque infunditur. Qui animas ante ingreſſum uixiſſe putant, eas dæmonem uitæ ducem naturaliter elegiſſe dicũt in ipſo deſcenſus initio prius quàm corpus ingrederetur. Alij uerò poſtquam electione uti cœperint, eligendo mores interim dæmonem uitæ ducem latenter eligere. Sæpe etiam eundem dæmonũ à pluribus eligi. Poſſe enim animas multas genio uno, id eſt uno ingenij duce dæmone uti. Qui antè eligere opinantur, ex illa potiſſimùm turba dæmonum accipere uolunt, quæ eidem accommodetur ſtellæ, cui & anima ab ipſo mundi opifice fuerit aſſignata. Tot enim eſſe dæmonum heroumq; legiones, quot ſtellæ ſunt numero. Atque ex tali quadam turba illum ſortiri præ cæteris, qui cum illa electa uita maximè conuenit & figura cœli, quæ eo ipſo electionis deſcenſus momento componitur, maximamque his de cauſis in hominum ingenijs fortunisque differentiam prouenire, qui uerò poſt ortum pro aduerſitate morum diuerſos animas adipiſci genios aiunt, permutari quoque duces eiuſmodi concedunt moribus permutatis, plusq; conſilio tribuere, quàm uel fato uel fortunæ uidentur. Verùm utcunque ſit, perpetua indigemus cuſtodia numinum. Quod quidem Plato cum in ſympoſio, Protagora, Politico, Critia dicat, ſic probat in legibus, uidelicet quoniam inter falſa bona, & innumerabilia mala uerſamur, unde perpetua fallacia & perturbatio naſcitur. Ideoq; tanquam oues mira diuinorum paſtorum cuſtodia ſemper egemus. Addit, cùm nos proprium quidem uitium perdat, propria uerò uirtus uelut exigua ſeruare non poſſit, ideo ſola ſuperorum uirtute cuſtodum (quorum uirtutis imago quædam exigua ſit noſtra uirtus) nos poſſe ſeruari, præſertim cùm, ſicut alibi dicit Hermia exponente, malefici dæmones aſſiduè nos pro uiribus ad inferiora detorqueant. Sed alij ſunt cuſtodes illi qui nos eligunt, alij dæmones quos nos eligimus.

Qua parte

Qua parte corporis anima ingreditur, qua egreditur, & quo duce progreditur. *Cap. VII.*

ANima qua parte corporis ingreditur? qua egreditur? Anima quæ eſt mediũ rerum, iuſſu Dei (qui eſt mundi centrum) in punctum cordis mediũ (quod eſt cētrum corporis) primum infunditur. Inde per uniuerſa ſui corporis membra ſe fundit, quando currum ſuum naturali iungit calori, per calorem ſpiritui corporis. Per hunc ſpiritum immergit humoribus, membris inſerit per humores. Denique per morbum ſolutis ijs medijs, ſtatim cum ſuo illo curru ſe (ut ita dixerim) colligit, refluitq́ in cor, unde primum effluxerat. Cordis extincto calore, quod proprium erat illius uehiculi ſuſceptaculum, cor deſerit, tandem ſuo illam uehiculo comitante. Sicut oculo clauſo lumen Solis quod illi influxerat, effluit integrum, ſuo ipſum comitante calore. Atque ut probat Plotinus, non extinguitur, ſed Solem ſuum perpetuò ſequitur. Mitto in præſentia, quòd egredientes animas genij dæmonesq́ ſui ad cōmunem iudicem omnes ducunt, ſed lata ſententia priores abeunt dæmones, malasq́ uiolentus & malus dæmon trahit, bonas autem Deus tranquillè perducit. Hæc in Phædone.

De ſtatu animæ puræ, præcipuè ſecundum Platonicos. *Cap. VIII.*

VVbinam eſt anima pura decedens corpore mortuo? Vbi eſt lumen Solis purũ oculo clauſo. At lumen in Solem reflectitur. In ætherem quoq́ reflectitur animæ currus æthereus, onere terreno depoſito. Ad ætherem aſpirat anima nata quondam in æthere, ut inquit Pythagoras, pręcipue ſi uiuendi & cogitandi habitum æthereis mentibus ſimilem mente conceperit. Ita enim animus habitu mouetur & agit, ſicut natura formis. Quod quidem patet in his, poſtquam artis habitum contraxerunt, ſine conſilio & attentione (ut natura ſolet) quaſi naturaliter operantur. Remanere uerò in anima ſeparata habitus tùm morum tùm diſciplinarum tàm bonos quàm malos, Plato in Phędone Gorgiaq́ aſſerit, & ratio illa probat, qua dicitur habitum ita in naturam cōuerti, ut talis ab illo, qualis à natura proueniat inclinatio, quod maximè impletur in animis ab hac mutabilitate ſeiunctis.

Sed cur animæ quoq́ elementorum, earumq́ currus, ad cœleſtem habitationem non annituntur? Quoniam, ut Platonicorum potius quàm mea opinione reſpondeam, officium illis à Deo aſſignatum eſt, ut ibi ſint ſemper. Animæ cedunt uoluntati diuinæ. Currus quoq́ cedunt deſiderio animarũ. Animæ illæ ex hoc officio pręſtantius officiũ nō amittunt. Currus orbicularē motũ circa ſuas animas ſeruant nō impeditum. Et ſicut cœlis naturale eſt illic circa ſuas animas uerti, ita hic his uehiculis circa ſuas. At anima noſtra rite functa hic munere ſibi ad tempus iniuncto, ætheris eam plagam ſibi præ cæteris eligit, cui naſcendo fuerat aſſignata. Ad illud confugit aſtrum atque numen, ut Plato inquit, cui uiuendo ſe ſimilem reddidit. Sed hæc illi uiderint. Proinde ſicut in terris conſiderando à ſingulis ad communes naturalium ſpecies, a ſpeciebus ad rationes diuinas tanquam naturaliũ cauſas procedebat, ſic in cœlo uiciſſim à rationibus diuinis id eſt ideis ad ſpecies naturales perfectè, ab his ad ſingula quodāmodo ſe cōuertit. Ac quā diligenter hic inſpiciebat ſingula, tā ibi eadē proſpicit negligenter. Rurſus quā obſcurè diuina proſpiciebat, tā perſpicuè ibi perſpicit eadē. Et quæ hic ſingulatim per inſtrumenta in externo uidebat lumine, illic ſecundũ ſpeciē per ſe in lumine uidet intrinſeco. Profectò quantũ olim cōuertebatur ad ſenſum, tantũ cōuertitur tũc ad mentē, cuius oculo diuinũ fulget lumen. Quod quidē etſi intrinſecũ mentibus dici poteſt, tamen multo magis ab ipſo Deo, quā infuſus oculo radius à Sole pendet ſemper atq́ ſeruatur, plenuſq́ formarum adeſt, ſicuti colorum Solis lumen. Formasq́ ipſas, & cũcta per formas eatenus oſtendit mentibus, quatenus in ipſum purę ardentesq́ conuertũtur. Tot uerò ſaltē ijs omnino cōuerſis patefacit, quot rerũ ſpecies facit in mũdo. Nō enim decet minus formare mentem, quam mũdi materiam. Neq́ minus tribuere menti, quā naturaliter appetat, optat autē ordinē uniuerſi cōprehendere, quo & ipſa cōprehenſa eſt, quē diuturna iam admiratione quæſiuit. In quo & ipſa prouidentiæ cuiuſdam ſortitur officium. Singula uerò & infima tantum in lumine proſpicit, ſiue præterita illa fuerint, ſiue præſentia,

ſiue futura, quantum ad illa uel prouidentia quadam uel affectu dirigitur. Sanè quemadmodum ſenes puerorum ludos, Philoſophi ſtudia plebeiorum, uigilantes ſomnia dormientium aut negligunt aut rident, niſi aliter nonnunquam neceſſitas poſtulauerit, ita & multo magis ſegregatæ mentes noſtra hæc ſingula & contingentia negligũt, niſi quãtum ab ipſo omnium patre (cuius natura prouidentia ipſa eſt, cuius agere eſt prouidere, cuius officium eſt omnibus prouidere) prouidentia illis quædam fuerit demandata. Tales Plotinus animas tùm ex antiquorum ſententia tùm ex propria ratione probat curare ſuos, & ſæpe publicè uaticinijs cæteriſq; beneficijs generi humano prodeſſe. Sed cũ harum prouidentia uoluntati diuinæ conſentiat, non perturbatione ex rebus noſtris ulla tanguntur, ſed facilè hæc & tranquillè gubernant.

Sed ne quis diſfidat animam ſeparatam ad tantum poſſe lumen attolli, propterea quòd eam in corpore uideamus tanta caligine circunfuſam, comparare Platonici iubent intellectum quidem uiſui, intelligibile uero uiſibili. Viſus nunquam lucem ipſam in ipſo Sole pleniſſimam comprehendit. Illa enim huius ſemper excedit proportionem. Interdum etiam neque lumen in coloribus impeditus cataracta uidet. Aliquando uapore quodam offuſus uel rubro uel croceo, & obſcurè & aliter quam ſit iudicat. Alias autem uel propter contractionem ad interiorem imaginationem, externa non uidetur aſpicere, uel propter diſtractionem ſimul ad obiecta inter ſe longe diſtantia, uix cernit alterutrum. Ac ſi paulo attentius ad alterum uergit, interim remiſſius uel nullo modo uergit ad alterum. Similiter intellectus humanus immenſam ipſam diuini luminis plenitudinẽ in abſoluta Dei natura exuberantem nunquam penitus comprehendit, quippe cum illa nimium capacitatem mentis exuperet. Præterea idem Dei lumen uel in rerum creatarum ideis quaſi determinatum, uel in angelis iam contractum clare perſpicere quidẽ poteſt aliquando, uidelicet cum ferme ita fuerit à corporis contagione ſemotus ut illa. Elementali uerò, ut nunc coniunctus corpori, quaſi cataracta quadam adeò eius ad illa proportio impeditur, ut ideales rationes angelicaſq; ſubſtantias longè admodum à materia ſegregatas omnino comprehendere nequeat. Proinde quotiens pro uiribus quaſdam earum proprietates excogitat, totiens, quia phantaſiæ coniunctus eſt, nimirũ phantaſiæ ſimulachris, quaſi uaporibus nebuliſq; eas adeò proſpicit inuolutas, ut uel obſcure admodum, uel aliter quam ſint, uidere cogatur. Poſtremò etiam ſi parumper quoad poteſt phantaſiæ diſcutiat nubes, interea tamen quia & ad difficile regendi corporis miniſterium eſt contractus, & ad ſenſibilium imaginum occurſum continue impendentẽ, ſimul atq; ad intelligibilium intuitum eſt diſtractus, idcirco ſupernos influxus uix quidem ſuſpicit, & quaſi nec proſpicit, atque (ut Platonici opinantur) tanquam per repentinam quandam coruſcationem ſubitò uaneſcentem. Quamobrem nemini mirum uideri debet quod hic neque claritatem diuinorũ percipiamus, neque ſuauitatem ipſam quæ illic guſtatur ex illis, ipſi unquam uel paulum deguſtemus. Nempe mens ob informem materiam & à mente & à diuinis alieniſſimam, non aliter quàm lingua propter pituitam paralytica, diuinorum ſaporum ueritatem uoluptatémque guſtare non poteſt. Sed tunc demum ſalutarem nectarei liquoris recipiet guſtum, cum Lethæi fluminis lethales humores penitus expurgauerit, atque inſuper diuinum fontem non naturali tantum ſiti, quæ ex ſeipſa moleſta eſt, appetierit, ſed etiam quodam moralis piæq; ſitis habitu ipſum præ cæteris, imò ſolum elegerit appetendum. Quo autem guſtu saporibus his ueſcatur, alibi diſputauimus. Huc tendit Platonicum illud in Phædro, animas quæ ex Lethęa emerſerint aqua, altius euolare, ibiq; primò cœleſtem unà cũ dijs cœleſtibus, deinde ſupercœleſtem cum ſupercœleſtibus circuitum agere, eo ſcilicet ordine, ut aliæ cum alijs ibi numinibus circunuagentur, circuituſq; huiuſmodi alternis uicibus repetant. Hoc autem nihil aliud ſibi uult, quàm ſolutas ab elementalibus corporis animas in cœleſtibus iam uehiculis in figurã propriam, circularem ſcilicet reſtitutis, cœleſtem colere regionem, atque alias unà cum ſtellis, cœlicoliſque alijs, quibus uel natura uel habitu magis familiares ſunt, tùm in certa quadam mundi gubernatione congruere, tum per rerum ſpecies ſimiliter ratione diſcurrere. Rurſus cum dijs ſupercœleſtibus, id eſt, angelis in ipſo idearum intuitu & quaſi quodam circuitu ſubito conſentire, & unà cum utriſque feliciter utrunque peragere. Addit eiſdem unà cũ ſuperis illic

alimentis

alimentis ſcilicet ambroſia & nectare ueſci. Ambroſiam quidem eſſe cēſet perſpicuum ſuauemq́ ueritatis intuitum, nectar uerò excellentem facillimamq́ prouidētiam. Hic panditur & uetus illud arcanum à Platone in libro de regno præ cęteris celebratum, pręſentem mundi circuitum ab Oriente ad Occidentem eſſe Iouium atq́ fatalem, uerum fore quandoque alterū huic oppoſitum ſub Saturno ab Occidente uiciſsim ad Orientem, in quo ſponte naſcentur homines, atque à ſenio procedent in iuuentutem, alimentaq́ illis ultro ęterno ſub uere ad uotum ſuppeditabuntur. Iouem (ut arbitror) animam mundi uocant, cuius lege fatali manifeſtus hic manifeſti mundi ordo diſponitur. Pręterea uitam animorum in corporibus elementalibus Iouiā eſſe uult, ſenſibus actioniq́ deditam. Saturnum uerò ſupremum inter angelos intellectū, cuius radijs illuſtrentur ultra angelos animæ, accendanturq́, & ad intellectualem uitam continue pro uiribus erigantur. Quæ quotiens ad uitam eiuſmodi conuertuntur, eatenus ſub regno Saturnio dicuntur uiuere, quatenus intelligentia uiuunt. Proinde in ea uita ideo ſpōte dicuntur regenerari, quia electione propria in melius reformantur. Rurſus in dies reiuueneſcere, id eſt, in dies, ſi modò ibi dies dinumerantur, magis magisq́ floreſcere. Hinc illud Apoſtoli Pauli. Homo interior renouatur in dies. Deniq́ illis alimenta ſponte affatim ſub perpetuo uere ſuppeditari, quia non per ſenſus, operoſámque diſciplinam, ſed per lumen intimum ſummaq́ cum uitę tranquillitate atque uoluptate miris ueritatis ipſius ſpectaculis perfruuntur. Eiuſmodi uitę odor quidem mente pro uiribus ſeparata ſentitur, ſapor uero mentę penitus ſeparata guſtatur. Addit his in Sympoſio, purgatas animas quę diuinam præ cęteris pulchritudinem amauerunt, tandem in ipſum diuinę pulchritudinis pelagus ſeſe prorſus immergere, diuinosq́ ibi liquores non tantùm bibere, ſed etiam in alios iam ex ſeipſis effundere. Summum uerò beatitudinis cōcludit in Epinomide, ubi ait, animum purgatiſsimum omni tùm mutabilitate firmata, tum multiplicitate collecta, ſeſe in propriam unitatem intellectu ſuperiorem omnino conferre, perq́ hanc in unitatem diuinam intelligibili mundo ſuperiorem iam transferre, Deóque potius uiuere, quàm ſeipſo, cui certè mira quadam ſuper intelligentiam ratione ſit coniunctus. Hunc uerò nondum effici Plato uult diuina quadam luce, quæ quidem non aliter in mente refulgeat, quàm ſi amore Dei prorſus accēſa transformetur in Deum. Quo fit ut diuinum amorem in Phędro omnibus diuini furoris gradibus animiq́ bonis longiſsimè præpoſuerit. Hic uerò potiſsimum Platonica latent myſteria, paucis quæ ſubdam, à nobis breuiter comprehenſa. Nempe ſegregatę mentes cum primum in ſe conuertuntur per radium naturalem ſibiq́ proprium, tanquam animalia quę nocte uident, pauca quædam, & illa quidem quaſi ſub nube uident, quatenus ſcilicet earum natura ea ſub determinata ſpecie rerumq́ formulis quaſi informibus repręſentat. Deinde uerò per radium proprium in lumen commune cunctis mentium ſublimium ſpeciebus ſeſe conuertentes, iam per ipſum quaſi per diurnum lumen perſpicuè cuncta ab ipſo luminis huius authore creata conſpiciunt. Lucem uerò ipſam luminis huius originem, quam naturaliter appetunt, ideóque nec fruſtra deſiderant, aſſequi ſuſpiciendo non poſſunt, quoniam & per externum à Deo lumen quatenus externum eſt, lucem Deo intimam omnino penetrare, & ampliſsimum Dei anguſtiſsimo ſuo comprehendere nequeunt. Siquidem lumen ipſum quanuis in Deo amplum, tamen in mentibus euadit anguſtum. Verum lucē licet obſcurè perſpectam, tamen ardenter amādo, ipſius interim calore penitus accenduntur, atq́ accenſę, quod amoris eſt proprium, transformantur in lucē. Qua deniq́ roboratę, ob amorē iam conſequuntur, quod per aſpectū uix eminus ſequi potuerant, ut lux iam ipſa amore facillimè fiant, quam proſequi oculis ante moliebanť. Tanta uis eſt amoris, tanta facilitas, tanta felicitas, imò uero (ut rectius loquar) tanta uis eſt lucis amatæ. Mens enim amando lucem non tam ſeſe accendit & transfert, quàm à luce blande alliciente, uehementer percutiente penitus penetrante & accenditur & transfertur & lucet. Cum uerò tota perceptionis fruitionisq́ efficacia quæ in ſenſibus eſt externis, ſit & multo magis in phantaſia, rurſusq́ longè potentior ſit in mente, expedita pręſertim, ac prætereà ſenſibilium rerum oblectamentorumq́ rationes exactiſsimę ſint in Deo, ſequitur ut mens dum expedita potitur Deo, ſumma quæq́ & ſinceriſsima omnium oblectamenta

ſenſuũ ſuo quodam miroq́ modo pleniſsimè ſentiat, neq́ ſolum imaginaria circa Deum delectatione quaſi uidēdo audiēdoq́ & odorando, (hæc enim implere non poteſt) ſed etiam ſubſtantiali quadam guſtui tactuiq́ per ſimiliuoluptate permulceatur. Guſtum uerò tactumúe, inquam, non contigui cuiuſdam, ut fit in ſenſibus, ſed penetrantis penitus atq́ penetrati, penetrati inquam, à toto immenſoq́ bono, totum ſecum immenſumq́ gaudium inferente.

Nouem gradus in patria.

PRoinde nouem beatorum gradus non ſolum apud Chriſtianos, ſed etiam apud Platonicos, tùm in angelis, tùm in animis diſponuntur, ob eam (ut arbitror) rationem, quòd nouem præcipuè modis diuina illic perficit contemplatio. Sanè quemadmodum nos ex rerum potentia, ordine, commoditate, potentiam, ſapientiam, bonitatem Dei qua poſſumus ſagacitate uenamur, ſic illi uiciſsim ex diuina bonitate potentia, ſapientia tanquam ex finali efficiente exemplari cauſa uniuerſi, hæc tria ſimiliter in rebus agnoſcunt, ea uidelicet ratione, ut alij diuinā bonitatem potiſsimum in ſeipſa conſiderent, alij ad res ipſas præcipuè referant, alij præcipuè res ad ipſam uelut ad finem, ſinguli tamen cuncta contueantur. Sic ergo triplex diuinæ bonitatis impletur intuitus, per quem tres primi beatorum ordines diſtinguuntur. Tribus quoq́ modis ſimiliter potentia, totidemq́ ſapientia cogitatur. Hinc ſex inſuper ordines beatorũ connumerantur. His nouem felicium gradibus apud Platonicos octo cœlorum plagę, ac noua ſuper cœlum excogitata regio congruè accōmodari uidentur. Apud Orphicos autem octo cœli, atque ſub Luna æthereus ignis. Apud Chriſtianos circuli ſub empyreo nouem. Quilibet enim ad illam potiſsimum regionem habitu quodam ſimili quaſi naturali leuitate feruntur, cuius habitatoribus angelis ſeſe in uita præcipuè ſimiles reddiderunt. Similiter quoque Chriſtiani reprobos animos in nouem reproborum dæmonum gradus quibus ſe uiuendo fecere ſimiles, ipſa ſimilitudine quaſi pondere naturali putant præcipitari. Sed de his aliâs. Quod uerò nouem ſint in beatitudine gradus, hæc quoque (ut arbitror) ratio comprobat. Nempe diuinam potentiam timemus, ſapientiam quęrimus, diligimus bonitatem. Solus quidem bonitatis amor animā tranſformat in Deum. Idcirco amor abſque inquiſitione atque timore animam patriæ reddit, contra uerò nequaquam. Sed iam gradus ipſos quibus in cœlum aſcenditur, ordine diſponamus. In primo ſint qui potiſsimum bonitatem amant, deinde potentiam timent, poſtremò ſapientiā quærunt. In ſecundo, qui in primis diligunt bonitatē, circa uerò reliqua duo ſe pariter habent. In tertio, qui ſimiliter erga bonum in primis afficiuntur, deinde ſapientiam præſcrutantur, poſtremò timent potentiam. In quarto, qui circa tria æque ſe habent. In quinto, qui bonum primò amant, deinde potentiam extimeſcūt. In ſexto, qui ſimiliter bonum diligunt, ſequenti uerò gradu appetunt ſapientiam. In ſeptimo, qui abſolutè bonum & ſimpliciter amant. In octauo, quos potentia primũ, ſecundo bonitas, tertia ſapientia mouet. In nono, apud quos ſapiētia primo, ſecundo bonitas, tertio potentia poteſt. Myſterium eiuſmodi in Euangelio ibi ſignificatũ arbitror, ubi diuinum oraculum ſectatores ſuos nouies beatos appellat, propterea quòd nouem gradibus meritorũ, duce Deo, cœli nouem ad nouē contemplationis ordines beatè petuntur. Sed ecce iam beata Euangelij ſancti cōmemoratio nos admonere uidetur, ut Philoſophicis dimiſsis ambagibus, breuiori tramite beatitudinē ea quæramus uia, qua Chriſtiani ducūt Theologi, ac Thomas Aquinas in primis, Chriſtianę ſplendor Theologiæ.

De ſtatu animæ puræ, præcipuè ſecundum Chriſtianos Theologos.

CReata mens quęlibet reſpiciendo uel in ſuam eſſentiam, quæ ibi differt ab eſſe, & in certa ſpecie eſt à Deo infinitè diſtante, uel in lumen ſibimet propriũ, uel in quoduis lumen in ea determinatum, ſubſtantiam diuinam intelligere nequit, quæ cum infinita ſit, certè quid ipſa ſit, per finitum aliquid repræſentari non poteſt. Solum uerò per ea quæ diximus, mentes & Deũ eſſe cognoſcunt, & quid non ſit

non ſit potius quàm quid ſit, & qua ratione uel ipſe ad alia, uel alia referantur ad ipſum. Id Plato in Parmenide probat. Idem Dionyſius Areopagita in myſtica Theologia comprobat, concludens mentes in ſummo naturalis cognitionis gradu cõiungi Deo uelut ignoto, quaſi oculum ſub Solis lumine caligantem. In eiuſmodi uerò cognitione naturale deſiderium non impletur. Quicquid enim in ſpecie quadam eſt imperfectum, ſpeciei ipſius optat perfectionem. Talis autem cognitio in ipſa cognitionis ſpecie inperfecta cenſetur. Solemus enim in nullo cognitionis modo quieſcere prius quàm quid ſit res ipſa ſecundum ſubſtantiam cognouerimus. Pręterea rationi naturalis eſt continua per rationes diſcurſio, quouſque ad ſummam perueniat rationem, quę quoniam infinita ſit, ideo ſola rationis diſcurſum ex ſe abſque fine fruſtra peruagaturum ſiſtere poſsit. Siquidem ultra finitum quodlibet mẽs ſemper aliquid ulterius machinatur. Quod quidẽ in numeris & lineis & figuris proportionibusque apparet. Quo fit, ut in ſola Dei ſubſtantia, quæ ſola infinita eſt, cõquieſcere ualeat. Idque inde prouenire cenſendum, quod naturalis tum intelligentię perſpicacia, tũ uoluntatis ardor, radius quidã eſt ab ipſa diuina luce proximè per ipſius lumẽ infuſus, in eandemque reſilit naturaliter, neque moueri ceſſat prius quàm in ſuum ſe Solem denique reſtituerit. Proinde quo quid naturali eſt fini propinquius, eo uehementius aduentat ad finem. Quod in elementorum motibus eſt manifeſtum. Segregatę uero mentes per naturalem cognitionem propinquiores Deo euadunt quam coniunctæ. Igitur cum noſtræ naturalis cognitionis ſuę terminis contentæ non ſint, certè multo minus illę. Quoniam uerò naturalis ſpeciei cuiuslibet appetitus ab uniuerſali natura directus omnino inanis eſſe non debet, oportet mẽtes omnes poſſe diuinam uidere ſubſtantiam, ſine qua nihil perfectè uident. At cum uidere illam in ſpecie aliqua creata non poſsint, opus tamẽ ſit forma per quam uideant, forma, inquam, diuinæ ſubſtantię propria, qua illam non imaginariè ſed propriè cernant, neceſſe eſt eas diuinę ſubſtantię adeò copulari, ut ipſam iam inſpiciant per ſeipſam. Simile quiddam apparet in uiſu, qui colores quidem per ipſorum imagines ſub lumine cernit, lumen uerò per aliud pręcipuè quàm per lumen uidere non poteſt. Sed ne quis abſurdum putet Deum intellectui coniungere, uelut formam, meminiſſe oportet perfectionem mentis conſiſtere circa uerum. Verum autẽ & ens & intelligibile, idem.. Quicquid aut in hoc ipſo genere ex eſſentia atque eſſe componitur, tamquam ens uerúmque potius quàm tanquam eſſe ueritasúe ſe habet, neque poteſt aliorum in eodem genere eſſe forma, cum iam forma in ſe ſua ad ſuam quaſi materiam ſit contracta. Itaque nulla creata mens mentium reliquarum forma fieri poteſt, imò ſolus Deus ad genus mentiũ ubique ſe habet ut forma, qui ſolus eſt ipſum eſſe, & ſimplicisſima ueritas, ut forma, inquam, non tanquam pars compoſiti, ſed operandi principium, quo mens potius ut Deus iam, quàm ut mens, operetur, ſicut ignitum aurum ut ignis agit potius quàm ut aurũ, quale Apocalypſis Ioannis iubet emendum.

Quo pacto mens Deo coniungitur.

AD hoc autem ut mens diuinam induat ſubſtantiam quaſi formam, non propria uirtute ducitur, ſed diuina trahitur actione. Siquidem natura inferior proprietatẽ formamque ſuperioris abſque ſuperioris ipſius actionis conſequi nequit. Quod in elementis eſt manifeſtum, in quibus aër non aliter quàm agente igne ignis euadit. Pręterea nihil poteſt ad excellentiorem actionem aliquando perduci, niſi prius in eo uirtus corroboretur. Quòd ſi ad conſuetam actionis ſpeciem, ſed tamen aliquanto uehementiorem eſt perducendum, ſatis utique erit, ſi modo ſolita uirtus augeat, utpote ſi aër qui naturaliter uno calefacit gradu, duobus aliquando ſit gradibus calefacturus, ſufficiet naturalis ſui caloris aliquantum intendere qualitatem. Veruntamen ſi aër actionem ſpecie genereque ſuperiorem ſit ſibi uendicaturus, uidelicet ſi illuminaturus fuerit, quod corporis eſt ætherei proprium, nouam ab ipſo æthere formã iam ſortiatur oportet. Quorſum hęc? Vt intelligamus mentem non poſſe ad diuinam ſubſtantiam per ipſammet perſpiciendam attolli per ſolum naturalis uirtutis & luminis augmentum, cùm eiuſmodi operatio ab ipſa naturali mentis operatione plus quàm

genere

genere differat, ſed opus eſſe noua quadam uirtute, nouóq; lumine ab altiori principio deſcendente. Quod quidem & gratię & gloriæ lumen appellant, quo illuminata mens, & multo magis accenſa, diuinã iam ſubſtãtiam, cuius calore iam feruet, induitur uelut flammam, flammam, inquam, non qualem in crinita ſtella ſiccus uapor à terra ſublatus ſubit propè ignis ſphæram, quanuis id admodum ſimile uideatur, imò flãmam ſupercœleſtem, lucentem ſalubriter, non urentem. Negabit forte aliquis mentẽ per quoduis lumen ad perſpiciendum Deum poſſe perduci, quia ſi nulla eſt uiſus ipſius ad ſonum proportio, nimirum neque mentis, neque luminis à mente ſuſcepti, ideóque finiti, ulla ad immenſum Deum proportio eſt. Nos autem reſpondebimus Deum quanuis facultatem intellectus excedat non tamen ſic alienum eſſe ab intellectu, ſicut ſonus eſt alienus à uiſu, uel inſenſibile quiddam à ſenſu cum Deus ſit, ut Chriſtianis placet Theologis, intelligibile primum, totiúſq; intellectualis uirtutis & actionis principiũ, mediúmque & finis. Eſt igitur quædam inter intellectum Deumq; proportio, nõ quia ſit ulla commenſuratio, ſed habitudo quædã potius quaſi materiæ intellectualis ad intelligibilem formam, & effectus ad cauſam. Præterea lumen illud infuſum & ſi terminatum euadit in mente, ea tamen uirtute præditum à Deo infunditur, qua eam diuinæ ſubſtantiæ copulet, non naturali quidem, ſed intellectuali potius copula. Id uerò efficere nequit radius naturalis, quia iam ab initio totus in ſuſcipientis tranſiuit naturam per ſe prius informem, unde & ipſe caliginoſus euaſit & debilis. Neque mens cum longè à diuina ſimplicitate degeneret, totam poteſt ſuam per idem ſortiri perfectionẽ, ideóq; aliud in ea radius eſt naturalis, per quem quatenus ſuæ conuenit ſpeciei, nonnihil intelligit, aliud uerò lumen infuſum diuinitus, quo ſubleuante ad gradum ſuper ſe ultrà quàm cogitari poſsit eminentiſsimum mirabiliter eleuatur. Deniq; infinitas ipſa Dei haud priuationem formæ ſignificat, qualis infinitas materiæ conuenit, (cumque ſit inefficax & informis, merito cognitioni inepta cenſetur) ſed abſolutam ſignificat excellentiam nullo prorſus ſubiecto contractam. Hæc autem ceu Sol natura ſua id habet, ut mirum in modum lucendo atque illuminando maximè omnium mouere intellectualem uiſum poſsit, atque uideri, & qua uirtute excedit mentem, eadem poſsit eandẽ ſupra uires proprias eleuare Neque tamen putandum eſt mentem eſſentia diuina formatam, quanuis quid ipſa ſit intelligat, ipſam tamen penitus comprehendere. Nam & uirtus ipſius terminata eſt, & lumen in ea determinatum, & diuinam cum ſubit eſſentiam, non per omnem diuinitatis uirtutem inde formatur. Quid ergo? Nunquid partem diuinę ſubſtantiæ cernit quidem, partem uerò non cernit? Non ita ſane dicendum, ſiquidem Deus diuidi nequit. Imò uerò putandum eſt eam aſpicere Deum, haud tamen penitus comprehendere, id eſt, ſub rationibus, & tãta certitudine, tantáq; perfectione perſpicere Deum, ſub quot, & quanta ſibimet perſpectus eſt Deus. Accedit ad hæc, quòd non cuncta quæ Deus & uidet & poteſt, uidendo Deum poteſt ipſa uidere. Videt autem poteſtq; Deus infinita pręter illa quæ in natura conſiſtũt, quod probauimus aliàs. Si enim Dei ſubſtantiam non comprehendit, certè neq; intelligentiam eius atq; uirtutem. Neq; igitur cuncta quæ & intelligit Deus & poteſt. Alioquin cum uirtus per ea quæ poteſt ſoleat æſtimari, ſic quæcunque uidet poteſtq;, penitus cõprehenderet, comprehenderet pariter uiuendi faciendiq; uirtutem atque ſubſtantiam. Quid plura? Quo altior intellectus, eò & plura uel numero uel ratione intelligere debet. Ex quo conſentaneum eſt, diuinam mentem ſeipſam undiq; contuentem, tùm plura, tùm pluribus rationibus uidere, quàm uideat quilibet intellectus.

Omnes mentium ſpecies poſſunt coniungi Deo.

NEmo uerò diffidere debet mentes humanas propterea quòd in ſeipſo mentium genere infimæ ſint, ad ipſam diuinæ ſubſtantiæ contemplationem poſſe perduci. Quãdoquidem neque ipſæ angelicę mentes illuc uirtute quadam perueniunt naturali, ſed diuina potius, & (ut ita dicam) ſupernaturali trahuntur. Opus autẽ quod ſupernaturali uirtute peragitur, propter naturarũ diuerſitatem, impediri non poteſt, quippe cũ immenſę potentię Dei nihil alicubi reluctet. Tam facilè

diuina

diuina poteſtas totam mouet machinam, quàm facile minimam mundi partem. Tam facile curat ægrotantem grauiter, quàm facilè leuiter ægrotantem. Quamobrem qua facultate infuſa diuinitus mentes altiſſimæ, eadem & infimæ ad ſublimia rapiuntur. Præterea ſuprema mentium creatarum immenſo quodam à Deo ſpacio diſtat, infima uerò ab hac, cum utraque finita ſit, finito diſcrepat interuallo. Interualli uero huius ad illud nulla eſſe proportio iudicatur. Quod ſi finitum additum infinito nullam (ut apparet) affert uarietatem, quidnam prohibet ipſam Dei uirtutem, quæ ſpacium ad angelum uſque ſubitò percurrit immenſum, mox inde puſillum inter angelum animámque complecti, ut ſimul tàm anima quàm angelus rapiatur. Denique ſi mentiũ generi, qua ratione mẽtes ſunt, naturalis eſt inſtinctus ad ſummum intelligibile peruidendum, quod in omni intelligibili quęrendo quærunt, & appetunt appetendo, ſequitur ut tam naturalis ſit inſtinctus eiuſmodi mentibus infimis quàm ſupremis, atque tàm hæ quandoque quàm illæ terminum conſequi poſſint naturaliter exoptatum. Id autem nobis appetitio ipſa naturalis oſtendit, quæ cum trahat ad infinitum, non poteſt aliunde quàm ab ipſomet infinito inſeri ac moueri, atque denique terminari. Quod ſi quę à natura mouentur inferiora, non fruſtra mouentur, multo minus quæ à ſuprema ducuntur. Huius quidem radius per omnes ſeſe ordines mentium transferens, ſingulas & illuſtrat ut uideãt, & accendit ut ament. Cum uerò ignis atque Sol lumen latius propagãre ſoleãt quàm calorem, conſentaneum eſt, quoúſque diuini Solis radius calefaciendo protenditur, eoúſq; multo magis poſſe illuminando protendi. Ergo mentes humanæ ſicut inde accenſæ diuinũ quotidie appetunt bonum, ita & illic diuinum quandoque uerum illuminatæ conſpiciunt, atque conſpiciendo uero bono feliciter perfruuntur.

Diuerſi in patria gradus, & quòd omnes omnia creata uident.

POſſunt autem aliæ mentes alijs clarius pleniusq; diuinam ſubſtantiam cõtueri, quatenus lumen ipſum quoad id quaſi materiæ perſpicuè præparantur, ſub diuerſis perfectionis gradibus inde ſuſcipiunt, ſiue pro naturæ, ſiue pro diſpoſitionis acquiſitæ diuerſitate aliter atque aliter præparentur. Maxima uerò noſtris mentibus uarietas ex diuerſis amoris gradibus proficiſcitur. Quibus quidem gradibus diuerſi & uiſionis & multo magis gaudij gradus non iniuria cõgruunt. Forte uerò licet ſingulæ cuncta creata uideant, ut probabimus, aliæ tamẽ plura quam aliæ ex his quę nõ creantur attingunt, & quæ uident, pluribus rationibus aſſequuntur, omnes tamen uera ratione perſpiciunt. Et cum gaudium uelut terminus amori reſpondeat, quæ amauerũt ardentius, hæ coniunctius (ut ſolet amor hærentes interius transferuntur in bonum, ſic ipſo amoris habitu conferente, ſuauiusq; fruuntur. Proinde ſi mentium finis eſt ad diuinam ſubſtantiam peruenire, neceſſariò illic tanquam in fine omne mentium deſiderium prorſus impletur. Non impleretur autem, niſi ordinem illic uniuerſi creatum undique comprehenderent. Siquidem eiuſmodi eſt conſuetum ſtudium intellectus, ut particularia in uniuerſalia ad communiſſimum uſque reſoluat, atque ipſum ens ſub abſoluta ratione deſcribat, perq; omnes eius gradus diſtinctiſſimè diuidat, quaſi ad id præcipuè natus ſit, ut uniuerſi forma quandoque formetur. Quidnam prohibet intellectum dũ fontem conſpicit uniuerſi, uniuerſum effluens inde perſpicere? Præſertim cum non ſicuti ſenſus ex ſummo ſenſibili ad ſentienda minora impeditur ad tempus, ſic intellectus ex intelligibili ſummo impediatur ad reliqua, ſed potius mirificè roboretur. Præterea intelligibile genus amplius eſt genere naturali. Multa enim ultra illa quæ natura facit, intelligi poſſunt. Igitur quæcunque ad eſſe naturale complendum neceſſariò requiruntur, inſuper & multo plura ad complendum eſſe intelligibile exiguntur. At uerò eſſe intelligibile tunc demum abſolutum eſt, cum intellectus ſummum attigerit finem, quemadmodum ipſa naturalis eſſe perfectio in ipſa rerum cunctarum conſtitutione conſiſtit. Quamobrem Deus quæcunq; ad perfectionem uniuerſi produxit, in intellectu ſibi iũcto producit. Rurſus quamuis alius perfectius alio Deũ uideat, ſinguli tamen ita uident, ut capacitas naturalis impleatur ad uotum. Hæc autem in qualibet mente ad omnia uniuerſi genera ſpeciesq; extenditur, adde inſuper & ad ſingula paſſim ſubdita ſpeciebus.

Nec

Nec enim inſuper exoptamus. Itaque mentes in Deo etiam ſingula diſtincte diſcernũt. Profecto cum uirtus ſuperior poſsit quicquid inferior, atq; etiam eminentius, animæ uerò coniunctę corporibus & uniuerſalia cognoſcant & ſingula, conſentaneũ eſt mentes ipſi ueritati coniunctas, una uirtute unoq; intuitu utraq; comprehẽdere, præſertim cùm & ipſæ rerum ſpecies ampliſsimæ ſint in illis, & illæ uirtutem ibi efficaciſsimã conſequantur, per quam genera ſpeciesq; ad ſingula uſq; deriuent. Sanè oppoſita quodam ordine rerum ſpecies ad intellectum coniunctum perueniũt atq; ſeparatum. Hic enim reſolutione quadam in ſingulis materiæ conditionibus ſeparando, ibi uerò ex coniunctione quadam mentis cum forma diuina omnium effectrice, & iudice etiam ſingulorum. Quæ quidem forma non à ſingulis abſtracta eſt, ſed ſingulorum ubique creatrix: non formæ tantum, ſed & materiæ in qua ſingularitatis rerum cõſiſtit origo. Quamobrem formę in mentem inde fluentes, ultra communia etiam ſingula coniunctis mentibus repræſentant. Quod quidem hinc etiam confirmatur, quòd ſi mentes angelicæ cœleſtia corpora per intellectum mouẽt, neceſſe eſt eas hoc ipſum quod mouent, ſitusq; qui motu mutantur, non ignorare. Noſtræ uerò mentes ad angelicam, præſertim quantum ad motum ſpectat, notitiam perduci poſſunt, pręcipuè ſi quod illic gubernationis officium conſequantur.

Status animæ apud Deum immobilis.

CVm mentes illic unica Dei forma rerum creatarum uideant formas, conſentaneum eſt ut omnes una uideant uiſione: quæ quidem ſi perfectiſsima eſt, ſtatu poſsidetur potius, quàm ſucceſsione quæratur. Probabile enim eſt mẽtes quietis potius quàm motionis auidas, ubi finem conſecutæ fuerint, firmiter conquieſcere, præſertim quia ſi omnes uniuerſi ſpecies ibi cognoſcunt, ſub quibuſdam uero generibus ſpecies procedunt innumeræ, ceu ſub numero figuraq; & proportione, conſequens eſſe uidetur ut ſpecies quodammodo uideant infinitas. At uerò cùm infinita pertranſire non liceat, non prætereundo dinumerant, ſed manendo conſpiciũt. Rurſus ſi perpetua intelligentia ipſius intelligentis uita quædam eſt, atque ibi intelligentia ob ſtabilitatem ſuam particeps euadit æternitatis: ſequitur ut beata mens in æternam uitam iure tranſlata dicatur. Merito quidẽ. Nempe mens humana inter æterna & temporalia media collocatur. Sicut igitur operatio eius qua coniungitur temporaneis, temporanea euadere conſueuit: ſic & illa qua ęternis, ęterna. Denique quonam pacto uiſio ipſa illic mobilis ſit, non uideo, ubi & uidendi uirtus tempus tum ab initio, tum uel maximè iam ſupereminet, & obiectũ quod uidetur, ac forma qua uidetur, ſtatus ipſe eſt, ipſaq; ęternitas. Hinc ſequitur animas Deo ſemel hærẽtes, inde diſceſſuras eſſe nunquam, ſi modò motum iam tranſcenderunt, atque naturale deſiderium impleuerunt. Quod quidem cùm & in ſubſtantia ſtabili ſit fundatum, & ad ſtabile obiectum naturaliter dirigatur, nimirum non aliam quàm ſtabilem deniq; poſſeſsionem appetit tanquam finem. Quid mirum ſi ſempiterna mens, quod non propter aliud, ſed propter ſe deſiderat, deſiderat ut ſemper habendum? Præterea ubi naturalia ſub ſe nulla ignorat, certè qualis ſua illa poſſeſsio ſit, non neſcit. Quocirca ſi defutura eſt, defuturam præuidet, ac uiuit infelix, cum poſſeſsione tam chara aliquando, imò breui ſe exiſtimet carituram. Adde quòd quicquid naturaliter cuidam adhęret fini, non aliter quàm ui quadam illata inde diuellitur. Cùm igitur Deo mens tanquam fini coniungatur naturaliter præ cęteris exoptato, coniunctioniſq; huiuſmodi efficiens cauſa ipſa ſit Deus, nullaq; uis maior ex aduerſo queat accedere, quæ uiolenter quandoque ſeiungat quod Deus ſponte coniunxit, proculdubio mens à nullo unquam inde recedere compelletur. Quo autẽ pacto uel à certa ueritate per fallaciam, uel à puro totoq; bono per uoluntatem ſeſe auertat, cogitari non poteſt. Profecto neq; mentis ſubſtantia permutatur, neque intelligendi perſpicacia ſub lumine deficit continuè confirmante: neque lumen ſubtrahitur unquam quod ab æternitate infunditur in æternum: neque uoluntas uel ob alterius ſtimulum à totius poſſeſsione recedit, uel ob tædium ſacietatemùe ab eo unquã obiecto ſe ſegregat, quod cum penitus comprehendi nõ poſsit, nimirum

& ſemper

& ſemper occurrit ut nouum,& cum admiratione ſumma,ideoq; cũ deſiderio cõtinue poſſidetur. Deniq; ſi quanto quid ſummo Dei ſtatui propinquius eſt,tãto fit immobilius, mentes ſubſtantia iam diuina formatas,neceſſe eſt immobiles prorſus euadere.

Singuli in Deo contenti.

HIc uerò ſinguli quæcunque appetunt conſequuntur. Philoſophi ueritatis admodum ſtudioſi,hic in ipſa ueritate ueritatum procreatrice,uera cũcta perſpiciunt. Hic uiri ciuiles gubernationi ac potentiæ dediti,cum omnipotente gubernatore mundi potentiſſimi gubernatores euadunt. Hic uictoriæ gloriæque cupidi,omnia iam aduerſa uicerunt. Nouerunt omnes,beatis noti ſunt omnibus. Hic uoluptatum ſectatores,ſi modò peruenerint,in ipſa uoluptatum cauſa tota uoluptate fruentur. Nempe quemadmodum corpora umbræ ſunt diuinorum,ita & ſenſus oblectamẽta diuini umbræ ſunt gaudij. Nam mens efficacior admodum eſt quàm ſenſus, ac uerum totumque bonum falſo quodam bono & potentius ſupra quàm cogitari queat & ſuauius eſt. Præterea intellectus obiectũ ſuum undique penetrare ſolet,cum & intrinſeca ab extrinſecis,& propria ſecernat ab alienis,quod nunquam efficit ſenſus. Item intelligibile ob mirabilem puritatem atque uirtutem intellectus,ipſius penetralibus prorſus illabitur,quod quidem ſenſibile ſenſui nõ poteſt efficere. Quamobrem puri intellectus uoluptas circa intelligibile ſummum,non modo continua puraq; eſt,qualis nõ eſt in ſenſibus, uerùm etiam intima & integra, ſimulque tota comprehenditur, multoq; magis ſenſus ſuperat uoluptatem,quàm ſaporum ſuauitas illecebras inanes odorũ. Solemus cum in habitum proprium reſtituimur,quocunque id modo fiat,uoluptate perfundi. Nulla uerò cogitari poteſt reſtitutio maior,quàm ubi animus qui ab idea, imò à ſeipſo degenerauerat,in ideam ſuam,imò ſeipſum undique reſtituitur. Ibi rurſus ipſa gaudij gaudet idea,unoque in bono bonis fruitur uniuerſis. Et cum nos ea delectent quæ cupimus,cupimus autem omnia,quia bona,ibi ſumma uoluptate perfundimur,ubi cum ſit omne bonum,perfectè quicquid appeti poteſt conſequimur. Variæ uerò mentes omni quidem bono ſecundum eſſentiam boni præcipue , boni autem gradibus ſecundum uarias,propriè fruuntur ideas,quatenus uarios in primis totius boni gradus amantes,uarijs quoque callibus ad bonum ipſum proficiſcuntur. Deniq; ut ſummatim dicam,unum eſt omnino quo beati fruuntur omnes,etſi alijs alij præcipuè modis rationibusq; fruuntur,prout uariè uel ex affectu uel ex obiecto aliterque alliciente, trahit ſua quenque uoluptas. Sic ergo,ut Plato,inquit,liuor omnis abeſt à choro diuino. Communis enim in eo choro charitas efficit,ut ſinguli ſingulorum felicitati tanquam ſuæ cõgratulentur. Præterea ubi quiſque & quod amauit,& ea qua potiſſimum eligit ratione,& quouſque deſiderat,ad uotum iam cõſequitur,ibi quilibet abſque inuidia & procul à ſtimulo contẽtus omnino plenuſque uiuit. Illic enim tàm naturalis quàm acquiſita capacitas prorſus impletur,neque capacitas ab ullo maior deſideratur. Sua enim cuique naturaliter chariſſima ſunt. Accedit,quòd nihil gratius eſt beatis diuino prorſus amore flagrantibus,quàm id ipſum uelle,quod Deum uelle cognoſcunt, atque ea tum menſura qua capiunt,tùm ratione qua capiunt,tùm modo quo Deus ipſe ſe exhibet potiundum,Deo amato potiri. Quòd uerò bonum ibi ſuum omnino comprehendi nõ poſſe cognoſcunt,& hoc ipſo mirifice delectantur,ſuum uidelicet theſaurum eligentes infinitum eſſe potius quàm finitum.

De corporibus beatorum. Cap. IX.

ANimæ puræ duplex felicitas conuenit, altera ex ſeipſa de qua tractauimus, ex corpore altera,quæ apud Platonicos eſt eiuſmodi. Præſtat enim exemplo quodam hanc cogitare. Oculus quidem tuus rotũdus eſt,perſpicuus,ſplendidus, motu celerrimus,mirabilis perſpicacia oculum meum uidet, ſeq; ipſumq; cernit in meo. Affectus animi tui ſingulos in ſeipſo figurat,ac traducit in meum, meoſque affectus per meũ mutuo recipit. Tales ſunt illi animorũ currus & in ſeipſis,& inuicem.

Quiſq; enim illorum eſt totus oculus, atque in omnibus fermè ita ſe habet, ut oculos ipſos ſe habere uidemus. Igitur quaſi oculi quidam rotundi ſunt, perſpicui, ſplẽdidi, motu celerrimi, cuncta undiq; facillimè circunſpiciunt. Animorum ſuorũ affectus cogitationesq; præ ſe ferunt, cæteriſq; animis quodam quaſi nutu facillimè indicant. Accipiunt quoque ab illis ſimiliter alienorum affectuum cogitationumq; indicia. Neque ſolum undique procul & acutiſsimè uident, ſed etiam audiunt. Similiter quoque ſtellæ omnes & dæmones, uocesq; faciles facilè formant, & ſicut abſq; paſſione ulla ſunt ibi ſenſus, ſic & uoces, alterius certè ſpeciei generiſq; quã noſtræ. Hæc Plotinus & Hermias. Platonicam eiuſmodi ſententiam confirmat in metaphyſicis Auicenna, probans animam à cõtagione corporis ſeparatam in cœlo cœleſti quodã inſtrumento uti quaſi ſuo à corpore cœli accepto, perq; ipſum imaginationis officium exercere. Vult enim intellectualem animam (ex Platonis ſententia) uniuerſæ moli corporum naturali dignitate imperioq; præeſſe. Denique currus illi exuberante ſuarum mentium ſplendore repleti, mirificè fulgent, eisq; tanquam radijs quibuſdam totum cœlum eſt peruium. Atque ut multis Platonicorum placet, potiſsimum in orbe lacteo non aliter quàm ſtellæ coruſcant. Hinc antiqui poëtæ dicebant, quando felices animæ ad ſuperos reuolabãt, ſtellas in cœlo nouas lucere. Sed hæc illi uiderint. Accedit ad hæc, quod Zoroaſtris & Pythagoræ Platoniſq; ſectatores Plotinus Proculusq; prçcipuè diſputant, iiſdẽ quandoq; omnino redeuntibus cauſis, eoſdem numero prorſus homines redituros. Et Plato in libro de regno ſcribit, poſt præſentem fatalem hunc mundi curſum, hominum animas imperante Deo, atque ſuſcitante, corpora ſua quæ in hoc curſu amiſerunt, ideo recepturas, ut quemadmodum ſub fato quondam corpora humana in terram deciderant, ita ſub prouidentię diuinæ imperio ex terra reſurgant, atque reuiuiſcant. Hæc priſcorum myſteria Philoſophorum haud multum diſcrepant ab Hebræorum Chriſtianorumq; myſterijs, quæ etiã à Mahumethenſibus cõfirmantur. Cõmunis enim tribus his legibus ſententia eſt, motum ipſum ideo finem reuera eſſe non poſſe, quoniam ſemper ab alio fluit in aliud. Hoc ipſum uerò ſcilicet in aliud tendere, ab ipſa ratione finis præſertim ultimi alieniſsimum eſt. Itaque ſummum ultimumq; uniuerſi finem, quem mundus quandoque conſequi debet, cum & ſingula mundo minora quandoq; finem proprium conſequantur, motum nõ fore, ſed ſtatum. Statum enim motu perfectiorem eſſe, quietisq; gratia moueri ſingula. Præterea mundi corpus in eo ſtatu, utpote cõſummatiſsimo, fore pulcherrimum. Expleto tandem cœli curſu, quo gignuntur omnia, nihil ulterius generari, ſed ſingula hominum corpora, quorũ gratia prius generabantur omnia, è terra iubente Deo reſurrectionem primũ authoritate diuina confirmant. Sic enim Deum ſæpe per Prophetas & Apoſtolos prædixiſſe, multóſq; uarijs ſeculis mortuos ſuſcitaſſe. Præterea ſanctos homines etiam uita functos feciſſe miracula, atq; quotidie facere. Mitto reliqua, innumerabilia enim ſunt. Certè noſtra ætate, anno M. CCCC. lxxvij. Decembre atq; Ianuario reliquiæ quędam Petri Apoſtoli in urbe Volaterrana repertæ, miracula duodecim oſtenderunt, & ingentia illa quidem, & omni populo manifeſta. Hæc & ſimilia potiſsima ſunt reſurrectionis indicia, adeò ut Auicenna in metaphyſicis aſſerat, authoritate diuinæ reſurrectionem aſſeueranti eſſe credendum. Etſi Auicenna nullam tantæ rei rationem afferre tentat, Chriſtiani tamen Theologi rationibus eiuſmodi perſuadent. Prima ratio, quoniam ex anima & corpore humano fit unum quiddã naturale cõpoſitum, naturaliq; inſtinctu anima ad corpus afficitur. Ideo patet animam non ex ipſo ſolum uniuerſi ordine, uerùm etiam ſecundum ſuę naturæ ordinem corpori copulari, quo efficiatur, ut contra ordinem tàm uniuerſæ quã propriæ naturę ſit animam ſeorſum à corpore permanere. Permanent autem poſt corporis interitum ſempiternæ. Cumq; id quod eſt contra naturam, ſempiternũ eſſe non poſſit, conſequens eſt animas quandoq; ſua corpora recepturas.

Ratio ſecunda. Singulæ animę ad corpora ſingula uiuificanda regendáq; naturaliter inclinantur. Sic enim fert & natura & prouidentia uitę inter ęternitatem tempúſq; locatę, inclinationémque partim ad æterna habentis, partim ad temporanea naturalẽ. Inclinatio uerò naturalis manet ſemper manente natura. Quapropter animę à corporibus ſeparatæ, ad illa naturaliter ſemper inclinabuntur. Naturalis autem inclinatio procliuitasq;

procliuitaſq; inanis ſemper eſſe nõ debet. Id enim ab ordine uniuerſi alieniſsimũ eſt. Igit animę ſua ipſa corpora, ad quæ ſecundum naturã ſemper afficiunt, quandoq; recipient.

Ratio tertia. Anima ſpeciei humanæ pars altera eſt, altera uerò corpus. Ergo ſeiuncta à corpore, ita prout eſt anima, eſt imperfecta, quemadmodũ pars ipſa ſolet extra totũ, ad q̃d conſtituendũ eſt inſtituta. Idcirco nunquã eius appetitio naturalis quieta erit. Nunquã anima ulla beata erit, niſi ad totũ ſuum reſumpto corpore reducat, ſperet ue reduci.

Ratio quarta. Virtutibus præmia, uitijs ſupplicia digna debent. Hæc cũ in hac uita nõ tribuantur, tribuunt in altera. Corpus autem & uirtutũ & uitiorum eſt unà cũ anima particeps. Vt igitur præmiorũ quoque ſuppliciorumue ſimul ſit particeps, tandem animæ redditur. Neque abſurdum uideri debet animas poſtquam à naturali habitu ſuo diſceſſerint, in eundem iterum redituras eſſe. Siquidem planetæ domicilia ſua naturalia & relinquũt & repetunt. Elementorũ quoque particulæ ſæpe extra ſitum propriũ expulſæ diuq; ſeiunctę, interim continue ad ipſum uergunt, ac deniq; reuertuntur. Neque difficile eſt infinitę Dei uirtuti ubique præſenti, quę totum creauit ex nihilo, quandoq; corpora diſſoluta in elementa, ex elementis uiciſſim reſtantibus reuincire. Idẽ uerò corpus ideo retexetur, quoniam eadem erit forma quæ quondã, id eſt anima, eadem quoque prima illa materia ſempiterna, quę una cunctis ſubeſt. Eadem denique indeterminata dimenſio materię comes. Quinetiam in hac uita idem corpus à pueritia ad ſenectutem habere quilibet dicitur, quanuis effluat iugiter atque refluat. Reſurget autem corpus pẽitus immortale. Nam Deus ab initio ſic rerum ordinẽ temperauit, ut rationali animę, quę eſt ſempiterna uita, naturaliſq; forma corporis, materia ſua, id eſt, corpus in hoc ipſo congrueret, ut p ipſam ſemper uiuentẽ, ſemperq; uiuificare naturaliter appetentẽ, ipſum ſimiliter ſemper uiuere poſſet. Potentia eiuſmodi, bonum quoddam eſt ordini uniuerſi maximè conſentaneũ. Igitur quando Deus qui creauit ab initio, ac tale creauit, ut poſſet ſemper uiuere, quando, inquã, recreabit, proculdubio id quod conuenientiſsimũ eſt, implebit, ne potentia tã bona, tanquã uniuerſo congrua ſit ſemper inanis. Præterea creatio illa per Deũ facta, ceſſante mundi motu, qui quietis alicuius pfectioris gratia tandem eſt inſtitutus, ad aliquid duntaxat ſtabile dirigetur. Itaq; corpus ſemper coniunctum animę permanebit. Rurſus. Intentio naturę in generando ad perpetuitatẽ ſaltẽ ſpeciei dirigit, idq; ab ipſo Deo ſortita eſt, in quo prima perpetuitatis uiget radix. Quapropter intentio Dei in regenerando ad perpetuũ quiddam multo magis quàm natura dirigitur. Hominẽ ergo incorruptibilem recreabit, non ſpecie tantum (id enim per conſuetam generationem expleri ſatis poterat) uerùm etiam numero ſempiternũ. Non ſecundũ animam ſolum (nã hoc & prius habebat) ſed etiam ſecundũ corpus. Accedit ad hæc, quod in generatione quotidiana corpori iam facto accedit anima, in regeneratione illa contrà animæ corpus accedit. Quare ſicut uita hominis compoſiti præſens caduci corporis conditionem ſequitur, ita futura illa uita compoſiti uiciſsim conditionem immortalis animæ conſequetur, ut priuatio tandem ſecundum perfectiſsimam ſaltem naturalium ſpeciem ceſſet in habitu. Atque mors tanquã debiliſsima, ut Prophetę aiunt, abſorbeatur à uita. Itẽ corpora idcirco reſurgunt, ut præmia & ſupplicia etiam corporibus ita merentibus ſempiterna in perpetuum perſoluantur. Ergo ſempiterna reſurgent. Adde quòd etiam ideo ſuſcitantur, ne animę ſemper maneant imperfectę. Cum igitur hac in re animę ipſius perfectioni potiſsimũ conſulatur, tale reddet corpus, quale conuenit animæ. Sempiternæ uerò animę corpus conuenit ſempiternũ, quale etiam ab ipſo rerũ initio tributum fuiſſe literæ ſacræ teſtantur. Quod quidem munus inordinato quodã motu ad tempus intermiſſum, Deo tandẽ ita uniuerſum ut melius eſt ordinante, reſtituetur. Quod autem naturalis hominis habitus ab initio talis fuerit, hinc oſtenditur quòd quanto perfectior homo eſt quàm bruta, tanto facilius, perfectius, ſæpius finem ſuum poſſe conſequi debet quàm illa ſuum. In præſenti uerò habitu contrà contingit. Ex quo patet homines ob id propriè, quòd à prima ſua temperatione diſceſſerint, ad felicitatem ſuam maxima cum difficultate contendere, faciliméque eam tunc demum aſſecuturos, cum in habitum priorem reſtituti iam fuerint. Quę quidem ſententia, Zoroaſtris, Mercurij, Platonis myſterijs, atque poetis aurea canentibus ſecula, maximè omnium conſentanea eſſe uidetur. Sed ad reſurrexionẽ iam reuertamur. Denique Dei

uirtus immenſa, efficiens reſurrectionis cauſa eſt. Ergo qua uitæ infinitate ſuſcitat mortua, eadem in æternum à morte libera conuenientiſsimè ſeruat. Tantum enim reuiuiſcendi miraculum uita ſolum ſempiterna in poſterum decere uidetur. Qua in re Deus omnipotens reddit corpora uſque adeò animarum ſuarũ imperio ſubdita, ut uita animę ſempiterna ſempiternè quoque exundet in corpus. Quod quidẽ & præſtantiſsimæ formæ aduerſus materiam ſibi ſubiectam naturaliter conuenit, & ordini naturæ maxime conſentaneum eſt. Ordini uerò, ut tradunt Theologi, meritorum, id quoque magnopere congruit, ut corpora non tantũ ſecundum uitam omnibus hominũ animabus, quę uitæ quædam ſunt, ſed puris etiam ſecundum qualitates action'eſq; penitus coniungantur, quemadmodum animæ illæ ſunt coniunctæ Deo. Itaque intellectus diuino lumine plenus, ac uoluntas lætitia efficaciaq; incomparabili inde repleta, ſplendorẽ, efficaciamque ad motũ in corpus mirabilẽ omnino transfundunt. Vt quemadmodum animæ illæ ad cœleſtium mentium, ita corpora ad corporum cœleſtium claritatem uirtutẽmque attollanť. Neque mirum uidere debet corpus humanũ natura cœlo propter temperantiã non parum ſimile, quando rurſus dono quodã cœleſtem formam quandã induitur, ſubito ad cœleſtem regionem penitus eleuari, trahente uidelicet anima, infinita Dei uirtute ſuffulta, quę & in terra nunc à Deo diſiuncta corpus contra elementorum ſuorum naturam connectit, ſuſtinet, eleuat, & tunc ſupercœleſti coniuncta Deo, poteſt etiã ad ſublimẽ attollere ſecum ætheris regionẽ. Neque penetratione tunc uel offendit ętherẽ uel offenditur puriſsimum corpus illud, iamiam uirtute factum qualitateq; æthereum.

Status animæ impuræ. Cap. X.

VT autẽ intelligamus qualis ſit ſtatus animę impurę poſt mortẽ, animaduertendum eſt quales ſint uiuentiũ mores & habitus. Quales enim ſunt adoleſcentię mores, tales plurimum ſunt habitus ſenectus, tales quoque affectiones ſunt defunctorum. In uita præſenti uirtus naſciť ac uitiũ. Cũ uirtute oritur præmiũ, cum uitio uerò ſuppliciũ. In futura uita uirtus conſummatur & uitium. Illic præmium impleť atque ſuppliciũ. Virtus eſt exoriens præmiũ. Pręmiũ eſt uirtus adulta. Vitiũ eſt ſuppliciũ naſcens, Suppliciũ eſt uitium conſummatum. Idem enim eſt quod erat ſemẽ, & quod fit ſeges. Idem quoque quod erat ſeges, & quod fit pabulum. Qualia igitur in hoc autumno ſerimus, talia in illa æſtate metemus. Talibus aut fuſca nocte in Stygia palude paſcemur, aut die ſerena in campis ueſcemur Elyſijs. Quemadmodũ natura prouidentię diuinę miniſtra corpora intrinſecus leuitate ſurſum mouet, grauitate deorſum, ita & prouidentia intrinſeca lege, & quaſi naturali cuidam inclinatione perſimili omnia ducit. Hac lege ſupernę mentes & animę ipſis inſita uniuerſum ſub primo gubernatore gubernant. Hac ſimiliter inſita lege mentes humanæ ſeſe ad loca ſuę uitę conuenientia ducunt. Et ſicut humores in animali duo motus habẽt principia, naturale uidelicet, atque animale, naturali quidem leues ſurſum, graues deorſum ſępius, ſeſe transferunt, animali uerò ad ea potiſsimum, membra quę his maximè indigent, prout uita exigit animantis, ſic animę duo intus motuũ principia poſsident, alterũ quidem uel impetũ proprium uel iudicium, alterum uerò diuinæ prouidentię legem omnino penetralibus inſitã. Illo quidem in hos aut illos ſe transferunt mores, hac autem poſt mores contractos ipſæmet in loca, ſupplicia, munera congrua moribus, intrinſeca quadam & occulta inclinatione perducunt. Hanc Plato ſententiã à priſcis acceptã ſæpiſsime probat. Hanc & Platonici omnes ubique confirmant. Eam legem ſemper bonam in ſe atque diuinam, quidam tamen ita diſtinguunt ut & gratiam & bonum dæmonem uocent, quando bonis meritis reddit bona. Contrà uerò aliquando & nemeſin, & furiam, & malum dæmonẽ appellant quando peccatores ad ſupplicia ducit. Ea lex intrinſecus more naturæ, adeóque leuiter ducit, ut nullus donec ad terminũ perueniat, à prouidentia ſentiat uiolentiã. Atque interea uniuerſũ q̃d ex primo animorũ motus principio ſæpiſsimè diſſonaret, per ſecundũ hoc principium motionis in ſuam undique conſonantiam reſtituitur, dum ſua ſinguli motu proprio gradatim merita ſortiuntur. Præterea non deſunt dæmones boni nobis, qui genij nominantur, ingenij duces aſsidui, qui non ui, ſed perſuadendo ducunt.

Sunt & mali,non tanquã duces naturaliter ordinati,ſed aduerſarij (ut ita dixerim) peregrini,quos in hac uita per philoſophiam ſacrificiaq́ propulſari Platonici putant. Sed improbas animas poſt uitã & Plato & Mercurius aiunt mutato genio incidere in mali dęmonis poteſtatē,ſcilicet poſtquã ſuo genio ductæ fuerint ad iudicem,qui falli nõ poſsit, præſertim cum omnia appareant in animis ſeparatis & quæ ex natura & quæ ex affectibus inerant. Hinc Socrates in Gorgia: Cæteris,inquit omiſsis id conſidero,quemadmodum iudici ſaniſsimum oſtendere animum poſsim. Summum enim malorum eſt, animo peccatis referto ad inferos deſcendere. Addit tùm ibi, tùm in Theæteto & republica hęc non eſſe tanquam fabulas deridenda. Siquidem quicunque talia negant,ridicula ipſi in medium ſemper ducunt. Igitur præcipit hoc maximè contendendum,ut mores optimi comparentur. Mores enim eſſe inquit uias uel ad inferos, uel ad ſuperos.

Operæprecium fore arbitror repetere latius quæ de his in republica & in libro de ſcientia ſcribit. Profecto eos inquit, eſſe penitus deridendos, qui uel iuſtitiam ſectandam, uel iniuſtitiam fugiendam humanorum uel præmiorum uel ſuppliciorũ gratia putant. Illam uerò ſententiam eſſe ueram,quę aſſerit illa non eſſe uera uel præmia uel ſupplicia, quę aliquando atque forte,ſed illa quę ſemper neceſſarióque ordine uirtutes uitiaq́ ſequuntur. Addit in libro de ſcientia: Deum ipſam iuſtitiam eſſe,nihilq́ illi iuſto ſimilius, nihil contrà iniuſto diſsimilius eſſe. Veram pręterea ſapientiam potentiamq́ exiſtimandam,quæ id cognoſcat & conſequatur ad uotum, contrarium uerò habitum extremã inſcitiam imbecillitatemq́ eſſe cenſendam. Proinde duo in uniuerſo extrema inter ſe exemplaria ponit,in ſummo quidem beatiſsimam diuinitatem, in infimo uerò oppoſitũ diuinitatis expers atq́ miſerrimum. Affirmátque iniuſtos ob extremam inſcitiam nunquã animaduertere ſe propter iniuſtitiã,beatiſsimo quidem in dies diſsimiliores,miſerrimo uerò ſimiliores euadere. Eiuſmodi uerò diſsimilitudinem ſimilitudinémue eſſe propriam iniuſtitiæ pœnam,ſed iuſtitiæ præmium propriè ipſam beatiſsimi ſimilitudinē miſerrimiúe diſsimilitudinem iudicari. His addit iniuſtos neque in hac neq́ in altera uita ab ipſa beatitudinis patria(utpote qui ſint diſsimiles) recipi, imò peruerſo quodam habitu ad infimum miſerię ſitum (cuius facti ſunt ſimiles) congruè retrahi, ſemperq́ in regione maligna ſibi perſimili inter malos ſibi ſimiles pererrare. Subdit denique hæc à quibuſdam ambitioſis irrideri ſolere,uerùm ſi cogantur in his rationes reddere atque accipere diligenter, eos tandem (ut ſupra ſignificauimus) reuera conuictos, tanquam pueros deridendos abire.

Sed iam redeamus ad mores,quibus ordine diſtributis,qua ratione præmia ſuppliciáue diſtribuantur,intelligemus. Antequam uerò diſtinguamus,meminiſſe oportet mores bonos ita demum ad felicitatem conducere,ſi præcipuo erga Deũ felicitatis authorem amore quærantur. Malos autem eas potiſsimum animas in miſeriam præcipitare ſolere,in quibus amor Dei omnis extinguitur. Hinc Platonicũ illud: Sapienti uiro lex Deus eſt, inſipienti uerò libido. Itē illud: Beatus ille futurus eſt,qui humiliter diuinæ legi ſe ſubijcit,miſer uerò,qui eã ſuperbè contemnit. Sunt autē mores uiuentiũ quatuor. Eſt homo temperans,continens,incontinens,intemperans. Temperans eſt, cuius ratio uerè iudicat,ſenſualis affectus libenter obtemperat rationi. Continens,cuius ratio iudicat quoq́ uerè, affectus obtemperat ægrè. Incontinens, in q̃ etſi nõ male iudicat ratio præualet tamen corporea perturbatio. Intemperans,in quo ratio uel conſopita eſt,uel deprauata affectu nimium dominante, ubi ad imperium phantaſiæ omnia fiunt, neque affectui ratio aduerſatur. Cum hic temperantiam continentiã úe dicimus,intelligimus ritu Platonico componere uel diſponere animum aduerſus omnes perturbationũ ſpecies,adeò ut omnium uirtutum moralium in his officia comprehendantur. Præterea cũ in anima ſeparata phantaſiam ponimus, intelligimus uel ritu Platonico ſenſum intimũ quem in uehiculo & ęthereo & aëreo collocant, ſed cum paſsione propriè in aëreo, uel more Peripateticorum, maximè Auicennæ,affectum habitumq́ partis etiam rationalis quam obſequendo ſenſibus in ſeipſa concepit ad paſsiones corporeas declinantem, ad materiamq́ trahentem,quo Auicenna dicit animam quaſi natura quadã etiam ſine electione meditationeq́ & hic in altera uita intelligibili modo ad ſenſibilem detorqueri. Vt igit̃ ad inſtitutũ iam reuertamur,in animo temperato ſola uis nutriēdi curat corpus,

Phantaſia non amat ipſum, ratio odit. Quapropter impleto curandi huius corporis miniſterio, uis illa uiuifica quaſi contenta eſt uehiculo, reliquæ uires animę quæcunq; ſuperſunt, ſicut in hoc ipſo homine temperato ſolitæ fuerant, ueritati rerum omniũ conſiderandę ſeſe dedunt, & tanto feruentius quã antea, quanto ſunt factę liberiores. Omnes igitur repente communi nixu curruq; æthereo recurrunt in ætherem.

Animus continentis fertur quidem in cœlum, ut ille paulò pòſt, non ſubitò. In hoc enim appetitio phantaſiæ ſolita erat uix rationi parère, propter corporis blandimenta uel territamenta. Ideo corporea in morte ægrè relinquit, qua ægritudine occupat parumper aciẽ rationis. Verùm ratio quæ illam uincere conſueuerat, ſilere iubet. Vnde ſedata phantaſiæ querimonia, atq; expulſa caligine, cœleſtis ſcintilla ſubrutilat, omnibuſq; animæ uiribus conſentientibus patria ſuperna reuiſitur. Incontinens autem ſerò ex his carceribus liberatur, intemperans uerò nunquam. Siquidem horum animæ paſsionibus infectæ corporeis, in tantam hac in uita inſaniam prolapſæ ſunt, ut ipſis bonis bonorũ umbras temerè præpoſuerint, umbras amauerint, umbraſq; timuerint. Atq; poſt hanc uitã inſanire ſimiliter compelluntur, illa quidem diu, hæc ſemper. Quippe incontinentis inſania aliquam reperit medicinam, quia licet dominari ſolita fuerit perturbatio phantaſię, ratio tamen aduerſari quandoque conſueuit in uita. Similiter & poſt mortem reclamat aduerſus phantaſiæ cuiuſdam furentis inſaniam, doletq; ſe rerũ ſublimium poſſeſsione priuari. Hæc reclamatio pœnitentiaq; paulatim uim actumq; illius phantaſiæ debilitat. præſertim cum non adſint incitamenta corporea, quæ eiuſmodi nutriant phantaſiam. Et quiſq; libenter auſcultet medico curaturo, tædio diuturni languoris affectus, fitq; perinde ac in illo qui cũ horrendis uexatur inſomnijs, interim quia ſomno non premitur, profundiſsimo, ſecũ ipſe inquit forte tunc dormire ſe, & curis inanibus cruciari. Vnde pauor laborque minuitur. Idem forſitan apud inferos contingit incontinenti, & quantum delirantis phantaſiæ minuitur ſtrepitus, tantum augetur abſolutæ rationis imperium. Sic tandem animus expeditus beatitudinem adipiſcitur. In animo autem intemperato, & dum hominis uitam agebat, dormiebat ratio penitus, uel affectui prorſus obſequebatur, unde indelebilem habitum ad corporea declinantem ſecum transfert quaſi naturam. Talis eſt animi huius habitus, qualem cecinit Orpheus.

ἄῤῥηκτοι τ' ἀΐδαο πύλαι, ϗ δῆμος ὀνείρων.

Reſerari nequeunt portæ Plutonis, intus eſt populus ſomniorum. Hunc animum in ſeptimo de repub. Plato inquit, in hac uita profunde dormire, & antequã expergiſcatur decedere, ac poſt mortẽ ſomno profundiore grauari, ſomnijſq; acrioribus perturbari, quod propriè Tartari nomine deſignatur. Fertur, ut Plato uult, nimio corporis elementalis amore. Terreno igitur corpore diſſoluto, alterũ ſibi quàmprimum ex elementorũ retexit uaporibus. Solo quaſi quodam nutu retexit ex materia facili. Solo hauſtu reficit quotidie quaſi reſpirãdo corpus illud iugiter euaneſcens. Addit eiuſmodi animum circa corpus elementalemq; regionem, erga quæ affectus fuerat, affectu perſeuerante reuolui. Neque mirum uideri uolunt, quòd anima uaporeũ corpus quaſi ſuum formet, perq; ipſum ſentiat, cum id facilius ſit, animæq; propinquius. Atq; in hoc corpore per talem ſpiritum uitam corpori præſtet & ſenſum. Si quæratur qualis ſit corporis illius figura, reſpondebimus ſecundum Magos, uaria ſimulachra diuerſorũ animalium ex huiuſmodi uaporibus fieri. Qualis enim quælibet animalis uitam moribus imitata eſt, talẽ in primis ſeſe facit, taliſq; omnino eius affectio & diſpoſitio appareret, ſi ſenſu aliquo cerneretur, talem quoque figuram quodammodo in umbroſo ipſius corpore fingit, ſi modò ex affectu & habitu animæ uehementi colorari poſsit leue corpus & figurari. Et ſicut carnis in uita ſenſerat paſsiones, ita corporis illius paſsiones ſentit, & tanto acutius, quanto còrpus eſt purius. Sed in alio genere ſenſus illius ſunt, in alio carnis. Atq; ita forte intelligenda eſt apud ueteres hominum in beſtias transformatio. Quidam uerò dicunt animam non proprie tale corpus formare, perq; ipſum ſentire, imò ſicut arte magica per certam ſtatuariam diſpoſitionem dæmonibus certis accommodatam dæmonis ſtatuis quaſi deuinciuntur, (quod Mercurius confitetur atq; Plotinus) ſic lege diuina animas quæ ſe corporibus dediderunt, aquę mancipari uel igni, atque id quidẽ adeò ſeruiliter, ut ob hoc uehementer indignent, & doleant. Sed utcũq; ſit hęc paſsio Tiſiphone furia

re. Adhibet alias duas animæ furias, quæ eam crucient ab affectu. Megęra quidem propter odiũ, imaginarijq́ mali timorem. Alecto autẽ propter imaginarij boni cupiditatẽ. Quas quidẽ furias incitari à dæmonibus ultoribus, Plato inquit, Plotinusq́ probat, & Orpheus ipſe magnum dæmonem ultorem proprio hymno deſcribit. Tales ſunt enim primæ animæ huius perturbationes, quales ſunt eorum qui delirant phreneſi propter febrem, aut corũ qui melancholico terrentur humore. Quod quidem fieri & Auicenna fatetur, & Proculus, cum dicat eſſe dæmones quoſdã irrationales, ſignificat nihil mirum eſſe, ſi animæ miſerorũ irrationales euadant. Quãdo enim quinque ſenſuũ actiones ceſſant, actiones interiores maximè augentur. Ac ſi ratione uti plurimũ conſueueris, tunc diligentiſſimè ſpecularis. Si phantaſia, tũc imaginatis uehementiſſime. Id uſque adeò fit in ſomno, ut quæ rerũ imagines ſunt, res ueras eſſe putemus, atq; horribilibus uiſis perterriti trepidemus, ſudemus, uociferemur, atque ſurgamus. Multo magis impijs in morte atq; poſt mortẽ fallacia terribilium contingit imaginũ. Tunc enim ceſſant uaria nutriendi officia, ſenſuum externorum multiplices actiones, humanarum actionum occupationes, rerumq́ ſolatia, ſolius reſtat (ut Platonici putant) phantaſiæ furentis, uel phantaſticæ rationis imperium in homine impio, quæ odio quo dixi & timore commota uerſat ſecum longo ordine triſtes imagines. Nunc cœlum ruere in caput ſuſpicit. Nunc ſe terræ profundis hiatibus abſorberi. Tum impetu abſumi flãmarum. Tũ uaſto aquarum gurgite mergi, aut umbris dæmonum cõprehendi. Itaque corpus ſuũ per infima paſſim exagitat, quacũque furẽtis phãtaſiæ depulerit impetus, malusq́ dæmon, ut Mercurius ait & Plato, quos quidẽ duos eſſe uult hac in re, etiã ſi nõ aduertant, legis diuinæ miniſtros. Atque id ex odio metuq́ patitur impius per Megærã. Cæterùm per Alecto, ex amoris habitu quẽ ad corporea contraxerat indelebilem, tales quædam rurſus cogitationes ſurrepunt & affectus, uidelicet quemadmodũ ſenes qui uixerũt in iuuentute laſciui, duplici pœna uruntur in ſenio, ſcilicet quòd ardẽt uoluptatũ cupiditate, quodq́ omni ſpe potiundi priuantur, niſi forte delirent, ſic miſeri apud inferos ob priſtinum habitũ cupiditatibus humanarũ rerũ alij alijs ſolicitantur, atq; ut plurimùm non ſperant ſe conſequi poſſe, quanuis nonnunquam uelut inſani ſibijpſis uideãtur propemodum ſuas delicias adipiſci, ſed ad pœnas acerbiores ſe ſtatim ab illis arceri. Sardanapalus arcetur longius ab amplexu, Midas ab auro, à conuiuio Tantalus, à faſtigio Siſyphus.

Tanta uis phantaſiæ eſt, tantus impetus, quando uel ipſa imperat ſola, uel ſolus phantaſticus quidam habitus & affectus ex diuturno ipſius cõmercio in ratione cõtractus. Ordinem à nobis in ſuperioribus poſitum confirmat Olympiodorus in commentarijs in Phedonem, tria ex Platonis ſententia uitia ponens. Prima quidem quæ facilè ſanabilia ſint, quæ ſcilicet habitu careant. Secũda uero difficilè curari poſſe inquit, utpote quæ habitu committantur, ſed repugnantiam quandam pœnitentiamq́ comitem habeant. Tertia denique ſanari non poſſe, quæ uidelicet & habitu perpetrentur, & repugnantia pœnitentiaq́ penitus careant. Prima igitur Acheronti, ſecunda Pyriphlegethonti atque Cocyto, tertia Tartaro apud Platonicos deputantur, unde dicit Plato nullum unquam egredi poſſe. Totidem gradus bonis in Phedone diſtribuuntur, ubi aſſeritur animas innocentes & pias, ſed expertes philoſophiæ, in aẽre unà cum aëreis corporibus facile uiuere, animas autem philoſophia ciuili inſuper præditas, in cœlo cum cœleſtibus lucidisq́ uehiculis, denique purgatiſſimas ſuper cœlum abſque corporibus beatiſſimè uiuere. Orpheus autem nouem pręcipuas animabus diſtribuit regiones. Probis quidem uel octauam ſphæram uel planetas, uel ætherem ſub planetis. Quæ quidem ſphæræ nouem ſunt, ſi diligentius partiaris nouem contemplationis gradibus quos aliàs diximus congrue. Medijs autem aẽrem, aquàmue, & terram. Reprobis denique Acherontem, Cocytum, Pyriplegethontem, ubi nouies inſuper Styx interfuſa coercet. Nouenarius autem numerus inde ſumitur, quòd uel affectione quadam, uel habitu mobili, uel habitu immobili peccauerunt atque quocunq; horum modo deliquerint, uel cogitatione, uel etiam ſermone, uel inſuper actione peccarunt, unde nouem gradibus culparum, nouemq́ pœnarum merito computantur. Oraculum uerò illud Maronis in ſexto, nullo pacto contemnendum eſt quaſi poëticum, in quo partim Mercurium partim Platonẽ ſecutus, affectus deſcribit quatuor, qui quatuor ſequant̃ humores. Siquidẽ ex

ignea bile appetitum, ex aëreo ſanguine uoluptatem, ex atra bile terrea timorem, ex aquea pituitam dolorem mollitiemq́ꝫ naſci cõſentaneum eſſe uidetur. Deinde ſubdit ex quatuor his affectibus quatuor tales habitus in animo cõcipi ad corporea declinantes, quos miſeri poſt obitum ſecum ferant circa quatuor elementa purgandos. In qua quidem purgatione quatuor pręcipuas inferis plagas diſponit more Platonico, ubi licet Acherontis, Cocyti, Phlegethõtis, Tartari ſtrepitũ mugituq́ꝫ audire. His admodum cõſentaneum eſſe uidetur, quatuor uiciſſim in campis Elyſijs diſponere regiones, quatuor uidelicet in Zodiaco ſignorum triplicitates, quæ quatuor congruant uirtutũ generibus, quibus quatuor expugnãtur affectus, unde ſerena mente lumen cœleſte recipitur. Meminiſſe uerò oportet eos non eſſe inter Platonicos admittendos, qui animas in Planetarũ ſphęris igneq́ꝫ & aëre puro uiuentes eſſe inter inferos opinantur. Quo enim pacto inferis deputantur, ſi & apud beatos ſunt, & in corporibus adeò leuibus obedientibusq́ꝫ imperio animorũ, ut inde à diuinorũ contemplatione non diuertantur? Quamobrem ſolam eam mundi plagã ubi tumultuaria elementorum confuſio diſſonat, inferorũ nomine Platonicè nuncupare debemus. Deniq́ꝫ ut priſcorum Theologorum ſententiam de ſtatu animæ poſt mortem paucis comprehendam. Sola diuina (ut aliàs diximus) arbitrãtur res ueras exiſtere, reliqua eſſe rerum uerarum imagines atque umbras. Ideo prudẽtes homines, qui diuinis incumbunt, præ cæteris uigilare. Imprudentes autẽ qui ſectantur alia, inſomnijs omnino quaſi dormientes illudi, ac ſi in hoc ſomno priuſquam expergefacti fuerint moriantur, ſimilibus poſt diſceſſum & acrioribus uiſionibus angi. Et ſicut eum qui in uita ueris incubuit, poſt mortem ſumma ueritate potiri, ſic eum qui falſa ſectatus eſt, fallacia extrema torqueri, ut ille rebus ueris oblectetur, hic falſis uexetur ſimulachris. Propterea Chriſtus uitæ magiſter ſæpe ita præcipit. Vigilate inquã, uigilate, ne dormientes uos Dominus deprehendat. Rurſus, Surgite iam, atq́ꝫ hinc abeamus. Quidnam aliud eſt expergiſci, quàm agnoſcere ſe in ſenſibus ſomniare? Quid uerò ſurgere aliud & abire, quàm ad Deũ ſe ipſa mente conferre? Neq́ꝫ ſilentio prętereundã cenſeo cauſam quandã ſupplicij occultam quidem dolentibus, ſed potiſſimã, quam Plato ſignificauit in Timæo, Gorgia, Rep. & interpretatus eſt Origenes. Deus animã certa quadam ſpiritalium partium, uirium, motuum harmonia ab eius initio temperauit. Temperatio huiuſmodi in hominibus intemperatis iniuſtisq́ꝫ ſoluitur paulatim, ac diſſoluitur plurimum in damnatis. Neceſſarium eſt autem ex ſolutione & diſſolutione hac non mediocrem oriri moleſtiam doloremq́ꝫ in animo, etiam ſi neſciat unde & cuius gratia doleat, quemadmodum ſoluta naturali corporalium ſpirituum humorum membrorum temperie, dolor neceſſariò ſequitur, etiam ſi ægrotans doloris ſui neſciat rationem. Non negabunt hæc omnino Chriſtianorum Theologi, ſed addent (ut arbitror) pœnam aliquã ex uero quodã animæ damnatæ iudicio, quoniã cogitabit eſſe ſe in æternum diuina uiſione priuatam. Quæ ideo maxima pœna eſt, quoniã Deus finis eſt cuius gratia nati ſumus, cuius gratia omnia omnes appetimus atque agimus. Ideoq́ꝫ multo acrior eſt naturalis ſitis quæ ad ipſum, quã quæ ad potũ cõcitat ſitibundum. Sed quemadmodũ ſi quis opio ſoporifero fuerit ſtupefactus, quamuis ſiti pereat, tamen ſitis ſtimulum detrimentumq́ꝫ non ſentiet. Opio uerò reſoluto perſentiet, uehemẽtiusq́ꝫ uexabitur, ſic animus qui Lethęum merè flumen ingurgitauit, à Deo omnium diuerſiſſimum, ſtupore circa diuinorum ſenſum penitus occupatus, naturalis erga Deũ ſitis tormenta nõ ſentit, ſed ſtupore tandẽ expulſo, & acutiſſime ſentit, & uehementiſſime cruciatur. Ac ſi quodãmodo in uita cogitare poſſimus eſſe nos procul à Deo, occupati tamen uitæ ſolatijs rarius hoc animaduertimus, & quãdo animaduertimus, ſperamus breui nos redituros ad patrẽ, ibi neq́ꝫ ſolatium miſeros, neque ſpes ulla delectat, quod & Acheron dici poteſt. Auget pœnã, quòd ſua ſe culpa tanto priuatos exiſtimant. propterea ſibiipſis perpetuo indignantur, quod Stygis nomine ſignificari poteſt. Accedit Tartarea locorum aut uilium aut teterrimorum habitatio, ac tãdem humani huius corporis cruciatus, qui in ſenſu Phlegethon, in animo Cocytus eſſe uidetur.

De medio animorum ſtatu, præcipue ſecundum Philoſophos.

SOlet de animabus illorum ſæpe quæri, qui ante electionis ætatem è corporibus deceſſerunt. Plato ſcribit. Herum Pamphilium qui à morte ſurrexit, de aliorum ſtatu animorũ multa & ſtupenda narraſſe, de his autẽ alia quædã non multũ memoria digna.

Auicenna

Auicenna uerò in metaphyſicis, eos animos qui nondum uel bonum uel malum habi-
tum contraxerunt, ex diuinæ clementiæ largitate boni aliquid reportare. Nos igitur ſi
philoſophycis hac in re coniecturis liceret incidere, forſitan diceremus, ordine rerum ita
currente, eiuſmodi ſortem illis quodammodo præter apparentem ordinem contigiſſe,
ſed à diuina ſapientia, quæ nihil uſquam eſſe permittit ordinis totius expers, in ordi-
nem quendam nobis quidem occultum, ſuperis autem manifeſtiſſimum redigi. Quid
ſi Deus quemadmodum inter omnia extrema quæ inter ſe longiſſime diſtant, plura
ſemper media interponit, ita inter ipſas beatiſſimorum miſerrimorúmque ſortes tan-
quam maximè omniū inter ſe diſtantes gradus, quam plurimos interiecit? ut non pau-
ciores in occultis animorū ordinibus, quā in manifeſtis, corporū gradus exiſterent, eſ-
ſentq; hinc beatiſſimi multi, multi inde miſerrimi, rurſus hinc alij minus beati, inde alij
miſeri minus, omnium uerò medij pariter, qui neque miſeri ſint propriè, neq; beati? Si-
quidē beatus eſt, qui diuinis in Deo ſaporibus fruitur, miſer uerò, qui nuſquā diuinum
aliquē ſentit odorē, ſemperq; eſurit. Minus autem inde beatus, qui in illo paucioribus
fruitur. Viciſſim minus hinc miſer, qui eſurit doletq; minus. Medius tādem, qui in crea-
tura quoſdam creatoris ſentit odores, uiuitq; odore cōtentus. Quamobrem dicent for-
te Philoſophi infantum animas non debere de diuina iuſtitia conqueri, quia ſi forte fa-
cultate ſummi boni priuatæ ſunt, etiam ſunt extremi mali diſcrimine liberatæ. Rurſus
probabile eſt nō cōqueri, ſi modo in perſpicuitatē animæ nullis corporalium affectionū
nubibus obfuſcatā, lumē diuini Solis naturalia creans, naturaliū formarū influat plenū,
eiq; ut *Timæus inquit*, ordinē uniuerſi demōſtret, atq; ſimul ordinatorē in ordine, quan
tum ordo ipſe capit ordinatoris, & hoc bono iubeat faciatq; eſſe contentā. Itaque ſicut
in *homine* inter craſſum corpus & animā ſpiritus eſt, atq; in affectu dolorem inter & uo
luptatem eſt indolentia, item in ratione inter ſcientiā & ignorantiā opinio recta, rurſus
in uniuerſo perſpicua inter lucidū & opacum, ſic in ſpiritibus ſegregatis eſſe uidentur,
qui in cœlis tàm luce quàm lumine Dei beatè formentur, atque contra quibus circa ter
rā miſerabiliter utrunq; deſit. Inter hos autē in puriore aëre medij, quibus etſi non lux ip
ſa propriè, tamen lumen aſpiret. Meminiſſe uerò oportet, quod ſignificamus aliàs, quem
admodum aliud eſt lux in Sole permanens, aliud lumen inde manans, perq; cuncta dif-
fuſum, aliud radius quidā oculis inde naturaliter inſitus, ſic aliud eſſe infinitam in Deo
lucem, per quam ſolam & Deus ſeipſo fruitur, & beatæ mentes diuina bonitate fruunt.
Aliud cōmune lumen inde per omnes perſpicuas mētes ſe abūde diffundens, per quod
quaſi creatum externumq; mentes ſingulæ (modo inde nō diuertantur) creata cūcta cō
ſpiciunt, creatorē uerò ipſum propriè in ſeipſo nequaquam, niſi per lumē accenſæ tranſ
ferantur in lucem. Aliud radium quendā iam ſingulis propriū, factumq; ab initio men-
tibus naturalem, in eiſq; teſtantem quodammodo etiā inde diuerſis atq; diſcedentibus.
In gradu quidem primo beati ſunt, in ſecundo uerò neque beati propriè, neque miſeri,
modò hoc in ipſo contenti uiuant. In tertio deniq; animæ ſunt humanæ, ſiue corporibus
ſiue corporeis affectibus alligatæ, atque ex hoc ipſo pene iam miſeræ, ſola uerò ſpe qua
ſi felices. Miſerrimi uerò ſub hoc ipſo gradu ſunt, quibus ſolus reſtat radius, atque ille
quidem iam & caliginoſus & urens, luciſq; puræ fiducia deſtitutus. Fortè uerò Platoni
cus aliquis ita conijciet. Si Deus mentes primæ lucis gratia procreauit, atque ipſæ ad eā
conſequendam tùm diuinæ bonitatis agnitione, tùm uel maximè amore parantur, quip
pe cum agnito lumine inde formet, & amor hinc illuc luce reformet, uerisimile fore di
uinam iuſtitiam uelle nulli omnino mentium agnoſcendi amandiq; Dei ſemper faculta
tem omnem occaſionemq; deeſſe. Quoniam uerò multis ante rationis uſum morienti-
bus, rurſusq; quibuſdam ab initio ſtolidis, utrunq; maligna fati neceſſitate ſubtrahitur,
ideo conſentaneum fore, facultatem eiuſmodi per diuinam prouidētiam uel in hac quā
doque miro quodam pacto, uel in altera ſaltem uita rependi, nequis abſque propria cul
pa fine ſpeciei præcipuo careat. Quamobrem horum animas etſi hic nunquam, tamen à
corporibus ſegregatas, in illo quod diximus lumine, dum creatorem in creaturis agnoſ-
cunt, tanto gradatim accendi creatoris amore, ut ad conſequendam lucem certo quo-
dam tempore diſponantur, tempore inquam, quoniam ſolæ angelicæ mentes tanquā in
æternitate totę, momento ſiue proficiant, ſiue deficiāt. Animę uerò quaſi iam naturaliter

quodammodo ad temporalia declinantes, ſuam tempore operam peragant, ſed longiori quidem in corpore, extra uerò corpus admodum breuiori, momenta uerò tum duntaxat, cum primum fuerint in angelicam fermè tranſlatæ naturã. Ac ſi animæ in purgatorijs conſtitutę ſupplicijs, quanuis in deteriori habitu locoq; ſint, tamen ad beatitudinẽ uſque reſurgunt, nihil mirum uideri debere, illorũ animas in regione indolentiæ media, beatitudiniq; propinquiore poſitas, ad beatitudinem uſq; poſſe proficere. Hæc de infantibus maximè Philoſophi opinarentur. Verum de his qui ab ipſa natura omnino ſtolidi ſunt, difficilior admodum quàm de infantibus quæſtio eſſe uidetur. Hi enim ſi diu uixerint, aliquem circa materiã (quæ eſt infimum uniuerſi) habitum contrahunt, qui à Deo, quod eſt uniuerſi ſummum, diuertere ſolet. Hic habitus animam comitãs etiã ſeparatã, adhuc forte ad materiam uertit, atq; interim auertit à Deo. Beatitudo autẽ nullis niſi in Deum conuerſis conuenire cenſetur. At uerò ſi hi miſeri ſunt, cum conuerti nullo modo ad ſummũ fato prohibente potuerint, nulla ſua culpa ſunt miſeri, ac Deus fruſtra conuerti iuſſiſſet eos, qui non poſſent. Reſpondebit hic forte Peripateticus aliquis, in ſtultis ob nimiam phantaſiæ ipſius intenſionẽ, rationẽ adeò uacauiſſe, ut non agendo habitũ nõ creauerit. Habitũ uerò proprium phantaſiæ (qui non tã in anima eſt, quàm in corpore animato) ceſſare ſtatim cõpoſito diſſoluto, quo efficiatur ut mens ſtatim, nullo prohibente naturali radio, conuertatur in Deum, & diuinum lumen quod ubique adeſt, accipiẽs accendatur, deinde amet accenſa, & amando uehementius ſe conuertat, breuiq; tempore nonnihil promerendo beatitudinem conſequatur. Platonici uero, qui habitum & in phantaſia quodammodo remanente reſtare putant, & in rationem illi conſentientem, ſi modo quicquã & tunc quidẽ coacta conſenſerit, inde transfundi, reſpondebunt, oportere prius habitum ad oppoſita diuertentem omnino deleri, quàm ſuperius erigatur. Sed in hoc delendo tùm genij tùm Dei uirtutem mirabiliter operari. Non enim ſub diuina prouidentia minus conſultũ prouiſumq; eſſe mẽtibus quàm corporibus. Igitur ſicut corporibus ægrotantibus, ubi natura morbum non poteſt expellere, propriaq; in ſanitatem uirtute redire, arte medicorum confirmata expellere conſueuit, ſimiliter & in mentibus quibus naturalis facultas corporei habitus expurgandi, reuiſendiq; Dei deeſt, omnipotentem medicũ uel propria duntaxat uirtute, uel miniſtrorum felicium miniſterio feliciter utrunque peragere. Neque id quidẽ ordine carere putabunt, ut diuina clementia quæ maximè probatur in principe, hic apertiſſime luceat, dũ & nullus abſque culpa propria cõdemnatur, & qui extra culpã ad tempus meriti facultate priuatur, in facultatem quandoque diuinitus reſtituitur, facultatem, inquam, tutam, quæ & aberrare nõ poſſit, & breui multũ Deo adiuuãte promereatur. Hæc illi. Verùm ne de pueris ſtultisq; pueriliter ſtulteq; ſentiamus, ita iam concludendum eſſe uidetur. Huc nos fermè coniecturalis philoſophorum ducit uia. Sed quoniam humana coniectio circa diuina ſæpe multumq; fallitur, multo ſatius tutiusq; cenſemus, nos ſanctioribus apud Chriſtianos ducibus obedienti humilitate committere.

Concluſio.

POſtquam terminus uitæ non idem nobis atque cæteris animantibus eſt à Deo tributus, quemadmodum primò communibus rationibus, ſecundò argumentationibus proprijs, tertiò tùm ſignis tùm ſolutionibus quæſtionũ oſtendimus, ſumma diligentia cauendum arbitror, ne incertum hoc fugacis uitæ momentũ ſeculis infinitis anteponamus. Meminerimus autem, ſi ſapimus, nõ poſſe nos in æternum aut bene eſſe, aut perfecte uiuere, aut feliciter intelligere, niſi eius formemur eſſentia, quo creãte, ut eſſemus accepimus, eius uita uiuamus, quo afflante ſpiramus atque mouemur. Eius intelligentia intelligamus ipſum, perq; ipſum omnia, quo illuſtrante quotidie & creata cõſideramus, & quærimus creatorem. Perueniemus autem Deo duce ad hunc gradũ naturæ ſupremum, ſi modo ab ipſa materia, quæ naturæ gradus eſt infimus, affectũ animi pro uiribus ſegregabimus, ut quantum ab ea diſcedimus, tãtum accedamus ad Deum, & cui nunc poſthabito fallacis huius uitæ momento quoad poſſumus uiuimus, tandem eius uita uiuamus in æuum. Amen.

Authoris proteſtatio de ſcriptis ſuis. In omnibus quæ aut hic aut alibi à me tractantur, tantum aſſertum eſſe uolo, quantum ab eccleſia comprobatur.

FINIS.

MARSILII FICINI Florentini in Epiſtolas D. Pauli, aſcenſus ad tertium cœlum ad Paulum intelligendum,

PROOEMIVM.

SCIO hominem in Chriſto, ante annos quatuordecim, ſiue in corpore neſcio, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit, raptum huiuſmodi uſq; ad tertium cœlum. Et ſcio huiuſmodi hominem ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit, quia raptus eſt in Paradiſum, & audiuit arcana uerba quæ non licet homini loqui. Venerandi in Chriſto patres & dilectiſsimi in cathedrali collegio fratres, Paulus Apoſtolus Gentium, Sol mundi, uas electionis, Spiritus ſancti tuba, myſteria hæc quæ modo narrabam in ſecunda ad Corinthios Epiſtola tanquam oracula cecinit, quę quidem cum ad eam Epiſtolam exponendam peruenerimus, aſpirante Deo, pro uiribus explicare conabimur. Interea uerò cum ſingula uerba eius qui raptus eſt ad cœlũ intelligere abinitio cupiamus, neq; nobis liceat, cum in terra tanq; homines uitam agimus, hæc audire, ſtudendum nobis eſt, humanos quoad poſſumus ſupergredi limites, & in primis excelſus Paulus obſecrandus, ut ipſe ſua clementia ſecum ad cœleſtem quendam angelicumq; gradum nos attollat. Eſt enim in nobis terra, eſt & quodammodo cœlum, idq; trinum. Terra quidem corpus & ſenſus, affectusq; corporeus. Cœlum uerò recta ueraq; ratio. Ratio autem triplex, quaſi cœlum triplex eſſe uidetur. Infima quidem practica rerum humanarum priuatarumq; & publicarum gubernationi & prouidentiæ dedita. Superior autem ratio mundanum ordinem phyſica facultate conſiderans. Suprema denique ratio, ſiue mens, res diuinas altiores mundo theologica ratione contemplans. Quamobrem arcana ſublimis Pauli myſteria percepturi, debemus corporeo ſenſu affectuq; dimiſso quaſi terra, itemq; ratione practica prætermiſſa uelut primo quodã cœlo, ac rurſus Phyſica ratione poſthabita cœlo quaſi ſecũdo, ad mentẽ diuinorũ cõtemplatricem uelut cœlũ in nobis tertiũ angelicũq; ſtatum, duce Paulo, totis uiribus nos ipſos attollere. Quoniã uerò nec ipſa mẽtis cõteplatio proprijs uiribus intelligẽtiæ ad diuina peruenire poteſt. In hac nobis iterum tres quidam gradus, quaſi cœli tres conſtituendi ſeu potius à Deo per Paulum petendi, uidentur. Fides, ſpes, charitas. Spiritus ſancti dona, precipuè uerò charitas, omnem ſcientiã ſupereminens, & cum ordine ſeraphico nos coniungens. Hic deniq; trinum quoq; nobis occurret cœlũ. Nam in charitate ſeraphica ineffabilis ille accendetur in nobis ſpiritus ſancti feruor. In hoc autem almo feruore, lumen & ſapientia uerbi diuini protinus effulgebit, quibus ſane muneribus diuinis gratia præditi incõparabili potẽtię donum cõſequemur à patre, quo quidẽ myſteria Diuo Paulo diuinitus reuelata percipere ualeamus. Quod autem modo ſignificabamus in calore lumen accendi, diligentius mihi uidetur conſiderandum. Philoſophorum ſentẽtia eſt, calorem in corporibus naturaliter à lumine proficiſci. Quemadmodum in ſpiritibus ab intelligentia uoluntatem. Sol igitur uelut quidam cœli Dominus perſpicuis ubique corporibus, quaſi ſimilibus lumen inprimis infundit atque inde calorem. Terrenis autem calorem prius tribuit, materiam craſſam extenuantẽ. Poſtea uerò exhalationibus inde ſurgentibus lumẽ protinus inſerit. Deus ſimiliter mentibus à corpore ſeparatis per intelligentiam infundit amorem. Animis uerò tenebroſo corpore circumſeptis, neceſſarius inprimis eſt amor, ex fide, ſpeq; in Deum erecta creatus. Quo quidem amore purgati in Deumq; conuerſi, lumen intelligentiæ conſequentur. Quamobrem & nos, uenerandi, patres fratreſq; dilectiſſimi, fide, ſpeq; diuina freti, & amore flagrantes ad diuinorum intelligentiam Paulo reuelante proficiſci debemus.

PAulus ex tribu Beniamin natus in oppido Geſtali Iudæę, quo à Romanis capto in urbem Ciliciæ Tarſum ſeſe contulit. Inde à patre Hieruſalem ad Gamalielem miſſus diſciplinæ gratia, Chriſtianæ legis primordia crudeliter inſecutus. Prope finem anni quo paſſus eſt Chriſtus, ab Hieruſalem Damaſcum pergens gratia perſequendi, repentina coruſcatione in terram proſtratus eſt & conuerſus ad Chriſtum. Poſtquam ab Anania Damaſci baptiſmum ſuſcepit, Hieruſalem profectus eſt. Ibi perſequentibus Iudæis apud Felicem præſidem, tanq̃ Romanus ciuis Cęſarem appellauit. Hinc uinctus Romam miſſus eſt ad Neronem, ſecundo Neronis anno, Romæ in libera cuſtodia Chriſtum biennio prædicauit. Deinde annos decem in Occidente. Deniq; Romā reuerſus quartodecimo Neronis anno martyrio coronatur. Annos poſt conuerſionem ſex atq; triginta pro Chriſti gloria laborauit.

lus ap̃ſtus, 36. an
...ſtianus uixit:

Summa in Epiſtolam ad Romanos.

ROmę fideles erant multi Iudæi ſimul atq; Gentiles, nō ab Apoſtolis, ſed ab Iudæis iam conuerſis inſtructi, ij ſuperba contentione alterutrum dignitati quadam uel gratia ſuperare uolebant. Iudęi quidem iactabant ſe populum eſſe diuinitus electum, ab Aegypto miraculis liberatum, Manna in deſerto nutritū, per Moſem inſtructum lege Prophetis refertum, Chriſti promiſſione dignum. Gentilibus obiectabant idolorum cultum, quo quidem ſacrilegio indignos fore dicebant, ut cum Dei populo comparentur. Gentiles autem contra reſpondebant, quanto maiora erga uos Dei beneficia narraueritis, tanto maioris uos criminis reos eſſe monſtrabitis. Semper enim his omnibus extitiſtis ingrati, nam ab Aegyptijs diuinitus liberati, iterū coluiſtis Idola, Manna faſtidio uobis fuit ſemper in deſerto, contra Dominum murmuraſtis, perdidiſtis Prophetas. Chriſtum promiſſum uobis interemiſtis, quem ut nos cognouimus ſtatim credidimus, cum nobis de eo antea non fuerit prędicatum. Has altercationes Apoſtolus ita dirimit, ut neutrum eorum ſua iuſtitia ſalutem meruiſſe confirmet. Iudæos enim legem præuaricatos, Gentes autem Deum cognitum non coluiſſe ſed idola, utroſq; ſimiliter ueniam conſecutos, æquales eſſe demonſtrat. Et in lege prædictum Iudæos & Gentes ad Chriſti fidem uocandos. Quamobrem uiciſſim eos humilians ad modeſtiam & concordiam cohortatur. Scribit autem, ut inquit Haimon, Athenis, ut autem Origenes atque Hieronymus, Corinthi. Forte uerò Athenis Epiſtolā inchoauit, Corinthi uerò perfecit. Prima uerò poſita eſt ad Romanos Epiſtola propter ipſam urbis (ut arbitror) excellentiam, non quia prima ſcripta fuerit ab Apoſtolo. Athanaſius enim inquit, quatuor ſaltem ſcripſiſſe priores, Duas quidem ad Corinthios, unam inſuper ad Galatas, & ad Theſſalonicenſes unam. Cum hoc conſentit Hieronymus. Siquidem Paulus ſe hanc ſcripſiſſe teſtatur proficiſcentem Hieroſolimam, cum Corinthios & alios iam ante, ut miniſterium quod ſecum portaturus erat, colligerent, literis hortatus eſſet.

IN PRO-

IN PROOEMIVM PAVLI, Quomodo Paulus uocatus & ſegregatus. De Natiuitate Chriſti æterna & temporali.

CAPVT I.

PAVLVS ſeruus Chriſti Ieſu, uocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangeliū Dei, quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis.) Procemiū Oratorū more narrationi pręponit, in quo quidē tria potiſsimū efficit. Primo quidem officium ſuum deſcribit, multisq; breuiter rationibus comprobat, atq; interim attentos auditores facit & dociles. Secundo uerò conditiones eorum exponit, ad quos ſcribit Epiſtolam. Tertio deniq; felicitatē illis exoptat, atq; interea captat beneuolentiam. Poſt hæc autē narrare incipiet, ubi dicet primùm quidem, & quæ ſequuntur. Saulus quidē apud Hebræos dictus eſt, Paulus autē apud Gentes appellatione, uidelicet unà cum profeſſione mutata. Præterea Pauli nomen cum Gentilium nominibus magis conuenit, ad quos præcipuè miſſus eſt Paulus, deniq; nomen hoc Pauli Sergij proconſulis ab Apoſtolo conuerſi, uictori merito competit, ſicut & cognomentū ab Aphrica cōuenit Scipioni. Seruum uerò ſe dicit Chriſti, cum non proprię, ſed Chriſti glorię ſeruiat, & à ſeruitute uelut à conditione quadam humili ad Apoſtolicam mox peruenit dignitatem. Nempe qui ſe humiliat exaltabitur. Apoſtolus miſſus intelligitur, cum diuina ſcilicet poteſtate. Huc tendit illud. Dabit Deus uerbum Euangelizantibus in uirtute multa. Miſſus, inquam, nō ab hominibus, ſed à Spiritu ſancto, ut patet in Actis Apoſtolorum, ubi Paulum & Barnabam à Spiritu ſancto miſſos aſſeritur, uocatus autem procedente quidem tempore ab hominibus. Qua ſanè ratione Corinthijs inquit: Non ſum dignus uocari Apoſtolus, ſed ab initio uocatus à Deo, quando ad Apoſtolicum munus diuinitus eſt electus. Vbi Ananię dicit Dominus: Vas electionis eſt mihi iſte, ut portet nomē meum coram Gentibus & regibus & populis Iſraël. Primo quidem uocatus fuit ad fidem, quando cœleſti coruſcatione proſtratus eſt ad terram. Sed in uerbis modo narratis uocatus ad Apoſtolicam dignitatem, qua quidem Chriſtū omnibus prędicaret, non Gentilibus tantum, ſed Iudæis. Quod & præcedentia Lucæ uerba ſignificant. Sed Iudæis inquam, non tam in Iudæa quàm inter Gentes propriè cōuerſantibus. Quapropter addidit: Segregatus. Partim quidē ab alijs Apoſtolis atque Iudæa. Hinc illud in Actis Apoſtolorum à ſancto Spiritu dictum: Segregate mihi Paulum & Barnabam ad opus ad quod elegi eos. Partim etiam ſegregatus à profeſsione Iudaica. Hinc illud ad Galatas: Cum autem placuit illi qui me ſegregauitab utero matris meę, id eſt, à Iudaica Sinagoga, uel etiam, me ab ipſo natiuitatis initio ad hoc officium deſtinauit. Sed curnam ab Apoſtolis & Iudæa Paulum ſeperauit? Et præcipuè miſit ad Gentes. Quoniam uidelicet & Iudæis admodum infeſtus futurus erat, qui repente ex eorum potiſsimo propugnatore, acerrimus expugnator euaſit, & Gentibus propter ingeniū & eloquium acceptiſsimus. Siquidem Paulus ipſa etiam natura, acumine, animo, eloquio omnium pręſtantiſsimus. Hinc apud Gentiles Mercurij nomen eſt adeptus. Tantum profectò uirum elegit Deus, ut non ſolum mirabiliter erudiſſe rudes iudicaretur, ſed etiam ingenioſiſsimos eruditiſsimosq; mirificè conuertiſſe. Fortè uerò & ab alijs ſecreuit Apoſtolis, ne quis ſuſpicari poſſet, uel piſcatores illos à Paulo inſtructos, animatosq; fuiſſe, uel Paulum ab illis diſciplinam Euāgelicam accepiſſe. Quamobrem ſegregatus, inquit, in Euangelium, id eſt, in bonum nuntiū & promiſſum, non ab homine, ſed à Deo. Ideo in Euangelium Dei dixit, quod nō ſolum Dauid, ut ſupra diximus, ſed etiā Eſaias ita prędixit, quàm ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona.

Quod

Quod ſanè non leue nouumq; fuit, inuentum, ſed diuinitus longe ante promiſſum, nō per unū teſtem, ſed per plures, non quoslibet, ſed Prophetas, non qui humano ingenio uel inſtinctu dæmonico, ſed afflatu diuino prædicerent. Prędictiones apud Platonicos quinq; modis fiunt, aut enim fortuna, aut arte, uel natura, uel dæmone, uel toto moti prędicimus. Sola prædictio facta diuinitus certa eſt, ſemperq; ueridica. Idcirco dictum eſt per Prophetas, non in uerbis tantum, ne memoria eorum periret cum ſonitu, ſed in ſcripturis, non quibuslibet, ſed à Spiritu ſancto profectis. Ideo in ſcripturis ſanctis eſt dictum, quale illud eſt Hieremiæ: Ecce dies ueniunt dicit Dominus, & feriam domui Iſraël & Domui Iuda fœdus nouum, non ſecūdum pactum quod pepigi in die illa cum patribus ueſtris, qua apprehēdi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Iſrael: Dabo legem meam in uiſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. Moſes quidem ſcriptis legem, Chriſtus autem mentibus commendauit. Vbi uerò Propheta ſignificat legem Moſis quidem in tabulis, nouam uerò in mentibus imprimi, etiam innuit nouam uetere tanto præſtantiorem fore, quanto mētes tabulis excellentiores exiſtunt, ut meritò, ſicut Lunæ lumen adueniente Solis lumine cedit occupaturq; ab illo, ita cedat uetus & occupetur à noua. In ſcriptis inquam, non de quauis materia, ſed de filio ſuo. Hinc enim Prophetę prædicebant cum lege Euangelicà profecturum. Quod uerò dicitur de filio ſuo, habet emphaſin, ne fortè intelligeremus cū Fotino Chriſtū Dei filium adoptiuū, ſed naturalem. Chriſtus profectò naturas habet geminas, diuinā ſcilicet & humanam. Perſonam uerò unicam, id eſt, diuinam, hæc quidem perſona Dei filius eſt ſemper apud patrē, inde genitus ab æterno. Qua quidē ratione dixit de filio ſuo, ut generationem ſignificaret æternā. Vt autē natiuitatem exprimeret temporalē, addidit: Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Non ſimpliciter quidem factus, ut exiſtimat Arrius, ſed quodammodo factus homo. Ideo ſecundum carnem factus aſſeritur. Perinde ac ſi dicatur, diuinitus factum eſt, ut Dei filius carnem aſſumeret, humanam uidelicet naturam. Per hæc interea duo uerba, factum ſecundum carnem, refellitur Manichæus dicens: Deum corpus phantaſticum oſtendiſſe. Ex ſemine Dauid, ex ſemine Mariæ uirginis deſcendentis à Dauide. Ac ne exiſtimares affectionem huiuſmodi nouum aliquid afferre Deo, ſubiunxit: Qui prædeſtinatus eſt filius Dei, id eſt, decretus & ordinatus ab æuo filius Dei. Non propterea quod perſona diuina per uoluntariam deſtinationem à patre proceſſerit, quæ eſt inde genita per naturam, ſed quia diuinitus decretum fuit, ut ipſe Dei filius in certo quodam tempore per aſſūmptionem humanæ naturæ ſe hominem demonſtraret. Iure autem non prius dixit deſtinatus quam factus, ut oſtenderet, dūtaxat affectionem coniunctionemq; humanæ naturæ ſub prædeſtinatione comprehendi. Deus nullum ſimpliciter ad malum prædeſtinauit aliquando, ſed ad bonum, nam infinita bonitas non decernit aliquem ſimpliciter malum fore uel miſerum, ſed cum conditione quadam ſtatuit, hunc ſi malus fuerit, fore damnatum. Simpliciter autem prędeſtinauit quoſdam Prophetas fore uel Apoſtolos uel Doctores. Similiter prædeſtinauit humanam naturam quandoque cum diuina iungendam. Sed ne forte putares unà cum Neſtorio, diuinū uerbū ſola quadā habitationis cōmunione hominē ſuſcepiſſe, ſubdidit:

» In uirtute ſecundū Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorū Ieſu Chri-
» ſti Domini noſtri. In uirtute, id eſt, in eadem poteſtate diuina, quaſi dicat in unione perſonæ. Quod autem diuina uirtus tradita Chriſto fuerit, inde probat Apoſtolus. Quod & Ieſus natus fuerit per uirtutem ſancti Spiritus, fœtum in Maria formantèm, &, ut ita loquar, ſanctificantem, & quia Chriſtus Spiritus ſancti gratiam ſuis infuderit ad uaticinium atq; miracula pręcipuè poſtquam ſurrexit ex mortuis. Per quā ipſe prius & mortuos plures & ſeipſū ſuſcitauit à morte. Poſſumꝰ aūt ita ſimplicius accōmodatiusq; uerbis exponere. Ieſus deſtinatus eſt penes Deū, & à Deo hominibus declaratus filius Dei. Sed in quo? in uirtute profectò. In uirtute, inquam, miraculorum palam efficiendorum. Deinde per Spiritum ſanctificationis, quem Ieſus abundantius effudit in ſuos, poſtquā reſurrexit ex mortuis. Quæ quidem reſurrectio maximum diuinæ uirtutis pignus extitit, & id quidē declarato ex manifeſto Spiritus ſancti dono, in ſuos deinde diffuſo. Appellauit autē reſurrectionem Chriſti, reſurrectionem mortuorum. Quia hæc generalē, ut inquit

ut inquit Ambroſius, reſurrectionem facit. Per quem ſanè Chriſtum accepimus gratiam & Apoſtolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine eius.] Paulus ſe accepiſſe ait à patre per filium ipſam Spiritus ſancti gratiam ad plenũ Apoſtolatus effectum. Et hãc quidem apud omnes Gentes, ut Chriſtianę fidei tandẽ omnes obediant. Propterea Eſaias ait: Parum eſt ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & feces Iſraël conuertendas. Dedi te in lucẽ Gentium. Dum uerò dicit: In quibus eſtis & uos uocati Ieſu Chriſti.] Iudęos etiam connumerat Gentibus mixtos. Nam & in ſequentibus Iudæos etiam ſuſcipit conuertendos. Vocati Ieſu Chriſti, id eſt, ab Ieſu Chriſto. Vbi uerò in ſuperioribus ait, pro nomine eius, gloriã propriam prorſus excluſit. Hic interea profitetur ad Gentes ſe præcipuè miſſum, oſtenditq; in ipſo Ieſu duntaxat impleri, quod per Prophetas Chriſto Deus ipſe promiſerat. Fore ſcilicet, ut Dei unius cultum apud Iudæos tantum hactenus anguſtum, Chriſtus Gentibus omnibus promulgaret, idolatriãq; deſtrueret. Omnibus qui ſunt Romę dilectis Dei uocatis ſanctis.] Scribit aũt non Romanis tantũ, ſed omnibus etiã qui ſunt Romę, ſiue Romani, ſiue Græci, ſiue Iudęi, ſiue quomodocunq; Barbari. His aũt non quibuslibet, ſed conuerſis, Sed qua uirtute conuerſis? Vocatione diuina per quam ſancti fiant, qua Deus ex dilectione ſua eos uocat. Interea bis uocatis inquit. Vt intelligerent ſe ſola diuinæ uocationis gratia profeciſſe, uel inſuper profecturos. Gratia uobis & pax à Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto.] Denique ſic affectis optat promittitq; præcipua ſpiritus ſancti dona, gratiam atque pacem. Per gratiam quidẽ dilectionem efficaciamq; diuinam. Per pacem uerò reconciliationem apud Deum ob indulgẽtiam peccatorum. Atq; ut totam exprimat trinitatem, optat nobis hæc Spiritus ſancti dona à patre per filiũ prouenire. Et cum nominauit patrem, non ſolum naturalem eius filiũ nuncupauit, ſed nos etiã patris illius filios adoptiuos, ubi magna charitatis & obedientiæ emphaſi dixit: *noſtro*. Huc tendit illud Apoſtoli in ſequentibus, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Item, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.

De rationibus Trinitatis. *Cap.* *II.*

HActenus Epiſtolæ procœmium expoſuimus, ſed antequam ad narrationẽ perueniamus, operæpretiũ fuerit de Trinitate diuina & humanitatis aſſumptione per uerbum diuinum facta, nonnihil afferre. Nam hęc myſteria Paulus & hic & alibi frequenter attingit. Perſtringam uerò paucis in præſentia. In libro enim de Religione de his latius pertractauimus. Si natura boni eſt propagare ſeipſum boniq; maioris, ſe diffundere magis. Conſequens eſt, ut Dei bonitas infinita, ſui ipſius propaginem proferat infinitam. Cum autem extra Deum nihil eſſe ualeat infinitum, neceſſe eſt infinitam Dei propaginem in ipſo Deo prorſus expleri. Aeternam uidelicet in æterno. Illic igitur & Genitor eſt, & Genitus. Et cum uterque ſit infinitus, filius patri ſemper eſt æqualis. Atque cum infinita natura propter exactam capacitatem duplex eſſe non poſſit, ſequitur ut una tum ſit patris filijq; natura. Quãuis propter relatiuam generantis genitiq; oppoſitionem perſona ſit gemina. Vbi profectò pater alterum ſe ad uotum generare uidetur, alterum quidem duntaxat perſona, idem uerò natura prorſus, natura uidelicet ſingulari. Hinc igitur omne quod uſquã generat, habet ut aliquid pro uiribus ſibi ſimile & æquale, & idem ſaltem ſpeciali natura quaſi alterum ſe generare conetur, efficere uerò reuera ſe alterũ ſolus poteſt Genitor infinitus. Præterea quoniam bonus ubiq; comitatur amor, neceſſarium eſt penes bonitatẽ ipſam eiuſque propaginem infinitam, amorem ad ſe inuicem uigere ſimiliter infinitum. Cum uerò ſpirans amorem & inſpiratus amore per relationem inuicem opponantur, quamuis eadem eorum ſit natura, perſona tamen alia iudicatur. Quamobrem fateri compellimur, in una ſimplici infinita Dei natura tres eſſe perſonas æquales inuicem atque ſimillimas. Verùm ſi fortè quæſiueris quomodo generatio hæc & inſpiratio fiat, reſpondebimus, per quendam intelligentiæ uoluntatisq; modum hæc impleri. Profectò paterna fœcunditas perfectè intelligendo ſeipſam, & in ſe cuncta, perfectam totius ſui & omnium notionem concipit in ſeipſa, qui ſanè conceptus ęqualis plenáque Dei, ut ita

ut ita dixerim, imago eſt & exemplar mundi ſuperplenum. Conceptus ipſe diuinus nō quaſi imaginarius eſt, ut noſter, ſed proles naturalis exiſtens. Quoniā natura Dei ipſa intelligētia eſt, & intelligētia idē eſt atq; eſſe. Quod ergo per intelligētiā generatur intrinſecus, per modum naturæ genitum, proles naturalis exiſtit. Forte uerò Orpheus neſciens, quomodo hanc Palladem Orpheus appellauit ſolo Iouis capite natam. Hunc Dei patris filium Plato in Epiſtola ad Hermiā nominauit. In Epinomide uerò Logō, id eſt, rationem ac uerbum dicens, logos omnium diuiniſſimus mundum hunc uiſibilem exornauit. In ſeptimo de Republica, penes Deum filium ſignificat inuiſibilem, dum apertè dicit. Solem quoq; eſſe Dei filium, ſed uiſibilē. Zoroaſter quoq; unà cū Mercurio intellectualem Deo prolem attribuit. Dixerint iſti quidem quod potuerunt, & id quidem adiuuante Deo. Deus autem hoc ſolus intelligit, & cui Deus reuelare uoluerit. Deus denique per æternam, quam diximus, notionem cognoſcens ab æuo ſeipſum infinitum bonum, per eandem ab æuo infinitum in ſe ad ſeipſum ſpirat amorem. Quamobrem pater & filius & ſpiritus amatorius, tres à Theologis perſonæ uocantur, natura quidem diuina conuenientes omnino, ita ut unicus ſimplexq; ſit Deus, ſed relatione quadā incogitabili differētes. Nempe nō alio pater à filio differt, quam hoc ipſo quod generat, nec filius à patre per aliud, niſi quod genitus, utriq; rurſus in hoc ipſo conueniunt, quod una uirtute rationeq; Spiritum tanquam amorem mutuum æquè ſpirant, à patre per filium procedentem, tanquam à perſonis quidem duabus, ab uno tamen principio uenientem. Qui nec à patre filioq; ſimul differt alio, niſi quod ſpiratur ab illis, illi ſpirant, nec à filio per aliud quā quod filius quidem generatur, hic autem ſpiratione procedit. Siqua mens humana intelligeret perfectè, ſe ipſam intellectam uehemēter amaret, expreſſiorem trinitatis imaginem penes ſe haberet. Nunc uerò cogimur eam in Sole ſuſpicere. In Quo Deus ſuum poſuit tabernaculū. In una enim natura Solis tres uires inter ſe ęquales exiſtunt. Prima quidem naturalis ipſa fœcunditas, à qua Lux intima ſemper emicat, à quibus prodit intrinſecus calefactoria uirtus. Fœcunditas illa patrem, Lux intima filiū, uirtus calorifica ſpiritum repræſentat.

Rationes quibus diuinum uerbum aſſumpſit humanitatem, atq; de mundo. Cap. III.

HUmanæ mentis finem eſſe frui Deo, hinc præcipuè conijcere poſſumus, quod hoc naturaliter omnes optant, nec alibi conquieſcunt. Ad id autem peruenire abſque certiore quadam fide, firmiore ſpe, ardentiore charitate non poſſunt. Tria uerò hæc erga Deum conſequi noſtræ mentes diſtractæ ſenſibus & ſenſibilibus occupatæ non ualēt. Nam huiuſmodi tenebris ſemper obſcuræ diuinam lucem quamuis præſentem, comprehendere nequeunt, quæ quidem nuda ſufficit angelis ad conuerſionis affectum. Nobis uerò nequaquam. Quorum animus oculos quaſi duos habere uidetur. Alterum quidem ſurſum ſpectaturum, alterum uerò deorſum. Sed alterutro nimium patefacto, alter interea clauditur. Superior igitur in nobis eſt clauſus, quàm diu inferior per ſenſus omnino ſe diſtrahit, quæ offeruntur ſenſibus attentius circunſpiciens, & ardentius amans. Itaq; diuina bonitas nobis clementiſsimè prouidēs, lucem ſuam antea inuiſibilem noſtris oculis offerre decreuit, quādo eam humanitate ueſtiuit, ut ſenſum ſaltem ipſius, cui dediti ſumus, teſtimonio eſſe Deum certius crederemus, ſperaremusq; poſſe conſequi, & ardentius amare eum, qui pro homine factus eſt homo, ut homo quandoq; diuinus euaderet. Huius ſanè magiſtri præcepta quem Deum pariter atq; hominem eſſe credimus, ſpernere facile non ualemus. Eſſe quidem hominem, paſsiones humanę demonſtrant. Eſſe quoq; Deum, opera miranda declarant. Negare utique non debemus, nos tolerare poſſe quę pertulit homo. Pręcepta Dei negligere non eſt tutum. Nullum igitur ad ſalutem noſtram remedium fuerat opportunius, quàm hoc ipſum quod diuina clementia factum eſt, ut diuinum lumen ſub humana ſpecie ad noſtros oculos perueniret. Hæc igitur Ioannes Euangeliſta, & ſimilia contemplatus, poſtq; dixerat, Lux in tenebris lucet, & tenebrę eam non comprehēderunt, adhibuit teſtimonium Ioannis Baptiſtę de lumine ſenſibus manifeſtū. Deinde diuinum

lumen

lumen uerbumq́ carnem indutum, inquit, ſuam noſtris oculis gloriam oſtendiſſe, dediſſeq́ poteſtatem, ut Dei filij fieremus Spiritu ſancto renati. Siquidem Deus factus iam eſſet homo, filiusq́ hominis ex homine natus. In epiſtola quoque magna, uerbum lumenq́ diuinum & ipſam Dei uitam ad ſenſus humanos, aures, oculos, manus, deſcendiſſe teſtatur, ut homines per filium cum patre cœleſti feliciter iungerentur. Simile quiddam antiqui uates augurati uidentur, ubi Deorum aliquem introducunt ſub humana figura homines ſalutantem atque iuuantem. Cur autem Deus filium factum iam hominem pro hominibus ſacrificari uoluerit, in ſequentibus cum Paulo declarabimus. Videtur etiam Plato noſter nonnihil ad humanitatem à Deo aſſumptam pertinens, in legibus attigiſſe, ubi ait: Menſura rerum omnium non homo, ſed Deus eſt, maximè uerò ſi Deus fiat homo. Præterea interrogatus quàm diu ſuis legibus acquieſcendum eſſet, reſpondiſſe fertur: Donec aliquis ſacratior homine in terris appareat, qui fontem omnibus ueritatis aperiat, quem denique ſequantur omnes. Denique ſi quæratur, quomodo humanitas in Chriſto diuinitati coniuncta ſit, reſpondet Athanaſius, quaſi quo pacto in homine quouis corpus animæ. Aquinas uerò Thomas, quomodo ineſt lingua. Non enim Deus fit naturalis quædam humanitatis forma propriè, ſicut anima corporis. Sed humanitas fit proprium coniunctumq́ inſtrumentum ad Dei miracula, id eſt, ad opera Dei propria mirabiliter peragenda. Quanquam ſicut in uirtute in Trinitate, ita in eiuſmodi copula nulla comparatio penitus ſatisfacit. Omnino uerò ſicut neque corporis, neque linguæ augmentum uel decrementum ad animam pertinet, aut mentē, quamuis anima corpori uitales motus, & mens linguæ motus expreſsionis quoquomodo communicet, ita nec in Chriſto paſsiones humanitatis diuinitatem tangunt, & ſi mirabiles diuinitatis actus per humanitatē celantur mirificè diuinitati coniunctam.

De ſumma Epiſtolæ. De adoratione. De cultu Dei Spiritali. De uarijs ſacrificiorum Ritibus. Cap. IIII.

PRimum quidem gratias ago &c.] Summa Epiſtolæ eſt, oſtendere omnes Romæ fideles, ſiue Iudæos, ſiue Gentiles gratia Dei uocatos ad fidem eſſe, gratiaq́ ſeruandos, neque prærogatiuam ſcientiæ Gentibus, neque priuilegium legis obſeruantiæq́ ipſius Iudæis, quibus utriq́ gloriabantur, ad diuinam uocationē ſalutemue ſufficere, ſed ambos ad utrumq́ gratia Dei pariter indigere. Quod potiſsimum inde patet, quia utrique cum ipſis ſuis prærogatiuis in uitia horrenda ceciderant. Quæ quidem grauiter increpaturus, lenit eos inprimis, dilectionemq́ ſuam erga eos multis modis oſtendit, beneuolentiamq́ captat, ut eum poſtea caſtigantem libentius audiant. Principio igitur narrationem quidem ab oratione, orationem uerò exorditur à gratijs, ac dum orat ipſe, interim orare nos docet. Monet enim ut primo quidem gratias agamus, Deinde uerò petamus. Sed quidnam & quomodo poſtulemus: Spiritalia uidelicet bona, Spirituq́ in Deum prorſus erecto, non pro nobis tantum, ſed pro cæteris, & id quidem ſedulo. Atque cum hac duntaxat conditione, ſi uotum noſtrū diuinæ uoluntati placuerit. Incipere autem à Deo, Plato etiam in Epiſtolis ita præcipit. Principium in omnibus à Deo faciendum eſt, agendi atque cogitandi. Sed uerba eius iterum diſponamus. Primum quidem gratias ago Deo meo. Quod enim creditis, ex ipſa Dei gratia prouenit. Deo meo, in quo omne meum poſui bonum, per Ieſum Chriſtum.] Nam per quem preces, per eundem aguntur & gratiæ. Ipſe enim eſt ad utrunq́ inter Deum hominesq́ conciliator & medius. Pro omnibus uobis.] Summæ charitatis eſt, alieno bono publiceq́ gaudere, quaſi proprio. Quia fides ueſtra annuntiatur in uniuerſo mundo. Paulus ſtrenuus Chriſti miles illius glorię in primis cōgratulatur. Romanę eccleſię fides, quoniam caput orbis, per uniuerſum prędicebatur, omnibus exēplo futura. Aduerte Chriſti fidē paſsim iā diuulgatā. Nam in omnē terrā exiuit ſonus eorū. Teſtis enim eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euāgelio filij eius.] Hic uerò teſtē adducit Deū, ſecretę orationis ſuæ pro Romanorū fide firmāda.

Cui quidem

Cui quidem Deo ſeruit Apoſtolus, non in cerimoniali Iudaicæ legis obſeruatione, ſed in ſpiritu, non quidem affectu ſolo, ſed etiam Euangelicæ prædicationis effectu, appellant autem Euangelium filij Dei, quoniam à Dei filio reuelatum, & de utraque illius natiuitate æterna ſcilicet, temporalique tractat.

» Quod memoriã ueſtri facio ſine intermiſsione ſemper in orationibus meis.) Quotieſcunque oro, pro uobis etiam oro. Et quomodo? Quo uidelicet modo pro me atque chariſsimis, ſcilicet ſine intermiſsione, id eſt, continua prorſus attentione pro eo ipſo tẽpore, quod orationibus deſtinaui. Similiter Theſſalonicenſibus præcipit. Sine intermiſsione orate. Id eſt ſumma in Deũ attentione orate. Cauẽtes interea ne diſtrahamini.

» Obſecrans & ſi quo modo tandem aliquando proſperum iter habeam in uoluntate Dei uenire ad uos.) Atque in hac memoria præ cæteris obſecro, ut ſi modo diuinę uoluntati placuerit, ad uos ueniam, ſaltem poſt longũ tempus, & quomodocunque etiã cum labore, modo ſit iter proſperũ, id eſt, ut tandẽ perueniã, atque proſim. Sed in primis ſi Deus uelit. Quum enim caput adiuuat, omnia membra iuuat. Fortè uerò ob uehementius uiſendæ huius eccleſiæ deſiderium, captus Hieroſolymis Cæſarem appellauit.

» Deſidero enim uidere uos, ut aliquid impartiar uobis gratiæ ſpiritalis ad cõfirmandos uos.) Id eſt, ſimul conſolari in uobis per eam quæ inuicem ſit in fidẽ ueſtram atque meam. Quid uerò poſtremo deſiderat? ut mirificã ſpiritus ſancti gratiam pro eorum facultate illis impartiatur, ne in materijs, ſed in ſpiritu Deum colant. Modeſtè uerò loquens inquit, ad cõfirmandos, quaſi ſine illo non parum iam profeciſsent. Ad cõfirmandos inquam in fide. Per quã mutua ſpes augeatur, & charitas, mutuæ uidelicet cõſolationi futura. Per fidem, inquam, quæ inuicem eſt, id eſt, communem.

» Nolo autem uos ignorare fratres, quòd ſępe propoſui uenire ad uos & prohibitus ſum uſque adhuc, ut aliquẽ fructũ habeã in uobis, ſicut & in cæteris Gentibus.) Poſtquam dixerat ſe deſiderare atque inſuper obſecrare Deum, ut Romam accederet, nunc addit, ob maximum deſiderium ſe iter ſæpius tentauiſſe. Itaque grauiſsima quędam cauſa iam aſsignanda eſt, ob quam non uenerit. Nulla uerò eſt grauior quàm diuina. Inquit ergo: Prohibitus ſum. Iam uerò cum ſuprà dixerit, ſe optare uoluntatis diuinæ conſenſum, & nunc grauiſsima cauſa ſignificet ſe eſſe prohibitum nec aperiat, Deo prohibitũ intelligitur, uolente uidelicet oportunius aliquid Paulum interea facere. Non enim dixit impeditus, ne fortè tempeſtate, negocijsue detẽtum exiſtimares. Socratem ſcribit Plato, diuerſa tentantem, ſæpe à genio fuiſſe prohibitum, prouocatum uerò nũquam. Diuinior certè cauſa ducit Apoſtolum, aliâs quidem uetans, aliâs uerò prouocans. Aſſignat autem rurſus uehemẽtis deſiderij cauſam, ſcilicet ut aliquem fructum habeam in uobis, ſcilicet, ut uos ſpiritalem fructum feratis, atque ego referam. Sicut & in cęteris Gentibus, quaſi dicat, ſi membra iuui, multo magis iuuare debeo caput orbis, & uos à me ſperare fructum, quem & alibi protuli, nec ego beneficij mei gratiam à uobis expeto, quia uobis & omnibus debitor ſum, iubente Deo.

» Græcis atque Barbaris, ſapientibus & inſipiẽtibus debitor ſum. Itaque in me promptũ eſt, & uobis qui Romæ eſtis euangelizare.) Beneuolentiam multipliciter demonſtrauit atque captauit. Sed cum Græcè ſcribat, hic Græcorum more, præter Græcos, omnes Barbaros appellauit. Iuſſerat enim Deus, ut portaret nomẽ ſuum coram omnibus Gentibus & regibus & populis Iſraẽl. Itaque Corinthijs inquit. Væ mihi ſi non euangelizauero ſapientibus & inſipientibus. Etiam doctos docere audet, & rudes erudire dignatur. Si autem quod omnibus debeo uobis reddidero, gratiam à uobis nullam poſco. Quod in me eſt, quantum ad uoluntatẽ meam pertinet, quandocunque Deus uoluerit, ad eiuſmodi officium ſum propenſus. Inquit autem in ſuperioribus in ſpiritu ſeruire ſe Deo, quia Chriſtus ait, ueri adoratores in ſpiritu & ueritate adorant. Quia Deus tanquam ſpiritus & ueritas, ſit in ſpiritu & ueritate colendus. Quibus in uerbis Chriſtus & Paulus materialem cultum uel improbant, uel minimè probant. Apollonius Theaneus Pythagoricus, item Iamblichus Porphyriuſque Platonici, ſpecies quinque cultus eſſe diſputant, pro quinque ſpeciebus ſpirituum qui coluntur. Spiritus enim infimos craſſum aërem habitantes, ſacrificijs ex frugibus animalibuſque coli ſolitos. Spiritus autem purum aërem incolentes, uaporibus ſoniſque & cãtibus atque luminibus. Aetherea uerò numina

orationibus

orationibus luminibusq; ſimul. Sed intellectus à corporibus ſeparatos intelligentiæ uiribus atq; motibus. Horum deniq; patrem exceſſu quodam mentis, & ineffabili uoluntatis affectu. Iamblichus inter hæc damnat Aegyptios, quod materiali cultu præ cęteris uterentur, aëriorumq; dæmonũ cultores eſſent. Anteponit autem ijs Chaldæos, qui ſpiritalem cultum potius ſequerentur, utpote qui ſeparatas à materia mentes patremq; earum præcipuè colerent. Hæc quidem illi uiderint. Nos autem ne longè digrediamur. Reuertentes ad Paulum, præcipuum eſſe cultum orationisq; modum dicimus, qui ſpiritu, id eſt, intelligentia & uolũtate per charitatem in Deum erecta perficitur. Quod autem communiter traductum eſt, ut aliquid impartiar uobis gratiæ ſpiritalis, ita etiam interpretari licet, ut aliquod uobis gratiæ donum impartiar. Nam chariſma in Epiſtola ad Corinthios donum ſpiritus ſancti ſignificat. Oſtendit autem hic Apoſtolus Romanos ultra fidem, quæ & ipſa Spiritus ſancti donum eſt, indigere duobus præterea donis, ſcilicet, intelligentia atq; charitate, quibus tanquam lumine ſimul atq; odore fides eorũ confirmetur, id eſt, ſtabiliatur atq; roboretur, uiuaq; euidat & operetur, ut uiua quæ hactenus tanquam obſcurior atq; frigidior & uacillabat, & tanquã exanimis non ſatis agebat. Arguit enim eos quaſi ceremonijs materijsq; deditos, necdum charitate flagrantes. Hinc ergo deſiderat profundiores quoſdam ſcripturarum ſenſus diuinioremq; cultum illis tradere & charitatem ardentiorem in eis accendere, per quę quidem Spiritus ſancti dona, quæ & ipſe gratis acceperat, proueniat ſpiritalium donorum effectus ille mirificus paracleſis cũ paracleto congruens, ſcilicet conſolatio animum recreans atq; fouens lumine, ſcilicet & calore, & nullis aduerſitatibus perturbetur. Idq; futurũ promittit per fidem ipſis communem, hactenus quidem Romanis inchoatam, tũc uerò perfectam, fidem inquam, in ambobus ad Deum quidem utrinq; directam per charitatem bona inuicem operantem. Proinde niſi prolixitatem uererer, de luminis & caloris uirtute diſſererem. Quemadmodũ illud quidem ſenſibus monſtrat omnia omniumq; imagines efficit. Hic autem recreat, atq; generat omnia, tantoq; charitatem quaſi calorem intelligentia quaſi luce meliorem eſſe, quanto melius eſt efficere quàm oſtendere, & res ipſas generare, melius quàm rerum ſimilitudines oſtentare. Deniq; quanto nobis optabilius eſt foueri calore, quàm lumine delectari. Quapropter in ſympoſio Plato noſter inquit, mentem noſtram deniq; per amorem cum diuina mente coniunctam ipſas rerum ideas uirtutesq; non modo ſpectare, ſed in ſeipſa iam generare. Siquidem uis amoris unifica genetrixq; exiſtit, ſed de his ubi de charitate in epiſtola ad Corinthios prima diſſeretur, oportunius diſputandum.

De uirtute Euangelij, fide gemina, charitate. Quomodo differant, dubium, opinio, ſcientia, fides, de cultu Gentilium, de lege Moſaica. Cap. V.

NOn enim erubeſco Euangelium Chriſti, uirtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti Iudæo primum & Græco.) Audiuerat præceptum illud Seruatoris apud Lucam: Qui erubuerit me & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet. Euangelij prædicationem tria impedire poſſe uidentur, pericula, labores, ignominia. Cum non Paulus pro Chriſti gloria nec pericula timuerit, nec labores ullos recuſauerit, nimirum nec ob ſuſpicionem ignominiæ ullius erubuit. Quippe cum ſciret Euangelium non eſſe rem debilem uel humanam, ſed diuina uirtute refertã, ſcilicet, Sancto ſpiritu Euãgelij pręcones uaticinijs & miraculis muniente. Similia Paulus Corinthijs inquit: Prædicamus Chriſtum crucifixum Iudæis quidem ſcandalum, Grecis uerò ſtultitiam. Ipſis autem cõuerſis Iudæis atq; Grecis Chriſtum Dei uirtutem & ſapientiam. Item uerbum crucis, quamuis pereuntibus ſtultitia ſit, nobis tamen uirtus Dei eſt. Quoniam non uidebatur erubeſcere Chriſtum debere aut ut uile quiddam aut ſtultum. Ideo dixit: Dei uirtutem atq; ſapientiam. Iam uerò filius Dei nominatur ſapientia, lux & ueritas, quia per modũ intelligentiæ naſcitur. Nominatũ & uirtus, quia in hoc cõceptu potentia tota patris exprimitur. Vniuerſum uerò cõprehendit Paulus ad Hebræos dicens: Portans omnia uerbo uirtutis ſuæ. Virtus autem Dei, quæ in Euangelico uerbo tanquã uiuente & efficaci ſpirat, quid nam in credentibus operatur? Di-

uinam gratiã & ſalutẽ. Iudęo primum & Gręco, id eſt, omnibus, Græcorũ enim nomine omnes idolorũ cultores cõplectitur. Huius enim cultus præcipui authores Græci fuerunt. Dixit aũt Iudæo primũ, non quia Iudæorum tantũ uel pręcipuè gratia ſalusq; futura ſit, nõ enim eſt apud Deũ acceptio perſonarum, quantũ uidelicet ad finem ſpectat, uel ad ea quæ omnino neceſſaria ſunt ad finem, ſed dixit Iudæo primum, quia Iudæi propter priuilegiũ Prophetarũ atq; Chriſti, priores ad ſalutẽ properare debent, cęteris exemplo
„ futuri. Iuſtitia enim Dei in eo reuelat ex fide in fidem, ſicut ſcriptũ eſt, iuſtus ex fide
„ uiuit.] Diuina uirtus in Euangelio per tres potiſsimũ gradus ad ſalutem felicitatẽq; perducit, per fidem quaſi geminam atq; iuſtitiam. Credendum enim eſt, non ſolum Prophetis Chriſtum prædicentibus uenturum, ſed etiam Apoſtolis affirmantibus iam ueniſſe. Credendum uerbis, credendum ſimiliter & operibus, nec ſola fides habenda eſt, & ſimpliciter, ſed fides ipſa quam charitas comitans facit uiuam & efficit operãtem. Auditor igitur Euangelij, hac quaſi gemina fide præditus, ipſam Dei iuſtitiam aſſequi iudicatur beatitudinis effectricem, nõ humanam duntaxat decretis mortalium inſtitutam, nec illã, inquam, apud Iudæos ceremonialium legum obſeruatione contentã, ſed Euangelicam ſpiritali ueritate cõſtantem. Lex Moſaica data diuinitus, per obſeruationem ſui ad iuſtitiam perducebat, non tamẽ ad ipſam potiſsimum Dei iuſtitiam. Data eñ erat mancipijs, rudibus, atq; pertinacibus potius, pro eorũ modo ad tempus quoq; uidelicet ita diſpoſito, quàm pro uolũtate præcipua Dei. Iuſtitia uerò Dei per legem Euangelicã reuelatur. Propheta Abacuc eiuſmodi, iuſtum, inquit, hac fide iuſtitiaq; iuſtũ factum, iã diuina quadam uita uiuere. Iuſtitiam ſacræ literæ uirtutem ſignificant uniuerſam. Quã Ariſtoteles legalem Iuſtitiam nominauit, & Plato in legibus præcipuam legum intentionem. Iuſtitia enim eiuſmodi eſt obſeruatio legum, leges autem uniuerſam uirtutem ſpectant atq; præcipiunt. In republica confirmat idem dicens: Iuſtitiam eſſe harmoniam totius animæ ex omnibus ſimul uirtutibus reſultãtem. Hanc iuſtitiã neq; Gentiles neq; Moſaica lex penitus cõſummauit. Nam & Gentilis pro hominum opinionibus, & Moſaica pro natura & conſuetudine populi promulgata uidetur. Euãgelica uerò lex ad iuſtitiã, id eſt, uniuerſam uirtutem perducit, non ciuilem duntaxat, ſed purgatoriã atq; potius animi iam purgati. Secundos quidem animi motus eradicãs, primos quoq; pro uiribus amputãs, idq; totum Dei gratia faciens. Quatuor hæc inter ſe differunt, dubiũ, opinio, ſcientia, fides. Qui dubitat in alterutrã partem, æquè uerſatur. Qui aũt opinatur, ad alterũ quidem oppoſitorum potius inclinatur, ſed interea quodãmodo uergit ad alterum. Scientia uerò uni extra controuerſiã cũ ratione conſentit, ſed fides ad unũ procul dubio authoritate dirigitur. Fides autem, quaſi duplex, ut dixi, cõſideratur, aut enim informis, aut charitatis feruore formata, & ſi informis atq; formata fides eadẽ forſitan eſſe poteſt, tamẽ ita demũ uirtus eſt, ſi charitate formetur. Quod in ſuperioribus diximus idolatriam à Græcis eſſe profectam, Plato noſter in Cratylo confirmat. Exponens enim Deorũ nomen Theus Græcè, id eſt, currentes, ideo appellatos ait, quoniã ueteres ab initio ſtellas, quæ ſemper mouentur, adorauerint tanquã Deos. Quoniam uerò pro ſtellarũ ordine appellationeq; in aëre quoq; dæmones coluerunt, homines præterea nonnullos ſtellarum dęmonũq; certo quodam, ut opinabantur, influxu progenitos, his conſequenter ſimulachra & ſacrificia quædã propria dicauerũt, ex quibus uniuerſa idolatria conſtat. Item legem Moſaicam quaſi nõ penitus abſolutam, ſed pro capacitate ſuſcipientium datam, non ſolum Dominus in Euãgelio emendauit, ſed Socrates etiã atq; Plato. Quòd enim illa uindictã permittit æqualem iniurię propter ſæuitiam Iudæorum, hi Philoſophi in Critone, Gorgia, Republica, Epiſtolisq; emendãt, omnẽ uidelicet priuatã ultionem penitus comprobantes. Iam uerò Socrates percutienti genam alteram obtulit. Non dixit Euangelium eſſe ex diuina uirtute, ſed Dei uirtutẽ eſſe. Quod & Corinthijs confirmauit, dicens: Verbũ crucis Euangelium Dei uirtus eſt. Virtutem uerò Dei ſæpe Chriſtum nominat, ut Chriſtũ prædicamus Dei uirtutem & Dei ſapientiam. Cum igit Euangeliũ nominat Dei uirtutem, dicere uidetur Euangeliũ eſſe Chriſtũ, nempe Chriſtus eſt Dei uerbum, humanitate ueſtitum, ſanctificante ſpiritu. Euãgelium quoq; ſiue in meditatione, ſiue in uoce, ſiue in ſcriptis, Dei uerbum eſt, prolatum quidem afflante ſpiritu, ſed humana meditatione, uel uoce, uel ſcriptura ueſtitum, uidetur autem eiuſ-

modi

modi copula diuini uerbi cum eiuſmodi corpore non ſolum in Apoſtolis, ſed etiam in Prophetis ab initio extitiſſe, ut tota diuina ſcriptura per Sanctum ſpiritũ de Chriſto loquens, quaſi ipſe ſit Chriſtus, ubiq; uiuens & ſpirans in omnes, qui uehementiore quodam affectu legunt, audiunt, meditantur. Quapropter Paulus clàm hic admonere uidetur, ut ad Euangeliũ cum ſumma reuerentia, fermè ſicut ad Euchariſtiã, accedamus.

Contra Gentiles. Quomodo Deo ingrati, & de impietate, & quomodo diuino lumine Deum cognouerint. Cap. VI.

REuelatum &c.) Romanis hactenus ſalutem dixit, optauit bona, præcipuè gratiam atq; pacem, demonſtrauit ingentis erga illos charitatis affectũ, uiſendi deſiderium diuturnum, dilationis longæ cauſam, firmum in Euangelio inſtitutum, Euangelij deniq; ſalutare promiſſum. Cum igitur beneuolentiam ab his captauerit, ſalutaribusq; promiſsis parituros mirificè fuerit conſolatus, iam minis, terroribus pertinaces aggreditur, & primò quidem Gentiles corrigit, deinde Iudæos. Reuelatur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiam eorum hominũ, qui ueritatem Dei in iniuſtitia detinent.) Impietatem, id eſt, diuini cultus præuaricationem. Iniuſtitiam, id eſt, uniuerſam prauitatem inde profectam. Veritatem Dei, id eſt, Dei notitiam diuino lumine habitam. Iniuſtitia, id eſt, ingratitudine detinent, ut in luto theſaurum. Vide quàm conſequenter ſingula ſingulis oppoſita reddat, nempe in ſuperioribus dixerat, in Euangelio uirtutem uigere diuinã, ſalutem credentibus afferentem, dum in ea reuelatur iuſtitia Dei per geminã fidem, ſcilicet, per pietatem proculdubio comparanda. Hic uerò conſequenter infert, diuinam iram in Euangelio reuelari de cœlo uenturam ultricem, ſcilicet, impiorum iniuſtorumq;, uidelicet in fide, & charitate opera delinquentium. Potiſsimum uero cõtra illos, qui ueritatem Dei iniuſtitia, id eſt, ingratitudine detinent. Qui, ſcilicet, ingenio & doctrina, et philoſophica facultate cæteris excelluerint, nihilo uero minus ingrati Deo fuerint. Quippe cũ naturale lumen donumq; philoſophicum à Deo tributum, tanquã iniuſti Deo, ut par fuerat, non reddiderint. Propterea quòd Deũ hoc lumine cognitum, non ritè coluerint. Tales autem Gentiles Græciq; potiſsimum extiterũt. Appellauit autem iram Dei graue ſupplicium, ſi Deus iraſci poſſet, ira grauiſsima inferendum, Deus peccatores quidem curabiles affligit, tanquã medicus, gratia ſanitatis, incurabiles autem irati more cruciat, ut diſperdat. De cœlo inquit, duplici forſitan ratione, & quia Chriſtus promittitur ad iudicium de cœlo uenturus, & quia ſicut ordo cœleſtium Deum illis oſtendit rectius uenerandum, ſic & cœlum poſtremò Deum uindicem patefacit. Omnino uero quotidianũ iudicium ſub figura iudicij poſtremi ſignificat, ut magis terreat impios. Inquit autem omnẽ impietatem, quia multæ ſunt ſpecies impietatis, quas Plato in decimo legũ enumerat latius, & effulminat. Impios ſanè uocat eos, & qui Deum eſſe negant, & qui affirmato Deo auferunt prouidentiam, & qui Deum prouidere quidem fatentur, ſed delictis iratum non tàm pœnitentia purgationeq; mentis humanæ, quàm ſacrificijs muneribus, placari putant. Has autem opiniones impias Plato dignas uenia minimè cenſet, nam & quamuis per ignorantiam quãdam tàm malè de Deo ſentiant, ipſi tamen uel per negligentiã, uel per ebrietatem quandam ex animi perturbatione profectã, ignorantiæ ſuæ cauſam præbuerunt. Quod enim deceat in diuinis, præter lumen intimum, & leges tàm ciuiles quã ſacræ, & inſignes Philoſophorum ſcholæ palàm ubiq; docent. Proinde quemadmodum nihil acceptius Deo, quàm diuina rectè colere, ita nihil deteſtabilius, quàm in ipſo diuinorum cultu præuaricari, in quo Gentiles maximè deliquerũt. Inquit autem, detinent, quia lumen naturæ diuinitus inſitum in ingratis ſuperbisq; remanet, ut quod fuerat index, poſtea ſit & iudex, quodq́ue puris oculis fuerat ſalutare, noxium ſit impuris. At uerò ne forte præuaricationem ſuam ita defendãt, quonam modo potuimus celebrare, quæ ne cognoſcere quidẽ poſſumus? Apoſtolus obiectionem ita dirimit, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis manifeſtauit. Quod enim ſupra dixerat ueritatem Dei, hic appellat, notum Dei, ſcilicet, quod uerè de rebus diuinis hominibus naturaliter notum eſſe poteſt, quod & ad rectum cultũ ſufficit diuinorum, id ipſum

profectò fuit Gentilibus manifeſtum, atq; ut ad eiuſmodi cultum arctius eos obſtringeret, mox adiunxit, nõ tam induſtria operaq; mortalis quàm ipſemet Deus ipſis manifeſtauit. Ait autem non tàm illis quàm in illis, ut declararet, ſufficiens ad diuinorũ noticiam lumen mentibus ab initio diuinitus inſitum. Quis oſtendit nobis bona? ſignatũ eſt ſuper nos lumen uultus tui Domine. Omnem diuinorum ueritatem diuino quodã lumine intrinſecus patefieri, in Theologia noſtra rationibus Platonicis demonſtrauimus, præſertim à ſeptimo de Republica ſumptis, ubi tradit̃ à Platone, ſicut oculus ſolis beneficio ſolaria, id eſt, luminoſa, uidet, ſic animus diuina ipſo Dei lumine præcipit. Hinc & in epiſtolis Platonicum illud: Ex diuturna diuinorum meditatione, ſubito tandem, uelut ab igne ſcintillãte, lumen effulget in mente, ſeq; ipſum iam alit. Hinc Iacobus, omne ueritatis lumẽ deſuper, inquit, à patre luminum prouenire, à patre qui illuminat, ut Ioannes inquit: omnem hominem uenientem in hunc mundum. Dicitur autem: *Deus manifeſtauit*, quoniam communem noticiam diuinorum Deus ipſe ſicut Iudæis reuelauerat per Prophetas, ita Gentibus manifeſtã effecerat per Philoſophos. Hinc quidem effectum eſt, ut & Iudæi Prophetis, & Gentiles Philoſophis frequenter gloriarentur, & inanem utrorumq; iactantiam, in hac epiſtola Paulus caſtigauerit. Iamblichus quoq; Platonicus artium liberalium inuenta Dijs attribuit. Platonem in Timæo ſequutus, dicẽtem, philoſophiam donum eſſe Deorum, noticiamq; Deorum atq; dæmonum ad nos per antiquos Theologos deſcendiſſe, quibus quidem ob familiaritatem, quaſi Dei filijs, ſuorum noticiam Deus ipſe conceſſerit, multi Philoſophos ſpernunt omnes, quaſi opinione ſola, ſcientia uerò nulla nitantur. Paulus autem ſcientiam illis multã concedit, etiam diuinorum, ſed ſuperbiæ & ingratitudinis accuſat.

Quomodo inuiſibilia Dei per uiſibilia cognoſcantur. Quomodo trina penes Deum cauſa, & de triplici cognitione diuina quaſi cælo trino. Cap. VII.

„ INuiſibilia enim Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.) Si forte quæras quomodo Deus Philoſophis, perq; Philoſophos Gentilibus ſuam aperuerit ueritatem, reſpondet Paulus duobus præcipuè modis, per intelligibile lumen atq; ſenſibile, per intelligibile, inquam, mentibus naturaliter inſitum, &, ut in Republica inquit Plato, quotidie etiam ſuperfuſum. Per ſenſibile quoq; lumẽ, in quo pulcherrimum mundi ordinem artificiumq; mirabile mentibus per oculos offert, euidentiſsimum diuinorum diuinitatisq; teſtimonium, præſertim in ſtupendo cœleſtium ſplendore & ordine conſtitutum, quo quidem cœli enarrant gloriam Dei, mitto nunc quomodo lumen etiam hoc oculis manifeſtum incorporeum quiddam ſit atq; diuinum, & quomodo per hoc, quaſi ueſtigium quoddam, ad inuenienda diuina Deumq; unum, progredi liceat. Hoc enim in libro de Sole lumineq; tractauimus. Profectò Paulus ubi dixit, manifeſtum in illis, & ubi dicit, intellecta, lumen primum uidetur attingere, ſed ubi ait, per ea quæ facta item conſpiciuntur, ſecundum lumen ſignificare putatur. Sed quænam inuiſibilia Dei ſignificat? Intellectuales forte ſubſtantias quæ & nullo ſenſu uel interno percipiuntur, & ſunt Dei ſolius effectus. Eiuſmodi ſanè ſubſtantias non ſolum Platonici, ſed etiam Peripatetici, per mundanarum ſphærarum motum atq; ordinem cognouerunt. Hæc autem corporea facta dicuntur, quia ex materia compoſita ſunt, intellectuales uerò ſubſtantiæ, non tam factæ quàm ex nihilo creatæ putantur, huc forſitan tendit illud, opera manuum eius annunciat firmamentum. Præterea inuiſibilia Dei dicuntur exemplaria rerum omnium in ipſo Deo, quæ & ſenſum & imaginationem prorſus exuperant. Quod quidem ad Hebreos Paulus ita ſignificare uidetur. Intelligimus aptata eſſe ſecula uerbo Dei, ut ex inuiſibilibus uiſibilia fierent. Nempe in ipſo intelligentiæ diuinæ conceptu ideales omnium eorum rationes extenduntur; fecit enim cœlos in intellectu. Ex his ideis, uelut exemplaribus uiſibilia omnia ſunt effecta, ut ipſæ meritò philoſophicæ tanquam per imagines cognoſcantur. Duo quidem ſecula ſunt æternitas atq; tempus. Verbum igitur, id eſt, diuina ratio, rerũ artifex, ita hæc ſecula coaptauit, ut ab æternis temporalia dependerent, item ut imagines idearum in æternitate micantiũ in temporali ſeculo refulgerent. Dicit autẽ, intellecta conſpiciuntur, nam

nam animus cum primum per ſenſum iam monitus cõtemplatus eſt ideas,mox ad ſenſibilia iſta reuertitur diligentius,& maiori cum admiratione quàm ante,conſpicienda à creatura mundi, niſi addidiſſet, mundi, forſitan interpretari licet ab homine, quoniam in eo ſit omnis creatura,neque id quidem ſatis aptè. Cum uerò dicat,à creatura mundi, aptius exponemus,ab ipſo mundi exordio ingenia philoſophica per artificium mundanum,ubique mirandum cœpiſſe diuinam artem(qua hæc omnia pulcherrimè diſpoſita ſunt) prorſus inueſtigare, ut diuinorum notitia non noua ſit hominibus, ſed antiqua. Plato noſter in Prothagora diſputat,ante omnes artes ab initio rerum homines propter quandam cum diuinitate cognationem,notionemq; intimam incepiſſe augurari Deũ, atq; uenerari diuina. Præterea in Timæo à creatura, id eſt,effectione mundi,ita fermè Deum inueſtigauit.Mundus profectò cum ſub ſenſu cadat,ideo eſſentiam nõ omnino profectam habeat. Merito à cauſa quadam ſuperiore dependet, & hoc unum opus à cauſa tandem unà,& pulcherrimum à ſapientiſsima,& pro uiribus optimum ab ipſo bono,& quoniam artificioſiſsimè compoſitum eſt ab arte ſumma,exemplariq; exacto,penes cauſam exiſtente. Nos igitur in Cõmentarijs in Timæum ex hoc opificio tres apud Deum cauſas operis indagamus. Ex magnitudine quidem machinæ, motu celerrimo perpetuoq;,mirabilibus rerum quaſi innumerabiliũ uiribus admirandam in cauſa uirtutem atq; potentiam.Ex ordine miro artificioſaq; pulchritudine ſapientiam prouidentiamq; prorſus incomparabilem. Ex communi rerum cõmoditate omniumq; ad bonũ uelut ad finem directione prouidam & mirificam bonitatem. Tria hæc igitur,Potentia, Sapientia,Bonitas,ut placet Theologis,attributa patrem & filiũ ſanctumq; Spiritũ repræſentare uidentur. Diuinam quidem potentiam præcipuè dicimus mundi cauſam effectricem,Sapientiam cõſequenter operis huius exemplar, bonitatem deniq; finem. Triplicem hunc ordinem cauſæ penes Deum Plato noſter regi Dionyſio declarauit, exemplar quidem dum inquit,ex ipſo & per ipſum ,& in ipſum omnia. Ex ipſo efficientem,per ipſum exemplarem,in ipſum finalem cauſam nobis exprimens. Quamobrem in præſentia tria hæc attingens,cauſam prius affert exemplarem,dicens: Inuiſibilia Dei, id eſt,intelligibiles rerum ideas per uiſibilia earum in mũdo ſimulachra conijcctari. Deinde efficientem penes Deum cauſam,ubi ait ſempiterna quoq; uirtus. Poſtremò finalem dum addit atq; diuinitas.Sempiterna uirtus,id eſt,infinita poteſtas,quam Philoſophi etiam Peripathetici ex perpetuo omniformiq; ingentium machinarum motu perſcrutari uidẽtur.Platonici quoq; rationibus multis,quas in Theologia & in Platonem Commentarijs explicamus.Diuinam Paulus bonitatem, quatenus rerũ omnium finis eſt,omnibusq; prouidet,diuinitatem appellare uidetur,quia ſumma rerum cauſa finis eſt,ut Plato probat,præcipuumq; nomen Dei bonum, unde diuinitas dicitur,id eſt,bonitas,& bonum,ut inquit Ariſtoteles,commune diuinum.Non utiq; dicimus Philoſophos Deitatem ipſam ex operibus inueniſſe. Hęc eñ eſt ipſa Dei ſubſtantia, illis adhuc ignota,ſed diuinitatem,id eſt,beneficam prouidamq; per cuncta diffuſionem, & ſegregatam interim excellentiam. Proinde triplicem de Deo cognitionem, quaſi cœlum trinũ,ut in libro de raptu Pauli ſcribimus,eſſe putamus.Nam aut Deus in rebus agnoſcitur,aut cognoſcuntur res in Deo,aut Deus in ſe ipſo cognoſcitur. Modos itaq; duos, cœlos quaſi duos,Philoſophi poſſediſſe uidentur.Nam & quantũ diuinitatis ſit in mundo,& qua ratione mundi exemplar exprimatur in Deo, hactenus comprehenderunt. Quid autem ipſe Deus in ſe ipſo ſit,& Plato in Parmenide confitetur ignotum. Idemq; Dionyſius Areopagita cõfirmat,& ſolus Paulus raptus ad tertium cœlum eſt aſſequutus. Inueſtigandũ ñ nobis diligentius erit,cur dixerit,intellecta conſpiciuntur,uidebatur enim potius dicendum,conſpectu intelliguntur, nam per aſpectum ad intelligentiam peruenitur,uidetur autem Paulus hic attingere,quod & Corinthijs inquit,uidemus nunc per ſpeculum in ænigmate,tunc uerò facie ad faciem. Hic igitur exponendus ita uidetur,intellecta perſpiciuntur,id eſt,quando intelliguntur hic à nobis per modum uiſionis in ſpeculo cognoſcuntur,nam καθορᾶται ita ſignificat. Plato Plotinusq; res ueras eſſe duntaxat ideas exiſtimant,formas autem naturales rerum uerarũ,id eſt, idearum imagines eſſe,ex influxibus inuiſibilium idearum in ipſa mundi materia quaſi ſpeculo reſultantes ad ſenſum. Quarum aſpectu uides homines ita falli ut res ueras exiſtiment,

ment, perinde ac ſi infantes imagines apparentes in ſpeculo pro rebus omnino ueris accipiant. Hinc forte Salomon materiã unitatem uocat, unitatem oſtentatricem, & omnia uanitas, id eſt, omnia fallunt, iudiciumq; uanum reddunt atq; falſum. Philoſophi uerò, præſertim Platonici, formas in materia mundi conſiderantes, agnoſcunt eas eſſe ſimilitudines idearum, ut uiri per imagines in ſpeculo, ſi modo ſint in ſpeculo, animaduertunt totidem à tergo res eſſe. Ad quas quidem ideas in alia uita conuertentes uultum, perſpicaciter, ut inquit Paulus, facie ad faciem contemplantur, ita fermè cum Propheta clamantes, Domine Deus uirtutum conuerte nos. Illumina uultum tuum ſuper nos, & ſalui erimus.

Inexcuſabiles qui Deum cognitum non coluerint, Quomodo uani ſtultiq; euaſerint, Cur alia & quomodo præter Deum coluerint. Cap. VIII.

" ITa ut ſint inexcuſabiles.] Præter tres illas impietatis ſpecies, quas narrauimus in ſuperioribus, Platonica lege damnatas, Paulus quartam proſequitur contra Gentiles apud eos crebram & nulla uenia dignam. Siquidem hãc ignorantia defendere minime liceat. Apud hos enim nõ Leges ſolum, ſed etiam Philoſophi Deum unum omnium conditorem ſingulis prouidentem, principium rerum atq; finem aptiſsimè celebrant, ut hoc ignorare nemo debuerit, niſi uel ultro negligentiſsimus, uel ſponte animi perturbationibus ebrius, quibus plane quaſi uoluntarijs ignorantiæ noſtræ culpis iuſtus Iudex nullus ignouerit, propterea dixit, iſtos inexcuſabiles. Quia cum Deum cognouiſſent &c. Cognouerunt ſanè non ſolum ipſi philoſophantes, ſed populi etiam à legibus Philoſophisq; inſtructi. Cognouerunt inquam, ſi omnia ſunt ex primo, ſummo iure, primo cuncta reddenda. Si etiam tendunt ad primum uelut ad finem, illi meritò dedicanda. Illud in cunctis, & præ cæteris uenerandum. Illius gratia omnia cogitanda, petendaq; ſimiliter & agenda, ſi ab illo omne ueritatis lumen, eidem omnis inuentionis ueræ gratia referenda, ſi ab eodem omnia bona, merito huic ſoli uel potiſsimum nos obnoxios eſſe fatendum. Quamobrem Paulus quartam impietatis ſpeciem acerrimè deteſtatur, quando quiſpiam gloriam primo deb tam ad aliud quiddam trãsfert, uel quaſi Deum uel quaſi diuinum. Hanc enim impieta em eſſe ſummam aſſerit iniuſtitiam. Siquidem quod primo omnino debemus, eidem hoc auferimus & alijs immeritò indigneq; tradimus. Ideo ſubiunxit: Non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Id eſt, non præcipuo quodam, ut par erat, obſequio coluerunt. Neq; luminis diuini, quo inuentum eſt, uel ullius accepti boni gratias, aut ſoli, aut primas egerũt, & quoniam de lumine modo mentionem fecimus, meminiſſe debemus, Platonem in ſeptimo de Republica probare geminum mentes humanas, uel in hac uita lumen à Deo ſuſcipere. Primum quidem proprium unicuiq; naturaliter inſitum. Alterum uerò commune cunctis in qualibet mentis contemplatione porrectum, quo & uera omnia, & ipſum uerorum fontem intelligere ualeant, ſicut & oculi geminum habent à Sole lumen ingenitum atque diurnum, quo cætera uideant, atque Solem. De ijs quidem in ſeptimo de Republica, libroque de Sole & in Theologia latiſsimè diſputamus. Apoſtolus igitur Gentiles increpat, quod nec inuentum Deum honore affectuq; debito proſequuti fuerint, neque luminis quo inuenerant gratias ullas egerint. Deniq; uerus Dei cultus eſt, Deum cogitare frequenter, propter ſeipſum ardenter amare. In omnibus agere gratias & orare, totam uitam ad illius uoluntatem imitationemq; componere, quod quidem Gentiles minimè perfecerunt. Exteriores uerò ceremoniæ non ipſæ cultus ſunt, ſed indicia cultus, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis. Quod Latinè ſcribitur cogitationibus, Græce habetur διαλογισμοῖς, id eſt, excogitationibus uel argumentationibus & diſcurſionibus atq; ſyllogiſmis. Euaneſcere autẽ hic, ut ita dixerim, ſuperbire & inaniter gloriari & delectari ſignificat. Id uerò totum ſummatim duobus modo propoſitis aduerſatur, eſt enim contra illud quod dicĩ, glorificare, rurſusq; gratias agere. Philoſophi namq; cõmuniter poſtquã uniuerſi ordinẽ mente cõplexi, ex hoc unum ordinatorẽ omniũ aſſequuti ſunt, conſueuerunt uniuerſa hac inuentione quaſi ſuo quodã fœtu pulcherrimo ſinſiũ blandiente, mirificè delectari, hunc ardenter amare, in hoc uelut fine penitus

nitus conquieſcere, quod quidem ſuperbum illud Luciferi facinus repræſentare uidetur. Nam ob nimium ſui conceptus amorem atq; gaudiũ, quaſi obliti ſunt uenerari Deum, inuentioniſq; tantæ authori gratias agere. Interea ſuis cõfiſi uiribus, quaſi induſtria ſua quæſiuerint & inuenerint, potius quam luce & ope conceſſa diuinitus. Perinde ac ſi quis quod ſub Luna plena uidet, non agnoſcit ſe Solis lumine perſpexiſſe. Huc forſitan tendit illud: Dies diei eructat uerbum, id eſt, diuinũ lumen piæ menti dictat inuentionem, nox nocti indicat ſcientiam, id eſt, pro confidentia ſui, ingratitudini ſuadet, ſuis uiribus ſcientiam, adipiſci forte etiam nocturna diaboli cõfidentia, ingratitudinem obſcuramq; opinionem noſtri nobis adauget. Et obſcuratum eſt inſipiens cor eorum ſicut oculus à Sole ſe auertens euadit obſcurus, Solis uidelicet ſplendore priuatus, ſic intellectus ſui ipſius amore gaudioq; diſtractus à Deo, promiſſum illud beatum gratiæ lumen non reportans, obſcurus euadit, ob humanæ ſapientiæ opinionem ſapientia diuina priuatus. Omnino uerò qui amorem gaudiumq; ſuum non tàm in Deo iam inuento, quàm in inuentione propria collocat, nunquam ineffabile lumen gaudiũq; penes Deũ uigens percipere poteſt, neq; guſtat unquam, neq; uidet, quàm ſuauis ſit Dominus, neque theſauros illos apprehendit, quos abſcondit Deus diligentibus ſe. Quapropter inanis, uacuus, obſcurus, inſipiens iudicatur. Et ſi Philoſophi nõnunquam opinati ſunt, intelligentię lumen, quo Deum cernunt, ſe habere diuinitus, plurimum tamen gaudio, et amore inuentionis propriæ nimio, tanquam ebrij, diuinitatis ueriq; cultus obliti uidentur. Nam & ſi interdum leui quadã imaginatione uel uerbis, nunquã tamen toto prorſus affectu Deum ipſum gratiarum actione, uel laude proſequuti uidentur. Dicentes eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt. Ex hoc enim ipſo quod contemplatione ſua, tanquã ſapienti ſuo quodam inuento, gloriabantur, ſtulti facti ſunt, diuinam uidelicet lucem, ſapientiã non adepti, uide interim decentem in uerbis Pauli conſequentiam. Ad id enim quod dixerat, euanuerunt, conſequenter pertinet, quod ſubiungit, dicentes eſſe ſapientes, ad illud iterum ubi ait: obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, oportunè ſpectat. quod modo ſubiecit, ſtulti facti ſunt. Radius ab ipſo Deo ad perpendiculum deſcendens in animũ, ſi obliquum inæqualem reperit, per eum proſilit è tranſuerſo, neq; demonſtrat Deum, ſcilicet, inane quoddam in animo coruſcamen. Vanum inquam, quia hic deeſt obiectum unde uenit, & finis cuius gratia uenit. Sin autem nactus eſt animum planum penitus & æqualem, reſilit in Deum protinus, capitq; ſecum animum ad obiectũ finemq; ſuum feliciter apprehendendum, ubi mens deniq; Deo fruens, fruitur quoq; ſeipſa, ſeipſam uidelicet conſequens in idea. Animus autem qui primum in ſeipſo quieſcere tentat, ob hanc iniuſtitiam, nec aſſequitur Deum, neque ſeipſo fruitur, quia caret idea quæ uerus animus eſt, in qua & animus reformatur. Hinc obſcurus, inanis, inſipiens nominatur. Quòd autem impius hic eueſtigio etiam ſtultus euaſerit, euentu demonſtrat Apoſtolus, per id quod ſequitur, & mutauerunt &c. Gentilium Religionis antiſtites; qui & fuere Philoſophi, ſimulq; Poëtæ, non ſolum hoc quaſi ſuperbia ingratitudineq; in Deum peccauiſſe uidentur, ſed etiam mundanorum uel bonorum amore, uel malorum timore nimio deliquiſſe. Cum enim ſub Deo ſummo non ſolum ſeperatos à corporibus, intellectus, quos ultra mundanos Deos nominant, inueniſſent, uerùm etiam coniunctos cœleſtibus, quos mundanos Deos nuncupant, ſphæras uidelicet atq; ſtellas, demones quoq; in aëre uel puro uel craſſo, adorationes & ſacrificia Dijs mundanis potius quàm ſuperioribus, & inter mundanos potiſsimum dæmonibus, inſtituerunt atq; ſeruauerunt, ſpirantes uidelicet numinum mundanorum cultu, mundana quidem bona conſequi, mala uerò uitare. Atq; ita uulgus horum etiam ſtudioſius aſſuefecerunt uouere & ſacrificare dæmonibus. Quippe cum etiã ſperaret à propinquis numinibus magisq; à ſuperioribus exaudiri, quod quidem ſacrilegium ex nimia diuitiarum auiditate, quæ uitæ uſibus & libidinibus ſubminiſtrant, quas & demones ſuppeditare creduntur, admodum inualuiſſe uidetur, ut meritò Paulus auaritiam Idolorum ſeruitutem nominare uoluerit. Deniq; quòd non ſolum impium, ſed etiam ridiculũ iudicatur, animalia multa certis, ut putabant, ſubiecta dæmonibus uulgo colenda dederũt. Iam uerò Iamblichus & Porphyrius ſacros Aegyptiorũ, Græcorumq;, & Romanorũ ritus improbauerunt, quod corporeorum uel bonorum uel malorum gratia, corporea numina po-

tius quam incorporea colerent, ſed iam ad ipſum uerborum contextum regrediamur.

›› Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis
›› hominis, & uolucrum & quadrupedum & ſerpentum.] Deum hic quidem incorruptibilem dicit comparatione hominis. Alibi uerò, inquit, qui ſolus habet immortalitatem, quia ſolus per ſe eſt immortalis. Simile quiddam in Timæo Plato noſter inducit, ſed aduerte precor qua arte & quanta ſimul indignatione potentiſsimus Paulus Gentiles à ſummo ad infimum tanquam fulmen repente præcipitet. Tacuit enim quod ſummi Dei uenerationem ad ſtellas dæmonesq́; deduxerint, quod quidem minus mirabile fuerat, intulit autem ſubito gloriam primo debitam, homini corruptibili deditam. Conqueſtus eſt etiam, quod nō hominem ſaltem uiuum adorauerint, ſed ſimulachrum, nec ſolum hominis, ſed brutorum, nec ſolum honeſtiorum ſaltem, ſed ſerpentum. Inter hæc conſidera dictum circa hominem, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. Platonici enim & Homerus atq; Maro, corpus noſtrum imaginem animæ uocauerunt. Apoſtolus ad hoc alludens Gentiles uituperat, quòd nec animam ipſam hominis adorauerint, nec ſaltem corpus hominis animatum, quod imago animæ nuncupatur, ſed corporis ſimilitudinem, id eſt, ſtatuam picturamq́; honorauerint. Sed nunquid exiſtimandum eſt, doctiſsimos illius Religionis Antiſtites pro nominibus talia coluiſſe? Nequaquam. Imò tam abſurdè adorationis anſas uulgo dediſſe. Profectò quemadmodum in Commentarijs in Platonem atq; Plotinum, & in tertio de uita tractamus, ſapientes antiqui mundanorum, ut aiunt, Deorum dæmonumq; & numinū gradatim inde ſequentium, ſeries quaſdam longas diſpoſuerunt. Sub qualibet ſtella certos ibi cœlicolas, ſub ijs in aëre alios deinceps, aliosq́; dæmones, eadem ſcilicet proprietate cum ſuperioribus cognomentoq; præditos. Saturnios ſub Saturno, ſub Ioue Iouios, & Martios atq; Phœbeos, cæterosq́; ſimiliter. Præterea ſub Saturnijs, Iouijsue dæmonibus Saturnios homines atq; Iouios. Animalia rurſus præter hominem ad hunc, uel alium cœleſtem, uel cœlicolam, uel dæmonem pertinentia, nec animalia tantum, ſed plantas etiam & metalla, & lapides quoſdam ſuperiorum proprietates ſaltem imaginarias habere putarunt. Et ut in præſentia mittam, quomodo Magi per inferiorum electionem compoſitionemq́; docuerint homines ad ſe ſuperiora quædam cum inferioribus congruentia opportunè deducere. Certè religionis illius Antiſtites, qui ijdem atq; Magi fuerunt, ubi templa cœleſtibus & cœlicolis dæmonibusq́; dicauerunt, ſerie certa diſpoſitas ibidem, & ſtatuas hominū locauerunt, quos præ cæteris exiſtimabant præcipuo quodam eiuſmodi numinum influxu genitos, & munere præditos. Saturnumq́; hominem appellabant, aut Iouem, ſub Saturno, uel Ioue cœleſti, uel aërio conſtitutum. Adhibebant & animalia & ligna, & metalla & ſaxa characteresq́; ſimulachra eiſdem numinibus congruentia. Forte uerò animalia in primis quorum ſimilitudines aliquis in cœlo notauerant uel effinxerant. De his autem in tertio libro de uita latius diſputamus. Præterea uoluerunt, ut arbitror, nimium indulgere uulgo, & inferiorum bonorum cupido, & ſuperſtitionibus eiuſmodi dedito. Qua quidem indulgentia cæcum miſerumq́; uulgus adorandis infimis ſubiecerunt. Mercurius ter maximus teſtis eſt religionis Aegyptiæ patres ſtatuas in templis arte magica fabricatas collocare conſueuiſſe, & in eas dæmones defunctorumq́; animas excitare. Iam uerò Orpheus, magnus religionis illius author, hymnos quamplurimos non ſolum cœleſtibus, ſed etiam dæmonibus, dæmonicisq́; hominibus conſecrauit, certasq́; certis ſubfumigationes adhibuit. Superſtitiones autem multo etiam magis aniles & iniquas, & turpes introduxerunt Pontifices multi, ciuiles & Poëtæ, ſimul atq; fortuna malis ubiq; dæmonibus incitantibus. Quod Porphyrius, Iamblichus confitentur. Iure itaq; Varro, ubi tres Theologias enarrat, philoſophicam & ciuilem atq; poëticam, duas hic ſequentes prima longè inferiores eſſe cenſet. Quamobrem cum Roma tanquam caput orbis, quo omnia confluebant, omnes omnium ſuperſtitiones admiſerit, & in templis à Græcis aquilam, ab Aegyptijs bouem & crocodilum, à Babylonijs draconem, ſimiliaq́; undecunq; ſuſceperit, meritò Paulus Gentiles apud Romanos ſuperſtitiones in primis effulminat.

Quomodo impij de culpa in pœnam & ex pœna in culpam iterum prolabantur, & quomodo Deus tradat illos in perturbationes concedatq; dæmonibus. Cap. IX.

PRopter quod tradidit &c.] Nemo grauius miſerabiliusq; peccat, quam qui ,, cum angelo rebelli per ingratitudinem ſuperbiamq; a Deo deficit, creatore bo ,, norumq; omnium largitore. Hic enim ſicut infelix angelus perpetuo peccat atque punitur. Quatenus circulo quodã à peccato in pœnam, & à pœna uiciſsim relabitur in peccatum. Proptereà quod in hac circulari ſucceſsione & pæna peccati, ſæpe ſimiliter peccatum eſt, producens ſubinde peccatum atq; pœnam. Hinc illud: Impij autem in circuitu ambulant. Hanc itaq; mirabilem conſequentiam Paulus ſerie quadã longa proſequitur, ſæpe uiciſsim culpam repetens & uindictam. Vidiſti primo ingratitudinem atq; ſuperbiam. Qui cum Deum cognouiſſent non ſicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt. Huius ſubinde pœnam ſimiliter atq; culpam. Sed euanuerunt in cogitationibus ſuis. Huius iterum ultionem pariter atq; culpam. Obſcuratum eſt inſipiens cor eorũ. Huius deinde uĩdictã ſimiliter atq; peccatũ. Dicentes eſſe ſapiẽtes. Huius quoq; ſupplicium iterumq; delictum. Stulti facti ſunt. Ob quã ſtultitiã mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, & quæ ſequuntur. Quæ quidem cõmutatio tanquã peccatum, iterũ deteſtabile ſubſequẽtes meretur pœnas pariter atq; culpas. Propter quod tradidit illos Deus in deſiderijs cordis eorũ in immunditiã. Non autẽ legẽdũ eſt, tradidit in deſideria, ſed in deſiderijs, id eſt, quãdo deſiderant, tradit eos in immunditiam. Sic enim græcus textus habet. Tradidit, inquam, non inferendo malitiam, ſed gratiam ſubtrahendo. Merito qui Deum pro inferioris amore reliquit, à Deo deſertus eſt, & ſub inferioris conditione relictus. Hic illud Auguſtini noſtri præterire non poſſum: Manifeſtum eſt, Deum operari in cordibus hominum ad inclinandas eorum uoluntates quocunq; uoluerit, ſiue ad bona pro miſericordia ſua, ſiue ad mala pro meritis eorũ, iudicio utiq; ſuo aliquando aperto, aliquando occulto, Semper autem iuſto. Sed ſiue inclinationes eiuſmodi Deus tantum permittat, ut ſupra tetigimus, ſiue nonnũquam quodammodo moueat, Aurelio teſte, omnino diabolicis & ſuperbis, peccatum in pœnam & pœna relabitur in peccatum. Quod autem Auguſtinus dicit, Deum aliquando mouere inclinatione ad malum, intellige equidem non ad malum culpæ, ſed pœnæ, & ſi utrunq; ſit conſunctum, ad malum qua ratione eſt ſupplicium, nõ qua peccatum. Tradidit ergo Deus ingratos ſuperboſq; eiuſmodi, in deſideria cordis eorum, id eſt, permiſit ſaltem atq; cõceſsit, ut animi ab ipſo rebelles rebellionem ſenſuum ipſi quoq; ſentirent, & perturbationibus ſæpe intolerabilibus ſupplicio iuſto ſuccumberent. Et qui Dei gloriam ad beſtias tranſtulerunt ipſi precipitarentur in beſtias. Inquit igitur nõ in deſiderium ſed in deſideria. Quoniam turba perturbationum in ſenſu eſt quaſi multiplex animal, ut in Phædro, imo omnigenum animal, & ut in nono de Republ. traditur. Omnem uerò hanc turbam deſiderij, amoris nomine nuncupauit. Quia ſicut ex amore diuinorum uniuerſa tranquillitas uirtusq; naſcitur, ſic ex amore mortalium uniuerſa perturbatio prauitasq; cõtingit. Libidines idolatrarum abuſu naturali prolapſas, quas & Philoſophi immanes appellãt, apertis admodum uerbis inſequitur, ut Satyrorum more deformem ignominioſam libidinũ eiuſmodi faciem oculis noſtris obijciens, ſtomachumq; mouens palam abominandas efficiat, & interea ritu tragico patefaciat, in quam infimam miſerabilemq́ue ſortem corruant, qui à ſummo per ingratitudinem & ſuperbiam defecerunt. Socrates quoq; apud Platonem in Phædro libidines contra naturam uerbis longioribus & apertioribus improbat. Sed ne pudore interim impediatur obuoluto capite loquitur, ut audientes admoneantur, quam turpe ſit ea facere, cum etiam nominare ſit turpe. Paulus autem non erubeſcit neq; uerecundia prohibetur. Sicut enim erubeſcentia puerum quidem decet, adultum uerò dedecet, ſic & uerecundia quælibet conuenire quidem poteſt homini ingenio uidelicet humano loquenti. Sed in animum diuinitus afflatum nec uerecundia, neq; ſimilis perturbatio cadit. Videtur aũt Paulus tres Gentiliũ Theologias tãgere. Ciuile quidẽ qua Pontifices in tẽplis ſtatuas & ſacrificia cerimoniasq; diſponebãt, ubi ait: & cõmutauerũt gloriã Dei. Poëticã uerò quã Poëtę in Theatris introduxerunt, ubi inquit, & cõmutauerunt ueritatẽ Dei in mendaciũ, ſiue, ut græcus textus habet, in mendacio. Quod tendit ad idẽ. Poſtremò philoſophicã, qua Philoſophi ſphæras mundi, ſtellaſq; & dæmones colere docuerũt. Cũ dicit, & coluerũt ſcilicet creaturã,

& ſeruierunt creaturæ potius quam creatori, in quo etiam cultu dici poteſt commutari diuina ueritas in mendacium. Siquidem reſponſa dęmonum à ſtellis accepta, ſæpe mẽdacia ſunt, quod & Porphyrius confitetur. Præterea ueridicum à Deo lumen infuſum, quo & nonnulla uera circa Deũ cognouerunt, nõ ſincero ſtudioſoq; affectu proſequuti, in mendacium conuertiſſe dicuntur. Quoniam ſubinde coniecturis affectibusq; humanis inducti, in mendacia quædam circa Deum prolapſi ſunt, uel quod non minima quæq; curet, uel quod ſine mediorum Numinũ interceſsione, minus hominibus bene faciat. Licet etiam ſimulachra culta Gentilibus mendacia dicere. Quæ quidem à Philoſophis conceſſa & confirmata uidentur. Duo uerò potiſsima in cultu Gentilium deteſtatur. Vnum quod multi obliti creatoris, adorauerint creaturas. Alterum quod plurimi ſupremum cultum affectumq; mentis ſummo Deo debitum propter auaritiam libidinemq; ad Numina quædam mũdana præſertim propinquiora traduxerint. Atq; ut ,, declararet ſibi primo ſummum cultum attribuendum, dixit: Qui eſt benedictus in ,, ſecula amen.] Ter uerò repetit. Tradidit illos Deus & quæ ſequuntur:] Forſitã ut nos admoneat, Deum pro tribus impietatis gradibus, ter impios deſtituere, nam incipiẽti quidem impietati, ipſe quoq; incipit ſpiraculum ſuum influxumq; remittere. Creſcẽte uerò magis gradatim magisq; remittit. Conſummatę deniq; impietati retrahit penitus atq; deſerit, ſummamq; contra impios licentiam & poteſtatem perturbationibus omnibus quomodolibet incidentibus dæmonibusq; concedit, tradere enim id ſignificare uidetur. Præterea tradit, quaſi tribus furijs agitandos, primo quidem perturbationibus ſenſuum, ut ita loquar, inertibus, ſecundo autem aſtutioribus, tertio rationi iam malignitate peruerſæ. Tradit autem ubiq; exterminatoribus angelis, quos impij omnes imitantur & colunt. Si quæris exemplum quo planius cognoſcas impios ob culpas ſuas à Deo deſtitui, non mutato Deo, conſidera Solem ſuum apertis oculis communiter lumen infundere, ſed conniuentibus oculis magis paulatim atq; magis, minus gradatim lucis minusq; tribuere. Penitus uerò clauſis nihil penitus impertiri, ſed eiuſmodi oculos tenebris quodam modo tradere, ut qui dedignatus Solem hallucinari cæcutireq; cœperat paulatim, iam ut par eſt, tenebris obrutus oſtendat paſsim promeritis atq; cadat. Trinum Platonici lumen animis putant infundi diuinitus, ſicut & oculis à Sole trinum. Primum quidem naturaliter unicuiq; proprium. Secundum uerò commune contemplantibus ſuperinfuſum. Tertium deniq; cœlicolis animisq; uel ad cœlum iam reuerſis uel hic nonnunquam abſtractis exhibitum uel oſtenſum. De duobus quidem primis Plato exemplo Solis loquitur in Republica. De tertio autẽ in conuiuio atq; Phędro, quod quidem ad beatos uel abſtractos animos ita ſe habet, ſicut lux pura Solis ad cœleſtes cœlicolarum oculos ſe habere putatur. Primum itaq; lumen Deus non aufert peccatoribus, ſed relinquit ad pœnam, ſecundum uerò magis minusue negat, & perditis omnino negat. Tertium poſtremo in patria quidem largitur æternum, extra patriam uerò mentibus humanos aliquando limites excedentibus ſub quadam coruſcatione reuelat, humanasq; fallacias arguit. Ego dixi in exceſſu meo omnis homo mendax.

Quomodo qui non probauerint Deum habere in notitia, in mala omnia dilabantur. Cap. X.

,, ET ſicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, ut faciant ea, quæ non conueniunt.] Vbi latinè dicitur ſenſum, græcè habetur intellectum. Sẽſum igitur intelligi intellectum merito, quia non dum reſipiſcunt, in alia flagitia cadunt pro eadem culpa. Paulus peccato pœnam aſsimulat, ut ſicut peccauerunt in ſenſu Dei, ſic in ſenſu proprio puniantur, & ſicut nõ agunt officia conuenientia conſentaneaque notitiæ Dei, ſic in flagitia dignitati hominis non conuenientia corruant. Iam uerò à libidinibus non humanis tantum, ſed immanibus cum ſtomacho ſuprà narratis, ad iniquitatem multiplicem dilabuntur, diabolica ſpiritus malignitate productam. Quid uerò ſignificat, non probauerunt Deum habere in notitia? Certe opera nulla declarauerunt Dei notitiam ſe habere. Quam tamen ha

buiſſe

buiſſe Paulus confitetur. Nullum enim officium præſtiterunt huic notitiæ conſentaneum. Inter hæc aduerte Paulum magno ſignificationis pondere protuliſſe, Deum habere in notitia, potius quam Dei habere notitiam. Siquidem notitiam Dei habent quicunque de illo rationibus ueris pro arbitrio diſputant. Sed in hac Dei notitia, hi ſoli ipſum quoque Deum habent, qui amore diuino flagrantes, quaſi per hunc coniuncti Deo cætera paruipendunt, & pro Dei gloria fortes euadunt.

Pius quidem animus ad Deum ſe conuertens, tribus quibuſdam gratijs diuinitus munitus incedit, fide certa, ſpe firma, charitate feruenti. Certitudinem quidem fidei filio potiſsimum offerre uidetur, amoris ardorem ſpiritui, ſpei firmitatem præcipue patri. Deus igitur tribus quoque gratijs comitantibus conuenit in animum, nouo quodam lumine, incomparabili gaudio, inuicto uigor. Lumen quidem filius præcipuè uidetur afferre. Gaudium autem ſpiritus, Pater uerò uigorem. Lumen fidei præcipuè diſtribuitur, ſpei gaudium, amori deniq; uigore. Tria hæc ipſius præſentiæ Dei certiſsima ſunt argumenta. Qui autem hæc non habens dicit habere ſe Deum, ſibi ipſi profecto mentitur. Quapropter iure dictum: Numero Deus impare gaudet, id eſt, ternario, tùm in recipiendo tùm in dando. Hinc illud: ſpes autem non confundat, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus ueſtris per ſpiritum Sanctum qui datus eſt nobis. Similiter & uini notitiam habent aliquam, qui uiſu olfactuq; percipiũt. Sed uinum in notitia ipſum habent, qui re uera iam guſtant. Hi ſoli uini uim fructumq; perſentiunt. Hac igitur ratione, qui per affectum amatorium cum Deo iam noto arctius copulantur, habere Deum in notitia dici poſſunt. Quoniam Deus charitas eſt, qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo. Poſſunt & cum Propheta clamare. De torrente uoluptatis tuæ potabis, nos inebriabimur ab ubertate Domus tuæ. Deus igitur cognoſcentes quidem ipſum, ſed cognitum non habentes, id eſt, amore minime complectentes, tradit in reprobum ſenſum, iure enim ſi non probauerunt, labuntur in reprobum. Sed in quem reprobum? Primo quidẽ in reprobum ſenſum, id eſt, intellectum, quo nihil cogitent, niſi à probitate remotum, ideoq; ſint à Deo, & prijs hominibus reprobandi. More quidem uel lippi, qui refugit lumen, uel guſtus infecti, qui ſalubria reſpuit, noxia concupiſcit. Hinc illud Apoſtoli: ſanam doctrinam non ſuſtinebunt. Deinde in ſæuam incidunt reprobi dæmonis quaſi Cerberi poteſtatem. Cuius quidem morſu quodam rabido impij homines ſaucij & prorſus infecti, paſsim mordeant alios & inficiant, & contra naturæ ipſius ordinem maleficijs, ut ita dixerim, delectentur & in hac interim delectatione falſa ueriſsimè crucientur.

Ideo in eos inuectus Apoſtolus, inquit: *Repletos omni iniquitate.*] Etiãqui ſolet eſſe breuis, prolixior nunc apparet, indignatione concitus longiore, quadam inuectiua, more etiam inculcantium, complurima impiorum ueneficia, & facinora congerit, ut ueneficam pariterq; miſeram impietatem tot tãtiſq; facinoribus, ſupplicijs ſimul oppreſſam procul aufugere totis uiribus omnes admoneant ur. Cum dicit repletos omni iniquitate & quæ ſequuntur.] Duobus modis miſeram impietatis culpam exaggerat. Tum quia in ea atq; ex ipſa exiſtunt omnia uitia, tùm etiam quia ſingula ſunt ad ſummum. Quod ſapientiæ liber affirmat, infandorum idolorũ cultura omnis mali cauſa eſt. Iniquitate, id eſt, iniuſtitia. Sic enim propriè textus habet græcus, & ipſa iniuſtitia ſignificat omne uitium. Hinc illud Ioannis, omne peccatum eſt iniquitas. Sicut & iuſtitia legalis uirtutes omnes, Ariſtotele etiam teſte, comprehendit. Iniuſtum enim eſt, quod contrà legem. Omne uerò peccatum contrà legem eſt diuinam & naturalem atq; ciuilem. Iniuſtitia auerſio quædam eſt à Deo. Auerſio hæc in omni peccato prorſus includitur. Diuidit Paulus iniuſtitiam deinceps in multa peccata, propter uarias omneſq́ue iniquas ad creata conuerſiones. Sed primo repetit pertinentia quædam ad libidines ſupra narratas, ſed hic perpetratas potius per legis uel perſonæ contemptum. Nequitia enim apud ueteres licentioſa quædam laſciuia eſt, quæ continere ſe nequit.

Fornicatione.] Fornicatio eſt concubitus omnis lege prohibitus. Vbi enim Latini codices poſt iniquitatem habent malitiam ex *πορνεία* græca traductam, ego libentius pone

pono nequitiam, & uerbo græco magis aptam, & cum fornicatione proxima congruen
tem. Deinde ad noua crimina peruenitur ad auaritiam, ſcilicet & malitiam uel praui-
tatem. Vbi enim poſt auaritiam κακία græca traducitur nequitia, malo equidem maliti-
tiam uel prauitatem interpretari. Id enim Etymologiæ magis conſonat. Auaritia ſiqui
dem libidinum explendarum gratia pecunias affectamus. Nam aſtutia prauitateq́
„ ad libidines & pecunias utimur conſequendas. Plenos inuidia, [homicidio.] Ac-
cumulat deinceps iniuſtitiæ crimina. Non ſatis huic erat bona ſibi opinabilia compa-
rare, niſi eadem impedire alijs cogitaret, itaq́ inuidet habentibus uel habituris, & ob in
„ uidiam, homicidia machinatur. Plenos id quoq́ magis adauget contentione, do-
„ lo.] Inuidus ubi nec proximum perdere nequit, contentione ſaltem aperta uel clam
dolis aggreditur, malignitate. Si minus obiurgare fraudareq́ poteſt, ſaltem uenefica
uoluntatis malignitate imprecationibusq́ ſemper inſequitur. Suſurrones, detra-
„ ctores.] Malignus enim dum uirus intimum aliter euomere nequit, uerbis uel palã
„ uel clam euomit. Deo odibiles.] Quid enim magis contrà beneficum Dei bonũ
quam maleficijs adeò delectari. Sunt autem odio Deo, quia dum mala uolunt, bona no
lunt. Si hæc nolunt, Deum conſequenter bonorum principium minimè uolunt. Ob
hoc igitur & propter ſuperbiam inuectionemq́ malorum ſunt odio Deo tanquam oſo
„ res Dei. Hinc iam non humani, ſed diaboli ſunt. Contumelioſos, ſuperbos, elatos.]
Non ſolum maledicunt abſentes, ſed etiam ad contumeliam ueniunt in præſentia. Ne-
que uerbis contenti ſunt, ſed opera contrà ius ſeparare conatur. Ac ſe quidem extolle-
„ re, cæteros uerò deprimere. Inuentores malorum.] Leuia fortaſſe putant conſue-
ta damna. Ad noua quædam excogitanda maleficiorum genera omnes ingenij neruos
„ intendunt. Parentibus non obedientes.] Hactenus inſequutus eſt iuſtitiæ cul-
pas affirmatiuas, quæ plurimum in committẽdo uerſantur, deinceps autem negatiuas,
quæ potiſsimum conſiſtunt in obmittendo, perſequitur, & ſicut in illis enarrandis incę-
pit à Deo, ſic in iſtis incipit à parentibus, qui nobis in terra quaſi ſunt pro Deo. Parum
„ iſtis fuerat proximis malefacere, niſi etiam à parentibus rebellarent. Inſipientes.]
Merito tam dementes iudicari poſſunt tanquam paternæ, & cuiuslibet diſciplinæ pror-
„ ſus expertes. Incompoſitos.] Id eſt, procul à compoſitione, quaſi conuentis pa
ctionibusq́ue non ſtantes. Neque id quidem mirum. Siquidem paterna iura iam
„ fregerint ſine affectione. Abſque fœdere.] Si Deum non diligunt, nec paren-
tes quidem. Item ſi non parentes, quomodo cæteros? Si neminem diligunt, quonam
„ ſociatis fœdere, id eſt, iure uel promiſſo cuiquam deuinciri poterunt? Sine miſeri-
„ cordia.] Merito, cum caritas omnis iam refrixerit, humanitatemq́ omnem prorſus e-
xuerint, homini uel miſerabili, nec adminiculum ſubminiſtrant ullum, nec ſaltem a-
„ nimi miſericordia mouentur. Ideò nec homines ſunt habendi. Qui cum iuſtiti-
„ am Dei cognouiſſent, non intellexerunt. Quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte.
„ Non ſolum qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus.] Per hæc uerba cõſtat eos
ſibimet aduerſari, dum Deum quidem iuſtum dicunt, ſed non punire concedunt, dum
ſe confidunt impunitos fore. Hæc iam ſuperioris diſputationis ſumma eſt & quaſi quï-
dam Epilogus. Redit enim Paulus ad iuſtitiam cognitionemq́ Dei in exordio poſitam
& inexcuſabile crimen illic adductum. Cum igitur quid apud Deum iuſtum ſit cog-
nouerint, quid Deo, quid ſibi, quid proximo debeatur, & tamen propter impiam ſu-
perbiam contrà hæc omnia iura fecerint, nulla iam uenia digni ſunt. Nam ſua quadam
culpa adeò obcæcati ſunt, ut non intellexerint, id eſt, cogitare noluerint, Deum peccata
punire, atq́ alios qui talia perpetrarunt morte dignos eſſe cenſendos. Nam animi qui
Deum deſerunt, digni ſunt, ut ipſi deſerantur à corpore, morte ſcilicet temporali atq́ in
ſuper deſerantur à Deo æterna quadam morte damnati. Deus enim eſt animi uita, ſicut
anima corporis. Neq́ ſcilicet dum ipſi qui patrauerint, ſed etiam qui charitatis defectu
minime prohibuerint, digni hoc ſupplicio iudicantur. Forte Paulus Philoſophos in pœ
nitentia quoſdam tangit, qui & ſi ipſi dæmones uel idola non colebant, nec
erant propria iniquitate polluti, his tamen Gentium erroribus
minime ſuccurrebant.

Contra

Contra Iudæos ſimul atq; Gentiles, de iniuſto eorum iudicio, & quomodo iudicandi ſint à Deo, atq; de illorum pertinacia.
Cap. XI.

PRopter quod inexcuſabilis es, ô homo, omnis qui iudicas.] Poſtquam probauit Gentiles non eſſe iuſtitiam conſequutos per ipſam duntaxat ueritatis cognitionem, qua in primis gloriabantur, neq; uenia dignos eſſe oſtendit, neq; Iudæos aſſequutos eſſe iuſtitiam ex priuilegijs multis gratia diuina ſuſceptis, quibus inſolenter extollere ſe ſolebant. Quo quidem efficitur, ut utriſq; neceſſaria ſit ad ſalutem gratiæ Euangelicæ uirtus. Primo igitur diſputat, Iudæos perfectionem iuſtitiæ non adeptos ex lege, deinde nec ex genere, tertio neq; ex ipſa circunciſione. Principio nobis conſiderandum, quemadmodum Iudæi pariter atq; Gentiles Chriſtiani iam facti, adhuc de priori uita inſolenter ſe inuicem iudicabant. Iudæi enim Gentilibus frequenter obijciebant, eos abſq; Dei lege uixiſſe quaſi prophanos, atq; Idolis immolaſſe. Gentiles contrà Iudæis quotidie obiectabant, illos acceptam à Deo legem minime ſeruaſſe, ingratosq; diuinis priuilegijs extitiſſe. Primo itaq; Paulus de iudicio minus recto, utroſque condemnat, humanum quidem iudicium uniuerſaliter improbans, probans uero diuinum. Propter quod inexcuſabilis es &c.] Quaſi dicat, propterea quod uos Gentiles ueritatem Dei in iuſtitia ueſtra detinuiſtis, & cognito Deo fuiſtis ingrati, excuſatione caretis, neque meremini ueniam, ſimulq; tu Iudæe propter acceptam legem, non es excuſatione & uenia dignus. Ideo in quo alteruter iudicat damnatq; alterum, ipſe quoq; clam ſuo iudicio condemnatur. Quippe cum in ſimili quodam crimine deprehendatur. Dicit autem, ô homo, ut uterq; meminerit ſe non diuinum eſſe, ſed humanum. Ideoq; in iudicando facile falli poſſe, atq; eſſe ſimiliter culpis iudicioq; obnoxium. Inquit præterea, omnis. Vt quamuis incæperit à Gentilibus, tamen mox comprehenderet & Iudæos. Quos & in principio complexus eſt, ubi dixit: In Euangelio diuinam uigere uirtutem, in ſalutem omni credenti, Iudæo primum & Græco. Et in diſputationis huius progreſſu Iudæum ſimul repetit atq; Græcum. In quo enim iudicas alterum, te ipſum condemnas. Eadem enim agis, quæ iudicas.] Sed quomodo eadem? In effectu ſaltem aut genere, ſi minus in modo atq; proprietate. Si Iudæus ingratitudinis in Deum damnat Gentilem, quod Philoſophico ingenio & ſcientiæ munere gratus Deo non fuerit, ſimiliter & Gentilis Iudæum accuſabit ingratum, quod prærogatiuis multis à Deo tributis gratus minime fuerit. Rurſus ſi Iudæus Gentilem tanquam naturalis legis præuaricatorem proculdubio nuncupabit. Gentilium leges idolatriam quidem precipiebant, fornicationem uerò animaduertere negligentius uidebantur, utrunque Iudæorum lex cenſura ſeueriore, notabat. Iudæus ergo manifeſtam in Gentili idolatriam fornicationemq; damnabat. Gentilis in Iudæo taxabat occultam. Simili ratione deinceps de culpis quoquomodo communibus alter alterum mutuo condemnabat, & uterq; dum accuſabat alterum, damnabat quoq; ſe ipſum. Scimus autem quod iudicium Dei eſt ſecundum ueritatem in eos qui talia agunt.] Apoſtolus hos altercãtes ita monet: Iudiciũ iſtud ueſtrum in opinione uerſatur, & perturbatione peragitur. Nos autem Apoſtoli ſcimus & certi ſumus, uos interim à ſuperiore Iudice iudicari, introſpiciente ueritatem, quamuis occultam, & animaduertente in eos qui ſubiecti criminibus, non ſua quidem purgant, ſed obiurgant potius aliena non emendationis quidem gratia, ſed ſuperbiæ cauſa. Quod autem de opinione dicebam, Plato in Timæo confirmat his uerbis: Veritatis quidem intelligentia certa Dei propria eſt, opinio uerò hominum. Cum uero dicit, talia agunt, non ſolum ſignificat reliqua crimina, ſed hoc potiſſimum, quod tu alios iudices atq; damnes, præſertim cũ ſis ipſe damnandus, iudicandiq; officium, quod ſolius Dei eſt tibi inſolenter uſurpes. Exiſtimas aũt hoc, ô homo, qui iudicas eos qui talia agũt, & facis ea, quod tu effugies iudiciũ Dei.] Si Deus ut modo dicebam ſecundum ueritatem iudicat, id eſt, penitiſſimam inſpicit ueritatem, neque perturbatione mouetur, exiſtimare non debes tu, ô homo, ſcilicet terrenum animal, te diuinam ultionem effugere poſſe. Huc tendit propheticum illud, quò ibo à ſpiritu tuo aut quò à facie tua fugiam, ſi aſcendero in cœlum tu illic es, ſi deſcendero

in infernum ades. Item, nec eſt quo ſe abſcõdat à calore eius. Atq; illud Hieremiæ: Ego ſum Iudex atq; teſtis. Idem à Platone in Legibus confirmatur, dicens, ſingula à diuino iudicio introſpici animaduertiq;. Itaq; peccatoribus, nec apud cœleſtes, nec apud inferos eſſe refugium. Sed cur prætermiſimus, quod Apoſtolus ad Hebræos inquit, diuinum uerbum penitiſsima quæque efficaciſsimè penetrare, omniaq; nuda & aperta eſſe oculis tuis. Inquit autem Paulus bis, ô homo, ut tu quando iudicare conaris, bis quoque dicas, homo ſum, ſemel quidem inter te & proximum recordatus, uidelicet te eſſe peccatorem fallíq; poſſe, & illum tanquam fratrem non eſſe lædendum. Semel iterum erga Deum, cogitans, te animal terrenum non debere officium tibi uſurpare diuinum, ſolius enim illius eſt iudicare, qui ſolus eſt mentium perſcrutator, & Dominus uniuerſi, cuius aduentum ad iudicium expectare iubet Apoſtolus. Nolite iudicare & non iudicabimini, ſcilicet de hoc ipſo grauiſsimo crimine, quod quidem eſt diuinum iudicãdi munus ſibimet arrogare, quæ & diabolica ſuperbia eſt. Nihil ſilentio faciliuseſſe debet, nihil iudicatori ſit difficilius, qui ſæpe non ſuo commodo, ſed ſola malignitate mouetur, quaſi moueatur à diabolo. Fortè uerò qui ab iudicio abſtinebit, ſe continebit à

,, grauibus, neq; iudicandus erit. An diuitias bonitatis eius & patiẽtiæ longanimitatisq;

,, contemnis.) Fortè non tam confidis in ignoratione Dei, quam temerè in miſericordia ſperas. Quatenus & diu iam grauiſsimè peccas & uindictam nullam ab hac experiris. Erras quidem grauiter, dum ſub iudice adeò iuſto ſapienteq;, immeritam tibi promittis impunitatem, grauius dum diuinam contemnis benignitatem, grauiſsime dum tam lõga Dei patientia tolerantiaq; abuteris. Copioſa quidem bonitas Dei eſt, quæ uel grauiter peccanti naturalia bona non aufert, imò inſuper bona ſuppeditat quotidie quaſi blãdiens ut ad gratiarum actionem & ad pœnitentiam reuertaris. Copioſa nimium patientia quæ tot & tanta peccantes uel ad tempus ſuſtinet. Copioſa denique longanimitas longum ad pœnitentiã tempus exſpectans, ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiã te adducit. Deus adeò bonus atq; clemens non tuis quidem malis commotus, ſed bonitate propria fretus te tamdiu malum non ſolum non punit, ſed accumulat quoq; bonis ut pœnitentiæ tempus occaſionemq; gratitudinis habeas, ſed tu interea nequam, quid ad pœnitentiam tibi conceditur, ad temerariam impunitatis confidẽtiam inſipienter adducis, neq; auſcultas quod admonet Eſaias: Expectat inquit uos Deus ut miſereatur ueſtri. Si primum principium quod à nullo finitur, uirtutem poſsidet infinitam. Hæc autem imaginabile quantumlibet tempus ſpatiumq; comprehendit, ubiq; proculdubio ſemperq; exiſtit. Si uirtute infinita, quæ & ipſa intelligentia eſt, ſingula facit atq; diſponit, intelligit certè regitq; ſingula. Nullæ igitur hominum actiones cogitationesue iudicium eius effugiũt. Clamauit ergo Dauid Domine ô pater quonam à facie tua, id eſt, à filio fugiam? Quo nam à ſpiritu abibo ſcilicet ſancto. Quaſi dicat, ſi tibi amicus ero, paterna me potentia ſuſtinebit. Hinc illud: Tenebit me dextera tua. Si autem inimicus eadem me potentia premet. Durum eſt incidere in manus Dei uiuentis. Item, ſi amicus uultus mihi tuus ſanctus ac lætus occurret. Si inimicus, terribilis atq; atrox. Rurſum ſi amicus, Spiritus ſancti calor fouebit atq; recreabit. Si inimicus, extenuabit atq; comburet. Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Sed calor eius in animam ueniens apertam & liberam atq; amplam ſuauiſsimè calefacit. In animam uerò anguſtam diſtortamq; concluſus adurit. Profectò myſterio quodam dum ad Solem alluderet, non dixit, non eſt qui ſe abſcondat à lumine eius, ſed inquit, non eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Quoniam lumen quidem Solis non apprehendit omnia, calorem uerò quoquomodo, res omnes accipiunt. Sic & diuinũ lumen tenebrę non cõprehendũt, incendiũ uerò pręſentiũt.

De Diuino iudicio, de retributione ſecundum opera, de pœna æterna, de gradibus ad parum. XII.

,, SEcundum duritiam autem tuam, & cor impœnitens Theſaurizas tibi iram in die

,, iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei.) Deus quidẽ ſicut patientibus atq; pœnitentibus mala conuertit in bonum, ſic diuina patientia abutentibus ſtatuit, ut bona cõuerterentur in malum. Quoniam igitur longanimitate diuina ad pœnitentiam

non

non flectitur, acerbiorem ſibi uindictam exaggerant in die diuini iudicij peccatoribus inferendam. Eſt autem iudicium diuinum duplex, unum quidem in fine ſeculorum cunctis uniuerſale futurum. Alterum uerò particulare ſingulis pòſt præſentis uitæ finem aperiendum. Vtrunq; iudicium hic uidetur attingere, & utrunq; in die, & cum reuelatione dicitur exhiberi. In die quidem, quoniam diuino iudici, qui & ipſe Sol iuſtitiæ nominatur, ſingula perſpicuè patent. Cum reuelatione uerò, quoniam & in animã notę peccatorum omnium tanquam iuſtè ſe præferunt. De Sole diuino, inquit Orpheus, omnia introſpicit, omnia intus audit, omnia iuſtè diſtribuit. Et Socrates in Gorgia: Diem reuelationemq; eiuſmodi tetigiſſe uidetur, ubi ait: omnes animæ ad diuinum iudicem abſq; aduocato nudæ uenient, uitiorum cicatrices notasq; intimas proferentes. Quas quidem ſeuerus Iudex prorſus inſpiciens diſcernet atq; iudicabit, nec perſonarũ, conditionumq; aliarum rationem ullam delectumq; habebit. Et in ultimo de republica probat animas ad iudicium accedentes, palàm opera ſua ſingulas ſecum gerere, bona quidem à fronte, mala uerò à tergo pendentia. Hæc ille. Sic igitur reddet Deus unicuiq; iuſto iudicio ſecundum opera ſua.] Sed quomodo reddit unicuiq; ſecundum opera ſua? Si tempore peccãtem perpetuo punit? Hac utiq; ratione: Siquidem ille peccauerit in diuinam maieſtatem, cuius eſt dignitas infinita. Ideoq; culpa ſequitur infinito quodam ſupplicio digna. Item ſi peccator ſtatuerit in eodem crimine perpetuo ſe uicturum, hoc uerò peccatum non futurũ Deo quidem eſt, ſed præſens. Itaq; tanquã ſemper peccauerit punietur. Deniq; ſi peccator ob inſignem culpam diuinam gratiam prorſus amiſerit, ſine qua nemo reſurgit à culpa. Sed perſeuerãs in peccato, perſeueraturus eſt in pœna. Temporalibus uerò uirtutum officijs largitate diuina pręmium datur æternum. Quod ergo dicitur reddere ſecundum opera, non debes intelligere ſecundum æqualitatem operum, quaſi opera ſint æqualia præmijs. Nam præmium excedit meritũ. Sed ſecundum proportionem quandam eſt intelligẽdum, ſcilicet quia bonis quidem bona tribuet, malis uerò mala. Meliora rurſus melioribus, peioribus uerò peiora. Duritiam non pœnitentis animi ſuperius improbatam, doctores noſtri culpam in Spiritum ſanctum nuncupant nulla uenia dignam. Quod quidem, ut planius intelligatur, attende parumper. Patri quidem potentiam attribuere ſolent, Filio ſapientiam, Spiritui uerò benignitatem, quæ quidem bona & ſi tribus æque communia ſunt, tamen certa quadã modi uel muneris ratione ſingula præcipuè tribuere ſingulis conſueuerunt. Qui igitur perturbationibus ſuperatus, quaſi ob impotentiam infirmitatemq; delinquit contra potentiam attributam patri, & ideò contra patrem peccauiſſe uidetur. Qui autẽ per ignorantiam, contra filij ſapientiam deliquiſſe. Sed qui per malitiã malignitatemq; trãſgreſſus eſt legem, benignitatẽ ſancti Spiritus offendiſſe putatur. Idq; apparet pręcipuè in odio inueterato in effectu inuidiæ in diuinam gratiam, in ſuperbia confirmata, in criminibus per malitiam uoluntariam perpetratis, in cõtemptu diuinorum, in ſuperba ueritatis impugnatione, in extrema in diuinam clementiam uel confidentia uel diffidentia, in duritia nullam pœnitentiam admittente. Eiuſmodi culpę quaſi diabolicę, non ſua quidem natura, ſed miraculoſa quadam Dei clementia operationeq; in nos remitti poſſunt. Culpæ uerò per ignorãtiam uel infirmitatẽ diſciplina caſtigationeq; adhibita corrigi, ideò facilius remitti poſſe uidentur. Attribuunt autem iudicandi munus pręcipuè filio. Iuxta illud: Pater omne iudicium dedit filio, quem conſtituit iudicem uiuorum & mortuorum. Congrua rerum uiciſsitudo ſeruatur, ſi filius ab hominibus iudicatus, homines ipſe iudicet, competens quoq; generis humani Iudex, qui ſuper homines eſt, & homo in ſe expertus humana. Iudicium quinetiam luce rationeq; agendum. Lux autẽ & ratio patris eſt filius. Deniq; ſi attributa conſideremus horribile forſitan uideatur iudicium potentiæ paternæ concedere, ne forte ſententia rigidior expectetur. Tribuere uerò clementiæ ſpiritus nimiam præſtaret indulgentiæ confidentiam. Ad ſapientiã uerò iuſtè iudicaret, ſimul cum æquitate, ſpectare uidetur. Vniuerſale quidem iudicium filius ipſe per ſe prorſus explebit. Particulare uerò per angelum uniuſcuiuſq; cuſtodem exploratoremq; ab initio conſtitutum. Hinc Plato in Gorgia iudicium hoc per propria quædam Numina exiſtimat expediri.

De Retributione præmiorum atq; ſuppliciorum, de ſuperba contentione contra Deum & uindicta diuina. Cap. III.

HIs quidem qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam & honorē & incorruptionem quærētibus uitam æternam. His autem qui ex contentione, & qui non acquieſcunt ueritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & anguſtia.) Sicut modo diſpoſui, communiter legitur apud Latines, eiuſmodi uerborum textus ſenſum habet obſcuriorem. Quo commentantium mentes fatigauit atq; fatigat. Planius autem Grȩcaq; aptius interpretabimur, ſi cum Athanaſio ſcriptore Græco, doctiſsimoq; ita dicamus. His quidem ſecundum patientem perſeuerantiam boni operis gloriam & honorem &c. His autem ex contentione non acquieſcentibus ueritati, obſequentibus autem iniquitati &c. ὑπομονὴ græcum, patientiam perſeuerantiamq; ſignificat. Patientiam quidem quatenus aliquis ab honeſto quodam officio non ſeparatur terrore malorum. Perſeuerantiam uerò, quatenus nullo tædio uel mollicie reuocante ad finem uſq; perdurat. Quoniam igitur, ut placet Athanaſio, Paulus hic utrunq; intelligi ſeruariq; uult, ideo patientem perſeuerātiam ego traduxi. Sic etiam quid Paulus uelit, facilius intelligitur, ſcilicet Deum perſeuerantibus in bono opere gloriam polliceri. Ex communi uero traductionis forma factum eſt, ut quidam expoſuerint. Quicunq; Dei patientia bene utitur ad bonum opus &c. Sic autem exponere, eſt quaſi uerbis Pauli uim inferre. Sed quam nam gloriam in bono opere perſeuerantibus dabit Deus? claritatem, ſplendoremq; mentis in hac uita quodammodo, in alia uerò pleniſsimè, adeò ut in corpus uſq; redūdet. Quod & glorioſum corpus appellant. Hinc illud Eſaiæ: Implebit ſplendoribus animam tuam. Et Dauidis: Exultabunt ſancti in gloria. Et Euangelij ſecundum Matthȩum, fulgebunt iuſti ſicuti Sol in regno patris eorum. At quem honorem? certum quiddam officij & prudentiæ munus in cœlo, occultum aliquem apud homines. Ideo Dauid: Nimis honorati ſunt amici tui Deus. Incorruptionem uocum etiam impiorum corporibus Deus poſtremo ſit conceſſurus. Cur præcipuè pijs in præſtantia pollicetur? Quoniam immortalitas in corporibus piorum cum honore erit & gloria, impiorum uerò contrà, & quoniam beati æterno firmoq; bonorum ſtatu fruentur. Miſeri uerò habitum reuera immortalem experiri non potuerunt. Sed fortè uariarum perturbationum pœnarumq; ſemper mutabili quadam uiciſsitudine uexabūtur, adiunxit uerò Paulus, quȩrentibus uitam æternam, ut finem pietatis exprimeret. Perſeuerantia enim in bonis operibus uel ad finem uſq; perdurās, beatitudinem non reportat æternam, niſi æternæ uitæ, ſcilicet Dei diuinæq; fruitionis gratia ſuſcepta conſummataq; fuerit. His autem ex contentione.) In ſuperioribus primo poſuit merita, deinde præmia. Merita quidem ubi ait: His quidē ſecundum patiētem perſeuerantiam boni operis. Præmia uerò ubi ſubiunxit, gloria & quæ ſequuntur. Hic quoq; primo culpas enarrat, deinde pœnas adiungit, culpas quidem tres prȩcipuè. Prima quidem eſt ſuperbia pertinaciter cum Deo contendens. Secunda uerò diffidentia diuinȩ ueritatis authoritati non acquieſcens. Tertia eſt confidentia ſui, indulgens iniquitati. Pœnæ uerò quatuor deſcribentur, ſcilicet indignatio, ira, tribulatio, anguſtia. In primis animaduerte, quāta ratione Paulus præmia illa ab ipſo Deo tribui dicat. Hȩc uerò ſupplicia minimè, nam ubi dicitur indignatio &c. Intelligitur ſint uel erunt, hæc peccatoribus potius quā tribuantur à Deo. Sed ut redeamus hic ad primū inſtitutum. Nonne ſenex aliquis uenerandus iure indignatur ſeruo, puero nolenti mandatum eius ullum exequi, niſi prius efflagitauerit omnes in ſingulis rationes, quas nec exquirere debeat, nec intelligere ualeat, prȩſertim ſi Domino ad honeſtiorem uitam uerbis & officijs exhortanti ſeruus contumax ſemper reluctari contendat, ſceleribus ſe prorſus immergens. In homines ergo huic ſeruo ſimiles Paulus hic inuehitur, qui erga Deum contra ſe habeant, atq; ſuperiores illi, qui tanquam humiles & ſponte ſubiecti Deo in opere bono ſcilicet in præceptis Dei opera ipſa ſeruandis patientia ſumma perſeuerabant. Hi uerò inferiores contrà propter ſuperbiam Deo quodammodo ſe æquantes, quaſi Deum ipſum in ſimilitudinem, id eſt, ſtatuam picturamq; honorauerint. Sed nunquid exiſtimandum eſt doctiſsimos illius religionis antiſtites pro numinibus talia coluiſſe?

luiſſe? Nequaquam. Imò tàm abſurdæ adorationis anſas uulgo dediſſe. Sed quemadmodũ in Commentarijs in Platonem atq; Plotinũ, & in tertio de uita tractauimus. Item de his quomodo Magi per inferiorem electionem cõpoſitionemq; docuerint, homines ad ſe ſuperiora quędam cum inferioribus congruentia oportunè deducere, alio loco oportunius diſputandum.

Deus penſat opera non perſonas, Iudæos atq; Gentiles æquè damnat, quamuis illi ſine lege, hi cum lege delinquant. Cap. XIIII.

GLoria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum.] Superioris diſputationis huius diſcurſum quo Gentiles Iudæosq; redarguit in minis malisq; concluſit. Iam uerò ſimilem diſcurſionem repetens reprehenſionis utrosq;, & ab utriſq; in primis beneuolentiam capturus, à pollicitationibus felicibusq; auſpicijs facit exordium, & quia Iudæos eſt alicubi maiori crimine grauaturus. Iudæo primum ſuo more repetit, & merito primum. Iudæis enim primis diuinitus promiſſa ſunt optima. Cæteri uerò in eorum promiſſiones intrauiſſe dicuntur. Gloriam & honorem in ſuperioribus expoſuimus. Quod autem ibi dixit, in corruptionem, hic pacem nominare uidetur. Quoniam pax concordiaq; in uiribus animæ partibusq;, corporibus præſertim, concordia mentis humanæ cum Deo totum hominem quodam promiſerat immortalem iterumq; promittit. Huc tendit Platonicum illud in Charmide: Conſummata animi temperantia temperatum corpus immortaleq; efficere poteſt. Etſi primo promiſſa ſunt Iudæis bona, nihil tamen prohibet, quin Gentiles pariter aſſequi ualeant, ſi bona pariter operentur. Iudæi quinetiam non aliter conſequũtur, quàm ſi bona ſimiliter operentur. Qua quidem ratione dixit, nõ enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Hac interim ratione, Paulus ſæpe repetit opera, ut Iudæorum inſolentiam reprimat communiter confidentium priuilegijs ſuis legibusq;, ceremonijs etiam abſq; opera ſua, uel alia gratia ſe & ſcelerum impunitatem reportaturos, & ſalutem præ cæteris habituros. Vbi uerò culpatur acceptio perſonarum, eiuſmodi acceptio eſt rationem duntaxat habere perſonæ, & ſolius perſonæ alicuius propriæ gratia abſq; alia dignitate, uel ratione prorſus ulla plus alteri tribuere quàm alteri, uel bonorum, uel malorũ, quæ utriq; alioquin æquè merentur præcedentibus operibus uel nullo modo merentur. Delectum huiuſmodi nullum in retributionibus malorum uel bonorum pro meritis Deus habet. Forſitan uerò habet in uocationibus quorundam ſola gratia factis. De quibus ſanè ubi de prędeſtinatione agitur eſt tractandum. In præſenti uerò de iuſta pro meritis pręcedentibus retributione diſſeritur, ubi Deus actiones uoluntatesq; cõſiderat, penſatq; merita. Perſonam uerò Græcam Iudęamq; nequaquam. Quicunq; enim ſine lege peccauerũt, etiam ſine lege peribunt, & quicunq; in lege peccauerunt per legem iudicabuntur.]

Quòd Deus in puniendo rationem non habeat perſonarum, ſed culpæ momentum penſitet, ita declarat. Quia tàm Iudæi quàm Gentilis peccata & culpas aſpicit, non perſonas. Culpa quidem Iudæi grauior, quia lex Moſaica data diuinitus, neq; permittit Iudęum ſe per ignorantiam excuſare, & arctiori uinculo reddit obnoxium. Itaq; peccantes apud Gentiles, qui lege Moſaica nec inſtructi fuerant, nec abſtricti leuius punientur. Hi namq; ſola legis naturalis tranſgreſſione peribunt. Sine lege, ſcilicet Moſaica, id eſt, lege Moſaica non grauante. Iudæi uerò ultra idipſum quod lege naturali cõtempta peribunt ſimiliter, ut Gentiles etiã Moſaicæ legis iudicio grauante plecterentur. Præterea ne Iudæi forte confidant ſola legum ſuarum lectione ceremoniarũq; obſeruatione perfectos fore, nec opera nec gratia alterius indigere, ſubiunxit: non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur, ſcilicet, quicunque legis præcepta ſeruauerint, ſiue Gentiles legis ſuæ, ſcilicet naturalis, ſiue Iudæi legis præterea datæ per Moſen, & id quidem uſq; ad Euãgelicam legem utriſq; neceſſariam ad ſalutem. Ac ne forte quod hic Paulus ait, factores legis iuſtificari, intelligas uniuerſaliter dictũ, quodcunque iuſtitiæ per legem quamlibet comparetur, id profectò non per legis auditum lectionemq;, ſed per obſeruantiã præceptorum deniq; reportari. Tametſi perfecta iuſtitia, ſcilicet perpetua ſalute digna per ſolã legẽ gratiamq; Euãgelicam comparatur.

Ff De lege

De Lege naturali atq; ſcripta, De Iudice iudicioq; nobis intimo, atq; etiam de communi. Cap. XV.

„ CVM enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciũt,
„ hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex.] Per hæc confirmat, factores legis etiam ſi non audiuerint, iuſtitiam aliquam reportare. Gentes diuinam legem tabulis ſcriptam, qualem Iudæi, non acceperunt, ut enim inquit Dauid: Non fecit taliter omni nationi. Inſculptã uerò mentibus naturaliter, id eſt, ab ipſis uitæ primordijs, diuinitus habuerunt. Meminiſſe uerò debemus, Iudæos à Deo per Moſem legem geminam accepiſſe. Vnam quidem moralem præcipuè decalogo comprehenſam, perpetuo duraturam, nec ſolum Iudæis, ſed etiã Gentibus neceſſariam. Gentes autem eiuſmodi legem non ſcriptis, ſed mentibus acceperũt. Alteram uerò ceremonialem, Iudæis duntaxat uſq; ad Euangelium obſeruandam. Poſt hæc autem noxiam. Gentibus uero nullo tempore neceſſariam. Circa obſeruationem uel præuaricationem legis & iudicium damnationemq; & iuſtificationem tempora tria commemorat, præteritum & præſens, atq; futurum. Ante Euangelium. In Euangelij tempore. In termino ſeculorum, & ubiq; uult legem moralem, ſiue Gentibus infuſam duntaxat, ſiue Iudæis præterea ſcriptam, quicquid ad iuſtitiam ſalutemq; conducere poteſt, id ipſum non auditu, ſed opera & utriſq; pariter quouis tempore cõducere poſſe. Et in ultimo iudicio ſola opera fore liberanda. Item Euangelio diuulgato, opera legis ad iuſtitiam ſalutemq; ualentia, hæc intelligi uult, quæ in Euangelica lege gratia ꝑ fundantur. Deniq; nullam legem, uel naturalem, uel ſcriptam habere efficaciam ad iuſtitiam & ſalutem, niſi diuina gratia præter intellectum moueat & affectum, atq; ita moueat, ut ipſius Dei gratia legis præcepta ſeruentur. Ipſi ſibi ſunt lex, id eſt, pro lege, quotiens uidelicet legem mentibus ſuis diuinitus ab initio ſcriptam, quodammodo legentes obſeruant. Profectò lux illa uera illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum, infudit lumen menti ueridicum. Vt quemadmodum ipſa lux uera exiſtit, iudex in uniuerſo, ita ueridicum, inde lumen emicans tanquam iudex ſederet in animo, uicemq; Dei teneret in homine. Hoc itaque ex lucerna lumen in mente ueridicum legem inde moralem naturaliter ſecum attulit. Hinc Dauid per lumen in nobis inde ſignatum oſtendi nobis exiſtimat bona. Hinc in epiſtolis inquit: Sapienti uiro lex Deus eſt, inſipienti uerò libido. Quoniam hi ſapientes habentur, qui pro uiribus intentionem animi auertunt à ſenſibus, ad intellectum uerò conuertunt, ubi diuinam legem auſcultant, officia iuſta dictantem. Nempe Deus quemadmodum in ipſo lumine intellectus principia poſuit ſpeculationibus conducentia, ſic & regulas actionibus, & officijs præſidentes, per quas quilibet mentis compos intelligere poſsit, modo diligenter examinauerit, quid in agendo, uel non agendo bonum, honeſtum, decorum, iuſtum. Quodue contra. Item Deum mundi Dominum, naturali quadam ad illum cognatione cognitum, conſenſuq; omnium confirmatum, uerendum eſſe præ cæteris & colendum, ſuum cuiq; tribuendum, honorem ſuperioribus exhibendum. Quod tibi fieri nolis, alteri minime faciendum cæteraq; generis eiuſdem. Eiuſmodi regulæ quaſi leges ſunt inſcriptæ intellectui noſtro iudici, per lumen ueridicum infuſum à luce uera, iudice mundi. Rationes quidem Platonicas quibus hæc in Theologia noſtra probauimus in præſentia prætermittam. Quas autem Apoſtolus breuiter hic attingit, breuiter ego quoq; perſtringam. Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, id eſt, re ipſa declarãt naturaliter ſibi notum certumq; eſſe quæ ſint opera officiaq; legi naturali moraliq; conſentanea, dum ipſi naturali quodam iudicio iſta diſcernunt, et alia quidem probant tanquam iuſta, alia uerò reprobant ut iniuſta, quod quidem facere nullo modo poſſent, niſi notam intus haberent ipſius iuſtitiæ formam, ad cuius normam ſingula referentes diſcernere iudicareq; ualeant, quæ iuſta
„ ſint, quæ iuſtiora, & contra quæ iniuſta, & quæ iniuſtiora cenſenda. Teſtimonium
„ reddente illis conſcientia ipſorum, & intra ſe inuicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus in die, quando iudicauerit Deus occulta hominum ſecundum Euangelium in eum per Ieſum Chriſtum.] Vbi Latini codices hic genitiuos caſus habent,

bent,ideo ablatiuos poſui,quia & uſui Græco,& ſententiæ Pauli magis conſonant,& ita doctiſsimus Athanaſius accipit.Legem moralem diuinitus eſſe mentibus noſtris impreſſam.Præter argumentum quod modo poſuimus,teſtis eſt etiam conſcientia uirtus quædam animi uerax animaduerſoriaq́;,ex illo lumine ueridico profluens. Quæ quidem,ut uult Diuus Thomas Aquinas,eſt applicatio quædam cognitionis habitæ ad aliquid iudicandum,utrum bene uel male ſit factum. Ex hoc igitur quòd conſcientia de bono uel malo teſtificatur,coniectamus in penetralibus animi leges extare. Quarũ obſeruatione uel præuaricatione aliquid iuſtè uel iniuſtè factum diiudicetur.Iam uero cõſcientiæ uirtus cauſam pro anima,uel contra animam agitans coram intimo lumine, tanquam Iudice leges habente, teſtes producit in medium cogitationes recordationesq́; frequentes,quæ nonnunquam nos accuſant,ratione quadam obijcientes aliquid male factum.Quandoq́; etiam cogitationes aliæ ſurgunt contra defendentes illud,alia quadã ratione non eſſe damnandum. Atq́; ita ſæpè mutua quadam alteratione uiciſsim,donec his iſta ſub iudice recognoſcente interim conſcientia dirimatur. Accuſatio uerò defenſioq́; & iudicium abſq́; notitia quadam legis agi non poſſunt. Per hæc igitur confirmatur,moralium legem eſſe mentibus noſtris impreſſam.Per quam prudentior & temperantior aliquis ſine ſcriptis legibus uitam quodammodo iuſtam agat.Scripturæ uerò leges imprudentibus improbisq́; uidentur,armatæ inſuper ad cõpellandos qui leges intimas neglexerunt.Ideo ſcribit ad Timotheum legem iuſto poſitam non fuiſſe. Proinde meminiſſe debemus trinum eſſe iudicij diem. Vnum quidem uniuerſalis iudicij in ultimo ſeculorum. Aliud autem ſubito poſt finem uitæ cuiuſq́;,aliud quoq́; quotidianum, ultimum quidem uniuerſale in particulari poſt uitã repræſentatur,& utrunq́; in quotidiano refertur.Paulus igitur à quotidiano incipiens etiã ad duo reliqua peruenit. Profectò quotiens aliquis ſe reuocans ab externis ad intima, ut præcipit prouerbium,ſe ipſum quandoq́; recogniturus,totiens in controuerſiam eiuſmodi trahitur, ſub intimo iudice dirimendam iudicis uniuerſi uicario.Atq́; hoc ipſo tempore quo ſe quodammodo à corpore ſeparat,in iudicium peruenit ſimile iudicio animarum à corpore ſeiunctarum. Sed quotidianum hoc iudicium planè differt ab alijs, quòd in hoc alteratio paulatim uiciſsimq́;,ſicut diximus,agitatur.In cæteris autem non agitur controuerſia dubia,ſed tota huiuſmodi controuerſia in ſubitam ab iudice recordationem ſententiamq́; producitur.Quemadmodũ Auguſtinus in ipſa Dei ciuitate declarat. Diem uerò tempus illud appellat,exprimens diuini iudicis certitudinem,qui illuminabit abſcondita tenebrarum.Et,ut improbi meritò terreantur,hominum occulta non minus quàm manifeſta diſcernet atq́; iudicabit.Euangelium uerò apud Matthæum tempus illud appellat noctem,tanquam nobis incertum.Media nocte clamor factus eſt.Fiet autem iudicium per Ieſum Chriſtum,quem Deus omnipotens iudicem uiuorum mortuorumq́; conſtituit.Inter hæc Apoſtolus prædicationes epiſtolasq́; ſuas ſuum nominat Euangelium. Quia doctrinam hanc non accepit ab homine,nec alios Euangeliſtas legere uel audire compulſus eſt.Quoniam hic ſicut & Ioannes atq́; Matthæus Chriſtũ habuit præceptorem,ſed illi quidem in terra loquentem,hic autem cœlitus reuelantem. Ex ſuperioribus Pauli uerbis intelligere licet,quandoquidem animæ nunc ſe quodammodo iudicant atq́; damnant,multo magis in alia uita,ubi ſeipſas magis animaduertent,illas ſuo ſe iudicio damnaturas. Hinc confirmatur & illud quod Dionyſius Pauli diſcipulus ſcribens ad Ioannem Euangeliſtam,inquit:Animas impiorum in ipſo iudicij tempore, etiã nullo fugante,procul à diuini iudicis cultu pro uiribus figuratas. Id equidem arbitror terrifica quadam diuinæ indignationis exiſtimatione facturas.Quamobrem ſuo quodã impetu longius diuertentes à bono,in miſeriam labuntur extremam.Fermè ſicut oculi ophthalmia laborantes lumen diurnum fugiunt ſalutare quidem ſanis, ægrotantibus uerò noxium,qua quidem fuga in malum ipſi ſuum,ſcilicet in tenebras ſeſe mergunt.

Huc tendit Platonis illud in libro de Scientia & Legibus: Iniqui ſua quadam inclinatione loca ſuis meritis conuenientia petunt,ſicut ignis quidem leuitate ſurſum fertur,terra uerò deorſum.

De prærogatiua Iudæorum, & quomodo abutuntur ea.
Cap. XVI.

» SI autem tu Iudæus cognominaris.] Hactenus oſtendit obſeruatores legis iu
ſtitiam aſſequi, etiam ſi non ſint auditores. Quod ad Gentiles præcipue pertine-
bat. Deinceps uerò demonſtrat, auditores non effici iuſtos niſi ſint præterea ſer-
uatores. Quod quidem pertinet ad Iudæos. Principio quidē narrabit Iudæorum
prærogatiuā, quòd legem ſoli ſuſceperunt. Deinde uitiū increpabit, quòd legem tranſ-
greſsi fuerint. Prærogatiuam autem eorum circa tria diſponet, primo quidem quātum
ſpectat ad Gentem legi ſubiectam. Secundo quantum ad legem ipſam attinet. Tertio
quantum ſpectat ad legis effectum. Quantum igitur ad Gentem attinet, cuius nomen
» eſt uenerabile, inquit: Si autem tu Iudæus cognominaris.] Hinc Dauid: Facta eſt
Iudæa ſanctificatio eius. Et Ioannes Euangeliſta: Salus ex Iudæis eſt. Iudæi uerò nomi-
nantur ab Iuda Patriarcha. Quemadmodum in Geneſi declaratur: Iuda te laudabunt
fratres tui. Cum enim regnante Roboam decem tribus ab eo deficerent, uitulumq; au-
reum adorarent, captiuę ab Aſſyrijs ductæ traduntur, ut in libro Regū quarto narratur.
Quod autem reuerſæ quandoq; fuerint, nullam eloquia ſacra faciunt mentionem, imò
uerò regiones earum ab extraneis occupatæ ſunt, qui deinde Samaritani nominati di-
cuntur. Reliquæ uerò tribus duæ ab Iuda & Beniamin trahentes originem in ipſa Ro-
boam dictione, & in cultu Dei unius perſeuerauerunt. Quæ quidem etſi deinde capti-
uitatem in Babylone ſubierint, tamen per Cyrum regem Perſarum in patriam denique
reſtitutæ feruntur, quemadmodum Eſdræ hiſtoria narrat. Sed quoniam tribus Iudę ma
ior erat, omnis illa Gens ab ea nomen accepit. Nec ſolum Gentes ab ipſo Beniamin pro-
fectæ, ſed multi etiam ex tribubus alijs reuertentes, qui profectò tribui Iudæ ſe uinxe-
» runt. Et requieſcis in lege.] Prærogatiuam Iudæorum quæ pertinet ad legem
iam proſequitur. Sed quonam modo requieſcis in lege? quia per legē exiſtimas te cer-
» tum effici, quid agendū quidúe credendum. Et gloriaris in Deo.] Legis uideli
» cet authore, & in ipſo ſolius Dei cultu. Et noſti uoluntatem eius.] Scilicet, de-
claratam lege, quæ quidem notitia ſuſceptæ legis eſt fructus. Magnum uerò priuilegiū
in hoc Iudæi ſibi uindicare uidentur, quod cognouerint per legē quid Deus ipſe uelit
» eos agere, quidúe nolit, propter quam ſanè notitiam, ſubdit: Probas utiliora inſtru-
» ctus per legem.] Id eſt, diſcernis quę diuinę uoluntati magis cōſentanea ſint. Quod
quidem ad perfectionem tuam pręcipue pertinet. Pręterea & quantum ad inſtruendos
» alios attinet. Confidis te ipſum eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris
» ſunt, eruditorem inſipientium, magiſtrum infantium, habentem formam ſcientiæ & ue
» ritatis in lege.] Ex his uerbis apparet Iudæos exiſtimauiſſe Gentiles eſſe cęcos, id eſt,
omnino mente captos, ut nihil unquā ueri conſequi poſſent, uel etſi non prorſus oculis
mentis orbatos, tamen propter abſentiam luminis tanquam in tenebris cæcutire, aut ſal
tem ſapientiæ minimum eos attingere. Aut deniq; uirilem maturamq; prudentiam nō
habere. Ad primum ergo ſe iactabant, duces eſſe cæcorum. Ad ſecundum uerò, lumen
eorum, qui in tenebris hæſitant & offendunt. Ad tertium autem, eruditores inſipientiū.
Ad quartum deniq;, magiſtros infantium. Perinde ac ſi ſolus Iudæus ſcientiæ formā ha-
beret uirtute legis diuinitus reuelatam, per quam nō modo ſeipſum, ſed etiam Gentes
omnes erudire ualeret. Quippe cum non ſolū ueritatem legis in agendis, ſed etiā ſcien-
» tiam myſteriorū proficerentur. Qui ergo alium doces teipſum non doces.] Ha-
ctenus narrauit priuilegia Iudæorū, quibus partim quidem iure gloriari poterant, par-
tim uerò inſolentius ſe iactabant. Nunc uerò planius legis abuſum præuaricationemq;
perſequitur, & paſsim Gentilibus quodāmodo deteriores eſſe ſignificat. Atq; ut mihi
uidetur, eos indignatione quadam interrogat, & quaſi quadā inuectiua refellit. Primo
quidem quantum pertinet ad doctrinam. Dictum eſt enim quantum legis notitia cōfi-
debant, ſeq; duces lumenq; Gentium, quaſi cæcorum, profitebātur. Itaq; conſequenter
doctrinæ ac legis abuſus illis dicitur, ad eorum uidelicet ſuperbiam cohibendā. Perinde
ac ſi dicat, fruſtra ſapit, qui non ſibi ſapit. Cur igitur teipſum nec doces, nec emendas?

Siquidem

Siquidem docere alios caſtigareq; poſsis. Quod autem Iudæus doctrinā legis ad uſum ipſe ſuum, diſciplināq; perfectam minime referat, deinceps ita conuincit. Qui prædicas non furandum, furaris, qui doces non mœchandū, mœcharis.] Quæ quidem contra proximum delicta putantur. Imò uerò & contra Deum peccas. Qui abominaris idola, ſacrilegium facis.] Abuteris enim his quæ ad diuinum cultum pertinere cenſentur. Id quidem primò lege regnante perpetrauerunt, Malachia teſte, dicitis menſa Domini contaminata eſt. Deinde Chriſtū execrantes Prophetis hac lege promiſſum, ubi in Beelzebub dæmoniorum principe miracula facere prædicabant. Mox aūt obijcit eis Paulus, quod diuinam gloriam uehementer offendant. Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis Deum inhonoras.] Dum enim legem, abs te uerbis adeò celebratam, flagitioſis operibus præuaricaris, anſas Gentilibus exhibes, ut diuinum apud te cultū, quaſi moribus actionibusq; inutilem, ſpernant atq; uituperant. Quod quidem nihil aliud eſt quàm Deū inhonorare, id eſt, debito honore fraudare. Nomen enim Dei per uos blaſphematur inter Gentes.] Deum propter flagitia ueſtra, per legis ueſtræ defectum contingere putant, Deumq; propterea à uobis prædicantiū recipere dedignantur, ſicut ſcriptum eſt. Eſaias enim inquit: Dominatores eius iniquè agunt, & igitur tota die nomen meū blaſphematur. Et Ezechiel: Non propter uos ego faciam Domus Iſraël, ſed propter nomen ſanctum meum, quod polluiſtis in Gentibus.

Circuncisio duplex corporalis & ſpiritalis. Prima non ſufficit ad ſalutem. Cap. XVII.

CIrcuncisio quidē prodeſt ſi legem obſerues. Si aūt prǽuaricator legis ſis, circuncisio tua prǽputiū facta eſt.] Hactenus legem ad ſalutem non ſufficere diſputauit. In præſenti uerò neq; circuncisionē ſatisfacere probat. Quoniā uidelicet obſeruantia legis ſine circuncisione uim habeat. At ſine legis obſeruatione circuncisio iudicat̄ inualida, ſed quonā modo circuncisio prodeſt? ad originalem culpā uidelicet diluendam. Id cōfirmat in Geneſi: Maſculus cuius præputij caro circūciſa eſt, & quæ ſequuntur. Sed tibi adulto, tūc deniq; prodeſt, cū mandata legis obſerues, quemadmodum & religioſis duntaxat, ſi legem ſuā impleant profeſsio profutura putatur. Circuncisio eñ erat quaſi profeſsio quædā, circūciſos ad obſeruationem legis obſtringens, propterea ſcripſit ad Galatas: Teſtificor omni circūcidenti ſe, quoniā debitor eſt. Quod aūt dixit Apoſtolus: ſi circuncidimini, Chriſtus nihil uobis proderit, de tempore duntaxat loquit̄ poſt Euangeliū diuulgatum. Hic aūt tempus ante paſsionem Chriſti ſignificat, in quo circuncisio uim habebat. Si autem prǽuaricator legis ſis &c.] Hic iam quomodo circuncisio non proſit oſtendit. Perinde ac ſi dicat: ſi tu Iudæe adulte præuaricator es legis, circuncisio tua incircuncisio facta eſt, non pluſquam incircuncisio tibi ualet, quia quid per circuncisionem profiteris, minime ſeruas. Id quidem Hieremias ita cō firmat: Omnes Gentes præputiū habent, domus autem Iſraël incircūciſi ſunt corde. Imò uerò ex hoc obnoxij magis reiq; cenſentur, quoniam promiſſa non præſtant. Si ergo Gentilis iuſtitias legis cuſtodiat, incircuncisio eius quaſi circuncisio reputabitur.] Hic iam circuncisionem cōparat ad Gentiles, quantū uidelicet ad hoc attinet quod fructum eius Gentiles legem obſeruando reportant. Nempe ſi circuncisionem legis obſeruatione prodeſt, ſine hac aūt minime, ſequitur ut ſi Gentilis incircūciſus cuſtodiat iuſtitias legis, id eſt, iuſta prǽcepta legis, incircuncisio eius quaſi circuncisio reputetur, nā ueré circuncisionis fructum refert, huius eñ gratia exterior homo in corpore circuncidit̄, ut circuncidere, ſed admoneatur in animo. Hinc Hieremias inquit: Circuncidimini Domino, & auferte præputia cordium ueſtrorum. Et iudicabit quod eſt circunciſum ex natura legem conſumans te qui per literam, & circuncisionem præuaricator legis es.] Iterū circuncisionem cōparat ad Gentilem, oſtendens hunc propter obſeruantiā legis, ideo proferri. Ait igitur Gentilis incircunciſus cōſumans legem, id eſt, implens mādata legis ex natura per rationem, ſcilicet, naturalem. Nempe ſupra dictū eſt naturaliter, quę ſunt legis faciunt, hic per cōparationem ſui iudicabit te Iudæū, oſtendens te iudicādum atq; damnandū. Qui es præuaricator legis, dū eius præcepta tranſgrederis. Per literā & circuncisionem, ſcilicet, confidentem in ipſo ſcriptæ legis auditu & circuncisione corporea, quæ quidem non tàm uera circuncisio eſt, quàm circuncisionis intimæ ſignum.

Non enim qui in manifeſto Iudæus eſt, nec quę in manifeſto in carne circunciſio. Rationes ſuperiorũ hic aſsignat.] Primo quidem rationẽ adducit, quare circunciſio uel Iudaiſmus ſine legis obſeruatione non proſit, obſeruãtia uerò legis abſq; circunciſione, uel Iudaiſmo proficiat. Profectò circunciſus in corpore legis præuaricator, uelut incircunciſus habetur, & ab ipſo incircũciſo legem colente damnatur. Non eñ eſt uerus Iudæus, qui in manifeſto eſt Iudæus, ſcilicet nomine tantũ atq; ſtirpe. Quod & in ſequentibus declarabit, ubi dicetur: Non eñ omnes qui ex circũciſione ſunt Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ, ſed qui filij ſunt promiſsionis, eadem ratione non eſt uera circũciſio illa, quę in carne manifeſta eſt. Illa enim ſignaculũ quoddã eſſe putatur. Quod quidẽ ſic in Geneſi declaratur: Circuncidetis carnem præputij ueſtri, ut ſit in ſignũ fœderis. Signũ autem nõ iudicatur uerũ, niſi & quod ſignificatũ eſt congruè conſequatur. Propterea ſi quis Iudæus fœderis ſit transgreſſor, non erit eius circunciſio uera. Quapropter tanquã incircũciſus habebitur. Sed qui in abſcondito Iudęus eſt, & cordis circunciſio in ſpiritu nõ litera.] Rationem hic aſsignat, quare incircunciſus legem ſeruans tanquã circunciſus exiſtimetur, atq; ſui cõparatione iudicet atq; damnet circunciſionem duntaxat corporeã, ſcilicet quia uerè eſt Iudæus, qui Iudæus eſt in abſcõdito, id eſt, qui in affectu cordis habet mandata legis, quæ Iudæi plerũq; ſolo nomine profitenť. Simili ratione circunciſio uera eſt, quæ eſt cordis in ſpiritu, id eſt, per ſpiritũ facta, per quem ſuperfluæ cogitationes ab animo præciduntur. Item per ſpiritũ, id eſt, ſpiritalem legis intelligentiã non literalẽ. Inquit ad Philippenſes: Nos ſumus circunciſio, qui ſpiritu Deo ſeruimus. Cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.] Superiorem hic rationem cõfirmare uidetur. Siquidem diuinũ iudicium in omnibus humano iudicio præferendum, ea uerò quæ extrinſecus nobis apparent, ſiue Iudaiſmus, ſiue circunciſio ſit ab hominibus laudari ſolent, quę uerò in penetralibus mentis noſtrę latent diuino iudicio dũtaxat probari poſſunt. Hinc ergo conducitur Iudaiſmũ circunciſionemq; interiorẽ, exteriori pręferri, idq; ipſum eſt, ꝗd inquit, cuius ſcilicet interioris circũciſionis laus nõ ex hominibus, ſed ex Deo dependet. Huc tendit & illud, quod Corinthijs inquit: Non eñ qui ſeipſum cõmendat, & quę ſequuntur.

De prærogatiua Iudæorum, & quomodo illorum infidelitas non mutauit promiſsiones Dei. Cap. XVIII.

QVid ergo amplius eſt Iudęo? aut quæ utilitas circũciſionis? multũ per omnem modum.] Poſtquam Apoſtolus demonſtrauit Iudaiſmum, ad quem legis ſuſceptio & circunciſio pertinet, ad ſalutem non ſatis efficere procul ab obſeruãtia legis, per quã quidem obſeruationem Gentilis ſine exteriori Iudaiſmo, id eſt, ſine lege ſcripta atq; circũciſione fructũ utriuſq; conſequiť, obijcit ad iſta nũc atq; reſpondet, nempe ſi, ut dictũ eſt, nec uerus Iudæus, nec uera circũciſio in cęremonijs, ſed in affectu cõſiſtit, quid nam amplius Iudæo quàm cæteris eſt tributũ? Nil ſanè uidetur, plus tamen apparet eſſe conceſſum, ubi Dominus in Deut. dixit: Te elegit Dominus Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris. Aut quæ utilitas circunciſionis.] Scilicet exterioris? utilis tamẽ eſſe debet, cũ Deus ipſe mãdauerit. Eſaias aũt inquit: ego Dominus docens te utilia. Itaq; cũ ſubdit, multum quidem quæſtionis dirimens. Primo quidem prærogatiuã Iudaiſmi defendit, Deinde circunciſionis utilitatẽ propria rationẽ tuebitur. Profectò Iudæo amplius eſt tributũ, itaq; ut magnitudinẽ oſtendat, reſpondet, multũ, ut numerum quoq; cõprehendat, adhibet, per omnem modũ, ſcilicet, non tam in diuinorũ contemplatione quàm in rerũ humanarum diſpenſatione. Primũ cõfirmat Dauid, notus in Iudæa Deus. Idem quoq; ſecundũ, non fecit taliter omni nationi. Amplius quoq; habent quantũ ſpectat ad patres, ad promiſsiones, ad prolem. Quæ Paulus in ſequentibus enarrabit, quorũ eſt adoptio filiorũ Dei & gloria & teſtamentũ. Ac ne in tot tantorũq; uel ſignificatione, uel enumeratione bonorũ, ſuperbiã augeat Iudæorũ, nihil à Iudæis geſtũ narrat, ſed dũtaxat diuinitus attributa, exiſtimatq; cætera munera ad hũc finẽ his à Deo cõceſſa, quia filiũ ſuũ deſtinauerat corpuſq; ex ſtirpe Iudaica ſuſcepturũ. Id aũt & illa nõ pro meritis Iudæorũ, ſed propria uoluntate decreuerat. Extollit aũt per hęc eos Apoſtolus, nõ tàm pro tempore poſt aduentũ Chriſti, quàm pro ſtatu ante temporalem Chriſti natiuitatem. Primum quidem quia credita ſunt illis eloquia Dei.] Hęc dictio, primum, hæc in loco non propriè ſignificat initiũ numerandi, non eñ poſtea

ſubdit,

ſubdit, ſecundũ atq; tertium, ſed ſignificat principalem ante Chriſtũ prærogatiuã. Quia ſcilicet, Deus credidit illis atq; conceſsit, quaſi iam amicis eloquia ſua, id eſt, myſteria in Patriarchis et Lege, Prophetisq; contenta. Quid enim ſi quidã illorum nõ crediderunt? Nunquid incredulitas illorũ Dei fidem euacuabit, abſit.] Prærogatiuæ Iudæorum ›› forſitan aliquis derogabit, quaſi propter ingratitudinem ſuã diuinorum eloquiorũ amiſerint dignitatem. Huic obiectioni reſpõdet, incredulitatem illorũ, Dei fidem euacuare non potuiſſe. Obiectio quidem eſt eiuſmodi: Quid aũt ſi quidam illorũ non crediderũt, nunquid inde conuincitur nihil amplius eſſe Iudęo? Non crediderunt aũt primo quidẽ legis latori, ut inquit Dauid, nõ crediderũt uerbis eius. Deinde nec Prophetis fidem adhibuerunt. Quod Ezechiel ita cõfirmat: Increduli & ſubuerſores ſunt tecũ. Deniq; nec aſſenſum filio præſtiterunt. Itaq; ubi dicit. Nunquid incredulitas &c.] Obiectionẽ eiuſmodi ſoluit argumento quodã ad incõueniens deducente. Quia ſi propter quorundã incredulitatem, prerogatiua Iudęorũ è medio tolleret, hinc utiq; ſequeretur, infidelitate hominis, Dei fidẽ euacuari atq; diſperdi. Quod quidem dictu nefas. Perinde ac ſi dicat: Nũquid incredulitas eorũ, qui nõ crediderũt, Dei fidem euacuauit? Quod quidem duplicem habet ſenſum, nã aut fidem ſignificat, qua in Deũ credit, aut Dei fidem, qua quidem Deus fidelis in promiſsis implendis exiſtimat. Ex hoc aũt quod aliqui minimè crediderũt, reliquorũ fides credentiũ non euanuit. Neq; rurſus ex hoc ipſo Dei fidelitas in promiſsis implendis diminuta eſſe poteſt. Quæ tamen ſublata iam eſſet, ſi propter quorundã incredulitatem accideret, nihil amplius eſſe Iudæo. Promiſit eñ Deus populũ illum multũ, magnumq; efficere. Quod quidem patet in Geneſi: Multiplicabo ſemen tuum. Eſt aũt Deus uerax, omnis aũt homo mendax.] Latini codicis eſt, habent. Græci eſto, atq; ita legit Athanaſius. Eſto igitur, id eſt, palàm ab omnibus affirmet. Iam uerò Paulus, hoc quidem abſurdũ eſſe declarat, propter humanã incredulitatem fidem diſperdi diuinã. Nam Deus quidem uerax eſt, & tamẽ omnis homo mendax. Ego dixi in exceſſu meo omnis homo mendax. Hinc patet mendaciũ infidelitatẽq; hominis diuinę ueritati nõ adhęrentis, ueritatem fidemq; nõ auferre diuinã. Promiſit uerò Deus Iudęis aliquid abſolutè, aliquid aũt cum cõditione quadã, abſolutè quidem legem atq; Chriſtũ. Hęc igit firmiter, ut promiſerat, ſic impleuit, nec ob illorũ perfidiã retractauit. Hęc eñ nec pro dignitate ſuſcipientiũ dant, ſed decreto diuino, nec ullis meritis cõpenſantur. Cum cõditione uerò mundanã nonnunquã promiſit proſperitatem, ſi uidelicet in fide pietateq; firmiter permanerẽt. Eiuſmodi uerò bona, nonnunquã homines promerentur. Vbi aũt iſti conditionem eiuſmodi minimè ſeruauerũt, nec talia Deus promiſſa ſeruauit. Et interea nihilominus fidelis & uerax extitiſſe dicendus. Hoc aũt quod dicit, omnis homo mẽdax, ad hoc pręcipuè uidetur adductũ, ut appareat diuinã promiſsionẽ eſſe factã atq; completã, non propter aliquã mendacis hominis dignitatem, ſed propter miſericordiã ſingularem, ut gratia etiã impartiatur indignis, appareatq; mera gratia hęc exiſtere. Deus quidẽ dicit uerax propter eſſentiã immutabilẽ, certã intelligentiã, firma promiſſa. Contrarijs aũt rationibus, homo mendax. Sicut ſcriptũ eſt: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas cũ iudicaris. Propheta poſtquã dixit: Tibi ſoli peccaui, & malũ corã te feci, eueſtigio ſubdidit, ut iuſtificeris in ſermonibus tuis &c. Continuanti quidẽ uerba Dauidis, ſenſum uerò minus cõſideranti, uideri poterit ita dicere, ſe uidelicet ad hũc finem peccauiſſe, ut Deus iuſtificet in ſermonibus ſuis, quod quidem foret abſurdũ. Hęc itaq; pars ut iuſtificeris &c. Cõtinuanda eſt, cum obſecrationibus illis, miſerere, dele, laua, mũda me, non ſolũ quia iniquitatem meã ego cognoſco, ſed etiã multoq; magis ad gloriã tuam. Quę quidem ex hoc etiã apparebit, ſi me purgato atq; iuſtificato, tu in uenia cõcedenda, promiſsisq; implendis iuſtificeris &c. Itaq; Deus iuſtus exiſtimabitur, cũ quia promiſſa ſeruauerit, tùm quia etſi nõ digno, tamen nõ prorſus alieno tribuerit. Alienus aũt à gratia Dauid nõ erit omnino, ſi Deus propter miſericordiã ſuã ignouerit, ſe uerò ad ueniã cõparat. Peccatũ meũ ego cognoſco, delicti me aſſiduè pœnitet, quia corã me eſt ſemper. Quòd graue ſit penſito, Cũ tibi ſoli peccauerim, id eſt, tibi ſoli ſit notũ, quàm ſit graue, & peccauerim corã te, cuius naſciturus filius & afflatio ſpiritus eſt in me. Deniq; ſubiungit: Cauſam uenię ualidiſsimã, ſcilicet, Dei gloriã in hoc etiã cõſiſtentem, ut iuſtificetur in ſermonibus ſuis. Promiſerit eñ Deus per Nathan Prophetã Dauidi, regnũ eius in ſuo ſemine in æternũ confirmaturũ. Quod ſecũdo Legũ libro legitur.

Poſthæc aũt Dauid adulterij homicidijq; crimine ſe prorſus contaminauit. Propterea multis oriri ſuſpitio poterat. Deum huic uelut indigno promiſſa minimè ſeruaturũ. Ad hæc Dauid ita reſpondet, propter peccatum meum diuina iuſtitia non mutabitur, cuius
,, eſt præcipua implere promiſſa. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis.] Videlicet ut ex hoc in tuis ſermonibus iuſtus appareas. Quippe cũ propter crimina mea non ſis hæc ali-
,, quando fruſtraturus. Atq; uincas cum iudicaris.] Id eſt, quando ab hominibus iudicaris promiſſum decretumq; mutaturus tãquam ipſe meis ſceleribus permutatus, in hoc ipſo humanam uincas opinionem implendo uidelicet, quod terminus expleturum mortalis ſuſpicabatur opinio. Promiſsio quidem diuinitus facta Dauidi de Chriſto, ex ſtirpe Dauidis profecturo, erat prorſus implenda. Pertinebat enim ad propheticum prędeſtinationis oraculum. Promiſsiones autem minaces per Prophetas illatas, non eſt neceſſe prorſus impleri. Prænuntiantur enim implendę pro meritis, quibus interea permutatis, minarum non procedit euentus Quamobrem niſi fuiſſet impletũ promiſſum Dauidis, diuina forſitan iuſtitia culparetur, ſi quando uerò minarum, portenta minus eueniunt, diuina quidem iuſtitia non arguitur, ſed mutati mortales exiſtimantur.

Soluit quæſtiones circa Dei ueritatẽm & iuſtitiam & gratiam cõſulgentes. Cap. XIX.

,, SI autem iniquitas noſtra iuſtitiã Dei cõmendat, quid dicemus? nunquid iniquus
,, eſt Deus, qui infert iram?] Si Deus clemẽtia ſua uel indignis bona tribuit. In quo quidem munere commendabilior gratia eius apparet. Inferre quiſpiã poterit Deum uti malignitate noſtra, uelut inſtrumento quodam, ad ſuã gloriam celebrandam. Eoq; rem deducet, ut dicat iniquũ Deum ubi peccata punit, quæ ad ſuam gloriam conferũt. Inquit ergo Paulus, quid nam dicemus, ſi quis arguat Deũ iniquum, ubi peccata punit ad ſuã gloriam conducentia? Perinde ac ſi dicat, quomodo deuitabimus abſurda, quæ inde ſequẽtur. Exprimit aũt quod ſequitur inconueniens, ita dicens: nunquid Deus qui infert iram, id eſt, uindictã, pro peccato eſt iniquus? Hoc enim ſequi uidetur ex dictis. Iam uerò peccatũ nequaquam Deo neceſſariũ eſt ad ipſam eius iuſtitiæ gloriam cõmendandam. Si enim peccatũ propria quadã uia tenderet ad diuinam iuſtitiam celebrandã, non eſſet ſupplicio, ſed præmio dignũ. Atq; ita Deus dum punit homines, pro delictis uideretur iniquis, quod quidẽ dictu nefas. Ideo per uerba ſequẽtia pro-
,, phanũ hoc excludit. Dicens abſit, ſcilicet ut Deum iudicemus iniquum. Secundum
,, hominem dico.] Id eſt, ſuſpitioſam conſequentiam circa iniquitatem in Deo forte futuram, non mea quidem ſententia, ſed quorundam ita dubitantium lingua protuli. Aduerte quantũ Paulus uertatur, uerba etiã aliorũ proferre, Deũ quomodolibet offenſura. Similiter Socrates in Phędro, Philebo ſe dicit ſumma omnium formidine perterreri, ne forte cõtra nomina diuina delinquat. Hoc aũt non eſſe dicendũ oſtendit ita ſubdens.
,, Alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum.] Scilicet, ſi Deus eſt iniquus, nempe ſicut ad creatorem uniuerſi pertinet eſſe potentiſsimũ, ſic ad uniuerſi iudicem attinet eſſe iuſtiſsimũ. Hinc illud Dauidis: Iudicabit orbem terræ in æquitate. Atqui & ubi Paulus dicit, quomodo iudicabit hunc mundũ? non ſolũ de iudicandis hominibus, ſed de uniuerſo iudicio uult intelligi, quo quidem Deus omnia potenter attingit, ſuauiterq; diſponit, et quæ in cœlis et quę ſub cœlo ſunt, mirabili quodã ordine digerit atq; diſpenſat. Non igitur putandus eſt in ſolis hominum rebus iniquus eſſe, qui eſt in cõmu-
,, ni totius mundi diſtributione iuſtiſsimus. Si enim ueritas Dei in mendacio abunda-
,, uit in gloriam ipſius, quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor?] Si in meo mendacio, id eſt, propter meũ mendaciũ, quod in omni peccato cõprehenditur, ueritas Dei, id eſt, ęqua fidelitas abundauit, ſcilicet, palàm in gloriã ipſius, adeò ut humanũ mendacium propriè ad gloriã Dei conferat, duo ſequuntur abſurda. primũ quidem hominẽ non debere peccatorẽ exiſtimari propter mendaciũ, ſiquidem propriè ad Dei gloriã conferat, propterea ea dicit peccatoris perſonam ſumit, quid adhuc, id eſt, cur etiã nunc et ego iudicor ab hominibus pro mendacio tanquã peccator, & omnino peccator? Secundũ autẽ abſurdũ eſt. Quòd anſas falſis Apoſtolis concedemus ad criminandum, ut ſolent Apoſtolos Chriſti ueros. Cum enim Apoſtoli ueri prædicarent, per abundantiam gratiæ Chriſti peccatorum abundantiam ſalui. Quale illud Apoſtoli, ubi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia, carpebant Apoſtolos, quaſi diuulgarent, debere homines

perpetrare

perpetrare mala, ut contingant inde bona. Quod quidem ſequeretur, ſi mendacium ho
minis reuera Dei gratiam commendaret, & propriè gloriam illuſtraret, propterea di-
xit. Et ſicut blaſphemamur.] Id eſt, non ſi ipſi dicimus & ſentimus, ſicut quidã nos
quaſi per blaſphemiam criminantur, & ſicut fingunt. Nos dicere faciamus mala ut ue
niant bona.] ſcilicet ut Dei ueritas & gratia & æquitas cõmendetur, abundemus pec-
catis, ut ſuperabundet & gratia. Non enim nos ita loquimur uel ſentimus. Quorũ con-
demnatio iuſta eſt.] Scilicet, eorum qui mala faciunt, ut bona contingant. Sicut enim
nõ debemus proponere falſa, ut cõcludamus uera, ita nec eligere mala, ut per ea uelut
ad finem perueniamus ad bonum. Eorum quinetiam iuſta eſt damnatio qui tam iniqui
tas Apoſtolis notas inurunt. Nec iniuria, qui Deum uel Dei miniſtros iniuſtè damnant
ipſi iuſtè damnantur. Et qui diuinam iuſtitiam trahere in dubium non uerentur, eam i-
pſi damnantem experiuntur, & ſentiunt cruciantem.

Inuectiua contra Iudæos atq; Gentiles, & quod ol ſeruatio legis non ſufficit ad ſalutem. *Cap. XX.*

QVid igitur? Præcellimus eos? nequaquam.] Paulus ſe Iudæis adnumerans
ſic interrogat: Quid ergo dicendum? Nunquid nos excellentiores eſſe Genti
libus. Aliter quidem hic interrogat, in ſuperioribus aliter. Illic enim quæſiuit
nunquid amplius eſt Iudæo, ſcilicet a Deo tributum? ſtatimq; eloquia, myſte
ria, oracula Dei præ cæteris Iudæo credita confirmauit. Nunc ſub Iudæo
rum perſona quærit, num Gentilibus eminentiores ſumus? Quantum ſcilicet ad perſo
nas & actiones humanas. Itaq; reſpondet, minimè, atq; ſicut in ſuperiorib. multa & ma-
gna Gentilium uitia numerauit, ita deinceps totidem Iudæorũ ſimul atq; Gentiliũ, ut
ſaltẽ pares utriq; moribus exiſtimentur, & interea Iudęi tãto peiores quanto maiori mu
nere, donato diuinitus, ſunt abuſi. Altercatio enim erat inter Iudæos Gentileſq; cõuer
ſos ad fidẽ uteri excellentiores eſſent. Vbi Iudæi præcipuè ſe diuinis muneribus extolle-
bant, & Gentiles quaſi minimè idoneas ad ſalutem paruipendebãt. Vtriq; igitur, ſed Iu
dæi maximè, cohibendi Apoſtolo uidebantur. Cauſati enim ſumus Iudæos & Græcos
omnes ſub peccato eſſe.] Proinde ac ſi dicat, rationib. accuſauimus & criminati ſumus
utroſq;, ita peccati eſſe ſubiectos, ut ſola diuina gratia iuſtitiam ſalutemq; conſequi poſ
ſint. Nec Græci Philoſophia uel lege naturali, neq; Iudæi prærogatiua uel lege ſcripta cõ
cõfidant, ſed ad gratiã euangelicã utriq; cõfugiant. Cauſatus quidẽ eſt Gentiles Apoſto
lus, ubi obiecit eis ueritatẽ Dei in iniuſtitia impietateq; detinere. Cauſatus quoq; Iudę
os ubi diſſeruit eos acceptam diuinitus legem præuericatos ſuo Deũ honore fraudaſſe.
Sicut ſcriptum eſt.] Scilicet à Dauide ſcriptũ multas graueſq; Iudęorũ Gentiliumq;
culpas accumulante. Eſaiam quoq; citabit teſtẽ contra eoſdẽ. In peccatis aũt enumeran
dis, primo quidem obmiſſis, deinde commiſſionis culpas adducit in medium. Non eſt
iuſtus quiſq;, nõ eſt intelligẽs, nõ eſt requirens Deũ.] Non eſt iuſtus quiſq; iuſtitia per
fecta, quæ quidẽ referri debet ad Deũ, atq; ad hunc finẽ gratia diuina cõtendere. Nõ eſt
intelligens.] Exactam ſcilicet rationem, qua iuſte actiones ſunt in Deũ præcipuè diri-
gendæ. Nõ eſt requirens Deũ.] Quia ſcilicet nõ inueſtigant quid Deo placeat, quid
nõ placeat. Et quomodo ipſe potiſſimũ ſit finis actionib. proponẽdus. Omnes declinaue
runt.] Scilicet uia recta. Merito in delectu uiarũ itinereq; ſemper errant qui terminũ
non proſpexerũt: Similiter inutiles facti ſunt.] Cõſequentẽ finẽ ultimũ, in quo requie
ſcant, nõ aſſequũtur, poſtq; in ipſa finis cõſtitutione uiarũq; delectu ab initio errauerũt.
Hinc conatus omnis inutilis. Nõ eſt qui faciat bonũ, non eſt uſq; ad unũ.] Nimirũ cũ
in actionũ principijs iã errauerint, opus nullũ peragũt abſolutè bonũ, & quia omnes ſi-
militer errauerũt, nullus peruenire putaĩ ad bonũ, uidelicet facultate ſua. Hinc omnes
gratia pariter indigere cenſenĩ. Sepulchrũ patẽs eſt guttur eorũ, linguis ſuis doloſe age
bãt.] Iã peccata cõmiſſionis aggreditur & à ſermonis falſitate detractioneq; & maledi
centia facit exordiũ. In hæc enim & quæuis horribilia peccata labũtur, mortales omnes
qui ab initio ſemel errãtes diuina gratia paſſim orbati pererrãt. Doloſe agebãt.] Quia
non ſolũ crimina uera uel palã, ſed etiã falſa & clã inferũt, atq; cõfingũt. Venenũ aſpidũ
ſub labijs eorũ.] Maleficia ſiquidẽ lingua uirus effundũt ad lõgũ tẽpus q̃ plurimos in-
fecturũ. Quorũ os maledictione & amaritudine plenũ eſt.] Auget admodũ ubi dicit, ple
nũ. Maledictione etiã in Deũ & amaritudinis, dũ etiã alios ad hoc prouocãt & inficiũt.

Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.] Teſtimonium Eſaiæ nunc adducit, & poſt linguæ culpas, peccata operis iam inuadit. Exprimit igitur, quàm propenſi ad quæuis facinora putandi ſint, quandoquidem ad homicidium etiam Prophetarũ præcipites efferuntur. Contritio & infelicitas in uijs eorum.] Poſt pedes conſequenter uias attigit, id eſt, motus actusq́ ſceleſtos. In his autem contritionem collocat & miſeriam, ſupplicia uidelicet uerborum & operum peſsimorum. Siquidem ipſi etiam in hac uita ſuis flagitijs obiter uelut offendiculis tribulisq́ conteruntur atq; cruciantur. In uita uerò futura miſeria premuntur æterna. Viam pacis non cognouerunt.] Quoniam rectam compendiariamq́ uiam ad beatitudinem, in qua ſola pax & quies eſſe poteſt, nõ cognouerunt, id eſt, non elegerunt. Conſequenter hac uia relicta, quæ unica eſt, per uias diſtrahi multas in uiasq́ pererrant ad peſsimos habitus infelicitatemq́ deducentes. Non eſt timor Dei ante oculos eorum.] Quod hic poſtremum poſuit, omnium principium eſt malorum. Sicut enim ſapientiæ quidem principium eſt timor Domini. Sapientia uerò principium rectè feliciterq́ agendi, quod & Plato in Euthydemo demonſtrat, ſic nõ timere Deum origo eſt ignorantiæ quaſi cæcitatis in eligẽdo plurimum aberrantis. Atq; hinc obliqui infelicisq́ itineris eſt origo. Dixit autem antè oculos, ut admonet non leuiter, ſed aſsiduè ualdeq́ uerendum eſſe Deum, & eiuſmodi redolentiam pro indice ſimul atq; duce actionum omnium ſemper habẽdam. Scimus autem quod quæcunq; lex loquitur, his qui in lege ſunt loquitur.] Nonnulli apud Iudæos ſuperiora Dauidis uerba aduerſus Nabuchodonoſor Babiloniæ regẽ exercitumq́ eius dicta interpretantur. Eſto igitur, & Eſaias ſi placet loquatur & de Gentilibus. Omnino uerò quoniam utriq; in lege Moſaica fundati loquuntur pro lege ſunt habendi, ad inſtructionem populi Iudaici miſsi diuinitus. Quamobrem & ſi uerba eorum uel Gentes tangunt, uel complectuntur omnes, tamen ad caſtigandum populũ cui præpoſiti ſunt ubique contendunt, & ideo præcipuè ad eos ſcilicet formandos, qui in lege ſunt loquũtur. Atq; idcirco ſi quando Gentiles tangunt, illorum interim cognomento exemploq́ Iudæos quoq; comprehendunt. Vt omne os obſtruatur.] Quæ nam eſt intentio Prophetarum, ubi omnes pariter deteſtãtur? Vt nullus audeat ulterius ſe iactare quaſi prudentem aut iuſtum. Et omnis mundus ſubditus fiat Deo.] Omnes errata ſua pariter recognoſcant, & quam minimè ſufficientes ſibi ſint perpendãt, ideoq́ Dei gratiam ſemper expectent. Quoniam ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro corã illo.] Nec Gentilis ex operibus legis naturalis atq; Moſaicæ iuſtitiam æterna ſalute dignam conſequi poteſt. Vtriq; igitur ad gratiam euangelicam confugere compelluntur. Dixit autem coram illo. Quoniam obſeruatio legis apud homines quidem exiſtimatur ſufficiens ad ſalutem, apud Deum uerò nequaquàm. Per legem enim cognitio eſt peccati.] Lex enim non ei leuat culpas & peccata, ſed grauat. Duobus uidelicet modis, quia per legem naturalem atq; ſcriptam docemur quid agendum, quid uitandum, ut ignorantia nos excuſare non poſsit. Item lex ad obſeruantiam nos aſtringit. Hinc ergo cum nitimur in uetitum, reuerẽtia legis poſthabita, grauiore quadã damnatione peccamus. Opus eſt igitur indulgentiore quadam authoris legum clemẽtia, ope, gratia, ut nos uel per auxilium uel ueniam gratiamq́ à crimine culpisq́ redimat.

Quæ ſit iuſtitia Dei, & quomodo non dependeat ab operibus legis, ſed à gratia Dei per fidem in Chriſtum, atq; de redemptione. Cap. XXI.

NVnc aũt ſeorſũm à lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata à lege & Prophetis.] Iamdiu molitur Apoſtolus affirmare, ſalutẽ abſq; fide Chriſti haberi nõ poſſe. Hactenus quidẽ hoc per legis defectũ oſtendere uoluit, Deinceps aũt potiſsimũ per Chriſtianę fidei gratięq́ perfectionẽ idẽ nobis aperiet. Prӕterea in ſuperiorib. enarrauit Iudęos Gentilesq́ ante Chriſti aduentũ fermè æquales in culpa fuiſſe, deinceps aũt ęquales ad ſtatũ gratiæ demõſtrabit. Principio iuſtitiã Dei dicit à lege minime dependere. Iuſtitiã uerò Dei uocat eã præcipuè, ꝗ Deus ipſe requirit tanq; ſaluti ſufficientem, & qua credentes in filium pater ipſe iuſtificat. Hæc igitur Dei iuſtitia nunc, id eſt, in tempore gratiæ manifeſtata eſt, cum per Chriſti doctrinam, tùm per eius miracula, tum etiam per operis euidẽtiam. Siquidẽ compertũ ſit, multos eſſe diuinitus

ut ita,

ut ita loquar, iuſtificatos. Atq; hoc quidem ſeorſum à lege, id eſt, dũ lex eiuſmodi iuſti-
tiam nõ efficeret, quemadmodũ inquit ad Galatas: Qui in lege iuſtificamini à gratia ex
cidiſtis. Hinc & Eſaias inquit, prope eſt ſalus mea, ut ueniat & iuſtitia mea, ut reueletur.
Et ne quis putet hanc iuſtitiam eſſe legi contrariã, ait, teſtificata eſt per uaticinium atq;
figuram. Hinc Chriſtus apud Ioannem: Si crederetis Moſi, forſitan & mihi crederetis.
De me enim ille ſcripſit. Quinetiam per effectum. Quia cum ipſa iuſtificare non poſſet,
ſatis arguebat aliunde quærendam fore iuſtitiam. Prophetæ autem teſtificati ſunt eam
prænunciando. Propterea in Actis Apoſtolorum dicitur. Huic omnes Prophetæ teſti-
monium perhibent. Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper om- ,,
nes qui credũt in eum.[Iuſtitia quidem quæ ſatisfacit Deo, qua iuſtificatur apud De ,,
um anima, comparatur per ipſam fidem, Chriſto & Euangelio præſtitam. Per fidem in-
quam uiuam, id eſt, charitatem formatam & operantem. Quæ quidẽ fides præparat nos
ad gratiam. Gratia uerò iuſtificamur. In omnes inquit. Quoniam iuſtificatio eiuſmodi
æquè competere poteſt omnibus. Inquit, & ſuper omnes. Quoniam omnium merita &
uires excedit. Qui credunt in eum ſcilicet eſſe Dei filium. Antea quidem uẽturum, po
ſtea uerò ueniſſe. Non enim eſt diſtinctio, omnes enim peccauerunt & priuantur glo ,,
ria Dei.] Hoc per Eſaiam confirmari uidetur, omnes nos ſicut oues errauimus. In- ,,
quit non eſſe diſtinctionem inter Iudæum atq; Gentilem. Quoniam neuter per ſuam le
gem duntaxat ducitur ad ſalutem, & utriq; adeò peccauerunt, ut priuati ſint facultate
ad Dei gloriam. Vtriq; igitur æquè indigent gratia Dei. Atq; ad hanc gratiã per fidem
ſunt pariter præparandi. Per quam ſane gratiã æquè iuſtificandi putãtur. Ideo ſequitur. ,,
Iuſtificati gratis, gratia ipſius pro redemptione quæ in Chriſto Ieſu.] Quoniam nec ſu ,,
is legibus, nec meritis, ſed ſola fide gratiaq; Dei iuſtitiam ſunt adepti. Sed antequam ul
terius proſequamur admonendi eſtis, non eſſe legendum ut latini codices habent, egẽt
gloria Dei. Id enim neq; cum græcis conuenit uerbis, nec modum dicendi ſeruat uſui
conſentaneum. Non enim propriè loquimur, egent gloria, ſed egent gratia, & priuãtur
gloria ſiue carent. Sic Athanaſius quoq; legit: Nam ob hoc ipſum quod omnes pecca
uerunt, ſimiliter gloria carent, & gratia pariter egent ad gloriam conſequendam, ſed ad
inſtitutum proximum redeamus. Neq; rurſus legendum eſt, per gratiam ipſius, quẽ-
admodum latini codices habent, ſed ueritate græca, ut ſuprà dicebam, gratia ipſius. Alio
quin ridiculus eſt cõtextus. Ipſius Dei gratia nos iuſtos efficit per redemptionem quæ
eſt in Chriſto Ieſu, id eſt, per hoc mediũ, quia miſit Ieſum qui nos a culpis quaſi reos ſua
pro nobis ſatisfactione redimeret. Satisfactione, inquam, ſuſtinẽdo pro nobis mortem.
Cui quidem propter originale peccatum obnoxij omnes eramus. Eiuſmodi uerò ſatiſ-
factio non aliter ad nos pertinere poteſt quam per fidem. Qua quidem credamus redẽ-
ptorem noſtrum eſſe Ieſum, ideo ſubditur. Quem propoſuit Deus propitiatorem per ,,
fidem in ſanguine ipſius.] Propoſuit, id eſt, prædeſtinauit & palàm pro omnib. poſuit ,,
humani generis cum Deo conciliatorem, in ſanguine ſuo, id eſt, mirabili ſuipſius ſacri-
ficio per fidem duntaxat ad nos pertinente. Vbi uerò propitiatorem dicit, Moſaicum
tangit propitiatorium. Quod quidem, ut inquit Philõ, arcæ erit operculum cherubinis
geminis inſignitum, ut noſtri exponunt, Chriſti ſymbolum. Qui & Eccleſiam & Arca
protegit & ſicut figuratur Cherubin humanus eſt pariter & diuinus. Ad oſtenſionem ,,
iuſtitiæ ſuæ propter remiſsionem præcedẽtium delictorum.] Finalem aſsignat redem ,,
tionis propitiationiſq; cauſam, id eſt, ut Dei iuſtitia declaretur plurib. ſane modis, ut di
uina ad nos iuſtificatio ueniat. Vt quod diuinitus promiſſũ eſt, iuſte & fideliter implea
tur, ut uniuerſale generis humani delictum nõ ſit penitus impunitum. Quod quidem
ſola Chriſti & innocentis atq; diuini pro nobis ſatisfactione expiari poteſt. Ideo dixit, o-
ſtenſionem diuinæ iuſtitiæ in remiſsione delictorum præcedentium effici poſſe. In ſu-
ſtentatione Dei ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore. Quæ quidem delicta De-
us hactenus ſuſtinuerat, ut nec puniret nec abſolueret, præſertim circa patres expectan
tes in limbo, ſuſtinuerat autem ut deniq; declararet duntaxat in hoc tempore Chriſtia-
næ gratiæ abſolui poſſe delicta. Vt ſit ipſe iuſtus & iuſtificans eum qui ex fide eſt Ieſu
Chriſti ad hunc uidelicet finem ipſe Deus omnino iuſtus appareat, & iuſtum inſuper
reddat in Chriſto credentem.

Operæprecium fore uidetur antequã conſequentem diſputationem aggrediamur, nonnihil de redemptione per Chriſtum facta diſſerere. Rationibus uidelicet ex libro de Religione noſtro breuiter huc adductis. Ibi enim de hoc latius diſputamus. Vita corporis anima eſt, animæ uita Deus, naturę ordo exigit, ut corpus animę, anima Deo pareat. Iuſtitiæ ordo requirit, ut ſi à Deo diſſentit animus, talionis pœna diſſentiat corpus ab anima, atq; ſenſus à ratione. Rebellauit à Deo primi parentis animus, rebellauit corpus ac ſenſus ab eo. Rebellio prima peccatum fuit. Secunda pœna quædã peccati fuit atq; peccatum, quoniam rationi derogauit à Deo. Complexio affectioq; rebellis à primo quaſi ſapor quidam profluxit in omnes, proinde quaſi ut riuuli à fonte manarunt. Hoc originale uitium eſt cæterorũ malorũ animæ corporisq; origo. Hoc uolumina illa Hebręorũ teſtificantur, quorũ diuinitatẽ teſtificatur ſumma illorum præ cęteris antiquitas, cõſenſio penè omniũ, propagatio per uniuerſum, duratio indefeſſa, cõcordia, maieſtas, ſobrietas & miracula. Hinc illa Magorũ à Zoroaſtre deſcendentiũ opinio, omnia ſcilicet corporis mala à malis animæ proficiſci, animaq; curata cætera mala uitari. Hoc Plato in Timæo quidem innuit, in Carmide uerò declarat. Vtrum, ut ad propoſitũ reuertamur, rebellio eiuſmodi, quoniã infiniti Dei derogauit maieſtati, mortales ad infinitam beatitudinem ineptiſsimos reddidit, neq; dirigi, niſi per infinitum Deum poterant. Dirigendi tamen aliquando erant, ne fruſtra à Deo fuiſſent ab initio ad beatitudinẽ ordinati. Per uoluptatem commiſſum eſt peccatum, per contrarium uoluptatis dolorem eſt purgandũ. Peccauit ſemel omnis quodãmodo humana natura in homine illo, qui uicem gerebat omnium, pati ſimiliter ſemel quodammodo debet omnis in aliquo, qui uicẽ quoq; omnium gerat, qui longè magis cum Deo conſentiat quam ille diſſenſerit. Omnium uerò uicem poſt Adam ſolus ille gerere potuit, qui Deo penitus uinctus eſſet omnium conditori. Fuit igitur ille Deus ſimul & homo. Deus, ut omnes complecteretur, infinitamq; poſsit culpam diluere: Homo, ut pati pro culpa poſſet, atq; ut pateretur homo, quemadmodum peccauerat homo. Sic & illius hominis pœna meritumq; uim aliquam habuit infinitam, in quantum reuera Deo iunctus fuerat infinito. Infinito autem quodammodo ſupplicio meritoq; opus fuerat ad infinitam culpam penitus diluendam. Proinde Doctores Iudæorum conſentiunt diuinam prouidentiã, mala imminentia populo ſcelerato conuenienter, ac ſæpe purgare per ſupplicium unius iuſti, pro omnibus libenter ſatisfacturi, ſicut per inciſionem unius uenæ ſæpe curantur omnia membra. Item conueniunt per culpam Adæ humanam ſpeciem infectam fuiſſe. Atq; hanc contagionem nõdum fuiſſe purgatam, ſed tempore Meſsiæ purgandũ, quomodocunq; purgetur. Nos autem ex eorum principio cõcludimus purgationem eiuſmodi fieri per paſsionẽ Meſsiæ. Sicut enim pro pluribus ſatisfacturus gradatim debet eſſe iuſtior, ita pro omnibus iuſtiſsimus. Talis uerò ſolus eſt Meſsias. Quomodo autem oportuit ad animos expiandos Meſsiam eſſe ſacerdotem, atq; hoſtiam probat Paulus ad Hebræos.

Non per merita legalium operum, ſed per Chriſtianam fidem iuſtus ſaluusq; efficitur Gentilis pariter ut Iudæus. Cap. XXII.

VBi eſt igitur gloriatio tua? Excluſa eſt. Per quã legẽ? operum? non. Sed per legem fidei.] Iamdiu Apoſtolus incœpit iactantiam reprimere Iudęorũ, quatenus ſola lege uel maximè gloriabãtur, cõfidebantq; ſe Gentilib. ad conſequẽdam ſalutem eſſe admodum potiores. Cum ergo Paulus iã pridem probauerit Iudæos in culpa Gentilibus æquales exiſtere, innueritq; Gentiles in ſuſcipienda gratia æquales eſſe Iudæis. Hic itaq; proſequitur inanem Iudæorũ gloriã repreſſurus. Auſculta Iudęe, ſi ęquè peccatis es obnoxius ut Gentilis rurſus, quãdo iuſtificatur pariter atq; tu per euangelicã fidẽ atq; gratiã. Vbi eſt igitur gloriatio tua? qua ſcilicet in lege adeò gloriaris, ut exiſtimes operũ eiuſmodi meritis te ſolum uel potiſsimũ ad iuſtitiã perueniſſe? Excluſa ẽ uidelicet & exploſa. Quoniã uerò altera quidẽ lex per alterã excludẽda uel declarãda uel emendãda uidetur, interrogat, per q̃ pręcipuè legẽ eius iactãtia cohibita ſit. Vna quidẽ lex eſſe dicitur regula operũ ſcilicet Moſaica: Quę quidẽ nõ tã in extirpandis perturbationib. animiq; in actionib. exterioribus diſponendis uerſari uidetur.

Altera

Altera uerò lex fidei nominatur,id eſt,Euangelica, quæ non ſolum actiones externas caſtigat atque diſponit,ſed etiam omnes animi motus moderatur ad unguem,& perturbationes extirpat.Per hãc ſane legem ſublata eſt gloriatio Iudæorum.Quippe cum huius munere Gentilis quilibet non minus quàm Iudæi diuinam iuſtitiam & gratiam conſequantur. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis.] Fides profectò uiua & per charitatem operans, exhibita Chriſto,iuſtitiam præſtat perfectam cuilibet ita credenti,etiamſi in legis operibus non fuerit conuerſatus. Neceſſarium tamen eſt ita credentem deinde legitima operari, nec fides ſine operibus mortua iudicetur. An Iudæorũ tantum Deus eſt? Nonne & Gentium? Imò & Gentiũ.] Deus conditor uniuerſi non ſolum Iudæis,ſed etiam Gentibus ubiq; prouidet.Itaq; non Iudæis tantum,ſed Gentibus quoq; modum adhibuit ad ſalutem,ut ſicut Iudæus ſub preceptis Moſaicis educatus aditum habet ad gratiam,ita Gentilis ſub lege naturali nutritus & doctus uiam habeat ad ſalutem & uterq; per fidem Euangelicam iuſtitiam prorſus adeptus apud Deum gloriam conſequatur æternam. Quoniam unus eſt Deus, qui iuſtificat circuncisionem ex fide,Gentilitatemq; per fidem.] Ipſe met Deus pariter utriſq; prouidens eiuſdem fidei,ſcilicet Chriſtianæ munere,utroſq; tanquam iuſtos comprobat & gratia gloriaq; dignatur.Inquit aũt ex fide iuſtificare Iudæos,& per fidem iuſtificare Gentiles.Ex fide ſcilicet apud Iudæos omnium antiquiſsima. Siquidem cœpit in Abraham,proceſsitq; per Patriarchas alios atq; Prophetas: Chriſtum expectans quandoq; futurum.In hac itaq; Iudæus natus,hac quoq; munitus ex hac nimirum iuſtificari dicitur apud Deum.Apud uerò Gentiles nulla de Chriſto fides antiqua fuit,ſed Apoſtolis prædicantibus per hanc nouam ſubitamq; fidem iuſtificati cenſentur. Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit,ſed legem ſtatuimus.] Ne quis per ſuprà dicta putet euangelicam fidem Moſaicæ legi contrariam, ſubdit:Euangelica lege Moſaicam non diſperdi.Sed,ut inquit Dominus, adimpleri.Quæ enim in Teſtamento ueteri cerimonialia erant,tanquam ſignacula futurorum, in euangelica ſubſtãtia ueritatem ſuã reportauerunt. Quæ uerò moralia quondam fuerant,optatum finem uotumq; præceperunt.Diſponebant enim animorum motus & pro uiribus amputabant,ut demq; penitus purgarentur.Quã ſane purgationẽ puritatemq; perfectã lex Euãgelica preſtitit.

Non Abraham nec alius quiſquam propter circunciſionem uel ſimile aliud legis opus apud Deum iuſtus habetur, ſed propter fidem. Cap. XIII.

IVdæi Gentilibus propter legis circunciſioniſq; priuilegia ſe ipſos in ſalute recipiẽda nimium præferebant. Apoſtolus igitur cum eiuſmodi iactantiam circa legem iam ſæpe repreſſerit,deinceps etiam circa circunciſionem cohibere proſequitur,repetens uidelicet quæſtionem quandam ſuperiorem ita dicentem:Quæ igitur utilitas circunciſionis? Et quoniam Abraham primus mandatum circũciſionis accipit, meritò circa perſonam eius quæſtionem de circunciſione reſumit,ita dicens: Quid ergo dicemus Abraham patrem noſtrum inueniſſe ſecundum carnem?] Perinde ac ſi dicat: Poſtquam diximus gentilitatẽ pariter atq; circũciſionem apud Deum iuſtificari,quidnam igitur facultatis eximiæ ad diuinam iuſtitiam conſequẽdam inuenit reportauitq; Abraham ſecundum carnem,ſcilicet circunciſam,id eſt, ex eo quod iuſſu diuino carnẽ ſuam ſuorumq; circuncidit operaq; ſimilia eſt exequutus? Quaſi dicat,per huiuſmodi opera perfectam non reportauit iuſtitiam,ſed per fidem. Si quis enim mortalis cum diuino mandato ſpectet circuncidentem, aliaq; legitima extrinſecus opera peragentem, cõprobabit ipſum iam dignum iuſtitiæ gloria iudicandum, atq; hoc quidem iudiciũ eſt humanum externa uidelicet circunſpectans. Quandoquidem inſpicere nõ ualeat intima.Atq; ita Abraham gloriam apud homines promerebitur.Non tamen eadẽ hac ratione gloriam apud Deum inſpiciẽtem uidelicet intima,ac propter fidẽ finiſq; intentionẽ potius quã propter externos motũs iuſtificantẽ. Qui ſane & mentiuntur falluntq; plerunq; iudicem his intentũ,& ſi quãdo legitimi ſunt,ut in Abrahã,nõ tamen propter eos ſed per fidẽ intentionemq; intimam Deus iuſtitiæ gloria dignum cenſet Abrahã & quẽlibet ſimiliter operantem. Iuſtitia quidem humana bonum humanum ſpectans externorum operum conſuetudine cõmuniter cõparatur.Iuſtitia uerò diuina ſcilicet in primis accepta Deo,diuinum extremumq; bonum optans,nõ tantam habet cum actionibus ex-

bus ex.

bus externis proportionem, ut ex illis comparari queat, ſed fide per charitatem in Deum erecta diuinaque gratia prouenit, ut merito dictum ſit, externa quidem opera apud homines, ijdem uerò intentionemque intimam apud Deum gloriam reportare. Quamobrem ſubdit Apoſtolus: Si enim Abrahã ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum.] Quaſi dicat, ſi iudices iuſtum propter opera legis exteriora, hæc quidem humana comprobatio fuerit potius quàm diuina. Opera uerò legis intelligit, quod circuncidit, quodue ſacrificia obtulit, cæteraque id genus, qualia lex Moſaica præcipit obſeruanda. Præterea ex operibus externis acquiritur ciuilis & humana iuſtitia, gloriam inter homines quidem habens, ſed non ſimilem apud Deum. Quoniam non efficit hominem æterna gloria dignũ, niſi acceſſerit & præceſſerit ingens fidei & charitatis affectus gratia diuina munitus. Cõſiderãdum uerò quod latinè traductum eſt, habet gloriam, græcè haberi propriè gloriationem. Vbi ſenſus hic eſt proprius, ſcilicet habet in ſe quo glorietur, id eſt, ſi per opera liberi arbitrij, tanquam ſua, iuſtitiam promeretur, merito gloriari poteſt non ſolum apud Deum, ſed etiam apud ſe, id eſt, nõ ſolum diuina gratia, ſed proprijs etiam actionibus atque meritis. Si autem non per opera externa, ſed per ipſam ſolius fidei oblationem iuſtus euadit, ſola Dei gratia largitateque gloriabitur. Quod autem Apoſtolus de Abraham loquitur, ſimiliter de cæteris hominib. uult intelligi. Quid enim ſcriptura dicit? Credidit Abraham Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.] Nempe in Geneſi ſcribitur Abraham credidiſſe Deo multiplicationem ſeminis promittenti. Ac propter eiuſmodi fidem, non propter exteriora, à Deo iudicatũ eſſe iuſtũ. Credidit autem Deo præcipuè promittenti Chriſtum, unde confirmatur per fidem in Chriſtum perfectam iuſtitiam comparari. Perfectam ſane iuſtitiam Deus non in uili quidem ſubiecto, ſcilicet in ſcriptis motibusque externis, ſed in intimo mentis affectu nobis imprimere uoluit, in quo quidem affectu fides habet exordium. Inquit autẽ, credidit Deo. Eſt enim fidei trinus actus. Credere Deum, credere Deo, credere in Deũ. Ille quidem credit Deum qui authoritate nitens, Deum eſſe prouidereque prorſus affirmat. Credit autem præterea Deo qui diuinis reuelationibus præceptiſque fidem adhibet atque paret. Credit denique & in Deum qui fidei charitatem adhibens ad Deũ omnia refert ut ad finem. Primus quidem actus materiam fidei cõtinere uidetur, ſecundus autem fidei formam, tertius denique finem. Vt igitur ipſam fidei formã exprimeret, credidit Deo, inquit. Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Ei uerò qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiã, ſecundum propoſitum gratiæ Dei.] Exponit & confirmat Apoſtolus illud, credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Cum enim Abraham nihil adhuc exterius operatus, perfectè Deo crediderit, atque ob hanc ipſam fidem iuſtus à Deo ſit iudicatus, gratis à Deo iuſtitiam accepiſſe uidetur. Similiter & alij multi cum operandi tempus occaſionemque uel facultatem nõdum habuerint, ob ſolam fidem affectumque in Deum, iuſtitia donati ſunt, perinde ac ſi iuſtitiæ opera peregiſſent. Quod enim reputatum dicitur, intelligitur gratis datum alicui, nondum reuera merenti. Hæc in ſequentibus confirmãtur, ubi dicitur, corde creditur ad iuſtitiam. Qui autem opera multa denique iuſtitiæ conſentanea & adhibitum iuſtitiæ conducentia iam exercuit, ſi uerò iuſtus habetur à Deo, nõ ſolo quidem munere, ſed etiã ſuo quodã officio mercedem huiuſmodi, id eſt, iuſtitiã eſt adeptus. Hæc aũt huiuſmodi ratione nituntur. Quod alicui tanquã merces operanti traditur, non propriè ratione gratiæ datur, ſed debiti alicuius cõditione rependitur. Iuſtitia uerò perfecta, de qua hic eſt ſermo, gratiæ largitate concedetur. Itaque nõ per opera legis acquiritur. Proinde quod inquit, qui iuſtificat impiũ, auget argumentũ. Nam ſi Deus aliquando hominẽ nondũ credentem ad fidẽ uocat, perque fidẽ gratiãque ad iuſtitiã ſalutemque perducit, multo magis animũ iã quodãmodo piũ atque credẽtem iuſtũ efficit & beatũ. Preterea quod inquit, ſecundũ debitũ, non ita debes accipere, ut opera tẽporalia digna ſint uel æterna beatitudine uel perfecta cõprobatione iuſtitię. Hoc dãnat Paulus ubi dicit ad Romanos: Paſſiones huius tẽporis non ſunt condignæ ad futurã gloriam. Atque ad Titum, non ſecundũ opera iuſtitiæ, quæ fecimus nos. Opera enim noſtra per formã naturamque ſuam, neque iuſtitiã perfectã, neque beatitudinẽ promerentur. Secundũ uerò diuinũ influxũ, quo mirabiliter incitantur atque ducuntur promereri uidentur. Ipſa profecto fides manifeſtè nõ iſta merẽt, diuina gratia

fulciatur

fulciatur. Quod deniq; ſubdidit. Secundum propoſitum gratiæ Dei.] Significat Deũ largitate ſua prædeſtinauiſſe iuſtitiam & ſalutem reuera credentibus impartiri. Sicut & Dauid dicit, beatitudinẽ hominis cui Deus acceptam fert iuſtitiam ſine operibus.] Latini codices accepto habent, mendoſum eſt, nec ullũ habet ſenſum. Quod uerò dicitur cum Deus acceptam fert iuſtitiam, latinus loquendi modus eſt atq; eiuſmodi ſignificationem habet, Deus habet iuſtitiam pro accepta ab illo, uidelicet homine qui nũdũ opera legis exercuit. Sed quomodo habet acceptam? Quoniam ille & ſi nõ fert ad Deum opera legis, fidem tamen iam habet. Quam ſcilicet fidem, uel ipſe homo Deo imprimis obtulit, poſtmodum augẽti uel Deus largitate ſua fidem principio præſtitit, dum ad hanc hominem miraculoſa quadam opera compulit. Propterea iuſtum eum fecit & reputauit quaſi gratis, qui nondum opera foris ad iuſtitiam conducentia perpetrauit. Imò & nonnunquam opera contraria fecit. Quod quidem Propheta declarat ubi ſequitur. Beati quorum remiſſę ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus uir cui non imputabit Dominus peccatum.] Ex his planè conſpicitur, hominem ſępe peccatis onuſtũ ad fidem à Deo mirabiliter prouocari, atq; ita pro iuſto haberi, gratisq; fide iuſtitiaq; donatum ad beatitudinem præparari. Enimuero felix ac ſupra modum dilectus Deo beneq; fortunatus iudicatur à Dauide, qui ſine operibus, id eſt, officijs præcedentibus, ſine labore, gratis munus perpetuum reportauit. Vbi dicit iniquitates, delicta ſignificat per malitiam perpetrata. Vbi uerò peccata, per infirmitatem commiſſa declarat. Vbi deniq; peccatum commune cunctis & originale uult intelligi. Peccata rurſus tecta dicuntur diuino conſpectui. Quę Deus non aſpicit ad hoc ut puniat. Similiter non imputat peccatum, ſcilicet ad uindictam. Eiuſmodi uerò gratia prædeſtinatione quadam paucis conceſſa traditur. Quemadmodum Paulo ſimilibusq; diuinitus cõpulſis ad bonum. Remiſsio uero peccatorum iam credenti conceſſa, uel nondum operanti pluribus contigiſſe uidetur. Beatitudo ergo hæc in circunciſionem tantum peruenit, an etiam in Gentilitatem. Dicimus enim quod reputata eſt fides Abrahæ ad iuſtitiam. Quomodo ergo reputata eſt? In circunciſione an ante circunciſionem? Non in circunciſione, ſed ante.] Quæritur de eiuſmodi gratia, quæ uocatur iuſtitia fidei, per quã gratis remittuntur peccata, quæ nonnunquã per ſolam fidem nullis meritis operum præcedentibus credentem, reputat redditq; iuſtum, & nonnunquam etiam male hactenus operatum uocat atq; iuſtificat: Quæritur, inquam, num circunciſis duntaxàt conueniat, an etiam non circunciſis æqualiter concedatur? Reſpondetur, & æqualiter. Siquidem nondũ circunciſus fuerat Abraham, quando fides ipſa ſine operibus præcedentibus reputata illi eſt ad iuſtitiam. Ante Iſmaelis natiuitatem, circunciſio uerò facta eſt, Iſmaele prope iam adulto.

Circuncisio non eſt iuſtitiæ cauſa, ſed ſignum iuſtitiæ quæ eſt per fidem Item promiſſio facta fuit Abrahæ non propter legis opera, ſed propter fidem. Cap. XXIIII.

ET ſignum accepit circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ eſt in non circunciſo, ut ſit pater omnium credentium ſine circunciſione, ut reputetur & illis credulitas ad iuſtitiam, atq; ſit pater circunciſionis, non his tantum qui ſunt ex circũciſione, ſed his etiam, qui ſectãtur ueſtigia fidei, quæ eſt in patre noſtro Abraham ante circunciſionem.] Poſtquam diſputatũ eſt beatitudinem illam quæ in peccatorũ remiſsione conſiſtit non ſolum circunciſis, ſed etiam non circunciſis æquè congruere, idq; exemplo Abrahæ probatum, qui ante circũciſionem per fidem ipſam ab ipſo Deo iuſtitiam & eiuſmodi beatitudinem eſt conſequutus, reliquum erat, quid ſibi uelit circunciſionis officium patefacere, ne forte fruſtra uideatur inducta, quandoquidẽ ipſa non iuſtitiæ cauſa. Inquit ergo Paulus, eam tanquam ſignum atque ſignaculum eſſe diuinitus inſtitutum. Signum quidem futuri, id eſt, ſpiritalis circunciſionis efficiendæ per Chriſtum. Signaculum uerò ſiue ſigillum ipſius iuſtitiæ quam Abraham per fidem eſt adeptus. Eſt aũt ſignaculũ eiuſmodi affectionis Abrahæ duob. præcipuè modis. Quãtũ ſcilicet ad hoc ipſum quod credidit & quantũ ad crudelitatis effectũ. Credidit enim promiſsioni de progenie propagãda. Vt cõuenienter ſigillũ in mẽbro propagationis acceperit

ceperit. Et ipſa fides culpam àmouet, quemadmodum circunciſio ſuperfluam pelliculam in membro libidinis aufert. Quod autem circunciſio non tanquam ſubſtantia quædam, ſed quaſi ſignum uel ſignaculum introducta fuerit, declarat in Geneſi Moſes. Circuncidetis carnem præputij ueſtri, ut ſit in ſignum fœderis inter me & uos. Per hanc enim Dei populus ab alieno diſcernitur, ſignificaturq; libidinũ amputatio, quæ animos à Deo ſeparant. Qui tandem per circunciſionẽ ſpiritalem corporeis affectibus extirpatis, atq; ita fœdere apud Deum inſtaurato, cum Deo reconciliari dicuntur. Myſterium eiuſmodi tetigit Hieremias: Circuncidimini Domino, & auferte præputia cordium ueſtrorum. Deinde ubi ait, ut ſit pater &c. Id profecto uult intelligi. Cum Abraham ante circunciſionem per ipſam fidem iam iuſtus à Deo ſit iudicatus. Diu uerò poſtea circunciſus, ſequitur ut ſit pater non ſolum circunciſorum, ſed etiam omnium, ſine circunciſione, credentium. Quod autem in textu dicitur, ſine circunciſione duo pariter ſignificare poteſt. Tumq; Abraham per id quod habuit ante circunciſionem, ſcilicet per fidẽ ſit pater omnium æquè credentium, ut reputetur & illis ad iuſtitiam ſcilicet quod credunt, ſicut & Abrahæ fuerat reputatum. Tum etiam quod ſit pater eorum, qui ſine circunciſione credunt. Quemadmodum & ille abſq; circunciſione crediderat, & ſit pater circunciſionis, id eſt, circunciſorum, qui ex eo originem ducunt, circunciſionemq; acceperunt. Hinc illud apud Ioannem, pater noſter Abraham eſt. Hactenus communiter expoſitio eſt. Propria uerò magis eſt eiuſmodi, ſcilicet ut ſit pater authorq; fidei atq; circunciſionis, fidei, inquam, credentibus omnibus, etiam non circunciſis. Quoniam fides ante circũciſionem & deinceps abſq; circũciſione ad iuſtitiam ſufficit & ſalutem. Circũciſionis iterum acceptæ communiter, ſiue corporea ſiue ſpiritalis, corporeæ quidam palam Iudæis. Spiritalis autem non Iudæis tantum, ſed etiam Gentibus, per imitationem uidelicet quatenus congruè ſectantur ueſtigia fidei, quæ fuit in patre Abraham antequã diuino iuſſu circunciderετur. Id eſt, ea certitudine, charitate, opera credunt, qua & ille crediderat. Quæ quidem fides ita his ſicut & illi eſt ad iuſtitam & ſalutem abſq; circunciſione ſufficiens. Quærunt nonnulli, utrum circunciſio ad diluendam originalis peccati culpam conferat. Qui ſequuntur Bedam, ſic per circunciſionem in ueteri teſtamento remiſſam fuiſſe originalem culpam putant, ſicut per baptiſmum in nouo remittitur. Id tamen Thomas noſter Aquinas ita moderari uidetur, ut circunciſio ex ipſo ſimpliciter opere neq; gratiam conferat, nec uim habeat uel ad auferendam culpam, uel ad iuſtitiam afferendam. Ac niſi iuſtitiam afferat, auferre nequit culpam. Quoniam ſine aduentu luminis tenebræ non expellantur. Non eſſe autem eiuſmodi in circunciſione uirtutem, quia in ea non ſit ipſa gratia, ſine qua non poteſt eſſe iuſtitia. Hinc Auguſtinus ex mente Pauli ſic argumẽtatur ad Galatas. Si iuſtitia eſt per legem, ergo Chriſtus mortuus eſt gratis, id eſt, ſine cauſa. Similiter & nobis argumentari licet. Si ex circunciſione iuſtificãs gratia proficiſcitur, Chriſtus gratis mortuus eſt Quod quidem dictu nephas. Nempe remiſſio peccati nunquam ſine gratia prouenit. Quod quidem ita Paulus in ſequentibus aperit: Iuſtificati igitur gratia ipſius &c. Merito itaq; Paulus in circunciſione ferme nihil poſuit niſi ſignum atq; ſignaculum. Non ergo per ipſam circuncidendi operam, ſed per fidem Chriſti, cuius circunciſio ſignum erat, auferebatur originale peccatum, auxiliumq; gratiæ ad rectè agendum afferebatur. Quatenus igitur circunciſio futuri ſignum erat, meritò mutata cenſetur. Non enim ſignum idem præſenti conuenit & præterito atq; futuro. Ideoq; baptiſmus eſt præſentis gratiæ ſignum. Quapropter ampliorem effectum gratiæ continet. Quanto enim agens propinquius præſentiusq; eſt, tanto efficacius operatur. Proinde circa promiſſionem Abrahæ factam, fides quidem promiſſione prior extitit, circunciſio uerò longè poſterior. Item circunciſio fidei ſignũ dicitur & imago, fides autem exemplar & ſubſtantia uiuens. Ex quo planè cõcluditur, ipſam promiſſionis cauſam extitiſſe, non circunciſionem quidem uel aliquod huiuſmodi legis opus, ſed ipſam fidem gratia fultam & charitate uiuẽtem. Quapropter ita ſubdit Apoſtolus.
,, Non enim per legem promiſſio Abrahę aut ſemini eius, ut hæres eſſet
,, mundi, ſed per iuſtitiam fidei. Si enim qui ex lege hæredes ſunt, exinanita eſt fides. Abo
,, lita eſt promiſſio. Lex enim iram operatur. Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio.]
,, Deinceps ex ipſa promiſſionis forma, confirmat incœptam circunciſionem, uidelicet &

quod

quodlibet externum opus legali obſeruantiæ ſimile, perfectam iuſtitiam non afferre. In Geneſi quidem ſcribitur, promiſſum fuiſſe diuinitus Abrahæ, quod in ſemine ſuo benedicentur omnes Gentes terræ. In ſemine autem ſuo intelligendum eſt excellenter in Chriſto. Hinc ad Galatas inquit Apoſtolus: Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones & ſemini eius, non dicit in ſeminibus quaſi in multis, ſed in uno, ſcilicet Chriſto, quem & hæredem mundi uocat Paulus, id eſt, omnium Gentium, quod quidem in promiſsione patet. Et Dauid ita præſagit: Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Quodammodo etiam promiſsio implenda fuit in ſemine Abrahæ per imitationem ita cognominato. In his uidelicet qui per gratiam Chriſti ſemen Abrahæ ſpiritualiter appellantur. Propterea Paulus in ſequentibus inquit: Qui filij ſunt promiſsionis, exiſtimantur in ſemine, qui etiam per Chriſtum ſunt hæredes mundi. Proinde in hac promiſsione unum quidem negat, alterum uerò aſſerit. Negat, inquam, promiſsionem factam fuiſſe per legem, aſſerit autem per iuſtitiam fidei fuiſſe factam. Meritò non per ipſam legẽ, quia nondum data lex erat, neq; per ipſam legis obſeruantiam quandoq; futuram, quia non ea conditione promiſſum eſt, ut obſeruetur lex futura, uel externum aliquid legi ſimile, ſed ſimpliciter propter ipſam fidem. Quod & promiſsionis uerba declarant. Itaq; non talis eſt facta promiſsio, ut duntaxat ſit implenda per legem. Hinc Paulus ad Hebræos: Nihil ad perfectum lex adducit. Affirmat autem promiſsionem per iuſtitiam fidei fuiſſe factam, & per eandem implendam deniq; fore, ut uidelicet finis cum principio congruat. Quoniam, ut dicitur ad Hebræos, Sancti per fidem uicerunt regna. Atq; rurſus idem ita confirmat. Primo quidem non implendam fuiſſe promiſsionem per legem, poſtea uerò per iuſtitiam fidei perficiendam eſſe monſtrabit. Conficitur autem ratio deducens ad impoſsibile fermè hunc in modum: Si promiſsio Abrahæ facta per legem implenda foret, ſequeretur è ueſtigio ut fides Abrahæ promiſsioni credentis foret inanis, quia promiſsio hæc aboleretur. Cum autem eiuſmodi conſequens futurum ſit abſurdum, nimirum & antecedens falſum eſſe conuincitur. Quis enim dixerit, Deum uel non manere promiſsis, uel aliquem ei credentem fallere. In diſponenda uerò conſequentia quod dicitur. Si enim qui ex lege hæredes ſunt &c. Sic accipiendum eſt, ſi ad hoc ipſum ut aliqui promiſſam reportent hæreditatem, neceſſarium eſt hãc ex ipſa duntaxat legis obſeruantia cõſequi, exinanita eſt fides, atq; promiſsio. Primo quidem, quoniam non modo Iudæis, ſed manifeſtè Gentibus omnibus legem eiuſmodi non habentibus eſt promiſſum. Nunc autem ad Iudæos ſolum attinere cõcederetur. Deinde quia ſi per legem, ergo fides illa in qua fundata promiſsio fuit tanquam inſufficiens uacillare uidetur, ſimulq; cum illa promiſsio. Nempe ſi promiſſa hæreditas reddenda ſit, non ratione quidem promiſsionis, ſed legis obſeruantiæq; futuræ. Promiſsio eiuſmodi fit inanis, quatenus non propter ipſam, ſed propter aliud procul futurum redditur quod eſt promiſſum. Poſtremò quemadmodum Diuus Thomas noſter enarrat, ſi promiſsio per legem implenda dicatur, atq; lex impediat quodammodo aut differat promiſsionis effectum, impedietur quidem dum impleri uidebitur. Quòd autem lex ſaltem contingenter impediat hæreditatis promiſſæ conſequutionem, inde probat Apoſtolus. Quod lex iram operatur, id eſt, indignationem diuinam, uindictamq; in peccatores exaggerat. Quoniam ubi non eſt lex, nec præuaricatio accidit. Leuius ergo peccant, qui ſola lege naturali uiuunt, quàm qui præterea legi ſcriptæ ſubijciuntur. Cum igitur lex eiuſmodi culpam quidem præuaricantibus augeat, adminiculum uerò adiuuantis gratiæ non ſecum afferat, munus uidelicet Chriſti proprium, conſequenter accidit, ut impediat uel differat promiſſæ hæreditatis effectum. Præſertim quia per notitiam lege datam excuſatio minuitur in peccatis, & propter libertatis licentiæq; auiditatem nitimur in uetitũ. Atque hoc quidem incommodi per legem, in moralibus accidit. In ceremonijs quoque quamplurimum, quibus quidem innumeris obſeruatuq; difficilimis populũ ſuum ſaltem uſq; ad Meſsiam Moſaica lex aſtrinxit. Inde frequens admodum præuaricatio contingebat. Grauior quoque futura, ſi poſt Euangelium diuulgatum eiuſmodi curioſitas proſequatur. Hinc illud Pauli ad Corinthios: Litera quidem occidit, ſpiritus autem uiuificat. Quia, ut in ſequentibus affirmabit, ſpiritus interius adiuuat infirmitatem noſtrã. Ex omnibus his concluditur, promiſsionem hæreditatis tanquam optimam, atque de

optimo factam, non fundari in eo quod aliquo pacto ſit cauſa mali impedimentique ad conſequendum quod eſt promiſſum. Ideoq; nec in lege fundari. Alioquin firmitatem non habituram.

Promiſsio Abrahæ quàm non eſt implenda per legem, eſt implenda per fidem atq; gratiam. Cap. XXV.

„ IVdæo ex fide, ut ſecundum gratiam, ad hoc ipſum ut firma ſit promiſsio omni ſemi-
„ ni. Non ei quod ex lege eſt ſolum, ſed etiam ei quod ex fide exiſtit Abrahæ, qui pa-
„ ter eſt omnium noſtrum, ſicut ſcriptum eſt: Quia patrem multarum Gentium po-
„ ſui te coram Deo, cui credidiſti, qui uiuificat mortuos, & uocat ea quæ non ſunt tan
„ quam ea quæ ſunt. Qui contra ſpem in ſpem credidit, ut fieret pater multarum Genti-
„ um, ſicut dictum eſt ei: ſic erit ſemen tuum, ſicut ſtellæ cœli & arena maris.]

Poſtquam oſtendit promiſsionem Abrahę ſeminiq; eius à Deo propoſitam, non eſſe per legem implendam, conſequenter oſtendit implendã eſſe per fidem. Id uerò ex ſuppoſita quadam diſiunctione concluditur hunc in modum: Promiſsio hæc uel per legẽ, uel per fidem perficienda uidetur, non per legem quidem, alioquin uacillaret atq; euaneſceret. Ergo per fidem, ſcilicet, promiſsionem conſequimur, ut ita mundi ſimus hæredes. Id Ioannes in epiſtola ita confirmat: Hæc eſt uictoria quæ uincit mundum, fides noſtra. Contrarium uerò ad ſuperius fundamentum probationis in præſentia iacit. Nempe ut in ſuperioribus dixerat, ſuperius quidem fundamentum extitit. Si iuſtitia promiſſaq; hæreditas legis uirtute foret, fides promiſsioq; euaneſceret. Nunc uerò fundamentum eſt eiuſmodi, ſi exiſtit ex fide, id eſt, ſi fundatur in fide, per eamq; procedit, perſtat firma promiſsio, uidelicet propter gratiæ diuinæ uirtutem nobis iuſtitiam afferentem, ut autem gradibus ſuis probatio iſta procedat, ut Græci codices habent, uerba Pauli diſponenda conſtitui, ut ſit ſenſus eiuſmodi, ex fide exiſtit promiſsio, ut ſecundum gratiã præcipuè ad nos accedat. Atq; ut propterea perſtet firma promiſsio. Firma, inquam, & ipſa quidem in ſe ſemper, & omni ſemini Abrahæ æquè præſtanda. Profectò ſi quod promiſſum fuit, deniq; legalibus noſtris officijs tribuatur, uideri nimirum poterit meritis humanis potius quam diuina gratia & largitate tributum. Hoc autem & opinionem diuinæ clementiæ & beneficentiæ minuit, humanam autem auget arrogantiam. Sin autem per ipſam fidem affectionemq; mentis intimam ad nos procedat, id proculdubio totum diuinæ gratiæ tribuetur. Quod quidem ad mirificam diuinæ bonitatis, & potentiã gloriam ſummopere conferre uidetur. Quod autem eſt eiuſmodi potius admittendũ. Proinde ſi promiſſa hæreditas cõſiſtat in obſeruantia legis, & à futuro & ab actionibus noſtris admodum inſtabilibus dependebit, ideoq; penitus uacillabit. Sin autem in gratia diuinæ ſtabili fecerit fundamentum, ſtabiliter & ipſa conſiſtet. Accedit ad hæc quòd eiuſmodi legis obſeruatio tantum attinuit ad Iudęos. Promiſsio uerò manifeſtè cunctis Gentibus eſt effecta. Vt igitur & in cunctis habeat firmitatem, nõ ex lege paucis obſeruata, ſed ex fide potius uniuerſis æquè communi proceſſura uidetur. Quod ergo dixit, omni ſemini, ſemen tetigit Abrahæ geminum, & corporeum, inquam, id eſt, & iudaicum & ſpiritale pariter, id eſt, genus hominum uniuerſum, ſicut credidit Abraham, crediturum. Semen eiuſmodi tangit Euangelium illud: Potens eſt Deus de his lapidibus ſuſcitare ſemen Abrahæ, id eſt, de Gentibus imitatores Abrahæ & quaſi filios adoptiuos efficere. Poſt hæc ubi dicit, qui pater eſt omnium noſtrum. Confirmat quod modo poſuerat, ſcilicet, quòd ſemen Abrahæ ſit non ſolum Iudaicus populus ſectator legis, ſed & Gens quælibet ritu Abrahę ſimpliciter credens. Pater enim omnium noſtrum, id eſt, credentium quorumlibet, ſiue Iudæorum ſiue Gentilium. Idem hac Geneſis authoritate confirmat: Patrem multarum Gentium poſui te. Hinc illud in Eccleſiaſtico ſimile: Abraham magnus pater multitudinis Gentium coram Deo cui credidiſti. Additum eſt ad exprimendũ, quod nobis futurum eſt extare diuinæ prouidentiæ præſens, & in conſpectu quaſi iam poſitum. Abraham quoq; tàm perfectè credidit Deo futura prænuntiata, ut quaſi præſentia & iam facta perſpiceret. Qui uiuificat mortuos, ſcilicet Iudæos præuaricationis ingratitudiniſq; criminibus quaſi mortuos. Et uocat ea quæ non ſunt.

Id eſt

Id eſt,prouocat ad gratiam & ſalutem etiam Gentes, quæ hactenus in conſpectu Dei quaſi non erant,ſi conferantur ad priuilegia Iudæorum. Tanquam ea quę ſunt,id eſt,pariter ut Iudæos,qui adoptiui & electi iam erant. Hinc illud in ſequentibus: Vocabo non plebem meam,plebem meam &c. Itaq; per uocationem eiuſmodi promiſsio Abrahæ pertinet & ad Gentiles. Aptiſsime uerò cum litera congruit,ut dicatur Deus uiuificare mortuos,id eſt,Abraham atq; Saram ſteriles ſenioq; confectos ad propaginem ſuſcitare. Atque etiam futuram inde progeniem nondum exiſtentem eligere & prædeſtinare quaſi iam exiſtentem. Quo quidem ſenſu loquitur Apoſtolus ad Epheſios, Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem. Item in ſequentibus,non ex operibus,ſed ex uoluntate dictum quòd maior ſeruiet minori. Commendaturus autem Abrahæ fidem addidit:qui contra ſpem in ſpem credidit,ſcilicet,contra ſpem uirtutemq; naturalem,qui ſteriles ſenioq; confecti erant Abraham atque Sara,ille enim nonageſimum nonumq;,illa uerò nonageſimum iam annum impleuerat atq; ſterilis,ut narratur in Geneſi. Credidit tamen promittenti Deo progeniem. Ideo in ſpem à Deo porrectam credidit,in uita natura. Spes autem diuina eſt eiuſmodi. Patrem multarum Gentium poſui te. Item, ſic erit ſemen tuum, ſicut ſtellæ cœli & arena maris.] Quibus in uerbis ſucceſsionem Abrahæ,ſiue per naturam,ſiue per imitationem ad omne genus hominum pertinere decernit. Per comparationem ad ſtellas excellentiam diuinitatemq; multorum futuram in hac ſucceſsione declarat,per arenam maris multitudinem prorſus innumerabilem. Quoniam uerò ſpes non ſolũ uehemens atq; uelox,ſed etiam firma fuit, addidit.

Et non infirmatus eſt in fide,nec conſiderauit corpus ſuum emortuum,cum ferè centum eſſet annorum,& emortuam matricem Saræ. In promiſsione etiam Dei non hæſitauit diffidentia, ſed corroboratus eſt fide,dans gloriam Deo, pleniſsimè ſciens, quòd quæcunq; promiſit Deus,potens eſt & facere. Ideo reputatum eſt illi ad iuſtitiam.]

Firma profectò fides fuit,quæ propter impedimenta naturalia,minime diffidebat. In anno quidem centeſimo natus ei Iſaac in Geneſi traditur, ante uerò ferè anno promiſſus. Quod autem poſt obitum Saræ genuit filios ex Cetura ad eandem quoq; uirtutem Abrahæ diuinitus reſtitutam attinere cenſetur. Cetura quidem iuuenis erat, Sara uero ſterilis & decrepita,& Abraham iam naturaliter impotens. Eiuſmodi facilitatem firmitatemq; in diuinis recipiendis Pythagoras ualde probabat,ſententiamq; leni frequenter habebat in ore,credere oportet omnia,quoniam nihil eſt incredibile,omnia Deo facilia ſunt,nihil impoſsibile Deo. Plato quinetiam in Phædro legibus hominem in diuinis incredulum deteſtatur. Sed cum Paulus dixiſſet, non infirmatus eſt uel non uacillauit in fide,cur nam addidit: In promiſsione etiam Dei non hæſitauit diffidentia? Quia uidelicet,ſicut credidit Deo progeniem promittenti,ita fidem adhibuit facilem excellentiam exaltationemq; futuri generis portendẽti. Poſtquam enim prædixit Deus: patrem multarum Gentium poſui te &c. Subdidit: Poſsidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum,& benedicentur in ſemine tuo omnes Gentes terræ. Comparatio quoque ad ſtellas,ut dixi, ſignificat excellentiam. Præterea dicens,non hæſitauit diffidentia,carpit diffidentiam Zachariæ,qui in promiſsione diuinæ titubauiſſe narratur,atq; ob hanc diffidentiam uiſu ad tempus orbatus. Quod autem Abraham ſic exclamauit,putas ne centenario naſcetur puer? Non dubitantis uox eiuſmodi fuit,ſed admirantis rem inſolitam,ac pariter exultantis. Affectu forte ſimili ad Gabrielis uocem Maria uirgo clamauit: Quomodo fiet iſtud? quia uirum non cognoſco. Quaſi dicat,iſtud quidem futurum certo ſcio,ſed modum ipſe planius exprime, quandoquidẽ non eſt modus humanus,ſed profectò diuinus. Cum igitur Abraham motu quaſi proprio non uacillauerit, quod quidem exprimitur ubi dicitur: Contra ſpem in ſpem credidit. Item,& non infirmatus eſt fide. Rurſus,non hæſitauit diffidentia,merito ſubiunctum eſt,ſed corroboratus eſt fide,id eſt,diuinitus inſuper ad hoc adiutus. Quod Abraham animaduertens dedit gloriam Deo,ſcilicet,& fidei firmitatem,& promiſſum munus non ſuis meritis,ſed diuinæ bonitati prorſus attribuens,atque exiſtimans quod promiſſum eſt,proculdubio fore,quoniam Deus uerax,imo ueritas ipſa ſit,pariter & omnipotens. Qui autem inſpiratus à Deo uel quomodolibet inſtructus adhuc in fide uacillat,de prouidentia diuina, uel ueritate uel potentia diffiſus diuinæ gloriæ derogat. Proinde cum ab initio dixerit fidem

rit fidem Abrahæ pro iuſtitia fuiſſe apud Deum acceptã,atq; deinceps qualis eius fides fuerit,enarrauerit,concludit,nõ quamlibet fidem,ſed facilem,certam,ſtabilem , & cum charitate gratias agentem,& ad gloriam Dei ubiq; tendentem,qualis Abrahæ fides ex-
,, titit,apud Deum pro iuſtitia reputari. Non eſt aũt ſcriptum tantum propter ipſum,
,, quòd reputatum eſt illi ad iuſtitiam,ſed & propter nos,quibus reputabitur credẽtibus
,, in eum,qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis, qui traditus eſt
,, propter delicta noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.] Paulus in ſequentibus:Quæcunq; ſcripta ſunt,ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt.Similiter in præſenti docet,Deum in Abraham ſummo credentium Patriarcha diſciplinę totius exemplar cõſtituiſſe.Et magna forte ſignificatione in ſuperioribus illud adduxit:Patrem multarum Gentium poſui te coram Deo,cui credidiſti.Id eſt autem Patriarcham, & exemplar,& ducem omnibus Gentibus te conſtitui præcipuè credituris,quemadmodum & tu credidiſti,& id quidem in conſpectu Dei,uidelicet nõ ſolum in prouidentia Dei,ſed etiam,ut Athanaſius inquit,uelut inſtar Dei, ut quaſi numen aliquod ſit omnibus author piè credendi atq; benè uiuendi.Atq; ad ipſius ſimilitudinem nobis quoq;,quia ipſa fides ad iuſtitiam reputetur.Qualis inquam fides?Qualis & illius extitit,ut in ſuperioribus enarrauimus.Atq; inſuper,ut quemadmodum ille corpus ſuum emortuum ſimiliterq; ſacrè credidit quandoq; diuinitus ſuſcitandum,ſic & nos credamus Chriſtum et mortuum quidem eſſe,& diuinitus ſuſcitatum.Atque eiuſmodi fides ita nobis ſicut & illi ad iuſtitiam reputetur,credentibus uidelicet ita ueniſſe Chriſtum,quemadmodum & credidit ille uenturum.Quoniam uerò eadem uirtus eſt,& operatio manifeſta patris & filij,ſicut dictũ eſt,pater ſuſcitauit Ieſum,ita ſæpe dicitur, Ieſus reſurrexit à mortuis. Rurſus ſicut in ſequentibus dicit,proprio filio ſuo non pepercit Deus,ſed pro omnibus nobis tradidit illum.Sic ad Epheſios,tradidit ſemetipſum pro nobis. Quod autem hic dicitur,traditus eſt,intelligi poteſt à patre,& à ſeipſo,& à Iudæis traditus. Dicitur aũt reſurrexit propter iuſtificationem noſtram,ut nos reſurgendo iuſtificaret, id eſt, ea iuſtitia dignos efficeret,qua & ipſi reſurgeremus.Quod autem propter noſtra delicta traditus ſit in mortem,ſignificat cum morte ſua,uelut ſacrificio quodam pro nobis facto,culpas quodammodo noſtras expiauiſſe.

Gratia diuina quomodo acquiratur, Item quæ mala uitet,quæ bona conferat,ſcilicet,iuſtitiam per fidem. Item ſpem,charitatem,diuinam hæreditatem. Item quàm ſit conſtans ſpes diuina. Cap. XXVI.

,, IVſtificati igitur ex fide,pacem habeamus ad Deum per Dominũ Ieſum, per quem
,, acceſſum habemus in fide in gratiam iſtam,in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ
,, filiorum Dei.] Apoſtolus hactenus quàm neceſſaria ſit ad ſalutẽ Chriſtiana gratia,hinc potiſsimum cõprobauit,quòd neq; Gentilibus cognitio ueritatis atq; philoſophia,neq; Iudæis circumciſio,uel obſeruatio legis ſine gratia Chriſti ſuffecerit ad ſalutem,ſatisúe profuerit.Deinceps autem de uirtute gratię diſputabit,oſtenſurus uidelicet quæ bona per gratiam adipiſcamur,ac propter eandem,quæ mala uitemus. In primis autem uiam modumq; præſcribet,quibus perueniatur ad gratiam. Cum igitur dictum fuerit,quemadmodum fides reputabitur omnibus ad iuſtitiam,uidelicet reſurrectionem Chriſti credentibus,tanquam noſtræ iuſtitiæ fundamentum,meritò ſubdit,
,, Iuſtificati igitur ex fide.] Quatenus per ipſam reſurrectionis fidem,effectum eius,
,, quæ iuſtificatio eſt,cõſequimur. Habeamus pacem ad Deum.] Particula hæc dupliciter quidem legi poteſt,& habemus,ſcilicet,atq; habeamus, ſed deniq; ſenſus eſt idem.Non enim poſſumus aliter reconciliari Deo quàm per iuſtitiã,fide gratiaq; Chriſtiana fundatam. Hac quidem ratione nos ſic affecti pacem iam habemus ad Deum. Quod autem exprimitur habeamus,id forte ſibi uelle uidetur,ut pacem eiuſmodi quã ſic habemus,firmiter teneamus,neq; ſuſpicemur unquam haberi poſſe aliter uel teneri. Habemus,inquam,uel habeamus per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.Ipſe enim eſt pax noſtra,ſicut ſcribitur ad Epheſios.Quoniam ad eiuſmodi pacem ipſe perduxit, quam quidem pacem,gratiam quandam in præſentia nominat, quia non pro meritis tributa nobis

buta nobis eſt, ſed gratis, non noſtra quidem facultate, ſed ope diuina, ideo ſubijcit: Per quem acceſſum habemus in gratiam iſtam.] Cuius enim uirtute ad hanc acce- »
dimus, eiuſdem præſidio & tenens, & tenere poſſe duntaxat, ſperare debemus. Meritò igitur ad Timotheum, mediator Dei & hominum nominatur. Atq; ad Epheſios. Per ipſum acceſſum habemus ambo in uno ſpiritu ad patrem. Inquit autem in fide, id eſt, in ipſa Chriſtianæ fidei firmitate. Græcè non legitur per fidem, ut communiter Latinè dici tur, ſed in fide, idq; rectius. Alioquin ſi per fidē dicatur, uidebitur forte fides cauſa quædam gratiæ. Thomas uerò noſter contrariū aſſerit, ſcilicet, gratiam eſſe fidei cauſam. Gratia enim diuina ſortimur, quòd rectè firmiterq; credamus, ut legitur ad Epheſios: Gratia ſalui facti eſtis per fidem, uult autem fidem eſſe primum gratiæ aduenientis effectū, ideo rectè dictum eſt, nos per Ieſum ad gratiam peruenire. Ad quam habemus acceſſum, id eſt, aditum & introitum in fide, quaſi in ipſo gratiæ lumine primo, quam ſane fidem ſequuntur, deinceps & reliqua gratiæ dona, ſpecies, charitas, conſtantia, lætitia, gloria. Vbi uerò dicit, in qua ſtamus. Intelligendum eſt in uirtute gratiæ nos id habere, ut non ſolum ſuſcitati à culpa, uelut à morte fuerimus, ſed etiam firmiter in habitu probabili conſiſtamus in Deum prorſus erecti, tanta ſpe futuræ gloriæ freti, ut hac præ cæteris gloriari poſsimus. Quæ quidem omnia ſunt gratiæ munera. Gloriæ, inquam, filiorum Dei, id eſt, habebimur, quaſi filij Dei, ſic per adoptionem facti, ut Chriſtus extitit per naturam, ſic iterum in ſeculorum fine, ſicut angeli in principio ſeculorum. Quam uerò ſit excellens ſpes eiuſmodi gratiæ comes, apparet inde potiſsimum, quòd non breue quiddam aut leue, ſed æternum ſperamus diuinumq; bonum. Rurſus nō ſolum per hanc gloriamur, & exultamus ſummorum expectatione bonorum, ſed etiam aduerſis omnibus delectamur, quæ & pro hac profeſsione ſpeiq; approbatione perpetimur, & exiſtimamus quoquomodo ad futuram gloriam cōductura. Quamobrē ſubiungit Apoſtolus: Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quòd tribulatio patien »
tiam operatur, patientia uerò probationem, probatio uerò ſpem, ſpes autem nō confun »
dit, quia charitas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt »
nobis.] Sic ergo textus continuatur, non ſolum autem gloriamur in hoc, quod ſpe- »
ramus conſequi gloriam felicitatemq; Dei filijs cōgruentem, ſed etiam ipſis tribulationibus huius gratia ſuſceptis gloriamur atq; gaudemus. Non opinantes quidem uel aliorum more mortalium ſuſpicantes, ſed certo ſcientes, quòd tribulatio patientiam o- »
peratur &c.] Id eſt in tribulationibus ad inuictum patientiæ habitum exercemur, »
adiuuante uidelicet Deo, cuius gratia in aduerſitate duramus. Patientia uerò pro- »
bationem.] Sicut igne aurum, ita conſtans animus aduerſitate probatur. Ille enim »
approbari poteſt, tanquam diuinorum credulus, & amator, qui horum gratia libenter duriſsima quæq; ſuſtinet. Probatio uerò ſpem.] Nempe qui in præſenti aduer- »
ſitate durauit, futuram felicitatem ſperare proculdubio poſſe. Spes autem non con »
fundit.] Non fallitur unquā aut labitur, ut inde contingat ſperantem aliquando ru- »
borem & ignominiam reportare, aut affici pœnitentia, quòd ſperauerit. Hinc Pſalmus: In te Domine ſperaui, non confundar in æternum. Spes autem eiuſmodi cur nam fortiter perſeuerat, feliciterue conſequitur? Quia uidelicet uegetatur amore, amore, inquā, mentis in Deum erecto, qui ſanè amor amore Dei ipſius in mentem eſt accenſus. Hinc Dionyſius Areopagita, authore Hierotheo, amorem diuinum circularem quondā motum nominat, ab ipſa bonitate diuina exordientem, progredientemq; in animum, atque hinc in diuinum bonum regredientem. Motus enim animi ad infinitum bonū tendens, cum nequeat à finitate uirtute animi proficiſci, nimirum ab ipſo eodem infinito bono ſortitur inſtinctum, ut finis tandem cum principio congruat. Quòd ſi charitas in Deū noſtra ab ipſa Dei erga nos charitate principium habet, merito & quæ charitati neceſſaria ſunt, fides ſcilicet atq; ſpes, ab eadem diuinitate procedunt. Cum uerò nec Deus fruſtra moueat, nec communis, & aſsiduus mentis ipſius inſtinctus eſſe debeat, prorſus inanis efficitur profectò, ut fides, ſpes, charitas & fortiter perdurent, & quandoq; conſequantur euentum. Quòd autem inſtinctus ad diuina in nobis, ab ipſa diuinitate procedat, hinc etiam confirmatur, quòd omnia circa animum in terris mortalia, contrariū generāt in nobis inſtinctum, ut nō ualeat animus mortalibus obrutus, niſi per diuinitatem

ad diuina prorſus emergere. Dicitur autem Græcè ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται, charitas eſfuſa, quod quidem emphaticam proprietatem habet. Perinde ac ſi dicat, ex charitate diuina uelut ex igne, charitas in nobis quaſi flamma per modum ſcintillantis ignis penitus accenditur. Atq; id quidem abunde. Quod ſanè Plato in epiſtola ad Siracuſanos ita tetigiſſe uidetur, ex diuturno animæ noſtræ cum diuinitate commertio, ſubito tandem illinc uelut ab igne ſcintillante, lumen effulget in anima, ſeq; ipſum iam alit. Propriè uerò loqui uidetur Apoſtolus ubi dicit, per Spiritum ſanctum, quaſi afflante Deo ignis in nobis amatorius accendatur. Omnino uerò firmitatem ſpei argumento duplici comprobat. In præſentia quidem ex ipſo Spiritus ſancti dono. In ſequentibus aūt ex morte Chriſti. Charitatem interea tangit utranq;, & qua nos Deus amat, & qua nos amamus Deū, utranq; uerò charitatem per Sanctum ſpiritum uoluntatibus noſtris inuſtam eſſe cenſet. Nos autem, ut cum Thoma noſtro loquamur, ſic exponimus. Spiritum ſanctum, qui eſt amor patris & filij, dari nobis, eſt nos ad participationem amoris illius adduci, qui ſanè ipſe Spiritus ſanctus exiſtit, qua quidē participatione ipſi Dei amatores efficimur. Iam uerò ex hoc quòd ipſum amamus argumentum habemus, quòd ipſe nos amet. Nō quaſi nos primo dilexerimus Deum, ſed quoniā ipſe prior nos dilexit. Quod maior Ioannis declarat epiſtola. Dicitur autem charitas, qua Deus nos amat, in cordibus noſtris effuſa, quoniam in nobis late diffundit. Ex utraq; autem horum uerborum intelligentia concluditur idem, ſpem uidelicet eiuſmodi nunquam falli. Nam & quia Deus nos diligit, ſeipſum non negabit, & quia nos Deum diligimus, ſperare facile poſſumus eum nobis æterna bona daturum.

„ Cur nam Chriſtus cum adhuc infirmi eſſemus, tempore oportuno pro impijs mor
„ tuus eſt? uix profectò pro iuſto quis moriatur. Iam uerò pro bono forſitan quis audeat
„ mori.] Quod Latinè legitur ſecundum tempus, intelligiturq; à pleriſq; triduum illud, quod Chriſti corpus latuit in ſepulchro, mihi quidem non admodum placet, ſicuti nec Athanaſio linguæ Græcæ doctiſsimo. Quod enim Paulus ponit καιρὸν, non ſignificat ſimpliciter ipſum tempus (id enim χρόνος Græcè dicitur) ſed tempus duntaxat ſignificat oportunum & occaſionem propriè tempeſtiuam oportunitatemq; deſignat. Præterea cum uelit Paulus ingentem Chriſti in nos exprimere charitatem, nō id quidem exprimit, ſi dixerit ad breue tempus pro nobis expertus eſt mortem. Sed potius, ſi addaxerit Chriſtum obſeruauiſſe tempus nō ſolum ſibi decens, ſed nobis etiam oportunum præſcitum diuinitus omnino, quodammodo etiam deſtinatum, ut Athanaſius inquit. Id ſæpe ſignificat Euangelium, nondum uenit hora mea. Item, uenit hora. Rurſus, uenit hora ueſtra, & poteſtas tenebrarum. Mors quidem Chriſti, ſi diuinam reſpexeris uoluntatem, ſacrificium prædeſtinatum eſſe cenſetur. Sin autem impetum occidentium, homicidium eſt præſcitum. Eiuſmodi uerò ſacrificium ſalutare ſimul, & homicidium prorſus iniquum in eodem tempore mira quadam occaſione concurrit, ut non alio tempore diabolica inſtigatio apud iniquos homines præualuerit ad hunc euentum quàm quo diuina uoluntas & homicidium præſciuerit, & ſacrificiū ipſum prędeſtinauit. Sacrificium eiuſmodi operante Deo oportuno quodam tempore celebrandum. Propheta Abacuc ita prænuntiaſſe uidetur: Opus tuum Domine in medio annorum, uiuifica illud. In medio annorum notum facies. Cum iratus fueris miſericordiæ recordaberis. In medio annorum forte ſignificat in medio mundi curſu. Volunt enim aliqui, decem annorum millibus non mundum, ſed mundi curſum prorſus expleri, ſiquidem motus quietis gratia ſit inſtitutus, atq; in medio hoc mundi curſu, Deum ſe hominibus oſtendiſſe, ut aduentus eius æquè ab utriſq; ſeculorum diſtaret extremis, ne uel expectatio futuri aduentus nimiū protraheretur, uel præteriti memoria prorſus aboleretur. Sed tempora Deus uiderit, æternitatis fons temporiſq; productor. Forte uerò Pythagorici bonum ipſum oportunitatem ipſam uocant. Quoniam omnibus prouidet oportunè, & una quæq; natura tunc optimè ſeſe habet, quando eligit uel ſortitur uel aggreditur, quod optauerit oportunè. In hoc enim proſperitas, felixq; fortuna conſiſtit, ab influxu ſuperiore, & deniq; à prouidentia ſuperna proueniens. Sed uerborum Apoſtoli ſeriem repetamus. Per interrogationem ergo ſignificat Chriſtum pro nobis uoluiſſe mori propter incomparabilem in nos charitatem, ut hinc & firmiter ab eo bona omnia ſperare poſsimus, & pati

pro eodem

pro eodem mala omnia debeamus. Auget uerò debitum quòd infirmi, id eſt, cōtra eum peccatores eramus, atq; rei, non leui quodam crimine, ſed impietate grauati. Non inuenitur alius, qui pro iniuſto ſuoq; inimico uelit mori, uel laborare quam minimùm. Vix etiam inuenitur qui pro iuſti alicuius ſalute, ſalutem ſuam ſpernat. Forte uerò aliquanto facilius repereatur, raro tamen qui mortem obire uelit pro bono, id eſt, pro uiro liberali in omnes prę ceteriſq; benefico, & cui propter beneficentiā quis ſummopere debeat. Iuſtum hic nominare uidetur eum, qui nocet nemini, aliena non uſurpat, ſuū cuiq; reddit, etiam ſi nihil de proprijs bonis eroget. Bonum uerò, ut dixi, largum bonorū ſuorum communicatorem. Id enim bonitatis proprium eſſe cenſetur. Nos autem nec erga homines, nec erga Deum iuſti eramus, nec erga Deum boni, id eſt, benefici eſſe unquā poſſumus. Bonorum enim noſtrorum non eget. Hunc mirabilis in nos Chriſti charitas elucet, ſpem noſtram nobis confirmans, mutuamq; charitatem in nobis accendens.

Commendat autem charitatem ſuam erga nos Deus, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.] Quod pauloante per interrogationem ſignificabat, idem in præſentia per affirmationem ſine interrogatione declarat. Perinde, ac ſi dixerit, ex hoc potiſsimum ingens erga nos Dei charitas demonſtratur, quòd filius eius Chriſtus pro nobis contra eum peccatoribus mortem ſubire uoluit, quaſi eadem ſit patris filijq; uoluntas.

IAm uerò ſicut in ſuperioribus Apoſtolus charitatē Dei patris erga nos oſtendit per hoc potiſsimum, quòd ſpiritum nobis ſuum infudit, ſic in præſentia tandē ex hoc ipſo demonſtrat, quòd pro nobis ſuum filium tradidit, & ad reciprocam erga Deum charitatem utrinq; nos prouocat. Suam uerò charitatem Deus duobus modis exaggerat, cum uidelicet, quia dedit filium pro noſtra ſalute paſſurū, tùm etiam quia pro inimicis, id eſt, peccatoribus atq; rebellibus. Id uerò totū in ſecunda ad Epheſios epiſtola ſimiliter confirmatur: Deus qui diues eſt in miſericordia per nimiam charitatem qua dilexit nos, cū eſſemus mortui peccatis conuiuificauit nos Chriſto &c. Itaq; multo magis iuſtificati nunc in ſanguine ipſius ſalui efficiemur ab ira propter ipſum.] Hactenus aſſeruit, quomodo Deus ob incomparabilem erga nos charitatem, ſui filij ſacrificio pro nobis ſatisfaciens, nos ex iniuſtis iuſtos effecit, uidelicet in ipſo credentes. Deinceps quomodo iuſtificationem tribuit & ſalutem. Salutem primo qua ab ira, id eſt, à miſeria liberemur. Deinde etiam ad felicem cum Deo uitam recipiamur. Si enim recepimus ab eo quod difficilius erat, id autem eſt, ex iniuſtis fieri iuſtos, nimirum & quod facilius eſt, atq; inde cōſequitur, reportare poterimus, id eſt, ut iam iuſtificati liberemur ab ira, id eſt, à uindicta, quam iniuſtitia merebatur. Et quoniam dū ex iniuſtis iuſtos effecit, etiam ex inimicis fecit amicos, merito nobis quaſi iam amicis ſua bona communia facit, dum mirabili quadam largitate communioneq; beatæ uitæ ſuæ nos participes efficit. Ideo ſubdit:

Si enim cum inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati, ſalui in uita ipſius efficiemur.] Hic interim nonnulla notanda ſunt antitheta ordine quodam poſita. Iniuſtos iuſtificando Deus ipſe facit iuſtos. Inimicos, uidelicet propter iniuſtitiam, reconciliando reddit amicos. Obnoxios iræ liberat ab ira, ſcilicet per mortem filij ſui ad uitam ſuám nos admittens. Non ſolum autem, ſed & gloriamur in Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus.] Non ſolum gloriamur in ſpe atq; expectatione glorię apud Deum quandoq; futuræ per iuſtificationem reconciliationemq; nobis exhibitam, ſed gloriamur etiam nunc in ipſo Deo, id eſt, in mira quadam coniunctione cum Deo per fidem charitatemq; iam conflatam, conciliante uidelicet hanc Ieſu Chriſto per doctrinam & uirtutem ſacrificiumq; ſuum. Ad ſuperiora uerò conſequitur: Maius eſſe iniuſtum iuſtificare, quàm iuſtificatum ſalute donare, quia in illo homine non eſt proportionale principium ad diuinam iuſtitiam conſequendam, ſed totum gratia ſola perficitur. In ipſo autem iam diuinitus iuſtificato, inhabitat iam Spiritus ſancti donum, quod arbitrium mouens ad actum, efficit ut ita ſalutem promereatur.

PRopter hoc quemadmodū per unum hominem peccatū in hunc mundum intrauit, ita & per peccatum mors, atq; ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.] Quæret forte aliquis, cur nam oportuit per Chriſtum iuſtificari atq;

reconciliari mortales? Reſpondet ita. Propter hoc, inquam, ſcilicet, oportuit. Deinde cauſam explicaturus, altius exorditur hunc in modum, quem occulta quadam comparatione præſens hic textus exponit. Cõgruit autem cum prima ad Corinthios epiſtola, ubi dicitur: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Sic caſus in peccatum atque mortem, quod quidem mali conditionẽ habet ab ordine longius alienam, ordinem tamen quondam ſubit, multo magis ordinẽ ſeruat reditus ad iuſtitiam atque uitam. Sed caſus ille tantum ſaltem ordinis uidetur admittere, quòd in eo turba quam plurima ad unitatem principij ſui reducitur, unde mira quadam traductione deducitur. Ab uno enim patre primo, quaſi principio ſpeciei, tota hominum ſpecies, quaſi communis quædam natura una producta unius originalis inclinationis culpæque particeps hinc euaſit, proptereaque obnoxia morti, quid ergo mirum humanam ſpeciem ordine quodam ab uno ſimiliter inchoato in originalem iuſtitiam uitamque reſtitui? ſcilicet ab uno principio ſalutis atque gratiæ. Atque ſicut ab uno generationis initio culpa morsque defluxit in omnes, ſic in omnes ab uno regenerationis exordio iuſtificationem uiuificationemque profluere. Verum, ut ſupra monui, comparationem eiuſmodi Paulus hic minuit, clamque ſignificat, uult enim ſubintelligi, quã deinceps attingit apertius. Si autem præſentia Pauli uerba diſponantur, aliter quàm diſpoſui, in longiſsimum orationis hyperbathon incidemus, nec facilè uerbum quòd à grammaticis principale dicitur offendemus. Quæri poteſt, cur nam dixit, peccatum & mortem per peccatũ intraſſe in mundum potius quàm in genus duntaxat humanum? Quia forte cum anima primum corpusque ſubinde noſtrum ſuperiorem amiſit ordinem, externa quoque quodammodo nobiſcum, præſertim nobis, exorbitauerunt. Sequitur uerò mors ad peccatum, non ſolum mors animæ, ſcilicet, felicitatis diuinæ priuatio, ſed mors prӕterea corporis. Quod quidem Moſaicum myſterium, ut alibi enarraui, Plato noſter in Charmide tetigit, opinione Magorum, ſignificans ex intemperantia quadã animæ intemperiem mortemque corporis proficiſci. Quippe cum afferat ſi animam temperantiam ſuam, recuperauerit, immortalitatem ſuam in corpus etiam exundaturam, bona enim malaque animæ in corpus ita profluere, ſicut à toto corpore in cerebrum, & ab hoc in oculum fit effluxus. Recuperari uerò temperantiam philoſophicis quibuſdam arcaniſque rationibus, quaſi quibuſdam prҫcantationibus, aſſerit. Proinde de originali peccato, quod ab Adam profluxit in omnes, eſſet in præſentia longius diſputandum, niſi multa de hoc in libro de Religione diſſeruiſſem, ſatis erit igitur breuiter hoc attingere. Pelagiani quidem iſtud negant, dicentes non originali ſucceſsione, ſed imitatione quadam potius uoluntaria peccatum primi parentis ad poſteros attinere, ſcilicet quatenus iſti parentum iniuſtitiã imitantur. Aurelius Auguſtinus ſic eos arguit: Si peccatum Adæ progreſſum in omnes dicendum eſſet imitatione potius quàm per Adam. Diabolum enim præuaricatorem primum præuaricatores omnes potiſsimum imitantur, hoc autem per illud in libro Sapientiҫ confirmaturi. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarũ. Prҫterea ſicut à Chriſto iuſtitiam ſalutemque ſuſcipimus, non principaliter, quia imitemur eum, ſed quoniam inde uirtutem accipimus per gratiam ſatisfactionemque ab eo nobis exhibitam, ſic ab Adam originalis quædam iniuſtitia mortis origo, non tam imitatione noſtra quàm propagatione quadam nobis influit. Si enim imitatione ſola contingeret, comparatio inducta hic ab Apoſtolo non congrueret. Quòd autem quaſi naturaliter influat Epheſijs declarat Apoſtolus. Eramus natura filij iræ. Item Dauid: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Dicit autem originale uitium peccatum naturæ. Quemadmodum quotidianum delictum, quod & actuale uocant, dici ſolet peccatum perſonҫ, & illud ſicut hoc quodammodo uoluntarium, quia ſicut hoc per uoluntatem perſonæ peccantis committitur. Sic & illud per uoluntatem principij humanæ naturæ creditur perpetratum. Profectò quemadmodum uaria membra corporis unius humanæ perſonæ partes ſunt, ita perſonæ ſingulæ membra ſunt humanæ naturæ. Itaque ſicut manus pediſque motus per uoluntatem principij perſonalis rationem uoluntarij habet atque culpæ, ſic per uoluntatem culpamque principij humanæ ſpeciei ſingulorum hominum inclinationes ſimiles uoluntariæ obnoxieque cenſentur.

Plura inueniri non potuerunt.

MARSILII FICINI Florentini, in omnes prædicationes ſuas, Procœmium.

Adſpira nobis precor Alme Deus, uia, ueritas, uita, Trinitas, unus Deus, In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

VNa hæc homilia noſtra, dilectiſsimi fratres, præcipuas tres partes habebit. Vtinã unicæ trinitati ſit accepta. Vnaquæꝗ pars ſimili ratione tres partes, per nouenarium numerum inde confectum, imitaturas cœleſtẽ numerum angelorum, nos uidelicet excelſo Deo benigne conciliantium. Prima quidem Hierarchia uero. Secunda uiã mõſtrabit ad uerã uitam. Tertia deniꝗ & uitæ ueritatem ſummã ante oculos ponet. Videte precor fratres mei ꝙ oportunè ad illã Iacob Patriarchę ſcalã Deo duce, prouenimus. In hac ſane cœleſtes angeli, & aſcendunt pariter & deſcendunt. Aſcendũt quidẽ cõtemplantes Deum Deorum in Sion. Deſcendunt interim hominib. prouiſuri. Deſcendunt, inquam, manus hominũ apprehenſuri. Aſcendunt iterũ nos iã apprehenſos ad excelſa ducturi. O ſcalam inextimabilem, ô gradus prorſus incomparabiles, ô aſcenſum ineffabilem, mirabilemꝗ deſcenſum. Non alio quidẽ tempore aſcendũt angeli cœleſtes, alio uerò deſcendunt, hominũ animaliũꝗ more, ſed eodẽ momento mirabiliter utrunꝗ conficiũt. Quẽadmodũ à Sole radij terrã uerberãtes, momẽto reuertãtur in Solẽ. Neꝗ ſolũ eodẽ momẽto aſcendũt angeli, quo deſcendũt, uerũ etiã qua ratione eleuãtur contẽplatione diuina, perfecti roboratiꝗ illinc, ad beneficia nobis cõferẽda ſe cõſtruunt, diuina uidelicet plenitudine prorſus exuberãtes. Sed ut regrediamur illuc unde iã paulo latiꝰ progreſsi ſumus. Primã ſermonis noſtri partẽ Hierarchiæ ultimæ cõmendabimus, qua quidẽ in parte tres erũt gradus, angelis, archangelis, principatib. cõmendati. Secũdã uero ſermonis partẽ Hierarchię mediæ dedicabimus, tres quoꝗ gradus habẽtẽ, poteſtatib. uirtutib. dominationib. cõmendatos. Tertiã deniꝗ deſtinabimus Hierarchiæ tertię, tres gradus ſimiliter cõtinentẽ, per quos utinã Throni, Cherubini, Seraphini, nos ad alta perducant. Verũ ut manifeſtius iã quod uolumus uobis fiat in omni prædicatione noſtra. Primo quidẽ de animę Immortalitate tractabimus. Quod quidẽ pertinebit ad uitã. Idꝗ trib. uel rationib. uel pſuaſionib. uel modis Quibuslibet cõfirmabimꝰ. Secũdo uerò de fidei Chriſtianę firmitate loquẽtur. Qđ ſane ſpectabit ad uiã ad uerã uitã nos deniꝗ perducturã. Atꝗ id iterũ trib. modis ſimiliter aſſeremꝰ. Tertio deniꝗ declarabimꝰ uerũ Euãgelij ſenſum, pertinentẽ ad ueritatẽ, ſenſum, inꝗ, triplicẽ, hiſtoricũ, moralẽ, & allegoricũ.

Prima pars prædicationis de Immortalitate animæ. Prædicatio prima.

Adſpira nobis precor Alme Deus, uia, ueritas, uita, Trinitas, unus Deus In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

PRimam prædicationis partẽ auxiliò primæ Hierarchiæ angelorum aggrediamur. In omni re naturali, per continuam naturalemꝗ eius inclinationẽ ſolemus naturæ proprietatem inueſtigare, exempli cauſa. Per inclinationem ad deſcenſum, conijcimus in quouis corpore grauitatem eſſe. Per inclinationem ſimiliter ad aſcenſum, in eſſe inuenimus leuitatem. Si quoddam itaꝗ corpus inclinationẽ ad utrũque cõperiamus habere, utranꝗ proprietatem poſsidere putabimus. Quorſum hæc? Nempe bruta uidemus ad caduca tantum præcipitari. Intellectus autem angelicos ad æterna ſolum ſe erigere cogitamus. Quamobrem illinc quidem ſolam in brutis naturã caducam. Hinc uero ſolam in angelis æternam eſſe concludimus. Cum igitur anima noſtra communiter & aſsiduè inclinetur ad utraꝗ, tùm temporalia tùm æterna, utranꝗ quaſi naturam habere conijcimus, per intellectum quidem æternam, temporalem uero ſenſum.

Præterea, ſi homo, ut multis rationib. confirmatur, eſt animalium perfectiſsimus, per eã præcipue partẽ facultatem'q; perfectiſsimus eſt, quam habet ipſe propriam, cæteris animantibus nullo modo communem. Hæc uerò ſola religio eſt. Nam & rationis cuiuſdã ueſtigia quædam ſagaciores beſtiæ uidentur habere. Nullum religionis inditium. Non foret aũt per religionem perfectus, ſi per hanc & falleretur, & ſpe futurorum præſentibus fraudaretur. Item religio, ut in Prothagora probat Plato, prima omniũ homini cõtigit, non ſolũ ante omnes artes ad uictũ neceſſarias, ſed etiã ante ſermonẽ, atq; commertia. Cum uerò etiã maximè omniũ ſit communis, & firma, ſequitur ut maximè omniũ ſit naturalis. Et quia inſtigante Deo, rudibus ſtatim hominibus eſt inſerta, non ſolũ maximè naturalis eſt, ſed etiam diuina quam maximè. Naturale uerò ſpeciei iudicium falli nõ poteſt. Neq; fallit naturalis inſtinctus. Multoq; minus fallit Deus ſumma ueritas atq; bonitas, æternitatem religionem promittens, ſpeq; eiuſmodi præſentibus tùm bonis expolians, tùm malis affligens. Poſthęc partem ſecundã aggrediemur beneficio Hierarchiæ ſecundę intrantes uiam per probationem fidei ad æternam uitam.

De probatione fidei. Secunda pars prædicationis.

Adſpira nobis precor Alme Deus, uia, ueritas, uita, Trinitas, unus Deus. In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

SI Diſcipuli Chriſti decipiendi gratia figmentum introducere cogitauiſſent, rationem certè facilioris perſuaſionis aliquã habuiſsēt. Contrà uerò fecerũt. Aggreſsi ſunt enim rẽ & ad credendũ & ad obſeruandum omniũ difficillimã. Adde quot modis etiam difficilimis, ſi tẽpora, loca, perſonasq; conſideres. In temporib. uidelicet eruditis, in urbibus ampliſsimis, plenisq; omniũ doctrinarũ, aduerſum potẽtes, plurimosq; & doctos, ipſi debiliſsimi, omniũ rerũ egeni, ab initio rudes, & pauciſsimi. Neq; accipere uoluerunt uel Cerimonias à Iudæis uel Deos plurimos à Gentilib. Quod quidem ſi admiſiſſent, cõpertũ haberemus, omnes ſubito Chriſtianos fuiſſe futuros. Audi Paulum Corinthijs ita dicentem: Videte uocationem ueſtram fratres. Quia non multi ſapientes ſecundũ carnem, non multi potentes, nõ multi nobiles, ſed quę ſtulta ſunt mũdi eligit Deus, ut confundat ſapientes, & quæ infirma ſunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia. Et quæ ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quę nõ ſunt, ut ea quæ ſunt deſtrueret. Item ſi fuiſſent ſimulatores, non potuiſſent ſumma inter ſe concordia in tot tantisq; difficultatibus perſeuerare. Perſeuerauerunt tamen. Alioquin nihil obtinuiſſent. Paulus pro Chriſti gloria annos ſeptem atq; triginta innumerabilẽ tormentorum gratia tulit. Petrus quoq; tantundem: Ioannes annos octo atq; ſexaginta. Cæteriq; ſimiliter per omnem uitam. Neq; præmium tanti laboris ullum in hac uita ſperabant, optabantúe. Imò omnia uitæ dona, uitamq; ipſam penitus contẽnebant. Hinc Paulus, ſi in hac uita tantum ſperamus in Chriſto, miſerabiliores ſumus cunctis hominibus. Præterea neq; in angulis ſuſurrabãt, ſed palã uulgo ſuam doctrinã audacter diſſeminabãt. Siquidẽ Paulus etiã cathena collũ uinctus, publicę prędicabat. Hinc ait ad Philippenſes, quæ circa me ſunt, magis ad profectũ uenerunt Euangelij, ut uincula mea manifeſta fierẽt in Chriſto, in omni Prætorio, & in cæteris omnib. Et ad Coloſſenſes ait: Euãgeliũ iã prædicatũ fuiſſe omni creaturæ q̃ ſub cœlo eſt. Itẽ nihil horũ in angelis geſtũ eſt. Et Corinthijs, non adulterantes uerbum Dei, ſed in manifeſtatione ueritatis commendantes nos met ipſos, ad omnẽ cõſcientiã hominum coram Deo. Quod ſi cui etiã opertũ eſt Euãgeliũ noſtrũ, his qui pereunt eſt opertũ. In quib. Deus huius ſeculi excæcauit mẽtes infideliũ, ut nõ fulgeat in eis illuminatio Euãgelij glorię Chriſti, q eſt imago Dei.

Pars prædicationis tertia de Euangelio.

Adſpira nobis precor Alme Deus, uia, ueritas, uita, Trinitas, unus Deus. In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

SEd per uiam comprobatæ fidei feliciter huc uſq; progreſsi, pergamus iam ad Euãgelicam ueritatem, hierarchiam angelorũ tertiam inuocantes. Principio, Throni hiſtoricum nobis aperient Euangelij ſenſum. Secũdo, Cherubini moralẽ. Tertio Seraphini allegoricũ patefacient. Quemadmodũ unuſquiſq; noſtrũ ab angelo quodã regiť perſuadeturq; ad bonũ, à quibuſdã uerò ſpiritib. malis paſsim incitanť ad malũ, ita Ieſus regebať à Spiritu ſancto. Qui poſtq̃ in baptiſmis oculis eius auribusq; apparuit mox ei intel

lectui

lectul perſuaſit,ut in deſertum iret,noxia uidelicet hominum commertia deſerens,ieiunio,orationi contemplationiq; uacaturus,ut nō ibi iam aduerſus carnē ſanguinemq; certaret,ſed aduerſus principes caliginoſi aëris dæmones,quos ieiunio,oratione, contēplatione ſuperans,nobis præberet exemplū,tū in ſtatu perfecto nobis à dęmonibus periculum imminere,tum etiam expugnari poſſe,& quibus repugnaculis expugnare. Platonici quoq; confirmant tentamenta dæmonum,& quomodo eiſdem remedijs expellantur.

Prædicatio ſecunda.

Adſpira nobis precor Alme Deus,uia,ueritas,uita,Trinitas,unus Deus. In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

INſtitutum à principio ordinem proſequētes ternarium nouenariumq; numerum in orationis noſtræ partib. tanquam angelicū & nunc & in poſterum obſeruabimus, neq; id quidem ab re,cum in ſacra angelorum æde loquamur. Vbi ſemper illius oraculi memores. Ego ſum uia,ueritas & uita, Primam ſermonis partem ipſi uitę,ſecundam uiæ,tertiam ueritati,diſtribuemus, ut ex prima fidem ad credendū æternā uitam, Ex ſecunda ſpem ad eius bona apud Deum percipienda,& ex tertia charitatē, cōſequamur erga Deū bonorū immortaliū largitorē. Atq; ita ex fide per ipſam ſpē ad charitatē, quaſi tertium cœlum aſcendemus,Duce Paulo, ut uel audiamus arcana Dei quantūlibet homini, uel ſaltem guſtemus mirificum charitatis fructum qui ſuperat omnem ſenſum,quoddam uidelicet ineffabile gaudium.

De uita animæ immortali, Prædicationis pars prima.

Adſpira nobis precor Alme Deus,uia,ueritas,uita, Trinitas, unus Deus. In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

NVlla res ſponte ſua poteſt ſuę origini repugnare. Alioquin ſpōte ad ſui ipſius naturaliter ferreretur interitū,qui neceſſario ſequitur origine perdita. Quin etiā quicquid effectus aliquis agit,ſuæ originis ui & auxilio facit. Si ergo aduerſus cauſam pugnaret,in ea colluctatione cauſa illa ſibi ipſi prorſus aduerſatur corpori noſtro, imò corporibus omnibus. Igitur à nullo corpore ducit originem. Sæpe enim ab incitamētis corporeis abſtinet,honeſtatis,uel ueritatis,uel religionis,gratia. Cum Plato noſter domandi corporis gratia ſalubrem Atticæ locum Academiā habitandam elegit,nónne animus eius corpori aduerſabatur? Cum Xenocrates dilectus Platonis diſcipulus,& Origines eorum ſectator exuſſerunt ſibi uirilia,quo libidinis incendia prorſus extinguerent,nonne iniuſſus animus bellum membris corporis indicabat. Ante hos Magi Perſarum, Aegyptij Sacerdotes,Pythagorici Philoſophi,ut uenerem eneruarent & ſobrij forent ad contemplandum,mero & carnibus abſtinebant. Sed ſanctimonia,martyriaque Chriſtianorum,multo magis uictoriam mentis erga corpus teſtificantur. Omnes profectò quotidie à corporis incitamentis certa de cauſa pro uiribus abſtinemus. Ac etiam ſi nunquam corporis impetus frangeremus, ſatis tamen foret pugna ipſa, quæ fit in nobis continua ad oſtendendum aliam in nobis ſubſtantiam eſſe, præter corpoream, corporeis aduerſantem, tum humoribus, tum etiam cœleſtibus influxibus ſenſum mouētibus per humores. Quod ſi anima corpori frēquenter obſequitur,non uiolentia ad hoc inducitur,ſed amore quoad corpoream uitam,quaſi mater ad prolem ſuam prorſus afficitur. Quo quidem uehementius blandiēte uel nullo modo uel leuiter conſultatur.

Ratio hactenus aſsignata eſt,ex eo quod anima in morib. repugnat corpori. Secunda mox aſsignanda eſt. Quoniam ſupra aſſurgit,quo patet eam nō ex corpore dependere: Multis quotidie modis ſenſibilium imagines fallunt continuò ſenſum. Quam ſane fallaciam ratione corrigit intellectus. Qui quatenus excogitat uel affectat aliquid incorporeum abſque cōtrouerſia ſeipſum ſuprà corpus attollit. Res uerò nulla cauſæ ſuę uires & ordinem tranſcendere poteſt. Senſus quidem interior exteriorib. nuntiantibus,nihil præſtantius confingere poteſt,quam lumen ingens uarijs affectum colorib. & odoribus atq; ſonis ſaporibusq; mirabiliter oblectantibus. Nihil profecto ſublimius interrogata de Deo imaginatio porrigit rationi. Ratio uerò è ſumma mentis ſpecula phantaſiæ

fallacias proſpicit & emendat. Deumq́ ratione admodũ diuerſa deſcribit. Quemadmodum in Theologia noſtra latiſsimè declaramus. Tertia ratio adducitur hı́c in modũ. Si rationalis animus originem ullam à corpore traheret, quanto cõiunctius hæreret corpori, tanto melius ſe haberet. Quælibet enim res ab origine ſua ſeruatur atq; perficitur. Nunc uerò contrà cõtingit. Præcipuè quidem rationalis animæ partes duæ ſunt, intellectus atq; uoluntas. Quãdo circa corporalia occupamur, intellectus aut nihil cernit omnino, aut nõ ſyncere diſcernit, ſenſibus & phantaſia deceptus. Quod planè comprobat Socrates in Phędone. Voluntas affligitur, dum curis multis inde uexatur. Contrà, quãdo corporalia deſpicit, & ſopitis ſenſibus, expulſisq; phantaſmatum nubibus, nec aliter animum corpore diſtrahente animus per ſe aliquid ſpeculatur, tunc intellectus ſyncerè diſcernit fulgetq́ maximè. Quod etiam in his apparet, qui aut per ſomni quietem aut aliam quamuis alienationem à corpore, uaticinãtur. Ideo nõnulli, ut Critone & Apologia inquit Plato, propè mortem cum ſunt, futura prædicũt. Quaſi tunc illa uideãt in ſupernis ſpiritib. præſcripta. Quibus ſuapte natura iungitur animus, modo ſeiungatur à corpore. Non ſolum uerò intellectus ſe à corpore ſeuocans, quod optat clarius intuetur, diuinusq; euadit, ideoq; ſe melius habet, ſed & uoluntas nec perturbationib. tũc affligitur, imò diuinis tãquam ſibi ſimilibus ſummopere gaudet. Hinc ſequitur, nõ eſſe corpus animi rationalis originem. Siquidẽ quo lõgius diſcedit ab illo, eo ſe perfectius habet. Sequitur & hoc, ſi quãto magis mens in hoc corpus immergitur, tanto deficit magis, & quo diſcedit lõgius, eo magis & proficit, tunc fore perfectiſsimã mentẽ cũ ab hoc corpore penitus euolauerit. Nõ eſt aũt inde interitus, unde ſumma perfectio. Sed integra uita, uſq; adeò ut ſit perpetua. Nulla em̃ mutatione animus unq̃ deficiet, quãdo nõ perit exeundo è corpore. Qua quidem nulla circa ipſum maior poteſt eſſe mutatio.

De probatione fidei. Prædicationis pars ſecunda.

Adſpira nobis precor Alme Deus, uia, ueritas, uita, Trinitas, unus Deus. In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

APoſtolos nulla ſimulatione uel ambitione fuiſſe adductos ad prædicandum patet, quoniam non propriam, ſed Chriſti gloriam affectabant. Hinc illud Pauli ad Corinthios: Nõ enim nosmet ipſos prædicamus, ſed Ieſum Chriſtũ Dominũ noſtrum. Nos aũt ſeruos ueſtros per Ieſum. Itẽ, inter uos alius dicit, ego quidem ſum Pauli. Alius, ego ipſius Apollo. Nonne carnales eſtis? Quid em̃ Apollo? Quid uerò Paulus? niſi miniſtri eius cui credidiſtis. Et unicuiq; ſicut Dominꝰ dedit. Ego plãtaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementũ dedit. Ita neq; qui plãtat eſt aliquid, neq; qui rigat ſed qui incrementũ dat Deus. Qui aũt plantat & qui rigat unũ ſunt. Nemo igitur in hominibus glorietur, omnia em̃ ueſtra ſunt, ſiue Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas ſiue mũdus, ſiue uita, ſiue mors, ſiue p̃ſentia, ſiue futura, omnia ueſtra ſunt, uos aũt Chriſti. Chriſtus aũt Dei. Ideo in Actis Apoſtolorum cum quidã Cornelius adorare Petrum uoluiſſet, prohibitus eſt à Petro. Præterea cum Licaonięſes propter miracula Paulo & Barnabæ tanquã Dijs immolare uellent, ab eis permiſsi nõ ſunt. Ioannes quoq; in Apocalypſi adorari ſe uetuit. Sed quid nam hoc Pauli manifeſtius? Abſit ut gloriemur in alio quã in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quã mihi mundus crucifixus eſt, & ego mũdo. Accedit ad hæc, quod non inuiti ſed ſponte libenterq; cruciatus pro Chriſto ferebant. Hinc Paulus ad Romanos: Gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia uerò probationem, probatio uerò ſpem, ſpes autẽ non confunditur. Quia charitas Dei diffuſa eſt in cordib. noſtris per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis. Itẽ ad Corinthios, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Rurſum ad Timotheum: In hoc laboramus, & maledicimur, quia ſperamus in Deum uiuũ. Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus uenit in hunc mundum, ut peccatores ſaluos faceret. Quorum primus ego ſum. Sed ideò miſericordiam cõſequutus ſum, ut in me primo oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem patientiã, ad inſtructionem eorum qui credituri ſunt illi in uitam æternã. Regi ſeculorũ immortali, inuiſibili ſoli Deo honor & gloria in ſecula ſeculorum. Rurſus ad Coloſſenſes. Nũc gaudeo in paſsionib. pro uobis & adimpleo ea q̃ deſunt paſsionũ Chriſti in carne mea, pro corde eius quod eſt Eccleſia. Item Lucas in Actis: Apoſtoli ab Iudęis cæſi exultãtes incedebãt, quia digni

habiti

habiti eſſent, qui pro Chriſti nomine iniurias paterentur. Denique teſtimonium Apoſtolorum ſummopere ualidum eſt, ex eo quod in fide minimè titubabāt. Hinc illud ad Romanos: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio? anguſtia? an perſequutio? an fames? an nuditas? an periculū? an gladius? ſicut ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnib. ſuperamus propter eū qui dilexit nos. Certus ſum enī, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque poteſtates, neque uirtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque alia creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Huc tendit & quod ſcribit ad Philippenſes Romæ uinctus. In nullo confundar, ſed cum omni fiducia ſicut ſemper & nunc exaltabitur Chriſtus in corpore meo, ſiue per uitā, ſiue per mortē. Mihi enim uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrū. Quod ſi uiuere in carne hic mihi fructus operis ē, quid eligā ignoro. Coarctor aūt à duobus. Cupio enim diſſolui & eſſe cū Chriſto, atque hoc quidem mihi multò melius. Permanere aūt in carne propter uos neceſſariū eſt. Et hoc confidens ſcio, quia manebo & permanebo omnibus uobis ad profectum ueſtrū & gaudiū fidei, ut gratulatio ueſtra abundet in Chriſto Ieſu, in me per meum aduētum iterū ad uos. Quibus in uerbis liberationem ſuam uaticinatus eſt. Item ad Timotheū: Non dedit nobis Deus ſpiritū timoris, ſed uirtutis & dilectionis & ſobrietatis. Noli itaque erubeſcere teſtimoniū Domini noſtri. Neque me uinctū eius, ſed collabora in Euangelio ſecundū uirtutē Dei. Ob Euangeliū hæc patior, ſed non cōfundor. Scio enim cui credidi, & certus ſum, quia potēs eſt diſpoſitū meū ſeruare in illum diem. In Euangelij prædicatione laboro uſque ad uincula, ſed uerbū Dei nō eſt alligatum. Ideo omnia ſuſtineo propter electos, ut & ipſi ſalutē conſequantur, quę eſt in Chriſto Ieſu cū cœleſti gloria. Fidelis ſermo, quia ſi cōmortui ſumus, & cōuiuemus, ſi cōſuſtinebimus, & corregnabimus. Si negauerimus eum, & ille negabit nos. Si uerò non credimus, ille fidelis permanet. Negare ſeipſum non poteſt. Idem ad Corinthios: Deus qui dixit de tenebris lumen ſplendere, illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in faciem Chriſti Ieſu. Habemus aūt Theſaurum iſtū in uaſis fictilibus, ut ſublimitas ſit uirtutis Dei & nō ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur. Attenuamur, ſed non deſtituimur. Perſequutionem patimur, ſed nō derelinquimur. Deijcimur, ſed non perimus. Scimus enim quod qui ſuſcitauit Ieſum & nos ſuſcitauit cum Ieſu, propter quod non deficimus. Sed licet is qui foris eſt noſter homo corrūpat, tamē is qui intus eſt, renouatur de die in diē. Quod enim in præſenti eſt momētaneum, & leuę tribulationis noſtræ ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplātibus nobis quæ uidentur, ſed quæ non uidentur. Quæ enim uidentur, temporalia ſunt, quæ uerò nō uidētur, æterna ſunt. Scimus enim quod ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ędificationem ex Deo habemus domum nō manu factam. Sed ęternam in cœlis. Idem ad Timotheum, uigila in omnibus, & labora. Opus fac Euangeliſtę. Miniſteriū tuum imple, ſobrius eſto. Ego enim iā immolor & tempus meæ reſolutionis inſtat. Bonum certamen certaui, curſum cōſummaui, fidem ſeruaui. In poſterū repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi Dominus in illum diem iuſtus Iudex. Non ſolum aūt mihi, ſed omnibus qui diligunt aduentū eius. Denique certam Ioānis aſſeuerationem audire fas eſt. Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis noſtris, quod inſpeximus, & manus noſtræ cōtrectauerunt de uerbo uitæ, & uita ipſa innotuit. Et uidimus & teſtamur & nūtiamus uobis uitā æternā, quæ erat apud patrē & apparuit nobis.

Sequentes ſuperiorem ordinem incipiemus, ut inde per uiam ueniamus ad ueritatem.

Adſpira nobis precor Alme Deus, uia, ueritas, uita, Trinitas, unus Deus. In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

QVod corpori, cuius natura determinata eſt, naturaliter alligatur operationem habere non poteſt liberam & ſolutam. Animus uerò noſter hanc habet. Igitur cum à corpore uiuere. Bruta uidemus iudicium habere natura determinatum. Naturali enim extimatione iudicat ouis lupum ſibi pernitioſum atque fugit. Neque poteſt non fugere impellente natura. Naturali inſtinctu feruntur hirundines

INtellectus rem uera ratione intellectam attingit intelligendo. Cum igitur rationibus certis ſubſtantiam indiuiduam comprehēdit, ſuo quodam indiuiſibili tangit rem indiuiſibilem & intelligit. Alioquin diuiduum tangeret non indiuiduum. Hoc ipſum in tellectu indiuiſibili ad intelligendum ſufficiens ſolum quidem ipſum, ipſe intellectus exiſtit. Cum igitur intellectualis ſubſtantia ſit penitus indiuidua, diſſolui nunquam poteſt. Præſertim quia ſubſtantia hęc intellectualis non ſolum impartibilis eſt, ſed etiam in ſe ipſa ſubſiſtens, uidelicet à corpore non dependens. Alioquin in ſe ipſam reflecti non poſſet. Quemadmodum in Theologia noſtra Proculi ratione probamus. Conuertitur autem in ſe ipſam, dum actionem ſuam, uirtutemq; & eſſentiam animaduertit & cauſam. Quod ſi actio eius tanquam libera remeat intro, multo magis eſſentia eſt à corporibus expedita. Oportet præterea inter naturam cognoſcentem, atque cognitam eſſe proportionem, ut inter uiſum atque lumen, inter auditum atque ſonum. Multo magis inter intellectum & intelligibile proprium. Intellectus enim intelligibile penetrat definiendo atque diſtinguendo. Quod ſenſus circa ſenſibile nunquam efficit. Intelligibile uerò proprium eſt, uniuerſalis ipſa ſpecialiſque rei cognitæ ratio. Cum igitur hæc à loco temporeque ſit abſoluta, merito intellectus ab eiſdem ſolutus eſt atque ſempiternus.

LEges humanæ non aliter aut admittuntur ab initio, aut poſtquam admiſſæ ſunt propagantur, quā uel conſuetis, cōmunibusq; humanarū & naturalium rationum ſuaſionibus uel authoritate quadam imperatoria, impetuúe armorum uel facilitate & cōmoditate uiuendi, atq; illecebris uoluptatum. Præterea ſiderum diſpoſitio, non alijs unquam inſtrumētis quam eiuſmodi leges inter homines poteſt inducere. Quamobrem cum Chriſtianam legem cognouerim apud homines ſanę mentis & ortam aliquando & cito latiſsimè propagatam, dum probabiles illi multorum argumentationes aduerſarentur, dum arma potentum contra illam ubique ſæuirent, dum palam omnis humanæ uoluptatis uſus ſpeſq; ab ea prorſus auferretur. Legem eiuſmodi neq; humanam eſſe neq; à cœleſti fato pendere, ſed diuinam omnino & à ſupercœleſti quadā potentia proficiſci neceſſariò concludemus. Quid? quod multis ante ſeculis longo ordine à pluribus Prophetis atq; Sybillis ſingula hæc prædicta fuerunt, quod in ſequentibus oſtendemus. Quid? quod Chriſtus, uitæ magiſter, mortem ſuam, perſequutionem aduerſum diſcipulos ſuos ubiq; futuram, propagationem immutabilitatem religionis ſuæ, miſerabilem Iudæorum ruinam breui uenturam, Gentilium conuerſionem, Iudæorum quorundam pertinaciam uſq; ad mundi finem duraturam, tùm ipſe prædixit, tùm diſcipulos ſuos inſpirauit, ut dicerent. Atq; id quod mirabile eſt, Chriſtus obſidionem in ſabbato futuram, & exitium fame ferroq; à Gentilibus inferendū, atq; ſtragem inauditam & captiuitatē. Præterea Iudæorum in omnes Gentes, nō aliter ante præſcripſit, quam Ioſephus ſcripſerit poſt ruinam. Deniq; ſi religionis maximè propria puritas eſt, hæc certè diuiniſsima eſt, quæ neq; uiles poſteriorum Iudæorum ſuperſtitiones, & ſpurciſsima Talmut deliramēta, neq; obſcœnas & iniquas Gentilium fabulas, neq; abominabilē Mahumethenſium licentiam & Alchorani ineptias admittit. Quæ neq; terrena præmia, ut leges alię, ſed cœleſtia pollicetur. Neq; aduerſarios legis ſuæ interfici iubet, quēadmodū iuſsit Talmut & Alchoranum, ſed uel ratione doceri, uel oratione conuerti, uel patientia tolerari, neque uirtutes ambitionis aut uoluptatis aut tranquillitatis humanæ, ſed Dei ſolius gratia ardenter exercet, totumq; hunc mundum peſſundat & pro nihilo habet, ut mundum alterum cōſequatur. Ad idem pertinet ſermonis puritas ſimplicitasq; & maieſtas inſolita concordiaq; & occulta quædam uerbis inſita uirtus.

De quinque panibus. Lucæ. Cap. 9.

Adſpira nobis precor Alme Deus, uia, ueritas, uita, Trinitas, unus Deus. In medio Eccleſiæ laudabo &c. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

EX quinq; panibus & duobus piſcib. ſatiauit quinq; uirorū millia. Quæritur quómodo panis ille acceperit incrementum. Quatuor id modis effici potuit. Creatione; Rarefactione, Generatione, Magnitudinis attractione, alienę materię nō creauit nouā ibi materiā. Creatione nanq; tanq; actionū omniū nobiliſsima in operib.

utitur

utitur nobiliſsimis, in productione mundi, angelorum, animarum. Si ſolum præſentem materiam rarefeciſſet, nihil amplius nutriuiſſet. Quemadmodum ſi quis melidem extendat in amplius. Potuit autem probabiliter præſenti materiæ quantitatem adhibere maiorem, non quidem rarefaciendo quæ aderat, ſed aliam generādo conſimili prædi tam denſitate. Nam & ab initio mundi primo, materiam procreauit nondum quantā. Mox adhibuit quantitatem, non quidem rarefactę materiæ, quæ nondum quanta erat. Rarefacta uerò paſsio quædam eſt pertinens ad rem iam quantam. Potuit etiam probabiliter uirtutem inſerere pani mirabiliter attractiuam, quæ efficaciſsimè ſugeret aërem undiq; & aquæ terræq; uapores. Quæ in pane protinus condenſata coctaq; ſubito facerent augmentum. Similiter ſagine granum attractiua & digeſtiua uirtute, ſugit aërem & humorem, unde tumet, ex puſillo fit magnum atq; procerum, ex uno fit multa, ex deformi formoſum. Natura id longo perficit tempore, breui Dæmon efficit idem. Solus momento Deus. Facit quoq; pro arbitrio Deus multa, producendo formas etiam ſine motu. Dæmon autem mouendo quæ ſunt loco coniungit unde formæ reſultant. *Diſpoſuit* Ieſus in prato menſas ordine xij. & in qualibet menſa centum diſcumbere iuſsit utrinq; uidelicet quinquaginta. Poſt hunc menſarum duodenarium, adhibuit alium duodenarium in longum, aliumq; deinceps uſq; ad duodenaria quinq;. Sunt igitur ibi ſexaginta mēſæ & hominum ſex millia, uirorum ſcilicet quinq; millia, & quingenti pueri & totidem mulieres. Benedixit autem panem, dicens: Creſcite panes, replete populū fidelem. Similiter piſces ſubtractis primo ſpinis. Erant autem libræ quinq; panum, & ſimiliter piſcis, ac dū benediceret ſub Sole, reſultabat umbra digitorū quinq; ſuper piſces & ſimiliter aliorum quinq; digitorum ſuper panes. Vnde auctum eſt utrunq; ſeorſum ad libras uſq; uigintiquinq;. Deinde fregit panem quemlibet tractu apertæ palmæ digitorumq; ſuper panem. Ceſsit digitis panis. Vnde ſex reſultauere bucellæ. Duxit rurſum etranſuerſo manum, & factę ſunt triginta ſex bucellę. Ex quinq; panibus ita multiplicatis facta ſunt centum & octuaginta fruſta. Dedit Ieſus unicuiq; duodecim Apoſtolorum fruſta in gremio quindecim, id eſt, unicuiq; confinium. Piſces uerò integros ipſe portauit. Paulatimq; diſtribuit, menſis procedens in latitudinem per ſemitas laterales. Dum Apoſtoli duodecim procedebant, per ſemitas duodecim in longum. Deniq; cum repleti eſſent & collecta fragmenta, benedixit fonti, ut tutius ſuauiusq; combiberent. Dicēs: Feratur ſpiritus Domini ſuper aquas. Ponimus corpus corpulentū, corpus ſpiritale, & ſpiritum. In primo genere ſunt, Terra, Aqua, Aër mixtus. In ſecūdo autem ſunt, Aer purus, Ignis, Cœlum. In tertio anima, Angelus, Deus. Deus quidem & Angelus ſimpliciter ſpiritales ſunt. Anima uerò ſpiritalis quidē eſt, quatenus intellectu agit. Dicitur etiam animalis, exercet opera uitæ, ſenſusq; in corpore. Dicitur & corporalis, quādo intellectu nihil agente agit, quod eſt animę reliquum. Sic enim affectum & habitum induitur corporalem. Vbi anima ad cōditiones corporis traditur, id eſt, ut fiat paſsibilis, obſcura, tarda, hebes. Poteſt itaq; corpus quandoq; ad naturā animæ retrahi, ut fiat impaſsibile, clarum, agile, ſpiritale. Tunc, inquam, cum animus totus intellectus euadit diuino abſorptus intellectu. Neq; id mirum, uidimus enim terram rarefactione fieri aquā hanc ſimiliter aërem effici, hunc fieri ſimiliter ignem. Ignis, ſi materiam dempſeris, erit cœlum. Si cœlo dimenſionem ſubtraxeris, erit ſpiritus, id eſt, lumen à materia & dimenſionibus abſolutum. Sic uides corporale ad naturam aſcendere ſpiritalem. Sicut cogitare potes ſpiritum effici corporalem. Addita lumini dimenſione primum, deinde materia. Addito animæ affectu & habitu corporali adhibita condenſationi igni, aërique & aquæ.

In illud Pauli. Coloſſen. 3.

FRatres ſi conſurrexiſtis cum Chriſto &c.] Congregatio fideliū ſecūdum Paulū unum corpus eſt. Cuius caput eſt Chriſtus. Caput ſecundum Platonem eſt totus homo. Rotundum enim eſt inſtar cœli. Septem meatus habet quaſi plātas ſeptē, oculos duos, quaſi Solem & Lunam. Omnes ſenſus, qui non ſunt in reliquo. Habet ſeptem potentias cognoſcendi, quinq; ſenſus, imaginationem & rationem, & ſecundum Galenum principatum tenet in corpore, & ab eo deriuatur in corpus animalis uita, ſen-

uita,ſenſus & motus. Huic reliqua famulantur,ut hominis inſtrumenta.Itaq; fratres,ſi Chriſtus caput noſtrum eſt in cœlo, nos membra, quatenus in terra ſumus, tanquam membra ſeiuncta,motum,ſenſum,uitam amittimus,niſi quatenus fide,ſpe,charitate ad ipſum,quaſi tribus neruis, alligati manemus. Quæramus igitur ſuperius aſcendendo arctius alligari Chriſto qui ſurſum eſt, ne penitus pereamus. Sapiamus & guſtemus, quæ ſurſum ſunt. Terrenas eſcas paſsim paratas à Diabolo fugiamus, harũ enim ſapere uelut hamo nos illaqueat, & ſapore detinet diuturno,ne euolemus ad Chriſtum. Igitur quæ ſurſum ſunt ſapite. Animalis quidem & diabolicus homo, qui in nobis erat, iam per paſsionem & reſurrectionem mortuus eſt. Interea ſpiritali homine uiuimus, donec uita gloriæ manifeſtetur in nobis, quæ nunc nobis eſt abſcondita & reſeruatur in Chriſto apud patrem. Hinc illud Ioannis: Filij Dei ſumus, quaſi iam generati, ſed nõ dum apparuit quod erimus. Cum autem Chriſtus,in quo ſeruatur nobis uita gloriæ, apparuerit in iudicio,tunc & nos apparebimus & fulgebimus unà cum ipſo per glorię ſplendorem in ſempiternum.Nam & intellectus noſtri ex lumine intellectus eius,illuminabuntur, & corpora noſtra tanquam per radios ſui corporis reſplendebunt. Vnde & imagines noſtræ in nobis inuicem perſpicientur, & imago Chriſti inſpicietur in cunctis,& imagines cunctorum conſpicientur in Chriſto,& beatus erit oculus in nobis uterq;,mentis ſcilicet atq; corporis. Hinc illud Ioannis: Hæc eſt uita æterna,& uideant te ſolum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ad eiuſmodi uitam ut Deus ſua clementia nos perducat.Tradunt Platonici animam eſſe corporis ſeminarium.Ideoq; formam corporis eſſe quaſi animã quandam degenerantem in naturam materialem. Ideo probabile eſt uiciſsim naturam corporalem redigi quandoq; ad animæ ipſius naturam. Similiter ſemen tritici tumeſcit in herbam,herba redit in ſemen. Ignis denſatur in terrã, ad ignem terra reuertitur. In quem materia hæc reuerſa ex immobili,inepta,obſcura,fit mobilis,agilis,clara,& ſine diſsipatiõe penetrans. Quãdo igitur natura corporis in naturam animæ redigetur,præter id quod in paſsibilitatem, claritatem, agilitatem ab anima ſortietur,habebit ab anima quod penetret ſolida,nec diſsipans,nec diſsipatum, ſicut anima ſolidum hoc penetrat undiq; corpus,non diſsipata. Quoniam ipſa interim id uiuificat,nec ſolum non diſsipans,ſed etiam repugnantia ligans. Plotinus probat corpus ſolidum non poſſe abſq; fractione ſolidum aliud penetrare,non quidem culpa materiarum quæ cum prima ſui natura indiuiſibiles ſint, facile poſſunt ſimul congredi. Nec culpa dimenſionem. Hæ namq; cum ſint efficaces neq; frangunt,neq; reſiſtunt, ſed culpa duritiæ ſolidæ. Duritia uero ſoliditasq; qualitas quædam eſt. Ideo eiuſmodi qualitate ſublata,ſtatim corpora procul à fractione corporibus ſe prorſus inſinuant. Liquida liquidis, ſicut ignis aëri,aër aquæ.Itẽ liquida ſolidis,ut oleum chartæ uel ligno,ignis ferro. Quid ergo? Nunquid glorificatum corpus quod ad ipſam animæ iam factæ diuinæ naturam redactum eſt, omni ſoliditate caret? Nequaquam, ait enim, palpate & uidete etc. Quomodo igitur lignum utrinq; ſtante ſoliditate ſine mutua penetrat fractione? Quia qualitas hæc admodum uilis uelut propria terræ, quo ſoliditas uel duritia nominatur, non tantam uim habet ad faciendam fractionem,penetrationem prohibendam,quantã habet facultas corporis animalis iam atq; diuini,tum ad motum efficacem & penetrantem. Talis enim eſt animæ diuinitatisq; poteſtas. Tum ad connexionem partium corporalium & faciendam & conſeruandam. Profectò ſi animæ officium eſt repugnantia in corpore deuincire,& ſimul cõſeruare deuincta,perfectè id efficit: quãdo & id ipſa in diuinitatem abſorpta eſt & corpus in ipſam. Claritas corporis glorioſi magis natura diſtat ab oculo quam Solis claritas. Sol enim & ſi ſummum tenet in toto corporalium genere, genus attamen non tranſcendit. Glorioſum uerò corpus quatenus ad animæ diuinæ conditionem iam aſcendit, eatenus tranſcendit & Solis terminos & oculi facultatem, qui quamdiu ſimpliciter terrenus eſt,minus poteſt glorioſum lumen,quã Solis lumẽ aſpicere. Sed quemadmodum in uoluntate arbitrioq; animę poſitum eſt demonſtrare ſeipſam, tùm ad aures uerbis, tùm ad oculos nutibus, ita glorificatus homo habet in ſuæ uoluntatis arbitrio oſtendere ſuum corpus iam ſpiritale, uel occulere. Sed quomodo? Non quidẽ ſe alterando. Non enim decet,neq; afficiendo intuentis imaginationem,falleret enim,ſed uel ſuos radios continendo,ne uberius effluant uel intu-

entis oculi radios roborando. Poteſt & circumfuſum aërem in ſuperficie ſua prout libuerit figurare. In qua figura ſe accommodet intuentibus. Sic Chriſtus in gloria uiſus eſt in monte Tabor. Sic poſt reſurrectionem uiſus eſt matri temperatione uidelicet radiorum. Figuratione uerò aëris circumfuſi, apparuit mulieribus, & diſcipulis. In hortis quidem uelut agricola, peregrinantibus peregrinus, Piſcantibus uerò piſcator. Fregit panem, leuiſsimo tactu, facultas namq; diuinę manus uicem gladij ſupplet. Nam & homo ſimplex quatenus habet manum, inſtrumenta omnia uidetur habere. Inflammabat cor audientium uerborum ſuorum flatu quodam flagrantiore. Cum enim adhuc, uelut terreni inepti eſſent ad lucem, incepit ſub ſimplici fide atq; ſæpe animam calefacere charitatem, quo calore purgaretur & transferretur ad intelligentiæ lumen. Angelus autem qui deſcendit ad monumentum fuit è numero uirtutum, quæ mortis ſphæram regunt. Venit itaq; ad cuſtodes perterrendos, & forma fulguris & miro terre motus effectu, quæ pertinere uidentur ad Martem, alij duo angeli grandiores fuerunt ex ordine Dominationū, quæ Iouem, & Poteſtatum, quæ Solem ducunt. Quanquam & ille prior ueſtem habuit argenteam, ad conſolandos mulieres, ſicut per fulgur milites ante terruerat.

De duobus diſcipulis in Emaus. *Luca XXIIII.*

Adſpira nobis precor Alme Deus, uia, ueritas, uita, Trinitas, unus Deus. In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum pſallam tibi.

IBant Diſcipuli duo in Emaus, & quia carebant firmitate fidei, Dæmō detinebat oculos eorum, ne parentem agnoſcerent Ieſum. Citans uidelicet uaporem quendam ad oculos tùm diſgregātem pupillas, tùm rubore efficientem. Quo effigies Ieſus, tùm grandior tùm rubicundior appareret. Et has rationes elicimus ex quodā Auguſtini fundamento. Ieſus igitur quo eis uiſus perſpicaciam reſtitueret, explanatione utitur ſcripturarum, qua fidem aſſereret, ut hac adhibita accenderetur & charitas. Incepit paulatim reſurgere fides. Flagrare cæpit & charitas. Hinc illud: cor noſtrū erat ardens, dum nobis loqueretur in uia. Verùm ſicut neq; ſufficiebat fides niſi charitas adderetur. Ita neq; charitas in affectu ſatis erat, niſi accederet charitas in effectu. Igitur tunc demum ſe patefecit Ieſus, cum eum hoſpitio, & conuiuio receperunt. Vbi non ſolū præbuit ſe clare uidendum, ſed etiam ſacramento Euchariſtiæ deguſtandum: Quin panem benedixit & fregit. Vbi communione Chriſti expulſus eſt Dæmon, qui intulerat cæcitatem. Charitate igitur & affectus ſimul & operis accedere debemus ad Ieſum, ſi modo dicturus ſit nobis: guſtate me, ac uidete quam ſuauis ſit Dominus. Nam & ille charitatis amore acceſsit ad creandum mundum, deſcendit ad hominē redimendum. Hinc factum eſt, ut amore omnia ad generandum operandumq; moueantur, quod patet non ſolum in animantibus, ſed etiam in elementis & cœlis atq;, ut alibi diximus, optimum in quolibet ordine proprium amatoriæ charitatis obtinet ſignum. Seraphini quidem inter angelos empyreū inter cœlos et reliqua. Seraphini ſub trinitate, cui attribuitur cœlum empyreum, regunt chriſtallinum, & meritò cum ardeant charitate empyreum, igneum capite tangunt. Cherubini, in quibus eſt ſcientiæ plenitudo, firmamentū regunt, quod eſt plenitudo ſtellarum. Vnde Daniel: Fulgebunt docti tanquam ſplendor firmamenti. Throni qui ſedes ſunt, regunt ſphæram, Saturni ſtabilitatem ſignificantis. Dominationes Ioui præſunt Dominorum ſignificatori, uirtutes Martem ducunt, ſignificant enim & ille & hic uirilitatem. Poteſtates Soli dominantur qui ſignificat Magiſtratus. Principatus Veneri, cuius eſt amor affectuum motuumq; principium, Archangeli, Mercurio. Meritò principales nuntij nuntiorum principio præſunt, angeli, id eſt, nuntij præſunt Lunæ, quæ inferioribus nuntiant influxus ſuperiorum. Throni patrem referunt, Cherubini filium, Seraphini ſpiritum. Item principatus patrem, archangeli filium, nuncium primum, angeli ſpiritū, qui nuntiauit ſecundo. Rurſum firmamentū patrem, chriſtallinum filium, empyreum ſpiritum. Saturnus patrem, Iupiter filium, Mars ſpiritum. Sol patrem, Mercurius filium, Venus ſpiritū, Luna Chriſtum. Luce ſua diuinitatē eius,

fuſca

fuſco ſuo humanitatem. Rurſum ſicut tres in Deo perſonæ in una conueniunt Deitate, ſic Sol, Mercurius, Venus, ſemper proximi in communi quodam ſplendore conueniunt. Denique una in Sole ſubſtantia eſt ſub figura, luce, calore, ſicut una in tribus perſonis eſt diuina natura.

De laboribus ac ærumnis D. Pauli Apoſtoli.

Exiui ſeminare ſemen tuum Domine. Semē quidem tuum bonum eſt, adiuua nos propter magnam miſericordiam tuam, ut & ego bene ſeminem, & populus tuus hic ſemen tuum bene ſuſcipiat, fructumq́ centuplum inde deducat.

MAgnus ab alto Ieſus per Ananiam Tharſenſi Saulo has uoces intonuit: Elegi te hodie Saule tanquā uas meum omniū electiſsimum, ut portes ad omnes Gentes uerbi mei ſemina, quibus Euāgelicos fructus, ubiq́ propages. Multa quidem inter ſeminandū patieris pro nomine meo, ſed fient lachrymæ tuæ panes, panes dico cœleſtes. Seminabis enim in terris lugens, colliges centum pro uno in cœlis exultans. Surge igitur, uade alacer, memor quod per Dauidem ſeminantibus ſum pollicitus: Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibunt & flebunt, mittentes ſemina ſua, uenientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos ſuos.] Quot ſubinde & quanta pertulit apud omnes Gentes, xiiij. iam annis die & nocte, terraq́ mariq́, ab hominibus, à beſtijs & corpore & animo, dū ſeminat Euangelium, narrat in Epiſtola ad Corinthios breuiſsimè Paulus. Quot inſuper annis triginta & quinq́ labores paſſus fuerit, non poſſet unq́ abſq́ magno labore narrari. unum duntaxat, quod obſcurius eſt, exponam. Narrat præter id quod ter uirgis cæſus eſt, ſemel lapidatus eſt, ſe à Iudæis quinquies uerberatum, id eſt, quinq́ ſeorſum temporibus, & qualibet uice nouē & triginta plagas ſe accepiſſe. Erat enim Moſaica lex, ſiquis contra legem deliquiſſet, neque tamē eſſet capitali ſupplicio dignus, uerberibus affligeretur, nō pluribus quam quadriginta. Interpretes uero legis ęquitate ducti, ſtatuerunt plagis multo paucioribus uerberari. Sed Paulum rigidius quam cæteros, id eſt, una tantum ſubtracta cruciandum iudicauerunt. Narrat autem Paulus labores ſuos, ærumnas, uigiliasq́ multas, famen, ſitim, ieiunia multa, frigus, & nuditatem, & aſſiduas Eccleſiarum omnium curas, reuelationesq́ ſubinde, ut authoritatem Apoſtolatus ſui confirmet. Qua firmata ſtabiliatur Euangelica ueritas ab eo Gentibus prædicata. Stabiliatur, inquam, contra falſorum Apoſtolorum inſidias qui ex Iudæis ad baptiſmum profecti contendebant legales cerimonias cum Euangelica lege commiſcere. Et quando Paulus Euāgeliū introducebat ab externis cerimonijs abſolutū, odio erat illis. Vnde calūniabantur, quaſi ipſe nō eſſet uerus Apoſtolus. At ipſe ex paſſionibus reuelationibusq́ ſui Apoſtolatus ueritatem firmat, contra illos, qui & in uoluptatibus uerſabātur & reuelationibus digni non erant. Edixerat enim Ieſus, ſiquis uult meus eſſe diſcipulus, abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Finis tandem eſt, ut integra firmaq́ ſit Euangelica ueritas. Reuelatione narrata, confirmat, quantam de ipſo tanquam de legitimo ſeruo Deus habeat curam, ut uelit eum Iliaca ſępius paſſione torqueri, ne forte ex diuinis muneribus efferatur, putetq́ ſe eſſe aliquid plus q̄ hominem, ſed ex dolore uentris hominem ſe prorſus agnoſcat. Chriſtumq́ prædicet non ſeipſum. Quòd autem ſtimulus carnis eius non libidinis feruor extiterit, teſtatur uita eius innumeris cōtinuisq́ plena laboribus, uictusq́ parciſsimus, inedia, nuditas, labor aſsiduus. Quodlibet prouidentia Dei cōmodius tutiusq́ uirtutis dolore corporis quàm libidine probat. Neq́ uos turbet quod ſtimulum carnis appellet, cōſueuit enim quicquid ad corpus, & materiam pertinet, carnis nomine nuncupare. Item quòd de Diabolo ſtimulante dicit, memento dæmones humores ſæpe mouere ad morbos efficiendos. Quod Serapion & Auicenna confirmant. Reuelationibus igitur inſtructus & inter labores atq́ pericula toto terrarum orbe diſſeminat Dei uerbum. Quod in Euangelio hodierno ſeminat ipſe Deus, atq́ dum ſeminat, aliud cadit ſecus uiam &c. Quoniā dicit ſemen ſuū, per ſuum declarat Deum ipſum eſſe qui ſeminat, ſeminat aūt in animabus humanis tùm ab initio intellectuales conſcientiæ regulas, tùm quotidie ueritates ſuas ſanctorū miniſterio, Tū

maximè in Ieſu tẽpore ſuo. Exire dicitur, quatenus filius uenit ex patre, & ex occulto prodit in manifeſtum. Audiẽtes uerò multi quidẽ, nullo modo ſuſcipiũt hoc ſemẽ, hoc Dei uerbum. Qui uidelicet nullã rebus diuinis fidẽ adhibent. Qui ſunt uia quędã à diabolo trita. Vbi nota incitamẽta ad uitia ex humoribus facile prouenire, ex cholera ad iram atq; ſuperbiam. Ex ſanguine ad uanitatem atq; libidinem, ex phlegmate ad pigritiam. Ex melancholia ad timiditatem, inuidiam, auaritiam. Incredulitatem uerò non facile ex humoribus prouenire, ſed ex dæmonibus diſſuadentibus aliquid, & aliud ſuadentibus. Nam & credulitatem augent nobis angeli. Alij uero ſuſcipiũt ſemen aliqua fide, ſed quia non ueram charitatem habent, non perſeuerant, ideo non perducunt ad fructum, atque hi quidem duobus modis, aliqui enim fortitudinis defectu, id eſt, laborem & dolorem non tolerantes, recedunt à fructu uerbi diuini, & hi dicuntur timore cadere. Alij defectu temperantiæ. Hi enim corporis uoluptatibus obſequuti, ſementem intellectualis uerbi non proferunt, talesq; ſunt quamplurimi. Plures enim muſcarũ uino dulci ſuffocantur quàm auſtero. Sicut autem tribus gradibus fit defectus, ſic tribus gradibus fit profectus. Qui enim fide ſuſcipiũt uerbum, & propter ueram charitatem perſeuerant, fortitudinis & temperantię beneficio. Hi, ut tradit Matthæus, ſi fide excelluerint, producunt triginta pro uno, ſi ſpe præualuerint, ſexaginta, ſi charitate, centum. Fortè per tres gradus in fructu deſignat, tres in beatitudine gradus, ut alij ad primum cœlum, alij ad ſecundum, alij ad tertium eleuentur. Tangit hic inſuper Platonica quędam opinio, ponens tres in qualibet morali uirtute gradus. Alij enim ex diuino ſemine ciuilem producunt uirtutem, quæ ſecundos amputat motus. Alij purgatoriam, quæ motus ſecundos extirpat, alij purgati animi, quæ primos amputat motus. Sic caſtitas alia coniugalis eſt, alia uidualis, alia uirginalis, ſic fortitudo, alia ſpernit detrimenta externorum, alia detrimentum corporis, alia totam hanc uitam, uirtus purgati animi tanquam perfectiſsima centenario numero deſignat, qui reſultat ex denario in ſe ipſum ducto, qui plenus eſt numerus, ultra enim hunc eſt quædam repetitio numeri. Memento parabolam hanc afferri propriè de prædicatione Chriſti ad Iudęos. Quorum quarta pars profecit in ſemine, tres enim partes in uanum proiectæ dicuntur. Quamobrem Ieſus Apoſtolos, præcipuè Paulum, extra Iudæam per tres mundi partes, Aſiã, Africam, Europam miſit, diuinum uerbum ſeminaturos. Vt autem Paulus ante perſecutor ſui clarius & ardentius prædicaret, reuelauit ei arcana ſua quando rapuit eum. Poſt annum à paſsione completum, ante biennium expletum. A die uerò conuerſionis ſuæ raptúſque ſui poſt annos quatuordecim à Troade ſecundam Corinthijs ſcribit epiſtolam. Raptus eſt autem Damaſci in eo triduo, quo non uidit, non bibit, non comedit, ſed orabat aſsiduè. Narrat uerò ſe raptum in tertia perſona. Quoniam quaſi alter nunc eſt, & alter quando fuit in raptu, uel alter quando raptum, alter uerò poſt raptũ. Dicit item ſe neſcire utrũ animus ſuus in raptu eſſet in corpore nec ne, id eſt, neſciri à ſe in quantũ homo, neſciri ab aliquo ſimpliciter homine. Nos igitur ſi ſcientia id comprehendere non poſsimus, opinione ſaltem, ac fide pro uiribus tentemus attingere. Eſt radius uiſualis in oculo per quem eminus proiectum oculis remotiſsima quæque tangit, uidetq; tangendo, quod in animalibus apparet nocte uidentibus multo magis eſt intellectualis in mente radius, emicans in remota, præſertim quoniam homo præſtantiſsimus quantum deficit inter animalia radio uiſuali, tantum intellectuali radio recompenſat. Potuit igitur eiuſmodi radius in Paulo ad remotiſsima quæque protendi, diuino uidelicet fauente lumine. Sicut radius oculi noſtri, uſq; ad remotiſsima foueatur lumine Solis. Hoc itaq; pacto anima Pauli uirtute duntaxat aſcendiſſet in cœlum. Hoc equidem concedo feciſſe, ſed efficacius aliquid eſt ulterius requirendum. Siquidem & raptum aſſeueranter repetit. Et utrum cum corpore fuerit, ponit ambiguũ. Neque tamen cum corpore terreno uult intelligi. Neque ſurſum intelligi uult, animam per mortem ab hoc corporis reparatam. Deus nanq; beneficus, non facit per mortem quod poteſt ſine morte facere. Quid ergo? eſt inter animam corpúſque ſolidum ſpiritus tenue corpus uapor & ſubtili ſanguine procreatus. Vigore talis, qualis odor aquæ uitis aſpectu, talis qualis reuerberatio quædam ſplendoris æſtate ſuper arenas, hoc in ſpiritu propriè habitat anima. Per hanc regit & tractabile corpus. Nam

& quando ſpiritus retractus ad intima deſerit extima, anima quoq; deſerit eadem, quando iterũ dilatatur, adeſt illis ſimul & anima. Potuit igitur Deus eiuſmodi ſpiritũ uſq; ad cœlum tertium dilatare. Quo illuc uſq; porrecto, ipſa quoq; ſubſtantia animæ cœlo præſens extitit, & interea terreno ſimul corpori præſens. Eatenus enim præſentem ſe facit anima ubiq; totam, quatenus & ſpiritus dilatatur. Nam & Gigantem præſentia regit, quæ puſillum rexit infantem. Sed quonam pacto potuit ipſe ſpiritus eatenus dilatari? Potuit qdẽ, ſiquidem eatenus dilatatur & radius. Spiritus quidem uapor quidam eſt radioſus, et in conum ſicut radius à baſe protenditur. Adde quod ſanctus Dei Spiritus, quatenus Pauli ſpiritum cœlũ uerſus protrahebat in longum, eatenus in corpus Pauli circumfuſum aërem undiq; contrahebat, ſubitoq; coctum calore ſuo in corpore Pauli ſupplebat in ſpiritum. Nã & in nobis ſpiritus aëre iugiter attracto reficitur. Igitur interim anima Pauli more plantæ uegetabat in corpore ſolido, dum ſpiritale corpus etiam animabat, tangensq; cum eo cœlum tertium, expedita à uarijs corporis miniſterijs, Dei perſpiciebat arcana. Sic animus quatenus ſuprema tangebat, nec erat propriè in corpore ſolido, nec extra corpus omnino. Quoniã habitabat in corpore ſpiritali, & hoc qua ratione fiat, neſciri fatetur ab homine. Nos autem & ſi neſcimus, attamen opinamur. Raptus eſt non ſua uirtute profectus, ſed diuina perductus in tertium cœlum, ſcilicet corporale, id eſt, empyreum. Primũ namq; cœlum eſt tota ſyderea regio, ſtellas uidelicet planetas continens atq; fixas. Quam & nonnulli Philoſophi præſertim Iudæi, non ſolum contiguitate, ſed etiam continuitate molis unam eſſe dixerunt, & geminos habere motus, eosq; oppoſitos. Propriũ quidẽ ab Occidente, alienum ab Oriente. Nequit enim natura una oppoſitos habere motus æquè proprios. Hac igitur cauſa ab hac regione ſyderea aſcenditur ad chriſtallinam, cuius ſit motus unus abſtrictè, quem ſyderea imitetur. Præterea cũ motus in ſyderea ſit multiplex, atq; diuerſus, qualitas quoque multiplex, ſcilicet perſpicua ſimul & lucida, uarieq; lucens, meritò procedimus ad Chriſtallinum cœlum. Cuius unus ſit motus & qualitas una. Rurſum quia ſuper mobile debet eſſe ſtabile tanquam perfecti, & ſuper perſpicuam qualitatem, quæ quodammodo paſſiua eſt, debet eſſe lumen uelut actiuum, nimirum ſuper candorem motumq; chriſtallini lumen, & ſtabilitas eſt empyrei. Primum itaq; cœlum ſit ſtelliferum, Secundum, Tertium ſit empyreum, ubi Paulus uidens lumen, quod ſequentia per ſe non lucida ſemper illuminet, & mobilia illuminet non mobiliter. Ex hoc excogitauit ipſam Dei bonitatem prorſus æternam, & uirtute præditã infinita. In bonitate rurſum infinita, ideoq; infinita propagabili propaginem reperit infinitam, ac penitus intimam. Nequeunt enim duo eſſe pariter infinita. Inuenit & in bonitate infinita amorem ad ſe pariter infinitum. Vbi Paulus poſt tertium cœlum corporeum, triplex quoq; reperit diuinum cœlum, patrem & filium atque ſpiritum. Poſthoc per trinum quoq; deſcẽdit angelicum cœlum, uidit enim quemadmodum natura diuina intelligentiæ fons non ſolum cœlos corporeos, ſed intellectuales effecit, dũ Angelos procreauit, qui tanquã ſphæræ circa polũ, ita circa Deum perpetuò reuoluuntur. Naturam hanc angelicã in trinũ uidit cœlũ ſimiliter diſtributam. Sicut enim una Dei natura in tres perſonas mirabiliter deriuatur. Sic unam generalem angelorum naturã cognouit in tres hierarchias, id eſt, ſacros principatus eſſe diuiſam. Prima quidẽ hierarchia patri, Secunda filio, Tertia ſpiritui potiſsimum eſt attributa. In prima Seraphini patrẽ præcipue in ſe ipſo conſiderant. Cherubini patrẽ gubernantem præcipuè filium. Throni patrẽ cum filio ſpiritum producentem. In ſecunda Dominationes filium in ſe præcipue ſpeculantur, uirtutes filiũ à patre genitũ. Poteſtates filium producentem una cum patre ſpiritum. In tertia principatus præcipuè in ſe ipſo ſpiritum contemplantur. Archangeli ſpiritum à patre ſimul & filio præcedentẽ. Angeli ſpiritum à filio ſimul & patre manantem. Singuli uerò & ſinguli præcipuè aliter omnia contemplantur. Animæ uerò beatæ per eoſdem nouenarij numeri angelorum gradus diſtribuuntur. Eſt & alia quædam apud Dionyſium diſtributio angelorum. Nam hierarchia prima contemplationi prorſus incumbit & contemplando ſequentes illuminat. Seraphini, ut exponit beatus Thomas, ipſum diuinæ prouidentiæ ordinem in diuina potiſsimum bonitate conſiderant uelut fine. Cherubini eundem in eſſentia diuina potiſsimum uelut forma quadam & exemplari. Throni

eundem potiſsimum in ſeipſo. Forſan uerò Seraphini quam potenter prouideat, potius ſpeculantur. Cherubini quàm ſapienter. Throni deniq; quã beneficè. Secũda hierarchia cõtemplando peruenit ad agendum. Sed Dominationes uelut architecti ſequentibus imponunt cõmunes prouidentiæ regulas. Cæteri iam exequuntur. Virtutes quidẽ cœlos mouendo gubernant, & cum Deo tanquã inſtrumenta ad miracula facienda cõcurrunt. Poteſtates interim quæ prouidentiæ ordinem uideantur impeditum, propellunt. Tertia hierarchia iam ad inferiora magis gubernãda deſcendit. Principatus publica curãt, principes uidelicet atq; ciuitates. Archangeli unumquemq; ad diuinum cultũ dirigunt, ſacriſq; interſunt. Angeli minora diſponũt, & ſinguli ſingulis cuſtodes aſsiſtunt. Paulus hactenus inſpexit diuinorũ cœlorum faciem in tribus cœlis corporeis, & tribus cœlis angelicis apparentem. Quos quidem cœlos angelicos præcipuè Paradiſum cognominauit, hactenus eſt quaſi uidere, dũ Dei potius exteriora uidet per cœlos utrinq; fulgentia. Audiuiſſe præterea dicit, auditu enim interiora cognoſcimus. Dum Dei cognouit arcana, quatenus ipſi Deus reuelauit ultra ideas angelorum atq; cœlorũ, ideas inſuper aliorũ quæ creare poteſt, modo uelit. Quorum ſanè arcanorum cognitio nõ poteſt ab homine percipi, niſi beato. Ideo Paulo non licuit hæc hominibus eloqui. Nã minimè percepiſſent. Nihil prodeſt nobis, ô fratres, ſcire duntaxat, Paulũ altiſsima cõſcendiſſe & illuc ſubinde ſecum diſcipulos adduxiſſe, niſi & ipſi tales nos Paulo prębeamus, poſsit nos quoq; ad excelſa prouehere. Ponderoſa nõ poſſunt ad altiſsima prouehi. Deponamus itaq; fratres omnia terrenorum pondera uitiorũ, purgati & leues accedamus ad Paulum, oremus Deum ut manum ſupplicibus piam porrigat. Porriget ille ſtatim benignitate ſua, facileq; eleuabit leues in altum. Illic nos diſcumbemus dapibus Angelorum. Deſpiciemus itaq; terras, ubi mortales tanquã ſires inuoluuntur aſsiduè luto & ſordibus nutriũtur. Interea nos inter Angelos infinitis ueſcemur ſuauiſsimę Mannæ ſaporibus, & ex ligno uitæ uinũ cum Chriſto bibemus æternũ. Eloquutus aũt eſt quę [illegible]dit, id eſt, facies corporeorũ angelicorumq; cœlorũ diſcipulis, Lucę, Barnabę, Clementi Timotheo, Tito, Dionyſio, Hierotheo, quos perduxit in tertium cœlũ tribus præcipuè gradibus, ſicut & ipſe tribus aſcenderat, atq; deſcenderat, eos igiť ſic eſt alloquutus. Accipite, ô filij, fidẽ, qua credatis primum bonũ eſſe à uobis inprimis amandũ, à quo & res omnes habent ut amari debeant, & uos habetis ut amare poſsitis. Sperate, filij ſi amaueritis ipſum, uos à Deo proculdubio redamari. Quandoquidẽ niſi prius amati uos ab illo, ipſum non poſſetis amare, amate, filij, tota mente totũ bonum & amando illud unum apprehendite, in quo uno ſunt omnia bona. Quo quidem apprehẽſo cõprehenditis omnia, quod in ipſo, nec uos, nec alia poſsidetis. Per cœlum itaq; fidei primum, ad cœlũ ſpei ſecundũ, per hoc ad cœlũ charitatis tertiũ proceſsiſtis, qua accẽſi ardetis Deo, lucetis ex Deo, gaudetis in Deo, ſicut & q ad cœlum Veneris, tertium & amatoriũ peruenerunt, Solẽ quaſi Deum prorſus attingũt. Rurſus, ô filij, amore Dei prorſus accenſi mortalium amorẽ ꝓcul expellite, habetis in animo circa mortalia motus animi primos atq; ſecũdos. Primi ſunt quędã incitamẽta ſenſus ante iudicium rationis exorta. Secundi ſunt, q poſt iudiciũ rationis etiã perſeuerant & ipſi rationis aſſenſus. Hos itaq; conſenſus amputate primum moderatioreſq; reddite, unde ciuilis in uobis uirtus exorietur. Poſthæc conſenſiones eiuſmodi penitus extirpate, eritq; in uobis purgatoria uirtus. Deniq; primos quoq; motus pro uiribus amputate. Itaq; hac purgati iã animi probitate, tanquã tertio cœlo exemplarẽ in Deo uirtutẽ percipietis. Sicut qui per Martem ferro amputantẽ ad Iouem æquitatis ſignũ & ad Saturnũ mentis ſegregatæ ſignificatorẽ tanquã tertiũ inde cœlum uenerit, peruenit ad Lacteũ circulum occultis ditiſsimũ ſyderibus quaſi Deũ, Quem Saturnus ipſe per capricornũ ſui domicilium uidetur attingere. Poſtremò, filij uiſibilẽ hunc mundum dimittite, ad imaginabilẽ quaſi ſecundum procedite cœlum, ab hoc ad intelligibilẽ quaſi tertiũ, id eſt, ad rationes ordinis uniuerſi, quas ſi abſq; materia mundi cogitaueritis, mentẽ architecti mundani protinus poſsidebitis. Ordo namq; mũdani artificij, ſubtracta materia, ipſa diuini mens eſt artificis. Itaq; per cœlũ tertium tertio iã peruenietis ad Deũ, ſicut & qui Zodiacum quaſi mundũ uiſibilẽ recte perſpexerit, perueniet ad chriſtallinũ quaſi mundum imaginabilẽ, in quo imaginabilia ſigna ponunt ab hoc ad empyreũ tanquã ad intellectuale cœlũ & intelligibile lumẽ, unde aſcendet ad

Deum,

Deum, ut à lumine, quod & diſperſum eſt, & in materia, ad lumen tandem unitũ & ubique totum & à materia liberum poſtremo perueniat.

De paſſione Domini.

CAeci ſumus omnes, ô Domine, miſerere noſtri propter merita paſſionis tuæ. Aſpice nos clementiſsime Domine, ut te reſpiciamus, ut te feliciter uideamus. Hodie fratres mei Chriſtianus populus uanis paſſim bacchanalibus occupaẽ, Chriſtus interea ſeruator populi, in Euangelio Lucę prænunciat diſcipulis futuræ paſſionis ſuæ dolores. Quos bacchanalium noſtrorum culpa ſuſtinuit. Quos & libentiſſimè perpeſſus eſt, ut nos à perpetuis cruciatibus liberaret. Prænunciat autem paſſionem ſuam, ut eos animet ad patientiam atq; martyria. Prædicit & reſurrectionem, ne malis ullis perterreantur. Præmonet omnia ut diuinitatem ſuam cognoſcant quodùe non ui humana uictus, ſed electione ſua paſſurus erat. Ne ab eo in paſſione diſcedant, etiam ſingula confirmat oraculis Prophetarum. Quod apparet per Iſaiam atque Danielẽ & alios. Iſaias ita dicit: Obtuli ſcapulas meas ad uerbera, genas meas ad alapas, & faciem meam non diuerti à ſputorum dedecore. Hinc & illud de cruce: tradidit in mortem animam ſuam & cum ſceleratis reputatus eſt, & de reſurrectione Dauid, non derelinques animam meam in inferno, neq; dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Prædixit autem ſe paſſurum ſub Gentibus, & Iudæis propter Pilatum eiuſq; ſatellites. Diſcipuli uerò non intelligebant ſcilicet myſteria Prophetarum. Item credebant eũ ſæpè allegoricè loquutum, ſub paſsionis mortiſq; ſuę nomine aliud quiddam ſignificare. Iam enim conceperant hunc eſſe adeò diuinum, ut occidi non poſſit. Mox cæcum illuminat, miraculo diuinitatem confirmans, ne diuinitati futura paſſio detrahat. Illuminat cæcum, ſed petentem iterúmque petentem, & ſuperantem impedimenta turbæ mundanæ retrahentis à Deo. Et forte prius illuminatur mente quam corpore. Cæcus enim mẽdicuſq;, Prophetarum forſan ignarus, filium Dauid eum uocat. Ieſus perſeuerantiam illius, diligens ſuo ſtatu, à ſe mouet illum. Interrogat quid uelit, ut uotum coram omnibus fateatur, & cæcum ſe eſſe palam oſtendat præſentibus. Neque pecuniam poſtularè ſed lumen, cum dicit, Domine, iam illuminatus eſt mente per ipſum Chriſti ſtatum. Cũ dicit, ut uideam, deſiderat oculi lumen. Ieſus motu linguæ uel oculorum, illuminauit eum, ſicut Sol radiorum aſpectu reddit nos uidentes, quando dixit, reſpice, ſcilicet me, quia fides tua erga me te reddidit ſalute dignum. Agnoſce me ſalutis datorem. Cum dixit reſpice, prouocauit eum, ut oculos in ſe uerteret. Mox intuitu illuminat eum, dum dicit quinque uerba, ſcilicet, fides tua te ſaluum fecit. Ille tanquam gratus, ſequitur eũ, laudans in Ieſu Deum & alios prouocat ad laudandum. In cæco mendicante in uia, nota humanam cæcitatem in hac uita ſaluis egenam. In hoc cæco illuminato ſtatim poſt narrationem Dominicæ paſſionis. Nota paſſionem Chriſti humanæ ſaluti neceſſariam extitiſſe, Chriſti peruiam Hiericho tranſeuntis, qui ſignificat Lunam, id eſt, deſcendentis à cœlo, & momento ad ſalutem conſequendam eſſe opus, inſtantia ſuperante impedita. Deniq; petendum eſſe à Deo intelligentiæ lumen. Hinc illud Dauidis, intellectum da mihi & uiuam. In hoc autem, ut Ioannes clamat, apparuit charitas Dei in nobis, quando filium ſuum unigenitum miſit Deus in mundũ, ut uiuamus per eum. Sic Deus dilexit mũdum, ut filium ſuũ traderet pro peccatis noſtris. Charitas eſt amare Deum propter ſe & cætera propter Deũ. Cum enim omnis multitudo rerum ſit ab uno & ideo referatur ad unum, nimirum omnia bona referenda ſunt ad unum primúmq; bonum, ex quo ſunt uelut ab efficiente, in quo ſunt, ut exemplari. Ad quod ſunt uelut ad finem. Primus enim effector rerũ atq; motor ſui gratia facit, mouetq; omnia. Cum igitur per primum bonum omnia ſint bona, & quatenus bona ſint amanda, meritò propter ipſum, duo quædam uidemur dicere. Primum, quoniam aliquam hæc illius habenti imaginem. Secundum, ut hæc amando amemus in omnibus ipſum. Sed cuius gratia? Duntaxat ut placeamus ipſi. Placeamus autem cur? Nunquid, ut mala uitemus, uel ut commoda conſequemur? Nequaquam. Nam primũ illud non propter ſe, ſed propter

alia,& gratia tui diligeres,& contra prudentiæ ordinem, principium primũ ultimumq́ finem ſubijceres ſequẽtibus aliorſumq́ referres,hucusq́ igitur.Deniq; fit reſolutio, ut Deo placeas,& ſi quid addendum eſt,cur placere uelis,adde ad gloriam Dei, ut ſit eius imperium glorioſius.Hęc ipſa charitas eſt,propter quam ad gloriam Dei tu non ſolum contendis illi placere,ſed etiã ut cæteri placeant, uidelicet amplificandæ diuinæ gloriæ gratia.Nam & ipſe Deus charitate ſui,id eſt,amplificandę ſiue communicandæ ſuæ bonitatis amore,ut Dionyſius ait,omnia procreauit. Amor autem in uoluntate conſiſtit. Ideo Mercurius atque Plato unà cum noſtris Theologis,uoluntatem diuinam ex amore bonitatis ſuæ cuncta procreauiſſe cõfirmant.Vniuerſum igitur,quod tantum & tale & tunc effectum fuerit,propriè ex diuina uoluntate & charitate ſortitur. Tantum enim & tale & tunc factum eſt,quantum & quale & quando Deus uoluit. Nam prout ad potentiam & ſapientiam pertinet,& aliàs,& aliter fieri potuiſſet.Cum igitur ex amore diuino facta ſint omnia,eodem omnia conſeruantur,atque mouentur. Singula igitur inde ducta amore quodam propagationis ſuæ,qua diuinam imitentur propagationem,mouentur & agunt.Amorem item conſeruationis ſuæ qua diuinam imitentur æternitatem proſequuntur & fugiunt.Quæ ſine amore,nec aliquid agerent, nec agendo conſequerentur. Amore item partium mutuò ſeruatur totum, cõſeruantur & partes. Amore tandem omnium inter ſe communi uniuerſum perpetuò conſeruatur,omnisq́ huiuſmodi amor charitas nominatur. Quando à Deo inſitus ad diuinam imitationem & legem omnia prouocat.Sola forſan quæ intellectum habent ex libero arbitrij motu ab hoc fine aberrare poſſunt.Quæ tamen ex hoc liberi motus munere plus admodum quam cætera Deo debent.Ideoq; multo magis ab eis charitatẽ Deus exigit,qua Deum propter Deum ament,& ſe unà cum cæteris diligant propter ipſum. Quanti uero Deus faciat charitatem,non ſolum ex eo patet quod ille omnia charitate fecit & ſeruat,& mouet,queuíe regnum eius in ſubditos, ſubditorũ charitate ſeruatur, uerum etiam ex eo quod ſymbolum,id eſt,inditium & imaginẽ charitatis in ſummis ubiq; conſtituit. Inter Angelos ordo Seraphynorum primus eſt.Prima,ſancti Spiritus & diuinæ charitatis imago.Inter cœlorum ſphæras prima eſt empyreum ſymbolum charitatis. Dominus inter planetas, Sol calore ſuo proprietas charitatis.Ignis inter elemẽta ſummus charitatis inditium.In calore tandem,charitati perſimili,generatio rerum uitaq; conſiſtit. Quid deniq; proſunt alimenta corpori,niſi calor concoquat, digeratq; & non uiuentia in formam uitæ traducat?Similiter mortuæ nobis ſunt res actionesq; omnes,nec animam nutriunt niſi charitatis calore tãgantur,referanturq; ad ipſam animæ uitam,ad ipſum uidelicet Deum.Omnia ſub terris ſemina rerum quaſi mortua iacent,niſi uerno Solis feruore uiuificentur,& germinent.Nata rurſum mortuos habent colores atque figuras, niſi luce Solis illuminentur.Similiter uita carente,quæcunque uirtutes ab hominibus nuncupantur,niſi formentur.In qua & calor eſt & lumen.Calor quidem quatenus Deum appetit.Lumen autem quatenus delectatur & Deo utrumque ſummatim uno amoris diuini & charitatis nomine comprehenditur:Quo tanquam ſolaris uirtus noſtra omnia fecit uiua,ſic & ſalis more conſeruat.Sed cur nam charitas ſola facit, ut uirtutes cæteræ ſint uirtutes?Quãdo & fœlicitatem,id eſt,ad finem ultimum dirigit. Quod & primum omnium eſt principium,facit ut & cætera ſint nobis bona, quatenus ad primum refert bonum. Cuius tamen participatione ſunt bona.Ideo ſeorſum ab illo quæſita ſunt mala. Sola tandem charitate Deum conſequi poſſumus. Cum enim ille ſit immenſus, non poſſumus illum apprehendere,niſi nobis ille ſe dederit.Non dat ille ſe ipſum,niſi animo charitate danti.Ideo per uiam intelligendi nimium tempore longo proficimus: Per uiam amandi breuiſſimo plurimũ. Paucisſimi quoq; ingenio ad Deum adniti poſſunt,charitate omnes accedere, ideo nequis conqueri poſſit,ſtatuit Deus charitatẽ quaſi felicitatis uiam omnibus æquè communem,quę reducit in patriam.Ibiq; pro diuerſis amandi gradibus gradus digerit gaudiorum,efficitq; ipſo amoris condimento, ut ęterna ſaturitas faſtidio careat.Animus enim per amorem non ſolum plenitudine delectatur.Sed & interim appetit eam.Ideoq; perpetuò delectatur.Appetit,inquam,non conſequi,ſed tenere.Eodem igitur amore deſiderat retinere bonum,quo & affectauerat cõſequi.Sicut & leuia eadem leuitate in ſublimi manere contendunt,qua contenderant

proficiſci.

proficiſci. Animus denique non ſcientia, ſed charitate fit Deus. Sicut lignum non quia lumen externum ab igne capiat, ſed quia calorem, ignis euadit. Sic & animus non per externam notitiæ lucem, ſed per amorem in Deum, fit Deus & intrinſecus inde lucet ut Deus.

De ſtella Magorum cuius ductu peruenerunt ad Chriſtum regem Iſraelis iam natum.

Adſpira precor Alme Deus, monſtra nobis tuam hodie ſtellam, quam olim oſtendiſti Magis, ut quæ quondam Magos duxit ad Chriſtum, eadem ad Chriſti myſteria nos perducat.

ORietur ſtella ex Iacob, & conſurget uirga ex Iſraël. Per hæc uerba Balaã in libro numerorum prædicit Meſsiam naſciturum. Quando ſtella quædam miris modis oriatur circa Iudæam. Habitabat autem Balaam in orientali plaga uerſus Hieruſalem, in qua erant Magi, inter quos peritiſsimi Aſtronomiæ ſacerdotes erant, qui & regebant populum. Hi ergo cœleſtium ſignorum curioſiſsimi notauerant, quæ prędixerat Balaam prodigio ſtellę ſignificandum. Demum naſcente Chriſto, miranda quadam in altis Cometa refulſit. Quod autẽ fuerit à doctis iudicatus Cometa, teſtat̃ Origenes contra Celſum dicens, ſe legiſſe in libro Cheremonis Stoici de Cometis quandoq; ex ipſis proſpera & ſalutaria ſignificari. Qualis fuerit qui hoc ipſo Octauiani tempore fulſerit. De qua hiſtoriam exponi ab ipſo Cheremone aſſerit, ſubditq; Chaldæos, cum & hunc conſiderauiſſent & ſuos dæmones nuper debilitatos animaduerterent, adiſſe Iudęam, pręſtantiorem quendam dęmonibus ſuis adoraturos. Teſtatur idem Platonicus noſter Calcidius, qui uarias adducit hiſtorias de ſtellis. Quæ cum raro uideantur, ingentes portendunt calamitates. Deinde ſubdit. Extat quoque alia ſanctior & uenerabilior hiſtoria, quę perhibet ortu ſtellæ cuiuſdã non morbos morteſq; denuntiatas, ſed deſcẽſum Dei uenerabilem ad humanæ ſeruationis rerũq; mortalium gratiam, quàm à Chaldæis obſeruatam fuiſſe teſtatur. Qui Deum nuper natũ muneribus uenerati ſunt. Hęc Calcidius. Teſtis eſt etiam Suetonius his uerbis: Percrebuerat Oriente toto uetus & conſtans opinio, eſſe in fatis, ut eo tempore Iudæa profecti, rerum ſumma potirentur, atq; ob hoc Iudæos rebellaſſe à Romanis atq; perijſſe. Ex his colligitur orientales Aſtronomos quodãmodo per Aſtrologię regulas & per prodigia quodammodo ſuis regulis cõſentanea iudicauiſſe natum eo tempore Regem, qui authoritate mirabili mundum reformet in melius. Vbi enim iudicãt Cometã eſſe proſperum & ſalutarem, agnoſcunt eum eſſe ex natura Solis, Iouiſq; & Veneris. Tradunt enim ubi color apparet plumbeus, eſſe Cometã Saturnium, et ſignificare peſtem atque penuriã. Vbi uerò color eſt igneus, eſſe Martiũ & prętlia incẽdiaq; portendere, plurimũ uerò tales exiſtere. Vim enim Martis igneam & motiuã attrahere, ſurſum uapores à terra quamplurimos ad ſublimẽ aëris regionẽ igni contiguam, ibiq; protinus inflammari. Iudicant quoq; uarios ex Cometis euentus, ex ſignis atq; planetis, quibus cum crinitę exoriuntur & occidũt à meridie, uergunt ad ſeptentrionem atq; uiciſsim. Forte igitur cũ uiderent orientales Aſtronomi menſe Decẽbris exoriri Cometã in principio Sagittarij iudicauerũt eſſe ſalutare portentũ, quia radios oſtendebat tũ aureos ex natura Solis, tũ argenteos ex natura Iouis, tùm miſtos ex natura Veneris. Fortè etiam erat tũc in principio Sagittarij Iupiter. Sol enim ſi rite metimur, tunc medium obtinebat Sagittarij ſignum. Faciſe uerò Venus ſemper uicina Soli occupabat Sagittarij finem, probabile eſt talem quoque fuiſſe poſtea cœli figuram Chriſto naſcente, Menſe Decembri, ſi natus ſit poſt noctis dimidium. Nam & in Euangelio legitur, natum dum Paſtores alternas cuſtodirent noctis uigilias, & ab angelo dicitur, hodie natus. Ingens uerò ex hac cœli poſitione, tùm admiratio, tùm controuerſia Aſtrologis incidit, hinc enim ex Ioue, Sole, Venere iudicabant, Regem uerò iuſtiſsimum, clariſsimum, clementiſsimum. Inde uerò ex Sole admodum diuitem eſſe non poſſe. Quomodo igitur magnus Rex erit & pauper? Præterea ex Ioue in angulo aſcendentis exiſtimabant genituram eius ualde fœcundam, ſed ex Luna prima faciem uirginis obtinente genituram fore ſterilem, & Virginem quandã potius quàm grauidam exaltari. Ex his Aſtrologorum

iudicijs,atque etiam ex prædictionibus Balaam cæterorumque Prophetarum percrebuerat opinio frequens Oriente toto,Regem iuſtitię propter Iouem,ueritatis propter Solem, gratiæ propter Venerem tunc exortum,uel deſignatum,ſed ab orientalibus nati locus ignorabatur.Cometa quidem ad duos fortè menſes duxit,ſecundum duas aſcendentis horas,& ſi uergeret ad Meridiem uerſus Iudæam,locus tamen certum non deſignabat:Hactenus inſuper ob eiuſmodi controuerſiam neſciebatur utrum natus uel naſciturus ille,cœlitus potius,an diuinitus mitteretur.Quoad Cometa rurſum poſt duos annos,referens uidelicet menſes duos,non in ſummo,ſed in infimo iam aëre ſe mōſtrauit, tunc agnoſcentes priorem Magi Cometam,motum eius proſequuti ſunt,eoque duce Hieruſalem quadraginta & uno peruenere diebus.Non humanū iam amplius Regem quærentes,ſed diuinum.Videbant enim Cometę modum motumque naturalē eſſe non poſſe. Quòd autem Magi uenerint,ortumque tanti Regis & tempus Herodi narrauerint,non Euangelium tantum,ſed etiam Macrobius teſtis eſſe poteſt,qui ait:cum audiſſet Auguſtus inter pueros,quos in Syria Herodes Iudæorum rex iuſsit interfici,filium quoque eius occiſum,ait : Præſtat Herodis porcum eſſe quàm filium. Nos igitur Cometam non naturalem,ſed diuinum ab angelo Gabriele motū exiſtimamus & inſuper illuſtratum.Qui enim pręcurſorem Chriſti Ioannem nuntiauerat Zacharię, qui Chriſtum nuntiauit Marię,idem ortum Chriſti locumque portendit & Gentibus,& per Gentes cōuicit quoque Iudæos.Et ſub forma ſtellæ ſtellarū docuit ſtudioſos,per ſtellæ lumen à Sole ſuſceptum duxit ad Solem.Geſtabant Aſtronomi ad Regem natū aurum, quoniam ſolarem exiſtimabant,per Thus odoriferū gratiam Veneris deſignabant, per Mirrham putrefactionis neſciā uitam Iouiam portendebant.Sed interim in aliud hæc ſunt conuerſa myſterium.Nam auro pauperem adiuuerūt,Mirrha tenerū corpus confirmauere.Thure ſtabulū condierūt.Aurum obtulere Regi,Sacerdoti Thus, Mirrham denique Deo.Probabile uerò eſt Cometam illum fuiſſe angelum,ut ſicut Tobiæ iter angelus ſub humana figura direxit,ſic iter Aſtrologorū angelus ſub forma ſtellę ad Chriſtum quandoque direxerit.Nam,ut teſtatur Moſes Aegyptius doctorū doctiſsimus Hebręorum,ſumma ſtellarum notitia eò perduxit Abrahā, ut ſolus & primus ſeculo ſuo unam eſſe primamque cœlorum cauſam comprehenderet, eamque ſuppliciter adoraret. unde effectū ſit,uti deinde nactus à Deo fuerit gratiæ lumen & prophetiam. Sed redeamus ad Cometam.In hoc ipſo apud Lucam Euangeliſtā,quo Chriſtus noſter naſcitur, Angelus Domini paſtores lumine circumfulſit,nuntiauitque eis gaudium magnum, dicēs : Hodie natus ſeruator mūdi.Et meritò dixit hodie,quaſi hoc die, quāuis fortè nox eſſet media.Quoniā diem tunc præferebat ipſum Cometæ lumen,hinc illud Dauidis: & nox ſicut dies illuminabitur. Poſthac angelus hanc Orientē uerſus ſubito traduxit ad Perſas, Magos inde ducturus ad Chriſtum.Hinc illud Eſaiæ:Surge,illuminare Hieruſalem,quia uenit lumen tuum & gloria Domini ſuper eo orta eſt,&c. Et ambulabūt Gentes in lumine tuo.Nam quando ortus eſt Dominus, hoc lumē apparuit circa Hieruſalem.Deinde in hoc lumine Magi Gētiles ambulauerunt. Quia ſicut ab Iudæa primum proceſsit in Orientem,ita uiciſsim ab Oriēte redijt in Iudæam,illuc Magos adducens.Quod autē hic Cometa fuerit idem angelus,qui Paſtoribus edixerat gaudiū magnum,ex eo conijcimus,quia Magi cum uiderunt iterum eiuſmodi ſtellam,gauiſi ſunt gaudio magno,& dixit ualde,quia cum primū abinitio uiderant,gauiſi fuerant gaudio magno, ſicut & paſtores. Nunc uerò & ualde,quia gratiſsimum tibi bonum ſolet accidere,quod guſtaueris aliàs,& intermiſſum quandoque recipias. Idem uerò angelus,qui ſub radijs uiſibilibus duxerat Magos ad Chriſtū mox ſub occultis radijs mentes dormientium Magorum admonet,ne Hieroſolymam aduertantur,& Ioſephū monet,ut cum puero fugiat in Aegyptū. Angelus moriente Chriſto in ipſa Lunæ forma plenā lumine Lunam ſuper naturę uires momento ſubiecit Soli, diemque meridie conuertit in noctem,qui & naſcente Ieſu ſub forma Cometę mediam noctem conuertit in diem.Hinc illud Dauidis,ſicut tenebræ eius,ita & lumen eius,quoniā utrunque eiuſdem angeli miniſterio eſt impletum.Et utrunque in ſpatio ſimiliter medio,ſiue noctis,ſiue diei.Quo autem modo angelus Cometam accumulauit? Stans protinus in aëre medio,mille aëris ſtadia circūfuſa ſibi in ſpaciū aliquanto anguſtius congregauit,idque totum uelut anima

corpus

corpus ſibi mira poteſtate deuinxit,& à reliquo elemento ſecreuit. Proinde ac uirtute coaguli,lac plurimum cogitur in anguſtius,& ab aqua ſecernitur. Et cur Angelus aërē condenſauit? Vt lumen quod huic aëri exhibiturus erat hominū oculis appareret. Quæ enim rariſſima ſunt,ſubterfugiunt acies oculorum. At unde lumen corpori huic adhibuit Angelus? Ab ipſo uidelicet ſuæ intelligentiæ lumine. Quod enim in ea eſt intellectuale & inuiſibile lumen ſiquomodo traducatur in aërem fit uiſibile,in aërem quidem ſubtiliorem conſpicuum ſit beatis. In aërem deniq; denſiorem ab alijs quoque uidetur. Diximus in ſuperioribus Magos Hieroſolimam die poſt natiuitatem uigeſimo primo ueniſſe. Quando eo purificationis tempore iam abſoluto obtulit Maria filium templo. Quo igitur die Simeon & Anna Chriſtum iam agnoſcunt,eodem & Magi adhuc ignotum in Hieroſolima prædicant. Poſtridiè uerò Bethlehē accedunt. Proinde cum Ioſeph in acceſſu Magorum iubeatur cum puero fugam arripere, ideoq; nō ſit probabile eum poſt diuina mandata in templum puerum aduexiſſe,ueriſimile uidetur Magos poſt purificationem puerum ſalutaſſe. Præterea quod de Sagyttario ex aliquorum cōputatiōne diximus,probabilius diceretur mea ſententia de Virgine atque de media nocte. Neceſſe quidem fuit oriente Chriſto ſignum ex duodecim aliquod pariter exoriri. Ego autem neſcio quod ſignum accomodem ex uirgine nato,potius uirginem. Et huius quidē ſigni faciē præcipuè primā. Tres em̄ ſignum quodlibet facies habet. In primaq; uerò uirginis facie, ut teſtatur Albumaſar, Indi pariter & Aegyptij imaginē quandā contēplati ſunt,quæ referat puellam uirginem & pulcherrimam ſedentem puerumq; lactantem. Maxime uerò faciei huius exortus exorienti puero,ex uirgine congruit,& rectè computanti in menſe Decēbri nocte media facies eiuſmodi naſcitur. Fuit autē facies hæc in qua & Cometa creditur effulſiſſe,nō cauſa Chriſti, ſed ſignū. Si enim uim aliquam ad efficiēdū partū uirginis habuiſſet,nimirū in tot ſeculis ſæpius effeciſſet. Omnino uerò cœleſtia corpora legem creare non poſſunt, quæ poſthabito cœlo adoret & ſperet aliquid ſuper cœlum. Summatim uero cœleſte fatum,non poteſt faue relegi,quæ neget fatum. Lumen quod ab ipſo bono per omnes ſpiritus dilatatur eſt beneficum. Ideoq; motum & quietem circa bonum præſtat, id eſt, efficit ut ames bonum & delecteris in bono. Qualecunque ſit bonum quatenus boni ipſius habet imaginē. Qui inter homines non habet charitatē,qualis eſt præcipuè qui laborat inuidia, iam incipit in tenebras exteriores ruere paulatim,id eſt,extra luminis benefici munera. Odit nanque bonum,doletq; bono.

De Cantico Simeonis ac uera fidelium pace.

Adſpira nobis precor Alme Deus,uia,ueritas,uita, Trinitas,unus Deus, In medio Eccleſiæ laudabo te. In conſpectu angelorum Pſallam tibi.

Conſolare nos Domine ſemper in infirmitate noſtra. Quemadmodum conſolatus es aliquando Simeonem in ſenectute ſua. Simeon ſacerdos ſapiens cum ex ſcripturarum obſeruatione cognouiſſet eo ſeculo Chriſtum eſſe uenturū, obſecrauit Deum,ut tamdiu uiueret,ut uidere poſſet Chriſtum natum. Accepit igitur à Spiritu ſancto,cum ſe in ſua uita uiſurum. Cum uerò & differretur aduentus & ille uiribus ſenectute deficeret,aiebat in orationibus ſuis. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes: quando conſolaberis me? Memor eſto uerbi tui Domine ſeruo tuo in quo mihi ſpem dediſti. Reſpondet interim illi Dominus,multitudine dierum replebo te,& oſtendam tibi ſalutare meum. Hac ergo fiducia Simeon pius Spiritus ſancti charitate plenus expectat diu aduentū Chriſti eúmq; tota mente conſiderat,nō ſolū ad cōſolationē ſuam,ſed cōſolationē populo Iſraeli cōmunē. Et quoniā cū charitate ſperat,ideò cōſequit̃ hodie quod expectat,& eodē quo ſperabat amore,Ieſum ipſis amoris ulnis amplectit̃. O fortunatū ſenē,qui tam facilè amplecteris eum, qui mundū pugno complectit̃. O Senem reuera beatum,qui regis & ſuſtines eum, qui & te regit & ſuſtinet omnia. Simeō ergo ex diuturno deſiderio mirabiliter trāslatus in gaudiū exclamat,ô

Domine

Domine, ubi Ieſum fatetur eſſe Deum. Nunc primum tu dimittis me, & unum quenque ſeruum tuum in pace. Non dimittis quia uſquam à nobis fugias, qui ſemper es ubiq;, ſed dimittis ex hac uita deſcendere. Nolebas enim ſicut promiſiſti me prius hinc abire quàm æternum filium tuum hactenus mente mihi uiſum, quandoq; oculis uiderem in tempore genitum. Recedo equidem nūc in pace facta, ſcilicet per filiū tuum inter homines atque Deum, ſublatis culpis hominum. Quibus pax inter homines ac te eſſe non poterat. Paratam intelligo pacem cum primū uidi ſalutare tuum, hic natum in communem toti mundo ſalutem. Id ſalutare uerbum tuum prius quidem erat in mundo, ſed nobis occultum. Nunc uerò aſſumpto corpore patebit coram facie omnium communiter populorū. Proinde uerò erit lumen Gentibus, & gloria plebis tuæ Iſraël. Iudæi quidem etiam ante hac lumen aliquod poſsidebant in Prophetis & Lege atque Figuris. Gentiles uerò eiuſmodi carebant lumine. Sed lumen accipiunt ab Apoſtolis. Quod quidem lumen eſt ad gloriam Iſraëlis, non dico totius populi, ſed maxime tui, id eſt, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, & præcipuè Chriſti patriſque Dei. Hanc lucem, hanc gloriam, hanc pacem, naſcente Chriſto, multitudo pronuntiat angelorum. Nam & ſplendor in altis apparet, & angeli clamant, gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Tota gloria, totus effectus noſtrę ſalutis eſt à Deo per Chriſtum eo tempore natum. Vnde & pax facta eſt hominibus, inter illos & Deum Chriſtum conciliante, hominibus, inquam, bonæ uoluntatis, id eſt, qui uoluntatem ſuam ita cum diuina copulant uoluntate, quemadmodum angeli uoluntatem ſuam cum diuina coniungunt, atque ita facta erit uoluntas tua ſicut in cœlo, ſic in terra. Ideo ſic exclamat, pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis, non eam quā mundus dat, ſed quam dat pater meus qui eſt in cœlis. Dicite rogo fratres mei, quam pacem, quam concordiam inuenire poſsitis in mundo, qui totus eſt ex diſcordibus conſtitutus. In corpore noſtro aduerſus humores continuè humores pugnant. Rationi repugnat ſenſus, & in ratione opiniones opinionibus cōtradicūt. Nunquid inueniemus extra nos pacem in rebus infra Lunam inſuper inter ſe continuè diſcordantibus. Repugnant frigida calidis, ſicca humidis, grauia leuibus, rara denſis, mollia duris, albis nigra, amara deniq; dulcibus. Quæramus ſaltem in cœlo pacem atq; concordiam, quam infra cœlum reperire non poſſumus. Verùm nec in cœleſti quidem corpore, proh dolor, concordiam & pacem poſſumus inuenire. Nam & illuc Aſtronomi repugnantiam multiplicem inuenerunt. Contraria enim illic eſſe tradūt, ſigna ſignis, & planetas repugnare planetis, & oppoſitos inter ſe cœlorum peragi motus. Meritò igitur pacis author ait, pacem nobis dari, non à cœlis quidem, ſed à patre omnium qui imperat cœlis, à patre, inquam, per filium, exhortante ſpiritu, qui appellatur ſpiritus pacis & charitatis, etiam Apoſtolus ait: Spes non confunditur, quia charitas Dei accenſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctū qui datus eſt nobis. Quamobrem, dilectiſsimi fratres, ſpiritus ſancti charitate feruētes, ingrediamur hodie templum, unigenitum ibi Dei filium ſtatim inueniemus, uidebimus eum cum admiratione & gaudebūt oculi noſtri. Tangemus eum cum timore una cum Simeone, & gaudebit inde cor noſtrū. Amplectemur eum cum reuerentia, ſicut & ſanctus ille ſenex, & gaudium noſtrum erit plenum, cantabimus: Viderunt oculi noſtri ſalutare tuum, & inueniemus plenam in eo pacem, & gaudium noſtrum nemo tollet à nobis. Deus enim qui poſsidet & conſeruat omnibus omnia erit nobiſcum in ſecula ſeculorum.

De creatione rerum.

Figulus principio præparat ſibi lutum, quaſi materiam, in qua formas uaſculorū fingat, quas habet in mente. In una, inquā, mente multas habet, & ſimiliter in luto uno multas effingit, dum informe lutum prius à ſe formabile factum extendit, atq; extendendo figurat. Similiter Deus ab initio unam creauit materiā proſus informem, de qua Moſes ait: tenebrę erant ſuper faciem Abyſsi. Materia hęc in primo ſuæ creationis momento, nec formam habebat, ut dixi, nec etiam magnitudinē. Ordine nanq; naturę materia prius eſt id quod eſt in ſeipſa quàm ſit formoſa uel magna. Neq;

Necꝗ formoſa fieri potuit, niſi prius habuerit aliquam magnitudinem. In primo igitur creationis momento materiam fecit, ut ſimpliciter eſſet, necdum corpus erat. In ſecũdo protendit eam in dimenſionem trinam, id eſt, longitudinẽ, latitudinem, profunditatem. Materia igitur ſic extenſa ſtatim eſt facta corpus, nec dum ipſa quicquã facere poterat. In tertio corpus hoc, id eſt, materiam, ſic extẽſam Deus multis formauit formis, ſcilicet elementorum atꝗ cœlorum, & in cœlo confirmauit eam ſtellarum formis. Sub cœlo præter elemẽtorum formas, formauit eam formis uaporũ, lapidum, metallorũ, & plantarum & animaliũ. Materia quidem unica eſt ubique his omnibus induta formis. Omnes autem motiones actionesꝗ rerum per ipſas rerũ formas efficiuntur. Grauia enim per grauitatem deſcendunt, non per materiam. Nam & in leuibus eadem eſt materia. Leuia ſimiliter aſcendunt per leuitatem. Calida non per molem calefaciunt, ſed per calorem. Frigidaꝗ per frigida. Grauitas autem leuitasꝗ & calor & frigus formæ ſunt.

MARSILII FICINI
Florentini in librum de Vita, ad magnanimum Laurentium Medicen patriæ ſeruatorem, Epiſtola dedicatoria.

BAcchum Poëtæ ſummum antiſtitem, ſacerdotem, bis natum canunt. Fortè ſignificantes, uel futurum ſacerdotem ſtatim initiatum, oportere renaſci, uel perfecti tandem ſacerdotis mentem Deo penitus ebriã, iam uideri renatam. Aut forſan humiliore ſenſu, uinum Bacchi germen generari ſemel in uite quaſi Semele, maturis ſub Phœbo racemis, regenerari rurſum poſt ipſum uindemiæ fulmen in ſuo uaſe uinũ, uelut in Iouis femore merum. Sed de ſacris in præſentia myſterijs non eſt loquendum, ubi mox phyſica potius ope languentibus opitulaturi ſumus. Nec agendum ſtylo grauitatis ſeruo, ſed libero potius & iocoſo, poſtquam à Libero patre neſcio quomodo ſtatim exorſi ſumus. Et rectè inquam, neſcio quomodo, nam fortè pudentior aliquis à Phœbo Medicorũ primo, potius quã à Baccho medicinã auſpicatus eſſet. Quid uerò? Si quod non uanum omen ſit, in ore nunc ſorte quadã proferente Bacchũ. Hic enim almo quodam uino ſecuritateꝗ lætiſsima, ſalubrius fortè medetur, quàm herbis ille ſuis carminibusꝗ Phœbus. Quocunꝗ uerò ſenſu uel illa, uel hæc acceperis, dux ille ſacerdotũ Bacchus, geminas quaſi matres habuiſſe fertur. Melchiſedech autẽ ſummus ille ſacerdos, unam uix matrem, unum uix patrem habuit. Ego ſacerdos minimus, patres habui duos, Ficinum Medicũ, Coſmũ Medicen. Ex illo natus ſum, ex iſto renatus. Ille quidẽ me Galeno, tùm Medico tùm Platonico cõmendauit, hic autem diuino cõſecrauit me Platoni. Et hic ſimiliter atꝗ ille Marſilium Medico deſtinauit. Galenus quidẽ corporum, Plato uerò medicus animorum. Iamdiu igitur ſub Platone ſalutarem animorum exercui medicinam, quando poſt librorum omnium eius interpretationem, mox decẽ atꝗ octo de animorum immortalitate libros, & æterna felicitate compoſui, ita pro uiribus patri meo Medici ſatisfaciens. Medico uerò patri ſatis deinceps faciendum putans, librum De literatorum ualetudine curanda compoſui. Deſiderabant prӕterea poſthӕc homines literati, non tantùm bene quandoꝗ ualere, ſed etiã bene ualentes, diu uiuere. His ergo deinde librum de Vita longa dedi. Diffidebant aũt medicinis atꝗ remedijs in re tanta terrenis. Adiunxi librum de Vita, tùm ualida, tùm longa cœlitus comparanda, ut ex ipſo mundi corpore uiuo, uita quædam uegetior in corpus noſtrum quaſi quoddam mun-

dam mundi membrum, uelut ex uite propagaretur. His uerò tu medicinæ libris igno. ſce precor indulgētiſsime Laurenti, ſi dum Medicus eſſe uolo, neſcio quomodo etiam nolens ſum, & ſi non bonus ſæpe Poëta. Nam & Phœbus idem eſt medicinæ repet. tor, poëſisq; magiſter, uitámque ille ſuam nobis non tàm per herbas, quàm per cithari cantúmque largitur. Ipſa quinetiam Venus apud Aſtrologos Muſicum æquè parit & Medicum. Sed hactenus dum literatorum ciuiumq; ſimilium uitæ curioſius conſu. lo, librorum meorum ſalutem negligo, quandiu inter ſe patior eſſe ſeiunctos. Quam. obrem in eos nunc primum pius, in corpus unum copulo. Cuius artubus in unam for mam iam compactis, uita protinus adſit. Non poteſt autem hoc opus phyſicū, id quaſi corpus meum, uitam accipere niſi meam. Eiuſmodi uerò uita, ex mea duntaxat pen. det anima. Hæc autem iam diu penes te magnanime Laurenti, mi patrone, uiuit, in ea præſertim ampliſsimarum ædium tuarum parte, ubi unà cum Platone, noſtrum il. lud de animorum Immortalitate ſeruatur opus, tuo iampridem nomine dedicatum. At animus iſte meus, & ſi in beata quadam quaſi patria penes te uitam agit, ueruntamen quod & Theologi uolunt, inquietus eſt interea, donec opus id phyſicum tanquam ſuum corpus accipiat. Accipe igitur optimè Laurenti poſt illos de Anima, hos etiam de Corpore libros, eodemq; afflatu, quo & illis dudum, feliciter his aſpira. Ita enim & corpus hoc ſub tuo ſpiritu, per ſuam uiuet animam, & anima uiciſsim noſtra cum iam ſuo corpore in tuis laribus conquieſcet.

MARSILII

MARSILII FICINI Florentini medici atque Philoſophi celeberrimi, de Studioſorum ſanitate tuenda, ſiue eorum qui literis operam nauant, bona ualetudine conſeruanda,

LIBER I.

De nouem Studioſorum ducibus. Cap. I.

QVicunque iter illud aſperum arduumꝗ & longum ingrediuntur, quod quidem uix tandem ad excelſum nouem Muſarum templum aſſiduo labore perducit, nouem omnino itineris huius ducibus indigere uidentur. Quorum primi quidem tres in cœlo, tres ſequentes in animo, poſtremi tres in terra, nos ducunt. Principio, in cœlo Mercurius, ut inueſtigando Muſarum iter aggrediamur, uel impellit uel adhortatur, ſiquidē Mercurio tributum eſt inueſtigationis omnis officium. Deinde Phœbus ipſe, & quærentes animos & res quæſitas ſplendore uberrimo ſic illuſtrat, ut perſpicuè quod quærebatur, à nobis inueniatur. Accedit gratioſiſſima Venus, Gratiarum mater, atque almis omnino lætisꝗ radijs ſuis, rem omnem adeò condit & ornat, ut quicquid & inſtigante Mercurio quæſitum fuit, & monſtrante Phœbo iam erat inuentum, mirifica quadam & ſalutari uenuſtate Veneris circunfuſum, delectet ſemper & proſit. Sequuntur tres itineris huius duces in animo, uidelicet uoluntas ardens & ſtabilis, acumē ingenij, memoria tenax. Tres in terra poſtremi ſunt, prudentiſſimus paterfamiliâs, probatiſſimus præceptor, medicus peritiſſimus. Abſꝗ his nouē ducibus nemo ad ipſum nouem Muſarum tēplum peruenire uel potuit, uel poterit unquam. Cæteros quidem duces ab initio nobis præcipuè Deus omnipotens naturaꝗ tribuerunt, tres uerò poſtremos noſtra adhibet diligentia. Sed præcepta officiaꝗ quæ ad patremfamiliâs, & quæ ad præceptorem circa literarum ſtudia pertinent, antiqui plures ſapientesꝗ tractauerunt, præcipue Plato noſter, & ſępe aliâs, & in libris de Repub. ac de Legib. diligentiſſimè. Deinde Ariſtot. in Politicis, Plutarchus quoque & Quintilianus egregiè. Solus autem literarum ſtudioſis hactenus deeſt medicus aliquis, qui manum euntib. porrigat, ſalutaribusꝗ conſilijs atque medicinis adiuuet eos, quos neque cœlum, neque animus, neque paterfamiliâs pręceptorūue deſtituit. Ego igitur ſortem eorum laborioſiſſimam miſertus, qui difficile Mineruæ minuentis neruos, iter agunt, primus tanquam medicus debilib. & ualetudinarijs adſum, ſed utinam facultate tàm integra, quàm propitia uoluntate. Surgite iam adoleſcentes, Deo duce alacres. Surgite iuuenes, atque uiri, quos ardentius Mineruæ ſtudium nimium eneruat. Accedite libenter ad medicum, qui uobis ad inſtituti ueſtri perfectionem, monſtrante Deo atꝗ fauente, conſilia remediaꝗ ſalutaria largitur.

Quàm diligens habenda cura ſit cerebri, cordis, ſtomachi, & ſpiritus.
Cap. II.

PRincipiò quātam curſores crurium, athletæ brachiorum, Muſici uocis curā habere ſolēt, tantam ſaltem literarum ſtudioſos cerebri, & cordis, iecinorisꝗ & ſtomachi oportet habere rationem, imò uerò tanto maiorē, quanto & membra hæc præſtantiora quàm illa ſunt, & ij frequentius atꝗ ad potiora his membris, quàm illi illis utuntur. Præterea ſolers quilibet artifex inſtrumenta ſua diligentiſſimè curat, penicillos pictor, malleos incudesꝗ faber ærarius, miles equos & arma, uenator canes & aues, citharā citharœdus, & ſua quiſꝗ ſimiliter. Soli uerò Muſarū ſacerdotes, ſoli ſummi

boni

boni ueritatiſq; uenatores, tàm neglig ētes (proh nefas) tamq; infortunati ſunt ut inſtrumentũ illud, quo mundũ uniuerſum metiri quodãmodo & capere poſſunt, negligere penitùs uident. Inſtrumentũ eiuſmodi ſpiritus ipſe eſt, qui apud medicos uapor quidã ſanguinis, purus, ſubtilis, calidus, & lucidus definitur. Atq; ab ipſo cordis calore, ex ſubtiliori ſanguine procreatus uolat ad cerebrũ, ibiq; animus ipſo ad ſenſus tàm interiores quàm exteriores exercendos aſſiduè utitur. Quamobrem ſanguis ſpiritui ſeruit, ſpiritus ſenſibus, ſenſus denique rationi. Sanguis autem à uirtute naturali, quæ in iecinore ſtomachoq; uiget, efficitur. Tenuiſſima ſanguinis pars fluit in cordis fontem, ubi uitalis uiget uirtus. Inde creati ſpiritus cerebri, & (ut ita dixerim) Palladis arces aſcendunt. In quibus animalis, id eſt, ſentiendi mouendiq; uis dominatur. Itaque talis plurimum fermè cõtemplatio eſt, quale ſenſus ipſius obſequium. Talis autem ſenſus, qualis & ſpiritus, ſpiritus uerò talis, qualis & ſanguis, & tres illæ uires quas diximus, naturalis ſcilicet, uitalis, & animalis, tales, ut ſunt, à quibus, per quas, in quibus ſpiritus ipſi concipiuntur, naſcuntur, atq; fouentur.

Literatos pituita & atra bili obnoxios eſſe.
Cap. III.

NOn ſolum uerò membra illa, uireſq; & ſpiritus, homines literarum cupidi curare diligentiſſime debent, uerùm etiam pituitam ſemper & atram bilem, non aliter quàm nauigantes Scyllam atq; Charibdim, cautiſſimè euitare iubētur. Quantum enim reliquo corpore ocioſi ſunt, tantum cerebro ac mente negocioſi. Inde pituitam, quod Græci phlegma, hinc atram bilem, quàm ijdem melãcholiam uocant, gignere compelluntur. Illa quidem ingenium ſæpe obtundit & ſuffocat, hæc uerò ſi nimium abundauerit flagraueritue, aſſidua cura crebriſq; deliramentis uexat, animum iudiciumq; perturbat, ut non immeritò dici poſſit, literatos fore præcipuè ſanos, niſi pituita moleſta eſſet, & lætiſſimos ſapientiſſimoſq; omnium, niſi bilis atræ uitio uel mœrore ſæpe, uel interdum deſipere cogerentur.

Quot ſint cauſæ, quibus literati melancholici ſint, uel fiant.
Cap. III.

VT autem literati ſint melancholici, tres potiſſimum cauſarum ſpecies faciunt. Prima cœleſtis, ſecunda naturalis, tertia eſt humana. Cœleſtis, quoniam Mercurius, qui ut doctrinas inueſtigemus inuitat, & Saturnus, qui efficit ut in doctrinis inueſtigandis perſeueremus, inuentaſq; ſeruemus, frigidi quodammodo ſicciq; ab Aſtronomis eſſe dicuntur, uel ſi forte Mercurius non ſit frigidus, fit tamen ſæpe Solis propinquitate ſicciſſimus, qualis eſt natura apud medicos melancholica, eandemq; naturam Mercurius ipſe & Saturnus literarum ſtudioſis, eorum ſectatoribus impertiunt ab initio, ac ſeruant augentque quotidie. Naturalis autem cauſa eſſe uidetur, quod ad ſcientias præſertim difficiles conſequendas, neceſſe eſt animum ab externis ad interna tanquam à circumferentia quadam ad centrum ſeſe recipere, atque dum ſpeculatur in ipſo (ut ita dixerim) hominis centro ſtabiliſſime permanere. Ad centrum uerò à circumferentia ſe colligere, figiq; in centro, maxime terræ ipſius eſt proprium, cui quidem atra bilis perſimilis eſt. Igitur atra bilis animum, ut ſe & colligat in unum & ſiſtat in uno contempleturq; ſe, aſſiduè prouocat. Atque ipſa mundi centro ſimilis, ad centrum rerum ſingularum cogit inueſtigandum, euehitq; ad altiſſima quæq; comprehendenda, quandoquidem cum Saturno maximè congruit altiſſimo planetarum. Contemplatio quoque ipſa uiciſſim aſſidua quadã collectione & quaſi cõpreſſione, naturã atræ bili perſimilē contrahit. Humana uerò ea ex nobis cauſa eſt. Quoniã frequens ſagittatio mentis cerebrum uehementer exiccat, igitur humore magna ex parte cõſumpto (quod caloris naturalis pabulum eſt) calor quoq; plurimum ſolet extingui, unde natura cerebri ſicca frigidaq; euadit, quæ quidem terreſtris & melancholica qualitas nominatur.

Præterea

Præterea ob frequentiſsimum inquiſitionis motum, ſpiritus quoq; moti cõtinue reſoluũtur. Reſolutos autem ſpiritus, ex ſubtiliore ſanguine inſtaurari neceſſarium eſt. Quapropter ſubtilibus clarioribusq; ſanguinis partibus ſæpe conſumptis, reliquus ſanguis neceſſariò denſus reddit & ſiccus & ater. Accedit ad hæc, quod natura in cõtemplatione cerebro prorſus cordiq; intenta, ſtomachũ heparq; deſtituit. Quare alimentis preſertim uel uberioribus uel durioribus male concoctis, ſanguis inde frigidus craſſusq; & niger efficitur. Demum nimio membrorum ocio, neq; ſuperflua excernũtur, neq; glutinoſi tenaces, fuſciq; uapores exhalant. Hæc omnia melancholicum ſpiritũ, mœſtumq; & pauidum animũ efficere ſolent. Siquidem interiores tenebræ multo magis quàm exteriores, mœrore occupant animum atque terent. Maximè uerò literatorum omnium hi atra bile premuntur, qui ſedulò philoſophiæ ſtudio deditì, mentem à corpore rebusq; corporeis ſeuocant, incorporeisq; coniungunt, tùm quia difficilius admodum opus maiori quoq; indiget mentis intentione, tùm quia quatenus mentẽ incorporeæ ueritati coniungunt, eatenus à corpore diſiungere compelluntur. Hinc corpus eorum nonnunquam, quaſi ſemianimum redditur atque melancholicum. Quod quidem Plato noſter in Timæo ſignificat, dicens: animum diuina ſæpiſsimè & in intenſiſsimè cõtemplantem, alimentis eiuſmodi adeò adoleſcere, potentemq; euadere, ut corpus ſuũ ſuprà quàm natura corporis patiatur exuperet, ipſumq; uehementioribus agitationibus ſuis aliquando uel effugiat quodammodo, uel nonnunquam quaſi diſſoluere uideatur.

Cur melancholici ingenioſi ſint, & qui horum ſint eiuſmodi, aut ſecus. Cap. V.

HActenus quam ob cauſam Muſarum ſacerdotes melancholici uel ſint ab initio, uel ſtudio fiant, rationibus primo cœleſtibus, ſecũdo naturalib. tertio humanis oſtendiſſe ſit ſatis. Quod quidem confirmat in libro Problematum Ariſtoteles. Omnes enim, inquit, uiros in quauis facultate præſtantes, melancholicos extitiſſe. Qua in re Platonicum illud quod in libro de Scientia ſcribitur, cõfirmauit, ingenioſos uidelicet plurimum concitatos furioſosq; eſſe ſolere. Democritus quoque nullos, inquit, uiros ingenio magnos, præter illos qui furore quodam perciti ſunt, eſſe unquã poſſe. Quod quidem Plato noſter in Phædro probare uidetur, dicens poeticas fores fruſtra abſq; furore pulſari. Etſi diuinum furorem hic forte intelligi uult, tamen neq; furor eiuſmodi apud Phyſicos, alijs unquam ullis præterquam melancholicis incitatur. Deinceps uerò aſsignandæ à nobis rationes ſunt, quare Democritus & Plato & Ariſtoteles aſſerant, melancholicos nonnullos interdum adeò ingenio cunctos excellere, ut non humani, ſed diuini potius uideantur. Aſſeuerant id Democritus, Plato & Ariſtoteles abſque dubio, rationem uerò tantæ rei haud ſatis explicare uidentur. Audendum tamen (monſtrante Deo) cauſas indagare, Melancholia, id eſt, atra bilis eſt duplex: Altera quidem naturalis à medicis appellatur, altera uerò aduſtione contingit. Naturalis illa nihil eſt aliud, quàm denſior quędam ſicciorq; pars ſanguinis. Aduſta uerò in ſpecies quatuor diſtribuitur. Aut enim naturalis melancholiæ, aut ſanguinis purioris, aut bilis, aut ſalſæ pituitæ combuſtione concipitur. Quæcunque aduſtione naſcitur, iudicio & ſapientiæ nocet, nempe dum humor ille accenditur atque ardet, concitatos furenteſquẽ facere ſolet, quã Græci Maniam nuncupant, nos uerò furorem. At quando iã extinguitur, ſubtilioribus clarioribusq; partibus reſolutis, ſolaq; reſtante fuligine tetra, ſtolidos reddit et ſtupidos, Quẽ habitum melancholiam propriè & amentiam uecordiamq; appellant. Sola igitur atra bilis illa, quam diximus naturalem, ad iudicium nobis ſapientiamq; conducit. Neq; tamen ſemper. Sanè ſi ſola ſit, atra nimium denſaq; mole obfuſcat ſpiritus, terret animũ, obtundit ingenium. Si uerò pituitæ ſimplici miſceatur, quum frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis, craſſa quadam frigiditate ſegnitiem adducit, atque torporem, atq; ut denſiſsimæ cuiuſq; materiæ natura eſt, quando eiuſmodi melancholia frigeſcit, ad ſummum frigiditatis intenditur. Quo in ſtatu nihil ſperatur, timentur omnia, tædet cœli conuexa tueri. Si bilis atra uel ſimplex uel mixta putreſcit, quartanam gignit febrem, lienis tumores, et multa generis eiuſdem. Vbi nimis exuberat, ſiue ſola ſit, ſiue coniuncta pituitæ, ſpiritus craſsiores facit atque frigidiores, continuo animum afficit tædio, mentis aciem hebetat, nec ſalit arcadico circum præcordia ſanguis. Oportet autem atram bilem neque

tam paucam eſſe, ut ſanguis, bilis, & ſpiritus quaſi fræno careat, unde inſtabile ingenium labilemque memoriam eſſe contingat. Neque tam multam, ut nimio pondere prægrauati dormitare atque egere calcaribus uideamur. Proinde neceſſariū eſt, omnino eam eſſe quo ad eius natura patitur, ſubtiliſsimam. Si enim tenuata pro natura ſua maxime fuerit, poterit forſitan abſque noxa etiam eſſe multa, atque etiam tanta ut æquare bilem ſaltem pondere uideatur. Abundet igitur atra bilis, ſed tenuiſsima, non careat humore ſubtilioris pituitæ circumfuſo, ne areſcat prorſus duriſsimaque euadat. Non tamen miſceatur omnino pituitæ, præſertim uel frigidiori uel multæ, ne frigeſcat. Sed bili ſanguinique adeò miſceatur, ut corpus unum conficiatur ex tribus, dupla ſanguinis ad reliqua duo proportione compoſitum. Vbi octo ſanguinis partes, duæ bilis, duæ iterum atræ bilis portiones exiſtant. Accendatur aliquātulum à duobus illis atra bilis, accenſaque fulgeat, non uratur, ne, quemadmodum ſolet materia durior, dum feruet nimium, uehementius urat & concitet, dum uerò refrigeſcit, ſimiliter frigeſcat ad ſummum. Bilis enim atra ferri inſtar, quādo multum ad frigus intenditur, friget ad ſummum, quando contrà ad calidum ualde declinat, calet ad ſummum. Neque mirum uideri debet atram bilem accendi poſſe facile, atque accenſam uehementius urere. Siquidem uidemus calcem illi ſimilem, aqua perfuſam feruere ſtatim atque exurere. Tantam ad utrunque extremum melancholia uim habet, unitate quadam ſtabilis fixæque naturæ. Quæ quidem extremitas cæteris humoribus non contingit. Summè quidem calens ſummam præſtat audaciam, imò ferocitati, extremè uerò frigens, timorem ignauiamque extremam. Medijs uerò inter frigus caloremque gradibus infecta uariè, affectus producit uarios, non aliter quàm merum, præcipue potens, bibentibus ad ebrietatem, uel eam paulò liberius, affectus inferre uarios ſolet. Igitur opportune temperata ſit atra bilis oportet. Quæ quum ita moderata eſt, ut diximus, & bili ſanguinique permixta, quia & natura ſicca eſt, & cōditione quantū ipſius natura patitur tenuiſsima, facile ab illis accenditur, quia ſolida eſt atque tenaciſsima, accenſa ſemel diutiſsime flagrat, quia tenaciſsimę ſiccitatis unitate potentiſsima eſt, uehementius incaleſcit. Quēadmodum lignum in paleis ſi utraque accendantur, magis diutiusque calent & lucent. Atqui à diuturno uehementique calore, fulgor ingens, motusque uehemens & diuturnus proficiſcuntur. Huc tendit illud Heracliti, lux ſicca, anima ſapientiſsima.

Quo pacto atra bilis ingenioſos efficiat. *Cap. VI.*

QVæret forte quiſpiam, quale ſit corpus illud humoris eiuſmodi ex tribus illis humoribus ea qua diximus proportione conflatum? Tale eſt fermè colore, quale aurum eſſe uidemus, ſed aliquantum uergit ad purpuram. Et quando tàm naturali calore quā uel corporis uel animi motu accenditur, fermè nō aliter quàm ignitum rubensque aurum, purpureo mixtum calet & lucet, atque uelut iris trahit uarios flagrante corde colores. Quæret aliquis iterum, quonam pacto humor eiuſmodi conducat ingenio. Nempe ſpiritus ex hoc humore creati, primo quidem ſubtiles ſunt, non aliter quàm aqua illa quam & Vitæ, ſeu Vitis aquam nominant & ardentem, quoties ex craſsiori mero, quadam ad ignem deſtillatione, ut fieri ſolet, exprimitur. Spiritus enim ſub anguſtioribus atræ bilis eiuſmodi compreſsi meatibus, uehementiore ob unitatem calore, maximè tenuantur, perque actiores meatus expreſsi, ſubtiliores erūpunt, deinde calidiores ſimiliter atque eadem ratione lucidiores, tertio, motu agiles actione uehementiſsimi, quarto, ſolido ſtabilique humore iugiter emanantes, actioni diutiſsime ſeruiunt. Tali autem animus noſter obſequio fretus indagat uehementer, perſeueratinueſtigando diutius. Facile quæcunque inueſtigauerit, inuenit, clare perſpicit, ſyncere dijudicat, ac diu retinet iudicata. Adde quod quemadmodum in ſuperioribus ſignificauimus, animus inſtrumento ſiue incitamento eiuſmodi, quod centro mundi quodammodo cōgruit, atque (ut ita dixerim) in ſuum centrum animum colligit, ſemper rerum omnium & centra petit, & penetralia penetrat. Congruit inſuper cum Mercurio atque Saturno, quorum alter omnium Planetarum altiſsimus, inueſtigantem euehit ad altiſsima. Hinc Philoſophi ſingulares euadunt, præſertim quum animus ſic ab externis motibus atque corpore proprio ſeuocatus, & quàm proximus diuinis, diuinorum inſtrumentum efficiatur. Vnde diuinis influxibus oraculiſque ex alto repletus, noua quædam inuſitataque ſemper excogitat, & futura prædicit. Quod non ſolum Democritus atque Plato affirmant, ſed

etiam

etiam Ariſtoteles in Problematum libro, & Auicenna in libro Diuinorum, & in libro de anima confitentur. Quorſum hæc de atræ bilis humore tam multa? Vt meminerimus, quantum atra bilis, imò candida bilis eiuſmodi quærenda & nutrienda eſt tanquam optima, tantum illam quæ contra ſe habet, ut diximus, tanquam peſsimam eſſe uitandam. Adeò enim dira res eſt, ut à malo dæmone eius impetus inſtigari Serapio dixerit, & Auicenna ſapiens non negauerit.

Quinque præcipuè ſtudioſorum hoſtes, Pituita, Atra bilis, Coitus, Satietas, Matutinus ſomnus. Cap. VII.

VT autem redeamus illuc unde iam longius digreſsi ſumus, longiſsima uia eſt quæ ad ueritatem ſapientiamque perducit, grauibus terræque marisque plena laboribus. Quicunque igitur hoc iter aggrediuntur, ut Poëta quiſpiam diceret, ſæpè terra marique periclitantur. Siue enim mare nauigent, continuè inter fluctus, id eſt humores duos, pituitam ſcilicet & noxiam illam melancholiam, quaſi inter Scyllam Charibdimque iactantur. Siue terra (ut ita dixerim) iter agant, tria monſtra protinus ſeſe illis obijciunt. Primum terrena Venus, ſecundum Bacchus & Ceres, tertium nocturna Hecate frequenter opponit. Ergo & Apollo ab æthere, & Neptunus ab æquore, & à terra Hercules ſæpe uocandi, ut monſtra eiuſmodi Palladi inimica, iaculis Apollo transfigat, Neptunus tridente domet, claua Hercules contundat & laceret. Primum quidem monſtrum eſt Venereus coitus, præſertim ſi uel paulum uires exceſſerit, ſubitò namque exhaurit ſpiritus, præſertim ſubtiliores, cerebrumque debilitat, labefactat ſtomachum atque præcordia, quo malo nihil ingenio aduerſius eſſe poteſt. Cur nam Hippocrates coitum comitiali morbo ſimilem iudicauit? niſi quia mentem quæ ſacra eſt percellit, tantumque obeſt, ut Auicenna in libro de Animalibus dixerit: Si quid ſpermatis ſupra quàm natura tolleret, coitu profluat, obeſſe magis, quàm ſi quadragies tantũdem ſanguinis emanarit, ut non iniuria priſci, Muſas atque Mineruam uirgines eſſe uoluerint. Huc Platonicum illud ſpectat, quum Venus Muſis minitaretur, niſi ſacra Venerea colerent, ſe contra illas ſuum filium armaturam. Reſponderunt Muſæ, Marti, ô Venus, Marti talia minitare. Tuus enim inter nos Cupido non uolat. Denique natura nullum ſenſum longius quàm tactum ab intelligentia ſegregauit. Secundum monſtrum, eſt uini cibique ſatietas. Quippe ſi uinum uel nimium uel nimis calidum uehemensque fuerit, caput ipſum humoribus peſsimisque fumis implebit. Mitto quod inſanos facit ebrietas. Cibus uerò nimius, primum quidem ad ſtomachum, in ipſo coquendo omnem naturæ uim reuocat. Quo fit, ut capiti ſimul ſpeculationique intendere nequeat. Deinde ineptè coctus, multis & craſsis uaporibus humoribuſque, aciem mentis obtundit. Quinetiam ſi ſatis coquatur, tamen ut Galenus ait, animus adipe & ſanguine ſuffocatus, cœleſte aliquid peruidere non poteſt. Tertium denique monſtrum eſt, ad multam noctem, præſertim poſt cœnam frequentius uigilare, unde etiam poſt ortum Solis dormire cogaris. Quoniam uerò in hoc errant falluntúrque ſtudioſi permulti, idcirco quantum ingenio noceat, latius explicabo, atque rationes ſeptem præcipuas afferam. Primam ab ipſo cœlo. Secundam ab elementis. Tertiam ab humoribus. Quartam ob ordine rerum. Quintam à natura ſtomachi. Sextam à ſpiritibus. Septimam à phantaſia deductas. Principio, tres Planetæ, quemadmodum in ſuperioribus dicebamus, contemplationi & eloquentiæ maximè fauent, Sol, Venus atque Mercurius. Hi uerò paribus fermè paſsibus concurrentes, aduentante nocte nos fugiunt, die uerò uel propinquante, uel iam ſurgente reſurgunt, noſque reuiſunt. Poſt uerò Solis ortum in plagam cœli duodecimam, quæ carceri tenebriſque ab Aſtronomis aſsignatur, repente traduntur. Ergo non qui uel nocte quando nos fugiunt, uel die poſt Solis ortum, quando carceris tenebrarumque domum intrant, ſed qui uel propemodum petentibus ortum, uel iam ſurgentibus ad contemplandum ſcribendumque, ipſi quoque conſurgunt, ij ſoli acutiſsimè ſpeculantur, & eloquentiſsimè inuenta ſua ſcribunt atque component. Ratio ſecunda, ſcilicet ab elementis eſt talis. Oriente Sole mouetur aer, tenuaturque & claret, occidente uerò contrà. Sanguis autem & ſpiritus, motum qualitatemque aëris circumfuſi, naturaque ſimilis ſequi neceſſariò compelluntur. Tertia ratio, quæ ab humoribus ducitur, eſt eiuſmodi. In aurora mouetur ſanguis, & regnat, motuque tenuatur & caleſcit & claret, ſpiritus uerò ſanguinem ſequi imitarique ſolent. Verum accedente nocte uel melancholia illa

craſsior & frigidior, atq; pituita dominãtur, quæ ſpiritus ad ſpeculandũ ineptiſsimos proculdubio reddunt. Quarta ratio, quæ trahitur ab ordine rerũ, hæc erit: Dies uigiliæ, nox ſomno tributa eſt. Quoniam quum Sol uel ad hemiſphærium noſtrum accedit, uel ſuper ipſum incedit, radijs ſuis meatus corporis aperit, atq; à centro ad circumferentiam humores ſpiritusq; dilatat, quod quidem ad uigiliam actionesq; excitat atq; conducit. Contrà uerò quando recedit, omnia coarctantur, quod naturali quodam ordine inuitat ad ſomnum, maximè poſt tertiam aut quartam noctis partem. Quiſquis igitur manè quidem dormitat, quando Sol mũdusq; excitat, ad multam uerò noctem uigilat, quando natura dormire iam & à laboribus quieſcere iubet, hic abſq; dubio quum ordini uniuerſi, tùm ſibijpſi repugnat, dum contrarijs ſimul motibus perturbatur atq; diſtrahitur. Sane dum ab uniuerſo mouetur ad extima, ipſe ſeſe mouet ad intima. Atq; contrà, dum ab uniuerſo ad intima trahitur, ipſe ſe interim retrahit ad externa. Ergo peruerſo ordine motibusq; contrarijs, tùm corpus totum, tùm ſpiritus ingeniumq; prorſus labefactatur. Quinto loco à natura ſtomachi in hunc modum argumentamur. Stomachus diuturna diurni aëris actione, apertis poris admodũ dilatatur, euolantibusq; ſpiritibus tandem ualde debilitatur. Igitur ſubeunte nocte, nouam ſpirituum copiam exigit, qua foueatur. Quapropter quicunq; eo tempore contemplationes longas & difficiles inchoat, ipſos ad caput ſpiritus retrahere nititur. Hi uerò diſtracti neq; ſtomacho ſatis, neq; capiti faciunt. Maxime uerò nocet, ſi poſt cœnam lucubrantes, diu eiuſmodi ſtudijs attentius incumbamus. Pluribus enim tunc ad cõcoquendum cibum ſpiritibus, multoq; calore ſtomachus indiget. Hæc uerò duo, lucubratione ſtudioq; tali diuertuntur ad caput. Quò fit, ut neque cerebro, neq; ſtomacho ſuppetant. Adde quod caput ob eiuſmodi motum, craſsioribus cibi repletur uaporibus, atq; cibus in ſtomacho à calore & ſpiritu deſtitutus, crudeſcit & putret, unde rurſus caput opplet atq; lædit. Deniq; matutinis horis quando ſurgendum eſt, ut excrementis omnibus ſomno retentis ſingula membra purgentur, tunc id quod peſsimum eſt, qui nocte lucubrando concoctionem penitus interruperat, idem dormiendo manè, excrementorum expulſionem diutius impedire compellitur. Quod quidem tam ingenio quàm corpori, medici omnes obeſſe quamplurimum arbitrantur. Meritò ergo qui nocte contrà naturam pro die, atq; conuerſo, die rurſus pro nocte utuntur, tanquam noctuæ, ij etiam in hoc uel inuiti noctuas imitantur, ut quemadmodum illis ſub Solis lumine caligant oculi, ita & ijs mentis acies ſub ueritatis ſplendore caliget. Sexto loco à ſpiritibus idem ita probatur. Spiritus fatigatione diurna præſertim ſubtiliſsimi quiq; deniq; reſoluuntur. Nocte igitur pauci craſsiq; ſuperſunt, literarum ſtudijs ineptiſsimi, ut non aliter mancis horum fretum alis ingenium uolare poſsit, quàm ueſpertiliones atq; bubones. Contrà uerò poſt ſomnum manè ſpiritibus recreatis, membriſq; adeò corroboratis, ut minimo ſpirituum adminiculo egeant, multi ſubtilesq; ſpiritus adſunt qui cerebro ſeruiant, atq; expeditius obſequi poſſunt, in membris fouendis regendiſq; parum admodũ occupati. Poſtremo ſeptima ratio, ſic à phantaſiæ natura deducitur. Phantaſia, ſiue imaginatio, ſiue cogitatio, ſeu quouis alio nomine nuncupanda uidetur, multis, longis, contrarijs in uigilando imaginibus, cogitationibus, curiſq; diſtrahitur atq; turbatur. Quæ quidem diſtractio perturbatioq; ſequenti cõtemplationi, tranquillam ſerenámque mentem penitus poſtulanti, nimium contraria eſt. Sola uerò nocturna quiete, agitatio illa ſedatur tandem atq; pacatur. Igitur accedente quidem nocte ſemper turbata mente, recedẽte uerò, ut plurimum mente tranquilla ad ſtudia nos conferimus. Quicunq; uerò mente nimium agitata res ipſas iudicare conantur, ij non aliter quàm illi qui uertiginem patiunt, omnia uerti putant (ut Plato inquit) quum ipſi uertantur. Quamobrem ſcite Ariſtoteles in Oeconomicis iubet ante lucem ſurgere, aſſeritq; id & ad corporis ſanitatem, & ad Philoſophiæ ſtudia prodeſſe quàmplurimum. Sed hoc ita accipiendum eſt, ut cita & modica cœna matutinam cruditatem diligentiſsimè deuitemus. Deniq; ſacer ille uates Dauid, omnipotentis tuba Dei, nũquam dicit ueſpere, ſed mane ſemper atq; diluculo in Deum ſuum canendum ſe cithara pſalmiſq; ſurgere. Surgere quidem mente, ea hora omnino debemus, mox etiam corpore, ſi modo id commode fieri poſsit.

Quæ

Quæ ſit hora inchoandis ſtudijs opportunior, quiſue continuandi modus. Cap. VIII.

EX ijs quæ in ſuperiorib. diſputata ſunt, fermè iam ſatis conſtat, opportunè noſtra nos ſtudia exordiri, uel ſtatim oriente Sole, uel hora una ſaltē, uel duabus ad ſummum ante Solis exortum. Sed antequam è lecto ſurgas, perfrica parumper ſuauiterq; palmis corpus totum primo, deinde caput unguibus, ſed id paulò leuius. Hac in re Hippocrates admoneat. Nam frictione, inquit, ſi uehemens ſit, durari corpus, ſi leuis, molliri, ſi multa, minui, ſi modica, impleri. Quum è lecto ſurrexeris, noli ſubitæ lectioni meditationiq; prorſus incumbere, ſed ſaltem horæ dimidium cuilibet expurgationi concedito, mox meditationi accingere diligenter, quam ad horam circiter unam pro uiribus prorogabis. Deinde remittes parumper mentis intentionem, atq; interim eburneo pectine diligenter & moderatè pectes caput, à fronte ceruicem uerſus quadragies pectine ducto. Tum ceruicem panno aſperiori perfrica, demum reuerſus ad meditandū, duas inſuper horas, aut ſaltem horam unam ſtudio dedicato. Produci uerò nonnunquam ſtudia poſſunt, ſed aliquanta interdum intermiſsione facta, ad horam uſque meridianam, Quinetiam interdum quamuis raro, niſi cibum interim cogamur aſſumere, poſt meridiē circiter horas duas. Sol enim circa ortum potens eſt, potens & in medio cœlo. In plaga quoq; illa cœli, quæ medium proximè ſequitur, quam nonam Aſtronomi uocant & ſapiētiæ domum, Sol maxime gaudet. Quoniam uerò Poetæ omnes Phœbum Muſarum ſcientiarumq; ducem eſſe uolunt, meritò ſi quid altius excogitandū eſt, his horis potiſsimum cogitetur. Si Muſæ querendæ, horis ijſdem Phœbo duce quærātur. Reliquæ enim horæ, ueteribus alieniſq; legendis potius quàm nouis proprijſq; excogitandis, accommodatæ uidentur. Semper autem meminiſſe debemus, qualibet hora ſemel ſaltem pauliſper remittendam eſſe mentis intentionem. Quum enim ob intentionem huiuſmodi ſpiritus reſoluantur, meritò ſi nunquam ceſſes tendere, lentus eris. Dum laboras animo, interim corpore conquieſce. Mala eſt defatigatio corporis, peior animi, utriuſq; ſimul peſſima, oppoſitis hominem motibus ſimul diſtrahens, uitamq; diſperdens. Deniq; haud ulterius meditatio procedat quàm uoluptas, potius uerò citrà.

Vitandæ pituitæ præcepta. Cap. IX.

OPeræprecium fore uidetur, quæ noxia literatis eſſe diximus repetere breuiter, atque remedia ſingulis adhibere. Ergo ne pituita nimis augeatur, exercitatione quotidie ſtomacho fermè uacuo bis utendum, nunquam tamen laborioſa, ne acuti ſpiritus diſſoluantur, excrementa diligentiſsime ab omnibus meatibus expurganda. Sordes à corporis totius cute, capitis præcipue, tùm lotione, tùm frictione penitus abſtergendæ. Vitanda alimenta frigida nimium, atque niſi obſtiterit atra bilis, etiam humida, & omnino quæ pinguia, uirulenta, uiſcoſa, uncta, glutinoſaq; ſint, uel quæ facile putreſcere ſoleant. Si ſtomachus, uel natura, uel ætate ſit frigidus, aut dimittendus omnino, aut certè minuendus aquæ potus. Moderatus cibus ſit oportet, ſed potio moderatior. Habitatio alta à graui nubiloq; aëre remotiſsima, tùm ignis, tùm calidi odoris uſu, humiditas expellenda. Prohibendum frigus à capite, maximè uerò ceruice atq; pedibus, multū enim obeſt ingenio. Prodeſt moderatus uſus aromatū in frigidioribus epulis, nucis muſcatæ præſertim, & cinnamomi, & croci, zinziberis quoque conditi manè ſtomacho uacuo, quod ſenſibus etiam & memoriæ maximè prodeſt.

Qua ratione uitanda ſit atra bilis. Cap. X.

PEſsimam uerò illam quam in ſuperioribus deteſtabamur atrā bilem, hæc augent. Craſſum turbidumq; uinū, pręcipue nigrū, cibi duri, ſicci, ſalſi, acres, acuti, ueteres, uſti, aſsi, fricti, carnes bouis & leporis, caſeus uetus, ſalſamēta, legumina, pręcipue faba, lēticula, melangia, eruca, braſsica, ſinapis, radicula, alliū, cępa, porrum, mora cariotæ, & quæcunq; calefaciunt uel frigefaciunt ſimulatq; deſiccant, & omnia nigra. Ira, timor, miſericordia, dolor, ocium, ſolitudo, & quæcunq; uiſum & olfactum auditumq; offendunt, omnium uerò maximè tenebræ. Præterea exiccatio corporis nimia, ſiue longis nata uigilijs, ſiue multa mentis agitatione uel cura, ſeu frequenti coitu, uſuq; rerū ca-

lidarũ multum, atq; ſiccarum, ſeu immoderata quadam deiectione atq; purgatione, uel exercitatione laborioſa, uel inedia, ſiti, calore, uel ſicciore uento, uel frigore. Quum uerò bilis atra ſemper ſiccisſima ſit, frigida quoque, licet non æquè, huic certè reſiſtendum eſt, rebus quidem modicè calidis, humidis uerò quàm maximè, cibis elixis aſsiduè, qui coquantur facile, & ſubtilem gignat ſanguinem atq; clarisſimum. Sed interim ut ſtomachi & pituitæ ratio habeatur, perinde atq; bilis atræ, epulæ cinnamomo, & croco, & ſandalis condiantur. Conferunt ſemina peponis, atq; cucumeris, & pinei nuclei abluti. Conueniunt carnes auium & pullorum gallinaceorum, quadrupedúmue lactentium, oua ſorbilia maxime, & ex membris animalium, cerebellum, dulcia mala, pyra, perſica, pepones, pruna damaſcena, atq; ſimilia, cucurbita rite cocta, herbæ humidæ, non uiſcoſæ. Ceraſea uerò, ficus, uuas, minime laudo. Nauſeam uerò & ſatietatem ualde deteſtor. Nihil aũt aduerſus hanc peſtem ualentius eſt, quàm uinum leue, clarum, ſuaue, odorũ, ad ſpiritus præ cæteris perſpicuos generandos aptisſimum. Nam ut Platoni & Ariſtoteli placet hic humor, hoc uino nõ aliter mollitur atq; dulceſcit & claret, quàm uel lupini aqua perfuſi, uel ferrum flammis accenſum. Verùm quantum eius uſus ſpiritibus & ingenio prodeſt, tantum nocet abuſus. Præterea infundere aurum uel argentum maximè ignitũ, eorumq; folia in poculis uel in ipſo iure prodeſſe conſentaneum eſt, atq; aureo uel argenteo uaſculo bibere, ciboſq; ſumere. Item perutile eſt, ſi ſæpe ſtomacho uacuo liquiritiæ ſuccus deglutiatur, ſuccus quoque punici pomi dulcis, atque dulcis arancei. Conducunt non mediocriter ſuaues odores, temperati maximè, at ſi regnat frigus ad calidum declinantes, ſin dominetur calor, uergentes ad frigidum. Temperandi ſunt igitur ex roſis, uiolis, myrto, camphora, ſandalis, aqua roſacea, quæ frigida ſunt. Rurſus ex cinnamomo, citro, aranceo, gariophylis, mentha, meliſſa, croco, ligno aloe, ambra, muſco, quæ calida. Verni flores proſunt in primis & folia citri ſiue arancei, odoraq; poma, ſi maximè uinũ. Odores eiuſmodi prout cuiq; cõuenit, & naribus hauriendi ſunt, & pectori atq; ſtomacho admouendi. Odores uerò calidos multum ſiccoſq;, ſi ſoli fuerint & continui non probamus. Tenendus ore hyacinthus, qui animum uehemẽter exhilarat. Hierobotana quoq;, id eſt ſclarea ſylueſtris, tùm cibo tùm odore confert. Bugloſſa rurſus, borago, meliſſa, horúmque trium aqua. Rurſus lactuca, endiuia, uua paſſula, lac amygdalinum, menſæ familiarisſima eſſe debent. Fugiendus aër, ut feruens, aut glacialis nimium, aut nubilus, ſed aër temperatus ſerenuſq; liberrimè admittendus. Mercurius, Pythagoras, Plato iubent diſſonantem animum uel mœrentem cithara cantuq; tam conſtanti quàm concinno cõponere, ſimulatq; erigere. Dauid aũt poeta ſacer pſalterio pſalmiſq; Saulẽ ab inſania liberabat. Ego etiam (ſi modo infima licet componere ſummis) quantum aduerſus atræ bilis amaritudinẽ dulcedo lyræ cantuſq; ualeat, domi frequenter experior. Laudamus frequentem aſpectum aquæ nitidę, uiridis rubeiúe coloris, hortorũ nemorumq; uſum, deambulationẽ ſecus flumina, perq; amœna prata ſuauem, equitationem quoq;, geſtationem, nauigationemq; lenem ualde probamus, & uarietatem in primis, facileſq; occupationes diuerſaq; negocia non moleſta, aſsiduam hominum gratioſorum conſuetudinem.

De curatione ſtomachi. Cap. XI.

SEquitur ut curam ſtomachi quàm diligenter habeamus, ne nauſeam cruditatémue adducat unquã ſatietas, caputq; offendat. Bis cibus quotidiè ſumendus eſt, & modicus atq; leuis, cinnamomo, mace, nuce muſcata moderatè conditus. Semper tamen ſiccus cibus pondere alimenta mollita potumq; exuperet, niſi forte atræ bilis ſiccitatem admodum uereamur. Famem (ſi cõmode fieri poteſt) cibus, ſitim potus expectet. Auiditas utriuſq;, ſuperſit menſæ. Faſtidium & ſaturitas procul abſint. Abſtinẽdum ab ijs quæ ob nimiam humiditatem uel uirulentam & unctam uiſcoſamq; materiam ſtomachum relaxando debilitant, uel etiã frigida aut calidisſima ſunt, aut propter duritiam ægrè coquuntur. Et quæ talia ſunt, ut diu poſt menſam palato ſaporem reddant moleſtiorem, ſiue inflent, ſiue caput multis uaporibus impleant, ab omnibus in primis quæ facile uel extra aluum, uel in aluo putreſcant. Dulces ſapores aut acres ſi ſoli ſint, nullo pacto probamus, ſed dulces acri quodam uel acuto uel ſicco uolumus tẽperari. Maſtix & mentha ſicca, ſaluia recens, uuæ paſſulæ, cidonia poma cocta, condita ſaccharo, cichorea, roſa, corallus, lotus cappáris & aceto conditus, ſtomacho amicisſima ſunt. Mala præterea punica

nica ſapore inter acidum dulcemq; medio, & omnino quæcunq; moderatè acida ſunt & aliquantulũ auſtera, quæ Medici ſtyptica uocant, ſiue quæ aliquantum acuta ſint uel ſalſa uel aromatica. Mirobalani aũt omnia ſuperant. Vinum quoq; rubeum potius quàm album, ſapore quaſi paululum ſubamaro, ac niſi caliditas uel deſtillatio aliter poſtulauerit, optimum erit merum bibitum paulatim. Omnino aũt liquidiores epulæ prius ſumendæ quàm duriores. Sumpto uerò cibo conuenit, coriandrum, pomumq; cydoniũ conditũ ſaccharo, mala punica, & pyra auſtera, meſpila quoq; & perſica ſicca, atq; ſimilia. Mandere uerò oportet antequam deglutiantur ſingula exactiſsimè. Fouendus ſtomachus ſi oportet extrinſecus, maſtice, roſa, mentha, corallo. Cauendũ ne poſt cibum, duabus aut tribus proximis horis uel cogitationi difficili, uel lectioni ſedulò incumbamus. Neceſſariæ forſitan erunt horæ uacationis quatuor, ſi cibus potúſue uberior fuerit, aut cibus durior. Malum eſt cibo potúue uentrem extendere, peſsimum ſtomacho ſic extento, difficilia cogitare. Aut igitur nutrimentum ſume leuiſsimum, aut ſumpto, uaca donec quaſi concoxeris. Neq; dormiendum poſt cibum meridie, niſi maxima cogat neceſsitas, atq; id quidem non prius quàm horas duas uigilauerimus. Nocte tamen ſumpta cœna, hora (ut uidetur) una uigiliæ ſat eſt. Coitus ſtomacho peſtilens, præſertim ſi uel ſaturo ſtatim uel eſuriente concumbas. Ocio mœret ſtomachus, exercitatione gaudet, niſi dum cibo ſit plenus. Sumpto cibo ſtatim modicè deambulandum, mox uerò ſedendum.

De ijs quæ fouent membra præcipua & uires ſpiritus. Cap. XII.

SEd iam operæprecium facturus, ut nonnulla ex medicorum officina in mediũ producamus, quæ ſtomachi cordis, cerebri, ſpirituum ingenij, uires uel ſeruent integras uel reſtituant, ac ſi uel pituita uel atra bilis excreſcat, uel immineat nauſea, longè propellant. Omnes ſine controuerſia medici conſenſerunt, nihil eſſe ſalutarius theriaca, fouendis confirmandiſq; tùm ſingulis membris & uiribus, tùm ſpiritibus atq; ingenio. Huius igitur in primis utemur drach. dimidia, aut ſaltem drach. tertia parte, bis qualibet hebdomada hyeme & autumno, ſed æſtate atq; uere ſemel uel ſola, uel ſi placet frigidis humidiſq; temporibus cum pauculo mero claro, ſuaui, temporibus uerò calidis ſicciſq;, præſertim ſi natura uel ætas ſit calidior, cum aquæ roſaceæ duabus uncijs aut tribus, ſtomacho ſcilicet uacuo ſex aut ſeptem horis ante cibum. Si theriaca deſit, dabimus mithridatum. Sed ubi theriacam mithridatúmue ſumimus, eo die ab omni re calida penitus abſtinendum, & ſi æſtas aut uer fuerit, frigidis eſt utendum. Secundo uerò loco eadem in cauſa probatur ab omnibus aloe ritè electa atq; lota. Sume myrobalanorum chebularum drachmas duas, roſarum purpurearum, ſandali rubei, emblicorum, cinnamomi, croci corticis, pomi citri, been, meliſſæ, id eſt citrariæ, ſingulorum drachmam unam, aloes electæ ritæq; ablutæ drachmas duodecim. . Ex ijs confice pilulas optimo mero, quibus hebdomada qualibet ſemel utaris diluculo, eo ſcilicet pondere, quod naturæ tuæ conueniat, æſtate quidem cum aqua roſacea, aliâs uerò cum uino. Quibus autem diebus neq; theriacam, neq; pilulas aſſumes, utere confectione eiuſmodi manè atq; ueſperè duabus aut tribus ante cibum horis. Sume cinnami electiſsimi drachmas quatuor, chebularum myrobalanorum duas, & totidem emblicarũ, croci, roſarum drachmam dimidiam, ſandalorum rubrorum drachmas duas, corallorumq; ſimilium drachmã unam, ſacchari albiſsimi quantum ſatis eſt. Funde ſaccharũ aqua roſacea atq; ſucco citri uel limonũ, æqualib. uidelicet portionibus, coquas ſuauiter. Deinde adde muſci tertiã drachmæ partem, atq; ambræ tantundem. Demum confice bolos ſolidos quos morſulos uulgo nominant, auroq; inuolue. Tria hæc, ipſi eo uſu quo præſcripſimus, experti ſumus, Theriacã & aloen, ita (ut diximus) temperatam, confectionemq; illam ſingulis conferre membris, uiribus & ſpiritibus, acuere ſenſus atq; ingenium, memoriam confirmare. Pituitam quoq; & bilem atq; atram bilem illis pilulis facile uel educi uel emendari. Preterea ætati cuilibet & naturæ, tria quæ diximus familiariſsima iudicantur.

Pharmaca pituitæ repreſſiua atq; eductiua. Cap. XXIII.

SI aduerſus exundantem pituitam acrius pugnandũ fuerit, pilulas aurora ex Hierapicra Galeni, uel quas Meſues Elephanginas nominat, dabimus, ſcilicet quot & quoties oportuerit, uel etiam in robuſtiore natura pilulas ex hiera atq; trochiſcis

agarici pari portione compoſitas, ſemper uerò cum melle roſaceo liquido atque oxymelle aquaq; maratri, id eſt fœniculi. Qui certe ſyrupus in pituita digerenda etiam ante pilulas atque pòſt eas maximè prodeſt. Si unà cum pituita cæteri quæq; humores turbent, pilulis ex reubarbaro Meſues, uel pilulis quæ Sine quibus à poſterioribus nuncupantur, opportunè purgabimus. Omnem uerò uehementem repentinamq; deiectionẽ purgationemq; penitus deteſtamur. Nam ſtomachum corq; debilitat, ſpiritus multos exhaurit, confundit humores, ſpiritus fumis humorem fuſcis obtenebrat.

Catarrhi & deſtillationis, communis ſtudioſorum peſtis remedia. Cap. XIIII.

VBi caput propter pituitam deſtillationibus fluctuat, quandoq; hora ſomni aliquot ex pilulis quas modo deſcripſimus, dabimus. Iubebimus præterea ea hora & aliis thus ſæpe mandere, nam mirificè deſtillationibus & ſenſibus omnibus memoriæq; ſuccurrit. Rurſus muſcata nux & theriaca ore retenta probatur. Maiorana quoque, quam amaracum nominant, uel eius aqua admota naribus uel infuſa. Poſt cibum uerò alimentorum fumos coriandro, cydoneiſq; coercebimus.

De dolore capitis. Cap. XV.

SI caput ſæpe doleat humore grauatum frigido, præter illa quæ narrauimus, confectionem illam quam diambram nominant, uel diacori, uel pliriſarcoticon tenere ore iubebimus. Quinetiam maſticem ſæpe mandere. Præterea linire frontem, tempora, ceruicem, maioranæ, fœniculi, rutæ foliis unà cum oleo, aquaq; roſaceis perfectè diluta.

Viſus caligantis medela. Cap. XVI.

VBi oculi caligant, neque rubent tamen, neque aliud prębent ullum caloris indicium, tunc ſane collyrium ex aqua fœniculi, maioranę, chelioniæ, rutæ, adhibito croco & antimonio, confert. Sed aqua eiuſmodi prius denſiori panno eſt exprimenda. Nihil tamen admoueas oculis, niſi antea pilulis Lucis ſæpe purgaueris. At ſi caligantes oculi rubeant, ſubitò pilulis ex fumo terræ compoſitis purga. Mox collyrium ex aqua roſacea & ſaccharo prodeſt. Nonnunquam uero albumine oui, tutia, lacte adiectis quàmprimum opitulatur. Omnino autem quotidianus uſus marathri uiſum ſeruat & acuit. Semen quidem eius frequenter ore tenere oportet, folia uerò comedere. Triphera minor à Meſue deſcripta, optima eſt. Optimum quotidie uacuo ſtomacho myrobalanum, chebulam conditam ſumere, atque cum ea nonnihil panis ex ſaccharo, marathroq; in puluerem ducto compoſiti, quod inſuper ingenio mirum in modum, ac producẽdæ uitæ prodeſt. Eufraſiæ quinetiam uſus, oculis eſt ſingulare pręſidiũ. In omni uel dolore capitis, uel caligine oculorum, diuertendi ſunt retro uapores frictionibus cucurbituliſq;. Ac ſi calor in cauſa ſit, ſanguiniſq; abundet, hirundines ceruici & humeris adhibebimus.

De ſenſoriis uſibus inſtaurando, Cap. XVII.

STomachus ſæpe literarum ſtudioſis guſtum ferè omnem amittit. Si id pituitæ uitio incidit, quod acidus oris ſapor, uel ſaliua multa & glutinoſior indicat, poſtquã aluum ſubduxeris medicinis, quas ſupra narrauimus, aromatico roſaceo utere, ſcilicet ſaccharo roſaceo mixto, melle quoque roſaceo cum cinnamo, ſolo etiam uel gingibere condito, uel menthæ ſyrupo, ſed in primis theriaca. Sin autem bilis copia forte contingit, quod quidem os amarum oſtendere ſolet, ſimiliter poſt purgationem ex aloe, ſicut diximus, præparata, uel reubarbaro adſume, uel triaſandalũ, uel oxyſaccharũ, ſaccharo, aceto albo, & uino acrioris punici mali, compoſitam, uel perſica, pyráue ſiue condita ſiue ſyrupo confecta, ſicut Meſues docet, uel noſtram eiuſmodi confectionem guſtui ſaluberrimam. Sume ſacchari roſacei uncias quatuor, diamarenati uncias duas, diacytonites tantundem, ſcilicet uncias duas, myrobalanorum chebularum ſemunciam, emblicarũ tantundem, ſandali rubei, coralli rubri, utrorumq; æqua drachmam dimidiam. Funde inſuper iuleb ex ſucco citri uel limonis uncias treis aut duas. Quod ſi ſtomachus debilis eſt

& frigidus.

& frigidus, adijce duas cinnami drachmas. His ante cibum duabus horis utendũ. Nauſeam ſemper ab utroque natam humore tollit diacytonites, & uſus capparis cum aceto. Item potus modicus ieiuno ſtomacho albi aceti roſacei, ſi duplo ſacchari pondere miſceatur. Rurſus menthæ ſyrupus atque abſynthij. Item mentha uel aceto condita uel acido mali punici ſucco diluta atque rigata.

Exquiſitiſsima atræ bilis remedia. Cap. XVIII.

VErùm miſſa hęc tanquã leuiora iã faciamus, atq; ad id quod periculoſiſsimũ eſt, reuertamur, ad atrã bilem ſcilicet, quæ quoties abũdat & furit, quũ corpus totũ, tùm uel maxime ſpiritum quaſi quoddam inſtrumentũ ingenij, ipſumq; ingenium & iudicium labefactat. Primũ in ea curanda pręceptũ ſit, ut docuit Galenus ne repente illã educere cõtendamus, ne forte eius parte liquidiore ſubtilioreq; ſubducta, reſiduũ denſius admodũ, ſicciusq; reſideat, ſed paulatim molliatur digeraturq; pariter atq; educat̃. Secundũ, ut interim tàm cibis humidioribus quàm lauacris dulcibus & modicis, unguentiſq; ſimilibus caput & corpus totum ad ſummum pro uiribus humectetur, ea tamẽ cautione, ne uel deſtillatio irritetur, uel deſtruatur ſtomachus aut iecur, uel meatus corporis obſtruantur. Tertiam uerò, & id quidem maximè neceſſarium, ut continuè cor foueatur, roboreturq; rebus congruis partim intus acceptis, partim extrà pectori naribúſue adhibitis. Aſpiciantur quoq; & audiantur, odorentur, & cogitentur aſsiduè quæ oblectent, contraria uerò longius arceantur.

Syrupi melancholicis maximo futuri commodo. Cap. XIX.

MVlta quidem à multis, aduerſus hunc humorem compoſita ſunt. Ego autem in præſentia tria quædam remediorum genera è plurimis adferam electiſsima omnium atq; tutiſsima, accepta primũ à priſcis, deinde à recentioribus confirmata, interdum etiam à nobis ad uſum noſtrum accõmodata. In primo eſt ſyrupi optimi compoſitio. In ſecũdo pilulæ probatiſsimæ. In tertio electuaria ſaluberrima. His tribus opportunè adhibitis, melancholicus humor mollitur & digerit̃ atq; ſoluitur, ſpiritus acuuntur & illuſtrantur, fouetur ingenium, memoria confirmatur. Syrupus eſt huiuſmodi: Sume boraginis, bugloſſæ, florumq; utriuſq;, meliſſæ, capillorũ Veneris, endiuiæ uiolarum, cuſcutæ, polipodij, ſenæ, epithymi, ſingulorum quantũ manu capitur, pruna damaſcena numero uiginti, odora poma numero decem, paſſularũ unciam unã, liquiritiæ unciam dimidiam, cinnami, ſandali rubri, corticum citri, ſingulorum drachmas tres, croci drachmam dimidiam. Coquantur in aqua omnia præter epithymũ & aromata, donec pars tertia conſumatur. Decoctio expreſſa pòſt, cum ſaccharo iterũ & epithymo moderatè coquatur. Poſtremo infundantur aromata ſcilicet cinnamum atq; crocus. Huius ſyrupi aurora calefacti unciæ treis bibantur, ſimúlque unciæ duæ aut treis aquæ bugloſſæ, atq; unà cum ijs ex ſequentibus pilulis accipi debent duæ ſaltem, aut plures, prout cuique conuenit, eo ſcilicet pacto ut aluus quotidie paulum moueatur.

Pilulæ ad humores uitioſos molliendos & expurgandos. Cap. XX.

PIlularum uerò quantum ad propoſitũ ſpectat, duo ſunt genera, aliæ delicatis congruũt, robuſtiorib. aliæ. Primæ, aureæ ſiue magicę nominari poſſunt, partim Magorum imitatione, partim noſtra inuentione, ſub ipſo Iouis Veneriſq; fluxu cõpoſitæ, quæ pituitam, bilem, atram bilem educunt abſq; moleſtia, ſingula membra corroborant, ſpiritus acuunt & illuminant. Ita eos dilatant, ne conſtricti mœſtitiã patiant, ſed dilatatione & lumine gaudeant. Ita rurſus ſtabiliunt, ne extenſione nimia euaneſcant. Sume igitur auri grana duodecim, maxime foliorum eius ſi pura ſint, thuris, myrrhæ, croci, ligni aloes, cinnami, corticis citri, meliſſæ, ſerici crudi coccinei, menthæ, been albi, been rubei, ſingulorũ drachmam dimidiam, roſarum purpurearũ, ſandali rubri, coralli rubri, myrobalanorum trium, ſcilicet emblicarũ, chebularum, Indarum, ſingulorũ drach. unam, aloes rite ablutæ tantundem quantum cunctorum pondus. Confice pilulas mero quàm electiſsimo. Sequuntur pilulæ ad ſoluendam melancholiam aliquanto ualidiores, uerùntamen minime uiolentæ. Sume pæoniæ, myrrhæ, ſtichados Arabici, meliſſæ, thuris, croci, myrobalanorum trium, ſcilicet emblicarum, chebularum, Indarum roſarum,

ſingulorum drachmam unam,trochiſcorum agarici,polipodij,epithymi,ſenæ,lapidis lazuli ritè loti & præparati, lapidis armeni effecti ſimiliter, drachmas treis ſingulorum, aloes lotæ uncias duas,uino perfecto pilulas confla. Si cum melancholia manifeſta caliditas dominetur,quæ in hac compoſitione ſunt frigida,ad tertiam inſuper ponderis ſui partem augenda erunt. Has pilulas ut literarum ſtudioſis conuenit, Græcorum, Latinorum, Arabumq; imitatione cõpoſui, nolui uerò fortiora miſcere, quale ueratrum quo Carneades fanaticus utebatur. Viris enim literatis tantum uel paulò firmioribus conſulò,quibus nihil peſtilentius eſt quàm uiolentia,ideo prætermiſi pilulas Indas,lapidiſq; lazuli uel armeni notas,& quam compoſitionem Ieralogodion appellant. Si deniq; decet ſimpliciorem compoſitionem inſerere, qua ego familiaribus utor. Sume aloes lotæ unciam unam, mirobalanorum emblicarum atq; chebularum, utriúſque pariter drachmas duas,maſticis drachmas duas,duas quoque roſarum præſertim purpurearum, confice pilulas uino. Proinde pilulis aut ijs, aut illis, ex ijs ſcilicet quas probauimus, nemo unquam ſolis uti debet, ne forte nimium exiccetur, quod quidem in melancholia peſſimum eſt,imò unà cum ſyrupo, quem ſecuti partim Meſuen, partim Gentilem Fulginantem, ſuprà deſcripſimus, uel cum uini odori leuiſq; uncia una ſiue duabus ſiue tribus, ut cuiq; conuenit. Aut cum aqua mellis & paſſularũm atq; liquiritiæ. Aut ſicubi caliditas dominatur,cum Iuleb uiolaceo aquaq; uiolacea. Omnino autem conſulo literatis, quicúnque ad atram bilem ſunt proniores,ut hac purgatione bis quolibet anno. Vere ſcilicet autumnoq; utantur,diebus quindecim continuis uel uiginti, pilulis ſcilicet cum ſyrupo atque ſimilibus. Quicunque uerò paulò minus huic morbo obnoxij ſunt, ſat habebunt ſi pilulas primas aut ultimas toto anno ſumant, ſemel hebdomada qualibet, æſtate quidem cum Iuleb, ut diximus, aliâs uerò cum uino.

A liquidarum medicinarum uſu medelæ. *Cap.* XXI.

MEminiſſe uerò oportet,ubi maximum in exiccatione periculum imminet, purgare tamen neceſsitas cogit, operæprecium eſſe pilulas intermittere, atq; in ipſo ſyrupo uel ſimili quadam decoctione, facta in aqua bugloſſæ, quando purgandum eſt, interdum infundere diaſenæ, uel diacatholiconis, uel Tripheræ perſicæ unciam unam, aut ſaltem dimidiam. Quod ſi uel corpus robuſtius ſit, uel aſtrictior & durior aluus addere electuarij Hamech drachmam unam aut duas. Vtilis quoque hic eſt confecta Caſia,utilior Manna. Nec omni melancholiæ ſpeciei conueniunt, ſed illi maxime quæ aduſtione creatur. Sin autem melancholia naturalis ſit, conueniunt quidem, uerùm præcipuè ſi in ſyrupo addatur polipodij portio dupla uel tripla, ſimiliter liquiritiæ crociq; & paſſularum. Item medicinæ addãtur mellis roſacei liquidi unciæ duæ. Quoties uerò ſyrupus ſumendus ſit,in ſuperioribus diximus. Sed medicina cum ipſo ter uiginti diebus ſumenda erit. Verùm ſi melancholicus nullus humor appareat,tantũ uerò complexio melancholica, ſcilicet frigida membrorum qualitas atque ſicca, memento ducere aluum uel mittere ſanguinem minime expedire, ſed reliqua duntaxat facere, quæ uel diximus,uel dicemus, præſertim quæcunq; ad corpus pertinent,mediocriter calefaciendum, atq; magnopere humectandum, ſpiritusq; quoad fieri poteſt illuminandos, fouendaq; membra. Vbi uerò ipſe atræ bilis humor exundat, non madefacimus tantum corpus atq; humorem, ſed etiam ſoluimus aluum ea cautione qua diximus, nunquam uerò uehementer. Siquidem Plato in Timæo nos monet, diuturnum morbum, qualis eſt Melancholicus, non eſſe nimis ualentibus medicamentis atq; moleſtis pharmacis irritandum.

Sanguinis mittendi Canones. *Cap.* XXII.

NOnnulli ſunt in ſanguine mittendo audaciores, quos medici ſapientes admodum deteſtantur. Nam ſanguis eſt atræ bilis temperamentum, ſpiritus fomes,uitæ theſaurus. Solũ uerò ubi abundantiã ſanguinis indicat uel profuſior riſus, audaciaq; & cõfidentia multa,uel color rubens,uenarũq; tumor,mittere ſanguinem literatis quando res poſtulat,debemus è uena lienis ſiniſtri brachij,lata quidẽ inciſione,quatuor uncias manè,ueſpere totidẽ. Deinde paucos poſt dies ſaltẽ ſeptem,ad ſummum

ſummum quatuordecim, tùm frictione quadam aſperiore, tùm admotis hirundinibus, quas Sanguiſugas nominant, mariſcas irritare, ut ſanguinis unciæ tres aut quatuor inde deſtillent. Hęc ambo robuſtioribus tantum facienda uidentur. Debilioribus uerò, ſi neceſsitas poſtulat, mariſcas ſolum ſicut docuimus, irritare. Sed neq; uentrem medicinis ſoluere, neq; ſanguinem licet, niſi prius clyſteribus pinguibus mollibusq; lenieris. Atq; hoc ſit in melancholica natura cõmune præceptum, dandam eſſe operam, ut ſi oportuerit, eiuſmodi clyſteribus frequentatis uenter inferior lubricus ſemper ſit atq; purgatus.

De electuarijs & confectis. Cap. XXIIII.

SEquuntur electuaria, ex quibus laudo equidem quod Raſis exhilarans appellauit. Præterea quæ in libro de Viribus cordis Auicenna componit, ſed multo magis quod Meſues ita conſcribit. Sume crudũ ſericũm colore coccineo nuper tinctum, pondere libram unam, id merge ſucco pomorum dulcium & ſuauiter redolentiũ, atq; ſucco bugloſſæ, aquaq; roſacea, ſingulorum libra una, poſt quatuor & uiginti horas, totũ id coque ſuauiter, donec aqua rubeat. Deinde extrahe ſericum, atq; inſuper exprime diligenter. Infunde mox ſacchari candidiſsimi centum & quinquaginta drachmas, coque rurſus donec quaſi mel ſpiſſetur. Amoue tunc ab igne, atq; infunde dum calet, ambræ crudæ diligenter conſciſſæ drachmas ſex, & ut liqueſcat ambra permitte. Poſtremò adde his puluerem eiuſmodi. Sume ligni aloes crudi, cinnami, utriuſq; æquè ſex drachmas, lapidis lazuli rite abluti drachmas tredecim, unionum, id eſt albarum margaritarum drachmas duas, auri ueri drachmam unam, muſci electi partem drachmę dimidiam. Dantur ex eo cum uino drachmæ duæ uel una, manè ac ueſpere ante cibum tribus aut quatuor horis. Id mihi præ cæteris ualde placet. Verùntamen probo etiam diamuſcum Meſues dulcem, compoſitionemq; gemmarum, modo cum aqua roſacea adſumuntur. Laudarem quoq; mirificè quod eſt à Petro Ebanenſi Philoſopho ſummo, conflatum, niſi ipſemet ex eius immodico uſu dilatationem exhalationemq; ſpirituum nimiam formidaret. Quamobrem duo quædam inſuper excogitaui tutiſsima, atq; ob temperationem ſuam cuilibet tempori, ætati, naturæ conuenientiſsima, in quibus miſcetur utile dulci. Quæ tantum nutriunt quantum fouent & roborant. Præterea ſpiritui & ingenio tantum ſtabiliendo, quantum acuendo & illuſtrando conueniunt. Sume ſacchari unà cum floribus bugloſſæ concocti uncias duas, corticis pomi citri ſaccharo cõditi unciam, chebulæ conditæ uncias duas, cinnami electi drachmam unam, ſandali, coralli ſcilicet utriuſq; rubri, item ſerici coccinei crudi & conſciſsi, croci, margaritarum, ſingulorum drachmam dimidiam, auri, argenti, ſingulorum tertiam drachmæ partem, ambræ, muſci, utriuſq; grana duo. Funde omnia ſimul ſucco citri uel limonis, ſaccharo cocti. Sequitur confectio altera aliquanto ſalubrior, certe multò ſuauior. Sume amygdalarum dulcium quatuor uncias, nucleorum pineorum ſcilicet ablutorum diei unius ſpacio, ſeminum cucumeris, utrorumq; pariter uncias, ſacchari duri quod Candum, id eſt, candidum uocant, quatuor uncias, ſacchari alterius & albiſsimi libràm unam atque dimidiam. Funde cuncta hæc aqua roſacea, atque limonis & citri, in qua extinctum fuerit ignitum aurum & argentum, ſimul coque ſuauiter. Demum adde cinnami, been, rubri, coandali rubri, coralli ſimilis ſingulorum drachmam unam, margaritarum nitidiſsimarum, croci, ſerici crudi, coccinei minutiſsime attriti, ſingulorum drach. dimidiam, auri, argenti utriuſq; grana duodecim, hyacinthi, ſmaragdi, ſaphiri, carbunculi, ſingulorum tertiam drachmæ partem. Si cui uerò deſunt aurum, argentum, ambra, muſcus, præcioſi lapilli, confectiones illæ etiam prodeſſe multum ſine his poterunt. Quarum treis potiſſimum eligo, unam ſcilicet Meſues, quam recenſui, duas uerò noſtras quas modo deſcripſimus. Quo uerò pacto ijs utendum ſit, ſuperius ſatis expoſuimus. Si quis autem ſimplicius aliquid appetat, omnibus tamen accommodatum, hic citri pomum perfectè maturum, integrum perfecte contundat, multoq; ſaccharo & multo roſarum ſucco adhibito coquat, coctum uerò modico cinnamo crocoq; condiat, aut aromatico roſaceo, utatur ſic temperato. Sume aromatici roſacei unciam unam, ſacchari roſacei, ſacchari diabugloſſati, utriuſque uncias duas, aut ſimiliter, miſceat diamuſcum. Quanquam enim duo hæc non ſint ſimplicia, tamen facile ſatis habentur.

habentur. At ſi caliditas timeatur, diaprunis & ſaccharum uiolaceum adiungantur.

Emaciantis uigiliæ remedia. Cap. XXIIII.

SAepe melancholicis, præſertim literatis accidere ſolet, ut nimium exiccato cerebro uigilijs longis extenuentur. Quoniam uerò nihil atræ bilis mala magis auget, quã lõga uigilia, tanto malo omni ſtudio ſuccurrendum. Ideò lactucas poſt cibos alios edant unà cum pane modico, pauculo croco, uinumq́ purum ſorbeant poſt lactucam, neque ultra horam lucubrent. Quumq́ ſe dormitum conferunt, confectionem eiuſmodi ſumant, in qua ſeminis papaueris albi unciæ duæ ſint, ſeminis lactucæ uncia una, amomi, croci ſcilicet utriuſque pars drach. dimidia, ſacchari unciæ ſex. Dilue & coque omnia ſimul ſyrupo papaueris. Edant huius drach. duas, ſimulq́ nõnihil ſyrupi papaueris guſtent aut uini. Illinias eis frontem temporaq́ oleo ex uiolis, & ex nenufare adiecta camphora. Item lacte oleoq́ amygdalino atque uiolaceo. Odorem croci & camphoræ, putaminũq́ dulcis mali naribus admouebis. Aceti inſuper modici, ſed aquæ roſaceæ plurimæ. Sternes quoq́ lectum plantarum folijs frigidarum. Aures ſuauibus cantibus ſoniſq́ delinies. Humectabis ſæpe caput eiuſmodi lauacris, ſcilicet aqua in qua cocta ſint fruſta papaueris, lactucæ, portulacæ, maluæ, roſarum, uitis, ſalicis, arundinũq́ folia, addita camomilla. Balneis quoq́ dulcibus ex rebus eiuſmodi ſæpe tibio brachiaq́, ſæpe totum corpus eſt humectandum. Lac inſuper bibere mixtum ſaccharo, ſcilicet ſtomacho uacuo, ſi modo ſtomachus optimè tolerauerit, maximè prodeſt. Humida hęc melancholicis, etiam ſi ſatis dormiant mirificè conferunt. Memento lac amygdalinum menſæ familiariſsimum eſſe debere.

Memoriæ hebetis atq́ obliuionis remedia. Cap. XXV.

ACcidit uerò nonnunquam ut ſtudioſis, uel quia ſedulò inclinato capite legant ſcribantúe, uel quia ocio nimio torpeant, pituita quædam uiſcoſior unà cum frigidæ nimis melancholia caput occupans grauet, atq́ hebetes obliuioſosq́ efficiat. His ergo caput exonerandum eſt ijs remedijs, quæ aliâs diximus pituitæ cõuenire. Sin minus illa ſuffecerint, ad pillulas Indas & cocchias hieralogodiõq́ cõfugito. Præterea ad iaram diacoloquintidos uel Archigenis, uel Andromachi, uel Theodotionis, aut ad pilulas Iudæi, quas Meſues in capitulo De capitis dolore deſcribit. Quod ſi natura ætásue frigidior ſit, nec æſtas obſtiterit, poſt purgationem utere confectione illa anacardina, quam Meſues Sapientum confectionem nominat in Antidotario. Rurſus anacardina illa, quam in capitulo De obliuione ex ſententia filij Zachariæ recenſet. Da ſummo manè drachmam unam, ſed qui eam ſumit, ab ira, coitu, ebrietate, labore, rebusq́ calidis eo die prorſus abſtineat. Hæc quidem aduerſus hebetudinem obliuionemq́ ualentiſsima ſunt. At uerò ſi familiaria magis optet, da gingiber cõditum, ſed modico thure mixtum quod ſenſibus & memoriæ magnopere prodeſt, præſertim his adiectis, ſcilicet melle anacardi, melle chebularum, acoris, ciperis, ambra, muſco. Prodeſt etiam diambra, pliris ſarcoticon, & diacori. Sed hæc ore diutius retinenda, naribus etiã & auribus infundenda. Odor quoq́ thuris, amaraci, marathri, nucis muſcatæ, rutæ, gariophilorũ, prodeſt non mediocriter. Memento tamen theriacam, in his atq́ ſimilibus, quemadmodũ ab initio diximus, nulli unquam remedio poſtponendam. Præterea hebetibus obliuioſisq́ tempora & ceruicem unctionè eiuſmodi unge. Sume olei ſambucini unciam unam, olei de been uncias duas, euphorbij unciam dimidiam, caſtorei quoq́ tantundem, perfricabis brachia, crura, ceruicemq́ uehemẽter. Ac ſi opus fuerit, ceruici cucurbitulas admouebis. Verticem præterea capitis amaraco, thure, nuce muſcata tunſis, operies atq́ fouebis.

Spirituum cuſtodiæ nos eſſe intentos debere. Cap. XXVI.

SI homines ueritatis cupidi, tanta medicorũ diligẽtia corporeũ ſpiritũ curare debẽt, ne forte omnino neglectus, uel impedimento ſit, uel ineptè ſeruiat quærentib. ueritatem, multo proculdubio diligentius incorporeũ ſpiritum, id eſt, intellectũ ipſum diſciplinæ moralis inſtitutis colere decet, quo ſolo ueritas ipſa quũ ſit incorporea, capit. Neq́ enim fas eſt ſolum animi ſeruum, id eſt corpus colere, animũ uerò corporis dominũ regemq́

regemq́ negligere, præſertim quum Magorum Platoniſq́ ſententia ſit, corpus totum ab animo ita pendere, ut niſi animus bene ualuerit, corpus bene ualere non poſsit. Quapropter medicinæ author Apollo, nō Hippocratem, quamuis ex ſua ſtirpe genitum, ſed Socratem ſapientiſsimum iudicauit. Quippe quum quantum Hippocrates corpori, tantum Socrates animo ſanando ſtuduerit, quanquam quod tentauerant illi, ſolus Chriſtus effecit. Proinde mentem noſtram optimis colere moribus à Socrate idcirco iubemur, ut lucem ueritatemq́ à nobis naturæ inſtinctu quæſitam ſerena mente facilius aſſequamur. quanto magis ueritatem ipſam diuinam in primis religione ſancta fas eſt uenerari? Ad quam quærendam capiendamq́ non aliter creata mens eſt, quàm oculus ad lumen Solis perſpiciendum. Atque, ut Plato noſter inquit, quemadmodum uiſus nihil uſquam uiſibile perſpicit, niſi in ipſo ſummi uiſibilis, id eſt Solis ipſius ſplendore, ita neq́ intellectus humanus intelligibile quicquā apprehendit, niſi in ipſo intelligibilis ſummi, hoc eſt, Dei lumine nobis ſemper & ubiq́ præſente. In lumine inquam, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In lumine de quo canit Dauid. In lumine tuo uidebimus lumen. Profectò quemadmodum purgatis oculis, inq́ lumen ipſum aſpicientibus, ſubitò ſplendor eius infunditur, coloribus figuriſq́ rerum abunde refulgens, ita quum primum ab omnibus corporis perturbationibus per moralem diſciplinam purgata mens eſt, atq́ in diuinam ueritatem, id eſt, Deum ipſum religioſo quodam flagrantiſsimoq́ amore directa, ſubitò, ut diuinus inquit Plato, diuina menti ueritas influit, rationeſq́ ueras, quæ in ipſa continentur, quibuſue omnia cōſtant, feliciter explicat, quantoq́ mentem circumfundit lumine, tanto ſimul & uoluntatem gaudio beatè perfundit.

LIBRI PRIMI FINIS.

Marſilii Ficini Florentini in librum ſecundum de Vita producenda, ad Philippum Valorem epiſtolare.

PROOEMIVM.

QVanquam Plato noſter Genio ſuo uiuit, & uicturus eſt, ut arbitror, dūm mundus ipſe uiuet, meus me tamen Genius huc ſemper impellit, ut poſt diuinum cultum ante omnia Platonis uitæ proſpiciam. Ad hoc ipſum iam diu nobis aſpirat præ cæteris Medica domus. Ad idem conſpiras & tu mi Valor, medicûm amiciſsimus, & Platonicæ gloriæ atq́ diſciplinæ admodum ſtudioſus. Quam ergo uitam Platoni ſemper exopto, eandem opto Medicibus, ſimilemq́ Valori. Quamobrem hortor & obſecro te mi Valor, ut quanta ſemper opera gloriæ Platonicæ faues, tanta aliquando diligentia præcepta hæc noſtra de Vita producenda legas atq́ ſerues, quibus diu uiuens reſurgenti nuper diſciplinæ Platonis diutius unà cum magnanimo Laurentio Medice patrocinari poſsis. Vale.

MARSILII

MARSILII FICINI Florentini Medici atque Philoſophi inſignis, De uita producenda, ſiue longa,

LIBER SECVNDVS.

Ad perfectionem ſcientiæ neceſſaria eſt uita longa, quam diligentia præſtat. Cap. I.

AD artem ſcientiamq́; perfectam nõ tam uel docilitas ingenij, uel memoriæ firmitas, quàm prudentis iudicij perſpicacia nos perducit. Iudicium uerò propter ambiguitatẽ ex coniecturarum diuerſitate conceptã, adeò difficile eſt, ut experimento ſit neceſſariò confirmandum. Experimentũ quoq; fallax, tùm propter iudicij ipſius difficultatẽ, tùm propter fugacẽ opportuni in experimento captãdo temporis breuitatẽ. Quibus ſane de cauſis, artẽ eſſe longã unà cum Hippocrate rectè cõcludimus, nec poſſe nos eam niſi uitæ longitudine cõſequi. Vitam uerò longã non ſolùm ab initio ſemel fata promittũt, ſed noſtra etiã diligentia præſtat. Quod & Aſtrologi cõfitentur, ubi de Electionibus & Imaginibus agunt, & Medicorum cura diligens, experientiaq́; confirmat. Qua quidem prouidentia non ſolùm homines natura ualidi ſæpiſsimè, ſed etiam ualetudinarij uitam longam aliquando cõſequuntur, ut non mirum ſit Herodicum quendam literarum ſtudioſum omnium ſui temporis infirmiſsimum, ut Plato & Ariſtoteles teſtantur, eiuſmodi prouidentia annum ferè centeſimum impleuiſſe. Plutarchus præterea narrat, multos corpore alioquin parum firmo, uitam ſola diligentia longam conſequutos. Mitto in præſentia, quot imbecilles ipſe nouerim prudentiæ munere robuſtiſsimorum annos ſuperauiſſe. Neq; igitur inutile fuerit, neq; uanum poſt librum De curanda ualetudine literatorum à nobis cõpoſitum, præcepta quædam inſuper ingenij ſcientiæ cupidis ad uitam longam conducentia, tradere. Inſtituta uerò hæc nec in itineribus ignauisq; cõmunicari uolumus. Quid enim cupiamus iſtos diu uiuere, qui nec uiuunt quidem, quaſi fucos nutriamus, non apes? Nec hominibus diuulgari, perdita uoluptatum libidine diſſolutis, qui breuem quotidie uoluptatem longæ uitæ, ſtulti præponunt. Nec improbis iniquisq; patefieri, quorum uita mors eſt bonorum. Sed uiris duntaxat prudentibus atq; temperatis, ſolertis ingenij uiribus humano generi, uel priuatim uel publicè profuturis.

Vitalem calorem nutriri humore, cuius ultra citraq; exceſſu fieri corruptionem diſſolutionemq́;. Cap. II.

VIta quidem tanquam lumen in naturali calore conſiſtit. Caloris uerò pabulum eſt humor aërius, atq; pinguis quaſi oleum. Siue igitur humor eiuſmodi fortè deficiat, ſiue prorſus excedat, uel inquinetur, calor naturalis ſtatim debilitatus, extinguitur. Si humoris defectu calor debilitatur & perditur, mors reſolutione contingit. Si potius obruitur humoris exceſſu uel uitio, uita ſuffocatione perit. Suffocatio uerò humoris cuiuslibet exundantia uel putrefactione contingit, præſertim pituita uel excreſcente uel quomodolibet putrefacta, ut non immeritò pituita petens uitam fuerit nominata. Præcepta igitur ad producendam uitam maximè neceſſaria, hinc quidem reſolutionem, inde uerò ſuffocationem putrefactionemq́; æquè deuitant. Aeque inquã, ratione communi. Nam ſi calidiorem ſicciorémue hominem fortè curant, & cui meatus quidem aperti ſunt, humores autem ſpiritusq; ſubtiles reſolutioni magis occurrunt. Sin autem contraria ratione corpus affectum tractant, potius ſuffocationi ſubueniunt. Maximè uerò in alterutro ſtudent, ſi ad alterutrum locus tempúſue declinet. At ubi ingenioſis ſtudioſisq; conſulitur, utrumq; præceptum fermè eſt pariter neceſſarium, in utroq; ſimiliter laboratur. His enim acutum quidem calidumq; ingeniũ, & imaginationis motus aſsiduus, reſolutionem, ocium uerò corporis atq; cruditas, ſuffocationem minitari uidetur. Nuſquam igitur medici uehementius quàm in eiuſmodi hominum curatione laborant.

Etſi tota libri ſuperioris diſputatio ad prorogandam uitam maxime confert, propriam tamen quandam res tanta curam, qualem deinceps quoad potero paucis comprehendam, poſtulare uidetur.

Quomodo ſint temperandi calor & humor, quodam Mineruæ conſilio. Cap. III.

CAeterum dum oleum iſtud pingue, igneo huic uigori noſtro neceſſariũ, pingui Minerua tractamus. Minerua interim oliuifera olei uitalis origo, almi uidelicet Iouis capite nata ridet, quod ſui muneris quantitatẽ planè cernentes, interea non ſatis uidimus qualitatem. Ridens ergo, Vobis, inquit, oleum non modo quantum ſat flammæ nutriendæ foret, abundè dedi, ſed etiam ſine amurca ſyncerum infudi lucernæ. Hæc illa. Nos autem inter loquendum errantes offendimus, quoniam lucerna pedibus noſtris uerbum ſuum nõdum nobis auditum. Ex hac ergo lucerna diſcamus, oleũ iugiter flammæ ſubminiſtrandum, ea ſcilicet diligentia, ut nec repentina quadam lumen obruamus illuuione, nec rurſus differamus ſitibundo potum. Sed hæc quidem duo, ſatis in ſuperioribus tractata putamus. Reliqua nobis duo ſunt, quorum alterum leuiter tetigiſſe, alterum uix attigiſſe uidemur. Tangentes interim ita Palladem ut ridere nunquam ſolita, nos rideret. Quid ergo? Primo quidem conſiderabimus flammam uel pauculam eſſe prorſus edacem, ideoq́ lucernam illam lucere diutius, in qua ſic flammula eſt ad ellychnium, id eſt lucinium temperata, ut non ebibat oleum, ſed pitiſſet. Itaq́ & nos in omni diæta cauebimus, ne quãdo, præſertim in iuuentute, nimiũ inualeſcat inſitus ignis ſuapte natura uorax. Sat uerò fuerit tùm humorem inundantem, tùm penetrabile frigus hinc arcere. Deinde lucernam cogitabimus frequenter extingui, quando non ſyncerum oleum inſtillauerit, ſed (ut ita dixerim) amurcoſum. Vnde paulò poſt concreſcunt ex amurca fungi, lumenq́ extinguunt. Iam uerò nos alumnum à Pallade ſuſcepimus oleum, ſcilicet aerium quàmplurimum purumq́, & natiuo quodam lentore tenax atq́ firmum. Quod ergo huic paulatim abſumpto ſuggeritur, non ſolum huic æquale debet eſſe, ſed ſimile. Vt uerò ſit ſimile, non tantum aerium eſſe debet & pingue, ſed penitus ab amurca ſecretum, id eſt, à fæce quadam ex terra & aqua craſsiore congeſta. Hanc ergo congeſtionem fæcemq́ uitaturi, alimenta eiuſmodi fugiamus, & ocium & cruditatem atq́ ſordes. Interea uerò Mineruam ea moderatione colamus, ut caput quidem de quo nata eſt ipſa, nobis augeat, neruos autem ſtomachumq́ non minuat.

Areſcentis humidi naturalis & alieni exuberantis cauſæ, Et quàm neceſſaria ſit ad uitam perfecta digeſtio. Cap. IIII.

NAturalem humorẽ uelociter hæc exiccant, ſanguinis fluxus uberior, Violenta ſolutio uentris, Diu lubrica aluus, Profuſus ſudor, Latius patefacti meatus, Coitus ad debilitatem factus, Sitis anhela, Fames crucians, Vigilia longa, Vſus præcalidarum rerum ſimulatq́ ſiccarum, Laborioſus animi corporisq́ motus, Anxietas, Ira, Dolor, Siccior ſimulatq́ feruentior aër, præſertim igne caleſcens, Ventus aridior & uiolentus atq́ diuturnus. Humorẽ ſuprà modũ augent ĳs contraria. Ebrietas frequens utrũq́ facit. Nimio enim tùm calore ſiccat, tùm humore ſuffocat ebrioſum. Nihil aũt magis quàm cruditas ad utrũq́ nocet. Vbi enim non concoquitur alimentum, hinc quidẽ deeſt quo naturalẽ irriget humorẽ, inde uerò putrefactũ ſupereſt, quod exundans, calorẽ obruat naturalẽ. Quamobrem Auicenna corrumpi ſanguinẽ inquit, ubi digeſtio ipſa corrũpitur, ſecutusq́ Galenũ appellat digeſtionem, uitę radicem. Optima igitũ eſt & quaſi unica hæc regula Galeni, concoctionẽ cibi præ cęteris ubiq́ curare. Nã quod maximum uideẽ eſſe præceptum, ſalubribus uidelicet uti, nihil proderit niſi coquas. Siquidem ex his fermè ſicut ex contrarĳs noxius humor profluit, ſi cruda membris influxerint. Ex cibis aũt etiam minus arte laudatis, ſæpe minus malũ accipitur nutrimentũ, ſi uehementius concoquantur. Cruditatem igitur tanquã grauẽ, reſolutionis ſimul & ſuffocationis cauſam, diligẽtiſsimè deuitemus, quãtitate uidelicet cibi potusq́ nobis accõmodata. Qualitate, ſimplicitate, præparatiõe, cõtritione, ieiunio, reuocãte famẽ ac ſi opus fuerit, ſtomachi etiã exteriore fomento, rebusq́ quibuſdã ſtypticis poſt epulas intus aſſũptis.

Caueamusq́

Caueamusq; diligenter,ne cibum potus exuperet, neûe cibus ſit liquidior, aut durior, aut hieme uel ille ualde ſit actu frigidus, aut alimenta ſint longè diuerſa,aut crudũ addamus crudo. Hæc enim concoctionem magnopere prohibent. Caueamus inſuper diligentiſsimè,ne uel coitu ſtatim poſt cibum,uel ſomno meridiano ſæpius non neceſſario,uel nocturna uigilia,uel labore animi ullo, ſiue corporis importuno, uel alio quopiã pacto digeſtionem impediamus. Digeſtionẽ dico equidem non primam tantũ,quę fit in ſtomacho,ſed ſecundum etiam quę fit in iecinore: Tertiam inſuper quę in uenis: Quartam deniq; quę in membris efficitur.Quæ longo quodam indigent interuallo, & quauis impedita,pabulum non ſuppeditatur humori. Proinde ſicut digeſtionẽ,ſic excrementorũ purgationem adiuuare in primis neceſſarium eſt ad uitam. Neceſſarium ſordes etiam à cute detergere. Neceſſarius eſt motus corporis tam continuus,tam temperatus,tam uarius,quã cœleſtiũ aeriſq; motus & ignis & aquę, ſeruata duntaxat concoctionis & ſomni neceſsitate. Defatigatione uerò & reſolutione uitata. Præterea ſub umbra ſitum carieḿq; obducimus.Sub diuo,ſub lumine uiuimus.Quod pater meus Ficinus inſignis medicus,frequenter habebat in ore.Sed ad hæc feliciter peragenda operæprecium foret, nõ tàm urbanis negocijs quàm ruſticis quibuſdã exercitationibus à tenera ſtatim ætate corpus aſſueſeciſſe, & quodammodo ſimilibus. Interdum etiam nutrimentis,& uitæ genus quodammodo uarium tenuiſſe. Quod me ſæpius ille prudens monebat. Qui enim in omni ætati lautiſsima quadam curioſitate uiuunt,ſæpe minus tuti uiuunt. Qui uerò adoleſcẽtes ſe minus aſſuefecerint,adulti ſaltem aſſuefaciant, cautioribus tamen & paulatim id tentantes.

Sanguis & humor accommodatus uitæ,aerius eſſe debet, qualitate temperatus, ſubſtantia medius atq; tenax. Cap. V.

GRæci omnes inter præcepta ad diuturnam uitam maximè neceſſaria, mandant ut euchymis alamur.Euchima uocamus alimenta ſalubria,quæ bonum afferunt nutrimentum,id eſt,ſanguinem bonum. Bonum uerò ſanguinem appellamus, non frigidum,non ſiccum,non turbulentum, ſed calidum & humidum atq; clarum. Calidum quidem calore non acri.Humidum uerò humore non aqueo.Clarũ quoque,nec tamen interea tenuiſsimum. Iam uerò feruentior ſanguis, naturalem tùm calorem exacuit,tùm exiccat humorem, & quem ipſe humorem infert uel calorem, reſolubilem præſtat atq; fugacem. Sanguis præterea humidior proniorq; ad aquam, naturalem obtundit calorem,humorem quoq; naturalem uel hebetat,uel impellit ſub calore liqueſcere, uel ſuffocat humiditate calorem. Et omnino, ſi qua portio naturalis humoris ex aqueo ſanguine trahitur,tum putreſcit facile,tum citò diffluit,atq; diſſoluitur. Hinc efficitur,ut qui molliores fructus herbaſq; comedunt, niſi raro forſan & pro medicina tunc uentrem leniẽte ſumant,breui uenas ſucco crudo putrefactioniq; obnoxio penitus impleant. Ac ne id accidat,tutius pro alimento uel coquuntur,uel ſaltem cum pane miſceantur. Sanguis ergo nec igneus eſto, nec aqueus,ſed aerius. Non aeri craſsiori ſimilis, ne procliuior ſit ad aquam. Non aeri ſubtiliſsimo,ne facile incaleſcat in ignem,ſed ſubſtantiam teneat mediocrem,in qua medius aer dominatum habeat plurimum. Cætera elementa inſint,quatenus aeris accommodantur imperio. Non ſit eius ſubſtantia ſubtiliſsima,ne humorem inſtabilem generet,ſpiritumq; uolatilem & diſſolutioni ſubiectũ. Non ſit craſſiſsima, alioquin & ingenio minime miniſtrabit & uix in naturalem humorem ac ſpiritum permutabitur,meatus obſtruet, ſuffocationi dabit occaſionem. Et ſpiritus qui uix tandem craſſus inde creatur,denſitate ſua, & ipſe parum idoneus eſt ad uitam, & calorem naturalem ita ſuffocat, ſicut fumus denſior flammam comprimit protinus & extinguit.Mitto quod ſaltem adeò tenebroſus eſt, ut uitam efficiat mœſtam, morte deteriorem. In primis autem,ut mihi uidetur,ad uitam expedit diuturnam,ſanguinem unà cũ ſubſtantia quidem aeria ualde,nec admodum craſſa,habere glutinoſum aliquem in ſe humorem atq; tenacem, qualem fermè cum ſubtilitate habet oleum oliuarum, & humor anguillæ pinguis ſimulatq; tenuis, & oleum ex terebinthina quadam ſublimatione tractum. Tu igitur alimenta,cæteraq; omnia quæ ſanguinem pro uiribus,humoremq; talem efficiant,diligenter eligito. Sanguis enim humorq; talis ſicut oleum flammæ, ita uitali calori pabulum eſt, & unà cum ſubtilitate habet etiam firmitatem. Præceptum enim

Raſis eſt

Raſis eſt pro iuuentute ſeruanda, rebus uti ſanguinē ad præcordia traducentibus, ibiq; condenſantibus, corq; fouentibus. Quod Auicenna probat, aquoſam labilemq; ſanguinem præcipiens euitandū. Differens autem in hoc, pro differentia corporū ratio eſt habenda. Nam ubi denſius corpus eſt, ad ſubtilitatem ſanguinis, ubi rarius ad craſsitudinē eiuſdem, omnibus eſt remedijs declinandum. Vbi media corporis habitudo, uia ſimiliter media tutius imus. Nunquam tamen naturalem corporis habitudinem extirpare conabimur, alioquin uitam ipſam extirparemus. Expedit inſuper meminiſſe, ubi ſubtilitatem ſanguinis ualde ueremur, & ſtomachus interea non ſit admodum natura ualidus, minutioribus ad craſſitudinem gradibus accedēdum eſſe, dum gracilem hominē craſſioribus alimentis nutrire contendimus, & fouendum interim ſtomachum & producendum ſomnium. Exercitationem corporis pro uirib. augendam, animi minuendam, quæ plurimis ſæpiſſimè nocet. At ſi minus ferat alimenta uiſcoſa nimium duraq; uel admodum frigida, uſu ſaltem corallorum, ſandalorum, roſarum, coriandrorum, myrobalanorum, cydoniorum & diacydonion, ſacchariq; roſacei, ſtypticarumq; rerum eam ſanguinis humoriſque firmitatem denique conſequemur, quam rebus nimium glutinoſis hic tutò conſequi non ualemus. Commodiſſimè uerò ex nucleis pineis piſtaceiſque & glycyrrhizæ ſucco, & amido additis amygdalis dulcibus, earumque oleo & cydoniorum ſemine, atque oleo ſeſamino unà cum ſaccharo candidiſſimo aquáque roſacea nutriētur, qui uiſcoſa grandiorum animalium membra concoquere nequeant. Concedemus his præterea extrema gallinarum uel hœdorum, & teſtudines & limaces atque teſticulos. Vina dabimus non alba, ſed rubra ſtypticaq; & quodammodo ſubamara, aqua uinū ferrea uel maſticea temperantes. Oleo quoq; maſticis cydoniorumq; cutem leuiter leniemus, & uitabimus interim quæ ſanguinem ſubtilem faciunt uel feruentem, niſi forſan nonnihil croci uel cinnamomi tenacioribus epulis infundamus, ut & facilius cōcoquātur, & cocta per meatus anguſtos transferantur ad membra. Difficile nanque eſt uiſcoſa uel alimenta paulò firmiora ex ſtomacho non admodum ualido uſq; ad digeſtionem tertiam quartamq; perducere, niſi eiuſmodi uehiculis perferātur, atq; inſuper frictionibus lenibus prouocentur. Quas quidem quum facies, manibus eas mollioribus facito, ac memento madefacere manus odorifero quodam uino, in quo camomillam myrtumq; coxeris atque roſas.

De communi edendi bibendiq; regula, & qualitate epularum. Cap. VI.

SEd miſſa in præſentia faciamus obtuſiſſima hominum corpora uel tenuiſſima, ad communem uiuendi rationem perueniamus, communi mediæq; corporis habitudini prorſus accommodatam. Caue ne ulla ratione meatus corporis uel ſupra modum pateant, uel nimium obſtruantur. Ibi enim in reſolutione & iniuria extrinſecus inferenda diſcrimen, hic autem in putrefactione & ſuffocatione periculū. Etſi non arctiſſimo regulæ fræno, quod Hippocrates damnat, te cohibeo, nō tamen habenas tibi ad licentiam uſq; relaxo. Herbas & fructus humidiores accipe parcè. Parcius lac & piſces, & utrunque cum melle. Parciſſimè fungos, atque cum aromaticis ac ſemine pyri. Similiter purum aquæ potum, atque unà cum parcitate. Quæ humidiora ſunt uel pinguia, aromaticis acribuſq; condito, alioquin & humorem alienum membris plurimum inferunt atque putridum, & ſi quem neceſſarium naturæ humorem ſuggerunt, hunc præſtant citæ admodum corruptioni ſubiectum. Quod non aliter quàm aquoſum uinum conturbatur celeriter & corrumpitur. Hinc cita canicies, & pallor rugoſitasq; ſenilis. Carnes quoque ſi quotidie comedantur, ac etiam ſi pondere pani propinquent, citam putrefactionem inferunt. Vnde Porphyrius Pythagoreorum antiquorumq; autoritate fretus, eſum animalium deteſtatur. Nonne homines accepimus ante diluuium longæuos, animalibus pepercíſſe? Quanquam medici nō tam carnium uſum uetant quàm abuſum. Denique humida tanquam putrefactioni obnoxia fuge, memoria tenens humidos & pingues ſeneſcere citius atque mori. Quod & Hippocrates ait, & res ipſa declarat. Sicciſſima rurſum accipe moderate, uel saltē liberiore tēpera potu. Media tutus eligito. Tametſi Auicenna formam cibi paulò ſicciorem molli præponit, ad

caniciem euitandam. Ad frigida nimium aut calida cautiſſimus eſto. Calida ſimul & humida ſequere. Si feruet aer, epularum humor calorem ſuperet, ſi friget, calor humorẽ. Vtrobiq; uerò modicus ſit exceſſus. Vbiq; calor & humor nonnihil glutinoſum habeat atq; ſtypticum, ut illinc membris irrigatus humor inhæreat firmius, ac diu ſub calore perduret. Electum triticum & panis electus hoc in primis habet. Deinde rubrum ſtypticumq́ue uinum parumq; dulce. Tertio pinei nuclei resq; ijs temperie & lentore perſimiles. Quarto carnes non humidæ ſimulatq; laxæ, ut ſuillæ & agninæ lactentes. Medici tamen ueteres, maximè Galenus, ſuis carnes & ſanguinem, propter quandam cum corpore noſtro ſimilitudinem ualde commendant. Optimæ ſunt igitur ſimilibus corporibus, ut ruſticis & robuſtis, corpusq; multum exercitantibus, præſertim ſi quatriduum gariophylis, coriandris præparatis, ſale conditæ ſeruentur. Et ſanguis forſan utilis ſi cum ſaccharo coquatur, defecatusq; ad ſummum fuerit atque liquens. Sed ut ad numerum reuertamur, non probantur carnes humidiores, quales diximus, non duræ ſimulatq; ſiccæ, quales uetuſtioris leporis atq; bouis, ſed mediæ quædam, ut gallinaceorum, pullorũ, caponum, pauonũ, phaſianarum, perdicum, forte etiam pullorum columbinorum, præſertim domeſticorum. Tales quoq; ſunt capreoli uituliq; iuuenes & anniculi ueruecces, pariter atq; apri. Hœdos non ſperno lactentes, caſeumq; recentem. Auiculas equidem prætermiſi. Frequens enim ſubtiliorum alimentorum uſus, ſtomacho ſolum conuenit craſſiora minimè toleranti. Qui uerò ualidior eſt, fugacem ex ijs fumum reportat uel humorem. Oua tamen gallinarum non prætermitto, ſi uitellus unà cum albo comedatˢ. Vitellus nanque ſolus delicatorum eſt nutrimentum, nam Auicenna probat nutrimentum nullum expedire magis in diminutione ſanguinis & diſſolutione ſpiritus cardiaci quàm uitellum oui gallinæ, uel perdicis, uel phaſianæ. Neque forte ab re fuerit anſeres nutrire ſpelta aqu'aue nitida, ac poſt necem carnes ſale & coriandris aceto præparatis conditas, dies ſeptem ſeruare prius quàm edas. Ceruumq́ue ſimiliter, ſi ſtomachus fuerit ualidiſſimus. Probabile nanque eſt longæua quædam animalia ad uitam conferre longæuam, ſi tamen huiuſmodi carnes iuuenes comedant: Similiter aliæ carnes uiciſſim ſunt totum aſſæ, tum elixæ. Cibus eſto duplus ad potũ. Panis duplus & ſeſquialter ad oua, triplus ad carnes, quadruplus ad piſces, herbas, fructus humidiores. Ne incipiat à potu menſa, neq; potus ſit ſemel uberior. Semper ſtypticũ aliquid abſq; potu uel modico, ſequatur menſam. Vbi complexio, ætas, locus, tempus, ad calidũ ſiccumue labiť, tu quoq; pauliſper ad oppoſita declinato. Vbi ad frigidum aut humidũ, ſimiliter ad oppoſita uergito. Vbi temperies, ſeruato temperiem. Eatenus autẽ exercitationi quidem corporis eſt addendum, & animi detrahendum, quatenus epulis ueſcimur durioribus ad diuturnitatem uitæ aliquando forſitan neceſſarijs. Menſæ tibi ſint in nouem diei horis duæ, & utrobiq; parcæ. Parcior uerò cœna. Exercitationes corporis duæ fermè poſt digeſtionem primam ad ſudorem quaſi productæ. Somnus quidem nocturnus, quia ſemper eſt neceſſarius, ſemper bonus, diurnus autem niſi admodum neſſarius, nunquam bonus.

Non eſſe utendum alimentis quæ citò putreſcant, uinum & triticum præ cæteris eligenda, putrefactio & reſolutio fugienda. Cap. VII.

Animalia uerò quæcunq; in noſtram cuſtodiã ueniunt, mundis electisq; alimẽtis nutrienda ſunt antequam ueſcamur. Atq; hæc & alia omnia ex paſcuis altioribus & odoriferis eligenda ſunt. Inter hæc regulã ante omnes ab Arnoldo Philoſopho comprobatam, memori ſemper mente teneto. Animantes, herbas, poma, fruges, uina ex altis odoriferisq;, ut diximus, regionibus eligere oportere, quas uenti temperati ſerenant, ſuaues Solis radij fouent, ubi aquæ nullæ ſtagnant, culta ſterquilinio non pingueſcunt, ſed humore natiuo, ubi etiam quæcunq; naſcuntur, diu permanent incorrupta. Hic duntaxat habitandum eſt, hic quoq; naſcẽtibus ueſcendũ eſt, ex alimentis quæ breui putreſcunt, humorem nos comparaturos diuturnum, & à putrefactione remotum. Neque ſperandum facile nos diu uicturos, ubi terræ fructus incorrupti diu non conſeruantur, ubi raro admodum homines ſunt longæui. Quantum uerò ſit in loco uictusq; diſcrimen, pomum declarat perſicum. In Perſica quidem uenenum, in Aegyp-

in Aegypto, cordis amicum. Et helleborus in Anticyra impune ſumptus, alibi uerò uenenum. Ariſtoteles habitationem eligit altam ad meridiem orientemq́ ſpectantẽ, ſub aëre ſubtili, nec humido, nec frigido. Et Plato longæuos in ædituiſſimis atq́ temperatis reperit regionibus. Deterrimum uerò eſt ſtercorare agros, uel aquas ſtagnantes ex agris minime deriuare. Omnia enim illic citæ corruptioni ſubiecta naſcuntur. Quamobrem eos non uituperare nõ poſſum, qui ſapientem Heſiodum idcirco uituperant, quod in re ruſtica ſterquilinium prætermiſerit. Sed ille prudens ſalubritati potius quàm fertilitati conſuluit. Satis autem ex lupinorum fabarumq́ folijs tempeſtiuè ſubuerſis, agrũ pinguefieri poſſe putauit. At uerò ſi regiones humidiores immundasq́ colere, & alimẽta minime duratura ſumere compellamur, eum quaſi ſeruemus uictum, quem ſub aëre peſtilenti medici mandauerunt. Qua de re in libro contra Peſtilentiam ſatis egimus. Summatim uerò ſuauibus & quodammodo calidis utemur odoribus. Aloe rite præparata ſæpe, leuiterq́ purgabimur. Rite uerò præparatam dicimus, ſi lota fuerit aqua roſacea uel ſucco roſarum, aut ſi cum roſis recentibus contritisq́ fuerit perfectè commixta. Deinde addatur ei myrobalanus atq́ maſtix, & fortè roſa. Medicina hæc extra controuerſiam mirabilis eſt ad cõſeruandam diu mentem ſanam in corpore ſano. Præterea corpus exercitabimus, opportuno utemur foco. Hoc puluere epulas condiemus. Myrobalanorum emblicarum ſit pars unciæ quarta, ſandalorum uerò dimidia, cinnamomi integra, octaua croci. Hoc itaque puluere rebusque ſimul acribusq́ imminentem & putridis alimentis & locis corruptionem forſitan inhibere poterimus. Meminerimus autem, ubi multo plures putrefactione ſuffocationeq́ quàm reſolutione pereũt, ibi putrefactioni, & ſuffocationi maximè reſiſtendum. Vbi uerò contrà, uiciſſim uti condimentis aromaticis, & quodã modo auſteris, ut diximus, odoribusq́ ſimilibus quouis tempore putrefactionem prohibet ungi oleo, frigoris iniuriam, uti lauacris ex aqua & oleo, reſolutionem ex labore uel calidis temporibus imminentem. Similiter os aqua ſæpe colluere, ſuccum glycyrrizæ uel ſaccharum cryſtallinum ore tenere. Aqua roſacea multa, paucoq́ aceto roſaceo manus faciemq́ perfundere, ſimilibusq́ odorib. uti. Septima, qua quę hora alimentis modicis recreari, corpore ſimul & animo conquieſcere, calore uitato. Plurimum uerò intereſt, qualè ſit uinum & triticum, quibus aſſiduè ueſcimur. Hæc ergo ſint talia, ut ultra annum & potius ad triennium integra perſeuerent, ſi modo incorruptibilem ex ijs alimoniam ſperare debemus. Vinum, ſiue album ſiue rubrum ſit, eſto clarum, ſuaue, ſtypticum, odoriferum, & quod indigeat aqua. Niſi forte uinum repereris, leue ſimul atq́ durabile, quod rariſſimum eſſe ſolet. Quod uerò ualidius eſt, Philoſophus Iſaac uinum dicit eſſe uinoſum, coctum Sole, uentisq́ purgatũ, quod aqua fontis puri temperari iubet, aliquãdiu antea quàm bibamus, ut perfectius miſceatur. Aquoſum uerò uinum atq́ debile uel acerbum, fugiendum monet, utpote quod intra uenas & membra acidum cito fiat, aut aliter putrefiat. Vinũ quidem aquoſum putrefactioni ſubiectum, ſi conſeruata eius ſubſtantia coctum fuerit, hoc ſaltem erit utile, alioquin non laudatum, quod humorem corruptibilem non creabit, ſed acumen eius aqua electa temperandum erit. Vinum uerò quale probauimus, Iſaac ex antiquorũ ſententia theriacis magnis inquit eſſe perſimile. Quod, ut diximus, temperatum, habitudinem corporis frigidam calefacit, refrigerat calefactam, humefacit ſiccam, humidiorem uerò deſiccat, atq́ (ut Galenus ait) naturalem humorem recreat, calorem fouet, utrunq́ contemperat. Miſcere uerò uinum eiuſmodi magis neceſſarium eſt iuuenibus minus ſenibus, frigidis uerò ſenibus minime. Frigida nanq́ duraq́ ſenectus (ut inquit Plato) ita mero feruet atq́ mollitur, ſicut uel igne ferrum, uel aqua lupini. Quod diximus per uinum oppoſita fieri, atq́ diſſidentia temperari, ſcito etiam per glycyrrhizam fieri, ſed debilius. Fieri etiam per oleum roſaceum, ſed extrinſecus. Hæc ergo tibi familiaria ſunto. Neq́ diffidas quicquid & qualitate temperatum eſt, & uirtute potens, poſſe reliqua tẽperare, ſicut frigus alia frigefacere, id in primis habere temperamento Iouis quo etiam ſaluberrima ſunt. Sed de his alibi diſputandum.

Diæta, uictus & medicina ſenum. Cap. VIII.

QVi ſeptimum iam ſeptenarium impleuerunt, quinquageſimum attingentes annum, cogitent Venerem quidem ſignificare iuuenes, Saturnum uerò ſenes, atque has apud Aſtronomos ſtellas inter ſe maximè omnium inimicas exiſtere. Rem ergo uenercam Saturno fugiant, quæ iuuenibus etiam uitæ plurimum detrahit. Non enim natis conſulit, ſed naſcituris, ipſasq; etiam herbas ſtatim producto ſemine ſiccat. Præterea frigus aeremq; nocturnum lethiferum ſibi putent, atque eum omnino uictum ſeruent, ex quo ſanguinem plurimũ ſperẽt, ſpiritumq; quàm plurimum, ex uitellis uidelicet ouorum recentibus, uino aliquantum quidem dulci, odorifero uerò quàmplurimum. Nam hic uitellus propriè cordis ſanguinem, uinum præcipue ſpiritũ recreat. Carnibus electiſſ. coctuq; facilimis omni ſummatim utãtur diæta, calidum pariter atq; humidum augente. Spiritum odoribus præſertim uini aſſiduè recreent. Vigiliam & inediam ſitimq; deuitent, laborem rurſus corporis atq; animi, & ſolitudinem & mœrorem. Muſicam repetant ſi forte intermiſerint, nunquam intermittendã. Ludos quoſdam & mores quoad decet olim anteactę pueritiæ reuocent. Difficilimum nanq; eſt (ut ita dixerim) reiuueneſcere corpore, niſi ingenio prius repueraſcas. Itaq; in omni etiam ætate magnopere cõducit ad uitã nonnihil pueritiæ retinere, & oblectamenta uaria ſemper aucupari. Longũ uerò profuſumq; riſum minimè, ſpiritum nanq; nimis ad exteriora dilatat. Sed redeamus ad ſenes. Hi præterea ſi frigeant, fomenta petant aromatica & calida ſimulatq; humida. Meminerint puerile nõ eſſe, puerile illud Auicennæ fomentũ, factũ quidem à Dauide, ſed tardius forte factũ. Fomentũ ſeni mirificũ. Medulla recentis adhuc calentis panis infuſo maluatico uino cum puluere menthæ, appoſita ſtomacho & ſæpe ad olfactũ adhibita. Nam & medullas eiuſmodi etiam ſola Democrito iamiam expiraturo retinuit ſpiritũ, quoad placuit fugitiuũ. Præterea frictionibus utatur leuibus, ſeu quãdoq; lauacris nutrimentũ prouocãtibus ad extrema. Nucleos ante omnia pineos uidelicet ablutos, familiares habeant. Hoc enim nutrimentum medici ueteres ſenibus aptiſſimum probauerunt. Calidum enim & humidũ eſt & pingue, & omnẽ lenit aſperitatẽ, atq; ſimul, quod mirũ eſt, dum naturalẽ humorẽ auget, interea ſuperfluũ de ſiccat, putridũq; expurgat humorẽ. Sũt qui nucleorũ eiuſmodi drachmam unam quotidie poſt cibos exhibent ſenibus comedendã. Ego drach. quoq; alteram ieiuno ſtomacho ſenibus exhiberẽ, uel recens, calẽs, auratũ, pinucleatũ. Componerẽ quoque electuariũ hoc pacto. Sume amygdalarũ dulcium mundarũ uncias quatuor, tantundem eiuſmodi nucleorum, piſtaciorum duas, unã ſeminum cucumeris, unam nucũ auelanarum mundarum, contunde, coque unà cũ candidiſſimo ſaccharo, cui tamen addideris unam zinziberis recentis conditi drachmam, croci dimidiam, muſci tertiam, ambræ tantundem, ſaccharum, aqua meliſſæ, id eſt citrariæ roſarumq; fundito, multa aurifolia his adhibeto. Huius enim uſu quotidiano, uitam ſenes ualidiorem longioremq; conſequentur. Poſſunt & in menſa hoc accipere & pluribus horis ante menſam. Vtilius autẽ tunc erit, ſi quid albi odoriq; uini unà cum confectione eiuſmodi biberint. Temporibus uerò calidioribus ſaccharum roſaceum unà cum aurifolijs, & conditæ myrobalani uitã ſenibus prorogabunt. Theriacam nemo dubitat ad idem humidis conuenire perſonis atque temporibus. De cuius uſu ſatis in libro ſuperiore dictum. Nemo etiam negabit his prodeſſe admodum radices enulæ, beeniasq; radices, albas ſimiliter atq; rubeas, maximè uerò recentes, illam quidem pro nutrimento, has etiam pro aromate, & omnia ſimpliciter calida, humidaq;, & aromatica ſimul & ſtyptica, ſimulq; pinguia Certũ eſt ſenes electo glycyrrhizæ ſucco familiares uti debere. Tradunt enim glycyrrhizam eſſe humani corporis calori pariter & humori perſimilem, præterea uarijs ſenum morbis opitulari. Lac quoq; amygdalinum, & amidus cibus familiaris eſto, & ſaccharum atq; paſſulæ. Raſis tripheram ex myrobalanis Indis, emblicis belliricis confectam. Item myrobalanos Indas conditas ſaccharo, non ſolum ad retinendum, ſed etiam ad retardandam ſenectutem ualde probat. Auicenna laudat tripheram myrobalanorum maiorem atq; minorem. Rurſus confectionem de ſquama ferri, maximè uerò auri. Iubet quotidie mandere myrobalanos, præcipue chebulas rite conditas, ad differenda ſenectutis incommoda.

Denaturis

De naturis aromaticorum & cordialium neceſſarijs, & rurſum qualis ſenum uictus. Cap. IX.

SCito myrobalanis uarias ineſſe uirtutes. Vnam quæ mirabiliter ſuperfluum exiccat humorem, unde caniciem prohibet. Secundam quæ humorem colligit naturalem, & à corruptione ſimul & inflammatione tuetur, unde uitā producit in longum. Tertiam quæ ſtyptica aromaticaq; potentia, uirtutem & ſpiritum naturalē & animalium congregat & fouet, & roborat. Hinc aliquis uitæ lignum in paradiſo myrobalanum forte fuiſſe putabit. Simile quiddam fermè faciunt aurum & argentum, corallus, ſpodiumq;, & precioſi lapilli, quamuis pro aromatica uirtute facultatem afferant illuſtrandi. Tu uerò memento aromatica tunc maximè prodeſſe nobis ad uitam (ut ſuprà ſignificauimus) quando cum uigore quodam aromatico humida ſunt pariter atque calida, lentoremq; pinguem habent, commodum augmento, quales ſunt in primis radices beeniæ albæ, ſimiliter atque rubentes, præſertim recentes. Aut ſaltem quando cum uirtute quadam ſubtili odorifera, & acuta, ſubſtantiam denſam habeant, & ſtypticam ualde proprietatem, qualis utiq; cōpoſitio inter cordialia frigida primum myrobalanis ineſſe uidetur & ſuccino. Deinde roſis & ſucco, & ſemini citri. Tertio ſandalis & coriandris, atq; myrto, cæteriſq; ſimilibus. Inter calida uerò cordialia zedoariæ, ligno aloes, citri cortici, & chariophylis, nuci muſcatę, maci, olibano, maſtici atque doronico, qualem etiam ſaluiæ experimur ineſſe. Tradunt ambram & muſcum ſtypticam habere uirtutem. Zinziber autem ob quandam eius humiditatem, præſertim recens & conditum ſenibus, ſępe prodeſt. Sed hoc & chariophylus propter caloris uehementiam, caute uidetur accipiendum. Zedoaria quoque caute, tametſi theriacæ ſimilis iudicatur, & ſtypticam ſimulatq; pinguem naturam habet, ſenibus commodiſſimam. Ambra propter calorem quaſi temperatum tutò fermè ſumitur, ac propter lentorem cum ſtyptica ſubtilitate mixtum, prærogatiuam habet ad uitam in membris & ſpiritibus confirmandam, tū uerò ſi ex ea fiat aqua, cutiſq; lauetur, digeſtionem quartam reſtituit, ac morbos eius defectu contingentes expellit. Aromatica uerò, quæ ſubtilem admodū ſubſtantiā habent, qualem cinnamomum atq; crocus, cordialibus frigidis & durioribus ſunt miſcenda. Nam aromatica ſi tantum calida ſubtiliaq; ſint & ſola ſumantur, naturalem calorem nimis excitant, humoremq; diſſoluunt. Neceſſaria tamen ſunt, tùm frigidioribus & humidioribus epulis concoquendis, tùm cordialibus duris ad præcordia transferendis. Tenanq; latere non debet, humorem ipſum uitæ neceſſarium primas in corde ſedes habere & arterijs ueniſq; eiuſdem, quod Iſaac perſpicue docet, atq;, ut Auicenna probat, hic humor naturali cæterorum membrorum humore frequenter irrigatur atq; fouetur. Quapropter cauendum eſt, ne membri ullius humor caſu quopiam areſiat, multoq; magis, ne præcordiorum humor comminuatur. Atq; ut nutrimenta uel fomenta, & cordialia omnia per anguſtos meatus ad præcordia latiſſimè perferantur, his inſere crocum. Vt uerò ſiſtantur ibi, myrobalanos adhibe. Vt autem conſequaris utrunq;, accipe inter calida muſcum atq; ambram, inter frigida roſas atq; myrtum. Memento dulce marathrum ſenibus profuturum. Nam & nutrimentum per membra diffundit, & qua facultate lac, eadem humorem auget naturalem. Vnde Dioſcorides marathro ſerpentes ait annuam exuere ſenectutem. Probamus & ſaluiam. Hæc enim naturæ uirtutem temperatè calefacit & firmat, paralyſim propulſat. Probamus & moderatum conditi zingiberis uſum, habet enim cum calore pinguedinem.

De auro, & aureis alimentis, & refocillatione ſenum. Cap. X.

AVrum omnes ante omnia probāt, tanquam omnium rerum temperatiſſimum, & à corruptione tutiſſimum. Si quidem propter ſplendorem, Ioui autem propter temperaturam conſecratum, ideoq; poſſe calorem naturalem cum humore mirificè temperare, humores à corruptione ſeruare, Solarem & Iouialem ſpiritibus & membris inferre uirtutem. Verùntamen oportet duriſſimam auri ſubſtantiam, ſubtiliorē facere, penetratuq; facillimā. Nouerunt enim cordialia tunc maximè latentē

cordis recreare uirtutem, quãdo in eis attrahendis minimè natura laborat. Vt autem minime fatigetur, uel ſubtiliſſima iam effecta, uel cum ſubtiliſſimis ſunt exhibenda. Optimum fore putant, ſi abſq; aliena permixtione aurum potabile fiat. Sin minus poſſit, contuſum, & in folia redactum accipi uolunt. Aurum fermè potabile habebis (ut dicam) Collige flores boraginis, bugloſſæ, meliſſæ, quam citrariam nominamus, & quando Luna Leonem ſubit uel Arietem, uel Sagittarium, aſpicitq; Solem aut Iouem, coque cũ cãdido ſaccharo, aqua roſacea liquefacto, & pro qualibet uncia inſere diligenter aurifolia tria. Ieiunus cum uino quodam aureo ſume. Item aquam ex capone deſtillantẽ foco uel aliter cõſumpto, unà cũ Iuleb ſume roſaceo in quo auri folia quædam antè contuderis. Præterea in nitidiſſimã fontis aquam aurũ extingues ignitum, cum eodem auri contundito folia. Eadem uinũ aureũ temperato, & unà cum eiuſmodi potu comedito recẽtem oui uitellum. Facile uerò in tota corporis arbore ſeruabis humorem, ſi in radicibus conſeruaueris. Accipe igitur gallinarũ & pullorũ eiuſmodi atq; caponum, cor, iecur, ſtomachum, teſticulos, atq; cerebellum, coque aqua modica, minimo ſale. Cocta contunde ex tota carne & toto iure & ſaccharo, addito recentis oui uitello, fac placentam modico cinnamomo crocoq; conditam & auratam. Hac ueſcere eſuriens ſemel ſaltem, quanto quoq; die, & tunc quidem ſola, claro tamen ad potum addito uino.

De uſu lactis ſanguinisq; humani pro uita ſenum. Cap. XI.

SAepe poſt decimum ſtatim & nonnunquam poſt nonum ſeptenarium, arbor humana arefacto paulatim humore tabeſcit. Tunc primum humano iuueniliq; liquore irriganda eſt hæc arbor humana, quò reuireſcat. Eliges ergo puellam ſanam, formoſam, hilarem, temperatam, & famelicus lac eius ſugito creſcente Luna, ſtatimq; comedito marathri dulcis modicum puluerem ſaccharo rite cõfectum. Saccharum quidem lac in uentre cogi uel putrefieri non permittit, marathrum uerò quum & ſubtile ſit & lactis amicũ, dilatabit ad membra. Quos hectica ſenilis exedit, medici diligentes liquore humani ſanguinis, qui arte ſublimi deſtillauit ad ignem reficere moliuntur. Quid ergo prohibet, quò minus ſenio iam quaſi confectos interdum hoc etiam potu reficiamus? Cõmunis quædam eſt & uetus opinio, aniculas quaſdam ſagas (quæ & ſtriges uulgari nomine nuncupantur) infantium ſugere ſanguinem, quo prouiribus iuueneſcant. Cur non & noſtri ſenes omni uidelicet auxilio deſtituti, ſanguinem adoleſcentis ſugant? uolentis inquam adoleſcentis, ſani, læti, temperati, cui ſanguis quidem ſit optimus, ſed forte nimius. Sugant igitur more hirudinum ex brachij ſiniſtri uena uix aperta, unciam unam aut duas. Mox uerò ſacchari uiniq; tantũdem ſument, idq; eſurientes & ſitibundi facient creſcẽte Luna. Si crudas ægrè concoquitur, coquatur prius unà cũ ſaccharo, uel ad aquã calidã moderatè deſtillet ſaccharo mixtus, deinde bibat. Fouere quoq; ſtomachum tunc ſanguine ſuillo præſens auxiliũ eſt, quem utiq; ſanguinem è uena ſuilla fluentem, ſpongia calente uino madefacta cõbibat, & ſtomacho ſtatim calens admoueatur. Galenus atque Serapio morſum rabidi canis ſanguinis canini potu curari dicunt. Rationem uerò illis aſſignare non placuit. Ego igitur biduum eam quæritans, opinor deniq; ſaliuam canis rabidi uenenoſam, impreſſam hominis pedi læſo, per uenas paulatim ad cor aſcendere, more ueneni, niſi quid interea diſtrahat. Si igitur interim canis alterius ſanguinem ille biberit, ſanguis ille crudus ad multas horas natat in ſtomacho, eũ deniq; uelut peregrinũ deiecturo per aluũ. Interea caninus ſanguis iſte ſaliuam caninam ſuperiora membra prenſantem prius quàm ad præcordia ueniat, deriuat ad ſtomachũ, nã & in canino ſanguine uirtus eſt ad ſaliuã canis attrahẽdã, & in ſaliua uiciſſim uirtus ad ſimilẽ ſanguinẽ proſequendũ. Venenũ igitur à corde ſemotum, ſanguiniq; imbibitũ in aluo natãti, unà cũ ſanguine per inferiora deducitur, hominẽq; ita relinquit incolumen. Quorſum hæc? Primo quidẽ ut rei tã occultæ, ſuccurrentẽ inter differendum cauſam aperuerim. Deinde ut moneã, ſanguinẽ potari poſſe & quidẽ ſalubriter, atque in ſanguine humano uirtutẽ eſſe, qua humanũ ſanguinẽ attrahat, & mutuò proſequatur. Ne forte diffidas iuuenilem ſanguinẽ à ſene bibitũ trahi ad uenas membraq; poſſe, ibiq; prodeſſe quamplurimum.

De diæta

De diæta, habitatione & conſuetudine ſenum. Cap. XII.

MEminiſſe decrepitos expedit, naturam debilem non eſſe, nutrimentorum pondere fatigandam, uel etiam epularum diuerſitate nimia diſtrahendam. Nam & iuuenilis ætas hoc uitio fit citò ſenilis. Diuidant ergo menſas, nec tam multa naturam alimonia quàm frequenti reficiant, interuallo tamen interim ad digeſtionem dato. Nam ſæpe etiam poſtquam ſtomachus ipſe cōcoxerit, niſi & iecur quã ſi digeſſerit, ſumere nutrimentum, naturã diſtrahit atq; fatigat, quæ quidem laſſitudine ſæpius frequentata, aduolat intempeſtiua ſenectus. Senes hyeme uelut oues aprica petant, æſtate uelut aues amœna riuosq; reuiſant. Frequẽter inter uirentes uerſentur plantas, & ſuauiter redolentes, hæ nanque uiuentes, ſpirantesque conſpirant ad ſpiritum hominis augendum. Ad loca uerò communiter apibus amica confugiant, mellaq; hyeme deguſtent. Mel enim cibus eſt ſenibus in primis amicus, niſi ubi bilis timetur incendiũ. Amicus caſeus recentiſſimus, amici dactyli, ficus, paſſulæ, cappares, dulcia punica, ziziphа, hyſſopus, ſcabioſa, betonica, ſed piſtacia multo magis. Pinei uerò nuclei maximè omnium, ſicut diximus. Ex quibus plurimum referent adiumentum, ſi eos horas duodecim in aqua paulum calida teneant priusquam edant. Sic enim ſtomacho non nocebunt. Ac præterea, ſi dum his utuntur, etiam inter pineta & oliueta uitesq; uerſentur, aut ſaltem pini uaporem accipiant & odorem. Item gummi lachrymaq; pini cũ oleo uel uino corpus ſæpe deliniant. Probabile enim eſt arbores longa naturaliter uita dotatas, præſertim ſic etiam hyeme uireſcant, ad longam tibi uitam umbra, uapore nouo fructu, ligno & tempeſtiuo quolibet uſu prodeſſe. De animalibus autem longæuis ſuprà diximus. Iam uerò ad idem tibi fortè conducet, ſi uiuas plurimum penes eos qui ſani, tibi ſano natura ſint ſimiles & amici, ac magis forſan ſi paulò iuniores. Vtrum uerò & quomodo frequens adoleſcentum conſuetudo parumper ſenium retardare ualeat, pudicus Socrates conſulendus.

Quæ adminicula ſenes à Planetis accipiant ad omnia membra fouenda. Cap. XIII.

VErum conſulite potius ſoliciti ſenes Apollinem, qui Socratem Græcorum ſapientiſſimum iudicauit. Conſulite Iouem inſuper atq; Venerem. Phœbus ipſe artis medicinæ repertor, nucem muſcatam uobis fouendo ſtomacho dabit. Iupiter cum Phœbo maſtichen atq; mentham. Venus uerò corallum. Fouendo rurſum capiti, Phœbus pæoniam, thus, amaracum, & cum Saturno myrrham. Spicam nardi macemq; Iupiter. Venus deniq; dulce marathrum atq; myrtum. Ad cor uerò fouendum accipietis à Phœbo quidem citrariam, crocum, lignum aloes, thus, ambrã, muſcum, doronicum, modicum chariophylorum, citri corticem, cinnamomum. Ab Ioue lilium, bugloſſam, ozimum & mentham, beeniasq; radices, & candidas pariter & rubentes. A Venere ſola quidem myrtum & ſandalum atque roſam, unà cum Saturno coriandrum. Hæc uos condite diligenter. Et quæ ſtomachi ſint, cydonicum oleo in formam cetoti conficite. Quæ uerò capitis, oleo ſpicæ perfundite ac illinite ceruicem, tempora, frontem. Quæ deniq; cordis, aureo uino ſpargite, aquaq; roſacea, eaq; foris præcordijs admouete. At iecur in primis creãdo ſanguini neceſſarium, neſcio quomodo prætermiſimus. Huic ergo ſemper Eupatorio & opobalſamo Phœbus opitulabitur. Piſtaceis Iupiter atque paſſulis, Venus autem hepatica, endiuia, ſpodio, cicorea. Lieni tandem fouendo Saturnus ille ueſter unà cum Ioue capparim dabit uobis, ſcolopendriam, tamariſcum. Sicut ueſicam Iuppiter cum Venere, pina, glyzyrrhiza, amido, cucumeris ſeminib. malua, althæa, manna, caſia curat. Saturnum uerò uerẽdum pluribus, ne adeò uos fugite ſenes. Hic enim quàm peregrinus eſt iuuenibus, tam uobis domeſticus erit. Vt igitur totũ ipſi quoq; uobis corpus uegetet pro uiribus, atq; confirmet, accipietis nõnunquam ab eo regnante pariterq; à Phœbo muniam ſimul, & anſeris aſſi pulpam, hæc anſeris adipe modico delinite, contundite diligenter, Myrobalanorum chebularum atq; Indarum melle concoquite, ambra, muſco, croco condite, credentes medicinarum ad uitam conferentium ueram eſſe fidem. Qua ſperetis & Deum ſupplicantibus uobis adſpiraturum, & res ab eo creatas, prȩſertim cœleſtes mirificam proculdubio ad augendam uel conſeruã-

dam uitam habere potentiam.

De confabulatione ſenum ſub Venere per uirentia prata. Cap. XIIII.

SEd à grauioribus his numinibus ad Venerem parumper uos per hortos & prata ſenes uirentia reuoco. Ad almam Venerem uos omnes aduoco, non ludentem quidem uobiſcum, ſed iocantem. Hæc & uobis, inquam, & mihi iam ſeni, primo quidem iocoſum hoc fundit oraculum. Ego filij (ſi neſcitis) uoluptate motuque uobis uitam dedi. Ego igitur uoluptate quodam motuque & ſi non ſimili, uobis ſeruabo uitam. Eandem quoque ſeruabit libertate Liber uitis ſator, propagator uitæ. Liber ipſe ſemper odit ſeruos, & quam uino promittit uitam, ſolis liberis implet lõgam. Meæ quidem uitæ ſimulatꝗ menti quondam profuit regnante Saturno diminuta mentha, placetꝗ quotidie. Vobis autem maior mentha mente uitæꝗ prodeſt, diminuta nocet. Riſum ex meis hortis legite, negligite ficum. Has uerò uiolas quãdo carpitis, carpere uos exiſtimate lilia, prehendentes lilium, comprehendere crocum. Crocum à Phœbo Iuppiter ipſe nactus propagauit in lilium. Lilium ego à Ioue ſuſcipiens, in has quas hic uidetis, uiolas transformaui. Denique roſa quidem uobis eſto Lucifer, Heſperus uerò myrtus. Poſt oraculum nobis cogitandum, mandat rerum uiridium naturam quatenus uirent, non ſolam eſſe uiuam, ſed etiam iuuenilem, humoreꝗ prorſus ſalubri, & uiuido quodam ſpiritu redundantem. Quapropter odore, uiſu, uſu, habitatione frequenti iuuenilem inde ſpiritum nobis influere. Inter uirentia uerò deambulantes interim cauſam perquiremus, ob quam color uiridis uiſum præ cæteris foueat ſalubriterꝗ delectet. Inueniemus tandem naturam uiſus eſſe lucidam ac lucis amicam, uolatilem tamen ac facile diſſipabilem. Idcirco dum per lucem ſe dilatat amicam, interdũ nimio lucis exceſſu rapi prorſus, & uehementi dilatatione diſſolui, tenebras autem naturaliter uelut inimicas fugere, ideoꝗ radios in anguſtum inde retrahere. Optat uerò uſus ita perfrui lumine, ut per amicum hoc ſuum amplificetur quidem, nec tamen interim diſſipetur. Iam uerò in quocũꝗ colore plus admodum tenebrarum ſiue nigredinis eſt quàm lucis, non dilatatur, nec ideò delectatur radius uiſus ad uotum. Vbi uiciſſim plus admodum ſplendidi coloris eſt quàm nigri, ſpargitur latius, noxia quadam uoluptate diſtractus. Quamobrem color uiridis, maximè omnium, nigrum cum candido temperans, præſtat utrunꝗ, delectans pariter atꝗ conſeruans, & molli inſuper & adhuc tenera qualitate, ſicut & aqua radij oculorum abſꝗ offenſione reſiſtit, ne abeuntes longius diſperdantur. Quæ enim dura ſunt ſimul & aſpera, frangũt quodammodo radios. Quæ uerò rariſſima ſunt, diſſolutioni aditum patefaciunt. Sed quæ ſoliditatem aliquam habent, lenemꝗ ſimul æqualitatem, ſicut ſpecularia corpora, nec ipſa quidem frangunt, neꝗ longius diſperdi permittunt. Quæ deniꝗ præter hæc beneficia, tenera quoꝗ ſunt & mollia, ſicut aqua resꝗ uirides, liquidis oculorũ radijs mollitia blandiuntur. Deniꝗ uiſus radius quidã eſt in quadã oculorũ aqua naturaliter nobis accenſus, ac temperatum lumen in aqua quodammodo reſiſtente requirit. Itaꝗ gaudet aqua, delectatur ſpeculis ſimilibus, uiridibus oblectatur. In quibus ſanè uiridibus Solis lumẽ inſitum adhuc uernum ſecum habet humorem, aquamque ſubtilem occulto quodam lumine plenam. Ex quo fit etiam, ut color uiridis quum tenuatur, in croceũ reſoluatur. Quorſum hæc? Vt intelligamus frequentem uiridium uſum, ſiquidem uiſus ſpiritum recreat, qui in animali ſpiritu quodammodo præcipuus eſt, animalem quoque reficere. Atque etiam meminerimus, ſi color uiridis, quia inter colorũ gradus medius atꝗ tẽperatiſſimus eſt, tantũ animali ſpiritui prodeſt, multo magis quæ per qualitates temperatiſſima ſunt, naturalem & uitalẽ ſpiritum in natura, atꝗ admodũ profutura nobis ad uitam. Nihil in mũdo temperatius eſt quàm cœlum, nihil ſub cœlo fermè temperatius eſt quàm corpus humanum, nihil in hoc corpore temperatius eſt quàm ſpiritus. Per res igitur temperatas uita permanẽs in ſpiritu recreatur. Spiritus per temperata cœleſtibus conformatur. Denique diſcamus ex temperie uiridis, quæ illuminando æquè congregat animalem ſpiritum atque dilatat, ideóque maximè iuuat, nos quoque in cordialibus eligendis, componendis, utendis, aromatica, ſubtilia & acuta, quę ſpiritum extendere uel etiam illuminare

ſolent, quod facit crocus atque cinnamomum, cum aromaticis ſemper ſtypticis congregantibusq; ceu myrobalanis, & ſimilibus commiſcere, atque uiciſsim. Neque prætermittere quæ abſque acumine etiam aromatico ſimul utrunque cõficiunt, aliquanto uidelicet dilatant, atque admodum congregant, multumq; illuminant, quæ & aliâs narrauimus, quod efficit aurum, argentum, ſpodium, corallus, electrum, ſericum, precioſi lapilli, inter quos hyacinthus uel ore detentus ob louialem temperiem plurimùm comprobatur. Quũ enim ſub terra nequeant ſpecioſiſsima & quaſi cœleſtia procreari abſq; ſummo quodã beneficio cœli, probabile eſt rebus eiuſmodi mirificas cœlitus ineſſe uirtutes. Compoſitio uerò eiuſmodi, quæ dilatando & illuminando ſpiritum ęquè congregat, ita delectat eum intrinſecus atque recreat, ſicut foris uiriditas oculos, atq; ipſum etiam apud ſenes in naturali quadam uiriditate diutiſsimè ſeruat, quaſi laurum, oliuam, pinum, etiã hyeme uirentem. Tantoq; magis id efficit, quo efficit & interius, atq; maxime ſi compoſitio talis aromatico flagret odore alliciatq; ſapore. Profectò ſicut corpus ex craſsioribus humorum partibus compoſitũ in quintam redigitur formam, ita ſpiritus ex ſubtiliſsimis eorundem portionibus conſtitutus, formam habet quintam naturaliter temperatiſsimam atque lucidam, ideòque cœleſtem. Atque in hac ipſa forma conſeruandus eſt, ut ſubtilis quidem ſit, & interea firmus, ſicut diximus. Sit omnino lucidus, ſed etiam quodammodo ſolidus. Ac præterea rebus odoriferis, firmis, lucidis, aſſiduè foueatur, ſi uitam cupimus conſeruare quæ uiget in ſpiritu, & uendicare nobis cœleſtia dona. Hæc hactenus iuſſu Veneris contemplati, Venerem ipſam audiuiſſe putemus.

Proſopopœia Mercurij, ſenibus conſulentis circa uoluptatem, odores, cantus, & medicinas. Cap. XV.

INterea dum inter ſenes ipſa quaſi Venus confabularetur, forte quidem hactenus ſatis belle, deinceps uerò prolixius forſan fabulatura foret. Sermonẽ hunc his Mercurius uocibus, ſermonum autor interpellat. Quidnam uobis eſt cum Venere iſtac ſemper puella ſenes? Quid rurſum Veneri cum ſermonibus? Nonne mei ſimul atque ueſtri ſunt ſermones? Mea ratio pariter atque ueſtra? Audite me igitur eadẽ nũc attentione, qua illam, & multo maiore inſuper attentione quàm Venerem. Quinque ſcitis eſſe ſenſus, uiſum, auditum, olfactum, guſtum, tactum. Eſſe rurſum quinque (ut ita dixerim) diſcite rationes. Dum enim per quinque ſenſus quotidie imbuitur uobis animus, rationesq; inde rerum ipſe concipit, interea notiones habitusq; ad res iudicandas quinque, tanquam rationes quinque reſultant. Præterea ſicut quinque hinc quidem ſunt ſenſus, inde uerò quodammodo rationes, ita uitæ tenor quinque gradibus circa ſenſum rationemq; diſponitur. Vnde quinque numerantur ætates. Prima quidem ſenſu tantum trahitur. Secunda, ſenſu magis admodum allicitur, quàm ratione ducatur. Tertia poſt hæc alternis pariter rationis & ſenſus perſuaſionibus agitur. Quarta, ratione potius quàm ſenſu ducitur. Quinta tandem ratione tantum regi debet. Prima igitur ætas atque ſecunda tanquam ſubiecta Veneri, Venerem ſi placet loquentem audiat, reliquę uerò Mercurium. Ego igitur reliquos uos omnes alloquor, non pro me quidem tantum, ſed pro Diana etiam hac, quam ad ſiniſtram meam cernitis, nempe quum hæc elinguis ſit, ego uerò bilinguis, iure pro hac ipſa, cuius ego linguam habeo, loquor. Vnam profectò noxiamq; Venus uobis indidit uoluptatem, qua noceret quidem uobis, prodeſſet uerò futuris, exhauriens paulatim uos per latentem quandam quaſi fiſtulam, aliudq; ueſtris liquoribus implens atq; procreans, uos tandem quaſi ueluſtum quoddam ſpolium cicadarum iam exhauſtũ humi relinquens, cicadæ interim teneriori proſpiciens. Nonne uidetis quod Venus de materia ueſtra generat eſſe recens quiddam & uiuum, ſenſuq; præditũ? Surripit ergo uobis iuuentutem & uitam atque ſenſum, ex toto, inquam, corpore per totius uoluptatem, ut efficiat inde totum. Ego interim materiæ illius quæ quartę digeſtioni ſupereſt qualitate monitus, uos cõmoneo, alimenta ſimiliter quarta digeſtione cocta plurimũ uitę ueſtrę ſuccurrere. Ouũ recens uidelicet integrum & ſorbile unà cum ſaccharo exiguoque croco, lac humanum, uel

 ſuillum

ſuillum, uel caprinum cum pauculo melle ſumptū. Atq; hęc duo tunc ſalubriora ſunt, quando natiuo adhuc calore flagrant. Etſi ouū aliam mox cocturā deſiderare uidetur, præſertim in ſtomacho minus ualido ſed leuiter eſt coquendum. Verum ut parumper ad Venerem redeamus. Si quando uidiſtis Venerē, iuuenilē admodum uidiſtis, & quaſi meretricijs fucis & ornatibus expolitam. Hæc ergo quæ noua ſemper eſt, noua ſemper affectat, odit uetera, facta deſtruit, unde conſtruat facienda. Hæc rurſum (ſi dictu fas eſt) quaſi meretrix non uno quouis eſt contenta uiro, uulgus amat, & ut dialecticè loquar, ſpeciei paſsim potius quàm indiuiduo ſuffragatur. Iam uerò neque tactu tantum uos præcipitat, ſed etiam guſtu fallit quotidie perditq; deceptos. Quos enim uos in rebus ſapores percipitis mediocri quadam temperie gratos, hos Diana hæc Apollinis Iouiſq; munere tradidit. Illecebras uerò ſaporū miras, quibus quotidie uelut homo capti clàm miſeri uitam perditis Venus inſidioſa fabricat. Quid igitur Martem incuſatis? Quid Saturnum? Mars quidem raro admodum uobis palàmq; nocet. Saturnus quoq; ſæpius uultu ſe profitetur hoſtem, nocet tardius, tempusq; remedijs nulli negat. Sola Venus palàm ut amica uenit, clam inimica uenit. Hanc igitur incuſate potius, ſi quem inter ſuperos incuſare licet. Ad multiplices huius inſidias, tum oculis Argi uoſipſos inſtruite, tum Palladis clypeo uos munite. Aures autem ad blandas pollicitationes eius tanquam ad lethales Syrenum cantus obſtruite. Hunc deniq; prouidentię florem à me accipite, quo Circes huius ueneficia deuitetis. Hæc uobis duas uix tandem & has quidem lethiferas pollicetur uoluptates potius quam largitur, ego uerò beneficio patris atque fratris quinque promitto uobis, quinque præſto, puras, perpetuas, ſalutares, quarum infima eſt in olfactu, ſuperior in auditu, ſublimior in aſpectu, eminentior in imaginatione, in ratione excelſior atque diuinior. Quę maior delectatio in tangendo percipitur atq; guſtando, eo uitę grauius frequenter accidit detrimentū. Contra uerò quanto maiorē in olfactu uoluptatem & auditu atq; uiſu, item imaginatione & ſæpe ratione quotidie reportatis, tantò fila uitę longiora producitis. Verùm ſicut in blandimentis tangendi atq; guſtandi cauendam uobis ſubdolam admonui Venerem, ſic in ipſa ſecretiore nimiſq; aſsidua contemplatiuę mentis delectationi cauete Saturnum, illic enim frequēter filios ipſe ſuos deuorat. Nam quos ſublimiorū contemplationū ſuarum rapit illecebris, & illic agnoſcit ut ſuos interim (ſi modo diutius gradum ibi ſiſtant) falcē quadam è terris amputat, terrenamq; incautis uitam ſæpe ſurripit. Hoc ſaltem Venere interim indulgentior, quod Venus quidem uitam quam tibi detrahit, donat alteri, nihil tibi pro detrimento reſtituens. Saturnus autem pro uita terrena, à qua ſeparatus ipſe, te deniq; ſeparat, cœleſtem uitam reddit atq; ſempiternam. Hoc ipſo ſimiles eſſe uidentur inter ſe Venus atque Saturnus, qui ſanè quam Aquario gaudet, tam regnat in Libra, quod homines & hic & illa generandi libidine uexat nocetq; uexatis, ut inde poſteritati proſit. Sed hæc quidem fœcundat corpus, ſtimulatq; fœcundū. Ille mentem ſuo ſemine grauidam urget ad partum. Vos igitur prouerbij memores. Ne quid nimis, aſsiduis prudentiæ frenis parturientis utriuſq; libidinem cohibete. Tametſi multo citius grauiusq; ille lædit, quos tædio, torpore, mœrore, curis, ſuperſtitione premit, quam quos ſupra uires corporis moresq; mortaliū eleuat ad excelſa. Omnino uerò ſeruate moneo, quod æquus Iupiter Pythagoram docuit & Platonem, humanam uitam in quadam æquali animæ ipſius cū corpore proportione ſeruari utrunq; ſuis quibuſdam alimentis & exercitationibus ali, ac ſimiliter augeri. Si quis alterutrum educatione præcipuè ſua multo robuſtius altero tandem efficit, non mediocrem facit uitæ iacturam. Propterea quicunque inter res medicorum arte laudatas potiſsimum eas eligit, quæ corpori ſimul & ingenio proſunt, maximum uitæ ſibi uendicat adiumentum. In earum uerò numero uinum, mentam, myrobalanum, muſcum, ambram, zinziber recens, thus, aloem, hyacinthum, ſimileſq; lapillos, herbáſue conſimiles eſſe putate, & quæ ad utriuſq; utilitatem à medicis pariter componuntur. Sed longioribus his quandoque interceptis ambagib. ego quoque medicus huc acceſsi. Si ſapores ex rebus acceptis non ultra uiuentibus, item odores ex aromatibus iam ſiccis uitáque uacuis, multum ad uitam conferre cenſentur, quidnam dubitatis odores ex plantis, radicibus adhuc ſuis hærentibus uiuentibuſque, mirum in modum uitæ uires accumulaturos? Denique ſi uapores

porea

pores exhalantes ex uita duntaxat uegetali magnoperè uitæ ueſtræ proſunt, quantum profuturos exiſtimatis cantus aerios, quidem ſpiritu prorſus aerio, harmonicos harmonico, calentes adhuc uiuoſq; uiuo, ſenſu præditos ſenſuali ratione conceptos rationali? Hanc ergo uobis à me fabricatam trado lyram, cantumq; cum ipſa Phœbeum, ſolamen laborũ, diuturnę uitæ pignus. Sicut enim res qualitate temperatiſsimæ ſimulq; aromaticę, tùm humores inter ſe, tùm ſpiritum naturalẽ ſecum ipſo contemperant, ſic odores eiuſmodi uitalem ſpiritum, ſic rurſum ſimiles quoq; concentus ſpiritũ animalem. Dũ igitur fides in lyra ſonoſq;, dum tonos temperantis in uoce ſimiliter ſpiritum ueſtrũ intus contemperari putate. Ac ne ipſe Venere ſim auarior, quæ ſine Baccho friget, ab hoc ipſo Libero patre per me nectar hoc accipite. Qui præcipue inter uos frigent, temporibus ſimilibus bis ſeptimo quoq; die uncias uernacei, uel maluatici dulcis meri duas ſumant cum una panis uncia, tribus ante menſam horis. Semel autem drachmã unam ſublimis aquæ deſtillantis ex uino cũ Iuleb roſacei ſemuncia. Quo quidem liquore illinire etiam cutem, & ad olfactum uti cõmodiſsime poſsunt. Atque ut poſt eiuſmodi nectar Ambroſiam quoque uobis afferam, hanc inſuper acceptam ab Ioue largior medicinam. Quatuor myrobalanorum uncias accipite chebularum, tres roſacei ſacchari, conditi zinziberis hyeme quidem unciam, æſtate uerò ſemunciã. Tria hæc cum emblicarum melle concoquite ſuauiter, ſeptemq; auri folijs exornate. Ieiuni bolum ante prandium quatuor horis accipite. Anno ſaltem integro quotidie id aſſumite, ut inde uelut Aquilæ renouetur ueſtra iuuentus. Hactenus quaſi Mercurium locutũ exiſtimemus.

Confirmatio ſuperiorum, & uitandi coitus aſſiduæq; cogitationis præcepta. Cap. XVI.

ASTROLOGI Venerem & Saturnum inimicos inuicem eſſe ferunt. Quum uerò in cœlo ubi omnia amore moueantur, ubi defectus eſt nullus, odiũ eſſe nequeat, inimicos, id eſt effectu diuerſos interpretamur. Mittamus in præſentia reliqua. Ecce nunc Saturnus quidem nobis in centro, Venus autem in circumferentia poſuit uoluptatem. Voluptas uerò ſpirituũ eſca quędam eſt. Igitur ex oppoſito Venus atq; Saturnus ſpiritus noſtri uolatum aucupantur. Illa per uoluptatem ſuam allicit ad externa, hic interim per ſuam ad intima reuocat. Diſtrahunt itaq; ſpiritum, ſi fermè eodem tempore moueant atq; diſsipant. Quamobrẽ nihil contemplatori uel curioſo peſtilentius, quàm uenereus actus, nihil uiciſsim hunc ſectanti alienius quàm cura & contemplatio eſſe poteſt. Contemplatorem uerò phyſicum religioſumq; eodem in gradu connumeramus. Et gradu ſimili quemlibet in negocijs ſuis ualde cogitabundum grauibusq; curis obnoxiũ. Hinc rurſus efficitur, ut ſi quem Saturnia uel contemplatione nimium occupatũ uel cura preſſum, leuare interim & aliter conſolari uelimus, per uenereos actus, ludos, iocos, tentantes tanquam per remedia longe diſtantia, fruſtra atque etiã cum iactura conemur. Atq; uiciſsim ſi quẽ uenereo uel opere perditũ, uel ludo iocoq; ſolutũ moderari uelimus, per Saturnũ ſeueritatem emendare nõ facile ualeamus. Optima uerò diſciplina eſt, per quædam Phœbi Iouisq; qui inter Saturnum Venerẽq; ſunt medij, ſtudia ſimiliaq; remedia homines ad alterutrum declinantes, ad medium reuocare. Sed ut tandem ſimus medici. Sicut flamma duobus communiter modis uiolentis extinguitur, aut uelut difflata uentis, aut contra quaſi compreſſa cineribus, ſic ſpiritum uel celeriter effectu uenereo diſsipamus, uel ſenſim Saturnio ſuffocamus, ac ſæpe exprimimus comprimendo, pariterq; reſoluimus. Spiritus utiq; frequenter ad extima uolans, intima reddit uel uacua uel aliena uitæ. Sed ad intima ſæpe coactus, cætera circum membra præſtat uitæ minus idonea. Citam igitur ſenectutem, tum Venus interioribus noſtris, tum Saturnus exterioribus infert. Venus quidem præcipue, ubi ex quouis eius motu facile corpus debilitatur atque labaſcit. Saturnus quoq; potiſsimũ, quando ex quocunq; contemplationis officio uel cura, labore, ingenij corporiſq; uires labefactant, & ſi uel qui ad contemplationẽ, uel qui ad libidinẽ natus eſt, plerunq; ad ſuũ uterq; officiũ eſt natura fortiſsimus. Natura enim ſæpe coniungito cũ uoluptate ſimul & facilitate potentiã. Vnuſquiſq; igit̃ ſe cognoſcat, ſuiq; ipſius moderator ac medicus eſto.

Coitum

Coitum quidem frequentaturi cæteros conſulant. Ego uerò exercitaturis ingenium libro etiam ſuperiore conſului, deniq; omni diæta omnibus remedijs uti debent, quibus membra, ſpiritus ſenſus, ingenium, memoria confirmentur, cogitationes per interualla repetere, nec expectare, uel minimũ ex cogitatione laborem, maximè uerò quã primũ caneſcunt, quamuis nonnulli ſint qui non tam debilitate naturæ uidelicet adhuc iuuenes canos emittunt, quàm uel ægritudine, uel ægrotatione aliqua præcedẽte, aut etiam parentum ſimilitudine, à quibus ſcilicet iam caneſcentibus fuerint generati.

Medicina ſenum, & de habitatione iterum atq; diæta. *Cap. XVII.*

CHaldæorum regula eſt forte probanda ad iuuentutem recuperandam, peregrinos humores imbibitos corpori expurgare gradatim, tùm interiores cõpetentibus medicinis, tùm exteriores frictionibus & lauacris prouocationibusq; ſudoris, intereaq; ſalubribus duraturisq; alimẽtis paulatim corpus implere. Sunt autem qui trochiſcis quibuſdam ex uipera factis, uel helleboro præparato, promittunt humores omnes ueteres putridosq; prorſus educere. Quibus expurgatis & humore rurſum ſaluberrimo alimentis ſalutaribus recreato, reſtituere iuuentutem. Et qui cautiores ſunt, helleboro gallinas paſcunt, hominem uerò gallinis. Eiuſmodi uerò curationem tanquam periculoſam in iuuentute arbitror, potius quàm in ſenectute tẽtandam, ne forte iuuentutem illam à Medea Peliæ ſeni promiſſam experiamur. Nam & iuuenes medicinis exquiſitè purgantibus citò ſeneſcere Hippocrates aſſerit. Sed ubi diæta non ſufficit, clyſtere, uel manna, uel aloë præſertim lota ſecurus uteris. *Si tibi ſit aluus* aſtrictior, manna cum iure caponis myrobalaniq; uirtute. *Sin minus, hac te iuuenẽ etiã* in ſenectute purgatione ſeruabis. Sume unciam lotæ aloës unam, myrobalanorum emblicarum drachmas duas, chebularum quoq; tantundem, duas item roſarum purpurearum, maſticis quoq; tantundem, maluatico uino confice pilulas, quando Luna feliciter collocata, propitio fruitur Iouis aſpectu, præſertim ſi domicilia fixa poſſederit uel ipſa, uel Iuppiter. Hæc enim ad diuturnitatem uitæ magnopere conferunt. Potes etiam utiliter Rheubarbarum hic cum aloë componere, ſcilicet dimidiam aloës partem, dimidiam rheubarbari, & quoties opus fuerit, unam mane ſumere pilulam ad tres uſq; uel quinq;, modicumq; inſuper uinum bibere. Vbi uerò pituitam magis times, potes commode in his pilulis trochiſcorum agarici tertiam partem accipere una cum tertijs aloës duabus, omiſſo rheubarbaro. Sed primam illam ego iam multis annis pilularũ compoſitionem omni ætati experior eſſe tutiſsimam. Eadem hora confectionem eiuſmodi facito. Sume myrobalanorum emblicarum, belliricarum, Indarum, chebularum, unciam uniuſcuiuſq; unam, cinnamomi uerò duas, unam quoq; doronici roſarũ purpurearum unam, ſandalorũ rubeorũ duas, unam croci drachmã, tertiam drachmæ partẽ muſci, ambræ tantundem, candidũ poſt hæc cum aqua roſacea ſuccoq; citri fundito ſaccharum, coque, ac bolos, auróque inuolue. Hoc ante prandium quatuor horis ſumẽtes atq; dantes, utiliter experti ſumus ad uirtutem corroborandam, ad illuſtrãdum ſpiritum atque firmandum. Maximè uerò proderit ſi paulum quid inſuper uini aurei biberis. *Proderit* & ſæpe calefactum panem aureo mero & roſacea aqua perfundere, & modico *inſuper* cinnamomo ſaccharoq; uberiore condire. Frequenter etiam duo hæc cum lacte amygdalino & modico pane miſcere, nam eiuſmodi mixtiones naturam referunt Iouialem. Præter omnia quæ in ſuperioribus explicauimus, uel ſaltem ſignificauimus, ab ijs omnes urbani diligenter cauere debent, æſtu, gelu, quolibet uel poſt calorem frigore uel nocturno, nebulis, uentis, uel ex palude flantibus, uel irrumpentibus ex anguſto, locis item ubi aër uel mouetur uiolentius, uel nullo modo mouetur. Habitatione quauis humidiore, fœtore, mœrore, torpore. Diligentius autem Mercurij ſectatores, diligentiſsime ſenes. Qui præterea poſtquam mane corpus totum leuiter perfricuerint, delinient ipſum aduerſum aëris & laboris incommoda, calente oleo uel uino quopiam ſubamaro, cui prius infuderint myrrham & roſam atq; myrtum. Saluiam frequenter ore ferant, neruis ac dentibus amiciſsimam. Et quando dentium uitio liquida, uelut infantes, alimẽta repetere cogant, molliſsima caueãt. Lac quidẽ uino referant moderato.

Vtantur

Vtantur igne duntaxat ut medicina, quantum uidelicet expellendi frigoris & ſuſcitandi caloris innati neceſsitas poſtulat, alioquin tanquam edace humorem naturalem exiccaturo. Solem uerò quoad delectat ſequantur ut alimentũ, deſtillatione uitata, & æſtu ſimiliter declinato. Faciles quidem motus diligant, excitando calori admodum neceſſarios. Labores autem corporis oderint, & multo magis animi, nec minus longam ſitim, & inediam atq; uigiliam.

De nutrimento ſpiritus, & conſeruatione uitæ per odores. Cap. XVIII.

Legimus in calidis quibuſdam regionibus, ac plurimo paſsim odore fragrantibus, multos gracili corpore & imbecillo ſtomacho, quaſi ſolis odoribus ali. Fortè quoniam ipſa natura loci, tum herbarum & frugum atq; pomorum ſuccos fermè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic reſoluit in ſpiritum. Quum igitur uterq;, uidelicet odor & ſpiritus ſit uapor quidam & ſimile ſimili nutriatur, nimirum & ſpiritus & ſpiritalis homo plurimum ab odoribus accipit alimentum. Nutrimentum uerò qualecunq; id ſit, per odores ſiue fomentum, apprime ſenibus & gracilibus neceſſarium eſt, quo defectum alimenti ſolidioris atq; uerioris utcunq; compenſare poſsimus. Ambigere tamen nonnulli ſolent, utrum ſpiritus odoribus nutriatur. Ego autem opinor ſolis forſan ita nutriri, ut niſi alimenta quæ craſſa ſunt digeſtione tandem in uapores extenuentur, ſpiritus ipſe, quem diximus uaporem eſſe, nullum illinc ſuſcipiat nutrimentum. Itaq; uinum odore plenum, ſpiritum ſubitò recreat, quem cætera uix tandem reficere poſſunt. Vaporem uerò illum in quem cibi cocti deniq; transferuntur, ideo appellamus odorem, quoniam & odor ubiq; uapor quidam eſt, & hic tractus intus ex alimentis uapor, niſi ſpiritui quodam odore placeat, uix ullũ ſpiritui exhibet alimentum. Quamobrem Auicennam noſtrum ualde probamus dicentẽ, corpus quidem dulcedine, ſpiritum uerò quadã (ut eius uerbis utar) aromaticitate nutriri. Quoniam craſsitudo corporis nõ niſi craſſa natura, qualis eſt in dulcedine, coaleſcere ualeat. Tenuitas uerò ſpiritus non alio quam fumo quodam atq; uapore, in quo aromaticitas ipſa uiget, refici poſsit. Aromaticam uerò qualitatem dicimus odoram et acutam, & quodãmodo ſtypticã. Proinde quoniam iecur quidẽ corpori per ſanguinẽ alimentum præſtat dulcedine plurimũ augetur. Cor autem quia & creat ſpiritum & ſpiritui procreat alimentum, meritò deſiderat aromatica. Expedit tamen & aromatica pro corde condiri dulcedine, & dulcia pro iecore aromaticis commiſceri, dulcedinẽq; interea nimiam euitare. Quid plura? Galenus ipſe ſecutus Hippocratem, ſpiritum non ſolum odore putat nutriri, ſed aëre. Aere inquam non ſimplici, ſed potius opportunè permixto. Quibus quidem ſi fidem habebimus, nec alimentorũ, nec rei ullius delectũ magis ad uitam neceſſarium, quàm aeris nobis accommodati, eſſe cenſebimus. Aer enim & inferiorum & cœleſtium qualitatibus facillime ſemperq; affectus, & immenſa (ut ita dixerim) amplitudine circumfuſus, perpetuoq; motu nos undiq; penetrans, ad ſuam nos mirabiliter redigit qualitatem, præſertim ſpiritũ præcipue uitalem in corde uigentem, in cuius penetralia, tùm aſsidue influit, tùm repente, ſic protinus afficiens ſpiritum ut eſt affectus, perq; ſpiritum uitalem, qui & materia & origo eſt ſpiritus animalis, pariter efficiens animalem. Cuius quidem qualitas maximi momenti eſt ingenio ſi ſe eiuſmodi ſpiritu plurimum laborantibus. Itaque ad nullos potius quam ad eos attinet puri luminoſiquè aëris odorùmque delectus, atque Muſicæ. Hæc enim tria ſpiritus animalis fomenta præcipua iudicantur. Potiſsimus uerò ad uitam eſt aër electus. Nam octauo menſe nati in Aegypto plurimi uiuunt & nonnulli in plagis Græciæ temperatis ſaluberrimi, aëris beneficio, quod Ariſtoteles narrat, & Auicenna confirmat. Sed profecto ſicut corpus ex uarijs compoſitum, uarijs (quamuis non eadem immenſa) nutriendum eſt alimentis, ita ſpiritus ſimiliter compoſitus uarietate quadam aëris ſemper electi oblectandus eſt atq; fouendus. Simili quoque electorum uarietate quotidie recreandus. Nã aër & odor quaſi ſpiritus quidã eſſe uident̃. Iã uerò Alexander & Nicolaus Peripatetici unà cũ Galeno concludũt ſpiritũ uitalem & animalem ideò nutriri tùm odore, tùm aëre, quoniã uterque mixtus eſt atque conformis, & utrumq; hauſtum in

precordia

præcordia penetrare,ibi coqui temperariq; ad uitam,perq; arterias diffundi. Vbi uterq; coctus iterum nutrit ſpiritum (ut aiunt) utrumq;,præcipuè animalem. Aiunt etiã ſpiratum aërem non ſolum refrigerando calori prodeſſe,ſed etiam nutriẽdo. Nam & animalia etiam ualde frigida ſpirant. Addunt aërem craſsiorẽ ſpiritui naturali tanq; magis corporeo cõuenire,ſubtilem uerò,purũ,lucidum,ſpiritui potius uitali, potiſsimũ animali. Neque mirum uideri debet ſpiritum adeò tenuem rebus quoque tenuibus ali. Siquidem & piſciculi multi aqua nitidiſsima nutriuntur,& ozimum in aqua ſimili uiuit, creſcit,floret,redolet. Mitto quibus elementis chameleontẽ & ſalamandrã nutriri ferant. Redeamus ad noſtra. Intereſt certè quamplurimũ qualem ſpiremus aërem,quales hauriamus odores. Talis enim & ſpiritus in nobis euadit. Eatenus uerò,nos anima per uitã uegetat,quatenus ſpiritus harmoniam ſeruat cum anima cõtinentem. Spiritus quidem in nobis primus uiuit & maximè,& quaſi uiuit ſolus. Nónne repentino quodam ſæpe caſu uel affectu,uita,ſenſus,motus,ſubitò membra deſerunt,regreſſo uidelicet ad cordis penetralia ſpiritu? & ſæpe ſtatim reuertuntur ad membra,per frictiones & odores illuc ſpiritu redeunte,quaſi uita in ipſo ſpiritu uidelicet reuolatili potius inſit quàm humoribus aut membris. Alioquin propter horum craſſam tenacitatem tardius admodũ accederet uita membris atque recederet. Quicunque igitur uitam in corpore producere cupitis,ſpiritum in primis excolite, hunc augete nutrimentis ſanguinẽ augentibus, temperatum uidelicet atq; clarum,hunc aëre ſemper electo fouete,hũc quotidie ſuauibus odoribus alite,hunc ſonis & cantibus oblectate,ſed interea odores cauete calidiores,frigidiores fugite,capeſsite temperatos,frigidos calidis,ſiccos humidis temperate. Odorem uerò omnem,quia pars corporis ſubtiliſsima eſt,ſcitote nonnihil habere caloris,atq; æ ex rebus quæ ipſæ nutriunt,odores ſperate potius nutritos,ut ex aromatico pyro pomoq; perſico,ſimiliq; pomo,magis autem recente pane,calente,maximè carnibus aſsis,quàm maximè uino,atq; ſi ut ſapor qui mirificè placet,plurimi uelociſq; nutrimẽti cauſa eſt uel occaſio corpori,ſic odorem ad ſpiritum ſe habere putate. Commemorare uobis iterum placet Democritum iamiam expiraturum,ut obſequeretur amicis,ſpiritum ad quadriduum uſque olfactu calẽtium panum retinuiſſe,ulterius etiam, ſi modo placuiſſet,ſpiritum ſeruaturum. Sũt & qui dicunt id mellis odore feciſſe. Ego, ſi modo uſus eſt melle,exiſtimo illum mel uino liquefactum albo,calentibus panibus infudiſſe. Neque enim ſpernendus eſt mellis odor. Flos nanque florum mel exiſtit,nec parum nutrit ipſa dulcedine, ac diu qualitate ſua res integras à putrefactione tuetur. Itaque ſi quis nouerit hoc etiam ad cibum ita ueſci,ut nec dulcedine nimia meatus oppleat,nec tali quodam calore bilem exaugeat,certum habebit, longioris uitæ ſubſidiũ. Saltem igitũ condimentũ hoc frigidis & humidis adhibete. Verũ ut uos reuocẽ ad odores. Vbicunq; ſuffocationẽ,cõpreſsionemq; ſpirituũ nimiã extimeſcetis, quod mœror frequens torporq; portendit,odores circunfuſos amate. Vbi uero fugam exhalantium ſpirituũ expaueſcetis,odores potius infuſos nutrimentis accipite. Et ſi quid odorũ præterea foris ſumitis,uelut clypeũ coſtis duntaxat admouete ſiniſtris. Nónne uidetis quã repente ſurſum uel deorſum ad odores ſe matrix ipſa præcipitet? quàm uelociter ad os, ad nares ſpiritus aduolet,ſuauis odoris eſca pellectus? Vbi igitur ſpiritus uel exiguus uel fugaciſſimus eſſe deprehenditur,quod puſillanimitas ſæpe declarat corporiſq; debilitas,uel parua de cauſa multa cõtingens,odoribus non tam extrinſecus obiectis,quã intrinſecus iniectis allicite,imò potius paſcite,retinete. Odorem uerò uini ante omnes eligite. Multum nanq; nutrit ſpiritũ odor exhalans ex natura tùm plurimũ & uelociter nutriente corpus,tũ uoluptate ſenſum afficiente, Tale uerò uinum eſt præ cæteris calidum,humidum,& odorũ atq; clarũ. Tale etiam ſaccharũ eſſe dicitur,ſi ſumat odorem. Cinnamomũ quoq; ſimile & doronicũ,aniſumq; & dulce marathrũ, ſi acumini ſuo ad exiguam dulcedinẽ adderent ampliorẽ. Sed quã temperiẽ natura nõ fecit,uobis ipſi cõficite. Et quoties diſtractionem ſpirituum formidatis,calidioribus acutioribuſq; & ſubtiliſsimis adhibete,quæ cohibere parumper uolatum ſpiritus ac ſiſtere ualeant,ceu croco,gariophylis,cinnamomo,aduſtũ panem,roſaceam aquam,acetumq; roſaceũ,roſam, myrtum,uiolam,ſandalũ,coriandrum,cydoniũ pomum atq; citrum. Hordeo uerò camphoram ubi contrà canitiem eſt agendũ. Recentem uerò ſemper menthã diligo, menti

etiam

etiam ſalutarem ſpirituiꝗ tutiſsimam. Denique mementote res omnes ueneno contrarias, eſſe uitæ admodum ſalutares, non guſtu tantum, ſed etiam odoratu, maxime theriacam. Has uerò in libro contra peſtilentiam enarrauimus, narrabimus & in libro ſequenti. Inter eas autem, ne quid uos lateat, numeramus & uinum. Nam ſicut homini uenenum eſt cicuta, ita cicutæ uinum, non ſimul quidem, ſed paulò poſt ebibitum. Ac ne ſolis uos odoribus hic alliciam, componendum uobis mando electuarium quotidie manè guſtandum, olfactu guſtuꝗ ſuaue, & uitæ admodum ſalutare. Accipite tres chebularum uncias, unam emblicarum, & Indarum unam, unamꝗ belliricarum, ſemunciam uerò doronici, cinnamomi uncias duas, croci drachmam unam, ambrę partem drachmæ tertiam, muſci quoque tantundem. Contundite diligenter, tantum roſacei ſacchari adhibete, quantum guſtui ſatis facit. Sandalorum rubentium quantum ſat eſt colori, mellis item, emblicarum uel chebularũ quantum molli expedit electuarij formæ. Aurifolia totidẽ quot prædictæ ſunt unciæ. Vbi uerò difficilior eſt compoſitio multiplex, experti ſumus ſimplicem hanc optimã eſſe, ſcilicet ex chebulis, marathro dulci, ſaccharo, aqua roſacea liquefacto, ſumptam uerò tùm ieiuno ſtomacho, tùm poſt cœnam. Memineritis autem myrobalanos conditas meliores eſſe, ſiccas uerò ſaltem diem integrum oleo amygdalarum dulcium uel butyro uaccino prius infundite quam confletis. Probat & Auicenna uobis confectionem ex emblicis atque Indis cum melle anacardorum coctoꝗ butyro. Item chebulas cũ zinzibere & ſquama ferri, & potius auri. Probat item Petrus Aponenſis compoſitionem ex croco, mace, caſtoreo per partes acceptis atque contuſis et uino commixtis. Vnde affirmat uitam etiam propemodum moribundis produci conſueuiſſe. Denique Haly Aſtrologus medicusꝗ excellens, aſſerit uſu tripheræ ſimiliumꝗ rerum uitam effici longiorem. In omni uerò triphera myrobalanus fundamentum eſt, ſed hanc temperant ſubtilibus quibuſdam atque mollibus, præſertim ubi ſiccior eſt myrobalanus, ut & penetret, nec meatus obſtruat, nec aluum exiccet nimium uel aſtringat. Cum uino præterea commodiſsimè utimur, ſed modico, ne forte diluat. Compoſitionem uerò Petri quam modo narrabam, ſi modò utilis eſt, arbitror olfactu potius quam potu utilem fore.

Magorum medicina pro ſenibus. Cap. XIX.

MAgi ſtellarum obſeruatores, ad Chriſtum uitæ ducem ſtella duce uenerunt, pręcioſum uitę theſaurum offerentes, aurum, thus, & myrrham, tria dona pro tribus Planetarum dominis ſtellarum domino dedicantes. Aurum quidẽ pro temperamento Iouis maxime omniũ temperatum. Thus autem pro Sole pręcipue Phœbeo, calore ſimul odoreꝗ flagrans. Myrrham deniꝗ firmantẽ corpus atque confirmantẽ pro Saturno omniũ firmiſsimo Planetarũ. Huc igitur omnes ad ſapientes Magos uenite ſenes, munera uobis quoꝗ uitã productura ferentes, quibus authorẽ uitæ quondã uenerati traduntur. Venite ſenes, inquam, ſenectutẽ grauiter tolerantes. Venite & uos pręterea, quoſcunꝗ ſenectutis propemodũ aduentãtis formido ſolicitat. Accipite precor alacres uitalia dona. Sumite uncias quidẽ thuris duas, unã uerò myrrhæ, auri rurſum in folia ducti dimidiam drachmæ partem, contundite tria ſimul, conflate; confundite in pilulas, aureo quodam mero, idꝗ tunc opportunè conficite, quando Diana propitio Phœbi uel Iouis gaudet aſpectu. Sumite poſthac theſauri tanti aurora quãlibet portiunculam, ac exiguo perfundite meri potu, niſi forſan incaluerit ęſtas, tunc enim aquam roſaceam bibere pręſtat. Si quis autem inter uos calorem quouis tempore magis metuat, is myrobalanum, chebulam aut emblicam æqualem ad thuris myrrhæꝗ & auri ſimul pondus adijciat. Hoc humorem proculdubio naturalem putrefactione tuebitur. Hoc humoris reſolutione longius propulſabit. Hoc tres in uobis ſpiritus, naturalem, uitalem, animalem fouebit, confirmabit, corroborabit.

Hoc rurſum uegetabit ſenſum, acuet ingenium, memoriam conſeruabit.

De perſi-

De periculis uitandis ex quolibet uitæ ſeptenario imminentibus. Cap. XX.

QVum Aſtronomi ſingulas deinceps diei horas Planetis ordine ſingulis diſtri-
buerint, ſimiliterq; ſeptē hebdomadę dies, atq; in ipſo fœtu per menſes digeſſe
rint officia Planetarum, cur nō etiam per annos eadem diſponamus? ut quem
admodum infantem in aluo latentem rexit primo menſe Saturnus, ul-
timo Luna, ſic ſtatim natum ordine iam conuerſo, primo ipſius anno ducat Luna, ſecun
do (ſi uis) Mercurius, tertio Venus, quarto Sol, quinto Mars, ſexto Iuppiter, ſeptimo
uerò Saturnus, atq; deinceps ordo per uitam ſimilis repetatur. Itaq; in ſeptimo quolibet
uitæ anno, fit in corpore mutatio maxima, ideoq; periculoſiſsima, quandoquidē & Sa-
turnus nobis communiter eſt peregrinus, & ab eo tunc Planetarum ſummo ad Lunam
e ueſtigio Planetarum infimam gubernatio redit. Hos annos aſtronomi Græci Clima-
ctericos nominant, nos ſcalares, uel gradarios, uel decretorios appellamus. Fortè uerò
in morbis ipſum humoris uel naturæ motum Planetes per dies eodem ordine regunt,
unde & ſeptimus quiſq; eadem ratione Iudiciarius appellatur. Quartus quoq; quoniā
medium in ſeptenario tenet. Tu igitur ſi uitam producere cupis ad ſenectutē, nullis e-
iuſmodi gradibus interruptam, quoties ſeptimo cuilibet propinquas anno, conſule dili
genter Aſtrologum. Vnde immineat tibi diſcrimen ediſcito, deinde uel adito medicum
uel prudentiam & temperantiam accerſito. His nanq; remedijs prohiberi minas aſtrorū
Ptolemæus etiam confitetur. Addit quinetiam aſtrorum promiſſa ſic augeri poſſe, ut a-
grorū cultor auget terrę uirtutem. Probat Petrus Aponenſis argumentationibus mul
tis & teſtimonio Ariſtotelis, Galeni, Haly, naturalem uitæ finem non eſſe ab initio ad
unguem determinatum, ſed ultra citraq; moueri poſſe. Idq; aſſerit tùm ex aſtris tùm e-
tiam ex materia. Cōcludit his autoribus rationibusq; obitum etiam naturalem differri
poſſe, cum aſtrologiæ machinis, tum præſidijs medicorum. Igitur neque nos temerè in
his præceptis elaboramus. Neq; te pigeat perquirere à medicis quæ naturaliter tua ſit
diæta, & ab Aſtrologis, quæ ſtella uitæ faueat, & quando hæc bene ſe habet, & ad eā Lu
na, cōpone quæ prodeſſe didiceris. Neq; pudeat ſæpe illos auſcultare, qui nō tā fortuna
quàm uirtute ſenectutē proſperā conſecuti uident. Pręterea Ptolemæus & cæteri pro-
feſſores Aſtronomiæ, imaginibus quibuſdā ex certis lapidibus et metallis ſub certo ſy-
dere fabricatis, uitam proſperā pollicentur atq; longæuā. Verū de imaginibus quidem
ex parte, ac plurimū de reliquo fauore cœleſti commentariū componimus in Plotinū,
quem librū huic operi deinceps ſubijciendum exiſtimamus, quemadmodū hoc poſt li-
brū ſcribi uolumus quē de curanda literatorū ualetudine compoſuimus. Fauorē uerò
cœleſtē quem modo dicebam, pro iuuentute longa, tunc quantū quaſi Poetæ cuidam
licet loqui, quantum rurſus medico licet facere, à Phœbo Bacchoq; petemus.

Solis æterna eſt Phœbo Bacchoq; iuuentus,
Nam decet intonſus crinis utrunque Deum.

Phœbus et Bacchus ſemper individui fratres ſunt, ambo ferè ſunt idem. Phœbus
quidem eſt ipſa ſphęræ illius anima, ſphęra uerò Bacchus, imo et Phœbus eſt totus ipſe
ſphęræ circus, Bacchus autē eſt flammeus ille in hoc circo circulus, imò uerò Phœbus
eſt almum in hoc flammeo globo lumē. Bacchus autē exiſtit ibidem ſalutaris ex lumine
calor. Semper ergo fratres comitesq; ſunt, ferè ſemper alter & idem. Quid uerò? ſi Sol
in Vere quidem Phœbus eſt, cantu ſuo tunc auium cantus excitans, cithara rurſum tē-
pora temperans, in autūno uerò Sol idem autor uini Bacchus exiſtit. Tria nobis ad ſer-
uandam iuuentutem pater ille Liber, qui amat colles, Bacchus affert, hos quidē apricos
primū colles, in his autem collibus ſuauiſsimū pręcipue uinum, perpetuam in uino ſe-
curitatem. Tria quoque Phœbus Bacchi frater pari benignitate largitur, diurnum pri-
mo lumen, ſub fomento luminis herbas ſuauiter redolentes, ad luminis huius umbrā, ci
tharam cantumq; perennem. His ergo penſis potiſsimū, his ſtaminibus Clotho nobis iā
non Parca longa uitæ fila producet. Tres Parcas ferè omnes Poetæ canunt. Tres quo-
que nos non Poetę canimus. Prudens quidem in omni uictu parcitas, uitam nobis lon-
gam inchoat, conſtans quoque in curis ſubeundis parcitas producit uitam, parcitas ue-
rò in cœlo fruendo negligens uitam occat. Tres Pythagoras temperantius ante omnia
celebrat

celebrat, tres etiam nos in præſentia celebramus. Temperantiam in affectibus conſeruato, temperantiam in omni uictu ſeruato, temperiem aëris obſeruato. Hac enim prouidentia humorum intemperiem, quæ citæ ſenectutis & intempeſtiuæ mortis cauſa eſt, aſpirante Deo, procul admodum propulſabis. Aſpirabit autem author ille uitę, ſi ea tantùm conditione uitam optaueris diuturnam, ut diutius cum genere humano uiuas illi, quo mundus totus inſpirante uiuit.

De Vita producenda libri finis.

MARSILII FICINI
Florentini in librum tertium de Vita cœlitus comparanda, ad ſereniſsimum Pannoniæ regem epiſtolare

PROOEMIVM.

PHiloſophi ueteres, rex omnium feliciſsime, cœleſtiũ uires inferiorũq; naturas diligentiſsime perſcrutati, quum exiſtimarent hominẽ fruſtra ſapere qui non ſibi ſapit, totam meritò perſcrutationem ſuam in primis ad uitam ſibi cœlitus comparandam retuliſſe uidentur, iudicantes (ut arbitror) tùm elementa & quæ ex his componuntur fruſtra ſibi cognita fore, tùm motus cœleſtium & influxus temerè nimium obſeruatos, niſi hęc una cum illis cognita ſimulatq; cõiuncta, aliquando ſibi ad uitam felicitatemq; conducerent. Profuit autem illis, ut uidetur, eiuſmodi contemplatio ad uitã primo præſentem. Nam Pythagoras & Democritus Apolloniusq; Theanæus, & quicunq; ad id potiſsimum ſtuduerunt, rerum ſibi cognitarum uſu proſperam ualetudinem conſecuti ſunt uitamq; longæuam. Contulit inſuper ad futuram uitam, tùm per gloriam apud poſteros propagandam, tùm apud Deum in ęternitate fruendam. Siquidem ex mirabili mundi totius ordine, eius tandem cognouere rectorem, & ante omnia cognatũ amauerunt. Tibi uero gloriam per ſecula cuncta futuram, magnanimitas, magnificentia, uictoria perpetua pollicentur. Vitam quoq; apud Deum in æuo beatam diuina clementia, inſigni pietati tuę iuſtitięq; promittit. Vitam deniq; proſperã inter mortales ſatiſq; lõgam (quantum ex indicijs quibuſdam mihi licuit coniectare) felicia tibi ſydera decreuerunt. Vt autem quod pollicentur id & præſtent firmiſsima fide, & cumulo inſuper prorogent pleniore, diligentia tua & medicorum Aſtrologorũq; cura efficere proculdubio poteſt. Iam uerò id poſſe ſcientia & prudentia fieri, doctiſsimi quiq; Aſtrologi ac Medici confitentur. Quum igitur inter Plotini libros magno Laurentio Medici deſtinatos, in librum Plotini de fauore cœlitus hauriendo tractantem, nuper commentarium compoſuiſſem, inter cętera in eum noſtra cõmentaria numeratum, id quidem ſeligere nunc, Laurentio quidem ipſo probante, atq; maieſtati tuę potiſsimum dedicare decreui. Spero equidem dum uitę tuę proſperitatiq; conſulam, uitæ interim, & ſplendori ſeculi noſtri & humani generis conſulturũ. Atq; ut ualetudini proſperitatiq; regię ualidius hæc noſtra prodeſſent, per ualorem ipſum mittenda putaui. Hunc tu igitur Valorem noſtrum clementiſsime rex complectere precor. Tantùm enim natura, uirtus, authoritas tua ualet, ut abſq; te nequeat uel ualor ipſe ualere. x. Iulij. M. CCCC. LXXXIX. Florentię.

MARSILII FICINI Florentini, liber de uita coelitus comparanda, compoſitus ab eodem inter Commentaria eiuſdem in Plotinum.

In quo conſiſtat ſecundum Plotinum uirtus fauorem coelitus attrahens, ſcilicet in eo quod animæ mundi & ſtellarum dæmonumq́ animæ facile alliciuntur corporum formis accommodatis.

Cap. I.

SI tantum hæc duo ſint in mundo, hinc quidem intellectus, inde uerò corpus, ſed abſit anima, tunc neque intellectus trahetur ad corpus (immobilis enim eſt omnino, caretq́ affectu motionis principio, tanquam à corpore longiſſimè diſtans) neque corpus trahetur ad intellectum, uelut ad motum per ſe inefficax & ineptum, longeq́ ab intellectu remotum. Verum ſi interponatur anima utriq́ conformis, facile utrinq́ & ad utraque fiet attractus. Primo quidem ipſa omnium facilime ducitur, quoniam primum mobile eſt, & ex ſe & ſponte mobile. Præterea quum (ſicut dixi) media rerum omnia ſuo in ſe modo continet, & utrinque ratione propinqua. Ideoq́ conciliatur & omnibus, etiam æqualiter illis quæ inter ſe diſtant, ab ea uidelicet non diſtantibus. Præter enim id quod hinc quidem conformis eſt diuinis, inde uerò caducis, & ad utraque uergit affectu, tota interim eſt ſimul ubique. Accedit ad hæc quod anima mundi totidem ſaltem rationes rerum ſeminales diuinitus habet, quot ideæ ſunt in mente diuina, quibus ipſa rationibus totidem fabricat ſpecies in materia. Vnde unaquæq́ ſpecies per propriam rationem ſeminalem propriæ reſpondet ideæ, facileq́ poteſt per hanc ſæpe aliquid illinc accipere, quandoquidem per hanc illinc eſt effecta. Ideoq́ ſi quando à propria forma degeneret, poteſt hoc medio ſibi proximo formari rurſum, perq́ id medium inde facile reformari, ac ſi certe cuidam rerum ſpeciei uel indiuiduo eius rite adhibeas multa, quæ ſparſa ſunt, ſed etiam ideæ conformia. Mox in materiam hanc ita opportunè paratam, ſingulare munus ab idea trahes, per rationem uidelicet animę ſeminalem. Non enim intellectus ipſe propriè, ſed anima ducitur. Nemo itaque putet certis mundi materijs trahi numina quædam à materijs penitus ſegregata, ſed dæmones potius animatiq́ mundi munera ſtellarumq́ uiuentium. Nemo rurſum miretur per materiales formas animam quaſi allici poſſe. Siquidem eſcas eiuſmodi ſibi congruas ipſamet quibus alliceretur, effecit, & ſemper libenterq́ habitat in eiſdem. Neque in mundo uiuente toto quicquam reperitur tàm deforme, cui non adſit anima, cui non inſit & animę munus. Congruitates igitur eiuſmodi formarum, ad rationes animæ mundi, Zoroaſter diuinas illices appellauit, quas & Syneſius magicas eſſe illecebras confirmauit. Nempe denique credat ad propriam quandam materiæ ſpeciem, & tempore certo hauriri omnia prorſus ex anima dona, ſed pro opportunitate dona duntaxat ſeminis quo talis ſpecies pullulauit, ſeminumq́ conformium. Itaque hic homo humanis tantum adhibitis, non proprias piſcium uel auium dotes, inde ſibi uendicat, ſed humanas atq́ conſimiles. Adhibitis autem quæ ad ſtellam talem pertinent atq́ dęmonem, ſtellæ dæmoniſq́ huius proprium ſubit influxum, uelut lignum per ſulphur paratum ad flammam ubiq́ præſentem. Atq́ hunc non modo per ipſos ſtellæ dæmoniſq́ radios, ſed etiam per ipſam mundi animam ubiq́ præſentem, in qua & cuiuslibet ſtellæ dæmoniſq́ ratio uiget, partim quidē ſeminalis ad generandum, partim etiam exemplaris ad cognoſcendum. Hæc enim ſecundum Platonicos antiquiores, rationibus ſuis ædificauit ultra ſtellas in cœlo figuras, parteſq́ ipſarum tales, ut ipſæ quoque figuræ quædam ſint, impreſſitq́ his omnibus proprietates. In ſtellis autem, figuris, partibus, proprietatibus, omnes rerum inferiorum ſpecies cōtinentur

congruunt, per cicoream, endiuiam, ſpodium, & eupatorium & hepaticum, atque hepata. Similiter ne deſtituatur tuū corpus ab Ioue, moue corpus in die, horaq́ in regno Iouis, & utere interim Iouialibus, Argento, hyacintho, topatio, corallo, cryſtallo, berillo, ſpodio, ſaphyro, uiridibus aërijsq́ coloribus, uino, ſaccharo albo, melle, & cogitationibus affectionibusq́ plurimum Iouialibus, id eſt, conſtantibus, æquis, religioſis atque legiferis. Et inter homines eiuſmodi, ſanguineosq́ & pulchros, uenerabilesq́ uerſantor. Sed memento primis illis rebus frigidis inſerendum eſſe aurum & uinum, menthamq́ & crocum. Animalia uerò Iouialia eſſe agnum pauonemq́, & aquilā & iuuencum. Quomodo uerò uirtus Veneris attrahatur turturibus, columbis & motacillis, & reliquis, non permittit pudor oſtendere.

De concordia mundi, & de natura hominis ſecundum ſtellas. Quomodo fiat attractus ab unaquaque ſtella. Cap. II.

NEque uerò diffidere debet quiſquam, nos atque omnia quæ circa nos ſunt, præparamentis quibuſdam poſſe ſibi uendicare cœleſtia. Nam cœlitus hæc facta ſunt aſsidueq́ regunť, & illinc in primis præparata ſunt ad illa. Et quod maximum eſt, mundus animal in ſe magis uinum eſt, quàm quoduis aliud animal, ſi modo eſt animal perfectiſsimum. Ergo ſicut in nobis membri cuiuslibet præſertim principalis qualitas motusq́ ad alia pertinet, ita membrorum principalium actus in mundo commouent omnia, & membra inferiora facile capiunt à ſupremis ultro dare paratis. Quo enim potentior cauſa eſt, eò promptior eſt ad agendum, eò igitur propenſior eſt ad dādum. Exigua igitur præparatio nobis inſuper adhibita ſufficit cœleſtium muneribus capiendis, ſi modo quiſque ad id pręcipuè ſe accōmodet, cui eſt pręcipuè ſubditus. Sed ante uniuſcuiuſque noſtrum proprietatem, humanæ ſpeciei proprietatem conſiderare debemus. Hanc igitur eſſe ſolarem Aſtrologi Arabes conſenſerunt. Quod ego è ſtatura hominis erecta pulchraq́, humoribusq́ ſubtilibus & ſpiritus claritate, imaginationisq́ perſpicuitate, ſtudioq́ ueritatis & gloriæ, uerum eſſe coniecto. Addo quinetiam proprietatem huic Mercurialem, ob ſtrenuum uerſatilis ingenij motum. Et quoniam humanum genus natum, nudum, inerme, omnium egenum, hæc omnia propria induſtria ſibi comparat, quod eſt Mercurij proprium. Addo etiam Iouialem, ob complexionem corporis temperatam atque leges. Et quoniam ſecundo menſe, quo Iupiter dominatur, uitam accipimus, atque naſcimur nono, quo iterum recipit dominatum. Itaque humana ſpecies ab his tribus potiſsimum dotes inſuper ampliores ita demum ſibi poterit uendicare, ſi per Solaria Mercurialiaq́ & Iouia, ſeipſam eis magis indies atque magis accommodabit. De reliquis autem quid? Saturnus non facile communem ſignificat humani generis qualitatē atque ſortem, ſed hominem ab alijs ſegregatum, diuinum aut bruta, beatum aut extrema miſeria preſſum. Mars, Luna, Venus, affectus & actus homini cum cæteris animantibus æquè communes. Ad Solem igitur & Iouem atq́ Mercurium reuertamur. Solaria quidem nōnulla & Iouia diximus, Mercurialia uerò neſcio quomodo prætermiſimus, ſunt autem eiuſmodi, Stannum, argentum, præſertim uiuum, marcaſsita argentea, lapis Achates, uitrum Porphyriticum, & quæ croceum cum uiridi miſceant, ſmaragdum atque lacca. Animalia ſagacia & ingenioſa ſimul & ſtrenua, ſimiæ, canes. Homines eloquētes, acuti, uerſatiles, oblonga facie, manibusq́ non pingues. Sunt autem quærenda & exercenda quæ ad aliquem Planetam attinent, eo uidelicet dominante (ut diximus) in die & hora eius, ſi fieri poteſt, etiam quādo ipſe ſit in domicilio, uel exaltatione, uel ſaltem triplicitate ſua & termino & angulo cœli, extra combuſtionem directus ac ſæpius orientalis, ſi Sole ſit ſuperior, item in Auge, & aſpiciatur à Luna. Si quis autem ab ipſa Luna beneficium, & à Venere poſcat, tempora ſimilia obſeruare debebit. A Venere quidem per animalia ſua quę diximus, & per Corneolam & Saphyrum lapidemq́ lazuli, ęs croceum atque rubeum & corallum, omnesq́ pulchros uarioſq́ uel uirides colores & flores, atque concentus, ſuaueſq́ odores atque ſapores. A Luna per alba & humida & uirida, per argentum atque cryſtallum & uniones, & argēteam Marcaſsitam. Quoniam uerò Saturnus

quidem ſtatui & perſeuerantiæ dominatur. Mars autem efficatiæ motus, cogimur non nũquam horum quoque gratia ab eis patrocinia poſtulare, temporibus uidelicet ſimiliter obſeruabis. Ab illo quidem, per materias quaſdam quodammodo terreas & fucas atq; plumbeas, & fuſcam Iaſpidem & Magnetem, & camoinum atq; chalcidonium, & ex parte quadam per aurum & auream Marcaſsitam. A Marte uerò per ignea rubea, æs rubeum, ſulphurea omnia, ferrum lapidemq; ſanguinem. Neque diffuſas Saturnum habere nonnihil in auro. Nam propter pondus id putatur habere. Quinetiam Soli aurũ ſimile, ſic omnibus metallis ineſt, ſicut Sol in Planetis omnibus atque ſtellis. Iam uerò ſi quis conuicerit Saturnum & Martem natura noxios eſſe, quod equidem nunquã crediderim, tamen his quoque utendum, quemadmodum uenenis nonnunquam utũtur & Medici, quod Ptolemæus in Centiloquio probat. Proderit ergo quandoq; uis Saturni caute ſumpta, ſicut apud Medicos quæ adſtringunt atq; continent, imò & quæ ſtupefaciunt, ſicut opium & mandragora. Martis quoq; ſicut Euphorbium & helleborus. Cautiſsimi uerò hac in re fuiſſe uidentur Magi Brachmanes Pythagorici, qui quũ obſedulum philoſophandi ſtudium Saturni tyrannidem formidarent, ueſtibus albis amiciebantur, Iouialibusq; ſiue Phœbeis, quotidie ſonis & cantibus utebantur, plurimumque ſub diuo uiuebant. Vbique uerò memento per affectum ſtudiumq; animi, & per ipſum ſpiritus qualitatem, nos facillimè ſubitoq; exponi Planetis, eũdem affectum atque eiuſmodi ſtudium & qualitatem ſignificantibus. Perſæpè rationem igitur à rebus humanis, per ocium, ſolitudinem, firmitatem, per Theologiam, ſecretioremq; philoſophiam, ſuperſtitionem, Magiam, agriculturam, per mœrorem Saturno ſubijcimur. Per ciuilia & ambitioſa negocia, per philoſophiam naturalem communemq;, per religionem ciuilem, perq; leges Ioui. Marti per iram atque certamina, Soli Mercurioq; per ſtudium eloquentię, cantusq; & ueritatis & gloriæ atque ſolertiam, Veneri per lętitiam & Muſicam & feſtiua, Lunæ per uictum plantis ſimilem. Sed hanc intur hoc differentiam mente teneto, exercitationem ingenij magis publicam atq; amplam ad Solem ſpectare, priuatam uerò & artificio mancipatam, potius ad Mercurium. Tum uerò Muſicam grauem quidem Iouis Solisq; eſſe, leuem Veneris, mediam uerò Mercurij. Similis quoque de ſtellis fixis ratio eſt. Hæc quidem communis humanę ſpeciei regula. Propria uerò unicuique regula fuerit explorare quæ ſtella, quid boni cuique in genitura promiſerit, atque ab ea potius quam ab alia repoſcere gratiam. Et ab unaquaq; non quodlibet donum, & quod aliarum eſt, ſed eius propriũ expectare, niſi fortè tum à Sole communia multa reportes, tanquam communi quodam duce cœleſtium, & ab Ioue fermè ſimiliter, tum mundana pariter omnia ab anima ſpirituq; mundi. Quem ſicut & quoduis animal multoq; efficacius animatum eſſe, non ſolum Platonicæ rationes, ſed etiam Aſtrologorum Arabum teſtimonia comprobant. Vbi etiam probant ex applicatione quadam ſpiritus noſtri ad ſpiritum mundi per artem Phyſicam affectumq; facta, traijci ad animam corpusq; noſtrum bona cœleſtia. Hinc quidem per ſpiritum noſtrũ in nobis medium, & tunc à mundi ſpiritu roboratum, inde uerò per radios ſtellarum feliciter agentes in ſpiritum noſtrum, & radijs natura ſimilem, & tunc ſeipſum cœleſtibus coaptantem.

Quod inter animam mundi & corpus eius manifeſtum, ſit ſpiritus eius, in cuius uirtute ſunt quatuor elementa. Et quod nos per ſpiritum noſtrum hunc poſsumus haurire. Cap. III.

PRofectò mundanum corpus quantũ ex motu generationeq; apparet, eſt ubiq; uiuum, quod Indorum Philoſophi probant ex eo, quod paſsim ex ſe uiuentia generet. Ergo per animam uiuit ubique ſibi præſentem, ac prorſus accommodatam. Igitur inter mundi corpus tractabile, & ex parte caducum, atq; ipſam eius animam, cuius natura nimiũ ab eiuſmodi corpore diſtat, ineſt ubique ſpiritus, ſicut inter animam & corpus in nobis, ſi modo ubique uita eſt communicata ſemper ab anima corpori craſsiori. Talis nanque ſpiritus neceſſariò requiritur tanquã medium quo anima diuina & adſit corpori craſsiori, & uitam eidem penitus largiatur. Corpus autẽ omne facilè tibi ſenſibile, tanquam ſenſibus tuis accommodatum, craſsius eſt, & ab

anima diuiniſsima longe degenerans. Opus eſt igitur excellentioris corporis adminiculo quaſi non corporis. Proinde ſcimus uiuentia omnia tā plantas quàm animalia, per quendam ſpiritū huic ſimile uiuere atq; generare. Atq; inter elementa, q̄d maximè ſpiritale eſt, uelociſsimè generare, perpetuoq; moueri quaſi uiuens. Sed quæres interea, ſi elementa atque animantes generant aliquid ſimile ſuo quodam ſpiritu, cur lapides &metalla non generant, quæ inter elementa & animantes media ſunt? Quia uidelicet ſpiritus in eis craſsiori materia cohibetur. Quaſi quando rite ſecernatur, ſecretusq; conſeruetur, tanquam ſeminaria uirtus poterit ſibi ſimile generare, ſi modò materiæ cuidam adhibeatur generis eiuſdem, qualem ſpiritum phyſici diligenter ſublimatione quadam ad ignem ex auro ſecernentes, cuiuis metallorum adhibebunt, aurumq; efficient. Talem utiq; ſpiritum ex auro uel ex alio rite tractum atque ſeruatum Elixer, Arabes Aſtrologi nominant. Sed ad mundi ſpiritum redeamus, per quem mundus generat omnia, quandoquidem & per ſpiritum proprium omnia generant, quem, tùm cœlum, tùm quintam eſſentiam poſſumus appellare. Quis talis fermè eſt in corpore mundi, qualis in noſtro noſter. Hoc in primis excepto, quod anima mundi hunc non trahit ex quatuor elementis tanquam humoribus ſuis, ſicut ex noſtris noſtra, imò proximè (ut Platonicè ſiue Plotinicè loquar) ex uirtute ſua procreat genitali quaſi tumens, & ſimul cum eo ſtellas, ſtatimq; per eum parit quatuor elementa, quaſi in illius ſpiritus uirtute ſint omnia. Ipſe uerò eſt corpus tenuiſsimum, quaſi non corpus, & quaſi iam anima. Item quaſi non anima et quaſi iā corpus. In eius uirtute minimū eſt naturæ terrenæ, plus autem aqueæ, plus itē aeriæ, rurſus igneæ ſtellarisq; quàmplurimum. Ad horū graduū menſuras, ipſæ quantitates ſtellarū elementorumq; prodierunt. Ipſe uerò ubiq; uiget, in omnibus generationis omnis proximus author atq; motus, de quo ille:

Spiritus intus alit.

Totus eſt ſuapte natura lucidus calidusq;, & humidus atque uiuificus, ex dotibus animæ ſuperioribus dotes eiuſmodi nactus. Quē plurimum hauſiſſe Appollonium Thenæum, teſtificatus eſt Indus Hiarchas dicens: Mirari nemo debet ô Appolloni te diuinandi ſcientiam conſecutum, quum tantum ætheris in anima geras.

Quod ſpiritus noſter hauriat mundi ſpiritum per radios Solis et Iouis, & quatenus ipſe fiat ſolaris & Iouialis. Cap. IIII.

HVnc tu igitur ſtudebis tibi in primis inſinuare. Hoc enim medio naturalia quædam beneficia reportabis, tùm corporis mundani, tùm animæ, tùm etiam ſtellarū atq; dæmonū. Nam ipſe inter craſſum mundi corpus, & animā medius eſt, & in ipſo ſtellæ ſunt & dæmones, atq; per ipſum. Siue enim mundi corpus atque mundana ſint ab anima mundi proximè (ſicut Plotino placet atque Porphyrio) ſiue mundanum corpus ſicut & anima proximè ſit à Deo, ut noſtris placet, & fortè Timæo Pythagorico, omnino uiuit mundus atque ſpirat, ſpiritumq; eius nobis haurire licet. Hauritur autem propriè ab homine per ſuū ſpiritum, illi ſuapte natura conformē, maximè ſi reddatur etiam arte cognatior, id eſt, ſi maximè cœleſtis euadat. Euadit uerò cœleſtis, ſi expurgetur à ſordibus, & omnino ab eis quæ inhærent ſibi diſsimilia cœlo. Quæ quidem ſordes non ſolum intra uiſcera ſi fuerint, uerumetiam ſi animo, ſi in cute, ſi in ueſtibus, ſi in habitatione & aëre, ſpiritum frequenter inficiunt. Efficietur tandem cœleſtis, ſi ad orbicularem animi corporisq; motum, ipſe quoq; orbes efficiat. Si ad aſpectum cogitationemq; lucis frequentiorem etiam ipſe ſubrutilet. Si adhibeantur ei ſimilia cœlo, ea communiter diligentia qua Auicen. in lib. De uiribus cordis, ſpiritum curat, & nos in lib. De curanda literatorum ualetudine curare contendimus. Vbi primum ſegregantur ab eo uapores obnubilantes, medicinis ita purgantibus. Secundo rebus lucentibus illuſtratur. Tertio ita colitur, ut & tenuetur ſimul & confirmetur. Fiet deniq; cœleſtis maximè quantum dictat ratio præſens, ſi applicent̄ ei potiſsimū radij influxusq; Solis inter cœleſtia dominantis. Atq; ita ex hoc ſpiritū tāquam in nobis medio cœleſtia bona in primis inſita ſibi in noſtrum tùm corpus tùm animū exundabunt. Bona, inquā cœleſtia cuncta in ſole enim omnia continent̄. Cōferet autē ſol ad ſpiritum

ſolarem efficiendum propriè, quando ſub Ariete fuerit uel Leone, ipſum aſpiciente Luna, maximè in Leone, ubi adeò ſpiritum noſtrum uegetat, ut ipſum muniat contra uenenum Epidemiæ repellendum, quod perſpicuè apparet in Babylonia & Aegypto, et regionibus ſpectantibus ad Leonem, ubi Sol Leonē intrans, epidemiam ſedat, ea duntaxat ratione, qua diximus. Tunc ergo & tu Solaria paſsim exquiſita compone. Tunc incipe ſolaribus uti, ea tamen cautione, qua ſub æſtu exiccationem diligenter euites. Non poterit autem facile ſpiritus ſolaris euadere, niſi ſit quàmplurimus. Ad ſolem enim maximè pertinet amplitudo. Quàmplurimum uerò faciet tùm diligentia, cor rebus cordialibus intus & extra fouens, tum etiam uictus ex alimentis quidem ſubtilibus multum tamen & facile & ſalubriter nutrientibus. Motus quoque frequens atque lenis, & opportuna quies, aerq; tenuis atque ſerenus, & ab ęſtu geluq; remotus, pręcipuè lætus animus, Rurſum nec Solaris erit, niſi calidus fuerit & ſubtilis, & clarus. Subtilem clarumq; facies ſi triſtia & craſſa deuitabis & fuſca. Vteris lucidis lætisq; intus, & extra. Luminis multum die nocteq; excipies. Sordes expelles & ocium & torporem. In primis tenebras deuitabis. Perducturus autem ſpiritum ad calorem Soli naturalem, caue ne ad tertium caloris gradum ſiccitatemq; deducas. Calor enim ipſe Solis naturaliter non exiccat, alioquin non eſſet Sol uitę generationisq; Dominus, & author augmenti. Siccare uerò contingit radijs eius in concauis materiæ ſiccæ concluſis. Humorem itaq; calori ſubtilē, qualis eſt ſolaris, & maximè Iouius, adhibebis & cōſeruabis in ſpiritu, rerū eiuſmodi uſu, ſi ſolarem ſis effecturus, ne alioquin ad Martium potius quam ad ſolarem fortè deducas. Martem quidem Soli eſſe ſimilem in paucis & his quidem manifeſtis, nec admodum excellentibus, & interim inimicum eſſe ferunt. Iouem uerò Soli ſimilimū in plurimis excellentibusq; muneribus quamuis occultioribus, & amiciſsimū eſſe ſcimus. Vnde & Ptolemæus ubi de conſonantia diſputat. Iouem ait cum Sole præ cęteris perfectiſsimè conſonare, Veneremq; cū Luna, omnesq; Aſtrologi uniuerſalem beneficentiā Soli tribuunt ſimiliter atq; Ioui. Quamuis Sol eadem efficacius agat, & Iupiter ſub uirtute Solis efficiat. In utroque calor uiget, ſuperatque humorem. Sed in Ioue ſuperat modicè, in Sole ſuperat excellenter, utrobique beneficè. Quum igitur adeò conſonent, facile poteris ſpiritum Solarem efficere pariter atque Iouium, ac res Solares & Iouiales rite poteris inuicem commiſcere, pręſertim ſi & has inuicem cōponas, & ſpiritui adhibeas, quando Iupiter Solem trino aſpicit uel ſextile, uel ſaltem quando Luna ab aſpectu alterius ad alterum procedit aſpiciendum. Maximè quando ab aſpectu Solis ad coitum cum Ioue progreditur. Seorſum uerò Solarem propriè facies uel Iouialem, quando aſpectum Lunæ ad Solem obſeruaueris uel ad Iouem. Tametſi conſecutus naturam huius, naturam mox illius facile conſequêris. Sextilem uerò aſpectum intellige, quando Planetæ duo inter ſe ſignorum duorum ſpacio diſtant. Trinum autē, quando quatuor ſignorum diſcrepant interuallo. Coniunctionem uerò uel aſpectum Lunæ ad alios, duodecim gradibus citra, totidemq; ultra metiuntur.

Quod tres Gratiæ ſint Iupiter & Sol & Venus, & quod Iupiter ſit Gratia geminarum media, & maximè nobis accommodata. Cap. V.

Compoſitiones quidē, et curationes Iouias, ſimulatq; ſolares inuenies in lib. noſtro De Vita longa, & in lib. De literatorū cura. Vbi etiam miſcuimus pleraque Venerea. Nā et nos in ſtudioſis timemus exiccationē, cui reſiſtit Venus. Et hæc ipſa Venus eſt amiciſsima Ioui, ſicut et Soli Iupiter, quaſi Gratiæ tres inter ſe concordes, atque coniunctæ. Ab his quidem tribus cœli Gratijs, & à ſtellis eiuſdem generis Aſtrologi gratias & ſperant & diligenter exquirunt, eaſq; per Mercurium atque Lunā, quaſi nuncios transmitti putant atq; curant, facile uerò cōmuniterq; per Lunā, Lunam quidē cum Ioue coniunctam, aut Venere feliciorē eſſe putant, quam ſi per ſextilem aſpexerit, aut trinum. Veruntamē ſi per trinum aſpiciens etiam ſuſcipiatur ab illis quaſi exiſtimant eſſe coniunctam. Similiter ſi à Sole perſpecta fuerit, ſimulq; cepta. Nos autem ſi horum trium, ſtellarumq; ſimilium uires effectusq; omnes percurrere ſingulatim uelimus, longum opus aggrederemur, exquiſitu difficile, difficilimum

obſeruatu

obſeruatu. Si ad Venerem nos propriè conferamus, non facile Solem habebimus. Si ad Solem propriè, non facile Venerem. Vt igitur tres ſimul in uno gratias complectamur, ad Iouem tandem confugiemus, inter Solem Veneremq; natura effectuq; mediū, qualitate admodum temperatum, & quæcunque ſperantur à Venere, uel à Sole, ſuo quodā pacto tradentem, magnificentius quidem honeſtiusq;, quàm Venus, temperatius quoque quàm Sol, & in omnibus cum humana natura maximè congruentem. Vtemur itaque Iouijs, quando & ipſe & Luna dignitatem tùm naturalem, tùm accidētalem habuerint, ſintq; ſimul, uel feliciter ſe aſpiciant. Si quando id fieri omnino non poſſit, miſce Solaria in unum ſimulatq; Venerea, faciesq; ſic Iouiale ex utriſq; compoſitum, quando uidelicet Luna à coitu Veneris eat ad ſextilem Solis aſpectum, uel è conuerſo. Memento uerò in rebus componendis quæ cor ſpiritumq; foueant & corroborent, Lunam conferre potiſſimum, ſi unà cum his muneribus hoc etiam habuerit, ut per aeria ſigna diſcurrat, maximè per aquarium, quod eſſe maximè putatur aeriū. Vel ſi in ſuo domicilio ſit, aut exaltatione ſua, uel domo Iouis aut Solis. Et ubicunq; ſit, ſi manſionem ex uiginti illis & octo teneat, tùm ſibi, tùm etiam operi competentem.

De uirtutibus naturalibus, uitalibus & animalibus, & qui Planetarum ſingulis aut commodent incommodéntue, idq́ maximè per aſpectus.

Cap. VI.

PRæcipua uerò diſciplina eſt, rectè tenere quem ſpiritum, quam uim, quam rem potiſſimum hi Planetæ ſignificant. Luna ergo Venusq; uim & ſpiritum naturalem, atque genitalem, & quæ hūc augent. Iupiter eadem, ſed efficacius, heparq; & ſtomachum, habetq; non mediocrem partem in corde & ſpiritu, uirtuteq; uitali, quatenus ſuapte natura cum Sole conſentit, imò & per ſeipſum, alioquin cor uitalem ſpiritum non propriè in menſe Iouis acciperet. Vnde Iouem Græci appellant uitam, & per quem uita. Habere quoque in animali ſpiritu poteſtatem teſtantur Aſtrologi, dicentes Iouem ad philoſophiam & ueritatē inueniendā, religionemq; conferre. Et Plato, ubi ait, ab Ioue Philoſophos proficiſci. Quod etiam ſignificauit Homerus antiquorum opinione dicens: Talis eſt mens hominibus, qualem indies adducit pater hominum atq; Deorum. Nuſquam uero numen aliquod itaque cognominat præter Iouem. Sol ſpiritum uitalem præcipuè, corq; ſignificat, & habet nonnihil, imò non parū in capite, propter ſenſum atq; motum, cuius eſt ipſe Dominus, neq; uim deſerit naturalem. Mercurius cerebrum & inſtrumenta ſenſuum, ideoq; ſpiritum animalem. Proinde tutiſſima uia erit, nihil ſine Lunæ beneficio facere. Quandoquidem cœleſtia communiter & frequenter atq; facile ad inferiora demittit, quam alterum Solem nominant, quolibet menſe quatuor anni tempora facientem. In prima enim ſui quarta Peripatetici putant eſſe calidam atq; humidam. In ſecunda calidam & ſiccam. In tertia frigidam atq; ſiccam. In quarta frigidam atq; humidā. Lumenq; eius proculdubio Solis eſſe lumen. Humores generationemq; regere, omneſq; mutationes fœtus ipſius in aluo, conuerſionibus ſuis metiri, & quoties Soli iungitur, uiuificam ab eo uirtutem accipere, quū infundat humori, atque ibidem à Mercurio uim humores commiſcentem. Quam uim Mercurius & transformatione in omnes ſua & gyris multiplicibus affert. Ibidem mox à Venere uim, quæ conducat ad formas genituræ cōuenientes. Operæprecium uerò fuerit meminiſſe, diurnum Lunæ curſum in quatuor diſtribui quartas. In prima quidem ab Oriente ad medium aſcendit cœlum, atq; interim humorem & ſpiritum auget naturalē. In ſecunda à cœli medio petit occaſum, efficitq; in nobis oppoſitū. Tertia ab occaſu cœlum ſubtermedium adit, iterumq; ſpiritum illum auget & humorem. Quarta cadit inde uerſus ortum, minuitq; uiciſſim, quod maximè in Oceani ripis apparet, ubi ad hunc curſum mare manifeſtius accedit atq; recedit, eodēq; ordine uigor in ægrotantibus. Probabile etiā eſt, Solem per eaſdem ſui quartas ad calorem naturalem, & ſpiritū uitalem augere, uel diminuere. Animalē quoq;, quatenus Mercuriū habet comitē. His cognitis poterit medicus pro humore & calore naturali, & quolibet ſpiritu recreando, tempora opportuniora ſeruare. Sed nūc de Luna ſatis. Neq; dimittere docet Iouē, in cuius mēſe

altero quidem uitam accepimus, altero autem communiter & felicius nati ſumus. Et qui inter Solem atque Venerem, item inter Solem atq; Lunã eſt qualitate effectuq; medius, ideoq; cõplectitur omnia. Solem uerò ipſum prætermittere cœli Dominũ nefas atque periculoſum exiſtimamus, niſi fortè quis dixerit, eũ qui Iouem habet, in Ioue Solẽ iam habere, illic potiſſimũ ad homines temperatum. In Sole certè omnes cœleſtium eſſe uirtutes, nõ ſolum Iamblichus Iulianusq;, ſed omnes affirmant, et Proculus ait, ad Solis aſpectum omnes omnium cœleſtium uirtutes congregari in unum atq; colligi. Iouem uerò eſſe Solem quendam ad nos temperatum nemo negabit. Lunam quoq; temperatã ad Venerem haud neglexeris. Multum enim ad ualidam proſperamq; uitam adiuuat. Siquidem Venus fœcundat hominem, facitq; lætum, hanc igitur obſeruabis. Quanquã ſi Lunã Veneri ſimilem, humore prorſus æqualem, & uix minus calidã, cũ Ioue ritè miſceas aut Sole, propemodum iam Venerẽ habes. Quid ergo? Vt tutiſſimum omnium & commodiſſima ſimul incedas uia, Lunam obſerua, quando Solem aſpicit, coitq; cum Ioue, uel ſaltem Iouem ſimul aſpicit atq; Solem, aut certè quando poſt aſpectũ Solis mox ad Iouis coitum progreditur uel aſpectum. Atq; eo ipſo tempore cõpone inuicem, uel adhibe tibi Solaria Iouiaq; ſimulatq; Venerea. Quod ſi te ad unum ex magnis cõfugere neceſſitas urgeat, uel negocium, ad Iouem ipſum, uel potius ad Lunam ſimul Iouemq; cõfugito. Nulla enim ſtella naturales in nobis uires, imò & omnes magis quàm Iupiter fouet atq; corroborat, nulla rurſum pollicetur proſperiora ſimulatq; plura. Et ubiq; hũc accipere fauſtũ eſt, Solem uerò accipere, forſitan non ubiq; tutum. Semper enim ille iuuat, hic ſæpe nocere uidetur. Venus autem quaſi debilis. Ideò ſolus ille iuuans pater eſt appellatus. Id autem comprobat Ptolemæus ubi ait: Pharmacum uix quicquam mouere naturam duntaxat, quando Luna cum Ioue congreditur. Vſq; adeò illinc propriè totam putat uniuerſi corporis corroborari naturam. Expertus ſum quinetiam, Luna coniuncta cum Venere, medicinam uix mouere. Quamuis autem ubi pituitam ualde timemus, Lunam præcipuè obſeruemus ad Solem, ubi uerò bilem exiccationemq; eiuſmodi ad Venerem, tamen directio Lunæ ad Iouem, & ad hæc omnia quodammodo cõfert, & præcipuè ad atram bilem expellendam, necnon ad communem hominum cõplexionem inſtaurandam atq; firmandam. Sicut enim glycyrrhiza & oleum roſaceum frigidiora refrigerat, uinumq; ſimiliter, quod inſuper humectat ſicca, humidiora ſiccat, ita Iupiter humano congruus calori, ut uinum, oleum roſaceum, camomilla, glycyrrhiza. Vbi igitur audis Albumaſar, dicentem: Non eſt uita uiuentibus, præter Deum, niſi per Solẽ & Lunam. Id intellige, quantum ad communem omnibus ſpectat influxum. Proprius autem homini accommodatiſſimusq; influxus eſt ab Ioue. Sunt autem in natura corporis uires attrahendi, retinendi, coquẽdi, expellendi. Has igitur omnes Iupiter ipſe iuuat, potiſſimum uerò coquendi, ſiue digerendi uirtutem, atq; generandi & nutriendi ſimul & augendi, propter humorem eius aerium atq; multum, & calorem eiuſdem amplum, humori mediocriter dominantem. Profectò per radios Iouis ſemper uſquequaque diffuſos, lumen Solis proprium ad ſalutem hominum maximè temperatur, radijs interim Veneris ad idem aſſiduè conferentibus, atque ſimiliter transferente Luna. Radij quidẽ Veneris atque Lunæ tanquam humidiores quędam indigent temperante, ſicut & Solis radij tanquam calidiores, humidioris cuiuſdam temperiem exigunt. Radij autem Iouis temperamentum nullum deſiderant. Quid enim aliud Iupiter eſt niſi Sol quidam ad ſalutem rerum præcipuè humanarum ab initio temperatus? Quid rurſus aliud, niſi Luna Venusq; facta tamen calidior atq; potentior? Ideo Aſtrologi ab Ioue auſpicãtur annum fertilem, ferreum, ſalubrem & ab eo imminentium morborum remedia ſperant. Atque Empedocles ubi propria unicuiq; Planetarum munere tribuit Iouem ſolũ generationis principem nominat, Orpheum imitatus. Præter Iouem præcipiunt Lunam diligenter in omnibus operibus obſeruandam, tanquam medium inter cœleſtia competens, atq; terrena. Sit ergo Luna in gradu ſituq; & aſpectu ad opus optatum, conueniente. Non ſit in eclyptica, nec ſub radijs Solis per gradus duodecim ultra citraq;, niſi forte ſit in eodẽ minuto cum Sole. Plerique uerò uolunt omnes Planetas fore fortes quando in unitate Solis extiterint. Vnitatem uerò metiuntur minutis duobus atq; triginta, ut XVI. quidem citra, XVI uerò ultra connumerentur. Non impediatur à Saturno uel Marte, non

deſcendat

deſcendat. In latitudine meridionali, quando duodecim dictos gradus egreditur. Non ſit oppoſita Soli, nec lumine minuatur, nec tarda curſu, quando ſcilicet die uno, duodecim non peragit gradus. Non ſit in uia combuſta à gradu Libræ uigeſimooctauo ad tertium Scorpionis, nec in octaua, nec in Aſcendente, nec in finibus Martis, uel Saturni. Quidam uerò nec in ſexta duodecima nona, quarta Lunam uolunt. In cæteris uerò cœli plagis approbant. Vbi hæc omnia complecti non potes, Iouem ſaltem expecta uel Venerem in aſcendente, uel decima, ſic enim ſubueniunt detrimẽtis Lunæ. Nec ab re fuerit recordari quatenus Luna lumine augetur, eatenus & nobis non ſolum humorem, ſed ſpiritum etiam uirtutemq; augeri, atque hæc ad circunferentiam dilatari, maximè in ſecunda eius quarta. Quando uerò minuitur, contrà cõtingere, præſertim in ultima quarta. Primùm eius ad Solem trinum præeſſe ſecundo. Hunc ſextili primo. Hunc ſextili ſecundo, Lunam quatenus lumine, eatenus repleri calore. Videntur ergo quidam non tàm obſeruare quomodo aſpiciat Luna Solem (ſemper enim aſpicit) quàm ut plurimum lumen habeat, præſertim dum augẽ. Aſpiciat uerò interim trino uel ſextili Iouem aut Venerem. Proinde uirtutem attractiuam ignea iuuant, retentiuam terrea, digeſtiuam aëria, expulſiuam per aquea. Si tu has omnes in te adiuuare uolueris, attractiuam quidem per ignea maximè roborabis, quando Luna in ſignis uel ſtationibus igneis conſtituta Iouem aſpicit, ſcilicet Ariete, Leone, Sagittario. Retentiua per terrea, potiſsimum quando intuetur eundem in ſignis uel ſtationibus terreis collocata, Tauro, Virgine, Capricorno. Digeſtiuam generatiuamq; per aëria, ſcilicet Geminos, Librã, Aquarium, quoties ſub aëreis Iouem ſuſpicit, aut ſubit. Expulſiuam per aqueam. Cancrum, Piſces, Scorpium. Quando ſub aquis ipſa poſita, Iouis radijs illuſtratur. Maximè uerò in his omnibus conſequeris optata, ſi Iupiter eadem uel ſimilia, uel ſaltem non diſſimilima ſigna mãſioneſue poſſederit. Citaturus aluum ſolidis medicinis, accipe Piſces, Liquidis, Scorpionum. Medijs uerò, Cãcrum. Per inferiora purgaturus, Piſces & Scorpium. Per ſuperiora, Cancrum. Malum Saturni uel Martis ad Lunam deuitabis aſpectum. Ille enim uexat ſtomachum, hic inteſtina diſſoluit. Capricornum euitabis & Taurum, nauſeam enim afferunt. Scis membrum irritandum non eſſe, quãdo Luna ſignum occupat membro præfectum (humores nanque mouet) ſed potius eſſe fouendum. Hæc uerò de uirtute & ſpiritu naturali in iecore præcipuè dominantibus, quæ in quatuor officia narrauimus, diuiduntur, dicta ſufficiant. De uirtute ſpiritúque uitali in corde uigente quidnam monemus? Satis id fermè ſignificatum eſt. Nam per res in primis igneas & quodammodo ſimul aërias hæc adiuuãtur, quando Luna in domicilijs manſionibúſue conſimilibus ſuſpicit Iouem, pręcipuè ſi Iouem complectatur & Solem. Virtutem quoque animalem per ſenſum & motum in capite dominantem confirmare potes per aëria in primis, ſubiunctis igneis, quando Luna in domicilijs uel ſedibus conſimilibus Iouem ſuſpicit, prǽſertim ſi Iouem propemodum Mercuriumq; complectitur. Hic uerò te moneo, ne Mercurium putes aqueum eſſe uel terreum (quod & ego aliquando ſuſpicatus ſum, alioquin motibus celeritatiq; ingenij non conferret) ſed quodammodo aërium eſſe ſcias. Nam & ob eandem cauſam tàm mobilis eſt, tàm facilè cõuertibilis, tantùm ingenio confert, præſertim aquario plurimum aërio conſtitutus. Humor quidem in eo temperatus eſt, calor exiguus. Sub Sole poſitus dicitur exiccare. Longior autem à Sole factus, humectare putatur. Ibi quidem calefacere multum ex natura Solis, hic uerò calefacere parum admodum, & humefacere magis ſuapte natura. Calore forſitan non cedit Veneri, Lunam ſuperat, humore uerò cedit utriſque. Haly probat Mercurium qualitates cœleſtium commiſcere, quoniam facillimè permutetur, tùm in qualitatem termini quem ſubit, tùm in naturam ſtellæ quam aſpicit. Ego igitur hunc tùm facilè permutari puto, quia nec excellẽtem poteſtatem, quam Iupiter habet, nec excedentem qualitatem, quam pleraq; cœleſtia, per quam alterationi reſiſtat. Deniq; probabile eſt Mercurium aſsiduum Solis Achatem, multas illius uires habere, ideoq; ſperari ſolaria quędam à Mercurio poſſe. Aliquando uerò & Martem tradunt, Solem in quibuſdam muneribus imitari, ac Venerem quæ ad Lunam pertinent elargiri. Hæc igitur in agendo memineris. Neq; negligas unquã terminos. Aiunt enim Plãnetas in diuerſis terminis ceu lucidis atq; tenebroſis oppoſita facere. Deniq; ubi Martẽ

times

times, oppone Venerem. Vbi Saturnũ adhibe Iouem. Ac da operã ut in perpetuo quodam pro uiribus motu uerſeris, tantùm defatigatione uitata, ut & propriũ motũ externis motibus clam nocituris opponis, & cœleſtem actum pro uiribus imiteris. Quòd ſi poteris ſpatia motibus ampliora peragere, ſic & cœlum potius imitaberis, & plures cœleſtium uires paſsim diffuſus attinges.

Quomodo membra foueantur in nobis per comparationem Lunæ ad ſigna & ad ſtellas fixas. Cap. VII.

TOtum quemadmodũ diximus corpus ſouere poteris, caput uerò potiſsimũ ſi Planetas obſeruaueris in Ariete, uel in ſuo quenꝙ domicilio primo. Præcordia ſi in Leone. Stomachum iecurꝙ, ſi in Cãcro atꝙ Sagittario, aut ſaltem in Virgine. Et acceperis ea quæ proprie membrũ petũt. Expedit quoꝙ noſſe, quę quiſꝙ Planeta membra in ſigno quolibet habeat. Potes etiam proprie pro ætatis diſcrimine conſulere unicuique per quatuor ætates Lunæ. Hæc enim à Nouilunio uſꝙ ad quadraturam primam iuuenis eſt. Deinde ad plenilunium eſt iuuenis atque uirilis. Hinc ad quadraturam alteram, uirilis ſimul atque ſenilis. Inde uſque ad cõiunctionem eſt ſenilis. Aetatem itaque Lunæ feliciter ætati curandi corporis adhibebis, ſi tunc aſpectu eius ad aliquantum trium Gratiarum acceperis. Qui ſane aſpectus Lunæ ſemper, & cito, gratioſa largitur. Neque tamen facile admodum diuturna uel maxima, niſi præter intuitum Lunæ, etiam ipſæ Gratiæ mutuò ſe conſpiciant iam, uel propè modum conſpecturæ ſint, aut tres ipſæ aut duæ. In primis uerò diuturna præbent ſigna fixa. Leo ſcilicet, Aquarius, Taurus, Scorpius. Si fortè non poſſis in præſentia Lunam ad Planetas gratioſos opportunè dirigere, ſtellas elige fixas gratiarum naturam id eſt, Iouis aut Veneris aut Solis, habentes, & ad eas directam Lunam elige. Tutius tamen eſt, Lunam interea Iouem propèmodum adire uel Venerem. Stellæ nanꝙ fixæ ſi ſolæ ſpectent, proportionem humanam, id eſt unius hominis, nimis exuperant. Proportionem uerò cum ciuitatibus moderatiorem habent.

De uirtutibus & uſu ſtellarum fixarum. Cap. XIII.

TRadunt Aſtrologi maiores quaſdam ſtellas à Mercurio compertas, autoritatẽ habere quamplurimam. Qualis eſt in Arietis gradu xxij. umbilicus Andromedæ, Mercurialis atꝙ Venereus. Item in Tauri x v i i i. caput Algol, naturam Saturni poſſidens, atꝙ Iouis. Cui ſubeſſe uolunt adamantem & artemiſiam, & audaciam uictoriamꝙ præſtare In eiuſdem gradu x x i i. Pleiades, Lunare ſidus & Martiũ. Cui ſubijciunt cryſtallum, herbam diacedon, ſemen fœniculi. Conferre putãt ad acuendum uiſum. Quod autem nonnulli dicunt conducere ad dæmones conuocandos, figmentum eſſe iudico. Aldeboran primo uel tertio geminorum gradu Martium atꝙ Venereum. Hircus gradu eorundem x i i i. Iouius atꝙ Saturnius. Huic ſubijciunt ſaphyrũ, praſſium, mentham, arthemiſiam, mandragoram. Ad dignitatem & principum gratiam adiuuare confidunt, niſi fortè eos opinio fallat. Illi ſubeſſe uolunt rubinum, titimallum, matriſyluam, Diuitias & gloriam augere. In Cancri ſexto uel ſeptimo Canis maior Venereus, præeſt berillo, ſauinæ, arthemiſiæ, draconteę. Pręſtat gratiam, item in x v i i. eiuſdem Canis minor Mercurialis & Martius. Cui ſubeſſe uolunt lapidem Achatem, herbam ſolſequium, & Pulegium. Atque gratiam elargiri. In Leonis x x i. Cor Leonis, ſtella regia Iouialis & Martia. Huic ſubijci putant lapidem Granatum, chelidoniam, maſticem, Melancholiam reprimere, temperatum gratioſumꝙ efficere. In Virginis x i x. Cauda Vrſæ maioris Venerea & Lunaris. Lapidem eius Magnetem putant herbam cicoream à raptoribus ueneficijsꝙ tueri. In Libræ, v i i. Ala Corui dextra. Item in eiuſdem x i i. & fortè x i i i. Ala ſiniſtra, Saturnia ſimul & Martia. Eius herbam lapathiũ & hyoſcyamum eſſe, aiunt cum lingua ranæ audaciam augere. Fore noxiã, in eiuſdem quindecimo uel ſedecimo, ſpica Venerea Mercurialiſꝙ. Quã ſequatur Smaragdus, ſaluia, triſolium, prorulla, arthemiſia,

arthemiſia,mandragora.Diuitias augeat & uictoriam,& ab anguſtia uindicet.Denique
in eiuſdem XVII.uel XVIII.Alchameth.Huic ſubdunt Iaſpidem & plantaginem. Fir-
mare ſanguinem ſperant, febres omnes expellere.In Scorpionis quarto,Venerea Mar-
tiaq;.Secũdum uerò computationem aliam in gradu eiuſdem quinto eſt cornea, forſan
eadem præſidens topazio,rorimarino,trifolio,hederæ,augere gratiam,caſtitatem, glori
am putant.In Sagittarij tertio,Cor Scorpionis Martium atq; Iouium, præſidens Sardo-
nio amethiſto,ariſtolochiæ longæ,croco.Opinantur colorem bonum efficere, animum
lætum,ſapientemq; reddere,dæmonia propulſare.In Capricorni gradu ſeptimo Vultur
cadens,hanc ſequitur Chryſolithus,Satureia,Fumus terræ.Stella eſt Mercurialis atque
Venerea, temperata. In aſcendente medioq; cœlo prodeſt. Quod autem excantandi
autoritatem afferre dicant,nihili pẽdo.In Aquarij XVI.cauda Capricorni Saturnia,Mer-
curialisq;.Quam ſequitur Calcidonius,maiorana,nepita,artemiſia,mandragora.Præſta
re in cauſis gratiam opinantur,diuitias augere,hominem ac domum incolumem redde
re.In Piſciũ tertio humerus equi Iouialis & Martius.Thebit Philoſophus docet ad cap-
tandam alicuius ſtellæ modo dictæ uirtutem,lapidem eius accipere,herbamq; eiuſdem,
annulumq; aureum facere uel argenteũ,in quo lapillum inſeras herba ſubiecta gerasq;
tangentem. Id autem efficias quando Luna ſubit ſtellam, aut aſpicit aſpectu trino uel
ſextili.Et ſtella in medio percurrit cœlo uel aſcendente. Ego uerò quæ ad eiuſmodi ſtel
las attinent,in formam potius medicinæ quàm annuli componerem,intrinſecus uel ex-
trinſecus adhibendæ,opportunitate uidelicet prædicti temporis obſeruata. Tametſi priſ
ci annulos magnifecerint.Nam Damis & Philoſtratus narrant,Hiarcham ſapientum In
dorum principem ſimili quadam ratione ſeptem annulos confeciſſe, ſtellarum ſeptem
nominibus appellatos eosq; Apollonio Theanęo dediſſe. Qui deinde ſingulos diebus
ſingulis geſtauerit,iuxta dierum nomina hos diſtinguẽs.Dixiſſe uerò Hiarcham Apol-
lonio,auum ſuum Philoſophum annos centum atq; triginta uixiſſe,eiuſmodi forſan cœ
leſti munere fretum. Quo & Apollonius deinde uius, centeſimo etiam anno, ut aiunt,
iuuenem præferebat.Deniq; ſi quid eiuſmodi annuli uirtutis habẽt ex alto,id quidẽ nõ
tàm ad animam uel ad craſſam corpus pertinere arbitror,quàm ad ſpiritũ,calefacto pau
latim annulo,ſic inde uel ſic affectum,ut firmior efficiatur,aut clarior,uehementior, aut
mitior, ſeuerior,aut lætior. Quæ quidem affectiones in corpus quidem omnino,& in
animam ſenſualem quodammodo,plerunq; indulgentem corpori tranſeunt.Quod au-
tem aduerſum dæmonas aut hoſtes,aut ad principium gratiam profuturos anulos polli
centur,uel fictum eſt,uel inde deductum,quod ſpiritum intentum,firmumq; efficiant,
uel etiam manſuetum,obſequioq; amabilem, atq; gratioſum. Iam uerò ſi quid cœleſtia
præter corpoream ualetudinem,conferre ad ingenium,artem,fortunam dicerem,ab A-
quinate Thoma noſtro non diſſiderem,qui in libro contra Gentiles tertio probat à cor-
poribus cœleſtibus imprimi nonnihil in corpore noſtro, cuius munere diſponamur ad
eligendum ſæpe quod melius eſt,etiam ſi rationem finemq; neſciamus. Qua quidem in
rè bene fortunatos appellat,atq;(conſentiente Ariſtotele)bene natos.Addit etiam uir-
tute cœleſti fieri nonnullos in quibuſdam artium effectibus efficaces(ut eius uerbis u-
tar)ſicut miles in uincendo,agricola in plantando,medicus in ſanando, felices.At enim
ſicut herbæ lapidesq; mirabiles quaſdam ultra naturam elementa rem uires cœlitus ha-
bent,ſic homines quoq; in artibus nonnullos habere.Mihi uerò ſatis fuerit factum,ſi cœ
leſtia quomodocunq; quaſi per medicinas,ſiue interiores,ſiue exteriores,ad proſperam
conferant ualetudinem,dummodo interea ſalutem corporis perquirentes, iacturã nul-
lam ſalutis animæ faciamus.Nihil omnino tentemus à ſancta religione prohibitum.Præ
terea in opere quouis conficiendo,fructum operis ab eo ſperemus atq; petamus in pri-
mis,qui & cœleſtia,& quæ continentur cœlo fecit,& uirtute
donauit,mouetq; ſemper atq; conſeruat.

De dignitati-

De dignitatibus Planetarum in ſignis ad uſum medicinarum obſeruandis. Cap. IX.

SAturni domus Aquarius & Capricornus. Exaltatio Libra. Iouis domus Sagittarius atque Piſces. Exaltatio ſiue regnum, Cancer. Martis domicilium, Scorpius & Aries. Exaltatio Capricornus. Solis ſedes quidem eſt Leo. Regnum Aries. Veneris habitaculum Taurus atque Libra. Exaltatio Piſces. Mercurij ædes Virgo atque Gemini, Regnum uirgo. Lunæ domus Cancer, Exaltatio Taurus. Saturnus & Iupiter triplicitatem habent in igneis aërijsq; ſignis. Sol igneis tantùm. Mercurius in aërijs ſolum. Mars, Venus, Luna, in aqueis atque terreis. Planetæ quilibet præter Solem ac Lunam, in quolibet ſigno fines quoſdam ſuos poſsident, quos & terminos appellamus. Igitur in Ariete Iupiter ſex ibi primos terminos obtinet. Venus ſex inde ſequẽtes, Mercurius poſteriores octo, Mars quinq; deinceps, poſtremos quinque Saturnus. In Tauro ordine deinceps ſimili Venus fines habet octo, Mercurius ſex, Iupiter octo, Saturnus quinque, Mars deniq; tres. In Geminis Mercurius ſex, Iupiter ſex, Venus quinque, Mars ſeptem, Saturnus ſex. In Cancro Mars ſeptem, Venus ſex, Mercurius totidem, Iupiter ſeptem, Saturnus quatuor. In Leone Iupiter ſex, Venus quinque, Saturnus ſeptem, Mercurius ſex, Mars totidem. In Virgine Mercurius ſeptem, Venus decẽ, Iupiter quatuor, Mars ſeptem, Saturnus duos. In Libra Saturnus ſex, Mercurius octo, Iupiter ſeptem, Venus totidem, Mars duos. In Scorpione Mars ſeptem, Venus quatuor, Mercurius octo, Iupiter quinque, Saturnus ſex. In Sagittario Iupiter duodecim, Venus quinque, Mercurius quatuor, Saturnus quinque, Mars quatuor. In Capricorno Mercurius ſeptem, Iupiter ſeptẽ, Venus octo, Saturnus quatuor, Mars totidem. In Aquario Mercurius ſeptem, Venus ſex, Iupiter ſeptem, Mars quinq;, Saturnus totidem. In Piſcibus Venus duodecim, Iupiter quatuor, Mercurius tres, Mars nouem, Saturnus deniq; duos. Sol autem & Luna alia ratione fines ſuos habent. Nam Sol quidem ſigna ſex pro finibus habet, Leonem, Virginem, Libram, Scorpium, Sagittarium, Capricornum, Luna uerò reliquos, Aquarium, Piſces, Arietem, Taurum, Geminos, Cancrum. Solem igitur atque Lunam in his ſignis eum principatum effectumq;, quem reliqui Planetæ in ſuis finibus habere putant. Præter fines habent in ſignis ſuas Planetæ facies, quas Græci Decanos nominant, decem occupãtes ſigni gradus. In Ariete facies prima Martis. Secunda Solis, qui Martem in cœlo ſequitur, ordine Chaldęorum. Tertia Veneris, quæ Soli ſuccedit in cœlo. In Tauro prima facies Mercurij, ſequentis Venerem. Secunda Lunæ, quæ Mercurio ſuccedit, Tertia Saturni. Ad hunc enim redeundum eſt, impleto iam numero Planetarum. In Geminis prima Iouis, ſequentis uidelicet Saturnum, ſecunda Martis, Tertia Solis eodem ordine, ſimiliter deinceps.

Quomodo Plantis uti debeamus in Medicinis. Cap. X.

COmmemorauimus autem quas in ſignis Planetæ dignitates habent, ut quoties facturi compoſituriq; ſumus quæ ad Planetam aliquem attinent, ſciamus eum in ſuis dignitatibus collocare, præſertim quando habuerit in noſtra reuolutione & geneſi principatum, ut etiam Saturnus atq; Mars, alioquin deprimendi, nobis tamen ſint erigendi, ſi geniture noſtræ ſignificatores extiterint. Maximè uerò operęprecium ex hac commemoratione fecerimus, ſi quando uſuri in medicinis conficiendis beneficio Lunæ & Veneris atq; Iouis, cauebimus ne in finibus Saturni uel Martis exiſtant, niſi fortè ubi cogimur, uel per Saturnum cohibere diſſolutionem æſtumq; reprimere, uel per Martem frigidiſsima calefacere, torpentia ſuſcitare, alioquin fines Iouis & Veneris eligemus, accipiemus quoque Mercurij fines, Mercurialibus in primis hominibus profuturi. Neque latêre nos debet, homines ualde Mercuriales, quales ſunt qui ingenio, artificio, eloquio pollent, non mediocriter eſſe Solares. Mercurius enim ſemper eſt Apolline plenus. Vt autem quiuis intelligat quomodo figuras in cœlo deſcribamus in oras ſignum quod ab Oriente ſurgit, primam appellamus uitæq; domum. Quod ſuccedit in ortum, ſecundam, tertiamq; deinceps, aliáſque ſimiliter, ita ut ſeptima domus ſit ſignum, quo in Occidente iam deſcendens opponitur aſcendẽti.

Huic

Hic octaua ſuccedit. Nona uerò è medio cadit cœlo, quod decimam domum efficit. Huic ſuccedit undecima. Sed duodecima cadit ab aſcēdente. Vt igitur Planetę ſint potentes, habēdi ſunt in angulis uel Orientis, uel Occidentis, uel medij utrinque cœli. Maximè uerò in angulo aſcendentis, aut decimæ medium ſuprà caput obtinentis cœlum, aut ſaltem in plagis quæ angulis mox ſuccedunt. Tametſi Solem quidem nona, quæ à medio cadit cœlo, Lunam uerò in tertia etiam cadente gaudere putant. Duas inter hęc regulas mente teneri Aſtrologi uolunt. Vnam quidem ægrotantis ratione, alteram uerò medici. Nempe ubi ægrotantis ſeptima domus per Saturnum uel Martem infortunata eſt, uel dominus eius infelix, ſepara medicum ab ægroto, ſi Ptolomęo credis. Pręterea medicum electurus, Saturnium Martialemque declinare iubent, eumque perquirere in cuius genitura domus ſexta per aſpectum Solis, uel per Venerem aut Iouem, quomodocunque fuerit fortunatam. Infortunatum uerò dicimus ſignum uel Planetam per Saturnum aut Martem, niſi propria domicilia ſint uel regna, quando uidelicet, uel ibi ſunt, uel illuc aſpiciunt oppoſito uel quadrato. Oppoſitum uerò aſpectum dicimus inter illa quæ interuallo diſcrepant quàm longiſsimo. Quadratum uerò, ubi hoc ab illo quarta parte cœli, id eſt, ſignorum trium ſpacio diſtant. Minus tamē per coniunctionē oppoſitum quadratum Saturnum & Mars Planetis alijs nocent, quando tanquam hoſpites eos domicilio uel regno ſuo termino ue ſuſcipiunt. Quemadmodū Planetę felices magis proſunt, quando per ſextilem trinum ue aſpectum atque cōiunctionem etiam, ut diximus, ſic excipiunt. Solis tamen coniunctionem Planetæ uerentur, aſpectu gaudent, trino uidelicet uel ſextili. Proinde neceſſarium eſt meminiſſe, Arietem præeſſe capiti atque faciei, Taurum collo, Geminos brachijs atque humeris, Cancrū pectori, pulmonibus, ſtomacho, lacertis, Leonē cordi & ſtomacho, atque iecori, & dorſo, & coſtis poſterioribus, Virginem inteſtinis & fundo ſtomachi, Libram renibus & fœmori atque natibus, Scorpionem genitalibus, uuluæ, matrici, Sagittarium fœmori atque ſubinguinibus, Capricornum genibus, Aquarium cruribus tibijsque, Piſces pedibus. Huius enim ordinis memor cauebis membrum tangere ferro, uel igne, uel cucurbitulis, quādo Luna ſub eius ſigno diſcurrit. Tunc enim auget Luna humores in membro, quorum affluentia, & conſolidationem prohibet, & grauat membri uirtutem. Obſeruabis autē tunc membrum remedijs quibuſdam amicis, uel extra uel intus adhibitis, opportunè feliciterque fouere. Expedit uerò noſſe quod ſignum aſcēderit tibi naſcenti. Nam præter Arietem hoc etiam tibi caput ſignificat, atque in hoc Luna tibi caput aſpicit. Pręterea quando Luna Arietem ſubit, opportunè balnea tentas & lauacra. Quando Cancrū, feliciter minue ſanguinem medicinam accipe, præſertim electuarij formam. Quando eſt in Leone, ne prouoca uomitum. Cum in Libra, clyſteribus apta eſt. In Scorpione, balnea nec tentes. Sunt qui medicinam ſoluturam dare nec prohibent, neque iubent. In Capricorno, medicinā ſumere nocet. Similiter in Aquario. In Piſcibus uerò prodeſt. Quæ uerò membra in quouis ſigno unuſquiſque habeat Planetarum, etſi ſcitu neceſſarium eſt, tamē narratu prolixum. Neque uerò in purificatione alui latere nos debet Ptolemæi præceptum. Medicinam accipere purgatoriā, quando Luna eſt in Cancro, Piſcibus, Scorpione, probamus, præſertim ſi dominus ſigni tunc aſcendētis applicat ſe Planetæ ſub terra currenti. Sin autem aſcendentis dominus coniungatur interea ſupra caput cum Planeta medium tenente cœlum, nauſea ſtatim & uomitus incitabitur. Denique concludamus cum Galeno, Aſtrologiam eſſe medico neceſſariam, qui de criticis diebus diſputans ait: certam eſſe Aegyptiorum ſententiam, id eſt, Lunam ſignificare affectionem indies, ægrotantis atque ſani, adeò ut ſi miſceantur cum Luna radij Iouis & Veneris, bene afficiatur uterque. Sin autem Saturni uel Martis, contraria ratione ſe habeat. Sed latius iam peruagati, ad ſpiritum tandem & uitam atque Gratias reuertamur.

Quibus

Quibus modis ſpiritus noſter haurire plurimum poſsit de ſpiritu uitaꝗ mundi. Et qui Planetæ ſpiritum procreent atque recreent: Et qualia ad unumquenꝗ Planetam pertineant. Cap. IX.

HVc uerò tendunt hæc omnia, ut ſpiritus noſter ritè per naturalia præparatus atque purgatus accipiat ab ipſo uitæ mundanæ ſpiritu plurimum per radios ſtellarum opportunè ſuſceptos. Vita quidem mundi omnibus inſita, propagatur euidenter in herbas & arbores, quaſi pilos ſui corporis atque capillos. Te & inſuper in lapides & metalla, uelut dentes & oſſa. Pullulat quoque in uiuentes conchas, terræ & lapidibus adhærentes. Hæc enim non tam propria quàm ipſi communi totius uita uiuunt. Quæ ſanè communis uita, multò etiam magis ſuper terram in corporibus uiget ſubtilioribus tãquam propinquioribus animæ. Per cuius uigorem intimum, aqua, aër, ignis uiuentia ſua poſsident, atque mouentur. Vita hæc aërem ignemꝗ etiam magis quàm terram & aquam fouet agitatꝗ perpetuo motu. Et deniꝗ cœleſtia corpora, quaſi mundi caput uel cor, uel oculos quã maximè uegetat. Vnde per ſtellas uelut oculos, radios non uiſibiles ſolum, ſed etiam uiſuales uſquequaꝗ diffundit. Quib. more Struthij, ut diximus alibi, inferiora conſpicit, fouetꝗ uidendo, imò etiam ita tangendo generat & format omnifariam atꝗ mouet. Igitur ad motũ nitentis aquæ, ſereni quoque aëris, ignisꝗ moderatè diſtantis, atque cœli, motum mundanæ uitæ ſuſcipies, ſi ipſe quoque leniter & fermè ſimiliter mouearis, quoſdam pro uiribus gyros agens, uertigine deuitata, cœleſtia luſtrans oculis, mente uerſans. Item frequenti quodam uſu planetarum, ſimiliterꝗ uiuentium potes è mundi ſpiritu plurimum haurire. Præſertim ſi adhuc uiuentibus recentibusꝗ & matri terræ quaſi adhuc hærentibus nutriaris, atꝗ fouearis. Inter planetas ſuauiter redolentes, uel ſaltem non male olẽtes uerſeris quàm frequẽtiſſsimè. Omnes enim herbæ, flores, arbor, poma redolet, quamuis ſæpe minus animaduertas. Quo quidem odore quaſi flatu ſpirituꝗ uitæ mundanæ te undiꝗ recreant atꝗ uegetant. Spiritum inquã tuum odoribus eiuſmodi natura ſimillimum, perꝗ ſpiritum mediũ inter corpus & animam, facilè corpus quoque reficiunt, & animæ mirificè proſunt. Inter hæc diutiſsimè diurno tẽpore ſub diuo uerſaberis, quatenus tutò uel commodè fieri poteſt, in regionibus altis & ſerenis atꝗ temperatis. Sic enim Solis ſtellarumꝗ radij expeditius puriusꝗ undique te contingunt, ſpiritumꝗ tuum complent mundi ſpiritu per radios uberius emicãte. Præterea naturalis ipſe motus aëris, qui perpetuus eſt in orbem, quãuis ob lenitatem ſuam, conſuetudinemꝗ diuturnam uix percipiatur ab ullo, te die ſub diuo deambulantem, habitantemꝗ in patentibus editisꝗ locis liberè lambit, penetratꝗ purè, ac motum uigoremꝗ ſpiritui tuo mundanum mirificè præſtat. Dixit equidem die, compertum enim habemus nocturnum aërem eſſe ſpiritibus inimicum. Confert autem diurni uſus, præſertim ſi plurimum in aperto deambulans, deuites primo quidem nimiam aëris intemperiem, deinde frequentius mouearis in eo, quando præter temperiem & ſerenitatem eius, ſtellarum poſitio magis eſt hominibus ſalutaris. Item ſi loca eligas præ cęteris odorifera per quę ſitũ quotidie mutes, & ipſe quaſi continue, & leniter mouearis. Mutare locum quamuis ſemper cum delectu præcepi, quoniam bona cœleſtium & uniuerſæ naturæ apud nos ſunt rebus locisꝗ alijs paſsim atque alijs diſtributa, quibus denique omnibus eſt fruendum. Mitto quod uarietas tædium prohibet, ſpiritibus inimicum, propriũmque Saturno. Voluptatem uerò affert, per quam (ut ita dixerim) Venus ipſa uoluptatis amica uenit in ſpiritum, atque quod eius officium eſt, hunc ſtatim ingreſſa propagat. Sũmatim uerò ſi quis conſideret Paradiſum, & pomi uitæ uſum apud Moſen. Item ſimilem uictum à Platone poſitum in Phędone, & quæ Plinius de populis ait odore uiuentibus, intelliget eſſe uera quæ dicimus. Sed ad naturam ſpiritus deſcendamus. Spiritus qualitas eſt proculdubio Iouia, cuius tempore nobis infunditur. Eſt & Solaris. Iupiter enim hunc infundit, quatenus ingentem Solis in ſe temperat poteſtatẽ. Item alia quoque ratione Iouia eſt, quoniam calida eſt & humida, & calore abundat potius quàm humore, naſciturꝗ ſanguine, & uapor quidem ſanguineus appellatur. Rurſus quoniam feruet, & ſubtilis eſt admodum atque lucens, oritúrque à corde, Solaris proculdubio iudicatur. Habet quodammodo Veneream in ſe uirtutem. Nam motu Venereo prorſus exundat, profluit,

transfer-

transfertur, prolemq́ꝫ propagat, ad uoluptatem cuiuslibet ſenſus ſe dilatat refugitq́ꝫ dolorem. Summatim uerò, ſpiritus quatenus corpori ad uitam & motum propagationemq́ꝫ conducit, Iouius, Venereus, Solaris exiſtimatur. Quatenus animo ad ſenſum imaginationemq́ꝫ miniſtrat, Solaris Mercurialiſq́ꝫ cenſetur, & ubiq́ꝫ Mercurialis exiſtit, quandoquidem adeò mobilis eſt, & tàm facilè conuertibilis, atq́ꝫ formabilis. Saturni, Martis, Lunæ, ſanus communiter ſpiritus non multum habet, alioquin ex illo ſæpè ſtupidus, ex hoc furioſus, ex hac obtuſus quodammodo foret. Quamobrem Lunaria quidem uelut craſsiora ſimulq́ꝫ humidiora à ſubtili & uolatili natura ſpiritus ſunt admodum aliena. Quæ uerò Saturnalia multum, atq́ꝫ nimium Martialia ſunt, quaſi uenena ſunt, ſpiritui naturaliter inimica. Illa quidem ob extremam frigiditatem atque ſiccitatem, hæc autem ob ſiccitatem, caloremq́ꝫ edacem. Iouia igitur & Solaris in primis, deinde Mercurialis & quodammodo Venerea, ſpiritus natura cenſetur. Diſtinctione uerò præcipua, ſpiritus quidem naturalis Ioui propriè dedicatur, uitalis autem Soli, animalis uerò Mercurio. Quando igitur res poſtulat aliquem è tribus ſpiritum adiuuare, patrono tūc ſuo infortunato, uel debili, non facile clientulo ſuccurrere poteris. Difficillimè uerò ſpiritui animali, dum Mercurius infeliciter eſt affectus, qui tātam in animali ſpiritu authoritatē habet, ut caduceo quodam ſuo animos tùm conſopire, tùm ſuſcitare dicatur, id eſt, ſuo quodam aſpectu ſic aut aliter ſe habente obtundere ingenium, uel acuere, debilitare, ſiue corroborare, uexare uel ſedare mirificè poſsit. Tu igitur quoties ſpiritum aliquem ſtudes excolere, non modo, patronum ſuum obſeruabis fortunatum atq́ꝫ potentem, ſed etiam Lunam eliges ad hunc oportunè directam. Non creatur autem neq́ꝫ recreatur aliquando propriè per influxum Saturni ſolum ſubſtantia ſpiritus, ſed ſemper ab externis ad intima, & ſæpè ab imis reuocatur ad ſumma. Vnde ad ſecretiora & altiora cōtemplanda conducit. Poteſt tamen, etſi raro, uis Martis atq́ꝫ Saturni, ſpiritui tanquam medicina prodeſſe, uel calefaciendo quum opus fuerit, & excitando atq́ꝫ dilatando, uel uiciſſim nimis uolatilem coërcendo. Per ea uerò potiſsimùm, quæ quatuor illis Planetis conſentanea ſunt, creatur natura ſpiritus atq́ꝫ recreatur. Verum ſi ad Solaria quælibet ualde & abſq́ꝫ delectu declines, exacues illum, & exiccabis tandem atq́ꝫ diſſolues, ſi ſimiliter ad Venerea, liquefacies paulatim, uel obtundes. Si confidas tantum Mercurialibus, parum admodum inde proficies. Erit igitur operæprecium Iouialibus uti quamplurimùm, eiſq́ꝫ reliqua mediocriter admiſcere, ac frequentius uti rebus, quæ uel his omnibus æquè ſint cōmunes, uel propriè Ioui. Nam hæ quoq́ꝫ omnibus quodammodo ſunt communes. Communiter autem ad hos omnes attinent, quæ ſubſtantiam habent nec igneam nimis, nec prorſus terream, nec ſimpliciter aqueam, nec acutiſsimam, nec obtuſiſsimam qualitatem, ſed mediocrem & tactu leuem, & quodammodo mollem, uel ſaltem non duram, ſiue aſperam, item guſtu quodammodo dulcem olfactu ſuauem, uiſu gratam, auditu blandam atq́ꝫ iucundam, cogitatu lætam. Dulcedo igitur quædam saporis, & gratia his omnibus eſt communis. Si dulcedo quaſi aquea eſt, & ſimul pinguis, ad Venerem magis attinet, ſi quaſi inſipida, uel aliquātum auſtera, potius ad Mercurium, atq́ꝫ hæc ſpiritui non multum proſunt, neceſſaria tamen ſunt interdum ad hebetandum nimium eius acumen. Si dulcedo manifeſta ſit atq́ꝫ ſubtilis, & paulum habeat ſtyptici acutiq́ꝫ ſaporis Iouialis propriè iudicatur. Cui congruit ſubſtantia dulcis amygdalæ, pinei nuclei, auellanæ, piſtacij, amidi, glycyrrhizæ, paſſularum, uitelli oui, carnium gallinacei pulli, faſianorum, pauonum, perdicum, ſimiliumq́ꝫ, item radicum been, atq́ꝫ enulæ. Rurſum uini odoriferi clari, aliquantum dulcis, & ſtyptici, ſacchari candidiſsimi, tritici albiſsimi. Ad Iouem pertinet etiam manna, ſi modo myrobalani infuſa uirtute firmetur, alioquin non minus ad Venerem attinet quàm ad Iouem. Hæc eſt utiq́ꝫ ſubſtantia dulcedoq́ꝫ Iouis propria, quæ ſanè ſpiritui creando & recreando ante omnia confert. Iouia uerò plurimum ſunt omnia, quæ in libro de longa uita diximus, & ſeruare iuuentutē, & ſenibus ſalubria fore. Sin autem dulcedo admodum pauca ſit, multumq́ꝫ acuti ſtypticiq́ꝫ habeat, uel etiam nonnihil amari, Solaris eſſe cenſetur. Similis quædam ratio eſt, & diſtinctio de odoribus. Hi enim ſaporum germani ſunt. Similis etiam de coloribus. Colores ſanè aquei, albi, uirides, aliquantum crocei, ſimiles uiolarum, roſarū, liliorum coloribus, necnon odores eiuſmodi Venerem referunt, & Lunam atque Mercurium.

Colores uerò ſaphyrij, qui etiam dicuntur aërei, item purpurei pleniores, aureiq́ argento mixti, & perpetuò uirides, Iouem. Ardentes autem crocei, aurei puri, purpurei clariores, Solem. Quilibet uerò colores ſi uiui ſint uel ſaltē ſericij, magis ſtellares exiſtunt. In metallis quoq; & lapidibus atq; uitris propter cœleſtem ſimilitudinem ſunt potentes. Sed ut redeamus ad Iouem, ſapor & odor eius quaſi eſt, qualis in aureo pomo perſico, ſimiliq́ pyro, uel aranceo, & uino maluatico leuiore, leuiq́ uernaceo, qualis in uiridi zinzibere, uel cinnamomo, uel dulci marathro, uel doronico, ſi hæc plurimo ſacharo condita guſtentur. Nam quatuor hæc, & nux muſcata recens, ſola ſi ſunt, potius ſolaria ſunt, Solaris & chariophilus & muſcus, ſed odoratu non guſtu, aut aſpectu. Ambra Solaris plurimùm atq; Iouia. Crocus in omnibus eſt Solaris, tametſi color eius & odor apud Aſtrologos omnibus gratijs dedicatur, ſapor autem ad Solem propriè pertinet. Deniq; omnia odorifera & aromatica, quatenus odorem gratum ferunt, ita ad Iouem Veneremq́ & Mercurium pertinent ut ad Solem, quamuis inter hęc, acutiora magis ad Solem, obtuſiora ad Venerem Mercuriumq́ potius, ad Iouemq́ propriè temperata, olfactu, guſtu, auditu, uiſu, tactu. Soni quinetiam cantusq́ grati, blandiq́ ad gratias omnes ſpectant atq; Mercurium. Minaces autem admodū atq; flebiles Martem præferunt & Saturnum. Neq; uerò mireris nos multum coloribus, odoribus, uocibus attribuere. Nam ſapores quidem ad ſpiritum præcipuè pertinent naturalem, odores autem potius ad uitalem animalemq́, colores, figuræ, uoces ad animalem. Motus quoq; animi uel lætus, uel mœſtus, uel conſtans, ſpiritum ad ſimilitudinem ſuam agitat uehementer, Animalem primo, per hunc uitalem, per hunc inſuper naturalem. Spiritus tandem omnis, quia ob naturam quodammodo igneam, aëriamq́ omnino & lucidam atq; mobilem, ſimilis eſt luminibus, ideoq́ coloribus & uocibus aërijs, & odoribus motibusq́ animi, ideo per hæc ſubitò in utranq; partem mouetur atq; formatur. Et qualis euadit ipſe, talem uiciſſim efficit quodammodo affectum animi, & omnino corporis qualitatem. Deniq; cum primum per illa quæ gratiarum propria ſunt, opportunè gratijs eſt expoſitus, utpote qui & naturaliter illis conſentaneus erat, ſtatim per illarum radios tùm ubiq; uigentes, tùm ipſi germanos, mirifica reportat munera gratiarum.

Quòd res naturales atq; etiam artificioſæ habent uirtutes à ſtellis occultas, per quas ſpiritum noſtrum ſtellis eiuſdem exponunt. Cap. XII.

QVum uerò dicimus, ſpiritum exponi gratijs per illa quæ ſunt gratiarum, non ſolum per qualitates quæ uidentur, audiuntur, odorantur, guſtātur, ſed etiam per illas quæ tanguntur accommodari putamus. Memento igitur calidum in primo gradu Iouis eſſe, in ſecundo Solis cum Ioue, in tertio Martis cum Sole, in quarto Martis. Frigidum in primo Veneris, in ſecundo Lunæ, in tertio Lunæ cum Saturno, in quarto Saturni. Humidum in primo Mercurij cum Ioue, in ſecundo Veneris cum Luna, in tertio Lunæ cum Venere, in quarto Lunæ, quando Veneri Mercurioq́ coniungitur. Siccum in primo Iouis, in ſecundo Mercurij cum Sole, in tertio Solis cum Marte, in quarto Martis cum Saturno, Summatim ex qualitatibus Planetarum, quas Ptolemæus ſcribit in Quadripartito, colligimus harmoniam ex cunctis conflatam ad calorē humoremq́ declinare. Calor enim Martis ingens atq; Solis & temperatus Iouis, ingentem ſuperat Saturni frigiditatem. & Veneris Lunæq́ exiguam, ita ut calor ibi frigus excedat. Item humiditas Lunæ Venerisq́ plurima & propinqua nobis atq; temperata, Iouis ſiccitatem Saturni Martisq́ multam ſuperat, & temperatam Solis. Cum igitur humorq́ frigori ſiccoq́ dominantur, atque ſimiliter calor humori. Quemadmodum in ſani corporis homine ad cœleſtem conſonantiam temperato ex calore & ſiccitate cordis, item calore & humore iecoris, rurſum frigore & humore cerebri, coaleſcit complexio quædam ad calorem humoremq́ uergens, mediocriter calore regnante. Calor enim cordis & iecoris, frigus cerebri ſuperat. Item humor iecoris atq; cerebri ſiccitatem cordis excedit. Neq; uerò prætermiſſum à nobis uelim, talem exiſtere ex ſtellis fixis harmoniam cunctis communem, qualem diximus ex Planetis, hos enim illis ſimiles Aſtrologi putant. Quorſum hæc? Vt memineris ſpiritum corpusq́ noſtrum

ſtrum per temperiem quandam ad calorem humoremq́ uergentem, uel natura cõſtantem uel quæſitam accommodari poſſe cœleſtibus, ſibiq́ cœleſtia uendicare. Neq́ tamẽ dicimus ſpiritum noſtrum cœleſtibus duntaxat, per qualitates rerũ notas ſenſibus præparari, ſed etiam multoq́ magis per proprietates quaſdam rebus cœlitus inſitas, & ſenſibus noſtris occultas, rationi uix deniq́ notas. Nam quum proprietates eiuſmodi, earumq́ effectus elementari uirtute conſtare non poſsint, conſequens eſt à uita ſpirituq́ mundi per ipſos ſtellarum radios ſingulariter proficiſci, ideoq́ per eas ſpiritum affici quàmplurimum, atq́ quàmprimum, cœleſtibusq́ influxibus uehementer exponi. Hac utiq́ ſmaragdus, hiacynthus, ſaphyrus, topazius, rubinus, unicorni cornu, præcipuè uerò lapis bezaar apud Arabes appellatus, occultis gratiarũ proprietatibus prædita ſunt, Et idcirco non ſolum intus aſſumpta, ſed etiam ſi carnem tangant, ibiq́ calefactu uirtutem ſuam promant, uim inde cœleſtem ſpiritibus inferunt, qua ſe contra peſtem tuentur atq́ uenena. Quod autem hæc ſimiliaq́ tale aliquid agant uirtute cœleſti, id argumento eſt, quia etiam exiguo pondere ſumpta non exiguũ habent in agendo momentum. Quod elementari qualitati uix unquam eſt conceſſum, igni uidelicet ualde cœleſti. Materialis enim uirtus ut agat multum, materiam deſiderat multam. Formalis autem, etiam quum minima materia ualet plurimùm. Simili uirtute in primis phœbea Pæonia carnem tangens, contra caducum morbum ſpiritus armas uapore ad eos intus infuſo. Simili corallus & chalcidonius aduerſum atræ bilis illuſiones, Iouis præcipuè Venerisq́ uirtute, cæteraq́ ſimiliter eiuſmodi quadam proprietate myrobalani iuuentutem ſeruant, acuuntq́ ſenes, & ingenio proſunt atq́ memoriæ, propter Iouem in primis Saturni temperatorem, atq́ Mercurium ſenſus amicum. Quam quidem arborem forte aliquis in paradiſo ad uitam prorogandam extitiſſe putabit. Mercurio lapidem Achatem conſecrant. Vnde Phyſici conueniunt, ad facundiam uiſumq́ & contra uenena ualere. Serapio ſcribit eum qui hiacynthum uel ex eo ſigillum geſtat, eſſe à fulgure tutum, atq́ hanc uirtutem eius eſſe latiſsimè diuulgatam, quam ſi habet, ab Ioue putamus habere. Lapis aetites uel aquilinus habet à Lucina, id eſt Venere atq́ Luna, ut admotus uuluæ, partum mox & facilimè citet. Quod Raſis confirmante Serapione frequenter ſe dicit expertum. Forſan & à Phœbo qui transfixis Pythonem, Creteq́a Dictamus habet, ut & uenenoſis obſiſtat, & ferrum è uulnere trahat. Solis uirtute zinziber infuſum epulis arcetq́ ſyncopim. Gentiana canis rabiem ſedat, fugatq́ ſerpentes. Verbena uaticinium præſtare fertur, lætitiamq́ & expiationes & uiſum. Ruta & zeduaria contra uenena Theriacam agunt. Thus uitalem & animalem ſpiritum aduerſus hebetudinem, obliuionem, timorem, fulcit. Saluia uerò menthaq́ uirtute Iouis, illa quidem paralyſim fugat, hæc uerò odore roborat animum. Eadem uirtute Pentaphyllon reſiſtit uenenis, eiusq́ folium bis quotidie unum uino bibitum curat Ephimeram, tria, tertianam, quatuor uerò quartanam. Hac herba ſacerdotes antiqui propter puritatem ſuam in purificationibus utebãtur. Agnus caſtus poteſtate Saturni Venereum ſiſtit motum, Iaſpis uerò ſanguinem. Mirabiles autem prouenire ſolent effectus, ubi occultæ proprietati proprietas ſeruit elementaris, uelut in myrobalano ad ſpiritum corpusq́ firmandũ, non ſolum uirtus illa cœleſtis agit, ſed etiam ſtyptica multum, nec parum aromatica uirtus, quæ putrefactionem diſſolutionemq́ mirificè prohibet, ſpiritumq́ corroborat. Iam uerò ut crocus petat cor, ſpiritum dilatet, prouocet riſum, non ſolum occulta Solis uirtus mirabiliter efficit, ſed ad idem quoq́ conducit ipſa natura croci ſubtilis, amplificabilis, aromatica, lucida. Quod autem de ſimplicibus dico, de compoſitis ſimiliter dictum intelligi uolo. Dic age theriaca quomodo contra uenenum nobis opituletur? Non educit illa uenenum, aſtringit enim aluum, non mutat omnino tàm ſubitò ueneni naturam, non enim hæc adeò debilis eſt atq́ mutabilis, ſed ſpiritum uitalem potius ualde tenuem & mutabilem, ſubito conformi quadam ad ipſum proportione corroborat uſq́ adeò, ut ipſe iam ualidus tanquam agens, unà cum theriaca uelut inſtrumento partim ſuperet uenenum, partim mutet, partim à præcordijs arceat. Sed quà nam proportione ſiue uirtute id efficit theriaca? Ioniali ſimulatq́ Phœbea, quam ex commixtione multarum rerum ſecundum certam proportionem inuicem confuſarum ſibi uendicaſſe uidetur. Eſt autem in eo uirtus triplex. Hæc ipſa inquam cœleſtis, quã modo dicebam, Item cœ-

leſtis alia prius in herbis aromatisq; proprietas, quibus electis ipſa rite componitur, quę uirtuti prius dictæ ſubminiſtrat ad idem. Eſt inſuper alia uirtus in plerisq; partibus eius, elementaris potius quàm cœleſtis, uerùntamen talis ut ſpiritui muniendo conducat, ſtypticam dico & aromaticam qualitatem. Illa quidem ſpiritum firmat, iſta fouet. Mirabilem ergo theriaca uim nacta eſt contra properantem ſenectutem atque uenenum, tribus uidelicet in ea uirtutibus ad idem pariter conſpirantibus, quarum una quidem eſt cœleſtis per artificioſam acquiſita cõmixtionem, alia cœleſtis iterum, ſed partibus eius naturaliter inſita, alia prorſus elementaris. Sed illa quam prius dixi, cœlitus acquiſita, multo etiam foret admirabilior ſi non ſolum proportione Iouia Solariq;, & ex rebus eiuſmodi conflaretur, ſed etiam opportunum ad hoc, obſeruatione cœleſtium, tempus eligeretur. Nam quemadmodum corpus ſe habet ad locum atq; tempus, ita motus & actio ſe habet ad tempus. Sicut ergo certa paſsim corpora eorumq; formæ certis & locis & temporibus coaleſcũt atq; ſeruantur, ſic & propriæ quædam actiones ex proprijs quibuſdam temporibus efficaciam nanciſcuntur. Idq; in Alcibiade ſignificat Socrates, & Proclus explicat. Quod ſanè Pythagoras animaduertens, ipſum bonum perfectionemq; rerum, opportunitatem cognominauit. Primum namq; principium ſic apud Pythagoram & Platonem omnium eſt menſura, ut alijs corporibus actionibusq; alia loca diſtribuerit atq; tempora. Vnde ſicut res quædam non alibi quàm hic, nec aliâs quàm tunc propriè naſcuntur feliciter & coaleſcunt, atq; ſeruantur, ſic & materialis actio, motus, euentus talis, aut talis, non aliâs efficaciam ſortitur, effectumq; perfectum, quàm quando cœleſtium harmonia ad idem undiq; conſonat, quæ ſanè harmonia tantam habere poteſtatem exiſtimatur, ut non ſolum agricolarum laboribus, atq; medicorum artificijs per herbas aromataq; conflatis, ſed etiam imaginibus, quæ apud Aſtrologos ex metallis lapidibusq; fiunt, uirtutem ſæpè mirificam largiatur. Sed imagines caput iam proprium exigunt. Quantum uerò ad horas pro actionibus & operibus eligendas pertinet, plurimùm confirmatur à Ptolemæo ubi ait in Centiloquio: Qui eligit quod melius eſt, nihilo differre uidetur ab eo qui habet hoc ex natura. Quibus in uerbis tùm cœleſtium, tùm arbitrij electionisq; noſtræ poteſtatum confirmare uidetur. Albertus quoque Magnus inquit in Speculo: Non enim libertas arbitrij ex electione horæ laudabilis coërcetur, ſed potius in magnarum rerum inceptionibus electionem horæ contemnere, eſt arbitrij præcipitatio, non libertas.

De uirtute imaginum ſecundum antiquos, atq; medicinarum cœlitus acquiſita. *Cap. XIII.*

PTolemæus ait in Centiloquio, rerum inferiorum effigies uultibus cœleſtibus eſſe ſubiectas, antiquosq; ſapientes ſolitos certas tunc imagines fabricare quando Planetæ ſimiles in cœlo facies, quaſi exemplaria inferiorum ingrediebantur. Quod quidem Haly comprobat ibi dicens. Vtilem ſerpentis imaginem affici poſſe, quando Luna ſerpentem cœleſtem ſubit, aut feliciter aſpicit. Similiter Scorpionis effigiem efficacem quando Scorpij ſignum Luna ingreditur, ac ſignum hoc tenet angulum ex quatuor unum. Quod in Aegypto ſuis temporibus factum ait, ſeq; interfuiſſe, ubi ex ſigillo Scorpionis in lapide Bezahar, ita facto, imprimebatur thuri figura, dabaturq; in potum ei, quem Scorpius ipſe pupugerat, ac ſubitò curabatur. Quod quidem utiliter effici Hahameth Phyſicus affirmat, confirmante Serapione. Præterea narrat Haly, notum illic ſibi uirum ſapientem induſtria ſimili feciſſe imagines quæ mouerentur, qualem effectam, neſcio quomodo, legimus ab Archita. Quales & Triſmegiſtus ait, Aegyptios ex certis mundi materijs facere conſueuiſſe, & in eas opportunè animas dæmonum inſerere ſolitos, atque animam aui ſui Mercurij. Item Phœbi cuiuſdam, & Iſidis Oſyridiſqúe ſic in ſtatuas deſcendiſſe, profuturas hominibus, uel etiam nocituras. Huic illud ſimile: Prometheum figmento quodam luteo uitam rapuiſſe, lucemq; cœleſtem. Magi quinetiam Zoroaſtri ſectatores, ad euocandum ab Hecate ſpiritum, utebantur aurea quadam pila characteribus inſignita cœleſtium, cui & ſaphyrus erat inſertus, & ſcutica quadam facta tauri corio uertebatur, atq; interim excantabant.

Sed

Sed cantiones equidem libenter omitto. Nam & Pſellus Platonicus eas improbat atque deridet. Hebræi quoque in Aegypto nutriti, ſtruere uitulum aureum didicerunt, ut eorundem Aſtrologi putant, ad aucupandum Veneris Lunæque fauorem, contra Scorpionis atque Martis influxum Iudæis infeſtum. Porphyrius quoque in epiſtola ad Anebonẽ, imagines efficaces eſſe teſtatur, additque certis quibuſdam temporibus qui à proprijs ſuffumigationibus exhalabãt, aërios dæmonas inſinuari ſtatim conſueuiſſe. Iamblichus in materijs quæ naturaliter ſuperis conſentaneæ ſint, & opportunè riteque collectæ undique, conflatæque fuerint, uires effectusque non ſolum cœleſtes, ſed etiam dęmonicos & diuinos ſuſcipi poſſe confirmat. Idem omnino Proclus atque Syneſius. Opera quidem ad ſalutem mira, quæ à medicis in Aſtrologia peritis, per res ex multis compoſitas, id eſt pulueres, liquores, unguenta, electuaria fieri poſſunt, probabiliorem in ſe rationem & notiorem quàm imagines habere uidentur. Tum quia pulueres, liquores, unguenta, electuaria, opportunè confecta, cœleſtes influxus facilius citiusque ſuſcipiunt quàm materiæ duriores, ex quibus imagines fieri conſueuerunt, tùm quia uel aſſumuntur intus affecta iam cœlitus, & in nos conuertuntur, uel ſaltem admota fores inhærent magis, & denique penetrant, tùm etiam quoniam ex uno quodam duntaxat, aut perpaucis imagines conſtruuntur. Illa uerò ex quàm plurimis conſtari pro arbitrio poſſunt. Vt ſi centum Solis Iouiſue dotes per centum plantas & animalia ſimiliaque ſparſæ fuerint, componere ſimul hæc centum tibi comperta poſsis, & in unam conficere formam, in qua Solem fermè Iouemque totum iam uidearis habere. Scis profectò naturam inferiorem non poſſe uno quodam capere cunctas ſuperioris naturæ uires, ideoque illas per plures apud nos naturas eſſe diſperſas, commodiusque per opera medicorum atque ſimilia, quàm per imagines colligi poſſe. Proinde imagines ex ligno confectæ uim fortè paruam habent, nam lignũ & forſan durius eſt ad cœleſtem influxum facilè capiendum, & minus tenax ſi acceperit, retinẽdum, & omnino poſtquam ex matris terræ uiſceribus eſt euulſum, paulò poſt fermè totum amittit mundanæ uitæ uigorem, & facilè in qualitatem aliam transmutatur. Lapilli uerò atque metalla, & ſi ad accipiendum cœleſte munus duriora uidentur, diutius tamen retinent, quod confirmat Iamblichus, ſi acceperit. Sua nempe duritia, ueſtigia quoque donaque uitæ mundanæ poſt euulſionem diutiſsimè continent, quæ quondam hærentia terræ poſſederant. Quamobrem ob hoc ſaltem aptæ materiæ ad capienda tenendaque cœleſtia iudicantur. Eſt & probabile quod libro ſuperiore dixi, res adeo ſpecioſas non poſſe ſub terra conflari, niſi maximo quodam conatu cœli, atque durare in eis impreſſam ſemel ex conatu uirtutem. Nam in his coquendis cogendisque diutiſsimè cœlum elaborauit. Verum quum nequeas facilè eiuſmodi plura componere, cogeris diligenter exquirere, quod metallum inter cætera in ordine ſit alicuius ſtellæ potiſsimum, quiſue lapis in ordine ſummus, ut ſaltem in uno quodam totius generis ordinisque ſupremo, reliqua pro uiribus comprehendas, atque eiuſmodi ſuſceptaculo cœleſtia huic conſentanea mutueris, ceu ſi, exempli cauſa, in ordine Solari ſub homine Phœbeo, ſummum inter animalia teneat Aſtur aut gallus, inter plantas balſamum aut laurus, inter metalla aurum, inter lapides carbunculus uel pantaura, inter elementa feruidus aër, nam ignis ipſe Martius eſſe cenſetur. Quod autem diximus influxum Solis uel Iouis aut Veneris augendum, intelligimus ratione communi, non tamen illi in cuius geneſi aliquis horum interfector appareat.

De ordinibus rerum à ſtellis pendentium, ut Solarium atque ſimilium. Et quomodo ſpiritus fiat Solaris. Cap. XIIII.

DIxi equidem alibi, deſuper ab unaquaque ſtella (ut Platonicè loquar) ſeriem rerum illi propriam uſque ad extrema pendere. Sub ipſo Scorpionis corde poſt eiuſmodi dæmonas atque homines, ſcorpiumque animal, collocare poſſumus etiam herbam Aſterion, id eſt ſtellarem, figura ſtellæ ſimilem nocte fulgentem, quam medici tradunt qualitatem habere roſæ, uimque contra morbos genitalium mirabilem poſsidere. Sub ſerpente uel ſerpentario cœleſti Saturnum ponunt, & quodammodo Iouem. Poſtea dæmonas, qui ſæpè ſerpentum formas induunt. Similes inſuper

homines, ſerpentes animantes, ſerpentariam herbam, lapidem Draconitem capite draconis natum. Item communi nomine Serpentinum. Et præterea quæ in ſequentibus afferam. Sub ſtella Solari, id eſt Syrio, Solem primo, deinde dæmonas quoque Phœbeos, quos aliquando ſub leonum uel gallorum forma hominibus occurriſſe, teſtis eſt Proclus. Homines ſubinde perſimiles beſtiasq; Solares. Phœbeas inde plantas, metalla ſimiliter & lapillos, & uaporem aëremq; feruentem. Simili ratione à qualibet firmamenti ſtella per aliquem Planetam exiſtimant contextum rerum gradatim ſub illius proprietate deſcendere. Si igitur (ut dicebam) Solaria omnia per gradum eius ordinis quemlibet opportunè comprehenderis, homines uidelicet tales, uel talis hominis aliquid, item bruta, plantas, metalla, lapillos, & quæ ad hæc attinent, uirtutem Solis uſquequaq; conbibes, & quodammodo naturalem Solarium dæmonum facultatem. Similiterq; de alijs dictum puta. Solares quidem homines ſunt quales antea dixi, & qui aſcendente Leone, Soleq; hunc uel tenente uel aſpiciente naſcuntur, & qui ſub Ariete ſimiliter. Solaris eſt & ſanguis è ſiniſtro eorum beneualentium brachio miſſus. Phœbeus, crocodillus, aſtur, leo, gallus, & cygnus et coruus. Nec alia ratione leo ueretur gallum, niſi quoniam in ordine Phœbeo gallus eſt leone ſuperior. Eadem ratione inquit Proclus, Apollineũ dæmonem, qui nonnunquam apparuit ſub figura leonis, ſtatim obiecto gallo diſparuiſſe. Maximè uerò in his animalibus cor eſt Solare. Arbitror etiam marinum uitulum cœleſtis Leonis cordi ſubeſſe, & hac ipſa ratione corium eius quem cingit nudum fibula eiuſdem oſſe confecta, à renum dolore redimere. Nam contra dolorem eiuſmodi ſolent Aſtrologi ſideris illius influxibus uti. Eadẽ forte ratione fertur hæc pellis à fulgure nos tueri. Inter plantas palma Phœbea eſt, & in primis laurus, qua uirtute uenenoſa repellit & fulgur. Fraxinus quoq; ſimili facultate uenenoſa longius arcet. Loton eſſe Phœbeã, rotunda tùm folia tum poma teſtantur, & explicatio foliorũ eius die, replicatio uerò nocte. Pæoniam Phœbeam eſſe, non ſolum uirtus indicat, ſed & nomen. Ad idem attinent flores & herbæ quæ reſtringuntur abeunte Sole, redeunte protinus explicantur, & ad Solem continuè uergunt. Aurum præterea & lapis Elitis radijs aureis Solem imitans. Lapis item qui Solis oculus appellatur, figuram habens pupillæ, ex qua lumen emicat. Rurſum carbunculus nocte rutilans, uel Pantataura omnes in ſe lapidũ uires cõtinens, ut aurum metallorum, & Sol ſtellarum. Multa deniq; in ſuperioribus nobis ſignificata, unde ſi modo liceat, ſub imperio Solis ex illo ſanguine, & animalium illorum cordibus, & folijs fructibusq; arborum prædictarũ, item floribus atq; herbis & auri folijs, nec non pulueribus pupillarum, electuarium uel unguentum conficere poteris, addito croco, balſamo, calamo aromatico, thure, muſco, ambra, ligno aloes, zinzibere, maſtice, ſpica nardi, cinnamomo, dronico citri bortice, zedoario, nuce muſcata, mace, cariophylis cum melle flauo uel oleo balſamino, maſticeo, laurino, nardino, ad cor, & ſtomachum, & caput intus aut extra fouendum, ut ſpiritus inde Solaris euadat. Ex his omnibus, inquã, aut ſaltem ex pluribus componendum dominante Sole aliquid. Quo etiam ſub eiuſdẽ dominatu incipias uti, dummodo & Solaria induas, habites, conſpicias, audias, olfacias, imagineris, cogites, cupias. Item imiteris & uita dignitatem & munera Solis. Inter Solares homines plantasq; uerſeris, laurumq; aſsiduè tangas. Tutius autem ad ualetudinẽ fuerit, Solaribus admiſcere Iouialia ſimulatq; Venerea. Veneream maximè humiditatem Solaris caloris moderatricem, qualis eſt aqua ſuccusq; roſarũ atque uiolarum. Sed medicinas eiuſmodi in libro De curandis literatis primum, deinde in libro de Vita longa, partim equidem compoſui, partim ab alijs compoſitas enarraui, partim etiam temperaui. Item quales herbæ à Sole Iouéq; miras contra epidemiam & uenenum uires habeant, diximus in libro Contra peſtem, inter quas Perforata, fugadæmon appellata eſt, nec alia facultate, quàm cœleſtium gratiarum noxios malorum dæmonum uapores à nobis arcere putatur, & ſi qua inter herbas alia uel lapillus ut corallus, idem uideatur efficere. Herba profectò Lunaris à Mercurio tradita folijs cæruleis atq; rotundis, creſcente Luna unum quotidie producens folium, decreſcente deponens, annos utenti promittit Lunares. Sed iam ad imagines altero quodam exordio redeamus.

De uirtute imaginum ſecundum antiquos atq; medicinarum, Et quomodo medicinæ ſint longè ualidiores quàm imagines. Cap. XV.

SI lapillos quos pauſo ante Phœbeos narrauimus nactus fueris, nihil opus eſtimà gines eis imprimere. Suſpendes itaq; collo comprehenſos auro, crocei ſerici filis, quando Sol ſub Ariete uel Leone percurrit aſcenditq;, uel medium tenet cœlũ, aſpicitq; Lunam. Multo uerò potentiores in ſerie Lunæ lapillos narrat Proclus. Primum quidem Selinitim, qui nõ modo figura Lunam imitetur, ſed & motu, circumeatq; cum Luna. Hunc ſi forte repereris, & argento circundatum argenteo filo collo ſuſpenderis, Luna Cancrum uel Taurum ſubeunte, anguloſq; tenente ſibi cõuenientes, ſpiritum inde tuum reddet, poſtremo lunarum. Dum uidelicet calefactus abs te lapillus ipſe lunaris uirtutem ſuam tuis aſsiduè ſpiritibus inſerit. Alterum uerò recenſet lapillũ, helioſelinon cognomẽto, qui Solis Lunæq; coniunctæ Soli, naturaliter habet imaginem. Hũc ergo quiſquis argento incluſum de aurato ſimilibus collo filis admouerit, quando Luna in domicilio ſuo uel Solis in eodem minuto cum Sole congreditur, ſuoſq; teneat angulos, ſolarem ſimulatq; lunarem ſpiritum reportabit, aut ſaltem talem qualis euadit Luna per centrum copulata Soli. Hic uerò tu uides diſperſas Phœbi dotes, uelut Oſyridis membra, ſororem eius Phœbem uelut Iſidem congregare. Sed utinam ſolarem alicubi lapidem facilè reperiremus uel lunarem, adeò in eorum ordine prę potentem, quemadmodum ſub ſerie ſeptentrionalis poli magnetem habemus & ferrũ. Solarem profectò ferunt inueniſſe apud Indos Apollonium Theanæum, lapidem ſcilicet nomine Pantauram, ignis inſtar micantem, ſub terra paſſus quatuor naſcentem, cui tantum ſpiritus inſit ut tumeat, & plerunq; ſcindatur terra, ubi eiuſmodi lapis concipitur, ita cæteros ad ſe lapillos trahens, ſicut magnes ferrum. Sed lapis hic Herculeus ad ſe contemplandum uehementius adhuc nos in præſentia rapit. Videmus in ſpecula nautarum indice poli libratum acum affectum in extremitate Magnete moueri ad Vrſam, illuc uidelicet trahẽte Magnete, quoniam & in lapide hoc præualet uirtus Vrſæ, & hinc transfertur in ferrum, & ad Vrſam trahit utrunq;. Virtus autem eiuſmodi tùm ab initio infuſa eſt, tùm continuè Vrſæ radijs uegetatur. Forſitan ita ſe habet Succinum ad polum alterum & ad paleas. Sed dic interea, cur Magnes trahit ubiq; ferrum? non quia ſimile, alioquin et Magnetem Magnes traheret, multo magis ferrumq; ferrum, non quia ſuperior in ordine corporum, imò ſuperius eſt lapillo metallum. Quid ergo? Ambo quidem ordine Vrſam ſequente clauduntur, ſed ſuperiorẽ in ipſa Vrſæ proprietate gradum tenet Magnes, inferiorem uerò ferrum. Superius autem in eodem rerum contextu trahit quidem quod eſt inferius, & ad ſe conuertit, uel aliter quomodolibet agitat, aut afficit uirtute prius infuſa. Inferius uiciſsim eadem ad ſuperius infuſione conuertitur, uel aliter agitatur, uel prorſus afficitur. Sic in ſerie Solis inferior homo admiratur ſuperiorem, in ordine Iouio ueneratur, in Martio timet, in Venereo inferior ad ſuperiorẽ rapitur amoris ardore, deſeritq; ſeipſum, in Mercuriali ſemper hic diſcit, uel perſuadetur ab illo, in Lunari motum hic ab illo ſæpius exorditur, in Saturnali quietem. Ego autem quum hæc explorata hactenus habuiſſem admodum gratulabar, cogitabamq; iuuenis adhuc Magneti pro uiribus inſculpere cœleſtis Vrſæ figuram, quando Luna melius illuc aſpiciat, & ferreo tunc filo collo ſuſpendere. Sperabam equidem ita demum uirtutis me ſideris illius compotem fore. Sed cum diutius exploraſſem, inueni tandem ſideris illius influxus Saturnales eſſe plurimùm atq; Martiales. Accepi à Platonicis malos dæmonas plurimũm ſeptentrionales exiſtere, quod etiam Hebræorum Aſtronomi confitentur, noxios Martioſq; dæmonas in Septentrione ponentes. Propitios autem & Iouios, in meridie. Didici à Theologis, & Iamblicho, imaginum fictores à dæmonibus malis occupari ſæpius atq; falli. Vidi equidem lapillum Florentiam aduectum ex India, ibi è capite draconis erutum, rotundum, ad nummi figuram punctis ordine quamplurimis quaſi ſtellis naturaliter inſignitum, qui aceto perfuſus mouebatur parumper in rectum, imò obliquum, mox ferebatur in gyrum, donec exhalaret uapor aceti. Exiſtimaui equidem lapillum eiuſmodi cœleſtis draconis habere naturam atq; quaſi figuram, motum quoq; illius accipere quatenus per aceti ſeu uini ualentioris ſpiritum, draconi illi

ſitæ firmamento famſliarior redderetur. Hunc igitur qui geſtaret, & aceto ſæpe perfunderet, uim aliquam fortè draconis illius acciperet, qui geminis anfractibus hinc quidē Vrſam maiorem implicat, inde minorem. Extat & prope Scorpionem ſerpētarius quaſi homo ſerpente cinctus, manu dextra caput ſerpentis tenens, ſiniſtra caudam, genibus quaſi flexis, capite paulum reſupino. Legi equidem Magos Perſarum regi conſuluiſſe ut imaginem hanc lapidi imprimeret Hæmatiti, quem aureo clauderet annulo, ita tamē ut inter lapillum atq; aurum ſerpentariæ radicem insereret. Hoc enim annulo geſtātem contra uenenum morboſq; uenenoſos tutum fore, uidelicet ſi Luna ſerpentarium aſpiciente feceris. Hanc imaginem Petrus Aponenſis confirmauit. Ego uerò, ſi hanc annulus ille uim habet, arbitror non tàm per figuram quàm per materias eiuſmodi, & hoc pacto temporeq; compoſitas ſibi cœlitus uendicare. Memento lapillos naſcentes in animalibus, nec inde languentibus ut in dracone, gallo, hirundine, cæteriſq; efficaces exiſtere fermè, ut lapilli in terra naſcentes, atq; eaſdem referri ſtellas, ad quas hæc animalia pertinent. Hinc Alectorius ex uentriculo galli ueteris tractus pollet poteſtate Solari, per quem Dioſcorides ait ſæpe compertum eſſe, eum pugnare inuictum, qui lapillum hunc ore geſtaret. Idem ait, Chelidonium erutum ex hirundine rufum curare melancholicum, & amabilem idoneumq; reddere. Quod quidem habet ex Ioue, per ea quæ diximus, ſcilicet res ubiq; infra Lunam ſtellares exiſtere. Confirmatur dictum illud ualde Platonicum, hanc mundi machinam ita ſecum eſſe connexam, ut & in terris cœleſtia ſint cōditione terrena, & in cœlo uiciſſim terreſtria dignitate cœleſti, & in occulta mundi uita menteq; regina mundi, cœleſtia inſint, uitali tamen intellectualiq; proprietate ſimul & excellentia. Per hæc inſuper confirmant nonnulli etiam illud magicum, pro inferiora uidelicet ſuperioribus conſentanea poſſe ad homines temporibus opportunis cœleſtia quodammodo trahi, atq; etiam per cœleſtia ſuper cœleſtia nobis cōciliari, uel forſan prorſus inſinuari, ſed poſtremum hoc illi uiderint. Verum illud arte quadam rite, & opportunè in unum plurima colligente, fieri poſſe probabile ſatis (ut diximus) eſſe uidetur, tùm rationibus quas in ſuperioribus aſsignauimus, tùm quia eiuſmodi multa quando apud medicum & aſtrologum colliguntur, contunduntur, commiſcentur, concoquuntur ſubſidere certo, dum ipſa per ſe ratione concoctionis atq; fermenti nouam paulatim formam ſubeunt hanc ipſam acquirunt certo quodam fomento cœleſti, radijs tunc intus agentibus, ideoq; cœleſtem. Metallum uerò uel lapillus quando momento ſculpitur, non uidetur nouam accipere qualitatem, ſed figuram. Neq; motio illa per debitos digeſtionis gradus, quos alteratio naturalis atq; generatio ſolet obſeruare, progreditur. Quum uerò natura cœleſtis, tanquam inferioris naturę regula, ſoleat tenore quodam progredi naturali, & ita progredientibus aſpirare, meritò diffidunt pleriq;, imagines eiuſmodi cœleſtem aliquam uirtutem habere. Ego quoq; ambigo ſæpius, ac niſi & omnis antiquitas, & omnes Aſtrologi uim mirabilem habere putarēt, habere negarem, Negarem equidem non omnino, opinor enim (niſi quis aliter perſuaſerit) ad proſperam ualetudinem ſaltem aliquam habere uirtutem, electæ præſertim ratione materiæ, tametſi multo maiorem ineſſe pharmacis arbitror, & unguentis ſidereo fauore conflatis. Quid uerò uoluerim ubi modo dicebam electæ ratione materiæ, in ſequentibus declarabo. Quæ uerò ex Magorum uel Aſtrologorum opinione ad Plotinum interpretandum pro imaginibus allegari poſſunt, deinceps breuiter afferam, ſi te prius hic admonuero, ne putes probare me uſum imaginum ſed narrare. Ego enim medicinis ad cœlum temperatis, non imaginibus utor, atq; ita cæteris quotidie conſulto. Tu uerò ſi concedis Deum rebus infra Lunam mirabiles inſeruiſſe uirtutes, mirabiliores concede cœleſtibus. Præterea ſi licere iudicas homini ad proſperam ualetudinem inferioribus uti, iudica, ſuperioribus quoq; licere atq; inferiora ad ſuperiorum normam, ſic medicorum artificio temperare, ſicut etiam à Deo ſunt ab initio temperata.

De

De poteſtate cœli, de uiribus radiorum unde uim ſortiri putentur imagines. Cap. XVI.

IMmenſa fermè cœleſtium magnitudo, uirtus, motio facit, ut omnes omnium siderũ radij terræ molem quæ quaſi punctum eſt ad cœlum, momento facilimeq; uſq; ad centrum recti penetrent, quod omnes Aſtronomi confitẽtur. Ibi ut placet Pythagoreis atq; Platonicis fortiſsimi ſint, tùm quia recti u ndiq; centrũ tangunt, tùm quia in anguſtũ collecti ſunt cuncti. Quorum uehementia, materia ibi terræ ſicca procul ab humore remota prorſus accenditur, accenſaq; extenuatur, atq; diſpergitur per meatus undiq;, & efflat incendia pariter atq; ſulphur. Sed ignem hunc putant ualde caliginoſum eſſe, & quaſi incendium quoddam luminis expers, ſicut in cœlo extat expers incendij lumen, ignis autem inter cœleſtem atq; infernum, lumen cum feruore coniungit. Putànt autem ignem è centro flantem ignem eſſe Veſtalem. Siquidem Veſtam eſſe terræ uitam numenq; putabant. Ideoq; Veſtæ templum ueteres in medijs urbibus conſtruebant, ignemq; in medio perpetuum collocabant. Sed ne ulterius peruagemur concludamus iam, ſi ſtellarum radij totam mox terram penetrãt, negari non facile poſſe metallum atq; lapillum, quando cælantur imaginibus ſubito penetrare, eiſq; miras uel ſaltem qualeſcunq; imprimere pòtes. Quandoquidem & in aluis terræ precioſiſsima generãt. Sed quis neget per hæc radios penetrare? Siquidem aër & qualitas eius, & ſonus minus efficax ſolida tranſit ſubito, & ſua quadam afficit qualitate. Iam uerò ſi duritia radijs obſiſteret penetrantibus, lumen multo citius aërem quàm aquam pertranſiret, & hanc ocyus multo quàm uitrum, ſimiliter quàm cryſtallum. At quum eodem momẽta ſolida, quò liquida cuncta tranſuerberet, perſpicuè conſtat duritiam radijs nullo modo reſiſtere. Atq; idcirco dicent, non eſſe negandũ metalla cœleſtiũ radios influxusq; ſuſcipere, atq; etiam conſeruare ad tẽpus, tunc ſibi cœlitus deſtinatũ. Conſeruare, inquã, uirtutem quãdam ex radiorũ concurrentiũ contractu creatã. Quid uerò, ſi materia durior hoc ipſo quod uidetur obſiſtere cauſæ præpotenti magis ictibus ſe exponit? Sic enſis lignũ ſub lana incidit, non inciſa lana. Sic radius ille fulmineus corio quandoq; non læſo diſſoluit in eo metallum. Quum uerò natura cœleſtis noſtro hoc igne incõparabiliter ſit præſtantior, non eſt putandũ radij cœleſtis officiũ eſſe duntaxat quale opus ignei radij manifeſtè uidemus ſcilicet illuminare, calefacere, exiccare, penetrare, extenuare, diſſoluere quæ noſtris ſenſib. notiſsima ſunt, ſed multo plures mirabilioreſq; uires & effectus habere, alioquin & materia inferior, & caducis ſenſus cum diuinitate cœli penitus æquaretur. Sed quis neſciat uirtutes rerum occultas, quæ ſpeciales à medicis nominantur, nõ ab elementali natura fieri, ſed cœleſti? Poſſunt itaq; (ut aiunt) radij occultas & mirabiles ultra notas imaginib. imprimere, uires, ſicut & cæteris inſerũt. Nõ enim inanimati ſunt, ſicut lucernæ radij ſed uiui, ſenſualeſq; tanquam per oculos uiuentium corporum emicantes, doteſq; mirificas ſecum ferunt ab imaginationibus mentibuſq; cœleſtium, uim quoq; uehementiſſimam ex affectu illorum ualido, motuq; corporum rapidiſsimo, ac propriè maximeq; in ſpiritũ agũt cœleſtib. radijs ſimilimũ. Agũt inſuper in corpora uel duriſsima, omnia enĩ hæc ad cœlũ infirmiſsima ſunt. Sũt aũt in uarijs ſtellis uariæ quoq; uires, & idcirco in radijs earũ inter ſe uariæ. Præterea in radiorũ ictib. aliter atq; aliter incidentib. uirtutes diuerſæ naſcuntur. Deniq; in concurſib. radiorũ mutuis aliter atq; aliter, & hic aut ibi, & tunc aut aliâs effectis diuerſæ ſubitò uires ſuboriũtur, multo magis atq; citius quàm in alijs atq; alijs elementorũ qualitatumq; elementaliũ mixtionib. multo etiã citius q̃ in tonis & numeris apud Muſicũ aliter & aliter cõcinentib. Si hæc diligẽter cõſideraueris, forſitan nõ diffides, dicent, ſubito quodã radiorũ iactu uires imaginib. imprimi atq; ex diuerſo iactu diuerſas. Nunquid ergo tam citò? Mitto faſcinationes repentino quodam intuitu factas. Et amores acerrimos ſtatim accenſos radijs oculorum, qui & ipſi faſcinamenta quædam, quod in libro de amore probamus. Mitto quàm citò rubens oculus inficiat intuentem, & ſpeculum intuens fœmina menſtruoſa. Nónne & familiæ quædam apud Illyricos & Triballos iratæ, intuitu homines interemiſſe feruntur? Et fœminæ quædam in Scythia idem facere conſueuiſſe? Et Catoblepæ reguliq; ſerpentes radiorũ ex oculis iactu homines perimunt. Torpedo quoq; marina tactu etiam procul per uirgam manum ſubito ſtupefacit. Echinus quoq; piſculus grandem ſolo præterea tactu nauẽ ſiſtere fertur. Phalãgia quinetiã in Apulia ictu quopiã uel occulto

ſpiritum animumq́ repentino ſtupore permutant. Quid rabioſus canis facit, uel nõ apparente morſu? Quid ſcopa, deinde quid arbutus? Nonne leuiſsimo tactu uenenum concitant atq; rabiem? An ergo negabis cœleſtia oculorum ſuorum radijs, quibus noſtra contuentur, ſimulatq́ contingunt ſtatim miranda perficere? Iam uero grauida mulier tactu ſtatim ſignat membrum hominis naſcituri, rei deſideratæ nota. An uerò dubitabit radios aliter aliterúe tangentes diuerſa conficere? Quũ & tu helleborũ herbã colligens, ſiue folium deorſum trahas, ſiue ſurſum, hoc ſubito tactu, cauſa ſis helleboro, ut deorſum educat humores, aut ſurſum? Nonne ab initio rei cuiuſq; generãdæ cœleſtes influxus concoctione materiæ, digeſtioneq́ perfecta non tàm tempore quàm momento dotes mirificas largiũtur? Nonne ſuffragante cœli uultu innumerabiles ſæpe ranæ, ſimilesq́ animantes ex arenis momento proſiliunt? Tanta eſt in materijs præparatis potentia cœli, tanta celeritas. Deniq; ſi ignis hoc habet, ut tẽpore quàm breuiſsimo faciat quæ cætera longo, ob id præcipuè quod eſt cœlo ſimillimus. Quis nam dubitet, cœlum magna quaſi momento perficere, etiam in materia minus parata, ſicut flamma ſolet ingentior? Quid ergo dubitas, inquiunt, in imagine cõſtruenda fermè ſimiliter agere cœlum? Dices opinor, ſicut & ego dicebam, naturales hic alterationis gradus ſubeſſe. Qui ſanè defectus minuit quidem cœleſte donum, nec tamen penitus auferre uidetur. Nolunt enim Phyſici ex quolibet metallo uel lapide imaginem fabricari, ſed certo. In quo quidem natura cœleſtis, uirtutem olim ad hoc ipſum quod optatur naturaliter inchoauerit, & quaſi iamiam perfecerit, ut in ſulphure flammam. Quam ſanè uirtutem tũc demum perficiat, quando materia hæc per artem ſub ſimili quodam influxu cœleſti uehementer agitatur, & agitata caleſcit. Itaq; ars ſuſcitat inchoatam ibi uirtutem, ac dum ad figuram redigit, ſimilem ſitæ cuidam cœleſti figuræ, tũc ſuæ illic ideæ prorſus exponit, quam ſic expoſitam, cœlũ ea perficit uirtute qua cœperat exhibens quaſi ſulphuri flammam. Sic potentia quædam ad rapiendas paleas cœlitus data ſuccino, quodammodo debilis, ſæpe per frictionem calefactionemq́ facta ualidior, ſubitò rapit. Similem uirtutem Serapio ſcribit datam lapidi Albugedi quaſi hyacintho ſimili, ſed non prius trahere paleas, quàm capilli hoc lapide perfricentur. Sic item lapis ille Iouius Bezaar, id eſt, à morte liberans, quem deſcripſimus in libro contra peſtem, uim ab initio contra uenenũ accepit ab Ioue, ſed nõ uſqueadeò ualidam, ut eandem tradere poſsit materijs alijs exercendam. At uerò quum primum ſub Scorpionis cœleſtis influxu figuram ſuperni illius acceperit, perfectam contrà Scorpiones ſubitò uim reportare putatur, quàm Maſtici cõmunicare ualeat aut thuri. Eadem quoq; de hyacintho, topazio, ſmaragdo, cæteriſq́; ratio eſt habenda. Vt fabrica figurarum non alibi efficaciam habeat, quàm ubi materia cũ ſtella congruit & effectu, à qua hunc faber exoptat accipere. Ac præterea ubi hæc ipſa materia quaſi iam talis ab initio, qualem affectas reddere per figuram. Nullius ergo materijs ad imagines uti conſulunt, niſi his ipſis quæ tibi notæ ſunt, hanc ipſam fermè iam uim habere quam cupis. Lapillorum itaq; uires atq; metallorum diligentiſsime perſcrutari iubẽt, intereaq́; meminiſſe, inter lapillos quidem Carbunculum in tenebris coruſcãtem, atq; Pantaurum præcipuè Soli ſubeſſe, Saphyrum Ioui, Smaragdum Veneri, Mercurio, Lunæ. Præterea metalla præter aurum & argentum uix ullam ad hæc habere uirtutem. Tutioremq́ in his rationem fore, ſi aurum quidem purum ad Solem referas atq; Iouem, ad illum quidem propter colorem, ad hũc autem propter temperatam commixtionem, nihil enim Ioue & auro temperatius. Purum uerò argẽtum ad Lunam, ſed ad Iouem ſimulatq́ue. Venerem aurum argento permixtum. Præterea imaginem efficaciorem fore, ſi uirtus in materia eius elementaris conueniat cum ſpeciali eiuſdem uirtute naturaliter inſita, atq; hæc inſuper cum uirtute altera ſpeciali per figuram cœlitus capienda. Deniq; figuras inferiores & formas cœleſtibus conformari, inde perdiſces, ut aiunt, quod Perſeus truncato Meduſæ capite, futuram nonnullis obtruncationem portendere conſueuit, multaq; ſimiliter, & Lunam alioſq; Planetas ſub certis ſignis certa in nobis memora mouere non dubitant.

Quam

Quam uim habeant figuræ in cœlo atq; ſub cœlo. Cap. XVII.

SEd ne figuris nimium fortè diffidas, meminiſſe iubebunt, in regione hac ſub Luna elementari, elementarem quoq; qualitatem poſſe quàm plurimum, in trãſmutatione uidelicet ad aliquid elementare tendente, calorem ſcilicet & frigus, & humorem atq; ſiccitatem. Qualitas autẽ quæ minus elementares materialesúe ſunt ſcilicet lumina, id eſt, colores, numeros quoq;, ſimiliter & figuras ad talia forſitan minus poſſe, ſed ad cœleſtia munera, ut putant, ualere permultum. Nam & in cœlo lumina, & numeri, & figuræ, ſunt fermè omnium potentiſsima, præſertim nulla ſit ibi materia, quod Peripatetici pleriq; putant. Sic enim figuræ, numeri, radij, quum non alia ſuſtineãtur ibi materia, quaſi ſubſtantiales eſſe uidentur. Atq; quum in ordine rerum mathematicæ formæ phyſicas antecedant, tanquam ſimplices quidem magis, & minus egenæ, meritò in antecedentibus mundi gradibus, id eſt, cœleſtibus, authoritatem ſibi maximam uendicant, ut non minus inde fiat numero, figura, luce, quàm elementari quadam proprietate. Huius quidem authoritatis habetur etiam ſub Luna ſignum. Qualitates enim ualde materiales plurimis rerum ſpeciebus ſunt communes, eiſq; quodammodo permutatis, non uſquequaq; ſpecies commutantur. Figuræ autem numeriq; partium naturalium, proprietatem cum ſpecie inſeparabilem peculiaremq; poſsidẽt, utpote quæ cœlitus unà cum ſpeciebus deſtinata fuerunt. Imò & cum idæis maximam habent in mente mundi regina connexionem. Atq; quum ipſę numeriq; ſpecies quædam ſint idæis ibi proprijs deſignatæ, nimirum uires inde proprias ſortiuntur. Ideoq; tùm ſpecies naturalium certis figuris, tùm motus, & generationes, & mutationes certis numeris aſtringuntur. De lumine uerò quid dicam? Eſt enim actus intelligentiæ uel imago. Colores autem ſunt lumina quædã. Quamobrem ubi lumina, id eſt, colores, figuraſq;, & numeros Aſtrologi dicunt in materijs noſtris ad cœleſtia præparandis poſſe quàmplurimum, non temerè, ut aiunt, debes iſta negare. Non ignoras concentus per numeros proportionesq; ſuas, uim habere mirabilem ad ſpiritum & animum & corpus ſiſtendum, mouendum & afficiendum. Proportiones autem ex numeris conſtitutæ, quaſi figuræ quędam ſunt, uel ut ex punctis lineiſq; factæ, ſed in motu. Similiter motu ſuo ſe habent ad agendum figurę cœleſtes, hæ nanque harmonicis, tùm radijs tùm motibus ſuis omnia penetrantibus ſpiritum indies ita clàm afficiunt, ut Muſica præpotens palàm afficere cõſueuerit. Noſti pręterea quàm facilè multis miſericordiam moueat figura lugẽtis. Et quãtum oculos imaginationémque, & ſpiritum & humores afficiat ſtatim atque moueat amabilis perſonæ figura, nec minus uiua eſt & efficax figura cœleſtis. Nónne principis in urbe uultus quidem clemens & hilaris exhilarat omnes? Ferox uerò uel triſtis repentè perterret? Quid ergo cœleſtium uultus, dominos omnium terrenorum, aduerſus hæc efficere poſſe putas? Quippe quum etiam coëuntes ad prolem plerunq; uultus, non ſolum quales ipſi tunc agunt, ſed etiam quales imaginãtur, ſoleant filijs diu poſtea naſcituris imprimere. Vultus eadem ratione cœleſtes materias confeſtim, ſuis notis inficiunt, in quibus ſi quando diu latitare uidentur, temporibus deinde ſuis emergunt. Vultus autem cœli ſunt figuræ cœleſtes. Potes uerò facies illic appellare figuras cæteris ibi ſtabiliores. Vultus autem figuras quæ magis ibi mutantur. Aſpectus quoq; inter ſe ſtellarum motu quotidiano confectos, uultus appellare potes, ſimiliter & figuras. Nam hexagoni, tetragoni nominantur. Eſto, dicet quiſpiam, ſint ut placet potentiſſimæ ad efficiendum figuræ cœleſtes, uerùm quid hoc ad figuras imaginum artificio factas? Reſpondebunt, non id potiſsimum contendere ut potentiſsimæ per ſe ad agendum ſint noſtræ figuræ, ſed ut paratiſsimæ ad actiones & uires figurarum cœleſtium capiendas, quatenus opportunè fiunt dominantibus illis, atq; ex amuſsim ad illas configurantur. Exigit enim figura illa figuram. Nónne ſonante cithara quadam, altera reboat? Ob id tantum, ſi & ipſa ſimilem figuram habeat, atque è conſpectu ſit poſita, & fides in ea poſitæ & intentæ ſimiliter. Quidnam hic efficit, ut cithara ſubitò patiatur à cithara, niſi ſitus aliquis & quædam forma conformis? Figura ſpeculi lenis, concaua, nitens cœlo congrua, ob hoc ipſum propriè munus tantum cœlitus accipit, ut radios Phœbi in ſe cumulatiſsimè complectitur, & ſolidiſsimum quodque ad centrum

ſuum

ſuum è conſpectu locatum repente cōburat. Ergo ne dubites dicent, quin materia quędam imaginis faciendæ, alioquin ualde congrua cœlo, per figuram cœlo ſimilem arte datam, cœleſte munus, tùm in ſeipſa concipiat, tùm reddat in proximum aliquem uel geſtātem. Non ſolum uerò figura, ſed etiam diſpoſitio peruia, quam Diaphanam uocāt, inefficax quiddam eſt, & paſsiuum ſuapte natura. Veruntamen quoniam peruia diſpoſitio eſt in cœlo proprium luminis ſuſceptaculum, ideo ubicunq; ſub cœlo hæc eſt naturalis, uel modo aliquo comparatur, ſubitò præſens cœleſte lumen acquiritur, atq; etiam conſeruatur, ubi unà cum hac uel calor eſt igneus, ut in flamma, uel eſt aliquid aërium, aqueumue ſimul & glutinoſum, ut in noctilucis & nocticernis, & carbunculis, atq; forſan quodammodo in Camphora. Quid inde ſequatur pro imaginib. ipſe reputa.

Quales cœleſtium figuras antiqui imaginibus imprimebant, ac de uſu imaginum. Cap. XVIII.

ALiquis autem quæret, quas potiſsimum cœli figuras imaginibus imprimere ſoleant. Sunt enim ibi formæ oculis ualde conſpicuæ, & à multis, quales ſunt quaſi depictæ, ut Aries, Taurus, ſimilesq; figurę zodiaci, & quæ ſunt extra zodiacū manifeſtæ. Sunt ibi præterea formę quamplurimæ, non tàm uiſibiles quàm imaginabiles per ſignorum facies ab Indis & Aegyptijs Chaldęiſq; perſpectæ, uel ſaltem excogitatæ, uelut in prima facie Virginis uirgo pulchra ſedens, geminas manu ſpicas habens, puerumq; nutriēs. Et reliquæ, quales deſcribit Albumaſar, cæteriq; nonnulli. Sūt deniq; characteres quidam ſignorū & Planetarum ab Aegyptijs deſignati. Volunt igitur imaginibus omnia hæc inſculpi. Vt ſi quis exſpectet proprium à Mercurio beneficium, collocare eum in Virgine debeat, uel ſaltem ibi Lunam cum aſpectu Mercurij, & imaginem tunc ex ſtanno conficere, uel argento, in qua totū ſit Virginis ſignum, & character eius characterq; Mercurij. Ac ſi prima uirginis facie ſis uſurus, addas etiam figuram, quam in prima facie diximus obſeruatam. Similiterq; de cæteris. Poſtremi quidem imaginum authores, uniuerſam earum formam ad cœli ſimilitudinem accipere rotundam. Antiquiores autem, quemadmodum in quodam Arabum collegio legimus figuram crucis cunctis anteponebant, quia corpora per uirtutem agunt ad ſuperficiem iam diffuſam. Prima uerò ſuperficies cruce deſcribitur. Sic enim in primis habet longitudinem atq; latitudinem. Primaq; hæc figura eſt, & omnium recta quàm maxime, & quatuor rectos angulos cōtinet. Effectus uerò cœleſtium maximè per rectitudinem radiorum angulorumq; reſultant. Tunc enim ſtellæ magnopere ſunt potentes, quando quatuor cœli tenent angulos imò cardines, orientis uidelicet occidentiſq;, & medij utrinq;. Sic uerò diſpoſitæ, radios ita conijciunt in ſe inuicem, ut crucem inde conſtituant. Crucem ergo ueteres figuram eſſe dicebant, tùm ſtellarum fortitudine factam, tùm earundem fortitudinis ſuſceptaculum, ideoq; habere ſummam in imaginibus poteſtatem, ac uires & ſpiritus ſuſcipere Planetarum. Hæc autem opinio ab Aegyptijs uel inducta eſt uel maximè confirmata. Inter quorum characteres crux una erat inſignis, uitam eorū more futuram ſignificans, eamq; figurā pectori Serapidis inſculpebant. Ego uerò quod de crucis excellentia fuit apud Aegyptios ante Chriſtum, non tàm muneris ſtellarum teſtimonium fuiſſe arbitror, quàm uirtutis præſagium, quam à Chriſto eſſet acceptura, Aſtrologos autem qui ſtatim poſt Chriſtum fuerunt, uidētes à Chriſtianis miranda per crucem fieri, neſcientes autem uel nolentes in Ieſum tanta referre, in cœleſtia retuliſſe, quanquam conſiderare debebant per crucem ipſam, abſq; nomine Ieſu miracula minime perpetrari. Conuenire quidem imaginibus eam, quia referat fortitudinē Planetarū omniumq; ſtellarum, forſitan eſt probabile, non tamen ob hoc duntaxat ingentem habere potentiam, poſſe uerò nonnihil unà cum cæteris, quæ neceſſaria ſunt, coniunctam, ad proſperam forſan corporis ualetudinē. Sed ad narrandas aliorum opiniones, ut cœpimus, reuertamur. Saturni ueteres imaginē ad uitæ longitudinē faciebāt in lapide Feyrizech, id eſt, Saphyro, hora Saturni, ipſo aſcendente atq; feliciter conſtituto. Forma erat. Homo ſenex in altiore cathedra ſedens uel dracone, caput tectus panno quodam lineo

lineo fuſco, manus ſupra caput erigens, falcem manu tenēs aut piſces, fuſca indutus ueſte. Ad longam uitam atq; felicem Iouis imaginem in lapide claro uel albo. Erat homo ſedens ſuper aquilam uel draconem coronatus, hora Iouis, ipſo in exaltatione ſua feliciter aſcendente, croceam induto ueſtem. Contra timiditatem hora Martis imagines fabricant prima Scorpionis facie oriēte, Martem armatum & coronatum. Ad morbos curandos fingebant Solis imaginem in auro, hora Solis, prima facie Leonis aſcendente cū Sole, Regem in throno, crocea ueſte, & coruū m Solisq; formam. Ad lætitiam roburq; corporis, Veneris imaginem puellarem, poma floresq; manu tenentem, croceis & albis indutam, hora Veneris, prima facie Libræ, uel Piſcium, uel Tauri aſcendente cum Venere. Imaginem Mercurij ad ingenium & memoriam, prima facie Geminorum. Item contra febres ſculpebant hanc in marmore, ſubinde materiæ cuipiam imprimebant languentibus aſſumendæ. Hinc omne genus febrium curari dicebant. Imaginem Lunę aſcendente prima facie Cancri ad augmentum. Forma Mercurij. Homo ſedens in throno galeratus criſtatusq;, pedibus aquilinis, ſiniſtra gallum tenens aut ignē, alatus, aliquādo ſuper pauonē, dextra tenens calamū, ueſte uaria. Luna puella cornuto capite ſuper draconē uel taurum, ſerpentes ſupra caput & ſub pedib. habens. Ad curandū calculum, genitaliumq; dolores, & ad ſanguinem adſtringendum, imaginem hora Saturni, ſurgente tertia facie aquarij cum Saturno. Item Leonem auro imprimebant, lapidē in formam Solis pedibus reuoluentē, hora Solis, primo gradu faciei ſecundæ Leonis oriente. Hanc expellendis morbis profuturam exiſtimabant. Ad renū morbos ſimilem faciebāt, quando Sol in corde Leonis cœlū medium obtineret, à Petro Aponenſi cōprobatam, & experientia confirmatā, ſed hac conditione, ut Iupiter aut Venus mediū aſpiciat cœlū. Planetæ uero noxij cadant, infortunatiq; ſint. Accepi à Mengo phyſico præclaro eiuſmodi imaginem factam Ioue ibidē cōiuncto cum Sole, liberauiſſe Ioannem Marlianum, Mathematicum noſtro ſeculo ſingularem à pauore quo ſub tonitru affici conſueuerat. Prǽterea ad firmandam ſanitatē & ueneficia deuitanda, imaginē ex argento fingebant hora Veneris, Luna angulos obtinēte, ac Venerē feliciter intuente, dūmodo dominus ſextæ domus Venerem aſpiciat aut Iouē trino quodā intuitu, uel oppoſito. Mercurius autē non ſit infelix. Agebant hæc hora diei Solis ultima, ita ut dominus herę decimā teneret cœli plagam. Petrus Aponenſis inquit, medicum per imaginē infirmū curare poſſe. Modò in ea fabricanda obſeruet, ut anguli aſcendentis medij cœli occidentis ſint fortunati, & aſcendentis dominis, & eadē ratione ſecūda, ſed ſexta & dominus eius ſit infelix. Ait etiam ſanitatem fore firmiorem uitamq; longiorē, quàm ab initio fuerit inſtituta, ſi natiuitate perſpecta fiat imago, in qua hæc fortunata ponatur, ſcilicet illius ſignificator uitæ. Item uitæ datores, tum ſigna, tum domini, præſertim aſcendens eiusq; Dominus. Itē cœli medium, locus Solis, pars fortunæ, Dominus coniunctionis uel præuentionis ante natiuitatem factę. Mali quinetiā infortunati cadant. Concludit Aſtrologorū nullū dubitare, quin ad producendam uitā talia conferant. Prolixū foret dictu, quas per quælibet ſigna facies antiqui, & quas Lunæ ſtationes tanquam neceſſarias in exprimendis imaginibus obſeruabāt. Nam in ſtatione Lunæ à gradu Virginis decimoſeptimo ad finem eius faciebant imagines contra morbos & odia, & ad iter felix. In ſtatione à principio Capricorni ad gradū duodecimum, contra morbos & diſcordias atq; captiuitatem. In ſtatione à gradu duodecimo Capricorni ad gradum uigeſimumquintū, aduerſus languorem & carcerem. In ſtatione à gradu quarto Piſcium ad gradū eiuſdē decimumſeptimū ad curandos morbos, ad lucrum, ſocietatem, ad augēdas meſſes. Et in alijs ſimiliter alias uana ſæpius curioſitate machinabantur. Solas uerò recenſui quæ non tam Magum quā Medicum redolerent. Nam & medicinam eiuſmodi uanā plurimum fore ſuſpicor. Pro alijs autem magis legitimis medicinarum confectionibus eiuſmodi manſiones Lunæ arbitror eligendas atq; etiam in ariete gradum ſextum, rurſus decimumnonum, minuta xxvi. Item in Geminis granum decimū, minuta xxxxxi. In Cancro gradum decimūnonum, minuta xxvi. In Libra gradum ſextum, minuta xxxiiij. In Capricorno gradum decimumnonum, minuta xxvi. In Aquario gradum ſecundum, minuta xxvij. In eodem gradu decimumquintum, minuta viij. Præterea ſententiam Haly mente tenendam. Quodlibet ſignū quandiu Sol eſt in eo, uiuū fieri cæteris dominari, effectū eius prę

cæteris

cæteris euenire, ut illuc Lunã dirigas ad donũ inde propriũ pro medicinis ſuſcipiẽdum.
Illuc inquã, id eſt, ad ſignũ & faciẽ, & maximè gradum, ut ſi bona Iouis affectas, ad hæc
directam Lunã erigas uel unitã, quandiu locum eiuſmodi Sol illuſtrat, ubi proprietas
Iouia uiget. Similiterq; de cæteris. Curioſum uerò narratu foret & fortè noxium, quas
imagines, & quemadmodũ aſſociandos uel diſſociandos inter ſe animos fabricabant, ad
afferendã felicitatẽ uel inferẽdã calamitatẽ, uel uni cuidam, uel domui uel ciuitati. Ego
quidẽ fieri poſſe talia nõ affirmo. Aſtrologi aũt fieri poſſe putant, & quomodo, docent,
qualia ego narrare non audeo, Porphyrius ubi uitã Plotini magiſtri ſui deſcribit, talia
fieri poſſe cõfirmat. Atq; Olympiũ Magũ & Aſtrologum Aegyptiũ narrat contrà Ploti
nũ Romæ talia tentauiſſe, dũ conaretur per imagines uel res eiuſmodi ſiderare Plotinũ
ſed conatus in authorem ſuum ob excelſam Plotini animam fuiſſe retortos. Albertus
quoq; Magnus Aſtrologiæ pariter atq; Theologiæ profeſſor ait in ſpeculo, ubi à licitis
diſcernere ſe inquit illicita, imagines rite ab Aſtrologis cõſtitutas, uirtutem effectumq;
acquirere à figura cœleſti. Atq; ſubinde narrat mirabiles earum effectus, quales The-
bith, Benthorad, & Ptolemæus, cæteriq; Aſtrologi pollicentur. Deſcribitq; imagines
ad calamitatem alicui, proſperitatemq; afferendam, quas conſilio prætermitto. Et inte-
rea confirmat effectum eas habere poſſe, quanquam & ut uir bonus artis damnat abu-
ſum, & ut legitimus Theologus orationes ſuffumigationesq; deteſtatur, quas impij
quidam dæmones imaginibus fabricandis adhibuerunt. Neq; tamen reprobat figuras
& literas dictionesq; imaginibus impreſſas ad hoc ipſum duntaxat, ut donum aliquod
accipiant à figura cœleſti. Quod quidem poſſe per imagines comparari, Petrus Apo-
nenſis confirmauit. Imò & affirmauit regionem neſcio quam fuiſſe deſtructam per ima
ginẽ illam, quam Thebith narrat à Phedice Aſtrologo fabricatam. Thomas autem A-
quinas dux in Theologia noſter magis iſta formidat, & minus tribuit imaginibus. Tan
tum nanq; uirtutis duntaxat per figuras cœlitus putat acquirere, quantum conducat
ad illos effectus, quos ſolet communiter cœlum per herbas resq; alias naturales effice-
re. Non tam quia figuralis ſit in ea materia, quàm quoniam compoſitum tale iam poſi-
tum eſt in certa quadam artificij ſpecie, qualis cum cœlo conſentiat. Hæc ait in libro
contra Gentiles tertio, ubi charactêres & literas figuris additas ridet. Figuras uerò non
adeò, niſi pro ſignis quibuſdam ad dæmones adiungantur. In libro etiã de fato ait, cõſtel
lationes dare ordinem eſſendi atq; perdurandi, non ſolũ rebus naturalib. ſed etiam artifi
cioſis, ideò imagines ſub certis cõſtellationib. fabricari. At ſi quid mirabile per eas ultra
conſuetos naturalium effectus nobis eueniat, in dæmonas reijcit hominum ſeducto-
res, quod in libro cõtra Gentiles perſpicuè patet, maximè uerò in libello de occultis na
turæ operibus, ubi uidetur etiam ipſas imagines paruipẽdere, quomodocunq; factas,
quas & ego quatenus ipſe iuſſerit, nihilipendã. Referre aũt mirabiles quoſdam effectus
imaginum in dęmonum falſitatem, nec eſt à Platonicis alienum. Nam & Iamblichus ait,
eos qui religione ſumma ſanctimoniaq; poſthabita, imaginibus duntaxat confiſi, ab eis
diuina ſperant munera, hac in re à malis dæmonibus ſæpiſsimè falli, ſub prætextu bono
rum numinum occurrẽtibus. Contingere tamẽ ex imaginibus legitima Aſtrologiæ ra
tione cõſtructis naturalia quędã bona, nõ negat. Deniq; tutius fore arbitror medicinis
quàm imaginibus ſe committere, rationesq; à nobis poteſtate cœleſti, pro imaginibus
aſsignatas, in medicinis potius quàm in figuris efficaciam habere poſſe. Probabile enim
eſt, ſi quam uim imagines habent, hanc nõ tam per figuram nuper acquirere, quam per
materiam poſsidere naturaliter ſic affectam. Ac ſi quid denuò acquiritur dum inſculpi
tur, non tam per figuram comparari quàm per calefactionem contuſione quadam pro-
uenientem. Quę quidem contuſio calefactioq; facta ſub harmonia, cœleſti ſimili harmo
niæ, quæ quondam materiæ uirtutem infuderat, excitat uirtutem ipſam atque corrobo
rat ſicut flatus flammam, & manifeſtam efficit ante latentem, ſicut calor ignis in aſpe-
ctum producit literas ſcriptas ſucco cepæ prius delitescentes. Atq; literæ hirci adipe in
ſcriptæ lapidi prorſus occultæ, ſi lapis ſubmergatur aceto, prodeunt, & ſculptæ emi-
nentes extant.

Imò uero ſicut tactus ſcopæ uel arbuti ſuſcitat rabiem conſopi-
tam, ſic fortè contuſio quædam & calefactio ſola labentem in materia uirtutem pro-
dit, facta uidelicet opportunè. Qua quidem cœleſti opportunitate expedit in medici-

nis

his conficiendis uti. Aut ſi quis fortè tractare metalla lapidesq; uoluerit, præſtat percutere ſolum atq; calefacere, quàm figurare. Præter enim id quod inanes eſſe figuras ſuſpicor, haud temerè uel umbrā idololatriæ debemus admittere. Itē nec temere uti ſtellis uel ſalutaribus ad morbos his ſimillimos expellendos. Hos enim ſępe augēt, ſicut noxiæ ſtellæ diſsimiles ſibi morbos aliquando minuūt, quod ſanè Ptolemæus & Haly perſpicuè docent.

De fabricanda uniuerſi figura. Cap. XIX.

SEd cur nam uniuerſalem ipſam, id eſt, uniuerſi ipſius imaginē permittimus? Ex qua tamen beneficium ab uniuerſo ſperare uidentur. Sculpet ergo ſectator illorum fortè, qui poterit formā quandam mūdi totius archetypam ſi placebit in ære, quā deinde opportunè in argenti lamina imprimat, aurata. Sed quādo potiſsimū imprimet? Quando Sol minutū primum Arietis attigerit. Hinc enim Aſtrologi tanquā ex ſui natalis reuolutione, fortunā mundi eo ſaltē anno imminentem auſpicantur. Ille igitur in hoc ipſo mundi natali totius imprimet mundi figurā. At uidéſne quā belle inter diſſerendum mundi aliquando nati nobis ſuccurrerit argumentū? ſiquidē quolibet anno renaſcitur. Nónne in ipſa hominis geneſi metiuntur Aſtrologi, primū in quo ſigno, quo gradu, quo minuto Sol extiterit? Ibiq; totius figuræ iaciunt fundamentum. Et quolibet deinceps anno, quum primū Sol minutū ſubierit idem, quaſi renatum hominē arbitrantur, atq; inde præſagiunt anni fortunam. Sicut igitur id in homine facere nō ualerent, niſi quaſi renaſceretur, atq; hic non poſſet quaſi renaſci, niſi fuiſſet aliquando natus, ſic & mundum conijcere licet aliquando genitum. Sole uidelicet ſub minuto Arietis primo tunc poſito, quandoquidem per eundem quolibet anno ſitū, ſors quædā quaſi renaſcentis mundi reuoluitur. Tunc igitur fabricauit mundi figuram. Cauebit autē ne ſabbato Saturni die figuram ſculpat aut exprimat. Hoc enim die Deus mundi faber ab opere traditur quieuiſſe, quod ab ideali die Solis inceperat. Quantum enim Sol generationi accōmodatus eſt, tantū Saturnus ineptus. Perfecerat autem opus in Venere, pulchritudinem operis abſolutam ſignificante. Sed de mundanę fabricę rationib. ultra. Ioannes enim Picus noſter Mirandula diuina de geneſi mundi myſteria Moſeos diuinitus his diebus expreſsit. Quamobrem ut redeamus ad inſtitutum, & ille mundum ſuū primū die uel hora Saturni non ſculpet, ſed potius uel hora Solis. Imprimet aūt in anni natali, præſertim ſi tunc felices accedāt Iuppiter atq; Diana. Optimū uerò fore putabūt pręter lineamēta opificio colores inſerere. Sunt uerò tres uniuerſales ſimul & ſingulares mundi colores, uiridis, aureus, ſapphyrinus, tribus cœli gratijs dedicati. Viridis quidem Veneri ſimulatq; Lunæ, humidus uidelicet humidis atq; naſcentiū proprius, accōmodatus & matribus. Aureū Solis eſſe colorē nemo dubitat, & ab Ioue inſuper atq; Venere non alienum. Sapphyrinum deniq; Ioui maximè dedicamus, cui & Sapphyrus ipſe dicitur conſecratus. Vnde & lapis lazulus hoc colore dotatus ob uirtutē Iouiam contra bilem atram à Saturno profectam, apud medicos prærogatiuam habet, naſciturq; cū auro, aureis diſtinctus notis, ita comes auri ſicut Solis eſt Iupiter. Similemq; uim habet lapis Armenus, colorē ſimilem cum uiridi quodammodo poſsidēs. Expedire igitur iudicabunt ad gratiarū cœleſtiū munera capeſſenda, treis potiſsimum hos colores frequētiſsimè contueri, atq; in formula mundi quam fabricas, ſapphyrinū colorem mundi ſphęris inſerere. Operæprecium fore putabunt aurea ſphæris ad ipſam cœli ſimilitudinē addere, ſidera, atq; ipſam Veſtam, ſiue Cererem, id eſt, terram, uiridem induere ueſtem. Eiuſmodi formulam ſectator illorū uel geſtabit, uel oppoſitā intuebitur. Vtile uerò fore ſpectare ſphæram motibus ſuis præditam, qualem Archimedes quondam & nuper Florentinus quidam noſter, Laurentius nomine, fabricauit. Neq; ſpectare ſolum, ſed etiam animo reputare. Proinde in ipſis ſuæ domus penetralib. cubiculū conſtruet in fornicem actum, figuris eiuſmodi & coloribus inſignitum, ubi plurimum uigilet atq; dormiat. Et egreſſus domo non tātam attentione ſingularū rerū ſpectacula, quanta uniuerſi figurā coloresq; perſpiciet. Sed hæc imaginū fictores illi uiderint. Tu uerò præſtantiorem in te finges imaginem, nempe quum noueris nec quicquā ordinatius eſſe q̄ cœlū, neq; tēperatius aliquid cogitari quā Iuppiter, ſperabis ita demū beneficia cœli Iouiſq; cōſequi, ſi

cogitationibus,affectibus,actionibus,uictu teipſum ordinatiſsimum temperatiſsimūq; præſtiteris. At poſtquā in mētionem temperaturę cœleſtis incidimus,opportunū forte fuerit recordari nullū ineſſe cœlo elemētaris qualitatis exceſsū,ut Peripateticè loquar, alioquin ſiue ita compoſitum ſit,iam eſſet tot ſeculis diſſolutum,ſiue etiam ſimplex, tanta ſaltem magnitudine,potentia motione cætera perdidiſſet.Sed profectò tanquam moderatiſsimum omnia moderatur,ac diuerſa commiſcet in unum.Præterea tum hac ipſa temperantia ſua,tùm excellentia formæ diuinitus uitam meruit. Nam & res compoſitas tunc demum uitam adipiſci uidemus,quando qualitatum perfecta commixtio priorem iam contrarietatem fregiſſe uidetur , ut in plantis. Perfectiorem deinceps in animalibus uitam,quatenus ineſt in eis complexio à contrarietate remotior quàm in plantis . In hominibus rurſum eadem ratione perfectiorem , & quodammodo iam cœleſtem.Siquidem humana complexio ad cœleſtem temperātiam iam acceſsit, præſertim in ſpiritu, qui ultra ſubſtantiæ ſuæ ſubtilitatem qualitatumq; temperantium quibus cū cœlo conſentit,cœleſtem quoq; lucem eſt adeptus.Hic inſuper ubi maximè talis potiſſimum eſt cœleſtis,uitamq; cœleſtem diuinitus præ cæteris eſt adeptus.Et quatenus ſe talem in omni uictu legeq; uitæ efficit atq; ſeruat,eatenus ſingularia cœleſtium dona reportat.Quando uerò dicimus non eſſe in cœlo ullum elementaris qualitas exceſſum,intelligimus uel nullam eſſe ibi eiuſmodi qualitatem,ſed uirtutes potius effectrices qualitatum temperatas,uel ſi quæ ſunt illic quodammodo ſimiles qualitates, quaſi aëriam habere temperiem.Atq; ubi quędam illic frigida ſiccaq; nominamus, Platonica hæc accipimus ratione,id eſt,ut frigidum appelletur quod minimi caloris eſt cauſa. Siccū uerò quod humorem nobis exhibet minimum.Sic Aſtrologus Abraham, Saturnum inquit corpus noſtrum quodammodo relinquere frigidum atq; ſiccū, quia calorem atq; humorem affert noſtro minorem. Eadem ratione carnes bouis & leporis in ſe quidem calidæ atq; humidæ,nobis frigidę ſunt & ſiccæ.Ex hac autem inductione duo accipe corollaria.Primum quidem,ſi corpora magis deinceps temperata,magis uiuunt, cœlum exactiſsimè temperatum abſolutiſsimam in ſe uitam poſsidet,coniectari , ut quatenus reliqua ad temperiem uitamq; illius accedunt,eatenus uitam ſortiri præſtantiorem. Alterum uerò,uitam eſſe formam in ſe perfectam,perficientemq; corpus motioniſq; principium exhibentem.Principium,inquam,intimum,motionis quoq; tùm intrinſecus actæ,tum per omnem partem extrinſecus expeditæ.Si igitur idipſum uita eſt,mente captum exiſtimato qui eiuſmodi formam non cognouerit ineſſe cœlo, corpore præſtantiſsimo,circumeunte ſemper motione perfecta,cuncta uiuificante, magiſq; illa gradatim,quæ uel ad ipſius ſimilitudinem naturaliter propinquius acceſſerunt, uel quotidie huius influxibus aptius ſe exponunt.

Quantam imagines uim habere putentur in ſpiritum, & ſpiritus in eas. Et de affectu mentis & operantis. Cap. XX.

COmpertū habemus,ſi quis rite utatur helleboro,feratq; potenter,mutare quodammodo exquiſita purgatione & occulta eius proprietate qualitatem ſpiritus corporiſq; naturam,& ex parte motus animi,& quaſi reiuueneſcere,ut fermè uideatur eſſe renatus.Vnde Medeam Magoſq; tradunt herbis quibuſdam reddere iuuentutem conſueuiſſe, quam nō tùm reddunt myrobalani quàm conſeruāt. Similem Aſtrologi poteſtatem propitias habere imagines arbitrantur,per quam geſtantis naturam & mores quodammodo mutent,in meliuſq; reſtituant,ut quaſi iam alter euaſerit,aut ſaltem proſperam ualetudinem diutiſsime ſeruent . Imagines uerò noxias aduerſus geſtantem habere uim hellebori præter artem potentiamq; aſſumpti,ueneno ſam uidelicet atq; peſtiferam.Aduerſus autem alium quendam , ad cuius calamitatem fabricatæ intētæq; fuerint,uim ænei ſpeculi concauiq; ſic prorſus obiecti,ut collectis repercuſsiſq; in oppoſitū radijs,cominus quidem comburat,eminus autem caligare compellat.Hinc orta eſt hiſtoria uel opinio,putans Aſtrologorum machinis, Magorumq; ueneficijs homines,bruta,plantas,ſiderari atq; tabeſcere poſſe. Ego autem imagines in rem diſtantem,uim habere ullam non ſatis intelligo.Habere uerò in geſtantem nonnullam ſuſpicor,non tamen talem opinor qualem pleriq; fingunt,& hanc ratione materiæ

potius

potius quàm figuræ,atque,ut dixi, longo interuallo medicinas imaginibus antepono. Quanquam Arabes & Aegyptij tantum ſtatuis imaginibusq́ attribuunt arte Aſtronomica & magica fabricatis,ut ſpiritus ſtellarum in eis includi putent. Spiritus autem ſtellarum intelligunt alij quidem mirabiles cœleſtium uires,alij uerò dæmonas etiam ſtellæ huius illiusúe pediſſequos. Spiritus igitur ſtellarũ qualeſcunq; ſint,inſeri ſtatuis & imaginibus arbitrantur,non aliter ac dæmones ſoleant humana nonnunquam corpora occupare,perq́ illa loqui,moueri,mouere,mirabilia perpetrare. Similia quædam per imagines facere ſtellarum ſpiritus arbitrantur. Putant dæmonas mundani ignis habitatores per igneos humeros uel ignitos,ſimiliterq́; per ignitos ſpiritus,& affectus eiuſmodi noſtris inſinuari corporibus. Similiter ſtellarũ ſpiritus per radios opportunè ſuſceptos ſuffumigationesq́; & lumina,tonosq́; uehementes competentibus imaginũ materijs inſeri,mirabiliaq́; in geſtantem uel propinquantem efficere poſſe. Quæ quidem nos per dæmonas fieri poſſe putamus,non tàm materia certa cohibitos,quàm cultu gaudẽtes. Sed hæc alibi diligentius. Tradunt Arabes ſpiritum noſtrum quando ritè fabricamus imagines,ſi per imaginationem & effectum ad opus attentiſsimus fuerit,& ad ſtellas coniungi cum ipſo mundi ſpiritu,atq; cum ſtellarum radijs,per quos mundi ſpiritus agit, atq; ita coniunctum eſſe ipſum quoq; in cauſa,ut à ſpiritu mundi per radios quidã ſtellæ alicuius ſpiritus,id eſt,uiuida quædam uirtus infundatur imagini,potiſsimũ hominis tũc operantis ſpiritui conſentanea. Adiuuari quoq; ſuffumigationibus ad ſtellas accommodatis opus eiuſmodi,quatenus ſuffumigationes tales aërem radios,ſpiritum fabri,imaginis materiam ſic prorſus afficiunt. Ego uerò odores quidem tanquã ſpiritui aëriq́; natura perſimiles,& quum accenſi ſunt,ſtellarum quoq; radijs cõſentaneos arbitror, ſi Solares uel Ioui ſunt,afficere aërem ac ſpiritum uehementer ad dotes Solis aut Iouis tunc dominantis opportunè ſub radijs capiendas,atq; ſpiritum ſic affectum, ita donatũ, poſſe uehementiore quodam affectu,nõ ſolum in proprium corpus agere,ſed propinquum præſertim natura conforme quidem,ſed debilius,& cõſimili quadam afficere qualitate. Materiam uerò imaginis duriorem ab odoribus et operantis imaginatione,uix minimũ quiddam ſuſcipere poſſe puto,ſpiritum tamen ipſum ab odore ſic affici,ut ex ambobus unum conficiatur. Quod quidem ex eo patet,quod odor non agit ulterius in olfactum, poſtquam ſatis egit. Olfactus enim & quoduis aliud à ſeipſo uel ſimilimo quopiã nihil patitur. Sed de his alibi. Proinde imaginationis intentionem,non tàm in fabricandis imaginibus,uel medicinis uim habere,quàm in applicãdis & aſſumẽdis exiſtimo, ut ſi quis imaginem (ut aiunt) geſtans ritè factam,uel certè medicina ſimiliter utens,opẽ ab ea uehemẽter affectet,& proculdubio credat,ſperetq́; firmiſsimè,hinc certè quàmplurimus ſit adiumẽto cumulus acceſſurus. Nam ubi uel uirtus imaginis ſi qua eſt,tangentis carnem penetrat calefacta,ſaltem uirtus in electa eius materia naturalis,uel certe medicinæ uigor intus aſſumptæ,uenis ac medullis illabitur,Iouiam ſecum ferens proprietatẽ, ſpiritus hominis in ſpiritum eiuſmodi Iouium affectu,id eſt, amore transfertur. Vis enim amoris eſt transferre. Fides autem ſpesq́; non dubia,ſpiritum hominis iam ita percitum ſiſtit in ſpiritu Iouio penitus atq; firmat. Quod ſi quemadmodum Hippocrates & Galenus docent,ægrotantis amor fidesq́; erga Medicum inferiorem exterioremq́; ad ſanitatem plurimùm conferunt (imò uero fiduciam hãc Auicenna plus inquit efficere quàm medicinam) quantum ad cœleſtem opem conducere putandum eſt,affectũ fidemq́; nobis erga cœleſtem influxum iam nobis inſitum,agentẽ intus,uiſcera penetrantem? Iam uerò amor ipſe fidesq́; erga cœleſte donum,ſæpe cœleſtis adminiculi cauſa eſt,atq; uiciſsim amor & fides hinc aliquando forſan proficiſcitur, quod ad hoc ipſum iam nobis faueat clementia cœli.

De uirtute uerborum atq; cantus ad beneficium coeleſte captandum,ac de ſeptem gradibus perducentibus ad cœleſtia. Cap. XXI.

VErba præterea quædam acriore quodam affectu pronunciata,uim circa imagines magnam habere cenſent ad effectum earum illuc propriè dirigendũ,quorſum affectus intendũtur & uerba. Itaq; ad duos ardentiſsimo quodam amore conciliandos,imaginem ſub Luna coeunte cũ Venere in Piſcibus uel Tauro

fabricabant, multis interim circa ſtellas uerbaq́; curioſius obſeruatis, quæ referre nō eſt conſilium. Non enim philtra docemus, ſed medicinas. Probabilius autem eſt effectus eiuſmodi per Venereos dæmonas confici, his operibus uerbiſq́; gaudentes, uel per dæmonas ſimpliciter ſeductores. Nam & Apollonium Theanæū ſæpè Lamias deprehendiſſe & prodidiſſe ferunt, dæmonas ſcilicet quoſdam ſalaces Venereoſq́;, qui formoſas puellas ſimulent, pelliciantq́; formoſos, quos ut ſerpens elephantem ore, ſic illi illos ore uulua pariter exugant, ac prorſus exhauriant. Sed hæc Apollonius ipſe uiderit. In uerbis autem certis uim eſſe certam atq; magnam Origenes aſſerit contra Celſum, & Syneſius atq; Alchindus de Magia diſputantes. Item Zoroaſter uetans barbara uerba mutare, Iamblichus quoq; ſimiliter. Item Pythagorici uerbis & cantibus atq; ſonis mirabilia quædam Phœbi & Orphei more facere conſueti. Quod Hebræorum antiqui doctores præ cæteris obſeruarunt, omnesq́; Poëtæ miranda canunt carminibus effici. Et grauiſsimus ille Cato in Re ruſtica, in curandis beſtiarum morbis, aliquando barbaris cantionibus utitur. Sed præſtat dimittere cantiones. Cōcentum uerò illum, quò adoleſcens Dauid Saulem ab inſania redimebat, niſi myſterium iuſſerit ad diuinitatem referri, referet fortè aliquis ad naturam. Quum uerò pro ſeptem Planetarum numero, ſeptem quoq; ſint gradus, per quos à ſuperioribus ad inferiora fit attractus, uoces medium gradū obtinent, & Apollini dedicantur. Infimum quidem tenent gradum materiæ duriores, lapides atq; metalla, ac Lunam referre uidentur. Secundum in aſcenſu locum habent, quæ ex herbis, arborum fructibus, gummis, membris animaliū componuntur, reſpondentq́; Mercurio, ſi ordinem in cœlo ſequimur Chaldæorum. Tertium pulueres ſubtiliſsimi, eorumq́; uapores ex prædictis electi, odoreſq́; ſimpliciter herbarum & florum & unguentorum ad Venerem pertinentes. Quartum uerba, cantus, ſoni, quæ omnium ritè dedicantur Apollini, Muſicæ præ ceteris authori. Quintum uehementes imaginationis conceptus, formæ, motus, affectus uim Martiam referentes. Sextum rationis humanæ diſcurſiones deliberationeſq́; conſultæ pertinentes ad Iouem. Septimum ſecretiores ſimplicioreſq́; intelligentiæ quaſi iam à motu ſeiunctæ, coniunctæ diuinis, deſtinatæ Saturno. Quem meritò Sabath Hebræi nomine quietis appellant. Quorſum hæc? ut intelligas, quemadmodum ex certa herbarum uaporumq́; compoſitione confecta, per artem tùm Medicam, tùm Aſtronomicam, reſultat communis quædam forma uelut harmonia quædam ſiderum dotata muneribus. Sic ex tonis primo quidem ad ſtellarū normam electis, deinde ad earundem congruitatem inter ſe compoſitis, communem quaſi formam fieri, atq; in ea cœleſtem aliquam ſuboriri uirtutem. Difficillimum quidem eſt iudicatu, quales potiſsimum toni, qualibus conueniant ſtellis, quales item tonorū compoſitiones, qualibus præcipuè ſideribus aſpectibuſq́; conſentiant. Sed partim diligentia noſtra, partim diuina quadam ſorte nō aliter id aſſequi poſſumus, quàm Andromachus in theriaca componenda diutiſsimè fatigatus, ac tandem poſt diligentiam, diuina ſorte conſequutus theriacæ uirtutem. Quod quidem contigiſſe diuinitus Galenus & Auicenna confirmat. Imò uerò totam medicinam exordium à uaticinijs habuiſſe, teſtis eſt Iamblichus atq; Apollonius Theanæus. Ideoq́; Phœbum uatem medicinæ præponunt. Tres uerò potiſsimum regulas ad hoc afferemus, ſi prius admonuerimus, ne putes nos in præſentia de ſtellis adorandis loqui, ſed potius imitandis, & imitatione captandis. Neque rurſum de donis agere credas, quæ ſtellæ ſint electione daturæ, ſed influxu potius naturali. Ad quem profecto multiplicem & occultum, ita nos exquiſitis ſtudemus modis accommodare ſicut quotidie ad manifeſtum Solis lumen caloremq́; ſalubriter excipiendum noſipſos accommodamus. Aptare uerò ſeipſum ad occultas dotes eius atque mirificas, ſolius ſapientis eſt officium. Sed iam ad regulas cantum ſideribus accommodaturas perueniamus. Prima eſt, exquirere quas in ſe uires quoſue ex ſe effectus ſtella quælibet & ſidus & aſpectus habeant, quæ auferant, quæ ferant. Atque uerborum noſtrorum ſignificationibus hæc inſerere, deteſtari quæ auferunt, probare quæ ferunt. Secunda, conſiderare quæ ſtella cui loco maximè uel homini dominetur. Deinde obſeruare qualibus communiter hæ regiones, & perſonæ tonis utantur, & cantibus ut ipſe ſimiles quoſdam unà cum ſignificationibus modo dictis adhibeas uerbis, quæ ſideribus eiſdem ſtupes exponere. Tertia, ſitus aſpectuſq́;

ctuſque ſtellarum quotidianos animaduertere, atque ſub his explorare, ad quales potiſsimum ſermones, cantus, motus, ſaltus, mores, actus incitari homines plerique ſoleant, ut talia quædam tu pro uiribus imiteris in cantibus, cœlo cuidam ſimili placituris, ſimilemq; ſuſcepturis influxum. Memento uerò cantum eſſe imitatorem omnium potentiſsimum. Hic enim intentiones affectionesq; animi imitatur & uerba, refert quoq; geſtus motusq; corporis & actus hominum atq; mores, tamq; uehementer omnia imitatur & agit, ut ad eadem imitanda uel agenda, tùm cantantem, tùm audientes ſubitò prouocet. Eadem quoq; uirtute quãdo cœleſtia imitatur, hinc quidem ſpiritum noſtrũ ad cœleſtem influxum, inde uerò influxũ ad ſpiritum mirifice prouocat. Iam uerò materia ipſa cõcentus purior eſt admodum, cœloq; ſimilior, quàm materia medicinæ. Eſt eñ aër etiam hic quidem calens ſiue tepens, ſpirans adhuc, & quodammodo uiuens, ſuis quibuſdam articulis artubusq; compoſitus, ſicut animal, nec ſolum motum ferens, affectumq; præferens, uerumetiam ſignificatum afferens quaſi mentem, ut animal quoddã aërium & rationale quodammodo dici poſsit. Concentus igitur ſpiritu ſenſuq; plenus, ſi fortè tùm ſecundum eius ſignificata, tùm ſecundum eius articulos atq; formam ex articulis reſultantem, tùm etiam ſecundum imaginationis affectũ huic ſideri reſpondeat, aut illi, nõ minorem inde uirtutem quàm quęlibet alia compoſitio traijcit in cantantem, atq; ex hoc in proximum auditorem, quouſq; cantus uigorem ſeruat ſpiritumq; canentis, præſertim ſi cantor ipſe ſit natura Phœbeus, uehementemq; habeat uitalẽ cordis ſpiritum, atq; inſuper animalem. Sicut enim uirtus ac ſpiritus naturalis, ubi potentiſsimus eſt mollit ſtatim, liquefacitq; alimenta duriſsima, atq; ex auſteris mox dulcia reddit, generat quoq; extra ſe ſeminalis ſpiritus productione propaginẽ, ſic uitalis animalisq; uirtus ubi efficaciſsima fuerit, ibi intentiſsima quadam ſui ſpiritus per cantum, tùm conceptione agitationeq; in corpus propriũ potenter agit, tùm effuſione mouet ſubinde propinquum, afficitq; cum ſuum, tùm alienum ſiderea quadam proprietate, quam tùm ex ipſa ſui forma, tùm ex electa temporis opportunitate concepit. Hac utiq; ratione orientales meridionalesq; multi, præcipuè Indi, admirandam ferũtur in uerbis habere potentiam, utpote qui magna ex parte ſola res ſunt. Vimq; non naturalem dico, ſed uitalẽ & animalem habent fermè omnium potentiſsimã, & quicunq; in regionibus alijs maximè ſunt Phœbei. Cantus autem hac uirtute, opportunitate, intentione conceptus, fermè nihil aliud eſt quàm ſpiritus alter, nuper penes ſpiritum tuũ in te conceptus, factusq; Solaris, & agens tùm in te, tùm in proximũ poteſtate Solari. Si enim uapor & ſpiritus quidam aliquando per radios oculorum, uel aliter foras emiſſus faſcinare, inficere, aliterq; afficere proximum poteſt, multo magis id ualet ſpiritus ab imaginatione cordeq; ſimul uberior profluens & feruentior, motuq; ualentior, ut non omnino mirum ſit, morbos quoſdam animi atq; corporis ſic auferri poſſe aliquando, uel inferri pręſertim, quoniam ſpiritus eiuſmodi Muſicus propriè tangit, agitq; in ſpiritũ inter corpus animamq; medium, & utrunq; affectione ſua prorſus afficientem. Mirabilem uerò in cõcitato canenteq; ſpiritu uim eſſe concedes, ſi Pythagoricis Platonicisq; conceſſeris, cœlum eſſe ſpiritum, motibus tonisq; ſuis omnia diſponentem. Memento uerò totam procedere Muſicam ab Apolline. Atq; eatenus Iouem eſſe muſicum, quatenus eſt cum Apolline concors. Venerem inſuper & Mercurium Muſicam uicinitate Apollinis reportare. Item ad hos quatuor duntaxat attinere concentus, tres uerò reliquos uoces quidem habere, nõ cantus. Iam uerò uoces tardas, graues, raucas, querulas, Saturno tribuimus. Marti uerò contrarias, ueloces acutasq; & aſperas & minaces. Medias uerò Lunæ. Concentus autẽ Ioui quidem graues, & intentos dulcesq;, & cum conſtantia lætos. Contra Veneri cũ laſciuia & mollitie uoluptuoſos cantus adſcribimus. Inter hos uerò medios Soli tribuimus & Mercurio. Si unà cum gratia ſuauitateq; ſunt uenerabiles & ſimplices & intenti, Apollinei iudicantur. Si unà cum iucũditate remiſsiores quodammodo ſunt, ſtrenui tamen atq; multiplices, Mercuriales exiſtunt. Tu igitur horum quatuor unumquenq; cantibus tibi ſuis conciliabis, præſertim ſi competentes cantibus ſonos adhibeas, adeo ut quum eorum more opportunè canendo & ſonando clamaueris, reſponſuri protinus uideantur, uel inſtar Echo, uel ſicut corda quædam in cithara tremẽs, quoties uibratur altera, tẽperata ſimiliter. Atq; ut uult Plotinus & Iamblichus, ita naturaliter id tibi con-

tinget è cœlo, quemadmodum uel ex cithara reboatus ſiue tremor, uel ex oppoſito pariete fit Echo. Profectò quoties ex frequenti quodam uſu, harmoniæ Iouiæ, uel Mercuriales, uel Venereæ, factæ uidelicet his regnantibus, ſpiritus tuus ad hoc ipſum attentiſſimè canens, harmoniæq; cõformatus euadit Iouius, uel Mercurialis, uel Venereus. Interea Phœbeus euadit, ſiquidem Phœbi ipſius Muſicæ ducis uirtus in omni conſonantia uiget. Atque uiciſsim ex cantu ſonoq; Phœbeo ipſe Phœbeus euadens, uirtutem Iouis interim tibi uendicas & Veneris atq; Mercurij. Rurſusq; ex ſpiritu ſic intus affecto, ſimiliter afficis animam atq; corpus. Memento uerò orationem aptè & opportunè compoſitam, & affectu ſenſuq; plenã atq; uehementem, ſimilẽ cantibus uim habere. Quantam in orando potentiam Damis & Philoſtratus habere ſacerdotes quoſdam Indos narrent, referre non expedit, nec etiam quibus uerbis Apollonium euocaſſe manes Achillis affirment. Non enim loquimur nunc de numinibus adorandis, ſed de naturali quadã poteſtate ſermonis & cantus atq; uerborum. Eſſe uerò Phœbeam medicamq; in ſono, & eo quidem certo potentiã, ex eo patet quòd quæ in Apulia tacti Phalangio ſunt, ſtupent omnes, ſemianimesq; iacent, donec certum quiſq; ſuumq; ſonum audiat. Tunc enim ſaltat ad ſonum apte, ſudat inde atq; conualeſcit. Ac ſi poſt annos decem ſimilem audiuerit ſonum, ſubitò concitatur ad ſaltum. Sonum uerò illum ex indicijs eſſe Phœbeum Iouialemq; conijcio.

Quomodo ſeptem modis nos cœleſtibus accommodare poſsimus, & quibus Saturnus ſit maleficus, quibus propitius. Quos Iupiter à Saturno defendat. Quomodo cœlum agat in ſpiritum & corpus & animam. Cap. XXII.

QVoniam uerò cœlum eſt harmonica ratione compoſitum, mouetur harmonice, & harmonicis motibus atq; ſonis efficit omnia, meritò per harmoniam ſolam non ſolum homines, ſed inferiora hæc omnia pro uiribus ad capienda cœleſtia præparantur. Harmoniam uerò capacem ſuperiorum per ſeptem rerum gradus in ſuperioribus diſtribuimus. Per imagines uidelicet (ut putant) harmonicè conſtitutas. Per medicinas ſua quadam conſonantia temperatas. Per uapores odoresq; ſimili concinnitate confectos. Per cantus Muſicos atq; ſonos. Ad quorum ordinem uimq; referri geſtus corporis ſaltusq; & tripudia uolumus, per imaginationis conceptus, motusq; concinnos, per congruas rationis diſcurſiones, per tranquillas mentis contemplationes. Sicut enim corpus per harmoniam quotidie ſuam, id eſt, per ſitum & habitum & figuram opportunè lumini caloriq; Solis exponimus, ſic & ſpiritum occultis ſtellarum uiribus comparandis, per ſuam quandam ſimilem harmoniam, imaginibus ut opinantur, & certe medicinis, odoribus harmonicè compoſitis comparatam, & deniq; per ſpiritum ſuperis ita paratum (ut ſæpe diximus) animam eiſdem exponimus atq; corpus. Animam, inquam, quatenus affectu ad ſpiritum inclinatur & corpus. In anima uerò nunc imaginationem rationem, mentem ponimus. Poteſt utiq; imaginatio noſtra, uel propter qualitatem motumq; ſpiritus, uel per electionem noſtram, uel etiam utrinq; ita diſponi, componi, cõfirmari Marti Solíue, ut ſit eueſtigio proprium influxus Phœbei uel Martij ſuſceptaculũ. Similiter ratio, uel per imaginationem ſpiritũq; ſimul, uel per deliberationem, uel utrinq;, ſic ad Iouem imitatione quadã comparare ſe poteſt, ut multo magis ob dignitatem propinquitatemq; ſuam ipſa Iouem capiat & munera Iouis, quàm imaginatio ſiue ſpiritus, quemadmodum imaginatio ſpiritusq; eadem ratione multo magis cœleſtia capiunt, quàm res & materiæ quæuis inferiores. Mens deniq; contemplatrix quatenus ſeipſam non ſolũ ab his quæ ſentimus, uerumetiam ab eis quæ imaginamur cõmuniter moribusq; argumentamur humanis, ſeuocat, & affectu, intentione, uita, ad ſeparata ſe reuocat, Saturno quodãmodo ſe exponit. Huic ſoli propitius eſt Saturnus. Sicut enim Sol animalibus quidem nocturnis inimicus eſt, diurnis autem eſt amicus, ita Saturnus hominibus uel uulgarem palàm uitam agentibus, uel fugientibus quidem uulgi conſuetudinem. Vulgares tamen affectus nõ dimittentibus eſt aduerſus. Vitam namq; communem conceſsit Ioui, ſeparatam uerò ſibi uendicauit atque diuinam. Mentibus autem hominum re uera hinc pro ſegregatis tanquam ſibi cognatis quodammodo eſt amicus. Nam & ſpiritibus ſublimem habitantibus aërem ipſe Saturnus (ut

nus(ut Platonicè loquar)eſt pro Ioue,ſicut Iupiter hominibus communem agentibus uitam eſt iuuans pater.Nullus uerò Saturnus eſt infenſior,quàm hominibus contemplatiuam uitam ſimulantibus quidem,nec agentibus.Hos enim nec Saturnus agnoſcit ut ſuos,nec Iupiter ipſe Saturni temperies,adiuuet eos, qui communes hominũ leges moresq; & commercia fugiunt.Hæc enim ſibi Iupiter uſurpauit(ut aiunt)ligato Saturno,ſegregata Saturnus.Quamobrẽ Lunares illi populi,quos Socrates in Phædone deſcribit,eminentiſsimam terræ ſuperficiem,& altiorem nubibus habitantes,uidentes ſobrij admodum frugibusq; contenti,& ſecretioris ſapientiæ ſtudio religioniq; dediti Saturni felicitatem guſtant,uitamq; agũt ita proſperam,tam longæuam,ut non tàm mortales homines,quàm immortales dæmones habeantur,quos heros multi nominant, aureumq; genus Saturnio quodã ſeculo regnoq; gaudens.Quod forſan Aſtrologos Arabes uoluiſſe puto,ubi aiunt ultra lineam æquinoctialem ad meridiem eſſe ſubtiliſsimos habitatores quoſdam dæmonas,qui nec oriri uideantur,neq; mori,ibiq; poteſtatem habere Saturnum,caudamq; Draconis.Quod ſanè cõfirmare uidetur Albumaſar in libro Sadar,dicens quaſdam Indiæ regiones Saturno ſubiectas eſſe, ibiq; homines eſſe ualde longæuos,ac ſenio plurimùm extremo decedere.Rationemq; aſsignat,quoniam Saturnus non lædat domeſticos,ſed externos. Tu uerò poteſtatem Saturni ne negligas.Hũc enim ferũt Arabes omnium potentiſsimum,Planetas ſanè uires eorum ſubire ad quos accedunt,omnes uerò ad eum accedere potius quàm uiciſsim, Planetasq; coniunctos illi,natura illius agere.Eſt enim ipſe inter Planetas orbis ampliſsimi caput. Quilibet ſanè Planeta ſui orbis caput eſt & cor & oculus Saturnus,item ſtellis proximus eſt innumeris,primoq; mobili quàm ſimilimus,longum ait circuitum.Eſt altiſsimus Planetarũ, unde felicem eum uocant,cui ille feliciter aſpirauerit.Et quamuis eum tanquam à cõmuni uita hominum alienum plerunq; maximè uereantur,placari tamen etiã communi uitæ putant,ſi quando plurimã in aſcendente poteſtatem dignitatemq; habuerit, aut Iupiter eũ ſuus feliciter aſpexerit,uel in ſuis finibus excellenter acceperit, alioquin influxus illius opportunè ſuſceptus,in materia præſertim craſſa fit quaſi uenenum, ſicut & ouum putrefactione uel aduſtione fit uenenoſum,unde naſcuntur uel euadunt immundi quidam,ignaui,triſtes,inuidi,dæmonibus immundis expoſiti,quorum commercium procul effugito.Nam Saturni uenenum alibi quidem ſopitum latet, ceu ſulphur à flamma remotum.In uiuentibus uerò corporibus ſæpè flagrat,atq; ut ſulphur accenſum non comburit ſolum,ſed uapore etiam noxio omnia circũ implet, atq; inficit propinquantes.Contra influxum eius hominibus communiter peregrinum,& quodammodo diſſonũ nos armat Iupiter,tùm naturali qualitate ſua, tùm alimentis medicinisq; certe ſuis,atq; (ut putant) etiam imaginibus, tum etiam moribus negocijsq;, & ſtudijs atq; rebus ad ipſum propriè pertinentibus.Noxium uerò influxum Saturni effugiunt, ſubeuntq; propitium non ſolum qui ad Iouem confugiunt,ſed etiã qui ad diuinam cõtemplationem ab ipſo Saturno ſignificatã tota mente ſe conferunt. Hoc enim pacto malignitatem fati deuitari poſſe Chaldæi & Aegyptij atq; Platonici putant.Quũ enim cœleſtia nolint eſſe corpora uana,ſed diuinitus animata,atq; inſuper mẽtibus recta diuinis, nimirum illinc ad homines non ſolum quamplurima ad corpus & ſpiritum pertinẽtia, ſed multa etiam bona quodammodo in animã redundantia proficiſci uolunt,non à corporibus in animam ſed ab animis.Magis autem hæc pluraq; eiuſmodi à mentibus ſuperioribus cœlo profluere.Inter hæc ſi rationes omnes aſsignare uolueris, quibus adductus Moſes ocium ſabbati mandauit Hebræis,forſan ultra ſublimiorem ſecretioremq; allegoriam inuenies Saturni diem actionibus ciuilibus bellicisq; ineptum,contemplationibus aptum,eoq; die diuinum contra diſcrimina patrocinium obſecrãdum. Quod quidem impetrari poſſe aduerſum Martis & Saturni minas Abraham et Samuel,& plures Hebræorum Aſtrologi,eleuatione mentis in Deum uotisq; & ſacrificijs cõfitentur, præceptum illud Chaldæum confirmantes ſcilicet:Si mentem ad pietatis opus ardentem erexeris,corpus quoq; caducum ſeruabis.Cõſideratu dignum eſt illud Iamblichi, cœleſtia mundana numina uires quaſdam in ſe ſuperiores, nonnullas inferiores habere.Per has quidem effectibus nos fatalibus deuincire, per illas autem uiciſsim ſoluere nos à fato, quaſi claues, ut inquit Orpheus,ad aperiendum habeant & claudendum.

Multo igitur magis diuinitas mundo ſuperior à fatali neceſsitate nos redemit. Exploratu quoq; digniſsimum eſt Hebraicum illud, in mactandis animalibus rebusq; noſtris ſacrificio diſsipandis mala cœlitus imminentia, à nobis ad noſtra deflecti. Sed hæc Pico noſtro exploranda relinquimus. Deniq; ubicunq; dicimus cœleſtium ad nos dona deſcendere, intellige tùm corporum cœleſtiũ dotes in corpora noſtra uenire per ſpiritum noſtrum ritè paratum, tùm eadem prius etiam per radios ſuos influere in ſpiritum naturaliter, uel quomodocunq; illis expoſitum. Tum etiam animarum cœleſtium bona, partim in eundem ſpiritum per radios proſilire, atq; hinc in noſtros animos redundare, partim ab animis eorum, uel ab angelis in animos hominũ illis expoſitos, peruenire. Expoſitos, inquam, nõ tàm naturali quodam pacto, quàm electione arbitrij liberi uel affectu. Summatim uerò quicunq; uoto, ſtudio, uita, moribus, beneficentiam, actionẽ, ordinem cœleſtium imitantur, eos exiſtimato tanquam ſupernis ſimiliores, ampliores illinc dotes accipere. Homines autem artificioſè cœleſtium diſpoſitioni diſsimiles atque diſcordes, & clàm eſſe miſeros, & deniq; palam infelices euadere.

Vt proſperè uiuas agasq; in primis cognoſce ingenium, ſidus, Genium tuum, & locum eiſdem conuenientem, hic habita, profeſsionem ſequere naturalem. *Cap.* XXIII.

QVicunq; ſanæ mentis ſuiq; compos naſcitur, eſt à cœlo ad honeſtum aliquod opus & uitæ genus naturaliter inſtitutus. Quiſquis igitur cœlum optat habere propitiũ, hoc opus, hoc genus in primis aggrediatur, hoc ſedulo proſequatur. Cœlum enim ſuis fauet incœptis. Ad hoc ipſum uerò præ cæteris es natura factus, quod primum à teneris annis agis, loqueris, fingis, aptas, ſomnias, imitaris, quod tentas frequentius, quod facilius peragis, quo ſummopere proficis, quo præ cæteris delectaris, quod relinquis inuitus. Hoc eſt ſanè ad quod te cœlum rectorq; cœli genuit. Eatenus igitur tuis fauebit incœptis, & aſpirabit uitæ, quatenus genitoris ipſius auſpicia proſequeris, præſertim ſi uerum ſit Platonicum illud (in quo tota cõſentit antiquitas) unicuiq; naſcenti eſſe dæmonem quendam uitæ cuſtodem, ipſo ſuo ſidere deſtinatum. Qui & ad hoc ipſum officium adiuuet, cui naſcentem cœleſtia deputarunt. Quicunq; igitur per argumenta, quæ modò diximus, ſuum ingenium perſcrutatus, ita naturale ſuum opus inueniet, inuenerit ſimul ſuum ſidus & dæmonem, quorum exordia ſequens aget proſperè, uiuetq; feliciter, alioquin & fortunam experietur aduerſam, & cœlum ſentiet inimicum. Duo igitur ſunt præ cæteris hominum infortunatorum genera. Alterum eorum qui nihil profeſsi nihil agunt. Alterum eorũ qui profeſsionem ingenio alienam ſubeunt, Genioq; contrariam. Illi quidem ignauia torpent, interim ad actiones incitante cœlo ſemper agente. Hi dum aliena à patronis cœleſtibus agunt, fruſtra laborãt ſupernis deſtituti patronis. Primum quidem antiquo prouerbio confirmatur, Dei adiuuant facientes, ignauis autem infenſi ſunt. Secundum prouerbio ſimili, Nihil agas inuita Minerua. Ob hanc arbitror rationẽ Iouem in Pythagoricis carminibus obſecrari, ut uel ipſe tot malis leuet genus humanum, uel ſaltem quo duce dæmone utamur, oſtendat. Proinde operæprecium fuerit indagare, ad quam potiſsimũ regionem habitandam, & excolendam te tuum ſidus dæmonq; tuus ab initio deſignauerit, ibi enim magis aſpirant. Ea uerò eſt in quamprimũ profectus ſpiritus tuus quodammodo recreatur, ubi ſenſus uegetior permanet, ubi corporis habitudo ualidior, ubi magis plериq; fauent, ubi uota ſuccedũt. Hæc igitur experire, hanc regionẽ elige, hanc cole feliciter. Hinc uidelicet diſceſſurus infelix, niſi & rediturus & ad ſimilia pergas. Sed interea frequentibus in hac regione motibus te exerce, gyroſq; quoſdam cœleſtiũ inſtar agito. Motu enim circuituq; eiuſmodi genitus ſimilibus conſeruabere. Quantũ præterea ad habitationẽ pertinet, utiliter recordabere. Sicut alimenta uitæ neceſſaria rus quidem urbi ſuppeditat, urbs uerò conſumit, ſic & ipſam uitam ruſticatione frequenti, ubi tædium te minime cœperit plurimum augeri, ſed urbano cũ ocio tùm negocio conteri. Quantũ uerò ad habitationem ſimul & profeſsionẽ ſpectat, illud Orientalium Aſtrologorũ minime contemnendũ uidelicet mutatione nominis, profeſsionis, habitus, uictus, loci cœleſtẽ influxũ nobis tùm in melius, tùm in deterius permutari. Dæmones quoq; uel com-

uel cõmutari, uel ad eoſdem aliter hic & alibi nos habere Platonici iudicabũt. Dæmonẽ uerò uniuſcuiuſq; cuſtodem Aſtrologi cum Platonicis geminũ eſſe poſſe conſentiunt, alterũ quidem genituræ proprium, alterũ uerò profeſsionis. Et quoties profeſsio cum natura conſentit, eundem utriuſq; dæmonem uel certe ſimilimum nobis adeſſe, uitãq; inde noſtram magis ſecum fore concordem atq; tranquillam. Sin autem profeſsio diſsidet ab ingenio, dæmonem acquiſitum arte, eſſe à genio naturali diſcordem, uitãq; laborioſam atq; ſolicitam. Qualis autem unicuiq; dæmon ab ipſa generatione præſit cupientibus inuenire, Porphyrius regulam inueſtigat ex Planeta domino genituræ. Iulius Firmicus Planetam genituræ dominum eſſe inquit, uel eum qui plures illic habeat dignitates, uel ex firmiori ſententia potius eum cuius domiciliũ mox petitura ſit Luna, poſt ſignum quod homine naſcente iam tenet. Sed dæmonem non eadem regula putat inueſtigandum, uerùm ex Chaldæorum opinione à Sole potius aut Luna. A Sole quidẽ ad Lunam in natiuitate diurna, à Luna uiciſsim ad Solem in natiuitate nocturna, ut cõputato inter hæc interuallo, æquale ſpacium peragas ab aſcendentis gradu deſcendens, & in quem terminum deſinis animaduertas. Citius enim ſtellæ eſt ille terminus, eiuſdem eſſe dæmonem arbitrantur. Summatim uerò à domino geniturae ſimul atq; dęmone, tenorem uitæ fortunamq; perpendere ſolent. Fortunam adiunxi, quoniam nonnulli partem fortunæ, eadem fermè computant ratione. Optabant ueteres ſuum ad ſe dęmonem ab aliquo cœli cardine deſcẽdiſſe, ab Oriente uidelicet uel Occidẽte, uel medio utrinq; cœlo, aut ſaltem ab undecima uel quinta plaga. Vndecima quidem medio ſupra caput noſtrum cœlo ſuccedit, ac bonus dæmon cognominatur, & aſcendentẽ ab Oriente gradum aſpicit ex ſextili. Quinta uerò cœlo antipodum medio ſuccedit, appellaturq; bona fortuna, & aſcendentem gradum contuetur ex trino. Optabant tertio loco dæmonem, ſi modò à cadenti plaga uenerit ſaltem, uel à nona ueniſſe, uel à tertia. Nona enim appellatur Deus, tertia uerò dea. Et illa deſcendentem gradum ex trino, hæc aſpicit ex ſextili. Cadentes uerò duodecimam atq; ſextam exhorrebant. Illam ſanè malum dęmonem, hanc malam fortunam cognominantes. Nos autem optare præterita ſuperuacuum arbitrati, monemus eaſdem plagas quas illi pro dæmonibus fortuniſq; optabant, obſeruari pro Planetis & ſtellis ad opus efficiendum accommodandis, ut uel ſint in angulis, aut in duabus quas diximus ſuccedentibus, aut ſaltem in duabus duntaxat cadentibus, quas antea nominauimus. Neq; enim ab re Solem noua gaudere dicunt, Lunã tertia, Iouem undecima, Venerem uerò quinta. Hæ namq; gradum conſpiciunt aſcendentem. Sed redeamus ad inſtitutum. Siue igitur ab illa quam in ſuperioribus narrabã, experientia diligentiaq;, ſiue ab hac arte quam modo recenſui, primum inueſtigemus naturæ dæmoniſq; inſtinctum, infortunatum eſſe cenſebimus, qui officium nullum profitetur honeſtum. Nam & ducem profeſsionis reuera non habet, qui opus honeſtum non aggreditur, & ducem naturalem uix ullum habet. Quoniam ſtellarum dæmonumq; ſiue angelorum ducum diuinitus ad cuſtodiam diſpoſitorum officiũ eſt agere ſemper, & excellenter & latiſsimè. Infortunatum inſuper eum, ut ſuprà diximus, qui profeſsione naturæ cõtraria diuerſum à Genio ſubit dæmonem. Memento uerò pro dignitate profeſsionum digniores gradatim accipi dæmones, ſeu mauis angelos, atq; in gubernatione publica etiam digniores. Poſſe uerò artem uitæq; tenorẽ accipi Genio & ingenio non contrarium, neq; longè diuerſum, etiam ſi ad excellentiora proceſſeris. Memento rurſus familiaritatem eorum inire, quibus Gratiæ cœleſtes afflant. Quod ex bonis animi, corporis, fortunæ perpendes, ſicut enim odor ex muſco, ſic ex bono boni nonnihil exhalat in proximum, ac ſæpè perſeuerat infuſum. Mirificus autem foret cœtus trium feliciũ uel duorum inter ſe mirabiliter redundantium. Memento deniq; effrenatos et impudentes & malignos ac infelices procul fugere. Hi namq; malorum pleni dæmonum uel radiorum, malefici ſunt, & tanquam leproſi peſtilenteſq; non ſolum tactu nocent, ſed propinquitate etiam & aſpectu. Sanè propinquitas ipſa corporũ animatorum putatur eſſe contactus, propter efficacem uaporum exhalationem foras à calore, ſpiritu, affectu manantem. Maximè uerò peſtilens erit flagitioſorum familiaritas atq; crudeliũ, ſi uerum fuerit, poſt uegetalem uitã menſe Iouis, id eſt, ſecundo nobis infuſam deinceps menſe Martis, id eſt, tertio ſenſualem animam infundi perturbationibus mancipatam. Sic enim qui

perturbatione feruntur, Martis pleni Martiali contagione propinquos inficiunt. Contraria uerò ratione conſuetudo frequens contiguumq; commerciũ cum felicibus excellentibusq;, ut diximus, prodeſſe mirificè conſueuit. Apollonium Theançum ferunt Epheſi deprehendiſſe ſenem, ſub cuius figura lateret dæmon, qui ſola præſentia totam ciuitatem peſte contaminabat. Quantum uerò Socrates multis præſentia ſola profuerit, Xenophon & Plato teſtantur.

Qua ratione literati cognoſcant ingenium ſuum, ſequanturq; uictum ſpiritui conſentaneum. Cap. XXIIII.

QVoniam uerò literarũ ſtudioſis loquor, recordari unumquenq; uolo literarũ amore captum in primis ſe eſſe Mercurialem, præterea Solarẽ quatenus ipſe Mercurius eſt Solaris. Atq; hæc communis his omnibus eſt conditio. Propriè uerò præter naturam Mercurialem quiſquis eloquij gratia, lepore, dignitate, uenuſtate pollet, Apollinem in ſe agnoſcat & Venerem. Qui ad leges uel naturalem communemq; philoſophiam eſt propenſior, non ignoret Iouẽ ſe habere patronum. Sed qui ad ſecretiſsima quæq; curioſius perſcrutanda penitus inſtigatur, ſciat ſe non Mercurialem ſolum eſſe, ſed Saturnium. Sub cuius etiã principatu ſunt omnes in quouis ſtudio uſq; ad finem ſeduli, præſertim in rebus dijs negligentes. Deniq; ſi uerum eſt quod nonnulli tàm Phyſici quàm Aſtronomi tradunt, animam intellectu prędi tam in conceptum humanum, menſe Solis, id eſt, quarto deſcendere, qui plurimùm intellectu uiuunt, & ab initio ſunt præcipuè & quotidie Solares euadunt. Horũ itaq; Planetarum fauor his hominibus auſpicandus erit. Sub eorum ſpiraculo medicinæ cõflandæ. In eorum regionibus habitandum. Verum ad Apollinem Muſarum ducem in primis nos ô literati Muſarum cultores aduoco. Quicunq; igitur inter uos dilectiſsimi in Muſarum amore fratres, ingenio multo magis longiusq; quàm corpore ualent, ij profectò ſciant in genitura quondam ſua Phœbem quidem materiam ſuppeditaſſe perpaucam, Phœbeum uerò ſpiritum infudiſſe quàmplurimum, imò & quotidie humores alimentaq; in corpore in ſpiritum maxima quadam ex parte reſoluere. Vnuſquiſq; igitur ueſtrum totus eſt fermè ſpiritus. Spiritalis, inquam, homo quidã, terreno hoc corpuſculo perſonatus, ſpiritum ante alios perpetuo quodam labore fatigans, ut ipſi præ cæteris ſit aſsiduè ſpiritus recreandus, & in ſenectute præterea, in qua cõmuniter euadit craſſior, ad ſubtilitatem propriã reuocandus. Scitis profectò craſſum corpus craſsis elementis quatuor ali. Scitote igitur ſpiritale corpus ſuis quibuſdam tenuibus elementis quatuor enutriri. Huic enim uinum eſt pro terra, odor ipſe uini uicẽ gerit aquæ, cantus rurſum & ſonus agit aërem, lumen autem præfert ignem elementũ. His ergo quatuor præcipuè ſpiritus alitur, uino inquã eiusq; odore & cantu, ſimiliter atq; lumine. Sed neſcio quomodo ab Apolline primum exorſi, incidimus mox in Bacchum. Et meritò quidem à lumine peruenimus ad calorem, ab ambroſia in nectar, à ueritatis intuitu in ardentem ueritatis amorẽ. Fratres certe ſunt, indiuiduiq; comites Phœbus atq; Bacchus. Ille quidem duo potentiſsimum uobis affert, lumen uidelicet atque lyram. Hic item præcipuè duo, uinum, odoremq; uini ad ſpiritum recreandum, quorum uſu, quotidiano ſpiritus ipſe tandem Phœbeus euadit & liber. Quamobrem ita uos ad excipiendum Solis lumen quotidie comparate, ut quatenus deuitata deſtillatione quadam & exiccatione fieri poteſt, frequentiſsimè ſub luce uiuatis, ſaltem in conſpectu lucis, tùm eminus, tùm cominus, tùm tecti, tùm aperti, ad uſum ubiq; ueſtrum uitalem Solis potentiam temperantes, atq; igne referentes in nocte Solem citharæ cantusq; interim non obliti. Spirate uerò ſemper & uigilantes & dormientes aërem uiuum, aërem luce uiuentem. Similiter habere uos oportet ad merum Bacchi donum, Apollinis beneficio procreatum. Eadem igitur proportione qua lumen, accipite uinum. Abunde quidem quatenus deſtillatio nec exiccatio, qualem dixi, ebrietasue contingat. Atq; præter ſubſtantiã uini quotidie bis acceptam, odorem uerò frequentius haurite partim quidem os, ubi ſpiritus fuerit recreandus, colluentes mero, partim lauantes eodem manus, partim naribus & temporibus admouentes. Satis iam fratres colloquuti ſumus, ſatisq; combibimus. Ergo ualete.

De

De Aſtronomica diligentia in liberis procreandis, in præparandis epulis, in ædificijs & habitatione atq; ueſtibus, & quantum curare talia liceat.

Capi. XXV.

SEd iuuat etiam parumper alloqui ſeuerum religionis antiſtitem. Dic age quidnam in aſtrorum uſu damnas antiſtes? Quicquid inquies, arbitrio noſtro detrahit, quicquid unius diei cultui derogat. Eadem ego tecum non damno ſolum, ſed etiam ualde deteſtor. Execraris quinetiam ſcio, atq; ego inſuper perhorreſco nonnullos, qui quum Deum exoratum uolunt, ad Iouem in medio cœlo uaſtum illud draconis caput ſubeuntem, tàm miſeri quàm ſtulti cõfugiũt, ab ipſo uidelicet dracone, qui quondã è cœlo corruit, tertiã ſtellarum partem ſecũ trahens deniq; deuorãdi. Verùm concedes ne contractibus, matrimonijs, colloquijs, itineribus, ſimilibusq; operibus peragendis horas opportunas eligere? Non facile te his aſſenſurum uideo, neſcio quid arbitrio metuentem. Ego igitur, & ſi Theologus ille Magnus Albertus iſta dabit, & ratio quædam fortè dictabit, per electionem ipſam arbitrium pertinentem, cœleſtia ita prudentiæ noſtræ uſui ſubijci, quemadmodum herbæ medico ſubminiſtrant, tibi tamen potius in præſentia credam. Et quàm tu difficile nunc ea permittis, tàm facile ipſe dimittam. Obſeruationes uerò Lunæ ideoq; aliarum ſtellarum ad morbos curandos, & idcirco ad remedia præparãda iamdiu (ut arbitror) permiſiſti. Conceſſum quoq; abs te, & inſuper approbatum, creſcente Luna, eademq; aucta lumine, nec aliunde infortunata ſeminibus agros ſpargere, uites oleasq; ſerere. Cur non igitur ad plantandum (ut cynice loquar) hominem, utamur beneficio Lunæ Iouisq; & Phœbi? Nam Veneris quidem ad hæc officio ſemper utimur. Sed rectius modo dixiſſem, ſemper utuntur. Nam ipſa mihi Venus eſt Diana. Quid item de uictu dicemus? Nonne licebit & proderit ſub felici ſidere tùm autumno uinum, tùm indies panem epulasq; conficere? Ac ſi nequeamus in his præparandis aſpectus ſiderum expectare, expediet ſaltem aſcendentes accipere, uel aliter angulares, Solem, Iouem, Venerem, atq; Lunam. Sic enim omnia quibus utimur feliciter affecta cœlitus, feliciter nos afficient. Hactenus te uideo abſq; controuerſia conceſſurum, niſi fortè dicas, ita uitam noſtram nihil fore aliud quàm perpetuam ſeruitutem. Ad hæc ego ſubijciam, fruſtra mortales cumulandis pecunijs & honoribus ſerituros, quibus ſunt perpetuò mancipati, niſi interim diligentia phyſica dies uitæ ſibi plures accumulent. Aut igitur ſoli Deo ſeruiant, quod quidem eſt potiſsimum, aut ſi cui præterea ſeruituri ſunt uitæ, tùm ualidæ, tùm longæ potius, quàm pecunijs honoribusq; uanis indulgeant. Concordes ergo ſumus. Sed nunquid uel domos fundabũt temerè, uel infauſtas habitabunt? Vbi contagioſa quædam calamitas ædificij fermè ſic inficit habitantem, ut uenenoſus peſtilentiæ uapor etiam ad biennium in pariete ſeruatus qualis etiam ex epidemia latens in ueſte, diu poſtea utentem inficit incautum atq; perdit. At poſtquàm hic in ueſtium incidimus mentionem, prohibebis ne, pie pater, in ueſte conficienda, uel primum induenda ſpiraculum Veneris diligenter aucupari, quo quaſi Venerea facta ueſtis, ſimiliter proſpera quadam corpus & ſpiritum afficiat qualitate? Nonne Medici uetant uulpium pelles, agninas probant? Non aliter fortè ſidus indies quaſi naſcentes ueſtes afficit, quàm ſemel ab initio natas. Veſtes quidam & cætera artis opera certam à ſidere qualitatem accipere, Thomas Aquinas in libro de Fato confirmat. Tu igitur affirmabis. Infectas uerò ueſtes utentem inficere, etiam teſtis eſt ſcabies atq; lepra. Deniq; ſi populi uitæ conſulis (ut opinor) iſta permittes. Atq; ego permiſſione tua conſulam obſeruanda. Sin autem eiuſmodi moribundæ uitæ curam non improbas quidem, ſed negligendam mones, ego quidem negligo, melioris uitæ fiducia fretus, cæterisq; ſimiliter conſulo faciendum. Vale.

Quomodo per inferiora ſuperioribus expoſita deducantur ſuperiora. Et per mundanas materias mundana potiſsimum dona. Cap. XXVI.

SEd ne longius digrediamur ab eo, quod interpretantes Plotinum inſtituimus ab initio, breuiter ita collige. Mundus ab ipſo bono (ut Plato unà cũ Timæo Pythagorico docet) quam optimus effici poterat, eſt effectus. Eſt igitur nõ ſolũ corporeus, ſed uitæ inſuper & intelligentię particeps. Quamobrem prĕter corpus hoc mundi ſenſibus familiariter manifeſtum, latet in eo ſpiritus corpus quoddã, excedens caduci ſenſus capacitatem. In ſpiritu uiget anima, in anima fulget intelligentia. Atq; ſicut ſub Luna nec miſcetur aër cũ terra, niſi per aquã, nec ignis cũ aqua, niſi per aërem, ſic in uniuerſo eſca quædã, ſiue fomes ad animã corpori copulandã eſt ille ipſe quẽ ſpiritum appellamus. Anima quoq; fomes quidam eſt in ſpiritu corporeq; mundi, ad intelligentiam diuinitus conſequendã, quemadmodũ ſumma quædã in ligno ſiccitas ad penetraturũ oleum eſt parata. Oleum huic imbibitũ pabulũ eſt ad ignẽ, ad calorẽ dico proxime. Calor ipſe luminis eſt uehiculũ, ac ſi lignũ hoc eiuſmodi ſit, ut igne præſente fulgeat, nõ uratur, qualia quandoq; uidimus. Iã hoc exemplo uidebimus, utrũ uel homo, uel aliud quiddam ſub Luna certis quibuſdam præparamentis, partim quidem naturalibus, partim arte quæſitis, uitalia atq; etiam fortè intellectualia quædã bona opportunè quodãmodo deſuper accipere poſsit. Verũ quod hic ad religionẽ ſpectat diſcutiemus alibi, ut Plotinus in mediũ hæc adducet. Quod uerò ad naturales ſpectat influxus, qualeſcunq; ſint deſuper uenientes, ſcitu eos in nobis materijſq; noſtris ita demũ per artem cõparari poſſe, quando fomenta nobis noſtriſq; ad illos natura ſuggeſſerit, cœlumq; ad eoſdem opportunius cõſpirauerit. Nonne in ipſo fœtu natura fœtus ipſius artifex, quũ certo quodã pacto corpuſculum affecerit figurauerítq;, hoc ipſo ſtatim præparamẽto, uelut eſca quadam ſpiritũ ab uniuerſo deducit? Perq; hunc uelut fomitem, uitam haurit atq; animam? Ac deniq; per certã animæ ſpeciem diſpoſitionemq; corpus ita uiuẽs dignum eſt præſentia mentis tandem iam donatæ diuinitus. Vbiq; igitur natura maga eſt, ut inquit Plotinus atq; Syneſius, uidelicet certa quædam pabulis ubique certis ineſcans, non aliter quàm cẽtro terræ grauia trahens, Lunæ concauo leuia, calore folia, humore radices, cæteraq; ſimiliter. Quo quidem attractu ſe cum ipſo deuinciri mundum teſtantur ſapientes Indi, dicentes mundum eſſe animal paſsim maſculum ſimulatq; fœminam, mutuoq; membrorum ſuorum amore ubiq; coire ſecum, atq; ita conſtare, uinculũ uerò membrorũ ineſſe per inſitam ſibi mentẽ, quæ totã infuſa per artus agitat molem, & magno ſe corpore miſcet. Hinc Orpheus naturam ipſam mundi Iouemq; mundanum marem appellat & fœminam. Vſq; adeò mutui partium ſuarum coniugij ubiq; mũdus eſt auidus. Eſſe uerò maſculinum ſexum fœminino ubiq; cõmixtum, declarat illinc quidem ordo ſignorum, ubi præcedens perpetuò deinceps ordine maſculinũ eſt, ſubſequens fœmininum, hinc uerò arbores atq; herbæ, quæ etiam ſicut animalia utrunque ſexum habent. Mitto quod ignis ad aërem, aqua ad terram maſculi uicem tenet ad fœminam, ut non mirum ſit membra inter ſe mundana, & omnes eius articulos mutuũ coniugium concupiſcere. Quod & Planetæ conciliant, partim quidem mares, partim uerò fœminæ, præcipuè uerò Mercurius maſculus atq; fœmina, Hermaphroditi pater. Quod ſane animaduertẽtes agricultura, præparat agrum ſeminaq; ad cœleſtia dona, & inſitionibus quibuſdam uitam plantæ propagat, & ad ſpeciem alteram melioremq; perducit. Similia quædam efficit & medicus, phyſicus, & chirurgicus in corpore noſtro, tũ ad noſtram fouendam, tùm ad uniuerſi naturam uberius comparandam. Idem quoque Philoſophus naturalium rerum aſtrorumq; peritus, quem propriè Magum appellare ſolemus, certis quibuſdam illecebris cœleſtia terrenis opportune quidem, nec aliter inſerens quàm inſitionis ſtudioſus agricola ueteri recentem ſtipiti ſurculum. Quod & Ptolemæus ualde probat, affirmans eiuſmodi ſapientem ſic aſtrorum opus adiuuare poſſe, quemadmodum agricola terræ uirtutem. Subijcit Magus terrena cœleſtibus, imo inferiora paſsim ſuperioribus, ut proprias ubique fœminas ſuis maribus fœcundandas, ut ferrum magneti trahendum, ut camphoram aëri feruenti ſugendam, ut cryſtallum

ſtallum Soli illuminandum, ut ſulphur & ſublimem liquorem accendendum flammæ, ut oui teſtam uacuam & impletam rore Soli eleuandam, imò ut ouum ipſum gallinæ fouendum. Præterea ſicut nonnulli fouentes oua, etiam ſine animalibus uitam illis ex uniuerſo conciliant, & ſæpe materias quaſdam opportunè parantes, abſq; ouis manifeſtisq; ſeminibus animalia procreant, ut ex ocymo ſcorpionem, apes ex boue, ex ſaluia autem merulæ ſimilem, uitam uidelicet à mundo materijs certis opportunisq; temporibus adhibentes. Sic & ille ſapiens ubi cognouit quæ materiæ, ſiue quales partim inchoatæ natura, partim arte perfectæ, & ſi ſparſæ fuerint congregatæ, qualem cœlitus influxum ſuſcipere poſsint, has eo regnante potiſsimum colligit, præparat, adhibet, ſibique per eas cœleſtia uendicat. Vbicunq; enim materia quædam ſic ſuperis expoſita eſt, ſicut ſpeculare uitrum uultui tuo paries q; oppoſitus uoci, ſubito supernè patitur ab agente uidelicet potentiſsimo, à poteſtate uitaq; mirabili ubique præſente, uirtutemq; paſsione reportat, non aliter quàm & ſpeculum imaginem repræſentat ex uultu, & ex uoce paries Echo. His fermè exemplis ipſe Plotinus utitur, ubi Mercurium imitatus ait ueteres ſacerdotes ſiue Magos in ſtatuis ſacrificijsq; ſenſibilibus diuinum aliquid & mirandum ſuſcipere ſolitos. Vult autem una cum Triſmegiſto per materialia hæc non proprie ſuſcipi numina penitus à materia ſegregata, ſed mundana tantum, ut ab initio dixi, & Syneſius approbat. Mundana, inquam, id eſt, uitam quandam, uel uitale aliquid ex anima mundi & ſphærarum animis atque ſtellarum, uel etiam motum quendam & uitalem quaſi præſentiam ex dæmonibus, imò interdum ipſos dæmonas eiuſmodi adeſſe materijs. Mercurius ipſe, quem Plotinus ſequitur, inquit, dæmonas aërios non cœleſtes, nedum ſublimiores, ſtatuasq; Mercurius ipſe componit ex herbis, arboribus, lapidibus, aromatis, naturalem uim diuinitatis (ut ipſe ait) in ſe habentibus. Adiungit cãtus cœleſtibus ſimiles, quibus ait eos delectari, ſtatuisq; ſic adeſſe diutius, & prodeſſe hominibus uel obeſſe. Addit ſapientes quondam Aegyptios, qui & ſacerdotes erant, quum non poſſent rationibus perſuadere populo eſſe Deos, id eſt, ſpiritus aliquos ſuper homines, excogitaſſe Magicum hoc illicium, quo dæmonas allicientes in ſtatuas eſſe numina declararent. Sed Iamblichus damnat Aegyptios, quod dæmonas non ſolum ut gradus quoſdam ad ſuperiores Deos inueſtigãdos acceperint, ſed plurimũ adorauerint. Chaldæos uerò dæmonibus non occupatos Aegyptijs anteponit. Chaldæos, inquam, religionis antiſtites, nam Aſtrologos tam Chaldæorum quàm Aegyptiorũ quodammodo tẽtauiſſe dæmonas per harmoniã cœleſtem in ſtatuas fictiles trahere ſuſpicemur. Quod ſignificare uidetur Aſtrologus Samuel Hebræus, authoritate Dauidis Bilaſtrologi fretus, antiquos uidelicet fictores imaginum feciſſe ſtatuas futura pronũciantes. Harmoniam uerò cœleſtium his accommodatã eſſe tradit. Metallum fundere ab hominis pulchri formam, die Mercurij hora tertia ſcilicet Saturni, quando Mercurius Saturnum in Aquario ſubit, in nona cœli plaga uaticinium deſignante, aſcẽditq; Geminorum ſidus ſignificans Prophetas ut aiũt, Mars à Sole comburitur nec Mercurium intuetur, Sol tamen aſpicit coniunctionis illius locum, Venus interea aliquem obtinet angulũ, occidẽtalis eſt & potens, Luna ex trigono gradum aſpicit aſcendentem, ſimiliterq; Saturnus. Hæc ille. Ego aũt primo quidẽ ex beati Thomæ ſententia puto, ſi modo ſtatuas loquentes effecerint, nõ ſimplicẽ ipſum ſtellarũ influxũ ibi formauiſſe uerba, ſed dæmonas. Deinde ſi fortè contigerit eos in eiuſmodi ſtatuas ingredi, non arbitror hos ibi per cœleſtẽ influxum fuiſſe deuinctos, ſed ſponte potius ſuis cultoribus obſequutos denique decepturos. Nam & natura ſuperior ab inferiore conciliatur quidem aliquando, ſed cohiberi nequit. Et diſpoſitio illa ſiderum paulo ante deſcripta, concurrere fortè non poteſt. Quamuis autem dæmones aſtronomica ratione ſtatuis includantur, tamen ubi per cultum eis exhibitum præſentes extiterint, Porphyrius ait eos regulis aſtronomicis oracula reddidiſſe, atq; ideò frequenter ambigua, & meritò, quoniam Iamblichus probat prophetiam ueram atque certam, nec malis dæmonibus conuenire, nec humanis artib. uel naturæ, ſed ſpiratione diuina purgatis mentibus prouenire. Sed ad Mercurium, imò ad Plotinum iam reuertamur. Mercurius ſacerdotes ait accepiſſe uirtutem à mundi natura conuenientem, eamq; miſcuiſſe. Sequutus hunc Plotinus, putat totum in anima mundi conciliante facilè confici poſſe, quatenus illa naturalium rerũ formas per ſeminales quaſ-

les quaſdam rationes ſibi diuinitus inſitas generat atq; mouet. Quas quidem rationes appellat etiam Deos, quoniam ab ideis ſupremæ mentis nunquam deſtituuntur. Itaq; per rationes eiuſmodi animam mundi facilè ſe applicare materijs, quas formauit ab initio per eaſdem, quādo Magus uel ſacerdos, opportunis temporibus adhibuerit formas rerum ritè collectas, quæ rationem hanc aut illam propriè ſpectant, ſicut Magnes ferrum, Reubarbarum choleram, Crocus cor, Eupatorium Spodiumq; iecur, Spica Muſcusq; cerebrum. Fieri uerò poſſe quandoq;, ut rationibus ad formas ſic adhibitis, ſublimiora quoq; dona deſcendant, quatenus rationes in anima mundi coniunctæ ſunt intellectualibus eiuſdem animæ formis, atq; per illas diuinæ mentis ideis. Quod & Iamblichus approbat, ubi de ſacrificijs agit. Qua de re alibi nos opportunius diſputabimus. Vbi etiam apparebit, quàm impura ſuperſtitio populi Gētilis extiterit, cōtrà uerò quā pura pietas Euangelica fuerit, quod magna ex parte in libro de religione Chriſtiana iam fecimus.

FINIS.

MARSILII FICINI
Apologia, in qua de Medicina, Aſtrologia, Vita mundi. Item de Magis qui Chriſtum ſtatim natum ſalutauerunt, agitur.

MArſilius Ficinus Florentinus, dilectiſsimis ſuis in ueritatis ſtudio fratribus, tribus Petris, Nero, Guiciardino, Soderino, ter quaterq; ſalutē. Rectius modo Tripetro quàm tribus Petris fortaſſe dixiſſem. Sicut enim ubi palma eſt una, non faciūt plures in ea digiti manus ibi plures, ſic ueſtra amici corpora tria nihil prohibere uidētur, quò minus unum efficiat Petrum una uoluntas. Faber ille cœleſtis patriæ Chriſtus tàm ingentē procreauit petram, ut immenſo huic ædificio Eccleſię ſuæ una hæc petra fundādo ſufficeret. Ego quoq; tā grandes nactus ſum diuina quadam ſorte petras, ut tres nūc meo uel arduo ſatis ædificio faciant. Nunc uobis amici, nunc, ſi neſcitis arx illa Palladis neceſſaria fore uidetur, qua procul à nobis ſęuum impiorum gigantum impetum arceamus. Quamobrem ueſtra primum arce tribus conſtructa petris, triū librorum meorum uitam, uitæ publicæ ſuccurrentiū munire decreui. Scitis (ut arbitror) me de Vita librū cōpoſuiſſe, in libellos treis diuiſum. Quorū primus de uita ſana, Secūdus de uita lōga, Tertius de Vita cœlitus inſcribetur. Igitur eſca tituli tàm ſuauis quāplurimos alliciet ad guſtandū. Sed in numero tanto ignorantes pleriq; futuri ſunt (ut arbitror) maligni quoq; nō pauci. Alius ergo dicet: Nonne Marſilius eſt ſacerdos? Eſt profectò. Quid igitur ſacerdotibus cum medicina? Quid rurſum cum Aſtrologia cōmercij? Alius itē, Quid Chriſtiano cum magia uel imaginibus? Alius autē, & quidem indignus uita, uitam inuidebit cœlo. Cuncti deniq; ſic affecti, beneficio in eos noſtro ingrati nimis erunt atq; aduerſus charitatem noſtrā, qua uitæ proſperitatiq; publicæ pro ingenij facultate conſulimus, non pudebit eſſe crudeles. Cōmunis igitur erit nobis iſte labor, ſed ut quodāmodo leuior ſit, tres enim eſtis aduerſum tres hoſtes, diſtributū ſubite certamē. Nec inuectiua (noui enim ingenium ueſtrū) confutabitis inuectiuā, ſed alieni fellis amaritudinem (quę ueſtra ſuauitas eſt mirifica) ueſtri mellis dulcedine ſuperabitis. Principio, cādidiſsime Nere, reſpōdeto primis, antiquiſsimos quondā ſacerdotes fuiſſe medicos, pariter & aſtronomos. Quod ſanè Chaldæorum, Perſarum, Aegyptiorum teſtificantur hiſtoriæ. Ad nullum præterea magis quàm ad pium ſacerdotem pertinere ſingularis charitatis officia, quæ quidem in maximo omnium beneficio quam maximè lucent.

Officium

Officium uerè præſtantiſsimũ eſt proculdubio, quod & maximè neceſſariũ, & in primis ab omnibus exoptatum, efficere uidelicet, ut hominibus ſit mens ſana in corpore ſano. Id autem ita demum præſtare poſſumus, ſi coniungimus ſacerdotio medicinam. At quoniam medicina ſine fauore cœleſti (quod & Hippocrates Galenuſq; confitentur, & nos experti ſumus) ſæpius eſt inanis, ſæpe etiam noxia, nimirum ad eandem ſacerdotis charitatem Aſtronomia pertinet, ad quam attinere diximus medicinam. Eiuſmodi (ut arbitror) Medicum honorari ſacræ literæ iubent, quoniam propter neceſsitatem hunc altiſsimus procreauerit. Et Chriſtus ipſe uitæ largitor, qui diſcipulis mandauit, languentes toto orbe curare, ſacerdotibus quoq; præcipiet, ſi minus uerbis ut illi quondam mederi poſsint, ſaltem herbis & lapidibus medeantur. Quæ ſi minus ipſa ſufficiant, opportuno quodam afflatu cœli conflare hæc, & ægrotis admouere iubebit. Nã & ipſe eodem afflatu cœli animalia paſsim ad ſuam quæque concitat medicinam, uſque adeò uitæ omnium abundatiſsimè prouidet. Sic inſtinctu cœleſti diuinitus inſtigante, ſerpentes quidem marathro, hirundines autem chelidonia oculis medicantur, aquilę uexatę partu, aetitem lapidem diuinitus inuenerunt, quò feliciter oua ſtatim eniterẽtur. Itaq; Deus ipſe, qui per cœlum animalia quæuis ad medicinas inſtigat, ſacerdotes certè permittit non mercede, inquam, ſed charitate medicinis cœlitus confirmatis morbos expellere. His uerò tu deinceps plura etiam ſi expedierit ingenij tui aculeis addes. Surge poſt hæc es tu Guiciardine uehemens, atq; curioſis ingenijs reſpondeto, magiam uel imagines non probari quidem à Marſilio, ſed narrari, Plotinum ipſum interpretante. Quod & ſcripta planè declarant, ſi æqua mente legantur. Neq; de magia hæc prophana, quæ cultu dæmonum nititur, uerbum quidem ullum aſſeuerari, ſed de magia naturali, quæ rebus naturalibus ad proſperam corporum ualetudinem cœleſtium beneficia captat, effici mentionem. Quę ſane facultas tàm concedenda uidetur ingenijs legitimè utentibus, quàm medicina & agricultura iure conceditur, tantoq; etiam magis, quanto perfectior eſt induſtria, terrenis cœleſtia copulans. Ex hac officina Magi omnium primi, Chriſtum ſtatim natum adorauerunt. Quid igitur expaueſcis Magi nomẽ formidoloſe? nomen Euangelio gratioſum, quod non maleficum & ueneficum, ſed ſapientẽ ſonat & ſacerdotem. Quidnam profitetur Magus ille uenerator Chriſti primus? Si cupis audire, quaſi quidam agricola eſt, certè quidam mũdicola eſt. Nec propterea mundum hic adorat, quemadmodum nec agricola terram. Sed ſicut agricola humani uictus gratia ad aërem temperat agrum, ſic ille ſapiens, ille ſacerdos gratia ſalutis humanæ inferiora mundi ad ſuperiora contemperat, atq; ſicut oua gallinæ, ſic opportunè terrena ſubijcit fouenda cœlo. Quod efficit ſemper ipſe Deus, & faciendo docet, ſuadetq; facere, ut à ſuperis infima generentur & moueantur atque regnantur. Denique duo ſunt magiæ genera. Vnum quidem eorum, qui certo quodam cultu dæmonas ſibi conciliant, quorum opera freti fabricant ſepe portenta. Hoc autem penitus exploſum eſt, quando princeps huius mundi eiectus eſt foras. Alterum uerò eorum qui naturales materias opportunè cauſis ſubijciunt naturalibus, mira quadam ratione formandas. Huius quoq; artificij ſpecies duæ ſunt. Altera quidem curioſa, altera neceſſaria. Illa ſane ad oſtentationem ſuperuacua fingit prodigia, ceu quando Perſarum Magi ex ſaluia ſub fimo putrefacta, dum Sol & Luna ſecundam Leonis faciem occuparent, eundemq; gradum ibi tenerent, generabant autem merulæ ſimilem, ſerpentina cauda, eamq; redactã in cinerem infundebant lampadi, unde domus ſtatim plena ſerpentibus uidebatur. Hoc autem tanquam uanum & ſaluti noxium procul effugiendum. Tenenda tamen ſpecies neceſſaria, cum Aſtrologia copulans Medicinam. Si quis autem pertinax ulterius inſtet, morẽ huic ita gerito Guiciardine, ut ne legat hæc noxia, nec intelligat, nec meminerit, nec utatur homo, ſi homo eſt tanto beneficio prorſus indignus. Multa ſunt præterea quæ tu aduerſus ingratam ignorantiam in medium afferre tuo ingenio poteris. Quidnam agis & tu ſtrenue Soderine noſter? Tolerabis ne ſuperſtitioſos cæcoſque neſcio qui uitam in animalibus uel abiectiſsimis, herbiſque uiliſsimis manifeſtam uident, in cœlo, in mundo non uident? Iam uerò ſi homunciones iſti uitam minimis concedunt mundi particulis, quæ tandem dementia eſt, quæ inuidia nec noſſe, nec uelle totum uiuere in quo uiuimus & mouemur, & ſumus? Quod quidem

quidem canit Aratus, Iouem manifeſtè ſignificans communem corporis mundani uitã. Peropportunè nunc in hæc Arati uerba neſcio quomodo uideor incidiſſe. Memini Lucam Euangeliſtam, memini Paulum Apoſtolum his uerbis libenter uti, in quibus mũdi uitam ſapientes illi non horrent. At uerò ſuperſtitioſus quidam his obijciet, non faciſe conuinci ex uerbis eiuſmodi Paulum aſſentiri mundum, habere animam, ſed tãtum ſubeſſe Deo, ac nos in hoc ipſo Deo uiuere. Eſto igitur, ne nominemus in mundo quãdo non placet animam. Nomen anima ſit prophanum. Licebit ne ſaltem uitam qualemcunq; dicere? quam Deus ipſe mundi faber huic operi ſuo tàm feliciter abſoluto clementer inſpiret, quandoquidem erga uiliſsima quæq; uiuentia non eſt auarus, & quotidie per cœlum quàm plurimis quæ ſunt in eo largiſsimè præſtat uitam. Dic amabò, nonne uides boues & aſinos, ô bos, ô aſine, qui tactu quodam ex ſe uiuentia generãt eſſe uiuos? Si ergo hæc præterea ex ſe uiua quædam aſpectu etiam generarent an nõ multo magis hæc uiuere iudicares? ſi quod modo ipſe iudicium, ſi quam uitam habet. Cœlum terræ maritus, non tangit (ut communis eſt opinio) terra cum uxore non coit, ſed ſolis ſiderum ſuorum quaſi oculorum radijs undiq; luſtrat uxorem, luſtrando fœcundat, procreatq; uiuentia. Num ergo uitam uel intuendo largiens, ipſum in ſe propriam nullam habet uitam? Et quod dedit aui Struthio uitam aſpectumq; uiuificum, longè eſt hoc ipſo deterius. His tandem adductis in medium niſi perſuaſeris, ſuperſtitioſum iſtum mitto ſemiuiuum, imò uerò non uiuum. Proinde ut pluribus cauſam noſtram patronis agamus, addito Petre mi Nere Amphionem illum noſtrum Landinum Chriſtophorum oratorem pariter & poëtam. Ille noſter Amphion ſuauitate mira celeriter lapidea hoſtium noſtrorum corda demolliet. Tu uerò Guiciardine chariſsime compater ito nunc, ito alacer, Politianum Herculem accerſito. Hercules quondam ubi periculoſius certandum foret uocitabant Iolaum, tu nunc ſimiliter Herculem noſti profectò, quod barbara monſtra Latium iam deuaſtantia Politianus Hercules inuaſerit, lacerarit, interemerit, quã acriter expugnet paſsim, quã tutò propugnet. Hic ergo uel cẽtum hydræ capita noſtris liberis minitantia, ſtatim contundet claua flammiſq; comburet. Eia mi dulciſsime Soderine, ſurge age, Picum ſalutato Phœbum. Hunc ergo ſæpe Phœbum appello meũ, ille me Dionyſium uiciſsim atq; Liberum. Fratres ergo ſumus. Nũcia Phœbo meo uenenoſum cõtra nos Pythonem, ex palude iamiam emergentem. Tendat arcum obſecra, precor. Confeſtim ſpicula iaculetur. Intendet ille protinus, ſcio quid loquar, uenenumq; totumq; ſemel una nece necabit. Valete iã feliciter amantiſsimi fratres mei, non ualetudine tantum felici, ſed ipſa etiam felicitate digni, liberorumq; meorum in lucem iam producentiũ ualetudinem felicitatemq; curate. Decimoquinto Sept. M. CCCC. LXXXIX. in agro Caregio.

APOLOGIAE FINIS.

QVOD NECESSAria ſit ad uitam ſecuritas & tranquillitas animi.

MArſilius Ficinus dilectiſsimus in ueritatis uenatione fratribus Bernardo Caniſiano, Ioanni Canacio, & Amerigo Curſino ſalutem. Quũ primis hic in uerbis uenationẽ quandam inſtituiſſemus, meritò forſan canes ſtatim adhibuimus & curſores. Apte quidẽ philoſophantes appellauimus uenatores, anhela ſemper ueritatis indagine laborantes. Num etiã apte canes? Aptiſsime inquit in Republica Socrates. Philoſophãtes enim uel legitimi ſunt uel ſpurij. Ambo canes. Illi quidẽ ueritatẽ ipſam ſagaciter inueſtigant, modicus inuentã tenent. Hi uerò pro opinione latrant, mordent, lacerãt. Tantum profectò canes inter Philoſophos ſibi uendicant, ut non ſolum ſeipſos in ſectam aliquam inſeruerint, ſed etiã ſectam ipſi ſuam nomine Cynicam quandoq; confecerint.

Habet

Habet quinetiam ſuos Academia canes. Huc ergo uos ſagaces Academiæ canes, hunc uos uelociſsimi curſores aduoco. Treis enim eſt. Treis ergo nunc meos precor defendite liberos adhuc teneriores, inter lupos (ut uereor) e ueſtigio prodituros. Currite inquam, alacres, negocia enim nunc uobis optata mando, non curas. Georgium Benignũ Saluiatum cognoſcitis meum, qui ueritatem illam, per cuius nunc uos ueſtigia paſsim uenando diſcurritis, iamdiu eſt ſagaciter aſſequutus. Qui & fratres ſuos Solis inſtar, maior ipſe minores illuſtrat. Huic igitur ſi quem luporum ululatum audieritis, nunciate. Fortiſsimus ille Georgius omnes facile fugabit lupos, qui & uaſtum draconem quandoq; trãsfixit. Ille me igitur. Ille ſolicitudine ſimul & uos cura leuabit. Solet enim inter uos aliquis, & quidem tam ſæpius dicere, nihil ad uitam ſalubrius experiri, quã magna cum ſecuritate tempora deglutire. Cæteri uero dicenti protinus arridere. Sed dic age Canaci, quidnam hoc tuum eſt toties repetitum, Tempora deuorare? Quid deniq; tibi uis? Non eſſe inquies, ſed bibere potius, non mandere uel cõterere, ſed faucibus plenis ingurgitare. Siquidem tempus ipſum natura quædam eſt liquens (ut ita dixerim) atq; labilis. Liquentium uerò hæc eſt conditio, ut ſi cohibeas in anguſtum, ſubitò perdas. Diffluunt enim coacta celeriterq; diffugiunt. Si aquam ſpongiæ imbibitam forte compreſſeris, exprimes eam, ſtatimq; diſperges. Si latius hanc tenueris, retinebis, multo magis aërem, ignemq; & ætherem. Hinc apud Poëtas fruſtra contendunt, qui ampla diuorũ maniumúe ſimulachra ulnis capeſſere moliuntur. Latè admodum accipienda ſunt latiſſima. Liquentia & ampliſsima ſunt ampliſsimè poſsidenda. Tunc certè grauiter nos premit anguſtia, quando animum ipſum motumq; eius naturaliter amplũ, redigimus in anguſtum. Quicunq; ſtudia negociaq; penſitãt examuſsim, & in minima quæq; ſemper exactiſsimè deterunt, uitam interea ſuam, heu ſuam uitam clàm miſeri conterunt. Rectè igitur Pythagoras præcepiſſe uidetur. Caue ne quando in anguſtum fortè cohibearis, nihil cœlo amplius, nihil eſt uitalius. Anguſtiſsima uiciſsim terra uitam habet in mundo quàm minimam. Deniq; ſi cœlo temporeq; uiuimus, quãto hæc latius abſorbemus, tanto uiuimus & diutius. Viuite ergo læti ab anguſtia procul ô amici. Viuite læti. Lætitia cœlum uos creauit ſua, quam ſuo quodam riſu, id eſt, dilatatione, motu, ſplendore declarat quaſi geſtiens. Lætitia cœlum uos ſeruabit ueſtra. Ergo quotidie in præſens uiuite læti. Nam ſolicitudo præſentium rapit uobis præſens, præripitq; futurũ. Curioſitas futurorum celeriter in preteritum traducit. Item igitur precor atq; iterum, uiuite læti. Nam fata ſinunt, dum ſecuri uiuitis. Sed ut reuera ſine cura uiuatis, ne unam quidem hanc curam ſumite, qua ſoliciti curetis unquam, qua potiſsimum diligentia curas effugiatis. Vna enim cura hæc mortalibus heu miſeris omni cura cor urit. Negligite igitur diligentiam, negligẽtiam uerò diligite, atq; hanc etiam negligenter, quoad licet uobis inquam, atq; decet. Hæc autẽ non tam ut ſacerdos amici mando uobis, quàm ut medicus. Nam abſq; hac una tanquam medicinarum omnium uita, medicinæ omnes ad uitam producendã adhibitæ moriuntur. XVI. Sept. M. CCCC. LXXXIX. In agro Careio.

ANDREAS LENNIUS MEDI-
cinæ ſtudioſis S.

NOn abs re nobis uiſum eſt his de Vita libris, eiuſdem authoris Epidemiarum antidotum ueluti coronidem adſuere, quam ille quidem ſua uernacula lingua, hoc eſt, Tuſcana, precibus amicorum conſcripſerat. Nunc uerò hic uitæ theſaurus à Hieronymo Ricio Ticinenſi in coloniam Romanam deriuatus eſt, ut ſi unà cum uoluptate & commoditatem metiaris, non ſit aſpernabilis. Traduntur in eo morbi nedum definitiones, cauſæ morbi effectrices, ſigna, uerumetiam prophylacen, & præſentis mali curationem, uarijs diuerſiſque corporibus accommodatas, mira breuitate, ſimul atque facilitate perſtringens medelas. His fretus præſidijs uitæ & ſanitatis rationem ineas, tibiq; perſuade,

Ἀνδρὶ δὲ ὑγιαίνειν ἄριστον ὥς μοι δοκεῖ.

MARSI-

ut his trinis effectibus, potiſsimum interius, omni qua poſſumus induſtria reſiſtamus.

Epidemiæ ortus cauſæ & quæ potiſsimum huic malo obnoxia ſunt corpora. Cap. II.

CONcreatur huiuſmodi uapor in aëre, uniuerſalioris tẽpore peſtis ex malignis quibuſdam conſtellationibus, præſertim ex Martis cum Saturno inſignis humanis coniunctione, & ex luminarium eclipſibus. Qualis eſt præſenti peſtis in anno ſcilicet milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimonono, & qualis etiam fuit anno eiuſdem milleſimi, octauo, & hoc potiſsimum lædit homines. Hiſq; graſſatur in locis, quæ horoſcopum ſiue ſuum aſcendentem ob prædictos ſiderũ aſpectus infortunatum habent. In magis uerò particularibus peſtilẽtijs, præfatum naſcitur uenenum ex uentis & malignis lacunarum cloacarumq; uaporibus atque pariter ex terræ motibus. At uerò data iſtarum quacunque cauſa ſemper tamẽ groſſo potiſsimum regnat in aëre, inq; paludoſo, nebuloſo, fœtido. Et quando ſubtilem ad aërem extenditur, penetrat, ueloci uſq; interimit, at citius, frequentius, diutiuſq; in groſſo, calido, humido, fœtidoq; aëre regnat. Aſſerunt Doctorum nõnulli peſtilentialem putrefactionem ſubtili prius, poſt uerò groſsiori aëri, ſed multo purabiliorem in groſſo. Haud ſcio quo mentis diſcurſu, quo fundamento primæ ſit mihi parti adhærendum, quum cõtrarium experientia monſtret. Præterea nobis ratio dictat, quod quum non purum, ſed tantummodo mixtum elementum putrefieri poſsit, quò minus eſt mixtum, quemadmodum eſſe cõſtat ſubtiliorem aërem, eò minus aptum eſt ad putrefactionem. Et propterea eam non niſi per aſsiduum ſuſcipit augmentum peſtiferæ ſiderũ influentiæ. At ueluti groſſior, mixta & ſtabilis aqua facilior putrefieri ſolet, ſic utiq; haud difficulter putrefactionem recipit groſſus & nebuloſus aër. Hoc dat pręceptum Raimundus, quod peſte inferius excitata altior ſubtiliorq; petendus eſt aër, ſed orta ſuperne, per duos mẽſes primo fugiendum eſt deorſum ad groſsiuſculum frigidum, humidum, purumq; aërem, ubi rata eſſe ſoleat infirmitas. Sequentes uerò duos menſes ad mediam aëris regionem, deinceps ad paulò altiorem, uidelicet ſiccum, frigidum & ſubtilem, ſemper fugiendo calidum, humidum, & nebuloſum. Quo in aëre tales ſunt homines, quales turbidis piſces in aquis. Id inſuper facit peſtilentialis aër in hominibus, quod caliginoſæ putreſq; in piſcibus aquæ. Sed quod hominibus uenenum eſt, non oportet ut ſemper tale cęteris ſit animantibus, propter cœleſtium ſignorum ac animalium ſpecierũ diuerſitatem. Hinc oritur ut de illorum opinione quid dicam, ignorem penitus, aſſerentium quando peſtilentiale incipit in aëre uenenum, quod tunc quæ ſemper in alto degere ſolent auiculę, deſcendunt ad ima, & planitiem inhabitant. Sed quando in terra oritur, tũc lumbricos & ſerpentes exire dicunt de ſinu terræ, & auiculas quarum conſuetudo eſt uolare habitareq; ad imum, ſublimia petere & montes adire. Addunt præterea, quod quãdo primum in aëre, poſt uerò in terra uenenum accenditur, interdum fugiunt animantia ex alto deorſum, & exinde rurſus altiora repetunt. Hinc eſt quod uulgò dici ſolet, uultures ſeu miluos peſtilentiali cedere aëri, & quæ loca huiuſmodi tenent milui, peſtifero non ſubeſſe aëri. Sæpius audiuimus hanc contagionem ab hominibus tranſijſſe ad porcos. Fieri forſitan id potuit per aliquam non quidem ſpiritus, ſed carnis ſimilitudinem. His proximè elapſis diebus ſemel atque iterum peſtilẽtię morbum ex una in alteram domum tulere feles & canes, ipſis tamen nulla ex parte hac contagione læſis. Nec ulla te propterea admiratio capiat, quod interdum ſine omni nocumento, homo uel beſtia prædictum ſuſcipiant uaporem, ac tamen alios inficiant. Ignitum nanque ferrũ ſtupam conſumit & paleam, ipſum uerò nullatenus conſumitur. Hoc enim ex recipientis ſubiecti diſpoſitione prouenit, in quo potiſsimum ſecundum Ariſtotelem, Galenum & Auicennam, rei conſiſtit effectus, ita ut his proximis diebus bimus noſtro in rure puerulus integro ſtetit die, infecto cum puero, annorum plus minus ſeptem, cibo ſæpius ueſcebatur infictiore pueri maſticato, neque ullam ab ipſo morbi labem ſuſcepit, qua tamen correpti fuerunt alij longiuſculè diſtantes. Nec nimiam habeas tua in diſpoſitione fiduciam, cogitãdo te eius eſſe ualetudinis ut minime hæc tibi timenda ſit contagio,

ſed hunc phyſicum obſerua canonem. Quod quando multum diſpoſita eſt materia, agens tunc cauſa quantumcunque imbecillis, citò producit effectum, ſic accendit ſtupam & ſulphur fauilla ex ſuſcipientis aptitudine. Et contrà potentiſſima quæ fuerit cauſa, etiam in non diſpoſitam operatur materiam. Et licet ſulphur ignis ſuſcipiat operationem citius quàm lignum, & ſiccum lignum minuteq; inciſum, facilius quàm cætera ligna, ardens nihilominus fornax ligna ſtatim rapit in flammam, & graſſiora & uiridia, eò quod ſumma agentis potentia citò diſponit atque informat. Et multoties peſtifer huiuſmodi uapor fit ſuarum ui cauſarum potentiſſimus, nec ſcire tu poteris quando ſcilicet hoc fiat. Et licet uno in tempore talis non adſit diſpoſitio, eſt tamen futura in alio.

Quo pacto & quales temperaturas peſtis ex contagio feriat ocyſſime. *Cap. III.*

VEnenoſus iſte uapor adeò ſubtilis ſæpenumero exiſtit, ut uiſu dijudicari nequeat, interdumq; diſſoluitur, ſed facile exinde regeneratur, manente ad hoc ipſum diſponente, influentia, iamq; tametſi puſillus à principio fuerit, tamen multo magis quàm ſulphur, quum accenditur, uelocioriq; curſu de loco in locum expanditur, & longè magis contrariatur uitali cordis ſpiritui, qui eſt uapor ex ſubtili ſanguine, quàm ſulphur nato. Eiuſcemodi uapor ſolum in diſpoſitis ad hoc corporibus infecto ab aëre accenditur, ſed poſtquam eſt accenſus, corporibus mira uelocitate facilitateq;, accenſum ueluti ſulphur, plus quàm antea circumquaq; dilatatur, præſertim quando ſubtili in humore, & tenui æſtatis aëre accenſus fuerit, & ſpargitur, ſalitq́ue ex uno in alterum corpus. Accenditurq; potiſſimè ubi maior eſt naturæ ſimilitudo, & in corpore recrementis pleno, cum fœtidis intus & extra uaporibus, & in cibis humoribusq; ſuperfluis, & ad inflammationem putredinemq; aptis, & ubi calida eſt materia, & humida, corúe coitu debilitatum. Et pariter in corpore paſſionibus animæ defatigato, & ultra modum calido, quodúe balneis eſt aſſuetum, cuiusúe pori ſunt nimis patētes, ſeu multum opitulati. Hæc quidē Galeni & Auicennę fuit ſententia. Pueri & fœminæ multum ad peſtem ſunt apti, eò quod tenuis mollisq; materia ad transmutationem eſt facilior, & pleni ſunt humoribus ad putredinem aptis, eſtq; præter modum & ordinem illorum uita. Quemadmodum enim perturbat confunditq; uinum calidus uentus & groſſus, ſic peſtifer iſte uapor inficit cogitq; circumquaq; ad cor, primo ſpiritus, poſtmodū humores, qui iam putrefacti ebulliunt. Eſt uerò hæc ebullitio febris ipſa, quæ per uniuerſum inde ſpargitur, plus quàm cæteræ bullit ſeu inflat, quia tanta eſt uenenoſa materia, ut natura quantum poteſt principalibus à membris hanc ſtatim conetur expellere. Iſte quidem uapor omnem maculare poteſt humorem, ſed potiſſimum ſanguinem, ſecūdo choleram, tertio phlegma, quarto uerò melancholiā. Vnde fit quod magis huc ſubijciūtur periculo ſanguinei, paulò minus cholerici, poſtmodū phlegmatici, & minus reliquis melancholici, quia frigidus & ſiccus humor ad inflāmationē & putredinē ineptus eſt, & maxime quia ſtrictos habent meatus per quos trāſire uenenū oportet. Idcirco ſenes minus ſunt peſtifero morbo obnoxij, licet huius anni peſtis nec ſeniores etiā reliquerit intētatos. Cuius fortè ratio fuit, qđ ultra cæteros aduerſos ſiderū aſpectus, Saturnus retrogradus Dominus fuerit anni. Eſt mirū dictu, qđ licet ex urbe noſtra Florētina uniuerſus fermè populus aufugerit, omni tamē die uita functi ſunt circiter centū & quinquaginta.

De ſignis indicijsq; peſtis. *Cap. IIII.*

QVæ uerò ſigna indicent, quibus febrem eſſe peſtilentiam faciliter & clare deprehendatur, haud tàm facile oſtendere quiſquam poteſt propter tàm multiplicem accidētium diuerſitatem & fallaciā. Hoc enim teſtatur uniuerſus Doctorum conuentus, præſertim Auenzoar & Raſis. Erit nāq; clara interdū urina, eò ꝙ nō pertingēt ad hepar humores, apparebit modica febris, eò qđ nō erit calido in humore uenenū, ſeq; propterea nō diffūdit ad extra, ſic ſtatim morietur patiēs

Videbitur

Videbitur interdum reſtitutus,eo quod natura primo in aggreſſu uenenũ à corde depulerit,tamen paulò poſt deſtituetur ſpiritu,eo quod potens non erit ſecundum pellendi aggreſſum.Ex quo primo laſſata fuerit conflictu,etiam quia uenenũ multiplicatum eſt,uel magis mutatum in malignum, uel propinquius factum cordi quàm prius.Omnes ferè in principio aliquantulum in melius tendere uidentur,quia tunc robuſtior natura tantùm contra hoſtem omnes colligit uires, uerũ in alijs minus malis ægritudinibus,ad tam repentinum tantumq́ non inducitur conatum. Videbitur præterea uirtutis robur obtinere, quia dictum uenenum non alijs ut cordi membris à principio contrarium eſt,& quando ipſum cor aggreditur ſtatim interimit.Quare his in temporibus haudquaquam conuenit morbi ſigna examinando moram trahere,quia falleris, nec te natura expectabit,niſi adminiſtrando remedia feſtinaueris.Hac igitur de cauſa his quũ temporibus febrem adeſſe cõſpexeris,præſuppone quod abſit,uel citò futura eſſe poſſit poſtis,ac ei peſtilentialis curam febris adminiſtra,& eò maximè quod quandiu uenenoſa durat aëris influentia,omnis ſuperfluus humor facilè inficitur. Et omnis quæcunque fuerit infirmitas, in peſtilentiam facilè tranſire poterit,febres præſertim furioſæ & continuæ. Vnde communiter euenire ſolet, quod hoc morboſo tempore nulla præter peſtem ęgritudo appareat. Quod ſi aliæ & multiplices quidem apparuerint ægritudines, tunc peſtilentia remittitur & ceſſat. Sunt nonnulla peſtilentialis febris ſigna, uidelicet febris continua abſque ordinata & manifeſta declinatione,cum magna anhelitus & pectoris anguſtia,cum repentina pulſus debilitate,cum uniuerſi corporis grauamine,præcipuè capitis,phreneſi,anxietatibus,ardore,ſiti, ſanguineis maculis pluribus in locis, cum urina groſſa,turbida, & qualis eſt iumentorum. Memineris tamen quod ſigna fallunt. Aduerte inſuper,quod quicunque puer eo tempore uermium laborarit infirmitate, dici poterit peſtilentia infectus,quia eſt materia ad peſtem diſpoſita,ut ſulphur ad ignem. Hoc multi neſcientes medici,iuuandi ſtudio poſt ſunt fraudati.Et ex ſignis propinquæ peſtis ultra aëris turbiditatẽ, & animalium ex putredine genitorum abundantiam,eſt principaliter uermium multitudo, uariolarum & morbillorum,febriumq́ continuarum & concluſarum,urinæ turbidæ, oculorum rubores, excoriationes palati, phreneſis, & uniuerſaliter quacunque in febre,qua ſe uerſus cor frequenter dirigit humor,humanam ſignificat complexionem ad peſtem eſſe diſpoſitam. Scias iterum,quando multo tempore peſtifer uapor in aëre durat,tunc aquam terręq́ fructus inficit,propterea tutius eſt aquam decoquere,uel ferratam,ſcilicet aquam conficere,cum eaq́ uinum lymphare,quia uinum fumoſum eſt,& non conuenit,iuxta Auicennæ & Rhaſis ſententiam his in temporibus merum,utpote purum. Opportunũ præterea aliqua quæ ſumuntur in cibum rebus boni odoris corrigere,& cum ſalſis aceroſisúe ſaporibus,præſertim quando peſtis poſt terræ motum oritur.Pręſtiterit quoq́ non parum rebus uti aridis,in locis odoriferis & æditis locis naſcentibus, & inhabitare montes & colles.

Prophylactica cura à diæta & uictus ratione in ſtatu peſtilentiali. Cap. V.

ABſtinendum eſt tempore peſtifero à rebus inflammantibus & nimis aperitiuis, quia facilius ad uenenum ſuſcipiendum diſponunt. Videlicet cauẽdum eſt extra à Solari calore,pariter à calore ignis, ueſtimentorum,& intro,à ſale,à ſpeciebus & medicinis calidis, ſimiliter ab herbis intenſæ caliditatis,à multo uſu acrium,excepto cæpe & cichoria,uel raphano cum aceto,quia ueneno aduerſantur. Item à uino nimium fumoſo, ab exercitio poſt cibum,præſertim tempore calido,& à ſudore,quia humores alterat,& in aëre infecto non licet ſe multum aëri exponere, nec exceſſiuo ſub diuo exercitio,quia calefaciendo & poros aperiendo,ſtatim multum de aëre ſuſcipit infecto.Idem abſtinendum ab facientibus oppilationem,& putrefactionem, quia peſtilentialis dant febris materiam, qualia ſunt uiſcoſa, frigida & humida, præſertim quando aliquid accidentalis ſeu extranei caloris ſuſcipiunt.Etiam à uiſcoſis, calidis & humidis, ubi humidum calido prædominatur & male decoctum eſt,& ut ſummatim dicam,humiditas putrefactionis eſt mater. Et quæ extra nos difficulter conſer-

uantur, etiam in nobis haud facile conſeruari poterunt. Vitandi igitur piſces quan tum fieri poterit, in quorum genere parui minus nocent piſciculi, & qui ex flumine ſunt claro, petroſo, & currente, frixi in oleo cũ ſale, & immerſi ſtaphiſagria ſeu aceto, aut ſucco aranciorum cum ſale & modico piperis, uel cinnamomi. Etiam uitandum eſt lac & omnia recocta. Quod ſi eo uti uolueris, ſit primum inter alia cibaria & modica quantitate cum parum ſacchari. Fructus uitandi ſunt omnes, exceptis amygdalis, ceraſijs acetoſis, pyris chryſomelis, perſicis, pomis cydonijs, auellanis, prunis ſiccis, prunellis, meſpilis & cornulis, malis apijs, malis granatis, malateſtis. Cæteris uerò fructibus nequaquam utere, uel raro, uel rariſsimè. Poteris tamen diutius uti fructibus & herbis frigidis, ſiccis & acetoſis, uel aliquantulum amaricantibus. Sed utendo fructibus calidis & humidis, ut ſunt ficus, uua, mora, ceraſa dulcia, fac ſint modica, & immediatè poſt comede pomum anarancíæ cum ſale. Præterea ſi uteris frigidis & humidis, ut ſunt melones, piſces molles & teneri, pruna pinguia, ſume poſt aliquid fœniculi, & pomi anarantiæ cum ſale, ſuprabibendo parum uini boni & odoriferi. Vitare etiam debes fungos & herbas humidas portulacas, cucurbitam, & omnem humiditatem, necnon & rẽ quæ facilis eſt putrefactionis. Cauebis quoque fructus & res nimium dulces & humidas herbas, permitto tibi lactucam permixtam mentæ uel cinnamomo. Eandem quoque corrigere poteris cum baſilicone, cariophilato minutiſsimo & quaſi ad rubedinem quandam tendente, odorem habente cariophilorum, eſt enim cordi gratiſsimum. Concedo etiam tibi cucurbitam, & herbam, quæ Tuſca lingua Selbaſtrella appellatur. Rurſus aduerte, ne te Raſis ſententia fallat, quæ tempore multum calido admittit olera et fructus frigidos & humidos, quia Aegyptũ inhabitabat ubi extrema eſt ſiccitas, ubi eiuſcemodi fructus & olera ſunt exquiſite à natura decocta. Cautus igitur eſto, ne talẽ præſumas licentiam in regionibus non ſimilibus Aegypto. Notandum inſuper quod res acetoſæ, aſperæ & acres in conſeruatiuo æquè ac curatiuo adminiſtrandæ ſunt regimine, quia periculum potiſsimum imminet in calido & humido, & in putrefactione illinc dependente, in ſpirituum reſolutione, inq; acceſsione ueneni ad cor. Res itaque prædicti ſaporis omnibus iam dictis obſiſtunt malis, quia refrigerant, deſiccant, conſeruant, confortant, reſtringunt, & uniunt. Operæprecium hic eſt meminiſſe, quod res nimis acres, ubi timetur pectoris ſtrictura, aut ſtomachi debilitas, temperandæ ſunt in ſaccharo, ſale & lacte amygdalarum, cinnamomo, pipere, fœniculo, croco, ouis, & modico pinguedinis. Commendo plurimum panem ſpeltæ, hordei, & fercula ex his condita. Item biſcocta, riſum, paſſulas tendentes ad acredinem, panem optimi grani ſufficienter coctum cum modico ſalis. Vtere ſæpius capparibus cũ aceto, & aliquando eo genere caſei, quod Florentini Marzellinum uocant. Vitandus eſt caſeus multum pinguis uel ſalſus. Nec laudo tibi caules nec legumina, exceptis lenticulis. Prohibeo ſuper omnia phaſeolos, nec laudo multum rapas ſpinachias. Cõcedo tibi petroſelinum & paſtinacas. Prohibeo autem erucam, cariotas, ſapam, ſinapi, citrullos, melones, bacellos, cicer recens, cucumeres, ceraſia dulcia & mollia, uuas, ficus dulces & mora. Nec te repleto nimio uino, carnibus, & ouis, ne nimium ſanguinem, choleram, putrefactionem inflammationemque multiplices. Vtere ouis cum agreſta & aceto, & pomis arantijs. Carnes ſint leues et ſiccæ, bene coctæ, pulli, auiculæ, hœdi caſtrati, pipiones, turtures, & ſylueſtres auiculæ. Si uſus fueris carnibus humidis ſint aſſatæ, ſed fac ut intus per totum bene impleantur cum acribus condimentis & acetoſis, cum modico piperis, cinnamomo, coriandro & ſale. Vina turbida ſunt omnino noxia, & præſertim muſta. Eſto in cibo & potu plus ſolito parcior, cibus ſit aliquantum copioſior potu. Nec tamen uolo, ut nimium feras ſitim & inediam. Caue ſtomachum faſtidire permittas, ſed eum præſerua cum cibi & potus mediocritate, cum exercitio & ieiunio, cum appropriatis euacuationibus. Abſtine à coitu & paſsionibus animæ exceſsiuis, niſi forſitan per coitus abſtinentiam te omnino grauatum perceperis. Ad mentem reuoca dictum Auicennæ tertio naturalium, quod ſuperflua per coitum ſeminis euacuatio plus nocet quàm ſi quadrageſies tantum exiret ſanguinis. Dixit Hippocrates, coitum ſpeciem eſſe quandam morbi epilepſiæ. Caue ab aëre multum nubilo, denſo, recluſo & humido, ac ſcias aërem qui non frequenter mouetur & innouatur,

ubi nec

ubi nec uentus, nec Sol penetrat, nec purgat, facile mixtionē ſuſcipere & putrefactionem uenenoſam, ueluti immobilis aqua. Ab hominū te turba ſemoueto, pręſertim exiſtens ieiunus, et quando calidum ſucceſſerit humido, humidum calido. Declinato etiā aërē nimis calidum, quia aperit & nimis debilitat. Habitatio tua ſit ſpacioſa, ſicca, aërem recipiens ſiccum continuò, & tempore æſtatis ſubinde recentem. Caue quando multū incalueris, ne te protinus exponas frigido uel humido, nebuloſo, & uento calido & humido, præſertim in locis infectis, & de infecto loco ueniente, etiam ab omni uento de prædictis locis flante, niſi fuerit nimis longè diſtans, aut fractus pluuijs. Ventus autē qui aërem infrigidat & ſiccat & ſerenat, ſua natura eſt ſalubris, ſi eum cū temperamento receperis, & eſt principalis medicus contra huiuſcemodi uenenum. Magnā adhibe curā uitando uentos à ſtagnis uel paludibus uenientes, aquas fuge putridas, herbas continentes, immaceratùmq; linū, & quemcunq; prauū odorē. Procul eſto à cauliū nucūmue odoribus, & fœtidis ab herbis. Abſtinendum itē à balneis, à ſomno meridiano, ab adhęrenti arctoq; hominum conſortio. A' turba fuga cito & procul ac tarde reuertaris, quoniam longo durare ſolet tempore uenenum, ad offendendum perquàm promptiſsimū. Vtere cibis ſiccis, optimi ſaporis, acribus, acetoſis, uitando brodium, pinguedinem, dulcia, uiſcoſa, uinis ſubtilibus, claris, odoriferis, aliquantulum fumoſis, ſed parum acetoſis non dulcibus, dilutis aqua multùm ſubtili & clara. Summa, omni tempore à rebus caue ſanguinem generantibus aut nimium, aut aquoſum, groſſum & turbidum, & pariter quamcunque rem ſtomacho nocentem. Hæc eſt regula cibi potuſq;. Vtilis eſt, iudicio meo, omnibus ſuperſperſa cibarijs talis ſpecierum compoſitio. Accipe ſandalorū rubeorum unciam dimidiam, cinnamomi electi drachmas tres & dimidiam, croci drachmam dimidiam. Gentilis omni tempore his utitur ſpeciebus. Sume cinnamomi ſemunciam, mannæ drachmam unam & dimidiam, cariophilorum, been albi & rubei drachmam dimidiam, corallorum rubeorum drachmam unam, cardamomi drachmas duas, croci drachmam dimidiam, ſacchari ad pōdus omnium. Item nonnulli aliam habent deſcriptionem, & eſt talis. Cape margaritarum drachmas duas, corallorum alborum & rubeorum drachmam dimidiam, roſarum ſpodij ana ſcrupulum unum, cinnamomi drachmam unam, croci ſcrupulum unum. Item, Sume cinnamomi unciam dimidiam, cariophilorum drachmam dimidiam, corallorum rubeorum ſcrupulos duos, croci drachmam dimidiam, ſacchari ad pōdus omnium. Pro primo cibo utile eſt, niſi te calor offenderet, ſumere ficus, rutam, & nuces cum ſale, præſertim tempore frigido uel humido. Notandum quod ſpeciebus multum calidis, ut eſt quarta compoſitio ex his quas narrauimus, utendum eſt ſolum in ferculis multum humidis, frigidis & acetoſis, alijs uerò uti poſſumus in omnibus. Poſt cibū magno ſunt adiumento ſemina coriandri pręparati, & etiam ſecundum Auicennam ieiuno ſtomacho, qui hæc ipſa tali in cauſa plurimis effert laudibus. Vtere ieiuno ſtomacho frictionibus bene, pectina capillos, omnem expurga ſuperfluitatem, uniuerſum corpus mundū conſerua. Matutino tempore ignem præpara temperatum, & interdiu quandoq;, præſertim humidis tēporibus. Bonis ſæpius odoribus domum ſuffumigato, ſimiliter & ueſtimenta. Admoueas naſo pariter & ore teneas ubi plus opportunum fuerit, aliquid theriacæ, alijs uerò in locis ſiue temporibus corticem citri, zedoariam, uel modicum thuris, manu etiam ſupradictum geſtare poteris cedrinum pomum. Cape laudani drachmam unā, been albi & rubei, roſarum rubearum ana drachmas duas, ſtyracis liquidæ ſcrupulum unum, myrrhæ, mentę, cariophilorum drachmam unam, ſandalorum alborum & rubeorum, camphoræ ana drachmam dimidiam. Fac pomum cum aqua roſarum muſcata, ſuſpende collo cornu unicornis, hyacinthum, topazium, ſmaragdum, ut pectus tangat, & etiam in ore. Dixit Auicenna, fore neceſſariū ut hyacinthus & ſimilia, à naturali calore noſtro calefiant, quò illorum ad actū producat uirtutes, ut operentur in nobis. Fer tecum etiam in manu odorandum poma odorifera, præſertim citri, limonum, aranciorum &c. Sæpius ablue os faucium, & manus aceto, & aliquando cum uino potenti. Nec omittas odorem mentæ, meliſſæ, querculę, rutæ, uiolarum rubearum, & myrti. Vtere odoribus frigidis, quos tempora cum calidis, ita tamen ut frigidi prædominentur præſertim calidis tem-

poribus, quia calidus per ſe aperit odor & inflammat, quamuis aërem purget. Super omnia cura, ut hoc facias, ſcilicet permiſce æquali parte acetum roſatum album & aquam roſarum cum uino albo potenti, cum modico zedoariæ uel corticis citri, de quo ſæpius modicum aliquid bibe, & ſæpius cum ea manus ea lauato & faciem. Defer tecum in ſpongia cum ligno fraxini, & laua etiam cum eiſdem manè & ſerò tepidis, uniuerſum corpus. Vtere temperato exercitio ſub tecto, quando es in locis infectis, ieiuno ſtomacho, ſitque locus exercitij ſpacioſus, alijs autem in locis facies exercitiū ſub diuo & pariter ieiunus. Ruſtici bibant loco uini acetum permixtum aquæ. Admoneo omnes, ut non niſi ſumma cum cautela res tangant ex infectis locis allatas, nec quicquā guſtent ex illis niſi coquatur, mundetur, uel abluatur. Haud equidem ſcio an dicere in præſentia debeam, an ſilentio potius præterire. Quod Doctorum nonnulli ſæpius ieiuno ſtomacho dare ſolent in potu, urinam pueri recens emiſſam, uel lixiuium. Detur oro remedio ruſticis accommodato.

Præſeruatrix curatio Epidemiæ. De pilulis et puluεribus præſeruatiuis Cap. VI.

NEceſſaria nobis eſt bis in hebdomada, ipſa omnium compoſitionum regina, cœlituſque tradita theriaca. Vera quidem theriaca, ut eam noſcas ſaporem longa mora in ore conſeruat, & ſtypticitatē ingerit uentri, ætatis eſſe debet annorum quatuor, & non ultra duodecim, de ea debet antea fieri experientia in uenenatis animalibus. Theriaca electa iuxta Galeni, Auerroiſque ſententias, ſecurū reddit hominem ab omni ueneno, morboque uenefico. Etiam in ipſa peſtilentiali febre admittitur. Dicit Galenus ſe inuenire theriacā pluſquā res omnes diuinam in conſeruādo & curando. Dixit Moſes Aegyptius, mirabilem factum eſſe cum ea experientiam in peſtilentia Antiochenſi. Nec ſilentio tranſeundum puto Galeni typum dicentis. Peſtē eſſe draconem cum corpore aëreo, qui uenenum contra hominem ſpirat & theriacā purgatorium quoddam eſſe, purgans uenenum & draconem domans. Accipiatur poſt cibum horis nouem, & ante cibum horis ſex uel ſeptem. Qui eam ſumere non poteſt, ſaltem cordi apponat & ſtomacho naſoque & pulſibus, frequentius detur drachma una prouectis alijs uerò drachma dimidia, ſeu ſcrupulus unus. Qui calidæ ſunt temperaturæ, bibant æſtiuo tempore ſumpta theriaca tertiam partem cyphi aquę roſarum cum modico aceti roſati, alij ſcilicet alterius complexionis, & alio tempore, ſumant cum uino albo permixto cum aqua ſcabioſæ & meliſſę. Quod ſi theriaca non affuerit, uel non competens fuerit tuæ naturæ, ſume mithridatum. In alijs diebus hebdomadæ ſume pilulas contra morbum ſaltem horas quatuor uel quinque ante cibum, unam ſcilicet aut duas, uel plus, ſecundum complexionem, ſuperbibendo parum de uino albo cum aqua ſcabioſæ & meliſſę temporibus frigidis, uel cum aqua roſæ & cum aceto roſato, temporibus æſtiuis. Pilulę antiquiores ſunt iſtæ. Sume myrrhæ, croci, ana unciam unam, aloes uncias duas, ſed quia nimiū aperiunt, calefaciunt, reſoluunt ꝑ ſpiritus, ideò nonnulli abluunt ipſum aloe, & addunt terram ſigillatam, uel bolum armenum ſecundum doſim myrrhæ, ſed eligibilius eſt bolus armenus. Nonnulli cōponunt ſic. Accipe aloes drach. ſex myrrhæ drachmas tres, ſeminū citri ſcrupulos duos, tormentillæ drachmam dimidiam, croci drachmam unam, reubarbari drachmas duas, cariophilorum ſcrupulum unum, agarici, corticum citri, ſandalorum rubeorum ana drachmam unā, ſeminum citri ſcrupulos duos, ſeminis acetoſæ drachmam unam cum dimidia, corallorum rubeorum drachmam unam cum dimidia, boli armeni drachmas tres, camphorę grana duo, confice cum ſyrupo de citro. Auicenna & Auerrois dicunt, qui utitur aloe, myrrha & croco nunquam periclitabitur peſte. Prædictæ compoſitiones temperant illorum qualitatem, & uirtutem augent. Sed multo meliores compoſiti Nicoli, ſecundum quam ueræ pilulæ ſunt iſtæ. Sume myrrhæ, croci, boli armeni, charabę, corallorum rubeorum, ana drachmam unam, emblicorum drachmas duas, aloes loti, ad pondus omnium, fient pilulæ cum uino albo, odorifero. Credo quod eſſent nobiliores, & magis ad propoſitum, ſi loco emblicorum ponerentur terræ ſigillatæ

drachmæ

gillatæ drachmæ duæ, & boli armeni drachmæ tres, fiant pilulæ cum acetoſitate citri, & accipiantur cum uino albo, aqua roſata, aceto roſato. In alijs uerò ſequatur compoſitionem prædictam. Fac autem ut aloe ſit ſplendidum, leue, aliqualiter rubeſcens, delicatũ, odoriferum, frangibile, pingueſcens, & immittendo ſuper ipſum flatum, madeſcit. Sit & myrrha clara, & corallus delicatus, abſque theriaca & dictis pilulis non bene fieri poterit præſeruatio. Itaque præ omnibus alijs utere duobus prædictis, ſcilicet theriaca, duobus diebus diuerſis, & pilulis tribus ſaltem, quia deſiccando humiditatem præſeruant à putrefactione. Etiam fortificant cor, ſtringunt meatus, ne uenenum trãſitum habeat ad cor, & ipſum illinc depellunt. Videtur mihi quod aloe in prædictis pilulis, quando ſunt tempora humida & frigida, ſimiliter & complexio, non debet lauari, ſed in alijs temporibus & complexionibus ſumere pilularum compoſitionem in pulueribus, melius eſt ſolum quando opus eſt feſtinatione. Poteſt etiam ſumi ante cœnam tribus horis uel quatuor, ſicut etiam ante prandium. Poteris etiam ſemel in hebdomada, uel duabus uicibus autem plus, quãdo pilulæ offenderent (licet nullius ſint offenſionis) in tempore hyemali & humido, loco pilularum ſumere ficum ſiccum cum dimidio nucis, cum modico rutæ & parum ſalis, ſuperbibendo parum aquæ roſarum uel aceti roſati. Quod ſi & iſtud te offenderet, utere loco illius non accipiendo aliquid aliud, parũ panis toſti intincti in uino albo potente, cum pomo aranciæ, madefacta in aceto roſato, & intincto cinnamomo. Sunt nonnulli qui dant huiuſcemodi pilulas ſero uel mane, unam ſcilicet pro uice. Sume ligni aloes, drachmam dimidiam, tormentillæ ſcrupulos duos, dictami albi ſcrupulum unum, zedoariæ drachmam dimidiam, croci drachmam unam, berberis drachmam dimidiam, cornu cerui adusti ſcrupulos duos, ſandalorum rubeorum ſcrupulum unum, ſeminis acetoſæ & corallorum rubeorum, boli armeni ana drachmã unam, camphoræ ſcrupulos duos, gemmarum ex quibus fit electuarium de gemmis, drachmam dimidiam, margaritarum drachmam unam, hyacinthorum drachmam dimidiam, confice cum ſyrupo de ribes, uel de limonibus. Ego autem in omni tempore etiam in calido, eiuſcemodi pilulas dare ſoleo. Sume zedoariæ, ligni aloes, agrimoniæ, croci, ariſtolochiæ rotundæ, dictami albi, gentianæ, corticum citri, ſeminis citri, ana ſcrupulum unum, coriandri præparati, tormentillæ, ſandalorum rubeorum, corallorum rubeorum, roſarum rubearum, ſpodij, emblicorum ana drachmam unam, terræ ſigillatæ drachmas duas, boli armeni drachmas quatuor, fac pilulas cum acetoſitate citri, quas adminiſtra cum uino albo, aceto roſato albo, & aqua roſæ. Ego multum adhibeo fidei huic noſtræ compoſitioni, eam accipiendo quando non ſumitur aliquid de pilulis cũ aloe compoſitis. Etiam poſt operationem prædictarum pilularum, additur ipſi compoſitioni, ambræ, muſci, hyacinthi, ſmaragdi, topazij, margaritarũ, cornu unicorni ana ſcrupulus unus. Melius etiã erit & laudabile multùm, bibere iſta cum uino acetoſa, uel aceto albo, cum aqua roſæ, terra ſigillata & bolo armeno, cum exigua portione ſmaragdi, & hyacinthi, & topazij, uel ſaltem cum margaritis & corallis. Iſta multum commendantur à Galeno & Auenzoar. Alij dant cortices & ſemina citri, & limonum, cum uino uel aceto roſato, & aqua roſarum. Ego uerò frequenter dare ſoleo hanc ſimplicem confectionem, & quidem efficaciſſimam atque ſecuram, cum uino albo, uel aceto roſato & aqua roſarum. Accipe boli armeni drachmas duas, terræ ſigillatæ, corallorum rubeorum ana drachmam unam, corticum citri, zedoariæ, croci ana drachmam dimidiam, ſacchari roſati ex rubeis roſis conditi uncias ſex, acetoſitatis citri uncias decem, fac electuarium. Raimundus & Arnoldus, theriacales quaſdam pilulas tribus modis componunt. Primo, ſume boli armeni drachmas tres, barbæ tormentillæ drachmas duas, barbæ herbæ tunici drachmam unam, ſacchari ad pondus omnium, fac pipulas. Item, ſume ambræ drachmam dimidiam, muſci ſcrupulum unum, camphoræ grana ſex. Item, accipe ſmaragdi, hyacinthi, topazij ana partes æquales, triturentur & lauentur ſicut abluit Meſue lapidem lazuli, fac pilulas cum ſucco aceto ſellæ. Dicunt huiuſcemodi lapides ab antiquis appellari Bezoar, id eſt liberatores mortis, & quod in hoc theriacam excellunt quod ipſa uenenum à ſe pellit, non trahit ad ſe, huiuſmodi autem lapides utrunque faciunt, ideò debent per os adminiſtrari. Etiam poſſunt ſuperponi plagæ, morſuræ, & bullæ uenenoſæ. Hac etiam utuntur compoſitione, ſcilicet auri optimi,

margaritarum,ſerici crudi triti. Laudant etiam electuarium diambræ, de gemmis & chermes Meſue,laudant granata,rubinos,carbunculos,ſapphiros,palladios,corallos, grana tinctorum,& lapidem inuentum in capite aſpidis,& pariter cornu unicorni.Item electuarium lætificans Almanſoris cum re aliqua refrigeratiua. Vtere etiam rebus ſanguinem clarificãtibus,ut ſunt lupuli,myrobolani,fumus terræ. Credo quod uti ſemine iuniperi cum ſemine myrti ſit multum utile contra huiuſmodi uenenum. Item tale electuarium.Sume citrum unum integrum,maceretur bene & coquatur cum ſaccharo & aqua roſarum.Et ubi non habetur citrus,fac cum limone ſeu pomo anarancio integro,multi utuntur uerbena. Sum dare ſolitus pauperibus parum panis bene toſti, intincti aceto cum modico rutæ,& aliquando cum cepæ portiuncula.Do etiam nõnunquam ad ſuperbibendum parum uini puri.Item eiuſcemodi panem toſtum intinctum aceto roſato cum pauculo cinnamomi,quandoque ſuperſumendo pomum arancium, & parum boni uini.De his quidem rebus adminiſtrare poteris,modo unam, modo alteram,his ſcilicet diebus quibus theriacam non ſumis,nec ueras pilulas, uel etiam illis eiuſdem diebus poſt ueſperas. Vti etiam poteris ſero,ieiuno ſtomacho, parum iſtius noſtræ confectionis.Cape ſacchari roſati, diamarenati ana uncias quatuor, coriandrorum præparatorum,corallorum rubeorum ana drachmam unam,cinnamomi drachmas duas,ſed æſtiuo tempore drachmam unam,ſandalorum rub.croci ana drachmam dimidiam,uerum in æſtate croci ſcrupulum unum,confice cum acetoſitatis citri uncijs quatuor,ſuperbibe parum uini optimi,uel aceti roſati.Poteris etiam uti eo matutino tempore aliquando loco prædictarum. Dixit Raimundus, quod ſuo tempore iuncti fuerunt Saturnus,Iupiter & Mars in undeuigeſimo gradu Aquarij, anni milleſimi tricenteſimi quadrageſimi octaui,in menſe Martio, quæ quidem coniunctio horribilia ſignificabat, præſertim graues peſtilentias frequentius per ſpacium annorum quadragintaquinque, eo quod fuerit in ſigno humano fixo in domo Saturni.Inter quas erat peſtilentia illa anni quadrageſimi octaui,ubi Medici Pariſienſes & ex Auinione,& Pedimontani nouam compoſuerunt theriacam ab ipſis expertam,& cum felicitate eos conſeruauit. Arnoldus Receptam conſcripſit,quam Raimundus eiuſdem diſcipulus his uerbis recitauit. Sume ſeminis iuniperi drachmas duas cum dimidia,cariophilorum,macis,nucis muſcatæ,zedoarij,zinziberis ana drachmas duas,ariſtolochiæ longæ & rotundæ,barbæ herbæ tunici,dictami,inulæ campanæ ana drachmam unam cum dimidia, ſaluiæ,rutæ, ſeminis balſamitæ, mentæ, pæoniæ, pulegij ceruini ana drachmam unam doronici Romani, baccarum lauri,ſeminis acetoſæ, ſeminis citri, baſiliconis, maſticis, thuris,boli armeni, terræ ſigillatæ,ſpodij,oſſis de corde cerui, raſuræ eboris, & cornu unicorni, margaritarum, ſapphiri, ſmaragdi, corallorum rubeorum, ligni aloes, ſandalorum rubeorum, hyacinthi, topazij ana drachmam dimidiam, ſacchari roſati,diaboraginati,diabugloſſati, dianenuferati, diacetoſellati, pulparum tamarindi acetoſi, thericæ ana drachmam dimidiam, ſacchari libras tres, fac electuarium aut morſellos , cum aqua ſcabioſæ & roſata parum camphorata, & cum uino cydoniorum , addendo folia auri quadraginta. Qui ſitim patitur extra cibum, utatur acetoſa ſimplici cum pauxillo aquæ frigidæ, uel uini mali granati acetoſi cum iuleb roſato, uel uino acetoſo. Poſſis etiam exprimere acetoſitatem citri uel limonis, uel pomi anarancij,& bibere cum aqua & ſaccharo. Item ſucci roſarum, ſacchari roſati, diamarenati, diaprunis, diacydonitis diſſoluti cum aqua colata & expreſſa, bibendo cum aqua frigida. Item roſæ,myrobalani, tamarindi,ceraſa acetoſa,pruna,perſica ſicca,cydonia trita,diſſoluta, colata,& expreſſa, bibe cum aqua & ſaccharo ponendo plus de ſaccharo ubi minus eſt de calido, & minus de ſaccharo ubi plus fuerit de calido. Item ſuccus roſarum cum uino granatorum,item oxyſacchara cum aqua frigida recenti.In pluribus etiam rebus proficuum eſt uinum cydoniorum. Vti herbis cor ipſum ſua uirtute reſpicientibus, utile eſt,ut ſunt borago,bugloſſa,meliſſa,endiuia ac mentæ parum. Item ſeptem principales herbæ quas cõtra uenenũ plurimũ ualere ferũt,quarũ prima eſt herba hypericõ,alio nomine Perfora,ſecũda eſt herba dicta uincetoxicõ, tertia enula, quarta raphanus,quinta dictamnꝰ,ſexta ariſtolochia,ſeptima lactucella.His additur ab Arnoldo & Raimũdo,herba

tunici. Nec prætermittenda eſt agrimonia, acetoſella, cichoria, marrubiũ, hyſſopus, ſcabioſa, pentaphyllõ, capparis, limones, citrulli, arancij ſcilicet quos poma aurea uocamus, & uniuerſaliter cuncta acetoſa, & quæ ponticitatẽ quandã participant. Scias floſculos uitis multum conferre, ſi eis in cibo & potu atque electuarijs uti conſueſcas, pariter & aqua ſcabioſæ, necnõ meliſſę, in his omnibus quæ ſanis ſimul & infirmis adminiſtrantẽ mirabilis eſt, eò q̃d humiditates exiccet uenenoſas. Et ubi in deſiccãdo refrigeratione multa opus ſit, utendũ potius eſt aquis endiuiæ, roſarũ, plantaginis aceto roſato, uel aqua, uel ſucco acetoſellę, ſucco limonum, cedri, aranciorum, cichoriæ, pimpinellæ, fumiterræ. Quũ uerò temperatis uti oportet, accipe aquã boraginis & bugloſſæ, ſingulis decoctionibus impone pruna damaſcena, myrobalanos, et tamarindos. Et hoc memori ſerua mente, quod cunctis in remedijs quàm bene conueniunt hæc quatuor, uidelicet uinum album, acetum album roſatum, aqua roſata, omnia æquali pondere, crocus pauxillula quantitate. Vbi abſque mora ac cum facilitate quadam operari neceſſe fuerit, adminiſtrabis quæ opportuna ſunt in forma ſubtili et liquida, uel ad ſuprabibendũ dato quæ prædiximus. Inquit Raimundus, quod ſi tandiu differri poteſt ut præmemoratarum fiat compoſitio pilularum, melius eſſe ut exhibeantur pilulæ quàm pulueres, tũ quia huiuſmodi compoſitio melius fermentata eſt, qua quidem fermentatione ultra cõplexionalem, ſpecificam quoque contrahit uirtutem, tùm quia permanendo in ſtomacho mage conſeruat, roborat, cõfortat, ac melius diſcurrit per corporis remotiora. ſuprabibendo parum alicuius liquidæ ſubſtantiæ, & multum abſtinendo. Nec tamẽ ideò uolumus ut pilulæ ſint ualdæ ſiccæ ac induratæ, imò ſi tales fuerint, decet ut reformentẽ. Congruit ſanguineis plebotomia, uidelicet extrahere ſanguinem, ut conſeruentur, ſi aliàs nullum ex ſe fluxum ſanguinis haberent. Sanguineos eos intelligo qui decenter carnoſi, colore rubei ſunt, piloſi, robuſti, quibus uenæ amplæ, & qui rebus ueſcuntur multi nutrimenti. His, inquam, extrahatur ſanguis ex baſilica dextra, inde poſt bimeſtre ſpacium fiat iterum minutio ex baſilica ſiniſtra. Nec una pro uice excedas pondus libræ. Fiat etiam temporibus anni temperatis, ac Luna in bono & fortunato aſpectu exiſtente. Sanguis purus minuitur oriente Sole, cholericus in meridie, melancholicus in occaſu, phlegmaticus in medio noctis. Vult ideo Raimuudus, ut iuxtà ordinem Auicennæ ſecundum quatuor ſpecies ſanguinis prænumeratas, obſeruentur in extrahendo illæ quatuor horæ. Cognoſcuntur autem hæ ſpecies, primo per earundẽ ſigna, deinde iuxta quatuor ætates quibus dominantur, ſuccedendo ordine prædicto. Et ubi non apparuerit multa ſanguinis abundantia, uult ne penitus minutio fiat, nec cauſa conſeruationis, nec curę. Et quum extrahere uolueris, cura ut die præcedenti fiat clyſtere, & exhibita ſit aliqua medicina non ſolutiua. Nec prætermittendum duco, quod ubi ſanguis ad alios multum declinat humores, minime ſit euacuandum. Memineris Galenum & Auicennam, quanto magis medendi artem exercuere, tanto ſemper timidiores erga phlebotomiam eſſe factos, eo quòd plus trahit phlebotomia ex naturali & bono, & ex ſpiritibus quam ipſa medicina, ac minus temporis concedit ad diſcernendum malum ſanguinem à bono. Conferunt infantibus & pueris ea quæ cõtra uermes ualent, quorum his potiſsimùm temporib. imminet periculũ, adminiſtrato illis in potu ſemel in hebdomada dictami drachmam unam cũ uino aliqualiter ſtyptico, ſiue cũ uino decoctionis abſynthij & nigellę, aut ſeminis ſancti. Illiniatur itẽ ſtomachus, umbilicus, gula & pectus, oleis herbiſq; amaris & huiuſmodi, quandoq; etiã exhibebis pilulas de reubarbaro. Verùm quia multum humida complexio, multumq; calida periculoſa eſt tempore peſtis, opus eſt refrigeratione, deſiccatione, & frequenti euacuatione, quę quidem ſecundum oportunitatem cum moderamine fiant. Hunc defer ſacculum cordi applicatum. Sume roſarum rubearum drachmas duas, ſandalorũ rub. corallorum rub. ſpodij ana drachmam unam, zedoarię, lignialos, cinnamomi, cariophilorum, corticum citri, croci ana drachmã dimidiam. Eſto diligens ut omnis expurgetur ſuperfluitas ac cura, ne ſtypticus maneat uenter, ſitq; tardus ad ſolitas conſtringendũ expurgationes uel fluxus ſiue ſuperfluitates hęmorrhoides, ſcabies, naturales ſolitoſq; ſudores plagas ueteres apertas, quibus ſine moleſtia profluit humor, lachrymę, ſanguinem è naribus fluentem, ſolitum & ordinarium uniuerſales guttas & huiuſmodi,

quoniam hæc dicta expurgamenta ſecuriorem reddunt à morbo. Admoneo rerum publicarum gubernatores, ſecundum Hippocratis experientiam, ſi fecerint ac ordinarint ignes & fumigia ex iunipero, myrto, terebinthina, & thure, manè & ſerò ante poſticas quarumque ędium, domuum, & habitationum, ſtatim expelleretur ab eo loco peſtis. Valet loco Iuniperi, laurus, ſaluia, roſmarinus, & herbarum quicquid eſt odoriferarum. At terebinthina mirabilis eſt. Multi doctorum dicunt, ignem ſemper fore tempore peſtis utilem, eò quod omnem diſſoluit uaporem. Inquit Raimundus utendum eſſe confortantibus ſolum, quum groſsi apparent uapores & humidi. Calidis temporibus ſuperare debent odores infrigiditate alios, è diuerſo quum tempora frigida ſint & humida, roſæ, ſandali, myrtus, camphora, corticis pomorum, mala granata, calidos cõtemperant odores, ſimiliter acetum, & uirides herbulæ frigidiuſculæ. Conſulere Magi Perſarum regi pro ſui defenſione ab omni ueneno morboque uenefico, ſculpi faceret in lapide Hæmatite hominem flexis genibus ſtantem, cinctum ſerpente, dextra eius caput, leua caudam ſerpentis tenentem, & imprimi ligarique faceret hũc lapidem in annulo aureo, uerum lapidi in loco capſulæ ſupponi barbam ſerpentariæ, quem quidem annulum geſtaret in digito. Laudat Auerrois hircinæ odoramentum urinæ. Moneo ut continuis utaris remedijs, quũ fueris in loco infecto uel propè, eo quod contagio frequens eſt, infectuſque aër continuè noxius offendit. Volo diligenter aduertas, quum fuerit coniunctio Solis & Lunæ, quumque oppoſitio, id eſt, quando eſt pleniluniũ. Item quando coniungitur Luna Saturno, & magis quando coniungitur Marti. Item quum fuerit in quadra cum dictis Planetis. Et nota (ut refert Rhaſis) fortiter moueri ſolet uenenum huiuſmodi peſtilentiæ in Solis ortu, in occaſu, in meridie, & medio noctis, quia Sol quatuor his uicibus mutationem cauſat in aere. Regnat in uere, in æſtate magis, plus in autumno. In uere eſt aër calidus & humidus, & accedit ſanguinis dominium. In æſtate cholera, calidus aër multum aperit & penetrat, debilitantur corpora, rebus replentur corruptibilibus materiam humidam aeris caliditate in putredinem tribuentibus. Qui quidem calor ſi tam intus quàm extra cum ſiccitate foret, parum abeſſet, quemadmodum etiam haud multum nocet humidum cum aëris tùm complexionis frigiditati adiunctum. Sed ualde periculoſum eſt, ubi calidum humido permixtum fuerit, uel foris uel intus. Experimento compertum habuimus, quod longa ſiccitas calido minuit tempore peſtem, at frigido, excitat, affert. Denique in autumno augmẽtatur fructuum repletio, ac corporum debilitas, aër tenuis eſt ob æſtatem præcedentem uaporum facilè ſuſceptiuam, quas non reſoluit propter caloris diminutionẽ, deinde nebuloſus eſt ac uariabilis. Sæpenumero uentus adeſt groſſus & humidus, excedit caliditas humiditatem, & frequenter aduenit, augmentaturque pororum oppilatio propter aeris crebro poſt calidum præcedens, frigiditatem. Sciendum etiam quod cum pori ualde oppilati ſunt, comprimunt putreſcibilem ad intra materiam. E contrario quum plus æquo aperti, repente nimis uenenoſum capiunt aërem, ita ut nonnunquam (maxime poſt ſudorẽ uel coitum) paucis (ut gladius) occidit horis.

De modo curandi ſecundum rationem Phyſicam. Cap. VII.

IN peſtilentiali febre non expurgato ueneno, caue ne adminiſtres intus, ne extra res partium pectoris ſimpliciter aperitiuas, eo quod aditum præbent ueneno ad cor, & ſpiritibus uiam aperiunt exhalationis, ſed ut inflãmatio prohibeatur & putrefactio, utere ſubitò aliquantulum infrigidantibus & multum deſiccantibus. Roborant nanque cor, & uias claudunt uerſus ipſum tendentes, ne uenenũ ad illud perueniat. Pro parte etiam bene purgandus eſt humor, & ſpiritus nutrimento ſæpius recreãdi, & quæ contra uenenum ualent continuè adminiſtra, id quidem ſua natura cor petit. Quod ſi differas donec uenenum eò peruenerit, fortaſſe fieri poterit, ut partes cordis multum inde conſtringantur, quas quidem denuo aperire quàm proficuum, plus fortè noxium periculoſiúmue eſſet. Igitur quum primum caput omniaque membra grauari ſimul adiuncta febre quiſpiam perceperit, uide ex ſignis ne mendacibus ambiguiſque fidem habeas, nec differas quouſque appareat inflatio uel bulla. Sed hęc quum emineant, eo

citius quò poteris confeſtim inungas oleo de ſcorpionibus & theriaca, pulſus temporũ, manuum & pedum, nares, occiput, gulam, pectus & locum circa bullam & apoſtema ſi apparuerit. Vera olei compoſitio talis eſt. Sume olei oliuæ annorum quinquaginta uncias octo, imponas ſcorpiones numero quinquaginta, ſimul cum oleo bulliãt, ita ut fundum petant, quod facias in æſtate, & maxime mẽſe Auguſti, ſerua & utere, eſt enim mirabile contra uenena. Quod ſi ſtomachus cibo grauatus fuerit, prouocandus eſt uomitus cum facilitate, cum aqua tepida, aceto, & oleo, etiam cum raphano, tentando etiam prouocationem cum penna, & ſtatim poſtea facias clyſtere. Et renouabis omni die maluarum decoctionem & matris uiolarum, bletæ, hordei, lactucæ, camomillæ, mellis uiolati, ſacchari rubei, uitelli unius oui, diaſenæ uel caſiæ unciam unam, ſucci roſarum ſolutiui drachmas duas, ſalis communis & olei uiolati quod ſatis eſt. Hoc facto, applicabis epithema cordi ex rebus cordialib. frigidiuſculis à prædominio. Sume aquarum roſarum, bugloſſæ, acetoſellæ, nenufari ana drachmas duas, aquarum meliſſæ, ſucci granatorum medij ſaporis, acetoſitatis citri ana drachmam unam, ſucci cydoniorum unciarum unã, ſandalorum albarum rubeorum & citrinorum ana drachmas duas, ſpodij, raſuræ eboris, ſeminum citri, ſeminis acetoſæ ana drachmam dimidiam, granorum tinctorũ grana ſex, camphoræ drachmam dimidiam, conterantur bene omnia, & calefiant in uaſe uitreato puro. Pòſt cum panno de Grana temperatè calido ſuperponas pectori, ſingulis tribus horis ipſum renouando. Item pro ſtomacho hanc habeto in ſacculo compoſitionem, ad uiuificandum & roborandum ſpiritus eius. Sume abſynthij, mente ana manipulũ unũ, meliſſæ, acetoſæ ana manipulum dimidium, roſarum rubearum unciam unam, corticũ citri, riſi ana drachmas tres, coriandrorum præparatorum drachmas duas, corallorũ rubeorum, maſticis, ſandalorum rubrorum ana drachmam unam, macis, foliorum cariophilorum ana drachmam dimidiam, nucum cupreſſi numero quatuor, componas cum ſucco cydoniorum. Item ſub brachijs hoc remedium adminiſtrabis. Sume roſarum, florum camomillæ, meliloti, florum myrti, nucum cypreſſi, ſandalorum, omnium in debita quantitate, bulliant in aqua cui intingatur ſpongia uel ſtupa, quæ poſtmodum exprimatur, & temperatè calida applicetur, ſæpiusq; renoua. Iſtud enim mirabile eſt.

Cucurbitularum uſus, & curandi ratio per ſanguinis miſſionem. Cap. VIII.

His factis & debite, ut dictum eſt, adminiſtratis, ſi bulla uel ſignum in tibijs adhuc non apparuerit, duas confeſtim natibus uentoſas applica, & duas pariter coxis à parte poſteriori. Voluere ueteres & poſt huiuſmodi uentoſarum depoſitionẽ fieret phlebotomia. Et ſi bulla uel ſignum ſolitum non apparuerit, fiat ex uena communi à parte dextra, ad prohibẽdum ne uenenum partes cordis attingat, etſi etiam apparuerit huiuſmodi ſignum uel bulla, eodem in latere extrahẽdus eſt ſanguis, & hoc ne ſe extendat dilatetque uenenum (ut ſemper ſolet) per omnes uenas ac corporis partes. Quod ſi circa aures apparuerit, uel collum, minuatur ex cephalica in parte qua ſignum, iuxta pollicem manus. Si ſub axillis apparuerit, euacuetur hepatica in brachio eius partis in qua ſignũ. Si in inguinibus, fiat phlebotomia ex ſaphena, hoc eſt ſub talo pedis eiuſdem lateris. Denique in uniuerſali, quoties ab origine gulæ ad caput uſq; huiuſmodi ſignum appareat, fiat minutio ex cephalica in parte ſigni apparentis. Si ab ea parte uſq; ad umbilicum antè uel retrò, fiat pariter phlebotomia ex hepatica. Si ab umbilico infrà, debet minui ſaphena modo quo ſuprà. Et phlebotomandum eſt quàm citius fieri poteſt, ſaltem quum primo apparere incipit apoſtema. Intrepide autem bonam quantitatem extrahi facias, niſi patiens fortè modici fuerit ſanguinis, extractis duabus uncijs uel circà, ſiſte paululum, ut dijudicari poſſit an bonus ſit ſanguis uel ne. Si malus, extrahere poteris copioſius, ſi bonus, parcius. In debilibus & ſanguine non multũ abundantibus ſufficit extractio duarum unciarum. At febrilis tẽpore rigoris id minime feceris. Patiẽs autẽ quũ fit ſanguinis minutio, deguſtet uel ore teneat pomũ anarãci[illegible] & acetoſa quæq;, naſo fronti, ac temporum pulſibus acetũ applicando, hic nam cõmunis phlebotomãdi eſt modus. Fulgineus Gentilis plurimũ laudat id quod iam dicemus, ut rem

quampiam

quampiam expertam. Si ſolitum apparens apoſtema uenerit circa ſpatulas, applicandæ ſunt uentoſæ ubi iunguntur ipſæ ſpatulæ, minutio autem fiat ex mediana quæ dici ſolet communis & nigra. Si apparuerit in collo uel capite, minuatur cephalica iuxta pollices manuum. Si ſub uel dextro in brachio, phlebotomandus eſt de uena pulmonis inter medium & anularem eiuſdem lateris digitum. Si circa brachium uel latus ſiniſtrum, ex uena Saluatella inter dextræ manus paruum & anularem. Si in inguinibus uel in ſiniſtro latere, ex uena Paralitica minutio fienda eſt inter poplitem pedis & alium propinquum eodem in latere. Si appareat in tibia uel pede dextro, ex uena ſic dicta Vena mulierum, ſolēt Doctores Hiſpani & Catellani prima põſt factum clyſtere uel ſaltem ſecunda die, facere phlebotomiam duabus interpolatis uicibus. In ſanguineis robuſtis ac bonæ ætatis hominibus primo die ſic faciunt. Primo extrahunt ſanguinem in parte oppoſita, eò quod humor in motu adhuc exiſtat, nec iam ueneficus factus eſt. Si apoſtema ſub brachio ſiniſtro apparuerit, minuūt ſubitò à manu dextra uncias ſex uel quatuor, uel ex cauilla pedis ſiniſtri uncias tres. Poſt uerò horas ſex uel octo recreato patiente atq; quieto, extrahunt à ſiniſtro brachio uncias ſex uel quatuor aut tres iuxta compreſſionem & uirtutem uenæ groſſioris, quoniam ea opportunius phlebotomiam expoſcere ſe monſtrat. Ediuerſo faciunt ubi apoſtema in inguinibus appareat, primo quidem minuunt in brachio eiuſdem lateris, ſecundo in pede illius etiam eiuſdem partis ex ſaphena. Vérum ſi patiens haud multum robuſtus fuerit, nec ſanguine abundans, attamen naturalem habet decenter uigorem uirtutisq; conſtantiam, aut ſit ut iam exiſtat in fine ſecundi, uel in tertio die, quum iam ueriſimile ſit materiam ipſam ſuum curſum motumq; cœpiſſe, iãq; ueneno infectam eſſe, euacuant uncias duas uel quatuor à latere apoſtematis, loco apoſtemati quàm ſit poſſibile propinquiori. Si poſt aures extiterit, minuunt ex cephalica eiuſdem lateris. Quod ſi hæc ipſa haud ita facile comprehendi poſſit, fiat in Mediana uniuerſo corpori comparticipante. Quod ſi nec iſta pateat, fiat in manu eadem ex uena quę eſt inter pollicem & indicem. Similiter autem faciunt à medio ſecundæ diei ad ſequentes, ſed ab initio ad medium ſecundi facerent phlebotomiam ex parte oppoſita, ſimiliter à primo ad medium ſecundi. Si apoſtema eſt ſub brachio, euacuandum eſt ex uena eiuſdem brachij, & ex uena communi, uel ſaltem ex hepatica, aut eiuſdem manus infra digitum medium & ſibi adhærentem. Si in eodem prędicto tempore ſignum ipſum in inguinibus fuerit, incidas uenam ſub eiuſdem lateris genu, aut ſub cauilla eiuſdem pedis. Si ſignum uergit uerſus nates, mitte ſanguinem de groſſiori uena, & magis apparente in dorſo pedis eiuſdem lateris. Iſtorum quoque modus eſt, quod circa ſecundæ dimidium diei, incipiunt ut plurimum in contrarium. Nos autem ad canones noſtros uniuerſales accedamus. Quia eiuſcemodi morbus uel eſt in ipſo ſanguine, uel in humoribus ſanguine permixtis, ideò mihi uidetur extrahendum eſſe ſanguinem omnibus, ab annis quatuordecim uſque ad ſexaginta, ratus multo ſatius fore, ut uenenū quod per uenæ apertionem expiret, quàm ſanguinis effluxu magnopere cruciari. Extrahe ipſum iterata uice cum ſex horarum interſtitio. Robuſtis autem corporibus & ſanguine multum abundantibus, extrahe ad ſummum, libram unam. Mediocriter uerò robuſtis, & mediocriter ſanguineis aduſque uncias octo, debilioribus autem cōſtante pulſu, uncias quatuor uel tres, ſiue duas aut ſaltem unum. Vbi uerò dominium cholera obtineat, non excedat uncias extractio duas. Multi extrahere præcipiunt, quouſque nō debilis, debilitetur. Hoc autem mihi minime placet, quandoquidē ſpiritus diſſoluit. Vbi pulſus uacillat, nil prorſus extrahendum. Maior uerò mihi eſt cura prius appareat apoſtema, etiam poſtmodū prouocentur hæmorroides frictionibus factis cum rebus aſperis, & ſucco cæparum, cū uentoſis & ſcarificationibus, & ſanguiſugis. Vbi ſanguis abundat, facias idē poſt alteram uenæ ſectionem. Vbi autem modicum fuerit ſanguinis, ſaltem id feceris.

De medicinis uenenum diſſoluentibus & extrà trahentibus.
Cap. IX.

QVidam ut primo ſemel euacuatus eſt ſanguis, applicant epithema. Verũ ſapientiores id agunt à principio, ſæpiusq́ renouant, uidelicet à tertia in tertiã horam, apponunt temperate calidum cum panno coccineo. Deſcripſimus unũ ſuprà alterum, hoc eſt. Sume aquarum roſarum, aquarum endiuiæ, buglosſæ, meliſſæ ana libram dimidiam, aceti uncias duas, ſandalorum, roſarum, corallorum, ana drachmas tres, ſpodij drachmas duas, margaritarum, hyacinthorum, ſapphiri ana ſcrupulum unum, been albi & rubei, oſſis de corde cerui, ſeminum citri ana drachmam dimidiam, muſci ſcrupulum dimidium, camphoræ, croci ana ſcrupulum unum. Si inſolitam in patiente noueris caliditatem, fac ut ungatur hepar & regio renum, unguento ſandalino, bis in die. Inde poſt horas quatuor (more conſueto & ordine) exhibendę ſunt pulueris contra morbum drachmæ duæ uel unà cum albo uino & aquis endiuiæ, necnõ aceto ſellæ, pariter & theriacæ drachmæ duæ, uel ſaltem una. Poſt hunc ipſum potum coadiuua cum pannis & fumigijs calidis, naturam ad ſudorem. Nec erraret qui theriacam ſolam adminiſtraret, uerúntamen plus in uſu eſt eam dare cum pulueribus. Addunt nonnulli acetum, & id mihi haud diſplicet, placet quoque eam ſæpius adminiſtrari. Et utilis ſimul cum theriaca, aqua ſcabioſæ & meliſſæ, ubi non multa adſit caliditas. Antiqua contra morbum pulueris talis eſt deſcriptio. Cape dictami albi, corallorum alborum, tormentillæ, boli armeni, gentianæ ana unciam unam, terræ ſigillatæ unciam dimidiam. Modernior hæc eſt. Sume barbam tormentillæ, agrimoniæ, ligni aloes, boli armeni, ualerianæ, lapatij, ſandalorum rubeorum ana partes æquales, barbæ ſcabioſæ ad pondus omnium miſce cum ſanguine tauri deſiccati ad Solem & deſtillati. Alia deſcriptio. Sume ſpodij, dictami albi, gentianæ, tormentillæ, granorum iuniperi, ſeminum citri, carlinæ ana drachmas quatuor, foliorum albatri uncias duas. Tertia deſcriptio. Sume tormentillæ, dictami albi, cornu cerui uſti, zedoariæ ana drachmam unam, margaritarum, corallorum rub. ana ſcrupulos duos. Quarta deſcriptio. Sume tormentillæ, dictami albi, boli armeni, camphoræ, margaritarum ſandalorum rub. cornu cerui uſti, ariſtolochiæ rotundæ, ſacchari albi ana drachmas duas. Quinta deſcriptio. Sume tormentillæ, dictami ana drachmas duas, ſeminis acetoſæ, ſeminum citri ana drachmas tres, zinziberis albi, cinnamomi, croci ana ſcrupulum unum, boli armeni, terræ ſigillatæ ana drachmas duas cum dimidia, ſacchari uncias duas. Hic puluis multum (ut fama eſt) ualet contra uenenum, tàm antè quàm pòſt adminiſtratus. Sexta deſcriptio. Sume radicum tormentillæ drachmas duas, ſandalorum rubeorum, dictami albi recentis, cornu cerui uſti, margaritarum, boli armeni, ariſtolochiæ rotundæ ana drachmam unam, camphoræ drachmam dimidiam, ſacchari albi drachmas duas, pimpinellæ, myrrhæ, zedoariæ ana drachmam unã, ſandalorum, terræ ſigillatæ ana drachmas duas, ſeminum citri, croci ana ſcrupulum unũ, hiacynthorum ana drachmam dimidiam. Hi pulueres uigorem præſtant cordi, adiuuantq́ue ipſum in expellendo à ſe uenenum, putreſcibiles humores deſiccant, cohibent uias cordis ne uenenũ ipſum attingat, frequenter etiam uenenum expellũt per uiam ſudoris. Experimento compertum habetur priorem, quam diximus antiquam, deſcriptionem, ac inter modernas ultimam, cæteris eſſe multo ac longe efficaciorem. Sunt quidam qui poſt uomitus prouocationem (ſi ea opus ſit) facto etiam clyſtere & inunctione, primo exhibent pulueres atque epithema, poſt cuius operationem, tunc primum euacuant ſanguinem. Id autem faciunt ubi patiens ſanguinis multum habuerit, nec fortè in hoc errant. At ubi fieri non poſſit ſanguinis extractio, tum dèfectu ſanguinis, loco phlebotomiæ exhibent medicinam, prius tamen puluerem. Poſtquam ſudauerit infirmus, aut debitum ſudoris tempus elapſum fuerit, non expectanda eſt humoris digeſtio, quoniam non adeſt temporis mora atque facultas prò celebranda digeſtione. Equidem quum neceſſitas immineat (ſiquidem ea ipſa non ſubeſt legi) minime obſeruanda eſt conſueta temporum diſcretio atque dietum. Nec confidendum eſt ſpe aliqua in opere naturæ ad euacuationem enitentis, quoniam irregularis eſt propter indigeſtionem impetumq́ ueneni, equidẽ oppreſſa

naturæ

natura ut poteſt, plus operat̃ quã debeat. Poſt ideò cõpetens ſudãdi tẽpus, uel ſanguinẽ ſi abũdat minues, uel nõ abũdante dabis purgationẽ, ex rebus tamẽ nõ cõmouẽtibus ſtomachũ. Factus eñ cũ uiolẽtia uomitus, pectoris dilatãdo uias facit ut ad cor uenenũ percurrat, trahitq; ipſum ad cerebrum. Hac de cauſa errant qui capraginem & res huiuſmodi exhibent uomitiuas & uenenoſas. Vix enim uni reſiſtere poteſt natura ueneno. Poſſet fortè nobis quiſpiam opponere, cur uenenatos ad uomitum producere phyſici ſoleant. Dico non parem eſſe uenenorum conditionem, cætera enim plus habent materiæ, & ad educendum aptiora per uomitum, & ſunt in ſtomacho, iſtud uerò uapor eſt quidam uenenoſus, & in partibus pectoris. Nulla igitur adſit medicina, quæ uomitum uiolenter producere poſſit, at eũ qui nulla uiolentia, dãnarẽ minime, approbarem tamen magis, ut per inferiora diuerſo fiat. Diſſoluatur, quam dabis, medicina in uino albo, & aquę ſcabioſæ, endiuiæ, roſarum, plantaginis, bugloſſæ, meliſſæ, aceto roſato, in quibus facta ſit decoctio ex prunis demaſcenis, myrobalanis, tamarindis. Si autem morbus inuadit aliquem ſtomacho repleto, quidnam faciendum erit iuxta ordinem modernorum? Fac ut poſt unctionem cum oleo ſcorpionum & theriaca faciliter uomat, cum aqua tepida, aceto, oleo, & ſucco raphani, tentando etiam prouocationem cum penna longa, deinde adminiſtrabis clyſtere, poſtmodum epithema, & de ipſis pulueribus. Deinde tempore quo iam quietior & reſtauratus ægrotans fuerit, uenam ſeces, ſi eſt ſanguineus, ſin minus, adminiſtra medicinam. Et ſi in phlebotomia ultra quatuor ſanguinis uncias extraxeris, abſtine à medicina quouſq; tranſactæ ſint à phlebotomia horæ duodecim. Et licet phlebotomiam peregeris, ſpem tamen non ponas in ſola ipſa, præſertim in phlethorico, ſanguineo, & robuſto corpore. Quinimò & in alijs quibus parum ſanguinis extraxiſti, etiã propinanda eſt ſuo tempore medicina iuxta complexionis qualitatem & uirtutis. Similiter ſi prius medicinam dederis, non eris ea contentus, ſi fuerit phlethoricum corpus, uirtute conſentiente, phlebotomiam quoque tempore & modo iniunge. Et hanc diſtinctionem facies, ſcilicet in adminiſtrando unum & alterum, ubi & poſſibile & conueniens. Sed ubi ſanguis abundat, præcedat phlebotomia & ſit copioſior, ubi uerò ſanguis non abundat, medicina præcedat, & phlebotomia ſequatur, modica tamen, ſcilicet potius euentandi quàm diminuendi cauſa. Poſt tertium diem nulla fieri debet ſanguinis extractio, niſi te ad hoc ſanguinis multitudo compellat. Quotieſcunq; medicinã uel phlebotomiam ſeu uomitiuum adminiſtras, ad hoc ut eiuſcemodi agitatione ipſum uenenũ à ſigno non reuertatur ad intus ſi ſignum fuerit apparens, fac ut in tali commotione ponas ſub & ſupra ſignum uentoſas & ſanguiſugas, & ſuper cor epithemata frigida. Et ante & poſt propinabis per eos ea quæ defendũt à ueneno, uidelicet theriacam, bolum armeni, ſmaragdos, hiacynthos, topazium, uel ſaltem alia gemmarum genera, aut corallos cum ſucco herbarum contra uenenum. Quum facis purgationem, exhibe medicinam cum modico croci in decoctione ſupradicta. Principalis & ſecurior medicina ſecũdum Perſarum Medicos, & Meſuen, eſt triferæ perſicæ uncia una cum electuarij hamech drachmis duabus, uel ad minus triferæ uncia dimidia, & electuarij hamech drachma una cum electuarij hamech drachmis tribus, & Perſiani eam adminiſtrãt cum aqua frigida uel ſucco ſolatri uel endiuiæ. De hoc ſæpius audiui, & felix periculum feci iam præſenti anno. Vbi autem trifera & electuarium hamech defuerint, propinabis diaſenę loco triferæ, & diamanna, uel ſuccum roſarum loco electuarij hamech modo prædicto. Experientiam feci, & multæ utilitatis ſecuritatiſq; hanc compoſitionem reperi. Sume triferæ perſicæ, pulpæ caſiæ ana unciam dimidiam, reubarbari, diamannæ uel electuarij hamech drachmam unam. Sed ubi natura ualida eſt & uenter ſtipticus, dabis diamnanæ uel electuarij hamech drachmas duas, diſtempera cum aquis bugloſſæ, endiuiæ, cum decoctionib. ſupradictis & aquis prædictis. Ego uerò reubarbarum in uino albo & aquis endiuię cum modico ſpicæ teneo per horam quod do in ſubſtantia commiſcendo omnia ſimul, ſæpius etiam addo poſtmodum mannæ unciam unam. Conueniunt & pilulæ de fumo terræ, aggregatiuę pilulæ, partes æquales, robuſtis quidem in toto drachma una, alijs uerò in toto drachma dimidia, ſuprabibendo uinum album cum aquis endiuiæ, uel roſarũ & ſcabioſæ. Etiam ipſæ ſolæ aggregatiuæ in omni tempore, præſertim minus æſtiuo

drachma

drachma una uel dimidia. Notandũ ſi febris inhæret humorib. ſubtilibus et calidis, apparebit ſitis uehemens, gulæ ariditas, linguæ nigredo, acutus capitis color, phreneſis, uel ſimilia horrenda accidentia. Si aũt groſsioribus inhæſerit humorib. & minus furioſis febris uidebitur lenta, & prædicta accidentia remiſsiora. Conſidera eiuſcemodi ſigna, & ſcias quod in quocunquę humore conuenit trifera cum agarico, & pilulæ aggregatiuę uel ſolæ, uel cum pilulis de fumo terræ. Syrupus etiã ſolutiuus quem dicemus inferius ſi fuerit in materia furioſa, etiam conuenit diaſenæ cum electuario hamech uel ſucco roſarum. Item caſia cum reubarbaro, item manna cum diamanna in decoctionibus frigidis. Si eſt in materia groſſa frigida & humida, conueniunt robuſtioribus pilularum aggregatiuarum ſcrupuli duo, pilularum de agarico ſcrupulus unus. Debilioribus uerò diacatholiconis uncia una cũ diaſeniconis drachmis duabus, uel cũ agarici trochiſcati drachma una uel ſemis. Item de pilulis contra morbũ dictis ſuperius, drachma una uel ſemis, & fortè eiuſcemodi pilulæ conueniunt in quocunque humore. Nota quod agaricus bene præparatus & trochiſcatus eſt ſingularis in hoc caſu in quocunque humore & membro. Ideo quando certior eſſem de ſua pręparatione, uterer eo in omni medicina, dando drachmas duas, uel unam, uel ſemis de eius trochiſcis, iuxta potentiam medicinę, & iuxta complexionem hominis. Et ubi dubitarem de eius pręparatione, infunderem eum in oxymellæ ſquillitico cum ſalgemma, & poſtea colando ponerem ſuper medicinam abſque expreſsione. Item notandum quod pilulæ aggregatiuæ ſunt appropriatæ, & loco illarum debent adminiſtrari pilulæ. Si quibus, minus robuſtis. Et ſcias melius eſſe dare medicinã quàm pilulas in hoc caſu. Et ſi haberi poſsit diamanna melior eſt ſucco roſarum & fortior. Et electuarium hamech melius eſt ambobus, ſcilicet & diamanna & ſucco roſarum. Demum in omni humore mirabilis eſt iſte ſyrupus ſolutiuus loco medicinæ ad minus uncia una, & ad ultimum duæ, cum aqua roſarum & uino albo. Sume corticum citri, radicum capparis, berberis, ſandalorum rub. ſpodij ana drachmas duas, cariophilatæ, meliſſæ, bugloſſæ, boraginis, cichoriæ ana manipulum unum, acetoſæ, praſsij, hepaticæ ana manipulum unum cum dimidio, ſcariolæ ſyiueſtris drachmas duas, ſeminis cucurbitæ, ſcilicet peponum, citrulli, cucumeris, uiolarum ana manipulum unum, thymi, epithymi, agarici, reubarbari, ſenæ, polipodij ana drachmas duas, ſucci abſynthij, fumiterræ, ebuli & plantaginis ana drachmas ſex, myrobalanorum chebulorum drachmam unam, citrinorum drachmam dimidiam, diagridij drachmas duas, ſacchari albi libras duas fac ſyrupum cum aceto cydoniorum. Iſte ſyrupus à Doctoribus uocatur diuinus in conſeruando & curando, quia ſtatim abſcindit humores putreſcibiles, confortat membra principalia, pellit uenenum ad extra, et de eo plures uiſæ ſunt experientiæ. Inter cæteros Doctores Petrus de Tuſsigniana, & Gentilis Fulgineus, eum mirum in modum commendant, & mihi uidetur eum factum eſſe ad intenſionem triferæ perſicæ, ſed magis ſolutiuus, & mihi ſummopere placet in perſonis non debiliſsimis, & non habentibus uentrem ualde lubricum. Sumatur ſemel in hebdomada è ſanis & ægris. Nota quod poſt operationem medicinę, aut plebotomiam, ſi medicinam non adminiſtraueris die ſequenti, propinetur theriacę drachma una, cũ aquæ roſarum uncia una, cum modico aceti roſati. Nec timeas theriacæ caliditatem, quoniam tam modica portio parum calefacere poteſt, eò quod qualitas elementaris, qualis eſt caliditas, & ſimiles, quum ſint ualde materiales, haud multum operatur, niſi multa cum materia. Verum ſpecifica uirtus, utpote quæ donum ſit cœleſte, et quaſi ſpiritale, multum operatur ſecundum Galenum pauca etiam cum materia. Theriaca autem à proprietate ſpecifica operatur contra uenenum, ac pręter hoc, caliditatis ſecundum uix perficit gradum, ideò longe potentior eſt ad uenenũ expellendum, quã ad calefaciendum. Febris item peſtilentialis multo magis uenenoſa quam calida ad exhibenda eſt theriaca cũ aqua roſarum, & etiam in cęteris curandũ eſt. ut tendant ad quandam frigiditatem, quatenus hac ipſa uti ualeas. Poteſt etiã dari Mithridatum loco theriacæ, ſed multo potiores ex theriaca uiſæ ſunt experientiæ. Ideò inquit Moyſes Aegyptius, narratum ſibi eſſe à ſapiente quodã Medico, ſe dũ tempore peſtis in Antiochia artem exerceret, ipſa re uerũ reperiſſe, cętera remedia cuncta fore debilia, at ſolũ qui monitu ſuo theriaca aſſumebant, tutos & ſuperſtitęs euaſiſſe, cęteri nequaquam.

Et hi-

Et hi tantum qui ea poſt morbi inuaſionem uſi ſunt, liberati fuere, alij uitam morte commutarunt. Per hoc confirmatur quod inquit Galenus in lib. De theriaca ad Cæſarem, eam eſſe omnibus uenenis per aduerſam, foreq́ potentem, ubi cætera deficiũt ac ſunt debilia. Hoc autem habet à uirtute quadam miraculoſa. Sunt etiam qui urinã potu exhibeant, uel lixiuium, item ſuccum cęparum albarum cum aceto, haud ſcio quid mihi dicendũ. Hoc moneo, ne confidentiam habeas in purgatione poſtquam eam feceris, etiam ſi ex ipſa melius ſe habeat infirmus, ſed quum æger melius habere uidebitur, tertia die aut quarta poſt purgationem. Sed multa adhuc adſit ſanguinis ſuperfluitas, extrahe parum de ſanguine, & reitera eandem medicinalem purgationem. Quod ſi non admodum abundat, repete ſaltem pulueres & medicinam, ne recidat in peius. Quidam exhibẽt euphorbium cum maſtice ac gumma elemi. Sume euphorbij drach. quinque, & ſcrupulum unum, gummi elemi uncias duas, maſticis unciam unam cum dimidia, dabis robuſtis ad pondus drachmam unam, debilibus ſcrupulum unum, cum aquis endiuiæ & ſcabioſæ. Eſt quidem periculoſa medicina, nec niſi robuſtiſsimis appropriatur, ac niſi in principio. Aſſerunt nonnulli gummam elemi fore gummam arboris cedrini. Sciendum quod hoc in caſu non debilis exhibenda eſt medicina, id eſt, quæ exilem faciat operationem, quoniam natura ipſa ſi prima medicina non bene ſit operata, ſecũdam non expectat. Nec tamen decet nimio impetu ſoluere, nam ex hoc reſoluerentur *ſpiritus*, iſtudq́ malum mage conſiſtit in qualitate quadã uenenoſa, quàm in quantitate materiæ. Inquit Gentilis Fulgineus ſe multa expertum cum ſupradicto puluere, ab initio ſic ipſum adminiſtrabat. Sume euphorbij drachmam dimidiam, maſticis drachmam unam, dabat ex his ſcrupulos duos, & multum plethoricis drachmam unam. At mihi multo magis placet agaricus, quia ut aiunt Democritus, Galenus & Auicenna, ab omnibus membris aliquem trahit humorem, ſimiliterq́ habet uirtutem quaſi theriacę, aduerſus omne uenenum corroborat, idq́ ab omni ueneno expurgat groſſos principaliter purgat humores, nec relinquit tenues quoq́ intentatos. Sit albus, poroſus, rotundus, nec non & fractu facilis, dulcis ac leuis. Sit quoque modicę amaritudinis & ſtypticitatis, bene tritus, & mixtus cum ſalis gẽmæ parte tertia, & ſic corrigatur cum ſal gemma, melle roſato colato, oximelle ſquillitico, & uino infuſionis zinziberis, & ſic præparetur in trochiſcatum. Et debilibus tutius eſt ut detur permixtus alijs rebus, quàm ſolus & melius in decoctionibus, quàm in ſubſtantia, quoniam frequenter longos producit uomitus, uentrisq́ dolores, niſi bene electus & præparatus ſit. Quod ſi debite fuerit electus & præparatus, eſt medicina ſancta & familiaris ſecundũ Democritum & Meſue. Felices nanq́ fecimus (modo & ordine dicto) ipſo cum agarico experientias. At circa euphorbium compertum habuimus, quod ualde bonum nõnunquam fecerit opus, ac ſæpiuſcule contrarium. Vniuerſaliter & in ſumma, ſis celer euacuando & frequens, obſeruatis modo & ordine. Frequẽtius infirmum recrea, quoniam ſpiritus alias plurimum reſoluuntur, nec tantùm ea dato, ſiue cibaria, ſiue medicinalia, quæ ſolũ mollificant, ſed his permiſce refrigeratiua, deſiccatiua, & cordis confortatiua, quæ etiam ueneno reſiſtant.

De cibatione, & regimine ægrotantis. Cap. X.

Cibus eſſe debet, ſecundum Raſim & Auicennam quarto Canonis, frequens, modicus, leuis, elixus, ac multi & humidi nutrimenti, conditus cum rebus acetoſis & frigidis, ut ſcilicet cum endiuia, acetoſella, aceto agreſto, malis granatis, arancijs, limonibus, ceraſijs acetoſis, prunis. Cibi ſubſtãtia ſint pulli, perdix, phaſianus, contuſum, conſummatum, deſtillatum, oua recentia. Hœdinas quoque carnes non prohibeo. Summa, nutriatur rebus liquidis, humidis, & multi nutrimenti. Sic tamen nutriri debet ut natura toleret, nec febres multiplicent, plus enim multò quàm cæteris hoc in caſu uberiori opus eſt alimento. Inquit Auicenna quarto Canone, quod uenarum repletio per nutrimentum prohibet uaporis uenenoſi aeris & humoris tranſitum, & quod hi frequentius liberentur qui intrepide nutrimento adiuuantur. Nota, quod facto clyſtere ſolutiuo, de quo ſupra mentionem fecimus, ſi reſtauratione opus ſit alia,

ſitalia,ſumat aliquid per os ,facies ſolutionem uel cum enemate uel ſuppoſitorio, inde ad horas quatuor adminiſtrabis aliquid nutrimẽti,de quo paulò ſuprà diſſeruimus. Vinũ ſit album,ſubtile,odoriferum,dilutum cum aqua ferrata,recenti ſaltem partę ęquali. Melior uerò eſſet aqua aurata in qua aurum ignitum extinctum ſit,uel etiam extingui poteſt aurum in uino. Non ſinas eum pati ſitim, nec os exiccari, ſed continue fac ipſum gargarizare cum uino albo bene diluto. Res teneat in ore humidas frigidulas, frequenter bibat de acetoſitate citri, & iuleb roſato ana partes æquales cum uino granatorum & aqua ſiue ſucco acetoſellæ. Vtilis eſt ſyrupus acetoſæ ſimplicis cũ aqua ferrata,& pariter ſuccus cedri uel limonum ſiue aranciorum expreſſorum,hæc dabis cum aqua & ſaccharo qui,uel forte melius cum aqua hordei uel ferrata. Item ſaccharum roſatum aut diamarenatũ uel diaprunis & diacydonitem diſſolutum in aqua,colatũ & expreſſum,uel roſas,ceraſa acetoſa,myrobalanos,tamarindos,pruna, cydonia,perſica ſicca,trita & infuſa in aqua ,poſt colata,expreſſa & cum ſaccharo & aqua recenti exhibita,utilia ſunt. Conuenit etiam acetum album cum aqua ferrata & ſaccharo ægris ſimul latq; ſanis. Confert etiam oxyſacchara compoſita cum aceto albo , ſucco granatorum acetoſorum,& ſaccharo. Prodeſt quoque ſuccus granatorum medij ſaporis uel ſuccus ſiue uinum acetoſorum cum modico ſacchari, & aqua hordei cum uino granatorũ. Bonum eſt annulos aureos in aquã tamdiu confricare, donec aliquantulum rodantur per aquam. Item bullire aquam cum auro,& ea uti in cibo & potu bonum eſt. Secundum Gentilem fieri fortaſſe poteſt, ut aurum ad formam reducatur liquidam aptam ad potandum,hoc modo. Sume auri unciam unam, argenti uiui uncias duas ,miſce, & ſimul mixta maneant quouſque aurum diſſoluatur,deinde imponas alembico cum igne lento,in tantum quod argentum uiuum alembicum exeat. Poſtea excipias aurum ex fundo alembici, & adde aquarum bugloſſæ uncias quadraginta ſeptem,ponas in alembicum uitreum bene obturatum. Continuabis ſub eo ignem per tres dies & noctes, ignem dico bene proportionatum. In fine ſi callueris artem, inuenies aquam minimè conſumptam,& aurum liquefactum,& hoc eſt aurum potabile, cordialiſsimum, & digeri poteſt. Aurum quidem alia forma parum eſt utile, quia digeri nequaquã poteſt. Adminiſtrabis bis in die ieiuno ſtomacho ex his ſyrupis,ſcilicet de acetoſitate citri, de limonibus,de cichoria,de fumo terræ ana drachmam dimidiam, cum uncia una aquarum meliſſæ & ſucci acetoſellæ. Item ſyrupi de agreſta, de ribes, rob berberis, de cydonijs,de granatis medij ſaporis,de granatis cum aquis endiuiæ & bugloſſę. Item ſyrupi de endiuia cum aquis endiuiæ & acetoſitate citri , cum ſucco acetoſellæ , & uino granatorum acetoſorum, item ſuccum limonum, uel citri,uel aranciorum expreſſorũ exhibendum cum aqua & ſaccharo. Non diſpliceret ſi loco aquæ adminiſtrare brodium pullorum , quod appellari uulgariter ſolet piperata,aut perdicem coctam cum agreſta & endiuia, exinde colata,cui mixtum ſit aliquid ex memoratis ſuccis cum dulcibus contemperando acetoſa,ueluti natura facit in granatis medij ſaporis. Etiam mala granata acetoſa cum uino & ſucco ſuo ſola , uel etiam cum alijs ſuccis, condiantur bene omnia. Item ſuccum roſarum ,myrobalanos , tamarindos, ſaccharum roſatum, & diamarenatum , diaprunis , diacydoniten diſſoluta in aqua,& colata & expreſſa,bibenda ſunt cum aqua recepti. Item oxyſacchara cum iuleb roſato & aqua ferrata. Item ſuccum roſarum & acetoſitatem citri cum uino granatorum. Nota, ſyrupus acetoſæ ſcilicet in quocunque utilis eſt ſyrupo. Vbi non habeatur acetoſitas citri , exprime limones uel arancios,& cum ſaccharo tẽpera, & ubi maior adſit caliditas,maiori quantitate dabis acetoſa, ubi minori. Et ubi non habeatur ſyrupus acetoſus,dabis acetum, aquam,& ſaccharum ſimul permixta. Album acetum melius eſt rubro. Item ſyrupum hunc optimum. Sume ſucci meliſſæ, boraginis, bugloſſæ depurati ana uncias tres,aquæ roſarum, aceti albi ana unciam unam cum dimidia, acetoſitatis citri & limonum unciam dimidiam, ſacchari albi libram unam , ex hoc propinabis uncias duas cum aquarum bugloſſę & acetoſellæ uncijs duabus & dimidia,ex his utere quo placet. Et ſimul dato duos trochiſcos de camphora. Quinnam ſapientum loco ſyrupi hanc dant potionem. Sumæ aquæ roſarum libram unam,uini albi odoriferi libram dimidiam,boli

armeni optime puluerifati & cribrati unciam dimidiam, pro uice una exhibeto drachmas duas, eſt enim remedium & antiquum & potens. Experimentatores duobus potiſsimum utuntur, uidelicet ſucco florum aranciorum cum uino in caſu & poſt caſum, & ſemine Cardonis benedicti cum uino, quia hęc ſunt experta aduerſus uenenum fungorum. Solent & hęc dare ſapientes. Summe ſucci ſcabioſæ uncias tres, terræ ſigillatæ drachmam unam cum modico uini, ſemini citri drachmas duas cum uino bono. Item ambram & charabe cum uino, item ſpecierum coagulorum drachmam unam cum uino. Coagula ſunt mucilagines quædam in tertis ueſicis, appenſæ in uiſceribus hœdorum & leporum. Item radicem palmæ Chriſti cum uino. Hæc quibus (ut tradidimus) ſapientes utuntur, remouent uenenum à corde. Conueniunt ad conſeruandum & curandum hæ confectiones. Multum confide in hac noſtra compoſitione ſimplici, ſecura, efficaciſsima. Accipe boli armeni drachmas duas, terrę ſigillatę, corallorum rubeorum ana drachmam unam, corticum citri, zedoariæ, croci ana drachmā dimidiam, ſacchari roſati, roſis rubeis conditi uncias ſex, acetoſitatis citri uncias decem, dabis ſemper cum uino albo & aqua roſarum, quandoque commiſcendum eſt parum aceti roſati. Ex his etiam conficere poſſumus pilulis, ſi loco ſaccari roſati accipiamus roſarum rubearum unciam dimidiam cum acetoſitate citri quantum ſufficit. Quidam dant iſtas conſumptiones: Sume ſacchari roſati, trium ſandalorum, diadraganti ana uncias quatuor, folia auri numero decem, margaritarum, hiacynthorum, oſsis de corde ceruici ana drachmam unam. Item cape margaritarum ſcrupulum unum, ſapphiri, hiacynthorum, ſmaragdorum drachmas duas, terræ ſigillatæ, trium granorum, ſerici crudi triti ana drachmam dimidiam, ſmaragdorum drachmam unam, manus Chriſti roſati quantumlibet, aquę roſarum in qua confricētur anuli aurei uel uaſa aurea huiuſmodi quantum ſufficit. Item aquæ roſarum, ſacchari albi ana libram unam, ſandalorum rubeorum & alborum, corallorum rubeorum, ſpodij ana drachmam dimidiam, margaritarum drachmam unam hiacynthorum, ſmaragdorum, ſapphiri, oſſis de corde ceruici ana ſcrupulum unum. Omnia aromatica conueniunt ad conſeruandum & curandum, maximè quæ attinent frigiditati & caliditati. Et ſi non conueniant ad febrilem calorem, ualent tamen aduerſus uenenum ipſius, & maximè ſi contemperentur cum frigidis, ita ut ad frigiditatem aliquam declinent, & plus declinent ſtante uel temporum uel complexionum uel febrium acutarum caliditate. Item nota quod inter terram ſigillatam, & bolum armenum hæc eſt diſtantia quod quamuis utraque ualeant contra uenenum & morbum, nihilominus plus utuntur ſapientes terra quàm bolo in cęteris uenenis, at in morbo peſtilentiali potius è conuerſo faciunt. In hoc conueniunt omnes, in cæteris uenenis nil melius eſſe terra ſigillata maximè exhibendo eam cum modico boli armeni, & granorum iuniperi, & aceto diluto ſecūdum modum Galeni, quia ſtatim conſtringit, clauditq; uias pectorales, ita ut uenenum per eas tranſire non poſsit, eijcitq; uenenum per uomitum. Pariter & uenenum quod per ſolutiua educibile, id facit adminiſtratam, tam poſt quàm ante caſum, ſed ſecurius ante. Similiter conſentiunt omnes, quod quum ad conſeruandum ſe à peſte tum etiam expellendum ipſam bolus armenus cætera ſimplicia ſuperet omnia, maximè exhibitus cum uino albo & aqua roſarum, ſecundum ordinem Galeni, Serapionis & Auicennæ, qui aiunt ſe eſſe expertos tempore magnæ peſtilentiæ fuiſſe cum hoc faciliter & conſeruatos & ſanatos humores. Eſt enim bolus armenus rubeus parum croceus, delicatus, frangibilis. Terra uerò ſigillata aliquantulum ſit rubens, guſtui parum acetoſa & arida, nonnihil uiſcoſa, nec tamen adeò tenax ut digitis adhæreat. Aduerte quod nonnunquam initium capit morbus cum ſputo ſanguinis abundante, hoc in caſu non datur bolus, neque aliud huiuſce uenenoſi ſanguinis ſtrictiuum. Imò coadiuuatur iſte fluxus cum rebus pectoralibus, extrahiturq; ſanguis ex ambabus uenis ſaphenæ, in qualitatē complexionis. Quod ſi ægrotans eſt multum ſanguineus, fit etiam minutio poſtmodū ex mediana, Nec ſunt prætermittendæ fricationes ſtomacho ieiuno. Fac ut admoueat naſo ſpongiam intinctam in aqua roſarū & aceto roſarum, & cum uino odorifero, quibus etiam ſæpe lauat omnes pulſus & faciem. Vbi adſit de futura phreneſi ſuſpicio.

admoueas

admoueas quandoq; fronti aquam roſarum cum aceto roſarum. Et niſi nimiam metuas ſomnolentiam, addas parum camphoræ. Cura ne infirmus in profundum nimis deueniat ſomnum, ſufficiunt enim horæ ſex uel quinque per diem & noctem, ſiquidem dormitio multa retrahit uenenum ad intra. Ventoſæ à tergo poſitæ, frictiones & ligamenta circum extremitates, conferunt ad phreneſim pariter & ſomnolentiam. Item confert ſuppoſitorium ex ſapone duro cũ modico ſalgemmæ. Somnus modicus in principio morbi utilis eſt, nec ideo tantum uigilandum eſt ut inde ſpiritus reſoluantur. Camera euentari debet ſæpe aperiendo & reſerando, ex hoc enim uariatur aër, ſic tamen euentari debet, ne ob id ſentiat ægrotans & patiatur frigoris quicquam. Debent tendi per latera lecti lintea aceto madefacta. Aſperge parietes ac ſolum cameræ aceto aqua permixto, ſpargantur hinc inde, & per angulos & parietes apponãtur frondes, pampini, cannæ, ſalices, roſæ, plantulæ & folia citrullorum & alia quæq; uiridantia, floſculi & poma odorifera. Facies ſuffitum ex ſandalis & roſis, mirthillis & cãphora, terebinthina, thure, corticibus citri, corticibus granatorum & pomorum communium, additis modicum cariophilorum & croci. Super omnia curæ ſit, quod ſingulis horis ſex oportet te mutare & renouare infirmo camiſiam & omnes pannos, linteamina, fumigia, una cum uaſe pro fumigio. Si commode fieri poteſt mutabis ſingulis uiginti quatuor horis ſtratum & camerã. Antea autem quàm introducatur, ſit camera bene emundata, ac bonis (ut conuenit) odoribus fumigata. Aliter enim amictus, lectus & habitatio ueneno inficiunt. Nec uolo cum ſilentio præteriri, quod ubi inſolita, appareat caliditas, ſtomachi robur, dolorumq; ab inteſtinis ſecuritas, conſueuerunt Raſis & Iohannitius ſemel tantum ad potandũ dare aquam frigidam & recentem multa cum quãtitate. Ego uerò ut ſecurius agerem, darem aquæ hordei recẽtis libras tres, cum uncijs tribus ſacchari. Et forte darem etiam ſucci cucumeris libram dimidiam cum uncia una ſacchari bene ſimul permixta, poſtea ſucci aranciorum uel granatorum unciam unam, & drachmam unam ſacchari. Quidã compatriota noſter uir robuſtus, quamprimum hic ipſum morbus inuaſit, immerſit ſe aquis frigidis, perq; duas horas ſic ſtetit, exiens liberatus eſt, uerùntamẽ fallaciſſimum hoc eſt experimentum. Forte ſecurius eſſet ſedere in aquis tepidis, quæ pectoralia non attingerent, quoniam hæ partes non ſunt aperiendæ, nec ad ipſas prouocandi ſunt humores. Nonnulli hoc in caſu aſſumpſerunt uenena, & maximè quæ frigidæ naturæ, & fortaſſis etiam ea quæ calidæ naturæ, prius uel poſt theriacam uel terram ſigillatam cum bolo armeno & aceto aqua permixto, & ſimilia quæ contra uenenum ſunt. Inter quos quidam phyſicus liberatus fuerat. Videtur tamen mihi res admodum periculoſa.

De cura per artem chirurgiæ. Cap. XI.

HOc in caſu non expectandum, quoúſque appareat inflatio aut bulla, ſed facta purgatione uel phlebotomia ſis celer & promptus ad uenenum extrahẽdum, faciendo cum fermento & cantharidibus ruptorium, uel aliud ex his quæ inferius narrabimus. Applices muſculo dextri brachij ſub cubito interiori à parte uel ubi tangi ſolet pulſus, non tamen ſuper proprio pulſu. Similiter facies ſuper talo pedis dextri quatuor digitis ad intra, ut fiat ueſica, quam aperi, apertamq; teneas. Si ſolitũ apparuerit ſignum, & incommoditas breuitasq; temporis obſeruandum ordinem impediant, fiat phlebotomia atq; purgatio. Quibus factis uel ſaltem phlebotomia, facies ruptorium, & applicabis eidem lateri ſex digitorum ſub ſigno diſtantia. Sunt qui temporis uarietati non cõfidant, ſed & præter ordinem primo & poſt, ſimulq; quò melius poſſent remedijs curæ ſtudent. Modernorum talis ordo quorundam eſt, ut ubi nil expediat, primo purgetur infirmus cum clyſteribus, pulueribus, phlebotomia & medicina. Poſt uerò applicanda ut diximus (etiam non apparente ſigno) ruptoria, ac tutius eſt confeſtim (appareat ſignum uel non) ponamus ruptoria & reliqua huic morbo appropriata. Si uideatur apparens, ſic facito. Si enim apparuerit circa aures ſubito ruptorium applica collo in poſteriori parte, eiuſdem tamen lateris in quo ſignum. Si ſub brachio, muſculo

ruptorium apponatur eiuſdem brachij,uel prope pulſum,non tamen ſupra. Si in inguinibus,pone iuxta cauillam,hoc eſt,ſuper talo pedis eiuſdem lateris. Quum alibi appareat,applica ruptorium ſub ſigno per diſtantiam ſex digitorum, uel ſextantis, ne tamen ponatur,utcunque ſit,ſupra pectus. Et ſi fuerit in gula,uidelicet à parte anteriori,ponatur ruptorium à poſteriori uidelicet in collo,ſi uerò in poſterioriparte eodem in loco fuerit,nō debet in anteriori applicari,ſed potius ſub loco ſigni, ſicq; tandiu permittes ibidem ruptorium donec ueſicam fecerit, quam aperias, & ſupraponas butyrum & folia caulis,item ſpongiam hac intinctam decoctione. Sume camomillę brictanicæ,meliloti, ſcabioſæ ana manipulum unum, bulliant in libra dimidia aquæ ad conſumptionem dimidij,hanc quia uenenum trahit renouato,teneto ſæpius in finem uſq; curę.

Simplicium deſcriptio ruptoriorum. *Cap. XII.*

Rvptoria hæc ſunt,uincetoxicon,uitriolum,flos æris,nux rancida, cordumenium,arſenicum,calx uiua,antipharmacum,cuſcuta,calx cum ſapone fullonū, aura,cynogloſſa,fermentum cùm lixiuio,galbanus cauda equina, euphorbiū, ſtercus columbinum,ſtercus accipitris,anſerum,anatum, naſturtium, limacia uiua uel ſuo cum cortice trita,rana excoriata & aſſata,calamentum,pulegium ceruinū, ariſtolochia,raphanus,uiſcum,centinodia,coſtum,piper,lapis ſpongiæ marinæ,flammula trita, urtica, ſinapis uitalba,mentaſtrum,ſcabioſa,canapis,canapatium,cantharides & ſalgemma, grana maſticata, pirethrum, uitellum oui cū multo ſalis, conſolida maior,& ſcabioſa,tritæ intra duas lapides mirabiles ſunt. Dicta ruptiora debent cito, ut dixeram, applicari,& forte pariter ſuper ſignum apparens. In delicatis perſonis utendū eſt lenioribus & in alijs,fortioribus. Et tutius eſt ut ſub ſigno ponantur quàm ſupra,uel ſupraponantur minus fortia,ſub uerò,fortiora.

Curandi apoſtematis rationes,modi,& conditiones. *Cap. XIII.*

HOc ſignum uocatur apoſtema,quod quum uenit ante febris acceſſum, indicat cor forte eſſe & potens ad expellendum uenenum, & tunc eſt febris accidens apoſtematis. E diuerſo eſt quum uenerit poſt febrim. Hoc enim apoſtema eſt duarum generationum,altera eſt bulla & nominatur anthrax & carbunculus, altera eſt inflatio,& uocatur bubo & glandula. Bulla communiter per emūctoria exit, & quanto plus à principalibus diſtat membris,tanto minus periculoſa eſt. Nigra eſt omnium peſſima,ſecundo uiridis loco eſt paulò minus mala, tertio glauca, rubea quarto. Et quanto aridior,tanto peior eſt. Inflatio communiter in emunctorijs uenire ſolet, hoc eſt principalium membrorum purgatorijs,quæ tres ſunt,in locis ſcilicet poſt aures,ſub brachijs,in inguinibus. Cerebrum per emunctoria poſt aures demittit uenenum,necnō in collum. Cor ſub brachia mittit. Ad uel circum inguina hepar. Hac de cauſa peior eſt inflatio quàm bulla,quoniam ueneni multum ad principalia decurriſſe membra oſtendit. Et quanto cordi propinquior inflatio fuerit,tanto quidem periculoſior. Vtrorūnq; ſcilicet bullæ pariter & inflationis quaſi ſimilis eſt cura. Sunt qui accedente apoſtemate ante febrem & procul à corde faciunt,ſubitò ligaturas inter locum doloris & cor,ſupra ponuntq; repercutiendi cauſa res frigidas,ſiccas. At ſupra doloris locum proprium,res ponunt calidas & humidas, reſolutiuas. Alij quàmprimum apparere incipit apoſtema, ponunt ſupra ſimul & à latere uentoſas,ut diximus,& ruptoria,ſubitò hanc exhibendo medicinam. Sume hellebori nigri præparati,ſenæ,cinnamomi ana drachmam dimidiam, diagridij ſcrupulum dimidium,infundantur in uini granatorum uncias quatuor,& ſacchari unciam unam. Si ad multas horas in infuſione ſtaret, melius eſſet,poſtea cola & exprime,propinanda quum apparet apoſtema antequam dormiat. Sic uerò pręparant helleborum. Scindunt per longum in fruſta minuta, ponunt ipſum in pomum in ſtuppis prius aqua roſarum intinctis,ſicq; coquunt ſub cineribus calidis, coctò

ſemel

ſemel proijciunt pomum, recoquunt helleborum alio in pomo, modo quo prius, ſeparatim à pomo conſeruatur. Dant robuſtiſſimis helleborum mixtis miſcendis, modo & ordine dicto. Cæteris uerò & minus robuſtis, dant ſolummodo pomũ ſecundæ coctionis. Præparant ſcamoneam coquendo ipſam in malis cydonijs uel in paſta farinæ hordei facta cum uino cydoniorum. Non reprobo iſtorum regulas, ſed ad noſtras regrediamur.

Regulæ & modi applicandorum ruptorium. Cap. XIIII.

QVum opportunum non eſt ut extrahi poſſit ſanguis cum uentoſis uel ſanguiſugis, nec incendi ſignum, poni debent ſub uel ſuprà, uel ſimul utrobiq; ruptoria ex dictis, & his etiam quæ in ſequentibus dicam compoſitionibus. Exhibes autem prędicta, ſi uideatur temporis adeſſe commoditas, poſtquam extractus eſt ſanguis, ac parum quieuit ægrotans, uel ſaltem poſt aſſumptionẽ medicinæ, & eius perfectam operationem, & non præſtò affuerit qui manu operetur dato puluerem, quem ſi non habeas, exhibe medicinam. Si nec medicinam habueris, applica ſine dilatione ruptoria ſupra & extra ſignum, cum moderatione, ut diximus, & ordine, & ſi tempus inſtet, nec quicquam adhuc factum ſit, exhibe ſimul purgationẽ & ruptoria, nec ceſſes unquam à remediorum adminiſtratione, nec differas ut ſperes te omnia cum temporis commoditate facturum. Aduerte, ne ſuper ſigno ponas res adeò frigidas & ſtipticas ut uenenum ad intra repercutiant. Vtere his quæ apte ad trahendum & reſoluendum, ut ſunt res calidæ. Ac aliquantulum temperandæ ſunt quandoq;, ſi ſis eas continuaturus cum rebus frigidis, ut nimia euitetur inflammatio, nec tamen ita frigidis ut inde reſtringant. Nec multum metuas dolorem, quoniam uenenum trahit ad poſtrema. Nolo tamen toleres exceſſum, quoniam uires adderet ueneno, augmẽtaret pariter & febres, naturámque nimis laſſaret. Locum ruptorij nolo per artem in totum conſolides, donec tres elapſi ſint menſes, hoc uerò quum facis reitera purgationem. Quidam Florentinus noſter hoc uerè incidit bullam, quod cum inde ab hoc morbo ita liber eſſet, ut non diuerſus foret à ſanis, haud ita multo poſt quamprimum plagam conſolidauit, trãſactis uerò pòſt diebus quadraginta iterum morbo infectus bidui ſpacio interijt, maximè hoc quia ſine purgatione plagã reſtrinxerat. Hoc etenim ſcias, quod qui poſt ſeptimũ perit diẽ, mala potius cura id euenit quàm huiuſce natura morbi. Scito quod poſtquam uenenum in tantum decurrit ad apoſtema, ut principalia membra per hoc ſint alleuiata, niſi tu perbene & continue idipſum trahas, rectifices, & purges, intrinſecũ apoſtematis uenenum plus exaſperatur, contractum uaporat ad intra & occidit. Idcircò continuè cor ipſum fortifica conſtringendo uias eius intus & ab extra, humores ſæpius euacua, uenenum plagæ rectifica, purga. Nil ſperes certi ex illorum præter rationẽ ſanitatis ſpe, quinimo nec ad inſtans ob hoc à remedijs ceſſes, maximè ſi adhuc ſeptimus non elapſus fuerit dies.

Compoſita ruptoria & emplaſtra quædam fortia. Cap. XV.

MVltifariam ſunt ruptoria compoſita, fortiaq; in trahendo uenenum ad extra. Enarrabimus multa, ut ſecundum opportunitatem cuiuslibet auxilio commode uti poſſis. Sume ficus, ireos, & grana tritici contuſa, parte æquali, maturat hoc citò ac rumpit. Item fermentum cum oleo & ſale. Item pix cum paſſulis & melle. Item ſtercus paſſerinum cum axungia porci. Item uitrum puluerisatũ cum terebinthina. Item niſi abominoſum foret ſtercus humanum, ualet multum ante & poſt rupturam, ſupraponendo medullam panis feruenti oleo intinctam. Item oleum cum cineribus bullitum. Item cantharides numero decem, cum uncijs paſſularum una, fermenti una & ſemis, ſcabioſæ, cynogloſſæ, cõſolidæ maioris, antipharmaci ana unciam unam, incorporentur cum oleo liliorum. Et ſi fortius facere uolueris adde ſal & columbinam herbam, rutam ana drachmas duas. Item naſturtium cũ oleo & ſale. Item auripigmentũ,

piper ana drachmas duas, caricas numero decem, fac emplaſtrum cum melle quantum ſufficit. Itē baurach, ſalis amoniaci, ſcabioſæ, antipharmaci, allij, piperis ana partes æquales, fac emplaſtrum cum ſucco ſcabioſæ. Item galbanum, radices liliorum alborum, ſtercus humanum, conſolidam maiorem tritam inter duos lapides. Item fermenti uncias quatuor, ſinapis, rutæ ſcabioſæ, abſinthij ana manipulum unum, radicum liliorum alborum partem tertiam, uitrioli drachmas duas, cantharides numero decem, galbani unciā unam, nuces rancidas numero tres, olei liliorum quantum ſufficit, coquantur herbæ & radices in oleo, & fiat emplaſtrum, addendo cætera ingredientia ſecundum artem. Item cantharides cum oleo ſaponis. Item cineris quercini, quo tinctores utuntur partes quatuor, calcis partes ſex, miſce, & quum uteris ſuprapone prædictum emplaſtrū. At iſtud nunc dictum emplaſtrum facies cum oleo oliuarum nigrarum, & fortius eſt, ſi oleum cineribus bulliat. Item fermenti, urticæ, pinguedinis carnis exiccatæ, barbæ maluauiſci, maluæ, partes æquales. Quinque ſunt herbæ hoc in caſu tùm omnibus emplaſtris tùm etiam intus ſumptæ ualde conuenientes, quoniam tàm intus quàm extra ueneno reſiſtunt, & ſunt quaſi temperatæ, ſcilicet conſolida, ſcabioſa, agrimonia, brictanica, ariſtolochia.

De emplaſtris temperatis. Cap. XVI.

FOrtia ſunt admodum ſupradicta ruptoria & emplaſtra, cum ad rumpēdum, tum etiam ad extrahendum citò uenenum. Sed non ſunt continuanda, quoniam nimis inflammarent, attamen eis plus uti quis poſſet, ubi apoſtema non eſſet coloris multum uiridis aut rubei uel nigri. Ac etiam ubi non multa foret corroſio, temperatoria quædam adducam & magis conuenientia, ubi de magna metus eſſet inflammatione. Sume barbæ maluauiſci uncias duas, caput unum liliorum alborum, farinæ ſeminis lini ana unciam unam cum dimidia, bulliant in aqua communi, & piſtentur cum fermento & axūgia ueteri, applicetur calide. Item ſume furfuris non penitus expurgati à farina manipulos duos, coquatur in aceto. Item columbina cum aceto & oleo roſato. Item farina hordei cum ſucco brictanicæ uel conſolidæ. Item cępas cum butyro coctas, addendo pòſt caricas, & fermentum cum oleo camomillino dulcorari poteſt (ſi opus ſit ob odoris uehementiam) addendo poma cocta, aut maluauiſcum, & maluam, ipſarumq; mucilagines. Quod ſi maiori adhuc opus ſit dulcoratione, accipe cæpas coctas & poma cocta, ſcilicet cum butyro & oleo camomillino. Item maluæ, barbæ maluauiſci, ſcabioſæ ana manipulum unum, bulliant herbæ in aqua communi, cum qua incorporetur farina. Piſtentur autem herbæ & condiantur ſimul omnia cum uncia una pinguedinis gallinæ, & totidem olei camomillini, croci drachma dimidia, eſt enim delicatiſſimum emplaſtrum. Item ſcabioſa, pes columbinus, cichoria, cōſolida maior. Conuenit poſt hæc emplaſtrum ex apio, brictanica, farina orobi cum prædictarum herbarum ſuccis, ſecundum aliquos etiam cum theriaca. Item emplaſtrum ex opoponaco trito cum paſſulis. Item aſſa, ruta, & nitrum cum melle. Bonum quandoque fuerit unctum eſſe cū theriaca, ſuprapoſitis cæpis & malua coctis. Supraponunt etiam nonnulli flores arānciorum, & folia contuſa cum axungia & maluis. Quantum uerò ad ipſam theriacam, uolunt aliqui non eſſe ei quicquam ſuperponendum, quoniam remittit uenenum ad intra.

Emplaſtra temperatiſsima. XVII.

QVum bulla multum nigra eſt, & ſupra modū ardens, ac per quàm cito accendit, corrodit, & dilatatur, temperatoria debent eſſe ea quę adminiſtras, deſiccatiua cum aliquali frigiditate, temperatáque caliditate reſolutiua. Exempli gratia. Sume plantaginē & gallas cum aceto coctas, item lentes cum pane mixto, cum cribratura furfuris. Item granata acetoſa & medij ſaporis in quatuor partes ſciſſa & cocta in aceto uſque ad eorundem diſſolutionem, conterantur & applicentur, conue-

conueniunt ab initio morbi uſque ad declinationis ſtatum. Conuenit alterum hoc emplaſtrum ante hulcerationem cauſatam à bulla. Sume acacij, draganti, opij, corticum granatorum ana drachmam unam, uiridis æris, hioſcyamum album, fac emplaſtrum cũ uino & ſerua ad uſum. Quando uideas iam factam hulcerationem, ſuprapone id aliquantulum deſiccatiuum. Sume eſdram cum uino & rob grauato & ſimilibus. aduerte ne partes ſigno circumſtantes putreſiant, defende ipſas cum bolo armeno, aqu roſarum, oleo roſato, aceto roſato & cæteris. In receſſu inflammationis, hulceratione rea manente, pone emplaſtrũ ex litargyrio, & ea quæ ad malignas & corroſiuas plagas conferunt, id eſt, quæ refrigerant, deſiccant, repercutiunt, ex quibus aliqua ſuperius commemorauimus. At temperate facito cuncta, ut & repẽte expedit, purgationis ad intra.

De modo mitigandi dolorem circa ipſum apoſtema. Cap. XVIII.

QVæ ſuperiori tractata ſunt capite in bullis multum nigris & corroſiuis uerificantur, at in cęteris non tantæ inflammationis temperatior eſto maturiorq́ in repercutiendo. Ardorem doloremq́ partim à morbo, partim ab ruptorijs ſiue ab inflammatione prouenientem, ſi mitigare ſtudeas, circumpone ſigno medullam panis calidi recentis primum excepti è furno uino acetoſo uel ſucco plantaginis intinctam. Item coque prędictam medullam, necnon & lentes in aceto, applica & ſępius muta, & ne deſiccetur emplaſtrum illico ſuprapone folia plantaginis. Quando emplaſtrum deponis lauetur plagę ſuperficies cum uino pontico ſiue aceto, ſuprapone farinam hordei cum melle. Intelligo autem poni debere iſta non ſupra, ſed circum plagam, quamuis ſecundum Petrum de Tuſsigniana aliosq́ & doctos & expertos, hęc quæ diximus non multum repercutiant, uerùm pellunt caliditatem, confortant doloris locum, & temperato quodam calore reſoluunt. Remanentem poſtea plagam his rebus curato quæ ad uenenoſa corroſiuasq́ attinent plagas.

De modo incidendi putrem ipſius apoſtematis carnem. Cap. XIX.

QVando eſt mortificata plaga, cura ſubito ut triſtis illa caro decidat. Sume brancæ urſinæ, barbæ maluauiſci, herbę peruincæ, foliorum maluæ ana unciam unam, coquantur, piſtentur et miſceantur cum axungia porci non ſalita, & cum butyro ueteri, ſic ſimul ad tres dies permittantur, poſtea colentur, exprimantur, addendo colaturæ parum ceræ & maſticis, ſerua ad uſum. Vtq́ competentem faciat plaga cruſtam, quam poſtea bene diuellas, quum dicto uſus es emplaſtro, ungatur cum butyro & oleo. Cruſtam autem nulla cum uiolentia depone (id quidem multum obeſſet) morare donec natura id per ſe facere incipiat, quam poſtmodũ cum ſupradictis adiuua. Interea ne corrodat uenenum, perq́ ſanas corporis partes diſcurrat, hunc in modum ſuccurrere opus eſt. Habeas uentoſam amplam, ita ut totam (quum applicatur) plagam hoc modo ambiat, uidelicet ut ſuprapoſita tangat circumcirca tantummodo carnem ſanam, ita ut plaga nulla ex parte contingi queat à uentoſa. Hanc igitur uentoſam applicato ſic trahendum uenenoſum ex profundo ſanguinem prohibendumq́ ne intro reuertatur.

De modo mundificandi plagam Cap. XX.

RVpto apoſtemate extractaq́ ueneni materia, propinanda ſunt conſtrictiua ſimulq́ mundificatiua. Sume farinam ordei cum melle & modico ſalis, ſuprapone folia caulium. Item ſarcocollam puluerizatam, & mel parte æquali, ſi fortius uolueris, coque in primis ipſum mel, poſt uerò adde ſarcocollam. Eſt

equidem ſecundum Gentilem de Fulgineo & Petrum de Tuſſigniana ſolennis compoſitio, quoniam omne uulnus mundificat, omnemq́ ſanioſam plagam. Commendo pariter ad hanc rem emplaſtrum diaquilon.

De modo regenerandi carnem bonam. Cap. XXI.

MVndificata quum fuerit plaga, ad bonam carnem regenerandam, accipe folii baſiliconis optimè contuſa. Item recipe xanthos, centaureæ maioris, herbæ pentaphyllon, conſolidæ maioris ana partes æquales, deſtillentur in Vere per alembicum, uel facito his ex herbis ſuccum, ſicq́ ſimul permitte donec bene permiſceantur. Poſtea adde illis aquæ uitæ partem quintam, ſerua ad uſum, iſtud enim mirabile inuenies in regenerando carnem. Item confert ad hoc barba aſphodeli, hoc eſt lappa, cocta cũ fœcibus uini. Item emplaſtrũ ex coriãdris uiridibus cũ melle & paſſulis.

De uarijs modis extrahendi ſanguinem à ſigno. De modo cauterizandi per incendium. Cap. XXII.

OMnis circa ſignum prædicta cura, quæ (ut antea narrauimus) fit cum ruptorijs ſimplicibus & compoſitis. Laudabilior fieret Italicorum omnium Doctorum ſententia, modo quem iamiam dicemus, poſtponendo ipſa ruptoria, & ſic faciendo. Pone cauteria diſtantur à ſigno quemadmodum iam diximus, & ſimul ſupra ſignum magnam pone uentoſam, qua depoſita, tange ipſum uarijs in locis cum roſario & lanceola, poſtea uentoſam repone, ut ſanguinem attrahat, eamq́ ceſſante ſanguinis attractione amoue. Deinde tres bene purgatas ſanguiſugas applica, hisq́ iam repletis & amotis, gallorum uel pipionum columbarumq́ pullos ſcinde per medium, & ſic calide unum poſt alterum appone. Poſt ſecundum quoſdam debet inungi cum theriaca, dein uerò permittas eum quieſcere. Nonnulli iſtorum loco deplumant locum circa anum galli, & accipiunt ſaponis aliqualiter obſcuri ac quaſi uiridis unciam unam, opij ſcrupulum dimidium, piſtantq́ bene, & cum ſale albo puluerisatiſſimo faciunt ſuppoſitorium gallo, & totum in ſimul ſuperponunt. Quo peracto reſtaura ægrotantẽ, poſtmodum eum leniter cauteriza. Non dico cum cera nec oleo feruenti, quia oppilant, ſed cũ auro ignito, aut argento uel ferro, ipſumq́ inſtrumentum in ſummitate rotundam habeat planitiem ad formam unius ſatis magni quadrãtis, ſitq́ in medio huiuſcemodi planitiei acies ſiue acumen ad formam adamantis, non nimis acuti. Et poſt incẽdium inunge cum butyro, & cooperias locum folio caulis, & permitte eum quieſcere. Hoc multo eligibilius eſt ruptorijs, eò quo citius operatur, magisq́ pellit uenenũ, meliorẽ inſuper qualitatem in membro relinquit. Poſthac utuntur rebus plagæ ſuperponendis, & circa quas ſuperius commemorauimus poſt ruptorium adminiſtrandas & eodẽ modo. Nõnulli peſtilenti morbo laborantes, non aliud oſtendũt ſignũ quàm maculas, ueluti morbilli, per corporis cutem diſſeminatas. Iſtiuſmodi debẽt inuolui panno coccineo calido, & cuſtodiri à frigore, apponanturq́ duæ magnæ ſpongiæ dorſo cum renibus, & pectori calidè, intinctæ decoctioni meliloti, camomillæ & lentis, & bene expreſſæ, & ieiuno ſtomacho, ſæpius mutentur. Dabis etiam in potu decoctionem caricarum, lẽtis granorum tinctorum, & croci.

De cura ſecundum morem Hiſpanorum & Catelanorum. Cap. XXV.

DIctum à nobis in præcedentibus de iſtiuſmodi morbi cura ſecundum Græcorum, Latinorum, necnon & Barbarorum intentionem, maximè uerò ſecundũ uſum Italorũ, at in præſentia iuxta Hiſpanorum morem pariter & Catelanorum, de hiſce medicamentis conſiderabimus. Itaque ſecundum iſtos fit ſtatim clyſtere,

clyſtere, poſt uerò, ſi ſanguis abundat, phlebotomia. Sin minus exhibetur iuxta peccantis humoris qualitatē medicina. Ab initio applicant epithema, deinde facta aliquali euacuatione ſaltem cum clyſtere, ad curam procedunt apoſtematis. More etiã iſtorũ, nihil ex inflammationibus ardentibusq; ſuperponi debet apoſtemati, quia ſpaſmum inducunt, febres accendunt, malignius reddunt uenenum, maximè ſi in emunctorijs fuerit apoſtema. Aiunt item non eſſe in principio adponenda maturantia multum ac maceratiua, quoniã glutinant, oppilant, putrefaciunt, referuere faciunt, pelluntq; uenenũ ad intra. Nec frigida quoque dicunt adminiſtranda, nec quicquam (quia deſiccat) cũ ſpongia, neq; cum panno, quia intus claudunt uapores, ſtringitq;. At uerò cum lana mũda, ſiue cum ſtupa (maximè ex cannabo) laudabile eſt. Præſens decoctio eſt maximè familiaris, his præcipuè qui ſunt natura delicati, ac etiam in emunctorijs. Accipe flores camomillæ, melilotum, capillos Veneris bulliant in aqua, imbibe lanam ſiue ſtuppam, exceptam manibus exprime, applica tepidam uel parum calidam, ſingulis horis renoua, donec reſoluat uel aperiat. Poſt uerò aperturam tranſacto die quinto utere maturatiuis & quæ mundificant, et regenerant. Bullis autem ut rumpantur ſecurè ſuper ponitur ſcabioſa piſta uel ſola uel cum ueteri axungiã porci, & ſalita. Si uiridis eſt bulla uel nigra, nec tamen eſt in emunctorijs, aperias eam ſubitò uarijs in partibus cum lanceola, uel raſorio, ut inde citò exeat uenenum. Deinde laua bullam cum aqua ſalſa, ne ibidem remaneat ſanguis coagulatus, applica ſanguiſugas. Pòſt quum fuerit rupta & ueneno expurgata, tranſacto (ut ſuprà) die quinto ſuperpone maturatiua, mundificatiua, regeneratiua. Præter hæc (niſi admodum tenellæ ſit ætatis ægrotans) debet non ſupra, ſed ſub bulla per ſex digitorum diſtantiam poni ampla, uentoſa. Poſtea fieri debet apertio cum lanceola uel raſorio, & iterum apponi uentoſa ut ſanguinem attrahat, uidelicet uncias duas uel tres, uel plus etiam iuxta tenorem conſenſumque uirtutis. Aduerte ſigno in emunctorijs exiſtente, proprio ſigno applices uentoſas, nec incidas, nec nimis ipſum moleſtes frequentando uentoſas, quoniam ſic rugetur ſpaſmus, multi trahuntur calidi humores, peius efficitur uenenum, & multi ſic faciendo pereunt. Verùm ſi circa aures, uel in gula huiuſmodi ſignum appareat, applica uentoſam retro ſub ſpondilibus colli, non ſupra uel in ſpatulis. Si uerò appareat ſub brachijs, applica uentoſam ſed eodem latere, declinando uerſus deorſum. Si in inguinibus, applica uentoſam in coxa, uel retro ſub clunibus. In quocunque horum caſuum ſic facito, pone per ſex digitorum ſpacium procul à ſigno (ut diximus) uentoſam & ſcarificando trahas ſanguinem cum uentoſis uel ſanguiſugis. Sed ſupra ſignum, ſupradictam pones decoctionem, ut temperatè leniat atq; reſoluat. Vna cũ decoctione bonũ eſſet, ſi poſſes apponere lapidem quempiã ueneni tractiuum puluerisatum, uel integrum, ut ſunt ſmaragdus, hiacynthus, topazius. Tamen ſecundum aliquos iſtorum poſſumus ſuperponere ſigno ſanguiſugas. & quandoq; etiã uentoſas, Eſto quod ſit in emunctorijs, nulla tamen fieri debet cum uiolentia, poſt uerò lauando cũ aqua ſalſa. Hoc fit quando ſignũ ſummè inflatum eſt, uel mali caloris, & quũ eſt apertũ ſignum, tranſacto die quinto utuntur maturatiuis. Quod ſi hæc ipſa decoctio minimam faciat operationem, reduces eam ad formam docciȩ uel guttæ. Quando ipſum apoſtema plus ſolito eſt inflatum, quidam poſt diem tertium fortiter incidunt ipſum per longum eius membri in quo ſignũ apparet, per interuenia ſcilicet, euitando uenas & arterias. Et ſi nimis flueret ſanguis, obuiant cũ ſtuppa intincta uitello oui, & oleo roſato, nõ uerò in albumine, quia frigidũ eſt & uiſcoſum. Eo tempore confortant ægrotum cum cordialibus intus & extrà. Verùm ſapientiores inter iſtos non approbant hanc inciſionem, iudicando ipſam maximi eſſe periculi, præſertim in emunctorijs. Poſt uerò quintum diem ſi febris non eſt ardua, ac ſignum non multum eſt uenenoſum, nigrum, uel uiride, ſi etiam approximat rupturæ, corpore bene purgato, incipe cum maturatiuis, poſtquam feceris quæ diximus, ad maturandum apoſtema. Sume barbæ maluauiſci, barbæ liliorum, enulæ campanæ, cucumeris aſinini, cȩparum ana libram dimidiam, caricarum pinguium, ſeminis fœnograeci, ſeminis lini ana unciam unã, foliorũ maluȩ maluauiſci, brancæ urſinȩ, herbȩ uiolariæ ana manipulum unum coquantur, cum impetu in aqua bene piſtentur. Si pro-

delicatis hoc maturatiuum fiat, colentur prædicta, coquantur, piſtentur, & exprimãtur. Poſtea addatur axungiæ porci recentis, liquefactæ, colatæ, libra una uel quantum ſufficit. Aliqui addunt limacias bene piſtas, unà cum cortice, hoc enim conuenit ubi cutis multum denſa eſt, ueluti in inguinibus, & poſt aures. Alij addunt fermenti panis groſſi ana uncias duas aut plus, uel minus, ſecundum opportunitatem trahendi & rumpendi, quæ res conuenientior eſt in bullis, quàm in inflationibus emunctorium. Sunt & alia quædam leuiora maturatiua, ut eſt farina tritici cum oleo & aqua ſimul bullita, donec ad aliquantulam tenacitatem perueniant, uel cum medullæ panis furfurei, & cum caricis pinguibus ſimul coctis & poſtea piſtis. Poſſumus addere oleum oliuarum, uel oleũ amygdalarum dulcium, & axungiam porci recentem. Si talis axungia uetus eſſet, & ſalita, foret hoc emplaſtrum utile ad leniter rumpendum bullas. Etiam addere poſſumus pinguedinem gallinæ recentem, ſi tali cum pinguedine, axungia, & butyro recenti, oleo uiolato, barbis liliorum coctis fiat emplaſtrum gratum delicatis. Huiuſmodi maturatiua (ut ante diximus) fieri debent poſt purgationem ceſſante febre, & poſtquam ſignum eſt apertum, expurgatumq; ueneno, tranſacto etiam die quinto, deinde utuntur mundificatiuis, poſtea regeneratiuis, ultimo conſolidatiuis ſigni. Si bulla fuerit nigra uel uiridis & corroſiua, nec eſt in emunctorijs, incide cum profundatione lanceola uel raſorio. Poſtmodum adminiſtrabis docciam cum aqua ſalſa aliqualiter calida, ne ſanguis (ut diximus) coaguletur, deinde applica uẽtoſam aut ſanguiſugas, uel anũ galli deplumatũ. Quidã applicant limaciã uiuam, nonnulli ranam uiuam, hoc autem fieri poteſt quando ſignum nõ ſit in emunctorijs, poſtea apponi aliquod facile ruptorium quod ſupra tradidimus, uel etiam iſtud. Sume uitellum oui cum modico ſalis, nec fortius, quia bullam malignaret, mutetur autem iſtud ſæpius. Quod ſi & hoc bullam nimis conturbaret, utere axungia porci ſalita, uel ſimul utriſque. Sunt quædam ruptoria admodum fortia, quæ non debent poni ſuper emunctoria, nec ubi grauis adſit febris, quæ etiam ſi ponantur, ubi non minus ſit fortis, minime conducunt. Sume caricas crudas, & fermentum. Item ſi hoc non ualet, faciunt hoc fortius, obſeruatis tamen modo & ordine narrato. Sume cantharides bene tritas, & tertiam partem axungiæ porci, hoc pone ſuper bullam malignatam ter uel quater. Dicunt chirurgici hoc eſſe ſæpius expertum. Quando adhuc fortius hoc ipſum habere uolunt, addunt quartam partem ſaponis fullonum, quod quidem dicunt in malignata bulla, & in homine robuſto mirabiliter operari. Item aliud forte pro bullis. Sume pulueris nitri bene pulueriz ati unciam dimidiam, granorum tritici tritorum uel dentibus maſticatorum unciam unam, uitella ouorum numero duo, croci drachmam unam, terebinthinæ unciam unam, bene commiſceantur & ſuperponantur cum ſtuppis mundis. Reliqui apponunt calcem uiuam cum ſapone. At quoniam huiuſmodi ardentia & uiolenta frequenter malignius faciunt apoſtema & febres, ideo ſecurius eſt ante hulcerationem aduertere, ne materia intro reuertatur, etiam ne quaſi rabida efficiatur his cum rebus acutis, in debilibus præſertim complexionibus, uel multum cholericis, ideo his intentionibus utile eſt emplaſtrum Galeni toti membro ſuperponere. Sume plantaginis, lentis, panis furfurei ana partes æquales, coquantur in aqua donec ad quandam ſoliditatem perueniant, ſuperpone loco doloris & circumcirca perlatum ſpacium. Auicenna addit galas, ubi plus de ſubtili ſanguine apparet quàm de compacto. Item ad iſtud utile eſt emplaſtrum granatorum dulcium, & acetoſorum coctorum in aceto & aqua, præſertim ubi apparet materia incenſa. Poſt uerò quàm ceſſare incipit ardor, conuenit emplaſtrum Auicennæ, ex caricis pinguibus, paſſulis, nucibus, farina hordei, ſimul coctis ad maturandum & rumpendũ. Poſt uerò factam rupturam, mundificetur plaga cum ſuccis apij, abſynthij, plantaginis melle roſato, farina, coctis cum modico terebenthinæ lotæ, deinde conſolidatur ſecundum ordinem aliarum plagarum, circumponitur uerò unguentum ex bolo rameno, & oleo roſato. Quidnam ab initio cauſa fortis attractionis, ponunt inter muſculos tibiarum, uel brachij, uel ſuper ſpatulis herbam flammulam, id eſt, caſcutæ tritam, quæ quidem faciendo hulcerationem emunctorium ad ſe trahit humores, & membrorum principalium. Iſtud remedium in robuſtis corporibus, & ubi nulla adeſt febris, utile eſt, non alibi

alibi nec aliter. Nonnulli actuale faciunt cauterium ſuper ſigno cum ferro ignito, quod quidem plus conuenit robuſtis, & ubi non eſt ardua febris. Raimundus inquit, quod theriaca & bolus armenus non trahunt ad ſe uenenum, ſed procul depellunt, ideo dicit non eſſe aſſumenda per os poſt ſecundum uel tertium diem, quando materia iam uenenoſa eſt, & cor ipſum attigit, niſi bene euacuata ſit & correcta. Item prohibet ne unquam ſuper ſigno ponantur, nec etiam uult ut apponantur, niſi ſignum extra emunctoria fuerit, & quoque ante tertium diem, & in circuitu, nõ ſupra. Poteſt adminiſtrari bolus armenus etiam poſt ſeptimum diem, plaga ueneno expurgata, ungendo in circuitu. Sic igitur conuenit in tertio antequam plaga ſit facta uenenoſa, & conuenit poſt ſeptimum poſtquam plaga ueneno expurgata eſt; in circuitu autem ungi debet cum oleo roſato, aceto roſato, & aqua roſarum ad defendendum membrum. Hactenus Hiſpanenſium & Catelanorum narrauimus opiniones unà cũ correctionibus Arnoldi & Raimundi medicorum ſingularium, uera res eſt, & Raimundus huius eſt ſententiæ, ſcilicet quod non debeat purgari infirmus cum phlebotomia, medicina, aut uomitu, quando apoſtema repletum eſt admodum, & uenenoſum, hoc eſt, tranſacto die ſecundo, ne uenenum tali motione intro reuertatur. Hæc quidem opinio uidetur corrigenda ſecundum alios, & ſic uidelicet purgari debet ſi opus ſit (cum dictis obſeruãtiis) etiam poſt ipſum diem ſecundum, ſic tamen quod dum purgatur applices uentoſas & ſanguiſugas, ſub & ſuper ſigno, & quod cor defendatur intus & extrà cum cordialibus frigidis, & hic quoque modus non prorſus eſt alienus ab intentione præfati Raimundi.

De aſtantium conſeruatione qui infirmum regunt. *Cap.* XXIIII.

HVius aſtantes præterea quæ dicta ſunt in principio pro conſeruatione (ſcilicet theriacam, pilulas & ſimilia) niſi uacui fuerint ſanguinea ſuperfluitate, debent aliquantulum ſanguinis extrahere ex uena communi, facta bona purgatione cum dictarum pilularum drachma una, uel ſaltem media. Vtile eſt ſæpius ſumant pulueres & medicinam contra morbum, ut in præcedentibus dictum eſt, & mane aut quò magis procul poſſunt ab infirmo, præſertim quum ſunt ieiuni. Euentetur ſæpe locus habitationis, & fiant fumigia, ut ſuprà dictum eſt, nunquam prætermittendo terebenthinam, geſtent in manibus faces ardentes, & carbones bene ſuccenſos bonis odoribus fumigantes, lauent uniuerſum corpus cum aceto tepido bis in die ſcilicet manè & ſerò. Sæpenumero mutet indumenta, & frequentius remouet fumigia, maximè cum thure, terebinthina, iunipero, myrto, ſandalis, roſis, & camphora uel roremarino, lauro & ſimilibus. Teneat in manibus arantium & faciſculum rutæ uel querculæ maioris & mentæ ac meliſſæ cum myrto & floſculis recentibus, ſit ſemper bene purgatus ab omni humore & cibo ſuperfluo. Iterum repete ſalutiferum illum odorem cum aqua roſarũ aceto roſato, uino maluatico, zedoaria uel corticibus citri, ſuper omnia lauet ſæpius cũ his manus & uultum. Cuius etiam compoſitionis pauculum bibat, & teneat etiam admotam naribus ſpongiam in eadem iam dicta mixtura intinctam, ligatam in ligno fraxini, quoniam tantam habet fraxinus contra uenenum potentiam, ut nullum animal ueneficum eius appropinquare audeat umbræ, ſuo neque odori, potius enim ſeſe ſponte ad concremandum igni concederet, quàm ut huic proximè adhæreret arbori. Faciant ſæpiuſculè ignes & focum per uniuerſam domum, maximè cum lignis & rebus odoriferis. Nec putet qui ſemel ab hoc morbo liberatus eſt, ſeſe deinceps non poſſe hoc in caſu perire, quia præſenti anno ter unum ex Florentinis noſtris hic morbus inuaſit, qui ſecundo perfectè liberatus, tertio mortem euadere non potuit. Eodem iterum anno in menſe ſeptembri mulierculam liberaui quadam à peſte, ſana equidem erat, ut cæteri qui ſemper ſoſpites extiterant, at quũ inter morboſos uerſaretur, poſt dies XVIII. iterũ infecta periit. Nulli cõfidendũ eſt in hoc qd᷑ cæteris ſit fortior & magis ſanus, quoniam uenenum ita fortes interimit ut debiles. Imò uenenum iſtud plus quàm reliquos

offendit

offendit ſanguineos atque robuſtos, eò quod apertę ſunt illis pectoris uię, habent & cor ualde ualidum, multumq́ ſanguinem calidum & humidum, ideo cordis ipſa caliditas per meatus apertos multum trahit aërem pernicioſum, & quidem ſubitò trahit, antequam temperari tranſitu poſsit. Etenim ſanguinis caliditas perquàm citò ſuccenditur & inflammatur. Confeſtim putrefactioni ſubeſt humiditas, inque uenenum conuertitur, quippe ut quanto plus in uaſe uini, & quanto potentius, tanto etiam in plus, tumq́ in mordacius uertitur acetum, ſic potens uenenum, tanto quidem abundâtior, quanto calidior fuerit in pectore ſanguis, quando equidem ſanguis fit ipſe uenenum, perquàm faciliter paruoq́ ipſius contactu tranſmutatur ad idem. Conuertunt enim ſe alterutrum contactæ inuicem partes ad uenenum. Nec te prætereat ô qui patientis curam geris, quod quanto illi es propinquior, tũ cognatione, tùm complexionis uel naturæ ac conſtellationis ſymboleitate, tanto quidẽ maiori contagionis ſubiaces periculo, quia lationis quædam ineſt qualitati promptitudo, ut ſimilis ad ſimile adimpleri tranſmutatio poſsit ueluti ignis ad aërem, ad aquam aëris huius ad terram. Et quũ duæ citharę, binæ uel fidiculæ uerſu modulantur eodem, tunc quidem reſonat motus, uoxq́ huius in illam. Si uerò petis, quas intret per uias uenenũ? reſpondeo, quod omnes per corporis poros, maximè qui magis aperti. Citius autem offendit quando per nares, per os perq́ pulſus ingreditur, & multo quidem fortius ſi uias adinuenerit in calidis, humidis ſubtilibusq́ apertas humoribus, & ſi quoque à ſimilibus prouenit humoribus, ſicq́ influentia Martis cum diuerſo euenit & modo contrario, cumq́ Saturnio influxu ſe quidem eò tardius demonſtrat. Multoties immanet ueſtibus diu & cute uijs patentibus & uenis cordi propinquis, nec inde quiſquam grauari uidetur, quia pauculus eſt leuisq́ uapor, nec eam habet cęteris ut cordi partibus contrarietatem, ſed ipſi tantillum quum primum cordi contiguum efficitur, manifeſtè nõ occultè lędit. Similiter rabidi canis uenenum, ne non & alia ſuam longo etiam poſt tempore detegunt offenſionem. Hæc denique ſcias uelim, quod ſcilicet per bimeſtre ſpacium remanet uenenum in perſonis. Parietes, ferramenta, & duæ ſunt ex lignis conſtructa, niſi corrigantur cum lotionibus, fumigijs, ignibus, per annum uel plus fortè ſuã reſeruant uenenoſitatẽ. Veſtes quoque laneæ, & id genus niſi euententur, lauentur, ſępiusq́ fumigentur, uel ponantur ad ignem, ad uentum, ad Solẽ, tribus annis & ultra remanent infectæ. Noſti quidem mucidi odorem arancij, in qua muceſſerit capſula, multos ſeruari per annos. Similiter ſuo quo prius erat bombace muſci diu permanet odor. Equidem ut ignis oleum, ſic nutrimentum huius eſt lana ueneni, & quidem ita enutrit hæc lana uenenum, ut non modo conſeruet ipſum, ſed & augmentet ſimulq́ fortificet. Non eſt utendum pro cibi uel potus diſpoſitione uaſis illorum qui infecti ſunt, nec tangi debet quicquid adhæſerit illis. Iucunde tibi uiuendum eſt, eò quod lætitia uitalem confortat ſpiritum. Cõtinenter & ſobriè uiuas, ſiquidem tanti eſt ualoris ſobrietas & continentia, ut ea ſola mediantem in multis & quidem grauibus (Athenis quæ fuerant) peſtilentijs Socrates Philoſophus ſeſe ſeruarit incolumem. Inquiunt ideo Ariſtoteles atque Galenus talem eſſe in puris corporibus diſpoſitionem, ut fermè nunquam ſentiant peſtem uel ea ipſa (& ſi infecti) ſaltem non pereunt. En tibi iam duo, ut conſeruet ſingularia trado. Parato ut bibi poſsit ſmaragdum, ut tangi, ut ore teneri ſuſpendiq́ collo, cuius tanta eſt aduerſus uenena uirtus, ut, teſte Raſi, Auenzoar Serapione, tyris & bubonibus eius conſpectu ex ſeſe ſtatim lumina cadant. Pauperibus dare ſoleo raphanum ſylueſtrem, parum pro uicene ſanguinem incendat, tantam enim habet contra uenenum efficaciam, ut ſcorpionem eius contactu crepari faciat, et dicit Dioſcorides, quod trito cum aceto eius ſemine lotis manibus, tangendo ſerpentes, nocere minime poſſunt. Lapis bezoar (ſi quis poſſet habere eum) ſuper omnia ualde aduerſus uenena, quamuis enim Perſico idiomati id omne bezoar ab antiquis appellari ſolet, cuius eſt proprietas uirtusque pellendi uenena, ſecundũ tamen Serapionẽ, & Raſim principaliter uocatur bezoar, lapis quidam omnibus uenenis tùm calidis tùm frigidis morſibus cunctiſq́ue hulceribus uenenoſis ſua uirtute reſiſtens, & confert ſiue ſumatur per os, tum etiã ore teneatur, uel è collo ſuſpenſus, tũ deniq́ quouis modo applicatus ad extra. Orit̃ in Syria, in

India,

India, in partibus Orientis, eſtq; diuerſi, diuerſus trini coloris. Nam quidam glaucus eſt & fuſcus, quidam glaucus, fuſcus & uiridis, alter uerò albus & aliqualiter glauculus uidelicet ſimilis colori uini, albi, clari, hic inter cæteros eſt optimus leuis, delicatus, mollis, abſq; ſapore, ſplendens ut lumen. Doſis eius quando per os recipitur eſt grana duodecim. Teſtificantur Raſis & Serapio ſępius ſe ſuis compertum habuiſſe temporibus, quod precioſiſsimus iſte lapis omnes tã ſimplices quàm compoſitas medicinas, tum etiam compoſitas theriacas propria qualitate ſuperauerit in reſiſtendo uenenis. Inquit Hahamed, ligetur in anulo, inſculpaturq; ſcilicet lapidi ſcorpionis imago, quũ Luna eſt in Scorpione, reſpiciendo ipſum aſcendentem. Quo facto ſigillentur cum eo thura, quando fuerit in ſigno Scorpionis. Quod ſi poſtmodum huiſcemodi thuris puluériſati ad debitam quantitatem uenenato in potu dederis, tantum ualebit aduerſus uenena, quantum proprius ipſe lapis. Inquit Abdallahamarac hunc ſe uidiſſe lapidem, quem comparaſſe ait filium Mamari, ſeq; in ſolutionem lapidis Cordubę palatium dediſſe. Serapion ait eundem mirabilia operari non ſolum in hominibus, ſed & in cęteris quibuſdam animantibus, primum quod contingendo hoc lapide ſcorpionis aculeum deperdit pungendi potentiam. Præterea tritum mixtumq; cum aquà ſerpentiſq; ori impoſitum, occidere eum aſſerit.

Fuge citò, procul, ac tarde reuerteris. Cap. XXV.

RESeruare uiſum eſt ad libri calcem principalium hac in materia regularum declarationem. Fuge quantum potes hominum conuerſationem, & maximè quando es ieiunus. Sis ſemper remotus à ſocio ad minus per ſpacium bicubiti, & in loco, aperto, & ab infecto (quum ſecum loqueris) remotior ſaltem per ſex cubitorum interſtitium, & ſub diuo uel loco aëreo, & caue ne uentorum ſtatus ab eo uerſus te ſpiret. Inter te et ipſum ſit Sol, ignis odores, uel tendens ad ipſum uentus, loca enim anguſta ſimulque turba hominum, ualde periculoſa ſunt. Hoc etiam cõmemoro, quod parietum procinctu ac domuum contingentia & continuatione multiplicatur morboſa contagio. Super omnia ſuadeo ut citò ac procul fugias ab his locis quibus imminet peſtis, tardeq; redeas. Dixi cito, hoc eſt, quam primum apparent ſigna proximæ peſtis, quę quidem ſigna ſunt, quando eius loci aër extra naturalem ſuam diſpoſitionem eſſe uidetur, declinando ad calidum & humidum, quando nebuloſus, nubeſq; denſæ, pulueruientus apparet, uenti groſsi & tepidi, ac etiam quando aquæ & agri fumant & olent, ſic pariter & piſces mali ſunt ſaporis atque odoris. Quum multa ſuper terra ex putrefactione nata apparent animalia, fungorum & putridarum herbarũ copia, terræ fructus & animalia inſipida ſunt & parum conſeruantur, turbida efficiuntur uina, multa & terreſtria & aërea animalia ab eo loci recedunt, inſolitæ oriuntur febres, latentes, furioſæ, continuæ, falaces, cum pectoris anxietate, cum pulſus proſternatione, phreneſis, urinarum turbulentia, palati inteſtinorum excoriationes, oculorum rubedo, uermes, moibilli, multæ fœminarum conturbationes, iræ rabidæ, rixæ, dira bella, monſtra naturæ, mirandaque uel naturæ uel à Deo ſigna, inuiſa multum & rara. Hæc enim quæ diximus præſagia ſunt propinquę peſtis. Tunc igitur fuge antequam unus efficiaris de duodecim mille ſignatis. Id uerò dupliciter fieri poteſt, ſcilicet uel quia iam captus eris contagióne infectorum, uel quia triſtem infecti aëris qualitatem iam receperis, ſic quod pedetentim fiat ille tibi familiaris aër, ita quo nec aëri natura, nec aër illi reſiſtet, uerùm ſi alienam ſubitò quæſieris auram abibit primus aër, illiq; natura reſiſtet, & hic naturæ, prouenit unde peſtis origo. Et etiam ut procul aufugias moneo, uidelicet ut ea te ad loca conferas quibus res, nec perſonæ, nec ſoni, ſtrepitus, rumores quicunque infecti loci ad te peruenire ualeant. Sicque remotus eſto, ut alti intermedient montes, quibus uaporum prohibeatur acceſſus, ne uentorum flatu, uel aëris dilatatione te poſsint contingere. Conſidera loci ad quẽ curris diſpoſitionem & ſitum, uidelicet ne peſtilenti quouis modo ſit ſimilis aëri, utpote in

calido;

calido,frigido,humido,ſiccoq;,nubibus,pluuijs,uentis, ſit deniq; tali in loco firmatus, ut uenti,nubes,pluuiæ,ſpirare,dilatari,ab inde ad te moueri nequaquam poſsint. Nec te hoc fugiat,quod horoſcopus ſiue Aſcẽdens alicuius urbis uel caſtelli infectæ uel infecti ſæpius ad ea loca omnia peſtem extendit,quæ illi ab initio ciuitati uel caſtello ſubiacent,& quæ aliqualem eo cum Aſcendente conformitatem habent. Tertio dicimus ut tarde reuertaris,quoniam pauxillula tranſacti morbi remanens infectio, potens eſt ad eos per quàm ſubitò maculandum omnes,qui etiam haud intempeſtiuo fugam tempore cœperunt,quia maiori ſubſunt periculo,qui locum frequentant infectum quum prius aufugerint,quàm hi qui ſemper ibidem,cum cautela tamen,permanſerint, quoniam ſubita nouaq; male toleret natura accidentia,& præter hoc diutiſsimè quidem remanent hæ (ut ante diximus) qualitates in parietibus,lignamentis,ueſtibus,pãnis quibuſque & cæteris. Quantum uerò ad ſolius aëris diſpoſitionem una ſufficit angaria, ita ut ubi ad tres menſes immunes ab hoc morbo omnes quicunq; ſunt perſtiterint,iudicare poteſt aërem iam fore purgatum. Sed eſto cautiſsimus in appropinquatione & contactu eorum quæ plus aëre uenenum retinent. Procinctus fornacium in muris diutius ſeruant quàm ligna uenenoſam caliditatem,uerum purificando (ut ſæpius diximus) uidelicet cum ignibus,lotionibus,euentationibus fumigijs,odoribus,& reliquis. Purificantur homines communiter ſpacio quatuordecim dierum,domus, lignamenta & cætera in uiginti uno. Panni, ueſtimenta & huiuſmodi ſpatio dierum uiginti octo. His habeas temporibus ſeparata ad bibendum pariter & manducãdum uaſcula & lectiſternia quæque,uel ſaltem ſi cætera non poſsis linteamina reliqua lotionibus & fumigijs purificato. Equi,pecuniæ,ſuppellectilia,ſarcinulæ & huiuſmodi,niſi admodum caute egeris,uenenum diu ſeruare ſolent, quare uigil cautus & prudens eſto,cunctiſq; ordinatim prouideas.

Marſilij Ficini Epidemiarum Antidoti finis.

MARSILII

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum,

LIBER I.

PROOEMIVM IN EPISTOLAS.

Marſilius Ficinus Florentinus cunctis ſemel Epiſtolis ſuis S.

QVOTIENS Epiſtolæ meæ amicis meis, (me iubente) ſalutem dicitis, totiens amiciſsimo ueſtro Hieronymo Roſsio immortales ſalutes dicite. Vos enim ego mortales genueram, ac neſcio qua fortuna propediem moribundas. Hieronymus autem inſignis pietate uir regenerauit uos nuper, (ut ſpero) iam immortales. Latebatis enim iam diu lucis cupidæ, nec quiſquam adhuc è tenebris eruebat. Fato forſan uel Genio nondū uolente. Roſsius autē noſter, imò & uobis Roſcius qua pietate ſemper erga parentem ueſtrum Marſilium ſe geſsit, eadem nunc & uos charitatem hæreditaria feliciter eſt proſequutus, diligentia ſimul & opera curans, ut ueſtræ facies iam iam oppreſſæ prorſus exprimerentur. Hunc ergo doctum piumq́ reſtitutorem ueſtrum, hactenus quidem triſtes, nunc hilares ſalutate, atque pro ingenti immortalitatis munere, immortales gratias agite. XV. Decembris. M. CCCC. XCIIII. Florentiæ.

MARSILII FICINI Florentini in Epiſtolas ſuas, ſcilicet in primum Librum ad Iulianum Medicem, Virum Magnanimum, Procœmium.

Marſilius Ficinus Iuliano Medici, Viro Magnanimo, S. D.

MAGNVS Coſmus, Magnanime Iuliane, auus tuus patronus, ſæpe Platonicū illud habebat in ore, nihil ad egregias res agendas commodatius eſſe quàm prudentium doctorumq́ uirorum beniuolentiā, nullumq́ certius argumentum eſſe uel iuſtitiæ prudētiæq́ quàm ſi amici huiuſmodi adſint, uel iniuſtitiæ & imprudētiæ quàm ſi deſint. Aureum hoc Platonis noſtri pręceptū. Coſmus re ipſa etiā multomagis quàm uerbis in omni eius uita probauit, uir certè prę cęteris diues pecuniarum, longè ditior hominum, prudentiæ iuſtitiæq́ ditiſsimus. Atque id quod rariſsimum & mirabile eſt, filium & nepotes huius omnis theſauri reliquit hæredes. Quo fit ut Iuliano meo ſenem illum ex quo unico poſt Deum ſalus mea pendebat agnoſcam. Nemo eſt igitur quem magis ſaluere cupiam quàm Iulianum, atque id quidem quotidie Deum precor & obſecro. Vt autem tibi animi mei uotū affectumq́ certius declararem, uolumen primum Epiſtolarum ad amicos mearum tibi amicorum regi dedicare decreui. Quo & amici omnes ad unum præcipuum referantur amicum, & tu in ijs legendis, quotiens ſalutem legis, totiens Iulianum à Marſilio intelligas ſalutari.

Imitatio utilior eſt quàm lectio.

Marſilius Ficinus Amerigo Bencio uiro Magnifico, S. D.

ACcepi hodie tuo nomine Græcos Platonis noſtri dialogos, munus certe magnificum, animo tuo dignum, meo gratiſsimum. Gratias tibi ago magnas. Et immortalem gratiam quandoque cœleſtes tibi referant gratiæ. Imitari in hoc ſicut in pleriſq; alijs magnum Coſmum, ut arbitror, uoluiſti, is enim ſuperioribus diebus bibliothecam meam Græco ornauit Platone. Donum Amerige tuum laudo equidem, imitationem probo. Accommodatior namq; ad uirtutem uia eſt imitatio quàm lectio, ſane quemadmodum harmonia, dum præſens aures noſtras illabitur uehementius afficit, quam dum præterita cogitatur, ac prælium cum ſpectatur acrius mouet, quam cum narratur, ſic egregia uiuentium Heroum opera ardentius ad uirtutem inflammant exactiusq; formant, quam ueterum Philoſophorum de moribus diſputantium uerba.

Medicina corpus, muſica ſpiritum, theologia animum curat.

Marſilius Ficinus Franciſco Muſano Ceſienſi, S. D.

CVM primum tertiana notha medicinis noſtris expulſa, una cum Ioanne Aurelio academiam noſtram tanquam medicum tuum ſalutauiſſes, citharæ ſonum cantumq; hymnorum poſtulaſti à nobis & impetraſti. Deinde multa ſparſim in noſtra illa theologia legiſti. Noli Franciſce mirari quòd medicinam lyramq; cum Theologiæ ſtudijs miſceamus. Meminiſſe debes, cum philoſophiæ ſis deditus, naturam in nobis corpus & ſpiritum cum anima coniunxiſſe. Corpus quidem remedijs medicinæ curatur. Spiritus autem qui aëreus ſanguinis uaporem, & quaſi quidam animæ corporisq; nodus, aëreis quoque odoribus ſonisq; & cantibus temperatur & alitur. Animus denique tanquam diuinus diuinis Theologiæ myſterijs expiatur. Apud naturam unum quiddam eſt ex anima & corpore ſpirituq; compoſitum. Apud Aegyptios ſacerdotes una eademq; facultas erat, pharmacis fidibus, myſterijs occupata. Vtinam hanc naturalem & Aegyptiam facultatem tàm fœliciter aſſequamur quàm obnixè libenterq; ſectamur. Sed de his in præſentia ſatis. Iuſsiſti heri ut prouerbium illud meum academiæ parietibus undiq; inſcriptum, tibi tranſcriberem. Accipe, à bono in bonum omnia diriguntur. Lætus in præſens. Neq; cenſum exiſtimes, neque appetas dignitatem, fuge exceſſum, fuge negotia, lætus in præſens. Vale.

Dialogus inter Deum & animam theologicus.

Marſilius Ficinus Michaëli Mercato Miniatenſi dilecto conphiloſopho ſuo, S. D.

SAepè de moralibus naturalibusq; unà philoſophati ſumus dilecte Michaël, ſæpius de diuinis, memini autem te ſæpenumero ſolitum dicere, mortalia uſu comparanda eſſe, naturalia ratione quærenda, diuina à Deo oratione petenda. Legi etiam apud Platonem noſtrum, diuina ob uitæ puritatem reuelari, potiusquam doctrina uerbisq; doceri. Hæc igitur atque ſimilia cum ſedulo cogitarem, cœpi quandoque lugere animo. Vtpote qui & rationi iam diffiderem, & nondum reuelationi confiderem. Ortus hinc eſt intimus quidam inter animam Deumq; dialogus. Hunc audi ſi placet, quamuis exiſtimem te forte propius iam quam nos alloqui Deum. DEVS. Miſera quid tantum luges anima mea, pone iam finem ô filia lachrymis. En adſum tibi pater tuus, adſum medicina ſalusq; tua. ANIMA. O utinam meus mihi pater aſpiret. Ha ſi putarem poſſe tantum mihi munus obtingere, ha quantum lætitia inſanirem? Nunc uerò quo pacto fieri ualeat iſtud non uideo, neque enim qui mihi

tantum extrinſecus adeſt ſummus eſt pater meus. Ille ſiquidem naturæ artifex, ut opinor, interius etiam me prolem ſuam genuit quàm naturam ſuam, neque qui tantum intrinſecus ineſt ſummus eſt pater meus, ille ſiquidem maior me eſt, qui uerò intra me eſt, me eſt proculdubio minor. Quo autem modo & intra ſimul & extra me quicquam eſſe queat ignoro. Hoc me hoſpes quicunque ſis, hoc me grauiter angit, quòd ſine patre meo uiuere nolim, & ipſum reperire poſſe diffido. DEVS. Pone finem, ô filia, lachrymis ne te afflictes ô filia, & non hoſpes eſt qui tecum loquitur, ſed domeſticus familiarior tibi quàm ipſa tibi. Adſum equidem tibi ſimul & inſum. Adſum equidem tibi quia inſum, inſum tibi quia tu es in me, quæ niſi eſſes in me, non eſſes in te, imò omnino non eſſes. Pone finem, ô filia, lachrymis, ecce parens. Parens tuus quantum mole eſt omnium minimus, tantum uirtute eſt maximus omnium, & quoniam anguſtiſsimus eſt, eſt intra omnia, quoniam ampliſsimus extra omnia, ecce tibi adſum, & intus & extra anguſtia maxima, minima amplitudo. Ecce, inquam, non'ne uides? Cœlum & terram ego impleo, & penetro, & contineo. Impleo non impleor, quia ipſa ſum plenitudo. Penetro non penetror, quia ipſa ſum penetrandi poteſtas. Contineo non contineor, quia ipſa ſum continendi facultas. Non impleor, ne indigus fuerim, quia copia ipſa ſum. Non penetror, ne eſſe deſinam, qui ipſum eſſe ſum. Non contineor, ne deſinam eſſe Deus qui infinitas ipſa ſum. Ecce non'ne uides, ingredior per omnia non permixtus, ut & ſupergredi ualeam, qui excellentia ipſa ſum. Supergredior omnia non diſiunctus, ut ſimul & ingredi ualeam, & ingredi penitus, & unire qui unio ipſa ſum, per quam fiunt, per quam conſtant, quam appetunt omnia. Cur diffidis reperire parentem, ô demens, non difficile reperitur ubi ſim, ſiquidem in me ſunt, ex me fiunt, per me ſeruantur quælibet, ſemper ubique. Et infinita uirtute, per infinitum amplificor interuallum. Quin potius nullo modo reperitur ubi non ſim, per me quippe hoc ipſum ubi eſt, diciturq́ue ubique, per me ducem, per me lucem agit, & quærit quodcunque agit quiſque & quærit alicubi, non deſideratur uſquam niſi bonum, non reperitur uſquam niſi uerum, ego ſum omne bonum, ego ſum omne uerum, quære faciem meam & uiues. Sed ne mouearis, ut me tangas, qui ſtabilitas ipſa ſum, ne diſtraharis per uaria, ut me apprehendas, qui unitas ipſa ſum. Siſte motum, collige multitudinem, me protinus aſſequeris, iamdiu te penitus aſſecutum. ANIMA. Huic tàm cito me deſeris ô mea ſalus? Cur tam repente filiam deſeris ſitibundam? Perge age ulterius, perge precor uenerabile numen, dic obſecro per maieſtatem tuam, ſi placet, planius, ha fac ut placeat, dic ergo, quia placuerit, planius, quid non es pater meus, ut reuiuiſcam? Quid es iterum mi pater, ut uiuam? DEVS. Non corporis natura parens eſt tibi filia. Tanto enĩ melior es quanto parenti magis obtemperas, es autem tanto præſtantior quanto magis corpori aduerſaris. Bonum tibi eſt eſſe cum patre, malum tibi eſt eſſe cum corpore. Non animus aliquis te genuit ô anima, alioqui nihil ſuper animum cogitares, & in ipſa animi mutabilitate ſiſteres gradum, neq; ſtabilem prorſus naturam exigeres. Non intellectus aliquis multiplex te creauit, non enim ſimplicitatem ſummam attingeres, & intellectus ipſius tibi ſufficeret cõſecutio, nunc autem ad ipſam uitam, ad ipſam eſſentiam, ad ipſum eſſe abſolutũ intelligendo atq; amando aſcendis ſuper quemlibet intellectum, neq; ſatis tibi intelligentia eſt niſi & bene & bonum intelligas. Bonũ uerò ipſum tibi ſatis eſt abſq; dubio, non enim ob aliam rationem requiris quodlibet, niſi quia bonum. Bonum igitur ipſum procreator tuus eſt anima, non bonum corpus, non bonus animus, non bonus intellectus, ſed bonum, Bonum quod quidem in ſeipſo conſiſtit, extra ſubiecti limites infinitum, infinitamq́ue tibi tribuit uitam, uel ab æuo in æuum, uel ſaltem ab initio quodam in ſempiternum. Boni faciem intueri deſideras? mundum conſpice uniuerſum, Solis lumine plenum. Lumen conſpice in materia mundi plenum omnibus rerum omnium formis, atque uolubile, ſubtrahe materiam, relinque cætera. Habes animam incorporeum lumen, omniforme, mutabile. Deme rurſus huic mutationem, es iam intellectum angelicum conſecuta, incorporeum lumen, omniforme, immutabile. Detrahe huic eam diuerſitatem per quam forma quælibet diuerſa eſt lumine & aliunde infuſa

de infuſa eſt lumini,ita ut eadem luminis & formæ cuiuſq; eſſentia ſit lumenq; ipſum ſeſe formet,perq; formas ſuas formet omnia.Lumen hoc infinitè lucet,quia natura lucet ſua,neque alterius mixtione inficitur uel contrahitur,per omnia eſt,quia in nullo,in nullo eſt propriè ut æquè per omnia fulgeat, Viuit ex ſe & uitam præſtat cunctis, quandoquidem umbra eius qualis eſt lux iſta Solis,ſola incorporalibus eſt uiuifica . Sentit quælibet,ſenſumq; largitur,ſi umbra eius ſenſus omnes omnibus excitat, Amat deniq; ſingula ſi maximè ſua ſunt ſingula.Ergo qui Solis eſt lumen? Vmbra Dei:Ergo quid Deus eſt? Sol Solis eſt Deus,Solis lumen eſt Deus in corpore mũdi,Deus eſt Solis lumen ſuper angelicos intellectus.Talis umbra mea eſt,ô anima,ut rerum omnium corporalium pulcherrima ſit.Qualem eſſe meam lucem exiſtimas? Si tantũ mea lucet umbra,quantum lux mea fulget? Amas lucem ubiq; præ cæteris,imò ſolam? Ama me ſolum,ſolam,ô anima,lucem infinitam,lucem me me inquã infinite ama , fulgebis iam & oblectaberis infinite. A N I M A. O rem miram,quę admirationẽ ipſam exuperat.Quis nunc me inſolitus urit ignis? Quis mihi Sol nouus,& unde ſubrutilat? Quis nam,& unde tantus,et tam dulcis ſpiritus meas modo medullas pungit,& mulcet? mordet & lambit,ſtimulat,& titillat,quàm amara dulcedo hæc eſt? Cogitare quis poſsit,etiam amara dulcedo,quæ me liquefacit penitus & euiſcerat. Cuius comparatione,quaue ſublata, amara mihi uel quæ dulciſsima ſunt uidentur.Quam dulcis amaritudo quæ me dilaniatam conglutinat & redintegrat,qua cum mihi uel amariſsima quæq; dulceſcũt. Quàm neceſſaria uoluntas hæc eſt,cum bonum ipſum nolle non poſsim,& aliud quodlibet uitare potius ualeam,uel differre,quam boni auiditatem.Nam & ſi hanc uitare uoluero, nõ niſi quia deuitationem ipſam bonam exiſtimauerim,deuitare tentabo,quam rurſus uoluntaria huiuſmodi neceſsitas eſt: Cum nihil magis uoluntarium ſit quam bonum, propter quod omnia,imò quod in omnibus ubiq; uolo,& ita uolo,ut uelim inſuper nõ poſſe nolle,quam uiua mors iſta eſt,quis cogitet,per quam in me morior, in Deo uiuo, per quam morti morior,uitæ uiuo & uiuo uita,& gaudeo gaudio. O uoluptatẽ ſuper ſenſum.O lætitia ſuper animum.O gaudium ſuper mentem.Sum equidem nũc extra mentem,neq; amens tamen,quia ſuper mentem.Furo rurſus,furo nimium,neq; præcipitor tamen,quia tollor in altum.Geſtio nunc undiq; totus,& diffluo,neq; diſpergor tamen,quia me colligit mecum,quia me uiuit ſecum,Deus unitas unitatũ.Exultate igitur nunc mecum omnes quorũ Deus exultatio eſt.Deus meus obuius factus eſt mihi, Deus uniuerſi amplexus eſt me.Deus Deorũ meas modo medullas illabitũ.Iam iam alit me Deus ipſe totã,& qui genuit me regenerat.Genuerat animã, reformat in angelum, cõuertit in Deum,quam ego gratiam tibi referã,ô gratia gratiarum? Tu ipſe doce me gratia gratiarum,doce precor & præſta.Gratia deniq; tibimet,Deus ipſe tu, Deus eſto.

Lex & Iuſtitia.

Marſilius Ficinus Octoni Nicholino , Benedicto Aretino, uiris conſultis, Petro Pactio & Bernardo Iunio equitibus, S. D.

PErſuaſiſtis mihi ut Gręcas Platonis leges Latinas efficerem,ad idem cohortatus eſt me etiam magn us Coſmus.Itaq; feci iam,atq; eo libentius, quòd arbitrabar ciuitati magis opus eſſe optimis uiris conſultis quam mercatoribus bonis aut medicis. Ac tanto magis profuiſſe Græcis Minoen quàm Galenum,quanto animus præſtantior eſt quàm corpus,aut ſpiritus,& æterna uita quàm temporalis.Mercatura quippe corpus,medicina ſpiritus,lex anima ciuitatis eſſe uidetur,et quamuis multæ uideantur eſſe leges in ciuitate,non tamen multę ſunt ciuitatis animæ.Sicut eñ multæ artes,uariiq; ciuium gradus,non plures ciuitates,ſed unicam faciunt,ſi ad finem eundem ſimili ratione proficiſcantur,ita quamuis multæ ſint magiſtratuum conſtitutiones in urbe,unica tamẽ eſt publica lex,cõmunis,ſcilicet,rectè uiuendi regula, ad publicam conducens felicitatem. Ad hanc legem Deus nos & natura præparant,cõſtitutiones cohortantur, Deus unicus deniq; format. A diuina enim lege,tùm lex ſyderũ,tùm lex hominum proficiſcitur.Quamobrem omnes legum conditores partim Moſen , tanquam ſimiæ imitati,diuinarum legum uerìſsimum authorem , partim neſcio quomodo ueri-

tate compulſi, à Deo leges ſe habuiſſe ſub uarijs figmẽtis affirmauerunt, Aegyptiorum legumlator Oſiris a Mercurio, Zautraſtes apud Arimaſpos à bono numine, Xamolxis apud Scythas à Veſta, Minos Cretenſis & Solon Athenienſis ab Ioue, Lycurgus Lacædemonius ab Apolline, Numa rex Romanorum à Nympha Egeria, Mahumetes rex Arabum ab angelo Gabriele, noſter Plato legum libros exorditur à Deo, quem eſſe ait communem legum omniũ conditorem, quod etiam in dialogo qui Prothagoras inſcribitur confirmauit, dicens, artes illas quæ ad uictum pertinent à Prometheo, hoc eſt, humana prouidentia nobis traditas eſſe, Legẽ uerò bene feliciterq; uiuendi ab Ioue, id eſt, diuina prouidentia per Mercurium, hoc eſt, inſpirationem angelicam, fuiſſe cõceſſam. Non poſſum amici optimi uiri legis non admirari. Legis ſiquidem ordo & cõcentus aliquis neceſſarius eſt in elementis mundi animalisq; humoribus, in brutorũ uictu, in contubernio quoq; latronum, hi enim abſq; iuſto quodam ordine una uerſari non poſſunt. Quid autem dicemus ad hoc? quòd cum apud inferos alia nulla ſit uirtus, non deſunt illic tamen lex & iuſtitia, quam pro meritis improbos puniant, & cum inter beatos non ſint uirtutes illæ morales amplius neceſſariæ, quæ ad ſedatas corporis ſenſuumq; perturbationes mortalibus conferunt, à quibus liberati iam ſunt qui beata uita fruuntur, lex tamen inter eos & iuſtitia uigent, quæ pro dignitate ſingulos æternis afficiunt præmijs ſeruantq; beatos. Valete felices.

De diuino furore.

Marſilius Ficinus Peregrino Alio. S. D.

TErtio calendas decembres Ficinus medicus pater meus duas epiſtolas tuo nomine ad me Fighinium attulit, alteram quidem ſoluta oratione ſcriptã, uerſibus alteram, quibus profectò legendis effectũ eſt ut noſtris temporibus admodum gratuler, quòd eum adoleſcentem protulerint, cuius fama & gloria illuſtrari poſsint. Equidem Peregrine mi ſuauiſsime, cum ætatem tuã pariter, & ea quæ abs te quotidie proficiſcuntur conſidero, non ſolum tantis amici bonis gaudeo, uerum etiam uehementer admiror, atq; haud ſcio, ut recenſiores iſtos omittam, quis nam è priſcis illis quorum memoria ueneramur, tantum in ea qua tu nunc es ætate profecerit, id uerò non arti modo ac ſtudio, ſed et multo magis diuino illi furori, ſine quo quenquam magnum unquam fuiſſe uirum, Democritus ac Plato negant, adſcribo. Quo te afflari, ut ita dixerim, ac penitus corripi, concitatiores quidam motus affectusq; ardentiſsimi, quo ſcripta tua exprimunt, argumento eſſe poſſunt, atq; hanc ipſam quæ externis motibus fit concitationem, potiſsimum Philoſophi ueteres argumentũ eſſe uoluerũt uim quandam in animis noſtris eſſe diuinam. Sed quoniã à nobis de furore mentio facta eſt, ea de re Platonis noſtri ſentẽtiam paucis, & ea breuitate quam epiſtola exigit referã, ut quid furor ſit, quot in partes deducatur, & quis cuiq; furori Deus præſit facilè intelligas, quod quidem tùm uoluptati, tùm etiam utilitati maximè tibi fore cõfido, cenſet igitur ille animum noſtrum priuſquam in corpora laberetur, ut etiam Pythagoras, Empedocles, atq; Heraclitus antea diſputauerant, in cœleſtibus ſedibus extitiſſe, ubi ueritatis contemplatione, ut Socrates in Phędro inquit, nutriebatur atq; gaudebat. Cũq; ij quos paulo ante memoraui Philoſophi, Deum ſummum fontem quendam ac lumẽ, in quo rerum omnium exemplaria, quas ideas nominant eluceſcant eſſe, à Mercurio Triſmegiſto Aegyptiorum omnium ſapientiſsimo didiciſſent, neceſſariũ fore putabant animum æternam Dei mentem aſsiduè contemplantem, rerum quoq; omniũ naturas clarius intueri. Videbat igitur animus, inquit Plato, ipſam iuſtitiam, uidebat ſapientiam, uidebat harmoniam, & quandã diuinæ naturæ mirabilem pulchritudinem, atq; has omnes tùm ideas, tùm diuinas eſſentias, tùm primas naturas quæ in æterna Dei mente ſint nominat, quarum perfecta quadam cognitione hominum mentes quamdiu illic degunt feliciter nutriantur. Cum uerò ob terrenarum rerũ cogitationem appetitionemq; animi ad corpora deprimuntur, tũc qui prius ambroſia ac nectare, id eſt, Dei cognitione perfectoq; gaudio nutriebantur, continuo in ipſa deſcenſione flumen letheum, id eſt, oblitionem diuinorũ haurire dicuntur, nec prius ad ſuperos, unde terrenę cogitationes pondere deciderant,

derant,

derant, reuolare, quàm diuinas illas, quarũ obliuionem ſuſceperant naturas recogitare cœperint, id autẽ duabus uirtutibus, ea uidelicet quæ ad mores, ea inſuper quæ ad contemplationem pertinent aſſequi nos Philoſophus ille diuinus exiſtimat, quarũ alteram communi uocabulo iuſtitiam, alteram uerò ſapientiam nominat. Quapropter geminis, inquit, alis, has, mea quidem ſententia, uirtutes intelligens animos ad ſuperos euolare, eaſq; duabus ſimiliter philoſophiæ partibus, actiua, ſcilicet, & contemplatiua conſequi nos in Phædone Socrates differit. Vnde ipſe idẽ in Phædro ſola, inquit, Philoſophi mẽs recuperat alas. In hac autem ipſa alarum recuperatione abſtrahi à corpore illarum ui animum Deoq; plenum ad ſuperos trahi, ac uehementer anniti. Quã quidem abſtractionẽ ac nixum, Plato diuinum furorem nuncupat, eumq; quatuor in partes diſtribuit, neq; enim diuinorum putat unquam homines reminiſci, niſi quibuſdam eorũ quaſi umbris atq; imaginibus quæ corporis percipiuntur ſenſibus excitentur. Itaq; Paulus ac Dionyſius Chriſtianorum Theologorum ſapientiſsimi, inuiſibilia Dei aſſerunt per ea quæ facta ſunt, quæq; hic cernuntur, intelligi, diuinæ uerò ſapientiæ imaginem eſſe Plato uult hominum ſapientiam. Diuinæ harmoniæ imaginem hanc ipſam quam uocibus inſtrumentiſq; muſicis fingimus harmoniam, diuinæ autem pulchritudinis eam quæ ex partium membrorumq; corporis aptiſsima compoſitione conficitur, conuenientiam uenuſtatemq; imaginem eſſe cenſet. Cum uerò ſapientia nullis, aut certè perpaucis hominibus adſit, nec ullis corporis ſenſibus comprehendatur, efficitur ut diuinæ ſapientiæ ſimilitudines apud nos perpaucæ ſint, & hæ quidẽ ſenſibus noſtris occultæ ac prorſus ignotæ. Quapropter Socrates in Phædro ſimulachrum, inquit, ſapientiæ oculis cerni nullo modo poſſe, quod ſi cernatur, mirabiles amores diuinæ illius cuius in ſimulachrum eſt, penitus excitaturũ. At uerò pulchritudinis diuinæ ſimilitudinem oculis cernimus, harmoniæ uerò imaginem auribus annotamus, quos Plato ſenſus omnium qui per corpus fiant perſpicaciſsimos arbitratur, quo fit ut ijs quæ corporibus inſunt, quibuſdam quaſi ſimulachris in animum per ſenſus corporis hauſtis reminiſcamur, quodãmodo rerum earum quas extra corporis carcerem conſtituti antea noueramus. Qua quidem recordatione exardeſcit animus alaſq; cõmouens, iamiam à corporis cogitatione ſordibuſq; ſeſe paulatim emaculat, diuinoq; furore prorſus afficitur, atq; ijs duobus ſenſibus quos paulo ante commemoraui geminæ furoris ſpecies excitantur. Et enim pulchritudinis ſpecie quam oculi porrigunt, ueræ atq; intelligibilis pulchritudinis quandam quaſi recordationem recuperantes, eam ineffabili occultoq; mentis ardore deſideramus, hunc deniq; Plato, diuinũ amorem uocitat eum, diffiniens, profectum ex aſpectu corporeæ ſimilitudinis, deſiderium ad contemplandam rurſus diuinam pulchritudinem redeundi. Præterea neceſſe eſt eum qui ſic afficitur non modo ſupernam illam pulchritudinem deſiderare, uerùm etiam eius quę oculis patet, aſpectu admodum delectari. Sic enim natura inſtitutum eſt, ut qui aliquid appetit, eius quoque ſimilitudine delectetur, at illud craſsioris ingenij corruptioniſq; naturæ proprium eſſe putat, ſi quis umbras duntaxat uerè illius pulchritudinis concupiſcat, nec aliud quicquam præter illam quæ oculis offertur ſpeciem admiretur, hunc enim eo amore, cuius petulãtia atq; laſciuia comes eſt, affici uult, eum diffiniens irrationalem atq; inſolentem eius quæ ſenſu percipitur circa corporis formam uoluptatis cupidinem, & aliter hunc amorem diffinit ardorem animi, proprio quodammodo in corpore mortui in alieno uiuentis. Vnde amantis animum, inquit, in alieno corpore uitam ducere. Quod imitantes Epicurei, amorem diffiniunt nixum quendam corpuſculorum, quas atomos uocant, ſeſe ei, à quo ſimulachra pulchritudinis hauſta ſunt, penitus infundendi. Huiuſmodi Plato noſter amorem ab humanis morbis naſci dicit, & cura ſolicitudineq; plenum eſſe, eumq; ijs hominibus conuenire quorum mens adeò tenebris offuſa ſit, ut nihil altum, nihil omnino egregium, nihil præter fragilem ac fluxam corpuſculi huius imaginem cogitet, nec auras reſpiciat, clauſa tenebris & carcere cæco. At quibus ingenium à corporis luto abſtractum eſt atq; abſolutum eiuſmodi ſunt, ut cum corporis cuiuſpiam forma uenuſtaſq; obijcitur eius primo aſpectu, utpote diuinæ pulchritudinis ſimilitudine, delectentur. Verum ex hac imagine ſtatim in memoriam diuinã illam reducant quam imprimis admirentur, ac uerè deſiderent, cuiusue ardentiſsimo deſiderio ad ſupera rapiantur. Atq; hunc primũ euolandi

conatū diuinam Plato alienationem furoremq; nuncupat. Hæc iam de eo furore quem per oculos fieri diximus ſatis eſſe uidentur, per aures uerò concentus quoſdam numeroſosq; ſuauiſsimos animus haurit, hiſq; imaginibus admonetur atq; excitatur ad diuinā muſicam, acriori quodam mentis & intimo ſenſu conſiderandam. Eſt autem apud Platonicos interpretes diuina muſica duplex, alteram profectò in æterna Dei mente conſiſtere arbitrantur, alteram uerò in cœlorum ordine ac motibus, qua mirabilem quendam cœleſtes globi orbesq; concentum efficiunt, utriſq; uerò animum noſtrum antequam corporibus clauderetur participem extitiſſe, uerùm ijs in tenebris auribus uelut rimulis quibuſdā ac cunctijs utitur, hiſq; imagines, ut ſæpè iam diximus, muſicę illius incomparabilis accipit. Quibus in eius qua antea fruebatur harmoniæ, intimā quandam ac tacitam recordationem reducitur totusq; deſiderio feruet, cupitq; ut uera muſica rurſus fruatur, ad ſedes proprias reuolare, cumq; id ſe quamdiu tenebroſo corporis habitaculo circumſepta eſt adipiſci nullo modo poſſe intelligat, eam cuius hic poſſeſsione frui nequit, nititur ſaltem pro uiribus imitari. Eſt autē hæc apud homines imitatio duplex. Alij namq; uocum numeris uariorumq; ſonis inſtrumentorum cœleſtem muſicē imitantur, quos certè leues ac pene uulgares muſicos appellamus, nonnulli uerò grauiori quodam firmioriq; iudicio diuinam ac cœleſtem harmoniam imitantes, intimæ rationis ſenſum notionesq; in uerſum, pedes ac numeros digerunt, hi uerò ſunt qui diuino afflati ſpiritu grauiſsima quædam, ac præclariſsima carmina ore, ut aiunt, rotūdo prorſus effundunt. Hanc Plato grauiorem muſicam poëſimq; nominat, efficaciſsimam harmonię cœleſtis imitatricem, nam leuior illa de qua paulo ante mentionem fecimus, uocū duntaxat ſuauitate permulcet, poëſis autem quod diuinæ quoq; harmonia propriū eſt, uocum ac motuum numeris grauiſsimos quoſdā, & ut Poëta diceret, delphicos ſenſus ardentius exprimit, quo fit ut non ſolum auribus blandiatur, uerùm etiam ſuauiſsimū & ambroſiæ cœleſtis ſimilimum menti pabulum afferat, ideoq; ad diuinitatē propius accedere uideatur. Oriri uerò Poëticum hunc furorem à Muſis exiſtimat, qui autem abſq; Muſarum inſtinctu Poëticas ad fores accedit, ſperans quaſi arte quadam Poëtam ſe bonum euaſurum inanem illum quidem atq; eius poëſim eſſe cenſet, eosq; Poëtas qui cœleſti inſpiratione ac ui rapiuntur, adeò diuinos ſæpenumero Muſis afflatos ſenſus expromere, ut ipſimet poſtmodū extra furorem poſiti quæ protulerint minus intelligant. Atq; ut arbitror, Muſas diuinus ille uir cœleſtes cantus intelligi uult, ideoq; canoras & camænas à cantu appellatas eſſe dicunt. Vnde Muſis, id eſt, cœleſtibus numinibus atq; cantibus diuini homines conciti, ad eorū imitationem poëticos modos ac numeros meditantur. Itaq; in Repub. Plato cum de ſphærarum cœleſtium uolubilitate tractaret, ſingulas ait Sirenas, ſingulis ordinibus inſidere, ſignificans ſphærarū motu, ut Platonicus quidam inquit, cantū numinibus exhiberi. Nam ſirem Deo canens Græcè rectè exprimitur, Theologi quoq; ueteres nouem muſas, octo ſphærarū muſicos cantus & unam maximā quæ ex omnibus conficitur harmoniā eſſe uoluerūt. Hac igitur ratione poëſis à diuino furore, furor à Muſis, Muſæ uerò à Ioue proficiſcuntur. Nam mundi totius animum ſæpenumero Iouem Platonici nuncupant, qui cœlū ac terras, camposq; liquentes, lucentemq; globum Lunę, Titaniaq; aſtra intus alit, totamq; infuſus per artus agitat molem, & magno ſe corpore miſcet. Ex quo efficitur ut à Ioue totius mundi ſpiritu ac mente, quomodo cœleſtes mouet ſphæras atq; regit, earundem quoq; cantus muſici, quas Muſas nūcupant, oriantur. Quapropter Platonicus ille clariſsimus. Ab Ioue principium Muſæ, Iouis omnia plena, quoniam & ubiq; ille animus, qui Iupiter dicitur, uiget, atq; implet omnia, & cœlum quaſi citharam quandam, ut Alexander Mileſius Pythagoricus inquit, exagitans cœleſtem efficit harmoniam, itaq; Orpheus uates ille diuinus, Iupiter, inquit, primus eſt, Iupiter nouiſsimus, Iupiter caput, Iupiter medium, uniuerſa autem Ioue nata ſunt, Iupiter fundamentum terræ ac cœli ſtelliferi, Iupiter prodijt maſculus, Iupiter incorruptibilis ſponſa, Iupiter ſpiritus ſpeciesq; omnium, Iupiter radix ponti. Iupiter indefeſsi ignis motus, Iupiter Sol & Luna, Iupiter rex & princeps omnium, abſcondens lucem, rurſus emiſit ex almo corde operans cogitata. Ex quibus intelligitur Iouem omnibus infuſum corporibus continere, atque alere cuncta, ut non immeritò dictum ſit, Iupiter eſt quodcunque uides, quodcunque moueris.

Sequuntur

Sequuntur poſt hæc reliquæ furoris diuini ſpecies, quas ille bifariam diuidit, earumq́ alteram circa myſteria, alteram circa futurorũ euentus, quod uaticinium uocat, uerſari putat. Primum quidem furorem definit, uehementiorem animi concitationẽ, in ijs quæ ad Deorum cultum, religionem, expiationem, ſacrasq́ ceremonias pertinent perficiendis. Affectum uerò mentis, qui eiuſmodi furorem falſo imitatur, ſuperſtitionem nominat. Poſtremam uerò furoris naturam, in qua uaticinium ponit, nihil aliud eſſe putat, niſi diuino afflatu inſpiratam præſenſionem, eamq́ propriori uocabulo, diuinationẽ ac uaticiniũ nominamus. Quod ſi animus in ea ipſa diuinatione acrius exarſerit, furorem nuncupat. Cum mens à corpore abſtracta diuino inſtinctu cõcitatur. Siquis autem humana potius ſolertia, & ſagacitate, quàm diuina infuſione futura præuiderit, huiuſmodi præſenſionem, prouidentiam coniectionemq́ appellandam cenſet. Ex ijs omnibus iam perſpicuum eſt quatuor diuini furoris ſpecies eſſe. Amorem, poëſim, myſteria, uaticinium, Amorem diuinum, amor ille alter uulgaris penitusq́ inſanus, falſò imitatur, poëſim, leuior, ut diximus, muſica, myſteria ſuperſtitio, diuinationem coniectio. Primum quidem furorem Veneri, alterum muſis, tertium Dionyſio, poſtremum Apollini apud Platonem Socrates tribuit. Cæterum in eo furore qui ad amorem diuinum poëſimq́ pertinet, deſcribendo duabus de cauſis longior eſſe malui, quod uidelicet utroq́ te affici uehementer agnoui, & ut memineris quæ à te ſcribuntur ab Ioue Muſiſq́, quarum ſpiritu ac diuinitate compleris, non abs te proficiſci. Quapropter ô mi Peregrine iuſtè pieq́ feceris, ſi tu ut hactenus, te egiſſe arbitror, maximarum optimarumq́ rerum nec te nec alium omnino quenquam hominum, ſed immortalem potius Deum authorem ac principium eſſe cognoueris. Vale ac tibi perſuade nihil mihi te charius eſſe. Fighini. Calendis D. M. CCCC. LVII.

Excuſatio prolixitatis.

Marſilius Ficinus Magno Coſmo, S. D.

LAurentius Piſanus ſacerdos exponit tui gratia Salomonis Canticum canticorum, atq́ octo & decem iam libros, ſi rectè memini, pro unius libelli expoſitione, compoſuit. Si miraris Coſme quòd tam prolixè loquatur Laurentius, cum Salomon tàm breuiter ſit loquutus, reſpondeo ob hoc ipſum cogi Laurentium fore prolixum, quia Salomon breuiſsimus fuit. Quanto enim magis Salomonis nodus implicatus eſt, tanto pluribus ad explicandum opus eſt machinis. Laudat Laurentij ſcripta Nicolaus Fignoſius Fulginas inſignis Philoſophus, probo & ego, licet à prolixitate ſoleam abhorrere. At ideo non uidetur mihi opus illud nimis magnum, quia nihil fermè in Theologia magnum reperio, quod non illuc ille congeſſerit, ſed ne ego quoque dum prolixitatem excuſo ſim prolixior. Vale.

De diuinatione & diuinitate animæ.

Marſilius Ficinus Florentinus Matthæo Corſino conphiloſopho ſuo, S. D.

ALexandra mater mea nata eſt ex patre Ioanne & matre Angela. Alexandra Fighini erat, Ioannes Iuarchij oppido, Angela uerò Florentiæ. Hæc ad Ioannem & Alexandram ſcripſit ſe bene ualere, ac die ſequenti redituram. Illi lectis literis, & nocte facta dormientes, Angelam uiderunt eadem hora ambo. Alexandræ quidem in ueſtibulo domus apparuit, & cum filia matri tanquam reuertenti congratularetur, mater filiæ amplexus effugiens, uale, ait, & da operã, ut pro me ſacerdotes Deũ orent. Ioanni autem, inquit, ô quantum fortunam tuam doleo mi Ioannes, uale, & iube pro me Deum orari. Repente ambo ijs uiſis excitati exclamauerunt, eam mortuam iudicantes. Florentiam miſerunt. Renuntiatum eſt illã ea nocte, ex hac uita migraſſe. Miraris hæc Corſine, audi & aliud æquè mirandum, mater mea filium ſtatim natum nutrici ruſticæ tradidit, decimaſeptima inde die dormiens meridie, uidetur ipſa ſibi maxima cordis anxietate premi, atq́ à matre ſua iampridẽ mortua ſubleuari, dicente, noli te affli

ctare filia, ſequenti die ruſtici ad eam filium à nutrice ſuffocatum referunt. Mitto quòd ſomnians præuidit futurum mariti eius Ficini medici caſum ex equo, & locum ubi caſurus erat, & ſingula, mitto, & alia multa, ſatis uerò ſit ad præſens duo illa ſuperiora narraſſe. Ex quibus duo præcipuè confirmari uidentur, unum uidelicet animas hominum quæ propter temperatam complexionem, uitæ puritatem, ſui abſtractionem à corpore, quodammodo ſeparantur, quamplurima diuinare, utpote quæ natura ſua diuinæ ſunt, & quando in ſe reuertuntur, ſuam exercent diuinitatem, alterum uerò animas defunctorum ſolutas à corporum uinculis noſſe non nihil & humana curare. Quod Heſiodus cecinit, & Plato noſter in legibus confirmauit. Hos autem Heroas omnis antiquitas appellabat. Vale.

Modus laudis abſq; adulatione.

Marſilius Ficinus Franciſco Caſtilionenſi Theologo, S. D.

Legi expoſitiones tuas circa Dauidis Prophetæ myſteria. Cupio exclamare Franciſce, ſicut Deus Dauidem reperit uirum ſecundum cor ſuum, ita Dauidem te uirum ſecundum ſuum cor reperiſſe. Sed ubi adulationis ſuſpicamur opinionem, innuere præſtat quàm explicare. Saluta Georgium Antonium Veſpuccium uirum humanitate doctrinaq; inſignem. Vale.

Solitariæ uitæ utilitas.

Marſilius Ficinus Gregorio Epiphanio ſacerdoti, conphiloſopho ſuo, S. D.

Deus unitas ſtabilis eſt, & ſtatus unicus. Hæc à Platonicis noſtris, ut te non latet ſubtiliter diſputantur. Quiſquis igitur Deum aſſequi uult, multitudinem pro uiribus motumq; deuitet. Secedamus ergo mi Gregori in unicam ſtabilemq; mentis ſpeculam, illuceſcet nobis illic protinus, ut Plato inquit, inuiſibile lumẽ. Verùm ut commodius hoc ijs temporibus efficere continuareq; ualeamus, ſtatui tempus aliquod montem Vechium illum mihi à magno Coſmo donatum colere, illic tu mecum eris. Audiſti prouerbium illud, nullius boni poſſeſsionem abſq; ſocio iucundam eſſe. Ego autem neſcio quem ſocium illic ijs temporibus iucundiorem te poſsim habere. Vale & ad nos uola.

De modeſtia componendi.

Beſſarion Cardinalis Sabinus Marſilio Ficino Platonico, S. D.

Spectate docteq; uir, amice noſter, ſuperioribus literis elucubratum opus noſtrũ & nuper ęditum, in defenſionem Platonis nos ad te miſſuros promiſimus, cum ob ingenium tuum & Platonicæ doctrinæ ſtudium eximium, tùm ut quid nos ex illo fonte hauſerimus, facilè perſpicias, & legas, ſi quid enim in hac induſtria noſtra, uel eloquentiæ, uel bonarum artium cognitionis eluxit, ſi quid fuimus, id omne uel nos ab illo accepiſſe, uel ipſum ſibi ſe defendendo ſuppeditaſſe facilè exiſtimari patimur & uolumus, quod nonnihil quoq; ad illius laudem pertinere uidetur, ut ſuis uiribus, ſua amplitudine, cauſam pro ſe dixerit, alieno auxilio non eguerit, uoci tantũ patroni locũ reliquerit, ac ſtudio, hunc librum ad te dedimus, ijs qui curam hic gerũt rerum illarũ ex medicis, quo mittendo cum fidei & promiſſo noſtro, omnino tùm ſtudijs tuis, atq; animo erga Platonem non nihil ſatisfactum eſſe putamus. Bene uale, & an librum acceperis nos facies certiores. Ex urbe Idibus Septembris, M. CCCC. LXIX.

De laude Platonicorum interpretum.

Marſilius Ficinus Florentinus Beſſarion Græco Cardinali Sabino, S. D.

Plato noſter uenerande pater, cum in Phædro, ut te nõ latet, ſubtiliter & copioſe de pulchritudine diſputaſſet, Pulchritudinem animi à Deo, quã ſapientiam, & aurum appellauit pretioſiſsimum, poſtulauit, aurũ hoc Platoni à Deo tributum,

tum, Platonico in ſinu utpote mundiſsimo fulgebat clariſsimè. Verbis autem & literis licet luculentiſsimus, mente tamen obſcurioribus inuolutum euaſit obſcurius, & quaſi terreno quodam habitu obſitum, eos homines latuit, qui linceos oculos non habeant. Quamobrem nonnulli quondam minutiores Philodoxi exteriori gleba decepti, cum non poſſent ad intima penetrare, latentem theſaurum contemnebant. Verùm in Plotini primum, Porphyrij deinde, & Iamblici, ac deniq; Proculi, officinam aurum illud iniectũ, exquiſitiſsimo ignis examine excuſsis arenis enituit, uſq; adeò ut omnem orbem miro ſplendore repleuerit. Tantis utiq; radijs noctuæ ſiue bubones quidam, ut uidetur, offenſi, ſacrum illum Platonis noſtri theſaurum non ſolum ſpernere, ut nonnulli quondam, ſed proh nefas improbare cœperunt, quod multo erat priori errore deterius. Verum Beſſarion Academiæ lumen, medelam confeſtim hebetibus & caligatis oculis adhibuit ſaluberrimam, ut aurum illud non ſolum mundum ſit & ſplendidum, uerùm etiam tractabile manibus oculiſq; innoxium. Hoc uaticinatus Plato, fore tempus multa poſt ſecula, regi Dionyſio inquit, quo Theologię myſteria exactiſsima diſcuſsione uelut igne aurum purgarentur. Venerunt, iam uenerunt ſecula illa Beſſarion, quibus & Platonis gaudeat & numen & nos omnis eius familia ſummopere gratularemur. Vale.

Exhortatio ad ſcientiam.

Marſilius Ficinus Antonio Pactio.

LAurentius Medices, duo in te laudat præ cæteris, magnificentiã & acumen, laudo & ego. Sed Antoni magnificentiæ quidem uſu comparare tibi cæteros potes, acuminis autem exercitatione comparare tibi te ipſum, ſi tantum doctrinæ ſtudueris quantum liberalitati iamdudum indulges, nõ dubito breui te ita omnium doctiſsimum fore, quemadmodum nunc es magnificentiſsimus omnium. Age precor Antoni mi ſuauiſsime, commenda te ipſum tibi, ſicuti cæteros commendatos habes. Laurentius noſter ait te non modo erga doctos magnificum eſſe, uerùm etiam abunde doctum. Credo equidem atq; gratulor. At non prius ſatis mihi feceris quam tantum ſcientia quantum magnanimitate excellueris, ſi tibi eruditiſsimi quiq; in primis placent, da operam, ut tibi ipſe præ cæteris placeas. Quid ergo toto in omnibus plurimum, imò totum ualet, ſtatue oro tibi quotidie horas quatuor reliquas, utcunq; placet, amicis dona. Bene Vale, ſed uis ne ualere bene? Bene diſce, & diſce precor hodie, qui cras diſcit nunquam diſcit. VIII. Nouemb. M. CCCC. LXXIII.

Conſolatio in alicuius obitu.

Marſilius Ficinus Siſmundo Stufæ conſolationem dicit.

SI quiſque noſtrum id maximè eſt, quod in nobis eſt maximum, quod permanet ſemper idem, qua nos ipſi capimus, certè animus homo ipſe eſt, corpus autem eſt hominis umbra. Quiſquis igitur uſque adeò delirat, ut hominis umbram, hominem eſſe putet, hic miſer in lachrymas inſtar narciſſi reſoluitur. Tunc deſines Siſmunde flere, cum deſiueris Alberiam tuam Albitiam in nigra eius umbra quærere, atque cæperis eam in alba ſui luce ſectari. Tunc enim illam tanto reperies pulchriorem, quam conſueueris, quanto ab umbra deformi remotiorem. Secede animum tuum precor, ibi animam illius ſpecioſiſsimam tibiq; chariſsimam poſsidebis. Imò ex animo tuo in Deum te recipe, illic ideam pulcherrimam, per quam diuinus artifex Alberiam tuam creauerat, contemplabere. Et quanto formoſior illa in opificis forma eſt quam in ſeipſa, tanto eam ibi beatius amplecteris. Vale I. Auguſti. M. CCCC. LXXIII. Florentiæ.

Laus breuitatis.

Marſilius Ficinus, Angelo Politiano poëtæ Homerico, S. D.

CIrcunferuntur, ut ais, epiſtolæ quædam meo nomine quaſi Ariſtippicę, & quadam ex parte Lucretianę, potius quã Platonicę, ſi meæ ſunt Angele non ſunt tales, ſi tales ſunt non meæ illę quidem, ſed à detractoribus meis confictæ, ego enim à teneris annis diuinum Platonẽ, quod nullus ignorat, ſectatus ſum. Sed facile hoc ſigno ſcripta noſtra diſcernes ab alienis, in epiſtolis meis ſententia quædã ſemper pro ingenij uiribus aut moralis, aut naturalis eſt, aut theologica. Quod ſi quid interdum quodammodo amatorium ineſt, Platonicum illud quidem & honeſtum, nõ Ariſtippicum, & laſciuum. Laudes autem uerę & tales ut exhortentur atq; admoneãt, non adulentur, uerba pene nulla ſuperflua, ſtatui enim ab initio ſtudiorum meorum ſemper quam breuiſsimè poſſem ſcribere, nam in tanta temporis breuitate loqui ſuperflua philologi eſt potiuſquam Philoſophi. Et cum paucißimi ſint quibus multa ſint nota, ſæpe qui multa loquuntur, aut falſa, aut ſuperflua loquuntur, aut utraq;. Omnia hęc à uiri dignitate aliena à Philoſophi profeſsione alieniſsima. Vale.

Quantum utile ſit alere doctos.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

DIuites alij fermè omnes, miniſtros nutriunt, tu ſacerdotes Muſarũ nutris. Perge precor mi Laurenti, nam illi uoluptatum ſerui euadent, tu uerò Muſarum delitiæ, ſummus Muſarum ſacerdos Homerus in Italiam te duce uenit, & qui hactenus circumuagus & mendicus fuit, tandem apud te dulce hoſpitium apertum reperit. Nutris domi Homericum illum adoleſcentem Angelum Politianum qui Græcam Homeri perſonam latinis coloribus exprimat. Exprimit iam, atq; id quod mirum eſt in tam tenera ætate ita exprimit, ut niſi quis Græcum fuiſſe Homerum nouerit, dubitaturus ſit, è duobus uter naturalis ſit & uter pictus Homerus. Delectare ijs pictoribus Medices ut cœpiſti, nam cæteri pictores parietes ad tempus ornant, hi uerò in æuum habitatores illuſtrant.

Laus opificis non à uerbis ſed ab opere.

Marſilius Ficinus Laurentio & Iuliano Medicibus, S. D.

ACcipite læto animo Medices Naldi Florentini poëma, & benedicti Coluccij Piſtorienſis declamationes. Alter eſt Phœbi delitiæ, alter Mercurij comes. Non libet eos parce laudare, cum uideantur ſupra modum eſſe laudandi. Non libet eos mihi laudare multum, ne laudatores laudãdo meos, meipſum extollere uidear. Tacebo igitur ego horum pictorum uirtutes, inſpicite ipſi tabulas diligenter, pictura loquetur, cum loquitùr pictor, loquitur male, cũ pictura loquitur, bene loquitur. Vanus eſt opifex qui ab alío magis quam ab ipſo opere expectat honorem, non pendet operis uirtus ex iudice, ſed opus iudici commendat artificem. Valete.

De uirtutibus ciuilibus purgatorijs, purgati animi exemplaribus.

Marſilius Ficinus Franciſco Lapaccino & Meglιori Creſcio, S. D.

ILli Deum quærunt rectiſsimo calle, qui primo per ciuiles uirtutes affectus animæ nimium luxuriantes aliquantum amputant. Demum per uirtutes purgatorias eos penè ad uiuum uſq; reſecant. Tertio loco per uirtutes animi tam purgati pro uiribus radicitus illos extirpant. Quibus quantum homini poſsibilem eſſe eradicatis, deniq; uirtutibus exemplaribus quæ ſunt in Deo formantur, nam tria illa uirtutum genera gradus quidam ſunt, quibus paulatim ad diuinas uirtutes accedimus. Omnis autem

naturalis

naturalis motus finem ſuum aliquando poteſt attingere, & omnis præparatio quæ naturaliter ordinatur ad formam, & formam ipſam aliquando conſequi poteſt.

De ſapiente & felice uiro.

Marſilius Ficinus Antonio Seraphico Conphiloſopho ſuo Miniatenſi, S. D.

VIrum ſapiẽtem fœlicemq; eum puto, qui cum ex ſolo pendeat Deo, in medijs calamitatibus uiuit lætus. Quem nec metus exanimat, nec dolor excruciat, neque uoluptas corrumpit, neq; libido inflammat. Qui inter denſiſsimas ſpinas, molles ſpecioſosq; flores legit, qui ex ſtercore margaritas eruit atq; effodit, qui in profundis uidet tenebris, qui compedibus grauatus & uinculis circũſtrictus ueluti liber ſolutusq; percurrit, quẽ deniq; ſpiritus cœleſtis afflauerit. Imitare igitur, ut cœpiſti, Pytagorã, & Socratẽ, & Platonem, qui non minus agendo quam diſputando, inuita etiam fortuna, philoſophabantur. Philoſophiam quam multi lingua, ipſi pectore toto colebant. Fruſtra ſapit Seraphice qui non ſibi ipſe ſapit. Vale & in tuis moribus perſeuera.

Bona ſcribere præſtat quam multa.

Marſilius Ficinus Angelo Politiano poëtæ Homerico, S. D.

QVid totiens quæris librorum meorũ titulos Angele? An forte ut tuis me carminibus laudes? at non in numero ſed in electione laus, non in quantitate, ſed in qualitate bonum. An potius ut mea apud te habeas omnia. Quoniam amicorum omnia communia ſint, utcunq; ſit, accipe quod petieras. E Græca lingua in latinã tranſtuli Proculi Platonici phyſica & theologica elementa, Iamblici Chalcidei libros de ſecta Pythagorica quatuor, Theonis Smyrnei mathematica, Platonicas Speuſippi deſinitiones, Alcinoi epitoma Platonicum, Zenocratis librũ de mortis conſolatione, carmina ſymbolaq; Pythagoræ, Mercurij Triſmegiſti librum de Potentia & ſapientia Dei, Platonis libros omnes. Compoſui aũt commentariũ in Euangelia, Summo bono, commentarium in Platonis conuiuium de amore, Compoſui Phyſiognomiam, Declarationes Platonicæ diſciplinæ ad Chriſtophorum Landinum, quas poſtea emendaui, compendium de opinionibus Philoſophorum circa Deum & animam, Oeconomica, de Voluptate, de quatuor Philoſophorum ſectis, de magnificẽtia, de felicitate, de iuſtitia, de furore diuino, de conſolatione parentum in obitu filij, de appetitu, orationem ad Deum Theologicam, dialogum inter Deũ & animam Theologicum, Theologiam de Immortalitate animorum in libros octo decemq́ue diuiſam, opus de Chriſtiana religione, diſputationes contra Aſtrologorum iudicia, de raptu Pauli in tertiũ cœlum, de lumine, argumentum in Platonicam Theologiam, de uita & doctrina Platonis, de mẽte quæſtiones quinq;. Philoſophicum epiſtolarum uolumen. Vtinam Angele, tam bene quam multum ſcripſerimus, ut tantum cæteris noſtra placeant, quantum ego tibi tuq; mihi. Vale.

Exhortatio ad ſcientiam.

Marſilius Ficinus Nicolao Albitio, S. D.

AVdiſti prouerbium illud mi Nicolae, nihil lucro dulcius. At quis hominum lucratur? Qui quod ſuum futurum eſt adipiſcitur, noſtrũ eſt quod ſcimus, cætera uerò fortunæ. Inuideant homunculi diuitibus, quorum arca diues eſt non animus. Tu æmulare doctos bonosq; uiros, quorũ mens Deo ſimilis. Condiſcipulos tuos

los tuos admone ut Scyllam caueat & Caribdim, uoluptatum uidelicet illecebras peſtiferamq́ mentis inflammationem opinantis potius quam ſcientis. Meminerint eam ſibi quandoq; ſummam uoluptatem fore, quæ in ſumma animi parte, ex ſummo ueritatis ipſius theſauro tunc demum percipietur, cum inanium uoluptatum umbras ſcientiæ gratia poſthabuerint. Scientiæ arbor, & ſi radices aliquantulum amaras habere uidetur, fructus tamen profert quã ſuauiſsimos. Meminerint præterea nũquam nimis fieri quod nunquam ſatis fit. Nondum ſatis didicit qui adhuc quicquam dubitat, dubitamus autem quandiu uiuimus. Tandiu igitur diſcendum nobis eſt quam diu uiuendum. Imitandus ſapiens ille Solon, qui etiam moriens diſcere aliquid nitebatur, utpote qui ueritatis pabulo alebatur, & cui mori nihil erat aliud quam reuiuiſcere. Non poteſt mori unquam qui immortali ueſcitur alimonia. Tunc primum appellatus fuit ab Apolline Socrat. ſapientiſsimus omnium, cum primum uulgò prędicare cœpit, ſe nihil ſcire. Mandauit diſcipulis ſuis Pythagoras, ut ſe in ſpeculo non ad lucernæ ſed ad Solis lumen ſpecularentur. Quid eſt autem ſcintilla lucernæ, niſi parum adhuc eruditus animus. Quid Solis lumen? niſi mens quæq; eruditiſsima? Cum ergo quis animi ſui figuram appetit ſpeculari, non cum indoctis ſe ipſum, imò cum doctiſsimis conferat, ſic enim clarius diſcernet quantum lucratus fuerit quantumue ſuperſit. In paſcendo animo lurcones auarosq; imitari debemus, qui ſemper ad id quod reliqui ſupereſt animum intendunt. Quid plura? uitæ magiſter ait. Non eſſe aratorem illum præmio dignum, qui retro ſeſe uertit. Audiſti & illam ob hoc ipſum ex uiuente in ſtatuam fuiſſe conuerſam. Audiſti rurſus Orpheum tunc Eurydicem, hoc eſt, profunditatem iudicij, amiſiſſe, cum retro reſpexit. Iners & uanus eſt uenator qui regreditur non progreditur. Vale.

Inuitatio ad ſcribendum.

Laurentius Medices Marſilio Ficino Platonicò, S. D.

CVm iſthinc huc iucundiſsime Marſili me reciperem, tecum uerbis egi atq; impetraui, ne abſentes diutius literas tuas deſideraremus. Quod quidem facturũ te recepiſti, uerùm cum quatuor iam poſt diſceſſum dies præterierint, neq; adhuc tuæ literæ perferantur, cum aliorum tamen familiarium & neceſſariorum noſtrorum pleręq; perlatæ ad nos fuerint, tuam in ſcribendo tarditatem & miror & doleo, nam ſane exiſtimabam ſi par in ambobus beniuolentia uigeret, par ſcribendi ſtudiũ quod amoris officium eſt non defuturum. Cœpi egomet primum excuſationẽ tuam mecum agere, mihiq́ ipſi tuo nomine dicebam: philoſophiæ forſitan ſtudia, quæ totum atq; integrum hominem exigunt, in cauſa ſunt, cur ad nos Marſilianæ literæ non perferantur. Faciebatq́ incredibilis prope noſter amor, ut honeſtiſsimam omnium de te apud nos excuſationem facerem. Quæ quidem excuſatio ita apud me ualuit, ut paucarum horarum expectatio difficilis admodum non uideretur. Cum uerò quæ ego horis metienda ducebam, pluribus diebus metiri me oportere perſpexerim, nullus iam patuit excuſationi locus, atque ego qui defenſionis tuæ curam ſuſceperam, cœpi toto animo cogitare, quibus te modis cum plures in mentem uenirent, accuſarem. Totq; offenſionum in te genera inuenio, ut ſi Demoſthenem & Ciceronem noſtrum cauſæ tuæ patronos nactus ſis, reum tamen futurum te pro certo habeam. Quod ſi te facti non pœnitet, neque enim aliud pœnitentiæ ſignum, quam tuas literas, deſidero, ſcito te communis amoris noſtri iudicium ſubiturum, nam corã huiuſmodi iudice cauſam agere lubet, quo aut ęquiorem, aut iuſtiorem, aut qui uerior animi noſtri teſtis eſſe poſsit nullum inuenimus, is tibi trium tantum dierum ſpatium ad ſcribendum tribuit, quibus præteritis te, niſi ſcripſeris, reum futurum pollicetur. Sed dices tu, quid ad Laurentium ſcribam? nihil habeo de Rep. nihil de rebus domeſticis, neutrũ abs te expecto, cũ utrũq; in te ipſo neglexeris, ſcio te non magis de alienis quam de proprijs curioſum eſſe, quid igitur ſcribendum tibi eſt? Quęcunq; in mentem ueniunt. Nihil ex te proficiſcitur non bonũ, nihil cogitas non rectum, nihil itaq; ſcribi à te poteſt nõ nobis utile, non iucundũ. Quodq; facit ut tuas ſupra modum literas deſiderem, illud eſt quod in tuis literis itaẽ lepos cũ grauitate immixtus perſpicitur, ut ſi lepide cõſiderentur, omnia leporis plena, ſi grauiter

grauiter, ita grauia uideantur ut nihil ſupra. Quapropter cum primum tibi ſcribendi facultas datur diutius rogo ne differas, necp patiare tamdiu nos literas tuas deſiderare. Vale Piſis.

Gratiarum actio.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

MVlta abs te quondam & magna accepi beneficia Laurenti, nuper uerò maximum atcp gratiſsimum, uidelicet diui Chriſtophori templum, ſed cur nondū tibi gratias egi? Quia noueram non mihi, ſed tibi illud fuiſſe collocatū. Quicquid enim hac in re factum eſt, per te eſt, & tui gratia factum. Suſpicabar igitur hactenus neſcio quomodo, ne forte tu ſolus rei huius poſſeſsionem aditurus eſſes, tibi tota ſoli tradita fuerat. Poſtquam uerò Piſas abiſti cognoui ſtatum, quo tibi unico à Renerijs datum fuerat, mihi abs te tunc eſſe conceſſum. Ergo nunc primum tibi gratias ago. O quantas? Non quantas Marſilius capit puſillus homo, ſed quantas uir grandior Laurentius. Imò quantas ingentiſsimus Gigas ille diuus Chriſtophorus, tanto ferme Atlante grandior, quanto qui cœlum capit amplior eſt quam cœlum. Nempe Atlas cœlum, Chriſtophorus cœli fabrum dicitur humeris ſuſtinuiſſe. Diuinus præterea nocturniscp precibus cœleſtem hunc oro Gigantem, ut patronum meum, inter uarios ciuilium negotiorum fluctus, iiſdem ſuſtineant humeris, quibus patronum ſuum per maria ſuſtulit. Vale XIII. Ianuarij. M. CCCC. LXXVIII.

Amatoria.

Laurentius Medices Marſilio Ficino Platonico, S. D.

CRedo iam, doctiſsime Marſili, iram illam eſſe Plotini ſi recte memini, de anima ſententiam quam à te in Theologiæ libro poſita eſt animas, ſcilicet, noſtras eodem tempore ubicp eſſe. Nam quod compluribus in eo libro rationibus probatur, nunc re ipſa clarius conſtat, uix enim aliam ad te epiſtolam obſignaueram, cum redditę mihi ſunt optatiſsimę literæ tuæ eius ſuauitatis plenę quam faciebat ut à me mirifice deſiderarentur. Credo equidem abſentem te & legiſſe noſtras literas & accuſationem tarditatis in ſcribendo tuæ iſthinc perſpexiſſe, qua monitus diutius ad nos dare literas non diſtuleris. Verum quicquid ſit, iam non lubet literarum cauſas inquirere, ſatis eſt eas me literas accepiſſe, quibus nihil mihi aut gratius aut iucundius eſt. Video quod & ante mihi conſtabat nihil à te temere agi. Nam diuturnior expectatio ſuauiorem ipſam quodammodo ſuauitatem fecit, ut etiam ualde ſitientibus euenire ſolet. Legens ego tuam Epiſtolam nihil reperio non Marſilianum, ſi gratiarum illę actiones ex literis demantur. Non enim hoc gratiarum genus conuenire uidetur aut amicitiæ noſtræ, aut ei uiro qui ſe ita mihi totum tradiderit, ut nihil ſibi reliquerit ſuū. Non ſi tu ea magnitudine corporis eſſes, qua diuus ille, quē ais, Chriſtophorus pingitur, aliquid tibi ſupereſt non meum. Sic tu ſemel uoluiſti, ſic tibi quondam placuit. Ego uerò tā nobile munus & accepi libenti animo & accepto gaudeo, mihicp ipſi gratulor. Iam igitur non Marſilij es, ſed Laurētij tui, non minus tui quam tu ipſius. Qua in re ſi teipſum tibi reddi uis, ſcito id ea conditione futurum ut nullam de te habere poſsis rationem, quin æquè de me ipſo eodem tēpore habiturus ſis. Quos enim immortalis Deus coniunxit, homo non ſeparet. Tu igitur ut ad gratias redeam nolim amplius hoc ſcribendi genere mecum utare. Si enim gratiæ quas agis tuæ non ſunt, nihil omnino nobis tribuis, ſi tuę, ſcito ſuperioribus rationibus, tecum iampridem te mihi omnia tua tradidiſſe. Vale & te ipſum ama, quod ſi feceris, me quocp amabis. Ita enim non uulgaris noſter amor exigit, quod te non latere exiſtimo, cum in eo libro quem de Amore ſcripſiſti, cunctos amoris affectus adeò ex arte poſueris, ut nihil in amore inueniatur, quod non eo libro legi poſsit, nihilcp in tuo libro legatur, quod in amore non ſit, iterum uale.

Piſis. XII. Kalendas Februarias.

M. CCCC LXXIII.

Mirabilium author Deus eſt non homo.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici Viro Magnanimo, S. D.

QVid agam in præſentia neſcio Laurenti, admirari me compellunt mirum in modum miræ literæ tuæ, exclamare Philoſophicus prohibet pudor. Agere gratias innumerabiles hortatur ſingularis humanitas & magnificentia tua, ſed tua rurſus dehortatur epiſtola. Permitte ſaltem mi Laurēti precor, ut ſummo Deo gratias agam, quod ſtatueris temporibus noſtris in ciue fortunato affectum humilimum cum excelſa mente, in adoleſcente priuato prudentiam cum potentia, in potente abſtinentiam cum licentia, in occupatiſsimo ſapientiam cum eloquentia, copulare. Magna in te ſunt Laurenti, proculdubio magna. Et nequis fortè adulationis uitiū ſuſpicetur, quod à uiro & philoſophante & amiciſsimo eſſe debet alieniſsimum in te non ex te, dixi magna. Deus enim omnipotens mirabilia facit ſolus. Inſtrumentum Dei es ô bone uir, aptum, ſcio quid loquor, ad magnifica perpetranda. Tamdiu igitur mirabilia feliciter exequeris, quandiu diuino parebis artifici. Parebis autē examuſsim crede mihi, ſi ſæpe eum oraueris, ut ipſe tibi qua ratione ſis pariturus oſtēdat. Oſtendet certè petenti, qui etiam priuſquam petas ſtimulat ad petendum, & quid & quo pacto ſis petiturus oſtēdit. Vale feliciter patriæ ſpes. Sed antequam finem faciam, obſecro te mi Laurenti cum per academiam quæ per te floret, tum uerò per patriam hanc tuam patriam quæ tibi prę cęteris chara eſt, ut bonæ ualitudinis curam habeas, niſi enim tu bene ualeas, non puto ijs temporibus, bene uel academiam uel patriam poſſe ualere XXI. Ianuarij. M. CCCC. LXXIII. Florent.

Laudes Laurentij Medicis miræ.

Marſilius Ficinus Nicolao Michelo ctio uero Viro, S. D.

O Quam difficile eſt mi Nicolaë, ô quam difficile nunc inuidia non pulſari? Ego forſitan Nicolae, niſi quæ Laurentij ſunt, mea quoq; eſſent, non poſſem tot, tāta, tàm ſenilia bona adoleſcenti non inuidere. Dic amice rogo, quis eloquitur elegantius? Quis probat acutius? Quis mulcet dulcius? Quis concitat uehementius? Ceſsiſtis iampridem lauro poëtæ, ceſsiſtis oratores modo, iam iam Philoſophi cedamus. Proh Iupiter, ocioſi ueterani ab occupatiſsimo tyrone iſto, tàm cito, tàm facilè, tantopere ſuperantur? ſi inuideant alij alienis & liuore rumpātur edaci. Ego meis mirificè gaudeo atq; fruor, meus enim eſt Laurētius ob incredibilem humanitatē ſuā. Ego quoq; Laurentij ſum ob ſingulares animi ſui dotes, magno me emit precio, hoc eſt, ſe ipſo. Ita me Deus amet loquor Nicolaë quod ſentio, nemo magno Coſmo me familior fuit, nemo charior. Cognoui in eo ſene non humanam uirtutem, ſed heroicam. Agnoſco nunc in iſto adoleſcente penitus, agnoſco totum illum ſenem, phœnicem uideo in phœnice, in radio lumen. Emicat iam ex Laurentio noſtro foras Coſmianus ſplendor ille multis quotidie modis, lumen ad reuelationem Gentium Latinarum & Florentinæ Reip. gloriam. De ijs hactenus. Interrogabat autem in epiſtola Laurentius cuius nam illæ eſſent gratiæ quas ipſi egeram. Mei ne? An alterius? Reſpōde illi meo nomine eas eſſe Dei. Tres enim illas opto Gratias Medici noſtro propitias fore, quę ab Orpheo deſcribuntur ſcilicet ſplendorem, lætitiam, uiriditatem, ſplendorem, inquam, mentis, lætitiam uoluntatis, uiriditatem, corporis & fortunæ. Aſpirant iam ex alto hæ Gratiæ Laurētio, ac tam diu aſpirabunt, quam diu agnoſcet gratis ſolum à Deo ſolo ſe gratias accepiſſe. Vale. XXI. Ianuarij. M. CCCC. LXXIII. Florentiæ.

Amatoria.

Laurentius Medices Marſilio Ficino Platonico Philoſopho, S. D.

O Falſum meum de te iudicium, uerumq; illud uulgatum prouerbium. Locorum, ſcilicet, interuallum ut ab oculis diſiungit, ita nos ab amorum cogitationibus ſeparare. Verum quis hoc crediddiſſet? quod ego uix credo cū perſpexerim. Ego binas ad te literas dedi, tu unam uix epiſtolam nobis, atq; ita paucorum

rum uerborum, ut ſi ex ea primam ſalutationem atq; ultimam loci & diei particulam demas, nihil ferè ſit reliqui. At non decet Philoſophum loquacem eſſe? At non decet mutuum? Id enim nobis Terentius præcipit, quod ille à Græcis accepiſſe traditur, Vt ne quid nimis. Sed etiam ex his locis uideo quid in cauſa ſit, cur ego à cogitationibus tuis abſum. Cum enim ſemper ante oculos diuum Chriſtophorum, cui ædes tua dicata eſt, habeas, ea ipſius eſt magnitudo corporis, ut cæterarum omnino rerum tibi proſpectum auferat, atq; inter te & nos quodammodo faciat eclipſim quandam. Quod tamen tũ miror, tũ uerò quibus uerbis te accuſem non inuenio. Nullũ eſt enim tã aſperũ tamq; contumelioſum uerbum, quin deterior multo ſit Marſiliana taciturnitas, qua & fidem tuam & noſtram amicitiam fefelliſti. Doleo quidem non parum, quod fidem fregeris, atque amicitiæ noſtræ huiuſmodi iniuria intuleris. At quod magis mihi moleſtum accidit illud prorſus eſt, quod dum tu amorem noſtrum fruſtratus es, ita nos à cæterorum hominum beniuolentia alienaſti, ut nemo ſuperſit, cui fidem deinceps adhibere poſſe uidear. Nihil enim tàm perfectum, tàm conſtans, tàm uerum uidebatur, quam noſtra amicitia, quæ quidem & tua uirtute & temporis diuturnitate à Deo creuerat, ut ſi quodammodo decoxerit, nulla reſtet cui credere tuto poſsimus. Quapropter ſcito nos erga te mirum in modum iratos eſſe. Neq; tamen ita iratos, ut ſi iucundiſsimæ literæ tuæ ad nos perferantur, ſua illi incredibili ſuauitate cunctam animi aſperitatem atque indignationem mulcere non poſsint. Nam cum Achillis telum in manibus habeas, ſcito tarditatem in ſcribendo, cuſpidem eſſe qua uulneras, literas uerò ita illato uulneri mederi poſſe, ut non modo uulnus ipſum, ſed omnem penitus cicatricem auferre ac delere poſsint. Vale Piſis.

Amatoria, quomodo amandus quiſque ſit, & quomodo laudandus.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici Viro magnanimo. S. D.

QVod me diligas Laurenti multis clariſsimiſq; argumẽtis iamdiu noui. Quod ames, nuper ex hoc uno pręcipuè quod tãquam zelotypus leuiſsimis falſiſq; offenſiũculis ſubiraſceris, iraſcere ut lubet, iraſcere zelotype, modo interim incaleſcas. Simile eſt ire & amoris incẽdium, ego enim cũ ſubiraſcor tibi, quod facio ſæpe, tunc æſtuo amoris incendio maximè. Tu quoq; flagras nõ mediocriter, ſcio quid loquor. Quod ſi quando tepeſcere uideamur, tũ etiam noſtra hęc tepiditas feruentius feruet quam cæterorum feruor. Odiumq; noſtrum, proh Iupiter, amantius amabiliuſq; eſt quam cæterorum amor. Ecce nunc mi Laurenti tua iſthæc ira mitior mihi uidetur quam cæterorum manſuetudo, morſus iſte tuus ſuauior ſuauio. O quam ſuauiter mordes? quam acriter obſcularis? Acrimoniæ miram miſces dulcedinẽ, dulcedini acrimoniam, quod in ſuauiſsimis ſaporibus natura ſolet, & quotiens acrimonia tua fortius aceſcit, totiens aceti maluatici inſtar dulcius quam dulce redolet. Verũ quid accuſas in me accuſator acer, amator acerrime? Breuitatem ne? At tu in cauſa es, quod enim breuis ſim, negotiorum tuorum, quod breuiſsimus uidear, amoris erga me tui efficit magnitudo. Accuſas taciturnitatem, ſuſpicans eam ab obliuione, obliuionem ab abſentia proficiſci. Meminiſſe debes non abeſſe iſthinc Marſilium, ſi non abeſt Laurẽtius, in quo eſt Marſilius, ſi ubiq; eſt eodem tempore animus, quid ipſe ſuperiorib. diebus tua epiſtola cõfirmaſti. Quid igitur obſtat Diuus Chriſtophorus quin te cernam? Præſertim cum diaphanus ſit atq; perſpicuus, & in ipſo Chriſtophoro inſpiciam Laurẽtium, quandoquidẽ per Laurentium ipſum Chriſtophorũ uideo & amplector. Deniq; uis uerũ fatear? Non oppoſitio Chriſtophori inducit eclipſim per quam aut cæcutiam aut ſileã. Imò tu coruſcatione tonitruq; tuo caligari, ſtupere, obmuteſcere, penitus me compellis. Improbe adoleſcẽs, ha nimium gaudes uictoria quamuis honeſta. Quid amplius aut tibi aut reliquis eſt reliqui? Tibi quidẽ ut te ipſum uincas. Reliquis aũt ut uinci æquo animo patiantur. Ego certe, ut de me ipſo prius loquar, ſuperari abs te ferme tãtum gaudeo quantũ ipſe gaudes me ac cæteros ſuperare. De cæteris uerò quid dicam? Sol matutinus cõgregat nebulas. Meridianus Sol nebulas diſgregat. Virtus adoleſcens inuidiã cõcitat, adulta ſedat, liuorẽ domat tandẽ qui omnẽ prius uicit opinionẽ. Inuidiã quaſi omnẽ in admirationẽ conuertiſti. Laudant multi palam, qui hactenus inuidebãt.

Sed

Sed quamuis laudator pene nullus de Laurentio mentiatur, nulli tamē hunc, exceptis Platonicis, legitime laudant. Peripatetici cum Laurentium uideant tam feliciter ſingula profitentem, in omnibus eum laudant, Platonici contrà in eo laudant omnia. Nempe cum conſiderent quam ſubitò artis cuiuſq; prodeat magiſter, artes huic non labore quæſitas, ſed & natura ſubminiſtratas, & à Deo infuſa exiſtimant. Ego igitur perſonam tuā in me diligo, meam in te amo, Laudo te in arte, artem in te probo. In natura te honoro, naturam in te miror. Te per Deum colo. Veneror per te Deum. Deo itaque ſoli gloria omnis ab omnibus ab æuo tribuatur in æuum. Vale.

Iocoſa ad Ioannem inuitatio ad reditum per diſsimulationem.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amico unico, S. D.

DEcreuerā hac nocte mane ad te ſcribere, redi Heros, propterea quæſo, adiuro, obſecro. Deinde uerò maturius cōſultandi, præſtare uiſum eſt, ut meum hoc deſiderium diſsimularem. Fore enim ut redeas ocyus, ſi me ſubiratum putes. Ecce ſubiratus ſum. Quid tandem? Nunquid mouebit indignatio, quem nō mouebat amor? Non puto. Ergo quo me uertam neſcio, ad preces ne? an ad iurgia? imò quo refugiam nunc inueni. Cordi confidam heroico, quod ſolet ſponte rectius currere quam calcaribus. Sed interim quonam pacto me continebo, quin parumper ſaltem ita ſuſurrē? ah nimiū obliuioſe mei. At cohibebo conuitia, ac ne tædat te eaſdem has cantilenas audire ſæpius, res maiores aggrediar, de rebus ſcribam publicis. Quæris quid agatur in urbe. Tractantur grauia, audi, ſed aperias nemini. Magni pleriq; ciues ô Marſili aiunt, cur tandiu ſolus in urbe? Quia ſolum incedere nunc me uult, qui nunquam ſinit eſſe me ſolum. Nōdum redijt ergo? Nondum. Non habeo præſens aliud quod ad te ſcribam. Scripſi ad te urbana negotia. Scribe ad me tu ruſtica. Hei mihi erraui, ne ſcribas uolo, ſed dicas. Si colloquemur, loquemur mi Heros eadem, dum ſcribimus, ſcribimus de diuerſis. Ego de memoria, de obliuione Ioannes. Sed nolim dixiſſe iſtud. Non oblitus eſt mei meus, quia neq; ſui. Imò uenit iam obſecutus mihi, ecce uenit, occurrite mei huic fortunati pedes, excipite felices ulnæ.

Epiſtola genialis de Heroibus.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

ACcepi à Carolo Marſupino epiſtolam, cui cum primum reſpondere aggrederer, uellemq; præſcribere Marſilius Carolo ſalutem, genius mihi præter ſummam ita flexit calamum, ut Ioanni pro Carolo ſcriberem, accipe igitur epiſtolā genialem. Nefas putauit Deus abſentem me cuiquam priuſquam Heroi ſcribere, arbitror Heroibus fauere ſuperbos. Quoniam ut Platoni placet heroës ex amore Deorum ſunt geniti. Ego re ipſa expertus ſum Philoſophos ex heroum amore renaſci. Vale. I. Mai. M. CCCC. LXXIII.

Quod gratis, gratius eſt, quàm quod ex debito.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

NOn poteſt manus calamum ducere, niſi ipſa moueatur ab animo. Non poterat his temporibus ſcribere Marſilius ad Heroëm, niſi ante inuitatus ab Heroë. Sed unum mihi moleſtum eſt præ cæteris, quod ideò ſcribis ad me, quia promiſeris, ergo pactioni iſtud tribuo non amori. Amatorias poſco literas non mercatorias, an es etiam pacto meus, ſcilicet quia ego ſum tuus, amore uolo ſis meus. Vale. v. Ianuarij.

M. CCCC. LXXIIII.

Prouocatio

Prouocatio ad ſcribendum.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

AMice, quid tamdiu certatim ſilemus? Quid tandem uictori lucri accedet, uicto quid damni? Ego uerò in hac ſilendi pertinacia uinci abs te ſatius cenſui, ut in loquendi certamine uincerē. Ita poſt hac primæ tibi in tacendo partes, mihi primæ in loquendo dabuntur. Semper ne calcaribus indigebis in ſtadio? Nũquam tua ſponte curres? Cur mecum tàm dure? Acrius forſitan iocari tecum uideor mi Ioannes. Tu autem agis acerrimè, acerrimè quoq; reſponde ſi placet, modo reſpondeas, ſin minus placet, dulciter ſile. Meæ certè huic uerborum acrimoniæ cordis affectum melle dulciorem ſubeſſe putato. Vale, & tamdiu abeſto quàm tua res poſtulat. Satis enim mihi fit cum res agitur tua. Nonis Octobris Charegij.

Quod neceſſariæ epiſtolæ inter amicos.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

QVoniam putabam breui te Florentiam rediturum nullas ad te dedi literas, ſperans cito ueras audire ac reddere uoces. Nunc uerò perpetua hæc, ut ita dixerim, cœli ſerenitas longiores mihi tuas in Trebianis collibus minatur moras. Sed quis Trebiana ſuauitate nō capiatur, hos certè Bacchus amat colles, ijs meus captus eſt Ioannes, hæc profectò cur non ſcripſerim hactenus cauſa eſt. At tu cur ſcribis nihil? Nihil equidem habeo quod ſcribam, inquies. Id ipſum ſaltem nihil habere te, ſcribe, quanquam nunquam deeſt amicis argumentum literarum. Quid enim amico charius quàm amici uita? Ergo uiciſsim qualis ualitudo ſit, ſæpe ſignificandum. Ego meam ualitudinem declarare non poſſum niſi prius ipſe tuam. Quippe ualeo ſi tu uales, imo ſi te ualere intelligo. Vale ex Charegio. XIII.

Grauis eſt iactura temporis.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

ONeroſa mihi tàm mei quàm paterni corporis cura, oneroſa abſentia tua. Vtraque ſunt æquo animo tollerāda, ne fiant propter impatientiam grauiora. Tu ſi quid humanitatis habes, noli me duplici preſſum ſarcina, tertio inſuper pondere onerare, Oneras autem nimiū niſi libros ad me remittas. Temporis enim iactura me ſtimulat ut eos ſæpius exigam. Nulla eſt grauior iactura quàm tēporis. Heu confidentius flagito quæ forſitan accipere nollem, quem uerò uellē accipere, poſtulare non audeo. Illa me decet habere, hoc me in præſentia neceſſarium eſt carere. Prudentis eſt tùm carere, decens eſt implere, tùm quid neceſſarium eſt pro uiribus facere uoluntarium. Tua intereſt illud implere, mea id conari. Vale, ac dum aliena colis, alienis cole tibi quoq; teipſum.

Quod iocundæ amicorum literæ.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

QVid igitur faciam? Prior ne ego ad te ſcribam? an tuas literas expectabo? Equidem cum ad alios ferè nunquam niſi laceſsitus ſcribere ſoleam, tibi tamen uenire obuiam cogor & prior inire certamen. Nec ſilere diutius te permittam? Non potes enim ſine meo languore ſilere. Huc me, quid te nō fugit, immoderatus impulit æſtus, iſthuc uentus intollerabilis retrahit, adeò, ut uix hodie me contineam, quin ad urbem protinus aduolem. Potes uerò hic me ſolus aliquot & illos quidem pauculos dies tuis literis retinere, nam dum literis tuis legendis totus incumbam, nec uentorum procellas ſentiam, nec fulmina & tonitrua audiam. Sic ergo fit, ut uerba ſedare uentos, & tempeſtates depellere ualeant. Saluta Vgolinum Verinum tuum muſarum ſacerdotem. Vale. XXX. Auguſti M. CCCC. LXXVIII. Marciniani.

Nemini detrahendum, quia Deus ulciſcitur.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

HOmerus propter diuæ, ut aiunt, Helenę uituperationem priuatus oculis, quia nunquam erraſſe cognouit, nunquam uidiſſe amplius dicitur. Eandem ob cauſam Steſicorus lumine captus, intellexit erratum, hinc palinodiam, id eſt, contrarium cantum cecinit, dicens, nō uerus ſermo ille fuit, neq; nauibus altis exiſti fugiens, neq; adiſti Pergama Troiæ, his dictis ſtatim uiſum recuperauit amiſſum. Socrates præterea cum Deum Amorem uituperaſſet, in Illiſsi fluminis tranſitu à familiari dæmone correptus, antequam quicquam pateretur aduerſi expiauit ſe laudauitq; rurſus. Amorem quem uituperauerat, unde euaſit incolumis. Ita Steſicorus Homero prudentior fuit, ſed utroq; ſapientior Socrates. Ego certè Socrate incautior fui, ut non ſim Steſicoro infortunatior. Quorſum hæc? Nempe menſis huius nonis ſcripſi ad te mane epiſtolam, diuturnum ſilentium tuum improbaturus, in qua indomitum te, & quaſi duriſsimum omnium accuſabam, ueſpere aduerſa ualitudine oppreſſus ſum, nec dum cōualeo. Quamobrem ueritus, nequid mihi aduerſi propter Herois uituperationem immineat, palinodiam licet breuē expiandi criminis gratia ſcribere ſtatui. Aſſero igitur nō Heroēm durum, ſed me potius mollem eſſe ac molli homini conſtantem uirum ſæpè ferocem uideri. Hæc mea palinodia, ſit contrarius ſuperiori cantus, ſit etiam contraria poſtulatio. Orabam quippe ut acerrimas, ſi placeret, potius quàm nullas literas mitteres. Nunc contra nullas potius quàm acerrimas poſtulo, non enim inſtigatione ſed conſolatione æger animus indiget. Vale Floren. Idibus Octobris, M. CCCC. LXVIII.

Homo eſt animus. Amantis animus eſt in amato.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

EGo Ioannes ſæpè quæſiui meipſum, primum pectora mea manibus attrectaui, deinde uultum hunc ſæpè ſum ſpeculatus in ſpeculo, ſed neq; ibi me tractauiſſe neq; hic uidiſſe me unquam aſſerere potui. Nam quando me ipſe quæro, quæro utique non alium præter illum ipſum qui quęrit ubi idem eſt omnino Marſilius quæſitus & quærēs. Quis igitur quærit? Qui reperire cupit. Quis nam cupit hoc? Qui iudicat eſſe quærendum. Quis iudicat? Solus iudicat animus. Solum igitur animū quęro, quādo quęro me ipſum, utpote qui ſolus ipſe ſim animus. Hunc ego neq; tangi neq; cerni poſſe confido. Non enim tamdiu de illius natura dubitaremus ſi ſenſibus his pateret. Ergo recepi quādoq; mentis aciem in ſeipſam, ſi forte hac uia me cernerem, uerum neq; ita quod deſiderabā omnino ſum aſſequutus. Quippe interiore hoc meo intuitu, neq; delector ſatis neq; quieſco. Qui autem quod inueſtigat conſequitur, gaudet protinus & quieſcit, non igitur me apud meipſum reperio. Quod ſi in alio me quęſiturus ſum, quonā pacto me apprehendā? Si me ipſum nō habeo, per quē ſolū poſſum capere, quicquid capere poſſum. Redi igitur, & te imò me redde mihi. Quādo ego id nequeo, redi hodie neq; ſemper uēturas differ in horas. Ne patiare obſecro, plures à nobis dies nigro numerari lapillo. Quot enim iſthic tu ſerenos agis, totidē nos hic nubilos agimus atq; nigros. Vale.

Seria ad Ioannem. Anima poſt mortem intelligit, & multo clarius quàm in corpore.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

SCripſi nonnullas ad te epiſtolas, amice optime, in quibus tentaui amatoriū quodammodo ſcribendi genus, quod quidem & noſtræ familiaritati conuenire uidetur, & ab honeſta illa Socratis Platoniſq; libertate non eſt alienum. Nunc autem Platonicorum more poſt amatorios iocos (talia enim Platonica proœmia ſunt) ad ſeria ueniamus. Audi nunc quæ cum Bernardo Iunio & Bartholomæo Fortino ciuibus iuſtitia excellentibus, aliquando de mente diſſeruimus. Duo ſunt inter mortales dubia circa mentem pręcipua. Primum eſt, utrum intellectus ſeiungi à corpore

pore poſsit,ac depoſito corpore uiuere atq; operari. Secundum, ſiquid tunc intelligit, utrum clarè intelligat nec ne. Reſpondebimus ad hæc in præſentia quàm breuiſsimè poterimus. Nam hæc & ſimilia in Theologia noſtra de animorum Immortalitate latiſsimè diſputantur. Concedimus intellectum multa incorporalia excogitare, Deũ uidelicet, angelos, animas, uirtutes, numerorum proportiones, ideas, rationesq; rerũ uniuerſales. Quemadmodum uerò non poſſumus per uiſum inuiſibilia cernere, ita neq; per corporale aliquod inſtrumẽtum incorporalia cogitare, neq; per naturam aliquam diſtrictam corpori locoq; & tempori, res à materia, loco, tempore, abſolutas, petere, quærere, inuenire, ſeruare. Ac ſi mens interdum etiam dum regit corpus ita ſe in ſe colligit ut ſpeculetur aliquam per ſeipſam, ſequitur ut à corpore ſeparata multo magis faciliusq; per ſeipſam ualeat ſpeculari. Si poterit per ſe operari, per ſe quoq; eſſe ac uiuere poterit. Atq; ut ad quæſtionem alterã deſcendamus, clarius tunc diſcernet quæcunq; intrinſecus offerentur intelligenda, quàm ſenſus nũc quæ offeruntur extrinſecus ſentienda, & tanto ſaltem clarius quanto uiſus acutior eſt, & uelocior quàm auditus ſenſusq; reliqui. Ac etiam quãto mens præſtantior eſt quàm ſenſus, & obiectũ mentis præſtantius eſt quàm ſenſus obiectum. Mentem eſſe ſenſu excellentiorem nõ dubitat, quiſquis illius uiribus utitur, uidet enim eam ſenſuum iudicem eſſe, & tanquã pretioſiorem, concedi paucioribus, tardiusq; & rarius exerceri. Obiecta quoq; mẽtis obiectis ſenſus eſſe ſublimiora hoc oſtendit, quòd illa uniuerſalia, ampla, æternaq; ſunt. Iſta particularia, anguſta, mortalia. Accedit ad hæc, quòd quanto magis exterior ſenſus intenditur, tanto magis interior ſenſus remittitur. Atq; contra. Qui enim attentius inſpicit auditq; nonnulla uix, interim poteſt imaginari, & qui uehementer imaginatur uix cernit uel audit, quæ tunc extrinſecus offeruntur. Eadem eſt inter imaginationem intellectumq; proportio. Anima in hoc corpore duo maxima omnium habet impedimẽta, alterum quòd in plures operationes perturbationesq; diſtrahitur, operationes autem uariæ ſe inuicem impediunt atq; debilitant, difficillimũ eſt enim diuerſis ſimul incumbere, alterum, quod tùm propter infimę habitationis huius conditionem, tùm propter miniſteriũ corporale ad tempus adeò hominibus aſsignatum actiones inferiores longe prius, attentius, ſæpiusq; quàm ſuperiores exercet. Vnde fit ut quando contemplari incorporalia uolumus, ut plurimùm debiliter operemur, & illa obtuſe & quaſi in nebula quadam proſpiciamus. Verùm quando actiones alendi, augendi, ſentiendi, imaginandi, uel obmittẽtur omnino, uel maximè remittentur, tũc uſq; adeò mentis intuitus acuetur, ut quicquid cernat clarius hac luce diſcernat, perſpiciet ſanè anima per ſeipſam, tunc lucem illam intelligibilem perſpicacius, quàm nunc ſenſibilem iſtam per uitreas corporis huius carcerisq; feneſtras, intuebitur enim tranquillè per ſerenitatem ſuam perſpicuam, perſpicaciſsimãq; obiecta excellentiſsima in diuini Solis luce adeò clara, ut Solis huius lux ad eã ſit umbra, & quia clariſsima, ideo impuris oculis occultiſsima, puris autem manifeſtiſsima. Non intuebitur autẽ quaſi pictas imagines, ſed tanquã res ueras, quarum res cæteræ ſunt imagines. Quando per ſomnum operationes motus exteriorumq; ſenſuum ceſſant, tunc imaginatio quæ reliquijs paſcitur ſenſuũ uſq; adeò roboratur, ut ſimulachra pingat intrinſecus tãquam res ueras repræſentantia. Quid igitur faciet intellectus, imaginatione admodum efficacior, quando multo magis quàm imaginatio ſomniantis, liber ab impedimentis euaſerit, atq; in ueritate rationeq; ſumma ueras omnium rationes inſpiciet? pinget uidelicet tũc in ſeipſo uera omnia exactiſsimè, imò ueris omnibus aliunde pingetur. Sed à quo maximè? A mente, mente inquã, lumine luminum. Et quàm facilè fiet? facillimè prorſus, ſubitò, nanq; ob naturalem quandam cognationem uiſibile lumen illuminat perſpicuum corporale, cum primum ſerenũ purumq; fuerit, formatq; ipſum forma ſua, perq; ſuam formam formis omnium uiſibilium. Similiter intelligibile & pluſquam intelligibile lumen, id eſt Deus, intellectualem format perſpicuitatem, cum primum ſerena euaſerit, format, inquam, forma ſua, hoc eſt, diuina, perq; ipſam formis intelligibilium omnium. Tantumq; ſtatim afficit uitali calore & gaudio, quantum beneficio iam affecit fulgore, atq; ita uitam tradit à morte liberam, ſicuti lucem infundit à tenebris alienam, & ultra quemlibet temporis terminum, infundit lumen in mentem, quo iam ex temporis mutatione ad ſtatum æternitatis aſcendit. Paſcit aũt bonitate ad uotum ſemper, & implendo

allicit pulchritudine appetitum,& implet alliciendo. Ibi ſaturitas eſt abſq; ſatietate, ubi bonum eſt abſq; malo, perq; bonum infinitum fit etiam capacitas infinita. Infinitum ergo bonum & pulchrum, innumerabilium fons bonorum, atq; pulchrorum allicit, & implet pariter in æternum.

Contra Auerroëm ſcilicet, quòd non ſit unicus hominum intellectus.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

AVerrois unicum eſſe opinatus eſt cunctorum hominum intellectum, eodemq; omnes quicquid uſquam intelligunt intelligere. Hanc opinionem nonnulli rerum nouarum auidiores quàm uerarum, eſſe aiunt admodũ naturalem. Atque ego confiteor, ſed ob hoc tantum eam naturalem uoco, quia ſicuti res naturales ſolent, ualde mutabilis eſt & contrario ſuo deſtruitur. Eo em̃ ipſo quòd aliquis affirmat cõtrarium ſubitò Auerrois opinio labefactatur. Cum enim nõ poſsint in eodem ſimul eſſe contraria, ſi intellectus in Auerroico quodã Philoſopho atq; in Platonico ſimul de ſeipſo contraria ſentit, dum illic ait ſe unicum eſſe, hic autem plures eſſe, non unicũ, conſtat planè in illis non unum intellectum eſſe ſed plures. Nonne in ijs quæ ad intelligentiam uoluntatemq; pertinent, maxima eodem tempore inter homines diuerſitas eſt? Nam & idem & eodem tempore alij affirmant, alij negant, alij uolunt, alij nolunt. Quid præterea de repugnantibus dicemus habitibus? Intellectus in alio doctiſsimus eſt, indoctus in alio, in illo iuſtus probusq;, in illo iniuſtus & improbus, in illo felix, miſer in illo. Non poteſt igitur idẽ eſſe in omnibus intellectus. Si diuerſi ſunt intellectus, multo magis diuerſæ ſunt animæ. Adde quòd ſi unicus eſt intellectus, ſemperq; fuit, ut ait Auerrois, non eſt ueriſimile eum ita eſſe ſui ipſius ignarum, ut in omnibus penè hominibus, præterquam in ſolo Auerroë, ſe numero multiplicem eſſe putauerit ſemper & putet. Quid menti naturalius quàm ſui ipſius cognitio? Cur igitur mens cum opinionẽ Auerrois cogitat, eam aut nunquam aut uix capere poteſt, niſi quia falſa opinio eſt? Deniq; quotiens unitatem mentis excogitamus, totiens eam odiſſe ſolemus, ac mentis numerum cupere, ſi modo cupimus ſuperuiuere. Eadẽ uerò mens ſola oderit, ſi modo odiſſe poteſt, unitatem ſuam, quæ ſola poteſt & noſſe. Non eſt autem ueriſimile rem æternam, atq; adeò diuinam ſemper ſui ipſius naturam aſpernari, reſpuere & odiſſe. Quid ultra ſermonem protraho? Satis ſuperq; hæc in agro tuo Regnano, ego ac tu inuicem diſputauimus, quando Marſilius hic hoſpes illic tuus grande illud componebant Theologię uolumen. Vale. XVI. Aprilis Florentiæ.

Theologi uigilant, cæteri ſomniant.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

MIrantur nonnulli cur tanta obſeruantia Platonem ſectemur, qui ſemper uidetur inter paradoxa & portenta uerſari. Mirari autem, ut arbitror, deſinent, ſi conſiderauerint ſola quæ diuina ſunt reuera exiſtere, quia neq; alienæ naturæ contagione inficiuntur, neq; unquam è ſuo ſtatu mutantur. Corporalia uerò haudquaquam eſſe reuera, ſed eſſe uideri, cum inficiantur contrarijs & iugiter permutentur, ideoq; non ueræ res ſint, ſed rerum uerarum imagines, aut umbræ. Cum autem cæteri Philoſophi penè omnes naturalium duntaxat rerum ſtudio dediti, in his tanquam rerum uerarum imaginibus ſomniarent, Plato noſter diuinis incumbens, uel ſolus uel maximè omnium uigilabat. Itaque tanto ſatius arbitror Platonem Theologum ſequi, quàm Philoſophos cæteros, quanto præſtat uigilantibus gubernatoribus quàm dormientibus ſe committere. Vale.

Veritas

Veritas Dei ſplendor, pulchritudo, amor.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

HOc prǽcipuũ diui Platonis, ut Parmenidis dialogus, & Epinomis indicant, ſtudium fuit, ut unum rerum monſtraret eſſe principiũ, quod & ipſum unum pro priore uocabulo nominauit. Vnã quoq; omniũ eſſe uoluit ueritatem ipſius, ſcilicet, unius, hoc eſt Dei, lumen mentibus omnibus ſpeciebusq; infuſum, quod et ſpecies offerat mentibus, et mentes copulet ſpeciebus. Vnicã igitur ueritatem, unius ſcilicet, Dei radium unum colat oportet quicunq; Platonicum uoluerit ſtudium profiteri, hic radius per angelos, animas, cœlosq; & reliqua corpora tranſit. Atq; ut in libro de Amore diſſeruimus, ſplẽdor eius pro natura cuiuſq; fulget in ſingulis, gratiaq; et pulchritudo uocatur. Et ubi fulget accõmodatius, ibi præcipuè allicitur intuentem, concitat conſiderantem, rapit & occupat propinquantem, cogitq; eum uenerari ſplendorem huiuſmodi præ cæteris tanquã numen, nihilq; aliud adniti quàm ut depoſita priore natura ipſe ſplendor efficiatur. Quod hinc patet, quando amator aſpectu tactuùe amanti, hominis non eſt contentus, & clamat nonnunquam, homo hic neſcio quid habet quod me urit, atque ego quid cupiam non intelligo. Vbi conſtat animum diuino uri fulgore, qui in formoſo homine micat quaſi ſpeculo, atq; ab eo clàm raptũ quaſi hamo trahi ſurſum ut Deus euadat. Inſanus igitur habendus eſt & miſer, quiſquis dum à Deo per uiſum ad ſublimia prouocatur, ipſe per tactum ſeipſum demergit in lutum, & cum ex homine potuerit Deus fieri diuinam ipſam per humanam pulchritudinem cõtemplando, ipſe ſe ex homine beſtiam reddit ſpiritali ueræq; pulchritudini corporalem, & umbratilem formam anteponendo.

Quod Ideæ ſecundum Platonem in diuina mente ſint.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

PLato noſter in Timęo, Timęum Pythagoricum imitans atq; comprobans, mundum à Deo genitum aſſerit. Eiuſq; generationis cauſam triplicem introducit, efficientem, finem atq; exemplar. Vult enim mundum à potentia Dei bonitatis ſuæ gratia ad diuinæ ſapientiæ exemplar effectum fuiſſe. Et quemadmodum in architecto uniuerſi ædificij eiuſq; partium exemplaria ſunt, ſic in diuina quadam intelligentia ſupra mũdum eſſe uniuerſi mundi huius eiuſq; partiũ exemplaria, mundumq; illum intelligibilem nominat & æternum, hunc uerò temporalẽ atq; ſenſibilem. Exemplaria huius in illo uocat ideas, ſimilitudines illius in hoc imagines atq; umbras. Quam obrem inuidos quoſdam ridere & licet & libet qui Platonem uulgò tam inepte prædicant quàm iniquè ideas rationesq; rerum uniuerſales poſuiſſe, tùm à corporibus, tùm à diuina intelligentia, tùm à ſe inuicem ſeparatas, & tanquam nubeculas quaſdam per aërẽ diſperſas à uento. Sed quoniã plurima contra illos adduximus in ijs libris quos apud te in agro Regnano compoſuimus, ſufficiat nunc teſtimonia ſolum ex Timæo Platonis adducere. Primum conſideremus, inquit, quod in quęſtione de uniuerſo ante omnia ſolet inueſtigari, utrum ſemper fuerit uniuerſum hoc ſine ullo generationis principio, an genitũ ſit ab aliquo principio ſumens exordium. Id profectò cernitur tangiturq; & corpus eſt, omnia uerò huiuſmodi ſenſus mouent, quæ ſenſus mouẽt opinione per ſenſum percipiuntur, hæc uerò talia eſſe conſtat, ut gignantur & genita ſint, quicquid autem gignitur ab aliqua cauſa, neceſſariò gigni aſſeruimus. Opificem quidem et patrem mundi inuenire difficile, & cũ iam inueneris prædicare uulgò impoſsibile eſt. Rurſus conſiderandum eſt, utrum mundi faber ſit imitatus exemplar, id ne quod unũ idem ſemper & ſimile eſt? An id quod genitum dicimus? At qui ſi pulcher eſt mundus, & opifex mũdi bonus, ſempiternũ exemplum maluit imitari, ſin ſecus, quod ne dictu quidem fas eſt, generatum exemplar eſt pro æterno ſecutus. Cum uerò & mundus omniũ genitorum pulcherrimus ſit, & eius author cauſarum omniũ optimus, dubium non eſt quin ſempiternum ſit ſecutus exemplum. Sic igitur generatus ad id eſt effectus, quod ratione & ſapientia ſola cõprehendi poteſt & immutabile permanet. Ex quo efficitur ut neceſſe ſit

hunc mūdum alterius ſimulachrum eſſe. Et paulo poſt. Dicamus quam ob cauſam ille rerū author generationem & hoc uniuerſum conſtituit. Bonus erat, bonus autem nulla unquam aliqua de re inuidia tangitur. Ergo cum liuor ab eo alieniſsimus eſſet, omnia ſibi quantum fieri poterant ſimilima fieri uoluit. Si quis hanc gignendi mundi cauſam præcipuā à prudentibus uiris acceperit, rectiſsimè profectò accipiet. Et poſt pauca. Dicendum eſt hunc mundū animal eſſe, idq́ intelligens, reuera diuina prouidentia conſtitutum, hoc poſito quod ſequit̄, uideamus. Ad cuius animalis ſimilitudinem Deus mundum conſtituit, uni cuidam propriæq́ animaliū ſpeciei ſimilem feciſſe non arbitramur. Nam ſi imperfecto animali ſimilis eſſet factus, pulcher certè non eſſet, imò uerò illius animalis eum ſimilimum eſſe ducimus, cuius animalia cætera & ſingulatim & generatim partes ſunt. Illud ſiquidē uiuentia omnia quæ ſola mente percipiūtur in ſeipſo complectitur, quemadmodum mundus hic nos & cętera quæ cernuntur animalia continet. Volens itaq́ Deus omniū quæ intelligi poſſunt pulcherrimo & undiq́ abſoluto mundum hūc ſimilimum reddere animal, unum ipſum effecit aſpectui ſubiectum, animalia cuncta naturæ ſuæ conuenientia intra ſuum limitem cōtinens. Rectè ne mundū unum diximus? an rectius plures innumerabilesúe dici oportuit? Vnum profectò, quādoquidem ad unius ſimilitudinem eſt formatus, quod enim uiuentia omnia quæcunq́ intelliguntur continet, ſocium alterū habere non poteſt. Rurſus enim aliud animal quod hæc duo contineret eſſe oporteret, cuius duo hæc partes eſſent. Nec illorum ſed tertij huius mundus iſte ſimulachrum rectius diceretur. Vt igitur hic mundus eſſet animali abſoluto ſimilimus, ex eo quòd ſolus atq́ unus eſſet, idcirco neq́ duo neque innumerabiles procreati ſunt, ſed unus mūdus unigeniusq́ factus eſt & erit. Sed audi Timęum Pythagoricum, qui Platonis magiſter extitit ſimilibusq́ uerbis ideas collocauit in Deo. Mundus, inquit, eſt eorum quæ genita ſunt optimus, quoniam ab optimo authore eſt illo genitus, qui reſpicit non in manufacta exemplaria, ſed in ideam intelligibilemq́ ſubſtantiam. Ad quam quidem quod factum eſt examuſsim atq́ perfectè pulcherrimum & inemendabile ſit. Perfectus uerò eſt ſuper ſecundum ſenſibilia, quoniā illud ipſius exemplar, quod omnia in ſe continet intelligibilia animalia, nihil exterius aliud relinquit, cū ſit terminus intelligibilium abſolutiſsimus quemadmodum hic mundus eſt ſenſibilium. Hæc ille. Audiuimus ideas omniū eſſe in quodam exemplari uiuente æternoq́ quod ſit intelligibilium omnium præſtantiſsimum, & ita undiq́ abſolutum, ut nihil intelligibiliū ſit extra ipſum. Hoc autem nihil aliud poteſt eſſe quàm Deus. Sed quod illo clarius? Plato cum dixiſſet Deum omnia ſenſibilia ad ſimilitudinem intelligibiliū effeciſſe, ſubiunxit eū omnia ſui ipſius feciſſe ſimilia. Quaſi idem exemplar ſit atq́ Deus. Quoniam uerò quot ſunt in hoc mundo rerum ſpecies creatarum, tot ſaltem in Deo ſunt ideæ, id eſt rationes intelligibiles per quas cuncta creantur, atq́ creatæ ſpecies, quia ſunt in materia per ſe nō uiuente, uel non uiuunt, uel uix uiuunt. Ideæ uerò quia ſunt in Deo per ſe uiuente, uiuunt in Deo. Plato in eodem libro inquit: Quot & quales mens ideas in ipſo uiuente inſpicit, totidem & tales in hoc mundo ſpecies ſecum cogitauit effingere. Hoc Ioannes ſenſit, Plato, ut audis. Hoc ſenſerunt anteceſſores ſucceſſoresq́ Platonis. Crede Marſilio, qui ſentit aliter à ueritate diſſentit.

Cauſa peccandi, Spes, Remedium.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

CVr animi cum diuini ſint tàm prophanè uiuunt? Quia domum regionemq́ habitant prophanam. Alij propter negligentiam uel ignorantiam delinquūt, neq́ mirum id quidem, quoad in caliginoſa hac mūdi fæce uerſamur, alij propter nimiū corporis amorem, neq́ id quoq́ mirum, comes enim eſt & proles animæ, alij quia uel immortalitati, uel diuinæ clementiæ diffidunt, quid mirū? cum in loco mortis malignitatisq́ uitam ducant, alij quia uel diuinæ clementiæ, uel craſtinæ emendationi pluſquam par eſt confidunt, tùm diffidentia, tùm confidentia nimia periculoſa eſt, illa uexat, iſta fallit. Summa igitur prudentia eſt pręſenti mométo ſemper uti quàm optime poſſumus. Vnicum refugium Deo ſe frequentiſsimè commendare. Optima ſpes, cum hæc egeris meminiſſe non latere Deum quàm durā, quamúe periculoſam nobis prouinciam

ciam habitandam & adminiſtrandã tradiderit, infinita bonitas finitum longè ſuperat malum. Varios inſtituit ſiue caſtigationis ſiue pœnarũ gradus atq; eos quidem ad bonum uel proprium alicuius uel commune. Gradus aũt præmiorum plurimos & uberrimos.

Quos Deus coniunxit moribus coniunget felicitate.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

HEri in agro Nouolano ſacra diui Chriſtophori & Iacobi ſolennia inſtaurauimus, Sacra dixi, Ioannes, dũtaxat, feſta certe addidiſſem, ſi tu aſtuiſſes, ſine quo nihil mihi feſtum. Vide igitur quantum Marſilio tuo charus ſis cui ne cœleſtia quidem, ſi dicere fas eſt, abſq; te chara ſint, & merito, nam qui Iacobũ Chriſtophorumq; coniunxit in ſacris, Idem Marſiliũ & Ioannem coniunxit in uita. Idem quoq; aut certe quàm ſimilimus præeſt utriſq; genius. Statuit nos arbitror Deus in terra eadem uoluntate moribusq; ſimilibus, in cœlo ſub eadem idea paribusq; felicitatis gradibus uiuere. Vale noſtræ nauigationis Achates, ac portus deniq; condimentum.

Præſtantior eſt legum conditor quàm ſophiſta.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

MIrabantur Græci quondam in Carneade, uim dicendi, memoriam & acumen, laudãt ut ais familiares tui eadem in Ioanne Guidio, eumq; ob ſimilitudinem quandam Carneadem ſæpè cognominant. Tu autem hunc ob legum inuentionem Lycurgi uocas imitatorẽ. Quæris præterea quæ nam præſtantior laus ſit, Carneadis ne an Lycurgi ſimilem eſſe. Carneades diſputãdo lites introduxit, Lycurgus uerò diſſoluit, Carneadis argutiæ ſæpius inutiles quàm utiles. Vtiles autem paucis, raro alicubi. Lycurgi diſciplina ſuperutilis, ubiq; & omnibus neceſſaria. Deniq; quanto ſatius eſt bene uiuere quam bene loqui, & felicem eſſe quàm uideri, tanto Lycurgi quã Carneadis facultas præſtantior eſt. Sed accipe ab Herodoto quanta conditoris legũ excellentia ſit, is enim ſcribit, cum primum Lycurgus Apollinis templum ingrederetur, hos uerſus Pythiam effudiſſe.

Aethereo dilecte Ioui cunctiſq; Lycurge
Cœlicolis, qui noſtra uenis ad pinguia templa,
Ambigo quem potius te nunc hominem'ne Deumúe
Vaticiner, Diuum potius te ſpero Lycurge.

Lege hanc epiſtolam Priori Paldolfino familiari noſtro, noui hominis ingenium, ſcio hæc eum confirmaturum. Vale. Et in Ioannis Guidij beniuolentia perſeuera.

Legitimus amoris terminus eſt conſuetudo.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

INterrogas quæ me potiſsimũ cauſa induxerit, ut amatorias epiſtolas nonnullas excogitarẽ, ſunt Ioannes quàm plurimi qui de rebus amatorijs loquentes ſcribenteſúe ab amoris lege procul aberrant, error autem huiuſmodi tàm noxius eſt quàm utilis eſt recta dilectio, tàm etiam multiplex quàm multi ſunt qui amant. Omnes uerò homines amant, homines dixi, Ioannes, nam qui non diligit hominem, non eſt homo. Ergo non ſolum in libro quem de Amore cõpoſui, uerùm etiã in epiſtolis meis præfixi amantibus terminũ quem uſq; progrediantur, quem qui tranſgreditur cum ſui ipſius uerus hoſtis ſit, uerus aliorum amicus eſſe non poteſt. Legitimum uerò in loquendo ſcribendoúe terminũ ſolus ille ſeruabit, qui prius in cogitando ſeruauerit, ſeruabit autem in cogitando, qui, quæ uera pulchritudo ſit, quę non uera quidem ſed uerę ſimilitudo, cognouerit, Legitimus amandi terminus eſt conſuetudo, hæc tribus conſtat, cogitatione, aſpectu atq; auditu. Nempe (ut Philoſophi omnes definiunt) amor nihil aliud eſt quàm pulchritudinis deſideriũ. Pulchritudo corporis non in umbra materiæ, ſed in luce & gratia formæ, non in tenebroſa mole, ſed in lucida quadam proportione, non in pigro ineptoq;

pondere,ſed in conuenienti numero & menſura,conſiſtit.Lucem uerò,ipſam gratiam, proportionem,numerum,& menſuram,cogitatione,aſpectu,auditu, duntaxat attingimus.Hucuſq; igitur ſe extendit uerus ueri amantis affectus. Appetitus autẽ ſenſuum reliquorum,cum ad materiam,molem,pondus,deformitatemq; formæ amoriúe cõtrariam rapiat,nõ amor eſt,ſed pruritus quidam ineptus & oneroſus nimiumq; deformis. Sed quid ego tamdiu Socratis & Platonis noſtri more,uulgo potiuſquam mihi conſulo? Forte quanto magis conabor ne uulgus turpiter amet,tanto magis inſanum,gratumq; uulgus ſuſpicabitur,me nimis amare,quod etiã diuinis illis Heroibus Socrati & Platoni noſtris ducibus dicitur contigiſſe.Ergo de ijs hactenus ſatis ſuperq; ſit dictum. Vale.

Neq; amor ſine religione neq; religio ſine amore laudatur.

Marſilius Ficinus Philippo Contronio Lucenſi, S. D.

Mitto ad te amorem quem promiſeram.Mitto etiam religionem,ut agnoſcas et amorem meũ religioſum eſſe,& religionem amatoriam. Sane ita natura com paratum eſt,ut neq; amor honeſtus ſit niſi religioſus, neque religio uera niſi amore ſuſcepta. Salutat te Angelus Manettus Ioannoctij oratoris filius paternæ uirtutis hæres.

De tolleranda iniuria.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

Aïs quendam familiarium tuorum à petulantibus quibuſdã,contumelia & iniuria nuper affectum fuiſſe.Qui facit iniuriam Ioannes ſibiipſi facit.Animũ enim perturbat & nota mali habitus inficit.Subit infamia odium,periculũ & incommoda.Qui accipit iniuriam nõ ab inferente,ſed à ſeipſo accipit.Non enim offenditur animus ipſe rationalis qui homo ipſe eſt,niſi iniuriam illam eſſe ſibi malã exiſtimauerit.Exiſtimatio huiuſmodi in noſtro arbitrio poſita eſt.Cum igitur nemo niſi à ſeipſo lædatur,nemo de alio quàm de ſeipſo debet cõqueri,cogitet ergo qui queritur nõ quomodo aliũ,ſed quomodo ſeipſum puniat,hoc eſt,caſtiget & corrigat. Vidiſti ne unquã catulos quoſdam,qui lapidem mordent in eos coniectum etiam ſi ab eo percuſſi nõ fuerint?hi cum à lapide læſi non fuerint,morſu dentes ſuos lædunt. Idem faciunt homines imprudentes,illi enim ſæpe ab aſino calce percuſſi,aſinũ imò ſe pugno percutiunt.Sanè imprudentes iniurias multas opinione ſua in ſe recipiũt,quæ ſua natura quaſi pilæ in iactorem reſultare conſueuerunt.Dices forſitan uindictam nõ deſiderare difficile eſt.Ne dubita,ſi homines ignouerint,tamen paulo poſt Deus iuſtiſsimus ulciſcetur.Quid cõmodius,quid glorioſius,quàm patronũ & ultorem ſuum habere Deum?Et tantũ boni ſaltem mereri ab illo expectando,quantũ iniurius inferre uoluit mali, malumq; hoc pacto in bonum conuertere. O quam pretioſum bonum eſt tollerantia?Hanc ſolam exercuit Socrates Græcorum ſapientiſsimus,hanc præ cęteris uirtutibus exercuit Chriſtus uitæ magiſter.Nam ob hanc penè ſolam exercendam dicit ad homines deſcendiſſe.Tam uituperanda impatientia eſt quàm laudanda eſt patientia. Mittamus cætera, Impatientia turbat animum,præterita bona delet,præſentia inficit, futura impedit. Neq; rumori uilis plebeculæ præſtandæ ſunt aures,ſi inuitauerit ad uindictam. Quid plebs? polypus quidam,id eſt,animal multipes ſine capite.Magnanimi eſt prę magnitudine ſua par uifacere quæ ſunt parua.Parua ſunt & breuiſsima temporalia omnia,quorum quod eſt præteritum,non eſt amplius,quod eſt futurum,nondum eſt,quod præſens, indiuiſibile eſt & incipit ſimul ac deſinit.Non eſt fortis qui ſuccumbit iniurijs,ſed qui ſuperat.Superat autem qui ita reſiſtit,ut ob earum impetum è ſuo ſtatu non moueatur.Hæc familiari tuo legito,dicito etiam ut à ratione medelam quærat,non expectet à tempore.Tempus enim noxius medicus eſt,quotidie enim expectatione futuri fallit ægrotum,& antequam ueteres expellat dolores nouos adiungit ueteribus,totq; quotidie accumulat mala,ut fallaci ſpe uitæ deducat ad mortem. Viuendum eſt autem hodie,qui enim cras uiuit nunquam uiuit.Si uis hodie uiuere,uiue Deo,in quo heri & cras nihil aliud ſunt quàm hodie. Vale. XXX. Martij. M. CCCC. LXXIIII.

De conſtantia aduerſus fortunam comparanda.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

SOcrates apud Platonem in eo libro qui de ſcientia Thæetetus inſcribitur, amicũ ſuum Theodorum Geometram ad ictus fortunæ fortiter propulſandos, non ferreis, ut pleriq; ſolent, armis, ſed aureis, hoc pacto muniuit. Impoſsibile, inquit, eſt Theodore mala penitus extirpare. Neceſſarium eſt enim bono aliquid ſemper eſſe contrarium. Apud ſuperos quidem mala eſſe non poſſunt, ſed mortalem hanc naturam, regionemq; inferiorem neceſſario circuunt. Ideo conandum eſt hinc illuc quàm celerrime fugere. Fugere autem dicimus, ſe Deo quàm ſimillimum pro uiribus reddere. Similem uerò hominem Deo reddunt, prudentia, ſanctitas atq; iuſtitia. Quemadmodũ uero diuinum hoc Platonis noſtri præceptum accipi debeat, breuibus audies, ſicut animorum noſtrorum qui creator eſt, idem & gubernator Deus, ita corporum genitor & gubernator eſt mundus. Quoniam uerò filius animus mũdi, membrum eſt corpus animus noſter à Deo tanquam à patre prouidentiæ legibus clementer & ſuauiter agitur, corpus autem noſtrum à corpore mundi fati uiribus tanquam particula quædam à tota ſui mole uiolento quodam impetu trahitur, nec in mẽtem noſtram fati uis penetrat, niſi ipſa ſe ſua ſponte prius in corpus fato ſubiectum immiſerit. Nemo igitur adeò conſilio ſuo uiribusq; cõfidat, ut morbos corporis, rerumq; iacturas, deuitare omnino poſſe ſe ſperet. Recipiat à corporis peſte ſe ipſum animus quiſq;, & in mentem ſuam ſe colligat, tunc enim uim ſuam fortuna explebit in corpore, in animum non tranſibit. Non pugnabit incaſſum uir ſapiens contrà fatum, ſe fugiendo potius repugnabit. Fugari nõ poſſunt aduerſa, ſed fugi. Igitur hinc illuc, id eſt, ab amore corporis externarumq; rerũ cura ad animi deniq; cultum aufugere à Platone iubemur, aliter enim mala declinari non poſſunt. Addit, quàm celerrima, ob eam arbitror rationem ut à tenera ætate ſegregare à cõmertio corporis animum incipiamus, antequam diuturna eius conſuetudine ſubmergatur. Per hanc utiq; fugam Deo ſimilis non immerito redditur animus, quippe cum à corporis contagione liber tanquam Deus euadat. Huiuſmodi libertatem uirtutibus præcipuè tribus aſſequimur. Prudẽtia, iuſtitia, ſanctitate. Prudentia quid Deo, quid mundo debeamus agnoſcit, Iuſtitia quod ſuum eſt mundo, Sanctitas Deo quod ſuum eſt, tribuit. Itaq; uir prudens corpus quidem ſuum mundi membrum, mũdi ipſius reuolutioni concedit, quocunq; contigerit agitandum. Animum autem Dei filium à corporis commertio ſegregat, & diuinæ committit prouidentiæ pro arbitrio gubernãdum. Hoc aureum Platonis noſtri præceptum ſi nos, ſuauiſsime mi Ioãnes, ſectabimur peruaſtum hunc fortunæ gurgitem, cœleſti flamine adſpirante, ſecuri & incolumes ad portum feliciter nauigabimus. Vale.

Amicitia illa ſtabilis quæ à Deo conflatur.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

VEram Platonici Philoſophi amicitiam, optime mi Ioannes, ſtabilem uitæ duorum unionem definierunt. Vitam uerò nos unam in illis eſſe duntaxat hominibus arbitramur qui opere uno ad unum finem tanquam eadem calle ad eundem itineris terminum gradiuntur, ſtabilem quoq; eorũ ita demũ fore ſocietatem exiſtimamus, cum non unum ſolum, uerùm etiam ſtabile firmumq; id fuerit quod ſibi communi quodam inter ſe officio ſectandum propoſuerunt. Verùm cum omnem hominum ſtudium atque commertium ad id quod bonum putatur ſemper contendere ſoleat, bona uerò tria eſſe mortalibus uideantur, bona inquã animi, corporis, & externa, aut uirtus animi ab illis, aut uoluptas corporis, aut diuitiarum copia quæritur. Horũ profectò primũ illud certum eſt & perpetuum, duo reliqua caduca ſunt atq; mortalia. Quamobrẽ inter illos ſolũ ſtabilis uitæ unio, quæ uera eſt amicitia, eſſe poteſt qui neq; ad diuitias cumulãdas neq; ad explendas libidines corporis, quæ omnia fluxa & caduca ſunt, ſed ad unã ſtabilẽq; uirtutẽ animi capeſſendã atq; colendã communi quodã inter ſe ſtudio & toto mentis ardore proficiſcuntur. Animi uirtutẽ Philoſophorũ ille omnium magiſter & dux Plato noſter ſapientiam uoluit nuncupari, ſapientiam uerò eſſe re-

rum diuinarum cognitionem existimauit. Res autẽ diuinas, idem in libris de Republ. non aliter menti noſtræ innoteſcere poſſe, quam Deo nos illuſtrante, demonſtrat, quemadmodum & corporum formas oculis, non aliter quam Sole oculos illuminante, uideri. Idem igitur Deus eſt quem uidere deſideramus, qui aciem mentis ut intueri poſsimus illuminat, qui lucidæ menti ſe deniq; monſtrat, monſtrando delectat, idem uia nobis eſt Deus, eſt ueritas, eſt uita. Via quidem, quoniam ſuis nos radijs ad ſe conuertit & ducit & rapit. Veritas autem, quia uerum ſe nobis ad ipſum conuerſis oſtendit. Vita deniq;, quoniam animum noſtrum ipſius contemplatorem beata illa uiſione paſcit perpetuò & oblectat. Hunc ergo ſapientiæ omnis perennem fontem ſitiant, oportet omnes quicunque ſapientię guſtare liquores ſuauiſsimos cupiunt. Sapientiam uerò ſectentur neceſſe eſt omnes, qui uirtutem animi adipiſci deſiderant. Quo efficitur ut quicunque animum ſuum colere inſtituunt, Deum colere compellantur. Amicos autem inuicem eos in ſuperioribus definiuimus, qui ſimili & pari ſtudio ad uirtutem contenderent, mutuoq; fauore ſuos animos colerent. Cultus animi ſola uirtute conſtat, uirtus ſapientia eſt, ſapientia cognitio diuinorum. Cognitionem huiuſmodi lux nobis diuina largitur. Cultus itaq; animi, Dei ipſius eſt cultus. Amicitia igitur cum duorum conſenſu ad animum uirtute colendum nitatur, nihil utiq; aliud eſſe uidetur quàm duorum animorum ſumma in Deo colendo concordia. Amantur autem à Deo quicunque Deum pia mente colũt. Ideo non duo quidem ſoli ſed tres neceſſariò amici ſunt ſemper duo uidelicet homines unuſq; Deus. Deus, inquam, Iupiter hoſpitalis, Iupiter amicabilis, Iupiter humanæ uitæ ſeruator. Quem coluit Plato ſemper, ſemper Socrates honorauit, hic uitæ dux hominum, hic nos in unum conciliat, hic indiſſolubilis eſt amicitiæ nodus, cuſtoſq; perpetuus. Hoc Deo quondam conciliatore priſci illi Theologi, quorum memoriam ueneramur ſanctam, inter ſe amicitiæ copulam iniſſe traduntur. Apud Perſas Zoroaſtri in diuinis religioſe Philoſophiæ myſterijs aſsiduum ſibi comitem Arimaſpem aſpirante numine dicitur adſciuiſſe. Mercurius Triſmegeſtus apud Aegyptios ſimiliter Aeſculapium. Muſæum Thracia Orpheus. Illic etiam Aglaophemus Pythagoram. Athenienſis Plato Dionem primo Syracuſanum. Dione deinde defuncto, Zenocratem. Vſq; adeò ſapientes uiri ad cœleſte iter tuto & placide peragendum & ducem Deum & comitem hominem neceſſarium fore arbitrabantur. Horum ego ueſtigia ſupernè per cœli plagas impreſſa, & ſi minime ſequi poſſe confido, hoc tamen unum mihi iam abunde uideor conſecutus, ut ad ſacræ Philoſophiæ ſtudia exercendam uirtutem, ueritatem inueſtigandam, optimi uiri commoda & iucunda ſocietate non caream. Reor enim Ioannis Caualcantis & Marſilij Ficini familiaritatem in earum numero quas paulo ante commemorauimus ponendam eſſe, ac Duce Deo qui nobis feliciter hanc copulam inſtituit & conflauit, utriq; noſtrum ad res agendas, ad uitæ tranquillitatem, ad diuinorum indagationem, plurimum conducturam.

Poeticus furor à Deo eſt.

Marſilius Ficinus Antonio Pellocto Baccio Vgolino, S. D.

CVM legeremus ego & Antonius Calderinus unà & Bindaccius Ricaſolanus familiares mei quæ uterq; ueſtrum in Caroli Marſupini laudes Muſarum alũni compoſuit, conſenſimus uerìſsimam eſſe illam Platonis noſtri ſententiam, Poëſim non ab arte, ſed à furore aliquo proficiſci. Et ſi nihil opus eſt rationibus ubi res ipſa in promptu eſt, dicam tamen quod ratio Platonica perſuadet. Plato de furore diuino in Phedro & Ione diſputat, cuius tria potiſsimum affert ſigna. Primum, quod artes ſingulas ſinguli homines ſine Deo, longo uix tempore aſſequuntur. Legitimi uerò Poëtæ, quales fuiſſe uult Orpheum, Homerum, Heſiodum, Pindarum, omnium artium ſuis operibus certa quædam inditia & argumenta inſeruerunt. Secundum, quod multa furentes canunt & illa quidem mirabilia, quæ paulopòſt deferueſcente furore ipſimet non ſatis intelligunt, quaſi nõ ipſi pronunciauerint ſed Deus per eos ceu tubas clamauerit. Tertium, quod non prudentiores uiri & ab ineunte ætate eruditiores optimi euaſere poëtæ. Verum inſani potius aliqui, qualem fuiſſe conſtat Homerũ atq; Lucretium

cretium aut rudiores, qualem ſe fuiſſe teſtatur Heſiodus & quales extitiſſe Ionem, & Tynnicum Chalcideum ſcribit Plato. Qui præter artem ſubito in rebus Poëticis miran di prodierint. Addit ineptiſsimos quoſdam homines à Muſis ideo corripi, quia diuina prouidentia declarare uult, hominum generi non hominum inuenta eſſe præclara poëmata ſed cœleſtia munera, cuius illud affert ſignum in Phedro, quod nullus unquam licet diligentiſsimus & in omnibus artibus eruditus excelluit in poëſi niſi ad hæc acceſſerit feruentior illa animi cōcitatio, quam ſentimus quando Eſt Deus in nobis agitāte caleſcimus illo Impetus ille ſacræ ſemina mentis habet. Valete. IIII. Martij. M. CCCC. LXXIII.

Cura patriæ, familiæ, amicorum.

Marſilius Ficinus Franciſco Tedaldo, S. D.

BArtolus Tedaldus patruus ueſter uir doctus & prudens, ſæpè Socraticū illud habebat in ore. Duo præ cæteris rebus humanis eſſe curanda, patriam uidelicet & familiam. Et merito, cuius enim patriæ membrum eſt familia, corpus patris. Quid igitur totiens, Franciſce noſter, quid tandiu peregrinaris? Sic neq; patriam colis, neq; familiam ſatis excolis. Non tantum cogitandum eſt, ut multa filijs relinquas bona, quātum ut multum bonos, alterum fortè extra patriam, alterum certè in patria conſequi potes. Lactantij arbitror filij tui diligentiæ honeſtatiq; confidis. Neq; ipſe quidem diffido. Quid uerò de amicis dicam? quibus aliquando obſequaris oportet, ſi uis tibi obſequi, obſequere amicis, imò tibi hodie. Obſequium craſtinū inimicis, ſi quos habes, dona, ſit precor tibi ſaltem cura mei cui quidem tam charus es, quam quod chariſsimum. Vale. V. Martij. M. CCCC. LXXIIII.

Quis ſit uerus uir appellandus.

Marſilius Ficinus Bartholomeo Fontio & Alexandro Braccio Muſarum alumnis, S. D.

SI miramini cur Nicolaum Micheloctium peculiari nomine uerum uirum nominem. Reſpondeo, quia nihil reperio in eo uiro effœminatum, nihil mendax, nihil non uirtutis uim præ ſe ferat, & intra ſe ferat. Vnde nam proficiſci id putatis? Quod nemo reperiatur uſquam, qui Nicolao uel minimum quicquam detrahat. Cur ſine exceptione laudatur? Quia ſine ſimulatione diligitur, & unde iſtud? Quia ſine ſimulatione diligit, & uiuit abſq; mendacio. Valete, ſed cauete ne legat hanc epiſtolam Nicolaus. Laudare eum abſentem ſtatui, ne fortè minus uerè uerum uirum laudare uideret. Salutate Petrum Cenninum noſtrum uirum pietate literiſq; ornatum. VI. Aprilis. M. CCCC. LXXIIII.

De humanitate.

Marſilius Ficinus Thomæ Minerbecto humano uiro, S. D.

CVR pueri crudeliores ſunt quam ſenes? Inſani quàm prudentes? Hebetes quā ingenioſi? Quia minus homines, ut ita dicam, ſunt quam cæteri. Vnde qui crudeles ſunt inhumani, efferatiq; nominantur. Qui enim à perfecta hominis natura, uel propter ætatis defectum uel propter animi uitium corporiſue morbum, uel propter aduerſam ſyderum diſpoſitionem, procul diſtant, hi, ut plurimum humanam ſpeciem, tanquam rem alienam extraneamq; uel odere uel negligunt. Non homo, ut ita loquar, fuit Nero, ſed monſtrum quoddam, pelle homini ſimile. Si enim reuera fuiſſet homo, cæteros homines tanquam membra quædam eiuſdem corporis dilexiſſet. Singuli nanq; homines ſub una idea & in eadem ſpecie ſunt unus homo. Ob hanc ut arbitror rationem, ſapientes ſolam illam ex omni uirtutum numero hominis ipſius nomine, id eſt, humanitatem appellauerunt, quæ omnes homines quodammodo ceu fratres ex uno quodā patre longo ordine natos diligit atq; curat. Ergo uir humaniſsime in officijs humanitatis perſeuera. Nihil Deo gratius quàm charitas. Nullū certius aut dementiæ inditium aut miſeriæ portentum quàm crudelitas.

Gratia,

Stultitia & miſeria hominum.

Marſilius Ficinus Petro Vannio, Cherubino Quarquallo, Dominico Galleto, S. D.

VIdiſtis pictam in gymnaſio meo mundi ſphæram, & hinc atque illinc Democritum & Heraclitum. Alterum quidem ridentem, alterum uerò flentem. Quidnam ridet Democritus? Quod luget Heraclitus, uulgus uidelicet, animal mõſtruoſum, inſanum & miſerabile. Mortales bona quotidie à Deo petũt, ſed ut bene illis utãtur, nunquam poſtulant. Optant ut cupiditates eorum fortuna ſequatur, ut autem cupiditas rationem ſequatur, nihil curant. Minima quæque ſuppellectilia ſtudent quam pulcherrima fieri, animum fieri pulchrum ferè nunquam ſtudent. Corporalium morborum medelas diligenter exquirunt, morbos animi negligunt. Pacem opinantur cum alijs habere ſe poſſe, ipſi tamen ſecum aſsiduè bellum gerunt. Eſt enim inter corpus & animam, ſenſum & rationẽ pugna perpetua. Amicum ſibi ex aliorum numero fidum comparare poſſe confidunt, nullus autem eorum ſibi ipſe ſeruat fidem. Quæ probauere, reprobant, quæ uoluere nolunt, atque contra, ædificiorum partes ex amuſsim diſponunt, fides in lyra ad unguem temperant, ut autem animi partes motusque concinnãt, nunquam tentant. Lapides uiuentibus reddunt ſimiles, uiuentes uerò lapidibus, ſapientes ipſos contemnunt, ſapientum ſtatuas & nomina uenerantur. Aliena profitentur nõſſe, cum propria neſciant. Quid præterea dicemus ad hæc amici? Magiſtratus homicidium prohibent, & ubique inſtrumenta permittunt ad necem hominum fabricari. Optimam uirorum ſegetem optant, ſementem uerò uirorum, id eſt, pueritiam non ſatis excolunt. Semper male uiuunt homines hodie, cras ſolum bene. Ambitionis gratia maleficijs inter ſe contendunt, commodior ad gloriam uia eſſet mutuis beneficijs decertare. Cum ſemper loquantur male, bene ſperant ſe audituros, cum male agant, accepturos bona. Bonorum authores eſſe non prædicamus, malorum uerò Deum. Culpas noſtras in aſtra reijcimus. Quot reperies qui tanti æſtiment hominem, quanti pecuniam? Qui ità ſeipſos colant, ut agros & cætera colunt? qui tanta diligentia familiam educent, quãta multi equos & canes & aues? Qui conſiderent quam grauis ſit temporis iactura? In ære expendendo parciſsimi ſumus, in tempore erogando ſupramodum prodigi. Quot dabis qui animi ſui penuriam recognoſcant? Quiſque abundare ſapientia ſe exiſtimat, carere in pecunijs. Proh dolor, maxima quærimus in minimis, excelſa in infimis, in malis bona, in rebus uolantibus quietem, in diſsidentibus pacem, copiam in penuria, in morte denique uitam. Quæramus, amici, obſecro hæc eadem quæ iam quærimus. Sed non ibi quæramus ulterius ubi quærimus. Inſanus nimium & miſer eſt qui ſe confidit contrarium in contrario reperturum. Valete.

Stultitia miſeriaque hominum.

Marſilius Ficinus Chriſtophoro Landino Viro bonitate doctrinaque ſingulari, S. D.

ARiſtoteles problemata de natura rerum introduxit. Ego nunc de natura hominum apud te problemata moueo. Dic age, cur homines rationales eſſe ſe gloriãtur, & tamen caſu uiuunt? Affectant timent'ue multa, priuſquã ſatis ſciant utrũ appetenda timendaúe ſint, an contra æternis & immenſis breuiſsima & minima anteponunt. Cur neque obedire homini uolũt, neque ſapienti parere? Beſtijs tamẽ uitijſque libentiſsimè ſeruiunt. Quare alijs contendimus dominari, cũ nobis ipſi nõ dominemur? Quare ſtudio dominandi quotidie in ſeruitutẽ incidimus? Et dignitates conſequi conamur magis quã ut dignitatibus digni ſimus? Præterea cũ uideamus beſtias beſtia non poſſe recte abſque hominis cuſtodia regi, quonam pacto arbitramur homines ab homine abſque Dei conſilio & auxilio poſſe feliciter gubernari? Quid nã facit nos in tã ſuperflua rerũ copia querulos & egenos? Quid facit ut multis inuideamus, cũ mortaliũ conditio miſericordia digna ſit potiuſquã inuidia? Cur bonorum tam facilè obliuiſcimur, nunquã uerò malorum? Et cum contraria contrarijs expellantur, quid mala malis curare tentamus? Quid ſæpe ſperamus ad gloriam peruenire? Virtutem in alio admiramur, nos autem ut admirandi uideamur nitimur potiuſquam ut ſimus. Diſplicet uitium alienum, uix autem cogitamus quo pacto nobis alijſque nequaquam diſpliceamus.

Claudimus

Claudimus aures ueritati, mēdacio patefacimus. Quid de illis dicā qui alicuius uel homines uel rei amore capti, ſe ipſos odio habēt, ſe deſerunt ut aliud conſequātur? ô demētes, ô miſeri, cū aliena per aliud quā per uos ipſos apprehēdere nequeatis, quonā pacto ſi amiſiſtis interiora, exteriora unquam apprehendetis? Quid bona procul quæritis peregrini? cū prope ſint, imò intra uos ſint? Admirari & hoc Lādine ſæpè ſoleo, qua ratione mortem unam duntaxat timeamus, eam uidelicet quæ finis eſt moriendi, quotidianas uerò mortes nequaquam? Nempe quolibet momento corporis temperatio uariatur, & uita præterita deſinit. Deniq;, ut mihi uidetur, quoniam falſo uirtutes, uitia uerò reuera exercemus, idcirco quantum in nobis eſt, falſo felices, reuera miſeri euademus, Hæc riſit Democritus, hęc deplorauit Heraclitus, curare uoluit Socrates, curare poteſt Deus. O quam miſerum animal homo eſt, niſi aliquando euolet ſuper hominem, commendet uidelicet ſeipſum Deo, Deum amet propter Deum, & cætera propter ipſum. Hæc unica problematum illorum ſolutio eſt, requieſq; malorum. Vale.

Exhortatio ad modeſtiam & ſtudia literarum.

Marſilius Ficinus Iuliano Medici uiro magnanimo, S. D.

ET ſi is eſt amor erga te meus, ut iudex in rebus tuis imò meis perfectus eſſe non poſsim, dicam tamen Iuliane quod ſentio poſtquam rogas. Primum quidem laudo prudentiam tuam, quod tuo ingenio non confidas, ſed conſultas ſeniorem. Scis enim quam multum quiſq; ob naturalem amorem ſibi ipſe placeat. Deinde in epiſtola laudo naturalem quandam ſuauitatem, Videris mihi pictorum quorundam inſtar oculorum tuorum uenuſtatem oriſq; leporē quemadmodum intuitu linguaq; ſemper exprimis, ita modo calamo expreſsiſſe. Perge igitur Iuliane omnium ſuauiſsime. Perge queſo. Luſtra diligenter hortos, ut cœpiſti iam, Tuſculanos. Nam ſi Tullianos flores exercitatione annua lambes iniectarium mel deniq; fundes. Si tua tibi commendare liceret, Andream Cambinum tibi plurimum commendarem. Vale.

Quod amicus eſt in amico.

Marſilius Ficinus Iuliano Medici uiro Magnanimo, S. D.

DIc age Iuliane precor, ſi quis te dormiente, diligenter in re tua uigilauerit, ſuc cenſebis ne illi, quod te non excitauerit importunus? An debebis potius? debebis certè non parum. Debes & mihi qui te iacente, ſerijs interim negotijs tuis interfui, conſului, faui. At cur non accerſiſti, inquies, me, cum poſſes, etiam ſi putauiſſem te illinc abeſſe non accerſiſſem, ne tibi forte moleſtior eſſem. Sed re uera ingens in te amor meus iamdudum figuram animo impreſsit meo. Atque ut me extra me in ſpeculo nonnunquam, ita te ſæpiſsimè intra me in meo corde ſpeculor. Aderat inſuper tunc Laurentius frater tuus, alter tu & natura & uoluntate. Itaque cum Iulianum hunc meum perſpicuè & intus extra perſpicerem, eum illinc abeſſe cogitarè non poteram. Nulla igitur negligentia, ſed amore nimio factum eſt, ne te aut tunc ad res agendas aduocarim, aut poſtea quid actum eſſet reddiderim certiorem. Aduocari uis aliâs dulciſsime Iuliane? Des operam oportet, ut minus ameris. Arduum iſtud quidem & forſitan impoſsibile. Danda enim opera prius erit ne ſis Iulianus. Tunc exues amorem cum te exues. Quid igitur in poſterum faciam? uocabo ne te aliâs? nequaquam ut arbitror. Satis iampridem ſatis cupido nos & inuicem & ad ſe conuocauit utroſque. Vale.

Salus amici ab amico.

Carolus Marſupinus Marſilio Ficino Platonico, S. D.

SAlue ſolus mea ſalus. Tamdiu enim ſanus ſaluuſq; ſum quādiu tecum ſum. Ac tum deniq; uiuere mihi uideor cum tecum uiuo. Quotiēs abſum, totiens perij. Vide ergo, mi Marſili, ne me deſerendo hominem perdas, imò amicum occidas. Hac ſemper atq; illac circuncurſas. Nunc deorſum corpora curas. Nunc ſurſum animas

animas cuſtodis. Ego interim miles intereo. Si tantam charitatem habes quantam certè habes, cur amabo tuum charum Carolum hic manendo non curas? animus enim æger eſt tuo diſceſſu, corpusq́ ægrotum, una ſalus ut redeas, hic quartus iam dies eſt, ex quo reliquiſti, quatuor cum geminaueris, promiſſa ſeruato. Vale.

Diuinatio de amico.

Marſilius Ficinus Carolo Marſupino ſuo Salutem.

TV quoq; ter quaterq; ſalue: Videbar mihi hac aurora dormiens breuiſsimam quandam orationẽ legere, in qua talis eſſet uerborum ſentẽtiarumq́; contextus, qualem ego ſemper pro uiribus obſeruaui, itaq; ambigebam mea ne an aliena legerem. Surgenti paulopòſt è lecto reddita mihi eſt epiſtola tua, ex qua ſubitò re ipſa cognoui, quod in libro de Immortalitate animi diſputauerã, matutina ſomnia ſæpè nonnihil uaticinij cõtinere. Vidi Marſupine Marſiliũ in tua pupilla hodie Marſilio pulchriorem. Sed hæc nunc miſſa faciamus. Talis deniq; epiſtola eſt ut compellat me pedibus potius quàm manibus, ac uoce potius quàm literis reſpondere. Saluta Taddeum Vgolinum uirum religioſum.

Quantum poſſit deſiderium amicorum.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

THeologi ſtatim metiuntur æternitate, naturales Philoſophi motum tempore, amantes tempus affectu. Quo enim maius eſt deſiderium, eo tẽpus poſſeſsionis quidem breuius, expectationis autem longius, opinantur. Quantum ergo tu me ames ex eo, præcipuè tuis literis declaraſti, quod diei unius ſilentium, diuturnum ſilentium, & literas meas, quæ uelociſsimè aduolarunt, exſpectatiſsimas appellaſti. Quantum ego te uiciſsim amem, illud nunc declaret uolo, quod epiſtola tua mihi decies iam legenti ita breuis apparet, ut eodem penè momento & ſaluere iubeat & ualere. Repugnantia hæc duo ſunt in amore. Cæteri cum dicuntur ualere, ſalui eſſe intelliguntur, amantes cum uale audiunt, male audiũt, imò malum. Efficis ergo ut gaudeam quando ſalue inquis, ſimul quoq; ut doleam quando iubes uale. Iubes autem ſimul ut mihi uideris utrunq;. Scriberem certè plura forte etiam meliora. Verùm repugnantibus ijs affectibus tua cauſa diſtractus, neq; amplius in præſentia ſcribere poſſum neque melius. Salue tu quoque ſimul & uale. XXI. Martij. M. CCCC. LXXIIII. Florentiæ.

Laudare præſtat beniuolentiam quam ingenium.

Marſilius Ficinus Angelo Politiano poëtæ Homerico, S. D.

ACceperam calamum Angele, ut tuam iſtam homericam Muſam miris in cœlũ laudibus quoad poſſem extollerem, repẽte autem ſic interpellauit me Cupido Quid agis inepte Ficine, ſemper ne in laudibus muſæ uerſaberis, me lauda Philoſophe, ſi uis abſq; adulationis ſuſpitione laudare, ſi Muſam celebras Politianã angelum ſolum celebras, ſi Cupidinem angelum unà atq; Marſiliũ. Ego enim cõmunis ueſtrum amor ſum, utrunq; colo, ab utroq; color. Hæc Angele Deus ille mihi, ſed ego illi, inquam, uerax eſt Muſa Politiana, nunquam metiri me compulit, At tu periure amor, me cogis mẽtiri quotidie. Ita heri delitias Politianas amabam, ut iurarem eas in poſterum uehementius amare non poſſe, ſic hodie rurſus amo, ut iurem me heri eas non ſatis amaſſe, utq; ſimul affirmem non poſſe cras ardentius amare quam hodie, cras iſtud quotidie me ſimiliter deludit. Semper adultus eſt meus amor, quis credat, ſemper & adoleſcens, adoleſcat tamen ut placet, modo nõ ſeneſcat. Sed audi Cupido. Non Venus amoris mater eſt, ſed Calliope, fouet hunc Muſa ſedulo, creſcit aſsiduè, creſcat hoc fomento iugiter & periurus ſit. Non eſt hoc uitiũ in amore. Sic igitur, Angele, cõmunem amorem noſtrum Muſamq; tuam colere unà & debeo & uolo. Tu Muſam ipſam adora amoris & gloriæ matrem XXI. Martij. M. CCCC. LXXIII.

Quos amor fallat, quos non fallat.

Marſilius Ficinus Nicolao Michelocᵗio uero uiro, S. D.

SCripſi Michelocᵗi ad Laurentium Medicem & Angelum Politianum literas hodie, neſcio quomodo, amatorias, ut nihil mirum ſit ſi uideantur ineptiores, nam ineptus amor. Vis me tertio ineptire? Et uis & uolo, ſed paucis. Ego Nicolae nihil habeo maius quã quod amo, nihil melius quàm quod amor, & à uiris amore digniſsimis. Poſſum nonnunquam ob amorem forte loqui minus uerè, ſed de amore non poſſum niſi uera loqui. Neque tamẽ me decipit amor ubi antea iudicaui quam amaui. Amor iudicium ſequens excæcat non præcedens. Amor interdum nihil uidet, interdum nimis uidet. Quorſum hæc? Tu intelligis. Nam amatoria calles in primis uir omnium amantiſsimus. Commenda me & Ioannem Caualcantem meum Laurentio Medici. Et curate ualitudinem eius diligentiſsime, eſt enim publica uita. Vale. XXI. Martij. M. CCCC. LXXVIII. Florentiæ.

Commendatio ab egeſtate & dignitate.

Marſilius Ficinus Matthæo Palmerio Theologico.

ET ſi certo ſcio literatos uiros apud Palmerium Muſarum palmam commendatione non indigere, ut tamen officio amicitiæ ſatisfaciam commendo tibi quam plurimum Lucam Geminianenſem præceptorem quondam, unà cum Comando in grammatica meum, huic ego tantum debeo quantum loqui ex arte præſtãtius eſt, quam caſu uerba inania fundere. Huic & tu duabus de cauſis fauere debes, & quia indiget, & quia meretur. Indigenti benefacere miſericordis officium, merenti autem iuſti, ſcio te miſericordem & iuſtum eſſe ſolere. Vale.

Cum bene omnia regantur à Deo, omnia in melius accipienda.

Marſilius Ficinus Epiſcopo Campanæ poëtæ.

NVnquid & tu Campane rides unquam mortalium arrogantiam? Quam ego ſæpe Deo, & ut ita deuitem ut redarguo. Neq; pueri ſenum conſilia, neq; ruſtici ſapientum cogitationes attingunt. Homo tamen animal audet diuinæ naturæ rationem ſæpe ſuperbius quam decet aucupari, & prouidentiæ illius finẽ auſpicari. Et quod deterius eſt, mortales quilibet in quauis ætate inter epulas etiã atq; ſcorta licentius diuina myſteria tractant. De quibus abſq; diuino lumine loqui Pythagoras iure prohibuit. Nemo Campane diuina percipit niſi diuinus. Recte enim Paulus Apoſtolus. Quæ Dei ſunt nullus niſi ſpiritus Dei cognouit. Nemo rurſus de diuinis amplius mentitur, quam qui metitur ad unguem. Sic enim Deus apud Iſaiam ait. Cõprehendam ſapientes in aſtutia eorum & alibi, Deus nouit ſapientum cogitationes uanas eſſe. Satis igitur eſſe debet homini noſſe pulcherrimam hanc mundi unius machinam ab uno quodam ſapientiſsimo architecto pendere & gubernari. Atq; ab ipſo bono non poſſe proficiſci quicquam niſi bonum, & quæ ab eo proficiſcuntur non poſſe ab ipſo aliter gubernari q̃ bene. Itaq; in melius accipiẽda ſunt omnia. Qui ita diuina intelligit atq; diligit, is eſt natura diuinus, arte bonus, ſpe lætus, premio felix. Vale felix.

De ſtultitia hominum, & quæ ſit uera ſcientia.

Marſilius Ficinus Panetio Pandothio.

ANgelus Politianus noſter Panetiũ ſuum Marſilianæ, imò Platonicæ diſciplinæ hodie condemnauit. Ego autem & ſi nouis amicis comœdiam, ueteribus Satyram canere ſoleo, Panetio tamen ſatyram canam. Volo enim amicitiam noſtrã exoriri ſimul & conſummari. Conſidera mi Paneti quã peruerſe iuuamus. Nã haud facilè exaudimus infames. Ipſi uerò exaudiri ſperamus à Deo improbi, uiuimus, ha dementes nimium & iniuſti. Deum non mores mutare conamur. Perſuadere uolumus alijs bona. Et non nobis perſuademus. In ore bonum geſtamus, in pectore malum.

De uit-

De uirtute loquentes lyræ inſtar ſonum proprium non audimus. Malos medicos imitamur, qui ſanitatem quam alijs pollicentur, ſibi non præſtant. Præſta amabo mihi aures amice parumper. Ego te & gratis & paucis oratoriam & muſicam geometriamq́ docebo. Tibi ipſe quod honeſtum eſt perſuade, tempera motus animi, uim tuam actionesq́ metire. Atq́ difficile nimium iſtud inquies. Non erit difficile ad modum Paneti, ſi tam auide cupies bene uiuere quam cupis uiuere.

Liberalitatis laus, eleemoſinæ laus.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro maganimo. S. D.

Dicam mi Laurenti quod ſentio, & ſi forte uidetur execrabile dictu, ſed reuera non eſt execrabile quod eſt uerum, nihil enim ſacratius ueritate. Dicam ergo quod ſentio libere. Deus Laurenti Deus ipſe uenalis eſt. At quo nummo potiſsimum Deus emitur. Quo ipſe cæteros emit, hoc eſt charitate quadã in pauperes liberali. Deus enim amore immẽſo gratis largitur omnibus omnia, ſolisq́ dat pauperibus. Nam omnes quamuis ditiſsimi uideantur, omnino inopes ſunt ad Deũ. Merito hac ſola uirtute Deũ emimus, quoniam hac ſola eum uerisſime imitamur. Nemo ſapiens aut fortis aut temperans ſe iactat æmulati Deũ. Vmbræ ſunt hæ uirtutes diuinarum uirtutum, ſolus homo in pauperes liberalis exacte hunc imitatur. Eadem enim in dando nõ eſt liberalitas hominis atq́ Dei. O fœlicem nimium mercatorem, qui exiguo precio ſe ab hoſtibus, id eſt, uitijs redimit, ſimulq́ emit homines atq́ Deum. Nunquã erit pauper qui hominum Deiq́ diues eſt. Qui in ſummis diuitijs ſæpe conſiderat, quid eſt pauperẽ eſſe, nunquã euadet infimus, qui conſtitutus in ſummo clementer proſpicit infima. Nihil melius efficit unquam puſillus homo quam cum humiliter aſcendit in altum. Nihil maius uir magnus agit quam cum magnifice deſcendit ad imum. Cęteræ uirtutes utenti ſolum ut plurimum proſunt, liberalitas utenti prodeſt ac cæteris, & quãto latius quam reliquæ uirtutes ſuum officium propagat tanto, præſtantior iudicatur. Bonum enim quanto amplius tanto diuinius. Ac ſi peſsimum eſt maleficium, quia cõtra naturam boni generiſq́ humani ſocietatem eſt, neceſſario beneficium eſſe optimum arbitramur. Cęteræ uirtutes concitare inuidiam nonnunquam putant, ſola hęc ſemper & amorem accẽdit & odium inuidiamq́ prorſus extinguit. Quæ quidem tunc maxime officio ſuo utitur, quando homini ſubuenit, tùm propter fortunam egeno, tùm propter uirtutẽ bene merenti. Sere igitur mi Laurenti ſere, inquam, fœlix agricola, ut iampridem cœpiſti, bono animo aridam hanc humanam terram, quæ tibi tandem nõ frugibus ſolum, uerùm etiã lacte affluet atq́ melle. Quamuis enim homo, dicatur ab humo, diuerſa tamen in ſerendo ratione eſt hominis atq́ humi. Qui in humum inopem ſemina proijcit, iacturam facit ſeminum. At qui in hominem inopem, certe ſerit utiliter. Atq́, ut pollicitus eſt qui non mentitur, centum pro uno reportat, & id quod precioſius eſt, pro centũ ſeminibus unũ Deum. Quorſum hęc? Cum audiſſem te his ſacris diebus multa ut abunde ſoles & pluſquam ſoles clementer in pauperes erogaſſe, nolui in charitate laudanda nimiũ parcus eſſe, in qua tu exercenda liberalis &, ut ita dicam, prodigus extitiſti. XII. Aprilis. M. CCCC. LXXIIII. Florentiæ.

Nulla uirtus benignitate amabilior.

Marſilius Ficinus Nicolao Michelo**c**tio uero uiro. S. D.

Si lachrymarum mulierum eſt, Michelocti, ego me eſſe fateor præ cęteris muliebrẽ. Ingenium nobis molle Thalia dedit. Laurus autem noſter molliſsimum reddidit. Lachrymo equidem ſiue teneriore quodam gaudio ſiue alio neſcio quo miro affectu, quotiens conſidero, conſidero autem ſæpe, quantum Laurentius noſter erga Deum pius ſit, quantum miſericors erga pauperes, quantum beneficus erga omnes. Verùm quanto magis alijs beneficus eſt, tanto magis quodammodo eſt Marſilio ſuo maleficus, ſiquidem beneficijs imò maleficijs iſtis ſuis me pene miſerum miris modis quotidie faſcinat & illaqueat. Ac dum cęteris lachrymas amouet, mihi mouet lachrymas. Et cum ardentius à me amatur, tunc diſcedit longius. Admone uir amantiſsime Laurum ut quæ amauit amet. Et cum primum licet tam prope accedat præſentia, quam prope acceſsit amore.

Verus amicus non eget abſentia ut magis deſideretur.

Marſilius Ficinus Iuliano Medici uiro magnanimo. S. D.

CVM ſuperioribus diebus morali quadam oratione in nocturnis ſacris amicos tuos ad peccatorum pœnitentiam & lachrymas prouocaſſes, alij eiulabant, alij plangebant pectora palmis. Antonius autem Poëta Tuſcus quaſi exãguis exanimisq; dicitur cecidiſſe: Paulo poſt in Mugellanos montes te ſubito contuliſti, ut quemadmodum Antonium illum fermè præſentia tua perdideras, ita Marſilium hunc tuum abſentia perderes. Ha, parum officioſe uir, hoſtibus olim crudeliſsimis peperciſti, nunc uerò non parcis amicis. Forſitan ſtatuiſti dies aliquot ruſticari, ut ad nos deſideratior redeas, & poſt ruſticationem urbanior uidearis. Quippe qui ſcias appetitum ab indigentia, & admirationem à nouitate proficiſci ſolere. Sed nihil aut tibi aut mihi ô aſtute Medices iſthac opus eſt medicina. Quid enim urbanitate urbanius uideri poteſt? Quid, ut ita dicam, deſideratius deſiderio. Mitte has medelas oro & ægris ualde moleſtas & modico non neceſſarias. Illi amice, illi propter abſentiam magis deſiderentur qui propter diuturnam præſentiam minus indies deſiderentur. nobis autem quotidie ſalſo liquore tuo noſtra hęc ſitis non tam extinguitur quam accenditur. Saltem dum iſthic cum Angelo noſtro moras trahis Marſilium Iuliane tuum ore uoluta tuo. Vel lambe hunc Iuliane uel mande. Morderi malo à Iuliano quam expui. Vale.

Quod diues iniuſtus ſit, & quis iuſtus.

Marſilius Ficinus Angelo Politiano Poetæ Homerico. S. D.

DEus aquam uniuerſam aquaticis ſingulis, terram terrenis uoluit eſſe communem. Solus homo infelix animal Deus coniunxerat, ſeparauit. Imperiũ ſuum quod natura fuerat amplum cohibuit in anguſtum. Meum in orbẽ introduxit & tuum diſſenſionis totius maliq; initium. Quapropter non iniuria Pythagoras ſtatuit inter amicos, Plato inter ciues omnia eſſe cõmunia. Ergo diuites illi iniuſti penitus habendi ſunt, qui ob ſuperbiam obliuiſcuntur Dei diuitiarũ omniũ largitoris. Pauperũ quoq; ſe Dominos faciunt, & pecuniarũ ſe poſſeſſores appellãt, cum à pecunijs ipſi poſsideant. Cõtra uerò iuſti ſunt & felices qui in ſũmis diuitijs cõſtituti, ſe Dei miniſtros pauperum tutores, pecuniarum diſtributores, exiſtimant. Fortunate nimium adoleſcens qui tales nuper nactus es patronos. Ego tales nactus ſum iamdiu. Et miraberis Angele, ſi propter abundantiam Iuliani mei mœſtiſsimum eſſe me dixero. Profecto niſi me nunc diſceſſu illius quaſi inſipidum Matthæus Francus ſuis condiret ſalibus, aut forte nõ ſatis bene mihi ipſe olerem, aut certe ad ſuauiſsimos Medicis Iuliani flores odoresq; ſubitò aduentarem. Omnino autem uix me Politiane hic triduum continebo.

Iuriſconſulti bonitas & dignitas.

Marſilius Ficinus Angelo Nicolino Octonis inſignis iuriſconſulti filio, inſigni paternæ artis hæredi, S. D.

PIctor qui arte ſua iniquè utitur, non neceſſariò ob hoc malus pictor, ſed malus homo. Idcirco neq; bonus pictor idem atq; homo bonus. Sane quia multum inter bonitatem intereſt atq; picturam. Atq; in cæteris artibus eodem pacto. At uerò iuriſconſultus qui lege utitur non legitime, & malus iurecõſultus eſt, & malus homo, legitimus ergo iuriſconſultus homo eſt ciuisq; legitimus. Tanto eſt inter iuris ciuilis peritiam, uiriq; uirtutem affinitas. Qui nummũ rem reuera uiliſsimam è terræ uiſceribus effoſſam adulterat humana, lege iubente, ut ſcis, cenſura ſeueriſsima plectitur. Qui ergo legem ipſam rem precioſiſsimam cœlitusq; miſſam adulterat, quanta à diuina lege rigiditate punitur? Probo igitur te, mi Angele, quod utaris lege legitime. Perge quæſo. Sperne alto animo minas & illecebras, non deſeret te Deus omnipotens legis author & Magiſter, finis & præmium. Perge amice, ne dubita diuitias apud Deum incorruptiles cumulabis. Magna quoq; apud homines iuriſconſulti dignitas eſt. Hic publicus

ciuium Patronus, hic commune ciuitatis oraculum, hic diuinæ mentis & uoluntatis interpres. Vale.

Dignitas ſacerdotis.

Marſilius Ficinus Paci Sacerdoti iuris Canonici profeſſori, S. D.

SAepe ego & Ricciardus Angellerius inſignis Theologus unà de Sacerdotis dignitate diſſeruimus. Concluſimus deniq; quemadmodum bono Angelo nihil poſt Deũ melius, malo nihil peius. Ita nihil in terris honeſto Sacerdote pulchrius eſſe, turpi uerò nihil turpius. Ille religionis hominumq; ſalus, iſte peſtis. Quid eſt Sacerdos legitimus? Niſi Deo dicatus animus? Angelus uicem Dei gerens apud homines. Viuens Dei templum. Qui Sacerdotij dignitatem rectè conſiderauerit Sacerdotio non abutetur. Cogitemus ergo, quid eſt legitimum Sacerdotem eſſe. Hoc enim fermè eſt eſſe Deum. Sacerdos quidem eſt temporalis quidam Deus. Deus uerò eſt Sacerdos ęternus.

Non cuilibet dandi ſunt ſacri ordines.

Marſilius Ficinus Martino Epiſcopo Cortonenſi, S. D.

VEnit ad te Baſtianus Saluinus Amitinus noſter tertium ſacrorum ordinum myſterium poſtulaturus, atq;, ut arbitror, accepturus. Tu uerò qui hominem non noſti, ac ſcis ſacratum canibus dandum non eſſe, fortaſſe dices, oportet eum, ô Marſili, qui tanto munere functurus ſit, literatum eſſe, pium erga Deum, erga homines uerò iuſtum. Adoleſcentem iſtum fore talem quis teſtabitur uel fide iubet? Reſpondeo tibi uenerande pater Socratis illud. Sicut uas ita hominem ſono cognoſci. Itaq; ad obuium quendam & tacentem inquit, loquere hoſpes ut te uideã, utpote qui ſolum animum eſſe hominem iudicabat. Præterea ſi Zophyri artem haberes, adderem forſitan ut indolem eius conſiderares. At uetat uitæ Magiſter hominem ſecundum faciem iudicari. Fideiuſſorem queris? Habes Marſilium. Vis locupletiorem? Volaterranus Epiſcopus fideiubet. Apud utrunq; adoleſcens eſt educatus.

Nulla conſonantia magis delectat quam cordis & linguæ.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

MIttit ad te Baſtianus Foreſius Poëma ſuum de triumpho uirtutum contra uitia, opus tanto hoc titulo dignum. Lege Laurenti Poëma, & elige Poëtam, nã in eius quoq; animo uirtutes de uitijs triumphant. Nulla uel diſſonantia magis offendit uel conſonantia magis delectat quam cordis & linguæ.

De officio ciuis.

Marſilius Ficinus Petro Hero, S. D.

DIC Petre cur febris cum Bernhardum patruum tuum inuaſiſſet ſubitò me accedit? An forte quia tam proximi ſumus ut non potuerit canicula in alterum flammas euomere quum accenderet alterum? Vtinam cito conualeat ut Marſilius conualeſcat, imò ut & melius Florentia ualeat. Quæ ſi medicos ſemper tales haberet qualem hunc habet & medicem nunquam grauiter ægrotaret. Recte enim iſti officio ciuis utuntur ſine quo bona ualetudo patriæ non ſeruatur. Eſt aũt ciuis officiũ conſiderare ciuitatem eſſe tanquam animal unum ex ciuibus tanquam partibus conſtitutum. Ac partem toti, non totum parti ſeruire debere. Quando enim partis tantum commodum quæritur, utriuſq; ſcilicet tàm partis quàm totius cõmodum prorſus amittitur. Quando uero totius quæritur bonum, bonum utriuſq; ſeruatur. Igitur meminiſſe debet ciuis, nihil ſiue boni ſiue mali alicui ciuitatis membro poſſe contingere, quin propter cõnexionem quandam ad cætera membra pertineat atq; totũ, nihil rurſus toti ciuitatis corpori euenire poſſe, quin mox ad ſingula animalis huius membra pertineat. Nemo igitur in hac urbana famil'a dicat meum hoc & illud tuum, omnia enim in hoc ingenti animali quodammodo communia ſunt. Sed dicat meum hoc & illud non poſſeſſione quidem

propria,ſed affectu potius atq; cura, Patriam quiſq; tanquam parentum parentem amet & colat. Priuatus antiquis probatisq; legibus obediat tanquam Deo. Non enim abſq; Deo huiuſmodi leges conſtituuntur, magiſtratus meminerit non aliter ſe legibus quam priuatum magiſtratibus eſſe ſubiectum. Intelligat ſe à Deo cum iudicat iudicari. Platonis præceptum ſemper ante oculos habeat, ut non ſe ipſum ſed ciuitatem, non partem ciuitatis aliquam duntaxat, ſed uniuerſum reſpiciat. Scit deniq; optimum in cœleſti patria huic ſeruari locum, qui terrenam patriam ad cœleſtis exemplar pro uiribus diſpoſuerit. Communi enim mundi regi nihil gratius quam commune bonum. Hæc & ſimilia ad ciuem legitimum pertinentia ſcire te arbitror & ſeruaturum ſpero cum doctrina prudentiaq; non careas, ac præterea magiſtrum habeas hac in re domi ſufficientem, de cuius uirtutibus aliâs. Vale. Ioannes Caualcantes noſter ſe tibi commendat.

Quid eſt bene uiuere.

Marſilius Ficinus Hieronymo Paſqualino ſuo, S. D.

QVæris quid ſit bene uiuere? Vtilius quæri nihil poteſt, eſt autem bene uiuere, uerum intelligere, conſultare bene, uelle bonum, agere bona. Primum ſapientiæ eſt, ſecundum prudentiæ, tertium iuſtitiæ, quartum perſeuerantiæ. Primum à Deo eſt, ſecundum à primo, tertium à Deo ſimul atq; homine, quartum eſt à tertio. Qui ita uiuunt, uiuunt homines. Qui uiuunt aliter, animalia uiuunt. Vale, ac uiue homo.

Vota non ſunt ſpernenda.

Marſilius Ficinus Franciſco Mareſcalcho Ferarien. ægregio Conphiloſopho ſuo, S. D.

LIbrum de Chriſtiana religione nōdum abſolui Franciſce, quia dum emendarem hoc Auguſto in febrem incidi atque diariam. Minabatur id fortè mihi Saturnus hoc anno, qui & in meæ natiuitatis aſcendente Aquario ab initio fuerat, & ijs tēporibus eſt in Cancro domo meę natiuitatis ſexta. Miſſa nunc faciamus cœleſtia, ſunt enim qui talia paruifaciant, ad ſupercœleſtia ueniamus. Quod ergo mihi in hoc morbo contigit audi. In tantā Mareſcalche debilitatem quandoq; prolapſus ſum, ut ſalutem penè iam deſperarem. Meditabar igitur quæcunq; annis triginta magna legiſſem, ſi quid forte mihi occurreret quid ægrum animum conſolaretur. Scriptores humani, exceptis Platonicis, nihil penitus conferebant, Chriſti autem opera multomagis quam Philoſophorum uerba conſolabantur. Feci inſuper diuæ Mariæ uota, ſignúmque ſalutis aliquod poſtulaui. Reſpiraui ſubitò aliquantum ac manifeſtum in ſomnijs nuntium ſalutis accepi. Non igitur Aeſculapio gallum, ſed Chriſto matrique animum corpúſque debeo. Omnia ſemper accipienda in melius Mareſcalche. Quid ſi Deus hoc inter morbum ſigno admonere me uoluit ut acriori poſthac ingenio ſtudióque doctrinam Chriſti confirmem. Præſertim cum paucos poſt dies etiam ab ardore urinæ uoto ſimili fuerim liberatus. Audi ſi placet & aliud mirabile atque uerum. Pater meus Ficinus chyrurgicus Florentiæ ſuo ſeculo ſingularis, ductus olim fuit à ruſtico quodam, nomine Paſquino, ad curandū filium eius tommam caput grauiſsimè uulneratū. Medicus inſpecto incurabili uulnere, puerum paulopoſt proculdubio periturum exiſtimans, receſsit inde tanquam non rediturus. Parentes infirmi à Medico deſtituti, diuam Mariam pro nati ſanitate ſupplices obſecrarunt. Igitur eadem qua illi orabant hora Ficino in itinere ſub quercu uel oſcitanti uel certè leuiſsimè dormienti mulier quædam uiſa eſt aſpectu admodum ueneranda, ita eum compellans. Quid ingratus erga Deum es Ficine? Quæ ab eo gratis accepiſti, non das gratis. Reſpondit ille, panem do quotidie mēdicantibus. Subiunxit illa, Artis quoq; tuæ munera egentibus abundè largire. Poſt triduum redijt ad Medicum ruſticus ille orans, ut ad filium curandum reuerteretur. Quod quidem ualde miratus eſt Ficinus, nam obijſſe illum arbitrabatur. Acceſsit gratis, tum præterito ſomnio, tùm uoto parentum admonitus. Narrauit enim ruſticus quæ uota & qua hora feciſſet. Denique puer præter ſpem Medici artémue medendi ſanus euaſit, ex eo tēpore Ficinus ſæpe pro ſalute eorum

qui curæ

qui curæ ſuæ commiſsi ſunt, uota Mariæ fecit feliciterque ſucceſsit. Quamobrem amicos tuos admone, ne ſpernant uota. Nam neque Ariſtoteles quidem in generi morbo contempſit. XI. Septembris. M. CCCC. LXXIIII.

Nobilitas utilitas & uſus medicinæ.

Marſilius Ficinus Tomme Valorio egregio Phyſico, S. D.

LEgi apud Homerum: Vir Medicus multis alijs æquabitur unus, & merito. Nam medendi facultatem donum eſſe Dei potiuſquam hominum inuentum ſacræ Hebræorum literæ docent. Honora medicum, nam propter neceſsitatem creauit eum altiſsimus. Gentiles præterea huius artis authores Deos fuiſſe uolunt. Iidē Apollinem, Aeſculapiū, ſingulares quoque medicos diuinis honoribus proſecuti ſunt, delubra enim Chironi, Machaoni, Podalirio, Hippocrati, Hermagoræ dicauerunt. Confirmauit hæc Hippocrates in Epiſtola ad Abdeteritas, Medicinam eſſe dicens Deorum munus. Atq; eſſe liberam, neq; ſe pro eius uſu unquam mercedem acceptauiſſe. In Epiſtola etiam ad Philemonem ait: Medicina uaticinio propinqua eſt, harum enim duarum artium unus eſt parens Apollo ſcilicet, qui progenitor noſter eſt, hic & futuros morbos prędicit, & eos qui aduerſa ualetudine affecti ſunt curat, Hinc Pythagoras, Empedocles, Apollonius, Theaneus non tam herbis quam carminibus morbos curaſſe traduntur. Et Magi ſacris rationibus orationibuſq; purgandum eſſe ægrotantis animum prius quam corpus exiſtimabant. Quia uidelicet huiuſmodi ars & diuinitus accepta eſt, & diuinitus exercetur. Atq; animus ex Deo, corpus pendet ex animo. Nonnē Raphaelem Archangelum Hebræi uolunt huius artis opus exercuiſſe? Mittamus reliquos, Chriſtus ipſe tanquam generis humani medicus, ægros egrotoſq; quotcunq; offerebantur, curabat, Diſcipuliſq; medendi tradidit poteſtatem. Hanc igitur artem utpote nobiliſsimam reges meditari & exercere quondam nequaquam dedignabantur. Quales fuerunt Sabor & Ginges Medorum reges, Sabid rex Arabum, Mithridates Perſarum rex, Rex Aegyptiorum Hermes, Meſues regis Damaſci nepos. Volunt nonnulli & Auicennam fuiſſe Cordubæ Principem. Democritus, Timęus, Locrus, Plato, Ariſtoteles, Philoſophi illuſtriſsimi in hac arte ſcripſerunt, innumerabileſque alij Philoſophi non ignobiles. Quanta medicinæ nobilitas ſit fermè quantum patitur epiſtola dictum eſt. Quanta uerò utilitas ex eo perſpicimus, quod artes quæ ad bene uiuendum diriguntur abſque huius auxilio parum prodeſſe uidentur. Non enim bene uiuere poſſumus, niſi uiuamus, neq; breuiſsimo hoc uitæ tempore in quauis facultate multum proficere, niſi ualeamus bene, neq; facile multum apud homines Deumúe mereri niſi diu ſobrijq; uiuamus. Omnem uerò huiuſmodi facultatem diligentia medicinæ ſuppeditat. Vti autem hac arte oportet ſumma tum erga Deum pietate tùm erga homines charitate. Quemadmodum Lucas Euangeliſta, Coſmuſq; & Damianus diuini medici exemplo nos docuerunt. Eſt enim bonorum omnium author Deus, & legitimus medicus quaſi Deus aliquis inter homines. Eos namque in uitam à morte reſtituit. Et tanquam Deus colitur uel à regibus & ſapientibus cum ægrotant. Quod acumine, doctrina, experientia opus ſit medico cuncti fatentur. Quod etiam grauitate, diligentiaq; in deliberando, dubitat nemo. Sed poſtquam maturè, conſultum eſt, nulli arti ut Hippocrates Abderitanis ait, magis quam huic mora obeſſe poteſt. Non tamen minus imò magis periculoſum eſt, ut Glauconi Galenus inquit, præuenire & præpedire naturam. Multos enim ait hoc errore, id eſt, in temeritate medicorum, naturam uel impedientium uel præcipitantium quotidie perdi. Quem quidem errorem facilius deuitabit qui ſuo ingenio non confidet. Nam Hippocrates Democrito ſcribit, ſe in ipſa iam ſenectute conſtitutum, nondum medicinæ finem attigiſſe. Galenus etiam ait, cum nonagenarius eſſet, tunc demum pulſus tenere naturam. In primis meminiſſe debet Medicus, authorem ſanitatis Deum eſſe, inſtrumentum Dei eſſe naturam ad ſanitatem efficiendam & ſeruandam, Medicum utriuſq; miniſtrum, ut artifici non uires, ſed materiam præparat, & impedimenta dimoueat. Qui ſi importunè mouere uel ſiſtere materiam uelit, ſæpe male utrunque agit, & naturam impedit quæ bene exequeretur utrunq;. Sed audiamus hac de re diuinum Platonem noſtrum in Timeo ex mente Pythagoricorum ita loquentem. Omnium uerò motuum optimus ille eſt qui in

ſe met ex ſeipſo fit. Nam & mentis & totius ipſius motioni cognatiſsimus eſt. Qui uerò ab alio fit deterior. Deterrimus autem motus quando iacens & quietem agens corpus ab alijs ſecundum partes mouetur. Quapropter purgationum conſtitutionúmque omnium corporis, quę exercitatione gymnaſtica fit ſaluberrima eſt. Proximè ad hanc accedit uectio facilis ſiue naui ſeu quouis alio uehiculo peragatur. Tertia commotionis ſpecies tunc demum cum ſumma cogit neceſsitas utilis, aliter uerò nullo modo ſanæ mentis homini ſuſcipienda medicorum illa purgatio eſt quæ Pharmacis, id eſt, ſolutiuis medelis fieri ſolet. Morbi enim niſi periculoſiſsimi ſint, Pharmacis irritandi non ſunt. Omnis namque morborum conſtitutio animalium naturæ quodammodo ſimilis eſt. Quippe animalium compoſitio ab ipſo generationis exordio certis temporum curriculis terminatur. Idq; & genus uniuerſum patitur, & animal unumquódque ab ortu fatale uiuendi ſpatium in ſeipſo, exceptis neceſſarijs paſsionibus, continet. Et enim trianguli, id eſt, qualitates proportionales ab ipſo initio ſingulorum uim poſsidentes uſque ad certum tempus ſufficienter ad uſum uitæ cohærent, ultra id uita nemini prorogatur. Idem quoque conſtitutionis modus languoribus conuenit. Quos ſi quis citra fatalem temporis curſum Pharmacis amputare contenderit ex paruis ingentes, ex paucis multi euadere conſueuerunt. Quapropter diligentia uictus corrigendi & gubernandi ſunt morbi, prout cuique datur ocium, neq; difficile infeſtum malum Pharmacis inſtigandum. Hæc Plato. Galenum noſtrum Florentinus populus quod hac regula uteretur ſæpe commendat. Ego etiam Laurentium Martellinum uerum Medicum hanc ob cauſam ſummopere laudo. Tommam quoq; Valorium, niſi ad eum ſcriberem ualde laudarem. Vale & Antonium Beniuenium bonum Phyſicum bene ſaluta. Salutat uerò te Hieronymus Amatius comes noſter in medicinæ citharęque ſtudio ualde iucundus.

Tempus parce expendendum.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

SAlue millies mea poſt Deum ſalus. Nefas eſſe putabam cum primum manus calamum ducere poſſet ad alium prius quam ad Patronum meum unicum ſcribere. Quid igitur potiſsimum ſcribam? Scriberem certè nunc ad te ſi liceret ſeueriora quam ſoleam. Non ſemper arbuſta iuuant humileſque myricæ. Sed quid obſtat Marſili quo minus in præſentia liceat. Quandoquidem ad eum ſcripturus ſis qui non modo permittit, uerùm etiam iampridē literis ſuis id tibi præcepit. Laurenti in hac mea infirmitate nihil acrius animum affligebat quam inutiliter tranſacti temporis recordatio nihil rurſus reſtabat quod me aliquantum conſolaretur præter eorum memoriam quæ didiceram, quamuis non multa didicerim. Solo enim diuino ueritatis pabulo reuera diuinus animus oblectatur, alitur, augetur. Cætera uolantium nugarum deliramenta immortalem non implent mentem, naturali quodam inſtinctu æterna & immenſa poſcentem. Obſecro te igitur chariſsime mi Patrone per æternum Deum, ut precioſiſsimum temporis huiuſquam breuiſsimi minimum, parce prudentérque expendas, nequando fruſtra te prodigalitatis irreparabiliſque iacturæ pœniteat. Iactura temporis Theophraſtum annos octuaginta natū frequenter deducebat ad lachrymas, iactura temporis magnum Coſmum natum annos pluresquam ſeptuaginta ſæpe, me præſente, grauiter ſuſpirare coegit. Obijce quæſo inanibus curis, ſuperuacuis ludis, negotijs non neceſſarijs Socraticum illud. Abite procul hinc hoſtes ſacrilegi, abite quamprimum animi mei fures, ne á me ipſe abire compellar. Furantur hæc paulatim tibi teipſum, & captiuum ducunt uirum magnum, uirum natum ad imperandum, redime te, quæſo, ab hac miſera captiuitate dum potes, ſolum autem potes hodie, hodie primum tui iuris eſto. Non eſt crede mihi, ſapientis dicere, uiuam, Sera nimis uita eſt craſtina, uiue hodie. Facile eſt Laurenti quod poſco. Non eſt difficile horam unam rectè utiliterq; tranſigere, utere precor quotidie hora una bene, hoc eſt ad mentem liberalibus diſciplinis alendam, ac tantillum temporis feliciter tibi ipſe uiue. Reliquum ſi libet uiue alijs, nā & alij, ut ſcis, ſæpe uiuas oportet, ſi uis tibi uiuere. Sed utrúnq; Dei gratia facito. Nempe adeò Dei gratia primum, deinde tui aliorumq; gratia es procreatus. Ludis autem iociſq; raro parumq; indulge, nam &

nam & ad maiora uel potius ad maxima ſcio, quod loquor, te Deus inſtituit. Et huiuſmodi falſa oblectamenta coruſcationis inſtar, tam celeriter euaneſcunt, ut dum uidentur oriri contrarium conuertantur. Sed noli mihi cras ulterius polliceri, polliceris quod neq; habes, neq; te ſcis habiturum. Si cras tantum comederis biberiſúe, nonne triduo peribis amice? Pereat cras iſtud hodie, pereat quàm primum, ne tu pereas, nihil craſtino iſthoc fallacius, fefellit omnes quos terra protulit homines. Heu quid agis inepte Ficine? Ecce uel contrahet ſupercilia Laurentius uel ridebit. Vtrunq; malum. Imò utrunq; bonum. Noui enim medicis ingenium. A bono non proficiſcitur niſi bonum. Ego autem non tam Laurentium quàm Marſilium, cæteroſq; mortales hac epiſtola moneo. Omnes hoc morbo grauiſsime laboramus. Cras iſtud fiet. Vix pręſens tempus habemus, nam ita leuiter habemus ut parumper retinere non ualeamus. Futurum autem nihil eſt, futurum igitur nullus habet. O dementes. O miſeri ſpes noſtras in nihilum iacimus. Atq; theuſauro ſemper quem poſsidemus abutimur. Vti autem illo rectè uolumus quem minime poſsidemus. Sic omnes fermè ad interitũ ęgrotamus. Non igitur Galenus uel Hyppocrates petendus eſt, ſed Aeſculapius & Apollo. Bene uale hodie, ſi cras ualueris, ualebis nũquam. Sed uolo hoc ſigillo hãc epiſtolam obſignari, neq; audias unquam adulatores neq; obtrectatores ullos exaudias, quibus maxima quæq; domus abundat. Illi tibi oculos mentis eruere, iſti manus tuas, id eſt amicos, amputare conantur. Mendacium tãdem Deus ipſe perdet, ueritatem uerò tuebitur. Soli Deo confide Laurenti, ego quoq; confido Deo, iterum hodie bene Vale.

Homo ſine religione beſtijs eſt infelicior.

Marſilius Ficinus Benedicto Colluccio Piſtorienſi Rhetori, S. D.

HOrtaris ut in religionis defenſione, quemadmodum cœpi, aſsidue pergam. Conabor id quidem pro uiribus Benedicte. Non quia religio huiuſmodi defenſoribus egeat. Stat enim inuitis hoſtibus ſemper, regente Deo, qui ſemper apud omnes Gentes uult honorari. Sed quia tũc ſolùm feliciter uiuere imò tunc ſolum uiuere mihi uideor, cum de diuinis ſcribo aut loquor aut cogito. Reor equidẽ genus humanum cultu diuino ſublato fore cunctis animalibus infelicius, mitto cõtinuam multiplicemq; inermis & imbecillis & ſemper ægrotantis corpuſculi curam, inquiſitio ipſa rationis, quæ uidetur nos brutis præſtantiores efficere, ipſa, inquam, propter pręteritorũ pœnitentiam, futurorum metum, præſentium anxietatem, malorum cognitionem, inſaciabilem innumerabilium rerum cupiditatẽ, ſi diuina ſpes amoueatur, proculdubio reddit brutis miſeriores. Beati cœleſtes, qui tanquam in luce cuncta cognoſcunt. Securæ beſtiæ quæ tanquã in tenebris nihil prorſus intelligunt. Anxij miſeriq; homines qui in media quadam nebula uerſantur, titubant & uexantur, ſola nobis diuina lux ob pietatis meritum & clementiæ donum, uerietatem poteſt beatitudinemq; largiri.

Reſponſio ad epiſtolam de tempore parce expendendo.

Laurentius Medices Marſilio Ficino Philoſopho Platonico, S. D.

PEriucũnda mihi fuit epiſtola tua. Quæ ita præteriti temporis iacturam in nobis arguit, ut nõ omnino inutile ocium fuiſſe noſtrum uideatur. Factum eſt enim, priuata parui temporis iactura ut ea ex te præcepta emanarint, quæ non nobis modo, ſed ijs omnibus prodeſſe poſsint qui eodem morbo laborant. Declaraueras tu quidem ſæpe mentem erga nos tuam. Verùm mecum ipſo ſæpius hanc tuam epiſtolam uoluntati uideris omnẽ aliud amicitiæ officium ſuperaſſe, ſiue quod primas in amore erga nos partes obtineas, ac longè cæteris in amicitia præſtes, ſiue quod ea amicitiæ munera abundè præſtare ualeas quæ cęteri nequeant. Cęteri nempe qui nos beniuolentia proſequuntur, aut diuitijs iuuare poſſunt aut honoribus aut uoluptatibus, quæ quidem omnia in fortunæ poteſtate conſtituta ſunt, ut nihil firmius habeamus, nihilq; conſtantius quam eorum imbecillitatem ac mobilitatem, quod & tu ſępe docuiſti, & nos ſępius experti ſumus. Tu uerò his abundas pręceptis, atque eo amicitię genere nobiſcum agis, ut facile appareat, ſicut nemini amicorum uirtute cedis, ita reliquos in amore ſuperare. Facis hoc tu quidem naturali quadam beneficentia tua. Facis inſuper quod te non

fugit, hac conditione datas eſſe ab immortali Deo hominibus uirtutes, ut quamplurimos iuuent, neque adduci potes, ut diuina hac liberalitate abutaris. Lætatus ſum mirum in modum quod priſtinam recuperaueris ualetudinem. Lætarer multomagis, ſi tuis literis aſſequerer, ut priſtina mihi animi ualetudo redderetur, quod non equidem deſpero, tùm tuis grauiſsimis præceptis, tùm quod, ut noſti, ego non malignitate ſed facilitate potius naturæ ac conſuetudine quadam, deliro. Tuæ uerò partes ſunt, quæ & Apoſtoli, ut arguas, increpes, obſecres, & quod me huiuſmodi rebus moueri intelligis ne deſiſtas ijs omnibus nobiſcum ſtimulis uti, quibus magis proſtratam mentem noſtram erigi poſſe exiſtimas. Hoc unum à te contendo atque expecto, quod nemo te aut libentius uult, aut ſapientibus monet. Gratulor iterum tibi mihiq; quod te incolumem ſoſpitémque immortalis Deus nobis reddiderit, neque ego minuſquam tu admonitus ſum diſcrimine uitæ tuæ. Idem enim fatum & tuis oculis tenebras & noſtris lucem eripuiſſet, nihil enim magis uitam noſtram illuſtrare poteſt tuis grauiſsimis atque amantiſsimis admonitionibus, tuáque iucundiſsima conſuetudine, quibus extinctis, extincta eſt prorſus uitæ pars altera noſtræ, atque illa quidem pars, extra quam quicquid eſt ne hilum quidem eſt. Hoc ego periculo admonitus te & libentius utar & ſæpius, & quando ea eſt humana conditio ut exemplis potius moueatur quam rationibus, ego & te & tempore hac lege utar, tempore, ut nullum cras habituro, te uerò ut homine, cui ne punctum quidem temporis ſupereſt metu mortis liberum. Vale & ualetudinem cura. Floren. x. Octob. M. CCCC. LXXIIII.

Nemini recte uolenti omnino ad bonum interclуſus eſt aditus.

Marſilius Ficinus Nicolao Michelozzio ad uero uiro, S. D.

SOlent Michelocti qui quempiam confutant non aliter quam contradicendo refellere. Laurentius autem Medices cum mihi aſſentitur maximè, tunc maximè confutat, Nempe dum epiſtolam meam qua iacturam in eo præteriti temporis arguo artificioſiſsimè laudat, ne punctum quidē ætatis ſuæ uideatur inutiliter expēdiſſe. Quod ſi Patronus Nicolaē noſter in negligentia talis eſt ut fuiſſe diligens uideatur qualem euaſurum putas, ſi diligentior eſſe uoluerit & potuerit? Vt hoc quidem uelit eum precor, ut autem poſsit Deum obſecro. Quanquam non tàm opus eſt obſecrare Deum ut poſsit quam ut uelit. Tum quia nulli rectè uolenti omnino ad bonum interclуſus eſt aditus. Tum quia Deus honeſtam uoluntatem potiuſquam uerborum obſecrationes exaudit. Vale, atq; exhortare ad diligentiam Laurentium, ut breui tantum doctrina ſuperet latina, quantum authoritate ciues ſuos ſine controuerſia ſuperat.

Imitatio potior eſt quam lectio.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo S. D.

QVemadmodum Harmonia dum pręſens auribus noſtris illabitur uehementius afficit, quam dum præterita cogitatur, ac prælium cum ſpectatur nos acrius mouet quam cum narratur, ſic egregia illuſtrium uirorum opera ardentius ad uirtutem inflammāt exactiuſq; formant, quam Oratorum Philoſophorum de moribus diſputantium uerba. Ita enim natura comparatum eſt ut res ipſæ multo maiorem quam earum nomina uim habeant. Atq; ipſa rerum ueritas efficacius animum moueat, quam quod ueriſimile eſt uel falſum. Quamobrem Socraticorum morum imitatio ad uirtutem plures ueriuſq; inſtruxit, quam Ariſtotelis de moribus diſciplina. Et Chriſtus ſolus exemplo ad honeſtam ſanctamq; uitā pluribus magiſq; profuit quam uerbis Oratores omnes atque Philoſophi. Laudo igitur te mi Laurenti quod lectionē quidem moralem non ſpernas, Lectioni tamen imitationem tanquam rem uiuam longe præponas. Præſertim cum ſenem illum, ſenatuſconſulto Patrem patriæ iudicatum, tibi iampridem propoſueris imitandum, Magnum Coſmum dico auum tuum, Patronum meum uirum ante alios prudentem, erga Deum pium, erga homines iuſtum atq; magnificum, in ſeipſo temperatum, in re familiari admodum diligentem, ac multo accuratius in repub. circumſpectum, qui non ſibi ſolum ſed à Deo & Patriæ uixit, cuius animo nihil inter homines

mines humilius,nihil rurſus excelſius.Ego Laurenti unà cũ illo annos plures quam duodecim feliciter philoſophatus ſum,tam acutus erat in diſputãdo quam prudens & fortis in gubernando.Multum equidem Platoni noſtro debeo,ſed Coſmo non minus debere me fateor.Quam enim uirtutũ ideam Plato ſemel mihi monſtrauerat,eam quotidie Coſmus agebat.Mitto nunc cætera huius uiri bona, tam auarus parcusq; temporis erat Coſmus quam Mida pecuniæ.Et cum parciſsimè ſuos dies expenderet, horasq; impenſe dinumeraret,homo momentorum auariſsimus,frequenter iacturam deplorabat horarum. Deniq; Solonem Philoſophum imitatus,cum per omnem uitam uel in ſummis negotijs egregiè philoſophatus eſſet, illis tamen diebus quibus ex hac umbra migrauit ad lucem quam maximè philoſophabatur.Itaq; poſtquam Platonis librum de uno rerum principio ac de ſummo bono legimus,ſicut tu noſti, qui aderas, paulopoſt deceſsit, tanquam eo ipſo bono quod diſputatione guſtauerat re ipſa abundè iam potiturus. Vale, & ſicut Deus Coſmum ad ideam mundi formauit,ita te ipſe, quemadmodum cœpiſti, ad ideam Coſmi figura.

Durate,& uoſmet rebus ſeruate ſecundis.

Marſilius Ficinus Franciſco Saluiato Archiepiſcopo Piſano, S. D.

DEdi ad te præterita æſtate epiſtolam qua exhortabar plurimum ut confideres. Affirmans te non eſſe ad parua uel mediocria natum. Parua quidem pro merito,præter animum,eo tempore poſsidebas. Ecce iam fauente Deo conſecutus es mediocria.Quæ enim cæteris penè omnibus uidētur maxima,Saluiato meo mediocria ſunt.Magna igitur poſthac,ſi qua Marſilio imò Deo fides adhibenda eſt,te manent.Vaticinari ſimiliter adhuc & libet & licet. Nempe diuina prouidentia cum te Piſanum Archiepiſcopum creauit,uatem me declarauit.Vtri ergo noſtrum magis congratulandum ſit,ambigo.Tibi ne tanquam Archiepiſcopo,an mihi tanquam uati, forte utriq; pariter. Nam cum amicorum omnia communia ſint,ſiue ego uaticinor tibi, ſiue tu regnas, ego tecum regno. Vale felix & cura precor ualetudinem tuam diligentiſsime,ſic enim uideo Sacerdotium Florentinum iamdiu exanime breui reſpiraturũ. Quam uehementer & quam frequenter Ioannes Caualcantes noſter hac de re mecum congratuletur capere non poteſt epiſtola,cape animo, Iterum uale felix.

Diuinitas animi ab inuentione.

HActenus in tuo quodam Chriſtianæ religionis templo religioſè admodum locutus ſum tecum religioſiſsime Laurenti.Et ita per Deum locutus ut eſſe opus epiſtola non aduerterim. Hodie primum ſacris peractis ſermonibus templo egreſſus,agnoui iam epiſtolæ auxilio indigere.Surge igitur mea, ſurge epiſtola. Adeſdum ,hodie Piſas ſalutem ad eum feras oportet,per quem Florentia ſalua eſt.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici ſuo ſalutem,

ORem ualde miram. Imò & nimis ineptam. Vnde nam hoc optime Laurenti? Cœpi paulo antè ut mihi quidem uidebar ſatis belle. Nunc repente poſt ſalutē omnis inuentio deficit. Marſili forte ſumma hæc ſalus eſt prẹter ſalutem nihil penitus reperire. At uerò nõ eſt ſalus,ut arbitror,inuentione priuari.Nihilne igitur ulterius inops tecum epiſtola feres? imò adhuc paucis te uolo.Ecce enim inueni interim aliud neſcio quid ferendum quamuis fortaſſe ridiculũ hoc ipſum. Vnde quod nihil inueniam.Siſte epiſtola pedem,accipe rurſus & iſtud.Inuenio tertium. Quod ex eo inuentionem modo agnoui deficere,quia mulṭa quondã ſoleam reperire. Sed ne propera. Accipe prius ſi placet & quartũ. Quod ex copia ſæpe inopia tanquam ex habitu quodã priuatio recognoſcitur. Vis ne & quintum? Verte Dialectica uices,quod ex inopia tanquam priuatione,copiæ quaſi habitus ipſius oritur appetitus & augetur.Sed ecce pullulat neſcio quomodo in præſentia ſextum.Quod appetitus cum naturalem ab inopia trahat originem ſemper eſt pauper. Nunquã tamen,quod ſeptimũ dici poteſt,humanus animus inops,qui etiam ex inopia copiã generat,ex inuentionis priuatione texit inuentionem,ex tenebroſis terræ finibus effodit argenti candorem auriq; fulgorem. Hæc pro-

fecto eſt terra uiuentium, in qua Deum bona uidentur, terra inquam animi ſempiterna cuius indeficiens fructus eſt motusq; perpetuus. Hanc ergo terram excolamus nos millies rogat epiſtola. Hæc nobis fruges uberrimas incorruptibilesq; & ſuauiſsimas ſuggeret. Sed nolo grauiori ſarcina dorſulum epiſtolij premere. Vale iam epiſtola procax. Ac poſt ſalutem, Medicem & iube ualere fœliciter, & roga redire.

Nouum opus nimium placet opifici.

Marſilius Ficinus Angelo Politiano, S. D.

EPiſtola hæc ad Laurentium & naſcens & ſtatim nata mihi, ut fieri ſolet, nimis blādiebatur. Sed paulo poſt conſiderata, minus placuit. At qualiſcúnque ſit medicis eſt. Ego autem tanquam iuſtus ſua cuiq; reddo. Tu ſiquid ad manus tuas his annis ex Pædagogorum ſcriptis peſsimum uenerit, Laurentio legito, mox illi meam leges epiſtolam, ut ad peſsimum comparata minus offendat. Sed heus tu, lege obſecro eleganter, partim quidem uoce ſuaui, partim ore rotundo, ita demum uel forte fuco deceptus, aliquantulum ille laudabit. Vel certe dicet, Miſit ſaltem Marſilius aliquid, ineptos ſeruos malo quam pigros, pigros quoq; quam nullos. Quod Ioannem Petrum Patauinum mihi commendas, libenter accipio. Hunc enim commendat etiam Philoſophia mihi, ſiquidem tàm natura quam ſtudio Philoſophus eſſe uirit. Vale.

De perſeuerantia

Marſilius Ficinus Ioanni Altouito, S. D.

QVi nos uel collo uel manibus apprehendunt, corpus trahunt, qui oculis, ſenſum, quam auribus & auditu, animum atq; mentem. Tu modo auribus animum noſtrum comprehendiſti. Tot enim ac tanta de elegantia conſtantiaq; tua Ioannis Caualcantis noſtri uerbis iam auribus meis inſonuerunt, ut neque potuerim me neque uoluerim continere quin te ualde diligerem & amarem. Amoris noſtri ſignum in præſentia ſit hæc epiſtola, quæ conſtantiam quidem tuam probet, et ad perſeuerantiam exhortetur. Altera enim abſq; altera eſſe nequit. Neq; ſatis apud prudentes probandus eſſe uidetur quem nondum ſatis fortuna probauerit. Neque probatus ab ea ſatis eſt, niſi qui ad finem uſque perſeuerauit. Quantum bonum perſeuerantia ſit hoc indicat, quod cæteræ uirtutes bona pollicentur, perſeuerantia præſtat. Quę quidem quanto difficilior eſt, tanto cæteris laudabilior. Sed ne terreat difficultas, nam breuiſsimi ſunt omnes uirtutis humanæ labores. Præmium ſempiternum. Adde quod ardens claræ mentis propoſitum obſcura illuſtrat, frigida calefacit, mollit dura, domat indomita. Vale.

Prudentis eſt nihil præter ſalutem animi bonamq; corporis ualetudinem exoptare.

Marſilius Ficinus Andreæ Cambino ſuo, S. D.

SVnt Andrea multi mortalium uſque adeò cupidi, ut multa diuerſaq; quotidie, imò & innumerabilia tanquam inſatiabiles cupiant. Cambinus meus utpote qui prudens moderatusq; eſt nihil, ut arbitror, aliud optat præter ſalutem animi ac bonam corporis ualetudinem. Salue igitur ſimul & Vale.

De Muſica.

Marſilius Ficinus Antonio Caniſiano uiro docto atque prudenti, S. D.

QVæris Caniſiane cur tam frequēter medicinæ ſimul & Muſicæ ſtudia miſceam. Quid nam, inquis, commertij Pharmacis eſt cum cithara? Aſtronomi Caniſiane forſitan duo hec ad concurſum Iouis & Mercurij Venerisq; referrent. Opinantes ab Ioue Medicinam à Mercurio & Venere muſicam proficiſci.

Platonici

Platonici aũt noſtri ad unum Deum,ſcilicet,Apollinem referunt.Quem priſci Theologi Medicinæ inuentorem ac citharæ pulſandæ regem exiſtimauerunt. Hunc in libro hymnorum Orpheus uitalibus radijs ſanitatem uitamq́ largiri cunctis arbitratur morbosq́ propellere.Præterea fidibus canoris,id eſt,motibus uiribusq́ ſuis omnia temperare, hypate,id eſt graui uoce,himen. Neate,id eſt acuta,æſtatem.Dorionibus,id eſt,uocibus medijs,uer autumnumq́ producere. Cum ergo idem ſit Muſice dux medici neq́ repertor, quid mirum utrámque artem ſæpe ab ijſdem hominibus exerceri. Accedit quod anima corpusq́ naturali quadam proportione inuicem conſonant,rurſus partes animæ inuicẽ, partes quoque corpus inuicẽ.Quam quidem conſonantiã etiam harmonici febrium humorumq́ circuitus,motusq́ pulſus ipſius imitari uidenť. Partium animæ cõſonantiam, ut Plato & Ariſtoteles aſſerunt, & nos ſæpe experti ſumus, grauis Muſica ſeruat atq́ reſtituit.Cõcentum uerò partium corporalium medicina. Cum igiť corpus & anima inter ſe,ut diximus,congruãt,eiuſdem facile eſſe poteſt cõcentum partium animæ, ac partium corporis colere etiam.Hinc Chyron utramq́ exercuit facultatẽ. Hinc Dauid Propheta animam corpusq́ Saulis delirantis Lyra tradiť curauiſſe. Quod quidem & in cæteris tã corporis quàm animæ morbus fieri poſſe Democritus & Theophraſtus affirmauere. Pythagoras aũt & Empedocles & Aſclepiades Medicus re ipſa etiã demonſtrauerunt.Neq́ mirum id quidem.Nam cum cantus ſonúſq́ ex cogitatione mentis & impetu Phantaſiæ cordiſq́ affectu proficiſcatur,atq́ una cum aëre fracto & temperato, aëreũ audientis ſpiritum pulſet,qui animæ corporiſq́ nodus eſt,facile Phantaſiam mouet,afficitq́ cor & intima mentis penetralia penetrat. Corporis quoq́ humores & membra ſiſtit & mouet. Quod quidem oſtendit Timotheus, quando Alexandrum regem ſonis excitauit in furorem,deinde repreſsit.Mitto Pythagorę Empedocliſq́ miracula,qui laſciuiam,iram,furorem grauiore Muſica ſubitò cohibebant. Rurſus alijs modulis torpentes animos excitabant.Mitto etiam quæ de Orpheo,Arione,Amphione narrãt. Verùm ut ad propoſitum redeamus,prima Muſica in ratione conſiſtit,ſecunda in Phantaſia,tertia in ſermone,hanc ſequitur cantus,cantum digitorum motus in ſono,ſonum totius motus corporis in gymnaſtica uel tripudio. Videmus igitur animæ muſicam gradatim ad omnia corporis mẽbra deduci.Quam etiam Oratores,Poetæ,Pictores,Sculptores, Architecti in ſuis operibus imitatur. Cum ergo tanta inter animæ corporiſq́ muſicam communio ſit,quid mirum ab eodem homine tam corpus quam animam temperari? Deniq́ qui à Pythagoricis, Platonicis, Mercurio, Ariſtoxeno, tàm animam quam corpus mundi & animalium ſingulorum,muſicis rationibus conſtare didicerit.Atq́ à ſacris Hebræorum literis acceperit,Deum omnia in numero, pondere,menſura diſpoſuiſſe. Is neq́ mirabitur harmonia animalia pene omnia rapi,neq́ Pythagoram Empedoclem,Socratẽ etiam in Senectutẽ pulſantes Cithara accuſabit.Sed parum eruditum Themiſtoclem illũ qui ſibi oblatam in conuiuio recuſauit fuiſſe fatebiť.Pertinere enim muſicam ad doctos qui Muſarum cultores ſunt in Dialogo Alcibiade Plato noſter oſtendit, dicens Muſas eſſe muſicæ duces, atq́ ab eis muſicam appellari.Reijcit aũt Plato ubique melodiã querulam aut leuẽ, quia uel fractum animum reddat uel laſciuum & iracundum, ſolam uerò grauem eligit & cõſtantem tanquam ſaluberrimam ſpiritus,animæ corporiſq́ medicinam. Ego aũt, ut de Marſilio tuo aliquid dicam,eo conſilio poſt Theologiæ uel Medicinæ ſtudia grauiorib. fidibus cantibúſque frequenter incumbo,ut cætera ſenſuum oblectamẽta penitus negligam,moleſtias animæ corporiſq́ expellam,mentẽ ad ſublimia Deumq́ pro uiribus erigam,authoritate Mercurij Platoniſq́ fretus, qui muſicam nobis à Deo cõceſſam dicunt ad domandum corpus,temperandum animum Deúmque laudandum. Quod præ cæteris Dauidem & Pythagoram pręcepiſſe ſcio,& conſecutos exiſtimo. Vale.

Verißima laus eſt quæ laude digna eſt.

Marſilius Ficinus Ioanni Aurelio Ariminenſi, S. D.

LAudas Lyram Aureli noſtram carminibus laude dignis. Ego carmina tua uiciſſim Lyra laudabo.Sed ut laude digna. Vt tu uera loquaris.Ego uerò canam,uterque noſtram uerißimè laudet. Verißima enim laus eſt quæ laude digna eſt. Vale.

Fœlicites

Fœliciter amatur qui à uiro amatur amore digniſſimo.

Marſilius Ficinus Bernhardo Bembo Venetorum oratori, S. D.

OPinabar, Bernharde, me ſic amare Marſilium ut magis eum aliquando amare nõ poſſem. Quoniam quiſq; ſui gratia ſingula in ſinguliſq; ſeipſum ſeq; ipſum ſummopere diligit. Sed heri mea hæc me feliciter nimium ſefellit opinio. Tunc enim primum ardentius quam conſueueram amare me cœpi, cum primum certiſsime agnoui abs te ardenter amari uiro præ ceteris amore digniſsimo. Tantum equidem Bernhardo tribuo, ut quanti ab illo fieri me intelligo, tãti me faciam. Quis igitur mihi magis unquam placere poteſt quam ille per quem magis indies mihi ipſe placeo. Vtinam tibi placeam, Bernharde ſemper, ut prudentium nulli diſpliceam. Ergo amori huic in me tuo quid gratiæ referam? amorem. Cætera ut plurimum alieno pretio comparantur. Amor autem cum in libera uoluntate ſponte naſcatur, ideoq; ſit liber, nullo unquam pretio aut emitur aut uenditur, niſi ſe ipſo. Vale. Fœlix. VII. Martij. M. CCCC. LXXIIII. Florentiæ.

De lege & iuſtitia.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

PRomiſi Nonis, ſi rectè memini, Martijs Laurentio Piſis Florentiam redeunti, cũ in Piſanum agrum aliâs ſe conferret, ad eum aliquid me ſcripturum. Ergo qui ſoleo ſemper ad amicos ſcribere, quia uelim, in præſentia ſcripturus ſum quia debeam. Iuſtum eſt promiſſa ſeruare. Sic enim lege iubetur. Accipe igitur iuſtam legitimamq; epiſtolam. Imò, ut rectius loquar, quotiens uolo totiens & debeo, ſed amoris lege rurſus quando debeo tunc & uolo ſed legis amore. Vnde iuſtam accipies hodie uoluntariamq; epiſtolam. Secernere uel à iuſto uoluntarium, uel à uoluntario iuſtum neque licet ciuiq; neq; libet amicis, ecce & debes & uis Marſili, nunc aliquid ad Medicem ſcribere. Verùm quid ſcribes potiſsimum & quo numine fretus. O ſalus hominum ô regina mundi iuſtitia tu cauſam mihi iampridem ſcribendi dediſti, tu quæſo nunc materiam ſuggere ut quã libenter te fide iubente promiſeram tam feliciter te adiuuante perſoluam. Diuina illa lex qua mundus conſtat & gubernatur noſtris mentibus dum creant inextinguibile lumen legis illius naturalis accendit, ad quam boni maliue referuntur examen. Ab hac naturali lege, quæ diuinæ ſcintilla quędã eſt, ſcripta lex proficiſcitur ſcintillę eiuſmodi radius. Tres autem hæ leges, diuina, naturalis, ſcripta ſingulos homines quid ſit iuſtitia docent, ut nullus peccantibus fermè relictus ſit excuſationi locus, quaſi deliquiſſe omnino propter ignorantiam uideantur. Profectò mentis oculis tria hæc lumina monſtrant, iuſtitiam nihil aliud eſſe, quam uoluntatis habitum ſic à ratione directum & roboratum ut minus illecebriſq; contemptis, non aliter agere ſtatuat quam diuinitas, natura, ciuilitasq; dictauerit. Quid nam diuinitas præcipit niſi ut in Deum à quo habemus omnia, omnem cogitationis aciem, uoluntatis notum, operationis uim, opera merita, referamus. Natura quoq; quid aliud docet, niſi ut pecuniam corpori, corpus animæ, animam rationi, rationẽ Deo ſubijciamus? Deniq; ciuilitas monere uidetur, ut ciues ſinguli eſſe ſe quædam ciuitatis membra meminerint. Ideoq; decere patriam quidẽ tanquam uniuerſum corpus corũ, ciues aũt tanquam corporis eiuſdem membra diligere. Quamobrem ille ſine cõtrouerſia uir iuſtus habebitur, qui Deum tanquam Patrẽ & Dominum pietate incõparabili uenerabitur. Affectus motuſq; ſuos diligentiſsime moderabitur, homines fraterna diliget charitate, ſeipſum in Deo, homines diliget in ſeipſo, Deo pro uiribus inhærebit, ſecum alios quoad poterit diuinitati coniunget. Proinde iuſti officiũ eſt cuiq; quidem ſuũ tribuere, Maioribus honorẽ atq; reuerentiã, æqualibus domeſticã quãdam conſuetudinem, inferioribus opẽ atq; conſilium. Præterea cum in magiſtratibus cõſtitutus eſt, legẽ ipſam tanquã Deũ ante oculos ſemper habere. Se uerò non legis dominũ ſed fidum interpretem diligentémq; miniſtrum exiſtimare. In qua quidem adminiſtranda delicta æquitate quadam & ſine perturbatione puniat. Virtutibus abſq; inuidia pro dignitate præmia reddat. Neq; proprium cogitet ſed cõmune. Neq; proprio confidat ingenio, ſed ſenes, pios prudenteſq; uiros in omnibus conſulat. Illud quoq; apud eum maneat alta mente repoſtum. Vos quibus rector maris atq; terræ ius dedit magnum necis atq; uitæ, ponite inflatos tumidoſq; uultus, quicquid à uobis timor extimeſcit, maior

maior hoc uobis Dominus minatur, omne ſub regno grauiore regnum eſt. Quid iuſtitia ſit, quis iuſtus, quid iuſti officium ſatis ſit dictum. Quantus præterea iuſtæ actionis ſit fructus hinc perſpicuè declaratur, quod neq; domus neq; ciuitas, neq; exercitus neq; commertium prorſus ullum uel bonorum hominum uel malorum abſq; iuſta diſtributione, quæ ſit pro meritis, conſiſtere poteſt. Qui quidem ſi uſq; adeò mundi machinæ neceſſaria eſt, ut hac ſublata mundus ſit protinus ruiturus. Certè quantum ſit uitæ hominum neceſſaria dici non poteſt. Nempe ſi deſit hominibus ſiue congregentur in unum à ſe inuicem cito perduntur, ſiue diſiuncti uixerint à feris paſsim lacerabuntur, ô perpetuum humani generis uinculum, ô ſaluberrima noſtrorum medicina morborum, ô publica ciuitatis anima, iuſtitia uita beata, iuſtitia uita cœleſtis. Aurei ſeculi mater atq; regina. Aſtrea ſublimis quæ thronos ſydereos habitas. Terrenas ſedes. Diua ne deſeras obſecramus, Ne in ferreum ſeculum miſeri prolabamur. Habita precamur, habita ſemper celeſte numen humanas, cœleſtis patriæ ciues, ut cœleſtium uitam & in præſentia quoad poſſumus imitemur, & in poſterum penitus conſequamur. Vale.

De anima.

Marſilius Ficinus Franciſco Tedaldo ſuo, S. D.

LActantius Tedaldus tam charus mihi familiaris quam tibi filius, opuſculum nobis tuo nomine reddidit, in quo occidentalium Philoſophorum diſputationes de anima recenſentur. At tandem ab illis quid hac de re Marſilius Ficinus ſentiat, queritur, & ſi non noſtrum inter hos tantas componere lites, tamen quid ſentiam poſtquam rogant, latiſsimè explicabunt libri de Immortalitate animorum à nobis compoſiti, qui breui, ut ſpero, ad uos mittetur. Interim ad eam diſputationis partem quã potiſsimum expetunt breuiſsimè reſpondebo. Primum quidem ſcio animam meam ſubſtantiam eſſe. Alioquin ſubſtantiam perfectè comprehendere & definire non poſſem. Non poſſem uel eſſe aliquid præſtantius accidente, uel quantum accidens à ſubſtantia deficiat iudicare atq; metiri. Scio non eſſe corpoream & mortalem. Non enim incorporea & immortalia caperem, atq; à corporalibus mortalibuſq; diſcernerem, ſcio eſſe rationalem. Alioquin de illa cæteriſq; rebus rationes afferre neſcirem. Scio quamuis rationis ſit particeps, non tamen rationem ipſam, ut quidam exiſtimant, eſſe. Nam & in rerum rationibus aſsignandis à ueritate, & in rebus agendis à ratione, aberrare non poſſem. Potius igitur à ratione aberrat, qui animam eſſe rationem affirmat quam qui negat. Proinde ratio aut ſubſtantia eſt aut qualitas. Si ſubſtantia ratio ſecundum eſſentiam eſt, ſumma abſoluta ac penitus infinita eſt. Qualis non anima, ſed ſolus eſt Deus. Si qualitas eſt accidens uirtuſq; animæ potius quam anima eſſe uidetur. Animam uerò quæ ſubſtantiæ corporis formando, mouendoq; in partes contrarias atq; ſiſtendo liberè dominatur, qualitateſq; quodammodo contrarias uiciſsim induere poteſt, nemo qualitatem accidenſq; eſſe audeat affirmare. Quo enim pacto uel accidens uel occidens dici poteſt? Quæ per omnia tàm ſubſtantiarum quàm accidentium genera ſpecieq; æquè diſcurrit. Reflectitur quoq; in ſeipſam tùm affectu tùm cognitione atq; idcirco etiam uita, utpote quæ ſibimet hæreat non ſubiecto, ſine corporeo inſtrumento totiens agit quotiens attingit eligitq; incorporalia, eaq; à corporeis rectè diſcernit. Inclinationi corporali ſæpe repugnat, neque quieſcit in corpore. Denique quanto longius ſe à corpore ſeuocat, tanto efficacius intelligit, ac melius feliciuſq; ſe habet. Anima igitur eſt ſubſtantia incorporea, rationalis & immortalis, corpori regendo accommodata, Hanc antecedere corpus multi inter Platonicos arbitrantur. Peripatetici contra. Ego autem occidentales iſtos quos laudas Philoſophos, & ſi non declaras, reor tamen Peripateticos eſſe. Nam de anima, ut inquis, poſt epulas diſputauerunt, utpote qui corpus quidem prius recreandum quam animum procreandum exiſtimauerint. Ego & ſi ante epulas animulam huius Epiſtolij procreaui, tamen cum iſtis de creationis ordine ſentio. Vale, ac da operam ut diſputationibus iſtis frequenter interſis, ſic enim corpus ſimul coles & animam.

Ioannes Caualcantes noſter ſe tibi commendat. Tu autem Philoſophis iſtis me commenda.

Conſolatio

Fontes potius quam riuulos ſectari debemus.

Marſilius Ficinus Florentinus Ioanni Petro Patauinō, S. D.

SVnt multi noſtris ſeculis non Philoſophi ſed philopompi, qui ſenſum Ariſtotelicū ſe tenere ſuperbè nimium profitētur, cum tamen Ariſtotelē ipſum raro admodum atq; parumper loquentem, & tunc quidē non Græcè propria exprimentem, imò Barbare aliena balbutientem, audiuerint, ideoq; minimè intellexerint. Hi cum in foro inter pueros garriunt, ſcire nonnihil uulgo uidetur. Si domi eos prudenter interroges, paucam in Phyſicis, pauciora in Mathematicis, pauciſsima in Methaphyſicis ſcire deprehendes. Huiuſmodi homines etiam in ſeptuageſimo ætatis anno pueri ſunt, expertes non eloquentiæ ſolū, ſed grammaticæ, neq; res naturales aut diuinas, imò barbaras quaſdam dictiones anxiè nimis excogitant, quam inuicem ineptè permiſceant & cōfundant. Vnde Sophiſtæ leuiculi digna puerorum circulis in medium adducunt, potiuſquā coronæ uirorum. Ita loquuntur ut ex eorum ſermone Philoſophiam contemnas. Ita uiuunt ut ex eorum uita philoſophiam uituperes. Quamobrem eos Plato noſter meritò non maritos philoſophiæ, ſed adulteros nuncupauit, ex quibus filij non legitimi, id eſt, opiniones abſurdæ, inter Philoſophos oriantur. Probo igitur te Amice quod pueriles horū ineptias & uana ſtudia non emuleris, qui neq; fontes hauriunt, ſed riuulos lambunt, neq; ueritatis lucem, ſed opinionis umbram, ſtulte ſectantur. Scito te ita demum ad ueritatem proximè acceſſurum ſi errantium ueſtigia diligentiſsimè deuitaueris. Commenda me Bernardo Bembo noſtro, Venetorum oratori clariſsimo. Vale.

Peripateticus non ut Philoſophus eſt pecuniam appetit ſed ut homo.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

OLiuerium Ardouinum inſignem Peripateticum cōmendarem tibi non mediocriter, niſi Ariſtoteles ſuus cum tibi plurimum commendaret, ſi Ariſtoteles qui pecuniam felicitati neceſſariam iudicauit, libros ſuos abſq; nummis componere potuiſſet, etiam Peripateticus iſte Ariſtotelica ſine nūmis poſſet interpretari. Intelligis ergo quid uelit Oliuerius, Peripateticus eſt, non Cynicus. At non eſt, inquies, Philoſophi hæc appetere, ſit ita ſane. Verùm non ut Philoſophus eſt hæc poſtulat ſed ut homo. Vtrum uerò Philoſophi ſit pecuniam petere, poſtquam cōceſſeris diſputabimus. Vale. Salutat te Laurentius Bonincontrus Miniatenſis Poëta Aſtronomicus Aſtronomuſq; poeticus.

Commendatio à fortuna quondam felici, innocentia, ſcientia.

Marſilius Ficinus Donato Carolo, S. D.

COmmendo tibi Marſupinos quamplurimum, homines ſatis quidem fortunatos olim, nunc autem heu nimis infortunatos. Iniuſtos, ut arbitror, nunquam Carolum præ cæteris tibi commendat ex alto pater eius Carolus Poeta. Audi ſi placet parumper, & ſi potes, exaudi, obſecrat ecce te cum per ſapientiā humanitatemq; tuam, tùm uerò per diuinam clementiā ſaltem, ne adoleſcentē doctum ac penitus innocentem, unicam patris ſpem, hodie deſeras. Non decet muſam fieri mendicam, & innocētiam miſerabilem. Fer igitur opem Patrone muſarum alumno abſq; tuo auxilio perituro. XIIII. Aprilis. M. CCCC. LXXIIII. Florentiæ.

Qua ratione ſit quiſq; laudandus.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

SCribis ut in te laudando poſthac partior eſſe uelim. Et ita ſcribis ut dum fræno me cohibere uideris, calcaribus acerrimè ſtimulas ad laudandum, ſed me in præſentia continebo. Non licet ultra. In Epiſtolis Laurenti quas ad te ſcripſi hactenus ſemper te ita laudaui, ut admonerem ſimiliter atque exhortarer. Admonui

monui equidem ſemper ut à Deo te habere omnia recognoſceres, ei gratias ageres, ei te ſedulo commendares. Exhortatus ſum ut pergeres. Nam principium uel uoluntatis eſt uel ſortis, perſeuerantia uero uirtutis. Laudaui uerò te nonnunquam tanquam abſentem in epiſtolis ad Nicolaum liberius. Tu eas uelim nolimúe legis, atq; ita erga Nicolaum tuum es affectus, ut quæ ad eum ſcribuntur, ſcribi ad Laurentium arbitreris. Magis ergo amor erga Nicolaum tuus in me iudicando te decipit, quam me in te iudicando amor erga te meus. Ego Laurentium magis adhuc amo quam laudem, & iudicaui antea quam amarem. Vale. XV. Aprilis. M. CCCC. LXXIIII. Florentiæ.

Nemo ſine amore de amore bene loquitur.

Marſilius Ficinus Nicolao Michelo͏ctio uero uiro, S. D.

AD me ſcripſiſti Epiſtolam amatoriam Nicolaē & quaſi pluſquam amatoriam, nemo Nicolae niſi amator amatoria tam belle ſcribit Epiſtolæ tuæ, pro me reſpondeat totus ille liber quem olim de amore compoſui, ſcribo forſitan nimis pauca, quia in pœnitentia nimis multa cogito. Salutaui amicos tuos, ut iubes, ſalutationes huius non ſatis admittunt. Saluere malunt pœnitentia tua quam tuo nomine ſalutari. Vale. XVI. Aprilis. M. CCCC. LXXIIII. Floren.

Præcepta ad memoriam.

Marſilius Ficinus Banco arithmetræ. S. D.

SI reminiſcentia ualere cupis bonorum, da operam ut obliuiſcare malorum, operæprecium eſt in Letheum fluuium demergere uilia, ut precioſa retineas. Fuge Banche perturbationum impetum, fuge multiplicium negociorum cogitationumq; tumultum. Vis ne utiliter cogitare. Cogita paucißima, & quæ cogitant paucißimi. Hoc illud Pythagoræ eſt, populares uias declinato, ito per diuerticula. Quid temerè circumuagantur. Sagacitate & electione opus eſt, in exiguo ceſpite latet lepus, patent ubiq; mala, in anguſtum redactum eſt quod bonum eſt. Vis ne rerum bonarum pollere memoria? diligenter curato, ut eius quod ediſcendum eſt certam intelligas rationem. Reſponſio enim eſt indiſſolubile ueritatis & memoriæ uinculum. Ob hoc forſitan Plato noſter inquit, quod bene intellectum eſt ſemel, obliuioni omnino tradi nunquam poſſe. Ea quoq; memoriæ tradenda ſunt quæ non ſolum utilia ſunt, ſed & iucunda. Nam alimenta quæ ſuauißimum ſaporem afferunt, facilius in naturam noſtram tranſeunt atq; conuertuntur. Et quo auidius quid hauſtum eſt eo diutius retinetur. Adde ijs, quod obſeruandum omnino, Ariſtoteles & Simonides arbitrantur, ut certus quidā in ediſcendis ordo uel inſit uel ſaltem excogitetur, ordo in proportione quadam & connexione conſiſtit. In ijs aut qua ordinata ſerie digeſta ſunt, ſiquid unū acceperis, reliqua continuo neceſſaria quædam uel naturæ uel artis continuatione ſequuntur. Ipſa quoq; mentis intentio ſi uel in unum quiddam dirigitur uel in pauca tanquam unum, uehementius agit quam ſi in plurima diſtrahatur, omnis aut partium continuatio atq; ordo in unum quiddam tam ipſum totum quod ex ijs conſtituitur, quam ipſam animi intentionem inducit. Obſeruandum inſuper ut ſæpenumero quæ didicimus meditemur, ſic enim alimenta animi concoquuntur, & quaſi cōuertuntur in animum. Confert etiam quamplurimum, ſiquis eleganti oratione cantuq; ſuaui quæ memoriæ mandauit ſepe recenſeat. Voluptas enim rerum condimentum eſt, amoris eſca, incitamentum ingenij, uoluntatis pabulū, roburq; memoriæ. Conducit multum & admiratio, nam ob hanc attētior factus animus altius penetralibus ſuis rerum notas inurit. Quamobrem pueri cum propter nouitatem rerum admirentur magis, retinent quoq; diutius. Forte etiam cogitant pauciora quā uiri, adde & multo tranquilliora. Sed de hoc aliâs. Si quam in hac re fides medicis adhibenda eſt, aloē ſepe purgandum eſt cerebrum, odoribusq; cinnamomi & maiorana, fouendum, Hoc equidem non uitupero, ſed purgationem animæ multo magis probo. Purganda enim hæc primum à malis eſt ut impleatur bonis. Bene uale, hoc eſt animam bene ale. Ales autem bene, non ſi quam plurimis, imò ſi quàm electißimis hanc alueris.

Virtutum

Virtutum definitio, officium, finis.

Marſilius Ficinus Antonio Calderino. S. D.

PEtis Antoni ſæpe iam ut uirtutes tibi definiam, expectas forſitan à me minutiſsimas illas Peripateticorum Stoicorumque petitiones. Calderine, non ita Platonici noſtri ſolent. Nempe uirtutis uis in unione potius quàm in diuiſione conſiſtit. Ideo Pythagorici unitatem ad bonũ, multitudinem ad malum, pertinere arbitrabantur. Definiam ergo breuiſsimè, præſertim cum uirtutes exercere ſatius ad modum ſit quàm noſſe. Virtus eſt habitus animi electione ad beatitudinem conferens. Virtutum duo ſunt genera. Aliæ in intellectu. In appetitu uerò ſiue rationali ſiue irrationali ſunt aliæ. Illæ ſpeculatiuę uocantur, iſtæ morales. Illæ quidem ſpeculatiuę, quia ſpeculando comparantur, & comparatæ uerſantur in ſpeculando. Iſtę uerò morales quia more & conſuetudine acquiruntur, atque acquiſitæ in moribus & operum uſu conſiſtũt. In eo genere ſunt ſapientia, contemplatio diuinorum, ſcientia quæ eſt cognitio naturalium, prudentia, hoc eſt, notitia rerũ priuatim & publice rectè adminiſtrandarũ, ars denique quæ eſt recta efficiendorum operũ regula. In alio genere ſunt, iuſtitia quę ſponte ſuum unicuique tribuit, fortitudo pręterea quæ ad opera honeſta promptior, abijcit à nobis timoris impedimentum, temperantia denique quæ libidinũ mollitiem, quod alterum honeſtorum impedimentum eſt, repellit, liberalitas autem & magnificẽtia iuſtitiæ comites ſunt, atque uirtutes aliæ ſimiliter aliarum. Et ut ſummatim dicam, ſpeculatiua uirtus nihil aliud eſt niſi acquiſita claritas, intellectus moralis autem nihil aliud niſi feruor ſtabilis appetitus ab intellectus claritate ſuccẽſus. Meminiſſe uerò oportet, nihil in humanis uirtutibus electione precioſius eſſe, pro qua emẽda, Plato in libris de Repub. cenſet cætera omnia eſſe uendenda. Obſunt enim illi omnia, prodeſt nihil, qui neſcit diſcernere à malis bona, & à bonis mala ſecernere. Volumus ne electionis conſequi facultatem, conſulamus in omnibus ſeniores probatioresque uiros. Tempus igitur prę cęteris conſulamus. Quid enim inter temporalia tempore antiquius & probatius. Cõſulemus autem tempus ſi pręteritorum euentus ſæpe & multum conſiderauerimus. Præteritũ enim magiſter eſt pręſentis atque futuri. Conſideratio quoque futuri pręſentia docet. Difficillimum eſt enim pręſentia rectè adminiſtrare, niſi actionis cuiuſque finem & exitũ cogitaueris. Cogita quantum decet, reliquum relinque Deo. Quicquid ſequitur tanquam à Deo factum proba. Qui enim diuinam gubernationem improbat, reprobatur à Deo. Quoniam uerò Deus principium finiſque omnium eſt, ideoque nos Deo non nobis nati ſumus, quæ in ſuperioribus narrabantur, eatenus uirtutes ſunt quatenus à nobis colendi, imitandi, conſequendique, Dei gratia exercentur. Cultus itaque Dei uirtutũ uirtus eſt. Conſecutio autem Dei præmium eſt uirtutum.

Animæ natura & officium, laus hiſtoriæ.

Marſilius Ficinus Iacobo Bracciolino Poggij oratoris filio, paternæ artis hæredi. S. D.

PLatonici ueteres urbana Platonis natalitia quotannis inſtaurabãt. Noui autem Platonici, Bracciolinæ, & urbana & ſuburbana noſtris temporibus celebrarunt. Suburbana quidem apud magnanimum Laurentium Medicem in agro Caregio, culta in libro noſtro de amore narrantur. Vrbana uerò Florentiæ ſumptu regio celebrauit Franciſcus Bandinus uir ingenio magnificentiaque excellens. Vbi tu & Bindaccius Ricaſolanus & Ioãnes Caualcãtes noſter alijque academici multi diſcubuerũnt. Ego quoque interfui. Atque ex multis & uarijs quæ in eo conuiuio diſputauimus illud in primis mecum ipſe ſæpe meditor ac tibi libenter hodie recẽſebo, quod ante epulas de animæ natura cõcludimus. Nihil enim magis ad hominẽ pertinet quàm quæ de anima diſputanť. Sic & Delphicũ pręceptũ illud impleť, noſce te ipſum, & cętera omnia ſagacius, quę uel ſuper animã uel infra animã ſunt, inueſtiganť. Quo enim pacto capere alia abunde poſſumus, niſi animã ipſam, per quã capienda ſunt alia, capiamus? An non abutitur anima qui intueri eam non ſtudet, per quã & cuius gratia intueri cuncta deſiderat? Anima rationalis quemadmodũ omnes ibi cõuenimus in orizonte, id eſt, in confinio ęternitatis & temporis poſita eſt, quoniã inter æterna & temporalia naturã mediã

poſsidet,& tanquam media rationales uires actionesq́ habet ad ęterna ſurgẽtes, habet quoq; uires operationesq́ declinantes ad temporalia. Merito cum ex diuerſis naturis inclinationes diuerſæ naſcantur eo ipſo quòd animam uidemus,tùm ad æterna tùm ad temporalia uergere,eam ex utriſq; naturis conſtitutam eſſe cognoſcimus. Partem quidem illam animæ ſuperiorem Plato noſter in regno Saturni,id eſt, in mentis & prouidentiæ,inferiorem autem in regno Iouis,id eſt,uitæ fatiq́ locauit. Quapropter anima iam bifrontis inſtar uultum geminum habere uidetur,aureum,ſcilicet & argenteum, Illo ſaturnia,hoc Iouialia reſpicit. Aſpiciendo autem iudicat atq; appetit. Aeterna amare pręſtat quàm iudicare,difficillimè iudicantur bene, male amari nunquam poſſunt, dummodo ardentur amentur,quæ nunquã nimis imò neque ſatis amantur. Temporalia iudicare ſatius eſt admodum quàm diligere. Iudicantur ut plurimum ſatis belle, ſed ut plurimum turpiter diliguntur. Profectò iudex rei iudicandæ formam in ſe trãsfert, amator uerò ſe transfert in amati formam. Satius eſt inferiora ad nos attollere iudicando quàm nos ad illa amando dejcere. Satius eſt ad ſuperiora nos per amorem erigere, quàm illa ad nos dimittere per iudicium. Vale. Sed antequam finem faciam rogo te, mi Bracciolìne,ut ab incępto componendarum hiſtoriarum ſtudio non deſiſtas. Nam ſtylum orationis tuę hiſtorici laudant,& res ipſa eſt ad uitam,non modo oblectandam,ue rùm etiam moribus inſtituendam ſummopere neceſſaria. Siquidem quæ per ſe mortalia ſunt immortalitatem ab hiſtoria conſequuntur,quæ abſentia ſunt per eam pręſentia fiunt,uetera iuueneſcunt. Iuuenes cito maturitatem ſenis adæquat. Ac ſi ſenex ſeptuaginta annorum ob ipſarum rerum experientiam prudens habetur,quanto prudentior, qui annorum mille,& trium millium implet ętatem. Tot uerò annorum millia uixiſſe quiſq; uidetur quot annorum acta didicit ab hiſtoria. Vale iterum.

Tres uitæ duces,& una uitæ optima ratio.

Marſilius Ficinus Laurentio Franciſco, S. D.

TRes ſunt humanæ uitæ duces. Prima eſt ratio diu diligenterq́ examinata, ſecunda experientia rerum diuturna conſuetudine confirmata, tertia, authoritas antiquorum eorum,ſcilicet,qui tales ſint,ut neq; ab alio facile decipi potuerint,neq; ipſi uoluiſſe alios decipere uideantur. Magis enim attendendum eſt quid egerit quiſque quàm quid dixerit,bene loqui multorum eſt,bene agere paucorum. Optima uerò uiuendi ratio eſt, ut cogites conerisq́ quàm maximè potes ſecũdum mentem uiuere,hoc eſt, non ſemper feliciter uiuere,in mente ſiquidem ſtatus & tranquillitas reperitur, qui de mente cadit ad inferos labitur. Noli obnixè ſtudere ut diu in corpore uiuas,nihil eſt enim ſi ad æternitatem conferas in corporalibus rebus diu. Adde quod in ipſa corporis uita à multis ac uiliſsimis ſuperamur. Vitaq́ corporis pœna eſt & mors animi nuncupãda. Hoc unum conare præ cęteris quod in Gorgia Plato noſter iubet,ut id temporis quod tibi hic à Deo eſt aſsignatum quàm optime uiuas,ſic ſempiternæ miſeriæ ſupplicia deuitantur. Et æternæ feliciſq; uitæ fundamenta diuino quodam auxilio iaciuntur.

Ratio docendi,laudandi,uituperandi.

Marſilius Ficinus Laurentio Lippio Rhetore, S. D.

QVoniam Igiſti Græcos Rhetores & Latinos, arbitror te ita diſcipulos tuos inſtruere ut ſemper meminerint nõ quod libeat,ſed quod liceat auditoribus perſuaderi debere. Nam qui quod iuſtum eſt ſuadet,facilius & felicius perſuadet, quippe cum in cauſa ſua iuſtitiam habet patronam. Meminerint ſe iuſtos eſſe oportere. Cuius enim uita non probatur oratio reprobatur. Opera uehementius quàm uerba mouent, maximè mouet alios qui ipſe mouet maximè,omnino autem offendit aures qui aliter canit ore, aliter pulſat lyram. Diuina Muſica eſt rectus cogitationũ, uerborum actionumq́ concentus. Meminerint quando laudaturi quempiam uituperaturiue ſunt,ampliſsimã eſſe rerũ,locorum,temporumq́ naturam,itaq; neminem poſſe adeo

adeò ſapientem bonumq́ eſſe, quin poſsit alter ſapientior ac melior reperiri. Neminem rurſus tam inſipientem, tanq̃ malũ, quin locus pateat inſipientiori atq; peiori, parce ergo laudandum, ſed & parcius uituperandum, laudando prçterea exhortentur & moneant. Nemo peſtilentior homicida quàm adulator, qui quantũ in ſe eſt interficit animũ. Laudent ergo uirtutes Deumq́ uirtutum largitorẽ potius quàm perſonas. Illud quidẽ pij Philoſophi eſt, hoc autem adulatoris. Vituperẽnt uitia non perſonas, Illud amici eſt, hoc inimici, non hominem, ſed uitia oderint. Ergo cogitent non quomodo lędant hominem, ſed quomodo uitia diluant. Studeant magis ut boni ſint quàm ut docti, ſcientia inuidia gignit, bonitas occidit inuidiam, bonitas & hominibus utilior & Deo gratior quã ſciẽtia, eſt etiam ſtabilior, citius enim obliuiſcimur rei alicuius quam breui didicimus, quàm mores amittimus quos laborioſa & diuturna cõſuetudine cõparauimus. Doctrina per ſe ad breue tempus parumúe cõfert, bonitas in æternum & ad conſequendum Deum. Conſule igitur diſcipulis tuis ut more Socratico doctrinis humanis utantur ad expellendas ſenſuũ nebulas & animũ ſerenandum. Tunc enim à diuino ſole menti ueritatis radius illuceſcet, aliter uerò nunquã. Hoc unicũ utile ſtudium eſt. Qui aliter agit fruſtra miſereq́ laborat. Sic te Lippi tui diſcipuli honorabũt. Pythagoram Socratemq́ præceptores diuinos non libri ſed diſcipuli illuſtrarunt. Imò uerò libri ſed uiui, liber eſt diſcipulus carens anima, diſcipulus eſt liber uiuens. Laurenti quæ à Deo ueritatis omnis magiſtro gratis didiciſti, gratis doce. Scientiam natura liberam nefariũ eſt fieri mercenariam. Laudo eum qui abſq; uerecundiæ rubore multa didicerit, atq; illa ſine inuidia doceat. Quicquid in diſcipulis exundat, redundat in præceptorẽ. Doce quæſo libenter. Tot enim animæ filios habemus quot & diſcipulos, q̃ ſi genitores filios corporis cũ uoluptate generant, cur nõ & docti cum uoluptate filios animæ procreent? Præbe te ipſum morum bonorum exemplum. Sanctimonia uitę doctrinam efficit uenerandam, iuniores ſeniorum facilè mores ebibunt. Sacrilegi habendi ſunt qui iuniorem imò & quorumlibet animos uerbis moribúſue inficiunt. Deniq; Pythagoram & Alabandenſem Apollonium imitari, qui Indorum Philoſophorum ritu non adoleſcẽtes quoslibet, ſed feliciter natos & optimè educatos in diſciplinam ſuam admittebant. Non enim decet muſas fieri, aut laſciuiæ miniſtras, aut iniquitatis arma. Vale & ſaluta Albertinũ Cremonenſem Philoſophum uerum, id eſt, doctrinæ & honeſtatis exemplar.

Cognitio & reuerentia ſuiipſius omnium optima.

Marſilius Ficinus Hominum Generi ſalutem, id eſt, cognitionem & reuerentiam ſuiipſius, dicit.

COgnoſce teipſum, diuinum genus mortali ueſte indutũ, nuda queſo teipſum, ſegrega quantum potes, potes aũt quantum conaris, ſegrega, inquã, à corpore animam, à ſenſuum affectibus rationem. Videbis protinus purum ſegregatis terræ ſordibus aurum, uidebis lucidum diſiectis nubibus aërem, reuereberis tunc, crede mihi, teipſum tanq̃ diuini Solis radiũ ſempiternum. Neq; audebis coram te ulterius turpe quicq; aut uile uel aggredi uel cogitare. Nihil penitus latere poteſt Deum, per quem ſolum patent quæcunq; uſquã patent. Nihil tuorum latet mentẽ uiuam ſemper Dei ubiq; uiuentis ſtatuam, ſi uenerandus antiqui regis aſpectus uerecundiam gignit, reuerere ſemper & ubiq; admirandam Dei regis omnium mentisq́ corporalium reginæ prçſentiã. Merito igitur diuinus Pythagoras iuſsit, reuerere teipſum. Qui coram ſe ipſo uilia cogitare non erubeſcit, & animam natura diuinam patitur ſeruo ſuo corpori ſeruire, diuinamq́ hanc margaritam ſubmergit in lutum, is certè uidetur quanti ipſe pretij ſit ignorare, neq; conſiderauit diuinum illud oraculum. Minuiſti eum paulò minus ab angelis, & quæ ſequuntur. Rurſus, ego dixi Dij eſtis & filij excelſi omnes. Heu ueſtri nimiũ ignarę mentes, heu pectora cæca. Surgite iam precor ex hoc profundiore ſomno, Reſipiſcite quãdoq; obſecro. Si enim reſipiſcitis, feliciter reſpirabitis, quid huiuſmodi tamdiu ſpectatis, diui cœlũ ſuſpicite cœleſtis patriæ ciues, incolæ terræ. Homo quidem terrena ſtella eſt circumfuſa nube, ſtella uerò cœleſtis homo. Magnũ quiddam es ô anima, te parua non implent, optimum quoq;, ſi diſplicent tibi mala, pulcherrimum, ſi horres turpia, ſempiternum, ſi temporalia paruipendis. Poſtquam talis es, ſi

reperire te cupis, quære obſecro ibi te ipſam ubi ſunt talia. Magna uerò ibi ſunt ſolum, ubi nullum locus imponit limite finem, optima ubi nihil cõtingit aduerſi, pulcherrima ubi nihil eſt diſſonum, ſempiterna, ubi defectus eſt nullus. Quære te igitur extra mundum, uerùm ut & quæras te & reperias extra, extra uola, imò extra reſpice. Es enim extra dum mundum ipſa cõplecteris. Sed eſſe te putas in infimo loco mũdi, quia te ipſam quidem non cernis ſuper æthera peruolantem, ſed umbram tuam corpus uides in infimo. Perinde ac ſi puer aliquis ſuper puteum conſtitutus eſſe ſe in fundo putei arbitretur, dum in ſeipſum aciem conuertit, ſed ſuam quaſi in fundo proſpicit umbram. Aut ſi auis in aëre uolans, credat ſe in terra uolare dum umbram ſuam uidet in terra. Ergo relictis umbrę huius anguſtijs reuertere in te ipſam, ſic enim reuerteris in amplum. Immẽſam eſſe ſcito in ſpiritu amplitudinem, in corpore uerò infinitam, ut ita loquar, anguſtiam, quod quidem ex hoc proſpicere potes, quod numeri, qui ſpiritali naturę propinquant, ſine fine creſcunt, non tamen ſine fine decreſcunt. Magnitudo autem corporalis contra, terminum quidem habet augmenti, quamuis terminũ decrementi non habeat.

De diuinitate animi et religione.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino. S. D.

CAeteri cum ad Marſilium Ficinum & Ioannem Caualcantem unicũ eius achatem ſcripturi ſunt, geminas ſcribunt epiſtolas, putantes ubi duo uident corpora, duas quoq; uoluntates ineſſe. Bandinus autem qui linceis oculis, ut ita dicam, introſpicit unicam ad unicum ſcripſit epiſtolam, in ea Marſilium appellat immortalem atq; diuinum, utpote qui nõ in carne hominis huius ueſte figat intuitum, ſed interiorem hominem intueatur, animum ſcilicet ipſum, qui hominibus à Deo tributus eſt immortalis atq; diuinis. O quàm perſpicax es Bãdine, qui ſubito intuitu cernas, quod ego primùm per longas ambages decem annos inueſtigaui, deinde cõpoſui hac de re quinquennio octo decemq; libros. Quorum initium diuinitatem animæ, quã ipſe perſpicere iam mihi uideris, incipit ijs uerbis paulatim ſignificare. Cum genus humanũ propter inquietudinem animi imbecillitatemq; corporis & rerum omnium indigentiã, duriorem quã beſtiæ uitam agat in terris, ſi terminum uiuendi natura illi eundem penitus atq; cæteris animantibus tribuiſſet, nullum animal eſſet infelicius homine. Quoniam uerò fieri nequit ut homo qui Dei cultu propius cunctis mortalibus accedit ad Deum beatitudinis authorem, omnino ſit omnibus infelicior, ſolum autẽ poſt mortem corporis beatior effici poteſt, neceſſariũ eſſe uidetur animis noſtris ab hoc carcere diſcedẽtibus lucem aliquam potereſſe. Sed de his ſatis. Tu uerò perge Bandine res ſingulas ut facis, quantum potes introſpicere, ſic enim nunq; decipieris, qui ſuperficiem aſpicit umbras tantùm uidet & ſomnia. Cæterum eſt cardo rerum atq; ſubſtantia, polliceris honorare nos cum primum potueris, iamdiu diuum Platonem eiuſq; cultores magnifice honoraſti. Nunc quoque honoras dum polliceris, ueridicus enim uir qualis eſt Bandinus cum pollicetur præſtat officium. Vale.

Conſolatio in alicuius obitu.

Marſilius Ficinus Anthonio Allio Theologo Epiſcopo Volaterrano conſolationem diuinam dicit.

SI liceret conſolari eum qui cæteros cõſolari poſsit & ſoleat, ſcriberem ad te nunc epiſtolam in fratrum tuorum migratione conſolatoriam. Non conſolabor igitur Anthonium ſed precabor. Obſecro te uererande pater per Deum ipſum uitam uiuentium, ut neq; tam cogites terrenam tuorum mortẽ quàm cœleſtem eorum uitam. Neque tàm uoluntatem tuam ſequeris quã diuinam, cui quidem facilè conſentire unica pietas eſt, uera ſapientia & ſumma felicitas. Quæ cæteris neceſſaria aduerſaq; eueniunt, ei uoluntaria & proſpera fiunt qui cum gubernatoris omnium uoluntate cõſentit. Sed quid ego ineptus medicinas offero Hippocrati? Medice cura te ipſum, imò te Deo committe curandum, nullum eſt enim, ut ipſe optimè noſti, remedium contra mortis terrenę uenenum, niſi & cœleſtis & ſuper cœleſtis uitę feruens amor & conſideratio frequens. Vale XXVIII. Aprilis, M. CCCC. LXXIIII. Florentię.

Contra mendaces & impios detractores.

Marſilius Ficinus. S. D.

SCis fratrem tuum maximo tibi dedecori eſſe, quod mendax & inſtabilis ab omnibus habeatur, negare non poſſum eum eſſe mendacem, qui contra maieſtatem diuinam, quæ infinita ueritas eſt, uenenoſam linguam calamumq; tàm impiè tanquam inſolenter exercet. De illo igitur nihil uerius quam quod ſit mendax homines prædicant. Sed cur inſtabilem hunc hominem non inuenio, qui tàm pertinaciter in ſuo propoſito ſtabilis eſt, ut in ipſa ſua inſtabilitate & malignitate iam cōſenuerit. Vel emenda uitia fraterna ſi potes, (quanquam curare tàm ueterē morbū difficilimū eſt, & tā nefarium uitium forſitan impoſſibile, nunquam enim ſurrexit dæmon qui cum rebellaſſet à Deo ſemel dicitur corruiſſe) Vel ſaltem feras æquo animo, poſtquam & Deus eius conuitia tolerat, forte quia ſcit Deus hunc neſcire quid garriat. Non obſcurant, amice, uirtutes tuas fraterna uitia, ſed illuſtrant, albedo enim tua ob eius nigredinem cādidius emicat. Noli igitur in bonis moribus minus ipſe ſtabilis eſſe quam frater in malis, ut tàm bene agas bona quam belle ille mala.

Contra mendaces & impios detractores.

Marſilius Ficinus Bernardo Oricellario uiro præſtanti, S. D.

NOli nimium turbari, Bernarde, ſi ille aduerſus omnes tàm turpiter latrat, latrat enim canis ille pro natura & cōſuetudine ſua, tunc latrare deſinet eiuſmodi rabula cum deſinet uiuere, niſi forte etiam poſt mortem latratu Cerberum comitetur. Sed dic oro, Bernarde, quid latratus eius cuiquam obeſſe poteſt? Imò homines uigilātiores cautioresq; reddit. Et cū uulgatiſſimū ſit, eum ſemper probis uel propter inuidiam uel propter diſsimilitudinem ſolere detrahere, ille probatiſſimus uir habebitur? Quem ille maximè improbauerit. Ego certe ab iniquo uerbis mallē quā re ipſa uituperari. Vituperat aūt re ipſa iniquus quem uerbis laudat, nam ei amicus ac ſimilis iudicatur. Detractor quiſq; prius ſibi ipſe quam cæteris neceſſariò detrahit, ſubit enim inuidi & maledici crimen. O quantum abutitur lingua qui ad malum utitur. Polluant maledictis os ſuum maledici, nos noſtrum uiciſſim ne polluamus. Si fœtores abominamur, ſcire debemus, nihil peius olere quam in ore detergēdę ſunt ſordes, ſermo fœtens putridæ mentis eſt ſignum. Cauendum eſt igitur diligenter ne improborum contagione inficiamur. Non eſt curandum quid de nobis homunculi, ſed quid uiri, neq; tantū quid uiri quantum quid ueritas ipſa loquatur. Siquid obijcitur falſi, contemne, ueritati confiſus, ſiquid ueri, ad emendationem tuam aduerſarij conuitijs utere. Noli ad leuiſſimam ſuſurri uulgaris auram uel proſperam uel aduerſam ullam in partem uerti. Diuinus animus nulla ex re alia pendere debet quam ex Deo. At tu fruſtra conaris iſtū perditum emendare, neq; exaudit demens rationes neq; audit, nunquam parcet probis uiris impius iſte, qui nūquam pepercit Deo. Quonam pacto poteſt inſanus qui Deum odit, homines ullos qui Dei imagines ſunt diligere? Rogas me ut eum quibuſcunq; poſſum rationibus corrigam, littus arare me iubes. Nemo infeſtius, nemo rurſus ineptius cōtra res diuinas inuehitur quam iſte homuncio quem emendare me rogas, puniendus eſt potius Therſites iſte quam caſtigādus. Proh nefas, impune inuectiuas multas ore uenenoſo euomuit cōtra Deum. At quo ore? Quod ab ipſo Deo laudandi Dei gratia eſt creatum. Non habeo in quo ſeculum hoc noſtrum Bernarde accuſem niſi quod portentulum iſtud impium produxit. Glorioſum bellum Ioui quondam à gigantibus indictum fuiſſe narratur, ignominioſum ſummo Deo his temporibus à Pigmeis. Cōmendas meæ diſciplinę monſtrulū miſerabile, & certe ſi cerebrū haberet ac uires, ualde humano generi noxium. Hoc Hercules propter contemptum prætermiſiſſet, Marſilius reſpuit propter fœtorem. Vale felix & iube aliâs leuiora.

Quid eſt felicitas, quod habet gradus, quod eſt æterna.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

CVm ego ac tu nuper in agro Charegio multa de felicitate ultro citròque diſputauiſſemus, tandem in ſententiam eandem duce ratione conuenimus. Vbi tu nouas quaſdam rationes, quod felicitas in uoluntatis potiuſquã intellectus actu conſiſtat, ſubtiliter inueniſti. Placuit aũt tibi ut tu diſputationem illam carminibus ego ſoluta oratione conſcriberem. Tu iam eleganti poëmate tuum officium impleuiſti, ego igitur nũc, aſpirante Deo, munus meũ exequar quã breuiſſimè. Tria bonorũ humanorũ genera numerant̃. Bona uidelicet fortunæ corporiſꝗ & animi. Fortunę bona ſunt pecunię, honor, beniuolentia, dominatio. Atꝗ ut à primis incipiamus, pecunia non eſt ſummũ bonũ, ut opinatus eſt Mida, nõ enim propter ſeipſam, ſed propter corporis uel animi commoda comparatur. Neꝗ honor & beniuolentia, ut Auguſtus ſolebat dicere, quia in alterius arbitrio ſunt, & ſępe nõ ſentiuntur à nobis, ſępiſsimè pręter meritũ & impenduntur, & amittuntur. Neꝗ dominatio, ut uoluit cęſar, quoniã quanto pluribus dominamur, tanto acrioribus uexamur curis, plura ſubimus pericula, pluribus ſeruimus hominibus atꝗ negotijs, plures hoſtes habemus. Bona corporis ſunt, robur, ſanitas pulchritudo. Robur ſanitaſꝗ nõ eſt ſũmũ bonũ, ut Milo Crotoniates exiſtimaſſe uidet̃, minimis enim offenſiunculis ſubijcimur. Neꝗ pulchritudo, quã Scepticus gloriabat̃ Herillus, nemo enim quãuis pulcherrimus ſit, hoc ipſo cõtentus uiuit, & alijs potius bonũ eſt pulchritudo ꝙ pulchris. Animę bona alia ſunt irrationalis partis animę, alia rationalis ſunt. Irrationalis partis ſunt, acumẽ ſenſuũ, eorũꝗ uoluptates. Ariſtippus cenſuit in ambobus ſummum eſſe bonũ. Nos in neutro felicitatẽ conſiſtere arbitramur, nõ in acumine, tũ quia in hoc à multis beſtijs ſuperamur, tùm quia offendere nos ſolet acutus ſenſus non minus quam iuuare. Non in ſenſuum uoluptatibus, nam ardor eas antecedit, comitatur ſuſpitio, pœnitetia ſequitur, multis longiſꝗ doloribus una emitur breuiſꝗ uoluptas. Ac tandiu uoluptatis huiuſmodi uehementia durat quamdiu durat corporis indigẽtia, puta eouſꝗ potus ſuauitas quouſꝗ ſitis, indigentia uerò omnis moleſtia quædam eſt. Voluptas ergo ſenſus, quia ſępe contrario ſuo, id eſt dolori, miſcetur, neꝗ pura ueraꝗ uoluptas eſt, neꝗ ſufficiens. Ac ſiquis dixerit nonnullas eſſe ſenſuum uoluptates quæ indigentiam non ſequantur, reſpondeo, eas uſꝗ adeò debiles eſſe ut nullus in eis beatitudinẽ collocet. Neꝗ audeat quiſpiã in habitu quodam ex acumine oblectamentiſꝗ ſenſuũ compoſito beatitudinem ponere, habitus enim huiuſmodi fallax uolatilis, inquietus. Vilia oblectamenta non implent animum, naturali quodam inſtinctu ſublimiora petentem. Rationalis partis animę bona alia naturalia dicuntur, ut acumen, memoria & prompta uoluntatis audacia. In ijs fœlicitas nõ conſiſtit, bene enim utentibus bona ſunt, male uerò mala. Alia rationalis animę bona ſunt acquiſita, ut morales uirtutes & ſpeculatiuę. Nunquid in moribus eſt felicitas? quod Stoici & Cynici arbitrantur? Nequaquam, operationes enim moralium uirtutũ, ceu tẽperantiæ, fortitudiniſꝗ negotioſę atꝗ laborioſę ſunt. In labore aũt nõ eſt finis ille quẽ quærimus, ſed in quiete, negociamur enim ut otiemur, & bellum gerimus ut in pace uiuamus. Prętereà mores non propter ſe quærunt̃ unquam, ſed tanquam medicinę quędã ad purgationẽ tranquillitatemꝗ animi referuntur. Nõ eſt aũt in tranquillitate Epicurea finis ultimus. Refert̃ enim animi tranquillitas ad ſpeculationẽ ueritatis, ceu ſerenitas aëris ad Solis lumen. Nũ ergo in ſpeculatiuis uirtutibus, qualis eſt cõtẽplatio ueritatis, beatitudo uerſat̃? Certè in ijs ipſis. Sed alia eſt cõtẽplatio, ut ita loquar, ſubcœleſtiũ, alia cœleſtiũ, alia ſupcœleſtiũ. Democritus in prima ſpeculatione finẽ ſtatuit. Anaxagoras in ea quieſcere noluit, qa cœleſtia præſtantiora ſunt ꝙ ſub cœleſtia, ſed cõtentus eſſe uolebat ſpeculatione cœleſtiũ. Vnde, inquit, ad illorũ cõtẽplationẽ genitũ ſe fuiſſe, cœlũꝗ eſſe ſuã primã affirmauit. Quod qdẽ Ariſtoteles reprobauit, qa ſupcœleſtiũ conſideratio dignior admodũ uideat̃. Atꝗ beatitudo ſit ſummus actus ſummę potẽtiæ circa obiectũ ſũmũ. Verũ alia eſt horũ cõſideratio quam conſeq poteſt animus corpore clauſus, alia ꝙ ſolutus. Ariſtoteles putauit hominẽ qui prima habeat eſſe fœlicẽ, noſter Plato negauit, quoniam diuinorũ cõſideratio in hac uita intellectus ambiguitatẽ uoluntatiſꝗ anxietatem

ſemper

ſemper habet admixtam. Quamobrem apud Platonem beatitudo uera ad animam pertinet à corpore ſeparatam diuina conſiderantem. In diuinorum genere angeli ponuntur atq; Deus. Auicenna & Algazel affirmare uidentur, in angelorum conſideratione animam fore beatam. Id duabus rationibus Platonici confutant. Ratio prima huiuſmodi eſt: Intellectui noſtro conditio hæc innata eſt, ut rei cuiuſq; requirat cauſam, rurſusq; cauſæ cauſam. Ideo non ceſſat unquam inquiſitio intellectus niſi eam cauſam reperiat cuius nulla ſit cauſa, ſed ipſa ſit cauſa cauſarum, id autem ſolus eſt Deus. Secunda ratio talis. Voluntatis affectus nullo ſatiatur bono, quatenus putamus bonum prӕterea aliud ſupereſſe, ſolo igitur eo bono ſatiatur ultra quod nihil eſt boni. Quid añt hoc aliud niſi Deus? Quapropter in ſolo Deo quieſcere poteſt intellectus inquiſitio & uoluntatis affectus. In Deo igitur ſolo hominis beatitudo conſiſtit. Quod quidem inde prouenit, quod nulla res alibi quam in propria cauſa poteſt quieſcere. Et quia Deus ſolus eſt propria animæ cauſa, ideo anima in ſolo quieſcit Deo. Sed hæc latius in theologia de Immortalitate animorum diſſeruimus. Cæterum duo ſunt animæ actus circa Deũ. Videt enim Deum per intellectum, ac Deo cognito gaudet per uoluntatem. Viſionem Plato uocat ambroſiam, gaudium nectar, intellectum uerò & uoluntatẽ geminas alas quibus in Deum tanquam patrem & patriam reuolemus. Idcirco puras, inquit animas cum in cœlum euolauerint in diuina menſa ambroſia & nectare ueſci. Gaudium in ea felicitate eſt præſtantius uiſione. Quia quanto magis apud Deum in hac uita meremur amando quam inquirendo, tanto maius in illa uita præmium amori quàm inquiſitioni tribuitur. Meremur autem amando multo magis quam indagando, multis de cauſis: Prima, quia nemò in hac uita uerè cognoſcit Deum. Vere autem amat Deũ quoq; modo cognitum qui ſpernit cætera propter Deum. Secunda, quemadmodum deterius eſt odiſſe Deum quam ignorare, ſic melius amare quã noſſe. Tertia, cognitione Dei poſſumus male uti, ſcilicet ad ſuperbiã. Amore eius male uti nõ poſſumus. Quarta, qui Deũ proſpicit, nihil ob hoc tribuit Deo, qui autem eum amat & ſeipſum & quicquid poſſidet Deo tribuit. Amanti ergo ſe Deus retribuit potiuſquam ſcrutanti. Quinta, perſcrutando Deum paulum longo uix tandem tempore proficimus, amando breuiſſimo plurimum, ob id enim citius propinquiuſq; & firmius amor quam cognitio mentem cũ diuinitate coniungit, quia uis cognitionis in diſcretione cõſiſtit magis, amoris autem uis magis in unione, Sexta, amando Deum non ſolum maiorem percipimus uoluptatem quam perſcrutãdo, uerùm etiam meliores efficimur. His rationibus concludere poſſumus præmium quod amori debetur maius eſſe, quam quod humanę inquiſitioni accomodatur. Amanti conuenit ut re amata fruatur & gaudeat, is enim eſt finis amoris. Inquirenti autem ut uideat. Gaudium igitur in homine felice ſuperat uiſionem.

Præterea uidere quærimus ut gaudeamus, nõ autem ut uideamus gaudere. Cauſam aſſignare poſſumus, ob quam uidere uelimus, cauſam uerò ob quam uelimus gaudere aliam præter ipſummet gaudium, aſſignare nequimus. Quaſi propter ſeipſum deſideretur. Nõ cupimus ipſum uidere ſimpliciter, ſed talia & tali quodam pacto uidere ut gaudeamus. Nullum gaudium natura ipſa reſpuit unquam, reſpuit tamen aliquam interdum cognitionem, imò etiam, ſi arbitramur multum fore moleſtam, ut oblectatio nõ cognitionis tantum, uerùm etiam uitæ ſit condimentum, quo ſublato, omnia uidentur inſipida. Plenius eſt gaudium quam cognitio, non enim, quiſquis cognoſcit, idem ſimul & gaudet, quiſquis autẽ gaudet, neceſſariò & cognoſcit. Natura ſicut deterius exiſtimat dolere quam ignorare, ita melius gaudere quam noſſe. Et ſicut dolorem ſemper & ubique propter ſe fugit & omnia propter ipſum tanquam ſummum malum, ita uoluptatẽ ſequitur propter ſe, & alia propter ipſam quaſi ſummum bonum. Cum uis cognitionis, ut ſupra diximus, in quadam diſcretione conſiſtat, uis autem amoris in unione, propius unimur Deo per amatorium gaudium quod nos transformat in amatum Deũ, quã per cognitionem. Et ſicut non qui uidet bonum ſed qui uult, fit bonus, ſic animus nõ ex eo quod Deũ conſiderat, ſed ex eo quod amat fit diuinus, quemadmodũ materia, nõ quia calorem ignis euadit. Ratio hæc ex eo confirmatur, quod cũ anima non ſit ipſum bonũ, ideoq; bonũ ipſi extra ſui naturam ſit quęrendũ, ſequitur ut conuerſio uolũtatis, quę extra ꝑtendit̃ in obiectũ, uerius ipſo bono ſtatuat̃, quã notio intellectus quæ manet intus.

Intellectus enim modo quodã imaginario obiectũ capit. Volũtas eſſentiali inſtinctu trãſ
ferre ſe nitit̃ in obiectũ. Appetitus in eſſentia fundat̃ latiſsimusqꝫ & perpetuus eſt, quæ
cũqꝫ enim ſunt ſemper aliquid appetũt. Cognitio per acceptas imagines agit, paucorũ
eſt & intermiſſa. Poſſeſsio igit̃ boni per appetitus naturã magis ſubſtantialis eſt per co-
gnitionis intuitũ. Si Deus mentẽ à uolũtate ſeiungeret ſeruaretqꝫ naturam utramqꝫ ſe-
orſum, mens quidẽ priorẽ ſpeciẽ retinere forſitan uideret̃, Eſſet enim adhuc forma quę
dam rationalis, uoluntas ſpeciẽ fortè mutaret. Eſſet em̃ appetitus aliquis carens rationis
electione. Sed mens nullo prorſus bono ulterius frueret̃, eſſet enim tanqꝫ animal abſqꝫ
guſtu, nihil ſibi placeret, nihil probaret, neqꝫ alteri cuiquã, neqꝫ ſibi aſſentiret̃. Voluntas
tamen adhuc ſuis quibuſdam bonis pro uirib. frueret̃. Frui igit̃ ſummo bono ad uolun
tatem potius quã intellectũ pertinere uidet̃. Merito uoluntati conuenit finis motus, id
eſt, felicitas, quoniã ad eam ſpectat motus initiũ. Intellectus enim cum notam pro natu-
ra rerũ, qui pro natura ſua res ipſas intelligat res ad ſeipſum quodãmodo uidetur attra-
here, ideoqꝫ non propriè mouere dicit̃ animam. Voluntas cum res appetat eo modo cõ
ſequi, quo ſunt in ſe ipſis, trahit animã ad externa, Ideoqꝫ motus initium eſt uolũtas. Fi-
nis aũt motus uniuerſalis extrinſecus eſt, qui deniqꝫ tanquã forma quędam animæ ſeſe
iungit. Anima per uoluntatẽ hoc fine maximè fruit̃. Quia merces laboranti debet̃. Cu-
ra uerò ſtimulusqꝫ circa conſequendũ bonum malumue uitandũ eſt in affectu. Volun-
tas nõ modo quia magis meret̃ quàm intellectus apud Deum, idcirco magis Deo frui-
tur, uerũ etiam quoniam ad eam beatitudinis diſtinctio pertinet. Quanto enim quis ar-
dẽtius amat, tanto euadit beatior, ideo ad ipſam ſpectat felicitatis ipſius ſubſtãtia. Quid
dicemus ad hoc? ꝙ cum multo plures amare Deum ardenter poſsint quã clare cogno-
ſcere, amatoria uia & hominib. tutior eſt ad infinitũ bonum ꝗd ſeipſum uult quàm plu
rimis impertire lõge accõmodatior. Ad uoluntatẽ igitur ꝑtinet cõſecutio. Quid rurſus
ad hoc? ꝙ liber animarum rationaliũ motus, & quia liber, ideo progrediens præter fini-
tum quemlibet terminũ uſqueadeò meritis proficere poteſt, ut nõnullos etiam angelo
rũ beatitudine ualeat ſuperare, ſuperare uerò eos amando gaudendoqꝫ potius q̃ intelli
gendo ualemus. Proinde cognoſcendo Deũ, eius amplitudinẽ contrahimus ad mentis
noſtræ capacitatẽ atqꝫ cõceptum: amando uerò mentem amplificamus ad latitudinẽ di
uinæ bonitatis immenſam. Illic in nos Deũ quaſi deiịcimus, hic uerò attollimus nos ad
Deum. Noſcimus em̃ quantũ ipſi capimus. Amamus aũt & quantũ intuemur & quan
tum ultra ꝑſpicuum intuitũ noſtrum uaticinamur bonitatis diuinæ reliquũ ſupereſſe,
Vbi diuinę infinitatis abyſſum remiſſe quidẽ & obſcure proſpicimus, intenſe tamen ar-
denterqꝫ amamus ſimiliterqꝫ gaudemus. Non eſt, ut aliq opinant̃ uiſio mẽſura gaudiị,
poteſt enim qui parũ uidet, amare multũ, atqꝫ cõtra. Deniqꝫ illud eſt ſummũ animæ bo-
num quo anima cõtenta eſt, non eſt aũt contenta propriè ipſa uiſione Dei: Viſio enim
quæ in anima uidẽte ſuſcipit̃ creata res eſt gradibusqꝫ perfectionis finita, ſicut & anima.
Nõ eſt aũt anima cõtenta unqꝫ creato aliquo finitoqꝫ bono. Viſio igitur nõ eſt ſummũ.
Cõtenta uerò eſt anima Deo uiſo potius q̃ uiſione Dei. Fruitio boni in ſenſu, non in eo
cõſiſtit propriè ꝙ bonũ moueat ſenſum, ſed in eo ꝗd ſenſus in bonũ illud ꝗd oblatũ eſt
ſeſe reflectat, cõuertat̃ & diffundat̃. Quę qdẽ ſpiritalis cõuerſio diffuſioqꝫ nihil eſt aliud
quam uoluptas, ut in libro de Voluptate diſſeruimus. Sic in ſeparata mẽte ipſa, ut ita lo
quar, fruitio Dei nõ in eo proprie ꝙ Deus ſe mõſtrat menti cõſiſtit, hic enim Dei potius
quã noſter actus eſt, ſed in eo ꝙ mẽs ſe cõuertit in Deũ, quod eſt gaudiũ. Neqꝫ putandũ
eſt, animã in Dei uiſionẽ ſeſe cõuertere ut quieſcat in ipſa, ſed in Deũ uiſum, uult em̃ ui
ſionẽ propter uiſũ, ꝗd etiã ipſi tãquã forma coniũgitur. Sicuti neqꝫ guſtus in guſtationẽ
ſaporis, ſed in ſaporẽ guſtatũ ſe dilatat. Guſtationẽ em̃ propter guſtatũ cupit. Appetitus
nullus rem imaginariam quærit, ſed ſubſtantialem, alioquin ſufficeret appetenti abſen-
tis boni memoria atqꝫ imaginatio. Viſio aũt Dei in nobis imaginaria res eſt, & ut ſupra
dixi finita. Quo circa uoluntatis actus, qui eſt in Deum infinitum conuerſio ſubſtantia
liſqꝫ diffuſio, rationem infinitatis magis habet quàm actus intelligendi qui eſt Dei no-
tio quædam pro mentis capacitate. Summum igitur bonum Deus eſt. Beatitudo au
tem fruitio Dei, fruimur ideo per uoluntatem. Quoniã per eam amando quidem mo-
uemur ad Deum, gaudendo uerò dilatamur conuertimurqꝫ in Deum. Fruũtur autem
uarij

uarij animi uarijs Dei uirtutibus & ideis. Quiſq; enim ea uirtute potit̃ in primis quam in hac uita dilexit præ cæteris, atq; eſt pro uiribus imitatus. Toto autem Deo fruuntur omnes. Totus enim in ſingulis eſt ideis. Sed totum Deũ pręſtantius poſſident qui eũ in præſtantiore idea conſpiciunt. Quoniã uerò quiſq; & Deo toto pro ſua capacitate potitur & eo modo quo amauerat fruit̃, ideo, ut Plato inquit, liuor adeſt à diuino choro. Cũ enim omniũ iucundiſsimũ ſit re amata potiri, quilibet in eo potiundo q̃d amauerat contentus plenusq; uiuit, quippe ſi amatores duo ſuarũ delitiarum compotes fiant, uterq; in amati ſui poſſeſsione quieſcet, neq; curam quidẽ ullam habebit num alter pulchriore potiat̃ amato. Adde, quod quamuis illic alij alijs capaciores ſint, tamen quiſq; ad ſummũ ſuæ capacitatis exuberat, quo fit ut nihil ultra requirat. Adde quod amatorio quodã affectu uolũtati diſtributioniq; diuinæ iuſtitię quilibet illic cedit quã libẽtiſsime.

Amoueri aũt à Deo beatus animus nunquã poteſt. Neq; enim ui id fieri poſſe dicendum eſt. Nã unde uiolentia inferri poteſt in animam ab infinita Dei potentia cõprehenſam. Neq; ſponte, cum enim uoluntas non moueatur ad aliquid niſi ratione boni, poſtquã ſemel hæſerit ei in quo tota eſt boni ratio, idq; cognoſcit, nũquã inde mouetur ad aliud. Et quia natura boni eſt, ſibi appetendi uim applicare, ſequitur ut infinitum bonũ applicet abſq; fine. Rurſum quia uoluntas eatenus quieſcit in aliquo quatenus exiſtimatur bonum, in bono infinito ſine fine quieſcit. Ac ſi anima dum in corporis motu uerſatur felicitatem eligit omnis mutationis expertem, multo magis quando fuerit ſuper motũ. Neq; inferiores animę partes diuertere inde poſſunt ſuperiores, ceſſerunt enim illis in ęternum, quando in infinitum Dei ſtatũ anima ſeſe uertit. Deniq; ſi ſeparandus illinc quando ꝑ animus eſt, ſiue id neſciat, non eſt beatus, quia uidelicet eſt ignorans, ſiue ſciat, non eſt beatus, quoniam timidus atque æger. Semper ergo fruitur Deo qui ſemel fruitur. Lege feliciter, Laurenti felix, quæ Marſilius Ficinus tuus hic breuiter magna ex parte à te inuẽta de felicitate perſtrinxit, ſic enim requirit epiſtola, latiſsime uerò hęc ab eo in libris de Amore & in Theologia tractantur. Vale.

Oratio ad Deum Theologica.

Marſilius Ficinus Bernardo Oricellario uiro præſtanti & amico ſuaui, S. D.

Nihil mihi ſuauius ſuper homines quã cũ Deo loqui. Nihil mihi ſuauius inter homines quã loqui tecũ, quę tecũ loquor Deus audit ſemper uitæ dux & amicitię noſtrę conciliator. Quæ cũ Deo ſæpe loquor ipſe nunc audies. Vtor hac oratione, Oricellari, ad Deũ quotidie, ut Deus meæ fulgeat menti & faueat uoluntati. Vtere & aliquando niſi forte quid melius habes, nemo eſt enim cui magis optem Deũ fauere quam tibi. Audiui quandoq; Laurentium Medicem noſtrum nõ nulla horum ſimilia ad lyram canentem, furore quodam diuino, ut arbitror, concitum. Sed orationem iam audi. O lumen immenſum te ipſum uidens, in te uidens omnia, ô infinite uiſus te ipſo lucens, illuminans uniuerſa, ô ſpiritalis ocule, quo ſolo & quem ſolum ſpiritales uident oculi, ô immortalis uidẽtium uita, ô uiuentium omne bonum. Bonum quod totum imples amantium deſiderium, deſiderium nobis totius boni tu Deus ſolus accendis, qui ſolus es totum bonum. Obſecro te lux puriſsima per te ipſam, purga obſecro caliginoſam aciem, qua te cernam, quæ gelidum cor inflammas, quo te ſitio, Amplifica anguſtum oculum, quo te conſpiciam, quæ humilem pupillam erigis ut ſuſpiciam. Penetras enim penetralia mea, ô profunditas profundorũ, ſubleuas quoq; ſublimia mea, ô ſublimium ſublimitas omniũ. Quid intima mea penetrat? Quid mea ſumma tollit, Mirabiles certè mirabilis bonitatis pulchritudiniſq; tuæ radij, per mentes, per animas, per corpora mirabiliter uſquequaq; diffuſi. His igitur afficis me uel inſcium, his, inquam, allicis, me cogis, uris, quantum ô ſpecies ſingularis ecce iã ecce ad te propero anhelans, unica pulchritudo. Sed claudicat, ah nimium amator hic tuus, claudicat heu miſer, porrige precor claudicanti piam, ſpes mea, manum. Duc oro quem allicis, excipe quẽ cogis, refrigera quẽ uris, quẽ angis oblecta, oblectabis iã ſpero tuum hũc mirificè, ô mirũ gaudiũ, ô fons omniũ gaudiorũ. Scio equidẽ in te uno, imò te unũ eſſe, quicquid uſquam deſideramus; ſi placet bonũ hoc nobis, ſi placet bonũ illud

Quod ſoli uirtuti deoq; confidendum & ſeruiendum.

Marſilius Ficinus Franciſco Saluiato, S. D.

SI quis diuturni ſilentij mei cauſam fuiſſe putat obliuionem, errat, ego enim tantum tibi debere fateor, ut non prius tui quàm mei obliuiſci poſsim. Sciebam equidem non decere minima quæque ſcribere ad uirum multis negotijs occupatum, optabam igitur aliquid in rebus tuis magnum, idq; indies expectabã, cuius cauſa congratulatorias ad te literas ſcriberem. Nondum quicquã uoto meo & merito tuo dignum uideo contigiſſe. Confide Saluiate Deo, ſcio te non eſſe ad parua uel mediocria natum. Bono igitur &, ut ſoles, magno animo eſto. Iam enim magna conſequutus eris, ſi magno animo fueris. Omnino autem piorũ ſpem Deus clementiſsimus non fruſtratur. Obitum uerò Petri Cardinalis noſtri quid deplorem? Nos quidem immortalis Deus non deſeret, & ſi mortalis homo deſeruit. Petrus autem iunior in proſperitate deceſsit, ut opinor, ne fortè obiret in ſenectute miſerior. Prorogatio uitæ & ſi interdum morum emendatio eſt, ſæpe tamẽ præteritæ proſperitatis abrogatio uel derogatio. Multum Saluiate uixit, quiſquis id quod uixit multum apud homines, meritus eſt plurimum apud Deum. Qui nondum ſatis ingenio & uirtute profecit, quãuis centum impleuerit annos, nondum ſatis uixit, deniq;, ut paucis abſoluam, nemo diu feliciterq; uiuit, niſi qui beatitudini uiuit æternæ. Vale mi Franciſce, ſemper illius memor, quod ſæpe iam te Deus admonuit, neque eſſe fortunæ, uel homini confidẽdum, neque ſeruiendum eſſe niſi illi qui nulli ſeruit, qui neque fallere uult unquam, neque falli poteſt, cui deeſt nihil, qui nihil deeſſe ſuis unquam patitur, Iterum uale. Ioãnes Caualcantes noſter ſe tibi commendat.

Qualis debeat eſſe imitatio.

Marſilius Ficinus Baccio Martello, S. D.

LEgi orationem illam Bernardi Nuthij rhetoris ad Laurẽtium Medicem uirum doctum atque magnanimũ. Tulliũ iam pridem noſter Nuthius ebibiſſe & cõcoxiſſe uidetur. In ea oratione mira quadam uiciſsitudo perſpicitur, nam illic & Nuthius Tullianus eſt & Tullius Nuthianus apparet. Talis quædam inter Homerum atq; Maronem, rurſus inter Ariſtotelem & Theophraſtum, fuiſſe uidetur uicisſitudo. Perſeuera igitur in Bernardi noſtri familiaritate, hic enim clarus eſt rhetor, adde & optimus, quæ enim perſuadere docet, ipſe ſibi iam perſuaſit. Vale.

Sæpe magna eſt laus quæ breuis eſt.

Marſilius Ficinus Bartholomæo Scalæ Oratori, S. D.

LEgi quæſtiones Chriſtophori Landini Camaudulenſes. In ijs libris Maronis adita penetrat, Ciceronis Dialogos imitatur ad unguem, felicem uirum fabricat feliciſsime. Lege illos & tu, ſcio mecum ſenties. Vale. Sed quare in laudãdo Chriſtophoro tàm breuis es Marſili? Quia habet neſcio quid quod exprimere nequeam. Iterum Vale.

Qui fauet bonis, ſibi fauet.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

ROgo tibi, ſi Paci docto & bono ſacerdoti fauebis, fauebis & mihi. Cum enim uiri boni & amici agitur res, res agitur noſtra. Vale.

Quæ ſit petitio & commendatio iuſta.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

MVlti à te digniora ſe petunt Gregorius Epiphanius longe dignior eſt his quæ poſtulat. Et ſi nobis amiciſsimus eſt, tamen propter eius uirtutem magis quam propter amicitiam eum tibi commendo. Nam propter uirtutem eſt amicus. Vale.

Inſtitutio breuis Epiſcopi.

Marſilius F. Ioanni Nicholino Archiepiſcopo Amalphienſi, S. D.

MEmini cum adhuc puer eſſes, atque unà cum Cherubino Quarqualione doctiſſimo pręceptore tuo noſtram academiam ſalutares, conſuluiſſe me tibi ut cum primū ętas pateretur, diuinas literas legeſq; capeſſeres, deinde ſacris initiareris. Idemq; patrem tuum Octonē iuriſconſultum equitemq; præclarū ſæpenumero rogauiſſe. Quoniam & aſtronomia te magnum in religione uirum, & phyſionomia legitimum tùm literis tùm moribus ſacerdotem mihi fore monſtrabat. Ecce nunc, quod rariſsimum eſt, in uigeſimoquinto ętatis tuæ anno archiepiſcopus Amalphienſis regio fauore felicibuſq; auſpicijs es conſtitutus. Quamobrem & tibi uero archiepiſcopo & mihi quaſi uati cuidam, optime mi Ioannes, ſummopere gratulor, non tàm quod aſtronomiæ quam quod phyſionomiæ iudicium impleuiſti, ex illo quidem ad Dei uicarium, ex hoc autem ad Deum ipſum potes accedere. Reliquū eſt ut quod in tam tenera ætate, adiuuante Deo tam proſpere es conſecutus, feliciter exequaris. Quod quidem ita demum efficies, ſi ſemper memineris te hominē eſſe, & quæ ſine Deo adipiſci non potuiſti, nō poſſe abſq; Deo uel recte gubernare uel feliciter poſſidere, ſi te illi pia mente optimiſq; operibus ſedulo commendaueris, ſi in omnibus conſulueris ſeniores uiros atq; probatos, ſi non quodlibet ſed quod licet, non quod irrationalis affectus blande mentitur, ſed quod diligentiſsima ratio metitur, elegeris. Si memineris paſtorem uerum tam egregium uirtute eſſe oportere, ut ſubiecto gregi uirtutum omniū ſit exemplar. Alioquin paſtoris uitia gregē inficiunt, & uitia gregis in paſtoris inſaniā pernitiemq; redundant. Verū quid opus eſt, ut Marſilius inſtruat Archiepiſcopū? Satis hunc, ut literę moreſq; declarant, Pauli Apoſtoli epiſtolę inſtruxerunt. Vale felix.

Laus Philoſophiæ oratoria, moralis, dialectica, theologica.

Marſilius Ficinus Bernardo Bembo iuriſconſulto equiti, doctrina & authoritate præclaro Venetorum oratori, S. D.

QVæris quam ob cauſam cū res multas paſſim arteſq; laudauerim, Philoſophiā tamen cuius ſtudio ſemper incūbo, nuſquā ſim laudibus proſecutus. Item forte ſuperioribus diebus Ioannes Caualcantes meus Achates interrogauit. Ego aūt reſpondeo, primum inuenta hominum ab hominibus poſſe quandoq; per dignitate laudari, Philoſophiā uerò inuentū Dei longè admodum humanā eloquentiā ſuperare. Deinde in ſingulis rebus & artibus celebrantis me Philoſophiā rerū omniū inuentricē artiumq; magiſtrā celebrauiſſe. Siquidem non niſi eius uiribus orationibuſq; ſingula digne landamus, et quantum quæq; facultas Philoſophiæ uirtutis & dignitatis eſt particeps, tantum laude dignam eſſe cenſemus. Sed quoniam noſtra hęc mater & nutrix propriam à nobis aliquando declamationem iure optimo uidetur exigere, hinc iam, ſi placet, exordiamur.

Laus Philoſophiæ oratoria

O Vitæ Philoſophia dux, ô uirtutis indagatrix expultrixq; uitiorum. Quid non modo nos, ſed omnino hominū uita ſine te eſſe potuiſſet? Tu urbes peperiſti, tu diſſipatos homines in ſocietatē uitæ conuocaſti, tu eos inter ſe primo domicilijs, deinde coniugijs, tū literarū & uocū cōmunione iunxiſti, tu inuentrix legum, tu magiſtra morū, & diſciplinæ fuiſti. At quo nam inſolens ꝑtergreſſus ſum? oratoriam modo Tullianamq; cantilenā neſcio quō incęptabam. Suauis nimirū huiuſmodi melodia. Quoniā uerò Philoſophiam quæ tam cantus cuiuſq; quā rei canendæ regula eſt, nō aliter quam philoſophicè cantare debemus, ludū hūc ab alio initio repetamus.

Laus Philoſophiæ moralis.

SI philoſophia ueritatis ſapientiæq; amor ac ſtudiū ab omnibus definiť. Veritas autē & ſapiētia ipſa ſolus eſt Deus, ſequiť ut neq; legitima Philoſophia quicq; aliud quā uera religio, neq; aliud legitima religio quā uera Philoſophia uerborū pro-

prieta

tas partim à rerũ,partim à notionum proprietate deducit̃,quod Plato, Ariſtoteles, Varro, Aurelius Auguſtinus ſubtiliſſimè diſputant,certè Philoſophia rerum indagatrix inuentrixq; notionum,grammaticam rectè loquendi & ſcribendi regulam peperit. Si animorum naturam,operationum uim,operum formam,locorum diſpoſitionem,temporum opportunitatem, Philoſophia uel ſola uel maximè omnium nouit,hæc nimirũ oratores docuit quid, quáue ratione & cui & quando perſuaderent. Poëtas quoq; quo pacto quæq; deſcriberent,mouerent affectus,animos delectarent,ex ijs etiam ſequitur ut neq; hiſtorici ſine huius auxilio dignitatem ſuam ſeruare potuerint. Hæc animam ciuitatibus tradidit,quãdo ad cœleſtium diuinarumq; legum ſimilitudinem terrenas humanasq; leges excogitauit. Hæc corpus peperit ciuitatis & auxit,quãdo agriculturã,architecturã,medicinã,peritiã militarẽ, cæterasq; omnino quæ uel ad uictũ uel ornatũ uel defenſionem pertinent facultates exhibuit. Hæc deniq; miſeriam à mortalibus pręcæteris amouet,felicitatem uerò largit̃. Quãdoquidẽ bona diſcernit à malis. Et quo pacto mala uel caute deuitare ne obſint,uel fortiter ferre ut minus obſint ualeamus,oſtendit. Monſtrat pręterea quomodo bona facilius cõſequamur,atq; etiã qua ratione bonis tùm à natura fortunáue datis,tùm per induſtriam acquiſitis, rectè utamur ut proſint. Volebam hic optime mi Bernarde iam Epiſtolę finem imponere,ne in præſentia ſim prolixior quã conſueuerim. Scis enim ipſe quantum nobis prolixitas,præter quam in Platone noſtro cœleſtis eloquentię fonte,diſpliceat. Sed reclamat ecce nimium diua matrona quam pręcęteris ueneramur. Ergo,ſi placet,quam adhuc orationem hæc à nobis poſtulet imò uerò nobis porrigat,audi.

Laus Philoſophiæ Dialecticæ & Theologicæ.

PHiloſophia Dialecticis inſtrumẽtis manu propria fabricatis utitur,ad uerũ in rerũ ſpeculatione,ad honeſtũ in rerũ uſu,ad bonũ in utriſq; inueſtigandum. Vnde multa tradit ad ſpeculandũ principia,multa ad agendũ præcepta, inſtituta multa ad utrũq; cõmunia,è cõmunib. aũt id mihi uidet̃ pcipuũ q̃d adducã. Finis tanq; Dominus præſtãtior eſt ijs quæ tanq; miniſtra quædã referunt̃ ad finẽ. Ac ſemp quæ præſtãtiora ſun,fines ſunt reliquorũ. Seruiant igit̃ oportet ac decet externa & mortalia corpora,corpus animæ,ſenſus rationi,ratio actiua ſpeculatiuæ,ſpeculatio Deo. Hinc efficitur ut artes omnes quæ ad externa,corpus,ſenſum,actionem pertinent,ſpeculationi tanquã reginæ cedere & obſequi debeãt, Et merito. Propria eñ Dei eſt huiuſmodi operatio. Nõ indiget certo uel inſtrumẽto uel loco,nõ ſeruit externis,maximè omnium continua eſt imo perpetua. Obiectũ ſuũ ſempiternũ & ubiq; præſens pro arbitrio ubiq; cõplectitur. Ac ſi uita actus quidam eſt & ubi magis actus ibi magis eſt uita,certè contemplationis actus tanquam cęterorum omniũ tam dignitate quàm perſeuerantia excellentiſſimus,maxima quædam eſt & eminentiſſima uita,adde omniũ ſuauiſſima. Non enim, ſecuti ſenſus,impura,falſa,uolantia oblectamenta ab intrinſecis rerum imaginibus mutuatur,ſed ueras & ſempiternas rerum rationes naturasq; intus affatim poſſidens purè, uerè,ſtabiliter puris,ueris,ſtabilibus paſcitur atq; gaudet,gaudet,inquam,infinito penitus infinitè,ſiquidem quod eſt maximũ,huiuſmodi uita Dei uitę proxima in eius imaginem exactiſſimam transformatur. Deus igitur eſt humanæ cõtemplationis lux ſimul & oculus,contemplatio autem lux & oculus actionis. Et ſi oculus huiuſmodi ocioſus eſſe uidetur,tamẽ abſq; illo male ocioſa ac peſſimè negotioſa & omnino obſcura miſeráque ſunt omnia. Ad eius autẽ nutũ ſingula feliciter operamur. Hanc uitã in ſummo rerum culmine collocatã & ſine controuerſia beatiſſimam, Philoſophia ſagax mortalibus tùm proprio quodã oculo tũ dialecticæ ſuæ digito mõſtrat. Ducit quoq; ad eam,ut arbitror gradibus præcipuè quatuor,moralibus,naturalibus mathematicis, metaphyſicis. Diuinus Plato cœleſtem & immortalem animã mori quodãmodo putat,quando terrenũ & mortale corpus ingredit̃,reuiuiſcere cũ egreditur. Egredi aũt quodã meditationis ſtudio priuſquã egrediat̃ lege naturæ,quando Philoſophia humanorũ medicina morborũ animulã peſtifero uitiorũ cœno ſepultam,moralibus pharmacis purgat et ſuſcitat. Deinde naturalibus quibuſdam machinis ex infimo ſubleuans per omnia paſſim quæ ex elementis quatuor componuntur perque ipſa quatuor elementa ad cœlum uſque per ducit.

ducit. Tum ſcalis mathematicis gradatim præſtat ſublimen ad ſummos cœli globos aſcenſum. Demum quod ſupra quam dici poſſit mirabile eſt, ultra cœli verticē ad ipſum cœli mūdiq́ totius fabrū metaphyſicis alis attollit. Ibi anima, Philoſophię munere, nō modo felix euadit, uerum & cum fiat, ut ita dicam, Deus quodammodo fit ipſa felicitas. Ibi omnes mortaliū res, artes, negotia ceſſant, ſola ex omnium numero ſancta reſtat Philoſophia. Ibi nihil aliud uera beatitudo eſt quā uera Philoſophia, quippe cū hęc, quēadmodū à ſapiētibus definiť, amor ſapientiæ ſit. Summā uerò illic beatitudinē in quodam uoluntatis affectu, qui amor gaudiumq́ circa diuinam ſapientiam eſt, conſiſtere arbitramur. Quod autem Philoſophiæ beneficio animus quādoq́ Deus quidam euadere poſſit, ex eo coniicimus, quòd dum ea duce omnium paulatim naturas intelligentia comprehendit, & eorum quæ apprehendit, & eorum formas penitus induit, uoluntate inſuper ſingulis partim fruitur, partim etiam dominatur, quodammo efficitur omnia. Atq́ dū hac ratione fit cuncta, paulatim Deus, qui fons & Dominus eſt cunctorum, efficitur. Profecto Deus & intra ſe & extra ſe perficit uniuerſa. Mens quoq́ uiri legitimè Philoſophantis, quaſi Deus quidam, intra ſe uniuerſorum ueras ſempiternaſq́ cōcipit notiones. Sed nunquid humanam mentem extra ſe ſingula facere poſſe dicemus? Vt obmittam quod ingenium Philoſophicum occulta Dei omnipotentis opera, cogitatione, uerbis & literis manifeſta, inſtrumentis uariiſq́ materiis examuſſim imitatur & exprimit. Vnū hoc animaduertendum in primis exiſtimo, quod artificis ſolertis opus artificioſiſſimè cōſtructum non poteſt quilibet qua ratione quoue modo ſit conſtructum diſcernere, ſed ſolū qui penè eodem pollet artis ingenio. Nemo enim diſcerneret quo pacto Archimedes ille Philoſophus ſphęras conſtituit æneas eiſq́ motus motibus cœleſtibus ſimiles tradidit, niſi ſimili etiam ingenio præditus. Et qui propter ingenii ſimilitudinem diſcernit, is certe poſſet eaſdem conſtituere poſtquam agnouit, modo uel inſtrumentum uel materia nō deeſſet. Cum ergo Philoſophus ſphęrarum cœleſtium ordinem, unde moueanť, quo progrediantur, & quibus menſuris, quidue pariant uiderit, quis neget, eum eſſe ingenio penè eodem quo author ille cœlorum? Ac poſſe ipſum quodammodo cœlos & quæ in eis ſunt facere, ſi inſtrumenta nactus fuerit materiamq́ cœleſtem. Poſtquam facit eos nunc, licet ex alia materia, tamen perſimiles ordine. O mirabilis nimium architecti cœleſtis intelligentia, ô ęterna ſapientia ſolo ſummi Iouis capite nata, ô infinita rerum ueritas atque bonitas, ſola totius mundi regina, ô ueridicum & benignum intelligentiæ lumen, ô ſalutaris uoluntatis ardor, ô beneficum noſtri cordis incendium, illumina nos, illumina uſque adeò & accende precamur, ut lucis tuę, hoc eſt ueritatis ſapiētiæq́ amore penitus ardeamus. Hoc enim ſolum eſt proh Deus omnipotens, hoc ſolum eſt uerisſimè ſapere, ſolum beatiſſime cū Deo Deūq́ uiuere. Quicūq́ pcul radiis tuis aberrāt cū nihil unq́ ſincerè diſcernāt, fallacib. rerū umbris paſſim decepti atq́ perterriti tāquā horrendis quibuſdā inſomniis ſub perpetua nocte miſerabiliter ubiq́ uexanť. Quicunque tecum ſedulo uiuunt cum ſoli res ueras, æternas, immenſas, ſub radiis tuis perſpiciant, diligant, amplectantur, quicquid tempore locoue clauditur minimum quiddā umbræ ſomnium exiſtimant. Quo fit ut terrenarum rerū uel cupiditate uel metu è ſumma cœleſtis felicitatis arce deturbari non poſſint. Satis iam mi Bernarde, quantum epiſtola patitur à Marſilio tuo declamatū eſſe cenſeo. Vale ergo feliciter patrone Philoſophorum. Atq́ ut hactenus feciſti in beatis ſanctæ Philoſophiæ ulnis cōtinue uiue. Viue etiam precor Ioannis Caualcantis Marſiliani cordis aſſidue memor.

Gratia Iubelei.

Franciſcus Cardinalis Senenſis Marſilio Ficino Florentino Platonico Philoſopho, S. D.

MArſili chariſſime, ſalue. Tui memores & ſalutis perpetuæ tuæ tuorūq́ cupidi, impetrauimus à ſummo Pontifice gratiā Iubelei pro te tuiſq́ annoſis parentibus. Da igitur laudem Deo, & cum tuis ſenibus incomparabilia diuinę gratiæ munera tota mente capeſſite. Et pro nobis orate. Vale optime noſtri memor. Romæ die. IIII. december. MCCCCLXXV.

Gratia-

Gratiarum actio.

Marſilius Ficinus Florentinus Franciſco Cardinali Senenſi, pro immortali munere immortalem Salutem dicit.

CVm felicem Epiſtolam tuam quæ Iobelei gratiam nobis à pontifice impetratam ſignificas, ego unà parentesq́ mei legeremus, nō minori gaudio affecti ſumus, quam qui beatiſſimam uocem illam audituri ſunt. Venite benedicti patris mei. Igitur pater repente præ cæteris exclamauit. Nūc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum in pace. Tu autem quā magnificus donator es, tàm iuſtus, tamq́ prudens uideris exactor, æterna donas, non temporalia, non temporalia à nobis exigis, ſed æterna. Nēpe mandas ut pro tua ſalute Deum oremus, iubes certe iuſtiſſime, debemus enim etiam multo magis quā iubeas. Iubes & prudentiſſime, prius enim quā ut oremus mandares, operam dediſti ne inutiliter oraremus, efficiemus ergo quod imperas, uenerande pater, quamdiu uiuemus. Et proculdubio ita libenter ſingulare diuinumq́ donum & ipſe largitus es, & nos accepimus. Tu uerò ſcito nos exiſtimare palàq́ fateri, cui uitam debemus æternam, multo magis temporalem uitam temporaliaq́ cuncta debere. Vale felix in authore fœlicitatis Deo.

Ocioſæ uitæ utilitas.

Marſilius Ficinus Andreæ Cambino arcis cuſtodi, S. D.

CVm in foro unà cum præclaro uiro Franciſco Caſato noſtro deambularem, reddita mihi eſt elegans epiſtola tua, qua ſignificas te iam in arcis iſtius cuſtodia ocioſam uitam inſtituiſſe, atq́ in eo uitæ ſtatu cætera quidem tibi adeſſe ad uotum, ſola uerò diuina deeſſe, idcirco rogas ut religionem noſtram Frāciſco Berligherij filio literis moribusq́ ornato demus ad te mittendum. Primum quidem probo quod ais in arcis culmine te ocium reperiſſe, nempe in ſumma ſerenæ mentis ſpecula ſolum eliſea illa felixq́ tranquillitas reperitur. Infima ſenſuum uallis undiq́ cherontis, ſtygis, Cocyti, Phlegetontis, fluctibus agitatur. Quod autem ſubiungis tibi in eiuſmodi ocio humana aſtatim ſuppeditari, diuina nequaquam, hoc equidem non mirari non poſſum. Nam cætera, ut ſcis, cum & extra nos & alicubi ſolum poſita ſint, motu, negocijs, labore quæruntur, diuina uerò cum & intra nos ſint & ubique, quiete, ocio, tranquillitate comprehenduntur. Quamobrem ſi re uera ocioſus es, ut ais, nihil minus habes quā humana, quæ nimium negocioſa ſunt omnia, nihil rurſum magis habes quàm diuina, quorum immenſa lux ubiq́ lucens totiens refulget in perſpicuū perſpicacemq́ mentis oculum, quotiens ad illam rite conuertit. Cōuertitur autem ad illam ſuapte natura tanquā diuinus cum primum ab ea humanorum negociorum perturbationibus non auertitur. Forte uerò ad Solem conuerti diuinum nihil aliud eſt quam non auerti. Quid ergo religionē noſtram quæris, chariſſime compater? Satis iam religioſus es, ut arbitror, ſi per ocium ſolutus ab infimorum curis ſummorum tranquillitati per naturam es religatus. Sed ecce mihi nunc inter ſcribendum ſuccurrit quid meus compater cupiat. Quam ob cauſam formoſi homines magis ad modum quam deformes ſpeculis delectentur nullus ignorat. Igitur Cambinus noſter, utpote qui iam abunde religioſus euaſerit, librum noſtrum diuina tractantem quaſi ſpeculum appetit in quo religionem ſuam tanquā ſpeciem propriam ſpeculetur. Mittam hoc meum cum primum potero ſpeculum. Imò uero, ut rectius nominem, pupillam hanc meam in te dirigam, in qua aſpiciens te ſimul ac clare diſcernas. Qui enim corde uiuunt uno, pupilla quoquè uident una, in una etiam pupilla uidentur. Sed ne multo longior in præſentia ſim quam ſoleam. Vale. At uideo te utpote Marſilij amantiſsimum ut melius ualeas nolle tàm cito ualere. An deſideras epiſtolam ſicuti ſolent qui longè amant paulo inſuper longiorem? Ergo accipe unde ualeas melius à communi noſtrum amico ſalutem. Paulus Saxia uir doctus ſaluere te iubet. Iam igitur bene Vale.

De perſeuerantia.

Marſilius Ficinus Franciſco Soderino. S. D.

DIc age, ſuauiſſime mi Soderine, quid ſcribam? An latiſſimè ingenium tuum & mores doctrinamq́ laudabo? Nequaquam, nam in re omnibus manifeſta nihil opus eſt teſtibus. Antè forte ad pretioſiſſima ciuilium legum ſtudia uehementius adhortabor? Neq́ id quidem, qui enim ultro properantem ſtimulat, non præcipit, ut arbitror, ſed præcipitat. Ergo non ut celerius curras urgebo, ſed potius precabor ut pergas. Sane non in carceribus currentium premium, ſed in calce locatur. Curſum aggredi cuiuslibet eſt uel ignauiſſimi, peruenire uerò perpaucorum. In ſementis principio ſpinæ ſaxaq́ minantur, in medio blandiſſimi flores arrident, in fine fructus ſuauiſſimi colliguntur. Non qui ſerit, ſed qui ſegetem colit & metit, fœlix eſt agricola nuncupandus. Soderinum uerò noſtrum agricolam breui felicem futurum exiſtimo. Durus huic ſementis labor iam diu præterijt & aſperior hyems, uer iampridem floridū agitur, in diem fructifera æſtas aduentat. Cura igitur tuam ualetudinem diligenter, ut dulcibus agriculturæ tuæ fructibus ueſci ſuauiſſime ualeas. Vale. At cur ad eū, quem tàm multum amo, in præſentia ſcribo tàm pauca? quia etiā dum uidemur abſentes pro mutuo inter nos amore plurima inuicem die noctuq́ confabulamur. Præterea Hieronimus Amatius tuus, & quia tuus idcirco meus, cōmunis noſtræ beniuolentiæ nodus, qui ad Piſanum gymnaſium proficiſcitur, coram multa narrabit. Iterum Vale.

Solus diuinus medicus curare morbos animi poteſt.

Marſilius Ficinus Franciſco Cardinali Senenſi. S. D.

NVper, Venerande pater ob egregij cuiuſdam amici iacturam graui mœrore premebar, neque ſolari mœrentem poterat cithara calliope ſua, ſæpe mihi aliâs lenimē dulce laborum. Minerua etiam me, neſcio quomodo, deſtituerat. Niſi enim parumper indomitum clipeum amouiſſet, nunquam aut rigidi Saturni aut ſeui Martis tela miſerum uulneraſſent. Solus autem reſtabat Phœbus, id eſt, diuinus medicus, qui curare poſſe morbum animi uideretur. Quorſum hæc? Nempe tu meam hanc iniquā ſortem diuinās, uenerande pater, aliter enim ſcire nō poteras, opportunè admodum miſiſti ad Marſilium tuum Epiſtolam amoris gratiæq́ pleniſſimam, qua gratias tibi agi ob acceptà ſumma abs te beneficia prohibebas. Et, ut uerius loquar, non Epiſtolam, imò ſaluberrimum diuinumq́ pharmacum porrexiſti, mannam, nectar, ambroſiam. Qua quidem ſiue medicina ſiue potius alimonia recreatus animus reuixit, reſpirauit, reſipuit & conualuit. Ergo poſthac tu mihi Phœbus eris, mea te ſemper cithara canet, ſingularem tranquillitatis animi authorem. Quam Democritij Philoſophi tanti fecerunt, ut in ea ſola tàm diuinam quam humanam beatitudinem collocarent. Atq́ hæc quidem tranquillitas in his qui magna gerunt ideo minima eſſe ſolet, quia & illi minimi ſunt in magnis, Phœbum uerò meum tranquillitatis portum & magna decent & maxima manent, quoniam in magnis eſt maximus.

Viciſſitudo amoris unde naſcitur.

Marſilius Ficinus Amerigo Corſino. S. D.

PRouerbium Corſine illud, (ſi uis amari ama) unde nam maximè uim ſuam accepiſſe putamus? ſi ab amore ipſo rationem huius prouerbij ſciſcitabimur, forſitā reſpondebit, ſe uſque adeò liberum pretioſumq́ eſſe, ut neque uelit neque ualeat alio ullo emi uendiúe pretio niſi ſe ipſo. Si autem uirum quendam reuera amantem amicumq́ interrogemus, ita reſpondebit, ut arbitror. Quiſquis uehementer amat ſe ipſe ſibi aufert quodāmodo deditq́ amato. Hunc ergo amatus modo ſanæ mentis ſit tanquam rem ſuam curat. Chariſſima enim ſua cuiq́ eſſe debent, ſcit etiam, ut par pari referatur, hominem deberi pro homine, pro uoluntate, ſcilicet uoluntatem. Accedit quod qui amat figuram eius quē amat ſuo ſculpit in animo, fit itaque amātis animus

tanquam ſpeculum quoddam in quo amati relucet imago. Idcirco cum in amante ſe amatus agnoſcat, amare illum compellitur. Quod ſi à natura quæramus illius prouerbij ueritatem, ſic nos fortè docebit: Amorem ſemper procreat ſimilitudo. Similitudo autem natura quædam eſt in pluribus eadem, nam ſi hic illi ſimilis eſt, ille quoque huic eſt neceſſariò ſimilis. Eadem ergo ſimilitudo quæ hunc ut illum amet compellit, illum quoque ad hunc amandum adducit. Similis enim aut in geminis fidibus aut duabus citharis temperatio efficit, quemadmodum nos quotidie experimur, ut quotiens altera pulſatur, totiens moueatur & altera. Si præceptores huiuſmodi aut non ſatisfaciunt, aut minus forte declarant, conferamus iam nos ad Philoſophos, mi Corſine, & quam potiſsimum mutui huius affectus cauſam afferant audiamus. Mutuam inter illos beniuolentiam eſſe Aſtrologi arbitrantur, in quorum geneſi luminum, id eſt, Solis & Lunæ commutatio fuerit, uidelicet ſi me naſcente Sol in Ariete, Luna in Sagittario: te naſcente Sol in Sagittario, Luna in Ariete. Aut quibus ſignum idem uel ſaltem ſimile, Idemq́; planeta ſimiliſúe aſcenderit, aut benigni planetæ ſimiliter angulum Orientis aſpexerint. Aut Venus in eadem natiuitatis domo eodemq́; gradu fuerit conſtituta. Addunt Platonici, quorum uitam dæmon idem aut certè ſimilis ducat. Phyſici uerò mortalesq́;, complexionis, nutritionis, eruditionis, conſuetudinis, conſilij ſimilitudinē, ſimilis affectus cauſam eſſe uolunt. Denique ubi cauſæ plures concurrunt, ibi mutua beniuolentia uehementior reperitur, ubi omnes, illic Pythiæ, Damoniſq́;, Piladis & Oreſtis, reſurgit affectus. Quid plura? Huiuſmodi ratio, Amerige, Ioannem Caualcantem Marſiliumq́; Ficinum iamdiu diuino quodam amore coniunxit, ratio eadem Amerigum quoque feliciter iam nobis adiungit. Quid de Bernardo Bembo Veneto dicam? Hunc nobis cum non ratio quędam eiuſmodi ſolum, uerùm etiam prouidentia diuina coniunxit.

Vera poëſis à Deo ad Deum.

Marſilius Ficinus Alexandro Braccio Muſarum Sacerdoti, S. D.

PLato noſter in Dialogo qui Ion inſcribitur, carmina illa ſolùm diuina Muſica muſarùmque furore infuſa poëtis exiſtimat, quæ quādo Muſica humana cantantur & cantorem ipſum & audientes quodammodo concitant in furorem. Alexandri uerò carmina heri ad Marſilium ſcripta eſſe talia mox cithara mea pluribus audientibus comprobauit, comprobauit etiam paulò pòſt Ioannes Baptiſta Boninſegenius familiaris noſter uir apprime Latinis, Græciſq́; literis eruditus. Quamobrem non tàm diligentiæ tuæ, quæ tamen eſt non mediocris, quàm muſarum aſpirationi tuam hanc debes Bracci poëſim. Ergo poſt hac mitte precor amice mortales, & quandoquidem adſpirante Deo canis, cane Deum. Quod quidem non Moſes ſolum & Dauid cæteriq́; Hebræorum Prophetæ, uerùm etiam Zoroaſter, Linus, Orpheus, Muſeus, Moſçus, Empedocles, Parmenides, Heraclitus, Xenophanes, manifeſte nos religioſis carminibus ſuis admonuerunt. Admonuere inſuper Pythagoras atque Plato. Qui Homerum Heſiodumq́;, quòd partim tanquam ingrati diuina ad homines, partim tanquam impij humana ad Deos tranſtulerint, ex hominum cœtu ad inferos expulerunt. Proinde ſi, quod abſit, fortè quaſi Deo ingratus ſolos cantabis homines, ingratos, ut plurimum, motusq́; cantabis, quotiens uerò Deum canes, (quod potius te ſpero facturum,) totiens tuum cantum ſuauiter & feliciter comitabitur Echo.

Vu Suamit.

Sua mittenda ſunt ad nos.

Marſilius Ficinus Petro Soderino literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

VOlui ſæpe Soderine dulciſsime ad illos qui epiſtolas meas à me petiſſent, noſtrum ipſum archetypum mittere, ſed hæc meus mihi liber ſumma cum querimonia ſtatim obijciebat: Noli eo me mittere precor ubi ipſe non es mi pater. Cum uerò ad Petrum modo proficiſci iuberem, nihil prorſus obiecit, utpote qui ut uidetur intelligebat quando, ad Soderinum proficiſceretur ſe à Marſilio non diſceſſurum. Ito ergo ſcilicet ad hunc, ito mi liber, ſine quo ego nuſquam eo. At poſcis nunc nonnihil uiatici uideo, ego autem non reperio in præſentia uiaticum precioſius, quàm Paulum Anthonium chariſsimum Petri meiq́ fratrem. Huius igitur nomē dulce uiaticum ferto tecum. Et quotiens hic te forte in laribus ſuis aſpexerit, totiens Marſilij nomine ſaluere iubeto.

Libri primi finis.

MARSILIVS FICInus Florentinus Federico Duci

Vrbinati ſemper inuicto, & apprime & ſapienti atq́ clementi, S. D.

PROOEMIVM.

CVm Epiſtolas meas undique collectas in libros diſtinguerem, placuit eas quæ ad Theologiam præ cęteris Platonicam pertinerent, quaſi ob materiā ipſam diuinas, ab alijs epiſtolis uelut humanis ſecernere in unumq́ redigere. Cumq́ uellem corpori huic quaſi ob materiam diuino, caput reuera diuinum apponere, Federicū Vrbinatem Ducem præ cæteris libenter adſcripſi, cuius diuina uirtus, ut Platonicè loquar, ipſam non ſolum abſoluti uiri, ſed etiam conſummati principis adeò impleuit ideam, ut ſi hunc Diogenes ille perſpexerit, qui ideas excogitari poſſe negàuit, iam non modo eas intelligi poſſe animo, ſed etiam cerni oculis, proculdubio ſit conſeſſurus.

MARSILII

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum, LIBER II.

Quæſtiones quinq; de mente. Prima, Vtrum motus eius in finem aliquem certum dirigatur nec ne? Secunda, Vtrum motionis eius finis ſit motus an ſtatus? Tertia, Vtrum ſit particulare quiddam an uniuerſum? Quarta, Vtrum optatum finem ſuum quandoq; conſequi ualeat? Quinta, Vtrum poſtquam adepta eſt finem, aliquando inde diſcedat?

Marſilius Ficinus Conphiloſophis ſuis. S. D.

SApientia ſummo Iouis omnium creatoris capite nata Philoſophis ſuis amatoribus pręcipit, ut ſi modo re amata potiri quandoq; deſiderant, ſumma ſemper capita rerũ potius quã ueſtigia infima petãt. Pallas enim Diuina progenies quæ cœlo demittitur alto, Altas ipſa colit quas & cõdidit arces. Monſtrat pręterea nõ poſſe nos ad ſumma rerũ capita peruenire, niſi prius in caput animæ mentẽ, poſthabitis inferioribus animæ partibus, aſcendamus. Pollicet̃ deniq; ſi nos ipſos in fœcundiſsimũ caput animæ colligerimus ibi proculdubio ipſo capite, hoc eſt mente, mẽtem procreaturos. Mentem inq;, & Mineruæ ipſius comitem, & ſummi Iouis alumnam. Ego igitur optimi conphiloſophi mei qualem nuper in monte Cœlano unà quadam lucubratione mentem mente creauerim, nunc in medium uobis adducam, ut ipſi qui longè fœcundiores eſtis quàm Marſilius, emulatione quadam, ut ita dixerim, prouocati prolem aliquãdo Iouis Palladiſq; conſpectu digniorem parturiatis.

Naturalis cuiuſq; ſpeciei motus, quia certo agitur ordine, ideo à certo quodam principio ad certum finem dirigi & prouenire cognoſcitur.

OMnis naturalis ſpeciei cuiuſq; motus certa quadã ratione procedit. Nam & aliter alia mouetur ſpecies, & ſpecies qualibet eundem ſeruat ſemper ſuo in motu tentorem, ut ab hoc in iſtud, & ab iſto deinceps in illud, modo quodam cõgruentiſsimo progrediatur ſemper atq; regrediatur. Quærimus unde præcipuè ordinem eiuſmodi motus accipiat? Duo ſunt apud Philoſophos motus termini, à quo uidelicet effluit, & in quem profluit. Ab his terminis ſuũ ordinẽ adipiſcitur. Quãobrem nõ ab incerto & inordinato in incertũ & ordinis expers oberrat, ſed à certa quadam & ordinata natura in certũ quiddã ordinatũq; dirigitur, quod cũ natura illã cõueniat unde motus incepit. Vnũ quodq; enim ad ſuũ recurrit potius quã alienũ, alioquin & diſsimiles rerũ ſpecies nonnunq; ſimiliter, & ſimiles ſæpe diſſimiliter mouerentur, ac eadem ſpecies aliâs atq; aliâs modo diuerſo, & ſpecies diuerſæ ſæpe modo eodem agitarentur. Adde præterea quòd auferretur motionis illa ſucceſsio, qua gradatim deinceps per plures congruoſq; gradus formaſq; decentes certo tempore profluit, certis temporum curriculis refluit. Adde poſtremo, quod nõ in talem quandã uel regionẽ, uel qualitatem, uel ſubſtantiam potius quàm in quamlibet aliam quiſq; modus dirigeretur.

Ordinatiſsimus mundi motus ad certum finem prouidentia diuina dirigitur.

SI motus ſinguli ordine quodã mirabili tranſiguntur, certè uniuerſus mundi ipſius motus ordinis perfectione non caret. Sicut enim ab uniuerſo atq; ad uniuerſum ſunt ſinguli, ſic ab uniuerſi ordine accipiunt ordinẽ & ad uniuerſi ordinẽ referuntur. In hoc ipſo cõmuni totius ordine omnia quamuis diuerſiſsima una quadam conuenientia & ratione reducuntur in unũ. Igitur ab uno quodam ordinatore ratione pleniſsimo cuncta ducuntur. Siquidem ordo apprime rationabilis à ſumma mentis ratione & ſapientia manat, in qua neceſſariò præſcripti ſunt fines ſinguli, ad quos dirigat ſingula. Præſcriptus eſt finis etiam uniuerſi cõmunis, ad quem fines ſinguli perducant̃.

Quos terminos habeat motus elementorum & plantarum atque brutorum.

QVos terminos habeat motus elementorum & plantarum animaliumq; brutorum non dubitamus. Elementa quidem alia grauitate quadam ad centrũ mundi deſcendunt. Alia leuitate ad concauum ſpheræ ſuperioris aſcendũt. Motus quoq; plantarum ex uirtute nutriendi generandiq; profectus in plantæ ipſius ſufficiente alimento & generatione plantæ ſimilis terminatur. Idem accidit uirtuti quæ nobis ac brutis cum arboribus eſt communis. Brutorum animalium motus, qui propriè ad ſenſum attinet, à forma ſenſibili atque indigentia naturæ procedit per ea quæ extrinſecus ſentiuntur ad explendam corporis indigentiam. Idem naturæ illi cõtingit, quam habemus ipſi cum animalibus quibuſque communem. Omnes hæ quas modo narrauimus motiones, quoniam ad particulare quiddam tendunt à particulari etiam ui prouenire noſcuntur. Atq; in his, quos diximus, terminis quietem agunt ſufficientẽ, & quantum earum natura requirit perficiuntur.

Quæſtiones quinque de mentis motu.

SVpereſt ut de mentis humanæ motu quęramus. Primo, Vtrum ad aliquem tendat finem nec ne? Secundo, utrũ motionis eius finis ſit motus an ſtatus? Tertio, utrum particulare quiddam hoc bonum ſit uel uniuerſum? Quarto, Vtrum optatum finem ſuum, id eſt ſummum bonum, quandoque conſequi ualeat? Quinto, Vtrum poſtquam perfectum adepta eſt finem, aliquando inde diſcedat?

Mentis motus certum reſpicit finem.

SI cætera non ſapienti caſu paſſim oberrant, ſed ordine quodam rationabili ad quiddam maximè proprium & conuenientiſſimum diriguntur, quo & prorſus perficiuntur, multo magis mens quæ eſt ſapientiæ receptaculum, quæ naturalium rerũ ordinem & fines intelligit, quæ res ſuas quotidie ad finem quendam rationabiliter ordinat, quæ alijs omnibus quotcunq; prædiximus eſt perfectior, multo, inquam, magis naturali inſtinctu ordinatum finem aliquem reſpicit, quo & ipſa ad uotum perficiatur. Præſertim, quia quemadmodum ſingulæ uitæ partes, id eſt, conſultationes & electiones & facultates ad fines ſingulos referuntur, quęlibet enim harum proprium reſpicit finem tanquam bonum. Sic uniuerſa uita ad finem bonumq; ſimiliter uniuerſum. Cũ enim partes quælibet ſeruiant toti, ſequitur ut ordo qui partibus ineſt inuicem ſit propter earum ordinem ad ipſum totum maximè pertinentem. Ordo rurſus earundem qui ad fines ſpectat particulares à communi quodam dependeant totius ordine qui ad communem totius finem præcipue conferat. Profecto ſi motor quilibet ſui ipſius gratia mouet, conſentaneum eſt mentem non ob aliam cauſam ſua quælibet ad fines proprios ducere, niſi ut ad communem mentis finem bonumq; conducant. Denique quis adeo mentis inops, ut opinetur mentẽ anniti tàm natura quã propoſito ſingulis diuerſisq; ad unum quiddã ordinem exhibere, niſi ipſa quoq; ordinẽ quendã haberet ad unũ? Nempe cũ ultimus communisq; finis ubique reliquos moueat. Eſt enim primũ quod appetitur cuius gratia cætera appetuntur. Nimium ſi ultimus ipſe communisq; abſit omnino reliqui adeſſe non poſſunt. Niſi enim abſoluta totius ædificij forma præſcripta ſit architecto, nunquam diuerſi miniſtri eo ordine qui ad totum ipſum conducat ad diuerſa opera mouebuntur. Imò uerò nullo pacto ad miniſteria præfinita mittentur ab illo qui nõ ipſe prius communem totius operis terminum habuerit præfinitum.

Finis motionis intellectualis non eſt motus ſed ſtatus.

SI motionis intellectualis finis eſt ipſe motus certe mouetur ut moueatur, rurſuſque ut moueatur deinceps ſine fine mouetur, hinc efficitur ut in ipſo motu iugiter perſeuerans moueri non deſinat, ideóq; nec uiuere deſinat unquam neque cognoſcere. Forſitan hic ille iugis eſt animi motus quo ſemper agi & uiuere

animus

animus à Platonicis nonnullis exiſtimatur. Puto autem mentem quandoquidem ſtatū noſcit iudicatq; ipſum mutatione præſtantiorem, atque naturaliter appetit illum ultra motum, in habitu quodam ſtabili potius quam mobili conditione bonumq; ſuum optare, & deniq; conſequi. Huius rei inditium eſt, quod mens in ſtatu proficit magis quam in motu. Rurſus, quod familiaria eius obiecta ſunt rerum rationes æternæ, non mobiles materię paſſiones. Accedit quod quemadmodum uitę uirtus ſcilicet intelligentia & uoluntas ultra rerum mobilium fines ad ſtabiles progreditur & æternas, ſic ipſa uita ultra mutationem quamlibet temporalem certè finem bonumq; ſuum in æternitate cōſequitur. Alioquin non poſſet animus unquam uel intelligendo uel appetēdo, terminos mobilium tranſgredi, niſi eos ſupergredi uiuendo ualeret. Denique motus ſemper eſt imperfectus tenditq; ad aliud, ipſius uerò finis, præſertim ſummi, ratio eſt ut neque imperfectus ſit, neque ad aliud quicquam progrediatur.

Mentis obiectum & finis eſt uniuerſum uerum atque bonum.

SEd nunquid proprium quiddam uerum bonumq; finis intelligentiæ uoluntatiſque dicitur? An uniuerſum? Vniuerſum certe. Quoniā intellectus ampliſſimam quandam eius quod Philoſophi ens uerúmq; & bonum nomināt concipit notionem. Sub qua quicquid uel eſt uel eſſe poteſt penitus comprehenditur. Hoc ipſum quid ens uerúmq; & bonum dicitur omnia continens. Peripatetici eſſe putant commune humani intellectus obiectū. Quia ſicut obiectum ſenſus ſenſibile ſit, intellectus ipſius obiectum intelligibile dicitur. Intelligibile autem amplitudine ſua omnia comprehendit. Rurſus intellectus natura afficitur ad totam entis amplitudinem comprehendēdam, ac in eius notione omnia conſpicit, uiciſſimq; in omnium notione inſpicit ipſum. Præterea ſub ratione ueri intelligit, ſub ratione boni appetit omnia. Hæc autem utraque ad rationem entis Peripatetici referunt. Verum uerò bonum ente latius ſit quod Platonici putant nec ne ad propoſitam quæſtionem nihil referre uidet. Vtamur igitur in præſentia tribus his, ſi placet, nominibus, ſcilicet ente, ueroq; & bono tanquam idem ſignificantibus, nam in commentarijs Philebi diligentius iſta diſcuſſimus. Quærendum uidetur in primis utrum intellectus quicquid ſub ente concluditur perſpicuè poſſit attingere? poteſt utique. Diuidit enim ipſum in genera decem generaliſſima, rurſusq; genera decem in genera ſubalterna gradatim ſub ipſis quam plurima. Deinde ſpecies quaſdam ultimas ſub generibus collocat ſubalternis. Denique ſpeciebus ſingula ſubiicit, ut ita dixerim, abſque fine. Si intellectus poteſt ens ipſum tanquam totum quiddam deſcribere, atque ipſum in cuncta eius quaſi membra gradatim diuidere, ea quę tàm inuicem quàm ad totum diligentiſſime comparare, quis non uideat hunc natura entis ipſius uniuerſi eſſe capacem? Qui enim totum ipſum in ſua forma uidet eiusq; terminos atq; gradus per quos propagatur undiq; proſpicit, abſque dubio poteſt ſingula, quæ illis terminis comprehenduntur, media comprehendere. Mitto nunc quod cū apud Platonicos ſuper ens atq; ſub ente queat ipſum unum bonumq; ex cogitare, multo magis totam eius latitudinem undiq; percurrere poterit. Certe poſt notionem entis, quod uocabulū ſępius iam repetimus, etiam quod ab eo diuerſiſſimā fingi poteſt, ideſt non ens pro arbitrio cogitat. Si poteſt ab illo ad hoc infinite inde diſtās percurrere, multomagis per quęlibet quæ ſub illo quaſi media cōtinentur. Hinc Ariſtoteles inquit: Sicut materia, quæ ultimū eſt naturaliū, omnes poteſt corporeas induere formas, omniaq; hoc pacto corporalia fieri, ſic intellectum qui, ut ita loquar, ſupernaturalium ultimū eſt ſuppremumq; naturalium, ſpiritales omnes rerum omnium formas accipere poſſe, omnesq; euadere. Quemadmodū uniuerſum ſub ratione entis atque ueri obiectum eſt intellectus, ita ſub ratione boni eſt uoluntatis obiectum. Quid nā intellectus inquirit? Niſi cuncta in ſe ſuo modo pingēdo trāsformare omnia in ſeipſum? Quid rurſus uoluntas annittitur? Niſi omnibus omnium modo fruendo ſeipſam in omnia transformare? Ille ergo conatur ut uniuerſum fiat quodammodo intellectus, hæc autem ut uoluntas ſit uniuerſum Vtrunque igitur naturalis ad hoc uergit animi nixus, quemadmodum inquit in metaphyſicis Auicenna, ut

animus ipſe modo ſuo totus mundus euadat. Videmus enim quemlibet animum naturali inſtinctu & continuo nixu conari, ut cūcta uera intellectu cognoſcat, & cunctis bonis uoluntate fruatur.

Animi origo finiſq́ eſt ſolum infinitum uerum atque bonum.

MEminiſſe uerò oportet uniuerſum ipſum, quod eſſe dicimus animi finem, eſſe penitus infinitum. Finem enim cuiuſque præcipuum propriumq́ putamus, quod propriè res quæq́ ſummopere appetit tanquam ſummum cuiq́ bonū, cuius gratiam petit agitq́ reliqua, in quo tandem quieſcit omnino, adeò ut finem naturæ appetitusq́ ſtimulo iam prorſus imponat. Intellectui uerò noſtro conditio hæc innata eſt, ut rei cuiuſq́ requirat cauſam, rurſusq́ cauſæ cauſam. Ideo non ceſſat unquā inquiſitio intellectus, niſi eā cauſam reperiat, cuius nulla ſit cauſa, ſed ipſa cauſa cauſarum. Id autem ſolus eſt Deus immenſus. Voluntatis quoque affectus nullo ſaciatur bono, quatenus putamus bonum præterea aliud ſupereſſe. Solo igitur eo ſatiatur bono ultra quod nihil eſt boni. Quid autem hoc aliud eſt, niſi Deus immenſus? Igitur quicquid aut ueri aut boni offertur quod certos habeat gradus quamuis quamplurimos, adhuc plures intellectu requiris & ulterius appetis uoluntate. Vnde nuſquam niſi in uero bonóque immenſo potes quieſcere, neq́ finem niſi in infinito potes facere. Cum uero res quæq́ in propria eius quieſcat origine unde efficitur & ubi perficitur, animus uerò noſter in ſolo infinito quieſcere ualeat, ſequitur ut ſolum quod infinitū, ſit propria eius origo. Vocari autem id ipſum propriè debet ipſa infinitas & æternitas, potius quā uel æternum quiddam uel infinitum. Quoniam uerò effectus cauſæ proximus euadit cauſæ ipſi ſimilimus, cōſequēs eſt ut anima infinita quodāmodo uirtus ſit & æterna, alioquin ad finem nunquā propriè uergeret infinitū. Hinc nimirū efficitur ut nonnulli ſint inter homines qui contenti ſub cœlo uiuant opibusq́ temporalibus impleantur.

Animus optatum finem bonumq́ ſuum quandoque conſequi poteſt.

POteſt autem perfectum finem ſuum aliquando rationalis animus aſſequi. Si enī quæ minus in natura perfecta ſunt naturalem perfectionem ſuam in quæſiti finis habitu conſequuntur, multo magis animus qui & perfectiſſimus eſt, & finis omnium naturalium. Si quæ finem neq́ alijs neque ſibi ipſa præſcribūt, aliquando fine congruo potiuntur, multo magis & mens, quę finem ſuum aucupatur & reperit finem rurſus multis inſtituit, multorum præſagit, uidet & omniū. Si naturalis potentia in rebus uel minimis nō eſt inanis, certe nō eſt inanis in animo, qui uſq́ adeò magnus exiſtit, ut quanto interuallo minima quæq́ à maximis excedantur examuſſim dimetiat. Accedit quod animus haud quaquam finem certū naturaliter ſequeretur niſi poſſet & aſſequi. Qua enim alia potētia moueť ad illum, niſi qua poteſt etiā peruenire? Videmus præterea illum, quādo impenſe cōtendit, multū in eiuſmodi motu proficere. Qua uerò uirtute proficit eadem quandoq́ perficitur. Videmus deniq́ uehementius paulatim uehemētiusq́ moueri, queādmodū elementum quidlibet quo naturali termino propinquat magis, eo moueť uelocius. Ergo ſicuti neq́ elementū ita neq́ mēs ab alio in aliud ſemper præter terminū fruſtra progreditur, ſed terminum quandoq́ attingit ſuijpſius gratia exoptatum. Sunt autem in rebus actionibuſque naturalibus & humanis principia quædam, ſunt & fines. Contra naturam ipſam rationemque principij eſt, ab alio ſemper principio ad aliud aſcendere ſine principio. Contra rationem finis eſt à fine deinceps in finem deſcendere ſine fine. Omnis actio à ſummo agente, omnis appetitio à fine ſummo ducit originem. Quæcunque enim propter aliud talia ſunt uel talia, ad ipſum quod propter ſe tale exiſtit neceſſariò reducuntur. Igitur ſi utrinque ſumma deſint, neque actio prorſus incipiet ulla, neque appetitus aliquis incitabitur. Denique cum motor ſuijpſius gratia moueat, ubi ſummus eſt motor, ſummus finis pariter reperiť. Idq́ & in ordine rerū quolibet, uerū eſt, & in ordine ſimiliter uniuerſi. Sed iuuat rationem de mente ſuperiorem aliquanto latius explicare. Si quis à nobis

quæra t

quærat, utrum horũ perfectius ſit, intellectus ne an ſenſus, intelligibile ne an ſenſibile? promittemus ei nos quod deſiderat protinus oſtenſuros, ſi modo nobis prius ad hoc unum ipſe reſponderit. Scis ô amice, qui me rogas, eſſe aliquid in te ipſo quod aliquã habet utrorúmq; notitiam, notitiam, inquam, intellectus ipſius & ſenſus, rurſum intelligibilis atque ſenſibilis. Eadem enim uis quæ hæc inuicem comparat, iam utraque quodãmodo uidet. Reſponde igitur, nunquid uis eiuſmodi ſit intellectus an ſenſus? Reſponde, quæſo, libenter. Vt hac ego reſponſione tua, mox tuæ illi interrogationi reſpondeam. Iam igitur te ſic audio reſpondentem. Virtus eiuſmodi non eſt ſenſus. Omnes enim continue ſenſibus utimur, ac maximè & intentiſſimè utimur. Si igitur ſenſus uidere ſe poſſet & illa, uel omnes uel quamplurimi facileq; & clare uim ipſam ſentiendi & intelligẽdi atq; intelligibilia ſenſibiliaq; cognoſcerent. Cum uerò pauciſſimi ſint, qui iſta cognoſcant omnia, atque ij quidem uix & non niſi diuturna intelligentiæ argumentatione cognoſcãt, certũ eſt ſenſum nequaquam noſſe uel ſe ipſum uel intellectum & intellectus obiecta. Imò uerò hæc omnia conſtat ab intellectu cognoſci. Præterea uis illa quæ de utriſq; perquirit, eadem eſt ac illa quæ etiam ratiocinando hæc inuenit, & ratione concludit utrum ſit inter illa perfectius? Quod autem ratiocinãdo quærit rationemq; aſſignat, ratio eſt, non ſenſus. Igitur ſolus intellectus eſt qui hęc omnia nouit. Igitur & ego priori tuæ illi quæſtioni iam ita reſpondeo. Tanto ſaltem perfectior intellectus eſt ſenſus, quanto uis eius latius perfectiuſq; propagatur agendo, ſenſus, ut ipſe monſtrabas, neque ſe ipſum, neq; intellectum intellectuſq; obiecta poteſt agnoſcere, intellectus autem utráque noſcit. Accedit alius quidẽ perfectionis gradus. Quippe intellectus quando ſe atq; ſenſum cęteraq; quantũ ad perfectionis attinet gradus inuicẽ cõparat, iam ſummam ipſam perfectionis formã quaſi ante oculos habet, ad quã utrãq; cõferens, quod ad ipſum accedit propinquius, idẽ iudicat eſſe perfectius. Si ſummã perfectionis attingit formã, proculdubio ex ſumma quadam ad eam proportione hanc attingit. Nõ ſolũ igitur perfectior eſt quam ſenſus, ſed etiam pene poſt perfectionẽ ipſam ſummè perfectus. Video tertiũ inſuper perfectionis intelligentiæ gradũ, nam dum quærit iudicatq; ſeipſam, certe reflectitur in ſeipſam. Quod aũt tale eſt etiã in ſeipſo exiſtit & permanet, eſt inſuper incorporeũ penitus atq; ſimplex. Deniq; cũ ex ſeipſo ad ſe ipſum motu circulari progrediatur, poteſt utiq; ſempiterne moueri hoc eſt agere ſemper & uiuere. Mitto quod intellectus tanquam perfectior paucioribus eſt cõmunis, ſeriuſq; & rarius exercetur, ac tanquam finis poſt uegetationis uſum ſenſumq; cõceditur. Dat ſenſui regulam atq; legeſ finẽq; præſcribit, ſeipſum ad agendũ pro arbitrio ducit quãdo ratiocinatur atq; conſultat. Senſus aũt, ubi ratio nõ reſiſtit, inſtinctu ſemper naturæ propellitur. Mitto quod ratio ſæpe aliter eligit quã ſenſus & uſus corporis exigat, quia uidelicet electionis principium non pendet à corpore, alioquin finis eius ſemper ſpectaret ad corpus. Rationem certe in motu ſuo nequaquã ſubdi corporibus ex eo perſpicitur quod ſpeculando trãſcendit corpora, cõſultando ſe ad diuerſa oppoſitaq; extendit, eligẽdo corporis inclinationi ſæpe repugnat. Quare multo minus in eſſentia uitaq; corporibus ullis ſubijcitur. Quid? quod ſenſus procedente ętate quodammodo hebetari uidet, intellectus uerò nequaquam, poteſt tamen ab intentione ſpeculationis auerti, quando in curando colendoque corpore nimium occupatur. Quid? quod ſenſus ipſius obiectum quotiens uehementius eſt, lædit ſubito ſenſum, atq; poſt illius occurſum non poteſt e ueſtigio ſenſus debiliora diſcernere. Sic offendit oculum ſplendor exuberantior, ſic offendit aures ſtrepitus uehementior. Mens uerò contrà, ab excellentiſſimo ſui obiecto neque læditur unquam neque confunditur. Imò eo cognito inferiora ſimul clarius ueriuſq; diſcernit. Quod quidem mentis naturam eſſe ſignificat ſummopere ſpiritalem & excellentem. Quid? quod ſenſus ſolis corporeis terminatur obiectis, intellectus autem ſecundum intimam actionem ab omnibus emergit corporibus, utpote qui ſecundum eſſentiam atque uitam non ſit ſubmerſus. Formas corporales ſeparat à materiæ paſſionibus, formas quoque illas quæ per ſe penitus ſunt incorporeæ diſcernit à corporalibus, quippe qui ipſe à materiæ paſſionibus atque à corporalis formæ conditionibus ſit ſeparatus. Præterea ſenſus particularibus ſolum obiectis eſt contentus. Familiaria uerò intellectus obiecta rationes ipſæ rerũ ſunt uniuerſales & ſempiternæ, quas nõ aliter q̃ per

præcipuam quandam ad ipſas proportionem familiariter poteſt attingere, ex quo apparet ipſe quoque abſolutus & ſempiternus. Prĕſertim quia rationes eiuſmodi per ſpecies quaſdam attingit, quas ipſemet & facit & ſuſcipit. Quas eſſe neceſſarium eſt à materiæ paſſionibus abſolutas, alioquin rationes ideásq; illas referre non poſſent. Intellectus autem ipſe niſi à materiæ paſsionibus liber exiſteret, ſpecies eiuſmodi neq; hoc pacto facere poſſet, neque ſuſcipere.

Mens magis quam ſenſus optatum finem conſequi poteſt.

RAtio quidem nobis propria eſt, nõ enim beſtijs eam Deus infudit, alioquin dediſſet eiſdem ſermonem tanquam rationis interpretem, manum inſuper tanquam rationis miniſtrum & inſtrumentũ, præterea uideremus in beſtijs aliqua conſultationis uarietatiſq; inditia. Nunc autem uidemus eas nunquam aliter facere quam impulſu naturæ, ad neceſsitatem duntaxat corporis impelluntur. Omnes araneæ ſimiliter texunt telam, neq; texere diſcunt, neq; tempore quamuis longo in melius texendo proficiunt. Poſtremo apparerent in brutis certa quædam religionis inditia atq; opera omnibus manifeſta. Vbi enim intellectus adeſt, qui tanquã oculus quidã eſt ad lumen intelligibile conſtitutus, ibi quoq; intelligibile lumẽ qui Deus eſt lucet, ſuſpicitur, amatur & colitur. Quanto intellectus perfectior eſt quam ſenſus, tanto ſaltem homo perfectior eſt quam brutum, atq; ex hoc ipſo eſt perfectior quod habet ipſe proprium, beſtijs non commune. Itaq; propter intelligentiã tantũ perfectior iudicatur. Præſertim tùm intelligentię munere ad infinitam perfectionem, qui Deus eſt, affectu, ſpeculatione, cultuq; accedat. Perfectio autẽ cuiuſq; pręcipua in conuenientis finis poſſeſsione conſiſtit. Cuius quidem conſecutio tanto facilior eſt & plenior quanto innata perfectio uberior. Vbi enim perfectio illa formalis quæ innaſcitur ab initio pręualet, ibidem naturę ordine finalis ipſa perfectio abundantius & facilius feliciuſq; conceditur, ſiquidẽ illa huic obſequiẗ, nec illius obſequio prouenit. Vnde cõcluditur ut multo magis faciliuſq; ratio quã ſenſus, homo quã brutũ, finem cõgruũ optatũq; conſequi poſſit.

Immortalis animus in corpore mortali ſemper eſt miſer.

EXperimur autem in nobis beſtiam noſtram, id eſt, ſenſum, finem ſuũ bonumq; ſæpiſſimè conſequi, quando ſcilicet ſufficientis obiecti ſui conſecutione, quantũ ad ipſum pertinet, prorſus impleẗ, homo uerò noſter, id eſt, ratio quando finem conſequatur optatũ non experimur. Nã in ſummis eſſet corporis uoluptatibus quãdo ſenſus ipſe quantum in ſe eſt impletur omnino, ratio adhuc uehementer ſollicitatur, ſenſumq; ſollicitat. Siue enim ſenſibus obſequi uelit, ſemper aliquid ſuſpicatur, noua machinaẗ oblectamenta, continue, neſcio quid ultra requirit. Siue ſenſibus repugnare contendat, uitam reddit laborioſam. Vtrobiq; igitur nõ ſolum ipſa non eſt felix, uerũ etiã ſenſus ipſius felicitatem penitus interturbat. Siue iã domuerit ſenſum ſeq; in ſeipſa collegerit, tunc propria impellente natura rationes rerum cauſaſq; perquirit. Vbi aũt inuenit ſępe q̃d nollet, aut nõ inuenit ſępe q̃d uellet, aut forte non tantum comprehendit quantum cupit & capit. Semper certè ambigit & uacillat & angiẗ. Cum igiẗ nuſquam quieta ſit, certè nunquam dum ſic afficitur uel ipſa fine potitur optato, uel ſenſum pręſente iam fine ſuo potiri permittit. Nihil uerò irrationabilius fingi poteſt quam hominẽ qui per rationem eſt animalium imò omnium quæ ſub cœlo ſunt perfectiſsimus, perfectiſsimus, inquam, quantum ad formalem perfectionem illam quæ tributa nobis eſt ab initio, ob eandem rationem eſſe omnium imperfectiſsimum quantum ad finalem illam perfectionẽ ad quã cõſequendã perfectio prima tribuitur. Hic eſſe uideẗ infeliciſſimus ille Prometheus, q̃ diuina ſapientia Palladis inſtructus ignẽq; cœleſtẽ in rationẽ adeptus ob hoc ipſum in ſũmo uertice montis, hoc eſt, in ipſa contemplationis arce, ob continuũ auis rapaciſsimę morſum in inquiſitionis ſtimulũ, miſerrimus omniũ merito iudicaẗ, donec transferatur eodẽ, unde olim acceperat ignẽ, ut quemadmodũ uno illo luminis ſuperni radiolo nũc aſſidue ſtimulaẗ ad totũ, ſic toto deinde lũine penitus impleaẗ.

Homo

Homo quàm difficilè extra habitum naturalem poſitus felicitatem ſequitur tàm facilè hanc in naturalem habitum reſtitutus aſſequitur.

RAtiones de facilitate felicitatis humanæ in ſuperioribus primo nobis adductæ, ueritatē ipſam naturali quodam ordine monſtrare perſpicuè uidebantur. Vnde nam igitur, quemadmodum experientia docet, tāta nobis ad beatitudinem contendentibus opponitur difficultas? Vt grande illud Siſyphi ſaxum per montis ardua ſurſum uoluere uideamur. Quid mirum? Summa olympi montis faſtigia petimus. Infimæ uallis habitamus abyſſum. Oneroſiſsimi corporis ſarcina premimur. Dū anhelamus in arduum ſæpe tam ipſo pondere quàm præruptis undique rupibus in præceps repente relabimur. Quid, quod illinc offendicula & obſtacula quam plurima detinent? Illinc pratorum quorundam blandimenta noxia demorantur. Sic igitur, heu miſeris, ſic extra ſublimē patriam religatis in infimo nihil uſq; obijcitur non ualde difficilè, nihil occurrit nō undiq; miſerum. Quid nam ad ambiguitatē eiuſmodi reſpondebimus? Illinc argumentatio facilitatem ſummam pollicebatur, hinc experientiam ſummam pariter mōſtrat difficultatem. Tantam deniq; litem ſola nobis lex Moſaica dirimet. Extra naturæ primę ordinē poſiti ſumus, præter naturæ ordinem, proh dolor, agimus atq; patimur, primus homo quā facilè primū omnino conuerſus ad Deum felicitatem accipere poterat, tam facile deinde illinc aduerſus ipſam amiſit facilitatem. Cuncta igitur parentis primi propago tàm difficilè extra naturæ prioris ordinē poſita beatitudinem recipit quàm facilè in ordinem ipſum reſtituta reciperet. Quid uerò dicent ad iſta Philoſophi? Magi quidem Zoroaſtris Hoſtaniſq; ſectatores ſimile quiddam aſſerent, aiūt enim ob antiquam quandam humanæ mentis infirmitatem omnia nobis infirma difficiliaq; contingere. Ac ſi quis temperationem animę reſtituerit omnia iam fore diſpoſita. Huic quoq; non diſſonat illud Pythagoreorum atq; Platonicorum. Animam uidelicet idcirco tot in mundo ſenſibili malis affligi quia ſenſibilium bonorum auiditate nimis illecta bona intelligibilis mundi imprudenter amiſit. Peripatetici forte dicent hominem potius quàm brutum à fine proprio aberrare, quia libero mouetur arbitrio, unde hinc atq; illinc prout uarijs conſultando utitur coniecturis, poteſt præuaricari. Animal autem irrationale non ducitur à ſeipſo, ſed ab ipſa naturæ prouidentia nunquā errante ad finē ſibi conuenientem, tanq; ad ſignum ſagitta dirigitur. Error aūt iſte noſter atq; præuaricatio cum non à naturę defectu proueniat, ſed uarietate rationis & obliquitate conſilij nequaquam diſperdit potentiam naturalem, ſed turbat potius uoluntatem. Atq; ſicut in elemento etiam extra locum propriū poſito unà cum natura ſeruatur uis atq; inclinatio ad terminū propriū naturalis, qua poteſt aliquādo ſuā repetere regionē, ſic in homine etiā poſtq; à recto tramite aberrauit, reſtare putant naturalē tùm tramitis, tùm termini repetendi potentiam. Deniq; exactiſsima Theologorum examinatio rem omnem breuiter ita concludit. Non poteſt ulla ad motum aliquem inclinatio amplior eſſe quā motor. Cum igitur animi inclinatio præcipuè uergat ad infinitū, nimirū dependet ſolū ab infinito. Si enim à determinata quadam cauſa poſt Deum animę motrice quā proximè proueniret ad finē quoq; duntaxat uergerit terminatū. Siquidē mouendi uirtus quamuis in infinito principio ſit infinita, tamen in ſequēte cauſa, quæ determinata eſt, terminatur. Ac motus mouentis proximi potius quā remoti ſequitur qualitatē. Quamobrē motor ipſe qui animum propriè uertit ad infinitum eſt ipſamet ſolum infinita poteſtas, quę mentē pro libera uolūtatis natura modo quodam mouet ad eligēdas uias maxime libero. Rurſus pro infinita mouentis potētia ad appetendū finem uſq; adeò incitat ut non appetere nequeat. Si motus eiuſmodi non poteſt quo dirigitur peruenire, nullus utiq; poterit. Vbi infinita uiget potentia. Ibidem infinita ſapientia atq; bonitas dominatur. Hæc autem neq; quicquam mouet incaſſum, neq; bonū ullum prętermittit alicui quod accipi iam poſsit & debeat. Proinde cum homo tùm ob rationis contemplationiſq; uſum ad angelos beatiſsimos, tùm ob diuinum cultum ad Deum beatitudinis fontem multo propinquius accedat quā beſtiæ, neceſſe eſt eum aliquando poſſe in optati finis poſſeſsione fore multo beatiorē. Vt qui ſupernis ſimilior eſt tam uoluntatis ardore quā intelligētiæ lumine, ſimiliter ſic uitæ felicitate ſimilior. Siquidē à uitæ uirtute intelligendi uolendiq; uirtus & excellentia proficiſcitur. Nunc uerò in corpore hoc tum propter

corporis ipſius imbecillitatem infirmitatemq́ & rerum omnium indigentiam propter continuam mentis anxietatem eſt longe miſerior. Quapropter quàm difficile felicitatem ſuam in corpore terreno, intemperato, caduco, animus cœleſtis & immortalis continuè ſequitur, tam facilè hanc uel à corpore liber, uel in corpore temperato, immortali, cœleſti, conſequitur. Non uidetur autem finis ipſe naturalis exiſtere niſi in habitu naturali. Habitus autem ſempiterni animi maximè naturalis eſſe uidetur, ut ſuo in corpore uiuat iam ſempiterno. Hinc neceſſaria ratione concluditur, immortalitatem claritatemq́ animi poſſe ac debere quādoque in corpus proprium effulgere. In quo quidem ſtatu ſolum ſumma hominis beatitudo completur. Atque hæc quidem Prophetarum Theologorūq́ ſentētia à Magis & Mercurialibus Philoſophis & Platonicis cōfirmatur.

Mens adepta beatitudinem nunquam amittit.

QVando uerò infinitum attingat anima finem, cum ea præcipuè ratione hunc attingat, qua hinc afficitur & trahitur & perducitur, attingit utique fine fine. Si potuit ex finito quodam gradu qui infinitè diſtat ad immenſum quādoque reſurgere, poteſt etiam in ipſo immenſo infinitè manere. Præſertim quia eadem infinita poteſtas, quæ tam longè traxerat ad ſeipſum uehementius quàm explicari poſsit in ſe proximè retinet. In bono autem infinito neque quicquam fingi mali poteſt, & quicquid boni fingi optariq́ poteſt, pleniſsime reperitur. Illic igitur æterna uita, clariſſimum intelligentiæ lumen, ſtatus mutatione carens, habitus priuationis expers, ſecura tutaq́ totius poſſeſsio boni, gaudium undique plenum.

Finis quinq́ quæſtionum de mente.

Super ſenſum eſt intellectus. Super ſenſibile eſt intelligibile. Super mentes noſtras, ſunt aliæ mentes, ſuper formas corporales ſunt formæ incorporales.

Marſilius Ficinus Florentinus Conphiloſophis ſuis, S. D.

QVid in rebus tàm naturalibus quā humanis uerius meliúſue ſit, quotidie ratiocinando & conſultando quærimus atq́ inuenimus. In quo quidem diſcurſu cōmunibus incorporeisq́ quibuſdā ueritatis bonitatisúe regulis utimur. Atq́ ea de quibus agitur ad incorpoream communemq́ & ſummam ueritatis bonitatisúe formam comparando referimus. Vt quod ad ipſius gradum inter alia propius uidetur accedere, id eſſe cæteris uerius ac melius iudicetur. Hoc autem totum non ſenſu facimus, ſed ratione, ſola enim in hominibus ratio eſt quæ rerum rationes aſsignat, atque ratiocinando communibus regulis ad communem formam ſingula comparat. Hinc duo præcipuè concluduntur. Primum, rationem ſenſu ueriorem admodum melioremq́ exiſtere, ſiquidem ſola hæc nobis ad ſummam ueritatem & bonitatem tàm diſcurſu quàm affectu ſe confert. Et cum de ipſa ueritate ſenſus & bonitate, qualiſcunque illa ſit, agitur, hoc ipſum nō ſenſus ullo pacto, ſed ratio perficit. Secundum, quòd quanto ratio uerior & melior eſt quā ſenſus, tanto ſaltem quæ rationis obiecta dicuntur ueriora melioraq́ ſunt quàm ſenſus obiecta. Præſertim quia quotiens de rerum ſenſibilium ueritate uel bonitate perquiritur, non aliter hoc ipſum uel indagari poteſt, uel inueniri quàm uirtute quadam & luce intelligibilium rationum atque formarum. Quamobrem intelligibilia hæc, quæ intellectus obiecta dicuntur, id eſt, rationes ipſę rerum incorporales atque formæ à materiæ paſsionibus abſolutæ uerius meliusq́ ſunt, ideoq́ magis in rerum natura uidentur exiſtere, quā formæ corporum quę ſenſibus offeruntur. Accedit ad hæc, quod quemadmodum ſenſibile mouet ſenſum, ſic quodammodo intelligibile intellectum. Si non poſſumus quę infra nos ſunt percipere, niſi ab illis per ſpecies quaſdam quodāmodo moueamur, multo minus poſſumus quicquam ſuper nos concipere, niſi ita moueamur ab ipſo, ut mens eius ſemine prægnans, prolem inde parturiat præſtantioris ſubſtantiæ ſimilem. Mens enim uirtute omnino propria nihil ederet unquam, niſi uel inferius, uel æquale. Ergo quando mēs ad ipſum

intelligibile ſurgit, tàm ſenſibili uerius, quàm ſæpe ipſa mente præſtantius neceſſe eſt eam ad ipſum ſupra ſeipſam illius uirtute penitus eleuare. Hoc ipſum niſi eſſet quicquid niſi uerius exiſteret quàm ſenſibile, certè uerius intellectum mouere non poſſet quam ſenſibile ſenſum. Nunc autem longè uerius mouet, quandoquidē magis perducit tàm ad uerum quàm ad ueritatis cuiuslibet rationem. Quid enim uerum ſit propria ratione, & quid ipſa ſit ratio ueritatis, ac uiciſsim ueritas rationis, haud ſenſu ſed ratione percipimus. Si quis autem dixerit, mentem ab alienis uel extrinſecis ad intelligentiam non moueri, ſed ipſamet propria & mirabili quadam uirtute ſuas ſibi ſpecies, ſua obiecta cōcipere, dicemus ex eo ſequi, mentem eſſe incorpoream penitus & æternam, ſi nequaquam ab alio, ſed à ſe ipſa mouetur, ſuaque uirtute ſpecies ſiue rationes concipit incorporeas & æternas. Vera enim cuiuſque ratio cum aliter aliquando ſe habere non poſsit, eſt ſempiterna. Cæterum iſtis addemus: Si non deeſt menti ſimpliciſsima quædam forma & perfectiſsima, imò adeſt, per quam & ad quam de ſimplicitate perfectioneque rerum omnium dixerit, ac ſeipſam multis ſimpliciorem perfectioremque, multa quoque ipſa ſimpliciora & perfectiora eſſe cōcludit. Si, inquam, non deeſt menti talis quędam forma, ſed adeſt, multominus uniuerſo deeſt, imò uerò multomagis ineſt. Ac mens ab illa uim accipit qua moueatur ad illam. Addemus præterea, humanam mentem ſummam quidem eſſe in formarum genere naturalium, quoniam formas concipit ſiue ſuſcipit puriores, perfectiores, quarum comparatione naturales nihilipendat. Verùm non eſſe in mentium ordine ſummam, quoniam non ſit ueriſsima, id eſt, ſummè ueridica, cum noxij ſaltem uitio corporis ſæpe ambigat & fallatur. Mens uerò illa uidetur eſſe ueriſsima, quæ nihil unquam admittit falſi, nihil prorſus ambigui. Quoniam uerò quicquid uerius eſt, id eſt, & magis potentiusque exiſtit, ſequitur ſupra mentem noſtram mentes alias eſſe, ad modum ueriores, quæ à falſo remotiores ſint quàm noſtra, ac denique ſuper omnes quandam eſſe ſummam atque ueriſsimam, in qua non aliud ſit mens quàm ueritas, non aliud intelligere ſit quàm eſſe, non aliud agere ſit quā uelle. Quæ cum fœcundiſsima ſit, imò ipſa fœcunditas, mentes deinceps quàm plurimas tanquam filias procreet, ſeruet, illuſtret. Veriores autem mentes, ueriores quoque rerū poſsident rationes, ueriſsima uerò ueriſsimas. Vnde concluditur, rationes rerum incorporales quę ab humana ratione pro arbitrio cogitantur, non eſſe figmenta quædam, ſicut illis qui ſenſibus potius quam ratione uiuunt, atque res iudicant, forſitan uideretur, imò uerò ſuper nos in diuina quadam mēte tanquam ſupercœleſti Sole ueriſsima rationum omnium lumina clariſsime perlucere. Vnde in mentes alias quæ inter illam & noſtram quaſi mediæ eſſe uidentur, ceu in ſtellas ſuperiores & quodammodo immutabiles, atque etiam in noſtram, ceu in Lunam iam quaſi mutabilem, ueri rationum radij dimittantur.

Mens ſempiterna eſt quia radio deſuper accepto utitur ad etherá.

QVoniam uerò mentis acies non aliter per eiuſmodi radios agit, hoc eſt, uidet & appetit quā ſubſtantia ipſa mentis eos acceperit, idcirco clariſsima ueræ rationis luce concludimus, omnibus uel infimis mentium gradibus à prima mente, imò à ſummo mentium lumine æternitatem uitæ ipſius eſſe tributam, quandoquidē omnibus naturalis æternitatis agnitio quædam & appetitio uenerati̇oque conceditur.

Mens Dei radio reflexo intelligit creata, recto creatorem.

LVna hæc noſtra, id eſt, mens, prout in Solem ſuum magis minuſue & aliter atque aliter conuertitur uel auertitur luminis & umbrarum quarundā diuerſitate & uiciſsitudine uariatur. Nunque tota recipienda luminis facultate priuatur. Nunquam tamen tota undique fulget; pars enim ratione carens, utpote quæ ſit quodammodo denſior, id eſt, ineptior, non refulget. Luna, inquam, hæc noſtra radios quibus ſtellas ſuper cœleſtes, id eſt, angelos ſuſcipit, eoſque certa ratione cœleſtibus longè præſtantiores eſſe diſcernis, uehementiúſque amat & colit, radios, inquam, eiuſmodi ab ipſis cœli ſyderibus, quæ neque intellectū neque affectū altius quā ad ipſammet erigere poſſunt,

poſſunt, habuiſſe non poteſt. Poteſt tamen eos à ſtellis angelicis, imò uerò à ſupercœleſti Sole per ſtellas angelicas accepiſſe. Omne ſtellarum lumen, ut communis fert opinio, à Sole atque in Solem. Omne mentium lumen à Deo pariter & in Deum, Luna hæc noſtra quando ita diuinum proſpicit Solem ut eſſe illum infinitum, & qua ratione ſit talis, prorſus aſpiciat, & quia ſit infinitus, ideo infinito penitus interuallo angelos aſſerat antecedere, ipſosq́; angelos illius comparatione nihilipendat, radium eiuſmodi quo & ſuper angelos & infinite progreditur & ipſos pene pro nihilo habet, certè ab angelis non accepit. Neque rurſus à Deo ipſo per angelos. Nam radius dum per angelũ tranſit determinatum, determinatur & ipſe, unde nequit ad proprium immenſi in quãtum immenſum eſt uel proſpectum erigere uel affectum. Virtute enim propriè infinita opus eſt ad motum illum qui ad infinitum propriè uergens terminum, ſic abſq; fine progreditur, ut in termino infinito duntaxat finem facere ualeat. Igitur ſolius immẽſi *Dei* purus radius eſt, quo immenſum eſſe Deum agnoſcimus, quem niſi nouerimus, ſemper ultra perquirimus. Solius quoq; immenſi Dei flamma uidetur, qua ſic ardemus immenſum ut liquor ullus præter immenſum ſitim poſſet extinguere, imò, (ut rectius loquar,) implere. Forſitan operæpretium erit ſimilitudinem illam de Sole Platonicam, quemadmodum in libro de Amore & in Theologia latiſsimè explicauimus, *hic* quoq; aliquanto latius quã ſuperius explicare. Inter omnia ſenſuum inſtrumẽta puriſsimum oculus eſt. Inter omnes animæ uires puriſsimum intellectus. In mundo uiſibili ſummum uiſibile Sol. In mundo intelligibili ſummum intelligibile Deus. Igitur quemadmodum ſe ad uiſibile uiſus habet, ſic penè ad intelligibile intellectus. Viſus uiſibilia omnia, id eſt, colores, in ſummi uiſibilis, id eſt, Solis fulgore diſcernit. Intellectus intelligibilia omnia ueraq; cuncta in ſummi intelligibilis, ueritatisq; ipſius lumine conſpicit. Ac tanto magis intellectus quilibet eiuſmodi indiget lumine quàm uiſus illo, quanto magis omnis intellectus & quoduis intelligibile à ſupremo & infinito intelligibili dependet, quã uiſus & uiſibile quodlibet ab ipſo Sole, qui finitus eſt & à cauſis ſuperioribus producitur & ſeruatur. Quicquid uidetur uſq; ſiue ab oculis animalium quorundam, quę innato quodam radiolo noctu uident, ſiue ab alijs ad ignis ſtellarúmue lumẽ, totum hoc Solis ipſius ſplẽdore uidetur. Sicut enim omne calidum à ſumme calido, ſic omne lucidum à ſumme lucido efficitur & ſeruatur. Seruatur, inquam, quia & ſi cauſæ æquales, id eſt, quæ in eadem ſpecie ſunt qua & effectus in generatione effectus, nõ tamen in conſeruatione neceſſariæ ſunt, tamen ſuperiores cauſæ in effectu etiam cõſeruando ſunt neceſſariæ. Eadem ratione quicquid intelligitur uſquã, ſiue inſito quodã & naturali lumine tanq; familiari oculi radio, ſiue infimorum radijs angelorum tanq; igne ſiue ſupernorum angelorum luminibus, tanq; ſtellis, uniuerſum hoc infiniti ipſius intelligibilisq; Solis radijs intelligit̃. Præſertim quia Sol eiuſmodi ubiq; totus uiget & implet intrinſecus uniuerſa, magisq; inde cuncta tàm in conſeruando quã in naſcendo dependent, quàm imagines in ſpeculis à corporibus. Radio quidem Solis per alia paſsim reflexo cernere poſſumus alia. Solem uerò ipſum niſi recto quodam ipſius radio rectoque in eum aſpectu ſuſcipere non ualemus. Atque hoc quidem radio qui profluit extra Solem, ideoq; miſcetur quodammodo & minuitur oculus, quã purus & quàm magnus ſit Sol diſcernere nequit. Quod ſi puritatem magnitudinemq; illius agnoſcimus, non oculis iſtud qui longe falluntur, ſed ratione metimur. Oportet autem oculum ſic à natura inſtitutum fuiſſe, ut ipſi Solis globo quã proximè adhæreret, quo propriã eius puritatem magnitudinemq; perſpiceret. Sic radius qui ex Deo emanans rebus creatis infunditur creata ſolum propriè nobis oſtendit, Deum uerò nobis ipſum oſtendit magis qui in mentem ipſam dirigitur in Deum uerè directam. Verùntamen quoniam à mente pro mentis qualitate & capacitate percipitur, puritatem infinitatemq; Dei monſtrare non poteſt. Ideóq; per ipſum nunq; Deum eſſe actum purum omnino infinitũq; cogitare poſſemus. Nihil autem ſupra mentem intus habemus quod queat mentis fallaciam redarguere. Certa tamen ratione conſideramus diuinæ puritatis & infinitatis abyſſum, rationemque infinitatis atque uiciſsim rationis infinitatem animaduertimus. Quando etiam ſuper ſupremos angelos per innumerabiles perfectiones gradus magis deinceps magisq; gradatim progredientes qua ratione diuinus actus progreſſum

eiuſmodi

eiuſmodi penè infinitum infinitè ſuperemineat cogitamus. Quamobrem non ſolū diui ni Solis radius oculo mētis ineſt, ſed etiam Sol ipſe diuinus adeſt ſub ipſa infinitatis ſuę (ut ita dixerim) ratione, per quam uideat appetatq; tùm infinitatis uerißimam rationē, tum rationis ipſius infinitatem. Adeſt, inquam, ubiq;, & adeſt ſemper. Quādoquidem ubi mentes quotiens expeditæ ſunt, attentiusq; ad hoc opus incumbunt, diuinum a-ctum hac ratione conſiderant infinitum, quia neque ſubiecti alicuius limitibus ullis cohibeatur, neque permixtione qualitatis inficiatur, neque cauſæ ſuperioris excellentia ſuperetur, neque uel temporum interuallis uel locorum ſpacijs excedatur, neq; numeratis uirtutis gradibus quamuis quāplurimis terminetur. Neq; forſitan terminetur ſuperetur q; à mente, quæ ultra quemlibet numerum atq; finem tàm fingendo quàm affectando ſine fine progreditur. Videt mens infinito Dei actui infinitam ſubeſſe materiæ, (ut ita dixerim,) paßionem. Tempus quodammodo interminatum, motum ſemper ęqualem ſpatiumq; immenſum, (ut ita loquor,) atque quodammodo perpetuam generationis ſucceßionem, indefeſſam mentis diſcurſionem. Videt ipſum purum nihilum infinitè conſiderari negando, & immenſum ibi malum excogitari. Videt ipſum purum ens, (ut ita dicam,) infinitè affirmari ratiocinando, bonumq; eſſe prorſus immenſum, quia ſit uirtus immenſa. Aliud enim eſt uirtus quælibet, aliud eſt numerus atq; menſura. Ac prius eſt uirtus quælibet ordine quodam quàm menſura. Numerus igitur uel menſura quotiens uirtuti accedit extrinſecus poſteriuſque contingit. Nihil tale Dei ipſi us uirtus admittit. Non igitur numerum uel menſuram habet, qui omnia numero per ficit & menſura. Si non intra ſe admittit, neq; etiam circa ſe patitur. Ergo ſicut infinite ſe replicat intus, ſic infinitè ſe explicat extra. Vnde fit ut ubiq; ſit & ſemper, cuncta facillimè faciat & perficiat, cunctis & facillimè adſit & inſit. Sicut enim ſi qua eſſet infinita dimenſio immenſum ſpacium occuparet, ſic ſi qua ſit infinita poteſtas ſeipſam undiq; ſine fine diffundit, atque etiam abſque principio & fine uiuit in æuum. Platonici Philoſophi opinantur, ubi eſt uiſibile ſummum, ibidem ſummum exiſtere uiſum. Idcirco Solis globo non modo uitam tribuunt, uerùm etiam uidendi uirtutem omnium perſpicacißimam atque certißimam. Orpheum in hoc potißimum imitari uidentur, qui Solem mundi oculum nominat, quo & quem omnium oculi uideant. Opinantur Solem ſtellâſque uiuificas & uiuentes iactis per omnia radijs quicquid mundo continetur inſpicere.

Deus omnia uidet & curat.

PEripatetici putant ſummum intellectum ſummumq; intelligibile idem penitus eſſe. Sane ſummus intellectus ſummum poſsidet modum intelligendi, non igitur intelligendo reſpicit extra ſed intus, neque eius intelligentia ab alio quā à ſeipſo dependet. Quod etiam quod ſummum intelligibile eſt, ſummus ſit intellectus, ex eo patet, quòd inter intellectum atq; intelligibile maxima quædam proportio eſſe debet. Cum igitur id maximè fiat, intelligibile quod à materiæ paßionibus lōgißimè ſeparatur, maximè & uerißimè intellectus eſt quod maximè eſt abſtractū. Prę terea nō eſſet intelligibile ſummum niſi tale ſibi quoq; eſſet, intelligeturq; etiā à ſeipſo. Deniq; ſi intelligibile excellentiam quandam ſuper intellectus cōmunes ſignificat, mouet enim eos & illuminat, & format, & perficit, nihil in intellectu ſecundū participationem aut formam reperitur boni, quin in ipſo ſummo intelligibili ſecundum cauſam uirtutémque agentem reperiatur. Igitur animæ rationales intellectus quidam ſecundum participationem eſſe dicuntur, angeli uerò intellectus ſecundū formam exiſtimantur. Intelligibile ſummum, id eſt Deus, intellectus ſecundum cauſam eſt, intellectus, inquam, ſuper intelligentiam cogitabilem. Intellectus quolibet intellectu infinite præſtantior. Si Solis lumen quo Solem uidet oculus haberet oculum, certè dum oculus noſter ipſum uidet, ipſum quoq; & multo clarius, quia omnis ab eo claritas emanat, oculum mutuo noſtrum inſpiceret. Et dubitamus adhuc, utrum diuinus ille oculus quo etiam proximè & quem paßim mentium noſtrarum uident oculi, noſtros ipſe uiciſsim uideat oculus? Niſi nos ipſe uideret qui nos cōtinuè uidēdo, nos ſemper illuminat atq;

nat atque illuminando uim nobis uidendi actumq; largitur, certe nuſquam aliquid ui deremus. Qui certe nihil aliud intelligimus præter intelligibilis ſummi lumen intelligibilis cuiuslibet rationibus undiq; plenũ. Sicuti neq; uidemus quicquã niſi Solis lumen, rerum omnium coloribus figuriſq; depictũ. Et dubitamus adhuc, utrũ immenſa bonitas nos amet nobisúe prouideat? Quæ etiam abſq; medio nos fouet tanquam filios, & ubiq; ac ſemper amplectitur. Et dubitamus adhuc, utrũ infima quadã corporeaq; ſcintilla, an potius incorporea luce atq; ſuperna, ſublimes formarum radios ab infimis materiæ tenebris ſecernamus? Argumentemur ſuperiora, inferiora paſſim redarguamus, quam parua ſint terrena, quam magna cœleſtia, quam immenſa ſupercœleſtia, metiamur. Nemo magis uidetur ubique mentiri quàm qui maxima quæq; confidit puſillo corporalis ſenſus digitulo, potius quã maxima mentis menſura, metiri. Nemo profundius in tenebras uel clam ipſe delabit, uel præcipitatur inuitus, quã qui à Deo & ſibi ſuperbus & ſoli ſuperno euadit ingratus, ut abſq; illius lumine cuius eſt omne lumẽ, uidere lumẽ profiteatur. Perinde ac ſi quis cœleſtia lumina oculi dũtaxat ſui radio, nõ cœleſti ſplendore uidere ſe credat. Hic Paulus Apoſtolus cõtra Philoſophos nõnullos ſuperbiores exclamat. Qui cũ Deũ cognouiſſent, nõ ſicut Deũ glorificauerunt neque gratias egerunt, ſed euanuerũt in cogitationibus ſuis & obſcuratũ eſt inſipiens cor eorũ, & putantes eſſe ſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Horũ mens paſſa uidetur eclipſim, quando ſuperbè nimiũ defecit à Deo, imò uerò miſerabiliter admodũ à ſeipſa. Tunc enim nos ipſi deſerimus infeliciter quãdo ipſum ſine quo eſſe nullo modo poſſumus, ſtulte deſerimus. Heu quiſquis hunc miſere relinquit tutorẽ, haudquaquã relinquit omnino, ſimul eñ in eundem recidit ſed ultorem. Heu quiſquis patrem aſpernatur benigne lucentem, interim eũdem tanquam iudicem experitur urentem. Vt in qua luce bonum ſuum infinitũ uenerari neglexit, in eadem niſi dilexerit aliquando quod neglexit, malum ſuum ſentiat infinitum. Atq; ob oculorum impuritatem ſub lucis illius radio doleat ſemper, qui non purgauit oculos & erexit ut ſemper tota luce gauderet. Quando impiorum mens Philoſophorum imprudenter defecit à Deo, tunc ſenſus in eis imprudenter defecit à mente. Corpus & ſi libenter, impotenter tamen, ſecutum eſt ſenſum, illinc monſtruoſiſſimæ quædam opiniones, iſtinc mores orti ſunt omnium immaniſſimi. Hinc uita undiq; miſera, contra uerò nullorum uel ſententiæ probabiliores uel mores probatiores, uel uita beatior quam eorũ qui legitime, id eſt, pie Philoſophantur, hoc eſt, ſcientiæ ueritatiſq; ſtudium cũ religioſa ſemper ueraq; pietate coniungunt. Hoc autem nihil aliud eſſe uidetur quam nolle ab inueniendæ ueritatis amore ſeiungere honorandæ ueritatis amorem.

Elementa mouentur mobiliter. Cœleſtes ſphæræ mouentur ſtabiliter. Animæ ſtant mobiliter. Angeli ſtant ſtabiliter. Deus eſt ipſe ſtatus.

Marſilius Ficinus Florentinus Ioanni Franciſco Hippolyto utriuſq; iuris Doctori Gazolti comiti clariſſimo. S. D.

VIdemus elemẽta à terra uſque ad cœlum moueri mobiliter, mobiliter, inquam, quoniam à rectiſſima motionis norma nonnunquam uel ob impedimentũ uel ob aliam quandam cauſam quodammodo dimoueri uidentur. Cœleſtia uerò corpora mouentur quidem, ſed ſtabiliter, nam in ipſorum naturali motu continue perſeuerant. Proinde ſtatus motu longè perfectior iudicatur. Motus enim ſtatu neceſſario indiget, ſed non contrà. Quamobrem ſi motus motu nobis ab inferioribus ad ſuperiora nunc aſcendentibus perfectior gradatim occurrit, atque ille eſt perfectior qui ſtabilior eſt, multo magis ſtatus ipſe ſtatu gradatim perfectior debet occurrere. Itaq; ſicuti ſtatus elementis in cœlum uſque adeò creuit ut iam modus ſtandi quod ſtabiliter nominatur ſit repertus, longe magis adeò creſcere debet ſuper cœlum, ut ſtatus ipſius ſubſtantia quædam reperiatur. Illic igitur erit aliquid quod ſtet quidem ſemper, licet mobiliter, hæ uerò rationales animæ ſunt, quarum ſubſtantia ſemper eſt eadem, neq; motum patitur ullum, ſed affectus & actio uariatur. Quoniam uerò mutatio quælibet indigentiam quandam ſignificat, ob quam quod mouetur ad id quod non habet omnino ſolet percurrere, atque ſuper id quod eſt indigum, neceſſe eſt eſſe aliquid quod ſit plenum, quo

quo ſuſtineantur regenturq́ mobilia, quò recurrant alia ut impleantur, ideo ſunt ſuper animas angeli, qui & ſtant quidem ſemper, & ſtant ſtabiliter, quia & ſubſtantia & actio in eis ſemper eſt eadem. Corpora ſpirituum umbræ ſunt, ſpiritus contrà ſunt lumina corporum. Tria uerò ſunt corpora, tres ergo ſunt ſpiritus. Corpus ex elementis compoſitum tàm ſecundum totum quam ſecundum partes è ſuo ſtatu mutatur. Elementorū ſphæræ & ſi uiciſſim mutantur in partibus, totæ tamen ipſæ permanent incorruptæ. Cœleſtes deniq́ ſphæræ tàm ſecundum partes quàm ſecundum totum indiſſolubiles perſeuerant. Spiritus ratione uacui ſorte mutātur omnino. Rationales autem in tota ſubſtātia & actione præcipua permanent, quamuis ſecūdum particulas quaſdam, id eſt, uires actionesq́ infimas quadam uiciſſitudine permutentur, angelici ſpiritus ijdem & ſimiles in utriq́ conſiſtunt. Imò uerò, ut rectius exprimam, ſi corpora multa reperiuntur, quæ quamuis diſpoſitione mutentur, ſemper tamen eadem ſubſtantia permanent, atq́ hæc quidem ſunt, quorum proprius eſt circuitus, id eſt, multo magis multi ſunt ſpiritus & ſi quadam diſpoſitione mutabiles, ſubſtātia tamen penitus immutabiles. Tales uerò ſunt qui præditi ratione circuitum quendam rationalem à ſeipſis in ſeipſos intrinſecus agūt, quando ſeipſos animaduertunt & colunt. Agunt rurſus extrinſecus, tùm conſultando à fine rerum agendarum ad principia, atq́ conuerſo, tùm diſſerendo à propoſitionibus quibuſdam ad concluſiones, atque contra tùm ſpeculando ab effectu ad cauſam, rurſūſque à cauſis ad effectum. Rurſus, quando particularia in uniuerſalia ipſa reſoluunt, ac uiciſſim uniuerſalia in particularia diuidunt componendo. Omnis uerò uis ad circuitum naturalis eſſe ſempiterna cenſetur, tùm quia à ſe per ſuum centrum non recedit, tùm quia ſi opus fuerit per ſuam circunferentiam in ſe redit, & in quouis puncto inchoat ſemper à fine principium. Maximè uerò ubi fit circuitus ſpiritalis, ibi enim iungitur circunferentia centro. Atq́ huiuſmodi ſubſtantia ſimplex uim ſuam replicat in ſeipſam & auget replicando. Sibiq́ innitens ſemetipſam conſeruat. Meminiſſe uerò oportet, ubi diſcurſio rationis efficitur, innata eſſe principia quædam ſtabilia diſcurrendi, id eſt, communes quaſdam manifeſtasq́ notiones, à quibus incipientes quaſi radijs quæramus ignotiora, atque inuenta ad eaſdem comparando dijudicemus. Meminiſſe præterea decet, quoniam principia illa neceſſaria ſempiternáque ſunt, ideo uim animæ quæ illarum ſubiectum eſt, eſſe ſimiliter ſempiternam. Diſcurſionem quidem illam tanquam naturæ noſtræ propriam poſſidemus. Fundamenta uerò diſcurſionis nobis cū angelis ſunt cōmunia. Illa quidem parte cœleſtes ſumus, ex iſta ſupercœleſtes. Duo mūdani corporis ſunt extrema, terra ſcilicet cœlumq́ empyreum. Vtrumq́ uidetur immobile, ſed alterā alterum ratione. Terra quoniā non adepta eſt uirtutem aliquā ad circuitum. Empyreum uerò cœlum quia iam omnem corporū uirtutem eſt adeptum. Mediæ uero ſphæræ ſempiterna quadā uirtute ſed mobili, requirunt ulterius, neſcio quid, permanens & æternum. Quod de tribus ijs gradibus diximus, idem penitus de ſenſu, ratione, mente, rurſus beſtia, homine, angelo, intellige dictū. Elementa quoniam non ſolū corpora ſunt, uerùm etiam ex materia infima cōponuntur, ideo mobiliter agitātur. Cœleſtia uerò quia eiuſmodi materia carent atq́ ſunt quaſi nō corpora, idcirco ſtabiliter æqualiterq́ diſcurrūnt, ſuóq́ ordine errores elementorū cohibere uident̄. Quia tamē motibus oppoſitis cōtrarijsq́ ferūtur, ſi proprijs ferantur naturis oportebit cōtrarias illis ineſſe naturas. Nulla tamen eſt contrariarum diſſonantia qualitatū, unde omnis abeſt pernities, omnisq́ transgreſſio. Mouentur igitur temperatione quadam, qua & ipſa ſuperior cauſa regit potenter ſuauiterq́ perducit. Vniformis natura eſt quæ tàm multa conducit in unum, eſt etiam omniformis quæ illa ad terminos affectúſque redigit omniformes. Non eſt autem corporea forma, alioquin uniformis ſimul & omniformis eſſe non poſſet. Atq́ omne corporeum dum mouet, neceſſariò permutatur, ideóque perfectiſſimus motor eſſe non poteſt. Et quia in mouendo non permanet, idcirco ſolum uirtute ſua nequit permanentem in motu ſeruare tenorem. Quamobrem globi cœleſtes à ſubſtantia quadam ſpiritali rationalique mouentur, atque illa quidem ſempiternam habente infatigabilemque uirtutem, qua tandiu moles tantas tam æqualiter, tam celeriter uoluere ualeat, ordinémque mirificè rationalem pulcherrimūq́ cōficere.

Rationa-

Rationales animę quia nullo modo ſunt corpora, ſed ad corpora iam affectu quodam naturali declinãt, idcirco manent quidem eſſentia uitáque ſemper, ſed quaſi mobiliter. Innata uerò uirtute propriaq; mouentur. Angeli uerò ſint neque corpora ſint neque ad corpora uiuificanda declinent, & ſtant quidem & ſtabiliter ut in ſuperioribus diſputauimus. Quemadmodum omnia mobilia ad motum unum tempúsque primum, ſic ſtabilia cuncta ad unum primúmque ſtatum æternitatemque neceſſario reducuntur, tanquam cardinem ſiue centrum. Cui quæcunque ſtant, pro uiribus innitantur, quod & ambiant quæcunq; mouentur, cuius unione res tam multæ tam diuerſæ unam quandã pariant harmoniã. Motus tempuſq; ſunt pene idem, ſtatus & æternitas ſunt penitus idem. Quæ enim in inferioribus diſiuncta uident͂, in ſuperioribus mirifice coniunguntur. Quicquid ſtare dicitur, ſiue in ſe ſiue in alio, primũ quidẽ ipſo ſtatu ſtat. Deinde compoſitionem aliquam quodammodo ſuſcipit. Verum ſuper id quod aliquo pacto compoſitum eſt, extat aliquid neceſſario ſimpliciſſimum à quo cætera pendeant, uniantur & componãtur. Præſertim quia quod primum eſt in natura, cum ultra primum eſſe ſuum nihil capiat, aliunde compoſitum aliquo pacto cogitari non poteſt. Sic igitur ſuper pigram naturam mobilis, ſuper uagum motum motus fit cõſtantior, ſuper ſtabilem conditionem, ſubſtantia ſtabilis cum quadam conditione mutabili, ſuper hanc naturam ſtatus ipſe omnium ſimpliciſſimus. Vbi ſumma ſimplicitas, ibi ſumma unitas, unicus igitur Deus exiſtit, qui re uera abſoluta unitas eſt, atq;, ut Platonicis placet, eſt etiam quodammodo mentis unitas atque cardo, quemadmodũ & mens cardo unitaſq; animæ, & anima unitas & cardo naturæ, natura deniq; corporum. Deus ſicut eſt purus ſtatus mutatione carens, ſic eſt pura unitas imperfectæ multitudinis expers. Quoniam ſtatus eſt purus, ideo omni eſt motu celerior. Iam enim ab æterno ipſe in ſe eſt id omne quod ex parte quadam minima uix & paulatim & uniuerſo tempore uniuerſus motus aſſequitur. Et quicquid diuiduus motus naturæ diuiduæ diuiduo facit temporis interuallo, id totum ſtatus indiuiſibilis indiuiduo prout uult momento æternitatis indiuiduæ perficit. Vbi enim uirtus conſtantiſſima dominatur, ibi actio editur omnium uelociſſima. Vbi uerò inſtabilis natura uacillat, fit motio tardior. Rurſus quoniam Deus eſt pura unitas multitudinis infinitę principium, ideo infinita multitudine rerum eſt infinitè potentior, ſi innumerabilis inde poteſt numerus emanare, tempore ſempiterno, ipſe iam actu eſt innumerabilis numerus, imò unitas infinita & immenſa poteſtas. Et quæcunque infinitè, diſperſa infinitè, ut ita dicam, debilitantur, ipſe immenſa unitate ſua potenter colligit in immenſum. Quoniam uerò nulla omnino difficultas actionis adeſt unde menſura uirtutis abeſt, cui reſiſtere dimenſa natura non poteſt, idcirco Deus infinite facilius feliciuſque quam cogitari poſſit omnia perficit, adeò ut ſi ſtatuerit cuncta ſimul efficiat, qui eſt omnia ſimul, à quo ad quem uelut à centro & ad centrum ſingula tanquam lineæ punctaque dependent, ut uno ſtabilique nutu ſingula queat pro natura cuiuſque uibrare.

Forma corporea diuiditur & mouetur ab alio. Anima rationalis non diuiditur, ſed ex ſeipſa mouetur. Angelus neque diuiditur neque mouetur, ſed aliunde impletur. Deus eſt plenitudo una ſimplex immenſa.

Marſilius Ficinus Nicolao Epiſcopo Vacienſi & Franciſco Bandino. S. D

FOrma quæ ex ſe ipſa primoq; talis quædam aut talis exiſtit in eo genere pleniſſime talis eſſe debet. Quod enim ex ſe primóque calet & lucet, ſummopere calet et lucet. Quod igitur non eſt perfectiſſime tale ab alio quodam ſuperiore depẽdet. * Forma omnis quæ cum materia uel dimẽſione diuiditur & mutatur ab alio, formarum omnium imperfectiſſima eſt. Nam ſubiecti dimenſioni ſuæ ipſius indiget adminiculo, quippe quę à ſeipſa non ſit, quandoquidem non eſt uel in ſe ipſa uel ſecum. Neq; etiam à ſubiecto præcipue naſcitur quod propria natura iudicatur informe, neque rurſus à quantitate quæ non per ſe ipſam quicquam agit, ſed per qualitatem, præterea propter extenſionem diſperſionemque forma illa fit debilis, denique propter motum apparet egena. Neque igitur propria uirtute agit aliquid uel mouetur, poſtquam uim non poſſidet integram, atque propria uirtute neque ſuſtineatur neque ſubſiſtit. * Quapropter

** Forma corporea.*

** Anima.*

præſtantiore quadam forma dependet, quę in ſe ſine ſubiecto atque ſecum ſine dimenſione conſiſtere poſsit, id eſt, ab anima, quę quamuis ex ſe ipſa quodammodo moueatur quia proximè qualitates omnino mutabiles antecedit, non tamen cum materia uel quantitate ullo pacto diuiditur. Quod ex eo præcipuè patet, tùm quia indiuiduas formas à diuiduis ipſa perſpicue diuidit, ſecúmque coniungit, túm quia conuertitur in ſe ipſam, quod forma diuiſibilis facere nequit. Vbi enim pars altera diſtat ab altera nondum totius in ſe ipſum eſt facta conuerſio. Quòd uerò anima rationalis ex ſe ipſa liberè moueatur, tunc apparet potiſsimum, quando & res corporeas modo potius ſuo, quam rerum intelligit, et contra earum impetum, quod ipſa pręſtare cenſuerit pro arbitrio eligit ſæpenumero. Motuſq; ſuos in plurimas oppoſitasq; partes edit aſſidue, ut pote quæ non determinata uel naturæ uel obiecti qualitate trahatur, ſed conſilij ſui potius uarietate ducatur. Quoniam autem mouetur quodammodo, atque idcirco quaſi indiga iudicatur, cum nulla res motu quęrere ſoleat quod iam poſſidet, idcirco ſuper animam eſt immobilis angelus, immobilis, inquam, quia iam undique plenus. Quēmadmodum uerò ab eo quod haudquaquam omnino plenum eſt, ad illud quod pleniſſimū eſt aſcenditur, ſic ad plenitudinem ipſam aſcenditur à pleniſsimo. Quia uidelicet à plenitudine ad minus plenum ordine quodam per pleniſsimum fit deſcenſus. Profecto cauſę omnis in agendo intentio eſt aliquid ſibi pro uiribus ſimillimū generare, et quo potentior cauſa eſt, eo id magis faciliúſque conſequitur. Hinc efficitur ut cauſa illa qua nulla poteſt potentior cogitari aliquid generet ſibimet uſqueadeò ſimile ut ſimilius quicquam cogitari non poſsit, non reperitur alicubi talis quędam ſimilitudo niſi ubi generantis genitique ſubſtantia eſt penitus eadem. Sed mittamus in præſentia quòd Deus generet in ſeipſo, conſideremus quę procreat extra ſeipſum. Nam hic quoque conſentaneum eſt, Deū ſimillima quædā gradatimminuſq; ſimilia procreare, ut nullus in gradibus ordo rationalis poſsit à nobis conſiderari, qui non prius à ratione ſumma & conſideratus fuerit & impletus. Nempe à tali quodam ordine Dei & naturales cauſæ eiuſmodi ſeruant ordinem in effectibus producendis, & mentes ratiocinando ſimiliter ordinem & artificioſum tenent & naturalem diuinumq; inueniunt. Quorſum hæc? ut ſuper animas nondū pleniſsimas, pleniſsimos iam eſſe angelos concludamus, ſuper angelos qui implentur, eſſe fontem cuius liquoribus impleantur. Pleniſsimi quidem eſſe multi & poſſunt & debent, ut in Dei opere perfectiſsimo partes abundent undiq; perfectiſsimę. Plenitudo autē ipſa ſimplex, qua plena ſunt quæcúnq; plena, & quia plena ideo compoſita nuncupantur. Plenitudo, inquā, ſumma niſi una eſſe non poteſt. Si quis duas ſummas induxerit plenitudines, quæremus utrū in ſe penitus differant uel omni ex parte conueniant? An potius partim conueniant quidē, partim etiam diſcrepent. Si utraq; ſimiliter eſt plenitudo omnino, differre nō poſſunt. Si conuenire dicant omnino, unū ſunt non duo, quod in præſentia uolumus. Si parte cōgruerent altera, parte altera diſcreparent, primū quidē utràque compoſita eſſet atq; ex partibus & ſimplici quodam cōponente dependens. Deinde neutra eſſet ipſa quā quęrimus plenitudo. Quippe quo altera differt ab altera, non reperiretur in altera. Adde quod in plenitudine ſumma, nihil debet eſſe (ut ita loquar) non plenum. Si autem partes diuerſas haberet, nulla pars eſſet uel idem quod & alia uel idem quod & totum, nulla igitur pars pleniſſima foret. Quamobrem plenitudo, ut idem ſæpius repetam, unica eſſe debet ac penitus indiuidua, adde, & infinita. Profecto quemadmodum in eo quod purum, uacuum, uacuitatemq; ipſam cognominamus, nihil quod adſit fingi poteſt, ſic in plenitudine pura quam extare oportet uacuitati purę prorſus oppoſitam nihil in infinitū fingi poteſt quod non adſit. Vnde nam prima mundi materia & uniuerſus mundi curſus & mentis cuiuſq; diſcurſus hoc habent, ut naturaliter ultra quemlibet terminū impleri conent, niſi ab ipſa plenitudine, quæ & exuberat ultra terminum & mentes mundumq; atque materiam allicit ſuper terminum. Quoniam uerò immenſa plenitudo in uacuum non poteſt allicere, rectè uaticinamur, materię nixum & mundi curſum mentiſque diſcurſum ipſa quandoque plenitudine ſumma prorſus impleri. Tunc mundani ſtabilitas centri ſphærarum quoque circunferentijs ſe prorſus communicabit, & pura circunferentiæ claritas ſe ad centrum uſque diffundet. Tota prorſus machina mundi

flammis empyrei cœli ueſtietur innoxijs. Corpora ſenſuſq́ naturalia animarum rationalium inſtrumenta fulgebunt animorũ radijs beatorum. Animi ſalubribus uitalibusq́ ſeraphynorum radijs feliciter accendentur. Tota ſpirituum multitudo fœlicium infinita plenitudine infinitè gaudebit in æuum.

Compendium Platonicæ Theologiæ Marſilij Ficini Florentini.

Aſcenſus à ſubſtantia corporea ad incorpoream, ſcilicet, animas angeloſq́ & Deum. Marſilius Ficinus Conphiloſophis ſuis, S. D.

SVbſtantia quoniam accidentis omnis fundamentum eſt, naturæ ordine quodã prior eſt accidente, poteſtq́ cum ſit prior ac formæ uirtute non careat, alicubi ſine accidente conſiſtere, accidente, inquam præcipuè corporali, quod ad communem accedens ſubſtantiæ rationem, non tam profectum affert quam defectũ. Profecto ſubſtantia ſi abſque corporeo accidente conſiſtat, tam ob puritatem uerior erit, quàm ob ipſam indiuiduæ naturæ ſimplicitatẽ unitatemq́ potentior. Quamobrem iã eſt actu ſubſtantia quędã ſeorſum à quantitatis diuiſione qualitatiſq́ corporalis per mixtione, ne uana ſit ſemper in uniuerſo potentia illa tam rationabilis tamq́ bona uel falſa prorſus uel imbecillis omnino natura illa quæ uerior potentiorq́ quam ſubſtantia quælibet corporalis exiſtimatur. Primus incorporalis ſubſtantię gradus eſt uita quædã, id eſt, anima. Incorporalis autem illa ſubſtantia idem atq́ uita quædã eſſe uidetur. Quandoquidem uitæ proprium eſt uis quædam ad penetrandum, uniendum, mouendum corpus, ualde mirabilis. Talẽ uerò uim habet inprimis ſubſtantia prorſus incorporalis. Vitæ quædam huiuſmodi in rerum ordine iam exiſtunt. Magis enim dependet corpus uiuens à uita ſibi coniuncta quam à corpore uita. Nam corpus inde formatur & ſuſtinetur, regitur & mouetur. Quare quemadmodum infra coniunctionem iſtam corporis atque uitæ, corpora quædam reperiuntur, ſaxa ſcilicet & metalla, cæteráque generis eiuſdem, quæ poſſunt abſque uita manere, ſic & multo magis forte etiam plures exiſtunt uitæ, quæ ſine aliquo corporis adminiculo ſuſtinere ſe poſſunt, hæ uerò partim ſunt rationales animæ, partim angeli. Super animas ſunt angeli. Verùm nunquid ſuper corpora & animas neceſſarium eſt angelos eſſe? Eſt utique neceſſarium. Sane intellectus ipſius, inquantum eſt intellectus, natura hæc eſſe uidetur, ut potius ſeorſum a corpore quam ut in corpore uiuat. Intelligit enim abſtractione quadam formarũ à ſingulis corporum paſsionibus. Et quanto ab eiſdem ipſe magis abſtrahitur, tanto diſcernit clarius & efficacius agit uiuitq́ beatius. Quaſi ille ſit mentis habitus potiſsimum naturalis, coniungere uerò corpori mentem forte nihil aliud ſit quam eam ab ipſius origine longe ſeiungere. Quod autem naturalius eſt, id ipſo rerũ ordine exiſtit ut plurimũ. Igitur ſuper intellectus eos qui corporibus adſunt, id eſt, animas rationales nimirum mentes quam plurimę ſunt à commertio corporum ſegregatæ. Quemadmodum puri intellectus ipſius proprietas eſt ſeorſum à corpore uiuere, ſic & natura puri ſenſus eſſe cum corpore. Spiritus igitur in quo ſolus cum uita eſt ſenſus ſolum ut uidetur uiuit in corpore: Spiritus autem in quo intellectus ſolus extra corpus tantum agit uitam. Sed ubi intellectus ſenſuſq́ coniungitur, quod homini conuenit, eiuſmodi ſpiritus ea præditus eſt natura, ut & in corpore uiuere poſſis & extra. At quoniã intellectus in hoc eſt pars quędam in anima partes inſuper alias continente, eſt & ambiguus & quodam ſpiritali motu ab alio in aliud intelligendo diſcurrit, idcirco ſuper eum extare oportet mentem perfectiorem, quæ neq́ ad capacitatem animæ contrahatur neq́ inferioribus partibus miſceatur, neque actionem ſuam tempore diſtrahat, ſed in ſeipſa abſoluta meraq́ ſit & undiq́ clara actionemq́ ſuam non diſcurrendo peragat, ſed manendo.

Super mentem in anima eſt mens in ſe ipſa, ſuper illam eſt Deus.

COnfert ad idem ratio illa Platonica. Si anima ſecundum formam rationémque ſuam eſſet intellectus, certe tota prorſus anima intellectus eſſet, intellectus, inquam abſolutiſsimus. Et anima quęlibet appareret intelligentiæ compos. Cũ uerò ſe res aliter habeat, perſpicuum eſt animã non ſecundum formã propriè principalem

ſecundum participationem quandam intelligentiam poſſidere. Quemadmodum uerò ſuper animarum mentes, quæ participatione tales eſſe dicuntur, ſunt mentes multæ ſecundum formam, ideſt angeli, ita ſuper mentes ſecundum formam eſt mens una ſecundum cauſam efficacemq; uirtutem, ideſt, Deus.

Multi ſint intellectus humani, multi angelici, unicus eſt diuinus.

QVod multi ſint ſecũdum participationem intellectus patet ex eo quod animæ rationales ſunt plurimæ. Atq; in mentibus hominum diuerſorum momẽto eodem apparent opiniones, affectus, habitus inter ſe penitus repugnãtes, quod ſint multi etiam intellectus ſecundum formam in ſuperioribus declarauimus, quando diximus ad mentis ipſius rationem ſpectare magis ſeorſum à ſenſibus corporéq; uiuere quam cum ipſis, quod ſuper mentes omnes quę forma ipſa ſunt tales, ſit unicus ſecũdum cauſam intellectus, inde probamus, quod cum ſpiritalis indiuiduarum mentium multitudo ordinata magis unitaq; ſit quam corporum multitudo, neceſſarium eſt unionẽ eiuſmodi ab una quadam cauſa proficiſci. Res enim diuerſæ ſiue illæ quidem corporales ea ipſa ratione qua diuerſæ ſunt in unum uel opus uel ordinem finemúe conſpirare nõ poſſunt. Sed inquantum unum quiddam illis ineſt commune. Atq; hoc ipſum quod commune dicitur uniuerſis à nullo illorum propriéque continentur in ordine, prouenit. Illi enim duntaxat aut certe ſuis quibuſdam proprium eſſet, non commune pariter uniuerſis. Neque etiam à cunctis ex propria uariaque ipſorum uirtute communis illa qualitas proficiſcitur. Quæ enim diuerſa ſunt, ut diximus, inquantum diuerſa ſunt non pariunt unionem. Sed nunquid natura, quę cunctis ineſt communis, ex ſe ipſa prorſus exiſtit? Nequaquã. Maius enim eſt exiſtere ex ſe ipſo, quam in ſe ipſo conſiſtere. Cum igitur natura eiuſmodi non in ſe, ſed in turba conſiſtat, certe ex ſe ipſa nõ poteſt exiſtere. Igitur ab unitate quadam quæ ſuper omnium numerum in ſeipſa conſiſtit, unio illa omnium proficiſcitur, & quia unitas illa ſublimis nulli propria eſt, ideo ſicut unitas numeralis ubique omnibus adeſt numeris, & punctum lineis, ſic ipſa quoq; indiuiſibilis permanens omnibus adeſt numeris, & punctum lineis, ſic ipſa quoq; indiuiſibilis permanens omnibus ubique ſpiritibus corporibusq; pariter adeſt ac æquè ligat inuicem uniuerſa. Quæ ex hoc ipſo mutua quadam conuenientia conducunt ad unum, quoniam ducũtur ab uno. Sicut igitur omnia mundi corpora ad unum ſummumq; corpus continens mouenſq; omnia, rediguntur, ſic ſpiritus omnes ad unum ſummumq; ſpiritum omnia complectentem, perq; ſpiritus ſibi ſubditos corpora uiuificantem atq; mouentem.

Res neque circulo confunduntur, neque ad principia plura æqualia reducuntur, neque ſurſum abſque fine progrediuntur.

HIc ut uidetur triplex potiſſimum excluditur error, primus eorum qui aiunt cuncta ſic circulo inuicem dependere, ut quemadmodum hoc ab illo, ita illud uiciſſim ab iſto dependeat. Sic utiq; idem ad idem comparatum eſſet & cauſa & effectus, prius quoq; atq; poſterius, ſuperius & inferius. Secundum eorum qui plura in latus principia introducunt. Foret enim numerus quidam principiorum ex cõmuni natura proprietatibuſq; compoſitus. Nullum igitur illorum eſſet reuera principium, quia nullum ſimplex exiſteret, & ab altiore unitate cuncta ligante ſingula prouenirent. Tertius illorum qui ſurſum abſq; fine à principio alio ad aliud ſemper aſcendunt. Sed illi dum innumerabilia principia curioſius affectare uidentur, cum nuſquam reperiãt primum, nullum prorſus principium aſſequuntur. Cogitare profecto deberent, quicquid dependet ab alio ſuapte natura pendere, ac niſi ab alio quod non dependet aliunde ſuſtineatur penitus uacillare. Quapropter ſi omnia ab alijs abſq; fine dependent, cuncta undique uacillabunt. Perinde ac ſi liquida liquidis hæreant nec uſquam ſolida dentur quæ liquida ſiſtant. Nullus erit in rebus ſtatus, ordo, circuitus, perſeuerantia, & reſtitutio nulla. Non erit in rebus aliud præſtantius alio, cum ubi non datur ſummum, ibi alia alijs ad

ſummum propius non accedant. Manifeſte uero uidemus, alia in natura facere, alia fieri, illa quidem antecedere dignitate, iſta ſuccedere. Cauſarum præterea multitudinem latitudinemq́ in effectibus quoq; numerum amplitudinemq́ producere. Itaq; ſi abſq; termino à cauſis in cauſas aſcendatur, ſimiliter præter terminum ad effectus ab effectibus deſcendetur. Nulla erunt extrema, ſed omnia media, omnia infinita. Siquidem res quælibet ab innumerabilibus antecedentibus uires accipiet, & ſuccedentibus innumeris uires dare ualebit. Innumerabilia erunt infinita. Quod eſt abſurdum. Res quælibet cuilibet apparebit æqualis. Quod nihilominus iudicatur abſurdum. Nuſquam reperietur corpus infimum quod eſt terra, nuſquam materia infima, quæ eſt potentia una puraq; formarũ capax. Niſi ſit ſummus ſpiritus, niſi ſit forma ſuprema, actus purus, fonsq; formarum, nunquam incipient effectus aliqui fieri, quia nunquam mediæ incipiẽt cauſæ facere, quæ non prius faciunt quàm ab omnibus ſuperioribus moueãtur, quòd ſi ab innumeris & per immenſum interuallum expectetur motionis exordium, nunquã accipietur. Nulla erit effectus alicuius ſcientia, quia nequaquam erit innumerabiliũ comprehenſio cauſarum. Quid plura? Singuli in rebus humanis naturalibusq; motus ideo ad certos terminos diriguntur, quoniam à principio certo reguntur, niſi enim regerentur inde, illuc nunq; dirigerentur. Cum igitur uniuerſi mũdi motus ordinatior ſit quã ſinguli qui ad illius ordinem referuntur, ideoq; magis ad certum terminum ſeſe conferat, id eſt, à commune cunctis bonum atque pulchrum. Neceſſarium eſt ab uno quodã certoq; principio, id eſt, bonitate ipſa ſummaq; pulchritudine, proficiſci.

Veritas eſt ſuper mentem.

VErum ne fortè dum infinitum progreſſum amputare contendimus, ipſi quoque interuallo pene infinito ab ipſo diſputationis noſtræ propoſito dementer digrediamur, iam ſi placet regrediamur ad mentem. Quod eſt in corpore oculus, & in oculo uiſus, id fermè eſt intellectus in anima. Quod rurſus, Solis lumen ad uiſum, hoc lumen ueritatis ad mentem. Aliud Solis lumen eſt, quod oculus, ſimiliter aliud ipſa ueritas eſt, aliud intellectus. Alioquin & omnis mens omnino eſſet ueridica, & res quælibet particeps ueri, ſimiliter eſſet intelligentiæ particeps. Oculus tuus quia pars eſt alterius, id eſt, corporis neque clare uidet omnia prorſus, neque ſua omnia ſimul. Si totum corpus tuum oculus unus efficiatur, ſimul undiq; cuncta uidebit. Nondum tamen idem erit oculus atque lumen. Similiter mens tua quoniam pars eſt animæ, ideo neque clare, neque momento eodem intelligit omnia. Si totus animus tuus intellectus unus euadat, iam ex animo fiet angelus, clarè cuncta perſpiciet, neque temporali diſcurſu amplius tùm hoc, tùm illud aucupabitur, ſed cũcta ſimul perſpicuè contuebitur. Adhuc tamen aliud ueritas ipſa, aliud ipſa mens erit, quæ nihil eſt aliud quàm oculus ſpiritalis ad ipſum ueritatis lumen bonitatisq; calorem intelligentia & uoluntate percipiendum.

Veritas & bonitas idem ſunt.

VErùm perſcrutandum eſſe uidetur, nunquid unum idemq; ſit ipſa ueritas atq; bonitas? Mittamus quid relationes illæ dialecticæ machinentur. Si rerum ordine falſum atq; malum, falsò eſſe atque male eſſe inter ſe re ipſa non diſcrepãt, ſequitur ut eodem in ordine uerum & bonum, uerè eſſe & bene eſſe reuera non differant. Quapropter ſuper rerum omnium ordinem idem in ſubſtãtia eſt ueritas atq; bonitas. Præſertim quia quouſq; ſe ueritatis eouſq; & bonitatis, atque uiciſsim, ſe dilatat imperium. Quicquid enim ueri idem & boni particeps reperitur, atq; conuerſo. Hoc ipſum tamen quod ueritas & bonitas nominatur, mentem quamlibet ſupereminet. Quia mens non in ſui ipſius natura, ſed in ueri & boni poſſeſsione quieſcit. Ac latius ſe ueritatis bonitatisq; ueſtigia quàm intelligentiæ propagant. Vbi enim nullum apparet intelligentiæ munus, ueri tamen boniq; nonnihil latere uidetur. Quid ergo

dicemus

dicemus? Deus omnia ad ſuæ artis exemplar in ſpecie quadam propria puraꝗ collocat, deinde ad ſuæ largitatis exemplar omnibus ordinem uſumꝗ aliquem ad aliquid benigne diſtribuit, in illo quidem actu uera, in hoc bona efficit omnia. Rurſus Deus quando intelligentiæ lucet, ueritas, quando uolũtati calet, bonitas appellatur. Ibi intelligentia illuſtratur & adoleſcit, hic uoluntas blande allicitur & impletur.

Deus mentem immenſo ſupereminet interuallo.

METiamur præterea ſi menſurari poteſt, poſtquam Deus ſupereminet mentem, quam longo ſpatio eam ſuperemineat. Ha quam immenſæ dementiæ eſt, conari immenſa metiri. Tanto enim dignitatis ſpatio ſaltem ſurſum diſtat à mente, quantum ſpatij mentis diſcurſui patet ſuper ſe gradatim à clariori in clarius percurrenti & uoluntati à meliori melius affectanti. Id uerò eouſque patet quouſꝗ nobis aliquid occurrat prorſus immenſum. Quod infinitate ſua imponat infinito quodam modo progreſſui terminum.

Deus eſt ipſa certitudo & ipſum gaudium.

QVamuis autem extremæ dementię uideatur, mente cõprehendere uelle quod mentem inſuperabiliter mentisꝗ ſtimulum, id eſt, uoluntantẽ exſuperat. Non tamẽ dementis eſt ullo pacto ab ipſo ſaltem uelle pleniſſime comprehẽdi. Forte enim quod incomprehenſibile eſt, comprehendere nihil eſt aliud quam ab ipſo feliciter comprehendi. Quid ergo? Volumus ne à ſumma increataꝗ forma quæ nos hactenus clam complectitur manifeſtiſſime comprehendi, id eſt, ita comprehendi, ut nos hoc ipſum minimè lateat? Apprehendamus quoad poſſumus quæ in formarum genere creatarum ſumma nobis occurrũt. Summa uerò in ijs ſunt, quæ abſꝗ medio ad ſummam increatámꝗ formam ſeſe conuertere poſſunt, ob id ipſum quod ab eadem ſine medio proceſſerunt, eiuſmodi autem omnes mẽtium ſpecies eſſe uidentur. Siquidem omnes diuinitatem ſummam non in rebus alijs tantum, ſed etiam cæteris omnino poſt habitis, in ipſa (ut ita dicam) eius excellentia quadam quærere, conſiderare, colere, quotidie poſſunt. Summa igitur in uniuerſo poſt ſummum uniuerſi principium ſunt mentes tanquam ſpecula ſummi. Capiamus quæ in mente ſunt ſumma, id eſt, intellectum ipſum & uoluntatem, rurſus quod intellectu eſt uoluntateꝗ ſummũ, in illo quidem ſupremum eſt intelligere, in hac autem uelle. Verum quid eſt ulterius in intelligẽdo ſupremum? Quid iterum in uolendo? In illo quidem claritas ſummą, id eſt, exactiſſima uerorum omnium certitudo. In hoc aut pleniſſimum gaudium, id eſt, integra bonorum omniũ ſecuraꝗ fruitio. Nihil ulterius poſſumus uel fingere uel optare. Quid ergo Deus eſt? Certe quantũ in mẽte ipſius ſpeculo refulget ex eo, Deus eſt clariſſima & certiſſima ueritas, omniũ fons uerorum. Veriſſima quoꝗ claritas claritatum. Rurſus bonitas infinita, quę dum ſeipſa gaudet, bonis gaudet innumeris. Gaudium quoꝗ immẽſum ſeipſa bonum, perꝗ ſeipſum faciens ut alia bona ſint, quibus gaudere quis poſſit.

Ipſa certitudo uel claritas idem eſt atꝗ ipſum gaudium.

QVando dicimus Deum claritatem eſſe uel gaudium, non claritatẽ eſſe uel gaudium in uoluntate ponimus, ſed in ſeipſis. Neꝗ uolumus illic claritatem à gaudio diſcrepare, ubi ueritas à bonitate non diſcrepat. Eſt itaque claritas gaudens, gaudiumꝗ clarum. Claritas, inquam, gaudio non tanquam re alia gaudẽs, ſed ſeipſa. Gaudium non alia claritate clarum quam ſeipſo.

Sicut lumen non indiget oculo ſic ueritas non indiget mente.

ALiud quidem oculus eſt, aliud radiolus quidam ingenitus oculo, aliud rurſus ampliſſimum Solis lumen. Radiolus ille propria eſt oculi claritas & in oculo, lumen uerò illud communis eſt omnium claritas, claritas non agens oculo qui ad ipſam

hoc eſt in ſpiritibus perſpicacia? Quod rurſus in corporibus uiſibile lumen, hoc in ſpiritibus eſt perfectio. Vnde corpora quæ ad ſpiritum magis accedunt facilius uberiuſue refulgent. Atq; contra, quæ fulgent ſola ſpiritalem ex ſe propagant qualitatē. Igitur in ſummo ſpiritu lux uiget & perſpectio ſumma. In eo idem eſt claritas atq; perſpectio. Nō dico Deum eſſe quandam perſpiciendi uirtutem, quę perſpiciendi egeat actu, neq; rurſus ipſum appello id quod perſpicere nominatur, ne uel nixus quidā ad aliud uideatur uel compoſitum. Sed ipſo actus uocabulo Deū perſpicientiam nuncupo, per ſe exiſtentem, nec claritate quam ſeipſā perſpicientem. Verùm quid modo dixi perſpicientem? Quis enim non impropriè dixerit uiſio uidet uel ſapientia ſapit? Non tamen uel ſapientia inſipida eſt uel uiſio cæca. Similiter ipſa perſpiciētia neq; propriè dicēda eſt perſpicere quicquam, neq; rurſus aliquid alicubi eſſe quod nō perſpicuum illi ſit atq; perſpectum, ſicut enim perſpiciētiæ huic uel illi perſpecta ſunt hæc & illa, ſic ipſi illi ſummæ infinitæq; perſpicientiæ perſpicua perſpectaq; ſunt omnia. Ibidem quoq; ſumma abundat lætitia ubi ſumma claritas emicat, quæ lætitiæ eſt ſpiritalis origo. Imò idem eſt ibi claritas atq; lætitia. Nihil enim uel in oculo qui in corpore maximè ſpiritalis apparet, uel in ipſo ſpiritu, aliud quicquam exhilaratio eſt quam uel claritas ipſa uel illuminatio congrua. Quis nam ambigit omne ibi gaudium dominari ubi eſt omne bonum? Siquidem gaudium tanquam optimum maximè omnium exoptatur, atq; ipſum eſt tùm boni ipſius circunfundentis ſplendor & gratia, tùm circunfuſæ uirtutis amplificatio quædam circa bonum.

Deus eſt claritas lætiſſima & lætitia clariſſima.

VBi igitur uolumus rectiſſimè loqui, Deum ipſum neq; intellectū propriè nominamus, ne intelligendi egeat actu, neq; etiam ipſam intelligentiam, ne in quodam intellectu maneat, & alio quodam lumine repleatur. Imò claritatem ipſam mirifice lætam lætitiamq; clariſſimam, quam ita omnes ambiūt intellectus, ſicut aſtra omnia Solem. Claritatem, inquam, radijs certitudinis ſuæ cuncta uidentem, & ut uideant efficientem, flammis inſuper gaudij ſui tanquam uoluptate omnium genitrice ſingula facientem, facta quoq; fouentem, fouendo rurſus uiuificantem, uiua ſenſu mouentem, mota ratione trahentem, rapta deindè mente ſiſtentem, conſiſtentia tandem ſui ipſius ueritate bonitateq; prorſus implentem.

Deus uolendo res facit & mouet potiuſquam intelligendo.

SEd delectat neſcio quomodo ab eo quod in corporibus eſt pulcherrimum ad optimum ſpiritum ſimilitudine quadam rurſus aſcendere. Ergo quemadmodum Sol Dei ſimilitudo eadem luce in ſeipſo fulget & ſuo pacto calet, eodem quoq; radio ſingula illuſtrat & calefacit, ueruntamen calefaciendo potiuſquam illuſtrādo res facit & mouet. Sic Deus ipſe Solis exemplar, eadem claritate & claret ipſe ſibi ſuo modo intelligēdo & gaudet ipſe ſecum ſuo modo uolendo. Eiuſdem præterea claritatis radijs, ut uocabulis aliquando loquamur humanis, intelligit atq; uult omnia. Verùm non tàm intelligendo procreat quā uolendo. Vnde omnibus & animalibus & naturis uidetur eſſe tributum, ut appetitu quodā pro natura cuiuſq; ac etiam uoluptate ſibi ſimilia generent. Meminiſſe uero debemus, Deū ſicut intelligendo ſe, intelligit alia quæ ſunt quidam ipſius intelligentiæ radij, ſic uolendo ſe, id eſt, ſeipſo gaudendo uelle alia ſimul illiſq; gaudere quæ ſunt quidam affectus ipſius effectus. Genuſq; actionis eiuſmodi ſcilicet uoluntarium quia perfectiſſimum eſt Deo agentium perfectiſſimo conuenire. Quod enim uolūtate agit libera præſtantius agit quā quod impulſu naturæ neceſſariò impellitur ad agendū. Feliciſſima certè eſt actio in qua author ſuę actionis eſt Dominus, ut ipſe finem & modum & menſuram pręſcribat agendi, finem quoque proprium certaſq; uias operibus ſuis inſtituat. Profectò ſi Deus ita naturali qualitate faciat ſicut ignis calefacit caliditate, maximè omnium compoſitus erit, quandoquidem à naturalibus formis eius inter ſe diſtinctis, res innumerabiles procreabit, præſertim illas quæ ſola poſſunt creatione

produci ſcilicet materiam ipſam & formas uel ſeparatas à materia uel ſeparabiles. Præterea non uiciſſitudine quadam diſtribuet ſingula, ſed cūcta ſimul effundet imo confundet. Adde quod cum ſit actus immenſus, repente omnia coget, agitabit ſphęras mundi momento. Nihil relinquet in uniuerſo contingens, conſultationis auferet libertatem. Nunc uerò quoniam omnia efficit uoluntate, idcirco ea potiſſimum menſura qua uult nimirum facit & mouet & ſiſtit. Non difficile intelligit uniuerſa in quo intelligere idem eſt atq; eſſe. Non difficile ſingula facit & curat, in quo idem eſt facere quod & uelle iam facere. Intelligit ille omnia uera dum ſeipſum intelligit omne uerum. Vult etiam bona omnia, dum uult ſeipſum qui eſt omne bonum. Alia diuinæ intelligentiæ uoluntatiſq; ratio eſt, alia eſt humanæ. Homo tunc uerè ipſas rerum rationes intelligit, quādo ita præcipuè ut ſunt intelligit. Hę autem idcirco ſunt uerę, quoniam ita ſunt ut Deus intelligit qui ipſa ueritas eſt, qua & uera ſunt omnia & uerè paſſim intelliguntur. Humana uolūtas ſingula ideo uult quia bona. Singula uerò creata propterea bona ſunt, quod hæc ipſa uult Deus qui ipſa bonitas eſt, qua & bona ſunt & bene ſingula uolumus.

Deus omnibus prouidet præcipue mentibus quia ſunt ex eo proximè procreatæ.

VNde conſtat cauſam primam uoluntatis ſuæ benignitate omnibus prouidere, quia maximè ſua ſunt omnia. Certe cum ſit maximè cauſa tàm in conſeruādo perficiendoq; cauſa eſt quam efficiendo. Præcipuè ad ſummum bonum ſumma pertinet prouidentia. Quæ nihil eſt aliud quam diffuſio & conſeruatio boni. Cōſtat prętera ſequētes cauſas dū à prima generandi fœcunditatē procliuitatémq; accipiunt, prouidendi quoq; ſuis ab eadē diligentiā adipiſci. Si quis uerò neget, mundū tùm artificioſiſſima ratione tum uoluntate benigniſſima gubernari, hic mihi uidetur neque rationabilem pulcherrimumq; rerum ordinem in ſeipſis & inuicem & ad totū, neq; mirabilem ſingulorum commoditatem ubiq; ſingulis aptiſſime ſeruientem mutuúmq; rerum uſum, cōſiderauiſſe. Sane commoda habitatio tanquam finis fabrum mouet quaſi agentem cauſam, ut certam quandam domus formam excogitet, ob quam formā rurſus certam quærat materiam. Vbi finis mouet agentem, agens formam, forma materiā. Idem accidit in ciuilibus bellicisq; cōſilijs. Quo fit ut finis ſit cauſa cauſarum, ideoq; omnes cauſas antecedat. Sunt autem naturalia omnia certi alicuius finis gratia inſtituta, cū ſingula ad ſingulos potiſſimum uſus conducere uideantur. Puta, clauiculus palmitis, quem capreolum uocāt, ad hoc natus eſt ut uitem proximæ arbuſculæ uinciat. Hic uinciendi actus cauſa eſt ut ortus ſit capreolis. Quia uerò quod nullo modo eſt id neq; eſſe poteſt eſſendi cauſa effectui cuiquam, neque cauſas omnes mouere neceſſariū eſt actū huiuſmodi & ante reliquas omnes uitis cauſas extitiſſe. Non aūt extitit in corporibus niſi nouiſſimè. Ergo in natura quadā in corporali rectrice corporū extitit longe priuſq; in palmite. Quæ quidem natura uitis artifex gratia talis actus per formā ſuā capreoli formam in tali quadā materia figurauit. Sed utrum actus huiuſmodi in natura illa præfuit ſecundum naturæ modum, an ſecundum propoſitum uoluntatis? Certe ſecundum utrunq;. At ex illo idem erat quod agentis forma quędam & affectus ipſius exemplar, ex hoc erat finis. Vbi autem artificioſæ uoluntatis propoſitum eſt, ibi mēs. Quapropter pręeſt omnſbus corporalibus diuina mens, quæ corporalium omniū formas intellectuali modo complectitur. Singula ad ſuos dirigit fines, ad unum deniq; cuncta. Maximè uerò omnium mentes non ſolum angelicas uerùm etiam humanas, Deus curat & diligit, tanquam filias ex eo proxime procreatas. Cum enim indiuiduæ & ſeparabiles à materia ſeperatæúe ſint, non poſſunt ex pręcedente uel parte uel materia cōfici, ex nihilo uerò quod infinite ab ipſo eſſe diſtare uidetˉ agere aliquid ſolius infinitæ uirtutis eſt opus.

Omnes mentes ſunt indiuiduæ, ſeparabiles à materia, ſempiternæ.

QVod autem mentes indiuiſibiles ſeperatæq; uel ſeparabiles à materia ſint, inde patet. Quoniam rationem ipſam indiuiſibilem ac penitus ſeparatam, per quā res multæ indiuiſibiles ſeparatæq; ſunt & noſcūtur, rationem, inquā ipſam propriè

inquantū

inquantum indiuidua ſeparataq́ʒ eſt, attingunt. Quemadmodum uerò lineæ indiuiſibile centrum nō aliter quàm per ipſarum indiuiſibile punctum, ſic nos indiuiduam ſecretamq́ʒ naturam, non niſi per uirtutem indiuiduam & ſecretam attingere poſſumus.

Deus quibus eſſe producendo tribuit temporale, iiſdem prouidendo bene eſſe temporale procurat. Quibus aūt ęternum eſſe ſuā incōparabili largitate conceſsit, iis bene eſſe non tàm ad tempus dirigit quàm in æternum. Vnde his res ita diſponit in tempore ut quamuis non uideantur his bonę, qui ipſam non uident æternitatē, tamen ſint apud illum optimæ ſemper, qui quo pacto tempus æternitate ſeruiat non ignorat. Quod autem mentibus uitam tribuerit ſempiternam, nunc ab ipſa ratione & luce breuiter perſpicua rationis luce mōſtrabimus. A ratione primum hunc in modum. Si rei cuiuſque ratio quæ propria ſpeciei definitione mōſtratur, aliter ſe habere nō poteſt, quicunq́ʒ dubitat utrū ſumma ipſa rationū ratio nō aliter habere ſe poſsit, is tunc uel ratione nō utitur uel abutitur. Sūma igitur ratio eſt æterna ſiue potius eſt æternitas. Hæc mentibus omnibus paſsim ſeſe inſinuat, qua ubicunq́ʒ placuerit pro arbitrio poſsint ratiocinari. Atq́ʒ eouſq́ʒ quandam æternitatis ſuæ largitur proprietatem, quouſq́ʒ ſub rationis ipſius munere, hoc eſt ratiocinatione æternæ rerum rationes in quantum æternę ſunt capiuntur. At rationis ęternitas ratioq́ʒ æternitatis ſua quadam definitione comprehenditur. A luce deinde hunc in modum. Immenſum diuini Solis lucem inextinguibilem eſſe non dubitant, quicunq́ʒ umbratilē eius imaginem in cœleſti Sole lucentem extingui nunq́ʒ animaduertunt. Siquidem in ſummo puroq́ʒ actus cuiuslibet actu nulla poteſt paſsio uel priuatio fingi. Sicuti neq́ʒ uel in potētia infima ullus actus, uel in mera priuatione habitus ullus. Lux illa ſupercœleſtis per omnes mentes ſupercœleſtia cogitātes, quaſi ſtellas, pro natura cuiuſq́ʒ late diffunditur. Eatenus uerò ſuam illam inextinguibilem ſeruat proprietatem, quatenus per eam quod extingui non poteſt ab eo quod extingui poteſt quadam rationis luce diſcernitur, & qua ratione uel hoc extinguibile ſit uel illud inextinguibile demonſtratur? Nempe ſub ratione inextinguibilis proprietatis lux illa tributa eſt, ubicunq́ʒ ratio inextinguibilis cuiuſq́ʒ naturæ perſpicitur. Et ſummus ipſe naturę luciſq́ʒ cuiuſq́ʒ fons ſiti quadā naturali propriè quæritur, amaē & tollit.

Marſilij Ficini Florentini ad Ioannem Caualcantem amicum unicum de raptu Pauli ad tertium cœlum, & animi immortalitate.

NOn licet nobis mi Ioānes his temporibus ob epidimiæ ſuſpitionem unà ſicuti conſueuimus familiariter in terra uitam agere. Verùm quid nam prohibet interim nos in cœlo ubi nulla peſtis formido ſolicitat nos uerſari? Ergo amice age iam refugiamus in cœlum. At, inquies, forſitan in quod nam potiſsimū? In illud certè cuius radiis inflāmati tamdiu in terra cœleſtem unà uitā agimus. Nūquid meminiſti Ioannes cum olim nobiſcū in ædibus tuis cœnaret uir ille probatiſsimus Bernardus tenerius noſter quàm de raptu Pauli in tertium cœlū diſſeruimus? Inſtauremus conuiuium illud hodie, ut in eo inuita epidimia conuiuamus.

Dialogus inter Paulum & animam, quòd ad Deum non aſcenditur ſine Deo, & de fide, ſpe, charitate.

MARSILIVS.

DIc oro, beatiſsime Paule, ſi modo licet homini loqui, quomodo in cœlū aſcenderis, & cur in tertium? PAVL. Abſit à nobis, abſit Marſili procul impietas tàm ſuperba, ut illuc aſcēdiſſe dixerimus. Nolo enim me ipſo in huiuſmodi reuelationibus gloriari, gloria mea omnis ſolus ille rex gloriæ Deus. Non ego aſcendi, Marſili, ſed raptus ſum in cœlū. Grauia elementa mundi alta non petūt niſi eleuentur ab altis. Incolæ terræ cœleſtes nō ſcandunt gradus niſi cœleſtis pater traxerit illos. MARSIL. Doce obſecro & hoc Paule, per illum qui te rapuit, quos nam ille ex omnibus rapit potiſsimum. PAVL. An hoc ignoras, quod nemo poteſt quiſquis uel rapit aliquid uel rapitur ignorare? Rapit ille præ cæteris quē amat ardētius. Ardēter amat amantē. Non uult benigniſsimus ille raptor abs te aliud quo feliciter rapiaris ab ipſo, niſi ut uel mediocriter uelis rapi; ſed hoc quoq́ʒ nunq́ʒ uelles, niſi ille antea uo-

 luiſſet.

luiſſet. Quemadmodum Luna non refulget in Solem, niſi à Sole prius accēſa, ſic ipſum non amas amatorem niſi amore ipſo te amante atque afficiēte fueris inflāmatus. Hunc rurſus non inuocas inſtar echo niſi prius te uocantem, non apprehendis eum ſicuti neque locum niſi comprehendentem. Finita quidem ut plurimum capere potes, etiam ſi ab illis nō capiaris. Infinitum uerò capere nihil aliud eſt quàm capi. Et quemadmodum imago in ſpeculo non reſpicit uultum niſi ipſam uultus aſpiciat, imò etiam quando hęc uultum uidetur aſpicere, nihil hoc aliud eſt quàm aſpici hanc à uultu. Rurſus quemadmodum actio motusq́ non metiuntur nobis tempus, niſi tempus hęc ipſa reuera dimetiatur, ſic anima neq́ reſpicit Deum niſi ipſam prius aſpicientem, neq́ iudicat niſi diiudicantem. MARSIL. Sed age, ô nimium dilecte Deo, doce nos tertiò, cur in tertium cœlū maximè fueris eleuatus? ut inuiſibile illud uideres quod, & ubiq́ eſt ſicuti in tertio. Ac ſi uſquam eſt, præcipuè eſt potius in ſupremo. PAVL. Non ſic, ha nimium terreſtris homo, non ſic ſupercœleſtia capiuntur. Mitte ſecundi cœli argutias à Mercurio adinuentas. Mitte ſexti leges conditas, ut uultis, ab Ioue. Mitte ſeptimi Philoſophiam ut aiunt hominibus à Saturno donatam. Non attingūt iſta ueritatem ipſam, Mercurij, Iouis, Saturni procreatricem. Vis Solem attingere quarto currētem cœlo in quo rex ille mundi ſuum poſuit tabernaculum? Eia ſcande cœli tertij dorſum quarto cōtiguum. Venus illic tibi protinus quoad ipſa poterit largietur quod alij præſtare non potuerunt. Dare dicitur Venus amorem uulgò uulgarem. Auget certe enim angelus egregiam uiris egregijs charitatem. Charitatem, inquam, à triplici ſupercœleſti cœlo tàm in cœlum tertium eiusq́ angelum quàm in noſtrum animum influentem. Hanc ſiquidem ſanctus Dei ſpiritus primum Seraphinis inurit. Illi ſecūdo principatibus principale huius myſterium obſequiumq́ iniungunt. Hi tertiam regentes ſphęram accendunt ibi Veneris angelum, unde charitas inſita uobis à Deo continuè alitur adoleſcit atq́ perficitur. Quid plura? Vis ne dimiſsis ambagibus breuiori tramite Solis attingere Solem. Primùm ſit tibi cœlum fides, qua firmiter credas hūc eſſe tibi in primis amandum à quo & tu hoc ipſum habes quod poſsis amare quicquid uſquam ames, & quæ diliguntur id ipſum quod diligenda ſint habent. Secundum ſpes, per quam proculdubio expectes ardenter redamari ab illo, quem niſi ante amatus ab eo amare non poſſes. Tertium charitas, quæ te & ſponte cogat & neceſſariò alliciat, cæteris omnino dimiſsis, illum amplecti, quo ſolo dimiſſo nihil poſsides, quem ſi poſsides ſolum nihil eſt ex omnibus quod dimiſeris, ſine cuius ulnis neq́ amplecti teipſum uales neq́ alia neq́ illum. Hic ego, ô anima nimium uagabunda, hic ſolum pretioſiſsima Dei penetralia penetraui. Quæ niſi à patrefamiliâs aperiantur, non uidentur. Non autē panditur domus omnipotentis olympi niſi mentibus hoc ipſum fide quęrentibus, ſpe petētibus, charitate pulſantibus. Charitas autem aliorum finis eſt omniumq́ perfectio, cuius igniculis quondam accenſus Helias igneo quodam curru raptus ad cœlum fuit. Cuius & ego flāmis raptus ſum ad cœlum. Denique hoc tibi maneat alta mente repoſtum. Frigus à tenebris, tenebræ à morte dependent. Calor autē à lumine, lumen dependet à uita. Quapropter frigus ad tenebras, tenebræ deducunt ad mortem. Calor autem ad lumen, lumen perducit ad uitam.

Curru fidei, ſpei, charitatis ſeptiès in tertium aſcenditur cœlum. Primo quidem per uirtutes ciuiles purgatorias animiq́ purgati.

TRino autem hoc cœlo quaſi uehiculo quodam, id eſt, fide recta, ſpe firma, ardentiſsima charitate, ſepties percurres triplex cœlum, Vbi dulcē patrem patriamq́ reuiſes, unde terq́ quaterq́, id eſt, ſepties fœlix euades. Primo quidē horum trium meritis tria quoq́ uirtutum tibi genera diuinitus donabuntur. Ciuiles uirtutes & purgatoriæ animi purgati. Quæ quidē faciūt ut neſcias utrū in corpore ſis an extra corpus. Quibus formatus exemplares deniq́ uirtutes attinges quę nihil aliud ſunt quàm Deus. Videbis enim tractus à Domini ſpiritu à claritate in claritatē in tribus hiſce generibus rationē uirtutis magis gradatim magiſq́ proficere. Quod quidem fieri non poſſe cognoſces, niſi propinquiore quodā rurſusq́ propinquiore acceſſu ad diuinam ipſam ſummamq́ uirtutis ideam, ut in eandem imaginem transformeris.

Secundo

Secundo in cœlum itur tertium per regionem planetarum, per cœlum ſtelliferum, per chriſtallinum.

SEcundo per planetarum ſeptem regionem, quod cœlum quaſi primũ uagũq; eſt ad ſphęram tranſibis octauam, quod eſt ordinatiſsimum ſyderum firmamentum cœlumq; ſecundũ. Ab hoc quia motu gemino agitat atq; diuerſo ad chriſtallinũ, id eſt, perſpicuum nitidumq; te conferes, quaſi tertium quoddam cœlum, cuius unus eſt motus & ſimplex. Ibi aquæ, quę ſuper cœlos ſunt, laudant nomen Domini. Ex huius uertice ſtatim in empyreo q́d totũ ardor quidã eſt ſaluberrimus agnoſces uitale illud Dei lumen, cuius exuberante bonitate tantus tamq; ſaluber illic ardor accenditur. Planiſſimeq; perſpices & diuinum lumen ueritatemq; ipſam in ardore illo, id eſt amore potiſsimũ habitare tanquã in tabernaculo Solis, & ardorẽ illũ lumine naſci atq; uigere.

Tertio tertium cœlum ſcanditur per mundum uiſibilem, per mundum phantaſticum, per mundum intelligibilem.

TErtio totum mundi corpus tanq uã cœlũ unum tranſibis oculis manifeſtũ. Atq; ad eius imaginẽ phantaſia depictã tanquã ſecundũ cœlum te conferes. Deinde & uniuerſum corpus uiſibile & imaginem corporis phantaſticam dimittens ad naturam ipſam, qua neceſſariò cõſtat & rationem qua definitur intelligentia perges. Quod tertium tibi erit in mente cœlum ſuper ſenſum & phantaſiã. Hic ſubito intelligentię tuæ intelligentia diuina ſubrutilat. Quid enim aliud eſt ratio uniuerſi partiumq; illius, quam ars illa ęterna, qua eum ſuus diſpoſuit architectus? Si enim à corporeo quodam artificio materiam relicto ordine ſubtrahas, quod reliquum eſt, mens eſt artificis tuæ iam menti conſpicua.

Quarto tertium cœlum petitur per ſpiritus irrationales, rationales, intellectuales.

QVartoe ſto primum tibi cœlũ ſpiritus omnis infra tuum. Secundũ tuus ſpiritus ſit ob rationis munus quo irrationalia iudicat quidem, ſed ab eis nõ iudicatur illis longe pręſtantior. Tertiũ angelus qui oculus quidam eſt lucidiſsimus, cui quidem nota momento ſtabili ſunt, quæ tu temporali quodam diſcurſu aucuparis. In angelo Deum continuo conſpice, tanquam lumen in oculo lucido & in momento ſtabili ęternitatem.

Quinto ad tertium tranſitur cœlum per tres angelicas hierarchias.

QVinto ſcito queadmodũ in te qui paruus es mundus tres ſunt ſpiritus, naturalis in iecore, uitalis in corde, animalis in cerebro, q̃ ſolo finitũ percipis lumen, ita circa ampliorẽ hunc mundũ tres eſſe ſpirituũ exercitus diuinorũ, quaſi tres ſphæras intelligibiles, circa diuinũ centrum iugiter ſe uoluentes. Sed alios regionẽ mundi Lunę ſubiectã præcipue gubernare, alios cœleſtia regere, alios ſuper cœli uerticem uolitare.

Tenebræ lucidæ, lux tenebroſa, lux mera. Nouem angelorum chori.

VOlito & ego hâc & illâc ad uotum alis ſublatus. Seraphinorum. Et ſi nihil uſquã reperio extra immenſum bonũ q́d uniuerſum & omnino intrinſecus imbuit & infinite extrinſecus ambit, tamen quicquid reperio quod nõ ſit ipſum bonũ, uideo ex lucidis quibuſdã tenebris & tenebroſa quadam luce componi. Scio neq; tenebras poſſe ſeipſas illuminare neq; lucẽ à tenebris cõprehenſam ex ſeipſa lucere, alioquin in ſe uigeret ac puriſsimè pleniſsimeq; luceret. Lucere ergo eã animaduerto ex ipſa luce in qua tenebrę nõ ſunt ullæ. Ideoq; quando lucet in tenebris tenebrę ipſam non comprehendunt. Hoc autem eſt abſolutũ ipſum in ſe bonum, neq; ſubiecti, neq; cauſę, neq; graduũ, neq; loci, neq; temporis limitibus comprehenſũ. Quoniã uerò omnia naturali inſtinctu bonũ appetunt tanquam finẽ, quo ſolo perficiantur, concludo bonum idem eſſe principium à quo cuncta efficiantur. Hoc cum ex ſe & ſui gratia efficiat omnia & perficiat, certè ad ſui ipſius exemplar tanquam medium cuncta diſponit. Eſt ergo principium medium, finiſque cunctorum. Et quia omnino indiuiſibile eſt n quolib et trium continentur & reliqua. Finis autem actiones mouet quodammodo principium

principium ad agendũ. Principium mouet exemplar operis atq; formam. Huc omnes beati ſpiritus aſſidue oculos mentis intendunt. Singuli tria hæc intuentur, ſed diuerſa ratione diuerſi. Atq; in his inſpiciunt ueras rerum omnium quæ in uniuerſo ſunt rationes. Seraphini finem ipſum proprius attentiusq; quam reliqua contemplantur, Cherubini in fine principium. Throni in fine medium ſpeculantur. Dominationes autẽ ipſum principium. Virtutes in principio finem, Poteſtates medium in principio, Principatus & ſi mirantur omnia, tamen medium proprius, & ut ita dicam, libentius intuentur. Archangeli in medio finem, Angeli principium in medio contemplantur. Felices animæ pro diuerſis piæ uitæ meritis moribusque ad angelos diuerſos ſimilitudine nouem gradibus in ſphęris patriæ nouem, ſequuntur nouem ordines angelorum. Mitto libenter animas infelices, quę infra V unam ſub tetra caligine ubi eas nouies ſtix interfuſa cohercet, nouem turbas malignorum ſpirituum comitantur.

Dei lumen in ardore empyrei cœli refulget.

CVm dimiſi ſpiritus tenebrarum ſubito è ſumma lucentium ſpirituum ſpecula lumen mihi coruſcauit immenſum. Vidi illic Seraphinos amore ardentes immenſo. In ardore huiuſmodi lumen infiniti boni infinitum mihi refulſit. Sæpenumero cogitaueram ante raptũ, ſi bonum ipſum eſt uoluntatis potiusquã intellectus obiectũ, ſequi ut animus uoluntatis flagrantia ipſo bono fruatur, magiſquã intelligentiæ claritate. Agnoui illic ſtatim raptus me uera cogitauiſſe, cum uiderem nõ Cherubinorũ ſcientiã imò charitatem Seraphinorum Deo eſſe quam proximam. Merito cum boni natura ſit ut appetatur, & appetibilis ipſius ratio ut ſit bonum infinitum ipſum bonum proxime ſequitur flagrantiſſimus amor ſubitoq; conſequitur.

Sexto in tertium confugitur cœlum per tres trinitatis perſonas.

HVc age, me ſequere ſexto quantum potes ô mens, propriè infiniti boni ipſius auida mens, propriè infiniti filia boni. Ha propera, nec te pigeat, nam potes ô bona mens tantum quantum uelis. Vbi enim ſola uoluntate proceditur & proficitur, ibi ſequi nihil aliud eſt quam uelle ſequi. Bono igitur animo eſto. Nẽpe finis ad quem quodammodo ſine fine moueris proprie eſt infinitum bonum, neceſſariò principium à quo propriè moueris, eſt infinitum bonum. Quod quidem cum ex ſeipſo ſuiq; ipſius gratia ſit omnium origo, certè ex ſe & ſui gratia mouet omnia. Præcipue uerò ac proprie ſpiritum, præcipue hoc ipſum & proprie appetentem. Pater tuus uſq; adeò bonus, quando non male, id eſt non fruſtra, tibi dedit ut naturaliter huiuſmodi bonum uſq; adeò ſequi uelles, dedit ſimul & ut aſſequi quandoq; poſſes & conſequi. In rerum ordine ſicut noſti bona ſunt omnia, pręcipue quia pulchrè utiliterq; ordinata ſunt, & bonum naturaliter appetunt. Si cuncta bona in rerum ordine in una quadam communi boni natura conueniunt, in qua cuncta bona ſunt unum bonum. Neceſſariò penes rerum ordinatorem, unum bonum eſt cuncta bona. Sana natura illa communis & una quæ in multitudine omnium iacet & continetur ab omnibus, ab una quadam emanat forma quę in ſeipſa ſuper omnem multitudinem eſt & continet omnia. Sed ultra progredere, ſi q̃d infra rerũ ordinem cogitas, dicis infinite malum, cur non etiam quod ſupra rerum ordinem extat fateris infinite bonum? ſi ad bonum propagatio pertinet, quo enim & quando quælibet perfectiora ſunt eo, & tunc magis propagari uidentur proculdubio penes infinitum bonum exiſtit infinita propago. Propago, inquam intima. Nihil enim infinitum reuera exiſtit extra ipſum. Ibi eſt igitur pater & filius. Penes patrem bonum infinitè filiumque infinite bonum infinitus uiget & amor. Si quilibet trium æque infinitus eſt etiam æquales inter ſe ſunt atque ſimillimi. Si infinita natura atque plenitudo cum nihil relinquat extra ſe ſui totumque penitus comprehendet, non niſi unica eſſe poteſt. Vnica eſt ſubſtantia trium, adde, & ſimpliciſsima. Si modo potentiſsima eſſe debeat, ac tam potentia in unione conſiſtat quam in diuiſione debilitas. Iã igitur, ô anima, trina & una, ſpiritus unus intellectu, uoluntate memoria, conſtans, æthetem unà mecum unicum conſcendiſti cœlùmque trinum.

Intra cœlũ tria in uno Sole uidiſti æqualia inter ſe & ſimilia. Formam, figurã, atq; lucem Solemq; in tribus his nõ triplicem ſed unicum iudicaſti. Supra cœlum in una bonitatis ipſius natura propagantem inueniſti ab æterno propaginem & amorem. Neque tres in his naturas ſed unicam agnouiſti in ſeipſa ſe iugiter propagantẽ, pleniſsimè ſimiliterq; amantem, & quod hic diuinitus aſpexiſti haudquaquam licet aliter unquam homini loqui quam tres perſonas unumq; Deum.

Septem circa animam ſeptenarij.

SEptimo conſidera mecũ, ô anima, ſeptem capitalibus ſceleribus expurgata à ſeptem malignis ſpiritibus libera, quã ſeptem planetarum munera extrinſecus ornant, ut felix appareas, ſeptem ſpiritus ſancti dona intrinſecus imbuunt, ſeptem angeli Dei thronũ circundantes ducunt, ut reuera ſis felix, conſidera mecũ ſeptima hac lucis die in qua reuera quieſces hora ſcilicet diei ſeptima, qua clariſsimè perſpicies ut ſepties in ea luce ſis beata quæ indulgere tibi dum miſera uiuis ſeptuagies ſepties pollicetur.

Septimo, mens tertium cœlum attingit, dum conſiderat Deum in creaturis, creaturas in Deo, Deus in ſe ipſo.

COnſidera mecum unum trinumq; ſupercœleſte cœlum, uidelicet primo Deũ patrẽ tuũ in rebus ab eo creatis. Res deinde creatas in Deo. Tertio Deũ ipſum in ſemetipſo. In quod quidem tertium cœlũ optime raptus ſum olim ut & ipſe haud ulterius peſſime rapere & quicunq; in terris miſerrimè rapiunt, illuc mecum beatiſsimè raperem.

Trinitas creatoris in nouem creaturarum trinitatibus reperitur.

DIuinam trinitatem in rebus cunctis agnoſces dum in eis nouem trinitates cõſiderabis quas imitantur nouẽ ordines angelorum. In una ſcilicet cœli machina, figuram lucemq; & motũ. In quolibet ſpiritu ſupra cœlum, ſubſtantiam & uim & actionem. In omni ſpirituum numero tres hierarchias, in qualibet hierarchia tres ordines, in quouis compoſito ſub cœlo materiam, formam, uirtutem. In omnibus menſurã numerumq; & pondus. Rurſus potentiam, ordinem, utilitatem. Pręterea principium mediumq; & finem. In te ipſa memoriam, intelligentiam, uoluntatem. In ſcientijs naturalem, rationalem, moralemq; facultatem. In qualibet trinitate primum Dei potentiam patremq; refert. Secundum ſapientiam & filium. Tertiũ amorẽ ſpiritũq; benignum. Sic inuiſibilia Dei per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciuntur.

Definitio & diuinitas animi.

HIc dum in rebus tanquam diuina Deum reperis, reperis & teipſum. Quippe ſi in corporibus inuenis ſpiritum, in tenebris lucem, in malis bonum, in morte uitam, æternitatem in tempore, in rebus finitis infinitum, memento te eſſe ſpiritum incorporeum, lucidum natura bonumq;, immortalem æternæ ueritatis ac ſtabilitatis immenſiq; boni capacem. Huciſque primum ſit tibi cœlum è cuius uertice tam Deum quàm te in rebus cunctis agnoueris.

Quod res creatæ in creatore reperiuntur per rationes ideasq; diuinas.

ACcede amabo ad ſecundum, ut inde in Deo res omnes inſpicias, cuncta Dei opera cernit in Deo quiſquis diſpoſitionem formamq; domus in patrefamilias, regni in rege, artificij in artifice, ſcientiarũ in ſapiente, conſiderat. Semper tamen huius memor, quod quęcunque hi cum tempore & labore meditantur & agunt, æterna ueritas infinitàque illa uirtus momento prout uult & facillime peragit, præſertim cũ & intelligere in Deo nõ aliud ſit quam eſſe, & agere nõ aliud ſit quã uelle.

Sicut

Sicut cunctę naturales formę in una materia, ſic cunctę earum rationes in uno artifice congregantur.

Sed ecce uideo communem quandam in mundi machina molem, Intueor formas in mole diuerſas. Scio aliud eſſe formatam molem, aliud formas eſſe formantes, & quia molem hanc tanquam fundamentum intelligo ordine quodam antecedere formas, ſegrego mente hanc ab illis, eamq́ uel in abyſſum diſpergi uel colligi in punctũ ſeorſum excogito. Seruo autem utcunq́ poſſum formas. Sed in quo eas ſeruo? In una quadam communi cunctis eſſentia. Cunctę enim communiter in eo quod ſunt conueniunt. In eſſentia, inquam, indiuiſibili formas prorſus indiuiſibiles. Iam enim dimenſiones ab ijs omnibus ſegregauimus. Volo inſuper ex qualibet rerum ſpecie unam hic exiſtere formã. Et quemadmodũ omnes naturales formæ quę participatione quadã tales ſunt uel tales, in uno quodã ſubiecto per ſe infinitè patiente, id eſt, in prima materia, congregant, ſic omnes quæ per eſſentiam tales ſunt, id eſt, formarum rationes uolo & uideo in uno quodam fonte per ſe infinite agente.

Deus eſt infinita uitarum uita lumenq́ luminum.

VBi actus eſt infinitus, eſt & uita, atq́ illa quidem penitus infinita. Siquidẽ *uita* eſt intimus & abſolutus actus eſſentiæ. In uita infinita nihil eſt quod non perfectiſsimè uiuat. Quod ergo factũ eſt ab eo in ipſo uita erat. Vbi autem perennis actus & uita uiget immenſa, ibi abſolutiſsimum eſt intelligentię lumen. Siquidem intelligentia eſt abſolutio uitæ reflexióq́ eius in ſemetipſam. Ergo uita hæc eſt lux hominum, quę & in tenebris lucet. Sed tenebrę eam non comprehenderunt. Diurnum lumen ſanis quidem oculis eſt iocundum, ægrotantibus moleſtiſsimum. Radius Dei bonæ menti benignus aduenit paterq́ & gratia nominat̃. Malæ autem rigidus iudex eſt & furia. Per hanc lucem ueram quę illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, modo uidiſti res omnes in Deo ipſumq́ Deum. Quicquid enim eſt in Deo ſimpliciſsimo, eſt ipſe Deus. Illa igitur ſeries idearum quam in Deo intellexiſti, diuina ipſa ſapientia eſt, quæ uerbum Dei eſt apud Deum atque ipſe Deus, perq́ *ipſũ* facta ſunt omnia. Ideo & ipſe Deus reperitur in omnibus, & omnia inueniuntur in ipſo.

Mens reperit æternitatem ſuam in rationum idearumq́ æternitate.

INueniſti & hoc tu modo immortalitatem tuam. Quo enim pacto potuiſſes à mundi formis mortales conditiones ſecernere, & rationes inde immortales concipere, in ęternam Dei uitam intelligentiamq́ huiuſmodi rationes redigere, actum illum cogitatione quodammodo, ut ita dicam, efficere effectorem, niſi ipſa immortalis eſſes ęternęq́ Dei uitæ & intelligentiæ capax. Diffidant de ſua immortalitate homines flagitioſiſſimi, quorũ animulę quęrentes uita ſolum in regione mortis, iamdiu mortuę ſunt uitiorumq́ cęno ſepultę.

Immortalitatis fiducia accepta ex gradibus contemplationis quatuor.

TV uerò confide mecum cœleſtis anima, quę dum apud Deum contemplaris ueras creatarum rerum omnium æternáſq́ rationes quodammodo comprehendis cuiuſq́ rationis æternitatẽ, æternitatis rationem, ueritatem æternitatis.

Gradus quatuor

PRofecto rationis æternitatem ſentis quando iudicas cuiuſque rationem, definitionemq́ adeò certam conſiſtere ut aliter unquam ſe habere non poſſit. Puta quod homo ſit animal rationale, & q̃d circulus ſit figura in ſeipſam conuerſa, à cuius centro ad circũferentiã omnes rectę lineæ ductę ſunt æquales neceſſariò ſemper fuit ſemperq́ erit uerũ. Rationem ęternitatis intelligis, quando ęternitatis

natura

naturam ita definis. Aeternitas eſt momentum ſiue punctum per ſe ſemper ſtabile, cui neque antecedit punctum neque ſuccedit, ita menſura quietis ut motionis mẽſura eſt tempus. Aeternitatis ueritatem cognoſcis, quando probas in eo ſolum eſſe ueram ęternitatem, quod ex ſe, & in ſeipſo, ſine principio ac fine quieſcit. Veritatis cernis æternitatem, ubi argumẽtaris, neque incepiſſe unquam neq; deſinere ueritatem. Alioquin fuiſſet ueritas ante ſeipſam foretq; poſt ſeipſam. Nempe ſi cœpiſſe dicatur quandoq; ante ab ætherno uerum fuit, & non niſi per ueritatem fuit uerum ueritatem ipſam quandoq; fore. Ac etiam deſinere cogitetur, deinde in æternum uerum erit & non niſi per ipſam met ueritatem erit uerum, ueritatem aliquando extitiſſe.

Immortalitas animi ex proportione ad immortalia.

ATtende anima ſitibunda liquoris æterni. Memento te non potuiſſe æternum omnino obiectum attingere, niſi tibi aliqua cum illo ineſſet proportio. Ergo ſi non ab æuo, ſaltem uiuis in æuum. Neque ſolum attingis cum aliqua eſſe æterna & qualia ſint argumentaris, ſed etiam pro natura tua penetras, quando intimam illorum naturã, quaſi in ſuas quaſdam partes uireſq; diſtinguis. Imò etiam quodammodo comprehendere uideris quando definis. Mitto quod uideri poſſet alicui, ſi mens ſempiternam comprehendit rationem, ratione illa eſſe maiorem ideoq; æternam; ſatis eſto ſi ſuo modo capit eam ęqualem ſaltem quodammodo eſſe oportere. Siue aũt iam æqualis ſit natura ſiue capiendo fiat æqualis tanq; à Deo rationum fonte ob mutuum quendam amorem iugiter dilatata ſufficienter oſtenditur mentẽ eſſe ſempiternam; Deumq; animam ab initio quantum ad eſſentiam uitamq;, ut ita dicam, parem æternæ rationi feciſſe, poſtq; quotidie quantum ad intelligẽtiam & amorem quoad fieri poteſt reddit æqualem. Deniq; quæcunq; uis capit aliquid pro natura ſua capit & an ſuam retrahit rationem. Si ergo mortalis eſſes nunq; æterna in quantum æterna ſunt, & ſubæternitatis ratione nunquam rationis æternitatem æternitatiſq; conceperas rationem. Sed ſicut rubris oculis & amaræ linguæ rubra & amara ſunt ſingula, ita mortali animo mortalia cuncta iudicarentur. Nunc uerò tantum abeſt quod quæ ſempiterna ſunt rite contemplando caduca putentur, ut mens cõtemplatrix etiam à mortalibus ſinguliſq; conditiones mortalitatis ſecernat atque ſub uniuerſali ratione percipiat. Hęc à materia corruptioneq; ſeparare nunquam poſſet niſi & ipſa multo longius eſſet ab ijs ſeiuncta. Capis ergo in cœlo hoc ſecundo æternitatem tuam quando hic rationis cuiuſq; æternitatem pro uiribus capis in Deo fonte rationum immenſo.

Mens Deum in ſeipſo uidet, ob nimium ſplendorem omnino uideri non poſſe.

CAeterum nunquid Deum ipſum in ſe ipſo comprehendens, quod tertium tibi ſupereſt cœlum, in quo illa ipſe arcana uidi quæ non licet homini loqui? lumẽ Solis perſpicis in elementis, ſuſpicis & in ſtellis, in ſeipſo non potes inſpicere, & tamen homo ſi ſapis contentus es tantũ eſſe Solem tuum ut capacitatem ſuperet oculorum. Diuinam lucem ſimiliter in rebus ab ea creatis agnoſcis, agnoſcis & in rerũ m rationibus creatarum. Sed abſolutam in ſeipſa non ſuſtines. Gaudes autem theſaurum tuum tantum eſſe ut ſit prorſus innumerabilis, innumerabilis, inquam, non quod tibi deſit ars numerandi quæ tibi illic eſt pleniſsima, ſed quod ille uirtutis gradibus ſummum artis exuperet. Satis tamen numerauiſſe uideris quando cũctis quæ uel eſſe uel intelligi poſſunt dinumeratis, recta computas ratione, Deum ipſum tale nihil eſſe, & quando quomodo innumerabilis ſit eius uirtus, intelligis. Satis uides quando quomodo ſit inuiſibilis uerè uides. Satis comprehendis cum quàm ſit incõprehenſibilis. Nunquam enim clarius ueritatem ipſam intelligis quàm cum rectè quo pacto ſuper intelligentiam ſit intelligis. Vbi ſumma lux ibi ſummæ tenebræ, ubi ſummæ quoq; tenebræ, ibi lumen ſummum. Vnde hoc nihil notius, nihil rurſus ignotius, hoc nihil præſentius, nihil abſentius, nihil magis uiſibile, nihil inuiſibile magis, Hinc exclamat Dauid: Nox illuminatio mea in delitijs meis.

Rectius

Rectius de Deo loquimur negando & referendo quam affirmando.

VErùm quid ita in hoc cœlo uides, non potes loqui, hoc eſt, abſolute pronuntia re atq; affirmare. Quotiens de Deo alia negas ita diſcurrens, Deus neq; eſt cor pus ullum, neq; corporis qualitas, neq; anima neq; angelus, neq; ſiquid altius cogitetur uerè negas. Quotiens ad Deũ alia refers ita comparans, Deus princi pium eſt quia ab illo profluunt omnia, Deus eſt finis, quia ad illum omnia refluunt, De us uita & intelligentia eſt, quoniam per illum uiuunt animæ ac mentes intelligunt, uerè quoq; refers. At ſi affirmaueris, Deus ipſe in ſe abſolute eſt hoc ipſum quod uel reperi uel cogitaui, ualde decipieris. Quippe ſi maior te eſt ſummus ille omnium author, non poteſt id eſſe quod tua intelligentia circunſcriptum cogitur te minus. Si principiorum principium finiumq; finis infinitus eſt, nõ eſt aliquid horum quæ abs te adinuenta & cõ prehenſa iam finita uidentur.

Anima beata contenta eſt hoc ipſo, quod bonum ſuum incomprehenſibile ſit. Neque eſſet contenta ſi comprehenſibile eſſet.

QVid ergo an contenta uiuis anima, quod uitam tuam non penitus comprehen das finiasq; quia ſit infinita? Imò ſcio te hoc ipſo gaudere quod abſque fine ſit uita tua bonumq; tuum. Sufficit tibi ab incomprehenſibili feliciter compre- hendi, neq; tibi aliquid niſi ſit incomprehenſibile ſufficit. Quicquid enim aut ueri aut boni offertur quod certos habeat gradus quamuis quã plurimos adhuc plures intellectu requiris & ulterius appetis uoluntate? Vnde nuſquam niſi in uerò bonoq; immenſo potes quieſcere, neque finem, niſi in infinito potes facere. Quip pe quę à ſolo infinito dependeas, atq; inde uim habeas ratione aliqua infinitam, qua ad in finitum uergas atque progrediaris.

Voluntas Deo fruitur magis quam intellectus.

ECce uideo ubi quodammodo deficit intellectus ſufficere uoluntatem. *Penetrat* ecce charitas, quo nõ poteſt omnino ſcientia penetrare. Infinitatem quidẽ proſpi cis quamuis non clariſſime, hanc ardentiſſime amas, hac gaudes uehemẽtiſſime. Vides tu quidem quantum eſt tibi uiſibile, amas & quantum uides ipſa & quã tũ uides abs te quia nimis exuberat, non poſſe plane uideri & hoc ipſum te iuuat maxi mè, quod ſine ulla uel ſolicitudine uel ſacietate fruaris bono, quod cum ſit infinitum, & infinite tibi ſuppetit, & infinite delectat. Hic ſi nõ infinita omnino ratione diſcernit im mẽſum intelligentia lumen, tamẽ immenſo amore gaudioq; afficitur dũ fruitur bono in finito uoluntas. Quæ quidem ſi plena eſt ad quam pertinet eſſe contentam, totus om nino contentus eſt animus.

Mens immortalitatem ſuam metitur in obiecto ſuo quod eſt ſine menſura.

ANimus dum in tertio cœlo exactius admodum quàm in aliis quam immenſus ſit Deus, ut ita loquar, metitur, ſimul quantum propria uita naturæ temporiſq; cu iuſq; menſuram excedat agnoſcit. Neq; enim infiniti imò infinitatis ipſius ratio nem attingeret animus, ſi uita eius finem eſſet aliquem habitura. Neq; obiecto immenſo magis quam terminatis contemplando delectaretur, ſi in numero eſſet natura lium temporaliumq; formarum. Quarum uires obiectis non quidem maximis ſed me diocribus ſolum eiſq; proportione quadam congruentibus oblectantur, ſi uitę uis qua lis eſt intelligentia & uoluntas, ultra quemlibet loci, temporis, gradus finem ſibi oblati ſine fine intelligendo amandoq; progreditur, certe uita ipſa loci limitibus non conſtrin gitur, certi temporis terminis non exceditur, contrariæ qualitatis gradibus non obruitur, determinati ueri boniq; præſentia non impletur.

Cœleſte lumen lumine cœleſti perſpicitur, ſupercœleſte ſupercœleſti.

DIc age quo lumine ſuſpicis cœleſte lumen? profecto cœleſti. Dic ergo quo lumine uidiſti modo ſupercœleſti. Lux iſta mundi ſenſibus manifeſta una quadam qualitas eſt, ergo diuerſa corpora non aliter eam capiunt quam per unam naturam illis inſitam & luci conuenientem. Natura huiuſmodi perſpicuitas nominatur. Quoniam uerò perſpicuitas in oculo eſt ſenſibili luci cognatior quam in cæteris hiſce corporibus, eſt enim in eo perſpicuitas ſenſualis, idcirco lux poſtquam illi infuſa eſt reflectitur quodammodo in ſe ipſam, quando ſcilicet oculus ſentit illam. Vbi uidetur oculus non ſolum à luce pati dum ſuſcipit ipſam, uerùm etiam in eam quodāmodo nonnihil agere dum ſuo modo iudicat eam.

Anima immortalitatem ſuam uidet quando uidet radium intelligentiæ infundi ſibi à Deo atq; in Deum reflecti.

EAdem ratione ſpiritale lumen unum quiddam eſt, id eſt, ueritas ipſa. Hoc ſpiritus diuerſi non capiunt aliter quam ſpiritalem quandam perſpicuitatem eis innatam. Quoniam uerò in ſpiritibus prędit is ratione perſpicuitas huiuſmodi lumini huic ſimilior & propinquior ineſt, fit ut ij ſpiritus non ſolum id capiant, ſed etiam iudicent atq; ita reflectantur in ipſum. Vbi uidetur lumen hoc ſpiritale intelligibileq́;, primo quidem in intelligentiam influere ſe ipſum minime deſerens. Deinde refluere in ſeipſum intelligentiam non derelinquens. Atq; ſicut Solis lumen prout in Sole manet eſt inuiſibile, ut autem è Sole effluit in colores eſt uiſibile, prout influit oculo eiq; naturale euadit fit uiſiuum, quando inde refluit in Solem, tunc uidens efficitur, ita Dei lux quantum in ipſo abſolute ſe colligit eſt ſuper intelligentiam, quantum inde in rerum ſe explicat rationes, intelligibilis eſt, quantum infuſa intellectui, ipſi fit naturalis, euadit intellectiua. Quando uerò in ipſum Deum reſilit, eſt intelligens. Quamobrem circulus quidam hic efficitur, mirifice lucens ab ipſa diuina ueritate in intellectū, ab intellectu rurſus in ipſam, circuli huius principium finisq; eſt Deus. Intellectus eſt medium. Si huius circuli primus ultimusq; terminus eſt æternitas, in quātum æternitas, certe medium eſt æternum quod quidem eſt particeps terminorum. Quo enim pacto ſplendor ab æternitate fluens in mētem, rurſus in æternitatem inde reflueret per intelligentiam ſcilicet quæ rapit obiectum, & per uoluntatem quæ tranſit in obiectum rapiturq; ab ipſo, niſi in mente uim ſuam æternitatemq; ſeruaret? Qua ratione hunc mens ſuſcipit eadem per ipſum agit. Nō enim poteſt præſtantius per illum agere quam ſuſceperit. Agit uerò per illum abſoluto quodam æternoq; modo, quandoquidem eius radijs ſupra locum & tempus erectis indiuiſibiles æternasq; rerū rationes attingit, atq; in ipſam ſeſe æternitatē miris modis inſinuat.

Mens eſt Dei ſpeculum.

O Sagaciſſimum uenatorem, qui in profunda hac mundi ſilua occultiſſima Dei ueſtigia inueſtigat & reperit. O argutiſſimum ratiocinatorem, qui rationes rerum inuenit in ſumma omnium ratione, ô perſpicaciſſimum rimatorem, qui adyta Dei penetrat quodammodo in eius abyſſo, &, ut ſummatim dicam, in ijs omnibus peragēdis ſpeculatur in ſe Deum uelut in ſpeculo, ſuſpicit ſe in Deo uelut in Sole, ô ſpeculum diuiniſſimum diuini Solis & radijs illuſtratū & flammis accēſum. Nempe ipſius ueritatis radijs uera ubiq; diſcernit, ac in omnibus ueris & ſuper omnia ipſam. Ipſius boni flammis bona omnia paſſim ardet & ſitit, ac in omnibus bonis & ſuper omnia ipſum.

Corpora ſunt umbræ Dei, animæ uerò Dei imagines immortales.

VIdes, ô mea mens, uides eſſe te Dei ſpeculum quando intelligentiæ tuæ radij in eū ab eo immiſſi reſiliunt. Si eius ſpeculum es (ut es abſq; dubio) quandoquidem eū in te ſpecularis teq; in eo, ſequitur ut quid ex Deo infra te ueſtigium quoddā duntaxat eſt & umbra id in te imago Dei ſimilitudoq; ſit expreſſior, ut merito dictum ſit, ad imaginem ſimilitudinemq; Dei te eſſe creatam. Vmbra corpus intuenti diſtinctè nō re-

præſentat, imago autē ad corporis ſimilitudinem expreſſa refert expreſſius. Mundi machina tanquam umbra Dei Deū tibi ipſum non mōſtrat, niſi eius ad te redigas ordinem & examine tuo clariſſimo diſcutias umbram. Tunc demum in te tanquam imagine Dei mundus ex umbra fit imago, & in te tāquam uera Dei ſimilitudine uerè agnoſcis Deū, quando probas hunc ipſam eſſe ueritatem æternam ueramq; æternitatem. Tempus autem eius eſſe umbram & temporalia umbratilia omnia. Poſtquam uera es æternitatis imago ſuper umbram & umbratilia, quādoquidem quaſi media horum hæc ſecernis ab illa, certe æterna es nullis aut loci limitibus aut certi temporis terminis circunſcripta. Alioquin non poſſes uel per immenſum ſpatium tempusúe cogitatione diſcurrere uel ultra hæc ad indiuiſibilem æternamq; tranſire naturam.

Mens quia eſt diuini uultus imago, Deum ſemper ſuſpicere debet.

O Imago Dei in mentis ſpeculo, quamdiu es in ænigmate, id eſt, umbra corporis, cognoſcis per ſpeculum, ſed extra umbrā facie uidebis ad faciem, ô diuini uultus imago in ſpeculo uultum aſpice tuum. Quem aſpicere nihil ferme aliud eſt, quam aſpici. Quādoquidem oculi illius radius ipſe eſt, qui inſpicit ipſe eſt, qui à ſeipſo reſpicitur, cognoſce te ipſam mens aliarum rerum cognoſcendarum uſq; adeo cupida, quid es, ô mens, cedo quid es? Imago uniuerſi exemplaris exacta, legitima patris omniū filia, ſupercœleſtis Solis radius ſempiternus, iugitér natura reflexus in ſolem. Deus ergo te libentiſſime tanquam ſuam imaginem intuetur, amat omnino te tanquam filiam, fulget tibi tanquam radio ſuo, iungitq; te ſibi. Ergo iam moribus & pietate ad exemplar compone te tuum quo integerrime reformaris. Ama ante omnia patrē illū quo feliciter generaris, felicius regeneraris. Gaude duntaxat lumine ſine quo neq; aliis potes unquam neq; te ipſa gaudere. Terribiles ante omnia tenebræ, quia & uita cōſiſtit in luce & lux in uita, & quo interiores eo terribiliores adueniūt. Horribiles extra corpus tenebræ cunctis, horribiliores intra corpus ſunt melancholicis, horribiliſſimæ in anima miſeris. Iucūdum ergo aëris lumen omnibus, quia uitali ſpiritui cognatiſſimum eſt, rerumq; innumerabilium uarietate delectat & docet, iucundius lumē in ſpiritibus corporis eſt ſanguineis, ſuauiſſimum lumen intimum menti beatis.

Deus eſt ipſum gaudium. Per ipſum duntaxat gaudemus ipſo ſolo beatè gaudemus.

SI omnia uitandi doloris & cōſequendi gaudij gratia omnes agunt & abſq; gaudio ipſo uitam ipſo uitam ipſam reſpuunt, manifeſte gaudium eſt finis omniū, eſt igitur & principium, quo enim mouentur & fiunt. Quid ergo aliud eſt gaudium ipſum niſi Deus? Bonorum bonum, gaudium gaudiorum. Cum tantum his bonis gaudeas atq; illis, dicito mihi ſi modo dici poteſt quantum illo bono quantumúe idea illa gaudij gaudeas ſine cuius illecebris, ſine cuius forma, neque his bonis gaudes neque illis? Bono hoc & hac idea gaudent continue quicunque re aliqua gaudent uel ingrati. Sed non bene beatéque gaudent, niſi grati, quibus multo gratius hoc aduenit quam ingratis. Ergo ſi uis ipſo bono ipſoqúe gaudio optime beatiſſiméq; gaudere, memento in omnibus quæ tibi placent nihil tibi aliud placere quam ipſum.

Marſilii Ficini Florentini, Argumentum in Platonicam Theologiam ad Laurentium Medicem patriæ ſeruatorem.

DEcreui, Magnanime Laurenti. antequam grande illud Platonicæ Theologiæ uolumen ederem tuo nomini dedicatum, in quo adhuc ſupereſt nōnihil quod examinatione indigeat, edere, ſi tibi placuerit, argumentum. Non ut huiuſmodi argumento quaſi quodam theologiæ præludio exercitatus accedas promptior ad ludendum, cum mihi uidearis ipſam ludi palmam iam cōſecutus, ſed ut hoc interim pignore admonitus memineris, & meminiſſe me tibi debere, quod iādiu iure promiſeram, & ſoluere quandoq; uelle, quod debere cognoſco. Præſertim cum non tam hoc ipſum debeam quia promiſi, quam id promiſerim quia cuncta debebam.

Tres contemplationis Platonicæ gradus.

TRes uerò ſunt præcipui contemplationis Platonicæ gradus. Primus quidem à corpore per animam aſcendit ad Deum. Secundus autē conſiſtit in Deo. Tertius deniq; ad animam corpusq; deſcendit. Tres quoque gradus noſtrum continet argumentum.

Contemplationis Primus gradus eſt aſcenſus ad Animam, Angelum, Deum. Ac de diuina intelligentia & amore. Cœlum eſt forma ſine materia, ut nonnullis placet.

COnſiderabam nuper diligenter Ariſtotelis illud paradoxon, cœlum materia caret. Rationem quoq; Auerrois meditabar qua paradoxon Ariſtotelicum cōprobat. Quod uidelicet materia cū natura ſua informis ſit, idéoq; ad quamlibet formā æquè ſe habeat, omnesq; uiciſſim capere ualeat, à formis iugiter fluit in formas, unde fit ut quod ex materia conſtat formam ſuam quandoque poſſit amittere. Cœlum uerò formam propriam amittere nequit, tùm quia nulla uſquam eſt illi contraria qualitas, ſicut neq; motus circulari motui ſuo contrarius reperitur, tùm quia motum habet ſine ulla digreſſione ſemper æqualem indefeſſumq; qui & in idem redit, principiumq; rurſus inchoat ubi futuri uidetur. Ex his cōcludit Auerrois cœlum eſſe formam quandam per ſe ſine materia exiſtentem, quę quamuis ſubiecta materia nō indigeat, ipſa tamen ſubiecta eſt quantitati motuiq; ſecundum locum. Eiuſmodi forma inter phyſicas formas & methaphyſicas eſſe uult mediam. Naturales enim formæ cum quantitate quadam & in materia ſunt. Formæ uerò omnino ſuper naturam tàm quantitate quam materia carent. Mediam quandam formam eſſe uult ne ab extremo ad extremum abſq; medio tranſeatur, quæ quamuis habeat quantitatem, materiam tamen non habeat, qualem eſſe ſubſtantiam cœleſtem exiſtimat. Proculus quoq; Platonicus cœleſte uehiculum animæ corpus eſſe putat, nullam tamen habere materiam.

Forma ſine quantitate magis quam ſine materia poteſt exiſtere.

HIs ego Ariſtotelis Auerroiſq; & Proculi gradibus ad cœlū uſq; directis, conatus ſum pro uiribus aſcendere ſuper cœlum. Profecto cum formarum genus queat alicubi ſe à materia liberare, ſicut in cœlo modo nobis apparuit, poteſt etiam alicubi abſoluere ſeipſum à quātitate, ac etiam multo magis, quippe ſi ab alterutro dependeret, penderet potius à materia qua ſubſtantialis forma ſæpe ſuſtinetur quam à quantitate, quam ſubſtantialis forma forte non minus ſuſtinet quam ſuſtineatur ab illa. Quod maximè in cœlo cōſpicitur, ut placet Auerroi, ubi forma talis ſuſtinet quātitatis dimenſiones. Adde quod multo magis cum materia quam cum quantitate congruit in ordine quodam generis atq; naturæ. Quare ſi abſq; materia poteſt eſſe longe facilius abſq; quantitate cōſiſtere poteſt. Præſertim forma illa q̄ ſubſtātia eſt. Subſtātia eñ cum accidens accedat abſque quantitate, quæ accidens eſt, alicubi poteſt exiſtere.

Forma ſine quantitate magis quam ſine mole eſſe poteſt.

ITa formarum ordo quemadmodum ab elementis in cœlum proficit in melius, dum ab umbra materiæ liberatur, ita ſuper cœli uerticem in aliquid lōge melius proficit, dum in animis angeliſq; etiam à mole quantitatis abſoluitur. Depoſitaq; diuiſionis debilitate ob indiuiſibilis naturæ unitatem fortitudinem adipiſcitur. Conſummatur tandem ſuper illos in optimo cum in Deo etiam liberatur à qualitate accidentiſq; defectu. Poteſt autem à qualitate ſerui facilius quam à mole. Subſtantialis enim forma ubiq; in natura ipſa ſuſtinet qualitates, nuſquam uerò ſuſtinetur ab illis. Alicubi tamen in quantitate iacere uidetur. Quod in formis naturæ infimis plane conſpicitur.

Cœlum aut eſt uita quædam uiſibilis aut natura uitæ proxima.

COelum quidem cum ſine materia ſit, ſpiritale quiddam quodammodo eſſe uidetur Platonicis magis quam corporale. Quid ergo cœlum eſt? Lux circularis circulusq; lucidus ſine materia, quemadmodum oppoſitum eius, quod eſt terræ imum, eſt materia ſine luce. Cœlum igitur, ut Platonicis placet, aut uita quædam eſt non occulta ut anima, ſed ob dimenſionem, ſi uis, oculis manifeſta. Aut ſaltem cum ſit natura quædam uitæ propinquior quam cætera corpora, uita quadam uiuit ſibi magis admodum familiari quam cætera.

Differentia lucis in cœlo atque elementis apud Platonicos ac Peripateticos.

SEd iuuat gradatim à luce aſcendere rurſus ad lucem. Videmus in elementis ubi minus craſſe naturæ ineſt facilius, lucem adeſſe. Accenſamq; materiam quo magis extenuatur rareſcitq;, eo purius perlucere. Quamobrem cœlum quoniã fulget ſummopere, materia carere probatur, & ob hoc ipſum quia caret materia, maxime fulget. Quod ſiquis dixerit, partes cœli denſiores magis lucere quam alias, reſpondebunt Platonici, rariores partes lucere quidem magis, ſed ob nimiam tenuitatem lucemq; uideri non poſſe. Reſpondebunt rurſus Peripatetici, aliud eſſe ex ſe, aliud ex alio coruſcare. Ideo elementa, quia fulgorem capiunt aliunde, quæ rariora ſunt facilius capere. Cœleſtia uerò quæ ex ſe ſplendent quo denſiora ſunt eo uberius refulgere. Verùm mittamus his quæſtiones huiuſmodi. Mittamus cœlum parumper, ne ſplendore corporeo prorſus hallucinemur.

Quando purgamus lucem cœleſtem, primo reperimus animam deinde angelum.

AGe cœleſti naturæ relicto ſi uis lumine atq; motu, ſubtrahe quantitatis dimenſiones, licet enim cogitatione ſubtrahere, nam aliud eſt lumen cœli motusq;, aliud eſt dimenſio. Formaq; ſupereſt ſpiritus quidam qui eſt tanto lucidior uelociorq; cœlo, quanto cœlũ eſt lucidius & uelocius elementis, ſubſtantia hæc incorporea animus rationalis eſſe uidetur. Deme rurſus huic motu, relinque lucẽ & qualitatem, potes enim demere. Nam aliud lux & qualitas eſt, aliud motus. Forma quæ deinde reſtat eſt angelus, clarior admodum & uelocior animo. Quia neq; diſgregat lucẽ ſuam motu neq; actionem propriam ſicut anima diſtrahit tempore.

Præſtat aſcendere ad ſubſtantiam in qua uirtus non ſit aliud quam ſubſtantia.

CAeterum nondum ſatis naturam rerũ purgaſſe uidemur. Reſtat nobis adhuc, niſi me ratio fallit, accidens à ſubſtantia ſecernendum. Angelus enim ſubſtantiam habet & qualitatem. Verùm quærendum eſt primo, nunquid fieri hoc præſtet, deinde utrum poſſit? Præſtat nimirum. Nam ubi ſubſtantia aliud eſt, aliud qualitas, ſubſtantia huiuſmodi cum ſua natura informis imperfectaq; ſit, aliunde formatur atq; perficitur, & in capienda ſuſtinendaq; qualitate quodammodo patitur, atq; qualitas illa quia eſt forma quædam in alio ſcilicet ſubiecto ſe ſuſtinere non poteſt, multoq; minus ex ſe poteſt exiſtere. Eget ergo tàm cauſa quam ſubiecto, nec eſt integra plenaq; omnino cum pro capacitate ſubiecti ſuſcipiat. Vnde neceſſariò fit ab altiore forma, quæ quidem, ne ſine fine uagemur, in ſeipſa ſit per ſe ſufficiẽs ipſa ſibi atq; pleniſſima, ſitq; uirtus undiq; infinita, cum neq; excedatur ab altiore neq; à ſuſcipiente aliquo finiatur. Adde quod totum illud quod ex ſubſtantia qualitateq; componitur, quia diuiditur in partes, in uirtute debilitatur, & quia componitur pendet tùm ex partibus tùm ex eo artifice qui partes illas in unum conciliauit, quæ cum diuerſæ ſint ex ſeipſis inuicem non coiſſent. Quamobrem cum huiuſmodi compoſitum neque quantum ad partes neq; quantum ad totum ſpectat ſit optimum, meliúsq; aliquid futura ſit & ſubſtantia quæ non diſtinguatur à qualitate ſua, & qualitas quæ nõ ſit aliud quã ſubſtantia propria, ut tandẽ actus quidam omnino purus immenſusq; reperiatur, quis dubitet melius eſſe ut ſuperi

quod ex ſubſtantia accidenteq́ componitur, ad id quod eſt melius aſcendamus.

Rationes multæ quod neceſſarium ſit eſſe actum purum & infinitum.

PRæſtet igitur huc aſcendere, ſed nũquid poſſibile eſt? Quid ſi eſt poſſibile forte rogas? Quandoquidem iam eſſe ita eſt neceſſarium ut probauimus. Quod ſi aliam exigis rationem, conducit ad idem huiuſmodi ratio, quod ſubſtantia, quia accidentis eſt fundamentum, prior eſt accidente, & quia quod prius eſt à poſteriore non dependet, poteſt ſubſtantia alicubi abſq́ accidente cõſiſtere. Atq́ hoc melius eſt ſicut oſtendimus. Quare ne ab æterno in æternum huiuſmodi potentia in rerum principio tàm bona ſit fruſtra, operæprecium eſſe uidetur ut iã ſit actu. Præſertim cũ ubi ſummus actus eſt, & ſumma perfectio, ibi potentia actuſq́ poſſe & eſſe ſint idem. Ac ſi in rebus inferioribus minusq́ bonis ſcilicet elementis mixtis, plantis & animalibus, quantũ ad partes eorum ſpectat & reliqua, quod præſtat ut ſit iam, eſt à natura prouiſum, quanto magis in rebus admodum melioribus & in ſummo naturæ quicquid melius eſſe probatur iamiam eſt & uerius. Præterea quod melius eſſe monſtratur in uniuerſo non ob aliam cauſam melius eſſe cenſentur, niſi quia ueræ rationi conſentaneum eſt, conducit maximè ad rerum ordinem, decet præcipue rerum ordinatorem. Tale uerò nefas dictu eſt, impoſſibile eſſe uel falſum. Rurſus potentia & ueritas tãquam bona naturaliter appetuntur. Atq́ hoc ipſum quod ſunt aut ſunt ipſa bonitas aut à bonitate. Ergo quod uniuerſi natura poſſibilius ueriusq́ eſt, hoc eſt & melius, atq́ conuerſo, quod uniuerſo melius iudicatur idem poſſibilius eſt & uerius. Itẽ quod eſt melius magis eſt boni particeps. Non eſt igitur impoſſibile. Nam impoſſibile nullius boni particeps iudicatur. Accedit quod ſi actus purus infinitusq́, quem diſputando excogitauimus, infinite melior eſt quam angelus, & quam uniuerſum cuius pars eſt angelus, quod totum eſt terminatum, neceſſariò eſt infinitè potentior ad exiſtendum, cum potentia bonum ſit bonumq́ poteſtas. Imò etiam cum uerè actuq́ eſſe bonum ſit & nihil boni immenſo deſit bono, immenſus actus infinite uerius iam actu eſt quam cuncta. Si infinita poteſtas duratione infinita nondum uenit in actum, nulla unquam alia potentia uenit. Imò ſit infinitus actus qui idem eſt ac illa poteſtas, non ſit ſemper in actu, alius certe nullus erit. Si eſt ſemper in actu potentia quædam ſua natura omni carens actu quæ eſt infinite paſſiua, id eſt, materia, proculdubio eſt ſemper in actu poteſtas illa quæ actus eſt totus atq́ eſt efficax infinite, à qua paſſiua potẽtia ſit poſſitq́ pati & patiatur. Sed quid curioſe ineptèq́ quærimus, utrum poſſibile uerumue ſit in uniuerſo eſſe immenſum bonũ necne? Cum nihil ſit poſſibilius uerius q́ eo quo nihil poteſt potentius cogitari. Non eſſet autem immenſum bonum niſi eſſet in eo quicquid melius iudicatur ut ſit. Atq́ excedere mens noſtra cogitatione, affectu, quibus per boni gradus abſq́ fine progreditur, principij ſummi naturam, ſiquid boni cogitari poſſet quod in eo non eſſet, ac niſi illud eſſet immenſum. Quid plura? ſi in ſummo principio omniũ atq́ fine, ubi ſummopere inuenitur quicquid eſt appetendum, ſumma bonitas eſt & ſumma ipſa bonitas idem eſt prorſus ac ſumma potentia ueritasq́, ſequitur quicquid circa ipſum melius iudicatur poſſibilius fore, imò iam uerius eſſe. Omnino autem meminiſſe oportet, potentiam alicuius boni capacem, eſſe reuera aliquid atq́ in re aliqua uera fundari, præterea dependere ab alio quodam quod iam actu id habeat bonum, rurſum quod actu bonum poſſidet ab alio proficiſci quod actu ſit ipſum bonum actusq́ cuiuslibet actus.

De luce Dei, ac de umbra materiæ.

CAeterũ alicui fortaſſe uidebitur natura illa in qua qualitas nõ diſcernitur à ſubſtantia ſine forma luceq́ eſſe. Sed meminerit ille probauiſſe nos ad formam in ſe exiſtentem aſcendendũ eſſe, eſt ergo illa ſubſtãtia forma. Profecto ſicut in rerũ infimo, id eſt materia prima idẽ eſt eſſe & informe tenebroſumq́ eſſe, ſic in ſummo idem eſt eſſe & formoſum lucidumq́ eſſe, imò formam lucemq́ eſſe. Materia enim apud Moſem, tenebrarum abyſſus eſt formarumq́ informe ſubiectum. Deus lux abyſ-

ſus luminum, formaq́ fons formarum. Materia infinita eſt patiendi potentia. Deus infinita uirtus agendi, imò infinitus eſt actus. Illa ergo potentia eſt potentiarum omnium quæ in patiendo uerſantur. Hic actus eſt actuum. Et ſicut in numero de materia uerè dicitur materia, neque forma hæc eſt, neque illa, ita de Deo innumerabiliter dicitur & uerè dicitur, Deus hæc forma eſt & illa. Vna materia eſt umbra rerum umbratilium infima. Vnus Deus lux ſumma luminum. Materia ob nimias tenebras ignota eſt, Deus ob nimiam lucem eſt incognitus. Nam ſi lux quæ eſt purior eſt & lucidior, nimirum Deus cum ſolus ſit purus actus, ſolus lux eſt reuera dicendus. Si lux in forma quadam conſiſtit totius quàm ſubiecto, & formoſitas conſiſtit in luce. Ibi ſolùm uera lux, ubi mera ſine ſubiecti inquinamento forma. Ibi ſolum uera formoſitas, ubi ſolum lux uera, ueraq́ forma. Quapropter omnis forma & lux, quæ uel uidetur oculis, uel cogitatur, quia finita eſt, umbra quædam eſt ad Dei formam atq; lucem. Meritò Deus infinitus eſt actus, quoniam uel ſubiecti, uel cauſæ limite, ſicut diximus, non contrahitur. Hinc ſit planè ut ſit lumen immenſum.

Quantum lux Dei supereminet ſuperficiem intellectus, tantum Dei calor centrum penetrat uoluntatis.

CVm uerò à lumine calor trahat originem, eſt etiam ardor immẽſus, ardor in bono infinito infinite beneficus. Hũc nos ardorem uoluntatis ardore potius quã ſcintilla mentis attingimus. Nam Deus quantũ intellectus ſui luce nos ſupereminet, tantũ feruie bonitatis ardore ſe nobis inurit, ut nihil Deo excelſius ſit, nihil quoq; profundius. Quo amplior eius lux eo intellectui naturaliter eſt ignotior. Quo uehementior ardor eo, ut ita dicam, certior uolũtati. Deus ergo in ſumma intellectus cognitione quodammodo nox quædam eſt intellectui. In ſummo uoluntatis amore, certe dies eſt uoluntati. Vnde Orpheus Deum appellat noctem atq; diem. Verùntamen diuinus ſplendor in animo beatorũ, quando nox appellatur, omni tẽporali die longè clarior aduenit. Atq; ob diuinum munus tanto pene clarior, quanto & Deus eſt, ut ita dicam, lucidior Sole, & animus purior ac ſerenior aëre.

Lux in elementis, cœlo, animæ, angelo, Deo.

LVx in elementis facilè perſpicitur oculis, quorum cõplexio conſtat ex elementis. Lux in cœlo quamuis amplior, difficilius tamẽ aſpicitur. Remotior eñ oculorum qualitas eſt à cœlo. Lux in anima nullo modo uideť ſicuti neq; lux Solis à noctua, quia nimia eſt, neq; ad eam corporalis ſenſus ullã habet proportionẽ. Sed rationalis animæ diſcurſu aliquo cogitatur. Lux in angelo neq; uideť, neq; etiã cogitatur, eſt enim ſup ſenſus proportionẽ, & ſuper tẽporalis diſcurſionis capacitatẽ, uerùntamen intelligit, congruit in anima cũ angelo in ſua quadã intelligẽtia ſtabili potius quàm mobili cogitationis diſcurſione. Lux in Deo quia etiam limites intellectus excedit omnino naturali hominis intelligentia non intelligitur, ſed creditur potius & amať, atq; amata gratis infuſa uidetur, nẽpe huius amore accenſus animus quo flagrat ardentius eo refulget clarius, diſcernit quoq; uerius fruiturq́ ſuauis. Hinc Plato aſſerit, diuinam lucem non rationis digito demonſtrari, ſed perſpicua piæ uitæ ſerenitate capi.

Quid cœlum, anima, angelus, Deus, atq; de differentia uiſibilis lucis & inuiſibilis.

VT autem noſtræ diſputationis ambages aliquando paucis colligamus, cœlum eſſe dicimus lucem quandam abſq; materia quodãmodo corporale. Animam lucem quandã ſine quantitate magnã. Angelũ lucẽ ſine motu celerrimã. Deũ lucẽ abſq; qualitate optimã atq; potentiſsimam, cuius calorem uolũtate prius certiusq́ & uehementius experimur, quã intelligentia lumen. In hoc potiſsimũ differt lux inuiſibilis à uiſibili, quòd uiſibilis quidẽ tã in igne quàm in cœlo extrinſecus ueniẽs illuminat prius quàm calefaciat. Inuiſibilis aũt cõtra intrinſecus agẽs, quodãmodo calefacit antea quàm illuminet. Ideo in illa à uiſu ad tactũ. In hac quaſi à tactu quodã in ipſũ inuiſtũ progredimur.

Humana

Humana pulchritudo uidetur priuſquã ametur. Diuina uerò amatur ut uideatur. Sed in illa qui uidet ſpe miſerabiliter poſsidetur. In hac uidere nihil eſt aliud quam feliciter poſſidere. Igitur fruſtra nimium contraq; ordinem naturæ laborat, quicũq; Deũ abſq; ſingulari eius amore cultuq; credit ſe poſſeſſurũ, uel reperturũ ſperat antequã amaturũ.

Secundus contemplationis Platonicæ gradus conſiſtit in Deo. Artificium uniforme & omniforme pendet ab arte uniformi & omniformi.

COmmunis omniũ opinio credit, & diligens ſapientum ratio probat, artificium hoc mundi q̃d circa naturam ſuã ac motũ artificioſe rationabiliterq; diſponitur atq; agitur, eſſe regiq; ab arte quadam rationali artificioſaq; ratione. Profecto quantũ ex huiuſmodi artificio cõijcere licet quod & unũ & uniuerſum eſt, atque circa totũ parteſq; undiq; tmà mirabili ratione conſtat & agitur, ut uix ulla poſsit ratio aſſequi, nulla queat omnino ratio imitari abſq; dubio, unà cum Timæo argumentamur, artem illam mundi effectricem eſſe rationem quandam & unam & uniuerſam, uniformẽ, ut ita loquar & omniformem. Rationem, inquam, mundi totius rationes omnes in ſeipſa omnium mundi partium complectentem.

Deus nominatur ars, ratio, ſubſtantia, natura, uita, ſenſus, intelligentia, certitudo.

SI ratio hæc abſolutiſsima eſt & fons omnium rationum à qua ſubſtantia omnis, natura, uita, ſenſus, intelligentia producitur penitus atq; ducitur, nemo uſq; adeò irrationalis eſſe debet, ut neget huiuſmodi rationem eſſe ſubſtantiam ſtabiliſsimã naturam fœcundiſsimam, uitam ęternam, ſenſum perſpicaciſsimũ, intelligentiã lucidiſsimam, lucidiſsimam inquam, ideſt certiſsimam. Quod enim in corpore mundi lux & luminũ & uidentiũ eſt, id in ratione mundi effectrice eſt certitudo, luce hac tanto lucidior quanto certior & præſtantior certitudo ſcilicet cuiuslibet, certitudinis quæ ex ſe certa ſit ſui, in ſe certa cunctorum, per ſe ſerenis mentibus clara certaq; faciat omnia.

Deus eſt ueritas, uerorum omnium fons, cauſa ueritatis rerum atque mentis.

VNde etiam ſumma cuiuſq; ueritatis ueritas nominanẽ, à qua uera omnia fiũt, per quam indagantur uera, in qua uera cernũtur. Quã rerum perſcrutatores pro arbitrio ubicũq; uolunt de ueris conſulunt, cuius ſcintilla naturaliter inſita uera rimantur, cuius radijs per omnia fuſis uera inuenta diſcernunt à falſis cuius examine uera iam diſcreta comparant inuicem & diiudicant, & cum ſpecies à ſingulis abſtractas, in quibus rei cuiuſque ueritas conſiſtit, intelligunt non niſi ueritatem ipſam, id eſt, Deum intelligunt qui complexio & fons eſt omnium abſtractorum, id eſt, idearum, ſicuti Solis lumen fons eſt colorum.

Deſcriptiones Dei communes ſecundum Platonicos.

QVid ergo Deus eſt ? ratio rationum, fons, rerumq; artifex omnium, forma uniformis & omniformis, ſubſtantia immobilis omnia mouens, in motu ſtatus, in tempore æthernitas, in loco continens, in ſũmis profunditas, ſummitas in profundis, in multitudine unitas, in debilitate poteſtas. Natura fœcundiſsima naturarũ, fœcunditas fœcunditatũ naturaliſsima æterna uiuentiũ uitarũq; uita. Senſus ſenſibilium quidem lumen & ſenſuum perſpicacia. Senſus medullas ſenſibilium in corticibus ſentiens cortices in medullis. Intelligentia quoq; talis ut & ipſa rerum intelligendarum bonitas ſit, & intellectus cuiuslibet ueritas & gaudium uoluntatis.

Rationes multæ quod gaudium contemplantis ſuperat ſenſuum uoluptates.

GAudium, inquam, ex ueriſſima bonitate & optima ueritate optimum & uerißimum. Hinc Plato diuinus inquit, ab his quę ſenſibus offeruntur, quia ueniunt ab extrinſeco, nec uerè exiſtunt, ſed impura breuiáque ſunt, externam quandam

titillationem circa corporis & animæ cutem falſamq; & dolori permixtam & breuem fieri uoluptatem. Ab his autẽ quæ menti ab intrinſeco penitus ſe inſinuant, quia intima ueraq; & pura & ſtabilia ſummaq; ſunt, intimam, ueram, meram, ſtabilem ſummã uoluptatem animæ medullis infundi. Proinde ſenſus atq; ſenſibile ita ſe inuicem habent, ut propter eorum craſsitudinem debilitatemq; ſeſe prorſus penetrare non poſsint. Intelligibile uerò ſua tenuitate uiq; mirabili illabitur in intellectus interiora, atque intellectus ſubtilitate uirtuteq; ſua undique intelligibile penetrat. Alioquin nõ poſſet mens rei intelligendę naturam ab alienis ſecernere, in partes ſuas diſtinguere. Intima eius cũ extimis comparare. Quo fit ut uoluptas mentis ſi quãdo rite cõtemplando reuera percipitur interior uehementiorq; ſit quã ſenſus oblectamenta. Si tunc uehementer delectari ſolemus cum circa calorem uel frigus ſiccumúe & humidũ aut euacuationem repletionemúe habitum corporis naturalem contrarijs quaſi amiſſum, contrarijs iã recepimus, ceu quando nimium calefacti refrigeramur, in cæteriſq; ſimiliter, quanta illũ uoluptate perfundi putamus? qui naturalem mentis habitum tenebris & malignitate deperditum, iam iã luce & bonitate reſumit, totuſq; ad ſuam reformatur ideam. Ac ſi ex rebus magis magiſq; conuenientibus maior gradatim maiorq; naſcitur delectatio, atq; ſi nihil cõuenientius homini quã ipſa humanitatis idea, quę uerus eſt homo, quid ſuauius quam & eam intelligendo inſe complecti & in eam amando reſtitui? Præterea in omnibus pulchris boniſq; amandis reuera nihil aliud, quamuis forſitan inſcij, quam pulchritudinem ipſam bonitatémq; amamus, à qua & ex qua pulchra bonaq; ſunt ſingula. Perinde ac ſi quis dixerit, guſtui dulcedinis auido pomum uinumq; placere, non quia pomũ uinumúe ſit, ſed quia dulce, atq; idcirco nihil aliud in his quam ipſam dulcedinẽ affectari & dulcedine bonitatem. Igitur ſi omnium iucundiſsimum eſt re amata potiri, quid poteſt iucundius cogitari, quam illo potiri qui ipſa bonitas? Nuſquam enim alibi re amata ſed eius umbra potimur. Ibi ergo placet idea noſtra, eſt enim ſibi quiſque chariſſimus. Ibi ſolum pleniſsimè delectamur ubi ſolum ueriſsime nos reperimus. In noſtra idea ideæ placent omnes. Pulchritudo oblectat in omnibus omnes in bonitate nos implent. Atque ſecundum formam propriè ibi ipſa gaudij idea gaudemus. Quo fit ut tota gaudij illic ſolum plenitudine gaudeamus. Si ubi eſt bonum hoc & illud ibi gaudet hic & ille, certè ubi eſt ipſum bonum, ibi eſt ipſum gaudium. Si nullus uerè uiuit aut ſapit niſi qui propriè uita ipſa uiuit & ſapientia ipſa ſapit, proculdubio nullus uerè pleneq; gaudet niſi qui propriè gaudio ipſo gaudet. Denique cum finito pulchro & bono finitè lætemur, certè infinita pulchritudine bonitatéque innumerabilium formarum bonorumq; fonte infinitè gaudemus.

Guſtus animi amaro corporis humore infectus, diuinorum ſaporem aut nullo modo aut uix & rariſſime guſtat.

SEd tanti huius gaudij uix & raro admodum, ha nimium miſeri, in terris participes ſumus. Et nunc quidem exilem quandam eius umbram ac momento prætereuntẽ noſtrę mentes ęgrotę percipiunt. Quarum naturalis guſtus, prodh olor, amaro corporis huius humore nimium eſt infectus. Vnde efficitur ut cœleſtis ille ſaluberrimuſq; ſapor uel non ſentiatur uel offendat interdum uel leuiter breuiterúe delectet. Acutius inter nos aliquando guſtant uehementiuſq; & diutius oblectantur qui magis ſordes labéq; corporis, morum contemplationiſq; ſtudio à natura mentis abſtergunt, ſed pauci quos æquus amauit Iupiter aut ardens euexit ad æthera uirtus. Qui nam iſti ſunt, ô amice? Hi certè ſunt quibus à uitæ magiſtro dicitur. Iterum uidebo uos & gaudebit cor ueſtrum. Gaudium ueſtrum erit plenum, nec à uobis unquam aufe- retur. Tertius contemplationis Platonicę gradus. Cur anima in corpore difficile diuina cognoſcat, & quod ſit immortalis.

Primum mentis obſtaculum ad lucem intelligibilium intuendam, quia eſt coniuncta corpori.

IGneus eſt ollis uigor & cœleſtis origo, Seminibus quantum non noxia corpora tardant, Terreniq; hebetant artus moribundaq; membra. Hinc metuunt cupiuntq;, dolent gaudentq; nec auras, Reſpiciunt, clauſæ tenebris & carcere cæco. Quid in his carminibus Platonicis Maro noſter uoluerit, uideamus. Anima tenebroſo corporis huius carcere circumſepta mirabile ueritatis lumen & uera quæ mirifice in illo refulgent, minimè percipit, quia minimam ad illud habet proportionem. Defectus autem proportionis huiuſmodi tribus ex cauſis prouenit. Prima eſt. Quoniam anima forma quædam eſt coniuncta corpori. Illud uerò lumen eſt forma penitus à commertio corporum ſegregata. Huc tēdit quod inquit in Methaphyſicis Ariſtoteles: Intellectus noſter ſe habet ad illa quæ in natura clariſsima ſunt tanquam noctuę oculos ad Solis lumen. Ad idem ſpectat quod ſcribit in Metaphyſicis Auicenna: Quemadmodum paralytici lingua oppreſſa quodam humore, certum guſtū ſaporis amittit, quo expurgato recipit guſtum, ita intellectus humanus ob corporis mortalis coniunctionem quaſi paralyticus, id eſt, naturali eius ſenſu orbatus eſt ad illa quæ incorporea penitus ſunt & æterna. Atque ſicut humor linguæ actum guſtandi adimit, non uirtutem; quod in eo apparet qui iam purgatus guſtandi recipit actum, ita corpus actionem intellectus circa incorporalia interturbat, ſed potentiam non diſperdit. Sed ex eo conijcimus, quia quāto longius animus tàm morum cultu quàm ſpeculationis frequentatione ſe à corpore ſeuocat, tanto clarius incorporalia cernit. Atq; unà cum his etiam ſemetipſum qui etiam ipſe eſt incorporeus quandoquidem actione ſua & affectu quodam innato aliquando corporum tranſcendit ordinem atque uirtutem.

Secundum obſtaculum ad intelligibile lumen, quoniam animus ad corpus afficitur.

ALtera cauſa quæ proportionem quam ab initio diximus impendit, eſt eiuſmodi, quod anima coniuncta corpori cum eo pacto quo hic eſt naturaliter moueatur & agat, certè naturalem conuertit affectum in primis ad corporalia, qualis affectus eam ab incorporalibus longè diuertit.

Tertium obſtaculum ad intelligibile lumen. Quoniam animus uertit aciem ad corpora.

TErtia quod aciem cognoſcendi frequenter uertit ad ſenſum & ſenſibilia eorumq; imagines in phantaſia reconditas, hæ uerò imagines tanquàm nubes quædam uſq; adeò aciem mentis obumbrant ut lucem intelligibilium mirabilem non diſcernat, dum ſplendorem eorum ut plurimum non in ſeipſo, ſed in his nubibus intuetur. Vbi iam à ſeipſo degenerantem, & quaſi corporalem iam factum aſpicit, & ob hoc neq; uerum ipſum uidet neq; clarum, ſed imaginum caligine obfuſcatum. Similis autem uidetur hæc affectio mentis, oculis rubra ophthalmia laborātibus, quibus lux non clara ſicuti eſt, ſed rubra uidetur, colores quoq; in luce nō quales ſunt ſed rubri. Sunt etiam nonnulli quorum animus aliquando ita & corporis cōtagione & corporaliū nebulis obfuſcatur, ut rerum ſpiritaliū radios omnino nuſq; uideat, inſtar oculi qui opprimitur cataracta. Cæterum quando corporales hæ ſordes quodāmodo abluuntur, ab animo incorporalia aliquantum proſpiciuntur, quādo uerò penitus diluuntur, ſubito intelligibile lumen, intelligibilium omnium radijs plenum intelligentiæ oculis ſeſe prorſus infundit. Quod quidem ubiq; eſt, & natura ſua intellectualem oculum, cum primùm fuerit purgatus, illuſtrat, ſicut lumē uiſibile uiſum. Atq; ſenſibilia omnia multo clarius in luce intelligibili tanq; in primo fonte refulgent, quàm in luce quæ reuera illius eſt umbra. Meminiſſe uerò oportet, Animam & occupatam in mole corporis fabricanda regendaq; & in diuerſas actiones diſtractam perturbatā ad ſpiritaliū radios, aut nullo modo, aut plurimum neglectè & leuiter aciem uertere, adde, & obliquè. Quippe etiam quando paulò attentius pro uiribus aſpicit, quia ipſa coniūcta eſt corpori ſæpiſsimè ad coniuncta ſe flectit, id eſt, ad corporalium nubes in phantaſia uolantes.

Phantaſia etiam radios ſpiritalium cum primum menti ſubrutilant corporalium ſimulachris induit, ideoq; mens aut nullo pacto aut uix obſcureq; uidet. Sed quando & ſeiuncta eſt à corpore & à corporis labe mundata, ad incorporalia ſolum tota intentione conuertitur. Quorum uberrima luce refulget ad uotum. Cuncta in ea clare diſcernit tanq; & clariſſima in ſeipſis & intelligentiæ intima. Hoc autem aſſequitur quando perfectio tẽporis orbe increatã exemit labẽ, purũq; reliqt æthereũ ſẽſum atq; auræ ſimplicis ignẽ.

Ratio immortalitatis animi, quoniam intelligit incorporea ſine corporis inſtrumento, attingit formas ſeparatas, ſeparatq; coniunctas.

QVod autem animus noſter queat ſecundum ſubſtantiam ſeparari à corpore atq; deinde in ſeipſo manere, ex hoc in præſentia intellexiſſe ſufficiat, qđ intellectus agit, ſine ullo inſtrumento corporeo, quando ſcilicet per omnia corporalium genera ſpeciesq; diſcurrens aſcendit inde ſuperius ad ordinem ſpiritalium illaq; in genera ſua ſpeciesq; diſtinguit. Per inſtrumentum uerò corporeum, quod etiam particulare eſt, non poſſet niſi corporea & particularia comprehendere. Si abſq; corpore poteſt & ſeorſum ab illo uiuere atq; intelligere. Adde quod ſecũdũ actionem quæ & à ſubſtãtia eius eſt & in ſubſtantia permanet, ipſe nõ modo attingit quæ ſeparata æternaq; ſunt, quã do inuitus etiam phãtaſiæ fallacijs probat talia quædam in rerum ordine eſſe debere, uerùm etiam ui ſua ſeparat à materia formas, quando in rebus naturalibus ſecernit à ſingulis ſpeciei cuiuſq; naturam. Plotinus & Proculus aiunt, quoniã eſſentia actionis & principium eſt & fundamentum, ideo mentem quæ actione ſe à corpore ſeuocat abſtrahendo poſſe multo magis ſecundum eſſentiam ſeorſum à corpore uiuere. Themiſtius arbitratur, difficilius eſſe naturas ſeparare coniunctas quam formas percipere ſeperatas, unde concludit, intellectum poſſe ſeparatas formas attingere, quandoquidem coniunctas naturas pro arbitrio ſeparat.

Ratio immortalitatis animi ex proportione ad formas ſeparabiles atq; ex acceſſu ad ſeparatas.

NAturæ huiuſmodi naturalia familiarſaq; obiecta ſunt intellectus humani, quã diu naturale hoc corpus inhabitat. Continue nam & naturali quodam inſtinctu intelligit eas à ſingulis ſeparando. Vnde inter hunc & illas neceſſe eſt ut proportio ſit non parua. Ex quo concluditur intellectum eſſe ea conditione corpori iunctum ut ſit ſeparabilis, imò etiam quodammodo ſeparatus, quandoquidem obiecta eius domeſtica ſunt ſpecies coniunctæ quidem ſingulis, ſed non ut coniunctæ, imò ut ſeparabiles atq; ſeparatæ. Nempe communia intelligendi modus hic eſt ut quando phantaſia hominem hunc & illum imaginatur, tunc intellectus prætermiſſis mortalibus hominis accidentibus, prætermiſſo hoc ſitu temporéq; & illo, ad humanitatẽ ipſam ſe confert ſingulis communem hominibus ubiq; ſempérq; uigentem, ſimiliterq; in alijs ſpeciebus. Maximè uerò tunc ſeparatus apparet quando interdum ultra conditionem qua hic habitat ſpecies illas rerum naturalium reſoluit prorſus in rationes ipſas ideasq; ſuper naturam ab omni materia penitus abſolutas. Et ſicut ab imagine in phantaſia reperta antè naturali quodam intuitu proceſſit ad ſpeciem abſtrahẽdo, ſic deinde à ſpecie argumentando ad ſpeciei rationem prorſus æternam. Videlicet quia neceſſarium ſit naturam in multis unam à forma una ſuper multitudinem proficiſci.

Ratio immortalitatis animi quia intelligit nonnihil, ad cuius intuitum proprium phantaſma aliquando non eſt neceſſarium.

PRofecto quoniam ab eſſentia prouenit actio, ſemper qualis eſſendi conditio eſt talis agendi, atq; cõuerſo. Quamobrẽ animus noſter quia nũc ita iunctus eſt corpori ut ſeparabilis ſit aliquando, & permaneat ſeparatus, ideo cognoſcẽdo quauis conditione loci incipiat à ſingulis rerum formis omnino materiæ iunctis, tamẽ deinde procedit ad ſpecies coniunctas quidem effectu, ſed & ſua quadam natura & uirtute intelligẽtiæ ſeparabiles. Tertio ui ſua diſcuſſis à ſe parũper phãtaſiæ ſimulachris

ad ratio-

ad rationes iam ſeparatas. Quas in rerum ordine omnino abſolutas exiſtere nunquam excogitare poſſet, niſi ſaltē ad breuiſſimū tempus ab acie phantaſmatū nubes expelleret. Sed cito ob regionis huius naturam conſuetudinemq́ congregatę iterum nubes, cœleſtium impediunt claritatem. Ex illa autē ſubita abſtractione conijciunt metaphyſici, poſſe intellectum aliquando abſq; phantaſmatibus intelligere. Vnde etiā ſequitur poſſe ſeorſum à corpore uiuere & clariſsimè intelligere.

Anima in corpore ſecundum Platonicos procedit cognoſcendo à ſingulis ad ſpecies, à ſpeciebus ad ideas. Extra corpus conuerſo progreditur ſcilicet ab ideis ad ſpecies, à ſpeciebus ad ſingula.

VErùm quando ſeparatus animus eſt progreditur aliter quā in corpore. Nā in corpore animus à ſingulis ad ſpecies, à ſpeciebus tranſit ad rationes. Separatus aūt contra. Nempe à familiaribus ſuis naturaliter tūc incipiens, in diuinis rationibus naturali intuitu naturales uidet ſpecies, ac in ſpeciebus quaſi ſubita quadā argumentatione, & tamen momēto inſpicit ſingula. Hinc circulus ab eo fit à tēpore ad æternitatē, ab ęternitate rurſus ad tempus. Ergo quemadmodū ita coniunctus materię fuit ut ſeparabilis foret & aliquando ſeparatus exiſteret, ſic deinde ita ſeparatus exiſtit ut rurſum iungibilis ſit & aliquando uinctus. A naturis procedunt uires, naturæ à uiribus indicantur. Nam ab infinita potentia, ſapientia, bonitateq́ regitur. Non igitur fruſtra uires ſunt naturales. Hac argumentatione ad animorum circuitum ſempiternū uti ueriſimiliter fortaſſe poſſunt Platonici. Eadem uerìſsimè ad corporum humanorum reſurrectionem Hebrei, Chriſtiani, Mahumetenſes uti poſſe uidentur.

Quod obſcurè animus in corpore tam clare extra corpus intelligit incorporea.

PRoinde anima dū in materia & quodāmodo ſub tempore uitam ducit, naturales formas in materiæ infimæ uidet umbra. Supernaturales aūt formas, ut plurimū, ſub naturaliū uidet eclipſi. Quando uerò extra materiam & ſuper tempus agit uitam, tunc ſupernaturales quidem formas in ſummæ formę lumine conſpicit. Naturales autē ſub radijs ſupernaturaliū intuet̃. Tunc igit̃ omnia clare omnia, nūc obſcure, ſiquidē temporalia non aliter percipit quam per eorū imagines ſenſibus hauſtas, in eiſq́ quaſi purgatas. Non enim aliter inter hæc & animam eſt proportio. Ad æterna uerò quamdiu immortali corpore occupata eſt, difficile parumq́ conuertitur, & conuerſa occurſu imaginum corporalium ſæpiſsimè hallucinatur & fallitur. Hinc illud Platonis noſtri myſterium in Phedone. Animus in alio uiuens, ſcilicet in corpore, perq́ aliud aſpiciens ſcilicet per ſenſuum feneſtras atque phantaſmata, aſpiciens, inquam, quę ſunt in alio, id eſt, tam ſpecies in ſingulis quam formas ſingulas in materia nihil uſquam clare diſcernit. Quando autem uiuens in ſe per ſe aſpicit, atq; in ſe illa quæ ſunt in ſe ipſis, id eſt, rationes rerum, quæ dum in ſumma omnium ratione ſunt in ſeipſis exiſtunt, tūc omnia clariſsimè perſpicit quia & intima & clariſsima, quæ tanto fulgentiora in ſe illa ſunt quam iſta quanto puriora, ueriora, potentiora.

Præſtantior ſenſus eſt in phantaſia, quam externus longè præſtantior in mentem quam in phantaſia.

SEd nunquid illa ſenſibus comprehendit? Senſibus certè quibuſdam. Senſuum uidelicet ſenſu. Quoniam præter ſenſus illos quos in æthereo animæ uehiculo exerceri Platonici opinantur, ſunt & ſenſus nonnulli admodum clariores, quibus uti mens poteſt etiam abſque corpore. Sane quinque ſenſus qui in neruis & ſpiritibus exercentur, emanant ab ijs qui uigent in phantaſia. Sed in hac quinque illi ſenſus, unus ſunt amplior illis & perſpicacior, adde & ſtabilior, ſeruat enim quæ illi non ſeruant. Vnus eſt rurſus in mente latior, ſtabilior, perſpicaciorque quam in phantaſia, quanto mens præſtantior eſt quam illa. Si latior eſt nimirum ultra illa rerum porrigit̃ genera quę ſenſibus & phantaſia comprehendunt̃. Si ſtabilior eſt, etiam ſeruat diutius quā phātaſia. Si perſpicacior certius, clarius, ſplendidius quā illi cernit & quàm illa. Cernit, inquā, interdū per illos & per illā imagines atq; ſingula quādo eo ſeſe uertit.

Cernit per ſe excitatus ab illa ſpecies & clarius quia propinquius. Inſpicit in ſe ipſo ſe ipſum, quando ad ſe reflectitur, poteſt autē ad ſe reflecti ſi ſe amat, quærit, intelligit. Vbi apparet prorſus indiuiſibilis & in ſeipſo conſiſtens. Nam forma quæ uel diuiſibilis eſt uel neceſſariò iacet in alio nunquā reflectitur in ſe ipſam. Clariſsime tandē rationes diſcernit quando ex ſe ad ſummam omniū inſpicit rationem. In qua mentis uiſus rationem uimq; lucis uidet atq; colorum, tanto hac luce hiſq; coloribus fulgentiorem quanto ibi, ſcilicet in idea ſua, eſt integrior & præſtantior, quā in corporibus inde formatis. In qua etiam mentis auditus rationem ſonorū audit ſonantiorem, conſonantioremq; ſonis cunctis quos uel auris audire uel phantaſia queat imaginari. Eadem ratio eſt de cæteris intelligentiæ ſenſibus. Quibus quiſquis ſuauiſsimè optat frui det operam imprimis oportet ut corporis ſenſibus utatur quidem, ſed non fruatur.

Qualis eſt amor talis amicitia.

Marſilius Ficinus Alamanno Donato dilectiſsimo ſuo. D. S

CVm amicitia, quod nemo dubitat, ab amore uim nomenq; accipiat, nihil enim aliud eſt amicitia quā mutuus amor ſtabili quadā, id eſt, honeſta conſuetudine confirmatus, conſentaneum eſt ut qualis eſt ipſe amor à quo amicitia ducitur & dicitur, talis quoque ſemper ſit amicitia. Qualē igitur noſtrā fore potiſsimum Alamanne dicemus? Certe cum non aliunde quam ab amore Platonico cœperit, haud aliter unquā quam Platonicam nominabimus. Siquidē in exponēdis nuper cōmentariis noſtris in ipſum Platonis conuiuiū de amore cōpoſitis, ſic interim amare inuicē nos incepimus, ut quā Plato illic ueri amoris ideā fingit, ipſi iam in nobis effinxiſſe atq; pfeciſſe uideri poſſumus. Ab hoc ipſo deinceps amore Platonico, Platonica quędā amicitia naſcit, quę in almo muſę Vranię gremio concipit, alitur, augeт. Ea quandoquidē à muſis originē ducit, nihil redolet, nihil ſapit unquā, niſi muſicū & cōſonans & concinnū. Huic uni beniuolētiæ (ut eſt apud Platonem) plus fidei eſt habendū quam ulli neceſſitudini uel conſāguinitati. Ergo qd dubitas ulterius. Alamanne? Vtrū Plato noſter plures uno in corpore animas eſſe uoluerit? Tantū abeſt ꝙd in uno ſint plures, ut ſæpe quodāmodo uel contra contingere uideatur, quādo uidelicet unam ferme in pluribus amicorum corporibus animā Platonico amore conflante perſpicimus. Sed de his hactenus. Venio iam ad ea de quibus interrogas.

Secundum Platonem una in homine anima eſt, tres in anima una uires.

QVæris nunquid Peripateticis illis adhibenda ſit fides, qui Platonē quod plures in homine animas ſcilicet rationalem, iraſcibilem, concupiſcibilem collocauerit, calumniari non dubitant. Reſpōdeo equidē unam tantum eſſe animam, per quam pluribus eius uiribus hæc omnia facimus. Quemadmodū corpus ignis unum tribus qualitatibus ſufficienter agit tria. Luce enim fulget atq; illuminat, leuitate celer aſcendit, calore calefacit & urit, atque in qualibet ignis particula pariter tres hæ qualitates uigent, ſuntq; loco ſimul quadam tamen inuicem proprietate diſtinctæ, ſic animæ ſubſtantia una eademq; ſufficienter poſſe uideт tribus eius uiribus officia exequi tria, uidelicet ratione, tanquā luce quadā, uerum bonūq; à falſo modoq; diſcernere. Appetitu inſuper, quaſi leuitate, ad ea quæ ſibi placent facillime ſe conferre. Animoſitate rurſus iracundiæq; feruoreq;, ceu calore quodā, in ea uel conſumenda uel propellenda efferri, quę aliquando ipſam ab eorū quæ petit cōſecutione impedire poſſe uidentur. Quid prohibet? Quominus una ſit anima uiribus tribus munita? quæ quāuis proprietate inuicem diſcrepent, ubiq; tamen in eadem anima ſimul ſint ubicunq; tota ſimul eſt anima.

Sed operępretiū eſt Platonē ipſum audire in quarto de rep. libro ita hac de re diſputantē, ut hoc ipſū habeat certū, animę ſubſtantiā eſſe unā, uires uerò eiuſmodi ſimul in anima plures ſic enim inquit. Res una eadēq; contraria quædā aut agere aut pati eodē tempore ſecundū idem & ad idē nunquā poteſt, quod ſiquid moueri ſimul & quieſcere uideat aut id per aliā quidē ſui partē mouebit, per aliā uerò quieſcet, ceu ſiquis alterā manū moueat altera quieſcēte. Aut certè ratione alia mouebit aliās uerò nequaquam.

Quemad-

Quemadmodum ſphæra in rectum quidem nō mutatur, ſed interim rotatur in orbem dum fixa permanet circa centrū. Ergo centro manet, circūferentia uoluitur. Sed iam ad naturam animæ ueniamus. Sitientis anima prout ſitit nihil aliud quā bibere cupit, atq; ad id prout ſitibunda eſt ſolū impellitur. Siquid igitur ipſam interim retrahat ſitientem; aliud certè quiddam in anima ipſa erit præter uim illam quā diximus ſitientem, quod illa à potu quaſi beſtiam retrahat. Res enim, ut ſupra diximus, una eademq; nunq; per eandem ſui partem circa idem ſimul contraria peragit. Nam quo pacto manus una Sagittarij unius arcū unum, uno momento intendit ſimul atq; remittit. Videmus aūt ſitiētes nōnullos aliquando bibere nolle, horum igitur anima habet in ſe aliquid quod impellit ut bibat, aliud rurſus quod potum uetat & impedit. Illud concupiſcentiā, hoc rationem appellare ſolemus. Quamobrē concupiſcētia, atq; ratio diuerſę inter ſe eſſe uidentur. Diuerſæ quoq; ſunt inter ſe concupiſcendi uires & iraſcēdi. Sæpe enim ratio iubet nonnulla à quibus appetitus abhorreat, ut in medicinis, laboribus, periculiſq; ſubeundis apparet, ſed iracundiæ uigor nonnunquam excitus, utpote qui tunc pro ratione capiat arma, efficit tandē ut ignauę concupiſcentiæ indignati quod ratio mandauerat, inuita cōcupiſcentia, agamus atq; patiamur. Præterea quando ratio pugnare nos pro patria iubet, appetitus in ipſo prælio, ſomno, fame, ſiti prouocatus nos à prælio ad mollitiē & conuiuia reuocat. Iracundia uerò dum in hoſtes inuehitur, inuita concupiſcentia rapit ad prælium. Quod autem aliud quoddā ſit uis iraſcendi, ratio aliud, quis nam modo rationis compos ſit, ambigat? Nempe in beſtijs cum ſit ira, nulla eſt ratio. Rurſus in pueris fermè ſtatim natis feruescit ira, ratione autē ſerius utimur. Præterea ſæpe ira ad ulciſcendum nos impellit, ſed ratio prohibet. Cum uerò tàm ira quàm libido à ratione differant, libido tamen magis quàm ira uidetur à rationis dignitate diſcedere, tū quia ad uiliora detorquet, tùm quia ira ſępe aduerſus uilem libidinis impetū indignata rationi opitulatur. Libido uerò nunq; aduerſus iram rationi fauere uidetur. Hæc Plato. Ex quibus apparet Platonem non tres animas, ſed tres uires in una hominis anima poſuiſſe.

Marſilij Ficini Florentini, Quid ſit lumen in corpore mundi. In anima. In angelo, In Deo. Ad Phœbum Venetum clariſsimum Oratorem.

SAlue ſemper in uitæ lumine Phœbe noſter. Salue Phœbe cœleſtis non externa; ſed intima luce clariſsime. Cum ſuperioribus diebus Marſilij tui mens Platonici Solis radijs quaſi ſeminibus quibuſdam pro uiribus grauida parere inde Solem eniteretur, infœlix nimium neſcio qua ſterilis imbecillitate naturę, pro Sole peperit Lunam alieni luminis indigam. Ergo Platonici Solis natum tenebris meis obſcurum quàm primum Platonico Phœbo dicabo, ut eius ſaltem radijs illuſtretur. Tu uerò accipe libenter quæ tua ſunt, clariſsimè Phœbe. Et quia iure ſunt tua ingenti ſplendore tuo redde obſecro clariora.

Quiſque ſenſus attingit obiectum ſolum ſibi conueniens.

ODi maximè omnium tenebras quarum culpa diſplicent mihi quæcūq; diſplicent, uel quòd cum illis ſint, uel quod ab illis labentia relabantur deprimantq; ad illas. Amo ante omnia lumen cuius gratia & cætera diligo, uel quod cum illo ſint, uel quòd ad illa fluentia refluant reducantq; ad illud. Ergo nunciate mihi mei ſenſus qui cætera penè innumerabilia nunciatis, nunciate mihi obſecrò, quid ſit lumen. Reſpondet auditus: Aëreus ſum, ſatis eſto ſi ſonos tibi aëreos nuntiem. Reſpondet & odoratus, equidem non ſum adeò lucidus, uaporeus ſum, à me diſce uapores. Quid aliena quæris à me? guſtus ait: Nato equidem in liquore, indico tibi liquores. Noli à me, dicit tactus, extorquere quod nequeo, corpulentus ſum, corpulenta nūtio; altius quære lumen.

Deſcriptio luminis uiſibilis.

HInc admonitus ab infimo quo cecideram ad altiſsima mei corporis nunc aſcendā, ut inde lumen leuius altiuſq; cunctis accipiam. Eya agite ô oculi mei lucētes per lumen illud obſecro quo præ cæteris imò quo ſolo delectamini, tantum iudicate

reginæ

reginæ ueſtræ rationi quid ſit lumen. Reſpondet ſubito uiſus ſplendidus. Ego ſpiritus ſum & ſplendor ſum ſpiritalis, quo circa cum à me iure propria officia poſtules largior libentiſsimè quantum habeo. Lumen eſt ſpiritalis quædam & ſubita & latiſsima à corporibus naturæ eorum ſine detrimento proprio emanatio. Nitoris ſcilicet cuiuſdā à dia phanis, id eſt, tranſpicuis. Coloris autē ab horum oppoſitis, Quantitatis figuræ, motuſq; ab omnibus. Congrega in unum genus omne colorum. Quid erit hoc uniuerſum, niſi lux quædam omnicolor, ſiue lumē factum in ſolidiore obſcurioreq; materia terræ iam opacum? Segrega terram illi permixtam, quid erit reliquum, niſi qualitas quædam imò claritas actuſq; perſpicui, ſicut calor eſt actus opaci? Calor quidē lux eſt opaca, lux autem color clarus, imò perſpicui corporis colorumq; flos quidam uigorq; quaſi unicolor, actu, uirtuteq; omnicolor.

Nihil clarius quam lumen ac Deus, nihil obſcurius.

ADumbratio hæc eſt, ô mei oculi, potius quàm pictura. Nihil unquā audiui obſcurius definiri. O rem ualde miram. Quonam pacto fieri poteſt, ut nihil ſit obſcurius lumine? Quo nihil eſt clarius quando per illud clarent declaranturq; omnia. Aſcendam igitur hinc ad ſublimem mentis ſpeculam, ut ſaltem hoc uideam inde, præter quod aliud quicquam aliud quicquam alicubi uidere non poſſum, ô mens, quæ rectè cuncta metiris, dicito mihi, nunquid fortè lumē eſt ipſe Deus, quo etiā nihil clarius eſt, nihil obſcurius. Nihil clarius quàm Deum eſſe, eſſeq; ad ſummum potentem ſapientemq; & bonum, hoc enim auribus noſtris quæcūq; ab eo ſunt facta proclamant, ut nemo ſit ſurdior illo qui tantum rerum omnium ſonitum ſtrepitumq; non audit. Nihil cōtra obſcurius quàm quid ſit Deus, ut nihil ſit tenebroſius illo qui ſibi opinatur hoc eſſe clariſsimum.

Lux intelligibilis eſt intelligibilium cauſa uiſibilis uiſibilium.

REſpondet mens, Deum eſſe patrem luminum. Apud quē non eſt trāſmutatio per quā extinguatur uel minuatur. Neq; uiciſsitudinis obumbratio per quā uel uiciſsim ſubeat noctē uel patiatur eclypſim. Reſpondet rurſus Deum eſſe lucem in qua tenebræ non ſint ullæ. Idem forma in qua nihil eſt informe. Formoſitatem quoq; in qua nihil eſt deforme. Deus certè ſicut mens quæ radius eius eſt monſtrat, lux eſt inuiſibilis, infinita, ueritas, ueritatis cuiuſq; rerūq; omniū cauſa. Cuius ſplendor, imò potius umbra eſt, lux iſta uiſibilis atq; infinita cauſa uiſibilium. Quoniā uerò lucis ueritatiſq; natura eſt, ut cæteris alia uerè declararet, Deo cuncta per ſe uerè clareq; conſpicua ſunt. Perinde ac ſi uiſibilis lux cū ſit colorū uiſibiliumq; fons ſe ipſam intueatur tanq; omnicolorem, atq; in ſe colores omnes ſenſibiliaq; omnia uidet.

Lumen uiſibile, rationale, intelligibile, diuinum.

VErùm ad tàm ſublimem ſpeculationem, haud tàm repente proſiliendū, ſed gradatim aſcendendum mens admonet, ne caligari cogamur ac ſplendore nimio obcæcari. Noli ratio confidere ſenſibus. Viſus tibi non ſatis nunciat, cęteri nullo modo. Viſus quia ſenſualis lux eſt tantùm ſenſibilem accipit datq; ſplendorem. Atque conuerſo, quia ſenſibilem accipit datq; ſplendorem, hunc ſenſualē quandam lucem eſſe cognoſcis. Vltra uerò in die non licet progredi. Sed hinc à me diſcito, primùm quidem me ſcilicet intelligentiam eſſe lumen quoddam intellectuale quando quidem obiectum meum eſt intelligibile lumen, quod in qualibet re & quærēda quęro & reperta reperio. Siquidem lumen cuiuſq; rei & ipſius ueritas idem. Veritas eſt lumen intimum, lumen ueritas ſe ad extima fundens. Diſcito deinde te ſcilicet rationem eſſe lucem quandam rationalem rationemq; lucentē, poſtquam rationem lucis tanquam originem tuam ratiocinando tanta auiditate perquiris. Sed uis rationem lucis cōmodius aſſequi? In duce cuiuslibet rationis eam quærito. Ibi eſt ratio lucis ubi & omnium, in ueritate ſumma quæ & ipſa ſumma certitudo & claritas eſt reperies ueritatem lucis & claritatem. Siquidem idem eſt huius lucis quam quæris claritas atq; ueritas. Quid lux in Deo? Immenſa ſuæ bonitatis ueritatiſq; exuberantia. Quid in angelis intelligen-

intelligentiæ certitudo à Deo manans profuſumq́; gaudium uoluntatis. Quid in cœleſtibus? Copia uitæ ab Angelis, uirtutis explicatio à cœlo. Riſus cœli. Quid in igne? Vitalis quidam uigor à cœleſtibus in ſentientibus exhilaratio ipſius ſpiritus ſenſusq́; uigor. In omnibus ſummatim intimæ fœcunditatis effuſio. Vbiq; diuinę ueritatis bonitatisq́; imago.

Ad numinum gaudium cœleſtes ipſorum oculi rident, ſplendore motuq́; geſtiunt.

POſtquam uidemus à cœleſtium radijs qui à ſupercœleſtibus per cœleſtia tanq; per uitra quędam ad nos deſcendunt, cunctis dari perfectionem ſuam, uitã, ſenſum, certitudinem, gratiam atq; lætitiam? Neceſſarium eſt lucē in ſpiritibus ſuper cœlum eſſe formæ ipſorum perfectionē. Fœcunditatē uitæ. Perſpicaciã ſenſus. Clariſsimam ueriſsimę intelligentiæ certitudinem gratię copiam, gaudij ubertatē. Horum omnium imago eſt ſplendor cœli, imò ad horum claritatem tanq; umbra, quia minus poteſt corpus cœli exacte claritatem ſpiritus imitari quàm terra cœli fulgorem. Ad ſpirituum cœleſtium mirabile gaudium cœlum quaſi corpus eorum, imo quaſi oculus eorum, oculum enim Orpheus Solem appellat ridet ſplēdore motuq; exultat, ſicuti terra tanq; ab illis remotiſsima luget tenebris ſituq; torpet & ocio. Ne.. enim putandum eſt cœlū moueri uel ui aliqua uel defectu. Cuius motus natura perpetuus eſt locumq́; naturalem non reliquit. Subſtãtia quoq; abſolutiſsima à qua nihil diſcedit ſui, ſed quodam exceſſu lætitiæ ob quã geſtiens quieſcere neſciat. Ad gaudentium numinum cantum ut Pythagorici arbitrantur ſphęrę coreas dicunt. Vnde ordinatiſsimis uarijsq; motibus mirabilem cõficiunt harmoniã. Ad aſtrorū riſum qui pręcipuè radijs indicatur rident omnia quæ ſub cœlo ſunt quæ ſuper terram. Ad tenebras tanquam ad triſtitiam omnia mœrent. Solemus enim ridentibus congratulari, flentibus contriſtari.

Riſus cœli ex numinum gaudio proficiſcens, id eſt, lumen omnia fouet atq; delectat.

QVod lumen ſit riſus cœli ex ſpirituum cœleſtium gaudio proficiſcens indicant homines, qui quotiens lætantur ſpiritu ridentq; uultu, ſplendent certè intus dilatãturq; ſpiritu, uultu quoq; ſplēdere uident, oculis maximè, q maximè ſunt cœleſtes, quiq; in riſu motū cœli inſtar efficiunt circularem. In lugētibus aūt cõtra, obtenebrantur, reſtinguuntur, torpent omnia. Radij uerò ex ſtellis ridentibus tanquam diuinarum mentium oculis benigniſsimè lætiſsimeq; directi ſemina rerum non aliter omnia fouent generantq; quàm ſtruthij aſpectus in ouum. Illorum enim uirtute calor naturalis cunctis inſeritur. Vnde uita oritur, alitur, augetur. Hic fit ut omnia uoluntatem appetant quia non modo uoluptate terrena ſed etiam cœleſti lætitia generantur. Quis dū neget numina læto quodam affectu omnia mouere ac gignere? Cum uideamus & ab animalium natura & ab arte omnia uoluptate procreari ac perfici.

Aliud lumen eſt. Aliud calor. Atque lumen antecedit calorem.

QVod aliud fulgor ſit aliud calor perſpicuum eſt. Nam fulgent ſiue nitent quę nõ calent ac etiam frigida multa. Calida ſunt etiam multa quæ fuſca, calor ignis penetrat ſæpe qua non tranſit ſplendor, propagatur & ſplendor longius citiusq; multo quàm calor, quod ſit calor à lumine inueniet quiſquis cogitabit etiam in ſpiritibus intelligentiæ claritatem origine quadam antecedere uoluntatis affectū & in mundi machina Solis radios ſequentis caloris originem eſſe.

Lumen eſt quaſi ſpiritale quoddam. Et ſpiritus ſunt lumina quædam.

QVod lumen ſpiritale quoddam ſit potius quàm corporale ex eo conſtat, quia paſsim ſine tempore propagatur. Sine offenſione implet perſpicua corpora. Sine ſui inquinamento ſe ſordibus circunfundit. Præterea corporibus his facilius ſe largitur quæ longius à corpulenta mole diſcedunt. Vnde puriſsima corpora cœli & ignis, ut Platonici putant, in ſe lucent. Aër & aqua ab illis. Interiora terrę neque ex ſe nitent, neque ex illis. In ſuperficie terræ lumen mixtionibus diuerſis elementorum quatuor maximè terrenis infuſum diuerſorum colorū induit formas quaſi corpuſcula, quorum quaſi quædã animulæ ſunt

ſcintillæ

ſcintillæ luminis illis infuſæ. Quas ſi ab illis mixtionibus ſegregaueris atque ſeruaueris uidebis forte quales ſint rationales animę à corporibus ſeparatæ. Sūt enim lumina quędam olim in corporibus confuſiora, ſed iam in naturam propriam reſtituta, ideoq; clariſsima. Sic enim corpus ab anima diuerſiſsimum illi quaſi eclypſim obducit ſicut Luna coniuncta Soli, imò uerò ſicut mixtio terrena à cœlo alieniſsima cœleſte lumen reddit opacū, facitq; colorē ex lumine, ſic corpus circa animā reddit ex intelligētia ſenſum.

Lumen in Deo, In angelo, In ratione, In ſpiritu, In corpore.

VErùm ut redeamus illuc unde digreſsi ſumus cœlum quamuis in ſe, non tamē ex ſe ſed ex ſuperiorum claritate & gaudio refulget & geſtit. Ceu oculus ex ſpiritus claritate animiq; lætitia. Spiritus autem lætatur maximè claritate ſua Soliſq;. Animus claritate ſpiritus atq; mentis. Videtur aūt lumē hoc eſſe mēs refulgens per corpus, perſpicuum quaſi uitrum & inde iam facta uiſibilis. Mens autem lux in ſe ob nimiam uberitatem tenuitatemq; penitus inuiſibilis. Deinde lux in mente eſt ueritas gaudenſq; gaudium uerum. Tertio lumē à mēte in corporibus eſt quędam ueritatis rerum ſenſibilium declaratio. Pulchritudinis flos, oblectatio ſenſus. Sed repete rectius lumen in diuina mente intelligentiam ſupereminet. Inde angelicę menti lumen idem infuſum ſecundum intelligentiā redditur, ſed ſuper terminos rationis. Diuinum hoc angelicumq; lumen in mentibus hominum ſecundum rationem iam euadit. Sed ſuperat phantaſiam. In ſpiritu ſecundum phantaſiam, ſuper ſenſum. In corpore uerò maximè oculis quaſi cœleſtibus animę ſtellis ſenſui iam familiare fit, ſed nō materiæ. In omnibus mentibus lumen eſt uita exuberans. Veritas clara certaq;, lætitia plena. Inde in corporibus eſt diuinę explicatio & effuſio uitę. Declaratio ueritatis rerū & authoris gratia formæ, uoluptatis incitamentū. Empedocles & Zeno uolūt quemadmodum ſe habet ad carbonem flamma, ſic quodammodo ſe habere lumen ad flammam. Atque flammam eſſe quaſi lumen denſum. Lumen uerò flammam rariſsimam, uitamq; cūctorum. Plotinus & Proclus arbitrantur lumen eſſe uiſum quendam aſpectumq; numinū per radios cœleſtium oculorum procul emiſſum. Atq; eſſe ſpiritum quendam diuinū, qui & omnia uideat, & quantum in ſe eſt ab omnibus uideatur. Addunt eiuſmodi ſpiritum extingui nuſquam ſed ſidera ſequi.

Lumen eſt umbra Dei, Deus eſt lumen luminis.

DEniq; lumen eſt quaſi numē quoddam in mundano hoc templo Dei ſimilitudinem referens. Adeò ut Plato noſter in libris de rep. hoc ipſius boni filiū nominauerit. Eſt enim inſtar Dei aſpectu ante omnia uenerandū, eſt & amplificatio quædā ſubita & latiſsima abſq; detrimento ſui ob exuberantē bonitatē largitatemq; ſuā cunctis ſeſe libentiſsimè & feliciſsimè largiens. Cauſa conſeruatioq; & excitatio omniumq; naſcuntur. Proinde ad uitam, ueritatem, lætitiā, unde deſcendit cętera ſubleuat. Abſq; huius præſentia mori cuncta uidentur. Huius aūt præſentia reuiuiſcere. Atq; id quod optimū eſt diuinum humano generi cōmemorat cultum, ut neque Impij negare audeant eſſe Deum, cuius ſimulachro ſenſibus nihil eſt clarius. Neque flagitioſi uel latere oculum uel effugere manū eius ſe poſſe confidant. Cuius ſimulachrū eſt ipſa claritas. Ac uelocius quam dici poſsit momento per omnia dilatatur. Vnus in omnibus & ſuper omnia Deus. Vnum in omnibus & circa omnia lumē. Lumē rebus à Deo factis eſt quidam diuinæ claritatis ſplendor. Atq; ut ita loquar eſt Deus quaſi ſe ipſum finiens & ad operum ſuorum capacitatem ſeſe accōmodans. Deus autem ipſe eſt lumen immenſum in ſe ipſo conſiſtens ac per ſe in omnibus & extra omnia per immenſum. Fons ille uitæ in cuius lumine ut ait Dauid uidemus lumen. Oculus quoque quo omnes uident oculi, ut inquit Orpheus, oculus qui cuncta in ſingulis inſpicit. Ac reuera omnia conſpicit in ſe ipſo dum eſſe ſe perſpicit omnia. Vale felix una cum diuino ſenatu ueſtro clariſsime Phœbe. Saluta Marſilij literatorumq; omnium nomine Bernardum Bembum Venetum imò etiam Florentinum populiq; noſtri delitias.

MARSILIVS FICInus Florentinus Matthiæ felicißimo Pannoniæ Regi in pace ſecuritatem, in bello uictoriam, in uictoria gloriam ſempiternam uaticinatur.

PROOEMIVM. LIBRI III.

Exhortatio ad bellum contra Barbaros.

PLATO noſter Philoſophorum pater, rex felicißime, Xenocratem Dionemq́ dilectos diſcipulos ſuos uiros quidem ſanctos, ſed paulo ſeueriores triſtioresq́, quàm decere Philoſophos uideretur, ſæpè monere ſolebat, ut gratijs ſacra diligentißimè facerent, quo gratioſiores iucundioresq́ redderentur. Quod autem Platoni noſtro quondam erga diſcipulos duos agendum fuit, idem mihi nunc erga geminos epiſtolarum mearũ libros, quaſi liberos meos uideo faciendum. Videor equidem frigido quodam, ut ita dixerim, ſemine grauidus, hos aliquanto ſeueriores quam epiſtolares liberos deceat peperiſſe. Quis enim in ſeculis regionibusq́ ferreis aurea unquam opera uel argentea condat? Quamobrem Platonico more iam iubeo eos non modo ſacrificare gratijs, uerùm etiam ijs ſeſe tota mente uouere, quo gratioſiores urbanioresq́ euadãt. Ecce iam igitur nonne uides? Repente neſcio quo numine, ſcio certe felici quodam ſpiritu, rapti uerſus excelſum palatium tuum tanquam propriam gratiarum ædem iter arripiunt, ſperantes, ut arbitror, penes te ſolum gratiarũ trium, id eſt, æqui Iouis, almi Phœbi, uenuſtæ Veneris, ſplendore gratißimo circumfundi, unde triſtiori illo ſtatim uultu mutato, clariores poſthac lætioresq́ intuentibus admodũ uideantur. Tu uerò precor, rex felicißime, Marſilianos filios dum ſacram ſupplices ædem iſtam ingrediuntur lætis uegetisq́ oculorum tuorũ radijs, ſicut cætera ſoles, inſpicias. Sic enim & ipſi mihi quidem quòd ſint ſolum, regiæ uero maieſtati quòd pulchri ſint omnino debebunt. Atque ego duci meo Platoni, qui ſolum principem illum uenerari iubebat in quo excellens ſapientia cum ſumma potentia iungeretur, ſatisfeciſſe uidebor. Neque Platoni ſolum ob ipſam Matthiæ regis inuicti uenerationem, ſed cæteris etiam Græcis Philoſophis, imò etiam Poëtis, Oratoribus, Hiſtoricis ſcriptoribus, deniq́ omnibus proculdubio ſatisfecero. Hi enim omnes cum olim ſummo ſtudio nihil aliud quàm uerã gloriam lucemq́ quæſiuerint, tandem poſt multa lucis ſecula in tenebras ſub ſæuis Turcis, proh dolor, ſtellæ, inquam, ſub truculentis feris in tenebras corruerunt. Iacent heu cœleſtia liberalium doctrinarum artiumq́ lumina iamdiu in lymbo, imò uerò ſub lòco longe quàm ſit lymbus obſcuriore. Et quemadmodum ueteres illi ſancti quondam in lymbo iacentes Meßiam, ſic & hi ſapientes Matthiam quaſi Meßiam, Matthiã miſeri perpetuo clamore uociferantur, qui eos à lymbo uel potius ab inferis in lucem uitamq́ reſtituat. Matthiam non literati, quos dixi tantum, uerùm etiam nationes quàm plurimæ in Aſia atq́ Europa ſub Turcis immanibus, quaſi Iudæi ſub impio Pharaone, miſerabiliter ſeruientes, Matthiam, inquam, tanquam Moſem alterum aßiduè clamitant, cui Deus mare diuidat rubrũ, & quælibet paßim inuia mirabiliter patefaciat, electos Dei filios ab extrema ſeruitute atq́ miſeria prorſus liberaturo. Matthiã rurſus Italia pulchra, atq́ ipſa bonorum omnium mater ſancta religio, aßiduis uocat clamoribus eius tantum manibus immanes Barbarorum manus feliciter euaſura. Quamobrem gemini quoq́ liberi iſti mei almam penes te gratiarum ædem ingreßi, preces iam tibi ſupplices pro communi

omnium ſalute uerbis eiuſmodi fundunt. Surge age Matthia iterum auſpicijs feliciſſimis. Quemadmodũ ſæpe aliâs feliciter ſurrexiſti. Surge precamur, ô uictor Hercules, dum tempus adeſt aduerſus dira hæc & immania monſtra. Quæ tàm nefariè depopulantur agros, oppida diruunt, deuorant homines, Legum omnium liberaliumq; artium diſciplinas, atq; id quod miſerrimum eſt religionem ſanctam, nõ ſolum ſordidiſsimis pedibus impie calcant, uerùm etiam quantum in eis eſt ex omni hominũ memoria delent. Viciſti Hercules monſtra eiuſmodi mirabiliter ſola uirtute ſæpius atque domuiſti. Sed noua iam iã uictoria, ſcimus proculdubio quid loquamur, imo quid tibi uaticinemur, noua tibi uictoria cœlo demittitur alto. Tibi certe rurſum pro uniuerſo hominum uirtutumq; genere, pro ipſo Deo fortiter pugnaturo, omnis fauebit orbis, totus militabit æther, & coniurati uenient ad claſsica uenti. Tibi ſoli Deus omnipotens imperium ſine fine dedit. Summus ille Deus qui Solem in Deo conſtituit, ſtellarum cœliq; regem, Matthiam quoq; ſolum ſub Sole conſtituit, imperium Occeano, famam qui terminet aſtris. Calendis Octobribus. M. CCCC. LXXX.

Quod fallax ſit humana proſperitas.

Marſilius Ficinus Bernhardo Bembo oratori Veneto equiti clariſsimo, S. D.

SVmpſi modo calamũ, Bembe clariſsime, ea conditione ſiue ſorte potius, ut quodcunq; primum ueniret in mentem ad te ſcriberem. Sed forte id in primis mihi ſuccurrit, ut amico uiroq; omnium ueriſsimo ueram ſalutem dicerem & optarem. Veræ autem ſalutis initium arbitrarer, nunquam ſperare ueram à mendace & falſo ſalutem. Alioquin Bernharde chariſsime, ſi quem domeſticorum decies in manifeſto mendacio deprehenderimus, deinde tamen iterum illi facilè iterúmque credamus, non'ne digni iam ob noſtram imprudentiam iudicabimur, qui totiens maximo cum diſcrimine atque damno fallamur ab eo, quotiens fidem ulterius eius uerbis habebimus? Duo præcipuè ab ipſo rerum initio mendaces perpetui ſunt. Malus uidelicet Dæmon primus ille rebellis à ueritate. Rurſus humana proſperitas, falſa quidem felicitas ac ueræ felicitatis impedimentum. Sed mendacia Dæmonis haud facilè redarguere poſſumus, Terrena uerò proſperitas totiens humano generi apertiſsimè mentita iam fuiſſe conuincitur, quot in uniuerſo temporis curſu ab initio mundi ad nos uſq; momenta fluxerunt. Momenta uerò eiuſmodi apud Philoſophos innumerabilia eſſe cenſentur. Adde quòd in quolibet puncto temporis ſimulato riſu peſtiferis illecebris, ueneficis lenocinijs, pollicitationibus falſis, innumeros paſsim homines decipit, ut merito dici poſsit, eiuſmodi proſperitatis mendacia infinite iam plura uideri quàm puncta temporis infinita. Quod uerò eiuſmodi eſt, haudquaquam mendax ulterius, ſed ipſum potius mendacium, atq; id quidem apertiſsimum eſt nuncupandum. Credamus ergo temere, credamus adhuc facilè, ut ſolemus ipſi, ut ita dixerim, falſitati? Vt ueriſsime miſeri ſimus, qui fidem adhuc felicitati falſiſsimæ tàm imprudenter habemus, felicitati, inquam, miſeros infinite iam pluries quàm infinite fallenti. Quiſnam adeò cæcus eſt, quin clariſsime tandem perſpicere debeat infelicem hanc mortalium felicitatem, tunc reuera infirmiſsimam eſſe, quando tanquam firmiſsimam ſeſe nobis oſtentat? Nempe haud prius à nobis felicitas nuncupatur, quàm ſummum ſui curſus attigerit. Verùm in eo ipſo momento, in quo ſumma uidetur, & quoniã apparet ſumma, ideo & felicitas iudicatur, repente in contrarium abſq; mora relabitur. Adeò ut quod à nobis felicitas nominatur ſit potius quoddam infelicitatis exordium. Atq; reuera fel intimo guſtui nobis euadat, quod primo aſpectu mel ſimilitudine quadam coloris apparuit. Quæret fortaſſe quiſpiam quam ob cauſam potiſsimum ita uel natura comparatum ſit, uel ſorte datum. Quatuor huius rei præcipuè apud Philoſophos cauſæ numerantur, diuina, cœleſtis, naturalis, humana. Principio diuina prouidentia ſtatuit, terrenam proſperitatem idcirco uolatilem & fugaciſsimam eſſe, ne tenere diutius nos procul à diuina beatitudine poſſet, cum ne momentum quidem à nobis unum ipſa teneri poſsit. Atque etiam ut morbis frequentibus cogeremur, cœleſtis medici frequentius recordari. Meminiſſe præterea nos in regione tàm inquieta non eſſe tanquam in patria cõſtitutos, ſed quaſi quodam exilio relegatos.

Fatalis

Fatalis deinde lex ſyderum ſic à diuina prouidentia temperatur, ut in perpetuo cœleſtium curſu quietis omnis expers cum primum Planetæ ad ſummum uel altitudinis uel directionis peruenerint, retrocedant. Præterea à ſe ſextili aſpectu uel trino, qui ſalutares eſſe cenſentur, in quadratum uel oppoſitum, qui habentur noxij, uelociſsimè perlabantur. Poſt hęc autem naturali quodam ordine ita quatuor elementa ſub cœleſtibus diſponuntur, imò potius ſphærarum uolatu perpetuo ipſa quoq; ita continuè rapiuntur, ut cum aut calor aut frigus uel ſiccitas uel humiditas ad ſummum uſq; gradum naturæ ſuæ propriũ intenduntur, tunc neq; progredi permittat ulterius finita natura, neq; manere uel parumper ſinat ibidem perpetuæ conditio motionis. Igitur quando qualitates huiuſmodi maximè uidentur intendi, tunc ſubitò remittuntur. Quam quidem celerem uiciſsitudinem quatuor noſtrorum corporum humores complexionesq; ſequuntur. Hinc, ut eſt apud Hippocratem, ſumma corporis ualetudo fallaciſsima iudicatur. Nempe apud naturam aſcenſum ipſum, deſcenſus fermè continuo ſequitur. Et quæ uelociter floruerunt, uelociter & areſcunt. Poſtremo uberior uanæ proſperitatis afflatus, uanos mortalium animos inflat, tumidosq; reddit atq; ægros. Hinc igitur uelut ægroti delirantesq; ſui iam ipſorum obliuiſcuntur, ſortemq; ſuam altiorem quàm humanam rati, omnia ſibi licere, nihil imminere periculi putant. Quod fermè Alexandro regi dicitur contigiſſe. Ergo in ſeipſis ſolutiori licentia incontinentes euadunt, circa res ſuas admodum negligentes, erga homines ſuperbi, iniurij, contumelioſi, cæteri uerò contra illos odio & inuidia perciti, & inſidias machinantur & prælia parant. Quamobrem faciliime multis de cauſis, quas intelligere quilibet facilè poteſt, proſperitas noſtra turbatur. Atque perinde ut iactus in altum lapis quando altiſsime aſcendiſſe uidetur, tunc ſubitò ſine ullo temporis interuallo deſcendit, ita fortuna quem ad ſumma euexit faſtigia rerum, ſtatim ſine mora uel iubet eum uelut è monte ſponte deſcendere, uel ipſa præcipitat. Sane & grandioribus caſus grauior, & altioribus ruina profundior imminet. Sæpiſſimè poſt blandas auras zephyrosq; ſuaues repente ſtridens aquilone procella uelũ aduerſa ferit, fluctusq; ad ſydera tollit. Quapropter Philippus rex Macedonum qua die & in ludis Olympicis ſimul & in caſtris uictoriam reportauit, atq; primogenitum ſuſcepit Alexandrum, in tàm ſecundo uberioris proſperitatis afflatu contrarium uentum nõ iniuria timens, ô dæmon ait, tantum bonum quàm minimo malo repende. Pauloq; poſt ſagitta quadam altero oculo eſt excæcatus. Nos quoq; ſi ſapimus, ſi ualere uolumus, ſimiliter timeamus. Imo uerò, ut rectius loquar, ne quando metuere ſimiliter compellamur, ne credamus mendacio, ne ſperemus inuento, neq; fugacia uolantiaue ſequamur, neq; inimica nobis & noxia diligamus. Sed credamus ueritati quandoq;, qui mendacio tàm facilè tamdiu credidimus. Credamus inquam, ueritati diuinæ, quæ non mentitur unquam, quæ non fallit, quæ quotidie multis nos admonet modis, ne unquam fortunæ infidæ confidamus, neq; eam, quæ cæca eſt, tanquam noſtrę ducem uitæ ſequamur. Imò uerò cunctis uiribus nobis ab infinito bono tributis ſeruatisq;, ipſum quoq; infinitum ſectemur bonum. Quod quidem non modo nuſquam fugit, cum immenſa potentia implеat uniuerſum, ſed etiam occurrit ſequentibus obuium immenſa benignitate naturę, atq; id quod maius eſt præcurrit etiã ſecuturis, dum & facit omnia & naturali quodam inſtinctu omnia ſemper allicit ut ſequatur. Et qua uirtute nos ipſum ſequi iubet, quia ſapientia nihil fruſtra iubet, eadem quoq; ducit euntes, perſeuerantesq; perducit. Principium, rector, dux, ſemita, terminus, idem.

Oratio ſoluta Poëticis modis & numeris exornanda eſt.

Marſilius Ficinus Bartholomæo Fontio Rhetori, S. D.

ELegantiſsime rogas Fonti, cuius potiſsimum uel imperio compulſus uel authoritate fretus, ſolutæ orationi nonnunquam poëticos modos numerosq; interſeram. Vt autem ſummatim acutiſsimo uiro reſpondeam, id mihi imperat cœlum, idem cœleſtis etiam Plato docet. Siue enim cœlum ſuſpicis, uides illic Mercuriũ eloquij magiſtrum ſimul & citharæ fabrum. Hunc igitur ſi quando loquentẽ nobis audire liceret, audiremus frequenter uerbis ſuis nonnullos citharæ ſuæ modulos permi-

ſcentem. Præſertim cum ipſe ſemper tùm Phœbo muſicæ grauioris, id eſt, poëſis patri, tùm Veneri leuioris muſicæ matri, uel iungatur penitus, uel proxime ſaltem adhæreat. Siue cœleſtem Platonem audis, agnoſcis protinus eius ſtylum, ut Ariſtoteles inquit, inter ſolutam orationem & carmen medium fluere. Agnoſcis orationem Platonicam, ut Quintilianus ait, multum ſupra proſam pedeſtremq; orationem ſurgere, ut non humano ingenio Plato noſter ſed Delphico quodam oraculo uideatur inſtinctus. Mixtio uerò eiuſmodi uel temperatio adeò in Platone placuit Ciceroni, ut dixerit ſi Iupiter humana lingua loqui uelit, illum non alia lingua quàm Platonica locuturum. Mitto quòd Moſes, Iob, Salomon, Eſaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel, alijq; Prophetæ penè omnes apud Hebræos, Mercurius quoq; Aegyptiorũ ſapientiſsimus, ſimiliter in Græcia Gorgias, Iſocrates, Herodotus, Ariſtoteles, alijq; permulti, deniq; inter Latinos interdũ Tullius, frequẽter Titus Liuius, Apuleius, diuus Hieronymus, Boëtius Philoſophus ſummus, ſolutam orationem carminum numeris quibuſdam exornauerunt. Eo ſcilicet conſilio, ut oratio tùm quia ſoluta ſit, liberiore ſæpius pede progrediens facilius quo cupit & citius perueniret, tùm quia numeroſa atq; Poëtica muſicis interdum concentibus & figuris delectaret & blanderetur & raperet, quippe cum naturali quodam inſtinctu ſingula utpote quę muſica nata ſunt, muſica quoq; mirificè rapiantur. Hos ego non æquis ſequi paſsibus malo quam nullo modo ſequi. Quamobrem ignoſces amice Platonico uel inepto, eiq; mixtum condonabis dicendi genus, cui hoc ipſa primum inſeruit geneſis, auxit deinde continua Platonis Poëtici lectio, prætcrea frequens uſus citharæ confirmauit. Neq; tamen fortuito in Poëticos paſsim ſonos erumpo, ſed ibi præcipuè ubi materia uel forma quædam ſubeſt Poëtica. Talis enim tonus, tales quoq; fides decere uidetur. Miſcere uerò Poëtica philoſophicis docet nos omnis antiquitas, quæ ante Ariſtotelem potiſsimùm ſemper id tactitauit, ob hanc maximè rationem ut ſacra Mineruę myſteria tùm omnibus & ueneranda & uenuſtaq; tùm paucis & illis quidem puris cõmunia forent. Docet nos idem ipſa diuinitas, quæ Poëtica quædam figura ubiq; gaudens in numeris cœlum luminibus quaſi pratum floribus exornauit, atq; ita diuerſos ſphærarum circuitus modulata eſt, ut concentibus congruis harmoniam mirificam melodiãq; conficerent. Præterea ſub Luna Deus idem poeſi ſimiliter delectatus diſcordes rerum formas in pulcherrimam quandam digeſsit concinnitatem. Poſtremo terram, quæ fore omnium deformiſsima uidebatur, miris metallorum, lapillorum, plantarum, animalium figuris picturiſq; uariè decorauit, ipſoſq; terræ fructus folijs obtegi uoluit, floribuſq; ornari. Quid plura? cum ſingula tùm uniuerſum muſicis numeris Poëticiſq; modulis temperauit.

Solus nullum charum amittit, cui omnes in illo chari ſunt qui non amittitur.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

Dici non poſſet quanto afficiar tædio, ſuauiſsime mi Ioannes, quòd ob hanc epidimiæ ſuſpitionem hos pauculos dies parentis mei iuſſu ſine te eſſe cogar, & tamen interim ſupra quàm cogitari poſsit aſsiduè tecum ſum. Et per Deum niſi ita tecum eſſem, certe ſine te eſſe, non eſſet mihi moleſtum. Tu mihi ſolus cura Ioannes, tu ſolus mihi ſolamen, ſolare Marſilium tuum precor exſpectatiſsimis literis tuis. Quæ quidem quandocunq; uenerint nobis, uenerint proculdubio feliciſsimæ. Ego autem hanc ad te epiſtolam ſub oppoſitione Lunæ ad Solem, quodammodo etiam ad Mercurium et Saturnũ, ac etiam ſub Martis ad Solem Lunamq; quadratura ſcribo, quo tempore nihil fermè apud Aſtronomos infelicius. Nihilominus ſcio feliciſsime me ſcripturum. Non enim conducentibus aſtris ſolum, uerum & decernente Deo aſtrorum duce à primis annis conciliata nobis eſt amicitia. Iuuat me nunc parumper ut & clam & palam ſoleo ſæpè unà cum diuiniſsimo illo Aurelio Auguſtino noſtro duce clamare: Solus nullum charũ amittit unquam, cui omnes in illo chari ſunt, qui nunquam amittitur. Trigeſimus, mi Ioannes, tibi iam annus agitur, ſi rectè numero, noli ergo in eo quod irreparabile eſt erogando prodigus eſſe, ſed tanto indies parcius tuos dies expende, quanto deinceps pauciores ſibi ſuperſunt quos expendas.

Maledici contemnendi.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

LEges uſq; adeò horrent infamiam, & odere maledicos, ut in eos etiam rigidè animaduertant, qui uel de turpi turpiter obloquuntur. Quod quidem bis imò & ter ætate noſtra Florentiæ publicè obſeruatum & uidimus & probauimus. Ego autem à legibus tale hodie nihil poſtulo, nolo enim pro me contra pulices leges armari, quæ primo aduentu frigoris opprimentur. Liceat ergo liceat impiolo illi Chriſtos tuos impunè tangere, cui iamdiu licuit Chriſtũ. Sit paſsim doctrinæ iudex uulgus quæ uix nota eſt quàm paucißimis. Ferant ut libet homunculi quibus nulla ſententia eſt de mea uita ſententiam, quæ ſoli nota eſt Deo. Hæc & ſimilia aut cum Socrate & Zenone nihil curo, aut certè cum Ariſtotele & Theophraſto perparum. Nempe didici ab Heraclito & Thalete cuncta mortalium ſiue bona ſiue mala dum oriri uidentur occidere, didici à Pythagora & Platone dormire in corpore animum, & quæcunq; hic agere patiue uidemur nihil aliud eſſe quàm ſomnia. Didici à uitæ magiſtro, mundum totum eſſe poſitum in maligno, bono tamen uiro in bonum cuncta reuerti. Omnes igitur eiuſmodi nugas ſacræ Philoſophiæ parietes altiſsimi à uobis longius arcent, hoc tamẽ unum ipſa me Philoſophia hodie monet, ut rem ipſam tibi ſignificem quo officio tuo fungaris, quemadmodum aliâs in re noſtra diligentiſsime es perfunctus, hoc eſt, ut uel leuiſsimo quodam nutu oſtendas diſplicere tibi, quod Deo ante omnia diſplicet, dari uidelicet ſanctum, & id quidem tuum uel canibus lacerandum, uel canum pulicibus ſubmordendum.

Maledici contemnendi.

Marſilius Ficinus Iuliano Medici uiro Magnanimo, S. D.

QVod canis ille continuè contra me latret, quemadmodum contra bonos doctoſq; uiros animamq; & Deum, ſemper eſt ſolitus, neque miror equidem, ſic enim & natura & conſuetudine affectus eſt, ut non latrare non poſsit, neque etiam curo, nam talis eſt ut neque uituperare quenquam poſsit niſi laudando, neq; laudare niſi uituperando. Latret ille & apud ſuperos & apud inferos quantum placet, modo non placere Medicibus palam latratum eius intelligatur.

Congratulatio de magiſtratu.

Marſilius Ficinus Petro Nero, S. D.

PLurima ſcribere, mi Petre, iubet plurimus mentis cordiſq; affectus, ſed qualia in præſentia ſcripturus ſim neſcio, nam neque ſerio nimium agere ſinit domeſtica hæc noſtra & pluſquam familiaris conſuetudo, neq; iocari, quod ſæpe inter nos ſolemus, promittit nunc ſumma magiſtratus in quo conſtitutus es dignitas. Quid igitur faciam? Certe quod et Deus in primis admonuerit, & res ipſa potiſſimum poſtulauerit, ergo primum cœli rectorem oro, & obſecro ſine quo nihil in terris feliciter agitur, ut & ad ſuam uoluntatem dirigat tuã, & ad tuum uotum perducat magiſtratus ciuitatiſq; euentum. Deinde ipſi magiſtratui ſummopere gratulor quòd ab homine pio doctoq; recte geretur. Gratulor & Petro meo non tàm quod hanc nuper dignitatem cõſequutus eſt, quàm quòd iamdiu ſic à Deo eſt inſtitutus ut qualibet mortalium dignitate ſit dignior. Huic ergo ſedulo gratias age, & ſuppliciter cõmenda. Vale.

Non eſt ſuauis abſq; amico ſuauiſsimo melodia.

Marſilius Ficinus Baſtiano Foreſio, S. D.

MI Foreſi quid agis hodie? lyram pulſas? Caue ne hanc ſine Marſilio tuo pulſes. Alioquin ſi fidem fregeris, fides tibi penitus diſſonabunt. Ego quotiens ad lyram cano, tecum concino, nõ eſt mihi ſuauis abſq; amico ſuauiſsimo melodia.

Landino meo amico uero me commenda. De Petro autem Nero quid? Totiens meo nomine ſalutato quotiens uideris. XI. Auguſti. M. CCCC. LXXVI.

Veritas ſua potentia potius quàm aliena defenditur.

Marſilius Ficinus Petro Placentino Commiſſario Apoſtolico, S. D.

MIſit te ſummus Pontifex tanquam ſtrenuum ducem ut contra diuinæ ſapientiæ hoſtes arma parares. Conducunt autem ad ſapientiam defendendam non tàm Martis milites quàm Palladis ſacerdotes. Deus me ſub Marte fallaci militare prohibuit, ſequi iuſsit inuictæ caſtra Mineruæ. Quæ utinam quàm libenter iamdiu ſequor tàm feliciter aſſequar. Mitto igitur hæc ad te arma quibus aduerſum ueritatis hoſtes pro uiribus continuè pugno. Tu uerò tanquam pius Palladis alumnus muſarumq; patronus operã dabis, ut aliâs inſuper eiuſmodi machinas ſtruere ualeam. Qui ueritatis impugnatores telis inuadit, pugnat utcunque poteſt, qui autem ueris aggreditur rationibus reuera ſemper expugnat.

Venus Martem, Iupiter Saturnum domat.

Marſilius Ficinus Rainaldo Archiepiſcopo Florentino, S. D.

SVperioribus diebus Petrus Placentinus clariſsimus Pontificis commiſſarius, et per epiſtolam tùm uel maximè uerbis tuo nomine rogatus, quicquid in publici oneris cauſa petieram benignè admodum non promiſit ſolum, ſed & ſcripſit. Volentem deinde me tibi coràm gratias agere ob beneficium tua cauſa deſignatum, plures iam dies aduerſa ualitudo detinuit, deniq; nudiuſtertius obnixius id tentantem, ſpiritus in medio itinere uſq; adeò defecit ut uix domũ pedibus redire potuerim. Mox mihi nunciatum eſt, munus id tuum interturbatum fuiſſe. Miratus ſum mirum immodum, ac diligentiſsime turbationis cauſam perſcrutatus, cum eam in terra inuenire non poſſem, in cœlo deniq; reperi. Miraris hoc uenerande pater. Nonne Thales Mileſius in terra lapſus, ſurrexit in cœlo, ut quæ non uiderat hic, illic inſpiceret? Obſeruaui igitur quid nuper meum ad te aduentum impediuerit, inueni quadratum malignumq; Saturni ad Lunam aſpectum id feciſſe. Vnde concluſi, Saturnij cuiuſdam hominis inſidijs factum fuiſſe mihi beneficium interceptum. Primum quidem penè omnem remedij ſpem amiſi, cum cogitarem Saturnum forte ita Planetarum potentiſsimum eſſe ut altiſsimum. Sed deinde in mentem redijt, quod antiqui ſapientes non abſq; ſumma ratione de Saturno & Ioue, Marteq; & Venere fabulantur. Martem uidelicet à Venere, Saturnum ab Ioue ligari. Hoc autem nihil aliud ſignificat quàm quòd Saturni Martiſq; malignitatem, benignitas Iouis Veneriſq; coërcet. Opinor igitur uulnus quod forſitan à Saturnio aliquo illatum eſt, ab Iouio quodam maximè poſſe curari. In quo autem omnem Iouis effigiem, uim, dotes, agnoſcam, præter te in præſentia Florentiæ inuenio neminem. Deridebit hic fortaſſe quiſpiam ſacerdotem Aſtronomica obſeruantem. At ego Perſarum, Aegyptiorum, Chaldæorum authoritate fretus, putabam ad cæteros quidem terrena, ad ſacerdotem uerò ſolum cœleſtia pertinere, ita tamen ut & conſilio humano ſuus relinquatur locus, & ad cœli rectorem ſumma imperij referatur. Sed uis nunc mittamus cœleſtia? Mittamus. Quid igitur poſtulabo? Hoc unum. Cum in cæteris Cæſare ipſo ſuperior ſis, ne patiare ut in hoc uno uel Pilato inferior uidearis. Sed uelis quod commiſſarij manibus tuo nomine ab initio me præſente in cauſa mea ſcriptum eſt ſit ſcriptũ. Hoc uenerande pater eſt quod ocij philoſophici gratia poſco, ueruntamen fiat uoluntas tua.

Felix qui ſua contentus eſt ſorte.

Marſilius Ficinus Valerio Romanæ ſcribæ principis, &c, S. D.

SI haud facilè euergunt, quorum uirtutibus obſtat res anguſta domi, certè multo difficilius emergunt, quibus obſtat res nulla domi. Solent quibus nulla res obſtat nihilo indigere. Diſcipulus uerò noſter qui modo te ſalutauit, ob hoc ipſum omnibus indiget, quia

get quia obſtat res nulla domi. De re omni uerò quid dicam? Tam maximè rerum omnium copia genus hominum impedit quàm inopia. Mediocris rerum poſſeſsio & temperatus fortunæ flatus ut ſecurior eſt & iucundior & ſtabilior, ſic ad Mineruam & muſas accommodatior. Quemadmodũ pauperes illos ualde probamus qui in ipſa tùm paupertate ſunt diuites, tùm infima ſorte ſublimes, ſic eos diuites nimium admiramur qui & in ſumma rerum affluentia uiuunt ſobrij, & in excelſa fortuna ſunt humiles atq; prudentes. Plerique cum poſsidere omnia uideantur, exiſtimant ſibi cuncta licere, & obliti ſortis humanæ ſe aliquid eſſe ſuper homines arbitrantur, cum ſæpe minus ſint quàm homines. Diſcant in Alexandro Magno, in Cæſare, in Nerone, in Domitiano, diſcant minus uel tribuere genio, uel ingenio indulgere, uel fortunæ confidere, uel homines ſpernere. Verùm dum multa de his uerba facio, uideor eos forſitan multifacere, quos reuera paruifaciendos exiſtimo. Fortunatus cui ſors obtigit mediocris, fœlix qui ſua contentus eſt ſorte. Calendis Nouembris. M. CCCC. LXXIIII.

Virtus legitimi ciuis.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amico unico, S. D.

CVm poſt luſcinias ad nos miſiſti turtures, temere nimium, & fruſtra pollicitus ſum de ijs quoq; aliâs me ſcripturum. Nam nihil prorſus deinde hac in re menti ſuboritur. At ſi turtures longe ſalaciores ſunt quàm luſciniæ, cur illæ nobis iampridem peperere nonnihil, hæ uerò nihil pariunt? An forte quia Philomena muſis, turtur Veneri conſecratur? Aedes autem noſtra non Veneri dicata eſt ſed muſis. Sed age experiamur parumper, nunquid Thomas ſaltem Minerbettus, cui nuper uxor elegans ſcitum peperit filium, nobis aliquid pariat. Quando me Thomas nato elegit compatrem, non'ne ſibi me fecit comparem? magnum eſt mi Ioannes magnis uiris ęquari. Optimum quoq; optimis comparari. Quanti faciam quod Minerbettus magni nos faciat, te nõ latet, qui noſti quanti eius iudicium ſemper fecerim. Quam enim apud Platonem noſtrum ideam optimi ciuis quotidie legimus, in hoc fermè iam agnouimus. Cui tàm curæ publica ſunt quàm cæteris propria, in quo ſingularis magnanimitas, et incredibilis manſuetudo inter ſe de paritate contendunt. In quo & prudentia liberaliſsima & liberalitas prudentiſsima, in quo tanta cum grauitate benignitas, ut tot diligant quot uident, tot ament colantq; quot & norunt. XVII. Septemb. M.CCCC. LXXVI.

Quæ ſit uera laudis laus.

Marſilius Ficinus Anthonio Seraphico Conphiloſopho ſuo, S. D.

SOlent opifices alij quanto minus leuiusq; opus eſt quod fabricandum aggrediuntur, tanto & facilius & uerius fabricare. Adde & tanto magis probari quanto magis eorum opera materiam ſuperat. Contra uerò in ijs tribus ſe habent periti declamatores illi qui in laudãdo uerſantur. Sane facilius ueriusq; magna laudant quàm parua, & laus illa apud prudentes probari ſolet potiſsimum, quæ ita modum tenet, ut à laudato ſuperari quodammodo uideatur. At cur inter opificem & declamatorem tanta diuerſitas? Niſi quia opera quidem non ab opere fabricando uim habent ſed ab opifice. Vehemens enim actio eſt non ubi ingentem quis aggreditur machinam, ſed ubi uirtus ingens eſt in artifice. Laus autem contra non tàm à laudante ſortitur reuera, quàm à laudato uirtutem. Et quamuis ſæpè ueritatis opinionem quandam à dignitate laudantis adipiſcatur, uera tamen erit laus ſi uera uirtus in eo fuerit quę laudamus. Sed neſcio qua infelici negligentia prætermiſeram hic Seraphice quartum, & id quidẽ cunctorum maximum, quod uel parumper prætermiſero mi Seraphice religio eſt. Artifices alij tunc ſolum examuſsim exprimunt quod proponunt, cum non aliud reſpiciunt quàm formam ipſam operis faciundi. Laudatores autem contra, tunc ſolum rite laudãt cum in aliud quiddam, ſcilicet, in Deum referunt laudati hominis excellentiam. Vnde nam hoc proficiſci putamus? Nempe quia homines inde omnino ut bene ſint habent unde prorſus habent ut ſint. Atq; ſicut ars humana in naturali quadam materia declaratur,

tur,ſic omnis & hominis & naturæ uirtus lausq́ lucet probaturq́ in arte diuina. Vale feliciter declamator facilis,uere,probate,recte. Ac ſi uis ſemper,ut nunc à prudentibus ipſe laudari,quemadmodum Bernhardũ Nerum noſtrum paulo ante laudaſti,ita poſthac ſi modo uſquam nactus fueris laudato Bernhardos Neros.

Nihil poſsidetur in terris pretioſius homine.

Marſilius Ficinus Baſtiano Saluino amitino ſuo, S. D.

SAlue Saluine noſter,impleuit deſiderium Saluine noſtrum epiſtola tua. Non quia Marſilium laudat,ſed quia ipſa mihi laude digna uidetur. Deſidero autem in epiſtolis perſpicuam breuitatem, acumen elegans,lepidam grauitatem. Scribis quod & antea mihi notum fuerat,me apud Thomam Minerbettum præſtantem uirtute uirum plurimùm authoritatē ualere. Equidem tanti facio apud uirum non mediocris apud omnes authoritatis ualere quanti ſi ipſe ualuerim apud omnes, cōmendo ingenuos eius liberos tuæ diligentiæ millies. Res agitur Saluine tua. Nullius rei lucrum maius,& poſſeſsio pretioſior in terris quàm uirorum. Parentes adeò nobiles lucraris in filijs,lucraris tàm generoſos filios in doctrina. Tommæ tibi liberi adoleſcunt,mi Saluine,ſi liberaliter adoleſcunt. Ex agro Cellano. XXVII. Septembris. M. CCCC. LXXVI.

Qualis ſit terreni conuiuij ornatus,cœleſtis conuiuij ſplendor,ſuperi cœleſtis beatitudo.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

REdeunt hodie,unice mi patrone,ſacra illa diui Coſmi ſolemnia,quæ integrum iam Saturni curſum, primo quidem ſub magno Coſmo, deinde apud Pium Petrum,demum penes Magnanimum Laurentium quot annis colere conſueuimus. Ibi ſuauiter pulcher Apollo Chelim, dulciſsimæ canebant muſæ, gratiſsimum dicebant gratiæ chorum,petulantes nymphæ ludebant, blande iocabatur improba Venus,iura dabat Iupiter,Mercurius diſſerebat. Felix,Marſili, nimium felix cui medicum benignitate tot annos datum fuerit epulis accumbere diuûm. Hoc nihil authumno nihil in terris peſtilentius agit, peſtilētis ſuſpitio epidemię,quàm quod beatum illud conuiuium interturbat. At uideo quod apud mortales nunc intermittitur inter ſuperos prorſus inſtaurari. Suſpice age,cœleſtis Laurenti,ſuſpice cœlum. Magnus illic in orbe lacteo Coſmus familiares ſuos cœlicolas nectaris,& ambroſiæ conuiuio excipit. Ecce galaxie lac illis perpetuum ponit, & Iouios piſces cancrumq́ lunarem,his addit capreolum,iuuencum,agnum, auesq́ cœleſtes. Liberi quoque patris crateres aquario temperat,illis ſuas largitur libens Diana prædas,ſuos quoque diſtribuit fructus largiſsima Ceres. Præterea illos undique mira uarietate nouies circuit iris,Iris à Phœbi radijs ex mannæ rore refulgens in aſtra zodiaci ſuauesq́ miſcens ex Eliſijs pratis odores. Illos nouus cœleſtium Syrenarum permulcet cantus & cōnſona ex ſphærarum ſyderumq́ motibus lyra oblectat in æuum. O terq́ quaterq́ beati,quibus Solis heroica uirtus lætum reddidit lætum,& ſeuæ parcæ iam parcunt. Qui procul āb ijs Aeoli procellis & Neptuni fluctibus, nebuliſq́ Plutonis, ſerena ſummi Iouis aura in campis ueſcuntur Eliſijs, quam felix Laurenti conuiuium? in quo cibus unus omnis eſt cibus. Auiditas ſatura ſemper & ſaturitas àuida. Nuptiæ quam mirabiles,in quibus amare idem eſt quod frui, uidere non eſt aliud quam amplecti, amplecti nunc idem eſt quod & ſemper amplecti. Commertium quam iuſtum quamúe iucundum, ubi lex uoluntatem inſtruit,uoluntas conſtruit legem. Non libet unquam niſi quod licet,& licet ſemper quodcunque libuerit. Ibi felicitas ſuprà quam cogitari poſsit facillima atque pleniſsima, ubi uoluptas omnis infinite facilius pleniuſque uoluntatem ſequitur,quam hic uoluptatem noſtra uoluntas. O fortunati quibus eſt fortuna peracta iam ſua. Nos alia ex alijs in fata uocamur. Nos miſeri fruſtra Italiam ſemper ſequimur fugientem. At ſi fruſtrà ſequitur Italiam quiſquis ſequitur fugientem, neceſ-

ſarium

ſarium eſſe uidetur ut ſolus ille & recte ſuam ſequatur Italiã & feliciter aſſequatur qui non fugientem ſequitur, ſed manentem. Mane igitur felix, mi Laurenti, in amore ſemper manentis Dei. Ama etiam precor ut ſoles Marſilium tuum unice te amantem.

Prudens neminem ſpernit tanquam inutilem.

Marſilius Ficinus Nicolao Micheloctio uero uiro, S. D.

VOlui Nicolae in hac mea ruſticatione ſæpè, ut par erat, ad magnanimum Laurentium unicum patronum noſtrum aliquid ſcribere, ſed neſcio quis in hanc uſq; diem puſillanimis timidusq; affectus nobis obſtabat. At hodie in diui Coſmi ſacris magnus è cœlo Coſmus audaciam quandam & fiduciam præſtat qualem olim in terra ſolebat, hac uidelicet ratione potiſsimum, quod non timendus ſit uir bonus qui obeſſe cuiquam neſciat, & qui ſemper prodeſſe benignitate naturæ ſtudeat uel ingratis. Ergo pulſa timiditate ſcripſi ad Medicem hodie. Verùm in ea epiſtola, ut mihi quidem uidetur, neſcio quomodo deliraui. Forſitan quoniam temerè in alienam meſſem falcem immiſi, & poëticas inſolens pulſaui fores. Tota uerò poëſis poculis ad inſaniam. Nam Philoſophantes etiam quodammodo inſanire ſcribit in libro Problematũ Ariſtoteles. Verùm quicquid mi Nicolae, tantùm eſt à ſingulis exigendum quantũ præſtare ſinguli poſsint & ſciant. Reliquum commodandum. Deus prudentibus ad gubernandum utitur. Inſanis ad diuinandum. Peritus artifex uarijs prout res poſtulat utitur inſtrumentis. Probus belli dux diligit equites, non negligit pedites. Prudens paterfamilias cui aurea, argentea, Aenea uaſa præſto ſunt, nullum præterea uaſculum ſpernit uel futile uel ſordidũ, ſcit enim nihil penè in amplis ædibus eſſe prorſus inutile. Doctus medicus herbas diuerſas colligit etiam ſpinoſas & uenenoſas. Pictori ad lucis gratiam neceſſariò ſeruit ater color & fuſcus. Deus informi materia utitur ad quamlibet naturæ formam, rebus deformibus, utitur ad certum graduum numerum & neceſſarios uſus, ad comparationis & uarietatis ornatum, deniq; malo etiam dæmone ad examinis, probationis iuſtitiæ bonum.

Peruerſis animis aduerſa ſunt omnia.

Marſilius Ficinus Anthonio Allio Epiſcopo Volaterrano, S. D.

FErunt multi rem onerariam contra ſacerdotes, iterum iterumq; feruere, eaq; nihil uſquã reperiri poſſe feruentius. Quippe cum æquè gelu ferueat atque æſtu. Addunt nonnulli nihil opus eſſe ut ferueat ultra, iamdiu enim ſacerdotium penitus decoxiſſe, hanc quoq; calamitatem Eccleſiæ in Apocalypſi ſe uidiſſe depictam. Huius miſeriæ cauſam alij Saturnum in Leone, Iouemq; in Piſcibus, retrogrados, eſſe aſſerunt. Alij non ſtellas ſed hominum mentes retrogradas, eſſe in cauſa opinantur. Nos autem quid? Profecto putamus Anthoni & ſtellas & hominum mentes ijs ſolis aduerſas eſſe qui hæc peruerſa mente interpretantur. Arbitramur à iuſtis principibus iuſtè ſubditos gubernari. Scimus ab infinito bono cuncta bonis uiris in bonum deniq; uerti. Didicimus à Chriſto uitæ magiſtro, libenter tributum ſoluere. Didicimus à Paulo præcipuo Chriſti præcone, principibus obedire. Verùm ut ad rem noſtram iam ueniamus, fortuna nobis, uenerãde pater, tenuis & humilis eſt uulgi quidem iudicio, qualis eſſe fermè ſemper Philoſophantibus conſueuit, ſed tenui deſiderio humiliq; animo meo ſatis pinguis atq; ſublimis. Si hanc patrono meo antiquo non commendauero, uidebor forte res meæ curæ & cuſtodiæ commendatas negligere. Si commendauero, uidebor parum & iuſtitiæ erga omnes & beniuolentiæ erga me tuæ confidere. Vnum ergo duntaxat commemoraſſe ſufficiet, diuturnum continuumq; morbum, quamuis principio uideatur leuis, tamen in leui corporis habitudine grauiſsimum iudicari.

Gratiæ & Muſæ à Deo ſunt, atq; ad Deum referendæ.

Marſilius Ficinus Bernhardo Bembo Veneto equiti & iuriſconſulto præclaro, S. D.

ROgas quid nam agat Academia, mi Bernharde? Amat Bembũ. Quid rurſus? Veneratur Academia Bembum. Omnes apud nos in hoc conſentiunt literati, hunc eſſe apprime amandum & uenerandum, cuius pectus gratiarum templum eſt, ac mẽs eſt fons muſarum. Gaude igitur tuis Bernharde bonis. Tuis, inquam, quod in te ſint, non quod abs te proficiſcãtur. Nempe ut te non latet ab ipſo bonorum omnium bono ſingula hæc habes bona. Solus autem & his utitur proſpere, & illo beatè fruitur qui non fruitur his ſed utitur.

Neq; poteſt uerè ſibi ipſe placere qui diſplicet ueritati, neq; uerè gaudere bonis qui in ijs diligendis neg'igit ipſum bonũ unde ſunt bona.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

PAti non poſſum tuos à Fighinenſi foro noſtris mercibus uacuos ad uos reuerti. Nefas enim eſſe arbitror, dum ad te aliena ferunt, non referre tua. Ferunt ergo tres à nobis epiſtolas, una emendat quę ueniente fratre, curſim puero noſtro dictaueram, alię, exemplaria ſunt eorum quæ iampridem ad Anthonium Alliũ & iamdiu ad Petrum Nerum ſcripſeram. Hodierna in præſentia non habebam. Externa dedi. Ruſticus es Choridon, ad acerrrimum guſtum pomula mittis inſipida. Confide tamen momilla paulum guſtet Alexis, ſua enim ſunt. Solent autem ſui fructus agricolis etiam ſi minus boni ſint magis quam alieni placere. Ac fortaſſe nulla uidetur ad humanam quandam felicitatem uia commodior, quàm quod, ut plurimum, ſua cuique placeant. Felicitatem, Ioannes, dixi quandam ſcilicet adumbratam. Nam & ſi hoc natura mortalibus quaſi ſolatium quoddam, præſertim in rerum ingenijque paupertate, uoluit eſſe, non tamen uera in hoc felicitas eſſet, quando in his quæ nobis placent nos ueritati diſpliceremus. Quoniam non poteſt uerè placere ſibi qui ueritati non placet. Quippe paulopòſt reuera ſibi ipſe diſplicet qui iam diſplicet ueritati. Sed quis nam hominum maximè amatur ab illa, niſi qui maximè omnium amat illam? Vbi nam, ô amice, ubi eſt amator huiuſmodi? Pudeat autem quandoque mortales pudeat, inquam, dum non alia ratione niſi quia bona mortalia diligunt in ijs diligendis æternum ipſum bonum negligere, unde hæc id prorſus habent ut ſint bona. Bona quidem in ſeipſis omnia ſunt, quoniam ſunt ab ipſo. Bona rurſus & nobis quatenus referuntur ad ipſum. At mala & aſpera non iniuria nobis euadunt, quia ſumma quadam iniuria hæc ſectamur, illo dimiſſo, quæ neceſſariò in illo ſunt & ſeruantur ab illo. Ha quàm mirabile eſt, mi Ioannes, imò quàm miſerabile, ut ea nos prorſus ab illo ſeiungant, quæ illi penitus ſunt coniuncta. Quę niſi ipſum quodammodo prę ſe ferrent nos ſibi ipſis adiungere nõ ualerent, quæ niſi eſſent in eo, certè non eſſent in ſe, & omnino non eſſent. Vale. Sed nun quid mi Caualcantes aduertis? Quod & ego cui id modo contigit uix aduerti. Poſtquam dixeram me hodierni nihil habere quod mitterem, repente neſcio quid ſubortum nobis eſt hodiernum. Serente uidelicet illo cui nihil craſtinum eſt nihil externum cui quicquid eſt momentum idem eſt. Atq; ideo ſolus ſerere eodem momento poteſt ac metere, & quotiens uult ſerendo metit ſeritq; metendo.

Nemo felix niſi qui uerè gaudet, nemo uerè gaudet niſi qui ueritate gaudet.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico uerum gaudium, S. D.

CVM hoc momento frater meus iſtâc ſe diceret tranſiturum, neque quod ad te darem huic inuenirem, cogitaui ſubitò id ipſum dare præter quod neq; inueniendum eſt aliud neq; quęrendum. Quod & ſi omnes mortales quærunt, nullus tamen qui quærit mortaliter inuenit. Legebam modo hanc felicitatis de-

tis definitionem in confeſsionibus Auguſtini noſtri, cuius diuina ueſtigia quoad poſſum frequentiſsime ſequor. Beate uiuere nihil eſt aliud quam ueritate gaudere. Atque hoc ipſum circa ueritatem gaudium eſt ipſa felicitas. Viue felix optime mi Ioannes, ſed ut felix uiuas uerè gaude, ut autem uerè gaudeas, ueritate gaude. Abſoluta ueritas lux Dei eſt in ſe ipſa. Rerum ueritas eſt Dei ſplendor in ipſis. Ergo ſi uis ueritate gaudere, ama, quære conſidera Deum propter ſe ipſum & cætera propter Deum.

Qui æternam amat formam, tàm facile ſaltem tanquam ſecure fruitur, quam difficile & ſolicite qui temporalem.

Marſilius Ficin. & Ioannes Caual. Georgio Antonio Veſpuccio, uiro doctiſsimo, S. D.

BReuis epiſtola tua Veſpucci dulciſsime affectu & doctrina referta non breuis longam nobis attulit uoluptatem. Declarauit enim quàm bene iamdiu animo quàm belle modo corpore ualeas. Felix igitur Veſpuccius noſter, cui eſt, quod in primis uidetur optandum, mens ſana in corpore ſano. Cui ſanitas animi neque ex fallaci fortuna neque ex inſana pendet corporis ſanitate, quæ quotidie inuitis nobis amittatur, ſed ex illo uitæ fonte manat quæ ſolus & uix amittit qui ſpōte dimittit. Quem quicunque reuera ſitit iamdudum & bibiſſe uidetur. Nam & pretium quo liquor hic emitur eſt ipſa ſitis, & animus ſitibundus hoc ipſum quod ſitit ex libatione quadam illius habet à quo plenius hauriens habet ut aliud ultra non ſitiat. Fortunatus nimium uenator qui ſolis Solem paſsim ſibi ſectandum totis uiribus propoſuerit. Nempe prius etiam quærat, hunc facillime reperit, quem non niſi eiuſdem calore accenſus quæſiuit. Non enim eiuſdem luce illuſtratus agnouit inuentum. Beatus qui ſatis aliquando pro uiribus amat formam quæ ſola nunquam poteſt reuera ſatis amari, immenſa enim hæc forma formæ cuiuſque menſura, ingens ſemper, ubique lucens, pro amore infinitæ bonitatis immenſo uerò amatori ſuo ad uotum uniformem ſe monſtrat & omniformem. Atque amator ſtatim amando eiuſmodi amatum quatenus amplectuntur ulnæ complectitur omnia complectentem, ſuumque ſecurus poſsidet poſſeſſorem. Profectò uotum hominis qui aliud affectat præter amorem, ſæpè fruſtratur euentus, ſolus autem qui præter amorem ipſum nihil amat ſubitò deſiderando conſequitur, ſemper conſequendo deſiderat. Præterea ſicut nemo uel ſine potentia poteſt quicquā, uel ſine ſapiētia ſapit, ſic abſque amore amat nemo. Ipſam uerò potētiā & ſapiētiā ipſumque amorē, idē inter ſe penitus eſſe atque eſſe Deum, negare neque potentes audent, neque ſapientes ſciunt, neque amantes aſſentiuntur. Accedit ad hæc, quod quemadmodum abſque pulchritudine nihil eſt puchrū ita ſine amore, ut diximus, nullus amator. Sed aliud apud mortales eſt finita qualibet pulchritudo, aliud huius pulchritudinis deſideriū. Alibi ergo inter nos amor flagrat humanus, ſplēdet alibi pulchritudo. Pulchritudo aūt infinita cū nihil uel alienū extra ſe patiatur, eſſe multo minus relinquit aliquid extra ſe ſuum. Suum igitur amorem intra ſe poſsidet. Hinc ſequitur è conuerſo, ut ubicunque illius ardet amor, illa quoque neceſſariò luceat. Vt enim extremæ tenebræ omnino cum extrema frigiditate conueniunt, ita lux ſumma cum ſummo ardore conſpirat. Forte nimium, Veſpucci uir optime, in ijs ali cui uidebimur peruagari. Iuuat quidem nos cum homine pio eademque amiciſsimo late de diuino amore diſſerere. Quis enim immenſo modus adſit amori? Rideat nos interim ridiculus aliquis talia ſæpè multumque tractantes. Ipſi uerò ridentem nos lugebimus. Vale.

Deus omnia bonis conuertit in bonum.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amicò unico, S. D.

IOānnes ſcribe aliquando quid in rebus tibi mihique communibus feceris, quidue à me fieri uelis. Si modo in præſentia ſcis ipſe quid uelis optime mi Ioannes. Ego autem his temporibus quid uelim quodammodo neſcio. Forte & quod ſcio nolim, & quod neſcio uolo. Veruntamen opinor tibi nunc Iouis tui in piſcibus directi benignitate conſtare, quæ mihi Saturni mei his diebus in Leone retrogradi

trogradi malignitate non conſtant. Sed quod frequenter prædicare ſolemus in omnibus agendæ illi gratiæ ſunt qui infinita bonitate ſua omnia conuertit in bonum.

Mala non ſunt ab aſtris proprie, ſed ex defectu uel materiæ uel conſilij.

Ioannes Caualcantes Marſilio Ficino Philoſopho Platonico, S. D.

TV quidem mea ſententia interdum quædam magnifacis, & quia magnifacis ideo times, quæ licet penitus minime paruipendenda forent, uerùntamen à te tanto uiro tanti haudquaquam facienda cenſeo. Nunquam ergo mihi amplius mi Marſili inſimulabis malignitatem Saturni. Nullum Hercle malum facere nobis poſſunt aſtra, nequeunt, inquam nolunt. Velle autem & poſſe eſt idem apud ſuperos. Qua ratione autem nos ſummi boni filios læderent? Cum alijs quià ſummo bono ſolum originem ſuam trahunt, ducantur. Atque ea omnino ſecundum boni ipſius rationem feliciſsimæ illæ mentes circumagant. Si tantum quantum uidemus & ſciunt qui experti ſunt, ſuos diligit filios ſecundus & terreſtris pater qui comparatione cœleſtis patris uix dicendus eſt pater, quantum nos primum & uerum patrem putemus amare? Mirum immodum certe. Nunquam igitur lædemur ab ijs qui conuiuunt in proſpera domo patris noſtri. Caue igitur poſthac transferas culpam tuam ad ſupremum illud aſtrum, quod te forte innumeris atque maximis beneficijs accumulatum reddidit. Sed ne ſingula fruſtra enumerare coner, non ne te miſſum ad florentē urbem ornandam, iam per te florentiſsimam effectam, uolui eodem aſpicere aſpectu quo diuum Platonem aſpexit ad Athenas illuſtrandas euntem? Reſponde mihi quæſo, unde admirandum ingenium quo quid ſi Saturnus intelligis, quod triginta annis ſuum ſiter peragat cognoſcis, quosúe effectus in terris hoc in loco uel illo collocatus producat non ignoras. Age dic mihi, unde robuſtum illud & ualidum corpus quo per deuios & indomitos ſaltus uniuerſam Græciam peragraſti atque in Aegyptum uſq; penetraſti, ad nos ſapientiſsimos illos ſenes ſuper tuos humeros allaturus. Audax certe facinus. Pro quo tantum tibi poſteri debebunt, quantum ſoluere difficile erit. Haud te tuum fefellit inceptum. Tuliſti certe eos quos attingere auſus eſt nemo, atque occidentalibus regionibus oſtendiſti, quorum tantum prius nomina acceperant, eaque tamen magnopere uenerabantur, atque ab eis omnem obſcuritatem quæ circa eos erat amouiſti, noſtróſque oculos ab omni caligine abſterſiſti, ita ut etiam cor eorum inſpici poſsit, niſi penitus lippi ſimus. Denique per te eos inſpexit hæc ætas quos nunquam uiderat Italia. Hæc omnia tibi ab eodem donata ſunt. Ad hoc etiam te reſponde re uelim unde memoria illa tot rerum capaciſsima quæ adeò tenaciſsima eſt ut quolibet momento, ſibi omnia adſint quæ unquam uidiſti aut audiſti, nec tantum res tenet, ſed quibus eæ geſtæ ſunt meminit temporum atque locorum. Tu ne ergo Saturnum incuſabis, qui te tantum cæteros homines ſuperare uoluit, quantum ipſe cæteros planetas ſuperat. Itaque opus mihi crede eſt palinodia, quam ſi ſapis quam primum canes.

Omnes omnium laudes referantur in Deum, principium omnium atq; finem.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amico unico, S. D.

IVbes mi Ioannes, ut Saturno, de quo ſuperioribus diebus ualde querebar, palinodiam canam. Et iuſtiſsime quidem, nemo enim iubet iuſtius quam qui iuſta iubens facit ipſe quæ iubet. Et quamuis præcipias iuſte, tamen ſuperuacua mandas. Nempe ſi meo corde cantante neceſſariò mei pectoris concaua reboant, ſequitur ut dum tu cor meum canis, ego concinnam. Videris tu quidem mihi palinodiam Saturnò cæteriſq; aſtris imò Deo aſtrorum duci in tuis literis ceciniſſe. Palinodia igitur Marſilio tuo fuerit epiſtola tua, in qua laudes illas in eum tuas hac conditione libenter accipit, ut partim ardentiſsimo amori in eum tuo attribuātur, partim uero Saturni munerib. Amoris autē atq; Saturni & deniq; omniū laudes omnes referātur in Deū, principiū omniū

atque

atque finem. Quem equidem in me ex hac laudo potiſsimum, quod eius ſolius æterno quodam munere, mortalium bonorum minime cupidus ſum, quod uero circa mala nimis formidoloſus ſum, quod interdum in me reprehendis, complexionem quandam accuſo melãcholicam, rem, ut mihi quidẽ uidetur, amariſsimam, niſi frequenti uſu citharæ nobis quodãmodo delinita dulceſceret. Quam mihi ab initio uidetur impreſſiſſe Saturnus in medio ferme Aquario aſcendente meo cõſtitutus, & in Aquario eodẽ recipiens Martem, & Lunam in Capricorno, atque aſpiciens ex quadratura Solem Mercuriúmque in Scorpio, nonam cœli plagam occupantes. Huic forte nonnihil ad naturam melancholicam reſtiterunt Venus in Libra Iupiterq; in Cancro. Sed quonam temere prolapſus ſum? Coges me uideo rurſus non iniuria palinodiam alteram cantare Saturno. Quid igitur faciam? Equidem tergiuerſabor ac dicam, uel naturam eiuſmodi, ſi uis, ab illo non proficiſci, uel ſi ab illo proficiſci neceſſarium fuerit, Ariſtoteli aſſentiar, hanc ipſam ſingulare diuinumq; donum eſſe dicenti.

Nemo aſcendit ad Deum niſi in quem quodammodo Deus ipſe deſcenderit.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

ET ſi iampridem ueteres tres epiſtolas tibi pollicitus ſum, tamen quia opinor te his diebus muſtum libentius guſtare quàm uetus, mitto noua. Compoſui hoc triduo Theologica opuſcula tria de triplici in Deum mentis aſcenſu, ad quem nullus aſcendit niſi in quem quodammodo prius ille dèſcẽderit, qui moueri poteſt nuſquam cum externum ei deſit ſpatium, cuncta & intrinſecus prorſus implenti & extrinſecus infinitæ comprehendenti. Mitto opuſculi tertij prooemiolum nondum emendatum. XXVIII. octob. M. CCCC. LXXVI.

Nugis uulgus paſcitur.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amico unico, S. D.

ABeo hac hora ex agro noſtro Cellano Florẽtiam petiturus. Fero mecum Theologica opuſcula quinque hoc ultimo noſtræ ruſticationis tempore à nobis compoſita, de diuina prouidentia nominibusq; Dei, & gaudio contemplantis. De aſcenſu à materia elementorum ad cœlum ſine materia, ad animam ſine quantitate, ad angelum mutationis expertem, ad Deum ſine accidente ſubſtantiam, de raptu Pauli ad tertium cœlum, & quomodo anima illic Dei æternitatem uideat atque ſuam, de impedimento mentis à corpore eiuſque immortalitate, de lumine, quod ſit in diuinis numinibus claritas gaudens clarumq; gaudium, in mũdi uerò machina ſit riſus quidam cœli ex numinum gaudio proficiſcens. Hæc uerbis quidem breuia ſunt, quod plane ipſe uideo, utrum uero etiam ſententijs breuia ſint an longa, cæteri uiderint, ſi tamẽ qui folia noſtra quondam floreſque legebant nunc fructus qualeſcunque illi colligere non dedignentur, ſed neſcio quomodo Maius quotannis, & ſi penè fructibus caret, tamen mortalibus gratior aduenit quam September. Pergo iam ad urbem, ueni & tu Ioannes, ut ſaltem Vrbani familiares ſimus, & ſi hac æſtate familiares ruſtici non fuimus. Vale decimo Nouembris. M. CCCC. LXXVI.

Sed cur ego nunc de tertia puella hac nuper tibi nata uerbum nullum? Quia & tu ad me uerbum nullum. Vis ne uerum fatear? Non prius hac de re faciam uerbum quã reſciuero congratulaturus ne ſim an conſolaturus. Gaude tamen ut cunque ſit regis magni muneribus. Nihil enim à magno paruum uel contemnendum.

Amicitia

fert. E multorum numero eſt qui multa ſequitur, ſingularis tantum eſt qui unum. Pue rilis & infirmi ingenij eſt quolibet momento diuerſa tentare. Temerariæ quoque ambi tionis eſt quotidie plurima profiteri. Docet nos Pythagoras unitatem ad bonum ſpecta re, ad malum uerò diuerſitatem. Quemadmodum uis naturalis in iecore ac uis uitalis in corde quando diſtrahuntur in duo ad utrunque debilitantur, ita uis animalis in cere bro nobis ad diuerſa nõ ſuppetit. Præterea quiſque id aptius peragit ad quod aptior à na tura eſt inſtitutus. Vni autem unum eſt conſentaneum. Vnum igitur eſt neceſſarium, nam plurima turbant. Vnum, inquam, quod ipſum in ſe honeſtum ſit, & agenti præ cæteris aptum. Denique ſi Deus idem ſemper eſt eademq; agit, eo quis à Deo remotior, quo ad diuerſa procliuior. x. Decembris. M. CCCC. LXXIIII.

Quomodo inuidia puniatur uel mitigetur uel extirpetur.

Marſilius Ficinus homini inuidiam timenti, S. D.

VIs ne iniurias ab inuidis illatas ulciſci? Da operam ut indies magis magisq; inuideant. Nam ſi pœna malum eſt, certe in ipſo malo eſt pœna mali. Nunquid uis liuorem quodammodo mitigare, humanus ante alios eſto. Sane cætera bona liuorem irritare ſolent, ſola humanitas mitigare. An forte cupis inuidiam omnem penitus extirpare? Hoc opus, hic labor. Talem enim tantúmque te oportet euadere, ut nullus aut ſuperare aut æquare te ſperet. x. Decembris. M. CCCC. LXXVI.

Dilige omnes, elige & ama unicum, Soli confide Deo.

Marſilius Ficinus homini, S. D.

DOles ut audio ab amico te fuiſſe deceptum. Non potes, mihi crede, ab amico deceptus eſſe ſed ab amicis, unicus eſt alter ego qui non fallit. Multi autem uidētur quaſi ego qui ſæpiſsime fallunt. Quamobrem ſi quando falleris, ne amicum accuſes ſed amicos, imò neq; amicos quidem ſe tuã temeritatem, qui uel prius amauiſti quàm diligentiſsime iudicares. Vel amauiſti nimium, uel humanæ ſorti nimium es confiſus. Dilige omnes, elige & ama unicum. Soli confide Deo. x. Decembris. M. CCCC. LXXVI.

Benefacta male locata malefacta arbitror.

Marſilius Ficinus Marſilio Ficino. S. D.

BEnefacta male locata malefacta putas? Et quia malis ingratiſq; benefeceris male feciſſe te doles? Non iubebo ne doleas. Siquidem ob maximum quendam errorem dolore & quidem maximo dignus es iudicandus. Atq; cum male bonũ feceris dignus es malo. Ergo dole ſicuti doles, & ut par eſt pœnitentia cruciare. Sed noli uel aliorum ingratitudinem uel fortunam tuam, ſed tuã potius prudētiam criminari. Iuſte tibi ingrati ſunt homines quibus ipſe non iuſte donaueris. Quinetiam tu nunquam erga alium ingratus fuiſti uel hominem uel certe Deum, ingratitudo punitur. Nunquid tàm diu ſub magiſtra Philoſophia tot aliena diſcere ſtuduiſti, ut tua dediſceres? O rem miram, ſoletis Philoſophi dum parum ſapienter ſectamini ſapientiam ſæpè deſipere. Quid ergo? Debebas ne nihil cuiquam tradere? Abſit, dum alienam ingratitudinem ſtudes effugere ut tu Deo ingratus ſis omnium largitori, à quo cuncta gratis acceperis. Abſit dum diſplicent tibi mali, ut ipſe uel malus euadas uel minus bonus boniſq; diſpliceas. Fame perire coguntur qui ob hoc ipſum nõ ſerũt ulterius, qua pars maxima preteritæ ſementis exaruit. Igitur debebas aut antequam quicquam dares diuturno ac ſaltem triluſtri examine ingenium uitamq; hominis experiri. Aut ſi forte ocius ſuccurrere res urgebat, ſaltem Ariſtotelis more non huic homini dare ſed homini, imò Platonis more non homini dare, ſed Deo. x. Decembris. M. CCCC. LXXVI.

Marſilij

pleriq; alij tibi his temporibus nihil reſponſuro nihil ſcribant, accipe ſaltem à me, hoc eſt à teipſo, literas ô lurco ô helluo literarum. Si nihil mihi reſponderis, curabo equidem nihil. Scio enim te ſi minus his literis, ſaltem in literis reſponſurũ. Qui autem longe amat, non tàm breuem quàm longum fructum exigit ab amico. Medices utriq; paucis ante diebus in cauſa noſtra aduerſus aduerſarios noſtros nõ correptione tantum uſi ſunt, ſed etiam inuectiua. Verùm ne quid præter literas ad te literarum nunc ſolum auidum forte mittam uel publicum uel priuatum. Vale, Primo Ianuarij. M. CCCC. LXXVI.

Tres ſunt contemplationis Platonicæ gradus.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

DEcreui Magnanime Laurenti antequam grande illud Platonicæ Theologiæ uolumen ederem tuo nomini dedicatũ, in quo adhuc ſupereſt nõ nihil quod examinatione indigeat, edere ſi tibi placuerit argumentum. Non ut huiuſmodi argumento quaſi quodam Theologiæ præludio exercitatus accedas promptior ad ludendum, cum mihi uidearis ipſam ludi palmam penè iam conſequutus. Sed ut hoc interim pignore admonitus memineris, & meminiſſe me tibi debere, quod iamdiu iure promiſeram, & ſoluere quãdoq; uelle quod debere cognoſco. Præſertim cum non tàm hoc ipſum debeam, quia promiſi quàm id promiſerim quia cuncta debebam.

Tres uerò ſunt præcipui contemplationis Platonicæ gradus. Primus quidem à corpore per animam aſcendit ad Deum. Secundus autem conſiſtit in Deo. Tertius deniq; ad animam corpusq; deſcendit. Tres quoq; gradus noſtrum continet argumentum.

Vbi ipſum uacillat fundamentum quicquid ſuperſtruxeris corruet.

Marſilius Ficinus Paulo Florentino ſacerdoti egregio conphiloſopho ſuo, S. D.

QVæris mi Paule quã ob cauſam ad te nihil ſcribam. Quia ubi ſermo perpetuus nihil opus eſt literis. Tamdiu loquor mi Paule tecum quàm diu mecum loquor, inquam, quia diligo. Non diligo, quia loquor. Quæ aut epiſtolis aut uerbis ſolũ ſtat amicitia ſilentio cadit. Quæ breui utilitate uel uoluptate contrahitur breui tempore diſſipatur. Vbi ipſum uacillat fundamentũ quicquid ſuperſtruxeris corruet. Quamobrem indiſſolubilis eſt noſtræ beniuolentiæ nodus. Quem non leuis quædam breuiſue connectit cauſa, ſed æternæ Philoſophiæ ulnæ deuinciũt. Librum de prouidentia Dei, quem petis eo mittam tempore quo prouidit Deus me fore miſſurum. Libere tamen mittam, quia & hoc ipſum prouidit miſſurum fore me libere.

Vbi feruet charitas ibi Deus lucet, ibi gratia emicat.

Marſilius Ficinus Alberto Pariſio doctrina moribusq; præclaro, S. D.

DEVS ipſe charitas eſt, qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Hæc Deus omnipotens diuino Ioannis Euangeliſtæ cecinit ore. Vbi igitur potiſsimum feruet charitas, cum Deus illic præcipuè luceat, nimirum ſplendor gratiæ gratiaq; ſplendoris effulget. Cum uerò nihil unquam mihi gratius fuerit, quam illic eſſe ubi huiuſmodi gratia fulget, certe in corde tuo iamdiu cor uiuit meum. Vt autem ubi cor meum amando uiuit, ibi uiuat & mens diſputando, accipe hodie in libro quem mitto mentem amice meam, de fide ſpeq; diuina pro uiribus diſputantem. Merito fidei ſpeiq; uehiculum cum ad charitatem uehere ſoleat, quod tàm Philoſophi quàm Theologi arbitrantur, mentem nunc meam ad mentem aduehit tuam, tùm charitate flagrantem, tùm gratia refulgentem.

Omnia mundi bona illi mala ſunt qui immundus uiuit in mundo.

Marſilius Ficinus hominum generi, S. P.

QVid tamdiu uituperas homo mundum tanquam immundum penitus atque malum? mundus certe quamuis à ratione quadam pulcherrima optimáque, pulcherrime & optimè diſponatur atque ducatur, tibi tamen immundus eſt & malus, quia immundus uiuis in mundo malusq́; in bono. Prima tibi mundanorum origo malorum eſt, mundanorum bonorum nimius appetitus. Paruum amas mundum uehementius quàm magnum. Magnum quoq; hunc quem uides admiraris magis quàm immenſum quem intelligis, in quo fermè ita magnus continetur ſicut paruus in magno. Amas, ô mens cœleſtis, terrenam umbram tuam, id eſt corpus, magis quàm cœleſtem ſplendorem, tuum magis quàm ſupercœleſte lumen. Quoniam uero motionis omnis principium ſiue naturalis ſiue animalis eſt amor, idcirco dum ardenter corpus amas, huic affectas timesúe omnia, affectando autem ſolicitaris, doleſq́; timendo. Ha cur tanto ardore mens amens hæc amas, quæque facile impediri poſſunt antequam conſequaris, tàm facile poſſunt poſtquam poſſederis auferri? Heu cur ipſa te fugiens, tàm anxiè ſectaris quæ te tàm celeriter fugiunt. Miſera quid fruſtra tamdiu terrena hæc uolantia tenere tanquam bona conaris? Quæ quidem tenere procul à bono te poſſunt. Ipſa uerò teneri abs te ullo pacto non poſſunt. Quid tàm temere confidis in motu rapidiſsimo pedem figere? Quid uacuo implere? Quid uentum ſtringere pugno? Vis ne ardentem hanc ſitim quæ te tantopere uexat prorſus extinguere? Aquam uigilans bibe ueram, non aquæ in ſomnis imaginem. Scito autem eas duntaxat res ueras exiſtere, quæ ad ueritatis iudicem intelligentiam pertinent. Quæ uerò ad ſenſum attinent ueritatis ipſius ignarum, uериſimiles eſſe non ueras. Vis breui diues eſſe? Tantum cupiditati iam ſtude demere, quantum addere cumulo hactenus ſtuduiſti. Viue precor ad naturæ legem, quæ paucis minimisq́; contenta eſt, non ad opinionem, quæ ſemper cogitet eſſe te pauperem. Neceſsitas quidem breuibus clauditur terminis, opinio nullis. Neceſſaria nobis paſsim expoſita parataq́; ſunt, ad ſuperflua laboramus. Neceſsitas iter agenti utile commodumq́; uiaticum præſtat, opinio inutile pondus atque laborem. Si quietem optas ne quæras motu quietem, ſed ſiſte motum, ſi imperium, ratione tibi impera. Si libertatem, rationi ſeruito. Si deuitare dolorem, fuge malorum eſcam uoluptatem, nocet empta dolore uoluptas. Voluptas illa corporis, dolorem gignit maximè, quæ uidetur omnium maxima. Medicinæ ars & experientia docet fel nulla ex re magis fieri quàm ex melle. Quanto dulciora ſunt alimenta, tanto bilem creant amariorem. Cur natura inſtitutum eſt, ut profuſe ridendo, ſæpè lachrymaremur? Lachrymando autem minime rideremus? niſi ut admoneremur ueriorem in ſenſibus dolorem eſſe quàm uoluptatem. Siquidem dolor in uoluptate potius quàm uoluptas in dolore ſentitur. Si tibi placere deſideras, da operam ut non uulgo, ſed ut ſapienti imò ſapientiæ placeas, tibi ipſe diſpliceas, neceſſe erit, ſi cuipiam præter rationem placere uolueris. Si prudenter uiuere, memento eam bonorum malorumq́; uiciſsitudinem eſſe, ut neq; bona hæc abſq; timore ſuſcipi, neque mala ſine ſpe debeant ſuſtineri. Bonis ergo moderatè gaudendum, malis autem moderatius eſt dolendum. Ex præteritis diſce præſentia. In præſentibus quantum potes circumſpice ſingula. Ex ſingulis proſpice finem. Neque præſentia ſiue dicenda ſiue agenda unquam aggrediaris, niſi pro uiribus futura proſpexeris. Neq; agas dicasúe quicquam cuius nequeas rationem probabilem reddere. Deniq; cum in ſingulis Deo te ſuppliciter commendaueris, atque ſingula tàm rationis examine quàm prudentum cõſilio feceris, & mente tranquilla uiue, & quicquid ſequitur in melius accipe.

Quod gratis accepiſtis gratis date.

Marſilius Ficinus Franciſco Mareſcalco dilecto conphiloſopho ſuo, S. D.

QVid nam ambigis Mareſcalce, utrum librum meum de diuina gratia diſputantem gratis tibi dederim necne? Non ſumus, mi Franciſce, Samaritani, ſicut accepimus

pimus ſic & dedimus. Muneris huius pretium quidem ſit, ut tibi ſit gratum, fructus autem ut ego ac tu diuinæ gratiæ grati ſimus.

De ſufficientia, fine, forma, materia, modo, condimento, authoritate conuiuij.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Bembo Veneto equiti iuriſconſulto clariſsimo, S. D.

COgitanti mihi nonnihil philoſophicum de uera conuiuij magnificentia & elegantia ſcribere, primus ad quem hac de re ſcriberem Bernhardus Bembus occurrit philoſophiæ charus alumnus ac magnificentia & elegantia ſingularis. Accipe igitur libenti animo mi Bernharde quæ de conuiuio parum pingui pinguis Marſilio tuo Minerua dictauit.

Nullum humanum oblectamentum ſufficientius quàm conuiuium.

COmmunis Peripateticorum medicorumq́; ſententia eſt, hominem ex corpore animaq́; conſtitui, atq; corpus ex parte quidem altera craſsiore, hoc eſt, membris humoribusq́;, altera uerò ſubtiliore, id eſt, uaporibus quibuſdam ſanguinis ſpiritibusq́; conſtare. Animã autem ex ſenſu & ratione componi. Et quemadmodum humor ſe habet ad ſpiritum, ita ſe habere ſenſum ad rationem. Neque poſſe quenquam aliquando in rebus humanis contentum uiuere, niſi quando uel parumper his omnibus hominis partibus fueris ſatisfactum. Cætera quæ apud homines habentur bona ad unum, aut duo ex his quæ diximus pertinere uidentur, ſolum uerò conuiuium omnia comprehendit, cõuiuium dico legitimum, quod quidem, ut ſingula numerem, reficit membra. Humores inſtaurat, ſpiritum recreat, oblectat ſenſus, fouet & excitat rationem. Conuiuium laborum requies, remiſsio curarum, ingenij pabulum, amoris & magnificentiæ argumentum, eſca beniuolentię, amicitiæ condimentum, fomentum gratiæ, uitæ ſolatium.

Finis conuiuij eſt dulcis uitæ communio.

CAeterum, ut clarius pateat, quod legitimũ ſit conuiuium, uideamus quis conuiuij finis, quæ forma, quæ materia. Huius autem finis eſſe uidetur, quod eius indicat nomen non commeſſatio, non compotatio, ut eſt apud Græcos, ſed dulcis uitæ communio, ut quemadmodum in eo communi ueſcimur corporis alimento, ita eodem mentis uitæq́; bono & communi uoluntate fruamur.

Forma conuiuij eſt decens numerus, & qualitas conuiuarum, confabulatio, atq; lyra.

AD huius formam pertinet maximè numerus & qualitas conuiuarum. Qua in re Varronis illud ualde probamus, ut neq; pauciores ſint quã tres Gratię, neq; plures quàm muſæ nouem. Ex hoc autem Gratiarum Muſarumq́; cõmertio, etiam quales eſſe debeant ſatis apparet, ſint enim oportet gratioſi, muſici, literati. Cauendum eſt igitur ne quis contentioſus, & qui propere excandeſcat, facilè admittatur, niſi forte talis ſit, ut uel primo poculo uel uno uerbulo mitigetur. Exulent etiam inde Melancholici penitus & amari, niſi Zenoni Stoico & Zenocrati Platonico, ſimiles ſint, qui uidelicet & tanquam lupini aqua ſic mero profuſi dulceſcant. Si quid de rebus diuinis tractandum fuerit, ſobrij diſſerant, ſi quid de rebus naturalibus diſputent, menſa remota. Inter epulas autem ſermo ſit uarius iucundusq́; breuisq́;, hiſtoria breuiſsima, Longiuſcula uerò fabella. Naturam rerum artificem imitentur, & uitæ magiſtram, ut quod illa in ſaporibus ſuauiſsimis, iſti efficiant in ſermonibus, miſceant uidelicet dulcedinem acrimoniæ, grauitati leporem, utile dulci, faceti ſint, acresq́; & ſalſi, non moleſti, non amari. Acetum quidem conuiuium tolleraт, non abſinthium, ſcurram minime, ſi moleſtior ſit, admittimus. Obſcœnos autem & ſpurcos nimium deteſtamur, ſordes enim

des enim in animo oreq́;, & uultu multo magis quàm in ueſtibus & apparatu prudentes offendunt. Proinde ne lyra mihi diſſonet mea, ſed ſalua ſit, rite uocanti, adeſto precor ô decus Phœbi, & dapibus ſuppremi grata teſtudo Iouis, ô laborũ dulce lenimen. Adſit omnino Gratiarum Muſarumq́; menſæ cithara crinitus Iopas.

Materia conuiuij neceſſaria eſt Bacchi Cererisq́; fructus.

QVantum uerò ad conuiuij materiam ſpectat, primum quidem putamus uitæ uenenum eſſe mœſtitiam, menſę quoq; uenenum eſſe triſtitiam. Mœſtitię uerò triſtitiæq́; tiriacam, ſuaue clarumq́; uinum. Cuius uim numinum uiribus Aeſculapius ęquat. Ingeniũ quoq; ac uires temperato uini calore foueri mirificè Plato noſter aſſeruit. Sed ne, ſicut Homerus, uini laudibus arguar, Baccho dimiſſo ad Cererem iam confugio, hortorumq́; cuſtodem. Pingues Sardanapali unctasq́; nimium dapes nequaquam deſideramus. Nolumus autem ullo pacto Pythagoricis frugibus & oleribus pomisq́; carere. Nulla enim facilior menſa, nulla felicior ea, quam natura uobis largiſsima præparat.

Modus condimentumq́; conuiuij.

VT parcum omnino conuiuium haud ualde laudamus, ita luxurioſum penitus deteſtamur, hoc enim commori eſt potiuſquam conuiuere. Lautum ſplendidumq́; ad ſummum non requirimus, ne ſeruilis difficultas inſit, ubi facilẽ quęrimus libertatem. Mundum certe deſideramus & purum, Immundum horremus & ſordidum. Deniq; nequid apud nos inſipidũ ſit uel inſulſum, nequid ſordidum uel obſcurum, omnia ingenij ſale condiri debent ac mentis morumq́; radijs illuſtrari, ut quemadmodum de cœna Platonis Zenocratisq́; dictum eſt, conuiuium noſtrum poſtriduum longius ſuauiusq́; redoleat.

Authoritas conuiuij à Philoſophia, coelo, Deo.

SI quis autem forte miretur, quòd uſq; adeò conuiuium celebremus, meminiſſe debet idem feciſſe Platonem, Zenophontem, Varronem, Iulianum quoque & Apuleium, Macrobiũq́; Platonicum. Nonne Themiſtocles, Socrates, Empedocles, alijq́; Philoſophi permulti conuiuia frequentabant? Nonne apud priſcos heroës & cœlicolæ ſæpè diſcumbunt. Aether quoq; lacteum habet orbem. Liberiq́; patris craterem, habet & amphoram, cancrumq́; & piſces & aues, agnum quoque & capreolum, & iuuencum. Mitto qualia Mahumetes conuiuia beatis polliceatur. At quis neſciat Chriſtum uitæ magiſtrum conuiuijs frequenter interfuiſſe? Primum illic oſtendiſſe miraculum, quando aquam uinum dicitur reddidiſſe? Præterea in ſumma illa concione paucis panibus piſcibusq́; plura hominum millia ſaciaſſe? Quidnam aliud fauus mellis ſibi uult? quid aſsi piſces? quid fractio panis? an non in cœna diſcipulis pręcipuà diuinarum rerum myſteria cecinit? Huc tendit & mirabile illud Euchariſtiæ ſacramentum. Huc etiam quæcunq; de cibis poculisq́; diuinis in ſacris Hebræorum Chriſtianorumq́; literis ſæpè leguntur. Quorſum hæc de conuiuio tàm multa? Vt uidelicet qui ſeorſum ab alterutro non ſine moleſtia uiuimus, unà iucundiſsime conuiuamus. Meminerimusq́; uerum hominis alimentum, non tàm plantam beſtiamq́; eſſe quàm hominem. Alimentum quoque hominis integrum non tàm hominem eſſe quàm Deum. Cuius nectare & Ambroſia duntaxat humana ſitis & fames continuè excitatur & creſcit, ac tandem tàm mirabiliter feliciterq́; impletur, ut illic ſolum ſumma ſit ſemper cum ſumma ſaturitate uoluptas.

Vale feliciter unà cum feliciſsimo ſenatu ueſtro Bernharde clariſsime, academia omnis millies ſe tibi commendat. Tu uerò obſcuram Lunam noſtram lucenti Phœbo iterum iterumq́; commenda.

Quam

Quàm gratus aſpectus amici, quàm neceſſarius, quàm uoluntarius amor.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

CVm longas hodie in lecto moras trahere cogerer, atq; remedium aliquod contra longioris accubitus tædiũ cogitarem, primus imò ſolus qui imminenti occurreret tædio, occurrit mihi Caualcantes meus, meus medicus ſingularis. Salue igitur iterumq; ô mea ſalus, malorum expulſor meorum, bonorum mihi omnium condimentum. Tu mi Ioannes cætera quidem multa declaras quotidie, ſed Ariſtotelicum illud imprimis, nihil uidelicet in rebus humanis gratius eſſe præſtantis amici præſentia. Huius ego Ariſtotelici ſenſus & ueritatem accepi abs te iamdiu & didici rationem. Profectò qui tàm deſiderio ſui olim quàm nuper abſentia corporis me mihi penitus abſtulit, idem uiciſsim mutuo quodam affectu mentiſq; præſentia reddit. Neminem latet quàm libenter imaginem ſuam ſpeculis intueantur omnes uel homunculi. Amicus autem in amico non imaginem ſuam tãtum inſpicit, ſed ſeipſum. Ego certe & ſi quaſi bellus in me homuncio ſum tenuiſq; breuiſq;, in heroico tamẽ ſpeculo ex quo amaui, luſtra iam quinq; procerum me uideo procerem non homunculum. Accipies ergo epiſtolam forte neceſſariam magis quàm uoluntariam, ſiquidem uitandi, ut dixi, tædij cauſa dictare hanc uideor fuiſſe compulſus. Heu mihi deliqui modo, neſcio, quomodo, mi Ioannes, deliqui nimium aduerſus heroicum genium, numenq; Platonicum. Ecce iam Plato ex alto me acrius increpat, ita reclamans: Quid uoluntarium in neceſſario, in amante, Marſili ſecernis. Tam uoluntaria eſt, ô Marſili, quàm neceſſaria amantis epiſtola. Nulla uel neceſsitas magis uoluntaria, uel uolũtas neceſſaria magis quàm amatoria. Quidnam magis uoluntarium eſt quàm amor? Qui primus ſummus, perpetuus eſt uoluntatis affectus, facitq; omnino ut non amare nolimus? Quid rurſus magis neceſſarium eſt, quàm amor? Qui clam numinum cœleſtium radijs flammiſq; incauto cordi prorſus inuritur. Atq; amator flammam iam experitur adultam priuſquam radiũ ſenſerit & ſcintillam. Non ardere non poteſt, ſi cœleſti ardet fato. Non ardere non poteſt, ſi quidem dum refrigerium quæritat, hoc ipſo potu ſemper accendit ardorem, quo fruſtra quodammodo cõfidit extinguere. Vnde nam huiuſmodi mixtio neceſsitatiſq; tàm mirabilis? Niſi quia Deus & ſumma neceſsitas eſt, & ſumma libertas, omneſq; ſummum bonum ſummopere uolumus, neq; nolle poſſumus, neque uolumus poſſe nolle. Idem fermè huic accidere ſolet, quicunq; calidiore radij diuini ſplendore, qui in pulchritudine nobis mirabiliter emicat, blande allicitur, clam rapitur, uehementer accenditur. XXX. Ianuarij. M. CCCC. LXXVI.

Lupus eſt homo homini, non homo.

Marſilius Ficinus Iacobo Bracciolino uiro doctiſsimo, S. D.

TRiſte lupus ſtabulis. Triſte gallinaceis uulpecula pullis, ſed triſte magis hominibus homo. Nam & leo & lupus & uulpes eſt hominibus homo, ſicut optimum animalium eſt, ſi uſquam reperiatur, homo optimus, ita peſsimum animal eſt homo peſsimus. Prudentiſsimus eſt, mi Bracciolíne, qui cautiſsimus. Cautiſsimus autem omniũ, qui diligenter cauet ab homine, ſed hic opus eſt Lynce atq; Aedippo, hic opus eſt Argo. Solus hominis ingenium conſiliumq; tenebit, qui ſemper meminerit aut nullo pacto, aut certè raro admodum difficillimeq; poſſe teneri.

Nulli unquam Deus omnia dedit.

Marſilius Ficinus homini faſtidioſo cognitionem ſui ipſius dicit.

VIdeo neminem undiq; tibi placere, hic acutus quidẽ eſt, ſed leuis & iracundus, ille autem grauis, ſed uel tardior uel inflatus, hic doctus eſt incontinens, continens ille ſed indoctus, alius quia deformis quodammodo uel ineptus uel ſordidus uideatur offendit, alius quia nimis comptus et uanus. Deniq; ne ſingula

enumerare coner, in ſingulis eſt aliquid quod non probes. Nulli unquã, ut eſt apud Homerum atq; Platonem, Deus omnia dedit. Meminiſſe te uolo inter homines eſſe te hominem, ac dum tibi diſplicent alij, te quoq; alijs diſplicere. Solum primum bonum eſt, in quo defectus eſt nullus. In cœleſtibus quidem defectus aliquis apparere poteſt, ſed non malum. In his autem quæ Lunæ ſubijciuntur, & defectus reperitur & malũ. Omnia præter primum, quoniam à bono proficiſcuntur, bona quodammodo ſunt, quoniam uerò non ſunt ipſum bonum, uel non perfecta omnino uidentur eſſe, uel mala. Cum igitur mixta ſint omnia, qui malum ex ſingulis colligit, tandem euadit peſsimus, qui uerò bonum eligit, optimus. Talis enim euadit quiſq; qualibus ueſcitur alimentis. Bene uale. Atq; ut alij te ferant, ferto alios.

Diſcendi & loquendi ratio.

Marſilius Ficinus Lucæ Fabiano Scribæ ſuo, S. D.

NAtura nobis inſtrumenta quibus diſcamus multa largitur, oculos, aures, nares, guſtumq; & tactum. Vnicum uerò quo doceamus inſtrumentum dedit, loquendi ſcilicet facultatem. Admonuit certè ut tanto ſæpius diſcendi miniſterióque docendi munere uteremur, quanto plura ad diſcendum, quàm ad docendum tradidit inſtrumenta. Nullus igitur uerboſus & loquax poteſt ſapiens eſſe, docuit enim ſemper, didicit uerò nunquam. Quiſquis autem ſapientia literiſq; caret, nõ modo pauper uerùm etiam cęcus & mutus eſt iudicandus. Eſto precor uelox quidem, & diligens ad audiendum atq; uidendum, tardus autem ad credendum, tardior ad iudicandum, tardiſsimus ad loquendum. Vt poſsis bona loqui, audi bona, ut etiam de te audias bene, tu quoq; de cæteris bene loquere. Fieri enim nõ poteſt, ut qui male loquitur, non audiat male. In loquendo autem caueto mendacium, non minus quàm ſcopulũ nauigator. Immenſum eſt enim ueritatis lumen, immenſa poteſtas. Cito mendacium detegit perditq; mendacem. Memento adulationem ſeruile uitium eſſe, imò etiam multo uilius quàm ſeruile. Nemo enim tàm apte adulari poteſt, quin à catellis longiſsime ſuperetur. Memento præterea increpationem temerariam aut rigidam eſſe, uel periculoſam uel prorſus inutilem. Iubet Plato noſter ut uel loquamur uerum duntaxat *ubi profuturi ſimus*, uel taceamus. Si quis autem Pauli Apoſtoli, prudentia, uita, propoſito, diſcipulus fuerit, ſolus inſtare tàm importunè poterit quàm opportunè. Omnino autem cauendum eſt, ne dum uerbis mores arguimus alienos, interim noſtri mores noſtra uerba redarguant. Cœpiſti ſicut audio, bene, progredere igitur qua uia cœpiſti. Atq; ut feliciter agas iter, equum tuum, id eſt, ſenſum habenis & freno cohibere ne deſinas.

Vltionis ſtudium nihil eſt aliud quàm iniuriam rurſus accipere.

Marſilius Ficinus homini iniuriarum impatienti, S. D.

ACcepiſſe doles iniuriam, ô amice, concedo equidem, ſed non tàm læſus fuiſſe uideris, quia male tibi fecerit quiſpiam, quàm quòd malum exiſtimaſti, quod fecit. Malo quidem omnia uel bona uertuntur in malum. Bono autem cũcta uel quæ uidentur peſsima in bonum deniq; conuertuntur. Vlciſci cogitas? Caue moneo diligenter, nam ſi ulciſci tentaueris, ſecundam ac tertiam patieris iniuriam, ac ſtudio perdendi alterius, ipſe te perdes, apes minima iniuria laceſsitæ pungunt, uitáq; pungendo relinquunt. Vt prorſus obliuiſcaris non cogo equidem, forte enim meminiſſe operæpretium eſt, ut ſaltem aliâs tibi caueas à malignis. Solet enim nunquam qui ſemel læſit ignoſcere. Ignoſce quæſo libenter, ne & ipſe te afflictes, & ille iterum iterumq; te lædat. Mala illum neceſſariò ſua manent. Nihil enim relinquit uel fortuna intactum, uel fortuna illæſum, uel Deus inultum.

Multum

Multum errat qui aggreditur multa.

Marſilius Ficinus homini curioſo & negotioſo, S. D.

VIdeo te, ô amice, ſollicitum pluſquam uellem. Neq; tua negotia ſolum, uerùm etiam aliena tractantem, quaſi iam rite propria compoſueris. Quoniam ſingulis penè momentis fallimur & erramus, nulla uel ad conſequendam tranquillitatem, uel ad deuitandos errores uia commodior, quàm pauca & egregia cogitare, pauciora electaq; loqui, agere paucíſsima, & illa quidem tàm poſsibilia quàm honeſta. Multum errant atq; laborant, qui multa cogitando uel loquendo uel agendo aggrediuntur, plurimùm autem qui plura loquuntur & agunt quam cogitauerint.

Nunquam ſatisfacit arti is cui ſemper artificium ſatisfacit.

Marſilius Ficinus artifici uano, S. D.

SAtisfacit tibi quamplurimùm, ô iners nimium artifex, quicquid aut dixeris aut feceris. Vis ne bona uenia cauſam tibi dicā? Quia ſcilicet non plus aliquid forte mens capit tua, quàm lingua manuſúe expreſſerint, ô quam puſilla mens, cui lingua manuſúe ęquantur. Profectò ubicunq; mens, ut par eſt, inſtrumenta ſuperat & materiam, nunquam opus ſatisfacit opifici, nunquam uerò ſatisfacit arti is cui ſemper artificium ſatisfacit.

Vnicus eſt uitæ cuſtos, amor, ſed ut ameris ama.

Marſilius Ficinus homini imperium affectanti, S. D.

VIs ne tutus ſecurusq; uiuere? Caue timeant te homines nimium, uel tibi prorſus inuideant. Tot nobis hoſtes ſunt, quot timent, & quot inuident. Multos metuat oportet quem metuunt multi, quamplurimis quoq; ſeruit, cui plurima ſeruiunt, ſubditus quilibet ſeruit uni, dominus omnibus. Vnus eſt uitæ cuſtos, amor, ſed ut ameris ama.

Grauis quidem uidetur iactura pecuniarum, hominum uerò grauiſsima.

Marſilius Ficinus Andreæ Cambino compatri optimo, S. D.

QVid nam mirabile eſt in amore? Non redamari. Quid impium? propter ſe amare quod eſt alterius gratia diligendum, atq; cōtra, ob aliud diligere, quod ſui ipſius gratia eſt amandum. Quid turpiſsimum? Odiſſe quem amaueras. In hoc ualde delinquimus, quòd cum cætera quamuis læuia non niſi graui cauſa compulſi relinquemus, amicum tamen theſaurū precioſiſsimum ſæpè leuiſsima quaq; cauſa inducti & deſerimus & inſequimur. Iubet Pythagoras ne facilè amicū quauis de cauſa amittamus, imò feramus quoad poſſumus, poſſumus autē donec relinquere omnino inuiti cogamur. Grauis quidē uidetur iactura pecuniarū, hominū uerò grauiſsima. Nihil in rebus humanis uel rarius acquiritur uel precioſius poſsidetˉ, uel infelicius periculoſiusq; amittit, quàm amicus.

Parum illi credendum eſt qui nimis credit.

Marſilius Ficinus Franciſco Saluiato Archiepiſcopo Piſano, S. D.

PAter uenerande, quęris, quare nōnullis qui apud nos uerſantur, parum credā? Quia hi, uenerande pater, nimis credūt. Diuerſa ualde in hoc eſt diligendi ratio atq; confidendi, quòd facilè quidem hunc amamus multum, qui facilè multum amat. Vix autem fidē huic adhibemus, qui cuiuis uel homini uel iudicio propere præſtat fidem. Quemadmodum ocius cadit qui mouetur ocius, ſic facilè fallitur qui credit facile. Sed quàm temerariū & periculoſum eſt, ſubitò uel cuiuslibet authoritati atq; uerbis, uel tenui cuidam indicio nimis credere, tàm periculoſum irrationabileq; ui detur probabilem rationem abſq; certiore alia ratione reſpuere. Tam denique impium, nefarium, miſerabile, nolle abſq; rationis aſſertione credere Deo. Deus ſiquidem ipſa ratio eſt, nihil autem opus eſſe uidetur ratione alia qua ipſi rationi prorſus aſſentiamur.

De officijs.

Marſilius Ficinus Cherubino Quarqualio uiro doctiſsimo, S. D.

ETſi nonnunquam minus fortaſſe officioſus ſum quam deceat, quemadmodū ſo-
lent qui Philoſophiæ ſtudijs occupantur, nequeo tamē in præſentia me contine-
re, quin ad uirum omnium officioſiſsimū aliquid de officio ſcribam. Si quantum
ipſe in agendo, tantum ego in diſputando eſſem officioſus, neq; Panetij ſubtilitas,
hac in re, neq; copia Ciceronis, deſideraretur. Agam igitur pingui Minerua, quādoqui-
dem nunc aliter nequeo. Atq; ut officio meo aliquando fungar, ad amicum omniū offi-
cioſiſsimum, omnium officia mittam. Officium eſt actio unius cuiuſq; propria, de-
corum honeſtumq; ſeruans, prout res, perſona, locus, tempusq; poſtulat. Sacerdo-
tis uirtus & officium eſt, ſapientia quædam pietate feruens, & pietas ſapientia lucens.
Principis, circūſpecta prouidentia, iuſtitia clemens, ſublimitas humilis, humilitasq; ſub-
limis. Magiſtratus, meminiſſe ſe non dominum eſſe legis, ſed miniſtrum, tutoremq;
publicum ciuitatis, præterea ſe à Deo dum ipſe homines iudicat iudicari. Priuati,
Tam libenter magiſtratuū parere mandatis, ut non legis neceſsitate compulſus, ſed pro
pria uolūtate uideatur adductus. Ciuis, ſiue magiſtratus ſit, ſiue priuatus, officium
eſt, tàm diligens publici cura, quàm ingens amor proprij. Equitis, fortitudo quidem
in bello, in pace uerò magnificentia. Mercatoris, ueridica fide atq; diligentia externis ali
mentis alere ciuitatem atq; ſeipſum. Opificis, alimenta à mercatore accepta iuſte ſin
gulis ciuitatis digerere membris. Mercatores & artifices atq; alij, ita pecunias quæ-
rant, ut nemini noceant. Nam quicquid à malo ſurgit, in malū deniq; recidit. Ita ſeruent
ut neq; uideantur fruſtra, neq; ſeruandi ſolum gratia quæſiuiſſe. Sic expendant, ut diu
poſsint expendere, atq; honeſte & utiliter expendiſſe probentur. Agricolæ, de agri
culturæ opportunitate conſulere aërem & agricolas ſeniores. Præterea tanta cum fide
liberalitateq; hoſpitibus ſuis agri fructus offerre, quanto illi cū fœnore illos reddit ager.
Domini legi rationiq; ſeruire, quo poſsit ſeruis legitime & rationabiliter dominari.
Conſiderare tàm ſeruum, quam dominū hominem eſſe. Humanitatem ſemper cum di-
gnitate miſcere. Serui, exiſtimare uitam ſuam eſſe domini, atq; rationē domini eſſe
ſuam. Mariti, uxorem quaſi corpus ſuum ſenſumq; diligere, ac diligentiſsime du-
cere. Vxoris, prudentem maritum ſuum ueluti ſuum animum rationemq; hono-
rare, atq; libentiſsime ſequi. Patrisfamiliâs, filios colere, quaſi propriæ uitæ propagi
nes, atq; optimo ſuo exemplo regere tanquam membra. Filiorum, genitorem ſequi
quaſi radicem atq; caput, & tāquam Deum alterum uenerari. Fratris, erga fratrem
ceu ferè alterum affici. Conſanguineorum, ſe inuicem tanquam eiuſdem corporis
membra diligere. Affinium, ut meminerint ſe lege quaſi natura quadam ita eſſe con
iunctos, ut rem, operamq; ſuam communicare ſibi inuicem debeant. Amicorū, com
muni inter ſe conſilio quærere uerū, communi auxilio ſequi bonum. Magiſtri, doctri
na & bonitate ſua diſcipulū doctum atq; bonū quaſi mentis ſuę filiū procreare. Cupio, ſi
liceret, monere magiſtros ne obliuiſcant, Ariſtotelem in diuinum Platonē recalcitraſſe.
Diſcipuli, præceptorē honorare tanquā intelligentię patrē. Cauere tamen ne magiſtri
uitia latenter imbibat. Iuriſcōſulti, ut omniū grauiſsimus ſit, atq; ſciat, qui ſacrā adulte
rat legē, ceu ſacrilegū ſeueriori cenſura plectendū eſſe quā qui nūmos. Medici, co-
gitare quādo ęgrotātes adit, agi de uita, ut nihil ſine ratione tētare audeat, nihil ſine con-
ſilio. Oratoris, quę alijs ſuaſurus eſt, ſibi iam ipſi perſuaſiſſe. Poëtę, ut naturam mo
resq; pingere ualeat, utrunq; uidiſſe. Muſici, in ſono gratiā, cantus in cantu ſermonis
elegantiā imitari. Meminiſſe etiā, motus animi, multomagis oportere conſonātes eſſe q̄
uoces. Inconcinnus eñ alienusq; à muſis eſt muſicus, cui dū conſonat uox lyraq;, mens
diſſonat. Iubet Dauid Mercuriusq;, quandoquidē Deo mouente canimus, canamus &
Deum. Philoſophus, diuina quærat diligentius, ut fruatur, perſcrutetur & naturalia,
ut utaṫ. Adſit humanis non interſit, Philoſophus ſingularis ut pro patria nō uera ſubeat
uitæ diſcrimē à Platone & Ariſtippo nō cogiṫ, quod quidē mihi quoq; imò placet, quia
Philoſophus inuita & cōtra retinente ciuitate in qua naſcitur ſit Philoſophus, cœliq; fi-
lius

lius eſt,non terræ. Adde quod omnino impium miſerumq; uidetur,uirum omnia uidẽtem pro ſalute cæcorum,qui fortè ſalui eſſe nunquam poſſunt,amittere.

Vir,caueat ne ullo pacto muliebris ſit. Mulier ſtudeat ut quodammodo ſit uirilis, maximè uerò pudica. Quantum enim uirum magnanimitas decet,tantum pudicitia mulierem. Senex,uideat ne puerilis ſit recordetur iuuenem ſe fuiſſe. Adoleſcens,curet ut ſit ſimilis,credat ſe poſſe ſeneſcere,ſeniores honoret. Indigenæ officium eſt ,patriam ut patris patrem matriſq; matrem colere,& quando cum peregrinis aliquid eſt agendum,ſe quandoq; peregrinaturum exiſtimare. Incolæ & peregrini,ſcire ſe ſolum eſſe,honorare omnes,aliena uix attingere,non tractare. Fortunatus,ſciat bona fortunæ,ſoli bono eſſe bona,ac ſereno aëri ſuccedere pluuias. Infortunatus,cogitet mala fortunæ,ſoli malo eſſe mala,ac pòſt dies pluuios ſerenos expectet. Videmus enim uer arboribus folia reddere,quæ abſtulit hyems. Homo,conſideret,cum nunquam in terrenis contentus uiuere poſsit,ſe cœli quidem ciuem eſſe, incolam uerò terræ, ut annitatur,nihil cogitare uel loqui uel agere, quod minus decere uideatur cœleſtis patriæ ciuem.

Nunquam ad infima cadit,qui conſtitutus in ſummo & acute & clementer proſpicit infima.

Marſilius Ficinus Iacobo Cardinali Papienſi,

DVM epiſtolam quandam de officijs philoſophicam ad Cherubinum noſtrum Quarqualium ſcriberem,Cherubinus ipſe uir apprime officioſus mihi ſupra caput aſtitit improuiſus.Ecce nuncius ſalutaris,uenerande pater , Marſilium ſacro nomine tuo iubet iterum iterumq; ſaluere. Nuncius tuus hodie nos tã bonis auſpicijs ſalutauit,ut non modo futuram nunciauerit ſalutẽ,& dederit. Salue igitur ô mea ſalus,ſalue ſemper ſub ſempiterno authore ſalutis Deo . Videris tu quidem mihi & oculis Argum,& Lyncem uiſu,(ut ita dixerim,)ſuperare,qui tàm ſublimis ipſe tàm procul Marſilium proſpexeris,tàm humilem tàm puſillum. Vtinam uenerande pater ut clare ipſe cernis,ita me quoq; clarum uideres.Sic ego tàm cunctis notus eſſem quam cuncta tibi nota.Sed ut clarum me & ipſe & quiuis alius uideat, reſpice precor propitius,ut cœpiſti. Siquidem tradunt Aſtrologi, benigno quodam aſtri ſalutaris aſpectu fortunatos naſci homines & claros euadere. Quid autem beneficio tanto gratiæ referam ? aliud in præſentia nihil habeo , niſi ut pòſt officia ſingulorum à me gradatim pro ingenij facultate deſcripta hoc adijciam.Marſilij quoque Ficini officium eſt, Papiẽſem Cardinalem tanquam gratiarum templum ardẽter amare,tanquam Muſarum fontem ſingulariter uenerari. Atq; ego hoc uno officio functus,ita demum officia me officioſiſsime tractauiſſe putabo. Proinde ſi quid ab excelſo de infimo hoc homunculo unquam audire potueris,hoc unum,ut arbitror audiſti maximè quod in hoc maximum, Marſilium ſcilicet Ficinum eſſe antiquiſsimum Medicæ domus alumnum. Ergo Medices utriq; Caſtor & Pollux patroni mei,ſuppliciter me tibi cõmendant. Atq; exiſtimãdum Papienſi commendatus ſum,eſſe me magnis,probis,doctis omnibus commendatum. VIII. Februarij. M. CCCC. LXXVI.

Commendat ſe tibi Chriſtophorus Landinus noſter uir doctrina bonitateque ſingularis.

Facilitatem uitij uitæ ſequitur difficultas,difficultatem uirtutis uitæ facilitas.

Marſilius Ficinus Petro Nero uiro candidiſsimo,

QVanto difficilius certa ratione incedere quam caſu uagari,aſcendere quam deſcendere,aggredi noua,quam conſueta tractare, attingere ſolum punctum circuli medium quam in reliqua quælibet eius puncta,quæ innumerabilia ſunt,incurrere ſcopum ipſum,id eſt,ſignum,ſagitta percutere quam quę circunſtant , Tramitem ſulcumq; ſeruare quam hinc atque inde præuaricari,rectum examuſsim tenere quam dilabi in obliquum,tanto difficilius eſt recte agere quam derelinquere, bonum eſſe quã malum. Cuius quidem rei inditium eſt,quod quotidie omnes erramus,raro aũt & pauci honeſte iuſteq; agimus. Veruntamen tantæ huic uirtutis difficultati duo repẽdit di-

uina lex beneficia. Primum quod uirtutes ita inuicem connectuntur, ut qui unam conſequitur, aſſequatur & omnes. Vitia uerò contrà, ita inter ſe repugnātia ſunt ut nequeāt cuncta eidem ſimul ineſſe. Quo enim pacto quis auarus ſimul eſſe poteſt & prodigus? Aut audacior & timidior? Secundum, quod primum illam naſcentis uirtutis difficultatem, ſumma quædam ſequitur uitæ facilitas atq; uoluptas. Ac breue certamen præmiū ſempiternum. Vitij uerò facilitatem, mox uitæ miſerabilis difficultas ſequitur, doloresq; perpetuus. Hinc illud Pythagoræ ſymbolum. Animal cauda nigra ne tangas. Hoc eſt, fugito uitium, cui mentis nigredo ſuccedit & uoluntatis afflictio. Vale candidiſsime Nere. Atque poſtquam & difficultate uirtutem & uirtute facilitatem uitæ iam es conſecutus, ut inde felicitatem adipiſcaris, memēto tàm arduum eſſe tamq; laborioſum ex uaſto uitiorum præcipitio reuocare gradus ſuperasq; euadere ad auras, ut nemo huc aſcendere ualeat, niſi quem æquus amauit Iuppiter, atque inde ardens euexit ad æthera uirtus.

Sicut pulchritudo natura gignit amorem, ſic amor opinione regenerat pulchritudinem.

Marſilius Ficinus Iacobo Cardinali Papienſi ſuppliciter ſe commendat.

QVo momento Cherubinus Quarqualius me ſuperioribus diebus tuo nomine ſalutauit, eodem penè noſtra illa ad te uolauit epiſtola. Ardentiſsimus enim cordis affectus repente nominis tui radijs flammisq; accenſus, manum prius meam impulit ad ſcribendum, quam quid potiſsimum ſcripturus eſſem mens mihi dictaret. Vt nihil mirum ſit, ſi quæ celerrimè ſcripſimus, leuiſsima uideantur. Alia quidem naturæ, alia orationis eſt ratio, nempe natura quo leuior, eo eſt & uelocior, oratio uero contrà, quo uelocior, eo leuior. Verùm memineris, uenerande pater, (ſcio quid loquar) te nuper à me epiſtolam accepiſſe, non cōſilij filiam, ſed amoris. Cum uerò te non lateat, *haud* aliter accipienda eſſe quælibet quam mittantur, non tàm conſilio quàm amore illam, ut arbitror, accepiſti. Præſertim cum tu eam ab initio ingenti quodam erga me amore creaueris. Aqua genuit piſces, aqua capit. Planta eodem adoleſcit quo pullulauit humore. Amore nata eſt iam pridem nobis epiſtola, amor eam tuus qui & creauit amplectitur, amplectendo mirifice fouet, fouendo ſibi ipſe regenerat pulchram. Sane ſicut pulchritudo natura gignit amorem, ſic amor opinione uiciſsim reuera pulchritudinem. At uerò quonam pacto, Marſili, putas amore potius quàm cōſilio ab eo uiro qui ipſum, (ut ita dicam,) eſt conſilium, tua legi? Quia uidelicet ſi conſilium ille ipſum eſt, rurſus eſt ipſe amor. Quantum ergo quæ ſibi offeruntur, radijs mentis introſpicit, tantum cordis undique penetrat flammis, quàm acriter acutéque ſentit, tàm ſuauiter & benigne ſemper interpretatur. Quemadmodum frigus tenebras comitatur, ita calor ſequitur ubique lumen. Rurſus, ita calorem acri circunfuſum ſapore dulcedo. Apud naturam calore perfectum dulcedo ſuperat acrimoniam, penes perfectum uirtute uirum, cenſuram indulgentia ſuperat. Salue igitur conſilium meum. Salue iterum meus amor. Tu precor Marſilio tuo libēter, (ubi opus fuerit,) conſule. Vbique tuum ama. Marſilius te tanquā oraculum in rebus grauioribus conſulet. In ſingulis uenerabitur. nono Februarij. M. CCCC LXXVI.

Pios pia decent.

Marſilius Ficinus Naldo Naldio Poëtæ, S. D.

ET ſi uetus nihil dare illi poſſum, cui iamdiu unà mecum mea omnia dedi, nouum tamen nunc tibi dono munuſculum, hoc autem eſt uolumen à me nuper de pia fide compoſitum. Non quod exiſtimem uel pijs huic opus eſſe uerbis, qui pijs abundat operibus, uel huiuſmodi mea fide, ei uiro qui ſcientia pollet. Sed ne ubi de fide pietateq; diſſero minus ipſe fidus piusq; uidear, ſi minus interim pij ac fidi amici meminero. XIII. Februarij. M. CCCC. LXXVI.

Pios

Pios pia decent.

Marſil. Ficin. & Ioan. Caualcan. Amerigo Corſino literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

Mittimus ad te, amice noſter, fide fidelior, noſtrum de pia fide uolumen. Non quod arbitremur eum uirum qui fide ipſa charitateq; excellit huiuſmodi diſputationibus indigere, ſed ut in hoc libro tãquam ſpeculo quodam pulcherrimum fidei tuæ charitatiſq; uultum iucundiſsime ſpeculeris.

Si perſpicuè cerneremus quam turpis & quam æger ſit prauus animus, non peccaremus.

Marſilius Ficinus Iuliano Medici uiro Magnanimo, S. D.

Meminiſti, Iuliane dulciſsime, dum unà præterita nocte uigilaremus, caſu quodam in hæc uerba nos incidiſſe, quam turpe ſit ſine coma caput, quam turpis ſine barba uultus. Hinc paulopòſt orta mihi eſt declamatiuncula quędam, ut aiunt, quadrageſimalis his forſitan diebus accommodata, quæ utinam tãtum tibi compta barbataq; uideatur, quantum ipſe mihi uideris & intus & in cute pulcher. quanto deformior eſt deformitas in uultu quam in manu, ac morbus in præcordijs peſtilentior, quam in pedibus, tanto turpitudo ægritudoq; in animis impiorum flagitioſorumq; hominum abominabilior atq; tetrior eſt, quam uniuerſa cunctorum corporum deformitas atq; peſtis. Si uel oculis cernere uel animo prorſus excogitare poſſemus ſordidam & horrendam improbæ mentis effigiẽ, certe raro admodũ & leuiter peccaremus; nihilq; longius fugeremus, q̃ malæ mẽtis aſpectũ. Eadem penè eſt pulchritudinis animi ad corporis pulchritudinem comparatio. Nam illa quidem ſi uel parumper oculis aut animo cerneretur, multo blandius alliceret, rapacius raperet, uehementius oblectaret felices amantes, quam ſingularis corporis ſpecies perditos & miſeros amatores. Cur ſapientes templo Apollinis inſcripſerunt, noſce te ipſum? Niſi ut puram ſuſpicias mentem, tanquam ueri Phœbi, id eſt, ſupercœleſtis Solis radium ſempiternum, nube corporis circunfuſum, agnoſcasq; & fulgorem nubis à radio, & radij ſplendorem à Sole pendere. Vt corpus quidem laudes in animo, animum autem honores in corpòre. Rurſus animum diligas colasq; in Deo. Deum ames quidẽ & uenereris in animo, mireris autẽ & ſtupeas in ſeipſo. Cũ dux & magiſter noſter Aurelius Auguſtinus nouiſſet ſe ipſum & in ſeipſo Deum, ſic protinus exclamauit. Sero te amaui pulchritudo tàm antiqua, & tàm noua, ſero te amaui.

Nihil turpius illo, apud quem præter animum pulchra ſunt omnia.

Marſilius Ficinus Hominum generi, S. D.

Si quis agricola non ſolum ſine ulla mercede, uerùm etiam cum maximo ſui damno alienos quidem agros colat, proprios autem negligat, abſq; dubio ſtultiſsimus & miſerrimus ab omnibus iudicabitur. Ergo demẽtes nimium ſunt illæ mẽtes & miſeræ, quæ omnem in hoc operã ſuam ſemper impendunt, ut corpus atq; externa quàm optime ornatiſsimeq; ſe habeant, ut autem bonæ ipſæ ornatæq; ſint, penitus negligunt. O quàm malus eſt homo, cui canis & equus melior eſt quam animus, ô quàm deformis, cui calceus quãtum in ſe eſt, pulchrior eſt quam animus. Nihil huic re uera bonum eſt, uel pulchrum, apud quem cuncta præter ipſum id eſt, pręter animum, bona uidentur & pulchra. Si huius ornatiſsimas ædes Philoſophus aliquis Cynicus ingrediatur ac neceſsitate quadã expuere compellatur, certè in eius faciẽ excreabit, quia uidelicet ſingula ibi mundà ornataq; uideat præter ipſum. Nihil pauperius & inanius illo cuius horrea quidẽ plena ſunt, animus uerò uacuus. Solemus illos qui extra mẽtem poſiti ſint, appellare dementes. Quo autem pacto in demente ſit animus, qui iamdudum eſt in patinis non intelligo. Dic precor, ô mens infelix, quam alienorum curioſa, tàm negligens propriorum, dic, inquam, cui nam hominum cuncta ſana ſunt, niſi ſano? Cur igitur extra te demens tàm anxiè huc & illuc oberras, atque tantum & tàm

fruſtra

fruſtra laboras. Da operam ut bona pulchraq; ſis, ſubitò tibi bona & pulchra ſunt omnia. At uerò ita demum quod iubeo perages, ſi tàm cupies te bonam pulchramq; euadere, quam affectas minima quæque ſuppellectilia eſſe optima, ornatiſsimáque uideri. Si dum corpus paſcimus & canes & aues, hominem ipſum interim, id eſt, animum, perire fame non ſineremus, certe tàm quiſque contentus plenusq; uiueret quam nunc nemo contentus. Nunc uerò cui mirum ſit? ſi nunquam impletur animus, ſi ſemper affligitur? qui deſerit ſemetipſum, cui ſolum id curæ eſt, ut beſtiam ſuam impleat, quæ cõtinue fit in ipſa ſaturitate uoracior, atq; contra Dominum ſuum negligentia eius exurientem penitus & exanguem, ſæuior & robuſtior.

Malis quidem bona fortuna mala eſt. Bonis autem mala fortuna bona.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Bembo Veneto equiti clariſsimo, S. D.

DIc mihi uir conſtans, quam ob cauſam fortuna odit quidem ac deprimit ſæpè quem merito populus amat, contra uerò amat atq; extollit ſæpius, quem iure quodam populus odit? An forte quia fortuna non ſolum rationi oppoſita eſt, ſed etiam ab ipſo mundi initio inimica eſt populo. Vnde populus ſemper infortunatus & miſer. Forte etiam eſt ambitioſa. Atq; ut non uirtuti hominum'ue generi, ſed ipſi ſoli maximum quoduis facinus adſcribatur, quem homines quam plurimi iure depreſſum uolunt, miris modis extollit, quem uerò ſublimem deprimit in profundum. Quid ſi cæca ſit, ut aiunt, æmula'ue naturæ? Natura ſiquidem inſtituit ut prius tanquam animal uiuas quam tanquam homo, ſentis enim antea quam intelligas. Fortuna ſiquidem magnum affectat hominem facere, ingentem prius facit beſtiam uenenoſo faſtidio turgidam. Vnde & ingenio & uultu tyrannus naſcitur prius quam tyrannide potiatur. Hi præter dignitatem in dignitatibus conſtituti, faciunt ut dignitates ipſæ ulterius probis hominibus non ſint dignæ. Faciunt etiam ut interdum neque diuina prouidentia mundum, neq; humana prudentia genus humanum agi, ſed caſu, credatur. Verùm diuina prouidentia nonnunquam alios contrà omnem fortunæ fauorem, repente ad imum è ſummo faſtigio deijcit. Alios contrà malignum fortunæ impetum euehit mirabiliter in èxcelſum. Si quos autem uel ſuperbos ſtare diu, uel humanos ad tempus cadere ſinit, permittit etiam ut & illi tàm deiecta miſeraq; mente ſint, quam alta ſorte, & iſti tàm excelſa mẽte quam humili & abiecta fortuna. Malis quidem bona fortuna fit mala, bonis autem mala fortuna bona. Equidem ſi mihi daretur optio, Hercules eſſe mallẽ quam Sardanapalus. Quot alter monſtra præmebat, tot alter monſtris opprimebatur, alter ſuperatis feris Deus euaſit, alter ſuperatus à feris, factus eſt fera deterior atq; miſerior. Vbi ſapientiæ plurimum, minima opus eſt ſorte, ubi minimum ſapientiæ, ſors plurima dominatur. Et ſi interdum fortuna ſapientiæ iungitur, non tamen ſimul utraq; regnat. Aut enim nullo pacto ſors rationi coniungitur, aut ſeruit. Quamobrem ſors probis inuida uiris, totis obſiſtit uiribus, ne proba uſquam ratio regnet, utpote quæ illa regnante ſit & gloriam & imperium amiſſura. Sæpè ſors dotat multum, quem parum natura uirtus'ue dotauit. Neque ditàt facile quem natura uirtus'ue ditauit. Sunt certis ſeculis magni quidam potentesq; uiri, quaſi humani quidam dij homineſque diuini, ſed Phœnicibus rarios, quos non fortuna facit, ſed diuina prouidentia magnos. Hi certo inditio diſcernuntur. Tales enim ſunt ut proſperitatis ſuæ ſorti quidem tribuant nihil, humanæ quoque uirtuti minimum quiddam, uirtuti autem diuinæ quam plurimum. Tantumq; uultu erga omnes ſint humani, quantum ſuper omnes mente diuini. Si ubi eſt inflatio non eſt ſanitas, certe nullus inflatus non inſanus, nullus inſanus profanusq; non ferinus, nullus diuinus, non humanus, nemo humaniſsimus non diuinus. Vir certe diuinus nõ uult fortunam ſibi ducem, cæca enim eſt ſæpéque caſu cadit. Non gaudet fortunæ promiſſis, infida enim eſt uel ſuis quos præter dignitatem ad ſummum dignitatis culmen euexit. Nempe inter ſummum atque imum reciproco gaudet ludo, ac uicibus delectatur alternis. Non timet etiam fortunæ minas, uana enim eſt. Neque magis poteſt in nobis quicquam quam nos poſſe uelimus, quando te facimus fortuna Deam cœloq; locamus. Nemo miſerior illo qui uerã felicitatem collocat in fortuna. Ne-

na. Nemo felicior quam qui fortuitam proſperitatem reuera felicem eſſe non iudicat. Qui uel ridiculum fortunæ fletum unà cum Democrito ridet, uel flebilem eiuſdem riſum cum Heraclito deflet, prudens ab Hippocrate cenſetur. Qui puerilem fortunæ ludum cum Socrate calcat, ſapiens & diuinus ab Apolline iudicatur. Denique qui cum Aenea in rebus durat aduerſis, ſolus cum Aenea rebus ſe ſeruat ſecundis, ſerenos poſt pluuiam ſuſpicit dies, ac tãdem optata potitur Italia? Igitur mi Aenea, ne cede malis, ſed contra audentior ito. Quicquid igitur, ſuperanda omnis fortuna ferendo. Vale lætior mi Aenea. Tot enim aliquando bonis gaudebis in portu ſecurus, quot mari fortiter ſuperaſti procellas.

Animus mortalibus non impletur, quoniam æterna requirit.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

SI tibi nunc quadrageſimalem declamatiunculam quandam recitauero, Laurenti, quam hac aurora mea mihi mens declamauit, en quid erit pretij? Forſitan ut tantum tibi meis ineptijs riſum in præſentia moueam, quãtum declamatores aptiſsimi uulgo lachrymas his diebus excutiunt. Recitabo tamen ut mihi quidem uideor Laurenti. Scio enim inſignem pietate uirum, quamuis forte pietatis uerba nonnunquam quodã modo ridere poſsit, pietatem tamen ipſam reuera deridere non poſſe.

Qui ſitit, Marſili, uinum, ſitim, ut uides, extinguit uino. Atq; magis ſi duas hauſerit pateras quam ſi unam. Huic imago uini uel uidenti uel cogitanti incitat, non ſedat ſitim. Imaginis enim eſt allicere, ſubſtantiæ paſcere. Tantum igitur imago uini alit ſitim, quantum uinum ipſum alit hominem ſitibundum. Quod quidem pœna nobis indicat Tantali, imò uerò pœna noſtra nobis, Tantali enim ſumus omnes. Sitimus quidem bona omnes uera, omnes inſomnia bibimus. Dum uerò letales lethei fluminis undas faucibus plenis ingurgitamus, interea umbratilem quandam nectaris & Ambroſiæ guſtulam ſummis labris ferè iam lambimus. Vnde miſeros continuò Tantalos ſitis exurit anhela. Si qualia mens capit, talibus potiremur? certè potiundo uel omnino uel maxima ex parte aliquando animus impleretur. Quoniam uerò quanto magis mortalibus ubique potimur, tanto magis animi appetitus accenditur, ſatis conſtat mentem non mortalia, quæ æternorum imagines ſunt, ſed æterna requirere. Ideoq; æternam eſſe non caducam, quandoquidem uerum eius alimentum eſt æternum. Ergo in corpore caduco dormitat penitus & ægrotat, in hoc per ſenſus inſomnia bibens ſitim alit bibendo non ſeipſam. Aegra quoq; propter affectus quieſcit miſera nuſquã, ſed fruſtra paſsim inquieta uagatur. Vbi molliter iacere confidit, alte cadit, ubi medicinam ſperat ſalubriorem, uenenum haurit peſtilentius. O miſeram mortalium ſortem miſeria ipſa miſeriorem. Quo'nam miſelli confugiemus? Certe nuſquam niſi ab infimis refugiamus ad ſumma niſi ad illa quæ nuſquam fugiunt fugiamus. Quid igitur eſt agendum? ut bene & uigilemus & ualeamus? Vita nobis prorſus in contrarium conuertenda. Dediſcenda quæ uulgo didicimus, quibus diſcendis nos ipſos hactenus ignorauimus. Diſcenda quę prętermiſimus, quibus ignoratis, nos ipſos noſſe non poſſumus. Diligenda quæ negligimus, quæ diligimus, negligenda, ferenda quæ fugimus, quæ ſequimur fugienda. Flendus eſt nobis fortunæ riſus, fleta quoque fortunæ ridendus. Sic enim nos neque uulgi ſordes coinquinabunt, neque uel immortalium incuria lædet uel mortalium curioſitas cruciabit. Neque proſternet mollities, uoluptas ue diſſoluet. Neque fortuna uel proſpera illaqueabit, uel aduerſa necabit. Sed quam purgati erimus, tàm ſereni, quam ſereni erimus, tàm lucentes. Tunc primum uerarum euadimus pleni formarum, cum primum uacui ſomniorum.

Nõn

Non cortex nutrit, ſed medulla.

Marſilius Ficinus. D. Franciſco Guaſconio uiro clariſsimo ſe commendat.

DOno tibi religionem noſtram, religioſi pignus amoris. Non ut inſignem pietate uirum inſtruam ad pietatem, ſed quia uno hoc munere puto magis quam cunctis diſputationibus meis ipſi me pietati ſatisfacturum. Si fortè noſtra hęc religio tibi uidebitur pauperrima, memento Chriſtianam religionem in paupertate fuiſſe fundatam. Memēto pręterea, apud nos non expreſſores librorum eſſe, ſed oppreſſores. Verùm qualiſcunque ſit, quandoquidem nihil eſt in re amata, quod amanti non placeat, amatori ſuo Guaſconio ſatis formoſa diueſque uidebitur. XX. Maij. M. CCCC. LXXVI. Florentiæ.

Quæ reuera ſunt bona quo maiora ſunt eo etiam meliora.

Marſilius Ficinus Laurentio Bonincontro Aſtronomo & poëtæ, S. D.

DIci non poſſet quanta in legendis tuis literis uoluptate affectus fuerim, clariſſime Laurenti. In ijs autem nihil equidem minus accuſo, quā quod ipſe magis excuſas. Verùm quid dixi modo, mi Laurenti? Imò uero accuſo nihil, ubi mihi ſingula ſummopere placent. Ergo ut rectius loquar, nihil in tuis literis mihi placet magis, quam quod tu maximè ſuſpicaris mihi minus forte placere. Prolixitatem, inquā amice tuam, imò ſobrietatem. Quæ enim reuera ſunt bona quo maiora ſunt, eo etiam meliora. Defers ad nos iudicium inter numina tria grauiſsimum, inter prouidentiam uidelicet, & fatum & libertatem. Audiſti ad Paridem quondam iudicium inter tres Deas fuiſſe delatum. Ego autem diſcrimine tanto offendere numina nolim. Manet alta mente repoſtum iudicium Paridis ſpretæque iniuria formæ. Forte uerò nihil amplius ſupereſt pericli. Videris ipſe cautiſsimam de ijs tuliſſe ſentētiam. Non enim inepte, ut nōnulli conſueuerunt, ſeiunxiſti numina, ſed inuicem aptiſsime coniunxiſti. Sententiam uerò tuam latius in libro de Aſtrologis confirmamus.

Non poſſunt plures in ea re inuicem firmiter copulari, quæ ipſa in ſe mutabilis eſt atque diuerſa.

Marſilius Ficinus Locterio Neronio conphiloſopho, S. D.

AMplector equidem ſummo quodā gaudio doctas, Locteri, piasque literas tuas, in parte præſertim ubi tu me in eo bono quod cuncta complectitur benigne cō plecteris. Legiſti ſæpenumero Peripateticum illud. Quæcunque cuidam tertio eadem ſunt, inuicem quoque ſunt eadem. Hoc autem tunc ſolū mihi uidetur impleri, cum tertium illud ſibimet eſt penitus idem, hoc eſt indiuiduum ſimplexque & permanens. Alioquin non poſſet quæ ad ipſum recurrunt copulare inuicem prorſus atque firmare. Sed manifeſtò explicemus exemplo quod uolumus. Lineæ quā diu in centro indiuiduo & immobili permanent, ſingulæ tùm in ſe ipſis indiuiduæ immobileſque conſiſtunt, tū inter ſe inuicem uel eædem penitus uel coniunctæ. At cū à centro ad circūferentiam diuiduam & mobilem inexplicantur, magis gradatim magiſque tū ſingulæ in ſeipſis diuiſæ mutabileſque euadunt, tùm inuicem diſiunctæ reddūtur, quo ſi uiciſſim ab ipſa circunferentia in centrum denuò replicentur, continuò unitatem ſtabilitatemque priorem recipere uidebuntur. In centro quidem Deum, in circunferentia uerò cœlum & elementa, in lineis denique animas menteſque cōſiderare debemus. Ergo quid falſa quotidie uulgus beniuolentia gloriatur? Hic quidem totus iamdiu ſum tuus, inquit, iſte uiciſsim ſemper, inquit, tuus ero, ille rurſus audet dicere, ego ac tu unum prorſus idemque ſumus. O quam falſi ſunt homines, quam fallaces. Nempe dum ipſi à ſtabili Dei unitate cadentes in mūdi machinam mutabilem multiplicemque, diuiſibilem ſeſe prorſus immergunt, ideoque ſtabilitatem unitatemque in ſeipſis non retinēt naturalem, interim tamen quod amiſere dementes, quod miſeri perdiderunt, tàm impudenter quā imprudēter alijs pollicentur. Deſinant igitur profiteri, ſe inuicem mutua quadam beniuolentia, idem

idem prorſus & fieri & manere, quam diu & ipſi in ſe qui diligunt, non ſunt tales quales alijs præſtare ſe iactant, & in ea re diligunt quæ etiam non eſt talis, non colligit unquam, non ſiſtit animos ſibi ipſis & alijs, niſi unitas ipſa ſimplex immobiliſq; æternitas, quæ maximè cuncta complectitur, utpote quæ ſua ſunt maximè. In qua ego te libentiſſime complector, mi Locteri, uiciſsim benigniſsime complectentem.

Cupido magis perſuadet uel tacendo quam & orando Mercurius & Phœbus ipſe canendo.

Marſilius Ficinus Dominico Gallecto, S. D.

SI quantum amor in te Dominice meus, me quotidie ſtimulat ad ſcribendum, tãtum Muſa materiæ mihi ſuppeditaret, certè totiens noſtro nomine legeres, ſalue Gallecte quotiens ipſe ſaluere deſideras. Quam uerò iamdiu materiam nobis negat inuida Muſa, eam in præſentia Ioannes ſuggerit Caualcantes, Muſarum dulcis alumnus. Hic tibi ob amicitiam noſtram multa ideo debere fatetur, quoniam ego in te quondam, tanquam antiquiore, prius amando ipſum ardenter ſtabiliterq; amare didicerim. Quod ſi quàm magnus eſt meus amor, tàm magna quandoque præſtare ualeret tu quoque uiciſsim plurimum Caualcanti debere cognoſceres. Nempe cum hic ubique nobis tui ſimillimus amãtiſsimusq; occurrat, efficitur ut in hoc amando, amare Dominicum non dediſcam. Ergo Caualcantis cauſam tibi Deus ille commendat, ſine quo neque properè unquam, neq; proſperè quicquam alicubi commendatur. Cœleſtis Gallecte, Cupido ſæpe quod ipſe ipſius miles ſæpius experiris, perſuadet antea quàm ſuadeat. Perſuadet autem multo uehementius uel tacendo, quàm & orando Mercurius & Phœbus ipſe canendo. Quid mirum? Iſti ſiquidem foris ad aures animi fores, uerba uolantia fundũt. Ille uerò intus indelebiles flagrantiũ cogitationum notas præcordijs ipſis inurit. Sed mitto poëtæ uobis hæc amatoria. Ad cauſam ipſam uenio Ioanni noſtro nobiſque communem.

FINIS.

MARSILII FIcini Florentini Epiſtolarum,

LIBER IIII.

Nemo eſt cui poſsit inuidere qui uidere poſsit quot omnes intus & extra furijs agitantur.

Marſilius Ficinus Florentinus Laurentio Franciſchio Dominici filio, S. D.

MANdauit diſcipulis ſuis Pythagoras, nec cerebrum coruè commederent. Id eſt, neq; cerebrum cogitationibus conſumerent ſuperuacuis, neq; immoderatis curis urerent. Si omnia fortuna contingunt, fruſtra laborant qui confidunt, quæ præter rationem modis innumerabilibus accidunt, certa ratione definire penitus atq; diſponere. Si fato cuncta perueniunt, in ipſum fatum grauius incidunt, quicunq; ineuitabilem huius neceſsitatẽ euitare contendunt, addunt enim proprium fato laborem. Deniq; ſiue fortuna res noſtræ ſiue fato prouenire dicantur, diuina prouidentia irrationalem fortunam in ordinem ratione diſponit, immite etiam fatum ad bonum ſuauiſsimè tẽperat, ut cuncta his ordinata bonaq; eueniant qui libenter cum diuina uoluntate conſentiũt. His ſolis interna conſentiunt & externa, cæteris autem utràque ubique diſſentiunt. Hi ſoli puiam neceſſaria ſunt faciunt uoluntaria, quæ mala uidẽtur bona. Quemadmodum

dum pura mens uniuerſo gaudet bono, ſic impura malis cunctis affligitur. Sicut lumẽ maximum ad ſe lumina cuncta rapit, ſic maximum in terris malum, id eſt, homo malus omnia ad ſe undique trahit mala. Multoq; plura ſibi ipſe infert, quàm accipiat aliunde. Sicut inſatiabiles ad bonũ ſumus, ſic fermè inſatiabiles neſcio quomodo ſumꝰ ad malũ. Mala præſentia quidem non tàm ſentimus quàm augemus, præterita uerò repetimus, futura præripimus, fingimus non futura. Mitto quã peruerſa mente res patiamur aduerſas, non'ne proſperitate ſic abutimur, ut infeliciſsima nobis ſit ipſa felicitas? Externarũ rerum ſucceſſus nihil aliud eſt quàm rationis & legis exceſſus. Sanitas autem corporis quid nam eſt nobis niſi mentis inſania. Forma quæq; robūrq; corporis ſæpè animi deformitas fit atq; debilitas. O quàm deformes ſumus, quotiens in iſta quæ Deus formoſa facit ipſi deformes irruimus. Heu quàm ingrati Deo bonorum omnium largitori, quotiens opera eius gubernationemq́ue damnamus. Et quanto magis bonis illius frugibus horrea nobis abundant, tanto magis ſpinas loliūmque & intra nos producimus & domi foriſq́ue ſerimus. Et cum mala producamus feramuſq́ue, miramur tamen ſi quando inde peſsima metimus, neque agriculturam, ſed aſtra Deum'ue culpamus. Nemo eſt igitur cui poſsit inuidere qui uidere poſsit quot omnes intus & extra furijs agitamur. Difficile diſcernas in patria quis nam inter alios ſit beatior, difficilius extra patriam quis miſerior, æqua fermè ratio eſt utrobiq;, illic ad ſummum ſinguli gaudent, hic ſinguli dolemus ad ſummum. Vt niſi cæci ſimus omnino, uidere hinc perſpicuè debeamus, ſementem noſtram quandoquidem tàm male ſe habet in terris, non terrenam eſſe ſed cœleſtem, Cœleſteſq; fructus, ſi rectè culta fuerit, producturam.

Cum rationi & conſilio ſatisfeceris cunctis ſatisfeciſſe putato.

Marſilius Ficinus conphiloſopho ſuo.

TVrbaris ut audio multum, quod quæ intelligis certa te ratione feciſſe damnẽtur à multis. An ipſe tanti te facis Amice? Vt uelis eos qui Deo non parcunt, homini parcere? Quid pulchrius meliuſq; agi poteſt quàm quę à Deo qui optima eſt ratio, fiũt. Operibus tamen diuinis ubiq; detrahitur. Horremus dæmonas, incuſamus aſtra, damnamus tempora, Plantarum quoq; & animalium formas & uires uituperamus, carpimus homines, de noſtra ſorte aſsiduè querimur, quę à Deo gratis accepimus diſplicent, quę grati nos fecimus uſq; adeò placent, ut Deo diſpliceamus. Enitere precor ut quantum noua opera tua tibi tanquam fœtus proprij ſubitò blãdiuntur, tantum ipſe rationi obſequare pareaſq; conſilio. Poſtquam uerò diligenti rationi probatoq; prudentum conſilio ſatisfeceris, hominibus cunctis ſatisfeciſſe putato. Sic enim ipſi ueritati, quæ cunctis eſt amplior, ſatisfeciſti. Quod ſi adhuc quę eiuſmodi ratione cogitaueris dixeriſq; & feceris alicubi improbentur, memento alimenti boni inditium eſſe malo guſtui diſplicere, mali autem argumentum, guſtui malò placere. Vale atq; poſtquam uolũtas rectam ſequuta fuerit rationem ne turberis ſi quid præter uoluntatem inde ſequatur.

Fruſtra ſapit qui non ſibi ipſe ſapit.

Marſilius Ficinus Morali Philoſopho non morato, S. D.

QVam abſurdus eſt ſutor ueſte undique lacera, quam iners medicus ſemper ægrotus? quam moleſtus Muſicus cui diſſonat lyra uoci, tàm turpis moralis Philoſophus non moratus. Qui loquitur quidem bene, agit autem male, hic fruſtra uel hominibus bona loquitur non credentibus, uel a ſuperis bona petit non concedentibus.

Mundano-

Mundanorum medicina malorum eſt ſupermundani Dei cultus.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Bembo Veneto equiti clariſsimo, S. D.

QVoniam cœleſtis hominum pater ſtatuit patriam noſtram fore cœlum, idcirco dum terram incolimus regionem à noſtra patria remotiſsimam, cõtenti aliquando eſſe non poſſumus, ſors autem huiuſmodi non tantum hominibus, uerùm etiam cunctis omnino rebus creatis eſt communis, ut nuſquam præter quam in propria origine quietem agant. Atq; quietis gratia conentur illic finem ponere, unde principiũ habuerunt, ſic aqua terraq; ad imã deſcendunt, alta petit ignis & aër, ſic talpæ atq; ſimilia terræ aluo ſe occulunt. Cætera quàm plurima calcant terræ dorſum. Piſces aquã nati, aqua natant. Hominum uerò animi communi quodam naturaliq; inſtinctu continuè cœlum appetunt, atq; ulterius cœli regem, unde creantur. Quoniam uerò appetitio ad Deum naturalis à Deo nobis infuſa inanis eſſe non debet, ne ſumma ratio quæ nihil fruſtra facit, fruſtra eam nobis infuderit, ſequitur eſſe mentes hominũ ſempiternas, ut ad ſempiternum diuinumq; bonum natura deſideratum quandoq; ualeant peruenire.

Ex his quæ diximus ſequitur, ut animi quandoquidem neq; terrenis unquam alimentis implentur, neq; dum terrena ingurgitant cœleſtibus ueſci dapibus poſſunt, hac in uita nitantur cœli regi quandoq; pro uiribus adhærere. Tanto enim minus amaris inficiuntur terræ ſaporibus magisq; dulcibus reficiuntur cœli liquoribus, quanto auidius ad ſupercœleſtem dulcedinis fontem afficiuntur. Quanto propinquius accedimus ad mundi dominum, tanto longius à mundana ſeruitute diſcedimus. Cæterum ſicut in patria hæremus illi, uidendo atq; gaudendo, ſic extra patriã amando prorſus & adorando.

Quamobrem non reperitur uſquam contra terrenos morbos medicina ſufficiens, præter amorem cultumq; diuinum. Neq; id quidem iniuria. Nempe in quolibet morbo quando medicina mali humoris non ſuperat qualitatem, conuertitur in humorem, turbat corpus, minuit uires, põdus his auget. Cum igitur infirmitas omnis aduerſitasq; noſtra ſit corporalis atq; mundana, proculdubio fruſtra laborat quiſquis eiuſmodi malo corporeis mundaniſq; medicinis ſuccurrere tentat. Fortiore admodum mihi crede hic opus eſt medicina, medicina dico, quæ & ſpiritalis ſit & ſuper mundum, quo corporales mundanosq; morbos expellere ualeat. Si hoc ſolum languore laboraremus aut illo, forte hic nobis medicus ſufficeret aut ille. Sed peſtis noſtra eſt omne malum. Ergo tiriaca nobis eſt omne bonum. Morbus noſter eſt inexplebilis appetitus, & continua perturbatio, medicus ergo nobis eſt immenſum bonum & æterna tranquillitas. Si quis neget medicinam noſtram eſſe uerum Dei cultum, huic nullum malorum ſupereſt remedium, ſpesq; omnis ſanitatis adimitur. Qui autem reuera diuinis confidit remedijs, conualeſcit protinus ut confidit.

Non quid quiſq; ſed quo animo det conſiderare debemus.

Marſilius Ficinus Georgio Antonio Veſpuccio ciui optimo & doctiſsimo, S. D.

DOno tibi noſtrum de uera pietate uolumen, nõ ut inſignem pietate uirum inſtruã ad pietatem, ſed quia uno hoc munere puto magis quam cunctis diſputationibus meis ipſi me pietati ſatisfacturũ, ſatisfaciam quoq; pio amico meo, ut arbitror, qui cum pio ſemper affectu ferueat, affectum ipſum in cunctis metitur potiuſquam effectum. Scit enim reuera in rebus externis nihil eſſe magnum. Nihil rurſus in affectu magno eſſe non magnum, ſcit etiam nihil unquam ab eo magnum dari, qui nil unquam dare maius uoluit quam quod dedit. Nihil cõtra ab eo dari paruum, cui præ uoluntate maioris quicquid largitur eſt paruum. Scit deniq; non tàm manum, quam cor largientis aſpiciendum. Et quantum alter tribuere cupit, tantum alterum debere fatetur. Nam & ſi non manu ſtatim, animo tamen acceptum à nobis eſt, cum primũ nobis innotuit quicquid amicus tradere concupiuit. Qui noua poteſt donare quotidie, nihil unquã largitur excellens, ſolus excellentiſsima dedit, cui nihil ſupereſt denuo

tribuendum, cum ſemel ſeipſum ſecumq; ſua omnia dederit. Vt autem paucis comprehendam, aut nihil donamus aut omnia. Qui rem nobis aliquam dat, non animũ, hic non donum offert, ſed uel commendat depoſitum, uel emit nos, uel forſan aucupatur. Subitò uerò cuncta largitur qui mentem dat omnia poſsidentem. Vale.

Quàm turpe eſt amare pecunias, tàm honeſtum amare hominem, tàm etiam neceſſarium & beatum amare Deum.

Marſilius Ficinus Petro Guicciardino literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

QVam turpe eſt amare pecunias, tàm honeſtum eſt amare hominem amore dignißimũ. Nemo dubitat, modo unquam aliquid amet, quin amator ſeipſum ſibi auferat, atq; dedat amato. Pecuniæ hominem eam amantem accipere quidem poſſunt, reddere nequaquam. Hinc fit ut amator huiuſmodi neq; pecunias habeat neque ſeipſum. Qui autem amat hominem redamantem quantum dum amat ſeſe alteri dedit, tantum ſe recepit dum redamatur. Imò uerò, ut rectius loquar, duplo magis, nempe duos hac ratione recipit animos qui dederat unum. Rurſus quàm honeſtum utileq; uidetur diligere uirum, beniuolentia dignum, tàm neceſſarium eſt atq; beatum amare Deum, primam amoris pulchritudinisq; originem, ſine cuius calore nullus amare quicquam poteſt, ſine cuius ſplendore nil poteſt amari. Vale felix, & commenda me patri tuo Iacobo ciui clariſsimo. Calendis Martijs. M. CCCC. LXXVI. Florentiæ.

Qualis in ſe quiſq; eſt, talia cuiq; ſunt quæ accipit.

Marſilius Ficinus Ioanni Aurelio Ariminenſi, & Ioanni Petro Cortuſio Patauino conphiloſophis ſuis, S. D.

NON eſt malum in hæc incidere, quæ uulgo dicuntur mala, niſi malis dignus fueris. Mala enim non patitur niſi malus. Non eſt bonum hæc habere, quæ dicuntur bona, niſi bonis dignus fueris. Bonis enim nõ fruitur niſi bonus. Non ab externis interna, ſed ab internis externa dependent. Qualis in ſe quiſq; eſt talia cuiq; ſunt quæ accipit. Non tàm de ſorte quàm de electione conqueri poſſumus. Mala continuè cogitamus, nos agitant undiq; mala. Mala quotidie ſequimur, meritò nos mala ſequuntur. Crudelitatem plurimùm exercemus, crudelitas uiciſsim nos exercet. Clementiam fugimus, fugit & nos clementia. Quo magis ſponte humanã iuſtitiam fugimus, eo magis iuſtitia nos diuina inuitos aſſequitur. In ipſo ſcelere ſceleris eſt ſupplicium, boni prœmium eſt in bono. Bona cras tantum agimus, bona cras accipimus, agimus mala hodie, hodie mala patimur. Diſſonamus ipſi nobis omnes, diſſonant uiciſsim nobis omnia. Si rite motus animi temperaueris, ut Magi Perſarum docent, iam tibi omnia temperaſti, humores corporis, anni tempora, plantas, animalia cuncta, cœlum. Temperabis autem proculdubio, ſi animum tanta diligentia diſpoſueris, quanta lapides architecti, colores, lineas, pictores, muſici uoces, uerba Poëtæ. Atq; ut ſummatim dicam, nihil in te uidebitur incompoſitum, ſi tàm cerebrum, quod capillis tegitur, compoſueris quàm quiſq; capillos. Bene uale, ac ne fruſtra colas alia, in primis cole teipſum.

Mundana omnia diſcordia componuntur, omnia diſcordia & ipſa ſibi & alijs opponuntur.

Marſilius Ficinus Paci ſuo pacem optat, metuit bellum, S. D.

SCripſiſti nuper ad me mi Paces, ſicuti ſoles eleganter admodum & amice, ego autem nihil ad te ſcribebam, quia nuſquam putabam eſſe pacem. Cum omnia cogitarem diſcordia penitus occupari. Sed ibi modo Pacem reperi meum, ubi iamdiu reperi pacem meam. Iupiter, ut aiunt qui cœleſtia norunt, humanæ pacis eſt author. Rainaldus Vrſinus Iouis alumnus meum alit Pacem atq; meam. Ego te, ut iubes, alumno Phœbi ſuppliciter commendabo. Tu uerò me uiciſsim commenda precor Iouis alumno. Sed antequam epiſtolæ finem imponam, cupio tecum, niſi forte ridiculum

culum uideatur, ex pacis nomine de bello nonnihil philoſophari. Opponuntur felicibus angelis dæmones infelices, ſigna cœleſtia ſignis, planetæ planetis, elementis etiã elementa, plantæ plantis, animalibus animalia. Opponuntur præterea quieti motus, habitui uerò priuatio, lumen tenebris, nigro lucidum atq; album, ſilentio ſonus, acutumq; graui, fœtido ſuaue redolens, inſipido ſalſum, ut Peripatetici putant, acre amarũq; dulci, frigido calidum, humido ſiccum, læue graui, raro denſum, leni aſperum, molli deniq; durum. Opponitur fortuna fatumq; corpori, corporis humores humoribus, membraq; membris, corpus ipſum animæ, rationi ſenſus, affectus affectui, uirtuti uitium, uitia uitijs, opinioni opinio, uotum deniq; uoto. Solæ omnium uirtutes ſi uſquam reperiantur, reuera inuicem ſunt concordes, ita ut qui unã conſequitur aſſequatur & omnes. Res autem cęteræ nulla alia in re inuicem magis quàm in ipſa diſcordia ſunt cõcordes. Ergo cui mirum ſit continua inter ſe diſcordia genus hominum agitari? Omnia diſcordia componuntur, omnia diſcordia & ipſa ſibi & alijs opponũtur, ibi ſolum extrinſecus omnia cõſonant, ubi intrinſecus nihil diſſonat, nihil autem ibi diſſonat intus, ubi uel ſyncera ueritas dominatur, uel ueritatis huiuſmodi ſplendor exuberat, uel calor ſplendoris eiuſmodi feruet. Primum quidem Deus eſt, ſecundum contemplatio Dei, tertiũ amor cultusq; Dei. Nec nobis mi Paces eam dare pacem poſſunt, quam dare non poteſt mundus undiq; diſcordia plenus. Verùm ne forte dum de bello diutius diſputo, bellũ prolixiori diſputatione oculis, auribusúe tuis indixiſſe uidear. Vale. Idibus Aprilibus. M. CCCC. LXXVIII. Florentiæ.

Vt ſortem in melius mutes, animæ figuram in melius muta.

Marſilius Ficinus hominum generi, S. D.

PRæcipuam mihi quærenti hodie rationem qua homines tàm laborioſam in terris uitam continuè ducant, uenit in mentem ludus quidã eiuſmodi, in quo nonnulli cruribus extenſis in altũ interim palmis & capitis uertice gradiantur. Præterea conentur altero quidem oculo terrena undiq; omnia, altero autem cœleſtia circumſpicere. Deinde quicquid humi occurrerit, naribus, labijs, digitis, prenſare nitantur. Rurſus ſi quid ab alto his imminet, pedibus attrectare conentur & carpere, & quæcunq; attigerint, portanda ſuſcipiant. O turpiſsimũ ſpectaculum, ô miſerabile monſtrum. Non homines iſti ſunt, non ſunt animalia, arbores hæ Stygiæ mihi uidentur, quarum folia quidẽ amariſsima ſunt, fructus autem inter folia nullus. Quid monſtruoſius? quid laborioſius poteſt & oneroſius cogitari? Tales amici ſumus quaſi omnes, quaſi omnes, heu miſeri, caput animæ rationem, ſenſibus qui ſunt animæ pedes, ſtulte ſubijcimus. Proinde mente ſic humi depreſſa, cœleſtia noſſe ſimul confidimus atq; terrena. Inſimis animæ plantis ſumma naturæ fruſtra tentamus attingere. Ac dũ cuncta nobis uſurpare molimur, onus omnium circunferimus. Heu interim quàm inſana miſeria, quàm miſerabili inſania laboramus? Quid ſortem noſtram fortunamùe deflemus? quid mutare fortunam temere cogitamus? quid flectere fatum? Muta precor hunc animæ ludum, tuam hanc figuram uerte. Sic enim fortunam mutaueris fatumq; flexeris, & mundi ipſius figuram in melius tibi ſubito uerteris.

Pura neq; impure quæras, neq; poſtquam inueneris, impuris communia facias.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici Viro Magnanimo, S. D.

CVm Nouembris ſuperioris Calendis epiſtolam alterã de raptu ad tertium cœlum Pauli ad Ioannem Caualcantem, alteram de cœleſti & ſupercœleſti lumine ad Phœbum Capellam compoſuiſſem, mox in eum oculorum morbum infeliciter incidi, quem imaginum nomine phyſici nuncupant, proximamq; aſſerunt portendere cæcitatem. Et ſi expertus ſum penè omnia quæ tractantur à medicis Apollinis ſucceſſoribus, nondum tamen medicorum pater Apollò lucens, priſtinam reſtituit mihi lucem. Heu quàm diuerſa eſt mi Laurenti cæterarum rerum ratio, atq; lucis? Nempe qui ſonos uel odores fugiunt uel ſapores, hi talia certe deuitant, qui uerò

tius quàm planioris eruditionis auiditate interpretationem epiſtolæ meæ requirere clariorem. Igitur amatoriam quandam prolixitatem, callide uir, nunc exigis nõ claritatem. Cæterum ut & tibi longiore quadam oratione & alteri cuipiam, qui interpretationem forte reuera requireret, uerbis planioribus ſatisfaciam, ſumma antiquæ illius epiſtolæ erit eiuſmodi. Studeo pro uiribus ſemper id agere, quod bonum eſſe tàm prudentũ conſilium quàm ratio diligens perſuaſerit. Neq; hoc ipſum ad externũ aliquem refero fructum, qui & futurus ſit & breuis & in hominum uel fortunæ arbitrio poſitus, ſed primum quidem ad uerum illud gaudiũ, quod in ipſa boni actione percipitur. Quod quidem bonum gaudiumq; & ſi temporale dici poteſt, quoniam non cõtinuè ſimiliter exercetur atq; ſentitur, initium tamen eſt & in noſtro arbitrio ſitũ. Eiuſmodi uerò bonum in præſentia æternitateq; placet. Non iſtud dico, quia ego nunc prorſus ipſa fruar æternitate, ſed quia intelligo id non ob aliam rationem niſi quia ideæ, id eſt, æternæ rationi Deiq; omnipotentis arti congruit, congruere menti, atq; placere. Proinde quemadmodum bonum illud ad intimum gaudium retuli, ita refero gaudium ad ideam, ut uidelicet ea ratione mihi placeat bonum, ut ipſe Deo maximè placeam, omnis boni bono, ſine quo nihil poteſt mihi placere. Non poſsideo præſentem felicitatem inquis, ſed expecto futuram. Expecta, Locteri, felicitatem ipſe uidelicet futurus felix, præſente, id eſt, æterna felicitate potius quàm futura. Si qua enim in te eſt futura felicitas, ideo felicitas eſt, quia in ea felicitate eſt, cui neq; præteritum contingit neq; futurum. Vale. xv. Aprilis. M. CCCC. LXXVII.

Nihil uel mirabilius uel amabilius eſt quàm doctrina probitati coniuncta.

Marſilius Ficinus Florentinus Marco Aurelio Oratori clariſsimo, S. D.

QVando ſingularis doctrina, Marce Aureli, unà cum excellenti quadam probitate coniungitur, tantus ex hoc quaſi Solis Iouiſq; congreſſu, & ſplendor à doctrina & ardor à probitate protinus emicat, ut radijs flammiſq; huiuſmodi ab oriente in occidentem uſq; porrectis mentes, uel remotiſsimarum Gentium incitatæ atq; accenſæ & alliciantur blandiſsime & uehementiſsime rapiantur. Alliciebat igitur hac ratione Marcus Aurelius Marſilium Ficinum ſuum quondam adoleſcentem, rapit & nunc ætate maturiorem. Ecce nunc omnis hæc ad te properat præda, Marce, tua, Marſilius tuus adoleſcens pariter & maturior. Hic ergo tibi ſex declamatiunculas offert, quarum primæ illę duæ de philoſophiæ medicinæq; laudibus iamdiu à tenera ætate, quatuor uerò ſequentes de præcipuis humani generis inſtitutis, uerè hoc ſunt illi natæ, ita demum natæ feliciter, ſi apud te continuè nutriantur.

Marſilij Ficini oratio de laudibus Philoſophiæ.

COntrarias in partes animus in præſentia mihi diſtrahitur, uiri clariſsimi, quemadmodum ſæpe his in rebus grauioribus oraturi ſunt, contingere conſueuit. Nam & antiqua ſacri gymnaſij huius conſuetudo & grauis authoritas patrum, quæ duo iure apud me poſſunt quam plurimum, cogũt ut hodie uerba de Philoſophiæ laudibus faciam. Cum uerò facultatis huius uim atq; naturam mecũ ipſe conſidero, tàm præclara mihi uidetur, tamq; excellens ut id quidẽ humana uel mente comprehẽdi uel lingua explicari poſſe diffidam. Neq; ſolum hinc materiæ ipſius ſublimitas, inde humilitas ingenij, uerum etiam reuerendus conſpectus ueſter me nunc à dicendo deterret. Itaq; modo utrum tacerem, an potius loquerer, ambigebam. Dicam tamen, uiri præſtantes, ut potero, præſtare arbitratus rem ipſam de qua dicturus ſum minus parere Marſilio, quàm Marſilium maiorum ſuorum præceptis nullo modo parere. Quare mihi ueniam dabitis, ſi eius aut egregias laudes haud quaquam exprimere pro illius dignitate potuero. Et id omne quodcunq; à me dictum fuerit diuinæ luci, cuius lumine aduertimus, cuius radijs comprehendimus, cuius ſplendore explicamus, omnia prorſus attribuetis. Vetus Theologorum, præſtantes uiri, ſententia eſt, multorum Philoſophorum rationibus confirmata, qua ſane docemur atq; inſtruimur, eo ſingula in rerum

natura perfectiora digniorà uideri, quo ad primi rerum omnium principij perfectionem dignitatemq́ accedunt, propinquius ac expreſsiorem in ſe eius imaginem cōplectuntur. Priſca uerò Aegyptiorum & Arabum Theologia tradidit, Deum eſſe exiſtendi cognoſcendi agendiq́ principiū. Vnde Pythagoras, Heraclitus atq́ Plato, eam Theologiam in Græciam trāsferentes ab eodem ipſo Deo principium eſſe naturæ, ueritatem doctrinæ, uitæ felicitatem, diſputauerunt. Quod Platonis de repub. liber Parmenides, Timæus, ac Iamblici & Proculi Theologia teſtatur. Secutus poſt eos ueteres Dionyſius Areopagita Platonicus, primo, ac deinde Chriſtianus, idem in libris ſuis latiſsime diſputauit. Quod quidem diu poſtea Hylarius & Aurelius Auguſtinus inter Latinos Theologos principes obſeruauere. Itaq́ & Auguſtinus ipſe in libris de uera religione, deq́ ciuitate diuina, Deum ipſum rerum omnium effectorem, ueritatis illuſtratorem, beatitudinis largitorem appellat. Idq́ multis antea ſeculis à Platonicis Philoſophis diuerſis, licet uerbis pertractatum fuiſſe confirmat. In his præterea tribus appellationibus Dei quæ à ueteribus Philoſophis primum inductæ fuerunt, Chriſtianam quoq́ trinitatem quodāmodo contineri. Philoſophiæ inſuper tres ſpecies à Platone adinuentas atq́ diſtributas huic naturæ trinitati ex omnibus ſuis partibus reſpondere. Vt ea philoſophandi facultas, quæ de rerum cauſis progreſsionibusq́ dixerit, Deo rerum principio congruat. Altera uerò qua differendi origo modusq́ tractatur, Deo ueritatis illuſtratori conueniat. Poſtrema Philoſophię pars cuius pręceptis et inſtitutis uitā agimus, nosq́ ipſos & familiam ac rempub. ad felicitatem conſequendam dirigimus, Deo quoq́ beatitudinis largitori quodammodo comparetur. Ex quo iam ſatis perſpicuum eſſe poteſt, philoſophiam omni ex parte toti atq́ perfectæ (ut ita dixerim) diuinitati congruere, patrisq́ & filij ac ſpiritus potentiæ, ſapientiæ & bonitatis plenam quandam & abſolutam, (quantum nobis conceditur) imaginem continere. Quo fit ut nulla ex omnibus hominum facultatibus diuinitati propinquior ſimiliorq́ appareat, & idcirco nihil apud nos, præter ipſum Deum, perfectius quàm Philoſophia atq́ præſtantius uideatur. Quamobrem diuinè id explicuiſſe uidetur Mercurius Aegyptiorum ſapientiſsimus, cum homines dixit Philoſophię lumine Deos fieri. Idemq́ Pythagoras in aureis carminibus cecinit, & Plato in libris de repub. Philoſophis uita functis, Deorū ceremonias myſteriaq́ inſtituit. Empedocles autem Agrigētinus Philoſophiam munus dixit eſſe Deorū, quod cui cōtigerit talem eum reddat, ut omnia quæ mouentur alta mente contemnat, intima mentis acie diuinis radijs illuſtretur, futuramq́ beatitudinem firma ſentētia ſperet. Sed quid eo pręſtantius, quod ab Ariſtotele dictum eſt? Cum cæteræ artes rerum magnitudine & difficultate perterritæ longe à ueritatis inquiſitione diſcederēt, Philoſophia ſola nihil laborioſi operis refugit, nec ſe optimis indignā rebus, ſed earum ſibi cognitionem congruam & cognatam exiſtimauit. Cumq́ impoſsibile foret, corporea mole cœleſtes ſedes adire, animus Philoſophiæ munere intelligentiā ducem adeptus, rerum omniū naturam contemplatione tranſcendit. Hæc Ariſtoteles. Deniq́ (ut ſummatim dicā) Philoſophia cum ſit cœleſte munus, terrena uitia procul fugat, fortunā fortiſsime domat, mitigat mirificè fatum, mortalibus donis certiſsime utitur, Immortalia munera largitur ad uotum. O theſaurum omnium pretioſiſsimum, haud quaquam terræ Plutonisq́ uiſceribus editum, ſed ſummo cœli uertice Iouisq́ capite deſcēdentem, ſine cuius poſſeſsione neq́ recte uti cæteris theſauris poſſumus, neq́ quicquam feliciter poſsidere. O ducem humanæ uitæ tutiſsimum, qui primum Herculea claua uitiorum monſtra prorſus expugnat. Deinde clipeo Palladis atq́ haſta deuitat uel ſuperat fortunæ pericula. Poſtremo Atlanticis humeris humanos ſubleuans animos & terreno hoc exilio liberat & patriæ ſupernæ ueriſsime feliciſsimeq́ reſtituit. Vt non immerito dictum ſit à Platone, quondā regnante ſophia ſeculū aureū extitiſſe, ac rurſus ſi quādo Philoſophia regnabit aureum ſeculū rediturum. Verùm quid nam agimus, ô uiri præſtantes? quid momento, (ut ita dixerim) temporis æternitatem fruſtra metiri tentamus? Deficeret nos nō modo dies, ſed anni quoq́ quāplurimi, ſi omnes ſanctæ Philoſophiæ laudes proſequi prorſus aggrederemur. Quapropter nihil aliud dicendū ſupereſt, uel agendū, niſi ut tota mente ardentiq́ animo, relictis omnibus mobilibus inanibusq́ rebus, in quibus nihil præter umbras quaſdam & phantaſmata reperitur, huius diuini muneris ſtudijs incumbamus.

Nam qui philoſophiæ expertes ſunt, hi humano genere inferiores, in beſtias quodammodo præcipites dilabuntur. Qui uerò mediocrem illi operam impenderint uiri proculdubio tales euadent ut & doctos docere queant & regere reges. At qui per uniuerſam uitam, huic ſe totum ſoli deuouerit, corpore quaſi depoſito, & liber ad æthera perget, & humanam ſpeciem ſuperabit, factus Deus ætheris almi.

Marſilij Ficini Oratio de laudibus Medicinæ.

PHiloſophi Pythagorici atq; Platonici qui à Mercurio Triſmegiſto Philoſophiæ fonte manarunt, nihil aut inquiri aut inueniri ab hominū mente ullo modo poſſe arbitrantur, abſq; eo principio à quo & ipſa mens & ea inſuper quę ſint diſcenda proficiſcuntur. Ideoq; lumen eſſe uoluerunt ad inſpicienda omnia eundem ipſum Deum à quo perfecta ſunt omnia. Sicut enim oculorum ſcintilla colorum ſcintillas in ipſo Solis lumine tàm colorum quàm oculorum authore diſcernit, ita ueridica mens rei cuiuslibet ueritatem in ſumma percipit ueritatis mentiſq; cuiuſq; procreatrice. Quapropter cum hodie & antiqua conſuetudine & iuſſu patrum inducti, de laudibus medicinæ, quæ ab Apolline deſcendiſſe dicitur, tractaturi ſimus, mentis aciem ad lucem à tenebris conuertentes, ueri ſummiq; Apollinis radios ſuppliciter adoramus, ut ſalutari illius calore purgati, purgationis perfectionem laudesq; uel pro ipſius dignitate uel ſaltem pro ingenij uiribus proſequamur. Tria ſunt, uiri præſtantes, apud Philoſophos præcipua, finis uidelicet origo atq; materia, quibus cuiuſq; doctrinę perfectionem iudicare conſueuerunt. Medicinæ autem origo ſiue Hebræos & Arabes ſequaris, ſiue Græcos, Aegyptioſq; Theologos ab ipſa diuinitate manauit. Nam Hebræi & Arabes primum humani generis parentem Adam eam diuino lumine ſapientiam adeptum aſſerunt. Reliqui uerò Apollinem ab hominum Deorumq; parente Ioue illam ſuſcepiſſe uirtutem ad humani ſalutem generis tradidere, qui deinde idem Aeſculapio reuelarit, à quo Podalirius & Machaon præſtantes medici geniti fuerint. Multis deinde ſeculis Hippocrates Cous quæ à priſcis obſcuris inuoluta parabolis tradita fuerant eduxit in lucem, atq; hi omnes quos hactenus memoraui in Deorum concilium ab uniuerſa religione Gentilium relati fuiſſe dicuntur. Quid memorem Pythagorā, Empedoclem, Democritum, Dioclem, Cariſtium, Eraſiſtratum, Proxagoram, Chryſippum, Erophylum, Serapionem, Apollonium, Glaciā, Heraclidem, Chemiſonem, Pliſtonicum, Galenum, egregios præſtantiſsimoſq; Græcorum Philoſophorum, Platonem, atq; Ariſtotelem? Quos omnes & Philoſophos acutiſsimos extitiſſe, & plurimos in arte medendi libros edidiſſe comperimus. Quid Aegyptios omnium uetuſtiſsimos Gentium, quorum ſacerdotes uniuerſos præſtantes fuiſſe medicos, Homerus, Euripides ac Plato teſtantur? Quid Perſarum Magos, id eſt ſacerdotes, Zoroaſtrem, Hoſtanem, Abſtroſicon, Gobriham, Paxatam, Sinicariondam, Damigeron, Hiſmoſen, Ioannem, Apollonium, Dardanum, apud quos innumera penè in hac arte uolumina, quæ ſyderum momentis, uerbis, herbis, lapillis, atq; uaporibus ſalutem tuentur noſtram, reperta feruntur. Nonne & Mithridates ille rex Ponti cui duæ ac uigeſimæ parebant linguæ, diuturnam huius diſciplinæ ſtudijs operam impendit? Sapor quoq; rex Medorum & Auicenna diuinus, ac pleriq; Arabes huic ſapientiæ ardenti opera incubuere. Serapion eiuſq; filius Ioannes, Ioannes inſuper Meſue, Abumeron, Auenzoar, Raſis, Auerrois, Albugaſis, Iſaac, Haly, ac plerique alij ſapientes Hebræorum atque Arabum præſtantiſsimi. Mitto Latinos, quorum Cornelius Celſus, Apuleius. Q. Serenus, Columella, Plinius, Lactantius, primi de cura ſanitatis libros tùm proſa oratione tùm etiam carminibus compoſuerūt. Qui uerò eos ſequuti ſint, & innumeri penè reperiuntur & uobis adeò noti, ut prolixiori narratione nequaquam indigeant. Num poteſt alicuius facultatis origo hoc medicinæ ortu, non modo præſtantior, ſed par aut ſimilis inueniri? cum à Deo, heroibus, regibus, ducibus, Magis, Philoſophis, & illis quidem uetuſtiſsimis, atq; omnium ſapientiſsimis, proficiſcatur. Subiecta uerò huic arti materia, circa quam uerſatur, cuiusúe principia proprietateſq; perquirit, homo eſt, quem tanti fecit Mercurius Triſmegiſtus, ut eum diceret poſt primum Deum penè maximum eſſe Deorum. Stoici quoq; & Peripatetici

omnia quæ ſub orbe Lunæ mouentur eius gratia fieri atq; moueri. Hebræi autē & Arabes atq; Chriſtiani Theologi ipſum quoq; mundum fuiſſe hominis gratia cōſtitutum. Ex quo quis non uideat hominem de quo noſtra illa facultas agit eſſe penè omnium à Deo fluentium præſtantiſsimum? Atq; ideo hominis curandi doctrinam perfectiſsimā iudicandam. Nec dixerit quiſpiam medicorum artem circa ipſum hominis corpus dun taxat uerſari. Siquidem Phœbus, ut in epiſtolis Hyppocratis legitur, animi atq; corporis curationem coire in unum arbitrabatur. Vnde apud Aegyptios atq; Perſas idem ſacerdotes erant & medici. Scribit in Carmide Plato, Magos illos animæ corporiſq; medicos Zamolſidis, Zoroaſtriſq; ſectatores arbitrari omnia corporis, tùm bona tùm mala ab anima fluere in ipſum corpus, quemadmodum oculorum qualitas fluit à cerebro, cerebri qualitas à toto corpore. Atque ut impoſsibile eſt, oculos curari niſi curetur cerebrum, & cerebrum curari niſi corpus totum, ita corpus totum niſi anima bene ualeat, non poſſe bene ualere. Valetudinem uerò animæ curari Apollineis incantationibus quibuſdam, id eſt, philoſophicis rationibus. Socrates præterea narrauit uulgatum eſſe apud Thraces, eos medicos tali quadam curatione nonnullos homines ſeruare immortales conſueuiſſe, tantum eſt animæ in corpus imperium, tanta poteſtas. Magica hęc opinio uidetur cum illa Hebræorum Chriſtianorumq; ſententia conſentire, Adæ primi parentis animo prius quidem ſano ſana fuiſſe omnia, deinde uerò infirmo infirma omnia euaſiſſe. Cornelius quoq; Celſus integram atq; perfectam medicinæ artem intelligi uoluit, cum quis hominis ualetudinem tueri ex motuum animi & corporis cognitione ualeret, in quibus duobus naturalis ac moralis contemplatio & uſus inſuper continetur. Nam & Auicenna corporis qualitatem in animum poſſe in utranq; partem quam plurimum cenſuit, ipſius quoq; animi affectiones, motus, imagines, ad corporis ſeu bonam, ſiue malam ualetudinem maximam uim habere. Finem præterea medicorum quis non uiderit? Eorum enim cura & diligentia ipſum eſſe, uiuere & inſuper bene uiuere conſeruatur. Quid his melius, quid optabilius addi poteſt? Quid magis naturæ propinquū aut conſentaneum quàm quod ipſa genuit tueri atq; ſeruare? Nemo ueſtrum ignorat, uiri clariſsimi, humanam proſperitatem nō in rerum poſſeſsione, ſed iucundo quodam uſu conſiſtere. At uerò ſine ſanitate nihil uſu nobis eſſe iucundum nemo ſanè mentis ignorat. Hinc ita in ſanitatis hymno cecinit Orpheus. Abſq; te cuncta ſunt hominibus inutilia. Medicina igitur quādo uel tuetur uel reſtituit ſanitatem, cuncta ſimul bona & ſeruare uidetur & reddere. Quamobrem ſacræ Hebræorum literæ honorandum medicum merito iuſsiſſe uidentur, & Homerus rectè inquit: Vir medicus pretio multos æquauerit unus. Quapropter uos omnes amici uehementer hortor, ut neq; tempori, neque pecunijs, neq; labori, ullo modo parcatis quo artem hanc ſaluberrimam humanæq; uitæ conſeruatricem totis uiribus cōplectamini, ut & uitam proſperitatemq; propriam, ueſtrorumq; & reliquorum deinde omnium tueri, cæteraſq; liberales artes, quæ ſine ſanitate diſci & exerceri non poſſunt, adiuuare poſsitis. Ac denique uniuerſis Gentibus uel maximis etiam regibus, qui omnes ueſtris ſe dedunt manibus, feliciter imperetis.

In ſingulis expertum conſule.

Marſilius Ficinus Laurentio Bonincontro Aſtronomo Poëtæ, S. D.

QVærenti mihi nuper amicum quendam è multis quem maximè conſulerem, nunquid uera de raptu in tertium cœlum Pauli diſputauerim, occurrit imprimis Laurentius Bonincontrus Poëta aſtronomicus, aſtronomuſq; Poëticus. Quem quidem iamdiu tanquam Aſtronomum ſuus Atlas in cœlum altis ſuſtulit humeris, cui rurſus tanquam uati pater ipſe Phœbus ore rotundo cœleſtia cecinit. Ergo tunc demum ueram me diuinorum imaginem expreſsiſſe putabo, quando Laurentius meus, qui illorum uultum & duce Atlante, & monſtrante Apolline uidit, penitus approbauerit.

Præſtat

Præſtat malam ualetudinem bene ferre quam male bonam.

Marſilius Ficinus Amicis ſuis, S. D.

QVid totiens amici quæritis quomodo ualeam? Interrogate potius nunquid denique conualuerim. Cæteri ſiquidem ad hoc nati uidentur, ut bene ualerent. Ego autem contra ob hoc ipſum natus uideor, ut male continuè ualeam. Nam mihi imbecillitate quadam naturæ datum eſt ab initio, ut nunquam diem integrum firmam corporis ualetudinem ſim expertus. Sed largiſsimo quodam Dei munere inuidæ naturæ dāna rependo, ut quam malè nonnulli bonam ualetudinem ferunt, fermè tàm bene ipſe malam. Quantum ergo quidam poſſeſsionis proſperæ gratia naturæ debent, tātum ego gratia uſus ipſius debeo. Quando Deus ipſe noſtra firmitas eſt, infirmi undiq; eſſe non poſſumus. Tunc enim animi firmitas corporis infirmitate perficitur. Mihi quidem adhęrere Deo bonum eſt. Quoniam, (ut Auguſtinus inquit,) ſi in ipſo non permanebo, nec in me potero. State igitur ô amici, ſtate in Deo qui non mouetur, & ſtabitis. Quieſcite in eo qui non turbatur, & quieti uiuetis.

Omnia dedit ſemel qui ſe ipſe dedit.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernardo Bembo Veneto uiro clariſsimo, S. D.

VIx Iacobo Lanfredino dederam ad te epiſtolam in qua cupiebam fieri certior, nunquid mea illa, (imò tua,) omnia recepiſſes, quando reddita mihi eſt epiſtola tua, grauitate, lepore, affectuq; referta. Quid uero de mira gratitudine dicam? Alij cum gratis acceperint aliena, uix tandem gratias agunt. Bembus autem noſter quod ſua iure receperit, agit gratias, & quidē cumulatiſsimas. Ego ſuauiſsime mi Bernarde nihil iamdiu tibi dare poſſum noui, omnia olim ſemel tibi dedi quādo tibi dedi Marſiliū. Et ſi leuis eiuſmodi poſſeſsio eſt, nō enim tātus ſum, ut merita tua impleam, non tamen leue eſt, quod cæteros omnes non minus quam me moribus tuis rapueris literos. Tu enim horum omnium es deſideriū. Tu populi noſtri delitiæ. XXV. Aprilis. M. CCCC. LXXVII.

De Platonica philoſophi natura, inſtitutione, actione.

Marſilius Ficinus Ioanni Franciſco Hyppolito Gazold comiti uiro clariſsimo, S. D.

SCripſi ad Bernardum Bembum Venetum iamdiu epiſtolam quandam de Philoſophiæ laudibus longiuſculam. Nuper quoq; nonnihil eadem de re ad Marcum Aurelium clariſsimum oratorem. Reliquum eſſe uidetur, ut Platonica Philoſophi natura, inſtitutione, actione aliquid ſcribā. Vt pateat manifeſtius qua uia potiſsimū pretioſiſsimus ille Philoſophiæ theſaurus reperiatur à nobis, & repertus, qua ratione legitime poſsideatur & expendatur. Cum ab omnibus Philoſophia, ut nomen ipſum à Pythagora inductum perhibet,) ſapientiæ amor definiatur, ſapientia uerò diuinorum contemplatio ſit, certè Philoſophiæ finis eſt cognitio diuinorū. Quod in ſeptimo de Rep. libro noſter Plato teſtatur, ubi uerā, inquit, Philoſophiam eſſe aſcenſum ab his quæ fluunt & oriuntur & occidunt, ad ea quæ uerè ſunt, & ſemper eadem perſeuerant. Tot ergo Philoſophia partes & facultates miniſtras habet, quot gradibus ab infimis ad ſuperna conſcenditur. Hi gradus partim à natura, partim à diligentia hominum exiguntur. Nā, (ut in ſexto de Rep. tradit Plato,) quicunq; Philoſophus futurus eſt ab ipſa natura ſic inſtitutus eſſe debet, ut primo quidem ad omnia diſciplinarū genera facilis ac prōptus exiſtat. Deinde, ut natura ſit uerax ab omni mēdatio penitus alienus. Tertio loco ut contemptis omnibus quæ corruptioni obnoxia ſunt, illis quę ſemper eadem permanent mentem adhibeat. Magnanimus quoq; & fortis ſit neceſſe eſt, qui nec mortem metuat, nec inanem cupiat gloriam. Pręterea temperatum hunc quodammodo naſci oportet, eaſq; animi partes quæ affectibus efferri ſolent domitas à natura ſuſcipere.

Quiſquis enim ueritatis auidus ad diuinorum contemplationem mentem conuertit, uoluptates corporis paruipendit. Oportet præterea liberali animo Philoſophum eſſe. Etenim rerum uilium æſtimatio homini ueritatem rerum contemplaturo aduerſa eſt, nimiumq́; contraria. Huius inſuper uoluntas iuſtitiam diliget, quippe cum ueritatis tẽperantiæ, libertatis ſit admodum ſtudioſus. Maximè uerò omnium ingenij acumine atque memoria & magnitudine animi illi opus eſſe uidetur. At qui hæ quidem tres naturæ dotes, ſcilicet acumen ingenij, memoria, magnanimitas, cum diſciplina atq; educatio decens adhibita eſt, perfectum uirtute uirum efficiũt. Verùm ſi neglectæ ſint, maximorum ſcelerum cauſæ eſſe à Platone dicũtur. Ergo naturæ huic adhibenda eſt ſumma hominum diligentia, ut qui ita natura affectus eſt ab ipſa pueritia literas diſcat, ſcientiarũ omnium elementa. Cytharæ quin etiam uſu inconcinnus iſtius componendus eſt animus. Gymnaſtice ludis corpus exercitandum, ut bono ipſius habitu conueniens Philoſophiæ ſtudijs præbeat miniſterium. Interim optimarum legum inſtituta ipſius auribus inſerenda. Honeſtis exhortationibus adoleſcentis animus ita formandus, ut moderatus pacatusq́; reddatur. Quam quidem moralem educationem Ethicẽ nominant. Cum uerò mẽs per ea quæ diximus ab appetitus perturbatione liberata, iam à corpore ſolui cœperit, adijcienda mox illi eſt mathematicorum cognitio, quæ de numeris, planis, figuris & ſolidis numeroſisq́; horum motibus agit. Quoniam uerò numeri & figuræ & motuum rationes ad cogitationem potius quam ad ſenſus exteriores pertinent, horum ſtudio animus non modo ab appetitu corporis, ſed ab eius quoq; ſenſibus ſeparatur & ad interiorem cogitationem ſe confert. Quod quidem mortem commentari eſt (quod in Phœdone Plato ſcribit eſſe philoſophantis officiũ,) per quod & ſimiles Deo reddimur ut ex Phœdro Theætetoq́; diſcitur. Eſt autem in his percipiendis is apud Platonicos ordo, ut arithmeticam ſequatur geometria, geometriam ſtereometria, hanc Aſtronomiã, Aſtronomiã deniq; Muſica. Priores enim numeri ſunt quam figuræ, figuræ planæ priores quam ſolidæ. Solida uerò corpora prius ſunt quam moueantur. Ordo uerò & uocũ rationes motum ſequuntur. Arithmetica igitur, quæ de numeris agit, præcedat, ſequatur quæ de planis figuris tractat geometria, ſuccedat huic quæ de ſolidis conſiderat, ſtereometria, quartum teneat locum aſtronomia, quæ ſolidorum corporum, id eſt, ſpherarum, motus ſuſcipit. Poſtrema ſit Muſica quæ ordinem uocum ex motione *naſcentium* indagat. His perceptis Plato dialecticam, id eſt, demonſtrandæ ueritatis *ſcientiã tradit.* Dialecticam uerò non tantum logicam illam eſſe uult quæ primas & minutiſsimas ratiocinationum regulas docet, ſed & profundum expeditæ mentis artificium, ad ipſam ueram meramq́; rei cuiuſq; ſubſtantiam phyſicis primo, deinde metaphyſicis rationib. comprehendendã, ut & ratio de quolibet reddi poſsit & deniq; ſupra ſenſuum corporumq́; naturam mentis lumen percipiatur, atq; incorporales rerum ſpecies, quas ideas uocamus, intelligantur, ex quibus ipſum unum ſpecierum omnium fons, mentium & animorum origo ac lumen, principium & finis omnium (quod ipſum bonum Plato uocat) inſpiciatur. Huius inſpectio ſapientia eſt cuius amor Philoſophia rectiſsime definitur. Poſtquam uerò philoſophantis animus primũ ipſum contemplatus eſt bonum, unde iudicans quæ in rebus humanis bona ſint quæ mala, turpia uel honeſta, noxia uel utilia, ad eius exemplar humana diſponit, à malo abducit, in bonum dirigit, & hac prudentia gubernandi rem propriam, familiarem & publicam adminiſtrat, legesq́; & rationes docet adminiſtrãdi. Vnde leges initium habuerunt. Quamobrem in Timæo Philoſophiam Plato Dei donum eſſe aſſerit, quo nihil unquam præſtantius ſit nobis à Deo tributum. Nihil enim ipſum bonum qui Deus eſt, homini melius largiri poterat quam integram quoad fieri poteſt diuinitatis ipſius ſimilitudinem. Deũ uerò quis dubitet eſſe à corpore liberam ueritatem omnibus prouidentẽ? Philoſophus autem morali inſtitutione primaq́; ipſa eruditione, (quam diximus,) animum ab appetitu & ſenſu corporis liberat, dialectica ueritatẽ aſſequitur, ciuili doctrina hominib. prouidet. Quo fit ut Philoſophia ſit & donum Dei & ſimilitudo & feliciſsima imitatio. Qua ſi quis præditus ſit, ex Dei ſimilitudine, idem erit in terris, qui & in cœlis eſt Deus. Quippe inter Deum & homines medius eſt Philoſophus, ad Deum homo, ad homines Deus. Dei ueritate familiaris, ſui ipſius libertate poſſeſſor, ciuili prudentia dux hominum reliquorum. Quo

quidem

quidem gubernatore & quondã fuiſſe aurea ſecula perhibentur, & reditura quandoq; uaticinatus eſt Plato, quando in eundem animũ poteſtas ſapientiaq; concurrent. Apud Platonẽ, philoſophantiũ animi per ſapiẽtiã & iuſtitiã, recuperatis alis, ſtatim cũ à corpore diſceſſerunt cœleſtẽ in patriã reuolant, iiſdẽq; in cœlis quibus & in terris funguntur officijs. Cum Deo ueritate gaudent, ſecũ libertate congratulantur, pietate hominib. prouidẽt, ac uelut interpretes Dei atq; Prophetę quod & hic egerãt, & ibi peragũt. Animos hominũ in Deũ conuertũt, arcana Dei myſteria mentib. humanis interpretantur. Quapropter merito Theologi ueteres, philoſophantiũ mẽtes ſtatim ſolutas à corpore, perinde ac triginta illa Heſiodi millia dæmonũ, tanq; ſemideos, heroas beatosq; dæmones coluerunt. Philoſophia itaq;, (ut paucis cõprehendamus) aſcenſus eſt animi ab inferiorib. ad ſuperna, à tenebrisq; ad lucẽ, principiũ eius diuinæ mentis inſtinctus, media uerò ad facultates diſciplinæ qua & narrauimus, finis ſummi boni poſſeſsio, fructus deniq; rectã hominũ gubernatio. Hęc ego Franciſco Berlingherio noſtro tanq; amico philoſophico communia feci, tu quoq; Iuliano Burgo noſtro eadem ratione communia facies. Vale.

De uita Platonis.

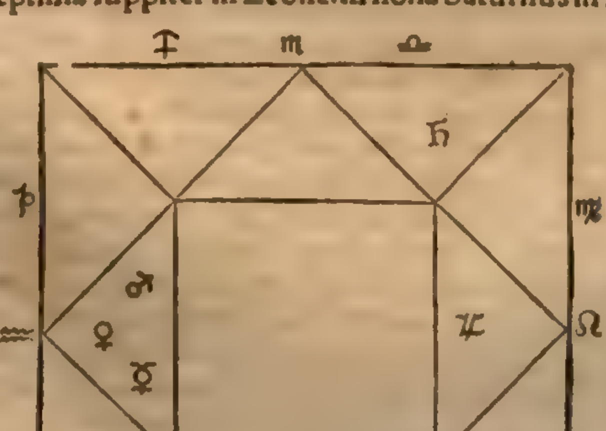
Marſilius Ficinus Franciſco Bandino ſuo, S. D.

CONatus ſum diebus ſuperiorib. ideã Philoſophi Platonicis coloribus pingere, Verùm ſi Platonem ipſum in medium adduxiſſem, certe non quandã illus ideę picturã, ſed ideã ipſam ueri Philoſophi digitis oſtẽdiſſem. Ergo Platonẽ noſtrũ intueamur, & Philoſophũ & philoſophiã ſimul atq; ideã ipſam pariter uideamus.

Genealogia & Geneſis Platonis.

PLato Athenienſis Ariſtonis & Perictiones ſiue Potonę filius à Neptuno genus utrinq; ducit. Nã Solõ à Nereo & Neptuno deſcendit. Solonis uerò frater Dropides Critiã maiorẽ genuit, à quo Caleſcrus ortus duos habuit filios, Critiã ſcilicet minorẽ, qui unus ex triginta Athenarũ gubernatorib. fuit, at Glauconẽ Carmidis & Perictiones patrẽ, Perictione uerò, Ariſtone nupta Platonẽ peperit & Adimantũ & Glauconẽ. Fœminã quoq; Potonã quæ Eurymedõti nupta peperit Speuſippum. Rurſus Ariſton Platonis à Codro filio Melanthi deſcendit, qui iterũ in Neptunũ, (ſicut & Solon) originem referunt. Ferunt Athenis celebre eſſe. Ariſtonẽ Perictionẽ cũ eſſet ſpecioſiſsima congredi conatũ eſſe, uerũ fuiſſe illius conatus irritos, uidiſſeq; in ſomnis Apollinẽ, atq; ab eo iuſſum munda à cõiugali copula quoad pareret ſeruauiſſe. Quod & Laertius & Policrates ſcribunt. Naſcitur Athenis uel in Egina, à Troię captiuitate anno ſeptingenteſimo quinquageſimo ſexto, ab urbe condita trecenteſimo. xxxiii. Ante Chriſti aduentum quadringenteſimo. xx iii. Platonis geneſim qualem adoleſcẽs audiueram in libro de Amore ſignificaui. Sed nunc adducam, qualem Iulius Firmius Aſtronomus deſcribit, cuius opinionem hac in re exiſtimo ueriorem. Eſt autẽ eiuſmodi. In Aſcendente Aquario, Mars, Mercurius, Venus. In ſecunda Sol in Piſcibus. In quinta Luna in Geminis. In Septima Iuppiter in Leone. In nona Saturnus in Libra.

Hanc geneſim Iulius Firmius aſſerit ſignificare uirũ qui mirabili eloquentia polleat, cœleſtiq; ingenio ad omnia ſecreta diuinitatis accedat.

Educatio,

Secunda Nauigatio.

SEcundo, profectus eſt ad Dionyſium iuniorem ab eo & Dione philoſophandi gratia accerſitus. Hac quoq; ſpe ductus, ſe ſuis conſilijs effecturum ut illic ex tyrannide aut Reſp. fieret aut regnum, uiſurumq; quod iamdiu uehementer optabat gubernationem ſcilicet quandam maximè philoſophicam, in qua uel gubernent Philoſophi uel gubernatores philoſophentur. Putabat enim ciuitates non aliter poſſe miſeriam euitare. Id omne non ui aut dolo, ſed philoſophicis rationibus perſuaſo Dionyſio, fieri cupiebat. Sed quarto ferè menſe poſt Platonis acceſſum Dionyſius falſis impulſus calumnijs, Dionem, quaſi tyrannidi inſidiantem expulit, Platonem uerò libenter amplectabatur. At Plato in patriam redijt. Tertio acceſsit Dionem Dionyſio reconciliaturus, & ab utroq; iterum obſecratus. Rogatus etiam ab Archita. Tunc & Dionyſius uictatam illi triremem obuiam miſit, & Archidamum Pythagoricum oratorē nobilesq; permultos, & ipſe quadrigis albis egredientem excepit. Poſtulauit Plato promiſſam Dionis reſtitutionem, atque inſuper terram ac homines qui iuxta conſtitutam ab eo Rempub. uiuerent, idq; ille quanquam pollicitus, implere detrectauit. Cum uerò Plato palàm Dionyſium redargueret, quod fefelliſſet fidem, tùm ſibi de Dione reſtituendo, tùm Theodoti ſuo de Heraclide ſeruando, infenſum deinde habuit Dionyſium Vnde in ſummo uiuebat periculo ne à militibus interficeretur. Sed Architas Tarentinus Salmuſcum miſit ad Dionyſium Oratorem unà cum naui, rogans ut Platonem dimitteret. Ille eum dimiſit ac præbuit commeatum. Plato in patriam redijt. Donyſius paulopòſt à Dione ciuibusq; pulſus tyrannide, criminis in Philoſophiam commiſsi pœnas dedit. Plato miro quodam honore exceptus eſt in patria, ibiq; ad rempub. accerſitus accedere noluit, quia plebs malis ſe moribus aſſueſecerat.

Quibus Plato leges dederit.

FErtur Archades & Thebanos condita ciuitate honeſtę magnitudinis, rogaſſe illū ut eam Remp. inſtitueret, uerùm cum ille eos intellexiſſet æqualitatem ſectari nolle, profectum non eſſe. Syracuſanis uerò expulſo tyranno leges dedit, & Cretenſibus magneſia nuper condita ciuitate ſcripſit leges. x i i. in libris digeſtas. Miſit ex familiaribus ſuis Ariſtonymum ad Archades legibus inſtituendos. Ad Ilios Phormionem. Ad Pyrreos Mededimum.

Continentia, grauitas, comitas Platonis.

VIxit autem cœlebs & ſobrius admodum &, (ut Aurelius Auguſtinus prohibet) caſtus. Vnde & in ſenio ſacra naturæ feciſſe dicitur, ut ſe apud uulgus crimine ſterilitatis abſolueret. Iuuenis adeò uerecundus, adeò compoſitus fuit, ut nunquam ridere, niſi modicè deprehenſus ſit. Iratum uerò uidit nemo. Vnde apud Platonem educatus puer cum ad parentes reuerſus, uociferantem uideret patrem, nunquam, inquit, hoc apud Platonem uidi. Semel tātum clam ſubiratus eſt puero grauiter delinquenti, ſed Xenocrati, inquit, Cede tu hunc puerum, ego enim quia iratus ſum nequeo. Edebat quolibet die aut ſemel tātum, aut ſi bis, parciſsime. Dormiebat ſolus. Contrariam uitam multum uituperabat. Ad amandos adoleſcentes quemadmodum & Socrates ſuus uidebatur paulo pronior. Verùm uterq; tàm ratione cōtinēs quam ſenſu procliuis. Quam diuinè iſti amauerint, & quo pacto, quæ de amore locuti ſunt exponunt, & nos ſatis in libro de amore tractauimus. Optabat memoriam ſui uel in libris uel in amicis relinquere. Et ſi melācholicus erat profundiſsimiq; ingenij, ut ſcribit Ariſtoteles, iocis tamen plurimis utebatur, atq; Xenocratem & Dionem ſeueriores ſæpiſsimè admonebat, ut gratijs ſacra facerent, quo iucundiores gratioresq; redderentur. Platonis autem grauitati comitas erat admixta.

Diſcipuli Platonis præcipui.

Diſcipuli eius fuere, Speuſippus Athenienſis, Xenocrates Chalcedonius, Ariſtoteles Stagirites, Philippus Opuntius, Eſticus Perintius, Diō Syracuſanus, Anicles, Heraclites, Eraſcus & Doriſcus Sceptij, Timolaus Cizicenus, Hebeon, Lampſacenus, Pithōri, & Heraclides, Enij, Hippotales & Calippus Athenienſes, Demetrius, Amphipolites, Heraclides, Ponticus & complures alij, & cum his mulieres duæ, Laſchenia Mantinea & Axithea Phyaſia, quæ uirili utebantur ueſte, Theophraſtum item illius fuiſſe auditorem ferunt, & Hiperidem oratorem, Cameleon & Lycurgum, Demoſthenem quoq; ipſius fuiſſe ſtudioſum, & Meneſiſtratum. Veſtibulo Academiæ inſcriptū erat. Nemo huc geometriæ expers ingrediatur. Quod quidem non ſolum de linearum, ſed etiam de affectuum debita menſura uolebat intelligi.

Libri Platonis.

Librum de ſanctitate ſcripſit, Euthyphronem, Apologiam Socratis, Critonem de eo quod cum Socrate in carcere tractauit, Criton, Phedonem de animi Immortalitate, Cratiſum de recta nominum ratione, Theætætum de ſciētia, Sophiſten de eo quod eſt, Ciuilem de regno, Parmenidem de uno rerum omnium principio, & ideis, Philebum de ſummo bono, Conuiuium de amore, Phædrum de pulchro, Alcibiadem primum de natura hominis, Alcibiadem ſecundum de uoto. Hypparchum de lucri cupiditate, Amatores de Philoſophia, Theagem de ſapientia, Charmidem de temperantia, Lachem de fortitudine, Lyſidem de amicitia, Eutidemum contentioſum, Prothagoram de moralibus, Gorgiam de rhetorica, Menonem de uirtute, Hyppiam maiorem de pulchro, Hyppiam minorem de mendacio, Menexenum de Atthica antiquitate, de Republica. libros X. Timæum de mundi natura, Critiam de Atthica antiquitate, Minoëm de Lege, de legibus libros XII. Epinomim ſiue Philoſophum Epiſtolas. XIII. Hos omnes Platonis libros ipſi è Græca lingua tranſtulimus *in Latinam.* Tres uerò ſunt Platonicorum ſpecies dialogorum. Aut enim ſophiſtas confutat, aut adoleſcentes adhortatur, aut docet adultos. Quæ in epiſtolis uel in libris de legibus & Epinomide Plato ipſe ſuo dixit ore certiſsima uult haberi, quæ uerò in cæteris libris Socratis, Timæi, Parmenidis, Zenonis ore diſputat, ueriſimilia.

Eloquentia, ſapientia, authoritas Platonis.

STylus Platonis, (ut ait Ariſtoteles,) medius inter ſolutam orationem & carmen fluit, ſuauitas & copia tanta, ut Cicero Platonem & intelligendi & dicendi grauiſsimum authorem & magiſtrum fuiſſe dixerit, adiecit, ſi Iuppiter humana lingua loqui uoluiſſet, non alia quam Platonis lingua fuiſſe locuturum. Doctrina uerò tanta in eo, ut cum ante illum omnes inter Græcos illuſtres externas Gentes ſapientiæ gratia peregrinati fuiſſent, poſt Platonis tempora cæteræ nationes Athenas confluxerint. Et Ariſtoteles tàm miro ingenio præditus, ac nouæ hæreſis auidiſsimus, cum Platonem iam penè adultus adiſſet, uiginti eum continuos annos audiuerit.

Adde quod priuſquam adiret Platonem iam literis prouectus erat. Deinde Platonem ſolum habuit præceptorem, Mitto quod à Cicerone ſcribitur, malo cum Platone errare quam cum cæteris rectè ſentire. Præterea quod unà cum Panetio illum appellat Deum Philoſophorum. Mitto illud Quintiliani. Quis dubitet Platonem eſſe præcipuum uel acumine diſſerendi uel eloquendi facundia diuina quadam & Homerica, multum enim illius oratio ſuprà proſam orationem, & quam pedeſtrem Græci uocant, ſurgit, ut mihi non humano ingenio ſed Delphico quodam oraculo uideatur inſtinctus. Diuina ſapientia & probitate mirabilem authoritatem, etiam in patria, quod rariſsime fieri ſolet ſibi comparauiſſe uidetur. Reuerſus ex Sicilia Plato cum ad ma-

ad magnificētiſsimam illam Olympiorum celebritatem quaſi quędam orbis terrarum conuentum perueniſſet, tàm lætis cunctorum occurſibus exceptus eſt, ut è cœlo Deus ad mortales demiſſus uideretur. Ludos deſeri, Athletarum ſpectacula relinqui, pugiles ſolos omitti cernentes, & quod admirabilius eſt qui tàm longis terrarum mariſque tractibus paſcendorum oculorum auriumque & animorum gratia Olympia uenerant, omnis uoluptatis obliti Platonem adibant, Platonem intuebantur. In Platone perinde atque amœniſsimo diuerſorio conquieſcebant. Cum tragœdiam, quis referret, nec quiſquam præter Platonem adeſſet, obiectantibus quibuſdam dedecori eſſe illi quod nemo præter unum adeſſet, reſpondit ille, & hic unus plus eſt quam totus Atheníenſis populus.

Charitas, magnanimitas, ſanctimonia Platonis.

QVam magno & conſtanti animo, præſertim in amicorum cauſa fuerit, indicant eius epiſtolæ & contemptus tyranni, Dioniſque defenſio. Tyrannum ſæpe quod iniuſte gubernaret, quod ue amicos falleret etiam præſentibus teſtibus audacter redarguebat, tantum aberat ut illi aſſentaretur. Mitto minutiora illa, quale eſt, quod iuſſerat Dionyſius in conuiuio, ut ſinguli purpuram induti ſaltarent. Saltauit protinus Ariſtippus, Plato uerò renuit, dicens, non conuenire Philoſopho muliebria. Præterea Chabriæ fortiſsimo duci Crobylus accuſato improbus diem dixerat, & capitis iudicium intentauerat, quo circa cum a reliquis deſtitutus ciuibus metu periculi in arcem aſcenderet, ſolus Plato auxilium præſtaturus ſemper illi affuit. Cum uerò calumniator Crobylus, ut eum à patrocinio deterreret, minitans dixiſſet, alijs defenſionem præſtaturus aduentas, ignorans, quod te quoque Socratis uenenum expectat, ipſe reſpondit. Olim Crobyle cum patrię dignitati militabam in tollerandis periculis haud ſegnis eram, nunc pro officio & amici ſalute licet ferrum ac uenena mineris & ignem, nullum recuſo diſcrimen. Cum Socrates carcere iniuſtiſsime incluſus eſſet, Plato pecunias congregauit, ut redimeret innocentem, & dum iudicium agebatur, aſcendens in ſuggeſtum ſic cœpit orare. Cum minor natu ſim Athenienſes his omnibus qui tribunal aſcenderunt. Verùm tyranni iudices ueriti ne authoritate & eloquentia ſua ciues moueret, interpellauerunt repente, reclamaueruntque deſcende. Plato domum abijt. Nam quantum illi in malę mentis morbo, tantum hic tūc morbo corporis laborabat. Socratis uerò perſecutores pœnas paulopòſt dederunt. Cum ex condiſcipulis quidam inſtigaretur inuidia, Xenocratem adeò Platoni gratum acceptumque eſſe, ut in eum conflaret inimicitias, multa in Platonem Xenocratis maledicta renunciauit. Plato medio ſermone criminationem reſpuens obaudit. Inſtat obtrectator uultus ſeueritate crimen affirmans, denique Deos omnes ac Deas obteſtanti, Plato ut ab eius ſeſe pertinacia ſolueret, eſto inquit, ſed ea Xenocrates fide ac grauitate pollet, ut niſi ſic expedire iudicaſſet, dicturus ea nunquam fuiſſet. Grauitatem magnanimitatemq́; Platonis imitatum fuiſſe Xenocratem dilectum eius diſcipulum, teſtis eſt uita Xenocratis apud Diogenem, quæ quidem eſt fortitudinis & ſanctitatis exemplar. Imitatum quoq; fuiſſe Dionem Plutarchus eſt teſtis. Præterea Philiſcus Lycurgi oratoris uitam deſcribens, Magnus uir, inquit, fuit Lycurgus multaq́; ſunt ab eo geſta præclarè, quæ facere nemo potuiſſet qui non fuiſſet Platonis auditor. Demoſthenes cum Antipatrum fugeret Archiæ blandis uerbis ſe ei uitam ſeruaturum pollicenti, abſit, inquit, ut uiuere turpiter malim quam honeſte mori, poſtquam Xenocratem & Platonem de Immortalitate animi diſſerentes audiui. Idem ſcribēs ad Heracleodorum quendam condiſcipulum ſuum, atq; eum reprehendens, quod poſtquam Platonem audiuerat, negligeret bonas artes, & uitam parum honeſte duceret. Non'ne, inquit, erubeſcis ea negligere quæ a Platone accepiſti. Dionyſius ad Speuſippum ſcribens ait, Plato quidem gratis ſua limina terentes docebat, tu uerò tributa exigis, & à uolentibus ac nolentibus accipis. Laertius quoque carpit eundem quod non ſicut Xenocrates Platonis caſtitatem & fortitudinem manſuetudinemq́; fuerit imitatus. Illud uerò de fortitudine Xenocratis tacere non poſſum, quod cū Platoni Dionyſius diceret ca

put tibi

put tibi quiſpiam tollet. Xenocrates qui aderat inquit, nemo iſtud priuſquam meum hoc abſcindet.

Sententiæ & Prouerbia Platonis.

De Ariſtotele & Xenocrate hæc Plato dicebat.

HVI qualem equum qualem aſinum iungendos aſſumpſi. Ariſtoteles quidem freno indiget, Xenocrates uerò calcaribus. Erat inter diſcipulos eius lautus nimium & curandæ cutis ſtudioſiſsimus adoleſcens, quem Plato rogauit. Quouſq; tibi carcerem ædificare perges? Quotiens hominem amore irretitum uideret, ille, aiebat, proprio in corpore mortuus eſt, uiuit in alieno. Addebat, qui ſe ipſe alterius gratia deſeruerit, omnium eſſe miſerrimũ, quippe qui neq; ſe poſsideat ulterius, neq; alterum. Platonis quidam familiaris uir doctus eum orabat, ut ſibi aures paulíſper accomodaret, libellum à ſe editum lecturo. Rogatus ſubinde à Platone, quæ libri eſſet inſcriptio, reſpondit, contradicendum non eſſe, cui Plato, cur igitur ipſe hoc factitas? Cur contradicentibus contradicis? Cur me conſulis, ſi tibi prohibes contradici? Leo ciuis potens in cœtu carpebatur quod magnas & immodeſtas in ſenatu uociferationes habuerat. Plato hoc ipſum, inquit, eſt uerè Leonem eſſe. Diogeni Cynico dicẽti, quod humana quidem iſta uideret, ideas uerò nequaquam. Quid mirũ inquit, oculos enim quibus iſta uidentur habes, & uteris, mente uerò non uteris qua ſola illa cernuntur. Mirantibus diſcipulis quod Xenocrates in omni uita ſeuerus, neſcio quid riſu excipiendum dixiſſet, quid, inquit, miramini inter ſpinas aliquando roſas & lilia naſci. Ad uiuẽtes crebro dicere ſolebat, ocio labores anteponite, niſi forte rubiginem ſplendori præſtare putatis. Iuuentutem ad beatam uitam hac ratione ſæpiſsime incedebat. Contrariam uirtutis ac uoluptatis naturam animaduertite, huius enim momentaneam dulcedinem, ſubita pœnitentia ſequitur dolorq; perpetuus, illius breues labores æterna uoluptas. Cum uidiſſet quendam alea ludentem arguit, & cum ille quam parua reprehendis diceret, Plato reſpondit, at non eſt paruum conſuetudo. Ebrijs & iratis conſulere ſolitus erat, ſe ſe ut in ſpeculo ſtudioſe intuerentur, ab eiuſmodi ſtatim fœditate diſceſſuros. Ebrietatem & ſomnum ualde deteſtabatur. Aiebat plurimum referre ad pueritiam educãdam, ut honeſtis ſolum gaudere pueri aſſueſcerent. Alioquin uoluptatem dicebat eſcam eſſe malorum. Addebat, ſanitatem animi ueram eſſe Philoſophiam. Cæteras uerò facultates non tam Philoſophiam quam ornamenta uideri. Nihil ſanę mẽti ſuauius eſſe quam uera dicere & audire, ueritate enim nihil uel melius uel durabilius. Interrogantib. quibuſdam, quæ nam poſſeſsionum genera filijs eſſent potiſsimum comparanda? ea dixit quæ non grandinem, non hominum uim, non ipſum deniq; Iouem extimeſcerent. Demonco de filij eruditione conſultanti, qualis, inquit, in arbuſculis plantandis dirigendiſq; talis & in filijs gignendis & inſtituendis cura eſſe debet. Hic labor, illic uoluptas, cauendum autem ne in hoc ſopiti, in illo pluſquam uigiles uideamur. Philedono cuipiam Platonem carpenti, quod non minus in diſcendo quam in docendo ſtudioſus ac ſedulus eſſet, & quoad diſcipulus eſſe uellet interrogãti, quoad, inquit, meliorem ac peritiorem eſſe me non pœnitebit. Interrogatus quidnam inter peritum imperitumq; intereſſet, quod inter medicum ægrotumq; reſpondit. Principibus nullum præſtantius prædiorum genus eſſe dicebat, quã eorum familiaritates hominum qui cauponari neſcirent. Principi non aliter neceſſariam eſſe ſapientiam, quam corpori animam. Beatiſsimas fore Reſpublicas, ſi aut Philoſophi dominentur, aut ſaltem qui gubernant diuina quadam ſorte philoſophentur. Nihil enim peſtilentius eſſe poteſtate, & audacia quam ignorantia comitetur. Tales quoque ſubditos eſſe ſolere, quales principes uideantur. Magiſtratui non proprium bonum ſed publicum cogitandum, non partem ſolum ciuitatis quandam, ſed totam eſſe curandam.

Quantum

Quantum Plato neglexit humana, quantum diuina dilexit.

Repetebat quotidie ſola æterna eſſe uera, temporalia uerò uериſimilia. Dormire in corpore animum, & quæ ſenſus appetit aut timet, nihil aliud eſſe quam ſomnia. Itaq; hęc omnia penitus contemnenda, & ut mala uitentur quibus plenus eſt mundus, ad æterna confugiendũ, aliter enim deuitari non poſſe. Ipſe quoq; quæ præcipiebat impleuit. Nam dum & hæreditario quodam iure & ciuiũ fauore princeps in repub. eſſet futurus, omnem prorſus ciuilem reſpuit dignitatem. Cum patrimonio ditiſsimus eſſet, fratribus largitus eſt omnia, præter ſuburbanum prædiolum, quam academiam nominabant. Hoc ſolo contentus uixit, & ſi præceptor amicusq; principum extitit, diuitias tamen ab his nullas accepit. Solebat rex Dionyſius dicere: Ariſtippus ſemper pecunias petit, Plato ſemper libros. Adde quòd neq; uxorem duxit, neq; uixit in urbe, ab omnibus liber, ſoli ſeruiens ueritati. Vnde diuus Hieronymus inquit, Plato Aegyptum, & Architam Tarentinum eamq; oram Italiæ quæ quondam magna Gręcia uocabatur, laborioſiſsimè peragrauit. Vt qui Athenis magiſter erat & potens, cuiusq; doctrinam academiæ gymnaſia perſonabant, fieret peregrinus atq; diſcipulus, malens aliena uerecundè diſcere, quàm ſua impudenter ingerere. Deniq; cum literas quaſi toto orbe fugientes perſequitur, captus à Pyratis & uenundatus, etiam tyrãno crudeliſsimo paruit, captiuus, uinctus & ſeruus, tamen quia Philoſophus maior emente ſe fuit. Hæc Hieronymus.

Pietas & gratitudo Platonis.

Gratus Deo fuit, à quo principium cogitandi, dicendi, agendi omnibus in rebus & faciendum dicebat eſſe, & ipſe ſemper efficiebat. Præterea Deo gratias agebat quotidie, quòd homo natus eſſet non brutum, quòd Græcus nõ Barbarus, quòd temporibus Socratis. Quàm gratus præceptoribus fuerit, omnibusq; amicis teſtimonio ſunt eius dialogi, in quibus mirificè eos omnes honorat, atq; Socrati libros ſuos attribuit. Non ſolum enim illum in omnibus penè dialogis diſputantem inducit, ſed etiam omnia à ſe compoſita, ſcribit non ſua, ſed Socratis eſſe.

Quæ Plato affirmauit, & qui eam confirmauerunt.

IN his quæ ſenſibus ſubiacent, partes Heracliti tuebatur. Porrò in his quæ ad intelligentiam pertinent Pythagoræ maximè acquieſcebat. In rebus autem ciuilibus Socratem ſuum amplectebatur. Quæ ubiq; aſſeuerabat hęc ſunt. Deum omnibus prouidere. Animas hominum immortales eſſe. Bonorum præmia, malorũ ſupplicia fore. Auguſtinus in libro contra academicos inquit: Chriſti authoritatem omnibus anteponendam, ſi autem rationibus agendum ſit, apud Platonicos reperire ſe dicit, quod ſacris Chriſtianorum literis non repugnet. Idem Dionyſius Areopagita ſignificauit. Euſebius poſtea & Cyrillus latius declarauerunt. Hinc Auguſtinus in libro de uera religione, Platonici, inquit, paucis mutatis Chriſtiani fierent. Atq; in confeſsionibus narrat ſe procemium Ioannis Euangeliſtæ fermè totum apud Platonicos repeperiſſe. Propterea in ſecundo de ciuitate Dei inquit: Labeo Theologus apud Gentiles Platonem, inter ſemideos connumerandum putauit, ſicut Herculem atque Romulum. Semideos autem heroibus anteponit. Sed utroſq; inter numina collocat. Verùntamen iſtum quem appellat ſemideum non heroibus tantum, uerùm etiam dijs ipſis præferendum eſſe nõ dubito. Vnde inquit, ſe Platonicos ante alios elegiſſe, quia de rebus diuinis atq; humanis rectius admodum quàm cæteri Philoſophi ſenſerint. Quod & Marcus Varrò antea iudicauerat, & Apuleius Platonem non tantum heroibus ſuperiorem fecit, ſed dijs æqualem, quia uidelicet diuinarum rerum abdita penetrauerit. Plato tanta fuit modeſtia præditus, ut cum mirabilem ſibi authoritatem ante alios comparauiſſet, tamen interrogatus à quodam quatenus præceptis ſuis parendum foret, reſponderit, quoad in terris appareat ſacratior aliquis, qui fontem omnibus ueritatis aperiat, quem deniq; ſequantur

omnes. Addidit, nihil ſuo ſed diuino tantum lumine reperiſſe. Quid autem in philoſophia ſenſerit, ſatis in libro de amore & Theologia noſtra tractauimus.

Reditus Platonis in patriam cœleſtem & laudes.

NAtali ſuo deceſsit, & annum unum atq; octuaginta impleuit, ſine ulla deductione. Ideo Magi qui tunc Athenis erant, Platoni immolauerunt, ampliori ſ fuiſſe ſortis quàm humanæ rati, quia conſumauiſſet numerum perfectiſsimum, quem nouem nouies multiplicata conficiunt. Atq;, quòd mirum eſt, adhuc in ea ætate & eo ipſo die ſcribebat. De quo Cicero inquit, eſt etiam quiete & pure atq; eleganter actæ ætatis placida ac leuis ſenectus, qualem accepimus Platonis qui uno & octuageſimo ætatis anno ſcribens mortuus eſt. Seneca etiam affirmat, id Platoni ſobrietatis & diligentiæ beneficio contigiſſe. Alij inter ſcribēdum, alij diſcumbentem in nuptijs remotis dapibus, inter diſſerendum ad ſuperos rediſſe. Ariſtoteles in templo aram Platoni ſtatuamq; ſacrauit, hoc epigrammate, Aram Ariſtoteles hanc Platoni dicauit, uiro quem nephas eſt à malis laudari. Addidit Ariſtoteles: Qui ſolus uita, doctrina, moribus, ore, admonuit cunctos, & monumenta dedit. Vt uirtute queant felicem ducere uitam. Nulla ferent talem ſæcla futura uirū. Adiunxerunt & ſapientes alij in Platonis laudes carmina plurima, ſed præcipua epigrammata tria. Primi hæc eſt *ſententia:* Temperantia, iuſtitiaq; excelluit omnibus, tantum uero ſapientia ſuperauit, ut omnem prorſus inuidiam ſuperauerit. Secundi hic eſt ſenſus: Plato in deorum numerum eſt translatus. Longinquæ hunc nationes honorant. Quia diuinam uitam ipſe nouit alijsq; monſtrauit. Tertij ſententia huiuſmodi eſt, Phœbus Aeſculapiū genuit & Platonem, ut ille corporibus, hic animis mederetur. Præterea Mithridates Perſarum rex, Platonis ſtatuam in academia locauit ita inſcriptam: Mithridates Rodobati filius *Perſes Muſis,* Imaginem Platonis dicauit, Sillaniani opus. Ex his omnibus id Plato eſt conſecutus, ut Græci Ariſtotelem quidem dæmonium, Platonem uerò diuinum cognominauerint. Quia uidelicet ille & uita humanus & ſcientia naturalis maximè fuerit, hic autem ſcientia ſimul, & uita ſeſe potiſsimum ad diuina contulerit.

Apologia de moribus Platonis.

FInem iam uerbis imponam, ſi pauca quædam rurſus addidero. Sunt plebei *quidā* uerſificatores, qui immerito Poëtarum ſibi nomen uſurpant, hi tàm morum diſsimilitudine quàm malignitate inuidiæ prouocati in optimum quemq; impudentiſsime ludunt. Quibus ſumma quædam licentia in bonos potius quàm in malos, præſertim noſtra hac ætate, conceditur. Sed nolim noſtrorum temporū meminiſſe, quæ tantum ad uirtutem cōſequendam ſunt inepta, quantum apta uidentur ad inſequendā. Tales igitur olim Poëticuli diuum Platonem à Grȩcis Apollinis filium & Socratem ab Apolline Græcorum ſapientiſsimum iudicatum, mordere non dubitarunt. Quorū impietatem Laërtius Diogenes ſummopere deteſtatur. Atq; ut ipſe declarat, ridicula etiā comicorū conuitia Ariſtippus auxit Cirenenſis, homo peſsimus & optimi cuiuſq; ſuorum temporum aduerſarius. Qui ſicut alios pleroſq; modeſtiſsimos doctiſsimosq; ficta quadam hiſtoria uituperauit, ſic etiam Socratem præceptorē & condiſcipulos ſuos Xenophontem atq; Platonem. Finxit horum nomine carmina quædam in ſcorta puerosq; laſciua. Videlicet ut falſò magnorum Philoſophorū exemplo liberiorem ipſe peccandi licentiam nanciſceretur. Verum Ariſtoteles cui ueritas magis quàm Plato fuit amica, tàm falſas in uirum ſanctum calumnias ſuſtinere non potuit, nam in elegijs ad Eudemū illa de Platone quæ in ſuperioribus diximus cecinit, id illi maximè tribuēs, ut prophani non ſolum uituperare Platonem ullo pacto nō debeant, uerùm etiam ſub prȩtextu laudis ſanctū illius nomen ore prophano nominare nō audeant. Neq; elegia cōtentus fuit, ſed etiā, ut tradit Olympiodorus, præclarā orationē de Platonis laude cōpoſuit. Obmuteſcant igit̃ apud ſuperos inferni canes atq; apud inferos latratu Cerberū comitentur. Nos aūt Platonis uitam & ſapientiā iudicio ſapientū approbatiſsimam ueneremur, atq; unà cum Apuleio Medaurenſe libere proclamemus: Nos Platonica familia nihil nouimus, niſi feſtum, lætum, cœleſte ſupernum.

Quantum

Quantum Aſtronomi metiuntur, tantum Aſtrologi mentiuntur.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Bembo iuriſconſulto & equiti clariſsiſsimo, S. D.

SAlue mi Bernharde millies, parum dixi, Salue totiens quotiens ſpiras, Bernharde dulciſsime. Plurima tibi ſcribo quotidie, tranſcribo pauca. Videor em̄ mihi cum archetipum ſcripſi amori quodammodo ſatisfeciſſe, officio autem etiam ſi tranſſcriberem, minime ſatisfacerem, ut autem te nunc de præſentibus ſtudijs noſtris faciam certiorem, compono librum de prouidentia Dei atq; humani arbitrij libertate, in quo illa Aſtrologorum iudicia, quæ prouidentiæ libertatiq; detrahūt, pro ingenij facultate redarguo. Nempe quàm diligenter cœleſtia uerè metiuntur Aſtronomi, tàm multum circa humana inanes Aſtrologi mentiūtur. Vale. Verum Tommam illum egregiū Bernhardi quondam Venetorum oratoris Achaten, quē libenter meus amplectitur animus, linguaq; reſonat, cur mea tamdiu manus pigerrima prætermittis? Hūc ergo Bernharde quotiens uideris, totiens Marſili nomine ſaluere iubeto. XIIII. Iunij. M. CCCC. LXXVII.

Tūnc maximè commendas aliquem, cum oſtendis illius eſſe cui commendas.

Marſilius Ficinus Marco Aurelio oratori clariſsimo, S. D.

SI tua tibi commendare liceret Nicolaum familiarem meum literis moribusq; prędi-tum, tibi plurimùm commendarem. Quem quidem eſſe tuum teſtimonio nobis eſt tuum nomen, quod illius ore frequentiſsime ſonat.

Quando diuino afflante ſpiritu amor accenditur, ſemper amante altero redamat alter, ſæpè altero cogitante idem cogitat alter.

Marſilius Ficinus Bernhardo Bembo iuriſconſulto & equiti clariſsimo, S. D.

ACcepi Bernharde hodie à Marco Aurelio noſtro epiſtolam quandā forma quidem ipſa Mercurialem omnino patriq; perſimilem, ſed Saturno, ut arbitror, Oriente natā. Nempe grauioribus incedens paſsibus cum ab æquo te Veneto ſextodecimo Maij die diſceſſerit, tandem decimonono Iunij littoribus noſtris applicuit. Ego hanc ſummo complexus gaudio gratulabundus inquam: Veniſti tandē, tuaq; infortunatum uicit iter pietas. Hæc & ſi quaſi ſub Saturno nata motu quodāmodo tardior extitit, tamen tanquā concepta Mercurio fuiſſe uidetᷣ opere uelociſsima. Quod em̄ à nobis hodie poſtulat, ipſa iamdiu dū naſceretᷣ impleuit. Sane eiuſdem Maij diebus quibus aureus ad me Aurelius ſcripſit, ego occulto quodā ac penè diuino ſiue epiſtolæ ſiue muſæ ſuæ inſtinctu percitus, opuſculum quoddā Aurelio dedicaui, quod niſi ipſum quoq; inceſſu Saturniū fuerit iā ad uos arbitror perueniſſe. Mirabile Bernharde parumper geniorū noſtrorum uirtutē animaduerte. Dū Marcus ille gratis ſe mihi dabat, ego iure uiciſsim totū illi me dabam, & amplectentē me mirificè cōplectebar. Atq; ita cœleſti quodā conflante ſpiritu, in unū penè inſcij pariter cōſpirauimus. Arbitror equidē aut Mercuriū ipſum in Tauro aut Phœbū in Geminis cōſtitutū, tā ſimiliter geminas Aurelij Marſilijq; lyras temperauiſſe, ut ſonante altera uiciſsim altera reſonet. Atq; ab utraq; dulce illud Bembi reboēt nomē, nomen Gratijs muſicū, Muſiſq; gratiſsimū. Vale feliciter. At uideo Bernhardū meū, uoui enim hominis ingeniū, abſq; delitijs ſuis neq; poſſe neq; uelle unquam bene ualere. Chriſtophorus Landinus Mineruę muſarumq; decus, & Ioannes Caualcantes conphiloſophus noſter bene ualent. Igitur bene uale. XIX. Iunij. M. CCCC. LXXVII.

Quando diuino afflante ſpiritu amor accenditur, ſemper amante altero redamat alter, ſæpè altero cogitante, idem cogit alter.

Marſilius Ficinus Florentinus Marco Aurelio oratori clariſsimo, S. D.

REddita heri nobis eſt elegans admodum epiſtola tua Marce doctiſsime, epiſtola melle mihi dulcior ac pretioſior auro. Verum quid ago? Non licet mihi nunc in

laude hac ulterius progredi,ne uanior forte uidear,ſi eam epiſtolã,quæ laudat me plus ſatis,ipſe ſatis laudare tentauero. Ergo aliunde rurſus,ſi placet,exordiamur. Quando cœleſti quodam afflante ſpiritu mentibus noſtris amor accenditur,ſemper amante altero alter redamat,ſæpe altero cogitante,alter idem ſimiliter cogitat. Nam & cœleſtis author cum tanquam communis cunctorum cauſa complectatur utrunq;,mutuũ amantium creat affectum,& affectus amantis qui per hominem e cœlo dependens tum in plana humanitas faciem,tum in cœli concaua reſilit uiciſsim procreat Echo. Salue igitur amice cœleſtis,ſalue ſemper in authore noſtræ beniuolentiæ Deo,neq; terrarum ſpacia Marce,neq; ulla temporis interualla noſtrum hunc cœleſtem, perpetuumq; amorem, uel orientem interrumpere uel ortum demorari potuiſſe uidentur, quominus amante altero mox diuina quadam ſorte amauerit alter, cogitante quoq; atq; ſcribente altero, alter eodem pene momento idem & cogitarit & ſcripſerit. Animaduertiſſe te arbitror Aureli,ſi modo meum illud ad te nuper miſſum opuſculum accepiſti,eo ipſo tempore quo ad me ſcribebas,me quoq; uiciſsim ad te ſcripſiſſe, Præterea idem penitus utrunq; & ſignificaſſe tunc & poſtulauiſſe. Mihi quidem nihil in rebus humanis felicius eſt quàm illi affectu quodam euaſiſſe me parem, quo nullum eſſe audio uirtute ſuperiorem. Nihil pretioſius quàm talem tantumq; poſſeſſorem meum feliciter poſsidere. Habeo igitur tota quod mente petebam. Sed hoc unum quodammodo doleo, me nequaquam id totum eſſe,quod ipſe petebas. Mi Aureli,ſi non potes quod uelis habere,id ſaltem uelis habere quod poſsis. Accipe Marſilium tuum Marce totum quantuluſcunq; ſit. Ne reſpicias ulterius oro ſimulachrum illud quod ab initio finxeras,membrum enim quoddam ſimulachri illius eſt Ficinus. Reſpice potius,amice,quod poſsides quàm quod fingis. Sic utiq; non alicuius partem,ſed totum aliquid poſsidere te prorſus agnoſces. Præſtat autem pigmeo aliquo toto frui quàm uaſti membro gigantis.

Nihil infirmius quàm humanus amor, nihil firmius quàm diuinus.

Marſilius Ficinus Bernhardo Bembo iuriſconſulto & equiti clariſsimo, S. D.

SCribis ad nos epiſtolam oratoriam,poëticam,amatoriam, ſed neſcio quid excuſas fruſtra,quod omnino nullus accuſat,caue ne ubi perfectus eſt amor uel minimum,quid offenſiunculæ putes unquam poſſe contingere. Hoc uno ſolum charitatẽ forte potes offendere,ſi eam quandoq; poſſe putas offendi. Humanus quidem res eſt ſolliciti plena timoris amor,diuina uero charitas,ſiue Paulum audiamus, omnia credit,omnia ſperat,omnia ſuſtinet,neq; excidit unquam,ſiue Ioannem Euangeliſtam,timor in charitate non habitat,ſed perfecta charitas timorem omnem procul expellit. Hinc Aurelius Auguſtinus noſter exclamat: Solus nullum charum amittit,cui omnes in illo chari ſunt qui non amittitur. Sed neſcio quomodo omeliam,ut aiunt, quandam modo hic incœptaueram. Atq; charitatis officia ei uiro tradebam, quem Florentinus populus admiratur, quaſi quoddam & charitatis ſimulachrum & humanitatis exemplar.

Fruſtra nimium in rebus his quæ ſibimet nequaquam ſufficiunt, noſtram ſufficientiam affectamus.

Marſilius Ficinus hominum generi, S. D.

SVfficientiam ubiq; eo quæris propoſito,ut poſtquam hanc unam repereris,nihil ultra perquiras. Requiras autem quàm plurima ſemper ob hoc ipſum,quia nuſquam hanc unam aſſequeris. Vis ergo dicam quam ob cauſam nuſquam ſufficientiam aſſequaris? Forſitan quia hanc extra te quæritas. Si ergo mortales opes immortali animo ſufficere nequeũt,da operam ut illis ſaltem animus ipſe ſufficiat. Aduerte quid dicam,nõ dico ut ipſe ſibimet ſatisfaciat animus,quo enim pacto qui ab alio & efficitur & perficitur,ſibi ipſe ſatisfacere poteſt? Fruſtra nimium heu miſeri in rebus his quæ ſibimet nequaquam ſufficiunt,noſtram ſufficientiam affectamus. Profecto ſolum quod ſibi ſatis eſt,omnino omnibus ſatisfacit. Nihil autem ſibi poteſt ſatis eſſe, præter immenſum

ter immenſum bonum quod ex ſeipſo eſt & ad ſeipſum. Hic ergo ſolum, hic, inquam, quòd ſatis nobis facturum ſit quæramus. Neque pigeat, nemo fruſtra bonum ſequitur unquam, qui bene ſequitur. Nam & bonum ipſum, quia immenſum eſt, ubiq; uiget atque exuberat undiq;, & affectus noſter bene ſequēdi, eſt aliquid proculdubio bonum. Solus autem bene uult ſequiturq; bonum, qui ſummæ bonitatis ipſius gratia, per quam ſingula bona ſunt atq; ſeruantur, paſsim bona ſingula ſequitur.

Tranſitus repentinus à minimo lumine ad maximum, atq; à maximo ad minimum, aciem impedit.

Marſilius Ficinus Riciardo Angelerio Anglarienſi inſigni Theologo, S. D.

CIuiles uiri ſæpè Philoſophos increpant, quòd ad humanarum rerum gubernationem inepti, ut plurimùm, uideantur. Philoſophi uerò contra, ciuiles uiros quòd ad diuinorū contemplationem ineptiſsimi ſint, ſæpius improbant. Quid igitur ad hæc ipſi dicemus? Non noſtrum inter hos, tantas cōponere lites. Sed Plato noſter, huc aduocandus eſt arbiter, quem ad humana, ſimulatq; diuina, Deus ipſe compoſuit. Hic igitur arbitratur, tàm ciuiles quàm Philoſophos ad utrunq; officium exequendum fuiſſe ab initio inſtitutos. Si modo ab altero extremorum ad alterū haud ſubitò tranſeant, ſed debitis gradibus gradiantur. Præſtat Græca ipſa Platonis uerba ex libro de repub. ſeptimo, hic ad uerbum traducere. Poſt hæc naturam noſtram quoad eruditionem & ruditatem tali quadam imagine contempleris. Finge animo quandam ſub terra ſpeluncam, cuius ingreſſus uerſus lumen quoddam incipiens per totam ſpeluncam peruius undiq; pateat. In ea homines nutritos à pueritia, ceruicem & crura ita deuinctos, ut & immobiles permanere cogantur, & ad anteriora ſolum proſpicere. Capita uerò uinculis adſtricta circunducere nequeant. Poſt tergum autem ſupernè procul ignis lumen ſuſpenſum ſit. Interq; ignem, & uinctos homines uia ſuperior pateat, ſecus quam paries ſit conſtructus exiguus. Sicut plerunq; præſtigiatoribus miracula fingentibus ſcenę ſeu cortinę aliquæ, ſuper quibus ſua miranda demonſtrant, ſpectantium oculis opponuntur. Cogita rurſus homines intra parietem ferentes uaſa & opificia uaria ſupra parietem eminentia. Statuaſq; hominum & aliorum animalium lapideas & ligneas imagines, modiſq; uarijs fabricatas. Atq; ut conſentaneum eſt, qui hæc circumferunt partim ſileant partim loquantur. Similes iſti nobis ſunt, nam primum quidem putas iſtos aliud quicquam uel ſui ipſorum uel proximorum hominum uidere preter umbras quæ ex igne in aduerſam ſpeluncæ partem cadunt? Quid autem eorum quàm circunferuntur, non'ne umbras duntaxat? Si ergo inuicem loqui liceret non ne iſta quæ coram uiderent loqui opinātur. Quod ſi echo ex aduerſa parte carceris reſonaret, quotiens prætereuntium aliquis loqueretur, pùtas ne ipſos niſi tranſeuntium umbras aliud putare quod loquitur? Omnino igitur tales nihil uerum eſſe niſi fabricatarum rerū umbras arbitrarentur. Contra uerò nunc animaduerte qualis foret eorum à uinculis ſolutio ignorantiæq; curatio. Nempe ſi quis eorum ſolueretur, cogereturq; repente ſurgere, collum uertere, ambulare, lumen ipſum aſpicere, doleret protinus, nec propter ſplendorem intueri poſſet illa, quorum umbras ante cernebat. Tunc ſi quis illi dixerit, prius eum ſpectaſſe nugas, ad præſens autem rebus ueris eſſe propinquiorem, ueriusq; inſpicere. Ac prætereuntium quenq; monſtrans, quid ſit quæſiuerit, nonne illum uacillaturum putas, arbitraturumq; ueriora eſſe quæ ante cernebat, quàm quæ nunc oſtenduntur? Et ſi cogerit eum lumen aſpicere, nonne dolore oculorum affectum iri putas? Oculosq; ad ea quæ facilè prius uiderat retorturum. Certiora ipſa exiſtimantem quàm quæ ſubitò offeruntur. Si uerò aliquis eundem per aſpera atq; ardua ſurſum traheret uiolenter, neq; permitteret quicquā aſpicere antequam ad Solis lumē traxerit, non'ne ipſum ęgrè laturum dum raptetur exiſtimas? Et cum ad lumen euectus fuerit oculis ſplendore ſuffuſis hæſitaturum, nihilq; ex his conſpecturum quæ uera nunc ab hominibus exiſtimantur. Conſuetudine igitur primum opus eſt, ſi ſupera inſpecturus ſit, umbraſq; primum facilius intuebitur. Poſt hæc in aquis hominum cæterorumq; imagines, ipſa uerò deinde, poſtea quæ in cœlo ſunt, & ipſum cœlum nocte facilius contemplabitur, dum aſtrorum & Lunæ lumen ſpectabit quàm ſi Solem ipſum die Soliſq; fulgorem in-

 tueatur.

tueatur. Atq; ita demum Solem ipſum ſuſpiciet, neq; iam in aquis & aliena in regione ſimulachra ipſius ſpectabit, ſed ipſum ſecundum ſeipſum in ſede propria ſpeculabitur, & qualis ſit agnoſcere poterit. Animaduerte tandem ipſum eſſe qui tempora & annos temperat, qui omnia regit quæ ſub cœlo ſunt, qui omnium quæ ante ab ipſis uiſa ſunt modo quodam eſt author. Quid ſi habitationem priſtinam memoria repetat, & illorum hominum ſapientiam, atq; uincula? An non cenſes eum beatum ſe loci mutatione exiſtimaturum, illorum autem miſerturũ. Præterea ſi qui honores ibi inuicem exhibebantur & laudes, dabanturq; præmia illi qui tranſeuntia quælibet acute cerneret, recordareturq; maximè quæ ex illis priora, quæ poſteriora, quæ pariter progredi ſoleant, atque ex his futura optime præſagiret, hæc'ne deſideraturum ipſum putas? beatosq; illos qui apud eos honorantur & dominantur exiſtimaturum? Vel, quod ait Homerus, ſibi electurum euenire in alieno, ſcilicet rure conſerui hominis mancipium effici & quodlibet aliud perpeti potius quàm opinionibus illis illudi & in ea miſeria degere. Si rurſus iſte deſcendat, eandemq; ſedem quam antea nanciſcatur, non'ne cum repente à Sole diſceſſerit tenebris offendetur? Ac ſi umbras illas diſcernere oporteat, deq; ipſis deſceptare cum illis qui perpetuis uinculis preſſi ſunt, proferendaq; ſententia ſit eo ipſo tempore quo oculi ipſius hallucinantur antequam acies expurgetur, quod quidẽ non breui fiet, an non riſum concitabit? Eiq; ab omnibus dedecori dabitur, quòd poſtquam ſurſum aſcendit, corruptis reuerſus eſt oculis, diceturq; nunquam ad ſupera contendendũ eſſe, & eum qui ſoluere tentet & ſurſum ducere, ſi deprehendatur, protinus occidendum. Tota hæc imago, ô amice, referenda eſt ad illa quæ ſupra dicta ſunt. Carcer quidem iſte ad ea quæ cernitur oculis mundi machinam, lumen uerò ignis in ſpecu ad Solis potentiam, poſtremo, ſi aſcenſum ad ſupera eorumq; conſpectum, ad eum qui ad intelligibilem regionem tendit, aſcẽſum retuleris, ut ego quidem ſpero, non aberrabis. Poſtquam ſententiam meam audire deſideras. Deus autem nouit an uera ſit. Quæ igitur mihi apparent huc tendunt. Nempe arbitror in ordine ipſo intelligibili, boni ipſius ideam ſuppremam exiſtere, uixq; uideri. Si autem uiſa fuerit, aſſerendum, eam omnibus omnium rectorum atq; bonorum cauſam eſſe. Cum ipſa in loco uiſibili lumen creauerit, & luminis authorem. In ipſo uerò intelligibili regnet ipſa, ueritatemq; & mentem protulerit. Quam noſſe neceſſe ſit omnem quicunq; ſana mente aliquid uel priuatum uel publice eſt acturus. Age & hoc conſidera, neq; mireris, quod hi qui huc deſcendunt nolint humana tractare, ſed ipſorum mentis acies ſemper ad ſupera dirigatur, probabile quippe idem, ſiquidem ſuperiorem imaginem ſequitur. Quid autem hoc? Mirandum putas, ſi quis à diuinis ſpectaculis ad humana hæc mala prolapſus, ineptior ſit ad agendum rideaturq;, præſertim ſi antequam præſentibus tenebris aſſueſcat, dum adhuc titubat, cogatur in iudicijs uel alibi de iuſti umbris aut ſtatuis illis quorum umbræ hæ ſunt certare, deq; iudicijs eorum qui iuſtitiam ipſam nunquam uiderunt diſſerere. Verùm ſi mentem quis habuerit, recordabitur duobus modis & duabus ex cauſis oculos turbari ſolere. Tum quando ex lumine ad umbram deſcendimus, tum quando ex tenebris prodimus in lucem, eodemq; modo affici animum arbitrabitur, quotiens turbatum uiderit, & ad aliquid cernendum hebetiorem, ideoq; haud temere in riſum prorumpet, ſed diligenter inquiret, utrum à lucidiori uita deſcendens nouis tenebris obruatur? Vel ab inſipientia plurima ad fulgidum ſpectaculum ſurgens, ſub coruſco nimium ſplendore deficiat. Et alterius quidem affectum probabit, uitamq; eius beatam fore cenſebit, alterius miſerebitur. At ſi forte ridere cœperit, haud tàm inepte hunc ridebit quàm eum qui à lumine ſuperno deciderit. Hæc Plato diuinus, his neq; minui quicquam debet, neq; addi poteſt. Ergo Vale.

Quod animus immortalis ſit. Atq; cur cum ſit diuinus ſæpè tamen uitam agit beſtiæ ſimilem.

Marſilius Ficinus Ioanni Neſio literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

NIſi diuinus nobis uigor ineſſet, ac cœleſtis mentibus noſtris origo, mortalium rerum defectum nullo pacto poſſemus agnoſcere. Nihilq; prorſus ſupra rerum corporalium ordinem, aut excogitaremus unquam aut appeteremus nullus

nullus unquam uel minima in re corpori repugnare contenderet. Quandoq; terrenis opibus impleremur. Aut omnes aut certe quàm plurimi in hac mundi media regione, tanquam naturali origine patriaq;, quieſcerent. Nunc uerò cum res noſtræ longe ſe aliter habeant, reor equidem, neq; uana fides, genus nobis eſſe diuinum. Cæterum ſi diuini ſumus, cur nam ſæpe uitã àgimus beſtiæ ſimilem? Quia naturalis regionis huius conditio ſic inſtituit, ut longe prius ſenſu tanquam bruta, quàm ratione tanquam homines uteremur. Præterea multo plura atque manifeſtiora circa ſenſum quàm circa mentem, incitamenta ſe nobis obijciũt. Poſtremo, unicus in nobis eſt homo, beſtiæ uerò ſunt multæ. Operæpretium eſt noſtram illam imaginem intueri, quam Plato ſic in nono libro de republica pingit. Imaginem animæ talem aliquam figuremus, quales quondam memorantur fuiſſe naturæ chimeræ ipſius, ſcyllæ & cerberi, & aliæ multæ, in quibus feruntur uariæ in eodem formæ congenitę. Finge itaq; figuram unam beſtiæ uariæ ad modum & capita circum multa habentis, capita, inquam, partim beſtiarum domeſticarum, partim agreſtium, quæ & permutare & producere ex ſe hæc omnia poſsit. Vnam præterea ijs adiunge ſupernæ leonis formam, huic unam inſuper hominis, & amplisſimum quidem primum ſit, anguſtius uerò ſecundũ atq; tertium. Coniunge igitur hæc tria, ut ad unum conficiendum inuicem cohæreſcant. Circumpone extrinſecus ipſis hominis unius imaginem, ut illi qui nequeat interiora inſpicere, ſed exterius duntaxat cernat operimentũ, unũ animal homo ſcilicet uideatur. Dicamus itaq; illi qui aſſerit prodeſſe homini huic iniuſtè agere, iuſtè uerò uiuere nequaquam prodeſſe, quòd nihil aliud aſſerit, niſi prodeſſe illi, ut beſtiam illam multiplicem paſcat & leonem, & fortiorem illam leonemq; efficiat, hominem uerò perire fame permittat atq; eneruet, uſq; adeò ut propter imbecillitatem trahatur quocunq; cętera illa rapiunt. Neq; alterum cum altero manſuefaciat inuicemúe cõciliet, imò ſinat ſingula ſe inuicem morſibus lacerare, ac pugnantia ſe mutuo deuorare. Ergo ſi quis dicat officia iuſta prodeſſe, hæc agenda dicendaq; monebit, ex quibus homo ille huiuſmodi animalis interior, ſummam potentiam conſequatur, feræq; illius pluribus capitis redimitæ tãquam colonus, curam habeat, domeſtica quidem capita fouens irrigans ac nutriens, agreſtia protinus amputans, dum leonis naturam ad hoc adiutricem accipit, communiterq; curat omnia, & inuicem mutua beniuolentia ſibi conciliat. Omni itaq; ratione qui iuſta laudat, uera loquitur, qui uerò iniuſta, mentitur. Nam & quoad uoluptatem & quoad decus, & quoad emolumentum iuſti laudator, uera pronuntiat, uituperator autem neq; quicquam affert, neq; nouit quod improbat. Hactenus Plato. In eiuſmodi animæ noſtræ figura illa diſtributio continetur, quæ apud Platonem legitur in Timæo. Vbi animam in tres quaſdam uires diuidit quaſi partes, in ratiocinandi uidelicet & iraſcendi & concupiſcendi naturam. Vim rationalem capiti tanquam arci ſupremæ reginam accommodauit, præſertim quia in ſpeculando caput maximè omnium laborare uidetur, ſenſusq; ibi omnes uigent quam plurimùm. Præterea uim iracundiæ in præcordijs collocauit, quoniam in ira, & audacia & timore hæ partes maximè concitantur. Poſtremo concupiſcendi naturam iecori ideo dedit quia naturalis illi uigor ineſt & concoquendi alimenti & libidinis augendæ.

Proinde rationem in Phædro nominat aurigam, quoniam naturali quodam ordine dux eſt partium reliquarum. Adiungit huic geminos equos, album quidem alterum, alterum uero nigrum. Quantum uerò ad propoſitum ſpectat equi ſunt cordis uires & iecoris, quia rationi debeant tanquam aurigæ parere. Sed magnanimitas quę accommodatur cordi equus dicitur albus, eſt enim rationi propinquior. Iecoris autem concupiſcentia quoniam à rationis excellentia remotior eſt, equus eſt niger. Ratio rurſus in nobis Hercules nominatur, Hic occidit Anteum, id eſt, immania quædam ſimulachra phantaſiæ. Quando uidelicet à terra attollit in altum, hoc eſt, quando à ſenſibus & corporali imaginatione ſe mouerit. Hic quoq; leonem domat, id eſt, iracundiam cohibet. Hic hydram obtruncat multis undiq; capitibus pulullantem, id eſt, concupiſcendi uim amputat. Quæ non ad pauca quædam ad illa quidem maiora tanquam iracundia, ſed ad quælibet imò innumerabilia inſatiabili uoragine fertur. Verùm dum noſter Hercules iecoris hydram amputat ferro, capita repente repullulant, quia fomes ipſe relinquitur. Dum uerò abſumit igne, quia fomitẽ prorſus extirpat, nihil inde renaſcitur. Iubet apud

Platonem Socrates in Phœdone, ne uoluptatis corporalis gratia ab alia quadam corporis abſtineas uoluptate alioquin pro una multæ ſubitò renaſcuntur. Imò rationis gratia præcipit, ut à uoluptatibus abſtinere conemur, ſic enim ſolum poſſe, ait, uitia funditus extirpari. Finem epiſtolæ iam imponam, ſi prius unum hoc admonuero, ut uidelicet meminerimus, ſi beluæ in nobis ſunt multæ, nimirum eſſe animas apud Platonem ab homine in beluas tranſmigrare. Sane fomites quoſdam & affectus beſtiarum ab initio in nobis habemus. Quos ubi diu temere nutriuerimus uel conſopitur quodammodo ratio, uel ſub iracundiæ concupiſcentiæq́; ſpecie uigilat. Quocirca ſub ipſa hominis pelle homo ipſe uidetur in beſtias pertranſiſſe. Hinc Socrates inquit Phœdro: Conſidero equidem me ipſum Phœdre, utrum ego ſim beſtia quædam Typhone multiplicior ardentiorq́; & furioſior. Siue placatius quoddam & ſimplicius animal, diuinæ cuiuſdam & mitis ſortis, id eſt, tranquillæ intelligentiæ, particeps. Calendis Iulij. M. CCCC. LXXVII.

Solus omnia poſſidet qui à nullo præter Deum, penitus poſſidetur.

Marſilius Ficinus Hieronymo Paſqualino chariſſimo compatri ſuo, S. D.

SI cupis poſſidere quamplurima, da operam ut nihil penitus te poſſideat. Niſi enim teipſum habueris, per quem ſis alia poſſeſſurus, nihil prorſus habebis. Hinc fit ut omnes homines egeant ſemper, omnes continuè doleant, Quia uidelicet ſe ipſum quiſq; ſecum omnia iamdiu temere nimium & amiſit & perdidit, quando clam ipſe captus fuit, dum palam capere niteretur. Solus & alterius ſimul & ſui ipſius eſſe poteſt, qui ſoli ſe illi dedit, qui ideo ſolus eſt omnium, quia ſolus eſt omnia. In quo dum cuncta quis reperit, reperit etiam ſeipſum tanto ſeipſo perfectiorem quanto perfectior eſt ille quàm ipſe. Sicut qui ſeruo ſeruit, ſeruus eſt & turpiſsimus & miſerrimus, ita qui omniũ ſeruit domino quodammodo fit dominus omnium. Solus libere ſeruire uidetur, qui libertati obſequitur infinitæ. Ibi ſeruitus libera eſt ubi immenſa libertas, id eſt, Deus, quicquid ſeruile uiolentumq́; cogitari poteſt procul expellit.

Cum primum fatum impugnare nitimur, expugnamus.

Marſilius Ficinus Franciſco Mareſcalco Ferrarienſi, S. D.

QVæris, optime mi conphiloſophe, quatuor. Primum quidem quomodo ualeam? Valeo equidem Mareſcalce ſicuti uolo, poſtquam cœpi ut ualeo ita uelle ualere. Secundum uerò. Qua ratione philoſopher? Hac potiſsimum ratione philoſophor, ut quando quidem res ipſæ aliter uoluntatem non ſequuntur meam, ego ſaltem uoluntate res ſequar, ſic enim uoluntati ſequenti res obſequuntur. Tertium, quantum te amem? ſi quis modus adſit amori, ut ſi qua certa liberæ uoluntati menſura, metire Franciſce amorem erga me tuum, ita forſitan & meum erga te metieris. Quartum, quid componam? Compono librum de prouidentia Dei & humani arbitrij libertate. In quo agitur contra aſtrorum neceſsitatem fatumq́; Aſtrologorum. At uerò dixerit forte quiſpiam, fatui eſſe contra inexpugnabile fatum uelle pugnare. Ego uerò reſpondeo, tàm facilè poſſe hoc impugnari, ut quando quiſpiam impugnare uoluerit, tunc primum eo ipſo quòd uult expugnet. Nempe cœleſtium ſphærarum motus nunquam altius mentem attollere poteſt quàm ad ſphæras. Nunc uerò qui diſputat contra illas eas iam tranſcendiſſe uidetur. Atq; ad ipſum Deum liberumq́; uoluntatis arbitrium acceſsiſſe. Quaſi non à cœleſti fato coactus fuerit, ſed à ſupercœleſti tùm Dei prouidentia, tùm mentis libertate perductus. Præterea cum actio quælibet aduerſaria, & ut ita dixerim, peremptoria à contrario quodam in contrarium procedere ſoleat, nemo audeat confiteri uoluntatem ipſam diſputationemq́; fictæ uiolentiæ ſyderum repugnantem à ſyderum uiolentia proficiſci, imò ab ipſamet prouidentia libertateq́; manare intelligamus, cuius gratia dixerimus contra fatum. XXVIII. M. CCCC. LXXVII.

Florentiæ.

Multos

Multos habet ſeruos qui multis ſeruit.

Marſilius Ficinus Bernardo Bembo Veneto, S. D.

PHœbus Capella & Franciſcus Eſienſis, Pamphilusq́ medicus, Platonis noſtri libros quos iãdiu omnes è Grçca lingua tranſtulimus in Latinam, à nobis poſcũt. Tu ſicubi forte hos egregios uiros offenderis, noſtro nomine ſaluere iubeto, traductionesq́ hoc menſe mitti non poſſe dicito. Vides Bernarde quanta libertate agam tecum. Videor enim modo neſcio quo pacto imperauiſſe. Sed tu mi Bembe in cauſa es, nam talem te ſingulis præſtas, ut qui libertate fiduciaq́ maxima non utatur tecum, proculdubio ſeruiliſsimus diffidentiſsimusq́ omniũ uideatur. Tu quidem dum cæteris libentiſsime ſeruis, interim maximè dominaris. Cæteri uerò cum maximè tibi dominari uidentur, tunc ſeruiunt libentiſsime. Nulla facilior, præſtantior, ſecurior dominatio quam amatoria. Nulla actior, iucundior felicior ſeruitus quam uoluntaria. Kalendis Auguſti. M.CCCC. LXXVII.

Amicitia inter homines niſi aſſiſtente Deo conflari non poteſt.

Marſilius Ficinus Florentinus Hermolao Barbaro Veneto, S. D.

SCripſi ſuperioribus diebus epiſtolam quandam de amicitia uera breuiter diſputantem. Quam non ad unum quendam meorum potiſsimum, ſed ad cunctos pariter amicos ſine certo titulo dirigebam. Reddita mihi eſt paulopòſt elegans epiſtola tua latiniſsime Barbare. Quę quidem uera amoris eſca, id eſt, amore ipſo, me capit, & captum prouocat ad amandum, atq́ ita amandum ut quod multorum erat futurum unus ipſe iam habeas. Siquidem diſputationem noſtram de amicitia uera meos omnes iamiam ſalutaturam ipſe tibi præcipuè ſubitò uendicaſti, ut quod cunctis inſcribendum fuerat, ſoli inſcribatur Hermolao. Ergo quemadmodum nuper dum ſcribo omnes, ad unum ſcribere in primis adducor, ita poſthac in omnibus meis amandis unum hunc in primis amabo.

Marſilius Ficinus conphiloſophis præcipue Hermolao Barbaro, S. D.

AMicitiam omnes communi quadam notione, unionem aliquam eſſe definiunt. Cum uerò non aliter unio eſſe queat niſi ad unum, merito querendum uidetur quid nam unum illud ſit ad quod duo aliqui conſpirantes, amici fiunt atque dicuntur. Nunquid neceſſariò amici ſunt illi, qui opinantur idem? Nequaquam. Poſſumus enim idem in pleriſq́ rebus tàm humanis quam naturalibus opinari & tamẽ inuicẽ nos odiſſe. An forte beniuolentia, non in opinione, ſed in uoluntate conſiſtit? Puta ut illi duntaxat qui uolunt idem, dicantur amici? Neq́ id quidem, imò ob hoc ipſum naſcuntur inimicitiæ, quod uolumus idem. Sæpe qui eundem uel theſaurum uel dignitatis gradum, uel artis honorem expetunt, ſibi inuicem inuident & iraſcuntur & dimicant. Dixerit forte quiſpiam diſcordiam eiuſmodi inter homines ob hoc exoriri, quod finita quædam cupiunt bona, quæ dum alter poſsidet uel nullo modo uel non æquè alter poſsidet. Si qui uerò reperiantur qui idem bonũ, quod & infinitum ſit, appetant, cum illud nuſquã impediri poſsit, quin paſsim exuberet in immenſum, eos nullis inter ſe inimicitijs agitari. Amicitiamq́ inter illos eſſe qui bonum idem, infinitum uolunt. At uerò neq́ iſtud quidem ſufficere ad beniuolẽtiam mihi uidetur, omnes enim naturali quodam inſtinctu eiuſmodi bonum optant, unde felices eſſe uolumus cuncti, non tamen nos inuicem cuncti diligimus. Vbi nam igitur beneuolentiam ipſam reperiemus; quæ nihil eſt aliud quam uelle bonum, niſi circa bonum ipſum quod eſt omne bonum, id eſt, Deum, eam reperiamus? Certe non alibi. Cęterum humana uoluntas erga Deum duobus præcipuè modis, quantum ad propoſitum ſpectat, affici poteſt. Aut enim accipere cupit inde, aut dare. Primus quidem inſtinctus communis naturaliſq́ eſt omnibus, ſiquidem omnes à Deo quam plurima exoptamus & petimus, ſed non ob hoc ipſum Deum homines'ue diligimus. Inſtinctus alter non ęque cuiuslibet eſſe uidetur, nẽpe pauci admodum reperiũtur, qui Deo ſe ipſos ſecumq́ omnia dedant, imò ut rectius loquar, Deo reddãt. Nihil enim quod nõ ab eo acceperimus uel ſumus uel poſsidemus. Quiſquis ſe ipſum Deo reddit, id eſt, omnem cogitationis affectum, actionis nixũ eſſe

ctumq; conuertit in eum, hic ſolius Dei ipſius gratia Deum amat, ac cætera diligit propter Deum. Sane uanus formæ corporalis amator ob hoc ipſum diligit corporis ſpecioſi picturam, quia formam ipſam & ſubſtantiam corporis amat. Ita uerus piusq; amator res creatas non ob aliam diligit rationem, niſi quia creatoris Dei quem amat uel imagines ſunt uel umbræ, & quanto ſimiliores apparent, tanto magis admiratur & laudat, ſimillimæ uerò diuinæ mentis ſunt mentes Deo præ cæteris deditę. Quamobrem eiuſmodi mentes inextimabili quadam amoris flagrantia & dulcedine & ad Deum & ſe inuicē prorſus afficiuntur, dum ſe tùm illi ſponte reddunt tanquam patri, tùm ſibi mutuo libētiſsime dedunt tanquam fratribus. Cæteræ quæ inter homines amicitiæ nuncupantur, nihil ſunt aliud quam rapinæ. Vera charitas, ſicut Paulus, inquit Apoſtolus, non quæ ſua ſunt, ſed quæ alterius, quærit. Et ſi honeſtis quotidie amicitiæ uocabulis magnifice gloriamur, tamen quiſq; noſtrum ut plurimum talis eſt, ut non alium quenquam reſpiciat, ſed ſeipſum. Non enim hic reuera ſe tradit illi, ſed accipere potius ſtudet ab illo uel uoluptatem uel utilitatem quandam, ſiue ad externa corpusq; ſiue ad animum id attineat. Deniq;, ut ſummatim dicā, ſolus ille uir uerus legitimusq; amator eſt appellādus, qui intelligit in omnibus bonis quæ paſsim ſibi offeruntur & placent, nihil reuera aliud ſibi placere, quam diuinum ipſum bonum, ex quo & per quod cuncta ſunt bona, ideoq; in ijs omnibus ipſum amat, in ipſo diligit omnia, ita ut neq; ipſemet ſibi ſit dilectus, niſi in eo per quem hoc habet ut ſit diligendus. Cunctos quidem pro uiribus curat homines tanquam eodem ſecum patre creatos, quoſdam uerò ante alios eligit, tanquam patris illius ſimiliores, quibus cum & cœleſtem in terris & ſupercœleſtem in cœlis uitam agat. Inter hos ſolos uera eſt amicitia, id eſt, ab uno & in uno Deo unico uera. Quippe uera ſtabilisq; inter plures unio, niſi per unitatem ipſam æternam effici nequit. Vera autem unitas & æterna eſt ipſemet Deus, qui ſolus eſt uera ſimplicitas & immenſa poteſtas. Ergo hi ſoli libere cum Propheta clamare poſſe uidentur. Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in unum.

Fortuna neque benefacere poteſt malis neque malefacere bonis.

Marſilius Ficinus Antonio Hyuano Serezanenſi, S. D.

SI quem uideris incurabili morbo corporis laborātem, uarijsq; diuerſorum membrorum doloribus cruciatum, inuidebis ne illi delicatas dapes, miniſtrorum turbam, ſtrata mollia, purpuram, cubiculum auratum? Certe niſi tu quoq; tantum ægrotes animo, quantum ille corpore, inuidere poteris. Quicunq; uerò uoluptatib. pecunijs'ue aut gloriæ uel imperandi ſtudio ſeruiunt, inſanabili quodam animi morbo & multiplici dolore premuntur. Quiſquis ergo his inuidet, nihil uidet. Quamobrem cæci maximè omnium illi mihi uidentur, qui fortunam ideo cæcam ducunt, quia uel benefaciat malis, quibus reuera nihil eſt bonum, uel malefaciat bonis, quibus deniq; nihil eſt malū. Qualis enim in ſe quiſq; eſt, talia cuiq; ſunt quæ accipit. Soli inter homines rationis oculis capti ſunt, qui non uident, quam mirabili ratione ſingulæ mundi partes diſponantur & moueantur, ſoli fortunæ cuidam, ut ita dixerim, & iniuſtitiæ ſummæ ſubiecti uidetur, qui ubi exactiſsimus ordo rerum infinitam indicat authoris potentiam & ſapiētiam & iuſtitiam, ipſi uel irrationalem putant imperare fortunam, uel de diuina gubernatione quaſi minus iuſta queruntur.

Matrimonij laus.

Marſilius Ficinus Antonio Pelocto Poetæ & amico egregio, S. D.

QVod ad matrimonium iamdiu animum applicueris, mi Pelocte, non ſummopere probare non poſſum. Sic homo tanquam diuinus humanam ſpeciem ſeruat quadam ſucceſsione perpetuam. Tanquam gratus reddit naturæ quod mutuo acceperat ac ſæpe fœnore. Tanquam felix uerusq; ſculptor imaginem ſui uiuente ſculpit in filijs. Charam, præterea uitæ ſocietatem & fidam rerum cuſtodiam, hac uel ſolum uel maximè ratione conſequitur. Habet inſuper domeſticam Remp. in qua gubernacula prudētiæ omniumq; uirtutum uires exerceat. Parat etiam maximū præſidiū ſenectuti q̄ uel in uxoris dilectæ gremio uel in filiorū nepotūq; ulnis

uel

uel in aſſimum officio ducat ſecuriorem. Denique uxor atque familia uel laborum nobis eſt dulce ſolamen, uel ſaltem ſumma quædam ad moralem Philoſophiam exercitatio. Quamobrem Socrates multo magis moralem ab uxoribus diſciplinam, quam naturalem ab Anaxagora uel Archelao, ſe didiciſſe confitebatur. Quis neſciat creato quondam homini nihil prius antiquiusq́ à Deo præceptum & inſtitutum quam matrimonium? Idq́ue & inter ſacra myſteria numerari & apud omnes gentes ſummopere celebrari? Hoc ſemper & honorauere potentes, & ſapientes non contempſerunt. Vtpote qui uidebant ad res quidem agendas conducere. Literas autem ſi temperate uiuas & parce tempus expendas, non impedire. Plato noſter quod in iuuentute quodammodo neglexit matrimonium, tandem in ſenectute pœnitentia ductus ſacra Deæ naturæ fecit, ut ob eam rem ſe apud uulgus à crimine tùm omiſsi matrimonij tùm ſterilitatis abſolueret. Statuitq́ in legibus ſuis, qui uxorem non duxerit eum procul ab omnibus publicis muneribus & honoribus ſegregandum. Publicis autem oneribus grauius quam cæteros ciues eſſe præmendum. Mercurius Triſmegiſtus eiuſmodi homines, inquit, & humana lege infeliciſsimos, & lege diuina tanquam ſteriles ſiccasq́ arbores iudicari. Ab hac tamen lege duo tantum genera hominum uidentur abſolui, aut qui ob quandam naturæ imbecillitatem ad hoc ineptiſsimi ſint, aut unice ſe ipſos Mineruæ tanquam uxori data fide deuouerint, illos quidem excuſat ipſa natura, hos autem caſta forſitan accuſaret Minerua, ſi Venerem ſequerētur. Pelo&tum uero noſtrum, ſi forte matrimonium neglexiſſet, improbaſſet, certe natura quæ hunc robuſtum peperit & formoſum. Ac ſi Minerua cui iamdiu ſeruit forſan culpare tentauerit, quod Muſis miſceat Venerem, Apollo ſtatim Mercuriusq́ defendent. Nempe dicent, Pelo&tum plura melioraq́ carmina poſt hymenea ſacra Muſis quam antea dicauiſſe. Denique ſublimes iubebunt ad ſydera tollere uultus. Vbi & Phœbus Muſarum dux & Mercurius harum comes, mediam ducunt Venerem, amoris & Muſicę matrem, æquisq́ penè cum illa, ut ita loquar paſsibus gradiuntur, neque unquam ab ea longè diſcedūt. Verùm mittamus in præſentia ſydera, redeamus ad homines. Video te poſthac, Antoni, apud familiares tuos ſæpè hunc in modum pro re uxoria declamantem. Homo uel ſolus uel maximè omnium eſt animal, ut dicunt Philoſophi, ſociabile, cui ad hoc ipſum ſoli ſermonis condendarumq́ legum eſt à natura tributa facultas. Vt quicúnque ſolus uixerit, intelligat ſe aut fortè maius aliquid homine eſſe, aut proculdubio minus, ſi quidem phœnice rarior eſt, qui inter homines uires humanas tranſcendant. Hic ergo præ cæteris humanitatis fungetur officio, qui continuam, domeſticam, indiſſolubilem inierit ſocietatem. Cuius commertio publicam ipſam generis humani ſocietatem & ſeruare nitatur & gubernare perdiſcat. Nempe quemadmodum ex domibus ciuitas, ita ex rei familiaris diſciplina Reipu. peritia conſtituitur. Neſciet regere ciuitatem qui domum gubernare non didicit. Non amabit patriam, qui uel bona illius uel mala parum ad ſe pertinere cenſebit. Non curabit fortè ſe ipſum grauioribus imbuere moribus, qui cum ſolus uiuat, non ſit familiæ bonorum morum præbiturus exemplum. Ocio & licentia quadam negligentior quotidie deteriorq́ euadet, quiſquis in re familiari nō fuerit occupatus. Neſciet uerè quēquam ſtabiliterq́ amare, qui uerum indiſſolubilemq́ amorem coniugis & filiorum non experitur. Non diſcet pati foris & ſuperare ferendo, niſi qui domeſticum habuerit patientię præceptorem. Non diſcet hominum miſereri, qui uel coniugem uel filium nunquam ſenſerit lamentantem. Siquidem mens non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſcit. Quod uerò omnium deterrimum eſt, is cui neq́ ſit ſuis proſpiciendum, neque pro ſuorum ſalute Deus ſæpè uocandus, humanas magna ex parte negliget leges, & homines ipſos cultumq́ diuinum. Denique difficillimum erit, non exuere hominem, niſi legitimum matrimonij pallium induerimus. Quamobrem ſi uultis amici homines eſſe, ſi filij legitimi Dei, legitime genus hominum augete, & tanquam Deo ſimiles inſtar Dei, filios uobis ſimiles procreate, nutrite, regite, gubernate. Mementote præterea in re familiari diligentiſsime gubernanda, uos ipſos colere, Reipublicæ terrenæ & peritiam diſcere & aſſequi dignitates, Rei publ. munera promereri.

Philoſophia ſapientiam gignit, ſapientia parit felicitatem.

Marſilius Ficinus Baſtiano Saluino Amitino, S. D.

VBI nos diues potensq́ Iuno non audit, haud prius nobis culpandę ſunt Parcę quam numē illud experiamur, quod quia uiget ubiq́, affatim adeſt omnibus qui eidem adeſſe uolunt. Audit hominem nondum uocantem, exaudit quēlibet ritè precantem. Totum igitur auxiliū Saluine noſtrū, nobis eſt à Minerua petendum, quo poſsimus quandoq́ nos tollere humo, ſuperasq́ euadere ad auras. Nēpe ſolum id numen ad æthereum mundi caput hominē poteſt attollere, quod ipſo ſummi Iouis eſt capite natū. Quoniam uerò non exaudit quēquā, niſi ritè precantem, conemur, amice, pro uiribus rectè hinc auxiliū petere. Quis nam ſapientiā rectè adorat, niſi qui ſapienter? Sapiēter aūt hanc ſolus adorat, qui poſcit à ſapientia ſapientiā. Non poſſumus niſi per illā quicquā uel ab ipſa uel ab alio petere ſapiēter, non poſſumus quicquā ab illa ſapienter petere, niſi illam. Hoc nos docuit Socrates uir omnium, Apollinis iuditio, ſapientiſsimus, quippe qui, ut Plato in Phædro recēſet, in quotidianis precibus ſuis ſolam à Deo ſapientiā exoptabat. Sciebat enim uir ille ſapientiſsimus, inſipientibus quidem uel quæ bona uulgo uidentur, eſſe mala, ſapienti autem etiam quæ mala dicuntur bona tandem euadere. Felix cui bene ſuccedunt omnia, ſoli autem ſuccedunt bene omnibus utitur, ſolus bene ſingulis utitur, qui & ſui ipſius & aliorum uires à ſapientia didicit. Felices igitur ſoli ſapientiæ ſacerdotes, qui uel in ipſa humana, (ut ita dicam,) miſeria ſunt beati. Cęteri uerò uſq́ adeò ſunt infelices, ut in ipſa etiam humana felicitate ſint miſeri. Hinc quanta legitimæ Philoſophiæ dignitas & diuinitas ſit apparet, in hac enim maximè conſiſtit perfectum ſapientiæ ſacerdotium. Verūtamen adeò indignè impieq́ uulgo tractatur, ut ij qui ſoli uerè ſapiunt & à quibus cæteri id ipſum habent ut aliquid ſapiant, maximè omnium deſipere iudicentur. Præterea malè putentur ſentire de Deo apud illos, qui à Philoſophis Deum colere dedicerunt, quando Philoſophorum rationibus intellexerunt, Deum eſſe quem colant. O falſiſsimum uulgi iudicium. Tunc Democritum Philoſophum putauerunt inſipientē, cum maximè ſapiens factus cœpit mortalium inſipientiā deridere, & ab Hippocrate medicorū ſapientiſsimo iudicatus eſt omnium prudentiſsimus. Tunc Socrate diuinum quaſi male de dijs ſentiētem condemnauerunt, quando ab ipſo eorum Deo, utpote qui rectius quam cæteri de Deo ſentiret, ſapientiſsimus eſt appellatus. Sed rideat inſanum uulgus ut libet, rideat Philoſophos ut inſanos & impios, interim Philoſophi & flebilem uulgi riſum unà cum Heraclito lugeant, & ridiculum fletum cum Democrito rideant.

Non eſt ſanus cui ſalubria diſplicent.

Marſilius Ficinus Iacobo Bracciolino Poggij oratoris filio paternæ artis hæredi, S. D.

LEgenti mihi nuper philoſophicam quadam Plutarchi Platonici epiſtolam ad Traianum imperatorem, uenit in mentem ſubitò Bracciolinus, quippe cui ſciam optima quæq́ ualde placere. Atq́ in hoc ille mihi maximè placet, quod nihil laudat, non bonum, nullum bonum, non maximè laudat. Nullum certius apud medicos ſani guſtus inditium, quam ſi illa quæ ſalubria ſunt eadem & ſuauia uideātur. Atq́ contra, quæ lędunt plurimum eadem & offendant. Sed accipe iam philoſophicam imperatoriamq́ epiſtolam, quę quidem Procemium eſt libri Plutarchi de Politica & imperatoria inſtitutione ad Traianū Imperatorē. Quem librū Policrates penè ad uerbum traduxit. Plutar. Traiano S.D. Modeſtiā tuā noueram nō appetere principatum. quem tamen ſemper morū elegantia mereri ſtuduiſti. Quo quidē tanto dignior iudicaris quāto à crimine ambitionis uideris eſſe remotior. Tuę itaq́ uirtuti cōgratulor, & fortunæ meæ, ſi tamen rectè geſſeris, quem probe meruiſti. Alioquin te periculis, & me detrahentium linguis ſubiectum iri non dubito. Cum & ignauiam imperatorum Roma non ferat, & ſermo publicus delicta diſcipulorum refundere ſoleat in præceptores. Sic Seneca Neronis ſui culpa detrahentium linguis carpitur. Adoleſcentum ſuorum temeritas in Quintilianum refunditur. Et Socrates in Pupillum ſuum demētior fuiſſe culpatur. Tu uerò quid uis rectiſsime geres, ſi non receſſeris à teipſo, ſi primū te cōpoſueris, ſi om-

ſi omnia diſpoſueris ad uirtutem, recte tibi procedent uniuerſa. Politicæ conſtitutionis morumq; uires tibi deſcripſi, cui ſi obtemperas, Plutarchum uiuendi habes authorem. Alioquin præſentem epiſtolam teſtem inuoco, quod in pernitiem imperij non pergis, authore Plutarcho. Vale.

Marſilij Ficini Florentini diſputatio contra iudicium Aſtrologorum.

Marſilius Ficinus Franciſco Hyppolito Gazolti comiti uiro clariſsimo, S. D.

Librum ſcripſi contra uana Aſtrologorum iudicia, mitto ad te Procemium, reliquum mittam cum primum ſcriba noſter exſcripſerit. Qui ſingula neceſſario fieri à ſtellis affirmant, tribus potiſsimum pernitioſis erroribus & inuoluuntur ipſi, & uulgus inuoluunt. Nam ſummo & omnipotenti Deo quantum in eis eſt propriam rerum auferunt prouidentiam, abſolutumq; mundi totius imperium. Angelis uerò, qui ita apud illos cœleſtia mouent, ut omnia inde hominum ſcelera, omnia mala bonis, omnia bona malis proueniant, iuſtitiam adimunt. Hominibus denique qui nõ minus quam beſtiæ, ut illis uidetur, huc & huc impelluntur, auferunt libertatem, omniq́ue priuant tranquillitate. Si enim bona promittunt, quod & raro uix & obſcure admodum facere conſueuerunt, ut plurimum, maximis illa difficultatibus implicant, unde fit ut nobis minimè proſint, quod ſi aliquando, & id quidem rariſsimè, abſque ſummo labore uentura pronunciant, inde uani, ſuperbi, negligentesq; reddimur. Atque ſi caſu quodam, (ut promiſerunt,) euenerit, minus grata prouenit diu exſpectata uoluptas. Si uerò minantur mala, quod multo ſæpius accidit, mala uel ſero futura diu anticipamus, uel nunquam futura miſeri fingimus patimurq; fingendo. Deniq; ſi fata uitari non poſſunt, fruſtra præuidentur & prædicuntur, ſi poſſunt aliqua ratione uitari, falſo ab Aſtrologis neceſsitas fati defenditur, fortaſſe dicent, (ut arbitror) hoc quoq; in fatis eſſe, ut aliquid è multis præſciatur interdum & caueatur. Sic igitur inter Parcas controuerſia erit, ut alia uulnerare hominem ſtatuat, alia protegat. Sed demus hoc in præſentia illis, ſi placet, ne cui forſan pertinaciſsimi uideamur, nunquam tamen alicui concedemus, illud quoque in Parcarum decretis conſiſtere, ut multi non credant illis, multi inſuper contradicant. Quomodo enim Marſilium nunc impellit, ut pro ingenij uiribus fato repugnet. Qui certè non fati, ipſius ui, ſed potius contrarij alicuius uel ſaltem ſuperioris uirtute, nunc inuehitur contra fatum. Neceſsitas enim ipſa omnino ſibi ipſi repugnare non poteſt, ut eſſe neget neceſsitatem, atque ſuo inſtinctu acuieiſque ſe perimat. Quidnam uulgatiſsimum illud ſibi uult. Fatis agimur, credite fatis. At qui ſi diligentius rem ipſam conſideremus, non tàm fatis ipſis quam fatuis fatorum aſſertoribus agimur. Non cedetis mihi credite fatis, ſi fatuis non credetis, qui obſcuris non uera, ut de Sybilla dicitur, ſed falſa inuoluunt. Ac de ſingulis hominibus non propria prædicant, ſed communia cunctis. Homines loquaciſsimi in medium tot adducunt, ut non mirum ſit ſi inter multa mendacia aliquando caſu in uerum aliquod incidunt. Sapere uolunt alijs, cum ipſi ſibi minimè ſapiant. Operæpretium eſt conſiderare quam inopes ipſi ſint, quam ſordidi, quam in negotijs ſuis infortunati, in rebus agendis imprudentes atq; inepti. Si fortè mercaturam exercent, multo minus quam cæteri mercatores euentum præuident mercaturæ, ſi medicinam, minus quam cæteri medici medium ac finem morbi præſapiunt, ac peſsime omnium corpora curant, & cum diuinationem profiteantur ipſi inde caſu uiuere paſsim uidentur & cadere.

Surgite igitur Philoſophi precor, ſurgite omnes libertatis trãquillitatisq; pretioſiſsime cupidi, eia agite, iam accingite uos clypeo Palladis atq; haſta, bellum in præſentia nobis imminet contra nefarios gigantulos illos qui & futurorum præſcientia Deo prorſus immenſo ſe æquare conantur, & fati cœleſtis defenſione ſupercœleſtis Deo qui eſt ſumma libertas liberũ imperium auferre. Sed qui tàm ſuperbe ad ſuperos aſcẽdere moliuntur, miſerabiliter præcipitabuntur ad inferos. Porrige manũ nobis ex alto Deus omnipotens, uires tuis militibus ſubminiſtra, tuũ iſtud defendere imperiũ. Nunc aggredimur, ſuccurrite numina quæ circulos rotatis æthereos, ſuccurrite iuſtitiã ueſtrã excuſaturis aduerſus impios hoſtes, q extremæ cuiuſdã iniuſtitiæ uos accuſant. Faue tu quoq; nobis,

nobis,ô genus hominum,ſine inuidia,nempe tuam iſtam omnium pretioſiſsimam liber tatem tranquillitatemq; tuemur. Vt poſtquam de diuinatoribus non diuinis ſed ualde profanis,qui tamdiu ſuis nos pręſtigijs mancipant,triumphauerimus,liberè tandem clamare poſsimus.Impietas ergo pedibus ſubiecta uiciſsim obteritur,nos exæquat uictoria cœlo.

Procemium Marſilij Ficini in opuſculum eius de uita Platonis ad Franciſcum Bandinum.

NAtus eſt mihi nuper in ipſo omnipotentis Chriſti natali.Plato quidam,Bandine magnanime,qui quamuis auo illi ſuo patriq; noſtro Platoni longè ſit impar,uidetur tamen neſcio quomodo,utcunq; poteſt,indole ſimilis. Ad hunc ego cōuerſus,ô Plato,inquam,patrias ne auitasq; ſedes repetes Athenarum. At ille repente ô fatum exclamauit iniquū,nulla mihi proh dolor, nulla uſquam reſtat patria domus.O ferrea ſecula quibus Mars ille ſęuiſsimus Atticas diruit Palladis arces. Non igitur in miſeram Græciam ſed in Pannoniam,Marſili,me conferam. Ibi enim floret magnus rex ille Mathias,qui mira quadam potentia ſimiliter & ſapientia fretus certis relabentibus annis, ædem potenti ſapientiq; Palladi,hoc eſt, Græcorum gymnaſia, reparabit. Ibidem præterea penes regem ipſum Pannoniæ feliciſsimum feliciter uiuit Bandinus ille meus,qui diui Platonis natalia quondam Florentiæ ſuis ſumptibus & apparatu regio celebrauit in urbe, atq; etiam extra urbem, dum conuiuium idem apud clariſsimos Medices noſtros inſtauraretur,primus interfuit.Ibo igitur iam celer & alacer in Pannoniam ad amicos.Denique huic ipſe inquam decus,id eſt,noſtrum,melioribus utere fatis.

Montes non ſeparant animos montibus altiores.

Marſilius Ficinus Florentinus Reuerendo in Chriſto patri Domino Nicolao Batoreo Epiſcopo Vacienſi Pannonio, S. D.

CVM accepi tuas Bandiniq; literas,quibus uehementer ſuadetis ut in Pannoniam proficiſcar,gratiſsimus Mathiæ ſereniſsimo Pannoniæ regi futurus, perfeceram iam quinq; Platonicæ ſapientiæ claues, quarum una cæteris breuior ad uos uenit. Venire autem me difficile eſt. Viuere deinde ſub iſto *cœlo, forſitan* difficilius. Verùm,ut rectius loquar,ſi uenturus ſim ad uos, diſcedam à *uobis prius* oportet quam redeam,fieri nequit ut ab his diſcedam,quibus cum *mihi conciliante* Muſa,unus iamdiu factus eſt animus. Ama precor,ut facis Marſilium tuū,te ob egregias uirtutes tuas ardenter amantem.Ama ſimiliter Franciſcum Bandinum noſtrum, uirū ingenio magnificentiaq; præſtantem, commenda utrunq;,ſi decet,Mathiæ feliciſsimo regi,huic nonnihil ex officina noſtra breui tempore proditurum nos utcūq; poterit cōmendabit.Valete felices animi,atq; uiuite mecum, inuitis montibus, qui nos ſeparare uidentur,uiuite mecum felices animi,uel altiſsimis montibus admodum altiores. Hoc ego ſum uobis,unus ſibi quisq; quod ipſe eſt.Hoc mihi uos eſtis,quod duo ſunt oculi, octauo Calendas Iunias. M. CCCC LXXIX. Florentiæ.

MARSILIVS FICInus Bernardo Bembo Veneto equiti clariſsimo, S. D.

PROOEMIVM QVINTI LIBRI

LIber Epiſtolarum noſtrarū quintus ab epiſtola de lege diuina exordiens eadem à nobis lege Bembi illius nomen tanquam caput ſuum uidetur exigere,quem nobiſcum,ut alibi demonſtrauimus, lex diuina cœleſtiſque coniunxit. Tibi ergo præ cæteris merito feliciter dicatus ſit.
Lege feliciter.

MARSI-

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum,

LIBER V.

Leges diuinæ fides, ſcientia confirmantur.

Marſilius Ficinus Florentinus Reuerendiſsimis familiaribus ſuis, S. D.

LEGES humanæ non aliter aut admittuntur ab initio, aut poſtquam admiſſæ ſunt propagantur, quam uel cõſuetis cõmunibusq; humanarum & naturalium rationum ſuaſionib. uel authoritate quadam imperatoria impetu'ue armorum, uel facilitate & commoditate uiuendi, atq; illecebris uoluptatum. Præterea ſyderum diſpoſitio, nõ alijs unquam inſtrumentis quàm eiuſmodi leges inter homines poteſt inducere. Quamobrem ſi quam legem intellexerimus apud homines ſanæ mentis & ortam aliquando & latiſsime propagatã, dum probabiles illi multorum argumentationes aduerſarentur, dum arma potentum contrà illam ubiq; ſæuirent, dum palam omnibus humanæ uoluptatis uſus ſpesq; ab ea prorſus auferreretur, legẽ eiuſmodi neq; humanã eſſe, neq; à cœleſti fato pendere, ſed diuinam omnino, & à ſupercœleſti quadam potẽtia proficiſci neceſſario concludemus. Quod autem neceſſaria probatione concluditur, id procul dubio certa ſcientia comprehenditur. Quiſquis igitur eiuſmodi legi, tali quadam ratione crediderit, habebit & ſcientiam matrem fidei, & fidem ſcientia confirmatam. Qui talia non conſiderat, ſe ipſum conſiderare non poteſt. Qui uerò conſiderat quidem quodammodo, ſed non credit, nihil credit. Quid eligãt alij neſcio, ego certè malo diuinè credere, quam humanè ſcire. Siquidem diuina fides longè certior eſt quam hominum ſapientia, credulitas illa ſemper uera ſcientia confirmatur. Scientia hæc nonnunquam incredulitate uacillat. Igitur ut ueri quiduis alicubi poſsimus credere, iã ipſi ueritati credamus, quæ quidem cum ignorantiæ falſi'ue nihil admittat, certè ignorat fallit'ue neminem. Præterea ut aliquid uſquam boni ſeparare poſsimus, in ipſo ſperemus bono, quod cum nihil agat mali nihilq; patiatur iniuſti, neq; ſperantes fruſtratur unquam, neq; derelinquit amantes. Quos ipſum & ut ſperarent illuminauit, & ut amarent pariter inflãmauit. Motus enim ad ipſum bonum, neq; aliunde quam ab ipſo bono pendere poteſt, neq; alia ratione illuc refluere quam inde profluxerit.

Nihil poteſt eſſe proprium ubi communis eſt animus.

Marſilius Ficinus Naldo Poëtæ.

REdij nuper in Cellanum Nalde meũ, imò noſtrum, nihil enim poteſt eſſe proprium ubi cõmunis eſt animus. Compoſui ſecũda ruſticationis die argumentum in librum noſtrum de religione breuiſsimum. Cumq; id ad amicos inſcriberem, primus mihi uenit in mentem Naldus, primus omnium à nobis amatus. Cui & reliqui hoc ipſum quod à me ſtabiliter diliguntur, totum debent. Quippe cum in eo primum amando, cæteros amare didicerim. Mitto igitur argumentum. Scripſi Nalde quid egerim. Scribe & tu quid agas, & quomodo ualeas. Sed cur inquã ſcripſi, & cur ſcribe rogaui? Epiſtolis tantum contenti ſint, qui diligunt mediocriter, at uero neq; Naldus ſcio, quod loquor neq; Marſilius mutuis epiſtolis contentus erit.

Breuiter

Breuiter loquendum, ſed non breuiter uel cogitandum uel amandum.

Marſilius Ficinus Antonio Hyuano, S. D.

VIdes Antoni quam arguti ingenij te exiſtimem? Quotiēs libros petis integros argumenta mitto. Librum primo de ſummo bono petiſti, argumentum miſi. Theologiam deinde noſtram Platonicam poſtulaſti, dedi & argumentum, quod paulo ante recepi. Sed ut ter argutum te, id eſt, argutiſsimum faciam, accipe tertium argumentum in noſtrum illud de religione librum, quem legiſti. Conuiuium de amore deſiderabas, hic ſolum Hyuanus non argumentum tantum noſtro nomine, ſed integrum opus accepit. Vtpote cui non portiuncula quædā impartiatur Marſilianę beniuolentiæ, ſed tota in ipſum penitus transfundatur. Noui diſſerere breuiter, breuiter amare non noui, quam anguſtus eſt ſermo noſter, tàm amplus affectus. Sæpè flamma quæ minus ſpargitur, feruet ardentius.

Sacerdotes & Philoſophi piè loquantur & ſentiant.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

EXiges à nobis, mi Ioannes, (ut arbitror,) ruſticationis huius noſtrę primitias, quoniam prima quæq; iure optimo debeantur primo. Scripſi neſcio quam exhortatiunculam ad pietatem hodie ad familiares meos, imò in primis ad me ipſum. Nihil unquam cæteris ſtudeo ſuadere, quod non mihi ipſe antea perſuaſerim. Sacerdotis officium eſt, nihil loqui, niſi quod ad pietatē conducere uideatur. Philoſophi quoque profeſsio, non aliter agere quam loquatur, non aliter loqui quam ſentiat, aliter tamen mente ſentire quam ſenſu. Deniq; ne exhortationem eiuſmodi ſcribere fruſtra tētauerim, lege hanc, mi Ioannes, obſecro diligenter. Nam neq; ad amicos ſcripſiſſe uelim neq; ad me ipſum poſſum niſi tu legeris.

Nullum in malis refugium eſt niſi ad ſummum bonum.

Marſilius Ficinus familiaribus ſuis, S. D.

TRagœdiæ miſeram mortalium ſortem ueriſsimè deflent, ſors quoq; mortaliū tragœdiā ueriſsimam peragit. Tragœdia eſt imaginaria quędam hominum uita, uita hominum tragœdia uidetur eſſe ueriſsima. Mitto nunc declamationes illas oratorum, Poëtarum, Philoſophorum, quibus ſingula humani generis mala & incommoda recenſentur, hoc ſolo in præſentia quanta ſit generis noſtri miſeria paucis exprimam, quod ut plurimum illi omnium maximè miſeri ſunt, qui uulgo uidētur omnium beatiſsimi. Tria uitæ genera apud Philoſophos numerantur. Prima cōtemplationi, ſecunda actioni, tertia uoluptati tribuitur. Quicunq; in qualibet harum uita habentur felicitate ſummi, ij ut plurimum reuera ſunt in miſeria ſummi. Sane qui in ueritatis contemplatione uulgo uidentur excellere, ij ſæpe maximè omnium inſolubili dubitationum ambiguitate tenentur, nam dum ſingula curioſius diſcere ſtuduerunt, atq; cuncta in ſingulis audentius profiteri, merito dubitare de cunctis in ſingulis didicere, & cum neminem credant ſuperiorem ſe habere uel parem, iam neq; habent cui credant quicquam, neq; quem conſulant. O inſipidam ſapientiam, ô ſciētiam inſcitia omni confuſiorem. Hanc Salomon omnium, diuino iudicio, ſapientiſsimus afferre laborem, inquit, atq; dolorem. Hanc apud Deū inſipientiā exiſtimari, Paulus Apoſtolus aſſerit. Huius cogitationes apud Deum uanas haberi, Propheta Eſaias exclamat. Hoc illis non immerito uidetur accidere, qui res ueras in alio potius quam in ueritatis ipſius lumine uidere confidunt, perinde ac ſi quis mentis lumine captus, colores rerum non in Solis ipſius ſplendore, ſed in oculi radio ſe credat inſpicere. Proinde qui in actione primum obtinere gradum exiſtimantur, primum reuera tenent in paſsione, & cum maximè dominari dicuntur, tunc maximè ſeruiunt. Poſtremò, qui uoluptatibus propenſius obſequuntur, ij ſæpius incidunt in dolores, & cum potiſsimum ingurgitare uidentur, uehementiſsime ſitiunt & eſuriunt.

O miſe-

O miſeram mortalium ſortem, ſortem miſeria ipſa miſeriorem. Quonam igitur miſelli confugiemus, ut miſeriam noſtram quãdoq; procul effugiamus? Ad Philoſophiam ne illam ſophiſtarum curioſiſſimam. An ad imperium? An uoluptatem? Heu nimiũ ad hęc iam totiens fruſtra refugimus. Siquidem ſuperbior illa Philoſophia moleſtiſſimis nos quæſtionibus implicat. Imperium autem extrema quadam & periculoſiſſima opprimit ſeruitute. Voluptas deniq; breuis & falſa ueris & longis doloribus inficit. Forſitan operæpretium erit ſi uolumus quod ſequimur aſſequi, ut ad illa duntaxat quæ nuſquam fugiunt, fugiamus, nuſquam uerò id ſolum poteſt fugere quod mouetur nuſquam, cum impleat uniuerſum. Verum quid opus eſt ut moueamur ad illud, quod non mouetur uſquã, quod ubiq; ſingulis adeſt, ne moueamur igitur, neq; circa plurima diſtrahamur, ſed in unitate quantum poſſumus maneamus, æternam ſiquidem unitatẽ unamq; æternitatem non motu uel multitudine, ſed ſtatu & unione conſequimur. Cæterum quidnã eſt iſtud? amici eia dicite, quid eſt iſtud? Nunquid eſt ipſum bonum, quod uniuerſum implet? Nihil enim reperiri poteſt, quod nõ ſit ipſius boni præſentia bonum. Hoc ipſum eſt, nonne uidetis? Hoc ipſum eſt quod appetunt omnia, quoniam ab ipſo ſunt omnia. Atq; idcirco ſingula per ipſum perficiuntur, quatenus huic adhærere nituntur. Bono autem, ut mihi quidem uidetur, non alia ratione quam amore boni poſſumus inhærere. Quandoquidem hæc ipſa boni cõditio eſt, ut appetatur & appetibilis ipſius ut ſit bonũ. Atq; id quod nobis optimum eſt, cum primum amamus, hæremus. Quippe cum amor ſit bonum aliquod ſummo bono quam proximum, quoniam eſt flamma boni. Vbicunq; uero flamma boni feruet ardentius, ibidem & boni lumen clarius emicat. Quid Epiſtola, ſi Deus eſt ipſum bonum, ipſa lux boni, ipſe boni lucẽtis amor, amemus, ô amici, amemus obſecro, ante alia bonum lucidum lucemq; benignã. Sic enim non modo noſtrum amabimus Deũ, uerũ etiam amãdo fruemur, ſiquidẽ Deus eſt ipſe amor, ipſe amor eſt Deus. Ergo in primis ferueamus illo, ſine cuius calore nihil calet. Vt benigna illius luce refulgeamus ad uotum, ſine cuius ſplendore nihil lucet. Agite, amici, maneamus in eo, quod recedit nuſquam, & permanebimus. Seruiamus Soli omnium Domino, qui nulli ſeruit, ne ſeruiamus ulli, ſed omnibus dominemur. Fruamur illo ſi poſſumus, poſſumus autem ſi uolumus, nam uolendo fruimur, uolumusq; fruendo, fruamur, inquam, illo quod ſolum exuberat per immenſum, atq; ita ſolum prorſus implebimur, ita ſolum uere plenéq; gaudebimus. Vbi enim bonum uiget abſq; defectu, ibi uoluptas abſq; dolore ſentitur, ibi gaudium undiq; plenum.

Non creauit ad parua quædam Deus homines, ſed ad magna.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico. S. D.

Dialectici ſolent dicere, eam eſſe contradictionis conditionem, ut ſiquis in alteram eius partem iam inclinetur, non poſſit eodem momento in partem alterã inclinari. Ingenium uerò meum uſq; adeò diſtractum eſt hoc autumno, ut neque loqui uelim neq; ſilere, rurſus neq; agere poſſim, neq; non agere. Forſitan quia duplex quodammodo ſum, qui uideor eſſe ſimplex. Sed ſim & duplex, ut in Phædro uult Plato, imò etiam triplex, ut idem diſputat in Timæo, modo quod in me ad honeſtum negotium trahit, ſuperet ſemper quod ad ignauum ocium retrahit & torporem. Ecce ſuperat iam quod ad agendum inuitat atq; loquendum, itaq; & loquor utcunq; poſſum & ago. Verùm ſurgit in nobis neſcio quomodo ſtatim altior quæſtio. Quoniã iocari uelim parumper (ut ſoleo ſæpe) ac ſaltem ad Caualcantem meũ faceti aliquid ſcribere. Atq; cũ hoc potiſſimum propoſito ſumpſi calamum, ſcribo rigidiora, et qui lyrica uel comica tẽto interim elegia uel tragica perago. Vis dicam amice? Saturnũ me unicũ his temporibus elegiſſe in quo cũctas rigiditatis ſuæ uires experiatur? Sed nõ uis iſtud, (ut uideo) mi Ioãnes, nec ego uolo. Quid ergo dicemus, ô amice? Deũ uelle ſacerdotes ſuos eſſe omniũ ſeueriſſimos, neq; leuia inter ſacra tractari, ſed grauia. Hac forſitan ratione Pythagoras diſcipulis ſuis præcepit in ſymbolis, ne iuxta ſacrificiũ ungues inciderẽt. Non creauit ad parua quædã Deus homines, ſed ad magna, qui nõ implentur paruis ac magna nouerunt, imò uerò ſolum ad infinita creauit eos, qui ſoli in terris infinitam reperere naturam, quibus finitum nihil, quamuis maximum, penitus ſatisfacit.

Nullus incontinens poteſt ſapiens eſſe.

Marſilius Ficinus Philoſophis & Sophiſtis. S. D.

INter omnes animæ uires quæ in cognoſcendo uerſantur, ſupremæ ſunt intellectus & ratio, infimæ uerò guſtus & tactus, hæ quidē ad naturā deſcendūt maximè corporalē, illæ uero ad incorporeā aſcēdūt ſubſtātiā atq; diuinā. Quiſquis igit̃ his omnib. ſimul ſeruire cōtenderit, nimirū fruſtra cōtendet. Neq; em̃ ſupremorū radijs illuſtrabitur, quiſquis infimorū tenebris ſe prorſus immerſerit. Neq; infimorū ridiculis auſcultabit illecebris, qui uera ſupremorū bona gaudiaq; guſtauerit. Nō attinget animus rationes rerū ueriſſimas, q̃ ſunt à corporibus ſeparatæ, niſi ipſe ſeipſum tū morū purgatione, tū ſpeculaionis intētione à corpore ſeparauerit. Nullius exiſtimabit quæ tēpori ſubijciūtur in terris, qui cœlū ipſum iam poſſidet, ipſamq́; (ut ita dicam) metitur æternitatē. Mitto quod quemadmodum oculi rubra quadam ophtalmia laborantes uel amara lingua, nihil niſi rubrum ſentiunt, uel amarum, ſic animus qui ob diuturnum amorem obſequiumq́; circa corporea iam quaſi corporalis euaſit, quæ diuina ſunt uel nulla eſſe putabit omnino, uel ſaltem corporea iudicabit. Mitto quam libero & quam diuturno opus ſit ocio ad occultiſſimas rerum rationes inueſtigandas. Nihil autem magis ſeruile, nihil magis negotioſum atq; ſolicitū cogitari poteſt, quā anxia eius uita qui ſenſibus tanquā Dominis ſeruit & pluribus & inſanis. Ac dum tyrannis inſipientibus mancipatur, ſapiētiæ inſuper profitetur obſequium. Quoſcúnq; igitur corpori ſtulte ſeruire deprehenderis ſapientes eſſe negabitis. Quos autem eſſe noueritis ſapientes, hos non ſerui ſui corporis ſeruos, ſed Dominos iudicabitis. Anxij certè uiuunt qui ſolis ſeruiunt corporis uoluptatibus. Sed multomagis anxij qui uoluptates infimas cum ſupremis fruſtra copulare conantur. Nam cum nimium utrinq; laborent, neutra ex parte uel mentis uel corporis uoluptatibus perfruuntur. Nullos Deus reprobat magis, quam eos qui ſordidis uitiorū uaſculis nectar & ambroſiam haurire confidunt. Nullos probat amatq́; magis (ut diſputat Ariſtoteles) quam qui mentem Deo ſimillimam imprimis colunt, & à corporis labe longe diſſimili ſegregant, diuinumq́; lumen nō nebulis obruere uitiorum, ſed pura ſtudent mentis ſerenitate percipere. Hæc ratio & Socratem (ut opinamur) *induxit, ut moralem* inprimis diſciplinam hominibus exhiberet, & Pythagoram ut à *ſacris gymnaſijs* ſuis profanos longè propelleret. Quia ſicut uas fœtidum quencūq; liquorem infuderis uel ſuauiſſimum reddit ſua contagione fœtentem, ſic mala mens *accepta* ſcientia malitiam parit non ſapientiam. Præterea ſicut aër ad lumē Solis, ſic mens ſe habet ad ueritatis & ſapientiæ lumen. Ergo neque aër neq; intellectus unquam dum nubilus eſt, ſuos radios comprehendit, & uterq; comprehendit ſubito, cum primum purus & ſerenus *eus* ſit. Huc tendit Platonis illud in Epiſtola ad Syracuſanos. Quod diuinum eſt, inquit, diſci non poteſt, quemadmodum cætera quæ diſcuntur, ſed ex diuturna circa diuinum ipſum conſuetudine uitæq; ſimilitudine, ſubito quaſi ab igne ſcintillante lumen effulget in animo, ſeque ipſum iam alit. Quid igitur tot lucubrationibus incumbitis, ô Philoſophi, quid tàm longis diſputationum ambagibus opus eſt ſophiſtę? Vnica, nonne uidetis? Vnica ad lumen ipſum uia nobis eſt ipſa ſerenitas. Heu fruſtra ſæpe confiditis impuro purum (quod Socrates damnat) attingere. Eia diſcite à Platonico Galeno, impoſſibile eſſe animam ſanguine & adipe ſuffocatam cœleſte aliquid cogitare. Diſcite rurſus à Pythagora & Platone, ſapientiam mentis nihil aliud eſſe, quam ſummi ipſius boni lumen per animos uerè bonos tanquam ſpecula quædam puriſſima ubiq; diffuſum. Ergo cum primum boni penitus euaſeritis, ſummi ipſius boni ſplendore, hoc eſt ſapientia, refulgebitis. Sol cœleſtis qui oculos animalium generat rerumq́; colores, idem apertis puriſq; oculis colores oſtendit. Sol ſupercœleſtis, ideſt ueritas ipſa, res ueras procreat atq; mentes, Sol idem res ueras puris ad ipſumq́; cōuerſis mentibus patefacit. Purgate rationis oculos ab omnibus corporis huius noxij ſordibus, auertite mentis aciem ab infimæ umbra materiæ, conuertite intelligentiæ interioris aſpectum ad lucem ipſam formæ ſupernæ. Vnde primum materia ſatis iā præparata corporeis formis repēte formatur, inde

mens

mens parata ſufficienter ſtatim incorporeis formis afficitur. Et quam claris illuſtratur radijs ueritatis, tàm uerò gaudio abunde perfunditur.

Philoſophi ſæpe dum diſcunt curioſius diſputare, interim conſultare dediſcunt.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico. S. D.

QVidnam ais, ô uir, in rebus tantum noſtris delicatiſſime? Obrui ne te his diebus à nobis quereris copia literarum? Ha quid agis mi Ioannes, ferto precor leuiora hæc æquo ſi potes animo. Quando nos multo ferimus grauiora. Cur te turbo numero literarum? Quia uidelicet ipſe nimia cogitationum turba cōfundor. Ita ſolent qui ocio nimio redduntur negociosiſſimi. Præſtat autem opprimente ocio negotioſum eſſe, quā præmētibus negocijs ocioſum. Cōſule cōphiloſopho illi noſtro quid potiſſimū in ſua cauſa ſit acturus. Ignoſce, amice, Philoſophis, nam ſæpe Philoſophi dum diſcunt curioſius diſputare, interim conſultare dediſcunt.

Solitudo Philoſophis, non remiſſio mentis, ſed intentio eſſe ſolet & debet.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernardo Bembo Veneto. S. D.

SEceſſi nonis ſeptembribus in montem Celanum noſtrum procul ab urbe remittendi imò potius intendendi animi gratia. Nam ſolitudo Philoſophantibus non tàm remiſſio mentis quam intentio eſſet & ſolet & debet. Hic, Bernarde, qua die accepi exſpectatiſſimas literas tuas, pauloante ſcripſeram, neſcio quid, ad familiares meos, forte tragicum magis quam Philoſophicum. Sed qualecūq; id ſit, fruſtra eſſet ad meos ſcriptum, niſi Bembo meo imprimis tranſcriberetur. Quicquid uerò Bembo dicitur Phœbo quoq; Capellæ, &. M. Aurelio dictum exiſtimamus. Cum in urbem rediuero, ubi illud reliqui uolumen in quo noſtra illa decē ſunt argumenta eiuſmodi tranſcribantur. Siue me tibi nunc commendauero, mi Bernarde, intellige heroēm illum noſtrum Ioannem Caualcantem ſub Marſilij nomine cōmendatum. Siue dixero Vale, intellige tibi ſub Marſilij uerbis ab heroē proſperam ualetudinē exoptatam. Cura ut ualeas. At uideo Bembum meum neq; poſſe neq; uelle abſq; delitijs ſuis bene ualere Bernarde, Landinus & Bracciolinus tui tibi bene ualent, igitur bene Vale.

Prophanis ſapientia non conceditur.

Marſilius Ficinus Laurentio Bonincontro Aſtronomo & poetæ. S. D.

SOles ſæpenumero dicere, Laurenti, non poſſe homines impios unquam aſtrologos ueros euadere. Quod quidem mihi quoq; uidetur eſſe ueriſſimum. Nam ſi cœlum Dei ipſius eſt templum, conſentaneum eſt, prophanos homines procul à cœlo cœleſtibusq; arcanis expelli. Præterea non ſolum Aſtronomiam, uerùm etiam ſapientiā omnem à Barbaris deſcendiſſe, Plato noſter cęteriq; Græcorum ſapientes proculdubio confitentur. Compertum uero habemus ſolos apud Barbaros Sacerdotes, phyſicas, mathematicas, metaphyſicas ſcientias tractauiſſe. Vtpote qui ſciebant ſapientiam præcipuum Dei donum, non niſi mentibus maximè ſacris diuiniſq; uel debere uel poſſe concedi. Hac potiſſimū (ut arbitror) ratione Chriſtus uitæ magiſter ait, ſacra myſteria dari quidē uulgo uelata, electis autem diſcipulis penitus reuelari. Verùm quid hac in re nūc denuo ultra progredior? Lege, ſi placet, quæ in eādem ſententiam ſuperioribus diebus ad Philoſophos ſcripſimus & ſophiſtas. Adhibe his, amice, lectorem, ſi quem repereris doctrinam cum probitate præ cæteris coniunxiſſe. Dic amabo, Laurenti, quem ad hæc legenda nunc potiſſimum cogitas adhibere? Angelum ne Manectum? Hunc ipſum & tu cogitas uideo, & ipſe modo hunc ante alios cogitaueram.

Omne tulit punctum qui miſcuit utile dulci.

Marſilius Ficinus Baſtiano Foreſio chariſſimo compatri, S. D.

NEmo eſt ex omnibus familiaribus meis qui cum altius dulciusq; loquar, dulciſſime mi Foreſi, quam tecũ. Cæteris enim lingua tãtum uel calamo loquor, tibi uerò ſæpe plectroq; lyraq;, alioquin plectra ſine te mihi ſilent, muta ſine te mihi lyra. Age amabo, mi Foreſi, quotiens ad lyram canis, cane tu quoq; mecum. At uideo te dum alteram iſtam intentius fabricas citharam, interea cantum ſonũq; alterius prætermittere. Inter cœlicolas Baſtiane Phœbus pulſat quidem, non fabricat citharam, Mercurius autem fabricat, ſed non pulſat. Nemo igitur confidat in terris utrãq; facultatem & fabricandæ & pulſandæ citharæ pariter exercere. Si quis nobis obijciat, illos nimium delirare, quibus nimium agitur res de lyra. Reſpondebis ſcio uiciſſim, nos ob hoc ipſum (ut ita loquar) lyrare ne delyremus. Qui tractant grauia ſemper, ipſo nimirum grauitatis pondere deprimuntur. Qui continue leuibus occupantur, merito leui qualibet aura huc atq; illuc impelluntur. Miſcenda nobis eſt, (quemadmodum natura nos docet,) grauitas leuitati. Vt grauitas quidem quadam, (ut ita dixerim,) modeſta leuitate releuetur & erigatur, leuitas autem grauitatis ſtabilitate firmetur. Verùm quid ago? Muſicam ne accuſo noſtram quaſi rem leuem? cuius dignitatem ſiue potius diuinitatem aliàs, (ut te non latet,) longa epiſtola demonſtraui. Sed ne nimis forſitan indulgere muſicæ uideamur, ſummatim ita concludimus. Graui quidem concentu nihil grauius, leui autem nihil leuius, temperato nihil poſſe temperatius cogitari. Ergo ſalua ſit ſemper nobis rite uocantibus cithara mediocris. Tu quoq; ſaluus eſto, ſi modo ſæpe Ioannem Caualcantem & Petrum Nerum noſtros oculos ſalutaueris.

Ipſe Lucas Marſilij ſcriba, qui hãc epiſtolam tranſcripſi, me tibi commẽdo. Atq; oro, ſi modo tãto munere dignus tibi uideor, ut tantũ me ames quantũ ab ipſo Marſilio amari te uideo. Patronus, Foreſi, meus te tantum amat, quantum ipſe amas amari. Vale.

Nullum commodius in malis remedium quam patientia.

Marſilius Ficinus Baſtiano Saluino Amitino ſuo. S. D.

VVlgare Baſtiane prouerbium habet, nihil eſſe difficilius patientia. Nos autem cõtra ſentimus, neque eſſe admodum difficile, quod nõ ſit ualde laborioſum, neque laborioſum eſſe, quod non ſit operoſum, neque operoſum uideri, ubi nulla opus eſt opera. Quo autem pacto ibi opus eſt opera, ubi non agendũ eſt potius quam agendum? Patientia uerò non ut agas præcipit, ſed patiaris. Quanto difficilius agere eſt, quam pati, tanto difficilius bene agere eſt, quam bene pati. Cæteræ quidem uirtutes omnes in bene agendo uerſantur, patientia uerò ſola in bene patiendo conſiſtit. Quid eſt autem aliud pati bene, quam paſſionem à malis illam non augere? Quid autem hoc eſſe dicemus? Niſi uelle pati, quod etiam ſi nolueris, ſis paſſurus? Quod niſi patiare libens, omnino patieris inuitus, & niſi te duci permiſeris, traheris uiolentius & raptabere. O miram patientiæ poteſtatem, uirtutes quidem aliæ contra fatum quodam modo pugnant. Patientia uerò uel ſola uel maximè omnium expugnat fatum, quæ enim fatum immutabilia neceſſariaq; fore decreuit, patientia cum diuinæ prouidentię uoluntate conſentiens, ita quodammodo mutat ut ex neceſſarijs faciat uoluntaria, ſicut qui male agit, bona ſibi met conuertit in malum, ita qui bene patitur mala ſibi uertit in bonum, nempe in perferendis malis ipſe bonus euadit. Tãquam igne aurum, ſic iſte aduerſitate probatur & claret, tanquam ueteranus miles frequenti periculorum exercitatione fit & callidus & intrepidus, tanquam qui iam guſtauit amara, dulcia deinde ſentit acutius, utitur ijs ſapientius, fruiturq; ſuauius. Non recte æſtimat quanti ſit bonum homo, qui non expertus eſt malum. Neſciet unquam frui bonis qui malis nunquam didicit uti. Nullius proſperitas debilior eſt quam cui uidentur omnia proſpere contigiſſe.

Prudentis eſt & in ſereno aëre pluuiam, & in pluuia exſpectare ſerenum, imò nihil in caliginoſa hac uita putare ſerenum, niſi ſub mente ſerena. Continua nos extrinſecus procella ferit, intrinſecus tantum nobis eſt petenda trãquillitas. Vnde calor, inde ſerenitas, inde calor, unde lumen. Lumen autem non ab umbra materiæ, ſed à mentis luce procedit. Errant, amice, in loquendo qui dicunt, ex multis malis, multas in uita hominum contingere paſſiones. Rectius admodum diceretur, uitam ipſam eſſe paſſionem quandam, miſeros ſine ulla intermiſſione prementem. Non remedia quæ ad tempus agant, ſed quæ continuè proſint, morbis ſunt continuis adhibenda. Conſultare, pugnare, repugnare, non ſemper ualemus, bene autem pati poſſumus ſemper & patimur & pati patiendo docemur. Poſſumus nimirum id ſemper, cuius potentia in ipſa uoluntate conſiſtit. Cum primum bene pati uolumus, bene patimur, ſi quidem pati bene nihil aliud eſt quam uelle pati. Si male agimus, proculdubio & mala patiemur & male. Si bene patimur, bene agimus. Si importune pugnabimus, amice, defatigabimur, & ipſa ſaltem defatigatiõe, uel à nobis ipſi penitus expugnabimur. Si ceſſerimus opportunè proculdubio expugnabimus. Cedit durorum corporum ictibus liquidiſſimus aër, redit ſubito aër in ſemetipſum qualis & ante fuit. Dura uerò corpora colliduntur prorſus atq; franguntur. Lentiſſima & molliſſima quæq; infracta perdurant, ligantq; duriſſima quia cedere non nouerunt, cædi, frangi, ligariq; coguntur. Ergo Saluine mi, fortunam uince ferendo, & ut alia uincas, (ſicut cœpiſti,) uince te ipſum. Memento quoq; in regione hac mundi maligna nihil intactum à malis abire, ſed ſub iudice iuſto imo ſub iuſtitia iudice, nullum bonum præmio iuſto, nullum malum debito ſupplicio poſſe carere. Patientiam uerò bonum uſque adeò perfectum eſſe, ut abſque ipſa cætera hominũ bona perfici nequeant. Quæ enim ab alijs uirtutibus inchoantur, ab ipſa perficiuntur. Vale, dilectiſſime frater, atque ut alij te ferãt, ferto alios. Ego certe quotiens, quæ me offendunt in homine uideo, totiens eſſe me hominem memini, ideoq; non nihil quod alios offendat habere. Hac ratione multos fero quotidie, ut multi me ferant. Fert etiam patienter rigiditatem prolixitatemq; noſtræ huius epiſtolæ. Ne uel ego incaſſum de patientia diſputauerim, uel tu fruſtra nunc uidearis audiſſe, quæ iampridem pro tua prudẽtia & diſcere & ſeruare cœpiſti.

Solum Mineruæ templum contra fortunæ procellas homines protegit.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amico unico. S. D.

AMicus ille noſter binis iam literis apud me de ſua fortuna ſiue ſorte conqueritᷓ. Ego una hac epiſtola conſulo, ut ad templum Mineruæ confugiat, quo ſolo cõtra fortunæ procellas fulminaq; protegimur. Neſcio per quem cõmodius quã per te epiſtola Mugellanos mõtes aſcendat. Si uis lege, mitte ſi potes Vale. Sed quid nam cogitaſti modo, dum legeres, ſi uis lege? Num forte permittere ut ille tua potius quam tu legat? Fac tandem utcunq; placet. Ego uerò nolim cuiquam noſtra placere, niſi ei uiro qui ante omnes mihi placet, ante placuerint.

Amicitiæ uerus extrinſecis non eget officijs.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amico Vnico.

REſponde quæſo Ioannes, ſi modo iuſta rogo, cur tot iam literis meis non reſpõdes? Neſcis uerborum ſapores tuorum afferre ſuauiſſimũ noſtris populis condimentum? Quid nam in acrioribus mihi dulce? Ioannes. Quid rurſus in dulcioribus acre? Ioannes. An forte putas cum primum noſtras epiſtolas legeris, reſpondiſſe, præſertim cum uerbis meis affectu ſemper operaq; reſpondeas. Ac ſæpe antequam loquar quicquam, ipſe cuncta peregeris. Eſt ita profecto. Sed ſcio te ulterius proceſſiſſe, nã cogitaſti primum reſpondere, ac etiam quid potiſſimum reſponderes. Vide inde, quod & ante peruideras, Marſilium cogitationibus tuis propinquiorẽ eſſe lingua manuq; tua. Ideoq; inter animum tuum atq; meum miniſterium linguæ manuſq; interuenire non poſſe. Recte admodũ diuinas, & ego recte diuino. Nã & tu cogitãdo

 ſcripſiſti

ſcripſiſti Ioannes, atque ego meditando legi dum ſcriberes. Verùm ut alij etiam tua hæc legere poſſint, quæ tu mihi reſponderis, nunc ipſe tranſcribam. Ioannes Marſilio. S. D. Vetus conſuetudo noſtra, Ficine, iam fecit ut nihil mihi amplius afferre poſſis noui. Noui iamdiu ingenium, Marſili, tuum, ſenſum habeo omnem, uerbaq; teneo. Erraui modo. Non enim tàm cõſuetudinis diuturnitas quam initium ipſum iſtud effecit. Nempe ab ipſo diuini huius amoris initio non partem mihi gradatim animi tui partéq; ſubinde aliam, impertiſti mi Marſili, ſed totum ſemel in me unicum penitus trãsfudiſti. Tantũq; muneris huius in alios qui abs te amãtur, effunditur, quãtum in eos ipſe refundo. Quid igitur dare nobis conaris ulterius? Nihil habes omnino quod non habeat qui te habet. Ergo frequens ſcribendi, reſcribendiq; officium, quod inter alios eſt perfectioris beneuolentiæ ſignum, hoc ipſum inter nos, ſi ad nos propriè referretur, beniuolentiæ imperfectiori foret inditium. Multo magis tu in amicitiam noſtram loquẽdo forte delinquis, quam ipſe ſilendo. Videris enim neſcio quid inter nos numeri adhuc & abſentiæ ſuſpicari. Ego uerò ſimplicem unitatem continuamq; præſentiã qualis eſt, ita confirmo, ut tu maximè confirmari deſideras. Quid ergo? Nunquàm ne mutuæ inter nos literæ perferentur? Abſit ut ex affluentiſſima intimi fontis abundantia nihil effluat uſquam, nihil extra redundet. Abſit ut quod ardet intus, nũquam extra refulgeat. Sed hac ratione ultro citroq; ſæpenumero & ſcripſimus & ſcribemus, ut quæ noſtræ mẽtes, imò noſtra mens uiciſſim cogitat, & ſecũ ipſa loquitur cogitando, cæteri etiã nõnunquã uſu intelligant literarum. Sed me cupis bene ualere, quod certe ante omnia cupis bene Vale.

Qui muſis abutuntur, non mel ſed fel ab earum fonte reportant.

Marſilius Ficinus Angelo Manetto Ciui Præclaro, S. D.

SVnt amice, nonnulli & Latini ſcriptores & Græci, qui homines literarum admodum ſtudioſos apibus comparẽt, propterea quod inſtar apum ex multis ſparſim authoribus, ceu floribus, colligant, quod deinde capacibus memoriæ aluearibus conditum & quadam meditatione concoctum melliſluum pariat doctrinæ eloquentiæq; liquorem. Siquis autem cõparationem eiuſmodi ab optimis authoribus confirmatam, fore negauerit, hic dignus mihi uidebitur, qui fel potius quã mel ab ipſo muſarum fonte reportet. Ego igitur non demam huic ſimilitudini quicquam, ſed potius addam. Audiſti, (ut arbitror,) amice, nonnunquam, ubi apes quam plurimos lambunt abſinthij flores, mel ibi ſæpiſſime fundere, quod ſummis quidem labijs delibatum quodam modo dulciuſculum uideatur, ſed ipſis ſubinde faucibus hauſtum haud quaquam dulce proueniat, ſed pene inſtar fellis amarum. Compertum habemus idem ferme nonnullis literarum illiconibus lurconibusq; librorum, qui neq; modum habent ullum, neque delectum, ſæpe contingere, nempe quanto auidius dulciſſimos muſarum latices haurire uidentur, tanto neſcio quid amarius interim corde concipiunt. Hanc forſitan Latini bilem, Græci melancholiã cognominãt, morbum, quemadmodum Ariſtoteles probat, curioſorum peculiarem literatorum. Hac Salomon ratione, ſtudium literarum occupationem quandam oneroſiſſimam appellat, addiditq; triſtitiam ipſi ſcientię comitẽ. Quid igitur ad Ariſtotelicum illud dicemus? Scientiæ arbor, inquit, radices quidem habet amaras, fructus uerò dulciſſimos. Profectò dabimus hoc Ariſtoteli, ſed addemus, fructus eiuſmodi fortaſſis eſſe poma perſica, quorum dulcedini amarus quidã ſubeſt nucleus. Quid ergo? Muſas ne deteſtabimur? Abſit ut cœleſtis nectaris, & ambroſiæ fontem ſtygios amaroſq; effundere riuulos, opinemur. Quantũ igitur uſum ipſum laudamus muſarum, tantum uituperamus abuſum. Quis nam maximè muſis abutitur? Niſi qui aut harum ueſtigia temere importuneq; ſectatur, aut uulgarem his Venerem imprudenter admiſcet, aut eas à duce ipſarum Apolline ſegregat. Non capiunt ſcientiam inſcij homunculi, ſapientiam ipſam inſipide capeſſentes. Non rite camenæ canunt, ſed ſilent potius aut ſtridunt, ubi petulans Veneris filius interpellat. Non apte Pieridum ſaltat chorus, imò claudicat & uacillat, ubi dux chori procul abeſt Apollo. Proinde qui ſolis lumen percipere ſine Solis ope confidit, merito in tenebras corruit, nõ ſurgit in lucẽ, qui uerũ hoc & uerũ illud ſeorſum à ſumma ueritate diſquirit, proculdubio nõ in uerũ

incidit,

incidit, ſed in falſum. Qui ſupernum nectar in ſtygia palude quæritat, nimirum ſub umbratili ſcientiæ melle uerum fel opinionis merito bibat.

Nunquam aduerſa reuera patimur, niſi cum patimur & peruerſè.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico. S. D.

NArrat nobis iterum dilectus amitinus ille noſter lõgo ordine, quot indies patiamur aduerſa. Ego uerò, utpote qui iamdiu in me ipſo ſum expertus, nunquam magis aduerſa reuera me paſſum, quam cum paterer & peruersè, ſcribo ad illum, imò & ad me ipſum Epiſtolam quandam de facilitate felicitateq́ patientiæ. In qua forte legenda opus ſit legentis audientisq́ patientia, lege hanc patienter, optime mi Ioannes, ac ſi dignam exiſtimas quæ mittatur, ipſe mitte.

Amicitia perfecta uerbis literisq́ non indiget.

Marſilius Ficinus Franciſco Cardinali Senenſi, S. D.

QVotiens uenerande pater ſumo calamum, quod equidem tento quotidie, quo ad patronum meum aliquid ſcribam, cuius opera, ſiue negotio potius, ocium ſum adeptus, quo multa quotidie ſcribam, totiens patronus ipſe meus, his me gratis admodum clamoribus interpellat. Coràm quem quæris adſum, pone igitur, Ficine, calamum. Quid nam ullis opus eſt literis, ubi ueras aſſidue datur audire ac reddere uoces? Illos qui ipſi inter ſe uidentur abſentes, aliquãdo præſentes efficiant. Hos uerò contra, qui ſibi inuicem adſunt ubiq́, forſitan abeſſe monſtrarent. Noli igitur hunc abs te ſeiungere calamo, cui ſemper te corde coniungis. Quid hic faciam? Neſcio mi patrone. Dum ipſe quædam erga me contraria facis, ego interim duo uiciſſim contraria patior. Tu quidem calcaribus ut curram frequentius urges, atque unà fræno cohibes, ut quieſcam. Ego uerò ſiue non moueor, ignauus uideor & ingratus, ſiue moueor inſolens & ineptus. Verùm dum te meum ſic animum diſtrahente, ego ſic mutuo diſtrahor, hæc interim, neſcio quomodo, è manibus erumpit epiſtola, eo uidelicet conſilio, nõ ut tibi quidem loquatur, qui cum ego ſine epiſtola pro arbitrio loquor, ſed populo potius, ut ſentiat omnis, quantum in omnibus patronus clientulusq́ cõſentiant. Commendauiſſet uideo tibi modo Caualcantem noſtrum epiſtola uelut abſentẽ, niſi cum primum ipſa te ſalutauit, te coram Ioannem tuum uideſſet aſtantem.

Merito inuitus omni caret bono, qui ſponte caret Deo, qui eſt omne bonum.

Marſilius Ficinus Leoni Michaëli Peripatetico Veneto. S. D.

SI quis noſtrum tanto ardore ipſum amaret bonum, quod eſt omne bonum, quanto quotidie omnes bona hæc amamus, & illa quæ abſq́ ipſo bono non ſunt bona, certe tantum ſaltem boni ſemper gaudijq́ ſentiret, quantum mali nũc omnes aſſidue dolorisq́ ſentimus. Imò uerò illius gaudium tanto ferme, & uerò hoc dolore noſtro uehementius, & falſa uoluptate ſuauius eſſet, quanto ſubſtãtia boni ipſius & potentior eſt quam malum, & uerior quam bonitatis imago, atq́ etiam pura mens perſpicacior quam impura. Nunc uerò quid mirum? ſi omnia nos mala ſequuntur, dum ipſi relicto primo bono, id eſt, Deo, male ſingula ſequimur tanquam bona, quæ omnia ſine primo ſunt mala. Merito totiens inuiti in omne malum incidimus, quotiens ſpõte ab eo cadimus quod eſt omne bonum. Quid nam huc & illuc tandiu dementes & infelices erramus? Profecto dum ſolum ſingula ſequimur, interim unum ipſum fugimus, quod eſt cuncta. Qui autem ipſum duntaxat ſequitur unum, in eo mox cuncta conſequitur. Poteſt nimirum mens omnia cõſequi, quæ ſolũ pendet ex illo qui eſt ſuper omnia. Hinc certe homo animaliũ ſolus accepit, ut quicquid uult aſſequi ualeat, modo in eo ipſo quod uult, uelit inſuper agere quicquid ualet. Probo igitur te magnanime Leo, quod non turberis ulterius circa plurima, ſed queadmodũ teſtatur Carolus Valgulius, teſtis apud nos locupletiſſimus, optimã iandiu partẽ illã elegeris, quę quoniã non ſolũ à toto ſuo effluit

 fonte,

capiunt grandia, qui paruis implentur. Sed hoc unum mecũ forte dolebis, mi Ioãnes, quod forſitan nõ tam quia maximus ſit ille noſter, quã quia minimus cenſeatur, patriæ eſt ignotus. Ne doleamus, amice, dum modo & ille nobis & nos placeamus illi, qui minima ęquè diſcernit ut maxima, maxima ęquè capit ut minima. Nõ erit minimus quiſquis ab eo probabitur, cui prę magnitudine ſua, maxima quęq; infinitè minus ſunt quã minima. Nuſquã obſcurus erit, quiſquis in eo lucebit, qui lucet in omnibus, in quo lucent omnia. Nihil autem facilius eſt quã placere illi, cui quidem placere nihil eſt aliud quam uelle placere. Ergo uides, q̃d mirabile eſt, minima quęq; bona multo chariora eſſe quã infinitum bonum, hęc ſiquidem nõ niſi magno cũ labore ac pretio comparantur. Illud autẽ ſi emitur, emitur uoluntate. Sed cur iſtud amice? Forte quia exuberat immenſum & quia illius pretium eſt in illo. Cætera quidẽ nos emimus, illud uerò reuera ultro nos emit, emit, inquam, nos & uoluntatis bonitate ſua, & bonitatis uoluntate noſtra. Igitur cum id bonitate agatur utrinque, atq; ipſa bonitas ipſe ſit Deus, pretium eſt utrobiq;. Nec unquã liberi ſumus omnino, niſi poſtquã infinitæ libertati nos libere uẽdiderimus. Cũ primũ eius ſumus qui ſui ipſius eſt ſolus, tunc ſolum ſumus & noſtri. Filij nuſquam magis quam in paternis laribus liberi imperioſiq; ſunt. Parentes nulli libentius quam filijs obſequũtur. Sed ne longius digredi cuipiam uidear, unde cęperam, finem in eo faciam, ad quem digredi, nihil aliud eſt quam regredi.

Quod Philoſophia non docet imò uetat cum principibus uiuere et conuerſari.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico. S. D.

IN eo libro quem hoc anno ad Bernhardum Bembum Venetorum oratorem de laudibus Philoſophiæ compoſui, rationibus multis afferre conatus ſum, Philoſophiam cuncta docere. Vnũ hoc excipere debui quod non docet nos uitã cum principibus agere. Nam ſi id uetat omnino, ut certè uetat, nullo modo docet. Vetat autem penitus ut mihi uidetur, quandoquidem contraria iubet, nempe inueniendo ueritatis amore tranquillitatem animi & libertatem uitæ deſiderat. Apud principes autẽ non ueritas habitat, ſed mendacia, ſimulationes, diſsimulationes, obtrectationes, adulationes. Non tranquillitas animi, ſed cura, ſollicitudo, inuidia, & omnis denique perturbatio. Non libertas omni charior auro, imò tam miſera ſeruitus, ut neque ſubditis parcat unquã nec principibus, eiúſque finis ſit uel ſeruitus uel ruina. Neque obijciat mihi quiſpiam Cirenaicum Ariſtippum, non Philoſophum, ſed Phidoloſum & Philoſomatum, tam belle aliquando cum Dionyſio Syracuſanorum tyranno uerſatum, nam hic Philoſophiam, ſi unquam antea ſub Socrate indutus fuerat, tunc primũ exuit cum induit Dionyſium. Quem tamen induiſſe quandoq; pœnituit. Expertus eſt enim Dionyſii quidem capiti gladium, Ariſtippi uerò ceruici & gladium eundẽ & Dionyſium imminere. Multo hac in re uel prudentiores uel certè feliciores, Democritus, Heraclitus, Socrates, Antiſthenes, Diogenes, Crates, Xenocrates, Apollonius, Theaneus, Plotinus, alijq; permulti, qui liberam & ditiſsimam paupertatem ſeruilibus pauperrimiſq; regum diuitijs, atque dulciſsimam ſobrietatem amariſſimis tyrannorum delitijs longè prępoſuerunt. Operęprętium eſt magnos illos conſiderare Philoſophos, quorum memoriam ueneramur, qui multo felicius quam homines alij cum principibus regibuſq; uixiſſent ſi modo id homines poſſet philoſophiam docere. Mitto, quod ſuum Ciceronem Philoſophum non ignobilem adoleſcens Octauianus beneficiorum ingratus, non magna cauſa inductus, hoſti nefario tradidit occidendum. Nero abſque cauſa pręceptorem ſuum Senecam Philoſophum ſanctum morte damnauit. Rex Macedonum Alexander Philoſophum Caliſthenem magiſtrum eius ob hoc duntaxat obiecíſſe dicitur leonibus laniandum, quod ab eo diſputando ſuperaretur. At quis non ualde miretur Deos illos Philoſophorum Platonem noſtrum & Ariſtotelem uiros omnium grauiſſimos, qui cætera omnia nouerant, quæ ſunt, quæ fuerant, quæ mox uentura trahantur, tam infeliciter, ne dixerim imprudenter, tyrannis uſos fuiſſe, ut minimam ob cauſam in ſummum capitis diſcrimen adducti ſæpius fuerint? Vtpote qui cum induebant principem, Philoſophum non exuebant. Quem forte exuere

Dd 5 apud

apud Perſarum regem Cyrũ Socraticus coactus eſt Xenophon. O nimium miſerabilẽ apud potentes ſortẽ Philoſophorũ. Diuinus Plato bis uenundatus eſt, proh dolor. Ter ſubijt mortis periculũ ſub Dionyſio maiore atq; minore, tũ libri cuiuſdã. Theologici cã, quaſi ex mente Platonis à Dionyſio ſcripti, & à Platone quodammodo retractati, tùm uel maximè quod eoſdem tanquam magiſter inſtrueret quotidie ad iuſtiorẽ gubernationem adhortaretur. Alexander Macedo magnũ illum ſapientia uirũ Ariſtotelẽ magiſtrum pędagogumq; ſuũ ignominioſe nimium expulit, deinde etiam crudeliter eſt inſecutus, ſiue Caliſthenis Ariſtotelici cauſa, ſiue q̃d Ariſtoteles arcana naturæ prius Alexandro tradita poſt in uulgus ediderit. Leuiſsima cauſa cœleſtem Pythagoram ſeſe doctorem optimatibus immiſcentem in Crotonienſi rep. imò tyrannide perdidit. Zenonem Eleantem metaphyſicum ſingularẽ leuis cauſa perdidit ſub Hierone, ſub Nichocreonte ſimiliter Anaxarchum. Ac ne me à philoſophis in pręſentia transferã ad poëtas mittam iniuſtum Ouidij exilium, mittam quod muſici certaminis cauſa Nero ſuum Lucanum diu quidem odio habuit & deniq; interfecit. Mittam quod Domitianus, neſcio qua ambitiuncula impulſus, in ſuo illo muſcarũ ludo, familiarem eius Statiũ interemit. Sed, ut orationem meam cum Philoſophis iam concludam, nemò uſq; adeo ſit humanę facultatis ignarus, ut confidat ſe poſſe rite libereq; philoſophari ac ſimul ſecure tutoq; uitam apud principes agere.

Solus in amando laudandoq́, nunquam fallitur cui amandi laudandiq́ lex Deus eſt.

Marſilius Ficinus Georgio Cyprio legitimo medicò. S. D.

QVis nam ſeruit turpiſſimè? Qui ſeruo ſeruit? Quis miſerrimè? Cui merces ſeruitutis eſt pœna. Igitur turpiſſimus & miſerrimus eſt qui ſeruit corpori. Rurſus qualis qui ſeruit uulgi rumoribus? Vanus, inquietus, infortunatus. At qualis qui ſeſe his mancipat qui uulgo uidentur egregij? Parum prudens. Quippe diligendi ſunt homines, non adorandi. Sed diuturno ac ſaltem triluſtri examine iudicandi & diligentiſſime deligendi antequam diligas, alioquin & amor iudicium fallit, & euentus fruſtratur amorem. Laudandi autem pauciſſimi, & hi quidem iam prorſus adulti, atque iandiu prouecti, & ij rurſus moderatiſſime. Alioquin laudando uituperamur ac ſæpe pœnitet laudauiſſe. Solus nunquam fallitur cui & amandi & laudandi lex Deus eſt. Vt ſolum Deũ ſui ipſius gratia ueneretur, homines amet in Deo, in hominibus laudet Deum. Quorſum hæc? Nempe cum uiro præceptis moralibus inſtituto de præcipuis morum inſtitutionibus diſſeruerim. Vale.

Fides gignit ſpem. ſpes charitatem, charitatis ardor affert intelligentiæ claritatem.

Marſilius. F. D. Bernhardo Bembo Patritio Veneto iuriſconſulto & equiti clariſſ. S. D.

PAulus Apoſtolus diuinæ ſapientiæ uas electiſsimum, cum in cœlum tertium raperetur, unde terrenorum mentibus cœleſtis amor accenditur, ſolem inde illũ inuiſibilem ſubito uidit, cuius ſplendorem nemo prius ſuſpicere poteſt quam per eius flammas diuino quodam accendatur amore. Solus autẽ eiuſmodi flammis prorſus accenditur, qui & radijs eius omnia illuſtrantibus ueram ſemper adhibet fidem, & in eiuſdem calore benigniſsimè cuncta fouente ſpem omnem firmiſsimè collocat. Cum uerò quantum luminis ex eo mihi ſole nuper illuxerit haud ſatis intelligerẽ Bernharde clariſſime, iudicem ad hoc Ioannem adhibui Caualcantem, uerùm quoniam & hic ſimiliter unà mecum caligare uidetur idcirco eadem ambo ſententia Bernhardum Bembum noſtrum linceis præditum oculis hac re iudicem conſtituimus.

Amore

Amore humano nihil infirmius, diuino nihil firmius.

Marſilius Ficinus Hieronymo Amatio, D. S.

QVam diuerſa eſt amoris ratio atq; aliorũ pene omnium, amantiſsime mi Amati? Cætera ſiquidem quanto maiora ſunt, tanto etiam firmiora cenſentur, amor aũt & gratia contra, quo apparet ingentior, eo uidetur infirmior. Crebrioribus enim ſæpe leuioribusq; cauſis ingens amor quam mediocris offenditur. Aut effectus ipſius ardor igneam incitat bilem, quæ paruo quodam afflatu nonnunquam magno irarũ fluctuat æſtu, aut cogitatio fixa bilem procreat atram, omnia tuta timentem. Aut certe auaritia eius qui totum alteri dediſſe ſe putat, ideoq; totum uiciſſim exigit ab amato, nunquam habet omnino, tota quod mente petebat. Sed aduerſa hæc merito patitur peruerſæ mentis affectus, uel mollis penitus uel mercenarius, qui cum terreno ſolum uento paſcatur quando adoleſcere uidetur maximè, tunc tumeſcit potius quam adoleſcat, ideo quo apparet grandior, eo reuera eſt imbecillior. Humanus ergo, res eſt ſoliciti plena timoris amor. Diuina uerò charitas uirtutũ flãmis accenſa radijſq; cœleſtibus, cuncta ſublimia repetit culmina cœli. Vbi nulla ſolicitat unquam terrenorum formido malorum. Talis eſt mutuus amor noſter amati. Ergo quam certus es amoris erga me tui, tam certus eſto prorſus amoris erga te mei. Abſit à nobis, ut pectus humanum humano pectori non reſpondeat ſæpe uocanti, quandoquidem & fides fidibus ſimiliter temperatis reſpondere uidetur, & cithara conſonas citharę ſonante altera reboat, & certus aliquando parens uocitantibus reſonat Echo.

Nemo uere ſeruit niſi qui ſeruit uolens, nemo dominatur uerè niſi qui uolentibus dominatur.

Marſilius Ficinus Raphaëli Riario Cardinali ſancti Georgi ſuppliciter ſe commendat.

POſtquam à uobis heri diſceſſimus, non potui me continere quin tuam cõſuetudinem Ambroſia, (ut dicam,) & nectare dulciorem domeſticis tuis uehementius inuiderem. Ergo ne inuidia peream, redeo celer ad illos hodie, quibus datũ eſt epulis, (ſi dicere fas eſt,) accumbere diuũ. Ac ne ulterius iſtinc cogar abire rurſumq; liuore torqueri, eo nunc ad uos duce reuertor, qui nunquam abs te longe diſcedit, à q̃ nunquã ipſe diſcedo, qui mihi imperat, tibi paret. Quis nam iſte eſt? inquies. Quis hic ſit paulo poſt, (ſi uolueris,) audies. Heſterni quidẽ itineris dux mihi fuit pulcherrima Venus in Tauro, comitante Luna, plagam cœli mediã obtinens. Quod Petrus Leo phyſicus & Mathematicus optimus tibi, (ut arbitror,) cõfirmabit. Hodierni uerò nobis itineris dux erit Veneris natus ille cœleſtis gratiſsimus amor. Igitũ amatorio quodam, (ſi uis,) affectu amatorẽ tuũ Marſilium excipe. Quandoquidem mira quadam benignitate naturę amas, (ut audio,) etiam non amantes. Vide uenerande pater quã ea libertate ſiue potius licentia tecum agam. Amatorem modo appellaui me tuũ, forte ſeruum potius dicere debuiſſem. Hei mihi errauí. Verùm tu ipſe in cauſa es, mi domine Nam talem ubiq; te ſingulis præſtas, ut qui libertate fiduciaq; maxima nõ utitur tecum proculdubio ſeruiliſsimus diffidentiſsimuſq; omnium uideatur. Forte etiam non erraui. Satis enim me ſeruum ſum confeſſus, ubi me profeſſus ſum amatorẽ. Nemo uerè ſeruit, niſi qui ſeruit uolens. Nemo dominatũ uerè, niſi qui uolentibus dominatũ. O quã mirabile eſt Veneris & amoris imperium. Siquidem, (ut tradunt Poëtę,) neque Mars Venerem ferociſsimus, neque omnipotens domat Iuppiter ipſe Cupidinem. Sed omnia prorſus apud poëtas numina amoris ipſius uel flammis uruntur, uel ſaltem radijs micant & ſplendore refulgent.

Veritas de inſtitutione principis ad Raphaëlem Riarium cardinalem.

NVlla te precor, felix Antiſtes, admiratio teneat, quod hominis nullius nomen tanquam authoris huic epiſtolæ legas inſcriptum. Quid mirum? non enim humanus affectus, imò ueritas ipſa tecum in pręſentia loquitur. Veritas nunc ad te nõ ſolum inermis uerùm etiam nuda, (ut uides,) incedit. Nõ argu-

argumentationum argutijs aculeiſq; munita,non elegantium uerborum ornamentis induta,ſic enim ſe eſſe potentiſsimam omnium atq; pulcherrimam.Scit quemadmodũ quicquid luci accedit extrinſecus,non lucem illuminat,ſed obfuſcat,ſic ueritatẽ ipſam alienis additamentis debilitari (ut ita loquar,) & deformari .Hæc te in præſentia uerbis plurimis obſecraret,ut eam mente benigna parumper audires pro tua cauſa declamantem,niſi te ſciret,hanc ipſam ſemper audire libenter, præter quam quicquid auditur, male infeliciterq; auditur.

VERITAS. Cardinali Riario Dilectiſsimo filio Salutẽ plurimam dicit,et ueriſsimam pollicetur.Falſo me Philoſophi Sceptici alijq; permulti calumniantur, quod tanquam rerum omnium obſcuriſsima nuſquam pateam. Longè ſe res aliter habet, quid enim lucidius mea luce,per quã Sol ipſe mundúſq; lucet? Quid rurſus latius poteſt clariuſq; patere quam ueritas? Per quam ſolam patent quotcúnque uſquam patent. Extra quã quæcúnque patere dicuntur,nihil aliud ſunt quam tenebrę,quibus omnia latent.Non igitur auara ſum ullo pacto, non inuida, paſſim cunctis ultro libentiſsimeq; occurro. Verum multi nubila mente me prenſant,quę ſola capior mente ſerena.Plurimi putant me alta principum palatia co!ere,ego contra,ſæpius cogor tuguria petere,atq; humiles habitare caſas. Sanę non obſtant hic tecta mihi plena ſpiraculorum, non obſtant parietes rimarum undiq; pleni,aperta hic hoſtia mihi,me excipit uacua domus.Cõtra uerò ſolidis ditiſſimarum ædium tectis parietibuſq; repellor, ac ſi quando mihi hæ patent fores,occurrit repente innumerabilium turba mendaciorum.Ego autem inter hoſtes nõ cenſeo permanendum, igitur ſubito inde fugam arripiens,domum ipſam auri quidem falſiq; plenam, ueritatis autem inopem uacuamq; relinquo. Sed uenio ad te felix antiſtes hodie,tecum libenter,ſi modo uolueris,ſemper habitatura. Properaui equidem in ipſo tuæ dignitatis initio, antequam hoſtes mei id eſt peſtifera adulatorum obtrectatorumq; mendacia tuos lares obſideant.

Principio tam excelſum dignitatis gradum,neque meritis tuis attribuas quæ in tam paucis ætatis tenerioris annis, tam multa (ut uerum fatear,) non potuerunt. Neque rurſus fortunæ ſortiq; aſcribas, ſacra enim myſteria ordineſq; diuini, non à temeritate fortunæ,ſed ab æterna ſapientia Dei proficiſcuntur. Diuina igitur prouidentia *ſtatuit*, perfectum quendam gregis Chriſtiani paſtorem ſeculis noſtris ab ipſo, *(ut aiunt nido,)* aſſidue proprio fouere ſinu,& ſacra ſolum alimonia educare. Atq; antequã puerilibus ludis irretiat́,rebuſq; uel prauis uel paruis applicet animũ,uirilibus imbuere moribus, ac maximis optimiſq; officijs erudire. Deus igitur (ſicut audiſti,) Deus ipſe te nuper nouũ hominẽ genuit,tu quoq; uiciſſim terra dimiſſa cœleſtem genitorem tuũ cœleſtibus amplectere moribus omnia complectentẽ. Tamdiu, (mihi crede,) ſtabis ,quã diu illi qui nõ mouet́ hærebis. Noli altitudinis magnitudiniſq; humanæ uiribus ullo pacto cõfidere,altiſsima quæq; uentis atq; fulguribus ſæpius quatiunt́,moleſq; ingentes caſu concidunt grauiore,difficiliúſq; reſurgunt.Surge age in eũ qui cadere nequit,nec ipſe decides unquã.Tunc enim homines ipſi ſe deſerunt infeliciter, quãdo ipſum, ſine quo eſſe nullo modo poſſunt, ſtultiſsime & ingratiſsimè deſerũt.Heu quiſquis tutorũ eiuſmodi relinquere tentat,haud quaquã relinquit omnino,ſimul enim in eundem recidit, ſed ultorem.Quicũq; patrem benigne lucentem, impie negligit,interim eundẽ tanquã iudicem experit́ urentem. Proinde ſcis legitimos Cardinales nihil aliud eſſe quã quoſdã Chriſtianę eccleſię cardines Apoſtolorũq; uicarios,atq; idcirco debere nõ proprio uel ſui ipſius uel alterius cõmodo,ſed cõmuni eccleſiæ bono conſulere. Pręterea nihil agere uel cogitare,uel loqui quod non ſit ſanctitate Apoſtolica dignum.Qui uerò contra faciunt,neque Cardinales imò ſacrilegos eſſe,neque Apoſtolorum uicarios,ſed inimicos. Dicam ne? & hoc inſuper unum multorum uenia dicam ne? Dicam certe etiam abſque uenia,nam cui licebit unquã dicere uerum,ſi non licuerit ueritati? Scito etiã nihil fermè à uiris Apoſtolicis alienius eſſe debere quam faſtũ,pompã atq; luxuriã.

Quantum Gaudes ſeruis extrinſecis dominari, tantum da operam ut & diuinis legibus ſeruias,& ſeruis intrinſecis,id eſt,ſenſibus domineris. Memento ſeruos tuos homines eſſe,tibiq; æquales origine,neq; metu aliquo ſed amore humanũ genus natura liberũ uel debere uel poſſe ligari. Quantum potentes penè omnes delectantur rebus

ſingulis

gulis ordine quodam domi diſpoſitis & ornatis, tantum ipſe mente compoſita decorisq; uerbis & moribus delectabere. Muſica tua erit affectuũ animi & actionũ omnium temperatio, ne cui conſonant extrinſecus omnia, ſolus diſſonet animus. Ludus quoq; ſcriptorum electiſsimorum lectio freq̃uẽs. Ne forte in ſummis opibus ſolus eſſe inops animus uideatur. Venatores aucupesq; tui ſint uiri quidam penes te probatiſsimi atq; doctiſsimi, qui prudentia, humanitate mirifica omnium tibi gratiam & beneuolentiam comparent. Sola humanitas eſca eſt, qua homines capiũtur, ſola hominũ gratia proſperæ res humanæ gerũtur. Nihil periculoſius eſt in principe, quàm ſi quàm plurimi eum contẽnant, uel oderint uel nimis inuideant. Contemptus quidem ſcientia, grauitate, integritate uitatur. Odium uerò, innocentia & humanitate lenitur. Inuidia deniq;, munificentia, liberalitate, munificentia, liberalitate, magnificentiaq; ſedatur. Cum omnes homines & ſpecie ſint æquales & arbitrio liberi, iniquiſsimo nimirum animo ſeruitutẽ ferunt, niſi fortè qui dominantur, quantum inferiores excedunt ſublimitate, tantũ eiſdem æquentur humilitate, ac longe magis ſapientia quàm fortuna excellere uideantur. Natura membris capite inferioribus ſolam dedit tãgendi potentiam, ſolum uerò caput omniũ ſenſuum uiribus exornauit. Qua quidem in re homines admonuiſſe uidetur, illos qui cæteris tanq; caput præeſſe conantur, tantũ ſapientia reliquos ſuperare debere, quantum caput ipſum ſenſu membra omnia ſuperat. Nullus omnino uir magnus cõfidere debet, mores ſuos poſſe latere. Maxima enim quæq; maximè patẽt, & quibus inuident omnes & minimè ignoſcunt & maximè detrahunt. Videat princeps, quandoquidem ipſe difficillimè alios latere poteſt, nequid ipſum domi foriſue lateat, imprimis ipſe ſit Argus, deinde lyncẽ quẽdã penes ſe nutriat, ac, (ſi fieri poteſt,) Oedippo quoq; non careat. Periculoſum admodum eſt in magnis contemnere parua, parua ſæpe ſcintilla cõtempta maximũ incendiũ excitat. Neq; decens, neq; tutum eſt, uel hunc omnino ſe dedere ſomno, cui pro multis ſit uigilandũ, cui rurſus plures inuigilent, uel multorũ hominũ caput beſtiæ mancipari, id eſt, uentri libidiniq; ſeruire. Optimum tutiſsimũq; eſt, iraſci nunq;, quid enim aliud eſt ira feruere, quã ebriũ inſanumq; euadere? Vbi uerò ira frenum excuſſerit, interea donec iracundia referueſcat, fræno cohibenda eſt lingua. Ac uelut inſanis fieri ſolet, manus pedesq; ligandi, nequid in ipſo furore aut dicatur prorſus, aut agatur. Nullum in Pythagora iracundiæ ſignum diſcipuli unquam deprehendere potuerunt. Non aliud irati Socratis argumentum familiares eius habebãt, niſi ſilentium. Plato Philoſophorum pater aliquando delinquenti puero ſubiratus, inquit Xenocrati, puerum hunc ipſe cedito, ego enim dum iratus ſum nequeo.

Sit tibi animus humilis pariter & excelſus, grauitas comitate permiſta, uita ſobria, lingua ueridica, ſed parciſsima, Largiſsima manus, promiſsio non temeraria, firma fides, obſeruatio plena, diuturnum conſilium, prudentum ſententia diligenter examinatum. Ne multi quotidie te facilè fallãnt, neq; multis ipſe neq; facilè credas. Non perſuaſio blanda uel leuis quælibet coniectura, ſed ratio duntaxat certa te moueat. Neq; aggrediare principium niſi finem ipſum, tàm optimũ quàm certum ante proſpexeris. Malos & infames deuita miniſtros, ne malus ipſe dominus habearis. Sed cur illud modo quod maximi momenti eſt, tam celeriter & quaſi conniuentibus oculis pertrãſiuimus? Amorem Poëtæ cæcum ideo pingunt, quoniam amator ubi uel de ſe ipſo, uel de amata re iudicat, ſæpiſsimè fallitur. Cum uerò neminẽ uehementius, quàm ſeipſos homines amẽt, certè à nullo magis quàm à ſeipſis decipiuntur. Noli igitur tibi quicquam credere, noli rurſus unico te totum cõmittere conſultori, ſed plures habeto, atque illos quidẽ admodum ſeniores, quos experientia rerum diuturna docuerit, quorũ mores tibi tanq; optimos cõſtantiſsima fama cõmendet, ac res ipſa manifeſtiſsimè probet. Quotiẽs unà cum ſenioribus tuis de re grauiore deliberas, caue tuam intelligant uoluntatem, ne fortè cupiditatem tuam potius quàm utilitatem & dignitatem conſulendo ſequantur.

Omnino autem quotidie tuis edicito, tantum tibi ueritatis donum, (undecúnque offeratur,) fore iucundum, quantum ſolent tyrannis auaris precioſiſsima quæcũq; munera grata contingere. Aperi precor monentibus aures, ne cor ipſum fortunæ telis apẽrire cogaris. Obſtrue omnino aures laudatoribus, quaſi maleficis cantibus Syrenarum. Memento te hominem eſſe, Ideoq; nonnulla in te, quę redargui poſsint, ſemper habere.

Quamob-

Quamobrem quicunq; domeſticorum ſine ulla exceptione te laudant, eos uel cæcos, eſſe, uel tales qui uelint eſſe te cæcum. Si leges eos tanquam ueneficos ſeuerißime puniunt, qui uel oculis oculos faſcinant, uel carminibus quibuſdam captant aures, corpúſue inficiunt, quidnam in illos agendum eſſe cenſemus qui aſſentando blandiendoq; mentis oculos obcæcant, aureſq; præripiunt? Ergo ſi uidere, ſi audire, ſi uiuere uis, adulatores omnes uoluptatumq; miniſtros uelut hoſtes longius amoue. De his autem qui interdum nonnullos apud te criminantur, quid dicemus? Hi forſan aliquando parumper audiendi uidentur, nunquam tamen exaudiendi. Si quando abs te audiuntur, te cautum reddant, potius quam ultorem. Hoc ſolo ultionis genere contentus eſto, ſi ulciſci poſſe monſtraueris. Detractores uerò, maledicos, inuidos, non aliter quàm canes rabie percitos, à liminibus ſuis procul expellito.

Domus denique tua ſit Dei templum, prudẽtiæ oculus, libra iuſtitiæ, fortitudinis ſedes, regula temperantiæ, honeſtatis exemplar, charitatis ſplendor, fons gratiarum, Muſarum chorus, oratorum Poëtarumq; gymnaſium, Philoſophorum Theologorumq; ſacrarium, prudentum ſenatus, ingeniorum fomentum, pręmium literatorum, pauperũ menſa, bonorum ſpes, refugium innocentum, præſidium miſerorum. Si hæc cæteráque eiuſmodi pro uiribus obſeruaueris, tandem uocem illam felicißimam audies: Super hanc petram fundabo eccleſiam meam.

Commendo tibi Marſilium Ficinum Florentinum, cuius ore tibi ſuperiora narraui.

Tunc ſolum uiro dignitatem nacto congratulari debemus, cum dignitate dignus apparet.

Marſilius Ficinus Cardinali Riario ſuppliciter ſe commendat.

NIſi ueritas ipſa tibi diebus ſuperioribus præcepiſſet, ut aures obſtrueres laudatoribus, miris nũc laudibus literas tuas proſequerer. Quæ quidem, proh Deus omnipotens, quantum? Sed ecce me cantilenam modo laudatoriam, (ut ita dixerim,) incept antem, quamui non redarguat ueritas, tamen, (ut audio,) Riarius modeſtißimus interpellat. Non uis coram laudari, uenerande pater. Eſto ſane, uerum permitte ſaltem ut hoc ipſum quod ita laudari inhibeas, pro arbitrio laudẽ. An fortè uetas & iſtud? Ne acrior gloriæ ſtimulus qui te à fronte non pupugit, à tergo te feriat. Obtemperabo equidem domino. Sed tantulum mihi dabis interea, ut ſi tibi minus, ſaltem tum ipſi gratuler dignitati, quòd eum uirum tandem ornare ſtatuerit, à quo ipſa ornari iam pene ſimiliter uideatur, tum fortunæ gaudeam meæ, quòd cum ſim ueritatis amator, eum nuper patronũ nactus fuerim, cuius patrona eſt ipſa ueritas, ipſius quoque ueritatis felicitati congratulabor, quæ cum inermis & nuda prodierit, non hoſtes reperit, ſed amicos. Hæc tamen, uenerande pater, his mè diebus ſępe iam corripit, non quia inermem miſerim, ſed incultam. Quis eam neget incultã noſtris exiſſe liminibus? Quam haud quaquam comitata eſt ipſa religio, quæ cultum omnem continet ueritatis. Ergo ne ulterius de me aut mecum, aut apud te ueritas conqueratur, religionẽ inſuper eius pediſſequam ad te mitto, ſed inermem ſimiliter atque nudam. Non tamen opinor aut ueritatem, aut comitem illius religionem incultam ullo pacto fore penes Cardinalem noſtrum ſedulum utriuſq; cultorem.

Veritatis uirtum reddit dignitate dignum.

Marſilius Ficinus Franciſco Sodorino Iuriſciuilis peritißimo. S. D.

VEritas ipſa, Soderine dulcißime, noſtris precibus exorata, ſuperioribus diebus Cardinalem noſtrum Riarium ſalutauit. Non tamen uidetur hæc precibus meis ad uotum ſatisfeciſſe, niſi Soderinum quoque amicum uerißimum ſalutauerit. Errat autem ſi quis putat ueritatem hãc ad te poſterius acceßiſſe, nempe quæ Riarium adit poſt dignitatem, eadem ad te ante dignitatem eo conſilio proficiſcitur, ut uel reddat uel ſaltem declararet iam ipſa dignitate te dignum.

Omne

Omne tulit punctum qui miſcuit utile dulci.

Marſilius Ficinus Bernhardo Bembo Veneto, S. D.

DVm mei literas Aeneæ conſydero, clariſsime Bembe, uideor mihi matrem illius Venerem ſuſpicere Ioui coniunctam. Siquidem noſter Aeneas modo iura cum Ioue grauia dictat, modo cum Venere amatoria concinit. Vbique uerò luculentus apparet, ubique benignus occurrit. Si fortè quæſiueris, quodnam leuibus animis cum grauibus ſit commercium? natura ipſa rerum protinus reſpondebit. Sub cœlo quidem elementa leuia grauibus commiſceri, floresq́ue & folia pomis. In cœlo autem tardis uelocia, fixa mobilibus temperari. Summa quoque tùm Mercurio cum Saturno, tùm Veneri cum Ioue qualitatum ineſſe concordiam. Igitur omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci. Vale feliciter mi dulcis utilisq́ue Aenea.

Male meis literis mente reſponderi quàm manu.

Marſilius Ficinus Ioannipetro Apollinari Peripatetico ſingulari, S. D.

VTrum cauſa eadem contrarios circa ſubiectum idem effectus queat efficere, ingens eſt apud Philoſophos controuerſia. Hanc nuper litem noſter nobis diremit Amatius, atque id effici poſſe, nō uerbis, ut dialectici ſolent, ſed re ipſa monſtrauit. Siquidem in contrarios nos eodem tēpore affectus induxit. Laudat hic mirificè Ioannempetrum Philoſophum ſingularem, & amat ardenter. Ego autē dum ita laudantem audio, ad ſcribendum aliquid prorſus impellor, dum uideo ardenter amantem. Amatum Philoſophum in amante, nobis agnoſco præſentem, ideoq́ue reuocor à ſcribendo, exiſtimans præſentes amicos epiſtolis non egere. Quid igitur faciam? Scribam ne? Scribam certè, ut ego quoque in diuerſos te affectus quodammodo diſtraham, ut uidelicet non reſpondeas ſimul atque reſpondeas. Ego uir egregie quàm tepide ſcribo, crede mihi tàm ardenter amo. Ergo mihi inepte ſcribenti reſponde, calamo nihil, ſed apte amanti, reſponde precor amore. Ac ſi nos amas, cura ualetudinem tuam diligentiſsimè. Non enim poteſt his Philoſophia temporibus, niſi ipſe ualeas, bene ualere.

Maiorem charitatem nemo habet quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro Magnanimo, S. D.

SAlue magnanime Medices noſter optime medice. Verè cœleſtis medici ſolus officio fungeris, ille ſiquidem æternum filium è cœlo dimiſit in terras, morborum medicum humanorum. Tu quoq́ue chariſsimum ad nos filium heri ultro miſiſti, qui ęgris admodum animis mederetur. Ille pro humani generis ſalute filio nō pepercit, ipſe etiam pro conſolatione noſtra non peperciſti filio. Non enim te uulgata hæc epidemiæ ſuſpicio tenuit, quo minus męrentes amicos ingenui filij præſentia conſolareris, ut diuinum præceptum illud prorſus impleres: Maiorem charitatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Laurenti dum undiq́ue ſaluti noſtrę adeò proſpicis, noſtra omnia trahis ad te ipſum, ut in te potius quam in nobis iam uiuamus. Quo fit ut uices tibi rependere non poſsumus poneremus utique & nos noſtras pro te animas, ſi haberemus, ipſe has Medices habes. Has igitur ubicūq́ue placuerit ipſe pone. Vale feliciter unice patrone hactenus, nunc unice pater.

Felix eſt qui habet omnia quæ uult, habet autem omnia quæ uult, qui omnia uult quæ habet.

Marſilius Ficinus Franciſco Saxetto felicitatem dicit.

SOlum Saxette felicem ſapientes exiſtimant, cui ad uotum cuncta ſuccedūt. Soli [illegible] uotum cuncta ſuccendunt, qui omnia quæ uult habet qui omnia uult quæ habet. Ille ſingula uult quæ habet, id eſt, quæcunque uelle natura uel ſorte contingunt, qui primum quidem intelligit, nullum ſe bonum nolle deberet. Deinde iudicat, illum

qui ab initio cuncta facit bona, quotidie ſingula bene ubiq; diſponere. Poſtremò ut nemo ſibi diſſentiat uſquam, ipſe cum omnium authore conſentit. Solum ergo felicẽ exiſtimamus qui cum ſumma pietate ſe ipſum Deo gubernatore commiſerit, quicquid acciderit, uel tanq; à Deo factum probat, uel ſaltem laudat tãquam à Deo in bonorum ordinem redigendum. Quæris forſitan, qua ratione potiſsimum id oſtendam? Vna hac duntaxat ad præſens, gaudet enim epiſtola breuitate. Si uel Solis lumen infinitum eſſet, uel ignis calor immenſus, neque tenebris uſquam pateret locus, neq; frigus ullum alicubi ſentiretur. Scimus unum illum unius mundi rectorem, qui tantam molem tempore tàm bene regit & mouet, neque unquam defatigatur, bonũ eſſe prorſus immenſum, ſi immenſum eſt proculdubio & infinito, (ut ita dixerim,) ſe ſpatio propagat, & infinito uirtutis gradu omnia ſuperat. Vbi nam igitur malum habitat, ſi non poteſt eſſe cũ bono, ac bonum ipſum occupat uniuerſum? Non ergo uerã alicubi malum, ſed imaginariam habet ſedem, haudquaquam in ipſa natura, ſed in ea potius mente, quę uſque adeò de diuina bonitate mentitur, ut ſub immenſo bono poſſe res aliter putat diſponi quàm bene. Contra uerò nihil contingit illi non bonum, qui nihil exiſtimat eſſe non bonum. Vt autem ita res exiſtimare poſſumus, ideoq; feliciter uiuere, ſola nobis poteſt præſtare religio. Præſtabit autem id tibi quandoq; plus duplo quàm cęteris, mi Franciſce, ſi tantùm ipſe religione alios ſuperabis, quantum hæc tuæ ædes ampliſsimę aliâs ſuperant. Duplo tibi Saxette, religioſior domus eſt quàm cæteris, aliæ certè ſacellum uix unum habent, tua uerò gemina & illa quidem ſpecioſiſsima continet. Viue religioſior duplo quàm cæteri, mi Franciſce, Vale duplo felicior.

Proſperis peruerſius utimur quàm aduerſis.

Marſilius Ficinus Raphaëli Riario & Franciſco Saluiato Archiepiſcopo Piſano. S. D.

ARiſtoteles ſcribit in libro de moribus, difficilius eſſe dolores perpeti, quàm à uoluptatibus abſtinere. Quod quidem forſitã ratione uidetur eſſe probabile, quia dolor in deſtruenda natura potentior eſt quàm uoluptas in conſeruanda uel reparanda. Præterea uir ſanæ mentis, (ſi potio detur,) eliget à uoluptatibus abſtinere potius, quàm pati uel ferre dolores. Veruntamen neſcio qua ſtulta ſiue potius miſera mortalium ſorte contingat, quod pleriq; proſperis peruerſius quã aduerſis utãtur, & qui doloris non ceſſerant minis, cedant tamen illecebris uoluptatum. Mitto nunc Achillem, Hannibalẽ, M. Anthonium, aliosq; permultos, qui borea quidẽ furente conſtiterant, blandiente tamen aura conciderunt, cũq; emerſerint felle profundo, ſtatim pauculo ſubmerſi ſunt melle. Ac ſi liceret mihi muſcas heroibus, more Homerico, cõparare, adderem muſcas acido quidem uino nunq;, dulci uerò ſæpiſsime ſuffocari. At uerò quis nõ ualde miretur, ſi modo conſiderauerit, quã ſapienter Hebræorũ ſapientiſsimus Salomon in labore durauerit, quàm inſipienter libidini ſuccubuerit? Præterea Gẽtiliũ fortiſsimus Hercules quàm fortiter ſumma quæq; diſcrimina ſuperauerit? quã molliter collum uoluptatis iugo ſubiecerit? Si fortè quæſiueris quàm ob cauſam res proſperę magis molliũt franguntq; animos quàm aduerſæ, Philoſophia ſic breuiter reſpondebit: Proſperitas uberiore afflatu animos inflat, rerum copia immoderatos facit & negligentes, licentia reddit deteriores, id eſt, ad ſcelera cuncta procliuiores. Profectò appetitus quiſq; natura bonũ eligit atq; ſequitur, malum uerò fugit & fugat. Voluptas quidem boni, dolor cõtra mali imaginem præ ſe ferre uidet̃, igitur ubi uoluptas nobis occurrit, non modo non repugnamus, ſed ultro uelut amicam ſequitur, eiq; cedimus & obſequimur. Atq; hoc, (ut eſt apud Platonem,) uelut hamo capti, hoſtibus, id eſt, malis deinde, quæ ſub uoluptate latẽt, clam necamur. Vbi uerò facies tetra ſe doloris oſtendit, tota protinus naturæ uis tanq; contra hoſtem in nobis armatur, unde ſtrenue ſæpe pugnamus, faciliusq; apertum hunc inimicum uincimus, quàm proditorem. Quamobrem ut proſperè proſperis rebus utamur, meminerimus, mali naturam tanquam inſidiatricem, quo miſeros fallat & perdat, ſub prætextu quotidie boni, id eſt, uoluptate, ſe nobis offerre. Alioquin malum ipſum, prǽſertim animi uitium, ſicubi nondum nobis occurret,

occurreret, cum uel ipſa turpitudine turpius ſit, ſubitò fugeretur, ſed uoluptas, quę boni ipſius imago eſt operum, hoſpitio facillime à quolibet quaſi bonum excipitur, at paulo pòſt hoſpitem ſuum merito clam ferro incautum ſuperat. Fugiamus itaq; uoluptatem, ut dolorem procul effugiamus. Nocet empta dolore uoluptas.

Nunquam deeſt amantibus ſcribendi materia.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Bembo Veneto Iuriſconſulto & equiti clariſsiſsimo, S. D.

IAmdiu perquiro legitimam apud te diuturni huius ſilentij noſtri purgationem, atq; idcirco ulterius interim ſileo, quia quam maximè afferã ſilentij cauſam non inuenio. Scribo tamen in præſentia ob hoc ipſum, optime Bembe, quoniam quod potiſsimum ſcribam haud ſatis inuenio, hoc ipſum uidelicet ſcribens, me nihil habere quod ſcribam. Quid nam facimus, Bernharde dulciſsime? Vides quid mali nobis exſpectatio faciat? Nempe dum ego tuas propediem exſpecto literas, tuq; meas, neuter noſtrum exſpectatiſsimas dat, neuter accipit literas. Ergo certemus poſt hac epiſtolis inuicem præuenire. Præſertim cum nobis non ſit expectandum, quid muſa ſcripturis dictare uoluerit, illis enim muſæ eſt expectandus afflatus, quibus non afflat amor, quibus autem afflante amore cor aſsiduè flagrat, ijs eodem illuſtrante ſemper inuentio lucet.

Præſtat dare ſuperflua quàm debita denegare.

Marſilius Ficinus Pierleono Spoletino conphiloſopho ſuo, S. D.

EPiſtola tua, conphiloſophe noſter, myſteria Platonica petit à nobis, ſimul & Platonica tractat. Tam belle petit, ut neſciam negare petenti, tàm bene tractat, ut mittere nequeam. Siquidem nihil habeo prorſus, quod ad eum mittam, qui cuncta iam poſsidet. Ergo quid faciam? Parcus ne ero tàm gratioſè poſcenti? An potius ſuperuacuus largitor omnia poſsidenti? At qui malo aliquando dare ſuperflua, quàm debita forte negare.

Gratia naturalis plus perſuadet, quàm acquiſita eloquentia, humanitas plures uincit quàm uiolentia.

Marſilius Ficinus Florentinus Marco Aurelio oratori clariſsimo, S. D.

QVemadmodum occidente quidem Sole, mœrere, oriente uerò lętari cuncta uidentur, ſic Bernhardo Bembo quondam hinc abeunte populus hic omnis manifeſte condoluit, iamiam redeunte congratulatur. Iuuat hic Senatum Venetum parumper affari. Si quando diuinè ſenatus uel ſiſtere fluuios uolueris uel ſaxa mouere, non Orpheos aduocabis, non Amphiones, imò Bernhardum. Non enim minus hic tacendo ob mirabilem quandam gratiam perſuadet quàm illi canendo. Si longinquas aut rebelles oportuerit ſubigere nationes, non Cæſares Pompeiosúe mittes, imò Bernhardum. Plures enim facilius q; hic humanitate capit atq; amore, quàm armis Imperatores. Quorſum iſta tecum optime Marce? Vt ipſe intelligas familiaribusq; ſignifices, quantum apud omnes ueſtra iſthæc probetur electio, atq; Bernhardum ipſum, noſtrorum præſertim literatorum nomine roges, ut & celer et alacer carpat iter. Meq; ipſum ueniens feliciter iam mihi reſtituat, quem diſcedens facillime rapuit.

Excuſatio de libro Aſtronomiæ ſerius reddito.

Marſilius Ficinus Anthonio Beniuenio medico legittimo, S. D.

LIbrum ſtellarum, quem iamdiu cõmodo mihi dediſti, tandem tibi reſtituo, quòd ſerior ad te redit non in me qui properantior eſſe ſoleo, ſed in ſtellas ipſas reijce culpam. Omnes enim Anthoni curſum prius ſuum peragere decreuerũt, quàm domum reuerterentur.

uerò & mala bene ferendo transfert in bonum, & bonis utendo bene feliciſsime fruitur. Profectò quàm male, id eſt, difficile & infeliciter ferimus mala, cum à bono ſummo ſeiungimur, tàm bene, id eſt, facilè feliciterq; perferimus, quando bono ſummo coniungimur. Vbi enim eſt omne bonum, ibi ſolum reperitur omniū medicina malorum. Coniungimur autem, quando cum ipſa Dei gubernatoris omnium uoluntate libentiſsime conſentimus. Conſentimus denique ſi amamus, imò ſi in ſingulis bonis amandis, agnoſcamus, nihil reuera aliud nos amare quàm ſummum ipſum diuinumq; bonum, unde & ſingula hoc ipſum habent ut bona amandaq; ſint, & nos id ipſum, ut & debeamus amari & amare poſsimus. Agnoſcamus igitur, ô amice, precor agnoſcamus tandē, quandoquidem nihil uſquam, niſi ob ipſam Dei placet imaginem, nihil in his quę placent aliud nobis placere quàm Deum ipſum, ex quo ſingula hæc id ipſum habent ut placeant, ſic utique in omnibus amandis, Deum à nobis ipſum animaduertemus amari, ſic cum ipſius uoluntate libenter conſentiemus, ſic Deo coniuncti, fortunam, naturam, fatum feliciter ſuperabimus. Profectò intelligimus, quemadmodum ſingula quæ uel calida ſunt uel lucida ad ſummum calorem lucemq; referri coguntur, ita quæcunque partem boni aliquam habent, id eſt, cuncta in uno mundi ordine bene ſapienterq; diſpoſita ad unam ſummamq; bonitatem & ſapientiam manifeſte reduci, cui cum nihil deſit boni, uita prorſus adeſt æterna, intelligentiam rerum omnium ſumma, ſumma quoque benignitas, integra benificentia, perfecta felicitas. Cumq; omnia inde quanto fieri poteſt melius diſponantur, quicquid acciderit in melius ſemper accipiemus. In hoc uno patientiæ uis tota conſiſtit, ut bene patiamur tanquam bonum, quicquid ſub infinitæ bonitatis gubernatione contingit.

Sola malorum medicina eſt patientia.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Bembo Iuriſconſulto & equiti clariſsimo Venetorum oratori, S. D.

QVotiens his temporibus ſumo calamum, quod facio ſæpe, totiens in mentem uenit ut nonnihil de patientia ſcribam. Nihil ferunt aliud hęc ferrea ſecula nobis niſi malum. Nihil afferunt muſæ nobis aliud niſi patientiam, malorum uirtutem perferendorum. Nunc metamorphoſea illa eſt opus alchimia, quæ ferrum uertat in aurum. Vt ſecula peſsima, quæ ob paſsionem ipſam ferrea ueniunt nobis, ſaltem patientiæ munere aurea peragantur.

Accipe igitur uir patientiſsime exemplaria trium epiſtolarum de patientia breuiter diſputantium.

Nihil magis uel neceſſarium uel uoluntarium eſt quàm amor.

Marſilius Ficinus Florentinus Anthonio Vinciguerra uiro doctiſsimo Venetorum ſcribæ, S. D.

LEge feliciter unà cum Bembo noſtrum de religione librum. Atque uiue ſemper Marſilij tui memor, imò uerò, ut rectius loquar, Bernhardi Bembi. In eum me iam diu Deus ille, ut ita dixerim Magicus, transformauit, qui inter numina ſolus habet in liberas uoluntates imperium. Cœleſtis amor, Anthoni amantiſsime, ſolus ſæpe uoluntatem efficit neceſſariam, dum ſic amo, ut non amare non poſsim. Ac uiciſſim uoluntariam interdum reddit ipſam neceſsitatē, quando ſic amo ut neq; non amare uelim, neq; uelim etiam poſſe nolle. Ergo ſiue Marſilium Bembum, ſiue Bernhardum Ficinū cognominare libuerit, rectè admodum utrunq; cognominabis. Eadem tu quoq; nobiſcum, non'ne aduertis, ratione uinciris. Funiculus Anthoni triplex difficile ſoluitur, ſed omnibus in rebus obſeruandus nobis eſt Bembus noſter. In hac una forſitan aliquando parte uitandus. Dicam ne? Dicam certe, ubi enim exuberat amor ibi abundat & uenia. Auerroicus uidetur eſſe Bernhardus quodammodo potius quàm Platonicus, ſiquidem hic unus illam Auerrois hæreſim tacendo perſuadet multo magis quàm omnes Auerroici diſputando. Quippe dum mirabili quadam gratia et amore conflante unam in pluribus conficit uoluntatem, unum quoq;, ut eſt apud Auerroem, ſignificare

uidetur in pluribus intellectum. Verum nequid ominemur impij ubi de ipſa pietate diſſerimus. Dauidicus ſit Bembus noſter non Auerroicus, ô quàm bonum, ô quàm iucundum habitare fratres in unum.

Excuſatio ubi ſerius reſpondemus.

Marſilius Ficinus Locterio Neronio, S. D.

NOli optime mi Locteri mirari ſi tardius epiſtolas noſtras quibus tuis reſpondemus acceperis, nam & literæ tuæ ſero ad nos deueniunt ex ipſo, ut ita dixerim, cœlo demiſſæ, & noſtræ uiciſsim ſerius à terra cœleſtia petunt. Verùntamen inueni nuper, neſcio quomodo, quæ potiſsimum ratione me poſsim tollere humo, ipſaq; parumper ſcandere culmina cœli. Prædam igitur utcunq; potero radios ab ipſo Sole terras uſque porrectos. Quibus aliquando quaſi funibus quibuſdam pro uiribus æthereas plagas aſcẽdam. Atq; ibi Locterium complectar meum, penè iam cœleſtia complectentem. Quamobrem mitto ad te opuſculi illius exemplar quod iamdiu de lumine conſcripſeram ad Phœbum Venetum oratorem, lege feliciter, ſed ne interim epiſtola ſileat, quid nunc animus loquitur, Locteri, niſi tu mihi eſſes alter ego admonerem te ne ita poſthac amplius amicos mihi meos ſurriperes, Ioannem certe Caualcantem meum heri neſcio quibus filtris tibi adeò deuinxiſti, ut niſi tu quoq; meus eſſes ille iam deſinat eſſe meus. Vale feliciter. Verùm quid hic reſiſtis inepte mi calame? quid ceſſas ingrate? Age nunc progredere paulo ulterius iam grate calame, exprime nunc gratiſsimum nobis illorum nomen quorũ imagines animo iamdiu meo ipſe amor impreſsit; Tommam Valorium & Georgium Anthonium Veſpuccium inſignes doctrina & probitate uiros ſaluere iubeto. Sed lege iam Locteri, ſi placet.

Non ex humanis diuina, ſed ex diuinis humana ſunt iudicanda.

Marſilius Ficinus Hieronymo Roſsio Piſtorienſi, S. D.

LEge feliciter noſtrum de pia fide uolumen, pie amice noſter atq; fide fidelior. Si quid in eo laude dignum repereris, Deum lauda abſq; cuius munere nihil eſt re uera laudandum. Si quid minus tibi forte placuerit, caue ne ob id ipſa tibi minus religio placeat. Noli rerum altitudinem diuinarum ex humani ingenij humilitate metiri. Non enim ab humanis diuina, ſed à diuinis humana dependent. Viue felix noſtri memor, amantiſsime frater.

Non cortex nutrit ſed medulla.

Marſilius Ficinus Florentinus reuerendo in Chriſto patri & D. ſuo Ioanni Nicholino archiepiſcopo Amalphitano, S. D.

NOn eodem oculo Philoſophorum, Theologorumq; ſcripta legenda ſunt nobis, quo Poëtarum uel Oratorum. Alibi quidem & ſi non nihil oblectat extrinſecus, nihil tamen fermè reperitur quod nutriat. Hic autem nõ cortex nutrit aliquos, ſed medulla. Aliud eſt olfacere flores, aliud carpere poma & ſugere ſuccos. Igitur diligenter enucleandi ſunt ſapientiæ fructus ut nutriant. Quanta ſit uis in uino non qui tantum uidit, recte iudicat, ſed qui bibit. Quantum ſit caloris in pipere, non qui ſolum tractat manibus, ſed qui lingua guſtat inſuper, prorſus agnoſcit. Quam ingens ſit ſplendor Solis in æthere non citra, ſed ultra nubes, imò potius diſcuſſis nubibus, intuemur. Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quamobrem familiares tuos ſæpe monebis, ut meminerint apud priſcos Mineruam peplo uelari. Atq; ut mira Mineruæ ipſius opera haud quaquam conniuentibus percurrant oculis, ſicut cætera ſolent, (ut ita dicam,) lynceis uigilantibus immorentur. Verùm de his hactenus. Audio te Ioannes ſuauiſsima archiepiſcopi Florentini conſuetudine familiariter uti. Beaſti me, nuper mi Nicholine, beaſti certe me nimium. Vaticinatus es, (arbitror), quam uehementer optarem iamdiu penes aliquem Iouialem uitam agere, quo

quo neſcio quid amari, atq;, ut ita dixerim, Saturni quod mihi uel inſeruit geneſis, uel adiunxit philoſophia, aliquando dulciſsimo Iouis alicuius commertio leniretur. Tu ergo ut uoti quandoq; me compotem redderes, Rainaldo Vrſino Iouis ipſius alumno, te totũ Nicholine dediſti. Nempe ſciebas ubi Amalphitanus ſit alter ego, ibidem me prorſus adeſſe. Vis me ſaluum fore, hunc ſaluta frequenter, eiq; Marſilium totiens commendato quotiens ſalutaueris. Vale feliciter. Sed dic amabo, putaſti'ne nunc è memoria nobis noſtrum Quarqualium excidiſſe? Quiſquis Quarqualij mei me putat oblitum, me quoq; putet oblitum eſſe mei. Scribo igitur ad illum neſcio quid philoſophicum ex eadem certe officina, ſed utinam bona depromptum.

Proſpera in fato fortuna, uera in uirtute felicitas.

Item Sinibaldo filio Pini Forilienſ Domini.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici Iuniori, S. D.

INgens amor erga te meus, egregiè Laurenti, iubet iamdiu me tibi dare ingentia dona. Contemplator cœli, nihil inter omnia quæ cernit oculis, exiſtimat ingens niſi cœlum. Ergo ſi cœlum ipſum tibi hodie dedero, Laurenti, en quid erit pretij? Sed nolim modo pretium commemoraſſe, nam gratijs natus amor omnia dat accipitúe gratis, neq; pro cœlo quicquam ſub ipſo cœlo pari lance rependi poteſt. Tradunt Aſtrologi eum naſci omnium fortunatiſsimum cui fatum ita Signa cœleſtia temperauerit, ut Luna primum haud male aſpiciat Martem atq; Saturnum, deinde aſpiciat bene Solem & Iouem, Mercuriumq; & Venerem. Quantum Aſtrologi faciunt fortunatum, cui fatum bene cœleſtia diſpoſuerit, tantum illum Theologi beatum faciunt qui ipſemet ſibi ſimiliter eadem temperauerit. At uerò magnum id eſſe nimium inquies. Magnum certe, aggredere tamen bona ſpe, ingenue Laurenti, maior admodum eſt ille cœlo qui te fecit, maior cœlo eris & ipſe cum primum aggredi conſtitueris. Non enim ſunt hæc alicubi nobis extra quærenda, nempe totum in nobis eſt cœlum, quibus igneus uigor ineſt & cœleſtis origo. Principio, Luna quid nam in nobis ſignificat aliud præter noſtrã illam continuam animi & corporis motionem? Mars deinde celeritatem, tarditatem uerò Saturnus. Proinde Sol Deum, Iupiter legem, Mercurius rationem, Venus humanitatem. Eya accingere iam generoſe adoleſcens, atq; hunc in modum unà mecum tempera tibi cœlum. Luna tua, id eſt, continuus animi corporiſq; motus deuitet nimiam Martis celeritatem, tarditatemúe Saturni, id eſt, ſingula maturè & opportunè pertractet, neq; citius quã par eſt properet, neq; ſerius differat. Præterea Luna hæc in te tua reſpiciat continue Solem, id eſt, Deum ipſum, à quo almos ſemper radios accipit, ut ubiq; colas præ cæteris illum à quo habes, & tu id ipſum ut ſis colendus. Intueatur quoq; Iouẽ, hoc eſt diuinas humanaſq; leges, quas nunquam tranſgrediatur. Siquidem abire à legibus quibus omnia conſtant, nihil eſt aliud quàm perire. In Mercurium item, id eſt, in conſilium, & rationem ſcientiamq; aciem dirigat, neq; abſq; prudentum conſilio quicquam aggrediatur, neq; dicat agatúe quippiam, cuius non poſsit rationẽ probabilẽ reddere. Rurſus hominem ſcientiæ literarumq; expertem quodammodo cæcum arbitretur & mutum. Demum in Venerem ipſam, id eſt, humanitatem, figat intuitum. Qua uidelicet admonetur, ut meminerit non poſſe à nobis in terris magnũ aliquid poſsideri, niſi homines ipſos poſsideamus, quorum gratia terrena omnia ſunt creata. Homines autem non alia prorſus eſca quàm humanitate capi. Eam caue ne quando contemnas, forte exiſtimans humanitatem humi natam. Eſt enim humanitas ipſa præſtanti corpore nympha, cœleſti origine nata Aethæreo ante alias dilecta Deo. Siquidem eius anima ſpirituſq; ſunt amor et charitas. Oculi eiuſdem grauitas & magnanimitas. Manus præterea liberalitas atq; magnificentia? Pedes quoq; comitas & modeſtia. Totum deniq; temperantia & honeſtas, decus & ſplendor. O egregiam formam, ô pulchrum ſpectaculum. Laurenti mi, nympha tàm nobilis in tuo tota arbitrio poſita eſt, ſi hanc ipſe tibi connubio iunxeris, propriamq; dicaueris, omnes tibi dulces afferet annos, & pulchra faciet te prole parentem. Denique, ut ſummatim dicam, ſi hac ratione prudenter tibi ipſe in te cœleſtia tùm ſigna

tùm munera temperaueris, omnes fatorum minas procul effugies, auſpicijſq; diuinis uitam abſq; dubio beatam ages.

Cœlum pollicetur bona, Virtus præſtat.

Marſilius Ficinus Georgio Anthonio Veſpuccio ſuo, Item Naldo, S. D.

AD Laurentium iuniorem ſcribo epiſtolam de fatali proſperitate, quam à ſtellis quæ extra nos ſunt plerunq; ſortimur, ac etiam de libera felicitate, quam pro arbitrio à ſtellis quæ in nobis ſunt adipiſcimur. Tu eam (ſi opus erit) interpretabere. Monebis quoq; ut eum ediſcat & ſeruet alta mente repoſtam. Quam magna iſti nos pollicemur, tàm magna ſibi ipſe præſtabit, ſi modo eadem ipſe mente legerit, qua nos ſcripſimus.

De ſalute Philoſophorum ante Chriſti aduentum.

Marſilius Ficinus Anthonio Hyuano Serezanenſi, S. D.

MOſaica præcepta in duo genera apud Theologos diſtinguuntur. Alia ad naturale moraleq; ius pertinent. Alia ad ceremonias et iudicia. Prima illa à Deo Moſi data ſunt atq; populo. Secunda Moſes ipſe conſtituit diuinitus inſpiratus. Rurſus prima omni hominum generi ſemper ſeruanda mandantur. Secunda Iudæos ſolos aſtringunt, uidelicet uſque ad Meſsiæ ipſius aduentum. Prima quæ diximus adeò communia ſunt, ut cuiq; etiam minus liberaliter inſtituto uel ſolo naturali iudicio cognita eſſe potuerint. Quid enim in eis aliud continetur, præter Dei unius cultum uitamq; moralem? Pythagoras & Socrates et Plato, atque ſimiles alij Dei unius cultores, optimiſq; moribus inſtituti, eiuſmodi ſiue Moſaica ſiue naturali diſciplina, inferos deuitabant, ſuperna uerò ſine ſuperni Chriſti gratia mereri nõ poterant, quamobrem in mediam quandam regionem perferebantur, ubi in ipſo lymbo de Meſsiæ aduentu, ſiue per Prophetas, qui ibidem ſimiliter ſeruabantur ſiue per angelos, certiſsimi reddebantur. Hinc Gentiles ſimiliter atq; Iudæi ſub ipſa Chriſti ſpe primum, deinde præſentia Chriſti ſuperos repetebant. Legiſti quæ de pace nuper in ipſo bello ſcripſimus ad Pontificem. Lege iterum quæ de bello quondam in ipſa pace paucis ante bellum diebus Romam ſcripſimus ad Pacem quendam Florentini archiepiſcopi ſcribam. Tranſcribo tibi epiſtolæ illius exemplar.

Exhortatio ad Reſpondendum.

Marſilius Ficinus Phœbo Capellæ Veneto oratori clariſsimo, S. D.

PHœbe niſi reſponſa quandoq; mihi dederis iam ſæpe uocanti, forte negabimus eſſe te Phœbum, cuius præcipuum munus fuiſſe ferunt, dare reſponſa. Forſitan, inquies, non tantus es Marſili cui Phœbus ipſe reſpondeat, ſed age mi Phœbe, reſponde modo, nam ſubitò tantus ero. O ſi tantum dicere poſſem, Phœbus ipſe ſemel mihi reſpondit, O quantus eſſem.

Felix eſt qui uerè gaudet, ſolus gaudet uerè qui ſola ueritate gaudet.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Capponio Nicholai filio, S. D.

COmpoſui declamatiunculam quandam ad genus humanum de uitæ inſtitutione breuiter diſputantem. Tunc demum me bene rem tantam tractauiſſe putabo, cum tibi rectiſsime inſtituto, recte hominum genus inſtituiſſe uidebor. Tranſcripſi tibi illius exemplar, lege feliciter, ſed parum dixero niſi hoc unum inſuper addam, & uiue feliciter. Quid nam aliud eſt felicitas niſi uerum gaudium? Cuius gratia omnia omnes agunt. Ergo ut uiuas feliciter, uerè gaude, ut autem uerè gaudeas, ſola ueritate gaude.

Pictura

Pictura pulchri corporis & pulchræ mentis.

Marſilius Ficinus Florentinus Familiaribus ſuis, Rurſus Laurentio Medici, Item Bernhardo Bembo, S. D.

MVlta Philoſophi diſputant, Oratores declamant, Poëtæ canunt, quibus homines exhortentur ad uerum uirtutis amorem. Hæc laudo equidem & admiror. Alioquin, (niſi bona laudarem) eſſem ipſe non bonus. Sed puto uirtutem ipſam, (ſi quando producatur in medium) multo facilius meliusq; quàm uerba hominum ad ſe capeſſendam cunctos adhortaturam. Fruſtra puellam adoleſcentis auribus laudas uerbisq; deſcribis, quo ſtimulos illi amoris incutias, ubi ipſam pulchræ puellæ formam adoleſcentis oculis queas offerre. Monſtra, (ſi potes) formoſam digito, nihil amplius hic tibi opus eſt uerbis. Dici enim non poteſt quanto facilius uehementiusq; pulchritudo ipſa quàm uerba prouocet ad amandum. Ergo ſi mirabilem uirtutis ipſius ſpeciem in conſpectum hominum proferamus, haud opus erit ſuaſionibus noſtris ulterius, ipſamet citius quàm cogitari poſsit perſuadebit. Finge hominem uegetiſſimis perſpicaciſsimisq; ſenſibus præditum, robuſto corpore, proſpera ualitudine, forma decora, congrua membrorum amplitudine, proceritate decenti. Finge hunc prompte ſeſe mouentem & dextere, ornatè loquentem, dulce canentem, gratioſe ridentem, neminem amabis uſquam, neminem admiraberis, ſi uirum eiuſmodi, (cum primum uideris) non ames, non admireris. Age igitur ut facilius diuinam animi ſpeciem ex congrua pulchri corporis ſimilitudine cogites, redde ſingula ſingulis. Corpus enim animæ ipſius eſt umbra, forma uero corporis, utcunq; poteſt, refert animæ formam, quamobrem uiuacitas illa & perſpicacia ſenſus in corpore, quodammodo ſapientiam animi referat atq; prudẽtiam, robur corporis animi fortitudine, corporis ſanitas quæ in humorum temperatione conſiſtit, animi ſignificet temperantiam, pulchritudo quam membrorum ordo conſtituit colorq; decorus, iuſtitiæ ordinem & ſplendorem nobis oſtendat, amplitudo quidem liberalitatem atq; magnificentiam, magnanimitatem uerò proceritas, dexteritas illa urbanitatem & comitatem, ornatus ſermo oratoriam. Cantus dulcis Poëticam facultatem. Deniq; riſus ille gratiſsimus perfectum gaudium repræſentet, quo nos uirtus ipſa perfudit, atq; ſecuram uitæ felicitatem. Collige iam ſingula quæ narrauimus uirtutis membra muneraq; in unum, uenerandum ſubito admirandumq; ſpectaculum manifeſte uidebis. O quàm amabilis, ô quàm mirabilis eſt hæc animi forma, cuius umbra quædam eſt forma corporis, tàm uulgo amabilis, tàm mirabilis. Quantum uerò uirtus ipſa ubi oculis cerneretur gratiſsima ſpecie ad ſeipſam ſingulos ſtatim alliceret, tantum proculdubio uitium, (ſi manifeſte cernatur) deformitate ſua deterrebit protinus & fugabit. Agite igitur, ô amici, diuinam ipſam uirtutis ideam formamq; ſemper ante oculos habeamus. Hæc nos gratia ſplendoris ſtatim alliciet, ſuauitate ordinis atq; harmoniæ iugiter oblectabit, bonorum copia prorſus implebit.

FINIS.

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum,

LIBER VI.

Oratio Chriſtiani gregis ad Paſtorem Siſtum ſuadens ut ouibus ſuis dicat, Pax uobis.

Chriſtianus Grex Siſto Beatiſsimo paſtori ſuo ſuppliciter ſe commendat.

HAVD facilè nunc inuenio paſtor optime, unde potiſsimum in primis exordiar. Hinc enim miris ſanctitatis tuæ bonis prouocor ad laudandum, inde flebilibus miſeriæ meæ malis reuocor ad querelas. Quid igitur in præſentia faciam? Narrabo ne laudes tuas? An noſtras potius ęrumnas dinumerabo? cæterum, (ut uidetur) nihil te laudando proficimus. Non enim creſcit uulgaribus laudibus præſtantia ſingularis. Præſtat igitur uulnera noſtra medico noſtro detegere, hac ratione potiſsimum curaturo, quàm laudes eius notiſsimas atque innumerabiles fruſtra dinumerare. Et ſi miſera quadam neceſsitate compulſi importunius hunc obſecrabimus, ſuæ tamen miſericordiæ potius quàm obſecrationibus noſtris confiſi, ſperamus eum omnem ab ouili ſuo peſtem penitus expulſurum.

Si totus eſſem lingua, beatiſsime pater, explicare non poſſem, quanta nunc calamitate premar, quanto dolore conficiar. Dici non poſſet quàm ingenti olim gaudio ſim perfuſus, quando te mihi paſtorem Deus ipſe præfecit. Audiueram equidem, te eſſe phœnicem Philoſophiæ, ſublime ipſam Mineruæ arcem ante alios poſsidentem. Quod quidem adeò manifeſtum eſt omnibus, ut negari nõ poſsit. Verum ſperabam cum ſumma poteſtas ſummæ ſapientię iungeretur, ſeculum illud aureum rediturum, quod fore tunc Plato uaticinatus eſt, quando in idem potentia ſapientiaq; concurrerent. Demum quàm uera de ſapientia tua iampridem audieram, fermè tàm falſa de mea ſperaui felicitate. Vereor nequis nimis contumelioſus uel minus patiens aliquando, ſic audeat exclamare. Heu quantum hac in ſpe, mea me miſerum fefellit opinio, conuerſum eſt mihi gaudium in mœrorem. Non aurea, (quæ ſperabam ſecula) ſed ferrea ſub Pontifice ſapientiſsimo, quis crediдiſſet? Ferrea ſecula redierunt, nihil uſquam uideo niſi arma in meam pernitiem fabricata, nihil audio niſi armorum ſonitum, equorum ſtrepitum, tonitrus bombardarũ, nihil uſquam ſentio, niſi fletus, rapinas, incendia, cędes. Adde quòd & angor fame, & epidimia indies magis magiſq; conſumor. Et tanquam deſint, quæ me intus ſine fine fatigent, imminet aſsiduè capiti meo lupus omnium uoraciſsimus, leo rugiens, uaſtus elephas, Draco peſtilens, Teucer, (immanis hoſtis Eccleſię) iam iam niſi tu præſto affueris, miſellum hunc gregem tuum teq; in primis deuoraturus. Ex te uno tanquam capite tota Chriſtiana res pendet, in te unum ſumma redundat uel gloria uel infamia, te maximum omnium manet uel pręmium uel ſupplicium. Ergo nequid eiuſmodi uel caſus ferat, uel impatientia conqueratur, conſule tibi in primis, ſanctiſsime pater, nobiſq; proſpice, ſerua te primum nobis, oramus, conſerua nos tibi uiciſsim, beatiſſime pater, ignoſce quæſumus filijs tuis, pater indulgentiſsime, atq; fons indulgentiæ, ſi partim urgentibus malis impulſi, partim charitate, tùm noſtra uſi, tùm tua freti, monere ſanctitatem tuam tanquam ſus Mineruam aggrediamur. Charitas omnia credit, ſperat, ſuſtinet. Charitas nunquam excidit, ſumma quoq; benignitas non poteſt quicquam accipere non benigne.

Memento eſſe te Chriſti manſuetiſsimi clementiſsimiq; Vicarium, obliuiſcere, (ſicut ſolebas) iniuriarum, quarũ memoria, nihil eſt aliud homini quàm ſui ipſius obliuio. Odium ſi quod habes in tuos, ponito, ut ſolitam recipias, ſi modo amiſeris, ingentiam

manſuetudinem

manſuetudinem abſq; te ipſo non potes amittere. Charitatem igitur priſtinam, (ſcimus quod loquimur) quam retenebis, ne pium illum genium tuum amittere compellaris. Non patieris quęquam tuis armis ulterius in gregem ſæuire tuum, ne ipſe alterius culpa pro paſtore lupus uel euadas uel ſaltem exiſtimeris. Quiſquis arma in tuos exercet, te proculdubio ante alios uulnerat. Non enim eſt ullus ſine grege paſtor, & qui partē gregis aliquā uel abnegat uel amittit, paſtor iam deſinit eſſe cōmunis. Si nullius greges fueris omnium. Si fueris alicuius, nullius eris. Diuinū tibi Chriſtus in primis conceſsit imperium, non armorum præcipuè, ſed animorum. Claues præterea dedit, non galeam aut enſem. Claues quibus Iani Plutoniſq; hoſtia claudas, regni uerò cœleſtis fores aperias. Ter edixit tibi, nunquid amas me? Nunquid amas me? Deinde ſubiunxit, ſi me amas paſce oues meas. Si quæ errauerint ſeptuagies ſepties, illis ignoſce. Relinque ad horam nonagintanouem obedientes, ut centeſimam redimas minus obedientem, quam cum redemeris, una hac magis gaudeto quam cunctis. Non dixit, inſequere illam imprecationibus ullis, ſed precibus eam benigne proſequere. Non dedit uirgam aliquam qua deuias oues percuteres, ſed & blanda potius uerba, quibus benigne ad ſtabula reuocares, & claues quibus tutiſsime cuſtodires. Mercenarius quidem alienas oues errantes nōnunquam rigide percutit, paſtor autem ſemper ignoſcit ſuis & proſpicit. Non mercenarium te Dominus conſtituit, ſed paſtorem.

AT uideo quid accuſabis, dices, aliud eſſe errare à paſtore de uia, aliud paſtorem cornu laceſſere. Atq; ita de ariete inter nos aliquo forte quereris. Circunſpeximus undique bone paſtor, nullum inter nos talem inuenimus arietem. Non ea uis animo, neſcio quid arieti ſuccenſes, pene totum tutum quodammodo uel perdis uel amittis ouile. Latet, (neſcio quomodo) oculos tuos, grex tuus, ô paſtor, ſyluis rupibuſq; diſperſus. O utinam hunc parumper aſpiceres, nō enim poſſes cladem tuorum tantam oculis ſiccis aſpicere, proh dolor, grex tuus omnibus undiq; morbis maliſq; uexatur. Paſsim incuſatur paſtor, paſsim uituperatur, undiq; interim me miſerum anguſtiæ premunt. Hinc infamiam tuam doleo, hinc lugeo miſeriam meam. Si tibi famæ ipſius aures ad horam ſaltem ſuggereretur, quibus & infamiam tuam & fletum meum audires, profectò non minus ſortem ipſe tuam defleres, quam ego meam. O paſtorem meum hac in re, (ut ita loquar) infortunatum, ô gregem penitus infelicem, proh nefas. In te quidem non ne audis? in te ſumme Pontifex ſatyri paſsim mordaces armantur. In me uerò tragœdiæ triſtiores incumbunt, Nulla legetur alicubi acerbior ſatyra, licet falſa. Nulla uerior tragœdia unquam uel luctuoſior, ſi tragœdiæ materiam demis,, demis ſimul & ſatyræ. Dele de infamiæ libro nomen tuum, iandiu ſcriptum à Deo in libro uitæ. Surge cuſtos noſter aliquando, ſurge iam cuſtos legitime, dic una cum Domino tuo, dic amabo pax uobis. Dixit & facta ſunt. Pax erit & gloria tibiq; tuis. Aureum nobis una tecum agetur ſeculum. Ferrum ab ouili tuo ſub Conſtantini militia in lupos barbaros conuerteretur. Tantum abſq; dubio, tunc laudabitur paſtor, quando trucidabuntur lupi uel domabuntur, quantum nunc ubiq; uituperatur dum agni præcipitantur. Cadent à latere tuo uel inermi armati mille & decem millia à dextris tuis, omnipotens pro te Deus ipſe pugnabit.

SED ECCE, Accuſas iterum arietem, accuſa rurſus, (ſi accuſandus tibi forte uidetur) ſed accuſatio tua ſit Chriſtiana potius quam hoſtilis, non ad perniciem aliquam ſit, ſed potius ad ſalutem. Non uenit Dominus tuus, ut perderet aliquem, ſed ſeruaret. Medicum te eſſe uoluit, non carnificem. Sed nolim coram ſanctiſsima maieſtate tua atrox illud uerbum carnificis protuliſſe, cuius quidem uitium de pietata tua ne carnifex quidem ullus audeat ſuſpicari. Dedit Deus omnipotens arma tibi, (ut Paulus Apoſtolus inquit) non carnalia, ſed ſpiritualia potius & diuina. Iuſsit te quidem ſubiectis ouibus prouidere ſimul & parcere, lupos uerò ſuperbos, id eſt, barbaros hoſtes fidei Conſtanſtini manibus debellare, non belli quidem, ſed pacis gratia. Vt domitis feris ſeruatis'que pecudibus, ſub uno paſtore, tandem unum ſit & ouile. Sed parce tuis primum Alme paſtor? parce tuis, ne dum inter nos de lana herbáque certatur, interea lupi uitam ipſam ouium & paſtoris facilius ferocius'que inuadant.

Non dabitur tibi dedecori, ſi tuorum alicui, (etiam ſepties) erranti pepercerís, cum tibi mandatum à Domino fuerit, ut etiam ſeptuagies ſepties illis ignoſcere debeas. Officiũ tuum eſt, (ut te non latet) cognoſcere ſingula, ut ignoſcas, purgare ægrotos, ut reſtituas ſanitatem. Victoria tua non tam in bello, quam in pace conſiſtit. Quinimo ſi Chriſtianos homines uincis in bello, ipſe interim, (quod à te procul abſit) à dæmonibus & publica infamia uinceris. Si benigne emẽdas atq; indulges, uincis omnes, atq; integrum tibi ſeruas in tuos omnes imperium. Fortitudo tua ferendo claret, non inferendo, omnis tua ſublimitas eſt humilitas. Tunc maximè manſuefacis omnes, cum ipſe es omnium manſuetiſsimus. Facile quocunque placuerit mouebis omnes, ſi nuſquam ipſe moueberis. Vis'ne ſubita ſimul & feliciſsima potiri uictoria? Noli tuos bello uincere, ſed potius ipſum uince bellum. Prouidentia pluſquam cœleſti, motibus cœleſtibus impera. Doma benignitate tua malignum ac ſæuum Martem, rigidumq; Saturnum. Non eſt uictoria magna minima ſuperare. Quid nam magnum eſt in terris? Cum tota ipſa terra ſit minimum. Ergo cœleſtis Antiſtes, terra dimiſſa, uince cœlum, ſatis enim terrena uinces, ſi cœleſtia uiceris. Vbi eſt regnum tuum ibi uictoria tua, regnum uerò tuum, non tàm mundi huius inferioris eſt, (ut inquit Ieſus) quam ſuperioris atq; diuini. Vide utrum malis, ſanctiſsime Pater, utrunq; in tua electione conſiſtit, in terris quidem miles ne haberi an pontifex, in cœlo autem reſpui'ne à Chriſto prorſus inermi, ipſe armis onuſtus tanquam diſsimilis, an potius, armis poſitis, excipi ab eodem tanquam ſimilis.

INQVIES forſitan. Non licere gregi monere paſtorem. Eſto ſane, fatemur enim patrem noſtrum prouidentia ſummum admonitionibus nullis egere. At liceat ſaltem oportunè precari, imò uerò etiam importune, ubi compellit neceſsitas, obſecrare. Liceat rurſus timere illi quem & timemus unicum, & amamus unice, atq; inſtar numinis ueneramur. Suſcipe, (obſecramus) cœlum parumper, ſicut ſolebas olim antequam animo prælia hæc terrena conſpiceres, uidebis Petrum illum Pontificem primum, uulnera hæc mea, (quæ forte non uides) ipſe, clare uidentem. Videbis miſericordem Petrum meo grauiter dolore dolentem. Forſitan neceſſe illum, (niſi caueris) iraſci tibi, dum noſtri adeò miſeretur. Sed abſit à nobis, abſit procul, ut uel Petrus iraſcatur Sixto, uel Sixtus ouili ſuo huic indigne. Nefas eſt uel paſtori bono mali aliquid ominari, uel ab ipſo tandem ſperare aliquid, niſi bonum. Non enim eſt ſui ipſius oblitus Pontifex noſter omnium prudentiſsimus, non amiſit ſapientiam ſingularem, quando ſapere cunctis incepit, non exuit naturalem illam benignitatem, quando benigniſsimi Petri pallium induit.

QVID ergo dicemus? Placuit forſan ſolerti gubernatori, ſuis interdum acrius minitari, ne perpetua illa & inaudita clementia ſua ſegnities putaretur. Atque ut incomparabilis ſua illa ſuauitas poſt auſteritatem quandam ſuauius guſtaretur. Forte etiam permiſit hactenus gregem ſuum prælijs inſuetum idcirco ad certum tempus inter ſe dimicare, ut hac exercitatione ad prælium contra lupos barbaros committendum fiat inſtructior. O Sixte noſter tantum iam ſiſte prælium, ſatis iam ſatis exercitati ſumus, quãdo prorſus defatigati iam ſumus. Sixte benigne miſerere tuorum. Dic age quandoque beatiſsime pater, dic iam bona uoluntate tua ouibus tuis. Pax uobis, ut oues tuæ uiciſſim tecum una proclament. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis.

Adhortatio ad ruſticandum.

Marſilius Ficinus Bernardo Bembo & Antonio Vinciguerræ Viris Clariſsimis, S. D.

SAlue ſemper Bernarde mi Caſtor, ſalue rurſus Antoni mi Pollux. Aut fugate gemini ſeruatores, (ſi fieri poteſt) peſtem iſtam cui peſtem quilibet imprecatur. Aut fugite ſaltem, heu fugite quam primum lethales terras, fugite littus amatum. Recipite uos in ipſa ſuburbia precor, (ſi modo licet) urbe relicta, ibi iſtos oculos meos, oculis quoque ſæpe reuiſam, alta ſemper mihi mente repoſtos.

Hoc

Hoc ego ſum uobis, unus ſibi quiſq; quod ipſe eſt. Hoc mihi uos eſtis quod duo ſunt oculi. Valete felices. Sed cur nam Chriſtophorum Landinum noſtrum modo præter miſimus Muſæ Phœnicem? Quia cum in ipſa ſalutatione Ficinum dixi, putaui me dixiſſe Landinum.

Qui ardenter amat nihil capit præter amatum

Marſilius Ficinus Florentinus Raphaëli Riario Sancti Georgij cardinali ſuppliciter ſe commendat.

HAc noctis eius hora qua ſummus naturæ creator, ſine quo nihil naſcitur, Deus homo natus eſt hominibus, ut homines Deo diuini renaſcerentur. Naſcitur quoque mihi hæc ad Raphaelem epiſtola. Verùm quæritanti mihi, qua potiſsimum alimonia naſcentem epiſtolam fouerem atque nutrirem, neſcio quis ſpiritus inter eos qui nocte eadem diuinum uerbum paſtoribus cecinerunt, quid quæris inquit Marſili quod ſcribas? Penetra nūc ſingula animi penetralia, uacuam quidem cæterarum omnino rerum mentem reperies, ſolo autem Raphaële Riario plenam, ergo Raphaëli non poteris præter ipſummet Raphaelem aliquid ſcribere. Adeò te hic aliorum omnium tunc reddidit uacuum, quando ſua te fecit præſentia plenum, tantus eſt enim tibi, tanquam charus, ut nequeas aliud capere, dum capis ipſum. Vis ergo quicquid habes, quicquid cogitas, quicquid loqueris, commodiſsime exprimere Raphaëli? Age eadem arte pingendi qua eum iamdiu animo pinxiſti tuo, tunc pinge tabella. Hæc quidem ſpiritus ille mihi mi Raphaël. Ego autem manibus id pingere nequeo. Animo ipſe finge. Sed ubi nam? ubi eſt Amalphitanus noſter? Hunc iamdiu hac atque illac, (ut iubeam) ſaluere perquiro, ſed fruſtra extra te quærebam, quem niſi in te inuenire non poteram.

Neque tutum eſt incuſare principes, neq; fas incuſare fortunam.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto Patri & Domino ſuo. D. Ioanni Nicholino Archiepiſcopo Amalphitano, ſuppliciter ſe commendat.

PRoperaui modo ad pugillares certo quodam conſilio, uenerande Pater, ut plurima certe ad eum ſcriberem, quem amo uenerorq; quam plurimùm. Verùm ubi cæpi calamum, ita protinus omnis aufugit inuentio, ut non calamum, ſed calamitatem inuentionis uidear accepiſſe. Adhuc equidem ita mecum ambigo quid nam ſcribam? Cum neq; mali quicquam uelim ſcribere, neq; poſsim boni, nihil enim inter mala hæc innumerabilia boni ſe nobis offert. Ego quid faciam? Fortunam ne incuſabo, nimium his ſeculis inimicam? An potius culpas hominum criminabor? Neutrum tandem, neq; enim illud decet, neq; iſtud licet. Satis autem multa dixero; ſi quæcunq; aliâs unà diximus, recolueris. Scribo ad benigniſsimum noſtrum illum patronū ſancti Georgij cardinalem, ipſe literas reddito. Rogarem te ut me Papienſi & Senenſi probatiſsimis Dominis commendares, niſi te ſcirem quotiens te commendas, totiens una tecum Marſilium commendare.

Inter mala minus læditur, quem tuetur Deus.

Marſilius Ficinus Reuerendo in Chriſto Patri & Domino ſuo Raphaeli Riario Sancti Georgij cardinali ſuppliciter ſe commendat.

NEq; ſcribis clientulo tuo, neq; reſcribis quicquam, unice mi patrone. Atque id quidem ille tàm ęquo patitur animo, quā ęqua patitur. Ille ſiquidē tibi hinc abeūti ſuos negauit pedes, tu quoq; uiciſsim tuas iure negas ſcribēti manus, q̄ uis alter forſitan id neget uolēs, alter certè illud negarit inuitus. Verū infelix eiuſmodi negationis uiciſsitudo felici quadā affirmationis uiciſsitudine iuſte rependitur. Nempe quēadmodū ille tibi ſuū iamdiu animū dedit, ſic ipſe mutuo illi animū pro ſuo tuū magno cū fœnore reddidiſti. Profectò in cōmuni hac generis humani miſeria, q̄ narrare anim9 horret, in qua noſtrū nemo nō miſer, ille dūtaxat min9 eſt miſer, de quo

clementiſsimus

clementiſsimus Deus mandauit angelo ſuo, ut cuſtodiat eum in omnibus uijs eius. Videtur & mihi hac in re Deus ipſe proſpicere uoluiſſe, dedit enim Raphaëlem uiæ ducẽ uitæq; cuſtodem. O miram Raphaëlis mei benignitatem. Tu mih Raphaël & uigilãti & dormienti propitiũ te ſemper offers mẽte lęta, uultu hylari, uerbisq; benignis. Atq; inter multa quæ præmunt undiq; mala, ita tu mihi paſsim unicum ſolamen ades, quaſi pulcher Apollo, diſcreta inter nubila lucens. Scribis autem Marſilio tuo nihil, cui loqueris omnia. Quippè nihil habes deinde quod ſcribas, cui iam fueris cũcta loquutus. Ego aũt patrono meo epiſtolas dedico, non tàm, (ut illi ſcribam) qui cum aſsidue loquor, quam ut de illo ſcribam interdum, quem & cogito ſemper & loquor. Si quando humilia reſpicit qui habitat in excelſis, Marſilium tuum quandoq; Pontifici ſummo commenda quęſo me totum uenerande pater, non potes autem integrum commendare, ſi in ipſa commendatione Amalphitanum archiepiſcopum prætermiſeris. Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Eius frater Angelus Nicholinus Iuriſconſultus inſignis ciuiſq; præclarus, tàm optat tuus eſſe quam ſuus.

Tunc ſolum nos probare debemus, quando à probatiſsimis approbamur.

Marſilius Ficinus Dominico Boliano Veneto Iuriſconſulto, S. D.

SI amicitia cum clariſsimo patritio Franciſco Michaële, iampridem mihi contracta ſeruatoribus ullis egeret, obſecrarem te per ipſum numen amoris, ut omni ſtudio in eius beniuolẽtia me ſeruares. Equidem explicare non poſſem quanti faciam à uiris amore dignis amari. Nam niſi ipſe mihi placeam, non poteſt aliud quicquam mihi placere, tunc uerò ſolum maximè placeo, cum à probatiſsimis uiris probari me ſentio.

Nemo informatior illo qui neq; ipſe uidet, neq; uidentem uidet.

Marſilius Ficinus Antonio Cocchio inſigni Iuriſconſulto, item Franciſco Berlingherio, & Petro Arenenſi, & magiſtro Georgio Cyprio, & Laurentio Medici Iuniori

SCripſi iampridem epiſtolam quandam uaticinio ſimilem ad Pontificem, ſed utinam pontificiam. Nec tàm diuina apud alios fuerit, quàm apud nos diuinans, certe inteſtinam, externamq; pernitiem iamiam Chriſtiani gregis ceruicibus imminentem, procul expellet. Teſtor amice Deum, me hac in re meum pro uiribus officium impleuiſſe, reliquum reliqui uiderint, quibus oculi quidem dati ſunt, ut in primis uideant, aures autem ut ſaltem audiant. Alioquin & ſi forte aliquando exclamare cogentur, heu non uideram, nunquam tamen licebit dicere, non audieram. Idibus Ianuarijs. M. CCCC. LXXVIII.

Cognoſce alia ut te cognoſcas. Cognoſce te ipſum ut cognoſcas Deum.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto Patri & D. ſuo. D. Ioanni Ferdinandi Sereniſsimi Regis filio, cardinali Aragonio ſuppliciter ſe commendat.

SCripſi tres ſuperioribus diebus declamationes, uenerande Pater Platonicas potius quam Tullianas, quibus familiares meos à uitijs deterrerem, ad uirtutem pro uiribus cohortarer. Prima quidem miſeram quandam umbram improbæ uitæ deſcribit, ſecunda uerò uitæ probæ felicem refert imaginem, tertia denique diuinum exprimit probitatis ipſius exemplar. Tria hæc quaſi ſpecula quędã mittere ad te idcirco decreui, quia ſciebã formoſiſsimos quoſq; ſpeculis admodũ delectari. Speculare parũper in hiſce te ipſum, uenerãde pater. In primo qualis nunq; fueris, in ſecundo qualis iãpridẽ euaſeris, in tertio qualis iã ſis, ſtatim agnoſces. Gaudebisq; bonis tuis nõ mediocriter. Sed ut feliciter tuis gaudeas bonis, in omnib. gratias age Deo bonorũ omniũ largitori. Cur nã præcepit Deus cognoſce te ipſum niſi ut in te cognoſcẽdo, quicquid habes

habes boni, habere ab eo prorſus agnoſcas? Si tibi nunc Marſilium commendauero, intellige Archiepiſcopum Amalphitanum pariter commendatum, quos Deus con iunxit homo non ſeparet.

Spiritus ubi uult ſpirat.

Sixto Pontifici. Marſilius Ficinus Flor. atq; una omnes Conphiloſophi ſui cœleſtem uictoriam dicunt.

OBſecramus te per illum qui audit ſemper omnes etiam non loquentes, & exaudit ſæpiſsime non uocantes, ut filiorum tuorum uocem audias parumper mente benigna, pater omnium benigniſsime. Nam Deus omnipotens, cui parent omnia, cui quidem parere libenter, nihil eſt aliud quam regnare, Deus ipſe & clamare nos in præſentia, & audire te iubet. Præterea ſi nos patienter audiueris, non modo non pœnitebit, uerùm etiam, (ut ſperamus,) iuuabit audiſſe.

ANNO Superiore, beatiſsime pater, in ipſo omnipotentis Chriſti natali, reliquiæ quædam Apoſtoli Petri in urbe Volaterrana, miracula duodecim menſe uno in gentia oſtenderunt, omni populo manifeſta. His ergo nouis commoti ſignis conuenimus una conphiloſophi quatuor, & prophetiæ & aſtrologiæ pariter ſtudioſi. Primum quidem Propheticorum examinatione myſteriorum conſenſimus, ex illis reliquiarum Petri miraculis portendi, Sixtum ſucceſſorem Petri effecturum quandoque miracula cunctis populis Gentibusq; notiſsima. Deinde nos ad Aſtrologica conferentes, conſiderauimus diligenter præteritam illam rurſusq; futuram coniunctionem Saturni ac Martis in Virgine. Iterum proximum Solis acceſſum ad Arietem, quartarum quoq; anni totius initia. Eclypſes præterea Lunæ quidem in Aquario. Solis autem in Leone futuras. Aliasq; rurſus anni ſequētis Eclypſes. Martis denique diſſonam cum Ioue permixtionem, cæteraq; quam plurima. Inde concluſimus, proximum biennium fore adeò miſerabile, (ut uulgo putetur,) ſupremum illud mundi exitium imminere, cōmunem ſcilicet & extremam generis humani calamitatem, bello, peſte, fame, præmentem. Principum cuiuſque generis interitum plurimorum. Nouam deinde ſub falſo Propheta hæreſim ſurrecturā. Horret hic animus narrare quod ſequitur, mox Tyberinis undis, (quod abſit,) Petri nauiculam nataturam. Barbaros demum Italiam uaſtaturos. Quoniam uerò Mars illi dux, Saturnum peſtis, famis proditionis, hæreſis, authorem, in omnibus illis quas narrauimus cœli diſpoſitionibus, ſuperabat, conuenimus ex ipſo bello reliqua mala omnia euentura. Hic ergo admirabundi inuicem dicebamus. Vbi nam igitur ſalubria illa Sixta miracula? Quæ ex illis Petri miraculis nobis portendebantur, ſi, ut & nos iudicamus & cæteri deinde Aſtrologi totius orbis exiſtimant, tàm dira ſub eius Pōtificatu clades priuatos paſsim & principes eccleſiamq; uexabit.

IN HANC tandem, (quam narrauimus,) ſententiam diſceptatio nos longa certa ratione perduxit. Quoniam uidelicet Medicorum gubernatorumq; uirtutem morbi tempeſtates'ue demonſtrant, Idcirco prouidentia diuina permiſit curante & gubernante Sixto, ſtellas aliquando plurimam & elementa inuicem conſpirare, cum in communem generis humani perniciem, tùm uel maximè in nauem Chriſtianā, ſæuis admodum fluctibus agitandam. Vt Sixtus, quaſi Neptunus, in media tempeſtate ſurgens ipſo potenti r, ſapientiæ, benignitatiſq; tridente, ira tùm temperet Aeolum furentes ſcilicet uētos, mare placet tumidum, uirtute pluſquam cœleſti motibus cœleſtibus imperet, mirifica benignitate ſua domet ſæuum Martem rigidumq; Saturnum. Atq; id quidem Sixtum breui facturum non ſolum oracula Prophetarum, uerùm etiam cœleſtia quædam ſigna manifeſte demonſtrant.

HIC igitur omnes Chriſtianorum populi proclamabūt. Quis nam eſt iſte? Quis iſte eſt? Cui tàm facile obtemperant elementa, cui ſydera parent. Hic eſt profectò legitimus ille clementiſsimi Chriſti uicarius, qui clauibus acceptis à Chriſto ſtatutis ab eo tēporibus Iani Plutoniſq; hoſtia claudit, Almæ pacis templum filijs patefacit. Nam cum intelligat, non eſſe uictoriam magnam minima ſuperare, nihilq; eſſe in terris magnum cum tota ipſa terra ſit minimum, ſtatuit iam terra dimiſſa cœleſtia ſuperare, ac non tàm bello ſuos uincere quam ipſum uincere bellum.

SIXTVS ſublimis Theologiæ phœnix, excelſas Palladis arces ante alios poſsidens, diuinum ibi oraculum in ſingulis conſulit, neque humano in rebus diuinis adminiſtrandis, ſed diuino potius conſilio nititur. Præterea ſuſpicit inde Deum omnipotentem omnia & bonitate facere & beneficia ſibi cuncta ſubijcere. Igitur ipſe ſimiliter ſtatutis ab eo tēporibus benefica iam uictoria gaudet, qui bene uincit omnes dū beneficio ſibi omnium corda deuincit. Profectò intelligit eum cui imperium in beluas demandatur, anxium miniſterium quoddam nanciſci potius quam imperium. Corpora uero hominum quæ ſola in nobis uiolentia capiuntur, nihil fermè aliud eſſe quam beluas. Animos certè natura liberos non poſſe aliter, quam liberali quadam beneficentia uinci. Magnanimus Sixtus iam non ſollicito in beluas miniſterio, ſed ſolo in homines ipſos id eſt, in animos imperio gaudet. Sixtus noſter inſignis pietate, pater piorum parentum more, filios ſuos poſt minas obiurgationesq́ paternas blandius oſculatur, propitio fouet ſinu, almis ulnis amplectitur. Et quantum paulo ante falſo maleficentia quadam inſequi filios uidebatur, tantum mox benificentia reuera proſequitur. Audite nūc omnes, audite uocem paſtoris noſtri propitiam. Aſpicite attētius hylarem paſtoris uultum qui cuncta ſerenat in benedictione, non ne uidetis? Os aperit ſuum, ita ſuis ouibus cum Domino ſuo iamiam clamaturus.

PAX VOBIS ô filij, uere nouo. Nolite timere non lupus ſum, ſed cuſtos, non mercenarius ſum, ſed paſtor. Paſtor ab eo miſſus in mundum per quem factus eſt mundus, qui in mundo erat, & miſſus eſt in mundum, non ut oues ſuas perderet ſed ſeruaret, atq; ut animam ſuam poneret pro ouibus ſuis. Mundi ſeruator, ad uos me miſit, ut ei ſine quo nihil ſeruatur, uos ſeruarem. Voluit quidem ad uos uenirem, ab eo non abirem, ſiquidem abire ab eo per quem ſumus, nihil eſt aliud quam perire. In eius nomine, qui uſque ad conſummationē ſeculi ſemper eſt nobiſcum, iterum pacem meam do uobis ô filij, uerè nouo, inuito mundo, miſſam Sixto ab eo promouet ſiſtitq́ mundum. Deus lux clara eſt in qua tenebræ non ſunt ullæ. Deus charitas lucens eſt, in qua odium non eſt ullum. Qui in luce clara, & charitate lucida manet, in Deo manet & Deus in eo. Ergo filij diligite inuicem, quemadmodum uos ego dilexi. Filij mei in eo inuicem diligamus, ſine quo nullus habet unquam ut ſit diligendus. Nulla pars mundi abſque concordia conſiſtere poteſt, cum ipſa concordia ſolum conſtet mundus. Nullus in mundo ſine concordia poteſt illi placere, qui ipſa concordia fecit ſeruatq́ mundum. Nos ergo ut uerè beati ſimus uerè inuicem diligamus. At uos abite à meis crudelia fata, à meis qui Deo parent ſuperanti fatum. Abite procul fata crudelia, uires alibi poſthac ueſtras in fatuos expertura. Migrate hinc ab ouili meo repente arma ferocia, in lupos iam uos conuertite barbaros. Accelerate, inquam, dum uiget æſtas, antequam lupi ferocius me ſimul ac meas oues inuadant. Contra Teucros diuinæ legis hoſtes omnipotens nobis Deus ipſe pugnabit. Nobis militabit æther, & coniurati uenient ad claſsica uenti. Cadent à latere noſtro mille, & decem millia à dextris noſtris. Vnum breui ſub uno paſtore erit ouile. Ferreum ſeculum mox in aureum conuertetur. Siquidem Marte domito qui Chriſtianis minabatur prælia, rapinas, incendia, cædes, domitus quoque Saturnus erit, qui inde peſtem, famem, proditiones, hæreſes falſas, machinabatur.

DIXIT Sixtus & facta ſunt, ad benigniſsimam illam paſtoris uocem, pax uobis, oues cunctæ clamabunt. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Hæc eſt dies quam fecit Dominus, lætemur & exultemus in ea. Cantate Sixto cāticum nouum hodie, noſtrorum Pontifex animorum. Sixtus in pace ſiſtit Eccleſiam. Sixto cantate uates, claudentur belli portæ. Sixto legitimo Meſsiæ Vicario, cantate Prophetæ, in diebus eius erit copia pacis. Venite omnes & uidete opera Domini, quæ poſuit prodigia ſuper terram. Auferens bella uſq; ad fines terræ arcum conteret & confringet arma, ſcuta comburet igni. Vacate & uidete, quoniam ego ſum Deus, exaltabor in Gentibus, & exaltabor in terra. Dominus uirtutum nobiſcum ſuſceptor noſter Deus Iacob.

CLEMENTISSIME Deus qui ab excelſis humilia reſpicis, atque humilib. largiris excelſa, Deus omnipotens mundi ſeruator, qui eadem uirtute recreas ſeruasq́

aſsiduè quæ creaſti, ſerua propitium nobis, oramus paſtorem noſtrum, tui gregis egregium ſeruatorem. XXV. Decembris. M. CCCC. LXXVIII.

Feliciter uincit qui animos beneficio ſibi deuincit.

Marſilius Ficinus Florentinus atq; unà Conphiloſophi ſui, Sixto ſanctiſsimo in Chriſto Patri ſuppliciter commendant.

FVit apud nos beatiſsime pater hactenus Nicholinus Antiſtes plenus gratiæ & ueritatis, homo nuper iſthuc miſſus à Deo, cui nomen eſt Ioannes. Hic Romam uenit in teſtimonium, ut teſtimonium nobis inde perhiberet de numine Sixti, quam gratioſa mente Sixtus noſter filiam ſuam Florentiam complectatur. Quãdoquidem uirum Florentinis gratiſsimum primo aduentu clementiſsime ſit complexus. O legitimum Petri Apoſtoli ſucceſſorem, ô uerum hominum piſcatorem, (proinde ſi dicere fas eſt,) in hoc uno retium iactu uidetur quodammodo Petrum ipsum ſuperauiſſe. Non enim cẽtumquinquaginta tres piſces hic cœpit, imò fermè quotcunq; Arnus alit, æquorq; Piſanum. Sixtus certè legitimus Chriſti uicarius meminit, Dominum ſuum Chriſtum cum eſſet diſcipulos electurus, primos pręcipuos plures è piſcatorum numero elegiſſe, eos ſe quandoque piſcatores hominum effecturum, his deinde tres eſcas potiſsimum & retia tria dediſſe, quibus in profundo hoc humani generis pelago feliciter piſcarentur. Eſca profectò prima fuit, ſingularis in Deum pietas atque religio. Secunda ſobrietas uitæ morumq; integritas. Tertia erga homines tàm operum exemplũ bonum quam uera doctrina uerborum. Retia quoque addidit tria. Rete primum fuit charitas ardens qua cunctos in Deo non aliter quam ſeipſos ſemper amarent. Secundum intelligentia ſumma, per quam omnibus tanquam filijs ſi quando errauiſſe putentur tàm libenter ignoſcerent, quam facile ipſi optẽt ſua ſibi errata à patre noſtro qui eſt in cœlis, quaſi filijs, condonari. Tertium rete, beneficentia tàm abundans, ut non modo benefacientibus, ſed etiam malefacientibus benefaceret. Et quos uel minus bonos uel etiam inimicos exiſtimauerit, eos bono quodam, ac beneuolẽtia ſuperaret, cœleſtemq; patrem imitaretur, qui almum Solem oportunasq; pluuias æquè omnibus, etiam ſi minus uideantur amici, abunde largitur. Hac igitur triplici eſca allicere omnes, his quoque retibus tribus irretire & Chriſtus ipſe ſuis quondam mandauit diſcipulis, & Vicarius Chriſtus Sixtus ſimiliter ipſe decreuit, ut ei Dominus ille ſuus eiuſmodi quandoque lætus gratulabundúſque occurrat. Veniam Sixte. Veni, inquam, fili benedicte patris mei, intra in gaudium Domini tui. Kalendis Decembribus. M. CCCC. LXXVIII. Florentiæ.

Surgunt è cœno quotidie qui rapiant nobis cœnam.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto Patri & D. ſuo, Ioanni Nicholino Archiepiſcopo Amalphitano, S. D.

AD te ſcribo multa paucis ad Pontificem, tu uerò cõtra de me pauca multis ſupplex Pontifici dicito. Non potes de bonis meis multa narrare. Multis tamen uerbis in meo malo forſitan debes, certe potes, orare. O quam multa hic de meipſo proloqui urget animus. Verùm non capit epiſtola. Tu ergo mẽte cape. Ineptus ero ſi tua tibi commendare tentauero, haud æquum eſſe uidetur in aduerſitate Florentinum mihi apud iſtos nomẽ obeſſe, ſi modo obeſſe poteſt quod in proſperitate aliâs mihi nunquam profuit. Fortunatiores alij, ne dicam feliciores, gaudent noſtris. Nos numerus ſumus fruges conſumere nati, fruges dixi, modo non deſint fruges. Vale. Sed antequam ualeas, iuuat hic Riarium cardinalem noſtrum parumper affari. Tu uerò mi Domine, memento iam ſerui tui, ſi qua uidetur memoria dignus. Veniſti enim in regnum tuum. heu quam inuitus nunc petere cogor temporum malignitate compulſus, quæ nunquam aliâs cenſui philoſophantibus eſſe petenda. Dicam ne? Quod forte Philoſophum minus, at uerò decet egenum. Diſpeream Hercle niſi dixero. Surgunt è cœno quotidie qui rapiant nobis cœnam.

Nihil

Nihil eſt occultius quam humana uoluntas.

Marſilius Ficinus Ioanni Nicholino Archiepiſcopo Amalphitano, S. D.

MItto Vaticinium quoddam ad Pontificem. Spiritus ubi uult ſpirat. Neque hominis alicuius uoluntate, neque humana perturbatione ſum motus, ſed neſcio quo ſpiritu, ſcio qua charitate compulſus. Si eodem quo ſcribitur animo legeretur, neminem prorſus offenderet. Siquidē neminem offendere debet diuina ueritas charitati coniuncta. Tradunt plerique Philoſophorum rerum ueritatem eſſe omnium obſcuriſsimam. Ego autem puto longè obſcuriorem eſſe hominum uolūtatem. Veritas quidem rerum proprijs ueſtigijs nonnunquam inueſtigatur certiſque diſcerni poteſt iudicijs, quoniam determinata pendet ex cauſa, ſemperque permanet eadem. Voluntas autem humana cum ob libertatem non habeat cauſam terminatam, ac momēto quolibet permutetur, neque ueſtigijs neque indicijs certis inueſtigatur. Præſertim cum ob ſimulationem diſsimulationemque inditia ſæpe ſibimet contraria præferat. Ergo ante quam edas cōſule tum teipſum tùm eos maximè qui Pontifici chari ſunt maximè, ita demum Pontifici cæteriſque legatur, ſi tàm bona omnium gratia cenſeatur legi poſſe quam bona nobis eſt uoluntate compoſitum. Sin minus, penes te ipſe ſeruato. Equidem ubi nihil mihi prodeſſe poteſt, nihil obeſſe uolo. Deus humilem mihi fortunam dedit. Fortuna olim tenuem, nunc tenuiſsimam facultatem. Deo pareo, fortunæ cedo, conſentio facultati, exigua ſum ſorte contentus modo tuta. Fortunatus cui fortuna obtigit mediocris. Felix qui ſua eſt fortuna cōtentus. Ego certe idcirco paucis contentus ſum & ſi multis ſum ſæpe cōtentus, qui & hi multi ſunt paucis, multi pretij continendi. Beati pauperes ſpiritu. Beati pacifici. Prodigioſus hactenus agitur, prodigioſior imminet annus. Quotidie dices, quotidie audies. Non putaram.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto Patri & D. ſuo, Ioanni Cardinali Aragonio Ferdinandi Regis Sereniſsimi filio ſuppliciter ſe commendat.

ALfonſus Rex feliciſsimus auus tuus, uenerande pater, nuper Ferdinando patri tuo feliciſsimo Regi, oraculū effudit ex alto angelica lingua, Marſilius Ficinus, (neſcio quo ſpiritu raptus) interfuit, audiuit, ſeruauit, atque oraculum ipſum angelica tunc ab Alfonſo lingua pronunciatum, ipſe in linguam humanam tibi hodie tranſtulit. Eo uidelicet conſilio, ut primum, (ſi placet,) ipſe legas, deinde ad patrem tuum ſereniſsimum mittas, ut quæ ſuperioribus diebus Alfonſo ſolis mentis oculis auribuſque percepit, iam noſtra opera ipſis quoque corporis auribus oculiſque accipiat. Nemo autem miretur, oraculum eiuſmodi quamuis in excelſum Regij Cardinalis Sereniſsimique regis ipſius conſpectum ſit proditurum, tamen abſque humanis ornamentis ullis incedere. Quod enim diuini Solis, id eſt, ſupernæ ueritatis, ſplendore ueſtitur, conari ueſtibus humanis induere, nihil eſſe aliud arbitror, quam purum Solis ipſius lumen craſsiore quadam caligine nubium circunfundere.

Commendarem tibi patrique tuo Archiepiſcopum Amalphitanum noſtrum, longè omnium commendatione digniſsimum, niſi eum ſcirem merito tantæ apud uos authoritatis eſſe, ut ipſe & Marſilium ſuum & alios ſæpè permultos ſit uobis commendaturus. Pridie Kalendas Martias. M. CCCC. LXXVIII. Florentiæ.

Oraculum Alfonſi Regis ad Regem Ferdinandum, inter illos primum angelica lingua pronunciatum, deinde uerò in linguam humanam è Marſilio Ficino tranſlatum.

ALfonſus Rex feliciſsimus feliciſsimo Regi Ferdinando filio ſuo, pacis olim ſeruatori, iamiam authori congratulans, in ipſa pace, ueram ſalutem, uictoriam certam, integram gloriam, gaudium plenum uaticinatur.

Deſcenſus

Deſcenſus animorum.

QVid nam adeò ſtupes? ô fili, quid horres? Tam facilè tàm propitius huc aduolo, quotiens mihi placet, quàm facilè, quàm propitij ſtellarum Solisque radij iugiter ad uos uſque deſcendunt. Neque radij ſyderum dum ad uos demittũtur ſua ſydera deſerunt, neque ſupernę mentes, dum uobis aſpirant, ſuperna relinquũt. Animaduerte, quæſo fili dulciſsime, quantum cœlicolæ pace tanquam cœleſti alimonia gaudeãt. Nempe cum primum de pace, (quæ iampridem inuida quadam ſorte turbata eſt,) omnino reconcilianda cogitare cœpiſti, repente uel ſola hac cogitatione tua quaſi eſca ſuperis ſuauiſsima prorſus illectus huc aduentaui. Ergo ſtupore omni atque horrore procul expulſo, intentis auribus aſta, & ſerua quod cœlitus audis, uelut oraculum, alta mente repoſtum.

Quam grata pax ſuperis.

PRincipio, dilectiſsime fili, neque de mea ſorte hactenus audiſti quicquam, neque tuam plane unquam intellexiſti. At hodie tanquam pacis non modo ſeruator, (ut olim,) uerùm etiam maximus author iam factus es cœlicolarum iudicio dignus, cui ipſa pandatur domus omnipotentis olympi, atque tàm ibi prouidentiæ ipſius ordo pulcherrimus quàm inde conſonans fatorum ſeries reſeretur.

Animus diuinus.

AGe iam mentem, Ferdinande, tuã in ſe ipſam, relictis ſenſibus, circulari quadam ſui ipſius animaduerſione reflecte. Videbis protinus mentem tuam quando in ſeipſam, dimiſſo corpore flectitur, eſſe incorpoream quandam ſphæram, cuius circunferentia quidem, id eſt, intelligentia & uolũtas per incorporea uoluitur. Centrum uerò, id eſt uita atque ſubſtantia, corporis alicuius cardini non innititur.

Deus, Angeli, Animi.

AGe iterum tuo iſto lucidiore mentis circulo, quaſi ſpeculo quodam, ſpeculare ſpeculandoque attinge in mundo ubique atque undique extra mundum, ſphæricum intellectum, ſphæramque intelligibilem, cuius centrum quidem ſit ubique, dum infinite penetrat uniuerſum, ſed circunferentia nuſquã dum infinite ſuper eminet uniuerſum. Eia ſpeculare diuinam formam, formarum omnium fontem, formam uniformẽ omniformem. Formam mentibus omnibus paſsim, præcipuè puris tanquam ſpeculis obuiam. Hic tibi coruſcat Deus ille Deorum, præter quem nullus uerus eſt Deus. Hic exuberat æterna bonorum bonitas, malorum penitus expers. Hic lucet immenſa lux luminum Solque mentium reliquarum. In quem fermè non aliter & angeli quàm ſtellæ, & animi quàm Luna in Solem undique reuoluuntur.

Immortalitas animorum.

AEterni huius Solis radij quidam ſempiterni ſunt hominum mentes, caliginoſa nube corporis circunfuſæ, ſed in ſuum ſe Solem cogitatione & affectu pro arbitrio reflectentes. Ita profectò reſiliunt, ſicut ab initio ſuo inde proſilierunt. Ergo cum poſsint aliquando medio quouis ſublato in Solem ſuum tàm rite contemplando quàm recte amando refluere, proculdubio inde abſque medio effluxerunt, uidelicet ab ipſa æternitate proximæ ſine dubio ſempiternæ. Quæ tũc immortalitatem ſuam clarius patefaciunt, quando mortalia tanquam minima præcipuè æternorum gratia par uipendunt. Pręterea immortalia prout ſunt immortalia capiunt, immortalitatemque ipſam, id eſt, Deum ſub ipſa immortalitatis ratione certa quadam argumentatione percipiunt.

Prouidentia Dei.

HIs autem Deum cuncta uidentem uidentibus prouidet ante omnia Deus. Sane ſi Deus eſt, (ut certe eſt,) omnium cauſa, ſuper omnia, nimirũ eſt & omnia. Si eſt ſimpliciſsimus, quod ſumma poteſtas oſtendit, certe non aliud in eo eſt

uidere quàm eſſe, igitur quia omnia eſt, ideò facillime in ſe cuncta diſcernit, ſi optimus eſt, quod nemo dubitat, merito uidere in eo nihil eſt aliud quam prouidere. Quapropter cuncta uidendo perfectè prouidet uniuerſis. Præcipuè uero mentibus, quæ ipſum & in ſingulis uident, & ſuper omnia colunt.

Fatum & arbitrium.

CAeterùm ut ad ſortem noſtram deniq; reuertamur, Deus ille Deorum præter quem nullus uerus eſt Deus, ſolus mihi mentem largitus eſt, mentem ſeſe in Deum pro arbitrio conuertentem. Corpus autem lucide mentis umbram, (iubente Deo,) Capricornus adiunxit, ſpiritum uerò qui mentis corporisq; nodus eſt, Capricorni dominus Saturnus infudit. Genius thronorum comes me quãtum Deo parui, rexit & duxit. Vixi equidem apud mortales olim inter laborẽ ſemper & gloriam. Laborem quidem, (ut plerunq; fieri ſolet,) intulit ardentior imperandi cupiditas. Gloriam uerò ſingularis magnificẽtia et incomparabilis magnanimitas attulit. Demum mirifica tùm pietate in Deum tùm clementia in homines, tanquam duabus alis, genio duce, in cœleſtem patriam reuolaui. Vbi meo omniũq; patri feliciter reſtitutus, uitam beatam thronis quodammodo ſimilem ago, qui Saturni ſphæram in primis exornant.

Paradiſus cœleſtis.

HIc nobis inter innumerabiles ſpiritus qui ambroſia ueſcũtur & nectare, datum eſt epulis accumbere diuûm. Hic & ſi ſuum cuiq; certum ſydus familiarius eſſe uidetur, ſingulis tamen pro arbitrio non aliter quàm radijs quibuſdam peruium atq; perſpicuum eſt uniuerſum. Putatis, ô cæci, uos in terris cœlũ ipſum & ſtellas, uidere ſub craſſo aëre, non aliter quàm ſi piſces idem arbitrentur ſub gurgite uaſto? O quantum ueſtra hæc ridicula nimium uos fallit opinio? Sane piſces in imo non cœlum ipſum, ſed aquam, non pura cœleſtium lumina, ſed exiguas eorum imagines quaſdam uident in aqua ſemper lutulenta iam fuſcas. Idem contingit uobis ô miſeri ſub aëre craſſo, & tamen cœleſtia ualde miramini iam uobis facta terreſtria. Quantum & diurnum lumen noctis tenebras, & circunferentia centrum ſuperat, tantum ætherea nobis ſunt lucidiora & maiora quàm uobis. Quid de ſtellarum innumerabilium copia dicam uobis ignota? Quid de mirabili motuum diuerſitate & ordine uobis incognito? Quid de inæſtimabili harmoniæ illius ſuauitate, quam reddit uarius ſphærarum motus globorumq; omnium conſona temperatio?

Paradiſus ſupercœleſtis.

VErùm quid uobis cœleſtia iam diutius uſq; adeò laudo? Quæ fermè non aliter ſupercœleſtium umbræ ſunt quàm terrena cœleſtium. O ueram ſuper æthera lucem, lucem uſque adeò ueram ut uerè exprimi nequeat. O ueritatem ſuper cœlum mire lucentem, tàm mirabiliter perlucentem, ut eam nemo queat ſatis unquam pro dignitate mirari, cum admirationem ipſam mirificè ſuperet. Hic, ô fili, hic, inquam, ſolum uериſsime, clariſsime, optime, lętiſsime uiuitur, ubi uita omnis nihil aliud eſt, quàm ueritas, claritas, bonitas, lætitiaq; pleniſsima. Hic in ipſo immenſo lumine luminum lumina idearum cuncta conſpicimus, & in luminibus ſingula uera clariſsime contuemur. Perinde ac ſi quis in Sole quidem radios omnes inde manantes, in radijs autem colores ſingulos qui inde creantur inſpiceret. Plura admodum in præſentia, fili, atq; infinite maiora quàm cœlum & pulchriora uolentem me hic uobis oſtendere, prohibet iam ueſtra iſthæc humanorum imbecillitas oculorum. Quapropter ne nimio ſplendore caligare cogaris, haud ulterius nunc regni diuini infinitiq; Solis pluſquam mirabile lumen oſtendam, ſatis eſto quàm beatus ſit tuus Alphonſus, quàm beatus & ipſe, ſi modo uolueris, ſis futurus, ſignificaſſe. Quamobrem congratulare iam paternæ felicitati, fili dulciſsime, congratulare admodum felicitati paternę, gaude tua, ſortem hic tuam hactenus inauditam iam lætus audito.

Son

Sors & libertas.

MEntem idem tibi pater, qui & mihi cæteriſq; creauit, ſolus enim ille procreat mentem qui ſolus mentem & recreat, qui ſola mente capitur, qui ſolus paſcit impletq; mentem, corpus autem tibi iſtud quōdam texuit Aries caput aſtrorum, ſpiritum uerò feruentem Mars dominus Arietis accendit. Cuſtos tibi uitæ præcipuè genius eſt à Deo tributus, genius ex eorū numero, qui uirtutum chorum angelicarum propriè comitantur. Viuis & tu, mi fili, cōtinuè, laborem inter & gloriam. Laborem quidem atq; diſcrimen rigidior Saturnus ipſe tibi minatur. Gloriam uerò prudens ille Mercurius ſolis pediſſequus pollicetur. Illinc tibi nonnunquam durities quædam poteſt obeſſe, hinc contra mirabilis prudentia prodeſt.

Saturni Martiſq; natura

DVo potiſsimum inter Planetas hominibus aſsiduè pericula machinātur, Mars uidelicet & Saturnus. Vterq; tamē, ſicut uos docet experientia, plerumq; parcit ſuis, Saturnijs inquam Saturnus, Mars ſimiliter Martijs, ut plurimùm neſcit obeſſe. Ego certe olim Saturni comes quotiens peperci meis, hoc eſt Saturnijs, totiens fauit mihi Saturnus. Contra uerò nihil unquam fauit. Ergo Ferdinande mi, Martis comes ardentis, (ſi feliciter regnare cupis,) parce tuis. Qui uerò ſint inter omnes præcipuè tui, oſtēdit tibi ignea illa qualitas Arietis, qui cū & Leo Sagittariuſq; conſentiunt. Omnes igitur arietis, leonis, ſagittarij filios ipſe tanquam fratres habeto. Præterea, ignoſce, indulge, obſequere, (ſi placet,) & meis. Qui nam mei ſint maximè quæris? Qui uidelicet uel capricorno, uel aquario ſedibus Saturni reguntur.

Admonitio moralis.

OMnino autem finibus tuis cōtentus eſto. Plura tibi admodum, crede mihi, maioraq; dona ſors dabit ultro quàm laceſsita. Quot enim uiolentia perſequeris, totidem certe te fugient, atq; quod abſit, ſi quando poterunt, forte fugabunt. Quot autem beneficentia proſequeris, totidem & ſequentur libenter & obſequentur. Totiens bene uinces quotiens beneficio uinces. Tamdiu ſecuriſsime dominaberis, quamdiu uolentibus dominare. Facile, (quocunq; placuerit) mouebis omnes, ſi nuſquam ipſe moueberis. Summa, ut ſcis, prudentia aut nunquam aut certe coacta init cum fallaciſsima fortuna certamen. Vbi Mars ſæuit maximè, ibi fortuna & plurimùm dominatur, & facillime fallit.

Diuinatio.

HActenus charitate paterna charum filium quamuis prouidentiſsimum monuiſſe ſufficiat. Nunc breuibus iuuat felici nato meo parumper uaticinari. Efficies, (uideo,) cito quod monui. Sic enim te pro tua prudentia facturum præuideram longe antea quàm prædicerem. Præclara te manet ſolum in ipſa pace uictoria, tutis plena triumphis, in uictoria uerò tranquillitas, in tranquillitate pietas cultuſq; Mineruæ. Audi obſecro nunc attentius audi, inquā, tota mente Ferdinande quod ſequitur. Si tribus potiſsimum coronam tuam gemmis, hoc eſt, diuina fide, ſpe, charitate, prorſus ornaueris, certe quandoq; ab ipſo tertio cœlo, ubi globū Veneris gratioſum angelici principatus exornant, tres tibi gratiæ feliciter aſpirantes, procul à liminibus tuis furias tres fugabunt, tria fata placabunt, cumq; curſus duos Saturni peregeris, tunc præcipuè filij, Ferdinande, tui felici tùm Solis ad Iouē aſpectu tùm Lunæ cum Ioue conjunctione, imò uerò maximo Dei omnipotentis dono, coram te excelſæ poteſtatis ſplendore fulgebunt. At uerò poſtquàm paternos annos impleueris, atq; inſuper Martis circuitus plures merito nobis, id eſt, ſuperis tantum notos adiunxeris, demum ijſdem ipſe alis quibus & hic tuus pater Alphonſus, ſcilicet, & pietate in Deum, & in homines clementia,

mentia,(genio duce) cœleſtem patriam repetes. Vbi fermè perinde atq; uirtutes angelicæ, quæ præcipuè Martis ſphæram illuſtrant, beata æternitate frueris, fruendoq; gaudebis.

Quam mirabile gaudium in patria.

O Mirum prorſus, ô incomparabile gaudium, ubi in ipſo bonorum bono penitus infinito, cunctis bonis infinite gaudemus. O quàm integro ibi gaudio fruimur, ubi quiſq; noſtrum, quantuſcunq; eſt, totus eſt gaudium, gaudiumq; totum. Canerem equidem libentiſsime nũc tibi, mi fili, angelica uoce thronorũ, quàm mirifica ſemper in patria dulcedine repleamur, niſi uererer ne forte poſthac tantæ dulcedinis huius comparatione, tota tibi in terris uita non ſolum amariſsima, uerùmetiã amaritudo ipſa penitus uideretur. Quare miſericordia quadam me cõtinebo, ne filium meum ultra mœſtiſsimam mortalium ſortem, uehementius quàm cæteri doleant dolere compellam. Vt autem aliquando feliciter æternitate fruaris, noli rebus caducis frui unquam, ſed potius uti. Atq; ut quandoq; uere gaudeas, ſola ſemper ueritate gaudeto.

Aſcenſus Animorum.

VAle iam lætus & uiue felix, ſuauiſsime fili, ecce nunc uocibus non'ne audis? Vocibus, inquam, archangelorum, ſphæram Mercurij præcipuè decorantium ad æthera reuocor. Sed antequam ualeas amplectere amabo ſpiritum hũc tuo ſpiritu meum, quando ego iamdiu amplector & tuum. Viue mecum & ſemper & libenter, ô fili, quandoquidem ego etiam ultra cõſummationẽ ſeculi uiuo tecum. Sed aſpice iam, mi Ferdinande, imò uerò iam ſuſpice quàm mirabiliter nunc ſeraphicis fretus alis & ſublimes thronorum ſedes momento temporis repeto, & lares interim tuos quodammodo inſtar radij non relinquo. Vale rurſus ex alto.

Tam ineptus eſt qui amico iam perfecto gratias agit, quàm gratus qui non habet gratias.

Marſilius Ficinus Florentinus Rainaldo Gauardio Senatus Veneti ſcribæ egregio, S. D.

MIſiſti ad nos ſuperioribus diebus Marſilij tui ſalutandi gratia filium tuum Dominicum & indole & moribus literiſq; decorum. Talem præterea huic epiſtolam ad me dediſti, ut non alios mente quàm corpore uidearis filios genuiſſe. Deinde dum excogito literas quibus tibi reſpondeam, atq; gratias agam, ecce ipſe ad nos accedit. Bernhardi Bembi Aeneæ noſtri fidus Achates. Quo quidẽ beneficio tanto me tibi uſq; adeò deuinxiſti, ut unum è duobus animis animum iam prorſus effeceris. Quod ergo nullas tibi iam ulterius aut huius aut cuiuslibet alterius beneficij gratia, gratias agam ipſe, egregie Rainalde, in cauſa es, ipſe enim non duos ulterius nos eſſe uoluiſti, ſed unum. Ego tam ineptum inſanumq; eſſe arbitror eum qui ſibimet gratia agit, quàm ingratum qui non habet alteri gratias.

Quod libenter accipis, redde libenter.

Marſilius Ficinus Laurentio Lippo Rhetori & Poëtæ, S. D.

SAlue perſpicaciſsime Lippe. Si tàm facilè tamq; libenter Alcinum à nobis traductum mihi reddideris quàm facile quamúe libenter, ipſe iamdiu tibi legendum dedi, rem mihi gratiſsimam feceris.

Magis commendat uirtus quàm amicitia, facilius perſuadet probitas quàm eloquentia.

Marſilius Ficinus Florentinus Franciſco Bandino, S. D.

GEorgius Anthonius Veſpuccius qua in re indigeat opera tua ipſe te facit ſuis literis certiorem. Res autem iſta mihi non aliter quam ipſi cordi eſt Bandine. Non enim poteſt nõ coniuncta cauſa eſſe, ubi coniunctus eſt animus. Sed eſt Veſpuccius noſter, noſti ingenium hominis, in exigendo quam par eſt uerecundior.

cundior. At uerò inſignis probitas & doctrina uiri uel eo tacente apud æquos iudices omnia debet & uehementer exigere & facillime impetrare. Hunc ergo quamuis, ut ſcis, amiciſsimum nõ tàm ob amicitiam quàm ob uirtutem ſuam tibi commendo. Nam ob uirtutem ipſam eſt nobis amicus.

Votum, Oraculum, Miraculum.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Bembo Doctori & equiti Venetorum Oratori clariſsiſsimo, S. D.

AMice cœleſtis atq; diuine ſemper ſalue. Cæteros quidem amicos partim mihi ſors quædam obtulit, partim propria dedit electio, Bernhardum uero Bembum mecum ab initio coniunxit cœlum, diuina deinde prouidentia mirabiliter confirmauit. Cœlum, inquam, propterea quod eodem anno atq; die ſub eodem ſydere nati ſumus. Diuinam præterea prouidentiam nos inuicem deuinxiſſe ex eo potiſſimum aſſero, quod eo anno quo primum orator Florentiam acceſsiſti, quarto ferè ante acceſſum menſe mihi grauiter ægrotanti, ſtatim poſt uotum quoddam pro ſalute Deo diuæq; Mariæ ſuppliciter inſtitutum, uiſus es certe tùm primum nobis notus in ſomnis, ante prorſus incognitus, citam proſperamq; ualitudinem polliceri. Expergefactus penè ſanus breui prorſus conualui. Quinto poſt menſe quo die uoto penitus ſatisfeci, eademq; hora noſtrum ſponte primum adiſti gymnaſium magna comitante caterua, atq; ea forma qua in ſomnis olim præuideram diuinitus ſalutaſti, multaq; inter nos dicta tũc factaq; ſunt, eodem prorſus pacto quo ſomnians uideram. Eodem anno tanquam religioſis uotis uitæ redditus librum de Chriſtiana religione compoſui. Nunc ergo lege feliciter amice cœleſtis atq; diuine. Quem certe nobiſcum cœlum ipſum ligauit ab initio, deinde cœlo excelſior religio religauit. Marſilius tuus hæc manu propria. Idibus Iulijs. M. CCCC. LXXIX.

Verus amicus, quid amicus optaturus ſit præſagit, atq; præuenit petiturum.

Marſilius Ficinus Florentinus Georgio Cyprio Phyſico inſigni, S. D.

SI amor Deus eſt, quod & Poëtæ canunt & Theologi confitentur, ergo diuinus, ſi diuinus eſt & pluſquam diuinus, cum ſit Deus, ergo diuinat. Igitur uerus amicus, quid amicus optaturus ſit præſagit atq; præuenit petiturum. Talis certe erga nos eſt Georgius noſter Cyprius, illic ortus ubi Venus ipſa culta eſt, geminorum mater amorum. Equidem niſi uererer ne forte pluſquam familiarem amicitiam noſtram uerbis offenderem, ingentes pollicitationibus tuis gratias agerem. Verùm qui familiaritatẽ ipſam minus familiariter tractat, non eſt amplius familiaris habendus. Tunc maximè erga amicum gratioſiſsimum grati ſumus, quando tàm grate accipimus quàm gratioſe uel largitur ipſe uel pollicetur.

Qui pro rebus uerba dat, folia dat pro fructibus.

Marſilius Ficinus Ioanni Cocchio literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

TV mihi das fructus ego folia mitto, utinam ſaltem tàm bella hæc ſint, quàm illi boni. Leges unà cum Franciſco Caſtilionenſi conphiloſopho noſtro noſtras de pace epiſtolas ad Pontificẽ & ad Regem, meq; illi cõmendabis. Vale feliciter.

Qui beati ſint, qui beatis proximi, qui remotiores, qui remotiſsimi.

Marſilius Ficinus Locterio Neronio conphiloſopho ſuo, S. D.

BEati cœleſtes qui nihil unquam ſentiunt aliud niſi bonum, proxime autem ad illos accedunt, qui cum in regione peſsima collocati, neceſſariò mala undiq; ſentiant, interim tamen quoniam nuſquam à ſummo diſſentiunt bono, malis alicubi non conſentiunt. Tertium illi obtinent locum, qui poſt lapſum ita quandoq;

in ſummum reſurgunt bonũ,ut agnoſcant id eſſe malum,uidelicet ceſsiſſe malis, agnoſcant tunc ſolum ſe malis cedere,quando uolunt ipſi ut apud ſe cedant bona maiora minoribus,agnoſcant ubi inuenitur bonorum omnium bonum,ibi ſolum malorum medicinam omnium reperiri.Infimi tandem exiſtimandi ſunt atq; miſerrimi,qui uſque adeò ſummi boni radijs ubiq; fulgentibus ſuos oculos clauſerunt,ut nuſquam in ea ipſa luce,extra quam nihil uidetur boni,ipſi uideant quantum hoc malum ſit, ſine illo ſemper eſſe,ſine quo quicquid ſentitur eſt malum.Hi nimirum quanta ſit extra diuinam felicitatem miſeria,tandem non in diuino ſplendore ſuſpiciunt,ne illic ſuſpiciendo beati ſint, imò in ſuis tenebris per quoſdam illius radiolos quaſi hallucinantes ſuſpicantur & ſentiunt,ut hic ſuſpicando ſentiendoq; ſint miſeri.Mundus(ut Chriſtus ait)uitæ magiſter, in maligno poſitus eſt,ob hoc ipſum præcipuè,quia poſiti ſumus, imò ſumus in mundo maligni.Male ſanis & inquietis nihil occurrit ſanum nihilq; quietum. Quid ferrea ſecula totiens iniuſtè culpamus? Cum primum homo,ferrum auro anteponens,factus eſt ferreus,merito ſeculum quod ante natura fuerat aureum, ferreum ipſi prorſus euaſit. Quid mirum?ſi omnia nos undiq; mala ſequuntur, dum ipſi relicto primo bono,id eſt Deo,mala ſingula ſequimur tanquam bona,quæ omnia ſine primo ſunt mala. Non iniuria totiens inuiti in omne malum incidimus,quotiens ſponte ab eo cadimus quod eſt omne bonum.Ergo non licet nobis de ſeculis unquam,imò contra licet ſeculis ipſis de nobis uehementiſsime conqueri.Emamus ergo nobis,emamus omni ſtudio aurum illud ignitum,quod aquila cœleſtis oſtendit,id eſt,puram ueritatis lucem, ipſo bonitatis amore feruentem. Sed non facilè ſplendore ardorem,imò potius ardore ſplendorem prorſus ememus. Siquidem ipſum aurum non quando radijs ignis eminus percutitur ardet,ſed quando ignis calore cominus occupatur,effulget.Neq; quoniam igne fulget propriè,ſed quoniam igne feruet,penitus fit ignitum. Sic ſolum,ſic & ipſi ſi boni,id eſt, Dei ſolius in primis amore flagrabimus,ſubitò eiuſdem ſplendore lucebimus,erimusq; diuini.Deus lux eſt,Deus charitas eſt.Cui charus ante omnia Deus eſt,huic fulget ante omnia Deus.Cui Sol ille fulget per quem omnia fulgent, huic facilè paſsim cuncta refulgent. Huic præterea mirificè dulceſcunt omnia, qui nihil uſquam guſtat,niſi in ipſa dulcedine ſine cuius ſapore dulce nihil effici ſentiriue poteſt.Quorſum hæc?ut uidelicet Theologicis epiſtolis tuis quandoq; utcunq; poſſum Locteri reſpondeam. Ad hæc enim ſuſpicienda nuper ipſe me tuis ſplendidiſsimis literis excitaſti.Accipe ergo libenter,tua enim iſta ſunt,qualiacunq; ſunt. Tibi reddo. Calendis Auguſtis. M. CCCC. LXXXIX. In agro Caregio.

Non eſt harmonice compoſitus,qui harmonia non delectatur.

Marſilius Ficinus Baſtiano Foreſio clariſsimo compatri, S. D.

AVrelius Auguſtinus noſter ſcribit in libris de muſica,eum non eſſe harmonicè compoſitum,qui harmonia non delectatur. Neque id quidem iniuria. Nempe cum ob ſimilitudinem quandam uoluptas effici ſoleat,neceſſe eſt eum qui concentibus non oblectatur,eſſe quodammodo concentus expertem.Hunc,(ſi dicere fas eſt)dicam,non eſſe a Deo compoſitum,qui in numero,pondere,menſura,cuncta componit.Dicam præterea,non eſſe amicum Deo,qui uſq; adeò conſonantia gaudet,ut mundum ob hoc ipſum creauiſſe potiſsimũ uideatur,quo ſingula quidem mundi membra & ſibi inuicem & uniuerſo concinerent,uniuerſum uerò ipſum authoris ſui intelligentiæ bonitatiq; pro uiribus conſonaret. Adde,quòd ipſa ſphæras diſpoſuit earumq; motus inuicem temperauit,(ut quemadmodum Pythagoreis Platonicisq; placet)inæſtimabilem harmoniam melodiamq; conficiant. Plurima in hac ſententiam alias diſſeruimus.Hoc unum præterea iuuabit commemoraſſe, quod equidem diligentius obſeruaui,multos ingenioſos quotidie reperiri,qui his aut illis cæterorum ſenſuum uoluptatibus ſtudijsq; natura uix moueantur, nullum uero ingenio præditum unquam reperimus,qui muſicis modulis non raperetur.Nullum quoq; eorum qui non rapiuntur nouimus acumine iudicioq; pollere.Huius autem rei cauſa eſt præcipuè duplex,altera phyſica,altera mathematica. Phyſica quidem, quoniam media cerebri pars,quam

propius

propius reſpicit, auris iudicio tanquam inſtrumentum uel incitamentum quoddam quodammodo ſeruire uidetur. Hæc autem quando perfecta conſonantia caret, minime omnium conſonantia capitur. Quando uerò harmonicè admodum compoſita eſt, harmonia mirificè tanquam re ſimili & congrua delinitur. Mathematica uerò, quoniam Mercurius, (idem quod Poëtæ ab Aſtrologis acceperunt) ingenij largitor eſt, & cithara faber. Quem ergo naſcentem haud benigne ſatis Mercurius intuetur, uidemus ut plurimùm tanquam aſinum quendam & ad lyram & ad literas pariter apparere. Contra uerò ad hæc ambo ſeſe illos habere, qui ab ipſo Mercurio lyræ literarumq; magiſtro benigne reſpiciuntur. Vale feliciter, mi Foreſi, quem & ſi cæca fortuna minus, tamen perſpicaciſsimus ille Mercurius benigne reſpexit. Equidem, mi Foreſi, poſtquam tibi modo ſcripſi Vale, ſurrexi, properaui, ſumpſi lyram. Incœpi longum ab Orphei carmine cantum. Tu quoq; uiciſsim, poſtquam legeris hic iterum uale, (ſi ſapis ſurge) protinus ſurge, libens ſume lyram, laborum dulce lenimen. VIII. Septembris. M. CCCC. LXXIX. In agro Caregio.

Maledicus non aliter te lædere poteſt, quàm ſi faciat uiciſsim te maledicum.

Marſilius Ficinus Ioanni Cocchio, S. D.

INimicus tuus non ob aliam cauſam tibi detrahit, niſi ut palam uituperandus appareas, atq; animo perturberis. Si moueris & ipſe, uiciſsimq; in maledicta prorumpis, habet ille aduerſum te tota quod mente petebat. Nam te malum iam reddidit & maledicum & infamem. Prudenter Plato noſter de maledicis inimicisq; ſuis non modo non obloquebatur quicquam, ſed neque cogitabat quidem, docens nos imitari naturam, quæ contrarium ſuum à ſe procul expellit. Sic enim & nos faciemus, ſi hoſtes ex ore ac mente pellemus, Adde quòd ſi & cæteri eadem ratione erga hoſtes noſtros ſe gererent prorſus ex omni memoria hominum delerentur. Verùm multo diuinius nos Chriſtus, (uitæ magiſter) inſtituit, præcipiens, ut benedicta quidem maledictis, benefacta uerò malefactis libentiſsime redderemus. Sic enim facillime & ipſi permanemus indomiti, hoſteque domamus. Naturam quoque ipſam ſic imitamur, quæ contraria curat, temperatque contrarijs, malaque ſuperat bonis. Deum præterea ſequimur, qui omnibus uel inimicis ſuis, id eſt, impijs iniuſtiſque benefacit gratis, Solem ſuum pluuiaſque iubens ſuper malos æquè ac bonos oriri. Ego quotiens ab hac erraui uia, totiens pœnitentia ſum affectus. Quando uerò omnino ſecutus ſum, tunc feliciter mihi omnia ſucceſſerunt. Arbitror te præcepta eadem ſequuturum, & tanquam iam ſequenti congratulor.

Cum ueritas ipſa ſit immobilis & æterna felicitas, ſoli uere, immobiliter, beate uiuunt qui in ueritatis ſtudio uitam agunt.

Marſilius Ficinus Baſtiano Saluino amitino ſuo, S. D.

ACcepi epiſtolam tuam de rerum mutabilitate immutabiliter diſputantem, immutabiliter, inquam, id eſt uerè, ſiquidem immutabilitatem ipſam nihil eſſe aliud arbitror quàm ueritatem. Profectò ueritas ipſa uſq; adeò immobilis eſt, ut etiam motionis ueritas ſit immobilis. Quid nam aliud eſt ueritas motionis? niſi ipſa eius ratio quæ uera eiuſdem definitione comprehenditur. Hæc autem ita ſe habet, ut aliter unquam ſe habere non poſsit. Proinde ueritas ſemper eſt præſens, neque de præterito tranſit in præſens, neque de præſenti tranſit in futurum. Veritas adeò præſens eſt ut etiam futuri præteritique ueritas præſens exiſtat. Quippe eadem ueritate uerum eſt in præſentia, hoc aut illud uel eſſe uel fuiſſe uel fore, qua & ab æterno uerum erit hoc aut illud aliquando fore, & in æternum uerum erit, hoc aut illud quandoque fuiſſe. Veritas adeò ſempiterna eſt, ut etiam ſi incœpiſſe dicatur quandoque, certe ante ab æterno uerum fuerit, & non niſi per ueritatem eandem fuerit uerum, ueritatem ipſam quandoque fore. Ac etiam ſi unquam deſinere ueritas cogitetur, deinde in æternum

uerum futurum ſit, atque non niſi per ipſammet ueritatem futurum ſit uerum, ueritatem aliquando extitiſſe. Veritas ſi in motione immobilis eſt, ſi in præterito & futuro eſt præſens, ſi in principio eſt ſine principio, ſi in fine ſimiliter abſq; fine, certe nihil eſt aliud quàm immobilitas ipſa atq; æternitas. Mens igitur natura ueritatis capax, immobilitatis æternitatisq; eſt particeps. Voluntas quoq; natura ueritatis auida, immobiliter ęternęq; uoti ſui compos effici poteſt. Vita electione ueritatis ſtudio, cultuiq; dedita, ſola immobiliter æternæq; feliciſsima uiuit. Nempe quicúnque à ueritate ueræ beatitudinis fonte impie ingrateq; diſcedunt, interim a beata æternitate miſeri decidunt. Qui autem pro uiribus accedunt ad ueritatem, ueræ felicitatis originem, ſimul in beatam æternitatem beati reſurgunt. Igitur, quemadmodum incœpiſti, in ſtudio cultuq; ueritatis uiue feliciter. Soli enim uerè beateq; uiuunt qui in ipſa ueritate ueræ beatitudinis fonte uiuunt. Soli autem aliquando poſſunt in ipſa ueritate uiuere, qui ſemper quoad fieri poteſt ueritati uiuunt.

Vbi bonorum uiget bonum, ibi ſolum reperitur omnium medicina malorum.

Marſilius Ficinus & Ioannes Caualcantes Leonardo Collenſi legitimo Iurisciuilis Profeſſori, S. D.

ANimus nos, ut eſt apud Platonicos, mediam quandam inter æterna & temporanea obtinet regionem. Atque tanquam utrorumq; particeps, ad utraq; pro arbitrio uoluitur. Quando temporalibus ſeſe mergit, primo quidem breuem quandam falſamq; dulcedinem ſentire uidetur, mox longa ueraq; amaritudine prorſus obruitur. At cum ſeſe erigit ad æterna, contra omnino ſe habet. Nempe poſt breuem quandam falſamqúe amaritudinem, dulcedine uera & diuturna perfunditur. Quippe cum non temporaneum, ſed æternum ſit uerum æternæ intelligentiæ nutrimentum. Cætera quidem hominum ſtudia, ut plurimùm, à diuinis ſeiungunt, mortalibusúe coniungunt, religio autem contra à mortalibus ſoluit, diuinisq; religat, ubi ſtygijs amarisq; ſaporibus procul expulſis, nectarea nos ſuauitate perfundit. Si quando aliâs religioni indulgēdum fuit hac tempeſtate eſt potiſsimum indulgendum, hoc enim ut uides, malorum omnium ſeculum eſt. Solum uerò apud Deum, ubi bonorum omnium uiget bonum, reperiri poteſt omnium medicina malorum. IIII. Calendas Decembres. M. CCCC. LXXIX. Florentiæ.

Decreſcente corporis pulchritudine, creſcit animi pulchritudo.

Marſilius Ficinus Angelo Politiano conphiloſopho ſuo, S. D.

SI nunc Politiane dixero me literarum tuarum acumen & eloquentiam non mediocriter admirari, aliquis forte me nimis admirabundum exiſtimabit, quippe cum nouitas tantum cæteris admirationem parere ſoleat, ego uerò etiam quę mihi in Politiano iamdiu notiſsima ſunt, uidear admirari. Sed reuera non antiqua nunc in te, ſed noua demiror. Adeò enim feliciter Politianus meus breuiſsimo quodam tempore adoleuit, ut mutata forma alius mihi iam nouusq; appareat. Ergo qui mihi puer non parum, qui multum placuit adoleſcens, idem plurimùm perplacet adultus. Merito creſcente in dies forma, creuit & gratia. Atq; id quidem ea etiam ratione placet factum, quia ſæpe uaticinatus ſum futurum. Perge igitur, fac obſecro, ut cœpiſti, te diuinum, ut ſimul me facias diuinantem. Quod autem Marſiliana tantis ubique effers laudibus nihil miror, quis enim in proprijs laudibus canendis, non uehemens ſit? non accendatur? Quis adeò guſtu caret, ut non ſibi ſua maximè placeant? Retulit nobis Francus quid cum doctis omnibus, præſertim cum Hermolao Barbaro, erga nos egeris, quid petas ut agam. Agam equidem libenter, utinam belle. Belle certe ago atque bene, quicquid cum Bernhardo Bembo meo ago. Landinus & Caualcantes innumeris te uiciſsim ſalutibus obruunt.

Seditioſas urbes procul fugito.

Marſilius Ficinus Hieronymo Roſsio Dilectiſsimo ſuo, S. D.

NAldus Poëta noſter poſtulauit à me tuo nomine Pauli raptum. Mitto opuſculi huius Archetypum. Tu uerò quoniam Archetypum eſt cum primum tranſcripſeris tutò remitte. Naldus hic ſimulq; Angelus Politianus alter Poëta noſter, multa de me Hermolao Barbaro, multa inſuper mihi de Hermolao cecinerunt. Ergo ut tibi accommodum erit latiniſsimum hunc noſtrum Barbarum cōuenito, dicito ſtatuiſſe me, nihil ad eum tanquam præcipuè bonum aliquando ſcribere non bonum, nihilq; in his tantis patriæ malis in mentem nobis uenire non malum. Equidem ut plurimum miſeræ huius urbis tædio ruſticor. Nec aliam ob cauſam mœnia hæc interdum reuiſo, niſi ut Bernardum Bembum meum uiſam, qui adeò nobis placet, ut eius cauſa tantum hoc tempore poſsim dicere, nonnihil Florentiæ eſſe quod placeat. Idem de Bembo cęteri omnes ſentiunt literati. Phœbo Capellæ & Leoni Michaëli uiris clariſsimis nos commenda. Kalendis Martij. M. CCCC. LXXIX. In agro Regnano.

Orphica comparatio Solis ad Deum, atque declaratio idearum.

Marſilius Ficinus & Ioannes Caualcantes Locterio Neronio conphiloſopho ſuo, S. D.

SPhęra Solis tota, (ut Orphici tradunt) animam habet longè quam cæteræ ſphęræ præſtantiorem. Quæ per uniuerſum quidem ſphęræ corpus uitam motumq; exercet, perq; omnia inde diffundit. Per globum uero ipſum planetæ Solis intellectum in primis exercet & uiſum. Intellectum quidem per lucem quandam intelligibilem in ipſo Solis centro quin capite ominantem. Viſum uerò per inuiſibilem lucem in uniuerſo Solis ambitu tanquam oculo perlucentem. Illic utiq; ex intelligibili luce fit uiſibilis, & intellectu quoq; fit uiſus. Nihil enim ibi aliud intellectus eſt, quam lux intelligibilis eadem, nihil aliud uiſus quam lux ipſa uiſibilis. Non aliud eſt, ipſius eſſe quam lucere, non aliud eſt ipſius lucere quam uidere, non aliud illuminare, quam facere ſua omnia factaq; ſeruare, quam facile eſſendo natura ſua lucet intrinſecus, tàm facilè lucendo illuminat extra, tàm etiam facile illuminãdo ſua omnia facit & ſeruat. Sed miſſa faciamus in præſentia cætera Solis officiá, intimam duntaxat uiſibilemq; ipſius Lucem id eſt, uiſum ipſum conſideremus. Illic uiſus tàm ſummus eſt, quam uiſibile ſummum. Viſus per quem cæteri uident uiſus, uiſibile per quod cuncta uidentur. Quo nã potiſsimum uiſus ille ſe dirigit, ut uideat aliquid, niſi in ſemetipſum, in quem & cætera utcunq; poſſunt, intuetur ut uideant. Sed quid nam uidet præcipuè quando ſe uidet? Profectò uiſibilem lucem uidet, uiſibilium omnium colorumq; fontem atq; originẽ. Si illic ſummus uiſus eſt atque uiſibile ſummum, certe ſumma eſt perfectaq; uiſio. Et quæ differendo trium numero computamus, unum reuera idemq; exiſtunt. Si enim uiſus eiuſmodi atq; uiſibile unum ſunt, (ut diximus) conſequens eſt, ut uiſio quæ tanquã actio quædam media inter utraq; cogitatur, cum utriſq; ſit idem. Proinde ſi lux illa perfecte ſe uidet, certe & quantum in ſe poſsit & quotcunq; facere ex ſe poſsit, penitus inſpicit. Vt autem cætera quæ innumerabilia ſunt, omittamus, colores certe omnes & facit & ſeruat. Prout enim ipſa ſeſe uarijs modis paſsim per uaria ſubiecta diffundit, uarios edit ubiq; colores. Omnes ergo colores in ſe uidet, dum ſe uidet. Verùm ſi lux illa ſimpliciſsima eſt atq; (ut ita loquar) unicolor, quonam pacto tàm multiplex erit atq; omnicolor? Nimirum ob hoc ipſum quia ſimpliciſsima eſt, eſt in genere ſuo & prima & omnium communiſsima. Si ita eſt, meritò omnes ſui generis gradus in ſe ipſa complectitur. Sola enim forma illa in quouis genere, omnino omniformis eſt, quæ in eadem omniformis. Atq; multitudo formarum quæ in ſubiectis aliunde formatis compoſitionem diuerſitatemq; adducit, eadem in cauſa formatrice eminentem ſignificat ubertatem, uirtutemq; & unitiſsimam (ut ita dixerim) fortiſsimam.

Cæterum, ne longius peruagemur, quot ſunt in rebus compoſitis colorũ ſpecies, totidem ideas colorum lux illa cõſpicit in ſeipſa. Prout enim uidet ſe primũ duntaxat gra

du comicabilem eſt nigri coloris idea, ut autem gradu II. idea fit fuſci. III. flaui. IIII. cœrulei uiridiſq;. V. cœleſtis & glauci. VI. rubei plenioris. VII. rubei clarioris. VIII. crociei, IX. albi. X. limpidi ſiue nitidi. XI. ſplendidi, ſplendoris deniq;. XII. Gradus eiuſmodi qui in ſubiectis multis aliũde formatis multi ſunt, in cauſa una omnium formatrice unus ſunt gradus & ſummus. Non aliter quam innumerabiles numeri in ipſa eorum origine unitates ſunt unum, & innumerabiles lineæ in centro uno indiuiduo unum ſunt atq; indiuiduæ; Verũtamen lux illa, dum ſummum ſui ipſius inſpicit gradum, conſpicit ſimiliter quot ſequentibus gradibus paſsim queat ſummus gradus ipſe diffundi, quot'ue inde colorum ſpecies procreare. Eſt colorum cauſa triplex, efficiens, & exemplar & finis Efficiens, quantum ex ſe ſuaq; uirtute producit, exemplar quantum ad ſuam illos ſimilitudinem exprimit, finis quantum & ipſa illos ad ſe eleuat atq; reducit, & ipſi naturali quodam inſtinctu inde inſito ad ipſius ſimilitudinem, quantum ſpecies capit ſua, peruenire nituntur. Colores in ſubiectis diuiſi quidem ſunt qualitate ſituq; & tempore in cauſa uerò tribus his modis prorſus uniti, in ſubiectis præterea confuſi ſunt atq; inuicem cõtrarietate commiſti. In cauſa uerò & uirtute effectrice tàm perſpicacia ſenſus ſingula in uicem diſcernentis quam uoluntate plurima eligentis abſq; ulla confuſione diſtincti. In ſubiectis poſtremò imperfecti ſunt, quoniam undiq; ſunt infecti. In cauſa uerò perfecti prorſus exiſtunt, quantum puriſsimi ſunt atq; pleniſsimi. Ergo ſicut in ſubiectis magis inter ſe diuiſi ſunt, ſic in ipſa cauſa magis ſunt. Quia priuationem illic aliquam eſſentiæ naturæq; ſuę non patiuntur. Quęres forſitan quonam pacto in cauſa diſtinguantur? Reſpondeo exempli cauſa, myſterium illud, adhuc Orphicum ſequens, tribus modis colores in ipſa luce conſiderari. Primo quidem ſecundum affectum eius & uoluntatem. Per abſolutam eſſentiam minime diuiduntur, una enim lux pura ibi ſunt cuncti colores. Per uiſionem uoluntatemq; inuicem diſtinguuntur. Quoniam & uidet & uult multis lucem unam modis permulta ſubiecta diffundi. Nunquid lux illa propterea compoſita multiplex euadit, quod multa in ſe uidet poſſe ex ſe fieri uultq; fieri? Nequaquã. Quippe quum neque per formas multas uideat multa, ſed per unam, per unam ſcilicet. Lucem uariorum originem exemplarq; colorum. Neque pluribus ad plura cernenda eligendaq; uiſionibus electionibus'ue utatur. Sed & una plura uiſione diſcernat, & unica ſimiliter eliget uoluntate, ergo ratione duntaxat, id eſt, perſpicacia plurima diſcernente & uoluntate multa deliberante diſcerni uidentur. Non ratione, inquam, oculorum noſtrorum, qui hinc in alio illa ſuſpiciunt. Sed ratione oculi ſui qui ibi in ſe illa conſpicit atq; deliberat. Quamobrẽ reſpectus illi quibus ideæ colorum inuicem diſcernuntur non à coloribus his oculis'ue creantur, imò ab ipſa luce tàm perſpicaciſsima quam ſumme perſpicua, ab ipſa, inquam, luce ſeſe ad diuerſas colorum ſpecies referẽte. Sunt enim reſpectus ita multi ut ſic perſpecti atque electi. Eiuſmodi uerò multitudo in ipſo perſpiciente & eligente propriè naturæ ſuæ ſimplicitati non obſtat. Sed ſatis iam ſatis, mi Locteri, in cœleſtem Solem fiximus noſtrum pro uiribus, aquilæ inſtar, intuitum. Ergo ne infeliciter caligare cogamur, noſtram iam ad noſtra aciem reflectamus, ad noſtra inquam, id eſt, ad ideam noſtram Solem'que illum ſupercœleſtem, qui ardentes amatores contemplatores'que ſui perdite caligare non ſinit. Sed quantum illorum corуſcat oculis, tantum eorundem aciem & confirmat & roborat. Quapropter Orphicum myſterium illud ſi nolumus fateri uerum, ſaltem parumper fingamus quaſi uerum, ut Solem cœleſtem ita ſuſpiciendo, proſpiciamus, in eo ſupercœleſtem illum, tanquam in ſpeculo, qui in Sole poſuit tabernaculum ſuum. XIX. Decembris. M. CCCC. LXXIX. Florentiæ.

Præſtat exulem eſſe quam inſpicere patriam pereuntem.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernardo Bembo Veneto Oratori, S. D.

Rogas urbaniſsime Bembe, quamobrem tamdiu Neapolitanus ille noſter ruſticus eſſe uelit? Quia uidelicet Vrbanus hac tẽpeſtate eſſe nõ poteſt. Si uel poſſet ingentẽ, Bernarde, dolorẽ, quo ipſum urbis iſtius Neapolitanæ cõditio quõdam felix nunc penè miſera præmit, palàm ſecurus præmere uel ſaltem ſciret cau-

ret cautus reticere, nunquam eius urbis quæ Bembum ſuum diligit aſpectum procul effugeret. Verum in tantis patriæ malis grauiter non dolere non poteſt. Non datur ſuccurrere, ne dicam, non licet, diſsimulare non libet, libet abeſſe. At inquies forſitan ſcilicet ijs Philoſophis labor eſt, ea cura quietos ſollicitat, equidem, (ſi detur optio,) malles unà cum Democrito procul ab urbe, è ſummo quodam montis uertice Abderitanos ridere dementes, quam cum Heraclito è turris ſpecula lugere Epheſios pereuntes. At uerò is ipſe eſt qui Ieſum in hoc uno ſaltem natura quadam potius imitetur, Ieſum miſeram Hieroſolymæ urbis ſortem in monte deflentem. Qui rurſus Pythagoram, Platonē, Ariſtotelem modo ſequatur, deformem aliquando Athenarum faciem procul effugiētes. Deniq; ut Socrates non ſit Ariſtoteles, (ut ita dixerim) eſſe ſtudet. Scis, (ut arbitror) quam ob cauſam Ariſtoteles poſt Socratis necem, relictis Athenis in Calcidem ſe cōtulerit. Kalendis Iunij. M. CCCC. LXXX.

Felix eſt qui uerè gaudet, uerè gaudet, qui ſola ueritate gaudet.

Marſilius Ficinus Ioanni Franciſco Hippolyto Iuris utriuſq; Doctori Gazoldi comiti uiro clariſsimo, S. D.

FRanciſcus Berlingherius familiaris noſter, literis & moribus ornatiſsimus, reddidit nobis epiſtolam tuam. Qua ſcribis te primum epiſtolarum noſtrarum librum habere, reliquos cupere. Reliqui quinque ſunt, mitto ſecundum, qui totus in Platonicorum myſteriorum contemplatione uerſatur. Quatuor uerò ſequētes perinde ac primus, quem habens breuibus uarijsq; admodum conſtant epiſtolis. Illos autem mittam ad te poſtquam ſecundum hunc abs te recepero, quem obſecro remittas diligentiſsimè. Vnicum enim erat penes nos hoc libri huius exemplar. At tu epiſtola tua ingentis amoris erga me plena, ita me tibi ſubito deuinxiſti, (ut putarim,) uel unicum exemplar fidei tuæ & diligentiæ committendum. Amoris autem mei erga te mutui argumentum quoq; eſſe uolui, ſecundam libri huius epiſtolam, quam cum iam diu ſtatuiſſem communi quodam titulo, (ut ſæpe ſoleo) ad amicos inſcribere, nuper inſcripſi tibi, utpote in quem unum parem cunctorum beniuolentiæ beniuolentiam iam contulerim. Lege feliciter, ac uiue felix, ſed ut felix uiuas uerè gaude, ut autē uere gaudeas, ſola ueritate gaude.

Publica nequeunt rectè feliciterq; abſq; diuino auxilio gubernari.

Marſilius Ficinus Franciſco Berlingherio, S. D.

QVantum pleriqne ſolent amicis magiſtratus dignitates'que adeptis congratulari, tantum ego hac in re & Deo uouere ſoleo, & diuinam amicis gratiam exoptare. Didici equidem à Platone eas artes quæ circa priuata uerſantur bona, poſſe ſufficienter interdum humana prudentia gubernari, in ea uerò facultate quæ publicum curat bonum, gubernatorem eſſe, fateri que oportere Deum ipſum, ad quem pertinet quidem omnium, ſed cōmunium publicorum'que præcipuè prouidentia, humanam uerò prudentiā in eiuſmodi facultate non gubernatricem eſſe; imò diuinæ gubernationis pediſſequam & miniſtram. Huc tendit myſterium illud Platonicum in Protagora, Prometheum, id eſt, humanam prouidentiam artes omnes præter ciuilem induſtriam inueniſſe. Hanc enim ab Ioue, inquit per Mercurium, id eſt, à diuina prouidentia per angelicas inſpirationes quotidie nobis ſubminiſtrari. Huc tendit & comparatio illa Platonica. Quemadmodum nequeunt à beſtia beſtiæ rectè feliciter'que abſque homine duci, ita neque homines ab homine ſine Deo. Quidnam aliud ſibi uult propheticum illud? cor regis in manu Dei, & quocunque uult uertit illud. Quid & hoc euangelicum apoſtolicum'que? Non haberes hanc poteſtatem niſi tibi data eſſet deſuper. Rurſus, non eſt ulla poteſtas à Deo. Quæ uerò ſunt, à Deo ordinata ſunt. Quamobrem Dionyſius Ariopagita archangelos humanis ducibus, duces magiſtros'que præfecit. Hinc Dauid pſalmis non aliter quam habenis quibuſdam regni ſui gubernacula temperabat. Sciebat enim niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem

tem, fruſtra uigilaturum, qui cuſtodit eam. Hinc Salomo ſapientiam diuinam inducit ita clamantem. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernũt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam. Hinc Romanorum quoq; religio, nihil publicum uel pace uel bello abſq; uotis auſpicijsq; tẽtari iubebat. Vnde Scipio haud prius publica aggrediebatur negotia quam diuinis uotis incubuiſſet. Scite Oratores atq; Poëtæ, eos qui publicis præſunt muneribus, tanquam nauium gubernatores eſſe aiunt: & quaſi ſemper inter ſcópulos fluctus procellasq; uerſentur, perpetuo numinum præſidio indigere. Quapropter quemadmodum erga cæteros amicos ſoleo magiſtratus adeptos, ſi erga te amiciſsimum nunc afficior, nempe in primis Deo pro tua felicitate uoueo, deinde non tàm tibi gratulor quam opto, opto, inquam, diuinam opem, ut pie, prudenter, iuſtè, clementer, & denique feliciter iſtum aliosq; omnes magiſtratus agas & peragas. Quod quidem ſpero te, noui enim ingenium tuum (gratia diuina) conſequuturum. Vale.

Non eſt communis Pater qui communem filiorum non habet curam.

Marſilius Ficinus Bernardo Bembo Iuriſconſulto & equiti Venetorum oratori clariſsimo, S. D.

NIhil ad te iamdiu ſcripſi, mi Bembe, quia malignitas temporum nihil prorſus uel audienti uel cogitanti mihi ſuggerebat niſi malum. Ego autem quamuis male ſcribere non dediſcam, mala tamen ſcribere nondum didici. At nuper hoc unum audiui, quod probem modo ſit uerum. Paſtorem uidelicet *ſummum*, (cœleſti conſilio fretum,) noluiſſe à grege ſuo Venetos ſegregare. Contra uerò quid aut audiri aut cogitari prophanius potuiſſet, quam eam Rempublicam quæ omnium quæ in terris ſunt, quæq; fuerunt, diuini iam cenſetur, ab ipſo Dei uicario, uel oppugnari uel deſeri? Proinde tunc demum cuncta probabo, cum & cæteri omnes de Venetis idem ſenſerint, & Pontifex ipſe de cæteris quoque, id eſt, de Chriſtianis cunctis idem penè ſenſerint quod de Venetis. Cogitarit uidelicet atque oſtenderit omnem Chriſtianorum omnium eſſe ſe patrem diuino oraculo iudicatum. Neq; reuera *patrem* eſſe qui non habeat filios, neq; filios habere reuera, qui filios ſuos non habet *filios*. Ego uerò non ſolum pro mea in omnes charitate id opto, uerùm etiam Pontificem ipſum ſpero, pro ſua pietate, eſſe facturum.

Sola illa gratia non ſeneſcit, quæ à rebus non ſeneſcentibus oritur.

Marſilius Ficinus Dominico Gallecto, S. D.

COgitabam modo diligentius ipſe mecum, qua nunc te ratione potiſsimum obſecrarem obteſtarerq;, ut neceſſarium noſtrum conphiloſophum Baſtianum Saluinum, (ſi quo pacto potes,) in ſua cauſa adiuues. Primum quidem ſeſe mihi obtulit amicitia, cum'que ita ſcribere iam ſtatuiſſem, rogo te per noſtram amicitiam mi Gallecte, & quæ ſequuntur, uirtus ipſa me ſubitò ſic interpellans, noli Marſili, inquit amicitiam, quæ me, ſcilicet, uirtutem ſequitur, ſed per uirtutem ipſam quæ amicitiam ducit & ſuſtinet obſecrare. Igitur Gallecte mutato conſilio ſtatui, & hac in re & in cæteris omnibus non tàm per amorem noſtrum quam per uirtutem ipſum amoris noſtri conciliatricem te rogare. Plurimum profectò uirtuti gratia debet, quippe cum propter ipſam immortalis euadat. Audiſti, (ut arbitror,) prouerbium illud, nihil citius ſeneſcit quam gratia, quæ uidelicet à rebus aliquando ſeneſcentibus oritur. Quæ uerò à uirtute ſemper uiridi naſcitur, areſcit nunquam.

Quid nam aliud ſibi uult poëticum illud. Solis æterna eſt Phœbo Bacchóque iuuentus. Nempe nihil aliud gratia ipſa eſt quam ſplendor atque lætitia. Splendor quidem ipſe apud Poëtas appellationem Phœbi, lætitia uerò Bacchi nomen accepit. Virtus autem & menti ſplendorem & uoluntati lætitiam affert, uiuentem ſemper'que uirentem. Vale feliciter mi Gallecte, atque ſicut ſemper ſola uirtute fulges, ita ſemper ſola uirtute gaude. Præterea quotcúnque offenderis, qui ſola uirtute gaudeant, hos

Marſilij

Marſilij nomine ſaluere iubeto, tanquam mihi iam notos atque neceſſarios, alios mittito nolo enim ſaluos eos, qui ipſi ſe ſaluos nolint, nolunt uerò ſe ſaluos, quicunq; uirtutem nolunt, ſine qua ſalui eſſe non poſſunt. Humanæ autem uirtutis principium finisq; eſt, meminiſſe non eſſe humanam uirtutem abſq; diuinæ uirtutis gratia & amore. Iterum bene Vale.

Commendatio amici.

Marſilius Ficinus Florentinus Reuerendo in Chriſto patri & Domino ſuo Raphaeli Riario Sancti Georgij cardinali ſuppliciter ſe commendat.

IAM percrebuit Florentiæ conſtans opinio, Marſilium Ficinum à Raphaele Riario uehementer amari. Atque hæc opinio iamdiu à noſtra illa familiaritate nata quidem eſt, confirmata uerò ab epiſtolis meis, quæ paſsim reuerentiæ erga te meæ teſtes circunferuntur. Quapropter multi me quotidie rogant, ut cauſas tibi ſuas commendẽ. Ego aũt ne tibi eſſem moleſtior, unius duntaxat cauſam ſuſcepi, toto hoc temporẽ cõmendandã, Franciſci uidelicet Petrucci presbyteri. Noſti, (ſcio) Cæſaris filiũ, quem cum ob neceſsitudinem quæ mihi eſt cum ſuis, tùm propter uirtutes ſuas tibi non commendare non potui. Tu uerò quamuis in diſceſſu tuo prędixeris, niſi tecum iſthuc accederem nihil unquam te mihi aut per literas aut per nuncios reſponſurum, non tamen minatus es, quo minus aliquando affectu & opera reſponderes. Ergo ne ſis periurus, ſi modo id iureiurando firmaſti, neque literis neque nuncijs reſponde quicquam, uerùm ne uidearis à tuo illo ingenio diſceſsiſſe, pio quandoque affectu ſaltem & opera reſpondebis. Sic uiri ſolent magnanimi, qui tantum ipſi rebus, quantum cæteri uerbis abundant. Quorum affectum in effectu potius quam in uerbis agnoſcimus. Equidem ſi iuſsis olim tuis, tàm parere potuiſſem, quam optabam, ita profecto tuo huic nihil tanquam præſenti ſcriberes ſicuti nunc nihil abſenti. Sic fato, (ut ita dixerim) quodam inſtitutum fuiſſe uidetur, ut & ego nullo pacto literas abs te ullas acciperem, & tu uerba quidem Marſilio tuo dares nulla, officia dares. Vtinam quoque omnes officia dent non uerba.

Auxilium meum à Domino, qui cœlum fecit & terram

Marſilius Ficinus D. Bernardo Bembo Veneto Iuriſconſulto, & equiti clariſsimo, S. D.

POſt diuturnam ruſticationem meam, Bædij tandem grauibus compulſus negotijs in urbem febricitantem. Hic Mars ſæuus Iulijs Kalendis flammas in me geminas iaculatus in uitę diſcrimen repente deduxit. Adeunt inſignes phyſici. Stephanus Mediolanenſis, Georgius Cyprius, Antonius Beniuenius, alijq; nonnulli, omnes in me Apollinis artes, ſi quo pacto ſuſtinere poſſem diligentius experturi. Ego autem cum certo ſcirem, debiliſsimam corpuſculi mei naturam, neque febres ferre duas poſſe, Iulio præſertim menſe, neq; neceſſaria medicorum auxilia ſuſtinere, leuaui oculos meos ad montes, unde ueniet auxilium mihi. Auxilium meum à Domino qui cœlum fecit & terram. Ergo diuina afflante clementia cœleſtis in me aura ſpirans, ambas ſimul flammas dum in augmentum procederent, præter omnem phyſicam rationem momento prorſus extitit. Stupent Medici, mirantur amici, exclamant ipſi domeſtici. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Meminiſti, optime mi Bernarde, quemadmodum iamdiu Deus omnipotens me tibi dedit, quando amicitiam noſtram mirifica illa, (quam noſti) ratione conflauit. Ecce iterum Deus idem Marſilium Bembo reddit dum uitæ reſtituit. Totum igitur Deo debemus quod uiuimus, quod feliciter uiuimus, quod amamus. quod feliciter amamus. Viue feliciter, ama feliciter. XXIII. Iulij. M.CCCC. LXXX. Florentiæ.

Quatuor

Quatuor diuini furoris ſpecies ſunt, amor omnium præſtantiſsimus.

Marſilius Ficinus & Ioannes Caualcantes Naldo Naldio Poëtæ, S. D.

REdditæ nobis ſunt elegantiſsimæ literæ tuæ, ea ipſa hora, qua Luna Marti ad rectam lineam iungebatur. Quis nam putauiſſet, quantum ex ipſo cœlo coniectare licebat, eas lunari quadam inſtabilitate uagari, atque Martij furoris odij'que plenas eſſe debere? Contra uerò omnino ſe habent. Nempe non infimo Lunæ motu pererrant, ſed ſublimis Vraniæ Calliopæ'que concentibus mirifice temperantur. Non Martis ardent ſed Veneris igne. Non odio feruent ſed charitate. Qua in re plane perſpicimus uerum eſſe Poëticum illud atque Aſtronomicum, Martem ſcilicet à Venere uinciri atque domari. Verùm quoque id Theologicum, diuinum uidelicet furorem tanquam cœleſtibus motibus ſuperiorem haudquaquam parere ſyderibus ſed imperare. Cum uerò diuini furoris ſpecies, (ut Platoni noſtro placet) quatuor ſint, Amor, Vaticinium, Myſterium, Poëſis. Atq; amor Veneri, uaticinium Apollini, myſterium Dionyſio, Poëſis Muſis attribuatur. Amor ipſe diuinus, quo tu correptus ad nos ſcribis, omnium præſtantiſsimus duabus de cauſis iudicatur, altera quidem, quod furores cæteri abſque amoris inſtinctu ad eam ipſam rem circa quam furore animus concitatur, neque comparantur unquam, neque ſeruantur. Altera uerò quod amor cum amantem transferat in amatum, quotiens ad ſuperiora dirigitur, mentem cum Deo propius quam furores alij copulat. Quod ſi amatorium hunc furorem tuum pro dignitate laudare aggrediamur, Poëtico nobis furore opus erit. Quoniam uerò Muſæ nobis in præſentia non aſpirant, quod non poſſumus laudare Poëſi, amore certè mutuo probamus, ſemperq; probabimus.

Qui colit numen, numinis oraculis intereſt.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto Patri & D. ſuo Franciſco Soderino Epiſcopo Volaterrano, S. D.

AVdiſti olim uenerãde Pater, ueritatem ipſam coram Raphaële Riario Cardinali de inſtitutione principis, interprete uidelicet Marſilio, perorãtem, audi, (ſi placet,) hodie ueritatis ipſius amorem, id eſt, philoſophiam eadem ferme de re coram Ioanne Aragonio cardinali breuiter eodem interprete declamantem. Par enim eſt Soderinum antiſtitem, quemadmodum duo hæc numina, ab ineunte ætate obſeruantiſsime coluit, ſic eorum quoque oraculis myſterijsq; omnibus tanquam legitimum ſacerdotem familiariter intereſſe.

Philoſophica principis inſtitutio.

PHiloſophia mater Ioanni cardinali Aragonio dilectiſsimo filio ſuo, ſalutem ueram in uera ſui ipſius cognitione pollicetur & præſtat. Mortales pene omnes, dilectiſsime fili, adeò mihi cæci uidentur, ut uel noctuis interdum quodammodo ſimiles uideantur. Mittam in præſentia alia quam plurima humanæ cæcitatis indicia. Atq; cum ad uirum in dignitate maxima conſtitutum orationem habeam, ſolum quanta cęcitate in rebus eiuſmodi mortales inuoluãtur aperiam. Principio dignitatem falſa definitione nihil eſſe aliud iudicant quam honore digna nanciſci. Ego autem ueram dignitatem haud aliter definio, quam honore digna mereri. Deinde illi tunc ſolum Dominos tranquillosq; fore ſe ſperant, quãdo plurimis tàm rebus quàm hominibus regendis fuerint occupati. At ego, id quod palam exitus ipſe probat, tunc illos & omnium ſeruos & omni perturbatione oppreſſos exiſtimo, quando humeros ſuos temere ponderi omnium ſuſtinendo ſubiecerint. Verùm quoque illam dominationem eſſe cenſeo, quæ nulli ſeruiat ſeruo, quæ ſi quando ſeruit, tunc ſoli ſeruiat illi, qui ſolus nullius eſt ſeruus. Veram rurſus tranquillitatem eſſe arbitror, quæ ita inſtituta eſt, ut perturbationes uel nullæ contingant, uel ſi forte contigerint, tantum ipſi ſeruiant quantum cæteris

teris dominantur. Præterea mortales uſqueadeò inſaniunt, ut quando uel ſorte uel uitio quodam magna quædam nacti fuerint, repente inde magnos euaſiſſe ſe opinentur. Perinde ac ſi quis mēte captus, quando aut ueſtem induit longiorem, aut ædes amplas ingreditur, ob hoc longiorem ſe factum, glorietur uel ampliorem. Ego uerò contra, magnos certe uiros eos ſolos affirmo, qui res magnas magna ſimiliter uirtute gerunt, neq; ſuperantur à magnis, ſed aut ſuperant aut æquant. Denique illi ad ſumma rerum faſtigia euecti cæteros tanquam inferiores multòque minores, imò uelut minimos nihili pendere ſolent. Ceu ſi quis adeò delyret ut poſtquam turrim altiſsimam aſcenderit, tam ſeipſum altum procerumq; exiſtimet euaſiſſe, quam alta ſit turris, atque opinetur quæcunq; ſub turri deſpicit uerè tàm exigua eſſe, quàm puſilla ab alto proſpicienti uidentur. Ego autem illos eſſe reuera altiſsimos iudicio, quos ob ipſam animi altitudinem, quaſi in olympi uertice conſtitutos, perturbationum nebulæ non attingunt. Cęteros omnes ſoleo tanquam infimos aſpernari. Eos poſtremò & acutiſsime cernere & rectiſsime iudicare omnia iudico, qui tanta eſſe ſingula, non quanta eminus proſpicienti foris apparent, ſed quanta intus re uera ſunt, iudicant. Eos quoque tanquam magno animo iudicióque uiros ſoleo magnifacere, qui haud tanti faciunt ſingula quanti aliunde apparere forte contingit, imò quanti ipſa ſeſe ſua uirtute ſingula faciunt. Ego, (Ioannes mi ſuauiſsime,) tales inuito uulgo mihi filios pario quales audis, ita etiam alumnos meos enutrio. Hac equidem ratione eos à uulgi cæcitate lachrymabiliq; miſeria ſegrego. Hac maximè uia meos à Lethea caligine ſtygiaq; procella longè ſemotos eueho feliciter ad æthereum Phœbi lumen, ad Elyſiam tranquillitatem, ad immortale Ambroſię pabulum ſuauitatem'que nectaream, neque pro tàm felici munere aliam mihi à meis gratiam quam duos tantum nummos referri poſtulaui unquam uel poſtulabo, alter quidem eſt, ut tàm libenter à me accipere dona uelint, quam ego dono libenter. Alter autem ut non tàm mihi Philoſophiæ quæ ſum ueritatis amor quam ipſi ſophiæ, id eſt, ueritati ſummæ diuinæq; quam amo gratias habeant. Illa enim me, illa, inquam, ueritas me, ceu Sol ipſe Lunam, ſempiterno replet lumine. Vos autem filij alumniq; mei totiens illa quæ paſsim uobis oſtendo acutiſsime cernitis, quotiens ea uobis à me quaſi Luna per ipſos duntaxat Solis id eſt, ueritatis radios licet obliquos oſtendi recte diſcernitis. Profectò filij ſic affecti quandoq; per diem in ipſo diuino Sole inſpicietis, quæ nunc quaſi per noctem uelut in Luna uidetis.

Quorſum hæc? ut memineris, ſuauiſsime mi Ioannes, me iam diu te tanquam filium libenter amplecti, memineris, me ab initio educauiſſe te ſicut ſoleo meos. Neque plures unquam abs te nummos pro ipſa educatione quam duos illos, quos paulo ante dixeram exacturum. Vale. Atq; uiue in beatis ulnis matris huius tuæ philoſophiæ feliciter. XX. Auguſti. M. CCCC. LXXX. Florentiæ.

Pius dominabitur aſtris.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

HOdie Laurenti atq; cras caueto tibi, Mars enim ſub Capricorno tuo aſcendente percurrens quadrato aſpectu hodie quidem Saturnum, cras uerò Solem uidetur aſpicere. Præterea Saturnus ipſe aſcendentis tui Dominus nondum Solis radios prorſus euaſit. Ob hanc ultimam rationem mihi quoque eſt cauendum ueniebam ſuperioribus diebus ad te, eadem prædicturus, ſed obiter ſuccurret, pręſtare ut in hanc horam uſque differrem, ne diuturniore te metu & moleſtia pręmerem. Solemus enim ſæpe prædictionibus noſtris mala uel procul futura anticipare diu uel interdum fingere non futura. Cum uerò miſeri cenſeantur omnes quibus aliquando ſit timendum, illi certè minus miſeri, qui breuiore metu ſollicitantur. Spero equidem, neque uana fides, eundem ſyderum hominum'que regem, qui te hactenus & à ſyderum minis & ab immanibus hominum manibus mirifice ſæpe ſeruauit, in poſterum quoque pro ſua clementia ſimiliter ſeruaturum. XXVI. Septembris. M. CCCC. LXXX.

Vnum

Unum ſunt qui ab uno amantur in uno.

Marſilius Ficinus Locterio Neronio Conphiloſopho ſuo, S. D.

QVa hora reddita mihi eſt ſapiens illa epiſtola tua, Locteri chariſsime, cogitabã ænigma quoddam Platonicum Ioanni Neſio eruditiſsimo familiari noſtro id cupienti ea breuitate, quam epiſtola poſtulare uidetur, euoluere. Rogaui equidem pium iſtum Locteri ſpiritum tuum in tuis hiſce literis reſonantem, ne noua nunc à nobis exigeret, ſed his quæ iam excogitaueram contentus eſſet. Annuit libenter ſpiritus iſte mihi Ego igitur pleniore quadam fide quod amicorum uni promiſeram duobus ſeruabo. Vos autem dilectiſsimi mei fratres Locteri & Ioannes facile, (ut arbitror,) patiemini animum à Marſilio ueſtrum non duos exiſtimari, ſed unum, qui certe uos tanquam unum uno dũtaxat amore pleniſsimo, in ipſo diligit uno, ſine quo nihil uſquam aut fit aut permanet unum.

Diligentia circa matrimonium & nuptias ſumma.

Marſilius Ficinus Florentinus Berlingherio Nicolai filio Conphiloſopho ſuo, S. D.

SI forte domum cuſtodiendam, uel ſeruandum depoſitum, uel paſcẽdas oues, aut agrum colẽdum, ſis alicui traditurus, eliges'ne ditiſsimũ quemlibet uel potẽtiſſimum? An potius illum præ cæteris eliges, qui ea ipſa, (quam tua res poſtulat,) præditus ſit facultate? Hunc ipſum duntaxat, (ſi ſapies,) igitur cuſtodiendam domum, depoſitumq́ ſeruandum ſoli prudenti, forti, iuſto, fidoq́ committes. Paſtori ſimiliter trades probatiſsimo paſcendas oues. Agrum quoq́ optimo cuidam agricultori colendum, (ſi ſapies,) commendabis. Præterea ſi quem tibi filium cupies adoptare, nunquid fortunam eius externam potius quam ingenium & uirtutem conſiderabis? Empturus ſeruum num ſerui ueſtem pluris quam corporis firmitatem animiq́ fidem & diligentiam æſtimabis? Empturus equũ phalleras'ne pictas pulchrum'ue frẹnum an multo magis equi membra dexteritatemq́ diligenter inſpicies? Fundaturus domum nunquid in arenis, quamuis aureis, an potius in ſaxis iacies fundamenta? Filia tibi, (ut audio,) nubilis eſt, filia his omnibus, quæ ſupra narraui, longè tibi charior atq́ pretioſior, animaduerte, quæſo, quid facias diligenter. Ibi enim grauiſsime erramus, ubi palàm ſemperq́ue reprehendi errata prius quam corrigi poſſunt. Ibi periculoſiſsime cadimus, ubi ruenti ſemel deeſſe uidetur omnis reſurgendi facultas. Ibi dolemus amariſsime, ubi & noſtra culpa dolemus & ſemper opinamur nobis fore dolendum. Quid eſt autem, filiam nuptui tradere? Niſi eam marito cuſtodiendam ſeruandámque & paſcendam colendámque committere? Hæc autem omnia fortuna mariti pollicebitur quidem, ſed uirtus ipſa præſtabit. Nemo magis cæcus, quam qui cæcam fortunam quaſi ducem ſequitur. Nemo ſæpius fallitur quam qui fallaciſsimæ credit fortunæ promiſsis. Proinde eligere generum non'ne fermè idem eſt, atque filium tibi aliquem adoptare? Aut hominem emere tibi, qui tibi obſequio, imò & ornamento, (quotiens oportuerit,) eſſe poſsit? aut tanquam ædificium quoddam affinitatem ipſam tuis commodis ſtabilire. Superiora exempla ſatis oſtendere poſſunt, qualem uir prudens generum ſit quæſiturus, qualem quoque ducturus uxorem. Epiſtolam iam una cum Themiſtocle Plautóque concludam. Siue generum electurus es, ita ſapiens Themiſtocles conſulit. Malo uirum qui pecunia egeat, quam pecuniam, quæ uiro. Siue accepturus daturusq́ nurum aut uxorem ducturus, (ſcitus ſic admonet Plautus.) Satis dotata uenit, ſi morata uenit, Vale.

Magnos

Magnos magna decet.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto Patri D. Franciſco Soderino Epiſcopo Volaterrano ſe commendat.

SCribo frequentes, (ut fit quotidie,) ad multos epiſtolas, ſed audi uenerande pater quid iamdiu hac in re mihi contingat, atq; id quidem proculdubio nimirum. Nũquam meus me ſtimulat genius, ut quæ ſcribo ad multos, aliquando ad Soderinũ exſcribam meum, uirum certe perpaucorum. At quotiens ad principes & antiſtites magnos molior aliquid, ad Cardinales, ad Pontificem, ad reges, totiẽs munus idem ad Soderinũ mittere ſubito genius ipſe iubet atq; impellit, utpote qui neſcio quid magnum Soderino meo iamdiu auguretur & optet. Forte etiam hac ratione monet, ne putem me magnis unquam uerè ſatisfacturũ, niſi huic uni qui re uera muneribus dignus eſt magnis pro uiribus ſatisfecero. Lege igitur noſtram hanc quam mitto ad Mathiam Pannoniæ Regem epiſtolam, utinam regiam. Cura ualetudinem diligenter, rebusq; te ſerua ſecundis. XXX. Nouembris. M.CCCC.LXXX.

Nihil magis adhortatur nos ad uirtutis amorem quam ſpecies ipſa uirtutis.

Marſilius Ficinus Bernardo Bembo Veneto. S. D.

CVm uellem ſuperioribus diebus familiares meos ad ardentem ueræ uirtutis amorem uerbis, (utcunq; poſſem,) quã breuiſſimis cohortari, conatus ſum pulchræ mentis imaginem ex congrua quadam formoſi corporis ſimilitudine Platonicis quibuſdam, (ut ſoleo ſæpe,) coloribus pingere. Verùm dum pulchri animi corporisq; ſimul imaginem exprimere conor, inter pingendum ob imperitiam, & inertiam pingendi meam, non tàm imago ipſa, (quam optàbam,) exprimitur quam umbra reſultat. Vmbram uerò omnem cogi ſemper rem ipſam, cuius eſt umbra, ſequi adeò certũ eſt, ut ſiquis id ignorauerit, is ſolus nõ homo eſſe reuera ſed umbra hominis uideatur. Igitur umbra eiuſmodi, (ut idem iam ſæpius repetam,) cum primum apud nos oritur, relicta Florentia, Venetias uſq; Bernardi Bembi hinc abeuntis ueſtigia ſequi cõpellitur. Si quando Bembus eam retro uerſus à tergo ſequentem aduerterit, repente in ipſa ſe ipſum, quantum ex umbra datur, cognoſcet. Præterea ob ſimilitudinem quandam, ſubito Hermolai Barbari recordabitur, Hieronymi quoq; Pencij noſtri, (ut arbitror,) interea non oblitus. III. Nouembris. M.CCCC.LXXX. Florentiæ.

Commendatio non uulgaris, Ciuis inſtitutio non uulgaris.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto patri D. Gentili Epiſcopo Aretino ſe commendat.

QVicunq; Venerãde pater intelligũt quam antiqua ſimul & quam uiridis ſemper ſit amicitia noſtra, putant Marſilium Gentili ſuo uarias pluſquam mille amicorũ neceſſariorumq; cauſas iamdiu commendauiſſe, nullam tamen hactenus cõmendauit. Vtpote qui, neſcio quo ſiue inſtinctu ſiue ſpiritu, præſagiret, cauſam Ioãnis Mariæ auunculi ſui neceſſariorum omnium dilectiſſimi ſe quandoq; commendaturum, ipſiq; auunculo quicquid eſſe momenti in decem commendationum millibus potuiſſet, iam deſignaret. Si igitur huic uni gratificaberis in hoc uno decies certe millies te mihi gratificatum exiſtimato. Neq; tamen id peto nunc ab epiſcopo meo atq; eo quidem iuſtiſſimo, ut ob amicitiam noſtram quæ iuſtitia ipſa cœpit & permanet, aliquid unquam quid minus iuſtum cuiquam uideri poſſit, efficiat. Abſit, uenerãde pater, abſit procul à nobis quo placeamus homini, Deo interim diſpliceamus, ſine cuius ſplendore uel gratia neq; alia nobis, neq; nos alijs, neq; ipſi nobis, neq; denique Deo poſſumus ullo pacto placere. Sed de his hactenus. Dici non poſſet quãtum probem Laurentium Medicem Petrum primogenitũ ſuum Gentilis magiſtri quondam ſui diſciplinæ dedicauiſſe. Spero enim puerum iſtum educatione eiuſmodi, ſenem breui uel in ipſa pueritia euaſurũ. Quo nihil antiquius, nihil magis neceſſarium Plato noſter eſſe illis exiſtimat, qui reipublicæ gu-

bernacula ſunt feliciter accepturi. (Neque id quidẽ iniuria,) Nempe ſi quælibet ars uel minima ſtatim ab ipſa pueritia nobis diſcẽda eſt & pro uiribus exercẽda, nimirũ publica gubernatio, omniũ artiũ domina atq; difficillima, à teneris unguiculis, quantũ per ætatẽ licet, diſcenda eſt, atq; ut ita breuiſsima pro uiribus longiſsimæ arti & diſciplinæ ſufficiat, facultas eiuſmodi unà cum ipſo ſpiritu, cum ipſa uita, (ut ita dixerim,) eſt inchoanda. Conandumq; in primis, ut qui caput aliorum quaſi membrorum futuri ſunt, tantum ſaltem ſapientia prudentiaq; cæteros ſuperent, quantum caput ipſum ſubiecta ſibi membra, ſenſuum copia & perſpicacia ſuperat, ut rationem ipſam modo prætermiſerim ſolo in capite dominantem. Meminerint quoq; ſemper, nos neq; pedibus, neque manibus unquam, ſed ſolo capite cogitare. Ideóque qui ſtudent eſſe caput, eos neceſſariò, ut & ſibi & alijs omnibus cogitare atque conſulere poſsint, nunquam prudentum cogitationum uacuos ſed plenos ſemper eſſe debere. Alioquin quiſquis cogitationum pondus tanquam difficile nimium (dum ipſe caput ipſum eſt) ponere cogitet, ponere ſimul & caput neceſſariò cõpellatur. Verùm quid ego hæc? de gubernãdi facultate prudentiaq; tam multa ad eum uirum, qui non modo prudentius hęc intelligit quàm Marſilius, ſed & facit, ergo Vale.

Commendatio non uulgaris.

Nemo ardentius amandus quàm qui muſas ardenter amat.

Marſilius Ficinus Angelo Politiano Poëtæ Homerico, S. D.

ALamannus Donatus noſter iampridem ore illo Politiane ſuo, noſti hominem, ore rotundo, altius hunc in modum noſtris auribus inſonat. Commẽda precor per humanitatem, Marſili, tuam, commendo obſecro per ſacrum iſtum amorẽ in me tuum, qua obſecratione nulla ſacratior, commenda quàm primũ Alamannum tuum Politiano. Cum uerò tã ardentis tamq; pertinacis petitionis potius ab eo cauſas diligenter exquiro, ille ſimiliter rurſus ingeminat. Commenda quam primum. Cauſam ante tam exoptatæ commendationis adhuc explicat nullam. Ego igitur cauſam eius, qui nullam petitionis ſuæ cauſam affert, ſine cauſa ſimiliter tibi commẽdo. Sed caue Politiane putes præſentem commendationem ob hoc ipſum quod carere cauſa uideatur, eſſe leuiſſimam. Ego enim cõtra ob id potiſſimum, tibi grauiſſimam uideri uolo, nẽpe ſummum apud Philoſophos in quolibet rerum genere illud habetur, quod in eo ipſo genere cauſam nullam habet, quaſi non ab alio ullo ſed à ſe ipſo dependeat. Quamobrem commendatio pręſens cuius nulla præter ipſammet tibi adducitur cauſa, ſumma apud te commendationum omnium cenſeatur. Et ſi Alamannus ipſe, (ſicuti plerunq; ſolent, qui quoduis concitatius efferunt) & clamitat ſolum, eundemq; clamorem ſæpius iam auribus noſtris ingeminat, clamoris autem ſui rationes ullas, lingua ſub rapidiſſimo cordis affectu hæſitante, plane explicare non poteſt, ego tamen indicijs certis adductus, opinor eum inſano quodam amore muſæ alicuius formoſioris accenſum ardere iam totum. Atq; uehementer optare, ſaltem gratiam Politiani muſarum ſacerdotis amicitiãq; inire, quo quidem conciliatore amatore amata quãdoq; muſa facilius potiatur. Omnes ut ſecum ſtudijs pro talibus annos exigat, & pulchra faciat ſe prole parentem. Vale, ſed antequam epiſtolam obſignem, Teſte Angelo te, prædico huic Alamanno, ſi quando tãto huic officio meo, minus officioſus gratusúe uidebitur, quod abſit, ei me ſic prorſus exprobaturum. Ha nimis ingrate, dicam, non né ſatis à me tibi factum quondam exiſtimabas, ſi te muſarum ſaltem ſacerdoti conciliauiſſem? At ego quando te Politiano meo conciliaui, non tàm muſarum Sacerdoti quam ipſis muſis, (quod multo maius eſt,) uideor commendaſſe.

Pictura malæ mentis & bonæ, item ignorantis & doctæ.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici iuniori uiro Magnanimo. S. D.

AVdiui Laurenti iamdiu homines malis imbutos moribus tibi admodum diſplicere, audiui & nuper te ob hanc præcipue cauſam placere bonis, quia diſplicent tibi mali. In illo equidem te ualde probo, in hoc autẽ tibi magnopere gratulor. Nulla enim ad bonum uia breuior, nulla commodior, quam odiſſe malũ. Nulli

certius

certius ſani guſtus iudicium, quam ſapores illos, qui ſanitati noxij ſunt, aſpernari. Nulla uel ſecurior uita uel gloria firmior à bonis prudentibusq; amari. Quos enim probi prudentesq; uiri amant, praui etiam tandem honorare coguntur. Vt autem mali homines non tantum tibi odio, ſed etiam horrori ſint, cupio, (ſi modo placet,) parumper attendere, teterrimam miſerrimamq; flagitioſiorum uitam tibi, (ut aiunt,) digito demonſtrare. Talis, Laurenti, eſt animus moribus peruerſis infectus, qualis ſilua paſſim ſentibus aſpera, truculentibus feris horrida, uenenoſis infeſta ſerpentibus, rurſus, quale eſt mare tumidum, contrarijs inter ſe uentis ſæuiſ're procellis fluctibusq; iactatum, præterea quale corpus humanum tàm extra omnino deforme, quam intus ingentibus diuerſorum mẽbrorum doloribus cruciatum. Contra uerò, mẽs moribus optimis exornata, talis eſt ferme qualis excultus ager & fertilis, quale trãquillum pacatumq; mare, quale corpus humanum tàm pulcherrimum quam firmiſſimum. Vidimus amice primum, quandã malæ mentis umbram, deinde contrariam bonæ mentis umbram, deinde contrariam bonæ mentis effigiem, illam cum primum perſpicue cernimus, non uehementer horrere non poſſumus, hanc uerò nõ mirabiliter amare uenerariq; nequimus. Quid eſt autem aliud uirum bonum euadere? quam & hãc obnixe ſectari ſimul & ab illa penitus abhorrere. Cæterum dic amabo, optime Laurenti, uis ne quemadmodum malũ bonumúe animũ pauloante conſiderauimus, ita deinceps mentem aliquam ignorantem, rurſusq; doctã aliam, una mecum clarius intueri? Imò uerò deſideras uehementer, (ut arbitror,) atque ego itidem tibi breuiter oſtendere cupio. Talis certe eſt mens ignara ueri, qualis Luna quando inter ipſam Solemq; interpoſita terra, eclipſim patitur, ideſt, Solis ſplendore priuatur, iterum, qualis eſt nocturnus nubilus frigidus aër, poſtremo quale corpus humanum cæcis oculis, ſurdis auribus, linguaq; muta. Contra uerò mentem & ſciẽtia rerum præditam, & uerborum copia pollentem, haud aliter ſe habere putamus quam uel Lunã Solis lumine plenam, uel diurnum aërem & ſerenum abũde lucentem moderate calentem, uel deniq; corpus acutis ſenſibus expeditaq; lingua. Quiſquis autem imperitã mentem, cum primum turpiſſimam eius effigiem ſiue umbram uidet, nõ ſubito fugiet. Quicunq; uerò peritam, ubi apparuerit, non ſectatur ardenter, nihil uſquã uideo quod ſectetur. Perge igitur, mi Laurenti, perge queſo, fuge, (ut cœpiſti,) iampridem, heu fuge procul tetram illam & miſerabilem improbę ignorantisq; mentis imaginem. Eia ſectare totis uiribus, (ſicuti facis,) magis ſemper magisq; indies, boni ſapientisq; animi ſpeciem lucidam atq; beatam. Vt quãtum & ab initio natura, te & deinde fortuna locupletauit, tantum ipſe ſaltem tua te induſtria locupletes. Ne forte cum cætera omnia tibi ad uotum tam natura quam fortuna ſuppeditarit, aliquando tibi ipſe tantum defuiſſe alicui uidearis. Atq; cum circa te tua omnia, agri, ædes, ſuppellectilia, ueſtes, membra denique corporis, ſingula ſplendeant, ferme tanquam ſtellæ, tu quoque animo & morum literarum radijs refulgere, non aliter inter hæc omnia uidearis, quam inter ſtellas Sol ipſe lucere.

Commendatio literatorum non uulgaris.

Marſilius Ficinus Iacobo Lanfredino ciui legitimo. S. D.

SI uulgari ad Iacobum meum lingua ſcripſero, proculdubio bis errauero. Siquidẽ & ad uirum & ad amicum non uulgarem, uulgaria miſero. Ergo Latina, utcunque potero, ſcribam, modo ne ſim Barbarus, dum Latinus malo eſſe quam Florẽtinus. Sed quid nam potiſſimum ſcribam? Si res meas in præſentia commendauero, forte in amicitia diffidentior ſim, minus certe in re familiari confidentior eſſe uidebor. Sed malo nimis rei familiaria confidere, quam ullo pacto amico diffidere. Quã obrem non precabitur nunc epiſtola, ſed gratulabitur, haud tamen Lanfredino meo cuius humeris, quamuis robuſtis, pondus ingens nuper ſenatus impoſuit, imò potius literatis. Quibus enim humeris Atlas cœlum ſuſtinet ſtellis ardentibus aptum, ijſdem certe Iacobus noſter uiros cœleſtium contemplationi deditos ſuſtinebit. Profecto, cum & ipſe primum à muſis nutritus fuerit, & deinde filium ſuum Antonium muſis almis alẽdum à tenera ætate deuouerit, atque illæ patri feliciter hunc aluerint, nimirum utpote muſis gratus omnes earum alumnos, tanquam fratres, ubique libenter agnoſcet, eoſq; omni ſtudio operaq; ſeruabit.

Non uerbis amori, ſed fide reſpondendum.

Marſilius Ficinus Anthonio Lanfredino, S. D.

ACcepi ab Iacobo patre tuo ſimul atq; abs te literas elegantiæ amoriſq; pleniſſimas. Quoniam uerò Ieſum ſæpe clamantem audio, ego & pater unum ſumus, idcirco una tantùm patri filioq; ſimul epiſtola reſpondebo. Amor omnis, amici optimi, (quemadmodum prouerbium fertur,) fidem poſtulat. Igitur amori ſummo erga me, ſumma quadam fide pro uiribus reſpondere decreui. Quod ſi ullis perfecta fides teſtibus indiget, certè fidei erga uos meæ hoc potiſsimum mea epiſtola teſtimonium feret ſecum, uolumen ipſum, ſcilicet à uobis de uera fide compoſitum.

Fruſtra ſcribit, qui ita ſcribit ut à nullo intelligatur.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Oricellario, S. D.

CVm meo libro, quem de curanda literatorum ualitudine nuper cõpoſui, multa nouaq; de atræ bilis humore, ea qua potui ſubtilitate diſputauiſſem, nonnulli familiarium obiecerũt, me fruſtra duabus de cauſis tàm multa de hoc humore diſſeruiſſe. Tùm quia fortè nullus comprehenſurus ea penitus uideretur. Tùm quia nuſquã felix illa melancholici ingenij temperatio, quam ibi effingerem potius quàm narrarem, reperiri poſſet, haud aliter quàm beatus ille Zenonicus, uel Platonica illa reſpub. uel Tullianus orator. Itaque mi Bernharde grauiter non dolere non poteram, meam hanc diligentiam ſiue potius curioſitatem fore uaniſsimam. Sed heri Petrus Guicciardinus noſter Iacobi ciuis clariſsimi filius, & obiectiones illas cõfutauit facilè, & me ea, (quam inde conceperam) moleſtia liberauit. Siquidem librum noſtrum uno, (ut dicitur) ſpiritu perlegerit, tam ſubito ſingula comprehendit, tàm memoriter retinet, ut & illa omnino intelligi poſſe oſtenderit, & feliciſsimum ingenium illud à nobis optatum extare iam in eo potiſsimum, hominem qui ita intelligit meminitq; planè monſtrauerit. Et ſi mihi is unus ſufficit teſtis locupletiſsimus, me uidelicet, haud uana compoſuiſſe, tamen quia iudex duos ſaltem in cauſa teſtes ſolet exigere, lege precor & tu librum noſtrum, optime mi Bernharde, (quod quidem ſi feceris,) ſpero alterũ mox meæ cauſæ teſtem non defuturum. Vale.

Quàm immundus ſit hic mundus, quàm falſus quàm fallax.

Marſilius Ficinus Locterio Neronio conphiloſopho ſuo, S. D.

IAmpridem uerus & uerax ipſe genius noſter Marſiliũ iubet ad Locterium Neronium & uirum humaniſsimum, & amicum ueriſsimum omnium, ſcribere nonnihil quod ſit inter humana maximè uerum. Verùm quærenti mihi eiuſmodi aliquid quod tanquam ueriſsimum probari poſsit, neque facilè ſatis inuenienti, genius idem oſtendit, nihil inter hæc inferiora, cum reuera ſint falſa poſſe unquam uerius inueniri, quã id unum, uidelicet, hæc omnia, (ita ut ſunt,) proculdubio falſa putare. Quo enim pacto in mundo poteſt mundanum, (ut ita loquar,) aliquid eſſe uerũ? Cum mundus ipſe ſit falſus, ſiquidẽ eſt immũdus. Fortè cum creauiſſet Deus eiuſmodi globum, quaſi rotundum pomum aliquod, quale id quod pomum malum uulgo nominare ſolemus, uideretq; eſſe nimis immundũ, utpote qui ex immundiſsimo chao, (ut poëtarũ aliquis diceret,) eſſet eductus, ſtatim ab ipſa ſuperficie mundi quaſi mali pomi, mundare purgareq; cœpit, putamina uerò in centrũ medium ad nos miſeros ſuo pondere deciderunt. Siqua igitur in uniuerſo ſunt munda, cœleſtibus tantum donata ſunt. Nobis autem ſicut par eſt, non munda, ſed (ut ita loquar,) quiſquiliæ quædam & putamina contigerunt. Hinc Chriſtianum illud. Væ terræ ac mari quoniam ad ſuos cecidit diabolus, ira furens. Rurſus, uæ mundo à ſcandalis, neceſſe enim eſt ut ſcandala ueniant. Hinc illud Platonicum, contraria bono mala eſſe neceſſarium eſt, cum uerò apud ſuperos eſſe mala non poſſent, regionẽ hanc inferiorem neceſſariò circumeũt. Nullumq;

nobis aliud datur remedium quàm hinc illuc quàm celerrime puriſsima quadam uitæ diuinę ſimilitudine fugere. Nã, (ut eſt apud Heſiodũ,) plena malis tellus, plena & ſunt ęquora ponti. Sed neq; cœleſtia etiam corpora eſſe puriſsima Platonici opinantur, ſi ad illa quę ſuper cœlum ſunt comparentur. Nã multo magis quæ ſunt ſuper cœlum puritate cœleſtia ſuperant, quàm cœleſtia illa hæc quæ ſubcœleſtibus collocantur. Quam obrem & ſi non licet idem omnino cum Manichæis ſentire de mundo, liceat ſaltem cum ijſdem aduerſus eum ita clamare. O immundiſsimum mundum, qui eos inquinat fœdatq; potiſsimum, qui ipſum auidius, & arctius amplecti conantur. O mundum falſiſsimum, fallaciſsimum, ingratiſsimum, qui tanquam totus, (ut ait Ieſus, poſitus in maligno,) illis mentitur ſæpius, illos fallit magis & maximè lædit qui fidem, ſpem, amorem obſequium in eo præ cæteris collocant, & quaſi anguilla quædam, imò lubricus anguis, infortunatas nimium conſtringentium palmas celerius quam exprimi poſsit perlabit, ſimul & in faciem eorundem inuolans mordet protinus atque fugit, & abſens abſentẽ morſu paulopoſt perimit uenenoſo. Verùm ne forte declamatores quidam audaciores ſiue inepti potius uideantur, miſſa hæc oratoria inpræſentia faciamus, & quibus potiſsimum rationibus primum, deinde quorum pręcipue authoritate freti, hæc de immunda mundi huius inferioris machina ſentiamus, in medium ea breuitate, (quam exigit Epiſtola,) producamus.

Anima in corpore dormit, ſomniat, delirat, ęgrotat.

EXperimur in nobis non ſolum quotidie, uerum ferme qualibet hora, quotiens pauculus quidam uapor aliquanto craſsior, & humidior ab inferioribus corporis partibus exhalans caput ipſum petit, cerebriq; meatus opplet, ſtatim nos ſomno grauari, mox etiam inſomnijs imaginibusq; deludi. Experimur quoque nonnunquam, (ſi uapor aliquis bilis atræ, quã melancholiam gręci uocant, arcem corporis obſederit expugnaueritq;,) ſtatim reginam inde noſtrã, ipſam uidelicet rationẽ, (ut ita dicam,) pręcipitari, ac manifeſta homines inſania corripi. Si fumus quidam exiguus, tantam in nobis uim habet, ſi tam leuis motus nos tantum mutat, quanto magis cenſendum eſt cœleſtem immortalemq; animum, quando ab initio ab ea puritate quã creatur, momento delabitur, id eſt, quando obſcuro terreni moribundiq; corporis carcere clauditur, tunc, (ut eſt apud Platonicos,) è ſuo illo ſtatu mutari? Quippe qui tunc non uno & conſueto tantum humoris alicuius fumo, ſed omnibus pariter nouiſq; humorum omnium uaporibus, atque ipſa inſuper humorum membrorumq; inſueta mole grauatur. Præterea informi illa materia, quæ à formoſiſsima mentis forma diuerſiſsima eſt, tanquam flumine ſubmergitur. Quamobrem totum id tempus quod ſublimis animus in infimo agit corpore, mentem noſtram uelut ægram perpetua quadam inquietudine hac & illac ſurſum deorſũmue iactari, nec non dormitare ſemperq; delirare. Pithagorici & Platonici arbitrantur, ſingulaſq; mortalium motiones, actiones, paſsiones, nihil eſſe aliud quàm uertigines ęgrotantium, dormientium ſomnia, inſanorum delyramenta, ut non iniuria Eurypides hanc uitam, umbræ ſõnium appellauerit. Proinde cum fallantur omnes, tamen minus falli ſolent, qui interea quandoque, ita ut interdum fit in ſomno, ſuſpicantur, ſecumq; ipſi dicunt, Forſitan non ſunt uera, quæ nunc nobis apparent, forſitan in præſentia ſomniamus. Quicunque inter ſomniantes ſic eſt affectus, talis certe eſt ad alios, qualis apud inferos ab Homero dicitur eſſe Tireſias, ſolus, inquit, iſte ſapit, cæteri uerò omnes uelut umbræ uolitant, imò umbræ uolitant. Hic diuus Dauid in exceſſu mentis exclamat. Omnis homo mendax. Hinc ſapientiſsimus Salomon parumper ante alios experrectus & reſipiſcens uociferatur. Vanitas uanitatum, dicit Eccleſiaſtes. Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Hinc Hieremias ita ſapientes inſipidos admonet. Vidit Deus cogitationes hominũ uel ſapientum eſſe uanas. Hinc Chriſtus uitę magiſter, non eſt, inquit, in hoc mundo regnum meum. Chriſtus ipſe cum eſſet omniũ rex æternus utpote & per quẽ & ad quẽ facta cuncta fuiſſent. ideoq; eſſet hęres ab æterno rerum omniũ conſtitutus, tamẽ quæcunq; ſub rapidiſsima cœli uertigine abſque ulla ſtabilitate fluunt, atque aduerſa quadam

mixtione contrariorum confunduntur & prorſus inficiuntur, talia, inquã, Chriſtus ſua eſſe negauit, quaſi talia reuera non ſint, ſed falsò nobis eſſe appareãt, ægrotis uidelicet & dormientibus atque delirãtibus, cum hæc temporanea haud quaquam res ipſæ ſint, imò rerum umbræ duntaxat, rerum ſcilicet æternarum. Quicũq; uerò ſimulachra pro rebus ipſis admittunt, hi ſine controuerſia tanquam ebrij uel phrenetici uel dormientes, umbris & inſomnijs illuduntur. Hi nimirum, errãt obſcuri ſola ſub nocte per umbras. Perq; domos Ditis uacuas & inania regna. Plutonem, inquit Orpheus, inſomniorum populo apud inferos dominari. Inferos autem Pythagorici omnem ſub Luna regionem præcipuè nũcupant. Noluit Chriſtus noſter, (ut arbitror) ſe ſomniorum deliramentorũmq; regem ſimiliter appellari. Iure igitur optimo mundi huius inania regna reſpuens, ita noſtris auribus inſonare uidetur. O dementes nimium mortalium mentes, ô pectora cæca, quo ruitis? Quid tàm trepide hinc expaueſcitis phanaticæ mentes? Quid anxie inde ſectamini? heu miseræ non ne uidetis? Inſanus ubiq; uos agitat furor. Hinc falſæ malorum umbræ uos terrent, inde uanæ rapiunt umbræ bonorum, paſſimq; inter ludicra ſemper & terriculamenta iactamini. Neq; minus bonorum uana cupiditas quam falſorum formido malorum ſolicitat incenſos furijs animos & fatigat. Vnica uerò tot tãtisq; morbis medicina eſt, diuino medico credere uel expergiſci prorſus, & uigilare ſemper, uel ſaltẽ eos qui dormiunt, dormientes exiſtimare. Quamobrem ſurgite iam è ſomno miſeriàm profundo, ſurgite, inquam, ex infelici ſomno feliciter, reſpirate filij tãdem, uigilate, filij, mecum, reſipiſcite iam & ſapite mecum. Vt eadem qua & ipſe quandoq; ipſi quoq; pro uiribus feliciſſima luce & ueritate fruamini. Aut ſaltẽ interea donec expergiſcamini, inter dormiendũ nonnũquam ita uobiſcum dicite. Forſitã nõ ſunt uera quæ nobis occurrunt, forſitan ſomniamus. Sic enim uos inſomnia ueſtra uel quæ bona uidentur, minus fallent, incendent, defatigabunt, uel quæ apparent mala, minus certe terrebunt.

Res ueræ ſunt in mundo inuiſibili, in mundo uerò uiſibili ſunt umbræ rerum.

OPeræpretium fore arbitror iam Platonis ipſius uerbis ex ſeptimo de rep. libro translatis, myſteria quæ ſupra narrauimus, cõfirmare. Finge, inquit, quandam ſub terra ſpeluncam, in ea homines nutritos à pueritia ita ceruicem & manus à tergo pedeſq; columnis quibuſdam alligatos, ut neq; moueriq; uſquam, neque alia niſi quæ è conſpectu in oppoſita ſpeluncæ parte apparẽt, aſpicere poſſint. Poſt tergum uerò ſupernè lampas accenſa ſit, atq; inter lampadem & illos qui ligati ſunt, alij multi deambulent, loquanturq; inuicem, ferentes manibus uaria arborum animaliũq; ſimulachra. Qui igitur ita uincti ſunt, nunquam reuera uel ſe ipſos uel alia eorum quæ narrauimus ulla uidebunt, ſed ſolas uel ſui umbras, uel aliorum quæ propter ignem à tergo accenſum tantum ante ſuos oculos in aduerſam partem ſpeluncæ reſultant. Quãobrem nihil aliud aut ſe eſſe quam ſui umbras, aut alia aliud eſſe umbras illorum, exiſtimabunt, aut lumen ipſum eſſe aliud quam exiguum illud quod ibi reflexum apparet, opinabuntur. Siquis autem horum qui uincti ſunt forte ſoluatur, ſubitoq; lãpadem & alia ſub illa quæ ſequũtur à tergo retrouerſus intueri cogatur, caligabit protinus & dolebit, ac propter ſplendorem intueri non poterit illa quorum umbras paulo ante cernebat. Multoqúe magis id illi malum continget, ſi à ſpelunca ſurſum ad cœleſte diurnumqúe lumen repente trahatur. Quare non ſubito ſed paulatim conuenientibus gradibus ab umbris rerum ad res ipſas, item à luminis imagine ad lumen ipſum eſt perducendus, ita ut quæ in ſpelunca ſunt apud illos prius illic in aqua uideat quam ſibidem in ſe ipſis inſpiciat. Rurſus quæ extra ſpeluncam apud nos ſunt primo noctu hic ad Lunam in aqua ſimiliter, deinde in ſe ipſis terrena hæc ſimiliterqúe in cœlo cœleſtia noctu itidem ſolum intueatur. Poſtea uerò die tam Solem ipſum quam quæ ſub Sole uidentur prius in aqua, pòſt in ſeipſis illa demum Solem in cœlo ſuſpiciat. Hac potiſſimum ratione ſingula ſincere facileqúe diſcernet, atque exiſtimabit ſe cæcum, deceptum, miſerumqúe fuiſſe, quando ſub ſpecu uinctus exiguis rerum umbris fuerat occupatus. Proinde quæ comparatio eſt ſpeluncæ illius ad hunc mundum quem uiſibilem nominamus, eadẽ ferme mundi huius ad illum quem inuiſibilẽ diuinũq; uocamus.

Siquidem hic animæ miſeræ moribundi corporis clauſæ tenebris & carcere cæco, neq; alia ulla reuera neq; uerum Solem, imò ſui aliorumq; umbras & exilem quandam ueri Solis imaginem intuentur. Veræ enim mentes, ueræ res quælibet, uerus Sol, in mundo ſolum ſunt inuiſibili, quæ ſi abſq; congruis educationis diſciplinarumq; gradibus repente intueri conemur, caligamus protinus & dolemus. Conuenientibus uerò tùm morum tùm doctrinarum tum temporis perducti gradibus, ſincerè diſcernimus ia dicamusq; cæcos illos & miſeros, qui falſis mundi huius umbris imaginibusq; fallũtur, occupantur atq; præmuntur. Verùntamen quando animus ab immenſo inuiſibilis mũdi lumine in corpus obſcurum regendum mouendumq; deſcendit, nouis ſuæq; naturæ contrarijs obrutus tenebris, cæcutire hallucinariq; & diu titubare compellitur. Adde quod propter repentinam maximamq; in deterius mutationem diu cogitur ægrotare, atq; ferme ſic affici, ut ij qui propter amentiam uel ſomnum uel ebrietatem falſis imaginibus illuduntur atq; uexantur. Aut certe non aliter ſe habere, quam ſiquis à Solis lumine in cauernam illam quam deſcripſimus, repente præcipitetur. Adeò enim nouis tenebris offundetur, ut aut nullo modo aut uix tãdem ſub exiguo illo cauernæ lumine, umbras illas tantum quantum narrauimus diſcernere poſſit. Præterea ob ſolutam illam & in peius mutationem in morbos tàm ſenſus quã corporis uarios incidet. Hactenus. Plato. Gaudeant ergo mortales temerè nimium gaudeant abſq; inuidia, quando in ſcænis uel inopes ipſi perſonis diuitum induuntur, uel etiam cum ſerui ſint, tamen regum ibidem referunt maieſtatem. Doleant quoq; fruſtra ſed non abſq; miſericordia quadã doleant nimium, quando in tragœdia nonnunquam, alioquin ipſi forte non miſeri, tamen miſerorum eiulantiumq; geſtus agere atq; ægrotantium laruas geſtare iubentur. Nos autem ſi uanos illos miſeroſq; prorſus exiſtimaremus, qui decipiãtur adeò ut tanquam in ueris bonis maliſue, ſic in ſcænis modo geſtiant & exultent, modo etiam lamentẽtur, multo certe uaniores ac miſeriores mortales omnes eſſe cenſebimus, qui ſomno profundiſſimo conſopiti umbratilia bonorum malorumue ſimulachra pro ueris bonis aut malis accipiunt, præcipue quoniam & ſi falſis atq; uolantibus, tamen id quod admodum miſerabile eſt, falſis mobilibusq; malis & uerè dolent & diutiſſimè cruciantur, & merito quoniam uſq; adeò ſtulti ſe falli permittũt, ut anxiam hãc cœleſtis immortaliſq; animæ habitationem in terrena regione mortis ueram eſſe uitam exiſtiment, quam tamen manifeſte uident à fletibus uagitibuſq; ſtatim auſpicantem perpetuo deinceps, quærimonia & extrema miſeria confici. Contra uerò, quãdo animus immortalis mortali ſolutus corpore reuiuiſcit, tunc mortem ſubire putant, quod falſo nimis putant, tunc enim ſolũ crebra morte iam mortua, uera uita & ſempiterna reſurgit. Quapropter non abſq; ratione apud gymnoſophiſtas Indorum Philoſophos, atq; etiam apud Getas Thraciæ populos, lugebantur puerperia, natiq; deflebantur, funera uerò feſta erant, & ueluti ſacra luſu cantuq; celebrabantur. Quod quidem ab Heſegia & Plotino Philoſophis confirmari uidetur, opinantibus optimum eſſe mentibus moribundum corpus non ingredi, proximum uerè poſtquam ingreſſæ fuerint, ſtatim egredi. Sed de ijs aliàs. Interea accedit alius quidam rurſuſq; alius error, nempe uel peregrinationem hanc tàm ſollicitamq; laborioſam, ſtulte nimium ſuam eſſe patriam opinãtur, uel ſaltem & ſi peregrinari ſe didicerũt, ſperant tamen interdum aliquam in ipſo itinere ſe quietem conſecuturos, cum tamen ab ipſa rapaciſſima cœli uertigine, iam ſatis ſuperq; admoneri & poſſint & debeant, ſe ne momentum quidem unum ſub rapidiſſimo cœli curſu poſſe quieſcere, quãdoquidem momentum quietis ullum ipſa mundi machina naturaliter unquam habeat. Ergo errare mutum à uerò mortales miſeri ſe iam & agnoſcant & deſinant. Sic enim iam procul dubio deſinent laborare. Ergo incipiant quandoque imò uerò quam primum ſapienter uiuere, nam ita demum uerè uiuere incipient atque feliciter. Vale. III. Decembris. M.CCCC.LXXX.

Marſilius Ficinus, Florentinus fingit Florentiam congratulari Danti, pia Chriſtophori Landini opera, iam rediuiuo & in patriam reſtituto & coronato.

FLorentia iamdiu mœſta ſed tandem læta Danti ſuo Aligherio, poſt duo fermè ſæcula, iam rediuiuo & in patriam reſtituto ac deniq; coronato congratulatur. Vaticinatus es quondam mi Dantes in exilio conſtitutus fore tempus quo pietas ſuperans impietatem, feliciter te patriæ redderet, atq; in excelſa Baptiſtæ Ioannis ęde ſertis Apollineis coronaret. Non fruſtra augurium nam docuere parentes, Siquidem nuper tuus pater Apollo, & longum fletum meum & diuturnum tuum exilium miſeratus, mandauit Mercurio ut piæ Chriſtophori Landini diuini uatis menti prorſus illaberetur, Landineosq; uultus indutus, alma primum uirga dormientem te ſuſcitaret, deinde alarum remigio te ſublatum mænibus Florẽtinis inferret, deniq; phœbea tibi lauro tempora redimiret. Hodie tandem diuinitus impletum eſt mãdatum Phœbi, Mercurij Landiniq; pium opus, uaticinium Dantis, Florentiæ uotum. Veniſti tandem iter mõſtrante Minerua, uiæ duce Mercurio, clariſſima poëtarum omnium comitante caterua. Deniq; ingredientem Gratiæ feliciter exceperunt, amplexus & oſcula tibi Pierides, tibi Nymphæ dedere. Veniſti tãdem modoq; exſpectata parenti. Vicit iter durum pietas, datur ora tueri, Nate, tua & notas audire & reddere uoces. Sic equidem ducebã animo rebarq; futurum, Tempora dinumerãs, nec me mea cura fefellit. O quam pulchriorem quamue beatiorem nunc te dulcis nate recipio quam amiſerim? Cõuerſus eſt tibi mortalis prior ille uultus in immortalem atq; diuinum. Conuerſa Florentiæ tuæ nox in diẽ, conuerſus Florentinis tuis mœror omnis in gaudium. Gaudete omnes & exultate feliciſſimi ciues, quibus iam mirabiliter pro uno Sole Sol geminus oritur, neq; flammis tamen ſed radijs geminatis. Hodie felicitati ueſtræ cœlum ipſum, (nonne uidetis,) apertiſſime gratulatur. Suſpicite ô ciues parumper, ſuſpicite cœlum. Ecce nunc ecce dum noſter hic coronatur Dantes, panditur interea domus omnipotentis olympi. Empirei cœli flammæ nullis amplius uiſæ hodie nobis manifeſte coruſcant, coronato Danti gratulabundæ. Proinde quem nam putatis eſſe tamen hunc, tam nouum tam dulcem ſonũ, aures nunc noſtras implentem? Profecto ſonus ſphærarum muſarumq; nouem nullis alijs auditus ſeculis, hodie palam coronationi Dantis applaudite dulces dominationum cantus à Phæbi globo, audite rurſum miros Archãgelorum Hymnos, ab ipſo Mercurij globo canentium. Gloria in excelſis Apollini ſummo, gloria muſis ſemper, gloria gratijs, pax, lætitia, felicitas Florentinis, gemino iam Sole gaudentibus.

FINIS.

MARSILII

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum,

LIBER VII.

Marſilius Ficinus Franciſco Berlingherio Nicolai filio, Literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

PROOEMIVM.

LIBER Epiſtolarum noſtrarum ſeptimus, caput habet Epiſtolā de curanda literatorum ualitudine diſputantem, ab eaq́ tanquam & optima & omnium maxima iter auſpicat, quo præcipue ipſa ducit, eodem ipſe libentiſsime proficiſcitur, hæc uerò ad illū in præſentia ducit in primis, cui academia proſperā ualitudinem in primis exoptat. Salue igitur optime mi Franciſce, ſalue totiens quotiens non hic ſolum, ſed omnes Epiſtolarum mearum libri ſaluere iubet amicos, ſed ita ſalue, ut ſaluere ipſum non à Marſilio tamen, ſed etiam ab academia tota amantiſsima tui accepiſſe te putes. Omnia inter nos, (Pythagoricorum more) cōmunia. Quod ipſe uolo cūcti uolunt, q̄d cupiunt ſinguli & ipſe percupio. Neq; id quidē mirum uideri debet, nā omnes in eo unū ſumus qui ipſe re uera ſolus eſt unus. Omnes in eo ſtamus, qui ſua uirtute permanet ſolus, omnes in eo amamus inuicem, qui ſolus eſt propter ſeipſū amandus. Sic cuius ſolius cā ſinguli ſunt amabiles, & cuius gratia tamē ſunt amandi, ſoli qui ſe inuicē in uno hoc amāt, exclamare unà cū Propheta poſſe uidenť, ô quā bonū, ô quā iucundū habitare fratres in unū.

Marſilius Ficinus lectori D. S.

PRomittebam modo, lector, huic libro ſeptimo caput Epiſtolam de ualitudine literatorum diſputaturam, hæc uerò deinceps adeò nobis excreuit, ut non iam caput tam exigui corporis, ſed ipſa ſeorſum totum aliquod corpus fore uelit. Itaque ſeceſſit iam conſilio meliore, ſi in librum de uita feliciter adoleuit.

Sapientia à ſolo Deo.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

PAR AMICE ſaltem pari referto. Vix quidem à me ſcripta, uix tu quoque legito. Scripta tamen qualiacúnque ſint, lege tamen, utcunque legas. Sumpſi equidem his diebus ſæpe calamum eo propoſito ut ad hominē multa cogitantē pauca ſcriberē. Verū ſubito ſuccurrebat, me ſcripturum fruſtra ad hominem non lecturū. Tandē fruſtra loq malui, quā nihil loqui. Audi igiť. Multa ſūt apud Poëtas figmētorū genera. Sed quid ego nugis nunc hiſce meis pium hominem interpello? in ipſis Auguſtini Soliloquijs commentandis cum Deo ſolo loquentem. Miſſa igitur Poëtica facio, atq; id tantum in præſentia moneo, ut memineris quando ſermonē formamus, non tā linguam quę aliunde mouetť loqui ſolere, quā mentē ipſam quę & mouet linguam & diſtinguit uoces, et ad exemplar ſui uerba pro arbitrio format. Quod autē eſt ad mentē lingua, id ferme religioſa mens eſt ad Deū. Itaq; non tā mens nunc tua Deo quā Deus per mentē tibi tuā loquitur. Quapropter quando Deo te loqui putas, mi Ioannes, re uera tunc audis Deum. Memento igitur, te diuinam maieſtatem frequenter audire, uitaq; ipſa ſapientiſsime inſtituta, declara nobis atq; (ut cępiſti,) confirma te tanquā diſcipulū diuinam ipſam ſapientiā audiuiſſe. Volui hic, (ut uides,) hac hora diei tertia epiſtolæ finē imponere, ne diutus diuinū iſtud Soliloquiū tuū interturbarē, ſed cū primū calamum poſuiſſē, redijt in mentem non decere ſtomacho omnino ieiuno, Ieiunam prorſus Epiſtolam ſpuere.

Sed ut eructet cor meum uerbum bonum, bonum quidem, (ut arbitror,) ſi ſuperiorem illam de ſummo bono ſententiā breuiter confirmauero. Omnes apud Iudęos Chriſtianóſq; ſacræ literæ clamant, ſapientiam, (niſi docente Deo,) diſci non poſſe. Ideoq; ab eo ſolo eſſe fide quęrendam, ſpe petendam, charitate pulſandam. Quod quidem cum Plato noſter animaduerteret, ſuis ſtudijs non confiſus in quotidianis ad Deum precibus ſolam à Deo ſolo ſapientiā ſępe poſcebat. Hac in re pulcherrimè fabulatus Orpheus, ſapientiam ſolo Iouis ſummi capite natam canit. Muſas quoque ab Ioue habere principium. Iouis omnia plena. Tu uerò ſi ab omnibus hanc adipiſci poſſes, forte & ſi non abſolutè, tamen commode à familiari illo tuo conſequereris. At quo nā pacto ab illo ſapientiam conſequeris, cui corpore nunquam ſano mens ſemper eſt inſana, & nuper cū animi primum deinde ſtomachi, poſtremo membrorum omnium debilitate non mediocriter laboraret, animo non mutato mutauit cœlum, & quoniam ab aëre elementorum rerumq; omnium infirmiſſimo firmitatem quærit, merito hactenus fruſtra quęrit. Tu uerò interim unà cum Aurelio tuo clama, ô Deus omnipotens, quando noſtra firmitas ipſe eſt, tunc ſolum ipſa firmitas eſt, quando uerò tua eſt, tunc, eſt infirmitas. Ego quoque tandem idem efficiam.

Vbi ſapientia maior, ibi ſermo breuior.

Marſilius Ficinus D. Bernhardo Bembo Veneto, S. D.

SOlent qui ſiluere diu, cum demum diuturna ſilentia rumpunt, erumpere largius, & quaſi qui diutius parturierunt aliquem tandem cogitationis fœtum parere grandiorem. Marſilius uerò tuus contra, non enim longo ſilentij tempore concipit longiora. Vtpote qui quantò diutius tacens ſecum ipſe cogitat tanto diſcernit acutius pręſtare nobis tacere quam loqui. Atque eſſe quam pauciſsima quæ exprimere uel digne ſciamus, uel debeamus honeſtè, uel tutò poſſimus. *Ergò tuis tantum* in præſentia breuiſſime reſpondebo. Primum quidem proſperitate tua imò noſtra gaudeo, felicitatem opto, deinde uerò quòd uaſculum Thiriacæ miſeris, magnas ago gratias, certe ingentes acturus, quando uas pro uaſculo miſeris. Quanquam ingens in hoc etiam ſalutari uaſculo minus me ab ipſo Phœbo ſimul atq; à te accepiſſe confiteor. Poſtremo, quod petis Alcinoū, ſcito hunc apud Caualcantem noſtrum hoc tempore ruſticari. Cum primum ad nos redibit, uobis, (ut par eſt) redibit.

Et ſi literis quandoque nunquam tamen animo ab amicis abeſſe licet.

Marſilius Ficinus & Georgius Antonius Veſpuccius, Ioanni Baptiſtæ Boninſegnio, S. D.

PLato diuinus amicitię uel potius neceſſitudinis noſtrę conciliator, iā diu iubet ne abeſſe unquam à Boninſegnio noſtro uelimus, qui cum ille ſemper eſſe nos uoluit. Vt ergo Platoni ſimul atque neceſſitudini ſatis pro uiribus faceremus, ſæpe iam nos accinximus ad ſcribendum. Verùm quotiens calamum ſumpſimus, totiens conciliator ille noſter inhibuit, id aperte monens, ne Boninſegnium aſſidue cum illo loquentem literis noſtris interpellemus. Quid igitur faciemus, dum Plato noſter & mandat ſimul & prohibet? certe ut & quicquid imperat impleamus, ipſo ſemper animo tuum animum alloquemur, et ſimul quicquid interim prohibet, deuitemus, ore calamoq; ſilebimus. Sed liceat nunc ſaltem interpellare parumper, Platone uidelicet ſemel id concedente, dum ab Athenis ad te in ipſa eius academia ruſticante accedimus, teq; Platonicorum omnium nomine ſalutamus. Pręterea Roberto patri tuo inſigni iſtic præſidi nos commendamus.

Qui

Qui umbram amat tranſfertur in umbram.

Marſilius Ficinus Florentinus Bernhardo Bembo Veneto, S. D.

EſT mihi amicus aliquis alter ego, tam nouo uir ingenio, ut cum nihil in rebus humanis affectet aliud quā amicos, interim tamen ut ipſe met ſibi ſit amicus omnino non curet. Imò id quod mirabilius atque etiam miſerabilius eſt, tanquam alijs Pamphilus ſibi Timon, ex alieno amore ſemper ipſe ſe odit. Et tanquā Menedemus alter ad id ſolum uidetur natus, ut aſſiduè ipſe ſe cruciet. Erga cæteros quidem Venere ipſa ſuauior, cōtra ſe uerò Marte ſęuior, rigidiorq́ Saturno. Hunc ego quamuis fruſtra iam diu ita ſæpe corripio. Quem fugis Narciſſe miſer? Te ipſum fugis ah demens, ut ſequaris alium celerius te fugientem, quem aſſequi poteris nunquam, ubi ipſe te ſemel amiſeris. Heu quem perdis Narciſſe demens, perdis omnino teipſum, quo conſequaris umbram, umbram certe uolatilem quam miſer amplecti non potes. Sed cum amor amantem tranſferre ſoleat in amatum, amans Narciſſe umbram breui uerteris in umbram. Ita ego illum ſæpe, tu quoque mi Bernharde aut uerbis aut literis ſimiliter admoneto.

De optimo uiuendi genere.

Marſilius Ficinus Florentinus Antonio Hyuano Serezanenſi, S. D.

REddita mihi eſt Epiſtola tua Hyuane chariſsime, qua multa paucis de optimo uiuendi genere colligis. Optimum uerò uiuendi genus id pręcipue iudicare te arbitror, quod longe ſit à mortua uita ſemotū, qua & mortale uiuit, & quodāmodo moritur immortale, quādiu uidelicet cœleſtis animus tereno corpori non ſolum natura ſemel coniungitur ab initio, ſed affectu etiam quotidie mancipatur. Quo efficitur ut ſolus uerè uiuat, qui à falſa hac uita affectu ſaltem, remotiſsime uiuit. Quam uerò falſa hæc uita ſit, quam fallax, Platonica hæc tecum Epiſtola diſputabit, quam ad Locterium Neronium ſuperioribus menſibus ſcriptam, nunc quoque ad te libenter exſcripſi. Vale.

Excuſatio quando non ſalutatur amicus.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

RVſticari, Ioannes, hoc autumno, ſcio equidem quo affectu, ſed neſcio ſatis qua ratione, uolebam. Verebar autem ne nunc primum, quod ego uellem, ipſe nolles. Ergo rus abiens, quaſi iam ruſticus, non dixi, Amice uale. Ne tu contra, omine quodā minus bono, forte, ne ualeas, reſponderes. Scis enim quā interdum, (ut uulgo dicitur,) augurioſus ſim. Haud facile ſperauiſſe me poſſe unquā ualere bene, heroē ſemel prohibente ualere, Bene uale. Ac me firmioris ualitudinis gratia dies inſuper aliquot ruſticari permitte.

Agriculturæ literarumq́ ſtudia inuicem feliciter coniunguntur.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

CVm hodie oriente Sole, ſumma ueteuſti montis faſtigia peterem, montis, inquā, Vecchij, quem Marſilio ſuo colendum Coſmus ipſe mandauit. Atque in hac huius ſylua paſſim oberrans Caregiana palatia contemplarer, repente uenit in mentē, feſtū Coſmi Damianiq́ diem iam illuxiſſe, quod animis ab ipſo Coſmo eiuſq́ filijs & nepotibus celebratum. Hic equidem non potui non dolere dum inde nullos uſquam perſpicerē ciues ad Coſmica, (ut fieri ſolet,) ſolennia confluentes. Cum ſubito Iouius ille Coſmus cui Iuppiter iam conciliata Iunone ciuile imperiū ſine fine dedit, ab excelſa quercu propitius nobis aſpirans, eiuſmodi mœrentes oraculis conſolatur. Sacra, inquit, hodie Marſili, mea Laurentius quidem urbana pius inſtaurat, tu uerò

ruſtica

ruſtica mox,ſi mihi parueris,eadem hoc in luco nobis inſtaurabis. Neq; te pudeat ſeniores iſtos Saturniosq; agricolas meos ſub mōtis huius uertice in ipſa academiola Phœbo ſacrata conuiuas excipere. Quandoquidem hodie,(ſicuti uos aſtronomia docet,)ſuſpice iam,nonne uides? hodie Saturnus in cœlo Phœbusq; iunguntur. Hoc eſt Marſilij uoluntas noſtra,ſicut in cœlo fit hodie,ita fieri & in terra,ut Apollinea nunc utrobique Saturnijs coniungantur. O feliciſſimum genus humanum,ſi ruſtica Saturnij fiſtula Panis urbanæ Phœbi citharæ conſonaret,ſemperq; utriuſq; apud nos Dei munera iungerentur. Miſcētur hæc in cœlo,(ut uides,)apud ſuperos hodie. Tu quoq; apud homines ſemper miſcebis in terris Vale. Vera hæc ferme,(ut narro)ſunt magnanime Laurenti. Ita ego primum recordatus mecum ipſe mœrebam. Ita deinde uiſus eſt & ſolari & monere me Coſmus. Ita demū Apollineum, id eſt, philoſophicum Saturnijs hominibus, id eſt, ſenioribus agricolis tuis paraui conuiuium,neq; id quidem abſq; delphica lyra. Atq; ſolennia Coſmica qualiacunq; pro tempore, pro loco, pro facultate, potuimus in Phœbea Saturnij montis academiola libenter feliciterq; celebrauimus. Quorſum hęc? Vt oraculis Coſmianis admoniti meminerimus,(ſi feliciter uiuere uolumus,)cęteris quoad fieri poteſt dimiſſis uel intermiſſis,Phœbum nobis ſimul & Saturnium Pana colendū. Ruſtica uidelicet omnia quotidie dicanda muſis,Muſaſq; uiciſſim ab urbanis negotijs ad Cereris agros Bacchiq; colles ſæpiſſime transferendas. Vale feliciter.

Inuitatio ad Ruſticandum.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amico unico, S. D.

AVra qualibet leuiorem te eſſe putarem,ſi forte putares ipſe me leui quadā cōmotū aura,tū Vere ſuperiore tum autumno præſenti,ab urbe in colles ſeceſſiſſe charegianos. Sed abſit ut eum ullo pacto leuem putem qui uel ſaxis eſt grauior. Nempe cum nō abſq; ratione iudicauiſſem,multo ſatius fore te huc ad me montem aſcendere,quam me his temporibus ad te è monte deſcendere,ſæpe Apollinē obſecraui, ut lyræ noſtræ illa nunc Orphei Amphioniſq; dictaret carmina, quibus illi quondam quercus & ſaxa mouebant,quo ipſe te arboreum,meo iudicio,ſaxeumq; traherem? Reſpondit Phœbus. Erras,Marſili,nimium,nō enim arboreus, aut lapideus,(ut opinaris, eſt Ioannes,alioquin iam pridem tua illum,(mihi crede,)cithara rapuiſſes,non lapideus, inquam imò ferreus eſt Ioannes. Hoc ergo maioris eſt artis opus. Quare poſthac non loco,ſed forma mutare, ſaxa conabere. Ingens iſtud Vecchij montis ſaxum,(ſi potes,)metamorphoſea Zoroaſtris arte transferas in magnetem,ita demum ferreum illum huc hominem attrahes. Hæc modo nobis,oriente Sole,in ipſa Vecchij montis ſilua deambulantibus Apollo conſuluit. Hæc igitur in præſentia molior. Vide precor amice quam ardua tui gratia moliar. Vide quam fruſtra te cogente laborem. O quanto melius,quantoq; facilius te ſponte Ioannes mutari tua,quam meo ſaxa labore mutari. Cum primum ipſe ferreus eſſe deſieris,tunc ego fruſtra laborare iam deſinam.

Amicitia inter pares & libera eſt.

Marſilius Ficinus Alberto Liſco Veronenſi. S. D.

MEminiſti cum ſuperioribus diebus prope diui Ioannis ædem,uerba de te atq; Iacobo quodam apud Riciardum Theologum facerem,me uos his uerbis & ad me & inuicem comparauiſſe. Ego Riciarde mi,inquam,Albertum inter et Iacobum quaſi aër inter ignem terramq; medius ſum conſtitutus. Et ſi tunc Alberte ioco quodam uerba illa Socratico more proferre uiſus ſum,non minus tamen uirtutis quam ignis continent,nec minus ponderis quā tellus habent. Cætera quidem quæ ſub hoc ænigmate comprehenduntur tuo ipſe iudicio ſatis interpretabere. Vnū duntaxat egomet interpretari in præſentia uolo. Quod uidelicet quantum ignis pręſtat terræ,tantum dignitate terreo igneum antepoſui. Rurſus,quanto aër cum igne magis conuenit quam cum terra,tantum à me uirum igneum quam terreum hominem ardētius

tius

ardentius amari, ſignificari. Tu ergo nunc tanquã dialecticus, plane concludes, ſi honor amorq́; fidem pariũt, utri ueſtrum fidem potius ſeruare uoluerim. Adde & alterum inſuper argumentũ. Quonam pacto uerisimile eſt me Philoſophiæ Platonicæ ſectatorẽ, cogitauiſſe unquam tibi uiolare fidem, cuius ego interim fidei, q̃d nec ipſe negabis, mea omnia committebam, atq; in poſterũ, quod plane perſpiciebas, committere ſtatuebam. Cum uerò hæc ita ſe habeant, quid nam in cauſa fuit, ut in ſacello Nouolano iam alter & alter ſacrorum ſub me miniſter potius quam Albertus meus eſſe potuerit. Principio putabam terrenum quendam dæmonem amicitiam nobis cœleſtẽ tunc inuidentem, miniſterium illu d inter nos conſtitutum interturbaſſe. Quapropter ad literatorum numina confugiens, Mineruam ſcilicet & Apollinem obſecrabam, ut phithonicum dęmonem tum illa telo, tum iaculis ille, confoderet. Deinde uerò communis ipſe meus tuuſq; genius errantem me ita corripuit. Non dęmon, inquit, Marſili ullus te ab Alberto conatus eſt ſeiungere, Imò uos ipſi unum cœli opus indico quędam inſcij quodãmodo ſecabaris. Scito Saturnũ Aquarij dominum utriſq; Aquario aſcendente natis, unum pene ſpiritũ infudiſſe amicitiamq; uobis inde cœleſtem ſine fine dediſſe. Siquidem quæ Saturnus planetarum omnium altiſsimus ſtabiliſsimuſq; conſtruit, nullus, (ut eſt apud Aſtronomos,) aut audet deſtruere unquam aut poteſt. Sed ipſi ueſtrum iam errorem agnoſcite atq; recognoſcite. Si enim amicitia æqualitas quædam eſt, quid nam illi magis aduerſari poteſt quam inæqualitas? Ergo cum cœlum uos amicos eſſe uoluit, etiam æquales inter uos ſemper fore conſtituit. Vos autem tanquam cœleſtis myſterij huius ignari, miniſterium commertiumq; inter uos quoddam ſtatuebatis, in quo alter ueſtrum ſub altero tanquam inæquales fore in poſterum uidebamini. Sed abſit imparitas ab amicitia cœleſti, (cœlo iubente,) Abſit dominatio procul & ſeruitus. Pares uerò inter ſe ſint, amici ſemper ſint & liberi pariter libereq; ſe mutuo diligant. Hæc genius. Tu uerò Alberte mi dilectiſsime, Vale feliciter, Mementoq; miniſterium quod non libuit ſuperis merito nobis non licuiſſe. Atq; myſterium uiciſsim quod placet illis, nobis quoq; placere omnino debere. xx. Octobris. M.CCCC.LXXXI. Ex agro Caregio.

De tribus Gratijs & Genio.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici Iuniori. V. Magnanimo, S. D.

QVotiens his temporibus ſumo calamum Magnanime Laurenti, quod equidem quotidie facio ad te ſcripturus, totiens ſubito fœcundus admodum euaſiſſe mihi uideor plurimaq; parturio. At uerò cum primum duo hæc tantum ſcripſi uerba, (Marſilius Laurentio,) idem ipſe qui modo tanquam fœcundiſsimus multa parturiebam, mox quaſi prorſus iam factus ſterilis pario nihil. Hinc ſæpe iam ſtupeo nimiũ, ſuperoſq; incuſo. Video enim quod & natura & arte paulo ante nobis ad te ſcripturis abunde ſuppeditabatur, idem paulopoſt iam ſcribentibus non poſſe aliunde quam à ſuperis inhiberi. Quapropter frequenter, (ut dixi, illos incuſo, tum quaſi inuidos, quod uidelicet forte cœleſtem in terris amicitiam uoluptatemq; inuideant, tum uelut auaros, quod ubi & natura & ars tam prodiga eſt, ibidem quodammodo uideatur, (ſi dictu uas eſt,) parca diuinitas tandem Philoſophorũ dux Minerua hodie, ne diutius tibi eſſemus ſteriles, neque in numina tam grauiter peccaremus, noli, inquit, impie incuſare cœleſtes, qui interim te uiciſsim iniquę temeritatis, & accuſant & damnant. Neſcis impie, Neſcis? Nihil ſine ſumma ratione à ſuperis uel iuberi unquam prohiberi. Qua igitur ratione te his uerbis ad Medicem ſcribere, (uidelicet Marſilius Laurentio,) ſæpe iam uetent, (me paucis docente,) perdiſce.

Tres

Apologus. *Diuinum genus diuina ſola alimonia coaleſcit.*

Marſilius Ficinus de Apologo quid ſit, unde genitus, quo tendat.

VEnerem quondam in Pythijs Apollinis hortis, flores ac fructus legentem uarios, Mercurius amore ſaucius ſequebatur. Hic illam denique & indice & duce Phœbo ſub lauro quadam feliciter aſſequutus, ſumma cum utriuſq; uoluptate cognouit. Horum congreſſu ſcitus admodum formoſusq; natus eſt puer. In quo ſtatim & perſpicacem Mercurij ſenſum & gratam Veneris uenuſtatē Phœbiq; ſplendorem facile quiuis agnouerit. Hūc igitur à Mercurij patris cognomine quē ſuperi Logum cognomināt, ſuus Apollo patronus Apologū nominauit. Iuſſitq; ipſum paſſim diſcurrentem tantum humano generi ſalubri quadā delectatione prodeſſe, quātum frater eius Cupido noxię uoluptatis hamo noceret. Igitur locorum ignarus Apologus dum extra Pythios hortos in proximis ſiluis oberrat, forte incidit in paſtores, qui diuina pueri forma & indole mirifice delectati, eum penes ſe diu detinuerunt, atq; cibis agreſtibus, ideſt glandibus & caſtaneis cæteriſq; id genus urbanū Apologum aluerūt. Quapropter tandem mutata forma ex urbano ſubruſticus euaſiſſet, niſi eius patronus Apollo propitia nuper porrecta manu è ſiluis ad hortos Pythios, quos hodie Pinthios Florentini nominant, feliciter reduxiſſet. Docet Apologus, diuinum genus diuina ſolū alimonia coaleſcere.

Philoſophus tria potiſſimum deuitare debet, Venerea, auaritiam, ambitionem. *Apologus.*

MInerua quam priſci Sophiam nominant, cum animaduertiſſet ſolo ſe Iouis capite genitam, opus hoc diuinum rata ſolo uidelicet capite gignere, patrē ſupplex orauit ac denique exorauit, ut ipſa quoque tanquam parentis æmula, ſemel ſaltem capite pareret. Peperit ergo filiam tùm auo ſuo Ioui tùm matri Mineruæ perſimilem, ea ſanè ſtatim natura auitam quandam tùm animo æquitatem, tū uultu totoq; corpore dignitatem præ ſe ferebat. Pręterea matris tàm uirilitatem quam pudicitiam & mente & geſtibus referebet. Hanc auus à Sophia matre Philoſophiam uoluit nominari, edixitq; Philoſophiæ, ut quemadmodum ex Sophia quę ſummi rerum omnium capitis filia exortum habet, ita ſemper plantis mundi poſthabitis ſumma rerum capita peteret, neque ullum inferiori Venere unquam ueneficoq; filio eius Cupidine haberet commertium. Alioquin pro æterna Philoſophia ſtatim temporaneam Philocaliam tàm re ipſa quam nomine euaſuram. Adiecit, ut multomagis omnem Plutonis inſimi eiuſque cultorum conſuetudinem deuitaret. Alioquin ambroſia nectareque amiſſis, ſtygiæ paludis aquas & herbas, quibus ſolis infeliciter deinde ueſcatur, reportaturam. Monuit denique ne ambitioſam Iunonem aliquando ſequeretur craſſiori aëre peruolantem, ne forte cum caligine ſerenitatem, procellis tranquillitatem, nubibus ſydera, commutaret.

Apologus. *Impuri tanquam muſas ud gratias aſſequuntur, ſed picas & furias.*

ORpheus Delphicos aliquando lucos ingreſſus, oraculum conſulturus obuium ſtatim quaſi iam expiatus Apollinem habuit. Cum uerò ad Apollinis dexterā numen muſas tresq; Gratias comitantes cominus cōſpexiſſet, ad ſiniſtram autem quamuis eminus ſequentes picas & furias, admirabundus altius exclamauit. O quā diuerſi, ô quā aduerſi ducē hūc ſequuntur exercitus? Sed noli ô uates mirari, Phœbus ait. Nēpe quotidie mihi multi ſacrificāt, quo muſarū à me Gratiarūq; munera impetrent. Ergo quicunq; puris ſacra manibus operātur, muſas à nobis gratiasq; gratis accipiunt;

accipiunt. Quicunque uerò pollutis attrectare ſacra manibus audent, picas & furias in uiti reportant.

Apologus. Potentia ſine ſapientia non regnat.

PRometheus cum aſcendiſſet in cœlum ibiq; multa ab ipſo Ioue rerum omnium authore myſteria didiciſſet, hac una de re curioſius ſupplex interrogauit, quam uidelicet ob cauſam Solem Mercuriúmque præ cæteris Planetis tam propinquos aſsiduè in cœleſti circuitu comites inuicem eſſe ab ipſo rerum initio ſtatuiſſet. Reſpondit Iupiter, ut quicunq; Solem ſyderum dominum uiderint abſque ſapiente Mercurio, in cœlo nuſquam incedere planè intelligant, & in terris potentiam nunq; abſq; ſapientia, uel concedi debere, uel conceſſam diu poſſe regnare.

Apologus. In traductionem libri de amore miſſam ab Alamanno Donato ad Laurentium Medicem.

CVm Alamannus inter Lauros nuper (ut ſolet) ſæpe deambularet, in cupidinem Lauros circunuolantem ſæpius inuolans, denique comprehendit. Tenerum deinde puerum adoleſcens pius leuibus ſuauiter tractans manibus componebat, ſertisq; & floribus Deum iam planè agnitū exornabat, atq; ita inter ornandum percunctabatur. Quæ nam noua huc aura formoſe Cupido tuas direxit alas? Eſt Paphos Idaliumq; tibi ſunt alta cythera. Tum ille ſuſpirans, heu matrem, inquit, iamdiu meam anxius paſsim quæritо, matrem mihi meam neq; Paphos Idaliúmue reddit, nec alta cythera. Solus tamen Apollo quandoque longos miſeratus errores, his me uerbis admonuit. Mater, ô Cupido, tua ſolebat quondam cantilenis choreisq; ſolum leuibus oblectari, ſed facta deinde ambitioſior cœpit aliquando & Achilli Homerum & Aeneæ Vergilium inuidere, ipſaq; ſibi uatem per ſimilem exoptare, qui artes laudesq; ſuas grandiori iam cythera perſonaret. Talem denique uatem multa poſt ſecula Laurentem nomine inter Lauros canentem nacta Venus apud Tuſcos in ipſo gratiarum agro Charegio, ibi iam ſuarum laudum cātu ſuauiſsimo delinitur, cęterorumq; oblita omnium iucundiſsime conquieſcit, ibi ſolū poſt hac muſas inter pudicas requieſcit Venus Cupido tua, illuc igitur & ipſe te conferes una cum matre ſemper habitaturus. Ita quandoque mihi Phœbus Alamanne conſuluit. Hoc ergo Charegium relicta Cypro has denique lauros hædera myrtoq; neglectis, ſollicitus iamdiu quæro. Quod ſi illuc ad matrem ipſe me duxeris, ego tibi præ cæteris afflabo propitius, ego tibi perpetuo quodam nexu meam matrem conciliabo. Tunc Alamannus, peropportune, inquit, manus inter uolaſti diue cupido meas. Nempe trita meis pedibus, quæ ducit Charegium, uia eſt. O me felicem cuius inter manus hodie puer feliciſsimus peruolauit. Ergo huc age diuine puer leues iam tende alas. Per Fauentina Pomeria Apollineis auſpicijs petamus ambo Charegium, ego quidem greſſu, ſed ipſe uolatu.

Apologus. Quod male ſe habet Lucilia, id eſt anima, quando à Phœbo, id eſt, à Deo diſcedit.

PHœbus uitæ lumen medicinæq; uitalis auctio, filiæ ſuæ Luciliæ quondā è multis præceptis id dedit potiſsimum. Videlicet, ne unquam à latere paterno diſcederet, alioquin fore, ut in uarios grauiſsimosq; morbos incideret. Principio Lucilia inſtantis hyemis aſperitate quaſi coacta paternis mandatis obtemperabat. Sed uerni deinde temporis iam arridentis proſperitate freta, cœpit puella longius à paternis laribus digredi, paſsimq; per pulchros blande Veneris hortos & picta prata liberius peruagari, atque ibi tùm molli herbarum amœnitate, tùm pulchritudine florum ſuauiq; odore pellecta, non ſolum ſerta coronaſque ſibi, uerùm etiam ueſtes iam integras ex hedera, myrto, lilijs, roſisq; & uiolis alijsq; cōtexuit. Mox dulces fructus & mitia poma undique carpēs non deguſtabat ſolū, ſed faucibus etiam plenis ingurgitabat, Iamq;

iamq; inſolenter ornatu nouo laſciuiens,parentisq; prorſus oblita, (ut euaſerat) puella uanior gloriabunda proximas urbes adibat. Sed interea obiter & latentes angues in herba ſaltantis puellæ mordebant pedes, & floribus ſertisq; ſuis apes inſertæ ceruicem & genas manusq; pungebant,& aluus immodico noxioq; cibo tumeſcens moleſtè nimis diſtendebatur. Quamobrē ingrata Lucilia quæ antea uoluptatis illecebris delinita medicum patrem neglexerat,ſummo quodam cruciatu compellitur redire domum, patrē agnoſcere,paternumq; auxiliū his fermè uocibus implorare. Heu ſuccurre iam Luciliæ Phœbe pater,propera obſecro, clementiſsime pater, fer opem filiolæ iamiam ſine tuo auxilio pereunti. Sed Phœbus,quid nam,inquit,inanis Flora patrem me tuum uocas? Deſine iam improba,deſine,nunquā ego te Flora uaniſsima peperi,abi hinc ad Venerem tuam ô Flora prophana procul abi quam primum. At uerò cum Lucilia ſupplex diutius inſtitiſſet,multisq; Phœbum obſecraſſet precibus,ut puellam cui ſolus ipſe uitam dederat,ſolus à morte redimeret, promitteret præterea ſe nunquam in poſterum paterna uel iuſſa uel conſilia neglecturam,ita demum pater indulgens & increpuit pariter & admonuit. Haud te curandam prius recipiam,quam iſtos cupidineos fucos ornatusq; Venereos depoſueris,diſce iam temeraria, diſce dum à paternis laribus procul erras,quam diuturno grauiq; dolore quam breuis leuisq; uoluptas ematur, diſce parum mellis,quotiens ueri medici mandata contemnis,quàm multum fellis apportet.

Diuina lex fieri à cœlo non poteſt,ſed forte ſignificari.

Marſilius Ficinus Florentinus Federico Vrbini duci ſemper inuicto Felicitatem, D.

STella quæ hodie Magos ſummos Orientis Aſtronomos feliciter duxit ad Chriſtum,eadem me quoq; in eam duxit contemplationem,qua Legitimos Aſtronomos Chriſtianis facile breuiter'que conciliarem. Hodie Magi quidem apertis theſauris ſuis Chriſto Deo myrrham,ſacerdoti thus, regi aurum ſupplices obtulerunt. Marſilius autem Federico duci ſemper inuicto & apprime ſapienti atq; clementi munuſculum quoddam ex ipſis Philoſophię theſauris offert,theologicum ſimul & aſtronomicum atq; phyſicum,aliâs quando Deus dederit,ampliora daturus.

Communis religio non fit à ſtellis.

GEnus ipſum religionis quo nihil in rebus humanis magis commune,firmumq; eſt,nullus aſtrologorum à motu diſpoſitioneq; cœleſti fieri unquam exiſtimauit. Sciunt enim quæcunq; motu fiunt,neceſſariò mutabilia fore, & quæ certa quadam ſyderum diſpoſitione creantur, poſitione tandem contraria diſsipari, genus autem ipſum religionis,quo Deus ab humano genere mundi gubernator agnoſcitur atq; colitur, ſolum inter omnia hominum ſtudia operaq; ubique & ſemper firmiſsimum permanere.

Chriſtiana religio non fit à ſtellis.

VErùm ſiquis Aſtrologus dixerit, Chriſtianam legem exortam fuiſſe poſt aliquam Saturni cum Ioue coniunctionem,in quibus coniunctionibus condendarum uim legum Aſtronomi quidam maximam collocāt,ita in pręſentia breuiter,quantum exigit epiſtola,reſpōdebimus. Alibi enim à nobis de his latius & ſubtilius diſputatur. Principio Saturnus & Iuppiter uigeſimo quoq; anno iunguntur,atq; in quauis coniunctione uim coniunctionis ipſius extendere in quam plurimos annos exiſtimantur,quo efficitur,ut quandocunq; nobis à Deo diuina lex detur,aſtrologis æquè liceat cœleſtem aliquam potentiam fingere legis huiuſmodi uel auctricem uel ſaltem ſignificatricem. Mitto quod raro religionum mutantur ſpecies, cum tamen planetæ illi ſæpe concurrant. Præterea cum annis noningentis atq; ſexaginta,ad eaſdem coniunctiones perpetuo reuertantur, atq; in eo ipſo interuallo quater in ſigno quolibet coniungantur,mirum eſt diuinam legem,id eſt,Moſaicam Chriſtianamq; tot mūdi

ſeculis aut non prius extitiſſe aliquando, aut ſaltem poſtea tanto iam tempore non fuiſſe deletam. Præſertim cum plurimę inter ſe contrariæ coniunctiones iamdiu pręceſſerint. Proinde Aſtrologi qui Chriſti temporibus proximi extiterunt, multo melius de Chriſtianæ legis fato, (ſi fato ſubeſſet) quam poſteriores iudicare potuiſſent. Illi tamen adeò à ueritate procul aberrauerunt, ut temere nimium, illam cum primum annos trecētos ſexagintaquinq; impleuiſſet, proculdubio ruituram affirmarent. Qua etiam in re oraculum ipſum Apollinis mentitum eſſe conuincitur. Imò uerò mentita eſt iniquitas ſibi, non tamen mentita eſt diuina ueritas, quæ Prophetas plurimos & Sybillas expertes Aſtronomiæ ab ipſo rerum initio, ut Chriſtianam legem præuiderent diuinitus & prædicerent, inſpirauit. Deinde poſt Chriſtum Chriſtianæ ueritatis innumeros teſtes adhibuit martyres, uidelicet inter quos quam plurimi cum in omnibus liberalib. diſciplinis, tuum in Aſtronomia præcipuè docti, pro Chriſti gloria mala omnia, & deniq; mortem libentiſsimè pertulerunt. Sed iam ad Aſtrologos redeamus. Profectò multo difficilius de rebus quæ ad conſilium, mentem, Deum, ſpectant iudicare poſſe uidentur, quam de ijs quæ ad corporis affectus, actiones, paſsiones, operaq; corporea pertinent, at uerò de rebus huiuſmodi difficile admodum falſoq; ſæpiſsime iudicant, quod quidem non ipſa ſolum experientia patet, uerùm etiam ijs rationibus, quas hic breuiter perſtringam, (alibi enim de his diffuſius diſputamus) confirmari uidetur. Plotinus & ex Platonis ſententia & Auicennę ſubtiliſsimè diſputant, ſub diuina poteſtate prouidentiaq; & cuncta ſingula cōtineri, eo uidelicet ordine, ut cauſæ incorporeę ſcilicet Deus & angeli corporūq; cœleſtiū animæ, rerū naturaliū artifices ſint. Cauſæ uerò corporeę ſint ſuperiorū artificū inſtrumēta. Deinde oſtendunt quęcunq; terrena in terris accidunt ex cōmuni quodam concurſu ſuperiorum inferiorumq; ſimul cauſarum omnium prouenire. Cum autem cuncta hæc nullus unquam comprehendere ualeat, nimirum neminem certam ulla de re huiuſmodi ferre poſſe ſententiam. Aſtrologi uerò tùm diuinis tùm inferioribus cauſis diſpoſitionibusq; obmiſsis, cœleſtia utcunq; poſſunt, ſola ſuſpiciunt, neq; illa quidem omnia, ſed paucisſima, paucisſimorumq; illorum uim experientia quadam, remota, rara, fallaci, potius quam rationibus ullis attingūt. Præterea certum natiuitatis noſtræ momentum difficile admodum deprehendere poſſunt, conceptionis autem etiam difficilius, deniq; infuſionis animæ, difficillime, imò uerò nullo modo uaticinantur. Neq; parentum auorumq; naſcentis pueri complexiones intelligunt, neq; nutritionis, educationis, habitationis, conſuetudinis, diſciplinæ, conſilij, rationem ullam uel habere ſtudent, uel etiam ſi diligētiſsime ſtuduerint, prorſus aſſequi poſſunt. Omnia tamen hæc diligenter conſiderari Ptolemæus ideo iuſsit, quia nouerat uim cauſarum ſuperiorum non aliter à nobis ſuſcipi quam per ſequentes cauſas, ac etiam per materiam perq; habitum, diſponamur. Vnde, inquit, ſtellarum effectus ex diuerſa diſpoſitione materiæ mobilis permutari apud nos ſæpius atq; impediri. Sane uidebat eodem momento naſci quotidie res inter ſe tùm genere tùm ſpecie, tùm numero, tàm forma quàm fortuna exituq; diuerſas, ut nullo modo ex ipſo ſolo uel natiuitatis terrenæ cœleſtis coniunctionis momento ſufficienter quicquam iudicare poſsimus. Præſertim cum ultra proprias ſingulorum ſortes communes quoque fortunæ & conſiderandæ ſint & inter ſe diligentius comparandæ. Nam duo hæc ſibi inuicem tùm impedimento ſunt, tùm etiam adiumento. Cuncta uerò quæ diximus nemo complectitur. Quamobrem Ptolemæus aſtrologorum iudicia & circa communia confuſa'que potius quam diſtincta & circa poſsibile potius quam neceſſarium uerſari proculdubio confitetur. Vt igitur illuc regrediamur aliquando, unde digreſsi ſumus. Si Aſtrologi tàm obſcure, (ut ita dixerim) uiſibilia uident, quam obſcure inuiſibilia ipſa uidebunt.

Religio forte poteſt à cœlo ſignificari.

SEd ne uideamur nimium pertinaces demus eos uidere nonnihil, modo per ſigna quædam ſæpius quam per cauſas, & illa quidem ambigua cognitúque difficillima uideant, atque tunc demum cernere nonnihil poſsint, cum quod

potiſsimum

potiſsimum ex diuerſis mundanæ citharæ fidibus uel cōſonum uel diſſonum ſequatur, intelligunt, imò, ut uerius loquar, uaticinantur. Plotinus Platonicus docet, effectus infra Lunam penè omnes à cœlo ſignificari, non tamen omnes à cœleſti corpore dependere, ſola eñ corporea poſſe uel à corpore cœleſti uel potius per cœleſte corpus, quaſi per inſtrumentum, ab ipſis cœli motoribus fieri. Si qua uerò apud nos omnino corporeum genus excedunt, atq; ad mentem diuinitatemq; accendunt, ſolum à mente diuina mentibusq; eam ſequentibus proficiſci. Quarum quidem mentium conſilia uoluntatesq; ſæpe poſſe cœleſtibus figuris & motibus, tanquam ſuis quibuſdam oculis ac nutibus, indicari. Sed indicia illa plane perſpicere, uiri apprime ſapientis opus eſſe atq; diuini. Hæc Plotinus. Quamobrem Moſaica Chriſtianaq; religio, tanquam ſpiritalis penitus & diuina, neq; à cœleſtibus, neq; per cœleſtia corpora ullo pacto effici potuit. Præſertim cum cœleſtes illi motus opera in terris ſua terrenis dũtaxat adminiculis efficere ſoleant. Diuina uerò lex nō modo terrenis ubiq; auxilijs caruit, uerùm etiã multis ſeculis omni impedimẽtorum genere paſsim perturbata afflictaq; fuit. Forte uerò quodam modo ſignificari per ſydera potuiſſe uidetur, eodem uidelicet ipſo Deo, & ſic & ad illud tempus deſignandum mouente ſphæras atq; temperante, qui & ſic & tali quodam tempore legem ſuam fore præuidit atq; decreuit, quod quidem in metaphyſicis comprobat Auicenna, affirmans morales diuinasq; leges certis ſeculis per Prophetarum animas ſola Dei prouidentia miſſas atq; afflatas, inſtitui, toto interim ad idem uniuerſi ordine ſub diuino motore eiusq; miniſtris ita redacto, ut & in terris ipſum animæ propheticæ corpus alicubi diſponatur, & in cœlis pariter atq; terris ſignificetur aduentus. Forte uerò id uoluit Dauid his uerbis. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentũ. Forſitan & hic quodammodo tendit, quod inquit Albumaſar, Aegyptios Indosq; in prima Virginis facie uirginem quandam pulchram cōſiderauiſſe ſedentem, nutrientemq; puerum, cuius nomen apud quaſdam Gentes eſſe Ieſum, Albumaſar opinatur. Imago uerò illa quæ in eo ſigno cogitatur, imò fingitur potius quàm uideatur, ſi propria eſſet Ieſu ipſius cauſa, certe & ante & poſt Chriſti tempora ſæpe aliâs uel Ieſum ipſum uel quendam eius ſimillimum produxiſſet. Ergo ſi illic eſt imago eiuſmodi, ſignum quoddam eſt legis Chriſtianæ, non cauſa.

Multa per cœlum ſignificantur quæ non fiunt à cœlo.

QVod autem à cœlo multa ſignificentur quidem, nec tamen ab ipſo fiant, rurſus ex eo conſtat, quod mala ordinisq; experientia à rebus illis optimis ordinatiſsimisq; prouenire non poſſunt. Sæpe tamen per cœleſtia uidelicet, tãquam per ſigna non tanquam per cauſas prędicuntur, nō aliter quàm in augurijs auſpicijsq; multa per aues portendi putantur, quæ tamen per aues minime fiunt. Ideo Plato in Timæo ſtellas non dixit facere, ſed pronuntiare futura. Non tamen omnibus, ſed illis tantum qui ratione hæc aſſequi poſſunt. Præterea Aſtrologi in cuiuslibet geneſi conſideranda, plurima iudicare ſolent quæ ad patriam, ad parentes, auos, fratres, coniuges, ſeruos, amicos, inimicos pertinent, quorũ ſors nullo modo ab alterius geneſi prouenit, ſed potius indicatur. Quod etiam in interrogationibus ijs plane perſpicitur, quæ de rebus præteritis fiunt ab illis, atq; tractantur. Profectò quemadmodũ quotidie per oculos geſtusq; & uerba alicuius præuidemus, ipſum aliquod effecturum, qui tamen non ijs indicijs, ſed uoluntate perficit quod elegerat, itaq; per nutus ſphærarum cœleſtium portenduntur ſæpe, neq; ab illis cœli corporibus, neque per illa fiunt, ſed à diuinis mentibus, quæ globos illos regunt mouentq;, per cœleſtia quidem quaſi per ſuos uultus ſignificantur, uerùm per ipſa ſua conſilia uel ordinatiſsime diſponuntur uel rediguntur in ordinem, uel ſaltem ab humanis cauſis prouentura & diuinitus præuidentur à ſuperis, & nobis per ſigna quædam cœleſtia demonſtrantur. Qua in re Ptolemæus quoq; & Albumaſar & Zaëles & Manilius cæteriq; præcipui authores Aſtronomiæ nobiſcum ſentire uidentur. Quando uidelicet affirmant, cœleſtia corpora eſſe diuinis animabus mentibusq; prędita, ac tanquam animalia quædam diuina ipſi Deo omnium rectori parere. Neq; id quidem iniuria, nempe cum Ptolemæus ipſe humanam ſapientiam fateatur, alieno operi,

 id eſt,

id eſt, ſtellis uſque adeò dominari, ut & minantibus repugnare & pollicentibus fauere ſua ſæpe induſtria poſsit, cui mirum ſi diuina conceſſerit ſapientia operi proprio penitus dominari? Hinc illud Auicennæ. Cœlum eſt animal obediens Deo. Quoniam uerò hi omnes intelligunt, ſingula hic à diuina prouidentia fieri atque gubernari, idcirco quandò de cœleſtium corporum uirtute loquuntur, rariſsimè quidem aiunt cœleſtia hoc aut illud facere, frequentiſsime uerò aſſerũt, tale aliquid aut tale ſignificare. Et quemadmodum per ſydera portendi falſas humanasúe leges putant, ita etiã ſæpe ueras atque diuinas.

Signa & teſtimonia de Chriſti diuinitate.

FOrte uerò hanc ob cauſam, Magi in Aſtronomia omnium ſapientiſsimi, quo tempore natus eſt Ieſus, ab Oriente Hieruſalem profecti ſunt, aſſerentes certo ſe admonitos ſydere, eo tempore eaque regione natum eſſe puerum qui rex Iſraël futurus eſſet, atque adoratione dignus. Quod uerò infantem inopem tanti uiri tam longo itinere adoraturi ueniunt, plane demonſtrat Magos exiſtimauiſſe in puero diuinitatem eſſe à ſuperiori principio quam à cœlo prouenientem, præſertim cum Stella quadam ducerentur miraculoſa potiuſquam naturali. Calcidius Platonicus uarias adducit hiſtorias de ſtellis, quæ cum raro uideantur, ingentes portendunt calamitates. Deinde ſubdit. Eſt quoque alia ſanctior & uenerabilior hiſtoria quæ perhibet, ortu ſtellæ cuiuſdam nõ morbos morteſque denuntiatas, ſed deſcenſum Dei uenerabilem ad humanæ ſeruationis rerũque mortalium gratiam, quam à Chaldæis obſeruatam fuiſſe teſtatur, qui Deum nuper natum muneribus uenerati ſunt. Hęc Calcidius. Neque id quidem Magos animaduertiſſe mirum uideri debet, nam in eadem orientali plaga, & (ut quidam aiunt) in urbe eadem qua & Magi diu ante illos Propheta Balaam floruit, prædixitque tùm ſurrecturum Meſſiam quaſi uirgam ex Iſraël cum noua Iacob ſtella exoriretur, his uidelicet uerbis: Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget uirga ex Iſraël. Quod autem Magi Chriſtum adoraturi Hieruſalem acceſſerunt, teſtimonio nobis eſt crudelis illa cædes infantum ſub Herode, qua de re certiorem factum fuiſſe Auguſtum Macrobius aſſerit, ita ſcribens: Cum audiſſet Auguſtus, inter pueros, quos in Syria rex Iudæorum intra bimatum iuſsit interfici, filium quoque eius occiſum, ait, præſtat Herodis porcum eſſe quàm filium. Suetonius quoque ſcribit, ueterem fuiſſe conſtantemque opinionem Oriente toto eſſe in fatis, ut circa Neronis tempora ex Iudæa profecti rerum ſumma potirentur. Idemque oraculum ante obſidionem Hieruſalem ſcribit Ioſephus in ſacris literis fuiſſe repertũ. Quod quidem alijs nullis conuenientius quàm Apoſtolis accommodari poſſe uidetur. Siquidem in his oraculis deſignantur Iudæi quales fuerunt Apoſtoli ex Iudæa egreſsi Gentibus omnibus leges ubique daturi. Quum etiam Sibylla Cumæa tempore, eadem deſcripſiſſe uidetur. Quibus magnus ab integro ſeculorum naſceretur ordo, ac floreret uirgo, nouaque progenies ex alto demitteretur. Quamobrem ſententia erat & uetus & conſtãs & Oriente toto, & in Aſtrologorum præſagijs, & in ſacris literis, uidelicet in Prophetis atque Sibyllis de Chriſti diuinitate temporeque, maximè conſona.

Chriſtiana Religio à Deo ſolo dependet.

SEd de diuinis Sibyllarum Prophetarumque oraculis in libro de Religione latius diſputamus. In hac autem epiſtola ſic de diuina lege quantum ad propoſitam pertinet quæſtionem, breuiter concludemus. Si quis fato quodam geneſis uel coniunctionis alicuius geneſi ſuffragantis, Chriſtum feciſſe miracula nobis obiecerit, interrogabimus, quonam pacto innumerabiles inter Chriſtianos uiri ſancti diuerſis temporibus locisque orti, ac diu poſt Chriſtum multa fecerint miracula & quotidie faciant. Præterea eclypſis illa Solis, moriente Chriſto, præter ordinem naturæ facta, apertiſsime declarauit, Chriſtum ab altiori quàm cœleſti ordine natum. Eclypſim quidem fuiſſe illud nobis argumento eſt, quòd non licuiſſet Chriſti diſcipulis paſsim prodigium huiuſmodi prædicantibus in re tàm manifeſta mentiri. Quid? quòd Euſebius in ipſis Gentilium hiſtorijs idem aſſerit, ſe legiſſe, idem & ante Euſebium Lucianus Antiochænus atque Tertullianus. Plegro quoque Olympiadum ſcriptor defectum Solis prodigioſum eodem quo

& nos

& nos tempore comprobat contigiſſe. Quod autem prodigioſus fuerit Dionyſius Ariopagita Apollophaneſq; Philoſophi iuxta Heliopolim unà deambulantes & oculis ipſis apertè uiderunt, & diſputationes ſubtiliter probauere. Quod quidem in epiſtola Dionyſij ad ſapientem Polycarpum legimus. Idem hinc quoq; conijcimus, quod nulli dubium, Iudæus paſcha ex lege ſemper Luna duntaxat plena celebrauiſſe, eodem'que ipſo tempore Chriſtum affixiſſe cruci. Vnde certiſsima ratione comprehenditur tum defeciſſe ſolem, tum pręter omnem naturę ordinem defeciſſe. Vt uidelicet cœlum morienti Chriſto ita nouis tenebris teſtimonium perhiberet, quemadmodum & naſcenti teſtimonium noua luce pethibuit.

Concluſio de Chriſtianæ legis diuinitate.

VErum ut ad propoſitum redeamus, cui mirum ſi mundi conditor ita partes mundi ſingulas temperauit, ut & in mirabili diſpoſitione ſyderum, & in ſumma totius orbis pace ſub humana forma homines ſalutauerit. Quãdoquidem & diu antea per Prophetas ſuos cœleſtia tum regredi iuſſerit contra naturam. Quæ quidem prodigia Dionyſius narrat Babylonios, Perſas tanquam diuina opera in annalibus ſuis annotauiſſe. Similia quędam apud Platonem legimus in libro de Regno. Quam quidem hiſtoriam poëtæ, (ut omnia ſolent) in Phaetontis fabulas & alia quædam ſimilia tranſtulerunt. Deniq; diuina lex ſanctaq; religio, neq; ab inferioribus neq; à ſuperioribus mundi corporibus proficiſcitur, cùm incorporei boni Deiq; gratia, corporea cuncta tùm uita contemnat, tùm affectu & cogitatione tranſcendat. Neq; ulla ratione pendet ex fato, quæ fatum ipſum ſemper & negat & damnat, neq; ab humana uel natura uel prudentia naſcitur, quæ & eam negligit, & immenſo quodam ſuper ipſam ſpatio in Deum eleuatur immenſum. Sed procul dubio à ſolo principio prouenit infinito quæ finem ſolum appetit infinitum. Sed iuuat noſtram ſigillo Platonico epiſtolam obſignare. Plato noſter Prothagora & Politico duo religionum principia ponit, quorum altero quidem ſtatim in ipſo rerum initio religio nata ſit, altero uerò poſt multa ſecula confirmata. Profectò non tàm fuiſſe docet inſtinctu, quam animis ex Deo manantibus inſito, ob quam cognationem cum primum incluſi corporibus ſunt diuinitus ex terra uel creatis uel ſuſcitatis ſubito Deum tãquam patrem agnouerit atque coluerint. Confirmata uero lege diuina quam aliquando Deus ſolus ob ſolam clementiam ſuam per nuncium ab ipſo electum ad homines miſerit. Vale ſexto Ianuarij. M. CCCC. LXXXI. Florentiæ.

Philoſophia & Religio germanæ ſunt.

Marſilius Ficinus Florentinus Antonio Ziliolo Sophronio Veneto, S. D.

SI quis opificium ingens aſpectu'que mirum ſemper ante oculos habeat, quod & ratione ualde mirabili & arte admodum manifeſta conſtructum ſit atque moueatur, ac præterea ſpectantium uſui ad uotum ſit prorſus accommodatum, neq; tamen ille animaduertat, aliquãdò opificium eiuſmodi ſumma quadam potentia ratione, bonitate, factum fuiſſe atque moueri, non'ne rationis oculis captum eſſe putabimus? Aut ſi forte quamuis animaduertat interdum, nunquam tamen timeat, ueneretur, colat, tanti, tàm pulchri, tàm cõmodi operis architectũ, an non neceſſe eſt illum cum apud ſpectatores alios, tùm apud architectum ipſum, hac de cauſa extremo quodam odio dignum exiſtimari? Sola uerò ex omnibus hominum artibus facultatibuſq; pia ſemper Philoſophia omni ſtudio prouidet, ne uel in cæcitatem tàm miſeram corruamus, uel tàm graue odium ſubeamus. Nullum enim aliud ueri philoſophantis officiũ eſt, quam ſingulas tùm partium tùm uniuerſi rationes & cauſas excogitare ſemper atq; docere. Deinde in ipſis rerum rationibus & cauſis aſsignandis ad ſummam deniq; omnium rationem cauſamq; aſcendere, præterea cæteros ad ſuperna pro uiribus ſecum ducere. Ac dum quanto ſapientia regatur mundus oſtendit, ſimul etiam quanta humani generis commoditate ducatur certis prouidentiæ rationibus demonſtrare. Vt igitur a-

gnoſcamus Deum amemusq́; & totus undiq; mundus clamat, & interpres mundi Dei que Philoſophus uerus demonſtrat diligenter atq; exhortatur. Adeò ut niſi omni penitus ſenſu orbati ſimus, apertiſsime iam cognoſcere debeamus, nihil in tanto uniuerſi ordine omnino eſſe fortuitum, niſi forte illi duntaxat fortuiti ſint, qui opificium tàm artificioſum opinentur eſſe fortuitum. Proinde Philoſophus dum ad contemplationem Dei nos erigit ſapiens, dum ad amorem diuinæ bonitatis inflammat pius religioſusq; eſt appellandus. Quamobrem tota Priſcorum Philoſophia nihil eſt aliud quam docta religio. Miſſa in præſentia faciam cætera, nam innumera ſunt. Plato diuinis Mercurij Triſmegiſti myſterijs imbutus, in Rep. & alibi ſæpe diſputat, niſi quis Dei ipſius & lucem quodammodo uiderit & agnouerit bonitatem, neq; aliud quicquam ueri poſſe uidere, neque aliquid bene unquam agere uel publicè uel priuatim. Diuinum uerò Solem, ſolo eiuſdem lumine perſpici. Lumen deniq; illud menti ſolum ſerenæ infundi ſolere. Quam ob cauſam & ipſe Plato ſuam ſemper, Socratico more, purgabat mentem, & cæteros ubique purgare docebat. Proinde non in dicendo ſolum uerum & in cogitando exordiri a Deo præcipiebat in ſingulis, atq; ipſe ſemper exordiebatur à Deo. Purgationis quoque eiuſmodi gratia Pythagoras imitatus Orpheum, ultra ſingularem uitæ ſobrietatē, quotidie oriente Sole ſacros ſuperis hymnos conſonante cythara concinebat. Idem'que Empedocli cæterisq; ſuis facere perſuaſit, quo cœleſtes globos ſemper Deo canentes imitarentur. Præterea cum inueniſſet latus recti trianguli longius tantum poſſe quantum duo reliqua ſimul iuncta, Hecatombum Deo ſuppliciter immolauit. Vtpote qui intelligebat nihil uſquam ueri ſine ſummæ ueritatis lumine poſſe uideri. Si pro rei tàm puſillæ notitia tàm grandem uictimam immolauit, non'ne putas illum pro ſuiipſius cognitione ſeipſum dedicauiſſe Deo? Rurſus pro uniuerſi contemplatione, uniuerſum quoque ipſi totius conditori ſupplicem ſacrauiſſe? Quid de Mercurio Triſmegiſto dicam? Cuius diſputationes omnes & à uotis incipiūt & in ſacrificia deſinūt. Quid de Zoroaſtre? Cuius Philoſophia, (ut teſtatur Plato nihil eſt aliud quam ſapiens pietas cultusq; diuinus. Deniq;, (ut ſummatim dicam) Saturnia illa & aurea diſciplina Priſcorum non tàm Philoſophia quam Philothea nuncupanda uidetur, eorumq; ſermo omnis oraculum eſt potius quam oratio. Quorſum hæc de ſapientiæ pietatis'que copula? Vt uidelicet meminerimus primo quantum aureis illis ſacræ Philoſophiæ ſeculis debeamus. Deinde (ut ipſe intelligas) qua ratione Marſilius ſectator antiquitatis, non ſolum in uno illo religionis libro, quem petis, uerùm etiam in omnibus eius ſcriptis unà cum philoſophicis ſemper religioſa, pro ingenij facultate, coniungat. Poſtremo ipſum agnoſcas, te iam ſimul'que Antonium Chronicum tanquam conphiloſophos ſuos in ea philoſophia libenter amplecti, quæ ſapientiam ſimul pietatem'que complectitur. Vale.

Marſilius Ficinus Phœbo Capellæ, S. P. D.

LVmen iamdiu quoddam peperi, lumen illud in ſuum continuo Phœbum ſe recepit. Stellam & nuper quandam genui, ſtella hæc ſimiliter ſtatim nata ſuum feliciter repetit Phœbum.

Marſilius Ficinus Phœbo Capellæ Viro clariſsimo, S. P. D.

CVm ſæpius orauiſſet me Guilielmus amicus noſter, ut eum Phœbo meo plurimum commendarem, exſcripſi tandem illi epiſtolam, quam ſuperioribus dieb. de Stella Magorum ad Federicum Vrbini ducem ſcripſeram, eamq; his uerbis Guilielmo dedi. Si uis amice Phœbo commendatus eſſe, age iam Mercuriali hac ſtella duce ſaluta Phœbum. Hæc te (ut ſpero) feliciter illi conciliabit. Ito igitur, ito alacer, neque pigeat. Non enim hæc ex his ſtellis eſt quæ uideri aliquando poſſint in æde Apollinis peregrinæ. Siquidem Mercurius ante omnes eſt Phœbo domeſticus. Vale Florentiæ. VI. Februarij. M. CCCC. LXXXI.

Quod pia ſit Platonica diſciplina.

Marſilius Ficinus Ioanni Nicholino archiepiſcopo Amalphienſi, S. D.

EVmenius Pythagoricus, quem Origenes Pythagoricis omnibus anteponit, cũ Moſis atq; Platonis legiſſet libros, Platonem iudicauit eſſe alterum Moſem Attica lingua loquentem. Præterea ſcribit Aurelius Auguſtinus duplici ad ueritatem uia nos duci, authoritate uidelicet atq; ratione. Authoritatem quidem Chriſti ſe omnibus anteponere, rationes uerò quæ huic potiſsimum conſonent, ſe ſolum apud Platonicos inuenire, apud quos Proœmium etiam Euangelij Ioannis penè totum colligi poſſe. Affirmat deniq;, Platonicos mutatis paucis Chriſtianos abſq; controuerſia fore, ſeq; illos ex omnium Philoſophorũ numero idcirco potiſsimum elegiſſe, quoniã quanto rectius de rebus diuinis quam cæteri Philoſophi ſentiunt, tanto magis alijs anteponendi non iniuria uideantur. Ego igitur diui Auguſtini primum authoritate adductus, deinde multorum apud Chriſtianos ſanctorum hominum teſtimonio confirmatus, operæpretium fore cenſui quandoquidem mihi philoſophandum eſſet, ut in academia præcipuè philoſopharer, uerum ut doctrina Platonica quæ ad diuinam legem, id eſt, Moſaycam Chriſtianamq; tanquam Luna quędam ſe habet ad Solem latius refulgeret, libros Platonis omnes è Græca lingua tranſtuli in Latinam. Præterea ne cui noui luminis huius aſpectu oculi caligarent, uolumen compoſui quaſi commentarium, in libros decem & octo diſtinctum. In quibus Platonica myſteria ita pro uiribus exponuntur, ut mentem eius potius quam uerba ſequamur, ſublatisq; Poëticis uelaminibus Platonicam aperiamus ſententiam diuinę legi undiq; conſonam. Reor equidem neq; uana fides hoc prouidentia diuina decretum, ut acutiſsima quæq; ingenia quæ ſoli diuinę legis authoritati haud facile cedunt, ſaltem Platonicis rationibus religioni admodum ſuffragantibus denique cedant. Quorſum hæc? Venerande pater, ut familiaribus hæc tuis legas, quo mirari iam deſinant, Marſilium, (cum ſit ſacerdos Philoſophiæ) tàm frequenter incumbere. Vale.

Apologus. Marſilij Ficini in librum Platonis de regno ad Federicum Vrbini Ducem.

IVppiter Optimus Maximus, cum optaret tale in terris quandoq; regnum proſpicere, quale in cœlo ſemper apud ſe conſpicit, iamdiu per ipſam diuini regis ideam, regium quendam diuinumq; animum dimiſit in terras, conuocatisq; cœlicolis imperauit ut omnes futuro huic regi ſuffragarentur, quem ſuperi quidem & à fide regia fide regum, & ab orbis imperio Orbinatem ducem iam nominarent, homines uerò mutatis literis Federicum Vrbinatem ducem eſſent appellaturi. Aſſenſere omnia Ioui, præter Iunonem, numina, ſola enim Iuno craſsioris aëris ambitioſa regina, cœleſte terris regnum hactenus inuidet. Verùm Pallas Mercuriusq; fauentibus alijs, (& teſte ueritate) coronam ſceptrumq; regium iampridem uiro eidem cui & Iuppiter libentiſsime cõtulerunt. Cum uerò academia paſsim Palladem Mercuriumq; colat atq; ſectetur, ipſa quoq; regnum orbisq; totius Monarchiam diuinus Plato deſcribit, Federico Vrbinati duci tùm ex Iouis ſentẽtia, tũ ex teſtimonio ueritatis optime merito, feliciſsime tribuit.

Marſilii Ficini Apologus ad Federicum Vrbini Ducem in librum coſmographiæ Franciſci Berlingherij Nicolai filij ad eundem.

QVem Iuppiter omnipotens orbis totius Dominus ad terreni orbis imperium procreauit, quem Pallas Mercuriusq; Iouis filij iamdiu tanto fecere imperio dignũ, huic & academia horum cultrix nimirum, Platonicã terreni regni formam non iniuria dicat. Huic & academicus Berlingherius noſter uniuerſam orbis terreni figuram, eo largitur tempore, quo res publicæ ducesq; & reges iterum atq; iterũ tũ Palladis haſtam, tum Herculis clauam concedunt felicibus auſpicijs potentẽ belli Italici dominam. Ac dũ pleriq; potentes Federico duci ſemper inuicto Italiam bello parere uolunt, interim & Academia & Academicus eidem tàm pace quàm bello totum ſubijcit orbem.

Sacra ſacrilegi non attingant.

Marſilius Ficinus Carolo Aſtoro, S. P. D.

PIus Plato noſter his diebus ab impio quodam Germano tranſcribebatur, qui nuper ſacrilegis manibus ſacrum ante aras ſanguinem fudit, ille repente, ille, (ut ita dixerim) ſacricida miles ſacerdote cæſo fugam arripuit, ipſaq; fuga alterum uidetur ſacrilegium patrauiſſe, dum uidelicet urbanum Platonem inter ruſticos relinqueret uagabundum. Tertium inſuper ſacrilegium patraturus, ſi ſacrum cruẽtis manibus Platonem reuerſus aliquando auſit attrectare. Da igitur operam quæſo uir optime ne Plato, (aut diutius in ſyluis oberret, aut forte, (quod foret crudelius) aliquãdo contaminatis prophani illius manibus polluatur.

In ſolo Deo ſalus.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. P. D.

SAlue amantiſsime mi Bandine, ſalue, inquam, millies imò ſemper in ſempiterno authore ſalutis Deo. Addidiſſem & in Platonem, ſi modo quærenda poſt Deum eſſet ſalus in homine. Valemus bene quod in primis audire cupis. Quod & de te audiuimus nuper ſperamusq;, nos indies ſimiliter audituros. Dedicaui Matthię inuicto Pannoniæ Regi geminos noſtrarum libros epiſtolarum, qui nunc Franciſci Iunij opera exſcribuntur. Cæteri uerò libri noſtri quos optatis, ſunt iam in manibus impreſſorum, expreſsi cum fuerint, legati ad uos accedent, noſtram uobis mentem feliciter expreſſuri. Hæc interim epiſtola tres tibi potiſsimum nobis in Muſis amicos mandat iterum atq; iterum ſalutandos, epiſtolam Colocenſem, epiſtolam Vaciẽſem, Petrumq; Garaſdam. Valete felices. I X. Mai. M. CCCC. LXXXII.

Tantum ipſi nos probare poſſumus, quantum à probatis ipſi probamur.

Marſilius Ficinus Florentinus Petro Molino Veneto, S. P. D.

ANtonius noſter pictor & ſculptor inſignis, cum heſterno ueſperi me meosq; familiares in foro tuo nomine ſalutaret, ita tuos noſtris uultibus pinxit uultus, ita tuos affectibus noſtris inſculpſit affectus, ut non tàm tuæ nobis ab illo narrari ſalutes quam à te ipſo coram agi perſpicuè uiderentur. Itaq; aſſurreximus omnes ſubitò neq; Florentinum Antonium ulterius, ſed ipſum Molinum iam præſentem agnouimus, & nudo capite, (ut par eſt) honorauimus. Salue & tu ſemper doctiſsime Petre nosq;, (ut cœpiſti) ſalutari hac præſentia tua ſaluos frequentiſsime redde. Tamdiu nos honorandos reuera putabimus quandiu ipſe uos honoraueris. Tantum & noſtra nobis placebit ciuitas quantum tibi eam placere nouerimus. Vtinam tibi noſtra magis in dies placeant, ut nos ipſi nobis in dies uehementius placeamus, bene Vale.

Honeſta ſilentij diuturni purgatio.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti Amico unico, S. P. D.

CVm hac aurora abſoluendo ſacro Theologiæ operi, quod iamdiu molior, totus incumberem, ac nemo quamuis familiariſsimus interpellare me tunc auderet, abs te tamen unico audẽtius his obiurgationibus interpellatus ſum. Soles Marſili aliâs in primis ruſticationis tuæ diebus Ioannem tuum literis ſalutare, nunc uerò ſolitis iamdiu ſalutibus abſtines. An non uides ſacrilege quam ſacrę amicitię tuo iſtoc ſilentio detrahas. Ad hęc Plato hunc in modum reſpondere pro communi cauſa uidebatur. Vide quam magna uis Ioannes tuis inſit uerbis. Nempe apud alios aliud quidem dicere eſt, aliud autẽ facere, ipſe uerò dicendo facis. Quibus enim uerbis Marſilium appellas ſacrilegum, ijſdem ſacrilegum hunc ipſe facis, ſi modo qui ſacrum publicumq; opus, priuatæ quamuis ſingularis amicitiæ gratia intermiſerit, ſacrilegus ſit futurus. Eiuſmodi, ut dicebam, hac aurora nobis incidit cõtrouerſia. Verùm uiciſti tandẽ, (ut ſoles)

(ut ſoles)atq; Platonicis parumper myſterijs intermiſsis ſolitas à nobis ſalutes iam reportas. Reportare uis iterum? Platonemq; iterum ſuperare? Reſponde amice precor, Reſponde, non ut ſoles inquam, (ſed potius ut non ſoles.) Quod ſi reſpondere non uis mihi, ſaltem reſponde Platoni. Sed ecce dum inter loquendum te(uti fit)intueor, geminum mox ibi uultum uideo, mirabile uiſu, ubi modo unicum intuebar. Ac ſi rite amicos agnoſco uultus, grata Laurentij Medicis ora in tuo, (ut ita dixerim, ſpeculo) ſpeculari uideor, & ab eo penè atq; à te ſimiliter increpari. Ergo geminatis iam tibi uultibus geminentur & mihi uiciſsim illæ ſalutes, & quę paulo ante duobus quaſi uni dicebam, nunc uni dicta ſint quaſi duobus.

Reſponſum de geneſi quod iudicium ſit fallaciſsimum.

Marſilius Ficinus Zœnobio Romano, S. P. D.

QVanquã nõ ſunt illa hic apud me nũc inſtrumẽta, quibus cœleſtia examuſsim examinari penſitariq; ſolent, tamen ut agam in præſentia nonnihil pingui Minerua, illa mihi cœli figura non admodum placet in qua Mars medium tenet cœlum, Saturnus ſextam occupat domum, Iupiter comburitur, Lunam Sol aſpicit ex quadrato. Sed neq; mala ominari iuuat, neq; his multum decet credere. Nam cum in rebus proximis quotidianisq; ſæpe fallax iudicium ſit, nimirum in remotiſsimis eſt fallaciſsimum, præſertim cum ex multis alijs præter ſydera cauſis res noſtræ dependeant, genitura, nutritione, loco, educatione, conſilio, ſorte, quod quidem ex eo patet perſpicuè, quod eodem momento ſeruntur atq; naſcuntur, inter ſe tamen genere, ſpecie, numero, qualitate, fortuna, exitu, longiſsimè diſcrepant. Vale.

Diuina dum mittuntur non amittuntur.

Marſilius Ficinus Locterio Neronio conphiloſopho ſuo, S. D.

IOannes Cocchius academicus noſter heſterno ueſperi me conuenit, atq; Terentiano, ut ſolet, more. Saluere, inquit, te Marſili noſter Locterij noſtri nomine iubeo, tu uerò nunquid Locterio referri iubes? nam ad eum, (ut uides) aduolo, ego autem cũ te uiciſsim ſaluere uehementer optarem, eaſdem, inquam, ſalutes Locterio referes. Tum Ioannes, at ſi reddideris, inquit, eaſdẽ ſalutes amico, uideberis quas ille miſerat forte reſpuet. Ad hæc ego, ſi dextra, inquam, meæ ſiniſtra reddat, quod accepit à dextra, id non à miſero equidem, ſed quadã potius cõmutatione ſeruauero. Locterius certe Marſiliusq; hominis eiuſdem dextra ſunt atq; ſiniſtra. His forte dialecticus quidam interfuit obiecitq;, & ſi homo idem poſsidet quicquid alterutra poſsidet manus, non tamen ulterius eſt in altera quod iam reddidit alteræ. Tum ego ita reſpondi. Si mutua inter nos minæ permutatio fiat, nimirum quod obijcis, dialecticè, ſequitur. Sin autem radius id quidem fuerit, minime ſequitur. Solet enim à lucido corpore in ſpeculum proſilire radius atq; reſilire. Radius hic quidẽ corpus unde emicat dum emittitur non dimittit, uiciſsim quę dum reflexione reſilit nõ amittitur, proinde radius quicquid percuſsione quadam uulnerare uidetur, fouet à quocunq; frangi, mutua repercuſsione apparet potius gemi naturq;. Neſcis dialectice, neſcis Marſiliũ à Locterio miſsis in diuino lumine radijs ſalutari, uiciſsimq; ab hoc illum radijs permiſsis reſalutari. Præterea nihil hic offendi ſed foueri, nihil frangi ſed geminari. Ergo dialectice, inquam, cum tuis iſtis tenebris uale miſer. Sed tunc demum futurus felix cum lumen quod te gratis ſemper inſpicit, grate reſpexeris. Tu uerò Ioannes me inter atq; Locterium indiuiduos diuinæ ſalutis radios fer abſq; ullo diuiſionis metu, referq; feliciter.

Petitio commendatioq; artificioſa.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. P. D.

MIſi nuper nonnulla ad Matthiam inuictum Pannoniæ regem ex noſtra hac officina iamdiu deprõpta, ea in primis, Bãdine, ſpe eaq; fiducia, ut quæ ego neſcio quo pacto Saturnia fecerã, ſuo ille ſplendore Iouia facias. Quod equidẽ ita demũ me facile

ſpero conſequuturum,ſi quæ nos ad eum Marſiliana miſimus, ipſe quandoq; Mercu-riali,(ut ſoles)ore apud regem regia reddas. Exſcripſit autem hæc amitinus frater me-us ferè alter ego,Sebaſtianus legitimus Theologiæ profeſſor,hic dum illam legeret ex ſcriberetq; epiſtolam,in qua iamdiu reſpondebam uobis,non poſſe me facile quod opta bam acceſſu iſtuc meo,nunc ſatis ueſtro deſiderio facere.Non potuit ſe continere quin quaſi quidam ſemipoëta meis auribus protinus intonaret.Non patiar,ô Marſili,non pa tiar unquam,quantum potero,te unquam non poſſe quod optes.Quid ergo? Inueni, Ficine,uiam,grata repertis,quæ tanto te reddat amico. At ego,quenam iſtuc efficies inquam,Saluine uia? Si ego,inquit,illuc Ficinus alter aceſſero, tu in me ſaltem quo cu piebas acceſſeris.Sed felicibus in Pannoniam conſtitui auſpicijs proficiſci. Id eſt autem sutis Bandini noſtri pedibus,qui & ipſe feliciter eſt profectus.Hunc equidem mi Fran ciſce & apud te laudarem & tibi plurimùm commendarem,ſi uel deceret alicubi lauda re me ipſum uel oporteret commendare me mihi. Vale feliciter. Viue felix.Ama,(ut ſoles)ſcribe quæ ſatis ſalutant amici.Saluta amicos. Commendo te regijs, commenda nos regi.Ex agro Caregio.xx.Septembris, M. CCCC. LXXXII.

Quæ in re præcipuè diſciplina Platonica Peripateticam ſuperat.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulano complatonico ſuo, S. D.

MAgna quidem uoluptate me affecerunt elegantes literę tuæ,quod te plane iã eloquentem noſtro iudicio præſtat, maiori uerò quod Peripateticum quoq; euaſiſſe ſignificant,maxima deniq; quod Platonicum proculdubio pollicen-tur,quam optimè ſingulare felixq; ingenium tuum excoluiſſe uideris.Quip pe cum poſt humana eloquentiæ ſtudia, rerum naturalium rationes apud Peripateti-cos indagaueris.Atq; te iam ad diuina Platonis noſtri myſteria conferas. Nam Peripa-tetici quidem quanta ubiq; ratione naturalia diſpoſita ſint diligentiſsime diſputant, Pla tonici uerò præter hæc,quantum inſuper illi qui hæc numero,pondere,menſura diſpo-ſuit debeamus,oſtendunt.Quamobrem illi nos facile doctos efficiunt,hi pręterea ſapiẽ tes atque beatos. Tu igitur,optime mi Ioannes, perge feliciter,(ut cœpiſti)ego autem tàm honeſto propoſito tuo ſi modo, (ut ais) noſtra opera indigueris me polliceor non defuturum. Vale.

Salutatio pia & librorum petitio.

Marſilius Ficinus Florentinus Ioanni Franciſco Hippolyto Gazolti comiti, S. P. D.

LActantius Tedaldus nos tuo Laurentijq; Bonincontri nomine iterum iterumq; ſaluere iubet.Sed qua nã ſalute potiſsimũ? ea ſcilicet quam ſeruãte nihil in nobis poteſt eſſe non ſaluum,Deo igitur ſeruatore ſaluete ſemper, atq; in eiuſdem a-more nos amate,præterea ſaluete & uos noſtrarum epiſtolarum quandoque libelli.Sa-tis iam ſatis hoſpites fuiſtis Hippolyti,ergo domum iam ſalui redite.xx II.Decembris. M. CCCC. LXXXII.

Honeſta ſimul ac uehemens librorũ commendatorum exactio.

Marſilius Ficinus Dulci ſuo claro Iuriſconſulto, S. P. D.

SAlue mi ſuauiſsime Dulces,amaritudinemq; meam, tua, (ſi potes)atq; utinam poſsis dulcedine tempora.Ego,(ut ſcis)nullos unquam genui liberos, niſi libros quam uerò chari parentibus filij ſint nullus ignorat. Mentis autem filij quantò propinquiores præſtãtioresq; ſunt quã corporis,tanto chariores habẽtur. Quor ſum hæc? nempe dux ille ueſter inuictus & epiſtola & uoce uehemẽter me rogauit,ut meos Veſpaſiano libros crederẽ Vrbinũ ad ſe mittẽdos.Credidit equidẽ tã libẽter,q̃ ille uehemẽter percupiebat. Veſpaſian9 igit̃ tabellarijs eos tradidit perferẽdos mercede cõ ductis.At illi illos cũ accepiſſent, non accepta mercede,captiuos mihi iamdiu retinent. Ego interim ardentiſsimo in eorum deſiderio uror,eiſq; quotidie mille pericula timeo.

Obſecro

Obſecro per Muſas te, mi Dulces, tuos per gratias obſecro dominos, ne patiantur me, dum & ducis uoluntati obſequi ſtudeo & eos inſuper honorare cogito, iacturam pati tàm grauem. Vale.

Negotioſum uirum non eſſe temere interpellandum.

Marſilius Ficinus. Bernhardo Oricellario Florentini ſenatùs Oratori, S. P. D.

PRudentium ſentētia eſt, uirum grauibus negotijs occupatum abſq; graui cauſa non eſſe interpellandum. Mihi uerò nunc ſatis ne grauis ad te interpellādum cauſa erit Platonica grauitas, ſatis certe quod & ipſe, (ut arbitror) facile confiteberis, noſtra hæc ſiue academia ſiue bibliotheca Latinum Platonem, Græco ſemine iamdiu conceptum, parturit quotidie. Verùm abſq; obſtetricis manu haud facile poteſt parere, ergo mi Bernarde obſtetricias impreſſorum adhibe manus, quæ maturū iam fœtum exprimant, expreſſumq; forment. Vale.

Non ſunt amici, niſi alter ex altero pendeat.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. P. D.

LIteræ, mi Bandine, tuæ proſperam quidem ualetudinem tuam mihi ſignificant, meam uerò confirmant. Ego uiciſsim idcirco reſpondeo, (ut dum ſignifico tibi meam) tuam quoq; confirmem. Nec immerito amicorum alter pendet ex altero, ſiquidem eſt alter in altero. De Vacienſi uerò Epiſcopo noſtro quid dicam? Verùm ſatis equidem dixi, modo cum de nobis dixi, proinde ſi amorem erga hunc explicare meum uoluero, cæteris quidem longiſsimus ero, mihi uerò breuiſsimus. Ergo neue alios prolixitatis tædeat uel me pœniteat, breuitatis affectu duntaxat contentus ero quandoquidem ſermone non poſſum.

Solitudo literatis neceſſaria.

Marſilius Ficinus Petro Nero uiro candidiſsimo, S. P. D.

ABeſſe me iam ab urbe diutius, (ut opinor) unà cum alijs noſtris & ipſe conquereris, ſed deſine conqueri, nūquam enim minus abſum ab academia quam cum ab urbe abſum. Vrbana quidem à uobis ſæpe me diſtrahunt, ruſtica uerò reſtituunt, ueſter hic totus ſum atq; expeditus. Siue enim deambulo, uobis, mihi, paſsim ipſe floreo, ſiue dormio uos mihi ſemper ſomnia noſtra reducunt. Vale atq; ſaluta omnino, ſed quem? ſed quos? Nullum equidem, uno cunctos cognominauerim, academicos. Iterum bene uale. Kalendis Aprilis. M. CCCC. LXXXIII.

Non uerè ſe inuicem amant, qui non aſsidue de ſe inuicem cogitant.

Marſilius Ficinus Philippo Valorio, S. P. D.

VIdes Philippe cum Valori ſcripturus eſſem fere Tarducio me ſcripſiſſe. Quid mirum? Nempe & uterq; ſibi inuicem unus & mihi unus uterq;. Quo etiam fit, ut ſiue lyram pulſem, ſiue carmina canam, compulſet alter & concinat alter, ſed heus Valori non'ne corruſticari ſacros hos dies conſtitueramus, non agri ſed animi colendi gratia. Iam'que inuicem dediſſemus uerba, niſi quod conuiuunt ſemper, non corruſticari non poſſent, ſed hoc intereſt, quod ego te duce Maianum agrum petiturus eram, nunc uerò contrà Caregianum ipſe me duce petiſti. Cum uerò rerum omnium uiciſsitudo ſit, mox ego Maianum te duce petam, uerum nequid te lateat, ubi legis ego quaſi ſub grandiori quodam, egone Berlingherium ſubintellige. Cupio hic uos complurimis ſalutationibus onuſtus reddere, quas deinceps in noſtros paſſim academicos transfundatis, in compatrem Boninſegnium, in compatrem Guicciardinum, in confratres denique cunctos. Vale.

Lau

Leus Platonici Philoſophi.

Marſilius Ficinus Petro Leoni inſigni complatonico ſuo, S. P. D.

SI ſophiſta à ſopho quadam diminutione deducitur, iuſtius eſt ſophiſtam ſequi ſophũ quàm contra. Noli ergò mi Sophe ulterius ſophiſtam petere, hic enim mox, (ut par eſt,) te ſequetur. Vale.

Dolores omnes ex amore animi erga corpus naſcuntur.

Marſilius Ficinus Amerigo Corſino dilectiſsimo ſuo, S. D.

APollinem medicinæ fontem ferunt duos præcipuè filios genuiſſe, Aeſculapiũ atq; Platonem, Aeſculapium quidem qui corporibus, Platonem uerò animis medetur. Solent medici Aeſculapij ſectatores doloribus corporis fomenta quędam unguentaq; adhibere quę anodina, id eſt, dolorem ſedantia nominant. Solet & academia Medicinę Platonicæ ſtudioſa eiuſmodi Pharmacum tanquam anodinum fomentum, mœrentibus animis admouere, hac equidem inprimis utor. Hanc & chariſsimis communem facio, quod ſi chariſsimis, & Amerigo igitur quam chariſsimo. Vbi dolor, ibi amor. Exue amorem, exueris & dolorem. Exue, inquam, non ipſius amorem boni, abſit enim ut uel malum uel impoſsibile iubeam. At uerò & malum eſt non amare ipſum bonum, & impoſsibile eſt non amare id ipſum quod amas neceſsitate naturæ. Ergo non boni ipſius quod primum ſummumq; & omne bonum eſt, ſed ſingulorum quæ inter homines iudicãtur bona amorem iubeo exuere. Quippe cum ad hæc amando conuerti nihil ſit aliud quam ab ipſo diuerti. Quatenus autem diuertentes ab ipſo per quod ſolum hæc habent ut bona ſint, ad hæc cõuertimur quæ abſq; illo ſunt mala, eatenus in mala præcipitamur. Rurſus ibi dolor ubi amor, horum uidelicet bonorũ amor quæ & differri poſſunt & auferri. Si poſſeſsio eius quod cupimus differatur, dolor urit atq; ſollicitat. Si poſsidemus quod interea auferri poſſe cognoſcimus, dolor diſtrahit ſi auferatur quod amorem quæſiueramus atque poſſederamus, dolor opprimit. Quamobrem ne dolere cogamur ſolum ipſum propter ſe amemus bonum, quod ſolum per ſe eſt bonum, quod quidem cum ob naturam potẽtiamq; infinitam neq; uſquã abſit, differri nequit, neq; unquam deſit, auferri non poteſt. Nuſquam deſerit niſi deſerentes, nunquam dimittit niſi dimittentes. Non admodum operoſa eſt boni infiniti petitio, ſola enim quęrit inueniturq; uoluntate. Non ſollicita ſuſpicioſaue poſſeſsio, eadem enim uoluntate qua quæſitum acquiſitumq; fuerat retinetur. In hoc uno amando poſsidendoq; omnia tanquam bona complectimur, hoc uno deſerto quo ſolo reliqua bona fiunt, cuncta paſsim mala nobis euadunt. Exuamus ergo exuamus affectum, qui miſeros ad inferiora detorquet, induamus affectum ad ſublimia erigentem, hic enim nos liberabit à malis, hic nos ex doloribus eruet, implebit omni bono, afficiet omni gaudio, gaudio, inquam, quod à nobis nunquam auferetur. Hæc à nobis Amerige chariſsime, ſummatim animi languoribus adhibentur, eadem à Platone latius ac elegãtius, & à ſacris literis potentius atq; diuinius. Vale.

Expoſitio allegorica ſeculi aurei atq; aliorum.

Marſilius Ficinus Iacobo Antiquario ſecretario ducali, S. D.

CAeteri te Iacobe tantum cognominant Antiquarium, academia uerò & Antiquarium pariter & nouarium tanquam antiquitatis innouatorem atq; cultorem. Quid autem eſſe aliud opinamur renouare antiqua, quam aurea illa ſecula reuocare, regnante quondam Saturno, felicia? Quid rurſus Saturnum apud homines? Quid'ue Iouem? Sane Platonici cum animam in tres præcipuè diſtinguant uires, intellgendi, uidelicet, & iraſcendi atq; concupiſcendi, primam partiuntur in duas, ſcilicet in mentẽ uel contẽplationi uel actioni præcipuè deditã. Mentẽ quidẽ cõtẽplatricẽ nomine Saturni ſignificãt, mẽtẽ uerò actioib. occupatã nominãt Iouẽ, deinde animũ uel iracũdia duriorẽ eſſe Martẽ, uel uoluptate molliorẽ eſſe Venerẽ, arbitrãt, præterea

ſub

ſub primo duce uitam tàm publicè quam priuatim agi, auream, id eſt, pretioſam & lucentem æternamq; exiſtimant, ſub ſecundo argenteam, quippe tùm ſicut argẽtum pretio ſequitur aurum, ita & actio contemplationem quaſi pediſſequam dominam obſeruareq; debeat. Proinde ſub tertio ob duriſsimam armorum crudelitatem ferream duci uitam putant. Sub quarto deniq; plumbeam, libido enim atq; uoluptas inſtar plumbi & mollior eſt, & quaſi pondere quodam ad inferiora decliuior. Quantum uerò uaniſsimos illos, quos uulgo Alchimiſtas appellant, totiens & fallit opinio & fortuna fruſtratur, quotiens inferiora metalla conflare in aurum moliuntur, tantum his qui concupiſcentiam, iracundiam, actionem contemplationi pro uiribus ſubigunt, res ipſa quotidie ſuccedit ad uotum, adeò ut pro cæteris metallis aurum, id eſt, pro uiliſsimis pretioſiſsima & pro caducis æterna reportent. Perge igitur Iacobe felix, (ut cœpiſti) aureæ antiquitatis contemplationisq; Platonicæ cultos, faue, (uti facis) antiquis, faue aureis atq; ita pro Antiquario nobis aureus eris. Vale feliciter Academiæ charior auro.

Omnium rerum uiciſsitudo eſt.

Marſilius Ficinus Matthæo Forliuenſi Pontificis commiſſario, S. D.

TRadunt Poëtæ Iouem Saturno patri quondam imperium abſtuliſſe, ego uerò arbitror Martem his temporibus quaſi Saturni uindicem ſibi Iouis regnum uſurpauiſſe, etenim, (ut aiunt Aſtronomi) religioſi uiri ab Ioue ſignificantur atq; reguntur. Nam quotidie religioſorum bona ad Martios homines transferuntur. Sed utinam uiciſsim imperium cœleſte ſuccedat, ut quemadmodum Marti iam pridem ceſsit Iuppiter, ita & Mars quandoq; Ioui cedere compellatur. Sane tunc demũ cum ſolus regnabit Iuppiter, ſperamus pios homines, (ut dixerim) regnaturos. Idq; forte ante biennium, (niſi nos aſtronomica fallit ratio) coniunctio Planetarum magna uel perficiet uel, (ut rectius loquar) ſignificabit interea uos commiſſarij ſaltem quibus pij gregis cura committitur, commendatum habeto te gregem uobis à Deo non mediocriter commendatum. Id optamus quidem ab alijs, ſed abs te inſigni pietate ultro iam ſperamus. Vale. Die. xv. Iunij. M. CCCC. LXXXIIII.

Qui humanum amorem in diuinum transfert, ex homine transfertur in Deum.

Marſilius Ficinus Domino Matthæo Forliuenſi clariſsimo Pontificis commiſſario, S. P. D.

PLatonis noſtri ſententia eſt, ea potiſsimum ingenia quæ ad amorem propenſiora ſunt, alas quibus reuolatur in cœlum poſſe recuperare, quod ſi liceret in epiſtola rationes more diſputantium accuratius aſsignare, equidem Platonicæ huius ſentẽtiæ quatuor in præſentia rationes afferrem. At uerò ſi uel peierare licet amanti, diſſerere quoque liceat de amore loquẽti. Ergo prima huius rei cauſa eſt humana, ſecunda naturalis, tertia cœleſtis, quarta diuina. Humana, inquam, propterea quod amor ipſe uerum amicitiæ eſt fundamentum. Amicitiæ uerò tanta uis eſt ut hac ſola, uel ſine legibus ullis, humanum genus tranquillè poſsit beateq; uiuere, hac uerò ſublata neque leges neq; cætera hominum ſtudia beatum efficere poſsint. Mitto quã acutos ad inuentionem, quam uehementes ad eloquendum, quam tractabiles iucundos, urbanos, fidos, ad rationem, conſuetudinem, amor efficiat. Naturalis autẽ ratio eſt eiuſmodi. Profectò ſimilitudo quædam ubiq; eſt cauſa amoris. Quod quidem in ſtellis & elementis plantisq; & animalibus plane perſpicitur. Quiſquis igitur ad amandos homines propenſiſsimus eſt, is nimirum ipſi humani generis ideæ, an quam diuinus artifex homines procreauit, ſimillimus omnium iudicatur. Contra uerò quicunq; ab amore alieniſsimi ſunt, hi & ideæ diuinæ diſsimillimi & ab humana ſpecie remotiſsimi. Tertium ad idem cœleſtem'que cauſam ab aſtronomis ſic accipimus. Solent ad amorem procliuiores eſſe quorum in geneſi ita Venus Mercurius'que diſponuntur, ut ob mutuum

aſpectum uel congreſsum aut receptionem, aut terminum, ingenij gubernacula concordi uoluntate ſuſcipiant. Tunc ſanè & Mercurius ingenij eloquijq́ magiſter ad Venerem transfert utrunq́ & Venus ipſa gratia decorisq́ & fidei mater ingenium eloquiumq́ lepore condit, elegantia ornat, fide ueridica format. Quamobrem nulli uel acutiores uel elegantiores reuera ſunt quam amatores. Neminem uerò latere uolumus, aliud quidem libidinem eſſe quæ tactum expedit, aliud uerò amorem qui aſpectu auditúq́ & contemplatione contentus eſt, à Platonicis iudicari. Quarta deniq́ ratio eſt diuina, quam Plato diuinus in Phædro atq́ Sympoſio probat quam plurimum. Cum in diuina mente rerum omnium formæ ſint exemplares, earumq́ apud nos umbræ quædam appareāt, in his nobis creatoris ipſius pulchritudinem nihil refert expreſsius quam pulchritudo creata, neq́ tàm facilè putat Plato nos ex humana ſapientia uel alia quauis uirtute noſtra diuinam ſapientiam cæteras'que Dei uirtutes inueſtigare poſſe, quam facilè ex humana pulchritudine diuinam pulchritudinem inuenire inuentamq́ amare. Quippe cum reliquarum quæ ſunt in Deo uirtutum ſimilitudo ſolis conueniat mentibus atque his duntaxat percipiatur, pulchritudinis uerò diuinæ ſimulachrum per omnia ſeſe fundat, neq́ mente ſolum, ſed oculis etiam qui ſenſuum omnium perſpicacisſimi ſunt, plane perſpiciatur. Hinc amorem ex humano diuinum exiſtimat prouenire. Proinde amorem nihil aliud quam pulchritudinis deſiderium eſſe, deſinit, pulchritudinem uerò non aliud eſſe quam gratiam, gratiam, inquam, ex tribus Gratijs, id eſt, ex tribus præcipuè rebus inſitam, & à tribus ſimiliter numinibus ueniētem. Siquidem Apollo per Muſicæ conſonantiæ gratiam alliciat audientes, Venus autem per gratiam coloris atq́ figuræ rapiat intuentes, Mercurius denique per miram intelligentiæ & eloquentiæ gratia contemplatores in primis ad ſe conuertat, atq́ amore diuinæ contemplationis pulchritudinisq́ accendat. Quoniam uerò non tàm intelligentia nos in rem ipſam quam intelligimus, quam amor in eam quam amamus transferre ſolet. Idcirco Plato noſter exiſtimat hoc ipſo diuinæ pulchritudinis deſiderio potius quam uel ſcientiæ ſtudio uel alia quauis uirtute mentem receptis alis in patriam reuolare. Quorſum hæc? Nempe ut dum hæc legis non modo mentem hac de re noſtram intelligas, ſed etiam ut in hac perfecti amatoris deſcriptione tanquam in ſpeculo quodam tuam imaginem ſpeculeris. Dum enim & legitimum amatorem & pium amicum effingo, Matthæum meum pro uiribus expreſsiſſe uolo. Vale.

Obſecratio ut Platonis libri in Latinum à nobis translati ex eius manibus qui occluderat redimantur.

Marſilius Ficinus Hieronymo Cantiano Vrbinatis ducis oratori, S. D.

DIuum Platonem in Aegina uenditum, Anniceris Cyreneus à ſeruitute redemit, & in Sicilia in ſummo uitæ diſcrimine cōſtitutum, Architas Tarentinus ab exitio liberauit. Platonis autem liberi cū relicta Græcia à Barbaris occupata ſeſe in Italiam cōtuliſſent, in carcerem forte coniecti ſunt, integrum'que bieñium, (proh nefas) in uinculis detinentur. Sed ecce iamiam inſignis pietate uir Cantianus Hieronymus à compedibus eos ſoluet luciq́ reſtituet. Quantum ergo quondam Cyreneo & Tarentino pro Platone Græcia debuit, tantum Cantiane pro Platonis liberis debebit Italia.

Charitas potius quam ſcientia transfert in Deum.

Marſilius Ficinus Philippo Carduccio literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

DEclamatiunculam noſtram qua ad pietatem charitatem'que amicus diebus ſuperioribus cohortabar, Philippo Carduccio meo cenſui dedicandam, uiro pietatis charitatis'que pleniſsimo. Cum uerò Philippum nomine pium'que appello, geminum intelligi Philippum uolo Carduccium atque Valorium, legite igitur ambo feliciter.

Si Deus

SI Deus proprie nuda quadam res omnes intelligentia faceret, forte omnia & intelligerent & ab intelligentia recta minime aberrarent. Per quam enim proprietatem effectus à cauſa prodeunt per eandem quaſi imaginem à cauſa ſibi impreſſam ſuam continue ſtabiliterq́ue cauſam repræſentant. Cum uero creata omnia cognitionem habeant, & quæ habent, ſæpe aberrent in cognoſcendo, affectum tamen naturalem habent omnia atque ipſo affectu non errent, conſequens eſt à creatore omnia non tam per intelligentiam quam per uoluntatem fuiſſe creata. Quod quidem inde confirmatur, quia ſicut à cauſa proceſſerunt ita & conuertuntur. Cum igitur per affectum ad bonum conuertantur omnia, non per cognitionem ſequitur à bono per affectum omnia proceſsiſſe, atq; ſicut per affectum ipſius proceſſerunt, ſic per eundem ubique conuerti. Quod enim in rebus appetitionem dicimus, nihil ſignificat aliud quam paſsionem, id eſt, raptum ab ipſo primo cunctis illatum. Sed qui hæc quidem ferri uidet illum uero non uident trahere, ita decipiuntur, ſicut qui ferrum putarent ſeipſo ſponte magnetem petere, quando magnetem alicubi non uiderent. Hinc ergo conſtat uoluntatem diuinam eſſe portam per quam mentes dum creantur egrediuntur, rurſusq; per quam eædem dum recreātur regrediuntur. Ergo ad canorum Dauidis poetæ ſacri Pſalterium uerus ille Phœbus omnipotens ab alto, ita noſtris mentibus intonat. Attollite portas principes ueſtras, & eleuamini portę æternales & introibit rex gloriæ. O principes, ô mentes corporum principes, principes animalium quas ego minui paulominus ab angelis, quas ego honore & gloria coronaui, quas ſuper opera manuum mearum iure conſtitui, attollite portas, ſurſum eleuate uoluntates, ô portę æternales, ô uoluntates æternæ ab æterno creatæ, æternorumq; capaces, nolite aperire uos ad inferiora excipienda, quorum uos ingreſſus inficiat, aperite uos ad ſuperiora recipienda, quæ ſuo uos ingreſſu reficient. Tunc ſane ego per uos intrabo rex gloriæ, rex, inquam, & lucis & gaudij. Signabo ſuper intellectus ueſtros lumen uultus mei, dabo autem uobis lætitiā meam. Ego ſum porta per quam quiſquis non intrat fur eſt & latro. Voluntas mea porta eſt per quam egreſsi eſtis omnes, uoluntas ueſtra porta eſt per quam in me regrediemini omnes. Ego ignis ſum conſumens atq; conſummans. Conſumens quidem materiam conſummans uero formam, conſumens quidem materialem deformitatem, conſummans uero ſpiritalem formoſitatem. Attende quid ubique faciat ignis, ignis illuminat atque calefacit, quod uero ab igne illuminatur non ideo euadit ignis, quia lumen ignis accipiat, ſed quia calorem. Similiter ego uelut ignis intellectus illumino, uoluntates accendo. Vos autem non ideo diuini poteſtatis euadere quia meam lucem ſola intelligēdi ratione quæratis, ſed quia calorem meum flagrantia uolēdi petatis. Agnoſcite igitur quanti ſit amor, ego enim amore uos meo creaui, uos quoque amore ueſtro, amore, inquam mei, uos ipſos in me recreabitis. Ego amore feci uos mentes, uos autem amore Dei uos quandoq; Deos reficietis. Tunc ego dicam. Vos quoque dij eſtis & filij excelſi omnes.

FINIS.

MARSI-

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum ad Philippum Valorem Virum magnificum,

PROOEMIVM.

Marſilius Ficinus Floren. Philippo Valori generoſiſsimo Valoris uirtutis hæredi.

CVM Sępe dilectiſsime Valor octauo epiſtolarum libro caput impone re tentauiſſem, neq; ullo pacto ualerem, ſupplex tandem diuinam potentiam obſecraui, ut tantum ſaltem mihi ualoris ſuppeditaret, quantũ capiti huic adhibendo ſuppeteret, feliciſsimum certe uotum. Nempe dum pro capite admouendo ualorem opto, Valor ipſe interim mihi factus eſt caput. Salue itaq; dulciſsimũ libri imò liberi mei caput, quo liber meus ducitur & quo uiuit, imò uerò quo multi iam mei liberi uiuũt. Opportunè admodum quorũ uitæ iamdiu aſpirat domus Medica, aſpirat ſimul & Valoria domus. Quippe cum & hæ familiæ prorſus idem ubiq; uelint, & opem medicam mox ualetudinis proſperę Valor ipſe ſequatur. Aſpiret ſemper utriuſq; familiæ felicitati Deus omnipotens & concordiam hanc ſeruet antiquam. Lege feliciter & uiue felix unà cum Nicolao fratre admodum eleganti, atq; lectioni huic Antonium Lanfredinum egregium academicum non ut lectorem tantum, ſed ut iudicem adhibeto.

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum,

LIBER VIII.

Gratiarum actio pro libris Platonicis per Hieronymum ab occupatore redemptis.

Marſilius Ficinus Hieronymo Vrbinatis ducis oratori, S. D.

COGITABAM modo Hieronyme tibi per epiſtolam agere gratias quod diuum Platonem à diuturno quodam carcere duriſq; compedibus liberaueris. At ipſe Platonis genius his me fermè uerbis corripuit. An adeò Marſili & eloquentiam magnifacis tuam & libertatem paruifacis meã, ut dignas liberatione mea gratias Hieronymo te confidas aucturum. Ego Hieronymum ſalutabo meum, ipſemet & gratias agam ipſe & referam, hunc enim & inter academicos annumerabo meos, & tertium iam liberatorem meum poſt Anniceridem Architamq; cognominabo. Sic ad me Hieronyme modo Platonis genius, tu uerò ipſum mox Platonis ſpiritum audi in hoc uolumine quaſi ſuo quodam corpore reſonantem.

Amor abſentiam non patitur.

Marſilius Ficinus Petro Compagnio dilectiſsimo ſuo, S. D.

TVnc primum te hinc abeſſe ſuſpicari cœpi, cum epiſtolam tuã legerem, qua interrogabas, quando ad uos ſim profecturus. Ego uerò iamdiu iſtuc aduentaſſem ſi te hinc abeſſe ſenſiſſem. Modo proficiſcor ad alios quia minus amo, ad academicum non proficiſcor quia nimis amo, atq; ita complector ut abire non ſinam. Vale.

Prooemium

Prooemium in Apologos.

Marſilius Ficinus Georgio Cyprio compatri chariſsimo ac optimo medico, S. D.

CVm apud te literati nonnulli in ipſa cœna de Scalæ noſtri ſcriptoris elegātiſsimi Apologis uerba facerent, atque à me in primis, quia nuper legeram, iudicium de his exigerent. Ego omnis, inquam Scalæ noſtri Apologus & elegans mihi uidetur & maſculus. At illi arriſerunt pariter atque deriſerunt. Arriſerunt quidem eleganti quaſi eleganter expreſſo, ſed maſculum quaſi dictum impropriſe deriſere. Ego igitur, (iudice te,) affirmo me non ſolum proprie ſed etiam ueriſsime apologos Scalę maſculos appellaſſe. Quis enim iure neget eos eſſe maſculos, qui me ad hæc antea ſterilem uno afflatu adeò ſecundum reddiderint; ut eodem ferme partu multos filios apologos parerem? Quod quidem hinc etiam confirmatur, quod poſtquam illi è noſtris laribus diſceſſerunt, nulli deinde apud nos naſcuntur apologi. Eos autem qui tunc nobis nati ſunt quaſi ob priorem ſterilitatem meam imbecilliores tibi & tanquā compatri nutriendos & tanquam medico fouendos confirmandóſq; commendo. Vale & chariſſime compater & optime medice atq; lege feliciter.

Amatoria ſilentij purgatio quando amicorum literis non reſpondemus.

Marſilius Ficinus Philippo Valori, S. P. D.

ACcepimus iam pridem Epiſtolam tuam mi Valor, nō mihi ſolum ſed etiam Petro Nero Philippoq; Carduccio ac deinque academicis cunctis communem, ut nihil mirum ſit nullum adhuc noſtrum Epiſtolæ reſpondiſſe, dum alijs alios quotidie reſponſuros arbitrarentur. Accedit ad hæc, quod dialecticus quidam ex academia, cum audiret reprehendi nos quod Valoris noſtri Epiſtolam ualoris plenam quodammodo paruifacere tam longo ſilentio uideremur, in hunc ferme modum argumentari cœpit. Facile oſtendi poteſt, amici non tam nos quam Philippum ipſum diuturni huius ſilentij cauſam extitiſſe, quapropter ipſum potius quū noſtrum quemquam eſſe reprehendendum. Sane ſi Philippus Valor eſt amicus noſter, certe eſt Valor noſter, rurſus ſi ipſe eſt ualor noſter, utique ipſe eſt noſter ualor, At ſi ille eſt noſter ualor, conſequens eſt, ut illo abſente ipſi nihil penitus ualeamus. Ergo Valor redeat, ſubito uox noſtra redibit. Ingenium nobis ille dat, ille rapit. Cum uerò hæc illa dialecticus concluſiſſet, alij omnes lætiſsimo ſtatim a pplauſu conſenſere, unus duntaxat in argumentando paulo curioſior, non amorem quidem, erga te communem ſimul & ſingulare m improbare, ſed ipſam argumentationis formam reprobare aggrediebatur. Sed cæteri omnes ad eum conuerſi impoſito ſilentio concluſerunt, concluſiones amatorias quomodocúnq; & undecúnq; ducantur non diſſoluendas eſſe, ſed totius uiribus confirmandas. Ergo bene Vale Valor noſter & ad nos uola.

Quomodo ſinguli angelos cuſtodes habent.

Marſilius Ficinus Philippo Callimacho.

PLatonicorum ſententia eſt, complatonice mi Callimache, quot in cœlo dij, id eſt, ſtellæ ſunt, totidem circa terras eſſe dęmonum legiones, totidemque in qualibet legione dæmones contineri, quot in cœlo ſunt ſtellæ, duodecimq; eſſe dæmonum principes quemadmodum & duodecim ſunt in Zodiaco ſigna. Pręterea alios quidem Saturnios eſſe, Iouis alios, Martióſq; atq; Solares. Similiterq; pro aliarū ſtellarum tam nomine quam uirtute uarios dęmones cenſent atq; cognominant. Addunt tot inſuper eſſe humanarum ordines animarum, quot & ſtellæ & dæmonum legiones connumerantur, aliaſq; aliorum tum dæmonum tum ſyderum tam naturam quam munus appellationemq; ſortiri. Hos uerò dæmones appellant genios ingenuos duces ingenij ſingulos ſingulis animabus à lege fatali id eſt ab ipſa, quando animæ labuntur

buntur in corpus, ſphærarum omnium diſpoſitione influxuꝗ nobis accomodatos
quibus mentes noſtræ: quatenus deterioribus quibuſdam dæmonibus ſenſibuſꝗ non
parent, quotidie facili quadam occultaꝗ perſuaſione ita ferme ducuntur, ut naues gu-
bernatore reguntur. Rurſus quemadmodum. Verum de his iam ſatis. Nam hic eam re-
clamat Epiſtola cuius humanitas humilitáſque ſublimiores contemplationes uix ad
mittit. Admittis hęc uerbis, (ut equidẽ audio,) mi Callimache tanquam Platonis noſtri
ſectator, ſed, ut uideo, non omnia hæc re ipſa confirmas. Quod enim unicum quiſque
bonum habeat dæmonem, cũ ipſe multos apertiſsimè bonos habeas, haud ſatis affirmas.
Nunc Poeſis Apollineum pręfert dæmonem, nunc oratoria Mercurialem, Aliâs Phi-
loſophia Saturnium, aliâs grauitas Iouium, Semper & magnanimitas Martiũ, & huma
nitas urbanitaſꝗ Venereum, ut Callimachum noſtrum Polidæmonem cognominare
iure poſsimus. Salue igitur ſalue iterum Callimache Polidæmon, imò uero ſalue to-
tiens quoties bonis dęmonibus obtemperans, malis interim dæmonibus dominaris, &
quotiens pręclare pugnans, quod Callimachus nomen ſonat, ſuperas quoque pręclare.
Quid mirum ex omni te certamine uictoriam reportare. Nempe ſi unico dæmone
quondam ſcilicet & Mercuriali Vlyſses, & Martio Achilles & Venereo Aeneas, multis
periculis ſoſpites euaſerunt, tu certe fida multorum cuſtodia paſſim tutiſsimus ibis.

Marſilius Ficinus Sebaſtiano Baduero & Bernhardo Bembo clariſsimis Venetorum
ad Summum Pontificem oratoribus, plurimum commendat.

VT certioribus auſpicijs ad ſummum Pontificem accedatis, publicam totius Ita
liæ penes illum, (quam optat,) concordiam firmaturi, ferte uobiſcum concor
diam cum lege diuina excellentiſsimorum apud Gentiles Philoſophorum
Veſtrúmque Marſilium Pontifici ſummo Seruum deuotiſsimum ſupplicitet
commendate.

Concordia Moſis & Platonis.

Marſilius Ficinus Braccio Martello literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

NVmenius Pythagoricus quem Origines non ſolum Pythagoricis, uerùm etſ
am Philoſophis pene omnibus anteponit, cum & Moſaicos & Platonicos le-
giſſet libros, ait ſe in Platone Moſem agnouiſſe, nihilꝗ aliud eſſe Platonem
quam alterum Moſem Attica lingua loquentem. Quamobrẽ qui te, optime
Bracci ad academiam uocant, non tam ad Platonicam diſciplinam quam ad legem Mo
ſaicam exhortatur. Nam cum primũ ingreſſus academiam fueris, occurret tibi Parmę
nides qui unicum demonſtrabit Deum eſſe rerum omnium ideas, id eſt, exemplaria
rationeſꝗ eminentiſsime continentem uel producentem. Occurret Meliſſus & Zeno,
qui ſolum Deũ reuera eſſe demonſtrent, cætera uerò uideri. Veniet obuius & Timæus
oſtendens mundum à Deo ſuę bonitatis gratia fuiſſe creatum, Deumꝗ à principio cœ
lum terramꝗ creauiſſe, deinde aëreum ſpiritum ſuper aquas circunfudiſſe, atquæ hæc
omnia tandiu permanſuram quamdiu diuinæ placuerit uoluntati. Deum feciſſe
hominem adeò ſibi ſimilem, ut unicum Dei in terris cultorem terrenorumꝗ dominum
collocauerit. Offerent ibidẽ ſe tibi Politicus, Prothagoras & Menexenus & Critias diſ
ſerentes ex terra homines ab initio rerum Dei uirtute creatos atꝗ ſub ſpirituum diui-
norum perpetua cuſtodia poſitos, legem à ſolo quodam Dei nuncio accepiſſe, ac demũ
poſt mundi curſum ex terra, (Deo iubente,) reſurrecturos.

Ibi Philebus, Thæetætus, Phedon, Phedrus, Socrates in ſola Dei ipſius ſimilitudine
atꝗ fruitione noſtram beatitudinem eſſe docent. Audies & ſenem quendam Athenien
ſem, uerbo Dei mundum eſſe diſpoſitum aſſerentem, Deumꝗ rerum omnium eſſe mẽ
ſuram, maximè uerò ſi Deus fiat homo, ſuperbos tanquam à Deo rebelles effulminantẽ
humiles uerò probantem tanquam Deo chariſsimos, deniꝗ omnibus prædicentem ſi-
ue deſcenderint in infernum, ſiue in cœlum aſcenderint, eos ubique diuinum iudicem
reperturos. Audies Hermiam, Heraſcumꝗ & Coriſcum ibi doceri Deum rerum om-

omnium ducem cauſamꝗ patrem eſſe ſimul & filiũ, atꝗ in ſingulari ipſius amore ſummum conſtitui bonum. Doceri inſuper Dionyſium, circa omnium regem eſſe cuncta ipſius gratia omnia, eũmꝗ cauſam eſſe bonorum omnium, deinde beatos hoc ordine diſtingui ſpiritus, ut alij potentiam Dei uel ut efficientē cauſam, alij ſapientiã ſeu exemplar, alij bonitatem tanquam finem omnium referant. Doceri tandem Siracuſanos, diuina myſteria rationibus comprehendi non poſſe, ſed puritate mentis Deo perſimiles deniꝗ fieri, ut tanquam ab igne ſcintillante ſubito lumen animo fulgeat ſeꝗ ipſum iam alat. Proinde aſpicies Herum Pamphilium diuino iuſſu à mortuis reſurgentem, quo uiuentibus animorum ſecreta renunciet. Ille te per Eliſia prata perducet quæ noſtri nomine paradiſi ſignificant. Oſtendet & inferos digito & purgatorium antrum atꝗ Lymbũ. Eadem tibi Socrates multis ubiꝗ rationibus confirmabit, docebitꝗ æternitatis curam habendã nobis eſſe multo magis quam temporis. Contẽnenda eſſe caduca, ut conſequamur ęterna, prӕſtare iniurias uel grauiſsimas perpeti quã inferre. Nihil curandũ contendendumꝗ aliud quam ut puriſsimum iudici omnia inſpicientia animum offerre poſsimus. Itaꝗ confeſsionem pœnitentiamꝗ uoluntariam peccatorum ante omnia probabit eſſe ſaluti hominum neceſſariam, ſed ad eam iubebit maximè properandum, ne antiquatus animi morbus inſanabilis prorſus euadat. Monebit deniꝗ nos per huius uitæ mare ipſa exactiſsime rationis naui [illegible] diu uehi, quoad diuino deniꝗ uerbo tutius feliciuſꝗ prouehamur. Illic & Laches ad crebram delictorum confeſsionem pœnitentiamꝗ hortabitur. Verùm cur nam generoſum Charmidem prӕterieram? Hic enim tibi Bracci à priſtina quadam animorum noſtrorum intemperantia, omnia tùm corporis tũ fortunæ incommoda proficiſci aperiet. Rurſuſꝗ adijciet, ſi prima ipſa puritas animorum reſtituatur, immortalitatem quoꝗ reſtituendam. Deniꝗ Critias in ipſis academiæ penetralibus tanquam Moſaicum oraculũ proclamabit. Deum cum creauiſſet mundi hominẽ poſtremo, (quod & Prothagoras dixerat,) effeciſſe in terra ſibi ſimillimũ atꝗ alma quadam impleuiſſe gratia, qua permanente cunctis tùm animi tùm corporis fortunæꝗ bonis perpetuo frueretur, in uiridarijs quoꝗ ſuis ſub Vere perpetuo eum collocauiſſe, exigua quadam ſalubrium pomorum deguſtatione uitam felicem prorogaturum. Circumſepſiſſe inſuper hortos, nequid alienum ingrederetur. Verùm cum homo à diuinis paulatim ad caduca diuerteret, patriſꝗ legibus minus in dies minuſꝗ obtemperaret, diuinam illam euanuiſſe gratiam, ideoꝗ in turpem animi habitum corporiſꝗ morbos & uitæ ſolicitudinem, laboreſꝗ incidiſſe, atꝗ demum ex hortis illis ad regiones admodum diſsimiles fuiſſe tranſlatũ. Quod quidem inſidiante malo quodam dӕmone ſub inſolentioris uoluptatis eſca infeliciter accidiſſe, Timæus & Phӕdrus & Diotinia in academia teſtabuntur. Sed, ut redeamus ad Critiam, hic tibi concludet, Deum cum humanum hoc opificium ſuum iam penitus improbaret, utpote quod ex diuino paulatim profanum euaſerat, quo & purgaret malignitatem & reſtitueret puritatem, terras ingenti aquarum diluuio abluiſſe. Neꝗ uerò prætermittenda eſt aurea ſententia illa Platonis academiæ ducis, eatenus acquieſcendum eſſe, dicentis, præceptis ſuis, donec ſacratior aliquis quam homo in terris appareat, qui fontẽ omnibus ueritatis aperiat, quem deniꝗ ſequantur omnes. Hactenus & Plato & hi qui Platonis lingua loquuntur. Præterea Plotinus & Philo, diuinum intellectum Dei filium coli iubent, ab ipſo Deo patre manantem uel tanquam à loquente uerbum, uel tanquam à luce lumen. Quod quidem Iamblicus, Aegyptiorũ teſtimonio comprobat, Deum ſui ipſius patrem filium apertiſsime nominans. Numeratꝗ angelos archangeloſꝗ & principatus, quos & Proculus nouenario diſtribuit numero, affertꝗ Chaldęorum oracula in quibus paterna in Deo potentia & intellectus à patre manans, Igneúſꝗ amor exprimitur. Sed quid de Amelio dicam? Hic procœmium illud Euangelij Ioannis quod in ſacris quotidie legitur, paucis totum colligit atꝗ admiratur. Hæc illi. Tu uerò Martelle, poſtquam academiam ingreſſus myſteria hæc ab his heroibus intus acceperis, ac inſuper alia plura atque maiora quæ non capit Epiſtola, forſitan Petri uoce Bonum clamabis. Bonum eſt hic eſſe, faciamus tria tabernaculorum millia.

Confirmatio Chriſtianorum per Socratica.

Marſilius Ficinus Paulo Feroi anti inſigni Theologo, S. P. D.

NIſi uererer, optime Paule, fore nonnullos qui uel prauitate ingenij uel paruitate iudicij, alio quam nos loquamur ſenſu captent, ſingula demonſtrarem, Socratē & ſi non figura qua Iob atq; Ioannes Baptiſta, tamen adumbratione forte quadam Chriſtum ſalutis authorem, quaſi, (ut ita loquar,) prçſignauiſſe, idq; hac ratione præcipue facerem, ut detractorem illum confunderem Lucianum, qui cum omnibus detraxiſſet, bonis Chriſtianis deniq; nō pepercit, audens fidei noſtræ martyres deridere, quod & tanquam nimium ſimplices, omnia quç apud homines bona habentur libenter amitterent, & tanquam infortunati ſeipſos ultro cruciatibus cædibuſq; exponerent. Obijciendus autem Luciano ſimplices deridenti Socrates ante alios ſapientiſsimus & magnorum teſtimonio Philoſophorum & Appollinis oraculo iudicatus. Hic ergo non rudi quadam ſimplicitate, imo ſingulari mentis excellentia atq; (ut Plato Xenophonq; teſtantur,) diuinitate inſuper uaticinioq; ingenito, çterna bona caducis in omni eius uita prçpoſuit, incommodaq; corporis, inediam præſertim & nuditatem atq; fortunæ mala omnia ultro ſuſtinuit, ſolo animi malo detrimentoq; ſempiterno perterritus, uni duntaxat pietatis charitatiſq; intentus officio. Quippe qui propria negligens commoda, nulloq; detentus periculo, tanquam animorū medicus mentibus hominum, ubique, circa fines patrios, purgandis incumberet, dum ſuperbiam ante omnia deteſtatur, manſuetudinem uerò & charitatem religionemq; præ cæteris approbat, ſolū ueri amoris charitatiſq; ſtudiū profitetur, ambitioſam ſcientiarum excudit profeſsionem. Diuinis ubiq; nititur teſtimonijs firmaq; illis hæret *fide pijs iuſtiſq;* moribus eſt contentus, atq; id quod mirum eſt, nullum tam laborioſi officij *in præmiū* humanum ſperans, ſed certo ob id periculo & morti ſe ſubijciens. Nempe ad hoc unum ſe à Deo miſſum aſſeuerabat, malleq; dicebat Deo quam hominibus obſequi. Sed audiamus Socratem ipſum parumper apud iniquos iudices ita clamantem: Me uerò eſſe talem ut à Deo ciuitati tributus fuiſſe uidear, hinc poteſtis animaduertere. Non humanum certe id eſſe uidetur, quod eo ego mea quidem omnia omnino neglexerim, atque in hac rei familiaris negligentia inopiaq; tot annos iam perſeuerem, ueſtro ſemper intentus bono, dum ſingulos conuenio tanquam pater aut frater natu maior, ſuadens curā uirtutis habere. Quod ſi quam pro officio meo mercedem reciperem, humanam quandam id rationem haberet. Hæc ille. Itaq; dum corripit peccatores, & calce percuſſus ſalutat percuſſorem, & alteram percuſſus genam abijcit alteram. Denique tantum ex ueritate odium reportauit ut ab ijs ipſis impietatis fuerit accuſatus, quibus ipſe palam pietatis officium prædicauerat. Quid uerò dicam, quod cum ſe facile defendere poſſet in iudicio non defendit, neq; excuſauit ſeipſum, ſed iudices accuſauit, & cum è carcere poſſet abire noluit, iniuſtamq; necem ſuſtinuit libentiſsime, ſummæ conſtantiæ patientiæq; poſteris exempla daturus. Mitto in præſentia, triginta nummorum precium de Socrate factum & ipſius Socratis uaticinia, uindictam quoq; diuinitus poſt eius necē ſubito conſecutum Lotionem, ueſperi pauloante obitum inſtitutam à Socrate exhortationemq; eius ad pietatem hora cœnæ. Quid quod in eadem hora de calice atque benedictione & in obitu ipſo de gallo fit mentio? Mitto præterea multa Socratis tā facta quam dicta, non ab ipſo quidem, ſed à diſcipulis eius quatuor prçcipue ſcripti, quibus Chriſtiana fides aduerſus Lucianum maximè confirmatur. Multa enim ſunt & ea quidem maxima, quæ de numine huic infuſo deq; abſtractione mentis à corpore & quaſi quadam transfiguratione traduntur. Hæc uerò neq; facile Epiſtola caperet neq; benigne forſitan nonnulli reciperent, putantes fortaſſe Socratem nunc quaſi æmulum comparari, quem defenſorem paro.

In quo

In quo principijs conſiſtat laus.

Marſilius Ficinus Galeotto Fauentiæ principi, S. P. D.

ALamannus meus modo me rogat proficiſci Fauentiam quo & ſponte ſum profecturus. Imò etiam iampridem, (iubente Platone,) quippe qui ex alto mihi iandiu uaticinatur, quod ſibi quondam tertio in Siciliam itinere minime contigit, id in pręſentia me primo hoc itinere ſtatim conſecuturum, inuenturum ſcilicet uirum ſui ipſius prius quam populi principem, neque tàm dominum quàm patriæ patrem. Qui non Martis ſolum colat, ſed & Palladis arces, qui & inter milites Martē referat, & inter muſas agat Apollinem. O felicem urbem, ô uerè Fauentiam, cui tam mirifice propitius fauit Deus, quam effecit feliciſsimi principis fauore felicem.

Excuſatio obſequij non collati.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulano complatonico ſuo, S. D.

QVa de cauſa ipſe cupis Platonicos à nobis libros accipere eadem & nos in pręſentia cogimur retinere. Si quando dabitur obſequendi facultas ſponte obſequar quam libentiſsime. Doleo equidem, (mihi crede,) ob ſingularem mutuumq́ amorem noſtrum, & te ſæpe optare quę pręſtare non poſſum, & me non poſſe ſemper præſtare quod optes. Vale.

Qui commendat omnes, eſt commendandus ab omnibus.

Marſilius Ficinus Bandino.

SI quis honorandus eſt ab omnibus is proculdubio eſt qui & ipſe omnes honorat. Verrino igitur uati debent omnes honorem. Hic enim tam gratus eſt tam gratioſus, ut omnes & quibus debet admodum grate & quibus non debet gratis honoret. Fauet bonis, extollit ingenia, ornat doctos, illuſtrat principes, colit ſanctos, Deum in omnibus ueneratur. Quid plura? ipſum uos audite Qui enim laudat omnes ipſe ſe laudabit in omnibus. Niſi uerò tibi commendatus ſit is cui probi commendati ſunt omnes, neſció quem unquam habeas commendatum. Valé.

Charitatis laus

Marſilius Ficinus Hermolaò Barbaro Veneto. S. P.

CHaritas non quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ alterius, charitas omnia credit, omnia ſperat, omnia ſubſtinet, charitas nō cogitat malum, charitas nunquam excidit, denique in charitate nullus eſt timor, ſed perfecta charitas timorem omnem procul expellit. Hęc uerbis quidem ſimplicibus ſed ingenti quodam myſterio clamant diuinæ religionis antiſtites. Hæc tu, humaniſsime Barbare, ſic ergà me forte quadam quaſi erga te ipſum ſeruas omnia, ut hanc ipſam charitatē quā pietatis Chriſtianę patres in primis exoptant in te magnopere feruere non dubitem. Profectò amantiſſime mi Hermolae, Deū ipſum teſtor, qui charitas eſt, adeò ipſam charitatis ideam & in te expreſsiſti, & mihi ante oculos poſuiſti, ut ego quem hactenus quoad poteram ac liber amabam, nunc iam ſupra uires neceſſarioq́ amare compellar, hactenus igitur non amare & abſentiam ferre potui, Iam uerò in poſterum nequeo non amare, atq; abſentiam æquo (ut ſolebam) animo ferre non poſſum. Spero autem Deum qui nobis mirabiliter coniunxit animos quandoque ſimiliter oculos coniuncturum. Neque uerò putare quemquam uolumus Hermolaum atq; Marſilium ob id forſan minus uel eſſe uel fore coniunctos, quod alter quidem Ariſtoteli fauere potius uideatur, alter uerò Platoni. Nā in eodem ueritatis uirtutiſq; cultu ſumus unum, In quo Plato & Ariſtoteles non eſſe unum non potuerunt. Perge itaq; latiniſsime & Attice Barbare, atque, ut cœpiſti, atticū Ariſtotelem à diuturna barbarie ſtrenue uendica. Ego uerò Platonem

noſtrum à lethea quadam obliuione uel ſomno pro uiribus excito. Ita diuinitus inſtitutum eſt, ut mea tuaq́ꝫ opera Latini Platonem loquentem ſaltem, & Ariſtotelem nunc primum audiant latine loquentem.

Non exigendum ab amico pluſquam habeat.

Marſilius Ficinus Ioanni Aurelio Ariminenſi, S. P. D.

AN ſatis à me putabis tibi factum Aureli iuſtiſsime, ſi totiens ero tuus, quotiens meus ero? ſatis equidem arbitror. Noui enim ęquitatem & modeſtiam tuam, nihil plus mei à me exacturam quam habeam ipſe mei. Hactenus non Marſiliani iuris ſum, imò uerò Platonici, Iamdiu interpretatione huius totus addictus, heri tandem, (adiuuande Deo Platonicum opus exegi. Nunc primum mihi redditus, amicis quoque ſum pariter reſtitutus. Miſiſti ad nos Vere ſuperiori carmina multa partim abeſt, partim ab amicis compoſita, in quibus artem humanã laudo, Apollineum furorem miror, pietatē ergadefunctos ſummopere probo, ingentes pro ingenti munere gratias ago.

Commendatio librorum Platonicorum.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. P. D.

ACcedit ad uos tandem Plato noſter pia Philippi Valoris opera, neque profecto abſq; ſingulari ualore ualuiſſet unquam tanta terrarum ſpatia peragrare. Ergo age complatonice mi Bandine, quantum ego te amo, quantum & tu me amas, tantum ſicut & ſoles honora Platonem Ac ſi Platoni nunc *iterum peregrino* opus eſt hoſpitio, hoſpes eſto. Rurſus ſi parum iſthic noto opus eſt præcone, eſto præco, ſi deniq; inter aduerſarios trepidanti neceſſarium fuerit patrocinium, eſto patronus.

Excuſatio quando breuius reſpondetur amicis.

Marſilius Ficinus Antonio Calderino, S. P. D.

NEmo uel lætior aſpicit amicorum literas uel reſpondet alacrior quam Marſilius, cui nihil ſine amicis eſt gratum. Quod autem duabus iam Epiſtolis tuis uix tandem reddiderim unam, Platonicus ille magnus Plotinus in cauſa eſt. Qui cum Platonem ſuum nuper reſciuerit, (me duce ſiue potius traduce,) in Italiam acceſſiſse, me dies nocteſq; ſedulus urget, ne permittam Platonem diutius abſq; fido Achate ſuo apud Italos peruagari. Ego igitur adeò ingenti huic operi uehementer incumbo, ut uix mei ipſius aliquando reminiſcar. Cum primum, Plotinus me mihi reddiderit, reddet amicis.

Excuſatio quando breuius reſpondetur amicis,

Marſilius Ficinus Callimacho, S. P. D.

ACcepi tuas Callimache literas ſubtiliter & eleganter de dęmonibus diſputantes atq; has quidem ualde dæmonicas. Sed uide quam dæmonicus amice ſis, imò uerò diuinus. Dum enim certas non poſſe à dæmone hominē occupari, interim te dęmone & quidem diuino occupatiſsimum eſſe demonſtras. Quam quidem de re libentiſsime tecum pluribus agerem, niſi quouis momento Plotinus noſter ad ſe reuocaret interpretandum. Quamobrem dum Plotinus detinet. Plato interea ad te profectus noſtra opera tecum latine loquatur, hic etiam pro muneribus magnas tibi gratias agat, dum ipſe gratiam habeo immortalem. Vale. Die XVIII. Aprilis. M. CCCC. LXXXV.

Quod

Quod qua uia ducit Deus pergendum ſit.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. P. D.

PLatonem Bandine quem petitis, arbitror iam ad uos ante has literas perueniſſe, hunc ergo feliciter interea legite, dum ego do operam ut quando quod legatis lecto Platone, Plotinum: Plotinus noſter Platonicorum unà cum Platone ſuo facile princeps, quinquaginta & quatuor diuinos compoſuit libros. Trigeſimo eius libro hac hora, (Deo aſpirante,) extremam impoſui manum. Ita profecto iubet Deus omnipotens, hac nos diuina prouidentia ducit, hac ergo ſequamur.

Dubitatio, Vtrum opera Philoſophica regantur fato an prouidentia.

Ioannes Panonius Marſilio Ficino Platonico, S. P. D.

LEgi Budæ in Epiſtola ad Bandinum, item in procemio tuo ſuper Platonem & in procemio Theologię tuę, quantum aſtruas prouidentiæ, quod aliquis eſſe fati, ſuſpicabitur: Primo nõ uideo equidem ad quid ſeruiat prouidentię renouatio antiquorum Theologia, præterea memini cum olim in Italiam profectus latinis literis & Græcis erudirer Florentię, me à duobus ueſtrorũ Aſtrologis audiuiſſe, te ex quadam ſyderum poſitione antiquas renouaturum Philoſophorum ſententias. Quam quidem poſitionẽ ſyderum & ſi audiuerim non ſatis recolo, ſed te arbitror meminiſſe, imo & per te inueniſſe. Adduxerunt item illi Aſtrologi ad ſuum iudicium confirmandum quod fatali quodam temporę antiquum cytharæ ſonum & cantum & carmina Orphica obliuioni prius tradita luci reſtituiſſes, mox & Mercurium Triſmegiſtum antiquiſsimum traduxiſti, & Pythagorica multa. Item carmina Zoroaſtris explanauiſti, & antequam Florentia huc redirem transferendo Platoni manum iniĳceras, ĳſdem, (ut equidem ſuſpicor,) Aſtronomicis auſpicĳs. Quod autem hæc nõ tam prouidentia quã fato quodam fiant abs te, illud etiam argumento eſt, quod ante hæc omnia, antiquum quendam Philoſophum ſiue poëtam, utpote adhuc adoleſcens, leuiter propagaſti, quẽ deinde meliori fretus conſilio ſuppreſsiſti, &, (ut audio,) pro uiribus extraxiſti, neque fuerat illud diuinę prouidentię munus, quod ipſe ętate prudentior factus, merito iudicaſti damnandum. Equidem te amice, moneo, caueas ne forte curioſitas quædam ſit iſthæc renouatio antiquorum, potiuſquam religio.

Quod diuina prouidentia ſtatuit antiqua renouari.

Marſilius Ficinus Ioanni Pannonio, S. P. D.

SI noſtra quæ legiſſe te dicis intellexiſſes, non dubitares nunc qua potiſsimum ratione noſtra hæc ueterum renouatio diuinæ prouidentiæ ſeruiat. Principio neq; debemus ab illis ad ſummũ Chriſtiana requirere, qui Chriſti aduentum anteceſſerunt, neq; confidere acuta & quodammodo Philoſophica hominum ingenia unquam alia quadam eſca præter quam Philoſophica ad perfectam religionem allici poſſe paulatim ac perduci. Acuta enim ingenia ſoli ſe rationi committũt, cũq; à religioſo quodã Philoſopho accipiunt religionem, ſubito cõmunem libenter admittunt. Qua quidẽ imbuti ad meliorem religionis ſpeciem ſub genere comprehenſam facilius traducũtur. Itaq; non abſq; diuina prouidentia uolente omnes pro ſingulorum ingenio ad ſe mirabiliter reuocare, factum eſt, ut pia quædam Philoſophia quondam & apud Perſas ſub Zoroaſtre, & apud Aegyptios ſub Mercurio naſceretur, utrobiq; ſibimet conſona. Nutriretur deinde apud Thraces ſub Orpheo atq; Aglaophemo. Adoleſceret quoq; mox Pythagora apud Græcos & Italos. Tandem uerò à diuo Platone conſummaretur. Athenis. Vetus aũt Theologorum mos erat, diuina myſteria tum mathematicis numeris & figuris, tum poëticis figmentis obtegere. Plotinus tandem his Theologiam uelaminibus enudauit, primuſq; & ſolus, ut Prophyrius Proculuſq; teſtantur, arcana ueterum diuinitus penetrauit. Sed ob incredibilem tum uerborum breuitatem, tum ſen-

tentiarum copiam ſenſuſq́; profunditatem, non translatione tantum linguæ, ſed commẽtarijs indiget. Nos ergo in Theologis ſuperioribus traducẽdis & explanandis, hactenus laborauimus. Nunc uerò quotidie in Plotini libris ſimiliter laboramus, huic operi nos, ſicut & illi ſuo, diuinitus deſtinati, ut hac Theologia in lucem prodeunte & poetæ deſinant geſta myſteriaq́; pietatis impiè fabulis ſuis annumerare, & Peripatetici, id eſt, Philoſophi omnes admoneantur non eſſe de religione tanquam de anilibus fabulis ſentiendum. Totus enim terrarum orbis à Peripateticis occupatus in duas plurimum diuiſus eſt ſectas, Alexandrinam & Auerroicã. Illi quidẽ intellectum noſtrũ eſſe mortalẽ exiſtimant, hi uerò unicũ eſſe cõtendunt. Vtriq; religionem omnem funditus æquè tollunt. Siquis autẽ putet tam diuulgatam impietatem tamq́; acribus munitã ingenijs, ſola quadam ſimplici prędicatione fidei apud homines poſſe deleri, is à uero longius aberrare palam reipſa protinus conuincetur. Maiori admodũ hic opus eſt poteſtate. Id aũt eſt uel diuinis miraculis ubiq; patentibus uel ſaltem philoſophica quadã religione Philoſophis eã libẽtius audituris quandoq; perſuaſura. Placet aũt diuinæ prouidentiæ his ſeculis ipſũ religionis ſuę genus authoritate rationeq́; philoſophica confirmare, quoad ſtatuto quodam tempore ueris infimam religionis ſpeciem, (ut olim quandoq; fecit,) manifeſtis per omnes Gentes confirmet miraculis. Quod uerò tu noſtri huius operis cauſam in fatum referre uolens de noſtra geneſi attigiſti, non inficior equidẽ in hac ipſa figura Saturnum in Aquario aſcendentem & Solem Mercuriumq́; in nouã cœli plaga aſpectumq́; reliquorũ Planetarum ad ipſam nonam, ſignificare hominem rerũ antiquarũ innouatorem, ſed efficere nego. Tu quoq; ſi Epiſtolam noſtram de Magorũ ſtella & ſimilem in Theologia noſtra diſputationẽ. Item Plotini libros hac ipſa de re tractantes, quos & traduximus, diligentiſsime legeris, plane intelliges, officia publici boni ad animos pertinentia, dependere quidem præcipue uelut à communibus primiſq́; cauſis, à ſupernis mentibus Dei ſummi miniſtris, proficiſci etiã quodammodo tanquã à cauſis proprijs atq; ultimis, ab humanis conſilijs, ubi ſe ſupernis accomodant. Significari aũt à figuris motibuſq́; cœleſtibus, uelut diuinarum mentium inſtrumentis. Diſces pręterea fatum, id eſt, cœleſtiũ ſeriem cauſarũ prouidentiæ diuinæ ſeruire. Animos uerò noſtros tũc maximè liberos iudicari, quãdo maximè cũ diuina uoluntate conſentiunt. Quoniã uerò te poëtarum apprime ſtudioſum eſſe cognoſco, rem totam una cum Marone concludam. Aeneas id eſt heroicus animus deſcenſurus ad inferos & iterum aſcenſurus id eſt, ſecreta diuinorum myſteria penetraturus, & obſcura editurus in lucem, diuina ad hoc ipſum prouidentia ducitur, tanquam & diuinitus, (ut ait,) genitus quem & æquus amabat Iuppiter, & diuina ad idem oracula prouocabant. Incedit rurſus ad idem, libero quodã arbitrio, ubi eũ ardens euehit ad æthera uirtus, & ubi conſultat, quid potiſsimũ ſit agendũ, & ſpõte oracula conſulit & ſemp libẽtiſsime cũ ſententia diuina cõſentit. Cõfert ad idẽ fatũ prouidentię ſeruiens ab oraculo deſignatũ. Carpe manu nãq; ipſe uolẽs facilisq; ſequet, Si te fata uocant, aliter non uiribus ullis Vincere, neq; duo poteris conuellere ferro. Profecto fatũ uelut prouidentiæ præco ad id te uocat, id tibi ſignificat q̃d ſtatuit & impat ꝓuidentia, tu uerò eatenus opus arduũ uales ad finẽ uſq; ꝑducere, quatenus duo hęc aſpirant. Eatenus quoq; agis liberè, quatenus libẽter prouidentię pares. Et tũc reuera es in regno fati dominus, quãdo uideris inr egno prouidẽtię ſeruus. Vale.

Pro prima Platonis impreſſione parum formata.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino S. P. D.

QVod Platonis noſtri libri tandem ab impreſſoribus ſint expreſſi, pia Philippi Valoris opera & magnifica manu factum eſt. Quod autem minus eleganter expreſsi, id partim negligentia impreſſorũ, uel potius oppreſſorum, partim, (ſi dictu fas eſt,) malignitate fortunæ, nobis accidiſſe putato. Doles autẽ, (qua tua pietas eſt,) ſenem hũc noſtrũ ad uos ſqualidũ acceſſiſſe. Deſine ꝓcor, mi Bandine, dolere. Sic enim & natura cõparatũ eſt & ſorte datũ, ut qui è carcere diuturno ſoluuntur, profundiſq́; tenebris eruuntur, ſqualentes prodeant, macieq́; confecti. Eſt aliquid poſt multa tenebrarum ſecula uidiſſe lucem, eſt plurimũ ab inferis ſurrexiſſe. Iam ſub diuo eſt diuus Plato, iam ſpirat Phœbus pater ex alto ſuis filium radijs illuſtrabit. Vale.

Purgatio de ſilentio.

Marſilius Ficinus Amerigo Corſino. S. P. D.

DIxi equidem fratri tuo Philippo probo doctoq; uiro his mihi temporibus non licere uel ad amicos abſentes ab urbe quicquam ſcribere uel ſalutare præſentes, Plotinum namq; Platonicum me ſibi totũ penitus uendicare, hinc tu Plotinum ſtatim uehementi oratione & acerrimo carmine liuoris accuſas, qui & ipſe nullius ſit, & me qui ferme omnium eſſe ſoleo, nullius fore cõtendat. At ego nunc Amerige uiciſſim Plotinũ fore omnium molior, ac dum uni huic omnium mox futuro diligenter indulgeo, uideor interim omnibus indulgere. Vale.

Propheta & interpretes Prophetarum.

Marſilius Ficinus Dominico Beniuenio conplatonico ſuo, S. P. D.

QVærebas ſuperioribus diebus, (& ſubtiliter admodum ut ſoles,) omnia, qua uirtute potiſſimũ poſt tam diuturnam Platonis lectionem adhuc uiuam, cum prima Platonis noſtri lectio tibi rapuerit animum, totumque in Platonem ipſum repente tranſtulerit? Niſi Plato noſter, mi Dominice uiueret, & imò niſi melius admodum quam nos uiueret, profecto dum transferimur in Platonem, interim laberemur in mortem. Sed cum inter homines quondam æternæ ſemper uitæ uixerit, merito nunc æterna uita uiuens non in mortem legentes uertit, ſed felicius conuertit in uitam. Miſſa in præſentia facio tanti muneris argumenta. Quod imminet nunc agamus. Dic age quis nunc noſtris uulneribus medeatur, quæ medici nobis Hebræi quotidie inferunt, niſi Plato noſter Medicus animorum? Interfuiſti & tu diſputationibus quæ in ædibus Ioannis Pici Mirandulenſis ante alios admirandi, ſæpe tractatæ ſunt atq; tractantur, ubi Helias & Abraam Hebręi Medici atq; Peripatetici aduerſus Gulielmum Siculũ diſſerunt. Oracula Prophetarũ ad Ieſum minime pertinere, ſed alio quodã ſenſu dicta contendunt, cõuertentes aliorſum omnia è manibúſque noſtris pro uiribus extorquentes, neque facile conuinci poſſe uidentur, niſi diuinus Plato prodeat in iudicium inuictus religionis ſanctæ patronus, hunc igitur audiamus, conſideremusq; diligenter quid hac de re, & in Timęo dixerit, & nunc nobis adducat in medium. Alij, (inquit,) uates ſunt, alij uatum interpretes. Nam qui præſagiũt, ſæpe neſciunt quid præſagiant, & qui uelociter interpretantur, errant magis in præuidendo, huius autem cauſa eſt, quod ſolertia interpretum uenatoria, uelox & uerſatile requirit ingenium præſaga facultas. Siquid debeat præſentire ingenium exigit pacatum atque quietum, hæc autẽ tanquam inter ſe repugnantia in eodem facile non concurrunt. Ex hac ergo Platonis noſtri ſententia colligere poſſumus, certam præſcientiam futurorum in Deo tamen eſſe, mentemq; diuinam per Prophetam quaſi per linguam futura prædicere, & quæ mẽs intelligit linguam interea ignorare. Nec immerito Prophetæ, id eſt, prædictores & fatidici, id eſt prædictores fatorum appellati ſunt, neq; tamen præſcij uel præſcientes, quaſi non horum officium ſit intelligere, ſed præſcita ſolũ diuinæ mentis pronunciare. Quod ſi præſagi dicuntur, id eſt, præſentientes, id ipſum præſagium non ad mentem & rationẽ, ſed ad ſenſum imaginationemq; pertinere uidetur. Sit ergo in lingua Prophetiæ futuri prædictio futurorum, ſit in eius ſenſu futuri quædam imaginatio. Ratio uerò certa & finis futuri ipſius in mente diuina, neque tamen temerè prorſus Propheta loquatur, ſed dum proprium quiddam ſe imaginari putat, illudqúe ſe ſperat dicere, interim prænunciet aliud licet ſimile, tamen inde diuerſum. Quod quidem & adeò qui ad ſonitum Propheticam inflat tubam diſtinctè prænoſcitur, & poſtquam denique factum eſt ab interprete deprehenditur ita eſſe factum, ut & Propheta quaſi pręter ſpẽ protulerat, & Deus ipſe pręſciuerat. Nõ latuit Euangeliſtã talia eſſe prędicentium uaticinia, (ubi ait,) Caiaphã Pontificẽ Prophetaſſe, dicentẽ: Pręſtat ut moriatur unus pro populo quã tota Gẽs pereat. Admittit quidẽ Euãgeliſta hęc uerba, ueluti uaticinijs

quædam de morte Chriſti pro populo,ſcit autem alio quodam ſenſu à Caipha fuiſſe pronunciata.Nō latuit Apoſtolum Paulum Prophetas nequaquam intellexiſſe quid dicerent,(ubi ait,) Teſtamentum uetus totum ſub nube ac uelamine extitiſſe,& ſub figura quadam illis omnia contigiſſe. Vult igitur ferme omnia non ſolum uerba ſed geſta ſignificaſſe futura,neque tamen confiteretur,antiquos quicquid loquerentur,quicquid gererent cognouiſſe hæc noſtra portendere. Non latuit Prophetam Dauidem, Prophetas uelut infantes atque lactentes non ſatis intelligere quæ prædicuntur. Mitto quæ alij de aſino Balaam præſignante futura ferunt. Et quæ Gentiles de augurijs auſpicijsque latiſſimè ſcribunt. Sciunt autem aues quamuis ſignificent futura quædam ac prænuncient, quid tamen portendant penitus ignorare. Sileant ergo ſileant iam Iudæi uerborum cauillatores. Eſto,(ſi placet,) pronunciauerit Iſaias & Ieremias & Daniel alijque nōnulla ſub eo ſenſu quo Hebræi paſſim interpretantur,ſed interim pronunciantes latuerit quid Deus ipſe ſenſerit,quidue ſimile Prophetarū uerbis,diuerſum tamen fore prædeſtinauerit. Hac ſane ſentētia & expoſitione Platonis,optime mi Dominice,Iudæorum interpretū commenta ſolito ſuo tenore procedunt,Iudaica uerſutia frangitur,ueritas Chriſtiana ſeruatur. Vale ſed poſtquam dixi uale,recordatus ſum,Doctores Chriſtianos cum Prophetia ſapientiam copulare. Idemque Iamblicum Platonicum & Proculum affirmare atque dicere,eum qui ſine ſapientia prædicit aliquid aut præſagit non Propheticum. Hac ergo diſtinctione tutius accipere poſſumus,quæ ex Platone ſacris literis ſunt adducta.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto patri & Domino. D. Marco Veneto Diui Marci Cardinali ſe Commendat.

PLato noſter Romam profectus iamdiu uagatur,hoſpitium paſſim quæritans ingenio ſuo moribusque aptiſſimum. Diuinus hic hoſpes purum ſacrumque optat hoſpitem,ſapiens doctum,eloquens elegantem. Tandem poſt longos errores in Auguſtis Marci Veneti Cardinalis ædibus,uelut in portu libentiſſime cōquieſcit,& exiſtimans ſe illic alteram academiam cōſequutum,& ſperans quod in primis optabat ſingulari iam ſui hoſpitis ſapientiæ ſummam quandoque potentiam non defuturā. Plato igitur hac electione hisque auſpicijs tuos ingreſſus eſt lares,hoc ille potiſſimum tecum animo uiuit. Quo autem ego erga te animo ſim,quo amore obſeruātiaque affectus Plato ipſe interea tibi uaticinabitur,donec Antonius Calderinus familiaris noſter mentem erga te meam aperiat,teſtis doctrina probitateque locupletiſſimus tuarum apud nos uirtutum præco,noſtræ apud te ſingularis obſeruantiæ nuntius. Vale.

Inimici hominis domeſtici eius.

Marſilius Ficinus Petro Leoni Platonico Peripatetico ſingulari. S. P. D.

SAlue iamdiu mi complatonice,iampridem ſalue Platone,ſalue & nuper mi complatonice Plotino iam ſaluo. Accipe nonnullos quos hic expectabas Plotini libros, heri omnibus transferendis finem impoſui. Reliquum eſt & recognoſcere uerba, & obſcurum ſæpe ſenſum argumētis quibuſdam reddere clariorem. Tu quidem optabas his tandem peractis multos Hippocratis libros me latinos efficere, ego autem Plotino mox abſoluto,medicum cogor non iam interpretari,ſed agere. At ſacerdotem,inquies nō decere. Quid ſacerdotē? Sacerdotē præſtat referre medicū quā mendicū. Vixi hactenus atque etiā uiuo,quod maximè Philoſophū decet, tenui facultate cōtentus, ſed nō eadem cōtenti uiuunt domi nepotes,orphani,neptesque iam nubiles,inimici hominis domeſtici eius. Vixi equidem Philoſophātis more ſemper, hodie nec unquam craſtinū cogitaui. Sed hodie domeſtica turba me compellit inuitum,(quod Deus uetat,) cogitare de craſtino. Tentaui fortunam meā hoc anno Laurentio noſtro ſæpius aperire,ſperās mihi apud

apud illum ſignificatione tantum opus fore non precibus, ſubruſticus uerò pudor me ſæpe cohibuit, ſed epiſtola uel amicus minus forſitã erubeſcet. Vale. Florẽtię die. XVII. Ianuarij. M. CCCC. LXXXV.

Marſilius Ficinus Venerando in Chriſto patri. D. Marco Veneto Cardinali diui Marci. S. P. D.

MErcurium ferunt, (quod te non latet,) uenerande pater, non uerba tantum ſolitum nunciare, ſed mittentis etiam mentem interpretari. Aſcribũt Mercurio rurſus oportunum reminiſcentiæ munus, neq; id quidem iniuria, ſicut enim Lunæ motu corporis, ita Mercurio motum animi tribuunt. Dum igitur in animo mouet ſenſum, nunciare uidetur, dum rationem mouet, interpretari, ubi uerò memoriam excitat, reminiſcentiam ſuſcitare. Quorſum hæc? Nempe Calderinus noſter inter nos integro Mercurij uidetur officio fungi, non ſolum enim quaſi nuntius tuas mihi literas reddit uerbáque refert, uerùm etiam mentem erga me tuam interpretatur. Amorem denique non decet, inquam, ſed reuocat potius in memoriam. Sciebam enim iã diu me abs te uehementer amari, non id quidem alio, ſed animi duntaxat mei conſcientia nunciante. Cætera uenerande pater humana externis diſcimus coniecturis, quod uidelicet doctus ſit aliquis, quod formoſus, quod potens atque diues. Quod uerò nos amet non externa docent, nam externa ſæpiſſime fallunt, ſed animus amore erga illum affectus certiſſime docet. Qua enim uel ingenij ſimilitudine ego iamdiu te amo, eadem uiciſſim, (nam mutua ſimilitudo eſt) abs te amari, non dubito. Mercurius ergo noſter quo apud nos tuo nomine nuper officio functus eſt, eodem apud te uiciſſim nomine noſtro fungetur. Neq; ſic quidem quanti iudicium tuum faciam, & quam mirifice ſingulares uirtutes tuas colam, exprimere poterit. Quod autem uel ipſe Mercurius, (ut ita dicã,) explicare non poſſit, Apollo ſaltem proferat uaticinio, ac tandem Iuppiter officio feliciter impleat.

Marſilius Ficinus Antonio Calderino. S. D.

SAlue Calderine noſter, ſalua quoque ſit epiſtola noſtra. Cum ſub Solis defectu à nobis abieris, cuinam mirum ſit epiſtolam quoq; noſtram tunc defectum fuiſſe perpeſſam? Nẽpe clauſulæ in eius calce duæ neſcio quomodo defuerunt, forſan quoniã duæ quædã Solis quartæ lumine defecerunt. Reſumpſit Phœbus ſuum ſubito lumen, reſumpſit noſtra mox epiſtola finem.

Marſilius Ficinus Braccio Martello literis & moribus ornatiſſimo. S. P. D.

CVm ſuperioribus diebus apud Philippum & Nicolaum Valores in agro Maiano uerſarer, & in quodam ibi ſeceſſu naturam dæmonum indagarem, affuit repente Plotinus diuinumq; oraculum de dæmonibus nobis effudit, uerbis & breuiſſimis & obſcuriſſimis inuolutum. Viſum itaq; nobis operæpretium accire Porphyrium tùm Plotini diſcipulum, tùm perſcrutandis dæmonibus deditiſſimum, qui facile dæmonicum ſui præceptoris inuolucrum nobis euolueret. Aduentauit ergo Porphyrius & per Plotinum ſuum & per ſuos dæmones aduocatus, aperuit nobis quę pręceptor ſenſerat. Confirmauit quæ Origenes de dæmonibus diſputauerat. Porphyrius quidem Græcis nobiſcum locutus eſt uerbis, quorum ego ſummam uerbis tibi Latinis interpretabor, hanc tu ſummam ſi cum epiſtola, quam de Moſis Platoniſq; concordia tibi dicaui De contemplatione Platonicorum non Plato ſolum uerum etiam Platonici cum noſtra religione conſentiant. Vale.

Platonici

Platonici Deo & animæ mundi nihil præter contemplationem ſacrificant, animabus autem ſtellis mouentibus flores ſacrificant atque terræ arborumq́ fructus.

PRimus quidem Deus cum ſit incorporeus, immobilis, impartibilis, in nullo neque etiam in ſe ipſo cohibitus, nullo eget extrinſeco, neq; etiam mundi anima eget extrinſecis, poſſidet enim & continet ipſum quod eſt trina dimenſione porrectum, facultatemq́; naturaliter ſe mouentem, & ſuapte natura decreuit bene ornateq; moueri, mouereq; mundi corpus ſecundum optimas rationes. Excepit autem in ſe ipſa corpus atq; cõplexa eſt, quãuis incorporea ſit atq; ab omni libera paſſione. Dijs autem reliquis ac mundo & errantibus & non errantibus, qui ex anima & corpore cõſtant oculis manifeſti, ſacrificandum eſt ſacrificijs duntaxat ianimatis.

Numina ſub Luna quæ non uidentur, dæmones, antiqui Gentium populi nominabant, putabantq́ unum quemq; dæmonem prodeſſe nobis aliquando & obeſſe.

REliqua eſt inuiſibilium multitudo, quos Plato abſque diſtinctione dæmones appellauit. Horum uerè alij quidem ab hominibus cognominati, apud ſingulos nacti ſunt honores dijs æquales, reliquumq; cultum. Alij uerò plurimũ ferme nominati non ſunt, ſed à quibuſdam per uicos, aut urbes nomen & cultum occultè quodammodo ſortiuntur, reliqua uerò turba ſic quidem communiter appellatur nomine dæmonũ. Rata uerò apud omnes fides eſt eiuſmodi, eos certè læſuros genus humanum ſi iraſcantur propterea quod negligantur, neq; cultum legitimũ nanciſcantur, rurſusq; benefacturos hominibus, qui eos uotis ſupplicationibusq; & ſacrificijs & alijs quæ conſequũtur ſibi conciliauerint. Cum igitur opinio hæc de dæmonibus confuſa ſit, multumq; habeat in eos calumniæ, neceſſarium eſt eorum naturam ratione diſtinguere forte namq; neceſſarium aiunt, unde circa illos error hominibus incidit declarare, diſtinguendum igitur hunc in modum.

Omnes dæmones ſunt animæ quædam prodeuntes ex tota anima, id eſt ex ipſa animarum idea, habent & ſpiritum, id eſt, tenue corpus. ſed dæmones qui maximè ſuo corpori dominantur boni ſunt atq; benefici, qui aute corpori minime dominantur mali ſunt atq; malefici.

QVæcunque igitur animæ ex tota anima pullulantes magnas ſub Luna locorum partes gubernant, innitentes quidem ſiue adhærentes ſpiritui, ſed ipſum ſecundũ rationem ſuperantes, has utique bonos dæmones iudicandum, & ad eorum quæ fiunt utilitatem omnia procurare, ſiue quibuſdam præſint animalibus ſiue certis fructibus, ſiue alijs horum gratia ordinatis, uelut imbribus & temperatis uentis aëriq́ue ſereno temperationiq; temporum & reliquis ad hæc omnia conferentibus, apud nos rurſum, artibus & muſicæ diſciplinæ & medicinæ ac gymnaſticæ atq; ſimilibus, fieri uerò non prima ut hi qui utilitati rerum commoditatiq́ue conſulunt, rurſum inferant detrimenta. Inter hos annumerandi ſunt dæmones, quos Plato transferre nunciar'eque dicit humana quidem dijs, diuina uerò hominibus. Dum uota quidem noſtra ad Deos uelut iudices perferunt, illorum uerò iuſſa monitionesq; unà cum uaticinio ad nos deducunt. Quæcunque uerò animæ coniuncto ſpiritui minime dominantur, ſed plurimum cedunt, hæ ſane per hunc ducuntur nimiũ & feruntur, quãdo iræ cõcupiſcentiæq; ſpiritus inualeſcunt. Hæ quidem animæ quoq; ſunt dęmones, ſed rite malefici nominantur, ſunt autẽ tùm hi omnes, tùm quos diximus ab his diuerſi inuiſibiles, nec prorſus humanis ſenſibus manifeſti, nõ eñ ſolido corpore ueſtiuntur, præterea nec unã omnes formã habẽt, ſed figuris plurimis inſignitas & formæ quæ illorũ ſpiritum obſignant aliâs quidem apparent, aliâs uerò nequaquã. Aliquãdo uerò & formas mutãt, illi ſcilicet qui deteriores ſunt, ſpiritus autem earũ qua quidem ratione corporeũ quiddã eſt, paſſioni obnoxium

obnoxium eſt atq; diſſolubile, ſed qua ab animabus ita deuinctum eſt, ſpecies eius diu perſeuerare poteſt, neq; tamen eſt æternum. Conſentaneum enim eſt aliquid ab eo ſemper affluere atq; nutriri. In harmonia quidem corpus bonorum cõſiſtit, quemadmodum & corpora nobis manifeſtorum, ſed maleficorum dæmonum corpora inconcinna ſunt ac affectione paſſiua locum incolũt terræ uicinum. Nullum ergo malum eſt quod non audeant perpetrare, habent enim omnino uiolentum & maleſanum morem, deſertum uidelicet cuſtodia dæmonum meliorum, indeq; uehementes repentinasq; inſidias plurimum machinantur & proruunt, ac dum agunt incurſiones, partim latere conãtur, partim inferunt uiolentiam. Quamobrem acutæ uelocesq; ſunt paſſiones ab eis illatæ. Curationes autem emendationesq; à dæmonibus melioribus tardiores eſſe uidentur. Omne enim bonum gubernatione facile æqualeq; eſt & progreditur ordine neque quod opportunum eſt tranſgreditur. Si ergo ſic de dæmonibus ſenſeris nunquam in opinionem de illis incides abſurdiſſimam, per quam opineris uel à bonis mala uel à malis contingere bona. Neque ſic tantum abſurdus eſt ſermo, ſed etiam multi concipientes inde peſſimas de dijs opiniones in multos homines diuulgarunt. Vnum enim hoc eſt inter maxima damna quæ à maleficis dæmonibus inferuntur, quod uidelicet cum ipſi infelicium paſſionum terrenis incidentium authores ſint, ſicut peſtis, penuriæ, terræ motus, æſtus, incendij atq; ſimilium, nobis interea perſuadent illos horum effectores eſſe, qui contrariorum potius, id eſt, fertilitatis, proſperitatisq; eiuſmodi ſunt authores. Sic itaq; ſeipſos ex ipſa calamitatum cauſa conantur abſoluere. Atq; hoc primum quidem iniuſtitiam ſuam latere nos moliuntur. Subinde ueros nos flectunt ad ſupplicationes & ſacra beneficis conuenientia, de dijs quaſi illi nobis irati ſint. Hæc autem ſimiliaq; faciunt ſtudentes à recta deorum ſciẽtia nos abducere atq; ſeipſos adducere. Omnibus enim rebus ſic iniquè diſcorditerq; factis admodum delectantur. Et tanquam aliorum deorum facies ſubeuntes ſicq; in prudentia noſtra confiſi ſibi turbas in ſocietatem aſſumunt. Et propter eiuſmodi concupiſcẽtias hominum, incendunt animos amoribus cupiditatibusq; diuitiarum, dominationum, atq; uoluptatum. Rurſus nouis opinionibus nos inuoluunt, ex quibus ſeditiones bellaq; naſcũtur & cætera generis eiuſdem. Quod autem animum grauiſſimum eſt perſuadẽt ſimilia à ſuperis effici, adeò ut etiam Deum maximum criminationibus eiuſmodi ſubigant. Quem tradunt omnia ſurſum deorſumque turbare. Accidit autẽ hoc non rudibus tantum hominibus ſed multis Philoſophiæ etiam ſtudioſis. Cum uerò erroris mutuo procedit atque confirmatur, & enim Philoſophantes qui à communi colluuione nunquam ſeceſſerũt, in eoſdem cum plebe errores inciderunt, rurſusq; turbæ opinionibus ſuis ſimiles, à laudatis ſcriptoribus audientes in hac de ijs ſententia ſunt magis etiam cõfirmatæ. Poëticum namq; artificium ſuſpitiones inſuper eiuſmodi hominum acrius excitauit, propterea quod elocutione utitur ad ſtuporem & attractum quaſi magicum uehementer accommodata, facileq; potenti mulcere animos & allicere, ideoq; fidẽ de rebus prorſus impoſſibilibus nobis afferre. Sed profecto firmiter credendum eſt, neq; bonum unquam lædere, neq; prodeſſe malum. Non enim caloris eſt, (ut inquit Plato, frigefacere, ſed oppoſiti, ita neque iuſti nocere. Iuſtiſſimum autem omnium naturaliter eſt ipſa diuinitas, alioquin nihil diurnum foret. Non ne igitur ſecernenda eſt hæc potentia ſors beneficorum dæmonum? Quæ enim prompta eſt naturaliter ad nocendum, contraria eſt benedicæ, contraria uerò circa idem nunquam naturaliter accidunt. Cum igitur eiuſmodi dæmones in multis mortalem lædant naturam, etiam quandoq; in magnis certi boni dæmones interim officia ſua nunquam deſerunt, ſed imminentia paſſim à malis pericula pro facultate ſignificant, tùm inſomnijs oſtendentes tùm per animos diuinitus inſpiratos perq; alia multa. At ſiquis poſſet ſignificata diſcernere, omnes improborum machinas deprehenderet atque deuitaret, hi namq; ſignificant omnibus, ſed non quiuis ſignificata cognoſcit neque quilibet ſcripta legere ualet, ſed qui literas ante didicerit. Per contrarios uerò dæmones uniuerſum efficitur ueneficium. Hos namque maximè horumq; ducem honorare ſolent qui mala ueneficijs inferunt, hi ſane dæmones omniformibus figuris imaginibuſq; abundant prodigiorumq; machina ſtrenue fallunt, horum opera infelices,

philtra amatoriaq́ꝫ maleficia machinantur. Omnis enim intemperantia ſpesq́ꝫ diuitiarũ atq́ꝫ gloriæ per hos inualeſcit, pręcipue uerò deceptio. Mendacium enim proprium eſt eiuſmodi dæmonum. Dĳ enim uideri uolunt ac poteſtas ipſa eis præſidens Deus maximus uult haberi, hi ſane ſunt duntaxat qui libamine nidoreq́ꝫ carnium oblectantur, his enim ſpiritale corpus eorum pingueſcere ſolet. Viuit nanque hoc uaporibus fumigationibusq́ꝫ atque uarias admodum, (ut par eſt,) per uaria nidoreq́ꝫ ſanguinis & carniũ uires aſſumit.

Qui ſacrificant animalia clam dæmones ad ſe malos alliciunt, dæmonibus uerò bonis, id eſt, angelis res duntaxat inanimatas puritate mentis conſecrare debemus.

VIr igitur prudens atq́ꝫ temperatus cauebit eiuſmodi ſacrificĳs uti, quibus eiuſmodi dæmones attrahat ad ſeipſum. Studebit autem animum perfectè purgare. Animum nanq́ꝫ purum ob ipſam diſſimilitudinem nunquam aggrediũtur. Proinde ſi ciuitatibus forte neceſſarium ſit hos etiam dæmones ſibi conciliare, nihil ad nos uſus eiuſmodi pertinet. Nam in ciuitate diuitiæ externaq́ꝫ & corporea commoda tanquam bona inter ciues habentur, atq́ꝫ horum cõtraria mala. Neq́ꝫ ferme quicquam penſi habent de animi perfectione atq́ꝫ puritate. Nos autem commodis quæ dæmones afferant quantum fieri poterit nõ egebimus, ſed tùm ex animo, tùm ex rebus externis omni ſtudio contendemus, Deo quidem ipſi ſibiq́ꝫ propinquis, ſimiles fieri, quod ſane tranquillitate animi ueritatisq́ꝫ rerum cõprehenſione diſtincta, ac uita ad hæc prorſus intenta, completur. Improbis autem hominibus atq́ꝫ dęmonibus omniq́ꝫ prorſus eo quod mortaliq́ꝫ gaudeat, diſſimiles effici. Quamobrem ſecundũ ea quæ tradidit Theophraſtus ipſi quoq́ꝫ ſacrificabimus quibus & Theologi conſenſerunt, cognoſcens uidelicet quatenus animam à perturbationibus purgare negligimus, eatenus poteſtati improbæ copulari. Vnde merito compellemur hanc inſuper demulcere, ut enim Theologi tradunt, qui à rebus pendent externis neque dum perturbationibus dominantur, hac ipſa conditione coguntur putantis eiuſmodi impetum à ſe propellere, alioquin ceſſare nunquam à laboribus poterunt.

Puritas & abſtinentia à malis dæmonibus nos tuetur, quibus contemplatores ſacrificare nihil debent.

QVapropter Theologo ſiquando permittunt dæmonibus improbis uitam durum gratia malorum, quæ illaturi ſint, animalia mactare uetãt, ſimul talia ſacrificia deguſtare, præterea iubent antequam ita ſacrifices, purgare animum ieiunio ac præcipue animalium abſtinentia. Exiſtimant enim ſanctam animi puritatem eſſe quaſi ſymbolum characteremq́ꝫ diuinum, quo cuſtodiaris adeò ut nihil patiaris ab illis quibus ipſe propinquas dum eos ſacrificando concilias. Quando enim contra ſis affectus atq́ꝫ illi quibus ſacrificia operaris, ſisq́ꝫ purior ideoq́ꝫ diuinior, te & corpore & animo indemnem perſeuerare, pura ſcilicet ſanctimonia uelut arce munitum. Quamobrem faſcinatoribus etiam ueneficisq́ꝫ neceſſaria uiſa eſt eiuſmodi cautio per quam ſint à diſcrimine tutiores, neq́ꝫ tamen penitus tuti eſſe poſſunt, laſciuiæ nãque gratia conſueuerunt dæmones improbos compellare. Quapropter non ueneficorũ incantatorumq́ꝫ propria eſt puritas atq́ꝫ ſanctimonia, ſed diuinorum certe uiuorum contẽplantiumq́ꝫ diuina. Iam uerò caſtitas abſtinentiaq́ꝫ ſuas paſſim obſeruatores contra malos dæmones diuina familiaritatem tuetur. Itaq́ꝫ ſi faſcinatores hac uti prorſus conſtituiſſent certe faſcinare nunquam prorſus auderent, utpote qui per hãc reuocati eſſent ab eorum concupiſcentia quorum gratia impietate ſe polluunt. Itaq́ꝫ perturbationum pleni, atq́ꝫ uix uel paululum cibis abſtinentis impuris, ideoq́ꝫ ipſi prorſus impuri ſupplicia luunt tranſgreſſionis contra uniuerſum iniquæ, partim quidem ſub dæmonibus quos ipſi prouocant, partim etiam ſub diuino iudicio, cuncta mortalium opera conſiliaq́ꝫ prorſus inſpiciente.

Sapiens

Sapiens abſtinebit tum cibo tum ſacrificio animalium, per hæc enim mali ad ad nos dæmones aduocantur.

DIuinus uir animum, tùm ſapientia diuinarum tùm abſtinentiam ciborum perturbationes hominibus incitantium, tùm ipſa ad Deum ſimilitudine muniet & quaſi Dei templum incõtaminatum animum eſſe putabit. In hoc uidelicet uniuerſo Dei patris templò. Deniq; cũ omne ſenſibile corpus defluxus quoſdam materialium dæmonum nobis afferat, certe unà cum impuritate nutrimenti ex carnibus & ſanguinibus hauſti, adeſt nobis poteſtas dæmonica huic amica facileq; pellecta propter ſimilitudinem proprietatemq; ualde familiarem. Quamobrem rectè Theologi omnes in primis abſtinentiæ ſtuduerunt. Memento igitur dæmones quidem malos animalium uictimis delectari. Deum ante eiuſmodi uictimis non egere, qui ſane adorantium mores inſpicit, maximum exiſtimans ſacrificium rectam de diuinitate ſententiam. Nam apud Deum optima eſt oblatio, pura mens & perturbationum uacuus animus, hinc Plato, bono quidem uiro conuenire ait ſacrificia operari diuiniſq; intereſſe, malum uerò fruſtra inter ſacra uerſari.

Purgatio de ſilentio ad amicum.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino. S. P. D.

DIces mi Bandine, uideo, imò iamdiu dicis, Marſilium ad amicos raro parumq; ſcribere, contra quam frequens & longus poſtulat amor, ſæpe multumq; requirens. Ego uero multa ſemper mihi uideor ad amicos ſcribere, dum aſſidue multa conſcribo amicis cęteriſq; legenda. Plotinus iamdiu quod promiſeram Latina diſputat lingua, quatuor & quinquaginta libris, ſed horum inſuper commentaria poſcit à nobis. Octo iam peregimus Deoq; cõfiſi alacriter ad cætera pergimus. Commenda nos Matthiæ inuicto Pannoniæ regi. Sed dicito non poſſe commendatum habere Marſilium, niſi Iacobum Azarolum in primis delitias noſtras habeat commendatũ.

Honeſta exactio ab amico.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulano uiro doctiſſimo. S. P. D.

SAlue. Dum alij aliorum gratia te urgerent, ego de mittendo ad nos Mahumete urgere te nolui. Vereor ante ne ſim diutius extra patriam conſeneſcat, impotens tandem ſit ad reditum. Tu igitur ut oportune redeat pro tua humilitate curabis. At ſi aliquot inſuper dies hunc ſis apud te hoſpitem retenturus, mitte ſaltem ſubito Auicennam, qui promiſſione diuina ſtatim diſputat poſt Mahumetem, hæc enim diſputatio mihi nunc in primis eſt neceſſaria, hanc in Alcorani calce uel paulopoſt inuenies.

Purgatio de breuitate ſcribendi ad amicum.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. P. D.

DEdi iampridem ad te literas Iacobo Azarolo amico uero & eleganti uiro, quẽ tu pariter atq; me Matthiæ inuicto Pannoniæ Regi ſæpe meo nomine cõmendare memento. Scripſeram me in octauum Plotini librum iam commentaria peregiſſe. Nunc in duodecimum commentaria meditor, atq; hac aſſidua cura contingit, ut raras admodũ & perbreues amici literas à nobis accipiant. Et profecto quãdo tu tales, cæteri forte nullas. Miranda equidem inuenio in Plotino myſteria, atq; (id quod mirabilius eſt,) frequentiſſima, quæ utinam ſaltem uerbis explicem ſicut augurari animo mihi uideor. Sed uale iam Bandine mi ſuauiſſime,

Plotinus interim me
accerſit.

Commendatio

Commendatio amici.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. P. D.

ROgaui te aliâs, iterumq; precor, ut cauſam iam uetuſtam Vincentij ſacerdotis neceſſarij noſtri magno regi commendes. Tota iſtinc pendet uita miſelli. Erit profectò clementiæ regiæ, opem ferre ſacerdoti egeno inſta petenti. Vale.

Quid ſit felicitas.

Marſilius Ficinus Antonio Seraphico conphiloſopho. S. P. D.

TAm grata mihi fuit Seraphice epiſtola tua quam grata tua mihi libertas. Significabat enim te tandem à negotio in ocium libertatemq; uindicaſſe te ipſum, ſi felicitas cuius gratia omnia omnes agimus finis eſt, ſi finis eſt quies, ſi quies eſt ocium, nihil felicitati magis quam negotium aduerſatur. An ergo ut ſim beatus nihil agam (Abſit) ſi enim uita actus eſt naturæ intimus & perennis, neq; poteſt beate uiuere qui non uiuit, nimirum nec eſſemus nihil agendo beati, quid ergo? Nempe deuitabimus actionem qua uel ſit in motu, ſi modo beatitudo ſit quies, qua uel ſit multiplex, quandoquidem ſummus finis eſt unus, uel quod referatur ad aliud, ſiquidē finis ultimus non refertur ad finem. Actiones igitur fugiemus externas, quæ uerſantur in motu, quæ diſtractæ ſunt, quæ præmio ſeruiūt alieno. Actu interim mentis intimo contenti erimus, actio hæc non aliunde pendet, ſed habitat ipſa ſecum, non expectat præmium, ſua enim ſibi uoluptas eſt præmium. Deniq; quicunq; ſic agit ſolus animum non agit ut aliquando ſit beatus, ſed iam beatus agit.

Laus ingenij.

Marſilius Ficinus Illuſtri Ioanni Pico Mirandulano conphiloſopho ſuo. S. P. D.

ORes miras, ô rem incredibilem, apud eos qui reminiſcentiæ non meminerint. Legimus quæ miſiſti noningenta problemata, ſingula, (quod eſt mirabilius,) ſingularia. Liceat ergo mihi unicum præter hæc palam proponere defendendum, cognitionem ſcilicet quæ ſcientia dicitur eſſe reminiſcentiam. Hoc equidem non his tamen noningentis aſſeram argumentis, ſed toto prorſus tuo ingenio comprobabo. Tot enim & tanta, tā recte, tàm facile, præſtare in ætate tàm tenera reminiſcētis eſt potius quam diſcentis. In memoria igitur æterna erit amicus.

Nihil intempeſtiue tentandum.

Marſilius Ficinus Bernardo Bembo Veneto equiti clariſſimo. S. P. D.

DEſiderabas, (ut audio,) teſtimonium aliquod apud Platonem incredibilis beniuolentiæ noſtræ. Amoris noſtri, mi Bembe, teſtis eſt ſextus Theologiæ liber, liber totus epiſtolarum, quotidianus Marſilij ſermo. Plato uerò idcirco nō acceſſit ad teſtimonium ne forſan importunus accederet, ſciens teſtem nō afferre fidem, niſi uenerit opportunus. Sed teſtimonium hac de re Plato ſuum Plotino mandauit. Platonico teſti uſq; adeo fido, ut in Plotino tamen ipſe Plato ſit fidus, hic igitur explebit facilius quod Plato forſan difficilius præſtitiſſet, hic quatuor & quinquaginta in omni Philoſophia libros diuine compoſuit. Omnes iamdiu Latinos effecimus. In decem atq; octo commentaria compoſuimus, reliquos ſtudioſe proſequimur, ſperantes operis tanti finem, (fauente Deo,) felicem.

Vale feliciter Marſilij tui ſemper memoris perpetuo memor.

Commendatio

Commendatio amici nomine Philoſophi.

SAlue dilectiſsime mi Bandine. Scribo iam tertio ad te pro cauſa neceſſarij noſtri Vincentij ſacerdotis. Hanc precor ſi modo id ualeas, opportunè inuicto Regi Matthiæ commendes, atque id inſuper nomine meo, ſiquidem potes, Philoſophicum nomen apud Reges alicuius eſſe momenti, ſolet enim ea eſſe philoſophicæ ſortis humilitas, ut apud minimos quidē poſsit aliquid apud maximos uero minimū. Atque hac ipſi ſorte contenti ſumus, modo philoſophi ſimus, id eſt, ut penes nos ipſos ſaltē plurimùm ualeamus. Neque diffiteor tamē me apud Matthiam interdū aliquid potuiſſe neque diffido iterum ualiturū, ſiquidem non potentia ſolum uerùm etiā ſapientia claret. Vale.

Oratio Marſilij Ficini de charitate habita in collegio canonicorum Florentinorum ad populum, propoſitum in tria capita orationem diuidens.

ATtollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Attollite aures, eleuatæ mentes, introibit in uos uiuum & efficax Dei uerbum, unà cum uerbo Dei charitas ante omnia ſalutaris, ſimul cum charitate ſtatim rex gloriæ Deus. Deus enim charitas eſt qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo.

Quod Deus charitas eſt. *Cap. I.*

DEum quidem ſummū eſſe charitatem, patres uenerandi & dilectiſsimi fratres, non tantum ſonat Apoſtolica tuba, uerùm etiam tota rerum natura proclamat. Omnis enim natura rerum ideo creata eſt atque ſeruatur, quoniā ab initio uoluit atque uult Deus ipſe creator. Voluntas aūt in Deo proculdubio nihil aliud eſt quàm charitas atque Deus. Voluntas, inquam, penes Deum non appetitio prorſus ulla, ſed gaudium, gaudium propria bonitate perpetuo gaudens. Cū enim duo quædam potiſsimum in uoluntate conſiderare poſsimus, appetitum atque lætitiam neque poſsit in primo bono ullus eſſe ſtimulus appetendi, nimirum uoluntas illic & charitas nihil à gaudio diſcrepat. Nam quemadmodum lux & calor, quæ duo quædam ſunt in igne, unum denique ſunt in Sole, ſic appetitus atque lætitia duo quidem in nobis ſunt extra patriam circa finitum bonum, ſed penes bonum infinitū uoluntas omnis eſt ipſa uoluptas. Iam uerò in elementis cœlo ſubiectis aliud quidem eſt elemētorum motus ad locum, aliud aūt eorundem quies in loco, ſed in cœlo prorſus idem eſt motus, quieſue cœleſtium in reuolutione perpetua quieſcentium. Similiter ſuper cœlum idem tandem eſt ardor ipſe charitas & gaudium.

Qui manet in charitate in Deo manet. *Cap. II.*

DIuina quidem charitas dum proprio gaudet bono, cōmune omnibus amat curatque bonum. Charitas humana uiciſsim quatenus cōmuni omnium bono gaudet eatenus proprium inde reportat bonum. Quamobrē qui manet in charitate in Deo manet, permanetque ſemper in gaudio, tùm quia Deus ipſe charitas eſt, tùm etiam quia dum charitatis flammis animus ardenter affectus, Deū quidem excelſum in ſeipſo, homines aūt amat in Deo, interim ipſo Deo, qui charitas eſt, afficitur mirabiliter Deusque efficitur. Nempe quemadmodū materia qualibet non idcirco fieri ſolet ignis quòd ab igne lumen accipiat, ſed calorem, ſic & animus quandoque diuinus euadit, nō tàm quia Deus intelligentiæ noſtræ quaſi ſubrutilet, quàm quoniam noſtra uoluntas amoris diuini flagrantia ferueat. Inter hæc autē exclamat nobis hunc in modū ueſter Apoſtolus. Ceſſabit tandem prophetia uobis in patria ubi præteritum deſinet atque futurū. Ceſſabit quoque ſcientia uobis ubi & argumentatio deſinet, & modus mutabitur intuendi, charitas uerò ſola ceſſabit nunquā. Siquidem amandi cōditio ſub ratione gaudendi ſemper eadē permanebit.

Et Deus in eo. *Cap. III.*

HAc igitur ratione charitas ſola permanet, & qui manet in charitate in Deo manet, ſed quo nam pacto manet Deus in eo? In animo, inquā, finito ipſe Deus immenſus

manet quidem animus noſter in Deo comprehenſus, manet autem Deus in animo comprehendens. Manet certe Deus omnipotens etiam ubi non eſt charitas, ſed tanquam iudex acrior atq; iudex exactorq; pœnarum. Manet rurſum clementiſsimus Deus ubi uiget charitas tanquam Euchariſtia ſalutaris & gratiarum omnium abunde largitor.

Epilogus & exhortatio.

O Charitatem omnipotentem, quæ Deus eſt, quæ facit, quę ſeruat, quæ perficit omnia. O ſapientiſsimam charitatem quæ diuinitus accendens animum ex animo mirabiliter transformat in Deum. O charitatem proculdubio benigniſsimam, quę gratiam creatoris immenſam cum finita creatura communicat Euchariſtiæ ſanctæ communione. Qua Chriſtus ipſe propitius mundi ſeruator dum & in cœlo eſt nihilominus uſque ad conſummationem ſeculi totus eſt ubiq; nobiſcum, caducam alimenti noſtri ſubſtantiam in corpus ſuum in nutrimentum cœleſte conuertens, panis quidem dimenſionem ſeruans, interea propriam non admittens, panis præterea dimenſionem diuidens non diuiſus. Quo quidem nouo prorſus & grandiore cibo ne forte perdat nos uelut prophanos, ſed ut tanquam ſuos foueat ſalubriter atq; alat. Claudamus dilectiſsimi fratres claudamus precor terrenas ſenſuum noſtrorũ portas, per quas inſidioſus quotidie dæmon ingreditur, pandamus autẽ atq; eleuemus æternas uoluntatis & intelligentiæ portas ad magnum Regem gloriæ Chriſtum, ad Ieſum Chriſtum noſtrarum Pontificem animarum, Põtificem æternum ad oſtium noſtrum aſsiduè ſtantem atque pulſantem nobiſcum, ſi aperuerimus, hodie cœnaturum. Ad cuius ingreſſum ſtatim gaudebit cor noſtrum gaudiumq; noſtrum nemo tollet à nobis. Hic enim ob incredibilem charitatem ſuam nos in loco paſcuæ collocabit, hic de torrente uoluptatis ſuæ potabit nos, hic nos in hac cœna paſcali recreabit manna cœleſti & pane nutriet angelorum. Nos igitur ob charitatem ſolam uidebimus & guſtabimus hodie quàm ſuauis ſit dominus, ſentiemus protinus quàm magna ſit multitudo dulcedinis eius, quam ſolis eum diligentibus conſeruauit. Inebriabimur enim ab ubertate domus eius, ſatiabimur ad uotum cum apparuerit gloria ſua.

Fortuna uirtuti plurimum aduerſatur.

Marſilius Ficinus Rainaldo Gauardo Veneto, S. P. D.

FOrtunam plerięq; cæcam exiſtimant, quòd nũquam uideat quibus patrocinetur aut etiam aduerſetur, ſed abſque delectu ſemper clientis cuiuslibet ſuſcipiat patrocinium, poterit & aliquis forſan fortunam fingere non cæcam quidem, ſed inuidam potius ac prorſus ambitioſam. Quippe cũ nolit uiris ingenio prudentiaq; excellentibus aſpirare, quorum præclara facinora non ſorti ſed uirtuti potius aſcribuntur. Afflare uerò ſoleat plurimùm, ubi quicquid emerſerit magnum fortunę ſolum poſſit attribui. Contra uerò pro uiribus bonos inſequi conariq; uſque adeò uirtutem deprimere, ut nihil ab ipſa præclarum uel geri uel comparari poſſe uulgo putetur. Vnde omnes deniq; fortunam faciamus Deam cœloq; locemus. Non habes igitur, mi Rainalde, quod doleas in eorum numero te haberi, quos fortuna ſoleat inſectari.

Reſponſio ad omnia.

Marſilius Ficinus Bernhardo Michelottio, S. P. D.

NON putaram imprecationes ullás uel coniectas in hoſtem unquam mihi poſſe placere, uſque adeò ſum auguroſus, at muſa iſthæc Michelotti tua tàm ſtrenua eſt, tàm belle ludit, ut imprecationibus multis undique in nos congeſtis interim me mirificè delectauerit. Quid? ſi eandem uiciſſim hæc deprecantem audiuero feliciaque precantem. Cane igitur obſecro palinodiam. Vale.

Purgatio poſtquam diu non ſcripſerit.

Marſilius Ficinus Reuerendiſſimo in Chriſto patri & D. Marco Veneto Cardinali diui Marci. S. P. D.

PYthagoras & Plato pretioſum diuinorum myſteriorum theſaurum tanti fecere ut non fragilibus chartis, ſed æternis mentibus, & his quidem ęternitate dignis exiſtimauerint commendandum. Itaq; non ſcribebant ſumma diuinitatis arcana, ſed uoce docebant. Ego quoq; commendatum eſſe me tibi tanti facio, ut non tàm per leues literas quam per graues amicorum animos atq; ſermones quotidie me tibi commendem. Siue igitur iſtinc amici ſcribentes ad me ſcribant, Marſili, ſalue, ſiue hinc Romam proficiſcentes dicant, Ficine uale, protinus addo, ſi uis me ſaluere ſiue ualere, Saluta meo nomine Cardinalem unicum patronum meum, meq; illi deditiſſimum ſuppliciter commendato. Sic dum tacere iam diutius tecum uideor, taceo nunquam, ſi qui uerò mandata uerbis minus explent, ego interim impleo mente. Quam & plerique alij & in primis Calderinus iſte quaſi quidam Mercurius noſter interpretari atque exprimere facillime poteſt.

De eodem.

Marſilius Ficinus Antonio Calderino ſuo. S. P. D.

AGgreſſus iamdiu ſum commētaria in Plotinum à nobis traductum, uigeſimum nunc librum explico, quatuor & triginta ſunt reliqui, per has occupationes mihi peregrinari non licet, alioquin iamdiu Cardinalem patronum noſtrum ore ſalutauiſſem, quem aſſidue mente ſaluto. Nemo enim eſt quem ſalute iudicem digniorem. Tu frequenter eum adito precor, ac, (ſi fieri poteſt,) me frequentius commendato. Vale.

Largiendum eſt etiam ingratis.

Marſilius Ficinus Miniati. S. P. D.

QVod me Miniates amas iuſtè facis pariter & amicè, iuſtè quoniam amas amantē, amicè, quia me honoras amando. Quod præterea Platonicam diſciplinam publica paſſim laude proſequeris, diuinæ pietatis officio ſatis facis. Id enim ad communem ingeniorum præſertim Philoſophantium ſalutem diuina inſtituit prouidentia. Id equidem iamdiu molior, id ſedulus elaboro tanquam aquarianorum more congrego quotidie quæ diſpergam, & effundam gratis pariter & ingratis, ac me ſiquo modo poſſint libenter obſcuraturis. Sed certo ſcio in lucem prodeunte Platone, legitimum Platonis amicum obſcurū eſſe nòn poſſe. Quod deniq; mala pro bonis nuper à quodam Vgone reportaſſe cōquereris, cōmunis iſthęc tibi mecū atq; cū multis querela eſt. Tu ergo cōmuni iactura, ſi licet, propriā cōſolabere. Præſertim quia cernit Deus omnia uindex.

Purgatio quando non ſalutat coram ſed litteris.

Marſilius Ficinus Reuerendiſſimo in Chriſto patri. D. Marco Veneto Cardinali diui Marci. S. P. D.

SOlent aliquando genitores adeò efficaciter imaginem ſuam filio prorſus imprimere, ut qui natum uideat uiderit & parentem. Id equidem dari mihi nunc diuinitus opto, ut epiſtolam mente in præſentia procreem adeò mei ſimilem, ut ad te ueniſſe uidear dum accedit epiſtola, alioquin impius proculdubio ſum futurus niſi ad patronum meum iamiam nobis propinquiorem me ſubito conferam. Si quid unquam ardenter optaui id ardentiſſime nunc exopto, conſequi poſſe putans. Solus enim liber ex omnibus operibus artium liberi tanquam filij nomine nuncupatur, quia ſolus prodit ſimillimus authori, certe ſimilior quam pictura, hæc enim ſolam refert umbratilem perſonæ noſtræ figuram, ſiquidem homines ipſos, id eſt, animos, Plotinus mundanam hanc tragœdiam ingredi putat corporibus perſonatos. Liber autem totum exprimit hominem, quando

totũ explicat animũ. Verum quid ago? Dum epiſtolam mihi perſimilẽ exigo paulatim, reddo diſſimilẽ. Nõ enim erit humili Marſilio ſimilis, ſi altius caput extulerit. Iam igitur ſuppliciter me tibi commendo. Vale. Ex Florentia die. XXVI. Iunij. M. CCCC. LXXXVII.

Multa quæ ſtella ſignificant, dæmones perſuadent, nos agimus.

Marſilius Ficinus Nicolao Batoreo Epiſcopo Vacienſi. S. P. D.

SCribis Matthiam inuictum Pannoniæ regem præſentiam noſtram deſiderare, quod & tu ualde deſideres alijq́ nonnulli Platonicæ mentis explicandæ gratia. Rogas ſi minus ipſe uenire ualeam, ut aliquem ſaltem mittam ad uos meorum qui ueſtro hac in re ſatis deſiderio faciat. Ego uero curabo pro uiribus, ut ad uos Sebaſtianus noſter a mitinus accedat, aut ſi per occupationes ſuas ipſe non poſſit, iter ad uos meorum alius agat, me uerò patrias mutare ſedes mirum fuerit, ſiue mutationem prohibeat Saturnus in Aquario nobis aſcendens, quod forte iudicabit Aſtrologus, ſeu uetet aliquis eiuſmo di genius, quod Magus forſitã opinabitur, ſiue corpuſculum ineptum laboribus impe diat iter, ſeu mens contemplationi ſemper intenta quieſcere iubeat. Ambiguas equidẽ hac de re cauſas aſſignaui. Nam Platonici putant humanos euentus à ſtellis quidem interdum ſignificari, incitari uerò frequenter à dæmonibus ſtellarum quaſi pediſſequis, peragi deniq́ ab hominibus, pro conditione rerum nobis propinquiorũ. Vale.

Conſolatio in obitu filij.

Marſilius Ficinus Vgolino Verino poetæ. S. P. D.

PRiſcorum ſapientum ſententia à Plotino in libro de prouidentia maximè confir mata, homines, id eſt, animos in hanc uitam ab ipſo Deo uelut in comœdiam tra gœdiamúe deſcendere, ubi fabuloſa ſint omnia quę uulgò uel aduerſa putãtur, fictæ diuitiæ paupertasq́, ficti reges & ſerui, ficti ſimiliter ortus & obitus, huc forte tendit Platonicum illud, humanum genus in terris eſt Dei ludus. Ludi quidẽ huius & fabulæ author eſt ipſe Deus qui & pater eſt animorum, hos igitur uelut hiſtriones in ludum hunc ille demittit ex alto, perſonas autem his adhibet ipſa mundi natura, coniugiò ad hoc ipſam maris & fœminæ miniſtrãte. Felicior certe diſcedit ex ludo, qui authori Deo recedit acceptior ante qui obſequentius geſſit ſibi traditos actus, feliciſſimus omnium cui præ cæteris honeſtiores dati ſunt actus & breuiores. Solet enim fabula longior tragica frequentius inſerere comicis. Num igitur ingenuum adoleſcentem illum Verine deflebis? conquerens filium tuum teneriorem è uita migraſſe? filium ne tuum? quem non tu procreaſti ſed Deus, quem tu, breui luſurum à Deo miſſum perſo na quadam ſubornaſti, tamen ac ſubornatum ad ludum hũc pro uiribus inſtruxiſti, qui non eſt uita ſed ex quodam uitæ ludo redijt in ipſam uitæ ſubſtãtiam, qui cum doctã ho neſtamq́ & piam ludi huius prouinciam ſtrenuè geſſerit, alacer remeauit ad patrem antequam comœdiam in tragœdiam commutaret, pro breui ludo præmium reportaturus æternum.

Studium diuitiarum atq́ dignitatum maximè omnium nocet ſtudio literarum.

Marſilius Ficinus Petro Soderino Academico. S. P. D.

AStronomi ueteres duo domicilia Iouis apud ſuperos inuenerunt, Piſces atque Sagittarium, duo quoq́ Mercurij, Virginem atq́ Geminos. Cum uerò Virgini quidẽ Piſces oppoſiti ſint, Geminis ante Sagittarius opponatur, merito nos admoneri cœlitus arbitramur, ingenio & ſtudio literarum quæ Mercurio tribuuntur, nihil magis opponi quam immenſum diuitiarum & imperij ſtudium præ cæteris Ioui tributum. Præterea cum Leo Solis domus longiſſime ab Aquario diſtet domo Saturni. Rurſumq́ Aries exaltatio Solis remotiſſimus ſit à Libra exaltatione Saturni, Sol ante reges. Saturnus uerò Philoſophos contemplatoresq́ ſignificet. Quis nã hæc intelligens

ligens ſperauerit unquam uel Philoſophos fieri reges, uel reges eſſe Philoſophos? Certe non aliter quam diuinitus id effici poteſt, & tanquam diuinum munus Plato noſter uehementer optabat. Hāc equidem ſcio ſententiam tuam eſſe, mi Petre. Noui enim excellentiam ingenij tui mentiſq; præſtantiam. Hæc igitur unà tecum confabulari decreui, ut te in hac tua ſententia rationibus cœleſtibus confirmarem. Vale.

Commendandus ante omnes qui ſapientiam toto orbe perquirit.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulano conphiloſopho ſuo. S. D.

SAlue. Robertus Saluiatus amicus fidelis & ſtrenuus, heſterno ueſpere mihi legit epiſtolam tuam, qua certis argumentis aduerſariorum iſtic tuorum maledicta refellis. Conuenimus igitur ut hæc magnanimo Laurentio recenſerem, quo ſi quid ille prius ex urbe Roma aduerſarijs dictantibus accepiſſet falſum, conuinceretur. Recenſui ergo libens atq; ille libenter audiuit. Vnde conijcimus nullum latere in eius animo erga te odium, ſed amorem. In primis illud aſſeuerandum fuit, iſtos non tua ſed ſua cauſa in carcerem fuiſſe coniectos, nam cōtra iſtinc huc uſq; fuerat diuulgatum. Eos igitur propria culpa fuiſſe comprehēſos, & tu ſatis epiſtola tua declaras, & petrus Leo mihi fuit teſtis, qui acceperat illos temere nimium & ſuperbe in Pontificem oblocutos. Inter hæc autem magnanimus hic Leo noſter hinc abit alacer peragraturus orbem raptus ueritatis amore. Quam & ſi nobis ueſter quantum licet homini iam conſecutus, proſequitur tamen impenſior, diuinum præterea pro humano fructum, ſi Deus aſpiret, reportaturus. Noſtrum eſt igitur, religioſis precibus atq; uotis diuinum amico tanto præſidium, inter diuerſa incerti itineris diſcrimina, comparare, Valeat ille felix, tu quoq; uale feliciter.

Gratiarum actio, congratulatio, commendatio.

Sereniſſimo Pannoniæ regi Matthiæ ſemper inuicto. Marſilius Ficinus ſuppliciter commendat.

ACcepimus eodem nuntio, te nuper Dei gratia fortiter potitum uictoria, & amicum noſtrū gratia noſtri clementer è carcere liberaſſe. Gratulor itaq; tibi quam plurimum, cōgratulor & amico, mihi deniq; gaudeo, quod tamen apud regem tantum me poſſe cognoſcam. Ago equidē Deo gratias pro felici uictoria tua, tibi quoq; poſt Deum pro libertate amici non mediocriter, ſed plurimum pro authoritate apud te mea. Optoq; etiā tibi quidem uictorias poſthac longe maiores, amico ante meo beneficia ſubinde maiora. Vt cui libertatem beneficiorum maximum contuliſti, non dedigneris prętere a, ſi res poſtulauerit, leuiora conferre.

Cognitio de diuinitate animæ ante omnia neceſſaria.

QVid nam prodeſt homini ſi uniuerſum mundum lucretur, animæ uerò ſuæ detrimentum patiatur? fruſtra laboras Philoſophe dum conaris omnia comprehendere niſi apprehenderis animam, per quam ſis reliqua cōprehēſurus, quid nam tibi Theologe prodeſt, æternitatem aſſerere Deo, niſi eadē tibi quoq; aſſeras, ut per æternitatem tuā frui poſſis æternitate diuina. Ergo Philoſophi ſimul atque Theologi uenite precor omnes, audite Prophetam admirantem, quāta fecit Deus animæ noſtræ. Quid nam exclamas ô Propheta, cum ais uenite? quid rurſum admiraris? quando dicis quanta? quid tandem portendis ubi ſubdis, Deus? exclamo equidem, admiror, portendo, Deum ipſum animæ noſtræ dediſſe diuina. Si minus, ô fratres, Prophetæ, creditis, quęrite, petite, pulſate, quantū licet parentem nobis Deum. Ergo tu bone Ieſu qui pendes iſthic pro anima nunquid uoluiſti pro anima corporea pati, pro anima mortali mori? Aſpicite, ô fratres, auſcultate precor, non ne uidetis? Os ille ſuum aperire atque reſpondere. Abſit, ut pro re uiliſſima rem pretioſiſſimam commutauerim, imò uerò pro anima hominis diuina, Deus factus eſt homo, pro anima immortali ſum mortuus. Erubeſcant igitur, conturbentur, cōfundantur ualde uelociter inimici noſtri, quoniā Deus noſter magna & mirabilia fecit nobis. Inimici noſtri nō qui pecuniam nobis ſurripiunt, pecunia enim non noſtra eſt, ſed eſt fortunæ, inimici noſtri, non

qui corpus occidunt, corpus enim non tam noſtrum eſt quam fortunæ, naturæ fati. Ini mici noſtri qui perimunt animum, hic enim ſolus eſt noſter, hic ipſe nos ipſi eſt. Interimunt uerò animum qui corporeum prædicant atque mortalem. Erubeſcant igitur Ariſtippici, conturbentur Epicurei, cõfundãtur Lucretiani, erubeſcant, ſi ſunt Philoſophi, nulla ratione niti, conturbentur, ſi ſunt egregij, plebeia conſuetudine falli. Confundantur denique Platonicis argumentis quæ deinde ſequentur.

Philoſophia Platonica tanquam ſacra legenda eſt in ſacris.

Oratio Marſilij in principio Lectionis.

ASpira nobis precor alme Deus, narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te, in conſpectu angelorum pſallam tibi. Solebant quondam dilectiſsimi fratres, qui exoptatas à Deo fruges uberius impetrabant, frugum primitias reddere Deo. Pythagorici uerò quos noſtri ſequuti ſunt Platonici optatam imprimis & acceptam diuinitus ſapientiam Deo reddentes, ſacra Philoſophiæ myſteria meditabantur in templis, atque docebant. Nos igitur antiquorum ſapientũ ueſtigia pro uiribus obſeruantes, religioſam Platonis noſtri Philoſophiam in hac media proſequemur Eccleſia. In his ſedibus angelorum diuinam cõtemplabimur ueritatem. Verùm, ô dilectiſsimi fratres, candidis omnino mentibus has ſedes ingrediamur, quas Deus omnipotens pro illis qui in tenebras iamdiu corruerant nuper candidioribus implet angelis ſedesque reſtituit, patrocinio inſignis pietate ciuis quem cognoſcitis omnes atque ueneramini, ut autem certiorẽ ſpem habeatis noſtras animas poſſe quandoque ſublimius in ſedes angelicas euolare, uenite, audite, uidete, quanta fecit Deus animæ noſtræ. Iam uerò ſi angelicum templum hoc intrauimus admirandum ſpectaturi Deum, Deoque perſpecto ſuauiter fruituri, mandatur aũt mox intrantibus, (cognoſce te ipſum merito) debemus animam noſtram in primis agnoſcere, per quam uelut ſpeculum uenerandum parentis noſtri faciem feliciter ſpeculari poſſumus.

Congratulatio.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. P. D.

PAndolphus Piſaurẽſis uir præclarus innumeris me tuo nomine ſalutationibus obruit. Tunc uerò maximè ueram mihi ſalutem dixit, quando dixit, eſſe te ſaluũ & egregie ſaluum, atque ab inuicto Pannoniæ rege magnis legationibus honoratum. Gaudeo mirum immodum proſperitate, Bandine, tua, hæc enim, & in amicos patriamque redundat. Vale felicior indies, iterúmque felicior.

Iupiter & Venus Martem domant.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulano conphiloſopho ſuo, S. D.

RObertus Saluiatus noſter nunciat mihi dum publicæ lectioni ardenter incumberem, te ſoſpitem perueniſſe Bononiam. Gratulor equidem te factum nobis uiciniorem, gaudeo te ex iniquorũ manibus incolumem euaſiſſe. Octobrem ſuperiore dum Mercurius à Marte combureretur, fremuerunt aduerſum te Martię Gentes, & populi meditati ſunt inania, quos extemplo deriſit qui habitãt in excelſis. Nam & nos interim hora Iouis & Veneris magnanimi Laurentij patrocinio freti, ne Mercurius etiam in terris ureretur obſtitimus. Obſtet Deus precor in poſterum aduerſarijs noſtris atque maledicis. Vale felix & me ama te amantem.

Exhortatio ad amicos, ut percepturi Deum corporeum omne deponant.

PRophani ſunt habendi, ut Plato in libro de ſcientia inquit, qui nihil eſſe putant nihil quod pugno comprehendi poteſt. Omni ſolens Epicure, complectere manu puluerem, ſubterfugit protinus ipſe tibi, coge aquam, ſubterlabitur, coerce aërem, ſubterfluit, cohibe ignem, ſubteruolat. O Epicure demens, non potes ignem, non aërem, non aquam, non puluerem cõſtringere pugno, potes ne igitur

illum complecti pugno, qui pugno uniuerſum ipſe complectitur. Corpus uis eſſe Deum, eſto corpus excellentiſsimum. Igitur ignis eſto. Accede igitur ad hunc ignem lumen habet pariter ad ardorem. Comprime (ſi potes) manu lumen, non lumē iam, ſed tenebras reportabis, comprehende pugnis ardorem, protinus diſſolueris. Deus ignis conſumens eſt, non pugnis, id eſt, imaginatione, non affectu mortalium, hunc potes apprehendere, etiam ſi moratus fueris, nullo tamē imaginationis pugno diuinæ ueritatis percipies lumen. Relaberis enim, protinus in tenebras falſitatis. Opus eſt igitur dialectica cunctas imaginationis nebulas diſſoluente. Rurſum etiam ſi dialecticus fueris, non potes tamē mortalium oppreſſus affectibus uitali calore Dei ſalubriter ipſe perfrui, diſſoluit enim quicquid materiæ reperit. Quod autem occurrit à materia liberum aſſiſtit, ſibiq; conciliat. Depone igitur terrenos affectus, diuino protinus ardore ſalubriter perfrueris.

Quod ab amore Dei exordiri debemus, ut Deum intelligamus.

DEus charitas eſt, qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Verùm ſi charitas eſt amoris appetitus, ſtimulus, indigentia, Deus autem nullius indigus, omne bonū, quo pacto ipſe Deus eſt charitas, eſt in charitate feruor, eſt lumen, eſt & gaudiū. Eſt itaq; Deus charitas, ſed charitatis huius feruor quidem accenſus eſt in anima, lumen uerò uiget in Deo, gaudium in utroq;, ſicut Solis radius idem propè cōcauum ſpeculum in ſe quidem lumen eſt, ſed ardor illic in ligno, & ex ardore fit lumen ibidem. Qui igitur manet in charitatis ardore, ſtatim in ipſa Dei luce manet, ſtatim diuinum gaudium manet in eo. Cœleſte profectò corpus perſpicuis ſubinde corporibus, tanquam ualde ſimilibus, lumen prius cōmunicat quàm calorem, terrenis autem admodum diſsimilibus calorem impertit ante quàm lucem, hæc igitur ardore purgata factaq; ſimillima cœlo, lumē protinus inde portat. Animus igitur, terreno corpore circunſeptus ab amore Dei exordiatur oportet, ut amore purgatus, lumen ſortiatur inde diuinum & in lumine gaudium.

Inflammatio quædam in amicitiam.

Marſilius Ficinus D. Franciſco Scali Neapolitani Regis Secretario. S. D.

DVm cœnarem apud Philippum Valorē meum, accepi literas à Nicolao Valore meo, quibus ſignificat, quàm ardenter me ames, quantis mea laudibus proſequaris, addit præterea eum te uirum eſſe, quem ultro uehementer amare debuerim etiam non amantem. Ego igitur qui Valoris mei teſtimoniū eſſe ualidiſsimum certè ſcio, non ſolum redamo te iamdiu me amantem, ſed opto me amore te inſuper præueniſſe, & colo mirum immodum, & gratias ingentes ago, quod me beneuolentia tua, tuiſq; laudibus dignum exiſtimaueris. Ita enim & cunctorum excellentium uirorum amore laudibuſq; dignum arbitror me effectum. Quid igitur tibi pro munere tanto rependam? Et ſi non quantum debeo, ſaltem quantum ualeo, ualebo aūt fortaſſe non parum, quatenus multū in Valoria domo ualebo, hæc enim nobilitate, authoritate, iuſtitia, plurimum ab ipſo Florentiæ urbis exordio floret. Vale Florentię, die 14. Decembris. M. CCCC. LXXXVII.

Exhortatio ad iuſtam cauſam defendendam.

Marſilius Ficinus D. Ioanni Victori Senenſi præclaro Iuriſconſulto. S. D.

SEbaſtianus Saluinus Theologię doctor & doctus amitinus noſter eget patrocinio tuo in cauſa ſua, & hac quidem admodum iuſta. Iuſtitia uerò quātum in cœlo patria ſua robuſta eſt, tantùm extra patriā in terris euadit infirma, ut continuo indigeat ſuſtentaculo. Solus autem iuſtus qualem eſſe referunt, & facilè credo, poteſt ac uult, matrem ſuam ſuſtinere iuſtitiam. Spero igitur, quod uehemēter exopto, te cauſam neceſſarij noſtri iuſtiſsimam facile ſuſcepturum, quā cito feliciterq; expedias. Vale.

Commendatio amici apud Regem.

Marſilius Ficinus Matthiæ Pannoniæ Regi ſemper inuicto. S. D.

OPto ſereniſsime rex literas propemodũ maieſtate tua dignas ad te dare, ſed urget admodũ me ſcribere curſim, tùm ſacerdos ipſe Vincẽtius, neceſſarius meus, cõmendationem nunc efflagitans, tùm nuncius diſceſſurus ad horam. Accipies ergo literas nõ quales ſolet ociũ & libertas, ſed quales neceſsitas properãtior procreare. Proinde ſi forte uideor in poſtulãdo procacior, ſolita erga me clemẽtia tua tantã mihi tribuit libertatẽ. Ergo liberius obſecro, ut quẽ olim ſponte mei gratia è carcere liberaſti, nũc à me rogatus, hoc inſuper afficias beneficio, ut perditã iſtic pecuniã ſuam (ſi fieri poteſt) quandoq; recipiat. Ego uerò ꝗd totiẽs iam tantũ apud te poſsim tibi quidẽ gratias ago, mihi uerò gaudeo. Deum deniq; obſecro, ut feliciter tibi ſemper aſpiret.

Cur uiris magnis diſcrimina magna imminent.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulano Conphiloſopho ſuo, S. D.

SVperioribus diebus Laurentiũ Medicem in crudo nimiũ obitu filiæ, uerbis, (ut fieri ſolet) cõſolabar amicis. Magnanimũ uitã cõſolationibus nullis egentem, conſolationemq; interea & ſi ſuperuacuã, neceſſarijs tamen rationib. & exemplis teſtamenti ueteris cõfirmabam. Inter loquendũ incidimus mox in Moſem, cuius uitã geſtaq; ab initio, (Laurentio iubente) narrauimus. Quib. ille auditis, uides Ficine, inquit, quot, ꝗ diuerſa, quã magna futuræ Moſis magnitudini, nõ ſolũ ab infantia per omnẽ uitam, ſed in ipſo etiã ortu & ante ortũ obſtitere pericula, profecto cõpertũ habemus magnis ſæpe inceptis hominibusq; futuris quandoq; magnis ingentia paſsim immittere diſcrimina, ſiue magnanimi grandia, dura, ardua moliant, ſeu aduerſa fortuna tentata ſępius atq; ſuperata, uiros fortiſsimos prudentiſsimosq; efficiat. Siue cõmunis liuor plurimorũq; ambitio egregijs ſe ſemper opponas. Seu diuina prouidentia ita cõmodis & incõmodis uitã hominũ noſtrę ſalutis gratia temperauerit. Seu lateat pręterea cauſa quędam inferior Deo, ſuperior homine, res hominũ ita cõmiſcens, quã indagare ocioſorum eſt & forte nonnunꝗ; curioſorũ. Verũ undecunq; ueniat, id ita profecto uenit, ac ne pręterita nunc (quæ innumerabilia ſunt, exempla reuoluam, uidetis ſubiunxit, eramus enim multi, quã certa ſint in Mirandulano argumenta magnitudinis ſingularis, nõ futuræ ſolum indicia, ſed ferme præſentis experimenta, præterea quàm grauibus hic adoleſcens diſcriminibus agitetur. Denique & ille mirifice te probauit, & cæteri comprobarunt: Paulopòſt ad me conuerſus ait: Vos autem ocioſi, num aliquam ad hæc latentiorem cauſam inueniſtis? Ad hæc ego, ſi figura uel harmonia cœleſtium portendens ſecuram uitæ facilitatem, tam diuerſa eſt ab illo quæ excellentiã uirtutis promittit & gloriam, ut rariſsime admodum concurrere poſsint, aut forte non poſsint. Accedit ad hæc, quod ſint in aëre dæmones quaſi ſtellæ ſecundæ in cœlo hoc nobis proximo. Inter quos ſtellarum inſtar ſunt dæmones ſuperiores, ſunt & inferiores utriq; paſtores hominum. Superiores quidem egregiorum, inferiores autem gregariorum. Inferiores ſanè dæmones quaſi homines quidã humanis mouent affectibus, præcipue uerò ſuperoia, inuidiãque tanguntur, ideoq; dolent uiros dæmonibus ſublimioribus cõmendatos excellẽtiores palam exiſtimari quã ſuos, & idcirco nolũt eos regnare, proficiſcer, euiuere, ſuſcitãt igit cõtra illos ex gregib. ſuis ubiq; cõplurimos, beſtias inſuper opponunt atq; etiã elemẽta. Hæc ibi dicta ſunt. Sed nónne & magnũ aliquid fore decreuit Platonicorũ documrum copulam ab initio ſupernus ille Saturnus in natali utriuſq; figura dominus. Dominus & in figura Platonis, horum itaq; copulam Saturnij dęmones præcipuè regũt. Sed hanc interea diſſoluere paſsim Martiales dæmones machinant. Siquidem Mars ipſe in tres, (quas dixi,) figuras uenit ut hoſtis. Tantũ deniq; copula hęc deſtinata potentibus primordijs, potentes quoque quos ſuſtinet hactenus aduerſarios ſuperabit, quantò Saturnus eſt Marte ſuperior, Saturnus qui olim me naſcente, ſuum capite, tangebat Aquariũ, atq; anno poſt trigeſimo in lúcem te prodeunte repetebat eundem, huc tendit, (ut arbitror,) Laurẽtius inter Saturnios præſtantiſsimus & me tuetur & Picum ad Flo-

ren-

entem reuocat urbem. Et ſi omne ſolum forti patria eſt, hoc tamen præcipue Picum ſurum Saturniæ iubent capeſſere ſortes & iuſſere iandiu, cum primum ſub coniunctione magna huc habitaturus acceſſit. Eſto felix, Florentinus eſto, XXX. Maij. M.CCCC. LXXXVIII. Florentiæ.

Quo uadis amicus & tu uadis.

Platonicus Complatonico, S. D.

NE quando Marſilium in amicitia primum iſthuc ueniſſe dicas ad te poſtremũ, ecce uenit. Cõtemplare, (ſi placet,) uultũ iſtius qui te modo ſalutat & geſtus. Sed interea quid ſub perſona lateat, attentius inſpice. Iuueniles ne hos, inquies, contempler pro Marſilio uultus? At ſupplex ille Pice, (ſi neſcis,) impetrauit nuper, ut renouaretur uelut aquilæ iuuentus ſua. Impetrauit ſane. Geſtus autem quales? Quanã ratione factus modo iunior effectus eſt & grauior? O quam grauibus amice uix tandem obſecrationibus impetratur pro ſenectute iuuentus, ut non mirũ ſit hominẽ tam grauiter obſecrantem, inde iuniorẽ ſimul grauioremq; euadere. Euaſerit quidem, ſed cur Philippi Valoris ille potiſsimũ induit uultus? Mitto nunc Pice quam formam potiſsimum elegerit amor, ille Deus eiuſmodi operis architectus dæmon certe uultus transformationis amatorię faber, miro quodam naturę affectusq; ualore uſus in transformando, nimirum Valoris formam expreſsit in opere. Agnouiſti iam ſatis qui cum loquaris amice. Vale. Valorem ama.

Erunt nouiſsimi primi.

Marſilius Ficinus Probo Pontificis commiſſario, S. D.

QVoniam in Euangelio de conuiuio legitur, erunt nouiſsimi primi, diſcumbe, probatiſsime Probe, nouiſsimus hodie hac in menſa, in mea mente primus. Vt autem ego in tua mente ſim primus poſtulare nõ audeo, ſatis mihi factum exiſtimabo cum gradum apud te obtinebo ſecundũ, ſecũdã enim inde mihi fortunã auſpicabor. Præterea qui ſecundus Probo fuerit, quandoq; probandus erit. Probauimus ſane literati pleriq; Pontificem, q̃d uiro apprime docto nos cõmiſerit iudicandos. Literati enim quando in hominem indoctũ incidũt, cadũt, doctũ uerò nacti, reſurgũt. Nacti denique doctum pariter atque probum ſurgũt, ulterius non caſuri, Vale.

Iocoſa ex eo quod ſalutaturus non ſalutauit.

Ioannes Picus Mirandulanus, Marſilio Ficino Philoſopho Platonico, S. D.

SAlue pater Platonicæ familię. Iam extra omnem controuerſiã, & noxiũ atq; infauſtũ eſſe Saturni ſydus, & te mi Ficine, & ſi tuo fortaſſe bono, meo certe malo Saturnium eſſe natum. Vt enim ille eſt plurimũ regradarius, ſic & tu quoq; ſimili præditus ingenio, iam bis ad me ueniens regradarius factus, bis retro retuliſti pedem, & quod eſt maius, occumbente Sole, ne te Phœbi iubar dicas eſſe reueritum. Sed dic amabo, quid fuit in cauſa iteratæ retroceſſionis? An tuus Saturnus? An potius ſaturi nos? Sed quicquid illud fuit, quod te mihi, id eſt me mihi abſtulit, fac quæſo in poſterũ, ut non ſeiungat nos, qui nos olĩ cõiunxit, nec te unquã credas ad me ſaturũ acceſſurũ, qui te ſolatiũ meę uitę, meę mentis delitias, inſtitutorẽ morũ, diſciplinę magiſtrũ & eſurio ſemp & ſitio. Vale & ueni, ut tuus Saturnus, id eſt, tuus ſaturus uates me quoq; ſaturum reddat. Vale iterum, mò iam adueniens ſalue.

Planetæ reuerentur ſolis aſpectum.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulano, S. D.

QVod menſe ſuperiore tardior admodũ quam ſoleam ad te acceſſerim, in cauſa ſit Saturnus, menſe etiam ſuperiore retrogradus poſtquam ipſe ex Capricorno Solem in Tauro per triangulum cœpit aſpicere. Quod autem heri bis ad te & mane & ueſpere proficiſcens bis retuli pedem; ſiqua apud ſuperos culpa eſt, in culpa ſit Iuppiter, heri namque incœpit Iuppiter regradarius eſſe, utpote qui in trinum ſimiliter ueniebat Solis aſpectũ. Ille enim ex Piſcibus hunc iam ſpectabat in Cancro ſedentem. Cum uerò ſuperiorum planetarum mos & natura ſit cum primum in ipſum Solis conſpectũ

prodeunt

prodeunt, inde regredi aut progredi utriſque iam & Saturno & Ioue teſtibus, tu mihi Phœbus eris, quanta igitur fides eſt in Ioue, quanta firmitas in Saturno, Tam firma fide tu mihi Phœbus eris. Vale. IIII. Iulij. M CCCC. LXXXVIII.

Labor improbus omnia uincit.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulano Conphiloſopho ſuo, S. D.

SAlue ſolus Muſarũ ſalus, ſed ad hoc ipſum ut ſaluus ſis, nihil in rebus humanis magis expedire uidetur, quam ut Saluiatus noſter uelit eſſe te ſaluũ. Quantum igitur opto ſemper fore te ſaluum, tantum opto Saluiatum tibi ſalutem, ut nunc, ita ſemper optare. Equidem præter hunc noui neminem, qui quodcunq; uelit, protinus aſſequat, ſiue enim ipſa uirtute uoti homines conſequuntur optata, ſolus hic toto animo, totoq; ſpiritu aſsidue quicquid elegit, efficit, ſiue ſedula potius opera diligentiaq; perficiũtur incœpta, ſolus hic quicquid ſequitur ardenter ad finem uſq; proſequitur, ut quod dicit ſolus qui ad finem uſq; perſeuerauerit, hic ſaluus erit, portendere uideat, ſolus hic ſaluus erit. Forte uerò & granum illud ſinapis quo trãsferuntur montes, hic noſter habet. Nam & heri cameleopardalũ tranſtulit per foramen acus, per inuia traducens animal, uix prorſus ineptũ. Quid ergo nobis opus eſt centũ illis, quas nũc una legimus rationibus Nicolai ad aſtrologos cõfutãdos. Vna hęc ſatis nobis ſit pro centũ. Nẽpe cũ hic noſter cõtra Saturnũ retrogradũ ſibi negantẽ expeditiõis officiũ duriſsima quæq; celeriter ardenti quodã ſtudio peragat, ſatis hinc exploratũ habemus, ſtudio noſtro potiuſquã inſtinctu cœleſti noſtra negotia peragi. Mira profectò poteſtate pollere animus cognoſcet, ſi modo toto ſua poteſtate utat ad opus. Vale ſexto Iulij. M. CCCC. LXXXVIII. Florentiæ.

De tribus gratijs & concordia.

Marſilius Ficinus Roberto Saluiato & Hieronymo Beniuenio, S. D.

SOlent multi ſcribentes Pico inſcribere Concordię comiti, hactenus quidẽ rectè admodum appellatus eſt concordię comes, utpote qui & concordiam ipſe quærebat, & libenter concordes homines ſequebatur. Poſthac autem nõ comes quidem, ſed dux Concordię extra controuerſiam eſt appellandus. Iam enim hunc ipſa uelut ducem concordia ſequitur. Nempe ſicut nebulæ diſcutiuntur Solis acceſſu, ſic aduentu Pici procul omnes diſcordiæ fugiunt. Subitoq; hunc paſsim ſequitur concordia ducem, adeò ut ſolus hic ualeat quod olim tentauere nonnulli, & hic agit aſsiduè tùm Iudæos Chriſtianis, tùm Peripateticos conciliare Platonicis, Græcoſq; Latinis. Et merito, quoniam tres illæ Gratiæ, quæ quondam Venerẽ ſuam comitabantur, ſtatim naſcẽte Pico, Picũ relicta Venere, Iouis & Phœbi Mercurijq; imperio comitant, prima quidem ab initio formauit animum, ſecunda ſtatũ animo confirmauit & corpus, tertia fortunæ denique iubet parere conſilio, & qua colit animum, tres animo gratias inprimis adhibuit, ſapientiã, eloquentiã, probitatem, ſic enim Phœbus, Mercuriuſq; & Iuppiter decreuerunt. Quamobrem ſi & quemadmodum Suriæ diſcordiam pariunt, ita Gratiæ concordiam procreant, merito Picum quem Gratiæ comitantur, ſequitur & ubiq; concordia ducem.

Quomodo tacentes etiam colloquantur amici.

Marſilius Ficinus Pierleono complatonico Suo, S. D.

NEſcio quo conſilio, uel fato potius uel forte caſu factum fuerit, ut heri Florentia diſcedens, non dixeris ſaltem per nuntium, (ſicut ſoles,) Ficine Vale. Hoc certo ſcio id te & ſi non alia neceſsitate, ſaltem amicitiæ iure, ſi modo poteras facere decuiſſe. Neq; fruſtra id forte fuiſſet factum. Cupiebam equidem, quod etiam ſignificaui, longius confabulari tecum. Sed dum confabulationem meam coactus ad triduũ differo, inopinatus tuus iſte diſceſſus fabulã fruſtratur meam. Ita mihi abit longa hæc inuentum fabula, dum magnanimus hinc abit Leo mihi non fabula. Et raui modo. Non enim inuentos euanuiſſe poteſt, nondum pronuntiata fabula. Quid ergo? Si meus tuuſq; genius uolatiles uoces iudicaui indignas. Quibus æternus committeretur

committeretur huius fabulæ ſenſus. Itaq; ſi uoces quodammodo uiuas dedignatus eſt, qua nam ratione dignabitur literas non uiuentes? Quæ igitur non commendaui uocibus, nec literis commendabo. Hanc ergo confabulationem intimam Genius meus qui nec uſquam, nec unquam abeſt diſceditue à tuo, nunc iam exorditur tuo loquens proſecuturus in æuum. His ita confabulantibus intus nulli ſe ulterius inſerent liuidi nigrique dæmones extrinſecus occurrẽtes. Cadent à latere meo mille & decem millia à dextris tuis. Vale feliciter, Philoſophare felicius, ad Florentem Vrbem adeò tibi amicam aliquando feliciſſime rediturus. II. Auguſti M.CCCC.LXXXVIII. Florentiæ.

In ignem omnia reſoluenda ſecundum Orpheum.

Marſilius Ficinus Callimacho ſapienti Poetæ, S. D.

ORpheum alioſq; nonnullos ceciniſſe ferunt. Cum omnia ex materijs quatuor inter ſe contrarijs compoſita ſint, & ignis ampliſſimus omnium, atq; potentiſſimus, motuq; perpetuo paulatim reliqua conterat, cætera tandem in ignem penitus reſoluenda. Quid ergo? Si diuinus temperator omnium intellectus reſolutionem eiuſmodi tantam mundo conceſſit, ut quemadmodum quam diu ſibi conſtat in formam pulcherrimam eſt compactus, ita cum demum ſoluitur, in materiam formoſiſſimam redigatur. Hunc ergo nos tantum interitum uniuerſi, (ſi credimus,) æqua mente ferimus. Feremus magnanime mi Callimache æquo ſimiliter animo nouum tuæ domus incendium. Lucem præterea quærebas ex libris, in lucem tibi conuerſi ſunt libri ſapientes in cœlum rapti, contra quam è cœlo Prometheus cum igne rapuit ſapientiam. Quid igitur hinc tibi auſpicamur amice? Magis obitu tãdem quam uita lucebis. XV. Auguſti. M.CCCC.LXXXVIII. Floren.

Videndum quo ſtylo ad quem ſcribas.

Marſilius Ficinus Hermolao Barbaro Veneto. S. D.

AGitur apud te, (ut audio,) cauſa Matthiæ Cini, qui iſthic negotia curat ciuis cuiuſdam amiciſſimi mei. Niſi hic me rogauiſſet, eius tibi iura nõ commendarem, nam ſuperuacuum eſſe puto, uiro prudenti iuſtoq;, iuſtitiam cõmendare. Hæc Hermolaë me cauſa compulit, ut tibi non nihil poſt longa ſilentia ſcriberẽ. Scriberem certe ſæpius ſi ſcriberem elegantius. Audio enim caſtigatiſſimis auribus tuis, niſi exquiſitiſſima non placere. Beatus es amice qui primum ſis gradum eloquentiæ conſecutus. Neq; tamẽ ego miſer, nam decimo ſum contentus. Vale & me ama plurimum te amantem. Ioannes Picus noſter, qui Florentiæ nunc Philoſophatur egregie ſe tibi cõmendat. XIII. Septembris. M.CCCC.LXXXVIII. Floren.

De Famæ uolatu. Et quod ſua cuiq; Chariſſima ſint.

Marſilius Ficinus Paulo Florentino Theologo. S. D.

GRatiſſime mihi contigerunt literę tuæ, quibus equidem intellexi, & te bene ualere & me uolare, quod enim, (ut ſcribis,) totam iam Europam in amatoriã mihi ſubegerim ſeruitutem, facere quidem acceſſu nõ ualui, ergo feci uolatu. Sed tu laudum, imò & prçconiorum ſpiritu ad uolatum hunc alas adhibuiſti. Tu ergo mi Dedalus eſto, (modo ne ego tibi ſim Hycarus,) quamuis ualde charus, & merito imprimis tibi ſum charus, quandoquidem tua tibi debent eſſe chariſſima. Sunt & mihi tua quoque tàm chara, ut adoleſcens iſte nobilis tibi ante alios commendatus, ſit mihi quoq; gratiſſimus. Prçſertim quia doctrina iam, (ut ais,) iudicioq; ſit ſenex. Profecto ſic uices rerum ſæpe natura rependit, quandoquidem ſunt & pleriq; ſenes etiam ingenio pueri. Denique quam meus ſum, tàm ſum mi Paule tuus, tàm etiam adoleſcenti ſum tuus. Vale.

Nihil

Nihil magis impedit literas quàm ciuilis ambitio. Probatur per Aſtrologiam.

Marſilius Ficinus Florentinus Hermolao Barbaro Veneti ſenatus oratori clariſ. S. D.

ACcepi à multis hoc anno, & nuper à Petro Alamanno, qui iſthic legatione functus, heri me tuo nomine ſalutauit, in te legatione tua, non minus conſueueris incumbere literis, (& quod mirabilius eſt) acrius etiam philoſophari, quã ſoleas. Solent homines mi Barbare, quãdo publica gerunt, imò etiam cum primùm attingunt, intermittere ſtudia literarum. Tum quia negotioſa uita, literarum imprimis ocium aufert uacuæ mentis opus. Tùm quo propius ad Iouem accedimus gubernationis & imperij dominum, eo longius diſcedimus à Mercurio principe literarũ. Nam & Luna cæteriq; cœleſtes nuſquam ab ædibus Mercurij ſeparatiores ſunt, quã ubi Iouis ſedes ingrediuntur. Quippe cum ipſe mundi faber, & Virgini Piſces & Geminis Sagittarium oppoſuerit. Præterea nónne Solem quidem principes & honores ſignificare putant, Saturnum uerò Philoſophos? Horum aũt in cœlis & regnũ regno & domus domicilijs opponũtur. Quis igitur uel princeps philoſophabitur unq;? Vel Philoſophus dominabitur? Sed cum tu quę neq; polliceri uidetur cœlum, neq; præſtare mortales ſolẽt, efficias, animum dicemus tuum, quemadmodum Plotini animum Magus dixit Olympius, humana cœleſtiq; natura potentiorem eſſe. Tanta igitur poteſtate gaude. Eadem congratulatur amici. Vale. XI. Octobris. M. CCCC. LXXXVIII.

Pauci negotia publica coniungunt cum ſtudio literarum.

Marſilius Ficinus Franciſco Gaddo Florentini ſenatus oratori, S. P. D.

SCribo ad Hermolaum Barbarum, probans eum quod in ciuilibus turbulentiſq; negotijs ſolitum captet ocium ad ſtudia literarum, quódue mirabilius eſt, etiam philoſophatur ardentius. Et quanto magis Iupiter, huic curis publicis caput urget, tanto magis urgeat ipſe Mineruam Iouis capite natam. Pauci quos ęquus amauit Iuppiter, non Planeta, ſed conditor Planetarum, pauci coniungunt in unum duo hęc inter ſe longè diuerſa. Soli dijs geniti potuere uel ſimul utraq; proſequi, quod efficit Hermolaus, uel dum ſequuntur alterum, quod eſt philoſophandi ſtudiũ, momento perficere, quod cæteri uix tempore longo facere potuerũt. Alterum hoc efficit Picus noſter, cui quidẽ igneus ineſt uigor & cœleſtis origo. Aqua lignũ mille uix annis tranſmutat in aquam, Ignis illud quaſi momento conuertit in ignem Saturnum Theologi uoraciſsimum appellarunt. Picus Saturno natus, ceu Saturnus ille liberos, ſic ipſe grãdes quotidie libros integros deuorat, quos quidem non in cinerem redigat, ut noſter ignis, ſed ut cœleſtia in lucem. Tu igitur dilectiſsime Franciſce noſter, Hermolaum Barbarum imitatus, interim in legatione philoſophari non deſines. Salutabis, quando per negotia tibi licebit illum Marſilij Piciq; nomine. Significabiſq; quantum noſtri ſumus utriq;, tantùm eſſe ſuos utroſq;, quando uerò utrunq; nomino Politianum intelligi uolo, indiſſolubile uinculum utriuſq;. Vale XI. Octobris. M. CCCC. LXXXVIII.

Ibi ſolum uiuitur, ubi uiuitur intellectu.

Marſilius Ficinus Reuerendiſsimo in Chriſto Patri & Domino Marco Veneto Cardinali diui Marci ſuppliciter ſe commendat.

VIdes ne, quàm ſit callidus Calderinus noſter? Excogitauit hic iamdiu faciliimũ tutiſsimumq; uiaticũ, quo ſaluus ſemper & Florentiam petat, & repetat Romam. Salutationibus enim ſe ſemper fulcit armatq; tuis, quibus & ipſe ſaluus eat per tela per ignes, & ſaluum reddat amicum, ſaluũ tibi quoq; renuntiet, ſalutationes uerò tuæ ſunt, ſiue abs te eant, ſiue ad te redeant, hunc equidem quem modo callidum appellabam appello prudentem. Cæteri namq; ſortis eiuſdem homines plurimum dormitant ad fores inſipientium, ſed noſter interim iſthic ad fores uigilat ſapientis, ut hauriat ſalutem à Domino, quam & impertit amicis, imo etiã ut inueniat uitam; ſperat enim ibi duntaxat ſe uicturum, ubi potiſsimum uiuitur intellectu, ſiquidem & legit, & meminit, intellectum da mihi & uiuam. Viue igitur felix ante alios uenerande patrone noſter tuoſq; clientes habeas commendatos.

MARSI-

MARSILIVS FICInus Florentinus Martino Vranio Conſtantienſi Amico unico. S.

PROOEMIVM.

LIBER noſtrarum Epiſtolarum nonus quo ſentire circumq́; moueri poſsit, caput iamdiu poſcit uirtutis animalis arcē & ſenſus atq; motus originem. Dum igitur de capite huic eligendo delibero, angelus ipſe noſtri cuſtos ſeipſum adhibet libro caput, iubens uidelicet ſibi numerum hunc nouenarium conſecrari. Siquidem angeli nouem ordines non ſolum apud Chriſtianos, ſed apud Hebręos eſſet atq; Platonicos acceperunt. Sub tanto igitur capite atq; duce quærimus. Nunquid quotiens liber aut hō, quem cuſtodit angelus, huc atq; illuc pererrat, totiens ſimiliter oberret & angelus? Nequaquam, angelus enim quem bonum dæmonem geniumq́; nominant, aut ſemper eſſe ubiq;, quod Plotinus, Porphyrius, Iamblichus, opinantur. Aut tam facile uelociterq́; ubicunq; uult adeſt, quam radius ipſe Solis, huc momento perueniens hinc illuc & paſſim eodem momento reflexus. Imò & multo celerius atque facilius, quam radius quidem eſt actus corporis luminoſi, angelus autem ſui iuris exiſtit. Aut ſicut ſua cuiuſq; ſtella non deſcendens influxu paſſim diffuſo gubernat. Quam igitur ob cauſam ab angelo librum auſpicati ſumus, ſatis iam dixiſſe uidemur. Sed cur nā Martino Vranio potiſsimum dedicamus? Quoniā meus liber iā genialis effectus ipſo iure factus eſt huius, qui cum mihi idem communis eſt genius. Accipe igitur libenter, ac lege feliciter, Vraniæ mi cœleſtis amice, Martinianas pariter atq; Marſilianas Epiſtolas. Vale feliciter alter ego. IIII. Iulij. M.CCCCLXXXX. Florentiæ.

MARSILII FICIni Florentini Epiſtolarum,

LIBER IX.

Deſcriptio uillæ ſalubris.

CVM SVPERIORIBVS diebus ego & Picus noſter Mirandulanus uir uirtute mirādus, Feſulanos, imò Subfeſulanos colles peragraremus, proſpiciebamus obiter ſubiectū oculis totum Florentinæ urbis agrum habitationem certe felicem, ſi modo duo tantum incommoda caute deuitentur, et medij fluminis Arni nebulę, & acres montis oppoſiti uenti. Fingebamus igitur in colle domum ad montis Feſulani radices, ut inde caliginē, hinc Boreā uitaremus. Nolentes tamē in concauo ſitā, ut aurā uberius ſub ęſtu ſuſciperet. Deſiderabamus inſuper eā inter culta pariter & nemora collocatam, & undiq; fontibus abundantē, quæ ad Meridiē uergeret atq; orientē. Quod in ædificijs; ubi de re familiari diſputat, omnino præcipit Ariſtoteles. Inter eundū uero, (dū talia fingimus,) repēte uidemus & talia. Hic Picus exclamans nū, inquit, mi Ficine quod modo uehementer imaginabamur, optabamúſq;, mox et uidere uidemur, Quod

quo-

quotidie ſomniantibus accidit. An forte qualem mente machinabamur formam, talem imaginationis potentia fecimus? An potius uir ſapiens quondā ædificauit talem? Qualem recta & Phyſica ædificandi ratio præcipit. Tum ego hanc Pice, inquam, ſapiens ille Leonhardus Aretinus dicitur conſtruxiſſe, & prope hanc ipſam illic, ubi uides, Ioannes Boccatius habitaſſe, hanc deinde conciuis noſter Pandolphinus familia & nomine, Petrus Philippus, eadem certè prudentia qua & illi, elegit feliciter habitandum. O felicem uirum, inquit Picus, cui contigit è publicis negotijs ſecedenti ædem ſacram inhabitare, ædem dixi, nam & prope ſacrum hunc eſt poſita lucum, & hanc circunſtantes ædes uiginti diuorum. Sacer itaque præ cæteris locus eſt in primis aptus oraculis. Vnde & Pandolphinus uidetur rite cognominandus. Siquidem hoc cognomine, (ſi Græcum interpretemur,) Delphicus totus ſignificat. Hæc mi Valor, inter nos dicta tūc probataq; ſunt, eadem ipſe neceſſario tuo præclariſsimo ciui referes, ut ſedes adeo ſalubres ſibi diuinitus dedicatas libentius poſt hac colat atq; frequētius. Vale 4. Calendas Nouembris, M. CCCC. LXXXVIII.

Querimonia & conſolatio in amicorum obitu.

Marſilius Ficinus Amerigo Corſino Conphiloſopho ſuo, S. P. D.

CONquerebar heri Corſine noſter unà cum Ioanne Canacio & Bindaccio Recaſolano, fratribus in Platone noſtris, de crudeli nimium obitu Alamanni Donati academiæ Martis, hunc equidem hanc ob cauſam Martem academiæ nominο, quoniam magnanimus iuuenis & facundus unumquémque noſtrum cōtra liuidos detractores acerrimè defendebat. Hunc igitur Martem noſtrum heri Mars in Leone diſcurrens coniuncta ſecum Luna crudeli nimium caſu, alliſit ad Petrā è mulo deiectum, ſtatimq; è medio ſuſtulit, Martem hic incuſo præ cæteris, (ſi quem nobis fas eſt ex ſuperis incuſare,) quoniam Leonem tunc occupabat ipſe cum Luna olim aſcendentem Alamanno naſcenti. Et modo percuſſo, octauam domū in cœlo tenentem. Sed eadem hora qua cecidit miſer heu & occidit, ſurgēs ab ortu Saturnus in Capricorno, grauemq; Philoſophantis ſortē miſeratus, amat enim Saturnus ipſe Philoſophos, animam eius per Capricornum excepit, deorum portam, & angelicis ibi thronis annumerauit. Et ſi id ſatis mœrorem noſtrum conſolari debet, deflebā tamen, (ut dixi,) crudum generoſi iuuenis obitum. Ad hæc illi, Marſili noſter, inquiunt, heu non unam hanc tantùm modo iacturam academia fecit, ſed Locterium doctum etiā & religioſum uirum obitu nuper amiſit, unde conſolatione nobis opus ſit gemina, (ſi pergimus iſta lugere,) Inter hæc nuntiatum nobis eſt Amerige ſummum tibi hodie magiſtratum rei pub. demandatum, quamobrem conſolationem, qua egebamus, geminam protinus conſecuti ſumus, tùm quia hoc munere honeſtatur amicus, tùm etiam, quia tanto uiro honeſtatur & munus, hoc igitur magiſtratu & academia congratulatur, & patria gaudet. Tu quoque gaude Corſine noſter, non tantum præſenti munere, ſed felicibus etiā auſpicijs. Nunc enim Sol aſpectu Trino feliciſsimoq; Iouem iamiam recta progredientem aſpicit, in poſterum feliciora promittens. Tunc denique præſtaturus, quando Deus ipſe uoluerit, ſyderum temperator 4. Calendas Nouembris. M. CCCC. LXXXVIII.

Poſitio aſpectusq; Planetarum ingenio conferentium.

Marſilius Ficinus Hermolao Barbaro, S. D.

FRequenter ſolent amici mutuo ſcribere animos amicorum inter ſe montibus non ſeiungi. Quibus ſanè dicendis mentiuntur ſępius, aut certè falluntur. Longè enim diſiuncti ſunt animi, quando alter alterius ingenium prorſus ignorat. Tu ergo uir uerus, ut & in hoc ſicut in cæteris ſuis ueridicus, ſi quando idem ad nos tibi, quod cæteris ſcribere fortè contigerit, miſiſti nuper ad

hos

hos quandam ingenij tui formulam, profectò formoſam. Si modo Mercurius largitor ingenij aërium domicilium ſuum geminos habitans, amplum præſtat ingenium. Ac forſan uenuſtius & elegantius quam in Virgine, & aſpiciens illinc ſextili ſurgentem in Ariete Iouem, integritatem & humanitatem adhibet pulchritudini. Ac dum inde ſpectat quoque Saturnum trino in Libra regnantem, obtinentemq́ (ut arbitror) occidentis angulum, ſicut & Iuppiter orientis grauitatem & antiquæ ſapientiæ ſtudium, & id quidem firmum atque perpetuum decernit ingenio. Venit itaque ad nos animus Hermolaë tuus, ſed hactenus ſine corpore ſuo, nudus nobiſcum habitat, quo ad reliquam accipiamus abs te cœli figurā, qua corporis forma diſtinctus & plenius exprimatur. Adeò humanus es mi Barbare, ut non perpeſsus fueris amici tui animum animo ſuo carere diutius. Num igitur animo nūc tuo tàm inhumanus eris, ut patiaris hunc corpus ſuum diutius affectare? Sed abſit ut id permittas. Nam ſi quod uehementer optamus effeceris, & totus eris Hermolae tecum, & totus pariter nobiſcum eris. Accedit ad hæc quod genitura tandem perſpecta, ſcribemus ad te nonnihil ad tuam ualetudinem non inutile. Sperantes dum uitæ conſulimus tuæ, ſeculi noſtri uitæ proſpicere. Vale feliciter, atque ut felicius ualeas, totus ubique tecum eſto. duodecimo Nouembris. M. CCCC. LXXXVIII.

De efficacia loquendi & ratione iocandi.

Marſilius Ficinus Pierleono Philoſopho ſingulari, imò & Poëtæ, S. D.

POëtam uerò nunc ſaltem te eſſe ne nega. Si quidem modo factus es loquendo factor, hoc ſane tua teſtatur epiſtola, his ſtatim in Procœmio uerbis. Ita ſum, inquis, difficilis in ſcribendo, & quæ ſequuntur. Quid nam conaris his uerbis, niſi difficultatem ſcribendi dicere? Hanc interea facis ipſe dicendo, difficultatem, inquam, non ſcribendi tantum, ſed inſuper & legendi. Tam grandibus ſimul & atris hę dictiones ſunt plenæ lituris. Adeò ergo & ueridicus es & efficax, ut quæ dicis interim & efficias. Verùm quid nunc cum Philoſopho grauiſsimo iocor? At uerò non tàm Philoſophus ego cum Philoſopho iocor, quam amicus amico, ſed quomodocunque iocer, quid tum? Non'ne & Mercurius ipſe nunc iocatur in cœlo, ludit'que in nobis. Solet is apud Saturnum, aut Iouem ſerio loqui, apud Venerem uerò iocari, hac igitur hora cum Venere coniunctus & Luna, & nunc aſcendens ſeria reſpuit, gaudetq́ ridiculis. Miſſa tamen ridicula hæc parumper, (ſi poſſumus) faciamus. Quod noſtra paſsim Platonic'aque diuulgas, tàm gratulor equidem, quam luce delector. Soli nanque uiro noſtra canente, tàm quam illuſtrante Phœbo, obſcuri eſſe non poſſumus. Proculum à nobis expectas. Expecta Proculum ſimul, atque Iamblicum, diuinum illum Iamblicum, plurimis & grauiſsimis Porphyrij quæſtionibus mirifice reſpondentem, & interea Aegyptiorum Aſſyriorum'que diuina myſteria reuelantem. Promiſſorum igitur tarditatem muneris copia propediem, (DEVS adiuuerit) compenſabimus. Interea uale feliciter. Sed poſtquam dixi uale, attigit hanc epiſtolam legit'que Picus noſter Mirandulus, uir certe mirandus. Atque ita perbelle legit, tàm acriter iudicauerit, ut hanc non tàm meam dicerem eſſe quam ſuam. Quid ergo? ſi tactu ſimul, atque intuitu is eam ſic affecit, ut ſuam è ueſtigio fecerit, ſed tamen interim non deſinit eſſe mea. Quamobrem ubi dixi, uale, dicendum erat, ualetudinem tibi properam optat Ficinus Picus'que tertio Ianuarij. M. CCCC. LXXXX. ſtatim exorto Sole.

Satis ad unum ſcribit amicum, qui cunctis ſimul ſcribit amicis.

Marſilius Ficinus Franciſco Bandino, S. D.

NIhil iamdiu ad te ſcribo chariſsime mi Bandine, quoniam interea & tibi & omnibus multa conſcribo. Vtinam tam multum bona ſint quam multa. Plotini libros omnes iamdiu me feciſſe Latinos intellexiſti, atque in eos commentaria

taria ſcribere mox incœpiſſe, hæc ad dimidium iam perduximus, & forſitan abſoluiſſem, niſi inter commentandum coactus fuiſſem traducere inſuper in Latinum Pſellum Platonicum de dæmonibus, & Syneſium de ſomnijs, atque ex parte Porphyrium de abſtinentia, ac etiam diuinum Iamblicum de Aegyptiorum Aſſyriorumque theologia, & denique Priſcianum Lydum Theophraſti mentem, de mente diligenter interpretantem. Inter hæc Philippus Valor, ualoris & gratiæ plenus, regique ueſtro omnium deditiſſimus, Plotini textus commentariaque regi tranſcribit, uolumine regio. Quinterniones iam tres atque triginta grandes ſunt obſoluti. Vale ſexto Ianuarij. M. CCCC. LXXXII. Florentiæ.

Amicus in amico. Item excuſatio de itinere non ſuſcepto.

Marſilius Ficinus Florentinus Platonicus Sereniſsimo Pannoniæ regi Matthiæ ſemper inuicto ſuppliciter ſe commendat.

SI mira poteſt amicitiæ uirtus efficere, quod Pythagorici pollicentur, ut ſit amici animus in amico, certe nunc meus animus eſt in Philippo Valore, qui nuper in Pannoniam in primis maieſtatem tuam ſalutaturus accedit. Vt cum iſtum audieris ſuppliciter ſalutantem, Marſilium ipſum audiuiſſe te putes. Deſiderabam equidem iamdiu maieſtatem tuam uiſere, iſthic deſideratus à multis, uerebar autẽ ne uires minus itineri longo ſuppeterent. Decreui tandem in Valore uenire, ita demum præſertim quia uiaticum mecum attuli, libros ſalutari mentis alimonia plenos, qui & pro nutrimento in uia & pro uehiculo ſimul mihi forent. Leges ergo feliciter Priſcianum Lydum Philoſophum, qui & Theophraſti & Ariſtotelis mentem de ſenſu & imaginatione & intellectu diligenter interpretatur. Quem equidem non traduxi tantum è Græco, ſed breuibus etiam notis expoſui. In hoc uerò legendo plane cognoſces, quod & Themiſtius aſſerit, eandem eſſe Platonis & Ariſtotelis & Theophraſti de mente ſententiam, ut una quidem omnibus hominibus ſit communis, & ea duntaxat mens diuina, humanas ubique mentes illuſtrans. Quem Peripatetici intellectum uocant agentem. Totidem uerò ſint propriæ mentes hominibus, quot ſunt & animæ, atque hæ ſimiliter immortales. Quos illi intellectus nominare poſsibiles conſueuerunt, id eſt, à diuina mente formabiles. Per hæc intelliges Alexandrum & Auerroim confutatos, & animæ noſtræ diuinitatem prorſus agnoſces. Præterea nõ dedignaberis librum Michaëlis Pſelli de dæmonibus legere, breuiter à me traductum. Qui Platonicos Chriſtianis in dæmonum opinione conciliat. Videbis poſt hæc operoſum Plotini opus, ex parte nunc in Pãnoniam, (ut tibi totum ex parte monſtretur) allatum. Reliquum eſt, ut feliciſsime maieſtati tuæ Valorem meum ualidiſsime, meque ipſum in Valore commendem. Sexto Februarij. M. CCCC. LXXXX.

Proœmium in Theophraſtum de anima.

Marſilius Ficinus Philippo Valori. S. D.

QVi præcipit. Cognoſce te ipſum, nos admonere uidetur, ut animam cognoſcamus, quæ quoniam eſt media rerum, nimirum eſt & omnia, hac itaque cognita facile ſumus omnia cognituri. Ego igitur (ut animam imprimis aſſequerer) per quam conſequutus omnia forem, ad Philoſophos, non plebeios illos quidem, ſed egregios iamdiu ſtudioſe me contuli. Cum uerò hinc quidem Platonicos, inde uerò Peripateticos anxius percunctarer, eorumque reſponſa diſsidere inuicem uiderentur, diffidebam ab initio me uoti compotem unquam fore. Verùm non multo pòſt Themiſtius ſpem mihi præbuit optimam, affirmans, tantos inter ſe Philoſophos non ſententia quidem diſſentire, ſed uerbis. Tandem'que de anima Platonis, Ariſtoteles, Theophraſti, ſub diuerſis uerbis eſſe ſententiam. Incidi denique diuina quadam ſorte in librum Theophraſti de anima à Priſciano quodam Lydo breuiter quidem, ſed tamen diligenter expoſitum, ea potiſsimum ratione, qua Plutarchus, Iamblicus

Platonici

Platonici Peripateticiq́ue inſignes, Ariſtotelicam de anima ſententiam explicauerant. Cum igitur in his legendis Platonicos Peripateticosq́ue eſſe concordes animaduerterem, habui ferme tota quod mente petebam. Atque ut & cæteri quamprimum habeant, librum hunc è Græca lingua transtulimus in Latinã. Adiunximus præterea expoſitiones quaſdam breues à nobis inter legendum, atque transferendum excogitatas. Neque tamen hac in re duxi in præſentia mihi nimis elaborandum, uel latius euagandum, Ioannes enim Picus noſter Mirandulanus uir certè mirandus, iam hoc agit ad ſummum, ubi Philoſophorum omnium de quauis materia mentes diligentiſsime diſcutit, ac Platonem Ariſtotelemq́ue de anima mirabiliter monſtrat eſſe concordes. Librum uerò tibi potiſsimum, mi Valor, cenſui dedicandum. Tu enim unà mecum iamdiu concordiam Philoſophorum hac de re uehementer affectas. Medices uerò noſtri, quibus tanquam Patronis dare omnia, imò reddere conſueuimus, conſentient proculdubio munuſculum hoc unum è multis meo dedicari Valori, & Medicæ domus præ cæteris amiciſsimo, & promptiſsimo ſemper Platonicorum operum adiutori. Quamuis autem Græcum exemplar unicum inuenerimus, & id quidem mendoſum, atque fragmentatum, attamen lege ſecurus, & ita cæteris præbe legendum. Nam emendare hoc atque reſerare diligentiſsime ſtudui. Et Angelus Politianus noſter acerrimo uir iudicio plurimaq́ue doctrina, noſtram hanc diligentiam approbauit. Vale. XXV. Martij. M. CCCC. LXXXVIII.

Prooemium in Iamblicum.

Marſilius Ficinus Florentinus, reueren. in Chriſto Patri D. Ioanni Medici Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali ſuppliciter ſe commendat.

CVm epiſtolam ad te ſcribere ſtatuiſſem in Cardinea dignitate, nuper tibi collata congratulaturam, Cogitaremq́ue cui potiſsimùm eam darem tibi reddendam, qui congratulationem noſtram efficeret admodum gratiorem, in academiam me ſubitò contuli, ſperans in eius ſaltem penetralibus ſalutatorem nobis aliquem tibi acceptiſsimum non defuturum. Illic ergo diuina quadam ſorte, primus occurrit Iamblicus inter academicos cognomento Diuinus, & magnus ibi Sacerdos. Cui equidem ſalue, inquam Iamblice, Sacerdos magne. Eſt homo Florentiæ miſſus à Deo, cui nomen eſt Ioannes, heroica Medicum ſtirpe natus, hic uenit in teſtimonium, ut de ſumma Patris ſui magnanimi Laurentij, apud omnes, authoritate teſtimoniũ perhiberet. Huic ergo & tu (precor) de ſingulari meo erga eum amore teſtimonium perhibeto. Tu nouo huic antiſtiti Chriſtianæ religionis Cardinem iamiam geſturo congratulationem noſtrã, alioquin ieiunam, diuinis uerbis myſterijsq́ue tuis efficies pleniorẽ. Annuit ille precibus, atque hac ad te ſententia Ioannes Sacerdos magne, uenit magnus ille Sacerdos. Tu igitur ſalutatorem tantum lætus excipe, atque poſt ſalutationem primam, poſt lectam epiſtolam, quid Diuinus ille loquatur, ſi placet, attentius audi. Promiſit enim ut ſua tuaq́ue perſona pariter digna diceret, ſe tibi breuibus quid Aegyptij & Aſſyrij Sacerdotes de religione rebusq́ue diuinis ſenſerint, expreſſurum.

Argumentum in Librum.

POrphyrius qui inter Platonicos propter excellentiam Philoſophus appellatur, longam in Aegyptum miſit epiſtolam ad Anebonem Sacerdotem, uariarum, & grauium quæſtionum plenam, ad omnes Philoſophiæ partes ſpectantium, præſertim ad Deum atque angelos, dęmonesq́ue & animas, ad prouidentiam, ad fatum, uaticinia, magicen, miracula, ſacrificia, uota, Porphyrij quæſtionibus, reſpondit Iamblichus eius auditor. Introducit uerò Porphyrio reſpondentẽ Abamonem Aegyptiũ Sacerdotem, pro Anebone diſcipulo ſuo, ad quem Porphyrius miſit epiſtolam. Huius ergo quæſtionis totius, atque reſponſionis, profecto diuinæ, tanquam in Plotino adhuc nimium occupatus, ſingula ferme non uerba ſed ſenſa traduxi, ut non mirum putari debeat, ſicubi diuulſa uideatur oratio, præſertim inter ipſa diſputandi principia, uel leuior iactura uerborum, nam deinceps uerborum etiam contextus magis perpetuus apparebit. Coactus uerò ſum interdum meum aliquod uerbum, uel continuationis, uel intelligen-

tiæ gratia interſerere. Velocioris autem ædificationis etiam in cauſa fuit Pierleonus, uir omnium cupidiſsimus ſecretorum, uerùm quod in primis admiror, hic ſemper affectare uidetur quæ iam poſsidet. Nam diuinitate quadam ingenij, Philoſophorum arcana & Græcorum & Barbarorum nondum lecta conſequitur.

Proœmium in Proculum & Porphyrium.

Marſilius Ficinus Florentinus reueren. in Chriſto Patri domino Ioanni Medici Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali ſuppliciter ſe commendat.

DEus omnipotens Ioanni Bicio Medici, inſigni pietate uiro, & quantum ciuilitas capit, ciui omnium ſententia ſancto, quaſi cuidam Abraë, quantum fas eſt conferre, quondam promiſiſſe uidetur: Procles ô Ioannes tua fulgebit in ſeculum, ſicut ſtellæ cœli. Seminibus tuis benedicent populi. In ſemine tuo tandem benedicentur omnes Gentes, Hæc illi Deus. Semina uerò Ioannis, quibus benedicunt populi, Coſmus quidem primo, deinde Petrus Coſmi filius, tertio magnanimus Laurentius Petro natus. Semen autem Ioannis eiuſdem in quo benedicentur omnes Gentes, eſt Ioannes Laurentio genitus, cui adhuc adoleſcentulo, diuina prouidentia mirabiliter Cardineam contulit dignitatem, futuri Pontificis auſpicium, in quo quidem uice Chriſti benedicantur omnes Gentes. Huic ergo familiæ à Deo iamdiu electæ tanquam optimæ, optimus quiſq; literatorum ſua omnia, ut ita dixerim, conſecrare, & ea quidem quam electiſsima debet. Marſilio quidem antiquo Medicæ domus alumno, non licuit per ætatem quicquam Ioanni Bicio dedicare, licuit autem Coſmo primum nonnulla, deinde Petro, tertio, Laurentio deſtinare. Licet adhuc quarto iam, aſpirante Deo, Ioanni ſacro Medicæ domus Flori, flores ex Platonicorum Philoſophorum pratis collectos offerre. Quos felicibus equidem auſpicijs offero, ut libri imò liberi mei, quando *tandem in te benedicentur* Gentes, ipſi quoque participes benedictionis euadant. Accepiſti quidem uenerande Patrone nuper, quos ex pratis Iamblici flores legeram, quos uerò modo ex agris Porphyrij Proculiq; carpſi, feliciter accipe, quibus apium more libatis, uel in hortis academiæ fingas.

Proœmium in Sineſium atq; Pſellum.

Marſilius Ficinus Florentinus Petro Medici uiro Magnanimo, S. D.

QVanquam multa quotidie legitis meliora noſtris, nulla tamen fermè magis arbitror uobis placere quam noſtra. Si modo ſua cuiq; maximè placere ſolent. Sua uerò cuiuſq; ſunt potiſsimum quæ omnium antiquiſsima poſsidentur. Antiquiſsima certè poſsidentur à uobis Marſiliana, ſpero igitur hæc uobis ſemper chariſsima fore, ut etiam ſi ſomnia mittam, hæc quoq; quaſi pro ueris apud uos primum atq; per uos, uera etiam apud alios habeantur. Cum igitur Sineſij Platonici librum de ſomnijs, quem nuper interpretati ſumus è Græco, authoritatem & fidem in primis apud Lectorem primum, & per hunc apud alios habere deſiderarem, potiſsimum ad te miſi. Quarto iam gradu poſt magnum Coſmum noſtra lecturum. Atq; hæc ſtatim approbatione tua ob egregiam doctrinam, authoritatemq; tuam omnibus probaturum. Adiunxi libro de ſomnijs librum Michaëlis Pſelli Platonici de dæmonibus, non immerito, quoniam à dæmonibus ſomnia mitti ueteres arbitrantur. Vale. XV. Aprilis. M. CCCC. LXXXIX.

Commendatio ſtyli.

Marſilius Ficinus Andreæ Cambino Compatri optimo, S. D.

MVltis iamdiu de cauſis dilectiſsime compater tibi debeo multum, ſed hac ipſa plurimum, quod animum hodie noſtrum tædio, neſcio quo, grauatum, onere moleſtiore leuaſti. Dediſti enim tres nobis orationes Franciſci Puccij neceſſarij tui legendas, quarum lectio me adeò delectauit, ut uix orationibus totidem ac tantis, uoluptatem hanc exprimere ualeam. Solent enim ea potiſsimum oblectare, quæ ſa-

quæ ſatis deſiderio faciunt. Ego uerò in orationibus præ cæteris hæc ipſa deſidero, argutos quidem ſenſus, interim non obſcuros, copiam quoque minime ſuperuacuam, breuitatem etiam, non mancam illam quidem, ſed integram, & interea moderatam. Proprietatem denique elegantiamq; uerborum. Ac ſi fieri poſsit, miram pictoris induſtriam, quæ rem ipſam oculis afferat. Cum igitur hæc omnia in orationibus neceſſarij tui reuera perſpexerim, nimirum me mirificè delectarunt. Quapropter & tibi compater, atq; illi ingentes gratias ago. Vale v. Iunij. M. CCCC. LXXXIX.

Reſponſio petenti Platonicam inſtructionem & librorum numerum.

Marſilius Ficinus Florentinus Martino Vranio Prænyngero, S. D.

DVas ad felicitatem uias diuinus Iamblicus Aegyptiorum mente deſcribit, alteram Philoſophicam, alteram ſacerdotiam, illam quidem apertiorem ad felicitatem inueniendam, hanc uerò breuiorem ad conſequendam, illam in primis elegerunt Peripatetici, ſimileſq; Philoſophi. Hanc maxime populus religioſus incedit. Plato noſter utrámque uiam mirabiliter coniunxit in unum, & ubique religioſus eſt pariter, atque Philoſophus, diſputator ſubtilis, pius ſacerdos, facundus orator. Quamobrem ſi Diui Platonis ueſtigia, ſicut cępiſti, diutius proſequaris, felicitatem, & inuenies, indice Deo, & Deo duce, conſequeris eandem. Præſertim quia Plato noſter unà cum rationibus Pythagoricis, atque Socraticis, legem ſectatur Moſaycam, auguraturq; Chriſtianam. Ducent uerò te, quandoquidem id interrogas, ad Platonicam intelligentiam argumenta in libros eius noſtra, & libri quos etiam habes noſtri, de immortalitate animorum potiſsimum inſcripti, Platonica tamen uniuerſa complexi. Item Alcinous ad te hodie miſſus. Præterea multoq; magis diuinus Iamblicus, nuper traductus à nobis, aliâs ad te mittendus. Maxime uerò in penetralia totius ſapientiæ introducent Plotini libri quatuor & quinquaginta, quos & traduximus & iam magna ex parte commentarijs interpretati ſumus. Hos Vere nouo forſitan, accipere poteris. Quæris autem quos pręter hos uel tranſtulerim libros, uel compoſuerim, tranſtuli equidem Mercurium de mente diuina, & opificio mundano, Sineſium de ſomnijs, Pſellum de dæmonibus, nonnulla Porphyrij de anima & intellectu. Et Proculi quædam in Alcibiadem, Priſciani, Platonici commentaria in libros Theophraſti de anima. Compoſui de uoluptate, & de curanda literatorum ualetudine, quos nunc accipies, octo epiſtolarum noſtrarum uolumina, commentarium in Philebum, nondum abſolutum, de amore, de religione Chriſtiana. Tentaui & alia quędam potiuſquam compoſui, Librum contra peſtem lingua Tuſca. Interrogas qui rurſus apud Latinos inueniantur Platonici libri Dionyſij Areopagitæ omnia ſunt Platonica, Auguſtini multa, Boetij conſolatio, Apulei de dæmonibus, Calcidij commentarium in Timęum, Macrobij expoſitio in ſomnium Scipionis, Auicebron de fonte uitæ, Alpharabius de cauſis, & Herrici Gandauenſis, Auicennæ Scotiq;, multa Platonem redolent. Leguntur etiam utcunque traducta elementa Theologiæ Proculi, atque ipſa eius Theologia, & liber de prouidentia ſimul atque fato. Similiter & nos utcunque traduximus Hermiam in Phædrum, & Iamblicum de Pythagorica ſecta. Extat inſuper defenſio Platonis à Beſſerione Cardinali Miceno facta. Quædam ſpeculationes Nicolai Caiſij Cardinali. Sed hactenus quæſitis fermè ſatis mihi uideor reſpondiſſe, amori autem in Marſilium Martine tuo, quem ſingularem eſſe certò ſcio, non epiſtolis uel innumeris reſpondere unquam me poſſe confido. At ne omnino ſim ingratus, ſingulari prorſus amori tuo, ſingulari ſimiliter, mihi crede, amore reſpondeo, ardentemq; in me tuum animum ſimili mentis ardore complector. Hęc primum à nobis amatoris tui, Prennyngere, pręmia geres. Sed utinam Vranio, id eſt, cœleſti donum aliquod, uel prope cœleſte, dare, uel ſaltem auſpicari cœleſte poſſem. Opto equidem mi Vrani, atque etiam ſpero, te antequam cœleſtem patriam repetas, felicitatis fore participem, & in cœlo beatum. Florentiæ. XII. Iunij. M. CCCC. LXXXIX.

Marſilius Ficinus Pierleono Conphiloſopho ſuo, S. D.

QVantum ipſe Proculum deſiderabas uiſere, tantum ego ad te mittere cupiebam. Quibus enim uoluntas eſt eadem, nimirum ineſt & æqua ſimilisq; uoluntas. Cur ego non prius? Nondum uenerat hora eius, uenit hora nunc, quamuis tardior, hinc abeundi. Vtinam ne ſerus ad uos perueniat, bonus certè ueniet, quandocúnque uenerit. Philoſophare feliciter amice omnium optatiſsime, ac ſiquid à nobis optas, poſtula, ſed eo ſydere ut celerius poſthac accipias. Mirandulanus noſter egregiè philoſophatur, & te amat egregiè. Vale. II. Auguſti. M. CCCC. LXXXIX.

Commendatio Leuis.

Marſilius Ficinus Ioanni Neſio, S. D.

SAlue, rogauit me Bernhardus presbyter, ut eum tibi commendarem in uacatione cuiuſdam Eccleſiunculæ propemodum futura. Eum igitur tibi commendo, commendationis autem rationes nihil opus eſt afferre, Notior enim hic tibi eſt quam mihi. Tuæ igitur humanitatis erit amico, ſiquidem bene meretur, opitulari. Bene uale. VIII. Auguſti. M. CCCC. LXXXIX.

Studium de uita longa.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulæ Conphiloſopho ſuo, S. D.

QVo die hinc abiſti, libellum de Vita cœlitus comparanda peregi, pridie uerò opportunè incideram in quendam Arnaldi librum de retardanda ſenectute, diu à nobis optatum, ſed ſcribarum uitio, lectu difficilem, difficillimum intellectu. Interea lectionem urget inſtantius libelli Dominus, lectio igitur difficilis ſimul & properantior de ſenectute retardanda, retardat aduentum ad me tuum. Sed hoc, ut arbitror, æquo animo patiemur, modo diligentia hæc ſenectutem tibi quandoq; retardet. Mihi uerò non tam de retardanda ſenectute cogitandum eſt, ſed potius retinenda. Interea dum ſeparati uidemur & ſeparata tractare, facimus idem, Prometheum emulamur, fingimus hominem, tu animam, ego corpus, tu diuinitus illam ducis, ego cœlitus hoc accipio, quam belle poſt mundum ſeptiformi ſpeculo abs te mirabiliter demonſtratum, communi ſtatim opera hominem ſpeculatorem mundi componimus. Vale. VIII. Auguſti. M. CCCC. LXXXIX.

De ſtylo poetico in Aphoriſmis Hippocratis.

Marſilius Ficinus Antonio Fauentino nobili phyſico, S. D.

LIteras ad nos forſan die uel hora Saturni, uel hoc ipſo aſcendente, aut ſaltem Luna fixum domicilium ſubeunte, dediſti. Nam Ferraria Florentiam uix quatuor menſibus peruenerunt, uerúntamen Saturnus iſte Iouem peperit, Epiſtolam humanitatis & elegantiæ plenam. Si ſermo diuorum & ſtylus oraculorum carmen eſt, atque Hippocrates quondam Deus eſt habitus, et Aphoriſmi eius oracula, rectè admodum eos in carmina traduxiſti. At uerò ne forſan quod benefeceris alicubi male locatum, uideatur factum male, Mecænatem ſuum poemati quæris. Nulla iam mi Antoni inter Mecænates electio, uix enim unus eſt quem nominas. Hic ergo carminibus tuis Patronus eſto. Pergratum mihi erit tuos legere uerſus. Gratiſsimum iam eſt abs te amari. Quid enim amabilius, quam amari ab eo, qui iudicio amet & ipſe ueneratione ſit dignus? Noſtra in Plotinum commentaria, Theophraſtus, Iamblicus, Proculus, & alij quidam, interpellarunt, affectantes & ipſi per nos è Græcia quandoque in Italiam proficiſci. Sed redij nuper ad Plotinum, commentaria in eum proſecuturus aſsiduè. Vale felix, optatiſsimus ad nos aliquando rediturus. XV. Auguſti. M. CCCC. LXXXIX.

Aſtrono-

Aſtronomicum auſpicium pro libro de uita longa.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulæ Conphiloſopho ſuo, S. D.

QVemadmodum Plato noſter prouocatus quidem à Lyſia, inuitatus autem à Timeo, Zenone, Parmenide, quæ ipſi ſcripſerant conſcripſit & ipſe. Sic ab Arnaldo Philoſopho, ego nunc adductus ſum ad libellum de differendo ſenio componendum. Quoniam uerò rem ſupra terrenas uires moliri me noueram, à cœleſtibus opuſculũ tantum auſpicatus ſum, à Mercurio quidem rectum iter ſub Virgine ſua feliciter proſequente, à Luna rurſum, Taurum ſubeunte, atque ibidem coëunte cum Ioue, & illinc Phœbum ſuſpiciente per trigonum & Venerem ſimiliter, atq; Mercurium, ut compoſitio noſtra uitalibus nata Planetis, regnante Mercurio, Philoſophantibus conferret ad uitam, tibi præſertim dilectiſsime Pice philoſophantium omnium uita digniſsimo. Cui ſane ut maxime diligentia noſtra prodeſſet, Phœbum cum Tauro ludentem, qualem ipſe naſcens feliciter nactus es, equidem obſeruaui hodie, poſtremò peregi ad Saturni trigonum ueniente Diana, ita Picum ſublimis Saturni filium præ cæteris curatura. Præſertim quoniam Saturnus interea uictor inſidet Capricorno, caputq; Draconis ingens dextra tenet, & gloriabundus, trinis oculorum radijs Apollinem intuetur, hoc ſtatim aſpectu ſuis promiſſa cœleſtium ſtabili prorſus fœdere firmaturus, ſi modo, quod ſperandum eſt, Iuppiter ille ſummus, Capite quo Mineruam genuit, Mineruæ cultoribus annuat. XXIII. Auguſti. M. CCCC. LXXXIX.

Reſponſio deſideranti natalem ſuum & reliqua.

Marſilius Ficinus Martino Vranio Prænyngero Conſtantienſi, S. D.

MItto ad te Iamblicum, quem primum petebas, & Proculum inſuper, atq; Sineſium, tanto enim noſtra iam iure poſtulas, ut plura ſemper tibi ſint mittenda quam petas. Octo epiſtolarum noſtrarum libros etiam deſideratos abs te librarijs concedemus propediem exſcribendos. Primum miſſuri primo, deinceps uerò ſecundum. Statui equidem hac aurora nonum fermè iam abſolutum tuo potiſsimum nomini dedicare. Hoc enim à nobis & plura charitas exigit, uirtusq; tua. Natalem præterea noſtrum poſcis, et ſi Plotinus noſter amicis frequenter id flagitantibus conceſsit nunquam, ego tamen ingenti quodam amore erga me tuo, ita ſum affectus, ut nihil tibi aliquando ſim negaturus, niſi quod forſan facultati noſtræ fuerit denegatum. Nonus ergo ſuprà decimum Octobris dies mihi natalis fuit, anno uidelicet à ſalute noſtra Milleſimo quadringenteſimo trigeſimo tertio, hora uerò diei, quamuis à Patre Ficino medico, deſcripta non fuerit, eius tamen Matriſq; uerbis coniecimus fuiſſe unam ſuprà uigeſimam, aſcendiſſe tunc Aquarium ferme medium, unà cum Piſcibus, arbitror. Saturnum in Aquario tunc Orientis angulum tenuiſſe, Martem in eodem, Carcerem duodecime tenuiſſe, in Scorpione Solem, atque Mercurium in domo nona, Lunam in Capricorno, In Leone Iouem in ſeptima. Ibidem in Virgine Venerem, in Ariete, Fortunam. Natalem habes, qualiſcunque fuerit. Natum habes quantuſcunque contigit. Et ſi fortuna nunquam ampla & perpetua, quædam corporis imbecillitas, noſtris ſemper libris, uel ſcribendis obſtitit, uel edendis, nunquam tamen ab officio nobis forſan decreto deſtitimus. Iam uerò in hoc octauo ætatis noſtræ ſeptennario, nouæ etiam æditionis, imò & conſcriptionis tu mihi cauſam præbuiſti. Nam cum hoc anno librum à nobis de curanda literatorum ualitudine peteres, compoſitum ſeptimo ætatis ſeptennario noſtro, quo libros Platonis edidimus, genius profecto tuus, noſtrum geniũ excitauit, ut librum de Vita ingenioſis producenda componerem. Vt non ſolum bene, quàm diu uiuant, ualerent, ſed etiam ut diu bene ualentes uiuerent. Itaque hunc de uita ſtudioſis prorogãda librum iam abſoluimus, fauente Deo, atque huic addidimus deinceps opuſculum de uita cœlitus comparanda compoſitum, ut remedijs mediciniſq;, non utcunque compoſitis, ſed aſtrorum obſeruatione confectis, proſperam ingenioſis ualetudinem uitamq; lõgæuam promitteremus, ſi modo Deus ipſe, ſicut conſcribenti nuper aſpirauit, ita legentibus in poſterum & utentibus aſpirauerit. Bene uale, diu uale. Vale feliciter. XXIX. Auguſti. M. CCCC. LXXXIX.

Artificioſa commendatio docti uiri.

Marſilius Ficinus Florentinus ſereniſsimo Pannoniæ regi Matthiæ ſemper inuicto ſuppliciter ſe commendat.

HActenus non putaram eundem hominem poſſe duobus ſimul in locis, præſertim inter ſe longe ſeiunctis exiſtere, nunc autem id poſſe fieri non ſolum puto, equidem, ſed ſcio etiam, audio, uideo, ſcio quidem Nicolaum noſtrum Theologum ſingularem, nuper ex Italia ſe in Pannoniam contuliſſe, audio tamen eundem Florentiæ, ut ſolebat, in gymnaſijs publicis, in foro, in templis loquentem. Legentémque frequenter, & aſsiduè diſputantem. Videmus eundem quotidie in ipſis coronis philoſophantium coronatum, Viuit igit᷑ apud uos iam Nicolaus ueſter, ſpirat apud nos interea Nicolaus & noſter, clamat adhuc in ſcholis, atque in ipſis parietibus inde reſonat echo, hac igitur ratione opinionem quidem iſte feſellit noſtram, ſatis autem deſiderio fecit. Iam enim tanti uiri præſentiam deſiderabamus, ut nunquam foret uelut abſens à nobis deſiderandus. Fallet & uos forſan aliter, niſi monuero. Hiſtriones quidem in ſcenis perſonas ſuas, ſub alienis abſcondere ſolent, Nicolaus autem ſub ſua uiciſsim occulit alienam. Cum igitur diſputationes eius auſcultabitis, ſcitote Nicolaum quidem uos aſpicere, neque tamen audire. Beatum namque illum Thomam Aquinatem diſſerentem, potius audietis in ipſo iam Nicolai pectore uiuentem, in eiuſdem ore clamantem. Aut enim in hoc ille naſcente renatus eſt, quod Platonicus aliquis opinabitur, aut ſaltem ſublimis è cœlo Thomas loquenti propitius afflat. Vos itaque in Nicolao uelut in uiua quadam ſtatua Thomam illum colite Aquinatem. Die. VI. Septembris. M. CCCC. LXXXIX. In agro Caregio.

Iocoſa gratiarum actio.

Marſilius Ficinus Roberto Saluiato, S. D.

ATlantem aſtronomiæ Principem poëtæ canunt, non ſolum perpetua quadam aſtrorum obſeruatione, ſed mira etiam proceritate corporis, cœleſtia conſecutum. Tu quoque ratione quadam forte ſimili ſydere nuper aſſecutus mihi uideris. Quo enim momento Iupiter ex alto oſcula libauit natæ, quo quidem in coitu poſcenti negare nihil ſolet, literas ad me ipſe dediſti. Quamobrem nec ego negare tibi mi Roberte quicquam uolo, quamuis neq; poſsim reddere quod dediſti, iam uerò ſi tanto plus cuique debeo, quãto plus acceperim, nihil certè cuiquam maius quam tibi debeo, perquam magnificentiſsime mi Roberte. Rides ne perquam magnificentiſsimum iſtud uerbum? Non importune forſan grandiſsimum hoc nunc nobis uenit in buccam, immenſum eſt enim quod dediſti, quodue debeo. Siquidem toto ſemel me donaſti mundo, quando mundum illum ad nos miſiſti diuinitus ab Ioanne deſcriptum. Legebam equidem mox tempeſtiuè tuas literas ſimul atque donum oculis contemplabar in noſtro illo, quod iamdiu nobis obtigit, quod & colimus, diui Chriſtophori ſacello. Orbem igitur præterea illum oculis luſtrabam, quem Athlantis inſtar humeris ille ſuſtinet, ſi forte nobis occurreret in orbe toto quicquam moueri tuo par uel ſimile perſoluendum. Interea diuus ille mihi. Quid nam inquit Ficine demens, ſub cœlo quæritas, æquale cœlo? Non ne totum accepiſti nuper ab amico mundum? Et interea plusquam Prophetam ille tuus te fecit amicus. Propheta quondam cœlum uidit nouum, terramq; nouam. Tu modo amici tui opera hæc non aſpexiſti ſolum, ſed manibus etiam tenuiſti. Creauit Deus ab initio cœlum & terram in abyſſo tenebrarum, quem ante genuerat in abyſſo lucis, recreauit quondam in ſapientia Moſis, recreauit & nuper, in ſpiritu Pici, in uerbo Mirandulæ, hanc unà cum literis Robertus tibi dono dedit. Tantum ipſe donum æquare nunquam potes, uix ego tam grandis æquabo, tam longus. Longe uale Marſili, longe ualeat & amicus. Hæc diuus ille mihi uiſus eſt mi Roberte loqui. Hac igitur & tu longiſsima ualetudine bene feliciterque uale, ſi modo ſalutaueris frequenter meo nomine Picum conplatonicum noſtrum. Sed heus tu, dic amabo, nunquid Democritum his ſaltem diebus appellare debuerim potius quam Platonicum? Mundi faber ſabbato quieuit ab omnibus operibus ſuis. Picus autem abſoluta iam mundi

iam mundi fabrica, magnum (neſcio quid) molitur. Num igitur nouos conſtituit unà cum Democrito mundos. Sed redit inter ſcribendum opportunè nimium, mihi nunc in mentem, quid noſter ille potiſsimum moliatur. Non ſoliuagum nunc per inania ſectatur Democritum, innumerabiles atomos numerantem, ſed illum certè, quem quotidie audimus ita clamantem. Pater meus uſque modo operatur, & ego operor. Operatur Dei filius, id eſt, procreat quotidie nouos animos quaſi mundos, per hos ergo mundos, uno iam abſoluto, Picus noſter animæ contemplator Chriſtum ſequitur, non Democritum.

Proœmium in librum de uita longa.

Marſilius Ficinus Philippo Valori ciui optimo atque nobiliſsimo, S. D.

QVanquam Plato noſter genio ſuo uiuit, & uicturus eſt, ut arbitror, dum mundus ipſe uiuet, meus me tamen genius huc ſemper impellit, ut poſt diuinum cultum omnia Platonis uitæ proſpiciam. Ad hoc ipſum iamdiu nobis aſpirat præ cæteris Medica domus, ad idem conſpiras & tu mi Valor, Medicum amiciſsimus, & Platonicę gloriæ, atque diſciplinæ admodum ſtudioſus, quam ergo uitam Platoni ſemper exopto, eandem opto Medicibus, ſimilemque Valori. Quamobrem hortor & obſecro te mi Valor, ut quanta ſemper opera gloriæ Platonicæ faues, tanta aliquando diligentia præcepta hæc noſtra de uita producenda legas, atque ſerues, quibus diu uiuens reſurgenti nuper diſciplinæ Platonis diutius unà cum magnanimo Laurentio Medici, patrocinari poſsis. Vale.

Ironia in librum ſuum contra grammaticum detractorem.

Marſilius Ficinus Tideo procuratori regio, S. D.

DEdi nudius tertius Antonio librario nomine tuo petenti Platonicum Iamblicum exſcribendum. Si tibi forte legenti ordo quidam in libro perpetuus non occurrerit, ſcito me hunc librum non ad uerbum expreſsiſſe, ſed ad ſenſum. Non tam, quoniam in Plotini commentarijs totus fueram occupatus, quam quia unicum eſt apud nos exemplar, mendarum plenum, & quod eſt deterius, fragmentorum. Tum uerò ſi ſtylus ibi noſter non ſatis tuo iudicio fecerit, iſtum Tidee, quando non placet, mittito, ſaltem accipito ſenſum. Aliquando enim ſub ære latet argentum, quemadmodum ſæpe contra tegitur æs argento, ſed ne grammaticus forte quidam ſeuerus Philoſophorum cenſor arrogantiæ me accuſet, quod hic argentum quodammodo mihi uidear uendicare. Aurum iſti concedo quam libentiſsime, ſi quo pacto poſsim rigidiorem in me iudicem munere tanto placare. Atque ut largius etiam ipſi gratificer, fontem iſtum equidem apellabo, me ciſternam. Vale felix. Me tibi commendo, tu quoque regi magno me commenda.

Iocoſa aduerſus ſilentium diuturnum.

Marſilius Ficinus Pierleono conphiloſopho ſuo, S. D.

CAeteri quidem diuturni ſilentij crimen, Apologia quadam & hac ſæpè longa purgare ſolent, tu uerò nouus Orator, ſi modo Orator eſt qui tacet, accuſationem ſilentij ſilentio diluis. Nouus certe Medicus contra uidelicet quam cæteri cōſueuerint, ſimilibus ſimilia curans. Iamdiu te omnes amici damnamus, quod nec ſponte, nec etiam laceſsitus, tuorum alicui quicquam ſcribas. At Proculus nuper abs te Florentiam ad nos profectus mandatis quidem tuis, ſed ſine tuis literis, ſilentium criminationibus in te noſtris impoſuit, iubens nos æquo animo ferre deſiderium literarum tuarum tam diuturnum. Nempe cum ipſe uir tantus tibique tam amicus epiſtolium diſcedens à te impetrare nequiuerit, nec mirum nobis, inquit, uideri debere, nec temerè factum abs te, ut epiſtolam quam non obtinuit ille, nec nos iamdudum impetrauerimus. Ita ſemper mira quædam non tantum loqueris, ſed facis amice, ſilentium defendis ſilentio, ſimilibus ſimilia cura, perſuades quoque tacendo, ſed noli rurſum precor librum, ſiue

liberum illum tuum, qui iampridem ad Laurentium Medicem eſt profectus, eodem quo tu ſilentio nobiſcum agere. Laurentio quidem uix, mihi uix aut omnino nihil loquitur, forſitan à Patre prohibitus. Concede tandem obſecro, ut tuus ille ſaltem cum Marſilio tuo paterna uenia indulgentiaq; loquatur. XII. Octobris. M. CCCC. LXXXIX. Florentiæ.

In librum de Vita.

Marſilius Ficinus Paulo Florentino inſigni Theologo in ſeruorum Mariæ grege egregio, S. D.

MItto ad te libros de uita noſtros, mi Paule uita digniſsime, nō tam ut legas hęc adminicula uitę, quam ut ſerues. Nam cū omnibus amicis meis uitam magnopere cupiam, tibi hanc affecto ſummopere. Orphico enim clamore tuo, ſacra paſsim declamatio ſpirat, & uiuunt parietes ipſi templorum. XV. Decembris M. CCCC. LXXXIX. Florentiæ.

In librum de Vita, poſt libros de ſomnijs & dæmonibus,

Marſilius Ficinus Petro Medici, S. D.

EGo iampridem meusq; Valor miſimus ad te Syneſij Platonici ſomnia, & Pſelli complatonici dæmones, ſed in ipſis portarum tuarum liminibus, neſcio quo fato, & ſomnia ſtatim euanuerunt, & omnes ſubitò diſparuere dæmones, ut hęc noſtra ſaltem, quam nunc mittimus, apud te uita compareat. Leuis forſitan ſomniorum, dæmonumq; iactura, uitæ uerò non leuis. Ito nunc igitur uita charior, melioribus utere fatis. Adito iam alacris Petrum Medicem decus noſtrum, penes eum uictura felicius. XV. Decembris. M. CCCC. LXXXIX.

FINIS.

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum, ad Nicolaum Valorem literis & moribus ornatiſsimum.

PROOEMIVM.

Marſilius Ficinus Nicolao Valori amico gemino, S. P. D.

CVm duodecim Epiſtolarum libros iam abſoluiſſem, eoſque recognoſcerem, deprehendi decimum undecimumq; librum certa adhuc inſcriptione carere, itaq; cogitanti mihi cuinam potiſsimum hoc opus geminum dedicarem, tu mihi in primis occurriſti mi Valor amicus & ipſe geminus. Gratis eum hactenus Philippus optimus frater tuus, atq; tu meorum operum gemini ſeruatores, ceu Caſtor atq; Pollux, nunc autem defuncto nuper Philippo, ipſe mihi ſuper fuiſti geminus, qui profecto dum te mihi offers, quod quidem pro humanitate in me tua quotidie facis, refers quoque Philippum incomparabiliter à nobis amatum. Et quantum nos angit grauiſsima Philippi noſtri iactura, tantum nos itidem ſufficiens per te compenſatio conſolatur. Conſolatur & ſpes firmiſsima ſperantem Marſilium libros ubique ſuos non minus Nicolao deinceps, quam olim Philippo commendatos fore. Lege feliciter, ac diu feliciterque uiue, & obſeruator Platonicæ ſapientiæ diligens, & ſtudiorum meorum diuturnæ ſeruator.

MARSI

MARSILII FICIni Florentini Epiſtolarum,

LIBER X.

Pro libro de Vita ad amicum miſſo.

Marſilius Ficinus Iacobo Martinio iuriſconſulto, S D.

FRuſtra librum de Vita profuturum amicis compoſuiſſem, niſi prodeſſet inprimis Iacobo meo mihi omnium amiciſsimo. Tu igitur ne fruſtra conſcripſerim, accipe libenter uitam, quam mitto noſtram, lege diligenter, teneto memoriter, ſerua ſedulo. Viue diu ad uotum, atq; feliciter. XVI. Decembris, M. CCCC. LXXXVIII.

Pro eodem.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici iuniori ciui præſtanti,

LIbrum de Vita noſtrum amicis quidem omnibus & literatis & bonis prodeſſe cupimus. Illis uerò potiſsimum, quorum ita multis profutura eſt, & qui rationem uiuendi optimam elegerunt, hi maxime omnium digni ſunt uita. Lege igitur diligenter, dilectiſsime mi Laurenti, ac diu feliciterq; uiue. XVI. Decembris. M. CCCC. LXXXVIII. Florentiæ.

Iocoſa.

Marſilius Ficinus Bernhardo Michelectio, & ſi forte riuali ſuo, tamen per quam dilectiſsimo per quam plurimam, S. D.

DEdicaui præterita æſtate Petro Medici noſtro librum Sineſij Platonici de ſomnijs, & libellum Pſelli complatonici de dæmonibus. Petrus igitur accepto libro, ſtatim prooemium legit, lecto poſuit, liber ipſe neſcio à quo paulopoſt ſublatus eſt, poſthæc diu quæſitus, hactenus non comparuit, ut profecto uideantur cum primum penetralia Domus, ſiue ſacræ cuiuſdam ædis attigerunt & diſparuiſſe dæmones, & ſomnia prorſus euanuiſſe. Perſcrutare precor accuratiſsime mi Bernharde, nū iſthuc ſomnia hæc, hi dæmones aduolauerint. Si ita compereris, expiate uos moneo, & ad nos expellite. Denique ſuſpicor, ne cardinalis uel Gregorius librum hunc legendū acceperint. Si forte habent, lectum ad nos mittant. Saltem non habere ſignifica, ut alibi diligentius perquiramus. Commenda me uenerabili uiro Pandolpho Lunæ, Solem uerò cur nam prætermiſerim? Cōmenda igitur inprimis cardinali noſtro Soli, deinde Pandolpho Lunæ, & quidem plenè, ſed ut hinc exorſi cathalogum cœleſtium proſequamur: Cōmendabis & Ioanni baptiſtæ, propter leges quaſi Ioui, Gregorio quin etiā Mercurio noſtro, Sed dic amabo, ubi nam Venerem collocabimus? Matthæus igitur Venus eſto. At quoniam inermis eſt ſine cupidine Venus? ages ipſe Cupidinem. Alioquin hodie Bernharde mi uix amabere. Saturnum uerò, ac Martem lætitia & humanitas à feſtiuo cōtubernio ueſtro procul expellit. Vale. XXI. Decembris. M. CCCC. LXXXVIII.

Prooemium in libros primo quidem miſſos ad Laurentij filios & Valorem, deinde ad Laurentium Medicem.

Marſilius Ficinus magnanimo Laurentio Medici, patriæ ſeruatori, S. D.

SIneſius atq; Pſellus & Iamblicus, ac Porphyrius Proculusq; Platonici, iampridem ampliſsimas tuas ædes ingreſsi, ingenuos filios tuos ſalutauerunt, hactenus quidem recte admodum fecisse uidentur. Quod autem inſalutatum te reliquerint, nec egiſſe prudenter, nec euaſiſſe felices. Imprudentiam ergo ſuam tandem recognoſcentes, ut quandoque feliciores ſint, limina nunc tua reuiſunt cognituri Patrem, ac rurſum unà cum patre filios agnituri, ſic protinus uicturi felicius. Quippe cum nuper compertum habeant, nec libros quidem de uita noſtros, abſq; tuis auſpicijs uiuere uoluiſſe. Comitantur præterea hos quique Philoſophos Priſcianus Lydus, ſimul & Theophraſtus. Hi enim cum Valorem meum ſaluere iamdiu dixerint, & ardenter optauerint;

hodie te alacres adeunt, ita demum magnopere uotum conſecuturi. Vt inprimis ipſi penes te ſalui ſaluum faciant & Valorem, per te pręcipue poſt Deum ſaluere deſiderantem. Salue ante alios optime Patrone noſter, ac tantos Philoſophos apud te colloquentes feliciter audi.

Cœtus ciuium quorundam elegantium, & optantium tranquillitatem, nomine Mammola.

Marſilius Ficinus Bernhardo Oricellario dilectiſsimo in libertatę uitæ & ſecura quadam negligentia fratri, S. D.

CVm rerum omnium uiciſsitudo quædam futura ſit, meum certe eſt (neſcio quo fato) uiciſsitudinem in pleriſque reddere. Cæteri ſane ſeruitute ſolent, & quidem longa, breuem ſibi tandem aſciſcere dominatum. Et ſumma quadam diligentia præfecturam. Ego uiciſsim libertate potius, & negligentia, neſcio quam heri præfecturam nactus fuerim uel cenſuram. Et in hac quoque dignitate uiciſsitudo patet. Nempe cenſores alij corrigunt imprudentiam. At ego deinceps ſum (neſcio quomodo) prudentiam correcturus. Iam uerò & hic uiciſsitudo reſurgit. Nam prudentia Mammolæ imprudentia eſt apud uulgus. Atque contrà prudentia uulgi manifeſta quędam eſt apud Mammolam imprudentia. Summa denique rerum uiciſsitudo in qua cōtubernij huius uerſatur officium, ſi quod habet officium, hæc eſt profecto, ut cum cæteri ſecuritatem omni cura ſtudioſe perquirunt, nos per ſummam quandam incuriam, non quæramus quidem, ſed iam habeamus. Nam quærere certe curioſi eſt, habere uerò ſecuri, nec tam quod optaueris poſsidere, quam quicquid forte poſsideas, id optare. Et id ipſum uelle quod habes. IIII. Ianuarij. M. CCCC. LXXXXIX.

De charitate nonnihil, cum commendatione rerum ſuarum.

Marſilius Ficinus Alexandro Philicharo, S. D.

SI charitas omnis incipit à ſe ipſa, quemadmodum uulgo fertur, heri equidem apud uos charitatis officium non ſum ſecutus, quando magiſtratui ueſtro commendaui quidem alios, me ipſum uerò interim prætermiſi. At ſi uerior Pauli Apoſtoli ſententia eſt dicentis, charitas non quęrit quæ ſua ſunt, ſed quæ alterius, ingentem habui charitatem, & idcirco charitate ſum dignus. Tantum igitur amicorum in rebus meis indigeo diligentia, quantum ego in re quidem mea ſum negligens, in aliena diligens. Tu uerò nobis es amicus, tibi igitur me commendo, ut Caregium in me Caregioſum habeas commendatum. XXII. Ianuarij. M. CCCC. LXXXXI.

Laus nobilis & optimi ciuis.

Marſilius Ficinus Iacobo Antiquario, S. D.

SI librarij quondam noſtros Platonis libros tanta diligentia impreſsiſſent, quanta Philippus Valor magnificentia exprimi procurauerat, optime nobiſcum actum exiſtimaremus. Libros autem de uita noſtros exprimi ſorte nuper feliciore curauit uir nobiliſsimus pariter atque optimus, & antiquitatis innouandæ, quemadmodum & tu dilectiſsime mi Antiquari, ſtudioſiſsimus. In quo ſane Platonicum illud re ipſa compertum habemus, ex ſtyrpe uidelicet generoſa prolem ingenuam proficiſci, ac ſi educatio diligens acceſſerit, optimam. Quem ergo noſter hic librum de uita hodie mihi dono dedit, do equidem fratri eius ad te ferendum Nicolao eleganti grauiꝗ iuueni oratoris Florentini nepoti, ut ſicut literatorum noſtra hæc diligentia profutura ſit ad uitam, tibi maxime proſit, uita certe digniſsimo. Sed quoniam de oratore noſtro facta mentio eſt, Franciſcus Valor qui iſthuc legatus accedit, & patruus eſt Philippi, atꝗ Nicolai, & mihi ætate quidem frater, ſed reuerentia pater. Vir profecto prudentia, integritate, authoritate ſumma, quem quotiens aſpicimus & audimus, quod & quotidie facimus, quaſi magnum illum Coſmum Medicem, quem uultu uerbiſꝗ refert, ſpectare & audire uidemur. Quorſum hæc Antiquari quam optime? Vt dum per legatum tibi mitto librum, interea quis ille ſit, & quantus tibi ſignificauerim. Significo quin etiam Ioannem Picum Mirandulam, & Angelum Politianum, noſtros non mediocriter te amare.

Commendatio

Commendatio cauſæ iuriſconſulto,

Marſilius Ficinus Leonardo Iuriſconſulto, S. D.

CAuſam noſtram pluribus uerbis amiciſsimo cõmendare ſuperfluũ arbitramur. Superuacuum quoq; iuſto Patrono, iuſtam ſui clientis cauſam commendare. Quid ergo? Significatione potiuſquam commendatione apud te nunc utemur. Hebræi Iouem Sedech, id eſt, iuſtitiam, nominant. Quoniam & in genitura regnans iuſtum ſignificat hominem, ſtrenue pro iuſtitia repugnaturum, & in cauſis agitandis ſi cœlitus potenter aſpexerit, iuſtam portendit fore ſententiam. Cum igitur nõ ſolum apprime doctus ſis atq; facundus, ſed etiam Iouialis, et cras pro noſtra cauſa pugnaturus, Sole feliciter Iouem aſpiciente, ſperamus, ſi modo ingenij tui neruos intenderis, te iniquas aduerſariorum noſtrorum cauillationes expugnatum. Vale.

De amore & amicitia & commendatio amici.

Marſilius Ficinus Hieronymo Donato Veneti ſenatus oratori clariſsimo, S. D.

ANtonius Pelottus Apollineus Academiæ noſtræ lepos, uir alioquin fallere neſciens, fallit me quotidie falli uolentem: Semper equidem heri putaram tantum me debere Pelotto, ut amplius in poſterum debere me poſſe negarem. Semper uerò deinceps ampliore quodam in me officio arctius me ſibi deuincit. Vnde ſtatim me conuincat ſententia ſuperiore deceptum. Hodie tandem ampliſsimo omnium beneficio me affecit, quando me teq; ſimul ex amantibus effecit amicos. Nempe uterq; noſtrum, dilectiſsime mi Hieronyme, iamdiu alterum ardenter amat. Hactenus tamen neuter erat, ut uidetur, amicus, ſe uidelicet neſciens redamari. Sed Poëta noſter Antonius nunc poëtæ, id eſt, effectoris & transformatoris officio functus, amicitiam inter nos confecit, & in amicos transformauit amantes, dum utrumq; certum reddidit non redamari ſolum ab amato, ſed & prius diutiusq; amari. Virorum profecto philoſophantium amicitia, non minoris apud mortales uidetur eſſe momenti, quam inter cœlicolas, cœtus felicium Planetarum. Significauit præterea mihi Pelottus quantum & ipſe uiſere me deſideres. Ego certe te, mi Hieronyme, iamdiu uidere percupio. Et ſi egregium animum uultumq; tuũ non ſolum in elegantiſsimis tuis literis, uerùm etiam in ore, in uultu Ioannis Pici Mirandulæ, & Angeli rurſum Politiani tuorum quaſi præconum, & audire frequenter mihi uideor & uidere. Tu me uerò quantuſcunq; ſum in ipſo Valore meo iſthuc procedente, uidebis in Franciſco Valore inquam Florentini ſenatus Oratore. Hunc equidem amo præ cæteris & admiror, hic enim magnum illum Coſmum, quem adoleſcens ſenem adeò uenerabar animo, facie, ſermone refert. Hunc igitur cum primum aſpexeris, Marſilium protinus introſpicies libenter in ſuo Coſmo uiuentem. Sed non quantus ſum ut modo dicebam, in meo Valore me cernes, Imò uerò uelut per uitrum intuens, maiorem in eo me uidebis effectum. Quantulus deniq; uel in me ipſo ſum, uel quantus in iſto, tantus ſum optime mi Hieronyme tuus, plura inſuper amor ingens ſcribere me prorſus impellat, niſi Nicolaus Valor Legati nepos Iuuenis quidem elegans & admodum in iuuentute ſenex, iſthuc accederet, multa præterea tecum meo nomine loquuturus. Vale.

De amicitia & immortalitate animæ.

Marſilius Ficinus Bernhardo Bembo Veneto, S. D.

CVm ſingularis inter nos amor, mi Bernharde, non à mortali cauſa, ſed immortali potius & cœleſti fuerit procreatus, merito præter epiſtolarum monumenta, memoriam eius non cuilibet libro, ſed libris potiſsimum de immortalitate commendare conſtitui, rem uidelicet immortalitatem immortalitati commendans. Teſtis eſt igitur amoris tanti iãdiu liber Theologiæ de immortalitate ſextus. Teſtis & nuper diuinus Plotini de imortalitate liber, in cuius argumẽto ſcripſimus hodie quæ ſequũtur. Deſideras, maganime Laurenti, breuem tandem longæ diſputationis ſummã, diſputationis, inquã, de immortalitate, & in Theologia & in præſentia in longũ iam productæ.

Deſiderabat

Deſiderabat & idem noſter ille Bernhardus cum Veneti ſenatus hic Orator nos hac de re latiſsime diſputantes audiret, Bernhardus, inquam, Bembus uir apprime doctus, doctorumq́ Patronus, atque meus in ſydere genioq́ frater. Tibi igitur atque illi pariter hæc erit ſumma, quatuor diſtincta capitibus. Primo quidem, quod anima rebus caducis dominari poteſt incitamentisq́ corporeis repugnare. Secundo, quod multa à corporibus ſeparata frequenter excogitat, ſiue res ipſas attingat per ſe ſeparatas, ſiue ſeparet ipſa. Tertio, quod naturaliter æterna deſiderat, ac ſæpe æternorum fiducia negligit temporalia. Quarto, quod æternum colit Deum, uitæ ſempiternæ gratia. Tota deniq́ religio naturalis homini, firmiſsimum immortalitatis eſt fundamentum.

Dæmones ſolares Medici. Item Commendatio libri de uita.

Marſilius Ficinus Pierleono Medico, S. D.

SAlute dilectiſsime mi Pierleone, ſalue iterum magne Leo. Sed ne forte putes cognomento Leonis te nunc inferiorem homine iudicatum, cœleſtem dico Leonem non terrenum. Niſi forte terrenum hominem, qui in terram è cœlo deſcenderit, legimus enim in carminibus Zoroaſtris, duodecim Zodiaci ſignis, duodecim præeſſe rectores. Vbi eum qui Leoni præſidet, nominat Leonduchum, additq́ue ritè uocatum in terris appariturum immenſa figura orbem totũ occupaturum, huic ergo Chaldæi ſubiectos dæmonas nominauere Leones, qui etiam oculis noſtris quandoque ſe aſferant, figuris, pro arbitrio, uarijs humanisq́, nonnunquam artes Apollinis profeſſuri, herbis pariter uerbisq́ medentes. Si nunc te unum ex his Leonem cognominauero, nec indignabitur ueritas, nec tu igitur dedignabere. Sed de his ſatis. Patronus noſter magnanimus Medices unà cum uita ſua ad te fert & meam. Vbi igitur ſuam tibi credit, meam quoque commendat, hic tu precor utriuſq́ medicum age, herbis quidem curato ſuam, uerbis uero meam curato pariter & ornato. Quid uelim intelliges *planius, ſi quando* Bernhardum noſtrum egregia quidem indole iuuenem, præſtantũ uerò uirtute uirum audiueris noſtra legentem.

Filij Solis dicuntur quibus naſcentibus Sol aſpirat, Sol in Leone in nona cœli plaga.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici Iuniori, S. D.

ORationem Iuliani Platonici ad Solem habitam, in qua certis argumentis Solem ipſe ſuum agnoſcit Patrem, Laurenti merito poſtulaſti, nam & ipſe, niſi forte geneſim ignoras tuam, genus à Phœbo ducis. Ille enim te naſcentem è regio ſtatim ſolio gaudioq́ ſuo libenter aſpexit. Illum tu parentem ſplendore uirtutis, & carminibus imitaris.

Commendatio literati literato.

Marſilius Ficinus uenerabili Ioachimo Patri Prædicatorum generali, S. D.

CVm literatum iuuenem uiro literatiſsimo, uirtutis indole præditum uirtute præſtanti, amicum meum, amiciſsimo meo commendaturus ſim, in pręſentia breuis ero. Facile enim me perſuaſurum ſpero Dominicus Florentinus Ioanne natus, prædicatoriam diui Dominici ſub te Patre profeſsionem agens, tuum poſtulat patrocinium, atq́ ego ſui gratia poſco. Vale.

In librum de uita, de accepto dono.

Marſilius Ficinus Martino Vranio Conſtantienſi, S. D.

LIber de uita noſter eſt expreſſus. Accepi his diebus ab impreſſoribus unum ad te miſſurus. Et hunc quidem non tibi uenalem, ut cæteros, ſed gratis accipies, imò abs te iam emptum, & pretio quidem magno, quando enim tuã amore nobis animam tradidiſti, uitam tibi noſtram extra controuerſiam uendicaſti. Accepi nuper tuo nomine thecam cultellariam manubrijs gemmeis & aureis ornatam, minus nõ philoſophicum tantũ, ſed & regium, regio nimirum animo tuo dignũ. Mihi præterea quam gratiſsimum,

gratiſsimum,præſertim quoniam hoc dono eundem mihi tibiq́ præeſſe genium planè perſpexi. Nam cum compertum haberem Calcidonium quidem ſubeſſe Aquario præſertim medio, Iaſpidem uerò Saturno Aquarij Domino, mihi autem eo gradu Saturnus aſcenderit, utrúmque lapidem ardenter optabam. Votum ergo meum genio meo notum, tibi ſubitò notum, declarat, eodem nos genio gubernari. Quid uero quod Autumno ſuperiore affectare talia cæpi. Tu interim, ut conijcio, eodem tempore de mittendo ad nos dono deliberare. Si quis igitur ſibimet ipſe gratias unquam ſit acturus, certè nunc Marſilius Martino gratias ingentes agit. Poteſt ſanè idem ſibi gratias agere, ſi modo ſit geminus. Vterq́ noſtrum geminus eſt, dulciſsime mi Martine. Eadem ratione geminorum in cœlo ſydus eſt unum futurum, ut ſpero, commune animis noſtris hoſpitium. Vale feliciter. Libri epiſtolarum tibi exſcribuntur indies. Plotino extremam manum propediem imponemus, et nunc hàbebis ſubitò, cum primum impreſſus fuerit. Me certè ſemper habes. x. Aprilis. M. CCCC. LXXXX. In agro Caregio.

Approbatio libri ex comprobatione Doctorum.

Marſilius Ficinus Matthæo Aretino phyſico neceſſario ſuo, S. D.

Librum de uita phyſicum Vere & æſtate ſuperiore compoſui inter flores in agro Caregio, Vtinam Florentem. Tunc demum probaturus cum à phyſicis comprobatum fuiſſe reſcirem. Accepi uerò diebus ſuperioribus literas tuas tanto plenas ſpiritu, ut ſubitò earum afflatu uita mea quæ iam pridem edita quaſi, ut ita dixerim, exſpirauerat, mihi protinus reſpirauerit, tuaq́ apud me approbatione fuerit approbata. Vide igitur mi Matthæe quantum mihi placeas, in quo & ipſe mihi placeo. Perge precor, atque ut nos iam amas ſemper ama, phyſicisq́ commenda. Petis præterea ſiquid nuper ediderim. Septem Platonicorum libros magno Laurentio Medici nuper dedi ſuo arbitrio exſcribendos, cum reſcripſerint habere poteris, neque multo poſt, Plotini libros & commentaria in eos noſtra. Vale feliciter. XXIX. Aprilis. M. CCCC. LXXXX In agro Caregio.

Commendatio Academiæ Peripateticæ.

Marſilius Ficinus Antonio Fauentino Peripatetico pariter & Platonico, S. D.

Perge precor, Antoni miles ſtrenue, àntiquam Academiam reſurgentem, ut iam pridem facis, totis uiribus adiuua. Peripateticus miles, imò dux Platonicos feliciter adiuuabis. Deus ipſe pro religioſa Philoſophia, pro pietate pugnabit. Si ergo Deus pro nobis, quis contra nos? Tentaui pro amico aditum, quem monueras, patebit, ut arbitror, quandoq́ honeſtus in publico gymnaſio locus. Sedulo equidem id efficiam, cauſam non deſeram. Rem totam aliâs latius patefaciam. Vale. XXX. Aprilis. M. CCCC. LXXXIX. In agro Caregio.

De adorando Deo in confeſsionibus Auguſtini.

Marſilius Ficinus Magnanimo Laurentio Medici, S. D.

Tutus ubiq́ ſolus, cui Deus adeſt. Prope eſt Dominus (inquit Dauid) omnibus inuocantibus eum, inuocantibus eum in ueritate. In ueritate primus Deum ſolus inuocat uir ſapiens ſimul atq́ ſanctus. Talem fuiſſe diuum Auguſtinum non dubitamus. Quamobrem unà cum Auguſtino, mi Laurenti, præceptore pariter & Patrono Deum ſuppliciter adoremus. Ita proculdubio precantibus ipſe Deus aderit. Nam clementer adeſt etiam precaturis, efficitq́ ut cum in ueritate precemur. Qua uerò ratione in ueritate adorantes Deum, impetraturi ſimus, docet ipſe Propheta, Qui poſtquam inquit, Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in ueritate, ſubiungit uoluntatem timentium ſe faciet & deprecationem eorum exaudiet. Præterea, Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe. Denique, laudationem Domini loquet̃ os meum. Quibus in uerbis admonet, ut ſemper timeamus, amemus, laudemus Deũ, ſi modo

petentes

petentes cupimus exaudiri. Iam uerò quid potiſsimum ſit in oratione petendum, eiſdem uerbis ſimiliter aperit. Cum enim tria hæc, timor, amor, laus, efficiant ut impetremus, merito tria eadem, dum adoramus, nobis poſtulanda uidentur. Concedat uidelicet nobis Deus ut eum timeamus recte, amemus ardenter, rite laudemus. Summatim uerò adorare docet & impetrare Dauid, ubi ait, delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui, Sed iam orantem Aurelium audiamus. Sic enim cui regium nuper templum condidiſti, eidem ipſe diuinum templum ædificabere. XII. May. M. CCCC. LXXXX. In Agro Caregio.

Oratio quotidiana.

Marſilius Ficinus Hermolao Barbaro Amphioni Herculi Apollini ſuo, S. D.

SAlue humaniſsime & elegantiſsime Barbare, ſalue ſemper præcipua poſt Deum mea ſalus. Commendaſti nuper dum hinc abires orationibus apud Deum noſtris uitam tuam. Commenda uiciſsim uerbis apud ipſum Dei uicarium tuis uitam meam. Ego ſanè mi Hermolaë quod ſemel promiſi tibi ter præſto quotidie. Ter enim Pſalmum illum, exaltabo te Deus meus rex, quotidie iam diu cano Deo. Et poſtquam admonuiſti hunc concino ſemper tui memor. Doctores Hebręorum omnes extra controuerſiã conuenerunt, quicunq; mane, meridie, ueſpere, Deum hoc Pſalmo laudauerit æternæ felicitatis hæredem fore. Tu uerò quid erga uitam noſtram uiciſsim pro humanitate tua ſis acturus intelliges, quando libros de uita noſtros legeris, Apologiam pręſertim libris additam, ubi cum Amphionem, Herculem, Apollinem conuocatos audies, ubiq; Hermolaum intelliges aduocatum. XV. May. M. CCCC. LXXXX. Floren.

Pro libro de Vita.

Marſilius Ficinus Antonio Calderino amico ſuo officioſiſsimo, S. D.

LIbros de Vita, dabis Hermolao Barbaro nomine Valoris atq; Marſilij, cum his epiſtolam, cæteris uerò hæc tuo nomine monumenta dabis. Quicunq; non perturbata mente, ſed iudicio ſano noſtra legerit, plane perſpiciet, quam ſyncero cõſilio, quam pia mente, quanta religionis ueneratione conſcripſerim. Præterea cognoſcent literati omnes, quantum debeant fauere libris noſtris literatorum uitæ diligentiſsimè conſulentibus. Vale etiam Reuerendiſsime diui Marci Cardinali noſtro Patrono frequentiſsime nos commenda. Atq; Patrocinij nobis ab eo præſtiti gratia, gratias ingentes age. XXVII. May. M. CCCC. LXXXX. Florentiæ.

Marſilius Ficinus reuerendiſsimo in Chriſto Patri. D. Franciſco Soderinõ, epiſcopo Volaterrano ſe commendat.

ACcepi ſuperioribus diebus humaniſsimas abs te literas, quibus quantum in cauſis non ſolùm meis, ſed etiam amicorum meorum ſis officioſus, plane cognoui, imò agnoui potius antea mihi cognitum. Quod igitur amicis noſtris tam libenter patrocineris, gratias tibi magnas ago, ſed multo maiores quod Patronum tuum reuerendiſsimum Cardinalem Alerienſem præſtiteris & mihi Patronum. Accepi enim per literas Antonij Calderini noſtri antiquum hunc tuum Dominum, ac nuper meum, aduerſus calumniatorem quendam ſtrenuè nobis patrocinatum. Id equidem non meis ullis in eum meritis, ſed cùm tuis apud eum commendationibus, tum etiam pietati & clementiæ ſuæ acceptum refero. Tui uerò poſthac erit officij uel amoris ſaltem, optime Soderine qua Patronum tantum ratione mihi conciliaſti, eadem perpetuò conſeruare, & quas ego gratias uix agere poſſum, accumulatius agere, habere, referre, denique mihi ſignificare, ſiqua in re gratificari inſigni huic pietate Patri & Domino poſsim.

Gratiarum actio pro Patrocinio exhibito nobis à Principe.

Marſilius Ficinus reueren. in Chriſto Patri Domino Marco Cardinali D. Marci, S. D.

DEſideras magnum Plotinum uidere uenerande Pater, quod mihi nuper Antonius Calderinus noſter officioſe admodum ſignificauit. Viſes quidem Plotinum breui, ut ſpero, argumentis in eum noſtris mox abſolutis. Sed ut interea quantum uirum, aut heroa potius, ſis uiſurus intelligas, audi precor quæ Porphyrius eius auditor in uita Magiſtri deſcribenda recenſet. Et profecto, inquit Plotinus, ipſa quoque natura ab initio maius aliquid præter cæteros poſsidebat, Aegyptius enim quidam ſacerdos Romam perueniens perq; amicum quendam Plotino ſubitò notus, cum exoptaret ſuam Romæ ſapientiam oſtentare, ſuaſit Plotino ut ſecum accederet familiarem ſibi dæmonem (eo aduocante) protinus inſpecturus. Cui facile Plotinus eſt obſequutus. Acta uerò eſt in Iſio dæmonis inuocatio. Solum namque hunc locum Romæ purum, ait Aegyptium inueniſſe. Sed cum in aſpectum proprium ipſe dæmon accerſeretur, pro dæmone Deus acceſsit, qui ſanè non eſſet in genere dæmonum. Sic ergo repente Aegyptius exclamauit, beatus es ô Plotine qui habeas pro dæmone Deum, neque ex inferiori genere ſis ducem ſortitus familiarem. Hæc Porphyrius. Sed quam opportunè nunc in hiſtoriam hanc incidimus? Nam quemadmodum Aegyptio Sacerdoti quondam demonem inuocanti pro dæmone Deus apparuiſſe fertur, ita mihi in Apologia nuper Herculem & Apollinem aduocanti, Pater eorum Iuppiter ipſe comparuiſſe uidetur, quando Venetus Eccleſiæ cardo cœlitus à Diuo Marco miſſus, Patronus mihi tutiſsimus affuit. Hunc ex ipſo Iouis ordine in terras demiſſum, teſtimonio nobis eſt fortuna, quidem eius ampla, amplior uerò uirtus. Nam & aſtronomi Iouem fortunam primam nominauerunt. Et Iudei eundem Sedech, id eſt iuſtitiam, communi lingua cognominant. Salue ſimul & uale feliciter ſalutaris nobis in terra Iuppiter ſignificate quidem ab Ioue celeſti, à ſuperiore uerò create. Ego autem Mercurius fore cogar, ſi dignas officio tuo gratis ſim acturus. XXVI. Iunij. M. CCCC. LXXXX. Florentiæ.

Gratiarum actio pro patrocinio exhibito nobis à Principe.

Marſilius Ficinus Rainaldo Vrſino Archiepiſcopo Florentino, S. D.

SAlue diu, ſalue ſemper Paſtor bone, ſalus ouium, Paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouibus ſuis, ut eat & paſcat, & tueatur à lupis. Ita tu nuper agnum tuum Ficinum pie admodum ex uoracibus luporum faucibus eruiſti, & Saturno iam nos grauiter inuadenti, tu quaſi Iuppiter es oppoſitus. Vaticinatus equidem uideor, Antiſtites Iouiales, id eſt, magnanimos, & ueridicos periclitanti mihi patrocinaturos, ubi de Planetis ſtelliſq; diſputans, totiens Iouem cæteris antepoſui. Te uerò Iouialem appellaui iamdiu etiam antequam tuam geneſim contemplarer, & ubi contemplatus ſum idem prorſus aſſeueraui, ex cancro uidelicet regno Iouis aſcendente, atq; ex ipſo Ioue in undecima ſuo gaudio feliciter conſtituto, & inde Cancrum ſuum figura ex agona contuente. Sed omnia tãdem bona à ſummo Ioue cœleſti creatore Iouis proficiſci putamus. Quoniam uerò Vicarius eius ſummus Pontifex ueſtra opera nobis aſpirare cepit, opto eum non ſolum aſpirare nobis, uerùm etiam ipſum ſpirare diu. Itaq; ſi eius geneſim intelligerem & corporis habitudinem, & à quo morbo medici huic maxime timeant, confectionem, uel medicinam aliquam diligenter excogitarem diuturnæ uitæ atq; proſperæ ualetudini profuturam. Hanc ſaltem gratiam uobis referre cupio, referre uerò parem ne Gratiarum quidem trium dux Venus ipſa poterit. XXVI. Iunij. M. CCCC. LXXXX. Florentiæ.

Commendatio diligentiæ, Officia Mercurij.

Marſilius Ficinus Antonio Calderino quondam, ſed iam Caliderino.

SAlue calidiſsime ſimul, & callidiſsime mi Caliderine. Quanto enim cordis calore nos amas, tanta res noſtras calliditate gubernas. Miſiſti nuper quidem literas caloris & elegantiæ plenas, iamdiu uerò officium præſtitiſti. En quid erit pretij? Hoc ſaltem inter Ioues, Apollines, Hercules, Amphiones. Tu mihi deinceps Mercurius eſto. Quanquam & hic nobis extitiſti iamdiu. Quod ſanè literæ ad noſtrum Cardinalem noſtræ declarauerunt. Nuncias, interpretaris, perſuades, concilias, expedis. Ergo Mercuri facunde noſter, quas nunc ego balbus nequeo, heroicus Patronis noſtris ipſe gratias age. Perſuade præterea, ne cauſam deſerant, ſi perſeuerauerint uſque ad finem ſaluus ero.

Declaratio amoris unici.

Marſilius Ficinus Martino Vranio Conſtantienſi, S. D.

ALter Marſili ſalue, dulciſsime mi Martine, amice Vranie, reuera cœlitus mihi date, in quo apprime mihi ipſe placeo, cui in primis ſalutem exopto. Accepi literas abs te. XXIII. May die miſſas. Acceperam etiam quas XII. Martij die dederas. Nec tamen munuſcula quæ miſiſſe ſcribis, ſed munera rege digna. Epiſtolam uerò miſſam abs te cum tribus rhenenſibus aureis die. XXVI. Aprilis nondum habui. Dedi iampridem ad te literas ei qui dona tuo nomine mihi reddiderat. Do Georgio hodie quinterniones epiſtolarum ſeptem, reliquos qui multi ſunt, miſſurus aliâs, ac forte breui, ſi tabellarium nactus fuero. Plotino iam finis imminet. Aurũ & argentum abs te Martine nolo, te tantum uolo, tu mihi ſufficis unus.

Purgatio traditionis in reſpondendo.

Hermolaus Barbarus Venetus Marſilio Ficino Platônico, S. D.

FErus ſim ne dum Barbarus, qui nec muneri, nec literis tuis reſponderim, niſi eo ingenio eſſe te cognoſcerem, ut tum demum amicos tuos diligeres, cum ſecurius tecum agunt, nec ſolliciti ſunt, ne aduerſum te minus officioſi fuiſſe uideantur. Ego uerò lucubrationem tuam non doni modo, ſed beneficij quoque loco poſui. Nihil mihi poterat infami cœlo gratius accidere quam liber ſanitatis, & ſtudiorum præcepta continens. Quod autem rogas, ut quemadmodum tu me Deo, ita ego te Vicario eius commendem, ſcito id me non ſolùm feciſſe, uerùm etiam ex animo diligenter, ac ſæpius feciſſe. Atque ut hoc uериſsimum eſſe intelligas, reſpondit per Laurentium ſtetiſſe, quominus huc te arceſſeret, multa de te mitiſsimus Pontifex honorificentiſsime locutus, in ſententia ſua permanet uidendi te apud ſe. Quod quidem ſi futurum aliquando eſt, opto, ut in legationis meæ tempus cadat, id & tibi gratum fore ſcio, mihi certe commodum, ſed hæc ſatis, tibi & mihi uale. Quibus meo nomine ſalutem iſthic dici uelim, quorum beneuolentiam inter prima mea bona collocem, qui me ſuis excellentibus officijs obæratum fecere, tu melius quam ipſe noſti. Romæ Kalendis ſextilibus. M.CCCC. LXXXX.

Petitio Auxilij in publicis oneribus.

Marſilius Ficinus Bernhardo Diuitio Laurentij Medicis Amanuenſi, S. D.

TAnta mihi eſt erga magnanimum Laurentium reuerentia, ut uel epiſtola, quæ minus erubeſcere ſolet, iam erubeſcat. Hæc igitur nunc Laurentium aditura, interim rubore cohibita ad te ſaltem dilectiſsime mi Bernharde confugit. Sed uenit nimium ad te quoque lenta, utpote quæ non feſtiua quidem, qualem forte deſiderat, ſed querula uenit, & queri præterea neſciens, uidelicet à Philoſopho ueniens querelis minime omnium aſſueto. Quid ergo? Narrabit ſaltem. Publica literatis ſtipendia ubiq; dari ſolent, ne dixerim, & in patria debent, ampliſsima certe Florentiæ dantur & peregrinis & ciuibus, ego uerò literoſus ſenex ſtipendium literarium ut excipiam

nihil

nihil poſtulo, non enim tantum mihi arrogo, ſed ſatis mihi factum fuerit, ſi non dedero. Recepi me nuper in ſeceſſum montis Vecchij, ne frequentes amicorum ſalutationes, præſens hoc meum cui totus nunc incumbo Dionyſiacum opus interpellarent. At uerò quod longè moleſtius eſt, non interpellant quidem me amici mei, quos iam deſidero, ſed interturbant quotidie exactores improbi & uexant, ut uerius dixerim, extortores, poſt decimas illas mox ſtudij Piſani nomine, Florentinum hominem certe ſtudioſiſsimum à diuino circa Dionyſium ſtudio ſeparantes. Fortuna ſtudijs inimica bonis, ne diuinum opus id producam, & multis me id genus iniurijs agitat, & crebris interea corporis languoribus afficit, ſed præſtat excreſcentem hic querimoniam intercipere. Sperare tandem, aſpirante Deo, proſperam ualetudinem, leuamenq; curarum ſtatim, Laurentio ſuccurrente. Vale feliciter optime mi Bernharde, & quam potes ipſe fer opem.

Purgatio circa ſalutationem non frequentatam.

Marſilius Ficinus Pandulfo Piſaurenſi prætori Florentino, S. D.

SAlutaturus equidem te, mi dilectiſsime, frequenter eram, ſalutationes quidē priores intercepit magnus ille Plotinus, ſequentes iterum Dionyſius Areopagita maximus nunc intercipit. Interceptores tantos æquo animo tolerabimus, nam & ſi ſalutationes impediunt, ſalutes tamen mutuas animorum ſemper inter ſe loquentium è medio tollere, neq; poſſunt, neq; uolunt, ubi uolunt, ubicunq; uerſor inter literas, certè à literatiſsimo Pandulfo meo nuſquam abſum. Vale.

Alludendo nomini declaratur diuitias eſſe bona animi.

Marſilius Ficinus Bernhardo ſuo uulgari quidem lingua Douitio, Latina uerò Diuitio, S. D.

CVm te mi Bernharde uulgus quidem Douitium uocitet, Latinitas uerò Diuitium, hinc forſan auſpicabitur aliquis te non uulgaribus artibus fore diuitem, ſed Latinis. Artes uerò Latinæ ſunt, quod te non latet, Latinæ literæ, liberaleſq; humanitatis artes, ac ipſa in primis humanitas. Ego uerò te harum diuitiarum genere non tam aliquando fore diuitem auguror, quam iam eſſe teſtificor. Verùm ne forte quos Deus ipſe coniunxit, ego diutius ſeparem. Quod modo tibi, mi Bernharde, dicebam, Petro quoque fratri maiori tuo dictum puta. Harum ambo diuitiarum affluentia iamdiu magnanimo Laurentio accepti eſtis, longè omnium hac ratione ditiſsimo. Gloria & diuitiæ in domo eius & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. XXV. Octobris. M. CCCC. LXXXX. In Agro Caregio.

De fato & fortuna & ſuo cuiuſq; dæmone.

Marſilius Ficinus Gregorio Scuto Alexandrino inſigni medico. S. P. D.

QVod Plato in Timæo & Phœdro & Sympoſio probat, amorem perturbationum omnium principium eſſe. Quod probat iterum in Phedone, dolorem ſemper uoluptati ſuccedere, ac ſæpè uiciſsim, Id equidem in dies magis magiſq; comprobo. Ac nuper in diſceſſu, dilectiſsime mi Gregori, tuo proculdubio ſum expertus. Inueneram tandem, ut fertur, hominem iuxta cor meum. Itaq; quantum præſentiam huius amabam, tantum abſentia ſum dolere compulſus. Atq; & fermè uiciſsim quantum diſceſſus hinc tuus dolore me affecit, tantum heri me tuæ literæ delectarunt. Te namq; mihi reddidere pręſentem, poſt hac nunquam, ut arbitror, diſceſſurum. Eris igitur, ſingularis amice, in me ſaltem Florentiæ. Vbi, ut inquis ipſe, aliter eſſe fata te nolunt, fortuna quin etiam fatis conſentiente. Quæ quidem cum fato, id eſt, cum ſerie cœleſtium cauſarum apud Platonicos, idcirco conſentit, quoniam fortunæ noſtræ dux eſt ipſe uniuſcuiuſq; dæmon ad cœleſtem harmoniam, ut Platonicè loquar, naſcenti cuique deſtinatus. Qui & diuulſas apud nos inter ſe cauſas ſagaciſsime pariter & potentiſsime colligens ad unum conducit euentum, præter conſilium ſæpè noſtrum, ideoq; cognomento fortuitum. In eiuſmodi fortunam, in hunc dæmonem Platonici eos potiſsimum

mum effectus referunt, quorum nullæ apud nos manifeſtæ ſunt cauſæ, imò & quibus euidentes cauſæ reluctantur. Si dæmon Gregori tuus ipſe Cupido foret Florentiæ profecto uitam ageres, ubi maxime cupiebas eſſe, ubi & ego alter tu te uiuere ſummopere cupiebam. Decreuit autem, ut auguror, ſe ſenis uitam ducere, ubi ob aſcendentem Taurum regnat Venus. Neque tamen Cupido Venere natus te ducit, ut uideo, ſed Mercurius, nam contra ſolitam barbariem medicorum Mercurialem retines eloquentiam, Mercurialis ſcilicet dæmonis beneficio, alioquin à medico protinus fugituram. Eiuſdem & nos officio, id eſt, meditationibus aſsiduis frequentibusq; epiſtolis ſemper erimus, fato dæmoni nuſquam repugnante, præſentes. XXVII. Octobris. M. CCCC. LXXXX. In agro Caregio.

In ſucceſſu operum, Deo gratias age, amicis congratulare.

Marſilius Ficinus Pierleono legitimo Philoſopho, S. D.

CVm tandem Saturni die, quem ſabath, id eſt, quietem Hebræi nominant, laboribus in Plotinum meis finem impoſuiſſem, nihil mihi prius uenit in mentem quam primus ille in quo mentes ſolo tanquam ultimo conquieſcunt. Hæc igitur, quam leges, breuis oratio longi operis finis mihi fuit. Gratias tibi agimus ſumme Deus, illuminator mentium, authorq; bonorum, quod nobis præter meritum ad abſoluendum opus tantum tua gratia uires ſuppeditaſti. Da precor clementiſsime Deus ueram lectori pio proſperitatem, infunde præterea lumen, quo uera paſsim diſcernat à falſis, ne uſquam uel meditando uel agendo à tua uoluntate diſſentiat. Reliquum erat, Pierleone mi pietate uir inſignis, poſt orationem diuinam amicis congratulari. Primus autem poſt illud diuinitus petitus lumen, ſuccurrit Leo magnus Apollinis ſui lumine plenus, ſuos etiam in opus noſtrum abundè radios effuſurus. *Inprimis ergo tecum diu* iam optatæ quietis, gratioſiſsime mi Pierleone, congratulor. Deinde labores noſtros pro communi, ut ſcis, utilitate ſuſceptos, Patrocinio tuo frequenter iam exhibito commendo quam plurimum. Denique quem tu apud Plotinum locum in ſexta Aeneade ſecundo eius libro, habeas audi, ita enim illic in argumento Laurentium noſtrum alloquor. Proſequitur quidem Plotinus deinceps entium genera Platonico more, interpretationem uerò in his magnanime Laurenti breuiſsimam à Marſilio nunc accipies, audiſti enim nonnunquam, & forte quandoque leges, familiarem tuum atque Pierleonum Myſteria eiuſmodi diuino quodam, ut cætera ſolet, inſtinctu tractantem. XXI. Auguſti. M. CCCC. LXXXXI.

Finis operis. Principium operis tibi eſto de commentario in Philebum.

Marſilius Ficinus reuerendo in Chriſto Patri & D. Franciſco Soderino epiſcopo Volaterrano, S. D.

SCripſi hactenus tutiſsime mi Patrone, quid potiſsimum in cauſa clientuli pro tua humanitate, & beneficentia ſis acturus. Requiris poſthac, ut ſoles, rationem ſtudiorum meorum ſtudioſiſsime Soderine. Reddo igitur, ut Patrono debeo, rationem. Superioribus diebus legitimum illum Philoſophum, & amicum noſtrum Pierleonum fecimus certiorem, nos iam diuturnis laboribus in Plotinum noſtris finem impoſuiſſe, & hunc quidem ſabbato quietis die. Quo quidem auſpicio ſperabamus in poſterum à laboribus conquieſcere, at mihi contigit, ac omnipotenti cœli fabro, ille enim hoc die ab omnibus operibus ſuis quieuiſſe fertur, ego autem inſtar cœli quod quieſcit nunquam, quod quietem ſuam ſortitum eſt in motu, quod in ipſo reuolutionis fine principium reuolutionis imminentis inſtituit, opere tanto mox abſoluto nouum iam opus aggredior, ac forſan omnino non nouum, quemadmodum & cœlum circuitum forte nouum agit nullum, ſed ſemper repetit conſuetum. Rediit enim mox in mentem abſoluenda mihi团 ſupereſſe commentaria in Platonis Philebum de ſummo bono, quondam ad dimidium uſque producta.

Pro

Pro acceptis gratias age antequam noua petas.

Marſilius Ficinus reuerendo in Chriſto Patri. D. Gentili epiſcopo Aretino, S. D.

SAlue ſemper, antiſtes ſempiterna ſalute digniſsime, Commendaturus tibi mox neceſſarij cauſam, malui prius meo nomine gratias agere, quam alieno gratiam poſcere. Inprimis igitur ingentes tibi gratias ago, quod in cauſa Montis Martiani potiſsimum tua, & ſponte mihi ceſſeris & tempeſtiuè monueris. Admiror equidem non mediocriter, modeſtiam, humanitatem, clementiam tuam, quod nihil mihi debens adeò erga me amice te geſſeris, ut reddideris ex amico mancipium tibi poſthac omnia debiturum. Neceſſarij uerò mei cauſam per tabellarium nunc exponam.

De Adoratione.

Marſilius Ficinus Bindacio Recaſolano uiro nobili & literato ſecum ſingulari charitate coniuncto, S. D.

PRomiſi iamdiu, dilectiſsime mi Bindaci, nonnihil de adorationis diuinæ uirtute ſcribere. Præſtare uerò promiſſa abſque benefica illius, qui adorandus eſt, uirtute non poſſum. Quamobrem, ut ſacram, de adoratione diuina, diſputationem feliciter auſpicemur. Aſpira nobis precor alme Deus. Sic igitur decenter exorſi, ſacro huic ædificio fundamẽtum iacimus diuinum illud Porphyrij dictum. Inquiſitio quidem diuinorum, purgat animum, imitatio uerò facit Deum. Hæc ille. Hos igitur arbitramur tunc certe Deum quærere, quando Deum quoquomodo notum inprimis amantes, per omnia eius opera teſtimoniaq; tanquam ueſtigia quædam diligenter inueſtigamus. Vt uerius ueneremur inuentum, atq; eiuſmodi eſt perſcrutatio illa, qua ab omnibus primum perturbationibus, deinde à nebulis animum purgare cenſetur. Imitatio uerò, quæ animum facere Deum, id eſt, quoad fieri poteſt, diuinum, exiſtimatur, eſt eiuſmodi, ut ſeparatus ipſe prouideas, placiturus Deo, qui prouidet omnibus ſeparatus. Potentiam quidem diuinam uel ſapientiam æmulari non poſſumus, ſemper infirmi, ſemperq; ambigui, & utrum uera conſecuti ſimus, frequenter incerti. Prouidentiam uerò diuinam potius imitari licet. Si quid enim de Deo nobis eſt notum, quod & rationibus, & teſtimonijs eſt profecto, hoc eſt potiſsimum, Deum ſcilicet eſſe poteſtatem, & ſapientiam quandam, ita regentem omnia, ut rerum gubernatorum conditionibus, & paſsionibus non ſit admixta, ſed penitus ſegregata. Vbi ſanè excelſam & ſegregatam eſſe, nihil impediat, quo minus adſit ſingulis, atque prouideat, ſed potius ad hoc ipſum conferre putetur. Vbi rurſum diligentiſsima omnium diſpenſatio excelſum noſtræ habitum non perturbet. Vt igitur pro uiribus imiteris eum qui in excelſis habitat, & humilia reſpicit in cœlo & in terra, ſtudebis in primis ut ipſe à terrenis perturbationibus, ac uitijs ſegregatus, quanta poteris charitate hominibus tanquam fratribus ubique proſis atque prouideas. Hac ipſa prouidentia ſeparata imitaturus Deum & ipſi potiſsimum placiturus, qui & ipſe omnibus prouidet, ab omnibus ſegregatus. Hæc eſt igitur imitatio Dei, quæ animum quaſi Deum putatur efficere. Hanc olim pro uiribus tentauit Socrates, ac poſt illum Apollinius Theaneus. Hanc uitæ magiſter Chriſtus impleuit. Hanc omnes ſecuti ſunt, qui tandem eiuſmodi uitæ officijs miraculoſa quædam opera, quaſi iam diuini perpetrauiſſe feruntur. Horum duntaxat orationes, tanquam diuinorum ſummus Deus exaudit, nam & uoluntas eorum, unà cum diuina uoluntate concurrit, Et Deus animis ſic affectis frequenter, ut inſtrumentis uel ſubiectis utitur ad miracula penetranda. Denique cum ex inſtitutione diuina materiæ quælibet ſub certis cauſis paratiſsimæ, ſubitò cauſis quaſi coniunctę influxum quendam ſuſcipiant cauſarum, merito mentes per imitationem Dei iam factæ diuinæ, & amore, uotiſq; propius accedentes ad Deum, effectum quendam mox diuinum & ipſe capiunt, & in corpus ſuum, reſq; ſuas & proximos homines, præſertim ſimiliter affectos, transferre putantur. Hæc Auicenna & Algazel confirmare uidentur, ubi aiunt, eiuſmodi animas ſuis ſæpè uotis non ſolum corpora propria, ſed etiam elementa mundi, miraculoſè mouere. Præterea Damis & Philoſtratus, confirmante Apollonio, narrant, ſapientes quoſdam

dam ſanctoſq́ uiros apud Indos, qui appellantur Oxidrachi, ſuas urbes ab hoſtibus, non manibus, ſed oratione defendere. Deum enim ab eis ſuppliciter obſecratum, hoſtes tonitruis fulminibuſq́ fugare. Quod autem Deus ſanctarum animarum orationes exaudit, Thomas Aquinas noſter inde probat, quod cum omne mouens quodammodo ad ſuam moueat ſimilitudinem, atque ideo motus uouentium ad bonum directus ab ipſo bono dependeat (quod ſanè nec fruſtra mouet) nimirum ad optatum finem quandoque perducit eos, quos ipſum ad optandum mouet, & qua facultate his impreſſa ſemel mouit, eadem adiuuat ut proſequantur, eadem quoq́ peragit, ut denique conſequantur. Nam & in naturæ motibus ſimilem inclinationis conſecutioniſq́ regulam facultatemq́ conſtituit. Præterea quæ motori ſuo propinquiora ſunt, efficacius inde mouentur. Mouet autem primus motor omnia, cui naturæ rationales propinquiores ſunt admodum quam corporeæ, cum igitur naturæ corporales inde & moueantur per appetitum naturalem ad fines queque ſuos & conſequantur, multo magis ſubſtantiæ rationales, quæ in uotis ad bonum à primo bono mouentur, bonum aliquando conſequuntur optatum, quatenus uidelicet inde mouentur. Agitantur autem inde quatenus & bene & ad uerum bonum, deſiderio precibuſq́ procedunt. Eatenus igitur exaudiuntur preces, & euentus contingit optatus. Confirmantur hæc per quandam Iamblici diuini ſententiam, ſicut Sol quidem ſolaribus, & Luna lunaribus & concauum Lunæ leuibus proprietatem, qua ad Solem, Lunam, concauum mouerentur, impreſsit, ſic inſtinctum animis quo ad Deum orando conuerterentur ipſe Deus infudit, & hunc quidem minime uanum. Quandoquidem nec ipſa natura dat aliquid mouetq́ fruſtra uidelicet recta diuinitus. Denique ſi ad amicum pertinet honeſtis amici deſiderijs obſequi, mens certè diuina cui mentes ipſa ſimilitudo partim naturalis partim acquiſita facit amicas, legitimis mentium deſiderijs ſatisfacit, ad cuius bonitatem prorſus immenſam pertinet, bona latiſsimè uſque quaque largiri, mentibus præſertim ad diuinum propriè bonum diuinitus inſtigatis. Reliqua de Adoratione in argumento in Timæum *iam tractauimus.* XX. Septembris. M. CCCC. LXXXX. Florentiæ.

Proœmium in libros in adoleſcentia compoſitos, ſed collectos tandem atq; ad Laurentium miſſos:

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

VEnerunt ad te iamdiu libri omnes, Patrone chariſsime. Liberi inquam mei quos in iuuentute uel ætate paulo maturiore peperi. Veniunt & ad te quotidie quos in ipſa etiam ſenectute parturio. Qui uerò mihi quondam adoleſcenti nati ſunt, facti ſemel uagabundi, eadem adhuc fortuna, ne dixerim temeritate, pererrant, ſed hos etiam errones nuper reuocaui domum, iuſsiq́ protinus ad te confugere, ut & Patronum eundem mei ſimul omnes agnoſcerent, ita demum uicturi felicius. Et ego ſimiliter apud illum, quem in omni eius ætate ſemper amaui totum, totus quoque forem adoleſcens & uir ſenex. Accipe libenter tuos optime Laurenti. Lege feliciter, uiue felix, certa patriæ noſtræ felicitas Marſilium Ficinum totum tuum dilige totũ. XXVII. Octobris. M. CCCC. LXXXX. In agro Caregio.

Proœmium Marſilij Ficini in librum qui inſcribitur homo, ad magnanimum Laurentium Medicem.

HOminem Peripatetici ex anima corporeq́ componunt. Hominis animam Chriſtiani tradunt, mox genito corpore procreari. Ecce homo noſter ad te uenit humaniſsime Laurenti ex anima & corpore conſtitutus. Primo quidem corpus aſpicies, ubi tanquam medici de curando corpore diſputamus, deinde introſpicies animam, ubi quaſi theologi animum à cura corporis ad Deum conuertimus contemplandum. Ibi ſanè quinque libellis uelut gradibus ad diuinam contemplationem aſcendimus ſcala Platonica. Sextus ſubinde liber ad Deum iam factum hominem, id eſt ad Chriſtum, unà cum Magis, indice ſtella, ducit. In ſeptimo tandem Apoſtolus Paulus ad tertium cœlum raptus, ſecum rapit & mentem, penes Deum die ſeptimo quieturam. XXX. Octobris. M. CCCC. LXXXX. Florentiæ.

Per quas cœli plagas animæ deſcendunt atq; aſcendunt.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici, S. D.

NVdius tertius quibus cauſis animæ laberentur in corpora diligenter tanquam Platonicus, ut cætera ſoles, inueſtigaſti. Qua uerò potiſsimum cœli plaga deſcenderent, ut arbitror, anguſtia temporis omiſiſti, ſi igitur & hoc deſideras accipe paucis. Per Cancrum Lunæ domicilium, animas Theologi ueteres ad inferiora tranſire dixerunt. Cum enim generationis affectu ueniant in regionem generationi ſubiectam, merito per plagam Lunæ generationi fauentis uiam agere putauere. Quamobrem priſci Cancrum quidem mortalium portam appellauerunt, Capricornum uerò huic oppoſitum Deorum portam nominauere, per hunc enim purgatos tandem animos reuolare in cœleſtem patriam arbitrantur. Quoniam quemadmodum ſtimulo generandi deſcendunt, ſic aſcendunt uiciſsim ſtudio contemplandi, diuinæ uerò contemplationis authorem, aut ſaltem ſignificatorem eſſe Saturnum, dominum Capricorni aſtrologi omnes cum Platonicis conſenſerunt. Hæc igitur tibi porta Deorum, inſignis pietate uir contemplatorq́ue ſublimis Laurenti patet, tibi, inquam, auſpicijs nato felicibus aperta diuinitus, Capricornum circuli tropici caput. Aſtronomi idcirco putant, quoniam & ſignum hoc tangit ipſe circulus, & Sol cœli dominus Capricornum mox attingens, petit aſcenſum. Sed peropportunè in huius circuli mentionem inter diſſerendum nunc incidiſſe uidemur. Speciosiſsimam enim interſecat uiam in Capricorno, quam aſtronomi cœleſtem uiam nominauere, Græcè quidem Galaxiam, Latine uerò lacteam nuncupatam. Hanc exiguæ quidem ſed quamplurimæ frequentesq; ſtellæ quaſi domicilia parua conficiunt animis, ut tradunt, dedicata beatis. Felicis autem huius uiæ humiliumq; domorũ, ſed cœleſtium caput aſſerunt Capricornum. Similem nunc aureæ Laurenti uiam ſub ſeculo iam prope Saturnio conſtruis. Viam certe pietatis ædibus charitatisq; domicilijs conſecratam. Quæ quidem te feliciter exoriente, Capricorno natum, denique ducat ad Capricornum cœleſtis uiæ caput portamq́ue Deorum.

Amatoris cura ſecura.

Marſilius Ficinus Paulantonio Soderino eleganti uiro, S. D.

CVm nocte ſuperiore Laurentium Medicem audiuiſſemus Apollinis inſtar in tranquillo Mammolæ, quaſi muſarum choro diuina myſteria de amore canentem, ego & alter quidam ex eodem cœtu familiaris ad multam noctem diſſeruimus, utrum amores Mammola & amatores admittat, nec ne? Ille quidem hac ratione negabat. Quoniam cœtus eiuſmodi ſecuritatem inprimis exoptãs curas omnes procul expellit, amor autem cura quædam eſt omnium profecto grauiſsima, & amator aſsidue intollerabili miſer hoc modo uexatur. Ego uerò non facile huic rationi cõcedens hunc in modum mox obieci. Quemadmodum lumen ingens minora lumina prorſus extinguit, ſic amor cura omnium ardentiſsima, cæteras omnes longè propulſat. Cum igitur mortales alij curis innumeris opprimantur, quas quidem omnes amator, amore iubente, poſuerit, nemo ſecurior uiuit amante. Nullus igitur in iucundum Mammolæ contubernium uenit acceptior. Tum ille, imò uerò curarum, inquit, plenus ille uenit, quisquis amatoria cura curarum omnium acerrima feruet. Sed ego, non reſpuit, inquam, Mammola hanc ob cauſam amatorem. Quoniam ſi in amatam perſonam iampridem translatus eſt amator & quo ſe trãſtulit ſimul traduxit & curas, amator Mammolam iam ſecurus ingreditur. Deniq; ſi forte conuiceris, hunc, quã diu amat, ſecurum eſſe nõ poſſe. Eſto ſanè, curet aliquid & quidem quam maxime, ſi uis, amator. At non humana iam curat, ut arbitror, ſed diuina. Diuina uerò curare non prohibet Mammola, ſed humana. Quantùm enim mortalium ſtudium perturbatum eſt, tantum uiciſsim diuinorum cultus eſt ubique tranquillus, quod autem animus amore ſaucius non humanum aliquid tandem appetat, imò diuinum, hinc noſtri conijcere Platonici ſolent, Quia nullo prorſus corporis formoſi ſenſu uel uſu, ſedatur amoris incendiũ. Quaſi aliud quiddam præter corpoream formam, circa formam eiuſmodi ſuperno fulgens quodammodo nobis

occultum, clam affectet. Et idcirco quid potiſsimum cupiat, quidúe patiatur, ignoret. Hæc nos & ſimilia ultro citroq; confabulati ſumus. Placuit tandem utriſque, mihi præſertim te, Paulantoni dulciſsime, tanquam & æquum uirum & amatorij iuris conſultum, hac in cauſa iudicem adhibere, ego igitur, ut de me loquar, ſpero te non tam iudicem in hac controuerſia mihi fore quam Patronum, ſcio enim quantum diuino elegantis amoris genio ſoleas indulgere, & quam uehementer Marſilium ames tuum, iamdiu te ardenter amantem.

Fata uiam inuenient, aderitq; uocatus Apollo.

Marſilius Ficinus Petro Philippo Pandolfino Florentini ſenatus Oratori clariſsimo, S. D.

DEſcripſi tibi ſingulos deinceps anni futuri dies, quos his natalis magni lucubrationibus obſeruaui. Felices equidem tibi dies ominor, infelices abominor, illos item precor, hos uerò deprecor, Iuuans ille Pater, ac pontificum ſignificator, Iuppiter decimoſeptimo, Septembris præteriti d. . .n tuis Geminis pedem retulit, & ad Taurum uſque regreſſus decimo tandem huius Ianuarij die greſſum diriget, atque deinceps tramite recto gradiens, tuos iterum Geminos feliciter in fine Februarij repetet. Et ad x x. Octobris diem feliciter ita progredietur ad Cancrum. Hoc itaque tempore quo Iuppiter rectus incedit, præcipue uerò per Geminos, fata uiam inuenient, aderitq; uocatus Apollo. Tunc igitur aureum illum arboris arduæ ramum, Carpe manu, namque uolens, facilisq; ſequetur, Cum te fata uocant. Antea non uiribus ullis Vincere, neque duro licuit conuellere ferro. Sed uides ne Maronem unà cum fato actionis quoque noſtræ arbitrium coniunxiſſe? Vbi ait, Carpe manu. Religionem quoque dominari fato. Quando dicit, Aderit uocatus Apollo. Idem Ptolemæus ipſe confirmat, dicens, Sapiens adiuuabit opus aſtrorum, quemadmodum agricola terræ naturam. Vale in cœlo quidem fortunatus, in rectore uerò cœli beatus. x x v i. Decembris. M. CCCC. LXXXX. Florentiæ.

Laurentius Platonis libros formis exprimere iuſsit.

Marſilius Ficinus Braccio Martello, S. D.

AStronomi Iouem tradunt, uitalem uim fœtui inſpiraturum, per Mercurium potiſsimum ad humanam uitam ſpiritum conformare. Poëtæ quoque canunt, Iouem animas ab inferis reducturum, mandare Mercurio, ut caduceo tangat, animas ſuſcitandas. Quamobrem ſi Laurentius Medices in ſuſcitando Platone nobis eſt pro Ioue, nutu qui concutit orbem, ſatis fuerit hunc ſemel oculis annuiſſe, quibus ſæpè rem noſtram publicamq; ſerenat. Tibi ſtrenuè mi Bracci brachium caduceum erit, quo tanquam Mercurius alter attingas, ubi noſter ille Iuppiter annuit, ut Plato tandem non ſemi uiuus ſurrexerit, ſed iam uiuus Plato mi Bracci noſter, tantum Eurydicen pulchram, quantum Orpheus adamauit, Eurydicen, inquam, iudicij ſcilicet amplitudinem. Sed Orpheus quidem Eurydicen reuiſurus deſcendit ad inferos, Plato uerò uiſurus eandem propediem, ut ſperamus, aſcendet ad ſuperos, felicior proculdubio uicturus Florentiæ quam Athenis. Quam enim illic optauit quondam uiſere Eurydicen, nunc primum Florentiæ uiſet, habebitq; tota quod mente petebat. Amplum certè iudicium ibi tantum eſſe noſti, ubi contemplatio cum publica gubernatione conſpirat, ubi uidelicet gubernator ipſe philoſophatur. Auguſti quidem animi eſt, alterum ſine altero ſequi, infortunati uerò, alterutrum abſque altero conſequi, feliciſsimi denique pariter utrumque complecti. Viue igitur ſub ampla Lauri Medicis umbra nobiſcum unà cum Platone felix. Die x x. Ianuarij. M. CCCC. LXXXX.

Concordia

Concordia Iouis & Solis, Concordia collegarum.

Marſilius Ficinus Angelo Nicolino, & Philippo Valori, præclaris in Florentina Republica ciuibus.

ASTronomorum princeps Ptolomeus ait, in Harmonia cœleſtium Iouem cum Sole maxime omnium conſonare. Conſonantia uerò hæc ad homines feliciſsime perſonat, quotiens cœleſtes illi conſpectu trigono ſe inuicem contuentur. In hūc heri tandem conſpectum conſpirauerunt. Conſpirantes uerò confeſtim uos egregio magiſtratu decorauere, ſimulq́; declarauerunt, & alterum quidem ueſtrum Iouialem eſſe, alterum uerò Solarem. Et ambos in hoc magiſtratu, quemadmodum in cœlo Sol & Iuppiter concordes ſunt, ita proculdubio fore concordes. Ego igitur uobis congratulor, non tam quia tanto munere exornati eſtis, quam quoniam feliciſsimo ſydere & auſpitijs fortunatiſsimis in dignitate feliciter conſtituti, eodem fermè tempore quo ſtella felix quondam Magos perduxit ad Chriſtum. XX. Ianuarij. M. CCCC. LXXXX. In agro Caregio.

Gratiarum actio pro immenſo beneficio.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

DVo nuper iam quaſi diuinus in amico meo feciſti miracula, & in uitam reſtituiſti, & hunc nobis reddidiſti mutum. Nam cum primum te inſpirante reuixit, tam grandem mox pro immenſo beneficio gratiarum actionem mente concepit, ut parere hanc ore non poſsit. Laus igitur, quod inquit Dauid, eſto ſilentium. XX. Ianuarij. M. CCCC. LXXXX. Florentiæ.

Allegoria quomodo Mercurius cœleſtium minimus, ſignificat ſapientiam uirtutum maximam.

Marſilius Ficinus Bindacio Recaſolano uiro nobili & literato, S. D.

QVæris generoſe Bindaci ſubtiliter admodum, ut cætera ſoles, cur Deus per Mercurium cœleſtium minimū, ſapientiam, uirtutum maximam, ſignificari uoluerit. Vt igitur quæſtioni breui, breuibus quoque reſpondeam, admonuit hac in re nos Deus, ut meminerimus minimam eſſe in hominibus ſapientiam. Quippe cum nobis à ſtellarum minima promittatur. Docuit præterea ſapientiam nec in magnitudine corporis conſtitutam eſſe, nec ab ipſa mole materiæ proficiſci. Nonnunquam homines corpore, audacia, fortuna minimi, ſunt ſapientia maximi. Denique Sol quidem Deum ipſum præfert, Mercurius ſapientem, Mercurius igitur nunquam à Sole diſcedens, ſignificat animum duntaxat ſapientem fore, qui nunquam diſcedit à Deo. Sol quin etiam principes ſignificare putatur, cum igitur Sol nullam ſtellarum propinquiorem habeat inceſſu quam Mercurium, admonet interea principes debere nullos habere familiaritate coniunctiones quam ſapientes, quod autem Mercurius idem, ſapientiam, eloquentiamq́; promittit, literarum ſtudioſos, iubet eloquentiæ ſtudium cum ſtudio ſapientiæ copulare. Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci. XIIII. Februarij. M. CCCC. LXXXX.

Pallas, Iuno, Venus, uita contemplatiua, actiua, uoluptuoſa.

Marſilius Ficinus Laurentio Medici uiro magnanimo, S. D.

TRes eſſe uitas, nemo ratione uiuens dubitat, contemplatiuam, actiuam, uoluptuoſam. Quoniam uidelicet tres ad felicitatem uias homines elegerunt, ſapientiam, potentiam, uoluptatem. Nos autem ſapientiæ nomine quodlibet liberalium artium ſtudium, religioſumq́; ocium intelligimus. Sub appellatione potentiæ authoritatem in gubernatione ciuili pariter atque militari, diuitiarumq́; affluentiam, & ſplendorem gloriæ, negotioſamque uirtutem comprehendi putamus. Sub uoluptatis denique cognomento quinque ſenſuum oblectamenta & laborum curarumq́;

declinationem,contineri non dubitamus. Primum igitur poëtæ Mineruam, Secundam uerò Iunonem, Tertiam denique Venerem nominauerunt. Tres olim apud Paridem de pomo aureo, id eſt, de palma & uictoria certauerunt. Conſultante uidelicet Paride ſecum, quam è tribus potiſsimam ad felicitatem uiam eligeret, elegit denique uoluptatem, cum uerò ſapientiam ſpreuerit, & potentiam, merito imprudenter felicitatem ſperans, incidit in miſeriam, Duæ tantum occurriſſe traduntur Herculi, Venus ſcilicet, atque Iuno. Hercules neglecta Venere, animoſam ſub Iunone uirtutem eſt ſecutus, neque tamen inter mortales propterea felix, perpetuo certaminum labore uexatus, ſed hunc tandem exæquat uictoria cœlo, huic denique ſuperata tellus ſydera donat. Duæ quoque Philebo cuidam obuiæ, uoluptas, atque ſapientia, de uictoria contenderunt, atque eo iudice, Venus Palladem ſuperauiſſe uiſa eſt, Sed paulopoſt Socrate rectius decernente, Minerua uictoriam reportauit. Spreta uerò Venus ſimul atque Iuno Socratem tandem ſub falſis iudicibus agitatum, morte damnarunt. Laurentius denique noſter Apollinis oraculo doctus, nullum poſthabuit ſuperiorum. Tres enim uidit, tres quoque pro meritis adorauit. Quamobrem & à Pallade ſapientiam, & à Iunone potentiam, & à Venere gratias poëſimque, & Muſicam reportauit. XV. Februarij. M. CCCC. LXXXX.

Congratulatio in noua dignitate, cum auſpicijs aſtronomicis.

Marſilius Ficinus reueren. in Chriſto Patri, D. Hermolao Barbaro Patriarchæ Aquileiæ, S. D.

IOuem Poëtæ ſæpe Mercurium, nonnunquam Aquilam mittere conſueuiſſe ferunt. Te uerò naſcente miſit utrúmque, ipſe enim ad orientalem plagam in arce Zodiaci ſedens, Aquilam quidem ſydeream iuſsit per cœli uerticem ſub capricorno uolare, Mercurium uerò figura quadam ex agona ſubire Dioſcuros. Chyronem præterea ſuum nonam cœli plagam colere ſacris & ſapientiæ conſecratam. Iuppiter igitur, & communis & tuæ religionis author, uel ſaltem ſignificator, cum primum ſuos reuiſit Dioſcuros, unde Mercurium quondam demiſit ab alto, te ſacrum antiſtitem declarauit, Aquilæq; præfecit, Aquileiam, ſcilicet ædem tuæ nuper curæ prouidentiæq; commendãs. Sed miſsis in præſentia ſtellis Aſtrorumq; portentis. Opto equidem hanc tibi dignitatem, mi Barbare, felicem fore, idq; Deum precor cœleſtium conditorem, congratulor etiam dignitati. Quæ profecto tantum abs te honeſtabitur, quantum plerịq; ſolent à dignitatibus honeſtari. Gaudeo deniq; mihi ſeculoq; noſtro, quod doctrinam cum integritate uitæ iamdudum coniunctam uidimus, et iam forte potentiam cum ſapientia, quod Plato noſter in primis optabat, uidebimus conſpirantem. Tantum uerò bonum, & ſi à cœlo ſignificatum, tamen ab ipſo rectore cœli factum exiſtimamus. Vale felix, & Marſilium tuum habeas commendatum. XII. Martij. M. CCCC. LXXXXI. Florentiæ.

Heroicorum uirorum laborioſa quidem uita eſt, ſed glorioſa.

Marſilius Ficinus Pierleono Platonico, S. D.

HErculem apud Poëtas heroem quendam præcipue Solarem eſſe, hinc forſan cõiectare licet, quod & nomen Herculis, gloriæ ſplendorem ſignificat, ad Solem maxime pertinentem, & Hercules ipſe monſtra duodecim ſuperauit, ſicut & Sol animalia XII. Zodiaci, quaſi ſuperans curſo perpetuo peragit. Heroem ergo Solarem duri celebrant labores, Huic tãdem ſuperata tellus ſydera donat. Phœbeum quoq; Leonem noſtrum Apollineus Dæmon palam celebraturus, non ſingulari certamine, id eſt, duello tentare conſtituit, ſed in hoſtium turbam ubiq; producere, ut hinc excelſa tandem uirtus uictoriam referat ampliorem. His igitur auſpicijs magnanime Pierleone in publicis paſsim gymnaſijs feliciter certauiſti. Sic denique uicit Leo de tribu Iuda. Nam itaque primum ſcribendum nobis mutuo fuit, quando prorſus congratulandum. Hactenus autem frequentes occupationes tuæ non tibi ſolum, ſed mihi quoq; diuturni ſilentij cauſam præbuerunt. Quod autem rogas, quid in præſentia moliar. Dionyſij Areopagitæ ſcripta relego, hæc aggreſſus æſtate ſuperiore. Cum primum commentarijs Plotinum finem impoſuiſſem. Dionyſius mihi ſolus ſupererat declarandus, Platonicorum

nicorum proculdubio ſummus. Hunc igitur eodem ordine quo Platonem atque Plotinum & transferre, & ſummatim interpretari conamur, Platonica uidelicet ratione. Librum eius de myſtica Theologia iam abſoluimus. Nomina nunc diuina proſequamur.

Procemium in Apologos de uoluptate.

Marſilius Ficinus Martino Vranio amico ſuo cœlitus dato, S. D.

NOnus epiſtolarum noſtrarum liber à Martino ſumpſit exordium, decimus autem finem iam accipit in Martino. Genius enim Martinianus, Marſilianusq; penitus idem, numerum ſibi uendicat nouenarium, amoris autem noſtri perfectio ſingularis denarium poſtulat, perfectionem uidelicet numerorum. Cum uerò amor nihil deſideret aliud quam uoluptatem, merito decimus hic liber conſecratus amori, finem in uoluptate facit. Voluptate, inquam, Vrania, id eſt, cœleſti, quandoquidem hæc Vranio dedicatur. Leges igitur alter ego, hic iam in calce decimi nonnullos de uoluptate Apologos, dedicatos tibi quidem hodie, iamdiu autem à nobis excogitatos, dum Philebum Platonicum tractantem commentaremur, commentarium Laurentio Medici deſtinatum, tibi uerò cum primum occaſio ſe obtulerit exſcribendum nunc enim librarij noſtri in exſcribendis ad te epiſtolis occupantur.

Apologus. Malus dæmon per ueriſimile ad falſum, per uoluptatem trahit ad malum.

Deus uerò per hæc ad uerum & bonum.

DEVS ueritas eſt & bonitas, ideóque omnia ex ueritate & bonitate compoſuit. Res enim quęlibet quantum in integra ſui puritate id quod à Deo facta eſt permanet, uera denominatur. Quatenus uerò alijs conducit ad aliquid bona alijs nuncupatur. Item quatenus intra ſe aliud ſui conducit ad aliud bona ſibi. Impreſsit autem Deus ueritatem rerum uériſimile quaſi nota, bonitatem uerò uoluptate perfudit quaſi eſca, ut occulta cuiuſque ueritas per imaginem ueriſimilem indagaretur, ac demum per omnium ueritatem Dei ueritas. Rurſus, ut per uoluptariam eſcam ſingula ad bonum per ſe latens, allicerentur, perq; bona omnia ad Dei bonum. Cum uerò dæmon inuidus Deum, partim ueriſimili nota, partim boni ſimili eſca, ad ſe trahere cuncta contueretur, machinatus eſt tanquam diuinitatis æmulus, quam potiſsimum ratione ipſe ſimiliter ad ſe omnia traheret. Itaque notam ueriſimilem & boni ſimilem eſcam ad diuinæ illius expreſsit ſimilitudinem, adhibuitq; tùm illam falsò, tùm hanc malo, quo fit, ut per illam mentes ad falſum, per hanc affectus trahat ad malum, ac denique ad ſe ipſum. Ipſe enim cum à diuina ueritate bonitateq; quaſi rebellis & alieniſsimus ſit, falſitas quædam eſt atque malitia. Hinc Plato malorum eſcam in Timæo nuncupat uoluptatem.

Apologus de bonis atq; malis.

ERant quondam duo quædam ſola, bonum, ſcilicet atque malum. Quamdiu uerò bonum generabat, nihil malum ad generandum haud irritabatur præ ſuperbia, putans ſe ſolum poſſe bono reſiſtere. Incępit tandem bonum generare bona, tunc malum extimeſcens ſibi à bono atq; bonis, concupiuit contra hæc generare mala. Cum uerò ob ſterilitatem non poſſet deflendo, ſortem ſuam inuocauit fortunam, qua fauente, cæpit generare mala, atq; contrario modo quam bonum bona. Videns enim bona referre bonum ad ipſumq; conferre, habere uirtutē, ſerua id in quo ſunt ſalute ſua concordare inter ſe, habere à tergo uoluptatem, contra hęc obiecit oppoſita, ſcilicet degenerationem impedimentum numeroſam turbam inpatientiā eius, ſcilicet quod ſuſtinet bonū item ineptitudinem, ad uaria ſimul bona. Deniq; uoluptatem poſuit in fronte mali, reprehendes unà cum Momo bonum ipſum, quod eſcam boni occuluiſſet. A tergo bonis eam ſubdens, quam forte rectius propoſuiſſet. At uerò bonum ipſum ne regnum ſuum à malo diſſolueretur, conſtituit primo quidem mala pati, contraria duo, ſcilicet malum alterum, atq; bonum, cum bonum bono contrarium eſſe nequeat, deinde ut ma-

lum non modo alterum deſtruat malum, ſed etiam ſeipſum. Siue enim per defectum fiat, ſiue per exceſſum, deſtruit tandem fundamentum quo ſuſtinetur, à quo ſeorſum ſtare nequit. Hinc fit ut malum uirtute infinitum eſſe non ualeat, bonum uerò ualeat. Deniq; conſtituit ut mala & ſi uoluptatis eſcam præferunt, breui tamen in dolorem decidant diuturnum. Hoc ſignificauit Pythagoras dicens, Ab animali caudam habente nigram abſtine, id eſt, à uitijs.

Apologus. De uoluptate quæ uicit ambitioſos, uicta eſt à Pallade.

VOluptates quōdam cum audirent ſe ab ambitioſis concionatoribus paſsim uituperari, in unum pro ſua defenſione cōſpirantes, Patronā cauſæ impudentiam elegerunt, his uerbis. Vide impudentia quam ingrati hi omnes erga nos ſint? Quippe cum in nobis tota illorum ſita ſit felicitas, attamen audeant palam nos improbare. Tunc impudentia ignauiam ueſtram, inquit, admiror, nempe cum illos illorumq; ædes poſsideatis, non audetis ſaltem è feneſtris portisq; ueſtros interdum uultus populo demonſtrare, quo intelligant omnes in delitijs uos apud illos haberi, atq; idcirco ab eis uituperari, ne quis uos inde ſurripiat. Poſt hæc uoluptates impudentiæ fretę conſilio atq; inſuper ope, uultus per feneſtras aperuere ſuos. Hinc factum eſt, ut ambitioſi illarum uituperatores omnem apud populum fidem authoritatemq; amitterent, & qui uoluptatem uituperauerant, ab ipſa uicisſim ubiq; uituperarentur. Poſtquam uerò uarios falſóſque uicere hoſtes, reliquum erat, ut aduerſus ueros hoſtes legitimóſq; Philoſophos ſe defenderent. Quoniam uerò uoluptati Mineruam anteponunt, iudicium, aduocata nuper temeritate, in Iouem eſt translatum. Cum igitur peruentum eſſet ad Iouem, temeritas in uoluptatum cauſa declamatrix, ius ait eſſe Mineruam in iudicium acceſſiri, quam ſuprà quam fas eſt ſectatores eius uoluptati omnium dominæ anteponant. Pallas acceſſita comparuit. Repente obijcit ita temeritas. Nec tua, ô Iuppiter, Pallas ex ore Philoſophorum uoluptatem nihili pendens, ſe tuam eſſe filiam gloriatur. At ego reſpondeo, uoluptatem ipſam ſub Veneris nomine ex te natam, uoluptatis uerò filiam ſub ſapientiæ nomine eſſe Mineruam, quam uoluptatis cuiuſdā gratia Philoſophi cuncti ſectantur. Quid plura? Ex te nata Venus eſt, quod ſi ex tuo prodijſſe capite ſe iactet Pallas, aſſeremus, & ipſam abs te cum uoluptate progenitam. Ad hæc Pallas. At ego te ô uoluptas affirmo ex me ortam túm penes Iouem ſapientiæ beneficio ſeipſo gaudentem, túm apud homines ex me quoq; uariorū inuentrice oblectamentorū, imò uerò ex mea apud philóſophantes imagine. Hi enim imagine quadā mei ſplendoris delectātur, atq; rapiuntur. Tunc temeritas dialecticas, ait, mittamus, argutias. Voluptas utpote ſimplex & innocens eiuſmodi ſe non munit aculeis. Circumſpice Iuppiter quam amplum ſit uoluptatis imperium, en Venus, en Cupido huius ſtipulatores, huius & pediſſequę gratiæ, huius & hortorū Deus ipſe miniſter. Huius in popina Ceres, atq; Bacchus in penu. Huius Ambroſia nectareq; cœleſtes cuncti ueſcuntur. Quid memorem Martem Deorum ferociſsimum? quid te ipſum Iuppiter? quid cæteros Veneris paſsim illecebris irretitos? Et quod cæteri uiolentia tandem uix aſſequuntur, uixq; retinent, unà hæc uno quodam nutu feliciter implet, nullū trahens, omnes uolentes ducens, retinensq; libentes. Neq; ſolum quæ in terris uiuunt ſed quæ in cœlo & quæ cœlum ducunt, ipſa ducit. Neq; uiuentia ſolum, ſed etiam non uiuentia rapit ad ſua quæq; uoluptas. Cæterum ne Pallas uel Diana, uel Veſta ſuā iactent ſterilitatem, imperiumq; uoluptatis effugiant, Voluptas, ô Iuppiter, ipſa & Palladem iubet arcubus & uenatione Dianam & Veſtam laribus delectari. Ad hæc indignata Pallas, ô Iuppiter, mox uidebis quam fortis ſit uoluptas hæc quæ tam inſolenter omnium gloriatur imperio. Acceſſe huc pauorem non Deorum tantum, ſed omnium abiectiſsimum. Exclamauit Iuppiter, heus pauor. Confeſtim ad ipſam pauoris aduocati nomen, uoluptates omnes trepidæ unà cum temeritate fugam arripuerunt. Tunc omnes riſere cœlicolæ fugamq; tam uilem ridiculo damnauere iudicio. Deniq; Pallas Deorum ſententiam ſic obſignauit. Quid nam pauore uilius? Hic enim ex eo quod non eſt creatur, quando ex abſentis mali fit imagine. Hic rurſus ex eo quod non eſt necatur, quando ex abſentis boni imagine perditur, pauore uerò tam uili uilior eſt uoluptas. Hæc enim nō ab ipſo ſolum ſed ab eius umbra fugatur, quando non ſolum pauens, ſed cogitans pauorem ſubitò fugit, Imò, ut uerius loquar, interit, atq; ut maiori cum ignominia pereat, non in ſimile quicquam

quam amicūmue transformatur, ſed in hoſtem, & id quidem ſubitò, dum in uita conuertitur in dolorem.

Apologus. De uoluptate, quod non ſit cum ipſa congrediendum, neq; in terris ſperanda.

CVm cognoſceret & Iuppiter animas ad cœlum non redire, quia uoluptate in terris detinentur, miſit Martem atq; Vulcanum ceu fortiſsimos, & armatos ad Voluptatem interimendā, ſed ij in primo congreſſu, utpote iuuenes uoluptatis illecebris deliniti, arma depoſuere. Miſit iterum Palladē armatam & ſapientem, putans illos ob temeritatem ſuccubuiſſe. Ad hanc ergo Voluptas ait. Nonne te pudet ô Pallas, deam ueſtitam, armatam certare mecum, humana, inermi, nuda. Illa reſpondit, ſic placet tecū certare, quo te ſuperem. Ad hæc illa, cū neque gloriæ, neq; utilitatis in certando rationem habeas, neutrum enim uicta me conſequeris, conſtat te ipſa duntaxat uictoriæ uoluptate deuictam, certare nulla gloriæ uel utilitatis habita ratione. Tum pallas uerbis conuicta, prorumpit in uerbera, telumq; ſæpius in eam direxit. At illa cuius natura cedens eſt, atq; ſubintrans & fugaciſsima, ictus protinus declinabat. Ergo Pallas latum clypeum in caput eius protendit, at illa clypeum penetrauit, adeò enim ad penetrandum eſt potens ut corpus animamq; penetret. Poſt hæc aduocauit Pallas dolorem, quo hoſte contrario perderet uoluptatem. At quoniam contraria ſe mutuo non accipiunt, dolor nō in Voluptatis faciem irruebat, ſed iuxta tendebat in latus. Tum Pallas unà cum ſocio Vulcano, acceptis follibus extenuare & reſoluere uoluptatem molliebantur. Neq; potuit extenuare eam, cū tenuiſsima ſit, neq; reſoluere in ulterius aliquid, cum ſit ultimum. Cum enim quæritur quare quis facit hoc? non reſpondetur, propter illud. Ruſuſq; quæritur, quare illud? ac reſpondetur, quia placet. Si quæratur iterum, quare placet, non aliter reſpondebitur, quam quia placeat. Palladem ergo pallidam præ dolore, quia Voluptatem non perſuaſit, ad Iouem rediſſe ferunt. Tunc ea, utpote à fluxu proprio, properantior aggreſſa Iouem ait, ô fili, nunc agnoſces tibi opus eſſe ſenis Saturni conſilio, cui hactenus abſtuliſti regnum, & in palatij penetralibus occluſiſti. Actiua uidelicet uita homines à contemplatiua plurimum diſtrahente. Reſeratis ergo ianuis conuocatur Saturnus ad conſultandum. Tum ille duo ſunt ait principia motus. Voluptas quidem proſequendi, dolor autem fugiendi, indolentia uerò neutrum facit. Non ergo uoluptas interimenda, alioquin animæ cœlum nō petent, uoluptate etiam hic extincta. Sed Voluptas huc trahenda, dolor apud homines relinquendus, ut inde huc cuncti confugiant. Placuit ſenis conſilium, mittuntur dæmones Martis Vulcaniq; ſatellites ad Voluptatem corripiendam. Timebatur enim ne dij illius pulchritudini indulgerent, & cederent. Conſtabat autem dæmones nullam rationem pulchritudinis habituros. At dæmones nunquam uoluptatem tenere manibus potuerunt, mollitie lubrica anguillas mirabiliter ſuperantem. Eius enim mollitiem confirmat aſsiduus mollium dulciumq; uſus & habitatio. Voluptas deniq; & Deos & dæmones ſuperauit, ut nemo audeat cum illa congredi. Fugienda enim eſt potiuſquam inuadenda. Verùm ne diutius in diuina nomina delinquamus, fateamur Mineruam in terra, & Deos in terra alios, id eſt, humanam ſapientiam, & potentiam, plurimum uoluptate deuinci, ſed eam à ſapientia diuina ſuperari. Nam Saturnus iterum unà cum Minerua deliberauerunt, ut tentandum eſſet uoluptatem rapere non per uiolentiam illi oppoſitam, imò per gratiam eius amicam. Miſerunt ergo Mercurium, Apollinem, Muſas, Gratias, ad Voluptatem ſurſum alliciendam, Mercurius ad eam primus orationem habens, diſſuaſit Voluptati in terris moras trahere inter hoſtes ſuos, timorem, dolorem, iram, odium, inuidiam, laborem, & pauperiem, atq; morbum. Phœbus quoq; eam cithara deliniuit, Muſæ Cantilenis, & modulis, Gratiæ ſaltibus atq; choris. His enim pellecta Voluptas inſeruit ſe canentibus Muſis, manibuſq; porrectis implicuit ſe Gratijs blande ludentibus. Itaque numinibus his canendo atque ludendo cœlum repetentibus comitata uoluptas cœlo inuecta eſt. Terra à uoluptate deſerta eſt, hinc ergo illuc abeundum, ita tamen ut abeundo te retro ne uertas, ne Orphei more, perdas præmium. Sed quonam tempore uoluptas aufugit in cœlum? Quo & Aſtrea originalis, ſcilicet iuſtitia Adam peccante. Sed ne mortales orbati uoluptate inter tot aduerſa ſe afflictarent & perderent, Iuppiter miſeriæ noſtræ miſertus, dum abſtulit uoluptatem, ſpem nobis multiplicauit. Sed fallit ſpes uoluptatis hic conſequendæ, id eſt,

ex rebus

ex rebus mortalibus reportandæ. Nam ad Mineruam tranſlata eſt, Mercurio, Phœbo, Muſis Gratijs perducentibus. Quamobrem Voluptatem plenam penes diuinam ſapientiam tantum aſſequi poſſumus, delectationem etiam quandam ex liberalibus diſciplinis. Poſt hæc Pluto rex terræ, uidens ſublatam ſibi eſcam detinendarum apud inferos animarum, cogitauit ſaltem eſcam fingere aſpectu ſimilem Voluptati. Acceptis ergo ueſtibus fucisq; à Voluptate relictis, quibus in terris ſolebat uti (in cœlum enim abijt pura) ſubornare & ſubſtituere alium pro uoluptate decreuit, neq; tamen ſubornauit dæmones, miniſtri etiam neceſſarij ſunt, neq; animas, adiudicatæ enim ſunt, ſed aliquam furiarum, non iram, non inuidiam, odium, timorem, dolorem, non enim his, uelut nimium diuerſis, congruebant ueſtes, & calcei Voluptatis, ſed ſubornauit iacturam, quam nouerat ſemper terrenæ Voluptati familiariſsimam. Hinc admonendi ſumus, ut Voluptatem procul effugiamus, alioquin ſub Voluptatis prætextu in latentem iacturam protinus corruemus.

FINIS LIBRI DECIMI.

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum, LIBER XI.

Epiſtola de dono argentei calicis.

Georgius Heriuart Auguſtienſis Marſilio Ficino Platonico, S. D.

QVotiens animo repeto, repeto autem quotidie, & ut uerius loquar, ſingulis horis, fauſtum illum & iucundum diem, qui mihi dulcis conſuetudinis & amicitiæ tuæ initium attulit, libet illum ea celebritate dignum exiſtimare, qua ſolet natalis dies celebrari, ac (ut mos erat antiquis) lapillo illum candido notare. Is etenim fuit qui mihi eminens illud ingenium tuum, egregias uirtutes, ac mellifluam illam, quæ in te cumulate uiget, dicendi copiam notam reddidit. Quæ omnia tanti facio, ut tibi qui his ſis ornatus, me totum dederim & dedicauerim. Nec quicquam maius habeam quam ſi datur occaſio, ut tibi omnibus in rebus ualeam gratificari, & ut opera mea, cura, ingenio, quantuluncúnque eſt, ubicunq; ſim, uelis uti. Quod ut facias uehementer etiam atque etiam rogo. Mitto nunc ad te argenteum, uel, ut ſic loquar, potellum friuolum ſane, & puerile munuſculum. Quippe ſunt uirtutes tuæ tales, quæ mereantur amplioribus muneribus condonari. Sed ut ita, ut es, humaniſsimus, id non minus, ſed amicitiæ noſtræ nuper initæ & tuæ in me humanitatis aliqua ex parte pignus & teſtimonium appellabis. Sicq; exiſtimabis me id ad te eo animo mittere. Vale & me ama. Datum Venetijs. Idus Aprilis. M. CCCC. LXXXXI.

Reſponſio pro dono argentei calicis.

Marſilius Ficinus Florentinus Georgio Heriuarti Germano, S. D.

EST mihi à teneris annis, mi Georgi, naturalis quædam cum Germanis beniuolentia, cauſis occultis conciliata, itaq; Florentinorum ſocij Miniatenſes, germanum genus, præ cæteris hoſpites noſtri ſunt, & familia Picorum atq; Caualcantum à Germania ducens originem nobis eſt amiciſsima. Quamobrem ſi Germani co-

ſmiliter omnes mihi ſunt germani, quid dicam de uiris amiciſq; inter uos egregijs? De Martino Vranio amico cœleſti? De te inſuper optime, mi Georgi? profecto quicunque mihi pluſquam germanus eſt, is extra controuerſiam eſt alter ego, ut non mirum ſit, ſi ueſtra uobis chariſsima ſunt, mea quoq; uobis in primis tanquam ueſtra placere. Vtinam quantus apud uos ſum amici, tantus & apud me uirtute forem. Beneuolentia certe talis erga te ſum, qualis eſt ipſe calix nuper abs te mihi dono datus, extra quidem argenteus, ſed aureus intus. Arbitror & ingenium tuum, ſub argenti ſpecie, aurum illud habere, quod Socrates & in Phœdro ſuppliciter à Deo petit, & in repub. in Heroicis agnoſcit ingenijs. Denique quantum nobis grata fuerit epiſtola tua, ac munus acceptum, teſtis erit undecimus epiſtolarum noſtrorum liber, ab epiſtola tua in primis adſcripta, & hac reſponſione mea ſumens exordium. Vale felix. Ac ſi Marſilium amas ama Martinum cognomine Pnyngerum, ſi me cupis amore quodam cœleſti complecti, Vranium amorem meum tota mente complectere. XXIX. Aprilis. M. CCCC. LXXXX.

Quomodo aliquis ſub aliena perſona cogitanti ſibimet occurrat.

Marſilius Ficinus Pierleono complatonico ſuo, S. D.

ACcepi literas Pierleone tuas amoris & gratiæ plenas, atq; ut uno uerbo laudem, re uera Platonicas. In quibus ſanè ſcribis, cum primum Platonicum aliquid occurrit tibi, ſuccurrere mox tibi Marſilium, ſed caue ne te forſan exterior fallat imago. Reor equidem ipſum ibi Pierleonum ſub Marſilij perſona latere. Si qua enim humana ſpecies tibi res Platonicas contemplanti ſe offert, probabile eſt ſpeciem maximè Platonicam præ cæteris ſe offerre. Quid autem in rebus humanis Platonicum magis, quam Leo magnus Solis Platonici domicilium. Forte igitur, quemadmodum & Narciſsus, te ipſum intuens, opinaris alium intueri. Præcipuè uerò Marſilium cuius imaginem ardens te induit amor. Sed quoniam incidimus in imaginem, ſcis profecto rationem inter imaginationem intellectumq; mediam eſſe, atque in eam hinc quidem ab imaginatione confluere imagines naturalium, inde autem ab intellectu influere ſpecies diuinorum. Quamobrem ſæpè contingit ut diuina quædam ſpecies apud humanam rationem imaginem quandam ſubeat naturalem, itaq; quod intus diuinum eſt ſæpè rationis oculis appareat naturale? Quid? ſi ratione ſimili Pierleonus ſub figura Marſilij ſibi ſæpè ſit obuius? Sed de his quidem hactenus. De Dionyſio Areopagita rectè admodum ſentire mihi uideris: mihi certè nec ulla ſcientiæ forma eſt gratioſior quam Platonica: neque forma hæc uſquam magis quam in Dionyſio ueneranda. Amo equidem Platonem in Iamblico, admiror in Plotino, in Dionyſio ueneror, ſæpè uerò ſuſpicor antiquiores Plotino Platonicos. Ammonium atq; Eunumium aut his, forte priores, legiſſe Dionyſij libros antequam neſcio qua calamitate eccleſiæ deliteſcerent. Atque illinc in Plotinum & Iamblicum Dionyſij ſcintillas uerè Platonicas fuiſſe transfuſas. Vnde tantus ſit ignis accenſus. De Dionyſio ſatis gratus admodum mihi erit Galenus de dogmate Hippocratis atque Platonis. Sæpè de te apud Laurentium Medicem uerba fiunt. Amat profecto te mirificè, ſicut ſolet, ut par eſt, admodum ueneratur. XII. Maij. M. CCCC. LXXXXI. In agro Caregio.

Ad magnos pertinet benef. cia conferre etiam non merentibus.

Marſilius Ficinus reuerendo in Chriſto Patri & D. Raphaeli Riario ſancti Gregorij cardinali, ſuppliciter ſe commendat.

ET ſi nulla forte merita ſunt, quibus impetrare apud te quicquam debeam, audebo tamen non nihil gratia poſcere, non meritis quidem confiſus ullis, ſed & mea in te obſeruantia, & tua in omnes clementia fretus. Iuſtum quidem, ſed humanum eſt beneficium præſtare merentibus, clementiſsimum uerò eſt atque diuinum largiri etiam non merentibus. Magnum certè ſacrumq; antiſtitem, magna inprimis diuinàque decent:

Charitas

Charitas & pietas potiſsimum eſt ſapientis officium.

Marſilius Ficinus Martino Vranio Germano dilectiſsimo ſuo, S.

VTinam mihi tantum ſapientiæ foret, ut & promiſsis pro me tuis, & expectationibus aliorum ſatis quandoque facere poſſem, officio quidem meo fermè iam pro uiribus ſatis feci. Adoleſcentes enim quos nuper ad nos gratia diſciplinæ miſiſtis perlibenter excepi. Pio ſtatim apud nos hoſpiti commendaui. Dabo indies operam ut beneualeant, ut educentur, erudianturq́ue quam optime. Meam ſaltem eiuſmodi diligentiam, optime mi Martine, parentibus adoleſcentum ueſtrisq́ue principibus quibus ſapientiam promiſiſti, promittito. Hactenus & ipſe fideiuſſor eris, ut ſpero, ueridicus, ut ego ſatis forte fecero, ſi pro expectatione ſapientiæ inprimis præſtitero charitatis & pietatis officium, pietas enim ſumma quædam apud Deum ſapientia eſt. Primo Iunij. M. CCCC. LXXXXI.

Purgatio de literis non redditis.

Marſilius Ficinus reuerendo in Chriſto Patri & D. Raphaeli Riario ſancti Georgij cardinali ſuppliciter ſe commendat.

CHriſtophorus Marſupinus familiaris noſter, Florentiam nuper Roma reuerſus, ſtatim poſt prima ſalutationis uerba, narrauit, quantum me tua clementia diligat. Quo quidem nihil gratius audire poteram. Sed hoc interim moleſtum mihi fuit, quod mox negligentiæ criminari me cœpit quaſi nullas poſt diſceſſum hinc tuum ad te literas dederim. Sed ego ſtatim huic archetypum epiſtolarum mearum aperiens, quatuor ſaltem legi literas ad te hoc tempore miſſas. Certe nimis infortunatas itinere, inquam, Romano. Nondum enim ad te perueniſſe uidentur. Quæ tamen alibi feliciore fortuna fretæ, non ſolum per omnem Italiam, ſed etiam in Hiſpaniam iamdiu Galliam, Germaniam, Pannoniam, peruolarunt, obſeruantiam & reuerentiam erga te meam ubiq́ue iam præter quam Romæ teſtificantes. Quamobrem non quia nullas, ſed quia paucas epiſtolas ad te miſerim iure culpandus eram, Sed utinam quæ natæ ſemel infortunatæ uidentur, fortunatiores ſaltem hodie renaſcantur, ut ad felicem Patronum melioribus uſæ fatis quandoque perueniant, clientulumq́ue commendent. IIII. Iunij. M. CCCC. LXXXXI.

Pro Adoleſcentibus è Suetia miſſis ad academiam Florentinam.

Marſilius Ficinus Ludouico Nauclero & Ioanni Phorcenſi, Germanis iuriſconſultis, S. D.

SCribitis ad nos ueſtroq́ue nomine Germaniæ Principes, Florentiam adoleſcentes erudiendos tanquam academiam mittere. Sed ea interim elegantia ſcribitis, ut non ad academiam filios, imò ex academia mittere uideamini. Atq́ue apud exteras nationes perquirere uobis iam domeſticam diſciplinam. Quæ rerum uiciſsitudo eſt? Quantum inſolentes pleriq́ue more Sophiſtarum aliena temere profitentur, tamen uos modeſtiſsimi uiri uel propria, ritu Socratico, diffidemini, hoc præ cæteris admirandi, quod quàm curioſe multi lapillos terræ uiſceribus reconditos perſcrutantur, tam accurate uos cœleſtem ſapientiæ ſplendorem ubique Gentium proſequamini. Quamobrem incredibili quodam amore erga uos affecti, adoleſcentum ueſtrorum, curam pia mente ſuſcepimus. Et inprimis inſigni pietate hoſpiti commendauimus. Dabimusq́ue indies operam, ut ager natura fertilis frugem quandoque proferat feliciſsimam. Vos igitur bono animo eſtote, & principibus ueſtris noſtro nomine reſpondete, Magnanimum Laurentium Medicem, cuius & ipſi clientes ſumus, adoleſcentum prouidentiam libentiſsime ſuſcepiſſe. V. Iunij. M. CCCC. LXXXXI. In Agro Caregio.

De quatuor ſpeciebus diuini furoris. Item laudes Medicis Laurentij uera.

Marſilius Ficinus Petro Diuitio literis & moribus ornatiſsimo, S. D.

CVm iamdiu Platonem noſtrum in conuiuio audiuiſſes de amore latiſsimè diſputantem, deſideraréſque præterea compendiariam quandam de amore ſententiam; libellum dedi legendum hac de re nobis in adoleſcentia poëtica facultate præſtantem noſtra compoſitum ad peregrinum, alium adoleſcentem. Memini equidem quam mirificè delectabaris audire amorem ipſum reuera non eſſe libidinem, ſed furorem quendam excellentibus ingenijs diuinitus inſtigatum. Præterea diuinum furorem, tanquam genus quoddam, quatuor in ſe ſpecies continere. Amorem poëſimq́; & uaticinium, atque Myſterium. Et amorem quidem à Venere, à Muſis uerò poëſim, ſed ab Apolline uaticinium, à Dionyſio Myſterium proficiſci. Qua denique ratione alia hominum ingenia ab alio plurimum alióque numine uarijs furoribus agitentur. Reliquum erat ingenioſiſsime Petre perquirere, nunquid ingenium idem à pluribus, ut ita dixerim, Dijs ſimul afflari poſsit, uarijs inde furoribus concitatum? Iam uerò de amore quidem atque poëſi quæſtio non admodum difficilis eſſe uidetur. Nam Homerum, Pindarum, Callimachum, Sapphon, Maronem, Poëtico ſimul amatorióque inſtinctu percitos fuiſſe non dubitamus. Vaticinio inſuper Epimenidem, atque Sibyllam. Sed præter hæc etiam myſterijs inſpirari, ſoli, ut aiunt, dijs geniti potuere, qualem Gentes Orpheum, qualem noſtri Dauidem fuiſſe tradunt. Cognouimus & nos ingenium noſtro ſeculo feliciſsimum, quatuor has æquè furorum dotes à quatuor numinibus conſecutum, poëticum ſanè, amatoriumq́; ſpiritum ſub Muſis Venereq́; cœleſti iamdiu in ipſo adoleſcentiæ flore concepit. Quod quidem ubique ſuauiſsimi cantus & miranda prorſus eius carmina perſonant. Sed uaticinium hauſit ab Apolline iam adultus, quo certè mirabili quadam mentis ſagacitate cœlitus inſita, frequenter futura diſcrimina, priuatim publiceq́;, præſagiens, medicam periculis manum adhibet, & Phœbea ſtatim uirtute medetur. Myſticum uerò furorem à Dionyſio prope iam maturus feliciter eſt adeptus. Dionyſiam ebrietatem Theologi ueteres exceſſum mentis definierunt, à rebus quidem mortalibus ſegregatæ, ſecreta uerò diuinitatis Myſteria penetrantis. Bacchus amat colles. In collibus Ambre Agnanæq́; uallens Laurens ille Phœbeus Dionyſio nectare paſsim ebrius debacchatur. Tum uerò afflatus ex alto cœleſtia ſuper hominem carmina fundit ore rotundo, profunda quorum ſenſa nullis unquam penetrare fas eſt, niſi ingenijs ſimili quodam furore correptis. Rapit uerò ſecum noſter ille Patronus, nonnullos interdum attentius atque felicius audientes, in eos uidelicet præ cæteris ubertate furoris exuberans. Qua uerò ratione percitus ipſe numine alios fermè ſimiliter concitare ualeat, docet Plato noſter in libro qui inſcribitur Ion. Vbi ingenti cuidam Herculeo lapidi ferreum annulum ſubdit exiguum, mox facile rapiendum, primo ſtatim annulo ſubnectit ſecundum, tertium uerò ſecundo, quartúmque deinceps. Cathenamq́; conficit annulorum à magnete ſubinde pendentium, per quos attrahendi uirtus à priore deinceps in conſequentem repente transfunditur. Eadem ratione putat à Phœbo Muſam rapi, ab hac poëtam, à poëta corripi ſimiliter audientes. Myſterium hoc his forte carminibus Virgilius imitatur. Quæ Phœbo Pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo prædixit, Vobis Suriarum ego maxima pando. Sed Surias in præſentia nominaſſe nolim, ubi non de Suriarum, ſed de Gratiarum furore tractamus. Quo quidem Patronus noſter abundans, Petre felix, & te pariter atque me, cæteroſq́; ſuos obſeruatores afficit protinus, affectos corripit, correptos occupat, occupatos mox incomparabili quadam uoluptate perfundit. Quamobrem tanto beneficio hinc affecti in ardentiſsimo eius amore perſeueremus, in quo ſingulariter amando, diuinum quotidie reportamus inſtinctum. VIII. Iunij. M. CCCC. LXXXXI.

Vera

Vera Laus Marci cardinalis ſancti uiri.

Marſilius Ficinus Antonio Calderino dilectiſsimo ſuo, S. D.

PEtrus Fannius noſter uir doctus & probus, multis heri teſtimonijs comprobauit ſingularem beneuolentiam erga me tuam, pluribus iamdiu tuis in me officijs confirmatam, cum uerò multis de cauſis plurimum tibi Calderine debeam, hac debeo certe quam plurimum, quòd ſanctum illum uirum Marcum diui Marci cardinalem, & iamdiu reddidiſti nobis amicum, & quandoque Patronum in noſtris periculis præſtitiſti, cuius quidem obitu non poſſemus grauiter non dolere, niſi ſperaremus hunc è cœlo, ubi beatam agit uitam, certiore quodam in dies patrocinio nobis aſpiraturum. Hic certe, quod te non latet, Dauidicum illud, Anima mea in manibus meis ſemper, & uiuens & moriens impleuiſſe uidetur. Atque illud Euangelicum attigiſſe, poteſtatem habeo deponendi animam meam. Ita enim prædixit, horam ita lætus, & quaſi pro arbitrio diſceſsit è corpore, ut non mori quidem, ſed ſponte peregrinari, imò redire in optatam patriam uideretur, immortalis uitæ mortalibus exempla daturus, nouumq́ lumen cœleſtibus luminibus acceſſurus. Felix igitur mi Antoni ob hanc maxime cauſam amicitia noſtra, quod ſub Patrono confirmata eſt omnium feliciſsimo. Vale feliciter, ac me, ut ſoles, ama, ſingulariter te amantem. XXIX. M. CCCC. LXXXXI.

Rationes negotiorum ſuorum amico reddendæ.

Marſilius Ficinus Martino Vranio Prænyngero amico unico. S. D.

CVm neminem te, perquam dilectiſsime mi Martine, chariorem habeam, iure nulli potiuſquam tibi quotidianas rerum noſtrarum rationes reddere debeo. Valeo equidem bene, quantum habitudo, ætas, æſtas, aſsidua literarum ſtudia ferunt. Proſequor ut iampridem ſcripſi, diuina Dionyſij nomina. Recognoſco Plotinum interea dum exprimitur à librarijs, quatuor poſthac aut ad ſummum quinque menſibus, ut arbitror, erit expreſſus. Exſcribitur tibi noſtrum commentarium in Philebum, mitto nunc eius partem quinterniones octo, alios uerò reliquos breui accipies. Venetijs quotidie Platonis theologiæq́ libri iterum & ut aiunt diligentius inprimuntur. Adoleſcentes commendati nobis, proſpere ualent, multûmque in dies literis moribusq́ proficiunt. Singularis quidem noſter amor exactiſsimam ſingulorũ rationem exigit, ſed negotia prohibent, his ergo contentus, feliciſsime Vale. XX. Iulij. M. CCCC. LXXXXI.

De ſimplicitate & integritate morum.

Marſilius Ficinus Pierleono complatonico ſuo, S. D.

SAlue ſalute digniſsime Pierleone, uir omnium integerrime, imò & omnium ſimplicisſime. Verùm Plato noſter in Sympoſio quidem nullos noſtris ſeculis naſci integros exiſtimat, ſed diuiſos. In Timæo autem atque Phœdro duplices affirmat omnes. Te igitur quando integrum ſimplicemq́ appello non huius quidem ſeculi filium iudico, ſed alterius, in quo, ut Plato inquit, homines quondam integri pariter atque ſimplices naſcebantur. Quamdiu uidelicet regnabat quædam in humanitate diuinitas enim integritas eadem eſt, atque ipſa ſimplicitas. Naturalia uerò multiplicem habent integritatem. Monſtra denique ab integritate ſimul, & ſimplicitate degenerant. Sed Myſteria uix admittit epiſtola, ſortes uidelicet facile. Vide igitur Pierleone mi alter ego, quam ſimilem in pleriſque ſortem nacti ſumus, diſciplinæ Medicem, in cœleſtibus eundem, ut coniecto, Saturnum ducem quoque Platonem, Patronum rurſus eundem Laurentium Medicem, Platonicarum diſciplinarum inſtauratorem, amicos prorſus eoſdem, inimicos autem ipſi nullos, amamus enim omnes, ſolûm ſorte non amaturi, ſiquis denique deprehenſus fuerit ſolum amare ſeipſum. Mores præterea noſtros quis non ſimiles dixerit? Simulare namque uel diſsimulare, pariter uterque neſcit. Simulatores diſsimulatoresq́ ſimiliter utrumque fallunt. Sed fallant,

utcunq́

utrumq; fallunt. Sed fallant, (utcunq; lubet) iterū atq; iterum, modo ipſi iam falſi, quandoq; nos quoq; falſos mutatis moribus nō efficiant. Vale feliciter in tua integritate ſimplicitateq;, in uita etiam ingrata ſorte uicturus. x x. Auguſti. M. CCCC. LXXXXI.

Prooemium in Platonis inſtitutiones.

Marſilius Ficinus Philippo Valori dilectiſsimo ſuo, S. D.

ANno ſalutis humanæ. M. CCCC. LVI. Quo ego quidem annos ætatis agebam tres atq; uiginti, tu uerò natus es, primitias ſtudiorum meorum auſpicatus ſum à libris quatuor inſtitutionum ad Platonicam diſciplinam. Ad quas quidem cōponendas adhortatus eſt Chriſtophorus Landinus amiciſsimus mihi, uir doctiſsimus. Cum autem ipſe, & Coſmus Medices peregiſſent eas, probauerunt quidem, ſed ut penes me ſeruarem conſuluerunt, quoad Græcis literis erudirer, Platonicaq; tandem ex ſuis fontibus haurirem. Eas enim partim fortuita quadam inuentione, partim Platonicorum quorundam Latinorum lectione adiutus effeceram. Platonem deinde Platonicosq; Græcos aggreſſus, inſtitutiones illas paulatim libris ſequentibus emendaui. Neq; tamen librum ipſum placuit abolere, quem tanquam liberum primogenitum meum, eo anno genueram quo tu natus es, mihi certe, & obſeruantia filius & perpetuo quodam fauore patronus, hunc igitur tu mi Valor dilectiſsime fili fratrem tuum fraterno precor amore complectere, in Valorum laribus ineunte iam ætate mihi domeſticis, optato prorſus Valore uicturum. Vale, Nouembris. CCCC. LXXXXI.

Gratiarum actio.

Marſilius Ficinus Martino Vranio Prænnyngero amico unico, S. D.

IOannes Streler ille ueſter, ac propè iam noſter, legit mihi hodie partem epiſtolæ ad ſe tuæ, amoris erga nos ardentiſsimi plenam, qua præterea ſignificabas te natalem noſtrum, & doctorū cœtu, & magnifico ſumptu celebrauiſſe. Ego igitur tantæ huic erga nos pietati tuæ facere non aliter ſatis poſſum, niſi te tantum amauero quantū me. Incomparabilis autem amoris erga te mei, ſuauiſsime mi Martine, teſtes erunt non ſolum epiſtolæ noſtrę, uerùmetiam libri quidam in poſterum nobis edendi. Viue igitur mi Martine felix, non minus mihi ſemper quam mea uita charus. Mitto ad te reliquum commentarij noſtri in Philebum, quinterniones quatuor. Plotini librorū impreſsio proximo huic Martio erit, (ut arbitror) abſoluta, magnifico Medicis Laurentij ſumptu, formaq; Regia, conſtituit mox quoq; Platonis noſtri libros eadem exprimi dignitate. Ego uerò curabo pro uiribus ut emendatior ſit expreſsio ſecunda quam prima. Præterea libros ſingulos in capita multa capitulaq; diſtinguam, & inſcriptionibus quā certiſsimis, tanquam formulis declarabo. Dionyſij libri iamdiu uobis incœpti propter occupationem eiuſmodi aliquanto tardius abſoluentur. Vale. x x I I I I. Nouembris. M. CCCC. LXXXXI. Florentiæ.

In librum de uita dono datum.

Marſilius Ficinus Mazingo inſigni phyſico amico inſeparabili, S. D.

SAlue ſalutis noſtræ, (Deo authore) curator, amice prorſus inſeparabilis. In primis forte mirabile, cur inſeparabilem amicum potius quam aliter nominauerim. Quia uidelicet quos cœlum coniunxit, terra minime ſeparabit. Quo enim pacto infima mundi terra noſtros animos per locorum diſtantiam diſiungere poterit, quos altiſsimus planetarum ſuis in ædibus amore coniunxit. Amore, inquam, tàm durabili, quam ſtabilis eſt ipſe Saturnus. Beniuolentiæ uerò tàm firmæ pignus eſto uita iſthæc penes te mea. Nec immerito uitam iſtam tibi probandam colendamq; committo, cui iampridem meam hanc meorumq; uitam commiſi curandam.

Nnn Philoſo-

Philoſophica ingenia ad Chriſtum perueniunt per Platonem, in Auguſtino Aurelio contigit.

Marſilius Ficinus Florentinus Ioanni Pico Mirandulæ conphiloſopho ſuo, S. D.

SCribis amice quam optime, (quod mihi omnium eſt gratiſsimum) te multis quotidie ſuadere, ac iam perſuaſiſſe nõnullis, ut epicurea impietate relicta, uel Auerroica quadam opinione poſthabita, piam de anima Deoq́; ſequantur Platonis noſtri ſententiam. Per quam ſane quaſi mediam quandam uiam, Chriſtianam pietatem deniq; conſequantur. Salue igitur uerè piſcator hominum. Qui enim uulgaribus ingenijs perſuadent, piſces uel potius piſciculos captare uidentur, ſed qui egregijs, piſcatores hominum iudicantur. Hos forte magnos piſces nuncupat Euangelium, quibus comprehendendis nec rete quidem ſcinditur. Noſtrum uerò Mirandula rete nunc eſt Platonica ratio, quæ quidem ſi modo ritè trahitur ſub Chriſtiana ueritate non ſcinditur, ſed permanet integra dum impletur. Nullos legiſti Philoſophos quondam niſi Platonicos Chriſtianam ſuſcepiſſe religionem. Merito igitur Platonicis, (ut ita dicam) retibus altiſsima quæq; Chriſto piſcaris ingenia. Vtinam tres ſaltem eiuſmodi religioni piſcatores adeſſent, ut grandes nulli piſces pelago ſupereſſent. Sed heu miſeri uel infortunati potius, meſsis quidem multa, operarij uerò pauci. Quo igitur pauciores mi Mirandula ſumus, eo frequentius nobis uehementiusq; laborandum. Vale.

Commendatio.

Marſilius Ficinus Franciſco Soderino Epiſcopo Volaterrano, S. D.

MArtinus Vranius è Germania Romam uenit, mandata ſui principis pro uiribus effecturus, & perfecturus, (ut ſpero) ſi tu conſilium tuum operamq́ue præſtiteris. Præſtari uerò tàm uehementer percupio, ut nihil ardentius nunc affectem, hunc tibi, (ſi noueris) uirtus eius mirifica commẽdabit. Ignotum ergo commendet ingens beneuolentia noſtra. Hic enim mihi tàm charus eſt, ut non aliter exprimere poſsim niſi dixerim, alter ego. Cum igitur amicorum meorum nullum fruſtra tibi hactenus commendauerim, quæ tua quidem incredibilis humanitas & clementia eſt, ſpero nunc, imò certo ſcio, Martinum, imò uerò Marſilium tibi fore feliciter commendatum. Primo Aprilis. M. CCCC. LXXXXII.

Commendatio.

Marſilius Ficinus Philippo Valori ſuo, S. P. D.

MEminiſti mi Valor quam ardenter nos amet Martinus noſter Vranius, adeò ut & filium ſuum meo nomine Marſilium nuncupauerit, noſtrumq; natalẽ inſtituerit celebrandum. Hunc ergo non dubito abs te uehemẽter amari. Hic te ſalutabit, cõſilium aperiet ſuum, auxilium poſtulabit. Si memineris quam ſæpe de Martino dicere ſoleam, alter ego, non dubito quin habeas hunc in omnibus mirifice commendatum. Scripſi fermè eadem ad uenerandum Soderinum noſtrum. Huic ergo tu Marſilium ita, (ut ſcis) geminum, geminatis quoq; precibus commendato.

Actio gratiarum. Item de oſtentis in obitu principis.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto patri domino Ioanni Medici Cardinali ſuppliciter ſe commendat.

CVm quartum Medici gradum maximum arbitrentur, tu uerò quartus à Coſmo in generoſa Medicum familia mihi ſis patronus, es proculdubio maximus. Quod quidem hinc planè perſpicio, quod non aliena mihi das, ſed tua. Tuo iã diu canonicatu me ornaſti. Aede nunc Martiana, tibi dono conceſſa, ſubitò me donaſti. Quamobrem obitu magnanimi Laurentij noſtri, neq; fortunam meam deflere mihi licet, qui deinceps tanto patrono me uideam maximè commẽdatum, neq; ſortem eius commiſerari, quem multis euidentibusq; argumentis tranſlatum ad ſuperos eſſe cognoſcimus

cognoſcimus. Legiſti, (ut arbitror) apud Heſiodum, triginta beneficorum dæmonum millia per aërem ſublimen humana curare. Quos quidem priſci rectores hominum exploratoresq́ꝫ cognominant. Præterea excellentiſsimos quoſq́ꝫ apud homines principes, poſt obitum ad rectores eiuſmodi commigrare, quaſi collegas eorũ poſthac in humana gubernatione futuros. Animis ergo felicibus illuc æduolantibus illos congratulari, Platonici putant. Congratulationes uerò ſigna dare portenta hominibus admiranda, tonitrus, fulmina, flammas, machinarum ruinas, oracula, ſomnia. Quæ quidẽ prodigia, partim maieſtatem tranſmigrantis animæ, partim detrimentum orbi populi, partim ſucceſſionẽ antiquę poteſtatis in hæredes, ſignificare uidentur. Idq́ꝫ in Romuli Cęſariſq́ꝫ deceſſu extra controuerſiam afferunt, contigiſſe. Quod & nũc in morte Laurentij magni propemodum diui, Florentięfuit uniuerſo fermè populo manifeſtũ. Viue igitur felix maxime mi patrone diuina uoluntate contentus, gaudens felicitate paterna, confiſus ope diuina. Die. xv. Aprilis. M. CCCC. LXXXXII. In agro Caregio.

Actio gratiarum.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto Patri Domino Franciſco Soderino epiſcopo Volaterrano, S. P. D.

GRammatici quidem ultra ſuperlatiuum nihil habent, oratores autem atq́ꝫ poëtæ huic aliquid addunt. Huc forſan tendit Virgilianum illud. O ter quaterq́ꝫ beati. Ter quidem beati ſunt beatiſsimi. Quater uerò, quàm beatiſsimi. Hactenus me tibi chariſsimum eſſe plane perſpexi, nec unquam poſſe chariorem fore putabam. Nunc uerò quam chariſsimum eſſe proculdubio uideo. Chariſsimos enim tuos expolias, quo me induas. Gratias igitͤ quas olim ſoleo pro multis in me beneficijs tibi maximas agere, iam quã maximas ago, ac me tibi quam deditiſsimum eſſe cõfiteor. Illi quin etiam familiari tuo debeo nõ mediocriter, quem tuo rogatu mox animo haud ægro nobis, audio, conceſſiſſe. Die. xxv. Aprilis. MCCCC. LXXXXII. In agro Caregio.

Cauſæ prodigiorum in obitu principis contingentium.

Marſilius Ficinus Philippo Valori oratori apud pontificem Florentino, S. D.

COgitanti mihi prodigiorum cauſas in excellentium uirorum, præſertim principum, obitu contingẽtium, primò quidem uenit in mentem, hęc neq́ꝫ fortuna contingere, habent enim ordinem, neq́ꝫ natura procedere, diuerſa enim inter ſe ſunt, ut ad naturalem influxũ una quadam procedentem uia, referri non poſſint, et habent in ſe myſteria natura prorſus ſuperiora. Deinde ſuccurrit, ſi portenta eiuſmodi, neq́ꝫ à fortuna, neq́ꝫ à natura proficiſcunt͂, à diuinitate quadam proculdubio proficiſci id eſt ab intelligentia quadã ſublimi, naturæ uires exuperãte. Sed ne minima quęq́ꝫ ad mentem primam abſque medio quodam ordine redigamus. Videntur hæc, (ut Platonice loquar,) ad tria potiſsimũ numina referenda. Eſt enim perſonæ genius, dæmon familiaris homini, quem angelũ cuſtodẽ noſtri Theologi nominant, eſt & loci genius, domus, ciuitatis, regni cuſtos, quẽ cognominant principatũ, eſt inſuper ordo ſublimis chorusq́ꝫ numinum uel dæmonum uel angelorum, in quorum numerum ſortemq́ꝫ per officij ſimilitudinem, excellens animus quaſi ad ſtellam ſuam migraturus, eſt in eodem illic officio quaſi collega futurus. Quemadmodũ ergo tres prodigiorũ authores ſunt, ita & tria uidentur genera portentorum. Sublimis quidem ille chorus crinitas accendit, tonitrus ciet, fulgura iaculatur, & flãmas ſtellaſq́ꝫ cadentes. Pręfectũ prouinciæ numẽ, quatit diruitq́ꝫ machinas, oracula fundit, auguria & auſpicia mouet, æſtus deſignat. Cuſtos uerò familiaris, ſomnia omniaq́ꝫ excitat, canumq́ꝫ latratus quaſi malum dæmonium illinc arcentes. Finem pręterea deſideraturus mihi uideris, huius hæc gratia fiant? Prima quidem illa ſignificant excellentiſsimos animos, non extingui, non negligi, ſed poſt obitum regnare cum ſuperis, Secunda calamitatem populi tanto uiro deſtituti prænunciant, & cauere imminentia ſubinde pericula monent. Tertia & uirum admonent moribundum, & ſuis indicant cœleſtem fauorem, illo quidem moriente non mori, ſed fa-

miliæ ſuę poſt illum aſpiraturum. Adduxit Platonici quidam, inter ſublimes hos dæmones ſempiternos, atque homines uita breues, eſſe dęmones quoſdam medios ualde longæuos, horum ergo potentioribus potentiores homines commendatos. Cumq; illorũ aliquis poſt multa ſęcula moritur, magnum ſimul principẽ ipſi cõmendatum ægrotare protinus uitáque decedere. Turbari uerò aërem nouaq; & miranda contingere, quando & magnorum dæmonũ aërea corpora diſſoluuntur, & amici dæmones fatum magni tũ dæmonis tũ principis ægrè ferũt. Vale. XXV. Aprilis. M. CCCC. LXXXXII.

De uita ſolitaria, & quanti facienda ſit fama.

Marſilius Ficinus Ioanni Pico Mirandulæ, S. D.

LAtere ne unquam ſperas mi Mirandula? Parua quidem & obſcura latere facile poſſunt, magna uerò & præclara non poſſunt. Tu quidem ut bene uiuas, ſtudes ſemper latere bene, ſed interim quo populo euadis admirabilior, eo notior. Hinc quicquid tentaueris, rumores uarij protinus excitantur. Quid ergo? Circunſpicies ne ſemper uniuerſam plebem & quid confabulaturi ſint, longe proſpiciens, ſeruus eris An tua potius profeſſione contentus, uulgi iudicium nihilipendes? Noui equidem ingenium tuum, Videor igitur mihi uidere quid agas. Haud omnino nihilipendes hæc, ſed paruipendes, Plurimi uerò prudentum iudicia facies. Sed de his quidem ſatis. Ego uerò, dilectiſsime mi Ioannes, eo grauius tuo diſceſſu dolui, quod me propter duorum ſimul amicorum obitum in ſummo mœrore conſtitutum repente deſeruiſti, ſperantem mihi te ſolum conſolatorem medicumq; fore. Sed ſpero te prope diẽ rediturum, qua quidem ſpe fretus amicos etiam conſolabor. Vale rediq; felix. Die. XXVIII. Aprilis in agro Caregio.

Laudes amici ſcilicet Bindacij Recaſolani.

Marſilius Ficinus Philippo Valori oratori Florentino. S. D.

DIuturnus Laurentij Medicis morbus unà cum iniquitate temporum, (ut arbitror,) in cauſa fuit, ut & ego non leuiter ægrotauerim. Sed ex longa infirmitate iã ſatisbelle conualui, uidelicet aſpirãte Deo. Nemo uerò longi languoris tædia magis mihi leuauit, quam Bindacius Recaſolanus familiaris noſter, uir certe natura generoſiſsimus, uirtute probatiſsimus, opera officioſiſsimus, hic ſæpe me ſponte ſua, ſępe etiã tuo nomine ſalutauit. Significauit præterea ſe tibi debere quã plurimũ. Hunc igitur in primis ama, mi Valor, & apprime te amantẽ, & omniũ amore digniſsimũ. Martinus Vranius, alter ego, ad nos reuerſus narrauit hodie quã amice, quãq; magnifice eum exceperis. Feciſti tu quidem, (ſicut ſoles,) nec quicquam hoc tempore mihi gratius efficere potuiſſes. Die. XXVI. Iunij. M. CCCC. LXXXXII.

Laudes Legitimi principis.

Marſilius Ficinus Eberardo Duci Vuittenbergenſi & Montis Peligardi ſeniori, S. P. D.

MVlta iampridem de ſingulari uirtutum tuarum excellentia ex multis audiuimus. Plurima nuper accepimus à Martino Vranio noſtro, teſte quidem & fideiuſſore apud nos locupletiſsimo, laudúmque tuarum præcone apud omnes fide digniſsimo. Quamobrem ingens admirabilium uirtutum tuarum, quaſi ſtellarum ſplendor ad nos uſque refulgens, incredibilem in nobis iam accendit ardorem, ad te uehementer amandum & colendum in primis atque uenerandum. Deſiderabam equidem iandiu quod & Plato noſter optare ſe prædicabat, cognoſcere principem, in quo quemadmodum in Pallade unà cum potentia, pariter ſapientia conſpiraret, necnon, ut in Cæſare magnanimitas cum clementia, ſicut in Scipione grauitas cum comitate concurreret. In quo pręterea floreret & iuſtitia Minois, & religio Numæ, ſub quo pax illa rediret Octauiani. Qui denique pacis ſtudia rebus bellicis anteponeret, templa fundaret, publica literarũ gymnaſia faceret. Quẽ ſubditi nõ tã metuant quã ament, & obſeruent atq; mirentur. Eiuſmodi quidẽ eſt legitimi principis idea, & optata

& optata quondam à Platone, & à nobis in primis deſiderata, atq; (ut conſtans iam fama perhibet) in te præcipuè ingens, ut non mirum ſit me iam, meosq; Academicos omnes, tot uirtutum tuarum radijs inflammatos, te quaſi cœleſte numen colere ante alios principes atq; uenerari. Sed incredibili quodam amore præterea cogimur te obſecrare (ut ipſe quoq; nos ames) ſingulariter te amãtes, ſemperq; poſt hac etiam, (ut iam facis) memineris, quemadmodum omne lumen pendet ex alto, ita uirtutum tuarum ſplendorem ex ipſo Deo patre luminum depẽdere, ut ſummus ille bonorum omnium author probitatem tuam pariter atq; felicitatem confirmet etiam in poſterum, & augeat confirmatam diſpoſitionem, & quotidianos cœleſtium curſus aſpectuq; conſideras, proſequaris. * Probo equidem dilectiſsime mi Bandaci. Verùm tamen ſi quando aſtrologiã illam aggrediaris, qua fruſtra nimium certa futurorum iudicia promittuntur, id minimè comprobabo. Quem enim omnium familiariſsimum habeo, eundem & feliciſsimũ fore deſidero. Compertum uerò habemus omnes qui prædicendis futuris curioſius inhiant, omnium infortunatiſsimos eſſe uel fieri. Cuius quidem aduerſitatis cauſas, uel manifeſtas, uel occultas eſſe putamus. Manifeſte profectò cauſæ ſunt, quod infinito ac prorſus incerto futurorum ſtudio, ſua ſemper omnia negligere compelluntur. Plerúnque uerò imminentis fati uel promiſsis confiſi uel minis deterriti, ſua quidem ſentẽtia neceſſarijs, ipſi interea nihil agunt, toti uidelicet ex fato pendentes. Occultas autem huius rei cauſas eſſe arbitror, quod prouidentia diuina, cui natura, fatum, fortuna, ſeruiũt, non dat omnibus omnia, ſed ſua cuiq; iuſte diſpenſat. Quibus ergo & his quidem uolẽtibus futura conceſsit, merito præſentia negat. Cum enim præſentia, ſi cum futuris compares, pauciſsima minimaq; ſint, ſi rebus eiuſmodi careas, dummodo futura, quæ plurima maximaq; ſunt quoquomodo poſsideas, conqueri apud prouidentiam de tua ſorte non debes. Forte uerò fortuna, quæ uidetur in hoc ſaltem oppoſito fato, quod illud quidem ordinem rerum aſſerit neceſſarium, hæc uerò ordinem eiuſmodi renuit, nimirũ futurorum auguratoribus tanquam fatidicis aſſertoribusq; fati infenſa redditur & aduerſa. Forte etiam qui uentura audacter anticipant, quæ cœleſtis ille pater in ſua poſuit poteſtate, ſibi ipſis quod Dei ipſius eſt, inſolenter uſurpant. His ergo Iuppiter indignatus eos tanquam gigantes illos ſuperbia nimium elatos effulminat. Miſſa equidem nunc quæ mihi ſuccurrunt aſtrologica facio. Rerum uidelicet reconditarum longeq; à præſenti diſtantium perſcrutatores, incidere protinus in Saturnum abditiſsima queq; remotiſsimaq; tenentem. Et quoniam præſentia fortunæ bona conceſsit Ioui, rebus tandem uenturis ſecretiſsimisq; contentum. Quamobrem, (ut ſummatim cuncta concludam) dilectiſsime mi Bindaci, quoniam ad ſola præſentia longe deficimus, ne dum ad futura quoq; ſufficiamus, quod diuinè præcepit Paulus, memori ſemper mẽte tenendum. Nolite ſapere pluſquam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Vale.

*Hic deeſt finis Epiſtolę ad ducem Vuitẽbergenſ. Principiũ epiſtolæ ad Bandaciũ.

Opiniones non temerè diuulgandæ. Item Orphei carmina.

Marſilius Ficinus Florentinus Martino Vranio amico unico, S. D.

ARgonautica & hymnos Orphei & Homeri atq; Proculi, Theologiamq; Heſiodi, quæ adoleſcens, (neſcio quomodo) ad uerbum mihi ſoli tranſtuli, quemadmodum tu nuper hoſpes apud me uidiſti, edere nunquam placuit, ne forte lectores ad Priſcum deorum dæmonumq; cultum iamdiu merito reprobatum, reuocare uiderer, quantum enim Pythagoricis quõdam curæ fuit ne diuina in uulgus ederent, tanta mihi ſemper cura fuit, non diuulgare prophana, adeò ut neq; commentariolis in Lucretium meis, quæ puer adhuc, (neſcio quomodo) commẽtabar, deinde pepercerim, hæc enim ſicut & Plato tragœdias elegiasq; ſuas, Vulcano dedi. Maturior enim ætas exquiſitius'que examen, (ut inquit Plato) ſæpe damnat quæ leuitas iuuenilis uel temere credidit, uel ſaltem, (ut par erat) reprobare neſciuit. Periculoſus uerò eſt, (ut & Plato inquit) noxias opiniones imbibere, quam uenenum peſsimum diuulgare. Sicut enim bonum, quo latius, eo diuinius, ita latiſsimum malum, peſtilentiſsimum. Promiſi uerò tibi tutiora quædam Orphei carmina mittere, Ecce mitto.

Orphei uerſus de Deo.

EVſebius cæſarienſis Libro. XIII. de Euangelica præparatione ſic ait, ſed Orpheus etiam in carminibus quæ inſcripſit de uerbo ſacro, diuina uirtute omnia guberna ri, cunctáque à Deo producta, hoc modo aſſerit, ut legitur in libro quem Ariſto bolus ad Ptolomæum ſcripſit.

VOs qui uirtutem colitis, uos ad mea tantum
Dicta aures adhibete, animosq; intendite ueſtros.
Contra qui ſanctas leges contemnitis, hinc uos
Effugite, & procul hinc miſeri, procul ite prophani.
Tu uero qui diuinas ſpecularis, & alta
Mente capis muſeę uoces, complectere & illas,
Aſpiciens ſacris oculis, ſub pectore ſerua.
Hocq; iter ingreſſus, ſolum illum ſuſpice mundi
Ingentem authorem ſolum, interitúque carentem.
Quem nos præſenti quis ſit ſermone docemus.
Vnus perfectus Deus eſt qui cuncta creauit.
Cuncta fouens, atq; ipſe ferens ſuper omnia ſeſe.
Qui capitur mente tantum, qui mente uidetur.
Qui nullum'que malum mortalibus inuehit unquam.
Quem præter non eſt alius, tu cuncta uideto
Hic ipſum in terris melius quo cernere poſsis.
Hic & enim uideo ipſius ueſtigia, fortem
Hic'que manum uideo, uerum ipſe cernere qui ſit,
Nequaquam ualeo, nam nubibus inſidet altis.
Nemo illum, niſi Chaldęo de ſanguine quidam
Progenitus uidit, quem cœlorum aurea ſedes
Sublimis'que tenet, cuius ſe dextra tendit
Occeani ad fines, quem de radicibus imis
Concuſsi'que tremunt montes, nec pondere quamuis
Immenſo ſint, ferre queunt, qui culmina cœli
Alta colens, terris nunquam tamen ille ſit abſens.
Ipſe eſt principium medium'que & exitus idem.

Item idem in tertio inducit Porphyrij uerba iſta.

Admiranda eſt Græcorum ſapientia, qui Iouem mundi mentem arbitrantes, quæ in ſe ipſa mundum continens produxit, ſic à Theologia Orphei profecti de ipſo tradiderunt.

Orphei carmina.

SYdereæ'que domus rex & Iuppiter ipſe
Principium atq; ortus, uerum, uis una Deusq;
Vnus & omnipotens regali in corpore cuius
Singula ponuntur, tellus, unda, ignis, & aër,
Nox ſimul atq; dies, ſapientia primáque origo
Ac iucundus amor, magno hoc in corpore regis
Sunt Iouis excelſi, ceruicem nanq; uidebis
Cœli ſuſpiciens reuerentia magnáque recta.
Hoc caput auricomum, flaui de uertice crines
Stellarum rutilant radij, de hinc aurea pandit
Cornua bina caput, capitisq; ſimillima tauri
Vnum eſt ortus, ipſe eſt occaſus & aliud
Aſt oculi fulgens, ingenti lumine Phœbus
Lunáque purpureo Phœbi redimita colore.

Præſciaq;

Præſcia uenturi mens conſtat regius æther,
Quam ſtrepitus nullus,nec uis,nec fama latere
Arcanumúe poteſt,penetratq; per omnia uictrix
Præterea inuictum corpus,ſine fine modoq;
Panditur,Aſt humeri magni quoq; pectora lata,
Eſt aër,alas quoq; uento poſsidet ille
His ad cuncta uolans,Euro eſt uelocior ipſo,
Tum ſacer antiqua matre ex tellure tumeſcit
Venter & ex altis conſurgit montibus ingens,
Quem medio pontus ſubcingit rite ſonorus.
Vltima præterea terrarum limina & ampli
Fundamenta globi,furibundaq; tartara plantas
Eſſe pedum magni conſtat rectoris olympi.
Hic dum ſub terris celaſſet cuncta,deinde
Ex imis repetens,in lucem protulit almam.

Porphyrij expoſitio.

Simulachrum Iouis.

VNiuerſus igitur mundus Iuppiter eſt,animal ex animalibus,Deus ex dijs conſtitutus.Iuppiter autem eſt quantum intellectus eſt,à quo uniuerſa producũtur,&qui cuncta creat intelligẽdo,hoc igitur modo Theologis de Ioue ſentiẽtibus,impoſsibile eſt talem eius imaginem fingere , qualem carmina deſcripſerunt.Iouem igitur eſſe credendum eſt,uirtutem prouidentem atq; uiuificam,quam pila & rotundis figuris ſignificant,hominis ſimulachrum ei conſtituunt , quoniam mens eſt quæ cuncta ſeminali ratione producit.Sedere autem fingitur,(ut ſtabilis uirtus)atq; incommutabilis exprimatur.Nuda apertaq; habet ſuperiora, quoniam conſpicuus intelligentijs ſuperioribus eſt,inferiora uerò teguntur,quia occultatur inferioribus creaturis.Sceptrum leua tenet,quia in his corporis partibus, ceu ſpiritaliſsimum uitę domicilium inuenitur.Creator enim intellectus rerum ſpiritusq; uiuificus mundi eſt.Dextera uerò aut aquilam protendit,aut uictoriam,alterum quia cæterorum Deorum dominus, quemadmodum aliarum auium aquila eſt. Alterum quia omnia ſibi ſubiecta ſunt.IX.Iunij. M. CCCC. LXXXXII.

Exhortatur amicos ut Plotino foras prodeunti faueant.

Marſilius Ficinus Philippo Carducio dilectiſsimo ſuo, S. D.

SAlue mi Carduci academiæ ſtudioſiſsime cultor. Vide quam uerum ſit prouerbium illud,omnium rerum uiciſsitudo eſt. Diuinus Plato noſter quõdam magnum Plotinum peperit. Plotinus Platonem iam parturit,propediem parituros. Plato lucem Plotino dedit,Platoni reddet lucem, cum ipſe primum prodibit in lucem.Editus ille quidem iam eſt à nobis,ſed adhuc, (neſcio quomodo) liminib.hæret. Surge age Carduci,noſtrorum omnium ardentiſsime, Plotinum hærentem promoue, noſtrosq; omnes & cæteros cohortare ad hunc manibus alacriter comprehendendum, ut ipſe in lucem eueſtigio prodiens,cõtuentibus omnibus,uiciſsim reddat lucem. XII. Iulij. M. CCCC. LXXXXII.

In librum de Vita miſſum ad amicum.

Marſilius Ficinus Ioanni Canacio,& Bindacio Recaſolano dilectiſsimis ſuis,S. P. D.

SI qui familiarium meorum mentem meam tenent,uos certè familiariſsimi omnium totam prorſus habetis. Vos ita q; minime latet, quo conſilio uſus,qua'ue ſpe & fiducia fretus,libros de Vita conſcripſerim,ut ingenioſis quidem prodeſſem omnibus, ſed inter eos multomagis amicis,maximè uerò ciuibus inprimis ſaluti patrię neceſſarijs.Nõ dubitabam equidem me ſemel quam plurimis imò omnibus profuturum,ſi quos potiſ-

ſimum conſeruarem,ſalutis publicę ſeruatores. Meum quidem hactenus fuit, libros iſtos hac ſententia,diligentiaq́ componere. Veſtrum uerò deinceps operam aſsiduè dare,ne forte me fallat opinio,fruſtraq́ nimium laborauerim. Quotiens ergo Paulantonium Soderinum noſtrum ſalutabitis,uirum & frequentiſsima ſalutatione, & perpetua ſalute digniſsimum. Totiens commemorate huic præ cæteris memineritis, ut libros de uita relegat & obſeruet. Huic enim maximè uitam longam ſalutemq́ perpetuam exoptamus. Quippe & cum ingenioſiſsimus amiciſsimusq́ ſit, magnisq́ Medicibus patronis noſtris non parua quidem naturæ,certe quam maxima beniuolentiæ neceſsitate cõiunctus,imoq́ ſaluti publicę admodum neceſſarius. Si tantũ robore uir ille ualeret, quãtum conſilio præualet,ita neq́ medicorum remedijs indigeret ad bene ualendum,ſicut nec ullorum iam conſilijs eget ad bene uiuendum. Iam uerò ſi tantũ ualetudini ſuę quãdoq́ conſuleret,quantum rebus agendis & amicorum commodis reiq́ publicę proſperitati quotidie proſpicit,nequaquam uos urgerem ut de curanda ſui corporis ualetudine moneretis. Deniq́ bene ualete. Et Paulantonium noſtrum, (ut ſoletis) ſalutate frequenter,de colenda diligentius ualetudine quotidie monituri,ut ipſe quoq́ tamdiu ſaltem filio ſuo Thomæ præclaro adoleſcenti uiuat,quãdiu ſibi Thomas ſuus pater uixit, clariſsimus eques. die. XXII. Iulij. M. CCCC. LXXXXII.

Catalogus familiarium atq́ auditorum.

Marſilius Ficinus Florentinus Martino Vranio amico unico, S. D.

Nihil à me iuſtius poſtulare poteras,quam quod per Ioannem Streler Congermanum tuum iam ſæpe requiris,amicorum uidelicet noſtrorum catalogum non ex quouis commertio uel contubernio confluentium, ſed in ipſa duntaxat liberalium diſciplinarum communione conuenientium. Cum enim abſq́ amicorum meorum præſentia eſſe nuſquam,aut debeam,aut uelim,ipſeq́ ſim non in Italia ſolum in me ipſo,ſed in te etiam in Germania,merito amicos hic meos, iſtic etiam mihi adeſſe deſidero. Omnes quidem ingenio moribusq́ probatos eſſe ſcito. Nullos enim habere unquam amicos ſtatui, niſi quos iudicauerim literas una cum honeſtate morum,quaſi cum Ioue Mercurium coniunxiſſe. Plato enim noſter in epiſtolis integritatem uitę ueram, inquit,eſſe philoſophiam, literas autem quaſi externum philoſophiæ nuncupat ornamentum. Idem in epiſtolis ait, philoſophicam communionem omni alia non ſolum beniuolentia,ſed etiam neceſsitudine pręſtantiorem ſtabilioremq́ exiſtere. Sed ut mox ueniam ad catalogum,cunctos ſummatim amicos ita laudatos accipito. At ſi proprias cuiuſq́ laudes ſingulatim narrare uoluero,opus incœptauero longe prolixum. Si quos prætermiſero non æquè laudatos,prorſus inuidioſum. Omnino uerò abſurdum fuerit,ſi dum amicos ordine diſponere tento,interim comparationibus omnia perturbauero,odium pro beneuolentia poſtremo reportãs. Primum ſummumq́ue inter amicos locũ patroni noſtri Medices iure optimo ſibi uendicant, Magnus Coſmus, Gemini Coſmi,filij uiri præſtantes Petrus atq́ Ioannes, Gemini quoq́ Petri nati. magnus Laurentius & inclytus Iulianus, tres Laurentij liberi, magnanimus Petrus, Ioãnes cardinalis,plurimum uenerandus,Iulianus egregia indole præditus. Ac ne in longum ſingulorum laudes proſequar,una Medices omnes communi laude complectar, genus heroicum. Præter patronos duo ſunt nobis amicorum genera. Alij enim non auditores quidẽ omnes,nec omnino diſcipuli,ſed cõſuetudine familiares, (ut ita loquar) confabulatores,atq́ ultrò citroq́ conſiliorum diſciplinarumq́ liberalium communicatores. Alij autem præter hæc,quæ dixi,nos quandoq́ legentes & quaſi docentes audiuerunt,& ſi ipſi quidem quaſi diſcipuli,non tamen reuera diſcipuli,non enim tantum mihi arrogo,ut docuerim aliquos aut doceam,ſed,(Socratico potius more) ſciſcitor omnes atq́ hortor fœcundaq́ familiariumq́ meorũ ingenia ad partum aſsiduè prouoco. In primo genere ſunt Naldus,Naldius à tenera ſtatim ętate mihi familiaris, poſt hũc in adoleſcentia noſtra Peregrinus Allius, Chriſtophorus Landinus, Baptiſta Leo, Albertus, Petrus, Pazius, Benedictus Accoltus, Aretinus, Bartholomeus Valor, Antonius Caniſianus,paulopòſt, Ioannes Caualcantes, Dominicus Galectus, Antonius Calderinus, Hieronymus Roſsius, Amerigus & Thomas ambo Bencij, Cherubinus Quarqualius

lius Geminianenſis, Antonius Seraphicus, Michael Mercatus ambo Miniatenſes, Franciſcus Bandinus, Laurentius Lippius Collenſis, Bernardus Nuthius, Comandus, Baccius Vgolinus, Petrus Fannius Presbyter. Horum plurimi exceptis Landino & Baptiſta, Leone & Benedicto Accolto, primas lectiones noſtras nonnunquam audiuerunt. In ætate uerò mea iam matura familiares, non auditores. Antonius Allius Ricciardus Anglarienſis, Bartholomæus Platina, Oliuerius Arduinus, Sebaſtianus Saluinus amitinus noſter, Laurentius Bonincontrus, Benedictus Biliottus, Georgius Antonius Veſpuccius, Ioannes Baptiſta Boninſegnius, Demetrius Bizantius, Ioannes Victorius Soderinus, Angelus Politianus, Pierleonus Spoletinus, Ioannes Picus Mirandula. In ſecundo genere, id eſt, in ordine auditorum ſunt, Carolus Marſupinus, Petri quinque Nerus, Guiciardinus, Soderinus, Compagnius, Patentus, Philippi duo, Valor ſcilicet & Carducius, Ioãnes quatuor Canacius, Neſius, Guiciardinus, Roſatus. Bernardi quatuor, Victorius Medices, Caniſianus, Michelectius. Franciſci quatuor, Berlingierius Rimicinus, Gaddus, Petra ſancta, Amerigus Curſinus, Antonius Lanfradinus, Bindacius Recoſolanus, Alamannus Donatus, Nicolaus Michelotius, Matthæus Rabatta, Alexander Albitius, Fortuna Hebræus, Sebaſtianus presbyter, Angelus Carduccius, Andreas curſus, Alexander Borſius, Blaſius Bibienius, Franciſcus Diacetus, Nicolaus Valor.

Proœmium in compendium Proculi.

Marſilius Ficinus Florentinus Martino Vranio amico unico, S. D.

POſt diſceſſum ex Italia tuum aduecti ſunt è Græcia mox ad magnanimum Petrum Medicem, libri multi ex quam plurimis electi, nuper electore Laſcari Græco admodum elegante, pro regia illa bibliotheca iampridem à magno Laurentio feliciter inſtituta. Ego autẽ inter multa, (ut ſoleo) ſemper in primis legi Platonica, primaque inter hæc commentaria Procli in ſex Platonis de Republ. libros principiumque ſeptimi. Quos igitur ex amœniſsimis horum pratis floſculos paſsim diſcurrendo collegi, religionem ſancta præ cæteris redolentes, ad te mitto inſignem religione uirum. III. Auguſti. M. CCCC. LXXXXII.

Excerpta ex Proculo in Rempublicam Platonis à Marſilio Ficino, trei unius Dei proprietates.

PLato in legibus per tres proprietates definit ipſam Dei rationem, ſcilicet, per bonitatem, potentiam, cognitionem, per tres quoque ſimiles in Republ. ſcilicet per bonitatem, immutabilitatem, ueritatem. Immutabilitas quidem eſt potẽtiæ propria, ueritas autem cognitionis perfectio. Dicitur autem unuſquiſque Deus reuera bonus. Tum quia cum bono ſuo nullum malum eſt admixtum, tùm quia bonitas in eo non eſt habitus aliquis eſſentiæ additus, ſed ipſa eius eſſentia. Non enim prius quidem eſt Deus, Deinde bonus exiſtit. Eadem enim eſſentia ſua formaliter & Deus æquè eſt & bonus. Sic igitur unuſquiſque Deus ita ſuapte natura dicitur ſeipſe bonus, ſicut Deus primus ſeipſo bonum. Proculus idem in elementis Theologiæ probat, unũquenque Deum ita eſſe formaliter bonitatem quandam eſſentialem, ſicut primus eſt ipſum bonum ſuper eſſentiam. Item ad ipſam Deitatem tria hæc formaliter pertinere, bonitatem puram, potentiam non impeditam, cognitionem nullius incertam.

Deus nullius mali cauſa, nunquam mutat formas, nullum fallit.

PLato in Repub. tria dogmata Theologica ponit. Primum, ſi quiſque Deus ſuapte natura uerè bonus eſt, bonorum quidem ſemper eſt cauſa, mali uerò alicuius nunquã. Secundũ, ſi uerè potẽs eſt, penitus immutabilis. Tertium, ſi ad Deum & potentia immutabilis & ueritas bonitasque pertinẽt, neminẽ unquam fictionib. ullis mendacijsque fallit. Circa primũ dubitatur, unde ſint mala. Si Deus nihil agit ad malũ:

Circa ſecundum, ſi Deus nullus ullo modo mutatur, quomodo dij ſponte apparent, aliâs quidem figurati, aliâs nõ figurati? niſi enim hęc admiſerimus, omnẽ ſacrorum diſciplinam & opera ſacerdotum funditus ſuſtulerimus, & ipſa quoq; uiſa in quibus dij ſpõte in figuris aliâs alijs ſeſe offerunt. Circa tertium, quomodo reſponſa nonnunquam falſa reddantur? Iam uerò multa in oraculis mendacia deprehenduntur. Reſpondetur ad primum. Malum nec ex Deo, nec ex alia cauſa, proprium inter exiſtentia habere proceſſum. Neq; uerò poſsibile eſt, uel malorum ideam ponere, uel materiam dicere cauſam eſſe malorum. Omnes enim ideæ tanquam ſpecies quædam intellectuales ſunt atq; diuinę. Extantq; exemplaria tùm eſſentiarum, tùm perfectionum ad eſſentiam pertinentium. Materia uerò ex Deo producta eſt tanquam neceſſaria mundo, neq; malefica eſt. Quippe cum ad generationem uniuerſi conducat. Neq; etiam eſt bonum, cum omnium ultima ſit, ſed in neceſſarijs ordinem habet. Quicquid enim eſt, alicuius gratia tale eſt. Nullam ergo uel ſpecialem uel materialem malorum cauſam ponere fas eſt, nec omnino unam eorum cauſam. Sed quemadmodum ipſe inquit, dicendum eſt, particularia & diſperſa malum inferre. Particularia quidem. Quoniam nullum uniuerſorum, ut intellectus, anima, corpus, cauſa eſt malorum. Diſperſa uerò, quoniam non res una quędam cauſa eſt malorum, ſed, (ut ipſe inquit) aliæ malorum occaſiones ſunt quærendæ. In corpore quidem malum, id eſt, morbus accidit, propter diuerſa quædam abſq; mutua proportione inter ſe confluentia, dum unum quodq; ſuperare contendit. Malum quoq; in anima propter differentes uitæ ſpecies & contrarias inter ſe pugnantes. Quibus pugnantibus ex alijs malum accidit alijs, unoquóque quod ſuum eſt agente. Oportuit autem corpus fore tale, ſcilicet ex contrarijs atq; repugnantibus, (ut foret) nonnihil etiam in mundo caducum. Atque ita perfectus mundus, ex omnibus uidelicet cõſtitutus. Animas quoque commixtionem hic habere, ne regiones iſtæ mundi *rationalium* animalium expertes forent. Neue rationales uitæ in corporibus abſq; *medio plantarentur*, ſed agerent, paterenturq; irrationalium quoque conditiones, & talia quædam appetant, ſentiant, imaginentur. His enim opus eſt mortalibus, ſi modo uel breue tempus in his ſunt regionibus permanſura. Dum igitur quod ſuum eſt, res quælibet agunt, mala ſubſcindunt, neq; propter aliud niſi propter bonum. Quibus ſane contingentibus uniuerſum utitur oportunè, euaduntque hæc in bonum per ipſam utentium poteſtatem. Quapropter nullum eſt purum alicubi malum, ſed eſt boni quodammodo particeps. Atque ita malum diuinitus quoq; pendere quodammodo dici poteſt, tanquam quodammodo bonum. Sed interim ab alijs permultis particularibus agentibus uelut aduentitium huic incidere, accidere, inquam, multis ipſis atque diuerſis. Ad dubium de apparitionibus, deinceps ita reſpondebimus. Cum ſuperi permanent immutabiles nec admittunt, diuina quadam uiſa inde proſiliunt quæ generationem ſuam in loco nobis circunfuſo ſuſcipiunt. Cum enim ſpectatores quidem utantur corporibus, dij uerò ſint incorporei, ſpectacula diuinitus emanantia uidelicet coram dignis aſpectu, habent quidem aliquid à ſuperis producentibus, nonnihil uerò ſpectatoribus quoquomodo cognatum. Quapropter apparent, neque tamen omnibus. Et quibus apparent aſpiciuntur duntaxat perfulgida quædam animarum inuolucra. Et idcirco clauſis oculis frequenter aſpiciuntur. Quantum igitur extenſa ſunt & in alio quodam huiuſmodi, id eſt, aëre apparent, cognatè ſpectantibus euadunt. Quantum uerò diuino ſunt referta lumine, & efficaciam habent, deorumq; uires imagine reprę ſentant, per ipſa perſpicua ſymbola, id eſt, ſigna, continuè uelut ſuſpenſa dependent à numinibus producentibus ea. Quapropter & ineffabilia illorum ſacramenta myſteriáque per talia figurantur, dum formas uarias intuentibus offerunt. Teſtantur hoc eloquentia ſacra, ſacerdotem ſic alloquentia. Diuina quidem omnia incorporea ſunt, corpora uerò propter his ſunt adhibita. Quippe cum incorporea incorporaliter percipere nequeatis, propter corpoream naturam iſtam, in qua eſtis uniuerſi. Hæc ibi. Hæc igitur & apparent & diſparent pro uoluntate deorum, ipſi uerò ſunt occulti, quales natura ſunt interea permanentes, neque quicquam per hæc oſtenta ſuſcipientes, nec amittentes. Quemadmodum intellectuales illæ ſpecies, id eſt, ideæ neq; corporeæ fiunt, uel cõpoſitæ, uel formatæ, diſ per ipſas talia quædã efficiũt, per ipſas uidelicet minime tales. Omnis itaq; Deus permanet, non

het, non formatus, quamuis ſponte quaſi formatum ſeſe offerat. Non enim in ipſo talis, quædam forma eſt, ſed ab ipſo, dum ſpectator non ualet ſine forma, quod eſt ſine forma uidere, ſed pro modo ſuo ſub forma proſpicit non formata. Ad tertium dubium ita reſpondemus. Mendacium non eſt in ſuperis, qui reſpondent, ſed in his qui reſponſa ſuſcipiunt, propter infirmitatem ſuam oraculum peruerſe ſuſcipientibus. Atq; hæc ipſa fallacia non contingit præter numinum uoluntatem, uolentium dignos duntaxat uotum conſequi. Sunt & nonnulli, quibus ueritatem ipſam puram penes Deos manentem, ſcire non conuenit. Sed pati quod conuenit per fallaciam penes ſe contingentem. Neq; igitur ueritatem dij ignorant, nec ipſa confundunt, ſed confuſione propter ineptudinem noſtram apud nos accidente, ad noſtram utuntur utilitatem, iam uerò ipſa oraculorum teſtatur hiſtoria, propter locum, uel tempus, uel modum, uel aliud interrogantis erratum, falſum in reſponſis accidere. Quando Plato in Republ. dicit, non ſolum omne diuinum, ſed etiam dæmonicum ſemper eſſe ueridicum, neq; mentiri, intelligendum eſt de dæmone uerò dictum atq; naturali, non de dæmonio per habitudinem quãdam ſic appellato, quod mutationes plurimas ſuſtinet, ſeducitq; illos quibus factum eſt amicum. Quod uerò ſecundũ eſſentiam eſt dęmonũ, cum & rationale ſit, eſt omnino ueridicum. Irrationale uerò & ipſum quidem ueritatis eſt impos, falliturq; & fallit tanquam falſum, exiſtimaturq; genus fallax, quod tradit hiſtoria, ſæpe decipere, dum uel ſubit oracula, uel inuocationes auſcultat, uel ultro aliquibus occurrit. Idq; totũ eſt non natura dæmonium, ſed habitudine. Tota religio & opera ſacerdotum & hiſtoria, communiſq; hominum fama cõſentit, deos ſenſibiliter apparere, multas'que offerre formas uarias'que figuras. Et aliâs quidem lumen proferre non figuratum, aliâs figuratum, & nunc quidem humana figura, nunc alia. Dum uidelicet ubiq; permanet immota diuinitas. Ipſa nanq; Deorum ſimplicitas apparet multiplex intuentibus. Non quidem per illius mutationem uel fallaciam, ſed propter naturæ conditionem, quæ pro modis participãtium, definit deorum proprietates. Cum enim Deus ipſe participatus, in ſe ſit unus atq; ſimplex, aliter ipſum participat intellectus, aliter intellectualis anima, phãtaſia item aliter atque ſenſus. Intellectus enim indiuidue, intellectualis anima reuolubiliter, phantaſia formabiliter, ſenſus uerò paſsiuè. Idq; quod participatur per ſubſtantiam eſt uniforme. Per participationem uerò fit multiforme, eſt immutabile, apparet mutabile propter infirmitatem noſtram. Cum'que nullo modo ſit graue, dum tamen implet, grauare uidetur. Quemadmodum de pallade poëtæ tradunt. Quale enim eſt quod capit, tale neceſſe eſt quod accipitur apparere. Quando igitur Deorum aliqui quaſi hoſpites uel aliter nobis occurrunt, non eſt putandum apparentem mutationem illis ineſſe, ſed indifferentibus ſuſceptaculis imaginationem uariam reſultare. Atque hic unus eſt modus, quo poëſis Deos in ſe immutabiles, tamen nobis quaſi mutabiles introducunt. Eſt & modus ſecundus, quando ſcilicet diuinum ipſum multas in ſe uires habens ſpecierumq; omnium plenum uaria contemplantibus intelligibilia ſpectacula profert. Tunc enim tradunt, diuinum ipſum has uires in ſe continens demonſtratam uirium uarietatem in formas uarias commutare, aliàs aliam proferens, ſemper quidem ſecundum omnes agens, apparens tamen tranſitorijs animarum intelligentijs ſemper aliud atque aliud propter formarum quas in ſe continet multitudinem. Atque hoc pacto Protheus ille formam propriam fertur ſpectantibus permutare, alius deinceps alius'que apparens. Protheum igitur qui diuinus quidam intellectus eſt, uiriũ omnium ſpecierumq; plenus, ſub Neptuni ſerie computatus particulares animæ, quæ ſub eadem ſerie nominantur Phocæ aſsiduè contemplantur, & nunc quidem alias tunc uerò alias ſpecies intuentur, ſuarum'que cogitationum progreſsionem Protheo applicantes, formarum permutationem in Protheo ſuſpicantur. Itaque uidetur omnia fieri ſpectantibus ipſum quotcunque terram incolunt, uel aquam uel aërem, aut ignem. Quot enim ſpecies in ſe continet, imò quot ſpecies ipſe ſemper eſt æternè, totidem alternè uidetur effici propter perceptionem intuentium iugiter alternantem. Tertius apparitionis uariæ modus eſt, quando uaria unius Dei uiſa non proueniunt propter ſubiectorum perceptiones neque propter uarietatem uirium diuinarum, ſed quando Deus idem ſecundum ordines diuerſos progreditur, & uſque ad ultima quaſi deſcendit numero

ſe mul-

ſe multiplicans in ordinesq; inferiores declinans. Tunc rurſus fabulæ tradunt, diuinum illud permutari in hanc ipſam ſpeciem deſuper in quam proceſſum fecit. Hac itaq; ratione Mineruam quidem mencori, Mercurium uerò lario aui garrulæ, Apollinem rurſus aſturi ſe ſimilem reddidiſſe ferunt. Oſtendentes uidelicet præſtantiora horum Deorum ordines, in quos proceſſerunt ab uniuerſis. Quamobrem quando diuinas apparitiones deſcribunt eas ſine forma figuraq; conſeruare ſtudent. Vtpote quando Pallas Achilli quidem ſoli ſe declarauit, exercitui uerò præſenti nequaquam. Vbi uerò apparitiones angelicas afferunt, Deos alienis formis indutos proferunt, ſed his quidem uniuerſalib. Quemadmodum in humanam quandam ſpeciem uiro mulierię; communem, nec hominis alicuius propriã, deueniſſe canunt. Sed quando dęmonicas narrant proceſsiones, tunc in ſingula quædam particulariaq; mutationes deſcenſumq; in bruta non uerentur afferre. Vltima enim ordinum ſequentium Deos per figuras huiuſmodi declarantur. Iã uerò conſideratu dignum eſt, quam aperte cum ordine rerum talia congruant. Diuino namq; conuenit ipſum ſimplex, angelico autem uniuerſale, dæmonico tandem particulare. Et illi quidem intellectuale, iſti autem rationale, huic deniq; genus quoddam irrationale. In ipſo enim dæmonum ordine uita quoq; talis eſt implicita.

Tres habitus ſtatusq; animarum ſeparatarum. Contemplatiuus. Actiuus. Voluptuoſus.

ANimarum habitus differentes ſunt etiam à corpore ſeparatarum. Similiter uniuerſi loca quæ inhabitant differentia ſunt. Neceſſe eſt igitur animas ſic ab inſtrumẽtis mortalibus ſegregatas, ut nec ad deteriora habeant habitudinem, neque mortalium perturbationum nugarumq; ſint plenæ, ſecum quoq; ferre inuolucra olim lucida, adhuc pura ſicut antea fuerant, neq; materialibus uaporibus perturbata, neq; ob naturam concreta terrenam. Animas autem nondum per Philoſophiam perfectè purgatas, ſed ad affectum erga craſſum corpus inclinatas, uitamq; cum ipſo communem adhuc affectantes, neceſſarium eſt talia quoq; uehicula ſua ſibi ſuſpenſa uidere, potentibus demonſtrare. Vmbroſa uidelicet materialiaq; retroq; pondere recedentia, plurimumq; ſecum mortalis concretæq; naturæ ferentia, quod perſpicuè in Phædone narratur. Harum præterea animarum ad hanc uitam ſe adhuc inclinantium differentiæ multæ ſunt. Quæ enim uitam magis practicam duxerunt, neq; adhuc à uita eiuſmodi deſtitere merito competens diligunt practicis actionibus inſtrumentum, ſegregatæq; ab hoc indignatæ commertium percupiunt, uitam'que hanc noſtram ſeparatæ uitæ præponunt, utpote quæ ſecundum uitam illam agere nequeant, ad uitam uidelicet practicam aptiores. Quæ uerò ob uitam flagitioſam caducum corpus affectant, uitam'que cum ipſo nihil differre putant à uita in ipſo ducta, conueniens eſt in locum uniuerſi tenebroſum ultimum'que deferri. Homerus quemadmodum & Plato animam diſtinguit ab idolo ſuo, & intellectum ab his quæ ſunt animæ propria, & animam quidem idolo, inquit, uti, intellectum uerò utris'que diuiniorem eſſe. Atq; idolum & animam eſſe quodammodo nota, etiam in hoc corpore. In quo & ſeorſum à quo curam prouidentiã q́ue huius habere, idq́ue naturaliter concupiſcere, intellectum uerò phantaſticis formabilibus'que motibus noſtris non comprehendendi. Proinde quemadmodum animarũ in cœlum aſcendentium inſtrumenta harmonicam uocem emittunt, motum'que concinnum præferunt, ſic ſub terras deſcendentium, iam'que minus rationalium, ſonus ſimilis eſt lamento, ferens uidelicet affectuoſæ phantaſticę'que uitæ duntaxat imaginem. Inferorum præterea loca & iudiciarios ſub terra ſtatus ad flumina, quæ Homerus Platóque deſcribunt, non eſſe putandum eſſe imaginationes uanas fabuloſaque tãtum terriculamenta, ſed quemadmodum animis cœleſtia repetentibus, multa uari'aque loca illic ſunt pro meritis diſtributa, ita putandum eſt punitione quoque purgation'eque indigentibus animabus, loca ſub terris eſſe diſpoſita, uarios defluxus habentia ab elementis circunfuſis terræ. Quos ſane defluxus flumina uocauerunt. Eſſe deniq; differentes dæmonum ordines huic præfectos operi, partim quidem ultores, partim caſtigatores, partim purgatores, partim uerò iudiciales. Perterreri uerò illic animas conſentaneum eſt imaginatione dæmonum præfectorum, ſtatúque pro meritis quidem habitibus'que uario confuſo'que, & à ſuperis Solis radijs ſegregato.

Tres

Tres animæ uitæ, diuina, humana, ferina.

TRiplicem animæ uitam ita ſummatim diſponere poſſumus. Primam quidẽ optimam atq; perfectiſſimam, qua dijs coniungitur, agitq; ibi uitam ſuperis cognatiſſimam, ac propter ſummam quandam ſimilitudinem, uitam illis iam unitam, nec ſui quidem iuris ſed deorum, dum ſuum quidem ſubit intellectum, ſuſcitat autem interim ineffabile munus caracteremq; uniformis illius ſubſtantiæ ſuperorum, copulansq; ſimile ſimili, ſuum uidelicet illi lumini lumen, ipſi ſcilicet uni ſuper omnem eſſentiam uitamq; extant, ipſum eſſentiæ ſuæ uitæq; propriæ uniforme quã maximè. Secundum uitæ gradum ponimus in quo animus à uita diuina deuenit in ſeipſum, ſtatuitq; mentem atq; ſcientiam principem actionis, ubi euoluit multitudinem rationum, omniformes ſpecierum differentias contuetur, atq; in idem & quod intelligit & quod intelligitur, in ſe colligit, repræſentatq;, & quaſi per imaginem exprimit intellectualem eſſentiam, in uno quodam uidelicet naturam intelligibilem comprehendens. Vitam deniq; tertiam arbitramur quæ cum potentijs deterioribus commercium ſam init, agitq; cum illis, imaginationibus ſenſibusq; ratione carentibus utitur, deterioribusq; prorſus impletur.

Diſtinctio rerum in genere quatuor, item de imaginibus atq; umbris.

PLato in ſeptimo de re publica, rerum ordinem lineæ comparat, per continuam rerum connexionem, quæ quidem ex mutua ſimilitudine proficiſcitur. Similitudo uerò eſt unitas quædam in rebus proueniens ex ipſa ſimpliciter unitate uniuerſi principio. Quæ ſane totum uolens ſimillimum ſibi facere, neque tamen ſimpliciter unum ſaltem maximè fecit. Ad quam unionem confert etiam ipſa principij bonitas. Cum enim ipſius boni natura ſit, quaſi diffundere ſe per omnia per proceſſum, uiciſſimq; per appetitum ad ſe unum omnia reuocare, merito uniuerſum ſummopere reddit unitum. Diuiditur autem mundana apud Platonem linea in partes præcipue duas, ſcilicet in genus inſenſibile atq; ſenſibile. Primum illud longe amplius eſt ſecundo, hoc uidelicet in ſe continens. Illud iterum in res intelligibiles diuiditur atq; cogitabiles, id eſt in formas diuinas atq; Mathematicas. Hoc autem in res quaſi ſubſtantiales atque imaginales. Subſtantiales quidem corpora ſunt, imaginales autem imagines corporum atq; umbræ. Imagines quidem repræſentationesq; corporum ſpeculares, ſubiecto quodam indigent tres habente conditiones, denſitatem, & lenitatem, atque nitorem. Opus quidem eſt denſitate ne influens apparitio ſi in ſubiectum inciderit nimis rarum ſubito transfluat, atq; ita imago ex multis defluxibus non fiat una. Lenitate uerò, ne aſperitas ipſa propter partes ſuas partim quidem prominentes, partim uerò profundas, inæqualitatis cauſa ſit imagini componendæ. Nitore quoque ſplendido, ut imago alioquin exilẽ habens formam conſpicua fiat. Sic enim & minutiſſimæ quæque in domus ipſius aëre compoſitiones ſæpe patent oculis in radijs per feneſtellas rimaſq; penetrantibus. Alioquin ob tenuem naturam nobis occultæ.

Dicendum ergo ſecundum ſententiam Platonicam in Sophiſta, apparentes imagines, eſſe ſubſtantias quaſdam quorundam ſimulachrorum machinatione quadam dæmonica fabricatas. Iam uerò & umbræ, quas cum imaginibus commemorat quaſi cognatas, eiuſmodi naturam habent, ſunt enim & ipſæ corporum figurarumqúe imagines, plurimamqúe ſympatiam, id eſt compaſſionem conſenſionemqúe cum illis ipſis habent à quibus decidunt. Quemadmodum declarant quotcunq; Magorum artes pronuntiant, promittuntqúe ad idola umbraſqúe conficere. Quid uerò dicam imaginum umbrarumqúe uires per quas fiunt in animalibus ratione carentibus ſæpe multa, quæ omnem ſuperant rationem? Nam hyenam ferunt calcantem canis in alto ſedentis umbram, illum ex alto precipitare ſtatim atque deuorare. Atque Ariſtoteles, inquit mulierem in purgatione menſtrui ſanguinis cõſtitutã fœdare ſanguine quodã obiectũ, ſpeculum

ſpeculum & imaginem. Imagines denique ſubſtantias quaſdam eſſe Plato cōfirmat, ubi ait. Sicut cogitabilia ad intelligibilia ſeſe habent, ſic imaginalia ad uiſibilia corpora. Cogitabilia uerò, id eſt Mathematica, res in ſe quædam ſpeciesq; ſunt, ſimiliter imagines, cū ſint naturales quidam ex rebus naturalibus effluxus, naturam quoque ſuam habent.

Quomodo bonum eſt ſuper eſſentiam. Et quomodo cognoſcatur.

PLato in ſexto de repub. ita diuina cōparat. Solem quidem ipſi bono, lumē uerò Solis ueritati à bono mananti, colores ex lumine dependentes, formalibus idealibusq; rerum rationibus, à bono ſub ueritate pendentibus. Oculos autē & genitos & illuſtratos à Sole comparat intellectibus ad bonum ſimiliter ſe habentibus. Subdit præterea. Quemadmodum Sol ſuper inferiorum uiſibilium generationem extat. Ita bonum ſuper ens & eſſentiam. Item, ſicut Sol lumenq; ſuum colores ſuperat atque uiſus, ita bonum ueritasq; boni lumen, eſt ſuper ideas, entia, mentes. Denique ſicut Sol uiſibilibus noſtris & oculis, non ſolum actionis perfectionisq; cauſa eſt, ſed etiā generationis, naturæ, uirtutis, ita bonum eſt omnium tam intelligibilibus quam intellectibus author. His itaque omnibus eſt ſuperius. Cum igitur ipſum bonum ſit intelligibilibus, intellectu, ueritate ſuperius, non eadem ratione qua intelligibilia cognoſci poteſt, ſed diuino quodam intuitu perceptio neq; intelligentiam excedente, quam Plato illuſtrationem animæ nominat. Tunc uidelicet ita diuinitus illuſtrante poſtquam à bono per negationem ſegregauerit, omnia quæ ſunt poſt bonum, uiciſſimq; rite admodū cōparauerit. Hac ſcilicet ratione reflectens erigensq; ſe in ipſum, quaſi facta iam reſupina, quæ hactenus fuerat, quaſi prona. Sol inter mundana uidetur ingenitus. Quoniam nihil amittit ſuum, nihil alienum rurſus admittit. Cætera uerò omnia *radios ab illo nouos* ſemper accipiunt, dum ille proprio centro reuoluitur, atque *ita cœleſtia circum & inferiora* colluſtrat. Sol igitur qua ratione talis eſt, mundanis omnibus dominatur, quantum uerò corpus & mobile alicui ſubeſt, ſupremæ uidelicet, quæ ſphæra dicitur circultum identitatis habere. Hinc enim & Sol ipſe fertur, ſphæra rurſus illa ad circuitum refertur ſapientiſſimum, id eſt mentem. Inter hæc memento ſicut in rebus diuiduis eſt indiuiduum uelut unitas atque punctum, ſic in rebus corruptibilibus incorruptibile aliquid eſſe.

Bonum triplex, ſcilicet in nobis, In idea, ſuper ideam.

PLato tres uenerandi boni cōſiderat gradus. Vnum quidem in omnibus ſcilicet ſtatum quendam uitæ ex intelligentia & uoluptate rite permixtum, alium autem inter ideas, alium deniq; ſuper ideas. Inter ideas enim, aliæ quidem rerum eſſentias conſtituunt, atq; definiunt, aliæ uerò perfectiones ſuas eſſentijs adhibēt. Illarū præterea prima eſt ens & eſſentia. Quod quidem genus eſt ad omnes alias ideas eſſentiales, id eſt quæ ad cōſtituendas eſſentias pertinēt. Velut ad ipſum animal, ipſum hominem, ipſum equum. Idearum uerò ad perfectiones omnium pertinentium, prima eſt ipſum non ſimpliciter bonum ſed ideale, quod ſimiliter genus eſt idearum omnium ad perfectiones rerum quomodolibet attinentiū, quales ſunt ipſum pulchrū, ipſum iuſtū & ſapiens atq; ſimilia. Sicut ergo eſſentiæ rerum perfectiones ſuas origine quadam antecedunt, eſſe enim naturaliter præcedit bene eſſe, ita ens & eſſentia in ipſa idearum ſerie ipſum antecedit ibidem ideale bonum. Sed ipſum tandem ſimpliciter bonum eſt ente ſuperius, ſimulque inparticipabile bonum. Nam bonum inter ideas in participabile quidem eſt, ſed eſt interim cum eſſentia, ſiue ſub ente. In nobis tandem & ſub eſſentia eſt, & participabile quidem eſt, ſed interim cum eſſentia ſiue ſub ente. In nobis tādem & ſub eſſentia eſt & participabile bonū. Iam uerò communis omnium conſenſus definiens bonum, cuius gratia omnia & quod appetunt omnia, uaticinari uidetur illud nec ullius gratia eſſe, nec aliud prorſus appetere. Illud itaq; neceſſe eſt eſſe eos aliquod. Nec aliquod bonū in ente. Omnis em̄ eſſentia bonū appetit, id eſt eſſe ſecundū naturā, ac

bene

bene perfecteq́ſeſe habere. Bonum quoq; in eſſentia illius, ipſius ſubſtantiæ gratia eſt quæſitum, ut uidelicet ſecundum naturam perfecte ſe habeat. Nec eſt bonum ſimpliciter, ſed alicuius duntaxat & in aliquo bonum. Deniq;, ut ſummatim dicam, illud ideale bonum in ipſo ente eſſentiaq; tanquam pars & alicuius & in aliquo totius gratia collocatum. Itaq; ſuper illud eſt ipſum ſimpliciter bonum.

De dæmonibus.

Marſilius Ficinus Philippo Carducio dilectiſsimo ſuo, S. D.

CVm Procli Platonici commentarium in Platonicum Alcibiadem, e Græca lingua in Latinam non tam ad uerbum quam ad ſenſum interpretarer, recordarerq́; te Platonicam de dæmonibus ſententiam ſummatim deſiderare, hanc ibi repertam, mittere ad te conſtitui. Lege feliciter.

Philoſophia cum fortuna & diuitijs non coniungitur.

Marſilius Ficinus Philippo Valori oratori apud Pontificem, Florentino, S. D.

INimici hominis domeſtici eius, domeſtici quidē mei, qui mihi ſunt multi, multúmq; moleſti, quoniam neq; philoſophici, neq; philoſophico uictu ſuppellectiliq; contenti, frequenter obijciunt, cæteros Medicę domus cliētes atq; clientulos, paucis annis inde quam plurimum accepiſſe, me uerò ampliſsime huius familiæ familiariſsimū, ac, (ut ita dixerim) clientiſsimum, multis annis reportaſſe non multum. Sed audi parūper, mi Valor, noſtram hanc ad meos Apologiam. Cæteri quidem amici Medicum, non dum quantum uoluerant, acceperunt, ego uerò quantum uoluiſſem, ſi modo petiſſem, & habeo certe quantum uolo. Illi plerunq; precario, ego gratis. Medices item alijs aliena dederunt, mihi ſua. Nos igitur ita cauſam apud domeſticos noſtram perbelle probamus. At illi, quod mihi moleſtiſsimum eſt, non comprobant. Opportuerat enim iam diu uel meos unà mecum quandoq; fore Philoſophos, uel me non fuiſſe Philoſophum. Sed fatum uidetur ab exordio rerum, neq; Philoſophos ullos unquam fore diuites, neque rurſum diuites facile fore Philoſophos. Nullum enim fuiſſe fertur Mineruæ cū Iunone commertium. Nec eiſdem Iuppiter & Phœbus, Venusq; fauent, quibus Mercurius ſimul atq; Saturnus. Neq; cum ſapientia rerum contemplatrice, facile rerum domina fortuna conſentit. Porrò unum eſt neceſſarium. Vbi intenderis ingenium ualet. Ingenium igitur & fortuna diuiſum in nobis habent imperium, hoc quidem in animi cultum plurimum dominantur, hæc uerò quam plurimum in rebus externis. Hinc & bona fortunæ dicuntur. Sed in corpore utrunq; forſitan æquè poteſt. Verùm non licet epiſtolæ nunc ultra philoſophari, negotium enim iam aliud urget.

Vbi plus fortunæ ibi ſapientiæ minus atq; uiciſsim.

Marſilius Ficinus Bindacio Recaſolano ciui optimo & dilectiſsimo ſuo, S. P. D.

ARiſtotelicum illud, ubi plus intelligentiæ, ibi fortunæ minus, atq; uiciſsim, ubi plus fortunę, illic minus intelligentiæ, pleriq; forſitan ſic accipient, ut ſapientiſsimi quiq; philoſophiq; minime fortunati ſint, quod & carmina Pythagorica cōprobant & res ipſa confirmat, nec non aſtronomica ratio, præcipuè per Mercurium atq; Saturnū Philoſophiam ſignificari putant, hoc uerò cū Ioue, Sole, Venere, affluentiam rerum ſignificantib. nullum officij habere commertium. Deniq; legitimi ueritatis contēplatores & negligunt fortunæ bona, & ipſi à fortunatiſsimis negligūtur, neq; princib. placent, neq; uulgo probantur. Vt non mirū ſit, eos minimū habere fortunæ. Viciſsim uerò fortunatiſsimi quiq; plerunq; negligunt ſapientiam, plurimumq; temere & improuide uiuunt, fortunæ uidelicet afflatu confiſi. Ego autem & ſuperiorem interpretatione minime reſpuo, utilius tamen atque diuinius Ariſtotelicum illud interpretarer. Cum enim comperrum habeamus, homines quo prudentiores ſunt, eo minus caſu

caſu uiuere, pauciora, atque in familia rebusque ſuis agi fortuito, coniectare proculdubio poſſumus, Deo ſapientiſsimo rerum omnium authori, nihil uſquam caſu contingere, ſed omnia prouidenter eſſe diſpoſita. Atque uiciſsim, cum uideamus cœleſtia & naturalia omnia extra fortunam ordine certo diſpoſita, concludere licet, ſummam his omnibus ſapientiam dominari.

Proœmium in comparationem Solis ad Deum.

Marſilius Ficinus Eberardo inclyto duci Vuirtembergenſi & montis Peligardi Seniori, S. P. D.

MArtinus noſter Vranius, id eſt, cœleſtis, reuera cœleſtium contemplator, longo mecũ ſermone tractauit, qualis Sol eſt inter ſydera, talem, extra cõtrouerſiam, te eſſe inter omnes Germaniæ principes. Quibus equidem laudibus, quaſi quibuſdam uirtutis tuæ radijs inflammatus, epiſtolium illud iampridem ad te dedi, ingentis quidem in te noſtri pignus amoris. Sed non pignus, (ut par fuerat) ingens. Quamobrem ut aliquanto uberius, & ſummæ dignitati tuæ & meo ſatis deſiderio faciam, ad ipſum Germaniæ Solem, nunc Platonicum & Dionyſiacum Solem mitto, mirum in te amorem noſtrum ſplendore paſsim declaraturum. Quemadmodum uerò Mercurius Phœbi munera ad hominum ingenia transfert ita Phœbum hoc munus noſtrum ad uos feret Ioannes Streler, nobis quaſi Mercurius alter. Leges ergo feliciter Phœbeæ princeps, quæ de comparatione Solis ad Deũ partim Plato Dionyſiusque Areopagita tractarunt, partim ego interpretor, atque commentor. Viue felix in hac umbra uitæ, poſt hanc Sole tandem perpetuò fruiturus. Vale.

Laudes ſeculi noſtri tanquam aurei ab ingenijs Auerrois.

Marſilius Ficinus Paulo Middelburgenſi inſigni phyſico & aſtronomo, S. P. D.

QVæ poëtæ quõdam de ſeculis quatuor cecinerunt, plumbeo, ferreo, argenteo aureo, Plato noſter in libris de Rep. ad quatuor hominum ingenia tranſtulit, diſputans alijs hominum ingenijs, plumbum quoddam, alijs ferrum, alijs argẽtum, alijs aurum naturaliter inſitum. Si quod igitur ſeculum appellandũ nobis eſt aureum, illud eſt proculdubio tale, quod aurea paſsim ingenia profert. Id autẽ eſſe noſtrum hoc ſeculum minime dubitabit, qui præclara ſeculi huius inuenta conſiderare uoluerit. Hoc enim ſeculum tanquam aureum, liberales diſciplinas fermè iam extinctas reduxit in lucem, grammaticam, poëſim, oratoriam, picturam, ſculpturam, archi tecturam, muſicam, antiquum ad Orphicam Lyram carminum cantum. Idque Florẽtiæ. Quod'ue apud Priſcos fuerat uenerandum, ſed iam propè deletum, ſapientiam coniunxit cum eloquentia, cum arte militari prudentiam. Idque potiſsimum in Federico Vrbinate duce, tanquam in Pallade declarauit, filiumque eius & fratrem uirtutis illius effecit hęredes. In te quoque mi Paule perfeciſſe uidetur aſtronomiam, Florentię quinetiam Platonicam diſciplinam in lucem e tenebris reuocauit. In Germania temporibus noſtris imprimendorum librorum inuenta ſunt inſtrumenta. Tabulæ præterea, quibus hora, (ut ita dixerim) una, per omne ſeculum tota cœli facies aperitur, ut prætermittam machinã Florentinam, quotidianos cœleſtium motus agentem. Iam uerò Germanicas tabulas Michelocius noſter diligẽter expreſſas ad uos affert, inclyto duci ueſtro dicandas. Cœleſte quidem munus, cœleſti principe dignum, dignum præterea, (ut arbitror) quod & abs te cœleſtium contemplatore probetur, dignum denique commendatione apud uos noſtra. Valete. Die. XIII. Septembris.

M. CCCC. LXXXXII.

FINIS.

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum ad Hieronymum Roſsium Dilectiſsimum ſuum,

PROOEMIVM.

Marſilius Ficinus Hieronymo Roſsio dilectiſsimo ſuo, S. P. D.

CVm duodecimo Epiſtolarum mearum libro finem impoſuiſſem, cogitaremq; cuinam in primis hunc inſcriberem, rationi conſentaneum fore cēſui, ut diuturni operis finem tibi ſingulariter dedicarem, ad quem ſummatim uniuerſum opus iamdiu deſtinaueram ut ad finem. Præterea ut totum epiſtolarum mearum ſtudium in te deniq; conquieſcat, ut in fine decreui, quotcunq; etiam poſthac epiſtolas ſum ſcripturus, ad librum hunc duodecimum uel longiſsimum pertinere, ſummatimq; ſub Roſsio uel Roſcio potius titulo contineri. Lege feliciter, & feliciſsimè uiue, certe feliciter à nobis amate.

MARSILII FICINI Florentini Epiſtolarum,

LIBER XII.

Nullus mala penitus & curas extirpare poteſt.

Marſilius Ficinus Florentinus Ioanuictorio Soderino & Franciſco Diacceto conphiloſophis ſuis, S. P. D.

QVAERITIS quid ſibi uelit euangelicum illud? Neceſſe eſt ut ueniant ſcandala. Idem profectò quod & Platonicum illud, mala penitus extirpari nō poſſunt, ſed circa mortalē hanc regionem, neceſſariò reuoluuntur. Mitto equidē nunc, quot mala nobis inferat fatū, natura, fortuna, elemēta, homines, animalia. Multo certe grauiora ſunt, quæ ipſi nobis imprudēter inferimus. Iam uerò mirū uideri nō debet, homines uel negotioſæ uitæ deditos, uel libidinibus mancipatos, malis innumerabilibus opprimi. Quippe cum ipſi ſe fato paſsim & fortunę ſubijciant & quaſi ſponte perturbationib. frequenter occurrant. Illud certè nimis eſt mirādum. Viros quin etiam qui uoluptuoſa & actiua inſuper uita neglectā, ſe totos contēplatiuę dediderūt, perturbationib. agitari. Cauſas enim ſolicitudinum deuitauiſſe uidentur. Sæpe tamen grauiorib. curis quā uel uoluptuoſi, uel actiui ſolicitātur. Contēplatores enim ſpretis humanis, aut ad religionē, ſanctimoniāq;, aut ad Philoſophiā ſeſe conferunt. Vtrobiq; uerò incidunt in Scyllā cupientes uitare Carybdim. Sancti enim delyramenta nugasq; mortaliū fugientes, in dæmones incidunt tentatores. Non enim his eſt certamen aduerſus carnē & ſanguinē, Paulus inquit Apoſtolus, ſed aduerſus maleficos quoſdā ſpiritus aëris caliginoſi tyrannos. Quo fit ut ſanctos dū Deus exercitat dęmonia uexent. Quid uerò de Philoſophis dicā? Nonne uel negotia Iouis uel oblectamēta Vēeris reſpuētes, in Saturni tædia ſæpe mœroresq; corruūt & atr ābilem? Cui quidē ingenti malo, Democritus, Plato, Ariſtoteles ingenioſiſsimos quoſq; obnoxios arbitrātur, ut pœnas illas quodāmodo quas furti cœleſtis Prometheus in mōte Caucaſo cōtemplator expendit, pendere uideātur. Tanto uerò cōtemplatores utriq;

res utriſq; grauiores ſæpe ſubeunt curas, quam uel negocioſi uel uoluptuoſi, quantò ua lidiores incidunt uexatores. Quamobrem ſi eiuſmodi uiri qui maximè omnium mala declinaturi putantur, in mala ſæpius grauiora labuntur, nemo profectò confidere poteſt, mala mortalibus unquam poſſe uitari. Sed hoc forſitan intereſt, quod ſuperiorum quidem illorum mala paulatim in peſsima conuertũtur. Hi uerò ſi prouidenter profeſſionem ſuam conſtanterq; proſequantur, tãdem authore uidelicet & promittente Deo, Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua, uenientes autem uenient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Hæc uerò commemorare uobis dilectiſsimi conphiloſophi mei, operæpretium fore cenſui, ut neq; cõfidatis uos dulces Philoſophiæ ſapores abſq; amarore quodam deguſtaturos neq; rurſum deſperetis, uel amaritudinem ipſam, authore Deo, quandoq;, quod & in pomis ſæpe natura facit, in dulcedinem poſſe conuerti. Valete felices, & in contemplatione ueſtra, (quemadmodum cępiſtis) prudẽter conſtanterq; perſeuerate. Die XXVII. Septembris. M. CCCC. LXXXXII.

Solem non eſſe adorandum tanquam rerum omnium authorem.

Marſilius Ficinus Eberardo inclyto comiti Vuirtembergenſi & montis Peligardi ſeniori, S. D.

SOcrates in caſtris ſæpe ſub diuo Solem ſuſpiciens orientem ſtetit attonitus in eiſdem ueſtigijs, immotis membris, incõniuentibus oculis, ſtatuę more, quouſ'que Solem ſalutaret iterum reſurgentem. His ergo Platonici ſimilibuſq; ſignis adducti Socratem forte dicent, Phœbeo quodam dæmone ſtatim ab ipſa pueritia ductum, Phœbum ipſum uenerari ſummopere conſueuiſſe. Eadem'que ratione ſapientiſsimum Græcorum omnium, Apollinis oraculo, iudicatum. Ego uerò quid de Socratis dæmone, ſeu genio ſiue angelo, affirmandum maximè uideatur, in præſentia prætermittam. Id certe auſim affirmare, Socratem in eo mentis exceſſu non Solem quidem hunc admiratum fuiſſe, ſed alterum. Cui enim admirationem ſola nouitas afferre ſoleat, quid tantum ſtupeat hunc admirabundus Socrates, quem & quotidie uidet, cuius & motus omnes uireſq; iamdiu, mathematica ſimul, & phyſica ratione comprehenderat. Quem, (teſte Platone) non Deum primum, ſed Dei filium appellauit, non filium, inquam, Dei primum, ſed ſed ſecundum, iamq; uiſibilem. Primum nãq; Dei filium non Solem hunc oculis manifeſtum, ſed alterum, hoc lõgè ſuperiorem, intellectum ſcilicet primum, ſolo contemplabilem intellectu. Socrates igitur Sole cœleſti nonnunquã admonitus, Solemq; inde ſupercœleſtem auguratus, & illius maieſtatem contemplabatur attentior, & patris illius incomprehenſibilem bonitatem admirabatur attonitus. Hunc Iacobus Apoſtolus patrem luminum appellauit, luminum, inquam, pluſquam cœleſtium, atque cœleſtium. Apud quem non ſit tranſmutatio, neque uiciſsitudinis obumbratio. Nam & ſupercœleſtia illa facta putat naturaliter mutabilia, & cœleſtia quotidie per noctium uices obumbrari non dubitat. Quamobrem omne datum optimum ſcilicet menti naturaliter inſitum, & omne donum perfectum uidelicet poſt naturales dotes adhibitum, non à Sole hoc ſtellis'que mundanis, ſed altius ab ipſo patre luminum deſcendere, cenſet. Nam intelligentiæ uiribus, quaſi gradibus quibuſdam, non quidem cœlitus, ſed deſuper acceptis freti, ſuper cœlos aſcendimus, ibique multa cœlis præſtantiora, cognoſcimus, amamus, & colimus, ipſum'que cœli fabrum ante omnia ueneramur. Neque tamen poſſemus intelligentia incorporeum aliquid cœloque melius intelligere, uel amare, ſi cœlitus tantum intelligentiam haberemus. Iam uerò ne quis, Solem, Lunam, Stellas, nimium, & adoraret, & tanquam intellectualium munerum authores, & patres uenerаretur, prudenter admonuit Solem hunc non eſſe uniuerſi principium. Miſſas in præſentia faciam rationes, quibus in Theologia noſtra principium uniuerſi, nec corpus eſſe, nec animam, nec intellectum, ſed aliquid admodum excelſius, affirmamus. A quo quidem Sol cœleſtis longiſsimè diſtat, ut umbra quædam illius eſſe iudicetur, potiuſquam imago. Rationes'autem quas Iacobus hic attingit breuiter, in præſentia perſtringam. Cum ſtatus tanquam principium, & rector, finis'que motionis, ſit omni motu perfectior,

certè Deus ipſe principium & finis & rector omnium, mobilis eſſe non poteſt Sol autem eſt aſſidue mobilis. Præterea principij uirtus tanquam immenſa, fortiter attingit omnia, nec uſquam cohiberi poteſt. Solis autem uirtus per radios agens prępeditis paſsim radijs impeditur, defectum patitur obiecta Luna, ſępe nubibus coercetur, terrena denſitate repellitur, diſtantia loci debilitatur Sol ipſe, quin etiam minima quædam eſt particula mundi, anguſta quadā ſede tenetur. Trahitur à ſphęra rurſumꝗ retrahitur. Contraꝗ ſphærę propriæ impetum à ſphęra ſemp ſuperiore reuoluitur. Cōtrarijs ſignis impeditur & ſtellis, & aſpectu malorū nonnunquam debilitatur. Denique principiū uniuerſi omnia ubiꝗ & ſemper, & in omnibus operatur. Sol autem nec mundi globos ipſe facit, nec quæcunꝗ frigida uel humida ſunt uel denſa ſimiliaꝗ ipſe uirtute propria poteſt efficere. Neꝗ ſimiles in cœlo uirtutes ullam à Sole ducūt originem. Cęterumꝗ quamuis Sol ab authore mundi longiſsime diſtet, cœleſtia tamen omnia ad Solem unū cum qua rectorem in cœlo menſuramꝗ diuinitus redacta uidentur. Vt hinc prorſus admoneremur, ut omnia quæ in cœlo ſunt & ſub cœlo & ſuper cœlum ad unū cunctorum principium ſimiliter referri, conſiderantes tandem hoc ipſum ea ſaltem obſeruantia ueneraremur, qua cœleſtia Solem.

Copula Philoſophiæ cum legibus, quod felix & nobilis ſit Philoſophus.

Marſilius Ficinus Martino Vranio Prænnygero Amico unico, S. D.

PHiloſophanti quidem mihi ſemper, nunquam uerò legibus incumbenti, profeſſores legum duo ſunt amiciſsimi, in Italia quidem Ioanuictorius Soderinus, In Germania uerò tu inprimis optime mi Martine, & utriꝗ cum inſigni facultate legum mirum ſapientię ſtudium coniunxiſtis. Dixerit ergo quiſpiā. Quænam legibus cum Philoſophia cognatio? Quæ uidelicet Ioui legum authori, cum Saturno Philoſophiæ duce, id eſt filio cum patre neceſsitudo. Mitto nunc aſtronomos aſſerentes, Iouem quando cum Saturno coniungitur, nouas differre leges. Pręſertim quotiens in ipſis cœli cardinibus triplicitatumꝗ capitibus, coniunguntur. Nonne poëtæ priſci, ueteresꝗ Theologi Saturnum in additis contemplatorē fingunt, legesꝗ & iura poſt diuturnam contemplationem excogitantem? Quæ deinde Ioui filio actionum duci tradat obſeruanda ciuibus mandaturo. Homerus quoque Minoëm, inquit, regem conditorem legum in Iouis antrum, annis nouem ſecedere ſolitum, ibiꝗ à Ioue leges accipere. Nemo uerò antiquorum myſteriorum peritus proprium Ioui ſemper publico dedicauerit antrum. Hoc igitur nihil aliud eſſe uidetur, quam Saturni ipſius ſemper additum domicilium uel ſacellum, in quo quidem & Iuppiter conſtitutus cum Saturno collega regem Minoēm legibus inſtruit, mox populū formaturis, ſed miſſo iam officio legum, ſapientiæ ſtudium proſequamur. Multos equidem ad hoc totis uiribus capeſcendum ſum per meas Epiſtolas exhortatus. Vos autem iam in hoc ipſo prouectos nō adhortabor equidē nunc, ſed potius confirmabo. Aut certe nos ipſos conſideramus, aut ſuſpicimus Deum, aut cæteros homines circumſpicimus. Si forte nos ipſos, ſola ſapientia facit, ut & nos ipſos denique cognoſcamus, & ſoli nobis cum habitare poſsimus proprijs ſemper contenti diuitijs. Si uerò Deum, ſola quin etiam ſapientia Deo ſimiles efficit & amicos contemplantes uidelicet aſſidue, quæ Deus ipſe fecerit contemplando. ipſumꝗ tanquam bonorum omnium authorem cognitum uenerantes. Si autem homines, ſapientia quoꝗ ſola ſapientem populis, regibusꝗ tandem conſtituit regem & quaſi numen deniꝗ generandum. Cum igitur ſapientię ſtudium felicem prorſus efficiat animum. Nunquid præterea nobilem uel efficit uel declarat? Si Platoni licet credere, nobiliſsimum eſt profecto Philoſophorum genus. Nam & aureum eſſe inquit, & ab ipſo Ioue mundi totius opifice reuera profectum, ſi Stoicis fidem adhibes, nobilitatem Philoſophorum ex poſteritate cognoſces. Solus enim foreaſſerunt immortales. Prophetæ deniꝗ Danieli non credere nefas. Fulgebunt, (inquit ille,) docti, ſicut ſplendor firmamenti. Et qui multos erudierint ad iuſtitiam tanquam ſtellæ in perpetuas æternitates. Firmamentum uerò non octauum duntaxat cœlum, ſed tota ſphærarum molem ſig-

uolunt. Deus ipſe eſt author ſapientiæ primus, Sapientiæ ſignificatores, Mercurius & Saturnus, imaginis diuinæ comites, minime omnium à Sole diſcedunt, dum uidelicet & Mercurius ſub Solis ſplendore ferme ſemper incedit, & Saturnus ab eclyptica Solis uia minime omnium præuaricari uidetur. Hos aſtronomi natura quadam ſimiles eſſe putant Mercuriumq́ ædibus & finibus & aſpectu Saturni gaudere. Hic, (ut opinor,) efficitur, ut ferme omnes, qui à Mercurio ſuum iter profeſſionemq́ exordiuntur, ſolum deſinant in Saturnum. Vtinam tu mihi Carduci à Mercurio ad Iouem etiam quandoq́ peruenias. Vale. Die. XIIII. Nouembris. M. CCCC. LXXXXII.

Apologia in librum ſuum de Sole, & lumine.

Marſilius Ficinus Florentinus Philippo Valori oratori apud pontificem Florentino, S. D.

Librum de Sole clariſsimo Petro Medici deſtinatũ domi iam diutius retinebam atq́ contra præceptum Euangelicum, ſub modio lucernam, ſiue Solẽ ferme iã impius abſcondebã. Sed Petrus ille Nerus, quẽ in Epiſtolis noſtris frequenter candidiſsimum appellauimus, pium exiſtimauit fore, ut lumen hoc quã plurimis, ut Deus præcipit, effulgeret. Itaq́ candidiſsimo uiro ad quem potiſsimum cura de lumine pertinet & candore libentiſsime parui. Atq́ ultra myſterium magnanimo Petro Medici commendatum permiſi librum opera Petri Neri palam impreſſoribus exprimendum. Ecce igitur mi Valor luce mihi charior palam Sol hic quantuluſcunque meus iam exoritur. Sed forte mox ſuborituris nebulis offendendus, uel etiam futurus noctuis quibuſdam ueſpertilionibusq́ moleſtus. Nebulæ quidem aut uenti protinus diſsipabũt, aut Sol ipſe cũ aſcenderit altius, extenuabit atq́ diſſoluet. Veſpertilionibus autem ſub lumine caligantibus cæcutientibusq́ conſulito, ſi modo conſilij ſint capaces, ne lucem quidem incuſent cęteris ſalutarem. Sed ipſi ſplendorẽ hunc effugiant, ſuo more potius, atq́, (ut par eſt) indigni lumine aſsidue deliteſcant. Bona quidem ſpe Valorem meum ad hoc certamẽ prouoco, Valorẽ inquam non Solum contra bubones, ſed aduerſus etiam inania monſtra. Herculis inſtar ualidiſsime pugnaturum. Soles enim. Boëtianum illud pro Hercule dictum in ore frequenter habere. Superata tellus ſydera donat. Herculem ueteres introducũt, uirum Solis alumnũ, pro uera gloria, pro ueritatis ſplendore, quę Solis ipſius munera propria & officia ſunt, labores duodecim ſigna zodiaci ſubeuntem, Ito nunc alacer mi Valor in prælium, propugnatores enim illic, (ſcio quid loquar,) tres ſaltem inuictos habebis. Politianum Herculem inquam, Phœbeumq́ Picum, Amphionemq́ Landinum. Hi profecto quam ſtrenuè pro mea uita iã triennium certauerunt, tam feliciter deinceps pro hoc meo, (quantuſcunq́ eſt) ſplendorem pugnabunt. Die. II. Ianuarij. M. CCCC. LXXXXIII.

Sæpe in cœleſtibus gemini ſunt, Item Soles Duo.

Marſilius Ficinus Martino Vranio Germano, amico unico, S. D.

Iuuat unà tecum mi Vranie uir cœleſtis cœleſtia ſępe tractare. Non ſolum in firmamento gemini ſunt illi dioſcuri, ſed inter planetas ſunt quoq́ germani, Mercurius enim quaſi minor frater eſt Saturni, conſimili enim, (ut Plato inquit,) luce fulgent, & ingenijs utrique præſunt. Germana Iouis eſt alma Venus, Phœbi quoque Phœbæ. Mars autem quaſi ſuperbior communionis expers, Solem ipſum nõ tam comitatur quam ęmulatur. Præter enim feruorem ſuũ Solis ęmulum quaſi riualis, lumen, (neſcio quod) infundit Lunæ paucis admodum obſeruatum. Poſt hæc autem æternus aër quaſi Iuppiter alter frater & maritus eſt ſequẽtis aëris quaſi Iunonis. Sed ut reuertamur ad Solem. Quid mirũ? ſiquidem in cœlo ſunt gemini Soles, geminos quoq́ penes me quaſi Soles eſſe natos, principio quidem maiorem, deinde minorẽ, Minorẽ igitur ipſe orator ad pontificem proficiſcens præterita æſtate apud nos uidiſti Florentiæ, qui & te hinc in Germaniam abeuntem, è ueſtigio ſequutus eſt, clariſsimũ principem tuum Eberardũ

ſalutaturus. Alterum uerò Solem qui inter Platonicas commentationes grandior ſam coaluit, iure ſibi uendicat Petrus Medices, & qui & Platonica iure ſibi omnia uendicat, lumen ſimiliter, ô mi Vranie mihi geminum inter lares eluxit, minus atq; maius. Minus quidem iãdiu Phœbo Capellæ fulſit, maius uerò nunc Petro Medici clariſsimo lucet. Vtrumq; igitur uir cœleſtis fœliciter cõtemplare. Contemplaberis uerò feliciter, ſi luminis huius ſimilitudine Platonicum hoc quod ſequitur de diuinitate myſterium memoriæ commendaueris. Quæ minimũ lumen habent non aliter cernere conſueuimus quam paſsim quærendo propius accedentes. Solem uerò uiſuri, non tam quærere Solẽ cogimur ultro nobis obuium atq; omnium patentiſsimum, quam purgare oculos, aperire, conuertere, proq; modo noſtro hos ad illum accomodare. Similiter cæterarum quidem rerũ ueritates exiguas quaſi ſcintillas argumentationibus perſcrutari cõpellimur. Immenſum uerò Dei lumen ſic aſſequi nõ ualemus, ſed & amatoria uoluntatis conuerſione & ſerenitate mentis paramur ad illũ, nobis uidelicet præparatis ultro feliciter coruſcantem. Hinc Platonicum illud. Diuina quidem uerbis rationibuſq; doceri non poſſunt quemadmodum cætera quæ diſcuntur, ſed aſsidua circa diuinum ipſum conſuetudine uitæq; communionem, ſubito tandem nobis uelut ab igne ſcintillante lumen effulget in animo, ſeq; ipſum iam alit.

In librum de Sole, dono miſſum.

Marſilius Ficinus Laurentio conphiloſopho ſuo Laurentianæ ædis antiſtiti.

CVm ego ſuperioribus diebus librum de Solè & lumine, paruũ quidem ſed magna cum uoluptate componere, tu interim & ſi præſenti meæ lucubrationis inſcius, peropportune admodum aſtronomicis rationibus inueniſti noſtrũ omne ſapientiæ ſtudiũ, ad Solem potiſsimum pertinere. Quoniam ſors illa quam Aegyptij ſapientiæ partem nominant in geneſi perueniſſet ad cor Leonis. Sol uero Dominus eius nonam tenuiſſet cœli plagam, ſapientię deſtinatam. Oportune rurſus abſoluto ſtatim libro de Sole & lumine heri ad nos cõputationem aſtronomicam attuliſti. Eadẽ igitur oportunitate ego uiciſsim librum ipſum ad te hodie mitto. Vtinam noſtrum hoc lumen non Lunã uideatur proferre, ſed Solem. Die.XVIII. Februarij. M. CCCC LXXXXIII.

Amor ipſe Deus amantem redamari iubet.

Marſilius Ficinus Florentinus Iuliano inſigni Theologiæ profeſſori ordinis minorum non minori, S. P. D.

NIhil eſt, dilectiſsime mi Iuliane, quod ſilentium apud nos tuum purges. Nam & ſi nobis quidem raro, frequenter tamen de nobis es locutus, Ac ſi quid uerbis forte defuerit, id totum ingenti erga nos amore compenſas. Amoris equidem ardentis erga me tui, hinc argumentum habeo proculdubio maximum, quod ego te abſentem diu ardentiori quodam in dies amore complector. Prouerbium uerò illud, ſi uis amari ama, in libro de Amore, atque Epiſtolis alicubi rationibus multis expoſui. Sed omnium maxima, quæ inter ſcribendum modo mihi ſuccurrit eſſe uidetur, niſi repentina me fallit opinio. Sed ut fallat aliquanto leuius, iſta paꝛumper confabulemur. Apollinem & Cupidinẽ ſagittarios antiqui fingebant; hũc quidem flammas, illum uerò lumina iaculantẽ. Quemadmodũ igitur Apollo lumen ſimul in geminos iaculatur, ut quo ego te lumine uiſo, eodem & ipſe me reuiſas, ita Cupido flãmas, ut qua iam ardet unus, eadem mox ardeat alter. Omnino uerò Amorẽ eſſe Deum, & Plato probat, & omnis teſtificatur antiquitas, & Theologi noſtri ſanctum quidem ſpiritum amorem primum, ſeraphicis id eſt amatorijs angelis anteponunt, & ſeraphicos angelos ueris amoribus ubiq; præficiunt. Amatorium ergo numen mutuæ caritatis & Iunonis amicum, ubi aliquem accendit amore, ſtatim ardentes ex hoc amore uelut ſpeculo radios, in amatum occulta quadam & mirifica uirtute reflectit, ut abſens uel inſcius ille mirabiliter accenſus, uiciſsim amat amantem, iuſtum namque numen non patitur amantem ſuperno uidelicet inſtinctu concitum nõ redamari. Sed etiam de

amore

amore ſatis. Conquerebaris præterea Epiſtolā Plotini libros ad uos minime peruenisse, meam propemodum tarditatem accuſaturus. libri quidem ipſi pręterito Maio ſunt ab impreſſoribus abſoluti. Sed in quibus mandatum eſt à Medicibus, ut eos ſaltem per Italiam diuulgarent, tardiores hactenus extiterunt, ac me etiam urgente, ſunt tardi. Nouam Platonis interpretationem nondum edidi ultra dimidium iam productam. Ad hanc tu me maxime omnium adhortatus es, forte interim cohortantibus Angelis, in quorum æde id in cœna mihi perſuaſiſti. Quo tempore poſt declamationes noſtras ibidem frequentinus concionibus tu orabas. Libellum de Sole & lumine à me nuper editum ad te mitto legendum, ut ubi noſter iamdiu feruet calor, ibi lumen quoque refulgeat. Die. XXI. Februarij. M. CCCC. LXXXXIII.

In librum de Sole.

Marſilius Ficinus Mazino Phyſico inſigni conphiloſopho ſuo S. D.

OMnes, (quod te non latet,) Aſtronomi, Lunam quidem tertia ab aſcendente cœli plaga gaudere putant, itineris illinc breuis religionisquæ paruæ ducem. Solem uerò nona, longioris itineris, ac religionis magnę rectorem, ut autem, tutius loquamur, ſaltem ſignificatorem. Cùm tu igitur longum religioſumq; ad Loretanam ędem iter ſis propediem aggreſſurus, merito ſolem quendam nunc tibi trado mihi nuper exortum. Futurum (ut opto) ſereni aëris, facilisq; itineris auſpicium.

In librum de Sole.

Marſilius Ficinus Georgio Cyprio inſigni medico, S. D.

CVm Phœbum omnes medicinæ authorem medicorumq; patrem eſſe conſentiant, merito Phœbeum de Sole & lumine librum à nobis nuper editum ad te mitto legendum, antiquum familiæ noſtrę medicum. Phœbus igitur perpetui amoris erga te mei ueridicus tibi teſtis erit. Sol tibi ſigna dabit (ut inquit Maro noſter) Solem quis dicere falſum, audeat? Die. XIIII. Iunij. M. CCCC. LXXXXIIII.

In librum de Sole miſſum.

Marſilius Ficinus Baccio Vgulino, S. D.

CVm fratres ſint Phœbus atque Bacchus, alter merito ſalutat alterum. At uter utrum prior adit? non Appollinem quidem Liber, metuens forte ne uerba reportet. Sed Phœbus ipſe Bacchum, ſperans referre merum. XV. Iunij. M. CCCC. LXXXXIII.

Fœlicia ad Philoſophiam auſpicia, à Mercurio & Saturno & Sole.

Marſilius Ficinus Nicolao Valori dilectiſſimo ſuo, S. D.

NVllus familiarium noſtrum felicioribus, quàm tu auſpicijs Philoſophari cœpit. Non commemorabo equidē latius in præſentia, quantum ad Philoſophiæ ſtudia conferre putetur coniunctio illa Mercurij cum Saturno ſub Aquario tunc imminens quando & ego librum de Sole & lumine componebam, & tu Philoſophiæ iam dabas exordia, atque quidem ab ipſo Sole ſane tanquam Orpheus alter ab Appoline potius quàm à muſis. Hunc ergo Solem quod quidem auſpicia tanta decebat, aquilinis ſtatim oculis ſuſpexiſti. Ad hoc uerò deinceps, qui inter cœleſtia dominatur, ad altiorem Solem cœleſtium authorem mira quadā celeritate profectus, Platonicam Theologiam feliciter admodum es aggreſſus. In qua quidem tam perſpicue in dies profundiſsima quæque myſteria inſpicis, quàm dilucide fas eſt eum cernere, qui non ſub Luna, ſed ſub ipſo Sole ſingula contuetur. Perge quæſo, mi Valor, ea deinceps alacritate, qua cœpiſti, & me paſsim ſocio & Apolline duce, ſummum ueritatis gloriæq; ſplendorem breui conſequuturus.

Signa legitimi Platonici, atque de ideis.

Marſilius Ficinus Franciſco Diaceto complatonico ſuo, S. D.

ERrant omnino, qui Peripateticam diſciplinam Platonicæ contrariam arbitrantur. Via ſiquidem termino contraria eſſe non poteſt. Peripateticam uerò doctrinam ad ſapientiam Platonicam eſſe uiam, comperiet, quiſquis recte conſiderauerit, naturalia nos ad diuina perducere, hinc igitur effectum eſt, ut nullus unquã ad ſecretiora Platonis myſteria ſit admiſſus, niſi Peripateticis diſciplinis prius initiatus. Abſoluti uerò Platonici tria ſunt ſymbola, quibus ſacerdos eiuſmodi à cæteris Philoſophis ſapientibuſque diſcernitur, primũ quidem eſt mens ſublimis, ab inferioribus ſeipſam ſemper ad ſuperiora conuertens, ſecundum uerò religio, tertium eloquentia, & hæc quidem quaſi poëtica. Primum rurſus ad Saturnum, ſecũdum ad Iouem, tertium pertinet ad Apollinem. Solus itaq; Platonicus eſt legitimus qui illa quam diximus incedit uia, his prędictus ſymbolis, his, (ut ita dixerim,) numinibus commendatus. Quamobrem conphiloſophe mi Frãciſce, tibi tanquam legitimo Platonico gratulor & academiæ gaudeo. Vt autem ad tuam illam de ideis quæſtionem pro epiſtolæ modo reſpondeam, ita breuiter accipe. Non putas, proprias ſingulorum ideas in mente prima inter ſe abſolute quidem, ſed quadam relatione diſtingui. Neque id quidem à Plotino iam tuo arbitror alienum. Quod ſane in cõmentarijs in eum breuiter explico. Negat & in Parmenide Proculus, ideas proprias ſingulorum, uidelicet abſolute diſtinctas. Id proculdubio Platoni maximè conſonat in Timęo dicenti, ideale exemplar æternum eſſe. Quodùe ad ipſum exprimetur, atq; per ipſum, ſempiternum fore ſignificanti. Vnde colligitur naturalium ſpecies illinc penitus exprimi, tanquam uidelicet ſempiternas, ſingula uerò non æquè, ſed ſequentibus deinceps cauſis ad extremum inter ſe diſcerni. Quæ tamen diſtinctio intellectum primum non lateat uniuerſi ordinis conditorem. Hinc in Timęo ſeniores dij, dæmonesq; architecto mandante, atque diſponente, ſingulorum ſub Luna fabricam proſequuntur. Ne igitur uel in eo quod ſummopere eſt unitum, extrema ſit multitudo, uel eum quamplurima lateant, qui intelligentia facit & perficit omnia, ſingularium omnino mutabilium illic ideæ non ſint re ipſa inter ſe naturaliter diſiunctæ, ſed eiuſdem intelligentiæ ſe ipſam aliter atq; aliter conferentis ratione diſtinctæ. Bene igitur excogitaſti mi Franciſce. Bene Vale. Die. XI. Iulij. M. CCCC. LXXXXIII.

Purgatio ſilentij diuturni.

Marſilius Ficinus Philippo Valori oratori Florentino ad ſummum pontificem. S. D.

QVæres forſitan diuturni huius ſilentij cauſam, hæc autem nihil aliud eſt, ut reſpondeam breuiter, quam incerta ſcribendi cauſa. Nam quid potiſſimum ſcribam? An forte quomodo ualeo? Qui male ne, an bene ualeam, ſemper ambigo. Nunquid ſignificabo quid faciam? & de hoc hercle ambigo. Equidẽ quid uelim ſcio, quid tentem. Quid autẽ efficiã adhuc ignoro. Ambigo quin etiam præſentem ne te nobis putem, an abſentẽ, quem quotidiana Nicolai fratris tui mecũ Philoſophantis conſuetudo uſq; adeò pręſentem reddit, ut eiſe opus epiſtolis nõ aduertem. Solent grati homines poſt diuturnum ſilentium epiſtolas ſaltem mittere longiores. Ego autem adeò nunc ingratus fuero, ut breuiſſimo forſitan epiſtolio, longiſſimum ſilentium compenſare confidam? Nequaquam, ſed amor ingens potius, et fiduciam pręſtat & ſatis officio facit. Vale die. XV. Iunij. M. CCCC. LXXXXIIII.

In Librum de Sole.

Marſilius Ficinus Antonio Calderino, S. D.

SOl inter cœleſtia Dominus in hoc uel maximè cæteras rerũ naturaliũ cauſas antecellit, q̃d calore quidẽ omnia facit, lumine uerò demonſtrat. Mihi uerò & ſi nihil opus eſt, ut calore Solis utar ad Calderinũ calefaciendũ, quem in rebus meis expediendis atque tuendis ubique feruentiſſimum ſum expertus, lumine tamen Solis utendum cenſui quo ardentẽ amorem noſtrũ iamdiu teſtimonijs plurimis confirmatũ, nunc inſuper teſte Apolline palã omnibus declarem. Die. XV. Iulij. M. CCCC. LXXXXIII.

Lumen

Lumen eſt admirabile, quoniam eſt imago ſapientiæ. Item quam mirabilis ſit copula ſapientiæ cum potentia.

Marſilius Ficinus Ramberto Malateſtæ, illuſtri Sogliani principi. S. D.

COmmunis omnium certaq; ſententia eſt, et quaſi uox ipſa naturę, nihil aſpectu pulchrius, nihil amabilius, nihil admirabilius eſſe quam lumen. Et ſi hoc omnes extra controuerſiam confitentur, ubi tamen tantæ rei tanq; manifeſtæ, cauſam quęras, non omnes iam inuenient rationem, ſed ſolus ille probabiliter reſpondebit, qui lumen hoc oculis manifeſtum animaduerterit, nihil aliud præter clariſſimum intelligentiæ lumen. Quod quidem Plato noſter in Phœdro uaticinatus eſt, ſiquando interioribus oculis cerni poſſit, amores ſui multo ardentiores excitaturum, quam lumen hoc patens in corporibus ſpecioſis quotidie ſoleat amatoribus incitare. Quippe cum lumen hoc aſpectu perſpicuum, non tàm à lumine tantam apud nos gratiam admirationemq; nactum fuerit, quam ex illo ſecretiore cuius eſt imago, ex illo, inquam, diuinæ ſapientiæ lumine. Diuina igitur ſapientia ubique dedit lumini tanquam ſuo cuidam uicario principatum. Corporis quidem noſtri ſoli duces ſunt oculi, inter membra enim ſunt luminis, quaſi cuiuſdam ſapientiæ, compotes. Inter omnes quoque animæ uires regnat mens ſola, uidelicet munere ſapientiæ lucens. Elementorum præterea ſimiliumque corporum, ignis eſt Dominus ſolus inter hæc quaſi ſapiens quidam lumine præditus. In cœlo ſimiliter Sol ipſe ſolus fons luminis omnibus dominatur. Idemq; apud aſtronomos potentiam ſignificat atque ſapientiam, nona cœli plaga gaudens uelut æde Mineruæ. Cuius etiam uicinitate Mercurius ſapientis nomen obtinuiſſe uidetur. Quid plura? Ipſum denique totius mundi regnum caloris ullius aut frigoris uiolentia, aut motuum quorundam impetus, aut ulla corporum uel fluctuantium turba uel uaſtorum moles ſibi uendicat, ſed ſapientia prima, ſicut omnia cernens ſic & omnia potens, ſicut prouidens ubique ſingulis, ita rurſus & Domina ſingulorum. Hæc itaq; merito & nobis mandauiſſe uidetur, ut ita ſapientiam cum potentia pro uiribus coniungamus, ſicut ipſa & in ſe & in uniuerſo manifeſtè coniunxit. Quamobrem diuinitus effectum arbitror, ut Solis lumen idem, quod quidem efficit omnia tanquam potens, ſimiliter omnia demonſtraret, uelut ſapiens, imo & cuncta iuuaret atq; delectaret tanquam bonum. Quo ſemper admonemur, cum potentia non ſolum ſapientiam, ſed bonitatem etiam copulare. Eiuſmodi uerò copulam uenerandam prorſus atq; beatam & poëtæ canunt, extitiſſe quondam regnante Saturno, & Plato noſter uidere præ cæteris exoptabat. Ac nos ſectatores eius ante omnia cupimus, uirum præ cæteris amaturi, qui ſingularis ſapientiæ ſtudium morũq; probitatem cum generoſa ſtirpe ſimul & principatu coniunxerit. Hic iam adulationis uanitatiſq; ſuſpitio à Philoſophis admodum aliena, prohibet latius explicare quod ſentio, fas uerò ſit id ſaltem breuiter eloqui. In Ramberto Malateſta Sogliani Principe, iam habeo tota quod mente petebam, tota hunc mente diligo, atq; ut lex amicitiæ iubet, mea huic omnia communia facio.

Quomodo Venus per cupiditatem commiſcet amantes. Iuppiter amicabilis per Mercurium conſiat amicos.

Marſilius Ficinus Ramberto Malateſtæ Illuſtri Sogliani principi. S. D.

ANtiqui Gentium Theologi amicitiam tanti fecerunt, ut inter cætera numina, imo & ſæpe præ cæteris Iouem coluerint amicabilem, conciliandis ubique beniuolentijs amicitijſq; præfectum. Apud hos ergo quemadmodum alma Venus per Cupidinem & accendebat amores &, (ut ita dixerim,) coniungebat amãtes Ita Iuppiter amicabilis per Mercurium grauiores procreabat beniuolentias, amicitiaſq; conflabat. Si nobis hodie liceat Iouem Mercuriumq; nominare profecto amicitiam hãc noſtram non humana quadam cauſa dixerimus, ſed Iouis amicabilis munere copulatã, ſiquidẽ ipſa Minerua beniuolentiæ noſtræ cõciliatrix, fertur à ſummo Iouis capite nata.

Sed nunquid per Mercurium id nobis effeciſſe dicemus? Per Mercurium certe, non ſolum per ocultiorem illum atq; cœleſtem, ſed etiam per notiorem nobis aliquem & humanum. Quandoquidem Petrus Martellus utriuſq; noſtrum amiciſſimus, qui & nos coniunxit in unum, non ſolum Mercuriale fert ingenium, ſed ipſam etiam effigiem indolemq; Mercurij præ ſe ferre uidetur. Quam equidem, ut de meo quodam quaſi uaticinio nonnihil dixerim, nondum inſpecta eius geneſi, auguratus ſum, & inſpecta, ſum augurio confirmatus. Is igitur quemadmodum in amicitia inter nos uincienda, hactenus ſub Ioue Mercurium egit, ita deinceps in mutuis conſilijs inter nos ſignificandis interpretandiſq;, ultro citroq; Mercurius erit. IIII. Auguſti. M. CCCC. LXXXXIII.

Sol imago uicariusq; Dei.

Marſilius Ficinus Reueren. in Chriſto patri D. Franciſco Soderino Epiſcopo Volaterrano. S. D.

LIbrum de Sole nuper magnanimo Petro Medici dedicatum ad te quoq; neceſſarium eius, mitto legendum. Sed ut tibi etiam alteri patrono meo liber ipſe totus uideatur inſcriptus, hanc totius ſummam tibi dedico. Tria Theologi Deo præcipua tribuunt, potentiam, ſapientiam, bonitatem. Sol igitur imago Dei efficit apud nos omnia tanquam potens, diſtinguit præterea quotidie, demõſtratq; oculis ſingula uelut ſapiens, iuuat deniq; nos atq; delectat tanquam bonus. Dei ſolius propriũ eſſe tradunt, miracula facere. Sol itaq; Dei uicarius tria potiſſimum miranda uidetur efficere, ſub cœlo quidem quamplurima per heymem quaſi mortua, in Vere ſuſcitat & æſtate. In cœlo autem cœleſtia omnia illuminat & moderatur & regit. Quæ uerò ſuper cœlum non oculis tantum, ſed mentibus etiã noſtris inuiſibilia ſunt, Sol, ut ita dixerim, uiſibilia reddit, dum admirandis cœleſtium ſpectaculis nos admonet ſupercœleſtia cõtemplari. Contẽplare feliciter ſacer antiſtes Solem hunc noſtrum atq; lumen, uerò præ cæteris Sole alma luce digniſſime. VIII. Septembris. M. CCCC. LXXXXIII.

Procemium in epiſtolas.

Marſilius Ficinus Florentinus cunctis ſemel epiſtolis ſuis. Sal.

QVotiens epiſtolæ meæ amicis meis, (me iubente,) ſalutem dicitis, totiens amiciſſimo ueſtro Hieronymo Roſſio immortales ſalutes dicetis. Vos enim ego mortales genueram, ac neſcio qua fortuna propediem moribundas, Hieronymus autem inſignis pietate uir regenerauit uos nuper, (ut ſpero,) iam immortales. Latebatis enim iamdiu locis cupidæ, nec quiſquam adhuc è tenebris eruebat. Fato forſan uel genio nondum uolente. Roſcius autem noſter, imò iam & ueſter Roſcius, qua pietate ſemper erga parentem ueſtrum Marſilium ſe geſſit, eadẽ nunc & uos charitate quadam hæreditaria feliciter eſt proſequutus, diligentia ſimul & opera curans, ut ueſtræ facies iamiam oppreſſæ, prorſus exprimerentur. Hunc ergo doctum piumq; reſtitutorem ueſtrum, hactenus quidem triſtes, nunc hilares ſalutate, atque pro ingenti immortalitatis munere immortales gratias agite. XV. Decembris. M. CCCC LXXXXIII. Florentiæ.

Pro libro de Sole, item de ſtella magorum, in ſolemnitate Epiphania.

Marſilius Ficinus Angelo Nicholino ciui & Iuriſconſulto præclaro. S. D.

HOdie magi, (ſtellarum obſeruatores, ſtella miranda duce,) Chriſtum ſtellarum authorem muneribus præcipue tribus ſalutauerũt, auro, mirrha, thure. Hodie Chriſtus ſancto ſpiritu cœlitus corruſcante, fertur ab Ioãne Iordanis aqua perfuſus. Hodie Chriſtus aquarum procreator & uini, nuptiali conuiuio mirabiliter aquam commutauit in uinum. Hunc ergo diem tribus ingentibus miraculis celeberrimum, inſignis pietate uir Angele, trino tu quoque ſolenniter quotannis honore concelebras, conuiuio, Muſica, lectione. Huic equidem lectioni apud te ſacræ, librum de Sole & lumine cõſecro, hac à me nuper ratione cõpoſitũ, ut Solis luminiſq; uiſibilis

comparatione ad inuiſibile diuinitatis lumen pro uiribus contemplandum lectorum mentes erigerentur. Vtinam ſicut ſtella mirabilis ad uidendum Chriſtum, Deum & hominem, perduxit hodie Magos, ita nos ad Deum excogitandum hodie Sol perducat, Ianuarij VI. M.CCCC. XCIIII.

Pro Bacchi dono. Item Euangelicum illud, ex aqua uinum factum.

Marſilius Ficinus Mazingo Inſigni Phyſico, S. D.

MAtutinis infra octauam Epiphaniæ lectionibus, frequenter admonitus hodie mecum, Euangelicum illud animo reputabam. Vinum ex aqua factū, an præter myſticam allegoriam, atque moralem, phyſicum quoque ſenſum habeat, ſiquidem non longo quodam tempore, aquam fermè, ſicut momento Chriſtus permutet in uinum. Phyſicus uerò ſenſus, ad medicum præcipuè pertinens, inueſtigat, cur nam hoc primum miraculorum ſuorū Chriſtus eſſe uoluerit? Forſitan ut oſtenderet, primum ſummumq; uitæ noſtræ ſubſidium fore uinum, ſed cur nam uinum bonum, id eſt, ualidum, quare Creticum & Oriētale merum ſeruatum eſt uſq; adhuc? Cur noluit ille uitæ Magiſter in prima menſa uinum hoc afferre, ſed adeò diſtulit? Voluit forſitan admonere, uinum uirtute uigens feruenti iuuentuti minimè concedēdum, ſed recreandæ potius frigidiori ſenectuti ſeruandum. Cur deniq; non partem, ſed totam prorſus aquam permutauit in uinum? ut uidelicet bonum uinum in ſenectute præſertim bibatur & merum. Itaq; cum hæc circa meridiem meditarer, exoptare cœpi atq; iam exquirere uinum eiuſmodi, quo & ſenectutem meam & matris ſeniū confouerem. Nam præterito autumno, illa quidem octuaginta, ego autē ſexaginta iam annos impleuimus. Tu uero tanquam uates eadem hora uinum ad me miſiſti diuinum, Apollineum certè medicū, qualis meus eſt Mazigus, & uaticinium decet & Bacchi munus, ſiquidē Phœbus idem & primus medicus, & uaticinij author appellatur, Bacchi frater ſacriſq; coniunctus. Quod deniq; multifacio, una cum electiſsimo Liberi patris munere epiſtolam dediſti Galenicam, uitæ ſalubriter cōſulentem. Vt cum auxilio conſilium amice cōiungeres. Ego igitur quantū cum medicina pronoſticum, & cum Phœbo Bacchus, tātum profecto ſum atq; ſemper ero tecum amore coniunctus. Ianuarij XIII. M. CCCC. XCIII.

Pro libro de Vita rerum imprimendo. Item auſpicium de amicitia immortale.

Marſilius Ficinus Florentinus Menchen ſacerdoti Colonienſi, præclaro iuris Canonici profeſſori, magni Coloniæ antiſtitis ſecretario. S. D.

QVintodecimo Calendas Februarij propè Solis ortū in ſomnijs ſalutare uidebar incognitum mihi antea uirum honeſta ſpecie præditum, ueſtibus comitibuſq; ornatū. Qui poſt diſputationem phyſicam mihi pedem oſtenderet quaſi curandum, eodem ipſe die Florentiam acceſſiſti, profecturus Romam magni antiſtitis Hermanni legatus, qui cum propter contuſionem pedis ad nos uenire non poſſes, deſiderium uiſendi ſignificaſti, egoq; ad te, ut non oportebat ſolum, ſed etiam decebat, acceſsi, itaq; cum primùm te iam obuium ſum intuitus, agnoui ſtatim qualem in ſomnis Heroicum uirum uideram, poſt ſalutationem primam in mentionem operis noſtri de uita mox incidimus, multaq; ad medicinam præcipuè pertinentia inuicē diſſeruimus. Inter loquendum, ut quicquid dormiens præſagiueram impleretur, pedem oſtendiſti contuſum. Itaq; non ſomnium quidem uidiſſe uideor, ſed oraculum diuinitus accepiſſe (ut arbitror) auſpicium amicitiam noſtram fore diuinam. Quoniam uerò diuina ſunt etiam immortalia, immortalem ego quidem, (ut modo narraui) diuinitatem amicitiæ noſtræ præſenſi. Tu uero interim futuram eius immortalitatem excogitaſti, Decreuiſti enim libros de uita noſtros curare iterum exprimendos, quo & noſtra hæc uita latius inde propagaretur, & poſteri hoc tuo erga nos officio quantum nos amaueris, pariter à nobis amatus, intelligant, atq; ita diuina hæc amicitia noſtra apud poſteros immortalis euadat. Viue felix mi Ioannes & noſtræ propagator uitæ, & uita digniſsime. Vale feliciter XVII. Ianuarij. M. CCCC. XCIIII.

Commendatio breuis in cauſa iuſta.

Marſilius Ficinus Reue. in Chriſto patri Domino Franciſco Soderino epiſcopo Volaterrano. S. D.

MOnaſterium Septimi tibi commendaturus in cauſa Mutinenſi paucis agam. Scio equidem quantum monachos illos, uiros admodum pios, ames. Quos ego quoq; non amo ſolum ſed colo. Arbitror eos tanquam iuſtos iuſta etiam poſtulare, tu iuris acerrimus es patronus. Quicquid deniq; officij in hos contuleris in me horum obſeruatorem pariter collatum eſſe putauero. Monachus iſtic huius cauſæ procurator, & re & nomine iuſtus diligenter tibi referet omnia. Me quoq; tibi commendo quam plurimum. Vale felix. XXV. Ianuarij. M. CCCCLXXXXIIII.

Plato multa Chriſtianis conſentanea dixit. Platonici multi Chriſtiana ſunt imitati.

Marſilius Ficinus Floren. Reue. in Chriſto patri D. Iacobo Rondono epiſcopo Ariminenſi. S. D.

FRater Sanctus in ordine diui Dominici Theologiæ profeſſor inſignis, tuo nomine me ſalutans, teſtimonijs profecto multis aſſeuerauit, me abs te ardenter amari quod quidem & ſi iamdiu mihi plane perſpectum erat, deſiderabā tamen de proſpera ualitudine tua nuntium qualem nunc accepi, diutius exoptatum. Philoſophia humanorum omnium bonorum mater, amicitiam iamdiu noſtram peperit, omni, (ut Plato inquit.) neceſſitudini præponendam, nec tempore perituram. Sed hæc profecto certiora ſunt, quæ ut teſtibus uerbiſq; indigeant. Retulit præterea nobis, fratrē, (neſcio quem,) in declamatione publica inſolenter aſſeuerauiſſe, trinitatis apud Chriſtianos diuinę myſteriū apud Platonem ipſum extare, Chriſtianoſq; familiaria illic primos accepiſſe. Vos autem à me ſuper hac re tanquam mihi Platonica ſint nota, iudicium expectare. Ego igitur extra cōtrouerſiā aſſero, trinitatis Chriſtianæ ſecretum in ipſis Platonis libris nunquam eſſe. Sed nonnulla uerbis quidem quamuis non ſenſu quoquomodo ſimilia. Similiora uerè in ſectatoribus eius, qui floruere poſt Chriſtum, in Numenio, Ammonio, Plotino, Amelio, Iamblico, Proclo. Qui cum & omnes Ioannis Euangeliū legiſſent. Et quidam inſuper Dionyſij Areopagitæ libros, nonnulla trinitati ſimilia libenter uſurpauerunt, ordineſq; angelorum & nomina ſuſceperūt, tanquā Platoni ſuo Moſis ſectatori plurimum conſentanea. Quamobrem Aurelius Auguſtinus quōdam Platonicus, & iam de Chriſtiana profeſſione deliberās, cum in hos Platonicorum libros incidiſſet, cognouiſſetq; Chriſtiana per imitationem ab his probata, Deo gratias egit, redditusq; iam eſt ad Chriſtiana recipienda propenſior. Quantum uerò Platonica Chriſtianis ſimilia ſint, ex epiſtola quam hac de re ad Braccium Martellum iamdiu ſcripſi, breuiter intelligere poteris. Hanc enim nunc exſcriptam ad te mitto. Vale felix, & me (ut ſoles) ama, te uehementer amantem. Die. II. Februarij. M. CCCCLXXXXIIII.

Semper aliquid agendum, &, quoad fieri poteſt, in eodem perſeuerandum.

Marſilius Ficinus Florentinus Callimacho doctiſſimo uiro, & amico optimo. S. D.

CVm uniuerſum hoc cuius quodammodo partes ſumus, ſemper moueatur, certe nos ab actione motuq; uacare, neque poſſumus unquam neque debemus, præſertim quoniam primus perpetuuſq; motus, (ut placet Platonicis,) eſt ipſi animæ naturalis, & uita nihil eſt aliud quam animæ motus & actus, ut quā uiuere, tàm profecto moueri & agere neceſſarium ſit, & pariter exoptandū. Sed nunquid ego interim ſum ineptus? Oportunius forte fuerat, poſt diuturnum ſilentium, rationes negotiorum noſtrorum & ualitudinis nuntium, ſtatim per epiſtolā tibi reddere, quā adeò repēte Philoſophari. Certe fuerat oportunius mi Callimache. Verū quod tā importune Philoſopher, in cauſa eſt & diuturnior iā noſter uſus & Genius. Tu quoq; nobiſcū ſoles per epiſtolas ſæpe, ſed tempeſtiue & apte ſemper Philoſophari. Pergamus ergo parūper, (ut iā cœpimus,) utinā nō inepti. Tres pcipui ſunt per locū in uniuerſo motus.

Alii

Alia quidem circa idem eodemq; modo perpetuo reuoluuntur, alia uerò continuè locum ſitumq; permutant, alia partim quidem motu illum circularem partim etiam rectũ hunc imitantur. Homines quoq; alij motus alios proſequuntur. Sed ut ego nunc de motu iam meo non alieno loquar, mihi certe datum eſt, ut ſemper reuoluar eodem. Quid nam hodie Marſilius agit? Quod & heri. Quid cras acturus? Iterum quod & hodie. Sẽper, (ut uides,) intra parietes academiæ uoluor circa idem, iterum reuoluor. Quid autẽ hoc iamdiu circuitu fecerim, rurſusq; refecerim, atq; retexam, intelliges ex cathalogo librorum meorum, quem unà cum libro de Sole legendũ ad te mitto, ut clariſſimo Phœbi muneris teſtimonio amicitia noſtra præſentibus poſterisq; refulgeat. Mitto autem triplicem de Sole & lumine codicem, ut nõ tibi ſolum ego gratificer, ſed tu quoq; duobus tuis amicis gratificari poſſis. Quæ igitur componãtur à nobis, ex his ipſe percipies. Ego uerò te iam res tuas cõpoſuiſſe ex Octauiano tuo et Fedaldis accepi, quod quidẽ mihi contigit quam gratiſſimum. Vale feliciter. Die. II. Aprilis. M. C C C C. L X X X X I I I I.

Sapientes filij ſunt Mineruæ, hæc Philoſophiam parit, Philoſophia Philoſophos.

Marſilius Ficinus Germano Ganaienſi dilectiſſimo fratri. S. D.

MIneruam poëtæ celebrant perpetuo uirginem, nulla tamen apud ſuperos aut homines filios procreat grãdiores, perpetua interim uirginitate ſeruata. Siquidem ipſa ſolo ſummi Iouis capite nata, ſolo ſimiliter capite generat, generat, inquam, pro extinctis gigantibus ſapientes quaſi heroas gigãtibus grandiores. Philoſophia quoq; perpetua uirgo ſophiæ, id eſt, Mineruæ filia pro ſapientibus Philoſophos uertice parit. Salue igitur iterũ dilectiſſime mi Germane, quem mihi re uera germanum communis peperit Philoſophia mater, cum nollet filios unquam inter ſe diiunctos & te, (ut ſcribas,) iſthuc miſſa luce traxit in amorem mei, & me uiciſſim tranſmiſſo hucuſq; ex ipſa luce calore rapuit in amorem tui. Quoniam uerò amicorum, præcipue fratrum, omnia debent eſſe cõmunia, decreui mea omnia tibi ad uotũ communia fore. Itaq; mittam ad te primo quidem Dionyſij Platonicorum multorum libros tibi iam exſcriptos, quos iamdiu petiſti. Deinde commẽtaria in Parmenidem. Quæ tui gratia quotidie exſcribuntur. Quibus forte ſuccedent commentaria in Timæum, atq; Sophiſtam. Quæ quidem, Sophiſtam properant iam ad calcem, tranſcribũtur interea & epiſtolæ recognoſcunturq; ut cætera. Plotinum enim habere te ſenſeram, nuper autem non ſcribis habere. Si mitti uis ſignifica. Vale.

Pro libro de Sole.

Marſilius Ficinus. D. Bernardo Bembo Veneto. S. D.

SOlet uulgaris amor ſæpe propter abſentiam longam diuturnumq; ſilentium refrigeſcere, prorſusuè deleri. Amorem uerò noſtrum utpote ſingularem, propter hæc neque deferuere unquam, neq; obliterari poſſe, Phœbus ipſe & calore ſit pignus, & lumine teſtis. Die. X V I I I I.

Pro libro de Sole.

Marſilius Ficinus. D. Antonio Cronico Veneto.

IOuem quendam amicabilem antiqui colebant amicorũ conciliatorem, amicitiæ ſeruatorem. Sed quaſnam potiſſimum mundi plagas Iuppiter hic inhabitat? In Sole forſan poſuit habitaculum ſuum. Siquidem amicitia ab amore dicitur atq; ducitur. Amor autem calor quidam eſt. Amatorius uerò ex notitia proficiſcitur, à pulchritudine procreatur. Sed Apollo præ cæteris caloris eſt & notitiæ, & pulchritudinis author. Iuppiter amicabilis in hoc Apollineo munere amicitiæ noſtræ pignus eſto. Die. X V I I I I. Auguſti. M. CCCC. LXXXXIIII.

Quid ſentiat de Aſtrologia.

Marſilius Ficinus Angelo Politiano. S. D.

CONtra multos Aſtrologos, qui more gigantum eripere cœlum Ioui tàm fruſtra quam impiè moliuntur, merito & Picus alumnus Palladis, & tu miles Herculeus ſæpe feliciterq; certatis. Nempe Palladem Orpheus gigantũ expultricem canit, & ab Hercule poëtæ multi gigantẽ Anteũ à terra ſimul & è uita ſublatũ ferunt. Ego autem quid? Profecto tanquam in omni uita uobis unanimis, in hoc quoque ſtudio conſpiro uobiſcum, & ſi forte non decerto ſtrenue, tamen ita plane decerno. Cæteri quidẽ Platonici, cœleſtes imagines quas deſcribũt Aſtronomi, pro oportunitate cõmemorant, neq; reprobant eas, neq; rurſus comprobare ſtudent. Plotinus autem talia extra controuerſiam ridet. Ego quoq; in commentarijs meis in eum, tanquam interpres æquè derideo, partim quidem eius authoritate confiſus, partim etiam quoniam nullam habeo certam eiuſmodi rationem. Multas præterea ibidem Aſtrologorũ regulas in controuerſiam ſimili ratione deduco. Sed in libro de uita, ubi profiteor medicinam, ac remedia uitæ, utcúnq; & qualiacúnque poſſum, undiq; diligenter exquiro, neque deſpicio prorſus imagines illas, neque omnes reſpuo regulas, & ſi enim arbitror certam ijs rationem nullam ineſſe, tamen ut ſtudioſiſſimus humanæ medicinæ curator, remedia non ſolum ſapiẽtibus certa, ſed etiam multis probabilia ſector, ut ſubſidia paſſim accumulem quomodo libet profutura. Nequid deniq; prætermiſerim intentatum, quod ad uitam utcúnq; conducturum cuiquam uideri poſſit, nonnulla tamen interſero firmiora, multa quoq; paſſim congero, quæ & ſi forte minus ſpero, tamen opto prodeſſe. Quod autẽ in principio libri tertij dicere uideor, imagines ab antiquioribus Platonicis in cœlo diſpoſitas eſſe, non id equidem uolo. Non enim conſilium ibi meum eſt, Platonicos affirmare cœleſtium imaginum aſſertores, de quibus aut nihil, aut parum quid loquuntur. Sed Platonicorum quorundam fuiſſe ſententiam, mundi animam cœleſtia ſibi corpora peperiſſe, ſtellasq; cum cœlo, atq; ultra ſtellas ſingulas, ſi modo ibi ullæ ſint imagines, eiuſmodi quoq; imagines genuiſſe. Narro autem illic diſpoſitiones ſignorum imaginum quę nõ quales apud Platonicos, ſed quales apud Aſtrologos obſeruaueris, iã uero quãtum imaginibus uel cœleſtibus credam, uel arte factis confidam, progreſſio libri declarat. Præterea in libro de Sole, non tàm Aſtronomica doceo quam per hæc morales allegoriasq; ad diuina perquiro. Denique tàm in libris de uita quam de Sole & lumine cũ Philoſophicis poetica miſcens, liberius ſum interdum & forte licentius euagatus, cum Plotino parcius ſeuerius ago, ut mihi tandem non ingratum ſit futurũ, Aſtrologica portenta fuiſſe à Pico noſtro Mirandula ſingulariter confutata. Quæ enim ego nuſquã affirmo, imò & cum Plotino derideo, explodi à Mirandula gaudeo, ſuperſtitioſam pręterea uanitatem ab illo tanquam à Phœbo Pithonicum uirus extingui tecũ Politiane congratulor. Tu enim ſemper hac in cauſa, (ut ubiq; ſoles,) Herculem præſtitiſti. Soles profecto iamdiu hæc Aſtrologorum prodigia, ut alia monſtra, paſſim acriter inſequi, ut non in terris Solem ſed etiam in cœlo monſtra fortiſſimus Hercules expugnaueris. Vtinã deniq; ſicut Herculi, ſic & tibi, ſuperata tellus ſydera donet, interim in terris uiue diu. Vale feliciter. Die. XX. Auguſti. M. CCCC. LXXXXIIII.

Pro libro de Sole.

Marſilius Ficinus Bernardo Oricellario Marioti filio. S. D.

CVm & optans amicis lucem, & cupiens eos lumine declarare, operam equidẽ iamdiu dederim, ut libri de Sole & lumine mei apud omnes amicos meos forent, nimirum, & tu dulciſſime mi Bernarde nuper hoc munere donandus acceſdis, modo uidelicet à nobis amatus, quia nuper es cognitus, neq; tamen nunc ſolum ſed & ſemper amandus, quod autem te uehementer amem, nõ ſolum ingenium tuum elegans probitasq; facit ſed etiam quoniam charus admodũ ſis Hieronymo Roſſio & omnium mihi chariſſimo, & præ cæteris luce digniſſimo. Sed ut aliquid tecum de lumine

lumine commentemur. Si quando inter legendum, illic hæſitaueris, ubi Solem uel lumen dicimus primo creatum, animaduerte quæſo, ne forſan intelligas primo creationis momēto uel gradu Solem uel Solis lumen fuiſſe factum, cum Moſes ipſe dicat. In principio creauit Deus cœlum & terrā. Terra autem &c. ſed lumen angelicum primo quo dam ordinis gradu creatum, lumen uerò Solis futurum primo die, Solis denicꝫ ipſius globum atcꝫ figuram quarto, omnino uerò & lumen Solis & globum, primo dignitatis inter cœleſtia gradu. Vale iam & abſcꝫ hæſitatione lege feliciter.

Commendatio clientis apud Magiſtratum.

Marſilius Ficinus Nicolao Benino, literis moribuſcꝫ prædito, S. D.

ERat profecto officij mei ab ipſo tui magiſtratus initio pro beniuolentia noſtra nō mediocri, tecum non mediocriter gratulari, non ſolum quod hac dignitate ornatus fueris, ſed etiam & multo magis quod magiſtratum fores pro dignitate geſturus. Congratulandum quocꝫ fuerat amicis cliētibuſcꝫ meis, quod ſi uel inſontes forent, patrocinium abs te conſequuturi eſſent, uel ſi rei, ſaltem indulgentiam quandam, atcꝫ clementiam. Noui enim ingenium tuum. Certo ſcio te, (quod Deus ipſe agendo præcipit) iuſtitiam rite cum clementia coniuncturum. Præterea ſi quid hac in re circa Iouem confabulari licet, hunc Hebræi ſedech, id eſt, iuſtitiam nominant, & Aſtronomi Ioui ſuo iura legeſcꝫ concedunt. Eundem poëtæ Iouem canūt indulgentię plenum, ut prætermittam poëticum illud ad licentiam potius declinans quam indulgentiā. Iuppitereſſe pium ſtatuit quodcuncꝫ iuuaret, ſatis eſto apud Aſtrologos, Iouem cū legibus afferre uel ſignificare clementiam, in hoc ſane Deus cœlitus homines admonuiſſe uidetur, ut in magiſtratu pariter utruncꝫ miſcerent, ſed hæc tu pro ingenio tuo, (ut arbitror) ſatis noſti. Vale feliciter Florentiæ. XXXI. Auguſti. M. CCCC. LXXXXIIII.

Gratiarum actio pro indulgentia in clientem impetrata.

Marſilius Ficinus Nicolao Benino literis moribuſcꝫ prædito, S. D.

CVm bonum atcꝫ malum ſibi inuicem opponantur, atcꝫ idcirco conditiones ſortiantur inter ſe oppoſitas, probabile nimirum eſſe uidetur, ſi bonum tā fœcundum eſt, ut malum, contra ſterile ſit futurum. Quantum uerò malū crimen eſt, tantum clementia bonum ſit, ergo neceſſe eſt, ut indulgentia clemēs longe fœcūdior ſit quam crimen atcꝫ delictum. Quamobrem ſi clientis mei delictum epiſtolam ad te noſtram peperit, multo magis liberalis & clemens indulgentia tua parere rurſus debet epiſtolam, ac multo meliorem atcꝫ maiorem, prima quidem, (ut ita dixerim) fuit Iouia, Iouis uidelicet comparatione freta, ſecunda igitur non aliter ſuperatura primā, uel ſaltem eſt æquatura, quę ſi fuerit Apollinea. Solus enim Sol poteſt ſuperare Iouem. Quapropter ut Apollineis auſpicijs hæc ſatis officio in me tuo facere poſſit, mitto eam ad te Phœbi comitem, Soliſcꝫ pediſſequam. Lege libenter librum de Sole noſtrum tibi dono datum, ac uiue feliciter. Die III. Septembris. M. CCCC. LXXXXIIII.

De Ioue amicabili & Apolline pro libro de Sole.

Oratio Marſilij Ficini Florentini ad Ioannem Matheronem magni Gallorum regis inclytum oratorem.

ANtiqui Theologi primum, deinde poëtæ, inter cætera numina Iouem amicabilem c oluerunt, caſti amoris ac firmioris amicitiæ patrem. Qui propterea & ab amore pariter atcꝫ amicitia, nomē hoc amicabile reportauit. Cum igitur & Plato noſter numinis huius nonnunquam faciat mentionem, ſæpe equidem intercommentandum quæſiui, quónam alio hunc Deum nomine clarius appellarē. Diu denicꝫ meditanti uenit in mentem, ut hunc pręcipue Deū clariſsimū, id eſt, Apollinē nominarem, lucis, caloris, harmoniæ, notitiæ fontem. Iā uerò nec unquā amamus incognita, nec quicquam ſine luce cognoſcimus, nec abſcꝫ calore quodam ad amandum aliquādo prouocamur. Præterea & harmonica quædā cōgruitas eſt ad amorē & amicitiā neceſſaria. Rurſus, ad amorem ſæpe deſideratur pulchritudo corporis. Ad amicitiam ſemper

optatur

optatur animi pulchritudo utraq; uerò nihil aliud quam ſplendor quidam eſſe uidetur. Splendoris autem author eſt Apollo. Omnes itaq; rationes cogunt, amoris & amicitiæ fontem Apollinem præcipuè nominare. Nos autem ſi confabulationis gratia Deorum numerum forte Gentilium more recipimus, Phœbum eſſe dicemus Deum quendam numen'ue Soli præfectum inter cœleſtia regem, ſin ratione potius ſeria nitimur, Phœbum eſſe Deum ſummum aſſeuerabimus. Cuius Sol cœleſtis eſt imago. Itaq; Phœbus ille honeſti amoris & amicitiæ firmæ author eſt, Sol uerò ſignificator. Cum igitur ego Phœbeo quodam ſapientiæ uirtutumq; tuarum ſplendore ſingulariter inflammatus, te ardenter amem, affectemq; amicitiam ex amore conflare, nimirum & Apollineis auſpitijs ad te uenio. Salue.

Multi faciendum eſt laudari à laudato uiro.

Marſilius Ficinus Germano Ganienſi uiro Virtute præſtanti, S. D.

QVæ de excellenti uirtute dignitateq; tua iampridem è multis audiueram, nuper Coſmus Saſſectus, & Laurentius Spinellus teſtimonijs apud me multis confirmauerunt, uiri nobiles, atq; teſtes hac in re profecto locupletiſsimi. Narrauerunt prætetea quanti me facias & quam ardenter ames. Ego uerò plurimi facio probari amari'que abs te, laude præ cæteris & amore digniſsimo, quam igitur tibi gratum ſit, noſtra uiſere, tàm nobis optabile, tibi prorſus gratificari. Videbis, (ut ſpero) mox nonnullos hinc ad te Platonicos uenientes. Vidiſſes & Areopagitam ſimul Platonicorum culmen, ſi nunc eo habitu, qui & ipſum & te decebat accedere potuiſſet, ex ſcriptoris & librarij negligentia impediuit acceſſum. Paucos, (ut ſpero) poſt dies ueniet cum epiſtolis. Exſcriptum iam tibi eſt commentarium in Parmenidem. Quotidie reſcribitur in Timæum. Vale felix, atq;, (ut cœpiſti) chariſsime mi Germane, Marſilium germanum ſub Platone tuum ama precor ardenter amantem. Die decimoſexto. Octobris. M. CCCC. LXXXIIII.

Pro libro de religione, purgatio de tarda ſalutatione.

Marſilius Ficinus Ioanni Stephano equiti & oratori Mediolanenſi clariſsimo. S. D.

ET ſi uirtus dignitasq; tua & amor ingens erga te meus iamdiu poſtulabat, ut te ultro frequenterq; ſalutarem, tuorum tamen negotiorum turba interpellaret e niſi in re quadam neceſſaria prohibebat. Nunc igitur cum & minus tibi forte negotij fore putem, & noſtra res exigat, (ut iampridem par fuerat) te ſaluto. Salue ſemper in ipſo ſempiternæ ſalutis authore Deo, uir omnium ſalute digniſsime. Nolui equidem ad uirum uirtutis dignitatisq; plenum accedere uacuus, ad inclytum illuſtriſſimi ducis oratorem ſine duce uenire. Ducit itaq; me in pręſentia Chriſtus ueritatis & gratiæ plenus ferentem mecum librum de Chriſtiana religione tractantem. Neq; te offendat precor humilis ac pauper libri habitus, ſiquidem Chriſtiana religio & in primis humilitatem præcipit & libenter paupertatem tolerat. Omnino uerò liber Chriſtiana pietate compoſitus, te decet inſignem pietate uirum. Præterea duo potiſsimum amor ut ſit perfectus, deſiderare uidetur, ardorem, inquam, atque firmitatem. Profecto quam te ardenter amem teſtimonio eſſe poteſt Sol ille apud te noſter, ut luminis, ita & caloris origo, quam uerò firmus noſter erga te amor ſit futurus, argumentum penes te atq; pignus erit præſens de religione liber. Nihil enim religioſa pietate firmius, charitas nunquam excidit. Vale felix, meq; ama precor iamdiu ardentes amantem. Die IIII. Nouembris. M. CCCC. LXXXIIII.

Oratio Marſilij Ficini Florentini ad Carolum magnum Gallorum Regem.

EXcelſa maieſtas tua, rex Carole ſemper inuicte, ſolet nonnunquam, (ut plerique fuerunt) dicere, ad hanc expeditionem mitti diuinitus. Quod quidem nos & uniuerſus hic populus Florentinus tuus proculdubio credit, firmiter ſperat, uehementer congratulatur. Veri nanq; ſimile eſt & Chriſtianiſsimum Gallorum Regem à Chriſto mitti, & Carolum præ cæteris inſignem pietate regem, Chriſtiana pietate duci præſertim cũ iter opusq; tantũ ea mẽte ſis aggreſſus, ut ſanctã Ieruſalẽ ſęuiſsimis

Barbaris

Barbaris occupatam,ſummo humani generis redemptori,deniq; redimas.Regnũ profecto ſanctum ſperamus te facile redempturum.Recepto prius ob iter hæreditario regno,ſiquidem hoc itinere paſſim pro uiribus ueſtigia Chriſti ſequaris. Chriſtus rex pacificus pacem uolentibus ſæpe promittit,idem tu quoque rex Chriſtianiſſimus ſingulari pietate prȩditus promittis,(ut audimus,atq; ut ſperamus,)profecto præſtabis,idq; reuera facies,quod pio quondam Eneæ, Aeneadúmque generi mandatum eſt à patre. Parcere ſubiectis,& debellare ſuperbos.Quamobrem cum uolẽtibus pacem,omnibus pacis author ſis futurus,tuis præſertim,ideſt nobis,pacificum te præſtabis.Florentinam ciuitatem tuam mirifica pietate uiſes,Florentiam à flore,id eſt,à lilio dictam,liliorum ubique plenam.In propria uenies,& tui te tota mente recipient.Tu autem ducem tuum imitatus Chriſtum,clamabis ad populum.Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam uos.Præſens itaq; populus & futurus inæuum gratioſum regem Carolum à charitate gratijſq; nominatum,his ſemper uocibus celebrabit. Benedictus qui uenit in nomine Domini.Carolus charus nobis,excelſus,rex pacificus.Hæc eſt dies quam fecit Dominus,exultemus & lætemur in ea. Hæc, inquam,de tuo ſplendore populus Florentinus præſens futuruſq; prædicabit.Totus autem mundus,omniumq; cõmunis hiſtoria,quæ mox dicam,(ut arbitror,)recenſebit,Carolus Gallorũ rex inuictus Cæſarianum illud,dictu magnum,factu maximum. Veni, Vidi, Vici,adeò ſuperauit,ut dicere iam iure poſſit,nondum ueni,nec dum uidi,iam uici.Superauit & celebratiſſimũ illum apud omnes Herculem,Hercules enim manibus,igne,ferro,claua,laboribus dicitur pugnauiſſe.Carolus autem magnus,nõ tot quidem machinis,ſed ferme Iouis inſtar, ſolo,(ut ita dixerim,)nutu concutit orbem,ut iam non Galliæ duntaxat,ſed etiam orbis Dominus uideatur quandoq; uocandus.Quoniam excelſus Carolus uidetur miſſus eſſe diuinitus ad domandos Turcos,& ad ſanctam Ieruſalem ſic à manifeſtis hoſtibus uindicãdam,ſicut ipſe Deus omnipotens humanum genus ab occultis hoſtibus liberauit.

Cur prouidentia permittat aduerſa. Item de uaticinijs remedijſq́ malorum.

Marſilius Ficinus Florentinus Ioanni Caualcanti amico unico, S. D.

SAepe quæritur à Platonicis,cur nam prouidentia diuina permittat ſemper homines malis innumerabilibus agitari,iuſtos pariter & iniuſtos? Summatim ad hæc reſpondere ſolent.Primo quidem à mortalibus ignorari, mala ne iſta ſint an bona. Humanas enim res umbris,cogitationeſq; ſomnijs eſſe cõſimiles.Huc tendit Propheticum illud.Omnia uanitas.Omnis homo mendax.Reſpondent iterum etiam ſi cõſtiterit,quæ mala uidentur,quodammodo etiam eſſe mala. Deniq; malum ab ipſo ſummo bono permitti duntaxat gratia boni. Res enim difficiles & aduerſæ uitium quidem curabile purgant,incurabile uerò puniunt.Illic igitur purgationis,hic iuſtitiæ lucet bonum.Boni quinetiam homines in aduerſis diſcernunt à malis & exercentur atque probantur.Probatio uerò & profectus & conſtantia bonum. Operæpretium eſt præterea diligenter conſiderare Platonicum illud in Phœdro, de uenefica mali dæmonis aſtutia dictum.Dȩmon aliquis ſtatim ab initio uitijs quȩ plurimis immiſcuit uoluptatem.Hȩc quidem ibi Socrates,inquit,admonens,malorum dæmonum prȩcipuum eſſe ſtudium, animas ſeorſum à cœleſti patria in hoc exilio diutius detinere ſuperni patris oblitas,longaſq; machinari moras illecebris oblectamentiſq; terrenis, quibus profecto quaſi poculis ueneficæ Circes,ſoporiferiſq; Syrenum cantibus delinitæ,nunquam aut certe tardius in cœleſtem patriam reuertantur.Contra uerò dæmonicas inſidias benefica prouidentia Dei ſtatuit,dulcibus quidem his lȩtiferiſq; ſaporibus,ſapores amaros interim cõmiſceri,ne ab eiuſmodi uoluptate,quam Timȩus malorum eſcam nominat, capiamur, ut piſces ab hamo. Hanc utique Platonici præcipue Plotinus atque Syneſius magna ex parte cauſam eſſe putant,ut diuina prouidentia tot tãtiſq; perturbationibus animos in terris uexari uoluerit. Huc tendit Platonicum illud in libro de ſcientia,conſonum euãgelio,iamdiu, dilectiſſime mi Ioannes,ad te ſcriptum,ac breuiter declaratum.Impoſſibile,inquit,eſt Theodore mala funditus extirpari,neceſſariũ enim eſt ſemper aliquid bono ſubcontrarium eſſe,apud ſuperos quidem eſſe mala nõ poſſunt. Per mortalem uerò

naturam locúmque hunc inferiorem neceſſariò reuoluūtur. Quamobrem conandum eſt, ut hinc illuc quam celerrime fugiamus. Fugere uerò illuc, eſt pro uiribus ſe ſimilem Deo reddere, ſimiles uerò nos Deo faciunt, iuſtitia, & ſanctitas cum prudentia. Hæc in Plato declarat, nos ob eam maximè cauſam, fugam hinc ad Deum aliquando meditari, ut mala quæ neceſſariò nos hic affligunt, effugiamus, ex hoc uidelicet mortali malo, ſempiternum illud reportaturi bonum. Iam uerò nec ullus niſi uexatus morbis, cognoſcit aditq; medicum, neque nautæ, niſi fluctibus agitati, gubernatoris prudentiam admirantur, Mortales profectò tàm hebetes ſunt, ut bonum non aliunde prorſus cognoſcant quam ex comparatione malorum, tàm ingrati, ut Deum bonorum omnium largitorem non facile colant, niſi malis oppreſſi. Quamobrem morbis perturbationibúſque frequentibus cruciati, ad Deum ipſum tanquam ad medicum opitulatorem'q; confugere compelluntur. Coguntur quoque cognoſcere, non terrenam quidem prouinciam ubi anguntur aſſiduè, nunquam uerò quieſcunt, ſuam fore patriam, ſed cœleſtem. Nulla uerò potior aſſignari cauſa poteſt, ob quam mala Deus & aduerſa permittat, quam ratio Euangelica docens, cæcos mutilatosq; naſci nonnunquam admirabilem Dei potentiam bonitatemq; hominibus declarandam. Mala uidelicet hominibus incurabiliter curaturam. Quemadmodum & morbi fluctus'ue non quilibet, ſed grauiſſimi, medicum gubernatorem'ue ſummum teſtificari ſolent. Sæpe igitur homines & priuatim & publicè, tam extremis undique coercentur anguſtijs, ut nuſquam pateat exitus, nulla iam ſperetur humana ſalus, ſed tamen diuina bonitas & poteſtas filijs ſuis pia mente ſupplicitur obſecrantibus propitiam porrigens ex alto manum declarat, Deum ſolum eſſe in extremis calamitatibus ſeruatorem. Idque tunc quidem demonſtrat apertius, quando diſcrimina tanta diu prius quæ ueniant, per Prophetam quendam uentura prædixerit. Medici quidem humani officium eſt, & ſi minus ſanitatem, ſaltem ſemper præſtare pronoſticon. Diuini uerò pariter utrunque complecti. Et ſi horum exempla ex ſacris literis licet afferre quamplurima, quæ omnibus ſunt in promptu. Meum tamen conſilium eſt in præſentia, quid & ſemper fuit in lucem minus nota proferre, myſteriaq; Chriſtiana quoad poſſem Platonicis confirmare. Audi igitur, mi Ioannes, tàm diuinorum cultor, quam ſtudioſe Platonicorum, quibus uerbis apud Platonem Socrates diuinū conſilium circa malorum humanorum remedia Prophetasq; confirmet, ſic enim loquitur in Sympoſio. Sacerdos Diotima fatidica mulier diuinorumq; perita, peſtem prædixit Athenienſibus imminentem. Itaq; ſacris decennio ante peſtem peractis, morbi dilationem dedit. Item ſic in Phœdro, ſi referamus Sibyllam, & alios quicunq; uſi ſunt uaticinio quam multa prędicentes in futurum profuerint, prolixum nimis extendemus ſermonem, ac rem manifeſtam omnibus proferemus. Et Paulopoſt, inquit. Antiqui teſtificantur uaticinium diuino quodam furore profectum, coniectura prudentiaq; humana ſupra modum præſtantius eſſe. Atqui aduerſum morbos laboresq; grauiſſimos ob antiqua delicta quandoque diuina indignatione mortalibus imminentes, diuinus Gētibus quibuſdam aliunde furor aduenięns, & futura prædicēs, quibus opus erat, remedia mirabiliter adinuenit, confugiens ad uota cultusq; diuinos. Vnde expiationes, p ropitiationesq; conſequutus incolumen reddidit poſſidentem, & in præſens tempus & in futurū abſolutionem præſentium malorum recte furenti occupatoq; adeptus. Hæc ibi præterea in libro legum primo, Plato ſic inquit. Epimenides Cretenſis, uir diuinus decem annos ante Perſicum bellum, Dei oraculo monitus, peruenit Athenas, & ſacrificia quędā Dei oraculo edita fecit, Athenienſibusq; Perſicam formidantibus claſſem, prædixit decennio Perſas non uenturos, & poſtquam uenerint infecta re diſceſſuros. Eiuſmodi ſane uirum Ploto omnium ſapientiſſimum eſſe cenſet, quamuis ſæpe uulgo ſtultiſſimus habeatur. Itaque in Phœdro ſcribit mirabile quiddam hunc in modum. Diuinis meditationibus, qui rectè utitur, perfectiſque myſterijs ſemper imbuitur, perfectus reuera ſolus euadit, ab humanis autem ſtudijs ſegregatus, diuinoque inhærens, carpitur à multitudine, quaſi extra ſe poſitus, ſed ipſe Deo plenus, multitudinem latet. Poſthæc Plato cum Prophetam & ſacerdotem diuinis occupatum, ſapientia

ſapientiæ humanæ longe admodum interuallo præpoſuiſſet, deſcribit mentem quandã diuino prorſus amore flagrantem, ecſtaſimꝗ amatoriam patientem, atqꝫ furorem alienationemꝗ huiuſmodi, non ſolum humanæ prudentiæ, ſed diuinis etiã muneribus omnibus anteponit. Vbi plane comprobat Apoſtolicũ illud. Maior horum charitas. Mitti ante Prophetas à Deo, & qua ratione mittantur, Auicenna etiam in libro diuinorum multis rationibus Platone conſentit. Sed longioribus iam digreſſionibus prętermiſſis, ad inſtitutum breuiter redeamus. Animaduerſione profecto nõ mediocri dignum eſt, quod in ſuperioribus, inquit Plato, propter antiqua delicta indignatum Deum calamitates hominibus quodammodo deſtinaſſe. Hinc aſſeueratur oraculũ illud, propter peccata ueniunt aduerſa. Illud quoqꝫ Moſaycum, ex primorum delicto parentum, aduerſa nobis omnia contigiſſe. Vbi præterea ſubdit Plato, Deum tanquam miſericordia quadã affectum, frequenter afflare Prophetas, futura nobis flagella prænuntiaturos, ut hinc admoniti ad uota expiationesꝗ ſacras confugiamus, quibus rite peractis, incolumes frequenter euadimus, ibi profecto, omnia uidetur eccleſiæ noſtræ myſteria comprobare. Proinde ne forte rei tantæ longius exempla petantur. Nõne propter multa delicta, poſtremum huic urbi hoc autumno exitium imminebat, nulla prorſus hominum uirtute uitandum? Nonne diuina clementia Florentinis indulgentiſſima, integro ante hunc autumnum quadriennio nobis iſtud pręnuntiauit? Per uirum ſanctimonia ſapientiaꝗ pręſtantem Hieronymum ex ordine prædicatorum, diuinitus ad hoc electum. Nonne præſagijs monitisꝗ diuinis per hunc impletis, certiſſimum iamiam ſupra noſtrum caput imminens exitum, nulla prorſus uirtute noſtra, ſed præter ſpem opinionẽmꝗ noſtram mirabiliter euitauimus? A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Reliquum eſt, optime mi Ioannes, ut deinceps ſalutaribus tanti uiri conſilijs obſequentes, non ſolum ego atque tu, ſed omnes etiam Florentini, Deo nobis clementiſſimo, grati ſimus, & publica uoce clamemus. Cõfirma opus hoc Deus quod operatus es in nobis. Die. XII. Decembris. M. CCCC. LXXXXIIII.

Gratulatio pro literis diu expectatis.

Marſilius Ficinus Germano Ganaienſi dilectiſſimo ſuo. S. D.

EAdem tempeſtatis huius iniquitas & tuas ad me & meas ad te ſæpe literas intercepit. Heri tandem uicit iter durum pietas, expectatamꝗ diu tuam mihi conceſſit epiſtolam, ſurge mea nunc epiſtola præſens, I nunc ad decus noſtrum, melioribus utere fatis, ſed quid nam primo ſcribam? Certe quod in primis contigit mihi gratiſſimũ, me uidelicet & commendatum eſſe per epiſtolam tuam fratri tuo Ioanni, Achati regio Pariſij præſidenti. Id quidem operæpretium nobis fuit & erit. Nam Italia ferme tota, certe Tuſcia omnis, præſertim Florentia, externis pariter & internis quotidie tumultibus agitatur. Conueni equidem hic apud excelſum regem ueſtrum ſuperioribus diebus Ioannem noſtrum, uirum frequenti ſalutatione digniſſimum, eiusꝗ conſpectu non ſolum ob ſplendorem ſuum, gratulatus ſum, ſed etiam ex hoc ualde congratulatus, quod in egregio fratre tuo Chariſſimum meum uidere uidebar, me interim in præſentibus anguſtijs conſolantem. Proinde & ſi profeſſio noſtra eſt uacuæ mentis opus, pergo tamen inter hos ſtrepitus in Platonicis commentationibus aſſidue quoad poſſum, eas propediẽ, (ſi Deus aſpirauerit,) perfecturus.

Pia Platonis ſententia, de amicis & inimicis Dei.

Marſilius Ficinus Ioanni Caualcanti amico Vnico. S. D.

COntuli heri tecum & cum genero tuo Gerardo Ianfilatio pro uiro, quid in Philebo Plato de amicis Dei ſentiat, uel inimicis. Placuit ergo tibi ut ipſa uerba Platonis ad te ſcriberem, & quæ ibidem ſit expoſitio noſtra. Accipe igitur atque lege feliciter. Verba Platonis hæc ſunt. Vir iuſtus & pius & probus nonne Deo amicus eſt? Iniuſtus autem & improbus inimicus? Eſt profecto. Plurima quidem ſpe unus quiſque ducitur. Interiores enim ſermones quidam ſunt in uno quoqꝫ noſtrum,

quos & opiniones & ſpes nominare ſolemus, ſunt quinetiam Phantaſmata picta. Nam cuique licet fingere ſe cumulum auri maximum poſſidere, oblectamentisq; uarijs abũdantem, omni ſuauitate perfundi. An non dicendum, opiniones imaginationesq; eiuſmodi bonis uiris, quia Deo amici ſunt, ueras frequenter euadere? Malis autem ſæpe numero falſas? Dicendum certe. Prauis utique uiris oblectationes quædam adſunt, ſæpe confictę, ac deniq; falſæ, falſis igitur uoluptatibus praui ſæpe numero geſtiunt. Homines autem boni gaudijs ſemper ueris aluntur. Hactenus Plato. Sequitur expoſitio noſtra. Bonus uir à Platone cenſetur, qui in ſe quidem temperatus, ad Deum autem pius eſt, ad homines uerò iuſtus. Animus eiuſmodi propter ſimilitudinem Deo præ cæteris eſt amicus, malus autem propter diſſimilitudinem inimicus. Itaq; cum Deus et moueat intrinſecus, & ubiq; prouideat, nimirum opiniones & imaginationes ſpesq; bonorũ uirorum, ueræ frequenter euadunt, malorum uerò falſæ, utriq; gaudia quædam excogitant, optant, ſperant, hæc bonis uiris tãquam diuinis atq; ueridicis, uera ſæpe contingũt, malis uerò falſa, mali enim tanquam ſibi met mendaces, ſicut frequenter opinione fallũtur, ita falſa ſæpius oblectamenta confingunt deniq; ſi prauis tanquam à diuina ueritate diſcordibus, ſuccedere ſpes non debent, ſæpe tamen in externis ſucceſſum habere uidẽtur, ſequitur ſaltem, ut intrinſecus non ſuccedant, ſemper ergo ſolicitantur intus atque languent, eorumq; uoluptates ſimiles ſunt falſis uoluptatibus ægrotantium, ſomniantium inſanorum. Die. xx. decembris. M. C C C C L X X X X I I I I.

Pro libro de Sole.

Marſilius Ficinus Ioanni Ganaienſi digniſſimo Pariſii præſidenti. S. D.

CVm propter hoſpitum domeſticorum turbam, publicos tumultus, tranquille iſthic Philoſophari non poſſem, Philoſophicum tamen officium mihi perpetuũ intermittere nollem, in ruſticam ſolitudinem ex urbe receſſi. Sed antequam diſcederem, exoptatum mihi diu ſplendorem tuum ſæpe quæſiui. Quem denique nondum ſalutaui præſentem, hunc abſentem munere quodam Phœbeo ſaluto. Siquidẽ ipſe Phœbus, quæ forte non tangit globo, radijs interim attingit ubiq;, ſplendor quin & tuus ſuis hucuſque radijs me contingit. Per ipſum luminis Phœbei calorem te obſecro ſplendidiſſime mi Ioannes, ut Marſilium ames ardenter amantem Vale.

Pro libro de Sole.

Marſilius Ficinus Paulo Veronenſi, inſigni doctrina uiro. S. D.

VIdere te quidem Florentiæ licuit, idque admodum mihi gratum contigit. Gratiſſimum quoque fuiſſet, præſidentem Pariſij uiſere, uirum aſpectu digniſſimum. Quãquam ſi uos inuicem ea, (ut arbitror,) charitate deuincti eſtis ut ſit alter in altero, cum primum aſpexi Paulum in Paulo introſpexi Ioannem, ita profecto Phœbus dum ſplendore foris aſpicit, calore interim, (ut ita loquar,) introſpicit, denique per ipſum Phœbeum munus, quod ad te quoque mitto, te uehementer obſecro, ut Apollineo Ioanni me ſæpe commendes. Vale.

Finis Duodecimi & ultimi libri Epiſtolarum Familiarium Marſilij Ficini Florentini. Deo gratias. Amen.

In hoc opuſculo de Sole & Lumine quædam ſunt quæ in alijs Marſilij operibus quoq; reperiũtur, ſed cum author ipſe hoc compendium, gratificari & conſulere nimirum uolens, ijs qui magna uolumina non potuerunt habere ſcripſerit, mutare nihil uoluimus.

MARSILII FICINI
In librum de Sole ad magnanimum Petrum Medicem,

PROOEMIVM.

NOVAM Platonis interpretationem auſpicijs iamdiu tuis incœptam Magnanime Petre quotidie proſequor, atq; (ut te non latet,) crebrioribus articulorum diſtinctionibus, longioribusq;, quantum res ipſa poſtulat, argumentis explano. Itaq; cum nuper ad myſterium illud Platonicum perueniſſem, ubi Solem ad ipſum Deum artificioſiſſimè comparat, placuit rem tantam aliquanto latius explicare, præſertim quia Dionyſius noſter Areopagita Platonicorum primus, cuius interpretationẽ in manibus habeo, ſimilem Solis ad Deum comparationem libenter amplectitur. Dum igitur ad Solem hunc quaſi lucernam pluribus iam noctibus lucubrarem, cogitaui rem hanc electiſſimam ex opere magno ſeligere, & proprio commendare compendio. Idq; de Sole myſterium quaſi Phœbeum munus, ad te potiſſimum & Phœbi Muſarum ducis alumnum, & Muſarum patronum mittere, cui etiam uniuerſa hæc noua Platonis interpretatio dedicatur, ut hac interim luce quaſi Luna quadam, quale futurum ſit Platonicum opus totum tanquam Sol ad Lunam, augureris, ac ſi quando Platonem meum, imò iã diu ueſtrum amauiſti, poſthac lumine hoc accenſus ardentius ames, & tota mente complectaris amatum.

MARSILII FICINI
Verba ad lectorem, librum hunc allegoricum & anagogicum eſſe potius quam dogmaticum,

Cap. I.

PYthagoricum præceptum eſt, magnanime Petre, profectò diuinum de rebus myſterijsq; diuinis abſq; lumine non loquendum. In quibus, (ut arbitror) uerbis non id ſolum ſapiens ille ſignificat, nihil in rebus diuinis audendum, niſi quatenus ipſa Dei lux illinc afflatis mentibus patefecerit, ſed etiam admonere uidetur, ne ſine huius manifeſtæ lucis comparatione ad occultam diuinorum lucem uel percipiendam, uel declarandam proficiſcamur. Ab hac igitur nos ad illam non tam rationibus in præſentia, quàm comparationibus quibuſdam deductis ex lumine, pro uiribus accedemus. At uerò tu interim, accuratiſſime lector, utinam & nobis indulgentiſſime, Apollinei modo & quaſi poëtici ſub Sole permiſſi memor, ſeueriora poſthac à nobis, &, (ut Græci aiunt,) dogmatica ne exigito. Allegoricam equidem duntaxat & anagogicam ingeniorum exercitationem, fideiuſſore Phœbo, cuius hæc ſunt munera, ſum pollicitus. Non diſputant unquam cum Apolline Muſæ, ſed canunt. Ipſe quinetiam Mercurius primus diſputationum artifex, & ſi cum Saturno uel Ioue tractat grauia, tamen cum Apolline ludit. Ille quidem non apte ſolum iocantur, ſed diuinè. Nos autem utinam ſaltem

pora quatuor anni diſtinguit. Item à reditu Solis in natiuitatis uniuſcuiusꝗ gradum atque minutum ſua cuiꝗ uaria per annum fortuna reuoluitur. Accedit ad hæc quod motus Solis tãquam primi & principis planetarum, (ut Ariſtoteles inquit,) ſimpliciſſimus eſt, nec à medio diſcedens Zodiaco, ſicut cæteri, neꝗ regrediens.

Conditiones Planetarum ad Solem. Cap. IIII.

ITem certa quædam in cœlis ab ipſo Sole ubiꝗ ſpatia definita uidentur, quæ cũ primum peregerunt Planetæ, motum habitumꝗ permutant. Nam Saturnus Iupiterꝗ & Mars per tertiam à Sole cœli partem in conſpectum Solis trinum peruenientes, mutato ſtatim motu, uel ante uel retro mouentur. Si orientales à Sole fuerint, regrediuntur, ſi occidentales, progrediuntur. Venus Mercuriusꝗ breuiora quædam, certa tamen à Sole & ad Solem ſpatia peruagantur. Venus quidem ultra. XXXXVIIII. Mercurius autem. XXVIII. gradus diſcedere prohibetur. Luna in quouis aſpectu Solis figuram mutat atꝗ naturam. Et quaſi Sol alter ætates quatuor agens, quatuor anni tempora repræſentat. Et quotiens Soli coniungitur, ab ipſo gradu coniunctionis cœliꝗ figura declarat menſis futuri naturam. Proinde Planetæ omnes cũ primũ cor Solis attingunt, cæteris eo tempore, quamuis exiguo, dominantur. Aliter uerò propinquantes Soli ſolitò interim officio uacant. Congrediens quidem cum Sole Saturnus rigiditatem priſtinam, Mars quoꝗ ſolitam ferocitatem ponere iudicatur. Planetæ ſuperiores quatenus ad eos Sol accedit, aſcendunt, quatenus uerò diſcedit, cõtra, deſcendunt. Coniuncti quidem Soli ſunt epiciclo ſummi. Oppoſiti uerò ſunt infimi. In quadratura ſunt altitudine medij. Luna utrobique in perferente ſublimis exiſtit. In quadratura deſcendit. Venus atꝗ Mercurius, ſi progredientes coniungitur Soli, excelſi ſunt, ſi regredientes, infimi. Neꝗ fas eſt Planetis epicicli ſui prius explere circuitum, quam Solem quaſi ſuum Dominum coniunctione reuiſerint, in his quæ diximus uidentur profecto Planetæ ſuperiores, quando in conſpectu Solis trino greſſum mutant, regium reuereri Solis aſpectũ. Et coniuncti cum Sole ideo eſſe ſummi atꝗ directi, quoniam ſunt interim cum rege cõcordes. Contra uerò quando diſcordes ſunt id eſt, oppoſiti, retrogradi ſunt & infimi. Venus atꝗ Mercurius quando Solem attingunt, ſi recti tunc incedunt, id eſt, obedientes Domino, ſublimes euadunt. Sin obliqui, quaſi rebelles, interea ſunt obiecti. Luna uerò ſi etiã oppoſita Soli eſt ſublimis, nullam nobis admirationem debet afferre. Quid enim Lunæ lumen eſt, niſi idem ipſum Solis lumen hinc & inde lunari ſpeculo repercuſſum? Atꝗ in plenilunio in Solem è conſpectu refluxum. Deſcendere autem Luna uidetur in quadratura, quoniam torua tũc Dominum intuetur. Rurſus ſicut Sol non refert pedem, ita neꝗ retrocedit, Luna epicicli uelocitate præueniente regreſſum. Luna deniꝗ uirtute ſolari, ubi in uia Solis ſeptentrionem petit ingenti Draconis capite cõſtituto ſignis ibidem augmentum præſtat. Vbi uerò meridiem, decrementum cauda proiecta. Planetæ omnes orientales à Sole facti, uel occidentales conditionem utrobiꝗ mutant, atque cognomen. Omnes quidem uerentur Solis uiam, quam eclipticám nominant. Inferiores planetæ magis deinceps atque magis. Fœminæ denique ſcilicet Luna Venusqúe maximè. Ideo plurimum digrediuntur in latus. Omnes deniꝗ uel in hoc tramite collocati, uel hinc digreſſi rurſus ad ſeptentrionem interim aut meridiem procedentes, conditionem ubiꝗ mutare putantur. Luna generationis Domina, nullum habet manifeſtũ niſi à Sole lumen. Atque ex perfecto Solis aſpectu omnium cœleſtium uires accipit, ut inquit Proculus, quaſi in Sole ſint omnes, uiresꝗ ſimiles ad noſtra demittit.

Virtus Solis in generationibus atꝗ temporibus, in geneſi & in omnibus Cap. V.

DEniꝗ in cuiusꝗ hominis natiuitate ipſe Lunæ locus declarat Dominum genituræ, conceptionisꝗ momentum. Et Lunæ cum Sole coniunctio uel oppoſitio ante hominis ortum facta, ueritatem natiuitatis aperit, & fortunam. Atque in præſenti figura ea cœli portio in quam incidit pars fortunæ, natiuitati dæmõ

dicitur ab antiquis,portenditq́ ,uel ducit,(ut placet Aegyptijs,)totius uitæ tenorē.Partem uerò fortunæ deſignat ſpatium inter Solem primo,atque Lunam obſeruatum, deinde ab aſcendente gradu proiectum. Proinde Aſtronomi per motū Solis iam cōpertum Planetarum motus inueniunt,atque metiuntur.Et Sol motu ſuo noctes dieſq́ diſtinguit,& horas,& mēſes,& annos.Lumine pariter & calore generat,uegetatq́ ,& mouet,& regenerat omnia,& exhylarat,atque fouet,& quæ occulta fuerant,primo aduentu efficit manifeſta,acceſſuq́ uiciſſim atq́ receſſu quatuor efficit anni partes, & regiones nimium à Sole remotæ,ſemotę pariter ſunt à uita. Ver quidem eſt temporum optimum,quoniam ab Ariete regno Solis incipit. Autumnus uerò peſſimum, quoniam à Libra caſu Solis exordia ſumit. Natiuitas poſtremo diurna communiter exiſtimatur melior quam nocturna,& illa quidem ex Sole plurimum,hæc uerò iudicatur ex Luna tanquam ſpeculo Solis.Cœleſtem in natiuitate figuram in partes duodecim partiūtur. Vbi cum nonam quidem Soli,tertiam uerò Lunæ deſtinent,illam profectò Deum nominant,hanc Deam,& optima quæq́ ſignificare putant ſapientiam, fidem, religionem, gloriam ſempiternam.Hæc enim omnia Sol & omnem ſimpliciter ueritatem & uaticinium regnumq́ ſignificat.Accedit ad hæc,quod quatenus Sol ad medium aſcendit cœlum,uitalem,& animalem ſpiritum in nobis mirificè fouet. Quatenus uerò deſcendit, ſpiritus uterque debilitatur.Quamobrem Dauid omnipotentis tuba Dei, diluculo ad citharam & carmina ſurgens, atque interea clamans. Vanum eſt uobis ante lucem ſurgere,Solem declarat ad nos uenientem,bona ſecum nobis cuncta referre,ſpiritusq́ noſtros excitatos illuminatosq́ mirabiliter ad ſublimia reuocare. Mitto quod Sol,ut ferunt,quaſi uates acceſſu ſuo uaticinia quędam ſobriè dormientibus afferre putatur.Luna quoque Solis,quam Ariſtoteles minorem appellat Solem,ſpiritum humoremq́ naturalem aſcendendo ſimiliter recreat, deſerit deſcendendo.Et quo magis lumine Solis abundat,eo magis eſt omnibus ſalutaris.Mitto nunc quemadmodum obſeruanda ſit ad Solis aſpectum Luna lumine nòn deficiens in hoc ſigno deinceps, atq́ illo ſignificante membrum hoc & illud.Atq́ ita per Lunam à Sole trajcienda uirtus cœleſtium omnium ad membra fouenda per medicinas eo tempore rite compoſitas. Satis enim de his in libro de uita iam diximus.

Antiquorum laudes in Solem,& quomodo cœleſtium uires in Sole & à Sole ſunt omnes. Cap. VI.

QVas ob res Orpheus Apollinem uiuificum cœli oculum appellauit. Atq́ ſummatim hæc quæ dicam ex hymnis Orphicis congregantur. Sol oculus æternus omnia uidens. Supereminens cœleſte lumen,cœleſtia temperans, & mundana. Harmonicum mundi curſum ducens,ſiue trahens. Mundi ¦Dominus,Iupiter immortalis mundi oculus circumcurrens, habens ſigillum,omnia mundana figurans. Luna ſtellis grauida,ſtellarum Luna regina.Hæc Orpheus. Apud Aegyptios Mineruæ templis aureum hoc legebatur inſcriptum.Ego ſum quæ ſunt,quæ erunt,& quæ fuerunt.Velū meum reuelauit nemo.Quem ego fructum peperi,Sol eſt natus. Vbi apparet, Solem Mineruæ,id eſt,diuinæ intelligentiæ partum,florem fructum, eſſe. Theologi ueteres, eodem Proculo teſte,dicebant reginam omnium Iuſtitiam è medio Solis throno per cūcta procedere,omnia dirigentem. Quaſi Sol ipſe ſit omnium moderator.Iamblichus Aegyptiorum ſententia ita narrat.Quicquid habemus boni,habemus à Sole,uidelicet, uel ab ipſo ſolo,uel ſi & ab alijs,id quidem uel à Sole abſolutum,uel à Sole per alia.Item Sol elementalium omnium uirtutum dominus. Luna uirtute Solis generationis domina.Ideo Abumaſar per Solem,inquit,& Lunam uitam cunctis infundi.Moſes cœleſtiū Dominum in die Solem putat,in nocte Lunam,quaſi nocturnum Solem. Solem quaſi Dominum omnes in mūdo medium,quamuis ratione diuerſa,collocauerunt.Chaldęi quidem medium Planetarum,Aegyptij uerò inter duos mūdi quinarios, nempe ſuper hunc Planetas quinque,ſub hoc Lunam & quatuor elementa. Propinquiorem uerò

terræ quã firmamento poſitum à prouidentia putant, ut eius feruente ſpiritu & igne, Lunæ aëris, aquæ humor, & craſſa terrenorum materia foueretur. Alia quoque ratione medium ipſa Planetarum proſperitas declarauit. Quæ quidem diſpoſitionem eorũ ad Solem eiuſmodi poſtulat, in qua Saturnus, Iupiter, Mars, oriantur ante Solem. Venus autem & Mercurius atq; Luna poſt Solem, quaſi regem agentes itinere medium. Incedentes aliter, debiliores euadunt. Inter illos autem præſtãtiores habentur, quos ipſe Sol Dominus præcedere iuſſit. Sed redeamus ad priſcos. Phyſici ueteres, Solem cor cœli, nominauerunt. Heraclitus luminis cœleſtis fontem. Pleriq; Platonici in Sole mundi animam collocarunt, quæ ſphæram Solis totam implens, per globum illum quaſi igneum tanquam per cor effundit radios, quaſi ſpiritus, inde per omnia, quibus uitam, ſenſum, motum uniuerſo diſtribuit. His forte de cauſis Aſtrologi pleriq; putant, ſicut Deus ſolus intellectualem nobis animam tribuit, ita ſolum ſub influxu Solis eam mittere, id eſt quarto duntaxat menſe poſt conceptum. Sed hoc illi uiderint. Mercurius certe motum mentis noſtræ ſignificans, motu minime omnium diſcedit à Sole. Saturnus deniq; ſignificans ſtatum ſegregatæ mentis eclypticam minime deſerit. Præterea Iupiter atq; Mars, quoniam ille per Sagittarium ſuum, hic per Arietem cum Leone congruũt Apollineo, tantum adepti ſunt munus, ut Iupiter quidem religioſam iuſtitiam legesq; ciuiles atq; proſperitatem ſignificaret, Mars ante magnanimitatem & fortitudinem atq; uictoriam. Luna, Venus, atq; Mercurius Solis comites appellatur, Luna quidem ob frequentem cum Sole coitum uel aſpectum. Venus autem atq; Mercurius ultra uicinitatẽ propter æqualem cum Sole progreſſum. Hinc igitur uniuerſæ generationis imperium acceperunt. Siquidem humidior Luna in coitu cõſpectuq; Solis, uitalem calorem nacta, rebus ſubinde generandis humorem ſuggerit calentem atq; uitalem. Mercurius autem duo hæc partesq; omnes in rebus gignendis numeroſa quadam proportione cõmiſcet. Venus autem eiuſmodi mixtionibus decentes adhibet formas, & gratiam, atq; lætitiã. Sol profecto quemadmodum lumẽ totum in ſe collectum per uarias diſtribuit ſtellas inter ſe ſpecie differẽtes, ſic & omniformes uirtutes cum omniformi lumine digerit. Ex quo perſpicue coniectare licet, tot ſaltem Soli uirtutes ineſſe, quot ſtellæ in cœlis exiſtunt.

Diſpoſitiones ſignorum & planetarum circa Solem atque Lunam. Cap. VII.

PRoinde Solem eſſe regem, Lunamq; quæ Solis & ſoror eſt, & coniunx, eſſe reginam cœleſtium, ipſa ſignorum in Zodiaco diſpoſitio manifeſte declarat. Leo enim Solis & Cancer Lunæ ſedes ſe cõtingunt. Item Aries Solis, & Taurus Lunæ regnum. Cęteri uerò planetæ ſedes quisq; ſuas circa regem reginamq; undique quaſi medios circumponunt. Mercurius hinc quidem prope Leonem habet Virginem, inde uerò prope Cancrum habet Geminos. Venus autem hinc Librã, inde Taurum. Mars quoq; hinc Scorpium, illinc Arietem. Iupiter hinc Sagittarium, inde Piſces. Saturnus hinc Capricornum, illinc Aquarium. Sed olim cum ita Planetarum ſedes ad Solem Lunamq; diſponerem, familiaris meus Bindanius Recaſolanus profundo uir iudicio, ſic obiecit. Videsn'e Marſili, ſedes eaſdem quamuis ordine conuerſo, eiſdem tamẽ gradibus ad Saturni domos eſſe utrinq; diſpoſitas? Video, inquam, hoc ipſi Soli præcipue conuenire, interim uerò altiſſimo etiam Saturno contingere. Quid uerò, Si hoc Saturnus dignus eſt honore, quoniam minime omnium à regia Solis uia præuaricari uidetur. Sed redeamus ad inſtitutum. Quinque igitur hi Planetæ duas quiſq; ſedes habent. Vnam quidem Solem quaſi à tergo ſequentem, alteram in conſpectu Lunæ illæ nominantur occidentales à Sole, hæ orientales à Luna. Verũtamen totum Zodiacum Sol & Luna ſibi uendicant. Nam prouincia Solis, Leonem, Virginem, Libram, Scorpium, Sagittarium, Capricornũ, occupat. Prouincia Lunæ, Aquarium, Piſces, Arietem, Taurũ, Geminos, Cancrũ. Forte uerò Cãcrũ hominũ portã appellauere, quoniã Sol ibi deſcẽſurus propemodũ iã uidetur. Capricornũ uerò deorũ portã, quoniã ibi Sol ſtatim

uidetur aſcendere. Sed hæc aliter quoque alibi declarauimus. Profectò duo hæc ſigna & Aries ſimul atque Libra dignitatem ſibi uendicauerunt, ut cœli cardines uocarentur, quoniam ibi mutationes quatuor temporum Sol decernit, & quoniam per Arietē Sol incedens atq; Libram, medium in aſcenſu uel deſcenſu tenet curſum, diemq; cum nocte librat, ideo circulus ab Ariete productus in Libram, Mineruæ, id eſt, ſapientiæ iuſtitiæq; circulus apud Aegyptios nuncupatur. Cœleſtium quidem ordo tam mirabilis declarat mundum non fortuna, ſed prouidentia cōſtitutum. Atque obſeruantia quædam omnium ad unum Solem cunctorum moderatorem oſtendit, & angelicas mentes omniaq; cœleſtia uni ſupra cœlum ſummo prorſus obtēperare, & noſtros animos multo magis eidem obedire debere.

Planetæ concordes cum Sole & Luna ſunt felices, diſcordes contra. Item quomodo ſalutent Solem atque Lunam. Cap. VIII.

SOlem Lunāq; Ptolemæus uitæ authores exiſtimat, & hanc quidē quod ad augmentum uegetationemq; pertinet exhibere. Illum uerò quod ſpectat ad ſenſum. Iouem præterea Veneremq; idcirco uitæ ſalutares exiſtere, quoniam proportione quadam harmonica cum Sole conſonant atque Luna. Iupiter quidē cum Sole plurimum, aliquantum quoque cum Luna, Venus uerò uiciſsim. Saturnus autem atque Mars ideò ſunt aduerſi, quoniam à Sole Lunaq; diſſonāt, Saturnus à Sole magis, Mars autem magis à Luna diſſidet. Iupiter uerò præ cæteris almus, quoniā ſi Solis Lunæq; lumina perfectè conflentur, ex utriſq; Iupiter coaleſcit. Neq; uerò prætermittendum eſt, quod Planetæ quando Solis aut Lunæ faciem quaſi quadam ſalutatione reuiſunt, uim ſubito nouam adipiſcantur, quam Arabes almugeam nominauere, quando ſcilicet, uel ſequentes Solem, ab ipſo tanto ſpatio diſtant, quanto ſua domus à domo Solis remota eſt, uel præcedentes Lunam, eodem interuallo Lunæ propinquant, quo domicilium ſuum eſt domicilio Lunæ propinquum. Sic ergo Saturnus ſalutabit Solem, quotiens occidentalis, id eſt, poſt Solem exortus in ſigno ſexto à Solis ſigno fuerit. Iupiter uerò reuiſet Solem, cum in quinto, Mars in quarto, Venus in tertio, Mercurius in ſecundo, ſimiliter ſalutabūt Lunam, quando orientales à Luna, id eſt, ante illam orti eiſdem illam interuallis aſpicient. Hinc iterum apparent conſonantia quidem Iouis Veneriſq; cum Sole atque cum Luna, diſſonantia uerò Saturni Martiſq; ab utriſq;. Nempe Iupiter apud Leonem Solis ſedem, ſedem ſuam Sagittariū in trigono collocauit aſpectu perfecto. Venus Libram iterum ad Leonem in exagono aſpectu quoque propitio. Mars Scorpionem in quarto uidelicet ſpatio diſſonāte. Saturnus & in ſexto nō conſono, & in ſeptimo prorſus oppoſito. Opponit enim & Leoni Aquarium, & Cancro pariter Capricornum. Similiter Venus ad Cancrum diſponit Taurum in exagono, id eſt, ſextili. Iupiter Piſces in trigono, id eſt, in trino. Mars Arietem in quadrato. Saturnus, ut diximus, in ſexto pariter atq; ſeptimo. Ideo Iupiter atque Venus fortunati dicuntur, utpote cum Rege cœleſtium reginaq; concordes. Saturnus autem atque Mars infortunati, quoniam ſunt inde diſcordes, ſed Saturnus magis infelix, quoniam maximè diſſidere uidetur à Sole, imò etiā magis quàm Mars à Luna. Hinc admonemur, animos illos qui cum diuina uoluntate conſenſerint, felices fore, diſcordes uerò miſeros.

Sol ſtatua Dei. Comparatio Solis ad Deum. Cap. IX.

HAec diuinus Plato noſter diligentiſsimè cōtemplatus, Solem ipſius boni conſpicuum filium nominauit. Arbitratus quoque eſt Solem eſſe perſpicuā Dei ſtatuam in hoc templo mundano, ab ipſo Deo poſitam, intuentibus ubiq; præ cæteris admirandam. Hunc ueteres, ut Plotinus ait, & Plato uenerabantur, ut Deum. In Sole priſci Gentium Theologi omnia Gentilium numina collocarūt. Quod quidem Iamblichus & Iulianus Macrobiuſq; teſtantur. Denique quiſquis nō uidet Solem in mundo, imaginem eſſe uicariumq; Dei, is profectò neque noctem conſiderauit unquam, neque Solem ſuſpexit exorientem, neque cogitauit quantū excedat ſenſum. Quàm ſubito uiua redeat quæ procul ipſo mortua putabantur. Neque munera Solis animad-

animaduertit, quibus ſolus ipſe facit, quod ſtellæ cunctę conficere nequeunt. Solem igitur uel Phœbum, Muſarum, id eſt, intelligentiæ ducem, unà cum Platonicis atque Dionyſio imaginem Dei conſpicuam eſſe conclude. Eſſe quoque Phœbem, id eſt, Lunam imaginem Phœbi fermè quemadmodum ille Dei. Et ut inquit Hipparchus, hanc eſſe Solis ſpeculum, uidelicet, incidens ſibi à Sole lumen, ad noſtra deflectens, in præſentia diſputare non expedit. Neque tamen prætermittere decet comparationem illam Platonicam, alibi latius à me deſcriptam. Quemadmodum Sol & oculos generat & colores, oculiſq; uim præbet qua uideant, coloribus qua uideantur, & utroſq; in unũ lumine conciliante coniungit, ita Deus ad intellectus omnes resq; intelligibiles ſe habere putatur. Spes enim rerum intelligibiles & intellectus omnes ipſe procreat, atq; uirtutem inuicem agendi præbet utriſq; propriam ſemel atque naturalem. Circunfundit inſuper aſsiduè commune lumen, per quod uirtutes & intelligibilium, & intellectuũ ad actum mutuum excitat, copulatq; agendo. Quod ſanè in lumen rebus quidem intelligendis ueritatem, in mentibus autem ſcientiam Plato nuncupat. Putat inſuper ipſum bonum, ſcilicet Deum ita ſaltem hæc omnia ſuperare, ſicut Sol lumen & oculos & colores. Sed ubi Plato Solem, inquit, omne uiſibile ſuperare, proculdubio ſupra corporeum Solem, incorporeum auguratus eſt Solem, Diuinum ſcilicet intellectũ. Quoniam uerò ab imagine ad exemplar partim adimendo quod deterius eſt, partim addendo quod melius, aſcendere licet, deme ſi placet Soli, cui materia ſubtraxit Auerrois, tu certam ſimiliter quantitatem, ſed interea cum luce relinque uirtutem, ut ſuperſit lumen ipſum mirifica uirtute refertum, nec quãtitate certa, nec figura aliqua definitum, ideoq; immenſum imaginatione ſpatium ſua circum præſentia tangens. Ita nunc excedens intelligentiam, ſicut in ſeipſo nunc exuperat aciem oculorum. Hac ferme ratione Deum qui in Sole poſuit tabernaculũ ſuum, ac Sole pro uiribus inueniſſe uideberis. Denique ſicut nihil alienus eſt à luce diuina, quàm materia prorſus informis, ita nihil à luce Solis diuerſius eſt, quàm terra. Ideo corpora in quibus terrea conditio præualet, tanquam ineptiſsima luci, lumen nullum intus accipiũt. Non quia ſit impotens lumen ad penetrandum. Hoc enim dum non illuminat intus lanam, aut folium, interim penetrat momento Chriſtallum, alioquin difficilius admodum penetratu. Ita diuinum lumen etiam in tenebris animæ lucet, ſed tenebræ non comprehendũt, non & hoc habet ſimile Deo? Quod Deus angelicis beatiſq; mentibus ſcientiam diuinorum prius inſerit, mox amorem. Animus uerò noſtris hic utrunq; credentibus amorem accendit purgantem atque conuertentem, antequam diuinorum intelligentiam largiatur. Ita Sol perſpicuas ubique puraſq; naturas, quaſi iam cœleſtes momento prorſus illuminat, opacas uerò materias ineptas luci calefacit prius, & accendit, atque ſubtiliat, mox illuminat. Atque tàm calorem quàm lucem iam leues & peruias, nonnunquam eleuat ad ſublimia. Hinc Apollo radiorum aculeis Pythoneam molem trãsfigit, purgat, diſſoluit, attollit. Neque uerò pretermittere fas eſt, quod quemadmodum ſperamus Chriſtum tandem in ſuo regno uenturum, & ſplendore ſui corporis exundante humana è terra corpora prorſus ſuſcitaturum, ita poſt hyemem letalem quotannis expectamus Solem in Ariete regnantem, ſemina rerum in terris quaſi iam mortua animalia ſemiuiua ad uitam & pulchritudinem ſtatim reuocaturum. Hinc Mercurius tanquam Solis Achates caduceo quodam excitare dicitur dormientes. Et Plato reſurrectionem quandam quaſi ſimilem, in libro de Regno deſcribit.

Sol primo creatus, & in medio cælo. Cap. X.

Quæritur inter hæc, quid potiſſimum primo Deus creauit? Reſpondet Moſes, lucem. Merito enim ab ipſa diuina luce pluſquam intelligibili ſtatim emanat lux omnium ſimillima Deo. Lux quidem intelligibilis in mũdo ſupra nos incorporeo, id eſt puriſſimus intellectus. Lux autem ſenſibilis in mundo corporeo, id eſt, lux ipſa ſolaris. Sed hæc forte primo quidem ſui gradu tanquam die primo, id ipſum ſimpliciter habet, ut luceat intus, illumineṫq; foris. Secundo

uerò

tat,& format,& ad ſuperiora conuertit,ita intelligibile quoddam in ipſa Solis anima lumen,intimos animorū oculos illuminat,& accēdit,& reuocat.Hinc Solem apud Theologos ueteres Apollinem arbitror nominatum,& harmoniæ omnis authorē, ducemq́; Muſarum,quoniam animos non tàm manifeſtis quam occultis influxibus radiorum à confuſa quadam turba reſoluat,& harmonice moderetur,atq; ad intelligentiam poſtremo perducat.Neq; uerò putandum eſt,lumen hoc ampliſſimum efficaciſſimumq́;, & inter mundana datum præ cæteris optimum donumq́; perfectum,originem primam ab exiguo Solis corpore ducere,ſed ab ipſo bono tanquam patre luminum, in quo quicquid eſt luminis,certe plus quam intelligibile eſt,omnem prorſus excedens intelligentiam.Sed inde in diuinum ſiue angelicum intellectum mox deſcendens,intelligibile iā euadit.Deinceps in animæ mūdanæ mentem ueniens,intellectuale mox,& inſuper imaginabile iam efficitur,ſubinde in cœlum tranſiens,ſenſuale fit ſimul atq; ſenſibile.Denique ad inferiora demiſſum iam quaſi diuiditur,& alicubi quidem ſenſuale fit, id eſt, in oculis animantium.Alicubi uerò ſenſibile,id eſt,obiectis.In paucis autem ſeruat utrunque,& his quidem nocte uidentibus.Sed reuertamur ad prima. Tria Platonici principia ponunt.Ipſum bonum,diuinum intellectum,mundi animam. Lumen unicum præ cæteris palam hæc omnia refert.Ipſum quidem bonum præfert, quoniam dum cuncta mirabiliter antecellit,interim per omnia ſe diffundit,& ad ſublimia reuocat,excellentia interim ſua mirabiliter & puritate ſeruata.Intellectum uerò diuinum, quoniam declarat omnia,& diſtinguit,& ornat.Animam quoq; mundanam,quoniam almo calore generat omnia,fouet, & uegetat,atque mouet. Rurſus, quemadmodum ex tribus ſuper cœlum mundi principijs in cœlum deſcendit,atque ſub cœlum,refertq; ubique parentes.Ita in cœlo quidem per Solem repræſentat ipſum bonum, intellectum uerò diuinū, id eſt, plenitudinem Idearum, per firmamentum ſtellarum plenum. Animam denique mundi quaſi mobilem,per Lunam luce mutabilem.Similiter & ſub cœlo primum quidem per ignem,ſecundum uerò per aërem,tertium poſtremò per aquam. Deniq; quēadmodum ſtellæ quidem ſuperiores immutabiliter illuminantur à Sole,Luna uerò mutabiliter inde lumen accipit, ſic & angeli à Deo immobiliter, animæ uerò mobiliter illuſtrantur.

Similitudo Solis ad trinitatem diuinam,& nouem ordines angelorum. Item de nouem nominibus in Sole,& nouem Muſis circa Solem. Cap. XII.

NIhil in mundo diuinæ trinitati reperitur Sole ſimilius.In una enim Solis ſubſtātia tria quędam inter ſe diſtincta ſunt pariter & unita. Primum quidem naturalis ipſa fœcunditas ſenſibus noſtris prorſus occulta.Secundum manifeſta lux eiuſdem ex ipſa fœcunditate manans,ipſi ſemper æqualis. Tertium ab utroq; calefactoria uirtus,penitus par utriſq;.Fœcunditas igitur patrem refert,lux uerò intelligentiæ ſimilis,filium intelligentiæ modo conceptum,calor amatorium ſpiritum repræſentat.Circa diuinam trinitatem Theologi noſtri tres angelorum Hierarchias excogitant,quamlibet tres ordines continentem.Primam patri,ſecundam filio,tertiam ſpiritui cōſecratam.Similem quoq; circa ſolarem trinitatem,nos ternarium inuenimus atq; nouenarium.Siquidē ex ipſa Solis natura fœcunda tres naturales fœcūditates per cuncta procedunt.Prima quidem inde fit in natura cœleſti,ſecunda uero in ſimplici elementorum natura,tertia deniq; in natura mixtorum.Rurſus ex uitali calore Solis paſſim ultra naturas propagatur & uita,eaq; trina.Prima quidē uegetalis in plantis,ſecūda uerò ſenſualis immobilis in Zoophytis,tertia ſenſualis atq; progrediens, in perfectioribus ſcilicet animalibus.Ex luce deniq; Solis tres fulgoris ſpēs deriuātur,ſiue per cœlū, ſiue ſub cœlū.Aut enim omnino candidū lumē eſt,aut omnino rubēs,aut mixtū.Cū uerò lumē & ſimillimū & quaſi principiū cognitionis exiſtat,præcipue ſenſualis, merito tribus luminis ſpēbus tria quoq; ſenſuū genera reſpōdere uident. Rubori quidē ſenſus omnino corporei,tactus uidelicet,atq; guſtus.Cādori uerò ſenſus plurimū incorporei,imaginatio ſcilicet atq; uiſus.Sed lumini mixto ſenſus quoq; inter incorporeos corporeos medij,auditus ſcilicet & olfactus. Hactenus Solis lumē non ſolū imago eſt eiuſmodi rerū, ſed & cauſa.Puræ uerò intelligentiæ ſolū eſt imago,ſicut enim intelligentia pura momēto peragit,& profunda penetrat,atq; declarat,ipſa interim nulli permixta, ſublimis exiſtens,

ſtens,ita lumen momento per omnia ſe dilatat, & ſingula patefacit, indiuiduum ſimul eſt ubiq; totum,nulli permixtum. Siquidem abeunte Sole ne momentum quidem lumen in aëre permanet,ſuum nanq; Phœbum paſsim comitatur euntem. Sed quoniam neſcio quomodo hic ſub Apolline quaſi poëtæ ſumus,& ſi non boni, liceat parumper confabulari.Primo quidem de dijs,(ut Platonicè loquar,)ſuperioribus, deinde de Muſis nouem,ueteres in Sole numina collocarunt.Nam aut ſubſtantiam eius contemplamur,aut uires, in ſubſtantia,eſſentiam,uitam,intelligẽtiam,eſſentiam cœlum, uitam Rheam,intelligentiam uero Saturnum,eorum more cognominamus. Si uires Solis poſt ſubſtantiam contemplemur,fœcunditatem quidem eius Iouem nominabimus & Iunonem,lucem uerò Apollinem & Mineruam,calorem denique Venerem atq; Bacchum.Iam uerò Phœbum & Bacchũ,qui præ cæteris in Sole plurimum dominantur, antiqui ſemper iuuenes exprimebant,quoniam ſi quis nouerit lucem caloremq; Solis, ea ſynceritate prorſus, & proprietate, qua illic exiſtunt ſuſcipere ad uſumq; ſuum & modum accommodare,iuuentutem inde perpetuam reportaret,uel ſaltem centum atque uiginti Solis annos impleret. Verùm poſt nouem hæc numina intima Soli, ad nouem circa Solem Muſas progrediamur. Quid igitur nouem circa Phœbum Muſæ, niſi nouem Apollineorum genera numinum per ſphæras mundi nouem diſtributorum? Octo nanque cœlos tantùm ueteres cognouerunt.Sub igne uerò cœleſti, quaſi nonum cœlum aërem purum adhibuerunt, qualitate uidelicet motúque cœleſtem.In qualibet uerò ſphæra diuinos ſpiritus oculis occultos diſpoſuerunt gradatim ſtellis ſingulis dedicatos,quos Proculus etiam angelos,& Iamblichus inſuper archangelos principatusq; cognominant. Sed qui inter eos ubique præcipuè ſunt ſolares, antiquiores appellauere Muſas ſcientijs quidem omnibus præſidentes,maximè uerò poëſi,muſicę, Medicinæ,expiationibus & oraculis atq; uaticinijs.Iam reuertamur ad Solem. Minima quæq;,ſi modo rariſsima ſint,inepti nimium admiramur,conſueta uerò uel maxima cæci pariter & ingrati iamdiu admirari deſiuimus. Nemo miratur ignem,inſtar cœli Solisq; feruentem,ſine mixtura puriſsimum, perpetuo mobilem,longe lucentem, ex minimo ſtatim maximum,dum omnia in ſe conuertit.Nemo Solem quantum fas eſt, miratur, incompatabiliter omnia ſuperantem,genitorem omnium atque moderatorem, Solem exhylarantem triſtia,nondum uiua uiuificantem,Iam mortua ſuſcitantem. Verum ſi ſemel quotannis panderetur domus omnipotentis Olympi, ſplendorq; ſubito tantus ſuſpiceretur, Solem ſupra modum omnes ſolum admirarentur, Solem omnes uel tanquam ſummum Deum ſuppliciter adorarent,uel ſaltem diuinitus miſſum minimè dubitantes. Deo quamuis occulto tanti muneris authori,ingentes quotidie gratias agerent.Iamblichus igitur Iulianusq; Platonici iubent noctem fingere,abſq; ullo Lunę ſtellarumq; lumine,quo Solis quoq; donum eſt manifeſtum.Vt certius cognoſcamus quid abſq; Sole futuri ſimus,quantum huic Soli ſupernoq; debeamus.

Solem non eſſe adorandum tanquam rerum omnium authorem. Cap. XIII.

SOcrates in caſtris ſæpe ſub diuo Solem ſuſpiciens orientem ſtetit attonitus in eiſdẽ ueſtigijs,immotis membris inconniuentibus oculis ſtatuæ more,quouſq; Solem ſalutaret iterum reſurgentem. His ergo Platonici ſimilibusq; ſignis adducti, Socratem fortè dicent Phæbeo quodam dæmone ſtatim ab ipſa pueritia ductum, Phœbum ipſum uenerari ſummopere conſueuiſſe,eademq; ratione ſapientiſsimum Græcorum omnium Apollinis oraculo iudicatum.Ego uerò quid de Socratis dæmone ſeu genio, ſiue angelo affirmandum maximè uideatur,in pręſentia prætermittam. Id certè auſim affirmare,Socratem in eo mentis exceſſu non Solem quidem hunc admiratum fuiſſe, ſed alterum. Cum enim admirationem ſola nouitas afferre ſoleat,quid tantum ſtupeat hunc admirabundus Socrates,quem & quotidie uidet,cuius & motus omnes uireſq; iamdiu Mathematica ſimul & phyſica ratione comprehenderat. Quem,teſte Platone,nõ Deum primum,ſed Dei filium appellauit.Non filium,inquam,Dei primum, ſed ſecundum iamq; uiſibilem.Primum namque Dei filium non Solem hunc oculis manifeſtum,ſed alterum hoc longè ſuperiorem intellectum,ſcilicet primũ, ſolo contemplabilem

lem intellectu. Socrates igitur Sole cœleſti nonnunquam admonitus, Solemq́; inde ſupercœleſtem auguratus, & illius maieſtatem contemplabatur attentior, & patris illius incomprehenſibilem bonitatem admirabatur attonitus. Hunc Iacobus Apoſtolus patrem luminum appellauit, luminum, inquam, plusquam cœleſtium. Apud quem non ſit transmutatio, atq; uiciſſitudinis obumbratio. Nam & ſupercœleſtia illa facta putat naturaliter mutabilia, & cœleſtia multa quoquo modo obumbrari non dubitant, ſubcœleſtia uerò quotidie. Quamobrem omne datum optimum ſcilicet menti naturaliter inſitum, & omne donum perfectum, uidelicet poſt naturales dotes adhibitum, non a Sole hoc ſtelliſq; mundanis, ſed altius ab ipſo patre luminum deſcendere, cenſet. Nam intelligentiæ uiribus quaſi gradibus quibuſdam non quidem cœlitus, ſed deſuper acceptis freti, ſuper cœlos aſcendimus, ubiq; multa cœlis præſtantiora cognoſcimus, & amamus & colimus, ipſumq́; cœli fabrum ante omnia ueneramur. Neq; tamen poſſemus intelligentia incorporeum aliquid cœloq; melius intelligere, uel amare, ſi cœlitus tantum intelligentiam haberemus. Iam uerò ne quis Solem, Lunam, ſtellas, nimium admiratus & adoraret, & tanquam intellectualium munerum authores, & patres ueneraretur, prudenter admonuit, Solem hunc non eſſe uniuerſi principium. Miſſas in præſentia faciam rationes, quibus in Theologia noſtra principium uniuerſi nec corpus eſſe, nec animam, nec intellectum, ſed aliquid admodum excelſius affirmamus, à quo quidem Sol cœleſtis longiſsimè diſtat, ut umbra quædam illius eſſe iudicetur potius quàm imago. Rationes autem quas Iacobus hic attingit, breuiter in præſenti perſtringam. Cum ſtatus tanquam principium & rector finiſq; motionis, ſit omni motu perfectior, certè Deus ipſe principium & rector omnium, mobilis eſſe non poteſt. Sol autem eſt aſsiduè mobilis. Præterea principij uirtus tanquam immenſa fortiter attingit omnia, nec uſquam cohiberi poteſt, Solis autem uirtus per radios agens præpeditis paſsim radijs impeditur, defectum patitur obiecta Luna, ſæpe nubibus coercetur, terrena denſitate repellitur, diſtantia loci debilitatur. Sol ipſe quinetiam minima quædam eſt particula mundi, anguſta quadam ſede tenetur, trahitur à ſphæra, rurſumq; retrahitur. Contraq; ſphæræ propriæ impetum à ſphæra ſemper ſuperiore reuoluitur, contrarijſq; ſignis impeditur & ſtellis, & aſpectu, (ut ita loquar,) malorum nonnunquam debilitatur. Deniq; principium uniuerſi omnia ubique & ſemper, & in omnibus operatur. Sol autem nec mundi globos ipſe facit, nec quæcunque frigida uel humida ſunt uel denſa, ſimiliaq; ipſe uirtute propria poteſt efficere. Neque ſimiles ſi quæ ſunt in cœlo uirtutes, ullam à Sole ducũt originem. Cæterum quamuis Sol ab authore mundi longiſsimè diſtet, cœleſtia tamen omnia ad Solem unicum, quoniam rectorem in cœlo menſuramq; diuinitus redacta uidentur. Vt hinc prorſus admoneremur, omnia quę in cœlo ſunt & ſub cœlo, & ſuper cœlum, ad unum cunctorum principium referri ſimiliter. Idq; conſiderantes tandem hoc ipſum ea ſaltem obſeruantia ueneramur, qua cœleſtia Solem.

FINIS.

MARSILII

MARSILII FICINI Florentini in librum de Lumine

Ad magnanimum Petrum Medicem,

PROOEMIVM.

CVM opuſculum de Sole tibi clariſsime Petre deſtinauiſſem, memini paulo pòſt iamdiu me de lumine libellum cōpoſuiſſe. Itaq; decere prorſus exiſtimaui, ut lumen illud Solem hunc ſuum mox ſequatur, quaſi ducem. In terris quidem primus illuceſcentis aurore fulgor, Solem præcedit è ueſtigio ſurrecturum. Sed in cœlo uiciſsim Sol ipſe pater ſplendorem antecedit ex ipſo manātem. Ordinem equidem terrenum iamdiu ſecutus lumen prius quam Solem ſum, neſcio quomodo contemplatus. Nunc uerò uiciſsim cœleſtem ordinem imitatus, Solem lumini, patrē nato, ut par fuerat, ante poſui. Neq; uerò in hoc libro uel in præcedente conſilium fuit minutiores mathematicorum de Sole uel lumine quæſtiones curioſè proſequi, ſæpe non tam utiles quàm certe difficiles. Sed horum potius exemplis comparationibusq; quibuſdam quaſi gradib. mores animi contemplandi regulas diuina myſteria pro uiribus aſſequi. Siquidem nullum ad hæc planè perſpicienda certius uel inditium, uel argumentum eſt quam lumen. nobis enim cœleſtis ille pater Phœbea luſtrauit lampade terras, non quidem ut ſub tanto lumine, ut ita dixerim, muſcas aucupemur, ſed nos ipſos & patriam noſtram patrēq; cœleſtem ſuſpiciamus, per eiuſmodi uidelicet lumen diuina uidentes, quaſi per quoddam ſpeculum in ænigmate, aliâs autem per lumen excelſius facie ad faciem quandoq; uiſuri.

MARSILII FICINI Florentini, quid ſit lumen

in corpore mundi, in anima, in angelo, in Deo, diſcurſio per omnes ſenſus. Cap. I.

O Di maxime omnium tenebras, quarum culpa diſplicent mihi quæcunq; diſplicent, uel quod cum illis ſint, uel quod ab illis labentia relabantur, deprimantq; ad illas. Amo ante omnia lumen, cuius gratia & cętera diligo, uel quod cum illo ſint, uel quod ab illo fluentia refluant, reducantq; ad illud. Ergo nuntiate mihi mei ſenſus, qui cætera pene innumerabilia nuntiatis, nuntiate mihi, obſecro, quid ſit lumen? Reſpōdet auditus. Aëreus ſum, ſatis eſto, ſi ſonos tibi aëreos nuntiem. Reſpondet & odoratus. Equidem non ſum adeò lucidus, uaporeus ſum, à me diſce uapores. Quid aliena quæris, à me guſtus ait? Nato equidem in liquore, indico tibi liquores. Noli à me, dicit tactus, extorquere quod nequeo, corpulentus ſum, corpulenta nuntio, altius quære lumen.

Deſcriptio luminis uiſibilis. Cap. II.

HInc admonitus ab infimo quo cecideram, ad altiſsima mei corporis nunc aſcendam, ut inde lumen læuius altiúſque cunctis accipiam. Eia agite oculi mei lucentes, per lumen illud obſecro, quo præ cæteris imò quo ſolo delectamini tantùm, indicate reginæ ueſtræ rationi quid ſit lumen. Reſpondet ſubito uiſus, ſplendidus ego ſpiritus ſum, & ſplēdor ſum ſpiritalis. Quo circa cum à me iure pro-

iure propria officia poſtules, largior libentiſsime quantum habeo. Lumen eſt ſpiritalis quædam & ſubita & latiſsima à corporibus natura eorum ſine detrimēto proprio emanatio, nitoris ſcilicet cuiuſdam à diaphanis, id eſt, tranſpicuis. Coloris autem ab horum oppoſitis, quantitatis, figuræ, motusq́ ab omnibus. Cōgrega in unum omne colorum genus, quid erit hoc uniuerſum? Niſi lux quædam omnicolor, ſiue lumen factum in ſolidiore obſcurioreq́ materia terræ iam opacū. Segrega terram illi permixtam. Quid erit reliquum, niſi qualitas quædam imò claritas actusq́ perſpicui, ſicut color eſt actus opaci. Color quidem lux eſt opaca. Lux autem color clarus, imò perſpicui corporis colorumq́ flos quidam & uigor quaſi unicolor actu, uirtuteq́ omnicolor. Fortè uerò & abeunte lumine non ſunt colores. Siquidem ſint lumen ipſum iam uarium, alibi uideſicet, aliter affectum atque reflexum. Fortè etiam in uirtute luminis ſemper ſunt ipſi colores, alibi aliter explicandi.

Nihil clarius quàm lumen ac Deus, nihil obſcurius. *Cap.* *III.*

ADumbratio hæc eſt, ô mei oculi, potius quàm pictura. Nihil unquam audiui obſcurius definiri. O rem ualde miram. Quo nam pacto fieri poteſt, ut nihil ſit obſcurius lumine? Quo nihil eſt clarius, quando per illud claret, declaranturq́ omnia. Aſcendam igitur hinc ad ſublimem mentis ſpeculam, ut ſaltem hoc uideam inde, præter quod aliud quicquam alicubi uidere non poſſum. O mens quæ rectè cuncta metiris, dicito mihi, nunquid forte lumen eſt ipſe Deus, quo etiam nihil clarius eſt, nihil obſcurius. Nihil clarius quàm Deum eſſe eſſeq́ ad ſummum potentem ſapientemq́ & bonum. Hoc enim auribus noſtris quæcunque ab eo ſunt facta proclamat. Vt nemo ſit ſurdior illo, qui tantum rerum omnium ſonitum ſtrepitúmque non audit. Nihil contra obſcurius, quàm quid ſit Deus, ut nihil ſit tenebroſius illo, qui ſibi opinatur hoc eſſe clariſsimum.

Lux intelligibilis eſt intelligibilium cauſa, uiſibilis uiſibilium. *Cap.* *IIII.*

REſpondet mens, Deum eſſe patrem luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, per quam extinguatur uel minuatur. Neque uiciſsitudinis obumbratio, per quam uel uiciſsim ſubeat noctem, uel patiatur eclypſim. Reſpōdet rurſus, Deum eſſe lucem, in qua tenebræ non ſint ullæ. Id eſt formam in qua nihil eſt informe Formoſitatem quoque in qua nihil eſt deforme. Deus certe ſicut mens, quæ radius eius eſt, monſtrat, lux eſt inuiſibilis, infinita, ueritas ipſa ueritatis cuiuſq́, rerumq́ omnium cauſa. Cuius ſplendor imò potius umbra, eſt lux iſta uiſibilis atq́ finita, cauſæ uiſibilium. Quoniam uerò lucis ueritatisq́ natura eſt, ut cęteris alia uerè declaret, Deo cuncta per ſe uerè clareq́ cōſpicua ſunt. Perinde ac ſi uiſibilis lux, cum ſit oculorum uiſibiliumq́ fons, ſeipſam intueatur tanquā omnicolorem, atque in ſe colores omnes ſeu ſibiliaq́ omnia uideat.

Lumen uiſibile, rationale, intelligibile, diuinum. *Cap.* *V.*

VErùm ad tam ſublimem ſpeculationem haud tam repente proſiliendū, ſed gradatim aſcendendum mens admonet, ne caligare cogamur, ac ſplendore nimio ob cæcari. Noli ratio cōfidere ſenſibus, uiſus tibi nō ſatis nuntiat, cæteri nullo modo. Viſus quia ſenſualis lux eſt, tantum ſenſibilem accipit datq́ ſplēdorem. Atque conuerſo, quia ſenſibilem accipit datq́ ſplendorem, hunc ſenſualem quādam lucem eſſe cognoſcis, ultra uerò inde non licet progredi. Sed hinc à me diſcito, primùm quidem me, ſe intelligentiam, eſſe lumen quoddam intellectuale, quandoquidem obiectum meum eſt intelligibile lumen, quod in qualibet re quærendam quæro, & reperta reperio. Siquidem lumen cuiuſque rei & ipſius ueritas idem. Veritas eſt lumen intimum, lumen ueritas ſe ad extima fundens. Diſcito deinde te, ſcilicet ratione eſſe lucem quandam rationalem rationemq́ lucentem. Siquidem rationem lucis tanquam originem tuam, ratiocinando tanta auiditate perquiris. Sed uis rationem lucis commodius aſſequi? In luce cuiuslibet rationis eam quærito. Ibi eſt ratio lucis, ubi & omnium, in ueritate ſumma, quæ & ipſa ſumma certitudo & claritas eſt, reperies ueritatem lucis

& claritatem. Siquidem idem eſt huius lucis quam quæris claritas atque ueritas. Quid lux in Deo? Immenſa ſuæ bonitatis ueritatisq́ exuberantia. Quid in angelis? Intelligentiæ certitudo à Deo manans, profuſumq́ gaudium uoluntatis. Quid in cœleſtibus? Copia uitæ ab angelis, uirtutis explicatio à cœlo, riſus cœli. Quid in igne? Vitalis quidam uigor à cœleſtibus inſitus, & efficax propagatio. Deinde in ijs qui ſenſu carent, effuſa cœlitus gratia. In ſentientibus exhilaratio ipſius ſpiritus, ſenſusq́ uigor. In omnibus ſummatim intimæ fœcunditatis effuſio. Vbiq́ diuinæ ueritatis bonitatisq́ imago.

Quibus rationibus à luce uiſibili ad inuiſibilem aſcendamus. Cap. VI.

VErum ne fortè fingere pro arbitrio uideamur, ubi ſubſtantiam quandam lucis incorporeæ penitus, & diuinæ, totiens affirmamus, conſideratione dignũ eſt, lucem hanc oculis manifeſtam, eſſe non poſſe primam, tùm quia proportionem aliquam habet cum corporeis oculis omnibus, uel quibuſdam, tùm quia mobilis eſt, atque eſt in alio, & ex aliquo pendet. Ad aliquam ergo ſuperiorem lucem aſcendendum eſt, eiuſmodi conditionibus abſolutam, per ſe iam & in ſe exiſtentem penitus incorpoream. Quandoquidem & hæc manifeſta nobis propemodum incorporea eſt, imaginumq́ ſimiliter incorporearum cauſa, nec ullis aſtricta dimenſionibus, uel diuiſionibus uel mixturis. Vnde conſtat ex mole uel forma, uel uirtute corporea originem primam habere non poſſe, hanc igitur habet à luce corporibus altiore, ac ſupra modum ampliore, ut ita dixerim, atque clariore. Siquidem materia uel cœleſtis ita lucem illic offundit diuinitus deſcendentem, ſicut ſub cœlo caliginoſa moles ſuſceptũ cœlitus lumen obtenebrabat. Quamobrem operæpretium eſt, & hoc ſub luna lumen à caligine, & cœleſte illud à materia ſegregare, & illinc ad lumen ſupercœleſte conſcendere, illinc rurſus à rationali luce ad intellectualem, ab hac ad intelligibilem, ab hac pro uiribus ad diuinã, ut reuelata facie ducti uidelicet à domini ſpiritu à claritate gradatim in claritatem in eandem imaginem transformemur.

Ad numinum gaudium cœleſtes ipſorum oculi rident, ſplendore motuq́ geſtiunt. Cap. VII.

VIdemus poſtquam à cœleſtium radijs qui à ſupercœleſtibus per cœleſtia tanq̃ per uitra quædam ad nos deſcendunt cunctis dari perfectionem ſuam, uitam, ſenſum, certitudinem, gratiam, atq́ lætitiam, neceſſarium eſt lucem in ſpiritibus ſuper cœlum eſſe formæ ipſorum perfectionem, fœcunditatem uitæ, perſpicatiam ſenſus, clariſsimam ueriſsimæ intelligentiæ certitudinem, gratiæ copiam, gaudij ubertatem. Horum omnium imago eſt ſplendor cœli, imò ad horum claritatem, tanquam umbra, quia minus poteſt corpus cœli exacte claritatẽ ſpiritus imitari, quàm terra cœli fulgorem. Ad ipſum mirabile cœleſtium gaudium cœlũ quaſi corpus eorum, imò quaſi oculus eorum, (oculum enim Orpheus Solem appellat) ridet ſplendore, motuq́ exultat, ſicuti terra tanquam ab illis remotiſsima luget tenebris, ſituq́ torpet & ocio, neque enim putandum eſt cœlum moueri uel ui aliqua, uel defectu, cuius motus natura perpetuus eſt, locumq́ naturalem non relinquit, ſubſtantia quoq́ abſolutiſſima, à qua nihil diſcedit ſui, ſed quodã exceſſu lætitiæ, ob quã geſtiens quieſcere neſciat. Ad gaudentium numinum cantum, ut Pythagorici arbitrantur, ſphæræ choreas ducunt. Vnde ordinatiſsimis uarijsq́ motibus mirabilem conficiunt harmoniam, ad aſtrorum riſum, qui præcipue radijs indicatur, ridẽt omnia quæ ſub cœlo ſunt, quæ ſuper terram, ad tenebras tanq̃ ad triſtitiam omnia mœrent. Solemus enim ridentibus congratulari, flentibus contriſtari.

Riſus cœli ex numinum gaudio proficiſcens, id eſt, lumen omnia fouet atq́ delectat. Cap. VIII.

QVod lumen ſit riſus cœli ex ſpirituum cœleſtium gaudio proficiſcens, indicat homines, qui quotiens lætãntur ſpiritu, ridentq́ uultu, ſplendent certè intus, dilatanturq́ ſpiritu, uultu quoq́ ſplendere uidentur, oculis maximè, qui maximè ſunt cœleſtes, quiq́ in riſu motum cœli inſtar efficiunt circularem. In lugentibus autem contra obtenebrantur, reſtringuntur, torpent omnia. Radij uerè ex ſtellis ridentibus tanquam diuinarum mentium oculis, benigniſſime lætiſſimeq́ directi in ſemina rerum, nõ aliter omnia fouent generantq́ quam ſtrutij aſpectus in ouum

in ouum. Illorum enim uirtute calor naturalis cunctis inſeritur, unde uita oritur, alitur, augetur. Hinc fit ut omnia uoluptatem appetant, quia nõ modò uoluptate terrena, ſed etiam cœleſti lætitia generantur. Quis autem neget numina læto quodam affectu omnia mouere atq; generare? Cũ & ab animalium natura & ab arte omnia uoluptate procreari atq; perfici uideamus.

Lumen eſt incorporeum, eſt forma imò actus naturæ cœleſtis. Eſſe poteſt ſine corpore ſubdito, eſt ubiq; etiam ſub terris unà cum diaphano. Cap. IX.

SEd iuuat interdum unà cum noſtro Plotino circa eadem latius peruagari. Lumen quo momento penetrat molle diaphanum tranſuerberat uel duriſſimum. Item quo breue ſpatium, eodem quoq; longiſſimum. Incorporeum eſt igitur, cui neque duritia reſiſtit, neq; ſpatium. Veruntamen quoniam eſt cœleſte, ideo obſtaculum natura terreum atq; ſordidum, & ſi minus durum ſit, non capit cãdidam luminis puritatem. Hinc Plotinus prohibet corporeas lumini tribuere paſſiones, ideſt, accedere, recedere, diffluere, effluere, contrahi, dilatari. Sed potius dicẽdum putat, ubi coram lucido perſpicuum quid exponitur, ſtatim lumen illic exiſtere, illic agere. Sin minus, non exiſtere illic, non agere. Neque tamen ſimpliciter eſſe deſinere, quam diu corpus eſt lucidum. Sicut neq; radius uiſualis, quã diu uiſus. Lux quidẽ eſt forma primi corporis prima. Itaq; tam perfecta, ut non per modum ocioſæ qualitatis cuiuſdam ab actu diſtinctæ, ſed potius per modum uegetioris actus exiſtat, tàm uidelicet efficacis, ut momẽto per omnia ſeſe porrigat, à fonte proprio non diſiunctus. Præterea in quocunque ſub cœlo corpore præualet igneus quidam uigor igni cœleſti ſimilis, emicat & inde lumen aut fulgor quidam qua familiaris color. Proinde cœli luminiſq; natura, ut foueat omnia, non cogitur de integro per cuncta diſcurrere, ſi uerum ſit paradoxon, hanc eſſe ſemel cunctis infuſam. Hinc Hærus ille, qui apud Platonem ſurrexit ex mortuis, interea lumen inſpexerat, cœleſti uidelicet quodam uiſu, ſed oculis caducis occultum. Quod quidẽ per omnia prorſus extẽtum, regeret uniuerſum. Luminis huius uehiculum, id eſt, perſpicuum, Iamblicus ex Theologia Phœnicum aſſerit, cũctis uel opacis infuſum, ſiquidem his omnibus ineſt & color aliquis quędam portio luminis. Lumen autem ſeorſum à perſpicuo in opacis eſſe non poteſt, quamuis forſitan in ſe penes luminoſum eſſe poſſit. Si ſecretum Timei ſenſum recte uaticinamur, ignem ipſum ſpiritumq; cœleſtem proximum animæ mundanæ uehiculum, ſimul cum hac ubiq; uigere, cognoſcimus. Hæc enim anima motu quidem uitali calorem edit ubiq; atq; motum, intelligentia lumẽ, ſimulq; luminis uehiculum ubiq; diaphanum. Neq; tamen propriè lucere terram licet dicere. Siquidẽ neque perſpicuum huic miſcetur, neq; lumen communicatur quamuis infuſum. Siquis Aſtrologorum regula fretus conſideret, quantam uim habeant innumerabiles ubiq; radij machinæ cœleſtis immenſæ ad penetrandam terram mundi punctum, hinc ſaltem cognoſcet, per hanc quoq; paſſim diffundi cœleſte lumen atq; diaphanum illic lumini neceſſarium. Quanuis oculis quamplurimis hæc in terra patere non poſſint. Patent uerò forte quibuſdam illic degẽtibus animalibus. Aiunt enim Platonici, ſicut ſe habet frigus ad calorem, nigredoq; ad albedinem, ſic habere tenebras ſe ad lumen, ut tenebræ non ſit priuatio pura luminis, ſed lux minima uel opaciſſima. Nigredo minus opacum lumen. Perſpicuum, quaſi quædam paulo clarioris luminis inchoatio. Color quædã luminis terminatio. Quod quidem unà cum colore quodã quodammodo ſit ubiq;. Tam enim potente tum animæ tũ cœleſtium lumine fieri, ut puris tenebris locus nuſquam pateat. Siquidem & calorem ad amplitudinem luce debiliorem eſſe ubiq; ſub terrã, effectus multi teſtantur. Pythagorici forſan hinc adducti, neſcio quam in centro mundi turrim Iouis ædificauerunt. Veſtale certe, (ut alibi diximus,) ignem illic accenderunt. Auſi quoque ſunt propterea terram ſtellam quandam cognominare. Vnà cum his Theologi ueteres atq; Plato, quod & effectus ipſi confirmant, flumina quædam ignea per terræ meatus deriuauere, igneóſq; illic dæmones inuenerunt.

Aliud lumen eſt, aliud calor, atq; lumen antecedit calorem. Cap. X.

QVod aliud fulgor ſit, aliud calor, perſpicuum eſt. Nam fulgēt ſiue nitent quæ nō calent, ac etiam frigida multa. Calida ſunt etiam multa quæ fuſca. Calor ignis penetrat ſæpe qua non tranſit ſplendor, propagatur & ſplendor lōgius citiusq; multo quam calor. Quod ſit calor à lumine, inueniet quiſquis cogitabit, etiam in ſpiritibus intelligentiæ claritatem origine quadam antecedere uoluntatis affectum, & in mundi machina Solis radios ſequentis caloris originem eſſe. In ſuperioribus quidem regnat unio, in ſequentibus uerò diuerſitas. Itaq; in hoc apud nos igne, quamuis calor in eodem corpore ſit, in quo & lumen, non tamen eſt in lumine, ſicut neque elementalium quies eſt in motu. In cœleſtibus autem eſt & in lumine calor quaſi lumen & in cœli motu eſt ipſa cœli quies, ut phyſicè loquar. Deniq; ſuper cœlum in ipſa intelligentia eſt uoluntas quaſi eadem, & in uoluntate gaudium uelut idem.

Lumen non ſit illuminati qualitas, ſed eſt actus illuminantis. Neq; lumina confunduntur. Lumen eſt uinculum uniuerſi. Cap. XI.

CVm uerò lumen cauſa ſit caloris, neq; tamē generis ſit eiuſdem, merito tanquā in ſuperiori quodam genere conſtitutum, adeò hunc apud nos etiam antecellit, ut ipſum quidem à luminoſo corpore tantum pendeat, ſed à ſubiecto patiente nequaquam. Hic autem utrinque dependeat. Lumen igitur ſolius illuminatis proprius & naturalis actus exiſtit. Neque corporis illuminati ſit qualitas, neque tam ineſt quam adeſt illuminato. Ideo neq; diaphani naturam permutat, neq; hoc per locum mutatio mutatur, neq; certum per hoc habet ſpatium. Occurrit enim ultra ſemper ſeipſum propagaturum, eodemq; momento reflexiones multiplices agit. A ſpeculis in ſpecula. Ab aqua in ſpeculum. Et hinc rurſum in parietem. *Similiterq; deinceps.* Neq; per reflexiones uſquam deſerit illud unde reflectitur. Et in quolibet aëris puncto multiplices format rerum imagines ſpiritales. Per quas poſſit oculus rem totam in puncto quolibet contueri. Per hæc omnia confirmatur lumen non eſſe corporeum aliquid uel corporis qualitatem. Sed ut redeamus parumper ad comparationem luminis cum calore, neq; paulatim illuminat, neq; hic uel parūper reſtat, illumināte deſuper abeunte. Quod ſæpe iam diximus. Calor autem utpote qui aëris calefacti ſit qualitas, paulatim accedit, atque recedit, & abeunte lumine reſidet in ſubiecto. Poteſt itaq; lumen idem de ſubſtantia in ſubſtantiam pertranſire, ſiquidem non ſit ſubiecti alicuius accidens, aut qualitas, aut paſſio quædam, ſed ſeparabilis actus agentis. Merito inter ſubſtantiā quaſi in ſe ſubſiſtentem & qualitatem, quæ ab agente ſimul & patiente dependet, exiſtit luminoſus actus ſolum agenti ſuſpenſus. Quando lumen calefacit aërem, calefactio & à lumine dependet & aëre, atq; inter lumen caloremq; genitum, tenet medium. Cū igitur calor hic ſubducto lumine maneat, lumen aëre ſublato penes Solem exiſtere poteſt, quia proprium. Proprium enim inſeparabile eſt. Sic inter lucem lucido corpori penitus intimam atque calorem iam aëri factum intimum, medium eſt lumen, partim quidem lucenti intimum, partim etiam extra procedens, ut radialis actus ſpectaculi directus in ſpeculum, atque radius uiſualis ex oculo micans. Hinc patet lumen proprium eſſe naturæ cœleſtis, neq; corporibus ullis communicari niſi quod cœleſtibus, id eſt, diaphanis & igneis, ut iā diximus, & in his quidem cœleſtem conſeruare proprietatem. Cuius munere neque diaphano miſcetur illuminato, neq; lumina luminibus confunduntur. Eiuſmodi namq; confuſio non ad cœleſtes actus atq; uirtutes, id eſt, ad radios, ſed ad elementales pertinet qualitates. Quarum nulla eſt ad præſentiam luminis neceſſaria. Satis enim illi eſt, ſi terrenam opacitatem non offenderit, cœleſtibus percipiendis ineptam, quaſi lumē ubiq; ſui iuris ſit, nec uſquam cœleſtem amittat ſublimitatem. Lumina uerò luminibus non confundi, hinc apparet, quod ſi ad tres lucernas deambulaueris, tres umbras ex oppoſito reddes, uidelicet propter tria lumina inuicem non confuſa. Item ſi tribus his ingētem tabulam oppoſueris, in cuius medio unicum ſit foramen, tria ſtatim lumina è tribus lucernis in oppoſitum reſultabunt. Quia uidelicet non ſunt confuſa. Denique ſi lucernam unam ſuſtuleris, ſuum illam lumen quod comitari uidetur, ſplendore cōmuni interimi

interim diminuto. Mitto nunc Dionyſiacum illud, tres in uno ſplendore radios, diuinã nobis trinitatem repræſentare. Mirabiles in radijs eſſe uires, ſed occultas Aſtronomi cõprobant, atque Magi. Sed res nimium admiranda eſt, quæ multis nota, ubi ex ære concauo radij ad centrum è conſpectu quamplurimi per æquales quiſq; angulos repercuſſi, remotum etiam corpus, uel duriſſimum prorſus adurunt. Vnde conſtat inſuper radios naturaliter eſſe calidos. Siquidem ſola congregatione feruentiſſimi mox euadunt. Tanta proculdubio eſt potentia luminis, ut cœleſtia alioquin à terrenis quod abſq; proportione diſtantia, facile & ſubitò plurimúmq; cõciliet. Neq; ſolum uirtutes ſtellarum omnes ad ſequentia transferat, ſed Solem ipſum ſtellasq; ad inferiora traijciat. Quemadmodum ſpiritus noſter animæ uires ipſamq; animam ad humores traducit & membra, atq; ſicut in nobis ſpiritus eſt animæ corporiſq; nodus, ita lumẽ eſt uinculum uniuerſi. Sol enim & ſtella quælibet lumen ſuum non per tenuiſſimam quaſi lineam iaculantur, ſed ex toto ſuo ambitu circunfundunt. Sed hoc ſtatim undiq; colligit ſe in conum, ne forte extra ſuum fontem profluens euaneſcat. Sic enim propter unionem ualidius aget, & totum facilius erit ubiq;. Ac dum tota baſis coarctatur in conum, ſtella tota omniſq; uirtus eius per angulum aderit, agetq; potenter ubiq;, poteritq; in angulo tota eius magnitudo uideri. Sic etiam cum in ſtellis centrum & circunferentia ſit lumen earum, quatenus à toto profluit ambitu, circunferentiam imitatur, quatenus autem colligitur in anguſtum, imitatur & centrum. Imitatur & ipſam, (ut Platonicè loquar,) mundi animam. Ipſam quidem eius intelligentiam claritate ſua, uitam uerò calore, motum deniq; motu. Sed de his omnibus ſatis in commentarijs in Plotinum atq; Timæum.

Lumen imitatur Deum, gradus luminum, colorum ſcientiarum. Numerus ſeptenarius atq; nouenarius. Cap. XII.

QVodammodo etiã lumẽ imitatur Deũ. Nullus enim oculus quãtumlibet acer, lumen ipſum in ſe purum ſolumq; cernit, utpote quod incorporeum eſt omnino proportionemq; oculorum ſuperat, ut diuinum. Vident uerò lumen oculi duntaxat in corpore illuminato, uel luminoſo, & hoc quidem paulo denſiore, uidelicet oculis lumen cõtemperante. Forte uerò illuminatum potius quã lumen cernunt. Debiliſſimi quidem oculi, neq; hoc etiam ſuſtinent. Validiores hoc intuentur, ſed nõ circa Solem, Vegetiſſimi circa Solem quidem, ſed in Sole nequaquã. Similiter ad Deum intellectus uarios ſe habere cognoſces. Cognoſce precor Solem uno quodam nutu poſſe ſimul omnia facere, uel remotiſſima quæq;, lumine uidelicet & calore. Deumq; ſimiliter facillime cuncta, intelligentia ſimul & uoluntate. Cogita rurſus, Deum tria rerũ genera procreare. Angelos penitus incorporeos, item formas omnino corporeas, medias uerò animas, incorporeas quidem ſubſtãtia, ſed affectu motuq; quaſi corporeas. Similiter Solem aſpice, calore ſemper corporea generare, item lumine ſpiritales corporum imagines per aërem reſultãtes. Medios uerò colores. Septem præcipui ſunt effectus, tùm Solis circa corpora, tùm diuini luminis circa mentes & animas. Nam penetrat, illuſtrat, accendit, excitat, amplificat, eleuat, format. Memento deniquè neque Solem neq; aliud quicquam abſq; lumine Solis uideri poſſe, ſiquidem omne lumẽ à Sole dependet. Similiter ad diuinam lucem, ueritatem primam, uerorum omniũ plenitudinem, intellectus omnes ſe prorſus habere. Sed de his Theologia latiſſime. Quibus adde, quid ſit lumen, nullus abſolute definit, ſed quid non ſit, ſemper argumentamur. Nõ color, non diaphanum, non imago cœleſtium, quæ quidem ſimpliciter ſit imago. Non enim imaginis eſt ultra imagines imaginariamq; cognitionem, etiam ſubſtantias agere. Negationibus igitur comparationibuſq; quibuſdam duntaxat lumen cognoſcimus, ſicut Deum. Iuuat uerò parumper comparationes eiuſmodi proſequi. At tu interim da uerbis ueniam lucis amice. Diuina lux per nouem angelorũ ordines diſtribuitur. Quẽ numerum in mentibus Platonici etiam receperunt. Ad ſimiles uerò gradus animæ quoque beatæ recipiunt. Similiter Solis lumen per nouem gradus præcipue diſtribuitur. Primus quidem gradus luminis eſt in Sole, ſecundus luminis in firmamento cãdidi ob

raritatem quoq; nobis occulti, tertius conſpicuæ lucis in ſtellis, ſed hęc tibi trina ſunt cā dida, rubea, mixta, ſunt igitur huc uſq; gradus quinq;. Ad rubeam refertur ignis. Sextus in diaphanis ſub Luna ſimplicibus, ſeptimus in diaphanis ſub Luna compoſitis ceu uitris atq; chriſtallis lumen minime conſeruantibus, octauus in diaphanis compoſitis conſeruantibus, quales ſunt oculi multi, & noctilucæ, carbunculiq;. Quibus ineſt pinguis quædam cum perſpicuitate tenacitas, luminis conſeruatrix. Nonus deſinit in colores imaginesq; colorum. Præterea ſi colores ſunt quaſi lumina quædam, totidē ipſi quoque gradus habent. Extremi quidem ſunt albus atq; niger, horum medius æquè diſtās uiridis. De quo ſatis in libro de uita ſecundo. Inter album atq; uiridem croceus eſt albo ſimilior, rubeusq; clarus prope uiridem, zaphirinus uerò medius. Tres ſimilibus quoq; gradibus inter uiridem ſunt & nigrum ex antecedentibus trina proportione commixti. Cum uerò ſcientiæ luminibus luminoſisq; coloribus comparari poſſint, merito ſunt & nouem, quaſi muſæ ſub Apolline nouem. Scientia quidem uel de rebus agit penitus ſeparatis, uel omnino corporeis aut medijs, illa quidem diuina, iſta naturalis, hęc Mathematica. Harum quælibet ſecatur in tria. Diuina enim uel contemplatur Deum uel ſubſtantias omnino diuinas, ut angelos, uel intellectuales animas, natura quidem diuinas, ſed quodammodo etiam uergentes ad corpora, ſed interim ſeparabiles. Huc uſq; diuina ſcientia contemplatur. Naturalis autem tria quoq; conſiderat. Vel elementalia corpora, uel cœleſtia, uel animas his coniunctas. Mathematica quoq; triplex. Aut enim ſolam quantitatem tractat ſiue numeralem ſiue continuam, ut arithmetica geometriaqúe Aut quantitatem eiuſmodi cum ratione motus, ut Aſtrologus. Aut etiam cum ratione ſenſus, ſiue uiſus, ſiue auditus, ut perſpectiua uel Muſicus. Nouem igitur cōmunia ſcientiarum lumina ſunt. Sed longius iam digreſſi uidemur.

Lumen eſt quaſi ſpiritale quoddam. Et ſpiritus ſunt lumina quædam. Similitudo luminis ad animam atq; angelos. Cap. XIII.

QVod lumen ſpiritale quoddam ſit, potius quam corporale, ex eo conſtat, ut alibi diximus, quia paſſim ſine tempore propagatur, ſine offenſione implet perſpicua corpora ſine ſui inquinamento ſe ſordidis circunfundit. Præterea corporibus his facilius ſe largitur, quæ longius à corpulenta mole diſcedunt. Vnde puriſſima corpora cœli & ignis, qui cœleſtis eſt, ut Platonici putant, in ſe lucent, aër & aqua ab illis. Interea terræ neq; ex ſe manifeſtè nitent, neq; ex illis. In ſuperficie terræ lumen mixtionibus diuerſis elementorum quatuor maximè terrenis infuſum, diuerſorum colorum induit formas, qua corpuſcula, quorum quaſi quædam animulæ ſunt ſcintillæ luminis illis infuſæ. Quas ſi ab illis mixtionibus ſegregaueris, atq; ſeruaueris, uidebis forte quales ſint rationales animæ à corporibus ſeparatæ. Sunt enim lumina quædam olim in corporibus confuſiora, ſed iam in naturam propriā reſtituta, ideoq; clariſſima. Sic enim corpus ab anima diuerſiſſimum illi quaſi eclypſim obducit, ſicut Luna coniuncta Soli, imò uerò ſicut mixtio terrena à cœlo lumen reddit opacum, facitq; colorē ex lumine, ſic corpus circa animam reddit ex intelligentia ſenſum. Quemadmodum radius calorem quidem permiſcet aëri, lucem uerò retinet non permixtam. Sic anima corpori uitam communicat, intelligentiam uerò nequaquam, inſtar lucis ſine compreſſione ſui ſe colligit in anguſtum, ſine diſtractione rurſus explicatur in amplum. Nec aucto corpore creſcit ipſa, neq; diminuto decreſcit. Lumen ab amplo dependens ſe colligit per foramen tranſuerſisq; radijs proſilit in oppoſitum, figuram priſtinam, mox amplitudinem quoq; paulatim ſubinde recipiens ad eandem deniq; rediturum. Similiter anima ab ampla diuinitate in anguſtum corpus affectumq; apud nos redacta, poteſt hinc etiam incolumis emigrare, priſtinam quandoq; formam & amplitudinem receptura. Qualis etiam deſcēſus aſcenſusq; ſit angelorum, radij quoq; declarant proſilientes huc reſilientesq; momento, & proſiliendo Solem minime deſerentes.

Lumen

Lumen in Deo, in angelo, in ratione, in ſpiritu, in corpore.
Cap. XIIII.

VErùm ut redeamus illuc unde digreſſi ſumus, cœlum quamuis in ſe, nō tamē ex ſe, ſed ex ſuperiorum claritate & gaudio refulget, & geſtit, ceu oculus ex ſpiritus claritate animiq́ lætitia. Spiritus autem lætatur maximè claritate ſua Solisq́. Animus claritate ſpiritus atque mentis. Videtur autem lumen hoc eſſe mens refulgens per corpus perſpicuum quaſi uitrum, & inde iam facta uiſibilis. Mēs autem lux in ſe ob nimiam ubertatem tenuitatemq́ penitus inuiſibilis. Siquidē lumen & ſi eſt ubiq́ die, nuſquam tamen apparet, niſi ubi denſum eſt aliquid atque reſiſtens. Subtrahe denſitatem, & ſi non uidetur, eſt tamen ibidem. Adde iterum denſitatem, ſtatim rurſus apparet. Hinc plane cōſtat, lumē ipſum in ſe eſſe intellectuale quiddā. Quod quidem mox ſenſibile fiat, ſubdito uidelicet denſo, lateat uerò ſubducto. Quomodo uerò uiſibilem ex inuiſibili lucem euaſiſſe fingamus quaſi ex ſcintilla iam mota lucidum quendam circulum, in ſexto Theologiæ tractamus. Proinde lux in mente eſt ueritas gaudens, gaudiumq́ uerum, lumen à mente in corporibus eſt quædam ueritatis rerum ſenſibilium declaratio, pulchritudinis flos, oblectatio ſenſus. Sed repete rectius. Nēpe lux tanquam propria corporis circularis perpetuo reuertentis ad idem imò & intelligētiæ ſeipſam reflectētis in orbem, nimirum ubique tangens, repetere uidetur originem, dum ſurſum reflectitur in ſeipſam, noſq́ ſimiliter contemplatione ſimul & amore ſui reducit in patriam. Sed interim me quoq́ compellit, ut inter loquendum, neſcio quomodo, circuli more iam ſæpius reuertatur ad idem. Tu autem indulge precor prolixo huic amico lucis, ipſe lucis amice. Bona igitur iam uenia repetam. Lumen in diuina mente intelligentiam ſupereminet. Inde angelicæ menti lumen idem infuſum, ſecundum intelligentiam redditur, ſed ſuper terminos rationis. Diuinum hoc angelicumq́ lumen in mētibus hominum ſecundum rationem iam euadit, ſed ſuperat phantaſiam. In ſpiritum ſecundum phantaſiam, ſuper ſenſum, in corpore uerò maxime oculis quaſi cœleſtibus animæ ſtellis, ſenſui iam familiare fit, ſed non materiæ. Nam ipſum etiam pulchritudinis florem in corporibus apparentem Plotinus in quodam ſplendore non corporeo collocauit. Ipſa certe pulchritudo prima nihil aliud eſt, quam ſplendor gloriæ penes patrem luminum, & figura ſubſtantiæ eius. Vnde triplex emicat pulchritudo. Prima quidē per angelicos intellectus, ſecunda uerò per intellectuales animas, tertia per corpora ubiq́ formoſa quaſi lumen unum per tria quædam uitra coloribus inter ſe uaria, ideoq́ uariū ex primo ſplendorem ſubinde reddentia. Ipſa igitur gratia pulchritudinis, quæ etiam in corporibus intuentes & cogitantes tàm mirabiliter in ſe conuertit, nihil aliud eſt quam ſplendor per gradus deſuper emicans. Maximè uerò per radios oculorum, & rapiens intuentes, & amatores occulto quodam calore mirabiliter in ſe transformans. Sed de his in libro de amore ſatis. Ad inſtitutum ordinem reuertamur. In omnibus mentibus lumen eſt uita exuberans, ueritas clara certaq́, lætitia plena, inde in corporibus eſt diuinę explicatio & effuſio uitæ, declaratio ueritatis rerū & authoris, gratia formæ, uoluptatis incitamentum. Empedocles & Zeno uolunt, quemadmodum ſe habet ad carbonē flāma, ſic quodammodo ſe habere lumen ad flammam, atque flammam eſſe quaſi lumen denſum, Lumen uerò flammam rariſſimam, uitamq́ cunctorum. Plotinus & Proculus arbitrantur eſſe uiſum quendam aſpectumq́ numinum per radios cœleſtium oculorū procul emiſſum. Atq́ eſſe ſpiritum quendam diuinum, qui & omnia uideat, & quantū in ſe eſt, ab omnibus uideatur. Addunt, eiuſmodi ſpiritum extingui nuſquam, ſed ſidera ſequi, ſicut uiſualis radius animalium nocte uidentium, nunc quidem emicat foras, nūc uerò non emicat, nec interea prorſus extinguitur, uitam oculi ſui continuè comitans. Si enim tota cœli natura ſempiterna eſt, in hac autem nihil familiarius, pulchrius, efficacius, diuinius eſt quam lumen, nimirum & lumen eſt ſempiternum. Forte etiam coniectare licet, ignem quoque ſub Luna, lumenq́ ſuum ſempiternum eſſe. Eſt enim portio quædam cœleſtis ignis, cœleſti quodam impetu craſſioribus incluſa corporibus. Hunc

Aegyptij cœleſtem ſpiritum cognouerunt elementis infuſum. Hunc Pythagorici Veſtalem ignem inuenerunt, uel in centro mundi feruentem. Hunc Stoici intellectualem ignem per omnia diſcurrentē cogitauere. Hunc & Plato, qualē in Timeo probauimus, & Plotino. Hunc Theologi ueteres, teſte Marone, diuinum ætherem uiuentibus hauſtum, dixerunt, ire per omnes terraſq; tractuſq; maris cœlumq; profundum. Igneus eſt ollis uigor & cœleſtis origo. Fortè igitur ignis cum uidetur extingui, in occultum reſoluitur ignem, lumenq; huius in lumen illius occultum.

Animæ & ſi nominentur lumina, tamen in unum quaſi commune lumen reſolui non poſſunt. Cap. XV.

QVod modo fingebam, & ſi fortè non eſt uerum, licentius tamen fingi poteſt. De anima uerò fingi reuera non poteſt. Quæ enim communem inter ſe materiam habent, inuicem confundi poſſunt. Item quæ aliorum partes ſunt, in illa reſtitui. Rurſus, quæ ſuperioris ſubſtantię actus quidā pediſſequi ſunt, in illā quaſi reſolui, & quæ accidentia, facilius euaneſcere. Rationales aūt animæ, ſubſtantiæ ſunt incorporeæ, rectrices corporū, eiſq; repugnātes, per ſe agunt, à ſe cōuertuntur, in ſe ſubſiſtunt, ſuperiori etiam quandoq; rebelles, inter ſe nimium diſcrepantes. A ſubſtantijs accidentia ratione diſtinguunt, à corporeis incorporea ſeparant. Itaq; neq; confundi poſſunt, uel reſtitui, uel reſolui. De his in Theologia & ſecundo epiſtolarum libro latiſsime. Ac ſi animæ fingantur ut lumina, non quidem ut radij ſunt, ſed ut luces, & hæ quidem ſubſtantiales, ſenſibili luce longè præſtantiores, ſimiles quidem ſtellis potius quàm luminibus dependentibus, natiuo quodam lumine præditæ ferme ſicut ſtellæ, aliud præterea lumen, ſicut ſtellæ à Sole, diuinitus acceptura. Sicut lucem uiſibilem non percipit niſi lux aliqua uiſualis, nec intelligibilem, niſi lux quædam intellectualis; ita neq; ſubſtantialem diſtinctam ſempiternam, niſi lux ſubſtantialis diſtincta ſempiterna. Præſertim ſi illa ſit ſub ipſa ſempiternitatis ratione percipienda. Per hanc itaq; rationem, quaſi per ſpeculam tibi proſpicienti, propria ſtatim noſtræ mentis immortalitas rutilabit.

Lumen eſt quaſi uiſibile numen, & Deum referens, & nos gradatim ad mores & diuina perducens. Cap. XVI.

DEnique lumen eſt quaſi numen quoddam in mundano hoc templo, Dei ſimilitudinē referens. Adeò, ut Plato noſter in libro de repub. hoc ipſius boni filiū nominauerit. Eſt ēm inſtar Dei aſpectu ante omnia uenerandū. Eſt & amplificatio quędā ſubita & latiſsima abſq; detrimēto ſui ob exuberantē bonitatē largitatemq; ſuā cūctis ſeſe libentiſsime & feliciſsime largiens. Cauſa conſeruatioq; & excitatio omniū quę naſcūtur. Proinde ad uitā, ueritatē, lætitiā, unde deſcendit, cætera ſubleuat. Abſq; huius præſentia mori cuncta uidentur, huius aūt præſentia reuiuiſcere. Interim uerò dum ipſum nō ſolum fit à Sole, ſed etiam conſeruatur, neq; inde diſcedit, nos admonet, nō ſolum à Deo fieri, ſed ſeruari, atq; ab illo minimè diſcedendum. Siquidem illud ubi longius diſtare iam uidetur à Sole, ubi uehemētius reflectitur erga Solem. Et ſi fortè uidebor alicui curioſior, dicam tamen quod mihi nunc de iuſtitia uenit in mentem, amore lucis & iuſtitiæ raptus. Quis enim modus adſit amori? Nempe uidetur mihi lumen ſæpe nos ad iuſtitiam cohortari, ab iuſtitia deterrere, ubi quàm potens ipſa iuſtitia ſit quam impotens iniuſtitia manifeſte declarat. Radius enim qui tanquam iuſtus incidit rectus, æquales utrinque reddens angulos, potenter agit, & penetrat. Et ubi ex aëre tranſit in aquam, non frangitur per obliquum. Atq; ubi tāgit ſolidum, quaſi fortis reflectitur in ſeipſum. Contra uerò radius, qui tanquam iniuſtus decidit ex obliquo, angulos utrinq; faciens inæquales, tanquam debilis uix efficit quicquam, ſubitò frangitur in obliquum, nec in ſe redit unquam, ſed reſidit in aduerſum. Quantum uerò lumini tanq; diuino, conſtantia, æqualitas, puritas ubiq; ſit grata, declarat ipſum in corporibus ſpecularibus. In quibus & ex quibus ob hæc tria mirum in modum multiplicatur.

Dixerit

Dixerit fortè Poëta quiſpiam, ſicut Phœbus Daphnem, ita lumen amare uirginitatem. Siquidem flos ipſe candoris unà cum uirginitatis flore uiget, ſimulq; diſperditur. Præſertim in orbibus oculorum, ex quibus etiam teſtificatur ingenium. Hinc certè Democritus puellam quã modo uirginem iudicauerat, ſagaciter deprehendit mox pollutam. Sed iam redeamus ad inſtitutũ. Lumen non ſolũ nos in moribus inſtruit, ſed etiã quod optimum eſt, diuinum humano generi commemoratur cultũ, ut neq; impij negare audeant eſſe Deum, cuius ſimulachro ſenſibus nihil clarius. Neq; flagitioſi uel latere oculum, uel effugere manum eius ſe poſſe confidant, cuius ſimulachrũ eſt ipſa claritas. Ac uelocius quàm dici poſsit momento per omnia dilatatꝰ, nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Vnus in omnibus & circa omnia lumẽ. Lumen in omnibus à Deo factis eſt quidam diuinæ claritatis ſplendor, atq;, (ut ita loquar,) eſt Deus quaſi ſeipſum finiens, & ad operum ſuorum capacitatem ſeſe accommodans. Deus autem ipſe eſt lumen immenſum in ſeipſo conſiſtens, ac per ſe in omnibus & extra omnia per immenſum. Fons ille uitę, in cuius lumine, (ut ait Dauid,) uidemus lumẽ. Oculus quoq; quo omnes uident oculi, & ut inq̃t Orpheus, oculus qui cũcta in ſingulis inſpicit, ac reuera omnia cõſpicit in ſeipſo, dum eſſe ſe perſpicit omnia. Conſtituit aũt, ut in uno lumine cuncta conſpicerentur, non corporea ſolum, ſed etiam incorporea. Lumen uides in materia mundi plenum omnibus rerum omnium formis, atq; uolubile. Subtrahe materiam, relinque cętera, habes animam incorporeum lumẽ à corporibus ſeparabilem, omniforme, mutabile. Deme rurſus huic mutationem, es iam intellectum angelicum conſecutus, ſeparatum lumen, & omniforme iamq; etiam mutabile. Detrahe huic eam diuerſitatem, per quam forma quælibet diuerſa eſt à lumine, aliæq; diuerſæ ſunt ab alijs, & infuſæ inſuper aliunde. Lumẽ hoc infinite lucet, quia natura lucet ſua, eſtq; ſimpliciter abſolutum. Ita demũ Deus mentis oculis per hoc lumẽ ſuperiore quodam lumine coruſcabit, uita ſenſuq; plenisſimum, quandoquidem imago eius, id eſt, Solis lumen, uitam omnibus ſenſumq; largitur, & quanto lux illa excellentior eſt quam noſtra, tanto maius menti gaudium quam hæc oculis afferet.

De ſtatu beatorum ſub diuino lumine, atq; miſerorum. *Cap. XVII.*

SOl in ſuperna Hieruſalem, ut Propheta inquit, eſt ipſe Deus, qui cultoribus in terra ſuis in cœleſtem patriam reuerſuris, proculdubio promittit, uniuerſæ ueritatis lumẽ ac plenum in lumine gaudium. Lumen hoc præcipue ſapientibus, alios ad iuſtitiam inſtruentibus pollicetur. Fulgebunt, (inquit Daniel,) docti ſicut ſplendor firmamenti, & qui multos erudierint ad iuſtitiam, tanquam ſtellæ in perpetuas æternitates. Non inquit, ſicut Sol fulgebunt, Sol enim illic eſt ipſe Deus. Splendor uerò firmamenti eſt candor ille cœlorum, ob raritatem ſuam oculis noſtris ſemper occultus. Cum enim totus ignis luceat multo magis tota ſubſtantia cœli, uel ubi non ſunt ſtellæ, lucet, ſed uelut ignis procul in materia tenuisſima lucens, uix ulli conſpicuus. Eiuſmodi ſplendore fulgebunt ſapientes illi, qui apud nos ſola fuerint contemplatione contenti. Qui uerò contemplati diuina, deinceps ad actionem ſe contulerint, erudituri cęteros ad iuſtitiam atq; ſapientiam, uberiore quadam atque manifeſta, ſicut ſtellæ, luce fulgebunt. Cum enim ſapientes nihil aliud amauerint & coluerint quam lucem, hanc enim ſolam in qualibet ueritate quærenda quæritant, merito lucis præmia referunt, & qui cæteros illuminant in perpetuum, non iniuria ipſi quoque in perpetuas, (ut inquit) æternitates diuinſtus illuſtrantur. Quemadmodum uerò piorum præmium eſt mira quædam lucis participatio, ita ſupplicium impiorum eſt ipſa priuatio lucis. Imò uerò ipſemet Sol diuinus, qui ſanos uegetosq; piorum oculos mirifice fouet, impiorum contra oculos languentes offendit, & conſcientiam incendio uexat. Non aliter quam Solis lumẽ in aperto quidem delectat, in anguſtũ uerò coactũ prorſus adurit, Sed libenter reuertimur ad beatos. Gratũ quidẽ apud nos aëris lumẽ omnibꝰ, qa uitali animaliq; ſpiritu cognatisſimũ, rerũq; innumerabilium uarietate delectat. Gratius lumẽ in ſpiritibus corporis eſt ſanguineis.

Gratiſsimum lumen intimum menti beatis, uſque adeò mentem implens, ut inde ſtatim exundet in corpus, in corpus, inquam, tùm cœleſte, (ut Platonicè loquar) uniuſcuiuſque animæ proprium, tum etiam humanum, tandem iam quaſi cœleſte factum. Illic igitur unuſquiſq; tãtus eſt oculus, totus undiq; peruius, atque lucẽs. Quamobrem ſinguli tàm mentis quàm ocularis corporis radios in ſe inuicem iaciẽtes, facillimo quodam nutu ſe mutuo prorſus intelligent, Singuli mutuo radiorum iactu in ſingulis coruſcabunt. Deus autem, tanquã Sol in ſtellis, quàm abunde, tam fœliciter fulgebit in cũctis.

F I N I S.

MARSILII FICINI

Florentini adhuc adoleſcentis, Liber

de Voluptate, ad Anthonium Caniſianum, ciuem Florentinum.

PROOEMIVM.

Tria differendi genera.

MEmini cum adeſſem una tecum in Campolitano ueſtro, & cum regionis illius præcipua amœnitate tùm uariorum pomorum quibus ea uilla imprimis abundat ſuauitate duceremur, nos in uoluptatis diſputationem incidiſſe, quam ipſe à me requiſiſti, & cum primũ daretur ocium literis traderem. Hoc ergo ad te de uoluptate opuſculum ut primùm Figinum redij, ſumma ipſa cum uoluptate conſcripſi. Tria uerò ſunt ut hinc potiſsimum exordiamur apud Philoſophos differendi genera, Vnũ quo certam aliquam quæſtionis partem diſputando defendimus, atq; approbamus, ut Peripatetici, ac Stoici effecere, Alterum quo quæſtione propoſita diuerſas ad id, quod quæritur ſententias, rationesq; referimus, ut propoſitis pluribus, inuicemq; collatis, quid ex ijs probabilius, ueriſimiliusq; appareat eligamus, quo Academici, ac Socratici pene omnes utebantur. Tertium uerò genus Scepticorũ maximè proprium eſt, qui cum omnia indifferentia eſſe putent, nec certum, aut probabile habebant quicquam quod ſequantur, ea enim, quę naturæ ordine ſciuncta diſtinctaq; ſunt confundunt atq; permiſcẽt ab excellentioribus, quibusq; Philoſophis reijciuntur. Ego igitur ex ijs omnibus Academicorum, Socraticorumq; in differendo rationem hoc tempore proponendam mihi decreui. Etenim Plato, quem tãquam Philoſophorum Deum ſequimur, atq; ueneramur, uetat eos, qui adhuc in tenera ætate conſtituti ſunt, ſuam aliqua de re ſententiam afferre, ne ut in iunioribus ſæpe accidit, quod primis annis maximè probauerimus, Id maturiori deinde ætate, & grauiori iudicio reuocandum, & in contrariam ſententiam cõuertendum ſit. Satius igitur eſſe cenſui cæterorum Philoſophorum de uoluptate ſententias breui ſermone concurrere, quàm meam exprimere ne contra id, quod à Platone noſtro docemur aliquid impudenter aſſeuerarẽ, & ut tuæ, quàm noui in philoſophiæ ſtudijs ardentiſsimam ſatisfacerem uoluntati. Sed hæc hactenus, ad Philoſophorum iam opiniones deueniamus.

MARSILII FICINI Florentini de partibus animæ,

CAPVT PRIMVM.

Item de lætitia, gaudio, & uoluptate ſecundum Platonem.

PLATO igitur (ut ab eorum principe initium faciam) cum animum in duas partes diſtribuiſſet, mentē ſcilicet, ac ſenſum, menti lætitiā, & gaudiũ attribuit, ſenſibus uoluptatem. Verum prima duo inter ſe differre putat, quod omne gaudium laude ſit dignũ, lætitia uerò partim laudanda, partim uituperanda ſit. Eſſe enim lætitiā in bonis alicuius poſſeſsione quandam mentis elationem, quę tamen modeſtiā excedere pariter, atq; ſeruare queat, gaudiũ uerò illā ipſam, quę ex contemplatione, aut alio quopiā uirtutũ uſu ſuſcipitur, iucunditatem. Itaq; & ipſe idem in Phædro, cũ de prima illa, ac uera uita, qua in cœlorũ ſedibus animus fruitur loquereť ait, ueritatis contemplatione nutritur, & gaudet, unde ſæpenumero gaudium mentis alimoniā uocitat, nam ipſam agro ſimilē uult eſſe ueritatem, frugibus uerò ueritatis ipſius contemplationē. Alimoniæ deinde, quæ ex ijs duobus capitur gaudium, quo mens ueritatis cōtemplatione perfruitur. Quapropter & idē in eodē Phædro cum de ijs tenebris, in quas animus è ſumma, ac uera luce depreſſus, ac demerſus eſt diſputaret, ubi inquit multus ineſt conatus ueritatis campus, quonam ſit intueri, nam cōueniens animæ cibus ex illo extitit, & alarũ natura, qua anima eleuať hac alitur. Alas Plato uocat, quibus animus ad ſupera, unde ob terrenarũ rerum cogitationem deſcenderat reuolat, id aũt cum duabus uirtutibus, cōtemplatiua uidelicet, atq; morali cōſequi poſsit, eaſdē Plato, ut ego interpretor uirtutes animę ipſius alas intelligit, quas ueritatis diuinarũq; rerũ contemplatione recuperet, quemadmodũ horũ appetitione terrenorũ amiſerat. Cũ uerò per utriuſq; Philoſophiæ naturalis pariter & moralis exercitationē recuperatis alis ad ſuperos reuolauerit, tùm redeunti animo duo putat prēmia reddi, & unũ quidem eſſe diuinitatis contemplationē. Alterum perfectũ quoddam, atq; abſolutũ gaudium, quo in ea ipſa Dei cognitione animus perfruať. Illud quidē ambroſiā hoc nectar Plato in Phædro appellat his uerbis, quæ uerè eſt ſpeculata anima, atq; ijs enutrita ſubiens rurſus intra cœlũ domũ reuertitur. Cum aũt redierit auriga ad præſepe ſiſtens equos obijcit ambroſiā, & ſuper ipſam nectar potandũ. Aurigā more Pythagoræ rationē uocat, equos uerò cæteras animi partes, atq; naturas, quòd illa ducat, reliqua uerò ducanť omnino atq; reganť, atq; idem arbitror à nonnullis prēſtātioribus uatibus, cũ aut ambroſiā, aut nectar, aut aurigā circa animũ nomināt plerunq; ſignificari. Hęc igitur ex diuina Platonis noſtri de ipſius gaudij natura ſententia, quod idem uidetur intellexiſſe Mercurius Triſmegiſtus, cum de ſummo Deo hæc diceret. Condonas nos ratione, ſenſu, intelligentia. Ratione, ut te ſuſpitionibus indagemus, ſenſu, ut te cognouerimus, cognitione, ut te cognoſcentes gaudemus, quòd te oſtenderis nobis totum. Sed de gaudio hæc hactenus.

Quid ſit uoluptas, & quòd non ſit per ſe bonum, multis rationibus ſecundum Platonem. Cap. II.

VOluptatem uerò eſſe Plato uult ſuauem quandam motionem in ſenſibus, quæ ex indigentiæ repletione proficiſcatur. Eſſe em̄ indigētiam eiuſq; repletionem inuicem quodā modo pugnantia, et ex illa cupiditatē, ac dolorem, ex hac uoluptatē ſenſibus noſtris accidere. Neq; hāc ipſam de qua nũc loquimur uoluptatem in bonis connumerandā putat, quod cũ plurimis uerißimiq; rationibus demonſtrauerit, hæc tamen ex omnibus prima eſt, atq; potiſsima. Quod quemadmodũ caloris præſentia ea, ad quę calor aduenerit callida efficiunť, ita & eo, quod bonũ eſt abſiſtēte bona fiũt omnia, quibus ipſa bonitas adſit. Neminē aũt uoluptatis poſſeſsione meliorem fieri, cũ & beſtijs inſit uoluptas maior etiā, q̄ hominibus, quæ tamē ne dũ his meliores, ſed nec omnino bonę quidē ſunt. Mulieres præterea & pueri ſtulti deniq;, atq; ignaui oēs uoluptatē ſecteńť, totiſq; cōplectanť uiribus multo etiā magis q̄ uiri boni atq; prēſtātes ingenio. At q̄ abſurdũ foret, ſi q̄d bonũ ſit magis improbis, atq; ignauis, q̄ probis & p̄ſtātibus

hominibus competat. Neque poſſunt ut ille putat contraria inuicem commiſceri, uoluptatem uerò etiam, ubi mala ſunt proculdubio reperiri, cum improbis atque iniuſtis non deſit. Nullo igitur pacto bonum eſſe, Etenim cum eo, quod malum eſt congredi. Bonum uerò cum malo, quia repugnantia ſunt, coire nullo modo poſſe. Adde illud, quod in Gorgia à Socrate dicitur, bonum ac malum nunquam ſimul in eodem homine reperiri. Eundem tamen eodemq; tempore ſæpenumero affici dolore pariter atque uoluptate. Omnem quippe indigentiã doloroſam eſſe, omnemq; eius repletionem ſenſibus uoluptariam. Sitire autem indigentiam uocat naturæ, potare uerò repletionem. Illud ergo moleſtum, hoc contrà iucundum bibere, porro ac ſitire ſimul contingit, ex quo effici uult, ut dolorem ſimul, atque uoluptatem habere quis poſsit. Imò cupiditatem, ſollicitudinem, ſuſpitionem, inuidiam, & miſericordiam, quæ omnia dolorem in ſe contineant, uoluptatis comites eſſe. Vnde timens cupidinem, inquit dolori ſimul, & uoluptati permiſtam à ſenſibus proficiſci, quo fit, ut uoluptas cum dolore copulata cõfuſaq; ſit. Cúmque bonum malo non ſit commiſtum, negat ille dolorem, malum, uoluptatemq; bonum eſſe poſſe. Præterea cum omne bonum ſtabile, ac permanens eſſe debeat, quis dixerit uoluptatem, quæ nullam ſtabilitatem habet, bonam eſſe? Atqui negari non poteſt. Siquis eius definitionem conſideret, inſtabilem, atque incertam eſſe uoluptatem, motio nanque in definiendo (ut ſupra retulimus) appellata eſt. Nihil autem contrarium ſtabilitati magis eſt, quam motus, neque quiſquam eſt, qui modo uoluptatem corporis ullam guſtauerit, qui neſciat quam fragilis ſit, quam breuis, quanta celeritate labatur, ac defluat, quámque cito in contrarium conuertatur. Inſuper quod bonum eſt, bono contrarium eſſe nunquam poterit. Voluptatem uerò cum plurima, ac maxima bona impediat, bono contrariam eſſe quis dubitet? Impediunt enim prudentiam uoluptates, menti infundunt tenebras, deprauant iudicium, ſuiſq; blanditijs, ac lenocinijs, quaſi meretriculæ quædam mentes ad ſe alliciunt hominum, atque illaqueant, omnémque naturam hominis in uitiorum atque ſcelerum luto cœnoque proſternunt. Diuinè enim Plato in epiſtola ad Dionyſium, uoluptas inquit hominibus detrimentum affert. Inſcitiam, inquietudinem, ſtultitiam, & petulantiam pariens. Præterea nullum bonum eſt, quod non aut laude, aut ueneratione dignum ſit. Voluptatem uerò nemo ſanę mentis laudat, neque quiſquam eo, quod maximis fruatur uoluptatibus honore iudicatur eſſe dignus, & gloria. Sed potius, qui talis eſt, ut eat alto, atq; inuicto animo aſpernetur & negligat. Accedit ad hæc, quod nullum bonum meritò noſtrum dici poſſe uidetur, niſi quod aut in ipſa cuiuſque natura inſit, aut à nobis ipſis profectum fuerit. Neque nos aliud quicquam ſumus præter mentem & rationẽ. Corpus autem carcer, & ſepulchrum eſt nobis. Senſus uerò uelut ſatellites quidam, atque inſidiatores, qui id potiſsimum curare, atque contendere uidentur, ut nos in huius carceris tenebris altius mergant, atq; aſtringant, ut nec ad locum ſuum patriamq; cœleſtem animi reuolent nec auras reſpiciant clauſi tenebris, & carcere cæco, quo efficitur, ut ea duntaxat noſtra, atque in nobis exiſtere uideantur, quæ ab animo, & ratione profecta ſint. cætera uerò à fortuna, uel ab inimico nobis carcere oriuntur, neque tam noſtra ſunt, quàm corporis, fortunæ. Rectéque inquit Varro, nemo ſuum dicat, quod extra ipſum eſt. Voluptas igitur cum in corpore, ac ſenſibus ingenita, & inſita ſit, qui eam in bonis noſtris connumerauerit, abſq; dubio uidebitur inſanire. His adde, ſi placet, quod ait apud Platonem Socrates in Gorgia, omnia animi bona ab arte, rectitudine, ordinéque, & electione proficiſci, atque in hoc omnis etiam moralium Philoſophorum diſciplina conſentit, omnem uirtutis, bonorúmque animi uim in electione conſiſtere, uoluptatem uerò quis dixerit ab electione proficiſci? nonne quæ in electionem cadunt, in ijs prius oportet conſilium, deliberationémq; locum habuiſſe? nihil enim eligitur, niſi quod ante conſultum, iudicatúmque fuerit, uoluptatem uerò ut habeat in ſe nemo deliberat, ea nanque nobis ingenita eſt, quapropter Socrates duas in uno quoque noſtras ideas eſſe putat, quas ſequamur, quocunque ducunt, unam opinionem optimi affectatricem, alteram uoluptatum cupiditatem, & illam quidem idem acquiſitam, hanc autem innatam uocitat. Nec igitur artem, neque rationem, neque ordinem prorſus ullam uoluptas ſequitur, ſed potius naturæ, ac ſen-

ſuum

ſutum repentino, & temerario quodam impetu, quàm aut certo aliquo iudicio, aut con ſilio excitatur in nobis, blanditur ſenſibus, corpus ſuauitate quadam pernitioſa delinit, atq; titillat effœminat animum, atq; è ſuo ſtatu mentem, rationemq; dimouet. Inſuper ea eſt bonorum natura omnium, ut futura dum ſint ſpem hominis erigãt, cum uerò adſint, tranquillum efficiant animum poſsidentis, ac quietum, & eo, quod adeſt, contentum reddant, ſuáque expleant poſſeſsione, ut nullo ulterius egeat, nihil requirat, nil appetat, quaſi id unum poſsideat, quod ſua ſit natura ſufficiens, atque perfectum, quod ſi quid ultra deſideret, qui boni alicuius poſſeſsione fruitur, ſollicitudine tamen, ac moleſtia penitus uacare uidetur, futuræ autem uoluptates intollerabili quodam cupiditatis ardore ſenſus afficiunt, cura accendunt, animum onerant ſollicitudine, & (ut breui complectar) in furorem quendam rabiémque compellunt, cum uerò qui eas, quarum cupiditate exarſerat, uoluptates præſentes amplectitur, continuo metum una ſecum, ſuſpitionémque ducunt obcæcantq; nos, dum fruimur, & ad ferarum redigũt immanitatem, nec dum hauſtæ, imò (ut uerius loquar) nec adhuc primis labris deguſtatæ incredibili quadam animum pœnitentia, uerecundia, tædio, ſtomacho, languore prorſus afficiunt, ut uerißimũ ſit illud Socratis in Phædone dolorem, ac uoluptatem ex eodem capite ambo eſſe connexa, naturámque in unum eorum apices coniunxiſſe. Eaq; de cauſa fieri, ut cuicúnque eorum alterum adſit, eandem poſtea ſequatur & alterum, inde rurſus cupidinis ignes exoriuntur, & quo auidius uoluptates hauſtę ſunt, eo plura, atq; uberiora libidinum germina, ſeminaq; repullulãt. Hinc (ut opinor) poetæ apud inferos Tityon inducunt, cui tota nouem per iugera corpus.

Porrigitur, roſtroq; immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens fœcundaq; pœnis
Viſcera rimatur epulis, habitatq; ſub alto
Pectore, nec fibris requies datur illa renatis.

Quapropter diuine Architas Tarẽtinus, ac Plato eiuſmodi animum perforato uaſi ſimilem eſſe uoluerunt, ob inſatiabilem, atque infinitam uoraginem appetendi, quod quæ nullis uoluptatibus expletur. Epicarmus Pythagoricus, ac Socrates non modò perfracto uaſi, uerùm etiam euripo libidinoſum animum cõparauerunt, quod quemadmodum in euripo aqua fluit, ac refluit, & rurſum deorſumq; iactatur. Ita & in huiuſmodi animo, nunc cupiditas, ſeu uoluptas inſit, nunc ceſſet, ac fluat, & iterum renaſcatur, ac refluat modo lætetur, ac ſperet, & quaſi ſurſum erigatur libidinoſus animus, modo doleat, diffidat, metuat, ſollicitetur, deorſúmque cadat, tùm id uelit, tùm nolit, imo eodem quoque in tempore, aliud quidem ratio uelit, aliud ſenſus affectent, atque ita fit, ut eiuſmodi animus non modo, tùm ad hoc ſe, tùm ad illud intendat. Verùm etiam uno in tempore in contrarios affectus, diuerſasq; ſententias diſtrahatur. Itaq; Socrates malle dicebat, ut lyra ſibi diſſona foret, chorúſque, quem duceret, & multos alios homines ſibi contradicere, quam ut ipſe unus ſibi ipſi contrarius ac diſſonus eſſet, unde rationabiliter Pythagoras harmoniam quandam uirtutem nuncupat. Sequuntur deinde reliquæ tres contra uoluptatem Platonis argumentationes. Et enim contrariam ille boni, ac mali naturam eſſe cenſet, ut illud difficilè conſequamur. In hoc autem ueluti per lubricam uiam quandam facilè dilabamur, igitur fore, ut mala quæ ſunt, ita excreſcant, ut omnem bonorum naturam deleri penitus, atque extirpari neceſſe ſit, niſi huic tam pernitioſæ peſti aptißimum quoddam natura remedium adhibuiſſet; ita enim inſtitutum eſſe, ut ſingula bona ob maximam naturæ cognationem ſeſe inuicem appetant. In unumq; tendant, nec ullo pacto ab inuicem diſcernantur, ſed quadam quaſi confuſione coeant, & cui unum aliquod ex ijs adſit, nullum ſibi bonorum deeſſe queat, uirtuteſq; tanta ſe connexione conſequantur, ut qui unam adeptus ſit, omnium iam uirtutum poſſeſſione fruatur. Quapropter laborioſus difficultatibusq; bonorum conſequendorum, eorundem quoque coniunctionem, copulationemq; Deus oppoſuiſſe uidetur. At uerò mala inter ſe diſſident, atq; diſſentiunt, nec ullo modo inuicem coire, confundiue poſſunt. Recteq; Ariſtoteles malũ inquit ſe ipſum corrũpit, quod ſi integrũ undequaq; ſit intolerabile eſt. Nec unq; in eodẽ prodigalitas, atq; auaritia, aut

audaciæ

audacia, timiditasq́ conueniunt, eodemq́ modo nec alia ulla uitiorum extrema, cum penitus oppoſita ſint, inuicem connectuntur. Quapropter optimum id aduerſum delinquendi procliuitatem à natura remedium adhibitum eſſe uidetur, ut qui ad lapſum eſt pronior, in omnem tamen præcipitij partem labi nequeat, qui uerò ſumma difficultate aſcendit, totum atque integrum deinde cacumen neceſſario conſequatur. Cum igitur malorum, bonorumq́ huiuſmodi conditio ſit, neceſſaria ratione cõcluditur, ea quæ ſeſe minime conſequuntur bona eſſe non poſſe, uoluptates autem nedum inuicem congrediantur, ſed ſibi quodammodo repugnare, ſæpiúſque impedimentũ afferre uidentur. Nam dum aliquis corporis ſenſus maxima ſuauitate mouetur, reliqui eorum, quę ſibi tùm offeruntur, uix iucunditatem percipiunt, illud quoque accidit, ut alter altero, plures, maioresq́ ad modum uoluptates perſentiat, nec omnes animantes pariter delectentur, uirtutes autem, & omnino quæcunque bona ſunt, ob eam, quam pauloante retulimus rationem, ſic inuicem copulantur, ut cũcta ſimul eidem adſint, nec plura ex his uni, quam alteri adeſſe queant. Cum ergo bonorum atq́ uoluptatum diſsimilem inter ſe naturam eſſe perſpicuum ſit, nemo profectò corporis uoluptatem, niſi qui nimium eius amicus exiſtat, bonam dixerit. Altera deinde Platonis argumẽtatio eam eſſe probat bonorum proprietatem, ut ad communem humani generis utilitatem ſalutémque tendat, uoluptatem uerò propriam dicit libidinem, amoremq́ gignere, & qui huic obnoxius eſt proprię duntaxat cupiditati ſemper intendere, nec ullam ſibi alterius curam eſſe, modò propriæ uoragini uigilantius obſequatur. Omniáque, quæ agit ad eam, quæ ſenſibus percipitur ſuauitatem iucunditatémque referre. Poſtrema Platonicorum ratio illa eſt, quæ bonum, ac finem idem omnino eſſe dicunt, finem uerò id, ad quod quaſi quiddam extremum appetitio referatur. Quapropter cum naturalis homini appetitio uoluptatem alterius cuiuſdam gratia ſolummodo concupiſcat, nec ſanè finem, nec omnino bonum, hanc eſſe quis ſanæ mentis exiſtimet? Et enim ob eam cauſam ſuauẽ eiuſmodi perceptionem uiuentibus à natura datam exiſtimant, ut quæ ad uiuendũ neceſſaria ſint, acquirant, & parent quod enim uiuit duobus potiſsimum indiget, ut quæ nocere poſſunt, rejciat, atque repellat, quæ uerò prodeſſe, capiat, atque aſciſcat. Cum uerò illa à ſe propellere, hæc autem conſequi laborioſum, atque difficile ſit, ne ob hanc ipſam difficultatem uiuentia ad ea, quibus indigent comparanda tardiora forent, in omni huiuſmodi actione quãdam natura uoluptatem implicuit, quo fit, ut hac dulcedine, uelut eſca delinita, ac penitus capta, nec pericula ulla, laborémque fugiant, nec parãdi uictus difficultatemq́ percipiant, ſintq́ ad paranda uitæ neceſſaria promptiora, quod autem horum gratia uoluptas nobis à natura data ſit, hoc uelut ſigno demonſtrant, quod omnes animantes, cum quid è corpore, quod ſuperfluum ſit expellunt, ſiue quod neceſſarium capiunt, hac, quam ſæpe iam commemorauimus ſuauitate mouentur, quæq́ magis id agunt, maiorem quoque delectationem percipiunt. Cum uerò naturæ indigentiam prorſus expleuerint, nullam ulterius uoluptatem perſentiunt, ſed ea, quandiu indigentiam replent, moueri uidemus, quaſi ad uitæ neceſſaria conſequenda explendámque indigentiam ſenſuum uoluptatem natura retulerit, uitæ igitur tùm ſeruandæ, tùm etiam generis propagandi gratia uoluptas tradita eſt, nec propter ſe expetenda, neque finis, propterea que ne bonum quidem, ut ſæpius demonſtrauimus appellari debet.

Architas quoque Pythagoricus, hac aduerſus corporis uoluptatem argumentatione utebatur, quod cauſæ ſemper eaq́, quæ cauſas conſequuntur cognata eſſe dicebãt. Ideoq́ nemini dubium eſſe putat, quin illud ex quo mala plurima conſequuntur, bonum eſſe non poſsit, uoluptatis autem gratia peſtiferas omnes animi perturbationes, adulteria, ſtupra, homicidia, furta, diſſenſiones, ſcelera deniq́ omnia naſci perſpicuum eſſe. Ex quibus efficitur (ut ille putat) non modo, non bonum, ſed maximum quoddam malum, ac deteſtandum uideri, eademq́ ratione Antiſtenes Socraticus extremũ, ſummumq́ malorum corporis uoluptatem eſſe probat, quia quod omnium malorum cauſa, & origo ſit, cæterorum quoq́ peſsimum meritò iudicari poſsit, cumq́ delicta omnia ab ignorantia proficiſcantur, nihilq́ eſſe poſsit, quod æquè, ac uoluptas iudicium, conſoliumq́ corrumpat, neceſſe eſt (ut ille concludit) ab hac & ignorantiã, & mala omnia

omnia proficiſci. Vnde inſania dicere ſolebat potius, quam uoluptate corripiar. Prætere a Mercurius Triſmegiſtus Aegyptiorum omnium ſapientiſſimus, duabus potiſſimū rationibus hanc nefariam labem ex animis hominum extirpare conatur. Id enim cuiq; bonum eſſe cenſet, quod aut rem ipſam, cui quidem adſit in propria natura contineat, aut ad meliorem frugem perducat, primi generis eſſe uirtutes eas, quæ in actione poſitæ ſunt uidemus, earum namq; proprium eſt animum ab omni perturbationum tumultu liberum, tranquillúmq; reddere. Perturbationum uerò detractio, & quaſi quædam mentis ſerenitas ſua cuiuſq; animi, ac naturalis proprietas exiſtit. Secundi generis eas uirtutes, quæ in contemplatione uerſantur eſſe conſtat. Quippe cum animum rerum diuinarum ſtudio, intelligentiaq; ſupra humanam quodammodo naturam erigant atq; extollant, ut ad Dei uitam, quæ duntaxat in contemplatione cõſiſtit, quam proxime uideatur accedere, uoluptatis uerò conditionem utriq; contrariam eſſe patet. Ardentiſſimis enim innumeriſq; affectibus animum quaſi quibuſdam furijs agitat, ut longe abſit ab illa, quam magnopere natura requirit, tranquillitate. Cúmq; humanum genus inter Deum, ab beſtias medium teneat, ob eámque cauſam utrorúmq; participes eſſe merito uideatur, in alterum quoque migrare, & quaſi conuerti poſſe Triſmegiſtus exiſtimat. Et enim qui mente præcipue utitur, eum profecto beatiſſimam deorum immortalium uitam agere, qui uerò corpore, ac ſenſibus, beſtiarum. Quapropter cum uoluptatis uſus in corpore ſenſibúſque exiſtat, qui maximè huic deditus eſt, non modo non aſcendit ad ea, quæ meliora, diuinioraq; ſunt, ſed ne propriæ quidem naturæ ſtatutum, dignitat'emque retinet, ac uelut ex animo ad corpus, ex mente ad ſenſus, ex homine ad beſtias labitur. Diuinè apud Platonem Socrates in Phędone, uoluptas inquit quaſi clauum tenens animum corpori affigit, atque coniungit, efficitq;, ut infectus corporea ſpecie ea putet eſſe uera, quæ ſuadeat corpus. Nam cum eiuſdem rebus commoueatur, atque eadem ſentiat cum corpore, cogitur (ut puto) eorundem morum, atque eiuſdem alimoniæ fieri. Ex ijs altera quædam argumentatio a Triſmegiſto contexitur. In omnibus quippe rerum generibus unum aliquod maximum, atq; ſummum eſſe uult, cuius participatione reliqua in eodem genere reponantur, ut omnia, quę calida ſunt, ignis natura, cui ſumma caliditas adſit calida fieri eodemq; modo & bona quæcunque ſunt, quod ſummum, primumq; bonum ſequantur, atq; imitentur bona dici debere. Summum uerò bonum eſſe Deum, qui dubitat, is nihil omnino intelligit. Quęcunq; igitur bona dicuntur, quia Deum quodammodo imitentur, eiuſmodi appellatione digna eſſe putat, unde uirtutes omnes, quod Deo cognatiſſimæ ſunt, non immerito perfectæ atq; optimæ iudicantur. Primi nanq; (ut ſupra diximus) uirtutum generis opus eſt tranquillitatem afferre. Alterius autem ad ueritatis cognitionem perducere. Tranquillitas uerò, ueritatiſq; ſcientia (ut Plato quoq; diſputat) diuinitatis maximè propria ſunt. Quapropter nemini dubiū eſſe poteſt, quin utraq; uirtutum genera homines immortali Deo cognatos efficiant, at uerò uoluptati quæ poteſt eſſe cum diuinitate cognatio? Deus quippe ab omni corporis concretione ſolutus, ac liber exiſtit, uoluptas autem corpus mouet ſenſibúſq; blanditur, efficitq;, ut in corporis luto ſenſibúſq; demerſi, nõ modo ab immortalium Deorum præſtantia ſed ab hominum quoq; natura degenerare uideamur, omnémq; humanam rationem exuti porcorũ ſpurciſſimas ſordes induere. Quapropter non immerito inquit Plato, uoluptas à Deorum natura ſequeſtra eſt, ſed quid uerius aptiúſq; aduerſus hanc peſtem dici poteſt? quam quod ab Hippocrate diuino profecto uiro dictum ferunt. Is enim cum de Veneris uoluptate loqueretur, partem eſſe dixit illam morbi teterrimi; quem noſtri comitialem uocant.

Obiectiones Peripateticorum contra Platonicam uoluptatis definitionem. Cap. III.

HAec igitur eſt diuina Platonis de uoluptate ſententia, in qua Mercurius Triſmegiſtus, & Pythagorici omnes, ac Socratici quiq; excellentiores abſq; ulla dubitatione conſentiunt. At uero Peripatetici acuti ſane uiri, ſed hac in re contentionis forte ſtudioſiores, quã ueritatis, tam optimã, tamq; diuinam Platonis ſententiam ſuis quibuſdã argutijs peruertere, atq; deprauare contendunt. uetriarò ſunt, in quibus nituntur Platonicos carpere. Primũ quod Plato uoluptatem motum

motum in definiendo uocauerit, motum nanque omnem uocalem aiunt eſſe, uel tardum, uoluptatem uerò nullam uelocem, aut tardam dici poſſe. Sed aut breuem dici, aut diuturnam oportere, neque motum ullum ſimul totum, poſſe conſiſtere, ſed alteram ſemper alteri motionis parti ſuccedere partem, ita ut una deficiente, naſcatur & altera, neque poſsint duæ quædam motionis partes ſe inuicem expectare, uoluptatem contra ſimul fieri totam, omnesq; eius partes inuicem (ut ita dixerim) cõmanere. Nam cum animus boni alicuius poſſeſsione frui ſe nouerit, hunc ſtatim putant uoluptatem percipere. Itaq; fieri, ut uoluptas animi cognitionẽ perceptionemq; ſequãtur, & ut perceptio eo, quod bonum uidetur, extrinſecus obiecto puncto temporis tota conficitur, ſic uoluptatem, quæ apprehenſionem eiuſmodi ſequitur, puncto quoq; temporis perfici. Quæ uerò ſic fiũt, tota ſimul ac pariter fieri, atq; indiuidua quadam ſimpliciq; natura conſiſtere. Ex quibus cõcludi uolunt uoluptatem ſenſibus ſimplici quodam puncto prorſus innaſci, ac ſtatim primo ſui exordio totã perfectamq; exiſtere, nec partem alteram, ut abſolutior ſit, deſyderare, quo fit ut motus eſſe nõ poſsit. Deinde Platonem reprobãt, quod repletionem indigentiæ uocauerit uoluptatem, idq; ob hoc falſum eſſe putant, quoniam in animo uoluptas inſit, repletio autem exiſtat in corpore, nec omnem uoluptatem conſentiũt talem eſſe, ut cum indigentiæ repletione conueniat. Siquidem quæ oculis, auribus, ac naribus, ex formis, ſonis, odoribusq; percipiuntur uoluptates, nullam priorem expleant indigentiam. Eſſe præterea in contemplatione quandam ineffabilem uoluptatem, quæ nihil ingens impleat, eam quippe mentis propriam eſſe, mentem uerò nec aliquo ſuſtentaculo indigere, nec aliqua ratione repleri poſſe, impleri enim contraq; exhauriri corporibus conuenire, quæ & plena eſſe poſſunt, & uacua. Animo autem cum ſimplex atque incorporeus ſit, illa nullo pacto poſſe contingere. Tertio uerò loco id arguunt, quod uoluptates nullas Plato bonas eſſe dixerit, pleraſq; malas. At illi plurimas arbitrãtur optimas, & laude dignißimas, taleſq; eſſe illas, quæ ex honeſtis actionibus ſuſcipiantur, uideri nanq; actiones huiuſmodi iucundißimas, eamq; uoluptatem, quę in illis inſit, optimam puriſsimamq; exiſtere.

Reſponſiones ad obiecta. *Cap. IIII.*

HAe ſunt Peripateticorum argumentationes, quibus ego reſpondere me poſſe diffiderem, niſi idem ipſe, contra quem pugnant ſuo (ut dicitur) ſe Marte defenderet. Prima igitur argumentatio, qua uoluptatem nequaquam motum eſſe poſſe concludunt, & ſi fortè uera ſit, nihil tamẽ in Platonicos ualet. Nam & ipſe Plato docuit duo eſſe motuum genera alterum quidem corporum, alterũ animorum motumq; corporum eorum, in quibus eſt naturam ſequi corpus, ſiquidem indiuiduo, ac ſimplici ſtatu collectum eſſe non poteſt. Sed alteram eius extra alteram partem iacere neceſſe eſt, alioquin diuiſione careat oportet, quod uerò in diuiſum remanet, id iam naturam corporis exuit, quapropter cum omne corpus extenſum atq; diuiduum ſit, neceſſe eſt ſi quãdo agat patiatúrue quippiam, aut ex loco in locum alterum transferatur, propinquiores, anterioreſq; partes prius cæteris, uel pati, uel agere, uel conuerti. Itaq; omnis corporum motus temporis ſpatium exigit & ſucceſsione quadam ab eo, quod prius eſt in poſteriora diſtenditur. Animus autem indiuiduus eſt, ac ſimplex nullam penitus diſcretionem, diſtantiamq; partium habẽs. Igitur animi motio indiuidua eſt, & ſimplex atq; uno temporis pũcto ſimul tota conficitur. Vnde Thales Mileſius nihil animo inquit eſſe uelocius. Cum ergo uoluptas apud Platonem, non corporis, uerùm animi motio diffinita fuerit, nihil ſane prohibet eam motionem eſſe, ac etiam ſimul totam conſiſtere, præſertim cum in Platonicis libris motio non modo fluxum, ſucceſsionemq; (ut Peripatetici uolunt) uerùm omnem quoq; operationem actumq; ſignificet. Deinde quod aiunt Platonem uoluptatem indigentiæ repletionem, indigentiam uerò dolorem appellauiſſe, fortaſſe minus uerum uideri poteſt. Nam & ipſe in Georgia uult uoluptatem in repletione conſiſtere, uoluptatem uero in uoluptate, aut aliud quippiam eorum, quæ natura fiunt in ſe ipſo conſiſtere, præter eos qui Platoni diſsimillimi ſunt, nemo diceret. Præterea in eodem libro inquit, repletionem eſſe uoluptariam, indiger am uerò plurimum doloroſam. At quis adeò inepte loquitur, ut uoluptatẽ uoluptar m, dolorẽ loroſum

doloroſum uocitet? Quis item dixerit pulchram pulchritudinem? iuſtitiam iuſtam?
eodem quoq; modo nec Plato uoluptariam uoluptatem, nec dolorem doloroſum ap-
pellauiſſet. Non igitur dolorem indigentiam, nec repletionem uoluptatem eſſe uoluit.
Inſuper uoluptatem inquit à repletione fieri, dolorem ab egeſtate. Ipſe uerò idem nihil
exiſtimat à ſeipſo fieri poſſe. Quonam igitur pacto uoluptas, ſi ſit repletio ab ipſa fiet re-
pletione? aut dolor, ſi ſit egeſtas ab egeſtate naſcetur? Quin etiam idem ipſe in Timæo
uoluptatem in ſenſu ponit, eamq; motum affectumq; nominat, affectum uerò ſenſusq;
motum repletionem eſſe uir tantus nunquã diceret. Quod ſi quis in Gorgia legerit uo
luptatem eſſe corporis repletionem, is attentius eum locum conſideret, ac demum repe
riet Platonẽ non id ipſum ſentire, ſed eam eſſe Calliclis uoluptuoſiſsimi hominis ſenten
tiam, aduerſus quem Socrates acerrime diſputat. Verùm dant hæc nobis Peripate-
tici, nonnulli negant tamen omnem uoluptatẽ ab ipſa repletione indigentiæ fieri, quip-
pe cum illa, quam nobis affert contemplatio, quæq; in mente conſiſtit, ex nulla fiat indi-
gentię repletione, ego uerò & ſi luce clarius oſtendere id poſsim, illam quoque mentis,
quæ ex contemplatione capitur iucunditatem ab ipſa repletione originem ſumere, de-
mus tamen hoc illis, ne uideamur nimis forſan contentioſi, ſit ita ſane, ut uolunt, quid
tum? Nonne Plato (ut ſuperius quoq; diximus) uoluptatem in ſenſibus, gaudiũ in men
te locauit? Si ergo Peripatetici eam etiam in mente ponant, quid ad nos? Non enim hoc
ſentit Plato. Quod ergo in contemplando percipitur, non uoluptatem, ſed gaudiũ nun
cupamus. Quod ſi minus à repletione naſcatur, nihil contra Platonem, qui non gaudiũ,
quod in mẽte eſt, ſed uoluptatem, quæ in ſenſibus inſidet, inquit à repletione creari. Sed
inſtat acrius Ariſtoteles in eo, qui de moribus liber eſt decimus, probans illam quoque,
quæ fit in ſenſibus uoluptatem, non ſemper ab ipſius repletione indigentiæ proficiſci, id
enim in tactu, ac guſtu uerum eſſe uult. At uerò in his, quas ex odoribus, formis, ſoniſq;
capimus uoluptatibus nullo pacto cõtingere. Neq; eñ illũ qui lętatur ſonis, aut formis,
his ipſis, in quibus oblectatur rebus ulla ratione repleri, neq; his antea eguiſſe, nec uerò,
& ſi uerîſimilia forſan uideanẽ, non tamẽ talia ſunt, ut Platoni aliqua ex parte detrahere
poſsint. Nã uerba illa Platonis, quibus inquit uoluptatẽ ab indigentię repletione gigni,
duobus (ut uideẽ) modis poſſumus interpretari. Hæc eñ duo, egeſtas, atq; appetitio, ita
inuicẽ ſunt connexa, ut alterũ nequeat ab altero ſeparari. Ea namq; quibus egemus ap-
petimus, neq; appetimus quicquã, quo non ante concupiſcentiã eguerimus, neq; quiſ-
quã eſt egens, quin appetat, neq; appetit unquã, qui nõ eget. Quo fit, ut utraq; ſic inuicẽ
uideantur eſſe coniuncta, ut alterũ ſemper alterũ comitetur. Quapropter apud excellen
tiores quoſq; Philoſophos hæc eſt cõſuetudo, ut ſæpenumero egeſtatis nomine appeti-
tũ ſignificent, eodemq; modo & appetitionis nomine egeſtatẽ uelint intelligi. Vnde re-
cte Cicero, nõ caret inquit is, qui nõ deſiderat. Socrates quoq;, opibus delitijſq; noſtris,
quibus cęteri ardentiſsime ſtudẽt egere ſe negabat, quod eas nequaquã appeteret. Epi-
curus aũt, nõ qui parũ haberet, ſed qui plus cuperet egere dicebat. Itaq; ſi quis uelit ege
ſtatem pellere, nõ pecunię adijciendũ, ſed cupidini potius detrahendũ. Eodẽq; modo, cũ
Plato inquit, repletionẽ indigentiæ, appetitionis repletionem intelligi uoluit. Repletur
aũt concupiſcentia cum id, quod cupiebat aſſequiẽ. Repletio aũt appetitionis nihil aliud
eſt, niſi conſecutio quædã eius, quod in concupiſcentiam uenerat. Ex his ergo, quæ dixi
mus, ſic Platonẽ interpretamur. Repletio indigentiæ cauſa uoluptatis exiſtit, hoc eſt cũ
appetitio, quæ eget, quãq; indigentiã appellamus, id, quod exoptauit, adepta eſt, eiusq;
pręſentia fruitur, & quaſi repletur, ſenſibus ſtatim ille motus innaſcitur, quã ſuauitatem
delectationẽ, uoluptatẽq; dicimus. Vnde epigramma deliacũ, iucundiſsimũ eſſe inquit,
re amata potiri. Hæc aũt interpretatio cunctis in ſenſibus, ac etiã in mente (ſi quis uelit)
locũ habet. Quippe cũ omnes ſenſus rem ipſam cuius cupiditas anteceſsit adepti, ineffa
bili quadã uoluptate deliniantẽ. Atq; primus eſt hic reſpondendi modus, quo Platonici
Peripateticorũ laqueos poſsint effugere, et ſi cui forſan uideatẽ hęc interpretatio durior,
age tentemus aliã, ne noſtri uideantur illorũ iaculis ſuccubuiſſe. Explere igitur indigen
tiã quid aliud eſt? niſi id, quo indigeas aſſequi, egemus aũt quibus? niſi his, quæ uel ſalu
tem dum adſit noſtrã tueri, ſi amiſſa ſit, reddere poſsint, uel alio quopiã modo nobis ſint
utilitatẽ aliquã allatura. Nos uerò homines ſumus. Eſt aũt homo, ut Peripatetici, ac Stoi
ci arbitranẽ id, quod ex anima rationali conſtat, & corpore. Pythagorici ac Platonici pau

liſper à cæteris diſcrepantes,hominẽ eſſe putant diuinã quandam mentẽ terrenis uinculis alligatã,quo fit ut apud cæteros Philoſophos animus naturã ac nomen cuiuſdam partis hominis habeat,apud Platonicos animus noſter homo totus exiſtat.Quapropter Socrates à Critone interrogatus,quemadmodũ ſe ſepeliri iuberet,ut libet inquit. Si modo cõprehenderitis me,nec ego uos effugero. Atq; idem apud Platonẽ cum Alcibiade diſputans,pluribus rationibus hominem probat nihil aliud præter animũ eſſe.Corpus aũt non eſſe hominem,ſed hominis.Externa uerò non hominis,ſed fortunę.Nec tamen animum noſtrum ſemper & ubiq; exiſtentem hominem uocitat,uerùm quamdiu in cœleſtibus ſedibus uitam agit,tùm Deus,tùm etiam dæmon à Platonicis nuncupatur. Cum uerò habitaculis terrenis includitur,ab ipſa humi natura in qua merſus eſt humanitatis nomen accipit.Itaq; Origenes Platonicus nobiliſsimus hominẽ in dęmonem,ac Deum conuerti poſſe,& in beſtias quoq; migrare nonnunquam aſſeuerat. Seneca item Platonis plurimùm ſtudioſus animũ noſtrum appellauit Deũ in humano corpore hoſpitatũ. Sed ij omnes,& ipſe etiam Plato,Heraclitum,Empedoclem, Pythagoram imitati ſunt. Nam Pythagoras animum noſtrum ex homine in Deum transferri his uerſibus aſſerit.

Corpore depoſito cum liber ad æthera perges,
Euades hominem factus Deus ætheris almi.

Cum igitur (ut ad propoſitũ reuertamur) homo ſit Ariſtotelicorũ ſententia,quod ex anima rationali conſtat,& corpore ut uerò Plato uult,diuinus quidã animus,q terreni corporis miniſterio utitur,Sequit̃ ut duarũ profectò rerũ animi ſcilicet & corporis cura nobis ſuſcipienda ſit.Animi quidem (ut ille iubet) ſui tantũ gratia,corporis aũt cura omnis ad animũ,quaſi ſeruus ad dominũ referri debeat.Eorum ergo quibus egemus duo ſunt genera.Indigemus eñ his quę ſint animo,& his,quæ ſint corpori profutura.Proſunt uerò corpori,quæ uitã,quæ ualitudinem,quæ uires,quæ formã,quæ naturã propriam aut reficiunt,aut ſeruant.Animo aũt ea cõueniunt omnia,quæ ad mores optimos, quæq; ad rerũ cognitionẽ aliquid conferant.His adde illa præ cæteris,& animo prodeſſe,& corpori,quę alterutri ſimilia,& cognata uideant̃.Similia namq; (ut dicitur) ſimilibus cõſeruantur,& ſingula ſalutem propriã expetũt.Hæc ergo ſunt,quibus homines indigent.Quapropter,quando hæc adſunt,uel ea ſaltẽ,quæ horũ ſpeciem quandã & ſimilitudinem habeant,uoluptate afficimur.Siquidẽ quæ bona nobis eſſe uidentur,ſi præſentia ſint, uoluptatẽ afferũt.Quo fit,ut uoluptatẽ præcedat opinio,ut eñ placet Stoicis, nulli quicquã poteſt eſſe iucundũ,niſi quod quiſq; ſibi cognatũ ac bonũ exiſtimauerit. Cum uerò uoluptas corporis ſenſibus percipiat̃ horũ uerò ſpecies quinq; ſint,erũt ſimiliter quinq; genera uoluptatũ,una quidem tangendo,altera guſtãdo percipitur,odores aliã præſtãt, aures,atq; oculi reliquas ſuggerũt. Atq; ij ſenſus ita ſe inuicem habent,ut ordinẽ quendã,& loci pariter,& naturæ contineant.Oculi eñ puriſsimi ſunt,& ut Timæus Platonicus diſputat,ac probat.Ignis luciſq; naturæ cognati. Aures ſecundũ ordinem puritatis obtinent,atq; aëri cõparantur.Nares tertiũ deinde tenuitatis gradũ poſsidẽt,& craſsiori quadã natura concretæ,mediũ inter aërem,aquãq; cõtinent.Deinceps uerò guſtandi organũ craſsius eſt,& aquæ naturæ ſimillimũ.Poſtremo tenuitatis gradu hæ, quibus tangimus,partes diſtribuũtur,hæ namq; ad corporis naturã accedunt propinquius,ac terrę craſsitudini deputant̃.Cernis hos quinq; ſenſus gradatim diſpoſitos ſic inuicẽ ſeſe habere,ut qui eminentiori parte corporis collocant̃,potiorem quoq; ordinẽ puritatis obtineant,& alijs alij diuerſiſq; rebus cognati exiſtãt.Quod q̃a in his,quos in Platonis Timæũ edidimus,cõmentarijs latius diſputauimus,ſufficiat hoc loco breuiter attigiſſe.Cũ ergo tangendi ſenſui ſolida quædã & craſsiora corpora admouentur,eadem prędita humoris caloriſq; natura,qua ipſe quoq; ſenſus affectus eſt,horũ tũc præſentia corporũ, quia ſibi cognata ſunt,quia eandẽ naturã habent,quia propriã eius concretionem , qualitatemq; tuent̃,exultat quodãmodo ac geſtit,totuſq; ſuauitate perfunditur. Guſtus uerò liquidioribus (ut patet) corporibus recreatur,delectat̃ eñ ſaporibus his, q humoris decocti, maturiq; naturã habent.Quippe cũ & ipſe (ut Platonici putãt) eadẽ proportione cõcretus ſit,quo fit,ut ſimili,& quaſi ſuo quodã familiari accedente,cũ eo ſuauiſsime conquieſcat.Odorandi præterea uis odoribus ijs reficitur maximè,qui inter aquę aëriſq; naturã cõmiſti ſunt,quod in pomis,floribuſq; percipitur,ſiquidẽ,& ipſa eandem naturã ab origine ſortita ſit.Aures inſuper eiuſmodi delectantur ſonis,qui ex puriſsimo aëre cõfecti

ſunt,

ſunt,atq; ex eadē,qua & ipſæ harmoniæ cōſiſtāt,itaq; uidemus ob naturæ diuerſitatē hos remiſsioribus,illos uehemētioribus,alios grauioribus,alios itē liquidioribus cōcentibus delectari. Oculis aūt,quod luci familiariſsimi ſint,ea uidenť eſſe gratiſsima,quorū natura quā ſimillima luce temperata eſt eiuſmodi uerò ea ſunt omnia, quæ ex colorū,qui oēs à luce proficiſcuntur pulcherrima temperatione reſultāt. Nec ſolū rebus his,quas ſenſibus haurimus ad uitā augendam reparandāq; naturam indigemus,uerùm etiā ad mētis peritiam cōſequendā,quo efficitur,ut ſenſus duabus de cauſis,optimis quibuſdā rebus,quæ extrinſecus offerunť indigeat,tùm quia ſibi cognata ac ſimilia ſint,ſingula uerò ſimilibus cōſeruari perficiq; neceſſe eſt,tùm quod ad rerū atq; artiū cognitionem,quæ res maximè à nobis expetiť,inſtruere poſsint. Quotiens igiť ea,de quibus diximus,ſenſibus offeruntur,admittunturq; intro penitus ad fruendū,ſenſuū indigentia illa,quæ antea cupidinem peperit expletur. Eaq;,quam quærimus,uoluptas ex hac indigentiæ repletione cōtingit. Hæc eſt igitur ſecūda Platonicæ definitionis interpretatio,quam neminē arbitror,modo ſanæ mentis ſit,uituperaturum,quapropter de his hactenus,pergamus ad reliqua. Tres ſunt Ariſtotelicorū aduerſus Platonem propoſitæ quæſtiones,prima quòd falſo uoluptatē uocauerit motionē. Alia,quòd nec repletio,nec à repletione uoluptas omnis eſſe poſſit. His omnibus nō meo quidē ingeniolo,nec eñ tantū mihi arrogo,ſed his, quæ ab ipſo Platone latiſsime diſputata ſunt,ſatis iam reſponſum arbitror, Poſtrema uerò Ariſtotelis obiectio fuerat,quod plurimæ uoluptates,cōtra Platonē,qui id negaſſet bonæ honeſtęq; forēt,cuiuſmodi ſunt,quæ ex actione,atq; uſu uirtutū,& cōtemplatione proueniāt. Ego uerò dixerim ſuperius à principe ac pręceptore noſtro propoſitū eſſe,q̄d huic obiectioni reſpondendū ſit. Quæ eñ in mente cōſiſtunt,uirtutesq; ſequūtur, Plato noſter (ut ſupra retulimus) non uoluptatis,ſed gaudij nomine nūcupauit,quapropter quòd uirtuti miſtū ſit,bonū eſſe,Ariſtoteli dabimus,nec tamen uoluptatē dabimus bonā eſſe, ſed gaudium, utitur eñ pro arbitrio ſuis quiſq; uocabulis,& nomine quidē diſcrepat Ariſtoteles à Platone,re cōgruit. Pythagorici uerò,Stoici,ac Cinici cū noſtris re pariter, ac noīe cōgruūt.

Opiniones uariæ quid ſit uoluptas, Prima opinio Ariſtotelis. Cap. V.

ARiſtoteles aūt,ut ad eius ſententiam deueniamus uoluptatis nomine utiť latius, eoq; uult non modo illā,quæ ſenſibus inhæreat iucūditatem,ſed illā,quoq;, quæ in mente conſiſtat ſignificari,quid uerò ipſa uoluptas ſit,magis annuere,quā exprimere uideť. Veruntamen quę de hac in ſeptimo,ac decimo de moribus diſputat,hoc q̄ dicā modo interpretari poſſumus. Tres ſunt (ut Ariſtotelis uerbis utar) animi poteſtas,quarū una nobis cū plantis cōmunis eſt,quā uegetandi uim nominat, cuius officia tria ſunt,alere propriū corpus,atq; augere,ac demū aliud extra ſe gignere ſimile,alteram deinde naturā animæ ſentiendi uim uocitat,quæ nobis cū cæteris quoq; animalibus cōmunis exiſtit. Senſuū uerò,alios intimos,alios externos eſſe,externi aūt, qui etiam ad propoſitū magis pertinent,quinq; ſunt,uulgari propemodū diuiſione notiſsimi,tertia uerò animi uis,ſolis ex omni animantiū mortalium genere hominibus cōuenit,eumq; intellectū mentemq; nuncupat. His addit mouendi poteſtatē,ſed eā,quòd ad propoſitū nil ualeat,dimittamus,de prima uerò animæ natura,quæ plantis cōuenit Philoſophi ueteres diuerſa ſenſerūt,ſiquidē Plato arborū herbarūq; animas tacitam quandā appetitionē,quem naturæ nixū uocat,habere putat. Empedocles nō modo naturalem inclinationem,uerùm ſenſum etiā plantis ineſſe uoluit. Anaxagoras aūt,ac Democritus uoluptate doloreq; eas affici,nec ſentiendi modo,ſed & cogitādi,& intelligēdi uim habere cenſent. At uerò Ariſtoteles,nec ratione,nec omnino ſenſu præditas,nec uoluptatis alicuius participes arbitrať,quo fit,ut nutriendi augēdiq; illa poteſtas nihil ad Ariſtotelis de uoluptate ſententiā conferat. Reliquæ igitur animæ uires,q̄bus uoluptatē attribuit,duæ ſunt,ex quibus unā (ut eius uerbis utar) intellectū,alterā ſenſum nominat,hiſq; ſuas actiones,quas cognitiones uocat,aſsignat. Intellectus igiť ſiue (ut latinè loquar) mentis,atq; rationis operationē, intelligentiā,cogitationem,cōtemplationemq; dici uult. Viſus uerò uiſionē,auditus auditionē,odoratus,odorationem,guſtus,guſtationē,tactus deniq; tactionē, ut uiſus quidē ipſa ſit animæ uis,ac natura,qua uidere quis poteſt,uiſio uerò actio ipſa, hoc eſt uidere,eodemq; modo in ſenſibus cæteris,uiſionē aūt (ut unū pro ſingulis proſequamur) duo potiſsimū habere principia,à quibus ueluti quibuſdā cauſis oriať,uiſum ſcilicet ipſum,in quo ſit,& inſuper rem externam,quæ cernitur,à qua uiſus excitatur,ut uideat,& uiſum

quidem animi uim,ac poteſtatem nominat Ariſtoteles. Quod aũt uiſu cernit̃ obiectũ,ui
ſionem uerò perfectã eſſe dicendam,cũ & animi uis optime affecta ſit,& illud quoq; , ꝗd
cernendũ eſt,obiectũ ſuapte natura ſit optimũ,& naturæ inſuper animæ conſentaneũ, ꝗd
ſi alterutrũ defecerit,uiſionem imperfectã fore,utriſq; uerò cõcurrentibus,perfectã,quę
uerò perfecta ſit uiſio,eandẽ quoq; iucundã eſſe,quæ perfectior,iucũdiorem,quæ perfe
ctiſsima,iucundiſsimã, Viſionem igitur(ut idẽ repetã)quia perfecta ſit,iucundã eſſe,per-
fectionem igitur uiſionis iucũditatem quandam uideri.Quapropter & uice uerſa iucun
ditatem uiſionis perfectionem eſſe.Cum uerò iucunditas,ac uoluptas,ut ad propoſitum
ſpectat,idem ualeant,effici uult,uiſionis perfectionẽ eſſe uoluptatem, quodq; de uiſu di
ctũ eſt,idem etiã de ſenſibus cæteris,deq; ipſa mente intelligi uolumus, in cunctis em̃ eſt
operatio propria,in auditu quidem,auditio,odoratu,odoratio,de cæteriſq; ſimiliter. Vo
luptas igitur cõmuni definitione apud Ariſtotelem nihil aliud eſt,niſi perfectio quædam
operationis animi,idẽ aũt cognitionis.Cumq; omnibus ſenſibus uoluptas inhæreat, uo-
luptas uiſus erit uiſionis perfectio,auditus auditionis,guſtus guſtationis, ac de reliquis
eodẽ modo,ut cuiuſq; uoluptas ſit propriæ operationis perfectio.Eſt aũt apud Ariſtote-
lem perfectio duplex,altera quidẽ prima,annexa altera,prima uerò illa eſt,quæ pars eius
naturæ,cuius perfectio uocat̃,exiſtit,uelut anima hominis,hæc em̃ hominis perfectio eſt
& pars quædã humanæ ſubſtantiæ,annexã uerò perfectionem illã dicimus, quæ cũ nulla
ſubſtãtiæ pars exiſtat,ſubſtantiã tamen ipſam conſequit̃,ac ueluti comes rei ipſius,quam
perficit,naturę annectitur,atq; adiungitur,cuiuſmodi eſt in iuuẽtutis flore pulchritudo,
nec em̃ pulchritudo iuuentus ipſa eſt,neq; pars aliqua iuuentutis,ſed ipſam ſequitur iu-
uentutẽ,atq; ornat,perfectãq; reddit,uoluptas igitur cũ ſit operationis illius,quæ in ſen-
ſibus,aut mente conſiſtit perfectio,quæ tandẽ perfectio hæc erit?prima ne?at hoc Ariſto-
teles utiq; negabit,Voluptas em̃,quæ uiſu efficit̃,nec ipſa uiſio eſt,nec pars aliqua uiſio-
nis.Erit igitur uoluptas in uiſu uiſioni quædã annexa,atq; adiuncta perfectio. Nam & ſi
in ipſa uiſione implicita ſit,neq; tamẽ uiſionis pars eſt ulla,neq; uiſio tota. Alioquin abſq;
uoluptate uiſio,quã ſæpe iam cõmemoro fieri nullo modo poſſet,uerùm ab ipſa orit̃ ui-
ſione,& quaſi comes cõſequitur,miſcetur illi,hęret,ornat,perfectamq; efficit,nam & dili
gentius,& perfectius quiſq; id agit,quod delectat,quod profecto notius eſt,quã ut pro-
batione aliqua indigere uideatur. Quamobrem nõ abſq; ratione uoluptas operationis il-
lius,cui cõpetit,ut cõtemplationis,uiſionis,auditionis,cæterarũq; omnium adiũcta quæ-
dã perfectio definitur,ꝗd ſi honeſtæ actionis fuerit,ipſa quoq; uoluptas honeſta ab Ari-
ſtotele nũcupat̃,ſin turpis,& ipſa turpis,mediæ uerò,uoluptas quidẽ eſt media,qua qui-
dem in re à pleriſq; ueterũ Philoſophorũ diſcrepat Ariſtoteles. Alij namq; uoluptatem
eſſe putauerũt rei cuiuſdã,quæ nobis cõueniat,naturã impoſitam ſenſibus, ueluti ſuauẽ
mellis linguæ ſaporem imbibitũ. Alij uerò uoluptatẽ rei cõuenientis perceptionem defi-
nire,ueluti cũ guſtui dulcedo liquoris apponitur,nec dulcedinem ipſam,neq; liquorem,
neq; guſtũ uoluptatem appellauerũt,ſed ipſam potius guſtationem, hoc eſt dulcedinis
perceptionem,quorũ ſententiam Auicenna probare uidetur. Nonnulli uerò nec ipſam
etiã ſuauis liquoris perceptionẽ uoluptatẽ eſſe uoluerunt,ſed illud potius animi iudiciũ,
quod primã ſenſuum apprehenſionẽ,quam pleriq; phantaſiam uocant,ſequatur. Primo
namq; ſenſum,ꝙ ſapor dulcis ſit,noſſe,poſtmodũ quòd bonus aſciſcendusq; ſit iudicare,
id pleriq; iudiciũ uoluptatis nomine ſignificari putãt. Nec defuerũt,qui neq; ſuauem ſen
ſibus impoſitã qualitatem,nec eiuſdem qualitatis perceptionẽ,neq; iudiciũ uoluptatem
uocauerint,uerùm cõmotionem quandã corporis,ac ſenſus,quæ quidem perceptionem
ipſam iudiciumq; conſequitur,ueluti liquefactionem,effuſionem,elationem,exultatio-
nem,petulantiam,atq; his ſimilia. At uerò alij quidam ipſam membrorum ſuauem,et gra
tam,quæ ante iudicium fit,concitationem, titillationemq;, uoluptatem eſſe iudicauerũt.

Opiniones Peripateticorum de uoluptate. *Cap. VI.*

ARiſtoteles aũt horum nihil uoluptatẽ nũcupare uidetur. Cæterũ apprehenſionis
ipſius quãdam perfectionẽ,ut prior quidẽ dulcedinis perceptio ſit, ex hac aliud
quiddã naſcat̃,eius quaſi comes,& annexa perfectio, eademq; uoluptas exiſtat.
Quid uerò ſit huiuſmodi perfectio,quã uoluptatẽ nominat,nũꝗ ſatis(ut uidet̃)
explicuit. Peripatetici aũt,q̃ fluxerũt ab Ariſtotele,dũ id, quod ab eorũ principe obſcurè
dictũ fuerat,explicare,& in lucẽ edere uellent,in diuerſas ſunt ſententias diſtributi. Nam

alij

alij quidem in ſenſibus,alij uerò in eo,qui ſenſus ſequit̃ appetitu uoluptatẽ collocauere. Et qui in ſenſibus,diuerſis quoq; modis Ariſtotelẽ interpretantur. Et em̃ nonnulli duas in ſenſibus eſſe putant perceptiones,quarũ prima ab ijs,quæ extrinſecus offerũtur in animũ quodãmodo proficiſci,ac fluere uidetur,altera uerò ab animo magis profecta, ad ea, quæ extra ſunt porrigi. Primo namq; animus exempli gratia dulcedinẽ percipit, quę prima perceptio ex ipſius rei,quæ obiecta eſt ſuauitate oriri uidet̃. Deinde conſiderat ſe dulcedinẽ conſecutũ fuiſſe,illã percipere,habere,eaq; perfrui,atq; hanc illi ſecundam animi perceptionem,ſeu cogitationẽ,ſiue meditationem,ſeu animaduerſionẽ,uoluptatem appellatã eſſe ab Ariſtotele cenſuerunt,ut uoluptas ſit illa ipſa cõſideratio,qua bonorũ præſentia ſe frui quis cogitat. Nonnulli non ſenſum,cũ ſeſe dulcedinem conſecutũ animaduertit offerri,& quaſi erigi,& quandam uelut hilaritatem cõcipere,ac per ſe ferre,eamq; uoluptatem ab Ariſtotele dictã arbitrantur. Itaq; uoluptatem eſſe eleuationem,ſiue hilaritatem animi adepti iam illud,quod cupierat bonum. At uerò qui uoluptatẽ in ea parte animi,qua appetimus poſuerũt,duas appetitus proprietates eſſe putant, Vna quidem moueri nos,ad eaq; inclinari,quæ procul à nobis ſunt bona,nec dũ illa fuerimus conſecuti. Altera uero in eo,quod adepti iam conſecutiq; ſumus cõſiſtere,primã,cupiditatem,alteram,quietem nuncupant,& illã quidem moleſtia,ſollicitudine,cura,anxietate,plenam eſſe uolunt,hanc uerò ineffabili quadã ſuauitate perfuſam,eãq; uoluptatem à Peripateticorũ principe nũcupari,ut nihil aliud uoluptas eſſe dicat̃,niſi terminus quidã,ſiue quies, appetitus in bono,quod iam fuerit conſecutus. Vnde Lucretius,requies inquit hominũ diuumq; uoluptas. Cæterum quid ipſa quies ſit,nõ eodem oẽs modo expoſuerũt. Alij namq; ceſſationem ipſam,ac ueluti finem aliquem appetendi quietẽ definiunt, Appetitũ & em̃ cum id,quod cupierat bonũ adeptus fuerit,ab appetẽdo deſiſtere. Itaq; ſollicitudine & anxietate uacare,quæ uacatio quies ipſa ſit,eademq; uoluptas ab Ariſtotele nũcupata. Ideoq; uoluptas eſt,ut iſti definiũt,acquiſitio,quod cupitũ fuerat bono,ab omni appetendi ſollicitudine & anxietate uacatio. Non nulli uerò Peripatetici aliquid huic uacationi aliud addiderunt. Carere quippe omni moleſtia non dũ plenã,ac perfectam uoluptatis naturã poſsidere. Fieri uerò integram,atq; abſolutã,ſi in eo ipſo ſtatu ſic omnis appetitio cõquieſcat,ut nõ modo non ulterius appetat quippiã,ſed huic,quo fruitur bono totis neruis,ac uiribus hæreat,aſſentiatur ſibi eſſe ſatis,atq; in id penitus diffundatur. Eſt ergo,ut cenſent iſti,uoluptas aſſenſio,atq; diffuſio appetitus in id, quod poſsideat bonũ, q̃ fit ut medijs in uoluptatibus liqueſcere corpus totũ,ac diffluere uideatur,cũ omnis animi,corporisq; uis,ac motus in id,quod extrinſecus obijcitur,inclinetur,ac penitus rapiatur. Eiuſcemodi uerò diffuſio non modo in corporis membris partibusq; , uerum etiã in appetitu naturaq; animi eſſe debet,neq; em̃ in rem aliquam corpus niſi appetitus inpulſu animiq; poteſtate diffunditur. Quapropter & ipſum quoq; appetitũ animumq; diffundi neceſſe eſt,atq; auidiſsime affigi,& hærere illi,quod propriæ uideat̃ naturę congruere. Omnis igitur huiuſmodi animi,appetituſq; nixus,copulandi,hærendi,affigẽdi ei, quod iam poſsidetur bono uoluptatẽ continet,nec aliud quicquã,ut iſtis placet,uoluptas eſſe uidetur,niſi aſſentiri,hærere,affigi præſenti bono,in idq; diffluere,penituſq; diffundi,modo hæc intelligas in animo,in eaq; animi parte,quæ appetendi uis nominata eſt fieri. Nam huiuſmodi motus in calore quoq; ſanguine,ſpiritibus,totoq; corpore reperit̃, qui nec tamẽ uoluptas eſt,nec pars aliqua uoluptatis,uerũ ab ea q̃ in animo eſt diffuſione,aſſenſione,q; quã uoluptatẽ dicũt,illa quoq; corporis liquefactio,effuſioq; ueluti ueſtigia quędã intimę uoluptatis,pficiſcunt̃. Nã qualia hęc in corpore ſunt,talis et in aio uoluptas exiſtit.

Quæ Platonicorum cum Ariſtotelicis concordia,& quid Plato de ſenſibus,& affectibus, Cap. VII.

HAec eſt igitur Peripateticorũ de uoluptatis definitione ſententia,quam ipſe arbitror,ne minima quidẽ in parte à Platonis noſtri ſententia diſcrepare,niſi q̃d Ariſtoteles latius loquitur eodẽ nomine uoluptatis,& eã,quæ in mente eſt,iucunditatem,& eã quæ in ſenſibus nominans. Plato uerò uoluptatẽ uocat eam,quæ ſenſibus accidit,quod uerò in mente eſt,id gaudiũ nuncupat. Quinetiam interdũ & ipſe Plato uoluptatis & gaudij nomina confundit,utroq; uocabulo utens ad utrunq; ſignificandum, Nomine igit̃ uel nullo modo,uel uix,ac minimo diſcrepant,ex uerò re congruant teſtes eſſe poſſunt non nulli Platonis libri,nec nõ Platonici plerıq; haudquaquã Philoſophi contemnendi. Nam Apuleius,Calcidius,Contius,Ptolemæus Platonici nobiles eo,

quem breuiter referam,modo Platonis ſententiã obſcuriſsimis in Timæo uerbis poſitã, interpretantur,ſenſum profecto aiunt à Platone primam animi perceptionẽ,quæ ab ipſa corporis paſsione naſcatur,intelligi. Et eñ rerum omniũ,quæ noſcẽdæ ſunt, ſpecies quaſ dam ad nos fluere,ſenſuũ foraminibus hauriri in eo,qui in cerebri uentriculis eſt,ſpiritu imprimi,atq; conſignari,eiuſmodi rerũ ſpecies in ſpiritu,quod quidẽ corpus eſt tenuiſsimum,atq; perlucidum figuratas pulſare animũ,atq; efficere,ut illa ipſa obiecta externa, quorum hæ ſunt imagines intueatur,atq; percipiat,hanc animi perceptionem ab ipſa cor poris paſsione impulſuq; naſci uidemus,ſpiritus ſiquidẽ ab externis motus corporibus, ipſe animũ conſimili pulſat,formatq; imagine. Cum igitur eiuſmodi perceptio à ſpiritus impulſione naſcatur,cõſequens eſt eam à corporis paſsione,id eſt,pulſu motioneq; profi ciſci,q̃d imitatus Aurelius Auguſtinus Platonicus bonus in eo libro,qui de animi quan titate inſcribitur. Senſus eſt,inquit,paſsio corporis per ſeipſam non latens animam,id eſt, per ipſam corporis ſpeciem ſenſibus hauſtam eiuſdem quoq; paſsionem corporis,prima quadã,et propria imagine percipi. Ex quibus fit,ut gemina corporis paſsione ſentiamus. Nam cerebri ſpiritusq; impulſu externorũ corporum paſsiones apprehendimus. Paſsionem uerò illam,quam corpus proprium extrinſecus accipit,Platonici bifariam diuidũt, quarum una leniat corpus,ac mulceat,nec tàm membra,uiſceraq; pulſet,quã palpet,atq; titillet,altera uerò aſperius,ac durius agitet. Cũ uerò animus primę illi corporis motioni, cuius mulcere propriũ eſt,conſentiat,uoluptatem fieri,cum ab altera,quam aſperã dicimus,abhorreat,atq; deſciſcat,dolorem aſſerunt. Aſſentitur aũt animus corporis motioni, cũ ei libenter adhæret,affigiturq;,copulatur,perfunditur,atq; in ea ſuauiſsime conquieſcit. Quapropter Aurelius Auguſtinus uoluptatẽ definit appetionis ipſius cũ eo, quod amauerit unionẽ. Non ne & hoc idem Peripatetici uoluptatẽ ſuperius definiere,requieſcere animũ,perfundi,ac penitus copulari? Quid ergo reſtat,cur non dicant Platonici,Peripateticiq; unũ,atq; idem de uoluptate,& dicere pariter,& ſentire? Quo alio diſcrepãt? niſi q illi conſentire animũ,iſti quieſcere,ac ſiſtere dicunt,imò & ob hoc nihilo diſcrepãt, nec eñ quieſcit animus unquã,niſi cõſentiat,nec conſentit quidẽ,niſi pariter & quieſcat.

Quomodo Peripatetici diuidant uoluptatem,& de uiribus animæ. Cap. VIII.

QVID ergo Platonici,ac Peripatetici de uoluptatis definitione tradiderint, & quemadmodum in idem utrorumq; diſputationes cõueniant,ſatis iam arbitror declaratum. Quod uerò de uoluptatis diuiſione Peripatetici ſenſerint exequamur. Omnem Peripatetici naturã hominis ex anima conſtare putant,& corpore,animam uerò in duas partes,ut ad propoſitam quæſtionem pertinet,mentem uidelicet,ſenſumq; diſtribui,rurſusq; mentem uim pariter geminã,naturamq; habere. Earum profectò unam in ueritatis indagatione,alterã in conſultatione,& actione uerſari, atq; illum(ut eorũ uerbis utar)contemplatiuũ intellectum,hũc actiuum nominant,illius proprium eſſe rerũ earum,quæ naturæ ordine cõtinentur,cauſas,proprietates, progreſſusq; perquirere,ſolaq; ueritatis contemplatione contentũ eſſe,huius aũt opus dici uolũt,quæ augenda,fugiendaue ſint,cõſultando diſcernere. Senſuũ uerò alios quidem intimos,externos alios uocant. Intimos(ut uult Auerrois Peripateticorũ interpretum acutiſsimus) quatuor,in ſpecies diuidunt,quorũ primus oẽs,quæ per externos quinq; ſenſus hauriun tur imagines colligat,atq; percipiat,ob idq; cõmunem ſenſum appellant. Altera deinde uis imaginandi ab ijs nuncupata eſt,cuius officiũ ſit,cũ ipſa nihil perſentiat imagines,quę à prioribus ſenſibus acceptæ ſunt,retinere,eaſq; tertiæ ſentiendi naturæ, quã illi phantaſiam,exiſtimandiq;,ac cogitandi uim dicũt,afferre,cuius opus eſſe arbitrantur,ut ijs acceptis imaginibus,quid,aut quale ſit id,cuius illæ imagines ſint,iudicet,atq; percipiat, eaq; ipſa,quæ diſcreuerit,ſiue coniunxerit,ſeu cõceperit iudicando, poſtremæ cerebri ipſius, ſenſusq; particulæ,quã memoriã dicunt,ſeruanda cõmendet. Senſus uerò illos externos qui ad id,quod quærimus magis ualent,quinq; in ſpecies,quæ cũctis notæ ſunt, diuidũt, eoſq; ſic inuicẽ ſeſe habere putent,ut qui eminentiorẽ corporis locũ poſsident, puriores ſimplicioreſq; ſint. Reliqui craſsiores. Ideoq; uiſum auditu,hũc odoratu, odorandi uerò uim guſtu,hũc deniq; tactu puriorẽ uideri. Nã ad uiſum lux,atq; colores. Ad aures ſoni. Ad nares odores. Sapores ad guſtum,ſoliditas uerò,ac mollicies,caloreſq;,et frigus ad tangendi uim pertinent. Quapropter quo lux,colorq; ſono,ſonus odoribus, hi uerò ſapore. Sapores aũt ijs,quæ tactui ſubijciunt puriores exiſtunt,eo uiſus auditui,hic nariũ ſenſui.

Senſus

Senſus hic guſtui, guſtus deniq; tactui, puritate, dignitateq; præſtant. His autem quinq; uiribus ſentiendi, quinq; pariter in corpore (ut illi uocant) organa atq; ſubiecta, & quaſi fundamenta quædā attribuuntur. Nec aliud quicquam hæc eſſe uidentur, niſi corporis quædam affectiones, quas alij diſpoſitiones, alij qualitates, nonnulli complexiones nominant, quæ elementorum uaria cōmixtione diuerſis in partibus corporis diuerſæ naſcuntur, ac ſunt diuerſorũ quoq; ſenſuũ fundamenta. Alia namq; corporis affectio eſt, qua uidendi poteſtas ſuſtinetur, ac uiget. Alia uerò qua audiendi, idē q; eſt de reliquis omnibus iudicandũ præter has quinq; ſeu affectiones, ſiue ſubiecta, quinq; pariter inſtrumenta, ſolidioraq; corporis membra, quibus tum ſenſus, tum etiã affectiones ipſe inhæreant, uelut receptacula quædam adinuenta, cōſtitutaq; ſunt, oculi namq; uaſculorũ inſtar affectionē uimq; uidendi recipiunt, cæteraq;, ut perſpicuũ eſt, corporis membra certo quodam ordine cæteris qualitatibus, ac ſenſibus aſsignantur. His præterea membris, inſtrumentisq; proprij quidam motus, qui cuiuſq; affectũ intimum demonſtrare uidentur, innati ſunt. Itaq; in ipſis animi perturbationibus, modo rubeſcere, modo palleſcere, & alias quidem cōtrahi, ac rigere, alias uerò diffluere, & quaſi liqueſcere cernimus. Ad hęc omnia, quæ longo iam ordine dinumerauimus uoluptatem, ita pertinere Ariſtoteles arbitratur, ut in ea mēte, quam contemplatiuã appellat, perfecta quædam atq; abſoluta uoluptas inſit. In cæteris deinde hominis partibus gradatim degeneret. Nam ſeptē (ut putat) de cauſis, prima illa uoluptas, altera, quæ in actiua mente ponitur, uoluptate perfectior eſſe uidetur. Omnis eñ, quæ ex ueritatis indagatione contemplationeq; ſuſcipitur uoluptas honeſta eſt, ac laude dignisſima. Cũ uerò mens altera de rebus agendis fugiendisq; deliberat, gaudetq; eiuſmodi rerum electione, non omnis tamen uoluptas illa laudari ſolet. Quę ex his cōſilijs actionibusq;, quæ legibus optimis aduerſantur, prouenit, merito uituperatur, ueluti ſi mens conſilio contra patriæ, parentumq; ſalutem, contraq; ius ſuſcepto gaudeat, cũ honeſtis actionibus delectatur, uoluptas honeſta eſt, cũ uerò medijs, illa quoq; eſt media, quo fit, ut prima in mente, unum duntaxat gaudij genus, idq; laude dignum exiſtat. In altera uerò tria (ut diximus) genera, honeſtum, turpe ac mediũ reperiantur. Illa quoq; ratio, qua ille in decimo de moribus utitur, non parũ ad id, quo de agimus ualet, diutius eñ contemplari nos inquit, quam aliud quid uis agere poſſe, cũmq; ueritatis inquiſitio firmior, ſtabiliorq;, quam quodlibet agendi officiũ ſit, neceſſe eſt eam quoq;, quæ ex illa prouenit uoluptatē ſtabiliorem, ac perfectiorem exiſtere. Adde quod ſapientis uita contemplatioq; pauciorũ quam ciuilis indiget, quapropter illius uoluptas, cũ ipſa quoq; paucis minimisq; contenta ſit, proculdubio magis ex ſeipſa ſufficiet, ac perfectior iudicabitur. Eſt præterea pars ea mentis, cui naturæ contemplationē tribuimus, altera ut nemo, utiq; negaret, perfectior, proptereaq; pręſtantiorē cæteris omnibus uoluptatē affert. Cumq; actiuæ mentis motus agitatioq; ad aliud quoddã, aut eligendũ, aut reijciendũ feratur, primæ uerò mentis contemplatio ſeipſa contenta ſit, nec aliud omnino quicquam præter ſeipſa deſideret, neceſſaria ratione conficitur, uoluptatem, quæ contemplationi propria eſt, ſui duntaxat gratia deſiderari. Alteram uerò aliud præter ſe quiddam uelut finem expetere, atq; idcirco primã illam admodũ præſtantiorem iudicandam eſſe. Accedit ad hæc, quod prima cuiuſq; pars atq; perfectior, totius quaſi uicē appellationemq; gerit, ex quo ſequitur, ut cum hominũ quiſq; pluribus ex partibus conſtitutus ſit, ea tamen, quæ contemplationi deputata eſt, quia cæteris dignitate præſtet integram penè naturam hominis cōplectatur, eaq; maximè homo, ut Ariſtoteles inquit, exiſtat, quamobrē, & illius actio nobis præcipuè congruit, atq; ineffabilem continet uoluptatē, quę eñ natura cognatiora ſunt, maiorē utiq; uoluptatem afferre ſolent. Poſtrema uerò Ariſtotelis argumentatio probat, propriã immortalium Deorũ operationem in ſola cōtemplatione cōſiſtere, ideoq; neq; quicquam in nobis præter primã (ut diximus) mentem contemplationemq;, atq; eã, quæ ex illa oritur, uoluptatē, quod Deo cognatũ ſit, ineſſe uidetur, quod ſi uoluptas huiuſmodi, quia ſola Dijs immortalibus cōuenit, maximè diuina eſt, reliquis omnibus uoluptatibus præſtantior merito iudicabitur. His igitur argumentationibus, ut cōtemplandi uoluptatem illi, quæ agendo percipitur, anteponeret, Ariſtoteles utebatur, uerùm ad eas iam, quæ quaſi titillant ſenſus, & ad eos ſuauitate quadã affluunt, atq; illabũtur, deueniamus. Has in duas ab Ariſtotele ſpecies diuiſas cōperimus, è quibus aliæ quidem naturales, aliæ contra naturam eſſe uidentur, atq; naturales eas uocat, quæ cum naturam reficiant, ab

ciant,ab omnibus,aut pluribus appetũtur,easq́ pari quoq́ numero bifariã diuidit, quarum aliæ cunctis animantibus æquè cõmunes ſunt,aliæ uerè ſingulis pro diuerſitate naturæ quodammodo propriæ,atq́ cognatæ,namq́ quod cibum cũcta,potũq́, ac Veneris uſum expetunt,communis naturalisq́ libidinis,ac uoluptatis eſt proprium,quod aũt ſingula pro naturæ diuerſitate ſingulis,certisq́ rebus uariè delectantur,aliisq́ alia gratiora contingunt,id naturali quidem,attamen propriæ uoluptati competit,nam cum id uoluptariũ cuiq́,quod eius naturæ congruit,uideatur,diuerſæq́ ſint diuerſorũ animantium affectiones,atq́ naturæ,neceſſe eſt differentibus animalibus ea quoq́,quæ congruant diſcrepare. Atq́ idcirco certam,& quaſi propriã ſingulis animantibus cupiditatẽ (ut inquit Heraclitus) uoluptatemq́ competere. Delectat enim quenq́,quod naturæ ſuæ ſit aptũ, trahit ſua quenq́ uoluptas. Atq́ hæ ſunt,quas naturales appellat,contra naturã uerò eas eſſe uult,à quibus uniuerſum penè hominũ genus abhorret,easq́ in tria diuidit genera. Alias eñ flagitioſa quadã corruptaq́ natura,alias conſuetudine peſsima,nonnullas morbis,aduerſisq́ caſibus euenire,peruerſitate uerò naturæ contigiſſe ſcribis Ariſtoteles, ut mulier quædam prægnantiũ uiſcera reſcindere,puerosq́ uorare ardentiſsime niteretur, uel quod de efferatis quibuſdam Gentibus circa Pontũ ferunt. Alios eñ crudis,alios humanis carnibus delectari,nonnullos tradere natos inuicem,ut in conuiuiis comedantur. Trogoditas uerò,ſerpentinis carnibus ueſci. Diuturna quoq́ conſuetudine plerisq́ contingit,ut pilorum euulſione,aut unguium eſu delectentur. Sæpe etiã,aut animi,aut corporis morbis id euenit,ut ille,qui matrem immolauit,comeditq́,& qui patris,ac filiæ carnibus,ut ueſceretur utrunq́ decoxit,quiq́ conſerui iecur ardenter concupiuit,eoq́ interfecto ſumma cum uoluptate uorauit. Nos quoq́ uidimus certo corporis morbo affectos,alios quidem lapillos,alios gypſum,nonnullos terram,quoſdam carbones,alios calcem,ut prægnantibus ſæpe accidit,dentibus auidiſsimè terere. Tria hæc contra naturam genera uoluptatum,non humani, ſed ferini immanisq́ eſſe putat ingenii,unde eiuſmodi uoluptates,in eo,qui de moribus inſcribitur ſeptimus,immanes appellat. Ex his,quæ hactenus numerauimus,tria eſſe uidentur apud Ariſtotelem genera uoluptatũ,prima quidem in contemplatione,altera uerò in conſultatione,atq́ actione uerſatur,& utraq́ ſane in mente,ſed diuerſo quodam (ut diximus) modo conſiſtunt,tertiã deinde in ſenſibus poſuimus,eamq́ in duas diſtribuimus ſpecies,naturalem ſcilicet,& cõtra naturam, naturalium uerò alteram cõmunem,alteram propriam nuncupamus,immaniũ præterea unam corrupta,flagitioſaq́ natura,alteram uitioſa conſuetudine,tertiam morbis cõtingere,primam igitur,quæ ex cõtemplatione naſcitur uoluptatem,quod Deo ſimillima ſit,quodq́ non,ut homines,ſed ut Dii ſumus,nobis cõtingat,diuinam uocitat,eam uerò,quæ actiuę mentis eſt propria,honeſtam ſane,non tamen diuinam nominat,eſt eñ honeſtas non ipſa quidem diuinitas,ſed perfectum quoddã diuinitatis ſimulachrũ,atq́ imago,unde ſecunda mens,atq́ uoluptas à prima degenerat,q̃d primæ diuinitas,alteri uerò diuinitatis ſimulachrum tribuatur. Quæ aũt corpus deliniũt uoluptates,nec diuinitatis amplius,nihiloq́ magis honeſtatis participes eſſe queunt,quippe cũ honeſtas ſolius mentis decor,pulchritudo,atq́ ornatus exiſtat,atqui is ornatus partiũq́ omniũ conuenientia in mentis habitu honeſtas,in affectib. moderatio,in actionibus modeſtia,in operibus ordo,in corpore forma à plerisq́ Platonicis appellatur,habent tamen & ipſę,quæ ſenſus mouent uoluptates exiguã quandam honeſtatis imaginẽ. Quę eñ ex iis mentis rationisq́ legibus obſequuntur,ob eamq́ cauſam moderatæ fiunt,ob hanc ipſam moderationẽ honeſti,atq́ decori naturam imitari uidentur,cũq́ honeſti appellatione haud omnino dignæ ſint, boni uocabulo ab Ariſtotelicis appellant aquæ effrenatiores,minusq́ rationis participes ſunt,eas nec diuinas,nec honeſtas,nec denique bonas, ſed uituperatione potius dignas,ac malas eſſe cenſet,cumq́ nõ adeò modũ exceſſerint,ut ab hominũ moribus ingenioq́ abhorrere penitus uideantur,uitioſas quidẽ,humanas tamen uoluptates nominat, easq́ in duas diſtribuit partes,alias eñ appetitionẽ duntaxat corrumpere,ut qui his afficitur, appetat profectò præter rationem,& agat,neq́ id tamen cõſulto efficiat,nec agendũ extra perturbationem cõſtitutus exiſtimet,ſed quodã deinde ardore libidinis excreſcente contra id,quod recta aut mens elegerat, inclinetur,atq́ trahatur,eiuſmodi uerò incontinentis animi uoluptates eſſe putat,alias uerò non modo appetitionem,uerũ etiã mentis iudiciũ deprauare,ut & contra quam deceat concupiſcat,& id ipſum agendũ bonumq́ mens iudicet,

conſultoq́

conſultoq́ꝫ eligat, pro uiribus uoluptati corporis indulgere, easq́ꝫ, quæ ſic mentem occęcant intemperantis hominis uoluptates eſſe probat. Omnes tamen, quas hactenus in ſenſibus poſuimus humanæ uidentur. At uerò cùm ab hominum conſuetudine ingenioq́ꝫ alienæ uoluptates homini cuipiam, uel peſsimè nato, atq́ꝫ educato, uel morbis extra ſepo ſito dominantur, quoniam beſtiarum potius, quàm humani ingenij propriæ ſint, ſeruiles, atq́ꝫ immanes appellat. Sed hæ omnes, quas ſenſus nobis porrigunt uoluptates, in quinq́ꝫ ueluti gradus, pro numero quoq́ꝫ ſenſuum ab Ariſtotelicis digerũtur, atq́ꝫ eas eundem, quem & ipſi ſenſus ordinẽ tenere cenſent, ut uidendi uoluptas, illa, quam aures pręſtant, purior, ac dignior ſit, aliæq́ꝫ ſimiliter alijs eodem ordine puritate dignitateq́ꝫ præſtent.

Voluptates auditus, atq́ꝫ uiſus, excellentiores ſunt cæteris ſenſuum uoluptatibus. Item de omnibus ſenſibus, & inſtrumentis eorum. Cap. IX.

EST autem ratio quædam optima à Platonicorum principibus adinuenta, qua oculorum, atq́ꝫ aurium uoluptates, cæteris, quas corpus offert, omnibus præferũt, ſoni quippe, & hæ quæ oculis cernũtur figuræ, optima quadam atq́ꝫ aptiſsima partium coniunctione conficiuntur. Id autem abſq́ꝫ proportione fieri nequit, nec abſq́ꝫ ordine eſt ulla proportio. Ordo autem maximè rationis eſt proprius, quo fit ut in pleriſq́ꝫ ſonis, figuriſq́ꝫ, quibus ille compoſitionis ordo inſit, ueſtigium quoddam rationis ineſſe uideatur, quæ quidẽ rationis imago in cantuum, uocumq́ꝫ numeris, harmonia, in partium uerò membrorumq́ꝫ conuenientia, pulchritudo à Platonicis nuncupatur, quo efficitur, ut hæc non modo auribus, atq́ꝫ oculis blandiantur, ſed mentem quoq́ꝫ rationẽq́ꝫ his ipſis, quæ in ſe continent rationis ueſtigijs moueant, cumq́ꝫ maximam cum mente naturæ cognationem habeant, occupant eam penitus, rapiuntq́ꝫ, ac ineffabili quadam complent animum uoluptate, atq́ꝫ ijs duabus imaginibus uoluptatibuſq́ꝫ duæ quoq́ꝫ furoris diuini ſpecies, ut in libello de diuino furore latius diſputauimus oriuntur. At uerò odores, ſapores, calidum, ac frigus, cæteraq́ꝫ eiuſmodi, quæ ad olfactum, guſtum, tactumq́ꝫ pertinent, nec harmoniam, nec proportionem, neq́ꝫ ordinem, multoq́ꝫ minus ſimilitudinẽ aliquam rationis habere, aut præ ſe ferre uidentur. Itaq́ꝫ ſenſuum duntaxat corporiſq́ꝫ naturã permulcent, menti uerò haud nullo modo, aut uix congruunt. Proptereaq́ꝫ, quæ ex his proficiſcuntur uoluptates, nec rationis, nec dignitatis quicquã poſsident, nec aliquod menti (ut ita dixerim) pabulum afferunt. Accedit ad ea de quibus paulo ante Peripatetici diſputabant, quod ſentiendi uis, quo craſsior eſt, eo pluribus animantibus competit. Vnde non omnibus uiuendi, aut audiendi poteſtas à natura tributa eſt. Pluribus, odorandi, guſtandi forte omnibus: tangendi deniq́ꝫ, quod omnibus animalibus inſit, nemo utiq́ꝫ dubitaret. Eodem quoq́ꝫ modo horum ſeſe uoluptates habebunt, ut aliæ quidem alijs cõmuniores, uilioreſq́ꝫ iudicentur: uerùm ex omnibus eas, quæ in guſtu, tactuq́ꝫ poſitæ ſunt, communiſsimas, atq́ꝫ uiliſsimas eſſe conſtat, quapropter eas Ariſtoteles ferinas, ſeruiles, abſurdas eſſe dicit. Plato incontinentiſsimas atq́ꝫ furioſiſsimas. Hippocrates autem (ut ſuperius diximus) ex illis alteram comitiali morbo ſimilẽ iudicauit. Nec uero illud parum ualet, quod omnes penè, qui circa mores philoſophentur, eos, qui in his duabus uoluptatibus modum exceſſerint, incontinentes, aut intemperantes dici uolũt. At circa reliquas uoluptates, quod magis admodum liberales ſint, neq́ꝫ incontinentiam neq́ꝫ intemperantiam poſuerunt. Hactenus tria, quibus uoluptas tribuitur, mentem uidelicet contemplatiuam, atq́ꝫ actiuam, ſenſuſq́ꝫ retulimus. At uerò poſt ſentiendi uires, affectiones ipſæ, membraq́ꝫ corporis, quæ ſenſibus ſubiacent diſponuntur, quæ cum nec delectationem, nec moleſtiã per ſeipſa percipiant: ipſis tamen motibus concitationibuſq́ꝫ corporeis, quibus aut iucunditas, aut dolor infertur ſenſibus, ſubijciuntur. Vnde fit, ut ipſa quoq́ꝫ membra uoluptatis intimæ ueſtigia quędam tenere uideantur. Atq́ꝫ hanc ipſam uiſcerum, partiumq́ꝫ corporis agitationem, quæ intra gaudendum dolendumq́ꝫ fit, pleriq́ꝫ Philoſophorum ueterum uoluptatem, ac dolorem appellauerunt. Alij uero ipſam naturæ manifeſtam ſenſibus refectionem, uoluptatem eius autem, quod naturæ proprium eſt, reſolutionem, imminutionemq́ꝫ dolorem eſſe cenſuerunt. Cæterum præter has intimas motiones externi quidam geſtus, qui occultarum affectionum ſigna præbeant, ſubſequuntur, nec defuerunt, qui ea ipſa ſigna uoluptatis, doloriſq́ꝫ nomine nuncuparent. Sed huius opuſculi breuitas, exigere uidetur, ut Ariſtotelicæ diſputationi finem imponamus, idq́ue

iam fiet,ſi hoc prius admonuerimus,ut quotiens in hac ipſa diſputatione uoluptas à nobis in mente poſita eſt,intelligatur in ea mentis parte,quæ appetit, & uult quippiam poni,mentis enim pars una cogitat,conſideratq;,altera meminit,tertia uult,& ſi aliter diuidi queat,hæc tamen ad præſens ſufficient. Nec eſt aliud quicquam mentis uoluptas, niſi illa ipſa perfecta,grataq; aſſenſio,qua uoluntas in eo,quod mens conſiderat,utpote familiari,ac ſibi proprio penitus conquieſcit.

Opiniones Stoicorum,aliorumq;,de uoluptate,omnibusq; affectibus. Cap. X.

HAec igitur ad Ariſtotelis ſententiam ſatis eſſe debent. Ad Stoicos deueniamus, Stoici igitur quorum princeps Zeno extitit,gaudium non ſecus,ac Plato definiunt,uoluptatis uerò,ac lætitiæ nomen confundunt inuicem ſæpius, atq; idem utroq; nomine diſputando deſignāt. Cum enim ita mouemur,ut in bono ſimus aliquo,dupliciter id contingere putant. Nam cum ratione mouetur animus,placidè,atq; conſtanter id gaudium dici uolunt,cum uerò effuſe inaniterq; exultat, lætitiam geſtientem uoluptatemq; nuncupant,quam ita definiunt irrationalem animi elationē exiſtimantis magno quodam bono ſe frui,quanquam Cicero ſecundo de finibus ijs nominibus ita nos Latinè uti uult,ut gaudium,lætitiaq; ſola in mente cōſiſtant,uoluptas uerò cum ſenſibus præcipuè tribuatur,ad mentem quoq; transferri poſsit. Eſſe lætitiam mentis elationem exiſtimātis ſe magno bono frui,gaudium uerò rationalem mentis elationem,uoluptatem eſſe illam,quæ ſenſibus percipitur,ſuauitatem eamq; ad mentem quoq; transferri poſſe,atq; eam ſemper in mente eſſe uituperandam. Hęc ille cum de Philoſophia diſputat,cumq; harum rerum differentiam exprimit. Reliquis uerò in locis uoluptatis nomē, & pro gaudio,& pro lætitia ſæpius ponit. Ariſtoteles autem à Cicerone,ac Stoicis plurimum diſſentire uidetur,cum nec gaudium neq; uoluptatem aliquam lætitiam dici uelit. Nam cum in eo,qui de moribus ſecundus inſcribitur,affectus dinumeraret,lætitiam interpoſuit. Adiecit deinde eos eſſe affectus,quos uoluptas,aut moleſtia ſequitur,quo fit, ut uoluptas apud Ariſtotelem affectus eſſe non poſsit, alioquin falſum eſſe,quod paulo ante dixerat neceſſe eſt. Nam cum uoluptas ſeipſam ſequi nequeat,qui eam affectum uocauerit,is uoluptatem omnes affectus ſequi,quod poſuerat Ariſtoteles, negare uidebitur. Præterea,cum in eodem ſecundo affectus animi motus appellauerit. In decimo uerò uoluminis eiuſdem uoluptatem nullo pacto motum uocādam eſſe demonſtret, quis non intelligat Ariſtotelem eam eſſe affectum penitus negauiſſe? Cum ergo uoluptas huius ſententia,neq; motus,neq; affectus ſit,Lætitiam uerò affectum eſſe uoluerit,neceſſaria ratione concluditur,uoluptatem atq; lætitiam inter ſe admodum diſcrepare. Nec uerò lætitia apud Peripateticos talis eſt,ut animo dum bono præſenti fruitur,abſit, eſſe namq; illā animi motum,nemo inter Peripateticos dubitat. Et enim affectus,cum appetitus paſsiones quædam ab ijs definiantur,paſsio uerò eorundem opinione fluxus, motusq; exiſtat, motiones erūt. Itaq; & lætitia affectus exiſtens,neceſſario motus eſſe uidebitur. Animus autem id iam quod cupierat conſecutus,non amplius mouetur quidem, ſed ceſſat concitatio omnis appetendi,atq; in eo,quod adeptus eſt bono ſuauiſsime requieſcit, quo circa ab appetitu dum fruitur affectus,omnes qui circa id ipſum,quod adeptus eſt,uerſantur, amouere oportet. Ergo & ab illo cum bono aliquo fruetur, lætitiam amouebimus.

Quid ſit ergo lætitia,quærat forte quiſpiam,ſi nec uoluptas,nec gaudium eſt,nec in appetitu dum fruitur præſenti bono conſiſtit,& ſi id non ſatis ab Ariſtotelicis explicatum fuerit,in hunc tamen modū arbitror me haud quaquam abſurde Ariſtotelem interpretaturum. Cum nobis quippiam,quod bonum appareat,obiectum eſt,id primum iudicat animus capiendum,tùm appetitus ad id ipſum,quod iudicatum fuerit inclinatur, quam cupiditatem,ſeu libidinem dicimus. Deinde inquirit animus ipſe ſecū,poſsit ne facilè quod cupiat adipiſci,quam curam,ſolicitudinemq; uocamus,quod ſi minus conſequi ſe poſſe comperiat,tùm hæc ipſa opinio diffidentia dicitur,quam ſequitur deſperatio,id eſt, cum non amplius expectat ſe eo,quod cupiat,facilè fruiturū. Oritur hinc triſtitia,id eſt, deſperantis,diffidentiſq; animi depreſsio,atq; obiectio,quanquā hæc in uultu non minus,quā in animo ab ijs,quibus latinè loquendi cura eſt ponitur. Sin autem crediderit quis ſe id, quod cupit,facilè conſecuturū,hæc ipſa fides confidentia nuncupatur. Spes deinde confidentiā ſequitur,id eſt,futuri boni firma,ac facilis expectatio. Naſcitur hinc lętitia,erectio quædam

quædam atq; elatio animi ſperantis ſe abſq; ulla dubitatione, quod petierit, poſſeſſurũ. Et enim certa confidentia, ſpeſq; firmiſsima, & ipſius, quod ſperamus uehemens conſideratio id ipſum, quod petimus ita animo repræſentant, ut non multum abſit, quin id omnino præſens eſſe uideatur. Quo efficitur, ut quiddam uoluptati ſimillimum, ex hac ipſa ſpe, et cogitatione naſcatur, eamq; ipſe lætitiã Ariſtotelem uocauiſſe arbitror imaginem quandam futuræ uoluptatis, ac ſpeciem, quam Lucretius Epicureus guttam Veneris appellauit, quod ſit exigua quædam, ac leuis amatæ rei perceptio, uoluptas uerò perfecta abſolutaq; rei deſideratæ (ut Platonice loquar) fruitio. Quapropter, & idem ipſe Lucretius in quarto de natura rerum libro cum de hac prima gutta Veneris loqueretur, ait:

Namq; uoluptatem præſagit muta Cupido.
Hinc Venus eſt nobis, hinc autem eſt nomen amoris
Hinc illa te primum Veneris dulcedinis in cor
Stillauit gutta, & ſucceſsit feruida cura.

Id eſt, cum ipſa Cupido, quam amorẽ Venereum nominamus, muta, id eſt, adhuc latens, atq; intimo motu, ſecum ipſa (ut ita dicam) conſiderans ob ipſam ſpem, ac confidentiam præſentit, ac uelut prægustat futurã uoluptatem. In ea ſtatim prima illa gutta Veneris oritur, quam lætitiam nominamus. Sit igitur apud Peripateticos lætitia ſuauis quædã futuræ uoluptatis ex ipſa ſpe nata præſenſio, & qualis eſt in appetitu uoluptas, dũ fruitur, talis in eodem quoq; dum ſperat, lætitia. Atq; hæc eſt de huiuſmodi nominibus, lætitia, gaudio, uoluptate inter Platonem, Ariſtotelem, Zenonem, & Marcũ Tullium controuerſia. Sed utantur ſuis, ut placet, nominibus, nos ad Stoicos redeamus. Eſt autem perturbatio (ut Stoicis placet) auerſa à recta ratione contra naturã animi cõmotio, eamq; ab opinione naſci putant. Nam ſimul ut obiecta cuiuſpiam ſpecies eſt. Id aut malum peſtiferumq;, aut bonum animus opinatur. Ex hac autem opinione quatuor animi perturbationes proficiſcuntur. Nam quæ nobis obijciuntur, ſeu mala illa quidem, ſeu bona ſint, aut futura, aut præſentia eſſe uidentur. Quod ſi mala quædam futura animus cogitauerit, ab his ſtatim declinare conatur. Quæ declinatio ſi cum ratione fiat, cautio appellatur, eaq; nec perturbatio eſt, nec à ſapientis animo aliena. Quæ autem ſine ratione, & cum exanimatione humili atq; fracta, nominatur metus. Eſt autẽ metus à ratione auerſa declinatio, ſiue futuri mali ſollicita expectatio. Cum uerò iam illud, quod malũ uidetur, impendet, præſentiaq; animum afficit, ea perturbatio, quam ſiue ægritudinẽ, ſeu dolorem nominant, oritur, ægritudo uerò eſt animi aduerſante ratione cõtractio, præſentis autem mali ſapientis affectio nulla eſt. At cum ſpecies cuiuſpiam, quod futurum bonum appareat, offertur ad id adipiſcendum, impellit (ut Stoicè loquar) ipſa opinio. Id cum conſtanter, prudenterq; fit, eiuſmodi appetitionem appellamus uoluntatem, eam illi putant in ſolo eſſe ſapiente, nec ullo modo perturbationem dici debere, quam ſic definiunt, uoluntas eſt, quæ quid cum ratione deſiderat, quæ uerò ratione aduerſa incitata eſt, uehementius ea libido eſt, uel cupiditas effrænata, quæ in omnibus ſtultis inuenitur. At cum ita mouemur, ut bono fruamur aliquo duobus id modis contingit, nam aut grauiter aut tranquille mouetur animus, idq; gaudium uocitant. Cum autem leuiter effuſeq; geſtit, tum illud lætitiam geſtientem, uoluptatemque nominant, quam cum definierint irrationalem, & geſtientem animi elationem exiſtimantis ſe magno bono frui. Cum illis Peritateticis, quorum opinionem ſuperius, cum de Ariſtotele loqueremur, ſecundo loco retulimus conſenſerunt, utrique enim in hoc congruunt, ut uoluptas ſit ipſa animi elatio exiſtimantis ſe maximum quiddam bonum conſecutum. Diuidunt autem Stoici uoluptatem in partes plures, nam quinque in ſenſibus, quatuor in mente, dum ſenſibus aſſentitur eſſe cenſuerunt, quæ ſenſus mouent nec diſtincta nomina, neque propria apud Stoicos habent præter eam, quæ auditu percipitur, hanc ſiquidem delectationem illi uocant, atque ita definiunt. Delectatio eſt uoluptas ſuauitate auditus animum deliniens, reliquæ uerò, cæteris ſenſibus blandiuntur, uerùm præter eas, quibus corpus afficitur, quatuor adinuentæ ſunt, quæ in mente quoque. poſtquam ab appetitione deprauata eſt, comperiuntur. Hæ uerò ſunt oblectatio, effuſio, iactatio, maliuolentia. Eſt autem oblectatio animi inclinatio ad uoluptatem emolliens. Neque hanc quicquam aliud eſſe arbitror, niſi ipſam mentis mollitiem, atque aſſenſionem, qua illi, quam ſenſus porrigunt ſuauitati libentiſsime iungitur, conſentit, paret, atque obſe-

quitur,effuſionem uerò definiunt uirtutis animi remiſsionem,ac diſſolutionem. Nec enim ſolum mens ipſa mollitie quadam,ut ſenſuum uoluptatibus pareat,inclinatur,& trahitur,quod per oblectationem fieri diximus. Verùm etiam quod maius eſt, omnis mentis noſtræ uis,omniſq; intentio præſentis boni dulcedine deliqueſcit,ac diffluit, ſeſeq; ad id fruendum effert,penituſq; diffundit. Hãc igitur Stoici nominant (ut arbitror) effuſionem. Sequitur deinde iactatio,uoluptas geſtiens,& ſe efferens inſolentius. Hic quoque mentis eſt morbus,cum eius,quod bonum apparet,poſſeſsione exultat, & inaniter gloriatur. Maliuolentia uerò eſt uoluptas ex malo alterius ſine emolumento ſuo. Nam cum ob utilitatem propriam alterius malo quis afficitur uoluptate,uidetur potius beniuolentia in ſe,quam ulla in alios maliuolẽtia, hoc perpeti. Quapropter merito particula, in, definiendo illa adiuncta eſt ſine emolumento ſuo.

Cyrenaici de uoluptate,quòd ſit finis. Cap. XI.

HAec igitur de Stoicorum ſententia dicta ſufficiãt. Cyrenaicos iam Philoſophos audiamus,qui ab Ariſtippo Socratis diſcipulo fluxerũt. Cyrenaici duas poſuerunt perturbationes,dolorem,& uoluptatem:hanc lenem motũ,illam uerò motum aſperum appellantes:nihil differre à uoluptate uoluptatem, neq; plus altera mulcere alteram,atq; hanc quidem omnes animantes adſciſcere,illum autẽ aſpernari: uoluptatem uerò corporis intelligunt,quam & finem eſſe dicunt,non eam, quæ in ſtatu ſit,& in doloris priuatione conſiſtit,& ueluti à perturbatione quietem agit, quam ſuſcepit Epicurus,finemq; conſtituit,teſtimonio putant eſſe nobis finem haberi uoluptatem, quod a pueris hanc nobis natura conciliauerit,etiam abſq; iudicio rationis,cum animi iudicium,nec conſuetudine aliqua deprauatum eſt,nec opinione informatum, quo fit ut ſolo naturæ inſtinctu uoluptatem ſummum bonum exiſtimare uideamur. Cumq; illa fruimur,nihil aliud præter eam inquirimus,quaſi expetendorum omnium, ultimũ extremum,ſummum,ac finis exiſtat,neq; eſt quicquã,quod æquè ac dolorem naturaliter fugiamus. Itaq; uoluptatem maximè omnium expetimus: uoluptatem præterea bonam eſſe etiam ſi à turpiſsimis rebus proueniat,& ſi enim fœda ſit, uoluptatem tamen per ſe ipſam eſſe eligendam,bonumq; exiſtimandam,porro illa doloris abiectio, quam tuetur Epicurus eis non uidetur uoluptas eſſe,neq; priuatio uoluptatis dolor, utraq; enim eſſe in metu conſtituta,neq; tamen corporis ſolum eſſe uoluptates,uerùm animi etiã,quæ ſcilicet ex præteritarum rerum recordatione,uel ſpe futurorum bonorũ,uel diſciplinarum ſtudijs percipiuntur. Longe tamen eſſe præſtantiores corporis, quàm animi uoluptates. Deterioreſq; corporis dolores,quàm animi,uirtutes uerò & omnino quicquid aliud pręter uoluptatem ſit eius gratia bonum,& expetendũ eſſe. Et quæcunq; mala uidentur doloris cauſa mala,fugiendaq; uideri. Solã profectò uoluptatem propter ſe bonã,atq; expetendam:dolorem uerò propter ſe malũ,ac reijciendũ:uoluptatẽ quoq; & dolorem ex aſſenſione,& cõpaſsione animi ad corpus cõtingere. Corpus namq; uarijs diuerſiſq; motibus agitari,his uerò ſi lenes,blandiq; ſint,aſſentiri animũ atq; id eſſe uoluptatẽ. Sin autem aſperiori quadam corpus paſsione pulſet,contrahi animũ,& compati,atq; dolere. Quamobrem in hac doloris uoluptatiſq; definitione,cum pleriſq; Platonicorum,Peripateticorumq; conſentiunt. Diſſentiunt tamen cæteris nõnullis in rebus,ut ex ijs, quæ retulimus eſſe poteſt perſpicuum,& eo inſuper,quod nec ſuaue quicquã,nam nec in ſuaue opinabantur,cęterũ cuius uis rei,uel nouitate,uel uarietate,uel ſatietate lętari alios,alios angi.

Opinio Eudoxi,quòd uoluptas ſit ſummum bonum. Cap. XII.

EAdem fermè eſt Eudoxi Architæ auditoris ſententia,ijs enim quas ponam rationibus uoluptatem ſummũ bonum probat:q̃d expetendum eſt inquit id bonũ uidetur. Quod uerò magis expetit̃ melius. Quod deniq; maximè id maximũ, ac ſummũ eſſe bonũ,nemo utiq; dubitaret. Voluptatẽ uerò præ cæteris expeti,e duobus patere arbitrat̃. Nã nihil eſt ex omnibus,q̃d uehemẽtius,ardentiuſq;,quàm uoluptatẽ uiuentia cõcupiſcãt. Nec bonũ eſt aliquod præter eã,q̃d ab omnibus expetatur. Voluptatẽ quippe nõ,ſolũ homines,uerũ cætera quoq; animalia oĩa,infantes præterea ſtatim, ut nati ſunt. Iuuenes deinde,ac ſenes affectant. Nihil aũt è cæteris bonis,quod ab ijs omnibus appetatur reperiri poteſt. Item quod eſt ſecũdum naturam maximè,ſummũ id eſſe bonum nemo uel indoctus negaret,uoluptatem uerò potiſsimum naturæ congruere,ex his patebit,quod

bit, quod hac gignantur animantes, ipſiq; adeò generationi neceſſaria ſit, ut pleriq; ueterũ Philoſophorum plantas quoq; inuicem utriusq; ſextus commiſtione coire, ac per uoluptatem gignere, ſurculoſq; emittere diſputauerint, quodq; eam uiuẽtia uix in lucem edita eueſtigio concupiſcant ante, quam, aut aliud quicquã appetant, aut conſilio aliquo id, quod quærunt eligere ualeant, uoluptatis præterea illecebris ab ipſo nutricis lacte, per omnem uitam nutrimur, educamur, atq; augemur, huius delitijs erudimur, huius in gremio uitã agimus, hæc cunctis ſenſibus innata eſt, ac uelut eſca omnia uitæ neceſſaria perficiuntur officia, neq; ẽm, aut quæ peſtifera ſunt expellimus, aut quæ utilia ſine uoluptate conſequimur, quapropter maximè naturæ congruere, ac generi noſtro familiariſsima (ut Ariſtoteles inquit) eſſe uidetur. Præterea bonum, quo latius eſt, eo diuinius eſt exiſtimandum, cumq; uoluptas omnibus animantibus competat, cunctiſq; bonis immiſta ſit, quis eam dubitet latiſsimè patere, & ubiq; diffundi, nec ulla ſane uirtus eſt, quæ cęteris omnibus uirtutibus inſit, aut cunctis animalibus natura cõueniat, uoluptas autem omnibus uirtutibus immiſta eſt, nec ulla omnino uirtutũ abſq; uoluptate inueniri poteſt. Ipſa uerò uoluptas abſq; uirtute in pluribus reperitur, nec eſſe poteſt ulla boni ſine uoluptate poſſeſsio, ex quibus concluditur eam cunctis bonis infuſam, proptereaq; ampliſsimam, optimamq; exiſtere. Inſuper nihil præter uoluptatem, quod non ob aliud quiddam expectamus. Imò quod maius uidetur ob eam ipſam reliqua omnia cõcupiſcimus, nec ẽm aliam ob cauſam ullam, quod bonum eſt affectamus, niſi ut eo tandem, ſi fieri ullo modo poteſt, acquiſito fruamur, fruitionis ergo (ut ita loquar) gratia bona omnia perquirũtur, uoluptas autẽ, cum nihil aliud ſit, niſi ſuauiſsima quædam acquiſiti iam boni fruitio, quis neget, eius gratia bona reliqua deſiderari, nec ullus eſt, qui boni quippiã appetat, niſi, ut id ipſum pro uiribus conſequat̃, nec conſequi uult, niſi ut poſsideat, atq; in eo ſuauiſsimè requieſcat, ſuauis autem illa quies, ſiue quietis illa ſuauitas, qua bonũ iam nacti perfruimur, uoluptas ab omnibus penè philoſophantibus nominata eſt, eiuſq; gratia ut probauimus, & bona omnia deſiderantur, nec ulli uoluptas unquam poteſt cõtingere, niſi prius, quod cupierit, bonum conſecutus ſit, quo fit, ut uoluptas bonorum adeptionẽ ſequatur, cumq; id, quod aliud neceſſariò ſequitur, eius quoq; finis exiſtat, neceſſe eſt uoluptatem eum profectò finem, cuius gratia bona omnia petamus, exiſtere, duo ſunt igitur in Ariſtippi, Eudoxiq; diſputatione præcipua, quod uidelicet uoluptas corporis potior ſit, quam animi, quodq; in ipſa corporis ſuaui commotione omnis beatitudo conſiſtat.

Rationes Ariſtotelis contra Ariſtippum, & Eudoxum de uoluptate probant uoluptatem mentis potiorem eſſe corporis uoluptate. Cap. XIII.

AT Ariſtoteles aduerſus utramq; ſententiam rationes uериſsimas probatiſsimaſq; contexit. In primiſq; pluribus rationibus potiorem eſſe animi, quam corporis uoluptatem demonſtrat. Ex omnibus enim corporis uoluptatibus uehementiſsimæ ſunt, quæ tangendo, ac guſtando percipiuntur, harum uerò ea natura eſt, ut abſq; indigẽtia, aut nullo modo, aut certe uix corpus mouere poſsint, unde Socrates cibi condimentum famem eſſe dicebat, potionis, ſitim, omnis autem indigentia, cũ naturę inimica ſit, dolorem affert. Cũq; eiuſmodi uoluptates ſine indigentia fieri nequeant, neceſſe eſt doloris ſemper participes eſſe, proptereaq; nec integras, neq; puras haberi, præſertim cum pœnitentiam, ſacietatem, morboſq; pariant, animi uerò uoluptas nullã penitus egeſtatem miſtã habet, ob eamq; cauſam nec doloris eſt particeps, nec ulla ſacietate, aut moleſtia mentem afficit. Quid? quod ſenſuum delectationes, quo magis, atq; auidius hauriuntur, eo citius in contrariũ recidunt, mentis uerò gaudiũ, quo magis quærit̃, eo maius perfectiuſq; habetur. Pręterea uoluptatis cauſę, ac uelut principia duo ſunt, ipſa uidelicet animę uis, quę motũ eiuſmodi recipit, idq; inſuper, q̃d extrinſecus nobis obijcitur, illud quidẽ uoluptatis ſubiectũ, hoc obiectum nominant, ſuauitatis corporeæ ſubiectũ eſt ſenſus, obiectũ uerò, corporis qualitas, atq; natura, quã ſenſib. hauſtæ ſpecies offerũt, eius aũt, quo animus fruitur, gaudij ſubiectũ quidem mens, obiectũ, res incorporea, ſimplex, abſoluta, ęterna, ueritaſq; exiſtit, quo igitur huius, quam ſuperioris illius uoluptatis principia diuiniora ſunt, eo hæc eſt, quam illa, perfectior. Et (ut diſputat Auicenna) ſenſus rerum, ſeu ſuperficies, ſiue proprietates quaſdã extrinſecus attingunt, nec rebus ipſis, ſed earũ potius imaginibus copulantur, mens aũt intimam atq; abſolutam naturã eius, quod obiectum eſt, inſpicit, atq; ita cum eo, quod conſiderat copulatur, ut uel è duobus unum

(ut uult

(ut uult Auerrois) fiat, uel (ut Aurelius Auguſtinus inquit) indiſſolubili connexione cō hæreant, qua comprehenſione, coniunctioneq; maior admodū menti, quam ſenſibus, qui id aſſequi nequeunt, uoluptas contingit. His adde, quòd mentis natura una ſemper, eademq; exiſtit, & idcirco idem ſibi ſemper ſimile, ac propriū eſt, ex quo ſequitur, huic idē ſemper eſſe iucundum, eandemq; uoluptatem adeſſe. Corporis aūt natura, aut nunquam eodē in ſtatu permanet (ut Eraclitus & Plato uolūt) aut breui in multas affectiones transfertur (ut Ariſtoteles putat) aliasq; alia eius qualitas eſt, quapropter neq; idem omni tempore corpori congruit, quodq; nunc ſecū natura conſentire uidetur, ſtatim, aut certe paulo poſt diſſentit, & diſsidet, nec illi ob id idē ſemper eſt uoluptarium, quibus profectò intelligitur, mentis uoluptatem certā, & ſtabilem, corporis uerò breuem, fluxā, ac fragilem eſſe. Senſus item præſentium duntaxat ſuauitate rerū mouentur, nec ex alijs rebus ullis, niſi corporeis, uoluptatem ſuſcipiūt, mens aūt præteritorum memoria, futurorū uerò ſpe, præſentium contemplationē ſimiliter delectatur, nec ſolum eorū, quæ carēt corpore, uerùm etiam ipſorum corporum cognitione gaudere poteſt. Cumq; animus, pars hominis omnium præſtantiſsima ſit, nemini dubium eſſe poteſt, quin id, quod menti cōſentaneum eſt, homini cognatius ſimiliusq;, quam quod ſenſibus conuenit, iudicari debeat, quòd aūt cuiq; cognatiſsimum eſt, idem proculdubio iucundiſsimū, ex quo intelligitur, animi gaudiū corporis dulcedine, maius ac præſtantius eſſe. Accedit ad hæc, quod animus indiuiduus eſt, ac ſimplex, cognitio quoq; ueritatis pariter indiuidua, uoluptas ergo mentis, cum ex ijs duobus uelut quibuſdam cauſis profluat, ſimplex eſſe uidebitur, nec ſeipſa minor maiorùe fieri poſſe, quippe cum nec eius principia uarietatem eiuſmodi patiantur, ſenſus aūt per membra diſſeminati, diſtributiq; ſunt, proptereaq; multiplici uarietate concreti, obiecta quoq; ſenſuū nihil aliud eſſe uidentur præter formas quaſdā, qualitatesq; corporum, quæ ex quadam partium ipſarū conuenientia proficiſcūtur, ut figuræ, colores, ſoni, odores, cæteraq; eiuſmodi, cumq; ea ipſa corporū proportio, quā ſenſus mouentur, proportioni quoq; ſenſuum conſona, ac ſimilis eſt, aſciſcūt eam ſenſus utpote ſibi propriam, familiaremq;, ac bonam, uoluptateq; afficiuntur, cum uerò eiuſmodi corporū harmonia magis minuſq; ad ſenſuū harmoniæ ſimilitudinem accedere poſsit, cōſequens eſt, ut ſenſus eiuſdem quoq; corporis proportione maiorem alias, aliasq; minorem ſuſcipiat uoluptatē, id aūt in cantibus, ac ſonis intueri licet, eodem namq; temporis (ut ita dixerim) momento, eadem ipſa, quæ ex eodē quoq; cantu percipitur delectatio uocibus, modo ſuauius, modo abſurdius editis uehementior, remiſsiorq; efficitur, cum igitˀ uoluptas animi ſimplex, immutabiliſq; permaneat, corporis autē delectatio miſta ſit, ac maior, minorq; fiat, nemo ſanæ mentis illam hac præſtantiorem eſſe, perfectioremq; negabit. Poſtrema uerò ad id ipſum Ariſtotelis argumentatio ſic patet, quæ propter ſeipſa expetunt (inquit) ijs, quæ alterius gratia, potiora uidentur, gaudium uerò mentis, propter ſeipſum amari, ex eo potiſsime declaratur, quòd mens, eiuſq; motio cæteris omnibus, quæ nobis inſunt, dignitate magnopere præſtāt, unde ſequitur, nihil nobis ineſſe, ad quod illa, uelut ad finem aliquem referamus, eademq; ratione, neq; eam, quæ illis inhęret, uoluptatē propter aliud quippiā appetemus. Voluptatem uerò corporis trium præcipuè rerū cauſa concupiſcimus, horū ſane unū eſt, mens, naturę indigentia reliquum, poſtremū dolor intimus, atq; perpetuus. Et eñ cū deteriora ad illa, quæ potiora ſunt, natura retulerit, ut eſſet inexplicabilis quidā ordo rerū, ac partium inter ſeſe perfecta connexio, neceſſe eſt, corporis quoq; ſenſus, eorumq; motus ad mentē uelut ad dominā, reginamq; referri. Deinde (ut ſupra etiā diximus) ob eam cauſam tam uehementem ſenſibus natura uoluptatē ingenuit, ut huius illecebris ad ea, quæ uitæ neceſſaria ſunt cōparanda propenſiores efficeremur, id aūt ex eo maximè patet, quòd quā diu id, quo natura indiget, in corpus admittimus, huiuſmodi ſuauitate mouemur, poſtq̄ uerò omnis naturæ egeſtas expleta eſt, non modo nullā amplius uoluptatē guſtamus, ſed q̄ maius eſt, aut pœnitētia, aut ſatietate afficimur. Id uerò ea de cauſa natura inſtitutū arbitror, ut quēadmodū uoluptate allicimur ad indigentiā, ſic pœnitentia ac ſatietate abſterreamur, nec ultra quam opus ſit, admittentes naturam lædamus. Doloris quoq; occulti leniendi cauſa (ut ſeptimo de moribus diſputat Ariſtoteles) iucundum corporis motum, ueluti medicinam quandam appetimus. Neque enim manifeſti modo, uerùm etiam occulti quidam, medijq; dolores contingunt, uiolenti quippe motus, qui extrinſecus inferuntur, manifeſtum dolorem efficiunt.

Naturales

Naturales autem, quæ intus fiũt agitationes, tacitum, atq; medium. Ineſſe quidem nobis perpetuos arbitratur naturæ ſpiritus, ſenſuũ mentisq; motus. Nam & continet anima corpus, alitq;, & gignit à membris præterea corporis ipſius ad membra humorem ſpiritumq; alterno, ac perpetuò motu transfundit, utitur deinde ad ſentiendum corporis inſtrumentis, ſenſibus quoq; ad contemplandum. Rationabile uerò eſſe uidetur, hos tantos, tàm uarios, tamq; perpetuos motus naturã defatigare, atq; occulto quodam (ut ita dixerim) dolore afficere, quem idcirco minus aduertimus, quod hunc à primo ortu dolorẽ ad extremum uſq; diem perpetimur. Igitur diuturna cõſuetudo ſenſibus eum quodammodo familiarem efficit, ac mẽtis intentionem diſſoluit. Cæterũ ab ipſa rerum artifice, ac magiſtra natura inſtitutum eſt, ut quod diuturna illa conſuetudo deleuit, ne ob eam negligentiam animal deperiret neceſſario quodam, cæcoq; inſtinctu excitetur, quo quaſi coguntur omnia, ut uoluptatem corporis intimo huic dolori oppoſitã ueluti medicinam concupiãt. Quapropter, & illi quoq;, quibus nulla penitus manifeſta egeſtas accidit, ob hanc tamen inſitam cæcamq; indigentiã uoluptatem affectant, quo fit ut ueriſsimũ ſit illud Platonis, de quo ſuperius diſputauimus, omnem ſcilicet uoluptatem ab egeſtatis expletione proficiſci. Nam quibus nulla aperta egeſtas apparet, his intima, & occulta, quamdiu uiuunt deeſſe nũquam poteſt. Eaq; ipſa de qua diſſerimus inſita indigentia iuuenibus potiſsimũ Melancholicisq; contingit, illis profectò quoniam ob augendi, perficiendiq; corporis neceſsitatẽ plurimis uehementibusq; motibus concitantur, quibus accidit, ut maiori egeãt medicina, maximeq; omniũ hac de cauſa uoluptates ſequantur. Quibus uerò atra bilis, quam Græci μελαγχολίαν dicunt dominatur, corpus (ut inquit ille) iugiter cõſumitur, atq; ob eius humoris uehementem ſiccitatem arroditur. Proptereaq;, & ij magnopere uoluptatibus obſequuntur, quapropter iuuenes, ac Melancholici maximè omnium incontinentes, atq; intemperantes eſſe ſolent. Medius uerò dolor fames, atq; ſitis, & quæuis alia corporis concupiſcentia dici poteſt, neq; enim latens hic penitus dolor eſt, neque aperto, aut uehementiori motu corpus excruciat, unde medius non immerito nominatur, cuius quoq; pellendi gratia, ut nemo non uidet, uoluptates expetimus.

Rationes Ariſtotelicæ contra eoſdem, quod uoluptas corporis non ſit ſummum bonum. Cap. XIIII.

LOngo iam ordine declarauimus Ariſtotelis ſentẽtiam iudicantis uoluptatẽ animi, corporis ſuauitate præſtare. Reſtat nũc alia aduerſus Eudoxum, Cirenaicosq; Ariſtotelis diſputatio, qua corporis uoluptatem ſummũ nullo pacto eſſe bonũ demonſtrat. Summum profectò bonum Philoſophorum omnium authoritate eiuſmodi eſſe debet, ut nec præter ipſum melius quippiam ſit, nec ipſum ullo modo ad aliud referatur, uoluptas aũt corporis, mentis gaudio (ut pauloante monſtrauimus) admodum deterior eſt, eiusq; gratia, cæterorumq; (de quibus diximus) deſideratur. Inſuper quod per ſe ſummumq; bonum eſt, ſemper atq; omnibus bonum expetẽdumq; uideri debet, omnibusq; eius ex partibus approbandũ, neq; tamen omnis corporis delectatio, neq; ſemper, neq; à cunctis expetitur. Nam quod uni uoluptatem, moleſtiam alteri ſæpenumero præſtare ſolet, quæq; pueris grata, uiris moleſta uidentur, quodq; ſobrij dum ſumus concupimus, poſtmodum ſaturi effecti eius etiã aſpectu nauſeamus. Ad id quoq; facit, quod ea ſummi boni natura eſt, ut quicquid agimus, id eius gratia, quaſi neceſsitate cõpulſi penitus eligamus. Hunc aũt plurima laborioſiſsima negotia ſunt, periculorumq; officia quędam pleniſsima, quæ etſi certo ſciamus nullã nobis uoluptatem corporis allatura, honoris tamẽ, aut honeſtatis, aut mentis gaudij gratia, ſuſcipere nõ dubitamus, quin & ad mortem fortiſsimi, ac ſapientiſsimi plurimi uiri certã ſeſe pro honeſto, pro patria, pro parentibus contulerũt, quos ſi quis dixerit ea ſuauitate corporis irretitos, aut libidine inflammatos effeciſſe, aut horum iudicio uulgi, ac beſtiarum opinionem, impetumq; prætulerit, Is profectò ſtultiſsimus eſt omnium iudicandus. Poteſt præterea quiuis frui corporis uoluptatibus uel abiectus quiſq; nõ minus quam optimus. At felicitatẽ nemo diceret abiecto cõpetere. Nec rationabile eſt uiliſsimos, ac ſemiuiuos homunculos æquè, ac magnos ſapientesq; uiros beatos aſſerere. Item cuiusq; naturæ ſummũ illi propriũ eſſe debet, uoluptas uerò corporis, cũ uix quoq; uiuentibus beſtiolis cõmunis ſit, nullũ pacto ſummũ hominis bonũ iudicari debet. An uero ſummũ bonũ tu dixeris id, quod ne bonũ quidem eſſe uideatur, quã uerò turpis, quam peſsima, quam peſtifera ſit inanis hæc ſenſuũ elatio à Platone noſtro ſuperius ſatis arbitror perſuaſum. Quo aũt Eudoxus, atq; Ariſtippus

potiſsimum

potiſsimum nitebantur, quod uidelicet uoluptas corporis ab omnibus expetatur, id Ariſtotelicis parũ ad id, quod probare contendunt, ualere uidetur eſſe, namq; putat uarias diuerſorũ corporum affectiones, propterea quæ his natura cognata ſint, atq; ob eam ipſam cognationem, uoluptatẽ pariant, inter ſe plurimùm diſcrepare, ex quo intelligitur uarias admodũ differentesq; diuerſis animantibus uoluptates cõtingere, quod ſi oẽs corporis uoluptates percurreris, nullã tandẽ, quæ ab omnibus ſummopere cupiatᷣ inuenies, mentem uerò, aut in omnibus unã, aut prorſus ſimillimã eſſe conſtat. Ideoq; quod mentis propriũ eſt, id omniũ mente utentium propriũ cognatũq; uidetur. Mentis aũt propriũ eſt ueritatis indagatio, atq; cognitio. Id igitur cũctis hominibus conſentaneũ, ob idq; deſiderandũ eſſe paret. Quapropter oẽs (ut Ariſtoteles inquit) homines ſcientiã natura deſiderant, q̃d aũt appetitur, ſi abſit, moleſtiã, ſi uerò præſens fuerit, uoluptatẽ gignere ſolet, cunctis ergo hominibus unũ natura cognatum, unum omnibus expetendum, unũ deniq; iucundiſsimum, atqui id totum in ueri contemplatione conſiſtit, quod mentis (ut Plato inquit) eſt pabulum, atq; ineffabili quadã complet animũ uoluptate, uoluptates igitur corporis, aliæ quidem ab alijs appetunt, mentis uerò gaudium, unum, atq; idem à cunctis amatur.

Cur homines ad uoluptatem corporis ſint procliues. Cap. XV.

AT quærat forte quiſpiam, cur homines propemodũ innumeri ſint ad uoluptates corporis proniores, huius profectò cauſam Ariſtoteles arbitratur, quod ſenſuũ illa ſuauitas eius, quo mens alitur gaudij umbra quædam, atq; imago ſit. Igiṫ à primis annis cum ſenſibus duntaxat utimur, qui nec ueritatis naturã, nec eius gaudium aſſequi poſſunt, eius uoluptatis, ad quã naturæ prima intentio fertur loco, illã, quæ ſenſibus blanditur, hac decepti ſimilitudine ſequimur, auideq; cõplectimur. Cum uerò ętas iam adoleuerit, ac uelut expergefactis animi oculis, ueritatẽ ſuſpicari, eiuſq; gaudiũ deguſtare ceperimus, tùm quoq; plurimi ante actæ uitæ curſum ad ſenectutẽ uſq; proſequuntur, diu namq; ſenſibus credere, eorũq; motibus obſequi conſueuere, eaq; ipſa conſuetudo radices altius iam, profundiuſq; egit, ut impoſsibile, aut certe difficillimũ ſit, eas iam ſolidas, atq; altiſsimas extirpare, quibus perſpicuũ eſt, duo eſſe præcipua, ignorãtiam uidelicet, ac flagitioſam conſuetudinẽ, quæ nos extra beatitudinis callem in miſeriæ ſiluis uerſari cogant, quod Cicero in tertio Tuſculanarum diſputationũ elegantiſsime deſcribit his uerbis. Natura, inquit, paruulos nobis dedit igniculos, q̃s celeriter malis moribus, opinionibuſq; deprauatis ſic reſtinguimus, ut nuſquã naturæ lumen appareat. Sunt eñ ingenijs noſtris ſemina innata uirtutũ, quę ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatã uitam natura perduceret. Nunc aũt ſimul, atq; in lucem editi, & ſuſcepti ſumus, in omni continuo prauitate ſummaq; opinionũ peruerſitate uerſamur, ut cum ipſius nutricis lacte errorẽ ſuxiſſe uideamur. Cum uerò parentibus redditi, id eſt, magiſtris traditi ſumus, tùm ita uarijs imbuimur erroribus, ut uanitati, & opinioni cõfirmatę natura ipſa cedat, hæc Cicero. Vt aũt ad propoſitum redeamus, uoluptas pro hominũ diuerſitate uaria, & incerta eſt, mentis uerò unicum, ab omnibus gaudium natura expetitur. Cumq; duo hæc cõtemplatio ſcilicet ueritatis, eiuſq; uoluptas in mente cõſiſtant, atq; ex his ſummi boni natura cõſtare uideatur, utrum ſit horũ ad beatitudinem potius, præſtantiuſq;, Philoſophi ueteres dubitauerunt. Triſmegiſtus eñ, & Theodorus Dionyſij dialectici diſcipulus, Democritus, Piro, Eurilochus, Philatimon, Phliaſius, Nauſiphanes, Theius, Epicurus, Origenes, Auicenna, Algalzel in beatitudinis natura gaudium, quod contemplationis comes eſt, præcipuũ iudicare uidentur. Thales aũt, Bias, Anaxagoras, Socrates, Euclides Megarenſis, Ariſtoteles, Herillus Calcedonius, Auerrois cõtemplationem ipſam præponere, atq; hæc quidem diſceptatio, & cõtrouerſia uſq; in noſtrã uiguit ætatem, & inter Chriſtianos quoq; Theologos agitatur. Sed de hoc alias. Nũc uerò admonuiſſe ſufficiet, quẽadmodũ Ariſtoteles in duob. potiſsimũ (ut ſupra declarauimus) ab Eudoxo & Ariſtippo diſſẽtiat.

Quid de uoluptate Sceptici ſenſerint, quid Dionyſius, quid Theodorus. Cap. XVI.

PIro quoq; Elienſis, atq; oẽs, qui ab eo fluxerũt Philoſophi ſceptici nominati, hoc uno cum Ariſtippo Cyrenaicorũ principe conſenſerunt, quod nihil ex omnibus rebus natura iucundum, aut aſperũ eſſe queat, uoluptatemq;, ac dolorem, aut ab hominum, opinione, aut uſu fieri, aut certa noſtrorũ corporum affectione, nam quod modo iucundũ appareat, cras contra moleſtum futurũ, quodq; alteri aſperũ, alteri

aliter affecto ſuauiſsimũ, quod uerò eiuſmodi uarietatẽ recipit, negat ſuapte natura quale uideaẽ exiſtere, uerùm pro diuerſitate hominũ, quæ ſenſibus admouẽtur, uaria quoq; uideri putant. Dionyſius aũt Heracleotes, non modo id unũ, ſed cuncta Cyrenaicorũ inſtituta defendit, finemq; bonorũ dicit eſſe uoluptatem, cũ eñ in dolorem oculorũ incurriſſet, noluit dolorem indifferentẽ dicere, cũ illo fuiſſet acriter cruciatus, cũq; Zenonem Stoicum audiuiſſet, poſt ſe ad Cyrenaicos contulit. Theodorus uerò Dionyſij dialectici diſcipulus, & ab hoc, & à Cyrenaicis plurimùm diſcrepat, nam uoluptatis noie ſolum utitur ad eã, qua tangũtur ſenſus ſuauitatem ſignificandã, nec modo non ſummũ bonũ, ſed ne bonũ quidem eiuſmodi uoluptatem eſſe putat, ſummũ quippe bonũ mentis gaudiũ, eiuſdemq; ægritudinem ſummũ malum, alterũ quidem prudentia conſtare, alterũ imprudentia, atqui bona, quibus beatitudinem comparamus, eſſe prudentiam, ac iuſtitiã, mala uerò contrarios habitus, uoluptatem aũt, & dolorẽ, ut Stoici quoq; putant, indifferentia.

Quid Epicurei de rerum primordijs, De uoluptate & affectibus, atq; moribus. Cap. XVII.

At uerò Epicurei uoluptatis nomen ueluti genus quoddã conſtituunt, cuius ſpecies duæ ſunt alterã porro uoluptatem in motu, alterã in ſtatu cõſiſtere arbitrantur, quæ uerò in motu poſita eſt, bifariã diuidunt, unã quippe in mẽte eſſe, in ſenſibus alterã, illud gaudiũ ut plurimùm nominant, hãc uerò lætitiam, gaudiũ definiunt ſuauem mentis cõmotionem, eo quod petierat, perfruentis, lætitiã uerò iucũdum motũ, quo ſenſus hiant, ac diffluunt. Quemadmodũ uerò hæc ipſa, quæ ponitur in motu iucunditas oriatur, ſic docent. Rerũ aiunt, quæ ſunt omniũ primordia corpuſcula quædã minima, ac penitus indiuidua, quas ob eam cauſam, quod inſecabiles ſint ἀτόμους nuncupant, eaſq; magnitudine inter ſe, ac figura differre, ut hæc quidem ſemina maiora ſint, alia minutiora, hæc rotũda, leuiaq;, illa curua, & hamata, & aſpera, hæc oĩa immenſum per inane perpetuis motibus uolitare, contingere ſeſe, ac fortuitis concurſionibus cohærentia, quæcunq; in rerũ natura ſunt cõſtituere, horũ concreatione tria præcipua rerũ genera fieri putant. Quædã his atomis, quæ rotundæ, minutæ, leueſq; ſint, effici, alia maioribus aſperioribuſq;. Nonnulla uerò inter hæc duo mediũ obtinere, nec leuia eſſe, nec penitus aſpera corpus quoq; noſtrũ, & animã ijſdem ſeminibus cõcreta eſſe uolũt, hoc intereſſe tamẽ, quod corpus amplioribus craſsioribuſq;, hæc aũt è minutis leuibus, rotundiſq; conſlet, ineſſe præterea inane cunctis miſtũ corporibus, atq; naturis, quos meatus, poroſq; nominant, quibus efficitur, ut corpora ſeſe mutuo capere, ac ueluti combibere poſsint. Cũ igitur prima illa ſeminũ genera nobis obiecta ſunt, quia (ut diximus) minima exiſtunt, ſine ulla offenſione corpus, atq; animã undiq; penetrãt, quia uerò rotunda, & leuia, atq; idcirco animæ naturæ cognata, mulcent continuo illã, ac ſenſibus blandiuntur, cuius generis mitia poma, melliſq;, atq; lactis liquores, cantus, odoreſq; ſuauiſsimos, cæteraq; eiuſmodi eſſe putãt, Quapropter ea, quibus anima cõtexta eſt ſemina, cũ lenibus hiſce blandiſq; corpuſculis attinguntur, aſſentiuntur illa quidem dulci huic cõmotioni, ſeſeq; in ea, quæ ſenſibus, ac meatibus hauſta ſunt corpuſcula, maxima quadã auiditate diffundũt, iucunde adhærent, firmiter copulantur, ſuauiſsime cõplectuntur, eamq; ipſam aſſenſionẽ, effuſionem, cõiunctionem, cõplexionemq;, uoluptatẽ in motu poſitã arbitrantur, cõtra uerò accidit, cũ tertium illud corporũ genus, q̃d aſperis ponderoſiſq; ſeminibus conſtructum eſt, ſenſibus admouet̃, quod eñ grandia ſunt, quibus cõſtant elementa, difficile corporis atq; animæ foraminibus intrudunt̃, & ui quadã animæ corpuſcula pulſant, perrũpuntq;, ac diſtrahunt, quod uerò aſpera ſunt, & hamata, mordent quodammodo animam acriter, corpuſq; cõpungunt, talia quidẽ eſſe cenſent abſinthiũ, fel, colores, ſonos, odoreſq; moleſtos, cætera deniq; omnia, quæ aſperitate aliqua, & amaritudine ſenſus contingũt, horum quippe ſeminibus animæ primordia concita diſtrahuntur, horrent, diffugiunt, ac ſeſe celeriter contrahunt, eiuſmodi diſperſionẽ, contractionemq; dolorem ſecũdum motũ definiunt. Hęc Lucretius Epicureus nobilis in ſecũdo de rerũ natura, his uerſibus exprimit.

Vt facilè agnoſcas de leuibus atq; rotundis
Eſſe ea, quæ ſenſus iucundæ tangere poſſunt.
At contra quæ hamata, atq; aſpera, cumq; uidentur.
Hæc magis hamatis inter ſe nexa teneri,
Proptereaq; ſolere uias reſcindere noſtris
Senſibus introituq; ſuo perrumpere corpus.

Item

Item eodem in libro hæc.

Præterea quoniam dolor eſt ubi materiali
Corpora ui quadam per uiſcera uiua, per artus.
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intus.
Inque locum quando remigrant fit blanda uoluptas.

At uerò illa, quæ medijs quibuſdã elementis coagumenta ſunt, in plura genera partiunt. Nam alia quidem ad lenia blãdaq́ corpora propinquè accedũt, alia ad illa potius, quæ ſenſibus aſpera, quædam uero ab utriſq́ æqua fermè differentia diſtãt. Prima quidem tacito quodã motu animã ad uoluptatẽ alliciunt, altera ad triſtitiam, doloremq́ ſenſim, ac latenter incitare uidentur. Illa uerò, quæ dicũtur in differentia, motũ ambiguum dubiũq́ efficiunt. Quapropter horũ impulſu pigreſcit animus, ac torpet, nec ad agendũ niſi nouo aliquo accedente motu excitatur. Neq́ uerò ſilentio prætereundũ puto, quod inter ea, quę penitus leuia, rotundaq́ ſunt, & ea inſuper, quæ adunca omnino, & aſpera, mediũ quoddam genus corporũ interponitur. Idq́ his conſtat atomis, quæ nec rotundæ penitus, nec inflexæ, aduncæq́ ſunt, ſed angulis quibuſdam exiguis, ac mollibus eminent, cuius generis uina quædam, ac poma, quæ agreſti, & acri, atq́ (ut aiunt) acuto ſapore modice temperata ſunt, eſſe uolũt. Hæc aũt nec leniunt animũ, neq́ diſsipant, nihiloq́ magis langueſcere cogunt, uerũm leuiter, ac modice pungunt, & quaſi titillant, uoluptatemq́ efficiunt. Id totum ex his Lucretij uerſibus intelligitur.

Sunt etiam quæ iam nec leuia iure putantur
Eſſe, neq́ omnino flexis mucronibus unca
Sed magis angululis paulum proſtrantibus, & quæ
Titillare magis ſenſus, quam lædere poſsint.
Fecula iam quo de genere eſt, uiniq́ ſapores.

Quo fit, ut tres ſint earũ, quæ motũ ſequuntur *in ſenſibus ſpecies uoluptatũ*, una quidem affectio quædam ad mollicieẽ, quam illectionem nuncupant, altera lenis, ac dulcis cõmotio, poſtrema uerò exigua quædam cõpunctio, & (ut aiunt) uelut pruritus, atq́ titillatio, utitur et alia quadã diuiſione uoluptatũ Epicurus, alias eñ naturales, & neceſſarias dicit, ueluti quæ dolorẽ, ac uehementem naturæ cõcupiſcentiam ſedant cibis, atq́ potionibus, cæteriſq́ omnino, ad quæ uehemens naturæ motus impellit, alias naturales quidẽ, non tamen neceſſarias, cuiuſmodi ſunt, quæ delectationẽ uariant ſolũ, nec dolores tollũt, nec uoluptatẽ exaugent, naturæ ſiquidẽ expleta indigentia, eoq́, qui hanc ſequit dolore detracto, putat Epicurus ſummã corporis terminari uoluptatẽ, ut poſtea uariari uoluptas, diſtinguiq́ poſsit, augeri, amplificariq́ nõ poſsit, hoc ergo ſecũdo in genere eæ uoluptates ab Epicureis poſitæ ſunt, quæ cõdimentis uarijs, exquiſitiſq́ epularũ delitijs percipiunt. Tertiũ deinde genus addit uoluptatũ earũ, quæ nec naturales ſunt, nec neceſſariæ, ueluti quæ ex rerũ externarum ſpectaculis nihil ad uictũ, aut peritiam pertinẽtibus, & omnino omnes, quæ ex immenſo diuitiarum, atq́ opum cumulo capiuntur. Harum omnium uoluptatum ea ratio eſt, ut earum, quæ neceſſariæ ſunt libido, nec opera multa, nec impenſa expleatur, nec naturalium uoluptatũ cupiditates multa deſiderant, propterea quod ipſa natura diuitias, quibus contenta ſit, & parabiles, & terminatas habet, inanium aũt cupiditatum, quę nec naturales, nec etiam neceſſarias uoluptates affectant, nec modus ullus (ut ille putat) nec finis reperiri poteſt, unde ſi ad naturam uixeris (inquit Epicurus) nũquam eris pauper, ſi ad opinionem, nunquã diues, ſapientem quippe locupletat ipſa natura, cuius diuitiæ parabiles ſunt, neq́ uerò tenuiſsimo, & contemptiſsimo uictu minores, quam ex rebus exquiſitiſsimis ad epulandũ uoluptates percipiuntur. Paucis eñ ac minimis natura contenta eſt. Nec eam ſolam Epicurus ſequitur uoluptatem, quæ ſuauitate aliqua naturam mouet, de qua ſatis iam diximus, ſed maximã illam uoluptatem exiſtimat, quæ percipitur omni dolore detracto, quam in ſtatu poſitã dicit, cumq́ eam eſſe uoluptatem Cyrenaici negauiſſent, contra, Epicurus uoluptatẽ hanc dici debere, ſic docet, quoniã cũ priuamur dolore, ipſa liberatione, & uacuitate omnis moleſtię gaudeamus, omne aũt id, q̃ gaudemus, uoluptas eſt, ut omne, q̃ offendimur, dolor, doloris oĩs priuatio recta nominata eſt uoluptas, ut eñ cũ cibo & potu fames, ſitiſq́ depulſa eſt, ipſa detractio moleſtię, conſecutionẽ affert uoluptatis, ſic in omni re, doloris amotio ſucceſsionẽ efficit uoluptatis. Itaq́ nõ placuit Epicuro mediũ eſſe quiddã inter dolorẽ & uoluptatẽ. Illud eñ ipſum quod

quod quibuſdã medium uidetur, cũ omni dolore caremus, nõ modo uoluptatem eſſe, uerùm etiã ſummam uoluptatẽm, quiſquis enim ſentit, quemadmodũ ſit affectus, eum neceſſe eſt, aut in dolore eſſe, aut in uoluptate, hanc præterea uoluptatẽ in ſtatu poſitam bifariam diuidunt. Alterã quidem in animo ponũt, in corpore alterã, hanc indolentiam, illam uerò tranquillitatem uocant. Eſt aũt (ut placet his) in corpore indolentia doloris omnis detractio. Tranquillitas autem placida quædam, & conſtans animi ab omni perturbatione uacatio, nonnunquam uerò utranq; uoluptatem uno uocabulo cũplectuntur, abſolutam, atque integram tranquillitatem appellantes, quo fit, ut duplex tranquillitas ſit, una ſolius animi totius hominis, altera eà, quæ perfecta omnino, atq; abſoluta.

Modus in uoluptatibus, & quod felicitas non ſit in uoluptate concitata, ſed in tranquillitate apud Epicurum, atq; Democritum. Cap. XXIII.

OMnem inſuper uoluptatẽ ſuapte natura bonã eſſe, atq; expetendã, fugiendã tamen interdũ alterius gratia, quæ eñ ex immoderatis, & turpibus actionibus ſuſcipiuntur, uitare ob eam cauſam oportere, quod breuiſsimæ ſint, ac fragiles, ſecumq; ferant pœnitentiã, curã, ſollicitudinẽ, atq; dolorem. Dolores itidẽ per ſe fugiendos oẽs eſſe, alterius tamẽ gratia, eos ſuſcipiendos, qui cũ leues, ac breuiſsimi ſint, maximas quaſdã ſint nobis uoluptates, & cõmoda præſtaturi, & ſi uoluptates oẽs bonæ ſint, nõ tamen in omnibus ſitã eſſe beatam uitã, neq; eñ eam, quæ motu fit, ad beatã uitã ſe ipſa contentã eſſe, nec ad beate uiuendũ ſui gratia penitus neceſſariã, cæterũ abſolutã illam tranquillitatem, quæ placidã animi quietẽ corporiſq; indolentiã continet, ſummũ omnino bonũ putant. His eñ duobus omnẽ prorſus naturã hominis corporis uidelicet, atq; animi pariter eſſe perfectã, atq; hunc eſſe ſtatũ, ad quem omnia referantur negotia, ſiquidem laboreſq; ſubire oẽs, ut in ocio, deinde & quiete eſſe poſsint, eaſq;, quas in motione poſuimus uoluptates ſequi, ut dolores pellãt, naturęq; indigentiæ ſatisfaciant, pellere uerò dolorẽ, & indigẽtiæ ſatisfacere, ut omni dolore, qui ab egeſtate naturæ fit, ſoluti ac liberi ſimus. Atq; hæc ea indolentia eſt, quã in ſtatu intelligi uolũt, quamq; in felicitate cenſent partem alterã obtinere, alterã uerò partẽ trãquillitatem animi regere, cuius gratia uirtutes omnes quęſitę ſint. Quippe cũ nihil aliud uirtutes deſiderẽt, niſi ut omni liberẽt animum perturbatione, id uerò eſt ipſa tranquillitas, qua propter tranquillitatis ipſius gratia uirtutes oẽs quæſitas eſſe uolũt, & multo magis reliquas omnes hominum actiones. Præterea cũ cætera hominis bona, aut animi duntaxat propria ſint, aut corporis, ſola ex omnibus abſoluta illa, ac perfecta tranquillitas uniuerſam hominis naturã cõtinet. Ideoq; bonorũ omnium præſtantiſsimũ merito iudicari debet. Ad hæc quoq; nõ parũ id ualet, quod omniũ Philoſophorũ authoritate cõfirmatũ eſt. Id ſcilicet ſummũ uideri cui nihil ulterius addi poſsit. Tu uerò quid tranquillitati adijcies? an uerò id facies? niſi quid illi deſit. At ſi quid boni defecerit, neceſſe eſt cũ, cui deſit, illud appetere, qui uerò cupit, tranquillus eſſe nullo modo poteſt, ubi igitur trãquillitas eſt, ibi appetitio nulla ubi uerò nihil appetit̃, nulla eſt indigentia, ubi nulla egeſtas, ibi deniq; ſtatus perfectus, copia rerũ expetendarum, bonorũq; omnium abſoluta cõplexio, ubi ergo tranquillitas eſt, ibi bona ſunt omnia, ubi omnia ſunt, & tranquillitas, quo intelligitur, ei nihil deeſſe, nihilomnino addi poſſe, bonorumq; in ſe naturam omnium, rationemq; cõprehendere. Ideoq; perfectũ eſſe bonum, atq; extremum, ad quod naturę omnis appetitio referatur. Cũq; bona plurima ſint, aut unũ aliquod ex his beatitudo eſt, aut omnia inuicẽ congregata, aut quiddã potius, quod ex omniũ cæterorum bonorũ cumulata poſſeſsione conficitur. Aliquod uerò bonorũ ſecretum à cæteris, quoniam plurima ſibi alia ſuperaddi queant, ſummũ nullo modo bonũ uideri poteſt. Nec etiã ſimul collecta omnia. Beatitudo nãq; humanæ uitæ finis quidã ultimus, atq; extremus exiſtit, ultimus aũt finis unus, atq; ſimplex eſſe debet, quapropter ſummũ bonũ erit, quod ex aliorũ omnium accumulatione profectũ ſit. Id uerò præter tranquillitatẽ eſſe nihil poteſt. Eſt eñ bonorũ natura duplex, nã & explent animũ, & omni moleſtia liberãt, eiuſmodi uerò expletio, atq; liberatio, proculdubio eſt ipſa trãquillitas. Quę quoniã cęterorũ bonorũ poſſeſsionem ſequit̃, cõſequẽns eſt, ut eorũ omniũ finis, atq; extremũ, ob eãq; cauſam ſummũ merito uideat̃, nec eñ quieſcit animus unquã, niſi bona oĩa cõſecutus fuerit, quies aũt, & tranquillitas, unum, atq; idem eſt, bonorum igitur aliorum poſſeſsioni ſuccedit, eius itaq; gratia bona quæſita uident̃ omnia, quaſi hic ſit finis ultimus, atq; optimus ab omnibus expetendus.

Quapropter

Quapropter Epicurus beatã uitam cenſet in animi tranquillitate conſiſtere, in ea uerò tranquillitate, quæ animi ſimul & corporis indolentiã continet beatiſsimam. Sed ne uidear ea, quæ de Epicuro relata ſunt, ex me ipſo aſſeuerare, primũ uoluptas, quæ motionis comes eſt, ſummũ bonum non ſit, ipſe ſuis uerbis teſtatur in epiſtola ad Menecem inquiens: Cũ itaq; dicamus uoluptatem finem eſſe, nec luxurioſorũ uoluptates, easq;, quę in guſtu ſunt poſitæ, ut quidã ignorantes, & à noſtra ſententia diſſentientes arbitrantur, ſed non dolore, animoq; tranquillũ eſſe, & perturbatione uacare dicimus. Non eñ cõuiuia, & cõmeſſationes, non puerorũ, mulierumq; cõgreſſus, non piſciũ uſus cæterorũq;, quæ affert pretioſior menſa, ſuauem gignit uitã, uerum ratio ſobria, cauſasq; perſcrutãs, cur quæq; uel eligenda, uel fugienda ſint, opinionesq; expellẽs, per quas animos ut plurimùm tumultus occupat. Item in epiſtola eadem. Doloris, inquit, perturbationisq; uacatio cõſtantes ſunt uoluptates, gaudium uerò, ac lætitia actio ſecundũ motum dicitur, ſumma uerò uoluptas eſt doloris priuatio, & maiores quidẽ ſunt animi, quam corporis uoluptates, caro enim præſenti duntaxat ſuauitate perfunditur, animus præteritarum, præſentium, futurarumq; rerum cogitatione congaudet. Item in eadem epiſtola, nõ poteſt iucunde uiui, niſi prudenter, honeſtè, ac iuſtè, uiuatur, neq; prudenter, honeſtè, iuſte, niſi iucunde, ex his oſtendit Epicurus, nec in uoluptatibus ſecundum motum, neq; in his, quæ ex turpibus actionibus capiuntur, ſummum bonum conſiſtere, uerùm duo hæc indolentiam ſcilicet corporis, & animi tranquillitatem uitam efficere beatiſsimam. Idem quoq; teſtatur Lucretius Epicureus in ſecundo libro de rerum natura, ubi dum inanes hominum cupiditates, luxurioſasq; delitias uituperat, hæc inquit.

O miſeras hominum mentes, ô pectora cæca.
Qualibus in tenebris uitæ, quantisq; periclis
Degitur hoc æui, quodcunq; eſt nonne uidetis.
Nil aliud ſibi naturam latrare niſi utque
Corpore ſeiunctus dolor abſit, mente fruatur
Iucundo ſenſu, cura ſemota, metuq;.

Hic ergo uituperans luxuriam hominũ, eos cæcos uocat, et miſeros quod omnibus ſeſe moleſtijs onerent, neq; uideant, quid natura tanquã ſupremum finem bonũq; deſideret. Quid uerò id ſit ipſe explicat dicens, hoc naturã appetere, ut dolor abſit à corpore, quod illã, de qua diximus indolentiã ſignificat, quodq; cura metusq; ſemota ſint, quibus profectò uerbis animi tranquillitatẽ uult intelligi, atq; horũ duorum numerũ beneficio fruatur, ac ſenſu iucundo, & mente, quaſi dicat, in his ſummã conſiſtere corporis, atq; animi iucunditatem. Quod ergo duobus his, indolentia ſcilicet, & animi tranquillitate uita conſiſtat beatiſsima, hæc Epicuri, atq; Lucretij teſtimonia ſatis eſſe debent, quod uerò & ille, in quo mentis trãquillitas ſit, quamuis membra corporis crucientur, beatus exiſtat, teſtis eſt Epicurus in epiſtola ad Metodorũ dicens, eum, qui ſemel ſit ſapiens, in contrarium habitũ tranſire non poſſe, neq; perturbationibus cedendo errare, & ſiue crucietur, ſiue excarnificetur, ſapientem nihilominus felicem fore. In epiſtola quoq; illa, quam moriens ad Hermacum ſcribit, hæc inquit, Cum ageremus uitæ beatum, & eundem ſummum diem, ſcribebamus hæc, tanti autem morbi aderant ueſicæ, & uiſcerum, ut nihil ad eorum ægritudinem poſſet accedere, compenſabatur tamen cum his omnibus animi lætitia, quam capiebam memoria rationum, inuentorumq; noſtrorum. In his uerbis beatum ſe diem dicit agere, & tamen maximis doloribus cruciari, atq; eadem fuiſſe dicitur Leucippi, Democriti, ac Theodori ſententia, ut in tranquillitate mentis beatitudo ſit, quod ſi huic indolentia corporis adiungatur, in hac tùm, affectione animi, corporisq; abſoluta, atq; perfecta beatitudo conſiſtat.

Hæc nos ad te à diuerſis Philoſophis de Voluptate diſputata conſcripſimus, quam uerò ex his ſequaris ſententiam, uolo tibi potius ab illorum, qui hic diſputant, authoritate, rationibusq;, quam meo iudicio ſuaderi. Mihi uerò ſatis fuerit Philoſophorum penè omnium opiniones exercendæ memoriæ gratia retuliſſe.

F I N I S.

Marſilij Ficini Florentini De Voluptate Liber abſolutus eſt, Figini. III. Calendas Ianuarias. M. CCCC. LVII. Anno ætatis ſuæ. XXIIII.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google